30-b
10
6
16 N
32
L
I
17
6_30.b.10

Ve2

P. TERENTII AFRI
POETAE LEPIDISSIMI
COMOEDIAE OMNES.

CVM ABSOLVTIS COMMENTARIIS AELII DONATI, Guidonis Iuuenalis Cenomani, Petri Marſi in omnes fabulas, Ioannis Calphurnij Brixienſis in Heautontimorumenon.

A C C E D V N T

Antonij Goueani Epiſtola ad Guillelmum Bellaium Langeum, Taurini Proregem, de caſtigatione harum comœdiarum. Eiuſdem de verſibus Terentianis, necnon De ludis Megalenſibus, ac quædam perpulchræ annotationes.

Bartolomæi Latomi in ſingulas ſcenas argumenta, Ordo & diſtinctio partium fabulæ, Vocum quarundam & locorum difficilium explicatio, Loci argumentationum & amplificationum principales, Schemata paſſim & ornamenta orationis.

Petri Riuij Senenſis Caſtigationes ex plurimis Terentij locis, adiecta quorundam obiter explicatione. Eiuſdem in Andriam pulcherrimæ Annotationes, quæ maxime ad hominum mores facere videntur.

Henrici Loriti Glareani Heluetij in carmina Terentij per omnes eius Comœdias iudicium.

His item addidimus cuiuſque Scenæ terna Argumenta varijs verbis eadem tamen ſententia deſcripta.

Metris in ſuum ordinem recte reſtitutis, ac varijs lectionibus in margine appoſitis.

Eorum quæ in his interpretum commentarijs annotata ſunt, Index ampliſſimus.

O M N I A

Ex industria — Adm. R. P. Alexandri a Roma

Pertinet ad S. Fran.ci — Bibliothecam ad Ripas

V I R T V T I

P A R E N T.

VENETIIS, APVD IOANNEM MARIAM BONELLVM. M. D. LXI.

ARGVMENTA IN P. TERENTII COMOEDIAS.

IN ANDRIAM.

BIBL. NAZ. VITTORIO EMANUELE

NVLLVS eſt omnino ſcriptor in Latina lingua, quem tãtopere cognoſci, ediſciq. retulerit, atque Terentium. Nam cum prima virtus in oratione ſit proprie loqui, nec proprij ſermonis artificem meliorem Terentio habeamus, dignus plane eſt, in quo perdiſcendo plurimum operæ ac ſtudij ponamus. Et ab ijs qui docent pueros, ſuperſtitioſam etiam diligentiam in hoc auctore enarrando requiro. Primum prodeſt monere, quæ comœdiæ natura ſit, quidue ſpectarint comœdiarum auctores: nomen vnde factum ſit. Atque hæc quidem Donatus copioſe expoſuit. Conuenit autem inter omnes, auctores comœdiarum voluiſſe & communium morum & caſuum exempla proponere: quibus velut admoniti, prudentius iudicemus de rebus humanis, & genere orationis facundiam locupletare. Quæ inculcabunt profeſſores eò diligentius, vt ſciant pueri, quid ex illis petere debeant, quem fructum facturi ſint legendis Comœdijs. Nam quo propius cognorint & vim literarum, & vtilitatem, eò impenſius iuuat diſcere. Porrò nomen comœdia, factum eſt, vt plurimi dñt, ἀπὸ τοῦ κώμου i. à comeſſatione, & ἀπὸ τῆς ᾠδῆς. i. à carmine: vt ſit conuiuale carmen. Nam in conuiuijs primum iocoſo quodam carmine, ciuium vitia iuuentus liberius taxabat. Poſtea, ars acceſſit, & theatrorum conſuetudo. Ariſt. περὶ ποιητικῆς, de nominis origine aliter ſentiet: nec piget adſcribere eius verba: οὐ κωμῳδοὺς ἀπὸ τοῦ κωμάζειν λεχθέντας, ἀλλὰ τῇ κατὰ κώμας πλάνῃ ἀτιμαζομένους ἐκ τοῦ ἄστεως. Cetera Donat. In recenſendis argumentis fabularum conſilium Poëtæ ſumma cura exponendum eſt. Quarum perſonarum deſcriptiones in primis admirationem mereantur, in quibus locis plurimum cõmoretur Poëta, vbi plurimum neruorum, plurimum eloquentię oſtentet, quos locos ita cõmendet pueris, vt & familiariter ament, & tanquam digitos ſuos norint. Et ob hanc cauſam fabularum omnium argumenta, veteri more, in πρότασιν, ἐπίτασιν, καταστροφήν, partiantur, vt diſtributa facilius aſſequatur iuuentus. Ferè aũt fabulæ continent periculum quoddam. nuſquam enim conſilio locus eſt, niſi in dubijs rebus neque vero aliud eſt Comœdia, niſi humanorum conſiliorum & euentuum imago quædam. In Andria periclitatur Pamphilus, vt Glycerio fidem promiſſam præſtet, poſtquam patri per errorem pollicitus eſt, futurum ſe in eius poteſtate ac ducturum quam vellet eſtq. hæc veluti κέντρον fabulæ. Conſilia omnia, querelæ omnes, argumenta omnia huc referenda ſunt. Et tota fabula ſimilis eſt orationi generis ſuaſorij. Nam varie de tota cauſa conſultant ſenes, adoleſcentes, ac ſerui. Sed vt argumentum propius cernere queant pueri, ordine ſingulas partes referemus.

Periculum protaſis.

CVM amaret Pamphilus Glycerium eiq. fidem dediſſet ducturum ſe eſſe vxorem: pater, qui amare filium compererat, conſilium capit abſtrahendi eius a Glycerio, ſimulat ſe vxorem daturum, poſcitq. vt ne filius id recuſet. Is cum & patrem vereretur, & Glycerium deſerere parum pium iudicaret, pendet animi, nec habet quo ſe vortat. Ibi Dauus intelligens ſimulari rem à patre, conſulit herili filio, vt polliceatur patri, ſe in eius poteſtate futurum: periculi nihil eſſe, quandoquidem ſimulentur nuptiæ. filius obſequitur, quanquam ęgre: pollicetur patri ducturum ſe quam vellet.

Epitaſis.

INTEREA ſpargitur de Pamphili nuptijs rumor, reſciſcunt & mulierculæ, quibus cum Glycerio conſuetudo erat. Et pater cum à filio quod voluerat, extorſiſſet, non iam ſimulat rem, ſed ſeriam fabulam orditur. Chremetem orat, vt gnatam det vxorem filio ſuo. facile impetrat. Hic de Pamphilo actum fuit. maturare nuptias pater ſtudet, & filius pollicitus erat ſe in patria poteſtate futurum eſſe. Quæſo, quomodo ex his turbis ſe explicet? quid faciat Pamphilus? Hic Dauus cuius imprudentia periculum contractum erat, cum dolus non ſucceſſiſſet, Chremetem deterret à nuptijs, fidem faciens amari aliam à Pamphilo.

Cataſtrophe.

AT pater rem vrget, & proceſſiſſet, niſi caſus qui ſæpe plus valet quã ratio, dubijs rebus opem attuliſſet. Venit quiſpiam Crito, qui docet Glycerium Chremetis filiam eſſe, gratum omnibus nuncium. Nuptiæ ex ſententia Pamphili conficiuntur. Vide ex quanto periculo, caſu euaſerit Pamphilus.

Eſt autem in more Terentio, in prima ferè ſcena longa narratione commemorare occaſionem fabulæ, atque eas narrationes plurimi fecerunt veteres. ſic in Andria exponit Pamphili amores, & patris conſilium, quo is filium à Glycerio diuulſurus erat. In reliquis ſcenis pergit conſilium exequi. Sunt aſperſa narrationi illi primæ multa rhetorica ornamenta. Eſt enim mirabiliter aucta, commemoratione morum, ſtudiorum, ſodalitij Pamphili, qua occaſione Pamphilus deperire in Glycerium cœperit, vbi pater id primum deprehenderit. Hæc accurate expendet profeſſor & velim hic immodice etiam anxium eſſe ad πολυπραγμονοῦντ interpretem. Eſt enim modis omnibus efficiendum, vt mirentur, vt ament hunc auctorem pueri. Id ita fiet, ſi rectiſſime intellexerint. Exigendum ab ipſis pueris, vt ſuo marte argumenta fabularum condant, vt locos aliquos retexant, & pluribus exponant, & tanquam ceram refingant, quæ exercitatio, præterquam quod familiariorem hunc Poëtam facit, facundiam etiam alit. Finguntur hic cordati ſenes, Dauus veterator, honeſta ac pia mente præditus adoleſcens Pamphilus. Verum vt Pamphili ingenium rectius perſpici poſſet, & vt aliquanto plus in fabula turbæ eſſet, conſeritur cum eo Charinus Pamphili diſſimillimus. nihil moderatum in hoc, nihil conſilij contra in illo moderatiora omnia pene, quàm vel ætas poſcit, vel ſinit amor.

In primis mirantur eloquentiam Poëtæ in Pamphili querelis, in ſenis narrationibus, conſultationibus, & obiurgationibus. Ab his exemplis & verba, & figuras Latini ſermonis, & dicendi rationem aſſueſcant petere adoleſcentes, felicius haud dubie collocaturi operam, quàm ſi interea, velut formicæ Indicæ, aurum conueherent.

IN EVNVCHVM.

COmœdiæ vt hominum vitam, caſus, conſilia imitentur pericula continent, quòd & conſilijs, & fortunæ, in periculis maxime locus eſt. Itaque cum diſcutere periculum ratione contendant perſonæ, finguntur varia conſilia, in quibus alia fallunt, alia felicia ſunt. Sæpe plus caſus poteſt, quàm ratio. Dominatur fere in rebus fortuna.

Superiori fabula propoſuit modeſti adoleſcentis exemplum, is de officio ſuo honeſte conſultat. Hic nulla ſunt honeſta exempla, nullum honeſtum conſilium. Nam meretricij amores deſcribuntur, vt hoc exemplo cernant iuuenes, tanquam in ſpeculo, amentiam huiuſmodi amatorum. Eſt autem duplex propemodum fabula. Propterea geminum argumentum recenſeo.

Primas Thraſo in hac fabula tenet. Ei cum pollicita eſſet Thais. facturam ſe ſui copiam dies aliquot, fallitur is tñ. eaq., protaſis fabulæ eſt. Cum Thraſone cõſeritur Phædria: niſi enim riualem haberet Thraſo, nihil periclitaretur in amore.

Epitaſis fabulæ eſt, cum minatur illæ ſe opugnaturum vi ędeis Thaidis.

Cataſtrophe ridicula eſt. Nam Thraſo iam fractus, precibus impetrat, vt aliqua ſaltem in parte apud Thaidem hæreat. Porrò quia hæc fabula varia eſt, multumq́ habet turbarum, caſu exoritur alius tumultus: vitiatur virgo, quam Thaidi miles donarat. Sed eſt læta eius quoque periculi cataſtrophe. Nam vxor datur hæc adoleſcenti quam compreſſerat.

Vt Thraſonem ridiculum amatorem fingeret, addit Gnatonẽ qui eius mores mirifice depingit, vt ardelionem agnoſcat.

In ſuperiori fabula plurimæ ſunt conſultationes, & tota ferè cõſiſtit in genere deliberatiuo. Hic plus eſt expoſtulationum, & accuſatorio ſeu iudiciali generi ſimilior eſt. Nullum aũt vitę genus eſt, vbi non plurimum Thraſonum reperias, neque vlli ferè rebus humanis perniciosiores ſunt, q̃ id genus, ſi contingat imperare. In templis, in aulis, in rebus publicis omnibus omnia mi-

ſcent, vt emereantur vulgi plauſum. Quare diligenter eſt intuen da, contemplandaq́. Thraſonis imago in hac fabula, vt diſcas, q̃ ſint inepti, q̃ nihili ardeliones iſti. Somnia verius hominum, q̃ homines dicas. Refert autem conſerre cum hac ſimiles alicubi deſcriptiones: qualis eſt apud Martialem Attali, apud Catullum Suffeni. nec piget adſcribere, vt ediſcant pueri.

A D V A R V M.

Suffenus iſte Vare, quem probe noſti,
Homo eſt venuſtus, & dicax, & vrbanus.
Idemq́; longe plurimos facit verſus:
Puto eſſe ego illi millia, aut decem, aut plura
Perſcripta, nec ſic, vt fit in palimpſeſto,
Relata: charta regia, noui libri,
Noui vmbilici, lora rubra, membrana
Derecta plumbo, & pumice omnia aequata.
Hæc cum legas, tum bellus ille, & vrbanus
Suffenus, vnus caprimulgus, aut foſſor
Rurſus videtur: tantum abhorret ac mutat.
Hoc quid putemus eſſe? qui modo ſcurra,
Aut ſi quid hac re triſtius videbatur,
Idem infaceto eſt infacetior rure,
Simul poëmata attigit neque idem vnquam
Atque eſt beatus: ac poëma cum ſcribit:
Tam gaudet in ſe, tamq́; ſe ipſe miratur.
Nimirum idem omnes fallimur: neque eſt quiſquam,
Quem non in aliqua re videre Suffenum
Poſſis: ſuus cuiq́; attributus eſt error,
Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt.

I N A T T A L V M.

Declamas belle, cauſas agis Attale belle:
Hiſtorias bellas, carmina bella facis:
Componis belle mimos, epigrammata belle:
Bellus grammaticus, bellus es aſtrologus &
Et belle cantas, & ſaltas Attale belle:
Bellus es arte lyræ, bellus es arte pilæ.
Nil bene cum facias, facis attamen omnia belle
Vis dicam quid ſis? magnus es ardelio.

IN HEAVTONTIMORVMENON.

TAnta huius fabulæ elegantia eſt, vt plerique à Lælio quo illis temporibus Romæ nemo fuit eloquentior, ſcriptam exiſtimarint: & poëta ipſe teſtatur in hac puram eſſe ora tionem, qua laude nulla poteſt amplior excogitari. Quid eſt enim admirabilius, q̃ ſermo elegans & venuſtus? Neque prædica turus hoc palam fuiſſet Comicus, niſi nouam, inſignem, & penè diuinam ſermonis elegantiam eſſe iudicaſſet. Depingit aũt pa trum vitia. Nam Menedemus liberaliter amantem Cliniam nullo inclementius tractat, adoleſcentem modeſtum & frugi. Quem poſtquam domo eiecit, victum iurgijs & contumelijs, multo impotentius deſiderat. adeo multifariam hic peccat. Huic ſenj opponit Chremetem monitorem, ſed quem poſtea vi deas multo plura q̃ Menedemum peccare. Primum is nunquam olfecit perdite amare filium, & compilari ſe à ſcorto ſumptuoſo. Poſt vbi reſciſcit, multo fert impotentius id mali, q̃ illa ſolebat Menedemus, vt agnoſcas ferè ita accidere, vt foris, non domi ſapiamus.

Epitaſis.

Porro quia fingebat poëta velut oculis captum Chremetem, qui inſignia filij vitia non cernat, adduci patri ob oculos filij ami cam, idq. hic periculi eſt, ne reſciſcat Chremes, Bacchidẽ filij ami cam eſſe. Huc omnia conſilia, oẽs dolos ſeruuli referemus. Et à Chremete prius argentum emungitur Bacchidi numerandum, q̃ comperit filij rem agi. Fallitur autem cum fingitur Bacchis eſſe Cliniæ. In prima fabulæ parte, vbi Menedemum cõfirmat Chre mes, oratio eſt deliberatiui, ſeu ſuaſorij generis, qua hic conſola tur, erigit, monet animi ægrum vicinum. In reliqua fabulæ par te, quę periculum continet, res omnis tranſlatione rhetorica agi tur, quia quæ ad Chremetis filium pertinent, omnia imputantur Menedemi gnato. In primis admirabilis eſt hic ſeruulus, cuius callidiſſimis conſilijs neutiquam reſpondent euentus. Nec vul gariter de ſuo conſilio ſibi ipſe placet, cum ait: Hic me magnifi ce effero, &c. Eſt ea mirifica omnino imago humanorum & con ſiliorum & euentuum. Fallunt enim ferè aſtutiſſima conſilia mortales: Sic vt Ciceronem feſellit euentus belli, aduerſus An tonium ſuſcepti. Extant exempla in hiſtorijs innumerabilia.

IN ADELPHOS.

Protaſis.

ERipuerat Æſchinus Lenoni mulierculam, fratri gratifica tus, qui illam amabat. Id poſtquam reſciuit Demea, aſpe ro & incõmodo ingenio pater, de eo peccato cum Mitio ne, cui Aeſchinum dederat adoptandum, expoſtulat, quęritq́ue eius indulgentia corrumpi. Periclitantur itaque Aeſchinus & ſeruuli, quomodo Lenoni ſatisfiat, quomodo celetur, Demea ne Cteſiphonis peccatum reſciſcat. Neque enim tam ipſe ſibi, quàm frater curæ eſt.

Præterea amabat ingenuam quandam Aeſchinus, cui fidem de derat, vxorem ſe ducturum eſſe, quæ poſtquam captam audiuit pſaltriã, grauiter perturbata eſt, metuens ne deſereretur. Habet hæc pars mira conſilia, miras technas ſerui, quibus fallitur Demea.

Epitaſis.

Reſciſcit Demea vitium oblatum eſſe ingenuæ ab Aeſchino, ea vero de re miram tragœdiam excitat. Magis cõmouetur poſt quam deprehendit Cteſiphoni cum Pſaltria rem eſſe. Miſere etiam angitur Aeſchinus, cum in diſcrimen venit ne uxore excidat.

Catastrophe.

HÆ turbæ omnes, prudentia, & manſuetudine Mitionis ſe dantur. Primas itaque in hac fabula ſenes habent. Conferuntur.n. cum aſpero & inclementi patre vrbanus & comis pater. Et huc omnia ſpectant, vt appareat in re domeſtica, publica, commercijs hominum, vbique nullam eſſe neque vtiliorem, neque gratiorẽ virtutem comitate. Conſtat autem hæc comœdia, magna ex par te accuſationibus & excuſationibus, crebras habet querelas, & penè tragica πάθη. Quare in primis conducit eius lectio ad lo cupletandam facundiam.

IN HECYRAM.

Protaſis.

VXorem duxit Pamphilus, cum Bacchidis meretriculæ a more tantopere teneretur, vt duobus menſibus uxorem ne attingeret quidem. Poſtea per conſuetudinem ani mus victus eſt cœpit placere uxor. Porrò cum ipſe peregre ab eſſet, illa domum redit ad matrem, atque ibi parit mẽſe ſeptimo poſtquam nupſiſſet Pamphilo. Eam rem celat & affines & pa trem anus. Vbi Pamphilus redit, comperit peperiſſe. Hic gra uiter adeo commouetur, cum aliunde concepiſſe exiſtimaret. Et cum per ſeſe dolenter ſe Pamphilo (amabat enim mulieru lam) tum moleſtum eſt ab ea diuelli, neque enim honeſtum erat reducere. Periclitatur itaque Pamphilus quomodo honeſte di mittat vxorem, néue illius peccatum proderet. Hæc fabulæ pro taſis eſt.

Epitaſis.

Inſtant pater & ſocer inſcij quid accidiſſet ut domum reducat, preſertim cum nec ſocrus nec mater, id quod ſenes falſo ſuſpicã ti fuerant, obſtarent. Quanquam autem permoueri non poſſet Pamphilus ut reduceret, tamen cauſam conſtantiſſime diſſimu lat. Itur eo, ut putent Bacchidis amore deuinctum alieno ab vxo re animo eſſet.

Catastrophe.

Bacchis acceſſita, fidem facit nihil ſibi cum Pamphilo rei eſſe. Hic autem prodendum peccatum vxoris fuit aut reducenda, ve rum caſu periculum diſcutitur. Forte enim Philumenæ annulum ſocrus in digito Bacchidis conſpexit, quem olim Pamphilus ſtu pratæ in tenebris Philumenæ detraxerat. Is annulus teſtatur ex Pamphilo puerum ſuſceptum eſſe. Ita redit in gratiam cum vxo re Pamphilus. Iucunda eſt cum vxoribus ſenum concertatio, quæ monet ſæpe errore & falſis ſuſpicionibus fieri, ut diſſociãt coniuges. In primis autem inſignis eſt humanitas, & fides Pam phili in hac fabula.

IN PHORMIONEM.

Protaſis.

CVm Antipho abſente patre in puellam quandam vnice de periret, nec poſſet ea potiri, niſi vxorem duceret (erat enĩ ciuis Attica) forte nuptiæ confectæ ſunt technis ſycophã tæ cuiuſdam Phormionis. Is enim ex compoſito diem dicit An tiphoni, fingit puellam ei cognatam eſſe, neque quẽquam alium propiorem cui nubat. facile eſt vincere non repugnantem. Ita legibus ducere cogitur Antipho.

Epitaſis.

Epitaſis

NON probatur auaro patri vbi redijt,factum,vt qui malebat filio opulentam aliquam & dotatam obtrudere. Quarecũ Phormione expoſtulat, cur in has nuptias ſe abſente filium coniecerit. Tandem paciſcitur etiam mercedem, minas triginta, ſi receperit ad ſeſe puellam. Ibi vero & Antipho in diſcrimen venit, ne per eam conditionem ipſe vnice charam & iucundam coniugem amitteret.

Cataſtrophe

INTEREA domum redit & patruus Antiphonis. hic fidem facit puellam Antiphoni nuptam, ex ſe in Lemno ſuſreptam eſſe vbi cum mulierrula quadam conſueuerit, gaudetque ita caſu cecidiſſe, ſe abſente, vt is duceret, quam maxime ipſe generum cuperet, & paullo ante ambibat. Ita fit vt & Antipho retineat vxorem, & nuptiæ patri probentur.

Secunda cataſtrophes pars.

PORRO triginta minæ quos ludos reddidere? Has extorſerat Phormio, quanquam diſſimularet dandas alteri adoleſcenti Phædriæ. qui citharistriam mercaretur, & iam perierat pecunia, quam cum repoſcunt ſenes, ſycophanta prodit Chremetem apud vxorem, & docet conſueſſe cum alia quadam peregre, ſimulque impetrat, vt Phædriæ id argentum condonetur, eſtque ridicula admodum καταςροφῆς pars, vbi mulier maritũ obiurgat, parum memorem fidei ſuæ.

DE METRIS.

COMICI Latini multam libertatem ſibi vſurparunt in verſibus, ſed nemo largius Terẽtio. adeo vt apud priſcos quoque fuerint qui indicarent, in huius fabulis nullam eſſe carminum legem. Sed hos falli manifeſtum eſt. Rurſus fuerunt qui non negarunt ab hoc ſeruari metrorum leges, ſed ob immodicam libertatem non eſſe operæpretium torqueri doctos carminum dimenſione, quòd & res ſit immenſi laboris, nec ita multum adferat frugis. At ego ab vtroque genere diſſentio. nam vt manifeſtius eſt, quàm vt egeat probatione, Terẽtij comœdias verſibus conſtare, ita qui negligendam putarunt metrorum rationem, frequenter poëtæ ſermonem corruperunt, dum aliam vocem pro alia ſubijciunt, quod nimium ſæpe vſu venit ſcribis, in auctoribus ſolutæ dictionis, dum addunt atque adimunt dum verborum inuertunt ordinem. Nonnihil etiam hic peccarũt eruditi, qui dum carminum genera diſtinguunt ac dimetiuntur parũ attenti, interiecerunt verba quædam, vt explerent verſui hiatum aut reſeruerunt quod videbatur ſupereſſe. Videtur autem ſtudio factum à Terentio, vt diſſimulato carmine quàm proxime accederet ad orationem ſolutam, quòd idem affectaſſe videtur Horatius in Sermonibus & Epiſtolis. Hinc tanta in dimetiendo difficultas, vt exiſtimem ipſum Donatum, aut Cornutum, aut Aſperum, ſi viuerent, in locis aliquot vel hæſuros, vel inter ſe diſſenſuros. Proinde nos quatriduanam opellam ſumpſimus, vt adoleſcentolis aliquam huius difficultatis partem adimeremus, non quidem in omnes fabulas, ſed in vnam perpetuo, & in ceteris carptim, quo ceu filo adiuti, ſeſe facilius è ceteris explicet labyrinthis. Conſtant autem huius fabulæ his ferme metrorum generibus.

Iambico trimetro, qui & ſenarij dicuntur à numero pedum.

Iambico tetrametro, qui ab alijs quadrati, ab alijs octonarij dicũtur. Monometrum ac dimetrum raro interijcitur. in hoc genere quouis loco pro iambo ponit tribrachyn, ſpondeum, dactylũ, anapæſtum, modo totius carminis penultima ſyllaba ſit breuis. Si quidem in hoc verſu,

Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius,

Omnes ſpondei ſunt, excepto vltimo, cuius generis & alios aliquot reperias.

Eandem libertatem ſumit in trochaicis, tetrametris catalecticis, ſatis habens ſi totius carminis penultima ſit breuis. Illud tamen vbique cauetur, ne vel trochæus ingrediatur iambicum carmen, vel iambus trochaicum.

Iambicum tetrametrum interdum in fine fraudatur vna ſyllaba, producta penultima, quoties iambico dimetro acatalectico accinitur dimeter catalecticus. Veluti ſi, Iam lucis orto ſydere, accinas, Cultor dei memento.

Quanquam in hoc quoque genere vſurpatur, cum communis de qua dictum eſt, Comicorum libertas, tũ illa peculiaris, quòd pro penultima longa ponit interdum duas breues. Exemplum eſt in actus quarti ſcena ſecunda,

Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum.

Hic penultima producta eſt. Ibidem,

Orare iuſſit, ſi ſe ames here, iam vt ad ſeſe venias. Item,

Hanc expetiui, contigit, conueniunt mores, valeant.

In his pro penultima longa ponuntur duæ breues. Hos verſus etiam ſcazontes appellant.

Eſt ſcazontis genus diminutum, quod dimetro iambico accinit duos trochæos, velut in actus tertij ſcena ſecunda:

Adhuc Archillis quæ adſolent, Hic dimeter eſt. quæque oportet: Duo ſunt trochæi. Contra in alijs additur pes legitimo numero. Interim prior carminis pars eſt trochaica, poſterior iambica & contra.

Admiſcentur interdum cretici, ſiue amphimacri, qui per mediam habet breuem inter extremas longa: ſic vt ſinguli verſus habeant quaternos aut ternos creticos, niſi quòd hic quoque vſurpatur libertas comica ſicut in ceteris. Exemplum eſt in quarti actus ſcena prima,

Vt malis gaudeant, atque ex incommodis.

Quatuor cretici ſunt, niſi quod tertius eſt ſpondeus. Ibidem,

Tum imprudentiſſima eorum oratio eſt.

Tres habet creticos. Quanquam arbitror prius carmen vitiatum mutato dictionum ordine. Etenim ſi ſic legas: Ectũ res cogit denegare, ibi tum eorum impudentiſſima oratio eſt, vt poſterior verſus excipiat ſynalœpham prioris, carmen probe conſtat. Quidam tñ malunt hęc eſſe trimetros trochaicos catalectico.

Iambici trimetri ſatilior eſt dimenſio, cum penthemimeris finit dictionem. Velox effertur, imus. Et, Sic cogitabam.

Difficilior cum contra. Vt, Honeſta & liberali, accedo ad pediſſequas. In hę cæſura eſt. Idem efficiunt crebræ ſynalœphæ, vt ibi, Quæ ibi aderant, forte vnam aſpicio adoleſcentulam.

In tetrametris item iambicis ac trochaicis durior eſt dimenſio, prior dimeter non finiat dictionem, preſertim ſi non ſit iambus, aut ſi accedat ſynalœphe. vt,

Meum gnatum rumor eſt amare. id populus curat ſcilicet.

Prior dimeter finitur in ma, ſyllabam productam, & excipitur à ſynalœphe reid. Rurſus ibidem,

Qui poſt quàm audierat non datum iri, &c.

Prior dimeter definit in i, admixta ſynalœphe.

Turbat & illud lectorem minus exercitatum, quòd interdum repente miſcet iambica cum trochaicis, trimetra interdum & dimetra aut monometra cum tetrametris, acatalectica cum catalecticis, cretica cum iambicis ac trochaicis, quod locis aliquot annotauimus in margine. Ea mixtura maxime fit vbi res ſunt turbulentiores. Fit interdum, vt ſcena prior deſinat in hemiſtichium, & ab huius clauſula incipiat ſcena proxima, velut in Andriæ actus tertij, ſcena tertia, Sed eccum video ipſum foras exire. Dimeter eſt plenus, cum ſeſquipede. Perficitur initio ſcenæ ſequentis, Ad te ibam, quidnam eſt? vt ſit ſcazon tetrameter catalecticus. Nonnunquam dictio quæ pertinet ad ſenſum verſus ſequentis, per eliſionem annectitur fini præcedentis: vt in prologo Eunuchi, Qui bene vertendo & eas deſcribendo male, ex Gręcis bonis, &c. Durus eſt, cum diſſecta dictione prior ſyllaba finit verſum, reliquæ incipiunt ſequentem, vt Eunuchi actus tertij, ſcena prima.

Continuo ſi quando illa dicet, Phædriam

Intromittamus comeſſatum, tu Pamphilam.

Eliſiones item & ſynæreſes, preſertim minus vſitatæ apud recentiores, faciunt vt lector impeditus frequenter hæreat in carmine. Eliditur autem in comicis verſibus u, conſonans, vt in 1, ſcena, Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares. Rurſus ibidem. Liberius viuendi fuit poteſtas, nam antea, &c.

Item ſcena tertia.

Enimuero Daue nihil loci eſt, &c.

Carmen enim incipit ab anapæſto. Et ante in ſcena prima.

Enimuero ſpectatum ſatis.

Eliditur & s, tum in fine, tum in media dictione. In fine, vt in prima ſcena,

Sed quid opus eſt verbis? Sed quid opuſt. Eliſa ſimul & vocali e.

Idem fit in ſatis, Nec ſatis digna cui committas, &c.

Rurſus in prologo Andriæ, fit in medio dictionis, Id iſti vituperant, alijsq. locis compluribus, quorum aliquot in margine annotauimus. Interdum elidunt l, vt in prima ſcena Andriæ, Pro vxore habere hanc peregrinam, ego illud ſedulo,

Vt grinam ego il, faciant dactylum. Hanc libertatem frequenter vſurpat Homerus, dum s, elidit in ὀδυσεῦς, & l, in ἀχιλεῦς

Sæpenumero cõtrahuntur vocales, velut in his, fuit, deos, dies, meus, ſuus, ſcias, nihil, mihi, vt ſint monoſyllaba. Similiter ei, eius, huius, cuius, monoſyllaba ponuntur ſubinde, eorum, meoꝗ diſſyllaba. Liberius viuendi fuit poteſtas. Diſuit, facit ſpondeu. Scias poſſe habere tam ipſum ſuæ, &c. Scias poſ. ſpondeus eſt, & ſuæ, vnica ſyllaba eſt. Meum gnatum rumor eſt amare. Meum gna, ſpondeus eſt. Item ante hac diſſyllabum eſt. Nam quod antehac fecit. Frequẽter eliditur d, in quid, & ſed pro vocali. & ſicut in periculum elidimus u, idem hic facit in paullulum & annuum. Quin & ſyllabæ quædam aliter pronunciantur quam apud recentiores vſurpatæ ſunt, velut in ſuſpicio, ſecunda producitur, vnde factum eſt, vt quidam legant ſuſpectionem. Rurſum in caue, vade, maue, & abi finalis corripitur. Minimo momento mutatur genus carminis, velut in act.4.ſce.1. Si legas,

Id denegando modo quis pudor eſt paullulum.

Trimeter eſt iambicus. Rurſus ſi In annectas fini verſus præcedentis, verſus conſtabit quatuor creticis. Denegan-do mo do -quis pudor ſt- paullulum. Si in modo, facias pyrrhichium, erit trimeter trochaicus catalecticus.

Dene gando- modo quis pu- dor eſt paullulum.

Porrò inter iambicos tetrametros acatalecticos & trochaicos tetrametros catalecticos, tanta eſt affinitas, vt interdum nihil eſſerat eundem verſum vtrum per iambos an per trochæos metiaris, velut in act.3.ſce.4.

Vtinam mihi eſſet aliquid hic quo nunc me præcipitem darem.

Si mihi facias vnicam ſyllabam trochaicus eſt, ſi duas, iambicus eſt, quale eſt & in act.5.ſce.1.

Satis iam ſatis Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea.

Item ſequens,

Satis pericli cœpi adire, orandi iam finem face.

Licet per iambos vel per trochæus metiri. Huius generis ſunt & alij complures. Illud mihi monendus eſt lector, vt meminerit, à notatu metro idem carminis genus durare, donec repererit annotatum aduerſum.

IN CARMINVM GENERA.

In plogo — IN titulo Cneo Sulpitio coſs. Glareanus legit Caio. [Nam in prologis) Aut non eliditur m, aut prologis dixit vt Græci polypus, & nos opilio. [Non ita diſſimili ſunt argumento) Niſi elidat in argumento ſyllabam, non cõſtat trimeter, aut niſi legas diſſimili argumento ſunt. [Id iſtc)

act.1.ſ.1 Eliditur s, in iſti. [Vos iſthæc) Iambici trimetri. [Cognoſces, & qd facere in hac re te) Vel te hac in re. [Liberius viuendi fuit) Niſi elidas u, in viuendi, carmen non conſtat, & fuit monoſyllabum eſt. [Sine inuidia) Eliditur u, conſonans. & niſi fit proceleuſmaticus, in dia fit Synæreſis. [Ex Andro cõmigrauit huc) Aliter huic. [Nam q cum ingenijs cõflictatur eiuſmodi) Eiuſmodi triſſyllabũ eſt. [Qui obſtat, cur non vere) Aliter. Quid igitur obſtat, ſed tũ vere expungendum. [Pro vxore hẽc hanc peregrinam, ego illud) Eliditur l, aut verſus non conſtat. [Sed qd opus eſt) Oput.

act.1.ſ.2 [Nõ dubium eſt) Iambici trimetri. [Futuras eſſe audiuit) Eſſe, redundat in metro, n faciat ſynæreſin in audijt, aut niſi elidas e in ſed, ꝗ aliquoties facere videtur Terentius s, d, ipſ, vt ſit interiectio veluti conticeſcentis repente. [Mirabar) Iambicus tetrameter. [Verebar) Dimeter. [Nunꝗ cuiquam) Trochaici tetrametri. [Id voluit) Iambici tetrametri. [Ne eſſet) Trochaicus tetrameter. [Aſtute) Iambici. [Si ſenſero hodie quicquam in his te neptijs) Aliter hiſce. Redit ad trimetros. [Verberibus cæſum)

act.1.ſ.3 Rurſus ad tetrametros. [Enimuero Daue) Iambici tetrametri. In enimuero eliditur m, & u, conſonans. [Si illum relinquo, eius vitæ timeo, ſin opitulor, huius minas) Eius & huius ſunt monoſyllaba. [Quo iure quaque iniuria præcipitem me) Me redundat. [Ad hæc mala) Trimetri. [Siue iſta) iſta redundat. [Mihi quidem) Videtur trochaicus Hypercatalecticus. [Sed Myſis) trimeter iambicus. [Conueniam Pamphilum) iambicus tetrameter. [Audiui Archillis) trochaici, tetrametri, catalectici. [Sed

act.1.ſ.4 quidnam) tetrameter iambicus, niſi, ſed, ſit extra verſum additũ. [Hoccine eſt humanum factum) iambici tetrametri. [Quid illud eſt) tetrametro accinitur monometer. [Vxorem decrerat) tetrametri iambici. [Miſeram me) Dimeter. [Quid Chremes)

act.1.ſ.5 trochaici tetrametri. [Ita ne obſtinate) tetrameter iambicus. [Quod ſi ſit) Dimeter. [Adeon', hominem eſſe inuenuſtum) Prior dimeter eſt trochaicus, alter eſt dimeter catalecticus, in penultima duas breues habens pro longa, poteſt tamẽ totus eſſe iambi-cus, ſi legat adeo, aut inuenuſtum, elidas u, conſonantem.

[Pro deum) Dimeter, redundante pede. [Chremetis pacto) tetrameter iambicus. [Contemptus) iambicus trimeter. [Repudiatus) Trochaici tetrametri. [Nam quid ego) Dimeter iambicus. [Tantamne rem) tetrameter iambicus. [Quod ſi ego reſciſſem id prius) Prius vnica ſyllaba eſt. [Aliquid facerem) Trochaici tetrametri. [Amor, miſericordia) iambicus tetrameter catalecticus penultima lõga. [Tum patris pudor, qui me tã leni paſſus eſt animo uſque adhuc) Aliter ad hoc Iambici tetrametri. [Laborat è dolore, atque ex hoc miſera ſolicita eſt, diem) Alias die. [Ne deſerat ſe) Trimetri iambici. [Per tuam) tuam vnica ſyllaba eſt. [Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei) tuæ & dei monoſyllaba ſunt. [Sed cur tu) ſunt duo dimetri catalectici, poſterior habet duas breues in penultima pro lõga. [Ne ad morbum) Hic ſenarius perficitur initio proximæ ſcenæ. [Quid act.2.ſ.1

ais Birrhia. [Datur ne illa) Dimeter. [Nuptum) ſenarij. [Ita poſtꝗ) tetrametri iambici. [Quod poſſit) ſenarius. [Ah, quanto) Monometer. [Te id dare) Duo trochaici tetrametri. [Facile omnes) iambici tetrametri. [Abi hinc in malam) ſuſpicor abin' vt aut abeas legendum, vt conſtet verſus. Iambici trimetri. [Ad te venio) trochaici tetrametri. Sed iſtud. Eliditur s, in iſtud. act.2.ſ.2

[Audi nunc iam) ſi diuidis iam, verſus conſtat. [Cum te nihil promereat, poſtulare) iambicus tetrameter, niſi elidas u, in poſtulare. [Nuptias effugere) trochaici. [Niſi ea, quæ nihil opus) in opus eliditur s. [Dij boni) trochaici tetrametri. [Tuus pater) tuus vnica ſyllaba eſt. [Redeunti interea ex ipſa re mihi incidit ſuſpicio) in ſuſcipio antepenultima producitur. [Maneo, interea introire) introire triſſyllabum eſt. [Quid igitur) act.2.ſ.3

trochaici tetrametri catalectici. [Ipſus ſibi) in ipſus eliditur s. [Ego ne dicam) Duæ ſyllabæ deſunt. Forte ſcriptum erat, faciam Daue, & quoniam ſequitur nomen perſonæ, lector putauit idem bis poſitum. [Suadere noli) iambici trimetri. [Sine omni periculo) Omni ſuper eſt. [Patri dic) iambici tetrametri. [Dabit nemo inueniet inopem potius) in inueniet u, eliditur. Potius diſſyllabum eſt. [Aliam ocioſus) Alias alia. [Vi- act.2.ſ.4

de quo me inducas) Vide pyrrhichius eſt [Dicam. puerum autẽ ne reſciſcat mihi eſſe ab illa) Alias, ex. [Reuiſo quid agant) Iam act.2.ſ.5

bici trimetri. [Herus me relictis rebus) Iambici trimetri. [Neque illic) s, eliditur in illic. [Hic nunc me credit) Iambici trimetri. [Propter hoſpitæ huiuſce conſuetudinem) Hic verſus act.2.ſ.6

videtur deprauatus inuerſo dictionum ordine. Conſtabit ſi legas, Huiuſce propter conſuetudinem hoſpitæ. [Subtriſtis viſus eſt) Viſuſt. [Nihil propter hanc rem. ſed) In ſed eliditur d. [Quidnam eſt) Si legas quid, id eſt, aut quidnam eſt, verſus conſtabit. [Ait nimium) Ait vnica ſyllaba eſt. [Quem, inquit, vo- act.3.ſ.1

cabo ad cœnam meorum) Meorum diſſyllabum eſt. [Hem illic eſt huic rei caput) Rei monoſyllabum eſt. [Ita pol quidem) Iambici trimetri. [Sed hic Pamphilus) In ſed videtur elidi, d, litera, aut certe vocalis e. [Vix tandem ſenſi ſtolidus) In ſtolidus eliditur s, in fine. [Nunc huius) Huius monoſyllabum eſt. [Adhuc Archillis) Iambici dimetri tres, quibus accinuntur duo trochæi. [Date) Dimeter catalecticus. [Per ecaſtor) iambicus trimeter. [Deos quæſo) iambici tetrametri. act.3.ſ.2

[Non imperabat coram quid opus facto eſſet puerperæ) Puerperæ triſſyllabum eſt [Tibi videor) Si legas videbor, conſtat verſus. [Credo ne tibi) iambicus trimeter. [Teneo quid erret) item hic. [Quid credas) iambici tetrametri. [Certe enim) trochaicus tetrameter. [Ego ne) iambici tetrametri. [Hoc ego ſcio) Huic verſui deeſt ſyllaba nam eſt ſcazon. [Sed nihilo) trochaici tetrametri. [Hoc niſi ſit, puerum vt tu videas nihil moueotur) Alias morentur. [Quid ais) Trochaicus dimeter catalecticus. [Id conſilij) Rurſus trochaici tetrametri.

[Non impulit) iambici trimetri. [Atque adeo) iambicus tetrameter ſcazon catalecticus. [Iubeo Chremetem) iambici tetrametri. [Auſculto) iambicus dimeter. [Per te ego) iambici trim. [Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis) Emergere actiue. [Neque illum) in illum eliditur l. [At iſtuc) in iſtuc act.3.ſ.3 act.3.ſ.4

eliditur s. [Sed quid ais) iambici tetrametri catalectici ſcazontes. [Sed eccum) Aliat, atque. Hæc pars eſt ſcazontis ſequentis. [Ad te ibam) ſcazontes vt ante. [Cur vxor) Vxor redundat in verſu, & videtur additum ab interprete. [Ego dudum) iambici tetrametri. [Nunquam quiui ego iſtuc) Aut eliditur u, in quiui, aut s, in iſtuc. [Hem) Hem pendet à prior verſu. [Narro, quæ tu dudum) alias narro huic. [Quidnam audio) Trochaicus tetrameter catalecticus. [Hem quid dixti) Rurſus octonarij iambici. [Nullus ſum) in nullus eliditur s. [Sed eccum) Dimeter iambicus. [Vtinam mihi) Trochaicus tetrameter catalecticus. [Vbi illuc) iambici tetramet. [Qua fiducia) act.3.ſ.5

ducia) Qua refertur ad dimetrum priorem. [Nec quid de me)
Nec pertinet ad dimetrum priorem. [Hem quo fretus) Hem ad-
act.4.ſ.1 ditur extra metrum. [Hoccine) Hic eſt iamb. pentameter. [Tan
ta vecordia) Cretici dimetri. i quatuor pedum. [Et tamen res co-
git) Alias, premit. Deeſt aliquid metro, nam pro quarto cretico
act.4.ſ.2 poſuit Iambum. [Tum impudentiſſima) Cretici tres. [Quis tu
es) Et hic pro quarto ponitur Iambus. [Proaumus ſom) Cretici
quatuor. [Si roges) Cretici tres. [Non verentur) Trochaicus
ſcazon [Sed quid agam) Trochaici tetrametri catalectici. [Mul-
tum, moleſtus certe) Iambicus tetrameter. [Etiam nunc me ſub-
ducere) Alias, ſeducere. [Quid illuc) Trochaici tetrametri. [Quã
act.4.ſ.3 taſq.) Iambici trimetri. [Quid illuc) In illuc, eliditur s. [Immo
etiam) Iambici trimetri. [Quis homo) Iambicos tetrameter.
[Niſi mihi deos) Et hic tetrameter. [Factum eſt) Trimetri rurſus.
act.4.ſ.4 [Immo etiam. nam ſatis) In ſatis eliditur s. [Faciam) Iambici
act.4.ſ.5 tetrametri. [Iam vbi, vbi erit) Iambici tetrametri ſcazontes cata
lect. [Optume te mihi offers) Verſus conſtat, ſi legas, oportune
te mihi offeres. [Nihil ne eſſe) Iambici trimetri. [Quò portas
puerum) Hemiſtichium abſoluitur proxima ſcena. [Myſis nunc
opus) Iambici trimetri. [Noua nunc religio te) Alias, in te.
[Reuertor) Iambici trimetri. [Illic eſt) Iambicus tetrameter.
[Quid turbæ) Trochaicus catalecticus. [Quid illic hominum
litigant) Alias, litigat. [Tum annona) Rurſus trimetri iambici.
[Qui hic neminem alium video) Alias, videam. [Mirum vero,
impudenter mulier ſi facit meretrix) Iambicos ſcazon catalect.
Senarius erit, ſi legas Mirum impudenter mulier ſi meretrix fa-
cit. [Ab Andria eſt) Iambici trimetri. [Eho, an non eſt) Eho
eſt extra verſum aut annectitur priori. [Cum in pariundo ali-
quot affuerunt) Affuerunt triſyllabum. [Tanto hercle magis)
In magis eliditur s. [Quis hic loquitur) In quis eliditur s.
[Non rem omnem. ſed eſt Simo intus) Pentameter eſt, niſi le-
act.4.ſ.6 gas, intus eſt. in fine. [Ne me attingas) Iambicus tetram. [Eho
inepta) Trimetri. [Quid ſciam) Alias, qui. [In hac habitaſſe) iam
bici trimetri. [Quæ ſe inhoneſte optauit parare hic diuitias) Eli-
ditur u, conſonans in diuitias. [Iſta ne Ch.) Duo trochæi, tres cre
tici. [Nus ne hic?) Sic addunt interpretes, & ſine illo non con-
act.5.ſ.1 ſtat verſus trimetri. [Vt quimus) Iambici trimetri. [Tum ipſam
deſpoliare non licet) Alias, lubet. [Optume hoſpes) Si addas
morem in principio, conſtat verſus, aut ſi pro optume legas opor
tune, & probabile eſt hoc commiſſum ſcriptoris vitio. Nam Do
natus non addit morem. [Satis iam) Trochaici tetrametri catale
act.5.ſ.2 ctici. [Vide, quàm iniquus) Vide corripit ſicut caue. [Animo iam
nunc) Trochaici tetrametri. [Quid illud mali eſt) In illud eli-
ditur l. [Immo vero indignum) Niſi in vero elidas n, conſonans,
verſus erit Iambicus tetrameter catalecticus. [Triſtis ſeueritas)
In triſtis eliditur s. [Quidnam apportas) Iambicus tetrame-
ter. [Quid ait) Trochaici rurſum. [Hem Dromo) Si hem eſt in
verſu, Iambicus eſt tetrameter. Si annectas verſui præcedenti,
trochaicus eſt tetrameter catalecticus. [Audi obſecro) Iamb. te-
tram. [Ego iam te) Duo trochaici tetram. [Age nunc) Iambici
trim. [Quis me volt) Iambici trim. [Num facti piget) Alias,
act.5.ſ.3 pudet. [Vide num eius color) Co, corripitur. [Ego me ama.)
Trochaici tetram. [Vis me vxorem ducere? hanc vis) Hanc ſu-
pereſt, niſi legas, vxorem hanc. [Mitte orare) Trochaici tetra-
act.5.ſ.4 metri catalectici. [Sed hiccine) Sed redundat, niſi elidas e. [Ego
iſtæc) s, eliditur in iſtæc. [Eadem hæc Chreme) Tetrameter ſca-
zon acatalecticus. [Quod ſpero) Octonarius Iambicus. [Cu-
act.5.ſ.5 iam igitur) Iambicus Dimeter. [Certe annea eſt) Trochaici tetra-
metri. [Tu illam hic) Iambici tetrametri. [Iube ſolui) Iube pyr-
rhichius eſt. [Prouiſo) Iambicus tetrameter. [Non putare) Tro-
chaicus tetrameter. [Ego nitam deorum) Deorum diſſyllabum
eſt. [Quod voluptates) In voluptates, eliditur u. [Sed quẽ ego)
Iambicus tetrameter. [Quid illud) Trochaicus tetrameter vter-
act.5.ſ.6 que. [Pamphilus vbinam) Iambici tetrametri. [Et quidẽ ego)
Trochaici tetrametri. [Prius reſciſceres tu) Si legas, Tu prius
reſciſceres, verſus probe conſtat. [Calliopius recenſui) Dime-
ter Iambicus.

EX EVNVCHO.

ARgũ ſecundum, quod incipit Meretrix, nõ ſunt verſus.
[Si quiſquam eſt) Senarij. [Atque à theſauro) Alias, à
In plogo theſauris. puto fuiſſe ſcriptum. à theſauro is. [Quam
illic) Illic, pro ille, ut alias ſæpe. [Vnde eſſet) Alias, is ſit. [Nul-
lum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius) Omnes ſpondei,
excepto vltimo. [Quid igitur faciam) Iambici trimetri. [Verum
act.1.ſ.1 ſi incipies, neque perficies) Alias perpetiendas. [Et illas quas ha-
bet) In illas eliditur l. [Miſeram me) Iambici trimetri. [Quid
hic ſtabas) In quid videtur elidi d. [Aut ego iſtuc) In iſtuc elidi-
tur s. [Cupio aliquos) Cupio ſupereſt in trimetro. [Ego exclu
dor) Ego prior ſyllaba pertinet ad finem metri præcedentis.
[Egon' id) Idem hic. [Si quidem biduum) Si quidem corripit rũ
videantur duæ dictiones. Ita Ouid. Si quidem eſt ventura ſe-
nectus. [Fac ita vt iuſſi, deducantur iſti) Trochaicus tetrame-
ter acatalecticus, niſi tollas è verſu iſti. [Fiet) Trochaicus cata-
lecticus. [Ab rogitare) Iambicus dimeter. [Vtinam tã.) Trochai
cus tetrameter. [Ne iſtuc) Trimeter iambicus. [Memini) Iam- act.2.ſ.1
bicus ſcazon catalecticus. [Perpeti) Trochaici. [Opus faciam)
Elide duo s. [Tandem ego) Iambicus tetrameter. [Vniuerſum
triduum) Trochaici. [Vide quid) Vide pyrrhichios. [Ni ego
me turpiter hodie hic) Alias, hinc. [Dij immortales) Trochaici
tetrametri catalectici. [Quid intereſt) In quid eliditur d. [Si- act.2.ſ.2
mul conſilium cum re amiſti? viden') Niſi elidas l, in ſimul iam-
bicus eſt, & in trochaico eliditur n, in viden', niſi legas vide. [Sed
his) In ſed, eliditur d. [Negat quis) Iambicus tetrameter. [O-
mnia aſſentari) Trochaici. [Dum hæc loquimur) Iambicus ſca
zon trimeter catalecticus. [Aucupes) Aucupes videtur adiectum,
nam & repugnat verſui, nec ponitur à Donato. [Ille vbi miſer,
famelicus videt me eſſe in tantum honorem) Alias, tanto hono-
re. [Et rogitare) Alias, rogare. [Occidi) Creticus. [Neque act.2.ſ.3
virgo) Octonarij iambici. [Tædet harum) Trochaici tetra-
metri. [Hic vero eſt) Iambicus tetrameter catalecticus. [Dices
fuiſſe) iambicus acatalecticus. [Vt illum dij) iambicus tetra-
meter catalecticus. [Neq. adeo) Tetrameter acatalect. [Ita
prorſum) Dimeter iambicus. [Flos ipſe) Senarius catalecticus
vterque. [Quid virgo) iambici tetrametri catalectici. [Adue-
niens) iambici trimetri. [Immo enimuero) Elide n. [Sex vel)
Vel ſupereſt in verſu. [Dum hæc dicit) Alias, loquitur. [In hanc
noſtram) Hanc redundat in metro. [O Parmeno) Alias, Eho.
[Huc deducta) Trochaici tetrametri catalectici. [Videbit) iam
bici tetrametri. [Dixti pulchre) Trochaicus tetrameter. [Ha-
bent deſpicatam) Si legas deſpectam conſtat verſus. [Magnas
vero) Senarij iambici. [Quod in te eſt) Donatus legit, Quod, act.3.ſ.1
ſed eliditur d. [Tuum obſecro ne) Alias, te. [Quòd eam me a-
mare ſuſpicatur) Alias, ſuſpicata eſt. [Par pari referto) Deeſt ſyl
laba. ſi legas, par ſic pari, aut par modo pari conſtat metrum.
[Metuet ſemper) Alias, metuat. [Ridiculum, non) Alias, nec. act.3.ſ.2
[Audire vocem) Senarij. [Quid, hunc non) in quid eliditur d.
[Poſtea continuo) Alias, poſt hoc. [Profecto quanto magis) act.3.ſ.3
Senarij iambici. [Heri aliquot) iambici tetrametri catalectici. act.3.ſ.4
[Nunquis hic) Trochaici tetrametri catalectici. [Nunc eſt) act.3.ſ.5
Iambici tetrametri catalectici. [Sed neminem) Senarij acata-
lectici. [Quoquò eam) Alias, quique iam. [Adibo) Catale-
cticus. [Narra iſtuc) Acatalecticus. [Noſtin') Trochaicus
tetrameter catalecticus. [Illam ipſam) iambicus acatalecti-
cus. [Virgo) Trochaicus catalecticus. [Cum ipſum) iambicus
acatalecticus. [Erat quidam) E pertinet ad verſum præceden
tem. [Nouitiæ) Trochaicus catalecticus. [Adhortor) iambi-
cus tetrameter. [Vbi inerat) Alias, ibi. [Veniſſe clanculum) Ni act.4.ſ.1
ſi legas clam, metrum non conſtat. [Dum hæc) Catalecticus.
[It, lauit) trochaicus catalecticus. [Sto expectans) iambicus
catalecticus. [Ita me dij) iambicus tetrameter catalecticus. [Ne
quam ille) Trochaicus catalecticus. [Nam poſtquam) iambi-
cus catalecticus. [Militem) Trochaici tetrametri acatalectici.
[Id faciebat) Octonarius catalecticus. [De ſorore) trochai-
cus catalecticus. [Heus, inquit, puer) Niſi legas puere, non con act.3.ſ.2
ſtat verſus. [Accerſe) iambicus tetram. ſed prima ſyllaba Ac- act.4.ſ.3
cerſe, pertinet ad verſum præcedentem. [Dum tus) ſenarij.
[Sed quid hoc) trochaicus catalecticus. [Vbi ego) Iambici te-
tram. catal. [Hoccine) Hoccine prima pertinet ad verſum præ-
cedentem. [Quinetiam) trochaicus catalecticus. [Vellem o-
mnem) Octonarius acatalecticus. [Hem) Dimeter. [Neſcio)
trochaicus catalecticus. [Adibo) iamb. tetrameter. [Hem
Phædria) iambici trimet. [Cum donis tuis tam lepidis) Alias,
in lepidis. [Rogas) iambici tetrametri. [Perij) trochaicos. act.4.ſ.4
[Hau obſecro) iambici quadrati. [Qui fuerit) trimeter. [Vir-
go ipſa) tetrametri. [Quo ille) trochaicus tetrameter. [Forte
ad nos) trochaicus tetrameter redundante ſyllaba. [Perij) tro
chaici catalectici. [Sed nihil poſſe) ſi legas poteſſe, Iambicus eſt
& ſic legendum arbitror. Nam & ſequens iambicus eſt. [Exi fo
ras) Senarij. [Nunc eo) trochaicus tetrameter catalect. [Tace
obſecro) ſenarij. [Reſpondeant) iambicus ſeptem pedum. [At
ille) trimetri. [Mram ipſe induit) induit diſſyllabum eſt. [Iam
ſatis) trochaici catal. [Mirum) iambici tetrametri. [Heus tu)
troch

act.4.ſ.5 trochaici. [Alio pacto honeſte quo modo hinc abeam neſcio,)
act.4.ſ.6 Deeſt ſyllaba,forte nunc.[Inueniam hodie)Hodie,prima produ
act.4.ſ.7 cta,hoc die. [Tu pol) Tu ſupereſt. [At at) Iambici tetrametri.
[Sed Thais)Iambici tetrametri.[Quod intellexi) Id,videtur eſt
di.[Credo equidem) Trochaicus tetrameter catalecticus.[Te i-
pſam expectabam) Alias,expecto. [Militem ſecum) Alias,mili-
sum.[Hanccine ego)Octonarij.[Mori me ſatius) In ſatius elidi
tur s.[Quid ignaue)In quid eliditur d. [Qui illuc,) Alias illum.
[Omnia prius) Trochaici catalectici. [Siccine agis) Videntur
cretici.[Scibis) Trochaici acatalectici. [Satis hoc eſt tibi) Don.
legit,Satis hoc eſt tibi, & poſt ais addendum Thais? vbi rurſus
act.5.ſ.1 notata loquentis perſona locum fecit errori.[Pergin') Senarij.
act.3 ſ.2 [Hera mea tace) Niſi legas,his tace,verſus non conſtat. [Apud
Antiphonem)Iambici trimetri. [Aufugiſtin') Prima aufugiſtin'
pertinet ad verſum præcedentem. [Paullulum quiddam. T.) A-
lias P. Niſi legas paullum,verſus non conſtat.[Te mihi patro-
nam cupio).Alias,capio,. [Adeſt optume) In adeſt prior ſyllaba
act.5.ſ.3 pertinet ad verſum præcedentem.[Quid,quid,)Senarij.[Reuer-
act.5 ſ.4 to quidnam,)Senarij.[Prob fidem) Trochaici catalectici. [Hem
act.5 ſ.5 colligauit)Hem extra metrum eſt.[Ex meo propinquo)Senarij.
act.5 ſ.6 [Sed eſt ne) In ſed aut e,eliditur,aut d.[Reliquom) Forte teli-
act.5.ſ.7 ctum.[Nunquam ædepol)Iambici tetrametri catalectici.[Quæ
quid timeter ſciebam)Sciebam diſſyllabum eſt.[Non poſſum ſa
act.5 ſ.8 tis narrare)Alias,Non pote ſatis narrare.[Quid nunc) Trochai
act.5.ſ.9 ci catalectici. [O populares) Iambici tetrametri acatalectici.
[Meo fratri gaudeo amorem eſſem omnem in tranquillo) Non
eliditur m. [Miles pellitur) Alias,Pelletur. [Parmeno modo)
Trochaicus catalecticus. [Gaudeo) Octonarij. [Illam laudas)
Trochaici.[O Thraſo)Suſpicor carmen inuerſione ordinis de-
prauatum. Conſtabit ſi ſic legas. O Thraſo. ſaluete. tu for-
taſſis hic quæ facta ſunt neſcia. Scio, cur ergo in his te conſpi-
cor regionibus? vt ego pronomen elidatur. [Et quod des,paul
lulum,) Paullulum diſſyllabum.

EX HEAVTONTIMORVMENO.

ARgumentum C.Sulpicij conſtat ſenarijs. In titulo, C.
Cornelio.Alias legitur,T.Sempronio. Vide Anno ab
In plogo V.C. DXCI. [Ne cui ſit,)Senarij.[Quã quam hæc)
act.1.ſ.1 Senarij.[Vbi rem reſciui.)Alias,id. [Nam vſque dum ille vitam
act.1.ſ.2 illam incolit) Alias,incolet. [Et illum obſequentem,) In illum
eliditur l. [Nihil adhuc eſt)Iambici quadrati hypercatalectici,
& acatalectici dimeter vnus acatalecticus, Quadratus vnus cata-
act.2 ſ.1 lecticus,brachycatalectici duo. [Nihil adhuc eſt) Catalecticur.
[Et illam ſimul)Brachycatalectici.[Qui cum) Trochaicus dime
ter catalecticus. [Pater adeſt) Trochaici tetrametri catalectici.
act.2 ſ.2 [Probe) Iambici Octonarij hypercatalectici. [Atque ẽt nunc)
Iambici quadrati acatalectici.[Quam iniqui)Octonarij iambi-
act.2 ſ.3 ci.[Si mihi ſecundæ)Octonarij iambici.[Etiam caues ne videat
act.2 ſ.4 forte hinc)Alias,hic.[Ain' tu) Senarij & octonarij iambici, per-
miatis trochaicis catalecticis. [Ain' tu) Trochaici catalectici.
[Dum ego propter te,) Iambicus Octonarius acatalecticus.
[Nam & vita) Senarij iambici. [Quantum ea ipſa te coniectu-
ram fecimus) Alias,cepimus. [Ita timui) Proceleuſmaticus &
tres anapæſti. [Adducimus tuam) Octonarij iambici acatale-
ctici permiatis trochaicis catalecticis. [Enimuero reticere) O-
act.2.ſ.5 ctonarius. [Clitipho eſt)Trochaici. [Nam apud patrem) Nam
redundat in verſu. [Ibo obuiam) Senarij. [Ædepol te) Tro-
chaici octonarij catalectici,permixtis iambicis quadratis acata-
lecticis. Porro ſenarij quinque. [Ergo mea) Iambici octona-
act.3.ſ.2 rij acatalectici. [Antiphila) Senarij. [O mi Clinia) Alias, mi
expectate, tunc erit trochaicus catalecticus. [Saluom veniſſe)
Alias,aduenisſe.[Lucescit)Senarij. [Putabit prauum,an rectum
ſiet,quod petet,) Alias,petit, [Abiturum ſe abs te eſſe illico mi-
act.3.ſ.2 nabitur,) Alias minitabitur.[Hac illac)Senarij. [At nunc) Alias
act.3 ſ.3 Et.(Cauſſa)Proceleuſmaticus in 3. At heus tu facito dum d,eli-
ditur. [Nec cum malefacerem) Proceleuſmaticus in 2. [Quid
iſtuc quæſo) Iambici quadrati & acatalectici & catalectici. De-
narius item vnus, & fragmentum iambici quadrati. Senarius
vnus. Fragmentum vnum. [Vel heri in conuiuio) Alias,vino.
[Facio coniecturam)Quadratus iambicus acatalecticur. [Poſt-
hac) Trochaicus catalecticus dimeter. [Cenſen' vero,) Tro-
act.4.ſ.1 chaici tetrametri. [Eſt meretria) Senarius. [Vah, vide,) Octo-
narius iambicus. [Hic huic) Trochaici quadrati catalectici.
[Niſi me animus) Iambici quadrati acatalectici trochaici aca-
talectici,vnus acatalecticus,vnus hypercatalecticus. [Niſi me a-
nimus) Iambici quadrati acatalectici.[Credo) Trochaici qua-
drati catalectici. [Si puellam)Trochaici catalectici. [Anulum) act.4.ſ.2
Anulum diſſyllabum eſt. [Niſi me animus fallit) Iambici O- act.4.ſ.3
ctonarij acatalectici. [Nulla mihi res) Iambici quadrati cata-
lectici,& vnus ſenarius. Trochaici quadrati catalectici,& vnus
hypercatalecticus. [Nam qui ille) Senarius. [Huic equidem)
Trochaici catalectici.[Tu fortaſſe) Hypercatalecticus. [Satis
pol) Iambici quadrati catalectici, vnus hypercatalecticus. [Ita act.4.ſ.4
me dij) Senarij,vnus quadratus.[Optabit rurſum)Quadratus. act.4.ſ.5
[Eccum) Senarij. [Et quidem) Alias,equidem. [Ius ſummum
ſæpe ſumma malitia eſt) Alias, iniuria. [Nulla eſt) Senarij. act.4.ſ.6
[Apud Cliniam) Apud redundat in metro.[Vbi Clitipho) Se- act.4.ſ.7
narij.[Multo omnium)Senarij. [Erraui) Erraui. prima ſyllaba p- act.4.ſ.8
tinet ad verſum præcedentem. [Ego me non tam aſtutum) Tro act.5.ſ.1
chaici quadrati catalectici, & ſenarij iambici. [Ego me non
tam) Trochaici quadrati catalectici. [Neque ita perſpicacem
eſſe,id ſcio)Alias,certo ſcio,tunc eſſet iambicus.[Quamobrem?
neſcio,) Iambici tetrametri acatalectici.[Filij eſt amica) Sena
rij iambici. [Duo talenta) Trochaici catalectici quadrati.[Quæ
in me fecit) Verſus perficitur ſequenti ſcena. [Ita ne tandem) act.5.ſ.2
Trochaici quadrati catalectici,& iambici quadrati acatalectici,
& fragmentum. [Nec tibi,nec huic) Alias,tibi. [Ita nos ab-
alienauit) Iambica quadrata. [Ego dicam quod mihi in men-
tem) Alias, in mente eſt. [Mentem uenit) Trochaici. [Quid
autem hoc) Iambici tetrametri catalectici. [Profecto nihil ca- act.5.ſ.3
ues) Iambici quadrati acatalectici. Trochaici varij num. a.
[Immo ſcis potius. quam quidem redeat ad integrum hæc ea-
dem oratio) Decennarius catalecticus. Diuide immo, ſi tol-
las eadem, verſus conſtat. [Non poſtulo) Trochaici. [Sub-
ditum ſe) Octonarius hypercatalecticus. [Confitere) Dena-
rius catalecticus. [Ego ne) Tetrametri iambici catalectici.
[Quod eſt) Dimeter. [Conuinces facile) Trochaici. [Si act.5.ſ.4
vnquam) Trochaici quadrati catalectici, permixtis iambis ali-
quot. [Enimuero Chremes) Trochaici quadrati catalectici act.5.ſ.5
miatis iambicis quadratis. [Sine te) Iambicus tetrameter.
[Non faciam) Iambicus. [Ignoſce) Trochaici. [Nate mi,)
Nate mi eſt extra verſum.

EX ADELPHIS.

STorax ſenarij. [Hem oportune) Senarij. [Rogitas me) act.1.ſ.1
Alias, rogas. [Amat? dabitur) Amat. prior ſyllaba per- act.1.ſ.2
tinet ad verſum præcedentem. [Obſecro populares) Iam- act.2.ſ.1
bici tetrametri catalectici. [Subuenire) V, eliditur. [Ego
illam) Dimeter. [Æſchine audi) Trochaici tetrametri acata-
lectici. [Iactam rſſe) Trochaici catalectici. [Noui ego) Aca-
talecticus. [Indignum iniuria) Catalectici. [I intro) Iambi-
cus acatalecticus. [Nimium iſtoc) Trochaici catalectici. [Ne
mora) Iambici quadrati acatalectici. O facinus,trochaici. [I
nunc) Iambici acatalectici. [Ob maleſacta,) Trochaici cata-
lectici permiatis iambis acatalecticis. [Verum enim) In enim act.2.ſ.2
eliditur m. [Tace, egomet) Iambici quadrati acatalectici &
ſenarij. Metuiſti,ſi nunc de tuo iure conceſſiſſes paullulum, at-
que,Eliſio excipitur à verſu ſequenti. [Iniect ſcrupulum) Se-
narij iambici. [Quod ad te rediturum) In quod elide d. [Per
oppreſſionem) In per eliditur e. [Abs quiuis) Iambici quadra
ti acatalectici. [Meum amorem) Alias, laborem. [Sed quis
nam) Alias,quid nam. [Vbi ille) Iambici quadrati acatalecti- act.2 ſ.3
ci. [Obſecro mea) Iambici quadrati acatalectici. [Nunc il- act.2.ſ.4
lud] Iambici quadrati acatalectici, & vnus dimeter, permiatis act.3.ſ.1
trochaicis aliquot acatalecticis. [O hominem impium) Alias, act.3 ſ.2
impurum. [Sed ceſſo heram) Iambicus acatalecticus. [Hem,
quiſquis) Trochaici. [Noſtram vitam) Iambici tetrametri catale
ctici. [Diſperij) Senarij iambici. [Demẽtia) Quadratus. [Pro dij) act.3.ſ.3
Senarij iambici. [Atque æqualem) Atque prior ſyllaba pertinet act.3.ſ.4
ad uerſum præcedentem.[Quam illas deferam) Alias,illam.[Bo
no animo) Senarij. [Ain' patrem) Iambici quadrati acatalecti- act.3 ſ.5
ci vno aut altero trochaico catalectico mixto. Dimeter vnus act.4 ſ.1
iambicus. [Næ ego homo) Trochaici quadrati catal.vnus Dena act.4 ſ.2
rius,pauci iambicis immixtis. [Quo nam) Videntur Cretici
[Ego in hac re) Quadrati iambici & trochaici. [Omnes quibus
res) Trochaici catal. [Quapropter te) Iambici tetrametri. [Diſ- act.4 ſ.3
crucior) Iambici quadrati acatal. Senarius vnus. Scazon troch. act.4 ſ.4
catal.quadrati. [Membra metu) Trochaici. [Emiſſe id) Trochai-
cus dimeter hypercatalecticus. [Nam vt hinc) Iambicus tetra-
metri. [Nunc quid faciam) Trochaici catalectici quadrati. [Pro-
dit neſcio) Verſus perficitur proxima ſcena. [Ita vti) Iambici act.4.ſ.5
quadrati acatal. & catalect. Dimeter vnus,ceteri trochaici qua-
drati

d-ati cata'e.ſtici Iambici Senarij. [Facite) Trochaici tetrame-
tri. [Cur non ludo) Senarij. [Cur non ludo hunc aliquantiſper?
melius eſt) Si addas ounc, verſus conſtat. [Ita ne) Ita. prima
pertinet ad uerſum præcedentem. [Quid ipſæ) Alias. Quod
At.4.ſ.6 ipſæ aiunt? [Quid lacrumas) Trochaici catalectici quadrati.
At.4.ſ.7 [Ego eo intro) Iambici quadrati acatalect. [Quid hoc) Iam-
At.5.ſ.1 bicus catalecticus ſcaaon. [Sed ceſſo) Trochaici catalectici.
At.5.ſ.2 [Deſeſſus ſum) Senarij. [Ibo, illis) Senarij. [Aedepol) Senarij.
At.5.ſ.3 [Heus Syte) Senarij. [Parata a nobis) Senarij. [Nunquid mi-
nus) Alias. num qui. [Quam mecum) Alias, quid. [Cum pri
ma luce) Aliàs. primo lucu. [Nunquam ita) Trochaici quadra
act.5.ſ.4 ti catalectici. [Quod mihi nunc) Iambicus tetrameter acatale-
act.5.ſ.5 cticus. [Prope iam) Trochaici. [Heus Demea) Senarij. [Hera
act.5.ſ.6 ego) Senarij. [Occidunt me quidem) Senarij. In quidem ali-
act.5.ſ.7 quid eliditur. [Iubet frater) Senarij. [Me ducere) Iambici tetra
act.5.ſ.8 metri acatalectici. Age, quid ſi Trochaici. [Et ſi hoc) Iam-
act.5.ſ.9 bici tetrametri. [Factum eſt) Fragmentum. Trochaici catale-
ctici quadrati, vltimus Scazon. [Optumam quidem) In quidem
ſit eliſio.

EX HECYRA.

act.1.ſ.1 PEr pol) Senarij. [Senex ſi quæret) Senarij. [Cum mi-
act.1.ſ.2 liſe) Proceleuſmaticus. [Pro deum) Iambici quadrati aca
act.2.ſ.1 talectici. Trochaicus quadratus catalecticus. [Me miſe-
ram) Senarij. [Itaque vna) Iambici tetrametri. [Quo quiſque)
Senarius. [Multo melius) Trochaicus quadratus catalecticus.
act.2.ſ.2 [Enim laſſam) Iambici tetrametri. [Et ſi ſcio) Iambici quadra-
act.2.ſ.3 ti acatalectici. [Ædepol) Trochaici catalectici quadrati. Ædepol
autem eſt extra carmen. [Nemini ego) Trochaici quadrati ca-
act.3.ſ.1 talectici. Iambici quadrati & catalectici & acatalectici. Senari.
[Nemini ego) Trochaici. [Cui quanto) Iambicus catalecticus.
[Quàm huc) Acatalectici. [At ſic citius) Trochaicus. [Si non
rediſſes) Iambici catalectici. [Rurſum in gratiam) Rurſum abun-
dat. [Profecto Parmeno me celas) Alias celant. [Quo nam mo-
act.3.ſ.2 do) Iambici quadrati catalectici. [Neſcio quid) Iambici qua-
drati catalectici. [Quid ais?) Trochaicus catalecticus. [Hem
iſtoc) Iambici catalectici. [Nequeo mearum Trochaici octo-
act.3.ſ.4 narij catalectici, & Senarij 6. [Adeſt Parmeno) Senarij. [Ain'
tu) Senarij & vnus quadratus. [Nam alias vt omittam) Alias,
act.3.ſ.5 mittam [Dixtine) Trochaici octonarij catalectici & Senarij iam
act.4.ſ.1 bici. [Quibus iris) Senarij. [Perij) Trochaici & iambici octona
rij catalectici, & acatalectici mixti. [Dicam) Iambicus dimeter.
[Sed oſtium) Trochaici catalectico. [Atque eccam) Iambici ca
talectici. [Nam ſi virum uis) Trochaicus catalecticus. [Non ſit)
Iambici catalectici. [Perij) Acatalecticus. [Credo) Acatalecti
cus trochaicus. [Quid ſit) Iambici catalectici. Adeon' peruica
ci) Trochaici acatalectici. [Vt eo eſſem) Trochaicus octona-
act.4.ſ.2 rius catalecticus. [Nullam pol) Iambici acatalectici. [Non
clam) Iambici quadrati acatalectici. [Itaque vi eſſe ego illam)
act.4.ſ.3 Alias. illa. [Ferantur) Senarius. [Quid vis) Iambicos catalecti-
cus. [Qoia de vaore) Trochaici catal. [Sed non minuam) Mi-
xtum Trochaicum cum iambico catal [Neſcias) Trochaicus ca-
talecticos. [Quã hæc) Iambici acatalectici. [Sumos) Dimeter
act.4.ſ.4 iambicus. [Sed viden) Iambicus catal. [Tibi quoque) Senarij.
act.5.ſ.1 [Non hoc de nihilo) Iambici quadrati catalectici & acatalect.
Trochaici catalectici mixti. [Ego pol quoque) Quadrati iam-
bici catal. [Ne nomen mihi quæſtus) Alias. meo quæſtui. [Sed
quid iſtuc) Trochaici catal. [Quis is ait?) Iambicus acatalect.
[Puerumque) Trochaici catal. [Lepida es) Iamb. acatal. [Eas
ad.) Trochaici catal. [Aliter ſi facias) Iambici tetrametri acatal.
[Nihil apud me.) Iambici quadrati catal. [Benigne) Dimeter ca
act.5.ſ.2 tal. [Sed cum tu.) Octonarij catal. [Ædepol) Trochaici octona-
act.5.ſ.3 rij catal. Iambici quadrati catal. [Quantam obs oli) Iamb. qua-
act.5.ſ.4 drati catal. [Homo ſe fatetur vi in via virginem) Virginem ſu-
pereſt. [Dicitque ſeſe illi annulum) Annulum diſſyllabum eſt. [Vi
de mi Parmeno) Iambici quadrati acatal. mixtis Senarijs & Tro
chaicis quadrati catal. [Egone) Iambici tetrametri acatal. [Sed
Bacchidem) Senarij. [Vt voluptati) Quadrati acatal. iamb. [Myr-
rhina) Troch. tetrametri. [Quantum hodie) Iambici acatal. [Se-
quere me) Trochaicus catal. [Feci imprudens) Senarius Trochai
cus acatalecticus.

EX PHORMIONE.

Pro-logo POſtquam poëta Senarij. [Per quem res agetur) Alias. gere
act.1.ſc.1 tur. [Amicus ſummus. [Senarij. [Si quis me quæret) Sena-
rij. [Quanto in periculo ſim) Alias. ſimus. [Hanc ama-
re cœpit perdite) Alias, perditus. [Interea dum ſedemus illic) ac.1.ſ.2
Alias, illic. [Nunc omitte) Alias. amitte. [Immo nihil, niſi)
Alias, præter. [Adeon' rem) Mixta carmina: pars eſt trochaici, act.1.ſ.3
altera iambos habet catalecticos. [Neu me cupidum) Troch.
catalect. [Dum expecto) Iambici catalectici. [Amore abundas
Antipho) Dimeter iambicus. [Quod ſi) Alias, Et ſi. [Nullus act.1.ſ.4
es Geta) Iambici quadrati catal trochaicis octonarijs catalecti-
cis permixtis, Senarij item. [Nullus es Geta,) iambici acatal.
[Ad hanc rem) Senarius. [Quod cum audierit) Tetrametri aca
tal. [Eius me miſeret) Trochaicus acatalecticus [Recte ego) Ca
talecticus. [Aliquid conuaſaſſem) iambicus acatal. [Quam hic
fugam) Dimeter trochaicus catalect. [Sed vbi Antipho) iambici
tetrametri acatal. [Ah, ſanus ne es?) iambicus catal. [Hominem)
Monometer hypercatalecticus. [Satis pro imperio) Trochaici
catalectici. [Ne te iratus ſuis ſæuis dictis protelet) Alias, ſæuidi-
cis verbis protelet, & ſæuidicis poſtulat carmen. [Non poſſum
adeſſe) ſenarius iambicus hypercatal. [Mane inquam) ſenarius act.2.ſ.1
acatal. [Si quid poteſt) Alias, potes. [Ita ne tandẽ) iambici qua-
drati acatalectici, & ſenarij. [Ita ne) Si corripis ira, trochaicus eſt.
[Nec meum imperium) Trochaicus. [Reuereri) iambicus. [Mo ac.2.ſ.2
nitor) iambici acatalectici. [Mi patrue) ſenarij. [Quin quod me ac.2.ſ.3
tutus eſt) Alias, ſit. [Ita ne patris) Trochaici octonarij catalecti-
ci, præter duos extremos. [Senex adeſt) iambici quadrati acata
lectici. [En, vnquam) ſenarij. [Si herum inſimulabis aua.) Alias,
malitiæ. [Abi in malam crucem) ſi legas, i, pro abi, conſtat ver-
ſus. [Quanta me cura) ſenarij iambici. [Enimuero Antipho) act.2.ſ.4
iambici quadrati catalectici. [Teipſum quærebam) Acatalectici. ac.3.ſ.1
[Dorio audi) trochaici tetrametri catalectici permixtis iambis ac.3.ſ.2
quadratis acat. [Nec cum huiuſmodi) in huiuſmodi eliditur s.
[Quid faciam) trochaici tetrametri catalectici, permixtis paucis ac.3.ſ.3
iambis quadratis acatalecticis. [Quid? qua profectus cauſſa) ſe- ac.4.ſ.1
narij. [Ego hominem) ſenarij. [Expecto) ſenarij. [Venire ſaluũ ac.4.ſ.2
volupe) Alias, volup. [Vt ad pauca redeam) ſi legas, ad pauca ut ac.4.ſ.3
redeat, cõſtat uerſus. forte io ad eliditur d. [Geta) ſenarij. [Quie
tus eſto) iambici quadrati acatal. [Nos noſtro off.) Alias, digreſ
ſos. [Quid agam?) ſenarij. [Aut cuius conſilia) A poſtremum perti- ac.4.ſ.4
net ad verſum ſequentem [Nam uereor) iambici tetrametri cat. ac.4.ſ.5
[Nam quæ hæc eſt) trochaicus catal. [Quod vt ſa.) iambicus a- ac.5.ſ.1
catal. [Haſce eſſe) trochaici. [Qui eſt eius pa.) mixtus trochai-
co & iambico. [Ne me iſtoc) iambici quadrati catal. [Eho dic
mi.) iambici quadrati catal. [Nemo ex me ſcribit) trochaicus.
[Noſtrapte culpa) iambici quadrati catal. [Vorſuram ſol.) Alias ac.5.ſ.2
Vorſura. [Agedum vt ſo.) iambici quadrati catalectici & acatal. ac.5.ſ.3
[Faciam vt iu.) iambici quadrati acatal. [Quin tu) Alias, quid. ac.5.ſ.4
[Quid noo) Alias, qui. [Obſecro vt) Alias, caue. [Nemo eſt) A-
lias, homo nemo. [Ita ne par.) Alias, parum. [Lætus ſum) iam- ac.5.ſ.5
bici quadrati catal. [Argentum ac.) iambici quadrati acatal. [O ac.5.ſ.6
fort.) trochaici octonarij catalectici. [Tãtam for.) ſenarij. [Dijs ac.5.ſ.7
magnai) ſenarij. [Vel oculum exc.) Alias, exclude. [Quis nomi- ac.5.ſ.9
nat me?) ſenarij trochaici, octonarij catal. [Ahi) Abi corripit.
[Demipho te appello) trochaici octonarij catalectici.

GVILLELMO BELLAIO LANgeo, Taurini Proregi, Antonius Goueanus. S. P. D.

CVm mihi eſſet id cum multis commune, ut diuinas virtutes tuas in adminiſtrando vtroque tempore, & belli, & pacis, mecum ipſe tacitus admirarer, optaui ſemper mihi tempus dari, quo iudicij huius mei de ſingulari tua virtute & tibi darem ſignificationem aliquã, & poſteritati relinquerem teſtimonium. Quod cum meum eſſe vellem, neque conari ego tamen magna poſſem, danda mihi opera fuit tale id ſaltem ut eſſet, quo neque dignus ego quicquam præſtare omnino poſſem, neque à me tu maius expectare. Nam cum à puero ſtudijs me literarum dediſſem, & literis tradita à veteribus eſſent multa diuinitus, quæ neque intelligendo, nedum imitando, aſſequeremur, eſſetque intelligere prius neceſſe quæ uelles imitari, intelligere autem ſane nemo corrupta poſſet, atque deprauata, operam digniorem nullam, quam quidem ego nauare potuiſſem, nullam ad uetuſtatis cognitionem, & imitationem, tam eſſe neceſſariam putaui, quàm eam quæ in veterum ſcriptis recenſendis, & recognoſcendiſque poneretur. Quod vt eſt, quoquò te uertas, arduum atque

atque difficile, ita in Terẽtij comœdijs, velle, id quidem plenum eſt bonæ uoluntatis, præſtare non niſi maioris cuiuſdam ingenij, atque eius eruditionis, quam non recipit hæc ætas, poſt eos præſertim viros, qui in ea te non mediocriter, neque infeliciter labo rarunt. Tantæ difficultatis has reperio cauſas, ꝙ ſermo pene eſt oratio omnis Comicorum, qui ſe corrumpi facile patitur, ꝙ vt ſu concluſa, in quo intelligi vix numeras poteſt, atque menſura, adeo uaria eſt, atque multiplex, q̃ ſi non notatur diligenter, detrahi multa poſſunt, addi quoque impune multa, loco plurima moueri, ꝙ tanta in exemplaribus varietas, tam nulla fides, ꝙ iam multis retro ſeculis auctor hic à librarijs fuerit deprauatus, ipſius et Ciceronis, vt opinio mea eſt, eruditiſſimis temporibus, quibus erant ij verſus, vt ipſe ſcribit, vſitatiſſimi. Id vt credam facit, ꝙ ab ipſo interim Cicerone Terentiani verſus multi male citantur, qualis is eſt in illa ad Lent. epiſtola longe optima.

Intromittamus comeſſatum, in Pamphilam.

Vbi, Comeſſatum intromittamus, ſcripſiſſe Terentium ratio indicat Senarij. Ac eodem loco poſt.

Par pari referto, quod eam mordeat.

Vbi, vt id taceam, ꝙ pro Mordeat. Remordeat repoſuit feliciſſime Æmylius Ferretus, parens alter meus (gratiorem tibi multo eſſe ſcio, Æmyli, pietatis erga te meæ, q̃ doctrinæ tuæ meam teſtificationem) id inquam vt taceam, legendum erat præterea, Referto par pari. Neque .n. Trochæum, quem Choreum Cic. vocat, ij verſus recipiunt, vt neque Trochaici Iambum. Afferrem eius generis permulta, ſi te docerem, non monerem. Iam a Non. Marcello, Feſto Pompeio, Priſciano, aliter citantur multa, q̃ ſcripta eſſe à Terentio ſit veriſimile. Ne longius abeas, eſt in Andriæ ſcena prima verſus hic.

Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

In eo ſuas neſcio quas colliſiones comminiſcitur Priſc. vbi ſi legas.

Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.

Verſus conſolas, ſine vllo aut ſententiæ, aut venuſtatis detrimento, equidem nunquam exiſtimaui ſua poëtas libertate tam vti libenter, q̃ neceſſario. Quæ cum & ipſa die, & magnorum virorum teſtimonijs confirmata ſint, nõ dubito, quin nos, qui ijs de rebus aliter ſentimus, antiquitatem fero, neque tamen non temere, reprendere videamur. Hæc nos profecto, Guillelme Bellai, quæ in omnes partes periculi ſunt pleniſſima, deterrere debuerunt, ſi p̄ter bonam voluntatem nihil ad tantam rem afferre potuiſſemus. At cum & infinita prope primi nos quæ egerent caſtigatione deprehenderimus, & ab alijs animaduerſa, neque diu minus, neque minus fortaſſe diligenter conſiderauimus noſtrumq. eſſe aliqđ potuerit ijs de rebus iudicium, rei intereſſe literariæ putaui, id omnibus per me fieri q̃ notiſſimũ. Iudicij autem noſtri cauſas erit fortaſſe cum explicabimus, quas in præſentia omnes perſequi, vt quam infiniti eſſet laboris taceam, hominis certe eſſet minus occupati, teſtificari tantum hoc tempore, liquidoq. iurare poſſumus, nihil nos, niſi neceſſario, nihil niſi verſus, elegantiæ, ſententiæq. conuitio immutaſſe, reſtituiſſe quædã, vt ab ijs auctoribus, de quibus antea loquebamur, citata reperiebamus, libris ita vſos fuiſſe plurimis, vt plus ſemper apud nos valuerit iudicij ratio q̃ librarij manus indocta, atque temeraria. Atque vt animo præſumere poſſis, quid de toto hoc labore noſtro debeas iudicare, referam paucis, quæ in Andriæ prologo, quæ in Scena prima corrupte legi animaduerterim.

Vbi in Prologo legebatur.

Id iſti vituperant factum, atque in eo diſputant.

Non conſtare verſum notarat Doct. niſi in pronomine Iſti, litera ſecunda elideretur, atque ita fieret anapæſtus. Huiuſmodi nos eliſiones tam duras, vt dicam leuiſſime, non agnoſcimus in re minime neceſſaria. Scripſiſſe Terentium Iſti id vituperant & verſus clamat, & lib. nonnulli teſtantur. Tale illud eſt quod idẽ in Eun. Act. 3. Sce. 2. verſu illo.

Qui habet ſalem,

Quod in te eſt. extremam .ſ. in Quod elidi literam. vbi Qui legi debere & verſus & ipſa latinitas oſtendunt.

Vbi, Vt pernoſcatis & quid ſpei ſit relliquom.

Nos ſcriptum fuiſſe dicimus, Vt & is pernoſcat, quid ſpei ſit reliquom. Atque aliter ſcripſiſſe Terentium perſuaderi non poteſt. Id porro locus habet ſententiæ, fabulam vos cognoſcite, vt & poëta perſpicere poſſit, quid ſibi à uobis ſpei relinquatur de comœdijs, quas in poſterum ſcribet, an .ſ. explodẽdæ uobis prius ſint, q̃ ſpectandæ, atque cognoſcendæ. Præter quem vnum locũ ſi alium nullum in opere toto emendaſſemus, ſatisfactum & officio noſtro, & hominum expectationi erat abunde.

Vbi in prima Scena.

Propterea quòd ſeruiebas liberaliter.

Nos, Seruibas, generis eius ſunt Scibam, Neſcibam, Sæuibam, Seruiebas non patitur verſus.

Vbi, Sed mihi hoc moleſtum eſt, nam iſtæc commemoratio
Quaſi exprobratio eſt immemoris beneficij.

Nos, Sed mi hoc moleſtum eſt, nam iſtæc commemoratio eſt Quaſi exprobratio immemoris beneficij. Mi, poſtulat verſus, eo & multis alijs locis vtitur Teren. vſus antea fuerat Plaut. vſi ſunt poſtea Virgil. & Horat. Eſt, ꝙ in prioris uerſus fine poſuerimus, fecit ſeries verborum naturalis, ita Beneficij ſyllabarum nihil detrahetur.

Vbi, Id gratum fuiſſe aduorſum te habeo gratiam.

Nos, Gratum id fuiſſe. & neſcio quo modo magis placet auribus eruditis: omitto, id quoque verſum poſtulare. Neque vero dubito, quin Fuiſſe, fieri diſyllabum magis ijs placeat, qui cum aures non habeant, eſſe religioſe inepti volunt.

Vbi, Ita faciam. Hoc primum in hac re prædico tibi.

Nos, In re hac, quòd aliter ſtare non poſſit verſus.

Vbi, Liberius viuendi fuit poteſtas, nam antea.

Vt verſus ratio habeatur, elidi Doct. in viuendi V, voluit vnum, fieriq. Fuit, monoſyll. Nos ut eſſe Fuit, ſyllabam vnam apud hũc auctorem mille locis ſcimus, ita illas in Viuendi, eliſiones (pene ſcripſeram illuſiones) illas inquam eliſiones non agnoſcimus, cũ præſertim tam eſſe ingenioſum nihil ſit neceſſe. Scripſiſſe Teren. putamus, Fuit viuendi liberius poteſtas, nam antea. Nihil hic nouum, nihil non conceſſum committitur? neque tamen de orationis venuſtate quicquam deperditur.

Vbi, Nunquam prapones te illis, ita vt facillime.

Præponens ſe alijs nunquam, ita & verſus vult, & orationis efflagitat venuſtas.

Alijs eſſe legendum & liber me monuit peruetuſtus, & alijs quoque video placuiſſe, vt non modo ad eos, quibus cum Pamphilus vnà erat, ſed ad omnes homines referri poſſit, vt & id qđ præcedit, Aduerſus nemini.

Vbi, Sine inuidia laudem inuenias, & amicos pares.

Quod & Priſciani & noſtrum eſſet iudicium antea dicebamus, à quo diſſentimus, cogitare nemo debet, qui aut ille fuerit, aut nos ſimus, ſed quiſque dicat, quid in iudicando fuerit ſecutus.

Vbi, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi.

Nos, Nam qui cum ingenijs conflictat eiuſmodi.

Ita in Phorm. Nunquam vſus venit vt cum huiuſmodi conflictares malo. Probari enim mihi non poteſt, feciſſe hic Terentium huiuſmodi triſyllabum, quod quinque eſſe ſyllabarum conceſſa vocalium diuiſione ſolet. Nos diſſimile valde eſt, niſi ꝙ pudendum magis, quod idem notauit in illo Act. 3. Sce. 1. Non imperabat coram, quid opus facto eſſet puerperæ, Eſſe Puerperæ triſyllabum, cum ſi fiat triſyllabum, verſus ſtare Octonarius Iambicus non poſſit.

Vbi, Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum.

Poſterior hic verſus, niſi Scias vnam facias ſyllabam, & Suę item vnam, numerũ excedet. Ego in exẽplari vetuſto ſcriptũ reperio.

Neque commouetur animus in ea re, ſcias
Tum iam ipſum habere poſſe ſuæ vitæ modum.

Quæ ſine cõtrouerſia vera eſt, atque germana lectio, non mutatur ſententia, ſua orationi gratia relinquitur, dura illa in verbo Scias vitatur colliſio. facilis porro Tũ, in Tamen fuit mutatio:

Vbi, Effertur, imus. Interea inter mulieres.
Quæ ibi aderant, forte vnam aſpicio adoleſcentulam.

Nos, & ꝙ ita uenuſtior ſit oratio, & ꝙ verſus impediri ſe tot pedibus pene clamet, legendum putauimus, Quæ ibi aderant, aſpicio forte adoleſcentulam. Aliter citatur ab interprete, nõ nego, at aliter quoque citatur Illud, Iſti id vituperant factũ, aliter alia, nec ea quidẽ pauca. Illud ſane argumento eſſe poteſt q̃ ille parũ verſuum horum rationem tenuerit, ꝙ cum inuenire non poſſet, cur eſſet illud Vnam additum à poëta, non conſiderarit, num à verſu quoque reſpueretur, quod non admitti à ſententia videret.

Vbi, Perculſit illico animum, at at hoc illud eſt.

Nos, atatat. Idem erat flagitium in illo Eunuchi, Sed quis hic eſt, huc qui pergit &c.

Idem in illo Hecyrę Trimetro, Oportet, atat eccum Phidippum & patrem, in quo tertio fuerat interiectio repetenda.

Vbi, Pro vxore habere hanc peregrinam, ego illud ſedulo
Negare factum. Vt Senarius conſtet, corripi in Illud, literæ detractione priorem vult Doct. Nos legendum putamus. Pro vxore habere hanc peregrinam, illi ego ſedulo Negare

gare factum eſt. Atque ita ſcripſiſſe Terentium, etſi verſus ratio non diceret, ex eo certe quod ſequitur, Ille inſtat factum iudicare tu quidem poſſes.

Vbi, Satis vehemens cauſa ad obiurgandum. S O. qui cedo? Sat vehemens legendum putabamus, ne vehemens fieret diſſyllabum, quod cum tamen fieri poſſe uideremus, egere locus mutatione, non caſtigatione viſus eſt.

Vbi, Ea primum ab illo eſt animaduertenda iniuria.

Nos ita verſu poſtulante, neque minore tamen venuſtate, Ea primum ab illo animaduertenda iniuria eſt. In ijs vides omnibus admonitus nos à verſu, ſecutos venuſtatem, non turbaſſe ſententiam. quorum per ſe quodq. tantum apud eruditos valere debet. vt contra omnium exemplarium teſtimonia poſſit ad emendandum locum ſufficere. Venuſtas fecit, vt de illo Scenæ ſecundæ dubitarem. D. hoc quid ſit? S. omnes qui amant grauiter ſibi dari vxorem ferunt: ſciebam enim Quid hoc? magis eſſe Terentianum, quàm, Quid hoc ſit? taceo quòd ita concurrentes non hiant, vt antea vocales. Cum ergo propter venuſtatem mihi iam eſſet locus ſuſpectus, & ſcriptum poſtea in alijs exemplaribus aduerterim, Miror quid hoc ſit, iudicaui interpretis verbis pro Terentianis in contextum irrepſiſſe. Fecit ſententia vt illud Scenæ quartæ, Audiui Archillis, iam dudum Lesbiam adduci iubes, ita legeremus, Audiui Archillis iam dudum, q Leſbiam adduci iubes. Quo in loco, quia ſcilicet corrupte legebatur, incertam eſſe diſtinctionem notauit Donatus, taceo id, verſum quoque poſtulare, qui Octonarius eſt iambicus, vt, is qui ſequitur, Sane pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria.

Fecit ſententia vt illud Chæreæ in Eunucho, Occidi. Neque virgo eſt vſquam, nec ego qui è conſpectu illam amiſi meo. Vbi quæram? vbi inueſtigē? quem perconter? quam inſiſtam viam? Incertus ſum. vna hæc ſpes eſt, vbi vbi eſt, diu celari non poteſt, ita legeremus, Occidi. Neque virgo eſt vſquam, neque ego, qui è conſpectu illam amiſi meo, Vbi quæram, vbi inueſtigem, quem perconter, quam inſiſtam viam Certus ſum. vna hæc ſpes eſt, vbi vbi eſt, diu celari non poteſt. Angitur nimirum animo Chærea & ſe virginem è conſpectu perdidiſſe, neque ſcire tamen qua ad eā ratione rurſus perueniret. Et certe, quod pene præterieram, ſtare iambicus Octonarius ſi legas, Incertus ſum, non poteſt. Operæpretium eſt Donati audire in eum locum argutias. In Phor. verba ſunt Getæ ſerui flagra timentis, & ea ſe uitare poſſe deſperantis, Ad precatorem abeam credo, qui mihi ſic oret, Nunc amitte quæſo hunc. cæterum Poſthac ſi quicquam, nil precor, tantum modo Nō addas, vbi ego hinc abiero, uel occidito. Vbi nos legendum putamus Non cædas, niſi Addere, pro Cædere ueteres vſurpabant, id poſtulat omnino ſententia, indicat quod intulit, Vel occidito. In Andriæ Act. j. Sce. ij. ita legebatur, Ne temere facias, neque tu haud dicas, tibi non prædictum, caue. In eum verſum ita interpretum vnus, Duæ negationes vnam faciunt affirmationem, tres negationem pro affirmationes vna ſumuntur, vt hic, neque, haud, non. Alter tertiam negationem vult redundare. Vterque teſtis eſt, alios pro Haud, legiſſe Hoc, quam ego lectionem veriorem puto, & Terentio digniorem. Paullo ante ita Simo, Quid hoc? intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? Quod cum & poſtulet ſententia, neque deſit etiam libris teſtimonium, qui Haud malunt tamen, facere mihi videntur vt Terentij verbis vtar, næ intelligendo vt nihil intelligant, qui, Ne ne tu id dicas, pro, Neque tu haud dicas repoſuit, quid ferre Octonarius poſſet Iambicus vidit parum. At neque hoc tantum loco pro Hoc, Haud ſcriptum flagitioſe animaduerti. In Hec. Act. 3. Sc. j. ita Parmeno, Haud hercle quidem parum eſt, vbi legendum, Hoc hercle quidem parum eſt. Nam cum ſingulari aliqua iniuria inter vxorem & matrem iram crederet Pamphilus excitatam, quæ tam durarat diu, animoq. miſere ob eam cauſam torqueretur, velletq. hero Parmeno conſolationem aliquā adhibere, mouet nihil id eſſe, quod tam graue ille exiſtimaret, ſubijcitq., Pueri inter ſeſe q̃ pro leuibus noxijs iras gerunt? Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt, itidem mulieres ſunt ferme, vt pueri leui ſententia. Fortaſſe vnū aliquod verbum inter eas hanc iram conciuerit. Incredibile eſt, quàm multa generis huius, quoquo me verto, occurrant. Non diſcedam ab eo loco, totumq. adeo referam, quo facilius res teneri poſſit.

Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe Parmeno?
Vnde ita inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu,
P A R. Hoc hercle quidem parum eſt ſi vero veram rationem exequi,
Non maximas, quæ maximæ ſunt interdum iræ, iniurias
Faciunt.
Nam ſæpe eſt quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt,
Cum de eadem cauſa eſt iracundus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxijs iras gerunt?
Quapp? quia enim qui eos gubernat animus infirmū gerunt
Itidem mulieres ſunt ferme vt pueri, leui ſententia.
Fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas hanc iram cōciuerit,

Quo in loco legendum puto.

Non maximæ, quæ maximæ ſunt interdum iræ, iniuriæ
Faciunt.

Nam cum ex iræ diuturnitate iniuriæ magnitudinem Pamphilus colligeret, Leui, inquit Parmeno, duceris Here argumento, rationemq. ſi quæris, maximæ interdum iræ à non maximis iniurijs enaſcuntur, Vides iracundis hominibus id accidere, vt inimiciſſimi fiant ijs de cauſis, quæ alios homines ne leuiter quidē poſſent commouere. Quia in Hecyram me conieci, nolo videri temere veniſſe, ita poſt paullo eum locum, in quo eram, ſcriptum reperiebam.

Non vſus facto eſt mihi nunc hunc intro ſequi:
Nam inuiſos omnes nos eſſe illis ſentio.
Here nemo voluit Soſtratam intro admittere.
Si forte morbus amplior factus ſiet,
Quod ſane nollem, maxime heri cauſa mei,
Seruum illico introijſſe dicent Soſtratæ,
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali
Capiti atque ætati illorum, morbus qui auctus ſit.

Verba ſunt Parmenonis. Ego Capiti atque ſaluti illorum ſcripſiſſe Terētium puto, cum inter eas voces non leuis affinitas ſit, & alteram ſententia requirat, & à Cicerone locis ſint infinitis hæc duo coniuncta. Vnum præterea locum ſi tibi indicaro, ab Hecyra diſcedam. In Act. ij. Sce. j. ita legebatur.

An quia ruri eſſe crebro ſoleo, neſcire arbitramini.
Quo quiſque pacto hic vitam veſtrarum exigat?
Multo meliu' hic quæ fiunt, quàm illic vbi ſum aſſidue, ſcio.
Ideo, q̃ vti vos mihi domi eritis, perinde ego ero fama foris.

Verba ſunt Lachetis ſenis, quo in loco Fama redundare mihi videtur. Cauſam.n. affert Laches quare tam bene ſciret, quæ domi in vrbe gererentur, cum eſſet ipſe ruri, in eo, inquit, facio, quia ve vos res meas domi adminiſtrabitis, vt mihi laborabitis, vt mihi obſequimini, ita ego vobis ero ruri, hoc eſt vobis deſieri nihil patiar benigneq. omnia præbebo, ſi mecum vos beneuolentia officijsq. certetis, quod ſi contra à vobis fieri ſenſero, ſinam & egere & algere, & eſurire, nihilque ruri e ad nos deferri patiar. Vnde hoc tamen ea dictio irrepſerit, non diſſimulabo. Sequitur,

Iampridem equidem audiui cepiſſe odium tui Philumenam.

Vbi cum notatum eſſet, à fama argumentari Lachetem, Fama in proximum ſuperiorem verſum irrepſit. Hæc hactenus fuiſſe excuſa, explicata, omnium qui literas tractant, iudicio approbata? Quid ego nunc dicam, eaſdem dictiones corruptas in hoc auctore ſæpe fuiſſe, atque deprauatas? quot locis pro Suſpectio, Suſpicio, pro Ingratijs, Ingratus, pro Gratijs, Gratis, pro Ecce, Et certe, ſcriptum erat? Quid ego quærar, verba flagitioſe adeo tranſpoſita interim fuiſſe, vt totam orationem miſere perturbarent? Quid omiſſos librariorum inſcitia totos verſus, ſine quibus neque ſtare ſententia poterat, neque verſum ſuperiorum menſura? Nihil mentior, ſcriptum ſic erat in Prologo Heaut.

Ne cui ſit veſtrum mirum, cur partes ſeni
Poëta dederit, quæ ſunt adoleſcentium,
Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.

Vbi erat legendum, Id deinde dicam, primum q veni eloquar. Notatus à nobis hic locus eſt, & explicatus ſuo tempore. Scriptum ſic erat in Phorm. Act 4 Sce. 4.

Vt te quidem omnes dij, deæque, ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem ſi quid velis,
Huic mandes quod quidem recte curatum velis,

Qui verſus poſtremus cum menſuram excederet, neque tamen poſſe detrahi quicquam viderem, neque abſoluta etiam plane eſſe videretur, perfectaq. ſententia, incido in lib. non illum quidē, qui ſua auctoritate fidem facere debuerit, ſed qui monere tamen dubitantem potuerit. In eo ſic ſcriptum erat:

Vt te quidem omnes dij deæq., ſuperi, inferi.
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid uelis
Huic mandes, quod recte curatum quidem
Velis, ad ſcopulum qui te è tranquillo inferat.

Quem verſum Terentianum eſſe negare nemo poſſit. Idem eiuſdem fabulæ Act 5. Sce. 6. flagitium deprehendimus, ubi hæc deerant Trochaico.

Curialit vernula eſt qui me vocat.

Quæ verba ſuo loco & Terentij eſſe oſtendimus, & quid habeceot ſenteutiæ declarauimus.

Si quæ generis ſunt huius vellem omnia recenſere, volumen à me haberet, non epiſtolam. Iam de verſuum genere & diſtinctione puderet dicere quàm aliter ſentimus nos, quā ij, qui ante oos fuerunt, niſi ad te ſcriberem, qui ijs de cebus iudicare omnium optime potes. Initium eſt Sce.v. Act.j.

P. Hoe ne eſt humanū factū aut inceptū? hoccine officiū pris?
M. Quid illud eſt? P. pro deū atque hominem fidem, quid eſt,
ſi non hæc contumelia eſt?
Vxorem decerat dare ſeſe mihi hodie, non oe oportuit
Præſciſſe me ante? non ne prius communicatum oportuit?
M. Miſeram me quod rerbum audio:
P. Quid Chremes, qui denegarat ſe commiſſurum mihi
Gnatam ſuam vxorem? id mutauit, quia me immutatum videt
Ira ne obſtinare operā dat, vt me à Glycerio miſerū abſtrahat?
Quod ſi fit pereo funditus.
Adeon' huiem eſſe inuenuſtū, aut infelicē quenq̃, vt ego ſum?
Pro deum atque hominum fidem, nullo ne ego
Chremetis pacto adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus? facta tranſacta omnia. hem
Repudiatus repetor. quam ob rem, niſi ſi, id eſt quod ſuſpicor,
Aliquid monſtri alunt. ei quoniam nemini obtrudi poteſt
Itur ad me. M. oratio hæc me miſeram exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah
Tantam ne rem tam negligenter agere? præteriens modo.

Verſum primum eſſe voluit Doct. Iambicum Octonarium iuſtæ menſuræ, id .n. dicere ſolemus Acatalecticum. Secundum Octonarium quoque, cui tamē accinatur & adnactatur Monometer, hoc eſt vna, vt Græci vocant, Αὐτοδιάς, ita autem erit, Tum me-li v a eſt.- At non accinitur Iambico Octonario, ſed Scazonti octauus enim pro Spondeus eſt, valde mihi præterea argutum videtur, in eadem dictione & Octonarij finem, & Monometri quære initium. Tertium Iambicum Octonarium eſſe voluit, quod fieri minime poteſt, cum ·Iodie, extremam producat, quartum generis eiuſdem, Dimetrum quintum, ſextum Trochaicum Octunarium Catalecticum, cum & priores omnes Iambici ſiot, neque niſi Iambici ſequantur: Octauum octonarium fecit Iambicum, nonum Dimetrum Iambicum. Decimum Octonarium Iambicum, ſi quidem in inuenuſtum, V, primum elidas, quod quidem ſi verba modice tranſponas, minime eſt opus, vndecimum, Dimetrum redundante pede, nouum ſane vt dicam leuiſſime, genus carminis, hunc qui ſequitur Octonarium turſus Iambicum, poſt quem Trimetrum, ſequi voluit Trochaicos tres Tetrametros catalecticos eos quidem, quibus ſubiunxit Dimetrum Iambicum acatalecticum cum Dimetri eiuſdem eſſe generis ſoleant cum ijs, quibus fuerint adiecti. Hæc ſi, quemadmodum Doctoc. vult, ſcripſit Terentius, mihi certe non eſt poëta, at neque ita ſcripſit, neque id oos putare eſt æquum. Quem locum anteq̃ in eos verſus redigo, quibus eſſe à Terentio ſcriptum ſit veriſimile, notabo quanta ſit in exemplaribus varietas, atque incertitudo. In verſu primo vtrobique Hocci ne in alijs exemplaribus reperio, reperio & Factu, & Inceptu, quod à Donato quoque videmus annotatum. In 2 vetuſtum exemplar non habet Fidem, quo modo interim locutus eſt poëta, in Alio, Atque hominum, non reperio, atque ita quoque, ſcripſiſſe aliquando Terentium animaduerto, in Tertio Dare, in aliquibus lib. noo legitur, neque carmen poſtulat, & iratus ſupprimere multa ſolet quæ cum adſcribere ſoleant interpretes, in verſum fit ſæpe vt admittantur. Se, præterea video geminatum, & pro Denegarat, Denegauerat ſcriptum reperio. Iam in octauo pro Quia, quoniam. Vbi poſtea Chremetis, Chremis, vbi Itur, itum. Accipe nunc vt verſus hos putarim, & ſcriptos fuiſſe & eſſe diſtinguendos.

P. Hoccine factum eſt humanum aut inceptum? hocci ne officium patris?
M. Quid illud eſt?
P. Pro Deum atq. hoium fidem, q d eſt, ſi hoc non eſt cōtumelia.
Vxorem decrerat dare ſeſe mi hodie, nonne oportuit
Præſciſſe me ante? nonne prius communicatum oportuit?
M. Miſeram me, quod verbum audio. P. Quid Chremes, qui denegauerat.
Se commiſſurum mihi gnatam ſuam vxorem, mutauit id
Quoniam me immutatum videt. ita ne obſtinate dat operā, vt
Me à Glycerio miſerum abſtrahat? quod ſi fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenuſtum eſſe, aut infelicem quenquam,
vt ego ſum?
Pro deum atque hominum fidem, nullo ego pacto Chremis
Adfinitatem effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus, facta tranſacta omnia, hem
Repudiatus repetor? quamobrem? niſi, ſi id eſt.
Quod ſuſpicor, monſtri aliquid alunt. ea quoniam
Obtrudi nemini poteſt, ad me itur. M. Hæc
Oratio me miſeram exanimauit metu.

Omnes Iambi ſunt, Octonarij partim, partim Senarij, Monometer vnus, non is quidem quem eſſe Doctoc. putabat, cum efficit Myſis, quæ dum a Pamphilo exaudiri non vult, pauca loquitur. Monometrum in re ſimili in Phormione obſeruauimus, vbi taciti Antipho & Phædria Getam audiunt, ac cum à Geta Antipho nominaretur, ibi tum Phædria,

Te nominat. A. Neſcio quod magnum hoc nuncio expecto
malum. P. A, San' ne es?
G. Domum ire pergem, vbi plurimum eſt. P. Reuocemus
hominem. A. Sta ilico. G. Hem.

Quo etiam loco nos valde ab Doctor. diſſentimus, qui cum vbi Monometrum faceret non inueniret, & Octonarium fecit Catalecticum qui, vt ſuperiores omnes, eſſe debebat Acatalecticus, & Monometrum Hypercatalecticum, qui ſi erat Monometer faciundus, Acatalecticus certe faciundus erat. Ad locum ſuperiorem vt redeamus, in quo pro Hoc ne, nos Hoccine, quod ideo Doctor. immutauit, vt Trochæum poſſet euitare, verum cum legi Hoccine ſecundo loco ſic neceſſe, priore ſcripſiſſe aliter Terentium perſuaderi non poteſt, quare nemo non videt fuiſſe verborum ſeriem perturbatam. Deum, eſt vtrubique Monoſyllabū, Niſi poſteriore dici interim producte & à Grammaticis video notatum, & nos in hoc Poëta non ſemel obſeruauimus. Atque vt ab ea Scena non diſcedam, ſequitur paullo poſt,

Quod ſi ego reſciſſem id prius, q d facerē ſi quis nūc me roget.

In eo verſu quem iambicum eſſe vult, vt reuera eſſe debet, Prius ſyllabam eſſe vnam vult Doct. cum ſi id fiat, Iambicus eſſe Octonarius non poſſit. Nos legendum putamus, Quòd ſi ecgo prius id reſciſſem &c. Sequitur,

Aliq d facerē, vt hoc ne facerem. Sed nunc q d primū exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diuerſe trahūt.
Amor, miſericordia huius, nuptiarum ſolicitudo.

Hos cum faciat Doct. Trochaicos rogarem tum libenter, an Amor, non eſſet Iambus, quem Trochaici non recipiūt. Mihi certe iambici octonarij videntur, quales & qui præcedunt, & qui ſequuntur, atque ita legendi.

Aliq d facerem, vt hoc ne facerē. ſed quid primū nūc exequar,
Impediunt me tot curæ, quæ meum animum diuerſe trahunt.
Amor, huius miſericordia, nuptiarum ſolicitatio.
Verſus porro ille,
Sed nunc peropus eſt aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa aduerſus hunc loqui.

Cum ſit octonarius, legendus ſic eſt,

Sed nunc peropu' eſt, aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa aduerſum hunc loqui. Vbi paullo poſt:
Bene & pudice eius doctum atque eductum ſinam.
Coactum egeſtate ingenium immutarier? Eius, redundat, vet

ſui enim officit, & venuſtati. Vbi, ſic ad pudicitiam, & ad tutandam eam ſient, Ad ſecundum eiſdem de cauſis tolli volumus, quam ſecuti etiam ſumus in emendando verſu illo, quem pene præterieram ex Octonarij, Abi domum. Id mihi viſus eſt dicere, abi cito & ſuſpende te. Quanto elegantius, Abi cito, ſuſpende te, vbi res poſtulat celeritatem? taceo, q̄ ſtare verſus aliter non poteſt. Vbi, Hanc mihi in manum dat, mora continuo ipſam occupat. M. Legendum erat. Vbi. P. Sed cur tu abis ab illa? M. Obſtetricem acceſſo. P. Propera. Abis, Senarius noo patitur, Comica non magnopere deſiderat elegantia. Locum huc vt claudam, equidem vbi diligenter rem perpendo, nuſquam inter iambicos video trochaicus à Terentio temere interiectos, quæ vetus doctorum fuit opinio, neque inter hos, illos, quibus tantum generibus vſum eſſe Terentium animaduerto. Atque vt aperte videas, quanta hac in parte libros corruptio peruaſerat, eſt Act.3. Scen. 2.

Adhuc Archillis quæ aſſolent, quæque oportet
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac iſthæc vt lauet, poſt deinde
Quod iuſſi ei dare bibere, & quantum imperaui
Dare: mox ego huc reuertar.
Per ecaſtor ſcitus puer natus eſt Pamphilo.

Primos tres verſus Iambicos Dimetros eſſe voluit Doctor. quibus tamen eſſent annexi duo Trochæi, duo ſunt Trochæi,

Quę-

Quæque oportet,dum,Eſſe video,qm pro Trochæo poni Tribrachys pōt,in quem.ſ.diſſoluitur,vtpote temporibus parem. Poſt deinde,duo Trochæi. At hic verſus, Nunc primum fac iſthæc vt lauet,eſt ne Dimeter Iambicus? Doctor. an fuerit neſcio, mihi certe nunquam erit. Iam quartum verſum,cuius Doctor.genus non notauit, quem eſſe dicemus? Quintum etiam quod Dimetrum facit catal.vidit meo iudicio parum. Mihi ſcenæ huius verſus generis ſunt eiuſdem, Iambici enim ſunt omnes, menſuræ tamen diſparis. Quatuor primi,quibus cum iis,qui domi ſunt,loquitur Lesbia,ea ratione ſunt,vt primi & tertij extremæ ſyllabæ initia ſint ſecundi & quarti,ita omnes Acatalectici erunt,Octonarij omnes,præter quartum: is enim Dimeter eſt,qui Octonarius quoque fuiſſet,niſi ad ſpectatores & ſe & orationem Lesbia conuertiſſet.Sic illius in Eunucho,Ita fac vt iuſſi,deducantur iſti, &c.Et illius quoq. in eadem Scena,Meminit,tametſi nullus moneat,&c.extremæ ſyllabæ initijs ſequentium verſuum ſunt accōmodatæ, quod & alijs locis non paucis & animaduertimus, & indicauimus. Scripti mihi ſic videntur à Terentio.

Adhuc Archillis quæ adſolent, quæque eſſe oportet ad ſalutē
Signa,omnia huic eſſe video. Nunc primum iſtæc vt lauet
Facite, poſt deinde,quod iuſſi, ei date bibere,& quantum imperaui
Date: mox ego reuertar huc.

Facite,vt pro Fac,reponerem non fecit verſus ratio, ſed q̃,Date dixit poſtea,non, Da. Date,porro eſſe legēdum,non Dare, & lib. nonnulli teſtantur,& ratio indicat loquendi,dictum tamen id Interpres putat conſuetudine magis,quàm ratione,q̃ ſi conſuetudinis.i.non ſcripturæ vitium oſtende debuit, aut alios Terentium ſic ſcripſiſſe, aut Comicorum omnino quenquam ita locutum, quorum de medio ſumpta eſt omnis oratio. Quintum verſiculū Iambicum eſſe puto octonarium,à quo quæ detracta ſunt,ſequēti adiecta ſunt verſui. Ita ergo legimus.

Per ecaſtor ſcitu' puer natu' eſt Pamphilo, quæſo Deos,
Superſtes vt ſiet,quando quidem ipſe eſt ingenio bono.

Magis res erat deſperata Actus quarti initio,

Hoccine credibile eſt,aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet,
Vt malis gaudeant,atque ex incommodis
Alterius ſua vti comparent commoda? ha
Id ne verum eſt? immo id genus hominum eſt peſſimum, in
Denegando modo queis pudor eſt paullulum:
Poſt vbi eſt tempus promiſſa iam perfici,
Tum neceſſario ſeſe aperiunt,& timent,
Et tamen res cogit denegare. Ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt,
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus
Proximus ſum ego met mihi. Attamen,vbi fides,
Si roges,nihil pudet. hic,vbi opus eſt,
Non verentur: illic,vbi nihil opus eſt, ibi verentur.

Primum pentametrum Iambicum fecit Doctor. quos nullos ſcripſit Terentius, ſequentes duos Dimetros Creticos, quod (taceo eorum verſuum eſſe auctorem Doctor.)fieri minime poteſt, cum, Atque ea in, Moloſſum non Creticum efficiant, quatuor ſequentes qui eſſent non notauit, Creticos certe Dimetros dicere non poteſt. In nono verſu deeſſe aliquid putauit, quòd pro Cretico quarto Iambus poneretur. At Res cogit,erat ne Creticus ſecundus,vt pro quarto poſitum diceret Iambum? In decimo Creticos tres notauit,qui vbi eſſent,vellem profecto indicaſſet,ne nos in quærendo fruſtra laboraſſemus. In vndecimo vt in nono,pro Cretico quarto Iambum poni notauit. Primum,ſi in nono pro Cretico eſſe Iambum putabat, q̃ verſui deeſſe aliquid videretur, quid hic commiſſum eſt flagitij, vt qui Creticus eſſe debuerat factus ſit Iambus? Tum vero,Quis tu es,Creticum quis eſſe dixerit,ac non potius Spondeum? Iam in verſu ſequenti vbi quatuor Cretici? vbi in illo,Si roges,&c.tres? eſt ne, Nihil pudet,Creticus? equidem non arbitror. Extremum eſſe voluit Trochaicum Scazontem,addere debuit Catalecticum, quos nullos ſcripſit Terentius. Ego omnes eſſe arbitror Iambicos Tetrametros hoc eſt Octonarios,ſiue Quadratos, quales ſunt qui ſequuntur omnes vſque ad Trimetros, quibus pene clauditur ſcena. Legendos autem ita cenſeo.

Hoccine credibile,aut memorabile, tāta vt cuiquam vecordia
Innata ſiet,vt gaudeat malis,atque ea incommodis
Alterius,ſua vti cōmoda comparet? ha,verumne id eſt? genus
Immo hoīum id peſſimū eſt, in denegādo queis pudor modo
Paullulum adeſt,poſt vbi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum ſe neceſſario aperiunt,timent,& cogit res eos
Tum denegare. Ibi tum impudentiſſima eorum eſt oratio,
Quis tu es? quis es mihi? cur meam tibi? heus proximu' ſum egomet mihi.
Attamen vbi fides,ſi roges,nihil pudet: hic,vbi eſt opus,
Nihil verentur: illic,ibi verentur,vbi non eſt opus,

Si qua vides immutata,quæ pauca vides,cogitare primum debes, quanta in exēplaribus ſit varietas, tum q̃ facile fuerit Et addere,& geminare,Et,in contextum venire, poſt Tum ſcribi Iamē, Nihil & non,ſuis ſe mutuo ſedibus expuliſſe. Eos, quod addiū à nobis eo loco quo Doct.deeſſe nonnihil imprudens diuinauit, addidimus certe codicis teſtimonio Eiuſdem ſunt qui ſequūtur & generis & menſuræ.

Sed quid agam? adeam ne ad eum, & iniuriam hanc expoſtulem cum eo.
Mala ingeram multa? Atqui aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum. moleſtus certe ei fuero,atque animo morē geſſero.

Ita enim ſunt legendi. Plura Guil. Bellai capere epiſtolæ breuitas non poteſt, & omnia perſequi, negotij eſſet & otij maioris, vnum ſi addidero, quia in eo ſum loco, ſcribendi finem faciam. Legitur paullo poſt,

P. Cur me enecas? hoc audi. Nunquam deſtitit
Inſtare,vt dicerem eſſe ducturum patri,
Suadere,orare vſque adeo donec perpulit.
C. Quis homo iſtuc? P. Dauos. C. Dauos? P. interturbat.
C. quamobrem? P. neſcio.
Niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim.

Qui duo poſteriores verſus Octonarij ſunt Iambici,vt nunc qui deos ſunt,iudicio tñ noſtro Trimetri eſſe debent tres, ac ſic legi.

C. Quis homo iſtuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia. C. quamobrem? P. neſcio. niſi mihi deos ſatis
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim.

Quanta orationi acceſſerit venuſtas intelligis. quæ certe cum locus ſuſpectus non eſſet vehementer, ad immutandum momenti nunquam ſatis habuiſſet, niſi in vetere ſatis exemplari ita ſcriptum repereriſſem. Quis homo iſtuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos interturbat omnia ego Interturbat eſſe interpretis affirmare auſim. Eius generis q̃ ſunt multa neque credi,neque dici facile poteſt. In Phorm. ita legebatur. Ita ne tandem quæſo ciuem item vt meretricem, vbi abuſus ſit, cuius verſiculi duo illa verba, Vt meretricem,eſſe quoque interpretis indicat aperte Senarius. In And. act 4 ſc 4. ſcriptum ſic erat.

M. Ne me attingas ſcelelte, ſi pol Glycerio non omnia hæc
D. Eho inepta,neſcis quid ſit actum. M. quid ſciam?

Ego vtrunque trimetrum eſſe puto, Illudq., Quid ſit actum, interpretis eſſe,no. auctorit, proinde ita legendum.

Ne me attingas ſcelelte, ſi pol Glycerio.
Non omnia hæc. D. eho inepta,neſcit. M. quid ſciam?

Neque recuſem quin quantum de iudicio hoc meo, tantum de exiſtimatione detrahatur.

Habes Guil. Bellai conijcere vnde poſſis,aut quid ego effecerim,aut quid efficere voluerim, neque vero dubito, quin vt poſt alios multa nos ſatis deprehendimus,poſt nos alij quoque multa ſint animaduerſuri. Optamus autem gratus tibi ſit conatus iſte noſter,& vtilis ſtudioſis, ut fauore tuo cum publica vtilitate coniuncto, in qua vigiliarum omnium mearum præmium ſemper putaui reponendum,in vtriuſque linguę auctoribus caſtigandis noſtra in dies accendatur induſtria. Vale.

Lugduni ad cal. Apriles.

ANTONIVS GOVEANVS de verſibus Terentianis.

TERENTIANI verſus aut Iambici ſunt, aut Trochaici. Iambici pedes duos recipiunt, Iambum & Spondeum, & in quos ij diſſoluuntur, nullos præterea. Trochaici item duos, Trocheum & Spondeum, & in quos ij diſſoluuntur, nullos præterea. Iambici aut Monometri ſunt,aut Dimetri,aut Trimetri, aut Tetrametri. Monometri vnam habent menſuram, hoc eſt, pedes duos,duas Dimetri. tres Trimetri,hoc eſt pedes ſex,vnde a Latinis Senarij dicti ſunt, Tetrametri quatuor, hoc eſt, pedes octo, qui & Octonarij à Latinis, & Quadrati, & Longiſſimi dicuntur. Monometri & Trimetri iuſtæ ſemper ſunt menſuræ, & veri ſemper Iambici, hoc eſt pedem vltimum ſemper habent Iambum, Dimetrorum, & Tetrametrorum iuſtæ quidam ſunt menſuræ, qui Acatalectici vocantur, ijque veri ſemper apud

hunc auctorem ſunt Iambici, Iniuſtæ quidam menſuræ ſunt, & ij non ſemper veri ſunt Iambici, ſed vt plurimum Spondeum, aut Dactylum ultima ſede recipiunt, dicunturque Scazontes. Iniuſtæ aũt eſſe uerſus menſuræ modis duobus accidit, aut enim iuſto ſyllaba minores ſunt, aut maiores, illi Catalectici, ij Hypercatalectici ſunt nominati. Dimetri vt multi ſint Catalectici, ita nulli Hypercatalectici reperiuntur. Nunc, Trochaici aut Dimetri ſunt, aut Trimetri, Catalectici omnes, vel Hypercatalectici, & ij Octonarij: nulli ſiquidem Dimetri Hypercatalectici ſunt. Nimis fuere ingenioſi q Denarios verſus in Terẽtio ſunt commenti, qui Pentrametros Iambicos, qui Dimetros redundante pede, qui Dimetros Creticos, qui Creticos Monometroa redundante pede, qui è Cretico vno verſum breuiſſimum, qui Creticos in quibus pro Cretico poneretur Moloſſus, poneretur & Iambus, qui Senarios Iambicos Hypercatalecticos, qui nec ab iambicis ad Trochaicos, monſtra illa verſuum è Trochaicis & Iambis conflata. Porro nec ab ijs ad illos tranſit Poëta niſi (quæ vetus doctorum fuit opinio, longo à me interuallo renouata) res id aut poſtulet, aut ferat, ſuis locis in ijs Commentarijs docebimus, quos in Terentium paramus. Quæ Poëtarum more licere ſibi voluit Terentius, quæ quidem pauca ſunt, hæc animaduerti in vnam contrahit ſyllabam Meus, Tuus, ſuus, deus, deum, deos, deæ, prior, puer, rei, Eho, Fuit, ea, in duas Eadem, Eodem, Duarum, diſſoluit Iam in ſyllabas duas in tres Vero, in quatuor Virginem, in quinque Eiuſmodi. Redducere Redductus Reliquus geminata effert conſonante, Literam, quæ in Optimus extrema eſt, tollit frequentiſſime, extrema prioris verſus vocali eſt cum ad inchoandum ſequentem vtatur, eſt cum ſi forte vocalis ſit, a vocali quæ ſequentem inchoat verſum elidi velit, quemadmodum quæ ſequentem incboat ab ea interim abſumitur vocali quæ præcedentem cludit. Hæc iudicio noſtro ſunt, quæ de verſibus Terentianis & præcipi debuerunt neceſſario, & vere potuerunt.

DE LVDIS MEGALENSIBVS.

De Ludis Megalenſibus quia certi nihil apud auctores reperiebã, non abs re putaui, q̃ colligere ipſe potui, in medium afferre. μεγαλεῖον Magnos dici à Græcis Deos auctor eſt Donatus. εἰδεῖν.n. Æoles Deos vocant, vnde Sibylas dici vult Ariſt. q̀ Deorũ mentes conſiliaque perſpiciant. [Magnos vero Deos intelligo, quos Maiorum gentium Cicero vocat, qui à terris in cœlum non peruenerẽt, tales habebantur Iuppiter Neptunus, Minerua, Iuno, at neque magnis omnibus Dijs, ſed tantum cœleſtibus erant hi ludi conſecrati, Hos eſſe quos Romanos interim videmus appellatos ex eo colligo, quod Aſconius ſcribit Romanos ludos Magnos quoque appellari, quod magnis Dijs erant inſtituti, quos eoſdem Circenſes dictos putat. Vnde illud Virgilij, Magnis Circenſibus actis. Non eſſe eoſdem ludos Megalenſes, & eos quos Megaleſia dicimus, ex Ciceronis Oratione de Aruſpicum reſponſis aperte colligimus, vbi Megaleſia Megalenſibus celebrant dicit, verba ſic habent, Nam quid ego de illis ludis loquar quos in Palatio noſtri maiores ante templum in ipſo Matris magnæ conſpectu Megalenſibus fieri celebrarique voluerunt, qui ſunt more inſtitutiſque maxime caſti, ſolẽnes, religioſi, quibus ludi primum ante populi conſeſſum Senatui P. Africanus iterum Conſul ille Maior dedit, vt eos ludos hæc lues impura pollueret, quo ſi quis liber aut ſpectandi aut etiam religionis cauſa acceſſerat manus afferebantur. quo matrona nulla adijt propter vim conſeſſumque ſeruorum. Ita ludos eos quorum religio tanta eſt vt ex vltimis terris accerſita in hac vrbe conſederit, qui & vni ludi ne uerbo quidem appellantur Latino, vt vocabulo ipſo & apperita religio externa & Matris magnæ nomine ſuſcepta declaretur, hos ludos ſerui fecerunt, ſerui ſpectauerunt, tota denique hoc Aedili ſeruorum Megaleſia fuerunt. Extrema hæc verba declarant illos ludos quos Megalenſibus in Palatio in ipſo Matris Magnæ conſpectu fieri dicebat initio, eſſe Magaleſia. nam & Liuius ſcribit M. Iunium Brutum ædem Magnæ Matri deum in Palatio dedicaſſe, & ludos ob eam dedicationem factos Megaleſia appellaſſe. Megalenſes porro ludi ſiue Romani, ſiue Magni, ſiue Circenſes ſub regibus fuere inſtituti, fiebantque ſub initium menſis Septembris, durabant autem non amplius dies nouem. Cicero in actione prima in Verrem, Nonæ ſunt hodie Sextiles, hora nona conuenire cœpiſtis, hunc diem iam ne numerant quidem, decem dies ſunt ante ludos votiuos, quos Cn. Pompeius facturus eſt, ij ludi dies quindecim auferent, deinde Romani continuo conſequentur, ita propè 40. diebus interpoſitis, tum denique ſe ad ea, quæ a nobis dicta erunt, reſponſuros eſſe arbitrantur. Quorum dierum ſi quis rationem ſubducat, & ſub initium Septembris cadere Ludos Rom. & non amplius nouem dies duraſſe deprehendet. De ijs ludis Romanis ita Cicero lib. 5. in Verrem, Nũc ſum deſignatus Aedilis, habeo rationem quid a populo R. acceperim, mihi ludos ſanctiſſimos maxima cum ceremonia Cereri, Liberę, Liberoq. faciendos, mihi Floram matrem Populo plebiq. Romanæ ludorum celebritate placandã, mihi ludos antiquiſſimos, qui primi Romani ſunt appellati, maxima cum dignitate ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq. eſſe faciundos, mihi ſacrarum ædium procurationem, &c. Quo loco Megalenſes ludos non omiſiſſet, quos Aediles ſumma religione & dignitate faciebant, niſi ijdem & Megalenſes ludi fuiſſent & Romani, Hæc tamen tota, de re aſſeueranter dictum nihil velim.

DE TIBIIS PARIBVS ET IMPARIBVS.

Choros ad diſtinguendos actus adhibebant Græci poëtæ, Latini tibias adhibuere in graui comœdia dextras, in leui ſiniſtras, quare grauem ſonum dextræ, acutum ſiniſtræ emittebant, vt ſono comœdiæ vel leuitati vel grauitati reſponderent. Quod vt fieret commodius impares fiebant dextræ, hoc eſt vnico foramine, ſiniſtræ pares & geminæ, vt cum duobus foraminibus exiret ſonus, diſtractus, & diſſectus acutior ad aures perueniret. Adhibere vtraſque ſolebant, cum mixta è genere vtroque erat comœdia.

ANTONIVS GOVEANVS EX INSCRIPTIONE ANDRIAE.

Mihi ſic inſcriptio hæc videtur legenda.

Andria Terentij acta ludis Megalenſibus M. Fuluio, M. Glabrione Aedilibus Curulibus. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Attilius Prænestinus. Modos fecit Clau. Flaccus, Clau. Filius tibijs paribus & imparibus, hoc eſt ſiniſtris & dextris. Tota græca eſt Menandrou. edita M. Marcello, Cn. Sulpitio Coſ.

Ex act. 1. ſc. 1. Immo, apud hunc auctorem priore & producta & breui reperio. Vnde venio in opinionẽ ſcribi debere gemino M. alteriuſq. detractione corripi poſſe priorem. Et Sc. 2. Circuitionem pentaſyllabum. Et ſcena 5. [Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo) Verſus hic finitur ſcenæ ſequẽtis initio. Ex act. 2. ſc. 1. [Quid ais Byrrhia?) Finis præcedentis verſus. Et ſc. 2. Notatu dignum id putaui q̀ in illo, Etiam puerum inde abiens conueni Chremis, Olera & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni, Conueni pro inueni & occurri ſumitur. Eodem modo ſumitur in illo Eunuchi act. ij. ſcen. ij. Conueni hodie adueniens quẽdam mei loci hinc atque ordinis, quod non viſus eſt Donatus intelligere. Cicero in Catone maiore, Equidem efferor ſtudio patres veſtros quos colui & dilexi videndi, neque eos vero ſolum conuenire aueo quos ipſe cognoui, ſed illos etiam de quibus audiui & legi & ipſe conſcripſi. Quo in loco conuenire Theodorus interpretatur εὑρεῖν, quod certe eſt inuenire, vbi nos erraſſe Theodorum putauimus aliquando. Terentij illud in Hecyra aperte id demonſtrat.

Pam. In arcem tranſcurſo eſt opus. Par. Cui homini? Pã. Tibi.
Par. In arcem? quid eo? Pam. Callidemidem hoſpitem.
Myconium, qui mecum vna aduectus eſt, conueni.
Quid ceſſas? Par. Quid vis dicam? an conueniam modo?

Ex act. 4 ſcena 1. [Niſi mihi deos ſatis Scio fuiſſe iratos) Niſi poſteriore producta. ſumitur autem hoc loco vt multis alijs in hoc eodem auctore pro Sed. vide Eun. act. 3. ſcen. 4. verſum vltimum. Et ſc. 5. [Ah, ah, ah,) Hiſtrionis tertia interiectio eſſe videtur, proindeque extra verſum eſt. Vide Eunuch. act. 3. ſc. 2. & Heaut. act. 5 ſc. 1. Et ſc. 6 [Quæ ſe inhoneſte optauit parare hic diuitias) Egere locus hic notatione viſus eſt propter nouitatem malam fauoris conciliatricem. Sunt qui parere non parare ſcripſiſſe poëtam velint, at id, facere eſt, non ſanare vulnus, neque enim parare in cauſa erat cur ſuis numeris non conſtare ſenarius, neque parare vt conſtaret. Ego Ditias non Diuitias ſcripſiſſe Terent. puto. Idem in Heautont. Act. 1. ſc. 2 Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, diuitias, vbi quoque ditias poſtulat Oct. Iambicus. Rurſus Act. 3. ſc. 2. Vicinum hunc noſtrũ, at quaſi is non diuitijs, vbi & Ditijs verſus efflagitat ſenarius. Dia certe pro Diues idem dixit in Adelph. Dis quidem eſſe Demea. Cum igitur diuitiæ nuſquam reperiam apud hunc auctorem niſi his locis quos citaui, & his ipſis omnibus Ditiæ carmen poſtulet, & quemadmodum Dis pro Diues, ita Ditiæ pro diuitiæ dici potuerint,

potuerint, rem dignam putaui quam & indicarem ego, & inquã alij diligentius inquirerent. Optume hoſpes pol Crito antiquũ obtines. Oportune pro optime qui legendum putant vt verſui conſulant, potiuſquam Morem addant, vident meo iudicio parum, nam & oportune ſententia non poſtulat. & in Hec. ita Ter.

At tu ecaſtor morem antiquum atque ingenium obtines. Nõ eſt quod nos moueat interpretis auctoritas in illud Gnathonis in Eun. Non cognoſco veſtrum tam ſuperbum, vbi ille ſuperbũ dici vult abſolute, vt hoc Andriæ, Antiquum obtines, non eſt inquam quod nos moueat, ſcriptum ſi quidem inuenio eo loco, Non noſre genu' veſtrum tam ſuperbum. Eſt quod Galli dicunt, vous ne ſerez pas ſi maluais, voſtre pere eſtoit ſi bon. Ex act. 5. ſce. 4.

Andrium ego Critonẽ video? & certe is eſt, ſaluos ſis Crito. Verſus hic cum Trochaicus eſſe debeat catalecticus, corrupte legitur, quem ut emendaret Doct. Is, detraxit. verſui quidem certe conſuluit, elegantiæ non habuit rationem, quæ Is ſibi detrahi non patitur. Ego poſt eam interrogationem, Andrium ego Critonem video? ſit certe, ſubijci non puto commode. Ecere, non Et certe puto ſcripſiſſe Terentium. Ecere autem aduerbium eſt iurandi, ac ſi diceres, Per ædem Cereris, vt Ecaſtor, per ædem Caſtoris, Ædepol, per ædem Pollucis. Eo vſus eſt Plautus, eo Terentius non ſemel. Ita & elegantia & verſus Terentium ſcripſiſſe clamant. Idem erat flagitium in Eunuchi. Act. 5. ſc. 2 Idem in Adel. act. j. ſce. j. idem multis alijs locis. [Ita ne vero obturbat) Locus ſi, vt interpretes volunt, accipiatur, vt vero aduerbium ſit, ſintq́; hæc inter ſe diſtincta, Ita ne, vero? obturbat, corruptum eſſe locum aſſeueratione omni confirmo. Quòd ſi vero nomen ſit caſu dandi, referaturq́; ad verbum Obturbat, obturbare uero, erit veritati obſtrepere. Miratur ergo Crito tam eſſe veritati aduerſum Simonem, vt ei obſtrepat, & vera dicentes amet interpellare.

EX INSCRIPTIONE EVNVCHI.

Mihi inſcriptio hæc ſic legenda uidetur.

P. Terent. Afr. Eunuchus. Acta ludis Megalenſ. L. Poſthumio Albino L. Cornelio Merola ædilibus curulibus. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Atilius prænestinus. Modos fecit Claudius Flaccus Claudij filius tibijs duabus dextra & ſiniſtra. Acta ſecundo eſt. Græca eſt Menandru. Edita M. Val. Meſſala, C. Fannio Strabone Coſs.

Ex prologo. [Poſtquam ædiles emerunt) Antequam fabulæ ante populũ agerentur, agebantur priuatim apud ædiles. [Quàm plurimis, & minime multos lædere) Quàm plurimis duæ ſunt dictiones. Loci ſentẽtia, cuius nos Æmylius Ferrettus admonuit, hæc eſt, Si quiſquam eſt, qui bonis placere velit potius q̃ malis (nam per plurimos eoſdem hic intelligimus quos Græci per πολλοὺς) neque tamen malos lædere, in ijs eſſe ſe poëta profitetur. Aduerbium Potius ſubintelligi non eſt nouum, ſic Vlp. ſic Cic. lib. iij. in Verrem eſt locutus. Sic Hom. Od. ρ

Αὐτὰρ ἔχοντά σε βούλομ' ἐπακυρίμω, ἤτοι παντᾶ.

Ex act. j. Sc. j. [Perficies) Alibi pertendes, in quam ſignificationem dicitur à Terentio Heautone. Act. 5. ſc. 5. Video non licere vt cœperam hoc pertendere. Ex act. 2 ſc. 2. [Ad cœnam vt veniat) Cœna hic pro prandio, nunquam nunc cœnam dicimus veteres veſpernam dixiſſe teſtis eſt Non. Marcellus. Vide act. 3. ſc. 2. verſ. 26. Ego illum. Et ſcen. 3. [Calidum) Male interpres putat Callidum ſcribendum, nam & Græci θερμὸς dicunt, & verſus aliter nõ conſtat. Ex act. 3. ſc. 1. [Ha, ha, hæ) Poſteriore duæ interiectiones hiſtrionis ſunt, & extra verſum. vide And. act. 4. ſc. 4. & Heauton. act. 5. ſc. 1. Et ſc. 2. [Vel ſobrius) Hinc colliges inuitatam fuiſſe Thaidem à Milite non ad veſpernam vt veteres loquebantur cũ adhuc eſſet ſobrius, vide quod ſupra notauimus act. 2. ſce. 2. vide act. 4. ſc. 7. verſu penultimo. [Parata omnia. o. fiat. T H. diligenter Pythias) Aut præſto omnia, ſcribendum eſt, aut Fiat ſyllaba vna faciunda, quod magis placet. parta omnia maluiſſem ſi proprietas ſermonis paſſa fuiſſet, non enim parere cœnam dicimus, ſed parare. Et ſc. 4. [Niſi quicquid eſt) Niſi pro ſed, vide Adel. Act. 1. Sc. 2. verſum vltimum. Ex actus quarti ſc. 5. Verum hercle hoc verbum eſt, ſine Cerere & Libero friget Venus. Verſum hunc ſcriptum etiam hoc modo reperio, Verum hercle verbum hoc eſt, ſine Cerere & Baccho friget Venus. Atque ita ſi legatur iambicus erit Octon. Acatal. quales & ſuperiores & inferiores omnes. Niſi velis Libero eſſe Dactylum. Vide quæ in verſiculum illum Adelphorum actus 1. Sce. 1. eſt à nobis adnotatum. Et ſcena 6. [Abi tu) Abi poſteriore correpta. Et ſc. 7. [Do miq́; ſociq́; fac viciſſim vt memineris) Hinc colligas non fuiſſe ad veſpernam vt antea dicebamus act. 3. ſc. 2. inuitatam Thaidem cum eodem die Sanga coquus à Gnathone ſui officij commonefiat. Præterea, quod multo maximum eſt argumentum, tot res poſt cœnam geri eodem die non potuerunt, ſi cœnam pro veſperna ſumimus. Ex act. 5. ſc. 5. [Quod mœchis ſolet) Athenienſes mœchis pudenda & ſedes expilabant, quòd ſupplicij genus παρατιλμὸς dicebatur.

EX INSCRIPTIONE HEAVTONT.

Inſcriptio hæc mihi ſic videtur legenda.

P. Terentij Afri Heautontimorumenos. Græca eſt Menandru. Acta ludis Megalenſibus L. Cornelio Lentulo, L. Valerio Flacco ædilibus curulib. Egit L. Ambiuius Turpio. Modos fecit Cl. Flacc. Cl. F. tibijs paribus. Acta deinde duabus dextris. Acta etiam tertio. Edita T. Sempronio Graccho, M. Iuuentio Helua Coſs.

Ex prologo.

Id primum dicam, deinde quod veni eloquar.

Locum hunc, quo in hoc auctore obſcurior nullus, notare malui, quàm emendare, vt in re tam difficili, atque perplexa, ſuum cuique iudicium relinqueretur. Primus non eo ordine, quo res propoſita eſt, narratur, neque enim hæc quæ ſequuntur.

Ex integra Græca integram Comœdiam
Hodie ſum acturus Heautontimorumenon.

Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici. Hæc inquam non demonſtrent, cur partes ſeni poëta dederit, quæ erant adoleſcentium, quod tamen dicturum ſe primum, pollicetur. Iam vbi poſt paullo dicit, Oratorem eſſe ſe, non Prologum, non docet, cur venerit, venerat .n. Hiſtrio non vt Prologum recitaret, ſed vt ageret Fabulam, id tamen ſuerat quod ſecundo loco erat dicturus. Deinde quis ille ſenex, cui adoleſcentium erant datæ partes? quæ illæ ipſæ adoleſcentium partes? Ego vt quod ſentio paucis dicam, verborum ordinem perturbatum tantas loco tenebras puto attuliſſe, quod ſi ita legamus, Id deinde dicam, primum q̃ veni eloquar, erunt omnia clariora. Nam cum prologi ab adoleſcentibus ſolerent recitari eſſetq́; L. Ambiuius ſenex, qui prologum recitaret, cur adoleſcentium partes ſeni eſſent demandatæ, mirari populus iure potuiſſet, cuius facti cauſam dicturum ſe pollicetur, vbi qua re venerat explicaſſet. Veni, inquit, vt ex integra Græca integram comœdiam agam, quæ ex ſimplici argumento duplex facta eſt. Dicerem & Cuia eſſet Græca, & Latinam quia fecit, niſi partem veſtrum maximam ſcire arbitrarer. Habetis cur uenerim, dicam iam nunc cur partes has prologi, quæ erant adoleſcentium, ſenex didicerim. Non Prologum voluit me eſſe poëta, hoc eſt fabulæ argumentum narrare, ſed Oratorem fecit, qui pro ſe apud vos cauſam dicerẽ aduerſus eos rumores, quos de ſe maleuoli diſtulerunt, Contaminaſſe, ſcilicet Gręcas multas dum facit paucas Latinas. Orator ergo ad vos venio ornatu Prologi. Ex act. 4. ſcena 3. [Voſtrum ſenem Sy. immo vt) Immo priore breui.

EX INSCRIPTIONE ADELPHORVM.

Mihi ſic inſcriptio hæc videtur legenda.

Adelphi Terentij. Acta ludis Funebribus L. Æmilij Pauli Q. Fab. Max. P. Cornelio Africano ædilibus Curulibus. Egere L. Atilius Pręneſtinus L. Numidius Poſthumius. Modos fecit Cl. Flaccus, Cl. Fil. tibijs dextris. Facta latina eſt è Græca Menandru L. Anitio Gallo, M. Corneho Cethego Coſſ.

Ex act. 1. ſc. 2. [Niſi quicquid eſt) Niſi pro ſed. Ex act 2. ſcen. 1.

Do » mo » me eripuit, verberauit, me inuito abduxit meam. Domo me e, anapæſt. eſſe videtur, alioquin non conſtabit Troc. Ablatiuos eſſe, primo, vero cito, ſedulo, mutuo, crebro, ſero, vltimiſque correptis dici interim, nemo neſcit. Act. 5. ſc. 8. animo extremam corripere adnotauimus. Ex act. 4. ſc. 1. [Quaſi puero) Puero diſſyllabum. Et ſcen. 2. [Niſi me credo) Niſi pro ſed. Quonam? SY. Illic vbi, &c. Verſum hunc Denarium Catalecticum Trochaicum faciunt, quos nullos ſcripſit Terentius. Alibi Quid nam? SY. illuc, &c. Ego legendum putarim. ubinam? SY. vbi etiam, &c. vt ſit. Trochai. Octona. Hypercat. Quonam, non videtur ſententia poſtulare, illic Donatus non legit. Et ſcen. 5. [Domi virginem) Domi poſteriore correpta, niſi virginem quadriſſyllabum facis. [Abi domum) Abi poſter. correpta. Ex act. 5. ſc. 8. [Corpore & animo. M. gaudeo) ni » mo » gau anapæſtus hoc idẽ etiam act. 2. ſc. 1. adnotauimus, in Domo me eripuit &c.

EX INSCRIPTIONE HECYRAE.

Hæc inſcriptio iudicio noſtro ita legenda eſt.

Terentij Hecyra. Tota Græca eſt Apollodorou. edita Cn. Octauio, T. Manlio Torquato Coſs. Acta primo ludis Romanis Sex. Iul. Cæſare, Cn. Cor. Dolabella Aedilibus curulibus, ſine Prologo. non eſt placita. Relata eſt iterum Ludis Funebribus L. Aemilij Pauli, non eſt placita tota. Relata eſt tertio Q. Ful. L. Martio ædilibus Curulib. Egit L. Ambiuius Turpio. modos fecit Claudius Flaccus. Claud. Fil. tibijs paribus. Placuit.

Ex Act. 3. ſce. 4. [Immo quòd) Anapæſtus, vide verſum vlt. ſc. 4 act. 4. vnde Hecyr. ſce. vlt. Ex act. 4. ſce. 4. [Immò uc) Anapæſtus. vide Act. 3. ſce. 4.

EX INSCRIPTIONE PHORMIONIS.

Hæc inſcriptio iudicio noſtro ita legenda eſt.

P. Terentij Afri Phormio. Acta ludis Romanis L. Poſthumio Albino L. Cornelio Merula Aedilibus curulibus. Egere L. Ambiuius Turpio, L. Atilius Præneſtinus. Modos fecit Clau. Flaccus. Clau. F. tibijs paribus. Tota græca eſt, Apollodoru Ἐπι-δικαζόμενος. Acta quarto eſt. Edita C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala Coſs.

Ex act. 1. ſcena 4. [Nam abſque eo eſſet. Recte mihi vidiſſem) Scriptum in alio exemplari reperio, Nam abſque eo recte ego mihi vidiſſem. Quod ſi Eſſet legamus, aut notandum nouũ erit locutionis genus, aut ita oratio diſtinguenda, Nam abſque eo, eſſet recte, ego mihi vidiſſem. Ex act 2. ſcena 1. [Nil ſuaue meritum eſt) In hæc verba ita interpres, Ordo & ſenſus hic eſt, Nihil mihi mercedis ſuaue eſt vt ego illam cum illo nuptam ſeram. Suaue enim meritum ſuauem mercedem ſignificat. Ego ſcriptum fuiſſe puto, Nil ſuaue meritu' eſt: vt Antiphonem ea verba ſic reſeramus, Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem? non faciam, non enim meritus a me eſt, ei vt eſſe dulce aut ſuaue aliquid patiar. Poteſt & ſic id intelligi, Nihil mihi fecit Antipho ſuaue, vt ei aliquid eſſe ſuaue permittam. Mereri, pro facere non hoc tantum loco vſurpauit. Ita in Hecyr. Act. 3. ſcena 5.

Quæ nunquam quicquam erga me commerita eſt pater
Quod nollem, & ſæpe quod vellem meritam ſcio.

Nempe Phormionem) Alia exemplaria habent, Num Phormionẽ? atque ita conſtat Senarius. Vide an malis literarũ tranſpoſitione in Phormionem primam breuiter dici; cum & Apollodorus, cuius hęc fabula eſt, eius dictionis ſyllabam primam corripuerit. Quod qua ratione fecerit nõ video, niſi pro Phormio, Phormio ſcripſerit. De his literarũ tranſpoſitionibus vide Theodorum Grammaticæ lib 4. Et ſcena 3. [Eho tu ſobrinum tuum) Apud Cicer. in oratore ad Brutum legimus, Eho tu cognatum. [Id quod lex iubet) Vide num legendum Ei quod &c. vt paullo poſt, cum Senis verba repetit Phormio, Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere? [Non agam) Dactylus. Ex act. 3. ſcena ſecunda. [Dorio audi obſecro. D. non audio. P. parumper. D. quin omitte me) In hunc verſum ita interpres, Sunt qui ſic legant, vt Dorio Phædria dicat? Leno, audi; iterum Phædria obſecro. Certe qui ita orationem diſtinguebant id viderunt non petere Phædriam à Lenone vt audiret, ſed vt parumper Leno pecuniam expectaret. Neque enim reſpondiſſet Leno, non audio, ſi audientiam tantum adoleſcens poſtularet, Id ſi quidem reſpondere ſolemus, cum quod petitur non conceſſu ros nos ſignificamus. Ego diſtinguendam ita orationem non puto, cum illud Audi Lenoni iam obſtinato ad denegandum minus conuenire videatur. Verſum eſſe Trochaicum conſtat, ſi Audi non detrahimus, Hypercatalecticum, cum Dorio primam habeat longam, à muneribus enim, non ab haſta nomen habet, & in hac ipſa Scena bis prima producta reperitur, ſin detrahimus, & ſententiæ conſulitur, & verſus Trochaicus fiet catalecticus, quales qui ſequuntur omnes, qui quidem Troch. ſunt. Parumper illud Phædriæ ad expectationem pecuniæ, non ad audientiam referri debere omnino confirmo, ſequitur enim, Nequeo exorare vt maneas triduum hoc? Locus hoc habere ſententiæ videtur, Dorio inquit Phædria, expecta obſecro dum pecuniam conficio. Surdo, inquit Dorio, fabulam narras. Miſſum me fac, moleſtus es. Hic Phædria, Audi quod dicam Dorio, non me capis, quod parumper peto ut expectes, eſt ut triduum tantũ expectes, ne quod parumper vt expectes peto, putes petere me hominum aliorum more vt in multos dies, aut menſes expectes [A. Miſertum eſt. P. Hei veris vincor. G. Quam eſt vterque ſimili' ſui?) In hac ſcena verſus non eſt alius difficilius intellectu. Miſeritum eſt, dicere per ironiam Antiphonem vult interpres, quod ego illi aſſentior. At quid ſit Veris vincor, quid, Quam eſt vterque ſimilis ſui, neque ille dicit, neq. ego aſſequor. Scriptum fuiſſe credo, Hei verbis vincor. Vincebat enim Lenonis inuerecundia pertinacia, & loquacitas adoleſcentis ingenui atque liberalis pudorem. Quamobrem ſecum Geta, quam Lenonis, inquit, mores Lenonis habet, & Phædria pudentis atque liberalis adoleſcẽtis, qui verbis a Lenone verbis vinci ſe fatetur. Et ſcena 3. [Da igitur diem licet) Diem vna ſyll. hunc verſum citat Priſc. ſine Diem. Ego malo propter elegantiam ſyl. facere vnam quam tollere, cum ea dictione ſublata verſus etiam aliquid deſideret. Ex act. 4. ſc. 4. [Aruſpex) Aruſpex quia ab Haruga deriuatur primam vocalem habere debet aſpiratam. Ex act 5. ſc. 2. [Vorſuram ſoluis) Vorſura potius legẽdum potius ſeptimo caſu, quam vorſuram, & ſi Budæo aliter videtur. Et ſcena 3. [Capiebat ſtatim) Statim pretore longa pro perpetuo & æquabiliter. Et ſcena ſexta.

G. Vapulabis. A. Id tibi quidem iam fiet niſi reſiſtis verbero.
G. Familiariorem oportet eſſe hunc qui minitatur malum.

Scenam hanc è Trochaicis conſtare catalecticis verſus metientibus clarum eſt. Quare cum prior ille verſus neque Trochaicus eſſet eius menſuræ quam Terentiani verſus nunquam excedunt, hoc eſt, cum neque Octon. eſſe Catalecticus, neque Hypercatalecticus, incidit animo ſuſpicio loco aliquid eſſe additum, vel certe detractum, quid id eſſe poſſet, cum reperire non poſſem cogitando in librum incidi, vix dignum, qui mihi hãc in re faire deberet, niſi iudicij ratio acceſſiſſet. In eo ita ſcriptum reperi.

G. Vapulabis. Curialis vernula eſt qui me vocat.
A. Id tibi quidem iam fiet, niſi reſiſtis verbero.
G. Familiariorem oportet eſſe hunc qui minitatur malum.

Quæ lectio propter multas res mihi probatur, verſui enim conſulitur, & id, quod ſubiecit, Familiariorem eſſe oportet, qui minitat malum explicatur magis, vocare enim potuit quiuis, vernola etiam, minitare malum (vt loci huius verbo vtar, quo vſos antiquos notandum video a Priſciano) non niſi qui in eum ius habeat & imperium, vnde in ſuſpicionem venit Geta, herum eſſe, a quo vocaretur, non vernulam, quemadmodum initio putabat, cum verbera etiam minitauerat. Id unum relinquebatur dubium, quid Curialem vernulam dixiſſet Poëta, cum Curiales hi dicantur, qui curiæ ſint eiuſdem, curiamque ſerui non haberent, neque apud Romanos, neque apud Græcos. Ea de re duæ animo ſubibant opiniones, aut legendum, Familiaris vernula eſt, nam & ſubiecit, Familiariorem, & verſus vtrunque patitur Trochaicus, aut ſeruos curiales dici poſſe, qui dominis ſeruiunt eiuſdem curiæ. Populares enim dicuntur etiam ſerui, qui dominis populi eiuſdem ſeruiunt, ita enim ſumendum illud puto Act. primi ſcenæ primæ, Amicus ſummus meus & popularis Geta.. Palliatam enim eſſe fabulam meminiſſe debemus, Ciuitatemq. Athenienſem in Δήμους hoc eſt populos diuiſam fuiſſe quemadmodum hodie eſt Florentina. Nam putare ideo a Dauo populatem Getam appellatum, quod eſſent nationis eiuſdem, quod interpreti video placuiſſe, ignorare eſt populos fuiſſe diuerſos Getas & Dauos, & ſeruis nomina dari ſolita ab eo populo vnde eſſet quiſque. Diuerſos autem fuiſſe populos Strabo libro ſeptimo his verbis teſtatur, Fuit & alia regionis diuiſio ex antiquis permanens temporibus, alios enim Dacos alios Getas appellant, Getas quidem qui ad Pontum in orientem vergunt, Dacos autem qui in oppoſitum verſus Germaniam & ad Iſtri fontes, quos olim Dauos vocatos eſſe reor. Ex quo apud Athenienſes Dauorum & Getarum nomina ſeruilia plurimum abundabant. Hoc ſane credibilius eſt, quam a Scytarum gente deriuari, quos Daas vocant, longe enim illi ad Hyrcaniam poſiti ſunt nec ex eo loco Athenas mancipia deportata putandum eſt. Hæc Strabo. Regio ergo eadem erat & Dauorum, & Getarum, & lingua eadem quemadmodum poſt paullo ſcribit idem Strabo proinde gens eadem, ſed in populos varios diuiſa, neque protinus eiuſdem populi dici debent, qui eiuſdem gentis ſunt, & nationis. Et ſc. 7. [In angiportum hoc) Priſcian. legit hunc vt probet etiam genere maſculino Angiportum reperiri. Et ſc. 9. [D. Vt voles facies. N. Immo vt iam ſcias) Et imo vt, anapæſtus.

TERENTII VITA, ET DE TRAGOEDIA AC COMOEDIA NON PAVCA, EX AELIO DONATO.

PVB. Terentius Afer, Carthagine natus, ſeruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori, à quo ob ingenium & formam, non inſtitutus modo liberaliter, ſed & mature manumiſſus eſt. Quidam captum eſſe exiſtimant. quod fieri nullo modo potuiſſe Feneſtella docet, cum in fine ſecundi belli Punici, & ante initium tertij natus ſit, & mortuus, nec ſi à Numidis, aut Getulis captus ſit, ad ducem Romanum peruenire potuiſſet, nullo cõmercio inter Italicos & Afros, niſi poſt deletam Carthaginem, cœpto. Hic cum multis nobilibus familiariter vixit, ſed maxime cũ Scipione Africano, & cum Lælio. quibus etiam corporis gratia conciliatus exiſtimatur. quod & ipſum Feneſtella arguit, contendens vtroque maiorem natu fuiſſe, quamuis & Cornel. Nepos æquales omnes fuiſſe tradat, Porcius ſuſpicionem de cõſuetudine per hæc faciat.

Dum laſciuiam nobilium & fucoſas laudes petit:
Dum Africani voce diuina inhiat auidis auribus:
Dum ad Furium ſe cœnitare, & Lælium, pulchrum putat.
Dum ſe amari ab hiſce credit, crebro in Albanum rapi
Ob florem ætatis ſuæ: ipſius ſublatis rebus ad ſummam
Inopiam reductus eſt.
Itaq. è cõſpectu omnium abijt in Græciam in terrã vltimam.
Mortuus eſt in Stimphalo Arcadiæ oppido: nihil Publius
Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem vt eſſet quo referret obitum domini ſeruulus.

Scripſit comœdias ſex. ex quibus primam Andriam cum ædilibus daret, iuſſus ante Cerio recitare, ad cœnantem cum veniſſet, dictus eſt, initium quidem fabulæ, quòd erat contemptiore veſtitu, ſubſellio iuxta lectulum reſidens legiſſe, poſt paucos vero verſus inuitatus vt accumberet, cœnaſſe vnà, deinde cetera percurriſſe non ſine magna Cerij admiratione & hanc autem, & quinque reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita ſcribit. Sumetur Hecyra ſexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta eſt, meruitq. pretium quantum nulla antea cuiuſquam comœdia .i. octo milia nummum. propterea ſumma quoque titulo aſcribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obſcura fama eſt adiutum Terent. in ſcriptis à Lælio & Scipione, quibus cum familiariter vixit. Eandem ipſe auxit, nunquam .n. niſi leuiter ſe tutari conatur, vt in prologo Adelphorum.

Nam quod illi dicunt maleuoli, homines nobiles
Hunc adiutare, aſſidueq. vna ſcribere.
Quod illi maledictum vehemens exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam: cum illis placet,
Qui vobis vniuerſis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore vſus eſt ſine ſuperbia.

Videtur autem ſe leuius defendiſſe, quia ſciebat Lælio & Scipioni non ingratam eſſe hanc opinionem, quæ tamen magis & vſque ad poſteriora tempora valuit.

Q. Memmio in oratione pro ſe ait, P. Africanus, qui à Terentio perſonam mutatus, quæ domi luſerat ipſe, nomine illius in ſcenam detulit. Nepos auctore certo compertiſſe ſe ait, C. Lælium quondam in Puteolano calend. Martijs admonitũ ab vxore, temporius vt diſcumberet, petijſſe ab ea ne interpellaretur ſeriua tandem ingreſſum triclinium dixiſſe, non ſæpe in ſcribendo magis ſucceſſiſſe ſibi: deinde rogatum vt ſcripta illa proferret, pronunciaſſe verſus qui ſunt in Heautonti.

Satis pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt.

Santra Terentium exiſtimat, ſi modo in ſcribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuiſſe, qui tunc adoleſcentuli fuere, q̃ Sulpicio Gallo homine docto, & qui conſularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum, vel Q. Fabio Labeone, & M. Popilio, conſulari vtroque, ac Poëta. Ideo ipſum non iuuenes deſignaſſe, qui ſe adiuuiſſe dicerẽtur, ſed viros, quorum operam, & in bello, & in otio, & in negotio populus ſit expertus. Poſt editas comœdias nondum quintum atque trigeſimum egreſſus annum cauſa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro ſuis edere, ſeu percipiendi Græcorum inſtituta moreſq., quos perinde exprimeret in ſcriptis, egreſſus vrbem eſt, neque amplius redijt. de morte eius Volcatius tradit.

Sed vt Afer ſex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Aſiam fecit; nauim cum ſemel
Conſcendit, viſus nunquam eſt. ſic vita vacat.

Q. Conſetius redeuntem è Græcia perijſſe in mari dicit cum cẽtum & octo fabulis conuerſis a Menandro. Ceteri mortuum eſſe in Arcadiæ Stimphalo, ſiue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio nobiliore Coſs. morbo implicitum acri dolore ac tædio amiſſarum ſatyrarum, quas in naui præmiſerat, ac ſimul fabularum quas nouas fecerat. Fuiſſe dicitur mediocri ſtatura, gracili corpore, colore fuſco. Reliquit filiam, quæ equiti R. nupſit. Item hortulos xx. iugerum via Appia ad Martis villam, quo magis miror Porcium ſcribere, — nihil Publius

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nihil Furius,
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillime.
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conducticiam:
Saltem vt eſſet, quò referret obitum domini ſeruulus.

Hunc Afranius quidem omnibus comicis præfert, ſcribens in cõpitalibus, Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolum Næuio, & Plauto, & Cæcilio, ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat,

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti
Conuerſum, expreſſumq. latina voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæſar.

Tu quoque tu in ſummis, ò dimidiate Menander,
Poneris & merito, puri ſermonis amator,
Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret via
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceret,
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus. Nam duos Terentios poëtas fuiſſe ſcribit Metius, quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo, alter Libertinus Terentius Afer patria, de quo nunc loquimur, Scipionis fabulas edidiſſe Terentium Valgius in Actæone ait,

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius ſunt?
Non has qui iura populis recenſentibus dabat,
Honore ſummo affectus fecit fabulas?

Duæ ab Apollodoro tranſlatæ eſſe dicuntur comico, Phormio, & Hecyra. quatuor reliquæ à Menandro, ex quibus magno ſucceſſu. & pretio ſtetit Eunuchus fabula, Hecyra ſæpe excluſa, vix acta eſt.

De tragœdia & comœdia.

INitium Tragœdiæ & Comœdiæ à rebus diuinis eſt inchoatum, quibus pro fructibus vota ſoluentes operabantur antiqui. Nam incenſis iam altaribus, & admoto hirco, id genus carminis quod ſacer chorus reddebat Libero patri, tragœdia dicebatur, uel ἀπὸ τοῦ τράγου, hoc eſt ab hirco hoſte vinearũ, & a cantilena, eius ipſius rei apud Virgilium plena ſit mentio. vel q̃ hirco donabatur eius carminis poëta, vel q̃ vter eius muſti plenus ſolenne præmium cantoribus fuerat, vel q̃ ora ſua fæcibus perlinebant ſcenici ante vſum perſonarum ab Æſchilo repertum. Fæces enim dicuntur Græce τρύγες. Et his quidem cauſis Tragœdiæ nomen eſt inuentum. Ac vero nondum coactis in vrbem Athenienſibus, cum Apollini Nomio .i. paſtorum vicorumq. præſidi deo, conſtructis aris in honorem diuinæ rei circum Atticæ vicos, villas, pagos, & compita feſtum carmen ſolẽniter cantarent, orta eſt Comœdia, ἀπὸ τοῦ κωμάζειν καὶ ᾄδειν, quod eſt comeſſatum ire cantantes, quod a poëtis ſolenni die, uel amatorie laſciuientibus choris comicis non abſurdum eſt. Itaque vt rerum, ita etiam temporum ipſorum cœpto ordine Tragœdia primo prolata eſſe cognoſcitur. Nam vt ab incultis, & feris moribus paulatim peruentum eſt ad manſuetudinem, vrbeſq. ſunt conditæ, & vita mitior atque otioſior proceſſit, ita res tragicæ longe ante comicas inuentæ. Quamuis autem retro priſca voluentibus reperiatur Theſpis Tragœdiæ primus inuentor, &

Comœdiæ veteris pater Eupolis cum Cratino, Ariſtophaneque eſſe dicatur. Homerus tamé, qui feré omnis Poëticæ largiſſimus fons eſt, etiam his carminibus exempla præbuit, velut quadam ſuorum operum lege præſcripſit, qui Iliadem inſtar Tragœdiæ, Odyſſeam ad imaginem Comœdiæ feciſſe monſtratur. Ná poſt illius tale, tantumq. documentum, ab ingenioſiſſimis imitatoribus & digeſta ſunt in ordinem, & diuiſa ea, quæ etiam tum temere ſcribantur adhuc impolita, atque in ipſis rudimentis haudquaquam vt poſtea facta ſunt, decora atque leuia. At nos ea quæ proprie de Tragœdia dicenda ſunt, titulo propoſiti operis inſtantes, in alia tempora differamus, & de his fabulis iam loquamur quas Terentius imitatus eſt. Poſtquam demonſtrandæ originis cauſa de vtriſque generis initio diximus, quod neceſſe eſt iam dicemus. Comœdia feré vetus, vt ipſa quoque olim Tragœdia, ſimplex carmen (quemadmodum iam diximus) fuit, quod chorus circa aras fumantes nunc ſpatiatus, nunc reuoluens gyros, cum tibicine concinebat. Sed primo vna perſona ſubſtituta eſt cantoribus, quæ reſpondens alternis choro, locupletauit variauitq. rem muſicam. tum altera, tum tertia & ad poſtremum creſcente numero, per auctores diuerſos, perſonæ, pallæ, cothurni, ſocci, & ceteri ornatus atque inſignia ſcenicorum reperta, & ad hoc vnicuique ſuus habitus. & ad vltimum qui primarum partium, qui ſecundarum, & tertiarum, qui quartarum, atque quintarum actores eſſent, diſtributa & diuiſa quinquepartito tota eſt fabula. quæ tamen in ipſis ortus ſui velut quibuſdam incunabulis, & via dum incipiens, κωμῳδία ἐπιτόνως καὶ ἀρχαία dicta eſt, ἀρχαία iccirco quia eſt de nobis paruni cognitis vitijs, ἐπίτονος autem, quia ineſt in ea velut hiſtorica fides veræ narrationis, & denominatio omnium, de quibus libere deſcribebatur. Etenim per priſcos poëtas, non vt nunc, penitus ficta argumenta, ſed res geſtæ á ciuibus palam cum eorum ſæpe generaot nomine decantabantur. ideo ipſa ſuo tempore moribus multum profuit ciuitatis, cum vnuſquiſque caueret, culpa ne ſpectaculo ceteris eſſet, & domeſtico probro. Sed cum poëtæ abuti licentius ſtylo, & paſſim lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos, ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata, ſiluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id eſt ſatyra ſumpſit exordium. quæ á ſatyris, quos illotos ſemper ac petulantes deos ſcimus eſſe, vocitata eſt. etſi aliunde nomen traxiſſe praue putant alij. Hæc, quæ Satyra dicitur, eiuſmodi fuit, vt in ea quamuis duro & veluti agreſti modo, de vitijs ciuium tamen ſine vllo proprij nominis titulo carmen eſſe. Quod item genus comœdiæ multis obfuit Poëtis, cum in ſuſpicionem potentibus ciuibus veniſſent illorum facta deſcripſiſſe in peius, ac deformaſſe genus ſtylo carminis. quod primo Lucilius nouo conſcripſit modo, vt Poëſim inde faceret, id eſt vnius carminis plures libros. Hoc igitur, quo ſupra diximus modo, coacti omittere ſatyram, aliud genus carminis νέαν κωμῳδίαν, hoc eſt nouam comœdiam reperere poëtæ, quæ argumento communi magis, & generaliter ad omnes homines, qui mediocribus fortunis agūt, pertineret, & minus amaritudinibus ſpectatoribus, & eadem opera multum delectationis afferret, concinna argumento, conſuetudine congrua, vtilis ſententijs, grata ſalibus, apta metro. Vt igitur ſuperiores illæ ſuis quæque celebrãtur auctoribus, ita hęc νέα κωμῳδία cum multorum antea, tum præcipue Menandri, Terentijq. eſt. de qua cum multa dicenda ſint, ſat erit tamen velut admonendi lectoris cauſa, quod de arte comica veterum cartis continetur, exponere. Comœdia vetus vt ab initio chorus fuit, paulatimq. perſonarum numero in quinque actus proceſſit, ita paulatim velut attrito atque extenuato choro ad nouam comœdiam ſic peruenit, vt in ea non modo non inducatur chorus. ſed ne locus quidem vllus iam relinquatur choro. Nam poſtquam otioſo tempore faſtidioſior ſpectator effectus, tunc cum ad cantores ab actoribus fabula tranſibat, conſurgere & abire cœpiſſet, admonuit poëtas primo quidem choros prætermittere, locum eis relinquentes, vt Menander fecit, hac de cauſa, non vt alij exiſtimant, alia. Poſtremo ne locum quidem reliquerunt, quod Latini fecerunt Comici. vnde apud illos dirimere actos quinquepartitos difficile eſt. Tum etiam Græci prologos non habent more noſtrorum quos Latini habent. Deinde θεοὺς ἀπὸ μηχανῆς, id eſt, deos argumentis narrandis machinatos ceteri Latini inſtar Græcorum habent: Terentius non habet. Ad hoc προτατικὰ πρόσωπα, id eſt, perſonas extra argumentum acceſſitas non facile ceteri habent, quibus Terentius ſæpe vtitur, vt per harum inductiones facile pateat argumentum. Veteres etſi ipſi quoque in metris negligentius egerunt iambici verſus, dumtaxat in ſecundo & quarto loco. tamen á Terentio vincuntur reſolutione huius metri, quantum poteſt, comminuti ad imaginem proſæ orationis. Tum perſonarum leges circa habitum, ætatem, officium, partes agendi nemo diligentius Terentio cuſtodiuit. Quin etiam ſolus auſus eſt cum in fictis argumentis fidem veritatis aſſequeretur. etiam contra præſcripta comica meretrices interdum non malas introducere, quibus tamen, cur bonæ ſint, & voluptas per ipſum & cauſa non deſit. Hæc cum artificioſiſſima Terentius fecerit, tum illud eſt admirandum, quod & morem retinuit vt Comœdiam ſcriberet, & temperauit affectũ, ne in Tragœdiam tranſiliret, quod cum alijs rebus minime obtentum & a Plauto, & ab Afranio, & Actio & multis ferè magnis Comicis inuenimus. Illud quoque inter Terentianas virtutes mirabile quòd eius fabulæ eo ſunt temperamento, vt neque extumeſcant ad tragicam celſitudinem, neque abijciantur ad hiſtrionicam. Adde quod nihil abſtruſum ab eo ponitur, aut quod ab hiſtoricis requirendum ſit, quod ſæpius Plautus facit, & eo eſt obſcurior in pluribus locis. Adde quòd argumenti ac ſtyli ita attente memor eſt, vt nuſquam non cauerit, aut curauerit ea, quæ obeſſe potuerunt, tum quòd media primis, atque poſtremis ita nexuit, vt nihil additum alteri, ſed aptum ex ſe totum, & vno corpore videatur eſſe compoſitum. Illud quoque mirabile in eo, primo, quòd non tam miſcet perſonas quatuor, vt obſcura ſit earum diſtinctio. Et item quòd nihil ad populum facit actorem velut ex Tragœdia loqui. quod vitium Plauti frequentiſſimum eſt. Illud etiam inter cetera eius laude dignum videtur, quòd locupletiora argumento ex duplicibus negotijs delegerit ad ſcribendum. nam excepta Hecyra in qua ſcribit Pamphili amorem, ceteræ quinque binos adoleſcentulos habent. Illud vero tenendum eſt, poſt νέαν κωμῳδίαν Latinos multa fabularum genera protuliſſe, ut Togatas, á ſcenicis atque argumentis Latinis, Prætextatas ab dignitate perſonarum, & Latina hiſtoria, Attellanas á ciuitate Companiæ vbi actitatæ ſunt plurimæ: Rhyntonicas, ab actoris nomine, Tabernarias, ab humilitate argomenti & ſtyli: Mimos, ab diuturna imitatione vilium rerum, & leuium perſonarum. Inter Tragœdiam autem & Comœdiam cum multa, tum in primis hoc diſtat, quòd in Comœdia mediocres fortunæ hominum, parui impetus, periculaque, lætique ſunt exitus actionum, At in Tragœdia, omnia contraria, ingentes perſonæ, magni timores exitus funeſti habentur. Et illic turbulenta prima, tranquilla vltima: in Tragœdia contrario ordine res aguntur. Tum quod in Tragœdia fugienda vita, in Comœdia, capeſſenda exprimitur. Poſtremo, quòd omnis Comœdia de fictis eſt argumentis: Tragœdia ſæpe ab hiſtorica fide petitur. Latinæ fabulæ primo a Liuio Andronico ſcriptæ ſunt ad cuncta res, cum etiam tum recentius idem & Poëta & actor fabularum ſuarum fuiſſet. Comœdiæ autem, motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut mixtæ, motoriæ, turbulentæ, ſtatariæ quietiores, mixtæ, ex vtroque actu conſiſtentes. Comœdia, per quatuor partes diuiditur, Prologum Protaſin, Epitaſin, Cataſtrophen. Prologus, eſt velut præfatio quædam fabulæ, in quo ſolo licet præter argumentum aliquid ad populum, vel ex Poëtæ, vel ex ipſius fabulæ, vel ex actoris commodo, loqui. Protaſis, primus eſt actus, initiumque drammatis. Epitaſis, incrementum, proceſſusque turbarum ac totus, vt ita dixerim, motus erroris. Cataſtrophe, conuerſio rerum eſt ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum. Comœdia, eſt fabula diuerſa inſtituta continens affectumque ciuilium ac priuatarum rerum, qua diſcitur quid ſit in vita vtile, quid contra euitandum. Hanc Græci ſic definiere, κωμῳδία ἐστὶν ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν πραγμάτων ἀκίνδυνος περιοχή. Comœdiam eſſe Cicero ait, imitationem vitæ, ſpeculum conſuetudinis, imaginem veritatis. Comœdiæ autem á more antiquo dictæ, quia in vicis huiuſmodi carmina initio agebantur apud Græcos vt in Italia compitalitijs ludicris admixto pronunciationis modulo, quo dum actus commutantur, populus detinebatur. Aut ἀπὸ τῶν κωμῶν, hoc eſt ab acto vitæ hominum, qui in vicis habitabant ob mediocritatem fortunarum, non in aulis regijs, vt ſunt perſonæ Tragicæ. Comœdia vero, quia poëma ſub imitatione vitæ atque ſimilitudine compoſitum eſt, in geſtu pronunciatione conſiſtit. Comœdiam apud Græcos dubium eſt quis inuenerit primus, apud Latinos certum eſt Comœdiam, & Tragœdiam Togatam primo Liuius Andronicus reperit, aitque Comœdiam eſſe quotidianæ vitæ ſpeculum, nec iniuria. nam vt intenti ſpeculo veritatis lineamenta facile per imagines colligimus, ita lectione comœdiæ imitationem vitæ, conſuetudinisque non ægerrime animaduertimus. Huius autem originis ratio ab exteris ciuitatibus, moribusque peruenit. Athenienſes nanque Atticã cuſtodientes

dicentes elegantiam, cum uellent male viuentes notare, in vicos & compita ex omnibus locis læti, alacresque veniebant, ibique cum nominibus ſingulorum vitam publicabat, vnde nomen cõpoſitum vt Comœdia vocaretur. hæc autem carmina in pratis primum mollibus agebantur. nec deerant præmia, quibus ad ſcribendum doctorum prouocarentur, ingenia, ſed & actoribus munera offerebantur, quo libentius iucundo vocis flexu ad dulcedinem commendationis vterentur. Caper nanque pro dono his dabatur, quia vitibus noxium animal habebatur, à quo etiam Tragœdiæ nomen exortum eſt. Nonnulli autẽ ex amurca olei fece, quæ eſt humor aquatilis, Tragœdiam dici, vocariſque maluerunt. Qui ludi cum per artifices in honorem Liberi patris agerentur, etiam ipſi Comœdiarum Tragœdiarumq. ſcriptores huius dei velut patris, numẽ colere venerariſque cœperunt. cuius rei probabilis ratio extitit ita enim carmina inchoata proferebantur, vt per ea laudes eius, & facta glorioſa celebrari, proferrique cooſtaret. tum paulatim fama huius artis increbuit. Theſpis autem primus hæc ſcripta in omnium notitiam protulit. Poſtea Æſchylus ſecutus exemplum, publicauit. de quibus ita Horatius in arte Poëtica loquitur,

Ignotum tragicæ genus inueniſſe camœnæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis,
Quæ canerent agerentq; peruncti fecibus ora.
Poſt hunc perſonæ, pallæq; repertor honeſtæ
Aeſchylus, & modicis inſtrauit pulpita tignis:
Et docuit magnumq; loqui, nitiq; cothurno.
Succeſſit vetus his Comœdia non ſine multa
Laude, ſed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex eſt accepta, chorusq;
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.
Nihil intentatum noſtri liquere Poëtæ.
Nec minimum meruere decus veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.

Fabula generale nomen eſt. eius duæ primæ partes ſunt, Tragœdia, & Comœdia. Si latina argumentatio ſit, prætextata dicitur. Comœdia autem multas ſpecies habet, aut enim palliata eſt, aut togata, aut tabernaria, aut attellana, aut mimus, aut rhyntonica, aut planipedia. Planipedia autem dicta ob humilitatem argumenti eius, ac vilitatem actorum, qui non cothurno aut ſocco vtuntur in ſcena, aut pulpito, ſed plano pede, vel ideo quòd non ea negocia continet, quæ perſonarum in turribus, aut in cœnaculis habitantium ſunt, ſed in plano & humili loco. Perſonati primi egiſſe dicuntur Comœdiam Citius & Faliſcus: Tragœdiam Minutius & Prothonius. Omnium autẽ Comœdiarum ſcripta ex quatuor rebus omnino ſumuntur, nomine, loco, facto euentu. Nomine, vt Phormio, Hecyra, Gurgulio, Epidicus. Loco, vt Andria, Lucadia, Brunduſina. Facto, vt Eunuchus, Aſinaria, Captiui. Euentu, Commorentes, Adelphi, Heautontimorumenos. Comœdiarum formæ ſunt tres, Palliatæ, Græcum habitum ferentes, quas nonnulli tabernarias vocant. Togatæ, iuxta formam perſonarum, habitum togarum deſiderantes. Attellanæ, ſalibus & iocis compoſitæ, quæ in ſe non habent niſi vetuſtam elegantiam. Comœdiam autem diuiditur in quatuor partes, Prologum, Protaſin, Epitaſin. Cataſtrophem. Prologus eſt prima dictio, à Græcis dicta πρόλογος, id eſt antecedens veram fabulæ compoſitionem elocutio. Eius ſpecies quatuor ſunt, συστατικὸς commendatitius, quo fabula vel Poëta commendantur. ἀναφορικὸς, relatiuus, quo aut aduerſario maledicta, aut gratiæ populo referuntur, ὑποθετικὸς, argumentatiuus, fabulæ argumentum exponens, μικτὸς, mixtus, omnia hæc in ſe continens. Inter Prologum & Prologium quidam hoc intereſſe voluerunt, quia Prologus eſt vbi Poëta excuſatur, aut fabula commendatur. Prologium autem eſt, cum tantum de argumento dicitur. Protaſis eſt primus actus fabulæ, quo pars argumenti explicatur, pars reticetur ad populi expectationem tenendam. Epitaſis inuolutio argumenti, cuius elegantia connectitur. Cataſtrophe, explicatio fabulæ, per quam euentus eius approbatur. In pleriſque fabulis ipſarum nomina priora ponebantur, quàm Poëtarum: in nonnullis poëtarum, quam fabularum. cuius moris diuerſitatem antiquitas probat. Nam cum primum aliqui fabulas ederent, ipſarum nomina pronunciabantur ante, quam Poëtæ pronunciarentur, ne aliqua inuidia à ſcribendo deterreri poſſent. Cum autem per editionem multarum Poëtæ iam eſſet auctoritas acquiſita, rurſus priora Poëtarum nomina proferebantur: vt per ipſorum vocabula fabulis attentio acquireretur. Actas diuerſis ludis manifeſtum eſt inſcribi. Nam ludorum quatuor ſunt ſpecies, quos Curules Ædiles munere publico curant. Megalenſes, magnis dijs conſecrati, quos Græci μεγαλησίους appellant. Funebres, ad retinendum populum inſtituti, dum pompa funeri decreta in honorem patricij viri plene inſtruitur. Plebeij qui pro ſalute plebis eduntur. Apollinares, Apollini conſecrati. In ſcena duæ aræ poni ſolebant, dextra Liberi, ſiniſtra eius dei cui ludi fiebant, vnde Terentius in Andria ait.

Ex hara hac ſume verbenas.

Hinc Vlyſſem palliatum ſemper inducunt, ſiue quòd aliquando inſaniam ſimulauit, quo tempore tectum ſe eſſe voluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire. ſeu ob ſingularem ſapientiam, qua tectus munitusque plurimum ſocijs profuit. Huius.n. virtutis erat, animi ſemper decipientis ingenium. Nõnulli Ithacæ incolas, ſicut Locros, palliatos fuiſſe commemorant. Achillis, & Neoptolemi perſonæ diademata habent, quamuis regalia ſceptra nunquam tenuerint, cuius argumenti probatio talis inducitur, quod nunquam cum reliqua Græciæ iuuentute ad gerenda cum Troianis bella, ſacramenta coniurationis inierunt, nec vnquam ſub Agamemnonis imperio fuerunt. Comicis ſenibus candidus veſtitus inducitur, quod is antiquiſſimus. fuiſſe memoratur. Adoleſcentibus diſcolor attribuitur. Serui comici amictu exiguo conteguntur, paupertatis antiquæ gratia, uel quo expeditiores agant. Paraſiti cum intortis pallijs veniunt. Læto, veſtitus candidus, ærumnoſo, obſoletus, purpureus, diuiti, pauperi, phœniceus datur, militi, chlamys purpurea, puellæ habitus peregrinus inducitur. Leno pallio varij coloris vtitur. Meretrici ob auaritiam luteum datur. Syrmata dicta ſunt ab eo, quod trahuntur, quæ res ab ſcenica luxuria inſtituta eſt. Eadem in luctuoſis perſonis incuriam ſui per negligentiam ſignificant. Aulæa quoque in ſcena in terra ſternuntur, quod pictus ornatus erat ex Attalica regia Romam vſque perlatus, pro quibus ſiparia ætas poſterior accepit. Eſt autem minutum velum, quod populo obſiſtit, dum fabularum actus commutantur. Diuerbia hiſtriones pronunciabant. Cantica vero temperabantur modis non a Poëta, ſed a perito artis muſicæ facta. Neque enim omnia iiſdem modis in vno cantico agebantur, ſed ſæpe mutatis. vt ſignificant qui tres numeros in Comœdijs ponunt, qui tres continent mutatos modos cantici illius. Qui huiuſmodi modos faciebant, nomen in principio fabulæ & ſcriptoris, & actoris ſuperponebant. Huiuſmodi adeo carmina ad tibias fiebant, vt his auditis, multi ex populo ante diſcerent quam fabulam acturi ſcenici eſſent quam omnino ſpectatoribus ipſi antecedens titulus pronunciaretur. Agebantur autem tibijs paribus, aut imparibus, & dextris aut ſiniſtris. Dextræ autem tibiæ ſua grauitate ſeriam Comœdiæ dictionem pronunciabant. Siniſtræ & ſerranæ acuminis leuitate iocum in Comœdia oſtendebant. Vbi autem dextra, & ſiniſtra acta fabula inſcribebatur, mixtim ioci & grauitates denunciabantur.

CASTIGATIONES IN ALIquot loca Terentij ex dialogo quodam Petri Bembi hominis doctiſſ. & eloquentiſſ.

SOXOAEM falſo. Argumenta ſingularum fabularum ſunt illa quidem C. Sulpicij Apollinaris, eius quem ſæpe citat Gellius docti & eruditi viri, quiq. pertinacem Imperatorē Latinas literas docuit.

act.1 ſ.4 Myſis. M. quid eſt? hem Pamphile optume mibi te offers. P. quid eſt?

Hūc verſum omni lepore denudatum ſic elegantia veſtiendū exiſtimat Bembus.

Myſis. M. quid eſt? hem Pamphile oportune te mihi offers. P. quid eſt?

act.5 ſ.4 Ne illam multis tuam inueniti gaudeo.

Accuratius Bembus hunc locum expendit, ſic.n. legendum, citans teſtes Grammaticorum obſeruationes, cenſet.

Ne illam tuam multimodis inueniri gaudeo.

Venuſta nimirum & antiqua compoſitione per detractionem a, literæ.

EX EVNVCHO.

In plogo Si quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis.

Hunc verſum paullo aliter adducit Bembus,

Si quiſquam eſt, qui placere ſtudeat bonis
Quamplurimis,

Non enim ſe ad carmen multum pertinere arbitratus eſt, & alioquin ab imitatore quopiam adſcriptum videri poteſt. Quòd Saluſtius hiſtoriam ſic exorſus eſt: Omnes homines qui ſe præſtare ſtudent.

Ibidem. Ea itimat eſſe ſic exiſtimet, ſciat,
Reſponſum non dictum eſſe, quale ſit. prius.

Et hos aliter legendos monet Bembus

Eaiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet
Reſponſum non dictum. Quia læſit prior.

act.2 ſ.2 Opus faciam, vt defatiget vſque, ingratus, vt dormiam.

Hoc ita Bembus,

P. Opus faciam, vt defatiget vſque, ingratis vt dormiam.

Lepidius enim multo eſt, ſi per aduerbium elocutio fiat. Et videtur hoc quoque Donatum non latuiſſe eum ingratis non vltro ſignificare docet. Frequens hoc aduerbium apud Plautum, pro non ex animi ſententia.

act.2 ſ.2 Viden' otium & cibus quid faciat alienus?

Ille in hunc modum?

Viden' oſſum & cibus quid faciat alienus?

Nam oſſum pro os poſitum adſerit, Quid enim quiſpiam aliter aſſequi poſſet, præſertim ex hoc hominū genere, qui lingua tantum aluntur.

P. Ita faciam. T. quicquid aliud volui dicere.
Hem curate iſtam diligenter virginem.

act.5 ſ.3 Ad hunc modum Bembus.

P. Ita faciam. T. quid, quid aliud volui dicere?
Ehem: Curate iſtam diligenter virginem.

Hic Thais Ancillas ſuas propere alloquitur, mandans ea quæ curari velit, ſic: Quid, Quid aliud volui dicere? Ehem curate &c. Quaſi poëta ſuſpenſam Thaidem oſtenderet ſecum ipſam quærere, quidnam illud eſſet, quod mandare ancillis in animo habuerat ſuo, neque reminiſcebatur. Itaque ait: Quid aliud? Quo item ſenſu Cic. ſæpius.

act.3 ſ.9 Omnem oſtendere, cui tam ſubito tot congruerint cōmoda.

Bembus mutata litera ſic legit.

Omnem oſtendere, qui tam ſubito tot congruerint cōmoda.
Vbi qui vetuſto more a quis nominandi caſu dandus caſus.

EX ADELPHIS.

act.1 ſ.2 D. Tuo' conſulis quicquam? M. ah, ſi pergis abiero

Sed quanto rectius & elegantius Bembus,

Tun' conſilijs quicquam? &c. Hæc.n. efficax repetitio maiorem vim addit orationi.

act.2 ſ.1 S. Egon' debacchatus ſum in te, an tu in me?
Æ s. omitte iſta, atque ad rem redi.

At ſic ille:

S. Egon' debacchatus ſum? an tu in me? Æ s. mitte iſthæc atque ad rem redi.

Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magis principem.

Bembus mutato caſu longe rectius:

Fratrem homini nemini eſſe primarum artium magis principem.

Obſecro mea nutrix, quid nunc fiet? quid fiet rogas? recte. act.3 ſ.2

Bembus rectius putarit ſi ad ſecundum verſum recte pertineret hoc modo:

Obſecro mea nutrix quid nunc fiet? C. quid fiet rogas? Recte ædepol ſpero &c.

Niſi me in illo crediſti eſſe hoium numero qui ita putant Ac.4 ſ.3
Sibi fieri iniuriam, vltro, ſi quam fecere ipſi expoſtulant.

Ea ſic ad priſtinam integritatem Bembus reſtituenda putauit.

Niſi ſi me in illo crediſti eſſe hoium numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam, vltro ſi quam fecere ipſi expoſtules:
Et vltro accuſant.

EX HECYRA.

Plus potis ſe illa abſtinere vt puerit. Ac.1 ſ.2

Sed deum immortalem quanto rectius & melius Bembus.

Plus potius (deinde diſtinguit) tum ſeſe illa abſtinere vt potuerit. Hæc.n. circunſtantia mirum in modum admirationem puellæ iuuat.

Horum ad hos redibat lege hereditas. Ibidem.

Verum Bembus paullo aliter qui videbat vna mutilatum eſſe verſum ſyllaba.

Horunc ea ad nos redibat lege hereditas.

Horunc pro eo quod eſt horum antique, c, interiecta nec fieret colliſio.

Sibi vero hanc laudem reliquit, vixit dum vixit, bene. Ac.3 ſ.3

Noſter autem in pluralem numerum commutando ſic habet:

Sibi vero hanc laudem relinquunt, vixit, dum vixit, bene

Fors fuat pol.) Bembus habet fuat, ab eo deductum verbo perantiquo quod eſt Fuo, valetq. idē quod ſum, quo etiam eſt Virg. vſus. Ac.4 ſ.3

Tros Rutilus ne fuat. pro ſit.

Remiſſam opus ſit vobis an reductam domum. Ac.4 ſ.4
Vnor quid faciat in manu non eſt mea.
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero?

Ex his primo verſuum inuerſo ordine ſic legit,

Remiſſam opus ſit vobis, reductam ad domum. In poſtremū, Quid faciemus puero? ſic ſcribit, Quid faciemos puero. Quo in loco animaduerti hunc dicendi, ſiue morem, ſiue figuram.

(Quid faciemus puero?
Qua etiam in alijs fabulis ſæpe vſus eſt,
Quid hic faciet ſua?
Quid te futurum cenſes?) vſurpaſſe Ciceronem percupide.
Quid me fiet?
Quid pecunia fiet?
Quid hoc nomine facias?
Quid factum eſt Stratone & Nicoſtrato.

EX PHORMIONE.

Eho tu ſobrinum tuum non noras. D. enecas
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces? act.2 ſ.3

Aliter & magis vetuſte Bembus.

Eho tu conſobrinum tuum non noras. D. enicas
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc tacis?

Vbi enicas, pro enecas, tacis, pro taces poſitum vetuſto more.

Sic in eadem comœdia.

Ea quæ præbit, poſitum eſt in tertia coniugatione, pro præbet.

Ne me iſtoc nomine appella ſis.

Bembus in hunc modum.

Ne me iſthoc nomine appellaſſis. act.5 ſ.1
Quem ſemper te eſſe dictitaſti? C. eſt. S. quid?

Idem cautius animaduertendo ſententiam,

Quem ſemper te eſſe dictitaſti? C. ſt. S. quid? &c. Ibidem.

St. Silentij eſt illa quidem nota, ſt, vt eo quaſi nutu & ſigno potius, quàm voce oſtendamus velle nos ſileri ab ijs, quibus cum ſumus quemadmodum volebat Chremes ſilere Sophronam, ne ab vxore ipſius exaudiretur.

INDEX EORVM OMNIVM QVAE IN DONATI ET CALPHVRNII COMMENTARIIS ANNOTATA SVNT.

A Billo eſt 26
abre 101. 174
ab ſtudio ſtudet 201
abducere 56. 146
abduci 195
abi 158. 161
abigo 147
abactores ibid.
abire 158
abradere & corradere 101
abradi 214
abſoluere 141
abſtraho 163
abeſt 44
abſurdum 146
abundare 207
abuti 216
Ac 43
accerſo 75
accerſi 196
accidit & obtigit 211
accidere ad genua 183
accingor 96. 114
accipio 56. 96
acta res 116
actum agere 138
actum eſt 26
acyrologia 113
Ad 179
ad Dianæ 153
ad exemplum 175
ad ſe redire 35
ad te 198
adagia, adagiones 69
adeſſe 1. 205. 212
adeſſe cauſæ 215
adhuc 127
adire 211
adiuogere 167
adiuro 131. 179
adiuto 130
adiuta eſt onera 183
adiutor 123. 168
adiuuare 167
adlegare 46. 48
admittere 125. 147
admodum 31. 166. 214
adorti 35. 147
adornare 77
adſolet 27
adſtringere fidem 55
aduentus 61
aduenti genitiuus 207
aduerto 179
aduertere animum 1
aduerſum, aduerſue 15
aduerſum ire 130
aduerſatores 150
Aeger 11. 101
ægre eſt 207
ægritudo 211
ægrotus 11. 101
æquum bonum 204
æqualis 25
æquanimitas 201
æque quicq; nunc quidem 26
æquitas & ius 131
ærumna aduerſa 211
æſtimo & exiſtimo 105

ætes 99
ætatem 196
Affectare 106
affectus participium 181
affectus nomen ibidem
affinis 123. 167
affinis & cognatus 123
Age 31. 53. 133. 167
egere 143. 147. 191
ager 147
agi fabula quando dicatur 99
agere ſe 38
agitare 119
Ah 195
Ain' 46. 127
aio 20
ait 216
air 61. 216
aiunt 18. 216
Alacris, alacritas 75
alia 173
alias ibidem
alius 10
alienus 175
aliquis 155
aliter 1
alligat ſe furti 105
alligari ad aliquid 163
alter 5
altercor, non alterco 34
Ambitio 20
amabo interiectio 79
amare & deſiderare 57
inter ſe amare 163
amans & amator 5
amator 5. 56
amoliri 37
amoris quinque lineæ 78
amicus 56
amitto & dimitto 111
amittere 115
amouere 152
ἀναδρομὴ figura 164
ἀνακόλουθον 46
Angiport' & angiportū 83. 153
animus gladiatorius 230
animum indurere 174. 180
animo male eſt 157
animus omiſſus 125
animo præſenti 101
animum recipere 143
animum debet 213
an ne 174
annuncio 152
anteceſſit 119
antehac 10
anteuertere 99
anuit 105
ἀνὰ πάντα 181
aperite aliquis 152
aperire ſe 54
ἀποσιώπησις & eius ſpecies 41
apprime 179
apud Antiphonem 88
apud ſe eſſe 13
apud ſe non eſſe 48. 193
apparari 37
apparare 101
appellere 1. 25
applicare 48
epprime 179

Arbiter 99. 111
arbitrari 56. 193
argumentum 1
arrhabon 113
arridere 61. 164
arrigere aures 48
ars 3
Aſinus 167
aſper 110
aſperitas 10
aſpernari 210
aſſentari 141
aſſerere manu & aſſertores 156
aſſis 103
aſtu 90
aſtute 40
aſymbolus 114
At 35
at vero 147
atat 5
atque 19
atqui 175
Ἀτταγᾶς 177
attentiores 163
Attica eloquentia 97
Attici ibi.
attingere & tangere 135
Atrox 183
Au 40
audio pro ſentio vel intelligo 173
auſer 167
auſim 110
auctor 167
auctoritatem deſugere 66
auctor his rebus 177
autumare 99
αὐτός 185
αὖτος 10
αἴσιμα 4

Babylo 166
Badon 56
balium 71
Bellaria 153
belliſſimum ibidem
bene 5
bene audire 202
bene facis 57
beneuolus 196
benigne 196
benignitas 56
Biduum 57
Bolus 117
bonus 149
bona venie 214
bona verbo quæſo 11
bonæ felicitates 65
bonitas 202
boues egregij 173
boues mutili ibidem

Cadauerosa facies 185
cadere ſpe 24
cæca teſtimonia 48
cæſius 185
calces 204
calleo 112
callidus 147
cauis 105
capere 216
capere arbitrum 189

capere generum ibid.
capillus pro capilli 205
captus eſt 4
captus ſeruorum 149
capriſicus 153
caput 25. 140
caput feſtiuum, caput ridiculum 140
caro 121. 185
carnifices 185
carnifex 10. 121
carus, a, um 214
carpo 153
Cato vnde dictus 44
catus ibid.
cautio eſt 21
cauſa 93. 209
cauſa liberalis 138
cauſam orare 212
Cedo 21. 39. 41
celo 75 cella 152
cellarium ibid.
cenſere 59
cenſores ibid.
certare 202
certamen & certatio 138
certe 20
certum eſſe, & credere 105
ceruix 106
ceſſare 68
ceterij 68
Cibus & victus 5
circuitio 18
circumuallare 142
circunſpicio 157
citharistria 205
Clam me habet 193
claudit, pro claudum eſt 65
clemens 3. 131. 164
clemens ſeruitus 5
clientela 95
Coactores 101
cocus coquus 147
cœlebs 131
cœna dubia 214
cœpi 176
cogitare 130
cogitatio orationis eſt 131
cognoſcere 90. 175
cognatus & affinis 113
cogo 179
cogere & coactores 101
coire 74. 214
collacrymare 5
colloquium 75
collocare 90
colere 143. 167
columellæ ſerui 212
columen ibidem
columna ibidem
comœdie 130
comici decorum ibidem
comiter 221
comites 171
commeare 175
commendare 69
commentor 157
commentum 117
commercor 5. 187
commereri, mereri, & promereri 136

commeruiſſe

commeruiſſe culpam 174
comminiſci 17.156.181
commitigari 95
committo 14.135
commodum 65
commode 174
commotus 208
commune 211
commutare verba 23
comparare 34.54.138
comparatiuus minus poſitiuo ſignificans 171
comparatum eſt 203
compertum & exploratũ 201
complexio δίλημμα 143
complure compluria 223
compoſito factum eſt 225
compos animi 143
comprehendo 93
con 188
conari 15
conciliatio 96
conciliatum ib.
conclamatum eſt 65
conclaue 75.123
concludo 194
concludor 22
condictio & conditio 106
conditio 5.106
condono 53.230
conficere pecuniam 202
confectus 18
confeſſio 177
confido 101
confidens 44.205
confidentia 46
confieri 6.167
congredi 214
conflictatio 5
confutatio 219
conijcere 31.99
coniectura, coniectores 99
coniuratio 177
conſcidit capillo 78
conſcius 207
conſiſtere 135
conſpicari 66.96
conſobrini 186
conſtituere 175
conſueſco 185
conſueui hanc rem 157
conſuetudo 207
conſultor & conſilia 133
contaminare 1
contemplari 115
contenti 216
continere 56
continere ſe 216
contigit 37
contra 69.131
contrahere frontem 163
contumax 187
conuaſare 209
conuenio 61
conueniunt hæc mihi tecũ 131
conuentio 71
conuertere ſe 141
conuincere 127
copiæ 100
coquere 147
cordi 18
corrado 101.166
corripui me intro 183
Credere 48.203.133.169.212
creditores 204
creditus 44
crepuit foris 140
crimen 197
Cuba dea 203
cuiam 48
culpa 178
cum iſtoc animo 219
cum illo ſtare 212
cupedinis forum 61
cupedinarij ibi.
cupedinariorum nomina ib.
cura 3.64.75.218
curabitur 22
curatio 3.64
curatura 64
curriculo 119
curſatio 188

Damnum 5
damnatum domum ducere 214
dare 11.64.80.148
dare bibere 27
dare ſeſe 73.162
dare verba 99
dare fidem 96
dare operam 62.204
dare veniam 167
dari in manum 223
datum 68
datio 31
De 71.159
deambulatio 121
debere animam 223
decernere 13.15.174
decet vobis 150.167
decidet ira 187
declinare 177
decrepitus 60.167
decrepiti ſenes 140
δείνωσις 147
δεινῶς 225
dedecorari 177
dedo 4.18
deditio 48
deducere 69
deferre 121
deferuere 133
defeſſus 188
deficere 115.149
defieri 197
defugere auctoritatem 78
defunctus 52.150
deierare 65.197
deintegro 1
delator 111
deliberatiuæ loci 218
delibutus 128
deliro 167
demenſum 203
demiror 189.211
demiſſis humeris eſſe 64
demulcere caput 120
demum 35.167
denique 5.174
depaciſci 208
derepente 158
deridere 163
deriuatio 214
deſerere, prodere, & deficere 215.149
deſertores milites 149
deſiderare 57
deſignare 132
deſignatores ibi.
deſignatio ibid.
deſignata ib.
deſinas 89
deſpondeo & ſpondeo 5.160
deſpicere 33
deſpicatus 66
deſpondere 5.160
deterius & peius 110
detinere 62
deuictus 175
deuorti 211
deus quiſpiam voluit 88
ad Dianæ 153
Διαπόρησις 208
dica 205
dicaces 52
dic mihi 35
dico, cas 204
dico, cis 130.216
dico & edico 92
dicere pro intelligere 163
diceres. i. crederes 205
dictus dies 5
dictum ac factum 22
dicta & prouerbia 69
diecula 99
dies & noctes 96
differre 13.99
differri doloribus 149
digamma 10
dilatio 94.118
diminutiua ſimulata 158
dimittere exercitum 105
dinumero 166
dionyſia 101
δίλημμα complexio 143
dis, dites 161
ditior 203
diſcedere 39
diſco 172
diſco de illo 61
diſcipulus 26
diſiungi 197
diſpicere 33
diſputare 1
diſſidium 197
diſſimulo 119.217
diſtrahere 209
diſtributum 146
diuerſe 15
diuerticulum 78
diuinare 193
diuinus ibidem
dixi 192
Doceo 171
dolare 73
dolet 207
dolet mihi 141
dolor 15
dolus 73
δόλος ibid.
dolo dicere 146
dolones 73
domus 160
dono 53
donum præmium, & munus 95
donax 84
dos 187
δῶρον 119
ducere 10.61.146.164
durare 152
dure 5
duriter 5.157

E, & i, cognatio 161.102
è re nata 142.161
Earum partim 171
Ecaſtor 27.30
ecce 159
ecce autem 211
ecquid 71
Edepol 189
edicere & iubere 90
edictum 90.105
educare & educere 104
educare 130
Edulia dea 203
Efferri 133
efficere 3.174
effugere 15
effutire 225
Ego 193
egreſſus 185
egregij boues 173
egregie 4
egregium ibid.
ehem 182
eho 35.78.179
ehodum 10
eia corrigentis 96
εὔλογα 27
Elegans 68
eloqui 142
eludere 59
Emergere 74
emergi 142
emunctus homo 214
En 215
enecare 34
enimuero 12
eniti 38
ὀνοματικῶς καὶ προφορικὸς λόγος 130
Eo 69.178
eo ne 60
ἐπιγραφή 133
ἐπαγγελία 177
ἐπαναφορά 149
ephebus 106
ephebia 4
epitheta tribus de cauſis nominibus adduntur 65
ἐπιτροχασμός 216
ἐπιτροπή 188
Erat 96
ergo 173.204
eripere 214
ero eronis 205
erratio 153
error ibidem
erumpere gaudium 74
Ei, & eſto 157
eſſe 204
eſſe opus facto 30
Etiam 5.20.27.188.199
etſi 184
Euadere 5.10.159
euenit 193
euenire 173
euentus 193
euge 20
eunuchi à Perſis inſtituti 65
euomere 150
Ex 91
ex animo 41.166
ex ſententia 211
exactus 171
exanimatus 14.184.
exanimus 14
excarnificare 125
excludere 187
excludi 182
excurſo ſpatio 164
exemplum 91
exigo vitam 105
eximius porcus 173
eximia pecora ibidem
exin 54

exiſtimo

exiſtimo 105. 203
exoriri 177
exoro 57
exorator 99. 171
exoſſare 146
expecto 24. 143
expectatio 56. 207
expedire 196
expedire animum 181
expetere 109
expiſcari 216
explanare ibid.
explere animum 196
exponere 115. 184
exporrigere frontem 163
expoſtulare 34
expoſtulatio 1. 171
exprobratio 4
exprompta memoria 40
expuere 69
extillare 230
extollo 130
extorquere 149
extrema linea 93
extrudere 175
exulo 75

F, & h, commutatio 214
fabula, & partes eius 130
fabula data 171
facetias 223
facetus 69 112
facies 64
facile 39
facio 4. 18. 147. 158
facio cum ablatiuo 33
facere fabulas 1
facere facinus 78
fac te 260
fac te huc 223
facere vorſuram 216
facta pecunia 203
factum eſſe 242
facilis 164. 196
facilitas 95. 115. 147. 179
facilitas & clementia 118
facul 223
fallere 11
falſus 24. 34
falſum 15. 56
famelicus 61
familiariter ferre 5
familia & genus 142
fartores 61
fatuus & inſulſus 96
fatui & fauni dij, & fatuæ nymphæ ibid.
Felicitas aduerſa 63
ferè 216
ferme 26
ferre 3. 4. 25. 209
ferre æquo animo 205
ferre conditionem 221
ferri canem foras 65
feſtinare 79
feſtiuum caput 140
feſtiuitas & feſtiuus dies 95
feſtiuus dies 74
Fiat 72. 183
fictum 56
fides 8. 39
fides & clientela 120
fidem habere 36
fideiuſſor ibid.
fidelis 26. 173. 204
fidus 26. 173. 204
fidicina 205
fiducia 38. 46
fieri 142
fingere 18. 113
Flagitium 65. 123. 147
flocci facere 75
Fœdum 91
fœneratum 138
foris nominatiuus ſingularis 140
foris vel foris locare 167
forcipes 205
forma 5. 165
formoſus 205
formidoloſus 101
fornax 205
fors fortuna 184. 218
fors ſuas 192
forum 204
forte pro fortuna 160
forte fortuna 56
fortuna 184. 228
Fraus 55
frequens 5
fretus vobis 96
fructus 105. 214
frugi eſt 105
fruor, & deriuata ibid.
frui 101. 167
frumen 167. 214
fruges 105
frumentum ibidem
fucum facere 72
fugitans litium 223
fugitiuus 110
fundere verba 161
fungor 100
funus 5. 204
furciferi 38
furtum 105
futilis 33. 215

GAneum 146
ganeo ibid.
gannitus 152
garrire 112
gaudere 48
Genialia curare 203
genus & familia 142
gerræ 127
gerro & congerro ibid.
Geſtire 74. 211
Gladiatoribus animus 177
gnarus & gnaritas 56
Grandis 41. 157. 216
grandis natu 157
grandior 216
gratia 24. 214
gratiam habere & referre 101
gratulari 48
grauis 196
grauem ſe præſtare 167
Grex 146

H, & ſ, mutua cõmutatio 224
habere 66. 131. 135
habere gratiam 108
habet 5
haberi 45
habere fidem 64
habetur uxor, hr̃ mulier 147
habita 45
habilis 64
habitior ibid.
habitudo ibid.
hæreo 88
hara 214
hariolus ibid.
haruga ibid.
haruſpex ibi.
hau 96
Hei & heu 105
hem 10. 24. 24. 26. 105
hercle uero 169
here, & heri 160
herilis filius 34
heus ibid.
heus heus 141
Hic 22
hinc illinc 157
hilarus 160
hinc 5
hoc 131
hoc agere 138
hoc illud 5
hodie 11. 138. 157
homo per paucos hoium 69
honeſtus 5
horreſco 155
hortor 208
hoſtis 197
hoſpes 212
huc uiciniæ 3
hui, hem, & ſimilia 105
huius non facio 235
Hymen 166
hymenæum ibid.

IAm 10. 135. 153
iam dudum 14 31
Ibi, pro tum 174
Id quod res eſt 136
idoneus 27. 183
ignis 205
ilicet 16
ilico 28. 135
ille 164
illiberaliter factum 157. 216
illis pro illic 138. 174
illicere 47
illudo 230
illuuies, proluuies 105
impeditus 33
impendio 75
impero 3. 44 66
imperſonale uerbum 5
impetro 24. 78. 195
implorare 149
imponere manum rebus 24
importunitas 14. 121
impos animi 143
imprudens 53. 56. 115. 22
impulſor 113. 168
impulſio 149
impurus 115. 146
In 74
in commune 28
in diem 94
in loco 169
in ipſo tempore 54
in ipſis nuptijs 47
in malam crucem 216
in medio ſtare 192
in mentem uenire 79
in neruum erumpere 214
in neruum ire 224
in os laudare 140
in præſentia 171
in rem 174. 199
in tempore 40
in uita 216
Ἰνα μὴ 208
incipere 95
incipio & facio 92
incipere & inceptare 112
incipere orationem 15
inclemẽtius pro inclemẽter 52
incognitos 108
indicare 130
indicium 94
indicio erit 130
indigne, & indignus 148
indignum 91
indiligens 157
inducere animum 71
induci 119
inductio 133
induciæ 54
indulgeo 169
indulgeo me 59
induſtria 41
ineo 214
ineptio 217
ineptum 15. 146. 198
iners 38
infectum uelle 4
inficias ire 143
infringere 136
ingenium 26. 109
ingenia pro hominibus 5
ingenuus 208
ingreſſus mare 47
ingratus 59
ingratis 203
inhoneſtum 65
inimicus 197
inire gratiam 74. 66
initiari 203
initum 43
iniuria 135
inquam 117
inque, pro dic 112
Inſanio 167
inſciens 204
inſciens & imprudens 115
inſcitia ibidem
inſcitum 195
inſimulare 216
inſolens 47
inſomnia in plurali & in ſingulari 59
inſtigari 209
inſtar factum 5
inſula 153
inſulſus & fatuus 96
integrum 169
integra ab adoleſcẽte uirgo 174
integra ætas 5
integrare 87
intendere 39. 78
inter 37
interdico 189
interea 4. 20. 65. 178
interea loci 61
intereſt 131
inter ſe amare 163
inter uias 78
interim 175
interloqui 117
interminari 27
interrogare 42
interrogatio in recto caſu 61
intertrigo 210
intertrimentum ibi.
interturbo 35
interuenire 147
interita 214
intro 182
inuadere 191
inuenire 18. 59. 95
inuenuſtus 198
inueſtigare 64
inueteraſcere 171

inuitus

jnnuitus 209
inuocatus 96
inuolare in capillum 88
Ipſe 18
Ira 160
ira decides 217
iracundia 15. 160
ire 146
irritari 32
irruere 105
Iſti 1
iſtorſum 225
Ita aiunt 167
ita vt 190
itaque 140
itaque 29. 177. 190
item 5. 131
itidem 178
Iubeo 66. 90. 149
iube 166
iudicare 189
junceæ virgines 64
Iuno Lucina 26
ius 135. 149
ius & æquitas 131

L Abaſco 138
labeones 65
labia, labra & labræ ibi.
lacerare 173
lactare 34
larus 153
lætari 48
lanij 61
laniſtæ ibi.
lapis 177
laterem lauare 218
laudare 74
lauatum 125
lautus 69
Lectæ oues 178
lectos ſternere 108
legitima hereditas 175
lenis, acer 211
lenitas 31. 147
lenonia lex 219
lepidus 48
lepos ibi.
lepus 69
leuis 196
lex 11. 205
lege agito 230
lex lenonia 219
Libella 108
liberi, pro vna filia 178
liberi, vnde 131
liberi, de vno dictum 101. 149
liberalis 5. 136. 157. 108
liberalis cauſa 136
liberalitas 131
liberaliter 4
liberatio 20
liberius 4
libuit 105
libenter ibid.
libido 104. 178. 225
liritum 25
licia 47. 50
ligare 163
ligurrire 61. 91. 122
limen 75
limis ibid.
lingua hæret 93
linea extrema 78
liquet 65
liquido 39
Locus 10. 201
λόγος ἐνδιαθετικὸς καὶ προφορικὸς 130
loco motus 201
lora 135
longe 131
Lucina 26
lucus pro luce 163
ludere 214
ludibrio habere 174
ludit piſcis 146
ludere ludum 75
ludus in officio militari 14
lupus in fabula 151
lupum vidiſſe ibi.

M Litera 136
macellum 61
maceria 166
magis ex vſu 96
magiſter 4. 204
maior 42
malum 5. 147. 152
malum & damnum 115
male conciliatus 96
male loqui 216
malignus pro difficili 175
mature 90
manare 141
mancipium 62
mancipia & ſerui 135
mancipiorum cedẽdorum mos ibidem
mane aduerbium 4
manſuetus 16
Mea & mea tu 79
mea ſententia 131
me vide 224
me habet ibid.
mecum 73
mecum gaudeo 174
mecum teſtis 143
mecaſtor 173
medicina 153
memor & gratus 138
memoria 40
memoriter 90
mercatus 138
mereri 18. 121. 136. 187
mereo & mereor 101
meritum 71
meridies 163
metuere 5. 27. 205
metus 104
meus 166
Mi 37
mihi 166. 216
mihi crede 133
mihi dolet 142
μωρὸς fabula 130
minus 11
minus feciſſe 195
minime gentium 77
miror vnde 40
miſargyridea 130
miſer 94. 189
miſere 158
miſereri & miſerari 111
mitto 147. 212
mittere munera 203
miſſum facere 35
Modeſtus 5. 175
modo 34. 68. 186
modus 5
modo 142
modo meo 90
modi comœdiaꝝ agendaꝝ 130
moleſtus 34
mollis frontis homines 85
molliter 161
moneo 173
monitor 211
monumentum 101
monſtrum 79
morbi graues 182
morata narratio 69
morata vxor 193
mores 190
moroſi 187. 190
motorius modus agendi comœdias 130
motus loco 201
moueri 27
Mulciber 132. 173
multare 152
munus, donum, & præmium 95
muticus 99
mutilare 136
muſtela 80
muto factum 195
mutatio 193
mutilare 173
mutili boues ibidem
mutire 27
mutuum 50
Myronij, calui 48

N Litera 214
nam 130
nanciſci 193
nares vnde dictæ 147
narrare 39
narratio conſtituta 205
narratio morata 69
narus abortus 185
nata res 162
nata oratio ibi.
natalis 207
nauiter 54
nebulo 62. 71
neceſſe, neceſſus, neceſſis, neceſſum, neceſſitas 93
nedum 110
negat 61
negatiuæ duæ & tres 81
negotium 1
nemo 28
nemo quiſquam 173
nemo homo 140
nequeo mirari ſatis 79
nequeo quin lacrymem 183
neſcio quam 198
neſcio quid 198
nequitia 111. 146
neſcio 181
neſcio 41
neutiquam 18. 174. 184
Nihil 11
nihil eſt 138
nihil prorſus 24
nimirum 73
nimis 154. 166
Nobis 197
nolo 25. 146
nolo factum 195
non auſim 88
nomina in dus 15
non, non 212
non vſus facto 181
non pœnitet me fame 197
noſtro 4
noſcere, cognoſcere 90
noſter 64
noua fabula 171
noua forma oris 75
nouum 160
noxa & noxia 88
Nubes 193
nubere ibi.
nupta mecum ibi.
nugæ 146
nullus ſum 181. 31. 193
nullus 20. 173
nunc 54. 189
nunc vbi 56
nuncius 109
nunquam 22. 142
nunquam quicquam 151
nunquidnam 14
nunquiduis 65
nuper 31
nupta cum illo 189
nuſquam gentium 152
nymphæ fatuæ 122

O O noſter 163
Ob 33. 199
obfirmare viam 180
obire mortem 23
obitus 199
obijcio 155
obiurgare 5
oblatum 142. 185
oblectare 34
obnuncio 152
obolus 20
obſecro & oro 149
obſecundare 111
obſequium 4
obſequium non dictum à Terentio primum ibid.
obſeruare, obſeruatio 6. 130
obteſtatio 15. 184
obtirro 101
obtigit & accidit 212
obtundere 20. 74
obtrudere 15. 18
Occidere 166
occipere 27
Odioſum 185
odium 174
OE, vox haruſpicum 224
Oſtendere 96
offerre iniuriam 195
offerri 183
officium 212
Oh, 165
ohe 123
olim 189
Omen 12
omiſſior 163
omnes omnia 168
Omphale 119
Opem ferre 18
opera 140. 177. 216
opera & opus 100
operæpretium 13
opinari 20
opinari & putare 119
opitulari 13
oppido 178
opportune 192
optimates 205
optatio, optari 96
opus illam rem 89
orator 99. 171
ordo 61. 146
oriri 178
oratio 1. 16
ornati genitiuus 20. 61

oro

oro 18.194
oro & obſecro 149
Os lædere 164
os impudens 88
os alicui lædere 164
oſcitatio oſcitantes 10
oſculum 71
oſtendere 192
Otioſe 135
otioſus 44.135
oues lectæ. 173

PAce tua 71
pacto 4
pædagogus 204
palma 201
palmarum 90.112
panis ater 91
papæ 64
par ingenium 175
par referre 131
paræe 173
parare animo 174
παράσιτος 208
paraſitus 214
parcere, parſi, & peperci 180
parens 187
pariter 55
parœmia quid 30
paromion quid 15
paronomaſia quid ibid.
partim 171
partum 203
parui retulit 223
parumper 175
pati ibid.
paſſus 106
paſſus capillus 204
paterfamilias 142
patriſſare 153
patro 195
patronus 149
patrueles 186
pauere 181
pauliſper 131
paullum, paullulum, pauxillũ, pauxillulum 202
pax, aduerb. 118
peccare 5
pecora eximia 173
peius 111
pendere 101
pendere pœnas 119
pendet animi ibid.
penus in uario genere 64
pepuli 156
per annos 167
per me 197
per tempus 41
percellere 65
percontari 74.42.64.101.173
percunctari 173
percurro 20
perditus 191
perdoluit 56
perducere 5
peregrina 5.217
perij 193
perfeci 171
perficere 95
pergo 123.153
periculum 204
periculum facere 30
[illegible] quid 151
περίστασις 212
permanare, & manare 141
pernocto 189
perparce nimium 25
perpaucorum hominum homo 69
perpetuum 50.174
perquam, pro nimio 173
perquam 153
perreptatio 159
perſequi 28.135
perſonarum in comœdijs decorum 130
perſpexi his oculis 183
perſpicere 22
perſuadere 146
perſuaſio 149
pertinacia 177
peruicax 189
peto 24.127
petulantia & procacitas 221
Phalerata dicta 219
phaſma 56
phormio vnde 205
phormion 202
phy 147
Piget 105.147
piſcatores 61
piſtrilla 153
pitiſſare 110
placet, pro diſplicet 193
placidus 164
placitum 25
plaga 203
πάθος 149
platea 42
[illegible] 214
plerique omnes 4
plerique omnes & pleraque omnia 55
plus ſatis ibid.
pœnas pendere 119
pœnitet 94
polliceri 119
pollicitus ſum 33.64
pollicitatio 24.28
popularis 135.202
popularitas 125
porro 16.31.39
porro autem 147
porta 153
portare 209
portitores 205
portus 153
poſco 24
poſtea 157
poſteriores ferre 164
poſtquam 130.202
poſtremum aduerb. 18
poſtulare 25.34.37.138
poſtulatio 39
potica dea 203
potis 24
potior à potia 16
potiſſimum 25.142
præ 140
præ me ib.
præ, & præut 64
præbere ſe 165
præcipito 153
præfinito 74
prædicare 75
præmium 33
præparare 101
præſens, abſensq́. 96
præſentes dij 214
præſentia & proxima 65
præſtolari 91
prætee 24
præter cetera 4
præterea anteа 138
Præterijs 219
præteriti imperfecti vis 96
prætermitto 131
præuidere 10
prauum 147
Precari & precator 125
prehendere 20
pretium 31
pretium pro periculo 172
primæ partes 202
primulum 142
primus 152.164
primo lucu 163
prima fabula 130
primum 141
proh fidem, vel pro 119
pro 93
procare 103.175
procax ib.
procacitas & petulantia 221
proci 104.175
procliue 5
prodeambulare 161
prodere 18.115.193
pdere, deſerere, & deficere 149
producere 33.56.101
productores ibid.
profecto 30
proferre 18.173
profugus 112
profuit 189
profundere 133
proin 54
proinde 216
prolixe 167
prologi officium 99
prolubium 169
proluuies & illuuies 105
promereri & mereri 121.126
promittere 34
promiſſio 12
promiſſionis modus 185
promoueo 90.38
propemodum 31.57.209
προφορικὸς λόγος 130
proprium 39.50
propter 135.153
propulſare 12
prorſum 181
prorſus 27.163
prorſus & prorſum 164
proruunt ſe 75
proſa oratio 64
proſpicio 257
proſpicere 189
protelare 209
protelum ibid.
proteruitas 121
proteruus 112.187
prouerbia & adagia 69
prouidere 12
prouiſo 50.165
prouincia 112
prouinciam capere 204
prouoluere 41
proximus 14
proxima & præſentia 65
prudens 54.56.115
prudens & ſciens 115
publicani 205
pudet 105.147
puditum 25
pudicitia 216
pudor 34
puer puellus 27
puera puella ib.
puerpera ib.
pugil 171
pugna ibi.
pugnus 135
pulchre ſobrius 99
pulpa 185
punctum 208
purgo 179
pus 69
puro 5.25.78.111.162
putare & opinari 20
putatores 162
putamina ib.

QVa 157
quaqua 37
quærere 5.64.149.173
quærere & reperire 173
quæritare 5.146
quæritare & quærere 55
quæſtus 59
quàm geminatum 216
quàm pro quantum 193
quàm vellem 151
quando 27
quantum 12
quantum potes 45.143
quantum queo 88
quanti eſt 169
quantuſquantus 147
quaſi 204
quatietur foras 65
qui 158
quid 140
quid agitur 62
quid cõmemorem primum 95
quid eſt, ſi non hoc eſt? 15
quid facius? 147
quid hominis eſt? 87
quid ita? 91
quid me faciam? 155
quidni 65
quid tum poſtea? 189
quid tu ais? 166
quid vis faciam 95
quidam 71.156
quieſcere 66
quio 20
quinque amoris lineæ 78
quinque actus fabulæ 171
quippiam 25
quiritari 135
quis 155
quiſnam ib.
quoad, pro quandiu 205
quod 16.142
quod fauſtum felixq́. ſit 205
quod ſciam 156
quoniam 130
Cum, pro quo 5

RApere in peiorẽ partẽ 130
rapina, raptio, raptus 146
Recepto 125.195
recta 183
recte 48.65.165.183
recte facitis 96
reddere 18.56.163.223
reddere animum 18
reddere iniuriam 195
reddi & reſtitui 198
redire ad ſe 33.162
redintegratio 30
refero 27
refello 179.202.216
referre gratiam 83
refutatio 219
religioſus 115

relin-

relinquere 204
relliquum 1
remedium 208
remittere 99
remittere aliquid 183
remora 39
remorari ibid.
renumerare 187
renuncio 27
reperio 209
reprehendo 130
reputo 25.78.111
res 100.138.160.162.164
rem habere 57
rei ſeruire & res ſeruit 178
reſcire 175.188.199
reſciſco 178
reſcribi 130
reſipiſcere 37
reſpicere 50
reſtare 173
reſtitare 80
reſtim ductare 260
reſtituere 56
reſtitui 198
reticeo 101
retinere 131
reuiſo 13
reuolutum eſſe 192
rex 214
Ridere 163
ridiculum 26
ringi 114
riſcus 83
riuales 80
Rogare 149
rogitare 5
Ruere & actiuũ & neutrũ 143
rurſum 181
rurſum prorſum ibi.

S Aeuus 164
ſal 66
ſalſamenta 146
ſaltem 18
ſalue 15.93
ſalue mecaſtor 173
ſaluus ſis 41
ſanctum 166
ſanctius 196
ſane 11
ſapio 114.116
ſat habeo 18
ſatago 104
ſatis credo 95
ſatis pro imperio 209
ſatietas 93
ſatrape 110
ſaxum voluere 90
Scceleroſus,ſceleſtus, ſceleratus 78
ſcelus ibi.
σχῆμα 75
ſcilicet 10.105
ſcire 50.175.188
ſcibis & ſcies 105
ſcito 273
ſcitus 27
ſcitum 195
ſciens 54.115
ſcirpus 50
ſcitus vnde dictus 173
ſciſcitari 74
ſcortari 103
ſcortum 69
ſcribere 1
ſcriptura & ſcriptor 119
ſcrupulus 48.138
ſectari & ſecta 69.104
ſecundare 169
ſed 18.204
ſedere 157
ſedulo 55.56.138
ſegnities 12
ſegregare 187
ſegregari 197
ſempiternum 50
ſenior 216
ſententia γνωμική 36
ſentio 46
ſentus 61
ſepultus ſum 230
ſequi 131
ſera 83
ſeria 110
ſermo 77
ſeruare 119
ſerui & mancipia 135
ſeruire rei 177
ſeruitium 35
ſexcenta, pro multis 213
Si, pro cum 205
ſi dijs placet 90
ſi eſt, vt admiſerit 112
ſic 42
ſic eſt res 31
ſignum 20.46
ſilicernium 153
ſimilis his & horum 83
ſimulare 198
ſimultas 211
ſincerum 56
ſino ſiui 10.212
ſine, comminantis 193
ſine modo 216
ſi quando 69
ſis ſciens 41
ſitus, a, um 143
Sobrini 42.186
ſobrius 41
ſocordia 12
ſodes 5.113
ſolers 71
ſolicito 110
ſolicitudo 218
ſolicitudo & ſolicitatio 16.103
ſolicitari 37.193
ſolidum 34.64
ſoluere 135
ſolus ſoli 183
ſolæ 141
ſolus 152
ſomniare 56
ſordidus, ſordidatus 105
ſors & ſortis 138
Spargere 143
ſpatium 183
ſpectator 75
ſpectatus 4
ſpero 24.101
ſpero me habere 90
ſpes 56
ſpoliare 173
ſpondeo & deſpondeo 4.160
Squalidus 61
Statarius agendę comœdiæ modus 130
ſtatariæ comœdiæ 99
ſtatim 117
ſtatura & ſtatus 71
ſterne 62
ſtat fabula 171
ſtellio 80
ſtillare 230
ſto 37
ſtolidus 212
ſtorax vnde 130
Studere 177
ſtudium 172.177
ſtupidus 171
ſtylus 1
Sua mater 193
ſuadere 146
ſuaſoriæ loci 218
ſuauium 71
ſub 110
ſubditus pro ſuppoſito 127
ſubducere 90
ſubducere rationem 164
ſubijcere 216
ſublatus 187
ſublimem 45
ſubmonere 75
ſuccedere 35
ſuccenſere 24.123
ſuccenturiari 109
ſuccus 64
ſuccus orationis 212
ſumere 15.130.173.223
ſumptus 130.213
ſummus 39
ſuperaſſe 204
ſuperſtes 27.127
ſuperſtitioſi 17
ſuppeditare 96
ſupplico 18
ſupponere 90
ſurſum deorſum 96
ſuſcipi 16
ſuſpectus 184.191
ſutrina 153
ſynecdoche quid 140

TAberna 146
taceo, reticeo, obticeo 101
tace 138.152
tacere 22.101
taciturnitate 3
tam diu 208
tam paruula 141
tandem 157
tangere 69
tantidem 136
tantillus 153
tantiſper 101.131
tantopere 154
tardus 96
Tegere 175
temere 119
temetum 14.78
temulentus 14.78
temno, temnor 17
temperans 212
templum, vnde contemplari 115
tempus 27
ita fert tempus 163
tempore & tempori venit 40
dum tempus tulit 191
tendere 77
tenere & retinere 131
tennitus & tenditur 214
teſtimonij dictio eſt 211
Timere 181
timere & metuere 5.205
timor 34
timidus 78.143.209
Tolerare 174
tollere 26.115
torquere 249.136
Tralatum 201
transdere 101
tranſire 73
trepidatio 181
triclinium 101
triſtis 77.174
truculentus 164
Tute 39
tuber 138
tum 15.52
tundere 174
turba 105.172
turbare 193
turpari 178
tuæ iſtæ 163

V Pro Y. 174
valeas 155
valeant 37
validus 186
vallus 62
Vbi 20
vbi vbi 37
Ve, vehemens 110
vel 27
vellem equidem 211
venire in dubium 138
venire in mentem 79
venter 230
venuſtus 199
verbenæ 39
verbum pro ἀξιώματι 4
verbum, pro prouerbio 82
verba commutare 213
verba 83.167
verba ad rem conferre 83
verba dare 13.53
verbum facere 10
verecundia 34
vero 40.80.89.92
vertere 52
Vertumnus, 136.160
verus 24
verus color 75
verum, nomen 65
veterator 25.123
veternoſus 80
vetus, vetulus ibid.
vi, clam, precario 65
Via 25
vicinia, vicinitas 99
victus 179
videlicet, & ſcilicet 105
videre 20.39.175.182
vide 106.216
videndum eſt 195
viere, vietores 80
vietus ibi.
villa 119
vimenta 80
vimina ibidem
violenter 219
vie 160.188.189
virgo 160
virtus 202
vi coactus 209
viſa 71.182
viſere 175.182
vita 125.131
vita clemens 181
vitam viuere 164
vitium 171
vitio dare 1
vituperare 2
victus & cibus 110
vix 143.180.211
vix 186

vix tandem 211
Vltima platea 209
vltro 61
vltro cito 96
Vncia, vnciatim 203
vnde vnde 37
vnus 5
Volare 185
volo 25
volup 223
voluptatis affectus dupl. 164
vorſura ſoluis 226
vorſuram facere ibi.
Vſpiam 130
vſque 185
vſura 169
vſus 101
vſus venit 219
Vt 1.20.23.65.155. 159
vtut 37 138.155
vt ne 37.208
vterque parens 88
vtinam 42.150
vtinam ne 207
vtor 169
vtantur ſine 162
vti foro 204
vti 1.216
vtrum 192.223
Vultus 5
Vxor vnde dicta 174

F I N I S T A B V L Æ.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS IAMBI.

MVltos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poetæ comico cui deferant.
Eum, me iudice, errorem diſſoluam tibi.
Vt contra ſi quis ſentiat, nihil ſentiat.
Cæcilio palmam ſtatuo de comico.
Plautus ſecundus facile exuperat ceteros.
Dein Næuius qui feruet, pretio in tertio eſt.
Si quid quarto detur, dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Attilium.
In ſexto conſequitur hos Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco eſſe facile facio Luſcium.
Decimum addo antiquitatis cauſa Ennium.

STEPHANI DOLETI IVDIcium de comparatione Terentij, & Plauti.

GRæcos poetas comicos mitto libens:
De Latinis quid ſentiam iam iam eloquar.
Plautum Terentio qui obſtinate præferunt,
Grauiter mihi videntur errare. Si quidem
Nemo negat Plauto ſermonis Latij.
Proprietatem ſupremam. Sed nec ea deeſt
Terentio, vel maior. Atque præterea
Seruile Plauti ingenium & plebeium nimis
Terentius liberali ſtylo, & extra ſales
Vulgares poſito non vulgariter ſuperat.
In hoc, Latinæ muſæ, parcite Sedigito,
Qui princip1 Latinæ comœdiæ abſtulit
Meritam hercle laudem, ſi comico cuiquam alij.

TERENTII ANDRIA.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Simo ſenex.	Byrrhia ſeruus.
Pamphilus adoleſcens.	Crito hoſpes.
Dauus ſeruus.	Chremes ſenex.
Dromo lorarius.	Glycerium meretrix.
Soſia libertus.	Myſis ancilla.
Charinus adoleſcens.	Lesbia obſtetrix.

IDIOMATA PERSONARVM PRAECIPVARVM.

SImo pius in filium, ſed natura vehementior. Pamphilus pius in patrem, ſed fideliter amans, & cordatus vt adoleſcens. Dauus vafer, ac ſpei pertinacis. Charinus ſimplex, ac nullius conſilij. Byrrhia, Dauo diſſimilimus, deſperandi auctor. Crito pauper, ſed ob probitatem impatiens contumeliæ. Chremes pius in filiam, alioqui Simonis diſſimilimus, ingenio ſedato & placido componens omnia. Myſis callida & heræ amans.

RATIO NOMINVM.

SImo dictus eſt à ſpecie. Simi enim fere ſunt iracundi. Chremes, ἀπὸ τοῦ χρέμπτεσθαι, quod ſenes tuſſi expurgent pectus. Pamphilus a fideli amore. Charinus a beneuolentia animi. Soſia, quod ſeruatus in bello. Dauus à patria. Opinor & Byrrhia, ſicut & Myſis. Nam Myſi quemadmodum Phryges ſeruile genus erant. Glycerium a voluptate. Lesbia, à patria. Crito, quòd controuerſiam dirimat. Dromo à curſu.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORem falſo creditam meretriculæ,
Genere Andriæ, Glycerium vitiat Pamphilus.
Grauidaq. facta, dat fidem vxorem ſibi
Fore hanc, nam aliam pater ei deſponderat
Gnatam Chremetis: atque vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens ſuus
Quid haberet animi filius, cognoſcere.
Daui ſuaſu non repugnat Pamphilus.
Sed ex Glycerio natum vt vidit puerulum
Chremes, recuſat nuptias, generum abdicat.
Mox filiam Glycerium inſperato agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem

AELII DONATI PRAEFATIO IN ANDRIAM TERENTII.

COMOEDIA Andria, cum palliata ſit, de loco nomen accepit, & a Menandro prius, & nunc ab ipſo Terentio, qui cum de Chryſide loqueretur, ſic ait, Hei vereor ne quid Andria apportet mali. & hoc commune vocabulum eſt, & in Græca, & in Latina lingua. Hæc maiori ex parte motoria eſt, continetque actus amatorum adoleſcentium, & patrum piorum. Sunt ibi callidi ſerui, aſtutæ ancillæ, ſeueri ſenes, adoleſcentulæ liberales. In hac primæ partes ſenis Simonis ſunt, ſecundæ Daui, tertiæ Chremetis, & deinceps reliquorum. Prologus in hac acer inducitur, & in aduerſarios non mediocriter exaſperatur: ſed tamen id ſubtiliter, vt omnia laceſſitus facere videatur, ac dicere. Hic protaſis ſubtilis, epitaſis tumultuoſa, cataſtrophe pene tragica, & tamen repente ex his turbis in tranquillum peruenit.

Hæc prima acta eſt ludis Megalenſibus M. Fuluio ædile, & M. Glabrione, Q. Minutio Valerio Curulibus. Egerunt L. Attilius, Latinus Prænestinus, & L. Ambiuius Turpio. Modos fecit Flaccus Claudij filius tibijs paribus, dextris & ſiniſtris. & eſt tota Græca, edita M. Marcello, & Sulpitio COSS. pronunciataque eſt Andria Terentij ob incognitum adhuc nomen Poëtæ, & minoris apud populum auctoritati ac meriti. Diuerbijs auctenticis lepide diſtincta eſt: & ſucceſſu ſpectata proſpero, hortamento Poëtæ fuit ad alias conſcribendas. Initium autem προτατικὸν πρόσωπον. i. aduentitiam perſonam recepit Soſiæ propter euoluendam argumenti obſcuritatem. Perſona autem protatica ea intelligitur, quæ ſemel inducta in principio fabulæ, in nullis deinceps fabulæ, partibus adhibetur. Adnotandum ſanè puellarum liberalium nullam orationem in proſcenio induci in Comœdia Palliata, præter inuocationem Iunonis Lucinæ: quæ & ipſa quoque poſt ſcenam fieri ſolet.

ARGVMENTVM EIVSDEM IN EANDEM. 27

CHREMES Atticus, pater Paſibulæ & Philumenæ, cum ex his duabus ſe Paſibulam perdidiſſe falſo crederet relictam Athenis, nec viſam poſtea multo tempore, tanquam vnicam ſibi putabat Philumenam: quam Charinus adoleſcens Athenienſis adamabat vnice, & ſibi petebat vxorem. Sed pater eam Pamphilo cuidam Simonis filio vltro deſponderat: qui Pamphilus contra ſororem Chryſidis, ac peregrinam tum creditam Paſibulam ſupradictam alteram Chremetis filiam ſub nomine Glycerij latenter ſic amauit, vt ex ea filium ſuſcepiſſet inſcio patre, qua re intellecta commotus Simo pater Pamphili, dum per falſas nuptias tentat animum filij, multis dolis a Dauo ipſe deluditur ſeruo, periculoq; Charini & Pamphili motus error in fabula, vſque ad eum finem ductus eſt, dum Athenas veniens Andrius quidam Crito rem aperiat, & nodum fabulæ ſoluat: per quem agnita Paſibula recipitur a parentibus, & traditur Pamphilo amanti, Philumena vero Charino deſpondetur, & traditur exoptanti.

Perſpecto argumento ſcire debemus hanc eſſe virtute Poëticam, vt à nouiſſimis argumenti rebus incipiens initium fabulæ & originem narrationis reddat ſpectatoribus: auctoremq; præſentem ſibi exhibeat, vbi finis eſt fabulæ hunc enim ordinem & circulum poëticæ artis, vel virtutis non modo ſecuti ſunt Tragici, Comiciq; auctores, ſed Homerus etiam & Vergilius tenuerunt. Diuiſionem actuum in Latinis fabulis internoſcere difficile eſt cauſam tandudum demonſtrauimus. Vnde autem, aut quo modo, quamuis ægre, tamen intelligi diſtinguiq; poſſint, eſt operæpretium dicere. Principio dicendum eſt, nullam perſonam egreſſam quinquies, vltra exire poſſe. Sed illa re plerunque decipimur, quod perſonam cum tacuerit, egreſſam falſo putamus: quæ nihilominus in proſcenio tacens loquendi tempus expectat. Eſt igitur attente animaduertendum, vbi, & quando ſcena vacua ſit ab omnibus perſonis: vt in ea chorus, vel tibicen audiri poſſit. quod cum viderimus, ibi actum eſſe finitum debemus agnoſcere. Confundit ſæpe lectorem id, quod perſona in ſuperiori ſcena deſinens, & in proxima incipiens loqui non intelligitur ingreſſa, quod ipſum experientes illatam dijudicant de rerum ac temporum quantitate poteſt enim fieri vt & ſit ingreſſa ac egreſſa, quam praue credimus de proſcenio non receſſiſſe. Poſſe autem quinto egredi perſonam non & neceſſe eſſe dicimus, vt appareat vltra exire non poſſe. In Tragœdia & parcius exire & ſolere pariter & licere. Primus actus in Andria narrationem Simonis apud Soſiā continet argumenti, quòd populum hac occaſione perdiſ. it mox querelam apud ſe Daui de domino, & eiuſdem cum domino verba, & rurſus eiuſdem ſerui deliberationem quid rerum gerat. Secundi actus hæc ſunt, Charini verba primo cum Byrrhia ſeruo, & poſt cum ipſo Pamphilo de nuptijs, Pamphili ſermo cum patre dolo conſentientis in nuptias. Byrrhiæ verba, Daui callida oratio aduerſum ſenem. Tertio actui hæc attribuuntur, Myſidis cum obſtetrice colloquium, Dauo, at Simone audientibus, partus Glycerij ſuſpectus ſeni: & Daui apud eum fraudulenta ſermocinatio, Simonis verba cum Chremete de nuptijs, Daui perturbatio ac Pamphili. Quartum actum per hæc intelligimus, primo Charini verba ſunt indignantis, velut fidem ſibi non ſeruatam à Pamphilo, tum Myſidis verba apud Pamphilum, eiuſdemq; queſtus, Daui adminiſtratio doli aduerſus Chremetem. In quinto actu Simonis & Chremetis propè iurgiosa diſputatio, tum detectio fallaciarum Daui tum indignatio patris aduerſus filium, tum Critonis interuentus, et per eum cognitis rebus in tranquillum res acta, ducentibus vxores quas concupierant Pamphilo & Charino. Illud non commouere nos debet, quòd in horum actuum diſtinctione videntur de proſcenio non diſceſſiſſe perſonæ quædam: ſed tenere debemus ideo Terentium vicinitatis mentionem feciſſe in principio, vt in medio recepta & adeſſe & abeſſe perſonam intelligamus nihil ergo ſecus factum eſt ab antiquis, qui ad hunc modum Terentianas fabulas diuiſerunt.

ACTA

ACTA LVDIS MEGALENSIB. M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIB. CVRVLIB. EGERVNT L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII, TIBIIS PARIB. DEXTRIS ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA, EDITA M. MARCELLO, CN. SVLPICIO COSS.

BIBL. NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ARG. PAVLI MALLEOLI.

HVIUS Prologi ratio eò tendit, vt nouo Poetæ veniam paret quòd non vt reliqui Poetæ, argumentum ſuo loco narret: tum deinde, vt veterem in odium ducat. Poſtremo, vt Terentium modeſtiſſimum, miniméque errantem comprobet.

PROLOGVS.

Trimetri.

POETA cum primum animũ ad ſcribendum appulit,
Id ſibi negoti credidit ſolum dari,
Populo vt placerent, quas feciſſet fabulas.
Verum aliter euenire multo intelligit:
Nam in prologis ſcribundis operam abutitur,
Non qui argumentum narret, ſed qui maleuoli
Veteris poetæ maledictis reſpondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæſo animum aduortite.
Menander fecit Andriam, & Perinthiam.
Qui vtramuis recte norit, ambas nouerit.
Non ita ſunt diſſimili argumento, ſed tamen
Diſſimili oratione ſunt factæ, ac ſtylo.
Quæ conuenere, in Andriam ex Perinthia
Fatetur tranſtuliſſe, atque vſum pro ſuis.
Iſti id vituperant factum, atque in eo diſputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.
Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium
Accuſant, quos hic noſter auctores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potius, quàm iſtorum obſcuram diligentiam.
Dehinc ut quieſcant porrò, moneo, & deſinant
Maledicere, malefacta ne noſcant ſua.
Fauete, adeſte æquo animo, & rem cognoſcite,
Vt pernoſcatis, ecquid ſpei ſit relliquum,
Poſthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an exigendæ ſint uobis prius.

POETA cum primum animum ad ſcribendum appulit,) Principium factum eſt à commendatione perſonæ, quòd prudens, quòd honeſtus Terentius, & onore maiore poëtam potius quam Terentium dixit: vt illum, hoc ipſo, de quo laboras, nomine ornaret. [Poeta cum primum) Omnis huius prologi intentio hoc agit, vt nouo poëta veniam paret, & veteri odium, & vt quam maxime modeſtum, minimeque errantem Terentium probet. [Poëta cum primum animum &c.) Iam meriſum poetæ dedit, Poëtam eundem dicendo, & ab animo eius, quem defendit. [Poëta cum primum animum ad ſcribendum appulit,) Senſus hic eſt, Propoſuerat quidem poëta noſter, vt in prologis argumenta narraret, ſed hoc imputat L. Lauinio aduerſario, qui enim facere non permiſit quod propoſuerat, maledictis ſuis ad reſpondendum eundem prouocans. [Appulit) Appellere proprie dicitur, cum ex pelago aut freto quis ad litus acceſſerit. Virgil. Hinc me digreſſum veſtris Deus appulit oris. [Appulit) In ſecunda lectione attulit fuit: ſed appulit magis, vt Terentius poſtea ſic, Animum ad vxorem appulit. [Negoti) Modo pro moleſtia & cura, non labore. [Populo vt placerent,) Vt, ne non, ſignificat: nec eſt modo coniunctio. [Fabulas.) Ad Feciſſet, retulit fabulas, non ad Placerent. & eſt figura ſyllepſis. [Feciſſet) Bene feciſſet, non ſcripſiſſet. Vnde & poetæ ἀπὸ τοῦ ποιεῖν. i. a faciendo dicti ſunt. Sic Virg. Pollio & ipſe facit noua carmina. [Verum aliter) Sic Virgil. Maior rerum mihi naſcitur ordo. &, Maius opus moueo. Non enim hoc ſe elegiſſe dicit, ſed quaſi ex ordine ipſo natum ſibi eſſe. [Intelligit:) Quod credimus, plerunque falſum: quod intelligimus, certum eſt. [Aliter autem) Contra ſignificat. Virg. Dijs aliter viſum. [Verum aliter euenire multo intelligit:) Adeo nec præparauerat, nec intenderat quẽquam lædere, vt ipſe falſus, laceſſitusque hoc facit. Operam abutitur) Vtimur fructibus rei, quæ ab amantibus ſaluo vſu nobis ſubminiſtratur. Abutimur, quando deperdimus & rem & fructum. Nã vſui eſt ager, domus: abuſui vinum, oleum, & cetera huiuſmodi. Cicero: Non debet, inquit, ea mulier, cui vir bonorum ſuorum vſum fructum legauit, cellis vinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad ſe pertinere. vſus enim non abuſus legatus eſt: ea inter ſe ſunt contraria. Hæc in Topicis. [Argumentum narret,) Quod vere prologi eſt officium, [Qui) Pro vt. ergo non eſt modo pronomen. [Sed qui maleuoli Veteris poetæ,) Primum à natura, maleuoli: deinde à tempore, vel ab inuidia, veteris: à ſigno æmulationis, poëtæ. Vetus plerunque refertur ad laudem, interdum ad vituperationem, vt hic. & alibi. Vetus, veternoſus, ſenex. Veteris) Pro carioſi & quaſi rancidi, poſuit, atque ideo maleuoli: non criminibus, ſed maledictis. Quid autem inter maledictum & crimen interſit, docet Cicero in Tuſcul. [Veteris) Ratio inuidiæ. [Poëtæ,) Cauſa inſectationis. [Maledictis) Criminatio aduerſarij. [Veteris poëtæ,) Quia ſenex Lucius edebat fabulas, adoleſcentulo tunc Terentio. Et eleganter, maleuoli veteris maledictis: commendatio poëtæ à perſona aduerſarij. [Reſpondeat.) Excuſatio reſpondentis, quòd non obſiſtat, ſed reſpondeat. [Nunc quam rem) Quam, qualem. [Vitio dent,) Vituperent, culpent. Vituperare, eſt mala vitio dare, & etiam bona. [Nunc quam rem vitio dent,) Vtrum, Nunc animaduertite, an, Nunc vitio dent? & oratorie quaſi multos facit, cum vnum ſupra dixerit, vt Virgil. Deſiſte manum committere Teucris. [Nunc quam rem vitio) Propoſitio eſt. [Aduertite.) Legitur & attendite, vnde manifeſtum eſt & aduertite & attendite non eſſe plenum, niſi addideris Animum. [Menander fecit Andriam,) Narratio eſt, & proprie fecit. Scribit enim Terentius, qui verba adhibet tantum: facit Menander, qui etiam argumentum componit. ſed ſæpe ad laudem Terentij, Fecit, pro eo quod eſt tranſtulit. [Vtramuis) Prima ſcena Perinthiæ, penè iiſdem verbis quibus Andria, ſcripta eſt: cetera diſſimilia ſunt, exceptis duobus locis, altero ad verſus xj. altero ad verſus xx. qui in vtraque fabu-

la poſiti futi e. (Qui norit vnam, ambas nouerit.) Omnem rem vno verſu nouerit. (Vtramuis) Deeſt hatum. (Nō ita diſſimili.) Ordo: Ita non ſunt. Ergo Ita ſubdiſtinguendum. (Sed tamen) Diſcretio eſt à ſuperioribus, & eſt ἀνακόλουθον. non .n. ſupra poſuit Quidem. (Non ita diſſimili ſunt oratione.) Ita, pro valde, & caue: potuit .n. dici, Quomodo ergo ſunt duæ diſſimili oratione? (Ita) Ne Menandrum culpare videatur, Ita adiunxit, qđ laudis eſt. (Oratione ac ſtylo,) Oratio in ſenſu eſt: ſtylus in verbis: Oratio ad res refertur, ſtylus, ad verba: Stylus non eſt in tēpore, ſed prolata oratione, oratio autem eſt, & in cogitatione, & in prolatu. Orationem in ſententijs dicunt eſſe, ſtylum in verbis, argumentum in rebus. Ergo in poëmate oratio eſt. (Quæ conuenere in Andriam.) Apparet non de induſtria, ſed caſu eſſe tranſlata ea quę ex Perinthia in Andriam eodem ſenſu, iiſdemq́. verbis perſcripta fuerunt. (Quæ conuenere in Andriam.) Vnam ergo, non duas tranſtulit. (Quæ conuenere in Andriam.) Quæ apta & commoda fuerunt, in Andriam Latinam, non Græcam, fatetur tranſtuliſſe. Sed quare ſe onerat Terentius, cum poſſit videri de vna tranſtuliſſe? Sic ſoluitur, Quia conſcius ſibi eſt primam ſcenam de Perinthia eſſe tranſlatam, vbi ſenex ita cum vxore loquitur, vt apud Terent. cum liberto. at in Andria Menandri, ſolus ſenex eſt. (Id iſti vituperant factum.) Iſti, ad reprehenſionem ſumitur perſonæ: interdum rei reprehenſionem ſignificat. vt Virg. Quid petis iſtis? (Vituperant) Vitium rei parant. (Diſputant) Immorantur, calumniantur, argumentantur. (Contaminari) Proprie contaminare eſt manibus luto plenis aliquid attingere. & contaminare, attingere eſt, & polluere. Virg. Linquere pollutum hoſpitium. i. contaminatum. (Contaminati) Tāgi & relinqui polluta manu, ac per hoc voluit fœdari aut maculari, vt ipſe ait, Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua. (Contaminari non decere) .i. ex multis vnam non decere facere. (Faciunt næ:) Næ quidam corripiunt: & cum interrogatione pronunciant: quidam producunt. quorum alij, ne. pro nec accipiunt. i. non, alij næ pro valde: vt, Næ ego ſum infelix: & Cic. Næ illi vehementer errant. Et hoc melius: nam ſtatim infert. (Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium Accuſant,) In ſingulis magna emphaſis auctoritatis: ſed ordo nō eſt ſeruatus. Ennius namque ante Plautū fuit, ſed, quod eſt ſummæ auctoritatis, Ennium vltimum dixit. (Næ) Nimis, multum, plurimum. (Qui cum hunc) Terent. inquit, ſpecialiter accuſantes, neſciunt ſe bonis omnibus maledicere, quos ille imitatur. & argumentum eſt ab exemplo & auctoritate. (Dehinc vt quieſcant.) Rectè. nam quieſcere ille dicitur, qui eſt inſolens & inquietus. (Porrò) Porrò in futurum dixit. (Moneo) Terribiliter dixit. Cic. Moneo, prædico, ante denūcio. Liberatus culpa etiam terret, alibi etiam criminaturus aduerſarios. (Noſcant) Melius, q̃ ſi dixiſſet audiant. (Fauete) Iam ad auditores conuertitur, à q- bus fauorem captat. Fauere dixit, q. d. Hoc aduerſarij faciunt: vos autem, quod in vobis eſt, fauere. Vos ergo fauorem facite. Et Adeſte non vt abſentibus dicit, quippe qui corporibus præſto erant: ſed, intenti eſtote, fauete, ſilete. ſic & Pontifices dicunt, fauete linguis, fauete verbis. Vnde Virg. Ore fauete omnes. (Adeſte) Animis .ſ. auxilium præbere: vt aduocatus reo dicitur adeſſe. (Æquo animo) Ab honeſto. (Et rē cognoſcite.) A iuſto. (Cognoſcite) Pernoſcite: Sic dixit, Cognoſcite vt pernoſcatis, quēadmodum in Hec. Orator ad vos venio ornatu prologi: Sinite exorator ſim. (Vt pernoſcatis) Ab vtili. (Relliquum) Sunt qui pro reliquorum accipiant, vt ſit ſenſus, De hac fabula ſumite ſpecimen, vt ſciatis an ceteræ vobis ſpectandæ ſint. Nam poſtmodum dictum alio prologo, Alias cognoſtis eius: quæſo hanc noſcite. (Relliquum) Quaſi diceret, Poſtremum. ergo aduerbium eſt .i. τὸ λοιπόν. Sed ſiue hoc reliquum dicit, ſiue reliquum pro reliquorum: geminato u, ſcribitur. (Deintegro) Verum denuo, an ex integris Græcis? (Quas faciet comœdias) Syllepſis, vt ſupra, ad verbum .n. Faciet declinauit, non ad ſpectandæ ſint, (Spectandæ) Proprie, vt fabulæ .i. probandæ. (Exigendæ) Excludendæ.

GVID. POETA cum primum &c.) Hic prologus quem in manibus habemus eſt relatiuus quoniam in aduerſarium, maledicta referuntur & quidem acriter ea tamen ſubtilitate vt poëta videatur omnia refellere laceſſitus aduerſarij maledictis. Sunt quatuor prologi ſpecies, alius eſt commendatiuus in quo fabula aut poeta commendatur. Alius relatiuus quo aut aduerſario maledicta aut genere populo referuntur. Quidam eſt argumentatiuus fabulæ argumentum exponens. Quidam mixtus omnia hæc in ſe continens. Hic autem prologus relatiuus eſt in quo defenſor poëtæ introductus, intendere nititur poëtam modeſtū minimeq́ue errantem, & aduerſarium in inuidiam vocare, cuius maledictus reſpondendo occupatus à narrando argumento ſuperſedere cogitur. Comici autem ſolent introducere non ſeipſos in prologis loquentes, ſed alium inducunt ex abrupto aduerſarium reprehendentem poetæ commentatione adhibita. quod fecit Ariſtophanes inducens in prima comœdia ſua Chremete, quid etiam ſatis videre eſt in ipſo Andrię prologo in quo poëtę defenſor inductus captat beneuolentiam à perſona poëtæ eam commendando & à perſona aduerſarij eam in crimen & in inuidiam vocando. Poëta cum primum &c. Poëta à ποιῶ .i. facio dī q̄ carmina faciat. Virg. Pollio & ipſe fa. no. car. Appello lis ex. ad & Pello ſignificat ſubducere naues ad littus, quaſi appellere naues ad littus, Inde appulſus. i. acceſſus & proprie ad aquam vel ad littus, transfertur ad alia ſed appello as, ſignificat nomino nominas. Cic. j. epiſt. iij. quoque verbo orationis ſuæ me appellabat, quod ex ad & pello as componitur quod ſimplex non eſt in vſu, ſed compoſita eius appello & compello compellas quod eſt alloquor alloqueris. Virg. prior Æneam compellat Achates. Negocium interdum capitur pro labore vt non eſt magni negocij debilem ſuperare .i. magni laboris. Interdum capitur pro moleſtia cura ſiue ſolicitudine. Cum primum vt primum vbi primū ſtatim vt ſimulat, ſimulatque poſtquam poſteaquam idem ferè ſibi volunt pullulantque duo verba, quamprimum vero quod ſignificat citiſſime vnum tantum vt veni ad me quamprimum .i. citiſſime: interdum cum primum duæ partes ſunt, vt hæc. Ordo eſt. Cum .i. qn̄ poëta appulit animum .i. applicuit vel adhibuit ingenium ad ſcribendum. i. componendum poëma credidit id negocij. i. illam ſolicitudinem ſolum .i. tantummodo dari ſibi vt. i. ne non vt (Donati ſententia) ſabula. i. fabulæ vel ſubaudiat, fabulæ quas fabulas feciſſet placerent populo vt ſit ſenſus putauit ſibi duntaxat illam curam ſiue illum timorem relinqui q̄ ſuæ fabulæ populo non placerent, de quo vnuſquiſque poëta ſolet eſſe ſolicitus. Aut ſi ponatur negocium pro labore & vt pro q̄ ſenſus erit putauit ſolum illum laborē ſibi relinqui vt efficeret ſuas fabulas populo placere ſed ſpe falſus intelligit ſibi eſſe maledictis poëtæ laceſſentis reſpondendum, itaque ordo eſt. Verum poëta intelligit euenire multo aliter .i. longe ſecus vel valde contra. quare, nam abutitur opera. i. labore & induſtria, hoc eſt non bene collocat laborem ſuum in prologis. i. in præfationibus ſcribendis preſertim qui poëtas. ſ. non narret argumentum. i. fabulæ materiam ut facere deberet, ſed reſpondeat maledictis .i. purget detractiones eſt criminationes poëtæ natura maliuoli & longa conſuetudine quia iam veteris & in æmulatione inueterati, Vbi aduertendū puto dictum Diomedis legeritis operam abutitur, inquit, enim ita fuiſſe antiquos locutos utor hanc rem & abutor hac re quod à recentioribus dictum eſt utor hac re, & abutor hac re ut ait Donat. utimur fructu rem ipſam non deperdentes. Abutimur autem & rem deperdentes & fructum. utimur .n. agro abutimur oleo aut uino. Nunc quæſo .i. poſco uos ſpectatores animum aduertire. i. diligenter attendire quam rem uitio dent. i. quid uituperent & improbent quod ſi ſubaudiatur hic datiuus poëtæ ſenſus eſt attendite de qua re poëtam uituperent. Nam dare rem aliquam, uitio alicui eſt eum uituperare ſuper illa re. Iidem uertere rem aliquam uitio cuiquam idem ſignificat Menāder narrat, quod uitio, illi dant inquiens uerti ſibi uitio quòd transferens Menandri Andriam & Perinthia altera comœdia Græca conceſſerit in ſuam latinam Andriam quæ illi congruere, uiſa fuerunt, quod non diffitetur confutans ab auctoritate & exemplo id uitium non eſſe præcipue cum id grauiſſimi auctores comici effecerint. Attendite ordinem. Menander poëta Græcus fecit Andriam & Perinthiam Græcas comœdias, & bene fecit, quia earum argūta excogitauit, ſcribit aūt Terent. transferens, licet in eius laudem & facere quoque dicatur, qui norit. i. cognouerit, rectæ. i. bene, & ut intelligi debet utramuis earum .ſ. hoc eſt utramlibet ſiue alterutram earum, nouerit ambas, nō ita .i. non adeo diſſimili ſunt argumento. i. materia, ſed tn̄ ſunt factę diſſimili oratione. i. diſſimilibus ſententijs ac diſſimili ſtilo. i. iunctura uerborum. Vbi aduerte orationem in ſenſu ſiue ſententijs eſſe, ſtilum in uerbis ſiue eorum iunctura qui etiam character dicitur, argumentum autem in rebus. Ipſe poëta fatetur tranſtuliſſe. i. traduxiſſe ex Perinthia Græca in Andriam Latinam, ea quę conuenere. i. commoda fuerunt & apta, atque fatetur ſe eſſe uſum illis tranſlatis pro ſuis. i. tanquam a ſe inuentis vel pro ſibi conuenientibus iſti maleuoli. ſ. per contemptus dicitur, uituperant factum illud atque diſputant. i. immorantur calumniantur, uel argumentantur in eo uidelicet quod ſequitur. i. nō decere .i. honeſtum eſſe fabulas contaminari .i. quaſi fœdari aut maculari

ex multis vnam ſaciendo. Contaminare enim eſt manibus luto plenis aliquid attingendo illud relinquere pollutum maculatū ſiue fœdatum. Ne .i. certe, vt ait Laurentius vel vt Donatus .i. valde ne intelligendo .i. proot nimis curioſi minima quæque rimando efficiunt, vt nihil intelligant, interdum .n. nimia curioſitas. ac vt poëta, inqoit, obſcura diligentia potius eſt omittenda qua ſequenda. Alij capiunt ne pro vtrum interrogatiue illud dictum legendo, alij pro non verum vt bene ſentit Donatus, melius eſt vt pro certe aut valde accipiatur. Qui maleuoli eum accuſant .i. argoont hunc Terentium accuſant Næuium, Plautum, Ennium, poëtas magnę auctoritatis, quos poëtas hic noſter poëta habet aoctores .i. imitandos .i. quorum ſeqoitur auctoritatem & eorum imitatur auctoritatem. Quorum poëtarum exoptat, id eſt prælegit, æmulari .i. imitari aliquando inuidere negligentiam .i. non oimiam curioſitatem potius quam exoptet æmulari diligentiam .i. curioſitate, obſcuram .i. afferentem obſcuritatem dictis iſtorum maleuolorum. Dehioc, admonet eos vt ceſſent maledicere oe audiant maleſacta ſua. Dehinc .i. deinceps, moneo .i. admoneo eos vt porrò .i. in futurum ſiue poſtea, quieſcant .i. quieti ſe dent qoi tam inſolentes ſunt inqoieti oeque amplius animum ſuum perturbatione inoidiæ vexent & deſinant .i. ceſſent, maledicere .i. detrahere ne noſcant ſua maleſacta manifeſtatione poëtæ qoa ſit criminaturus eos & vitia detecturus ni ceſſent detrahere. Fauete, ad auditores coouertitur à quibus ſauorem captat. Fauete, id eſt ſauorem date ſilendo, ſic & pootiſices dicebant. Fauete uerbis. Fauete linguis. & Virg. Ore ſauere omnes, adeſte, id eſt auxilium præbere & inieoti eſtote, vt aduocati adſunt clientibos, æquo animo, id eſt bono animo, & eogooſcite .i. intelligite rem .i. comœdiam agendam, vt pernoſcatis .i. perſecte noſcatis eam rem & etiam cognoſcatis quid ſpei teliquom ſit .i. quæ ſit apud vos reliqua ſpes, vel quid ſpei .i. quæ ſpes teliqoum .i. reliquorum, hoc eſt reliquarum comœdiarum ſit apud vos, an ſcilicet .i. vtrum comœdias .i. comœdiæ, vel ſubaudi comœdiæ, qoas comœdias, poëta ſaciet .i. transferet, vel ſcribet poſt hac .i. à modo, vel in poſterum, deintegro .i. ex integris græcis, vel denuo, vt ſit aduerbium. ſint ſpectandæ .i. aſpiciendę vobis, pro à vobis an prius .i. antequam ſpectentur vtrum ſint exigendæ, id eſt excludendæ, eijciendæ, ab ex quod eſt extra, & ago agis, quod eſt duco ducis. Tanquam dicat de hæc ſabula ſomite ſpecimeo, id eſt deguſtationem, vt ſciatis an ceteræ vobis ſpectandæ ſint.

LATO. ARgumentum Prologi.) In prologo argumentum narrari ſolet, ſed hic actor dilato eo, vt in ceteris etiam ſabulis, defendit poëtam contra criminatiooes aduerſarij, & interim perſtringit illum admixtis vituperationibus, & poſtremo deterret, io ſine attentionem cum ſileotio poſtulat à ſpectatoribus. [Poëta cum primum) Exordio captat beneoolentiam ab officio, ſactum ſoum excoſans, & inuidia onerans adoerſariom. [Veteris Poëtæ.) Vetus Poëta Lucius Lauioius Terentij æmulus. [Meoander ſecit) Narratio. [In Andriam ex.) Andriam ſubaodi Latinam, nam ante Græcam nominauit. [Atque in eo diſpotant.) Status cootrouerſiæ. [Faciunt næ) Reſutatio quam firmat exemplis. [Dehinc vt quieſcant) Comminatio. [Maledicere) Prouerbiale. [Faoete) Poſtulatio atteotioois ab augenda induſtria Poëtæ.

PATAVS MARAA. POata cum primum &c.) Calliopius beneuoleotiam & nominis claritatem Terentij, verbis venatur ſuis, illum Poëtæ nomine honeſtans, quod aduerſarij negabant, & aduerſarium publicas oblectationes maligno aoimo ac liuido impedientem, in odiom populi addocit. Et vtitur ſtatu abſoluto. Fatetur .n. id ſe eſſe Tereotium, quod aliorſum Poëtis conceditur. Et aduerſarium ignorantiæ accuſans, à iuſto, honeſto, & vtili efflagitat, vt Comœdia æquo animo ſpectetor, ceteris comœdijs de integro edendis ſactura præiudicium. [Negociom pro labore pooitur. Cic. io Oratiooe pro Roſcio: Cùm pater illius nullo negocio ſit occiſos. Maleuolentia eſt voluptas ex malo alterius ſine emolumento ſoo. Prologus debet continere argumentum, & capita rerum, quæ poſtea per argumentationem explicandæ ſoot, vt in Plautinis Comœdijs intoeri licet. Ideo Terent. abutitur Prologo, quoniam oon explicat argumentum, quo docilitas comparatur & attentio, ſed reſpondet maleuolis, quibus ſacit inuidiā. Maledictio, inquit Cic. in Orat. pro Cęlio, nihil habet propoſiti præter contumeliam: quæ ſi petulantius tractatur, conuitium: ſi ſacetius, vrbanitas nominatur. [Periothus dicitur Heraclea, inſula Propontidis, à qua Perinthiam ſabulam appellauit Menander, vt ab Andro Andriam. [Non ita diſſimili ſunt argumento &c.) Fabius lib. v. ſic ait: Argumentum quoque plura ſignificat: nam & ſabulæ ad actum ſcenatum compoſitę argumenta dicuntur. Et Cic. ad Brutum ait: Quod argumentum ſimile non erat. Quo apparet, inquit Fabius, omnem ad ſcribendum deſtinatam materiam ita appellari. Vulgoque paulo numeroſius opus, argumentoſum dicitur. Cicero in Oratione de Aroſpicum reſponſis ait: Argomentum ſententiamque audite. [Ac ſtylo &c.) Id eſt qualitate, nam modi orationis duo ſunt, vt rectè ſentit Macrob. diſpari moralitati diuerſi. Vnus eſt maturus & grauis, qui conuenit Comœdijs ſtatarijs .i. quietioribus. Alter ardens & erectus, qui motorijs .i. turbulentis conoenit. Cic. in lib. de Oratorijs, quod Fabius in X. repetijt, optimum eſſe eſſectorem ac magiſtrum dicendi ſtylum dixit. Stylos inſtrumentum eſt, quo in pugillaribus olim aliquid adnotabatur. Quapropter ſtylus pro ipſa ſcriptione ponitur. Et eſt proprie ſtylus loquendi modus atque ſcribendi quem variant ſenteotię colores, atque materia. [Oratione &c.) Oratio eſt generale vocabulum, cuius duæ ſpecies, metrica, & ſoluta. [Porrò moneo &c.) Porrò ſignificat olim, certe, valde. Hic ponitur pro olim, id eſt deincept, & in futurum.

RIVII castigatio. CVm prodiſſet anno ab hinc ſerè ſeptimo Terentius, doctiſſimi viri Philippi Melanchthonis opera diligentiaque reſtitutus, vnà cum argumentis eiuſdem & adnotatiuncolis: non mehercle dici poteſt, quantum hoc nomine ſtatim gratulandum ſtudioſis omnibus exiſtimarim: idque iure adeo ac merito. Videbam .n. ſore breui, vt optimus latinitatis auctor, qui innumeris ante mendis ſcatebat, nunc paolo caſtigatior maiori cum voluptate, atque adeo maiore cum fructu, quàm antea, à ludimagiſtris pueritiæ prælegeretur. Qoæ adeo non ſefellit coniectura, vt diſtractis magno bibliopolarum commodo exemplaribus, rurſus excudi cœptus ſit Voitembergæ: Mos à Ioan. Secerio Haganoæ: Poſt etiam Norimbergæ: Præterea apud Coloniam Agrippinam, ab Bochario primum Ceruicorno: iterum à Ioan. Sorere. Tertio denique à Ioan. Gymnico viro optimo, & mihi vetere neceſſitudine coniunctiſſimo. Ad hæc Moguotiæ aliquoties & Argentorati, vt de ceteris taceam. Interim cum ipſe quoque eum auctorem ſtudioſis quibuſdam enarrandum ſuſcepiſſem, ſenſi tandem, id quod erat, Melanchthonem grauioribus rebus occupatum, vtque ipſe pro ſua modeſtia iogenue ſatetur, veteribus exemplis haud ſatis inſtructom, non ab omnibus omnino mendis (abſit inuidia dicto) Comici noſtri ſabulas vindicare potuiſſe. Et iam per totam propè Germaniam nulla ſacile præter Philippi exemplaria probabantur, aut manibus ſtudioſæ iouentutis terebantur? Id eximia viri auctoritas effecerit, an ipſa res atque vtilitas extorſerit, nihil habeo dicere. Quæ nos quidem res primum mouit, vt perquiſitis antiquis exemplaribos & manuſcriptis & impreſſis, locos plorimos deprauatos, quos ille inemendatos reliquerat, corrigere conaremor. Quid noſtra diligentia conſecuti ſimus, aliorum eſto iudicium. Hoc certo iure affirmare poſſe videor, ex impreſſi nullum vſpiam extare hodie exemplar, quo in exemplari plures loci correcti ſint, ꝗ io eo, qđ nos aliqoando in publicum daturi ſumus. Id ita eſſe cum res, vt poto, teſtabitur, tum editio olim noſtra, ſi com alijs conferatur. Etenim vi ſumma iampridem atque omni ope, & plus demum, qoàm pro virili parte, vti omnium aote nos recognitionem vinceremus, adnitendum mihi exiſtimaui. Ioterim locos plurimos à nobis, quanta licuit, cum ſide & religione. tum diligentia, ſtudio, labore caſtigatos, priſtinoque: vt opinor, nitori integritatique redditos poblicaoimus, & quidem nullo maiore verborum apparatu: qoandoquidem, vt ille canit: Ornari res ipſa negat, cootenta doceri. Quod ſi laude merita, qui vnum alterúmue In auctore qoopiam illuſtrant aut reſtituunt locom, non ſraudantur, cur non ipſe quoque ſperem nonnullam me à ſtudioſis gratiam initorum? qui tot in Terent. locos, fortaſſe non inepte prorſus, diligenter quidem, & magna cura certe, ab omnibus mēdis vitijsque repurgarim. Tametſi haud ſanè diſſimolaoero, herere ipſum me pleriſque in locis, & quædam, de qoibus parū adhuc liqueat, ampliare, & quid in his potiſſimum ſequar, haud dū exploratum ſatis habere, in tanta preſertim exemplarium antiquorum cum diſſentione & diſcrepantia, tum monſtroſa alicubi etiam deprauatione, vt ſuis locis oſtendemus: Qood cur tandē me ſateri ingenue pudeat? Par eſt aotem, quod publicæ à nobis ſtudioſorum vtilitati datur, id quale etiam cumque boni conſulere. Præſtet alius quiuis, quantum nos nec dubitem omoi aſſeueratione confirmare, parum adeo ſore, quod in Terent. quia deſiderare habeat. Variam interdum ex veterum auctorum citariooibus, & antiquorum inter ſe codicum repugnantia, lectionem indicaui, ita demum, qoid mihi videatur, coniecturis ſubdi

tis oſtendens, liberum vt tamen lectori iudicium ſemper relinquam. Qua in re mihi nihil fuit potius, quàm vt Donati, vbicũque liceret, ſidem ſequerer, interpretis vndecunque doctiſſimi: ab eoq́ ne tranſuerſum quidem, vt aiunt, digitum diſcederem: ſed citra ſuperſtitione tamen, & cum iudicio ſemper. Ceterum cum pleroſque fore ſuſpicemur, qui, ꝙ carminis rationem ignorent, vix apte ſatis his de rebus iudicare queant: viſum eſt ſubijcere nonnulla hic, quæ veluti ianuam patefaciant, & viam, vt dicitur, præmuniant imperitioribus, quò certius de recognitione noſtra iudicium facere, & ſententiam ferre poſſint. Igitur Comici Plaut. & Terent. metro ferè vtuntur vel Iambico, vel Trochaico, vel vtroque ſimul confuſo. Iambicum vel Monometrum eſt, quod duobus pedibus ſimplicibus conſtat, vel Dimetrum, quod quatuor: vel Trimetrum, quod ſex, qui & ſenarij dicuntur M. Tullio & Fab. Quintiliano: vel Tetrametrum, quod octo: qui & Quadrati appellantur, & Octonarij. Ex hiſce Trimetro Comici & Tetrametro maxime vtuntur: alijs raro, & in medio ferè (ſicuti Priſc. adnotauit) diſtinctionis cauſa. Quod ad pedes attinet Iambici, magna libertate Comici indifferẽter vbiuis ponunt, iambum, tribrachyn, anapeſtum, dactylum, ſpondeum, in fine plerunque aut iambum aut pyrrichium, nunquam niſi in Scazonte ſpondeum. Vtitur Terentius ſæpe in iambico pede quatuor ſyllabarum breuium proceleuſmatico, idque per reſolutionem ſpondei: vt in Andria:

Mala mens, malus animus, quem quidem ego ſi ſenſero:

Hic ſecundo loco eſt proceleuſmaticus. In eadem:

Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum:

Hic prima regione idem pes.

Eſt autem duplex iambici genus, alterum rectum perfectumq́ue vocatur, alterum σκάζον καὶ χωλίαμβον, cuius penultimam in fine longam eſſe oportet. Vtrumque meminit Ouid. cum canit:

Liber in aduerſos hoſtes ſtringatur Iambus,
Seu celer, extremum ſeu trahat ille pedem.

Vtitur identidem poëta Iambico Tetrametro Catalectico .i. cui ſyllaba in fine deſit. Quo in Catalectico, ſibi inter alia hoc quoque permittit, vt pro penultima longa haud raro duas breues ponat, quod facile, qui verſus in ſuos pedes digerere volet, ſic habere comperiet. In Trochaicis Comici indiſcrete interdum dactylos, vel ſpondeos, vel trochæos ponunt, nimirum quo penè diſſoluta & pedeſtri ſimillima eſſe videatur perſonarum ſermocinatio: cuius ipſe Priſc. meminit, apud quem Victorinus non minus libere, q̃ vere ait Comicos, dum quotidianum ſermonem imitari nituntur, metra vitiare ſtudio, non imperitia: quod & Terentianus teſtatur hiſce verſibus:

Iidemq́. fictis dum procurant fabulis,
In metra peccant arte non inſcitia.

Tanta autem affinitas eſt in Trochaicos & Iambicos Tetrametros, vix vt diſcernere interdum poſſis: vnde nimirum fit aliquoties, vt quos forte aliquis Iãbicos eſſe crediderit, iidẽ Trochaici verius cenſeri queant. Cuius rei cum alia multa exempla ſint, tum commodiſſimum fuerit ex Andria Scena prima, Actus quinti: vbi duos primos verſus, vel per Iambos aliquis, per Trochæos metiri poſſit, niſi ꝙ in ſequentes verſus per Trochæos eſſe metiendos indicant. Inde error eorum, qui Iambicos Quadratos eſſe adnotarant, cum quiuis non rudiſſimus planè harum rerum Trochaicos eſſe videat. Hic illud obiter, quamuis leue, admonendum puto: Mire interdum Poëta de induſtria ſententia genere ipſo metri iuuare videtur, velut ibi: Dij boni, boni quid porto? ſed vbi inueniam Pamphilum? Vt metum in quo nunc eſt adimam, atque expleam animum gaudio &c. Vbi Trochaici carminis curſu & volubilitate feſtinationem repræſentat ſeruuli inſolenter exultantis, & alacritate nimia geſtientis. Quocirca paſſim Trochæos, tribrachos, anapæſtos admiſcuit: pedes. ſ. quibus celeritas plerunque à ceteris item poëtis exprimi ſolet. Similiter in Eunucho ſubitum egreſſum puellæ perturbatæ celeritate ipſa pedum expreſſit. vbi Phædria: Sed quid, hoc eſt, inqt, ꝙ timida ſubito egreditur Pythias? Hoc dedita opera Poëtam ita feciſſe, vel illud indicio fuerit, ꝙ cum ceteri huius ſcenæ verſus iambici ſint, vnus hic trimeter trochaicus eſſe videatur. Et alioqui ſolet interdum Poëta mutare metri genus, cum ventum eſt ad προαναφώνησιν ſcenæ ſequentis. velut in And. Act. j. Scena iiij. & rurſus Act. iij. Scena iiij. iterum Act. iiij. Scena j. In Hecyra Act. iij. Scena iij. Præterea in Phorm. Act. ij. Scena ij. Sic aliàs ſæpe. Tale illud quoque ex Adelphis: Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem & proſternerem. Cui eſt aliquod aurium iudicium, is facile ſentiet, cur ſit Poëta trochaico vſus hoc loco, nimirum vt ſenſum quodam velut curſu pedum citorũ iuuaret: quod & principem poëtarum Virg. ſæpe factitaſſe conſtat. Nam vt tarditatem rei difficultatemq́ue exprimere cum vult, crebris ſpondeis: ita cum celeritatem & velut impetum & feſtinationem, dactylis frequentibus vtitur. Prioris exemplum illud eſt ex iij. Æn.

Annixi torquent ſpumas & cærula verrunt.

Poſterioris illud ex iiij.

Idem omnes ſimul ardor habet, rapiuntq́ ruuntq́.
Littora deſeruere, etc.

Sed nimis multa, de re præſertim leui. Obſeruabit hæc aliaque id genus per ſe ipſe lector ſtudioſus. Illud non ignorandum, Comicos s, literam conſonantem haud ſecus elidere ſolitos, ac ſi vocalis eſſet, idque frequentiſſime: quod & Ennium in Heroicis, & vetuſtiſſimos quoſque facere conſueuiſſe, vt & Virgilium interim, docti adnotarunt. velut:

In Andria:

Herus me relictis rebus iuſſit Pamphilum,

Hic prima regione anapæſtus eſt, s, eliſo.

In Eunucho:

Iugularas hominem. quid ille? T H. mutus ilico.

Hic in verbo iugularas s, eliditur, ut ſit ſecundo loco anapæſtus, tertio iambus. Niſi quis dicere auſit pronomen ille, velut ablato altero l, corripi, more imitationeque Græcorum, quod (vt ego ſentio) paulo fuerit coactius. Quamuis apud hoſce fateor alteram nonnunquam de geminatis conſonantibus in verſu tolli κατὰ παρέλλειψιν, quo ſyllaba poſitu longa corripi queat. Et ſolent Latini in multis (vt diligenter adnotauit Priſc.) initium aliqđ accipientes à Græcis, ab angullo in effuſum licẽtiæ ſpatium hoc dilatare. Sed hoc ſuæ cuiuſque coniecturæ relinquo. Illud quid non eſt vt inficiari queam, videri interdum l, elidi apud Comicũ noſtrum, quoties adeſt pronomen ille. Vt in Eunucho:

Manendum eſt ſoli ſine illa, quid tum poſtea?

In Heautontimorumeno:

Nec tibi ille eſt credere auſus, quæ eſt æquom patri.

In Adelphis:

Quid is fecit? D A. quid ille fecerit? quem neque pudet.

In Hecyra:

Non tibi illud factum minus placet quam mihi Lache.

In Phormione:

Ille qui illam amabat fidicinam, tantummodo &c.

Sunt id genus ſexcenta apud Terent. Fuiſſe autem cum non geminaretur l, in hoc pronomine, videor ex Sex. Pompeio deprehendiſſe lib. j. παρέλλειψει contraria figura eſt ἀντιστοιχισμός, qua ipſa frequenter Poëta vtitur ad producendum ſyllabam alioqui breuem. vt in Adelphis relliquum, pro reliquum, & alibi rettuli, repperi, atque id genus alia. Sed pergamus.

V, quoque conſonantem Comici perinde ac vocalem in media dictione elidunt, quod apud Terent. in dictionibus inuidia, & enimuero fieri videmus, apud quem ipſum cuius, huius, eius, ſimileſque particulæ monoſyllabæ ferè ſunt, quod ita demum frequens eſt, vt non putem de eo ſubijcienda exempla. Illud præterea ſæpenumero vſu uenit, ut prima uerſus ſequentis, qui à uocali incipiat, ab vltima ſuperioris abſorbeatur, uelut in illo:

Ex græcis bonis latinas fecit non bonas,

Vbi ex, abſorbetur ab aduerbio male, quo uerſus præcedens clauditur.

Et in Prologo Hecyræ:

Ego interea meum non potui tutari locum.

Prior ſyllaba in pronomine ego pertinet aduerſum ſuperiorem. Contra apud Virg. ultima præcedentis initio quandoque in ſequentis abſorbetur, quale eſt. Ecce furens animis aderat Tyrinthius, omnemq́ue Acceſſum luſtrans. Cuiuſmodi uerſus ὑπέρμετροι dicuntur, ſicuti præter alios Diomedes oſtendit. Qualis ille etiam, apud Terent. in Andria.

Tuus pater modo me prehendit, ait tibi uxorem dare ſeſe
Hodie. item alia multa &c.

Sic. n. ex obſeruatione antiquorum codicum legimus, nec ſecus Donat. ut quidem & Romana habet, & Veneta editio, conſentientibus & alijs quibuſdam. Hic igitur illud ſe in fine prioris, abſorberi neceſſe eſt initio ſequentis, quod & aliàs fit apud eundem. Sunt autem uerſus Trochaici, & qui uolet metiri, ſic planè habere comperiet. Talis eſt ille ex Hecyra:

Deſiunxit illum ab illa, poſtquam & ipſe ſeſe,
Et illam, & hanc quæ domi erat cognouit ſatis.

Tales etiam apud Plaut. ſæpe occurrunt, uelut in Aulul.

Cenſen' talentum magnum exorari poteſſe Ab iſtoc ſene &c.

Quid autem mirum, ſi in Trochaicis Iambicisque reperias ὑπερμέτρους,

πληγ*,cum in Sapphicis etiam inuenias apud Horatium? Vtuntur Comici & diæreſi identidem, quo in Adelphis iam ſemel atque iterum diſſyllabum legitur, vt & apud Plaut. nonnunquam. Ita apud Catullum ſoluit. apud Horat. ſiluæ: apud Statium, Sua ſit, Et contraria huic figura Synæreſi, quæ & ſυνεκφώνησις dicitur, qua duas in vnam ſyllabam contrahunt, vt, ſeruibas, pro ſeruiebas, ſcibas, pro ſciebas, ſicuti apud Virg. Ferreique Eumenidum thalami, & ſæpe aliàs. Frequens etiam eſt apud Terent. in verſuum menſione ſυναλοιφή, quæ fit cum in diuerſis dictionibus vocalium inter ſe coëuntium altera velut obliteratur, & ἔκθλιψις, quoties m, cum vocali præcedente excluditur. Quanquam non ſemper idem elidi ſolitum apud veteres teſtatur Priſc. lib. s. vel ut apud Terent. in Eunuc act. III. Scena III.

Vna ire cum amica imperatorem in via.

Eſt enim ſecundo loco tribrachys, Quòd ſi, m, elidatur, erit ibidem Pyrrhichius, cui nullus in Iambico locus. Sic alibi.

Primum iſtam quam habes, vnde habes veſtem? taces.

Eodem modo apud Iuuen. *-Cum propter plurima, tum his Præcipue cauſis* Satyra IX.

De figuris ceteris nihil hic dicendum puto. Sed vt aliquod velut ſpecimen harum rerum præbeamus, è prologo Andriæ, & ex Scena I. eiuſdem quædam carptim ſumamus, quibus hæc vel comprobemus, vel planiora faciamus. [Nam in prologis ſcribundis operam abutitur.) Hic cur primam Comicus in prologis produxerit, multas adferri poſſe rationes ſcio. Nos id factum putamus more Latinorum, apud quos præpoſitio pro longa ferè eſt, qua ratione Martialis quoque primam in propino produxit, cum ſit alioqui breuis. nam Græcis προπίνω eſt. Fecit idem Ter. in Eun. Contra, ſunt apud nos, in quibus eadem præpoſitio more Græcorũ corripiatur, vt, profundo, procuro, prophanus, profectus, atque id genus alia. Quamuis. n. hæc affirment, quidam, quod vel cum prope, vel cũ procul aduerbijs componantur, ob id corripi, tñ magis veterum placet ſententia, qui ad imitationem Græcorum, apud quos præpoſitio πρὸ corripitur, noſtros quoque in quorundam cõpoſitione hoc feciſſe dñt, vt teſtatur lib. xiiij. Priſc. Erit hic igitur primo loco ſpondeus, niſi quis cenſeat non elidendum eſſe, m, in prima dictione verſus, Sed alterum magis placet, cum preſertim alias quoq; producat, velut in Heaut. Oratorem voluit eſſe me nõ prologum. Et in Hec. Orator ad vos venio ornatu prologi. [Vt pernoſcatis, & quid ſpei ſit reliquum.) Aut in pernoſcatis eliditur s, aut ſpei per ſynæreſim in vnam coaleſcit ſyllabam. Reliquũ in prima producitur addendum eſt enim κατ' ἐπένθεσιν alterũ. l. quod & aliàs apud Terent. inuenias, vt in Scen j. Phorm. quin & religio & reliquiæ metri cauſa apud Virg. producuntur.

EIVSDEM ANNOTATIONES POSTE.

POëta cum primum animum ad ſcribendum appulit.) Hic prologus poëtæ ſpectatorum beneuolentiam conciliat, aduerſariumque in inuidiam adducit, & cauſam ſtatim initio, quamobrem in prologis ſcribundis operam poëta abutatur, non narrando, quod alioqui factum oportuit, fabulæ argũ, reddit. Laceſſitum enim ſe, prouocatumque cogi ait ad reſpondendum cõuitijs, maledictiſque aduerſarij, qui id vnum, quod confunderet, contaminaretq; Terentius fabulas, vitio dabat. Vtitur hic ſtatu abſoluto, & auctoritate, exemploque veterum doctiſſimorum poëtarum Neuij, Plauti, Ennij, qui idem quod ipſe fecit, factitarunt, ſe purgat, atque defendit. Poſtremo, vt faueat, Comœdiamque hanc æquo animo ſpectent, petit. [Deſinant maledicere, malefacta ne noſcant ſua.) Qui bene audire vult, bene dicat oportet, ſi quidem qui quæ vult, dicit, is viciſſim, quæ non vult, audiet. Noli igitur alios conuitijs inceſſere, ni idem ab illis voles expectare, iuxta illud. Ab alio expectes, alteri quod feceris. Qui enim primus iniuriam facit, is talionem æquo animo ferat, neceſſe eſt. Ita in prologo Phorm. Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene.

Quod ab ipſo allatum eſt, ſibi relatum putet.

DOLE. ANimum ad ſcribendum appulit.) Appellere proprie dicitur, qui ex pelago, aut freto ad littus accedit: verbum igitur nauticum eſt. Sed ſed ſæpe extra propriam ſignificationem egreditur, vt hic videre eſt. Vſum vero huiuſmodi habet, vt vel ſolum loci accuſatiuum habeat: vel tranſitiue, quod Grammatici dicunt, ponatur. Vnde hæc eſt Terentij locutio pro animum conferre, vel operam dare, vel ſe conferre ad. Dicimus ergo animum appellere ad aliquid. Pro qua locutione vſitate etiam dicunt Latini mentem appellere. Cic. de Orat. xj. Tanquam ad aliquem libidinis ſcopulum, ſic tuam mentem ad philoſophiam appuliſti. [Id ſibi negocij credidit ſolum dari) Negocium dare idem eſt quod negocium deferre, mandare imponere: aut negocio aliquem præficere, vel præponere. Quæ locutiones ſua exempla ex Cic. habent in primo Tomo noſtrorum cõmentariorum linguæ Latinæ, in dictione Negocium. [Quas feciſſet fabulas) Facere fabulas, vel comœdias nihil aliud ſignificat, quàm fabulas componere, vel cõſcribere. Quas locutiones & in hoc, & in reliquis claſſicis linguæ Latinæ auctoribus paſſim quidem reperias. Eſt autem in penultimo huius prologi verſu. Poſthac quas faciet de integro comœdias. [Aliter euenire) Euenire eſt obtingere, cadere, vel euadere, vel accidere. Et præcipuam tum elegantiam habet, cum aduerbia admittit vel in bonam, vel in malam partem ſonantia. In bonam aũt partem ſunt iſtiuſmodi, euenire aliquid bene, feliciter, proſpere, fauſte, melius, ex voto ex animi ſententiam. In malam verò partem ſonantia ſunt, euenire aliquid aliter, ſecus, contra ac ſperabamus, præter opinionem, incõmode. [Operam abutitur) Vtimur, inquit Donatus, cum honore: abutimur cum iniuria. Vel, vtimur ijs rebus, quæ nobis vtentibus permanent. Abutimur ijs, quæ nobis vtentibus pereunt. Tu aliter hoc verbum diſtinguito. Nimirum vt pro vti ponatur: vel in ſua ſignificatione maneat. Cum tñ pro vti ponitur, ſignificat vel magnopere vti: vel alieno tpe vti, & perperam, vel aliorſum, quàm naturam comparatum ſit, etiam ſi non perperam. Apud antiquos accuſatiuum habuit, vt apud Comicos poëtas: vix tñ Latinæ puritatis, & ſplendidioris ſermonis amans modo cum accuſatiuo iunxerit, ſed potius cum ablatiuo, vt, abuti ſtudijs, libertate, facilitate alicuius, conſuetudine, & alijs multis rebus. Cic. fam. xij. Immoderate quidem, & ingrate noſtra facilitate abutuntur. Idem pro Mil. Quanquam in hac cauſa, iudices, T. Annij Tribunatu, rebus omnibus pro ſalute reip. geſtis ad huius criminis defenſionem non abutemur, niſi oculis videritis inſidias Miloni à Clodio factas. Hic abuti vel alieno tempore vti ſignificat, vel magnopere vti. Ac ſi diceret, non magnopere huius cauſæ fiduciam in rebus geſtis Milonis ponam. Parum hoc valeat in hac cauſa, niſi innocentia etiam tutus ſit. [Quam rem vitio dent) Vitio dare, idem eſt quod reprehendere, accuſare, inſimulare, increpare: cui contrarium eſt laudi dare. Cic. Off. j. Non modo laudi, verumetiam vitio dandum puto. Pro vitio dare dicunt etiã eleganter Latini vitio vertere, in vitio ponere, vel crimini dare. Cic. Fam. vij. Ne ſibi vitio verterent, quod abeſſet à patria. Idem in Verr. Act. vij. Quòd ſciret ſibi crimini datum iri, pecuniam accepiſſe, neque de vero archipirata ſupplicium ſumpſiſſe. [Animum aduertite) Animum aduertere eſt attendere, animaduertere, notare, diligenter percipere: vel attento animo, ſummaque cum benignitate audire. Dolabella Cic. Famil. ix. In quam rem quid aut ille ſperare poſſit, aut tu, animum aduerte pro tua prudentia. [Pro ſuis vſum) Id eſt, tanquam ſuis, & non alienis, vel non aliunde ſumptis. Quàm vero varias ſignificationes, & vſum habeat hæc particula pro, diſrito, ex ſecundo Tomo noſtrorum Commentariorum linguæ Latinæ. [Id iſti vituperant factum) Scilicet vitio vertunt, culpant, reprehendunt. Eſt autem vituperare idem quod crimini, vel culpæ dare, vel de dignitate, & auctoritate alicuius detrahere, vel deformare. Cic. Famil. xij. Dolabella valde vituperatur ab hominibus non inſulſis, quòd tibi tam cito ſucceſſerit. [Contaminare non decere fabulas) Id eſt non licere mutuari ex alijs, quæ in rem noſtram faciant, vel ex multis vnam non decere facere. Proprie vero contaminare eſt manibus luto plenis aliquid attingere, & polluere. [Quid cum hunc accuſant) Accuſare non ſemper eſt, reum facere, aut in iudicium capitis arceſſere: ſed etiam eſt extra iudicium, & forum oſtendere aliquem peccaſſe. Cum pro iudicio perſequi, & litem intendere accipitur, dicimus accuſare criminis alicuius: accuſare crimine aliquo, & accuſare de re aliqua. Cum vero vitium, culpam crimen, tarditatem, inertiam alicuius accuſare dicimus, ſignificamur eum de ea re vituperare, ſiue reprehendere. Cic. in Fam. Bis ad te ſcripſi me purgans diligenter, te accuſans leuiter in eo, quod de me tam cito crediſſes. [Quos auctores habet) .i. quos imitatur, vel quorum exemplum ſequitur in transferendis alienis, vel in vſurpando aliena pro ſuis. Auctoris vero ex ſignificationes ſunt, ut modo pro ſuaſore, impulſore, hortatore, monitore, conſiliarioque ponatur. In qua ſignificatione vel abſolute, vel cum genitiuo, vel cum datiuo in orationẽ venit. Interdum ponitur pro machinatore, architecto, inuentore, duce, adiutore, principe, effectore, & tũc vſu eodem eſt, quo ſuperior ſignatio. Interdum pro præceptore, uel ſcriptore eſt. Interdum pro eo, cuius auctoritatem, & fidem ſequimur. Et in ea ſignificatione hic à Terent. ſumitur. [Fauete, adeſte æquo aĩo) Fauete linguis, ſup. i. audita ſine admurmuratione, aut acclamatione. Et adeſte æquo aĩo. ſ. beneuolos vos ergo poëtam præbete. Ea

nere aũt linguis pro tacere, antiqua eſt locutio. Pro qua etiam dicuot Latini fauere faucibus, vel ore. Cic. de Diu. j. Rebus diui nis, quæ publice fierent, vt fauerent linguis, imperabatur, inque ferijs imperandis, vt litibus, & iorgijs abſtinerent. Idem de Diu. ij. Qui quidem ſilentio noctis, vt ait Ennius, fauent faucibus, iur ſum cantu, plauſuque premunt alas. De Gallis loquitur. Virg. V. Æneid. Ore fauere oẽs. Vbi Seruius: Fauere ore quis per ta citurnitatem. [Quas faciet de integro Comœdias) De integro genus eſt loquendi, quo vtimur interdum, cum nobis non ſatis ex animo in re aliqua ſatisfacimus. ſ. cum, velut res adhuc nobis eſſet integra, & non cœpta, in eam ſtudioſius incumbimos, vt vel nobis, vel alijs abunde ſatisfactum ſit. Quod tamen loquendi ge nus ſimpliciter aliquando pro iterum ponitur, & tam in malam, quàm in bonam partem capi poteſt. Poſſumus enim aliquem à nobis vexatum deintegro vexare, vt à nobis ſuſtentatum de inte gro ſuſtentare. Cic. ad At. xiij. de Attica nunc demum mihi eſt ex ploratum. Itaque ei de integro gratulare. Idem pro Cl. Habe tur de integro quæſtio: nulla vis tormentorum prætermittitur. [An exigendæ ſint) Agi dicitur fabula, cum recitatur, ſtat, cum placet: exigitur, cum diſplicet, parumque populo audienti gra ta eſt. Itaque exigendæ, id eſt explodendæ. Vt in prologo He cyræ: Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti.

HENRICHI LORITI GLAREANI, PATRI

tij Claronenſis apud Heluetios, in P. Terentij carmina per omnes eius Comœdias Iudicium.

QVoniam hoc in libello rudibus prodeſſe volumus, rudia quædam admonere placet, verum id non perpetuo, ſed ſemel atque iterum. Sunt. n. quidam quibus non ſatis eſt, ſemel tantum admonuiſſe. Lector id boni coſulat, etiam at que etiam oro. [Id ſibi negoti credidit ſolum dari) Negocium ſecundam ſyllabam producit. Horat. lib. ij. Serm. Cum tot ſuſti neas, & tanta oegocia ſolus. Ideoque duo ij in vnam ſyllabam hoc loco contrahuntur per ſynæreſim, niſi bacchium tertio loco conſtituamus. [Nam in prologis ſcribundis operam abutitur) Aut non eliditur m, io Nam, aut prologis dixit, vt Græci poly pus, & nos opilio. Hæc præceptor noſter. At Ioan. Riuius A tend. qui in hunc auctorem & diligenter & oppido eleganter ſcripſit, exiſtimat hoc factum latinorum more, apud qoos præpo ſino pro, looga ferè eſt. Niſi quis, inquit, cenſeat non elidẽdum eſſe, m, in prima dictione verſus. Sed alterum magis placet, cum preſertim aliás quoque producat velut, in Heaut. Oratorem vo luit eſſe me, nun prologum. Et in Hecyr. Orator ad vos venio ornatu prologi. Hæc ille. Verum cum in Phormionis prologo primam ſyllabam de prologo corripiat. Nullum inuenire prolo gum potuiſſet nouus. Videtur hic etiam prologus legi poſſe ad tectione u, ado, vt Græci πουλυβόμας καὶ πούρα pro πολυβόμας & πόρα, quoties eam ſyllabam lõgam habere volumus, alioqni ma nere illam breuem. Riuij tamen opinio placet. [Non ita diſſi mili ſunt argumento) Niſi elidas in argumento ſyllabam, non conſtat trimeter: aut niſi legas, diſſimili argumento ſunt. Po teſt etiam legi, vt puto, commodius, Non ita ſunt diſſimili argu mento, ſed tamen. [Id iſti vituperant factum) Eliditur, s, in iſti. Quidam vituperant triſyllabon legunt, duabus primis breuibus, non eliſo, s, Sed meo iudicio d, potius elidendum eſt in id, quod huic auctori valde familiare. Niſi bacchius ſit primo loco. [Vt pernoſcatis, & quid ſpei ſit reliquum.) Aut in pernoſcatis elidi tur s, aut ſpei per ſynæreſim io vnam coaleſcit ſyllabam. Reli quum in prima producitur. addendum eſt enim κατὰ ἐπένθεσιν al terum l. Hæc Riuius. Poſſet autem & carmen ita legi: Vt perno ſcatis & quid reliqnum ſit ſpei. & euitabimus tres has difficulta tes. Sanè looge maiores verſuum mutationes quotidie fieri vi demus in hoc auctore à criticis.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

SIMO narrat liberto primum honeſtam filij vitam, Deinde amato riam. Ad poſtremum etiam aperit quo conſilio ſe daturum illi vxorem ſimulare ſtatuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

HAEC ſcena pro argumenti narratione proponitur, & totius fabu la ſeruntur fundamenta, ita vt virtute Poetæ ſine officio Prologi, & materiam Comœdiæ populus teneat, & res agi magis quàm narrari vi deatur: Simo enim hoc argumentum narrat, quod prologus in maledic ſtis refellendis occupatus omiſerat.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

IN præſenti narratione mores Pamphili narrantur, mors Chryſidis commemoratur: vultus, forma, & lamentatio ſororis oſtenditur, con ſilium Simonis explicatur.

Trimetri.

SIMO *ſenex.* SOSIA *ſeruus.*

VOS iſtęc intro auferte: abite. Soſia
Ades dum: paucis te volo. SO. dictum puta.
Nempe vt curentur recte hæc. SI. immo aliud. SO. quid eſt,
Quod tibi mea ars efficere hoc poſſit amplius?
SI. Nihil iſtac opus eſt arte ad hanc rem quam paro.
Sed ijs, quas ſemper in te intellexi ſitas,
Fide, & taciturnitate. SO. expecto, qui velis.
SI. Ego poſtquam te emi à paruulo, vt ſemper tibi
Apud me iuſta, & clemens fuerit ſeruitus,
Scis. feci, è ſeruo vt eſſes libertus mihi,
Propterea quòd ſeruiebas liberaliter.
Quod habui ſummum pretium, perſolui tibi.
SO. In memoria habeo. SI. haud muto factũ. SO. gaudeo,
Si tibi quid feci, aut facio, quod placet Simo, &,
Id gratum fuiſſe aduerſum te, habeo gratiam.
Sed mihi hoc moleſtum eſt: nam iſtæc commemoratio
Quaſi exprobratio eſt immemoris benefici.
Quin tu vno verbo dic, quid eſt, quod me velis.
SI. Ita faciam. hoc primum in hac re prædico tibi;
Quas credis eſſe has, non ſunt veræ nuptiæ.
SO. Cur ſimulas igitur? SI. rem oẽm à principio audies.
Eo pacto & gnati vitam, & conſilium meum
Cognoſces, & quid facere * in hac re te velim. *ate has in re.*
Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia,
Liberius viuendi fuit poteſtas: nam antea
Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere,
Dum ætas, metus, magiſter prohibebant? SO. ita eſt.
SI. Quod plerique omnes faciunt adoleſcentuli,
Vt animum ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut ad philoſophos;
Horum ille nihil egregie præter cetera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.

Gaudebam.

Gaudebam. SO. non iniuria: nam id arbitror
Apprime in vita eſſe vtile, vt NE QVID NIMIS.
SI. Sic vita erat: facile omnes perferre, ac pati:
Cum quibus erat cunque vnà, iis ſeſe dedere,
Eorum obſequi ſtudiis, aduerſus nemini,
Nunquam præponens ſe aliis. ita facillime
Sine inuidia inuenias laudem, & amicos pares.
SO. Sapienter vitam inſtituit: nanque hoc tempore
OBSEQVIVM AMICOS, veritas odium parit.
SI. Interea mulier quædam ab hinc triennium
* huic Ex Andro commigrauit * huc viciniæ,
Inopia & cognatorum neglegentia
Coacta, egregia forma, atque ætate integra.
SO. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
SI. Primum hæc pudice vitam, parce, ac duriter
Agebat, lana, ac tela victum quæritans:
Sed poſtquam amans acceſſit, precium pollicens,
Vnus, & item alter; ita vt ingenium eſt omnium
Hominum à labore procliue ad lubidinem
Accepit conditionem, dein quæſtum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita vt fit, filiam
Perduxere illuc ſecum, vt vna eſſet, meum.
Egomet continuo mecum: Certe captus eſt:
Habet. obſeruabam mane illorum ſeruulos
Venientes, aut abeuntes: rogitabam, heus puer,
Dic ſodes, quis heri Chryſidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. SO. teneo. SI. Phædrũ, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. (nam hi tres tum ſimul
Amabant) eho, quid Pamphilus? quid? ſymbolam
Dedit, cœnauit. Gaudebam. item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum
Quicquam attinere. enimuero ſpectatum ſatis
Putabam, & magnum exemplum continentiæ:
Nam qui cum ingeniis conflictatur eiuſmodi,
Neque commouetur animus in ea re tamen,
Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus eſt? hac fama impulſus Chremes,
Vltro ad me venit, vnicam gnatam ſuam
Cum dote ſumma filio vxorem vt daret.
Placuit: deſpondi: hic nuptiis dictus eſt dies.
* Quid igitur obſtat, SO. Quid * obſtat, cur non veræ fiant? SI. Audies.
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta ſunt,
Chryſis vicina hæc moritur. SO. ò factum bene:
Beaſti: metui à Chryſide. SI. ibi tum filius
Cum illis, qui amarant Chryſidem, vna aderat frequẽs:
Curabat vna funus: triſtis interim,
Non nunquam conlacrumabat. placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: Hic paruæ conſuetudinis
Cauſſa mortem huius tam fert familiariter:
Quid, ſi ipſe amaſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia humani ingeni
Manſuetiq. animi officia. quid multis moror?
Egomet quoque eius cauſſa in funus prodeo,
Nihil ſuſpicans etiam mali. SO. hem, quid eſt? SI. ſcies.
Effertur: imus. interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, forte vnam aſpicio adoleſcentulam,
Forma. SO. bona fortaſſe. SI. & voltu Soſia
Adeo modeſto, adeo venuſto, vt nihil ſupra.
Quia tum mihi lamentari præter ceteras
Viſa eſt, & quia erat forma præter ceteras
Honeſta, & liberali; accedo ad pediſequas;
Quæ ſit, rogo. ſororem eſſe aiunt Chryſidis,
Percuſſit illico animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa eſt miſericordia.
SO. Quàm timeo, quorſum euadas. SI. funus interim
Procedit: ſequimur: ad ſepulcrum venimus.
In ignem * poſita eſt: fletur. interea hæc ſoror, * impo-ſita
Quam dixi, ad flammam acceſſit imprudentius,
Sati' cum periclo. ibi tum exanimatus Pamphilus
Bene diſſimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit; mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt conſuetum facile amorem cerneres,
Reiecit ſe in eum flens quàm familiariter.
SO. Quid ais? SI. redeo inde iratus, atque ægre ferens.
Nec ſatis ad obiurgandum cauſſæ. diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui pater?
Quæ ſeſe voluit in ignem iniicere, prohibui,
Seruaui. honeſta oratio eſt. SO. recte putas:
Nam ſi illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit;
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans,
Indignum facinus, comperiſſe Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud ſedulo
Negare factum. ille inſtat factum. denique
Ita tum diſcedo ab illo, vt qui ſe filiam
Neget daturũ. SO. non tu ibi gnatum? SI. ne hæc qdẽ
Sati' vehemens cauſſa ad obiurgandum. SO. qui, cedo?
SI. Tute ipſe his rebus finem præſcripſiſti pater:
Propè adeſt, eum alieno more viuendum eſt mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modò.
SO. Quis igitur relictus eſt obiurgandi locus?
SI. Si propter amorem vxorem * nolit. ducere. * nolet
Ea primum ab illo animaduertenda iniuria eſt.
Et nunc id operam do, vt per falſas nuptias
Vera obiurgandi cauſſa ſit, ſi deneget;
Simul, ſceleratus Dauus ſi quid conſili
Habet, vt conſumat nunc, cum nihil obſint doli:
Quem ego credo manibus, pedibusq. obnixe omnia
Facturum, magis id adeo, mihi vt incommodet,
Quàm vt obſequatur gnato. SO. quapp? SI. rogas?
Mala mens, malus animu'. quem quidem ego ſi ſenſero.
Sed quid opu'ſt verbis? Sin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil ſit moræ: reſtat Chremes:
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has bene vt aſſimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obſerues filium,
Quid agat, quid cum illo conſilii captet. SO. ſat eſt:
Curabo: eamus iam nunc intro. SI. i præ, ſequar.

VOS iſtæc intro auferte:) In hac ſcena hæc virtus eſt, vt argumenti narratione actio ſcenica videatur, vt ſine faſtidio longus ſermo ſit, ac ſenilis oratio. [Vos iſtæc) Hæc ſcena pro argumẽti narratione proponitur, in qua fundamẽta fabulæ iaciuntur, vt virtute poetæ, ſine officio prologi, vel θεῶν ἀπὸ μηχανῆς, & periocham comœdias populus teneat, & res agi magis q narrari videatur. [Vos iſtæc intro auferte: abite.) Molliter retentu- DON.

rus, & expecturus Soſiam, imperat vt remaneat. addit etiam cauſam alijs abeundi, dicendo, Iſtæc intro auferte, ne ſuſpicionẽ iniiciat, Soſiam cõmunicandi ſecreti cauſa remanſiſſe. Es beoe, auferte. Auferimus.n.ea quæ cum faſtidio cernimus, Ferimus ea quæ cum honore tractamus. Deiode quaſi reſpicientes increpat, dicendo. [Abite,) Abite, concitatius legendum: eſt quia & reſpectaotes properanter diſcernit à Soſia. Soſiæ perſona protatica eſt: nõ enim vſque ad finem perſeuerat, vt eſt Daui in Phoemione, in Hecyra Philotidis & Syræ. [Ades dum) Ades, imperatiuum eſt. dum παρέλκον: eſt.n productio, & adiectio ſyllabæ, vt Ehodum ad me. [Paucis te volo) Deeſt colloqui, & verbis, & eſt figura eclipſis. [Dictum puta) Ad hoc reſpondet, vt agi res videatur, quemadmodum ſupra diximus. [Vt curentur recte hęc) Diligenter coquantur. Curatio, proprie medicorum eſt, cura, reliquorum. ſed coquina, medicinæ famulatrix eſt. [Hæc) δεικτικῶς. [Nempe vt curentur) Deeſt vis, vt ſit, nempe vis. [Imò aliud) Bene ἀντίσμα τὸ Imò, & deeſt volo. [Me ars) Ars ἀπὸ τῆς ἀρετῆς dicta eſt per ſyncopam. ἀρετὴ aũt, virtus eſt. Virtutis vero quatuor generales ſunt partes. Prudentia, Iuſtitia, Fortitudo, & Temperantia. ſed prudentia, in multis rebus deſcendit. [Efficere) Facere, eſt in opere eſſe: ſed efficere, perfectionem deſignat. [Nihil iſthac opus eſt arte) Mire ait, arte opus non eſt, ſed opus eſt artibus. [Sed his quas ſemper in ſe intellexi ſitas) Ipſe hic ſignificantiſſime oſtendit, multas, variasque, artes eſſe. i. ἀρεταί quæ virtutes intelliguntur. [Sed his) Zeugma à ſuperiore, ꝙ ſubauditur artibus. [Sitas) Conſtitutas, poſitas. [Fide & taciturnitate) Fides, eſt cõmendatorum fida executio, vel obſeruantia. Taciturnitas vero obſeruantiæ genus in ſilentio coostituta, & in celando ſecreta. Quærit aũt taciturnitatem, oe prodat Pamphilo ſecretum quod ei cõmendaturus eſt. Fidem, ad complenda: taciturnitatem, ad celanda mandata. [Expecto) Expecto deſidero, vt Virgil. Expectate venis. [Quid velis) Deeſt, ſcire. nam ſi dixiſſet, quod velis, nihil deſideraſſes. [Ego poſtq̃) Cõmendatio per ſonæ potius q̃ ſerui, ne contra filium leui ſeruo aliquid cõmitti indecore videatur. [Te emi à paruulo) Tale eſt, Paruulum ego te Iugurta, apud Saluſt. [A paruulo) Non.n. à paruo, ſed a paruulo. [Scis) Hoc eſt à paruulo ſcis. [Semper) Cootinuationem ſignificat ſemper. [Iuſta & clemens) Ita dixit iuſta: vt alibi, Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. Quid n. non iuſtum dño in ſeruum? [Iuſta) In qua nihil ioiquum iubetur, clemens, in qua etiam de iuſto, multum remittitur. [Apud me Iuſta). i. moderata, æqualis. cui cootrarium ait Virg. Et iniquo pondere raſtri. Et, Iniuſto ſub faſce viam dum carpit. Nam qui iuſtam, debitam, nunc dici putant, nihil afferunt ad iuuandam ſententiam. [Iuſta & clemens fuerit Seruitus) Libertatem imputaturus, clementem intulit ſeruitutem. [Seruitus) Mire ſeruitutem pro dominatu poſuit. Sic Saluſt. Dein ſeruili imperio P.C. [Feci è ſeruo vt eſſes libertus mihi) Dulcem libertatem fecit operatione & tractatione verborum, dicendo ex ſeruo libertum. non enim tãtam haberet gratiam, ſi dixiſſet, feci libertus vt eſſes, q̃ ſi dicat, feci è ſeruo vt eſſes libertus, ac ſi quis dicat. feci vt eſſes ſaous, non tantam hẽret gratiam, q̃ ſi dicat, feci vt ex ægro ſanus eſſes. Et mihi emphaſim habet, ꝙ mihi libertus factus ſis, non filio. Aut ideo mihi additum eſt: quia libertus ad aliquem dicitur. Et bene mihi ne pertimeſceret filiam, cui nec liberti munus debeat. [E ſeruo) Mire addit è ſeruo, vt vim beneficij exprimeret. [Scis, Feci è ſeruo vt eſſes libertus mihi) Hinc Virgil. Nympha decus

Aen. 12 fluuiorum aio gratiſſima noſtro, Scis, vt te cunctis vnam, quæcũque Latinæ Magnanimi Iouis ingratum aſcendere cubile, Prætulerim, cœlique libens in parte locarim. [Liberaliter) Bene, qa omne bonum libero, aptum eſt, malum ſeruo. Idem alibi, Factũ à vobis duriter, immiſericorditerque, atque etiam ſi eſt pater, dicendum magis aperte, illiberaliter. Et bene admonuit cur dederit beneficium, eadem & nunc officia quæſiturus. Nunc enim dicit artificioſe, quia ſupra ait, Nihil iſtac opus eſt arte. [Seruiebas) Bene imperfecto tempore, nõ perfecto, vſus eſt, vt oſtendat

Aen. 6. eum potuiſſe ſibi etiam, atque etiam ſeruire. quale eſt illud Virg. Atque oẽs pelagique minas cœlique ferebat Inualidus. vt oſtendat eum quãuis inualidus eſſet, tñ adhuc potuiſſe laborem exercitiumq; ferre. [Sũmum precium) Libertatem dicit. [Perſolui tibi) Quia precium dixerat, perſolui dixit proprie. [Perſolui tibi) Modeſte precium redditum dixit, non beneficium erogatum. [In memoria habeo) Hoc eſt nõ ſum ingratus. [In memoria habeo) Plus dixit in memoria habeo, q̃ ſi dixiſſet, ſcio. Nam quæ ſcimus, poſſumus obliuiſci, quæ vero memoriæ cõmendamus, nũquam amittimus. [Haud mutuo factum) Vetuſte, non me pœnitet. nam ſi quid pœniteret, infectum velle dicebant. Legitur muto, an ſm ius quod aduerſus libertos ingratos eſt, vt in ſeruitutẽ reuocentur? ſed hoc noo coouenit ſenem dicere. Legitur & multo: hoc eſt damno, reprehendo, quod ſi eſt, ſic iotelligetur, non oollem factum. Nemo.n. poteſt factum, infectũ reddere. Sed admirabiliter dixit, vt dicimus, nollem factum, nollem huc exitũ. Ergo, haud muto factum, nõ pœnitet me facti. [Si tibi quid feci, aut facio) Et feciſſe ſe, & adhuc facere oſteodit, quamuis eũ manu miſiſſet. [Gaudeo, ſi tibi quid feci, aut facio quod placeat) Felicitatia eſt, vt ea quæ facta, & facienda ſunt, grata ſint. [Quid) Pro aliquid. [Aduerſum te) Apud te, & penes te. [Aduerſum) Sine dubio præpoſitio eſt. Aduerſus participium poteſt eſſe, ab eo quod eſt aduerto, ſed alibi. Ergo aduerſum te, dixit pro apud te. [Exprobratio) Exprobratio eſt cõmemoratio beneficij cum enumeratiooe factorum. [Quaſi exprobratio) Recte oſtendit ſe in memoria hẽre Suot qui ad beneficium referunt immemor, vt, Memorem Iuoonis ob iram. vt ſit ſenſus, Iſtæc cõmemoratio, quaſi eſt exprobratio immemoris beneficij. i. cuius nemo meminerit. [Quin tu vno verbo) Vno verbo, ἀξιώματι vna ſententia. Nam ἀξίωμα ſenteotia eſt, vel enunciatio, vno verbo oexam continens & perfectam intelligentiam. ἀξίωμα enim conſtat ex nomine & verbo. Sed dic, quod eſt ἀξίωμα? hoc eſt, Has bene vt adſimules ouptias. ergo oĩs virtus, adſimulatio eſt. [Quin tu vno verbo) Voa ſententia, vt in Adelphis, Noo meum illud verbum verum facio quod tu Mitio bene ac ſapieoter dixit dudum, vitium cõe omnium eſt, Quòd nimium ad rem io ſenecta attenti ſumus. Nã male iotelligit qui putas adſimiles, verbum ſignificare. [Ita faciam) Hoc eſt voo uerbo dicam & quod uerbum promittit, ibi dicit, Nunc tuum officium eſt, has bene ut adſimules nuptias. [Quas credis eſſe has) Syllepſis. [Cur ſimulas igitur?) Virg. Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſa uidẽdi? [Eo pacto) Pacto modo. qm̃ antecedit pactum modus ſequitur. Ergo ab eo quod pcedit, id quod ſequitur dicit. Et gnati uitam, & conſilium meũ cognoſces, & quid facere in hac re te uelim. Nam iſtæ diuiſiones ſunt. Gnati vitam: qm̃ dicturus eſt, Nam is poſtquam exceſſit ex Ephebis Soſia. Conſilium meum: quia dicturus eſt, Et nũc id operando. Et quid facere in hac re te velim: quia dicturus eſt, Nunc tuum eſt officium. [Et Gnati vitam, & conſilium meũ cognoſces, & quid facere in hac re te velim) Tripartita diſtributio. [Et Gnati vitam) Vitam filij in duas partes diuidit in narratione: in ante actam bonam, & præſentem malam. & incipit mala ibi, Interea mulier quædam. Et bene actæ vitæ narratio ad eam rem valet, vt oſtendit quam iuſtus dolor patri ſit ſpe decepto. [Nam is) Neceſſario Is poſitum prooomen, ἀναφορὰ ad illud, Gnati vitam. nam ſi non poſuiſſet hoc pronomen: Soſia erat intelligendus. [Nam is) Pamphilus. [Poſtquam exceſſit ex Ephebis) Argumenta per coniecturas. [Ex ephebis) Ephebia prima pars adoleſcentiæ, & extrema pueritiæ. [Exceſſis ex.) Cum ſufficeret vnũ. [Liberius) Liberius, non eſt comparatiuus gradus: non.n. potuit libere viuere dum ætas, metus, magiſter prohibebant. Ergo deeſt aliquanto, vt ſit, aliquanto liberius. [Liberius viuendi) Deeſt ei. [Qui ſcire) Scimus quod certum eſt, Noſcimus quæ adhuc iocerta deſideramus. Idem alibi, Forma in tenebris noſci nõ quita eſt. [Metus, magiſter) Magiſter, pædagogus. [Ita eſt) Intercidit poëta, ne ſolus Simo loqueretur, ceterum oon erat reſpoodendi locus [Quod plerique oẽs,) Hæc adiectio dicitur, in primo poſita loco, adiectionis vero, aut in prima parte orationis, aut in vltima adijciuntur. hic ergo plerique, ex abundantia poſitũ eſt. Omnes vero oeceſſario additum eſt. Es alibi, Caleſces plus ſatis. In vltimo, ſicut, Interea loci, interibi. Attendenda eſt ſanè locutio. [Quod plerique omnes.) Aut enim Quod in Quæ vertendum eſt, vt ſit, Quæ plerique omnes: Aut Quod ad ſiogula eorum ſtudiorum adiungendum erit. Equos alere, canes ad venandum. Aut certe erit figurata locutio, vt eſt illud, Si quiſquã eſt qui ſtudeat placere bonis quamplurimis, & minime multos lædere, in his poëta hic nomen profitetur ſuum. Et alibi, Aperite aliquis actutum oſtium. [Plerique omnes faciunt.) ἀρχαϊσμὸς eſt. Nam errant qui Plerique παρέλκον iotelligunt: aut qui ſubdiſtinguunt Pleſique, & ſic inſerunt omnes. hoc enim pro una parte oratioois dixere vetares, eodem modo Græci περισσὰ, & Latini plus ſatis. Næuius in Bello Punico, Plerique omnes ſubiungunt ſub ſuum iudicium. Figurate Terentius, quod plerique omnes faciunt, pro, quæ faciunt plerique adoleſcentuli. [Horum ille nihil egregie.) Eſt ergo figuratiuum: quod eſſet rectum, Quæ plerique omnes faciunt adoleſcentuli, horum ille nihil egregie præter cetera ſtudebat. [Adoleſcentuli) Bene diminutiue, ut propter ætatem facile ignoſcatur. [Adiungant) Alligent.

apte

aptent aut accommodent. [Aut equos) Alere, aut canes ad venandum. Si & equos ad venandum alunt, quomodo & canes? quod multi docti improbant, & dicunt ſeparata eſſe, & ad venandum extra rationem pro ad venatum. vt, Venatum Æneas, vnaque miſerrima Dido. [Ad philoſophos.) Eclipſis pulchra & familiaris Terentio. Nam poſſumus ſubaudire audiendos, ſiue ſectandos. [Ad philoſopho) Vitium eſt: quia dixit, ad aliquod ſtudium, aut ſi ad philoſophos, ſeparanda locutio eſt, ſic, vt animum adiungant ad philoſophos. [Egregie) Egregium dicitur quod ex grege eligitur. ſed hic egregie, valde, nimis. non eſt ergo ad laudem poſitum, Hęc, inquit, vt cetera ſimiliter ſtudebat. [Præter cetera) Mediocriter, ergo non extenuauit rem, ſed ad laudem retulit. [Gaudebam) Non dixit laudabam, ſed gaudebam. Laudat enim etiam alienus: Gaudet qui pater eſt. [Non iniuria) Intempeſtiue Soſia reſpondet, ſed prudentia tantæ ſententiæ, compenſauit importunitatem. [Apprime) Adiectio eſt confirmationis. [Vt) Admirabiliter dixit. [Vt ne quid nimis) Sententia non incongrua ſeruo, quia eſt peruulgata. & non refertur ad perſonam domini dicentis, & de quo dicitur. An magis quia Soſiæ conuenit eiuſmodi character in verbis? [Ne quid nimis) Deeſt agas: vt ſit, ne quid nimis agas. [Facile omnes perferre) Latens argumentatio eſt, qua filium ad meretricem commeaſſe errans pater, non ad corruptelam, ſed ad obſequium amicorum crediderit. [Perferre, ac pati) Ferre, eſt cum certo tempore: Perferre, finem expectat effectus. Feruntur onera. & Suſtinentur Supplicia. [Perferre) Mediocriter ſtultos, odioſoſque. [Cum quibus erat cunque) Figura τμῆσις. [Dedere) Plus eſt dedere, quam conſentire, quemadmodum in hoſtium poteſtatem hoſtes ſe dedunt. [Dedere ergo, pertinacibus) Eorum obſequi ſtudijs. commodiorum, ſcilicet. [Eorum obſequi ſtudijs) Talem eſſe Pamphilum adiuuat argumentum fabulæ, ſimul & Charinum. [His ſeſe dedere) Dedere ſe & obſequi, ſuperioribus: non aduerſari, paribus: non ſe præponere, inferioribus. [Ita) Deeſt faciens, volens, agens. [Vt facillime ſine inuidia) Saluſtius, Et cum omnes gloria anteiret, omnibus tamen carus eſſe. [Inuenias) Secunda perſona pro tertia, vt, Migrantis cernas. [Sapientem, vitam inſtituit. Nam hoc tempore, Obſequium amicos, veritas odium parit) Impenditur à ſapientibus hęc ſententia. Nam obſequium, aſſentator debet, veritatem amicus, ſed in theatro dicitur, non in ſchola. [Obſequiũ amicos) Hic verſus per improperium eſt, Veritas odium parit. Falſum eſt autem quod Cicero dixit, obſequium primum dixiſſe Terentium, cum & Plautus & Næuius ante dixerint. & eſt ſentẽtia περίαλλος, & magis theatro apta, quàm officio de qua Tullius multa dixit. Obſequium amicos. Sententia, probabilis magis, quàm neceſſaria & honeſta. [Interea) Interea, eſt cum habet inſtantiam ſuperiorum actorum. [Mulier quædam) Sic dixit quaſi ignoraret nomen eius, paulo poſt Chryſidem nominaturus, ſed ideo vt gratam expectationem faciat, ſimulque lectorem auidum nominis reddat. Vt Virgilius paulo poſt nominaturus, ait, Ecce manus iuuenem interea poſt terga reuinctum. [Interea mulier) Hic digreſſio eſt. nam propoſuit Gnati vitam dicere. [Ab hinc triennium) Artificioſe dixit triennium, cum poſſet plus minúsue temporis ponere, vt ſit veriſimile, vnum annum fuiſſe pudicæ, parcæque vitæ: ſequentem, conditionis acceptæ: tertium, mortis. Primo ergo anno ignorata eſt domus Chryſidis Pamphilo, ſecundo, Glycerio cognitus: tertio, nupſit Glycerium Pamphilo, & pariter inuenit parentes. [Huc viciniæ) Viciniæ παρέλκον, huc loci, vel huc locorum. legitur & huic viciniæ. [Inopia, & cognatorum negligentia) Laudatis Pamphili moribus, qui mox ducet vxorem, ſupereſt vt futurę quoque matronæ.i. Glycerio, probitatem debitam pro perſona reddat. quæ quia honeſta nunquam eſſe poterit, ſi ſic eam conſtet ante nuptias impudicam ductam eſſe: partim defendenda, partim laudanda eſt Chryſis, cum qua cõmorata eſt: quem quoniam neceſſe eſt meretricem fateri, in conditione turpiſſimi nominis multum ſumitur excuſatio voluntatis. Et cognatorum. Hic nos iam parat ad Critonis aduentum. [Egregia).i. eminenti, præſtãtique [Atque ætate integra) Integra eſt ætas quæ in flore conſiſtit, cui neque addendum iam ſit neque quidquam adhuc ſit imminutũ, vt Virg. Integer æui Aſcan. Et contulit duo ad quęſtum meretricium congrua. [Hei vereor ne quid Andria apportet mali) Andria mire. audiuit enim exceſſiſſe ex Ephebis Pamphilum, illaſamque mentionẽ mulieris peregrinæ adoleſcentulæ pulchræ. [Ne quid Andria) Eleganter, ex Andro. Andria, nomen oſtẽdit & mulieris & fabulæ, Et bene, Apportet, quia portare ignota eſt. [Primum hæc) Defendit, vt diximus, vitam Chryſidis, vt potuerit apud eam recte morata eſſe Glycerium, quæ ex argumẽto matrona erit. [Primum hæc pudice) Bene Hæc quidẽ.i. illa quæ coacta eſt. [Duriter) Contra rationem regulæ, debuit .n. dicere dure, ab eo quod eſt durus. Et tamen eſt differentia. eſt enim duriter, ſine ſenſu laboris, dure aũt, crudeliter. illud, ad laborem, hoc ad ſæuitiam relatum eſt. ſed dure in alterum, duriter in nos aliquid facimus. [Lana ac tela) Subdiſtingue tela. Finis .n. eſt laboris Victum quæritans. vt Virgil. Cum fœmina primum, Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua Impoſitum cinerẽ & ſopitos ſuſcitat ignes. Deinde finem laboris intulit, non cibũ, ſed victum. Cibus .n. eſt qui etiam delicatis præbetur. Victus, in paruis aridisque alimonijs eſt conſtitutus. vnde Virgil. Victum infelicem baccas, lapidoſaque corna, Dant rami. Et poſt tantum laborem, victum, non cibum dixit. vt Virg. At patiens operum, paruoque aſſueta iuuentus. Et non quærens, ſed quæritans dixit. Quærit enim, qui ad plenum & perpetuum reponit: Quæritat, qui via quotidie inquirendo victum inuenit. [Lana ac tela victum) Artificioſe, vt videatur pudice apud eam futura materfamilias educari poſſe, quam meretricẽ neceſſitas fecit. [Sed poſtquam amans) Amator fingere poteſt. Amans vere amat. [Vnus & item alter) Poſt vnum duo, ex quibus alter, vt ſint tres. inquit.n. poſt, Nam hi tres tum ſimul amabant: vt, Alter ab vndecimo. Ergo alter non eſt ſecundus, ſed tertius. [Procliue) Procliue eſt porro inclinatum, vel pronum, inclinatumque. [Accepit conditionem) Cum vno, quæſtus non eſt: cum altero, non eſt: cum multis ſic. [Vt ingenium eſt omnium hominum) Alia defenſio Chryſidis: vt quæ ante fecerat, ipſius ſint: quæ poſtea peccauerit, naturæ hominum adſcribãtur. [Conditionem) Conditio eſt pactio certam legem in ſe continens. [Poſtquam acceſſit vnus & item alter).i. plures: quæſtus iam meretricius factus eſt. [Perduxere) Inuitũ iſſe Pamphilum his verbis ſignificat. Perducuntur.n. neceſſitate coacti. Hoc etiam verbum iudices pronunciare ſolent. Et hoc eſt quod ſupra ait, His ſeſe dedere, eorum obſequi ſtudijs. [Vt vna Eſſet, meum) Et producte legitur Eſſet, vt Cibum capiat. & correpte, vt alibi. [Vnà) Simul.i. vnà cibum caperet. [Perduxerunt illuc ſecum) Secum duxere, vt ſecum eſſet. [Egomet continuo meũ) Bene mecum, vt appareat nihil temere conſtitutum vel prolatum foras. hoc ipſum ſatis quæſitũ eſſe, quod ſtatuis de falſis nuptijs, & inſenſus eſſet filio. [Egomet cõtinuo mecum) Deeſt voluebam, cogitabam, verſabam. [Captus eſt) Tenetur & irretitur ex tranſlatione ferarum, atque venatus. [Habet).i. vulneratus eſt. Habet.n. qui percuſſus eſt, & proprie de gladiatoribus dicitur: quia prius alij vident q̃ ipſi ſentiant ſe percuſſos. [Captus eſt.) Saluſtius: Sin captus prauis cupidinibus. [Certe) Sine dubio, pro certus captus eſt. [Habet) Sic dicitur de eo qui letaliter vulneratus eſt. Virgil. Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis. Ergo quid ſequitur captum, niſi occidi? [Obſeruabam Mane) Mane aduerbialiter. [Obſeruabam) Deeſt tamen, hoc eſt quamuis captus erat, & hæc tamen obſeruabam. [Rogitabam) Non rogabam, ſed rogitabam, quia ſedulo faciebat. [Dic ſodes) Dic imperatiuum eſt: ideo temperauit iniuriam blandimento, ſodes. eſt autem, ſi audes, & ſi ſcias: nam delirat qui * interpretatur ſodes. [Dic ſodes) Exhortantis eſt vox, vt Amabo, Rogo. [Quis heri Chryſidem habuit: nam Andriæ illi id erat nomen.) Opportune nomen intulit Chryſidis. Et bene Illi quaſi dicat, quam tu Andriam nominaſti. [Nam Andriæ illi, id erat nomen) Attico more, peregrinæ mulieri à patria nomen impoſuit. Et ſimul celebrat nomen Comœdiæ, dicendo, Ex Andro commigrauit. Et nunc, Nã Andriæ illi id erat nomen. [Quid? Symbolum dedit) Sed ſubdiſtingue Quid, vt ſit vox quærentis quid dicat de Pamphilo. [Eho, quid Pamphilus?) Primo ſic egit vt de Pamphilo quærere videretur. ad vltimum adiecit nomen: ne quid reliqui faceret. [Cœnauit) Cetera in geſtu ſunt quærentis quid dicat de Pamphilo, nec inuenientis. [Symbolum dedit) Mire, nulla pro Pamphilo negatio facti eſt poſita, ſed per puerilem ſimplicitatem omnia geſta narrata ſunt. & quidem tacitum eſt, non celatum, ſed vt non factum eſſe ita videatur. [Item alio die) Item, ſimiliter. & vide, diligentiæ tẽpus adiectum, quaſi non ſufficeret vnus dies. [Comperiebam) Vide, ſi non verba patris ſunt, & de rebus venereis circa filij mentionem agentis. [Nihil ad Pamphilum quidquam) παρέλκον, nam abundat Quidquam. nam nemo quiſquã, non dicitur. [Spectatum) Ad Pamphilum, non ad exemplum, refertur: & ſpectatum, probatum. [Et magnum exemplum continentiæ) ὑπερβολὴ laudis, Pamphilum exemplum continentiæ. [Nam qui cum) Qui, animus ſcilicet, aut certe homo ſubaudiendum. [Animus) Deeſt, Eius. [Cum ingenijs) Ingenia pro hominibus

Æn. 8.

minibus poſuit. [Conflictatur).i.atteritur. Conflictatio eſt tactus corporum inuicem, & colliſio. [Neque cõmouetur) Verum animus, an homo, vt ſubaudiamus eius? [Neque animus cõmouetur) Verum deeſt eius? an ordo eſt, qui animus, cum ingenijs conflictatur eiuſmodi, neque commouetur in ea re tamen. ἀνανταπόδοτον, eo q non præmiſſo Licet vel, Quanquam, ſubiecit, Tamen Saluſtius. Atque edita vndique, tribus tamen cum muris & magnis turribus. [Suæ vitæ modum.) Moderationem, regimen. [Cum id mihi) Cum, id eſt præter quam quòd. [Tum vno ore omnes) Omnes: ne pater amore falli videretur. & ideo mox ait, Bene diſſimulatum amorem, & celatum indicat. [Laudare fortunas meas,) ἀντὶ τοῦ εὐτυχέστερον fortunas, q̃ fortunam. & de more: vt, Qui te tanti talem genuere parentes. Et, Vade ait felix nati pietate. Et Plautus, Fortunatus qui illum eduxit ſibi. [Hac fama) Ao vere laudatus ſit, ſingula hæc pro argumentis ſunt: & excuſatio eſt non eſſe ſtultitiam falſum, ſed impulſum. [Impulſus) Bene impulſus: vltro enim venire impulſus eſt, qui daret cõtra officium ſoceri. [Vnicam gnatam ſuam) Abundat quidem Suam, ſed tamen aſſeuerantius eſt. [Vnicam gnatam) Quid ſi tædio multorum filiorum? at vnicam. [Cũ dote ſumma) Quid ſi pauper eſt? at cum dote ſumma. [Placuit:) Cum pronunciatione, placuit. [Hic dictus eſt dies.) Vtrum conſtitutus? an dicatus? vt Iunoni infernæ dictus ſacer. [Deſpondi:) Ex veteri more, quo ſpondebat etiam petitoris pater: vnde ſponſus & ſpõſa dicitur. [Placuit:) εὐτονία, adeò bona conditio fuit, vt quãuis vltro obijceretur, tamen ſtatim placeret. [Deſpondi:) Propriè. nam deſponſo dicitur. quia ſpondet puellæ pater, deſpondet, adoleſcentis. [Chryſis vicina) Commemorat nunc quæ eſſet Chryſis. [Vicina hæc) Supra enim ait, Ex Andro commigrauit huc vicinæ: [Vicina hæc) ἀναμνήσεις. [O factum bene:) Animaduerte, vbique à Poëta ſic induci comicas mortes, vt cum ad neceſſitatem argumenti referantur, non ſint tamen tragicæ. Nã aut meretrix ſumitur, aut ſenex. aut de duabus ſimul vxoribus vna vxor. Itaque huiuſmodi obitus, aut mediocri triſtitia excipitur, aut etiam gaudio. [O factum bene;) Quaſi qui dixerit, Vereor ne quid Andria apportet mali. [Beaſti,) Artificioſe quidem gaudium ſubiecit, ne mores in comœdia, luctus in tragœdia perſonaret. [Metui à Chryſide.) Metuo illum dico, qui mihi ipſi aliquid facturus eſt. Timeo ab illo, cuius cauſa poſſum aliquid mali pati, etiam ſi ipſe nihil in me mali conſulat. [Metui a Chryſide.) ἀρχαϊσμός. [Vna aderat frequens,) Vt ſupra, Cum quibus erat cunque vna, his ſeſe dedere. [Aderat frequens:) Poſſumus enim adeſſe, & frequentes non eſſe, ſi præſentes non adhæremus his quibus adſumus. & frequens, vt miles apud ſigna. [Curabat vna funus,) Funus, eſt pompa exequiarum, dictum à funalibus, etenim noctu efferebantur propter ſacrorum celebrationẽ diuenam. [Curabat vna funus:) Vt non potuerit in exequijs videre partem. [Interim,) Deſcriptio eſt huius rei quæ ad narrationem pertinet ſuperiorem. [Non nunquam cõlacrumabat.) Illis enim magis cauſa flendi fuerat, qui, quam amabant, amiſerãt. hic amore, propter ſuam Glycerium collacrymabat, qui alienis lacrymis ſuas cõmodabat. [Si cogitabam,) Ac ſi diceres, hoc cogitabam, ſenſum tantum cogitationis dicere debuit: ſed quia Sic cogitabam dixit: ipſum geſtum cogitantis exponit, & dicitur, μίμησις. [Hic paruę conſuetudinis) Hoc eſt conuiuij tantum, & quia dixerat puer hoc ſolum egiſſe Pamphilum, nihil aliud, Symbolum dedit, cœnauit. [Tam fert familiariter).i. grauiter. nam quæ nobis ſunt familiaria, grauia ſunt animo noſtro. Familiariter, quaſi familiaris, an potius familiariter? [Quid hic mihi faciet patri?) Mihi, circa me. Et poſtquam mihi dixit, pondus inculit nominis, dicendo Patri. [Quid hic mihi) Vide q̃ venuſte repetierit Hic. [Hæc ego putabam) Putare eſt eius qui ſimplicitate pectoris aberrauit. Cic. Non putauit. lapſus eſt. [Hæc ego putabam) Cum adhuc nihil peccationis oſtenderit, tamen dolor in futura prorumpit: vt, Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat. [Humani ingeni) Circa Chryſidem. [Manſueti) Circa amicos. [Egomet quoque) Vt & ipſe Pamphilus. aut etiam ego, quem minus crederes. [Eius cauſſa) Eiuſdem mãſuetudinis & humanitatis, & eius Pãphili. [In funus prodeo) In funus, in ipſum officium, aut in pompam exequiarum, quod à funalibus dictum eſt, & vncis vel cuneis candelabrorum, quibus delibuti funes, & cerei ſomites inſigiuntur. [Nihil ſuſpicans etiam mali.) Bene ſuſpendit auditorem. [Etiam) Alia eſt ſuſpenſio audientis, & excuſatio alia. [Etiam) Adhuc. [Effertur,) ἐκφέρεται, Græcum eſt, quod vitans Virgil. ne diceret effertur, inquit, [Tum corpora luce carentum Exportant tectis, & triſtia funera ducunt. Efferri propriè dicuntur cadauera mortuorum: &, Ite propriè ad exequias. Virgil. Ite, ait, egregias animas, quæ ſanguine nobis Hanc patriam peperere. [Vnam aſpicio) Ex conſuetudine dicit vnam, vt dicimus, vnus eſt adoleſcens. tolle Vnam, & ita fiet, vt ſenſui nihil deſit. ſed conſuetudo mirantis non erit expreſſa. Vnam ergo τῷ ἰδιωτισμῷ dixit. vel vnam, pro quandam. [Adoleſcentulam, Forma, & voltu) Et hic duo ſunt, & ætas & forma. quibus additur pudor, quia meretrix non eſt. [Forma, & voltu) Forma, immobilis eſt & naturalis, vultus mouetur, & fingitur. [Et voltu Soſia Adeo modeſto,) Quia formæ laudatio cum meretrice commiſſa eſt, progreditur artifex Poëta ad laudanda ea, quæ honeſtiora ſunt, q̃ forma. [Et vultu Soſia) Quid hic deeſt, vt eam nurum dignetur Simo, niſi ſola cognitio? & formam probat in puella Pamphili pater, & matronalem modeſtiam miratur in vultu, & venuſtatem ſtupet. Nónne ergo iam cernimus hoc præſtruxiſſe Terent. vt cum Chremetis filiam eſſe cognouerit Simo, hãc potius eligat, quàm Philumenam, nurum? quanquam ex ſororia pulchritudine, & amore Charini, & Daui laudatione idipſum quoque probè monſtrauerit nobis. [Voltu) Hæc laus adiuuat poſt cognitionem futuram nurum. [Adeo modeſto, adeo venuſto,) Modeſtus, ad probitatem vultus, & morum pertinet: Venuſtus, ad naturam corporis, atque adeo ſibi vultum fingere, multi poſſunt: formam nemo. [Vt nihil ſupra) ἔλλειψις Terentiana. nam non neceſſe eſt ſubiungere duos verſus. [Quia tum mihi) Excuſatio neceſſaria. [Præter ceteras) Id eſt plus quàm ceteræ. [Honeſta, & liberali;) Honeſta, ad formam: Liberali, ad vltimum retulit. [Percuſſit) Hoc eſt ſuſpicio, vel aliquid tale. [At at,) Interiectio admirantis. [Hoc illud) δεικτικὸν eius rei eſt quam in animo conceperamus. Virg. Hoc illud germana fuit. [Hinc illæ lacrumæ,) Hinc, ex hac cauſa. [Quam timeo,) Non videtur adhuc Soſiæ plenum amoris argumentum, adeo pendet ad ea quæ dicturus eſt Simo. [Euadas.) Id eſt exeas, vel peruenias. [Funus Procedit) Funus à funalibus dictum eſt, vt ſupra docuimus, & eſt funus, pompa exequiarum. Et bene, funus procedit, nos ſequimur, dixit: quaſi poſt ipſam morituri: vnde exequiæ dicuntur. [Funus interim Procedit:) ἀσύνδετον. [Ad ſepulcrum) Sepulcrum κατ' ἀντίφρασιν vt diximus, quòd ſine re pulchra ſit. an quòd ibi ſine pulſu ſint, id eſt mortui? an quòd illic animæ à viuis ſepeliantur, id eſt ſeparentur? Et ſepulcrum dixit futurum, non quod iam eſſet. Sepulcrum enim à ſepeliendo dictum. Virgil. propriè, At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum Impoſuit. [In ignem poſita eſt:) ἔλλειψις, non enim eſt Quæ. Et mire, cum funus ſuprà dixerit. [Fletur.) Hic bene imperſonaliter, fletur ab omnibus, extrema enim quæque mortuorum omnes commouent ad lacrymas. [Hæc ſoror,) Id eſt quam dixẽ eſſe ſororem Chryſidis. [Ad flammam) Innuit affectum ſororis, vnde omnes vinceret: ceteri enim flent? hæc flammæ ſe ingerit. Virgil. Extinctum nymphæ crudeli funere Daphnim, Atque deos, atque aſtra vocat crudelia mater. [Ibi tum exanimatus) A voluntate, à facultate. à ſummo ad imum, vbi ſunt dicta & facta, ibi eſt πάθος. & mire Ibi. [Bene diſſimulatum) Bene, multum: an quaſi dolens, quòd etiam negaturus ſit Chremeti, dixit Bene? [Indicat:) Omnia ſignificanter. non oſtendit inquit, ſed indicat: non accedit, ſed accurrit: non veſtem, aut manus, ſed mediam mulierem: non tenet, ſed complectitur. & quia his tribus rebus inducitur in alicuius rei geſtionem perſona, affectu, facto, dicto: Affectus eſt quod ait, Ibi tum exanimatus Pamphilus. Factum quod ait, Accurrit, mediam mulierem complectitur. Dictum quod ait: Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum? [Indicat) Indicium propriè eſt oris, & linguæ. factis ergo indicat. non enim dixit, amo. [Accurit:) Virgil. Interiora domus irrumpit limina, & altos Conſcendit furibunda rogos. [Mea Glycerium,) Mea, quaſi amator. [Glycerium,) Quaſi familiaris dixit. [Quid agis?) Quaſi perturbatus. [Cur te is perditum?) Quaſi conſolaturus. [Vt conſuetum facile amorem cerneres,) Mire, non ſuſpicaretur, dixit: ſed cerneres. & eſt ordo, vt facile cerneres. ſed cerneres, ſicut ſupra, Laudem inuenias & amicos pares. [Reiecit ſe in eum) Obijcitur, ei quod a Glycerio factum eſt: vt, Quis enim vnquam tam palam de honore, tam vehementer de ſalute ſua cõtendit, quam ille atque illius amici, vt nè hæc mihi delatio detur? [Quid ais?) Non interrogantis, ſed mirantis eſt. [Iratus, atque ægre ferens.) Iratus. culpa. ægre ferens, quia præter ſpem. [Nec ſatis) Mirè expreſſit indulgentiam patris erga filium. erat, inquit, cauſa: ſed pro amaritudine obiurgationis non erat ſatis, hoc eſt non idonea videbatur. [Nec ſatis ad obiurgandum) Deeſt Habui, vel Erat. Virg. Nec ſat rationis in armis: & hic, Erat, vel Habui, deeſt ad ſententiam. Diceret,) Deeſt Enim. [Quid fecit?) Cic. in Diuinat. in Verrem.

Mire

Mire fiduciam prætulit argumentum quod eſt in ſequenti verſu. [Quid feci, quid commerui aut peccaui?) αὔξησις à maioribus ad minora. Et feci, quaſi facinus dixit. Facere.n. quis & homicidiū dicitur Commerui, minoris culpæ eſt. Peccaui, multo minoris, vel leuioris. [Quæ ſeſe) Illic, mea Glycerium: hic pronomen dixit. mira diſſimulatio, tanquam illam præter periculum neſciat. [Nam ſi illum) Argmū per rationem à contrario. vt ſi dicas, Viro forti præmium debetur, ſi deſertori pœna conſtituta eſt. [Tulit) Pro attulit. ſed multa ſignificat: & alias pertulit. Virgil.

Non tulit hanc ſpeciem furiata mente Chorœbus.

Alias ſuſtulit, vt Idem, Omnia fert ætas animum quoque. pro aufert. [Illi) Pro illo. [Dederit damnum aut malum) Damnum, rei eſt: malum, ipſius hominis. [Venit Chremes) Argumentum ex coniectura, id eſt à teſtibus. Et mire ſupra, Vltro venit ad me. Ergo hic cauſa iuſti doloris oſtenditur, quia dolet etiam Chremes: nam potuit, non daturus filiam, non venire. [Poſtridie ad me) Vt ſine dilatione sciri poſſet. & Clamitans. indignantis eſt: vt, Clamant omnes. [Indignum facinus) Diſtinguendum, vt per ſe intelligatur indignum facinus, & ipſe doleat Pamphilum corrumpi. [Comperiſſe) Ergo ab alijs: vt appareat verum quod ait, Tum vno ore omnes: &, Hac fama impulſus Chremes. [Indignum facinus comperiſſe) Deeſt ſe: incertaque diſtinctio. [Pamphilum) Cum emphaſi dixit, id eſt pudentem & bene moratum. [Et nec amicam, ſed pro vxore.) Mire ergo, quaſi non hoc doleat quòd amet, ſed quòd pro vxore habeat. Et ſimul excuſatur filiam denegaturus ſocer. [Hanc peregrinam) Hanc, cum contemptu dictum eſt. & peregrinam, vt alibi, Adeóne eſt demens ex peregrina? nam hoc nomine etiam meretrices nominabantur. [Ego illud ſedulo) Quanto affectu pater factum quod videtat, negabat. [Sedulo) Quomodo ſedulo, ſi negabat? an ſedulo, vt Soſiæ? id eſt ſimpliciter. [Factum) Imperſonaliter. [Sedulo) Quia non ſemel negauit, vel ille inſtitit. [Negare factum) Officium patris, & ſimul per hoc expreſſio probationis. [Ille inſtat factum) Plaut. Inſtare factum, ſimile eſt ἀρχαϊσμός. [Inſtare factum) Vetuſte, id eſt inſtat dicere factum eſſe. [Denique) Quid denique? ad ſummam properat, & ad finem dictorum. [Denique) Id eſt poſtremo. [Diſcedo) Proprie: non enim ab eo. vnde diſceſſio. [Vt qui ſe neget) Probauit quod non volebat ſenex Soſiæ: adhuc ſupereſt vt oſtendat quòd non ſit iraſcendum, quin iuſte iraſcatur. [Non tu ibi gnatum?) ἀποσιώπησις, vel eclipſis. deeſt inuaſiſti, obiurgaſti, adortus ea. [Ad obiurgandum) Incuſandum, inclamandum. [Tute his rebus) Modo non addidit diceret. [Propè adeſt) Propè adſunt nuptiæ: in proximo ſunt metæ libertatis: & ideo auidius voluptaria ſub finem carpenda ſunt. [Cum alieno) Cum pro quo. hoc enim ſignificat cum. [Meo me viuere interea modo) Meo modo, mea voluntate, meo arbitrio. [Relictus eſt obiurgandi locus?) Mire, obiurgandi: tanquam intenſus pater in filium videretur. nam ſupra commotus plus per ἀποσιώπησιν ſignificauerat. [Si propter) Hoc erat ſecundum in diuiſione, Et conſilium meum cognoſces. [Si propter amorem) Initium conſilij ſui demonſtrandi. [Nolit) Legitur & nollet. [Ab illo animaduertenda iniuria) Nota participium à paſſiuo caſtiganda, vindicanda eſt. [Ab illo iniuria) Quam facit, non quam patitur. [Ea primùm animaduertenda iniuria) Vt iam hoc ſit peccatum quòd recuſat nuptias, non quòd peccat adoleſcens. Ideo ergo primum dixit, animaduertenda iniuria eſt, vindicanda, exequenda eſt. Et bene ea ab illo dixit, iniuria. certiſſimam enim notat ad perſonam, quæ debeat pro iniurijs pœnas ſoluere. quòd ſi dixiſſet, Iniuria eius, ἀμφιβολίαν feciſſet, vtrum quam paſſus eſt ab alio, an quam ipſe alijs intulit. [Et nunc id) Hic reddit quod dixerat, Conſilium meum cognoſces. Id, id eſt propter id. [Vera) ἀντίθετον, quia Falſa dixit, intulit Vera. [Manibus, pedibusque) Prouerbiale, id eſt omnibus membris. [Obnixe) Cum conatu, inſtante contra conantem. [Magis id) Id, propter id. [Incommodet) Noceat, incommodum afferat. [Magis id adeo, mihi vt incommodet) Non enim, inquit, prodeſt filio amare meretricem. [Quapropter) Mire Soſia interrogat, quaſi vlla cauſa ſit fallendi dominum. [Mala mens) Voluntas, eſt mens, etiam ratio. [Mala mens) Argumentum à natura, & an aliquis ſine cauſa malus, an ab impulſione. [Mala mens) Quia dixit, Magis vt lædat, quam vt proſit. [Quem quidem ego ſi ſenſero) ἀποσιώπησις eſt grauiſſimam pœnam oſtendentis. [Exotandus) Legitur & expurgandus. ſi ea purgandus, lege cui, non qui: quia cui per, q, veteres ſcripſere. [Conſore) Ab eo quod eſt confit .i. perficitur, futurum tempus infinitiui modi conſore facit, id eſt perfectum iri. Sic in Adel. Verum, quid ego dicam? hoc confit quod volo. Confieri .i. perfici. vnde confectum negocium dicitur, vel confecta res quæ ad plenum perficitur. Virgil. Nunc qua ratione quod inſtat, Confieri poſſit, paucis, aduerte, docebo. [Nunc tuum eſt officium) Hoc ad illud tertium reſpicit, quod dixit, Et quid facere in hac re te velim. Has bene vt adſimules nuptias: perterrefacias Dauum. hoc erat tertium de his, quæ dicturum ſe promiſerat. [Adſimules) Hoc eſt vnum verbum Adſimules: quod dixit, quin tu vno verbo dic, quid eſt quod me velis. [Perterrefacias) Vetuſte & poëtice. [Obſerues filium) Obſeruatio in duabus rebus eſt, in obſequio, & ſpeculando. [Curabo) Vt coquus. & ſupra ſic, Nempe vt curentur recte hæc. [I præ) Figura ἀναστροφή, quod nos præi, dicimus.

VOs iſtæc) Hæc ſcena pro argumenti narratione proponitur, atque pro iaciendis fabulę fundamentis, in qua quidem introducitur protatica perſona Soſia quæ ſemel inducta in principio fabulæ in nullis deinceps fabulæ partibus adhibetur, hic autem Simo ſenex Pamphili pater Soſiam ſeruum alloquitur ſuper nuptijs falſis quibus animum filij tentare nitebatur, isque ſuo ſermone ſubtiliter fabulæ argumentum explicat quod in prologo omiſerat, vt maliuoli poëtæ dictis reſponderet, ſermonis etiā principium abruptum eſt, ſic enim incipitur quaſi epulæ nuptiales iam eſſent coëmptæ, & in coquinam ferendæ. Ordo eſt. Vos ſerui auferte .i. aſportate, hæc edulia intro puta ad coquinam. Ipſis autem ſeruis reſpicientibus neque properantibus ſubdit, abite, quaſi diſcedite domum, & facite quod iubemini. Vbi aduerte illa auferri quæ cum faſtidio cernuntur ea vero ferri quę cum honore tractantur. Deinde ſummiſſa voce dicit Simo. Soſia in vocatiuo ade, dum.i. adueni huc, ſeu ad me veni vbi dum eſt ſyllacabica adiectio, & ades vel adſis imperatiuum eſt, vel ades capitur pro propè ſis hic. volo te alloqui paucis verbis, id eſt breui ſermone. SOS. Dictum puta.i. exiſtima te dixiſſe, aut reputa id dictum eſſe. Nempè.i. certè vis, ſupple vt hæc edulia recte curentur.i. coquantur. Nam curatio medicorum eſt, & cura reliquorum. Curare.n. interdum ſignificat, reficere, vnde curare corpus generale verbum eſt ad omnia quæ ſpectāt ad curam corpori, & præcipue ad egeſtionem ſiue veneris euacuationem. SI. Imo.i. ſed aliud volo, SOS. Quidem quod mea ars.i. meum artificium mea induſtria poſſit efficere ubi amplius.i. maius hoc.i. hac re.ſ. vt recte edulia coquantur. Facere eſt in opere eſſe, ſed efficere deſignat perfectionem. Inde effectus & efficax. SI. Nihil.i. non vel nullatenus eſt opus mihi ſcilicet.i. non egeo iſtac arte.i. tua arte coquinaria, ad hanc rem .i. ad experimentum filij, quam rem ego paro .i. facere diſpono. ſed opus eſt his artibus, ſup. videlicet fide ad complenda iuſſa & taciturnitate.i. ad celanda commiſſa ſecreta. Interdum.n. fides eſt mandatorum fida executio, quas.ſ. artea intellexi.i. cognoui ſitas .i. impoſitas eſſe ſemper in te. SOS. Expecto.i. deſidero Virg. Expectare venis. ſcire quid velis. SI. Ego Simo poſtquam te emi à paruulo .i. quo tempore paruulus adhuc eras. nedum paruus ſis vt.i. qualiter ſeruitus.i. tua ſeruilis conditio fuerit tibi ſemper apud me iuſta & clemens .i. iuſte & benigne tractata capiendo videlicet illa verba iuſta & clemens paſſiue vel ſi mauis capere actiue tunc vt ſentit Donat. ſeruitus pro dominatione capi debet feci vt eſſes mihi patrono tuo non filio libertus, id eſt manumiſſus, ex ſeruo, id eſt cum prius eſſes ſeruus: propterea ꝙ, id eſt ideo ꝙ ſeruiebas liberaliter.i. liberali animo, vel liberaliter quia tuæ priuatæ vtilitati non auide conſulebas, ſed meæ perſolui tibi Soſiæ ſummum precium quod habui.ſ. libertatem dando. SOS. In memoria habeo.i. non ſum ingratus, ſed memor accepti beneficij & plus eſt quam ſcio. Nam quæ ſcimus poſſumus obliuiſci quæ memoriæ cōmendamus nunquam amittimus. SI. Haud.i. non muto factū .i. non vellem non eſſe factum, ſiue non me pœnitet id feciſſe, videlicet te à ſeruitute liberaſſe, quia cuius non pœnitet id infectū eſſe vellemus. Aut ꝑpea dicit ſe factum non mutare ꝙ libertus factus non fecit quidq̄ indignum. quo factum eſſet mutandū & euocatio in ſeruitutem facienda, Legitur aliqñ haud multo factum.i. non damno non reprehendo. SOS. O Simo gaudeo ſi quid.i. ſi aliquid feci aut facio quod placeat tibi & habeo gratū.i. habeo aīum gratum in te id, quod feci fuiſſe vel eſſe (vt alij volūt) gratum aduerſum te .i. apud te, vbi aduerſum non declarat contrarietatem aduerſum autem dici poteſt, & aduerſus ſicut rurſum & rurſus, ſed hoc eſt mihi moleſtum .i. hoc mihi diſplicet. Nam iſtæc.i. iſta hæc commemoratio .i. ad memoriam reductio eſt quaſi.i. tanquam exprobatio .i. vituperatio hominis ſup. immemoris.i. qui eſt ingratus beneficij accepti. Vel ſi capiatur immemoris paſſiue, vt memorem Iunonis ob iram ſit intellige. eſt quaſi exprobratio, id eſt obiectio. [Eſt enim exprobatio tunc

GVID.

com

commemoratio beneficij cum enumeratione factorum) Beneficij immemoris .i. obliti paſſiue videlicet de quo non habetur memoria. Quin .i. quinimmo dic vno verbo .i. vna ſententia perfectã intelligentiam continenti, quæ conficitur ex nomine & verbo quid eſt quod velis facere. S I. Ita faciam .i. vno verbo dicam. p̄dico .i. aperte dico tibi hoc primum .i. ante reliqua in hac re .i. in hoc negocio. has nuptias .i. hæ nuptiæ non ſunt veræ quas nuptias videlicet credis eſſe veras. SOS. Cur igitur ſimulas .i. fingis eas eſſe cum non ſint. S I. Audies oēm rem a principio eo pacto .i. eo modo. nam pactum præcedit, & modus ſequitur, & ita dicitur id, quod præcedit ab eo quod ſequitur. cognoſces & vitam Gnati quę fuit prius bona & nunc mala, & conſilium meum .i. id, quod facere propoſui, & quod velim te facere in hac re. Nam is incipit narrare vitam nati bonam inquiēs. nam ò Soſia poſtq̄ is natus exceſſit ex ephæbia .i. poſtq̄ non fuit amplius de numero ephæbo℞. Ephæbi .n. ſunt qui pubeſcere incipiunt & ephæbia eſt prima ætas adoleſcentiæ. poteſtas .i. facultas fuit ei ſubaudi viuēdi liberius .i. vel libere comparatiuum pro poſitiuo, vel ſupplendum eſt aliquanto quaſi aliquanto liberius ſolito viuere potuit. Nam antea .i. ante illud tempus qui pro quo modo poſſes ſcire aut noſcere ingenium .i. inclinationem naturalem. dum ætas tenera .ſ. metus verberum. & magiſter .i. pædagogus prohibebant .i. impediebant quo minus ingenium noſceretur. Scimus quod certum eſt, noſcimus quæ adhuc incerta deſideramus. S O S. Ita eſt vt dicis .ſ. & hoc interponitur ne ſolus Simo loqueretur. S I. Ille natus nihil horum .i. nihil ex his quę ſequuntur. ſtudebat .i. ſtudio ſe faciebat egregie .i. valde vel nimis præter cetera .i. vltra reliqua quæ agere ſolebat & tamen ſtudebat inquam hæc omnia in litera ponus contenta, mediocriter .i. modeſte quod .ſ. egregie ſtudere aliquid ho℞ præter, plerique oēs, alterum .ſ. plerique abundat quo ad ſenſum, ſed ſonoram reddit orationem. alte℞ .ſ. oēs ponitur neceſſario oēs adoleſcentuli faciunt videlicet vt .i. ita quoe adiungant .i. applicent animum ad aliquod ſtudium .i. ad aliquam vacationem aut alere .i. ad alendos equos, aut canes ad venandū .i. ad venatum vel venandi gratia, adiungant inquam animum ad philoſophos aut ſectandos ſubaudi aut audiendos. poteſt ēt ſubaudiri infinitiuus ſic. aut adiungant animum adire philoſophos .i. ad adeundo philoſophos, aut audiendos, ſed tunc in idem tedit. gaudebā letabar quod tam mediocriter cuncta agebat. S O S. Non ioiuria .i. non immerito gaudebas. Nam arbitror id eſſe apprime .i. valde vel mirum in modum vtile in vita, vt .i. quod ne quid .i. agas ſup. nimis .i. agat aliquis vltra id, quod ſatis eſt. S I. Vita eius erat ſic .i. eiuſmodi ſiue talis, hoc eſt modus viuendi eius talis erat videlicet facile .i. benigne perferre & pati omnea cum quibus erat .i. facile tolerare eorum mores cum quibus viuebat, eſt dedere ſeſe vna cum his, id eſt ſe eſſe deditum aut paratū ad ea quæ ſocij erant parati aut deditι. & obſequi, id eſt morem gerere ſtudijs, id eſt cupiditatibus & voluptatibus eorū cum quibus erat. Vbi eſt aduertendum dedere ſignificare valde dare, quemadmodum hoſtes ſe dedunt in hoſtium poteſtatem. S I. Inquam eius vita erat nemini eſſe, ſupp. aduerſus, id eſt nullis aduerſarij aut repugnare nunquam præponens .i. vita eius. Sic erat. nunquam .ſ. præferens ſe alijs. Vel ſic aſtrue literam exponendo illa infinitiua p̄ præterita imperfecta indicatiui ſic. Vita eius erat ſic vt ſequitur facile perferre .i. perferebat. ac pati .i. patiebatur omnes cum quibus erat, & dedere, id eſt debebat ſeſe .i. accommodabat ſe vna cum ijs cum quibus viuebat, obſequi .i. morem gerebat complacebat ſtudijs eorum nemini, ſupp. erat aduerſus, nunquam erat, ſup. præponens .i. præferens ſe alij. erat ita agens ſupp. vel faciens vel volens vt inuenias .i. ut inueniret aliquis facillime inter eos laudem, ſine inuidia .i. ſine detractione, & amicos pares .i. concordes. S O S. Pamphilus inſtituit .i. ſuſcepit, ſiue incœpit & formauit, ſapienter uitam .i. uiuendi modum. Nanque hoc tempore obſequium quaſi obedientia, ſiue (ut ita loquar) complacentia parit .i. acquirit amicos ueritas parit odium. S I. Incipitur hic uitæ malæ narratio, & prius fit digreſſio ad Chryſidem. Interea .i. interim dum hæc aguntur quædam mulier .ſ. Chryſis egregia forma .i. eminenti & præſtanti facie atque ætate integra .i. florente cui nihil eſſet addendum. nihil quoque foret diminutum cōmigrauit ex Andro inſula .i. patriam linquens acceſſit huic uicinæ .i. ad hanc uiciniam coacta inopia .i. paupertie. & negligentia .i. incuria cognatorum .i. propinquorum triennium ab hinc .i. ex tribus ante annis, quod barbare dicitur à nōnullis de poſt tres annos præpoſitio itaque aduerbio iungi poteſt, ut abhinc dehinc. A mane uſque ad ueſperum illic pugnata eſt pugna dicit Plaut. in Amph. S O S. Hei interiectio dolentis & indignantis, uereor ne quid mali .i. q̄ aliquod malum Andria fœmina .ſ. Chryſis, quæ ex Andro inſula maris Aegei Athenas venerat. aportet .i. afferat, & bene aportet, quia portare ignoti eſt. S I. Defendit vitam Chryſidis, vt potuerit apud eam recte morata eſſe Glycerium. Primum .i. in principio hęc Chryſis agebat vitam .i. viuebat pudice .i. caſte, parce .i. tenuiter ac duriter .i. laborioſe. Nam dure aduerbium ſignificat crudeliter, quęritans victum .i. vix quotidie quærendo victum inueniens. Nam quærit qui ad plenum & perpetuum reponit. quæritat qui vix quotidie quærendo victum inuenit. Bene etiam dicit victum qui in paruis aridisque alimonijs eſt conſtitutus. Cibus etiam delicatis præbetur, quæritans ergo victum lana .i. opere lanificio & tela, quæ eſt finis laboris. Tela autem eſt pannus quicunque tam laneus, q̄ lineus. Pannus enim proprie duntaxat pannum ſignificat qui vilis eſt & craſſo vilo contextus, ſolos pauperes decens, vnde pannoſus homo qui pauper eſt quòd veſte vili induatur. Sed poſtquam amans .i. qui vere amat, amator enim fingi poteſt, acceſſit, aduenit pollicens .i. vltro promittens precium vnus primo. & item .i. ſimiliter. vel poſt alter duo, ita vt .i. eo modo quo ingenium .i. natura omnium hominum eſt procliue .i. pronum inclinatum ab labore ad libidinem .i. voluptatem. ipſa Chryſis accepit conditionem .i. pactioni promiſſionique aſſenſit. Interdum enim conditio pro pactione capitur. Inde ferre conditionem quaſi certa lege, ſiue certo pacto aliquid promittere. Dehinc .i. deinde. occipit .i. cœpit vel incipit quæſtum facere vel exercere .i. lucrum facere. nam quæſtus ſignificat lucrum, ſed proprie oūmarium, illi qui tum .i. tunc amabant illam forte .i. caſu quodam ita vt fit .i. fieri ſolet perduxere ſecum illuc .i. ad Chryſidem filium meum vt eſſet vna cum eis .i. vt comitaretur ſeu ſociaret eos. vel ſi producte legatur eſſet ab edo es. ſenſus eſt vt comederet vna cum eis & conuiueret, & quidem bene perduxerunt quaſi inuitum. nam perducuntur neceſſitate coacti. egomet, id eſt ego ipſe. continuo, id eſt ilico mecum ſubaudi volutabam vel cogitabam. Certe captus eſt .i. irretitus ſiue illaqueatus eſt amoris prana cupidine, tractum à feris laqueo implicatis, habet .i. vulneratus eſt, qui enim percuſſus eſt, habet. tractumque eſt a gladiatoribus, qui dicunt alterutrum eorum habere qui percuſſus eſt obſeruabam .i. animaduertebam mane ſeruulos illorum iuuenum venientes, aut abeuntes rogitabam, frequenter rogabam. heus, aduerbium vocantis, ò puer, id eſt ſerue. dic ſodes, id eſt ſi audes quod vocabulum Priſc. vult eſſe defectiuum verbum. Seru. vult eſſe aduerbium, & precationem ſignificare. Don. dicit eſſe vocem exhortantis, vt amabo rogo. Feſt. & Non. volunt eſſe copulata verba, vt ſodes ex ſi & audes componatur, vt capſis cape ſi vis, ſi pro ſi vis. exponit etiam Don. ſodes pro ſi ſcias, dic ergo ſodes ſi audes, vel ſi ſcias, quis habuit heri Chryſidem .i. quis eſt ea potitus. Nam id nomen, ſcilicet Chryſis erat illi Andriæ .i. illi mulieri de Andria. S o s. Teneo .i. intelligo. S I. Dicebant ſeruuli Phædriam, aut Cliniam, aut Niceratum iuuenes habuiſſe Chryſidem, nam hi tres, tum .i. tunc ſimul amabant .i. amore capti erant. Eho interiectio eſt nonnunquam admirantis, interdū depoſcit intentionem, nutus, & animaduerſionem. quid Pamphilus fecit? dicebant inquam quid? modus interrugandi, & facta diſtinctione ſubnectenda eſt reſponſio. dedit ſymbolum .i. vt ſentit Tort. portionem ſuam, uel ſignum dedit, ut annulum, vel aliquid tale quouſque pecuniam conferret. Symbolum enim teſte Iulio Poll. de vocabulis rerum paruum erat numiſma, unde & ſignum à nonnullis traditur, qui & euſymbolum bonum omen interpretatur. Cum autem συμβάλλω, quod eſt confero deducatur quidam collationem interpretari voluerunt. ita ut cœna illa dicatur collatio, in quam comparandam plures aliquid contulerunt. Symbola enim huius ſymbolæ eſt collatio, Cœnauit cum ſocijs .ſ. ego pater gaudebam. Item ſimiliter alio die quærebam comperiebam, id eſt inquirendo reperiebam, ſiue cognoſcebam nihil quidquam, abundat quidquam, vt ſæpe nihil pro non, vt ſæpe fit. attinere, id eſt ſpectare ad Pamph. Enimuero, id eſt certe putabam ſatis ſpectatum, id eſt ſatis probatum. & putabam ipſum eſſe magnum exemplum, id eſt magnam imitationem continentiæ cautionis conſeruationis à libidine, hyperbole laudis eſt fidem excedens. Nam homo qui conflictatur .i. atteritur, ſiue agitatur. frequentatiuum .n. eſt conflicto à confligo gis, quod ſignificat concertare, & manus conſerere. Inde conflictua prœlium. Conflictatio autem eſt tactus corporum inuicem & colliſio. conflictatur ergo .i. colliditur, atteritur, colluctatur cum eiuſmodi .i. talibus ingenijs, hoc eſt cum hominibus talis naturæ, puta laſciuia. neque tamen animus eius commouetur .i. à ſuo ductu & tenore non deflectitur, vbi aduerte tamen poni vbi non præceſſit quanquam, quod Laur. Val. vult eſſe ſubaudiendum,

audiendum, ſcias ipſum .i. talem iuuenem poſſe habere modum .i. regimen & moderationem ſuæ vitæ. tum .i. uel partim id .ſ. quod non commouetur animus eius mihi placebat tum .i. & vel inſuper vel præterea omnes vno ore .i. vno conſenſu, vna voce. dicere .i. dicebant omnia bona. & laudare .i. laudabant fortunas meas .i. me fortunatum & felicem, qui refertur ad meas quo ad perſonam poſſeſſeris, qui videlicet: ego haberem Gnatum .i. filiũ præditum tali ingenio, id eſt tali natura, & talibus moribus moratum ſiue inſtitutum. quid opus eſt verbis .i. cur pluribus verbis laudes eius inculcarem. Chremes ciuis Atticus impulſus .i. inductus, motus hac fama .i. bono rumore de filio uenit ad me vltro .i. non rogatus vt daret vnicam gnatam ſuam vxorem .i. quæ foret vxor filio meo Pamphilo, cum ſumma dote .i. cum optima dotis conditione. Placuit .i. fui contentus, volui deſpondi .i. promiſi me etiam daturum filium virum ſuæ gnatæ. & bene deſpondi, nam ſpondet pater puellæ, deſpondet vero pater adoleſcentis, hic dies .i. præſens dies dictus eſt .i. conſtitutus & aſſignatus nuptijs .i. ad nuptias celebrandas. SOS. Quid igitur obſtat .i. impedit. cur propter quod non fiant veræ & non fictæ. SI. Audies .i. cognoſces, ferè .i. propemodum, in his paucis diebus .i. in hoc breui tempore, quibus .i. diebus hæc prædicta ſunt acta .i. facta. hæc Chryſis vicina .i. quæ commigrauerat huic viciniæ moritur. SOS. O factum bene .i. ò bonus euentus, vel ò bene collocatum eſt ꝙ ipſa obiecit ex qua mali quidquam filio poterat oriri. Beaſti me .i. beatum me reddidiſti. Hei, interiectio dolentis, metui à Chryſide .i. timui ne quid mali Pamphilo contingeret ex Chryſidis cauſa. Nam metuo illum dico qui nihil aliquid facturus eſt, metuo ab illo cuius cauſa poſſum mali pati qd quam, etiam ſi ipſe nihil in me mali conſulat. SI. Ibi .i. apud Chryſidem. tum .i. tunc filius meus aderat .i. præſens erat, frequens .i. adhærens (nam præſentes eſſe poſſumus, neque tamen adhæremus ijs quibus adſumus) vna cum illis iuuenibus qui amabant Chryſidem. Curabat, diligenter diſponebat, funus .i. pompam ſiue ſpectaculum exequiarum. Dicitur.n. funus à funalibus .i. à funibus qui intra ceram latẽt. Virg. & noctem flammis funalia vincunt. Etenim noctu efferebantur mortui propter ſacrorũ celebrationem diurnam, propterea opus erat funalibus .i. facibus ſeu cereis, interim interea dum curaret funus ipſe triſtis collacrymabat .i. ſimul cum alijs lacrymas emittebat. id .ſ. ꝙ lacrymabat. placuit tum .i. tunc mihi ſic .i. hoc pacto cogitabam. hic filius meus fert tam familiariter .i. tam grauiter quaſi familiaris mortem huius mulieris cauſa paruæ conſuetudinis .i. paruæ conuerſationis. quid feciſſet ſup. ſi amaſſet eam .i. eius fuiſſet amore captus, quid hic filius faciet mihi patri .i. mihi qui ſum pater. ego putabam, voluebam mente tanquam pectoris ſimplicitate oberrans. hæc omnia .ſ. quæ faciebat filius eſſe officia .i. eſſe debita ingenij humani .i. naturæ benignæ circa Chryſidem & eſſe officia manſueti animi .i. bonæ mentis in amicos quid .i. cur moror te multis verbis, ſcilicet .i. cur lõgo ſermone te detineo poteſt etiam dici quid moror .i. immemor conſiſto multis .i. in lõgo ſermone. & hoc dicendi genus cum ſimilibus ſolet adhiberi vbi aliquid præcipuum aut creditu difficile addendum eſt, quoque, id eſt etiam ego ipſe pater cauſa eius .ſ. filij prodeo .i. exeo in funus .i. officium ipſum, ſeu pompam exequiarum nihil mali ſuſpicans .i. cogitans. Etiam .i. adhuc, vt fiat ſuſpenſio auditoris. SOS. Hem, interiectio indignantis. quid eſt .i. quid ſibi vult quod dicis etiam. SI. Scies effertur .i. exportatur ad rogum ſ. cadauer mortuæ nam efferri proprie dicuntur cadauera mortuorũ. imus, ire proprie ad exequias ſpectat. interea inter mulieres quæ aderant ibi .i. in eo loco forte .i. caſu quodam aſpicio vnam adoleſcentulam .i. iuuenculam, forma .i. habentem formam. & ibi ſubdiſtinguendum eſt vocem ſubleuando. SOS. Fortaſſe bona forma aſpexiſti iuuenculam .i. vidiſti eam habentem bonam formam. SI. O Soſia ad attentionem excitandam proprium nomẽ exprimit & aſpicio inquam illam vultu .i. fronte vel indicio voluntatis, adeo .i. ita modeſto, id eſt moderato & probo & adeo, id eſt ita venuſto formoſo & eleganti vt nihil ſupra excogitari poſſit, vel nihil ſit præterea requirendum. eſt enim eclypſis quæ ſcilicet adoleſcentula, tum, id eſt tunc viſa eſt mihi lamentari, id eſt plangere flere, præter ceteras, id eſt plus quàm ceteræ, & quia erat forma, id eſt ſpecie, ſeu factura honeſta .i. pulchra. ac liberali .i. præ ſe ferenti liberalitatem quantum ad vultum .ſ. forma enim immobilis eſt, & naturalis vultus, mouetur & fingitur, accedo ad pediſſequas .i. ad ancillas & comites glycerij. & rogo, id eſt interrogo percunctor quæ ſit illa adoleſcentula, aiunt .i. pediſſequæ eam eſſe ſororem Chryſidis. ilico .i. continuo ſuſpicio vel reſponſum earum. percuſſit, hoc eſt commouit animum meum, At at, interiectio ſubitum motum deſignans & impetum admirantis, hoc eſt illud propter quod, ſcilicet curabat vna funus, hinc, id eſt ex hac cauſa illæ lacrymæ filij, ſcilicet procedunt hæc eſt illa miſericordia qua, ſcilicet eum duci putabam in mortuam cum tamen ex ſuperſtite Glycerio proficiſcantur. SOS. Qui, id eſt quantum timeo quorſum euadas, id eſt ad quæ proſequenda te conferas, & exeas, ſeu peruenias. SI. Interim, id eſt interea funus, id eſt mortuæ corpus. Procedit, id eſt progreditur .i. aſſidue portatur ad rogum. Sequimur, id eſt imus. poſt venimus accedimus ad ſepulcrum. Dicitur ſepulcrum, aut quaſi ſine re pulchra, aut quaſi ſine pulſu cum ibi mortui ſint, aut à ſepeliendo dicitur. Chryſis poſita eſt in ignem fletur (imperſonaliter dictum) ab omnibus, ſcilicet interea hæc ſoror, ſcilicet Glycerium quam dixi acceſſit imprudentius, id eſt nimis inconſiderate vel comparatiuum pro poſitiuo ponitur ad flammam ſatis cum periculo, id eſt non ſatis ſibi conſulens ibi, id eſt in eo loco, tum, id eſt tunc Pamphilus exanimatus, id eſt perturbatus exanimis autem vel exanimus dicitur mortuus. indicat, id eſt indicijs, & argumentis oſtendit ab effectu .ſ. facto & dicto. amorem bene, id eſt multum diſſimulatum & celatum, id eſt occultatum accurrit, id eſt ad eam currit. complectitur mediam mulierem, id eſt medium mulieris, inquit Pamphilus tanquam amator. mea Glycerium, id eſt amica mea quid agis, cur is perditum .i. deſtructum te. tum .i. tunc Glycerium reiecit ſe in eum Pamphilum flens. quam, id eſt quantum familiariter, id eſt amice. vt, id eſt ita ꝙ facile, id eſt clare cerneres, id eſt cernere poſſes, vel cernere poſſet aliquis, vt ſecunda perſona pro tertia ponatur amorem conſuetum. SOS. Quid ais, mirantis eſt, non interrogantis. SI. Redeo inde iratus atque ægre .i. indigne impatienter difficulter ferens culpam filij, ſcilicet nec ſatis cauſæ, id eſt ſufficiẽs cauſa erat ſupple ad obiurgandum, id eſt incuſandum vel inclamandum. diceret enim ſupple ò pater quid feci tanquam facinus quid cõmerui & bene. nam commeremur mala promeremur bona tantum, aut quid, id eſt in quo peccaui erraui, prohibui impediui ſeruaui eam, ſupple quæ voluit inijcere, ſeſe in ignem, ratio vel vt alij volunt oratio eſt honeſta. SOS. Recte putas, id eſt bona eſt tibi ſententia. nam ſi obiurges, id eſt incuſes illum, qui tulit, id eſt attulit (alias ſuſtulit, vel pertulit) auxilium vitæ. dicimus auxilium dare & ferre ideo dixit tulit auxilium, quid facias, illi, qui dederit, id eſt intulerit damnum rei, ſcilicet aut malum, quod eſt hominis. Si Chremes venit poſtridie, id eſt die ſequenti ad me clamitans tanquam indignabundus. indignum facinus, id eſt turpe & deformè factum, & indignum iuuene. ita bene prius morato. & eſt illud per ſe legendum ſicut Prò dolor, & ſimilia. clamitans ergo quid clamitans ſe, ſcilicet comperiſſe, id eſt ab alijs cognouiſſe Pamphilum habere pro vxore, non pro amica. hanc peregrinam, id eſt alienigenam & per contemptum dictum eſt. nam etiam peregrinæ nomine meretrices nominabantur, ego Simo negare, id eſt aut negabam, aut ſubaudi cœpi ſedulo, id eſt inſtanter illud factum. ille puta Chremes inſtat, id eſt contendit & vrget factum eſſe ſcilicet. Denique, id eſt poſtremo, tum, id eſt tunc diſcedo ab illo. ita vt, id eſt tanquam ab eo, qui neget ſe daturum filiam. SOS. Nõ tu, ibi, id eſt tunc non obiurgaſti, ſupple gnatum, id eſt filium, ſcilicet Pamphilum. SI. Nec quidem, id eſt nec etiam hic pro tunc. cauſa erat ſatis vehemens ad obiurgandum, id eſt inclamandum, vel incuſandum. SOS. Qui, id eſt cur. cedo? id eſt dic, vel da. & eſt manuum porrigentis. SI. O pater, tute, id eſt tumet, præſcripſiſti, id eſt præfiniuiſti, determinaſti finem, id eſt terminaſti finem, id eſt terminum his rebus voluptati, & libertati. propè adeſt tempus ſupple. Cum, id eſt quo tempore mihi eſt viuendum, more alieno, id eſt vxoris arbitrio. iam adſunt nuptiæ, in proximo ſunt meræ libertatis. ideo auidius voluptaria ſua finem capio. interea, id eſt dum nuptiæ parantur. ſine, id eſt permitte me viuere, meo modo, id eſt mea voluntate, meo arbitrio, meo more. SOS. Quis igitur locus, id eſt quæ opportunitas, vel occaſio obiurgandi eſt relictus tibi. SI. Hoc eſt initium conſilij ſui demonſtrandi, Si propter amorem Glycerij. nolit, id eſt renuat. ducere, id eſt accipere vxorem ſibi promiſſam, ſcilicet Philomenam. primum, id eſt tunc primũ. ea iniuria, quam facit nuptias recuſando eſt. animaduertenda, id eſt caſtiganda. vindicanda ab illo, ſcilicet Pamphilo, pœnas ſumendo ab eo, & nunc do operam. id, id eſt propter id. vt vera cauſa, id eſt occaſio obiurgandi, id eſt incuſandi eum ſit per nuptias falſas, id eſt fictas, ſi deneget, id eſt ſi recuſet ducere Philomenam. ſimul, id eſt etiam, vt ſi quid conſilij, id eſt aſtutiæ, vaframenti. Dauus ſceleratus, id eſt vitioſus habet con-

ſumat.i.conterat,& in vanum exponat ounc,cum nihil.i. in nullo.doli.i. ſcaudes,obſicnoceant. quem Dauum ego credo ſactutum obnoxiæ.i. inſtanter. toto conatu, & niſu manibus pedibusque.i.omnibus membris, hoc eſt omnibus viribus,adeo .i. certe, vt magis incommodet,id eſt noceat mihi id.i. per id,quod faciat, quam vt obſequatuc, id eſt mocem gerat, Gnato, id eſt filio. S o s. Quapcopter? id eſt quare id ſaciet Dauus,vt tibi incommodet,ſiue incõmodum afferat,cum iuſtus ſis dominus. S I. Rogas? id eſt interrogas. inquiris? reſpooſio. mala mens malus animus,quaſi mala inuenrio,ſiue excogitatio,ac mala voluntas eſt,ſupp. cauſa,quem Dauum,ego ſi ſenſeto, id eſt ſi percepero aliquid moliri, & eſt apoſiopeſis. Sed quid eſt opus verbis eueniat, id eſt contingat, quod ſi ſit ſine, tunc eſt ſenſus permitte,quòd eueniat id in Pamphilo,quod volo, ſcilicet vt experiar eius amotem per ſalſas nuptias, vt, id eſt ita, quod nihil ſit mocæ, id eſt tatdationes. Chremes reſtat, id eſt celiquus eſt,qui eſt exocandus mihi, id eſt à me perſuadendus,& ſpero conſore, id eſt perſectum iri, vt Chremes adiuuet figmeotum nũc in hac parte tuum eſt, id eſt ad te ſpectat, vt aſſimules, id eſt fingas bene, id eſt vt decet has nuptias, & perterreſacias, id eſt territum facias. Dauum, obſerues,id eſt animaduertas, vel oculis diligenter cuſtodias filium quid agat quid conſilij, id eſt quod conſilium capiet,id eſt capiat cum illo Dauo. S o t. Satis eſt,id eſt ſufficit. Curabo,id eſt parabo omnia. eamus nuoc intro. S I. I pcæ,id eſt præ i, pcæcedi,ſequar, id eſt ibo poſt te,& i præ eſt anaſtrophe pio præi.

LATO. A R G V M.) Soſiæ, extraneæ perſonæ per occaſionem argumentum narratuc. [Vos iſtæc intro) Præparatio ad ingreſſum narratioois,quod ſecè in omnibus ſcenis eſt obſetuandum [Ego poſtquam) Initium à meritis,ad beneuolentiam conciliandam. [In memoria habeo) Interpellatio Soſiæ partim amplificat occationem & ſpectatorem admonet, partim adiuuat otdinem narrandi. [Hoc primum) Propoſitio conſilij, & mox partitio narrationis: ad docilitatem. [Qui ſcire) Argumenta ab ætate & diſciplina. Et eſt occupatio. [Aut ad philoſophos:) Ad Philoſophos. ſubaudi,ibat. Nam eclypſis eſt figuta frequens. Terent. [Sic vita ecat:) Facilitas & modeſtia Pamphili. [Interea mulier) Tranſit à laude filij ad mulierculam,de quo ordine narrandi Rodol. Agric. lib. ij. de expoſitione. [Certè captus) Senilis proſopopœia de filio. [Symbolum Dedit)Symbolum pignus collatitium in cœnam vt anulus, Alij tamen pigous tum partem conlectam intelligunt. [Nam qui cum) Argumentum à maiori. [Quid verbis) Præteritio apta ad tranſitum & connectendum ordinem. [Beaſti.) Vox gaudentis. [Hic paruæ) Pcoſopopœia, & eſt argumentum à maiori. [Hem,) Perculſi & metuentis. [Et vultu) Pulchra & morata continuatio verbotum Soſiæ. [At at, boc) Proſopopœia deprehendentis. [Hinc illæ lacrumæ:) Prouerbiale. [Nec ſatis ad) Pcoſopopœia excuſantis Pamphili. [Ntti illum)Ratio à minori. [Ego illud) Mire expreſſa ſenilis concertatio. [Propè adeſt) Verba Pamphili, & eſt defenſio à tempore. [Animaduertenda iniuria) Animaduertenda, id eſt captanda & nbſeruanda. Et eſt hic locus: quo exponitur conſilium ſenis, ad quod tota antegreſſa narratio confertur. [Nunc tuum eſt officium,) Soſiæ officium, & eſt tectia pars quam pactitione propoſuit.

PETRVS MARS. V o s iſtæc intro &c.) Id,quod in prologo agendum fuiſſet, Poëta neceſſitate coactus,hac ſcena præcedenti exequitur. Senis de filiorum vita ſoliciti ac natura loquacis,decorum ſeruãs, mediocritatem illam in qua virtus humana conſiſtit,& laus celebratuc: in primis oſtendens rectam educationem eſſe adhibendam. cum ſumantur à conuerſationibus mores,& vitandam, ne proximum quocꝙ transfigant,& contactu noceant,quod Pamphili prius bonæ indolis pueri deprauatio teſtatut atque declarar. [Nam iſtæc commemoratio &c.) Lacerat animum & præmit,inquit Seneca, frequens meritorum commemoratio. [Exceſſit ex Ephebis &c.) Ephebi dicuntor pueri quorum lucida facies iam pubeſcens,prima lanugine obducitur, Phœbi enim dicuntur lucidi, quaſi extra phebitatem,vt ita dixerim. Incipit autem pubertas poſt annum decimumquartum. [Nam antea qui &c.) Humani animi difficilis eſt coniectura, inquit Plato, qui in ſeptimo de Legibus,loquens de puerorum educatione ſic ait: Pueri ſine pædagogis non ſint. Eſt autem puer omni beſtia intractabilior. Nam cum prudentiæ ſontem nondum perfecte habeat,inſidioſiſſimus eſt acerrimusque,&petulantiſſimus omnium beſtiarum. Ideo multis quaſi frenis vinciendus eſt. Et in decimo de Legibus ait: Iuuenum mores ſæpe in dies varieꝗ; mutantur. [Vt ne quid nimis) Plato in eo dialogo,qui Hipparchus ioſcribitur, ſic ait: Hipparchus inſtituta ſapientiæ, elegijs carminibus incluſit,adeo vt ciues non admirarentur egregia illa Epigrammata Delphica,Cognoſce teipſum,Nihil oimis. Idem in Protagoca ſic ait: Sapientes ex communi conſenſu has Delphici Apollinis templo primitias dedicarunt,quæ templo inſcriptæ ab omnibus celebrantur: Cognoſce te ipſum, Nihil nimis. Sponſioni non deeſt iactura &c. Huius præcepti meminit etiam in Charmide. [Veritas odium parit.) Sententia digna theatris, & auribus conſuſæ multitudinis, indigna vero bonorum virorũ cœtu conſeſſuque honeſto. Seneca ſcribens de clemencia ad Neronem ſic ait: Malo verbis offendere ꝙ placere adulando. Et alibi: Si merito aliquis te obiurgabit,ſcito quia profuit: ſi immerito,ſcito quia prodeſſe voluit. Et alibi: Malis diſplicere, laudari eſt. Epicurus dicebat: Qui peccare ſe neſcit, corrigi nõ vult. Et Sen.lib.iiij.Epiſt.ſic ait: Malis artibus popularis fauor acquiritur, & conciliari niſi turpi ratione amor turpium non poteſt. [Accepit condiiionem).i.modum viuendi cum libidine ac facilitate quæſtuoſum. [Dic ſodes &c.) Sodes, inquit Sext. Pompeius.i.ſi audes,vti ſis,pro ſi vis,&ilico,pro io loco. Terent.in And. Dic ſodes.Symbolum dicitur à συμβάλλω verbo Greco,quod Latinæ ſignificat conſero, & ſimul trado. Gell lib.vj.ſic ait: Cum domum ſuam nos vocaret tantus philoſophus,ne omnino,vt dicitur immunes & à ſymboli veniremus,coniectabamus ad cœnulam non cupedias ciborum, ſed argurias quæſtioonum Plaro ſic ait in Cratilo: Non ſecus & nos elementa rebus accommodabimus,& vnum vni quocunque egere maxime videatur, ſymbolaꝗ;.i.coniecta conficiemus, quas ſyllabas vocãt Plin.lib.xxxiij. loquens de anulis, dicit: Apud nos Priſci anulum appellabant vngulum, poſtea & Græci & noſtri ſymbolum. [Nuptijs dictus &c.) Condicere denunciate ſignificat & conſtituere, vt condicta eſt cœna. [MorIem fert &c.).i.ira commouetur ac dolet, ac ſi fuiſſet cum illa coniunctus ſumma ſamiliaritate & amoris vinculo. [In ſunus &c.) Celebrare ſunus, eſt officium homini ab homine ſtudioſe præſtitum. Non eſt humanum pectus, ſed ferreum potius, quod res humanæ non taogunt. Et hominem qui ex homine tollit.i.humanitatem fera verius quàm homo appellatur. Seneca loquens de Amic.ſic ait: Alienis delectari malis,voluptas inhumana, & alienis bonis torqueri, æterna miſeria eſt. Animus ergo humanus bene à natura inſtitutus, aliena dolet inſelicitate, felici atqeque lætatur, quoniam homo ab homine non eſt alienus. Vnde Antonius Pius de Marco plorante ſuum educatorem iam vita ſunctum, dixit: Permitte illi vt homo ſit: Non enim vel Philoſophia,vel imperium tollit affectus. Funus eſt exequiarum pompa. [Lamentari præter ceteras &c.) Flere eſt emittere lacrymas & vocem. Plorare lacrymas tantũ. Gemere in pectore. Eiulare eſt ſublata voce flere quod ad mulieres pertinet. Lamentari eſt voce querula & triſti oratione,calamitatem teſtari ſuam. [Hæc eſt illa miſericordia &c.) Miſericordia eſt ægritudo ex miſeria alterius,iniuria laborantis. Lamentatio,inquit Cic.in iiij. Tuſc.eſt ægritudo cum eiolatu. Crudelitas minime humanum malum eſt, indignumque tam miti animo. Ferina iſta rabies eſt ſanguine gaudere ac vulneribus,& abiecto homine in ſilueſtre animal tranſire. [Ibi tum exanimatus &c.) Exanimatus vehementer commotus eſt præ timore, quaſi extra ſe poſitus & ſemimortuus. Hic affectus collocantur ſub metu,terror,rubor,pallor,timor,pauor, qui eſt timor mentem è loco mouens,& exanimatio,quæ eſt comes pauoris,& cõturbatio, quæ eſt metus excogitata excutiens. [Diſſimulatum amorem &c.) Affectum exprimit amantis Pamphili,qui cogente neceſſitate,ac periculo vrgente, præſente etiam patre, amorẽ ſuum indicaoit. Ideo dicit Mart. Quid non cogit amor? [Nam ſi illum obiurges &c.) Obiurgatio eſt caſtigatio poſt turpe factum,& pertinet ad amicos, & affinitate,& propinquitate coniunctos. [Vt per falſas nuprias &c.) Apul.lib.vj. ſic ait: Luxuria puerilis nuptialibus pedicis colliganda eſt, & primi impetus iuuentutis, fræno quodam coërcendi ſunt. Flamma ſæui amoris parua quidem primo vapore delectat. ſed fomento conſuetudinis exæſtuans,totos comburrit homines. Et Plaut. in Ciſt. dicit amorem melle ac felle fecundiſſimum eſſe.

P R O P T E R E A quod ſeruiebas.) In metiendo contrahe a vnam in ſyllabam duas haſce vocales ie. Diomedes teſtatur libro primo,veteres huiuſmodi verba ſine e, litera pronunciaſſe, velut apud Virgil. vij. Æneid. Nutribant Tyrrhoſque pater: pro nutriebant. Et iiij. Lenibant curas &c. Priſcianus quoque ait licere maxime quidem poëtis. in quarta coniugatione dicere audibam, munibam, & ſimilia. Terent. in Eunuc. Neque ſcibat neque per ætatem etiam potuerat. [Id gratum fuiſſe.) RIVII caſtigatio.

Secundo loco ſpondeus eſt. contrahitur enim κατὰ συναίρεσιν, fuiſſe in duas ſyllabas. [Sed mihi hoc moleſtum'ſt.) Mihi contrahe mi: quomodo apud Virgil. vj. Et mi genus ab Ioue ſummo. [Ita faciam, hoc primum in hac re prædico tibi.) Primo loco ponitur proceleſmaticus, niſi malis tribrachyn, cõtractis duabus ſyllabis, in verbo faciam. [Eo pacto & gnati vitam.) Eo monoſyllabum fit in menſione carminis. [Liberius viuendi fuit poteſtas.) Liberius ſis, obliteres, poſtremis vocalibus coaleſcentibus, erit dactylus primo loco. Verbum fuit in vnam contrahitur ſyllabam: quod fit in hiſce quoque vocibus, ſcias & ſuæ, hoc verſu. Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum, In illo proxime præcedenti:. Nam qui cum ingenijs conflictatur einſmodi: tur eius, iambum efficit, nam eius contrahitur. Sed hæc mihi ſemel dicta ſufficiant. nam paſſim obuia ſunt. [Nunquam præponens ſe illis, ita vt facillime.) In pronomine illis, s, eliditur, vt ſit quarto loco iambus. In pleriſque, velut Lugdunenſi, Veneto, Argentoratenſi, & ceteris paulò vetuſtioribus legitur: Nunquam præponens ſe alijs, quomodo in manuſcripto fuiſſe ex raſura ſuſpicari poſſis: Nihil tamen adhuc mutare auſim: licet eodem modo habeat exemplar manuſcriptum, cuius nobis copia facta ex bibliotheca illa nobili Dominorum ab Haſſenſtein. [Sine inuidia laudem inuenias.) Primo loco proceleuſmaticus eſt. eliditur enim u, conſonans, vt ſupra meminimus. Erit & tribrachys prima regione, ſi per ſynæreſim dia contrahatur. [Enimuero ſpectatum ſatis.) In enimuero tollitur n, vt ſint tres ſyllabæ. Ita ſemper apud Terentium. [Quid obſtat, cur non veræ fiant?) Manuſcripta exemplaria, quæ ipſe viderim habent: Quid igitur obſtat. cur non vere fiant? Si audies. Eodem modo ex impreſſis Lugdunenſe, Venetum, alia pleraque: Proinde qui illud igitur, ſuſtulit, ignorauit, vt opinor, quo pacto verſus in ſuos eſſet digerendus pedes. Eſt autem primo loco proceleuſmaticus: & verbum fiant vnam in ſyllabam contrahitur in metiendo. Ita probe conſtat trimeter, nec eſt cur aliquid inde tollas. [Perculſit ilico animum.) Sic conſtanter in exemplaribus, quæ circunferuntur, habetur, ſicque legendum è doctis quidam contendunt. Nos vero ab hinc triennium ferme percuſſit legendum admonebamus, eſtque ea, vt opinor, vera ſinceraque lectio, preſertim quando neque veterum Grammaticorum, neque recentiorum quiſquam alterius verbi mentionem vſquam facit. Nam à percello perculi exiſtit. nec quidquam ad rem facit, ꝙ perculſus legitur participium à paſſiuo percellor, cum non ſemper neceſſe ſit præteritum & ſupinum cognationem inter ſe omnimodam ſyllabarum habere, quæ tamen affinitas errori videtur anſam præbuiſſe. Facit nobiſcum Donatus, vt quidem omnes editiones habent. Cic. quoque ad Att. iiij. Percuſſit animum, inquit, nimirum vſurpans hoc Terencianũ, ut ſolet. Eius uerba cuncta quæ huc faciunt, ſubijciã, ne quis ſcrupulus relinquatur. Audiui ex Gauio hoc Firmano, Romæ eſſe hominem & fuiſſe aſſiduum: Percuſſit animum. Dices, tantulane cauſa? Per multa ad me detulerat non dubia de Firmanis fratribus. Quid ſit, quod ſe à me remouit, ſi modo remouit, ignoro. Hæc ille. Non dubitem perſancte dierare, & conſtanter atque omni ratione confirmare, cum hæc ſcriberet Cic. in mentem illi uenisse huius Terentiani, Percusſit illico animum. Subinde .n. cum alibi, tum in illis maxime ad Att. epiſtolis ad Comici noſtri dicta ſentẽtiasque reſpicere, iiſdemque libẽtisſime vti conſueuit. Conſentiunt oẽs ad unum lib. uetuſtiores, & manuſcriptum quod penes nos eſt, cuiuſque plerunque fidem ſequimur. Præterea & illud, cuius ante memini, ex bibliotheca inſtructisſima Dominorũ ab Haſſenſtein: ut iam cetera, quæ nobiſcum faciunt, omittamus. Nam apud Horat. lib. j. Oda vij. perperam perculſis legitur in omnibus ferme editionibus, cum Acron percusſit legat, qui idem interpretatur, Nimia delectatione animum ferijt. Apud Lucanum item ij. Pharſaliæ, haud dubium, quin percusſit legendum ſit, hoc uerſu, At non magnanimi percusſit pectora Bruti Terror &c. Vt in quibuſdam antiquis habetur. Marcellinus lib. xvij. Subito cunctos aggreſſus tanquam fulminis turbo perculſit. Legendum hoc loco perculit. Quòd autem percusſi ad animum referri non poſſe aiunt, ſed ad corpus ſolum freti, ſi dijs placet, Agretij cuiuſdam auctoritate, id ſecus habere ſexcentis exemplis planum facere poſſem. Vnum atque alterum ſubijciam e Cicerone. Is pro Milone: Quoniam, inquit, modo ille vos viuus affecerat, qui mortuus inani cogitatione percusſit? Idem iij. ad Atticum, Percuſſiſti autem me etiam de oratione prolata, cui vulneri, vt ſcribis, medere ſi quid potes. Quanquam μεταφορικῶς loquitur, à corpore tralatione ſumpta ad animum. Contra percello apud Stat. III. Theb. Orantem in medijs legatum cœtibus enſe Perculerit. Idem VI. Alio puer improbus ictu Perculit. [In ignem poſita eſt) Ex manuſcriptis libris Bunanus, & Haſſenſtenianus habent, impoſita eſt, ſed reclamantibus editionibus Donati. Libenter autem antiquitas præpoſitionis abũdantia vti ſolet id, quod præter alios lib. xvij. oſtendit Priſc. Non tamen vulgatam lectionem relinquendam putauimus, quamuis hæc altera magis antiquitatem redolet. [Satis cum periculo) Supprimitur in ſcandendo: Sati' cum periclo: nam ſic omnino legendum, non periculo, vt ſit ἔμμετρον. [Honeſta oratio eſt) Eſt hæc quidem vera haud dubie integraque lectio. Ceterum ſunt lib. qui habeant, Honeſta ratio eſt, velut Lugdunenſis quidam, & alter Argentoratenſis, ad hæc manuſcripti duo. Sed verſus, vt nihil dicam aliud, quo minus ſic legi poſſit, repugnat, ſicut & illud calamo deſcriptum, cuius nos fidem plerunque ſequi diximus, exemplar. Vocum, credo, ſimilitudo anſam dedit errori. Cic. hoc Terentij imitatus in ſecundo Officiorum, ſic inquit. Itaque vulgo loquuntur, ſeſe in beneficijs collocandis mores hominum non fortunam ſequi, honeſta oratio eſt. Sed quis eſt tandem, qui inopis & optimi viri cauſæ non anteponat in opera dãda gratiam fortunati & potentis? [Pro vxore habere hanc peregrinam: ego illud ſedulo) Hic, niſi quis Creticum admittere auſit, quarto loco dactylus eſt, eliſo l, in pronomine illud: cuius quidem eliſionis ſuperius meminimus, quo modo Homerus α, elidit in ἀχιλῆος, velut primo ſtatim verſu Iliados, πηληϊάδεω ἀχιλῆος. Quanquam ſunt qui vnico λ, ſcribendum probent. [Satis vehemens cauſa ad obiurgandum.) Primo loco proceleuſmaticus eſt: & s, particula ſatis eliditur. [Quis igitur relictus) Eliditur s, in prima dictione, vt ſit anapæſtus. Quanquam manuſcriptum exemplar, quod penes nos eſt habet, Qui igitur, haud ſcio an recte, licet Plaut. interdum ſic ea particula vtatur. Addamus quædam ex proxime ſequenti ſcena. [Vt conſumat, cum nihil obſint doli.) Nos ex vetuſtis particulam nunc addendam cenſemus ad verbum conſumat, idem expoſcente ratione metri. [Sine vt eueniat, quod volo.) Nos de eruditorum ſententia, Sin eueniat, legimus, licet refragantibus magno conſenſu & impreſſis & manuſcriptis exemplaribus. Porrò Grocinum hunc locũ reſtituiſſe primum teſtatur Thom. Linacer. Nonnihil de eodem in Conuiuio Poëtico.

HÆC ſcena primum anteactam Pamphili vitam ſumma cum amplificatione probitatis, continentiæque eius commemorat. Deinde amores, & qua denique occaſione in Glycerium deperire cœperit, quo pacto pater id deprehenderit, preterea huius conſilium, quo natum ab amica ſtatuit auellere, exponit, docens, quam ſolicitos ſemper anxioſque pro liberorum ſalute deceat eſſe parentes, dandam ſumma cura operam, nullumque non mouendum eſſe lapidem. quo eos à recta aberrantes via ad bonam aliquando frugem tandem reducant. Hæc ferè ſumma. Iam ad ſingula deſcendamus. [Sed his, quas ſemper in te intellexi ſitas, Fide & taciturnitate) Prudentia ſenis hinc perſpicitur, qui rem nonnullius momenti ei demum credere voluerit, cuius ſemper & fidem, & taciturnitatem ſpectatam exploratamque habuerit. Nam qui futili, ac non taciturno rem arcanam communicat, is ſtultitiæ ſæpenumero pœnas merito dare cogitur proinde videndum quid cui credas. Recte admonuit ille, Conſilium arcanum tacito committe ſodali: tacito, inquit, hoc eſt, ei qui arcanum ſibi commiſſum celet. neque cuiquam effutiat, nõ futili, & qui parum fideliter creditum ſibi myſterium contineat. Vt vas, inquit, experiamur, aquam non vinum infundimus, ita friuolum quiddam aliquando committendum amicis, quo ſilentij fidem experiamur, vt ſi effutiant, nihil ſit periculi. Idem, Diligentes, inquit, agricolæ terram prius notis quibuſdam deprehendunt & explorant, quàm illi credant ſementem, ita explorandus amicus ante, ꝙ committas arcanum. [Feci, è ſeruo vt eſſes libertus mihi. Propterea quòd ſeruiebas liberaliter) Decet dominos gratiam referre aliquam, beneficijque nonnihil reddere ſeruis ſuo probè officio ſungentibus, hoc eſt ſeruis bonę frugi, atque liberaliter ſeruientibus, cuiuſmodi Soſiam hũc fuiſſe, atque ob id demum à ſe manumiſſum teſtatur Simo. Quis autem vſqueadeo ab omni humanitate remotus fuerit, quin æquum cenſeat, quorum non inutilis hero fuit opera, quique cumulate & fide, & beneuolentia ſatisfecerunt, eos aliquem tandem è ſeruitio miniſterioque fideli fructum atque operæpretiũ referre? [In memoria habeo) Grati erga bene meritos eſſe debemus, neque obliuiſci vnquam acceptorum beneficiorum. Vt enim ingratitudo vitia in ſe omnia complectitur (ob quod rectiſſime, veriſſimeq; ille, Dixeris maledicta cuncta, cum ingratũ hominem

Eiuſdem annotationes.

hominem dixeris) ita gratitudo virtus eſt, ſicuti pro Cn. Plancio ait Cic. non ſolum maxima, ſed etiam mater virtutum omnium reliquarum. id, quod ſpeciatim illis, per primam locupletandæ ſententiæ rationem, copioſiſſime declarat, atque adeo autem cur non totum illum de gratitudine locum hic ſubijciam, tam præclarum videlicet, tamque vtilem, ſemperque memoria tenendũ? Sic igitur ille ad verbum, Etenim iudices cum omnibus virtutibus me affectum eſſe cupiam, tamen nihil eſt, quod malim, q̃ me gratum eſſe, & videri. Hæc eſt.n. vna virtus non ſolum maxima ſed etiam mater virtutum omnium reliquarum. Quid eſt pietas, niſi voluntas grata parentes? qui ſunt boni ciues? qui belli? qui domi de patria bene merentes? niſi qui patriæ beneficia meminerunt? Qui ſancti? qui religionum colentes? niſi qui meritam dijs immortalibus gratiam iuſtis honoribus, & memori mente perſoluunt. Quæ poteſt eſſe iucunditas vitæ, ſublatis amicitijs? quæ porrò amicitia poteſt eſſe inter ingratos? Quis eſt noſtrum liberaliter educatus, cui non educatores cui non magiſtri ſui atque doctores, cui non locus ille mutus, vbi ipſe altus aut doctus eſt, cum grata recordatione in mente verſetur? Cuius opes tantæ eſſe poſſunt, aut vnquam fuerunt quæ ſine multorum amicorum officijs ſtare poſſint? quæ certe, ſublata memoria & gratia, nulla extare poſſunt. Equidem nil tam proprium hominis exiſtimo, quàm non modo beneficio, ſed etiam beneuolentiæ ſignificatione alligari, nihil porrò tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quam committere, vt beneficio, non dicam indignus, ſed victus eſſe videare. Hæc ille. [Nam iſtæc commemoratio Quaſi exprobratio eſt immemoris benefici.) Fugienda eſt immodica beneficij dati commemoratio, q̃ hæc quaſi exprobratio quædam videatur immemoria beneficij. Meminiſſe enim beneficiorum debet, in quem collata ſunt, non commemorare, qui contulit, iuxta illud, χάριν λαβὼν μέμνησο, καὶ δοὺς ἐπιλαθοῦ: Beneficij accepti memor eſto, dati immemor. Quanquam ferenda interim eſt modeſta meritorum ſignificatio potius, quàm commemoratio, vbi quid ab eo, quem beneficio nobis obſtrinximus, petere impetrareque cupimus. Commendat hic igitur ciuilitatem, vrbanitatemque Terent. quæ in quo deſiderata fuerit, eum quiduis potius, quam hominem appelles. Cato:

Officium alterius multis narrare memento:
Atque alijs cum tu benefeceris ipſe, ſileto.

[Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, Soſia, Liberius viuendi fuit poteſtas: [Si liberius viuendi poteſtas eſt adultis, quique iã ex ephebis exceſſerint, danda nimirum ſedulo opera eſt parentibus, vt in rudibus adhuc annis, & à teneris, vt aiunt, vnguiculis recte Chriſtianæque inſtituant filios. Nam quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem Teſta diu, quemadmodum canit Horat. Solomon, Si inſtitueris, inquit, adoleſcentem in via ſua, in eadẽ & ſenex perſeuerabit. [Nam antea Qui ſcire poſſes, aut ingenium noſcere, Dum ætas, metus, magiſter prohibebant?) Veriſſima ſententia, ſi quidem & verecundia quædam ea in ætate, deinde & formido pœnæ, ad hæc magiſtri metus obſtat, quo minus ſeſe ſtatim exerat, proferatq́; puerorum indoles. Hinc & noſtris etiamnum temporibus dicitur vulgo, In abſentia magiſtri ſpectatur probitas diſcipuli. Propterea adhibẽdi ſunt pueris ſui pædagogi, & (vt vere grauiterque cecinit Bapt. Mantuanus.)

Eſt opus ardentem frenis arcere iuuentam,
Nec ſinere in mores luxuriare malos.

Philolaches adoleſcens, apud Plaut. in Moſt. Nam ego, inquit, ad id frugi vſque & probus fui, in fabrorum poteſtate dum fui. Poſtea quam immigraui in ingenium meum, perdidi operam fabrorum. Apud eundem in Bacchid. Piſtoclerus adultiore iam ætate ad pædagogum magiſtrum ſuum Lydum ab amore turpi dehortantem, Iam, inquit, exceſſit mihi ætas ex magiſtratu tuo. [Vt animum ad aliquod ſtudium adiungant, aut equos Alere, aut canes ad venandum, aut ad philoſophos:) Horat. in Arte Poëtica in eandem hanc ſententiam:

Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibusq́; & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.

Ex vſu Reip. Chriſtianæ fuerit, ita adoleſcentes, ſimulatque ex ephebis exceſſerint, cõſueſacere, vt nucibus, quod aiunt, relictis (hoc eſt, poſthabitis nugis illis puerilibus, omiſſisque & canibus ceterisque id genus, quibus ea gaudet ętas, ineptijs) philoſophię grauioribusq́; diſciplinis iam vacent, animumque ad honeſtiora ſemper ſtudia adiũgant, neque aut domi totos dies ocioſi deſideant, aut cum æqualibus tempus, rebus impertiendum melioribus, alea, luſibus, comeſſationibus, alijsque præterea id genus ſtudijs inhoneſtis (cuiuſmodi profectò minime hominem decẽt Chriſtianum) ſine fruge inutiliterque tranſigant. Nam vt ſanè apud Ethnicos olim liberior fuerit adoleſcentia, eique ſemper ætati aliquid ſit datum: non idem tamen licuerit hominibus è religione Chriſtianis, quorum eſt id ſedulo, proque virili parte dare operam, vt adoleſcentia, optima ætatis pars, qua nec accommodatior vlla ad diſcendam pietatem, nec ad amplectenda literarum ſtudia idonea magis, quam optime, ac maximo omnino cũ fructu tranſigatur. [Ne (Quid Nimis.) Modum omnibus in rebus ſeruandum eſſe, docet Græce μηδὲν ἄγαν. Hinc & Horat.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra citraq́; nequit conſiſtere rectum.

Et Phocylides, πάντων μέτρον ἄριστον. Et Plaut. Modus omnibus in rebus optimus eſt. In Prouerbium: Ne quid nimis. [Sic vita erat: facile omnes perferre, ac pati: Cum quibus erat) Moroſitatem fugiendam eſſe docet, & in ciuilitatem, neque pręfractos eſſe nimium, & difficiles, ſuique, vt ita dicam, capitis, ſed alijs ſemper concedere, aliorumque mores ſua tolerare modeſtia adoleſcentes debere. Neque .n. eſt quidquam, quod perinde hominẽ commendet, ac morum facilitas, & poſſe quadam ingenij dexteritate cum quibuſuis congruere, atque alienis ſemper moribus obſecundare. [Eorum obſequi ſtudijs,) Diſce à Pamphilo te alienis attemperare moribus, & ſerijs pariter ac iocis eſſe accommodatus, ne communi ſenſu carere dicare, vtque iure omnium horarum homo appellari merearis: breuiter, vt Polypus ſe quibuſuis locis, ita tu te, quatenus ſinit honeſtas, quorumlibet moribus, ingenijsque accommodato. [Aduerſus nemini, Nunquã præponens ſe alijs.) Arrogantiam, faſtumque ſiue animi elationem vitandam eſſe docet: nihil.n. deteſtabilius, nihil inviſum magis dijs iuxta atque hominibus, quam ſuperbia, ac cæcus ſui amor quæ φιλαυτία dicitur. Paulus quoque in Epiſt. ad Epheſios, vult nos non elatos, tumidosque eſſe, aut feroces, ſed modeſtos, ac manſuetos, ne per faſtum alius alium deſpiciat. néue grauentur ſibi Chriſtiani viciſſim cedere. & Iſocrates Demonicũ ſuum monet, vt ſe comem præbeat ijs, quibus cum conuerſatur, & non inſolentem, q̃ ſuperborũ faſtum vix ſerui quoque perferant, morum vero comitatẽ cuncti benigniter acceptent, γίγνου, inq. πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ὁμιλητικὸς, ἀλλὰ μὴ σεμνός. τῶν μὲν γὰρ τῶν ὑπερηφάνων ὄγκον μόλις ἂν οἱ δοῦλοι καρτερήσειαν, τῶν δὲ τῶν ὁμιλητικῶν τρόπον οἱ πάντες ἡδέως ὑποφέρουσιν. [Obſequium Amicos, veritas odium parit.) Senarius hic non admonet, quid oporteat fieri, ſed quid vulgo fiat, oſtendit. Vulgaria .n. amicitia conſtat obſequijs, nam inuicem cõniuere ad familiarium vitia hæc res & iungit, iunctos & ſeruat amicos. At inter veros amicos nihil eſt, veritate iucundius, modo abſit aſperitas agreſtis, & incõcinna, grauisque, vt ait Horat. Non probari vero ſententiam hanc poëtæ, ſatis indicat, cum ait: Namque hoc tempore.i. his corruptis moribus. Vide in Chiliadib. Cic. de Amic. Monendi, inquit, amici ſæpe ſunt, & obiurgandi, & hęc accipienda amice, cum beneuole fiunt. Sed neſcio quo modo verum eſt, quod in Andria familiaris meus Terent. dixit: Obſequium amicos, veritas odium parit. Moleſta veritas eſt, ſi quidem ex ea naſcitur odium, quod eſt venenum amicitię, ſed obſequium multo moleſtius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum ferri ſinit. Maxima autem culpa in eo eſt, qui & veritatem aſpernatur, & in fraudem obſequio impellitur. Omnis igitur hæc in re habenda ratio, & diligentia eſt, primum, vt monitio acerbitate, deinde vt obiurgatio contumelia careat. In obſequio autem (quoniam Terentiano verbo libenter vtimur) comitas adſit, aſſentatio vitiorum adiutrix procul amoueatur, quæ non modo amico, ſed ne libero quidem digna eſt. Hæc ille. Cato:

Vincere cum poſſis interdum cede ſodali:
Obſequio quoniam dulces retinentur amici.

[Inopia & cognatorum negligentia Coacta,) Maxima igitur habenda eſt ratio teneræ ætatis vel à parentibus, vel à cognatis, ne inopia, atque egeſtate cogatur mali aliquid facinoris perpetrare, furari, proſtituere pudicitiam &c. Inde.n. Chryſidi occaſio, excuſatioque delinquẽdi, q̃ & inops eſſet, & deſerta à cognatis, facultas vero, q̃ & iuuenis, & formoſa, quæ tamen inter illa primum pudice vitam, nec id ſolum, ſed & parce, & duriter agebat, lana ac tela victum quæritans, vt obſtinatio iucundi pudoris perſpici poſſit. [Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.) Recte Soſia veretur, ne quid Chryſis apportet mali, puella videlicet tũ eximia forma, tum ætate integra, & cum hæc in viciniam commigraſſet erat modis omnibus obſeruandus Pamphilus, ne, qđ fieri ſolent, peregrinæ caperetur amore, qua in re non ſatis prudens prouidusque fuiſſe videtur Simo. [Sed poſtquam amans acceſſit,

acceſſit precium pollicens) Probat erat Chryſis,vitamque pudice,parce,ac duriter agebat, nimirum lana, & tela victum quæritans, ſed quo illa probior erat, hoc maior adhibenda fuerat cura,ne adoleſcentum ad ipſam cõmeantium cõmercio corrumperetur. Notum enim,quid bonis moribus officiant conſortia improborum,quantumque calamitatis pijs mentibus adferant,præſertim cum, ſicut idem mox ſubdit, ingenium omnium hominũ à labore procliue ſit ad libidinem. [Accepit conditionem) Nemo repente fit turpiſſimus, iuxta Satyrographi ſententiam: ſed ſenſim,ac velut per gradus quoſdam, ita Chryſis paulatim velut gradibus incipit labaſcere, poſtquam amans acceſſit ad iuuenẽ, precium pollicens ad inopem,non primo tamen congreſſu victa eſt,ſed vnus,& item alter,quod iam conſequens erat, vt diceret Simo proieciſſe eam pudorem. Quanta id cura mollijt,vt culpã eam cum omnibus cõmunicaret,diceretque, Ita vt ingenium eſt omnium hominum,à labore procliue ad libidinem. quod tamẽ cunctatoris eſt ſignum, primum accepit conditionem, tum iam demum quæſtum occipit. Hæc ferè in ſecundo de inuentione dialectica Rodol. cap. xvj. vbi totum hunc locum pulcherrime tractat. Qui tum illam amabant,forte,ita vt fit,filium Perduxere illuc ſecum,vt vna eſſet, meum. Solomon, Fili ſi te inuitauerint,nequit,peccatores,ne obſequaris. Idem monet,non eſſe accedendum ad fores ædium ſcorti. Sumus Chriſtiani hac in re vel ipſis Ethnicis negligentiores,minusque circunſpecti. [Egomet continuo mecum,certe captus eſt, habet) Recte quidem Simo,at interim debuiſſet abſtrahere filium à commercio,familiaritateque amantium,ac illud animo ſecum cogitare, qui tangat picem,eum inquinari, quemadmodum ille ait Agapetus ad Iuſtinianum Cæſarem: ἀεὶ συμφέρειν ὑπολαμβάνω τὸ φεύγειν τὴν τῶν κακῶν συνδιατριβήν· ὁ γὰρ ὁμιλῶν πονηροῖς ἀνθρώποις πονηρεύσεται. ὁ μὲν φεύγων ... ὁ δὲ τοῖς ἀγαθοῖς συνδιάγων μιμεῖται τῶν καλῶν ἐπιτηδεύματα ... τῶν κακῶν ἐκτραπήσεται. Nos in carmine quodam ita inter cetera de fugienda improborum conſuetudine.

Tacta nigram fundit metuendo flamine virus
Torpedo. atque ſimul pigra venena vadis,
Sic contacta leui quoque conſuetudine, longè
Morum afflat peſtem noxia turba malam,
Conuictuque breui, minimoque intercedat vſu
Ocyus, vt tacta ſæua aconita ſuo.

[Enimuero ſpectatum ſatis Putabam, & magnum exemplum continentiæ) Recte & hoc Simo,nam vt ait idem, Qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi,neque cõmouetur animus in ea re tamen, ſcias poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum. Sed adde non recte interim agere ipſum, qui patiatur gnatum amantium conſuetudine vti,cum talia ferè quiſque fiat. qualium vtitur conſuetudine,ob quod Solomon, Qui cum ſapientibus, inquit,verſatur, ſapiens erit, at ſtultorum ſocius male habebit. Huc pertinet fabella Aeſopica de Carbonario & Fullone, monens videlicet,vt cum inculpatis ambulemus,& ſceleratorum hominum conſortia,ceu peſtem quandam,deuitemus. Talia enim quiſque euadit quibus cum conuerſatur: &,malus fere fit,quiſquis malis conmixerit,quemadmodum & Græcus teſtatur Senarius, Κακοῖς ὁμιλῶν καὐτὸς ἐκβήσῃ κακός. Cum id mihi placebat tum vno ore oẽs omnia Bona dicere,& laudare fortunas meas. [Qui gnatum haberem tali ingenio præditum) Laudantur parentes,quibus probi,recteque inſtituti ſunt filij. Adde, Deo,nihil perinde gratum eſſe,nihil placere æque, ac rectam puerorũ educationem,nec alia re Heli ſacerdos offendit Deum, q̃ ob vitia liberorum. Proinde ſtudeant, denique modis omnibus operam Chriſtiani,vt filios iam inde ab ipſis incunabulis ad pietatẽ inſtituant Chriſtianam,& ab omni malorum contagio arceant. Damnantur enim ob filiorum delicta parentes,ſi peccantes non correxerint. [Hac fama impulſus Chremes, Vltro ad me venit) Vide, quæſo, quid vitæ faciat integritas: ſi quidem hac vna impulſus Chremes,vltro etiam ad Simonem venit,eius filio (cuius de eximia probitate ex alijs audierat) vnicam gnatam ſuam idque non ſine dote ſumma,vxorem daturus. Eſt autem prudentis circumſpectique patris,filiæ ſuæ meritum q̃ maxima cura,Chremetis huius exemplo,vnum aliquem è multis optimum, quique egregiæ,ſpectatæque ſit integritatis,deligere: neque quemuis temere oblatum,reperiundoque generum aſciſcere: qua in re vtinã paulò diligentiores eſſent parentes. [Perculſit illico animum) Sed ſero,iuxta prouerbium,ſapiunt Phryges. Mirum ſanè, neminem veterum grãmaticorum huius mentionem præteriti facere,ac recentiorum quidem quenquam. Sunt exemplaria,quæ habeant percuſſit: quo modo & Donatus ipſe legiſſe videtur. Apud Lucanum tamen in ij. Pharſaliæ, ſi modo nulla Illic ſubeſt menda,legitur hoc præteritum,vbi canit:

At non magnanimi perculſit pectora Bruti
Terror,& in tanta pauidi formidine motus.

Pars populi lugentis erat. Hæc monui, quo alijs quibus plus ocij eſt, diligentius inquirendi anſam præberem. [Venit Chremes poſtridie ad me, clamitans, Indignum facinus comperiſſe) Animaduerte prudentiam Chremetis, qui filiam dare noluerit aliam amanti Pamphilo,& in alio occupato amore, videlicet in ſeditionem, atque incertas nuptias. Obſeruent hoc in locandis filiabus parentes,ne cui eas,qui habeat alibi animum amori deditum, deſpondeant. [Sine nunc meo me viuere interea modo) Vtinam, vtinam non eſſent & inter Chriſtianos, qui perinde vt Simo ſuos educent liberos,qui a peruerſorum eos abſtrahere cõſuetudine negligant,qui denique ſinant præcipites in quæuis vitia impune prolabi,& quę ſuo cuique animo libitum eſt,facere. Recte ait Solomon, ſtultitiam agnatam eſſe cordi adoleſcentis, virgam vero caſtigatricem eximere eam. Quo nimirum innuit Solomon pueritiam per pædagogiam coërcendam eſſe, neque debere eam ſuo viuere modo. Proinde ita idem monet, Neceſſes caſtigare adoleſcentem: ſi percuſſeris eum virga,non morietur,ſi virga uerberaueris,ex inferis animam eius eripies. Idem, Caſtiga,inquit,filium tuum dum ſpes eſt,fore vt corrigatur. Qui abſtinet uirgam, odit filium ſuum: qui uero amat eum, quærit, ut erudiatur. Idem, Virga, inquit, & obiurgatio affert ſapientiam: at puer qui non coërcetur, pudefacit matrem ſuam. Idẽ, Si caſtigaueris filium,iucundus erit tibi & afferet animæ tuæ delicias. Cic. quoque monet in primo Offic. ineuntis ætatis inſcitiam ſenum eſſe prudentia regendam, maximeque hanc ætatem à libidinibus arcendam, exercendamque eſſe in labore, patientiaque & animi,& corporis. [Mala mens, malus animus) Si arbor mala fuerit, qui poſſunt fructus eſſe boni? οὐ γάρ ἐστι δένδρον καλὸν ποιοῦν καρπὸν σαπρόν, οὐδὲ δένδρον σαπρὸν ποιοῦν καρπὸν καλόν. quemadmodum in Euangelio ait Chriſtus, vt recte collegerit Simo, Dauum nihil non perperam, ac ſecus quam ipſe velit agere,quòd eius mala ſit mens, malus animus, πάντα γὰρ ἔσωθεν ἔργα χειρὶ γίγνεται.

POſtquam re emi à paruulo) A paruulo,vel à paruulis idem eſt quod à prima,vel ab ineunte adoleſcentia, ab adoleſcentulo, à pueritia, à iuuenta, à puero ab ineunte ætate, ab initio ætatis, à prima ætate, à primis temporibus ætatis, ab infante, à cunalibus,vel incunabulis, à tenero, à teneris, à teneris vnguiculis. Quas omnes locutiones tanquam bene elegantes annotauimus, & exemplis claſſicorum auctorum probauimus in ſecundo Tomo noſtrorum Commentariorum linguæ Latinæ, Colũ. 158. [Propterea quod) Id eſt quia, vel qm̃. Quæ locutio rudis quibuſdam videri poteſt: hanc tñ ſæpe vſurpant Latini. Cic. in Famil. Cum eſſem ocioſus in Tuſculano, propterea ꝙ diſcipulos obuiam miſeram,&c. Ibidem. Genus hoc conſolationis acerbum eſt, propterea ꝙ,&c. Idem pro Roſcio Amer. Mandati iudicium eſt conſtitutum non minus turpe, q̃ furti propterea ꝙ quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus, in ijs operæ noſtræ vicaria fides amicorum ſupponitur. [In memoria habeo) In memoria habere elegans eſt,pro recordari,vel memoria tenere, aut retinere. Pro in memoria habeo,vel memoria teneo, poſſumus etiam dicere In memoria mihi eſt. Cic. pro Scyl. Niſi forte veriſimile eſt, Scyllæ nomen in memoria Caſſio non fuiſſe. [Haud muto factum) Id eſt, non mei me facti pœnitet: vel factum id à me non ægre fero. [Id gratum fuiſſe aduerſum te) Nouum eſt, pro gratum tibi fuiſſe,vel accidiſſe. [Poſtquam exceſſit ex ephebis) Ephebus dicitur, qui ad pubertatis annos peruenit. [Vnde dicimus excedere ex ephebis, cum grandiores facti ſumus Hãc locutionem vſurpauit Cic. poſt Terent. in oratione pro Archia Poëta. [Plerique omnes) Locutio eſt idem ſignificans, quod omnes,vel maxima ex parte. Et ex ijs eſt,quæ ab Antiquis geminabantur,vt,plus ſatis,pro ſatis, Id aliquanto fuſius Donatus exponit. [Animũ ad aliquod ſtudium adiungant.) Cum hac locutione conuenit, quod ſupra annotauimus .ſ. animum appellere ad aliquid,pro ſe conferre ad aliquid, aut operam dare, vel ſtudere rei alicui. Nonnihil tamẽ vehementius, & affectatius ſignificat animum adiungere. [Nihil egregie ſtudebat) Studere triplicem habet apud Latinos vſum. Iungitur enim vulgo cum datiuo: ſed ne tunc quidem maxima elegantia vacuum eſt,cum ad perſonam refertur,vt, nemo niſi perditus,atque profligatus Catilinæ ſtudebat. i. Catilinam,vel Catilinæ partes ſequebatur. Alius eſt huius verbi vſus, cum accuſatiuo iungitur: tuncque ſignificat aliquid omni animi impetu cupere, & cum ſingulari affectus deſiderio

DOLE. *obſeruationes.*

proſequi. Iungitur etiam eleganter cum infinitiuo alius verbi. Quòd vero viſitate accuſatiuum admittat, planum facient exempla ſequentia. Cic. Famil. vj. Nemo eſt tam afflictus, qui, ſi nihil aliud ſtudeat, niſi id, quod agit, non poſſit nauare aliquid, & efficere. Idem poſt reditũ in Senatu. Cum vero literas ſtudere incipit, & Helluo immanis cũ Græculis philoſophari, tũ eſt Epicureus, nõ penitus illi diſciplinæ. quæcunque eſt, deditus, ſed captus vno verbo voluptatis. Idem Phil. vj. Vnum omnes ſentitis, vnum oẽs ſtudetis. Præter id in hoc, Terentij loco annotandum eſt egregie poni pro valde, vel nimis. Sic dñt Latini egregie carum. egregie munitum oppidum: egregie inſtructam, & armatã claſſem: egregie ad miſeriam natum, egregie cordatum, vel ſoetem vitum: egregie fidelem ſeruum, egregie ſubtilem ſcriptorẽ, egregie fortem, & bonum imperatorem. Quæ locutiones partim à Cicerone, partim à Cęſare, partim à Liuio, partim ab ipſo Terentio vſurpantur. [Non iniuria) Iniuria in ablatiuo pro abs re, elegans eſt locutio. Et id fit cum negatione præcedente ſe cè ſemper: aliqñ tñ ſine negatione. Cic. ad Q. F. Hoc horret Milo, nec iniuria. Idẽ in Catil. Or. j. Si me meis ciuibus iniuria ſuſpectum tam grauiter, atque inſenſum viderem, carere me aſpectu ciuium, quam infeſtis oculis omnium conſpici mallem. [Sic vita erat) illi conſtituta, ſup. vel comparata, vel ſic vitam ſuam inſtituerat, vt facile oẽs perferret, & pateretur. Hoc loquendi modo vtitur Cic. pro Roſc. Amer. Sic, inquit, vita hominum eſt, vt nemo ad maleficium ſine cauſa accedat. Id eſt, ſic homines ſunt, vel ſic facti ſunt. [Sapienter vitam inſtituit) Pro vitam dirigit. Cic pro Mur. Primum M. Catoni vitam ad certam rationis normam dirigenti, diligentiſſime perpendenti momenta officiorum omnium, de officio meo rñdebo. [Veritas odium parit.) Quæ propria ſit pariẽdi ſignificatio, notius eſt, q̃ quod ea poni debeat. Tranſlate vero accipitur pro acquirere afferre, gignere. Et ſic parere odium, eſt odium afferre, vel gignere. [Ætate integra) .i. vt dicitur, in flore iuuenilis ætatis, vel florente ſua ætate, & forma. [Vitã agebat) Sic ſæpe loquitur Cic. vt cum dicit vitam alicuius honeſtiſſime ſanctiſſime, aut laudatiſſime actam, vel vitam in ſolitudine agere. Pro re vero elegantia ſunt, quæ hic vſurpat Terentius, aduerbia: vitam ſ. pudice, parce, ac duriter agere. Non aũt vitam agere ſemper dicunt Latini, ſed etiam vitam degere, vitam vel vita viuere, vitam traducere. [Lana, ac tela victum quæritans) Victus verbo continentur, quæ eſui, potui, cultuique corporis, quæque ad viuendum homini ſunt neceſſaria. Victum vero quærere, aut quæritare reliqua, elegans eſt locutio. [A labore procliuo ad libidinem) Id eſt, labore poſthabito libidinem ſequitur, vel ſe libidini dedit. Non aũt hæc locutio Terentij ſine tranſlatione eſt. Nam proprie locus procliuis dicitur, qui inclinatus eſt, & in imum pẽdet. Sed per tranſlationem pro prono, vel pro penſo, aut facili procliue Latini vſurpant, ꝙ ſ. minori labore, ſcitius deſcendamus, quam aſcendamus. Et ſic per tranſlationem dicunt Latini aliquem procliuem ad morbos: procliue ingenium ad libidinem, aliquid procliue dictu, & in procliui eſſe, pro in promptu eſſe, aut facile eſſe. Terent. Id faciam, in procliui quod eſt, per me ſteriſſe vt credat. Ponitur item procliuiter pro facile, & item procliuitas pro facili, & prompta occaſione Cic. iiij. Tuſc. Atque hæc aliorum ad alios morbos procliuitas late patet. [Accepit conditionem) Scilicet ad oblatam ab amatoribus conditionem acceſſit, vel deſcendit. Etenim pro conditionem accipere dixit Cicero ad conditionem accedere, vel deſcendere, vel conditionem ſequi, aut conditionem vti, vel ad conditionem depaciſci. De quibus loquendi formis exempla tibi ſuggeret Secundus Tomus noſtrorum Cõmentariorum linguæ Latinæ. [Deinde quæſtum occipit) Supple facere. Quæ locutio venuſta eſt pro lucrari, vel lucrum facere. Cic. in Verr. Act. V. Cum ſenſerit illum maximos quæſtus, prædaſque feciſſe, intelliget ſecum actum peſſime. Quod autem ad occipit pertinet, compoſitum eſt ab hoc, & cœpi verbo defectiuo, ponitur que pro incipere. Non tamen defectiuum eſt, nam in omnibus perſonis, & tpibus eo vti poſſumus. Titus Liuius ab Vrb. cond. lib. j. Agere porro occœpit. Idem ab vrb. cond. lib. 4. Decembri menſe ſummo patrum ſtudio L. Quintius Cincinnatus pater Cæſonis Conſul creatur, qui Magiſtratum ſtatim occiperet. [Egomet continuo mecum, certe captus eſt, habet) Ineſt in his locutionibus elegans verborum eclipſis. Vt, egomet continuo mecum, ſupple cogitabam, vel ratiocinabar. Captus eſt, ſupple amore. i. amore Chryſidis irretitus eſt. habet, ſupple, Chryſis filium meũ amatorem. Vel, Pamphilus animum nimis beneuolum in Chryſidem habet. Vel expone habet, pro ſauciatus eſt amore. [Obſeruabam mane illorum ſeruulos.) Obſeruo duo ſignificat. Vnum eſt, quod cuſtodio aliquid oculis, animoq; in modum ſpeculatoris, ne nos ſilentio, tacitoq; prætereat, vt, obſerua, tranſeuntis, obſerua filium, obſerua Dauum, quid agat, quid loquatur, quaſi cuſtodi, & annota. Et hinc fit obſeruatio, quaſi annotatio, & animaduerſio. Item obſeruo, non ſpeculantis modo, ſed admirantis, venerantiſque, & id tantum in homines, non in res, quoties quem vel virtute, vel dignitate excellentem ſuſpicimus, & colimus. Vnde fit obſeruantia, quæ eſt veneratio quædam & honoris exhibitio. [Quis heri Chryſidem habuit?) Pro quis heri cum Chryſide rem habuit? Vel, quis heri cum Chryſide cubuit? [illi id erat nomen,) Id eſt eo erat nomine, vel ſic vocabatur. [Teneo,) Id eſt intelligo, vel ſcio. In qua ſignificatione elegans eſt. Hic vero ſine caſu expreſſo eſt, ſed tñ pro intelligentiã habere, caſum ferè ſemper admittit. Cic. Fam. ix Sic video philoſophis placuiſſe ijs, qui mihi ſoli videntur vim virtutis tenere. Quàm multa de hoc verbo ſcribamus, vide in primo, & ſecundo Tomo noſtrorum Cõmentariorum linguæ Latinæ. [Symbolũ dedit) Symbolum aliqñ collatio dicitur, hoc eſt quod plures cõferunt in vnum, ita vt cœna illa dicatur collatio, in quam compa candam plures aliquid contulerunt. Dicitur præterea ſymbolum indicium, & ſignum, vt, anulus. In prima aũt ſignificatione hoc loco ſumitur. [Qui cum ingenijs conflictatur) Conflictari aliquando deponens, aliqñ paſſiuum eſt. Cum paſſiuum eſt. pro concuti, iactari, vexari, aut atteri ponitur, vt conflictari moleſtijs apud Cic. in Famil. Et ad Heren. Homines multis, & magnis incõmodis conflictantur propter immenſam pecuniæ cupiditatẽ. Et de Legibus, Non eadem ſuperſtitione, qua ceterę gentes, conflictantur. Cum deponens eſt, pro contendere, vel confligere ponitur, vel pro pugnare. Cic. de Aruſp. reſpon. Cum his conflictari, & pro patriæ ſalute quotidie dimicare, erat omnino moleſtũ. [Modum habere) Habere modum res dicitur, vel perſona. Res, cum certos quoſdam modi, & rationis velut cancellos circunſcriptos habet, quos temere, inconſulteque prætergredi non licet, aut eum modum quendam ſeruari poſtulat. Perſona vero, cum modum in re aliqua tenet. Cic. pro Cluent. In quo iudicio non modus eſt habitus, non conſuetudo ſeruata. Idem de Sen. Habet Natura vt aliarum rerum omnium, ſic viuendi modum. Idem de Finib. Ergo & auarus erit, ſed finite, & adulter, ſed habebit modum. De modi ſignificationibus, & locutionibus per multis plura, vide in Secundo Tomo noſtrorum Commentariorum. [Vno ore omnes) Non minus diligenter oris ſignificationes, & locutiones tractatas in Primo, & Secundo Tomo noſtrorum Cõmentariorum reperies, q̃ proximæ dictionis. Quare hic tantum dicam, vno ore idem eſſe, quod vna voce, vel vno conſenſu, ſine controuerſia, & id tranſlate. [Tali ingenio præditum) A latinis accipitur præditus pro affecto, ornato, decorato, inſtructo, aucto, amplificato, cumulato. In malam vero partem cum ſumitur, poni ſolet pro perdito, vel contaminato. Hoc autem Terentij loco videtur redundare. Nam ſi detrahatur, nihilominus perfecta erit locutio, & ſenſus. Sed id poſtulauit ratio carminis. Tu, q̃ diligenter, & plene præditi ſignificationes, & vſum tractauerimus, in Secundo Tomo noſtrorum Commentariorum videto. [Hic nuptijs dictus eſt dies) Diẽ dicere non ſemper ad rem forenſem pertinet, ſed etiam ſæpe extra forum eſt. Eſt enim diem dicere, idem quod conſtituere. Cic. in Verr. Act. iij. Opus in acceptum retulit, quadriennio poſtquam diem operi dixerat. Cæſar de Bel. Gal. j Omnibus rebus ad profectionẽ comparatis diem dicunt, qua die ad ripam Rhodani omnes conueniant, Id eſt diem conſtituunt, & præfiniunt. Pro diem dicere, apud Cic. legitur diem dare ad Att. j. Tulliola, inquit, tibi diẽ dat, ſponſorem appellat, Id eſt ſponſionis præſtandæ, & fidei liberandæ diem tibi dicit, atque conſtituit, tuaque fide nititur, ꝙ ſpoponderis. ſ. ꝙ ſpopondiſti, à te ſperat, & expectat. Præterea obſeruandum eſt, diem dare duplici ſignificato dici. Interdum eſt enim permittentia, interdum conſumentis. Permittentis ſic. Cic. de Nat. Deor. iij. Sed quoniam adueſperaſcit, dabis diem nobis aliquem, ut contra iſtum dicamus. Conſumentis ſic. Cic. ad Att. Nam Neſtorio dandi ſunt dies, Id eſt aliquot dies apud Veſtorium nobis commorandum eſt. [Cur non uere fiant) Facere nuptias, pro celebrare, eadem loquendi proprietate dicunt Latini, qua funus, uel rem diuinam facere, & pleraque alia, quæ in actione poſita ſunt. [Curabat una funus,) Id eſt funeri Chryſidis operam dabat. Curare autem funus eo modo dicitur, quo curare ludos. Atque quàm uario ſit uſu hoc uerbum curare, uide in Primo Tomo noſtrorum Commentariorum. Præterea ut credas elegans eſſe funeri operam dare pro funus curare, ſic loquitur Cic. Fam. x v. Ibi Pyliam uidi, uenerat enim in funus,

in funus,cui funeri ego quoque operam dabam. Eadem penè ſignificatione eſt funus facere. Quod loquendi genus poſuerunt antiqui Latini pro mortem inferre, vt apud Plaut. in Aſinaria, Acerbum funus facies filiæ,ſi te carendum eſt. Funus item facere,ut prius diximus,vſurparunt recentiores pro funus celebrare. Cic.pro Cluent. Mater ibi de integro funus iam ſepulto filio fecit. Seruius Sulpitius Cic. Fam. iiij. Ibi pro ea copia quæ Athenis erat, funus ei ſatis amplum faciendum curaui. [In funus prodeo) Mira loquendi proprietas, & rem ipſam apprime deſignans. Vbi enim ad funus ducendum conuenimus in locum aliquem,deinde funere elato prodimus, vt ipſum comitemur ad rogum aut ſepulcrum. [Effertur) Efferendi varias ſignificationes eſſe conſtat, ſed ea hic tantum exempla dabuntur, quæ ad funus pertinent. Efferre autem hinc tractum quidam exiſtimant, vt efferri cadauer dicatur, cum celebratur funus, vel dum ſepelitur, quaſi extra domum ferri. Efferri etiam dicitur, quaſi prouehi,& extolli,qm̃ cum pompa ferri ſolebat,humeris clarorum virorum feretro ſuppoſitis. Cic. Phil. ix. Placuit,eum quam ampliſſime ſupremo ſuo die efferri. Idem,Cum efferretur magna frequentia. Tit. Liu.ab Vrb. cond. lib. xj. Nihil aliud ad eum nuncium à propoſito auerſus erat,q̃ vt cadauer efferri iuberet. [Vt nihil ſupra) Hæc locutio rei abſolutionem, perfectionemque deſignat. In qua quidem locutione vel ſubticetur,vel exprimitur verbum rei conueniens. Cic. in Fam. Piſonis amor in nos tantus eſt, vt nihil ſupra poſſit eſſe. Idem ad Attic. vj. Dialogos abſolui,neſcio quàm bene, ſed ita accurate, ut nihil poſſit ſupra. [Forma honeſta,& liberali) Exaggeratio eſt ad id,quod ante dixit his verbis, Vultu adeo modeſto,adeo venuſto,vt nihil ſupra. Nunc vocat formam honeſtam, & liberalem. Quod enim modeſtum eſt, pro honeſto habetur. Quod item eſt venuſtum, idem & liberale eſt(idque præcipue in forma, & corporis cultu) ſ. nullis ſordibus inquinatum, qualibus deformes eſſe ſolent ſeruitute preſſi. Quare quam vocat Terentius formam liberalem, ita interpretaberis,vt ſit, qualis liberum corpus decet. Sic vocamus liberales artes,quæ ingenio coluntur, & propterea dignæ ſunt liberis hominibus. Eas tñ Cic. ingenuas appellat,quamuis ſæpe dicat liberalem doctrinam, liberalem eruditionem, & liberale reſponſum, pro ingenuo,& minus diſſimulanter prolato. Item liberales ſumptus, & largum, atque liberale viaticum dicit idem Cic. In ſumma,liberalem formam interpretare pro eleganti,egregia, lepida,non fucis quæſita,non prauis animi affectibus infuſcata. Sæpe enim hæc dictio liberalis,morum eſt. [Perculſit ilico animum) Nimia eſt eorum infantia, atque inepta opinio, qui percellere tantum ad animum pertinere arbitrantur, percutere ad corpus. Quod nihil minus quàm à Latinis ſeruatur,vt exemplis cognoſces, quæ in eam rem congeſſimus in primo Tomo noſtrorum Cõmentariorum,Colum. 258. Quare indifferenter hic legere potes perculſit,aut percuſſit animum. [Funus procedit) In proprijs funeris locutionibus manet Terent. Nam primum cadauer effertur,deinde,qui ferunt,procedunt, denique ad ſepulcrum venitur, & cadauer in ignem conijcitur. Id quod moris erat antiqui. Vulgare vero eſt, & omnibus notum. funus hic poni pro ijs, qui cadauer ferunt, vel elatum comitantur. [Quam familiariter) Legi debet hæc locutio cum accentu admirationis,hoc modo. Quam familiariter? Id quod in exemplaribus à nobis excuſis reperies. [Vitæ qui auxilium tulit) Pro opem tulit, vel auxilio fuit. Cic. de Orat. ij. Sodali meo auxilium ferre non potuiſſem. [Qui dederit damnum,aut malum) Damnum, aut malum dare,elegans eſt, pro damno, vel malo afficere. [Indignum facinus) Indignus,indignitas,importunus,importunitas,voces ſunt vitij,& ſceleris plenæ,quę nunquam ſere ſine quodam ſtomacho atque execratione efferuntur. Eſt enim indignus, vel importunus,quaſi ob vitia,& ſcelera deteſtandus. Cic. pro Quint. Quid hoc iniquius,aut indignius dici,aut commemorari poteſt? [Pro vxore habere) Antea annotauimus, pro ſuis vti, idem eſſe quod loco ſuorum. Similis eſt hic loquendi modus. Nam pro vxore aliquam habere. i. loco vxoris,vel tanquam ductam vxorem. [His rebus finem præſcripſiſti) Præſcribere eſt definire, præfinire,vel præſtituere,aut ante,vel prius ſcribere,aut inſcribere. In cuius verbis ſignificatione vſurpanda multum errant Iuriſconſulti,cũ pro certo temporis ſpatio capiũt,quod vbi præterijt,res, de qua controuerſia ſit,vltra agi non poteſt. Id tñ ſignificatum multum apud illos celebre eſt,ſed non ideo Latinum eſſe conſtat. Tu ita vſurpato,vt antea tradidimus. Vnde eſt præſcribere finem, vel modum,iura,mores,auctoritatem mentem,præſcribere, ut, vel ne, & ſimilia. [Propè adeſt, cum) Id eſt, propè adeſt tempus, quo,&c. [Alieno more) Alieno more, uel alieno modo viuere, idem eſt,quod alterius arbitratu,vel ex alterius præſcripto. Suo more,vel ſuo modo viuere, contrarium eſt loquendi genus Barbari dicunt viuere ad ſuum, vel alterius placitum. [Quis igitur relictus eſt obiurgandi locus?) Id eſt, quæ reliqua eſt obiurgationis occaſio? vel quam aliam iuſtam cauſam ſperas filij obiurgandi? Late autem patet hæc locutio apud Latinos. Relinquere.n. locum interdum eſt admittere,audire,fidem habere,probare,credere,vel eſt occaſionem,aut cauſam præbere, vel argumentum dare,facultatem concedere. Cic. Fam. I. Planè nec precibus noſtris,nec admonitionibus reliquit locum. Idem Famil. iiij. Tuæ ſcientiæ excellenti,ac ſingulari non multo plus, q̃ noſtræ,relictum eſt loci. Idem ad Q. Fr. Nec cui iniquo relinqueremus vituperandi locum. Pro locum relinquere,eleganter dicit idem Cicero locum relictum facere, Phil. xiij. Summos viros miſimus,repudiaſti,nunc in tantam flammam, tamque inueteratam mittamus,cum locum tibi relictum non modo ad pacẽ, ſed ne ad deditionem quidem feceris? Inſuper pro locum relinquere,vel relictum facere dicunt Latini vſitate, locum dare. Cicer. Fam iij. De tuo in me animo ſecus exiſtimandi videris non nihil loci dediſſe. [Vxorem nolit ducere) Vxorem ducere, eſt aliquã in matrimonio habere. Cic. ad Att. Quintus à ducenda vxore ſic abhorret,vt quidquam libero lectulo neget eſſe iucundius. [Ab illo animaduertenda iniuria eſt) Animaduertere pro punire, vel vlciſci,ferè poni ſemper ſolet cum præpoſitione in,& caſu accuſatiuo. Vt animaduertere in aliquem. Sine præpoſitione tamen elegans eſt,vt cum dicimus animaduertere peccata alicuius, pro punire. Cic. in Verr. Ea ſunt animaduertenda peccata, quæ difficillime præcauentur. Sic dicit Terentius animaduertere iniuriam ab aliquo,pro iniuriam inſectari, & vlciſci,& eam quidem nobis ab aliquo illatam. [Nunc id operam do,) Nullum hic locum tenet iſta particula,id,ſed planè redundat. Nam ſi demeretur,nihilominus ſenſus erit perfectus. Sic ſæpe particulas inferciunt Latini,quæ nullius ſint momenti in locutione. [Manibus, pedibusque) Extremum conatum ſignificantes dicimus, Manibus,pedibusque. i. omnibus membris,totis viribus. [Mihi vt incõmodet) Incõmodare eſt incõmodum dare,vel ferre. Cic. pro Quint. Qui nihil alteri ſcientes incõmodant,nihil ipſis iure incõmodi cadere poteſt. [In Pamphilo vt nihil ſit moræ,) Id eſt vt Pamphilus non deneget ſe vxorem ducturum. Moram autem eſſe in aliquo,vel per aliquem elegans eſt loquendi modus. Terent. in Andr. Neque iſtic,neque alibi tibi vſquam erit in mora. Idem: Nunc per hunc nulla eſt mora. [Nunc tuum eſt officium) Tuæ.ſ. partes,tuum munus,oportet te id facere. Cicer. Bruti erit officiũ,occurrere ei. [Has bene vt aſſimules nuptias) Aſſimulare dicimur,quod non eſt. Cic. in Ver act. iiij. Literæ,lituræque omnes aſſimulatæ,expreſſæ,de tabulis in libros transferuntur. Idem pro Cœlio: Is multos fortes viros ſpecie quadã aſſimulatæ familiaritatis tenebat. [Quid cum illo conſilij rapiet) Captare,vel capere conſilium, eſt conſilij rationem inire. Et dicimus capere conſilium rei alicuius,vel de re aliqua,vel à re aliqua. Cic. ad At. iiij. Quid conſilij de omni ſtatu noſtro capiamus te abſente, neſcimus. Idem in Verr. Act. iiij. Capit conſilium de amicorum,& propinquorum ſententia, non adeſſe ad iudicium. Idem contra Rul. Neque enim concionandi poteſtas erat cuiquam,nec conſilij capiendi publici.

IN huius actus verſu xj. ſentiebas triſſyllabon eſſe i, & e, in vnam ſyllabam contractis (quanquam & tertio loco Creticus eſſe poterat, vt in xv. verſu,loco ſecundo, & in xvj verſu, loco primo idem pes.) in xv. verbum fuiſſe,diſſyllabon eſſe,& in xvj. mihi pro mi totum elidi. In xix. primo loco Proceleuſmaticum poni, denique in xxij. eſſe monoſſyllabon Riuius putat. In proximo deinde carmine pro, In hac re te velim, non paulò elegantius legunt alij, te hac in re velim. In tertio deinde carmine Liberius viuendi fuit poteſtas, Roter. o, in viuendi, elidendum exiſtimat, alioqui non conſtitutum carmen, tum fuit monoſſyllabon eſſe, Riuius s, obliterandum putat in liberius, poſtremis vocalibus coaleſcentibus, ita vt primo loco ſit Dactylus. Ego vero quũ ex i,& o,ſiat breuis ſyllaba non video, fuit aũt monoſſyllabon. Idem oſtendit,q̃ poſtea in hac inquam ſcena Scias,eius,ſuæ,ſint monoſſyllaba in his verſibus, Nam qui cum ingenijs conflictatus eiuſmodi, Neque cõmouetur animus in ea re tñ,Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum. Quid ſi fuit tollatur? neque enim minus conſtabit ſententia: cum is, quod præcedit, non referatur ad fuit. Et Donatus ſupplet ei, nulla mentione verbi fuit facta. Itaque,ei data eſt,tam ſuppleri poteſt,abiecto verbo fuit, q̃ ſolum dantiuus ei. Et carmen optime ſe habebit. Sed iudicet lector. Cæterum in hoc verſu, Scias GLAR.

poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum, ego primo loco Bacchiuum conſtituo, & quarto loco Creticum. [Nunquam præponens ſe illis, ita vt facil.) Varia hic eſt lectio. nam quidam legunt, illis, quidam, alijs, quidam vlli. [Si vltima lectio eſſet vera, in ſcanſione nihil eſſet difficultatis, in alteris s, elidendum putant, vt ſic quarto loco Iambus. Quanquam poterat s, manere, & a, in ita, non elidi, ac facilime, per vnum l, legi, vt habet natura eius nominis, geminatum enim ll, per epentheſin eſt. Poteſt & Creticus eſſe loco quarto, qui tollit omnem hanc dubitationem. [Sine inuidia laudem inuenias) Eliditur u, conſonans, & niſi ſit proceleuſmaticus, inuidia fit ſynæreſis. Hæc Doctor. conſimiliter Riuius. Eliditur & eodem modo vt in enimuero, quod ſemper obſeruaſſe Terent. idem ait Riuius. Ego puto hic loco primo eſſe Pæana ſecundùm in enimuero autem Bacchium vbicunque hi Anapæſtum ponunt. [Quid igitur obſtat cur non veſi. [Si quid igitur obſtat, legas, pro Quod obſtat, tum vere expungendum eſſe ait Doct. quod mihi non diſplicet, nam de fieri ſimpliciter quæ ſit. Riuius putat Proceleuſmaticum primo loco eſſe, & verbum fiant, in vnam cõtrahendum ſyllabam, nec quidquam tollendum eſſe Poteſt & Proceleuſmaticus primo loco eſſe, & Bacchius quinto. Porrò in nono hinc verſu Huius diſſyllabum eſt, In X. Mihi diſſyllabum. In xiij. Eius diſſyllabum, quod frequentius monoſyllabum perhibent. [Quæ ibi aderant forte vnam aſpi.) In hoc carmine primo loco ex Tribrachys. In quarto Proceleuſmaticus. [Percuſſit illico animum. at at, hoc) At at Iambus eſt. Ergo h, in hoc, habet vim conſonantis. Vt in illo j. Æn. Poſthabita coluiſſe Samo, hic illius arma, Hic currus fuit. Item in quinto verſu ante hunc Creticus eſt loco quarto. [Satis vehemẽs cauſa ad obiurgandum) Seliditur in ſatis, vt ſuperius, Satis cum periclo. Eſt autem & hoc loco in prima ſede Proceleuſmaticus. [Quis igitur relictus eſt obiurgan.) Ita habẽt vetuſtiores libros, verbũ eſt poſt participium relictus, vt s, elidatur in quis. Doctor. ponit eſt verbum ante participium relictus, & in participio elidit s, literam de ſyllaba ctus. Tertium deinde carmen ita legendum eſt, vt uerbum eſt, ad finem uerſus ueniat. Ea primum ab illo animaduertenda iniuria eſt. Non ut quidam emendarunt temere, Ea primum ab illo eſt animaduertenda iniuria. Hęc in hãc ſcenam diximus, cum plurima dicenda eſſent. Verum cum tot uideam qui ſcribant, obiter duntaxat loca quædam notamus. Nã hoc carmen, Sed qd opus eſt uerbis? Sic eueniat, quod uolo &c. ab Doctor. ante X X. annos nobis expoſitum fuit. Riuius ex Linacro hanc laudem primam Crotino tribuit.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Filij amorem explorat pater, ſimulat futuras nuptias, interminatur Dauo piſtrinum, ſi quid fallacia in ipſis tonaius fuerit nuptijs.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti ſcena Simo à Dauo filij amorem explorat. Idem falſas nuptias vaſre ſimulat, interminando ipſi Dauo, ne quid in ea re fallacia ſtruat. Poſtremo Daui hæſitabunda eſt conſultatio, Pamphilum ne adiuuet, an potius obtemperet hero.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena, ſenex conſilium, quod de celandis nuptijs cæperat, porro exequi pergit.

Partim Senarij, partim Octonarij. Dimeter vnus, quo diſtinctionis cauſa uſus eſt per medium, inquit Priſcianus.

SIMO. DAVVS.

NON dubium eſt quin vxorem nolit filius:
Ita Dauum modo timere ſenſi, vbi nuptias
Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras.
D. Mirabar, hoc ſi ſic abiret; & heri ſemper lenitas,
Verebar, quorſum euaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio vxorem ſuo
Nunquam cuiquam noſtrum verbum fecit, neque id ægre tulit.
S. At nũc faciet, neque, vt opinor, ſine tuo magno malo.
D. Id voluit, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio,
Sperantes iam amoto metu, interea oſcitantes opprimi,
Vt nec eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias:
Aſtute. S. carnufex quæ loquitur? D. herus eſt, neque prę uideram.
S. Daue. D. hem, quid eſt? S. ehodum ad me. D. quid hic volt? S. quid ais? D. qua de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare. D. id populus curat ſcilicet.
S. Hoccine agis, an non? D. ego verò iſtuc. S. ſed nunc ea me exquirere,
Iniqui patris eſt: nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet:
Dum tempus ad eam rem tulit, ſiui animum vt expleret ſuum:
Nunc hæc dies aliam vitam affert, alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo, ſiue æquum eſt, te oro Daue, vt redeat iam in viam.
D. * Hoc quid ſit? S. omnes qui amant, grauiter ſibi dari vxorem ferunt. ** Quid hoc.*
D. Ita aiunt. S. tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum,
Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem plerunque applicat.
D. Non hercle intellego. S. non? hem. D. non: Dauus ſum, non Oedipus,
S. Nempe ergo aperte vis, quæ reſtant, me loqui. D. ſane quidem.
S. Si ſenſero hodie, quicquam in * his te nuptijs ** hiſce.*
Fallaciæ conari, quo fiant minus;
Aut velle in ea re oſtendere, quàm ſis callidus:
Verberibus cæſum te in piſtrinum Daue dedam vſque ad necem,
Ea lege, atque omine, vt, ſi te inde exemerim, ego pro te molam.
* Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem? D. immo callide: ** Quid hoc intellextin'?*
Ita aperte ipſam rem modo locutus: nihil circuitione vſus es.
S. Vbiuis, facilius paſſus ſim, q̃ in hac re, me deludier.
D. Bona verba quæſo. S. irrides? nihil me fallis. ſed dico tibi,
Ne temere facias, neque tu hoc dicas tibi non prædictum. caue.

NON dubium) Narratione iam habita, perſona Soſiæ non erat neceſſaria. ergo ſubſiſtit ſenex, per quem agenda ſunt reliqua. [Non dubium) Ad hoc certius inducitur Simo, vt magis perturbetur inopinata conſenſione Pamphili ad ducendam uxorem, & præterea nihil agat Chremete de tradenda filia, confirmandisq; nuptijs. [Ita modo) Non receſſit de loco ſenex: Sed ſi ergo ante, q̃ cum Soſia loqui cœpiſſet. [Ita modo Dauum timere ſenſi) Argumentũ quod ſupra, ab eo quod noſtri faciunt. [Modo) Ante q̃ cum Soſia loqui cœpiſſet Simo. & Dauus non recte ſcribitur, Dauos ſcribendum, quia nulla litera vocalis gemina tam vnã ſyllabam facit. Sed quia ambiguitas vitanda eſt nominatiui ſingularis, & accuſatiui pluralis, neceſſario pro hac regula, DON.

la, digāma vtimur, & ſcribimus DaFus, ſerFus, corFus. [Mirabar hoc) Hic locus eſt in quo Dauus ſimulatur ſpectatoribus mul ſa geſturus. [Sic ſic) Sic, pro leuiter & negligenter, quod Græci ὡ̃ τως dicūt. ſignificant aūt ὡ̃ τως, ſic, & eſt de his quæ adiuuanda geſtu ſunt, vt Tantillum puerum, &, ſuius non fac ā. [Lenitas) Clementia, facilitas. cui cōtraria, aſperitas & difficultas. [Et he vi ſemperlenitas) An ſemperlenitas, vt ſit ἄπαξ Lucret. Semperflorentis honoris. [Semperlenitas) Ac per hoc ſimulata viſque nūc lenitas: nam nemo in diuerſis actibus ſemper lenis eſt: niſi forte fictus ac ſimulator, & callidus. [Semperlenitas) Sine differētia eſt importunæ lenitas. [Quorſum euaderet) Ad quam partem erūperet. Et euadere, eſt per quancunque difficultatem ad aliqd peruenire. [Verbum fecit) Non dixit litigium, aut rixam, ſed verbum. iſtæ exiguitates, aſſeuerationes dñr. & eum pronunciatione, vt intelligatur, ne verbum quidem. [Neque id ęgre tulit) Hoc eſt ſemper lenitas. [Faciet) Subaudiendum verbum. & eſt Faciet, perſona tertia pro prima. [Faciet) Id eſt, iraſcetur, denunciabit, loquetur. [Sine tuo magno malo,) Id eſt cōminabitur tibi, & minas contemnes, vt ad pœnas peruenias. [Id voluit) Aut abſolute accipiendum Id, aut Id, quo ſic, demonſtratio eſt, vt magis geſtu quam ſenſu intelligatur, vt ſupra diximus. Nec opinantes. ἀφνω. [Duci) Ducere eſt expectatione longi tpis malum prolatare. Vel induci, vt feras in retia. [Falſo gaudio) Velut ex ira, & vitæ ſenis iracundia. [Amoto metu) Iſta ſingula ſunt, & amoto metu, ſic dixit, quaſi metus ſit corpus brutū, quod cum molimine mouetur. [Oſcitantes,) Oſcitatio eſt animi ocium & ſecuritas. dictum ab ore ciendo.i. cōmouendo. Oſcitantes, ſecuri, vel nihil prouidentes. [Cogitandi ad diſturbandas) Miranda locutio, vt ſi dicas, Cogitat ad dicendum. [Aſtute) Hoc & geſtu, & vultu ſeruili, & cum agitatione capitis dixit. [Carnifex) Aut excarnificans dominum, aut ipſe dignus carnifice vt caro fiat.i. lanietur. Lucilius. Carcer vix carcere dignus. [Neque præuideram) Præuidentia duplex eſt: aut.n. animo, aut oculis præuidemus. [Hem) Quaſi correptio totius corporis. [Ehodum) Nutus eſt, intentionē animaduertionemque depoſcens eius cū quo vult loqui. [Ehodum) Dum παρέλκον eſt hoc loco. [Quid hic eſt?) More ſeruili, & vernali geſtu, ſic enim vocati a dñis, ſecum vultuoſe agunt. [Quæ de re?) Negatus eim habet hæc interrogatio. plus eſt enim qua de re, quam nihil. [Rogas?) Hoc cum interrogatione indignātis. [Meum gnatū rumor eſt amare) Mire apud ſeruum diſſimulat, id quod iam probauit. [Meum gnatum rumor eſt amare) Grauiter, conſtanterque ſenex nondum ſe fatetur credere: nec verum ſcire, ne amittat vim eindicatum ſi reſcierit. [Id populus curat ſcilicet) Quia rumigeratio populi eſt, ſed hoc aduerſus ab illo contumaciter. Sic Virgilius, Scilicet is ſuperis labor eſt. Scilicet, ſemper cum εἰρωνείᾳ ponitur. [Hoccine agis) Agis.i. audis. Alibi ſic, Hoc age amabo. Plaut. vos hoc agite. Spectat pronuncians ſimul demonſtratiue, veluti aūr ſuam tangens. [Iſtuc) Deeſt ago, eel audio. [Iniqui patris eſt) Iniqui eſt, ſi nunc eſſe quærete actus liberos adoleſcentis. [Nam quæ ante hac fecit) Pro ante hæc, conſuetudine magis, q̃ ratione dicitur. [Nihil ad me) Id agit vt ſuperius conſilium ſe ſeruare oſtendat. [Dum tempus ad eam rem tulit) Deeſt ſe, vt ſit, dum tempus ſe præbuit, quia ſupra dixit, Tute his rebus finem præſcripſiſti pater. [Ad eam rem tulit) Abſolute, & deeſt ſe. [Sciui animum vt expleret ſuum) Mira ratio cur ſciuerit, et & hoc quod permiſit, ad bonum permiſerit, non ad luxuriam. Sciui aūt diſtingue. eſt autē ſciui modo, permiſi, ceſſaui, ſciui antique. Aliter in Adelphis, Nō ſciuit egeſtas facere hoc nos. [Nunc his dies aliam vitam affert) Hoc eſt, recte, & ſeuere & inexorabiliter denunciat. Aliam vitam, pro diuerſam & contrariam. ſic & Virgil. Dijs aliter viſum eſt. [Te oro daue) Grauiter illud fecit, nomine appellando. [Vt redeat iam in viam) Iam modo tarditatis eſt ſignum. & in viam dixit, quaſi qui deuius ſit, & errarit, à recta via. [Siue æquum eſt) προσλαμβανόμενον. [Vt redeat iam in viam) Prouerbiale. [Hoc quid ſit?) ἔλλειψις, deeſt.n. quæris. [Ita aiunt) Hęc credunt & loquuntur vniuerſi, & eſt trepida confeſſio, & quaſi inuiti riſio, vt in Heautont. Ita credo: monente patre filium. [Tum ſi quis magiſtrum) ἀντονομασία an qa & pædagogus eſt magiſter? vt Geta in Phormione, Me filijs relinquunt: quaſi magiſtrum [Ad eam rem,) Id eſt ſuper eam rem, hoc eſt ſuper amorem [Animum ægrotum) Pro ægro. nam ſicus æger, corpus ægrotum. [Hem) Interiectio eſt iraſcentis. [Dauus ſum non Oedipus) Multiplex contumelia. poteſt.n. ſenem quaſi ſphingē dixiſſe.i. deformem, monſtrique ſimilem. poteſt etiam inhumanum & ferum vt ſphinx. Poteſt per Oedipum ſe vltorem promittere futurum, atque oppreſſorem ſapientiæ ſenis. [Dauus ſum, non Oedipus) Facete ſe negauit Oedipum, vt ſenem ſphinga eſſe confirmet, non Oedipum. Imitationum duo ſunt genera. quandam neceſſitas, quandam introducit voluntas. [Non Oedipus) Si Latine pronunciens, genitiuus Oedipi faciet. ſi Græce, Oedipodis. [Sanè quidem) Sanè, valide, quia qui ſanus, & ealidus eſt. [Si ſenſero) Cōminatio. & ſit pronunciatio, vt in ſingulis verbis appareant minæ. [Hodie) Non ad tempus nō plenum, ſed ad cōminationem refertur. vt Virg. Nunquam omnes hodie moriemur inulti. Et dies pro nocte accipitur, vt hoc ipſum, Nunquam oēs hodie moriemur inulti. [Quo ſiant minus) Quo minus, hoc eſt quo impeditius. [Verberibus cæſum te in piſtrinum Daue.) Vult in pronomine, & nomine exagitare cōminatione ſeruum, ne qd relinquet iracundiæ. [Dedam) Dare, eſt quod repetas: Dedere eſt ad perpetuum. Damus, & amicis: Dedimus, tantum hoſtibus. [Ea lege atque omine) Lege, ad homines: omine, ad rem diuinā refertur.i. firmamentum per humana & diuina. Omen autem eſt quidquid ore dicitur. [Ea lege atque omine) Bene lege atque omine, quia leges auſpicij ſeruatis ferebantur. Ergo ſic intellige, quaſi dixerit, ea lege & conditione, & antiqui auſpicato omnia faciebant, quæ rata eſſe vellent. [An nondum etiam) Quartum παρέλκον quia abundat etiam. [Ipſam rem) Ipſam rem.i. voluntatem ſuam, aut interminationem ſuam, hoc eſt piſtrinum & pœnas ſeruiles. [Nihil circuitione) Nihil, pro non. Circuitione, periphraſi. [Vſus es) Legitur & vſo res. [Vbiuis facilius) Admonitio. [Vbiuis facilius) Cicero, Non eſt in hac cauſa peccandi locus vllus. [Bonæ verba quæſo) Hic in εἰρωνείᾳ eſt ἀποσιώπησις, q.d. meliora loquere, rogo te. ergo cum admonitione, Bona verba, inquit, rogo. [Nihil me fallis) Non te ignoro, non me decipis. ſic Menander, ἀλλ' ἐμὲ λανθάνεις σύ. [Nihil me fallis) Figura eſt ἑλληνισμός. [Fallis) Lates, vt ſit ἀλλ' με λανθάνεις. [Nihil me fallis) Nihil, pro etiam nunc. [Neque tu haud dicas tibi non pdictum) Duæ negatiuæ faciunt vnam affirmatiuam: tres negatiuæ pro vna negatiua accipiuntur: vt hic, Neque haud non. Saluſtius, Haud impigre, neque inultus occiditur. Vera ergo lectio eſt, Neque tu haud dicas. quod plurimi non intelligentes, hoc dicas legunt. [Neque haud tu dicas tibi non prædictum) Vera lectio, Neque haud dicas. eſt enim quintum παρέλκον. Plautus in Bacchidibus. Neque haud ſubditiæ gloria oppidum arbitror.

NOn dubium) Hic Simo alloquitur populum. Nam Soſia protactica perſona non erat amplius neceſſaria narratione iam habita, ppterea diſceſſerat ſenex, aut ſubſiſtit per quem agenda erant reliqua. Non eſt dubium, quin.ſ. non filius nolit vxorem ſenſi Dauum ita timere. modo.i antequam cum Soſia loqui cœpiſſet. vbi.ſ. cum primū audiuit nuptias eſſe futuras, ſed ipſe Dauus exit foras.i. egreditur. D A. Mirabar ſi hoc.i. hoc cōmiſſum Pamphili, vel ſi hoc factum Simonis, ſic.i. ita negligenter, & facile abiret.i. traduceretur, & .i. verebar.i. timebam heri quorſum i. ad quē effectum. ſemper lenitas.i. continua & aſſidua clementia euaderet.i. quam partem erumperet. Nam euaderet eſt per quancunque difficultatē ad aliquid peruenire. qui poſtq̃ audierat vxorem nō datum iri.i. non eſſe dandam filio ſuo, nunquam fecit verbum cuiquam noſtrum.i. nihil dixit nobis ne verbulum quidem, neque ægre tulit.i. non impatienter aut moleſte tulit illud.ſ. vxorem filio non datum iri. S I. At.i. ſed nunc faciet .i. ægre feret, & Simo de ſe per tertiam perſonam loquitur ſummiſſe & ſecreto reſpondens verbis Daui neſcientis eum, neque vt opinor ſine tuo maximo malo. D A. Id voluit quod ſequitur.ſ. nos duci.i. induci tanq̃ in retia, aut duci.i. foueri. Nam duci eſt expectatione longi temporis malum prolaturi falſo gaudio. ſic .i. tali lenitate, nec opinantes.i. non ſuſpicantes. voluit inquam nos ſperantes.i. ſpem habētes quietos iam amoto metu.i. poſito timore. opprimi.i. deprehendi inter oſcitantes.i. vel ſecuros vel nihil prouidentes, oſcitatio enim eſt animi ocium & ſecuritas dicta ab ore ciendo.i. cōmouendo. Ne ocium eſſet nobis.i. ne haberemus opportunitatem. cogitandi.i. cōmiſcendi. ad diſturbādas.i. impediendas diſſipandas nuptias, aſtute fecit ſup. & agitatione capitis dictum eſſe putādum eſt. S I. Carnifex.i. Dauus, carnifice.i. laniatore dignus vel ipſe carnificans dñm.i. vel deſtruens, vel in eius perniciem, & malum tendens, aut cum ſuis verbis lanians. Carnifex ergo quæ loquitur cum exclamatione lege. D A. audiens dauus murmur ait herus eſt.i. dñs adeſt, neque præuideram mexm ſimplicitate ductus. S I. Daue. D A. Hem, interiectio indignantis quid eſt? S I. Ehodum, hæc particula eſt ſignum depoſcentis, attentionem, & animaduerſionem, & dum eſt Syllabica adiectio. ad me.ſ. veni. D A. Quid hic.ſ. Simo volt? S I. Quid ais? D A. De qua re? S I. Rogas.i. interrogas. rumor eſt.i. fama volat gnatum meum amare.i amore capi. D A. Populus curat id.i. filiū amare, ſcilicet.i. quod vulgo dicitur deus ſciat,

GVID.

& ferè ſemper ironice dicitur. SI. Hoccine .i. vtrum hoc agis .i. audis an non agis.ſ.quaſi dicat intelligis quod dico an non. DA. Ego vero ago.i.audio. iſtoc.i.iſtud quod ais. SI. Sed eſt iniqui patris.i.ſpectat ad patrem nō æquum me nunc requirere ea quæ .ſ. ante fecit. Nam nihil ad me attinet.i.ſpectat de his ſup. quæ fecit ante hac.i.ante hoc tempus, dum.i. qñ, tempus.i.temporis opportunitas. tulit.i.præbuit ſe ſup.ad eam rem.i. ad amandum, ſiui à fine ſini.i.permiſi. vt expleret animum ſuum.i. vt ſatisfaceret animo ſuo. nūc hic dies.i.hoc tempus, pars pro toto, affert.i. recte denunciat ſiue adhibet aliam vitam.i. diuerſum viuēdi modum, & poſtulat.i.requirit alios mores.i.contrarios à ſuperioribus. Dehinc.i.ea hoc tempore in poſterum poſtulo, tanq̃ rem iuſtam & ſi æquum.i.rectum, q.d non dare te oro tanquam maiora vt ipſe filius iam.i. nunc & modo. tarditatis ſignum eſt redeat in viam rectam, ſcilicet.i.reſipiſcat.eſt qui viam laſciuiæ deſerat, & redeat in viam. prouerbialiter dictum eſt & tranſlatiue ab eo q deliravit ſeu deniauit, & tandem in rectam redit viam. DA. Miror quid hoc ſit quod.ſ.dicis. SI. Si quæris.i. ſi ſcire vis dicam. Omnes qui amant.i.amore ſunt capti. grauiter ferunt.i.moleſte & ægre patiuntur vxorem ſibi dari. DA. Ita aiunt, q d.ferè oēs dicunt, & eſt tepida conſenſio, & quaſi inuiti rñſio. Tum.i. deinde vel præterea. cepit magiſtrum improbum ad eam rem.i.ad amādum, ſiue ſub amore. plerunque.i.ſæpenumero applicat.i. adiungit ipſum animum ægrotum .i. male habentem, propter amoris inſaniam ad partem deteriorem.i.peiorem. Ægrotus tñ hic vſurpatur pro ægro. Nam æger eſt animus, corpus vero ægrotum. DA. Hercle.i.certe iurantis aduerbium non intelligo.i.nō capio verba tua. SI. Non? Hem? interiectio iraſcentis. DA. Ego ſum Dauus, q.d.ſimplex ſeruus. non œdipus.i.non interpres ænigmatum mihi propoſitorum niſi apertius fiat ſermo. Oedipus.n. poſteaquam ſphingis mōſtris ænigma proponentis & neſcium diſſoluere opprimentis diſſoluit & monſtrū interfecit. dictus eſt iterū obſcuriſſimarum interpres, itaque Dauus hic poteſt intelligi dixiſſe ſenem deformem & monſtri ſimilem, aut inhumanum & ſæuum inſtar ſphingos. SI. Nempe.i.certe ergo vir me loqui aperte.i.planè. ea quæ reſtant.i reliqua ſunt. DA. Quidem.i.certe ſanè.i.valde volo ſup. SI. Senſero hodie .i. tam nocte quam die. Cōplectitur.n.dies naturalis tam diem quam noctem. te Dauū conarier.i. moliri quidquam fallaciæ .i. aliquam deceptionem, aut cauillationem in his nuptijs quas .ſ. ſimulo quo minus .i. vt impeditius fiant, aut ſi ſenſero te velle oſtendere in ea re.quam.i. quantum ſis callidus.i. aſtutus à calleo es. Nā vt manus labore, ſic mens callidi aſſiduitate malitię ſeu aſtutiæ concalluit, ac callū fecit. ò Daue dedam.i.perpetuo dabo te. Damus enim ad tempos quod repetimus vt amicis. Dedimus vero ad perpetuum vt hoſtibus. in piſtrinum videlicet ad circumagendas. molas quas truſatiles vocant, vt Gellius ait. Dicitur enim piſtrinum à pinſo is quod eſt molo is, ſiue tundo is. cæſum .i. flagellatum verberibus.i.virgis ſuſtibus loris. Nā vt ait Lau.licet verbera pro verberatione accipiatur tñ rem corpoream proprie ſignificat. vt flagella virgas baculo ſuſtes loca ferulas harundines, & ſi quid eſt ſimile, vſque ad necem.i.mortem. ea lege.i.tali cōditione, referendo ad hoies & eo omine.i.eo auſpicio ſeu augorio & voto mentis & vocis referendo ad rem diuinam. Omen .n. teſte Feſto eſt augurium quod ore ſit & voce non auribus, aut alio modo dictū quaſi oremen ꝙ ore fiat. Seru.etiā dicit eſſe auſpicium. item votū mentis & uocis. ergo lege & omine ut.i. ꝙ ſi eaemerim.i.ſi eduxerim te inde.i.ex piſtrino, ego dēs molam .i. circūagam molas prote .i. uice tua. Quid intellexiſtin.i. intellexiſti nec hoc quod nūc dixi.an nondum.i.non adhuc. ēt hæc quidem .i. nec ēt hæc intellexiſti ſicut nec cetera te dicebas intelligēre. abundat etiam. DA. Imo.i.ſed intellexi. ſup.tu locutus ita aperte.i.clare. rem ipſam.i.tuam. tuā uoluntatem, modo.i.paulo ante, nihil.i. nō uſus es circuitione.i.ambage uerborum. SI. Vbi uis.i.in quacunque alia re facilius paſſus ſim.i.minus moleſte ferrem deludier.i.deludi per Paragogē, hoc eſt derideri, q̃ in hac re.i.in his nuptijs. DA. quæſo.i.rogo bona uerba, q. d. meliora loquere uel ſuauius loquere precor. SI. Irrides. nil.i.non me fallis.i.nō te ignoro, nō me lates, non me præteris, aut fugis. ſed dico tibi.i.admoneo. ea ue ſuge. ne facias quidquam ſup.temere.i.inconſulte inconſiderate, neque pro & non. caue inquam.i.fuge, ne haud dicas.i.ꝙ dicas (duæ enim negatiuæ faciunt unam conſentiuam) malum futurum non prædictum fuiſſe tibi, uel ſic dici poteſt, caue.i. animaduerte uel prouide, ne .i. ut & ut pro ꝙ, haud, id eſt non dicas non prædictum &c. dicimus enim caue cadas, & caue ne cadas in eodem ſenſu, ubi ſignificare uidetur, ꝙ ſi caue capiatur pro ſuge quo quidem pacto capi debet. Nam cum dicimus caue ne cadas intelligimus ſuge, hoc videlicet caſum & lapſum tui. Aliter legit Donatus quod mente & ingenio reuolue.

ARgū.) Teriet Dauum ſenex, & animum eius de Pamphilo explorat. [Ita Dauum modo) Signum ea adiunctis. [Mirabar) Semper, pro perpetua. Et eſt ſermocinatio Daui deprehenſio ſenis conſilio. [Sperantes) Sperantes .i.ſecuros, nomen non participium. [Aſtute) Subiecta in fine ironia. [Qua de re) Negantis interrogatio. [Id populus) Ironica reiectio diſſimulantis. [Siue æquum) Ironica correctio. [Hoc quid ſit) Perſtat in diſſimulatione Dauus, & ſubaudiendū, non intelligo. [Non? hem) Hem indignantis. [Dauus ſum nō) Sumptum ab Oedipi fabula, & in prouerbium abijt. [Si ſenſero) Comminatio ſenis. [Ea lege, atque omine,) Omine.i.auſpicio & conditione quia leges auſpicato ferebantur. [Me deludier) Deludier, paragoge. [Bona verba) Ironia. LATO.

NON dubium eſt &c.) Humani ingenij ac prudentiæ cō iecturam in re ciuili non ſufficere ad veritatem diſpiciendam hæc ſcena præcedens declarat, & ſerui non ſtolidi, ſed verſuti calliditas exprimitur, qui rem omnem pro captu ſeruilis ingenij ac rationis conſiderat, & ratiocinatur ne incautus opprimatur. & patris nimia indulgentia erga filios, ac negligentia in illorum educatione deſcribitur. Duo hæc illorum malorum cauſæ ſunt, quæ facile emendantur. Et patrem decet in primis ita filium inſtituere, vt ſe ac patria dignus adoleſcat. Plato in eo Dialogo qui Theages de ſapientia inſcribitur. ſic ait: Nō enim hactenus cognoui, cui rei maiorem diligentiam quiſquis melior habet adhibere debet, q̃ vt filium optimum reddat. [Nihil ad me attinet &c.) Hæc ſententia non quocunque patre digna eſt, ſed illo qui ſua indulgentia pariter & negligentia filium errare ſinit, & ita labi, vt ſuæ imprudentiæ tandem det pœnas, ac filiorū delictis torqueatur. Plato in ſecundo de legibus loquēs, de vitæ puerorum diſciplina, ſic ait: Diſciplinam appello virtutē, quæ primo pueris vel iuuenibus aduenit, ſi voluptas & amor, dolorq́, & odium rectè in animos influant, antequam rōne moueantur, & ratione deinde præſente rationi conſentiant, ꝓpter ſuperiorum bonorum morum conſuetudinem. In ſexto ſic ait, Hominem manſuetum animal eſſe dicimus. Certe ſi cum natura felici rectam quoque diſciplinam fuerit aſſecutus, diuinū animal & manſuetum efficietur. Sin verò aut non ſatis aut non bene fuerit educatus, ferociſſimum omnium quæ in terris naſcuntur, animal redditur, quamobrem nō debet legumlator ſummopere neceſſariam pueritiæ educationem poſtponere, ſed operam dare in primis, vt optimus vir eligatur, qui pueris educandis præſit. Idem in tertio de Repub. ſic ait: Qua propter ipſis principibus & primo & maxime deus præcepit, vt nullius rei maiorem curā cuſtodiamue ſuſcipiant, q̃ filiorum. [Ea lege atq; omine &c.) Cic.lib.j.de Diuin ſic ait: Neque ſolum deorum voces Pythagorei obſeruauerunt, ſed etiam hominum, quæ vocant omnia, quæ maiores noſtri, qa valere cenſebant, iccirco omnibus rebus agendis, quod bonum felix fortunatumque eſſet, precabātur, rebusq́ diuinis, quæ publice fierent, vt fauerent linguis, imperabant. Quod Seneca loquens de vita beata ſic interpretatur: Quoties mentio ſacrarum literarum interuenit, fauete linguis. Hoc verbo non, vt plerique exiſtimant, abſtrahitur, ſed imperatur ſilentium, vt rite poſſit peragi ſacrum nulla mala voce vel ore obſtrepente. [Tum ſi quis magiſtrum cepit &c.) Quoniam nihil quod animos dubios & in prauitatem inclinatos magis præcipitet, q̃ malorum virorum conuerſatio, & improborum magiſtrorum perſuaſiones, quos Plato in eo Dialogo. Qui ſophiſta inſcribitur: non præceptores, ſed ſeductores ac præſtigiatores appellat, his verbis: Seductores quaſi præſtigijs quibuſdam vtentes, adoleſcentulos procul à veritate rerum adhuc exiſtentes decipiunt. Seneca Facile eſt teneros adhuc componere animos: difficulter reciduntur vitia quæ nobiſcum creuerunt. PATRVS MARA.

FVturas eſſe audiuit. ſed ipſe exit foras) In hoc verſu metiendos, in prima dictione eliditur. Ita probè cōſtat. [Vere hac quorſum euaderet) Dimeter eſt, quo, vt Priſcianus adnotauit, diſtinctionis cauſas vſus eſt per medium. Poſt hunc iterū ponūtur Tetrametri. [De hinc poſtulo, & ſi æquum eſt te oro) Nos, ſiue æquom'ſt, qūo & Donatus, & ea impreſſis quædam, libris quoque calamo deſcriptis ſuffragantibus. Vtitur etiam Cicero alicubi particula ſiue, pro vel ſi, nempe primo de Legibus, Quinti, inquit, noui ſentētiam de deorum immortalium ratione, poteſtate, mente, numine, ſiue quod eſt aliud verbum, quo planius ſignificem quod volo. Similiter Terent. in Phorm. illa dictiuncula neque, pro & nō, diuiſis vſus eſt, cum, inquit, Neq; eum æquom ait facere.i.& ait eum non facere æquum, ſcena 2.act.1. RIVII caſtigatio.

Fateor tamen alteram illam lectionem in quodam nō planè nouo exemplari uidiſſe me, nimirum eo, cuius nobis copiam fecit uir optimus integerrimusque Ioan. Muſlerus: Sed hæc poſterior, ni me fallit opinio, uerior eſt. (Omnes qui amant) Hic non fit colliſio in, qui amant: cuius ad imitationem Virg.

Credimus an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?

Nam qui, quanquam alioqui longum, corripitur ob uocalē ſequentem, uidelicet ad imitationem Græcorum, apud quos hoc frequentiſſimum. Idem alibi: Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis. Ne hic quidem ulla fit συναλοιφὴ, & ſyllaba, ri, longa manet: contra q̃ in ſuperiori. Subijciam plura è Terentio huius rei exempla, ne hic caſu accidiſſe putes, quod Poëta certo cōſilio fecit, cū alij ante eum (cuius in Oratore meminit Cic.) idē factitarint. Ex Andr. Abi hinc in malam crucem cum ſuſpicione iſthac ſcelus. Verſus eſt tetrameter, ubi primo loco iambus ponitur, nulla facta uocalis eliſione. Sin Trochaicum eſſe malis, anapæſtus prima regione erit, non eliſa uocali i, eademque ipſa correpta. Ex Hecyra, Vt ni eximium neminem habeam? Sy. neminem. Tametſi hoc loco exemplaria quædam manuſcripta habeant. Vt in eximium &c. quæ mihi ſanè lectio magis probatur. Nam & Donatus, Vtin' pro ut ne ἀναστρέφοντ, inquit. Sed & ut ni probè legi poteſt. Veteres enim ni, pro ne, ponere ſolitos teſtatur apud Virgilium Seru. iij. Æneid. Priſc. xv. qui Donatum quoque idem in Virgilium adnotaſſe ait. Et quidem in Eunuchum Donatus ſemel atque iterum huius rei meminit. In eadem fabula, Bene, ita me dij ament, nunctas, & gaudeo. Niſi hic malis Dij eſſe diſſyllabum per diæreſim, ſicut apud Ouidium, hoc uerſu, Si nemo eſt omneſque Dij non noſſe ſatentur. & ſæpe alias. Ex Phormione: Nam qui erit rumor populi, inquit, ſi id feceris, eſt primo loco dactylus. Ex Heautont. Eho, quæſo, laudas qui heros fallunt? Ch. in loco ego uero laudo, hic tertio loco dactylus. E quoque non ſemper eliditur, ut in Eunuch. Dies noctesq; me ames, me deſideres, tertio loco tribrachys eſt. Quòd ſi uocalis elidatur, fuerit Pyrrhichius, cui nullus eſt in Iambico locus. Sic in Adelph. Qui te amat plus q̃ hoſce oculos, ſe cur non domum? Prima regione dactylus eſt, nulla facta eliſione, nam alioqui trochæus eſſet. Tale illud Virgilij: Nomen & arma locum ſeruant, te amice nequiui &c. & hoc Horatij, Si me amas, inquit, paulum hic ades. Hæc atque alia huiuſmodi cum non oēs animaduerterent in Comicis, quid mirum ſi multa addita ſint paſſim, multa inuerſa à ſciolis, ne non conſtaret metri ratio, contra uetuſtorum codicum fidem? Cor aūt hac libertate reformidet uti Comicus, qua uſi ſunt in Heroicis Virgil. & ceteri poëtæ? Hoc tñ non diſſimulauero, Comicum hanc ſibi maxime permittere libertatem, quoties adeſt aſpiratio h, in initio dictionis ſequentis, quæ nonnunq̃ apud eum quaſi conſonans (pace Grammaticorum dixerim) uideri poteſt. Nam hac ſequente, ne alia quidem ulla interdum eliditur uocalis in fine dictionis præcedētis, cuius rei exempla aliquot ſubijciemus. Eſt in prologo Hecy. Hecyra eſt huic nomen fabulæ, hæc cum data eſt, Hic quarto loco nulla excluditur uocalis, cum propter aſpirationem ſequentem, tum, ut ante diximus, imitatione Græcorum. Ex Eunucho, Alio pacto honeſto quo modo hinc abeam, neſcio. Hic trochaicus non conſtat, niſi quinta regione nulla fiat colliſio. Quid? quod Satyrographus hanc ſibi permiſit libertatem, uelut Sat. ij. Si fur diſplicear Verri, homicida Miloni. Et alibi: Viuendum eſt rectè cum propter plurima, tum his Præcipue cauſis: An non hic conſonantis propè uim ſpiritus hr̄e uidetur? Hac ratione, opinor, defendi poteſt ille in Andria uerſus: Propter hoſpitæ huiuſce conſuetudinem: ut primo loco ſit ſpondeus, ſecunda ſyllaba producta obſequentem aſpirationem: Poſt ſequatur dactylus, nulla eliſa uocali. Ita probè ſtabit uerſus. Sic in Eunucho, Voluit facere contra huic ægre, heus, inquit, puer Pamphilam: Verſus eſt trochaicus, qui niſi uel tertio loco diæreſis, uel quarto nulla ſynalœpha fit, & puer unam in ſyllabam contrahātur, ſtare non poteſt. Niſi ſi quis legendum putet poere caſu uocatiuo, quod apud Plaut. multis in locis reperitur, nimicum à nominatiuo puerus, quo antiqui uſi. In Curculione: Cedo puere ſinum, inquit. In Aſinaria. I puere, pulta. Sic in Mercatore, in Perſa, in Truculento, & alias ſæpe. Inde fœmininum puera pro puella, quo Varro utitur apud No. Marcellum. Meminit huius etiā lib. v. Priſc. Sed modum hiſce in rebus ſeruemus oportet. Ex dictis enim lector ſtudioſus cetera per ſeipſe intelliget. Intelliget porrò & illud, haud eſſe temere de reſtitutione noſtra cenſuram faciendam, qui ſagacibus omnia coniecturis peruestigauerimus, tam accurate ſingula expēderimus, obſeruatis collatiſque uetuſtiſſimis quibusque exēplaribus, adhibitis Donati commentarijs, & quæ ibidem admixta interdum, vt apparet, nobilium Grāmaticorum Scholijs, perpenſis aliorum & citationibus & enarrationibus, nuſquam ingenij diuinationem, ſed antiquiſſimorum voluminum fidem haud ſine iudicio ſecuti. Nec interim non aliis quoq; multa debet iuuentus, qui aliquid operę in Terētij emendatione poſuerunt, vel qui nunc etiam recognitionem eius moliuntur, quos hac noſtra diligentia vel ad editionem, quam hactenus diſtulere, prouocauimus, vel ad maiorem certe induſtriā exacuemus, quo quid tandem pueris conducibilius? Non mihi ſumo tantum neque arrogo, plus vt ipſe in hoc auctore recognoſcendo perſpiciam, q̃ alios viſuros mihi perſuaſerim. Sed iā tandem aliquando ad rem accedamus, illud ante pręfari, nos hic ea, quæ præpoſtero ordine paſſim poſita offenderim, atque alia id genus multa, quæ minutiora ferme ſint, q̃ vt operæpretium videatur perſequi, prætcrituros: Quod eo quidem duximus admonendum, ne, quod iudicio à nobis certaque ratione factum eſt, inſcitiæ aliquis aut negligentiæ attribuendum putet. Primum igitur occurrit. (Neque tu hoc dicas tibi non prædictum) Nos, adnotante Donato, & ex obſeruatione vetuſtæ lectionis. Neque tu haud dicas &c. Vacat enim negatio hoc loco, more Græcorum, apud quos videmus πλεονασμὸν τῆς ἀποφάσεως ſæpenumero. Eodem modo habetur in his peruulgationibus quibuſdam. Marcellus quoque Varronis exēplo probat, negatiuas duas pro vna interdum accipi, lib. De proprietate Serm.

IAm inſtitutum conſilium exequi parat Simo. Exprimitur autem hac in ſcena admiranda Daui aſtutia, verſutiaque, & ſi ſenis prudentia, atque ſagacitas, qui poſtquam Dauum timere ſenſit, vbi nuptias futuras eſſe audiuit, ſubodoratus eſt tandem, & probabili, veriſimilique coniectura aſſecutus, vxorem nolle filiū: non ignarus videlicet, omnia cōmuni inter ipſos conſilio agi, eademque omnia eos & velle, & nolle. (Mirabar, hoc ſi ſic abiret, & heri ſemper lenitas) Vide ſerui aſtutiam, qua dñi conſilium deprehendit: & illud præterea vide, quid faciat conſcientia maleſactorum. Neque vero hic Dauus de nimia patris in Pamphilum lenitate indulgentiaque loquitur, vt quidam ſentire videtur, qui quidem in margine hæc verba adiecit, Magna lenitas parentum filios corrumpit. Sed illam hic intelliges lenitatem Simonis, qua poſtquam audierat non datum iri filio ſuo vxorem, nunquam cuiquam ſeruorum verbum fecit, neque id ægre ferre viſus eſt. Hæc autem nimia ſenis lenitas, vehementis alioqui, atque iracūdi, valde Dauo ſuſpecta eſt, qui non temere herum præter naturam ſuam tam lenem eſſe, aut lenitatem certe tam diu ſimulare credit: propterea coniecturam ſuam ſubijcit, qua quid ſibi velit illa ſenis inſolita ante, maximeque eius aliena ingenio, lenitas intelligere atque aſſequi videtur: id voluit, inquiens, nos ſic nec opinantes duci falſo gaudio, ſperantes iam amoto metu, interea oſcitantes opprimi, ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias. (Meum gnatum rumor eſt amare) Aſtute apud Dauum diſſimulat id, quod ante iam multis indicijs deprehendit, atque probauit, nempe amare Pamphilum: &, vt adnotauit Donatus, grauiter, conſtanterque nondum ſe fatetur credere, neque verum certumque ſcire, ne videlicet amittat vim vindicaturi, vbi reſciuerit. Hæc ille. Solomon, Omnia, inquit, facit callidus cum iudicio: ſatuus ſtultitiam prodit. (Nam quod antehac fecit, nihil ad me attinet) Imo vero ad te maxime id attinet, Simo, quod antehac fecit gnatus. Vtinam autem hoc ipſo in errore non etiam verſaretur multo maxima pars Chriſtianorum. (Dum tempus ad eam rem tulit, ſciui animum vt expleret ſuum) Hæc illa eſt, tātopere ab optimis quibusque damnata, & conuitijs proſciſſa parentum indulgentia: hæc mollis illa educatio, quæ corrumpit optimæ quoque, ac generoſiſſimæ indolis pueros. Ergo etiam pretium ob ſtultitiam fert Simo. Sic pleriſque omnibus vſu venit, qui nimia indulgentia liberorum ingenia, alioqui non omnino peſſima, corrumpunt, vt poſtea eos habeant minus morigeros, minusque tractabiles, vt haud temere vnquam poſtea ad bonam eos frugem reuocare, reducereque poſſit. Suapte natura iuuentus ſatis procliuis eſt ad peſſima quæque, ut nihil opus ſit ſeuerioris in filios diſciplinæ habenas laxare, eorumque delicta cō niuentibus oculis tranſmittere, ac diſſimulare. (Vt redeat iam in viam) At cur ante hoc unum non curarat Simo, ne de via Pamphilus exhorbitaret? quod uerendum omnino erat, cum uerſaretur inter improbos quorum conſuetudo aſſidua non poteſt non corrumpere optima quæque ingenia, uſque adeo, ut ipſe etiam ante miratus ſit Simo, filium ſuum non corrumpi, neque ad nequitiam adduci prauorum ſodalium commercio: rametſi ipſum ſua in hoc fefellit opinio, ut fruſtra miratum ſeſe ſummo ſuo cum dolore tandem ſit ſenſurus Doctor. In naſſam, inquit,

Eiuſdem annotat.

facilis illapſus eſt, ſed exitus difficilis : ſic decliuis iter in vitia, reditus ad meliorem frugem non perindè facilis.

DOLE. *obſeruat.* Mirabar hoc ſi ſic abiret. Nota eſt abeundi propria ſignificatio. Tranſlata vero huiuſmodi eſt, vt ponatur pro euanoleſcere, euaneſcere, vel ſedari. Quare hunc Terent. locum poſſumus ita exponere: Mirabar, hoc ſi ſic abiret. i. mirabar, hoc ſi ſic euaneſceret. Cic. ad At. xv. Ad ſummam : non poſſunt iſtæc ſic abire. Idem de Fin. Hoc fortaſſe non poterit ſic abire. [Verebar, quorſum euaderet) Hoc eſt, quem exitum, & finem haberet. Supra ſimilis eſt locutio, vbi dicit Soſia : Quàm timeo, quorſum euadas. Non magis autem creber eſt ijs euadendi vſus apud Terent. quàm apud Cic. vt ample docuimus in primo Tomo noſtrorum Commentariorum : vbi euadendi ſignificationes perſequimur, & exemplis fulcimus. Exempla tamen hic etiam dare libet. Cic. ad Attic. ix. Vt antea videmus, hoc quorſum euadat. Idem ad Attic. xiiij. Nihil ante de profectione conſtituam, quàm iſta quo euaſura ſint, videro. Idem ad Attic. xvj. Tu quidem & prudenter, & amice ſuades, vt in ijs locis ſim potiſſimum, quo ad audiamus, hæc, quæ commota ſunt, quorſum euadant. [Nunquam cuiquam noſtrum verbum fecit) Verbum, vel verba facere, tritus eſt loquendi modus, pro loqui. Dicimus autem verba facere alicui, vel cum aliquo de re aliqua, id eſt ſermonem habere. Verba autem facere alicui, non ita admodum vſitatum eſt loquendi genus. Cic. ad Att. ij. Multa feci verba de toto furore, latrocinioque P. Clodij. [Nec opinantes) Notum ſatis eſt doctis, apud Antiquos nec, pro non, crebro poni ſolitum : quod etiam in quibuſdam dictionibus vſu inualuit. vt apud Cic. lib. iij. de Leg. Senatori, qui nec aderit, aut cauſa, aut culpa eſto, id eſt qui non aderit. Sed hæc loquendi forma familiaris eſt opinanti, aut opinato, ita vt dicatur nec opinans pro non opinanti, nec opinatum, pro non opinato, nec opinato, pro ex inopinato, Cic. Nec opinantes mors opprimit. Idem Offic. ij. Admirantur, ſi perſpiciunt nec opinata quidem bona. Idem de Fin. Quòd cum accidiſſet, vt alter alterum nec opinato videremus, ſurrexit ſtatim. [Duci falſo gaudio) Duci idem eſt, quod oblectari, vel teneri : vt, duci gloria, honore, ludis, oratione alicuius, Cic. ad Q. Fr. Ipſe puer magis illo declamatorio genere duci, & delectari videtur. Idem : Ludis oblectamur, & ducimur. [Amoto metu) Pro metum amouere, dicit Cic. metum abſtergere, aut depellere vel deijcere. In Orat. pro Seſt. Qui primus poſt meum diſceſſum metum bonis, timorem huic ordini, ſeruitutem depulit ciuitati. Idem Fam. xj. Si timidus eſſem, tam iſta epiſtola mihi oēm metum abſterſiſſes. [Nec eſſet ſpatium cogitandi) .i. tempus. Spatium enim temporis eſt, & loci. Cic. Fam. xj. Mihi ſi ſpatium fuerit in Tuſculanum ante Nonas veniendi, iſtic te videbo. [Ad diſturbandas nuptias) Diſturbare proprie eſt demoliri : vnde diſturbare ſtatuam, parietes, ædificium, domum, porticum. Nonnihil vero interdum tranſlationis habet, & ponitur pro peruertere : vnde dicimus diſturbare nuptias, rem, iudicium, ſocietatem. Cic. Fam. xj. Cum quidam de Collegis noſtris eucationem ligurirent, diſturbaui rem, totamq́ue vobis integram reſeruaui. Idem pro Roſc. Amer. Qui fidem lædit, quantum in ipſo eſt, diſturbat vitæ ſocietatem [Hoccine agis?) Agis non hic ponitur pro audis, vt quidam volunt, ſed pro facis. Quaſi diceret Simo : Tu ne facis, Daue, vt filius meus amet? [Vt redeat in viam) Duæ ſunt inſigniores loquendi formæ a viæ tranſlatione ductæ. ſ. in viam reducere, & in viam redire. Eſt autem in viam reducere, idem quod ab errore reuocare. Et in viam redire, eſt ad ſanitatem redire, reſipiſcere. Pro quo dicit Cic. ad frugem bonam ſe recipere. In Orat. pro Cælio : Equidem, inquit, multos vidit in hac ciuitate, qui totam adoleſcentiam voluptatibus dediſſent, emerſiſſe aliqn̄, & ſe ad frugem bonam, vt dicitur, recepiſſe. [Si quis Magiſtrum cepit) Magiſter varie à Latinis ponitur : ſed tn̄ ſi vno verbo propriam huius vocis ſignificationem habere velis, dicitur generaliter magiſter, cuius auctoritatem, & exemplum in re quauis : ſequimur, uel, cui præcipua rerum cura incūbit. Hinc magiſtros pagorum ſocietatum, uicorum, & collegiorum appellāt, qui pagis, uicis, ſocietatibus, collegijsq́ue præſunt. Dictos magiſtros uult Feſtus, q́ ceteris magis poſſint uel q́ magis q̄ ceteri, diligentiam, & ſolicitudinem rebus, quibus præſunt debent. Ex proxima noſtra interpretatione ſcinditur hoc nomē in multa. Interdū.n. ponitur pro præceptore, uel doctore artium. In qua ſignificatione perſæpe tranſlate ponitur, egrediturq́; per ſonam, ut, cum dicimus uſum eſſe optimū magiſtrum : ſtylum optimum magiſtrum dicēdi timorem magiſtrum eſſe non diuturni officij : uitam ruſticā magiſtram eſſe parſimoniæ, & iuſtitię. hiſtoriam magiſtram uitæ. Vulgaris ea eſt magiſtri ſignificatio. Aliqn̄ uero pro eo ponitur, non qui nos diſciplinam docet, aut arte inſtruit : ſed quem in re aliqua imitamur. Cic. Fam. xj. Plura ſcribere non debeo præſertim ad te, quo magiſtro breuitatis uti cogito. Id eſt, cuius breuitatē in ſcribendo ſequi uolo. Ibidē : Breuitatē ſecutus ſum te magiſtro. Vſu paulo rariore eſt, & uetuſtiore hoc nomen, cū pro eo ponitur, qui rei alicui præeſt, uel, cuius præcipua eſt auctoritas in re aliqua. Vnde vocamus magiſtrū ſocietatis, uel rei alius, qui illi rei præfectus eſt. Hinc quoq; dīr magiſtri equitum, uel magiſtri ſcripturę. Quos loquendi modos pluribus uerbis expoſuimus in j. Tomo noſtrorum Cōmentariorum. Hic uero obſerua, elegans eſſe, quod dicit Terent. magiſtrū capere ad rem aliquam, pro alicuius ductu, & opera uti ad rē aliq̄. [Animum ad deteriorem partem applicat) Vide quæ ſupra tradidimus de ſimili loquendi gn̄e. ſ. animum ad aliquid appellere. Illic quidē reperies, quæ hoc loco dici poſſent. Appellere. n. & applicare neque ſignificatione neque uſu differunt, ſed planè re oī conueniunt. [Ea lege, atque omine) Quæ ſit ominis ſignātio, quæ locutiones elegantiores ab eo ducantur, uide in primo Tomo noſtrorum Cōmentariorum. Hic tn̄ Terent. locum exponere uolumus. Eſt itaque ea lege, atque omine, idē quod ea conditione, eo pacto, & eo ſacramēto dicto, uel iuſiurando dato, uel ea imprecatione facta. [Nil circuitione uſus es) Pro, nullis uerborum inuolucris uſus es, ſed planè rem enunciaſti, & expreſſiſti.

HENR. GLAR. Iambici triplices, omnes Acatalectici. Vnus dimeter, Senarij ſex, reliqui quadrati, vno aut altero Trochaico Tetr. Catalect. permixto. [Non dubium eſt quin vxorem nolit filius,) Sin & quin apud hūc Poëtam perpetuo producuntur. De ſin præcedente ſcena patet, Sed quid opu'ſt verbis? Sin eueniat, qd volo. cuius priores quinque pedes ſunt vt carminis heroici. De quin, hic patet. Ita Virg. j. Æn. quin aſpera Iuno Conſilia in melius referet. Quanq̄ act. iij ſcena ij. verſiculo penult. videatur breue quin. ſed excuſatur ſi eū monoſyllabum faciemus vt ſæpe eſt apud hunc Poëtam. Præterea in vltima Scena huius fabulæ, verſu vndecimo à fine. Si eam monoſyllabū factum totum elidas, fit lōgum, alioqui credi poteſt ab hoc Poëta quin, corripi ēt. [Futuras eſſe audiuit, ſed ipſe exit foras.) Eſſe, redūdat in metro, ni facias ſynæreſin in audiuit, aut niſi elidas e, in ſed, quod aliquoties facere videtur Ter. ſd ipſ, vt ſit interiectio veluti conticeſcentis repente. Rinius aūt putat s, in prima dictione elidendum, Ego malim (ſi quidem elidere qd oporteat) d, in ſed frequentiſſimum apud hūc auctorum eſt, abijcere. Nam natura correptū eſt ſed, cū ras in futuras, natura p̄ductum, & quod. Doctor ſcripſit, mihi nimis argutulum vr̄. Sin nihil elidere velimus, Creticus erit loco quarto, & ille eſt tutiſſimus dicēdi modus. [Mirabar, hoc ſi ſic abiret, & heri ſemper lenitas) Primus hic Tetrameter Iambicus Acatalecticus verſus apud hūc auctorem, cui continuo Dimetrum ſubiecit diſtinctionis cauſa, inqt, Priſc. quod ego nō plane capio, ego puto Tetrametrū & Dimetrū pro duobus ſenarijs poſitos. Verum res non eſt tanti. [Nunq̄ cuiquam noſtrum verbum fecit) Hic primus Trochaicus Tetr. Catal. eſt, ſi cuiquā, diſſyllabum accipimus, vt eſt in frequēti apud Poëtas vſu alioqui ſi triſyllabum acceperimus, hic verſus Iambicus Tetr Acat. erit, vt proxime p̄cedens. At ſequēs abſque dubio eſt Trochaicus, Tetr. Cat. Et deide rurſus duo Iābici Tetr. Cat. Quartus rurſus Trochaius Tetr. Cat. ni e, literā in Ne, non elidamus. fieret. n. ſic Iābicus Tetr. Acat. ſicut deinde oēs numero xiij. Quanq̄ in tertio, nempe illo, Daue. hem quid eſt? Ehodum ad me. ter ponitur q d, ſequēte vocali. Et neceſſe eſt, vel ſemel d, in eo elidi, vel Creticū alicubi admittere eſt, vt ſit Iābicus Quad. Acat. Quòd ſi bis d, elidas, fiet Trochaicus Quad. Cat. Sic vides q̄ leue momentū faciat vel Iambicum vel Trochaicum, & vtriuſque gn̄is verſibus permixtim hunc Poëtam uſum, oēs uno ore fatentur. Et ſi nſpiā alibi, certe hac ſcena perſpicuū fecimus, ſed & in ſequentibus ſæpe obiter oſtendemus. Cetera lubens tranſeo quæ alij notarunt, vt Meum eſſe monoſyllabon in Meum gnatum rumor eſt amare. quanquam & Bacchius ibi eſſe poterat, & Qui non elidi in Omnes qui amant. exēplo Virg. Et illos rurſus eſſe Trimetros, tres.

Si ſenſero hodie quicquam in his te nuptijs
Fallacia conari, quo fiant minus,
Aut velle in ea re oſtendere quàm ſis callidus :

Item rurſus deinde Tetrametros Iambicos Acatal. ad finem uſque ſcenæ. & ſecundos uerſu uel Ea monoſyllabon eſſe, uel Bacchium loco primo. Rurſus vel d, in continuo ſequenti uerſu initio elidi, uel Bacchiū eſſe loco primo, denique nihil, monoſyllabon, & circuiri dactylum eſſe in ſequente uerſu. Nam ea leuia ſunt, & à mediocriter exercitatis facile intelligi poſſunt. Id fortaſſis non prætereundum ſilentio Donatum in Act. iij. Scena ij.

ad

ad illud Simonis, Edixin' tibi Interminatus ſum, ne faceres ? in penultimo huius Scenæ carmine legere, Sed edico tibi Ne temere facias. vt reddere intelligamus Simonem quę antea interminatus fuerat. quod ſicut, certe vel d, in Sed elidatur neceſſe eſt, vt conſtet hic verſus, vel Creticus eſt loco ſexto.

ACTVS I. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

In hac ſcena deliberat Dauus, velit Pamphilo eſſe adiutor, an auſcultare ſeni.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic breuis & comica deliberatio eſt, anxia expectatione rerum plurimarum imminentium commotiua, excitans, perturbansq́; Daui conſiderationem propoſitam.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

Terentius mire copioſus eſt & ſuauis in perſonarum deliberationibus. Deliberationem vero Daui hac Scena complectitur. nam Dauus deliberat Pamphilum ne adiutet. an Simoni auſcultet.

Iambici tum Octonarij, tum Senarij.

DAVVS.

ENIMVERO Daue nihil loci eſt
ſegnitiæ, neque ſocordiæ,
Quantum intellexi modo ſenis ſententiam de nuptijs.
Quæ ſi non aſtu prouidentur, me, aut herum peſſundabunt.
Nec, quid agam, certum eſt, Pamphilum ne adiutem, an auſcultem ſeni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo; ſin opitulor, huius minas:
Cui verba dare difficile eſt. primum iam de amore hoc comperit:
Me infenſus ſeruat, ne quam faciam in nuptijs fallaciã.
Si ſenſerit, perij; aut, ſi libitum fuerit, cauſam ceperit,
Quo iure, quaq́ iniuria ꝓcipitem me in piſtrinum dabit.
Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam: hæc Andria,
Siue iſta vxor, ſiue amica eſt, grauida è Pamphilo eſt:
Audireq́. eorum eſt operæpretium audaciam:
Nam inceptio eſt amentium, haud amantium:
Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter ſe nunc fallaciam,
Ciuem Atticam eſſe hanc: fuit olim quidam ſenex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum inſulam:
Is obijt mortem: ibi tum hanc eiectam Chryſidis
Patrem recepiſſe orbam, paruam. fabulæ.
Mihi quidem hercle non fit veriſimile.
Atqui ipſis commentum placet.
Sed Myſis ab ea egreditur. at ego hinc me ad forum, vt
Conueniam Pamphilum, ne de hac re pater imprudentem opprimat.

DON. ENIMVERO Daue) Hic breuis & comica deliberatio eſt, magnam expectationem plurimarum rerum imminentium cum motu excitans, Daui conſideratione propoſita. (Enimuero Daue) Omnis perſona aut ab altero commendatur, aut ſeipſam populo commendat, aut ab altero & à ſeipſa, vt hic Daui, & per Simonem ſupra deſcripta eſt, vbi dicit, Mala mens, malus animus. & hic per ſe, dum hoc, geſtu ac ſermone agit ac diſputat ſecum. (Enimuero Daue) Enimuero ſignificationem habet nimiam permoti atque irritati animi. Cic. Hic cum alijs ex alia parte, Enimuero ferendum hoc non eſt, vocetur mulier. (Segnitiæ) Ad agendum. (Socordiæ) Ad conſiderandum. (Quantum modo) Quantum pro in quantum. (Prouidentur) Prouiſio rerum duas ſignificationes habet. Prouidemus enim nobis tam bonum, quam malum. Malum, ſicut quis eminus veniens, telum prouidit, atque ſic cauerit. Ergo hic Prouidentur, cauentur, vitantur. Et nuptias velut vndam nauigio imminentem fecit. quod ſi quis vndam ex aduerſo venientem ꝓra non exceperit, demerſus vndis in peſſum abit. eſt ergo metaphora. (Me, aut herum) Herum hic, herilem filium. (Pamphilum ne adiutem, an auſcultem ſeni) Semper deliberatiua verba, habent quendam ſonum per quem exitus rei demonſtratur: vt hic oſtendit ſe Pamphilum magis adiuturum, quam verbis ſenis obtemperaturum. (Si illum relinquo,) Partium tractatus quæ ſupra ſunt, Pamphilum ne adiutem, an auſcultem ſeni. (Vitæ eius timeo:) Vt alibi, Syre, tibi timui male. (Sin opitulor) Opem ferre dicitur in malis rebus, & ijs qui de ſalute dubij ſunt: vt, Fer opem, ſerua me obſecro. Opitulor & opitulatio dicta ab opem tollendo, hoc eſt ferendo. (Huius minas:) Subauditur, timeo. (Cui verba dare) Verba dare, fallacia eſt: & illud ſpectat, Nihil me fallis. (Difficile eſt.) Non dicit impoſſibile eſt, ergo oſtendit partem ſe ſequi quæ pro Pamphilo eſt. (Primum iam) Primo, inquit, iam infenſus eſt ſenex. deinde à Pamphilo grauida eſt Glycerium. (Primum iam) ἀρχή. eſt enim ἀναςροφὴ, pro iam primum. (De amore, hoc) Hoc amore, ſic quaſi cum tædio & reprehenſione eius amoris loquatur. (Me infenſus) .i. de amore filij, ſenex me ſeruat, & re uera timendus eſt. (Seruat,) φυλάττει. (Ne quam faciam) Hoc ad illud ſpectat, Tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum. (Quo iure, quaque iniuria) Prouerbiale hoc eſt: qualia ſunt, fas & nefas, nolis velis. (Ad hæc) In ipſa re maior eſt difficultas, quia grauida eſt Glycerium. (Siue iſta vxor,) Et hoc cum quodam tædio, & indignatione ſtomachi interrumpit. (Operæpretium) Dicitur de mirificis & laudabilibus. nam & ea quæ magna ſunt, etiam ſi mala, tamen miramur: quia libenter audiamus. & hoc precium eſt operæ .i. audiendi. (Et audaciam:) Proprie dixit, vt in Eunuc. Audaciam meretricum ſpecta. (Nam inceptio eſt amentium, haud amantium:) Amabant veteres de proximo ſimilia dicere, vt Cic. Minus caeũ putauit .ſ. ore de armario, quàm quòd de ſacrario fuiſſet ablatum. Et quidem ſi in verbis ſunt, παρόμοιον dicitur: in nominibus, παρονομασία. (Quicquid peperiſſet,) Maiorem reprehenſionẽ ſonat, quicquid peperiſſet, paritur enim aut maſculus, aut fœmina: & ſolet iuſtior eſſe cauſa tollendi, ſi marem vxor pepererit. ſed nimij amoris eſt non expectare quid tollas. (Decreuerunt) Decernere eſt, de magnis rebus certam proferre ſententiam. vnde etiam Senatus decretum. (Et fingunt) Argumenti partem narrat: & non credit futura eſſe quæ dicit, vt ſuperſit locus errori. Et fallaciam quandam, ne veriſimilis ſit ipſa fallacia totius contemptionis & vtilitatis. (Fuit olim) Modo totius ſummæ argumentum populo narratur: ſed vt reſtet aliquid ad errorem abrogatur fides. (Fuit olim quidam ſenex,) A διηγηματικῷ ad μιμητικὸν tranſit. (Is obijt mortem:) Plene dixit, quod nos obijt tantum. Virg.

Morte obita quales fama eſt volitare figuras.

(Recepiſſe orbam, paruam.) Paruam propterea adiecit, vt fiat veriſimile non poſſe eam facile ſuos agnoſcere. (Fabulæ) Redit ad narrationem. (Atqui ipſis) Atque pro tamen. vt ſit, tamen ipſis cõmentum placet, quod comminiſcuntur probant. (Sed Myſis) παρασκευὴ alterius ſcenæ. (Myſis) Semper autem nomina comicorum ſeruorum aut à nationibus ſunt indita, vt Myſis, Syrus, aut ex accidentibus, vt Lesbia velut ebrioſa, à Lesbo inſula, quæ eſt ferax ſuauiſſimi candidiſſimique vini: aut à moribus & vernilitate, vt Pſeudulus, aut ex negocio, vt Chryſalus, aut ex qualitate corporis, vt Chylacus, aut ex ſpecie formę, vt Pinaciũ. (Ego hinc) Nihil adhuc Dauus inuenit conſilij, niſi vt quærat Pãphilum, moneatque. (Ego hinc me ad forum,) Vultuoſe hoc ꝓnunciatur: vt deſit, pergam, aut ducam me.

EVID. ENimuero) Hic Dauus ſecum ſequentia volutat atque loquitur. Enimuero .i. certe ò Daue nihil loci eſt ſegnitiæ .i. negligentiæ, neq; ſocordiæ .i. ſtultitiæ, q. d. nõ oportet hic Dauũ eſſe negligentem neque ſtultũ & inconſideratum, nel nihil ualet hic ſegnitia aut ſocordia, dicitur. n ſegnis negligens, & ſegnitia uel ſegnities negligentia quaſi ut Feſtus ait ſine nitendo quod utile & honeſtum eſt. Socors autem dicitur aut ignauus, id eſt timidus, aut ſtultus, ſiue inconſideratus. Inde ſocordia ignauia uel ſtultitia, dicitur enim ſecors quaſi ſine corde, id eſt animo

animoſitate vel prudentia. Nam cordati homines prudentes di cuntur, quantum .i. inquantum intellexi modo .i. paulo ante, ſententiam .i. propoſitum ſenis .i. ſimonis, de nuptijs quæ nuptiæ ſi non prouideantur .i. caueantur & vitentur aſtu .i. vel aſtute, vel aſtu .i. aſtutia vt vult Tortell. ab aſtu vrbe in quam verſauti ſiunt cauti, ipſæ nuptiæ peſſundabunt .i. præcipitem dabunt metaphora ab his qui irruentibus vndis in aquas præcipites dantur atque ſubmerguntur, & ab vndis opprimunt, ſic hic Dauus timet ne à nuptijs opprimatur aut herilis filius, peſſundabunt ergo me, aut herum .i. herilem filium, nec certum eſt mihi .i. non eſt mihi exploratum aut cognitum, ſiue non eſt apud me deliberatum, aut conſtitutum quid agam .i. agere debeam, ne .i. vtrum, adiutem .i. adiuuem Pamphilum, an auſcultem .i. obſequar morem geram, ſiue obediam ſeni .i. Simoni. Si relinquo, id eſt deſero illum .ſ. Pamph. timeo vitæ eius .i. metuo ne pereat, ſin .i. ſed ſi opitulor .i. opem fero Pamphilo. timeo inquam minas .i. interminationes huius ſenis. cui ſeni difficile eſt dare verba, id eſt fallacias. Nam verba dare alicui eſt fallere aliquem. Primum iam, id eſt iam primum anaſtrophe, comperit .i. veritatem deprehendit, de hoc amore hic dixit quaſi cum tedio ipſe inſenſus .i. vehementer iratus & odium gerens, obſeruat me, id eſt diligenter animaduertit quid agam ne quam .i. vt non aliquam fallaciam faciam nuptijs quo minus fiant. ſi ſenſerit .i. perceperit me feciſſe fallaciam, perij .i. male agetur mecum aut ſi libitum fuerit .i. ſi libuerit, ſeu placuerit ei. ceperit .i. capiet coniunctiuum pro indicatiuo, cauſſam .i. occaſionem dabit me præcipitem, id eſt me præcipitabit in piſtrinum .i. in eum locum quaſi ergaſtulum in quo ingens erat mola, qua equis voluentibus molebatur triticũ. In eum autem locum mitti ſolebant ſerui contumaces, vt equorum vice molam verterent, neque illuc eximebantur niſi dominis ipſis pollulantibus. quo iure, q3. pro &, qua iniuria prouerbiale eſt, quaſi fas nefas velis nolis. q.d. iure vel iniuria me in piſtrinum dedet, & ita ad literam poterit intelligi. ceperit cauſſam quo iure, id eſt per quod ius. interrogando. q3 .i. &, qua iniuria, id eſt per quam iniuriam. Vel quo iure, id eſt aliquo iure, & qua, id eſt aliqua iniuria dabit me &c. Veruntamen quia prouerbiale eſt ita ſumendum eſt. vt ſumi ſolet ijſdem verbis etiam hoc quod ſequitur accedit .i. adiungitur additur, ad hæc mala quæ imminẽt propter nuptias. hæc Andria .i. hæc puella de Andro .ſ. Glycerium ſiue iſta (cum quodam tædio & indignatione ſtomachi hanc fecit interruptionem) eſt vxor ſiue amica, id eſt amaſia eſt grauida, id eſt prægnans. è Pamphilo, id eſt ex opere Pamphili. q3 .i. & operæprecium eſt .i. mirum eſt. Operæprecium enim dicitur de mirificis & laudabilibus, miramur enim quę magna ſunt etiam mala & libenter audimus, & ita admiratio & delectatio precium eſt operæ .i. laboris audiendi. Operæprecium igitur ſignificat iucundum laudabile neceſſarium fructuoſum. & haud ab re, id eſt non præter rem, ſiue non vltra propoſitum. Operæprecium itaque, id eſt iucundum eſt vel mirum eſt audire audaciam, id eſt temeritatem eorum .ſ. Pamphili & ſociorum. Nam id ſupple eſt inceptio .i. inchoatio amentium .i. mente deſtitutorum haud, id eſt non amantium .i. amore captorum. paranomaſia eſt. Nam veteres amabant de proximo ſimilia dicere. Decreuerunt .i. conſtituerunt. Decernere eſt de magnis rebus certam proferre ſententiam. Vnde Senatus decretum. Tollere .i. educare quicquid peperit ſiue maſculum, ſiue fœminam. vbi oſtenditur nimius eſſe amor, cũ non expectetur quod tollatur, & nunc fingunt inter ſe quandam fallaciam .ſ. hanc Glycerium eſſe ciuem Atticam .i. ex vrbe Athenienſi quæ eſt in Attica regione. quidam ſenex mercator fuit olim .i. iampridem is fregit nauem .i. naufragium, fecit eius fracta naui apud Andrum inſulam appoſitiue is mercator obijt mortem .i. mortuus eſt quaſi iuit ad mortem. Nam Cic. in Ep. dicit obire villas pro adire. Inde obire mortem .i. ire ad mortem, obire diem ſuum .i. ire ad diem fati, hoc eſt mori. ibi .i. in Andro. tum .i. tunc fingunt inquam, aut fama eſt, ſup. patrem Chryſidis recepiſſe hanc Glycerium eiectam .i. ad littus emiſſam ex naufragio. Nam naufragus dicitur naufracta eiectus. orbam, id eſt ſine parente, paruam .i. vt agnoſcere parentes nequiret fabulæ .i. vt Perſius ait nugæ ſunt, ſup. quidem hercle .i. per herculem id, ſup. non fit mihi, ſup. veriſimile .i. probabile. atque .i. tamen commentum tale figmentum mendacium excogitatum tale inuentum. Nam comminiſci ſignificat excogitare inuenire. Inde commenticia ratio .i. ratio fictitia commentũ ergo placet ipſis. q.d. quod comminiſcuntur probant. Sed Myſia hic eſt paraſceuæ .i. præparatio alterius ſcenæ. My. ergo .i. ancilla illa à natione ſic dicta. Seruorum enim comicorum nomina, aut à nationibus, ſunt indita, vt Myſis, aut ab accidentibus, vt Leſba quaſi ebrioſa à Leſbo inſula quæ fertas eſt ſuauiſſimi candidiſſimiq. vini, aut à moribus, & vernilitate vt pſeudulus, aut negotio vt Chryſalus, aut ex qualitate corporis vt Chilacus, aut ex ſpecie formæ vt pinacium. Myſis egreditur .i. exit ab ea .ſ. Glyc. at .i. ſed ego Dauus ducam ſup. vel conferam me hunc ad forum, vt cõueniam .i. alloquar Pamphilum, ne pater Simo opprimat .i. deprehendat eum imprudentem .i. improuiſum non ſuſpicantem de hoc amore .i. quantum ſpectat ad hunc amorem.

ARgm.) Conſultatio Daui excitantis ſe aduerſus minas ſenis. [Si illum relinquo,) Complexio, qua periculũ colligit. [Cui verba) Occupatio, quam firmat à ſagacitate & diligentia ſenis, & verba dare, eſt decipere. [Quo iure,) Prouerbialis figura, & ſignificat, quocunque modo. [Ad hæc) Aliud periculum. [Fuit olim) Narrat partem argumenti per occaſionem. [Fabulæ) Reiectio minime credentis. [Sed Myſis) Præparatio ad ſequentem ſcenam, quod alibi quoque in fine obſeruandum eſt. LATO.

ENimuero Daue &c.) In aliqua difficultate celeriter eſſe deliberandum atque prudenter, & id quod è re noſtra eſſe videbitur, ſine cunctatione agendum, hæc ſcena præcedẽs monet, & ingenij celeritatem in rebus aduerſis cognoſci declarat in primis, quoniam explorant aduerſa viros, vt inquit Silius, & ingenium in ſubitis caſibus à cui teſtatur. Vnde illud Martial. O quantum eſt ſubitis caſibus ingenium. Tunc .n. prudens quis dicitur, cum mala imminentia cum ratione declinat. Vnde Plato in eo Dialogo, qui Hippias maior inſcribitur, ſic ait, Multi in hoc conſentiunt, ſapientem in primis ſibijpſi ſapere oportere. Quapropter & Ennius dixit: Sapiens qui ſibi prodeſſe neſcit, nequidquam ſapit. [Accedit etiam hæc Andria &c.) Andrus eſt inſula in mari Myrtoo, vna ex Cycladibus quæ Delon ambiunt. [Nam inceptio eſt amentium &c.) Inſania ſignificat mentis ægrotationem, ac morbum, ac vehementem alicuius rei cupiditatem à ratione penitus alienam, quam Philoſophi nominauerũt amentiam, dementiamque. Vnde eſt aliquis amor, qui non multum differt ab inſania. Amor autem rei honeſtæ laudatur in primis, quem miris laudibus celebrat Plato in Phædro. In quo ſic ait. Scias in nobis duas eſſe Ideas, quas ſequimur duces quocunque ducunt, cupiditatem ſcilicet voluptatum, & rectam opinionem optimi affectatricem. Cupiditas abſque ratione ſuperans opinionem ad recta tendentem, rapienſque ad voluptatem formæ ἀπὸ τῆς ῥώμης, id eſt robore & vehementia, ἔρως amor appellatus eſt. [Operæprecium) Dicitur fructuoſum, & ad rem pertinens. PETRVS MARA.

NE quam faciam in nuptijs fallaciam.) Eſt in manuſcriptis duobus omiſſa præpoſitio in. Sicuti in impreſſis quoque Lugdunenſi & Veneto. Ex Donati vero editionibus quædam τὸ in habent, quædam non habent. RIVII caſtigatio.

HIc deliberat Dauus, filiúmne adiutet, an auſcultet ſeni. Docet autem hæc Scena, mature, cauteque conſultandum, & quod in rem noſtram fore videbitur, mox abſque cunctatione agendum eſſe, oportereque virum, qui rationibus ſuis recte conſultum, proſpectumque cupiat. ſedulo omnia conſiderare, examinareque, & ancipites negociorum exitus, quo ad fieri poteſt, prouidere, omneſque denique metuentem expẽdere caſus, ſicuti canit in xij. Virg. [Enimuero Daue, nihil loci eſt ſegnitiæ neque ſocordiæ.) Recte ſanè duo hæc, ſegnitiem, ſocordiamque coniunxit, ſi quidem in rebus magni mom**ẽ**ti, & priuſquam incipias, conſulto opus eſt, & vbi conſulueris, mature opus eſt facto, vt neque ceſſes, ac ſegniter agas, neque conſilium præcipites, & nec per temeritatem quicquam facias pœnitendum, nec per ſocordiam quicquam prætereas, quod ad rem facere videbatur, breuiter, vt neque lentus nimium ſis, neque nimis præceps, hoc eſt vt & perſpicias, quid opus ſit facto, & celeriter exequaris. Id enim ſibi vult illud, quod crebro Auguſtus vſurpaſſe fertur, σπεῦδε βραδέως, vt ad rem agendam adhibeatur ſimul & induſtriæ celeritas, & diligentiæ tarditas. Lege ſuper hac re Doctor Prouerb. Feſtina lente. Fugere igitur in agendis rebus & ſegnitiem, & ſocordiam docet Terentius. Iſocrates quoque Demonicum ſuum monet, vt deliberet diu, celeriter vero enunciat, quod decreuerit. βουλεύου μὲν βραδέως, inquit, ἐπιτέλει δὲ ταχέως τὰ δόξαντα. Agapetus ad Iuſt. Cæſ. Βουλεύου μὲν τὰ πρακτέα βραδέως, ἐκτέλει δὲ τὰ κριθέντα σπουδαίως, ἐπειδὴ σφαλερὸν τὸ ἐν τοῖς πράγμασιν αὐτοσχεδιάζειν. εἰ γὰρ τὸ τῆς ἀβουλίας τῆς ὁδοῦ κακόν, τὸ τὰ γνωσθέντα κακῶς τῆς ἀβουλίας τὸ χρῆσιμον καὶ τῆς ὥρας τὴν χάριν καὶ τὸν καιρὸν τῆς νόσου. Plautus quoque in Aſinaria hæc duo coniunxit, Quin tu, inquiens ſocordiam omnem abs te reijce, & ſegnitiem amoue &c. [Quæ ſi non

aſtu Eiuſdem annotat.

aſtu prouideantur, me aut herum peſſundabunt.) Vides nunc eſſe locum ſocordiæ, quod nuptiæ & ſe, & Pamphilum ſint peſſundaturæ, niſi aſtu prouideantur. Eſt hic verſus & in Phormione Scena iiij. Actus j. [Cui verba dare difficile eſt) Senes longa rerum experientia viuq. diuturno edocti, & cautiores facti, non facile ſibi imponi patiuntur. Eſt enim Dare verba, idem quod fallere, atque decipere, cui quidem nonnihil acceſſerit veneris, ac gratiæ, ſi, vt Doctor ait, longius a ſimplici detorqueatur oratio, ne videlicet ad fraudem impoſuraſſe, quæ vel citra verborum fucos peragitur. Quod genus fuerit. ſi quis dicat, mundum hunc dare verba ſuis cultoribus, & Alcumiſticam, quam vocant, artem dare verba ſuis ſtudioſis, & eum ſibijpſi dare verba, qui ſibi pollicetur haud ſperanda. Hæc ille. [Ad hæc mala hoc mihi accedit etiam.) Vides, vt ſecum deliberet Dauus, quo ſe modo è malis, quibus ſua ipſum imprudentia impediuit, expediat, atque, id eſt quod paulo ante dixerat, nihil eſſe loci, neque ſegnitiæ, neque ſocordiæ, quo vult docere Terentius, prudenter eſſe deliberandum, cum quod ex re tandem noſtra viſum fuerit, ſine mora cunctationeque celeriter agendum. [Nam inceptio eſt amentium, haud amantium.) Elegans admodum Paranomaſia, & iucunda vocum colluſio F. Andrelinus.

Si ſapis amentem dicas non Lector amantem,
Nam nihil inſanus mentis amator habet.

Recte ille, Amare & ſapere vix Deo conceditur. [Atqui ipſis commentum placet) Alluſit ad prouerbium, αὐτοῖς ἀρέσκει quo vtimur, vbi rem parum nobis probari aut cauſam nihil ad nos pertinere ſignificamus. Porrò qui impenſe cupiunt, ſicuti ait Doctor ſuis votis vndecunque blandiuntur, & quidnis in omen optati euentus trahunt, rurſum qui miſere metuunt, quauis ex re ſolatium formidinis aucupantur. [At ego hinc me ad forum, vt Conueniam Pamphilum;) Viden' vt nunc poſt deliberationem minime ſegnis, quanquam nihil adhuc inuenit conſilij, quod quidem placeat, tamen, quod optimum viſum fuit, exequatur, ad forum videlicet properans conuenturus Pamphilum, & rem ei omnem patefacturus, ne pater imprudentem opprimat?

DOLE. *obſeruationes.*

Nihil loci eſt ſegnitiæ,) Pro, non hic ſegnitia vtendum eſt, vel, non nunc me ſegnem, aut ſocordem præbere debeo. Sic eleganter dicunt Latini locum eſſe rei, vel perſonæ. De Perſona. Cicero in Famil. Nulli improbo cui locus ad rempub. violandam eſſe potuiſſet. De re. Cicero: Quid eſt iam non modo pudori, probitati, virtuti, rectis ſtudijs, bonis artibus, ſed omnino libertati, ac ſaluti loci? [Me aut herum peſſundabunt.) Calamitate obruent, Eſt autem peſſum aduerbium, idem quod deorſum, quaſi ad pedes, vel ſub pedibus. Vnde peſſum ire, vel abire: peſſum premere, & peſſundare: quod eſt proprie pedibus calcare. Per translationem vſurpant Comici pro opprimere. [An auſcultem ſeni) Auſcultare cum accuſatiuo, vel abſolute poſitum, vulgaris eſt ſignificationis. Eſt enim aures ad alicuius vocem admouere. Cicero ad Atticum 10. Itaque poſthac non ſcribam ad te, quid facturus ſim, ſed quid fecerim. Omnes enim Coricei videntur ſubauſcultare, quæ loquor. Terentius in Adelphis: Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt. Ea eſt igitur peruulgata auſcultandi ſignificatio. Cum datiuo vero idem eſt, quod credere, fidem habere, vel obtemperare: vt apud ipſum Terent. in Heautont. Vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? [Sin opitulor,) Dixerunt nonnulli opitulari Tullianum eſſe verbum: ſed id falsò. Nam ante Cic. hoc verbo vſus eſt Plaut. vſus item eſt Terent. & Cic. ætate Saluſtius, vt exemplis patet in primo Tomo noſtrorum Comment. Eſt autem opitulari idem quod opem ferre, vel auxilium dare. Cic. Fam. iiij. Antea aut obſcuris hominibus, aut etiam ſontibus opitulari poteram. [Cui verba dare difficile eſt) Verba dare idem eſt quod decipere. Cic. ad Att. Verba mihi dari facile patior, in hocque me libenter præbeo credulum. [Me infenſus ſeruat,) Simplex pro compoſito eſt. Nam ſeruat pro obſeruat, certum eſt hic poni. [Ne quam faciam fallaciam) Fallacia dicitur fraus, dolus præſtigiæ, vel deceptio. Vnde eſt fallaciam facere, pro decipere. Ex hoc etiam mentione manat elegans alia locutio. ſ. conſtare ex fallacijs. Cic. pro Roſcio Com. Hic ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus videtur. [Audire eorum eſt operæprecium audaciam) Operæprecium ſignificat idem, quod non alienum, vel quod tanti. Vt ſit idem operæprecium quod non alienum eſt, vel tanti eſt. Ponitur etiam pro fructuoſo, vtili, glorioſo, iucundo, magni æſtimando, vel magni pendendo. Cic. pro Roſ. Amer. Si nihil in iſta pugna Roſcij, quod operæprecium eſſet, fecerant, quam ob cauſam à Chryſogono tantis præmijs donabantur? Ibidem: Operæprecium erat, ſi animaduertiſtis, Iudices, negligentiam eius in accuſando conſiderare. T. Liuius in præfat. Operæ ne pretium facturúſne operæprecium ſim, ſi à primordio vrbis res P. R. perſcripſero, nec ſatis ſcio: nec, ſi ſciam, dicere auſim. Operæprecium dixit pro re in primis cenſenda, & magni facienda. Idem alibi: Vbi dies aliquot fruſtra abſumpti: &, quia vix operæprecium erat, abſceſſere. i. vix tanti fuiſſet vrbs capta, vt tempus tandiu tereretur. Idem alibi. Fraus fidem in paruis ſibi præſtruit, vt, cum operæprecium ſit, cum mercede magna fallat. i. vt vulgo dicimus: Cum res hoc valeat: vel, cum bonus ictus fieri poſſit. Quod etiam Latine dici poteſt: Cum tanti eſſe cœperit. Idem: Quales experiundo cognouerit, perinde eorum operæprecium faciat. i. tanti eorum operam, atque induſtriam æſtimet. Idem: Tempus eſt, opulenta vos ſtipendia facere. & magna operępretia mereri. i. magna præmia militiæ Hunc autem Terent. locum exponens Don. ita ſcribit: Operæprecium dicitur de mirificis, & laudabilibus. Nam & ea, quæ magna ſunt, etiam ſi mala, tamē miramur, quia libenter audimus, & hoc precium eſt operæ. i. audiendi. [Quicquid peperiſſet, decreuerunt tollere) Tollere variarum eſt ſignificationum, vt in j. Tomo noſtrorum Comment. oſtendimus. Elegās vero eſt, cum accipitur pro ſuſcipere, vel nutrire, vt in hoc Terentij loco. Cic. Phil. xiij. Quis autem humilitatem deſpicere audet cuiuſquam, qui ea eadem ſuſtulit liberos? Terent. in Heaut. Meminiſtin', me eſſe grauidam, & mihi te maxnopere interminatum, ſi puellam parerem, nolle tolli? Idem: Tu illos duos olim pro re tollebas tua. i. educabas, & nutriebas. [Nauem is fregit) Noua eſt, & elegans loquendi forma, pro naufragium facere. Quo poſtremo loquēdi genere vtitur Cic. Fam. xvj. Qui cupide, inquit, profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. Præterea paulo minus vſitatum eſt, quod hic dicit Terent. fregit nauem apud Andrū inſulam, pro, in Andro inſula. [Is obijt mortem:) Scribit Feſtus mortem obijſſe ea cōſuetudine dictum, qua dixerunt Antiqui ob Romam legiones ductas, & ob Troiam duci exercitum, pro ad: ſimiliterque vadimonium obijſſe. i. ad vadimonium obijſſe. & obuiam, pro ad viam. Hactenus Feſtus. Eſt autem mortem obijce, idem quod mortem cum vita cōmutare, mori. Cic pro Cluent. Quis eſt, qui dubitet, quin obeunda mors Cluentio, aut ſuſcipienda accuſatio fuerit? [Ne de hac re imprudentem opprimat) Opprimendi quædam eſt aliquando paulo acerbior ſignificatio, & moleſtiam vimque grauiorem habet: vt, cum dicimus aliquem terra oppreſſum. Cic. de Diuin. ij. Quo modo potuit terra oppreſſus viuere? Interdum vero nullam vim habet. Cic. Fam. xv. Puto te iam ſuppudere, cum hæc tertia iam epiſtola ante te oppreſſit, quam tu ſchedulam, aut literā ſed non vrgeo. i. cum hæc tertia iam epiſtola ad te ante venerit, vel perlata ſit, quam tu ad me literam ſcripſeris. Ea huius verbi ſignificatione vtitur hic Terent. & in Scena ſuperiore vſus eſt. Is voluit, inquit, nos ſic nec opinantes duci falsò gaudio, ſperantes iam amoto metu, interea oſcitantes opprimi. Pro opprimere dicunt etiam Latini præuenire, vel præuertere. De quibus poſterioribus verbis vide vſum in Secundo Tomo noſtro.

FIVE.

GLAR.

Iambici Trimetri atque Tetrametri omnes Acatalectici, Vndeni Primi nouem ſunt Quadrati, ſequentes deinde decem Trimetri. Viceſimus rurſus Quadratus. Viceſimusprimus rurſus Trimeter. Vltimus rurſus Quadratus. [Enimuero Daue, nihil loci) In enimuero eliditur m, & u, conſonans, inquit Doct. Ego ſatis puto ſi vel u, conſonans elidatur, vt ſit Anapæſtus primo loco, vel Bacchium loco primo conſtituamus. In quinto verſu Eius & Huius monoſyllaba eſſe. In nono Me redundare. In vndecimo iſta abundare idem admonuit. Ego poſtrema duo per Creticos facile excuſauero, vt nihil tollam. Viceſimum ait eſſe Trochaicum Hypercatalecticum, quem ego puto Iambicum quadr. Acatal. eſſe, vt ſunt alij initio huius Scenę, abiecto, vel quidem, vel hercle. Nam quid ambo hic ad ſenſum magnopere faciant, non ſanè video. Et ſi alterutrum tollatur, optime habent & ſenſus & carmen. Trochaicum. n. Hypercatalecticum ad hunc modum apud hunc Poëtam, non temere inuenias. Si quidem tollatur, Mihi diſſyllabon erit, ſequente eliſa ſyllaba, præterea, Atqui legendum, non, Atque. Scio quoſdam ægre laturos, quod auſi ſimus alterutrum horum verborum quidem & hercle, ex hoc carmine expungere, & velut in exilium relegare, quaſi nō & hoc per totum hunc auctorem alij fecerunt, & nominatim in hac ſcena duo verba, me & iſta, Doctor ſuſtulerit. Denique quaſi nō ſit manifeſtiſſimum plus mille dictiones huic auctori in contextum inſertas, de quibus & Riuius & Doctor, ac multi alij eximij viri ſæpe ac diligenter ſcriptis admonuerunt.

Actus

ACTVS I. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Narrat Myſis quamobrem à Glycerio exierit, & hic docet Terentius in ne le:atione vini vſum fugiendum eſſe ijs qui ſerijs præſunt negocijs. Nihil eſt enim quod recte agi ab ebrio poſſit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequitur ſcena exiens è proſcenio Myſis, de quo geſtura eſt dicit, ſimulq; docet, quidnam ab altera geſtum ſit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Vt poëta riſum moueret, fingit obſtetricem bibulam & temulentam, ad puerperium accerſitam.

Trochaici Catal pter duos poſtremos. Solet aũt mutare interdũ metri genus, cũ ad παρενθήκην ventũ eſt ſcenæ ſeq.

MYSIS ancilla.

AVDIVI Archillis iam dudum: Leſbiam adduci iubes.
Sanè pol illa temulenta eſt mulier, & temeraria,
Nec ſati' digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam. importunitatẽ ſpectate aniculæ:
Quia compotrix eius eſt. Di date facultatem obſecro
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locum.
Sed qdnã Pamphilũ exanimatũ video? vereor, qd ſiet.
Opperiar, vt ſciam nũquidnã hæc turba triſtitiæ afferat.

DON. AVDIVI Archillis) Hæc ſunt inuentionis poëticæ, vt ad εὐτραπελίαν facetiæ aliquid addant. nam οἰκονομία eſt vt accerſatur obſtetrix, & conueniatur Pamphilus. facetia ſcribentis in his verbis eſt, quod Archillis compotricem potiſſimum adduci iubere fingitur. [Audiui Archillis) Frequenter hoc modo Teren. compendium facit, vt egrediens loquatur perſona de eo quod eſt geſtura. & ſimul doceat quid ab altera geſtum ſit. [Audiui Archillis iam dudum: Leſbiam adduci iubes.) Verum iam dudum audiui, an iam dudum iubes, incerta diſtinctio eſt. & ſunt qui iam dudum, iam primum intelligant: vt, Iam dudum ſumite pœnas. [Sanè pol) Sanè, multum. alias, valde: uanque validus eſt qui multum rerum neceſſariarum habet ad ſalutem. [Temulenta) Producit primam ſyllabam Te. [Temulenta) Vinolenta, hoc eſt ebrioſa. quia temetum vinum dicitur, vnde abſtemius, ſobrius. Dictum autem temetũ ab eo quia tenet mentem. [Temulenta) Vino: Temeraria, natura. [Nec ſati' digna,) Bene in concluſione illa ſpecialiter probauit, dicendo non idoneam cui committatur primus partus mulieris. Sed mire ſignateque dixit Committas. etenim committimus magna, & quæ ſalutem in dubio habent. [Nec ſati' digna, cui) Duas res, nec parientem, nec primo partu. Figura ἀπὸ κοινοῦ. vt Virg.

Non me tibi Troia Externum tulit. Et,
Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum Accolet.

[Tamen adducam.) Redit ad illud, quod vi coacta. [Importunitatẽ) Importunitas neque hoc, neque temporis habet cõmoditatem. [Aniculæ;) Archillis. ſ. [Quia compotrix) In vultu remanſit oratio. deeſt .n. per figuram ἔλλειψιν: ideo illam vult accerſiri. [In alijs) Verum in alijs mulieribus, an in alijs rebus? [Exanimatũ) Exanimatus, eſt perturbatus. Virg.

Exanimata ſequens impingeret agmina muris.

Exanimus mortuus. Idem:

Corpus vbi exanimum poſitum Pallantis Aceſtes.

[Vereor, quid fiet.) Quid, ob quid, pp quid ſit exanimatus. Aut aliter, quid ſit .i. quid ſit negoti. Sed quidã putãt quid pro quare: vt, Quid veniant. Aut deeſt, poteſt: vt ſit, quid eſſe poteſt. [Nunquidnam) Comicum eſt, & Terẽtianum Nunquidnam, cum eaẽ pter num, & nam, ſufficere ad interrogationem potuiſſet quid.

GVID. AVdiui Archillis &c.) Hic Myſis egrediens. & de quo geſtura eſt loquitur, & ſimul docet qd ab altera geſtum ſit, O Archillis .i. ò anus audiui quid .ſ. me facere velis. iubes .i. vis, vel pcipis. Leſbiam .i. illã obſtricẽ ebrioſam, adduci iamdudum .i. primum. pol .i. per pollucẽ, ſiue p ædem pollucis. illa Leſbia eſt mulier ſanè .i. multũ temulenta .i. vinolenta, quaſi temeto vino plena. Temetũ .n. vinum eſt, qd' teneat mentem. Inde abſtemius abſtemia abſtemiũ .i. ſobrius, & à temeto abſtinens. Et temeraria .i. inconſiderata, pceps non ſatis conſiderans qd agat. Nec eſt ſatis digna, cui cõmittas .i. credas. Cõmittimus .n. magna quæ ſalutẽ in dubio hñt. Tamen quis ſic temulenta adducam eam qa tantopere vis, vos ſup. ſpectatores ſpectate .i. cõſiderate importunitatẽ .i. inconſiderationem ſiue incõmoditatem loci & tpis aniculæ .ſ. Archillis. quia Archillis eſt cõpotrix eius .ſ. Leſbiæ .i. ſimul cũ ea potat. Deeſt p apoſiopeſim. Ideo vult illã accerſiri. O dij obſecro .i. per ſacra rogo. date huic Glycerio facultatẽ pariundi. atque date illi Leſbię potius locum .i. opportunitatẽ ſiue occaſione peccandi .i. errandi in alijs, vel rebus vel mulieribus. Sed quidnã .i. cur video Pãphilum exanimatum .i. pturbatum. Exanimis aũt dicitur mortuus. Vereor .i. timeo quid fiet .i. quid ſit negocij. vel quid .i. cur, vel pp quid ſit exanimatus. opperiar .i. expectabo quidnam triſtitiæ .i. quã triſtitiam. hęc verba .i. hæc turbatio, cõmotio afferat.

LATO. ARGVM.) Hæc ſcena œconomiæ, hoc eſt rerum diſpẽſationi potius quàm argumento ſeruit in fabula. Nam ancilla inducitur, vt ab ea mox conueniatur Pamphilus, & obſtetrix accerſitur ad parturientem Glycerium. [Audiui Archillis;) Faceta ſermocinatio muliérculæ, ad exhilarandum ſpectatorem quæſita extra argumentum de induſtria Poëtæ. [Dij date) Moralis precatio.

PETRVS MARA. AVDIVI Archillis; &c.) Animi ò vini vſu ac temulentia. qua nihil eſt turpius illis maxime fugiendum eſſe monet ſcena hæc, qui alicui negocio præſunt, cũ nihil pfecto ſit quod agi ab illis recte poſſit. Plato lib. 3. de Rep. ſic ait: Qui Remp. gubernãt, ebrietatẽ fugiant. Nihil quippe minus conuenit, quàm cuſtodi ebrio neſcire quo terrarũ degat. Ridiculũ profecto eſt, cuſtodẽ cuſtodis indigere. In 2. de Leg. ſic ait: Pueri vſq; ad duodeuigeſimum annum vini vſum prorſum ignorent: nempe eos monebimus, non oportere ignẽ igni addere, furioſum nanq; habitũ iuuentutis cauere oportet. Deinde vino moderate vtantur, vſq; ad annũ ętatis xxx. Ab ebrietate vero & vini repletione iuuenes oino abſtineãt. Bacchus, inqt, vinum quaſi remedium aduerſus duritiẽ ſenectutis largitus eſt. Anacharſis Scytha dicere ſolebat, auctore Laërtio, vitẽ tres vuas ferre. primã voluptatis, ſecundã ebrietatis, tertiã mœroris. Qui interrogatus, qua rõne quis abſtemius fieri poſſet, rñdit. Si turpes ebrioſorũ motus ſibi ante oculos ponat. [Leſbiã adduci &c.) Metymna eſt vrbs Leſbi inſulæ optimi vini feraciſſima. Ideo Poëta iocoſe ſimul & ingenioſe finxit hãc obſtetricẽ temulentam, vocari Leſbiã, ad vinum Leſbiũ alludens. Plin. lib 14. loquẽs de vini vſu, dicit. Non licebat id fœminis Romę bibere. Cato ideo ppinquis oſculũ dari iuſſit vt ſcirent, an temetũ olerẽt, hoc temetũ nomen vino erat. Vñ & temulẽta appellata.

RIVII caſtigatio. VT ſciam nunc quidnam hæc turba triſtitiæ afferat.) Nos vt ſciam, nunquidnam hæc turba &c. quod ex Don. etiam perſpici poteſt. Nunquidnam, hoc Comicum eſt, inquit, & Terentianum: cum exceptis num, & nam, ſufficere ad interrogationẽ potuiſſet quid. Sic ille, vt editio habet Romana. Alibi quoq; Teſẽe. Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit? inquit. Et Cic. ij. de Orat. Quid vos tandem Craſſus, nunquidnam, inquit, nouit?

Eiuſdem annotationes. NIMIVM vini vſum, temulentiamq; fugiẽdam modis oibus eſſe hæc docet Scena, maxime ijs, qui negocio cuipiam pręſunt graui, & quod ſummam poſtulet attentionẽ, ſedulitatem, & diligentiam: ſi quidem à temulentis recte geri põt nihil. Porro non licuiſſe fœminis Romæ quondam vinum bibere, teſtatur Val. Max. lib. ij. cap. j de inſtitutis antiquis: Vini, inquiens, vſus olim Romanis fœminis ignotus fuit, ne .ſ. in aliquod dedecus prolaberẽtur, quia proximus à Libero patre intẽperantiæ gradus ad incõceſſam Venerẽ eſſe conſueuit. A. Gel. lib. 2. cap. xxiij. Qui de victu atque cultu P. R. ſcripſerunt, inqt, mulieres Romæ, atque in Latio ætatẽ abſtemias egiſſe, hoc eſt vino ſemper (quod temetũ priſca lingua appellabatur) abſtinuiſſe dĩt: inſtitutumq;, vt cognatis oſculũ ferrent, reprehẽdi cauſa, vt odor indicium faceret, ſi bibiſſet. Plinij in Hiſtoria naturali ſuper hac re verba ſunt: Nõ licebat id fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla, Egnatij Mecennij vxorem, quod vinum bibiſſet è dolio, interfectam fuiſſe à marito, eumque cædis à Romulo abſolutum. Fabius pictor in Annalib. ſuis ſcripſit, Matronam, quod loculos, in quibus erant claues uinariæ cellæ, reſignauiſſet, a ſuis inedia mori coactã. Cato? Ideo propinquos fœminis oſculum dare, vt ſcirent, an temetum olerent: hoc tum nomen uino erat, unde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronunciauit, mulierem uideri plus uini bibiſſe quàm ualetudinis cauſa, uiro inſciente, ac dote multauit.

Hæc ille lib. xiiij. cap. xiij. [Dij date facultatem) Seruorum eſt, atque ancillarum a ſuperis optima quæque precari dominis ſuis, quemadmodum hic facit Myſis nunc ferè contra ſit apud Chriſtianos. Vult & Petrus Epiſt. j. cap. ij. famulos ſubditos eſſe debere dominis, non ſolum humanis, ſed & prauis, & aſperis. Porrò ſubditus non eſt, qui mala imprecatur, & dijs heri caput deuouet.

DOLE. *obſeruationes.* DI date facultatem Huic pariundi,) Sic etiam ſæpe loquitur Cic. in Fam. Qui cum veneris, cum primum nauigandi nobis facultas data erit, ea vtetur. Pro facultatem dare dicit idem Cic. facultatem concedere, largiri, ſuppeditare. Vide exempla in ij. Tomo noſtrorum Comment. [Nunquidnam hæc turba triſtitiæ afferat.) Turbam pro turbatione poſuit Terent. Obſerua præterea, quod dicit triſtitiam afferre: elegans enim eſt, pro triſtitiam gignere, vel triſtitia afficere. Sic dicitur aliquid moleſtiam, vel dolorem afferre.

GLAR. HOS verſus omnes Doctor Trochaicos Tetrametros catalecticos ait, excepto penultimo, quem Iambicum Tetrametricum Acatalecticũ dicit, niſi ſed, ſi extra verſum additum. Riuius exiſtimat metri genus mutatum, idque ſæpiuſcule facere hunc Poëtam, cum ventum eſt, inquit, ad paraſceuem ſcenæ ſequentis Quòd ſi cui, vt ſunt hominum ingenia cauſſari liberet, is poſſit ſatis commode omnia propemodum carmina huiuſce ſcenę Iambica facere. In primo ſi io Audiui vltima vocalis ſit breuis, nec elidatur, het enim carmen Iambicum quadr. Acat. In ſecundo ſi in verbo Temulenta prima ſit longa, vt in cõmentario admonuit Donatus, abſque dubio id carmen erit Iambicum quadr. Acat. Nec poterit eſſe Trochaicum, niſi auctoritate Iuuenalis vtranque ſyllabam de Temeto correptam credamus, cum Horatius longe maior auctor, vltima Epiſ. ad Florum, vtranque produxerit. Carmen Iuuen. eſt Sat. xv. De Corcyrea temetum duxerat vua. In quo quidem carmine ambæ ſyllabæ de Temeto correptæ videntur. Quanquam non inepte, meo quidem iudicio, exiſtimarunt, qui Duxerat legendum apud eundem contendunt, non deduxerat, cum initio carminis De præpoſitio ſit poſita, atque ita etiam apud Iuuenalem vtraque ſyllaba de Temeto producta eſſet. Ego ſanè puto, hoc ſecundùm huius ſcenæ carmen Iambicum Tetram. Acat. niſi quis dictionum ordinem inuertat, aut tollat quippiam, quod non video qua ratione defendi poſſit. Tertium Trochaicum fuerit, niſi quis verbum Cuj, contra cõſuetudinem diſſyllabum faciat, & legat, Nec digna ſatis, cui. Quidam codices habent Neque pro Nec, vt ſit primo loco Tribrachys, Neque ſa deinde Spondeus, tis, di. rurſus Iambus, gna, cui. Et erit Iambicum quadr. Acat. Quæ lectio mihi placet. Quartum item Trochaicum eſt, niſi contra fidem exemplarium legas, Eam tamen adducam. cum contra codices quidam habeant, Tamen adducam eam. quæ lectio Trochaicum magis oſtenderit. Quintum abſque dubio Trochaicum eſt. Et, eius verbum diſſyllabum, & ain' quia, correptum. Sextum item Trochaicum, niſi quis contra conſuetudinem Huic diſſyllabum fecerit. Septimum eſt ut iudicauit Doctor, Iambicum Tetr. Acat. vltimum eiuſdem generis. Ergo in vniuerſum quatuor, nempe ſecundus, tertius, penultimus, & ultimus, huius ſcenę verſus erunt Iambici quadr. Acat. reliqui quatuor Trochaici quadr. Catal.

ACTVS I. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Habet hæc ſcena Pamphili dolorem de nuptijs, fidem ſe Glycerio ſeruaturum pollicetur, vel inuito ſi res ita exigat, patre.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſcena inducitur Pamphilus ſtomachabundus, & ira concitus, vehementer dolens de nuptijs iam ſubito celebrandis. Pollicetur præterea Myſidi fidem omnino ſeruaturum ſe Glycerio, vel inuito ſi res ita exigat, patre.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

In hac ſcena Pamphilus & de patre, & de Chremete conqueritur.

Partim Tetrametri cum Iambici tum Trochaici, partim Trimetri, ſed & Monometer vnus, & Dimetri aliquot.

PAMPHILVS *adoleſcens.* MYSIS.

HOCCINE eſt humanum factum,
aut inceptũ? hoccine officiũ patris?
M. Quid illud eſt?
P. Pro deum, atque hominum fidem,
quid eſt, ſi nõ hæc contumelia eſt?
Vxorem decreuit dare ſeſe mihi hodie: non ne oportuit
Præſciſſe me ante? non ne prius cõicatum oportuit?
M. Miſeram me, quod verbum audio? P. quid Chremes? qui denegauerat,
Se cõmiſſurum mihi gnatam ſuam vxorem: id mutauit:
Quoniam me immutatum videt.
Ita ne obſtinate operam dat, vt me à Glycerio miſerum abſtrahat?
Quod ſi fit, pereo funditus.
Adeon' hominem inuenuſtum eſſe, aut infelicem quenquam, vt ego ſum?
Pro deum, atque hominum, nullon' ego
Chremetis pacto affinitatẽ effugere potero? quot modis
Contemptus, ſpretus? facta, tranſacta omnia. hem
Repudiatus repetor, quãobrẽ? niſi ſi id eſt, qđ ſuſpicor:
Aliquid mõſtri alunt: ea quoniã nemini obtrudi poteſt,
Itur ad me. M. oratio hæc me miſeram exanimauit metu.
P. Nam quid ego dicam de patre? ah
Tantam ne rem tã neglegenter agere? præteriens modo
Mihi apud forum, vxor tibi ducenda eſt Pamphile hodie, inquit: para:
Abi domum. id mihi viſus eſt dicere, abi cito, & ſuſpende te.
Obſtupui. cenſen' ullum me verbum potuiſſe proloqui?
Aut vllam cauſſam, ineptam ſaltem, falſam, iniquam? ob mutui.
Quòd ſi ego prius id reſciſſem; quid facerem, ſi quis nunc me roget;
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. ſed nunc quid primum exequar?
Tot me me impediunt curæ, quæ meum animum diuerſe trahunt;
Amor, huius miſericordia, nuptiarum ſolicitatio;
Tum patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo vſque adhuc.
Quæ meo cunque animo libitum eſt, facere: ei ne ego vt aduorſer? hei mihi,
Incertum eſt, quid agam. M. miſera timeo, hoc incertum quorſum accidat.
Sed nunc peropu' eſt, aut hunc cum ipſa, aut me aliquid de illa aduorſum hunc loqui.
Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc illuc impellitur.
P. Quis hic loquitur? Myſis ſalue. M. ò ſalue Pamphile. P. quid agit? M. rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc miſera ſolicita eſt, diem
Quia olim in hunc ſunt conſtitutæ nuptiæ: tum autem hoc timet,
Ne deſeras ſe. P. hem, ego ne iſtuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miſeram ſinam;
Quæ mihi ſuum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregie caram pro vxore habuerim;

Bene, & pudice eiu' doctum, atque eductum, ſinam,
Coactum egeſtate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, ſi in te ſolo ſit ſitum:
Sed vim vt queas ferre. P. adeón' me ignauum putas?
Adeón' porrò ingratum, aut inhumanum aut ferum,
Vt neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt ſeruem fidem?
M. Vnum hoc ſcio, hanc meritam eſſe, vt memor eſſes ſui.
P. Memor eſſem? ò Myſis Myſis, etiam nunc mihi
Scripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis
De Glycerio. iam fermè moriens me vocat:
Acceſſi: vos ſemotæ; nos ſoli: incipit:
Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides:
nutiles Nec clàm te eſt, quàm illi vtræque res * inutiles
Et ad pudicitiam, & tutandam ad rem ſient.
**ingenium* Quòd ego per hanc te dextram oro, & * genium tuum,
Per tuam fidem, perq. huius * ſolitudinem ** ſolicitudinē.*
Te obteſtor, ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras,
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te ſolum ſemper fecit maxumi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
Te iſti virum do, amicum, tutorem, patrem:
Bona noſtra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mè in manum dat: mors continuo ipſam occupat.
Accepi: acceptam ſeruabo. M. ita ſpero quidem.
P. Sed cur tu ab illa? M. obſtetricem acceſſo. P. propera:
Atque audín? verbum vnum, caue de nuptijs,
Ne ad morbum hoc etiam. M. teneo.

DON HOccina eſt) Hic inducitur adoleſcentis animus circa nuptias, vt ex magnitudioe eius ingens gaudium comparetur in fine fabulæ, cognita Glycerio. & ſimul id agitur, vt magis magiſque per Myſidem Pamphilus excitetur ad reſiſtendum patri nuptias inducenti. [Hoccine eſt) Ab iracundia & dolore cœpit. Iracundia deſcendit ex iniuria. Dolor ex miſeria. [Hoccine eſt humanum factum,) Quaſi deliberatio eſt. in qua duæ partes ſunt, vna patris, altera amicæ. pro ſuaſore Myſis eſt. Principium ab inuectione: in qua vt hominem accuſat, deinde vt patrem. [Hoccine eſt) Hoc eſt dilatare orationem, ne diceret quod fecit. & eſt peruerſa αὔξησις, a maioribus deſcendens ad minora per amplificationem accuſationis. [Factum, aut inceptum?) In alijs, factu, aut inceptu, fuit. [Hoccine eſt officium) Officium ab efficiendo, ab eo quòd quæritur quid efficere in eo vnumquenque conueniat pro conditione perſonæ. [Quid eſt, ſi non hoc) Sic dicimus de his quæ neceſſario hoc ſunt quod dicimus. [Si non hoc) Hoc cum ſtomacho dictum, quaſi aliquo contradicente non eſſe contumeliam. Cicero: Quid eſt quæſo Metelle, iudicium corrumpere, ſi hoc non eſt? [Vxorem decrat) Decernere, eſt de magnis certam proferre ſententiam. [Vxorem decrerat) Propoſitio iniuriæ. [Nonne oportuit) Oportuit. Se ad patrem refert. Nam nec ſic conſenturem ad nuptias, ſed ſic me velle: Non ne oportuit præſciſſe me ante? Dolet autem ſe ſpatium non habuiſſe conſilio. [Non ne prius conſultum oportuit?) Quàm de ſtomacho repetitum eſt Oportuit? Et de more, Præſciſſe me ante. Præſciſſe proprie ad eum refertur hoc eſt Pamphilum. [Communicatum) Quod neque huius proprium eſt, neque illius. Et Ante abundat, aut certe præ, cum ſufficiat ſciſſe. [Communicatum) Quia nuptiarum non omnis poteſtas in patre eſt. [Quod verbum) Verbum pro ἔλλειψις more ſuo poſuit, id eſt vxorem dare quòd ait. [Quid Chremes) Tranſit a patre nunc, & ad ſocerum redit. Quid, non ad Chremetem dicitur, ſed ad illum tranſeuntia eſſe, & non conſiderantis quid dicat. [Quid Chremes) Iraſcitur patri quòd cogat Chremetem quòd non neget vxorem. Noue dolet, non odio haberi, non repudiari. [Qui denegarat ſe commiſſurum) Non latuerat Pamphilum repudiaſſe Chremetem. vnde & Dauus ait, Qui poſteaq̃ audierat non datum iri filio uxorem ſuo. [Id mutauit) Noue dixit Id. Id enim ad Denegauerat. [Commiſſurum) Putauerat nuptias, & Chremetem mutare ſententiam. Id mutauit quoniam me immutatum παρόμοιον. Nam quoties verba ſunt, παρόμοιον dicitur. quoties nomina παρονομασία. [Itáne obſtinate) Obſtinare facere aliquid, eſt in alterius malum cum conatu facere perſeueranter, & in alterius perniciem nimis niti. [Abſtrahat?) Magna vi verbi & proprietate uſus eſt. vnde illud eſt, Iphitus & Pelias mecum diuelli mur inde. [Abſtrahat?) Magna indignatione vſus eſt, tanquam Chremes non tam filiæ conſultum velit, q̃ læſum Pamphilum. Alia exclamatio eſt aduerſum ſocerum. [Adeón' hominem) Neminem putat eſſe in genere humano ita infelicem vt ſe, quod eſt commune omnium qui in aliquo mœrore conſiſtunt, itaque non ſe, ſed cõditionem humanam dolet: & quæritur natum eſſe quenquam, qui poſſit eſſe tam miſer vt ipſe eſt, ac per hoc ſe. [Adeón' hominem) Amatorie, amore nominato exiluit in geminis. Sic Virg. Aut ſi lux alma receſſit, Hector vbi eſt? [Inuenuſtum, aut infelicem) Inuenuſtus eſt ſine venere. i. ſine gratia, quem oẽs reſpuunt, repudientque pulchræ, & quem deformes appetant. [Inuenuſtũ, aut infelicem) Inuenuſtus, cui diſplicens obijcitur. Infelix, cui placens negatur. [Aut infelicem quenquam, vt ego ſum?) Adeo ſe miſerum dicit, q᷑ ſibi repudiare non licet, vt pp ſe doleat humanum genus, in quo ſit aliquis tam miſer. Virg. Heu cadit in quenquam tm̃ ſcelus? [Vt ego ſum?) ἀνακόλουθον, eſt Vt. [Quàm enim inſerre debuit, non Vt. [Proh deum,) Quam ferueat indignatione hinc aſpice, q᷑ frequenter exclamat. [Effugere) In torũ fugere. [Quot modis Contemptus, ſpretus?) Si Chremes, ſpretus, intelligemus Pamphilum dicere, q᷑ operam dederit, vt ſe repudiaret Chremes, vt ſupra dixit, Mutauit, quia me immutatum videt. [Quot modis Contemptus,) Chremes, an Pamphilus? [Facta, tranſacta omnia.) Prouerbiale eſt in id negocij, de quo nihil ſuperſit ad agendum. Facta autem, à Pamphilo, tranſacta etiam à Chremere. [Repudiatus repetor.) Quaſi hęc iniuria ſit, repudiare & repetere. Et tale eſt in Eun. Excluſit, reuocat. [Niſi ſi, id eſt) Coniecturale argũ. [Aliquid monſtri alunt: ea) Duplex contumelia, & monſtri & aliquid. minus .n. eſſet, aliquod monſtrum. ſic, Quid hominis vxorem habes? Et mutauit genus, dicendo ea qm̃ fœmina eſt. Sic in Eun. taces monſtrum hominis? non dicturus ea? [Aliquid monſtri) Dum monſtrum dixerat ea ſubiunxit, tanq̃ non verbis, ſed ſententiæ ſeruiens. [Nemini obtrudi) Mire obtrudi, quaſi inuito. & totum cum iracundia obtrudi, infringi, impingi. [Itur ad me.) Dotem amator non cogitat, & ad vilitatẽ trahit quod vltro venit, & q᷑ ſe repetit Chremes. [Itur ad me.) Quaſi ad hoſtem. Plaut. in Pſeud. Itur ad me. Et Virg. Simul enſe relicto, Ibat in Euryalum propere. [Oratio hęc) Etiam pauca verba veteres orationem dicebant. [Nam quid ego) Redit ad patrẽ, in quo noue hoc accuſat, negligenter eum agere quod noluit fieri. [Tantámne rem) Summum voti ac nuptias. [Præteriens modo) Hic oſtendit ſpecialiter quid peccauerit. [Pater præteriens modo Mihi apud forum,) Vndique conflatur excuſatio. ex facto, q᷑ præteriens. ex tempore, q᷑ modo. ex loco, quia in foro. ex verbis, Vxor tibi ducenda eſt. Mire ducenda: ſemper hoc genus declinationis, neceſſitatem oſtẽdit. vt Virg. Vt pacem Troiano ab rege petendum. Saluſt. Agendum, atque obuiam eundum eſt. [Abi cito, & ſuſpende te.) Ad Hodie, Cito retulit: ad Vxor tibi ducenda eſt, Suſpende te. [Ineptam ſaltem, falſam,) Duo comparantur in defenſionem, aut vera, aut ad tempus accommodata. Ineptum eſt, quod à quouis reprehendi poteſt. Falſum, quod etiam prudentem poſſit fallere. [Quòd ſi ego reſciſſem) Si mecum communicaſſet prius. [Quid facerem,) Ipſe ſe reprehendit. [Quid facerem,) ὑποφορά. [Vt ne hoc facerem,) Tacerem. & nota Facerem, pro tacerem. [Sed nunc) Deliberatio, & Partes eius. [Amor, miſericordia) Hæc oratoria ſunt, cum vnum negocium in multas diſtrahimus partes. [Diuerſe trahunt;) Pro, in diuerſa trahunt. [Amor) A neceſſario. [Miſericordia) ἀπὸ τοῦ αἰτίου. Miſericordia huius δυσβουλία. [Nuptiarum ſolicitatio;) A perturbatione. Quibus colligit conſulere ſe non poſſe. Solicitudo eſt quæ inhæret mentibus. Solicitatio, quæ ab alio fit. [Tum patris pudor;) δυσβουλία. [Qui me tam) Explanatio, in quo pudendum ſit ſibi apud patrem: Et ad illud ſpectat, Tute his rebus finem præſcripſiſti pater. [Ei ne ego) Pronomen hoc, vim qualitatis habet. & eſt, An tali, tam bono? [Qui me tam leni paſſus eſt animo) Atqui accuſabat eum. Sed amator eſt. [Egóne vt aduerſer?) Videtur inclinaſſe ut ſecundùm patris animum conſiſtat. ſed amore ad incerta iterum deuoluitur. [Quorſum accidat.) Ad quam rem, quò verſus. [Sed nunc peropus eſt) Calliditati fœmineq

dineæ, & aſtutiæ ſententia hæc congruit. [Cum ipſa) Ipſa nunc omnia mea. [Aduerſum hunc) Apud hunc. vt alibi, Et id gratum fuiſſe aduerſum te, habeo gratiam. [Dum in dubio eſt animus) Tranſlatio hæc eſt à mole alicuius ponderis, quæ ante, quàm in loco ſederit, cum incerta pendet, facillime commouetur. [Quis hic loquitur?) Hoc ſecum. deinde conuerſus, vt vidit, Myſis ſalue. [Salue) Difficile eſt aliud inuenire verbum quod ſic declinetur, ſalue, & ſaluete. quippe huius verbi per modus eſt rara declinatio. [Quis hic loquitur?) Principium Terentianum in iungendis perſonis. [O ſalue) O interiectio optantis aduentum, aut repente perculſit. [Quid agitur?) Amatorie, & familiariter non addidit quæ. Virg. Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſoluat amantem. [Rogas?) Lenta quædam. & triſtis eſt reſponſio, & dolore plena. [Laborat è dolore) Duplicem laborem Glycerij eſſe dicit, vnum partitudinis, alterū curæ & ſolicitudinis nuptiarum Pamphili. [Laborat è dolore) Callide aggreditur iuuenem. nam vtraque propter illum perpetitur, & dolorem, & ſolicitudinem. Atque ex hoc Myſis, quæ contra patrem ſuaſura eſt, incertum inueniens Pamphilum, facile ad ſe conuertit mentione dominæ ſuæ, & maxime quòd addidit, cur illam ægram eſſe dicat. quare ſtatim perſectum eſt quod volebat, vt dicat Pamphilus, Egóne iſtuc conari queam? [Conſtitutæ) Nec addit à patre, ſed inuidioſe quaſi & à Pamphilo ſint conſtitutæ. An timet in negocio? [In hunc diem) Idem.i. dies eſt quo placuerant deſtinatæ nuptiæ, quamuis Chremes denunciauerat. & ſupra. Hic nuptijs dictus eſt dies. [Tum autem) Tum, præterea. Tertiam ſolicitudinem habere Glycerium, ne deſeratur à Pamphilo. [Solicita eſt) Solicitudo rerum incertarum magis eſt. [Quod in hunc diem ſunt conſtitutæ nuptiæ) Hic certior metus eſt, & grauior. [Egóne iſtuc) Ideo ſic Pamphilus, quia illa inuidioſe non Deſerere cogaris, dixit: ſed, deſeras. [Egóne iſtuc conari) Non perficere, ſed conari velle aliquid ad ſcelus, effectio eſt, etiamſi nō poteſt fieri. hic enim voluntas, non factum damnatur, vt Virg.

Auſi omnes immane nefas, auſoq; potiti.

[Egóne conari) Leuius eſt conari, quàm facere. [Egóne propter me) Magna vis eſt in pronominibus. & diuerſa ſunt, & ſingula, & non præcipitantur, nec dicuntur vno ſpiritu, ſicut in Eunucho: Egóne illam, quæ me, quæ illum? Quæ illum, deeſt, amat: quæ me, deeſt, non amat. Egóne) Suadente, ſubauditur, vt fieri ſinam. Quæ mihi ſuum animum) Ab eius beneficijs. [Suum animum) Quantum ad amorem pertinet. [Atque omnem vitam) Hoc eſt, vt maritum ſpectaret. [Quæ mihi ſuum animum; atque omnem vitam credidit) Argumenta à conſequenti. Si eam deſerit, hæc ſubijciuntur. [Quam ego animo egregie caram) Egregie, præter cæteras.i.nimis. [Bene & pudice) Hic illud ſoluitur, Lana & tela victum queritans, vt hoc præſtruat bene & pudice Glycerium eſſe educatam, Lana & tela victum quæritās. Et non pertinet ad argumentum niſi poſt vitam Glycerij intelligas. [Bene & pudice) Ab honeſto. [Bene & pudice eius doctū) Hanc ſententiam quaſi de exemplo probat. nam bene educata eſt à Chryſide, quæ primo pudice vitam, parce, & duriter agebat. [Coactum egeſtate) Propterea quòd Chryſis, inopia & cognatorum negligentia coacta. [Coactum egeſtate) Non paupertate, ſed egeſtate. cui contrarium, Inopia, & cognatorum negligentia. [Haud vereor) Acuit animum adoleſcentis contra patrem, cuius etiam nomen graue eſt. [Sed vim vt queas) Hic, vereor ſubauditur. Vt, pro ne non poſuit: vt ſit, Sed vereor ne nō queas vim patris ferre. Et ne non poſſis, non damnatio eſt verum adoleſcentis prouocatio in contemptum patris. [Adeón' me ignauum) A veriſimili. [Ignauum) Quod aduerſum neceſſitatem proferendum fuit, id primum dixit, adeſſe ſibi virtutem. quæ ſequuntur, ad fidem pertinent. Ita pro tempore contemptum patris pro fortitudine habet. [Ignauum) Ignauus eſt, qui vim non poteſt ferre, qui non eſt perſeuerans. [Adeón' porrò ingratum) Porrò, cōiunctio eſt expletiua, alias aduerbium temporis. [Ignauum & ingratum) αὔξησις eſt. Inhumanum aut ferum. Poſt ſubiecta dixit, Adeón' porrò ingratum, aut inhumanum. Mira omnis conuerſio. non enim dicit, Adeón' me obſequentem patri exiſtimas, adeo gratum, adeo pium, adeo manſuetum? ita amatoris per omnia ſeruat conditiones, vt oratorie hoc cogatur, ſcelus eſſe ſi pareret nunc patri. [Vt neque me conſuetudo) Non ordinem reddit. ferum enim reddit ad manſuetum, quòd etiam feræ manſueſcunt. [Neque amor) Ad illud, Inhumanum. Amor nanque vehementior eſt in homines. Virg.

Quid iuuenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem Durus amor?

[Pudor) Ad ingratum retulit. [Vt neque me conſuetudo, neque amor) ἀπόδοσις ad ſuperiora. Conſuetudo, aduerſus feritatem, Amor, aduerſus inhumanitatem. Pudor, aduerſus ingratum animum. [Commoueat neque commoneat) αὔξησις eſt ad maiora. [Vt ſeruem fidem) Exquiſite, non dixit vt contemnam patrem. [Vnum hoc ſcio) In eodem heret, vt excitet iuuenem, neque audire ſe fingit quod dicit. [Vnum hoc ſcio) Vnde quam callida ſint quæ à Myſide ſubijciuntur ad irritandam promiſſionem Pamphili. [Vnum hoc ſcio) Subijcit illa quæ ardentem incendant magis. Nā dixit ille omnia quibus cogitur ſeruare fidem, ſed de merito eius aut nihil dicit, aut parum. [Vnum hoc ſcio) Quaſi hoc dicat, Quid tu facturus ſis equidem neſcio, ſed vnum ſcio. [Vt memor eſſes ſui) Inuidioſe, quaſi oblito, adeo commouetur hoc dicto Pamphilus. [Vt memor eſſes ſui) Bene præterito, quàm quæ prætetita ſunt, in recordatione magis lacrymabilia ſunt, vt Virg. Cui paruus Iulus, Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquor? Idem alibi: Per caput hoc iuro, per quod pater ante ſolebat. [O Myſis Myſis) Primum vocandi, alterum increpandi eſt. [Etiam nunc ſcripta) Id argumentum eſt quòd viua memor ſit, qui etiam mortuæ verborum meminerit Chryſidis de Glycerio. [Iam fermè) Fermè aduerb. eſt feſtinantis. [Moriens me vocat) Ex tempore probauit locutam vera eſſe, non ficta & ſimulata. nam qui ſani ſunt, ſpe longioris vitæ adulantur. Virg. Et dulces moriens reminiſcitur Argos. Iam fermè moriens) Affectus à tempore, quod poſtrema vox erat. [Acceſſit. vos ſemotæ, nos ſoli) Figuræ propriæ Terentianæ, ἀσύνδετον καὶ ἔλλειψις. Vos ſemotæ, deeſt, eſtis. Nos ſoli, deeſt remanſimus. vt illud, Egóne illam, quæ illū, quæ me? [Vos ſemotæ, nos ſoli) Habuit fidem, quòd ſoli fuimus, quòd nemo teſtis. an timuit, ne hoc pater ante firmatum amorem cognoſceret? [Incipit) Deeſt dicere. Præparatio, & quaſi veſtibulum orationis eſt. Inceptio dicitur orationis, quæ longa taciturnitate, meditate, grauiterque profertur, vt Virg. Tum pater omnipotens, rerum cui ſumma poteſtas Infit. [Mi Pamphile) μίμησις per προσωποποιΐαν. & principium à blandimento. [Mi Pamphile) Imitatus eſt etiam blandimentum Chryſidis. [Huius formam, atque ætatem) Amat compendium laſſitudo, formam enim dicendo, pulchritudinem ſignificat ætatem, quòd parua. [Huius formam atque ætatem) Duplex cauſa commendationis, forma & ætas, vt ſupra, Forte vnam aſpicio adoleſcentulam Forma &c. [Mi Pamphile) Vide redditam voci morientis denſis, interuallis interruptam orationem, vtpote laſſo anhelitu interueniente. [Vtræque res inutiles) Legitur & vtiles. [Et ad pudicitiam) Propter formam dicit. [Et ad rem tutandam) Propter ætatem ἀπόδοσις. [Quod te per) Quod, propter quod: vt, Quod te per ſuperos. Et eſt ordo, propter quod te oro. [Per hāc dextram) Tenet eum, vt apparet. [Per hanc dextram) Fidei & fœderis membrum. Ad manum fit conuentio. [Et ingenium) Legitur & genium. [Per huius ſolitudinem) Legitur & ſolicitudinē. [Obteſtor) Obteſtatio dicitur quādo eum adiuramus, quem rogamus, Oramus per eas res propter quas rogamus. Virg. Per euerſæ genitor fumantia Troiæ Excidia obteſtor. [Ne abs te hanc ſegreges, neu deſeras) Ad fidem, ne ſegreges, retulit: ad ſolitudinem, ne deſeras, hoc eſt ne alium ducas, aut amare deſinas, etiamſi aliam ducas. [Ne abs te hanc ſegreges,) Quaſi ipſam manu tenens. Hanc propter formam, & ætatem. [Segreges) Hoc verbum ſimplex fieri non poteſt, neu deſerat. poſtremo te Obteſtor. Sextum [illegible]. dixit enim iam, Quod ego te per hanc dextram oro. [Si te in germani) Sic tunc dicimus, quando præſtitimus aliquid & tamen nolumus exprobrare, vt Virg. Si qua tuis vnquam pro me pater Hyrtacus aris Dona tulit. Et alibi, Si bene quid de te merui. [In germani fratris) Non fratris ſolum, ſed etiam germani. [Siue hæc, te ſolum) Si aut te mihi quoque prætulit, aut nullum alium nouerit amatorem in domo meretricis. [Morigera) Hoc quaſi amanti vtile fuit. Virg. Fuit aut tibi quidquam Dulce meum. [Te iſti virum do,) Hæc, vt diximus, & ſingula ſunt, & non præcipitantur, nec dicuntur vno ſpiritu. [Amicum) Poteſt .n. & maritus eſſe, ſed non amicus, ſed affectu mariti retulit amicum. [Tutorem) Quaſi orbę. [Patrem) Quaſi paruæ. [Virum) Ne ſegreges. [Amicum) Ne deſeras. [Patrem) Ad illud quod ait, Et ad pudicitiam. [Bona noſtra tibi hæc cōmendo, & tuæ cōmitto fidei) Concluſio per mandatum & obteſtationem efficax ſatis. [Te iſti virum do,) Apparet quòd iunctis dextris hæc dicebat. ideo &, Per hanc dextram te oro. [Bona noſtra) Hæc verba quaſi ſupellectilem ſuam oſtendentis ſunt. [Bona noſtra) Hoc eſt, Ad rem tutandam. [Hanc mihi in manū dat) Confirmatæ ſunt legitimæ nuptiæ per in manū conuentionem. Et mire hanc, non, huius manū. [Mors continuo ipſam occupat) Quo magis memorem eſſe oportet eorum, poſt quæ illa nihil locuta eſt. [Accepi) Proprie, quaſi vxorem. [Acceptam ſeruabo)

Con-

Concluſit partem deliberationia ſuæ per electionem. [Sed cur tu) Corripi, ꝙ abeat ab illa. Cur, non interrogantis, ſed corripientis eſt, & increpantis, ꝙ Glyretium deſerat. (Obſtetricem) Quæ opem tulerit parienti, obſtetrix dicitur: vnde & parturientes fer opem clamant. [Propera, atque audin'?) Et interrogatio quo eat, & reuocatio, ad argumentum magni amoris accedit. Verbum unum caue de nuptijs) Deeſt, dicas: figura ἔλλειψις. [De nuptijs) Non ꝙ hodie futuras neſcierit Glycerium, ſed ꝙ illas hodie indixerit pro filio, cum ſupra & Pamphilo & Glycerio diſturbatæ uiderentur, Quia ſunt conſtitutæ in hunc diem [Caue) Annotant quidam caue hic corripiendum eſſe. [Ne ad morbum hoc etiam) Iterum ἔλλειψις, deeſt enim, accedat.

GVID. HOccine &c.) Inducitur Pamph. iracundus & dolens de nuptijs tam repente celebrandis. Iracundia deſcendit ex iniuria dolor uero ex miſeria. Hoccine.i. utrum, hoc eſt factum humanum aut inceptum aliqui uolunt factu & inceptu, ut ſit ſenſus. Vtrum hoc eſt humanum factu aut inceptu.i. ut fiat aut incipiatur. Hoccine.i. uitum, hoc eſt officium patris .i. id, quod deberet facere pater. MYS. Quid illud eſt? PAM. Proh fidem deum .i. deorum atque hominum proh interiectio eſt doloris. unde proh dolor dici ſolet ab eo qui dolens loquitur atque exclamat. poteſt etiam eſſe interiectio indignantis. Inde proh pudor dici conſueuit ab eo qui cum uituperatione alicuius loquitur hic autem proh fidem deum, atque hominum dicitur à dolente iracundo atque indignante, & præ indignatione in exclamationem prorumpente. ubi ſenſus eſt proh fidem, q.d. teſtor & inuoco fidem.i. ueritatem uel opem ſiue auxilium, deum.i. deorum atque hominum. quid hoc eſt ſi hæc contumelia .i. iniuria non eſt, q.d. nihil aliud eſt ꝙ cõtumelia hoc aũt dicendi genus per Si, apte accommodari ſolet his quæ neceſſario ſunt, hoc etiam cum ſtomacho dictum eſt, quaſi in eum qui diceret non eſſe contumeliam. In eo ẽt dicto ſi hæc contumelia non eſt poteſt eſſe ſenſus. ſi hæc .i. ſi hæc res quæ incipiuntur contumelia non eſt .i. ſi non ſunt contumelia. Etenim ſi contumelia. poſtponeretur in eo ordine ſunt diceretur non eſt. Decreuit .i. conſtituit pater .ſ. ſeſe daturum ſubaudi mihi hodie uxorem. Nonne oportuit me Pamphilum præſciſſe ante. Vbi alterum abundat uel ante uel patre. Nonne oportuit id, ſup. de nuptijs, communicatum fuiſſe.i. collatum fuiſſe prius inter patrem & me. Quia nuptiarum non omnis poteſtas in patre eſt. MY. Me miſeram ſubaudituro uel dico, ſicut te infelicem hominem nequam, pro, ò hominem nequam. Fungitur autem id dicendi genus uire interiectionem oſtendentis aut indignationem, aut dolorem cum exclamatione, quod uerbum.i. quem ſermonem audio. PAM. Quid Chremes ait, ſup. uel ſacit qui denegarat ſe commiſſurum .i. traditurum aut daturum mihi gnatam ſuam uxorem.i. in uxorem. & eſt appoſitione dictum mutauit id, quia uidet me immutatum.i. non deſiſtẽtem ab amore Glycerij.ne .i. utrum Chremes dat operam ita obſtinate .i. perſeueranter pertinaciter. Obſtinate.n. aliquid facere eſt aliquid in alterius malum cum conatu perſeueranter facere, & in alterius perniciem nimis niti. Vt abſtrahat.i. diuellat, me miſerum .i. afflictum Glycerio. proh deum atque hominum fidem. Exclamatio affectum indignantis dolentiſque demonſtrans. Quod ſi fit.i. ſi abſtrahat ab ea pereo .i. actum eſt de me. funditus.i. prorſus radicitus, adeón'.i. utrum eſt uerum, ſup. quenquam hominem eſſe adeón'.i. ita uel tantum inuenuſtum .i. ſine uenere & gratia quem omnes pulchræ reſpuant & repudiẽt & appetant deformes, atque infelicem.i. infortunatum, ut ego. PAM. ſum. Inuenuſtus .n. dicitur cui diſplicens obijcitur. infelix cui placens negatur. nullo.i. utrum nullo pacto.i. nullo modo potero effugere .i. in totum fugere affinitatem.i. propinquitatem per nuptias. Chremetis, ne uidelicet ſim eius gener. Quot modis, q. d. multis modis ſum contemptus ſpretus exaggeratio eſt indicans affectum exprimentis. Omnia ſunt facta tranſacta.i. pacta concordata, prouerbiale eſt hoc dictum de eo de quo negocio nihil ſupereſt agendum. Hem interiectio indignantis eſt. Ego repudiatus.i. recuſatus à Chremete. Repetor.i. reuocor. Quamobrem .i. cur repetor ſiue hoc faciunt pater & Chremes. niſi.i. quod ſuſpicor.i. opinor. & eſt argũ coniecturale, aluot pater & Chremes aliquid monſtri contumelioſius dr̃, ꝙ ſi diceret aliquid monſtrum, ſic alibi quid hois uxorem habet alunt ergo aliquid monſtri, q.d. tegunt & celant aliquid mali, ſeu aliquid deforme quod mihi cõmitti uolunt, qm̃ monſtrum aliquid deforme eſt præter naturæ ritum ꝓductum ea.ſ. filia Chre. mutauit autem genus dicendo ea qm̃ fœmina eſt qm̃ nemini poteſt obtrudi.i. infringi. impingi impelli ut nubat. itur impersonaliter.i. uenitur recurritur ad me. MY. Hæc oratio .i. hic ſermo exanimat i. perturbat me miſeram infelicem & afflictam metu. PAM. Nam.i. ſed quid ego nunc dicam de patre. ab interiectio dolentis & indignantis, ne.i vtrum decuit ſubaudi agere tantam rem.ſ. nuptias tam negligenter, pater meus modo.i. paulo ante præteriens, inquit, mihi apud forum hæc verba Pamphile hodie vxor eſt tibi ducenda. hoc dicendi genus ſemper oſtendit neceſſitatem. para.i. diſpone te. Abi.i. recede domum aduerbialiter viſus eſt mihi dicere id, abi cito & ſuſpende te.i. ſuſpendio vitam termina, obſtupui .i. attonitus & exanimatus totus ſui nihil reſponſionis hñs, cenſeñ'.i. putáſne me potuiſſe, proloqui.i. proponere proſari ſiue pronunciare. Inde proloquium dicitur propoſitio. Item profatum & pronunciatum vt habet Gellius, vllum verbum, aut vllam cauſam.i. excuſationem ſaltem ineptam abſurdam quæ à quouis poſſet reperhendi. falſam .i. fallentem etiam prudentem iniquam iniuſtam non admittendam obmutui.i. obticui. quid? feciſſem ſup. ſi ego reſciſſem.i. cognouiſſem prius id .ſ. me hodie ducturum vxorem? q.d. aliquid cõmentus eſſem. Deinde ſe reprehendit ſi quis me nunc roget.i. interroget quid facerem reſponderem ſup. facerem aliud vt ne .i. non facerem hoc.i. vt non tacerem. ſed nunc quid exequar primum, tot curæ impediunt .i. perturbant me ne poſſim deliberare quid optimum factu ſit, quæ curæ trahunt diuerſe .i. in diuerſas ſententias animũ meum. Deinde quæ ſint ea quæ diſtrahunt eius animum ſubdit, & eſt articulus exornatio rhetorica vel diſſolutum, ſiue dyaliton, vel forte ſcheſonomaton deficientibus copulis amor miſericordia huius Glyc. ſolicitudo nuptiarum. Solicitudo eſt quæ inhæret mentibus ſolicitatio autem eſt quæ fit ab alio, tum.i. inſuper pudor patris, vel pudor quem propter me pater eſt habiturus. vel quem apud eum ſum paſſurus. Itaque amphibologia eſt hęc omnia prædicta trahunt animum diuerſe, qui pater paſſus eſt tã leni .i. benigno animo uſque adhuc .i. hucuſque ſiue hactenus me filium facere quæcunque (thmeſis eſt) libitum eſt .i. libuit animo meo facere ſubaudi. ne .i. vtrum paſſus eſt, ſup. hæc prædicta ut ego nunc aduerſer ei .i. repugnem voluntati eius? Hei interiectio dolentis. incertum eſt mihi .i. non eſt mihi exploratum. Quid agam .i. agere debeam. MY. Myſis nondum ſe oſtendit Pamphilo, ſed cum apud ſe conquerentem latenter auſcultat. & ſola etiam ſecum per interualla loquitur, ut vidimus in priori parte iſtius ſcenæ ego miſera timeo. Quorſum .i. ad quam rem uel uerſus quam partem hoc incertum quod dixit Pamphilus accidat .i. perueniat vel uertatur, ſed nunc eſt per opus .i. valde opus aut hunc Pamphilum loqui cum ipſa Glycerio, ut me Myſidem loqui aliquid de illa Glycerio aduerſus .i. apud hunc Pamphilum. Dum .i. quandiu animus eſt in dubio.i. notat & neſcit quo potiſſimum ſe vertat. paulo momento .i. facile ac paruo tempore & abſque longa mora impellitur .i. inducitur huc vel illuc.i. in hanc vel in illam ſententiam quam eligat. Hoc autem dictum tractum eſt à mole ponderis alicuius quæ anteaquam in loco ſederit & quandiu pendet facile commouetur, & huc uel illuc impellitur. PAM. Quis loquitur hic, ſecum.n. volutans prædicta audiuit Myſidis uocem, deinde conuerſus vt aſpiceret viſa. Myſide dixit ò Myſis ſalue. MY. O, optãtis eſt aduentum aut repente percuſſi. Pamphile ſalue. PAM. Quid agitur amatorie perfamiliariter dictum. MY. Rogas.i. interrogas. lenta & triſtis reſponſio dolore plena. Laborat.i. ex dolore partus & ægritudinis atque ipſa miſera.i. afflicta & miſerabilis ſolicita eſt.i. anxia ex hoc die. Quia olim.i. multo ante nuptiæ conſtitutæ ſunt .i. deſtinatæ & determinatæ in hunc diem autem .i. ſed tum.i. præterea timet tertiam ſolicitudinem .ſ. ne deſeras .i. derelinquas ſe Glyc. PAM. Hem interiectio dolentis & indignantis affectum demonſtrant ne.i. utrum queam conari.i. velle uel ne dum proficere iſtud? q.d nonne.i vtrum ego ſinam .i. patiar iſtud.i. iſtud quod ſequitur fieri, ſup. ſ. illam Glycerium miſeram.i. afflictam decipi propter me quia ex me grauida & de me ſolicita quæ Glycerium credidit .i. meæ fidei cõmiſit animũ ſuũ quantum ad amorem, atque omnem uitam ſuam. ſperans ſe nactam maritum quo cum vitam tranſigeret ſuam, quã Glyc. ego habeam caram pro vxore animo egregio.i. optimo animo ſummoque deſiderio, q. d. credidit mihi & animum & vitam ut eam pro uxore caram haberem. Sinam.i. patiar ingenium.i. naturam eius Glyc. ductum.i. ſuſtentatum atque educatum.i. alitum, bene .i. honeſte, & pudice.i. caſte. Immutarier paragoge.i. mutari coactum egeſtate.i. indigentia reſpondet ſibi ipſi non faciam. MY. Haud.i. non uereor ſi negocium ſubaudi ſit ſitum in te ſolo .i. ſi tuo ipſius relinquatur arbitrio, ſed uereor inquam ut nequeas.i. quòd non poſſis ferre .i. pati, vim.i. impetum patris. PAM. Adeón'.i. utrum ita putas me ignauum.i. timidum, parum fortem.

Igna-

Ignauus .n. eſt qui vim ferè non poteſt qui non eſt perſeuerans. porrò hic coniunctio copulatiua eſt. Porrò autem particula ſignificat, ſed longe certe poſtea vltra. adeon'.i. verum ita ingratum me putas .i. immemorem beneficij accepti, aut ita inhumanum.i.ita durum, aut ita ferum.i.immanſuetum immitem. Vt.i. q̧ neque conſuetudo .i. diutina conuerſatio q̃ etiam feræ manſueſcunt contra id, q̧ dicit ferum, neque amor contra inhumanitatem, neque pudor contra ingratitudinem commoueat me .i. in me affectionem inducat, neque.i.nec etiam cõmoueat me ſup .i. incitet vt ſeruem fidem.i.ſim ei fidelis. M. Scio hoc vnum, q.d. quid facturus ſis neſcio equidem vnum ſcio hanc Glycerium meritam eſſe.i.meruiſſe vt eſſes memor ſui. P. Dicis vt memor eſſem, ò Myſis Myſis, prius eſt vocandi alterum increpandi. etiam nunc illa dicta Chryſidis de Glycerio ſunt mihi ſcripta in animo ipſa Chryſis iam fermè.i. propemodum, & eſt aduerbium feſtinantis moriens & propterea vera dicens neque adulans vocat me, Pamphilum acceſſi ad eam .ſ. vos aliæ mulieres ab ea ſuſtis, vel iuſtis ſubaudi ſemotæ.i.ſeparatæ ſeiunctæ ſeorſum, nos ego & ipſa Chryſis manſimus ſup. ſoli.ipſa incipit dicere.ſ. ò mi Pamphile vides formam.i. pulchritudinem atque ætatem ſ. parum iuuenilem huius Glyc. nec eſt clàm te.i. tu non ignoras quàm .i. quantum nunc vtræque res.ſ.forma & ætas parua (nihil plus ſignificatur per vtræque res in plurali q̃ ſignificaretur ſi in ſingulari diceretur vtraque res) Sient.i.ſint inutiles non commodæ & ad tutandam.i.conſeruandam pudicitiam.i.caſtitatem, & hoc ꝑpter formam, & ad tutandam rem.i.ſubſtantiam & fortunas quãtum ad ætatem paruam quod .i. poſt dictum, vt Virg. Quod te ꝑ ſuperos .i. poſt quod ego te oro te per hanc dexteram quam teneo, hinc enim apparet Chryſ. eum tenuiſſe, & oro inquam per ingenium.i.per naturam tuam manſuetam & bene moratam alij per genium legunt quaſi per familiarem.i.naturæ deum per tuã fidem.i.per conſtantiam & veritatem ſeu fidelitatem q̃ polles. & per ſolitudinem .i. quia ſola eſt niſi tibi vni conſortetur. alij legunt per ſolicitudinem obteſtor te.i. adiurando te rogo ne ſegreges.i.ſeiungas elonges hanc Glyc. abs te. neu .i. vt non deſeras.i. deſertam relinquas hanc. Si dilexi te. Vtimur ſi in tali genere loquendi cum aliquid præſtitum volumus exprobrare. ſi ergo dilexi te loco fratris germani.i.fratris ex eodem vtroque parente, ſiue.i.vel ſi.hæc Glyc. ſemper maxumi fecit.i.plurimi æſtimauit. te ſolum.i.ſine riuali. ſeu ſi inquam fuit morigera.i.officioſa obſequioſa tibi in omnibus rebus do te virum.i.maritum iſti Glyc. do in qua te amicum.ſ. vt eam non deſeras. do te tutorem vt eam tuearis tanquam orbam do te patrem vtpote quæ perſuaſit, & adhuc paterno egens auxilio, committo tibi.i.credo, ſeu trado tibi hæc bona noſtra .i. hanc noſtram ſupellectilem. & mando .i. commendo ea bona tuæ fidei.i.tuæ fidelitati. Chryſis dat mihi hanc Glyc. in manum, q.d. per manum coniunctionem nos coniunxit continuo.i.illico mors occupat .i. arripit eam Chryſidem qui magis me oportet eſſe memorem eorum poſt quæ illa locuta non eſt. Accepi proprie quaſi vxorem. ſecuabo eam acceptã tanquam vxorem. M. Spero ita futurum ſubaudi vel te ita ſacturum. P. Sed cur tu abis.i.diſcedis ab illa eam.ſ.ſolam relinquens, & hoc dictum increpantis eſt. M. Acerſo .i. eo ad vocandum obſtetricem .i. ſagacem mulierem quæ parturientibus fert opem. P. Propera atque audi .i. audis ne & reuocam eam hic ait, q.d. intelligas ne? caue dicas, ſupple illi vnum verbum de nuptijs ne etiam hic doloris accedat ſubaudi ad morbum eius. M. Teneo .i. intelligo capio audiui quid velis.

LATO. ARgũ.) Querela Pamphili aduerſus patrem & Chremetem, cognito nuptiarum conſilio. Eſt autem pathetica tota oratio, exprimens affectum perturbati amantis, & ab exclamatione incipit. (Hoccine eſt) Vrget iniuriam à perſona patris, à re ipſa, à perſona Chremetis, & mox indignitatem exaggerat. [Itane obſtinate) Indignitas à ſua perſona, cui Chremetem admiſcet, mox etiam puellam adiungit. [Contemptus) Vehemens locus & per ratiocinationem mox figuratus. [Nam quid) Redit ad patrem & rem proſopopœia amplificat. [Quod ſi ego reſciſſem) Cordatus adoleſcens poſt querelam conſultat patri ne, an amori obſequatur. Ergo hæc pars deliberatiua eſt, ſuperior accuſatoria fuit. [Amor miſericordia) Congeries colligens partes deliberationis. [Miſera timeo) Opportune Myſis intercedit ad confirmandum labantem animum, ne à Glycerio deficiat. [Laborat è dolore,) Reſponſio idonea ad cõmonendum animum Pãphili. Et eſt tacita admonitio à perſona, adhortationem ſpectans. [Quæ mihi ſuum) Honeſtũ à meritis & qualitate pſonæ. [Heu vereo) Obiectio, quæ ab honeſto ceſſet. [O Myſis Myſis) Repetuntur merita quæ per proſopopœiam cõmemorantur & augentur circunſtantijs, qui locus eſt mire patheticus. [Amicum tutorem) Incrementum. [Hanc mihi) Pathos à modo rei & tempore. Ne ad morbum. Subaudi accedat.

PETRVS MARS. HOccine eſt humanum factum &c.) Qualis debeat eſſe Oratio pathetica, hæc ſcena procedens docet: & amantis iuuenis vehementes æſtus, & animum ancipitem exprimit, qui curis diſtrahitur, hinc capiente appetitu, hinc reuocãte ratione: cuius imperio incontinentes minimè parent voluptate decepti, pro qua corruptæ iudicare ſolent. Macrob. lib. iiij. loquens de affectibus, ſic ait: Oratio pathetica aut ad indignationem, aut ad miſericordiam dirigitur: horum alterum accuſatori neceſſarium eſt, alterum reo. Et neceſſe eſt initium abruptum habeat, quoniam ſatis indignantibus leniter incipere non conuenit. Ideo apud Virg. Iuno ſic incipit: Quid me alta ſilentia cogis Rumpere? Nec initium ſolum tale debet eſſe, ſed omnis, ſi fieri poteſt, Oratio pathetica & breuibus ſententijs, & crebris figurarum mutationibus, debet veluti inter æſtus iracundiæ fluctuare. Ita, inquit, quæ breuis eſt furor, non poteſt continuare vnum ſenſum in loquendo. [Quid eſt ſi hæc non contumelia eſt &c.) Seneca in libello de Amic. ſic ait. Contumelia à contemptu dicta eſt, quia nemo niſi quem contemnit, afficit tali iniuria. [Tum patris pudor &c.) Ariſt. in ij. lib. Oeconomicon, ſic ait: Duplex eſt timoris ſpecies. Vna quidem cum pudore & verecundia, qua vtuntur erga parentes filij ſobrij: & ciues compoſiti ad benignos rectores: Alia vero cum inimicitia & odio, ſicut ſerui ad dominos, ſubditi ad tyrannos iniurioſos, & iniquos. Plato in lib. x. de Leg. ſic ait. metuimus quoque ſæpenumero, cum formidamus, ne dicendo aut faciendo aliquid minus honeſtum, mali videamur, quem quidem timorem nos, imò omnes, vt arbitror, pudorem appellamus. [Si ego reſciſſem &c.) Gel. lib. ij. Qui factum aliquod occultius, aut inopinatum, inſperatumq; cognoſcit, is dicitur proprie reſcire. Solicitudo eſt ægritudo cum cogitatione. Solicitatio vero eſt quæ fit ab alio. [Dum in dubio eſt animus &c.) Momento.i.motu, Fabius lib. iij. ſic ait: Laudare teſtem vel contra, pertinent ad momenta iudiciorum. [Laborate dolore &c.) Dolor eſt ægritudo crucians.

RIVII castigat. QVid agitur? My. Rogas? laborat è dolore) Ea Donato ſuſpicari quis poſſit legendum eſſe, Quid agit? Eius verba ſunt, Quid agit? Amatorie, inquit, & familiariter. Non .n. dixit, quæ Virg. Quæ mihi reddat eum vel eo me ſoluat amantem. Hæc ille, vt quidem editio Romana habet, nam in ceteris deprauatus erat hic locus. Conſentit manuſcriptum exemplar, quo in exemplari tamen quidam veram lectionem contaminarat eo ſpatio, quod verſus dirimit. Cohærent quoque hoc modo aptius quæ ſequuntur, laborat è dolore &c. Nec habet aliter Muſſeri codex. [Perque huius ſolitudinem) Monuit Donat. legi hoc loco & ſolicitudinem: quod mea ſententia haud perinde quadrat, atque alterum illud, quo & Cic. ſimiliter vtitur pro P. Seſtio, cum ait: Maximis officijs & illius ærumnam, quoad vixit, & filiæ ſolitudinem ſuſtentauit.

Eiuſdem annotat. DOcet hæc Scena, amante nihil eſſe miſerius, nihil inſanius, affectibus, perturbationibusque animi obnoxium magis nihil. Ad hæc, fidem nulla vnquam in re temerandam eſſe, ſed quoad fieri honeſte poteſt, colendam ſemper, ac ſeruandam Pamphili docet exemplo, qui, vt eſt pia mente præditus adoleſcens, ne patri quidem oſtenſa, itaq; deterretur, quin promiſſi fidem præſtare conetur. [Itane obſtinate operam dat, vt me à Glycerio miſerum abſtrahat? Quod ſi fit, pereo funditus.) Stultus ſanè qui ſe funditus perire, actumque de ſe eſſe credat, ſi à Glycerio abſtrahatur. Sed nihil inſanus mentis amator habet. Ea eſt amatorum animi cæcitas, vt nullo modo quid ſibi honeſtum ſit, atque vtile, quid melius, peius, quid proſit, obſit, videre queant, cum hoc vnum ſemper ſpectent, qua ratione voti ſui cõpotes fiant, ac re cupita, atque adamata quocunque fruantur. Ita in Phor. Antipho, Si eo, inquit, meæ fortunæ redeunt, Phanium, abs te ut diſtrahatur nulla eſt mihi vita expetenda. [Adeon' hominem eſſe inuenuſtum, aut infelicem quenq̃, ego vt ſum?) Ita ferè fit, vt in aduerſis, ſi quando res parum ex animi noſtri ſententia ſucceſſerit, neminem æque infelicem, ac nos putemus. [Tantam ne rem tam negligenter agere?) Quis non, quæſo, iuſtiſſime hunc in Chriſtianos verſum torſerit? quorum ea ferè ſocordia eſt, & negligentia, vt vix vnq̃, eiuſmodi liberis ſuis dent vxores circunſpiciant, neque illud etiam atque etiam, ecquid conueniant mores, atque ingenia, ecquid mutuo ſeſe ament, ecquid hi alibi animum amori deditum habeãt, atque ab re vxoria abhorreant, ſuo cũ animo reputent. Præterea ea quoque ſtultitia eſt, & dementia, vt ſpectent dotem magis ac formam, q̃ vitæ integritatem

tatem,pudicitiam,modeſtiam. Ne multa: tam neglegeoter, ſocorditerque in re tanti momenti agunt,vt merito cum Pamphilo exclames, Tantam ne rem tam neglegenter agere? Scitum eſt illud Lycurgi legumlatoris, qui percunctante quodam, cur ſanxiſſet,nuptum puellas ſine dote dari, Quo,inquit,neque ob egeſtatem ſine viris vllæ dimitterentur, neque propter opulentiam expeterentur,ſed quiſque potius ſpectato puellæ ingenio ac moribus in accipienda vxore moueretur. Auctor Plutar. [Sed nunc quid primum exrquar?) Cõſultatio, vt recte monuit Philippus, querela ſequitur,ſi quidem cordatum adoleſcentem ſingit, quẽadmodum & Doctor alicubi monuit. [Bene & pudice eius doctum,atque eductum ſinam Coactum egeſtate ingenium immutarier?) Inopia,atque egeſtate coguntur vel optima quæque ingenia eam nonnunquam vitę rationem amplecti,quæ minime ſit honeſta,vnde ſuperius quoque dixerat de Chryſide Simo, Inopia,& cognatorum neglegentia coacta.[Mi Pamphile,huius formam,atque ætatem vides, Nec clàm te eſt,q̃ illi vtræque res inutiles Et ad pudicitiam, & ad rem tutandam ſient) Veriſſimum hoc eſt,nec .n. facile,quæ egregia forma ſunt puellæ, pudicitiam tutari poſſint: maxime ſi non fuerit,quem vereantur.Et iuuenes rerum adhuc omnium rudes, aut luxuria, laſciuiaque diffluentes,res ſuas prodigunt, inutiliterque ferè conſumunt. Proinde iiſdem adhibendi ſunt cuſtodes, qui obſeruent, & moderatores vitæ. Quod forma ad tutandam inutilis ſit, indicat exemplo Daphnes,in j. Metam. Ouid. hiſce verſibus.

Illa velut crimen tædas exoſa iugales
Pulchra verecundo ſuffundens ora rubore,
Inq; patris blandis hærens ceruice lacertis:
Da mihi perpetua genitor cariſsime, dixit,
Virginitate frui: dedit hoc pater ante Dianæ:
Ille quidem obſequitur: ſed te decor iſte quod optas
Eſſe vetat, votoq; tuo tua forma repugnat. Iuuen. Sat. x.
Rara eſt adeo concordia formæ
Atque pudicitiæ.

[Quod ego per hanc te dextram oro) Dextra fidei conſecrata eſt. T. Liu. Dextra,inquit,data fidem futuræ amicitiæ ſanxiſſe. Idem j. ab Vrbe cond. Significantes,inquit, fidem tutandam, ſedemque eius etiam in dextris ſacratam eſſe. Ait & Plinius,dextram in fide porrigi. lib.xj. cap.xlv. [Verbum vnum caue de nuptijs, Ne ad morbum hoc etiam) Morbum non raro auget mæror,& animi triſtitia: ſicut frequenter leuat,ac minuit gaudium, atque inopinata lætitia: ob quod T. Liuius Belli Aſiatici vij.vbi ab Antiocho P.Scipionis ægrotanti filium remiſſum ſcribit, adiecit, id non ſolum animo patrio gratum munus, ſed corpori quoque ſalubre gaudium fuiſſe.

DOLE. obſeruationes. QVi denegarat ſe commiſſurum mihi vxorem)Committere aliquam alicui vxorem, idem eſt quod coniugem dare. Quam poſteriorem locutionem ſupra à me annotatam inuenies. [Aduerſum hunc loqui) .i.cum illo. Vſus eſt antea hac etiam particula eleganter, cum dixit: Id gratum fuiſſe aduerſum te,habeo gratiã. [Laborat è dolore.) Laborare interdum ad animum refertur,& accipitur pro ſolicitum eſſe. Aliqñ vero eorum eſt,qui morbo, vel corporis doloribus afficiuntur. Et varie tum à Latinis vſurpatur. Dñr.n.artus noſtri laborare. Vel nos ipſi laborare dicimur aut morbo, aut ex morbo. Cic. Fam.vij. Cum decimum iam diem grauiter ex inteſtinis laborarem. Idem Fam.ix. Dixi te in lecto eſſe, q; ex pedibus laborares. Idem Tuſc.ij. Cum ex renibus laboraret, ipſo in eiulatu clamitabat,falſa eſſe illa,quæ antea de dolore ſenſiſſet. [Quam ego pro vxore habuerim. Elegantem particulæ,pro, vſum annotauimus ſupra, vbi ſic loquitur Terent. Fatetur tranſtuliſſe, atque vſum pro ſuis. Hic autem non minus elegans eſt. Et ſic iſta locutio poteſt exponi. Pro vxore .i. loco vxoris,vel tanquam vxorem. [Bene,& pudice eductum ingenium) Eductum pro inſtituto ponit hic Terent.q̃q̃ etiam pro educato poſſit accipi. In qua ſignificatione ſæpe educere ponunt Latini ſcriptores, & maxime Comici Poëtæ. Cic.de Orat. Non eſt boni parentis, quem procrearit,& eduxerit,eum non & veſtire,& ornare. Terent. in Adel. Inde ego hunc maiorem adoptaui mihi, eduxi à paruulo, habui,amaui pro meo. [Vereor, vim vt queas ferre) Poſt verba metus ſubdunt eleganter Latini,hanc particulam,vt,pro ne. Sic igitur hunc locum intellige: Vereor,vt vim queas ferre.i.ne poſſis ferre patris ſuaſum,aut imperium ad nuptias cum Philumena contrahendas. [Vt ſeruem fidem) Seruare fidem, eſt in fide data ſtare,fidem tenere,fidem præſtare. Has autem omnes locutiones exemplis confirmare placet, aliunde, quàm ex Terent. adductis nimirum ex altero linguæ Latinæ principe. Cic. in Vat. Tum quæro, ſeruariſne in eo fidem. pro Rab. Si fides Saturnino data eſt,non eam C. Rabir. ſed C. Marius dedit: idemque violauit,ſi in fide non ſteti. Idem Philip. xij. Non tenuit omnino fidem. Idem in Top. Qui fiduciam accepit,debet fidem præſtare. [Illa dicta ſcripta ſunt mihi in animo) Vide,quanta erat antiquorum ſcriptorum in loquendo facilitas. Quid magis ad vulgarem ſermonem accedit,quam hæc locutio? Quid vero magis à germana Latinitate abhorret, q̃ quorũdam noſtrorum æqualium ſcriptio tum adagijs,tum alijs quibuſdam verbis ad vſu communi remotioribus infuſcata? Sed vt hunc locum exponamus. Quæ mihi ſcripta ſunt in animo: Id eſt quæ mihi in animo hærent tenaciſſime: Vel, quæ memoria ſtudioſiſſime complector. [Si te in germani fratris dilexi loco) Pro. Si te,vt germanum fratrem dilexi. Sic.n.loquitur Cic.Fam.xiij. Quem,vt parentem diligebat. [Te iſti virum do,) Vir hoc loco non in ea ſignificatione eſt,qua ad virtutem aliqñ refertur: nempe vt ſit vir,qui forti,& præſtanti animo eſt præditus. Hic.n.accipitur pro marito. In quo ſignificato vſitate hanc vocem Latini vſurpant. Cic. in Ver. Act. V. Erat Nice facie eximia, vt prædicatur,vxor Cleomenis Syracuſani. Hanc Cleomenes vir amabat,veruntameo huius libidini aduerſari nec poterat,nec audebat;& ſimul ab iſto donis, beneficijsque plurimis deuincebatur. [Et tuæ mando fidei) Non ſine præcipua quadam elegantia dicit hic Terent. mandare aliquid alicuius fidei: pro quo Latinis crebrum eſt, aliquid alicui committere,uel credere. Sed & venuſtum eſt,in fidem tradere, pro fidei mandare. Saluſt. in Iugurt. Mittuntur ad Imperatorem legati, qui Iugurtam imperata facturum dicerent,ac ſine pactione ſeſe, regnumque in illius fidem tradere. [Hanc mihi in manum dat) Id eſt,de manu tradit in manum, & mihi cõmittit. Elegans vero eſt loquendi modus,de manu in manum tradere. Cic. Famil. V. Totum hominem tibi trado de manu,vt aiunt,in manum tuã iſtam & victoria,& fide præſtantem. [Mors continuo ipſam occupat) Pro uitam ipſi adimit: vel è viuorum numero exturbat. Hæc aũt locutio non minus elegans eſt,q̃ noua.[Verbum vnum caue de nuptijs,ne ad morbum hoc etiam) Venuſta hic vtitur verborum eclipſi. Sic aũt plenæ erunt locutionis. Verbum vnum caue facias Glyc.de nuptijs,quas mihi pater parat cum Philumena filia Chremetis. Et deinde: Ne ad morbum hoc etiam accedat, ne.ſ.dolorem Gly.augeat,quo ſatis, ſuperq. cruciatur in partu.

HIc vero ingens carminũ confuſio ſe nobis offert, aliter apud alios ſectis ordinatis,ac iudicatis eius ſcenæ verſibus. Iambicorum vnus,nempe ſecundus, monometer eſt. Sunt tres item dimetri,nempe ſextus,dein decimus,ac decimus octauus. Senarij ſunt decimus quartus, triceſimus ſextus, ac deinceps omnes vno antepenultimo excepto ad finem vſque ſcenæ. Quadrati ſunt primus,tertius,quartus,quintus,octauus,nonus, vndecimus, decimus tertius, decimus nonus,cum quinque continuo ſequentibus. Item viceſimus ſeptimus cum octo continuo ſequent. Item antepenultimus. Atque hi Iambici oẽs ſunt acatalectici præter antepenultimum huius ſcenæ Catalecticũ. Trochaicorum vnus eſt Trimeter Catalecticus,nempe duodecimus; quem Doctor dimetrum vocauit,redundante pede,non adiecto tñ cuius nam generis dimetro. Reliqui ſunt Tetrametri etiã Catal. vt tertius,ſeptimus,decimus quintus, cum duobus continuo ſeq. Item viceſimus quintus,& viceſimus ſextus. Sed nunc de ſingulis,ubi videbitur operæprecium,diligentius dicemus.[Hoc ne eſt,humanum factum) Hoc ne diſſyllabon legit Doctor.vt ſit ſpõdeus primo loco. Sub finem vero verſus Hoccine,vt loco ſexto fiat Iambus. Similis verſus eſt in Adelph. Act.ij.ſcena ij.vbi Sannio de Æſchino, Hoc ne illo dignũ eſt? Hocine incipere Æſchinum? At ego puto primo loco eſſe Creticum,idemque Hoccine legi poſſe. Quidam utrinque Hoccine legunt, ſed initio prima ſyllaba breui,ſub finem aũt prima longa, quod ego non probauerim. [Quid illud eſt? P. Pro Deum atque hominum) Quid illud eſt? Tetrametro accinitur Monometer,inquit,Doctor,qđ ego de præcedenti Tetrametro Iambico Acatal. intelligo, non de ſequente. In uerſu continuo ſequente, Vxorem decrerat dare ſeſe mihi hodie nonne oportuit,hic Dare uerbum ante ſeſe legendum, quod neglectum alibi, & Mihi monoſyllabum totum ſcandendo eliditur.[Gnatam ſuam vxorem? id mutauit quoniã) Pro illo Qm̃,alibi Quia legitur. Ceterum Doctor Trochaicum Tet. Cat.iudicauit,eliſo ut puto Suã monoſyllabo,quod ego diſſyllabum malim,vt loco ſecundo ſit Iambus,ac carmen ſit Iambicum quadr. Acat.ut continuo ſequens. Quod ſi qm̃ pro q a legas, neceſſe eſt carmen Iamb. Tetr. Acat. eſſe,etiã Suam monoſyllaba eliſo. Porrò præcedẽs carmen, Quid Chremes quid denegarat ſe cõmiſſurum mihi. Trochaicum eſt Tetr. Cat. Et illud, Miſeram

eam me, quod verbum audio. Dimetrum Iambicum Acat. vt eleganter diſtinxit Doctor. [Quod ſi ſit, pereo funditus. Adeon' hominem eſſe inuenuſtum aut infelicem quenquam, vt ego ſum?) Prior, inquit Doctor. dimeter eſt Trochaicus, alter eſt dimeter Catal. in penultima duas breues habens pro longa. Poteſt tamen totus eſſe Iambicus, ſi legas adeo, aut in Inuenuſtum elidas u, conſonantem. Hæc ille. Quæ verba maxime de ſecundo carmine ego ſanè non intelligo, ſed puto priorem verſum eſſe Dimetrum non Trochaicum vt ille dixit, ſed Iambicum Acat. nec ſecundū Dimetrum, ſed Tetrametrum Iambicum Acat. & u, nō elidi in Inuenuſtum vt ipſi viſum eſt. Sed verbum Eſſe, ponendū poſt inuenuſtum, ac ita legendum carmen, Adeon' hominem inuenuſtum eſſe aut infelicem quenquam vt ego ſum. [Pro Deum atque hominum fidem, nullon' ego) Dimeter redundante pede. ita Doctor. Ego puto eſſe Trochaicum Trimetrum Cat. & o, in nullo longum eſſe. Si quidem ablatiui eſt caſus. Verum de huius generis carmine latius dicemus Scena j. Act. iiij. huius fabulæ. [Nam quid ego nunc dicam de patre? ah) Doctor nunc ſuſtulit poſt Ego, vt eſſet dimeter Iambicus Acat. poterat meo quidem iudicio, etiam elidi in quid, quod huic poetæ frequens admodū eſt: Aut poterat carmen eſſe Dimetrum Iamb. hypercatalecticum. [Quòd ſi ego reſciſſem id prius quid facerem) Prius vnica ſyllaba eſt, inquit Doctor. At dubium eſt Trochaicum ne ſit Tetrametrum, an Iambicum. Si Iambicum eſſe voluerimus, i in Si, non eliditur, ſed corripitur, vt primo loco ſit Dactylus Quod ſi e, & prius monoſyllabon erit. Sin Trochaicum, vel ſi eliditur totum, & tria hæc Quod ſi ego, Dactylus erit, ſimiliter Prius facto monoſyllabo Lector ſequatur vtrum voluerit. [Amor, miſericordia huius, nuptiarum ſolicitatio;) Quidam ſolicitudo legūt, quemadmodum Doctor, vt ſit Iambicus Tetr. Cat. penult. lōga. Alij ſolicitatio, vt ſit Iambicus quadr. Acat. Ex Donato certum ſciri non poteſt, adeo euariant codices quos nos vidimus. Quia vero nullus alius præter antepenult. huius ſcenæ eſt Catal. Iambicus. ego malim, vt alios, Acatalecticum accipere. Ceterum in miſericordia verbo, dia, vna ſyllaba tota eliditur ab Huius diſſyllabo, niſi Creticus ſit loco tertio, quod malim, ſicut & ſequentibus verſibus duobus, loco primo, Tum patris: E, Quæ meo. Ei autem in tertio verſu monoſyllabum eſt, in quinto, ſeptem ſunt ſynalœphæ. In ſeptimo quid agit legendum, vt recte ex Donato Riuius oſtendit, non, quid agitur. porrò s, in Quis eliditur initio carminis, niſi quis Pæana ſecundū loco primo cōſtituere audeat. Item deinde in hoc carmine quo incipiunt rurſus Senarij, Ne deferas ſe. P. Hem egóne iſtuc conari queam? Se hem, ego ne iſt. p Anapæſto, vt hem totum abſorbeatur cum præcedente vocali, in verbo ſe. Cuiuſmodi & alibi poſt Scena v. Act. iij. verſus eſt: Tu rem impeditam & perditam reſtituas? hem quo fretus ſum. Hic hem prorſus extra carmen, vt ait Doctor niſi s, elidamus in reſtituas. [Et ad pudicitiam, & ad tutam rem ſient) Ego alterum Ad tollerem, nec. n. ſeorſus deſiderat, nec carmen bene pati poteſt. In tertio deinde carmine Per tuam fidem, tuam monoſyl. eſt, inquit Doctor. Ego creticum puto loco primo. Item in hoc dein' carmine Bona noſtra hæc tibi cōmitto, & tuæ mando fidei. Tuę monoſyllabon eſt, & Fidei diſſyllabon. [Sed cur tu abis ab illa? obſtetricem) Sūt duo Dimetri Cat. Poſterior habet duas breues in penult. pro longa. Doct. At mea quidem opinione, totum carmē eſt Iambicum Tetr. Cat. & a vocalis longa in verbo illa nō eliditur, ſed ſit breuis, & in penultimo pro lōga ſyllaba ſunt duæ breues, vt ſæpe alias ſolet, & ipſe Doctor oſtēdit in pręfatione de metris adducto hoc carmine ex Scena ij. Act. iiij Orare iuſſit, ſi ſe ames hera, iam vt ad ſeſe venias. Quanquam poſtea eo in loco carmē aliter legit, vt ibidem annotabimus, oblitus credo, in tanta præcipitātia, quid antea dixerit. Vltimus autem verſus ſenarius idē, inquit, perficitur initio proximæ ſcenæ, [Quid ais Byrrhia.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam. Idem rogat Pamphilum ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adijciuntur, ne ſpreta relinquatur Philumena.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſcena colloquium eſt duorum adoleſcentum, Charini & Pamphili in qua altera pars fabulæ oſtenditur. Nam ex duorum iuuenum periculo gaudijsq́. Andria componitur. Pamphilum Charinus precatur obnixe, Philumenam ne ducat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Charinus ex Byrrhia ſeruo, Pamphilum vxorem ducturum Philumena recuſat.

Trochaici, & Iambici, quidam, partim Tetrametri, partim Senarij.

CHARINVS *adoleſcens.* BYRRHIA *ſeruus.* PAMPHILVS.

QVID ais Byrrhia?
Datur illa Pamphilo hodie nuptum?
B. ſic eſt. C. qui ſcis Byrrhia?
B. Apud forum modo de Dauo audiui. C. væ væ miſero mihi.
Vt animus in ſpe, atque in timore vſque antehac attentus fuit,
Ita, poſtquam adempta ſpes eſt, laſſus, cura confectus ſtupet.
B. Quæſo ædepol Charine, quoniam id fieri, quod vis, non poteſt,
Velis id, quod poſſit. C. nihil aliud, niſi Philumenam, volo.
B. Ah, quanto ſatius eſt, id operam te dare,
Iſtum qui amorem ex animo amoueas, quàm id loqui,
Quo magis libido fruſtra incendatur tua.
C. Facile oēs, cum valemus, recta conſilia ægrotis damus.
Tu ſi hic ſis, aliter ſentias. B. age age, vt lubet. C. ſed Pamphilum
Video. omnia experiri certum eſt prius, quàm pereo. B. quid hic agit?
C. Ipſum hunc orabo: huic ſupplicabo: amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo, vt aliquot ſaltem nuptijs prodat dies.
Interea fiet aliquid, ſpero. B. id aliquid nihil eſt. C. Byrrhia,
Quid tibi videtur? adeon' ad eum? B. Quid ni? ſi nihil impetres,
Vt te arbitretur ſibi paratum mœchum, ſi illam duxerit,
C. Abi hinc, abi in malā crucē cū ſuſpicione iſtac, ſcelus.
P. Charinum video. ſalue. C. ò ſalue Pamphile:
Ad te, aduenio, ſpem, ſalutē, auxilium, conſilium expetēs.
P. Neque pol conſilij locum habeo, neque auxilij copiā.
Sed iſtuc quidnam eſt? C. hodie vxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodie poſtremum me vides. P. Quid ita? C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic quæſo Byrrhia. B. ego dicam. P. quid eſt?
B. Sponſam hic tuam amat. P. næ iſte haud mecum ſentit. ehodum dic mihi,
Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine? C. ah Pamphile
Nil. P. quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obſecro,
Principio vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. ſed ſi id non potes,
Aut tibi ſi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. cordi? C. ſaltem aliquot dies.

Profer, dũ proficiſcor aliquò, ne videã. P. audi nũc iam:
Ego Charine, neutiquam officium eſſe liberi puto,
Cum is nil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi.
Nuptias effugere ego iſtas malo, quàm tu adipiſcier.
C. Reddidiſti animum. P. nunc ſi quid potes aut tu, aut hic Byrrhia;
Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi:
Ego id agam, mihi qui ne detur. C. ſat habeo. P. Dauum optume
Video. cuius conſilio fretus ſum. C. at tu hercle haud quicquam mihi,
Niſi ea, quæ nihil opu' ſunt ſcire. fugin' hinc? B. ego vero ac lubens.

DON. QVID ais Byrrhia?) In hoc colloquio altera pars oſtenditur fabulæ. Si quidem Andria ex duorum adoleſcentium pauoribus, gaudijsque componitur, cum ferè ſolam Hecyram Terent. ex vnius comœdia adoleſcentia effecerit. [Quid ais Byrrhia?) Has perſonas Terentius addidit fabulæ, nam non ſunt apud Menandrum, ne παρμνάτιρον fieret Philumenam ſpretam relinquere ſine ſponſo, Pamphilo aliam ducente. [Quid ais Byrrhia?) Ex verbis Charini apparet Byrrhiam nunciaſſe nuptias futuras cum Pamphilo: nec adducitur tamen vt ſtatim credat, & accommodet animum. Sæpius ergo repetit interrogãdo. Et bene Illa, velut amatorie, de reſta loqueretur perſona. Sic Virg. Solam nam perfidus ille Te colore, arcanos ẽt tibi credere ſenſus: Ergo non Æneas, ſed ille. Et item hic, non Philumena, ſed illa, dixit. [Quid ais Byrrhia?) Miratur magis, quam interrogat, vel potius indignatur. [Sic eſt) Hoc cum indignatione ſtomachi dixit. [Qui ſcis?) Non vult enim verum eſſe. Qui, quateous, vnde hoc ſcis? [Apud forum) De loco. [De tempore modo) De perſona, de Dauo. [Væ miſero) Tandem aliquãdo peruictus eſt vt crederet. Væ interiectio in his rebus quas execramur. [Apud forum modo de Dauo audiui) Plurima dixit ad confirmandum Byrrhia, quando interrogatus eſt, à loco, à tempore, à perſona. [Vſque antehac) .i. ante, q̃ tua verba audirem: & duas præpoſitiones poſuit vt dicitur: ſed vna eſt tantum, velut aduerbium, non iam præpoſitio. [Attentus fuit) Vt attentius audire dicitur. [Vſque antehac attentus) Nulla præpoſitio præpoſitioni adiungi ſeparatim poteſt. Vſque, eiuſmodi eſt, vt ſine aliqua præpoſitione raro inueniatur. [Laſſus, cura confectus, ſtupet) Laſſus cura, ex præterita ſpe nunc. Confectus .i. ſic vulneratus, aut percuſſus, aut ſanari non poſſit. [Laſſus, cura confectus, ſtupet) Laſſus, adempta attentione. Cura confectus, confirmato timore. [Stupet) Abiecta ſpe. [Quæſo ædepol) Obiurgantis eſt Quæſo, vel etiam rogantis. [Quoniam non poteſt) Conſolatio ad id, quod fieri non poteſt. ſuadens. [Id velit quod poſſit) Prouerbiale. [Nihil aliud) Hoc magis gemitu amatorio q̃ vt reſponderet Byrrhiæ, dicit, quaſi magis Philumenam velit, quàm vitam & lucem. Idem alibi, In eo me oblecto, ſolum .i. earum mihi. Non .n. dixit, Nullam volo aliam q̃ Philumenam, ſed Nihil volo aliud, quod infinitum eſt. [Qui iſtum) Qui. pro vt. [Ex animo dimoueas) Legitur ex corde eijcias. [Tu ſi hic ſis) Hoc geſtu ſcenico melius commendatur. Nam hæc magis ſpectatoribus, quàm lectoribus ſcripta ſunt. Hic ergo, ſeipſum oſtendens, dicit. & eſt Hic pronomen. [Sed Pamphilum) Sed, inceptiuum pro atque, eccum Pamphilum. vt Saluſt. Sed Metellus in vulnere. Hoc non diſcretiuum? vt ſi dicas, ſapiens, ſed miſer: hic .n. diſcretiuum erit. [Age age vt lubet) Aduerſus hæc non habuit quid loqueretur. & eſt permiſſio reprobantis ea quæ conſentit. [Sed Pamphilum video) Hæc per ἀντεραφὴν finguntur. [Omnia experiri) Idem alibi, Omnia prius experiri, quàm armis, ſapientem decet. Virg. hanc quoque poſuit ſententiam, Ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat. [Ipſum hunc) Bene ipſum, quaſi auctorem & principem. referitur etiam ad dignitatem. [Orabo, huic ſupplicabo) Oramus, quæ bona ſunt: Supplicamus in aduerſis magis, vel cum lacrymis. [Amorem) Non ſtudium, aut voluntatem, ſed amorem. Nec petam, ſed Narrabo dixit, totum magnifice. [Huc orabo, huic ſupplicabo) Procœmia ſunt petitionis, quibus oſtendit poëta rationem, qua noua, & improba res, tñ petitur. [Vt aliquot ſaltem) Saltem, deſperatis rebus ſolam petentes ſalutem, hoc verbo vtimur. Prodat vero proferat. prolatet, differat. Lucilius in quinto: An porrò prodenda dies ſit. [Interea fiet aliquid) Tale eſt hoc, quale illud, Interea aliquid accidet boni. Sed nihil illum dixiſſe, poëta per ſeruum oſtendit, dicendo, Id aliquid nihil eſt. [Fiet aliquid) Vt ſupra, Impetrabo. [Adeon' ad eum?) Conſuetudine magis quam ratione dicitur. vnum enim ad abundat. [Quid, niſi nihil, impetres?) Aut, Quid ni? ſi nihil impetres vt te &c. In vtroque idem ſenſus eſt, ſed ſuperior per εἰρωνείαν, inferior per ſimplicem explanationem ſoluitur. Et ſi quid ni legitur, ſubaudiendum, adeas, vt ſit, Quid ni adeas? vt ſi nihil impetres, te arbitretur paratum mœchum, ſi illam duxerit. [Si nihil impetres) Impetres per ὑπαλλαγὴν dictum videtur, pro petas. quoniam petitionem ſæpe impetratio ſequitur. [Charinum video) Non imperite Pamphilum priorem loqui fecit, ſed vt fiduciam det Charino loquendi, quod & Virg. eleganter, Heus, inquit, iuuenes mõſtrare, mearum Vidiſtis ſi quam hic errantem forte ſororum. [Charinum video) Ad hoc prior incipit Pamphilus, vt ad confeſſionem, Charino minus clauſa præ pudore ſit via. [Conſilium expetens) Eleganter, quoniam demẽs & improbum eſt quod petit, nouiſſimum poſuit conſilium, vt ſi non poſſit concedi, vel conſilium expetat ad ſanandum dementiam. Cic. Tu da ſalutem, qui ſplendidiſti. [Salutem, auxilium, conſilium expetens) Vt in petitionibus fieri ſolet, beneficium potens vtitur partibus deliberatiuæ. [Neque pol conſilij locum) Apud amantem neque conſilij facultas, apud inopem neque copia auxilij. His duobus oſtendit etiam ſeſe amatorem. Neque pol conſilij locum habeo, quia amo, neque auxilij, quia ſum miſer. [Sed iſtud quid nam eſt?) Hoc ſi non adderet, locus confitendi amoris Charino nullus fuiſſet. [Hodie vxorem ducis?) Vide miram interrogationem, ante confeſſionem. [Aiont) De ea re dicimus, quam volumus eſſe falſam. [Si id facis) Nihil prius, quàm ſe moriturum dixit, pudenda dicturus. Inde datum eſt, vt ille inſtantius quæreret cauſam. [Hodie poſtremum) Plus dixit, quam ſi dixiſſet, Morior hodie. [Hodie poſtremum) A neceſſario, quia viuere non poteſt. Et poſtremum, aduerbium eſt. [Sponſam hic tuam amat) Nulla cunctatione Byrrhia, ſed facete, παῤῥησίᾳ ſeruili paratiſſime narrat. [Næ iſte haud) Næ, valde, vt & Cicero, Næ illi vehementer errant. Senſus hic eſt, Non id amat quod amo, nec id odio habet quod odi. hoc eſt, valde iſte, inquit, nõ mecum ſentit, id amat quod ego odi. [Sponſam hic tuam amat) Callide & ſponſam, & amat, hoc eſt, neque adhuc vxor tua eſt, neque aliquid admiſit, quia amat tantum. [Næ ille haud mecum ſentit) Næ, valde, aut vt quidam volunt, ò quàm. Lucil. in x. Ne in arce bouem diſcerpſi magnifice, inquit. [Nihil ne amplius tibi cum illa fuit?) Artificioſe perſonam expreſſit Terent. nuptias recuſantem, & ſimul τὰ πάντα virginis ſeruantẽ. [Quàm vellem) Vtique vt eſſet cauſa recuſandæ. [Per amicitiam) Suam & Pamphili. [Et per amorem) Suum tantum circa virginem. [Vt ne ducas) Sufficeret dixiſſe, ne ducas. [Dabo equidem operam) Plus illi promiſit, quàm ille popoſcit. [Non poteſt) Deeſt, fieri. & hoc ad patrem retulit. [Aut hæ tibi nuptiæ) Hoc ad Pamphilum pertinet. non enim vnum, & idem eſt. nam ſi idem eſſet nuptiæ hæ ſunt tibi cordi, ſuperuacuum eſſet additum. [Cordi?) Animo, acute. [Dabo equidem operam) Pronunciatione leuandum eſt; Plus enim dixit, dabo operam, quàm ſi diceret, non ducam. [Saltem aliquot) Primo quę maiora ſunt, petit, poſtremo quæ ex his videntur minima & hoc arte: vt, Incute vim ventis, ſubmerſaſq; obrue puppes. Et ad poſtremum, Aut age diuerſas, & diſijce corpora ponto [Profer,) Prolata, produc, differ. [Aliquo, ne videã) Aliquo dixit, vt exilium eſſet incertum. [Audi nunc iam) Correptio impatientiæ, qui non ſuſtineat audire de exilio. [Ego Charine) Sententiæ quæ ex pronominibus incipiunt, fera ſemper, ſed vera promittunt. Virg. Me natam nulli veterum ſociare procorum. Fas erit. [Ego Charine, Neutiquam officium) Senſus hic eſt, Non puto, inquit, hominem liberum, qui cum nihil præſtet, haberi gratiam ſibi poſcat ergo cum tibi nihil præſtem, nolo mihi gratias agas, non enim tui cauſa fugio, q̃ prius quàm me peteres, magis nolebam ducere, quàm tu cupis. [Cum nihil promereat) Mereri eſt aliquid mercedis pro labore ſumere. cum dicimus, Nihil meretur, hoc intelligitur, nihil mercedis dignus eſt accipere. [Neutiquam) Vna pars eſt orationis, pro nequaquã. Aut alio modo dicitur, cum his nihil promereat, id eſt præſtet, vt Virgil. Quique ſui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. E contrario lædit. Quid commerui, aut peccaui pater? [Cum is nihil promereat) Laboret, vel mereatur, vel mercedis petere debeat. vt, Quid meret machæra? Plautus in Pſeudulo. [Id gratiæ apponi ſibi) Addi in gratiam ſuam, id eſt ſibi gratiam merere. [Nuptias effugere)

effugere) Interpoſita diſtinctione, vultuoſe hoc dicitur, hoc eſt cum geſtu. [Reddidiſti animum) Plus dici non potuit? [Aut tu, aut hic Byrrhia.) Hic ἀνακοινώσει quaſi efficaciorem oſtendit. ergo ad comparationem alterius refertur. [Facite, fingite, inuenite, efficite) Fit quod verum eſt. Fingitur quod falſum eſt, Inuenitur, ne temere fint. Inuenite ergo, agite dicit poſt cogitationem. [Efficite) .i. in effectum perducite. Sal. Nam & prius q̃ incipias conſulto, & vbi conſulueris, mature facto opus eſt. [Facite, fingite, inuenite,) Mire expreſſit Pãphili animum nuptias recuſantis, cui quidquid dixerit, parũ eſt. [Qui detur) Qui, pro quemadmodũ. [Ne mihi) Veteres frequenter ne pro nõ dicebant. [Ego id agã, mihi qui ne detur.) Non dicit ego non nitabo vt ducam, ſed, qđ eſt amplius. & recte vtriuſque opera opus. non.n. continuo ducet Charinus, ſi non duxerit Pamphilus. [Sat habeo) Sic antiqui pro ſufficit, ſat habeo dicebant. an vel abundat? [Ac tu hercle) Deeſt affers, dicis, nuncias. [Niſi ea quæ) Hoc eſt, Datur illa Pãphilo hodie nuptum? B. ſic eſt. C. qui ſcis Byrrhia? B. Apud forum modo de Dauo audiui. Quod meror eſt Charinus ſe non libenter audiſſe. [Fugin' hinc?) Comminantis eſt, & abigentis à ſe. [Ego vero, ac lubens) Nemo lubenter fugit, niſi coactus neceſſitate. Hic, etiam lubens dixit, quod eſt, lubenter.

GVID. QVid ais) In hoc colloquio duorum adoleſcentium Charini & Pamphili altera pars oſtenditur fabulæ. nam Andria ex duorum adoleſcentum periculis gaudijsque cõponitur, cum ferè ſolam Hecyram Terent. ex vnius comœdia adoleſcentis effecerit. C. O Byrrhia ſerue quod animis? ne .i. verum illa Philumena datur nuptum .i. datur vt nubat Pamphilo hodie. Ex verbis Charini apparet Byrrhia ergo repetit interrogando & bene dixit illa velut amatorie de certa loqueretur pſona. ipſe etiam miratur magis q̃ interrogat vel potius indignatur. B. ſic eſt .i. datur hodie nuptum. C. qui .i. hoc quatenus .i. quomodo ſcis, q.d. vnde hoc ſcis. B. audiui .i. accepi id modo .i. paulo ante Dauo apud forum. C. Væ interiectio execrantis & deteſtantis quicquam, mihi miſero vt .i. ſicut animus ſoit attentus .i. arrectus in ſpe de futuro bono & timore de futuro malo vſque ante hac .i. aſſidue ante hoc tempus harum præpoſitionum iunctarum vſque & ante. altera eſt velut aduerbium non præpoſitio & cum nulla præpoſitio præpoſitioni adiungi ſeparatim poſſit, vſque tñ eſt eiuſmodi vt ſine aliqua præpoſitione raro inueniatur iis ſic poſtquam ſpes eſt adempta .i. ablata animus inquam laſſus defatigatus & confectus .i. cruciatus ſic vulneratus & percuſſus vt ſanari non poſſit cura .i. ſolicitudine. ſtupet .i. totus attonitus & ſtupidus eſt. B. Ædepol .i. per ædem pollucis iurantis eſt & obiurgantis. O Charine quæſo .i. oro te, qm̃ id, quod vix nõ poteſt fieri. velis id, quod poſſis & prouerbiale eſt. C. nihil volo aliud niſi Philumenam, q.d. ne vitam quidem, & eſt amatorie dictum. B. Ah, quanto ſatius eſt .i. melius. te id i. in eo dare operã .i. laborare qui .i. vt amoueas iſtum amorem ab animo tuo q̃ loq id quo .i. per quod tua libido .i. immoderatus amor, incendatur .i. inflammetur fruſtra .i. incaſſum. C. omnes nos cum valemus .i. ſani ſumus facile damus recta conſilia ægrotis ſi tu ſis hic .i. ego. vel ſi ageres partes meas, nam hic pronomen in hoc loco non aduerbium, aliter ſentias. B. age age .i. perge. & hoc dictum reprobantis eſt. vt lubet tuo arbitrio. C. ſed particula eſt hic inceptiua quaſi pro atque video Pamphilum certum .i. deliberatum eſt mihi experiri .i. tentare omnia .i. oẽs vias & rationes quibus Philumena habere poſſim priuſquam peream .i. obeam moriar. B. quid hic agit? q.d. quid tandiu immoramur hic vanis verbis tempus conſumentis. C. totus in amorem raptus non attendit ad verba. Byrrh. ſerui, ſed pergit dicens orabo hunc ipſum Pamph. huic ſupplicabo .ſ. Pamph. oramus autem quæ bona ſunt, ſupplicamus in aduerſis malis vel cum lacrymis narrabo huic Pamph. meum amorem credo q̃ ſup. impetrabo, vt ſaltem protrahat alij prodat quod in hac parte idem ſignificat, hoc eſt proferat protelet differat, aliquot dies nuptijs. interea .i. durantibus illis diebus ſpero quod fiet aliquid. B. id aliquid .ſ. quod tu dicis facturum iri nihil eſt. C. Byrrhia, Quid tibi videtur? adeon' .i. debeo ne adire ad eum? dicimus enim adeo à te & adeo te, ſed Don. ait adeo ad eum dici magis conſuetudine quam ratione cum alterum ad abundet. B. quidni? id eſt cur non adeas ſubaudi vt .i. quatenus ſi nihil impetres ſaltem arbitretur .i. reputet te paratum. Mœchum .i. adulterum ſibi ſi duxerit illam Philumenam, & hoc dictum intelligi debet ironice proferendum. C. ò ſcelus, id eſt ſcelerate ſubſtantiuum pro adiectiuo, abi, id eſt faceſſe diſcede hinc à me in malam rem, id eſt in malam fortunam, vt dici ſolet abi ad patibulum aut ad ſuſpendium, cum iſtac .i. iſta tua ſuſpicione, id eſt turpi opinione tua. P. Video Charinum: ſalue. C. ò optantis eſt hic, Pamphile; ſalue venio ad te expetens ſpem vt des mihi aliquid ſpei quo recreer à meis curis. expetens inquã ſalutem .i. incolumitatem ſi non ducas eam vxorem cuius amore depereo, auxilium vt ſaltem pro ruges nuptiarum tempus in aliquot dies conſilium vt (quia amans ſum ideo amans & non mei compos) des mihi conſilij quidquam ad ſanãdam meam dementiam, quod verbum bene in fine dicti poſitum eſt veluti expectat illud tanquam magis conducibile & conſentaneum. P. Pol neque habeo locum .i. facultatem aut opportunitatem conſilij qui ipſe conſilij egeo, neque habeo copiam .i. facultatem auxilij ferẽdi, quia miſer ſum, ſed quid nam .i. quid iſtud, id eſt iſtud eſt quod te impellit ad hæc petenda. C. hodie ducis, id eſt accipis vxorẽ Philumenam. P. aiunt id dicimus de re quam volumus eſſe falſam. C. Pamphile, ſi id facis, id eſt ſi eam ducis vides me poſtremum .i. poſtremo nouiſſime hodie quaſi inſani amoris dolore iã iam ſim moriturus. P. quid, id eſt cur ita poſtremum .ſ. hodie te video ſi id facio. C. hei mihi, Vereor dicere: ò Byrrhia, quæſo dic huic Pamphile. B. Ego dicam. P. Quid eſt? B. Charinus amat hanc Philumenam ſponſam tuam .i. tibi promiſſam. P. næ i. valde, vel næ .i ò quam vel incerte. Iſte Charinus haud, id eſt non ſentit mecum .i. longe à mea ſententia eſt alienus nam eam deperit quam vehementer odi. ehodum particula mouens attentionem, quia ſe conuertit ad Charinum. O Charine dic mihi, id eſt reſponde mihi. Nunquidnam .i. nunquid amplius quam amare fuit .i. intercesſit tibi cum illa Philumena, q̃ ſit eius recuſandæ cauſa. C. ah dolentis particula ò Pamphile: nihil fuit inquam &c. P. quàm, id eſt quantum, vellem vt aliud tibi cum illa fuiſſet. C. nunc ò Pamphile obſecro te per amicitiã; id eſt per beneuolentiam inter te & me mutuam, & per amorem meum in eam Philumenam, quo ita crucior vt mei ſit miſerendum. principio, id eſt in primis vt ne, id eſt non ducas eam. P. equidem. ego quidem. ſæpe apud Virgilium, dabo operam, id eſt elaborabo ne id fiat plus eſt quam non ducam. C. ſed ſi id non poteſt fieri .ſ. q̃ eam non ducas propter parentis inſtãtiam, aut ſi hæ nuptiæ ſunt tibi cordi, id eſt ſi placent tibi. P. Pamph. dictum interrumpens nouiſſimum verbum ſibi non placens repetit inquiens cordi, quaſi dicat dubitas aut timeas ne ſint mihi cordi? C. deinde pergit in petitione Charinum ſaltem quaſi ſalutem, deſperatis enim rebus ſolam ſalutem petimus. Profer, id eſt prolata protela proroga produc. differ, dum, id eſt quouſque, proficiſcor, id eſt peregre me conferam aliquò, id eſt in aliquem tanquam exilij locum ne videam nuptias .ſ. P. O Charine iam nunc audi correptio eſt impatientis qui non ſinat audire de exilio. ò Charine ego ſententiæ quæ ex pronominibus incipiunt ſeria ſemper hac vera promittunt. Ego ne vtique, id eſt nequaquam puto eſſe officium liberi hominis, id eſt hominis ingenui animi poſtulare id. poni, id eſt attribui aſcribi ſibi gratiæ, id eſt ad gratiam quaſi diceret poſtulare vt ob id ſibi gratia habeatur cum hic nihil mereatur, id eſt nihil mercede dignum efficiat. Mereri enim eſt aliquid mercedis pro labore ſumere. ideo cum dicimus nihil meretur hoc intelligitur nihil eſt mercedis dignus accipe. & q̃ nihil mereatur probat inquiens. Ego malo effugere, id eſt euadere, iſtas nuptias q̃ tu velis adipiſcier .i. aſſequi. C. Reddidiſti animum. P. Nunc ſi quid potes aut tu Charine, aut hic Byrrhia, Facite quod verum, & fingite quod falſum eſt inuenite .i. excogitate. ne quid temere, id eſt inconſiderate fiat. efficite .i. date operam qui .i. vt detur tibi, Charino Philumena .ſ. Donat. tamen dicit qui capi pro quemadmodum. ego agam id qui, id eſt vt ne .i. non detur mihi Pamph. C. Sat habeo, id eſt ſufficit mihi. P. Video optime Dauum, quaſi diceret opportune eum video ſeruum cuius conſilio, id eſt ſuaſione, fretus ſum .i. confiſus. C. An tu Byrrhia es ſup. ſimilis Dauo. hercle haud, id eſt non dicis aut nuncias aut affers quidquam mihi niſi ea quæ nihil, id eſt non vel in nihilo opus eſt me ſcire. vel ſi dicatur ſunt addendum eſt ſciri. ſic nihil affers. niſi ea quæ nihil, id eſt non ſunt opus, id eſt non attinent ſciri à me. ſ. fugin', comminantis eſt & reijcientis ſeruum à ſe, quaſi dicat, es tu adhuc hic, neque hinc faceſſis ſeu diſcedis. B. ego vero fugiam, ſupple à te, ac lubens .i. & quidem bono animo.

LATO. ARgũ) Solicitudo Charini adoleſcẽtis ob rumorem nuptiarum Pamphili. Et eſt altera pars protaſeos, & velut nouum negocium extra argumentum Pamphili, quo plus ſit turbæ in fabula. [Vt animus in) Aptæ ſolicitudinis & ægritudinis periphraſes. [Niſi Philumenam) Attende minus cordatum Charinum quam Pamphilum, & Byrrhiam illum admonentem. [Quid hic) Dehortantis interrogatio quæ ſit acrior per tertiam perſonam. [Si nihil impetres) Faceta ironia. [Ad te venio)

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

venio) Principium ad beneuolentiam à ſolicitudine ſua, & imploratione Pamphili. [Hodie vxorem) Per ambages trahic rem, quam eloqui pudet. [Sponſam hic) Propoſitio petitionis ex qua reliqua intentio colligitur. [Nunc te per amici) Aperta petitio qua primum maiora, deinde leuiora poſtulat, vt facilius impetret. [Cordi) Reperitio ironica & quaſi ſtomachantis. [Promereat) Vetuſte, nunc non eſt in vſu. [Facite) Aſyntheton exprimens vehementiam recuſantis. [Video cuius) Præparatio ad ſequentem ſcenam.

PETRVS MARS.

QVid ais Byrrhia? &c.) Amore alicuius rei optatæ vltra quam oporteat irretitos, deſipere ac penè inſanire exprimit & docet hæc ſcena. cum mentis acies voluptatē corrupta illecebris, decorum ipſum non videas, & ad id tandem deueniat, vt ab his moneri cogatur & regi, quos ipſa regere deberet & gubernare. Huius rei cauſa eſt incontinentia, quæ prudentiam deſtruit. Duorum igitur adoleſcentium ardores, & vota diſſimilia, nec non amatoria deſcribitur inconſtantia & ſuſpicio. Socrates apud Platonem in Sympoſio, Alcibiadem formoſiſſimum adoleſcentem ſic alloquitur: Tunc ſanè mentis oculis acute incipit cernere, cum primum corporis oculis deſloreſcit: tu vero ab hac ætate es procul. Et in Phædro ſic ait: Quando cupiditas abſque ratione ad voluptatem trahit, nobisq. imperat, imperium illud libido vocatur. Libido autem quomodo multiformia ſit, multarumque partium, mutas itaque appellationes habet. [Tu ſi hic ſis aliter ſentias &c.) Plato in Phædro ſic ait. Amantes propter cupiditatis ardorem in iudicando falluntur. [Quid tibi videtur &c.) Hic locus quam moleſta ſit veritas amanti, quanque iucunda ſit aſſentario declarat. [Officium liberi homini eſſe puto &c.) Senſus eſt. Non puto illum agere vt decet liberum hominem, qui cum nullum beneficium conferat, petit gratiam ſibi deberi. Vnde cum ego fugiendis nuptijs mihi potius quam tibi inſeruiam, nolo mihi debeas. His enim debemus, qui in nos beneficii fuerunt. [Cum is nihil promereat) .i. nihil conferat propter quod aliquis affectus beneficio illi debeat: & antique dixit. Virg. in iiij.

Ego te quæ plurima fando
Enumerare potes nunquam regina negabo
Promeritam.

Id eſt, contuliſſe in me omnia beneficia, quæ potes verbis explicare tuis, vt mihi nullo modo liceat eſſe ingrato. Ille igitur nihil promeretur, qui nihil agit, ob quod poſſit eſſe de aliquo bene meritus. Non eſt ergo officium animi generoſi, velle aliquem ſibi debere alicuius rei gratia, quam illi non eſt gratificatus .i. non fecit gratia illius.

RIVII caſtigatio.

APud forum modo de Dauo audiui) Sunt qui legant, E Dauo audiui. Sed vtrunque recte, licet poſterius in manuſcriptis habeatur, & in vetuſtiſſimo quoq; ex impreſſis. Tribus aūt modis effertur hæc locutio: Ex aliquo audire, de aliquo, & ab aliquo vno eodemque ſenſu. Meminit huius Valla lib. iij. cap lxvij. [Vt aliquo ſaltē nuptijs protrahat dies) Nos ꝓdat dies ex ſententia Noni Marcelli in explicatione verbi prodere, quō etiam in omnibus fermè antiquis codicibus habetur, licet impreſſis, qui circunferuntur, aliter. Eodem modo Don. legiſſe videtur. Sic.n. inquit: Prodat vero, proferat, prolatet, differat. Lucil. in v. An porcò prodenda dies ſit. Quanquam quod ad ſeorſum pariter ac rationem metri attinet, poteſt etiam legi protrahat, vt in menſione carminis fiat vocalium contractio per ſynæreſim. [Ad te venio ſpem, ſalutem) Manuſcriptus codex, quē nos ferè ſequimur, Ad te aduenio, ſicut & ex impreſſis quidam. Præterea Priſc. lib. xvij. Sic legendum indicat, cum ait Latinos more imitationeque Græcorum frequenter vti abundantia præpoſitionis. velut eſt, accedo ad pediſequas. &, Nunquam accedo ad te, quin abeam doctior. Sic, Adeon' ad eum? & hoc loco: Ad te aduenio &c. Vide Priſc. nos enim breuitati ſtudemus.

Eiuſdem annotat.

AMantium ſtultitia, mētis eorum inſania, animi cæcitas, puerilis mollicies, conſilij inopia, immoderati appetitus, & indecora quædam ridiculaq. in dictis ſimul, & factis omnibus ineptia. hac in Scena exponuntur. [Qm̄ id fieri, qđ vis, non poteſt. velis id, Quod poſſit) Doct. in Chiliad. Nihil dici poteſt, inquit, nec venuſtius, nec moralius ea ſententia, quæ extat apud Terent. in And. Quando id fieri, quod vis, non poteſt, velis id, quod poſſis. οὐ δυνάμενος, ὅ θέλεις, θέλε ὅ δύνασαι. Plurimum decoris adiunxit ea verborum conuerſio, qualis eſt in illis, Non viuendum, vt edas, ſed edendum, vt viuas. Eſt autē adagium hoc finitimum illi, Δεῖ τὸν [illegible]. Oportet id, quod adeſt, boni conſulere. Et Martial. inter felicitatis calculos commemorat, vt, quod ſis, eſſe velis. Hæc ille. [Facile omnes, cum valemus, recta conſilia ægrotis damus. Tu ſi hic ſis, aliter ſentias) Doctor. ducta eſt, inquit, ſententia à communibus hominum moribus. Omnes enim ægrotantibus recte præcipiunt, quid fugiendum, quid agendum, & obiurgant nonnunquam, ꝙ ſalutis cauſa non obtemperent bene monentibus. Ipſis, poſteaquam in morbum inciderint, non ſuccurrunt illa præclara monita, ſed alijs item monitoribus eſt opus. Porrò cupiditas omnis animi morbus eſt. quo velut excæcatus aut non perſpicit, aut ſi perſpicit, ſequi non poteſt ea, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria. Nam Phædria Terentianus prudens, & ſciens in flammam manum mittit, & viuus, vidensq. perit. Item Horat. Fugienda ſequitur, fugiens quæ pro ſore credit. Perſpicit auarus aliquando, quàm prodigioſa rei ſit ambitio, contra ambitioſus auari morbum peruidet, & vterque alteri in alieno malo recte conſulit, neuter in ſuo ſapit. Hæc Doctor. Pertinet huc & ſententia illa prouerbialis.

Ἅπαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοί.
Αὐτοὶ δ' ἁμαρτάνοντες οὐ γινώσκομεν.
In admonendo ſapimus omnes, verum vbi
Peccamus ipſi, non videmus propria.

[Omnia experiri certum eſt, priuſquam pereo) Ita Dido Virgiliana, ne quid inexpertum fruſtra moritura relinquat, nihil non etiam poſteaquam nihil vſpiam ſpei reliquum videt, tentat, quar to Æneid. [Interea fiet aliquid, ſpero) Spes hominem ne in morte quidem relinquit, & recte ille apud Theocritum.

Θαρσεῖν χρὴ φίλε Βάττε τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον
Ἐλπίδες ἐν ζωοῖσι, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντες.
Χ' ὡ ζεὺς ἄλλοκα μὲν πέλει αἴθριος, ἄλλοκα δ' ὕει.

Quos verius hic vertit Fran. Philelphus,

Fidere Batte decet melius cras forſan habebis,
Sperandum eſt viuo non eſt ſpes vlla ſepulto:
Nunc pluit, & claro nunc Iuppiter æthere fulget.

Hinc & ille:

Rebus in aduerſis animum ſubmittere noli,
Spem retine, ſpes vna hominem nec morte relinquit.

In pixide Pandoræ ſola ſpes in ſummo labro hæſit. Huc pertinet prouerbium, Ægroto dum anima eſt, ſpes eſt. Ita Piſtocle. apud Plaut. in Bacch. Tace, inquit, modo. Deus ſecundus reſpiciet nos aliquis. Ouid.

Viuere ſpe vidi, qui moriturus erat.

[Ego Charine, neutiquam officium eſſe liberi puto, Cum is nihil promereat, poſtulare id gratiæ apponi ſibi) At quot hodie reperiuntur, qui cum nihil meriti ſunt, tamen gratiam ſibi deberi volūt, nimisq. id genus odi ego male, qui magnificis promiſſis, & captioſis pollicitationum illecebris ſimplices ineſcant, nihil interim præſtantes, atque adeo promiſſa etiā ſubinde ſua exprobantes, nam ſunt, apud quos promittere etiā beneficium ſit.

DOLE. obſeruat.

DAtur ne illa hodie Pamphilo nuptum?) Dari aliquam alicui nuptum, elegans eſt locutio, pro vxorem dari, vel in matrimonium dari. [Apud forum modo de Dauo audiui.) Quod dicit Terent. apud forum, pro in foro, non elegantia caret. Nimirum particula apud ſæpe per inter, vel per in exponitur. Et talis eſt vſus, cum dicimus. Apud Platonem id legitur, aut ſcriptum eſt, & ſimilia, pro eo quod eſt, in Platone .i. in Platonis libris. Talis item eſt uſus, cum dicimus, Mos fuit apud Romanos, pro eo quod eſt, inter Romanos, uel in ciuitate Romana. Extra hæc. Quod dicit idem Terent. Audiui de Dauo, elegans eſt, pro è Dauo. Tu uero ſic habeto, ſimilem locutionē duplicis eſſe poſſe ſignificati, ut, ſi dicas. Audiui de Petro .i. Petrus mihi dixit. Vel, hoc audiui de Petro .i. mihi hoc de Petro dictū eſt. Sic igitur hęc locutio eſt actiuæ, & paſſiuæ ſignificationis. Exempla actiuæ ſignificationis. Cic ad Att. 1. Hæc audies de Philadelpho .i. tibi hæc Philadelphus narrabit. Idem pro Corn. Balbo, Audiui hoc de parente meo puer. Idem, Audiui iſta de maioribus natu. Exempla paſſiuæ ſignificationis. Cic. Fam. ix. Sic fit ut, ſi quid præterea de me audiat, non audiendum putet. Id eſt, ſi quid pro meo afferat, quod meum non ſit, illud reijciat. Ibidem, Illud tamen aſcribam, quod eſt ueriſſimum me his temporibus adhuc de iſto periculo nihil audiſſe. Idem ad Att. 7. De malis noſtris tu prius audis, ꝙ nos: iſtinc enim emanant. [In ſpe, atque in timore uſque antehac attentus fuit.) Duæ hæ locutiones. ſ. in ſpe, uel in timore eſſe, biſariam à latinis uſurpantur. Atque de priore prius ſcribere libet. In ſpe ponitur aliquando pro ſperare. Cic. ad Att. 6. Magna in ſpe ſum, mihi nihil temporis prorogatum iri. Idem ad Att. 10. Tum eramus in maxima ſpe: nunc ego quidem in nulla. Aliquando paſſiuæ eſt ſignificationis, & ponitur pro ſperari. Cic. Fam. 14. Quandiu uos eritis

in ſpe,

in ſpe, non deſolatam, ne omnia mea culpa cecidiſſe videantur .i. dum & de vobis, & de ſtatu veſtro ſpes aliqua erit. Idem ad At.8. Dum ſpe pax fuit. Quod aũt pertinet ad alteram locutionem, nempe eſſe in timore, actiue etiam, & paſſiue ſumitur. Actiue ſic. Cælius Cic.fam.8. Coiurarei tanto in timore fui, vt omnibus rebus relictis ad illas ire conatus ſim. Paſſiue ſic Cic.fam.2. Sed vt redeam ad Parthos, hæc æſtas habuit exitum ſatis felicem, ea, quæ ſequitur, magno eſt in timore. [Poſtquam adempta ſpes eſt) Sic loquitur Cic. in Phil. Idem, inquit, Cretenſibus, cum ad eum vſque in Pamphiliam legatos, deprecatoresq́. miſiſſent, ſpem deditionis non ademit, obſidesque imperauit. Pro ſpem adimere vſitatũ quoque eſt Ciceroni, ſpem auferre, ſpem eripere, ſpem tollere, ſpe, vel ex ſpe deturbare, ſpem præcidere, concidere: vel incidere, ſpem extenuare, debilitare, infringere, remorari. Quarum locutionum exempla reperies in j. Tomo noſtr. Comment. [Iſtum amorem ex animo amoueas tuo) Quod dicit Terent. amorem amouere ex animo, dicit Cic. amorem ex animo abijcere, vel eijcere. Phil.2. Caput literarum erat, ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum, & ſe amorem ex animo abieciſſe. Idem, vt amorem illum penitus inſitum eijceret ex animo, vt denique patrem eſſe ſeſe obliuiſceretur. [Recta conſilia ægrotis damus) Conſilium alicui dare, vulgaris eſt locutio, & omnibus Latinis ſcriptoribus communibus. Cic.fam.2. Alteri qui melius dare conſilium poſſit, quàm tu, non facile inueniri poteſt, tibi vero ipſi certe nemo melius dabit. Pro conſilium dare hæ ſunt locutiones etiam Ciceroni crebræ, conſilij auctorem eſſe, conſilio iuuare, conſilij copiam facere, adeſſe alicui in conſilio, conſilio inſtruere. Tu exempla videro in j. Tomo noſtr. Cõment. [Omnia experiri certum eſt prius) Certum eſſe alicui dicitur id, quod facere inſtituit, & decreuit. Sic igitur certum mihi eſt dicunt Latini, pro deliberaui, & cõſtitui. Cic. ad At.2. Rem in eum locum deduxit, vt diceret ſibi certum eſſe cum ſuis ſeruis in Pompeium impetum facere. [Vt aliquot nuptijs protrahat dies).i. nuptias in aliquot dies, vel in aliquod tempus differat. Quod autem dicit Terent. diem protrahere, dicit Cic diem proferre, vel differre. In Ver. Act.4. Iſte omnibus iudicijs diem diſtulit. Idem: Quòd ſi latius volent proferre diem, poterunt vel biduum, vel triduum, vel vt videbitur, nihil.n. intereſt. [Si id facis, hodie poſtremum me vides.) Elegans eſt loquendi modus. pro, Si Philumenam vxorem ducas, me poſtremũ vides, hoc eſt non me poſtea vſquam viuum viſurus, è vita .n. præ nimia animi ægritudine continuo excedam. [Næ iſte haud mecum facit) Facere, pro conſentire, vel eiuſdem eſſe ſententiæ, vſurparunt antiqui, & his loquendi modis vtebantur, mecum, tecum, ſecum facere. Cic. pro Cec. Conſolatus eſt me, & oſtendit in hac ipſa cauſa nihil eſſe, quod laborarem, nam verba ipſa ſponſionis facerent mecum, ſi vellem diligenter attendere. Idem pro Syll. Quid tum? Caſſius ſi reſpondiſſet idem ſentire & ſecum facere Syllã, tamen mihi non videretur in hunc id criminoſum eſſe debere. Idem, Rem & ſententiam interdicti mecum facere fatebatur, verbo me excludi dicebat. [Nunquidnam amplius tibi cũ illa fuit?) Eſſe alicui cum aliquo aliquando in bonam partem ſonat, aliquã in malam. i. vel ſine vitio eſt, vel cum vitio. Sine vitio. Cic.fam.xv. Si mihi tecum minus eſſet, quàm eſt cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, à quibus intelligis me præcipue diligi. In iſtiuſmodi vſu ſubintelligi poteſt amor, vel amicitia, vel conſuetudo. [Cum vitio) Vt in hoc Terentij loco, quem ſic interpretari licet. Non ne rem cum illa habuiſti? vel, non ne illam vitiaſti? Attamen etiam ſine vitio interpretari poſſumus, vt ſenſus ſit. Non ne Chremes tibi fidem dedit de illa tibi vxore cõmittenda? [Aut tibi nuptiæ hæ ſunt cordi) Cordi eſſe, idem eſt quod placere, vel gratum eſſe. Cic. ad At.v. Dionyſius nobis cordi eſt. Idem pro Quint. Mihi vita horrida cordi eſt. Item in Or. Flumen alijs verborũ cordi eſt. [Id gratiæ apponi ſibi) .i. deberi ſibi quicquam velle. vel, vt inquit Don. ſibi gratiam merere: vel addi in gratiam ſuam poſtulare. [Reddidiſti animum) Præter alias ſignificationes, quas animus habet, aliquando ad fortitudinem, vel imbecillitatem refertur: ſicque vel in bonam, vel in malam partem ſonat: & id ſiteũ adiectiuis, ſubſtantiuis, vel verbis adiunctis: vt, forti, magno, præſtanti, excelſo, virili, conſtanti, amplo, acri, præſenti, alto, robuſto, infracto, patienti incommodorum, ſoluto, tranquillo animo aliquem eſſe. Vel, inaudita animi fortitudine, magnitudine, præſtantia. Contra animo fracto puſillo, ieiuno, inani, demiſſo, humili, imbecillo, afflicto, abiecto, perculſo, paruo, ignauo, eneruato, languenti, infirmo, anguſto eſſe aliquem. Cum verbis in bonam partem ſumptis ſic vſurpatur, animum afferre animum efferre, animos tollere, animum dare, animum addere, animum augere, animum adhibere, animum accedere alicui, animũ habere. Quibus locutionibus contrariæ ſunt ſequentes, animum contrahere, animum inflectere, animum demittere animis cadere, animo deficere, animum alicui deeſſe, animum deſpondere. Ijs item loquendi modis contraria ſunt, animum reddere, renouare, confirmare, animum reuocare, animum colligere. Sic igitur exponimus hunc Terentij locum, Animum reddidiſti.i. ablatum mihi præ metu animum.i. inquam: Cum tu ais abhorrere te à nuptijs Philumenæ. vel à ducenda Philumena, totum me recreas, & reficis.

Poſt fragmentum prioris ſcenæ vltimi verſus, Quid ais Byrrhia? ſequitur Iambicus Dimeter Acat. Detur ne illa hodie Pamphilo. Deinde ſequuntur tres ſenarij Iambici Acatal. Deinde duo Tetr. Iamb. Acat. Deinde tres varie diſtinctj videmus. Deinde nouem Tetr. Iamb. cum decimo Iamb. Trimetro. Poſtremo Trochaici ad finem vſque ſcenæ Tetr. Cat. Niſi in 23. d, non elidamus in ſed 33. u, in poſtulare. [Quæſo edepol Charine, quoniam id fieri quod vis non poteſt) Hactenus eſt vel Iamb. Tetr. Acat. Et edepol prima longa, quam tamen rarius producit, vel Trochaicus ſi edepol prima breuis fuerit. Deinde ſequitur alter eiuſdem generis. [Velis id, quod poſſit. c. nihil aliud, niſi Philomenam, volo.) Verum hic omittunt quidem τὸ Id, vt etiã poſſit fieri Trochaicus. Et ſanè miror, quomodo Doctor hoc non animaduerterit, cum tamẽ meum tum habuerit codicem, in quo hæc diſtincta erant, ad eum, quem iam diximus, modum. Sequentes vero tres ſenarios ita quidem conſtituunt. [B. Ah, quanto ſatius eſt, id operam te dare; Iſtum qui amorem ex animo amoueas, quam id loqui, Quo magis libido fruſtra incẽdatur tua.) Doctor ex his verbis, Ah, quanto ſatius eſt, Monometrum facit. ex reliquo, duos Troch. Tetr. Catal. ad hanc formam.

> Te id date operam, qui iſtũ amorem ex animo dimoueas tuo.
> Quàm id loqui, quo magis libido fruſtra incendatur tua.

CLAR.

Monometer ille hypercat. alteros mouit, vt tres Iambicos ſenarios malint. Sed obijciet aliquis, quare iſtum pro Pyrrhichio legunt. Reſpondent, abiecto s, id poſſe fieri, & ne longe teſtimoniũ petant, ipſe Doct. ait in carmine 23. huius adeo ſcenæ, in Iſtud idem fieri. Vbi tamẽ ego malim d, in Sed elidere, vt paulo poſt dicemus, Ceterum dimoueas, pro amoueas idem legit, & s, in magis eliditur. Ipſe lector ſequatur qđ vult. [c. Abi hinc, abi in malam crucem cum ſuſpicione iſtac, ſcelus.) Doct. pro abi ſuſpicatur legendum, vel abin', vel abeas, vt conſtet verſus. Atqui In breue eſt in Abin, ea certe ratione qua in viden, en breue eſt. Id.n. facit interrogatio. Et eas ego non legerim. Ideoq́. facile aſſentior Riuio, qui hoc loco i, longum exiſtimat, ſiue poëtæ hoc conſilio factum, ſiue aſpiratione, quæ ſequitur, tantam vim habente, vt apud Virg. j. Æn. Poſthabita coluiſſe Samo, hic illius arma. [Ad te uenio, ſpem, ſalutem, auxilium,) Priſc. lib. xvij. bis hunc locum allegat, adiecta præpoſitione ad, ad verbum aduenio, vt altera abũdet, quemadmodum in quinto antea verſu, adeon' ad eum? Verum hoc nihil ad carmen. In ſequente mox verſu Troch. Neque pol auxilij locum habeo, neque conſilij copiam. Auxilij poſt pol legendum, & conſilij ante copiam, vt recte legit Doct. quanquam hoc in pleriſque codicibus neglectum. Proximus deinde verſus erit Iamb. Tetr. Acat. niſi d, in ſed elidamus. Doct. putat ſ, in iſtud elidi, vt ſit Trochaicum, quemadmodum cetera ſunt, ad finẽ huius ſcenæ, quod mihi durum videtur. [Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit, Charine?) Vel amplius diſſyllabum erit, vel fuit monoſyllabon, vel Creticus loco ſecundo, vel Amphibrachys loco quinto. In quinto deinde verſu Iam diſſyllabum eſt ad finem eius. In proximo deinde primus per Tribrachys, quartus Dactylus, reliqui omnes Trochæi. Rurſus continuo ſequens verſus Iamb. Tet. fuerit, niſi elidas u, in poſtulare, inquit Doct. Id quod Aldi habet liber, & mihi etiam placet, vt ſint omnes conformiter Trochaici. Et vel ex hac ſcena apparet, Ego ſecunda ſyllaba frequentiſſime corripi apud Latinos, quanquam quidam contrarium feciſſe videntur.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Dauus cum ex varijs coniecturis & ſignis comperiſſet, nuptias non exhibere, Pamphilum toto quærens oppido exultat inſolentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſcena conſilium continetur perſonarum, ad quas potiſſimum argumentum ſpectat. Et eſt locus, in quo, vt fieri ſolet, fortuna mixta rebus diſpoſitis, magnas turbationes dat, in cuius principio Dauus, comperta ex

verijs coniecturis nuptiarum falſitate, Pamphilum quærens, inſolentius exultat.

A R G. C H R I S T O P H. H E G.

In hac ſcena Dauus veriſimile facit, Simonem Pamphilum vxorem non daturum.

Trochaici, Tetrametri, Catalectici.

D A V V S, C H A R I N V S, P A M P H I L V S.

DI boni, boni quid porto? ſed vbi inueniam Pamphilum,
Vt metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. Lætus eſt, neſcio quid. P. nihil eſt. nondum hæc reſciuit mala.
D. Quem ego nunc credo; ſi iam audierit ſibi paratas nuptias,
C. Audin' tu illum? D. toto me oppido exanimatum quærere.
Sed vbi quæram? aut quò nunc primum intendam? C. ceſſas alloqui?
D. Abeo. P. Daue ades, reſiſte. D. quis homo eſt, qui me? ò Pamphile,
Te ipſum quæro. euge ò Charine: ambo opportune: vos volo.
P. Daue, perij. D. quin tu hoc audi. P. interij. D. quid timeas, ſcio.
C. Mea quidem hercle in dubio vita eſt. D. & tu quid, ſcio.
P. Nuptiæ mihi. D. & id ſcio. P. hodie. D. obtundis, tametſi intelligo.
Id paues, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. rem tenes.
P. Iſtuc ipſum. D. atque iſtuc ipſum, nihil pericli eſt: me vide.
P. Obſecro te, quamprimum hoc me libera miſerum metu. D. hem,
Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. qui ſcis? D. ſcio.
Tuus pater modo me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Hodie, item alia multa, quæ nunc non eſt narrandi locus.
Continuo ad te properans percurro ad forum, vt dicam tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi aſcendo in quendam excelſum locum,
Circunſpicio: nuſquam. forte ibi huius video Byrrhiā:
Rogo: negat vidiſſe: mihi moleſtū. quid agam, cogito.
Redeunti interea ex ipſa re mihi incidit ſuſpicio: hem,
Paullulum obſoni, ipſus triſtis, de improuiſo nuptiæ:
Non cohærent. P. quorſum nam iſtuc? D. egomet continuo ad Chremem:
Cum illo aduenio, ſolitudo ante oſtiū: iam id gaudeo.
P. Recte dicis. perge. D. maneo. interea introire neminē
Video, exire neminem, matronam nullam, in ædibus
Nil ornati, nil tumulti: acceſſi. introſpexi. P. ſcio.
Magnum ſignū. D. num videtur cōuenire hæc nuptijs?
P. Nō, opinor, Daue. D. opinor, narras? nō recte accipis.
Certa res eſt. etiam puerū inde abiens conueni Chremis,
Olera, & piſciculos minutos ferre obolo in cœnam ſeni.
C. Liberatus ſum Daue hodie tua opera. D. at nullus quidē.
C. Quid ita? nempe huic prorſus illam non dat. D. ridiculum caput.
Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam vxorem ducere.
Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis. C. bene mones.
Ibo: etſi hercle ſæpe iam me ſpes fruſtrata eſt. Vale.

DI boni) Hæc ſcena conſilium continet perſonarum, ad quas maxime pertinet argūm. Et hic eſt locus in quo, vt fieri ſolet, fortuna mira ca rebus diſpoſitis, magnas turbas dat. [Di boni, boni quid porto?) Non mirum q̄ inſolentius Dauus exultat, qui, vt Simo dicebat, timidus fuit, vt ipſe Dauus, etiam deſperauit ea nuptiarum terrore, quas nunc falſas comperit. [Di boni, boni quid porto?) Ea proximo repetiuit bis, ſed tñ alterum nominatiuo plurali, alterum, genitiuo ſingulari dictum eſt. [Quid porto?) Non ſolum corpore, ſed etiam animo portamus tam bona, quàm mala. Sic alibi, Ne quid Andria apportet mali. [Vt metum in quo nunc eſt, Adimam, atque expleam animum Gaudio) Ordine locutus eſt. prius.n.metum adimere, ſic demum gaudio perfundere. Hic ordo etiam in laude ſeruatur. [Neſcio quid) Deeſt pp, vt ſit, pp neſcio quid. [Quid) Aduerbiale [Exanimatū) Perterritum, perturbatum. [Sed vbi quæram?) Nunc in oēs ſe partes verſat, quærens quo dirigat curſum. [Habeo) Videtur quaſi conſtituiſſe, deinde quaſi elegiſſe, quo pergat. H abeo per H inueni. legitur & abeo, vt merito illi dicatur, Reſiſte. [Quis homo eſt q̄ me? ò Pamphile) An te videt, q̄ compleat orationem. [Euge ò Charine) Euge, modo pro interiectione poſitum eſt. [Opportune) Deeſt, adeſtis: nō, opportune vos volo. [Daue, perij.) Proprium eſt dolentibus præfeſtinare quæ dolent, ἀποσιώπησις. Habet nonnullum affectum quod addit, Daue. [Quin tu) Quin modo pro imò, alias cur non? [Mea quidem hercle) Videtur Charinus plus dixiſſe, Perij, q̄ Pamphilus, Mea quidem hercle certe in dubio eſt vita. Sed non eſt hoc, plus n. Pamphilus dixit. Nam q̄ viuit, non poteſt interijſſe, is autem qui viuit, vitam poteſt in dubio habere. Ideo & iurauit hercle, & affirmans iuſiurandum, Certe addidit. Bene Certe, quaſi illud Interij, falſum ſit. Ita Pamphilus plus fecit periturum ſe eſſe dicendo, q̄ Charinus interijſſe. [Et quid tu, ſcio) Mira compendia, quæ contrahit Poëta lōgitudine fabulæ, nec tamen perdit affectus perſonarum. [Et tu quid) Deeſt, timeat. [Et id ſcio) ὡς ὑποκρίσει. tanquam dicat, nihil eſt. [Et id ſcio) Legitur, etſi ſcio. [Hodie) Tempus addidit, tāquam rem ſciens. [Obtundis) Sæpe repetendo, idem dicere, obtundere eſt. tranſlatio à fabris, qui ſæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & ideo obtundunt, & hebetant. [Obtundis, tametſi) Poteſt eſſe ἀνταποδοτικὸν, ſed ſincerius eſt, & melius ſubdiſtinguere. [Id paues) Deeſt Ob, vt ſit ob id. hoc aūt Pamphilo dicit. [Tu autem vt ducas) Pro ne non, Vt poſuit. Hoc Charino. [Atque iſtuc ipſum) ὡς ὑποκρίσει. Ille.n.hoc idem dixerat cum exclamatione, quod quaſi vanum contemnit [Me vide) Verum, lætus ſum? an, me ſpectat ſi dei datorem? vt dici ſolet, me habe, me reſpice. [Obſecro te) Cū precibus & tempus admiſcuit. Et bene Libera. perfecta.n. ſecuritas, liberatio nominatur. [Hem) Ecce, demonſtratio eſt facti. [Vxorem tibi non dat iam Chremes) Oratorie a ſumma cœpit, cuius partes, mulsis dicentur. [Iam non dat) Bene iam. quod ſi non dixiſſet, intelligeret Pamphilus, vel poſtea Chremetem filiam eſſe daturum. Sed addito Iam plena ſecuritas eſt. Iam enim renunciatio eſt perpetuitatis. [Scio) Præparatio eſt auditoris ad eam narrationem, quæ oſtendit argumenta falſarum nuptiarum. [Me prehendit) Pro prendit. Addita aſpiratione geminauit ſyllabam. Et prehendit dixit, quaſi vitantem ac fugientem. [Ait tibi) Ait, proprie, quia contemnenda dicuntur. [Ait tibi vxorem dare ſe.) Coniecturam facit ex malis, quæ præceſſerunt. [Ait tibi vxorem dare ſe.) Dicit ene primo credideit veras dicturus ſubinde cur falſas. [Item alia multa) Bene diſtulit narrationem, ne ſi audirent Charinus, & Byrrhia, deſinant dolos ſtruere aduerſum vigilantiſſimum ſenem. [Item alia multa) Commoda narratio à neceſſarijs tantum. Minas autem ſenis prætermiſit, ne corrumperet bona quæ nunciabat. [Quæ nunc) Argumentum eſt, quærere potuiſſe eum qui ſit territus. nam timor curam parit. [Narrandi locus) Modo tempus, ſpatium. [Quæ nunc non eſt narrandi locus) Non vult dicere quàm minaciter ſecum egeris ſenex, quamq́ue inſtet nuptijs, ne Charinum Byrrhiamq́. de ſpe deijciat, quos vult ſecum admitti ne

D O N.

ti ne uxorem Pamphilus ducat. [Properans percurro) Vide quã aum dixerit, Properans, & percurro, ut continuationem curſus oſtenderet. [Vbi te non inuenio) Vbi, modo non eſt aduerbium loci, ſed temporis, pro poſtquam. [Vbi te non inuenio, ibi.) A ſummo ad imum diuiſionea, quibus dicta & facta continentur, ſub quorum genere ſunt ſpecies nunc dictorum, tunc factorum, cum conſideratione rerum perſonarumque. [Nuſquam) Deeſt, uidi. [Video Byrrhiam) Deeſt ſeruum. & recte. dixerat enim, Apud forum modo de Dauo audiui. [Rogo negat vidiſſe) Mira breuitas, & imitanda. [Paululum obſonij) Hinc eſt quod ait, Nimium parce facere ſumptum. [Ipſus triſtis, de improuiſo nuptiæ) Mire, & moraliter. ex his enim quæ facta non ſunt, docte quid feciſſe deberet, &, de improuiſo nuptiæ, pronunciandum. [Ergo me continuo) Et bene continuo ad Chremem, vt ſi ab vtroque hoc fieret, eſſet vera ſuſpicio Daui. [Ego, me continuo) Deeſt, duco. Conſuetudine dictum eſt, & ἐλλειπτικῶς. [Egomet) Vna pars orationis eſt [Chremem) Chremem, & Chremetem, vt Darem & Daretem. [Solitudo ante oſtium) Signa ab his quę ſunt, quæ non eſſe deceret. [Iam id gaudeo) Quaſi auerſum, & non conſentientem Pamphilum, excitat ad gaudium lętitia ſua. [Iam id gaudeo) Sic Virgil.

Cum veni aulam iam ſe regina ſuperbis.

[Recte dicis perge) Vultu enunciandum. Hoc dicit Pamphilus. [Maneo) Ne, At parum temporis fuiſti. [Interea) Temporis longi ſignificatio. [Introire neminem) A non factis. [Exire neminem) Quid ſi intus erant? ideo ait, exire neminem. [Nihil ornati) ἀρχαϊσμός. Sic Saluſt. Ergo Senati decreto ſeruiendum ne ſit. [Signum) Proprie pro argumento. [Non videntur) A ſequentibus argumentum. [Non opinor) Ille opinionem accõmodat tantum, hic multum tribuit coniecturis. [Non opinor) Quoniam argumenta ſunt, & coniecturæ, opinor dixit. Nam contra opinionem, certa res eſt. quæ aũt opinamur, putamus: quæ putamus, incerta ſunt. [Opinor narras?) Bene à prima ad ſecundam perſonam. [Piſciculos minutos) Sufficeret diminutiue piſciculos dixiſſe. Quòd ſic minutos dixit, & precium, obolo eſſe emptos: quæ eſt vltima nummorum ſignificatio. Sũt enim genera minutorum piſcium quæ magno veneant. Hic ergo etiã ex precio viliſſimos piſces ſignificauit. Et, quid ſi minutos, ſed omnibus? Seni dixit, vt obſonationis oſtenderet cauſam. [Olera & piſciculos) Quod ſupra generaliter, paululum obſoni: hic ſpecialiter dixit. [Chremi) Sic Chremi, vt Vlyſſi, & Achilli. [Etiã puerum) Etiam, pro præterea. [In cœnam ſeni) Mire Seni, cuius eſt maior cura domi. [Nullus) Pro, non: vt alibi, Nullus dixeris. [Quid ita?) Vna pars orationis. [Ridiculum caput) Pro toto homine. nemo enim ore contempto, ex alijs membris hominem velit ſignificare. & eſt συνεκδοχικῶς. [Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non det, te illam vxorem ducere) Oſtendit ἀσύμφωνον, vitioſum hoc eſſe, in quo, altero ſublato, non neceſſario alterum relinquatur. [Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis) Hoc laborat Dauus quẽadmodum Philumenam Charinus proprijs laboribus promereatur uxorẽ. [Niſi uides, niſi ſenis amicos oras) Artificioſe Dauus Charinum excitat, ut ſi fieri poſſit, adiuuetue negocium Pamphili, dum ille ſibi prouidet. [Niſi uides) Prouides. [Ambis) Magnarũ rerum deſiderium & appetitus, ambitio dr̃. Confirmata re à factis & à perſonis, deliberatiua naſcitur.

GVID. DI boni &c.) In hac ſcena continetur conſilium perſonarum, ad quas maxime pertinet argm̃. In cuius principio Dauus completa nuptiarũ falſitate inſolentius exultat quærens Pamphilum Da. ò Di boni propter beneficia io homines quid boni porto. i. geſto in pectore. Portamus non ſolum corpore, ſed etiam animo. Portamus autem tam bona quàm mala, ut alibi uereor ne quid Andria apportet mali nunc autem dicit Dauus ſe aliquid boni ſcire, & illud geſtare in animo. ſed ubi inueniam Pamphilum ut adimam. i. abſtergam auferam metum in quo nunc eſt atque ut expleam. i. repleam aĩum gaudio. C. Lætus eſt Dauus. ſ. neſcio quid. i. pro uel propter neſcio, quid quaſi diceret lætus eſt propter neſcio quid. uel lætus eſt neſcio quid. i. neſcio quare. P. Nihil eſt quo lætus ſit. nondum. i. non adhuc reſciuit. i. cognouit hæc mala. ſ. indictas nuptias. D. Dauus quærens Pamphilum neque uidens pergit in ſermone incœpto ad ſpectatores. Quem Pamph. ego nunc credo ſi iam audierit nuptias paratas ſibi. C. Charinus alloquens ſecreto Pamphilum, inquit. Audin'. i. audis ne tu illum Dauum quomodo de nuptijs loquatur tãquam reſcierit. D. Daui ſermo Charini ſermonis interpoſitione interruptus eſt, ideo repete, quem Pamphilum exanimatum. i. perterritum perturbatum credo quęrere me Dauum toto oppido. i. in tota urbe, ſed ubi quæram eum, ſcilicet aut quo, id eſt quam partem nunc primum intendam. i. curſum dirigam. C. Charinus timens me abeat Dauus dicit Pamphilo ceſſas loqui. q. d. non uis loqui uel quid ni loqueris? D. Habeo. i. diſcedo, quaſi elegerint quo pergat. P. Daue ades. i. adſis, imperatiui modi eſt. reſiſte, i. remanere. Virg. 1. Æneid.

Reſtitit Aeneas claraq; in luce refulſit.

D. Dauus in omnes partes ſe verſans, inquit, quis eſt homo qui me vocat? deinde animaduertens Pamphilum ſubdit ò Pamphile quæro teipſum. O Charine. euge interiectio eſt lætitiam mouens. q. d. exulta. interdum applaudentis eſt & adulantis, interdum etiam irridentis, ſeu exprobantis, & præcipue quando geminatur. ambo Pãphile & Charine opportune. i. tempeſtiue, vel mature adeſtis ſubaudi. volo vos. i. quæro uos P. Daue perij. i. dolore cõfectos ſum. D. Qui. i. quinimmo potius audi hoc quod ſum dicturus. P. Interij quaſi actus eſt de me niſi conſulas. D. Scio quid timeas. C. Quidem hercle. i. per herculem, ubi quidem expletiua duntaxat particula eſt. mea uita eſt in dubio. i. in periculo ue dum mortem cõmutetur. D. Et. i. etiam ſcio quid tu timeas. P. Nuptiæ mihi, indictæ ſunt ſubaudi a patre. D. Et id ſcio tibi indictas & nunciatas futuras nuptias. P. Hodie. ſ. ſunt indictæ, & in hunc diem conſtitutæ. D. Obtundis. i. toties repetendo me hebetas & moleſtus es, qui. n. ſæpe repetendo aliquid dicit obtundere dicitur tranſlatio autem eſt à fabris qui ſæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. obtundis ergo. q. d. caput mihi frangis, & aures hebetas tua crebra repetitione. tametſi. i. quamuis intelligo quod. ſ. repetis & inculcas toties præ caues. i. times, id. i. propter id. ſ. ne id. i. quod tu Pamphile ducas illam Philumenam, autem ideſt ſed tu Charinæ præcaues. i. times, ut. i. ne non, hoc eſt quod non ducas eam, vt enim, pro quod non interdum vſurpari inuenitur. C. Tenes. i. intelligis rem. i. negocium ipſum vti eſt. P. Iſtud ipſum eſt ſup. quod dicis. D. Iſtud ipſum quod. ſ. times. nihil periculi eſt. i. nullum eſt periculum in eo quod times. vide. i. ſpecta me Dauum vel fidei datorem vel an lætus ſim & vultus meus in ſpem aliquam geſtire videatur. P. Obſecro, quaſi per ſacra rogo te libera quamprimum. i. citiſſime me miſerũ afflictum, hoc metu quo crucior & bene libera, perfecta. n. ſecuritas liberatio nominatur. D. Hem hæc particula hic demonſtrantis factum eſt quaſi ecce libero te. Chremes non dat iam, tibi vxorem filiam. ſ. & bene addit iam, eſt. n. hinc renunciatio perpetuitatis. q. d. neque dat iam, nec poſt hac daturus eſt. P. Qui. i. quomodo ſcis. D. Scio tuus pater prehendit. i. comprehendit tanquam uitantem & fugientem me Dauum, modo. i. paulò antè. aut, bene ait. quia contemnenda dicuntur, ait ſeſe dare tibi hodie, vxorem. Item ſimiliter alia multa ait. ſ. quæ nunc non eſt, locus. i. tempus uel ſpatium aut opportunitas narrandi, continuò ego properans ad te percurro, quaſi celeriter curro ad forum. poteſt etiam ibi addi ad te quaſi ad conueniendum & alloquendum, ut dicam tibi hæc, vbi, id eſt poſtquam non inuenio te ibi. i. in foro aſcendo in quendam locum excelſum. i. edium eminentem circunſpicio. i. circunluſtro oculis an te uideam, nuſquam. i. in nullo loco uidi te. ſ. fortè ibi. i. in eo loco video Byr. ſeruum ſubaudi huius Charini. Rogo. i. interrogo viderit te necne. negat ſe uidiſſe te id, ſup. mihi moleſtum fuit. Cogito quid agam interea ſuſpicio incidit mihi redeũti de foro. ſ. ex ipſa re quaſi ex ipſo apparatu niſi dicatur redeunti ex ipſa re agenda, ſed ſuperior ſententia melior. Hem particula ſæpe eſt interiectio corripientis ſeipſum vel indignantis, quandoque etiam demonſtrantis eſt, vt dictum eſt, & hic quoque capi poteſt, paululum, ob erat. i. rei cibariæ ſiue pulmenti. eſt enim obſonium, quod Greci obſonio dicunt quidquid in comedendo additur pani & vino, à quo obſono nas verbum neutrum, & obſonor aris verbum deponens. ipſius. i. ipſe more vetuſto. ſ. pater Simo erat triſtis. i. mœſtum, nuptię de improuiſo. i. ex abrupto, & inſperato indictæ. non cohærent. i. non quadrant non ſunt ueri ſimiles. P. Quorſum nam. i. ad quem finem. iſtud. i. iſtuc dicis. ſ. vbi nam ſyllabica adiectio eſt ad ſignificationem nihil efficiens. D. Egomet continuò. i. pro ad Chremetem vado ſubaudi, hoc eſt me confero ad eius domum cum aduenio, illo. i. illuc, ſolitudo. i. hominum vacuitas & carentia eſt ſubaudi antè hoſtium iam. i. tunc gaudeo id. i. propter id. C. Rectè dicis. P. Perge i. proſequere. D. Maneo interea tam loci quam temporis habet ſignificantiam. neminẽ video introire, neminẽ uideo exire. nullam uideo matronam. i. mulierem. Matronam quidam dicunt eam eſſe quæ peperit quod mater ſit quidam autem locupletiorem fœminam matronam appellant Feſtus etiam ait matronas fuiſſe appellatas quibus ſtolas habendi ius erat. Nullam ergo matronã video in ędibus. i. in domo Chremetis. nihil ornati pro ornatus,

nihil

nihil tumulti pro tumultus, in genitiuo.ſ.& eſt Archaiſmos inuenit etiam in Saluſtio ſenati in genitiuo pro ſenatus vbi dicitur: Ergo ſenati decreto ſeruiendum ne ſit. Acceſſi..audiui .. intro aſpexi. P. Scio intelligo magnum ſignum.i.magnum argumentum eſt ſup. q̃ tu dicis, non mihi datum iri. Ph..umenam. D. Hæc non videntur conuenire nuptijs, q.d. ..hæc ſigna ſunt à nuptijs aliena. P. Non videntur inqu..n &c. opinor.i. in ea ſum opinione. D. Narras.i. dicis, op..tor, non recte accipis.i. intelligis cum opinor dicas res eſt certa, de ea itaque non eſt opinandum. Etiam.i. prætereà. Ego abiens.i. diſcedens inde conueni.i. caſu inueni puerum.i. ſeruũ Chremi.i. Chremetis. Chremes.n. & Chremi genitiuum facit vt Vlyxi & Chremetis. Inueni igitur puerum ferre olera, & piſciculos minutos emiobolo (quæ eſt vltima nummorum ſignificatio) in cœnam.i. in vſum cœnæ. ſeni.i. propter ſenem Chremetem. cuius eſt maior cura domi. C. O Daue liberatus ſum hodie tua opera.i. D. Ac nullus quidem ſum.i. non ſum, quia adhuc cura confectus. C. Quid ita.i. cur ita nullus es nempe.i. profecto. Chremes prorſus non dat illam Philumenam huic Pamphilo. D. Ridiculum caput, pro toto homine ponitur per ſynecdochen, q.d. valde homo ridiculus es.i. ridendus, quaſi per ironiam dicitur.i. tanquã neceſſe ſit ſi Chremes non dat huic, te ducere illam vxorem. Ambis.i. appetis quæ non aſſequeris. niſi vides.i. prouides. niſi oras amicos ſenis.i. Chremetis. C. Bene mones, Ibo, tametſi hercle ſæpe iam hæc mea ſpes fruſtrata eſt.i. decepit me Charinum. Vale his ſuperioribus dictis artificioſe Dauus laborauit vt ſi fieri poſſet Charinus proprijs laboribus promeretur vxorem.

LATO. ARgm) Deprehenſa nuptiarum ſimulatione confirmat Pamphilum Dauus. Eſtque hoc loco initium epitaſeos. Nam per inconſultam fiduciam, & Daui temeritatem in maius periculum conijcitur Pamphilus. [Dij boni) Vicẽ exordij habet hæc ſeruilis exultatio, qua habitus futuri colloqui oſtenditur. [Daue perij.) Attende facetam & moratam interpellationẽ. [Nihil pericli) Propoſitio nuncij. [Tuus pater modo) Narratio ad coniecturam, & eſt longe venuſtiſſima, primo autem narrat errorem ſuum de veris nuptijs, vt augeat expectationem, deinde falſarum argumenta colligit. [Redeunti interea) Suſpiciones falſarum nuptiarum ex præcedentibus & adiuncti. [Ornati) Vetuſte. [Etiam puerum) Aliud argumentum ex adiunctis. Et ferre in cœnam, ſubaudi ſe dicebat, eſt enim eclipſis. [Ridiculum caput) Reprehendit vitioſam argumentationem à falſa propoſitione. Nam falſa propoſitio eſt: neceſſe eſt aut Pamphilum ducere Philumenam, aut Charinum. Deinde aſſumptio: Sed Pamphilus non ducet: ſequitur falſa complexio: Ergo Charinus ducet.

RIVII caſtigat. ET tu quid timeas ſcio) Nos omiſimus verbum timeas, q̃d nec habent vetuſta exemplaria, & omittẽdum eſſe monuit Donat. p̃terea particulam certe, quæ deſiderabatur in eo quod proxime antecedit, adiecimus ex Donato, cuius hæc ſunt verba: Et affirmans, inquit, iuſiurandum certe addidit. Bene certe, quaſi illud interij falſum ſit. Idem paulo poſt: Et quid tu, ſcio. Mira compendia, quæ contrahit Poëta longitudine fabulæ, nec tamen perdit affectus perſonaꝝ. Et ne quid deeſt timeas, Hactenus Donat. cui quis dubitet de Terentianæ lectionis incolumitate maxime omnium credendum? Legendum igitur: Mea quidem hercle certe in dubio uita eſt. D. Et quid tu, ſcio. Nec autem mirabere, ſi hæc tria coniunxit, certe quidem hercle, cum in Eunucho idem: Certe tu quidem pol multo hilarior &c. Et in Phor. Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda optandaque eſt. Iunxit hæc tria Plaut. quoque in Menæchinis, atque item in Sticho. Vt autem Græci particulas quaſdam habent ſuperuacuas interdum, quibus ornatus magis cauſa, q̃ ſignificationis aut neceſſitatis vtantur: itidem & Latini, atque inter hos maxime Comici noſtri Plautus, & Terent. [Tuus pater modo me apprehendit) Nos ex Donato, prehendit, Sic enim ille legẽdum admonet, aſtipulantibus antiquis exemplaribus. Prehendit, inquit, pro prendit, addita aſpiratione geminauit ſyllabam. Et prehendit dixit, quaſi uitantem ac fugientem. [Etiam puerum inde abiens conueni Chremis) Nos ex Donato Chremi legendum ſuſpicamur, qui adnotauit Chremi ſic dictum ut Vlyſſi, ut Achilli apud Vergilium. Probus in Catholicis nominum, Inueni, inquit, Chremi genitiuum. Et antiquæ eſt ratio declinationis, datiuo uti pro genitiuo, Infelicis Vlyſſi pro Vlyſſis, Achilli pro Achillis. Ita Probus. Vtrocunque modo legas, conſtabit & ſenſus & carminis ratio. Exemplaria partim Chremis habent, partim etiam Chremi, è quibus Venetum, Argentoratenſe, alia pleraque. [Ac nullus quidem) Sic & manuſcripta exemplaria habet: Ceterum Lugdunenſe & quædam alia: At nullus quidem, quod haud ſcio an rectius ſit. Nullus pro minime accipitur hoc loco, quod & Priſc. adnotauit lib. xv. Eſt autem enallage partis. Sic in Hecyr. Si quæret me, vti tum dicas. ſi non quæret, nullus dixeris, pro non dixeris. Eodem modo Cic. Philotimus nõ modo nullus venit, ſed ne per literas quidem, aut per nuncium certiorem fecit me, quid egerit. Idem iij. Offic. Quærit ex proximo vicino, num feriæ quædam piſcatorum eſſent, q̃ eos nullos videret, pro nuſquam vllum: vbi perperam quidam legunt nullus, cum ſecus habeant ſpectatæ fidei codices.

Eiuſdem annotat. EXponit hæc Scena coniecturas Daui, quibus aſſecutum ſe ait, ſimulari à patre nuptias, nec vxorem Pamphilo daturum Chremetem, itaque perſuadet, vt polliceatur patri Pamphilus, ſe in eius futurum poteſtate, periculi eſſe nihil, quando quidem ſimulentur nuptiæ. Atque hinc Daui aſtutiam calliditatemque deprehendere licet. Nam & vbique idem à Terentio inducitur vafer, & veterator quiſpiam, & conſilijs abundans, & ſperandi auctor pertinaciſſimus, vt contra Byrrhia nullius conſilij, & tantum deſperationis ſemper auctor. Porrò videmus hic planè, ne calidiſſimis quidem conſilijs ſemper reſpondere euentus: pater.n. qui per falſas nuptias veram obiurgandi filij cauſam quærebat, ac præterea omnino nihil, poſteaquam præter ſpem, ac ſecus q̃ putarat, filium ſibi obtẽperaturum, ducturumq́ quam vellet, audiuit: non iam ſimulat rem, ſed feriam fabulam orditur. Chremetem, vti Pamphilo gnatam det, orat, impetrat & maturat nuptias. de quo poſtea latius. [Vt metum, in quo nunc eſt, adimam: atque expleam animum gaudio) Niſi.n. metus ante adimatur, non poteſt animus expleri gaudio. vt recte in Prouerbijs dixerit Solomon, Dum cor angitur, non capitur ſolatijs, quæ extrinſecus adhibentur. Vnde videlicet apparet tyrannorũ vitam, in qua perpetuus eſt metus; longe eſſe infeliciſſimam, & ab angore animi nunquam vacuam: id quod & Dionyſius ipſe oſtendit, gladio ſupra amici caput ſeta equina appenſo. Breuiter, metus vbi eſt, illic verum, ſincerumq́ue gaudium eſſe nequit. [Niſi vides, niſi ſenis amicos oras, ambis) Docet omnibus in rebus ſummam ſemper adhibendam eſſe diligentiam, vigilandum, neque ceſſandum nunquam: breuiter, ſedulo omnia facienda, ſi voti compos fieri voles. [Ibo, etſi hercle ſæpe iam me ſpes hæc fruſtrata eſt) Non temere eſt deſiſtendum incepto, etiam ſi ſæpe nos ſpes fruſtrata fuerit: ſuccedet enim tandem aliquando quod conamur, ſi perſeuerauerimus. Oportet igitur, vt ille ait, rem ſæpius tentare, neque defatigari protinus, ſi quando parum ex animi ſententia ceciderit.

DOLE. obſeruationes. VT metum adimam) Metum alicui adimere elegans eſt pro metum abſtergere, depellere, vel metu liberare. De iſtiuſmodi aũt modis loquendi ſupra exempla protulimus. [Expleam aĩum gaudio) Gaudium alicui afferre, gaudium aliquem afficere, perfundere, complere, locutiones ſunt latinis ſcriptoribus multũ frequentes. Qui vero id recipit, dr̃ gaudio efferri, exilire, exultare, triumphare, deſipere, vel gaudio cumulari. Vide exẽpla in primo Tomo noſtrorum Cõment. [Daue ades, reſiſte.) Reſiſtere proprie dicuntur iumenta, aut equi conſternati, vel alias pauentes, qui habenis pertrahuntur, identidem reſiſtentes. Translatione autem varia eſt. Nam modo propius accedit ad propriam ſignificationem: vt hic videre eſt: vbi ponitur pro gradum ſiſtere, aut ambulare, & progredi deſinere. Interdum magis translatum eſt: & accipitur pro ſeſe opponere, & contrauenire. Neque vero ſolum in bello hoſtibus reſiſtimus, ſed in re omni nobis aduerſantibus. At hæc ſignificatio ſatis quidem per ſe patet. Ego exempla proferam, quæ hic magis quadrent. Cic. pro Mur. Nihil eſt iam, vnde nos reficiamus, aut vbi lapſi reſiſtamus. Idem Tuſc. V. Reſiſtet extra fores, limenq́. carceris. Cæſ. de Bel. Ciu. ij Illi itinere totius noctis confecto, ſubſequi non poterant, atque alij alio loco reſiſtebant. [Mea quidem in dubio eſt vita) In dubio eſſe, pro in grauiſſimum periculum, & diſcrimen adductum eſſe hic ponit Terentius. Aliter vero poſuit ſupra cum diceret: Dum in dubio eſt animus, paulò momento huc illuc impellitur. Vbi metaphora vtitur, ducta à mole ponderis in ſtatera pendentis. Aliæ autem ſunt locutiones ex dubio manantes, vt, in dubium vocare, pro reuocare: dubium facere alicuius animum vel rem: in dubium venire: dubium habere aliquid: ſine dubio. De quibus modis loquendi vide exempla in primo Tomo noſtrorum Commentariorum. [Rem tenes) Ad multa quadrat hoc verbum, vt antea quoque ſcripſimus, translate vſurpatum. Elegans vero præcipue eſt, cum ponitur pro ſcire, & intelligentiam habere. Cic. Famil. ix. Sic video philoſophis placuiſſe ijs, qui mihi ſoli videntur vim virtutis tenere.

Idem

Idem pro Mur. Ille tenet,& ſcit, vt hoſtium copiæ : tu , vt aquæ pluuiæ arceantur. [Hoc me libero miſerum metu) Metu liberare, pro metum abſtergere,venuſtum eſt. Cic. Famil. xi. Quod ſcribis,quod pro teipſo non facias,id pro me facere, vt de me timeas aliquid,omni te,vir optime,mihiq́, cariſſime Brute, de me metu libero . [Mihi incidit ſuſpicio:) Simili locutione frequenter vtitur Terent.in And.ipſa ſic: Qui iſtæc tibi incidit ſuſpicio? Item in Adel. Nam ſuſpicio de me incidit, neque ea immerito . Sic vides Latinum eſſe ſuſpicionem alicui incidere : & ſuſpicionem alicui incidere de aliquo .i. in ſuſpicionem alicui venire . Pro ſuſpicionem alicui incidere,dicit Cic.eleganter,aliquem ſuſpicione perculſum . Pro Cluent. Hac ſuſpicione ſum perculſus, medicum ſubornabit , finget videlicet aliquod crimen veneni . [De improuiſo) Improuiſo,de improuiſo,vel ex improuiſo .i. nec opinato,vel ſubito,& repente . Cic. ad Att. xv. Etiam illud quid eſt,quod non pertimeſcendum ſit,cum hominem temperantem, ſummum medicum tantus improuiſo morbus oppreſſerit. Idem pro Roſc. Amer. Solent hoc boni Imperatores facere,cum prœlium cõmittunt,vt in eo loco,quo fugam hoſtium fore arbitrentur,milites collocent,in quos,ſi qui ex acie fugerint,de improuiſo incidunt . Idem in Verr. Act. iij. Tu ipſe ex Sicilienſi edicto hoc ſuſtuliſti : voluiſti,ex improuiſo ſi quæ res natæ eſſent,ex vrbano edicto decernere. [Sæpe iam me ſpes hæc fruſtrata eſt.) Sic loquitur Caſſius ad Cic. ſcribens Fam. xij. Vt ſi Syriæ ſpes eum fruſtrata eſſet,conſcenderet in naues.

GLAR. CArmina ſunt omnia Trochaica Tetrametra Catalectica. [Nuptiæ mihi . D. Et id ſcio. P. Hodie . D. Obtundis,) In huius verſus loco ſecundo Creticus eſt,& Mihi monoſyllabum totum eliditur. In loco tertio Tribrachys eſt. [Tuus pater modo me prehẽdit ait tibi vxorem) Tuus monoſyllabum eſt auctore Doctor , vt primo loco ſit Trochæus . Ego Amphibrachyn puto , Tuus pa . poſtea dactylus, ter modo , Tertio rurſus Trochæus,me pre. Quarto loco rurſus Dactylus,hendit a. Quinto loco rurſus Trochæus,it tib'. Ad finẽ ſpondeus cum Trochæo ad ſyllaba,vxo,rem da,te. Riuius ait verſum eſſe Hypermetrum, ac ita ſcandit,vt in penultimo loco dactylum faciat , quod inauditum eſt in hoc genere carminis , rem dare , cum ſyllaba deinde ſe,elidit a ſequente verſu . Legit .n. ſeſe . At Doctor ſemel Se legit,atque ita habet codex Aldi,& plerique alij,idq́ue nos ſequemur . In ſeptimo deinde verſu ant epenultima in ſuſcipio,contra naturam producitur. Quod & Doctor & Riuius notarũt. Deinde rurſus in quinto verſu Introire triſyllabon eſſe idem Doctor. admonuit . quanquam loco ſexto poteſt eſſe Amphibrachys .

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Suadet Pamphilo atque etiam perſuadet Dauus , vt patri dicat vxorem ſe ducturum .

Trochaici Tetrametri Catalectici , & Iambici tum Senarij tum Octonarij .

PAMPHILVS, DAVVS.

QVID igitur ſibi volt pater ? cur ſimulat ? D. ego dicam tibi .
Si id ſuccenſeat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes ,
Ipſu' ſibi eſſe iniurius videatur : neque id iniuria :
Prius,quàm tuum , vt ſeſe habeat animum,ad nuptias, perſpexerit .
Sed ſi tu negaris ducere , ibi culpam in te transferet :
Tũ illę turbę fiẽt. P. quid vis,patiar ? D. Pr̃ eſt Pãphile .
Difficile eſt . tum hæc ſola eſt mulier . dictum ac factum inuenerit
Aliq̃ cauſſam,quãobrẽ eijciat oppido. P. eijciat ? D. cito.
P. Cedo igitur , quid faciam Daue ? D. dic te ducturum .
P. hem . D. Quid eſt ?
P. Ego dicam ? D. cur non ? P. nunquam faciam . D. ne nega .
P. Suadere noli . D. ex ea re quid fiat , vide .
P. Vt ab illa excludar , huc concludar . D. non ita eſt .
Nempe hoc ſic eſſe opinor dicturum patrem :
Ducas volo hodie vxorem . tu, ducam, inquies :
Cedo , quid iurgabit tecum ? hic reddes omnia ,
Quæ nunc ſunt certa ei conſilia , incerta vt ſient ,
Sine omni periculo : nam hocce haud dubium eſt , quin Chremes .
Tibi non det gnatam : nec tu ea cauſſa,minueris
Hæc,quæ facis , ne is mutet ſuam ſententiam .
Patri dic velle : vt,cum velit tibi iure iraſci,non queat .
Nam quod tu * ſperes , propulſabo facile . vxorem his moribus *time-am
Dabit nemo . inopem inueniet potius, quàm te corrumpi ſinat :
Sed ſi te æquo animo ferre accipiet,negligentem feceris .
* Aliam otioſus quæret : interea aliquid acciderit boni. *Alia
P. Itán' credis ? D. haud dubium id quidem eſt . P. vide, quò me inducas . D. quin taces ?
P. Dicam . puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe * ab illa , cautio eſt : *ex
Nam pollicitus ſum ſuſcepturum . D. o facinus audax. P. hanc fidem
Sibi,me obſecrauit,q̃ ſe ſciret non deſerturum ; vt darẽ .
D. Curabitur . ſed pater adeſt . caue te eſſe triſtẽ ſentiat .

QVID igitur ſibi volt pater ?) Hæc ſcena deliberationem continet Daui & Pamphili . Et bene igitur . ſi enim falſæ ſunt nuptiæ , quid cogitat ? ſtomacho ſe etiam hoc dixit Sibi volt. Virgilius: Quid uult concurſus ad amnem ? [Si id) Id , ob, id propter id . [Neque id iniuria ;) Id eſt vſque adeo iniuſtos ſibi videbitur,vt ſe iniuſtitiæ ipſe cõdemnet. [Perſpexerit.) Perſpicere eſt ad plenum,& perfectum videre . [Tum illæ turbæ) Illæ ad terrorem retulit . [Quid uis patiar?) Hoc eſt patiar ne uxorem ducere ? [Pater eſt Pamphile.) Hoc oultuoſe pronunciandum eſt . & mire pater dixit : ut ipſo nomine videatur habere auctoritatem, & ueluti dormitantem & oblitum poteſtatis paternæ, his rebus excitat . [Quid uis patiar ?)Sunt qui quid uis, pro,quidquid eueniret,intelligãt: quia dixerat, Adeon' me ignauum putas ? Alij pronunciant,ut ſit ſenſus. Quid me uis facere : an ut hoc patiar,oxorem mihi dari ? [Pater eſt) A neceſſario argumentum . [Difficile eſt :) Hoc eſt reſiſtere, contradicere . Pamphilo difficile , pernicioſum Glycerio . [Sola autem Sine defenſoribus proprijs . & ſola, & mulier dixit . [Sola)Sine auxilio, ac per hoc deſerta . [Difficile eſt) ἀποσιώπησις cum uultu Deeſt reſiſtere . [Dictum ac factum) Prouerbium celeritatis .i.cito. [Inuenerit) Pro inueniet . Coniunctiuo modo pro indicatiuo uſus eſt,& eſt honeſta locutio. [Quamobrem eijciat,) Callide ad eius periculum ſe conuertit,cui plus amator timet,quàm ſibi . ideo uincitur ſtatim . Apparet autem Dauum male ſuadere,qui tum caueat Pamphilo,cum maxime formidat ſenẽ. [Oppido.) Ex ciuitate. [Eijciat ?) Miratur & ſtupet. [Cito) Illo admirante , hic etiam confirmauit , addidit & tempus celeritatis. [Cedo) Singularis tantum numeri eſt . cetera etiam pluralis, ut ſalue ſaluete . [Dic te ducturum) Pronuncia, dic : quaſi rem facilem , & nullius præiudicij . [Dic te ducturum .) Hoc eſt quod ab initio nitebatur. [Ego ne dicam ?)τὸ Ego, ἔμφασιν habet, hoc eſt,uel quem non oporteat dicere, uel quem non conueniat fallere,atque mentiri. [Cur non?) Non interrogat,ſed facilitatem rei oſtendit . [Nunquam) Plus habet negationis , quàm non. [Ex ea re quid fiat,uide .) ἀπὸ τῆς ἐνδείξεως . [Vt ab illa excludar, huc concludar.) Mire hanc cum pronomine ſignificat,dicens ab illa . Illi nec ſextum ſeruauit,ne uxor eſſe uideatur . Et ex ferarum translatione concludar dixit . ut alibi , Concluſam hic habeo uxorem ſæuam . [Vt ab illa excludar,) ἐν ὑπονοίᾳ . Nam aliud infert atque intelligit Dauũ diceret. [Nempe hoc ſit eſſe) Coniectura DON.

ſtura, atque diuinatio, an hoc, an illud venturum ſit. [Nēpe hoc ſic eſſe opinor) Ab imitatione (μίμησις enim dicitur) deducitur. [Nempe hoc) A poſſibili. [Cedo) Cedo ſingulariter tantum: cetera pluraliter. [Hic reddes omnia,) Hic, aduerbium loci non eſt, ſed aduerbium temporis. vt Virg.

Hic annis grauis atque animi maturus Alethes.

[Reddes) Facies, reſtitues. [Cedo, quid iurgabit) Ab vtili. [Incerta, vt fient) Hic eſt euentus. [Sine omni periculo) Hoc eſt ſiue ducēda Philumena. [Nec tu ea cauſa, minueris) Hoc eſt quod ſupra, Id mutauit, qm̄ me immutatum videt. [Nec tu ea cauſa,) Quia promiſeris te eſſe ducturum. [Ne is) Chremes. ſ. [Ne is mutet) Ad conſilium redit, & coniungit euentum. [Patri dic velle: vt, cum velit). ſ. ne ſecutus ꝙ non ſit Chremes daturus filiam ſuam, parui faciat iram patris, & neget vxorem ducere, vtpote fretus neminem alium ſibi cōmiſſurum coniugem. [Nam quod tu ſperes) Sunt qui pro ſperes, timeas habeant. vt ſit, Nam ꝙ tu timeas. ſ. aliam daturum. [Propulſabo) Hoc eſt cauſam inanem eſſe monſtrabo. i. oſtendam nihilominus te eſſe ducturum aliam vxorem, etiam ſi hanc non duxeris. [Propulſabo) Eleganter pro eo quod eſt repellam. [His moribus) Deeſt aliquid. vt ſit, his moribus agenti, aut his moribus prædito. [Vxorem his moribus Dabit nemo:) Ne, At alteram quæret. [Inueniet inopem) ἄπροικον [illegible]. [Negligentem feceris) Hoc eſt etiam in paratis nuptijs. [Aliam otioſus) Ex ocio, hoc eſt ſecurus. [Interea aliquid boni acciderit). ſ. ne. At quærendo inueniet. [Interea aliquid) Mortem patris adoleſcenti in delicto pro bono ſeruus oſtentat. [Acciderit) Et ad cauſam refertur. & certe quia mortē patris bonum denunciat. [Acciderit) Nota acciderit etiam pro bono & ab hoc, & apud veteres frequentatum. [Haud dubium) Plus intulit ꝙ̃ eſt interrogatus. [Inducas) In eadem tranſlatione permanſit, quia ſupra dixit, Hue concludar. Bona οἰκονομία, vt mox iuſte Dauo ſuccenſeat Pamphilus. [Quin taces?) Cur nō ſecurus es? ſignificat. nam nunc tacere, ſecurum eſſe ſignificat, vt in Adelph. Tace, egomet conueniam Pamphilum. Et ideo ille, vt conſentire dicenti, Quin taces? videretur: ait, Dicam. vt ſcias illum, non ſilentium, ſed ſecuritatem imperaſſe. [Quin taces?) Correptio eſt ſilentium præcipientis, de eo duntaxat, ne timeat de nuptijs. i. eſto ſecurus. nam tacere, ſecuri eſt. [Puerum autem) Videtur hoc illi contrarium eſſe, quod dixit. Quidquid peperiſſet, decreuerunt tollere. Sic ergo ſoluitur, Quod ibi ſeruus cum ſtomacho dixit, hic tantum Pamphilum verecunde locutum accipimus. [Puerum autem ne reſciſcat) Aut diuiuat, aut puerum pro quolibet ſexu, ſobolem, hoc eſt fœtū: vt, Quidquid peperiſſet decreuerunt tollere, vt Græci pueros παῖδας. Hom. πρίαμος πριαμοῖο τε παῖδας. & Horat.

Dicam & Alcidem, puerosq; Ledæ.

[Cautio eſt:) Cautione opus eſt, hoc eſt cauendum eſt. [Nam pollicitus ſum) Promiſſio, & pollicitatio eandem vim habent: ſed Pollicitatio, maioris aſſeuerationis eſt. [Hanc fidem) Ordo eſt, vt hanc fidem ſibi darem, me obſecrauit, qui ſe ſciret non deſertum. [Curabitur:) Non curabo, ſed imperſonaliter, cumq; difficultate. quod quaſi arduum eſſet, & graue oſtendit.

GVID. Quid igitur &c.) Hæc ſcena deliberationem cōtinet Dauus & Pamphilus. P. Eſto illud falſas eſſe nuptias. Igitur quid ſibi vult pater. i. quid quærit quid cogitat, & ſtomachoſe dictum eſt, cur ſimulat illas nuptias. D. Ego dicā tibi pater ſuccenſeat. i. iraſcatur. nunc id. i. ꝑp id, quod Chremes non dat tibi vxorem, ipſus i. ipſe videatur ſibi eſſe iniurius. i. iudicet ſe tibi iniuriam intuliſſe, neq; id iudicabit. ſ. iniuria. i. nō immerito. priusꝙ̃ inſpexerit. i. ad plenū & perfecte nouerit animum tuum, vt. i. qualiter ſeſe habeat. i. ſit diſpoſitus ad nuptias, ſed ſi tu negaris. i. nolueris ducere. ibi. i. tunc transferet. i. conferet traducet in te oēm culpam, tum. i. deinde. Illæ ad terrorem dictum eſt. Illæ turbæ. i. turbationes, cōmotiones, rixæ fient. P. Patiar, quid vis. i. quidlibet dum culpa in me non transferatur. & turbas patris non audiam, vel vt alij volunt quid. i. quam rem. vis vt ſup. patiar ſed ſuperior mihi magis placet. D. O Pāphile ipſe eſt pater, & ideo habens auctoritatem difficile eſt reſiſtere. i. contradicere ſubaudi pater. Alij habent difficile eſt ei verba dare. i. eum verbis decipere. tum, id eſt deinde, hoc mulier. i Glycerium eſt ſola, id eſt deſerta ſine auxilio. Dictum ac factum, vel eſt prouerbium celeritatis quod ſæpe in ore populi eſt. tumque ſenſus huiuſcemodi eſt, ſtatim dictum, ſtatim factum inuenerit. i. inueniet, coniunctiuum pro indicatiuo aliquam cauſam. i. aliquam occaſionem quamobrem. i. propter quam eijciat. i. exigat eam oppido. i. ea ciuitate, ſiue mauis ex vrbe, vel ſi non ſit prouerbiū ſenſus eſſe poteſt inuenerit. i. inueniet aliquam cauſam, puta dictum aliquod aut factum quamobrem eijciat oppido. P. Eijciat Pamph. miratur & ſtupet. D. Et cito. ſ. eijciet tempus celeritatis illi admiranti affert. P. Igitur ò Daue cedo. i. dic quid faciā. D. Dic te ducturū eam Philumenam. P. Hem interiectio dolorem oſtendens. D. Quid eſt cur ita ingemis. P. Egon'. i. egone. i. vtrum. ego dicam. i. dicere debeam mentiturus. D. Cur non dices. P. Nunquam faciam. i. nunquam dicam. D. Ne nega. i. noli negare. P. Noli ſuadere. i. conſulere hoc. D. Vide qd fiat ex ea re. P. Fiet ſup. vt excludar ab illa Glycerio, & concludar. i. claudar cum hac Philumena captus & irretitus ferarū in morem. D. Non eſt ita nempe. i. certe, opinor. i. puto patrem tuum dicturū eſſe hoc ſic. Volo ſup. quod ducas hodie vxorem, tu inquies. i. dices (ducam) cedo. i. dic, quid obiurgabit. i. propter qd' rixabitur tecum. hic. i. tunc, reddes. i. efficies, vt omnia conſilia quæ nunc ſunt certa ei fient. i. ſint incerta ſine omni periculo. Nam hoc haud eſt dubium. ſ. quin. i. quod Chremes non det tibi gnatam Philumenam, nec. i. nec etiam tu minueris. i. diminues, coniunctiuum pro indicatiuo, vel mutabis ea cauſa. i. propter eā cauſam hæc quæ facis Chremes mutet ſuam ſententiam. Dic patri te velle ducere vxorem, vt nequeat iraſci tibi iure. i. cū cauſa uelit iraſci. ſ. Nam facile propulſabo. i. repellam. id, quod tu ſperas. i. confidis. videlicet quod nemo dabit uxorem, his moribus. i. uiro talibus moribus prædito, ecce quod confidis, ſed illud dictum ita propulſabo pater inueniet inopem. i. vxorem pauperculam potius quæ ſinat. i. patiatur te corrumpi à meretricibus. ſ. ſed ſi accipiet. i. audiet vel intelliget te ferre æquo animo nuptias, feceris. i. facies reddes eum negligentem in parandis nuptijs, ipſe ocioſus. i. ſecurus ſiue cura ſine ſolicitudine nuptiarū quæret alia. i. alium modum. interea aliquid boni accidet. i. accidet. coniunctiuum pro indicatiuo. P. Ita. i. ita ne credis futurum. D. Quidem id haud. i. non dubium Pamphile uide. i. diligenter animaduerte quo inducas. i. immittas me Pamphilum. D. Quin. i. cur non taces. i. non es ſecutus. Non enim ſilentium illi imperat, ſed ſecuritatem. P. Dicam ergo me uelle ducere ſubaudi autem. i. ſed cautio eſt. i. cauēdum eſt, uel cautione opus eſt, ne pater reſciſcat puerum. i. fœtum eſſe mihi ex illa Glyc. Nā p. m. ſ. m. ſ. pu. i. recepturum & educaturum. D. O facinus audax: i. factum temerarium. P. Glyc. obſecrauit me ut darem ſibi hanc fidem. i. vt firme promitterem illi hoc. ſ. me ſuſcepturum puerum. qui. i. ut ſciret me, ſup. non deſerturum i. derelicturum ſe. D. Curabitur imperſonaliter. i. opera dabitur ut non reſciſcat, ſed pater adeſt. i. propè eſt, uel adueniat caue ſentiat te triſtem. i. prouide, uel proſpice ne ſentiat te eſſe triſtem, uel ſi capiatur caue pro uita, uel ſuge, ſenſus eſt. caue. i. fuge illud. ſ. ꝙ ſentiat te triſtem. P. Faciam, id eſt cauebo.

LATO. Argū) Hæc ſcena continuatur ad ſuperiorem ſummota Charini perſona, & eſt conſultatio Daui & Pamphili, qua imprudēs in periculum conijcitur Pāphilus. [Quid igitur) Exponit cauſam ſimulationis, & eadem opera præmollit aditum ad propoſitionem conſilij, terrendo adoleſcentem à difficultate & periculo, qui locus haud dubie eſt inſinuationis. [Dic te ducturum) Propoſitio. [Vt ab illa excludar,) Faceta occupatio, qua propoſitum in diuerſum torquetur, & eſt tranſlatum à feris, quæ caueis includuntur. [Nempe hoc ſit) Confirmatio conſilij à tuto & utili, quam mox ſequitur occupatio aduerſus metum periculi. [Patri dic uelle) Repetitio intentionis. [Nam quod ſpe) Speras pro times, abuſiue, & eſt repetitio occupationis. [Sed ſi te æquo animo) Antitheſis ducta ex occupatione, & totum de parte loquitur. [Vide quo inducas) Oeconomica ad augendam futuram perturbationem, ex conſilio Daui.

PETRVS MARS. Di boni, boni quid porto &c.) Dexteritatem ſeruilis ingenij & aliquod veſtigium prudentiæ, quæ futura ſignis quibuſdā prouidet, hæc ſcena deſcribit: & doloſam iactantiam, & animum ad circumueniendos dn̄os natura propenſum, vt difficile ſit cauere. Iccirco, prouerbium erat apud antiquos, totidem nobis eſſe hoſtes, quot ſeruos. Plato lib. vj. de Leg. ait: Nihil in aīo ſeruiente integrum eſſe, nec quidquam ſeruorū generi eſſe, credendum. Quod ſapientiſſimus Poetarum teſtatur nobis, cum de Ioue ſic loquitur. Dimidium mentis Iuppiter illis aufert qui ſeruitutis ſorti ſubiecti ſunt. Amatorium inſuper affectus exprimitur, qui libidinis caligine obducti conſilio ſerui doloſi reguntur, quod vel maxime dedecet. Prudentia proprium eſt, inquit Seneca, examinare conſilia, & non cito facili credulitate ad falſa prolabi. Si prudens eſt animus tuus, tribus temporibus diſpenſetur. præſentia ordina, futura prouide, præterita recordare. Nam qui nihil de præterito cogitat, perdit vitam: qui nihil de futuro meditatur, in omnia incautus incidit.

Hem

Hem paululum obſonij &c. Obſonium eſt quidquid comeditur,præter panem & vinum. [Ambis) Ambire in re ciuili eſt prēſare aliquos,& circumeundo id impetrare quod petitur. Et ambitionem appellamus cupiditatem honoris. Et lex ambitus eos punit,qui ambitu & prenſatione, largitionibuſque magiſtratus occupant. Plautus in Amphitr ait: Virtute ambire oportet,non fautoribus. Si te æquo animo etc. Seneca: Non amare parentes,impietas eſt: non agnoſcere,inſania. Et nunquam beneficio vincitur, cuius beneficio eſt ipſum quod vincit.

RIVII caſtigat. VT ab illa excludat, hac concludat.) Interpres legiſſe videtur: huc concludat, cuius verba ſunt: Vt ab illa excludat,huc ab illa. Mire,inquit,hanc cum pronomine ſignificat,dicens ab illa. Illi nec ſexum ſeruauit, ne vxor eſſe videatur. Et ex ſerrarum tranſlatione concludat dixit, vt alibi: Concluſam hic habeo vxorem ſæuam. Tho. Linacer, hac concludar legit.4.lib.de ſtructura emendata Latini ſermonis. [Nam quod tu ſperas propulſabo facile) Eſt in quibuſdam, ſperes modo ſubiunctiuo,aut verius potentialis,quomodo etiam Donatū legiſſe,coniectura quadam ducor ad ſuſpicandum: Id,quod magis hic præoccupationi,vel,vt Fabius vocat, præſumptioni, qua vtitur Dauos,conuenire videtur. Poſuit autem Comicus ſperare per acyrologiam pro timere: quomodo Græci ſuum ἐλπίζειν vſurpant,cuius Priſc.etiam meminit lib. 18. Sic Virg. Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem,pro timere. [Puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ab illa) Manuſcriptum exemplar habet: ex illa: cum quo facit ex impreſſis Venetum & Lugdunenſe,et quod annos ante xxix. Argentorati excuſum eſt. Præterea illud ex bibliotheca dominorum ab Haſſenſtein.

Eiuſdem annotat. EX ea re quid fiat,vide.) Spectandus ſemper eſt finis & rei exitus,nihilq. temere,inconſiderato,negligenterq́ agendum. [Interea aliquid acciderit boni.) Idem eſt cum ſuperiori illō, Interea fiet aliquid, ſpero. Quo monemur, ne in afflictiſſimis quidem rebus abijciendam eſſe ſpem fortunæ melioris. Ouid.

Hæc Dea, cum fugerent ſceleratas numina terras,
In Dijs inuiſa ſola remanſit humo:
Hæc facit, vt videat cum terras vndique nullas,
Naufragus in medijs brachia iactet aquis:
Hæc facit, vt viuat foſſor quoque compede vinctus,
Liberaq́ à ferro crura futura putet.
Sæpe aliquem ſolers medicorum cura relinquit,
Nec ſpes huic vena deficiente cadit.
Carcere dicuntur clauſi ſperare ſalutem,
Atque aliquis pendens in cruce vota facit.
Hæc Dea quam multos laqueo ſua colla ligantes
Non eſt propoſita paſſa perire nece.

[Hanc fidem Sibi me obſecrauit, qui ſe ſciret non deſerturum, vt darem.) Ergo qn̄ fidem dedit Pamphilus,vult quoad fieri poteſt, inuiolatam eam ſeruare, id quod viri eſt probi, atque integri. Docemur hic itaque fidem datam non temere eſſe violandam,quantum in nobis eſt: nam neceſſitati, iuxta prouerbium, ne Dij quidem reſiſtunt. Niſi præſtiterit non ſeruare, quod qū, quóue modo fieri debeat,in Officijs,ni fallor,docet Cic.lib.3.

DOLE. QVid igitur ſibi vult pater?) Pro quid in me parat? quid molitur? Vel, quid à me expetit? [Si id ſuccenſeat nūc) Annotauimus ſupra ſimilem ferè locutionem, cū dicit Terent. Id operam do. Vbi ſuperuacaneum eſſe videtur hæc dictio,id. Ea eſt tñ Latinæ linguæ phraſis. Sic etiam hic redundare vē: niſi forte exponas, pro eam ob rem, vel propter id. Veruntamen ſi adimatur,nihilominus erit ſenſus perfectus. [Priuſquam tuum animum,vt ſeſe habeat ad nuptias, perſpexerit) Pro: priuſquam perſpexerit,quo modo ſis animatus ad nuptias. Habere autem ſe ad aliquid,pro animatum eſſe,non inueuuſtum eſt,licet nouum videri poſſit. Peruetuſtum vero eſt,cum ad corpus refertur: & tunc ſenſum ſumit ab aduerbiorum adiunctione,vt ſit bene,vel belle habere ſe, idem quod bona valetudine eſſe. Et male habere,vel, grauiter habere ſe,idem quod infirma, & ægra valetudine eſſe. Neque ſolum corpus humanum bene, uel male habere ſe dicitur. ſed res etiam aliæ: ut Cælius Famil.viij. Quo modo regnum illud,ſeſe habeat,quis procuret, diligenter mihi perſcribas. Id eſt, quis ſtatus ſit illius regni. Adde uero,hominem etiam dici bene,uel male ſe habere,non relato ſignificato ad corporis conſtitutionem, ſed ad rerum conditionem,& ſtatum. Vt ſi dicas: Imperatoris Hiſpani copię nunc ſe male habent,à Gallia tam turpiter repulſæ, & partim fugiendo conciſæ: partim fame,& rerum omnium inopia attritæ. Primum huius exempli membrum,atque interpunctum non ad corporis habitum referes,ualetudinem.ſ.uel inualetudinem, ſed ad bellicarum virium & ſtatus imminutionem. [Huius igitur locutionis varietatem tenes. Iam exempla dabo. [In bonam partem) Suſpenſe hoc loquendi modo vtuntur aliquando Latini,vt apud Ciceronem Fam xvj. Tuis literis nihilo ſum factus certior,quomodo te haberes: ſed tamen ſum recreatus. Certiorem ſignificationem habent exempla ſequentia: inclinant n. in ſuam quæque partem videlicet bene, vel belle in bonam. Male vero, vel grauiter habere, in malam. Cic. Fam. xvj. Is & ſi mihi nunciauit te planè febri carere, & belle habere,tamen q̄ negauit te potuiſſe ad me ſcribere, curam mihi attulit. Idem ad Quintum fratrem: Plura ad te vacuo animo ſcribam,cum,vt ſpero, ſe Cicero meus belle habebit. Idem ad Att. 13. Bene habemus nos. Idem ad Att. xij.Vt in malis, recte habebam. Idem in Verr. act. iiij. Omnino præclare te habes,cum is ordo, atque id genus hominum tibi eſt inimiciſſimum. In malam partem. Cic.ad Att. V.cum ego me non belle haberem. Idem Att. vj. Videbatur ſe non grauiter habere. Plancus Cic. Famil. ix. Fratrem meum aſſiduis laboribus, concurſationibuſqoe confectum grauiter ſe habuiſſe antea tibi ſcripſi. Pro habere ſe dicunt ſæpe Latini eſſe alicui,vel apud aliquem recte,bene: incommode,male. Eſtque idem: Patri,vel apud patrem bene eſt, ac ſi dicas: Pater bene ſe habet. vel, Patris res bene ſe habent. Etenim vt habere ſe non ſemper ad corporis habitudinem pertinet.ſed de rebus alijs etiam dicitur,ita cum dicimus alicui recte eſſe,vel apud aliquem, intelligimus uel corporis valetudinem,vel ipſum rerum ſtatum. Bene,vel recte. Cic. Famil.xvj. Volebam ad te Marionem remittere,quem, cum meliuſcule tibi eſſet,ad me mitteres. Ibidem: Spero ex tuis literis tibi melius eſſe. Idem ad Att. j. Apud matrem recte eſt. Ibidem: Apud te eſt,vt volumus. Idem: De Attica pergratum mihi feciſti,quod curaſti,vt ante ſcirem ei recte eſſe, quam non belle fuiſſe. Male,vel incommode. Cic. ad Attic. vj. Ille & tibi,& ſibi viſum,& ita ſe domi ex tuis audiſſe, vt nihil eſſet incommode, reſpondit. [Culpam in te transferet) In hunc modum loquitur Cic. ad Q. fratrem: Atticæ meæ,inquit,velim ita me excuſes, ut omnem culpam in me transferas. Pro culpam transferre dicunt èleganter etiam Latini culpam conferre,deriuare, uel conijcere in aliquem. Cic.ad Att.viij. Omnino culpam omnem Pompeius in Domitium confert. Idem in Verr. Act. iiij. Quid eſt,quod tu alios accuſes? quid eſt,quamobrem putes, te tuam culpam non modo deriuare in aliquem,ſed communicare cum aliquo poſſe? Cæſar de bel. Gall.iiij.In petenda,pace eius rei culpam in multitudinem coniecerunt. [Tum illæ turbæ fient) Turbas facere,efficere, commouere,vel concitare, pulchræ ſunt locutiones, pro grauem contentionem excitare. Cic. in Verr. Act. vij. Huc tertia illa perducta per dolum,atque inſidias a Rhodio tibicine maximas in illius caſtris effeciſſe,turbas dicitur. Cęlius Cic. Fam.viij Ecquando tu hominem ineptiorem,quam tuum Cn. Pōpeium, vidiſti, qui tantas turbas commorit? [Quid iurgabit tecum?) Iurgo ex iure, & ago compoſitum eſt, vt tradunt Grammatici. Eſt igitur iurgare quaſi de iure agere, & contendere: & præcipuam elegantiam habet,cum admittit inter, uel cum: vt ſit iurgare inter ſe, vel cum aliquo. Terent. in And. cum Dauo egomet vidi iurgantem ancillam. Cic. de Rep. Si iurgant, beneuolorum contentio,non lis inimicorum iurgium dicitur. Ibidem: Iurgare igitur lex putat inter ſe uicinos,nō litigare. Hæc ex Nonio Marcello. [Ne is mutet ſuam ſententiam) Sic loquitur Cic. ad Att.viij. Toties ne igitur ſententiam mutas? Ibidem: Simul & elicere cupio ſententiam tuam: ſi manet,ut firmior ſim. ſin mutata eſt, vt tibi aſſentiar. Pro ſententiam mutare dicit ſæpe Cic. de ſententia decedere,à ſententia diſcedere: ſentētia,vel de ſententia deſiſtere. [Si te æquo animo ferre accipiet) Ferre varie à Latinis accipitur, vt in varijs noſtrorum Commentariorum locis docemus. Sed pro pati. vel tolerare non elegantia certa caret. In quo uerbo rum ineſt ſplendidior quædam uenuſtas cum uel ablatiuos,uel aduerbia aſſumit & id in utranque partem, cū laude ſcilicet, uel uitio. Cum laude. Vt, ferre aliquid toleranter,ſapienter,moderate,fortiter, leniſſime,æquo animo, placate,remiſſe, fortiſſimo & maximo animo,læte, firmo animo,humaniter,lente,belle,fronte & uultu bellis,clementer, non abiecte, patienter,modice,modeſte,mediocriter,humaniter,leniter, facile. Cum uitio. Vt ferre aliquid moleſte,grauiter,iniquo animo, ægre,immoderate,acerbe. De quibus omnibus locutionibus uide Ciceronis exempla in Secundo Tomo noſtrorum Commentariorum.

HVius Scenæ in prima carmina ſunt Trochaïca Tetrametra Catalectica,ut pcedentis Scenæ. Sequētia deinde ix.ſenaria Iambica. Vltima x. quadrata Iābica Acatalectica. GVID.

[Ipſus

[Ipſus ſibi eſſe ioiurius videatur,) In ipſus eliditur s,inquit Doctor. Itaque primo loco erit Dactylus. In ſequente autem verſu Prius monoſyllabum eſt, & tuum monoſyllabum, quod totum ſcandendo eliditur,niſi ſe, pro ſeſe,legas. Poſſunt & duo Bacchij initio eſſe. In Decimo ab initio ſcenæ verſu, haud dubie uerum eſt id,quod Doctor.admonet. duas deeſſe ſyllabas. Itaque legendum,faciam Daue. qm ſequens perſona lectorem decepit,ut putarit idem nomen Daue bis poſitum. Et hoc quidẽ feliciter eruit. [Sine omni pericolo. nam hocce haud dubium eſt quin Chremes) At hic non eadem felicitate iudicaui. Omni,inquit,ſuper eſt. Mihi quidem non uidetur. Nam ſi Omni tollas.uel carmen defectum erit una ſyllaba,uel ſecũdo loco erit Trochæus, quem pedem Iambicum carmen nullo pacto admittit. Periculum.n.ri, longam habet,& cu,breuem. Ouid. Felix quem faciunt aliena pericula cautum. Quanquam quidam exiſtimant Terentium ri, nonnunquam in periculum corripuiſſe licentia qua in quartę,ac ſecundę coniugationis verbis,ac,inde deriuatis uti ſolet, Abi,redi,caue,uide,iube, & u,etiam ante l,eliſiſſe, quod in nominibus in lum,ei oppido familiare eſt. At ego exiſtimo Creticum eſſe ſecundo loco,& i,longum,ſed cum eliſione u,uocalis breuis. quare carmẽ ita legendum,Sine omni periclo. nam hocce haud dubium eſt,quin Chremes. Vt primo loco ſit Iambus. Secundo,ut diximus,Creticus. Tertio ſpondeus. Quarto rurſus Dactylus. Quinto rurſus ſpondeos. Et Sexto rurſus Iambos. In proximo deinde uerſu,uel Bacchius eſt quarto loco,uel ſpondeus eſt,ut in Ba ſit una ſyllaba. Rorſus in ſequente vel,facis ne is,abiecta s,litera de facis,pro Anapeſto erit. vel ſuam monoſyllabum accipe, vel creticus erit loco quarto abſque eliſione s, in facis. [Dabit nemo. inueniet inopem,potius,q̃ te corrumpi ſinat.) V,eliditur io uerbo inueniet,inquit Doctor.& potius diſſyllabum eſt. Mire hic lapſus eſt. Neutro.n. modo ita pones in oumerum,ut ſit iuſtum Quadratum Iambicum,ſemper.n. ſyllaba abundabit. Tu tolle quam,quod nec carmen patitur,nec ſeoſus. De Chremete.n.loquitur,non illi curæ fore Pamphili ſalutem, ac illum potius filiam inopi daturum, quam ei qui in meretricio ſit occupatus amore. Continuo aũt de patre ſubnectit,illũ ex promiſſione filij negligentẽ futurum. Hæc pluribus verbis dici neceſſe erat ei,qui pertinacibus pſuadere quid velit. At ego nil moror quenquam. Mentem meam breuibus explicoi. lector quod velit ſequatur per me licebit. Tertio deinde,vide,Pyrrhichium eſſe idẽ Doctor.admonoit. Sed & vltimo verſu,Pyrrhichius eſt. Quanquam Bacchius vtroque in loco productionem ſeruare poteſt.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hæc ſcena conſiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Dauus apud patrem ne titubet, ſed animo præſentis loquatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena continetur erroris fabulæ nodus, & periculum comicum, atque executio conſiliorum.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Dauus adhuc Pamphilum, vt dicat patri ſe ducturum vxorem, hortatur.

Trimetri Iambici.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

REVISO quid agant,aut quid captẽt
 conſili.
D. Hic nunc non dubitat, quin te ducturum neges:
Venit meditatus alicũde: ex ſolo loco
Orationem ſperat inueniſſe ſe,
Qua differat te: proin' tu face; apud
 te vt ſies.
P. Modo vt poſſim. D. crede mihi hoc inq̃ Pamphile,
Nunquam hodie tecum commutaturum patrem
Vnum eſſe verbum, ſi te dices ducere.

REVISO) Hæc ſcena nondum inijcit erroris fabulæ,& periculum comicum. Facit etiam executionem conſiliorum. [Reuiſo quid agant,aut qd captent conſilij.) Quid agant, auribus opus eſt. πρὸς τὸ quid captent conſilij,prudentia,& ſagacitate. & quod ſupra dixit, non pœnituit idem repetere. Obſerues filium quid agat,quid conſilij cum illo captet. Quod.n. prudenter dictum fuerit.non piget repetere. Actio tamen ex his tribus conſiſtit,cogitatione,dicendo,gerendo. [Reuiſo) Redeo vt videam. [Quid agant,) Quid reſpondeant,quid dicant. [Hic nunc oon dubitat,) Non dixit,ſenex,aut pater,ſed Hic cum odio quoniam animo aduerſo loquitur. [Ex ſolo loco) Solo,deſerto,vbi meditari ſatilius poſſit. Et oratioоem dixit, quòd quaſi ad plenum cogitari potoiſſet, quippe meditaios, ex ſolo loco. Menander ἄγει τοῖς εἶναι φωνὴν ἐρημίαν οἱ τοῖς ὀφρῦς αἴροντες. [Venit meditatus alicunde:) Terror obiurgaturi patris, hortatio eſt ad promittendum Pamphilo quod iubetur. [Qua differat) Diſturbet,& io diuerſum ferat. Virg. Atque arida differt Nubila. Et in Adelph. Miſeram me, differor doloribus. hoc eſt in diuerſum rapit,diſſipat. [Apud te vt ſies) Non, ne timeat,cauet Dauus, ſed ne amore à conſilio ſuo alienetur Pamphilus. [Apud te ſies) Præparatus ſis. Cui contratium eſt,Non ſum apud me. [Modo vt poſſim,)Vt,pro oe non. [Modo vt poſſim.) A poſſibili, poſſim apud me eſſe. [Nunquam hodie.) Ab vtili euentu. Nunquam, plus aſſeuerationis habet quam oõ. vt Virg. Nunquam oẽs hodie moriemur inulti. [Commutaturum patrem)Iurgium habiturum. hoc eſt.o.verba mutare. [Commutaturum verbom,) Altercaturum. Sic in Phorm. Non commota bis verba inter nos hodie. hoc eſt dabis atque accipies .i. iurgabis. Ego puto commutare verba, hoc eſſe, pro bonis dictis mala ingerere,hoc eſt iracundia in maledicta compelli. DON.

REuiſo &c.) Hic cõtinetur erroris fabulæ nodus & periculum comicum atque executio conſiliorum. S. Reuiſo.i. redeo ad videndum quid agant.i.dicant loquanto reſpoodeant, aut quid conſilij.i. quod conſilium. capeent.i. ineant ſuſpiciant. D. Hic cum odio dixit hic .ſ. Simo nuoc non dubitat, qn neges te ductuꝝ. Venit meditatus.i.munitus rõne quare opprimat alicũde.i.ex aliquo loco.qđ' exponit ſubijciẽs ex loco ſolo.i.deſerto ſolitario,& ꝓpea aptiori ad meditandũ.ſperat.i.credit ſe inueniſſe.i.excogitaſſe. rõnem.i.viam modum qua rõne.ſ. differat.i. diſturbet diſſipet & diſcutiet, quaſi in diuerſum ferat te. Proin'.i. proinde.i.ea pp. tu fac.i.labora vt ſies.i. ſit apud te .i ꝑparatus ad rñdendũ. Ideo oon ſum apud me, ſignat non ſum paratus P. O Daue modo vt.i.non poſſim eſſe.ſ. apud me, vel cape vt pro qualiter ſic. Daue qualiter modo poſſim eſſe apud me.i. poſſim eſſe paratus. Illud ẽt dictum. ſic vt ſis apud te, põt eleganter collocari loco hoꝝ dictoꝝ, attende diligenter vel animaduerte quid tibi ſit agendum vel quod vulgo dici ſolet,teneto in tuis cuſtodijs,& caue tibi. D. O Pamph. inq̃.i.dico tibi crede mihi hoc nunq̃ p̃rem tuum eſſe cõmutaturum.i. altercatuꝝ tuũ verbum iurgij.ſ.tecum ſi dices te ducere. Philumenam cõmotare verba dicit Don. eſſe pro bonis dictis mala ingerere, hoc eſt pro iracundia in maledicta compelli. proinde illius dicti crede patrẽ tuum non commutaturum tecum voum verbum. Senſus eſt patrem nullum iurgium tecum habiturum id enim verba commutare. Sic in Phorm. Tua non cõ. u. inter nos h.i. non iurgabis. GVID.

ARgũ) Exit in proſcenum tentaturus Pamphilum ſenex, & Pamphilus à Dauo coofirmatur. Non ſeruit autem niſi congreſſui perſonarum. [Qua differat te) Differat.i. perturbet & incertum reddat,quaſi dicas,in diuerſum ferat. [Hodie commutaturum) Commutatorum .i. altercaturum. LATO.

REuiſo quid agant,&c.)Senis cura de filio,& ſerui calliditas,atque adoleſcentis ingenuitas, ac patris præſentiã verentis titubatio deſcribitur hac ſcena. [Crede mihi hoc inquam &c.) Quaſi rem penitus exploratam haberet, affirmat ſe fore Dauus,hoc ſibi perſuadens ingenico acumine. Seneca tamẽ ita præcipit. De dubijs non definias,ſed ſuſpenſam tene ſententiam. Nihil inexpertum affirmes. PETRVS MARS.

PRimũ patris de filio cura: deinde ſerui calliditas & aius virilis, ac præſens poſtremo Pamphili patris præſentiam vereotis pudor,metoſque hac Scena exprimitur. [Reuiſo qd agant, aut quid captent cooſilij.) Vide hic vigilantiam ſedulitatemque patris obſeruantis filiom ac ſeruum. [Venit meditatus alicunde i ex ſolo loco.) Nam ſeceſſus ab hominibus, & ſilencium multa cogitanti ſuggerit: propterea Demoſthenes ſe in locum,ex quo nulla exaudiri vox,nihilq́ue proſpici poſſet, recondebat,quemadmodum teſtatur lib.x. Fab. Quintilianus. RIVII caſtiga.

DOLE. *obſeruat.* TV face, apud te vt ſies). Hac, præſenti animo, ac ſine vlla perturbationis ſignificatione patri tuo reſpondeas. Sic apud ſe eſſe, & extra ſe eſſe, contrarij ſunt ſignificati. Nã apud ſe eſſe, animi conſtantiam deſignat. Extra ſe eſſe, perturbatæ mentis, & emotæ ſpeciem quandam babet. [Nunquam hodie tecum commutaturum patrem Vnum eſſe verbum,) Hic Don. Commutaturum verbum.i.altercaturum, ſicut in Phorm. Vt eſt ille bonus vir, tria non commutabitis verba hodie inter vos.i.dabis, atque accipies, & irrogabis. Ego vero puto commutare verba, hic eſſe pro bonis dictis mala ingerere.i.iracundia in maledicta compelli.

HENR. GLAR. HVius ſcenæ verſus omnes ſunt Trimetri Iambici Acatalect. Ergo in ſexto verſu vocatiuus Daue locum non habet, poſt verbum poſſim, quem aliquis inſeruit, vt ſuperiori ſcena omiſſus eſt, Carmen itaque ſic legendum, Modo vt poſſim. D. Crede mihi hoc inquam Pamphile, atque hæc quinque vltima verba peruerſo quidam libens ordine poſuerant.

ACTVS II. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilum Byrrhia obſeruat, idem Pamphilus patri reſpondet, ſe facturum quæ velit ille omnia, Charino eadem renunciat Byrrhia.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc ſcena habet quemadmodum Pamphilum Byrrhia obſeruet, exinde eundem Pamphilo conſenſum ad nuptias: tandem Byrrhia re intellecta, Charinum mœrore conficit. Hic quatuor perſonæ ſine intellectus confuſione loquuntur.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

In hac ſcena Pamphilus Daui conſilio obſecuturus, ſe uxorem ducturũ patri promittit. Ac liberorum eſſe, parentibus obſecundare, oſtenditur.

Senarij, vt ſuperiores.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

HERVS me, relictis rebus, iuſſit Pamphilum
Hodie obſeruare, vt, quid ageret de nuptijs,
Scirem. id propterea nunc * hunc venientem ſequor. ** hoc*
Ipſum adeo præſto video cum Dauo. hoc agam.
S. Vtrunque adeſſe video. D. hem ſerua. S. Pãphile.
D. Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. P. hem pater.
D. Probè. S. hodie vxorem ducas, vt dixi, volo.
B. Nunc noſtræ parti timeo, quid hic reſpondeat.
P. Neq; iſtic, neq; alibi tibi vſq̃ erit in me mora. B. hem.
D. Obmutuit. B. quid dixit? S. Facis, vt te decet.
Cum iſtuc, quod poſtulo, impetro cum gratia.
D. Sum verus? B. herus, quantũ audio, vxore excidit.
S. I iam nunc intro, ne in mora, cum opu' ſit, ſies.
P. Eo. B. nulla ne in re eſſe homini cuiquam fidem?
Verum illud verbum eſt, volgo quod dici ſolet,
OMNES SIBI melius malle eſſe, quàm alteri.
Ego illam vidi virginem: forma bona
Memini videre: quo æquior ſum Pamphilo,
Si ſe illam in ſomnis, quàm illum amplecti maluit.
Renunciabo; vt pro hoc malo mihi det malum.

DON. HERVS me, relictis rebus,) Vide quam mire, cum omnes conſulto conſilio ſibi agere videantur, tamen omnes rerum exitu inopinato ludificantur & Simo, & Dauus, & Pamphilus, & Charinus, & ipſe Byrrhia. [Herus me, relictis) Ad hoc venit Byrrhia, vt in errorem conciliet Charinum. & in hac ſcena quatuor perſonæ ſine implicatione intellectus loquuntur. [Herus me, relictis rebus,) Imponitur manus rebus, cum perficitur id, quod cœperit, vt Virgil. Imponit regina manum. Relinquuntur vero res, cum imperfectæ relinquuntur. Item Virgil.

Atque opere in medio defixa reliquit aratra.

[Hodie obſeruare,) Obſeruatio duplex eſt, vel captionis, vel obſequij. [Relictis rebus, me) Adeo præpoſuit hoc negocij rebus omnibus. [Id propterea) Neceſſe eſt aut alterum eſſe ſuperuacuum, aut propterea poſt accipiendum. [Hoc agam.) In geſtu eſt: nam eſt figura corporis obſeruantis quid agatur. [Vtrunq;) Et Dauum, & Pamphilum. [Quaſi de improuiſo reſpice) Intereſt eius qui repente aſpexerit: nam videbitur nihil doloſe locuturus: vt Magnam reſpexit ad vrbem. [De improuiſo) .ſ. ne meditata intelligat eum habuiſſe conſilia. [Hodie &c. volo.) Nolo, & volo nimis imperioſa & ſuperba dictio eſt, vt alibi, Piſces ceteros purga Dromo: Congrum iſtum maximum in aqua ſinito ludere Pauliſper. vbi ego venero, exoſſabitur, Prius nolo. [Vſquã erit in me mora.) Recuſantis eſt magis, quàm non volentis, conſenſio ea ſegnis, ac tepida, ſi penitus conſideres. [Hem) Perculſus hoc dicto Byrrhia, interiectione magis, q̃ verbo exclamauit. [Quid dixit?) Nota hic Byrrhiæ perſonam quartam, ſed nõ admixtam. [Cum iſtuc, quod poſtulo, impetro) Nimis obſequẽter locutus eſt pater. Et poſtulo, pro iubeo, & Impetro, pro extorqueo. Poſtulo, iuſte volo. Petimus.n.precario: Poſcimus imperioſe: Poſtulamus iure. Impetro, pro cum impetrem. [Vxore excidit.) Cadere ſpe dicuntur, qui leuati animo, à ſummo ad inferiora labuntur. Vxore, hoc eſt matrimonio ac nuptijs. [Sũ verus?) Id eſt veridicus, vt falſus, pro falſidicus. [Vxore excidit) Quod Græci dñt ἐξέπεσεν, καὶ ἀπέτυχεν. [Nulla ne in re eſſe homini cuiquam fidem?) Non in nullis terris, ſed neque in terris, neque in perſona. Vt Virgil. Nuſquam tuta fides. cum in amore fracta eſſet ab eo, Quem ſubijſſe humeris confectum ætate parentem. Alibi Terent. Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris, verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri eſſet? [Illud verbũ) .i. prouerbium pro ſententia. & ſic veteres verbum pro ſententia. [Omnes ſibi melius) Sic alibi, Proximus ſum egomet mihi. [Ego illam uidi) Hic corrigitur à poëta quod per iracundiam dixit Pamphilus, Aliquid monſtri alunt. [Memini uidere) Aut memor ſum me uidiſſe: Aut memini videre, hoc eſt intelligo, ſcio. Aut memini q̃ uiderim. Memini uidere, pro uidiſſe. Bonius, Memini me tum fieri pauidum. Alibi ſic. Memini uidere, non probare. [Forma bona) Diſtinguitur. [Quo æquior,) Hoc eſt quare æquior Pamphilo, beneuolentior, non iratus, uel minus iniquus. [In ſomnis,) Per noctem ait Virg. Libra dies, ſomniq́, pares ubi fecerit horas. Plautus: Miris modis ludos faciunt hominibus, mirisq́ue exemplis omnia in ſomnis. [Quàm illum) Dicit nunc quod uulgo dicitur, cum illa manere, cum illa dormire. Alij, inſomnia, uigilans: ſed melius, per noctem.

GVID. HErus me, &c.) Hic quatuor perſonæ ſine implicatione intellectus loquuntur. ex quibus Byrrhiæ perſona per ſe loquitur ad populum non alijs admixta Herus dominus, ſcilicet Charinus iuſſit me Byrrhiam obſeruare, id eſt animaduertere oculis menteque cuſtodire. (Obſeruatio autem eſt duplex, uel captionis cum damus operam ut aliquem deprehendamus in aliquo negocio, Altera eſt obſeruatio obſequij cum uidelicet accurate animaduertimus & intentos tenemus oculos in eum cui plene obſequi cupimus.) Obſeruare inquam hodie Pamph. omnibus rebus, id eſt negocijs ceteris ſemotis & poſtpoſitis ſiue poſthabitis, ut ſcirem quid ageret de nuptijs in diem iſtum conſtitutis id propterea uacat. Id ait Donat. aut propterea pro poſt, aut propter capiendum eſt. poſſet tamen iungi id eum ſcirem & eſſet ſenſus ut ſcirem id .ſ. quid ageret de nuptijs. nunc ſequor hunc Pamphilum uenientem, quaſi diceret eum uenientem oculis luſtro & obſeruo. adeo.i. certe uideo hunc Pamphilum. præſto.i. præſentem ſiue contra cum Dauo hoc agam, id eſt faciam quod iuſſus ſum, & eum obſeruabo. quod pronunciandum eſt geſtu corporis obſeruantis quid agat. S. Video utranque Dauum & Pamphilum. adeſſe.i. animaduenire, uel prope eſſe. D. Hem dolentis interiectio, obſerua.i. cuſtodi teipſum Pamphile, ne opprimaris improuiſus imo caue tibi attende quid tibi agendum ſit. S. Pamphile. D. Reſpice ad eum quaſi de improuiſo.i. quaſi præter ſpem inopinato ex inſperato præter opinionem ex abrupto. P. Hem pater, reſponſio eſt Pamphili qualis ſit quotidie à nobis uocatis. D. Probè.i. recte reſpondiſti. S. Volo ut ducas hodie uxorem ut dixi prius.ſ. tibi apud forum. B. Nunc metuo noſtræ parti quid hic Pamphilus reſpondeat. P. Neque & nunc mora non erit tibi in me, id eſt in hoc negocio, neque alibi, id eſt in alijs negocijs, uſquã.i. in aliquo loco, in quo dicta ponuntur

nuntur aduerbia loci pro rebus & negocijs quæ in locis ſiunt præter uſquam quod proprietatem ſuam ſeruat. B Hem dolentis eſt. D. Obmutuit, ſ.ſ. obticuit. nec unum addidit uerbum? B. Quid dixit? exclamando hoc pronuncia. S. Facie vt decet te i. eſt tibi honeſtum cum impetro i. obtineo, cum gratia. i. beneuolentia, iſtuc. i. illud quod poſtulo. i. iuſte uolo. Petimus enim precario poſcimus imperioſe, poſtulamus iure. D. Sum uerus. i. ueras uel ueridicus ſicut falſus pro falſidicus. B. Herus excidit ab uxore. i. à matrimonio & nuptijs quantum audio. i. quantum poſſum intelligere ex uerbis auditis. S. I. i. uade nunc intro. ſ. domum ne fies. i ſis in mora dum opus ſit. i. ſis paratus cum erit opus. P. Eo. i. intro. B Ne. i. utrum ſubaudi ſidem. i. veritatem conſtantiam num eſſe cuiquam homini in illa re. illud verbum. i. prouerbium. vel ſententia eſt verum quod ſolet dici vulgo. i. communiter, vt ita dicam. Omnes homines malle. i. præeligere melius eſſe ſibi quam alteri. Sic alibi. Proximus ſum egomet mihi. Ego vidi illam virginem Philomenam. bona forma. i. honeſta pulchritudine. & recte bona, ne illa forma laſciuiæ potius irritamentum eſſet quàm caſtimoniæ ornamentum. Vbi poëta corrigit per Byrrhiæ perſonam quod Pamphilo dictum fuerit aliquid aliunt monſtri cum dicat ſe eam vidiſſe bona forma. memini uidere. i. vidiſſe ſum memor vel forte eſt ſenſus nunc adhuc eam mihi videre videor. vel vt dictum eſt præſens ponitur pro præterito. & quia memini præteriti vox eſt cui præteritum infinitiui non ſæpe inuenitur iunctum, fortaſſis ea cauſa dicere maluit quam vidiſſe. quo. i. qua te ſum æquior. i. minus iniquus Pamph. id eſt quam Pamphilus. ſi maluit ſe amplecti illam in ſomnis, id eſt per noctem, quam illum Charinum amplecti illam inquam. Renunciabo, id eſt referam illi Char. vt det mihi malum pro hoc malo.

LATO. ARgum.) Tentat animũ filij Simo, & Byrrhia Charini vice perturbatur. [Herus me, relictis) Docetur ſpectator qui agat hic Byrrhia, quod in alijs quoq; principijs interdũ eſt obſeruandum. [Hem. D. Obmutuit.) Hem, dolentis ſubito & perculſi. [B. Quid dixit?) Interrogatio indignantis, & ſecum hoc totum loquitur Byrrhia. [Quo æquior) Ironia eſt.

PETRVS MARSA. HErus me, relictis rebus, &c.) Venerea face ardentem iuuenem, quamuis nobilem ac generoſum. & appetitus imperio parum vel nihil propter conſilij imbecillitatem, ac libidinis æſtus repugnantem, hæc ſcena notat: qui vrgente voluptate blanda quidẽ domina, rem domeſticam negligit, & maximo id curat ad quod ætatis feruor, & cupiditas rõni non obtemperans, eum trahit, ſuis malis non multum repugnãtem, ſed potius illis gaudentem. Amoris quippe facibus nonnulli ſtruũtur. Hæc oĩa prudentiam non adeſſe oſtendunt, qua præſente, ac regnante, id homo videt, agitq., quod ſuæ excellentiæ conſentaneum eſt. Qui prudens eſt, inquit Seneca, non dicit, Non putaui quidẽ hæc fieri, quia non dubitat, ſed ſpectat, nec ſuſpicatur, ſed cauet. Plato loquens de voluptate in eo Dialogo, qui Philebus de hominis bono inſcribitur, ſic ait: Voluptas maxime omnium temeraria. Fertur. n. de Venereis affectibus, qui maximi putantur, quod peierantibus illis dij penitus ignoſcunt, quaſi pueri quidã ſint, nullius intelligentiæ compotes. [Facis, vt te decet, &c.) Qm̃ filius debet parere patri, ac ipſum venerari. Plato in iiij. de Legib. ſic ait: Putare quiſque debet, omnia quæ poſſidet, eorum eſſe, q genuerunt & educarunt, ita vt illis hæc omnia pro viribus miniſtrare debeat primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, poſtremum quæ ad animum pertinent in verbis, qm̃ etiam per totam vitam parentes venerari maxime decet. Oportet itaque iratis, animumque explentibus cedere, ſeu verbis, ſiue rebus id faciant, non ignorantes patrem iure admodum filio ualde ſuccenſere, ſi quando ab eo iniuriam ſibi fieri arbitretur.

RIVII caſtigatio. QVaſi de improuiſo reſpice ad eum. P. hem pater.) In manuſcripto erat, Ehem pater, & vtrunque ſanè rectè, niſi quod priore frequentius vtitur, cum ſimpliciter alicui reſpondentem ſignificare vult. uelut in Phormione. A N. Geta. G. hem. A N. Quid egiſti? G. Emunxi argento ſenes: Poſteriore, cũ repente & de improuiſo reſpicientẽ, aut uidiſſe aliq̃d diſſimulantem aut deniq; cõmotum & quaſi perculſum re ſubita & noua. uelut in Eun. Ehem, tu ne eras mi Phædria? Hic ſimulat meretrix non præuidiſſe adoleſcentem. Rurſus ibid. Quis homo eſt? ehem, ſaluum te aduenire here gaudeo: Hic nõ uult Parmeno uideri præuidiſſe uenientem herum, ne qd fallaciæ paraſſe putetur. In Adelph. Ehem Demea, haud aſpexeram te. Sic bonæ fidei exemplaria, licet Donati editiones ſecus habeãt; haud ſcio an mendoſe. in Hecyr. Ehem Parmeno tũ' hic eras? Hic, ut Donat. ait, interiectio eſt eius, quæ commota ſit noua re. In Phorm. Quis homo eſt? ehem, Hic ſeruus fingit non vidiſſe ſe ſenem, quo ea, quæ dixit, ſedulo atque ex animo dixiſſe credatur. Sic alias ferè vtitur Terentius, licet multis in locis iſta confuderint librarij, uix ut reſtituere in integrum poſſis. [Herus, quantum audio, ab uxore excidit.) Manuſcriptus liber non habet præpoſitionem illam ab, neque Donat addit. Videtur ab aliquo locum explicare uolente adiecta, atque inde tandem in contextum irrepſiſſe, incuria, ut fit, librariorum.

Eiuſdem annota. HIc cum ſibi uideantur omnes cõſultiſſime agere, ſecus tamen omnia, ac putarent, eueniunt, & inopinatus rerũ exitus mire oẽs ludificatur. [Hoc agam.) Occurrat hæc Beatæ uox famulis, quoties aliud agũt, quam quod iuſſi ſunt agere. Cogitent ſecum, hoc agam: hoc inquam, unum agam, quod iuſſus ſum, relictis rebus omnibus, ſi modo ſuo fungi officio uolẽt: hoc eſt ſi fideles, ac bonæ frugi ſerui eſſe ſtudeant: quod Petrus monuit Epiſt. prima. Miſſus es aliquo? occurris, q remoretur? cogita, Hoc agam, quod iuſſit herus: nec te patiare diutius remorari: abrumpe omnes remoras, neque aliud, ac iuſſus es, agito. At nunc contra plerunque fit, vt alia ferè agamus, quàm quæ debemus. Plaut. in Pſeudolo de ſeruis improbis, ac nequam: Ita, inquit, vos eſtis perditi, negligentes, ingenio improbo, Officium veſtrum vt vos malo cogatis commonerier, hoc vide ſis, vt alias res agunt, hoc agite, huc animum aduortite, Huc adhibite aures, quæ ego loquar. [Facis vt te decet, Cum iſthuc, quod poſtulo, impetro cum gratia.) Debet enim filius obedire patri, idq; diuino etiam præcepto, non naturæ tantum lege. [Nullãne in te eſſe homini cuiquam fidem?) Nuſquam tuta fides, &, Rara fides ideo, quia multi multa loquuntur. Proinde ne cuiuis temere fidem habeas, imo vero nulli prorſus, niſi cuius tibi explorata ſatis, perſpecta que ſit fides, hoc eſt qui ſpectatæ, ſinceræque fidei ſit homo. [Omnes ſibi melius eſſe malle, quam alteri.) Veriſſima planè ſententia, qua indicat Terent. quid vulgo fieri ſoleat, nũquid iure fieri debeat, nam Chriſtiana lex id exigit vt proximo æque bene velimus, ac nobis ipſis.

DOLETI obſeruationes. IPſum adeo præſto video.) Præſto varie à latinis accipitur. Aliquando præſto eſſe ſignificat opem ferre. Cic. Fam. vj. De me ſic velim iudices, quantum ego poſſim, me tibi, ſaluti tuæ, liberiſque tuis, ſummo cum ſtudio præſto ſemper futurum. Aliquando ſignificat præſentem eſſe, vel adeſſe: & totum ad corpus pertinet, quod ſecus in alio loquendi modo eſt, vt apud Cic. pro Sylla, Si officia mea, ſi operæ, ſi vigiliæ deſeruiunt amicis, & præſto ſunt omnibus &c. Verum ante dicta non repetam. Tu per te in hac locutione obſerua quandam inesse opportunitatis ſignificationem, & celeritatem ſeſe offerendi. Cic. Fam. iij Brundiſium cum veniſſem, Q. Fabius legatus tuus mihi præſto fuit. Idem Famil. xiiij. De naui exeuntibus nobis Acaſtus cum literis præſto fuit. Idem, Tu velim ad vrbem mihi præſto ſis. Aliquando ponitur pro parato eſſe. Cic. in Piſon. Togulæ lictoribus ad portam præſto fuerunt. Aliquãdo idem eſt, quod aduenire. Cic. ad Herenn. Hirundines æſtiuo tempore præſto ſunt. [Neque illic, neque alibi tibi vſquam erit in me moram) Moram eſſe in aliquo, quin aliquid fiat, vel aliquem eſſe in mora, idem eſt. De quo nonnihil ſupra attigimus. Poſtremo aũt loquendi gñe mox Terent. vtere, his verbis, I iam nunc intro, ne in mora, cum opus ſit, ſies. Præterea obſerua, eleganter dici morã eſſe alicui, p tardare. Terent. in Adel. Ceſſo ire intro, ne mora meis nuptijs egomet ſiem. [Herus, quantũ audio, vxore excidit) i. iam ſpem abijcere debet de ducẽda Philumena, q̃ ſe ducturum Pamphilus patri aſſentitur. Noua vero eſt, & elegãs locutio, & hic ponitur excidere pro priuari. [Ego illam vidi virginẽ. forma bona Memini videre, quo æquior ſum Pamphilo,) Æquus interdum eſt p integro, & iuſtitiæ dedito Interdum vero pro expreſſius fauente, vel ſuffragante. In qua ſignĩatione ſolet nonnunq̃ datiuo iungi, nõnunquam & abſolute poni. Cic. Famil. ij. Quare ſi iniquus es in me iudex, condẽnabo eodem ego te crimine, ſin me id facere nolles, te mihi æquum pbere debebis. Hic vides, quod huic dictioni ferè à Latinis verbũ tribuitur. ſ. præbere, nimirũ vt ſit, æquum ſe præbere alicui. Idem Cic. Famil. V. A te peto, vt tu quoq; æquum te iudicem dolori meo præbeas. Qui autem aliquem in ſe æquũ naneiſcitur, eo æquo dicitur vti Cic. in Verr. Act. vij. Vide, quam me ſis vſurus æquo. [Vt pro hoc malo, mihi det malum.) Malum alicui dare eo modo dicitur, quo damnum dare. Pro malum autem dare, dicunt etiam Latini malum inurere. Cic. Philip. ij. Ex plurimis malis, quæ ab illo Reip. ſunt inuſta, hoc tantum boni eſt, quod didicit iam populus R. quantum cuique crederet, quibus ſe committeret, & a quibus caueret. Dicit idem Cicero malis onerare, vrgere, opprimere.

Huius

GLAR. HVius Scenæ carmina, vt præcedentis ac ſequentis, ſunt trimetra Iambica. In Herus ſtatim ab initio s, eliditur, vt ſit primo loco anapæſtus, niſi quis bacchium malit. [Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. P. Ehem pater) Quia in Quaſi frequentior eſt correptio vltimæ quam productio, puto primo loco eſſe anapæſtum, & Ehem legendum biſſyllabum, vt recte annotauit Riuius. Eſt enim Ehem de improuiſo, hem vero ſimpliciter reſpondentis. Cuius differentiæ multa ex hoc auctore exempla idem ſatis appoſite adducit. [Neque iſtic, neque alibi tibi vſquam erit in me mora) S eliditur in iſtic, inqt Doctor. Quod mihi non videtur. Si quidem carmen recte legas, vt alibi, præcedat Tibi, & vltima in eo ſit correpta ſyllaba, vt eſt in primitiuo. Atque ita habet liber Aldi & alij plerique.

ACTVS II. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

In hac ſcena Dauus Simonem, & Dauum Simo fallit, qua res non iniucunda eſt.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc ſcena dolos continet vtriuſque perſonæ, Daui, & Simonis, quibus vterque miro modo & fallit, & fallitur.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

In hac ſcena Dauus admodum aſtute Simonem ludificatur.

Senarij.

DAVVS, SIMO.

HIc nunc me credit aliquam ſibi fallaciam
Portare, & ea me hic reſtitiſſe gratia.
S. Quid Dauus narrat? D. æque quicquam nunc quidem.
S. Nihil ne? hem. D. nihil prorſus. S. atqui exſpectabam quidem.
D. Præter ſpem euenit: ſentio: hoc male habet virum.
S. Potin' es mihi verum dicere? D. nihil facilius.
S. Num illi moleſtæ quippiam hæ ſunt nuptiæ,
Huiuſce propter conſuetudinem hoſpitæ?
D. Nihil hercle: aut, ſi adeo, bidui eſt, aut tridui
* ſolitudo. Hæc * ſolicitudo: noſtin'? deinde deſinet:
Etenim eam ſecum rem recta * reputauit via.
* reputaui. S. Laudo. D. dum licitum eſt illi, dumq́. ætas tulit,
Amauit: tum id clàm: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res ſibi eſſet, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus eſt: animum ad vxorem appulit.
* viſu'ſt S. Subtriſtis * viſu'eſt eſſe aliquantulum mihi.
D. Nihil propter hanc rem; ſed eſt, quod ſuccenſet tibi.
S. Quid nam eſt? D. puerile eſt. S. quid eſt? D. nihil. S. quin dic quid eſt.
D. Ait nimium parce facere ſumptum. S. me ne? D. te.
Vix, inquit, drachmis obſonatus eſt decem:
Num filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cenam meorum æqualium
Potiſſimum nunc? &, quod dicendum hic ſiet,
Tu quoque perparce nimium. non laudo. S. tace.
D. Commoui. S. ego, iſtæc recte vt fiant, videro.
Quid nam hoc rei eſt? quidnam hic volt veterator ſibi?
Nam ſi hic mali eſt quicquã, hem illic eſt huic rei caput.

DON. HIc nunc me credit) Hæc ſcena dolos continet vtriuſque perſonæ, quibus vtraque capit, & capitur miro modo. [Hic nunc me credit aliquã ſibi fallaciam) Dauus ita videtur loqui, vt nullus ſpectator audiat, ſed hoc ait, vt velit audiri à ſene.

[Gratia) Gratia veteres pro cauſa ponebant. [Quid Dauus narrat?) Videtur illi blandius locutus eſſe. [Æque quicquam nunc quidem) Bene, nunc quidem ſimiliter nunc nihil, vt paulò antè, cum dixit. Id populus curat ſcilicet. [Æqua quicquam nunc quidem) Hoc eſt, nihil. [Nihilne? hem) Hem interiectio eſt irati aduerſum eum qui neget ſe aliquid locutum eſſe ſimul quid ſit Æquè quidquam nunc quidem, ſenex explicat, cum ait, Nihil? Et eſt ἀρχαϊσμὸς antiquorum pro Nihil. [Nihil prorſus) Id eſt neque prorſus. Nihil prorſus dicitur, in quo nulla eſt ambiguitas, & eſt confirmatio negantis. [Atqui exſpectabam quidem) Expectamus tam bona, quã mala, Speramus bona. [Præter ſpẽ euenit) Præter, pro contra: vt, Præter ætatem tuam. [Hoc malè habet uirum) εἰρωνικῶς virum dixi defeſſum ſenem. modo enim virum ilocaliter dixi. [Virum) Ad vituperationem cum ironia. ad laudem uerò ſine ironia. [Potin' es verum) Integrum, potis ne. i potes. Virgil. Nec potis Ionios fluctus æquare ſequendo. & deeſt illi es. Eſt enim nomẽ potis, & facit, potis potior potiſſimus. [Num illi moleſtæ quippiam.) Quippiam, ſignificationem minime rei habet. [Propter huiuſce hoſpitæ conſuetudinem.) Hęc omnia pronominibus bene mollita ſunt. etenim atrocia ſunt, ſi cum ſuis nominibus, nuda ponantur. Et huiuſce hoſpitæ, non meretricis, & conſuetudinem, non amorem dixit. ita omnia extenuat, ut Dauus audeat confiteri. [Aut ſi adeo, bidui eſt, aut tridui) Bene, aut ſi adeo; ne ſi omnino negaret. Cui igitur triſtis eſt ille? diceret. [Solitudo) Propter turbationem. [Noſti'n?) In ſignificationem multorum, quæ compendio facimus, Noſtin' dicimus. [Recta reputauit via) Reputauit, retractauit, quia putare, purgare eſt. vnde & arbores, & uites putare dicimus [Via) Conſilio, ratione. [Laudo) Senex inducitur, & credit. [Dũ licitum eſt) Deeſt, per te, hoc eſt, dum tu permiſiſti. Et mirè hic vtitur uerbis ſenis. ipſe enim ſupra dixit, Dum tempus ad eam rem tulit, ſiui, animum vt expleret ſuum. [Dumq́ue ætas tulit) Dum eſſet ætas immatura nuptijs. Tulit duo ſignificat, attulit, & abſtulit: paſſus eſt & pertulit. [Dum licitum eſt ei) Sic ueteres & placitum, & pudicum dicebant, quæ nos placuit, puduit. [Tũ id clam) Quia nunc liquido apparet Pamphilum voluntatem, propoſitumq́ue mutaſſe. [Cauit ne unquam infamiæ ſibi eſſet,) Mirè vtitur ſenis verbis. ipſe. n. ſupra dixerat, Dum tempus ad eã rem tulit, ſiui animum vt expleret ſuum. [Nunc vxore opus eſt) Quaſi denunciatio eſt quædam neceſſitatis ſeni impoſitæ. Et bene Appulit, quaſi ab iactatione fluctuum, & marini æſtus. has enim tempeſtates habet amor. Et ſic dixit, Ad vxorem animum appulit, vt ſupra, Animum ad ſcribendum appulit. [Subtriſtis viſus eſt) Sub temperamentum eſt plene pronunciationis, vt ſubtriſtis, ſubridet, non ad plenum triſtis aut ridet, vt confeſſionem eliceret. [Subtriſtis viſus eſt aliquantulum mihi) Mirè ſeruatum eſt in adoleſcente libero τὸ [illegible], & in amatore τὸ πιθανόν. Nã & honeſto iuueni non congruebat verſipellis vultus, & in amatore abſurdum fuerat, ingenuum, celare triſtitiam. Itaque nec ad plenum triſtis fuit, quia dixit celenda res erat, nec gaudiũ fuerat, quia ingenium & amoris neceſſitas in triſtitiam retrahebat. [Sed eſt quod ſuccenſeat tibi) Quod ille à ſummo ad imum oppoſuit, hic cauſæ deriuationem oppoſuit. [Quod ſuccenſeat tibi) Succenſere potioris eſt. Succenſere in re graui, & iuſta iraſci. [Puerile eſt) Apparet Dauum nunc quærere quid reſpondeat: & ad quã cauſam deriuet auerſa ſuſpicione triſtitiam Pamphili, quam animaduertit ſenex. [Puerile eſt, nihil eſt) Vtrum magis ideo ſuſpendit, vt ſenex audire deſideret, an quia necdum commentus eſt cauſam contra rependendam propoſitioni ſenis? [Nihil eſt) Videtur inuenire non poſſe. [Ait nimium parce facere ſumptum) Mirè ipſum dicere veluti fecit & nimium, & parce. [Nimium parce facere ſumptum) Peperci, ne diceret ſordide, [Méne?) Perturbati iudicium eſt, quia ſeipſum pronomine oſtendit. [Meorum æqualium potiſſimum?) Æqualium ætate, potiſſimum dignitate: etenim potis, potior potiſſimus facit. [Et quod dicendum hic ſiet) Bene hic, vbi non ſit adoleſcens. [Tu quoque perparce) Bene quoque. q. d. cum ille peccet quod pueriliter ſuccenſeat, tu quoque peccas, perparce nimium faciendo ſumptum. [Tu quoque perparce nimium) Et perparce, & nimium, cum ſufficeret vnum. Et nimium, vituperatio eſt, vt, Ne quid nimis. [Non laudo) Et quia perparce, & quia nimium. nam parce agere, laudis: nimium, peccati. Et magna moderatione, nõ laudo, dixit potius: quã uitupero. [Cõmoui) Ideo commoui, quia argumenta dixit ſeni, quibus proditur non eſſe ueras nuptias. [Cõmoui) Supra Solicitaui dixit, modo cõmoui. & cõmoui dicit apud ſe, vt ſpectator audiat, non ſenex. [Quid nam hoc eſt rei?) Verba ſunt ſecum cogitantis ſenis, aut de his nunc locu-

tus eſt Dauus, aut de aduentu mulierum quæ in ſcenam veniant. [Quid nam hoc eſt rei?) Pulſatus eſt ſenex argumento falſarũ nuptiarum paullulum obſonij, tanquam ſe illuderet Dauus. [Quid nam hic volt veteator ſibi?) Veteratoe, eſt vetus in aſtutia, & qui in omni re callidus eſt. Et hi duo verſus oſtendunt pulſatum eſſe ſenem argumento falſarum nuptiarum, illo argumento ꝙ ait, paullulum obſonij, tanquam ſe illuderet Dauus. Sunt ergo verba, vt diximus, ſecũ cogitatis ſenis, aut de his quæ nunc Dauus locutus eſt, aut de aduentu mulierum quæ in ſcenam veniunt modo. [Nam ſi hic eſt mali quicquam] Si promiſſa non compleuerit Pamphilus. [Ille eſt huic rei caput) Caput, eſt origo & ſumma vniuſcuiuſque rei. Vt Virgil. O Latio caput, horum & cauſa malorum.

GVID. HIC nunc &c.) Hæc ſcena dolos continet vtriuſque perſonæ Daui & Simonis quibus vtraque capit & capitur miro modo. D. Dauus ita videtur loqui ut nullus ſpectator audiat, ſed hoc ait vt velit audiri à ſene. Hic Simo nunc credit me portare ideſt animo commentitiam geſtare aliquam fallaciam & credit me teſtitiſſe. i. remanſiſſe hic ea gratia. i. ea cauſa. S. Quid Dauus narrat. i. dicit. D. Æque. i. ita nunc quidem quicquam. i. aliquid narro. ſubaudi ut prius, q. d. nihil narro nunc te alloquẽs pluſquam narrabam cum tu interrogaſti, quæ reſponſio æquiualet nihil. S. Nihil ne? utrum nihil narras? Hem interiectio irati aduerſus eum qui ſe negat aliquid dixiſſe. D. Nihil prorſus. i. omnino nihil narro. S. Atqui. i. ſed certe expectabam ut. ſ. aliquid narrares & alloquitur eum per uerbum tertiæ perſonæ. Expectamus bona & mala, ſperamus bona tantum. D. Sentio, id eſt percipio ꝙ hoc. i. talis reſponſio ſibi euenit præter ſpem, id eſt contra opinionem patris, hoc male habet quaſi male tractat uirum. ſ. Simonem ſenem, propterea virum dixit per ironiam & iaculariter. S. Potis ne eſt ſupple. i. Dauus eſt ne potens dicere mihi uerum. D. Nihil facilius eſt illi quam dicere uerum tibi. S. Num nunquid hæ. nuptiæ ſunt quippiam. i. non nihil ſine aliquã aulum moleſtæ. i. inuiſæ diſplicentes illi Pamphilo vbi quippiam ſignificationem habet minime rei. propter conſuetudinem. i. cõuerſationem huiuſce hoſpitæ. i. peregrinæ alienigenæ. ſ. Glycerij. D. Hercle nihil ſunt inquã moleſtæ, aut ſi adeo. i. certe. hæc ſolicitudo. i. perturbatio. eſt bidui. i. ſpatij duorum dierum, aut tridui. i. trium dierum. noſtin'. i. noſtine. Noſtin' dicimus in ſignificationem multorum quæ compendio facimus. Deinde. i. poſtea deſinet. i. deſiſtet ceſſabit etenim ipſum Pãphilus putauit. i. retractauit, quia putare purgare eſt. unde & arbores & uites putare dicimus, putauit ergo eam rem. i. amorem recta uia. i. ratione & conſilio. S. Laudo. Dum licitum eſt ei per te. ſ. id eſt dum permiſiſti. nam licitum eſt pro licuit dicimus, ſicut placitum eſt pro placuit, & puditum eſt pro puduit, q. i. & dum ætas immatura nuptijs. tulit. i. paſſa eſt, aut pertulit. ſignificat etiam tulit attulit & abſtulit. amauit. i. amori operam dedit. Tum. i. deinde cauit. i. prouidit. clam. i. ſecretò. id quod ſequitur ne nunquam ea res. ſ. amare eſſet infamiæ vt decet fortem uirum. i. vt honeſtũ eſt uiro forti. nunc opus eſt vxore. appulit. i. applicuit quaſi ex multis iactationibus fluctuum amoris qui innumeras habet tẽpeſtates. appulit animum ad vxorem relicta amaſia. S. Viſus eſt mihi aliquantulum ſubtriſtis quaſi non ad plenum triſtis. D. Nihil eſt triſtis propter hanc rem. i. non eſt triſtis ob nuptias, ſed eſt aliquid quod. i. propter quod ſuccenſeat. i. iure iraſcatur tibi. ſuccenſere enim eſt cum ratione iraſci & hoc in re graui & iuſta. S. Quidnam. i. quid eſt. D. Id ſup. eſt puerile. i. grauem virum decedens. S. Quid eſt? D. Nihil eſt. S. Quin. i. imo dic quin eſt. D. Pamphilus. ait te facere ſumptum. i. impenſas nuptiarum nimium parce. i. nimium tenue, vel tenaciter. S. Mene. i. vtrum ait me id facere. D. Te. i. ait te id facere. Inquit Pam. hæc uerba pater meus vix obſonatus eſt. i. vix comparauit obſonia pro decem drachmis. Habemus obſono as, neutrum, obſonor aris deponẽs in eodem ſenſu drachma aũt ex decem & octo ſiliquis, hoc eſt ex tribus ſcrupulis conſtare dicebatur. Ait etiam Iulius Pollux de vocabulis rerum ad Cõmodum Cæſarem fuiſſe Athenienſium numiſma quod etiam bos vocabatur, quia eiuſmodi animalis figura deſignatus erat. Ipſe pater non videtur dare vxorem filio, inquit, Pamphilus. Quem potiſſimum. i. dignitate principaliſſimum meorum æqualium ideſt æquorũ vocabulo. i. inuitabo ad cœnã & quod nunc. hic dicendum ſit. i. quod poteſt a me dici in abſentia Pamphili, q. d. non dicerem in conſpectu eius. quoque, id eſt etiam nimium. i. nimis perparce. i. tenaciter & tenuiter ſumptum facis, non laudo. S. Tace. D. Cõmoui. i. ſollicitaui & irritaui iam eum, idque dicit ut audiat ſpectator non ſenex. S. Ego videro. i. meæ partes ſunt non tuæ ut hæc recte fiant. Quidnam hoc rei. i. quid, hoc eſt? quod nam hic veterator. i. in aſtutia inueteratus & callidus ſibi vult. Nã ex eo pendet quod dixit in ueteratore. ſi hic quicq̃ mali eſt vt ſi promiſſa non compleat. Pamph. Hem interiectio indignantis & excãdeſcentis. illic. i. ille. D. Eſt caput. i. origo huic rei. Caput. n. eſt origo & ſumma vniuſcuiuſque rei. Virg. O latij caput horum & cauſa malorum. hic videre eſt cõmotum eſſe ſenem ex argumento falſarum nuptiarum.

LATO. ARgm) Confirmat dubitantem ſenem Dauus, & ſuſpicionem callide auertit, ex quo promouetur epitaſis. [Æque quicq̃) Periphraſis eſt, q. d. nihil. [Præter ſpem) Hoc ſecum Dauus. [Etenim eam rem) Confirmatio à modeſtia & frugalitate Pamphili, quã breui expolitione ornat. [Subtriſtis) Obiectio ſuſpicionis. [Puerile eſt) Quærit Dauus quid reſpondeat. [Ait nimium parce) Callida ratio ad auertendam ſuſpicionem, quam proſopopœia attollit. [Et quod dicendum) προϑεραπεία. [Quidnam hoc) Cogitatio ſuſpicioſi ſenis.

PETRVS MARS. HIc nunc me credit, &c.) Serui calliditate, ac pro temporis conditione commento heros circumueniri, hæc ſcena docet, & quibus rationibus mentem quis alienam facile poſſit mouere præſcribit, cũ. ſ. ea tanguntur, quibus hi laborant, quorum affectus concitare nitimur. Mouetur. n. ſenex cum ſibi audit auaritiam obijci eo tempore, quod liberalitatem efflagitat. Ariſt. lib. ij. Rhet ad Theodectem, ſic ſcribit: Senes ſunt puſillanimes, quia humiliati à natura, ea tantum concupiſcunt, quę ad vitam pertinent. Sunt etiam auari, ſciunt enim propter experientiam q̃ durum ſit poſſediſſe, ac facile abijcere. Sunt etiã formidoloſi, omnia timentes, quare inquit: Viam præparauit ſenectus formidini. Non deſiderant voluptates, ſed lucrum. [Potin' es mihi verum dicere &c.) Priſcianus ſic ait: Hic & hæc potis & hoc pote. Vnde Perſius: Qui pote vis dicam? id eſt quomodo poſſibile eſt? Inde componitur hic & hæc potior & hoc potius. & in ſuperlatiuo potiſſimum. Aduerbia potius & potiſſime. Diomedes ſic ait: Potis eſt, pro poteſt. Virgil.

At non Euandrum potis eſt vis vlla tenere. Ennius:

Qui potis ingentes cauſas euoluere belli?

Pote pro potes, crebro dicebatur. Perſius: Qui pote vis dicam? [Recta reputabit via) Putum, inq t, Sex. Pompeius dicebant antiqui pro puro. Vnde putare vites & arbores quoque, ꝙ deciſis impedimẽtis remanerent. Putum aurum quoque putũ dici ſolet. i. expurgatũ, & ratio putata i. pura facta. Veterator, vt inquit Sextus Pompeius, callidus à multarũ rerum gerendarum vetuſtate.

RIVII caſtigat. SVbtriſtis viſu'ſt eſſe aliquantulum mihi) Manuſcriptum volumen habet aliquantum, ſed librarij vitium eſſe puto, diſſentientibus veteris omnibus, in quibus & Haſſenſteniano. Priſcianus ita hunc locum citat lib. xviij. Subtriſtis viſu'ſt eſſe aliqd, quod ne vitium eſſe exemplaris ſuſpicere, Attici, inquit, τὶ, ex ſuperuacuo adijciunt. Mox ſubdit hoc ex Andria exemplum, quo oſtendat Atticorum imitatione apud Latinos nonnunquam particulam aliquid vacare. Sed eſt haud dubio, vt Cicero vocat, Μνημονικὸν ἁμάρτημα. Tametſi Budæus quoque ſic locum citat, adnotaturus τὸ aliquid περιττὸν eſſe καὶ παραπληρωματικόν: Sed. ſ. ita ferè fit vt docti locum aliquem citaturi, nimis interdũ memoriæ fidant, quod eſt humanum erratum & ignoſcendum. [Sed eſt quod ſuccẽſeat) In exemplaribus ſpectatæ fidei ita ſcriptum offendi, Sed eſt quod ſuccenſet tibi, quanquam & alterum illud placet. Frequens aũt eſt apud Terent. eiuſmodi enallage modi. Perperam etiam omiſſus erat datiuus tibi, qui in antiquis additur.

Eiuſdem annotat. SEruorum calliditate, verſutiaque non raro falli heros docet hac Scena Terentius. Non omnino falſum videtur, quod dici ſolet, Quot habemus ſeruos, totidem nos habere hoſtes, quo quidem monemur, vt in Chil. ait Doctor. ne quid fidamus illis, néue ex animo nobis amicos arbitremur, qui nos metu colunt. Illud hic perquam iucundum eſt videre, vt vterque tam Simo q̃ Dauus & fallat, & fallatur. Dicas eodem in ludo doctos, & ſimiles habere labra lactucas, & Deum ſimilem duxiſſe ad ſimilem: breuiter, qualis dominus ſit talem eſſe & ſeruum. [Num illi moleſtæ quippiam hæ ſunt nuptiæ?) Nam, vt ante dixit, Oẽs qui amant, grauiter ſibi vxorem dari ferũt: ob quod adijcit, Propter hoſpitæ huiuſce conſuetudinẽ. [Dum licitum eſt ei, dumq́. ætas tulit amauit) Iuuenes ad genuinum ipſorum atque inſitũ feruorem, ætatis amoribus ferè ſunt obnoxij, facibusq. illis Cupidinis inflãmantur, vt iccirco apud Ethnicos quondam ei ætati aliquid daretur, eſſe liberior adoleſcentia, non omnia voluptatibus denegarentur: licet amare, liceret rebus vti venereis, cõmeare explendæ cauſa libidinis ad mulierculas, animo ſuo obſequi: Ob quod Cicero in Oratione pro M. Cœlio: Si quis eſt, inquit, qui etiam meretricijs amoribus interdictum iuuentuti putet, eſt ille

ille quidem valde ſeuerus, negare non poſſum, ſed abhores non modo ab huius ſeculi licentia, verumetiam à maiorum conſuedine atque conceſſis. Quando enim hoc non factum eſt? quando reprehenſum? quando non permiſſum? Hæc ille. Ergo & hic ait Dauus, Dum licitum eſt ei, dumq́ue ætas tulit. Et idem ſuperius Simo quoque dixerat. Prætetea & apud Plaut. in Bacch. Philoxenes ita Lydo de filij amoribus querenti reſpondet, Eia, inquiens, Lyde, leniter qui ſæuiunt, ſapiunt magis. Minus mirandum eſt, illhæc ætas ſi quid illorum facit, quam ſi non faciat: feci ego illhæc itidem in adoleſcentia, &c. Porrò ad extinguendum illum iuuentæ ardorem, venereæq́ue libidinis flammam, Deus inſtituit matrimonium, ceu remedium quoddam efficaciſſimũ. Hinc & Paulus ait: Melius eſſe nubere, quã vri. & Solomon, Exhilaret te vxor, inquit, quam adoleſcens ducis, ceu iucunda ceruá, & venuſtus hinnulus: illius te amor perpetuo exaturet, & amore eius ſemper fruere. Idem, Inueniens vxorem, inuenit bonum, & hauriet voluptatem à domino. [Tum id clam, cauit, ne vnquam infamiæ. Ea res ſibi eſſet) Primum eſt, non peccare: proximum, ſi omnino male agere decreueris, clàm id vt facias, ne infamiæ tibi ſit. Plaut. Ita tuum conferto amorem ſemper ſi ſapis, Ne id, quod ames, populus ſi ſciat, tibi ſit probro. Ouid.

Non peccat, quicunque poteſt peccaſſe negare:
Solaq; famoſum culpa profeſſa facit.

DOLE. *obſeruat.* HOC male habet vitum) Scripſimus multa ſupra de varijs habendi ſignificationibus, non hic tamen pœnitebit annotare, aliquid aliquem male habere poni pro ſolicitudinem afferre, angere, cruciare, moleſtia afficere. [Eam ſecum rem recta reputabit uia) Reputare aliquando ſimpliciter pro putare ponitur: ſed tamen attentioris ſæpius neſcio quid conſiderationis, & deliberationis habet: atque tum ad præteritum, tum ad præſens, tum ad futurum pertinet, quãquam falsò Donatus ſcribat, inſtantia putari, reputari præterita. Cic. in Saluſt. Non eſt facilè reputare. P. C. vtrum inhoneſtioribus corporis partibus rem quæſieri, an amiſerit. Idem de Natura deorum 2. Hunc horum nihil vnquam reputauiſſe certo ſcio. Idem, de Seneđ. Tum etiam in ſenecta hoc reputo miſerrimum, ſentire ea ætate eſſe odioſum ſe alteri. Terent. in Eunuch. Dum hęc mecum reputo accerſitur lauatum interea virgo. [Ait nimium parce facere ſumptum) Sic Cicero Fam. xii. De ſumptu, quem te in rem militarem facere, & feciſſe dicis, nihil ſanè poſſim tibi opitulari. Idem ad Atticum, Ita vinam, vt maximos ſumptus facio. [Ego iſthæc rectè vt fiant, videro) Videre tametſi propriè oculorum eſt: transfertur tamen aliquando ad animum, & tum ponitur pro prouidere, vel conſulere, vel attendere, vel curare. Et in ea ſignificatione hic ponitur. Cicero Famil. x. Tu pro tua prudentia, quid optimum factu ſit, videbis. Idem Famil. xvi. Vnum illud, mi Tiro, videro, ſi me amas, ne te Marionis aduentus, & hæ literæ moueant. [Si hic mali eſt quicquam, illhic eſt huic rei caput) Nota eſt propria capitis ſignificatio. Sed extra propriam ſignificationem ad multa eleganter refertur. Interdum pro exiſtimatione, ſtatu, vel conditione ponitur. Interdum pro diſcrimine vitę, & ſalutis. Aliquando pro eo quod Barbari dicunt principale. Nonnunquam pro eo, quod rem continet, quod Barbari dicunt punctum. Perſępe pro cauſa fonte, vel auctore. In qua hic ſignificatione eſt. Cic. pro Flac. Caput eſt omnium Grecorum concitandorum qui cum accuſatoribus ſedet. Heraclides ille Tennites, homo ineptus, & loquax. Terent. Non potuit melius, idem ſenſit, quod ego, te eſſe huic rei caput: Plura de hoc nomine vide in primo Tomo noſtrorum Commentariorum.

GLAR. OCTAVVM carmen Doctor deprauatum exiſtimat inuerſo dictionum ordine. Conſtabit, inquit, ſi legas Huiuſce propter conſuetudinem Hoſpitę, Riuius putat legendum, Propter hoſpitę huiuſcæ conſuetudinem, & h, habere uim conſonantis, propterea æ, diphthongum corripi, non elidi. Lector ſequatur vtrum velit. In quarto deinde carmine. Etenim eam ſecum rem recta reputabit via, Bam monoſyllabum eſt, & ſcandendo totum cum ſyllaba nim, eliditur. Etn'am enim Anapeſtus eſt. In ſeptimo deinde carmine d, in Sed elidi, admonuit Doctor. ſed eſt quod tibi ſuccẽſeat, & proxime deinde ſequẽte, in medio idem admonuit quid .i. au quidnam. i. legendũ. quod placet. Sic enim conſtabit verſus. Idem in ſequente continuò carmine admonuit uerbũ, Ait monoſyllabum eſſe, & in quarto deinde. Meorum diſſyllabum, ego tamen creticũ quarto in loco conſtituerẽ. In vltimo denique verſu Rei monoſyllabum, cum in penultimo ſit diſſyllabum. Cęterum in vltimo verſu Hem totum eliditur, perinde atque non adeſſet, quod alibi idem admonuit Doctor.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hic Simo præ nimia ſagacitate mirum in modum fallitur, partum ſimulari credens, qui verus erat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti ſcena nouo quodam modo. Dauo inſcio, ceſſanteq; fallitur Simo præ nimia ſagacitate ſua. Et hoc ita fingit Poeta, vt vehementius ad nuptias agendas, accendatur Simo, & quædam induſtria ſic quædam agit Poëta tanquam caſu eueniant, vt eſt hæc ſuſpicio ſenis de partu ficto.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Simo Glycerium peperiſſe, Nanum eſſe putat: verum ſenex dum nimium callidus eſſe vult, egregie fallitur.

Senarij.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA *obſtetrix*, GLYCERIVM *meretrix*.

ITA pol quidem res eſt, vt dixti Leſbia:
Fidelem haud ferme mulieri inuenias virum.
s. Ab Andria eſt ancilla hæc. quid narras? D. ita eſt.
M. Sed hic Pamphilus. s. quid dicit? M. Firmauit fidem. s. hem.
D. Vtinam aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit.
M. Nam quod peperiſſet, iuſſit tolli. s. ò Iupiter,
Quid ego audio? actũ eſt, ſiquidem hæc vera prædicat.
L. Bonum ingenium narras adoleſcentis. M. optimum.
Sed ſequere me intro, ne in mora illi ſis. L. Sequor.
D. Quod remedium nunc huic malo inueniam? s. quid hoc?
Adeon' eſt demens ex peregrina? iam ſcio: ah
Vix tandem ſenſi ſtolidus. D. quid hic ſenſiſſe ſe ait?
s. Hæc primum affertur iam mihi ab hoc fallacia.
Hanc ſimulant parere, quo Chremetem abſterreant.
G. Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro.
s. Hui, tam cito? ridiculum. poſtquam ante oſtium
Me audiuit ſtare, approperat. non ſat commode
Diuiſa ſunt temporibus tibi Daue hæc. D. mihin'?
s. Nũ * immemores diſcipuli? D. Ego q̃d narres, neſcio. * *ĩmemores diſſlici.*
s. Hiccine me ſi imparatum in veris nuptijs
Adortus eſſet, quos mihi ludor redderet?
Nunc huius periclo fit. ego in portu nauigo.

DON. ITA pol quidem res eſt,) In hac ſcena nouo modo ceſſante Dauo fallitur Simo, per nimiam ſagacitatem ſuam ſimul in hac ſcena id agit poëta, vt ad nuptias faciendas magis accendatur. Si. & quædam induſtria, quædam velut caſu eueniunt, vt nunc ſuſpicio ſenis. in multis.n. *aliuſvenia*, comicorũ poëtarum ita ſe habet, vt caſu putet ſpectator veniſſe, quod cõſilio ſcriptorum factum ſit. [Ita Pol quidem res eſt, vt dixti, Lesbia) Et hoc ſermone, quem hñt ingredientes, ſcenæ apparet principium. quod enim auditur, non quod incipitur, initium di cunt. [Ita Pol quidem) Productio eſt narratiua ad explendum modo potius iuſiurandum. [Vt dixti) Et dixti, & dixiſti legitur. [Fidelem haud fermè) Fidelem maluit, quàm fidum dicere. fidũ enim honeſtius dixiſſet. Fermè pro facile poſuit. & fermè, facilitatem ſignificat, quia ſunt aduerbia extenuationis. [Inuenias) Secũdam pro tertia perſona poſuit, pro inuenire inueniat quis, vel poſſit. vt Virg. Migrantes cernas, totaq́ue ex vrbe ruentes. [Ab Andria hæc ancilla eſt) Simpliciter dixit ab Andria eſt, pro Andriæ eſt. nam & vſu ſic dicere ſolemus. Ergo ab Andria eſt,

hoc eſt Andriæ ſauet, Andriæ eſt. vt cum dicimus, Ab illo eſt, hoc ſignificamus, illi ſauet, illi accõmodat ſuffragium. [Sed hic) Semper ſed, contrariæ ſententiæ ſignificatio eſt. Et bene hic vt oſtendat de illo fuiſſe ſermonem. [Hem) Interiectio eſt accipiẽtis verba, & admirantis. [Vtinam aut hic ſurdus) Comice & ſacete. aut hic ſurdus, qui audire non poſſit. aut hæc muta facta ſit, ne poſſit dicere. [Aut hic ſurdus, aut hæc muta facta ſit) σύλληψις per genera. [Iuſſit tolli) Hæc eſt fides: ſuſcipi filios legitimos faciunt parentes. & ſublatio, matris eſt, patris tollere. [Iupiter quid ego audio?) Bene rurſum adducitur ad deſperationẽ ſenex Myſidis verbis. [Actum eſt) In ſumma rerum deſperatione ponitur, Actum eſt, licet, Periiſti. Hæc res, ſecundũ ius ciuile dicitur, in quo cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat. Sic ipſe in Phormione, Actum, aiunt, ne agas. [Bonum ingenium) Ingenium naturam. [Quid hoc?) Secum ſenex ἐλλειπτικῶς, deeſt n. rei eſt. [Adeón' eſt demens ex peregrina?) ἐλλειπτικῶς per ἀποσιώπησιν apta cogitanti. reliquum aut ſic pronunciat, quaſi reperto conſilio. Et bene adeo: quia tam demens eſt, quod amat ex peregrina .i. ex meretrice. Mulieres .n. peregrinæ, inhoneſtæ ac meretrices habebantur. Sic ipſe alibi, Samia mihi mater fuit, ea habitabat Rhodi. Et ſeruus, poteſt taceri hoc quidem. hoc eſt, meretricem habuiſſe te matre veriſimile eſt. [Ex peregrina) ἀποσιώπησις. deeſt enim, vt filium ſuſcipiat, aut aliquid tale. [Vix tandem ſenſi ſtolidus) Pulchro colore inducto, poëta oſtendit non minus falli ſuſpicioſum, quã qui ſtultus eſt. huic enim veritas fallacia videtur, dũ nimis eſt acutus ac perſpicax. & hoc eſt quod ab euentu fingit poëta. non enim in Dauo eſt ſic errare nunc ſenem. [Vix tandem ſenſi ſtolidus.) Quinque ſunt ſenſus quorũ duos, viſum & auditum, magis ſenſibiles habemus, quam pecora. Vnde Cic. Non ſolum videam, ſed etiam audiam, planeque ſentiam, quaſi ad tactum retulit, quo etiam pecora impelluntur ad ſenſum. duabus ergo rebus ſcimus, aut ratiocinatione, aut ſenſu quibus maximè præſtamus ceteris animalibus. Ergo ſenex ſe non ſenſu, non ratiocinatione ſenſiſſe, ſed veluti calcaribus & ſtimulis punctum. [Hæc primum) Satis ſe ſagacem ſenex oſtẽdit, qñ principia ipſa inceptioneſque comprehendit. [Hæc primũ) Bene primũ, quaſi ex multis quas parauerat Dauus cõtra Chremetem. [Quo) Qua re. [Iuno Lucina fer opem: ſerua me) Iuno Lucina, Iunonis filia, Græce εἰλείθυια dicitur. Latine Iuno à iuuando dicta. Lucina ab eo ꝙ in lucem producat. Et gemina vota ſunt. vt & partus, & pariens ſeruetur. nam fer opem, propter partum: Serua me propter parictem dicitur. [Iuno Lucina fer opem: ſerua me obſecro) Nota, hoc verſu iiſdem verbis vti omnes puerperas in Comœdiis, nec alias induci loqui in proſcenio: nam hæc vox poſt ſcenam tollitur. [Fer opem) Propter qđ Lucina eſt. inde obſtetrix, quod opem tulerit. [Serua me obſecro) Hoc, extra etiam hanc poteſtate Iunoni attribuitur, quanquã illã Menander Dianam appellet, & hoc ſentiat in Buc. Virg. [Hui, tam cito?) Tam cito, vt felicitatem partus oſtendat incredibilem. Tam cito, ad reprehenſionem. [Ridiculum) Ad irriſionem. & inſpice, ridiculum aduerbium ſit, an nomen, vt ſit, vide hominem ridiculum, ſed aduerbium eſt magis. [Non ſat commode diuiſa) Confuſa ſunt tibi omnia, inquit, nec vnũquodque ſuo tempore geritur. qua re poderis. [Non ſat) Non ſatis. [Diuiſa ſunt) Digeſta, & compoſita, & diſturbata Temporibus, id eſt per tempora. [Mihin'?) Adhuc Dauus non percipit, & bene, q.d. cum ille loquatur, illæ agant. [Num immemores diſcipuli?) Diſcipuli Myſis, Lesbia, & Pãphilus, omnes per quos agitur fallacia. Bene ergo diſcipulos imperitos oſtendit, & magiſtrum Dauum, quia ſupra dixit, Tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum. [Num immemores diſcipuli?) Alij hic Pamphilum ſignificari putant diſcipulum, quia Dauus magiſter. Nam nomina ad aliquid ſunt, diſcipulus & magiſter. & tunc diſcipuli, genitiuus eſt ſingularis caſus. Alij nominatiui pluralis putant: vt diſcipulos dixerit, omnes per quos agitur fallacia, ſecundum illud, Tum ſi quis magiſtrum cepit ad eam rem improbum. [Ego, quid narres, neſcio.) Quaſi fabulam. [Num immemor es diſcipuli?) Deeſt, nunc. Et bene diſcipuli. quia ipſum magiſtrum ſupra fecit. [Ego, quid narres, neſcio.) Semper ita reſpondet Dauus ſeni tanquam non intelligat quid loquatur. [Hiccine me ſi imparatum.) Redit ad illam ſententiam, Simul ſceleratus Dauus, ſi quid conſilij habet, vt conſumat nunc, cum nihil obſint doli. [Adortus eſſet) Adortus dicitur qui ex inſidijs repente inuadit. dictum ab eo, quod corpora aggredientium exurgant ſubito, atque increſcant. [Adortus,) Aggreſſus. Omnia hæc eꝰ tranſlatione maris dicta ſunt μεταφορικῶς.

ITA Pol &c. In hac ſcena nouo modo fallitur. Simo per nimiam ſagacitatem ſuam. M. Pol quidem iuſiurandum eſt, ò Lesbia res eſt ita vt dixti pro dixiſti pro ſyncopen. haud ferme. i. non facile inuenias. i. inueniat aliquis vel inuenire poſſit ſecunda perſona pro tertia virum fidelem. i. fides ſeruantem mulieri. S. Hæc ancilla eſt ab Andria. i. ex parte Andriæ, hoc eſt Glycerij. nam illi fauet quid narrat. D. Ita eſt. M. Sed hic Pam. ſibi firmauit fidem, ſed audio nomine Pamphili pater intercepit, loqui inquiens. S. Quid dicit? neque tamen alloquitur Miſidem ſed Dauum. M. Firmauit. i. confirmauit fidem. i. promiſſionem ſuam quaſi quod promiſerat ratificauit. S. Hem interiectio eſt verba accipientis & admirantis. D. Vtinam aut hęc Simo ſit factus ſup. ſurdus, aut hęc Miſis ſit facta muta ſyleptis eſt per genera. nam pendent ex eo quod dixit firmauit fidem. M. Nam iuſſit tolli. i. educare nutriri quidquid peperiſſet ſiue maſculum ſiue fœminam propterea ſic firmauit fidem. S. O Iuppiter quid ego audio? Actum eſt in ſumma re⁊ deſperatio deponitur actũ eſt, q.d. periſti male tecum agetur. eſt autẽ illud dictum a iure ciuili deductum in quo cauetur ne quis re acta apud iudices repetat. Cic. ad Pætum. Actum igitur de te eſt niſi prouides, ſi quidem. i. ſi certè hęc Miſis prædicat. i. loquitur vera. L. Narras. i. refers. bonũ ingenium. i. bonam naturam adoleſcentis. M. Optimum nae ro inquã ingenium, ſed ſequere me intro ne ſies. i. ſis in more cũ illi Glyc. ſit opus. i. ne cum egeat tua opera in te mora ſit neque illi adſis ſatis tempeſtiue. L. Sequor te. ſ. D. Quod re. nunc inueniam huic malo. S. Quid hoc rei eſt ſupple, Adeon'. i. tantũ ne eſt demens Pam. deeſt vt ſuſcipiat filium vel aliquid tale; ſed hoc tacuit per apoſiopeſin. reliquumque pronunciauit prouide atque conſilio repertum, & bene demens dixit. Nam demens eſt qui amore captus eſt ſequitur enim quo ducit voluptas non quidem ſui compos adeo itaque demens eſt. vt. ſ. ſuſcipiat filium ex peregrina, id eſt ex meretrice. Nam peregrinę mulieres inhoneſtę ac meretrices habebantur. iam, q.d. nunc primo ſcio factum filij. Ah interiectio dolentis. vix tandem, id eſt poſt multum temporis adhuc vix potui ſentire & id dicẽdi genus nõ tam refertur ad diuturnitatem temporis quam ad effectum expectantis. Cic. ad Appium. Vix tandem legi literas dignas Appio & Virg. Vix tandem magnis ithaci clamoribus actus compoſito rumpit vocem. Vix tandem ego Simo ſtolidus ſenſi. i. percepi. fallaciam. ſ. quam comminiſcuntur aduerſum me & Chremetem. Stolidus dicitur qui proximè accedit ad naturam ſenſumque pecudum. Et cum quinque ſenſus habeamus cõmunes cũ beluis duos tamẽ viſum & auditum magis ſenſibiles habemus quam pecora. Duabus autem rebus ſcimus aut ratione aut ſenſu quibus maxime preſtamus ceteris animalibus. D. Quid hic Simo ait ſe ſenſiſſe. S. Hæc fallacia primũ adfertur iam mihi ab hoc Dauo. ſ. Simulant hanc. G. Pareret quo. i. vt abſtereant. i. deflectans Chremete a danda filia ſua Glyc. O Iuno Lucina ſic dicam ab eo quod in lucem producat. Fer opem dicitur in malis rebus & ab his qui de ſalute dubij ſunt. igitur fer opem. i. opitulare partui. ſ. propter quod Lucina es dicta. Inde obſtetrix vt Donat. vult dicitur quod opem ferat, obſecro, id eſt per ſacra rogo. ſerua. i. cuſtodi me patiẽtem ſiue puerperam. hoc eſt etiam ſerua me cum ero partu liberata. S. Hui interiectio eſt irridentis, tam cito illucuſque ſubaudi peruentũ eſt ridiculum ſicut prius dixit fabulę. & Perſius nugę & eſt vultuoſe. i. cum geſtu & capitis motu pronuntiandum, q.d. quanta ridendi materia quod uerbũ an nomẽ an aduerbium dicendũ ſit. Donat. dubitans tandem in eam deſcendit ſententiam vt magis aduerbium ſit. videtur tamẽ nõ inepte dici poſſe illud eſſe nomẽ ſubſtantiuũ neutri generis. Poſtquã audiuit me ſtare. i. ſtantem eſſe ante hoſtiũ approperat. i. eiulare & Iunonis auxilium implorare feſtinat. O Dane hęc quę ſiunt. ſ. non ſunt diuiſa. ſ. digeſta compoſita diſtributa tibi. i. à te ſatis cõmode. i. oportune, vt non prodaris & vt nõ tua ſentiantur fallacia temporibus. i. per tẽpora. D. Mihin'. i. mihine non ſunt ſat cõmode diuiſa quia dixerat Simo tibi rñdit. D. Mihi quaſi non intelligens quid loquatur ſenex. S. Nũ. i. nunquid, q.d. non es immemor. i. oblitus diſcipuli. ſ. Pamphili quẽ ad has fallacias faciendas inſtruis. Dixerat. n prius tũ ſi quis magiſtrum cœpit ad eam rem improbum. ideo Dauus reputatur magiſter. Pamphilus vero diſcipulus. D. Ego neſcio quid narres. i. quod dicas S. Hiccine. i. hic ne hoc eſt uerum ſi hic Dauus adortus eſſet. i. aggreſſus eſſet. nam odoriri dicitur qui ex inſidijs repente inuadit dictum ab eo quod corpora aggredientium exurgant ſubito atque increſcant ſi adortus eſſet me imperatum. i. improuiſum in nuptijs veris. i. vere celebrandis. quos ludos. i. quos iocos quas irriſiones nunc redderet. i. obijceret mihi & retorqueret in me. Nũc ſit imperſonale eſt. vt Cicero ad Cecin.

cin. ſedulo ſit.i.res agitur in nuptijs laboratur periculo .i.in periculum & pernicem huius Daui ego Simo nauigo in portu .i. tuto res meas ago citra omne periculum metaphoricos ex maris tranquillitate.

LATO. ARgũ) Primum terretur, deinde nimia ſagacitate decipitur ſenex, & Dauo iraſcitur. [Ab Andria) Non locũ ſed perſonæ neceſſitudinem ſignificat, vt à me, à te, a nobis, pro meus eſt, tuus eſt, noſter eſt, Andriæ eſt. [Iuſſit tolli) .i. educari. [Vix tandem) Reprehenſio tarde intelligentis. [Huicam cito) Ironia ſecum loquentis. [Non ſat commode) Increpat & terret Dauum, nondum prolata ſuſpicione, qua ipſe ſe fallit. [Ego in portu nauigo) Prouerbium ſecuritatis.

PETRVS MARS. ITA Pol quidem res eſt, &c.) Tertius actus meretricum expoſtulationes ac laqueos, quos iuuenibus ac imprudentibus, ac ob ætatis ſauorẽ naturamq́ue voluptati addictis inſidioſe tendunt, hæc ſcena deſcribit, & illos interdum ſua interpretatione ſalſa decipi oſtendit atque ſolertia, qui nimium ſibi tribuentes, rem aliter accipiunt quã veritas poſtulet: & ſic dum prudentes atque ſagaces uideri volunt & credunt, in magnis uerſantur erroribus, & callidis ingenijs, vt ſtolidi, turpiter irridentur. Quapropter Cic.j.Offic. loquens de officijs quæ manant à prudentia, ſic inquit: Labi, errare, neſcire, decipi, malum & turpe ducimus. Et Seneca dicit, proprium eſſe prudentis hominis atque ſagacis, omnia bene examinate, ne ſua credulitate ad ſalſa labatur: Hæc enim ſignificant non adeſſe prudentiam. [Fidelem aut fermè mulieri &c.) Fides, inquit Seneca, ſanctiſſimum humani pectoris bonum eſt: nulla neceſſitate ad ſallendum cogitur, nullo corrumpitur præmio. Et alibi : Dignus eſt decipi, qui decipere cogitauit. Et alibi : Non eſt iniuria, pati quod prius feceris. Corn. lib.j. ſic ait: Fides integra non manet, vbi magnitudo quæſtuum exſpectatur. [Ah vix tandem ſenſi ſtolidus) Stolidus & ſtultus dicitur is, qui eſt craſſioris ingenij & hebetioris, carens.ſ. prudentia, & quæ habet delectum bonorum & malorum, & verum videt eſt enim oculus animæ, quo hi qui carent, ſtolidi appellantur. [Iuno Lucina &c.) Iuno dicta eſt à iuuando, & a luce Lucina, & ideo parturientes eam inuocant. Lucina enim eſt naſcentium dux. [Non immemor es diſcipli. &c.) Seneca ſic ait. Quidam fallere docuerunt, dum timent falli.

RIVII annotat. DOcet hæc ſcena Simonis exemplo nimiam interim calliditatem obeſſe, neque raro fieri, vt qui belle ſibi olfeciſſe omnia, deprehendiſſeque ſagaciter vñr, eſt magno uerſentur errore, ſuaque opinione multum ſallantur. [Non ſat cõmode Diuiſa ſunt temporibus tibi Daue hæc) Nihil non ſuo tẽpore fieri debet, & permultum ad rem agendam facit temporis opportunitas, & occaſio, quæ καιρὸς Græcis dicitur: vſque adeo, vt ſit quid non ſuo tempore fiat, quamlibet alio. qui bonum, malum reddatur. Lege in prouerbium, γνῶθι καιρόν.

DOLE. obſeruationes. AB Andria eſt ancilla hæc) Pro ex Andriæ familia. domo. Similis eſt locutio, cum dicit Terent. fores crepare à Glycerio, pro ex domo Glycerij. [Quod remediũ nunc huic malo inueniã?) Propria eſt remedij ſignificatio, cũ accipitur pro medicina vel medicamento, vt apud Cic. de Nat. Deor. ij. Auditũ eſt, Pantheras, quæ in Barbaria venenata carne caperentur, remedium quoddam habere, quo eum eſſent vſæ, non morerentur. Tranſlate pro ope, vel auxilio, vel mali alleuatione ponitur. Cic. Philip. xiij. Veneficum appellas eum, qui tuis ueneficijs remedia inuenit. In hoc exemplo propriè ſumitur, ſed à nobis ei tatum eſt, vt videtes Cic. eodem loquendi genere vſum, quo Terentius hic vtitur.ſ. remedium inuenire. Tranſlatę ſignificationis exempla quædam dabo. Cic. ad Att. vij. O magnum malum, putat aliquis, neque ei remedium eſt vllum. Idem ad Att. ij. Qui omnia remedia Reip. effuderunt. Idem in Ver. Act. j. Et profectò hoc remedium eſt ægrotæ, ac prope deſperatæ Reip. Quos mihi ludos redderet? Pro quos ludos mihi facere dixit Terentius. Ludos autẽ facere, idem eſt quod deridere. Dixerunt etiã antiqui ludos operam facere: pro operam perdere, vt apud Plau. in Ruden. Pol magis ſapuiſſet, ſi dormiuiſſet domi, iam nunc & operam ludos facit, & retia. Sed nos de locutione primum annotata exempla demus Terent. in Phorm. Vt ludos facit. Plaut. in Capt. Quid eſt? vt ſceleſtus nunc iste ludos facit? Idem in Bacch. Hoc demum eſt, quod percutior, me hoc ætatis ludificari, immo ædepol ſic ludos ſactum cano capite, atque alba barba. [Ego in portu nauigo) Prouerbiales ſunt quædam locutiones à portu ductæ .ſ. in portu nauigare, in portu eſſe: in portu impingere. In portu nauigare. Hoc prouerbio ſignificamus nos iam à periculo abeſſe. Propterea ꝙ qui medijs adhuc in fluctibus nauigant, hi uentorum, & æſtus arbitrio nauigant. Contra, qui iã intra portum ſunt, nihil hñt negocij cum vndis, ac ventis. Vnde vulgatiſſima metaphora, hominem, in cuius præſidio conquieſcimus, portum appellamus. Et qui ſeſe ad tranquillam, tutamq́ue aliquam vitæ rõnem traducunt, in portum ſe recipere dñt. In portu eſſe. Non abſimili ſignificato dr̃ res eſſe in portu, quæ in tuto eſt. Plaut. in Merc. In portu res eſt. In portu impingere. In portu impingere per prouerbium dñr, qui ſtatim ad principium peccãt. Ducta metaphora à nauis qui vixdum anchoris ſolutis, & naue vento cõmiſſa in ſaxum incidũt, vel naufragium faciunt. Hac parœmia vtitur Quintil. in libris inſtitutionum Orator.

GLAR. IN quarto huius ſcenæ verſu, in Sed, inquit idem, videtur elidi d, litera, aut certe vocalis e. Mihi d, videtur elidi, vt antea etiam alicubi diximus. In octauo s, eliditur in Adoleſcentis vltima ſyllaba, niſi quis malit eſſe creticũ loco quinto, quod places. In xij. huius ſcenæ verſu, in Stolidus eliditur s, in fine, inquit Doctor. Quod cur dicat, non intelligo. nihilominus enim verſus non conſtat, niſi abijcias Se, quod ego quoque reijciẽdum exiſtimo, & d, in Quid elidendum, quod in hoc auctore frequentiſſimum eſt, ut ita legatur carmen, Vix tandem ſenſi ſtolidus. D. Quid hic ſenſiſſe ait? In dubia enim ſententia nihil hic facit ſe. Ceterum niſi memoria fallat, ante aliquot annos contendit mecum, carmen hoc eſſe Trochaicum Tetr. Catal. adiuncta ex priore verſu ſyllaba ah. Quod mihi quidem non videbatur, niſi quis totum verſum ſic legat, Ah, vix tandem ſenſi ſtolidus. D. Hic quid ſe ſenſiſſe ait? In editione aũt hac mutaſſe uidetur ſententiam, nihilo plus carmine ſanato q̃ antea. In ultimo huius ſcenæ uerſu, Huius monoſyllabum, ut annotauit Doctor.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Lesbia egrediens narrat, quo in ſtatu ſit Glycerium puerpera, ſimul agit de danda illi potione, imitata medicos, qui præſcribere ſolent ægrotis omnia ad eſum potumq́; pertinentia. Deinde Simo & Dauus de puero nato callide altercantur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Sequenti ſcena quàm feſtiſſime exprimitur conſuetudo medici vel medica, de domo ægrotantis abeuntis. Nam Lesbia egrediens de negocijs eius & morbo loquitur. Præterea Daui & Simonis de puero edito callida habetur altercatio.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In initio ſcenæ obſtetricum officia Poeta recenſet.

Initio ſcenæ Poeta Trochaico Trimetro, mixto vel confuſo cum Iambico vtitur, cuius & Priſci alicubi meminit. Dein ſequitur dimeter Iambicus catalecticus, finiendi ſermonis cauſa, quem ad Archillida obſtetrix habuit. Poſt quem Iambici Tetrametri Acatalectici, & Trochaici Catalectici. Dein dimeter Trochaicus. In fine Iambici aliquot ſenarij.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

ADHVC Archillis, quæ aſſolent, quęq́. oportet
Signa ad ſalutem eſſe, omnia huic eſſe video.
Nunc primum fac iſtæc vt lauet: poſt deinde,
Quod iuſſi ei * dare bibere, &, quantum imperaui, * date.
Date: mox ego huc reuertor.
Per, æcaſtor ſcitu' puer natu' eſt Pamphilo.
Deos quæſo, vt ſit ſuperſtes: quandoquidem ipſe eſt ingenio bono,
Cumq́. huic veritus eſt optumę adoleſcẽti facere iniuriã.
S. Vel hoc quis non credat, qui norit te, abs te eſſe ortũ? D. quidnam id eſt?

S. Nō imperabat corām, quid opus facto eſſet puerperę :
Sed poſtquam egreſſa eſt, illis, quæ ſunt intus, clamat de via.
O Daue, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor eſſe, quem tam aperte fallere incipias dolis?
Saltem accurate, vt metui videar certe, ſi reſciuerim.
D. Certe hercle nunc hic ſe ipſus fallit, haud ego. S. edixin' tibi?
Interminatus ſum, ne faceres? nū veritus? quid rettulit?
Credón' tibi hoc nunc, peperiſſe hanc è Pamphilo?
D. Teneo, quid erret: qđ ego agam habeo. S. quid taces?
D. Quid credas? quaſi non tibi renuntiata ſint hæc ſic fore.
S. Mihin' quiſquam? D. eho, an tute intellexti hoc aſſimulari? S. irrideor.
D. Renuntiatū eſt: nam qui iſthæc tibi incidit ſuſpectio?
S. Qui? quia te noram. D. quaſi tu dicas, factum id cō ſilio meo.
S. Certe enim ſcio. D. non ſatis me pernoſti etiam, qualis ſim, Simo.
S. Ego ne te? D. ſed, ſi qđ narrare occœpi, cōtinuo dari
Tibi verba cenſes. S. falſo. D. itaque hercle nihil iā mutire audeo.
S. Hoc ego ſcio vnum, neminem peperiſſe hic. D. intellextin'?
Sed nihilo ſeciu' mox deferent puerum huc ante oſtiū.
Id ego iam nunc tibi renuntio here futurū, vt ſis ſciens;
Ne hoc poſterius dicas, Daui factum conſilio, aut dolis.
Prorſus à me opinionē hanc tuam ego eſſe amotā volo.
S. Vnde id ſcis? D. audiui, & credo. multa concurrunt ſimul,
Qui coniecturam hanc nunc facio. iam primum hæc ſe è Pamphilo
Grauidam dixit eſſe. inuentum eſt falſum. nunc, poſt quam videt
Nuptias domi apparari, miſſa eſt ancilla illico
Obſtetricem acceſſitum ad eam, & puerum vt afferret ſimul.
Hoc niſi fit, puerum vt tu videas, * nil mouentur nuptiæ.
* nil morentur.
S. Quid ais? cum intellexeras,
Id conſilij capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?
D. Quis igitur eum ab illa abſtraxit, niſi ego? nam omnes nos quidem
Scimus q̄ miſere hanc amarit: nunc ſibi vxorē expetit:
Poſtremo id mihi da negoti. tu tamen has nuptias
Perge facere ita, vt facis: &, id ſpero * adiuturos deos.
* adiutores.
S. Immo ab intro. ibi me opperire, & quod parato opus eſt, para.
Non impulit me, hæc nunc omnino vt crederem.
Atque haud ſcio, an quæ dixit, ſint vera omnia:
Sed paruipendo. illud mihi multo maxumum eſt,
Quod mihi pollicitu' eſt ipſus gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: ſi impetro,
Quid alias malim, quàm hodie has fieri nuptias?
Nam gnatus quod pollicitu' eſt, haud dubium eſt mihi,
Si nolit, quin eum merito poſſim cogere.
Atque adeo in tempore eccum ipſum obuiam Chremem.

ADuve Archillis) In hac ſcena ſpecta, q̄ ſcite expreſſa ſit conſuetudo medici, vel medicæ egredientis ex ęgri domo. Nam veniens, de negocijs eius loquitur, abiens, de morbo. & hæc ſunt præter οἰκονομίαν, quæ dn̄t ἀφήγησιν. [Adhuc Archillis) Sic veteres ſcribebant adhuc qū incerti futurarum rerum, ex præſentibus firme nunciabant: quod eſt genus certiſſimæ promiſſionis, & cautæ. [Adhuc Archillis, quæ adſolent, quæq. oportet) Medicina aut in ratione, aut in conſuetudine, aut in exemplis. Adſolent ergo, conſuetudinis eſt. Oportet, rationis. [Signa eſſe ad ſalutem) Deeſt hæc tentia, aot pertinentia. ſic in Heautontimorumeno, Atque hæc ſunt ad virtutem omnia. Ergo abſolute dixit, vt deſit aliquid tale. vnde & nos dicimus, Quid ad rem? vel, Quid ad me? [Nunc primum fac iſtæc vt lauet) Imperitiæ notantes Menandrum, aut Terentium, ipſi ultro imperiti inueniuntur. nam & ille λούσατε αὐτήν dicens, a cōſuetudine non receſſit: cum lauiſſe, aut nō lauiſſe dicimus a parte totum ſignificantes. & Terent propius ad ſignificationem acceſſit, iſtæc dicendo, ne pudenda nominaret. Et ſunt qui, Adhuc Archillis, correptionem eſſe nimium ſolicitæ nutricis putent. quod ego oon probo. [Fac iſtæc ut lauet) Iſtæc quæ ex puerperio ſordebant. Quidam Iſtæc, ipſam puerperam dicunt. ſic.n.& Menander, λούσατε αὐτήν. ſed imperitiæ accuſantur, q̄ non continuo ſolent poſt puerperium lauare, ſed diebus omiſſis. [Quod iuſſi dare bibere, & quantum imperaui, date) Conſuetudine magis, q̄ ratione dixit. p̄n, Date ei porionem. Lucilius in ſexto, Date bibere ſummo. Nam duo uerba actiua nullam habent ſignificationem ſine nomine, aut pronomine: ut ſi dicas, Dic facere. [Quod iuſſi dare bibere, & quantum imperaui date) Et qualitatem, & modum rei dixit. [Mox ego huc) Vide, ut auctoritatem & iactantiam medicorum imitetur, dicendo, quod iuſſi. & non ſufficiebat, ſed etiam, imperaui dixit. ſimul, hæc quæ ſolent medici promittere frequēter, Moa ego huc reuertar. [Scitus puer) Satis obſtetrici eſt adhuc incertum, qualem dicat. Ita & à matre ſanguinolentum, non pulchrum, quod ipſum nimium videretur cito dicere: ſed ſcitum pronunciat. Ideo ſublanditur, ut operæprecium maius accipiat. [Per ecaſtor) Per Caſtorem, & Pollucem, ornatiua ſunt iurandi, apta fœminis. [Et natus eſt Pamphilo) Vt Virgilius, Quem Dardanio Anchiſæ Alma Venus Phrygij genuit Simoentis ad undam. [Scitus) Elegans, pulcher, quem Græci κόμψον dicunt. Quod enim quis ſcit, hoc ſcitum, & pulchrum. Et eſt ἀναστροφή nam ordo eſt, Perſcitus ecaſtor. vt in Hecyra, Per Pol quam paucos reperias meretricibus Fideles euenire amatores. ut ſit, perquam paucos. [Deos quęſo vt ſit ſuperſtes) Superſtes, nunc ſaluus. alias ſuperſtites ſunt ſenes & anus: quia ætate multis ſuperſtites, iam delirant. Vnde & ſuperſtitioſi, qui deos timent nimis, quod ſignum eſt delitamenti. [Vt ſit ſuperſtes) Superſtes, nunc ſaluus. [Quandoquidem ipſe eſt) Qñ & cum, interdum ſunt coniunctiones cauſales. & qō pro qm̄, & pro quia intelligimus. [Quandoquidem) Ipſe tranſit à pueeo ad ipm̄ Pamphilum. [Vel hoc quis oon credat?) ἐλεεινὸν eſt. Vel, modo non eſt diſiunctiua coniunctio, ſed pro etiam poſita. ut apud Virgilium. Vel Priamo miſeranda manus. Et, Carmina uel cœlo pn̄t deducere lunam. Et bene, uel hoc ſubaudias, exceptis illis quæ reprehendit ſupra. [Abs te eſſe natum?) Et ortū legitur, ut ſit inſtructum, cōmentum, & compoſitum. [Non imperabat coram) Coram, ad certas perſonas refertur: Palam, ad oēs. [Quid opus eſſet facto) Eſſet, imperſonatiue dicitur. Opus facto eſſe. [Puerperæ) Datiuus caſus eſt, ut ſit, ipſi puerperæ coram non imperabat, quid facto opus eſſet. Sic.n dicimus, Quid uis tibi faciam? [Puerperæ) Omnis quæ peperit, puerpera. πρωτοτόκος, quæ primū. Et non q̄ puerum, ſed q̄ filiū peperit, puerpera dicta eſt. Et apud veteres, puer puellus, puera puella. [Illis quæ ſunt intus) Argm̄ ex eo quod num factum eſt, cū fieri potuerit, & ex eo quod factum eſt, cum fieri non oportuerit. [Clamat de uia) Mire clamat, q.d. maluit clamare, q̄ ſine labore intus imperare. [Itáne contēnor?) Hoc eſt, uſque adeo. ne contemnor. Temnor aūt Græcum eſt. i. cædor & reijcior, τὸ τέμνεσθαι. nam ueteres temno dicebant ſine præpoſitione. [Itane tandem?) Indignatio eſt ad æſtimationem reuocantis eius dicta uel facta, à quo cōtemnitur quis. [Idoneus) Aptus, & ei rei natus. [Aperte fallere) ἀναιδῶς, & fallere, & aperte. [Saltē accurate) Mire ſaltē, quod ponitur in deſperatione rerum. primo enim fuerat hortatus Dauū, ut non conaretur fallere. [Saltem accurate) ἔλλειψις à ſuperiore, fallere incipias. aut certe συλλήψις fallere incipias. [Certe ſi reſciuerim) Et utrū pro cum reſciuerim an q̄ a ſtultum me putas? [Certe hercle nunc hic ſe.) Hoc ita dicitur, ut audiat ſpectatoe. DON.

ſpectator, non vt Simo. [Edixin' tibi?) Hic illud reddit, Edico tibi, ne temere facias. [Interminatus ſum) Pro minatus ſum. Plaut. In Aul. Præterea tibicinam, quæ mihi interbibere ſola, ſi vino ſcateat Corinthienſem fontem, & Pyrenæum poteſt. [Nū veritos?) Veretur liber, metuit ſeruus, & deeſt es: apta eclipſis iraſcenti. Alibi, Non ſimultatem meam reuereri? [Quid retulit?) Retulit, profuit, vel interfuit, & producit Re ſyllabam, & eſt ſenſus, Sic contempſiſti quaſi tibi non cōminatus ſim. [Teneo quid erret) Hoc dixit, non vt Simo, ſed vt ſpectator audiat. hoc denique ſenex probat dicens Dauo, Quid taces? [Et quid agam habeo) Et quid reſpōdeam ſcio. [Quid credas?) Propter quid, aut propter quam rem, aut quo modo, aut propter quid. [Quid credas?) Repetit verbum eius, quod ait, Credōn'. quæ te adiouandum pronunciatione eſt. [Quaſi tibi non Renunciata) Nunciata, compoſitum pro ſimplici. [Mihin' quiſquam?) Fauet ſibi ſenex in eo, ꝙ ſe vult perſpicaciorem videri. [Eho an tu te) Eho modo interiectio eſt admirantis aliàs ad ſe vocantis. Ehodum ad me. [Nam qui) Qui, vnde. [Quaſi tu dicas) Dicas, pro credas. nō enim dicimus, niſi ꝙ credimus, ab eo quod ſequitur, id quod præcedit. figura μετάληψις à poſterioribus ad priora. Idem alibi, Audacter dicito. Et alibi, Fœneratum iſtud beneficiū pulchre tibi dices. i. credes, ſcies, ſenties. [Etiam qualis) Etiā pro adhuc vt Virg. Idæumque etiam currus, etiam arma tenentem. [Egôn' te?) Duobus iſtis pronominibus oſtendit ſe ſenex ſcire omnia. [Sed ſi quid tibi narrare occepi) Occepi melius ꝙ incepi. dicitur ab occipio. eſt enim occepi, quaſi caput rei inſtitui. [Falſo) Poteſt & ἀρχαϊκῶς falſo pronunciari. poteſt & falſo loqueris dici. vt Saluſt. Falſo queritur de natura ſua humanum genus. Et vocalitatis cauſa ſic, vt ſedulo, optato, certo, quaſi ſedule, optate, certe. [Nihil iam mutire,) Ennius, Nec dico, nec facio. Vnde & mutos dicimus, quod Græci ἀφώνους. [Neminē peperiſſe hic) Neminem dicendo, maiorem confirmationem fecit, non ſolum Glycerium non peperiſſe, ſed etiam neminem. & Hic oſtendit domum Et eſt neminem, nullum hominem. Et nota in fœminino genere etiam neminem poſitum. [Mox deferent puerum) Quaſi dicat nobis. [Id ego iam tibi renuncio) Fingit ſe prodere quod ipſe facturus eſt, vt non credat ſenex ab eo fieri, quod prædixerit fore. [Id ego tibi renuncio here futurum) Re ſyllaba, apud veteres interdum abundat, vt modo renuntio pronuncio. & Cicero, Renunciatur mihi. [Renuncio) Quaſi ſecretum conſilium. vt ſupra, Renunciatum eſt. [Daui factum cōſilio, aut dolis) Cōmodius, & magis cum inuidia dixit, Daui, ꝙ ſi meo dixiſſet. vt Virg. cum Turnus incuſaretur dixit, Nulla mora in Turno. [Prorſus à me) Prorſus quaſi porrò verſus, quod Græci ἄντικρυς dicunt. i. vel longum actum. [Prorſus à me) Quidam prorſus pro ἄντικρυς poſitum putant. Ego pro eo quod eſt omnino. Sunt qui coniunctionem velint eſſe. [Opinionem hāc tuam) Hanc tuam, cum tædio dixit, hoc eſt nimis moleſtam, nimis ſuſpicacem, nimis accuſatricem. Sic dixit hanc tuam, vt ille de apibus, Vere ſuo. Et, Solemque ſuum, ſua ſidera norunt. Et in Adelph. Iam vero omitte Demea tua iſtam iracundiam. [Audiui, & credo) Locus cōis, an famæ credendum ſit. Et bene ſubiunxit, Credo. non enim audiſſe, ſtatim credere eſt. [Multa concurrunt) Reſtat enim vt multis concurrentibus ſignis, vna coniectura conſletur. [Iam primum hæc ſe è Pamphilo grauidam dixit eſſe. inuentum eſt falſum) Secundum quod credit ſenex. Et à ſummo ad imum, & ex factis, & ex dictis, & ex rebus atque perſonis ſumit argumenta. [Poſtquam videt nuptias domi apparari) Eleganter omiſit, in cuius domo. [Miſſa eſt ancilla illico) Quod Græci dicunt αὐτόθεν ἐπὶ τόπου. Nam loci ſignificatio eſt, etiam breuitatem temporis notans. [Nihil mouentur nuptiæ) Non perturbantur nuptiæ. [Morantur) Differuntur. [Quid ais? cum intellexeras id conſilij capere.) Quaqua ſe verteret Dauus, obuium infeſtumq. inueniat ſenem: & tñ ita verſute it obuiam, vt etiam comprehenſus elabatur. [Quis igitur rē ab illa abſtraxit?) Non frigide intulit, dixiſſe ſe, ſed cum magna aſſeueratione. & Abſtraxit proprie. vt ſupra, Me à Glycerio miſerum abſtrahat? &, Diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecum. [Quis igitur eum) Hoc ſic audiendum eſt, q. d. Dic. [Id mihi da negocij) De proiectione pueri pro foribus. [Tu tñ idem) Idem abundat. Apud veteres, Tamen idem, integrum fuit. vnde apud nos, Tandem, & tamen natum eſt. ſic & idem • eorumque dictum. [Miſere hanc) Miſere, valde, nimis. [Nunc ſibi vxorem expetit) Oratorie, pro eo quod eſt non recuſat, expetit. [Id mihi da negocij) Vt caueatur ab appoſitione pueri ante oſtium. [Tu tamen idem) Tamen idem, aut pro tñ poſitum eſt, aut pro tandem, vt ſit. Tu tandem ſias nuptias perge facere ita vt facis. [Quod parato opus eſt) Diſerta, & Latine dixit, quod parato opus eſt. [Non impulit) Non impulit, non perſuaſit, nō perfecit vt crederem Glycerium peperiſſe. Et cum dicit Omnino, oſtendit quædam ſe credidiſſe, in quibuſdam iam eſſe circumuentum. Mirè autem cautum capi inducit ſenem, vt crederet ꝙ Glycerium non peperiſſet. [Quæ dixit, ſint vera omnia) Quæ poſtea dicit Dauus. Et Bene, omnia, vt appareat ſenem multa credere vera eſſe, quæ Dauus dixerit. [Multo maximum) Multo etiam comparatiuis antiqui adiungebant. [Quod mihi pollicitus eſt) Pollicitatio, multarum rerum promiſſio. [Gnato vxorem) Subauditur, vt det. [Quid alias) Pro cur alias. alio tempore. [In ipſo tempore) In ipſa opportunitate, in ipſo articulo. [Eccum ipſum obuiam Chremetem) Continuo mutauit declinationem: vt, Iubeo Chremetem.

GVID.

ADhuc Archillis &c.) In hac ſcena ſpectari poteſt quam ſcite expreſſa ſit conſuetudo medici vel medicæ egredientis de ægri domo nam veniens Lesbia de negocijs eius loquitur abiens de morbo. O Archillis adhuc. i. huc uſq;, video omnia ſigna quæ aſſolent quæque. i. & quæ oportet (quidam codices habent oporteent, at in oportet raro perſonale inuenitur) eſſe ad ſalutem adeſſe huic Glyc. Medicina habet eſſe aut in ratione aut in conſuetudine, aut in exemplis. Aſſolent ergo conſuetudinis eſt, oportet rationis. Nunc in primū in primis fac. i. da operam, vt iſthæc. i. puerpera Glycerium lauet ſe. ſ. vel ſi iſthæc ſit accuſatiuus pluralis generis neutri, vt vult Don. ſic aſtrue, fac vt Glycerium lauet iſtæc. i. illa quæ ei lauanda oſtendebat Lesbia. Et hanc ſententiam comprobat Don. altera improbata propter hanc rationē quod non continuo ſolent puerperæ poſt puerperium lauare ſed diebus omiſſis poſt deinde, alterū abundat. dare ei bibere quod iuſſi & quantum imperaui, hoc aūt dicendi genus date ei bibere conſuetudine magis quā rationē dictum eſt. nam duo verba ſic vna iuncta male cohærent ſine nomine aut pronomine, vt ſi dicas dic facere. date ergo ei potionem, mox. i. ſtatim reuertar huc. Per ecaſtor, periungenda eſt cum ſcitus vt ſit ecaſtor. i. per Caſto. aduerbium iurandi, aptum fœminis ſicut Pol. i. per Pollu. perſcitus pu. i. puer valde ſcite factus, vel perſcitus. i. elegās pulcher natus eſt e Pam. i. ea opere Pam. quæſo de. vt ſit ſuperſtes. i. ſaluus diu viuens. ſuperſtites ſunt ſenes & aui, quia ſenes multi ſuperſtites. i. ſuperuenientes ætate delirant, vnde & ſuperſtitio dicitur. i. vana religio, & ſuperſtitioſi qui vane religione implicati delirant, qñ quidem. i. quia certe ipſe. ſ. Pam. hic enim tranſitus ſit à puero ad ipſum Pam. eſt bono ingenio. i. bona natura. q;. i. & qñ. i. quia &. i. etiam veritus eſt facere iniuriam huic optimæ adoleſcentulæ. ſ. Glycerio. S. Vel, id eſt etiam quis non credat qui norit te. Dauum hoc. ſ. hanc fallaciam eſſe ortum, id eſt perfectum cōmentum compoſitum, inſtructum abs te Dauo Da. Quidnam. i. Simo. Lesbia, non imperabat puerperæ. Glycerio (puerpera enim omnis dicitur quæ peperit, ſiue quæ ſuperiobus diebus mater eſt effecta) coram. i. in conſpectu ſiue in præſentia puerperæ, coram ad certas perſonas, palam ad omnes refertur, quid eſſet opus facto, id eſt facere, ſed poſtquam egreſſa eſt, clamat illis mulieribus quæ ſunt intus de via. i. de itinere ſiue de uico. O Daue itān', id eſt adeone contemnor abs te? Temno græcum eſt. i. cedos & reijcior. veteres enim illum dicebant ſine præpoſitione, aut tandem tibi. tandem habet quiddam vrgens & accelerans, q. d. ſine longiori ſermone, itane videor tibi idoneus eſſe. i. aptus & huic rei natus, quem ſ. me incipias fallere dolis. i. fallacijs ſiue fraudibus tam aperte, ſaltem incipias inquam me fallere dolis, tā inquam accurate. i. tam diligenter, & cum tanta cura & tam ſubtiliter vt videar metui à te. ſ. certe. i. profecto, ſi reſciuerim, id eſt ſi cognouerim te. ſ. fallere me per apoſiopeſin. deeſt acerbe te puniam, vel te in piſtrinum dedam. quidam dicunt ſi reſciuerim pro cum reſciuerim, vel certe ſi reſciuerim, q. d. putas ꝙ non reſciuerim, & ita ſtultum me putas vt id me latuerit, ſed prima ſententia mihi potiſſimum placet. D. Certe hercle. i. per herculem hic ipſius. i. hic ipſe fallit ſe. i. ſe decipit. haud. i. non ego eum ſ. fallo. S. Si e dixi' tu'. i. iuſſi ne vel imperaui ne tibi & interminatus ſum, id eſt minatus ſum & prohibui ne faceres fallaciam in nuptijs. Num, id eſt nunquid, q. d. non veritus es. ſ. facere fallaciam, veretur liber metui ſeruus, quid retulit. i. quid interfuit quid profuit tibi edicere ne faceres nam referre prima longa ſignificat interdum vtile eſſe ſiue prodeſſe, & eſt ſenſus, & ſic contempſiſti, quaſi non tibi cōminatus ſim. & ideo nihil profuit ꝓhibere tibi ne faceres, quia nihilominus effeciſti contra iuſſum meum. credon'. i. credo ne tibi hoc quod ſequitur videlicet hanc Glyc. nunc peperiſſe e Pam. i. ex operæ Pamphili. D. Teneo, id eſt ſcio intelligo quid, id eſt propter quid erret, id eſt fallatur deliret, & ha-

beo,id eſt ſcio. Cic.ad Lentulum habes de vatinio,cognoſce)decraſſo,id eſt habeo ego.i.ſcio qoid agam .i. loquar & reſpondrã, & hoc populo dicir non ſeni. S. Quid taces,quia non auderar Dauum alloquentem populum. D. Quid ceedas? peruta Simo dixerat credon' tibi hoc &c. ideo nunc repetit Dauus verbum quid,id eſt propter quam rem credas, quaſi per ironiam dicitur, quaſi hæc non ſint,renunciata.i.nunciata. compoſitum pro ſimplici. tibi ſic,id eſt eo modo fore, id eſt futura eſſe. S. Mibio'.i. mihi oe quiſquam renunciauit ſubaudi,q.d meo ingenio id perſpicaciter excogitaui. D. Eho modo eho eſt interiectio admirãtis,ioterdum ad ſe vocantis,vt alibi. Ehodum ad me,an tute .i. tumet tuipſe intellexti,id eſt nouiſti hoc.ſ. partum Glycerij aſſimulariet .i. fingi, paragoge eſt. S. Irrideo.i.illudor. D. Renunciatum eſt tibi boc aſſimulari. Nam qui .i. q̃uo vel vnde. iſtæc,id eſt iſta ſuſpicio, id eſt opinio incidit tibi. S. Qui? q. d. miraris vnde inciderit profecto quia noram te,id eſt iam pridem tuos mores cognoueram. D. Quaſi tu dicas,id eſt credas ab eo quod ſequitur id, quod præcedit intelligitur (figura eſt metalepſis,à poſterioribus ad priora) id factum eſſe meo conſilio, id eſt mea ſuaſiooe. Scio enim, id eſt quia certe ſcio.i. exploratum eſt mihi. D. O Simo etiam.i. adhuc non ſatis pernoſti me. qualis ſim. Simo ego ne, id eſt verum non pernoui te. D. Sed ſi q̃d occæpi ab occipio.i.inſtitui tanquam caput rei oattare tibi contiouo cenſes verba,id eſt fallacias dari tibi,hoc eſt te falli & decipi à me. S. Falſo aduerbium ironiceq. dictum,quaſi dicat ſalſo cenſeo.ſ.vel ſi ſine ironia dicatur,ſenſus eſt falſo loqueris,q. d. tu mentiris. D. Itaque,id eſt ideo hercle nihil audeo iam mutire, id eſt loqui,vt inquit Feſtus,Perſius. Men mutire nefas,id eſt nõ licet mihi loqui,vel vt vult Donat. mutire,id eſt nec dicere nec facere,vnde mutos dicimus. Forſitan etiam dici poſſit noo abſurde iam non audeo mutire, id eſt non modo non audeo loqui,ſed nec hiſcere quidem quaſi non audeo os aperire ad loquendum, vel inter dentes immurmurare,& ſuſurros efferre. Mutire enim videtur eſſe mutorum & eorum qoi more mutorum volunt loqui,ſed non audent ſicut muti non poſſunt. S. Scio hoc vnum neminem, id eſt nullam mulierem (vbi aduerte neminem fœminino genere poſitum) peperiſſe hic in ea domo in qua eſt Glycerium. D. Intellexin', id eſt intellexiſti ne neminem peperiſſe, ſed nihilo ſecius, id eſt nihilominus, puer, id eſt infans deferetur nobis.ſ.mox,id eſt ſtatim huc ante hoſtium. ò here iam nunc renuncio,id eſt ſignifico tibi id futurum,vt ſcis ſciens, id eſt vt cognoſcas,ne, id eſt vt non dicas mihi hoc poſterius, id eſt hoc ſequens factum.ſ.quãdo deferetur mox puer ante hoſtium, factum fuiſſe ſupple conſilio aut dolis. Daui,id eſt meis ego volo hanc tuam opioionem eſſe prorſos,id eſt oĩno amotam à me. S. Vnde ſcis,id.ſ. puerum ablatum iri. D. Audiui & credo. S. Multa ſigna.ſ.concurrunt, id eſt conueniunt ſimul & eodem tendunt mihi ſupple qui facio nunc hanc coniecturam, id eſt qoi nũc hoc quod ſequitur conijcio ſiue coniecturo iam primom.i. in principio hæc Glycerium dixit ſe eſſe grauidam è Pamphilo. inueniũ eſt falſum, id eſt compertum eſt illud eſſe falſum vel inuentom, id eſt commentum illud eſt falſum, & tunc inuentum eſſet ſubſtantiuum. nunc poſtquam Glycerium videt nuptias apparati .i. præparari domi. ilico, id eſt ſtatim ancilla miſſa eſt acceſſitum, id eſt vocatum obſtetricem, id eſt mulierem puerperium ad iuuantem ad eam poſt Glycerium iuuandam .ſ. & vt ſi onl.i. etiam afferret puerum. D. Niſi hoc fit vt tu videas poetum nuptię nihil,id eſt non mouentur, id eſt perturbantur qoin ſtatim fiant. S. Quid ais? com intellexeras Glycerium capere id conſilij cur non dixtin' extemplo,id eſt ilico Pamphilo. D. Dicia ſup. cur nõ dixi,qois igitur abſtraxit.i. abſtulit auulſit eum Pamphilum ab illa Glycerio niſi ego Dauus nam qoidem.i.certe nos omnes ſcimus qoam miſere.i. valde vel nimis amarit eam nũc expetit .i. non recuſat ſibi vxorem dari.ſ. Poſtremo.i.tandem da mihi id oe gocij,q.d.relinque mihi illud faciendum vt videlicet non recuſet vxorem. tñ tu idem.i.tutemet. perge.i.proſequere facere has nuptias ita vt facis,& ſpero id videlicet vos adiuturos fore ſubaudi. alij codices habent adinturos, & tunc eſt ſenſus ſpero deos adiuturos id negocium.i.nuptiarum. S. Immo.i.ſed,abi,id eſt diſcede intro,ideo in domum opperire, id eſt expecta me ibi,& para id, quod eſt opus. parato,id eſt parare. bie Dauus non impulit me, id eſt non mihi perſuaſit omnino vt crederem nunc. Atque haud ſcio ao omnia quę dicit ſint vera ſed paruipendo,id eſt non multum cura illa. Illud eſt mihi molto maximum quod ipſus gnatus.i.ipſe Pamphilus pollicitus eſt mibi. Nunc conueniam.i.alloquar Chremem orabo vt det ſup.vxorem gnato: S. Impetro vt det .ſ. quid.i.cur mali .i. eligã has nuptias fieri alias,id eſt alio tempore quam bodie. nam id haod.i.non eſt dubium mihi qn.i. quod non ſi filius nolit.i.recuſat facere quod eſt pollicitus poſſim cogere merito eum vt.ſ.faciat atque adeo.i.certe vel valde vel in tantum. eccum.i.ecce hic ipſum Chr.obuiam.i.occurſum aduerbium eſt obuiam io ipſo tempore.i.tempeſtiue mature in ipſa opportunitate & in ipſo articulo negocij ſuſcepti.

ARgumentum) Confirmat errorem ſenis Dauus,& officium ſoum cõmendat.[Adhuc Archillis) Verba obſtetrici ad ancillã.[Scitus puer).i.elegaos. [Optumæ adoleſcenti)Fœmioino genere.[Non imperabat) Alia coniectora ſenis à dicto mulierculæ & loco, ad coofirmandam ſuſpicionem. [O Daue Itan')Expoſtulatio cum Dauo.[Saltem accurate) Auget à modo facti.[Certe hercle)Hoc ſecum Dauus, ſentiens errorem ſenis. [Quid credas) Attende callidam confirmationem falſæ ſuſpicionis,vt noua occaſione fallat. [Non ſatis me) Purgatio a perſona. [Falſo)Ironia. [Sed nihilo ſecius)Aſtute præmuniuit euentum futuri conſilij, nam ipſe facturus eſt qood hic prodit ne facturus videatur.[Multa concurrunt)Contrahit vnũ in locum ſuſpiciones,quo res probabilior videatur. [Quid ais) Obiurgantis.[Quis igitur)Defenſio cum officij commendatione,quo plus ſit facoltatis ad fallendum.[Non impulit) Cogitatio ſenis.[Coouenjam orabo [illegible]. LATO.

ADbuc Archillis,&c.)Obſtetricum iactãtiam, verba imperioſa circa id, quod ad ſuam poſſeſſiooem pertinet & blanda inter dura pro tpis cõditione, vt parentum animos emereantur,& lucrifaciant,hæc ſcena exprimit, & ſenis nõ omnino prudentis,ſed nec pia,& ſtolidi ratiocinatio deſcribitur, qui ſic interdum loquitur, vt merito contemni poſſe videatur. Rurſusque animum ad rationem reuocans, id meditatur, quod ſuis rebus in primis conducere putat,ne ſeruili vafrامento decipiatur,quod ideo accidit,quoniam pauci prudentes reperiõtur: Quapropter diuus ille Plato in eo Dialogo,Qui Protagoras inſcribitur,ſic ait:Iccirco ſi quis eos vituperare pergat, defatigabitur.[Per ecaſtor &c.)Gellius lib.10.ſic ait: In veteribus ſcriptis neque Romanæ mulieres per Herculem deierant,neqoe viri per Caſtorem. Edepol autem, quod iuſiurandum eſt per Pollucem, & viro & fœminæ commune eſt. Scitus, id eſt bonæ io dolis, & præ ſe ferens futuram elegantiam in moribus, & rerum ſolertiam. Scite quis aliquid agit,cum docte & prudẽter agit. Ob ſpem igitur & adulatorie obſtetrix appellat infantem ſcitum. [Eho an tute intellexti &c.)Apuleius dicit eſſe maximam ſtultitiæ ſpeciem non intelligere ſe alijs eſſe ludibrio. [Multa concur.&c.) Affectus erga filios parentum exprimitur,qui non facile credunt vitia filiorum, & illos excuſant cogente amore, qui cauſa eſt vt iudicium paternum decipiatur. Quapropter Adrãſtus Papinianus ſic dicit: PETRVS MARS.

Quantus honos,quantusq; pudor,ne credite, patri
Et ſuper heſternas licuit cognoſcere menſas.

[Non impulit &c.) Hæc eſt ſenis prudentiæ non expertis ratiocinatio, qui & præterita meditatur,& futura proſpicit, ne decipiatur,& alijs ludibrio ſit,qood maxime illum dedecet,qui bene, prudenterq. viuendi ceteris exemplo eſſe debet.Prudentia enim, vt inquit Philoſophus,lib.iij.Politicorum,eſt propria virtus eorum,qui alios regunt.

PEr ecaſtor ſcitus puer natu'ſt Pamphilo.) Haud ſcio,an librarior incurię aſſignandum ſit,quod apud Priſc.lib xiiij. ſic citatur hic locus, Per caſtor ſcitus puer eſt natus,&c. RIVII caſtigat.
Quanquam non me fugit inter adoerbia iurandi recenſeri non ſolum ecaſtor,ſed & caſtor, quo Plautus interdum vtatur. Sanè exemplar manoſcriptum è bibliotheca Dominorum ab Haſſenſtein habet, Per caſtor ſcitus puer &c. Eſtque hæc fortaſſe vera germanaq. lectio. Verum vtrocunque modo legas [illegible] pro perſcitus puer accipitur. Puerum autem,vt hoc obiter addam, filium intelligit, vt Græci παῖδα dicunt, & Horat.j. Odarum pueros Ledæ, hoc eſt filios. Scitum vero appellat pulchrum & elegantem Græci ἀστεῖον, ſicut & Donat. adnotauit. [Nam qui iſtæc tibi incidit ſuſpectio?) Ita exemplar Vuitembergæ excuſum. ſicque, opinor, aliquo in vetuſto libro reperit Philippus. Sed cum nullum nobis ſit exemplar, quod ei ſuffragetur, relinquimus vulgatam lectionem: preſertim autem cum inuenias apud Terentium, vbi produci videatur antepenultima in hac dictione ſuſpicio, ne hic produci eam mirere. vt ſcena prima Eunuchi: Suſpiciones,inimicitiæ,induciæ,& iij. Scen. Act. iij. Velle agere mecum,iam tum erat ſuſpicio. Niſi dicere auſis, illic primo loco trochæum, hic quinto eundem poni. Nec tamen diſplicet ſuſpectio; preſertim cum ea vox apud Cornel.Celſum, idoneum & locupletem auctorem, pro ſuſpicione

lib.ij. cap.ix. reperiatur,cum ait: At ſi morbi ratio patietur,tum demum nulla cruditatis ſuſpectione remanente id fiat. Ita apud Amm. Marcellinum. Et quia per regiones ignotas de obſcuris erat ſuſpectio circa aſſurgentes, & ludificandi uarietas timebatur: Ideo Imperator nunc anteſignanis,nunc agminibus cogendis inſiſtens,cum expeditis uelitibus,ne quid lateret abſtruſum, fruteta ſqualida valleſque ſcrutabatur. Præterea apud Saluſtium in Iugur. ſuſpiciens pro ſuſpectum habens uſurpatum uidetur, cum inquit: Per idem tempus Bomilcar, cuius impulſu Iugurtha deditionem,quam metu deſeruit, inceperat, ſuſpectus regi, & ipſe eum ſuſpiciens nouas res cupere, ad perniciem eius dolū quærere. Ita ſuſpectare pro ſuſpicari, atque habere ſuſpectum identidem uſus eſt Corn. Tacitus, uidelicet frequentatiuum loco primitiui uſurpans. uelut 14. Suſpectabat maxime Cornel. Syllam,ſocors ingenium eius in contrarium trahens,callidumq. & ſimulatorem interpretando. Et 15. Sed ipſa in cuſtodia retenta eſt, ſuſpectante Nerone haud falſa eſſe etiam quæ uera non probabantur. Vt autem ſuſpectus, pro eo qui in ſuſpicionem uenit,à uerbo ſuſpicere deducitur: ita ſuſpectio quidni,inde commode ſatis formetur? [Tu tamen has nuptias perge facere.) Sic vulgo omnes Terentiani lib. ſed mendoſe. Nos igitur particula idem,quæ deſiderabatur, adiecta legimus: Tu tamē idem has nuptias &c. quomodo Donatus,ſuffragantibus antiquis & emēdatioribus lib. Nec ſecus a doctis hic locus citatur: ut omittā, quod uerſus ratio hoc ipſum expoſcere uidetur. Eſt autem Trochaicus, Tetrameter,Catalecticus. Niſi negocij legere quis malit contra fidem exemplarium ueterum,in quibus per apocopam adempta eſt litera ultima de genitiuo negoci, quo modo Virgil. peculi dixit,pro peculij: tuguri,pro tugurij,in Bucol. [Et id ſpero adiutricis deos) Hanc lectionem ipſe quoque ſequor: Sed eſt quod diſſimulandum non puto,in manuſcriptis, Et id ſpero adiutores deos, quo modo conſentiunt ex impreſſis etiam Venetum, Argentoratenſe,alia pleraque, ut de tanto vetuſtiſſimorum quorumque inter ſe conſenſu mirer. Porrò ne quem inſolentia locutiones offendat,ſcias Don.quoque adnotaſſe, ubi nūc legitur. Nihil circuitione uſus es,legi ibidem etiam,Nihil circuitione uſor es, quod ſimile propemodum eſt alteri. Eſt autem [illegible], qua libenter comici uti ſolent. ut alibi: Quid huc reditio eſt? pro cur huc rediſti? Plaut. in Amphitr. Quid tibi hanc rem curatio eſt uerbero? In Truc. Quid tibi ad haſce acceſſio eſt ædeis propè aut pulſatio? Sic ſæpe alias. [Atque adeo in ipſo tempore eccum ipſum obuiam.) Sunt qui addant Chremetem,ut & Venetum habet,& Argentoratenſe exemplar. Illud ex bibliothecā dominorum ab Haſſenſteīn habet Chremem,quomodo legendum è Donato liquet,qui hoc loco, Continuo,inquit,mutauit declinationem, ut Iubeo Chremetē, quibus ex uerbis colligitur hic Chremem, in initio proximæ ſcenæ Chremetem,legendum. Eſt autem uerſus Trimeter, ut proximi ſuperiores aliquot. Prior ſyllaba primæ dictionis pertinet ad finem præcedentis,& adeo diſſyllabum eſt,ut ſit prima regione anapæſtus.

Eiuſdem annotat. ET hic Simo ſeipſum fallit,dum nimium callidia,ſed uanis coniecturis, ut poſt docuit exitus, rem ſe intellexiſſe ſperat. Perſpicitur hinc & Daui uaſricies, qui domini errore pulchre aſtuteque ad ſuum abutitur commodum. [Itan' tandē idoneus Tibi uideor quem tam aperte fallere incipias dolis?) Primō eſt,non fallere herum,proximum accurate ſaltem, ac nō aperte,ſed clàm id facere,ne uidelicet reſciſcat,& ut metus uideatur. Apud Plaut.in Truc.meretrix Phroneſium,Nullam,inquit, rem oportet doloſe aggredi, niſi aſtute, accurateque exequare. [Id ego iam nunc tibi renuncio fore futurum,ut ſis ſciens) Vnde aſtutiam ſerui: fingit.n.ſe prodere Dauus, quod quidem ipſe mox facturus eſt,ne ſenex credat ab ipſo fieri, quod ante prædixerit futurum. Hic igitur docemur non debere, nos uerba tantum, ſed & mentem dicentis inſpicere, ex animo ne omnia, ac ſimpliciter dicat,an dedita opera,atque ex compoſito, ut fallat: nam Dauus hic,ubi ſentit ſeni nondum perſuaſum hanc parere, parere eam affirmat: & ita tamen narrat, ut opinionem ſeni faciat ſimulari partum, quemadmodum annotauit & Philippus. [Nam oēs nos quidem Scimus,quam miſere hanc amarit) Miſcet vera falſis,quemadmodum Sinon ille Virgilianus,ut habeatur ipſi fides,& ita ferè fieri ſolet: ut, qui mendacia machinātur, uera admiſceant,quo facilius falſis fidem concilient. Docemur hic igitur,non facile cuiuis eſſe credendum,nec uerba modo, ſed & mentem inſpiciendā,ſi nobis imponi ac uerba dari nolimus.

DOLE. *obſeruat.* QVod iuſſi,ei date bibere) Quanquam proxime ad vulgarem ſermonis vſum accedit hæc locutio, tamen elegans eſt pro date potionem. Id aliqui improprie propinare dicunt cum propinare proprie præbibere ſit vel prægustare. [Veritus eſt optimæ adoleſcenti facere iniuriam) Sic Cic. in Piſ. Facio iniuriam fortiſſimo viro mortuo,qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit,cum hac importuna belua conferam. Pro iniuriam facere dicit idem Cic. iniuriam imponere, uel iniuriam afficere. [Non imperabat coram, quid opus facto eſſet.) Pro quid opus eſſet facere. Ea eſt linguæ Latinæ phraſis, vt ablatiuo pro verbo vtatur. Cic.ad At. Opus fuit Hirtio conuento. Idem pro Mil. Primum erat nihil,cur properato opus eſſet.i.properare. [Clamat de uia.) Pro è uia. Sic hæc particula,de,ſæpe apud Latinos eſt pro e. Vt cum dicimus aliquem languere,uel defeſſum eſſe de uia. In qua locutione via eſt actionis, non loci: & ponitur pro itinere facto. Cic. Phil.j. Qui cum mihi mos notus eſſet,cumque de via languerem,& mihimet diſplicerem,miſi pro amicitia,qui hoc diceret. è via quidam legunt. [Nunc peperiſſe hanc è Pamphilo) Elegans eſt, pro à Pamphilo grauidam factam filium ei peperiſſe. [Renunciatum eſt) Ter in hac Scena ponit Terentius renunciare pro aperte ſignificare, uel nunciare. Proprie tamen renunciare eſt referre, quid actum ſit, aut uelit aliquis: quemadmodū nuncios dicimus referre de his, ad quæ miſſi ſunt. Vnde renunciare ad Senatum acta: & renunciare legationem,quod vulgo dicimus, legatos referre id, quod in legatione geſſerint. Id, quod aliquando per renunciare ſine alio caſu efferunt Latini, vt ſit renunciare idem, quod legationem renunciare. Cic. Philip.ix. Nec uero dubito,quin ſi ille uir renunciare legationem potuiſſet,reditus eius & nobis gratus fuiſſet, & reip. ſalutaris futurus. Sic etiam dicunt Latini renunciare magiſtratum, renunciare auſpicium. Renunciatur autem Conſul, Tribunus, aliuſue magiſtratus,cum declaratur factus Conſul, Tribunus, &c. Paullo alieniore ſenſu dicunt Latini renunciare amicitiam, redemptionē, repudium,pro denūciare amicitiam diſciſſam: teſtari ſe non eſſe redemptorem, & repudiare uxorem. Renunciare item hoſpitium dicebatur, quem contracti hoſpitij pœnitebat. [Prorſus à me opinionem hanc tuam amotam uolo) .i. uolo hanc tuam de me opinionem ex animo tuo euulſam, & excuſſam. Quibus poſterioribus locutionibus, ſcilicet opinionem euellere, & excutere, eleganter utuntur Latini pro opinionem amouere. Cicero pro Cluentio: Euellam ex animis hominum tantam opinionem? tam penitus inſitam? tam uetuſtam? Idem Tuſc. j. Hanc excutere opinionem mihimet radicitus uolui, eoq. fui fortaſſe longior. [Coniecturam hanc nunc facio) Sic Cicero Famil. vij. Omnino,ſi quæris,ludi apparatiſſimi,ſed non tui ſtomachi, coniecturam enim facio de meo. Idem in Verr. Verum ut ex uno de ceteris coniecturam facere poſſitis id, quod priore actione cognoſtis, audite. Ex coniectura uenuſti ſunt alij loquendi modi, ſcilicet coniectura percipere, coniectura aſſequi, uel conſequi. Cicero pro lege Manil. Multa prætereo conſulto,ſed ea uos coniectura percipitis. Idem in Verr. Act.vij. Quid eius ſit uos coniectura quoque aſſequi debetis. Idem ad Q. F. Quantum coniectura conſequebar, id erat eiuſmodi, vt magis optandum,quam ſperandum putarem. [Ibi me opperire) Opperiri eſt expectare, quod duplici p,ſcribendum cenſet Tortellius,cui aſſentior. Tradunt nonnulli pro reperire, vel offendere poni,quod non probamus. Afferunt autem illud Ciceronis exemplum ex lib.v. ad Att. Epiſt.ij. Cum ex Epiro,inquit Cicero, redieris,de Repub. ſcribas ad me velim,ſi quid erit,quod opperiare,id eſt ſi quid erit,ut illi uolunt,quod offendas, uel reperias. Nos contra ſic interpretamur,Si quid erit, quod opperiare de Reipublicæ ſtatu,id eſt ſi quid uidebis, quod expectandum ducas. Quidam in eo Ciceronis loco non opperiare legunt, ſed operere,id eſt agas. Tu utram lectionem ſequi uelis, tui ſit conſilij,atque iudicij. Alia exempla huius uerbi proferam. Cicero ad Attic.iij. Si ſpem videro,aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam. Idem Fam.vj. Nihil puto tibi eſſe utilius,quàm ibidem operiri,quoad ſcire poſſis,quid tibi agendum ſit. [Sed parui pendo) .i. non laboro,non admodum curo, nullam id mihi curam,aut ſolicitudinem affert. Contemptionem autem expreſſiorem perſæpe habet hoc loquendi genus. Cicero ad Att. xv. Si iſta paruipendimus, certe & maiora contemnimus. Pro paruipendere dicit frequenter Cicero, paruifacere, uel ducere, aut nihil ducere, uel facere, pro nihilo putare, ducere, habere, nullo loco habere, uel numerare. [Illud mihi multo maximum eſt) Multo, uel multi, uerbis pretij, & æſtimationis interdum iungi ſolet, ut apud Ciceronem in Verr. Statuite, quanti hoc putetis, & quam multo redemiſſe. Idem de Orat. Nonnulli, dum operam ſuam multi exiſtimari volunt, uolitant per

forum

ſorum. Alia ſignificatione eſt interdum molto,& idem deſignat, quod longe,vel multis partibus,vel longo interuallo,idque maxime,cum iungitur cum poſt. Iungitur.n.cõparatiuo,vel ſuperlatiuo,vel cum particula poſt,vel ante,vel cum malle,quod comparatiuum refert,vel cum præſtat,vel cum ſecus, vel aliter, vel cum antecedo,& excello,& ſimilibus comparatiui,vel ſuperlatiui vim habentibus. Quorum omnium vide exempla in j. Tomo noſtr. Cõment. De ſuperlatiuo tñ hic quædam dare placet. Cic.in Ver. Cum omnis arrogantia odioſa eſt, tum illa ingenij, & eloquentiæ oſtentatio multo moleſtiſſima. Idem pro lege Mauil. Mihi ſemper conſpectus veſter frequens multo iucundiſſimus ad dicendum viſus eſt.[Atque adeo in ipſo tempore eccum ipſum obuiam Chremem.) In tempore vſurpant Latini pro cõmode, vel opportune. Cic.in Cat. Nihil agis, nihil aſſequeris, nihil moliris,qood mihi latere valeat in tempore. Brutus Cic.Fam.xj. Satis in tempore ad eos accedemus,vbi,quid valeant ſcierimus. Sine præpoſitione,In,dicunt etiam Latini tempore pro opportune. Cic.Fam.vij.Ego renouabo commendationem,ſed tempore: Idem in Ver.Act.iiij. Herodotus Romæ erat,ſatis potabat ſe ad comitia tempore venturum,ſi pridie veniſſet. Idem Off. iij. Ad cœnam tempore venit Caninius. Hic vero obſeruato, non ſine emphaſi dicere Terent. in ipſo tempore, pro in tempore.

GLAR. MAgna initio huius ſcenæ,quod ad carminum rationem attinet,difficultas,vt videre eſt etiam apud Priſcianum. Primos tres verſus Doct. ait Iambicos dimetros eſſe, quibus accinantur bini trochęi,de quarto nihil dicit,fortaſſis q; is verſus varie legitur. Priſcianus de verſibus Comicis ita legiſſe videtur, Quod iuſſi dari bibere,& quaotum imperaui. ita liber Agrippin. alius liber ita habet, Et quod iuſſi da bibere & qoautum imperaui. Nonnulli adijciunt in fine verbum dare,quod tñ ad verſum ſequentem connectendum eſt,ſi quidem verſus eſt Dimeter Catalecticus,vt Priſc.docet,nec ſecus Doct. Ex commentatio Donati vix certum deprehendi poteſt vtrum dare, an date legerit, & num abſque pronomine Ei, adeo euariant lib. verum quantum ego iudico ita legiſſe verſum Donatus videtur.

Quod iuſſi dare bibere, & qoantum imperaui.

Vt ſit Iambicus Trimeter Catalecticus. Neque carmen repugnabit, etiam ſi poſt Iuſſi addatur pronomen Ei, vt habet liber Aldinus. Deinde ſequator Dimet. Iamb. etiam Catalect. Date, mox ego huc reuertar finiendi ſermones cauſa, vt inqoit Priſc. Atque ita malim hunc verſum legere, qoam quod Priſc. habent lib. Porrò tertios verſus à ſcenæ initio eiuſdem rationis eſſe poteſt,ſi Deinde diſſyllabum legas.

Nunc primum ſac vt iſtæc lauet, poſt deinde.

Sextus verſus & ipſe varie legitur. Aldinus liber ita habet:

Per ecaſtor ſcitus puer natu'ſt Pamphilo.

Quæ lectio ſi e,in ecaſtor producte legit,neceſſe habet s, literam elidere in Scitus,vt ſit Iambicus Trimeter Acatalecticus. Vetuſtior lib. Venetus ita habet,

Per ecaſtor ſcitus puer eſt natus è Pamphilo.

In qua lectione e,in ecaſtor corripitur,& s,in Natus eliditur, vt ſit ſimiliter Trimeter Iambicus Acatalect.:Ex exemplo Virgilij quod Donatus allegat, apparet Donatum legiſſe Pamphilo datioum, non ablatiuum com præpoſitione e. Et poteſt ſanè abſque e,legi. Ceterum apud me nondum certe conſtat,ſit ne in ecaſtor,e,productum,an correptum. In edepol ambiguum videtur,etiam ſi ab æde,quod diphthongo ſcribitur,grammatici deriuent. Lector ipſe iudicet. Septimus verſus cum nouem continuo ſequentibus,eſt Quadratus Iamb. Acatalectici. Et Deos monoſyllabum in hoc primo. In quarto autem Puerperæ ait Doct. triſſyllabum eſſe,quod non ita habet, vt in numeros ponenti facile apparebit. Rurſus in quarto poſt,Tibi videor,quem tã aperte ſallere incipias dolis? Si legas videbor,inquit, conſtat verſus. Sed ego legere malim, Tibi videor eſſe, vt veteres hñt lib. atque ita,& ſenſus & carminis ratio optime conſtabit. Eſſe verbũ omiſerat Doctor. Ceterum & proceleuſmaticus eſt loco primo.

Credo ne tibi hoc nonc peperiſſe hanc è Pamphilo?

D. Teneo quid erret,quid ego agam habeo. S. quid taces?

Hi duo verſus ſunt Iambici Trimetri Acatal. ſeqoentes aotem ſeptem Tetrametri Iambici Acatal. Qoanquam Doct.qointum inter eos Trochaicum Tetrametrum exiſtimauerit, quod ego non intelligo,niſi hypercatalecticum voluerit. Ego malim eum Iambicum Tetram. Acatal.dicere vt reliquos & Cert' enim creticum eſſe,& Scio pro iambo accipere. Ceterum in ſecundo horum ſeptem verſu,Mihi ne quiſquam, Mihin' monoſyllabum accipe,vt conſtet verſus. In tertio & ſuſpicio & ſuſpectio legi poteſt. Octauus autem verſus eſt Iambicus Tetrameter Catal. Deeſt enim illi ſyllaba, ideoque & ſcazon dicitur:

S. Hoc ego ſcio vnum,nemine m peperiſſe hic. D. intellextin?

Sequentes deinde duo trochaici ſunt Tetrametri Catalectici, tertius Iambicus Tetram. Acatalect. niſi poſterius diſſyllabon quis ſaciat,quod ego nolim. Rurſus ſequentes ſeptem ſunt trochaici Tetram. Catalect. Octauum autem Doct. Dimetrum trochaicum Catal. putat,nonum rurſus Tetram. trochaicum,cum quinque continuo ſequentibus. Atqui hic octauus ac nonus trimetri duo eſſe poſſunt Trochaici Catal.

Quid ais? cum intellexeras id conſilij

Capere, cur non dixti extemplo Pamphilo?

Poſt hoſce ſex trochaicos, reliqui deinde omnes ad finem vſque ſunt Iambici Acat. Quanquam vltimum Doct. Iambicum Tetr. Catalect.exiſtimauit, adiecto ad finem Chremetem accuſatiuo triſſyllabo,quem Ald.lib.non habet. Riuius Chremem adijcit ex Donati verbis, quæ ad finem huius ſcenæ leguntur. Continuo, inqoit Don. mutauit declinationem,vt Iubeo Chremetem. Atque ita fuerit hic verſus Trimeter Iamb.vt præcedentes, non tetrameter. eliſa videlicet prima ſyllaba à ſuperiore carmine, & adeo ſyllabo ſacto. Quidam exiſtimant Donatum comparationem fecisse ad eum accuſatiuum Chremem, qui in ſexto præcedit verſu, hic vero omiſſum,in ſcena autem ſequente vatiatum. Quod ſi verum eſt, melius hic omittitur, vt ſit verſus trimeter, quemadmodum præcedentes,abſqoe omni moleſtia ſynæreſeon atque inſuetarum eliſionum.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARB.

In hac ſcena congreſſu duorum ſenum ex falſis veræ fiunt nuptiæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena continetur congreſſio duorum ſenum, quæ ad tale periculum redigit ſabulam, vt id videatur conſilio vitari non poſſe, ſed euentu qui eventurus eſt Critonis præſentia. Nunc etiam ex falſis veræ fiunt nuptiæ.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Simo Chremetem orat, vt filiam ſuã Pamphilo det vxorem. Porrò in hac ſcena nobile amicorum par producitur, tum quæ amicorum partes ſint, oſtenditur.

Pauci Octonarij, partim Acatalectici, partim, vt in fine ſcenæ, Catalectici, bona pars ſenarij, Dimeter vnus.

SIMO. CHREMES.

IVBEO Chremetem. C. oh, te ipſum quærebam. S. & ego te. C. optato aduenis.
Aliquot me adiere, ex te auditum qui aiebant, hodie filiam
Meam nubere tuo gnato: id viſo, tu ne, an illi inſaniant.
S. Auſculta paucis: &, quid ego te velim, & tu quod quæris, ſcies.
C. Auſculto: loquere quid velis.
S. Per ego te deos oro, & noſtram amicitiam Chreme,
Quæ incepta à paruis cum ætate accreuit ſimul;
Perq. vnicam gnatam tuam, & gnatum meum,
Cuius tibi poteſtas ſumma ſeruandi datur;
Vt me adiuues in hac re, atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. C. ah ne me obſecra:
Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.
Alium eſſe cenſes nunc me, atque olim, cum dabam?
Si in rem eſt vtrique, vt fiant, accerſi iube.
Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quàm commodi

Vtrique

Vtrique; id oro te, in commune vt conſulas,
Quaſi illa tua ſit, Pamphiliq. ego ſim pater.
S. Immo ita volo, itaq. poſtulo vt fiat, Chreme:
Neque poſtulem abs te, niſi ipſa res moneat. C. quid eſt?
S. Iræ ſunt inter Glycerium, & gnatum. C. audio.
S. Ita magnæ, vt ſperem poſſe auelli. C. fabulæ.
S. Profectò ſic eſt. C. ſic hercle, vt dicam tibi:
AMANTIVM iræ, amoris redintegratio eſt.
S. hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,
Dumq́ eius lubido occluſa eſt contumelijs,
Prius quàm harum ſceleria, & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad miſericordiam.
Vxorem demus. ſpero conſuetudine, &
Coniugio liberali deuictum, Chreme,
*eſſe Dehinc facile ex illis * ſeſe emerſurum malis.
C. Tibi ita videtur. at ego non poſſe arbitror
Neque ilum hanc perpetuo habere, neque me perpeti.
S. Qui ſcis ergo iſtuc, niſi periculum feceris?
C. At iſtuc periculum in filia fieri, graue eſt.
S. Neque incommoditas denique huc omnis redit;
Si eueniat, quod di prohibeant, diſceſſio.
At ſi corrigitur; quot commoditates, vide:
Principio amico filium reſtitueris:
*gnatæ Tibi generum firmum, & * filiæ inuenies virum.
*indu- C. Quid iſtuc? ſi iſtuc animum * induxti eſſe vtile,
xiſti Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
S. Merito te ſemper maxumi feci Chreme.
C. Sed quid ais? S. quid? C. qui? ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?
S. Ipſu' mihi Dauos, qui intimu' eſt eorũ, cõſilijs, dixit:
Et is mihi ſuadet, nuptias, quantum queam, vt maturem.
Num cenſes faceret, filium, niſi ſciret eadem hæc velle?
Tute adeo iá eius audies verba. heus euocate huc Dauõ.
*Atq. * Sed eccum video ipſum foras exire.

DON. IVBEO Chremetem.) Hæc congreſſio duorum ſenum ad tale periculum adigit fabulam, vt id nõ videatur conſilio, ſed euentu poſſe vitari, qui euẽtus eſt Critonis præſentia. nam nunc ex falſis fient veræ nuptiæ. [Iubeo Chremetem.) Firme aliquid iubere, velle eſt, Iubeo ergo, volo. & deeſt, ſaluere, quod exprimitur ab alterius perſonæ interuentu. vt Virg. Reddique viro promiſſa iubebat. Et μεταληπτικῶς, quia qui dicit ſalue, iubet. volumus .n. animo: iubemus, verbis. [Te ipſum quærebam.) Placabilis & lenis amicus per totam fabulã inducitur Chremes, vt cognitioni ad vltimum intereſſe poſſit. [Optato aduenis) Optato aduerbium eſt. vt Virgil. Ac velut optato ventis. [Aliquot me adiere.) Aliquot, hoc eſt nec multi nec pauci. Adiere, non acceſſerunt, quia aditus arduus, difficiliſque eſt. Ergo adiere, quaſi importune, & interpellantes adierunt. ſic alibi, Byrrhia quid tibi videtur? adeon' ad eum? [Ex te auditum) Vt eſt, De Dauo modo audiui. [Ex te auditum) Ergo non rumor, ſed veritas. [Id viſo) Ob id viſo. deeſt te, vt viſo, ad videndum uenio. [Tu ne, an illi inſaniant.) Tu inſanis, ſi dixiſti, illi inſaniunt, ſi non audita referunt. [Paucis:) Et paucis, & pauca legitur. [Et quid ego te velim;) A docilitate. [Per ego te deos oro,) Ordo eſt, te per deos oro. vt Virg. Per ego te has lacrymas. [Et noſtram amicitiam Chremes,) Legitur & Chreme. [Quæ incepta à paruis, cum ætate.) Mire autem, incepta a pueris cum ætate, ut oſtendat non nuper coitam amicitiam, ſed antiquam, vt, Veterem Anchiſen agnouit amicum. Idem alibi, Neque enim nouus iſte Dianæ Venit amor. [Accreuit) Vt ſupra, Accurate. Ad præpoſitione utitur familiariter. [Accreuit) Hinc Virg. Creſcent illæ, creſcetis amores. [Et meum gnatum) Ineptum eſt ſic adiurare aliquem, Per ſalutem filij mei, ut facias id, quod te rogo. ſed huic etiam ſubiungit. [Cuius tibi poteſtas datur ſeruandi ſumma.) In tua eſt, inquit poteſtate, & tuus eſt, hęc ergo obteſtatio dicitur, cum per eas res adiuramus aliquem, de quibus agitur cauſa, Vt, Iliaci cineres, & flãma extrema meorum. Idem alibi, Per euerſæ genitor ſumma tia Troiæ Excidia obteſtur. [Vt me adiuues in hac re) Atque ipſam petitionem. [Vt nuptiæ fuerant futuræ, fiant.) Breuiter & Latine. Et hoc genus compoſitionis ueteres mutabant. [Ne obſecra:) Pro ne obſecres. [Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat) Hæc plena uox eſt & caritatis, & officij. quod .n. amicus ab amico petit, iuſtum eſſe debet: nec pro eo quod non eſt iuſtum, ſupplicare oportet. [Olim cum dabam) Nos dicimus, cum darem. Virg. Tum decuit, cum ſceptra dabas, En dextra, fidesq́. Et nota olim, pro nuper. [Alium eſſe cenſes nunc me,) Non perſonæ, ſed rei conditio eſt commutata. [Si in rem eſt utrique) τὸ λεῖπον ἀναλογικῶς praue propoſuit, ut rectè replicaret. Hic ſyllogiſmus negatiuus dicitur. nam in ſecundo λήμματι negat quod prius dixit, Sed ſi ex ea re plus mali eſt, quam commodi. [Si in rem eſt utrique) A b utili argumentum. Vterque duobus cõfſlat. Bene utrique, mihi & tibi. non, alteri utile, alteri inutile. [Sed ſi ex ea re) .i. nuptiarum, mutauit numerum ex plurali ſingularem, Fiant, & ex ea re. [In commune conſule). i. ex æquali prouide. [Quaſi illa tua ſit, Pamphilique ego ſim pater) Nota ſuauiſſimam uarietatem. non dicit, quaſi tua ſit, & ille meus. [Immo ita uolo.) Quia utile eſt, q. in rem eſt. [Itaque) Modo duæ partes orationis ſunt. ut in Hecy. Itaque nos una inter nos ætatem agere liceat. [Neque poſtulem) Quia poſtulo pręrulit. [Iræ ſunt inter Glycerium, & gnatũ) Hoc lęto uultu pronunciat Simo, & hoc à poſſibili eſt. loquitur .n. apud eum, ex quo audiuerat, Pamphilũ pro uxore habere hanc peregrinam. [Audio) ἠρέμα. [Mox fabulæ) Et hic paulò ſapientior inducitur, & minus obnoxius dolis. [Profectò ſic eſt) Profecto, confirmatio eſt. [Amantiũ iræ) Sententia γνωμική in qua à ſpecie receditur, & in omnes aliquid dicitur. γνώμη, eſt autem ſine auctore ſententia. [Redintegratio) Inſtauratio. [Id te oro,) Deeſt ob, ut ſit, ob id, ut Virgil. Quod te per ſuperos oro. [Prius, quam harum) Inuidioſius, harum, cum una ſit. ſic in Eun. Non perpeti meretricum contumelias. [Animum ægrotum) Hoc ut ſupra, Ipſum animum ægrotum ad deteriorem partem applicat. [Vxorem demus,) δῶμεν, ut in Heautont. Quo modo minimo periculo id demus adoleſcentulo. [Neque illum hanc perpetuo ἀμφιβόλως de induſtria poſuit, aut utrumque ſignificat. [Niſi periculum feceris) Periculum, tentamentum. Cicero, Tute melius periculum feceris. Idẽ Terentius, Fac periculum in literis. [At iſtuc periculum in filia fieri graue eſt.) Memorabile dictum, & id, quod merito in prouerbium ceſſerit. [Quod dij prohibeant,) παρένθεσις, per εὐφημισμόν [At ſi corrigatur) Alter eſt ſyllogiſmus per contraria ἀξίωμα, & ipſe negatiuus. [Principio, amico filium.) Principio, nec intulit, ſecundo. [Reſtitueris, inuenies.) Ergo ἀνταπόδοσις duplex. [Amico filium) Ab honeſto. [Quid iſtuc?) Concedentis, & ueluti uicti uerbum. tanquam ſi diceret, quid? & abũdat iſtuc. Vel potius, quid iſtuc, ſignificat hominem de loco, ac de ſententia decedere. ut econtrario perſtare ac reſiſtere, dicitur, qui aliquid negat. [Si id animum induxti) Legitur & animum induxiſti. [Sed illud plenum eſt, hoc per κατὰ συγκοπὴν σχηματισμόν diminuitur. [Ipſus mihi Dauus dixit) Cõmendatio teſtis: ut, In foro modo de Dauo audiui. Ergo ipſus quaſi qui maxime ſciat. [Tute adeo) παρέλκον. Adeo modo, & abundat, ut Virg.

Tuq; adeo quem mox quæ ſint habitura deorum
Concilia, incertum.

[Sed eccum) Eccum quaſi ecce eum, ueteres dixerunt, eccum ecce cuius. Ellum quod apertius ſignat ecce illum, & obſcurius ellũ.

GVID. IVbeo) Hęc congreſſio duorum ſenum ad tale periculum redigit fabulam, ut id uideantur conſilio non poſſe mutari, ſed euentu q euentus eſt Critonis pręſentia. nam nunc ex falſis fient ueræ nuptiæ, Iubeo .i. uolo (nam firme aliquid iubere uelle eſt) Chrem. ſaluere ſubaudi, ſed ſupprimitur alterius perſonæ interuentu. uolo autem & iubeo differunt. nam uolumus aio, jubemus uerbis. C. O, aduerbium optantis, quærebã teipſum. S. Ego te quærebam inquam. C. Aduenis optato .i. multum optatus, aliquod .i. neque multi neque pauci adierunt me .i. uenerunt ad me, non aũt dixit acceſſerunt. nam aditus arduus difficiliſq. eſt itaque adierunt quaſi importune & interpellantes aduenerunt qui aiebant id, ſup. auditum eſſe ex te .i. à te, uidelicet filiam meam nubere hodie .i. dari nuptui gnato .ſ. Pamph. id .i. ob id, uiſo .i. ad uidendum uenio, ne .i. utrum tu Simo inſanias qui id dixiſti, an illi qui id aiebant, inſaniant qui .ſ. nõ audita referãt. S. Auſculta .i. audi paucis .i. breuibus pauca ẽt legitur quaſi audi aliqua, & ſcies quid ego uelim te, uel intellige facere, uel eſt ſenſus ſcies

ſcies propter quid ego te tantopere optarem,& ſcies inquam id, quod tu quæris. C. Auſculto: loquere.i.dic,quid velis .i. cupias vt fiat. S. Per ego te deos oro,& noſtram amicitiam Chreme, Quæ incepta.i.inſtituta,à paruis.i.iam tum cum adhuc parui eſſemus,& a paruis pro aduerbio ponitur. ſicut à paruulo à puero,accreuit.i.cepit incrementum,ſimul.i.pariter cum ætate. q̃. .i. &,oro inquam te præter tuam gnatam Philumenam vnicam, & ſolam ſine ſororibus aut fratribus & per gnatum meum (cuius gnati ſeruandi .i. cuſtodiendi ne perdatur ſumma poteſtas datur tibi) oro ergo te vt adiuues me in hac re in hoc negocio abſtrahendi filij à libidine,atque ita.i.eo pacto, nuptiæ. fiant .i. celebrentur,tu.i.ſicut,Fuerant futuræ.i. faciendæ à fio potiuſquam à ſum. C. ah dolentis interiectione,obſecra me.i.noli me obſecrare.i.per ſacra rogare. Quaſi.i.tanquam, oporteat te impetrare hoc.i. vt nuptiæ fiant à me Chremete orando me. ſi cenſes .i.putas me eſſe,nunc alium.i. aliorum morum .i. quam olim .i. præterito tpe,cum.i.qñ,dabam filiam meam filio tuo, Si in rem eſt vtrique.i.ſi vtrique noſtrum eſt vtile & nemini inutile. Res.n. interdum pro vtilitate ponitur vt hoc eſt è re mea.i.mihi vtile, è re tua.i.tibi vtile &c. ſimiliter puto hoc eſſe in rem vtrique noſtrum.i.puto hoc eſſe vtile vtrique noſtrum, ergo ſi eſt in rem vtrique noſtrum vt nuptiæ fiant accerſi .i. euoca me, ſeu fac me certiorem vel mone. nam accerſo vel arcerſo ab accio is eſt qđ ſignificat voco as, quemadmodum eſt accerſo eiuſdem ſignificationis,antiqui.n.dicebant arcio is,mutantes,d,literam in r. Inde arceſſo is nunc autem dicimus accio is,d,in c, mutata, & inde fit accerſo ſis,vel arcerſo is,tertiæ inflexionis,vel quartæ,iube.i. impera vt fiant. ſed ſi plus mali eſt ea re .i. ex nuptijs q̃ commodi vtrique mihi & tibi oro te id.i.à te peto vt conſulas .i. proſpicias,prouideas in cõe.i.in cõmodum quod ſi mihi cõe tecum vel in cõe .i. æquali vt Don. vult cõi ſæpe dicitur de duobus tm̃ vt hic & Cic. ad Sulpit. quicquid nos cõi ſententia ſtatuerimus .i. mea & tua & in multis alijs locis, conſulas igitur in cõe quaſi .i. tanquam illa filia mea ſit tua. q̃., id eſt &, ego ſim pater Pamph. S. Immo.i.ſed,ò Chr.in vocatiuo ſicut Vlyſ.volo,itaq̃., id eſt poſtulo ita vt fiat.i.vt hoc negocium compleatur, neque poſtulẽ .i. poſtulare velim abs te niſi ipſa res moneat .i. incitet & poſtulet vt fiat. C. quid eſt? S. Iræ ſunt inter Glycerium,& gnatum. C. audio.i.intelligo,capio quod dicis. S. Ita magnæ ſunt iræ vt ſperem Pãph. poſſe auelli.i.abſtrahi ab illa. C. fabulæ.i.nugæ ſunt. S. Profecto.i.proculdubio & eſt particula confirmatiua, ſic eſt .i. iræ ſunt magnæ. C. ſic hercle,vt dicam tibi: Amantium iræ .i. amorum captorum,reintegratio.i.inſtauratio eſt amoris,eſt autẽ ſyllepſis cuiuſmodi illud eſt Xenophon deliciæ meæ ſunt mandata tua meditatio mea eſt,verbum.n.ſequitur vltimum nominatiuum & cum illo congruit. S. Hem interiectio oſtendens dolorem profectum ex dicto Chremetis qui catholicam.i.cõem protulit ſententiam,id .i.ob id quia Amantium iræ,&c. oro te vt eamus ante .i. præueniamus dum .i. quandiu tempus .i. opportunitas datur dumque libido .i. extrema voluptas & laſciuia eius Pamph. eſt occluſa.i.cohibita repreſſa contumelijs.i.probris vltro citroq̃. datis demus vxorem priuſquam ſcelera .i. ſcelerati mores & lacrymæ (harum pro huius Glyc. inuidioſe dictum eſt vt Eun. non perpeti meretricum contumelias) confictæ .i. ſimulatæ dolis .i. aſtutijs fraudibus ad decipiendum reducant .i. redigant animum ægrotum quod amore ſaucium ad miſericordiam .i. vt miſeratur eius Glyc. ò Chrem. ſpero .i. confido ipſum Pãp. deuinctum.i.alligatum irretitum allectum conſuetudine.i. conuerſione tuæ filiæ,& coniugio.i. matrimonio liberali .i. facto cũ libera & non ſerua qualis forte putabatur peregrina illa Glyc. vel coniugio liberali .i. liberaliter facto ſpero itaque ſeſe ſic deuictum dein,vel dehinc.i.poſtea facile emerſurum.i. erepturũ ex illis malis quæ in amore ſunt. C. Hoc videtur tibi ita futurum ſup. at .i.ſed ego arbitror neque illum Pamph.poſſe habere hanc filiam meam, vel contra dici poteſt hanc non poſſe habere illum perpetuo, ideo amphibologia ex induſtria vſus eſt vt vtrunque oſtenderet, & arbitror inquam me Chrem. non poſſe perpeti .i. vſque ad finem pati, vt filiam meã habeat ſecum .ſ. quando eiuſmodi mores poſt connubia ſit proſecuturus. S. Ergo qui.i.vnde,vel quomodo ſcis,iſtuc pro iſtud. niſi feceris periculum.i.tentamentum ſeu experientiam. C. At eſt graue.i.moleſtũ iſtud periculum.i.tentamentum fieri in filia mea. S. Nempe .i. certe reſponſioníque aptum eſt, denique.i.tandem omnis incommoditas .i. importunitas redit huc .i. in meipſum recidit nam hoc de perſona loquentis dicitur ſi diſceſſio .i. ſeparatio eueniat. quod .ſ. diſceſſionem euenire dij prohibeant .i. auertant parentheſia eſt per euphemiſmon. At ſi .i. ſed ſi,corrigatur .i. reſipiſcat propter filiam tuam, quo quæ commoditates.i.opportunitates inde procedunt.ſ. Alij hñt vide quod ipſum ſatis quadrat quantum ad ſententiam. Principio .i. in primis reſtitueris.i. reddes coniunctiuum indicatiuo anacoluthon filium amico tuo quem.i. filium vides laſciuia perditum iri inuenies tibi generum firmum.i.ſtabilem & virum.i.maritum filiæ tuæ. C. Quid iſtuc? verbum concedentis eſt,& veluti victi ita vt iſtic abundet,vel eſt ſenſus,Quid iſtic facis ſup. quaſi conceſſionem tandẽ ſubiuncturus. Vel quid iſtuc.i.iſte dicit ſup.admirando? ſi induxti,induxiſti per ſincopen animum .i. ſi tibi imperaſti vel tibi perſuaſiſti iſtud eſſe ita vtile nolo vllum cõmodum claudier, pro claudi, per paragogẽn, tibi in me,hoc eſt nolo tuum cõmodum retardari per me. S. O Ch. merito .i. iure, ſemper maximi feci te .i. plurimi æſtimaui. C. Sed quid ais? S. quid? C. qui .i. quõ, ſcis eos nunc diſcordare inter ſe.i. Pamph.& Glyc.& eos dixit quod maſculini genus præponderare debet fœminino. S. Ipſu' Dauos quaſi qui maxime ſciat,qui intimu' eſt.i.familiariſſimus propinquiſſimus, conſilijs .i.propoſitis eoꝝ Pamph.& Glyc. dixit mihi: Et is mihi ſuadet, vt maturẽ.i.accelerẽ,nuptias quantum queam. Num.i.nunquid, q.d.nõ,cenſes .i. iudicas ꝙ ſup.faceret,filium niſi ſciret eadẽ hæc velle? Tute.i.tuipſe,adeo.i.certe,iam.i. nunc,eius audies verba. Deinde admonet alios ſeruos vt euocent Dauum ad Simonem. heus aduerbium vocantis & attentionem petentis,euocare.i.accerſite,huc Dauom.i.ad me.Sed eccum.i. ecce hic prope,video ipſum foras exire.ipſe.n.iuſſu.Si abierat intro vt pararet parãda.

ARgm.) Congreſſu ſenum ea fictis veræ fiunt nuptiæ,vnde omnibus conſilijs & factis fabula ad epitaſin progreditur. [Iubeo Chremetem.) Eclipſis,ſubaudi,ſaluere. [Per ego te)Obſecratio Simonis,admixtis rationibus ab honeſto & vtili. & eſt propoſitio petitionis. [Ah ne me) Modeſtum rñſum Chremetis,quod amplificatur per antitheſim. [Neq; poſtulem) Confirmatio utilitatis à tempore. [Fabulæ.) Reiectio. [Sic hercle,)Faceta ironia. [Hem,id te oro,)Expolitio argumẽti a tempore,& ab vtili cohortatio.[Seſe emerſurum)Emerſurũ, tranſitiue cum accuſatiuo,nam emergor non dicimus Licet dicamus,mergor.[At ego non) Obiectio periculi & incommoditatis. [Nempe incõmoditas) Solutio ab vtilitatis comparatione, quam colligit,auget congerie. [Merito te ſemper) Gratiarum actio.[Nam cenſes) Argumentum ex adiunctis. LATO

IVbeo Chremetem. &c.) Honeſta & vtrique parti utilia ab amicis petenda eſſe docet hæc ſcena, cum homo ab homine non ſic alienus,& mutuis beneficijs vita ciuilis conſtet. quam hi deſtruunt,qui propriam vtilitatem reſpicientes, negligunt alienam quod a boni viri officio penitus alienum eſt. Quapropter omnium bonarum artium magiſter Cicero, hanc legem in amicitia ſanxit,vt neque rogemus res turpes,neque faciamus rogati,& ut ab amicis honeſta petamus,atque amicorum cauſa honeſta faciamus,neque expectemus quidem dũ rogemur, ſed ſtudium ſemper adſit,cunctatio abſit. Plato in v. de Leg. ſic ait: Prima ciuitas eſt & Reſp. optimæq́ leges, ubi quammaxime per vniuerſam ciuitatem priſcum illud prouerbium locũ habet, quo dicit: Amicorum omnia eſſe communia. Humanitas, dicebat Plato,tribus modis exercetur in vita ciuili: Vno modo per ſalutationem ut cum obuios ſalutamus, & manus porrigimus: Secundo cum quis opem fert alicui calamitatibus laboranti. Tertio,cum homines inter ſe conuiuia celebrant,& epulati accubatione ſe refouent,atque ciuiliter oblectant. Seneca lib. 8. epiſt. ſic ait: Humanitas uetat ſuperbum eſſe aduerſus ſocios. Ariſt. j. Pol. ſic ait: Homo natura ciuile animal eſt, & qui in ciuilis propter naturam,& non propter fortunam,aut prauus eſt,aut melior, q̃ homo. Vnde dicitur: Homo ſolitarius, aut beſtia,aut deus. [Amantium iræ,amoris &c.) Prudens homo inducitur Chremes, qui mores hominum adoleſcẽtium,& iuuenum callens id, quod erat indicabat. [Ad miſericordiam &c.) Miſericordia eſt, inquit Seneca, ægritudo animi, ob alienorum malorum ſpeciem, aut triſtitia ex alienis malis. PETRV MARS

SI in re eſt utrique ut fiant) Alij ad hunc modum: Si in rem eſt utrique,ſed priorem lectionem ex manuſcriptis quędam habent,& editiones Donati ferè omnes.Quin ex impreſſis Venetum exemplar eodem modo,ut omittam, quòd Th. Linacer haud aliter legit libro ij. De emendata ſtructura Latini ſermonis Nec eſt,quòd librarij illic uitium eſſe putes: cum ſic legendum in Terentio idem digito propemodum, ut aiunt, indicare uideatur. Me quidem & exemplarium ueterum conſenſus, uno tamen diſſentiente, & Linacri doctiſſimi auctoris uehementer mouet, ut priorem lectionem ſequendam putem. Liberum tamen lectori iudicium relinquam. [Amantium iræ RIVII caſtiga.

amoris

amoris reintegratio eſt. Sic omnes habent hi fermè libri, qui ſunt in manibus. Ceterum volumen ipſum manuſcriptum, cuius plerunque fidem ſequor, habet, Integratio, quo legiſſe videtur Don. vt quidem habet editio Romana, qui cum facit & Argentoratenſis & Moguntina. Verbo integrare T. Liuius in hoc ſignificato vtitur lib. j. ab Vrbe Cond. Facit nobiſcum & alterum quoddam manuſcriptum, ſed cui perinde fidere nō auſim. Præterea & illud è bibliotheca Dominorum ab Haſſenſtein. Nos lectoris relinquimus arbitrio, quid ſequi malit. [Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis) In quibuſdā, vt & manuſcripto, reperitur, Dein facile, ſed parui refert, vtrumcunque legas. Hoc in tranſcurſu addam, emergere verbum haud raro actiue accipi ſolitum, vt hic, & apud Corn. Nepotem in Attici vita, vbi ait, Quibus ex malis vt ſe emerſerat, nihil aliud egit q̃ vt plurimis, quibus rebus poſſet, eſſet auxilio. Cic. de Aruſp. reſp. Iam iſta ſerpens, quę tum hic deliteſcit, tum ſe emergit & fertur illuc, compreſſa atq. eliſa morietur. Fl. Vegetius, Qui ducto ſub terris cuniculo, muriſq́ intra fundamenta perfoſſis, improuiſi ſe emergerent. Dicitur & emergor deponens. Cic. pro Sex. Hominem emerſum ſubito ex diuturnis luſtrorum tenebris. [At ſi corrigitur quot &c.) In manuſcriptis omnibus eſt, corrigatur, quo modo ex impreſſis Venetū habet & Lugdunenſe, & alia quædam exemplaria. Neque ſecus editiones Donati. Nec ſanè ratio metri, quin ſic legas repugnat, cum illud At pertinere poſſit ad finem verſus antecedētis. Sed quod ad ſenſum attinet vtrunque legas, non multum refert.

Eiuſdem annotat.

HOneſta, & quæ in rem cōmuniter ſint vtrique ab amico petenda eſſe, neque tam priuatam, q̃ alienam quoque vtilitatē ſpectandam docet hæc Scena. Nam id demum veri amici eſt, amici rationem non minorem, q̃ ſuipſius, habere ſemper rebus haud ſecus, atque proprijs conſulere. Pulcherrime vero hic ſenile expreſſit colloquium Terent. q̃ humaniter ciuiliterq́. mutua vti conſuetudine homines deceat, docens. Perſpicitur autem hic Chremetis ciuilitas vbique, ac humanitas, prudentiaq́. ſingularis: nam, quemadmodum rectè monuit Doct. Terentius hunc ſemper placidum, vbique ſibi præſentem, omniaq́., quantum poteſt, pacantem inducit, an ita tamen lenem, vt minime ſtupidum. [Ah ne me obſecra, Quaſi hoc te orando à me impetrare oporteat.) Vox plena & caritatis, & officij, ſi quidem quod amicus ab amico petit, iuſtum id eſſe debet & honeſtum, alioqui .n. merito denegari poſſet. Quod autem rectum eſt atque iuſtum, id vltro ab amico fieri, non orādo, ſupplicandoq. impetrari oportet. Ob quod Cic. quoque in de Amicitia monet, vt ab amicis honeſta petamus, amicorum cauſa honeſta faciamus, neque expectemus quidem, dū rogemur, ſed ſtudium ſemper adſit, cūctatio abſit. Cato:

Quod iuſtum eſt petito, vel quod videatur honeſtum:
Nam ſtultum eſt petere, quod poſſit iure negari.

[Si in rem eſt vtrique, vt fiant, accerſi iube) Hoc ſemper quauis in re ſpectandum, ecquid ea honeſta ſit, atque vtilis, quidue inde vel boni, cōmodiq́., vel mali contra, atque incōmodi promanare aliquā poſſit. In deliberationibus in primis ſpectatur rei ipſius tum honeſtas, tum vtilitas, qua quidem de re multa Rhetores. [Amantium iræ amoris redintegratio eſt) Diſcordia fit carior concordia: & vt in Chil. hmōi diſſidiola, quæ nunquam incidūt inter amicos, modo abſit amaritudo, quaſi renouant amicitiam, excuſſo diuturnæ conſuetudinis tædio. ὀργὴ φιλούντων μικρὸν ἰσχύει χρόνον. Ita Plaut. in Amph. Iræ interueniunt, redeūt rurſum in gratiam. Verum iræ ſi quæ forte eueniunt, hmōi Inter eos, rurſum ſi reuentum in gratiam eſt, Bis tanto amici ſunt inter ſe, q̃ prius. [Dum tempus datur) Occaſio in aggrediendo conficiundoq́. negocio præcipuum habet momētum, propterea Simo ait, Dum tempus datur, dumq́. eius libido occluſa eſt contumelijs. Tempus .n. præter notam ſignificationem & opportunitatē notat, idq́. ad Græcorum imitationem, apud quos καιρὸς nunc tempus, nunc occaſionem cōmoditatemq́. ad conficiendum aliquid ſignificat. Virg. in ij. Imo ait, ò ciues arrepto tempore Turnus. i. inuenta opportunitate, ſiue arrepta, quod aiunt, occaſione. [Priuſquam harum ſcelera, & lacrymæ confictæ dolis Reducant animum ægrotum ad miſericordiam.) Nam, vt ille canit, Ab amante lacrymis redimas iracundiam. [Vxorem demus, ſpero conſuetudine & Coniugio liberali deuictum Chreme, Dehinc facile ex illis ſeſe emerſurum malis) Recte quidem hoc Simo, & ob id inſtitutum eſt à Deo coniugium. Ita in Hecyra Pamphilus, cum meretriculam Bacchidem miſere, perditeq́. amaret, atq. ita eius teneretur amore, vt prorſus alieno ab vxore animo eſſet, & duobus menſibus hanc ne attingeret quidem, per conſuetudinem tamen poſtea animus victus eſt, cœpitq́. ei placere vxor, vbi vidit eam pudentem, modeſtam, incōmoda atque iniurias viri nōs ferre, & tegere contumelias, quemadmodum habet Terent. Scen. ij. Act. j. vbi Pamphilus ait, Tum vxori obnoxius ſum, ita olim ſuo me ingenio pertulit, tot meas iniurias quas nunquam vllo patefecit loco &c. [At iſthuc periclum in filia fieri, graue eſt) Prudenter ſanè Chremes, qui tantæ rei periculum in filia fieri, graue eſſe putet. [At ſi corrigitur, quot cōmoditates, vide) Si incōmoditas lenis eſt, quæ re tentata euenire poſſet, & commoditas ingēs ſperatur, tentanda omnino res eſt, vel cum periculo amici gratia. Huic ſimile quiddam habet A. Gell. lib. j. cap. iij.

DOLE. *obſeruat.*

OPtato aduenis) Optato .i. cum deſiderio, vel a me optatus. Cic. ad At. xiij. Mihi optato veneris. Idem de Or. ij. Num tādem aut locus hic non idoneus vr̄, aut importunum tempus in tuto ocio, quod & raro datur, & nunc peroptato nobis datū eſt? [Filiam meam nubere tuo gnato) Nubere eſt in matrimonium collocari, cum aliquo coniungi. Et nubere non ſolum mulieres; ſed ēt viros dicebant Antiqui. Vnde Mart. lib. j. Vxori nubere nolo meæ. Datiuum ferè ſemper habere ſolet: habet etiam accuſatiuum cum præpoſitione in. vt, nubere in ampliſſimam familiā. Neque vero ſolum de rebus animatis dr̄, ſed eleganter etiam aliquando dn̄t Latini vites populis nubere, pro populis coniungi, vel in populos conſcendere, & adrepere. Plin. lib. xviij. cap. j. Vites in Campano agro populis nubunt. Extra hæc. pro nuptam eſſe aliquam alicui, dn̄t eleganter Latini cum aliquo eſſe, vel cū aliquo coniungi. Cic. pro Q. Cuius ſoror eſt cum P. Quintio. Seruius Cic. Fam. iiij. Vt cum aliquo adoleſcente primario coniuncta ætatem ageret. [Cuius tibi poteſtas ſumma ſeruandi datur) Sic loquitur Cic. Fam. x. Vt primum poteſtas data eſt augendæ dignitatis tuæ, nihil prætermiſi in te ornando. Idem ad Q. F. Ita mihi ſalus aliqua detur, poteſtaſq́. in patria moriendi, vt me lacrymæ non ſinunt ſcribere. Pro poteſtatem dare dicit idē Cic. poteſtatem concedere, permittere, tradere, deferre, poteſtatē facere, in poteſtate alicuius aliquid ponere. De quibus loquendi modis vide exempla bene multa in ij. Tomo noſtrorū Cōment. [Alium eſſe cenſes nunc me, atque olim, cum dabam?) .i. alius ſententiæ, animi, vel opinionis. Ponitur aūt alius eleganter cū ac, vel atque, quemadmodum & aliter. Dicimus .n. vetuſte, aliter euenit, ac, vel atque ſperabam. [Si in rem eſt vtrique) Eſt in rem, vel ex re, idem quod vtile, ſed hoc vnum obſeruādum eſt, è Rep. ſemper dici, non in Remp. Harum aūt locutionum venuſtas ex præpoſitionibus in, vel ex, manat: quæ alijs ēt nominibus iungūtur: vt, ex fama, ex dignitate, è fide tua eſt .i. poſtulat hoc tua dignitas, vel fides. Terent. in Hec. Ita dij, deæq́. faxint, ſi in rem eſt Bacchidis. Ibi. Neque .n. eſt in rem noſtram, vt quiſq̃ amator lætetur nuptijs. [Id te oro, in cōe ut cōſulas) .i. & tibi, & mihi. Vel, & tuo filio, & meæ filiæ. Sic eleganter in cōe dicimus aliqd fieri. Sed præcipue elegans eſt, in cōe conferre. Id quod ponitur uel pro ſocietate ineunda. vel pro ſumptu publico faciundo, aut opera publice præſtanda: aut re quauis in publicum eroganda. Cic. pro Q. Qui ab adoleſcentulo quæſtum ſibi inſtituiſſet ſine impendio, poſteaq̃ neſcio quid impendit, & in cōe contulit mediocri quæſtu contentus eſſe non poterat. Idē in Ver. Act. 4. Imperaſti vt ijdem pro parte in cōe Siciliæ conferrent contulerūt. Idem de In. ij. Nos nobis oēs, quoad facultas tulit, propoſuimus & ex noſtro quoque nonnihil in cōe contulimus. [Iræ ſunt inter Glycerium, & gnatum) Iras ponit Terent. pro diſſidio. In Hec. dicit iram intercedere inter. Magnum, inqt, neſcio, quid neceſſe eſt eueniſſe, Parmeno, unde ira inter eas interceſſit, quæ tā permanſit diu. [Fabulæ) Locutio eſt, cum negamus uerum eſſe, quod quis dicit, uel quod uerisimile non vr̄. Quo loquendi genere ēt antea uſus eſt Ter. cum dicit Dauus: Is obijt mortē: ibi tum hanc eiectā Chryſidis patrem recepiſſe orbam, paruam. Fabulæ. Mihi quidem hercle non fit uerisimile. [Dum tempus datur) Sic loqtur Cic. pro Q. Quo minus ingenio poſſum, ſubſidio mihi diligentiam comparaui: quæ quanta ſit, niſi tempus, & ſpatium datum ſit, intelligi non poteſt. Idem in Ver. Act. 6. Nūc mihi tp̄is eius, quod mihi ad dicendum datur, qm̄ in animo eſt cauſam oēm exponere, habenda ratio eſt. [Reducant aīum ad miſericordiam) Adducimus aliquem, uel aīum alicuius ad aliqd, dum illi perſuademus, quod uolumus. Reducimus uero, dum à noſtro priore ſuaſu abhorrentem, iterum cōmouemus. Sic proprie dicit Terent. reducant aīum ad miſericordiam. Nam Pamphilus paulò alienior iam à Glycerio uidebatur, quē eius lacrymis timebat Pater inflammatum amore iterum grauius iri. [Ex illis emerſurum malis) Non uulgaris eſt huius locutionis tranſlatio. Ducta eſt autem ab ijs, qui, cum ſubmerſi fluctibus fuerūt, tandem emergunt, & elabuntur periculo. Eadem tranſlatione dicit Cic. emergere ęgra ualetudine, emergere ex peculatus iudicio:

cio : & ſimilia, quæ difficultatis, aut calamitatis liberationem habent. Quod aũt pertinet ad propriam, & translatam emergendi ſignificationem, vide plene in j. Tomo noſtro℞ Cõment. [Niſi periculum feceris) Periculum facere. idem eſt quod experiri. Cic. in Ver. Act. j. Tu vero qua in re ſpecimen ceteris aliquod dediſti? quando tu tui periculum feciſti? Idem in Piſ. Fac huius odij tanti, ac vniuerſi periculum, ſi audes. Idem Phil. 5. Puto ne Curium quidem eſſe crudelem qui quotidie periculum fortunæ faciat. Pro periculum facere interdum vſurpant Latini hoc verbum periclitari. Cic. pro Q. Omnia circunſpexit, omnia periclitatus eſt. Idem de Amic. Vtamur quaſi equis temperatis, ſic amicitijs, aliqua ex parte periclitatis moribus amico℞. Periclitari vero etiam aliquando pro periculum ſubire ponitur, tanquã paſſiuæ ſignificationis. Cic. de In. 2. Periclitari omnium iura debent, ſi ſimilitudines accipiantur. [Si iſtuc animum induxti eſſe vtile) Inducere tametſi vſu vario eſt, ſignificatione tamen eſt eadem. Dicimus enim inducere aliquem pro impellere vel ad, vel in, uel inducere animum, uel in animum. Quæ locutiones ſunt credentis, vel aſſentientis, non incitantis. Cic. ad Att. xiiij. Ego Antonio facillimum me præbui. etenim ille, quoniam ſemel induxit animum, ſibi licere, quod vellet, feciſſet nihilominus me inuito. Idem pro Roſ. Am. Qui potuit animum inducere, ut filium ſuum exhæredaret? Nolo tibi ullum cõmodum in me claudier). i. per me fieri, quin cõmoda omnia tibi ſuppetant, vel commodis omnibus affluas : uel nolo me ullo modo eſſe tardum ad omnia officia, & cõmoda in te conferenda. Eodem genere loquẽdi utitur in Eunuc. his uerbis : Nunc ubi meam benignitatem ſenſiſti in te claudier? [Qui ſcis eos nunc diſcordare inter ſe?) Diſcordare hoc loco translati eſt ſignificati. Diſcordant. n. proprie fides, & chordæ, cum inſcienter pulſantur, uel cum diſcors contentus redditur. Diſcordare aũt hic eſt diſſidere, diſſentire, non conuenire, non congruere. Et uarijs præpoſitionibus iungitur : interdum enim cum, admittit, interdum inter. Cic. de Fin. 5. Quo minus animus à ſeipſo diſſidens ipſe, ſecumque diſcordãs, guſtare partem ullam liquide uoluptatis, & libere poteſt. Ibid. Inter ſe diſſident, atque diſcordant. [Qui intimus eſt eorum cõſilijs). i. qui omnia nouit eorum conſilia, uel qui conſiliorum Pãphili, & Glycerij eſt auctor, adiutor, dux, moderator, & miniſter, uel qui eſt ex intimis eo℞. Intimum aũt ſi ſimpliciter dicas, idẽ ſignificat, quod omni tum officiorum, tum conſuetudinis, tum familiaritatis genere alicui coniunctus. Cic. Nemo eſt in ludo gladiatorio paulo ad facinus audacior, qui ſe non intimum Catilinæ fateatur. Ab intimo ducuntur duæ perpulchræ locutiones. ſ. eſſe in intimis, uel ex intimis. Cic. Fam. iij. M. Aemilius unus eſt ex meis familiariſſimis, atque intimis. Idem ad At. iiij. itaq; in intimis eſt meis, cum antea notus non eſſet. [Nuptias quantum queam ut maturem) Maturare eſt maturitatem afferre, uel maturum facere. Id, quod proprie de fructibus dr̃. Cic. de Sen. Vua primo eſt peracerba guſtatu : deinde maturata dulceſcit. Idem de Nat. Deor. 1 Omnia, quæ terra gignat, maturata pubeſcunt. Tranſlate poſitum elegans eſt pro approperare, uel accelerare. Et tunc uel abſolute ponitur, uel cum accuſatiuo, uel cum infinitiuo alius uerbi. Cic. Fam. ij. Succeſſor tuus non poteſt ita maturare ullo modo, ut tu me in Aſia poſſis conuenire. Idẽ ad Brut. Quod vt faceres, idq́. maturares, magnopere deſiderabat Reſp. Idem ad Att. iiij. Te expecto, & oro, ut matures uenire. Idem pro Cluent. Huic mortem maturabat inimicus.

GLAR. QVatuor primi uerſus ſunt Iambici Terr. Acat. ſed in tertio uel Meam monoſyllabon erit, & Tuo diſſyllabon, uel contra, Meam diſſyllabum, & Tuo monoſyllabon, aut quod malim, uel primo loco, uel tertio bacchius eſt. In quarto uel in Paucis s, eliditur uel d, in Quid, quod malim, quanquã Donatus pro paucis etiam pauca legi aſſeuerat. Quod ſi eſt, carmen abſq; eliſione d, conſtabit, poteſt & creticus eſſe loco quinto, ſine eliſione uel s, uel d. Quintus uerſus eſt Iambicus Dimeter, inquit Doct. Reliqui deinde huius ſcenæ oẽs trimetri pręter ſex ultimos Iambicos Terr. Cat. Porrò hic in primo, Per te ego Deos oro, legendum ut legit Doct. re ante ego & Deos monoſyllabon eſt. Item in quarto dein Cuius monoſyllabon. Poteſt tñ etiam legi, Per ego te Deos oro, ut creticus ſit loco primo & quarto. [Amantiũ iræ amoris reintegratio eſt) Facile hic Riuio aſſentior, quod ueteres hñc codices. Integratio legi debere, non redintegratio. Nam meus uetuſtus quidem ille codex ita habet. In tertio deinde uerſu Eius monoſyllabum eſt, In quarto prius, monoſyllabũ eſt, aut Bacchius loco primo. In decimo I, eliditur in Illum, ait Doctor. ego malim Bacchium loco primo. At in 13. idem ait s, elidi in iſtuc. Vbi ego malim aut s, in Feceris, qđ in præcedente eſt carmine, elidere, & at in priore conſtituere verſu, atque ita habet Ald. libet, aut loco primo bacchium ponere. In 19. proceleuſmaticus eſt initio Tibi gene. In ſex vltimis qͥ ſunt ſcazontes Tetrametri, vt vocat Doct. aut Tetr. Iamb. Cat. vt alij appellant, nihil eſt notatu dignum, niſi vltimum verſum perfici initio ſcenæ ſeq. In 2. autem, Eorum verbũ diſſyllabum eſſe, niſi, quod malim, bacchius eſt loco quinto, cum Eos in pcedente etiam ſit diſſyllabõ. Item in vltimo pro Sed, legi in Alijs, Atque.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARB.

Dauus ſeni inſultans, hortatur eum ad faciendas nuptias, non enim putabat fore vt ſic ageretur. Cum igitur videt herum ſerio de tradenda filia colloqui cum Chremete, anxius & exanimatus redditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti Scena Dauus ſeni inſultans vt nuptias acceleret hortatur, cui facile acquieſcit. Simo Dauo conſilium ſuum prodit, conaturq; ex fictis veras efficere nuptias, qua res Dauum anxium exanimatum reddit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac Scena Simo errorem nuptiarum explicat. Hic interim videmus callidiſſima quaque conſilia ferè peſſime cadere. nam quid Daui conſilio callidius, at quid ille Pamphilo perniciosius excogitare potuiſſet.

Octonarij Acatalectici, & Dimeter vnus.

DAVVS. SIMO. CHREMES.

AD tę ibam. s. quidnam eſt?
Cur vxor non accerſitur? iam aduesperaſcit.
s. Audin' tu illum?
Ego dudum non nil veritus ſum Daue abs te, ne faceres idem,
Quod volgus ſeruorum ſolet, dolis vt me deluderes?
Propterea quòd amat filius. o. egon' iſtuc facerem? s. credidi:
Idq́. adeo metuens vos celaui, qđ nũc dicã. d. qd? s. ſcies.
Nam propemodum habeo iam tibi fidem. d. tandem agnoſti, qui ſiem.
s. Non fuerant nuptiæ futuræ. o. quid? non? s. ſed ea gratia
Simulaui, vos vt pertentarem. d. quid ais? s. ſic eſt res. o. vide.
Nunquam quiui ego iſtuc intelligere. vah conſilium callidum.
s. Hoc audi. vt hinc te iuſſi introire, opportune hic fit mihi obuiam.
d. Hem, numnam perijmu'? s. narro, * quæ tu dudum narraſti mihi. *
o. Quidnam * audio. s. gnatam vt det, oro; vixq́. id exoro. d. occidi. *
s. Hem, quid dixti? o. optume inquam factum. s. nunc per hunc nulla eſt mora.
c. Domum modo ibo : vt apparentur, dicam : atque huc renuncio.
s. Nunc te oro Daue, qm̃ ſolus mihi effeciſti has nuptias.
d. Ego vero ſolus. s. corrigere mihi gnatũ porrò enitere.
d. Faciam hercle ſedulo. s. potes nunc, dum animus irritatus eſt.

Quieſcat

D. Quieſcas. S. age igitur: vbi nunc eſt ipſis? D. mirum, ni domi eſt.
S. Ibo ad eum, atque eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi. D. nullu' ſum.
Quid cauſſę eſt, quin hinc in piſtrinũ recta proficiſcar via?
Nihil eſt preci loci relictum. iam perturbaui omnia:
Herum feſelli: in nuptias conieci herilem filium;
Feci hodie, vt fierẽt, inſperãte hoc, atque inuito Pãphilo.
Hem aſtutias. quòd ſi quieſſem, nihil eueniſſet mali.
Sed eccum ipſum video: occidi:
Vtinã mihi eſſet aliquid hic, quo nũc me ꝑcipitem darẽ.

DON. AD te ibam.) Dauus vt recte ſcribatur, Dauos ſcribendum eſt, quia nulla litera vocalis geminata, vnam facit ſyllabam. ſed quia ambiguitas vitanda eſt nominatiui ſingularis, & accuſatiui pluralis, neceſſario pro hac regula, digamma vtimur, DaFus, ſerFus vulgus, corFus. (Ad te ibam.) Locus eſt, in quo iam ad diſcrimen mali producta comœdia, in meliorem partem iam incipit inclinare. (Ego dudum) Semper grauis inceptio orationis quæ exordium ſumit à pronomine ego: vt, Ego te quæ plurima fando. &, Ego poſtquam te emi à paruulo. (Ego dudum) Aduerbia temporis, aut certa ſunt, vt hodie cras: aut incerta, vt dudum, nuper. Itaque incertis certum additur tempus: vt iam dudum, nunc nuper. (Nonnihil veritus Dane abs te,) Breuiter, pro, veritus ne quid abs te fieret. ſicut ſupra, Hei metui à Chryſide. Et Cic. Quod precatus ſum à dijs immortalibus. pro eo, quod eſt, quæ à dijs petij, precatus eos. (Quod volgus ſeruorum ſolet,) Totum cum extenuatione protulit, tãquam qui ſatisfactũ voluerit Dauo ob cõprobatam fidem eius. (Nam propemodum habeo) Ridicula dilatio eius rei quæ iam dudum nota eſt auditori. (Nam propemodum habeo iam) Hoc eſt propemodum, cuius accuſatiuus eſt à modus. (Sed ea gratia.) Gratia, pro cauſa poſuit, noue. (Sic eſt res.) Quod Græci dicunt, αὕτως ἔχει. (Num nam) Nam παρέλκεται, vt in quiſnam. (Quid nam audio?) Legitur & audiam. Menander. n. ſic ait, τί λέγεις; ἀκούω. (Occidi. optume) Bene vſus eſt παρομοίῳ, occidi & optume, vt ſimilitudine falleret audientem. (Per hunc) Chremetem .ſ. (Ibo, atque huc renuncio) Varie, ibo & renuncio. (Nunc te oro Daue) Te .i. per quem ſtat ſumma negocij. Et modo magis vere rogat, quàm tunc cum ait, Dehinc poſtulo, ſiue æquum eſt, te oro Daue. ibi enim iracundia latet, cum dicit, ſiue æquum eſt. (Effeciſti has) Non feciſti. eſt enim efficere, perficere faciendo. Et bene Has, quarum cauſa laboro. (Ego vero ſolus) Et hoc ad increpationem dicit, non ad confirmationem. (Solus) .i. cui nun aſſentiebat Pamphilus. (Porrò) In futurum, deinceps. Futuri temporis aduerbium. vel adhortantis: vt, Porrò q q quæ. (Enitere.) Labora, quaſi difficile ſit, & conatu ſit opus. (Hercle ſedulo.) Productiones ſunt Comici ſtili ad fucum orationis poſitæ. (Potes nunc,) A poſſibili argumentum. (Dum animus irritatus) Quia dixerat, Iræ ſunt inter Glycerium & gnatũ. Irritatus eſt, cõmotus, ira prouocatus. vt in Phorm. Ducitur autem verbum à canibus, qui reſtrictis dentibus hanc literam r, imitantur. (Quieſcas) .i. conquieſce, imperatiui modi, ne iniurioſum videretur. (Age igitur) Age, dic: vt eſt, Egi, atque oraui tecum, aut aduerbium eſt hortandi. (Quieſcas) Pro quieſce, aut deeſt volo, aut facito. (Mirum, ni domi eſt.) Exiſtimationem intulit, incertum fugiens, & eſt compoſitum quaſi miror. (Mirum, ni domi eſt.) Compoſitum eſt, quaſi hoc eſt mirum, ni domi eſt. Caute ſeruus callidam interrogationem ſenis paratus excepit. Memor ſimulatæ diſcordiæ cum amica, fingit non ſe alibi eum eſſe ſuſpicari, quàm domi. (Dicam eadem illi) In alijs itidem ſcriptum eſt. quod ſi eſt, pro item accipiamus. An ego idem, pro item? (Nullus ſum,) Plus eſt nullum eſſe, quàm perijſſe. nam qui perit, vel corpus habet reliquum: qui vero nullus eſt, ita non eſt, ac ſi natus non ſit. (Recta proficiſcar via?) Bene recta & corporis impulſionem lucrifaciam, aut recta, vt non eam ad precatorem, aut ad Pamphilum. Et bene proficiſcar. proficiſci enim in rem ægram ac difficilem dicimus. Et recta via, plana dicit, nõ tantum recta. (Hinc) .i. ex hoc loco. (Nihil eſt preci loci relictum.) Subiungit ergo cauſas cur proficiſcatur in piſtrinum. (Nihil eſt preci) Quod prædixit ſenex. (Iam perturbaui omnia) Allocutio in qua quid metuat, quid velit, manifeſtum eſt. (Herum feſelli) Hæc enumeratio cauſarum eſt, qua magnifice exaggerauit errores ſuos. (Conieci) Nec immiſi, ſed conieci: quod imperium & iniuriam ſignificat. (Herilem filium) τὸν τρόφιμον. (Feci hodie) Nec ſolum feci, verum etiam addidit tempus, Hodie, vt ne diecula quidem eius ſit. quod fecerat, mali. (Inſperante hoc. atque inuito) Inſperante & inuito, duplex offenſio. (Hem aſtutias?) Bona εἰρωνεία. Pluraliter dixit aſtutias, quaſi is qui abundet aſtutijs, vt ei vna non ſufficeret. (Vtinam mihi eſſet aliquid) Non dixit gladium, aut laqueum, ne eſſet tragicum. Ergo expreſſit bene, dicens, Quo me nunc præcipitem darem.

GVID. AD te ibam. &c.) Hic locus eſt in quo iam ad diſcrimen mali producta comœdia in meliorem partem iam incipit inclinare. D. Ibam ego Dauus ad te Simonem. S. quidnam eſt? D. Cur vxor non accerſitur? i. aduocatur, vel adduci curatur. iam aduesperaſcit. i. ad veſperum inclinatur dies. S. Audin'. i. audis ne tu illum? Ego ſemper grauis eſt inceptio orationis quæ exordium ſumit à pronomine ego. dudum. i. paulo ante. Aduerbia temporis, aut certa ſunt hodie cras, aut incerta vt dudum nuper. Itaque incertis certum additur tempus, vt iam dudum iam nuper. ò Daue veritus ſum non nil .i. aliquid timui ne quid à te fieret, ſed breuitati ſtuduit poëta, vt alibi, metui à Chryſide, ne .i. quòd, faceres idem, Quòd vulgus .i. maior pars ſeruorum ſolet .ſ. vt .i. quòd, deluderes? i. ludibrio oſtenderes me ſenem dolis .i. aſtutijs malis. Propterea quòd filius amat .i. amore captus eſt. D. egon'. i. ego ne, facerem? i. facere vellem, iſtuc, videlicet te deludere dolis. S. credidi: que .i. &, ego adeo, valde metuens. Id ne .ſ. deciperer, celaui vos ſeruos id, ſup. quòd dicam nunc. D. quid? S. Nam propemodum .i. vel admodum, vt vult Donatus, vel fermè propè, habeo iam tibi fidem .i. credo tibi. D. tandem cognoſti, id eſt nouiſti, qui ſiem, hoc eſt ſim. S. Non fuerant nuptiæ futuræ .i. faciendæ. D. quid? id eſt cur, non fuerantq́ futuræ? S. ſed ſimulaui nuptias futuras, ea gratia, id eſt cauſa, vt pertentarem vos, id eſt perfecte de vobis periculum facerem. D. quid ais? S. ſic eſt res. D. vide. Nunquam quiui ego iſtuc intelligere. vah, interiectio indignantis, vel increpantis ac deridentis, conſilium, id eſt propoſitum commentum, callidum, id eſt aſtutia & calliditate plenum, hoc autem dictum exclamatione tollendum eſt. q. d. conſilium illud eſt multum callidum & irridet Daue eo pacto Simonem. eum .n. non latebat eiuſmodi conſilium. S. Hoc audi. vt .i. poſtquam iuſſi te Dauum introire, huc .i. in domum parandorum obſoniorum gratia, hic ſit obuiam .i. occurrit præſtò eſt mihi opportune .i. tempeſtiue. D. Hem, dolentis interiectio, num nam. i. nunquid, perijmu'? i. perditi ſumus, & nam adiectio eſt ſyllabica vt quiſnam. S. narro huic Chrem. quæ tu dudum .i. paullo ante narraſti mihi. D. Quidnam audio. alij, audiam. S. oro, vt ipſe Chremes det gnatam; visq́. exoro .i. obtineo id. D. occidi. i. perij, perditus ſum. S. Hem, indignantis interiectio, hic eſt, quid dixti? D. inquam .i. dico vel dixi, optume factum. S. nunc per hunc nulla eſt mora .i. non ſtat per Chremetem quo minus nuptiæ fiant. C. Nunc ibo domum dicam: vt apparentur obſonia .ſ. atque renuncio .i. ſignifico huic filiæ meæ. S. Nunc te oro Daue, quoniam ſolus mihi effeciſti .i. faciendo perfeciſti has nuptias. Dauus interrumpens ſermonem dicit. D. Ego vero ſolus effeci nuptias, hoc autem dicit non ad confirmationem, ſed ad increpationem. S. ſubdit Simo quod fuerat Dauum rogaturus, porrò .i. deinceps in futurũ, vel hortandi eſt aduerbium, enitere .i. labora quaſi difficile ſit, & conatu opus corrigere .i. ad viam rectam redigere mihi gnatum .ſ. Pamphilum. D. Hercle .i. per herculem, faciam ſedulo .i. inſtanter quaſi ſine dolo. S. potes corrigere nunc, dum animus eius irritatus eſt .i. commotus ira, ſiue concitus & prouocatus. D. Quieſcas .i. conquieſce neque de hac re labores. S. age igitur: vel dic. & loquere vel eſt aduerbium hortantis, quo hortetur, eum vt faciat quod pollicetur, vbi nunc eſt ipſis? D. mirum eſt, id eſt miror, ni, id eſt ſi non eſt, domi eum ſiot inimicitiæ illi cum amaſia. S. Ibo ad eum filium, atque dicam itidem, id eſt ſimiliter illi hæc eadem, quæ dixi tibi. D. nullu'. i. non, ſum, plus eſt enim nullum eſſe, quam perijſſe. Nam qui perit corpus habet reliquum, qui vero nullus eſt ita non eſt ac ſi natus non ſit. Quid cauſſæ, id eſt quæ cauſſa: eſt, quin, id eſt cur non proficiſcar tanquam res ægra & difficilis recta via? id eſt plana, hinc, id eſt ex hoc loco. piſtrinum, id eſt in ergaſtulum piſtrinum ad circumagendas truſatiles molas. Nihil loci, id eſt nullus locus, hoc eſt nulla opportunitas relictum eſt preci. quaſi nunc preces apud Pamphilum non ſint valituræ. iam perturbaui omnia conieci, id eſt impetu & iniuria immiſi, filium herilem. i. Pamph. filium heri mei Si. in nuptias, feci vt nuptiæ fierẽt

hodie

hodie hoc Pamph. inſpirante atque inuito .i. nolente. Hem iraſcentis ſibi interiectio eſt aſtutias omiſit, vt hominem nequam, pro ò hominem nequam bona ironia, pluraliter dixit aſtutias, quaſi ei qui abundat aſtutijs vna non ſufficiat ac ſuperat, quod .i. ſed ſi quieſcem .i. in ea re non laboraſſem nihil mali eueniſſet. Sed eccum .i. ecce hic ante oculos video ipſum Pamphilum occidi .i. perditus ſum, vtinam aliquid eſſet mihi hic, quo .i. vt velle quo darem me præcipitem, nunc .i. præcipitarem me mihi ipſi mortem conſciturus.

LATO. ARgm.) Quid actum ſit, cogooſcit Dauus, & conſilium ſuum deteſtatur. [Ego dudum) Principium à beneuolentia per antidieſin. [Ego illhuc) Cum auerſatiooe pronunciandum. [Non fuerant) Narratio. [Quid ais.) Admirantis. [Nunquam quiui) Faceta aſſentatio. [Hem, num nam) Metuentis. [Optume inquam) Callida iteratio ad fallendum ex vocum ſimilitudine. [Ego vero) Repetitio tacite ſtomachantis. [Nullus ſum) Perturbatio Daui & conſilij ſui deteſtatio. [Nihil eſt preci) Preci datiuus à prex, quod non eſt in vſu.

PETRVS MARS. AD te ibam &c.) Homines non vndique circunſpectos, nec planè prudentes, quibus abundat vita communis, aſſentationibus capi docet hæc ſcena. Icirco Tull. lib. j. Off. monet, ne aſſentationibus patefaciamus aures, & ne adulari nos ſinamus, in quo falli facile eſt. Vnde Solon, auctore Laërtio, dicere ſolebat: Caute ſingulos obſerua, ne forte odium in corde tegant, dum blanda & arridenti facie te allocutus duplaque illis lingua atra ex mente ſonet. Hominem inſuper malitia quæ vitio iungitur, graſſantem, confundi aliquando, ac in proprios incidere docet laqueos. Impoſſibile, quippe eſt, vt id habeat ſucceſſum, cum principium malum eſt. Seneca ſcribens de ira ad Nouatum, ſic ait: Nulli fortuna tã dedita eſt, vt multa tentanti vbique reſpondeat. Cic. in Orat. pro Cluent. ſic ait: Minus ſtultus eſt, cui nihil in mentem venit, quam ille qui quod ſtulte ſibi venit in mentem, comprobat. [Sed ea gratia &c.) Ariſt. interrogatus, auctore Laërtio, quidnam mendaces lucrarentur, reſpondit: Vt cum vera dixerint, illis non credatur. Socrates apud Plat. in 2. de Rep. ſic ait: An neſcis, quod ipſum mendacium omnes homines dijque oderunt?

RIVII poſterio. annotationes. HÆc ſcena, non ſemper conſilijs reſpondere euentus, multa ſecus, ac nos putaueramus, euenire, & inſtitutos interdum dolos parum feliciter ſuccedere, docet. [Idque adeo metuens vos celaui, quod nunc dicam.) Non eſt ei ſtatim aperiundum conſilium noſtrum, cuius ſuſpectam habemus fidẽ, & quem ſuſpicamur dolis nos deluſurum, idque cauere prudentiæ eſt non vulgaris. [Potes nunc, dum animus irritatus eſt.) Docet omnibus in rebus arripiendam eſſe occaſionem, & rei bene gerendæ commoditatem, in qua haud parum momenti ſitum eſt, minime negligendam. Siquidem, vt ille canit, Fronte capillata eſt, poſthæc occaſio calua. Occaſionis ſimulacrum ad hunc modum fingebat antiquitas, vt in Chiliad. volubili rotæ pennatis inſiſtens pedibus, vertigine quàm citatiſſima ſemet in orbem circumagit, priore capitis parte capillis hirſuta, poſteriore glabra vt illa facile prehendi queat, hac nequaquam: inde dictum eſt, Occaſionem arripere. Hęc Doctor. Auſonius ſic de Occaſione.

Cuius opus? Phydiæ, qui ſignum Pallados, eius
Quiq; Iouem fecit, tertia palma ego ſum.
Sum Dea, quæ rara & paucis Occaſio nota.
Quid rotulæ inſiſtis? ſtare loco nequeo.
Quid talaria habes? volucris ſum: Mercurius quæ
Fortunare ſolet, trado ego, cum volui.
Crine tegis faciem? cognoſci nolo. ſed heus tu,
Occipiti caluo es? ne tenear fugiens.
Quæ tibi iuncta comes? dicat tibi. dic rogo, quæ ſis?
Sum Dea, cui nomen nec Cicero ipſe dedit.
Sum Dea, quæ facti, non factiq; exigo pœnas,
Nempe vt pœniteat, ſic Metanœa vocor.
Tu modo dic, quid agat tecum? ſi quando volaui,
Hæc manet: hanc retinent, quos ego præterij.
Tu quoque dum rogitas, dum percontando moraris,
Elapſam dices me tibi de manibus.

[Quid cauſſæ eſt, quin hinc in piſtrinum recta proficiſcar via?) Ouidius.

Conſcia mens vt cuique ſua eſt, ita concipit intra
Pectora pro facto, ſpemq;, metumq; ſuo.

DOLE. obſeruationes. DOlis vt me deluderes) Deludere eſt deridere, vel decipere. Sic contra Rull. Contemni maieſtatem populi R. deludi voſmetipſos diutius ab iſto patiemini? Terent. in Adel. Vbiuis facilius paſſus ſim, quàm in hac re me deludier. [Idq. adeo metuens vos celaui.) Dicimus celo hanc rem. celo te hanc rẽ, celo tibi hanc rem, celo te de hac re. De quibus exempla videto in j. Tomo noſtr. Comment. Eſt autem elegans hoc verbum, cum paſſiuum vſurpatur. Cic. Fam. v. De quo ad te, non ꝙ celandus eſſes, nihil ſcripſi antea. Idem: Debes exiſtimare te maximis de rebus à fratre eſſe celatum. Idem ad Q. F. Indicabo tibi, quod à me in primis te celatum volebam. Idem pro Cl. Non eſt profectò de illo veneno celata mater. [Propemodum habeo iam tibi fidem) Fidem habere & actiue, & paſſiue ponitur. Paſſiue ſic. Cic. Fam. vj. Quare quando, vt augures, & aſtrologi ſolẽt, ego quoque augur publicus ex meis ſuperioribus prædictis conſtitui apud te auctoritatem augurij, & diuinationis meæ debet habere fidem noſtra prædictio .i. digna eſt, cui fides habeatur. Actiue vero ſignificationis plura ſunt exempla, quorum partem proferimus. Cic. Fam. v. Si honos is fuit, maiorem tibi habere non potui: ſi fides, maiorem tibi habui, quam penè ipſi mihi. Idẽ Fam. vij. Tu me velim de ratione Gallici belli certiorem facias. ego .n. ignauiſſimo cuique maximam fidem habeo. Cæſ. de bel. Gall. j. Cui ſummam rerum omnium fidem habebat. [Ea gratia ſimulaui) Gratia apud Antiquos pro cauſa ponebatur, vnde fluxerunt ex locutiones, animi gratia, ludi gratia, mea gratia, tua gratia: pro mea, vel tua cauſa: vel animi recreandi gratia. Cum enim dicimus animi gratia, ſubijcetur reficiendi, vel recreandi: duplicemque habet ſignificationem. Aliquando .n. ſic loquimur. Ruri totum hunc menſem animi gratia traducam .i. animi relaxandi nomine, & cauſa. Aliquando etiam ſic: Animi gratia dicebam, quæ longe ſecus, atque ſperabam, accepit .i. iocoſe dicebam, quæ illi ſtomachum, contra ꝙ putabam, fecerunt. Cic. pro Cæl. Vt ad ea, quę accuſatores deformandi huius cauſa, detrahendæ, ſpoliandæque dignitatis gratia dixerunt, primum reſpondeã. Terent. ſupra: Hic nunc me credit aliquam ſibi fallaciam portare, & ea me hic reſtitiſſe gratia. [Opportune hic fit mihi obuiam) Multi, & elegantes loquendi modi ex hac voce, obuia, ducuntur: vt obuiam mittere, obuiam proficiſci, obuiam properare, obuiam ire (quod & in bonam, & in malam partẽ capi poteſt .ſ. cum eſt reſiſtentis) obuiam prodire, obuiam procedere, obuiam venire, obuiam ſe ferre, vel offerre, obuiam fieri. De quibus omnibus prioribus locutionibus vide exempla in j. Tomo noſtr. Comm. Hic tantum de poſtrema dabimus, quoniam id ad rem noſtram facit. Cic. ad Att. Obuiam mihi fit tabellarius. Idẽ pro Mil. Obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis. [Gnatam vt det, oro: vixque id exoro.) Orandi ſignificatio nota eſt: eſt .n. idem, quod petere, vel poſtulare. Exorare vero eſt, quod oramus, & poſtulamus, impetrare. Cic. Fam. xvj. Exoro, vt mecum quamſæpiſſime cœnet. Idem pro Roſ. Com. Vt peieret facile exorare potero. Idem in Verr. Negat illa, poſſe hominem exorari. Idem pro Mur. Viri non eſſe nec exorari, neque placari putat. Idem de Orat. Nunc te iam exoremus neceſſe eſt, vt nobis explices &c. Ibidem: Me frater exorauit, vt huc ſecum venirem. [Nullus ſum) Nullus ſum, pro perij, locutio eſt crebra apud Comicos. Atque ex quorundam ſententia plus eſt nullum eſſe, quàm perijſſe. Nam qui perit, vel corpus habet reliquum, qui vero nullus eſt, ita nõ eſt, ac ſi natus non ſit. T. Liu. ab Vrbe Cond. vj. Ipſe vindex veſter. vbi inimicis viſum eſt, nullus repente fui. Terent. in Hec. Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire: nulla ſum. Ponunt etiam eleganter Latini nullum pro irrito, inani, & nullius vir. Cicero in Prætura Vrbana: Minutius quidam mortuus eſt, eius teſtamentum erat nullum: lege hereditas ad gentem Minutiam veniebat. [Vtinam mihi eſſet aliquid hic, quo nunc me præcipitem darẽ.) Præcipitem ſe dare, elegans eſt, pro ſe ex edito loco in imũ deijcere, vel ſe præcipitare. Vt autem de præcipite ſcribamus: præceps interdum ad locum pertinet: & dicitur præceps locus vnde quis ſe præcipitem dare facile poſſit, vel via præceps eſt, in qua vix licet, ſiue aliqua prolapſione conſiſtere. Ad alia etiam quadrat: dicitur enim homo præceps, qui nullo capto conſilio ad omnia proiectus eſt, vel omnia inconſulte, & temere aggreditur nulla vtens prudentia, nulla deliberatione. Ponitur vero interdum pro vehementer celeri, & ſubito: id quod tam ad res, quàm ad perſonas refertur. Etenim appellamus præcipitem profectionem, præcipitem diſceſſum, præcipitem reditum, & ſimilia. Quorum ſuſceptio plena temeritatis, & inconſulti animi eſt. Atqui præter priorem locutionem (ſcilicet præcipitem ſe dare) duæ ſunt aliæ locutiones ex hoc nomine, non obſeruatione indignæ eæ quidem. Sunt autem iſtiuſmodi: præcipitem agere, & præcipitem ferri. [Præcipitem agere) Præcipitem

agere

agere eſt exturbare : ſed certo quodam loquendi modo dicunt Latini aliquem à furore, vel furijs, vel amentia præcipitem agi, qui furoris, vel amentiæ plenus videatur, & quaſi per furorem, vel amentiam à mente, & ratione deiectus. Cic in Ver. Act.iij. Multa & in deos, & in homines impie, nefarieq́. cōmiſit : quod ſcelerum pœnis agitatur, & à mente, conſilioq́. deducitur. Agunt eum præcipitem pœnæ ciuium Romanorum, quos partim ſecuri percuſſit : partim in vinculis necauit, partim implorantes iura libertatis, & ciuitatis in crucem ſuſtulit. Idem pro Cec. Quid igitur ? ſi glebis, aut ſaxis, aut fuſtibus aliquem de fundo præcipitem egeris, iuſſusq́. ſis, quem hominibus armatis deieceris, reſtituere, reſtituiſſe te dices ? [Præcipitem ferri) Præceps ferri dicitur, qui præceps agitur. Vnde præcipitem amentia ferri. Præcipites etiam ferri dicimur, cum nimia celeritate vtimur, & non ſatis conſiderate, aut conſulto quid agimus. Cic. in Verr. Act. vij. Præceps amentia ferebare, qui te exiſtimares auaritiæ vulnera crudelitatis remedijs poſſe ſanare. Idem pro Planc. Sed ego, Lateréſis, cæcum me, & præcipitem ferri confitear in cauſa, ſi te aut à Plancio, aut ab vllo dignitate potuiſſe ſuperari dixero. Idem de Amic. Moleſta ueritas eſt ſi quidem ex ea naſcitur odiū, quod eſt venenum amicitiæ. Sed obſequium multo moleſtius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum, ferri ſinit.

GLAR. PRimum carmen fragmentum eſt, vt diximus, vltimi carminis prioris ſcenæ. Deinde ſequitur adhuc vnus ſcazon, in quo Vxor abundat, vt recte annotauit Doctor. ſatis enim notum erat Simoni, atque adeo Chremeti, qua de loqueretur Dauus. Reliqui omnes ſunt tetrametri iambici acatalectici præter extremos duos. Quanquam decimumtertium ab initio huius ſcenæ verſum Doctor. trochaicum tetr. catal. iudicarit, qui corripuit ò in audio. Sed cum alij omnes ſint iambici, ego illum eiuſdem iudico generis, preſertim cum ò in audio longari commode poſſit. In ſeptimo ab initio ſcenæ, primo loco eſt dactylus, ſecundo proceleuſmaticus.

Nam propemodum habeo, iam tibi fidem.

In decimo aut eliditur u, in quiui, aut s, in Iſtuc ait Doctor. Ego malim creticum loco ſecundo. In vndecimo Introire triſyllabō eſt, ut ſuperius in Act. ij. Scen. ij. q̄q̄ ego loco quarto creticū mallim. In hoc verſu Mihi monoſyllabon totum eliditur, perinde atque non adeſſet. Hem aūt quod in ſequente ponitur verſo à ſuperiore eliditur, aut extra verſum eſt, vt ſæpe. In viceſimo s, eliditur in Nullus. Vtrunque annotauit Doct. Penultimus verſus eſt dimeter iambicus acatal. vltimus eſt trochaicus tetrameter catalecticus, qui τὸ mihi monoſyllabon totum eliſit. Quod ſi diſſyllabum fuerit, ſequente tantum eliſa ſyllaba, carmen erit iābicum quadratum acatalecticum, vt multa præcedentia.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Stomachatur Pamphilus quod doloſum Daui conſilium ſecutus, reſponderit patri ſe ducturum vxorem.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Quemadmodum hæc ſequens ſcena perturbationis plena eſſet futura, ſupra propoſuit Poeta, cum ad conſentiendum Daui conſilio tardum induceret Pamphilum. Hic nunc indignatur Pamphilus ſtomachaturq́; quod ſeruo futili auſcultauerit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Tragica indignatio eſt Pamphili: quod conſilio Daui adeo in pericula magna coniectus ſit. Deliberat etiam ſecum Pamphilus, quod inter ſacrum & ſaxum obſiſtens faciat. Grauiter quoque incandeſcit Pamphilus: nam acerbum eſt conſilia noſtra ſecus euenire, atque putamus.

Tetrametri, Iambici, admixtis Trochaicis quibuſdam.

PAMPHILVS. DAVVS.

VBI illic ſcelus eſt, qui me perdidit ? D. Perij. P. atque hoc confiteor,
Iure obtigiſſe : quandoquidem tam iners, tam nulli conſili
Sum. ſeruon' fortunas meas me commiſiſſe futili ?
Ergo pretium ob ſtultitiam fero: ſed inultum id nunquam à me auferet.
D. Poſthac incolumem ſat ſcio fore me, nunc ſi euito hoc malum.
P. Sed quid ego nunc dicam patri ? negabon' velle me, modo
Qui ſum pollicitus ducere ? qua fiducia id facere audeā ?
Nec, quid me nunc faciam, ſcio. D. nec de me equidem, atque id ago ſedulo.
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam producam moram. P. oh,
D. Viſus ſum. P. ehodum bone vir, quid ais ? viden' me conſilijs tuis
Miſerum impeditum eſſe ? D. at iam expediam. P. expedies ? D. certe Pamphile.
P. Nempe vt modo. D. immo melius ſpero. P. oh, tibi ego vt credam furcifer ?
Tu rem impeditam, & perditam reſtituas ? hem quo fretu' ſim,
Qui me hodie ex tranquilliſſima re conieciſti in nuptias.
An non dixi hoc eſſe futurum ? D. dixti. P. quid meritus es ? D. crucem.
Sed paullulum ſine ad me vt redeam : iam aliquid diſpiciam. P. hei mihi,
Cur non habeo ſpatium, vt de te ſumam ſupplicium, vti volo :
Nanque hocce tempus præcauere mihi me, haud te vlciſci, ſinit.

VBI illic ſcelus eſt) Hæc ſcena, cuius perturbationis eſſe debeat, etiam ſupra poëta præſtruxit cum ad conſentiendum Daui conſilio tardum Pamphilum faceret. [Vbi illic ſcelus eſt,) Accuſatio. [Vbi illic ſcelus) Nimium terribile eſt, ſæuſte antē q̄ videas eum contra quem iraſceris. [Vbi illic ſcelus eſt,) Ad intellectum, non ad verba redegit. & eſt figura ἐναλλαγὴ per genera. DOM. Virg. Pars in fruſta ſecant. Sed hic figura eſt per numeros. nam quia ſcelus, ſceleſtus intelligitur, modo qui ſubiunxit, nō quod. [Tam iners,) Sine arte. [Tam nulli conſili) Vna pars orationis eſt, nulli conſilij. nos, nullius & ſolius. recte autem veteres, nullo nulli, ſolo ſoli declinabant. [Me commiſiſſe) Non, commendaſſe : ſed, commiſiſſe. Committimus .n. quæ cum magno periculo volumus eſſe ſeruata. [Futili) Leui. nam à vaſe, quod futile dicitur, quod non deponunt miniſtri ſacrorum quod eſt acuto fundo, & patulo ore. eoque inſtabile eſt. Virg. Conſilijs habitus non futilis auctor. [Ergo pretium) Pretium pro ſtultitia, pœna eſt : pro virtute, præmium. Ergo pretium generaliter pro bene, aut male facto redditur. ſed diſcernitur ita. nam pretium p̄ ſtultitia, eſt pœna : precium pro virtute, honor eſt & lucrum. [Pretium ob ſtultitiam,) Sic Plaut. Iocotus eſt, Pretium ob aſinos. pro, aſinorum pretium. Virg. Rem magnam, pretiumq́ue moræ fore. Et alibi, Illum Titides alio pro talibus auſis Affecit pretio. & eſt figura ἐναλλαγὴ. vt apud Virg. Inuidiſſe deos patrijs vt redditus oris. [Poſthac incolumem ſat ſcio fore me,) Sic dicere ſolemus in magno pericolo poſiti ; nunquam nos periclitaturos, ſi illud periculum potuerimus euadere. [Poſthac) Audacter ſe incolumem in futurum promittit fore. cū vita hominis tam varijs multisque ſit periculis conſerta. ſed hoc dicit, Sic inquit, periclitor. ſi hoc euaſero, ſcio me non poſtea periclitaturum. Menander ſic & eſt ſenſus, Tam difficile eſt hinc euadere, vt qui hinc euaſerit, videatur immortalis futurus. [Dicam patri) Bene patri, non Simoni : vt de auctoritate huius nominis ſummus terror exurgat. [Modo pollicitus ſum) Modo : mire, etenim maiorem vim habent recentiora promiſſa. [Modo pollicitus ſum) Oratorie melius pollicitus ſum dixit, q̄ ſi promiſi, diceret. [Qua fiducia) Qua fiducia, ad perſonam ſuā retulit. & fiducia modo impudentiam ſignificat. [Nec quid me nunc faciam) Nos, quid faciam, veteres autem me addebant. Et nota faciam, cum ablatiuo caſu. Ablatiuus caſus me. [Atque id

ego) Id quæro, hoc eſt vt inueniam quid ſaciam. [Aliquam producam) Producẽtem legitur, & producam. Significat aũt differã, protendam, prolatem. [Ehodum bone vir,) Grauis interrogatio, & minantis cum iracundia. Et hoc ἠρωνεία proſequitur, cum omne genus contumeliæ leue in eum dicimus, tu quem ſecimur iracundia. [Viden' me) Hoc eſt nunquid negare potes? [Impeditum eſſe?) Impeditus eſt proprie, qui ita pedes habet illigatos, vt progredi non poſſit Sed hic ad negocium retulit. [At iam expediam.) Non ſe defendit, ſed emendaturum promittit. & bene ad impeditum, expediam retulit. duo promiſit ſimul: & tempus cum celeritate, & effectum. [Immo melius) Bene Melius comparatiuo eſt uſus, quaſi hoc bonum ſit, illud melius. [Furcifer?) Furciferi dicebantur, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm ſupplicij cauſa circa uicinos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus, & prædicare peccatum ſuum, ſimulq. monere ceteros nequid ſimile admittant. Itaque & Cicero de ſeruo, Quid inde furcifer? quo progreditur? [Impeditam, & perditam reſtituas?) Multum progreſſus eſt, impeditam dicere: modo perditam dicit. Senſus hic eſt, Integram perdidiſti, & perditam reſtituas? [Tu) Hoc eſt, qui integram expeditamque turbaſti. [Quo fretu' ſim,) Eſt memor ſe ante dixiſſe, Dauum video, cuius conſilio fretus ſum. [Hoc futurum?) Vt ab illa excludar, huc concludat. &, Vide quo me inducas. [Crucem.) Plena ſatisfactio eſt, confeſſio peccati ſine recuſatione pœnarum. nam mitiores eos reddimus quibus vultu operæpretium pro delictis noſtris offerimus. Virg. Equidem merui, nec deprecor, inquit. [Ad me vt redeam:) Redire ad ſe dicitur, qui animum recipit, & ſedem mentis. Virg. Victus redit ad ſe. & hic de corpore dixit. Ad ſe autem redit, qui amens eſſe deſiſtit. [Diſpiciam.) Diſpicere eſt diſquirere conſilium deſpicere, deorſum aſpicere [Cur non habeo ſpatium,) ἀπροσεξία. [Nanque hoc tempus præcauere) Sic Virg. Sed motos præſtat componere fluctus. & eſt αὔξησις, illud enim cogit, hoc finit.

GVID. VBI illic eſt ſcelus) Sylleptis eſt per genera. Relatiuum non ad nomen ſcelus, ſed ad rem refertur, & ſcelus pro ſcelerato poſuit. [Tam iners) Hebes ac recuſo ingenio. Rodol. Agric. lib. iij. dialecticæ, inquit, Et docere quidem rem facilem eſſe, & quam quiſque tam [illegible] incertiſſimæ mentis præſtare poſſit. [Tam nulli conſili) Priſc. inſtitutionum grammaticarum lib. ij. Tradit veteres octo illa nomina vnus, vllus, uter, nullus, totus, ſolus, alius, & alter, ſic inflectere conſueuiſſe, vt alia primi & ſecundi ordinis. citat & hunc Terentij locum inter exempla ex idoneis auctoribus. Trapezontio conſilium quandoque ſignificat vim, qua facile quiſque aliquid perficere poſſit. [Seruon' fortunas meas. Laur. Vall. ij. Comment. Me ne incepto deſiſtere victam, Nec poſſe Italia Teucrorum auertere regem? Hic placet, inquit, mihi vt ſubintelligas, vere ne ita eſt, me non poſſe Italia auertere regem Teucrorum? Plinius Iunior. Hominem ne Romanum tam græce loqui i. vere ne ita eſt, vel oportuit ne, ſiue oporter. Terent. in And. Seruon' fortunas meas commiſiſſe me futili? [Seruon' fortunas meas me commiſiſſe futili) Me ne fortunas commiſiſſe homini inimico eidemque adeo nocenti, ut ne ſi velit quidem poſſet ſibi temperare quin alium mactet infortunio. Damnat his verbis ſuam ſtultitiam Pamphilus, & recte addidit futili. Qui .n. ſalutem ſuam committit ei, cuius opera mox ſit periturus, perinde facit vt ij, qui vinum, quod ſeruatum fideliter velint futili infundunt vaſi, vnde continuo ſit effundendum. [Futili) .i. leui. Metaphora eſt a vaſe futili, & rimoſo. [Pretium ob ſtultitiam fero) Seruius in ix. Æneid. hunc locum citans dicit pretium pro pœna poſitum eſſe. [Id inultum nunquam à me auferet) Pro eo quod eſt, nunquam eo facto non punito abibit, ſic loquitur & in Adelph. Ni faciant, quæ illos æquum eſt, non ſic auferent. [Poſthac ſat ſcio incolumem fore me,) Ita dicere ſolemus in magno periculo poſiti nunquam periclitaturos, ſi periculum illud poſſimus euadere, ſatis audacter Dauus ſe incolumem poſthac fore promittit, cum dubia incertis verſetur vita periclis, cum vita hominis tam varijs multisque ſit obiecta caſibus. Locum hunc ſic intellige, tam difficile eſt euadere, vt qui hic euaſerit futurus videatur immortalis. [Modo qui ſum pollicitus) Modo maiorem vim habet ob recentiora promiſſa. [Producam moram) .i. vt huic pœnæ dilationem interponam. [Ehodum) Verbum eſt intentionem depoſcentis. [Miſerum impeditum eſſe,) Donatus dicit eum proprie impediri, qui ita pedes habet illigatos vt progredi nequeat, ſed hic ad negocium de nuptijs retulit Pamphilus, & Dauus non defendit, ſed emendaturum ſe promittit. [Vt credam furcifer?) Subauditur verbum via, ut ſit, vis ô furcifer vt credam tibi hoc? Donatus adnotauit furciferos olim dictos, qui ob leue aliquod delictum cogebantur à dominis ignominiæ magis quam ſupplicij cauſa circa vicinias ferre in collo furcam ligatis ad eam manibus, & palàm dicere peccatum ſuum ſimulq. admonere ceteros ne tale quid admitteret. [Quo fretu' ſim,) Meminit ante ſe dixiſſe, Dauum video, cuius cõſilio fretus ſum. [An non dixi hoc eſſe futurum) Dixit in Sce. iij. Act. ij. vt ab illa excludat, hac concludat. [Quid meritus es) Priſcianus participia pro verbis, ponunt, inquit Attici, faciunt idem & frequenter Latini. Terent. in Andr. Quid meritus es, pro, Quid meruiſti. Hoc Romani faciunt in omnium paſſiuorum & deponentium & communium præterita adiungentes verbum ſubſtantiuum. [Crucem.) Plena ſatisfactio eſt, inquit Donatus, cum peccatum confitentes, pœnam non recuſamus. Meretur veniam reus, cum ipſe ſibi pœnam eligit innocentiæ proximus eſt, qui culpam fatetur ſuam. [Crucem.) Bene hoc ſeruus. Nam ſeruorum, non ciuium crucis erat ſupplicium. Hinc & Cic. in Orat. pro Rege Deiot. Quæ crux huic fugitiuo poteſt ſatis ſupplicij afferre. [Haud te vlciſci ſinit) Quidam hunc locum ſic explicant. vlciſcor de te .i. contra te facio vindictam, vel accipio pœnam de te tu vindictam.

LATO. ARgm.) Querela & expoſtulatio Pamphili cum Dauo. [Vbi illic ſcelus) Scelus. pro ſcelerato per auxeſin, & eſt metonymia. [Sed multum) Comminatio. [Poſthac incolumem) Trepidatio Daui. [Sed quid ego) Inſtauratio querelæ per dubitationem. [Viſus ſum) Trepidantis. [At iam expediam) Promiſſio auxilij loco defenſionis. [Oh tibi ego) Refutatio à perſona & antefactis. [An non) Amplificatio a præmonitione antegceſſa.

PETRI MAAS. VBI illic ſcelus &c.) Illos ſtultitiæ ſuæ pœnas dare hæc ſcena docet, qui viliſſimæ perſonæ ſteti conſilio, ad id tandem, deueniunt, vt locum pœnitentiæ vbique relinquant, & merito ab omnibus qui recte ſapiunt, in rebus agendis derideantur. Quapropter Herod. lib. vij Bene, inquit, conſultare, maximum eſt lucrum, & rei conſilio geſtæ lætus plerunque eſt exitus. Cic. lib. j Off. ſic præcipit. Eſt igitur adoleſcentis, maiores natu vereri, ex hiſque eligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio & auctoritate nitatur. ineuntis .n. ætatis inſcitia ſenum conſtituenda & regenda prudẽtia eſt. Socrates apud Plat. in eo Dialogo, qui Theages de ſapientia inſcribitur, ſic ait, Conſilium res ſacra dicitur. Non eſt diuinius aliquid, de quo homo conſulere queat, quàm eruditione ſui ac ſuorum.

RIVII caſtigatio. SED inultum id nunquam auferet) Vetuſta quædam exẽplaria habent, à me auferet, ſed haud ſcio an mendoſe & perperam. Quare nihil temere mutare auſim. Neſcio an quemadmodum Plaut. dixit in Aul. Impetratum quidquid vis ab eo auferam. ſic dici poſſit, Inultum id nunquam à me auferet. Sed de hoc aliorum eſto iudicium, addendum ſit nec ne, nam nec temere reſpuo. & ab interprete adiectum videri poteſt. Manuſcriptum habet, Sed inultum id nunquam feret, Feret, inquam, nõ auferet, quo modo Ter. in Heaut. At ne illud haud inultum, ſi viuo, ferent. [Quid meritus es? o. crucem.) Priſc. legit, Quid meritus? omiſſo verbo ſubſtãtiuo, lib xviij. aitq. accipi, pro, quid meruiſti? Qui volet, ex illo cetera petat In Heaut. eodem modo, vellẽ hercle factum, ita meritus, inquit. Faciunt cum Priſc. vetuſta exemplaria, & inter hæc manuſcriptum, quod penes nos eſt, & item alterum ex bibliotheca Dominorum ab Haſſenſteĩn. Præterea editiones Donati fermè omnes Fuit, credo, qui non cenſuerit hĩc poëtam iambica miſcere cum trochaicis, vt & aliàs facit, ſicuti initio admonuimus. Igitur quo conſtaret iambici quadrati ratio, addidit hic verbum ſubſtantiuum. Et in proxime ſequenti verborum inuertit ordinem contra ueterum codicum fidem, vbi legitur: Sed ſine paululum ad me redeam &c [Hei mihi cur non habeo ſpatium) Bunanum exemplar habet: Hei mihi cum non habeo, & cetera. quo modo Plaut. in Menæch. Hei mihi Cum nihil eſt, qui illi homini diminuam caput. Nos tamen priorem lectionem reliquimus, ne aut temere quid aut omnia multa immutare videremur.

Eiuſdem annotationes. NOn cuiuſlibet ſequenda conſilia neque cuiuis fortunas noſtras cõmittere nos debere, hæc docet Scena, nam id qui temere nulloq. omnino cum delectu facit, ſæpe numero ſtultitiæ luit pœnas. [Seruon' fortunas meas me cõmiſiſſe futili) Nemo homini futili ſuas cõmittet fortunas, niſi cum Pamphilo Terentiano pretium ob ſtultitiam ferre uelit. [Quid meritus es? o. crucem.) Agnoſcendo culpam, & erratum, mitiorem reddimus, quem offendimus. Quare prudenter Dauus & erratum agnoſcit, & pro eo ſupplicium ſubire non recuſat. Recte hoc loco Don. Plena, inquit, ſatisfactio eſt confeſſio peccati ſine recuſatione

ſaiione pœnarum. [Nanque hocce tempus præcauere mihi me haud re vlciſri ſinit.) At reperiuntur tam ſtulti, qui malint ſtatim vlriſci, neque in idoneum tempus differre vindictam, q̃ ſibi præcauere: quod fieri non debere, docet, hoc loco Terent. Securitati enim ante, quàm vindictæ, conſulendum eſt ſempee. Hir pueri imbibant illam præclaram Solomonis, atque egregiam doctrinam, vindictam prohibentem: Ne dic, reddam malum, ſed expecta dominum, is ſaluabit te.

DOLE. obſeruationes.

VBI illic ſrelus eſt, qui me perdidit?) Perdere interdum eſt amittere, vel iacturam alicuius rei facere, Cic. Fam. 4. Summo ingenio, ſumma virtute filium perdidit. Ibidem Exiſtimabam omneis me & induſtriæ meæ fructus, & fortunæ perdidiſſe. Elegans verò eſt, pro affligere, vel euertere. Cir. Fam. 14. Per fortunas miſeras noſtras vide, ne puerum perditum perdamus. Ibidem: O me perditum, ò me afflictum. Idem ad At. xij. Nos non inimici, ſed inuidi perdiderunt. Idem pro Roſc. Amer. Quæ mors tantum potuit, vt oẽs ciues ſuos perdiderit. & afflixerit. [Quandoquidem tam iners, tam nulli conſili ſum.) Conſilium in genitiuo caſu nõnullas locutiones proferi parum ad præſentem accedentes. Eæ aũt ſunt huiuſmodi. Res magni conſilij ſ. in qua magno opus eſt conſilio. Cic. ad Att. 2. Eſt res ſanè magni conſilij. Idem: Nihil mibi adhur accidit, quod maiores conſilij eſſet. Eſt & alia locutio: nempe, Hæc ſunt conſilij. i. cõſiliũ de his iniri, & capi poteſt. Cic. fam. 9. Ergo hæc conſilij fuerunt: reliqua neceſſaria. Id eſt, in his conſilio vti potuimus, vel ad hæc conſilium adhibere liberum, & integrum fuit. Idem: Conſilij res eſt adhuc incerti. Præterea, ſic loquuntur Latini: Conſilij tui eſt, pro deliberare potes vel debes: aut conſiderare potes, vel debes. Cic. ſam. 3. Quid in eo genere efficere poſſit, conſilij tui eſt. Cælius Cic. Fam. 8. Tui conſilij eſt, ſi tempus, ſi Senatus coget, ſi honeſte à nobis recuſari non poterit, velis ne perſeuerare. Sed hæc nihil ad præſentem Terentij locutionem accedunt, hic enim nulli, pro nullius, conſilij eſſe, idem eſt, quod nullo conſilio præditum eſſe, vel omni conſilio eſſe deſtitutum. [Seruon' fortunas meas me cõmiſiſſe futili?) Futilis pro mani eleganter ponitur. Propriè verò futile vas erat, quod non deponebant miniſtri ſacrorum: quod erat acuto fundo, & patulo ore, eoque inſtabile erat. Vtebantur eo in ſacrificijs Deæ Veſtræ: quia aqua ad ſacra hauſta, in terra non ponebatur: quod ſi fiebat, piaculum erat. Vnde excogitatum vas fuit, quod ſtare non poſſet, ſed poſitum ſtatim effunderetur. Ea antiqua fuit futilis ſignificatio. Per tranſlationem interdũ id deſigna, quod prius diximus. Præterea interdum ad perſonas refertur, & dñr futiles, qui ſilere tacenda nequeunt, ſed ea effundunt. Cic. de Fin. Quis non odit ſordidos, vanos, futiles? Idem de Diui. Aruſpices vanos, futileſq. eſſe dicamus. [Inultum id nunquam auferet) Auferre ſemper ablationem habet, ſed id varie: quod vt cognoſcas, ſic huius verbi ſignificationes diſtinguemus. Ponitur primum aliqñ impetrare, ſiue id leniori impetrandi ſignificatione intelligatur, ſiue vehementiore extorquendi ſenſu. Cic. ad Att. 6. Illud quidem fatebitur Scaptius, me ius dicẽte ſibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi poteſtatem fuiſſe. Idem ad Attic. 16. Audiuimus Cæſarem, verba fecimus pro Buthrotijs: liberaliſſimum decretum abſtulimus. Idem pro Quint. Deſtitutione illa perculſus Quintius à Scapulis paucos dies aufert: in Galliam mitti. Id eſt paucorum dierum ſpatium impetrat. Ibidem: Vnde eo plus opis auferret, quo minus attuliſſet gratiæ. [Ponitur etiam aliqñ pro referre, vel ad ſe recipere, vel aſportare.) Cic. ad Att. 6. Quid potuit queri is, qui auferre pecuniam, cum potuit, noluit? Idem pro Mil. Cederet æquo animo legibus, ſecum auferret gloriam ſempiternam. Eodem ſignificato dicit Terent. aliquid auferre: vel auferre inultum. In Adelph. Ni faciunt, quæ illos æquom eſt, haud ſic auferent. [Interdum quoque ponitur pro extinguere, vel reprimere, aut tollere. Id quod non in furto, aut direptione poſitum eſt, ſed in debilitatione inferenda. Cic. in Verr. Act. 3. Vt alter dies amicis iſtius, & defenſoribus non modo ſpem victoriæ, ſed etiam voluntatem defenſionis auferret. Idem de Amic. Solitudo aufert fructum voluptatum. Idem de Senect. Senectus quamuis non ſic grauis, tñ aufert eam viriditatem, in qua etiam tunc erat Scipio. Non minus, q̃ ſuperiora omnia, elegans eſt, & venuſtum, quod dicit Cic. Famil. 2. Te, inquit, hortor, ut omnia gubernes, & moderere prudentia tua, ne te auferant aliorum cõſilia. i. ne alios potius audias, q̃ te ipſum. Sic uarie à Latinis uſurpatur hoc uerbum. Cum uerò ablationem haber, ferè extra perſonam eſt, & magis ad res refertur, poniturque pro abripere, detrahere, adimere. Verum tamen etiã ad perſonas quadrat. Cic. in Ver. Act. 7. Itaque erant exitus eiuſmodi, ut alius iret manus è conuiuio, tanquam è prœlio, auferretur. Alius tanquam occiſus relinqueretur. [De re.) Cic. pro Roſc. Amer. Multa palàm domum ſuam auferebat, plura clàm de medio remouebat. [Vt huic malo aliquam producam moram) Pro moram producere dicit Cic. moram quærere, acquirere, afferre, inferre, inijcere, interponere, adiungere, iniungere, facere. De quibus loquẽdi formis vide exempla in j. Tomo noſtr Cõment. [Vide' me tuis conſilijs miſerum impeditum eſſe?) Impeditus, vt tradunt Grammatici, eſt proprie, qui ita pedes habet illigatos, vt progredi nõ poſſit. Impedire tamen refertur ad multa, & maxime ad negocia. Generaliter pro eo eſt, quod quouis modo impedimentum infert, obſtat, interpellat, excludit. Atque maiorem habet in paſſiua ſignificatione, q̃ in actiua elegantiam. Cic. ſam. xiij. Impedior verecundia, ne te pluribus verbis rogem. Sic dicit idem Cic. impediri iureiurando, compromiſſo, officio, religione, mœrore, ma lenolentia, liuore, & ſimilibus. Huic contrarium eſt expedire. Vnde mox Dauus Pamphilo reſpondet. At iam expediam. Præterea ab impedire impedimentum dicitur. ſ. quidquid ad rei functionem obeſt: aut cauſa grauior, quæ moram afferat, obſterque rei agendæ, atque exequendæ, vt apud Cic. de Orat. j. Demoſthenes impedimenta naturæ, diligentia, induſtriaque ſuperauit. i. Naturæ vitia, & linguæ tarditatem, quæ rectam literarum appellationem, decoramque orationis pronunciationem impediebat. Alia eſt huius vocis ſignificatio, cum impedimenta pro ſarcinis ponuntur, idque tam in ſingulari, quàm in plurali numero, vt apud Cic. pro Mil. Cum vxore veheretur in rhede penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, & delicato ancillarum, puerorumque comitatu. Plura vero de hac ſignificatione vide in ij. Tomo noſtr. Comment. Hic vnum tantum loquẽdi genus ex hac voce eliciam. ſ. impedimento eſſe, & idem eſt, quod obſtare. Cic. Fam. x. Quis fuerit impedimento, arbitror ex Planci literis cognouiſſe. [Me conieciſti in nuptias) i. tuo conſilio factum eſt, vt ducere Philumenam vxorem cogar. Sic loquitur Dauus in Scena ſuperiore proxima. In nuptias, inquit, conieci herilem filium. [Sine paullulum, ad me vt redeam) Redire ad ſe locutio eſt ſignificati duplicis. Nimirum interdum eſt idem quod reſpirare, recreari, refici, leniri, mitigari, vt apud Teren. in Adelph. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi. Redire quoque ad ſe, ponit Cic. pro ad ingenium redire, lib. vij. ad Att. bis verbis. Id quod animum induxerat paulisper, non tenuit, ſed cito ad ſe redijt, meisque honorificentiſſimis erga ſe officijs victus, pluris ea duxit, quàm ſuam pecuniam. Pro redire ad ſe, Latinis etiam vſitatum eſt, colligere ſe. Id, quod item duplici modo ab illis ponitur. Interdum enim eſt diſſipatas animi partes, rurſum in ſuum locum cogere: diſſipatas, inquam, eas qualiber perturbatione, quæ in animũ cadere poſſit. vt eſt metus, pauor, dolor, ægritudo, ira, triſtitia, dubitatio, & ſimilia. Interdum vero eſt ſe reficere, & recreare poſt agitationem, uel laborem nimium, vel etiam damnum in cuiuſlibet factum. Prioris ſignificati exempla. In hoc genere nos colligere dicimur, cum vel metum abijcimus, vel dubitatione præciſa ſummam cogitationum, & conſiliorum noſtrorum facimus, vel cum nobis velut animum addimus, & ſpiritum tollimus, non nos mœrori, aut angori dedentes, aut animum ipſum deſpondentes, vel cum de pulſa mentis perturbatione quietiores reddimur, & ad ſanitatem nos recipimus. Cic. ſam. j. Collegi ipſe me, & cum ipſa quaſi Rep. collocutus ſum. Idem Fam. iij. Vt me collegi, cetera mihi facilima uidebantur. [Vt de te ſumam ſupplicium) Supplicium ſumere idem eſt quod punire. Cic. in Verr. Act. iiij. Intellectum eſt, id iſtum agere, vt, cum Sthenium ſine ullo argumento, ac ſine teſte damnaſſet, tum homo nefarius de homine nobili, atque id ætatis, ſuoq. hoſpite virgis ſupplicium crudeliſſime ſumeret. Idem, Videtisne, quos nobis poëtæ tradiderunt, patris vlciſcendi cauſa ſupplicium de matre ſumpſiſſe?

CLAR.

CArmina ſunt omnia Iambica Quadrata Acatalectica præter vltima quatuor Trochaica Quadrata Catalectica, quanquam Doct. refragantibus propè modum omnibus exemplaribus, ea iambica facit vt priora. In primo carmine cõfiteor triſyllabũ eſt. teor. n. vnam facit ſyllabam. In 5. carmine, ſrio fore, proceleuſmaticus eſt, & hoc, pronomẽ poſt debito verbum ponendum. In 6. à fine hem additur extra metrũ, inqt Doct. In 4. a fine Riuius tollit es, ut ſit Trochaicum Quadratum Cat. vt diximus. In ſequente legit, Sed ſine paullulum. & erit itidem trochaicum. In penultimo huius ſcenæ verſus ad vt alterum, vt addit Doct. quod non habent veteres codices. In vltimo hoc tẽpus legendum, non hocce. Erunt itaque quatuor hæc trochaica, vt recte indicauit Riuius.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hac ſcena potiſſimum continet iurgium Charini in Pamphilum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena elegans perturbatio eſt, in qua inter ſe Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Byrrhia, Chremes, omnes omnibus redduntur offenſi, ſed potiſſimum Charini in Pamphilum continetur iurgium.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Querela eſt Charini de Pamphili perfidia, eſt vero hic celebris locus communis.

Trochaicis Iambici permixti, partim quidam Senarij, partim vero Tetrametri.

CHARINVS. PAMPHILVS *adoleſcentes.* DAVVS *ſeruus.*

HOCCINE credibile eſt, aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquã vt ſiet,
Vt malis gaudeat alienis atque ex incommodis.
Alterius ſua vt cõparet cõmoda? ah
Id ne eſt verum? immo id genus eſt hominum peſſumum,
In denegando modo queis pudor eſt paullulum:
Poſt vbi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſario ſe aperiunt, & timent,
Et tamen res cogit eos denegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus ſum egomet mihi. attamen, vbi fides eſt,
Si roges, nihil pudet. hic, vbi opus eſt,
Non verentur: illic, vbi nihil opus eſt, ibi verentur.
Sed quid agam? adeam ne ad eum, & cum eo iniuriam hanc expoſtulem?
Mala ingerã multa. atque aliquis dicat, nihil ꝓmoueris.
Multum. moleſtus certe ei fuero, atque animo morem geſſero.
P. Charine, & me & te imprudens, niſi quid di reſpiciunt, perdidi.
C. Ita ne imprudẽs? tandẽ inuẽta eſt cauſſa: ſoluiſti fidẽ.
P. Quid tandem? C. etiam nunc me seducere iſtis dictis poſtulas.
P. Quid iſtuc eſt? C. poſtquam me amare dixi, complacita eſt tibi.
Heu me miſerum, qui tuum aïo ex animo ſpectaui meo.
P. Falſu' es. C. non tibi ſatis eſſe hoc viſum ſolidum eſt gaudium.
Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres?
Habeas. P. habeã? ah neſcis quãtis in malis verſer miſer,
Quantasque hic ſuis conſilijs mihi cõfecit ſolicitudines
Meus carnufex. C. quid iſtuc tam mirum eſt? de te exemplum capit.
P. Haud iſtuc dicas, ſi cognoris vel me, vel amorẽ meum.
C. Scio, cum patre altercaſti dudum, & is nunc ꝓpterea tibi
Succenſet, nec te quiuit hodie cogere, illam vt duceres.
P. Immo etiam, quo tu minus ſcis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam vxorẽm dare.
C. Scio: coactus tua voluntate es. P. mane,
Nondum ſcis. C. ſcio equidem illam ducturum eſſe te.
P. Cur me enicas? hoc audi. nunquam deſtitit
Inſtare, vt dicerem eſſe ducturum patri:
Suadere, orare, vſque adeo donec perpulit.
C. Quis homo iſtuc? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.
C. Quam ob rem? P. neſcio. niſi mihi deos ſatis
Scio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim.
C. Factum eſt hoc Daue? D. factum eſt. C. hem quid ais ſcelus?
At tibi dij dignum factis exitium duint.
Eho, dic mihi, ſi omnes hunc coniectum in nuptias
Inimici vellent, quod, niſi hoc conſilium, darent?
D. Deceptus ſum, at non defatigatus. C. ſcio.
D. Hac non ſucceſſit, alia aggrediemur via:
Niſi id putas, quia primo proceſſit parum,
Non poſſe iam ad ſalutem conuerti hoc malum.
P. Immo etiam: nam ſati' credo, ſi aduigilaueris,
Ex vnis geminas mihi conficies nuptias.
D. Ego Pamphile hoc tibi pro ſeruitio debeo,
Conari manibus, pedibus, noctesque, & dies
Capitis periculum adire, dum proſim tibi.
Tuum eſt, ſi quid præter ſpem euenit, mi ignoſcere.
Parum ſucceſſit quod ago, at facio ſedulo.
Vel melius tu aliud reperi, me miſſum face.
P. Cupio. reſtitue in quem me accepiſti, locum.
D. Faciam. P. at iam hoc opus eſt. D. hem, ſt, mane: crepuit à Glycerio oſtium.
P. Nil ad te. D. quæro. P. hem, nunccine demum? D. at iam hoc tibi inuentum dabo.

HOCCINE credibile eſt,) Elegans perturbatio, in qua inter ſe Simo, Pamphilus, Dauus, Charinus, Byrrhia, Chremes, omnes omnibus redduntur oſtenſi. [Hoccine credibile eſt,) Et incredibile eſt, inquit, & nefandum. econtrario .n. ab interrogatione quadam incipiunt, qui nimis iraſcuntur. & illud, Hoccine humanum factum. Et totum hoc in pronunciatione eſt. hoc enim genus interrogationis vim negandi exprimit. [Hoccine credibile eſt,) A generalitate incipit, vt Cic. Quam facile ſerpat iniuria & peccandi conſuetudo, quàm non facile reprimatur, videte iudices. [Cuiquam ſiet,) Singulari & plurali numero reſpõdet. [Vt malis gaudeat) Cum dixiſſet Cuiquam, intulit numerũ pluralem. vt alibi, Si quiſquam eſt qui placere ſe ſtudeat bonis Quamplurimis & minime multos lædere:· In his poëta hic nomen profitetur ſuum. [Vt malis gaudeant) Legitur & gaudeat. [Ex incommodis. Alterius) Et hic, gaudeant, ſubauditur. [Sua vt comparet) Hoc eſt acquirant, vel æſtiment. [Atque ex incõmodis. Alterius ſua comparent vt commoda?) Hoc eſt, non intelligunt commoda ſua, niſi ex alterius incõmodis ea æſtimauerint. [Id ne eſt verum? immo id genus) Alij ſic, Verum eſt hoc genus hominum • hominem ſe probauit eſſe, cum malus ſit, & ſic contra hoc, Immo non hominem, ſed peſſimum hominem ſe probauit. [Id ne eſt verum? immo id genus) Parum accuſauerat, dicens, Id ne eſt verum hominum genus? & ideo addidit, Immo id genus hominum eſt peſſimum, vt hoc facere, non hominis modo ſit, ſed peſſimi hominis. [In denegando modo) Modo, ꝓ tantummodo. [Queis pudor paullulum adeſt) Adeſt pudor, ne denegent, non adeſt, vt, & præſtent. [Poſt vbi iam tempus) Deeſt eſt, vt ſit, tps eſt. [Neceſſario ſe aperiunt,) Mire ait neceſſario, q̃a ſunt tales, neceſſitas autem in natura eſt conſtituta. [Aperiunt,) Mire, aperiunt, qm̃ tunc eum promittebant, mali erant, ſed latebat malitia intra pectoris altitudinem. [Et timent, Et tamen) Bis numero ſubauditur denegare. Et melius timent, q̃ ſi diceret, pudet eos. nam timor, eſt malorum, pudor tñ bonorum. [Res) Malitia,

Malitia.ſ.tanquam mali ſint ad rem quam præſtare non poſſunt. [Quis mihi es? quis tu es?) Quis tu es,ad dignitatem refertur. quis mihi es,ad neceſſitudinem.i.frater,aut cognatus.Et hęc verba,mollia ſunt dictu,ſed animo aſpera.[Cur meam tibi? ἔκλειψις [Heus,proximus ſum) Heus ſignatio eſt modo nominis ad intẽtionem conſiderationemq́ reuocandi.[Proximus ſum egomet mihi?).i.carior mihimet ipſi ſum quam quiſquam alienus. [Proximus)Carus,beneuolus.& hoc eſt quod ait ſupra,Quo ęquior ſum Pamphilo,ſi ſe illam in ſomnis,quam illũ amplecti maluit. Inde proximi & propinqui dicuntur, qui nobis cari eſſe debent. [Nihil pudet) Pudor eſt mali facti, Verecundia,recti & honeſti. Ergo mire poſuit.[Si roges) Abundat,ſi roges,ſed κατὰ... additũ eſt.[Hic)Vbi promiſerant.[Illic,vbi nihil opus eſt, ibi) Illic & ibi aptum iraſcenti repetitionis genus.[Hic vbi opus eſt) Saluo pudore.[Illic)Legitur & illi.[Vbi nihil opus eſt) Vbi nondum promiſerunt,ibi verentur,quod ait ſupra, In denegando modo quis pudor eſt paululum.[Adeam ne ad eum?) Hic locus deliberationis eſt, an adeat ad Pamphilum. & vnum ad abundat, & moraliter verba Charini ſunt poſita.[Iniuriam) Pro de iniuria. [Expoſtulem?) Expoſtulatio eſt aduerſus eum quem incuſamus. nam expoſtulare,eſt q̃relam apud eũ ipſum deponere, de eo ipſo qui fecit iniuriam. Poſtulare autem, querelam dicere de altero apud alterum.[Ingeram mala multa)Quaſi tela,ita ſe dicit ingeſturum mala.[Atque aliquis dicat nihil promoueris) Hoc dicit, Etſi exiſtat aliquis qui mihi dicat, quid profeceris? reſpondebo, Multum.[Multum) Non ſubiunxit,quo modo multũ?ſed illud faciam. [Multum) Subauditur,promouero. [Moleſtus certe ei fuero) Tranſitum fecit dicendo,Moleſtus certe ei fuero, hoc eſt ſi nihil aliud promouero,certe ei moleſtus fuero.[Atque animo morem geſſero)Erit fructus iracundiæ ex vindicta.Et per iracundiam atque turbationem non inuenit,quod ſit multum,aliud. ergo inuenit,moleſtus certe ei fuero.[Charine, & me & te) Mire, & artificioſe fecit Pamphilum priorem alloqui ad perfringendã iracundiam Charini. alioquin ſi prior vociferari potuiſſet, tragica exclamatione vſus fuiſſet. [Imprudens,) Defenſio ab imprudentia. etenim niſi bonæ eſſet conſcientiæ,nunquam diceret, te perdidi purgaturus.[Ita ne imprudens?) Imprudens,diſtingue. & attende hoc illum repetere,quod indignatur magis, quaſi ſuſtulerit imprudẽs,& nõ audierit reliqua.[Ita ne imp?)Quia articulus omnis defenſionis per conceſſiuam qualitatem hoc dicto eſt conſtitutus: idcirco hoc ipſum Charinus per infirmationem repetit,hoc cupiẽs eripere Pãphilo quo ille maxime nititur.[Qui tuum animum)Legitur & Cum.[Falſus eſt) Modo participium eſt.i.falleris,ſi Pamphilum dicit.Si vero coniungitur,pro fallax accipitur.[Hoc ſolidum)Solidum,plenũ,idoneũ,integrum.[Niſi me lactaſſes) Produxiſſes, oblectaſſes, induxiſſes. q̃ ſignificatio fruſtrationem oſtendit. Lactare,eſt inducere in aliquam voluptatem. à lactando,vnde & oblectare dicitur.[Habeas) Permiſſio animi irati. Habeã? vt ſupra,Aut ſi tibi hæ nuptiæ ſunt cordi. P. Cordi?[Hic ſuis conſilijs mihi conf.)ἀλογία. Dixit vt ſupra,Cuius cõſilio fretus ſum. Et cum verſet protulerit, conficiat debuit inferre. eſt ergo ἀνακόλουθον.aut vt eſt illud,principio, amico filium reſtitueris. Tibi generum firmum & filiæ inuenies virum. [Confecit)Legitur & conflauit.[Solicitudines)Perturbationes [Meus carnufex).i.in me carnifex q̃ me torſerit.vt alibi, deo irato meo,hoc eſt in me irato deo.[De te ſic exẽplum capit) Verũ,ſi te imitatur,an,ſi de te exigit pœnas? vt ipſe alibi,Vterq́. exempla in te edent. ſed melius,ee imitat,accipimus.[Haud iſtud dicas ſi cognoris) Noſti.n.ſed ſi cognoris,non ita dicas.[Cum patre altercaſti) Ab ijs quæ facta ſunt,ad ea quæ facta non ſunt. [Cum patre altercaſti) Legitur & altercatus es.non .n. alterco dicimus. [Nec te quiuit hodie cogere) Hoc argũ attulit ex ijs, quæ non facta,cum fieri debuerit.[Immo etiam,) Propterea & amplius. [Immo etiam,)Deeſt,audi.[Quo tu minus ſcis)Quo.i.q̃ & deeſt,audi,vel accipe,vt ſit,q̃,vel q̃m minus ſcis.Vel quo .i. ex quo, aut quare,aut certe erit ſenſus, cum huiuſmodi tñ ſubauditione, Immo etiam quo tu minus ſcis ærumnas meas, eo magis audi. Aut,Immo ẽt hæ nuptiæ non parabantur mihi, quo ipſo minus tu ſcis ærumnas meas.i.falſæ nuptiæ erant, quæ res te fallit magis,iraſciq́. mihi cogit merito. [Hæ nuptiæ) Legitur & hæc nuptiæ. ſic.n.veteres dixerunt.[Non apparabantur)Apparari cum datiuo caſu ſemper cladẽ & perniciem ſignificat,vt Virg. Mihi ſacra parari. [Coactus tua voluntate) Hæc eſt accuſatio. ille.n.excuſat per imprudentiam,hic arguit voluntatem. hoc ergo dixit, Eo grauius,quo nullo cogente peccaſti.[Cur me enicas?) Excrucias.[Inſtare,Suadere,orare,) Quia dixit,inſtare, ſuadere,orare non plus dicere poſſet,q̃m,nihil poteſt eſſe. [Dauos?) Dauus,cũ admiratione pronunciandum.[Interturbat omnia) Deerat,vt & hic,Dauus,dicere,ſed plus intulit,interturbat Et Inter,modo nõ mediocriter,ſignificat,eſt .n. adauctiua particula. vt interfectus, interemptus.Modo poſt,vt,Nunc inter,fluuio Tyberinus amœno Vorticibus rapidis,& multa flauus arena In mare prorumpit.[Neſcio)Quia iraſcitur Dauo,dixit neſcio,alioqui ſcit. [Niſi mihi deos ſatis ſcio fuiſſe iratos)Deeſt,quia,vt ſit,niſi quia.[Factum eſt hoc)Non q̃ non credat,interrogat,ſed quod increpat. [At tibi dij)At principium increpationi aptum. vt Virg. At tibi pro ſcelere.& Horat. At ô deorum quiſquis in cœlo regis Terras,humanum genus.[Ebo dic mihi) Ego interiectio eſt intentionem audientis expoſcens.[Dic mihi) Semper τὸ dic mihi,iniurioſum eſt. vt Virg.Dic mihi Damœta,cuium pecus?[Quod, niſi hoc,conſilium darem?)Cum odio Hoc pronunciandum eſt. Ideo Coniectum dixit.[Deceptus ſum) Conceſſio.[Scio) τὸ Scio, non ad deceptionem, ſed ad defatigationem reddit. ergo cum ἠρεμίᾳ,ſonandũ.[Hæc non ſucceſſit) Deeſt,'quod conabamur.& proprie de bono ſic dicitur.[Alia aggrediemur via) Vel adoriemur.i.enitemur.Adoriri proprie dicitur repẽte ex inſidijs aliquem inuadere.[Hoc tibi pro ſeruitio debeo) Seruitium pro ſeruitute poſuit: vt,Seruitio enixe tulimus.[Conari manibus pedibus) Ad id intulit quod ait ſupra, Quem ego credo manibus, pedibusq́. obnixe omnia facturum.Et accuſatiuo caſu ſiue intermiſſione ſignificat,Noctes & dies.[Manibus,pedibus)ὑπερβατικῶς. [Præter ſpem euenit)Euenit,productum magis,quia hoc perpetuo non vult Pamph.accidere.Ergo euenit,non aũt euenit media correpta.[Parum ſuccedit quod ago) Si noſtrum eſt officia præbere,at noſtrum non eſt fortunam poſſe præſtare. [Et bene ſuccedit,vt quod agimus,oſtendat ſucceſſus eſſe fortunæ. [Sedulo).i.ex animo & ſine dolo. [Me miſſum face).i.noli vti opera mea.[Parum ſucceſſit quod ago) Vilis ſententia pro ſapiente cõtra fortunam.[Reſtitue in quem me accepiſti locum)Senſus hic eſt, Omnia mihi integra ſalua redde,qualia tibi tradidi conſulturo,vel cum nihil promiſiſſem patri.[Hem,ſed mane) Hoc quaſi incipientis,demonſtrantisq́. aliquid noui ſe inueniſſe.[Nihil ad te)Hæc.n.ad cogitantem nihil pertinere oportuit.[Nũccine demum.) Pro denique.[At iam hoc tibi inuentum dabo) Conſiliũ .ſ. quo in priſtinum locum reſtituaris.

HOccine eſt &c.) Elegans perturbatio in qua inter ſe oẽs omnibus redduntur offenſi Cat. Hoccine.i.verum,hoc eſt credibile,q.d.eſt incredibile & nefandum, aut memorabile.i.memoria dignum,vt tanta vecordia.i. malitia cordis. dicitur .n.vecors mali cordis, ſit innata cuiquam vt gaudeat malis alienis,atque vt cõparet.i.acquirat aſſequatur, ſua cõmoda ex incõmodis alterius.Ah,dolẽtis interiectio,ne.i. vtrum id genus hoim eſt verum.i.verax,veridicum fidele, immo.i. ſed id genus hoium eſt peſſimum,quis.i.quibus hoïbus pudor paullulum adeſt,modo .i.duntaxat denegando.i.negent ſe facturos,poſt.i.deinde, vbi .i. q̃n tp̃s iam promiſſa perfici.i.præſtari,tum.i. tunc ipſi coacti,neceſſatio quaſi ducti neceſſitate,ſe aperiunt.i.malitiam ſuam oſtẽdunt q̃ prius texerant in pectoris altitudine, & timẽt denegare, & tñ res.i.malitia ſua cogit eos denegare quod promiſerãt ibi .i. deinde,oratio eorum eſt impudentiſſima.i. inſolentiſſima petulantiſſima,quis es tu.i.qua dignitate polles? quis es mihi .i. frater,an cognatione iunctus? cur optas ſub,vel petis tibi .i. pro te meam videlicet vxorem. Heus,hoc particula heus,hoc ſignificationem hem reuocandi aliquem ad attentionem,ſiue conſiderationem eius qđ ſtatum eſt dicendum, egomet ſum proximus .i. charus,beneuolus,mihi idem proximi & propinqui dñr qui nobis chari eſſe debent.attamen.i.ſed tñ ſi percontteris,vbi eſt fides .i.fidelitas,veritas,conſtantia dictorum & conuentorum.nihil,illic,pudet.i.nullo afficiuntur pudore,vbi nihil poteſt capi pro nõ, aut genitiui caſus eſſe poteſt,quaſi nullius rei eos pudeat,aut nominatiui & tunc pudet perſonale verbum eſt. Hic vbi eſt opus vereri.denegare videlicet vbi promiſerunt non verentur denegare. Illic vbi nihil.i.non eſt opus.i.'vbi nondum promiſerũt ibi verentur denegare. Sed quid agam? Adeam ne ad eum,alterum ad abundat,vt expoſtulem.i.conquerar.hanc iniuriam.i. de hac iniuria cum eo Pãphilo expoſtulare eſt q̃relam apud eum ipſum deponere qui fecit iniuriam, poſtulare autem eſt q̃relam dicere de altero apud alterum,& vt ingeram.i. inijciam. mala multa tanq̃ tela illi Pamphilo, q.d.vt multis probris eum afficiam,atque aliquis dicat expoſtulando & ingerendũ mala multa, nihil p̃moueris.i.profeceris,vel profueris,& quod vulgo dici ſolet,nihil lucrababeris. Reſpondeo ſubaudi quod multum promoueo,inquam.i. profecero,q̃m certe.i.ſaltem fuero moleſtus ei Pamphilo.i. eum ſaltẽ aliqua affecero moleſtia,atque amorẽ geſſero.i.complacuero

GVID.

ro obſecutos ſuero,ſatisſecero animo meo. P. O Charine ego imprudens.i. male prouidus & iocautus male proſpiciens rebus meis,perdidi.i.deſtrixi & me & te,niſi quid .i. niſi aliquantulum dij reſpiciunt nos.i.niſi dij ſint adiutores, qui reſpiciendo mortales iuuant. C. Ita ne .i. vtrum eſt ita & diſtinguendum eſt hic, atque ſubiungendum imprudens me perdidiſti inquam,q.d. non immo conſulto id effeciſti,tandem cauſa.i.occaſio inuenta eſt,vt me perderes ſoluiſti.i.fregiſti,violaſti,non præſtitiſti fidem.i. ſanctam promiſſionem,vel ſoluiſti fidem.i.fidelitatem q̃ iuncti eramus taoquam vinculo quodam,& ſimiliter ſoluiſti fidem.i. promiſſionem. Nam ꝓmiſſionibus obligantur homines vt patet in iure de ſtipulationibus,& ideo ſoluitur fides qñ non pſtatur, ſed contemnitur. P. Quid tandem? ibi tandem hem quiddam vrgẽs & accelerans rñſionem.i. rñde paucis & ſine longis ambagibus cur ſoluerim fidem. C. etiam poſtulas.i. contendis ſeducere me, nunc.i.me decipere iſtis dictis.i.tuis verbis. P. Quid iſtuc eſt? C. poſtquam me amare dixi.i.amore capt. ipſa amica cõplacita eſt tibi.i.placuit tibi vt & mihi Heu me miſerum .ſ. dico, vel fateoe me miſerum & clamando proferendum eſt me miſerum, qui ſpectaui.i.conſideraui animum tuum ex animo meo.i. putaui te geſtare animum adeo fidelem vt ego habeo,coniecturam.n.ex meo animo capiebant. P. Falſu' es.i deceptus ò Charine qui eam de me habes opinionem malam. C. non ne hoc gaudium ſ. eam habere quam amo viſum eſt tibi ſatis ſolidum .i. integrum idoneũ plenum niſi lactaſſes.i.produxiſſes,induxiſſes,oblectaſſes & tuis ſuauibus ſermonibus me fouiſſes,& allexiſſes. Interdũ.o.lactare vltra notam ſignationem eſt inducere in aliquam voluptatem à lactando,vnde & oblectare dr̃ niſi ergo lactaſſes' me amantem .i. amore captũ & ꝓduceres.i ꝓduxiſſes me ſpe.i.expectatiooe falſa.i.fallaci & decipienti,ibi .n. falſus actiue capitur, ſed ſuperius paſſiue habeas permiſſio animi irati. P. habeam? i.dicis vt habeã ah,interiectio doleotis,oe ſcis in quantis malis ego miſer verſer .i.aſſidue ſim & voluter,& quanta ſollicitudine. Meus carnufex .i.tortor in me qui videlicet ita me torqueat,quaſi faciens carnẽ carniſex dicitur,mortuorum .n. potius caro eſt vt corpus viuorum. Quantas ſoli. Meus carnufex.i.carniſex in me confecit .i. comparauit,contraxit mihi conflauit mihi ſuis conſilijs.i.ſuaſionibus. C. quid iſtuc .i. cur iſtud eſt tam mirum ſi capit exemplũ de te.i.ſi te imitatur. P. Haud iſtud dicas,ſi cognoris, per ſyncopem,pro cognoueris me .i. ingenium meum, ſiue naturam & amorem meum,quo complector Glyc. C. Scio,ꝙ ſup. altercaſti, alij altercatus eſt,nam altetco oon dicimus.i.contendiſti dudum .i.paulo ante cum patre,& is pater ꝑpea nunc ſuccenſet.i.iraſcitur tibi,nec quiuit.i.potuit cogere te hodie vt duceres illam Philumenam. P. Immo etiam.i.ſed ẽt vel præterea, aut amplius hæ nuptiæ non apparabantur mihi. Apparari cum datiuo caſu ſemp cladem & perniciem ſignat,vt Virg.mihi ſacra parari,qr̃.i. quare.ſ.ꝙ ignorat illud,tu ſcis melius meas ęrumnas.i.miſerias,nec quiſquam poſtulabat,nunc dare vxorem. C. Scio: q.d. intelligo bene ꝙ coactus eſt tua ſolius voluntate. P. mane .i. auſculta adhuc parum,nec diſcede nondum.i.non adhuc ſcis rem vti eſt. C. equidẽ.i.ego qdem,ſcio te eſſe ducturum illam Philomenam. P. Cur me enicas? i.crucias,hoc audi. nunq̃,ſubandi Dauus,deſtitit .i.ceſſauit. Inſtare .i. inſtanter vrgere ſuadere tanq̃ parem,orare tanq̃ ſuperiorem vt dicerem patri me ducturum: vſque adeo.i.in tm̃,vel eouſque donec.i.quouſque perpulit.i. impegit impulit .i. me ad id faciendum. C. Quis iſtuc homo eſt? P. Dauos. C. Dauos? P. Dauos omnia.i.valde turbat omnia,nã inter hic eſt particula auctiua adeo vt non pro mediocri ſignatione ſit,ſed ꝙ majorem hr̃e non põt vt interfectus interceptus niſi inter capiamr pro poſt.vt hunc ioter flu.tyb.amore. C. Quam obrem? P. neſcio. Niſi mihi deos ſatis Scio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim .i. obediuerim ei ſeruo. C. Factum eſt hoc Daue? D. Factum eſt. C. hem, indignantis particula, ò ſcelus .i. ſceleroſe ſerue,quid ais? At dij duint.i.dent tibi exitium dignum.i.perniciem dignam factis. Eho,interiectio intentionem audientis expoſcens, dic mihi,hoc ſemper iniurioſum eſt, ſi oẽs inimici vellent hunc eſſe coniectum in nuptias quod conſilium darent? niſi hoc quod dediſti. D. Deceptus ſum,at non defatigatus.i. nõ ita fractus,vt nullas alias vias proſequi velim,immo ad alia experiẽda paratus ſum. C. ſcio.ſ.non eſſe fatigatum. D. Non ſucceſſit .i.quod conabamur non proſpere ceſſit hac via.i.hac ratione, aggrediemur.i.adoriamur & enitamur alia via: Niſi id putas,quod ſequitur videlicet,q a primo parum proceſſit.i parum habuit momenti quod moliti ſumus hoc malum iam oon poſſe verti ad ſalutem.i.ad proſperitatem & incolumitatem. P. Immo etiam: nã ſatis' credo,ſi aduigilaueris.i.dederis operam,adhibueris ingeniũ quod ſup.cõficies mihi geminas nuptias.i.binas ex vnis nuptijs, q.d.ſi vigiles ſcio te adeo mala mea poſſe augere,vt ex eo vno malo ad duo me deducas, ita ꝙ ſi non ſatis vnis crucier ouptijs binas mihi cõficies. D. Ego Pamphile hoc tibi pro ſeruitio debeo .i.pro ſeruitute videlicet conari.manibus,pedibus.i.oĩbus membris & viribus totis. noctesq́. & dies.i. oĩ tpe adire periculũ capitis.i.ſubire mortis periculum,dum.i.dummodo, proſim tibi .i. ſim vtilis tibi. Tuum eſt.i.tuum officium eſt tuę,per.ſ.mi ignoſcere,ſi quid euenit præter ſpem.i.contra opinionem, & voluntatẽ meam ſi id,quod ego.i.molior,Parum ſucceſſit .i. parum ꝓſpere cadit,ad facio ſedulo.i.ex animo quaſi ſine dolo & inſtanter. Vel melius tu.i tumet facis ſubandi. Vbi vel poſſet correctione capi, q.d.id,quod molior ſedulo .i.facio, Vel potius tute ipſe facis, ꝙ per me nihil feciſſet niſi promiſiſſes te ducturum vt ego ſuadebã Vel tute ſup.facis melius q̃ ego. Deinde eius menti occurrit qdquam quod ei placebat ad turbandas nuptias.ſ.prolatio pueri ad hoſtium,ideo ſubdit reperi accepiſti.i.aliud excogitaui & cõmentus ſum,miſſum face,me .i. dimitte me vt inuentum proſequar,' oeque vtaris opera mea. P. Cupio.i.ego volo,ſed reſtitue in quẽ me accepiſti,locum.i.in eum ſtatum in quem me accepiſti, vel omnia mihi iotegra & ſalua redde qualia tibi tradidi conſulto. D. Faciam.i.te reſtituam. P. at iam hoc opus eſt. vt hoc ſit nominatiui caſu,vel opus eſt hoc in ablatiuo. D. hem,ſt,mane,q.d. patientiam habe modi cum iam .n. quidqnã oom mihi occurrit oſtium à Glycerio cum .i. Glycerium oſtium apertum eſt. P. Nil ad te ſpectat ſub. ſi oſtium Glycerio crepuit,q.d. oihil ad inuentionem tuam apertio illius oſtij facit. D. quæro.i.inueſtigo animo meo cõſilium quo reſtituaris in priſtinum ſtatum. P. Hem, dolentis, vel indignantis particula, nuncine demum? i. vtrum nunc denique quæris ſub. conſilium & intentionem vt reſtituat in priſtinum ſtatum,q.d.adhuc incipis cum iam conſilium excogitatum,& inuentum eſſe fore opus. D. at iam .i. ſtatim nunc dabo tibi hoc conſilium .ſ. quo reſtituaris in priſtinum ſtatum. inuentum .i. excogitatum.

Argm̃.) Querela & expoſtulatio Charini cum Pamphilo,& eſt epitaſis vtriuſque partis fabulæ. [Hoccine credibile) Ab exclamatione incipit,& inuidiam commouet. [Id ne eſt) Affectus per locum cõem à perfidiæ deteſtatione. [Quis tu es?) Rem accendit proſopopœia. [Sed quid) Dubitatio. [Atque aliquis dicat) Obiectionis occupatio,quæ ſoluitur ab vlciſcendi voluptate. [Charine,& me) Cõfeſſio deprecatoria. [Soluiſti fidem) Propoſitio criminis nam q̃rela quæ ꝓceſſit exordij loco fuit. [Me ſubducere) Subducere.i.fallere ſic Græci ὑπάγειν. [Nõ ne tibi) Amplificatio à modo facti. [Habeas) Cõceſſio indignantis. [Scio cum patre) Ironia. [Scio,coactus) Et hoc irriſorie,& ad prouerbialem figurã,nolens volens reſpicit. [Inſtare, vt dicerem) Congeries ad vehementiam, nam accuſatur Dauus, & in eum crimẽ transfertur. [Deos iratos) Lege Prouerb. Doct. Genius malus. [Immo etiam) Redargutio vrbana per ironicam aſſenſionem, ſententia in contrarium detorta. [Ego Pamphile) Deprecatio Daui à fortuna. [Facio ſedulo) .i.ſine dolo. LATO.

Hoccine credibile eſt,&c.) Fidem non eſſe violandam, ac retinendam eſſe in rebus omnibus, vt oportet verecundiam & pudorem,docet hæc ſcena, qm̃ vbi non eſt fides, iuſtitia locum non habet, fidus amicus in aliqua difficultate cognoſcitur. Vnde Plat.lib.j.de Leg. Teſtẽ habemus poëtam Theognidem, ciuem Megarenſem ex Sicilia, qui ait: Fidelem virum omni argento atque auro in ſeditione meliorem. Eſt aũt,inquit Theognis,maxima virtus illa fides,quæ maxime in periculis lucet,quam iuſtitiam perfectam quis nominabit. Et M.Cicero dicit in Off. Fidem eſſe iuſtitiæ fundamentum: & ita dici, qm̃ fiat quod dictum eſt. Et vbi non eſt pudor, illic regnat impudentia, quo vitio nullum eſt tetrius, nullum humanis moribus ac ciuili diſciplinæ pernicioſius. Vnde Sen.lib.j.epiſt. Verecundia bonum in adoleſcente ſignum. Et lib.xij. Verecũdia malis conatibus obſtat. Xenophon lib.j. Ingratitudinem potiſſimum impudentia ſequitur,quæ ad oẽm turpitudinem maxima eſt dux. Et lib.viij. pudentes quæ turpia ſunt,in propatulo fugiunt, temperantes vero ac pudici,etiam in obſcuro. Plat. in j. de Leg. Legiſlator pudorẽ colere debet ac honorare, confidentiam vero huius contrariam impudentiam nominet, ac maximum priuatim & publice malũ hominibus arbitretur. Nihil aliud eſt pudor,inquit,niſi timor infamiæ. Expoſtulare iniuriam,eſt cum q̃rela aliquem exponere. [Niſi me lactaſſes,etc.) Sex.Põpeius ſic ait, Lacit,inducit in fraudem. Vnde lactat,illectat,delectat,oblectat. [Tu minus ſcis etc.) Ærũna ægritudo laborioſa. [Hac nõ ſucceſſit,alia etc.) Sen.lib. iiij.Epiſt. Non poteſt fieri,vt non ſuccedat aliquõ multa tentanti. PETRVS MAAT.

RIVII *caſtigat.*

VT malis gaudeat) Don.adnotauit vtrúque legi,gaudeat & gaudeãt,ſed poſterius hoc magis probare videtur,Cũ; inquit,dixiſſet cuiq̃,intulit numerum pluralẽ, Vt malis gaudeant. vt alibi,Si quiſq̃ eſt,qui placere ſe ſtudeat bonis q̃ plurimis & minime multos lædere,In his Poëta hic nomen profitetur ſuum. Non. Marcellus citat hunc locum plurali numero,vt & Venetum habet pariter & Brixianum exemplar.[Poſt vbi tempus promiſſa eſt iam perfici) Et hic & proximus ſuperior locus paulo aliter in antiquis legitur. Nam & hic verbum,eſt,omittendum videtur,& paulo inferius, Queis & pudor paululum adeſt, habent manuſcripti codices, quo etiam Donat. legiſſe videtur, qui hoc loco,Adeſt,inquit, pudor me denegent, non adeſt vt & præſtent. Poſt vbi tempus,deeſt,eſt, vt ſit, Tempus eſt promiſſa perfici. Hæc Don. Sed & altera lectio mihi placet. Vtra aũt verior,iudicent alij, Nam ego plane mihi non liquere fateor.[Mihi confecit ſolicitudines) Donat. Legitur & conflauit, inquit. Nos priorem lectionem in libris manuſcriptis reperimus.[Heu me miſerum,qui tuum animum &c.) Nos,Cum animum ex animo ſpectaui meo,ita in veteribus ferme omnibus. Quanq̃ Don. vtranque lectionem indicat, neque magno in diſcrimine ponere videtur,vtrocunque modo legas. [Quid iſthuc tam mirum de te exemplum capit) Nos,Quid iſthuc tam mirum,de te ſi exẽplum capit? ita manu ſcripta volumina, & vetuſtiſſimum quodque ex impreſſis,nec aliter Don.cuius verba ſunt,De te ſi exemplum capit. Verum,inquit,ſi te imitatur,an ſi de te exigit pœnas? vt ipſe alibi,vterque exempla in te edent. Sed melius te imitatur accipimus. Hæc Donat. Suſtulit,credo,aliquis particulam ſi, qui verſum,niſi illa ſublata,ſtare non poſſe crediderit, aut ignorans,aut non cogitans forte, quantum ſibi in elidendis quibuſdam literis permittant Comici. Cuius errori non nihil ſenſus etiam ipſe obſecundabat. [Scio, coactus tua &c.) In manuſcriptis omnibus eſt additum pronomen tu,Scio,tu coactus tua voluntate es, adſtipulante vetuſtiſſimo quoque ex impreſſis, nec diſſentientibus editionibus Donati, quotquot ipſe viderim. [Tuum eſt, ſi quid præter ſpem euenit ignoſcere)Nos addendum putamus pronomen mihi,ad verbum ignoſcere, quo modo vetuſtiſſima habent exemplaria, tum impreſſa, tum manuſcripta nec aliter Donat. quod ex hiſce verbis colligimus,Euenit,inquit, productum magis, quia hoc perpetuo non vult Pamphilo accidere. Ergo euenit,non autem euenit,media correpta. Hæc ille. Si igitur euenit media producta legendum eſt, nimirum addendum etiam eſt aliquid,ne ſit quarta verſus regione trochæus, cui nullus in Iambico locus eſt. In menſione tuum'ſt vnam ſyllabam contrahitur. Facit nobiſcum Linacer, qui eodem modo locum hunc citat lib. vj. de emendata ſtructura Latini ſermonis.

Eiuſdem annotat.

COntinet hæc Scena elegantem perfidię deteſtationem,docetque datam fidem ſancte ſemper præſtandam,neque vllam voq̃ in re violãdam eſſe,maxime vero, ſi de amicitẽomodo agitur. [Atque ex incõmodis Alterius ſua comparet vt cõmoda) Lege hac de re tertium librum Officiorum Cic.Exigit id Chriſtiana charitas, ne cui faciamus, nobis quod nolimus fieri, quam quidem legem valde placuiſſe Alexandro Seuero, teſtatur in eius vita Ælius Lampridius,cuius ſuper hac re verba ſunt,Clamabatque ſæpius, quod à quibuſdam ſiue Iudæis, ſiue Chriſtianis audierat,& tenebat,idque per pręconem,cum aliquem emendaret,dici iubebat,Quod tibi non vis fieri,alteri ne feceris. Quã ſententiam vſque adeo dilexit,vt & in palatio,& in publicis operibus perſcribi iuberet. [Proximus ſum egomet mihi)Idem ſuperius quoque,quanquam alijs verbis, reperitur.Omnes ſibi melius eſſe malum,q̃ alteri. Recte Senarius ille Græcus,φιλεῖ δ' ἑαυτοῦ πλεῖον οὐδεὶς οὐδένα. Nemo ſeipſo diligit quenquam magis. [Charine,& me,& te imprudens niſi quid dij reſpiciunt, perdidi) Ne quid habeat Charinus,quamobrem merito de Pamphili fide queratur, perfidiæ'ue ipſum inſimulet, ei hic ſeſe purgat de non præſtita promiſſi fide. Et qñ hoc ferè quæri ſolet, prudens quis, & dedita opera,an imprudens fecerit: iccirco vtitur hoc loco Pãphilus aſſumptiuo ſtatu, & primum quidem per conceſſionem, purgationemque ſeſe defendit, cum non conſulto, ac de induſtria, ſed per imprudentiam & ipſum ſe, & Charinum perdidiſſe ait. Deinde culpam à ſe omnem remouet, atque in Dauum totam reijcit,ac transfert,cuius ſuaſu impulſuque in id vterque incõmodum, periculumque ſit coniectus. Porro quo maxime nititur Pamphilus,hoc ei Charinus extorquere conatur, cum,inqt, Ita ne imprudens? tandem inuenta eſt cauſa, &c. Et paulo inferius: Scio,coactus tua voluntate es.[Heu me miſerum,qui tuum animum ex animo ſpectaui meo)Ita ſimplices,probique ferè decipiuntur. Solomon, Ore ſimulator euertit proximum ſuum.

De te exemplum capit. E' ſeruorum moribus de domini ipſius natura,cuiuſmodi vir is ſit,quóue præditus ingenio, iudicium facere,aut certe coniecturam ducere poſſumus. Qualis.n. herus, talis ferè & ſeruus, vulgari ac trito hodie prouerbio dicitur. Et ſane heri probitas familiam etiam reddit meliorem. Bonus paterfamilias domum efficit bene inſtitutam. Qualis,inquiunt, Abbas,tales & monachi. [Hac non ſucceſſit,alia aggrediemur via) Non eſt facile deſiſtendum incepto, etiam ſi parum fortuna primo reſpondeat labori, nihilq́. ex ſententia cedat: propterea ſequitur,Niſi id putas,quia primo proceſſit parum,non poſſe iam ad ſalutem conuerti hoc malum. Huc referendum prouerbium, ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. Vir fugiens, & denuo pugnabit. Quo monemur,ſicuti ait Doctor,non protinus abijcere animũ, ſi quid parum feliciter ſucceſſerit, nam victos poſſe vincere.. In inſtituendo puero hebetioris ingenij multæ tentandæ ſunt viæ: nam etſi parum procedat primo,ſuccedet tamen aliquando. Etenim,vt ille canit:

Quid durum magis eſt ſaxo, quid mollius vnda?
Dura tamen molli ſaxa cauantur aqua.

Huc pertinet Græcanica illa parœmia δεύτεραι ἀμείνονες,qua ſignificabat,vt Doct.ait,ea,quæ prima experientia parũ bene ſucceſſerant,ſecunda nonnunquam commodius euenire, & prioris conſilij erratum poſteriore conſilio corrigi.

PRomiſſa iam perfici) Quid ſit promiſſum,omnibus quidẽ notum puto. Eſt.n. idem quod fides data, vel receptum. Vnde elegans eſt hæc locutio. ſ. promiſſum perficere. Pro qua dicit Cic.promiſſo ſtare,promiſſum ſeruare, promiſſo ſatiſfacere,promiſſum ſoluere,vel exoluere,promiſſum efficere. Exempla autem reperies in ij. Tomo noſtr. Comment. [Tum neceſſario ſe aperiunt) Aperire eſt,quæ tecta ſunt, & occluſa recludere,quod nihil ferè minus,q̃ ad corporea adiungitur. Vnde dicimus aperire fontes,pro rei alicuius cauſam indicare, atque oſtendere,aperire coniurationem,aperire flagitia,vel probra, aperire dolum,aperire ludum,aperire argumentum,aperire conſuetudinem, aperire curſum, aperire reditum, aperire mores, animum,vel naturam aut alicuius,aut ſuam: & aperire ſe, pro naturam,& mores ſuos patefacere.Item aperire caput, vel parti aliquam corporis. [Quis mihi ea?) Pro, qua me affinitate attingis? Vel,qua mecum neceſſitudine coniunctus es,vt tam tibi deferam,vel ſeruiam? Scilicet vt Philumenam tibi relinquam.[Proximus ſum egomet mihi)Proximus & loci,& temporis,& affinitatis eſt.[De loco) Cic.ad Att.ij. Proxima eſt illi municipio hæc Antiatum ciuitas. Idem de Nat. Deo.ij.Hunc autem proximum inferiorem orbem tenet Pyrhois, Stella Martis. Hæc ſignificatio propria eſt,reliquæ tranſlatæ. Vt apud eundem Cic. ad Att. eodem libro: Amore tibi nos proximi ſumus. Idem pro Domo ſua: Proximus eſt huic dignitati ordo equeſter. Idem pro Clu. Eques Senatori dignitate proximus. In quibus exemplis proximus pro penè æquali ponitur, vel proxime accedente, aut ita accedente,vt nemo propius accederet [De affinitate) Cic.Off.j. Qui benigniores volunt eſſe, quàm res patitur, primum in eo peccant,quod iniurioſi ſunt in proximos. Idem ad Q. F. Intimus,proximus, familiariſſimus quiſque ſibi pertimuit. Alia eſt huius vocis tranſlatio,vt proximis literis,anno proximo,ſeculo proximo,proximis Nonis,proxima nocte.i.ſuperiore anno, ſeculo &c.Additur interdum ſuperior. De quibus omnibus antequam exempla adducam, te ſcire velim, crebrum eſſe Ciceronẽ in verborum, & nominum geminatione, ſed id vix ſine copulis. Crebrum etiam eundem eſſe ſcies in quibuſdam ſine vlla copularum interiectione, vt proximis ſuperioribus diebus, quidem certe,profecto.n.porrò aũt at vero,ſed tamen. Quæ cum diligenter obſeruaueris,non ita te inſanire velim, vt eo modo Ciceroniani nomen ambias,ſi,vt quidam hac noſtra ætate inepti homines,ea tertio quoque verſu in ſcriptis tuis inculces,ſed his parce & modice,aut etiam intra modum vteris, ne in affectationis ſtultæ reprehenſionem incidas. Ecquid.n. ſtultius,quàm frigida,& inani iſta particularum affectatione, atque inculcatione ad Ciceroniani nomen contendere? Verborum mundiciem, & ſplendidum apparatum habeas,acute,& ſolerter inuenias,ingenioſa, & recte diſponas,ſententijs decentibus ornatus ſis tum demum ad Ciceronianæ eloquentiæ laudem aſpirabis,alias & doctis,& vulgo fabula futurus, quamlibet particulis geminatis diſtentus te circunſpicias. Sed hæc ſatis. Exempla de ſingulis,quæ ſupra tetigi,iam afferam. Cic.ad Att. Ego tuis proximis literis,quas tũ iampridem accepi,nihil habeo, quod reſcribam. Idem in Catil. Quid proxima,qui ſuperiore nocte egeris,vbi fueris,quos conuocaueris,quid conſilij ceperis,quem noſtrum ignorare arbitraris?

DOLE. *obſeruationes.*

Idem de Am. His proximis Nonis tu non affuiſti. Idem Fam. j. Quem proximis ſuperioribus diebus acerrime oppugnaſſet. Prętermittendum vero non puto, hic te admonere proximum tam de futuro, q̃ de præterito dici. Cic. Fam. x. Scilicet id agitur, verũ hac petitione, an proxima Prætor fias? Idem pro Mil. Cum annum integrum ad dilacerandam remp. quæreret, ſubito reliquit annum ſuum, ſeq́. in annum proximum tranſtulit. [Cum eo iniuriam hanc expoſtulem?) Expoſtulare eſt aliquñ vehementer petere, vt apud Ciceronem pro Roſcio Comœdo: Vix mediuſfidius tu Fanni à Balione, aut aliquo eius ſimili, hoc expoſtulare audeas. Interdum vero ſignificat conqueri, ſeu querelam apud eum ipſum deponere, qui fecit iniuriam. Et vſurpatur abſolute, vel præpoſitionem de, aut cum admittit cum ablatiuo. Interdum etiam cum ablatiuo, & præpoſitione cum accuſatiuum habet. Expoſtulandi autem ſignificato contrarium eſt purgare. Cic. in Fam. Facilis à te debeo exiſtimari, qui nihil tecum de ijs ipſis rebus expoſtulem. Terent. in Adelph. Niſi me in illo credidiſti eſſe hominum numero, qui ita putant, ſibi fieri iniuriam, vltro ſi quam fecere, ipſi expoſtulant, & vltro accuſant. [Ingerã mala multa) i. iniurijs, & maledictis illum onerabo, qui me accepta fide de non ducenda Philumena tam perfidioſe fruſtratur. Hic autem obſerua, elegans eſſe, quod dicit ingerere mala, pro maledictis perſequi. Ingerere .n. mala ſæpius pro damnis afficere accipitur. [Nihil promoueris) Promouere proprie eſt prouehere, vel producere. Cic. ad Q. F. Aſia in alterum apodyterij angulum promoui. Cæſar de bel. Gall. j. Eodem die caſtra promouit, & milibus paſſuum ſex à Cæſaris caſtris ſub monte conſedit. Varie vero transfertur. Interdum .n. pro tempus producere eſt. Terent. in Andr. Quantum huic promoueo nuptias? Nonnunquam ſignificat proficere, vt hic videre eſt. Et in Hec. Abibo hinc, pręſens quando promoueo parum. [Animo morem geſſero) Pro eo, quod dicunt Barbari: Ego contentaro meam phantaſiam. Notum eſt autem cuique, morem gerere apud Latinos eſſe idem, quod parere, obſequio, obedire, audientem dicto alicuius eſſe, vel auſcultare. Cic. Fam. ij. Tibi morem geſſi, literas ad eum ſcripſi. Pro morem gerere dicunt ijdem Latini morigerari. Cic. in Orat. Voluptati aurium morigerari debet oratio. Terent. in Adelph. Metuiſti, ſi nunc de tuo iure conceſſiſſes paululum, atque adoleſcẽti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime, ne non tibi iſtud fœneraret. [Niſi quid dij reſpiciunt) Reſpicere proprie eſt retro aſpicere, vt apud Terentium in Eun. Cum huc reſpicio ad virginem, illa ſeſe interea commodum huc aduorterat in hanc noſtram plateam. Propria eſt igitur iſta huius verbi ſignificatio, ſed quoniam calamitas ſtatu felici poſterior eſt, fit, vt dicant Latini reſpicere aliquem pro contueri, & demũ iuuare. Cic. ad Att. j. Niſi quis nos Deus reſpexerit. Idem ad Attic. viij. Videre videor tantam dimicationem (niſi idem Deus, qui nos melius, quàm optare auderemus, Parthico bello liberauit, reſpexerit Remp.) quanta nunquam fuit. Cæſar de bel. Ciu. j. L. Lentulus Conſul Senatui, Reique publicæ ſe non defuturum pollicetur, ſi audacter, ac fortiter ſententias dicere velint, ſin Cæſarem reſpiciant &c. Id eſt, ſi Cæſarem iuuent. Terent. in Phorm. Dij nos reſpiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. Idem in Hecyr. Nec pol iſtę metuunt Deos, neque has reſpicere Deos opinor. Eadem penè ſignificatione dicitur aliquis ſe reſpicere, pro ſibi proſpicere, vel rebus ſuis conſulere. Plancus Cic. Fam. x. Quòd ſi aut Cæſar reſpexerit ſe, aut Africanæ legiones venerint, ſecuros vos ex hac parte reddemus. Ter. in Heaut. Nullum remittis tempus, neque te reſpicis. Ibidem: Num tu te cohibes? num te reſpicis? num tibi exempli ſatis ſum? Idem in Phorm. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam ſenectutem oblectet: reſpice ætatem tuam. A reſpicere fit reſpectus. Reſpectus autem cum à reſpicio venit, pro inſpicio, & actiue vulgo ponitur, & pro eo interdum, quod reſpicitur, vt apud Cic. de Diuinat. Remigem, inquit, quendam ex quinqueremi Rhodiorum vaticinatum, madefactum iri minus triginta diebus Græciam ſanguine, rapinas Dirrhachij, & conſcenſionem in naues cum fuga, fugientibus miſerabilem reſpectum incendiorum fore .i. horrendum ſpectaculum: Sed cum à reſpicio deducitur dum ſe quenquam reſpicere dicimus, tunc rationem ſignificat, quæ in deliberatione, & conſilio de re aliqua capiendo verſatur, ſicque loquimur, reſpectum habere ad aliquem .ſ. rationem habere alicuius, vel ducere. Cic. Philipp. v. Itaque cum reſpectum ad Senatum, & ad bonos mores non haberet, eam ſibi viam patefecit ad opes ſuas amplificandas, quam virtus liberi populi ferre non poſſet. [Et me, & te imprudens perdidi) Prudentes, vel prudenter id facere dicimur, quod ſcientes, & de induſtria facimus. Imprudentem vero aliquid, aliquem facere contraria eſt locutio. Cicero pro Roſcio Amer. Hæc omnia imprudente L. Scylla facta ſunt. Idem de Orat. j. Scripſi etiam illud in quodam libello, qui me imprudente, & inuito excidit, & peruenit in manus hominum. Idem in Brut. Tu mihi imprudens M. Seruilium prætermiſſe videris. [Soluiſti fidem.) Fidem obligare, & fidem ſoluere, contrarij ſunt ſignificati. Fidem autem obligare eſt fidem dare, vel promittere. Fidem vero ſoluere eſt fidem liberare, & promiſſo ſatisfacere. Plancus Cic. Fam. x. Io omnibus aperte denunciat, videam, ne fallar, ſuam fidem ſolutam eſſe, Rei publicæ ne deſim. [Heu me miſerum, qui tuum animum ex animo ſpectaui meo) Spectare hic poni videt, pro æſtimare, metiri, quaſi diceret, qui cum erga te bene animatus eſſem, te itidem bene erga me animatum putarem. [Niſi me lactaſſes amantem, & falſa ſpe produceres.) Lactare proprie matrum eſt, & ſignificat lac præbere. Per tranſlationem vero ponitur pro aliquem per blandinas allicere, atque decipere. De quo ſignificato hic conſtat. Idem Terent, paulo mox, Tu ne hic homines adoloſcentulos, imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis? ſollicitando, & pollicitando eorum animos lactas: Præterea hic obſerua, quod dicit, ſpe producere, pro in ſpe detinere. [Neſcis, quantis in malis verſer) Verſari, ſi paſſiue ponatur, ſignificat voluit, vel volutari. Si vero ſit deponens, varias ſignificationes, variumque vſum habet. Nimirum aut ad perſonam refertur, siue extra perſonam eſt. Ad perſonam relatum vel manſionem localem habet, vel extra locum, & tunc ponitur pro operam dare, cõſueſcere, ſe exercere, aut aſſiduum eſſe, vel tractare. Cum vero extra perſonam egreditur, & ad res pertinet, ſignificat poſitum eſſe conſiſtere, aut eſſe ſimpliciter. Ea eſt ſignificationis varietas, Vſus autem huiuſmodi eſt, vt in manſione locali habeat ablatiuum cum præpoſitione In, vel cum, aut cum accuſatiuo iungatur admiſſa præpoſitione, intra vel inter. Ad rem etiam cum refertur, non aliam conſtructionem habet. Ne quid tamen ignores, diligenter obſeruabis, in manſione locali cum hoc verbum poſitum eſt, & præpoſitionem, cum, vel inter admittit, tunc quãdam conſuetudinem ineſſe. De ijs omnibus vide exempla diligenter diſtincta in primo Tomo noſtrorum Commentariorum. [Quantas mihi ſolicitudines confecit.) Pro, in quantas me ſolicitudines adduxit, vel quantas mihi ſolicitudines ſtruxit. Sic enim loquitur Cic. ad Attic. v. Dicit præterea ſolicitudinem afferre, vel ſolicitudinem afficere. [Quid iſtud tam mirum eſt, de te ſi exemplum capit?) Exemplum aliquando ad imitationem refertur. Vnde ſunt iſtæ locationes, exemplo, ad exemplum, exemplum petere, exemplum expetere, exemplum capere, exemplum ſumere, exemplum habere, & multi alij loquendi modi, quos demonſtrauimus in ſecundo Tomo noſtrorum Commentariorum. In primo item Tomo docemus, quemadmodum Antiqui exempla appellabant ſupplicia, & animaduerſiones grauiſſimas. Vnde dicimus exemplum prodere, exemplum ſtatuere, exemplum edere. Hoc vero Terentij loco ita ſcribit Donatus, Verum, ſi te imitatur, an ſi de te exigit pœnas? [Cum patre altercaſti dudum.) Altercare antiquum eſt pro altercari. Eſt autem altercari idem quod rixari, ſiue litigare, quod proprie fieri dicitur, cum aliquid pertinacius contra alterum defendimus. Veruntamen in bonam etiam partem dicitur de patronis in iudicio inter ſe contendentibus, cum ſcilicet non oratione perpetua, ſed quibuſdam interrogationibus, & reſponſis res agitur. Cic. in Brut. Erat in primis, vt temporibus illis, doctrinis Græcis inſtitutus, in altercando cum aliquo aculeo, & maledicto facetus. Idem: Hic in altercando parem inuenit neminem. [Tibi dij dignum factis exitium duint) Exitium eſt pernicies, de quo nomine ita ſcribit Feſtus, Exitium Antiqui pro exitu ponebant. Nunc exitium peſſimum exitum dicimus. Tu vero hic obſerua, dare exitium, eodem modo dici, quo malum dare. [Hac non ſucceſſit, alia aggrediemur via) Succedendi variæ ſunt ſignificationes. Modo enim ponitur pro ſubire. Aliqñ ꝑ in alterius locum venire, vel alterius locum occupare ſummitti, ſuffici. Nonnunquam pro euenire, vel obtingere eſt. Quod ferè ſemper felicitatem deſignat, & optatum exitum, niſi adiuncto in malam partem ſonanti aduerbio. Tu de ſingulis exempla videto in ij. Tomo noſtrorum Commentariorum. [Quia primo proceſſit parum.) Neſcio quomodo tot verba itineris, & viæ, ad adeptionem, optatumque rei ſucceſſum tam apte quadrant. Inter quæ non abſurde procedere numeratur, præ ſe fert .n. ſignificationem quãdam, & expreſſiorem tum adeptionis, tũ ſucceſſus ſpeciem. Propria autem quæ ſit procedendi ſignificatio, primo Tomo noſtrorum Commentariorum plentiſſime tractauimus.

Hic tantum quædam appoſita exempla dare, ſatis certe quidem erit. Cic. pro Mil. Cui bene quid proceſſerit, eum multum protudiſſe dicimus. Idem pro Cluent. Nequaquam, ut ſperabat, ea, quæ cogitarat, procedebant. Idem, Omnia, vt ſpero, proſpere procedent. [Ego Pamphile, hoc tibi pro ſeruitio debeo, Conari manibus, pedibus noctesque, & dies, Capitis periculum adire, dũ proſim tibi.) Multa hic obſeruanda ſunt. Primo ſeruitium poni pro ſeruitute, vel pro debita ſerui fidelitate, aut fideli ſerui officio. Deinde quod dicit conari manibus, pedibus, noctesque, & dies, locutiones ſunt extremum conatum ſignificantes. Ad hæc, elegans eſt quod dicit, capitis periculum adire. Et ſic loquitur Cic. in Brut. Quod vis potius periculum mihi adeundũ, q̃ a ſperata dicendi gloria diſcedendum putaui. Idem: Nullum periculum pro me adire dubitauit. Denique dicunt eũdem vſitare Latini prodeſſe, pro vtilitatem, vel fructum afferre, aut emolumentũ facere. Cic. Fam. V. Iuuit me, tibi cum ſummam humanitatem, tum ět tuas literas profuiſſe. Idem Fam. vj. Significatur nobis ab ijs, qui ſimul cum eo viuunt, tibi hanc ipſam opinionem ingenij apud ipſum plurimum profuturam. [Tuum eſt, mihi ignoſcere) Meum eſt, tuum eſt, noſtrum eſt, veſtrum eſt, pro, meæ ſunt partes, tuæ ſunt partes, noſtræ ſunt partes, veſtræ ſunt partes, ponebant Antiqui. Cic. Fam. iiij. Non eſt porro tuum, vno ſenſu oculorũ moueri. Ibidem, Tuum eſt, conſulere tẽporibus. De reliquis locutionibus vide exempla in Primo Tomo noſtr. Cõment. Illic etiam diſce, quemadmodum ſupra dicta pronomina aliqñ non ad ſuperiorẽ ſignificationem referantur, ſed ad bona, aut bonorũ poſſeſſionem, vel ad ius, & poſſeſſionẽ cuiuſcunque rei. [Me miſſum face.) Duplicẽ ſignificationem habet hæc locutio. Eſt.n. aliqñ, ceſſare loqui, & verbis interturbare. Aliqñ etiam à noſtro cõſortio, familiaritate, poteſtate, arbitrioque dimittere. Prioris ſignificationis exempla. Cic. Fam. ix. Sed ridicula miſſa faciamus. Idem de Orat. j. Miſſos facio Mathematicos, Grãmaticos, Muſicos, quorũ artibus veſtra iſta dicendi vis ne minima quidem ſocietate coniungitur. Exempla alterius ſigñationis. Cic. in Verr. Deinde alij quæſtus inſtituuntur ex vno genere nauali, inde q̃ multi accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent, precio certos miſſos facere nautas, miſſorum omne ſtipendium lucrari. Cæſar ad At. ix. Meo inſtituto vſus ſum, & eum ſtatim miſſum feci. Terent. in Phor. Miſſam te facimus. [Dimittere autem idem deſignat, quod proxima miſſum faciendi ſignificatio. Cic. Fam. iij. Sic intellexeram, per multos à te milites eſſe dimiſſos. Idem Fam. xiij. Niſi tanta res eius ageretur nec ipſe adduci potuiſſet, ve eum à me diſcederet: neque ego, vt à me dimitterem.

GLAR. Hic mihi hoc præfari neceſſe eſt, cum Doct. de huius ſcenæ verſibus primis, etiam dum viueret nobis non conueniſſe & certatione ea de re orta, q̃ ille Priſcianum haberet auctorem, ego Terentianum. Quanquam quod Doctor. de creticis ſcripſit, vbi Priſcianus tradiderit, nondum ſcire potui, & tum ex eo, vt mihi indicaret, quærere neglexi. Cretici non continuati, ſed ſparſim in omnibus fabulis reperiuntur, vbi tñ ſynæreſi ſæpe, aut conſonantiũ eliſione tolluntur, quod p totum hoc opus oſtendimus. Porro cum creticos identidem obijceret, ego vero contra in dimetris, trimetris, ac tetrametris eandem trochaicorum carminum rationem ex ipſo Terentiano contenderem, quæ eſſet iambicorum, modo in his acatalectica ratio in trochaicis catalectica obſeruaretur. Quod ipſe Terentianus ad longum deducit, vbi trochaicum ex iambico fieri oſtendit, dimetro trochaico ſemel vſum eſſe Horatium. Non ebur neque aureum, ex tribus trochæis atque ſyllaba (Quanq̃ ibi quidam aliter menſi ſunt, ſed perperam, vt in eundem auctorem, annotationibus ſcriptis oſtendimus) Talem ipſum Doct. ſuperioris actus ſcena ſecũda iudicaſſe, Quid ais? cũ intellexeras. Nos tñ eo in loco duos trimetros facere vbi ille dimetrum, & tetrametrum. Hæc & quædã alia cum pro meæ opinionis defenſione adduxiſſem, ille ſurda aure audiebat. Itaque ipſe huius ſcenæ xiij. primos verſus ita tractauit, vt ſæpius mecum mirari ſoleam, quid ei tunc venerit in mentem. Sed ita Hercules natura comparatum videmus, vt maioris exiſtimationis homines, nonnunquam minores, etiam bene admonẽtes grauatim audiamus, maxime vbi de ingenij negocijs contentio incidit Adeo victoriæ eſt cupida humana imbecillitas. Sed de hoc proœmio ſatis. Nos itaque decimus 13. ab initio huius ſcenę verſus eſſe trochaïcos trimetros catal. Quod autem nemo hac ætate hoc ſcripto prodere voluerit, in cauſa fuiſſe error eius carminis inſolentiam. Semel.n. ex propoſito quod cõſtet hic poëta uſus hoc genere eſt, alibi, niſi aliquoties vno, aut altero, nuſquam alioqui per ſcenam hoc trimetrum vſurpauit. Fortaſſis & hoc impedimenti affuit, quod primus huius ſcenæ verſus vna ſyllaba, nempe tertia, claudicare videtur. Vnde & Doctor. iambicum pentametrum perperã iudicauit, cum nullus talis ſit apud hunc Poëtam; quod equidem ſciam. Quanq̃ ſi ita eſſet vt Doctor. menſus eſt, eſſet potius dimeter hypercatalecticus. Nam in iãbicis & trochaicis bini pedes in ſingulas veniunt menſuras, nõ ſinguli pedes. Atqui eam ſyllabam tum cæſura, tum poſitione ad caput ſequẽtis dictionis longari poſſe crediderim, quod apud Græcos frequentiſſimum, apud Latinos non admodum, inuenitur tñ nec in comico duntaxat carmine, quod licentioſius eſt, ſed in heroico, nec apud quoslibet proletarios tantum, ſed apud ipſum adeo Maronem. Non mirum ergo auſum hoc quoque Terent. qui in carmine nihil propemodum non audet. De ipſis verſibus nunc ſigillatim dicendum. Et Lectori ſanè liberũ fuerit ſequi qđ volet, mea parui referet. Spero tñ fore poſtq̃ omnia diligẽti examine perpenderit, certo exiſtimaturũ, nos non prorſus hæc ſomniaſſe. Ipſe hercle Doctor. de metris in præfatione Terẽtij cum quædam de creticis dixiſſet, meo quidem iudicatu planè nihil ad rem facientia, tandem ſubiungit id, quod mecum certauit. Quidã tñ, inquit, malunt hic eſſe trimetros trochaicos catal. [Hoccine credibile eſt aut memorabile) Primus itaque verſus non eſt iambicus pentameter, vt exiſtimauit Doctor. ſed trochaicus trimeter, hñs primo loco trochæum, ſecundo ſpondeũ, tertio anapęſtũ quarto dactylum, quinto trochæum, ac deinde ſyllabam. In ſecundo verſu primo loco eſt dactylus. prima .n. de Vecordia eſt breuis, quippe quæ à ve non à væ deriuetur. Secundo loco eſt trochæus, tertio ſpondeus, quarto anapæſtus. Cuiquam.n. triſyllabon eſt hoc loco. Vltimo ſequitur trochæus ac ſyllaba. Tertius verſus primo loco habet trochæum, ſecundo ſpondeũ, in tertio, ſi gaudeat ſingulariter legatur, erit anapæſtus, ſin gaudeant pluraliter, vel e, eliditur, vt ſit ſpondeus, vel bacchius eſt loco tertio, deinde quarto loco rurſus ſpondeus, quinto iambus cum ſyllaba. Quartus verſus initio duos dactylos habet, Alter ius ſua. Deinde tertio loco trochæum, Compa. Quarto, ſi comparet ſingulariter legatur, erit tribrachys, vel anapæſtus ret vti. Si pluraliter, dactylus erit rent vti. Deinde rurſus trochæus cum ſyllaba, ſiue, quod idem eſt, creticus. ergo vti aduerbium poſt comparent verbum legendũ. In quinto verſu legendum initio, Id ne eſt verum? vt ſint initio duo ſpondei, tertio loco dactylus, quarto anapæſtus, & ad finem rurſus trochæus cũ ſyllaba. Sextus verſus initio duos habet trochæos. Tertio ac quarto locis anapæſtus, ac rurſus vltimo trochæum cum ſyllaba. In ſeptimo verſu ſi Eſt omittatur, aduerbium iam ponendũ eſt ante participium promiſſa Sin verbũ Eſt non eſt omittendum, ipſum qdem poſt participium collocat Aldinus lib. & placet. Octauus verſus trochæum habet initio, loco aũt ſecundo, ſi tertia ſyllaba in Neceſſario longa eſt, cretico erit loco primo, ſed ſecundo, ac tertio trochæus, quarto anapæſtus. In nono verſu deeſt Doctor. aliquid in ſuis creticis. Nam pro quarto, inquit, cretico poſuit iambum. Nobis in trimetro trochaico catalectico nihil deeſt. In decimo verſu idem ait tres eſſe creticos. Quod mihi nullo pacto videtur, ſed eſt eiuſdem rõnis cum alijs carmen, primo loco hñs trochæum, ſecũdo ſpõdeum, tertio anapæſtum, quarto ſpondeum, ita vt verbum Eſt legatur ante nomen, Oratio. Vndecimo verſu, pro quarto cretico, inquit Doctor. ponitur iãbus. Quod mihi neutiq̃ vr̃, ſed eſt, vt ceteri, Trimeter trochaicus, habens primo loco trochęum. Quis tu. vbi u, in Tu corripitur pp vocalem ſequentem, nõ eliditur. Loco ſecundo eſt ſpondeus, tertio anapæſtus mihi es, vbi mihi diſſyllabon, & poſteriore breui, nõ eliſa. Deinde ſequitur trochæus cum cretico, cur, me, am tib›beus. In duodecimo rurſus Doctor. ait quatuor creticos eſſe, mirabiles ſanè creticos, quos ego planè fateor me non intelligere. Ego primo loco conſtituo trochæum, ſecũdo dactylum, tertio ſpõdeum, vbi Mihi monoſyllabum totum eliditur, quarto loco tribrachys eſt, vltimo ſeqtur creticus. In vltimo huius claſſis, primo loco eſt trochæus Si ro. At in ſecundo loco, ſi leges nihil illos pudet, vt hñt quidam vetuſti lib. & mihi ſanè placet, erit dactylus, vel ſpondeus (nempe nihil vel diſſyllabo, vel nil monoſyllabo) in tertio loco ſpondeus, in quarto anapæſtus, in quinto pro trochæo tribrachys, vt ſæpe etiam in tetrametro huius generis. Ita habes candide lector meũ de hiſce verſibus iudicium. Tu ſequere quod tibi fuerit viſum, nil offendar etiam ſi nemo ſubſcribat nobis. [Non verentur. illic, vbi nihil opus eſt ibi verentur) Hic verſus trochaicus eſt tetrameter, Sed ſcazon, inquit Doctor. Abundat enim acatalecticis tetrametris trochaicis vna ſyllaba. Quod ſi verent pro verentur legeretur, verſus eſſet vere tetrameter catalecticus trochaicus, vt ſunt qui ſequuntur duo. Et ſanè hic mixta ſunt carmina. Nam mox rurſus duo ſequentia ſunt iambica quadrata acatal.

Multum moleſtus certe ei fuero, atque animo morem geſſero.
P. Charine, & me et te imprudens, niſi quid Dij reſpiciunt, perdidi.
Trochaicum inde ſequitur, niſi quis Ita ne abſq; eliſiune pro tribrachy legat. Rurſus duo ſequuntur iambica. Tertium trochaicum, hiis tertio locn trochæum, quarto ac quinto anapæſtum. In qun pro qui, alij legunt cum, ne q ſit eum indicatiuo. Nã ſubiunctiuum poſtulat vt paulo poſt qui auſcultauerim. Quartum item trochaicum, ſed s, eliditur in Satis, niſi quis malit in Falſus. Duo reliqus item ſunt trochaica, niſi quis Niſi iambum faciat. Nã ſic prius iãbicum quadratum fuerit. Poſt hos duos verſus ſequũtur quinque iambici tetrametri acatalectici, ſed in primo, vel Suis eſt monoſyllabum, vel creticus loco ſecũdo, in ſecundo Meus. Præterea d, in quid eliditur, meo iudicio, quanquam s, in Iſtuc ſcripſit Doct. quanquam Bacchius primo ac tertio locis has eliſiones tollit. [Immo etiam, qun tu minus ſcis ærumnas meas,) Hic octo rurſus ſequuntur trimetri Iambici, in quorum primo s, eliditur in minus. In quarti autem uerſus primo loco Scin tu, anapæſtus eſt, ſecundo uero loco iambus ſequitur, deinde creticus niſi Tua monoſyllabum ſit. Poſt hoſce octo trimetros ſequũtur duo quadrati iambici, quorum poſterior multis modis in numerum poni poteſt. Nam per ſex continuo iambos, tres ſpondeos & pyrrhichium ſcandi poteſt. Vt ſit pentameter iambicus, qualis nullus eſt in hoc auctore, quod equidem ſciam. Poteſt item per quatuor triſyllabos pedes, & quatuor diſſyllabos ſcãdi, quod placet. Vt primo loco ſit tribachys, ſecundo anapæſtus, Tertio eliſa s, in ſatis, rurſus tribrachys, quarto rurſus anapęſtus, deinde tres ſpõdei & pyrrhichius. Poſt hoſce duos uerſus quadratos acatal. ſequuntur 17. trimetri iambici, in quorum quinto ni, legendum pro niſi. In nono s, eliditur in Satis ait Doct. Duodecimus eſſet heroicus ſi pro, noctesque & dies, legas, noctesque, dieſq́. In 14. euenit mihi, legendum eſt, & Tuum monoſyllabon totum eliditur, niſi ſit Bacchius loco primo, & euenit media producta vt admonuit Don. nec ſiluit Riuius. Vltimo duo ſunt tetrametri iambici, in quorũ priore uel uerbum Eſt omittendum, uel Hem extra carmen eſt, ut alibi quoque ſæpe, nominatim ſcena precedente, uerſu ſexto à fine, ut admonuit Doctor. eo in loco. Nam hic idem rurſus admonere omiſit. Sed & mane ſecunda correpta ſyllaba, ut in Vide, iube, caue, hic ſæpe facit poëta.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Pollicetur hic Pamphylus Myſidi, nunquam ſe deſerturum Glycerium etiam ſi omnes homines ſibi ob id infeſtos ſit habiturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena inſtauratio eſt adhortationis Pamphili per Myſidem. Opus enim erat rurſus adoleſcentem exhortari ad amorem Glycerij, ne ſub patris impulſione opprimatur frangaturq́. Itaque victus per Myſidem, ſpondet ſe nunquam amicam deſerturum, etiamſi omnes homines ſibi ob id reddat infeſtos.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

Accerſitur Pamphilus ad Glycerium, ne prorſus omnem ſpem eius potiundæ abijciat.

Iambici Tetrametri Catalectici.

MYSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

IAM, vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
Tuum Pamphilum: tu modo anime mi noli te macerare.
P. Myſis. M. quid eſt? hem Pamphile, optume mihi te offers. P. qd eſt?
M. Orare iuſſit, ſi ſe ames, hera, iam vt ad ſeſe venias:
Videre ait te cupere. P. vah, perij: hoc malũ integraſcit:
Siccine me, atque illã opera tua nunc miſeros ſolicitari?
Nam iccirco accerſor, nuptias q mi apparari ſenſit.
C. Quibu' quidem q̃ facile poterat quieſci, ſi hic quieſſet.
D. Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga. M. atque ædepol,
Ea res eſt, proptereaq́. nunc miſera in mærore eſt. P. Myſis,
Per omnes tibi adiuro deos: nunq̃ eam me deſerturum,
Non, ſi capiundos mihi ſciam eſſe inimicos oẽs homines.
Hanc mihi expetiui, contigit: conueniunt mores: valeant,
Qui inter nos diſsidium volunt: hanc, niſi mors, mi adimet nemo.
C. Reſipiſco. P. non Apollinis magi' verum, atque hoc, reſponſum eſt.
Si poterit fieri, vt ne pater per me ſtetiſſe credat,
Quo minus hæ fierent nuptiæ; volo. ſed ſi id nõ poterit;
Id faciam, in procliui quod eſt, per me ſtetiſſe vt credat.
Quis videor? C. miſer æque, atque ego. D. conſilium quæro. C. fortis es.
Scio, quid conere. D. hoc ego tibi profecto effectum reddam.
P. Iam hoc opus eſt. D. quin iam habeo. C. quid eſt? D. huic, non tibi, habeo; ne erres.
C. Sat habeo. P. quid facies? cedo. D. dies hic mi vt ſit ſati', vereor,
Ad agendum: ne vacuum eſſe me nunc ad narrandum credas.
Proinde hinc vos amolimini: nã mi impedimento eſtis.
P. Ego hanc viſam. D. quid tu? quò hinc te agis? C. uerum vis dicam? D. immo etiam
Narrationis incipit mihi initium. C. quid me fiet?
D. Eho impudens, non ſatis habes, quòd tibi dieculam addo,
Quantum huic promoueo nuptias? C. Daue attamen. D. quid ergo?
C. Vt ducam. D. ridiculum. C. huc face ad me, vt venias, ſi quid poteris.
D. Quid veniam? nihil habeo. C. attamẽ ſi quid. D. age, veniam. C. ſi quid,
Domi ero. D. Tu Myſis, dum exeo, parumper opperire hic.
M. Quapropter? D. ita facto opus eſt. M. matura. D. iam inquam hic adero.

IAM vbi vbi erit,) In ſcena hac, inſtauratio eſt adhortationis Pamphili per Myſidem. Opus eſt enim exhortari rurſus adoleſcentem, ne ſub patris oppreſſione frangatur. [Iam vbi vbi erit,) Opportune rurſus ęlluante Pamphilo, amice mẽtio objicitur per Myſidem, ne ſuccumbat ad nuptias patri, quamuis promiſerit patri ſe ducturum coniugem. aduerſus quam difficultatem, quia ipſius perſona non ſufficit, id agit vt ad Glycerium modo adducat Pamphilum, cuius affectum excitat, non ex eo ſolum, quòd eum puella vocat. ſed etiam q deſiderat eum videre. [Vbi vbi erit,) Vbi vbi, In prima parte uim ſuam tenet, in poſteriore productionem: & eſt quemadmodum vt vt, qua qua, vnde vnde, pro vbicunque, vtcunque, quacunque, vndecunque. [Iam vbi vbi erit, inuentum tibi curabo,) Non ſolum ſe adducturam promiſit, ſed & tempus addidit. Et bene Tibi, quaſi amanti. [Anime mi) Mollis oratio & fœminea multis implicata blandimentis. Ait enim, Tu modo anime mi. Mi, pro meus. [Integraſcit) Integratur, quod ad integrum redit, quod repetitur, quod inſtauratur. Virg. Ramoque ſedens miſerabile carmen Integrat. [Solicitaries?) Perturbari. [Hoc malum) Amor meus, aut Glyc. ſolicitudo, quam neſcire oportuit nuptias DON.

nuptias. [Quòd mihi apparari) Apparari, ad honorem & timorem refertur & datiuo caſui ſubiunctum cladem & perniciem ſignificat. vt Virg. Mihi ſacra parari. [Age ſi hic non inſanit ſatis) Hic extitus comprimit Charinum, ne fomenta iracundię Pāphilo præberet. Aut, ſi pœnitet te, quantum hic ſua ſponte inſanit. [Si hic non inſanit ſatis) εἰρωνεία eſt aut laus ad mitigandum Pamphilum. [Ea res eſt).i.nuptias apparari ſenſit. [Myſis) Aſſeueratio eſt ſi a nomine eius incipias, cum quo loqueris. [Per omnes tibi adiuro Deos) Ad, auctiua particula eſt. vt admirabiliter, valde mirabiliter: & aduerto. Et hoc ſupereſt amiſſa fide, vt adiurandum ſit. [Omnes homines) Mira verecundia, omnes homines maluit dicere, vt in his quoque parētes ſignificaret, quam aperte dicere patrem, cuius metu promiſit nuptias. & eſt contra illud, Sed vim vt queas ferre. [Oēs homines) Ita dicit de uno, hoc eſt patre, omnes homines: ut idem alibi, O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni. Nunquid & cœlū, Neptuni eſt? non utique: ſed omnia hæc maria uoluit eſſe. ut Virgil. Omnia uel medium fiant mare. [Contigit) Quod uia euenit, contigiſſe dr̄. [Conueniunt mores) Recte & id, quod matrimonium firmat. [Valeant) Hoc eſt abeant, recedant: quia & diſcedentibus & mortuis, uale dicitur. ut Virgil. Salue æternum mihi maxime Palla Æternumq. uale. Vel potius τῷ δυσφημισμῷ, cum male optaturus eſſet, conſiderato patre περίλεξιν locutus eſt. & nō dicit, quod intenderat, pereant. Et attende q̄ moderate pluraliter dixerit, cum ſignificaret patrem. [Valeant) Renunciationis & imprecationis eſt uerbum. [Hunc, niſi mors, mihi adimet nemo) Etſi ualeant, hanc, niſi mors, nemo adimet. Conceſſio hic eſt. hoc enim per conceſſionem dicitur. [Hanc, niſi mos, mihi adimet nemo) Perſeuerat, ne dicat pater: pro Non adimet pater. [Reſipiſco) Spiritum reuocat ſenſus. [Magis uerum) Aut magis uerum, aut uerius dicimus. [Vt ne pater) Vt ne, pro ne non. [Per me ſtetiſſe) Stetiſſe, hoc eſt eſſe. ut Virg. Deſertaq. montis Stat domus. Aliter, plenum eſt ut idem Stant & iuniperi, & caſtaneę hirſutæ. Aliter horreat: ut, Stant lumina flamma. & Lucilius, Stat ſentibus fundus. [Per me ſtetiſſe) Hoc eſt per me factum eſſe, ne fierent nuptiæ. [Miſer æque, atque ego) Bene, atque ego, qa hic amore uexatur. Et intulit περίλεξιν. Nam uolebat Pamphilus ſibi dici, fortis: quod illi tamen non dicetur. Hic igitur aliter reſpondet, atque interrogat Pamphilus, ideo q̄ uideat impoſſibile eſſe, palā reſiſtere parenti. [Scio quid conere) Senſus eſt, Scio quid eſt quid coneris: ſed an efficere poſſis, neſcio. [Scio quid conere) Si Pāphili eſt perſona, cum εἰρωνεία dicitur. ſi Charini, ſimplex laudatio eſt. ſed ſi Pamphili eſt, hoc ſignificat quod ſupra, Ex unis geminas mihi conficies nuptias. Sed non eſſe perſonā Pamphili ex ſubiectis oſtenditur. [Non tibi habeo, ne erres) Deterret etiam nunc Char. vt & ipſe adiuuet Dauum, ne Pāphilo nubat Philumena. Et eodem ſenſu vtitur Dauus aduerſum Charinum, quo ſupra, Quaſi neceſſe ſit, ſi huic non dat, te illam vxorem ducere. [Non tibi habeo, ne erres.) Velut etiam pro ſe Charinus ſentiat. h. d. vel vt ſolent ſerui contumaciores aduerſum amicum domini, quia nuper à Charino accuſatus eſt. vel quia & quid dicat non habet, & videt tacendum non eſſe. [Sat habeo.) Quia dilatio facta eſt. [Vt ſatis ſit,) Vt, pro ne non. [Ne vacuum eſſe me) Ne, pro nedum, aut aduerbium eſt prohibentis: vt ſit, ne, non. Saluſt. ij. lib. Ne illa tauro parita ſint. pronedum. [Proinde hinc vos amolimini:) Amoliri dicūtur ea quæ cum magna difficultate, & molimine ſummouentur, & tolluntur è medio. ſic dixit, quaſi odioſo, & moleſto. [Diſcedere dicitur, q̄ facile abit è medio: Amolitur, qui via recedit. [Proinde hinc vos amolimini:) Moleſtum impedimentum ex rei magnitudine iacentis in medio, & ideo impedientibus ſe dicit Amolimini hinc: non abite. [Proinde hic vos amolimini) Spe iniecta, etiam domino imperat ſeruus callidus. [Nam mihi impedimento eſtis) Verum hoc vere dicit, an fingit qui adhuc conſilium non inuenit quod narrare poſſit. [Hanc) Glycerium. ſ. & cum miſeratione puellæ, hanc. [Quo nunc te agis?) Vt tarditatem diſcedentis oſtendat. Agere. n. ſe & tardi, & triſtes dicuntur. ſic Virg. Amiſſis remis atque ordine debilis vno, Irriſam ſine honore ratem Sergeſtus agebat. Idem alibi, Ecce gubernator ſeſe Palinurus agebat. [Quo hinc te agis?) Admonitio diſcedentis vt ſolet. nam à quo diſcedere deſideramus, admonemus cum quo vadat, vel quo eat. Id facere, per interrogationem admone: Dauus Charinum, vt ipſe abſcedat Charinus, qui nunc vltimus remanet. [Verum vis dicam?) Pro initio ſedulæ narrationis hoc ſumitur. Ac ſic reſpondet Charinus, tanquam qui intelligat non diſcere velle Dauum quo eat: ſed id agere, vt abſcedat. [Narrationis mihi incipit initium.) Narrationis. ſ. quo eat: quia, Verum vis dicam, velut prooemium narraturi eſt. [Quid me fiet?) Quid igitur, inquit, quid de me fiet? Ab eo hoc, quaſi à iocante, pronunciandum eſt. nam ſic illi, impudens, reſpondet. [Quid me fiet?) De Philumena ducenda. [Eho tu impudens) Proprie Charino dixit impudens, quaſi inſolita & multa poſcenti. quippe qui & ſponſam alienam petere auſus ſit, & non ſatis habeat, per Dauū ſibi moram præſtitam Pamphili nuptiarum. [Quod tibi dieculam addo?) Dieculam, horam. & eſt ὑποκόρισμα. Dieculam, hoc eſt tempuſculum, & ſumitur ab eo quod eſt hæc dies. Diecula, mora, & quaſi parua dies. & Dieculam, in qua. ſ. ambias, quantū poteris, ad ducendam Philumenam. Vult enim ſe Dauus adiuuari per Charinum & Byrrhiam. [Promoueo) Differo. [Promoueo nuptias) Memoriter Dauus. ſcit. n. illum his verbis petiſſe, Saltem aliquot dies profer, dum proficiſcar aliquo, ne videam. Cuius rei oblitus Charinus, etiam vt ducat vxorem petit. [Ridiculum) Deeſt hominem. [Age veniam) Via concedentis, vix cōſentientis eſt, age veniam. [Dum exeo) A Glycerio ſcilicet.

IAm iam in hac ſcena inſtauratio eſt adhortationis Pamphili GVID. per Myſidem opus eſt enim exhortari rurſus adoleſcentem ne ſub patris oppreſſione aſtringatur aut frangatur. M. Iā-iam. i. ſtatim, vel mox curabo. i. dabo operam, inuentum. i. inuenire, & adductum. i. adducere tibi mecum tuum Pamphilum. vbi vbicunque erit, & bene tibi dixi quaſi amanti modo ò mi anime .i. Glycerium quā toto pectore amo, & eſt mollis oratio & fœminea multis implicata blandimentis noli macerare. i. excruciare te, vel noli te angore afficere. P. O Myſis. M. Quid eſt? deinde viſo Pamphilo dicit habeo Pamphile optime. i. opportune & tēpeſtiue offers te mihi. i. obuius mihi efficeris. P. Quid eſt? M. Hera. i. Glycerium iuſſit me orare te ſi ames ſe. i. ſi eius ſis amore captus vt iam. i. nunc venias ad ſe ait ſe cupere videre te. P. Vah interiectio increpantis perij hoc malum. i. amor meus & Glycerij ſolicitudo re integraſcit. i. integratur, hoc eſt ab integrum redditur repetitur reſtauratur refricatur renouatur. Sitcine. i. vtrū ſic oportet ſup. illam Glycerium atque me Pamphilum miſeros. afflictus (vbi maſculinum ponderat fœminino vt mos eſt) ſolicitarier. i. perturbari nunc tua opera. i. tua operatione, tuo labore, ſcilicet Daui q̄ operam dediſti vt nobis hoc malum pareres, nam iccirco accerſor. i. euocor, q̄. i. quia ſenſit ipſa Glycerium nuptias apparari mihi apparari ad honorem refertur & ad timorem & datiuo caſui ſubiunctum cladem & perniciem ſignificat. Virgil. Mihi ſacra parari. C. Quidem. i. certe quibus nuptijs, quam quantum facile potuerat quieſcit. i. potuerat ſuperſederi & ſine turbatione ac labore abſtineri, vbi tam potuerat quam quieſci imperſonalia verba ſunt ſi hic. ſ. Dauus quieſcit. i. quieuiſſet neque aliquid ſuiſſet molitus. age. i. agendum hortantis eſt aduerbium per ironiam & deriſionem dictum ſi hic Pamphilus non inſanit. i. deſipit, furit iracundus eſt & furore percitus ſatis ſua ſpōte. i. ex ſeipſo inſtiga. i. incita, & ſub miniſtra iracundiæ fomēta. M. Atque ædepol ea res eſt. i. ipſa Glyc. nuptias ſenſit apparari & propterea nūc ipſa miſera eſt in mœrore. i. in luctu & ſqualore ac dolore. P. O Myſis aſſeueratio eſt vbi à nomine incipitur eius qui cum ſit ſermo. adiuro. i. valde iuro nam ad actiua particula eſt vt admirabiliter. i. valde mirabiliter adiuro, igitur tibi p̄ omnes deos nunquam me deſerturum. i. derelicturum eam non addidit iterum non ad maiorem negationem, & ſimul ut ſubnectat quod ſequitur & eſt ſenſus non eam me inquam deſerturum iuro tibi etiam ſi ſciam, vel cape ſi pro quamuis, omnes homines (hoc verecunde dicit p̄p patrem) eſſe mihi capiūdos inimicos. i. mihi maleuolos vbi capiundos mutauit e, in u, vt moris eſt, expetiui. i. optaui elegi mihi hanc Glyc. contingit. i. euenit vt ea peteere optata, quod via euenit contigiſſe dicitur. mores noſtri cōueniunt magnam hn̄t ſimilitudinem quod valet ad matrimoniū confirmandum. illi valeant. i. abeant diſcedant à nobis, quia & diſcedentibus & mortuis vale dicitur. eſt autem valeant renunciationis imprecationis verbum, qui volunt diſſidium, id eſt diſcordiam, diſſideo es, quod ſignificat diſcrepo as, diſcordo as, inter nos, ſcilicet Glycer. & me nemo adimet, id eſt abſtrahet mihi hanc, niſi mors. C. Reſipiſco, id eſt vires reſumo recreor ſenſus mei reuocant ſpiritum, & bene reſipiſco ait quod ſignificat in priſtinum ſenſum bonum redire, quaſi dicat ſe paulo ante inſaniſſe, & deſipuiſſe præ dolore. P. Reſponſum Apollinis non eſt magis verum quàm hoc, id eſt meum ſi poterit fieri. vt ne, id eſt quòd non pater credat per me ſtetiſſe. per me factum eſſe quominus, id eſt ut non hæ nuptiæ fierent volo, id eſt bene cupio illud, ne irriretur, ſed ſi id non poterit fieri faciam id, quod eſt in procliue, id eſt quod impendet faciendum, quoniam iam res eo inclinata propè videtur, vt id fieri ſit neceſſe

quo

quo eam non deſeram. Deinde oſtendit quid ſit in procliue videlicet, vt pater credat per me ſtetiſſe quominus fierent nuptiæ. Quis .i. qualis videor? C. Videris æque .i. ita miſer atque .i. vt ego. D. Quæro .i. animo meo inueſtigo conſilium .i. viam rationem modum quo poſſim re reſtituere in bonum ſtatum. C. Es fortis .i. validus magnanimus qui nullo infortunio deprimeris. P. Scio quid conere .i. moliatis. D. Profecto .i. certe ego reddam tibi hoc quod molior effectum .i. perfectum. P. Iam hoc eſt opus. D. Quin .i. quinimmo. iam habeo, id eſt iam excogitatum eſt conſilium quod quærebam. C. Quid eſt quod habes, ſcilicet. D. Habeo, id eſt cõmentus ſum aliquid huic, id eſt propter hunc Pamphilum non tibi .i. propter te. ne erres, id eſt ne decipiaris. C. Sat habeo .i. ſufficit mihi ꝙ ſit dilatio nuptiarum. P. Cedo .i. dic quid facies Daue. D. Vereor vt .i. ꝙ non hic dies ſatis ſit .i. ſufficit ad agendum, quod ſcilicet agere volo, ne, id eſt nedum, hoc eſt non ſolum credas me non eſſe vacuum, id eſt ocioſum ad narrandum nunc propoſitum. Alij habent ne tantum & tunc ne prohibentis eſt, quaſi dicat noli credere me ocioſum ad narrandum. proinde .i. ideo quia hic dies non ſatis eſt mihi vos Pamphile & Charine amolimini, id eſt diſcedite. hinc .i. ex hoc loco. Amoliri dicuntur quæ cum magna difficultate & molimine ſubmouentur ac tollũtur de medio. cum enim res aliqua iacens in medio magnitudine & mole ſua affert moleſtum impedimentum, neque niſi cum magna difficultate diſcedit dicitur amoliri non abire aut diſcedere, nam diſcedit qui facile abit de medio, molitur autem qui vix recedit, nam iſtis mihi impedimento. P. Ego viſam .i. ibo ad videndum hanc .i. meam Glycerium. D. Quid tu Charine, ſcilicet ages quo agis, id eſt fers duci a te hinc. Agere ſe eſt proprie tarde diſcedentis ac triſtis. C. Vis vt verum dicam. D. Immo & iam incipis mihi initium narrationis. C. Quid fiet de me? D. Eho tu impudens, id eſt verecundus & procax ac moleſtus in rogãdo. Non ſatis habes .i. non tibi ſufficit. quòd adeo, id eſt adbibeo, & prorogo tibi dieculam, id eſt tempuſculum. nam diecula ſignificat paruum tempus, ſeu paruam moram quaſi parua dies, id eſt tempus in fœminino genere quantum temporis, ſcilicet promoueo, id eſt diſfero nuptias huic, ſcilicet Pamphilo. C. Attamen. D. Intercipit ſermonem Charini dicens, quid ergo petis, ſcilicet tibi fieri aliud. C. Vt ducam Philumenam .i. habeam coniugem. D. Ridiculum cum exclamatione & irriſione legendum eſt, & deeſt hominem, id eſt ò hominem ridiculum, id eſt plurimum ridendũ & illudendum. C. Fac vt ad me venias huc ſi quid poteris, id eſt vel ſi aliquid poteris inuenire, vel ſi aliquo modo poteris huc venire. D. Quid .i. cur. veniam ad te. nihil habeo, id eſt nihil ſum commentus quod tibi ex re ſit. C. Attamen ſi quid habueris ſcilicet venito. D. Age, hortantis aduerbium & vix concedentis veniam ad te. ſ. C. Quid habueris. ſ. ero domi .i. continebo me domi quo me poſſis facile conuenire. D. Tu Myſis opperire .i. expecta me hic parumper .i. aliquandiu. M. Quapropter? id eſt quærere opperiar. D. Opus eſt facto .i. facere. ita. M. Matura .i. propera cum moderatione. D. Inquam .i. dico tibi adero, id eſt præſens ero iam, id eſt ſtatim hic.

LATO. ARgũ) Confirmatur animus Pamphili erga Glycerium, & impulſu adoleſcentum accingitur ad nouum cõſilium Dauus, & amantium ſolicitudo exprimitur. [Animenti) Blandimẽtum muliebre. [Malum integraſcit) .i. renouatur. [Age ſi hic) Ironica increpatio dehortantis. [Hanc mihi expetiui) Cõciſa oratio ad effectum, & conſtantiam Pamphili exprimendam. [Reſipiſco) Animum recipio. [Si poterit) Dilemma quo tacita obiectio ſoluitur. [In procliui) Quo res inclinat & propendet. [Ne vacuum,) Id eſt ocioſum. [Imo etiam) Increpatio. quia Charinus ſe ad narrandum præparabat. [Nam verum vis dicam) Præparatio eſt narrationem incepturi. Et attende ſollicitudinem amantis.

PETRVS MARS. IAm vbi vbi &c.) Duobus ſenſibus maxime, viſu. ſ. & auditu, voluptatis æſtum renouari, accendique vehemẽtius, ac mentem à virtutis propoſito detorqueri, oſtendit hæc ſcena. Eſt enim, vt inquit Plato in Phædro, ſenſus oculorum nobis acerrimus, & ipſo viſu pariter & auditu affectus renouantur, & animum mouent, vt non planè ipſum honeſtum aſpiciatur. Voluptas enim deſtruit iudicium rationis, &, vt inquit Philoſophus, propter illam res poſthabemus honeſtas, eſtque in nobis affectus vehementiſſimus, cui ex ſententia Heracliti, difficilius eſt repugnare, quam iræ. Sed quod difficilius, hoc præclarius, vt inquit Cic. in Offic. in Catone maiore. Impedit conſilium voluptas rationi inimica, ac mentis, vt ita dicam, præſtringit oculos. Diuinus Plato voluptatem eſcam malorum appellauit, quod ea videlicet homines capiantur, vt hamo piſces. Seneca ſcribens de vita beata: Altum quiddam eſt virtus, & excelſum, regale, voluptas humile, ſeruile, imbecillum, cuius ſtatio & domicilium, fornices, & popinæ ſunt. Vnde Cyrus apud Xenophontem lib. 5. Flagitioſi homines cupiditatibus omnibus ſe præſtant inferiores. Plato in epiſt. ad Dionyſium: Homini ſæpius detrimentum & dolorem affert voluptas, hebetat animum, atque obliuionem inducit inſipientiam pariens. In nono de Rep. ſic ait: Homines coëundo veluti pecora, ætatem contemnunt? [Videre te ait cupere) Auditus hic mouet effectum & viſus. Nam viſa ancilla, venit ei in mentem Glycerium. Vnde Seneca dicit, oculos interdum eſſe irritamenta vitiorum, & ſcelerum duces. [Id faciam in procliui &c.) Id eſt ad quod ſum procliuis .i. inchoatus ob amorem, qui eſt affectus vehemens .i. paſſio quæ trahit animum. Item in procliui, quod eſt facile, & ad quod ſine magno labore deſcenditur. Procliue dicitur demiſſum, & inclinatum, & impotens ad reſiſtendũ affectibus, & ita inrõſtans vt ego ſum, ſed hoc clam dicitur. [Per omnes tibi adiuro deos &c.) Plato in 5. de Leg. Sed reuera nimius in ſe amor, omnium peccatorum, omnibus eſt ſemper cauſa, obcæcatur quippe circa amatum qui amat. [Proinde hinc vos amolimini: &c.) Nonius ſic ait: Amolimini .i. recedite. Terent. Hinc vos amolimini. Pacuuius: Non tu hinc è conſpectu amoliri. Siſenna: Impedimentum omne de itineribus amoliuntur. Eſt ergo auferre vos hinc. [Quid de me &c.) Miſeriam ſuam profitetur hic verbis Charinus. Dieculam .i. parũ diem, & ſpatium aliquod temporis, vt tibi proſpicias.

RIVII castiga. OPtume mihi te offers. P. Quid eſt? M. Orare iuſſit, ſi ſe ames, hera; iam vt ad ſeſe venias:) In fine prioris verſus quod ad menſionem carminis attinet, ſynalœpha nulla fit, in te offers. Id, quod frequens eſt apud Terent. τὸ qd eſt, perperam erat additum præcedenti verſu. In manuſcriptis duobus particula vt, omiſſa eſt, quam & verſus reſpuit. Eſt autem tetrameter catalect. cuiuſmodi ſunt ceteri in hac ſcena oẽs. In metiendo s, eliditur in verbo ames. Et particula vt, ab interprete aliquo adiecta videri poteſt, vt alia in Terentio multa ſicuti & alias oſtendemus. [Ea res eſt, propterea quod nunc miſera) Nos, Proptereaque nunc miſera in mœrore eſt, vt habet manuſcriptum exemplar, quicũ ex impreſſis Venetum facit. Alia habent, propterea nunc &c. omiſſa coniunctione q; Sed prior lectio, vt puto, verior, quæ in eo quoque reperitur quod eſt vt bibliotheca Dominorum ab Haſſenſtein.

Eiuſdem annotat. PErſpicitur ex hac ſcena Pãphili integritas, qui datam amicæ fidem ſeruare inuiolatam cogitet, etiam ſi capiũdos ſibi ſciat inimicos oẽs homines. [Age, ſi hic non inſanit ſatis ſua ſponte, inſtiga) Non ſunt inſtigandi, qui ſuapte alioq; ſponte inſaniũ ſatis. [Cõueniunt mores) Prudenter loquitur Pãphilus, vt cordatum vbique adoleſcentem agnoſcas: fieri .n. non poteſt, vt inter eos firma coaleſcat amicitia, ac concordia, quorum non conueniunt mores: idque in amicitia præcipuum eſt, vt ſit morum in ea ſimilitudo: propterea recte Pamphilus ait, Glycerij mores quadrare ad ingenium ſuum. Poteſt enim, vt alicubi ait Doctor. per ſe præclarum eſſe, quod tamen non ſit aptum.

DOLL. obſeruat. INuentum tibi curabo, & mecum adductum) Plena eſt qdem elegantiæ hæc locutio, pro inueniam, & adducam. Sic venuſte dictionibus præteriti, & futuri temporis iungitur hoc verbum curare. Cic. ad Q. Fr. Eum Lychnum te aiebant, cum eſſes ſanæ mentis, curaſſe faciendum. Seruius Cic. Funus ei ſatis amplum faciendum curaui. [Proptereaque nunc miſera in mœrore eſt.) Id eſt in mœrore verſatur, mœrore vrgetur, laceratur, affligitur, conficitur, in mœrore iacet. Is enim locutionibus vtitur ſæpe Cic. Mœror autem pro graui luctu, & triſtitia à Latinis poni ſolet: eoque maxime vtimur, eum perditum, & afflictum rerum ſtatum expreſſius deſignare volumus. [Per omnes tibi adiuro Deos) Adiurare idem eſt, quod iurare. Pro eo vero ſignificato, quod eſt iuſiurandum exigere, exemplum nullum inueni apud Auctorem duntaxat claſſicum: ſed de primo ſatis multa, vt videbis in Secundo Tomo noſtrorum Comment. [Si capiundos mihi ſciam eſſe inimicos omnes homines.) Noue dicit Terent. inimicum capere, pro ſuſcipere. Suſcipere enim dicit Cic. Vel inimicitias ſuſcipere. Famil. iij. Ego citius cum eo, qui tuas inimicitias ſuſcepiſſet, veterem coniunctionem diremiſſem. Idem ad Attic. xj. Multorum odia, atque inimicitias Reip. cauſa ſuſcepimus. [Si poteris fieri, vt ne pater per me ſtetiſſe credat.) Caue putes, hic à me omnes ſtandi ſignificationes oſtendi: id cumulate præſtabit Primus noſtrorum Cõmentariorum Tomus. Tantum, quod ad hunc locum faciat, in præſentia trademus: Eſt igitur ſtare per aliquem, idem quod, aliquem in mo-

ea eſſe, impedimēto eſſe, vel eſſe in cauſa, quin. Cæſ. de bel. Ciu. j. Cæſar, vbi cognouit per Afranium ſtare, quo minus prœlio dimicaretur, ab infimis radicibus montis intermiſſis circiter paſſibus quadringentis caſtra facere conſtituit. [Hoc tibi profecto effectum reddam) Effectum reddere, vel dare, idem eſt, quod efficere. Et locutiones ſunt peculiares Terentio. Sic aũt loquitur in ſequenti Comœdia: Effectum dabo. [Ne vacuum eſſe me nũc ad narrandum credas) Vacuus generaliter ponitur pro inani, nudo, ieiuno, exhauſto, vel experti, & libero, non impedito, non occupato. Sic dicuntur vacua, prædia, vel uacuæ poſſeſſiones. i. quę liberæ ſunt. Sic etiam appellantur vacuæ aures, nondum criminationibus obtuſæ, ſed nobis arbitrio noſtro patentes. Pertinet igitur hoc nomen tam ad res, q̃ ad perſonas, & eandem ſignificationem retinet. Habet autem eam ipſam vſus varietatem, quam vaco. Etenim aut ſine caſu eſt, aut cum ablatiuo ſine præpoſitione. Id, quod in primo noſtr. Cõment. patet. Verum hic cõmoda, & Terentij locutioni conſentanea quædam exempla proferre libet, vbi vacuus ad perſonam refertur, & pro ocioſo ponitur. Cic. in Brut. Itaque hunc elegimus diem, cum te ſciremus eſſe vacuum. Idem de Leg. j. In longum ſermonem me reuocas, Attice, quem tamen, niſi Quintus aliud quid nos agere mauult, ſuſcipiam. & q̃m vacui ſumus, dicam. [Quid me fiet?) Quid illi fiet? quid illi faciam? quid illi factum eſt? Modi ſunt loquendi elegãtiſſimi per datiuum elati, & ſignificant, quod nonnulli aliquid admirantes, vel accepta aliqua calamitate, aut dãno inepte dñt, quid de illo fiet? quid de illo faciam? quid de illo factum eſt? Cic. Fam. xiiij. Si nos premet eadem fortuna, quid pueto miſero fiet? Idem ad Att. Quid ita fiet, ſi huc Paulus venerit? Idem in Verr. Occurrebat illi ratio, quid Cleomeni fiet? Idẽ contra Rul. Quæro, ſi, qui vendere volunt, non fuerint, quid pecuniæ fiet? Idem in Acad. Quid faceret huic concluſioni? A proxima locutione nihil differt, quod dñt Latini per ablatiuum caſum, quid hoc homine facies? Cic. in Ver. Quid hoc hoĩe faciatis? ad aliquem ſpem tam perfidioſum, tam importunum animal reſeruetis? Sic & hic Terent. dicit: Quid me fiet, pro, quid de me fiet?

CLAR. HVius ſcenæ verſus oĩa vnius ſunt rationis, nempe iãbici tetram. catal. quos Doct. ſcazontes appellat, in quibus & ipſe & Riuius egregie ſudarãt. Primus verſus loco primo habet tribrachyn, deinde iambum, tertio loco ſpondeũ, quarto iambum. In ſecundo verſu vel tuum monoſyllabum eſt, vt ſit primo loco ſpondeus, vel bacchius eſt loco primo, ſecundo Iambus, tertio dactylus, quarto anapæſtus, quinto & ſexto ſpõdeus, ſeptimo iambus cum ſyllaba, ſiue amphibrachys contrarius cretico, qui ſanè in hoc carminis genere frequentior eſſe debebat ad finem vt creticus in trochaico, ſed poëta hoc non obſeruauit, immo pro penultima longa ſæpe duas poſuit breues. quod etiã ipſe admonuit Doctor. In tertio ac quarto verſibus non conuenit mihi cum Riuio, neq; omni ex parte cum Doctor. cum ipſe etiam ſecum diffideat. Nam in præfatione de metris Doctor. cũ oſtendere vellet in hiſce iamb. catalect. tetrametris, quos ipſe ſcazontes appellat, vt ante diximus, nonnunquam pro penultima longa duas adeſſe breues, adducit hoc carmen, Orare iuſſit, ſi ſe ames, hera, iam vt ad ſeſe venias. At de hac ſcena iudicaturus, ad initium eiuſdem verſus adponit hæc duo verba Quid eſt. Et ne hoc librario quia tribuere poſſit, ſciat eum priori carmini, quando ei nimis conciſum viſum eſt, adiunxiſſe in marginibus hæc verba, Verſus conſtat, ſi legas opportune te mihi offers. Riuius vero Optime, pro opportune legit, vt omnes habent lib. ſed in Te ait nullam fieri ſynalœpham & in ſequenti carmine elidit s, in ames, præterea vt adiectum ab interprete aliquo videri vult. Sed, vt nunc meam dicam ſententiam, neque Opportune, pro Optime legendum eſt, vt exiſtimauit Doctor. neque opus eſt, vel a, elidere in ames, vel vt abijcere, quod omnes habent lib. & ſenſus optime patitur, ſi vnicum d, in τὸ, quid eſt (non in illo, qđ ſequitur verbum Myſis, ſed quod ad finem prioris pertinet verſus, & à Riuio ad ſequentem reiectum eſt verſum, ſicut ab Doct. in hac ſcena, non etiam in præfatione, vt iam diximus) ſi inquam illud d, & τὸ ante offers elidamus tum ambo verſus bene habebunt, ita certe vt prior habeat primo quidem loco ſpondeum, Myſis, ſecundo iambum, quid eſt, vbi d, non eliditur, tertio rurſus ſpondeum, Hem Pamph. quarto rurſus iambum, phil'o, in quintum iambum, ptume. Nam aduerbium e, longum eſt. In ſexto iambum, mihi, in ſeptimo ſpondeum, t'offers, deinde ſyllabam qu' eſt, vbi d, eliditur. quanquam ſi quis eſt, qui hoc e, elidi neget, ex catalectico acatalect. fecerit, vt vnus hic tetrameter ſit acatalecticus, ceteris omnes catalectici. Sequens inde carmen nullam prorſus habet difficultatem, vt etiam ipſi Doctor. in pfatione viſum eſt. Meus certe lib. Aldinus, quo in his vſus eſt Doctor, bene habebat. vt mirer eum hic aliter atque in præfatione ſenſiſſe. In quinto huius ſcenæ verſu, Ait diſſyllabum eſt ſicut in ſexto Tua, In quo quidem verſu liber Aldinus habebat ſollicitarier, pro ſollicitari, ſed male, nam ſic fieret acatalecticum, & veteres libro omnes habent ſollicitari abſque er, ſyllaba, quæ ſæpe κατὰ τὴν παραγωγὴν adijci ſolet. In ſeptimo mihi monoſyllabon totum eliditur, niſi quinto loco ſit creticus. In octauo s, eliditur in Quibus, niſi quis malit amphibrachyn eſſe loco primo, aut creticum loco quinto abſque omni eliſione. In nono s, eliditur in Satis, niſi quis Sua monoſyllabon malit, & ædepol prima eſt breuis, vt ſæpius apud hunc Poëtam. In decimo pro Propterea q, Riuius proptereaque legit. Sed nihil refert ad carminis rationẽ, ſed quod in Doct. libro, propter quam legitur, id carmen non patitur. In eodem tamen libro in verſu ſequenti, tibi, ante adiuro, quod excuſare poterat creticus loco ſecundo, recte ſublatum eſt. In verſibus decimotertio, ac decimoquarto Mihi monoſyllabum totum eliditur. In decimoquinto s, eliditur in magis. In decimonono, Ego produci videtur, quod apud Latinos rarũ eſt, & apud hunc rariſſimum, In xxij. Satis ante verbum Sit legẽdum eſt, in quo a, eliditur, & mihi monoſyllabum totum abſorbetur. Penultimus verſus huius ſcenæ anapæſtum habet ante vltimam ſyllabam. In vltimo m, non eliditur, vel in Iam, vel in Inq̃, alter adiuuat cæſura, alter ſequẽs aſpiratio, vtrumcunque nõ eliſeris.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

In hac ſcena Dauus puerum defert ante oſtium Simonis, vt ita Chremes deterreatur à nuptijs. Et conſiſtit hæc ſcena in geſtu magis, quàm in oratione.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc ſequens ſcena adminiſtrationem doli continet, quod ideo fit, vt deterreatur Chremes filiam ſuam dare Pamphilo, & Dauus cum Myſide fraudem comminiſcatur. Attende etiam, Myſidi non minimas partes in hac Comœdia tribui.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena, Dauus apponenda puerum ad ædes Simonis, Chremetem ne elocet filiam ſuam Pamphilo, deterret vero ſecundum conſilium Daui.

Senarij.

MYSIS.

NIL ne eſſe proprium cuiquam? Dij voſtram fidem.
Summum bonum eſſe heræ putabam hunc Pamphilum,
Amicum, amatorem, virum in quouis loco
Paratum: verum ex eo nunc miſera quem capit
Dolorem? facile hic plus mali eſt, quàm illic boni.
Sed Dauus exit: mi homo, quid iſtuc obſecro eſt?
*Quò portas puerum? *Quę

DON. NIL ne eſſe proprium cuiquam?) Hæc ſcena adminiſtrationẽ doli habet, quo fit vt deterreatur Chremes filiam ſuam Pamphilo dare. Et vide non minimas partes in hac comœdia Myſidi attribui, hoc eſt perſonæ fœmineæ, ſiue hæc perſonatis viris agitur, ut apud ueteres, ſiue per mulierem, ut nunc videmus. [Nil ne) Ne aduerbium percunctantis. [Nil ne eſſe proprium cuiquam?) Omne quod habemus, aut mutuum eſt, aut proprium. Ergo proprium, perpetuum, vt Virgil. Propria hæc ſi dona fuiſſent. Ergo nihil nobis proprium eſſe poteſt. quod.n. non fuit nec eſſe quidem poteſt. aut quod eripi poteſt, non eſt noſtrum: niſi illa quæ eripi non poſſunt, vt ſapiẽtia, iuſtitia, prudentia, quæ fortuna neque dare, neque eripere cuiq̃ poteſt. Et ſimul hoc ipſum & à re, & à perſona hic oſtendit. A re, Nihil ne eſſe proprium? A perſona, Cuiquam. [Propriũ perpetuum

petuum, non temporale ac mutuum. [Di voſtram fidem.) Admirantis aduerbium cum exclamatione. Fidem dixis opem & auxilium: ut, Tyrrhenamque fidem. [Summum bonum eſſe) Mire pro pleno. Et neutro extulit, ſummum bonum. [Amicum, amatorem, uirum) Amicus, animi eſt: Amator uero, corporis. non enim continuo amatoe eſt, qui bene uult: ut, Dido amauit quidem Æneam: ſed non & amica fuit quæ ait. Non potui auulſum diuellere corpus, & undis Spargere. Et item Catullus, Cogit amare magis, ſed bene uelle minus. & eſt hic officium & blãdimentum. Amatorem & uirum dixit ad diſcretionem, ut per ea quæ enumerat, maritum oſtenderet. [In quo uis loco Paratum) Paratum dixit ad omnes affectus, quicunque de proximo eſſe poſſunt. & maxime ad Homericam ſententiam reſpexit ✶ [Verum ex eo).i. Pamphilo. [Nunc miſera quem capit Dolorem?) Cum admiratione pronunciat quem, & cum exclamatione quadam. [Facile hic plus mali eſt, quàm illic boni) Facile, aduerbium confirmantis eſt, id eſt liquido & manifeſto. Veteres dicebant facile, pro certo. Vt Cic. Illius ciuitatis facile princeps. [Dolorem?) Dolorem diſtinxit: probè, & poſt intulit ſeparatim quod ſequitur, Facile hic plus mali eſt, in dolore, & metu, ſcilicet amittendi, quàm in uoluntate retinendi. [Quàm illic boni.) In ſummo bono. Dicit enim, Ea bonis quæ bona exiſtimamus, plus nos mali capere, cum aut amiſſuros nos credimus, aut amittimus, quàm boni, cum habemus. [Facile hic plus mali eſt) Plus mali, in dolore & metu, ut diximus. [Quàm illic boni,) Id eſt in amico, amatore, & uiro. [Mi homo, quid iſtud obſecro eſt?) Ex Myſidis uerbis, quid Dauus faciat demonſtratur. [Quid illuc obſecro eſt?) Inuolutum puerum portabat Dauus. & ideo dicit mulier. Quid iſtuc obſecro eſt? Tum ille euoluit puerum, & profert. quem poſtquam expediuit, tum illa dixit. Quò portas puerum?

GVID. NIl &c.) Hęc in ſcena adminiſtrationem doli habet quod fit ut deterreatur Chremes filiam ſuam Pamphilo dare. Myſ. Nil ne aduerbium percunctantis, id eſt, eſt ne uerũ ſubaudi nihil eſſe proprium, id eſt perpetuum. cuiquam, id eſt alicui. dij ueſtram fidem, admirationis aduerbium cum exclamatione. ubi fides pro opere & auxilio ponitur. eſtq́. ſenſus. ò dij imploro, ſup. uoſtram fidem, id eſt opem & auxilium quo etiam modo poteſt capi in eo dicto proh deum atque hominum fidem ut ſuperius eſt explicatum putabam hunc Pamphilum amicum quantum ad animum amatorem, quantum ad corpus. uirum, id eſt uirilem, & non facile uincibilem, paratum in quouis, id eſt in quolibet loco eſſe ſummum bonum. heræ, id eſt dominæ, ſcilicet Glycerio, uerum, id eſt ſed quem dolorem, quaſi dicat maximum ipſa miſera capit nunc ex eo Pamph. facile, id eſt liquido, & manifeſto haud dubie clare. ueteres etiam pro certo facile dicebant plus mali eſt hic, ſcilicet in dolore quam boni illic, ſcilicet in amico amatore uiro, ſed Dauus exit à domo Glycerij. Mi homo obſecro, id eſt quæſo & per ſacra rogo quid iſtuc mali eſt, quid, ſcilicet portas. Dauus enim portabat puerum inuolutum quem dum euoluit. Myſis ſubdidit quo. i. in quem locum portat puerum.

LATO. ARgũ) Inſtruit ancillam Dauus ad fallaciæ executionẽ. [Proprium cuiquam?) Proprium, perpetuum & firmum. Virgil. Propria hæc ſi dona fuiſſent.

PETRVS MARS. NIl ne eſſe propṫium &c.) Venereum amorem & cupidineas faces, quibus plerique inflammari affectant, multo plus fellis, quàm mellis habere docet hæc ſcena. Id enim quod in his rebus oblectat, temporaneum eſt, & exile admodum, comparatione malorum, quæ ſequuntur, temporis iactura, ſcilicet qua nulla maior uitij deformitas, & infamia, & ſeruitus. Ad ea profecto quæ ſunt his contraria, natus eſt homo diuinum animal. Vnde Cic. in iij. Phil. Nihil eſt deteſtabilior dedecore, nihil fœdius ſeruitute. Ad decus & libertatem nati ſumus. Plautus in Ciſtell. Amor & melle & felle eſt fœcundiſſimus, guſtu dat dulce amarum uſque ad ſatietatem aggerit. Seneca dicit: Nihil eſt tam mortiferum ingenijs, quàm luxuria. Silius libro decimoquarto:

Ad laudes genitum capiat ſi munera diuum
Felix ad laudes hominum genus.

Et uoluptatem ſic taxat:

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hoſtes,
Quantum ſola noces animis illapſa voluptas,
Ebrietas tibi fida comes, tibi luxus, & atris
Circum te ſemper volitans infamia pennis.

Seneca libro uigeſimo: Indulgere uoluptati, initium eſt omniũ malorum.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

DAVVS, MYSIS.

MYSIS nunc opus eſt tua
Mihi ad hanc rem exprompta memoria, atque aſtutia.
M. Quidnam incepturus? D. accipe à me hunc ocyus,
Atque ante noſtram ianuam appone. M. obſecro,
Humi ne? D. ex ara hinc ſume verbenas tibi,
Atque eas ſubſterne. M. quamobrem id tute non facis?
D. Quia, ſi forte opus ad herum iuſiurandum mihi
Non appoſuiſſe, vt liquido poſſim. M. intelligo.
Noua nunc religio in te iſtæc inceſſit, cedo?
D. Moue ocyus te, vt, quid agam, porrò intellegas.
Pro Iuppiter. M. quid? D. Sponſæ pater interuenit.
Repudio conſilium, quod primum intenderam.
M. neſcio, quid narres. D. ego quoque hinc ab dextera
Venire me aſſimulabo, tu, vt ſubſeruias
Orationi, vtcunque opu' ſit verbis, vide.
M. Ego, quid agas, nihil intellego: ſed, ſi quid eſt,
Quod mea opera opus ſit vobis, aut tu plus vides,
Manebo, ne quid voſtrum romorem commodum.

MYSIS nunc opus eſt) Hæc ſcena actuoſa eſt, magis. n. in geſtu, quam in oratione eſt conſtituta. **DON.** [Myſis, nunc opus eſt) Properantis & impenſe agentis Daui verba monſtrantur. [Exprompta) In medium prolata. [Memoria, atque aſtutia.) Memoria, vt præcepta Daui retineat. Aſtutia, ad agendum ſtrenue quæ imperet. [Memoria) Simpliciter magis, vt memor ſit Daui præceptorum. Et memoria, modo pro intelligentia, vt Virg. Inſtamus tñ immemores. [Ex ara hinc ſume verbenas) Ex ara. ſ. Apollinis, quem Ἀγυιεύς, Menander vocat, aut ꝙ Apollini comœdia dicata eſt. in cuius honorem aram conſtituebant comœdiam celebrantes Apollini ergo comœdia, Libero patri tragœdia. [Snme verbenas tibi) Verbenæ, quaſi herbenæ, redimicula ſunt ararum. [Tibi) τό, tibi, quaſi geſtum quendam & motum ſtomachantis habet: vt alibi, Quid vis tibi? Et tibi ſume, dixit, & non, tibi ſubſterne. [Ea ara ſume verbenas) Verbenæ ſunt oẽs herbæ frondesq́. feſtę ad aras coronandas, vel oẽs herbæ frondesq́. ex aliquo loco puro decerptæ. Verbenæ aũt dictæ, quaſi herbenæ, ſic Menander • [Quamobrem id tute non facis?) Tute tunc dicitur, cum pronomen ad eam reuocatur perſonam, à qua ſumitur, vt, verbi gratia, cum dicimus, Tu lege, ille nobis reſpondeat, Cur tute non legis? [Quia ſi forte opus ſit ad herum iurandum mihi) Sic locutus eſt, vt explicari atque intelligi non poſſit. aut. n. eſt ius, vt ſit iurandũ pro iuſiurandum, aut, vt vulgo dr̃, iuramentum. Et opus eſt illam rem, nõ opus eſt illa re. [Vt liquido poſſim) Liquido, pure, & manifeſte. Nã quę ſunt pura & defœcata, liq̃da ſunt. [Noua nunc religio) Bene iuſiurandũ metuere ſeruum monſtri ſimile eſt. [Noua rel.) In ſeruo, & ſubita. [Noua nũc religio) Seruũ nolle mentiri, noua religio eſt. [Cedo?) Porrigentis eſt manũ. [Porrò intelligas) Porrò, modo aduerb. eſt ordinis, alias tpis. [Sponſę pater inter.) Mire non dixit Chremes, ne, cũ dixiſſet, quis Chremes? rurſus hic rñderet, ſponſæ pater. & non temere hoc facit poeta: nã promiſerat ſe rediturum domum Chremes, Domum modo ibo: vt apparentur, dicam: atque hunc renuncio. [Quod primũ intenderam) Verbũ à venatoribus translatum, qui retia intendunt ad feras captandas. Quia ergo parat Chremẽ & Simonem fallere, intenderam dixit. Vel à ſagittis atque arcu. [Neſcio quid narres.) Bene narres. narrare. n. aliena, & quæ nobis non ſunt neceſſaria, dicimus. [Ego quoque) Bene ait Quoque, qa & Chremes veniebat. [Tu, vt ſubſerulas) Recte, vt ſubſeruias, dixit. non enim tm̃ loquitur Myſis, quantum Dauus. [Orationi, vtcunque opus ſit verbis) Tuis verbis orationi meæ, plura. n. loquetur Dauus. inde orationi dixit. illa ſubſequetur, ideo verbis. [Vide.) Cauta eſto, intellige, ſpecta. [Aut tu plus vide.) Si ſapis, intelli-

gis. [Remorer commodum.) Remorer, retardem, retineam. Remoriri à remora piſce minutiſſimo, qui naues retinet. nam Græce ἐχενηῒς vocatur.

GVID. Myſis nunc eſt opus mihi tua memoria. Id eſt intelligentia ad retinenda & intelligenda mea præcepta exprompta .i. in medium emiſſa, ſeu prolata ab expromendo. aliquid .n. expromitur, quod reconditum deducitur in medium ad hanc rem quam paro, ſcilicet & eſt opus tua aſtutia, id eſt calliditate ad ſtrenue agendum quæ imperabuntur tibi. M. Date quidnam, id eſt quid es incepturus, id eſt ſuſcepturus & inchoaturus. D. Accipe, id eſt aſporta & recipe ex me ocyus .i. velocitee comparatiuum pro poſitiuo hũc puerum, atque appone eum ante ianuam noſtram. M. Obſecro, id eſt quæſo, ne, id eſt vtrũ apponam eum humi, id eſt ſupee terram. D. Sume tibi (hoc tibi quaſi motum quendam & geſtum ſtomachantis habet) verbenas, id eſt heebas & frondes ex quibus hæc ara coronatur. Verbenæ enim ſunt omnes herbæ & frondes feſtæ ad aras coronandas, vel ſunt omnes herbæ frondesque ex aliquo loco puro decerptæ dictæ quaſi herbenæ. Sume ergo tibi verbenas hic ex ara quam tibi oſtendo, quæ eſt ara Apollinis. nam Apollini comœdia dicata eſt in cuius honorem aram conſtituebant comœdiam celebrantes. Apollini ergo comœdia dicata eſt ſicut libero patri tragœdia, atque ſubſterne eas verbenas, id eſt ſuppone eas puero & apta ſub eo. M. Quamobrem, id eſt quare tu teipſe, id eſt tumet eſt tautulogia. non facis, id eſt non apponis ante ianuam, tute, id eſt tumet, tunc dicitur cum pronomen reflectitur ad eam perſonam à qua ſumitur. vt verbi gratia cum dicimus tu lege, & ille nobis reſpondeat cur tute non legis. D. Quia ſi forte ſit mihi opus iuſiurandum, id eſt ſi mihi ſit opus iurare, ad, id eſt erga herum, ſcilicet Simonem vbi iuſiurandum poteſt eſſe nominatiuus, vel accuſatiuus dicitur enim hæc res eſt mihi opus, vel eſt mihi opus hanc rem, item eſt mihi huius rei opus. ſed frequentius & magis oratorie dicitur, eſt mihi opus hac re. Cicero etiam in epiſtolis ait, dux nobis & auctor opus & reliqua duo magis ſunt poëtarum aut hiſtoricorum vt poſſim iurare, ſupple liquido aduerbium, id eſt pure & manifeſte (nam quæ ſunt pura & defœcata liquida ſunt) me non appoſuiſſe puerum ad ianuam. M. Intelligo, id eſt capio, cedo, id eſt dic, & eſt porrigentis manum, vnde iſtæc noua religio, id eſt ſubitus & inſolitus metus dei & reuerentia vt timeas mentiri & peierare, inceſſit in te, id eſt ingeuit inuaſit inſedit ab inſido in pectus tuum. D. Moue te ocyus, id eſt velociter, vt porro, id eſt deinde aduerbium ordinis. alias temporis intelligas quid agam, id eſt agere ſuſcipiam. Deinde Da. ſubito aſpiciens Chrem. venientem exclamat. Proh Iuppiter exclamatio eſt comica indignationem pariter ac doloeem oſtendens vti Iuppiter poteſt eſſe nominatiui caſus quaſi ò Iuppiter fer mihi opem. M. Quid eſt? D. Pater ſponſæ .ſ. Philumenæ promiſſæ Pamph. interuenit .i. intercidit. repudio .i. recuſo, reijcio conſilium .i. propoſitum quod prius intenderam .i. tanquam rete quod tetenderã ad decipiendos Chremetem & Simonem. tractum .n. eſt vel à ſagittis vel ab arcu. M. Neſcio quid narres .i. recites, loquaris, narrare .n. aliena quæ nobis non ſunt neceſſaria dicimus. D. Quoque .i. etiam ego aſſimulabo .i. fingam me venire hinc .i. ex hoc loco, à dextera parte .ſ. tu Myſis vide .i. animaduerte. eſto cauta intellige ſpecta, vt ſubſeruias .i. latenter & caute foueas, obſequaris orationi meæ, quoniam oratione vtar tu ſolis verbis ſum .n. diutius locuturus q̃ tu, ideo dixit vtcunque .i. qualitercunque opus ſit verbis tuis .ſ. M. Ego nihil intelligo quid agas .i. quid agendum proponas, ſed ſi quid eſt quod .i. in quo ſit opus opera mea .i. labore & induſtria vobis, aut ſi tu plus vides .i. ſi plus intelligis & ſapis quam ego. manebo .i. hic permanebo, vt vobis morem geram. ne quid .i. non aliquo remorer, id eſt retardem retineam veſtrum commodum eſſet, & ideo propoſitum ſuum de nuptijs non demitteret veniente Chremete mutat conſilium de Simone & exponitur in viam puer ante oculos Chremetis vt eum decipiat, quia toties mutabat conſilium.

LATO. Exprompta memoria,) Exprompta facili & parata, quia cõmentum aliquod mandaturus eſt: ſed mox mutat hoc cõſilium, interueniente Chremete. [Ex ara hinc) Quæ erecta in ſcena in honorem Apollinis herbis & frondibus redimita erat. [Noua nunc &c.) Irriſio faceta in eum qui alias ſæpe peierare conſueuerat. [Subſeruias orationi.) Id eſt commentum adiuues.

PETRVS MARS. Exprompta memoria) .i. in vſum educta. Opus, inq̃. vt nũc exerceas memoriam & aſtutiã. ab expromo, mis, pſi, ptum [Ex ara hinc ſume verbenas &c.) Plin. libro xxij. Non aliunde ſagmina in remedijs publicis fuere, & in ſacris legationibus, q̃ verbenæ. Certe vtroque nomine idem ſignificatur, hoc eſt gramen ex ara cum ſua terra euulſum.

RIVII caſtigat. Quia ſi forte opus ſit ad herum iuſiurandum mihi) Itaq; dem in omnibus reperi, quæ ipſe viderim. Sed Don. ſecus legiſſe videtur, quod ex hiſce verbis eiuſdem liquet, Sic locutus eſt, inquit, vt explicari, atque intelligi non poſſit. Aut .n. deeſt ius, vt ſit iurandum pro iuſiurandum, aut, vt vulgo dicitur, iuramentum. Et opus eſt illam rem, non opus eſt illa re. Hæc ille. vnde ſuſpicari quis poſſit ad hunc modum eſſe legendum, Quia ſi forte opus ſit ad herum iurandum mihi &c. quod & carminis ratio poſcere videtur. Sed hoc, vt pleraque alia in medio relinquemus. licet Plaut. quoque alicubi iurandum poſuerit, pro eo quod dicimus, iuſiurandum.

Eiuſdem annotat. Hæc ſcena oſtendit, quõ pacto Chremetem à nuptijs abſterrere Dauus, cuius imprudentia ante Pãphilus in nuptias coniectus erat. [Quia ſi forte opus ſit ad herum iuſiurandum mihi Non appoſuiſſe, vt liquido poſſim.) Vide ſerui aſtutiam. Quanquam in iureiurando non tam verba, quàm animus ſpectatur, & quàm alijs in rebus omnibus, iam hic quoque plurimum refert, quo quid animo dicatur, aut fiat, & vt homines ſanè fallantur, Deus tamen profecto non fallitur, vt illud omittam, Qui ſuo inſtinctu hortatuque impulit, eum perinde omnino in culpa eſſe, ac qui fecit. Daui autem ſuaſu puer ante oſtium ponitur. Haud diſſimili planè fraude hic Dauus utitur, atque ex decem illis viris, quos poſt cladem Cannenſem Romam pro redimendis captiuis miſit Annibal, nullo alio fidei pignore accepto, quàm ut iurarent ſe redituros. Nam, ſicuti ſcribit Titus Liuius; cum egreſſi caſtris eſſent, vnus ex ijs minime Romani ingenij homo, velut oblitus aliquid, iuriſiurandi ſoluendi cauſa, cum in caſtra rediſſet, ante noctem comites aſſequitur. Et ceteri quidem cum nihil impetraſſent, ad Annibalem reuerſi ſunt: hic vnus vero domum abijt, quòd fallaci reditu in caſtra iureiurando ſe, religioneque exoluiſſet. Quod vbi innotuit, relatumque eſt ad Senatum, omnes cenſuerunt comprehendendum, & cuſtodibus publice datis ad Annibalem deducendum, Cicero quoque in tertio libro Offic. hunc reditu in caſtra liberatum ſe eſſe iureiurando, non recte interpretatum ait. fraudem .n. diſtingere, non diſſoluere periurium. fuiſſe igitur ſtultam calliditatem, & quę perverſe imitaretur prudentiam: itaque decreuiſſe Senatum, vt ille veterator & callidus vinctus ad Annibalem duceretur. Lege T. Liuius ij. Belli Punici ij. Huc refer fabulam illam Æſopicam de duobus adoleſcentibus, obſonium ſe apud coquum empturos ſimulantibus, & carnis partem, coquo alias interim res agẽte, ſurripientibus: quo qui abſtulerat per Iouem nihil habere, is q ſub veſte occuluerat, nihil abſtuliſſe identidem deierabat. [Repudiũ conſilium, quod primum intenderam) Decet ſanè, neque leuitatis eſt, aut inconſtantiæ, repudiare conſilium quod intenderas primum, ſi id commodo fiat tuo. Satius .n. eſt recurrere, q̃ currere male, iuxta prouerbium, hoc eſt, Præſtat mutare conſilium in melius, quam in male inſtitutis pergere.

DOLE. obſeruat. Ex eo nunc miſera quem capit dolorem?) Sic loquitur Cicero Famil. v. Tantum ex eius moleſtijs cepi doloris, vt conſolatione ipſe egerem. Idem Famil. j. Me in ſummo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime ſcilicet cõſolatur ſpes. Idem in Brut. Cum mihi de Hortenſij morte eſſet allatum, opinione omnium maiorem animo cepi dolorem. Dolor hic totus refertur ad animi ægritudinem. [Noua nunc religio te iſtæc inceſſit) Religionis ſignificatio varia eſt apud Latinos. Aliquando enim eſt, quæ ſuperioris cuiuſdam naturæ, quam diuinam vocant, curam, cerimoniamque affert. Eſt etiam Latine loquentibus id, quod vulgo debitum officij, hoc eſt iuſtam muneris functionem appellant. Vel pro eo ponitur, quod vulgo dicitur conſcientiæ ſcrupulus, aut conſcientia recta, vel fides. Accipitur præterea pro metu, vel ſolicitudine anxia. Ex qua ſignificationis varietate multæ ducuntur locutiones, quas in Secundo Tomo noſtrorum Commentariorum annotamus. Hunc autem Terentij locum ſic exponemus. Quæ te religio inceſſit? Id eſt qua noua, & tam repentina religione es obſtrictus, & implicatus? Et tunc religio ponitur pro eo, quod vulgus dicit conſcientiæ ſcrupulum. [Repudio conſilium, quod primum intenderam) Sic loquitur Cicero de Orat. iij. Neque vero eſſe mirandum, ſi cum ſuis conſilijs Rempublicam profligaſſet, conſilium Senatus repudiaret. Quod autem dicit Terentius, conſilium intenderam, metaphora eſt a venatoribus ſumpta. [Ne quod veſtrum remorer commodum. Quemadmodum morari eſt moram afferre, interponere, iniicere, vel tardare, aut differre

ferre,ſic etiam ea deſignat remorari. Vnde remorari cōmodum pro commodum tardare expones .ſ. non conſulere commodo.

GLAR. DOnatus in medio ſeptimi verſus huius ſcenæ aliā inchoat ſcenam,quemadmodum & Doctor. annotauit. Nos cōiunctim propter carmina legemus. Carmina oīa ſunt ſenaria. In quarto verſu vel Eo eſt monoſyllabum,vel creticus loco tertio. In duodecimo,vel creticus eſt loco primo,vel Eas monoſyllabon. In decimotertio vel creticus eſt loco ſecundo, vel s, in opus eliditur, & Iurandum legendum ex Don. ſequens ſcena oēs etiam habet ſenarios præter quatuor quadratos. In primo verſu eliditur s,in Opus,niſi creticus in loco tertio. In tertio, Tu ne integre legendum. Nam tun',longum eſt. Quartus eſt iambicus tetrameter catal. Eodem modo & ſextus ſi non elidat, ſed corripias æ,diphthongū Turbæ,alioqui erit trochaicus quadratus catalect. Decimusſextus aūt eſt iambicus tetrameter catalecticus,& te ſyllaba in meretrix lōgatur. In xix. vel s,eliditur in Quibus,vel In à ſuperiore verſu,vel deniq; creticus eſt loco primo. In xx. proceleuſmaticus eſt loco primo. In xxj. vel mane, vel caue,ſecunda correpta legendum,q̄q̄ vel amphibrachys loco primo vel bacchius loco ſecundo intelligi poteſt. In xxvij. Eho a priore eliditur verſu. In xxxij. Ad fuerunt triſyllabum eſſe ait Doctor. ſed non eſt ita,imo tetraſyllabum eſt, & carmen pulchre incedit, vt mirer quid ille ibi hæſerit. Eodem modo fallitur in carmine xxxv. vbi ait s,in Magis elidi. quod non puto. nā in penultimo loco anapæſtus eſt,nō dactylus,cle magis, ſed initio, vel Suam monoſyllabum eſt,vel bacchius loco primo. In xl. verſu, primo loco eſt proceleuſmaticus. In xlij vel bacchius eſt loco primo,vel Eam eſt monoſyllabum. In xliij. s,eliditur in Quis,vt annotauit Doctor. q̄q̄ & Pæan ſecundus eo in loco poni poteſt. In ſeptimo a fine,recte Doctor. bis intus legit,alioqui carmen non conſtat. Mirum uero quō id tranſilierit Riuius. Qui ſuperius in prouoluam, peruoluam,nō ſatis mihi explicat, verum vtrobique legendum præceperit Don. vt ſit περίμετον. Quanquam in Donat. plane duo videntur Commentarij. In penultimo verſu prorſus illi aſſentior legendum eſſe,hem prædiceres.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

In hac ſcena Chremes puerum ex Glycerio natum audit, & illam ciuem eſſe Atticam, vt ſic à nuptijs deterreatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena inducitur Chremes audiens de puero Pamphili ex Glycerio. ob cuius interuentum ſcena illa fraudibus inſtructa eſt, ne promiſſas compleat nuptias.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

Redit Chremes & dolis Daui deterretur, ne det filiam ſuam Pāphilo. At cōfeſſione ancilla Chremetis perſuadere vult filium iſtum Pāphili eſſe.

Senarij ferè, paucis admixtis Octonarijs.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

REVERTOR, poſtquam, quæ opus fuere ad nuptias
Gnatæ,paraui, vt iubeam accerſi. ſed quid hoc?
Puer hercle eſt. mulier, tun' appoſui ſti hunc? M. ubi
Illic eſt? C. non mihi reſpondes? M. hem,nuſquam eſt. væ miſeræ mihi,
Reliquit me homo, atque abijt. D. di voſtram fidem,
Quid turbæ eſt apud forum? quid illic hoīum litigant.
Tum annona cara eſt. quid dicam aliud, neſcio.
M. Cur tu obſecro hic me ſolā? D. hem,q̄ hec eſt fabula?
Eho Myſis,puer hic vnde eſt? quis ue huc attulit?
M. Satin' ſanus es,q me id rogites? D. quē igitur rogem,
Qui hic neminem alium * video? C. miror, vnde ſit. *videã
D. Dicturan' quod rogo? M. au. D. concede ad dexterā.
M. Deliras. non tute ipſe? D. verbum ſi mihi
Vnum, præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. Male dicis. D. vnde eſt? dic clare. M. à vobis. D. ha ha hæ.
Mirum vero, impudenter mulier ſi facit.
C. Ab Andria eſt ancilla hæc, quantum intellego.
D. Adeon' videmur vobis eſſe idonei,
In quibus ſic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeo puerum tollere hinc ab ianua.
Mane: caue quoquam ex iſtoc exceſſis loco.
M. Dij te eradicent. ita me miſeram territas.
D. Tibi ego dico,an non? M. quid vis? D. at ēt rogas?
Cedo, cuium puerum hic appoſuiſti, dic mihi.
M. Tu neſcis? D. mitte id, quod ſcio: dic,quod rogo:
M. Veſtri. D. cuius veſtri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
M. Eho,an nō eſt? C. recte ego ſemper fugi has nuptias,
D. O facinus animaduertendum. M. quid clamitas?
D. Quem ne ego eri vidi ad vos afferri veſperi?
M. O hominem audacem. D. verum. vidi Cantharam
Suffarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius cauſſa hæc incipit.
Chremes, ſi poſitum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle faciet. D. nunc adeo,vt tu ſis ſciens,
Ni puerum tollis, iamiam ego hunc mediam in viam
Prouoluam,teq; ibidem peruoluam in luto.
M. Tu pol homo non es ſobrius. D. fallacia
Alia aliam trudit. iam ſuſurrari audio,
Ciuem Atticam eſſe hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam vxorem ducet. M. au, obſecro, an non ciuis eſt?
C. Iocularium in malum inſciens pæne incidi.
D. Quis hic loquitur? ô Chreme, per tempus aduenis:
Auſculta. C. audiui iam omnia. D. an ne tu omnia?
C. Audiui inquā à principio. D. audiſtin' obſecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc arripi.
Hic ille eſt: non te credas Dauom ludere.
M. Me miſeram: nihil pol falſi dixi mi ſenex.
C. noui rem omnem. ſed eſt Simo intus? D. intus eſt.
M. Ne me attingas ſceleſte. ſi pol Glycerio non oīa hec.
D. Eho inepta, neſcis quid ſit actum. M. * quid ſciam? * qui
D. Hic ſocer eſt. alio pacto haud poterat fieri,
Vt ſciret hæc, quæ volumus. M. hem, prædiceres.
D. Paullum intereſſe cenſes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de induſtria?

DON. REVERTOR,) Adeſt nunc ipſe Chremes, cuius cauſa ſcena fraudibus inſtructa eſt, ne promiſſas compleat nuptias. [Vt iubeam accerſi:) Recte iubeam,quia ſumma poteſtas nuptiarum in parte puellæ eſt. [Sed quid hoc?) Non interrogantis,ſed mirantis & non intelligentis eſt, & apparet eum non oculis prius, q̄ corporis offenſu puerum ſenſiſſe iacentem. [Puer hercle eſt.) Ornatiua particula eſt Hercle. [Mulier) Magis, quam Myſis. [Vbi Ille eſt?) Dauum quærit,qui nunc abſceſſit,vt & ipſe de foro venire videatur. [Non mihi rñdes?) Bene non reſpondes. Se .n. memor eſt vetitam quidquam dicere,niſi ſubſeruiat orationi Daui [Reliqui me homo,) Mire hominem,non Dauum dixit,vt etiam ſi audiat Chremes, incertam perſonam hominis audiat, non Dauum. [Di voſtram fidem)
Aduerbium

Aduerbium admirantis cũ exclamatione. [Quid turbæ eſt apud forum? Hæc verba ſunt venientis de foro. [Quid illic hominũ litigant?) Legitur & litigat. [Tum annona cara eſt) Cõminiſcentis eſt potius, q̃ alicuit referentis. [Quidnam aliud dicam?) Hoc poſt ſpectatores. [Cur tu obſecro hic me ſolam?) ἀποσιώπησις tertia. [Fabula) Fabulam ſe dicit audire, qui rei principiũ, rationemq. ignorat. [Eho) Eho, interiectio eſt, vel principium animaduerſionem in ſe poſcentis, aut repente cernentis) Hic neminem video) Callide affirmat non ſibi viſum Chremem, cum & præuiderit venientem, & præſentem videat. [Miror vnde ſit) Miror veteres cum Vnde, pro neſcio ponebant, nam admiratio ab ignorantia deſcendit. Plautus, Nequis miretur qui ſim, paucis eloquar. [Au.) Interiectio conſternatæ mulieris. [Concede ad dexteram) Sic bene dexteram, ſiniſtra enim venit Chremes, & nõ vult proximum ei Chremetem, ſed iuxta. ſupra enim dixit, Ego quoque hinc ab dextera venire me aſſimulabo. [Deliras, non tu te ipſe?) Deeſt, cum mihi dediſti. Sed & ſupra, nunc & interturbat Dauus, ne mulier totum dicat. [Non tute ipſe?) Súmiſſa voce. [Verbum ſi mihi vnum) Accõmodate comminatur Dauus, pene enim Myſis vniuerſa narrabat. [Præterquam quod te rogo. Hoc & ſenſim, & vt ſenex ſentiat, pronunciari poteſt. [Faxis caue) Geſtu cõminantia eſt, & vultu, vt ſuſpenderet comminationem, deinde inferret geſtum. Ordo, Caue, faxis. [Male dicis) Cum contemptu loqueris, conuitium facis. Apparet ergo male dicis lentius eſſe dictum, cum ſubiungit, Dic clare. [Male dicis) Noue male dicis pro comminatione poſuit, cum pro conuitio ſoleat poni. Niſi forte, quia contumeliæ genus eſt cõminatio. Quidam putãt eſſe vnam perſonam, Daui.ſ.dictum ſuperius Myſidis non ſatis manifeſtum Chremi, in maledicti ſimilitudinem deriuantis. [Vnde eſt, dic clare) Hic expreſſius dixit. [A vobis) Quia à vobis parum intelligebatur, hic addidit morem meretricis, vt vel ſic intelligebat ſenex. [Mirum vero) Sæpe ad εἰρωνείαν refertur. [Impudenter mulier ſi facit) Bono ordine locutus eſt. primo enim cauſa impudentiæ natura eſt: deinde conditio. [Adeon' videmur vobis eſſe idonei) Idoneus eſt aptus ad omnia & bona & mala. [In quibus ſic illudatis?) Et illudo in te, ſeptimo caſu, & illudo te, accuſatiuo dicimus. ſed in primo ſuperuacuum eſt, vt ſit, quibus illudatis. [Ab Andria eſt ancilla hæc) Effecit quod volebat Dauus. nam intellexit Chremes ex qua ſit Pamphilo natus puer. [Adeon') Adeo ne, an adeo ne ad eum. [Veni in tempore) Cum prouiſus ſit, inter veniſſe putat. [Veni in tempore) Opportune. nos ſine prepoſitione dicimus, tempore & tempori. [Propera adeo puerum tollere) Hic verſus clare dicitur, ſequens, ne ſenex audiat preſſe. [Caue quoquam ex iſtoc exceſſis loco) Neceſſario Dauus retinet Myſidem, nondũ enim omnia audiuit Chremes, nondum comperit vnde ſit mulier, & puer de quo ſuſceptus ſit. Exceſſis, pro excedas, vt faxis, pro facias. [An etiam rogas?) Rurſum iurgium repetit, & turbulentã orationem. [Cedo) Cedo idem ſignificat quod dic, & da mihi. Ergo repetitionem ſignificat, non ſuperuacuam orationem, & eſt dictum cum quadam fiducia, & contemptu eius cum quo ſermo eſt, interrogantis aliquid. [Mitte id quod ſcio) Hoc lentius, & ſummiſſe. [Hem, quid Pamphili) Apparet mulierem veſtri & Pamphili lentius pronunciaſſe, q̃ Dauus vellet, & ideo nunc repetiſſe nomen noſtri, & Pamphili. [Hem, quid Pamphili?) Duas res operatur Dauus ſimul, & vt ignariſſimum ſe oſtendat, & ut Pamphilus nominetur. Et argute repetit nomen Pamphili, quaſi per indignationem, vt ſoceri auribus adoleſcentis nomen inculcet metuit enim, ne non audiat velut ſenex. [Recte ego has) Et hic efficit quod uoluit Dauus, ut Pamphili Chremes puerum eſſe cognoſcat, & recuſet generum. [Has,) Id eſt huiuſmodi. [O facinus animaduerte dum) ἀποσιώπησις quarta. [Quid clamitat?) Clamauit enim Dauus, vt puerum audiret Chremes. [Quem ne ego heri vidi ad uos afferri ueſperi?) Vult negando irritare mulierem ad confirmanda quæ uult. [O hominem audacem) Exclamatio Myſidis, teſtimonium ueritatis eſt. [Verum vidi Cantaram ſuffarcinatam.) Vide infirmum argumentum. prius, uidi puerum afferri, dixit: poſt, non puerum, ſed Cantharam ſuffarcinatam. Canthara, nomen eſt anus. Et hoc dicit, ut leuiter redarguat Myſidem, non ut uincatur. hoc enim uidiſſe ſe innuit, Cantharam ſuffarcinatam, non puerum portantem. [Suffarcinatam) Proprium eſt anibus ſuffarcinatas eſſe, ut Perſius, Pannucia Baucis. & Plautus, Doliarem claudam, craſſam. [Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ) Indicium ſecuta confirmatio eſt, quam expreſſit Daui refutatio. ſupereſt etiam ut & concludatur effectus doli, negante Chreme ſe daturum filiam: quod ſubinde efficit Dauus dolo. [Aliquot liberæ) Nec paucæ, nec multæ. [Liberæ) Teſtimonia libera contra ſeruum. Et hoc proprium Terentij eſt. nam de Romano more hoc dixit. [Næ illa illum) Næ valde. Cicero, Ne illi vehementer errant. [Chremes, ſi poſitum puerum) μετάστασις. Et eſt μίμησις, tranſit enim à mixto ad imitatiuum characterem. [Næ illa illum) Chremetem ſcilicet. [Chremes ſi poſitum puerum) μίμησις, quo aliqua verba ſic pronunciamus, vt vana videantur. [Non hercle faciet) Bene enim de ſe tertiam perſonam fecit, vt ſupra, At nunc faciet. [Vt tu ſis ſciens) Eloquenter. ſic enim veteres pro ſcias dixere. [In mediam viam prouoluam) Bene in mediam viam: quia ante fores poſitus iacebat. [Teque ibidem peruoluam in luto) De proximo πρόθεσιν repetit. Et quæ nomina ſunt, παρονομασία quædam verba, πρόθεσιν dicitur. [Prouoluam,) Id eſt porrò voluam, & dolo quidem minatur quod facturus non eſt: verum ſedulo id agit, vt iam puer tollatur è medio: ſimul eum ſeruat Chremeti, vt ipſe recuſet generum, non vt à quoquam paſſus videatur iniuriam. [Tu pol homo non es ſobrius) Sobrius, eſt ſanæ mentis, quaſi ſeebrius, hoc eſt ab ebrio ſeparatus, ſecretus, ſeparatus ab ijs qui diſcernuntur. [Fallacia alia aliam trudit) Prouerbium, cui ſubiacet, memorem mendacem eſſe oportere. [Ciuem Atticam eſſe hanc) Tranſit ad imitationem. [Eho) Interiectio eſt conturbatæ mulieris. [Iocularium in malum) E contrario pro graui, & moleſto, ac nimio. Iocularium igitur κατ' ἀντίφρασιν. [Quis hic loquitur? ò Chreme) Principium loquendi Dauus Chremeti dat, perfecturus quæ ipſe conatus eſt. [Per tempus aduenis,) Idem eſt per tempus, quod in tempore: aut certe per tempus, tẽpeſtiue. [O Chreme, per tempus aduenis) Aſtute, quaſi eũ nunc primum viderit. [Ah, ne tu omnia) Aut nec pro non legitur. aut ne tu omnia, vt ne producatur, & accipiatur pro non. [Tu oĩa) Audiſti, ſubauditur. [Audiſtin' obſecro? hem) Exultans Dauus infert, & inculcat frequenter repetendo. [Audiſtin' obſecro? hem) Difficile credendo, affirmat ſe non ſciuiſſe præſentem Chremetem, vt hac confirmatione nihil illum de ſe faciat ſuſpicari. [In cruciatum) Non in crucem, ſed cruciatum. [Hic ille eſt) Cũ ἐμφάσει quaſi vir magnus. ſed hoc, Chremetem oſtendens, dicit cum εἰρωνείᾳ. [Non te credas Dauum ludere) Virg. Non Diomedis equos non currus cernis Achillis. [Mi ſenex) Bene ſenex, quaſi alienior eſt, & ignotus Myſidi. Mi, ſuppalpatio muliebris. [Ne me attingas) Quædam oſtenduntur aperte in comœdijs, quædam ex alijs perſonis intelliguntur. [Si pol Glycerio nõ omnia hæc) ἀποσιώπησις tertia, quod alienæ perſonæ interuentu reticeatur. Fiunt autem ἀποσιωπήσεις.i.reticentiæ tribus modis. aut enim tacet per ſeipſum, & ad alium tranſit, & eſt prima. aut tacet, nec ultra aliquid dicet, & eſt ſecunda. aut alterius interuentu perſonæ ſilet, & eſt tertia. [Neſcis quid ſit actum) Neſcis plerunque dicitur ei, non quem volumus redarguere imperitiæ, aut ignorantiæ, ſed quem facere volumus vt velit libenter audire. [Paulum intereſſe) Noue pro multum. [Et eſt περίφρασις σχῆμα. [Ex animo omnia, vt fert natura, facias) Figura ἐπεξήγησις. Nam quid eſt ex animo, niſi, vt fert natura? Et hæc ſententia à Terentio ἰδιωτικῶς prolata eſt, quam Menander φιλοσοφικῶς poſuit. [Vt fert natura) Hoc eſt naturalis & ingenita actio. [An de induſtria?) Id eſt ſcientia, & prouidentia. ea enim quæ diſcimus & ſcimus, operatione genita & induſtria quadam ſcimus, ut Virgil. Et cui putre ſolum, nanque hoc imitamur arando.

R Euertor &c.) Adeſt nunc ipſe Chremes cuius cauſa ſcena fraudibus inſtructa eſt, ne promiſſas cõpleat nuptias. C H. Reuertor, poſtq̃ paraui ea quæ fuerunt opus ad nuptias gnatæ Philumenæ ut iubeã accerſi.i.vocari, vel Pam. uel potius filiam ſed quid huc eſt viſo puero hoc dicit hercle, ornatiua eſt hæc particula quaſi p Herculem iurantis eſt aduerbium, puer eſt, mulier tu ne.i.vtrum appoſuiſti hunc puerum? M. Quærit Dauum q̃ diſceſſerat et à foro venire videretur, vbi illic.i.ille Dauus? C H. Non reſpondes mihi? M. Hem dolentis & indignãtis eſt interiectio, nuſquam.i.in nullo loco eſt hic veh. mihi miſeræ, q.d. maledictio ualde me iouaſit, homo reliquit me ſic ſolam atque abijt.i.diſceſſit. D. Di voſtram fidem.i.imploro ueſtrum auxilium, eſt aũt aduerbium admirantis cum exclamatione, vt ſuperius dictum eſt, quid turbæ.i.turbationis, propter varia hominum litigia eſt apud forum cauſarum.ſ. quot homines, q.d. multi litigant.i.agunt cauſas in ſe inuicem. Tum.i.deinde. Annona.i. cibaria, non enim ſolum annona dicitur de frumentis, ſed & de carnibus ſalitis, & alijs huiuſmodi rebus. Cic. de Diuin. putaret annonam in macello cariorem fore. Annona ergo eſt cara, neſcio quid aliud dicam. M. Obſecro.i.quæſo & per ſacra rogo te cur tute.i.tumet reliquiſti, ſup. me ſolam hic. D. Hem interiectio dolentis & indignantis, quæ eſt hæc fabula.i.quæ ſunt hæ nu GVID.

gæ quaſi principium rationemque ignoret. Ehu interiectio aut animaduerſationem poſcentis aut repente cernentis ò Myſis vnde hic puer eſt quisue attulis eum huc. M. Satin'.i. ſatis ne ſanus es, q.d. tu es bene ſatuus & inſanus q rogites .i. iterroges me id, qm rogo duus regit accuſatiuos. D. Igitur quem ego rogē .ſ. interrogare poſſim qui neminem alium vides in hic. C. Miror .i. neſcio vnde ſit, miror veteres eum vnde pro neſciu ponebant, nam admiratiu ab ignorantia deſcendit. D. Dicturam .i. dictura ne es, id, quod rogo .i. peto. M. Hau interiectiu cõſternatæ mulieris. D. Concede .i. conſer te veni ad dexteram. M. Deliras .i. deuias deſipis inſanis non es mentis compos, nun, q.d. ita tute .i. tumet dediſti .ſ. mihi, puerum hunc ſed tacuit illud per apoſiopæſim tertiam propter .ſ. interruptionem. ſactam à Dauo ne mulier prodat eum. D. Caue. ſi ſaxis .i. ſacias mihi vnũ verbum, præterquam .i. niſi illud quod rogo te. M. Maledicis .i. minaris, poſuit enim hic pru cõminatione, quamuis pro conuicio ſolear poni, niſi ſurte q contumeliæ genus eſt cõminatio, poteſt etiam dici maledicis .i. cum contemptu loqueris & conuitium ſacis, ſed ſuperior ſententia melior eſt. D. Dic clare .i. aperte depoſita oī ſimulatione vnde eſt hic puer. M. A vobis eſt .ſ. quia .ſ. ab hero Pam. eſt, ideo dixit eum etiam eſſe ſerui domino ſuo ſauentis in amore. D. Ha ha he, interiectiunis ridentis ob reſpõſionem mirum vero eſt bono ordine locutus eſt, primo enim cauſa impudentiæ natura eſt, deinde conditio, minime ergo mirum eſt ſi mulier meretrix ſacis impudenter .i. inuerecunde poſito omni pudore cum ſrõtem defricuerit. C. Hæc ancilla eſt ab Andria .i. hæc ancilla eſt Andriæ .i. Glycerij quæ ex Andro Inſula venit, huc eſt ipſi ſauet, Andriæ quantum intelligo. D. Adeon' .i. adeo ne .i. verum tantum vel valde videmur vobis idonei .i. apti. Idoneus enim dicitur aptus & ad bona & mala in quibus illudas .i. in quibus veſtras ſacians illuſiones & irriſiones, Dicimus enim illudo tibi cum datiuo, vt Virg. Certantque illudere capto, item illudo te cum accuſatiuo, vt verbis uirtutem illude ſuperbis, item illudo in te, ut in hoc loco ſimile eſt inſulto, ut teſtatur Seruius in ſecundum Æneid. C. Chremes apud ſe dicit, Veni in tempore .i. veni opportune tempeſtiue auſpicato mature. Dicimus etiam veni tempore ſine præpoſitione, & veni tempori in datiuo. D. Adeo .i. valde, propere .i. ſeſtina tollere .i. aſportare auſerre puerum hinc ab ianua, Deinde eam retinens ſummiſſe ei dicit mane caue exceſſis .i. excedas vt ſaxis pro ſacias, & dicitur caue excedas & caue ne excedas pro eodē, caue ergo exceſſis .i. caueas a, iquu .i. in aliquem locum ex iſtoc loco in quo tu es quidqd tibi dicam. M. Dij eradicent, quaſi extirpent euellant è terra ſe abducant, & de medio tollant te Dauum, ſiue etiam excrucient, ita territas, id eſt ſrequenter territas .i. ſrequēter terres me miſeram .i. in miſerijs verſantem afflictam & anxiam. D. Quia Dauus ſublata voce dixerat illi prius propera tollere puerũ, deinde ſummiſſe dixerat mane nunc, iterum ſublata voce alloquitur eam, quaſi ſacere contemnat quod iuſſa ſit dicens, dico tibi an non vt tollas puerum, vel vt dicas cuius ſit. M. Quid vis. D. At etiã eugas rurſum iurgium reperit, & turbulentam orationem. Cedo .i. dic. cuium .i. cuius antiquæ (ſicut Dic mihi da.eu.pe.) appoſuiſti hic .i. in ianua puerum, dic mihi. Facit repetitionem non ſine vehementia. Cedo enim & dic mihi idem ſignificant, ſed inſtat vt reſpondeant. M. Tu neſcis vultuoſe proſerendum eſt per ironiam. D. Dauus lentus & ſummiſſe dicit ei omitte prętermitte quod ſcio, & dic quod rogo. M. Appoſui inquã puerum veſtri intelligitur (ſi Priſciano credimus interpretanti hunc locum) domini vel herilis filij, q.d. puerum veſtri domini, vel herilis filij, vt ſit genitiuus poſſeſſiui & non primitiui. Quod ſi Myſis locuta ſit vt prius dixerat à nobis eſt veliteque dicere eorum eſſe .ſ. Pam. & Daui qui ei ſauet in amore & ſui eſt particeps conſilij, proculdubio veſtrum in caſu accuſandi eſſet dicendum vt Valla comprobat longeque late, interroganti enim cuium puerum appoſuerim alicui. nõne reſpondere debeo veſtrum? profecto ita ſi vſum ſectari velimus. Sed ſortaſſis dicet aliquis veſtri pluratiui eſſe numeri genitiui caſus à primitiuo ego. Id dici poſſet ſectando vetuſtatem quandoquidem conſtat multos vetuſtus ſic eſſe locutus vt refert Gellius lib. xix. ex ſentētia Apollinaris viri probatiſſimi. Verum eo in loco Laurentius Gellium corripere non dubitauit, cui ſi aſſentiamus hic potius ſequeremur Priſciani ſententiam preſertim cum vti Laurētius ait noſtri ab ego ſemper paſſiue capiatur non autem actiue nec poſſeſſiue, hic autem deſignatur aut poſſeſſiu aut actiu cum interrogetur per interrogatiuum poſſeſſiuunis .i. cuium & etiam cum hoc verbo oſtendatur pater pueri qui à nullo paſſiuus in generatione diceretur, at tñ ſi quis velit ſequi Gellium non carebit auctoritate, & inſuper tompica vetuſtate defendetur. Sed de hoc ſatis ſuperque. D. Cuius veſtri? Quia nimis ſummiſſa ancilla dixerat veſtri ideo Dauus repetit vt plene audiretur à Chr. & etiam vt Myſis amplius exponat & confirmet. M. Pam. ſ. puerum appoſui ex hoc multum Priſciani ſententia comprobatur qui dixit. veſtri filij vel herilis domini cum Myſis ſubdat Pam. Nam de vno loquens non dixiſſet veſtri in plurali niſi eo modo intelligeretur quo dictum eſt videlicet per veſtri comprehenderet dominum & ſeruum ſautorem, & cum diceret Pamphili ſolum intelligeret auctorem. D. Hem. interiectiu indignationem oſtendens. quid? modus interrogandi, q.d. quid dicis. Pam. cum exclamatiune pronunciandum eſt, & hoc ſacit Dauus vt melius Chremes apprehendat puerum eſſe ex Pamph. M. Eho interiectio attentionem poſcēs & animaduerſionem an non Pamp. appoſui puerum, q.d. ita. C. Chremes adhuc ſolus poſt Dauum loquitur ego ſugi recte ſemper has nuptias. D. O ſacinus .i. ſlagitium animaduertendum .i. puniendum & ſlagitatione .i. increpatione dignum, & ſupplicijs compeſcendum ac piandum, & eſt apoſiopeſis .i. reticentiæ interuentu .ſ. perſonæ Myſidis quæ inceptum ſermonem interpellauit. M. Quid .i. cur clamitas .i. ita clamas O ſacinus &c. D. Dauus vult irritare mulierē negando eum eſſe Pam. ad confirmãda quæ vult, quem .ſ. puerum ne .i. non ne vidi afferri ad vos heri veſperi aduerbium .i. ſero. M. O hominem audacem? exclamãdo. D. Verum .i. ſed vidi cantharam .i. illa anum ſiue vetulam ſuſarcinatam .i. pannuciam, vt Perſius pannucia baucis, vel pannoſam. Nam pannucius & pannoſus dicitur qui craſſo & vili panno indutus eſt, & vt ait Donat. proprium eſt anibus .i. vetulis ſuſſarcinatas eſſe quæ ſub veſte multa ſerre ſolent latētia, quæ cum reuoluiss ſurſum veſtes atque ſuccinctas habent eo quidem modo vt nonnulla ſerre poſſint dicuntur ſuſſarcinatæ. M. Pol iurantis aduerbium. habeo gratias dij, q.d. ſateor me beneficiu à dijs affectum q aliquot liberæ mulieres quarum teſtimoniu pluris eſt aduerſus ſeruum. affuerunt in pariundo .i. cum pareret ſiue ipſo puerperij tempore. & aliquot dixit, q.d. nec multę neque paucæ. D. Dauus conuertens ſermonē ad ſpectatores de Myde in tertia perſona loquitur. Ne .i. certe ſm Vallam & valde ſm Donatum illa .ſ. Myſis. haud .i. non nouit, illum .ſ. Chremetem cuius .ſ. Chremetis cauſa incipit hoc ſi Chremes viderit puerum poſitum ante ædes non dabit ſuam gnatam, deinde altera conſideratione motus ſubdit quaſi per Herculem tanto magis dabit gnatam Chr. Chremes qm nondum ſe putat à Dauo perceptum eſſe apud ſe dicit de ſe in tertia perſona hercle dixit q Dauus dixerat hercle magis dabit. Chremes inquam quem ita dicis ſacturum. non ſaciet non dabit gnatam. D. Nunc adeo .i. certe vt tu ſis ſciens .i. vt tu ſcias more vetuſto & eloquenter niſi tollas .i. auſeras hinc puerum. iam .i. nunc ego prouoluam .i. proijciam quaſi pedibus voluendo. hinc .i. ex ianua in mediam viam, & te prouoluam quaſi porro voluam te Myſidem. ibidem .i. in via media, in luto .i. in cœno & ſordibus viæ. M. Pol tu homo non es ſobrius .i. ſanæ mentis. nec in re menſuram & modum habes. quaſi ſobrius .i. ſeparatus ab ebrio vt ſecretus ab his, quæ diſcernuntur. D. Alia ſallacia .i. aliud mendacium, alia aſtutia & deceptio trudit .i. impellit aliam ſallaciam, q.d. alia ex alia emergit ſallacia. Eſt autem prouerbium cui ſubiacet memorem mendacem eſſe oportere, iam audio ſuſurrari .i. murmurari, & quaſi in aure ſummiſſis verbis, latenter dici hoc .ſ. quid ſequitur vbi ſuſurrari paſſiuum eſt. Nam ſuſurro ſuſurras, dicimus, vt ille ſuſurrat ſemper aliqua .i. ille ſemper aliqua latenter dicit & ſummiſſe loquitur, inde ſuſurrus ſuſurri .i. murmur. inde ſuſurro ſuſurronis .i. murmurator non audens planè uerba efferre, audio ergo hoc quod ſequitur ſuſurrari .ſ. hanc Glyc. eſſe ciuem atticã .i. Athenienſem. C. Hem. indignantis interiectiu. D. Pam. ducet eam Glyc. uxorem coactus .i. compulſus legibus .i. iure ciuili. M. Hau. interiectiu conturbatę mulieris. obſecro te .i. quęſo, an non eſt ipſa ciuis attica .ſ. Chr. penè .i. ſerè incidit .i. lapſus ſum inſciens .i. imprudens, in malum iocularium .i. (ad uerbum interpretando) ridiculum, ridendum, illudendum .i. de quo poſſet fieri iocus & irriſio. Vel Donatus uult per antiphraſim dicatur iocularium .i. graue moleſtũ ac nimium. D. Quis loquitur hic, deinde conuerſus Dauus dixit. O Chreme aduenis per tempus .i. in tempore, & tempeſtiue, ſeu peropportune, quaſi eum nunc primũ uiderit auſculta. C. Iam audiui omnia. D. Ah. interiectio dolentis & mirãtis. ne .i. utrum audiſti omnia, uel ſine prouocatur ſignificat nũ audiſti omnia. C. In quam .i. dico tibi audiui oia à principio. D. Obſecro audiſti .i. audiſti ne hem. ſcelera .i. ſlagitia omnia ita ut ſcelera regatur ab audiſti, prius tamen interiecta interiectione. Vel dici poteſt hem ſcelera exclaman-

do,

do,q.d.te audiente multa ſcelera cõmiſſa ſunt propterea ꝙ in eõ ſpectu tanti viri hæc inepta ancilla tot ineptias effudit. oportet hanc Myſidẽ abripi .i. abſtrahi hinc & deduci in cruciatum id eſt ſupplicium vt de ea.ſ. meritum ſumatur ſupplicium. Hic eſt ille Chremes.ſ. quaſi dicat vir magnus, vbi ille habet emphaſim qui videlicet ſic ſe non debet illudi,& hoc dicit cum ironia, non credas te illudere.i.deridere Dauum, quando derides tãtum ſenem. M. Me miſeram ſubpalpitatio muliebris,q.d. exclamando ſum bene miſera.O mi ſenex pol iureiurando dictum firmat nihil dixi ſalſi. Chremes noui.i.ſcio oẽs tem.vti.ſ.eſt ſed Simo eſt intus. D. eſt intus.ſ. M. O ſceleſte.i. ſcelerate & ſceleribus plenè. Daue ne attingas me.i. noli me tangere. ſi pol non omnia hæc vis ſup. me dicere Glyc.aliquid tale. eſt apoſiopeſis.i.reticentia. Fiunt autem tribus modis apoſiopeſes ſiue reticentiæ. Aut enim quis per ſeipſum tacet,& hoc duobus modis aut ad aliud tranſit, & ſic eſt prima aut non vltra aliquid dicit, & ſic eſt ſecunda, aut alienæ perſonæ interuentu reticet,ſic vel eſt tertia. D. Eho,hac interiectione mouet attentionem,tu inepta. ſtulta inconſiderata neſcis quid ſit actum. M. Quid ſciam .i. ſcire poſſim. D. Hic Chremes eſt ſocer.i.pater Philumenę ſponſę Pam.Nã cuius habet quis filiam ſocer eſt. haud alio pacto .i. non aliter poterat fieri vt ſciret hæc quæ volumus. M. Hem interiectio dolentis hinc prædiceres.i.prædicere debebas. D. Cenſes paululum intereſſe.i.parum referre an facias hæc omnia ex animo,&.i. (nam eſt exegeſis) vt natura.i. naturalis,& ingenita actio fert.i. poſtulat inſtigat,an facias de induſtria.i. conſulto dedita opera de ſciẽtia de prudentia.

LATO. ARgũ) Hic poſito puero ante ædes Simonis Dauus iurgans cum ancilla Chremetem abſterret ab affinitate Pãphili,ſed non impune. Et eſt hæc occaſio ſummæ epitaſeos,qua inter ſeſe perſonæ turbabuntur oẽs.[Vbi illic eſt) Verba trepidantis & tacite requirentis Dauum,qui ſe ad dextrã ſubduxerat.[Quid dicam) Hoc ad ſpectatores Dauus.[Eho Myſis) Nunc incipit aperte iurgari.[Concede ad dexteram.) Nictu auocat à ſene,vt quæ opus ſint clàm moneat.[Ah,ah,)Ridentis.[Mirum vero)Irriſorie & habet vim affirmatiuam hæc particula. [Mane caue)Hoc tacite, & eſt interminatio prohibentis ne tollat. Cuius veſtri. Data opera vult nominari Pamphilum.[Vero, vidi) Verum,ſubaudi,eſt,& mox confirmat à ſigno. Suffarcinatã .i.ſuccinctu ta tumẽtum.[Chremes,ſi poſitum,) Nominat Chremetem,cuius præſentiam diſſimulat.[Fallacia alia) Id eſt,dolus dolo connectitur,prouerbialiter dictum. [Iocularium)Ioco ac riſu dignum.[Per tempus)Id eſt,opportune,aduerbialiter. [Hic ille eſt)Emphaſis ſeipſum demonſtrantis.[Sed eſt Simo) Præparatio ad futurum congreſſum ſenum.[Prædiceres)Prædicere debuiſſes,modus potentialis.

PETRVS MARS. REuertor &c.) Verſutos homines, & callidos viros, miris modis & multiplici vaframent um moliri deceptionẽ,nec eſſe cuiuis facile dolos interpretari ac verum diſpicere, docet hæc ſcena.[Multos enim receſſus habet vita hominis & varias latebras,vt in Epiſtolis ſcribit Plinius: Et boni viri prudentia,quæ virtuti ſemper adhæret, malitioſorum verſutijs ac ſimulationibus ideo decipitur,qm̃ ex ſe alios indicat, nec ſimulationibus putat id eſſe quo capitur,ſed officium. Plato lib. iij. de Rep. Quapropter modeſti homines videntur ſtolidi, & qui facile ab iniurijs decipi poſſunt,tanquam qui non habeant in ſeipſis eadẽ, quæ habent improbi, affectuum exempla malorum, Cicero in actione tertia in Verrem,ſic ait: Nullæ ſunt occultiores inſidiæ, ꝗ hæ quæ latent in ſimulatione officij aut in aliquo neceſſitudinis nomine. Nam eum qui palam eſt aduerſarius, facile cauendo vitare poſſis. Hoc vero occultum,inteſtinum,ac domeſticum malum,non modo nec exiſtit,verum etiam opprimit cito, antequam perſpicere,atque explorare poſſis. Hæc Cicero. Magna tamen ingenia ſunt, quæ ſumma malitia cõmodis alienis inſidiãtur,& quieti. Quapropter Plat.lib.vj.de Rep ſic ait: Atque huius ingenij ſunt hi viri: qui nefaria ſcelera perpetrant, & priuatim & publice,atque item qui ſunt & priuatis & ciuitatibus bonorum ingentium auctores. Exile vero ingenium nihil vnꝗ vel priuatim vel publice magnum efficiet. Veritas, inquit Plato, in v.de Legib.tum dijs,tum hominibus dux omnium eſt bonorum, cuius qui ſelix beatusq́. futurus eſt,ſtatim ab initio particeps eſſe debet,vt in veritate plurimum temporis vitam agat. Idem in Phædro ſic ait: Is bene de ſe animoque ſuo ſperare poteſt: qui voluptates, quæ diſcendo percipiuntur, ſectatus animum ſuum decorauerit ornamento: temperantia.ſ. iuſtitia,fortitudine, ac veritate.[Deliras, non tu te, &c.) Delirare eſt exorbitare à recta aratione. Plin.lib.xviij.ſic ait: Iacto ſemine,iteratio ſequitur, vel crate,vel tabula aratro adnexa,quod vocant lirare, operientes ſemina: Vnde primum appellata eſt deliratio. Eſt ne hic Crito ſobrinus Chryſidis?) Conſobrini dicuntur nati ex duabus ſororibus, Sobrini vero filij conſobrinorum: Patrueles,filij duorum fratrem.

RIVII caſtigat. QVot illic hominum litigant?) Sic ferè cuncta exemplaria & agnoſcit hanc lectionem Priſc.lib.xvij. pro quot homines. Legitur tamen in quibuſdam, Quid illic hominum litigat? cuius Donat. etiam meminit. Per me integrum ſit lectori vtrumlibet ſequi. vtrunque certe & ſenſus & carminis ratio admittit.[Iam ego hunc in mediam viam prouoluam, teque ibidem prouoluam in luto) Donat. peruoluam in luto legiſſe videtur,De proximo,inquit,πορίμιον repetit. Libenter autem facit Poëta, vt πορίμῳ vtatur. idque ad imitationem Plauti, quanquam is in eo nimius.[Vt ſciret hæc quæ volumus. M. Prædiceres) Nos, Hem prædiceres, quo modo in exemplaribus fideliſſimis inueni ſcriptum, nec aliter conſtat ſenarius. Perperam igitur omiſſa eſt interiectio illa hem. Sunt qui pro volumus voluimus ſuppoſuerint,videlicet quo conſtaret metri ratio, ſed contra veterum exemplariom fidem. Sit hoc quidem,vt eſt certe, leue. quia tamen ad lectionis emendationẽ pertinet, non fuit prætereundum mihi aut diſſimulandum. Sequuntur grauiora.

Eiuſdem annotat. HInc planè Daui aſtutiam clare perſpicere eſt,vt miris eon ſilijs,appoſito ante ianuam puero,rogatáq́. Myſide,vnde nam ſit,quisue attulerit: perinde quaſi ipſe neſciat,Chremetem à nuptijs deterrere conetur.[Di veſtram fidem, Quid turbæ eſt apud forum?) Vide calliditatem ſerui,& vt ex tempore conſilium ceperit,ſatis aptum ſibi ac commodum.[Mirum vero,impudenter mulier ſi facit meretrix) Sententia veriſſima: nihil enim non impudenter facit,quæ abiecto ſemel pudore,proſtituerit pudicitiam, corpusq́. ſuum vulgo publicauerit.[Venit in tempore) Qui ſapit, dabit operam. vt in tempore veniat prudens,ac ſciens,non vt Chremes,imprudens,quanquam quomodocunque quis in tempore venerit,haud perinde refert,atque veniſſe. Hinc ille in Heaut. In tempore ad eam veni, quod rerum omnium eſt primum.[Cum in pariundo aliquot affuerunt liberæ)In mentem obiter hic venit illius Liuiane de Verginia L.Verginij filia,quam Appio auctore M.Claudius in ſeruitutem aſſerere conabatur,puellam ſerua domi ſuæ natam,furtoq́. inde trãlatam in domum Verginij,ac ſuppoſitam ei fuiſſe affirmans,vt ni mirum prudentiæ cuiuſdam fuiſſe ſingularis videatur, id temporis adhibere liberas aliquot in pariundo. Lege T. Liu. lib.iij. ab Vrbe condita.[Coactus legibus Eam vxorem ducet) Vtinam & apud Chriſtianos diligenter hæ obſeruarentur leges: aut enim non vitiarentur tam facile à Thraſonibus iſtis bonorum ciuium filiæ,aut honeſto certe matrimonio eam labem ignominiaq́. celarent,ac ſolarentur.

DOLE. obſeruat. POſtquam,quæ opus fuere ad nuptias Gnatæ,paraui)Ornatiora ſunt ex opere loquendi ducta genera, cum huic nomini ſubſtantiuum adiungitur. In quo id obſeruabis,tunc velut indeclinabile vſurpari, & omnes ei adiuncti ſubſtantiui caſus admittere ſiue ſingulares,ſiue plurales: admittere item omnia ei adiuncti ſubſtantiui genera, vt in exemplis ſequentibus videbis. Cic.in Fam.Dux nobis,& auctor opus eſt. Ibidem: Nos,ſi quid erit iſtic opus, defendes. Ibidem: Tu quæ iſtic opus erunt, proſpicies. Ibidem: Is omnia pollicitus eſt, quæ tibi eſſent opus. Ibidem: Illud, mi Tyro, te rogo, ſumptui ne parcas vlla in re, quæ ad valetudinem opus ſit. Ibidem: Sulpitij tibi operam intelligo non multum opus fuiſſe. Plura exempla vide in ſecundo Tomo noſtrorum Commentariorum.[Satin' ſanus es?) Sanus non ſemper intelligitur de bona corporis valetudine: ſed extra corpus aliquando egreditur,& refertur ad animum,Cic. Fam.xj. Hoc animo ſcito eſſe omnes ſanos, vt mortem ſeruituti anteponant. Idem ad Att. ij. De Lolio ſanus non es. Id eſt parum prudenter feciſti. Idem ad Att. ix. Miſi etiam Cæſaris ad eos ſana mente ſcriptas literas.[Concede ad dexteram) Præter aliàs ſignificationes,quas multas habet hoc verbum concedere ponitur eleganter pro abire. Cic. in Catil. ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui,neque eos vlla ratione placare poſſes,vt opinor, ab eorum oculis aliquo concederes. Terent.in Eunuch.Concedam hinc intro.[Di te eradicent,) Id eſt funditus perdant, è medio tollant. Ducta metaphora ab herbis radicibus euulſis.[Per tempus aduenis) Scilicet opportune,tempore,in tempore. Terent.in Hecyr. Sed video Philippum per tempus egredi.[Audiui inquam à principio) Sic loquitur ſæpe Cicero. vt, ad Attic. Acer mihi videor fuiſſe à principio. Ibidem, Vellem à principio

re audiſſe amiciſſime admonentem. Idem de Diu. Non poteras hoc a principio dicere. Ex animo & vltro ſponte complectitur, ſed affectu quiddam habet, & ſtudio plenius, vt ſit ex animo, idem quod ſtudio, ſe, vel non diſſimulanter, ſed, vere, & aperte, quod etiam dicitur ex animi ſententia. Cic. Fam. ix. Sed ego vno vtor argumento, quamobrem me ex animo, vereq́. arbitror diligi qa & noſtra fortuna ea eſt, & illorum, vt ſimulandi cauſa non ſit. Idē Fam. xij. Cuius tibi negocia, quæ ſunt in Africa, ita cōmendo, vt maiore ſtudio, magiſue ex animo commendare non poſſim. Idem ad Q. Fr. Te ament ex animo, ac non ſui commodi cauſa ſimulent. Idem in Piſo. Equidem dicam ex animo, quod ſentio. Tu tamen ſic habe, non hic hanc locutionem ſic accipi, ſed poni ex animo, pro inconſulto, & immediate. Quare ſic ſubdit Terent. an id de induſtria facias. Eſt autem de induſtria idem, quod data, vel dedita opera, conſulto, Cic. in Verr. Act. ij. Sunt homines, quos libidinis, infamiæque ſuæ neque pudeat, neque tædeat. qui quaſi de induſtria in odium, offenſionemq́ue populi R. irruere videantur. Idem in Brut. Non verbum ita traijciat, vt id de induſtria factum videatur.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Crito veniens ex Andro Athenas de Glycerio percontatur, an parentes repperit ſuos. Audiens nondum reperiſſe dolet, quod videat hoc ſibi oſe futurum in adeunda hereditate.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, Crito perſona ad cataſtrophen, id eſt euentum fabulæ nodandum introducta, loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, niſi abſolutionem erroris eius ſimulq́; verbis ſuis quam grauis, quam modeſtus, quàm iuſtus ſit, oſtendit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Crito, cuius filia ſit Glycerium, declarat, & errori finem imponit. A narratione exorditur, nam vitam Chryſidis narrare incipit.

Senarij.

CRITO *hoſpes*, MYSIS, DAVVS.

IN hac habitaſſe platea dictum eſt Chryſidem,
Quæ ſe inhoneſte optauit parare hic diuitias
Potius, quàm in patria honeſta paupera viuere.
Eius morte ea ad me lege redierunt bona.
Sed quos perconter, video. ſaluete. M. obſecro,
Quem video? eſt ne hic Crito, ſobrinus Chryſidis?
Is eſt. C. ò Myſis ſalue. M. ſaluos ſis Crito.
C. * Itan' Chryſis? hem. M. nos quidem pol miſeras perdidit. ** Hem, ita Chryſis.*
C. Quid vos? quo pacto hic? ſati' ne recte? M. nos ne? ſic.
Vt quimus, aiunt; quando, vt volumus, non licet.
C. Quid Glycerium? iam hic ſuos parentes repperit?
M. Vtinam. C. an nondum etiam? haud auſpicato huc me appuli:
Nam pol, ſi id ſciſſem, nunquam huc tetuliſſem pedem:
Semper enim eius dicta eſt hæc, atque habita eſt ſoror:
Quæ illius fuerunt, poſſidet. nunc me hoſpitem
Lites ſequi, quàm hic mihi ſit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commonent. ſimul arbitror,
Iam eſſe aliquem amicum, & defenſorem ei: nam fere
Grandiuſcula iam profecta eſt illinc. clamitent,
Me ſycophantam hereditatem perſequi,
Mendicum. tum, ipſam deſpoliare non * licet. ** libet.*
M. O optume hoſpes pol Crito antiquum obtines.
C. Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam. M. maxume.
D. Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat ſenex.

DON. IN hac habitaſſe platea) In hoc loco perſona ad cataſtrophen machinata, nunc loquitur. Nam hic Crito nihil argumento debet, niſi abſolutionem erroris eius, ſimul ex verbis ſuis, q̃ grauis, q̃ modeſtus, quamq́. iuſtus ſit oſtendit. [In hac habitaſſe) Non habitare, ſed quia mortua eſt, habitaſſe dicit. [Platea) Græci πλατεῖαν dixerunt, quam nos plateam dicimus. Secundùm formam eiuſmodi. μεδεῖαν & Medeam ... & ſpondeum ſcribimus. [Quæ ſe inhoneſte optauit) Optare eſt vnum de duobus eligere. Vergilius, Pars optare locum tecto. [Parare hic diuitias) Animo heredis dixit parare diuitias. [Potius, q̃ in patria) Primum dolet Crito q̄ meretrix fuit Chryſis. ſecundo progreſſus, quæritur q̄ mortua eſt. Et nota q̄ tria dixit Crito contempſiſſe Chryſidem: patriam, honeſtatem, & paupertatem τὸ πλεῖον etiam ſeruarum eſt graui viro, cum illum ſobrinæ pudet. ſimul hic oſtenditur eius generis fuiſſe Chryſidem vt quæ probè viuere potuerit, niſi, vt ait, neceſſitas cogeret. [Quam in patria honeſte) ἀντίθετον primum. [Potius, q̃ in patria honeſte pauper viuere) His verbis à poëta iam honeſtus inducitur Crito, & dignus cui credi oporteat. [Pauper viuere) Ad illud reddidit, Sed inopia, & cognatorum negligentia coacta. [Ea ad me lege redierunt bona) Hic ius tractauit dicendo redierunt, quia in familiam redeunt, ſi non eſt heres de proximo, aut ex teſtamento. [Perconter) Interrogatio eſt, cui neceſſario reſpondetur aut etiam, aut non Percontatio, cui nihil horum. vt ſi quis dicat, Cur adulterium cōmiſiſti? Simul etiam modeſte, & mature, & de ſe nihil interrogaturus, cœpit a blandimentis. [Eſt ne hic Crito ſobrinus Chryſidis?) Sobrini ſunt conſobrinorū filij: nam ſic dicit Menander, verum vt alij putant, de ſororibus nati, vt ſint ſobrini quaſi ſororini. [Saluus ſis Crito) Saluus ſis, aſſeueratio ſalutantis eſt, non quaſi reſponſio. [Itan' Chryſis? hem) Non nunc interrogat, ſed cōmiſeratur, & ita ſequebatur vt diceret, perijt, ſed magis gemitus ſignificat, quod minus dixerat. [Nos quidem pol miſeras perdidit) Hic intelligitur, ſupra ſubaudiendū perijt. Nam pro perijt, hæc repoſuit perdidit. [Quid vos? quo pacto hic?) Progreſſio loquentis ad interrogandum. Id eſt puto, inquit, q̄ illa perijt: vos autem quo modo? [Quo pacto hic?) Significatio eſt peregrinantis. [Nos ne? ſic vt quimus) vt ſic, nudum eſt. & eſt ſignificatio languoris cuiuſdam, & lentitudinis. [Sic vt quimus, aiunt, quando vt volumus, non licet) Et ad præſentis, & ad præteritæ vitæ excuſationem pertinet illa reſponſio: qua purgatur voluntas Chryſidis in quæſtu meretricio, Cæcilius in Plotio, Viuas vt poſſis, quādo nequis vt velis. [Quid Glycerium? iam hic ſuos) Conuenit hereditatem petenti conuenit iudici futuro, de pluribus indagare. Ergo recte & ordine quæſiuit, Quid Chryſis? quid vos? quid Glycerium? [Vtinam) Nouo genere exoptationem pro negatione intulit. [Haud auſpicato huc me appuli,) Id eſt inauſpicatus, quòd non eſſet auſpicatus. & viſitatum veteribus ſic dicere, ſi qd aliquando aliter eueniſſet q̃ vellent. [Nunquam huc te tuliſſem pedem) Virg. Me ne efferre pedem genitor te poſſe relicto Sperâſti? Et, Ferte ſimul Fauniq́. pedem, Driaderq́. puellæ. Sed Critici adnotant alienius eſſe charactere comico, tetuliſſem pedem. [Semper. o. eius dicta eſt, atque habita ſoror) Aut veris credendum eſt, aut etiam falſis, quæ tamen inueterauerint. Hinc Cicero, Ita habeantur. itaque dicantur. [Habita ergo plus eſt, q̃ credita Semper eius) A poſſibili & vtili. [Nunc me hoſpitem lites ſequi) Mire dicit me. cum γέροντα. i. ſenem & remotum à litibus. Hoſpitem. i. peregrinum. Lites ſequi. i. pauperem. totum ἐμφατικῶς. [Quàm hic mihi ſit facile atque vtile). i. difficile, & inutile. & eſt comicum. [Grandiuſcula iam) Ad partem ætatis refertur grandis. i. grandis natu eſt. Maior aūt, generaliter, & ad ſummam ætatis refertur, & ad comparationem ætatis pariter poſitum eſt. [Sycophantam) Hoc eſt, cum in me conueniunt lites. [Sycophantam) Bene ſycophantam: qui bonam cauſam habet, nihil aliud timet q̃ conuitia. Et ſycophantam, ſubdiſtingue, & ſic inter ſequentia. [Tum ipſam deſpoliare non licet) Ab honeſto, & bene, quia nihil ſuum habet.

niſi

niſi Chryſidis. [Antiquum obtines) Antiquum abſolute,dixit, ut æquum,aut bonum, quod antiqui ſolebant: aut certe per ἀνάστασιν .i. morem,& ingenium. [Duc me ad eam,quando huc ueni,ut uideam)Vel hoc inquit, ut uideam. cur ſūt ut uideam? qā timet. & eſt ordo, Duc me ad eam,ut uideam,qñ huc ueni. [Videat ſe.)Bene ſenex.Simo enim cum Chremete eſt. propter hoc uidet: non uult ne, eius utatur apud ſocerum teſtimonio rem eſſe Pamphilo aduerſus Glycerium,& rurſus nuptiæ cōfirmentur.

GVID.

IN hac &c.) In hoc loco perſona machinata loquitur, nam hic Crito argumēto nihil debet ſed abſolutionem erroris ſacit,& ſimul quā grauis quam modeſtus quanque iuſtus ſit oſtendit Crito hoc quod ſequitur dictum eſt mihi.ſ.Chryſidē habitaſſe in hac platea.i.in hac parte vrbis plana & lata, quæ Chryſis optauit .i. elegit nam optare eſt vnum de duobus eligere, ſeſe .i. ſeipſam parare.i. acquirere, quaſi animo heredis habendi hic diuitias inhoneſte potius q̄ viuere pauper pro pauperem poſuit ex aliquorum ſententia non enim ſæpe in vſu eſt hic dicendi modus optauit ſeſe viuere pauper, id tñ dicendi genus interdum inuenitur. Luc.in x.lib. Titumque putauit iam bonus eſſe ſocer, quam ergo viuere honeſte pauper.i. inops in patria ſua. Crito itaque oſtendit Chryſidem contempſiſſe patriam honeſtatem & paupertatem. Morte.i. per mortem vel ex morte eius, ea bona quæ parauit redierunt ad me lege.i. per legem,quia in familiam redeunt ſi non eſt heres de proximo,aut ex teſtamento ſed video quos percōcter,interrogem, ſed interrogatio differt à percontatione, nam interrogationi neceſſario reſpondetur aut ſic aut non ſed non percontationi,ſaluete.i. ſalui ſitis Dauo & Myſidi dictum eſt & maſculinum præponderauit fœminino. Myſis,obſecro quem video ne.i.vtrum Crito Sobrinus Chryſidis.i. cognatus eſt hic. Sobrini vt aliqui volunt dicuntur quaſi ſororini.i.nati de duabus ſororibus vel vt alij volunt ſobrini ſunt conſobrinorum filij. Deinde Myſis attentius viſo Critone ſubdit,is eſt, Crito .ſ. Crito. O Myſis ſalue. Myſis,ò Crito ſaluus ſis,Crito, Itan'.i.ita ne Chryſis perijt ſubaudi ſed impediuit gemitus. M. Hem? eiulandū proferenda eſt particula hem.quidem.i. certe. pol, perdidit.i. deſtruxit nos.ſ. me & heram Glycerium miſeras,Crito,quid vos facitis ſupple.quo pacto.i.quo modo hic vos habetis vel valetis,ſatin'.i.ſatis ne. recte.ſ.vos habetis vel valetis. M. Nos ne.i.pertia vtrum nos habeamus recte & quid faciamus. Habemus nos vel ſacimus inquam ſicut quimus.i. poſſumus, qñ .i. qā non licet.i. non permittitur nos habere vel facere vt volumus (aiunt) per parentheſim eſt legendum.i.vt fertur vt dicitur, vt aiunt homines quaſi ſit prouerbium quale eſt illud Cecilij. Viuas vt poſſis qñ ne quis vt velis. C. Quid Glyc. facit.ſ.iam.i. nūc repperit ſuos parentes,hic.i. Athenis. M. Vtinam repperiſſet,& pro negatione hoc dictum eſt quaſi nō reperit. C. An ēt nondum.i.non adhuc repperit,haud.i.non auſpicato.i.inſeliciter quaſi aut nō prius captatis auſpicijs aut male captatis,q.d malis auibus huc me cōtuli intempeſtiue immature, & q̄ dici vulgo ſolet in mala hora appuli.i.applicui adegi me huc. nā pol ſi ſciſſem id.ſ. eam nondum parentes reperiſſe nūquam tetuliſſem pedem huc .i. nunquam huc acceſſiſſem quaſi nunquam extuliſſem ſeu ſubleuaſſem pedem huc venturus. vbi Terentius antiquitatem ſecutus te tuliſſem dixit à tollo. Nam vt dicit Priſcianus tollo tetuli facit pro quo nunc in vſu frequenti eſt ſuſtuli. A tulo quoque quod apud vetuſtiſſimos in vſu fuit tetuli dicebant.Hæc Glycerium ſemper dicta eſt eſſe ſoror eius Chryſidis atque habita .i. iudicata exiſtimata & credita, poſſident ea bona quæ fuere illius Chryſidis,nunc exempla aliorum cōmonent .i. admonent cōmone faciunt,q̄.i.quantum ſit mihi facile(q.d.difficile) & vtile (q d.inutile) me emphaſim habet quaſi ſenem pauperem, & à litibus remotum,hoſpitem.i.peregrinum ſequi.i.exercere agitare lites, & litigia controuerſias, hic.l. in hac vrbe aliena mihi & ignota ſimul.i. etiam arbitror iam aliquem eſſe amicum & defenſorem eius Glycerij. Nam ferè iam grandiuſcula.i.adulta excreta grandis ita comparatiuum illud diminutiuum ſumatur propoſitiuo etiam diminutiuo vt haberemus tanquam ſi diceretur grandula. Nam grandis de ætate ſæpe dicitur. item de pecunia & prole. Ferè ergo iam grandiuſcula profecta eſt i. diſceſſit illinc.i. ex Andro, clamitent.i. clamitare poſſunt me ſycophantam.i.calumniatorem,cauillatorem,mendicum i.inopem & quaſi petentem ſtipem. perſequi i. proſequi vel repetere in iudicio, hereditatem.i.ſeſſionem ſobrinæ. Sycophanta ad verbum interpretando dicitur ficuum comeſtor. Nam ſycos Græce dicitur ficus & phanta comeſtor, quaſi ficuum comeſtor, traducitur tñ à noſtris calumniator. Nam vt,inquit,Syneſius grāmaticus Græcus ex duobus ſeruis Græcis alter aſſumpſerat ficus,alter qs prorſus exediſſet ignorabat domino tamen conquerente à ſonte inſons accuſabatur,herus prudentiſſimus vtrique calidam aquam præbuit ficum ſolus delinquens euomuit.quid enim ieiunus euomeret niſi inteſtina tunc primum natum eſt id verbum ſycophanta.i. calumniator, quia delinquens inſontem falſo crimine calumniabatur. Mendicus vt vult Varro à minus dicitur, vel vt Feſtus ait ex ſentētia Varri a mente quam ſefellerit fortuna, vel q̄ precatur quendam vt vitæ ſuæ medeatur cibo, & tunc a medeor diceretur. Tum.i.præterea non licet,q.d.non eſt honeſtū diſplotare.i.vacuam oībus bonis relinquere ipſam,quis.ſ.nihil ſum habet. M. O Crito hoſpes.i.aduena peregrine alienigēns optime pol tu Crito obtines.i.habes vel poſſides & aſſecutus es antiquū morem ſupple vel ingenium vel obtines.i.obſeruas antiquum .ſ. æquū & bonum. C. Quando huc veni.i.cum huc venerim quāuis nihil habiturus ſim duc me ad eam Glycerium vt videam eā.ſ. M. Maxime,q. d. libentiſſime te ducam. D. Sequar hos nolo vt.i.quòd ſenex.i.Simo videat me in hoc tempore.

LATO.

ARgū) Initium Cataſtrophes ab aduētu Critonis.[Quæ ſeſe)Pulchra commentio.[Obſecro) Admirantis.[Ita ne Chryſis) Subaudi mortua eſt, per eclypſim. & attende moratum colloquium perſonarum.[Vt quimus) Prouerbium. [Me appuli) Translatum a nauigio. Huc tetuliſſem à tollo.[Nā ferè grandiuſcula) Ratio ab ætate.[Sicophantam) Id eſt calūniatorem, & eſt prouerbiale.[Antiquum) Abſolute,ſubaudi morē.

PETRVS MARA.

IN hac habitaſſe,&c.)Cauta mente periculum imminens declinandum eſſe,ac hominum de nobis æſtimationem non eſſe negligendam, hæc ſcena præſcribit. Imprudentis nanque eſt ea tentare, quæ diſcrimen afferre poſſunt. Vnde Plotinus Philoſophus loquens de virtutibus Politicis, ſic ait: Eſt hominis ciuilis prudentia ad rationis normam, quæ cogitat, quæque agit, dirigere vniuerſa, ac nihil præter rectum vel laudabile facere, humaniſque actibus prouidere. Prudentiæ in ſunt ratio, intellectus, circunſpectio, docilitas, & cautio. Negligere vero aliorum de ſe iudicium, nec curam nominis habere, hominis eſt omnino diſſoluti, qui nullo rationis vinculo continetur, ſed ut brutum animal viuit. In primiſque cauendum eſt, ne calumniatores dicamur,& accuſatores. Quapropter Tull.ij.Offic.ſic præcipit: Duri hominis uel potius vix hominis videtur, periculum capitis inferre multis. Id tuum periculoſum ipſi eſt, tum etiam ſordidum ad famam,committere ue accuſator nominetur. Apuleius ſic ait: Prudentis eſt animi & verecundi, etiam falſa vituperatione grauari. [Nunquam tetuliſſem huc,&c.) Diomedes ſic ait: Tollo,tuli, & tetuli. Terentius: Huc tetuliſſem pedem. [Illic clamitent me ſycophantam &c.) Sextus Pompeius ſic ait: Sicophantas appellatos dicunt Atticos quondam iuuenes, ſolitos in hortos irrumpere,ficoſque deligere: quamobrem lege conſtitutum eſt,vt qui id feciſſet,capite truncaretur, quam pœnam qui ſequerentur ob parua detrimenta ſycophantas appellatos. Sycophanta proprie dicitur calumniator,ſic dictus ἀπὸ τῶ σύκου φαίνω,quod eſt oſtendo. Sycophanta dicitur qui oſtendit ac accuſat fures ficorum: & Sycophantiæ dicuntur calumniæ.

RIVII caſtigat.

QVæ ſe inhoneſte optauit parare &c.) Sic habent omnes, in quos ipſe inciderim, impreſſi codices: Nos vero cum manuſcripti fidem, tum Probi grammatici nobilis auctoritatem ſecuti,ad hunc modum legimus: Quæ ſeſe inhoneſte optauit parere hic diuitias Potius, q̄ in patria honeſte pauper viuere. Sic enim Probus: qui parere ait coniugationis eſſe tertiæ correptæ hoc loco,aſtipulante,vt dixi, libro manuſcripto. Probi verba ſi quis deſideret,ſunt hæc: Quidam, inquit, putant hoc verbum de pario loqui, tertiæ productæ, id eſt quartæ eſſe. ſed errant. Nam infinitum perpetuum modum Terentius poſuit,Parere hic diuitias. Quòd ſi eſſet tertiæ productæ,ri habuiſſet ante re ſyllabam, parire. Præterea re, vtraque correpta eſt. nam ſi produxeris, erit ſecundæ coniugationis parere, veniens a verbo pareo es. vt Virgilius: Paret amor dictis caræ genitricis. Ita probus,ſatis quidem planè,vt opinor,ſatis diſerte. Nec ſignificatio verbi,quin ſic legi poſſit repugnat. Nā eſt parere interdum idem, quod acquirere, comparare: unde illud Næuij: Male parta male dilabuntur. & Terent. Haud exiſtumans quanto labore partum.[Nos ne? vt quimus,aiunt,qñ vt uolumus non licet) Hic ergo contra omnium exemplarium fidem,Donati auctoritatem ſecutus, ita legendum contenderim: Nos ne? Sic ut quimus,aiunt,&c. Hoc modo enim,ut alia omittam,Donatus, qui illud ſic, ſignificatiuum eſſe ait languoris cuiuſdam & lentitudinis. Citat eodem modo Priſcianus alicubi. ut uetus editio habet: nec aliter legendum intelliget,qui ratio-

nem carminis conſuluerit, niſi quis catalecticum eſſe malit. Quã tum aũt detractum de elegantia ſententiæ, omiſſa illa ſi, particula, quis tandem non videat? vtitur ea in Phormione eodem planè modo, cum inquit? Quid rei gerit? Ge. Sic tenuiter, vbi ἀνκ-εικῶς & cum aliquo geſtu dicendum illud ſic, vt adnotauit Donatus. [Tum ipſam diſpoliare non licet.) In manuſcripto volumine eſt, non libet, id quod mihi ſanè magnopere placet, preſertim cum eodem modo exemplar è bibliotheca Dominorum ab Haſſenſtein. Quamuis Donat. legiſſe videatur, non licet. nam adnotauit locum eſſe ab honeſto, quod non erat cur faceret, ſi libet legiſſet. Hic ego iudicium meum non interponam. Lector quod ſibi videbitur, ſequatur.

Bin ſtem annotat.

Docet hæc Scena, cante periculum imminens declinandũ, & quid de nobis ſentiant, ac loquãtur homines, minime negligendum eſſe. Haudquaquam enim viri prudentis, & probi, atque adeo ne hominis quidem omnino eſt, aliorum de ſe iudicium diſſolute negligere, aut ſuperbe aſpernari, neque boni nominis honeſtæque famæ rationem vllam habere. [Quæ ſe inhoneſte optauit parare hic diuitias Potius, quàm in patria honeſte pauper viuere.) Habuerunt Ethnici aliquam honeſtatis rationem vt eos damnarent, qui mallent inhoneſte parare diuitias, quàm honeſte pauperes viuere. Nunc, pro pudor, apud nos contra fit, vt male audiant, qui honeſte inopes viuere, quam per fas perque nefas parare opes malint. [Vt quimus aiunt, quãdo, vt volumus, nõ licet. ζῶμεν γὰρ οὐχ' ὡς θέλομεν, ἀλλ' ὡς δυνάμεθα. Nõ vti libet, ſed vti licet, ſic viuimus. Quo quidem monemur, tempori eſſe, ac neceſſitati ſeruiendum. Ita hoc loco Myſis à Critone rogata, quam Athenis vitam agerent, verecunde ei meretriciũ quæſtum confitens, Vt poſſumus, inquit, qñ, vt volumus, non licet. Vſus huius erit, vbi ſignificabimus noſtra nobis parum placere: verum facultatem deeſſe, non animum. Hæc ferè Doctor. Huc pertinent & illæ Græcorum ſententiæ, βουλόμεθα πλουτεῖν πάντες ἀλλ' οὐ δυνάμεθα: Omnes cupimus, at non licet diteſcere. Et, πάντες καλῶς ζῆν θέλομεν, ἀλλ' οὐ δυνάμεθα: Bene viuere omnes volumus, an non poſſumus, interprete Doctor. [Nunc me hoſpitem Lites ſequi, quàm hic mihi ſit facile, atque vtile.] Aliorum exẽpla cõmonent.) Et tamen malunt Chriſtiani lites ſequi, q̃ vel tantillum de iure ſuo remittere: ea eſt hominum in malo obſtinatio & cum videant eam rem parum feliciter alijs ceſſiſſe, tamen non cõmouentur aliorum exemplia, q̃ inutile ſit lites ſequi. [Clamitent, Me Sycophantam) Vide, quantam honeſtæ famæ rationem habeat Crito: vtinam, vtinam tam boni nominis amantes eſſent, qui Chriſtiani audiunt, q̃ hic Ethnicus Crito. Eſt enim lõge pretioſiſſima poſſeſſio fama honeſta. Quocirca recta ait ille, Famam præferendam eſſe magnis opibus, & ſicut uita præſtat opibus, ſic etiam fama. Recte & Publius ille Mimographus, Honeſtus rumor alterũ eſt patrimonium: &, Bona opinio hominis tutior pecunia eſt. Philocomaſium apud Plaut. in Moſt. Ego ſi bonam, inquit, famam mihi ſeruaſſe, ſat ero diues. Pertinet huc & ille uerſiculus:

Omnia ſi perdas, famam ſeruare memento.
Qua ſemel amiſſa poſtea nullus eris.

DOLE. obſeruat.

IN hac habitaſſe platea dictum eſt Chryſidem) Habitare eſt colere, uel incolere, aut domicilium habere. Præpoſitionem in, uel apud admittit: vt, habitare in vrbe, habitare apud aliquem. Ex hoc autem elegans eſt, quod dicunt Latini, habitare decem milibus. habitare laxe, vel magnifice. Translate item poſitum multas profert elegãtiſſimas locutione, vt, habitare in oculis: habitare in vultu: habitare in foro: habitare in roſtris. Et tunc id ferè eſt, quod verſari, vel frequentem, & crebrum eſſe. Tu exempla vide in primo Tomo noſtrorum Commentariorum. [Satiu' recte?) Id eſt ſatis ne vobis recte eſt? ſatis ne ſaluæ res veſtræ ſunt? Quæ locutiones vſurpantur ab antiquis Scriptoribus maxime in congreſſu ſtatim poſt ſalutationem. [Haud auſpicato huc me appuli) Auſpicari eſt de cœlo ſeruare, vel auſpicium agere. Vnde auſpicato .i. auſpicijs factis, uel bono auſpicio. Cui contrarium eſt in auſpicato. De quibus loquendi formis vide in primo Tomo noſtrorum Commentariorum. [Semper eius dicta eſt hæc, atque habita ſoror.) Haberi pro exiſtimari, Latinis vſitatum eſt. Vnde habitus, a, um, in ea ſignificatione perſæpe reperitur. Cic. pro Seſt. Ii graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius ordinis, & dignitatis, atque imperij ſemper habiti ſunt. Idẽ in Catil. Video de illis, qui ſe populares haberi volunt, abeſſe nõ neminem. Idem de Amic. Vitosq. honos eos, qui habentur, memoremus, Paulos, Catones, Caios, Scipiones. [Pol, Crito antiquum obtines) Supple morem, vel ingenium. Scilicet morem tuum tenes, vel ſeruas, in more tuo manes. tui ſemper es ſimilis.

GLAR.

VErſus ſunt oẽs ſenarij iambici. In j. platea media correpta eſt. In ij. verſu ſi parare, prima coniugatione legas, vt vulgo hñt codices, ſemel Se legendum eſt. Sin parere tertia coniugatione? bis ſeſe, & in diuitias u, eliditur, vt vult Doct. Et ſimile eſt Act. j. Sce. ij. in Heaut. verſu xx. In iiij. Eius monoſyllabum. In viij. ita Chry, anapæſtus eſt. Deinde in ſis eliditur, niſi dicamus Hem eſſe extra carmen, vt alibi ſæpe. poteſt tñ Ita ne, & totum carmen abſque omni eliſione legi, ſi creticum ponas loco ſecundo ac tertio. Doct. adiecerat verſui ad marginem, Duo trochæi, tres cretici. quod ego planè, non intelligo. In ix. ad finem carminis particula Sic ferè in codicibus omiſſa à Donato additur, & rectè. In xj. vel ſuos eſt monoſyllabum vel creticus loco tertio. In vj. à fine Grandius, creticus eſt. In iij. à fine Doct. addit initio morem, contra Donati expoſitionem, aut pro Optime legendum cenſet Opportune. Sed neutrum eſt neceſſe ſi legas. O optime, videlicet vocatiuum cum aduerbio vocandi o.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Simo cupit fieri nuptias, generum recuſat Chremes ob natum ex Glycerio puerum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena continetur diſceptatio officiorum patrum duorum, inter ſe de officio amicorum, & paterna pietate tractantium. Chremes ob natum filium ex Glycerio generum recuſat.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

Scena eſt iucunda, nam colloquium duorum ſenum, & de officijs amicorum, & paterna pietate complectitur. Controuerſiola etiam eſt, Nam Simo iniuriarum reus agitur, quod Pamphilo amore meretricio recuperato, filiam Chremetis vxorem petierit.

Trochaici Tetrametri Catalectici.

CHREMES, SIMO.

SATI' iam, ſati' Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea:
Sati' pericli cœpi adire: orandi iam ſinem face.
Dum ſtudeo obſequi tibi, pæne illuſi vitam filiæ.
s. Immo enim quammaxime abs te oro, atque poſtulo Chreme,
Vt beneficium, verbis initum dudũ, nunc re comprobes.
c. Vide, quàm iniquus ſis præ ſtudio. dum efficias id, quod * cupis,   * iubes.
Neq; modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas:
Nam ſi cogites, remittas iam me onerare iniurijs.
s. Quibus? c. ah rogitas? perpuliſti me, vt homini adoleſcentulo,
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria,
Filiam darem in ſeditionem, atque incertas nuptias;
Eiu' labore, atque eiu' dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetraſti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert: feras.
Illã hinc ciuem eſſe aiũt: puer eſt natus: nos miſſos face.
s. Per ego te deos oro, vt ne illis animũ inducas credere,
Quibus id maxume vtile eſt illũ eſſe quam deterrimum.
Nuptiarum gratia hæc ſunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea cauſſa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, deſinent.
c. Erras. cum Dauo egomet uidi iurgantem ancillam. s. ſcio. c. at
Vero voltu; cum, ibi me adeſſe, neuter tum præſenſerat.
s. Credo; & id facturas, Dauus dudum prædixit mihi:
Et neſcio quid tibi ſum oblitus hodie, ac volui dicere.

DON. SAtis iam, ſatis Simo) Hæc ſcena officiorũ diſceptationem continet patrum inter ſe de officio amicorum & paterna pietate tractantium. [Satis iam, ſatis) Hæc veluti quædam controuerſia eſt: nanque iniuriarum reus fit Simo. contradicitur per coniecturam, falſum eſſe quod intendit: cum Pamphilus neque amet, neque ex eo natus ſit filius: & adhibetur derivatio cauſæ, qua dicitur meretricem iſta omnia eſſe molitam ad diſturbandas nuptias. [Satis iam, ſatis) Bene, negaturus filiam, purgat prius officium ſuum de fide promiſſi, & vltro accuſat ipſum. [Spectata) Probata. vt Virg. ait, Rebus ſpectata iuuentus. [Immo enim) Enim παρέλκον eſt figura. [Immo enim quam maxime abs te poſtulo) Renuociare affinitati Chremetem aut parum adhuc intelligit Simo, aut ſubtiliter diſſimulat, vt ad fidem promiſſi hoiem compellat. [Initum) Cœptum. ab ineundo, vnde & initia quoque dicta. [Quod cupis) Quod velis. Legitur &, quod iubes. [Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas) Id non cogitas aut quantum de benignitate amoris exigẽdum, aut præſumendum ſit: aut quod ſit impoſſibile, quod petis. [Remittas iam) Remittas, pro mittas. [Perpuliſti me, vt homini adoleſcentulo) Hæc eſt tota accuſatio. [Homini adoleſcentulo) Sic Saluſt. Occultans ſe tugurio mulieris ancillæ. [Filiam vt darem) Inuidioſe, nõ, promitterem, inquit, ſed darem quantum in te eſt. [Dum res retulit) Compoſitum pro ſimplici eſt retulit. & altius quàm decet comicum characterem, dictum videtur. [Per ego te deos oro) Defenſio per coniecturam. & eſt ordo, Per deos oro te ego. [Quibus id maxime vtile eſt) Argumentum à perſona. [Quibus maxime vtile eſt) A cauſa ratiocinatiua. [Vbi ea cauſa) Quamobrem hæc faciunt ἀνακόλουθον. nam non intulit, ob quam cauſam: cum ſupra dixerit, ea cauſa, ſed quaſi dixerit, Vbi ea res: intulit, quamobrem hæc faciunt. [Erit adempta) Aut rem abundat, aut cauſa. [Vero voltu) Quaſi diſerit Simo, ſimulabat ancilla. [Cum ibi me adeſſe neuter tum præſenſerat) Credit. Aut etſi viſus à Myſide erat, tamen ignorabatur eſſe Chremes, donec diceret Dauus, Hic ille eſt. non te credas Dauum ludere. [Cum ibi me adeſſe) Tuum deeſt, vt ſit integrum, Tum cum. [Dauus dudum prædixit mihi) Hic oſtenditur, ꝙ vidit callidus Dauus vt prædiceret futurum ſeni, id quod ipſe erat facturus. [Neſcio quid) Deeſt propter vt ſit, ꝑ neſcio quid, aut neſcio pro qua re, vt ſit aduerbiale. [Ac volui) Ac, pro contra q̃.

CVID. SAtis iam ſatis Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea. Hæc ſcena officiorum diſceptationem continet patrum inter ſe tractantium de officio amicorum & paterna pietate. C. O Simo iam.i. nunc ſatis ſatis, hæc repetitio oſtendit Chremetem cumulare ſuo in Simonem functum officio amicitia mea erga te eſt ſatis ſpectata.i. probata incœpi adire.i. ſubire ſatis pericli.i. periculi ſyncope. Iam.i. nunc fac finem orandi.i. ſiſte preces cum ſtudeo .i. laboro obſequi.i. morem gerere tibi penè.i. propè modum, illuſi.i. ludibrio inquinaui ſiue ridiculam penè reddidi vitam filiæ, ſcilicet Philumenæ. S. Immo enim.i. ſed certe nunc ò Chremes oro atque poſtulo abs te vt comprobes.i. confirmes nunc re .i. ipſo effectu beneficium initum.i. incœptum ſiue cœptũ ab ineundo.i. incipiendo dudum.i. paulo ante, verbis.i. per verba. C. Vides quam.i. quantũ ſis iniquus.i. iniuſtus perinde præ ſtudio.i. præ nimia cupiditate faciendi ꝙ inſtitueris, dum.i. dũmodo efficias quod cupis velis vel iubes, neque cogitas.i. mẽte voluis, modum.i. iuſtam menſuram benignitatis.i. vel liberalitatis, vel manſuetudinis debire in amicitia, neque cogitas quid.i. quam rem iuſtam an iniuſtam, ores me, oro.n. duos regit accuſatiuos. Nam ſi cogires iam remittas.i. ceſſes deſiſtes ſuperſedes onerare me iniurijs.i. in iuſtis petitionibus. Nam iniuria dicitur quidquid nõ iure ſit. S. Quibus iniurijs.ſ. te onero. C. Ab interiectio dolẽtia & indignantis, cogitas.i. percõctaria quibus iniurijs perpuliſti.i. tuis importunis precibus me impuliſti vt darem filiam homini adoleſcẽtulo occupato.i. detento in alio amore q̃ filiæ, & abhorrenti.i. perquam alieno ab re vxoria.i. à coniugio legitimo, in ſeditionem.i. diſcordiam atque in nuptias incertas.i. non firmas, quoniam eã fortaſſis relinqueret, & in alterius amore ſtatus inhæreret, aut rationem aliquam iniret qua eam repudiaret, & quidem perpuliſti me id vt facerem ad hunc præcipue finem vt mederer.i. mederer, tuo gnato.i. Pamphilo qui amoris graui vulnere ſaucius eſt, imperaſti.i. iuſſiſti familiaritatis iure vt id facerem incœpi id facere. Dum.i. quandiu res retulit, compoſitum pro ſimplici protulit.i. quandiu honeſtas poſtulauit ac paſſa eſt, nunc res.i. honeſtas vel vtilitas filiæ non fert.i. non poſtulat non patitur, feras.i. patiaris oportet, quandoquidem filiam non ſum datu-rus cum res non ferat aiunt.i. dicunt homines quaſi rumor eſt per contemptum dixit aiunt. illam Glyc. eſſe ciuem hinc.i. ex Athenis puer natus eſt ex ea fac nos miſſos, quod vulgo dici ſolet demitte nos in pace nec amplius precibus aures noſtras obtundе. S. Per deos ego oro te vt ne.i. non inducas animum.i. tibi imperes aut perſuadeas credere illis quibus.i. maxime vtile illum filium eſſe q̃ deterrimum.i. peſſimum deprauatiſſimum perditiſſimum vbi. q̃ pro ualde ſuperlatiuo iungitur, hæc omnia ſunt ficta.i. ſimulata atque inepta gratia.i. cauſa nuptiarum, vbi.i. quãdo ea cauſa quamobrem.i. propter quàm cauſam faciunt. hæc erit adempta.i. ablata, deſinent.i. ceſſabunt fingere & comminiſci mẽdacia. C. Erras.i. decipis deliras egomet vidi ancillam, obiurgare.i. rixari cum Da. S. Scio, quaſi dicat intelligo illud, ſed ſimulabat ancilla. C. At vero vultu vidi eam obiurgari, quaſi dicat ſerio obiurgabant non ſimulate, quum neuter præſenſerat.i. facie præceperat me adeſſe ibi. S. Credo quod dicis &.i. etiam Da. prædixit mihi dudum mulieres illas facturas id, id eſt obiurgaturas ac diſturbaturas nuptias, & neſcio quid i. quare vel propter quid, oblitus ſum dicere tibi hodie, ac.i. ſicut volui, vel ac.i. contra quàm uolui, ut Donat. ſenſit.

ARgũ) Expoſtulatio Chremetis cum Simone de amore Pamphili. [Pene illuſi) Id eſt perdidi. [Vt beneficium) Elegans ſermo. [Vt homini) Admiſcet argumenta à perſona. [Per ego te) Defenſio per coniecturam à delatorum commodo. [Erras. cum Dauo) Infirmatio à ſigno. [Credo, & id facturas.) Refutatio ſigni à præmonitione Daui antegreſſa. **LATO.**

SAtis iam &c.) Querelas inter amicos oriri aliquando docet hæc ſcena, tum in officijs præſtandis ac exigendis à recto is diſcedit, qui propria cõmoda reſpiciens rebus amici conſulere non uidetur. quod ideo accidit, quoniam, ut inquit Plato, lib. viij. de Legib. ad utilitatem propriam, priuatamque cõmoditatem natura ſemper impellit. Et in quinto ſic ait: Sed reuera nimius in ſeipſum amor, omnium peccatorum omnibus ſemper cauſa eſt. Obcæcatur quippe circa amatũ qui amat. Et Cicero lib. j. Offic. dicit: Eſt enim difficilis cura rerum alienarum, iccirco, aliter de illis, q̃ de nobis iudicamus. Hæc Plato & Tullius. Sed ab eo certe fugiendum eſt vita ciuili, & actionibus, affectibuſque ad quod natura ſumus propenſiores, vt mediocritas illa ſeruetur, quam recte viuendi ratio præſcribit. Et habenda eſt in primis ratio amicorum, ne vtilitatem potius quàm officium aſpicere videamur. Vnde Seneca: Non exigo vt ſine reſpectu ſui mihi conſulat. & ſcribens de Ira ad Nouatum dicit: Beneficijs humana vita conſtat & concordia, nec terrore, ſed mutuo amore, in ſructum, auxiliumque commune aſtringitur. [Neſcio quid tibi ſim oblitus hodie &c.) Hoc eſt, neſcio quomodo excidit dicere tibi, ſicut mihi propoſueram. **PETRVS MARS.**

QVibus? C. Ah rogitas? perpuliſti me,) In manuſcriptis eſt, at rogitas? cõſentientibus impreſſis quibuſdam. [Incœpi dum tulit res) Manuſcriptum habet. Dum res retulit. Quædam ex impreſſis retulit, vt & Venetũ & Lugdunenſe, Donat. adnotauit cõpoſitum pro ſimplici eſſe poſitum, & altius quàm deceat Comicum characterẽ dictum videri. [Aduentum ad tempus) Omitto, ad, ex obſeruatione veterum exemplarium: conſentiente cum his Donat. **RIVII castigatio.**

HÆc ſcena quid nam ab amico petiturus ſis, & atque & ſpectandum docet: neque enim petenda ſunt, quæ ſine ſummo amici diſcrimine atque incõmodo nobis præſtari nõ poſſunt. [Satis iam, ſatis Simo ſpectata erga te amicitia eſt mea) Non ſunt ab amico petenda, quæ iure negari poſſunt: cuiuſmodi ſunt, quæ nobis quidem cõmoda, ſed amico incõmoda, fore videntur. Eſt enim & amici ſemper habenda ratio, eiuſque vtilitas non minus quàm priuata, ſpectanda eſt. [Vt beneficium verbis initum dudum, nunc re comprobes.) Id demum hominis eſt probi beneficium verbis initum re comprobare: hoc eſt, re præſtare, quod verbis ſit pollicitus: niſi forte incõmodum id tam petenti q̃ ei, abs quo petitur, videatur. Propterea mox ſubijcit Chremes, Vide q̃ iniquus ſis præ ſtudio, dum efficias id, quod cupis, Neque modum benignitatis, neque quid me ores cogitas? Nam ſi cogires, remittas iam me onerare iniurijs. His Chremetis verbis modum benignitatis ſpectare, & ſedulo, quid amicum oremus, cogitare iubemur. Ita Cic. in de Amic. In omni, inquit, re conſiderandum eſt, & quid poſtules ab amico, & quid patiare à te impetrari. [Perpuliſti me, vt homini adoleſcentulo In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria, Filiam darem in ſeditionem, atque incertas nuptias) Ne iungantur matrimonio, qui ſe mutuo non amant, plena eſt vndique prudentiæ hæc Chremetis oratio. Et quis adeo ſit demens, qui filiam **Eiuſdem annotat.**

ſuam dare velit homini in alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoria?

DOLE. obſeruationes. SAT r' iam ſpectata erga te amicitia eſt mea) Spectatus perſæpe elegantem tranſlationem habet, & ponitur pro probato, vel bene cognito. Cic. pro Roſc. Amer. Spectatiſſima fœmina. Idem in Verr. Vir fortis, ac ſpectatus. Ibidem. Homo in rebus iudicandis ſpectatus, & cognitus. Idem pro Flac. Lacedæmoniorum ſpectata, & nobilitata virtus. Idem in Phil. Spectata multis, magniſque rebus ſingularis integritas. Idem de Amic. Maximus, & ſpectatus vir. Ab hac ſignificatione ducitur non inuenuſta locutio: ſcilicet aliquid ſpectatū habere. Cicero in Ver. Act. j. Ad meam fidem, quam, habent ſpectatam iam, & diu cognitam, confugiunt. [Oraudi iam finem face.) Cum genitiuo, vel datiuo hæc locutio eſſe ſolet. Cic. in Famil. Finem nullum facio de te, & de Bruto cogitandi. Idem: Non ſaciam finem rogandi, quoad nobis nunciatum erit, te id feciſſe. Idem: Vt ille aliquando impudentiæ ſuæ finem faciat. [Vide, quàm iniquus ſis præ ſtudio) Præ ſignificat propter, vel ante. In quo inducitur aliquando comparatio: vt præ nobis beatus videris. i. plus nobis beatus. Nonnunquam deſignatur abundantia. Cic. Fam. Nō tu quidem vacuus moleſtijs: ſed præ nobis beatus videris. Idem ad Att. Illa nihil fuerunt præ his de victoria gratulationibus. Ibidem præ cura iocari non poteram. Sic dicit idem Cicero præ ſolicitudine, præ ſtomacho, præ mœrore, præ lacrymis, præ fletu, præ dolore aliquid ſe non facere. Vbi ſemper ineſt quædam abundantia, vt in hoc Terentij loco. [Remittas iam me onerare iniurijs) Remittas hic ponitur pro ceſſes, vel deſinas. Id quod nouum eſt. Iniurijs autem onerare, non ſine emphaſi dicit, pro iniurijs agitare. [Abhorrenti à re vxoria) Abhorrere, id Latinis eſt quod aſpernari, vel fugere: aut diſcrepare, & diſſentire, ſemotumque eſſe a re aliqua. Ponitur autem cum accuſatiuo: vel cum ablatiuo, & præpoſitione a vel ab. Cic. Fam. j. Abhorrent à communibus præceptis. Idem Fam. ij Non ne tum prouidiſti, quam abhorrerem ab vrbe relinquenda? Eſt autem elegantiæ plenum, quod dicunt Latini: abhorrens ſum, pro abhorreo. Cic. Fam. iiij Eſt à ſtudijs noſtris non abhorrens. Idem pro Flacco. Si quis vnquam de noſtris hominibus à genere iſto, ſtudio, ac voluntate non abhorrens fuit, me & eſſe arbitror, & magis etiam tum, cum plus erat ocij, fuiſſe. [Incepi, dum res tulit: nunc non fert) Sic ſæpe ponitur ferre à Latinis, pro poſtulare, exigere, vel ſinere, & concedere, vel pati. Et ita loquuntur: fert res: fert tempus, vel opportunitas, aut etiam facultas expoſtulat, & patitur. Cic. in Ver. Act. 7. Dicit eſſe ſtatuiſſe animaduertere in omneis Nauarchas: ita ſui periculi rationes ferre, ac poſtulare. Idem Tuſc. j. Fidenti animo, ſi ita res fert, gradietur ad mortem. [Vt ne illis animum inducas credere) Animum inducere, vt ſupra annotauimus, non ad eum refertur, qui conſilium dat, vel ſuadet: ſed ad eum, qui fidem habet, & credit. Cic. Fam. iiij. Tu quoque animum inducas velim, ſi ſit aliqua Reſpublica, in te, eſſe oportere iudicio hominum.

GLAR. VErsus ſunt omnes trochaici tetrametri catalectici tametſi duo primi videātur iambici, ſed in Satis vtrobique eliditur s. Et in ſequenti verſu ſimiliter, quanquam illic bacchius bis, hic amphibrachys poni commode poterit. Vide in ſexto verſo ſecundam corripit vt admonuit Doctor. In duodecimo eius bis eſt monoſyllabum. In xiii. retulit legēdum. In xv. vel Deos monoſyllabum, vel creticus loco ſecundo.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

In hac ſcena Simo cum audit veniſſe, qui Glycerium dicat ciuem eſſe Atticam, ita accenſus Dauum intro raptum conijci in vincula, & miro hoc artificio patris ac domini offenſi conſuetudinem exprimit Terentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena principium indicij. Glycerium ciuem eſſe Atticam, continetur. Præterea Simonis indignatio aduerſus Dauum, quem in vincula conijcit. Mire quoque & artificioſe exprimitur conſuetudo patris ac domini offenſi, & excandeſcentis.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exultat Dauus, Critonem, cuius ſuam filia ſit Glycerium, oſtendere. Senex vero Simo grauiter indignatur filii à Dauo ſuum factum.

Trochaici Catalectici bona ex parte, ꝑter ſex Trimetros in fine ſcenæ, admixtis tamē interdum Iābicis Quadratis.

DAVVS, CHREMES, SIMO,
DROMO *ſeruus.*

ANIMO iam nunc otioſo eſſe impero. C. hem Dauom tibi.
Vnde egreditur? D. meo præſidio, atque hoſpitis. S. quid illud mali eſt?
D. Ego cōmodiorem hoīem, aduentum, tempus non vidi. S. ſcelus,
Quemnam hic laudat? D. omnis res eſt iam in vado. S. ceſſo alloqui?
D. Herus eſt: quid agam? S. o ſalue bone vir. D. hem Simo, ò noſter Chreme,
Omnia apparata iam ſunt intus. C. curaſti probe.
D. Vbi voles, acceſſe. S. bene ſane. id enimuero hic nunc abeſt.
Etiam tu hoc reſpondes, quid iſtic tibi negotij eſt? D. mihin'? S. ita.
D. Mihi ne? S. tibi ego. D. modo introij. S. quaſi ego, quàm dudum, rogem.
D. Cum tuo gnato vna. S. an ne eſt intus Pamphilus? crucior miſer.
Eho, non tu dixti eſſe inter eos inimicitias carnufex?
D. Sunt. S. cur igitur hic eſt? C. quid illum cenſes? cū illa litigat.
D. Immo vero indignum Chreme iam facinus faxo ex me audias.
Neſcio quis ſenex modo venit: ellum, confidens, catus:
Cum faciem videas, videtur eſſe quanti vis preti:
Triſti' ſeueritas ineſt in voltu, atque in verbis fides.
S. Quidnam apportas? D. nil equidem, niſi quod illum audiui dicere.
S. Quid ait tandem? D. Glycerium ſe ſcire eſſe hanc ciuem Atticam.
S. Hem Dromo, Dromo. D. quid eſt? S. Dromo. D. audi. S. verbum ſi addideris. Dromo.
D. Audi obſecro. DR. quid uis? S. ſublimem hunc intro rape, quantum potes.
DR. Quem? S. Dauom. D. quamobrem? S. quia lubet. rape inquam. D. quid feci? S. rape.
D. Si quidquam mentitum inuenies, occidito. S. nihil audio.
Ego iam te commotum reddam. D. tametſi hoc verum eſt. S. tu tamen
Cura aſſeruandum vinctum, atque audin'? quadrupedem conſtringito.
Age nunc: iam ego pol hodie, ſi viuo, tibi
Oſtendam, herum quid ſit pericli fallere, &
Illi patrem. C. ah ne ſæui tantopere. S. Chreme,
Pietatem gnati. non ne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talém filium?
Age Pamphile: exi Pamphile: ecquid te pudet?

DON. ANIMO iam nunc ocioſo eſſe impero) Hæc ſcena, principium indicij, & iracundiam ſenis continet: atque in ea vehementer exprimitur conſuetudo patris, ac domini offenſi, & indignantis. [Animo iam nunc otioſo) Exultans egreditur Dauus, nuncians

nuncians proos eſſe omnia ad ſecuritatem. Et ocioſo, ſecuro: quia negocium, ſolicitudo eſt. [Impero.) Pro volo. an vt ſtatim fiat, tanquam illud quod imperatur? Et impero, ſuperbe dixit. ſummum enim indicium ſecuritatis eſt ſuperbia. [Vnde egreditur?) Hic non interrogat, ſed cum admiratione, vel magis cum indignatione dicit. [Meo præſidio atque hoſpitis.) Id eſt, Animo iam nunc ocioſo eſſe impero. [Atque hoſpitis).ſ. Critonis. [Ego cõmodiorem hominem,) Hic Dauus admiratur, quòd in ipſo articulo periculi superuenerit Crito. [Ego cõmodiorem hominem, aduentum, tempus non vidi.) Poteſt .n. & cõmodus eſſe quis, & alieno tempore superuenire poteſt. & cõmodum, in homine eſt. ſed & opportunis malum ẽt aduentum habere poteſt. nam cõmodum, in homine eſt aduentus, in facto eius, tempus in opportunitate facti. [Cõmodiorem hominem, aduentum, tempus) σύλληψις. [Scelus. Quem nam hic laudat?) Non eſt hic ſolœciſmus: ad ſenſum enim, non ad verba reſpexit. etenim propter ſenſus, verba ſunt. non propter verba ſenſus. [Omnis res eſt iam in vado.) In vado, in ſecuritate. nam vt in profundo periculum eſt: ita in vado ſecuritas eſt. Prouerbiale, in vado, in tuto. [Quid agam?) Plus eſt dicere quid agam, quàm cogitare de fuga. [Salue bone vir.) εἰρωνεία maior eſt, quàm increpatio. cũ enim oẽ genus criminis aliquis ſuperauit: tunc exclusi, εἰρωνείᾳ laudamus. [Hem) Interiectio perturbati eſt. [O noſter Chreme,) Noſter dicendo, latenter ſignificat Glycerium filiam Chremetis eſſe inuentam. [Omnia apparata iam ſunt) Quia infecta ſunt de paratis. [Curaſti probè.) Probè, memoriter vt ſoles. ſupra enim dixerat ſenex, Imo abi intro, ibi me opperire: & quod parato opus eſt, para. [Vbi voles, acceerſe.) Vbi, pro quando. non eſt enim loci, ſed temporis aduerbium. [Bene ſanè:) Valide, quia qui ſanus eſt, idem & validus. [Abeſt.) Pro, deeſt. [Etiam tu hoc reſpondes?) Deeſt, an non. Etiã, aut hortatio eſt, aut coniunctio. Et vide quanta dixerit, & quid, & iſtic. & tibi. [Mihi ne?) Quando non ſumus parati ad reſpondendum, ducendo tempus eludimus. [Mihi ne?) Apparet ita turbari Dauum modo conſilio poëtæ, vt omnes amittat fallacias, & oppreſſus prodat Pamphilum, dum malum cominus perhorreſcit. totumque hoc ex argumento eſt. Vult enim iam poëta cataſtrophen fieri. [Modo introij.) Hoc ſignum, perturbatum induci ob conſcientiam Dauum. [Cum tuo gnato vna.) Serui excuſatio, filij accuſatio eſt. & hoc quaſi à perturbato dicitur ſeruo: ſed conſilio poëtæ ad exitum feſtinantis, & reſolutionem fabulæ. [An ne eſt intus Pamphilus?) Cauſa iræ uehementior inuenta eſt. [Sunt.) Nulla ratione dicit, ſunt: ſed ne nihil reſpondeat, nam turbatus eſt, vt pote oppreſſus. [Quid illum) Deeſt, propter: vt ſit, proptee quid illum eſſe cenſes. [Cum illa litigat.) Chremi conuenit hic ſermo, hic enim irridet, qui & ſupra dixit, Amantium iræ, amoris redintegratio eſt. & ſic hoc dicit, vt alibi, Credo, vt ſit, miſera præ amore excluſit hunc foras. [Cum illa litigat.) Irridet Simonem Chremes, quia dixeras, Iræ ſunt inter Glycerium & gnatum. [Imo vero indignum Chremes) Bene ad eum loquitur, qui eſt à nuptijs deterrendus: vel qui non interturbet orationem ſuam: vel quem ẽt ſibi precatorem deſtinet. Ita loquitur quaſi hæc ſit cauſa cur ſit Pamphilus ingreſſus: quòd quaſi ei lis intendatur à Critone hoſpite ducendæ vxoris, quam ciuem Atticam vitiauerit. [Neſcio quis ſenex modo venit.) Bene neſcio quis. etenim ſi notus eſſet, videretur gratificari, id eſt gratioſus eſſe triſtis & minus verus. [Ellum) Veteres quod nos illum dicimus, vel ellũ, vel ollum dicebant: quamuis ellum, quidam ecce illum, velint intelligi: tanquam pro ipſo domum Glycerij oſtendat Dauus, dicens, Ellum, quaſi en illum. eſt enim, vt alij volunt, pronomen: vt alij, aduerbium demonſtrantis: nam pronomen huiuſmodi veteres ſic proferebant ille, ellus, ollus. ſed, vt diximus, aduerbium cõpoſitum ex pronomine videri poteſt: vt ſit, en, vel ecce illum. [Confidens,) Confidentem hic pro conſtanti non mala ſignificatione poſuit. [Catus.) Callidus, doctus, ardens περὶ τὸ καίειν. Vnde Cato dictus: ingeniorum etenim igneus vigor eſſe videtur. [Quantiuis pretij.) Ad magnitudinem refertur quanti vis, non ad paruitatem pretij. Et totum oratorie. ſcire enim locutus eſt. Sed inter eſt inter quamuis, & quantiuis. nam alterũ contemptionis, alterum laudis. [Triſtis) Ad laudem interdum ſumitur, non ad amaritudinẽ, triſtis. Cicero, Iudex triſtis & integer. [Glycerium ſe ſcire ciuem eſſe Atticam.) Bene: conſtanter ad ea quæ locutus eſt, ſcire ſe dixit. [Dromo, Dromo.) Cõmotus ira & dolore nihil dixit, niſi quòd loratiũ repetendo ſæpius vocat. [Verbũ ſi addideris) Bene, qui omnia præſente ſocero contra nuptias loquitur [Audi obſecro.) Plerunque à uerberandis * vel indulgentia loquitur vel mora. [Sublimẽ) .i. in ſublime, per altum. [Quantum potes.) Hoc eſt celerrime, quia ſegniores ſe oſtendũt ſerui ad puniendos colliberros. ſ. mora veniam captantes indignantium dominorum. [Quia lubet.) Hoc ſenſu & ſupra dictum eſt, Aut ſi libitum fuerit, cauſam repperit quo iure, quaque iniuria. [Quia lubet.) Dauo dicit. [Rape inquam.) Hoc Dromoni. [Si quicquam inuenies mentitum, occidito.) Hic plus dixit. Vbi .n. verbera, ſupra dixit: nunc occidito. [Commotum) Citum, celerem. [Quadrupedem) Vtrum ligaturæ genus ſic dicitur, quadrupedes? an quadrupedem, vt feram? an quadrupedem deeſt cum pedibus & manibus? an quadrupedem pro ſeruo, ac fugitiuo poſuit? Sic Virg.

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

[Conſtringito.) Mire, ne quid fiat tragicum in Comœdia, vſque ad vincula ira progreditur, nec quidquam reotat vlterius. [Si viuo,) Qui certaminari volunt incertam faciunt vitam ſuam. [Herum quid ſit pericli) Herum, & patrem cum ingenti pronunciatione dixit. Et alibi, Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrẽ, aut audebit, tanto magis audebit ceteros. [Ne ſæui tantopere.) Ne imperatiuo magis quam coniunctiuo adiungitur, vt Virgil. Ne ſæui magna ſacerdos. [Pietatem gnati. ἔλλειψις deeſt enim vides, aut quid tale. Et eſt εἰρωνεία, pro impietate. Et vide inuidiam quaſi parricidam accuſantis. non .n. pudorem dixit, ſed pietatem. [Tantum laborem capere) ἔλλειψις. aſſumendum eſt .n. extrinſecus me.

Nimo iam nunc ocioſo eſſe impero.) Hæc Scena principium iudicij, & iracundiam ſenis continet, atque in ea vehementer exprimitur conſuetudo patris, ac domini oſtenſi & indignantis. Exultans egreditur Dauus nuncians prona eſſe omnia ad ſecuritatem. impero .i. volo, vel iubeo vt ſtatim fiat eſſe iam nunc animo ocioſo .i. ſecuro quod dicendi genus hoc pacto etiam dicetur a metu ocioſum animum eſſe iubeo. Nam ocioſum capitur pro ſecuritate, ſicut negocium pro ſolicitudine. C. hem Dauom tibi video ſubaudi, vel aliquid tale. S. Vnde egreditur, cum indignatione hoc dicitur. D. Dauus non videns Chremetem, neque Simonem continuat ſuum ſermonem impero inquam eſſe animo ocioſo præſidio meo, atque præſidio .i. auxilio & beneficio hoſpitis .i. Critonis peregrini & alienigenæ. S. quid illud mali eſt? D. Ego non vidi hominẽ commodiorem .i. opportuniorem. non vidi inquam aduentum commodiorem, & non vidi inquam tempus cõmodius ſubaudi per ſyllepſim. S. hic ſcelus .i. hic ſceleratus, refertur .n. ad ſenſum non ad verba. propter ſenſus autem verba ſunt non propter verba ſenſus ea propter non eſt ſolœciſmus. Hic ſcelus ergo Quemnam .i. quem hominem laudat. D. omnis res eſt iam in vado .i. in tuto ſecuritate. Vt .n. in profundo periculum eſt ita in vado ſecuritas eſt. Eſt autem tritum ſermone prouerbium. S. ceſſo .i. deſiſto, alloqui re Chremetem allocuturus Dauum. D. Herus eſt: quid agam? S. ò ſalue bone vir. ironia vſus eſt quæ increpatione maior eſt. cum .n. omne genus criminis aliquid ſuperauit cum ironia alloquẽdum putamus. D. Dauus oppreſſus, & improuiſus ſubdit. Hem interiectio perturbati eſt. O Chreme noſter propter Glycerium cõpertam filiam eius omnia iam ſunt apparata intus, quoniam prius dixeras ſenex ab intro, & qđ paratus opus eſt para. C curaſti probe .i. vel recte, vel memoriter curæ habuiſti iuſſa mea, vel curaſti proraſti, aut decoaſti. D. Acceerſe .i. voca inuitatos .i. vbi quando voles. S. bene ſane .i. valde bene dicis ſupple. Nam qui ſanus eſt is eſt validus. enimuero .i. certe is .ſ. Dauus conuertit enim Simo ſermonem ſuum ad Chremetem. nunc abeſt hinc .i. ex hoc loco in quo parati debent nuptiæ. Deinde reducit ſuum ſermonem ad Dauum. Etiam tu hoc reſpondes, an non, ſubaudi vt vult Donatus. Alij legunt reſponde vt ſit imperantis, quid negotij .i. operæ ſolicitudinis, eſt tibi iſtic .i. vbi tu es ante Glycerij hoſtium. D. neſciens quid reſpondere debeat dicit mihi .i. mihi ne loqueris ?ſ. S. ita tibi dico .ſ. D. Mihi ne? dixerat prius corrupte mihi, nunc plene profert. S. tibi ego dico .ſ. D. modo introij .i. paulo ante. S. quaſi per quandam deriſionem dicitur quaſi rogem .i. interrogem, quàm dudum .i. quanto ante tempore introieris .ſ. D. Introiui inquam vna cum gnato tuo Pamph. S. an ne .i. verum Pamphilus eſt intus .i. in domo Glycerij. D. Dauus in verbis deprehenſus, & oppreſſus neſcit quid reſpondeat, ſed videt ſe accuſaſſe filium, ſed excuſando: miſer, id eſt infelix, crucior, id eſt opprimor, conficior, vexor, angor, & vt ita dicam in maxima ſum conſtitutus anguſtia. S. Eho interiectio hic oſtendentis Dauum oppreſſum, & verbis ſit is captum, vel eſt interiectio mouens attentionem: carnufex .i. improbe ſerue qui me torques tantopere non dixti, id eſt non ne dixiſti, quaſi dicat, ita inimicitias GVID.

eſſe

eſſe inter eos.ſ.Pamphilum & Glycerium,ſed maſculinum fœmi nino præpondecauit. D. Sunt inimicitiæ inquam. S. Igitur cur eſt hic apud Glycecium. C. Irridet Simonem Chremes. O Simo quid cenſes illum ſacere apud eam litigat.i.contendit cum illa Glycerio vel quid.i.propter quid cenſes illum.i.tua cenſura notas illum vnde cenſores magiſtri morum qui mores cenſebāt, id eſt incuſabant & notabant. D. Immo vero.i.ſed potius ô Chreme ſaxo.i.faciam quod ſup. audias ex me.i.ex me audies quemadmodum etiam dicimus feci vt ad te ſcriberem pro ad te ſcripſi audies ergo ex me facinus indignum.i.incongruum inconueniens & indecens,neſcio quis ſenex.ſ.Crito venit modo,id eſt paulo ante. Ellum.i.ecce illic longe poſitum eum.ſ.eſt aūt demonſtrantis aduerbium,& ſimiliter ellam,ellos,& ellas, quæ ſic exponit Laurentius Valla,ellam,ecce illic mulierem. ellos, ecce hic viros,ellas ecce illic mulieres,ſic eccum,eccam,eccos, eccas, id eſt ecce hic virum,vel mulieccem vicos, vel mulieres. Ellum ergo,id eſt ecce illic cum eſt ſubaudi confidens,id eſt conſtans, interdum in malam partem capitur & cautus,id eſt callidus doctus ingeoioſus ſciēs ſibi cauere vel ardens. nam ingeniorum igneus vigor eſt. cum videas faciem,id eſt formam,vel facturam eius, videtur,id eſt cenſetur. Quantiuis pretij,id eſt iudicatur tanti eſſe quanti à quouis exiſtimatur vbi pretij refertur ad magnitudinē, ſed quantiuis ad paruitatem differunt quamuis & quantiuis,alterum enim eſt contemptionis,alterum laudis. Seueritas, id eſt rigor quidam triſtis,id eſt grauis. triſtis enim interdum ad laudem ſumitur non ad amaritudinem. Cicero: Iudex triſtis & integer. Seueritas,igitur triſtis ineſt in vultu,dicimus enim ineſt huic rei,& in hac re. atque fides,id eſt veritas & conſtantia in verbis. S. Quidnam,id eſt quid apportas? quaſi dicat quid noui mali affers vt prius. vereor ne quid Andria.app.ma. D. Equidem nihil apporto,ſcilicet niſi id, quod audiui illum Critonem dicere. S. Quid tandem adeſt paucis (habet enim quiddam vrgens & acceleratus hæc particula tandem) ait ille ſenex. D. Ait ſe ſcire Glycerium eſſe ciuem Atticam. S. Commotus ita Simo & dolore nihil dicit niſi quod lorarium,inda verbecatorem & punitorem ſeruorum aliorum repetendo ſępius vocat,Hem,interiectio indignantis Dromo, Dromo. DR. Quid eſt? S. Dromo veni ſub. D. Audi. S. Addideris, id eſt ſi adiunxeris verbum vnum eogam ſup. te tacere aut aliquid tale per apoſiopeſim. deinde reſumit iterum Dromo. D. Obſecro audi. DR. Quid vis? S. Rape,id eſt celeriter cape,hunc Dauum ſublimem.i.per altum,vel elatum in altum capiendo eum intro,id eſt in carcerē, aut piſtrinum quantum potes,id eſt celerrime. DR. Quem capiam? S. Dauum. DR. Quamobrem? id eſt cur capiam. S. Quia lubet,id eſt libet mihi,vbi u, pro i, ponitur, inquam, id eſt iterum dico tibi rapere. D. Quid feci? S. Rape. D. Si inuenies me mentitum eſſe quidquam, id eſt falſo affirmaſſe aliquid occidito.ſ.plus eſt quam verberato. S. Nihil audio ego reddam efficiam. iam.i.nunc te commotum.i. citum & celerem, vel multum perturbatum. D. Tametſi.i.quanquam hoc quod dico verum eſt. S. Tantum.i. tantummodo tu Dromo cura.i.da operam ad ſeruandum. Dauum vinctum.i.ligatum,atque audin'.i.audis ne conſtringito.i.ſtricte ligato,ipſum quadrupedem,id eſt diſpoſitum in amorem quadrupedis,aut beluę,vel ferę,aut quadrupedem conſtringito.i.cum pedibus & manibus poſuit quadrupedem pro ſeruo,ac fugitiuo. dubitat etiam Donatus vtrum quadrupes genus ſit ligaturæ ſic appellatum,nunc age.i. eia, & tunc eſt aduerbium hortantis. age.i. ſtringe, & fac quod iuberis, pol iurantis eſt.i. nunc ô Daue ego tibi hodie ſi viuo (qui certa minari volunt incertam faciunt vitam ſuam) oſtendam ego tibi, quid periculi.i.quod periculum ſit fallere herum,& oſtendam in quam illi Pamphilo quid ſit pericli fallere patrem. C. Ah ne ſæui.i.noli ſæuire.i.ſæuitiam tantopere exercere. S. O Chreme non te miſeret mei ob pietatem per ironiam dicit pietatem qua in patrem filius eſſe deberet, intelligi tamen ob impietatem gnati.ſ.Pamphili. oportet ſupple me patrem capere tantum laborē ob talem filium cum indignatione proferendum eſt. O Pamphile age hortantis eſt exitum exi, egredere de Glycerij domo, ecquid, id eſt virum aliquid pudor afficit, & eſt tunc perſonale verbum pudet.

LATO. ARgu̅) Deprehenditur à ſene Dauus & prodito per imprudentiam Pamphilo iuſſu heri conſtringitur. [Animo iam) Lætitia exeuntis à Glycerio Daui ob aduentum Critonis. [Omnis res eſt) Metaphora prouerbialis à natantibus vel nauigātibus ſumpta. [Curaſti) Ironia irati ſenis. [Mihi ne?) Repetit idem verbum. quia non habet quod reſpondeat. [Crucior miſer) Vox trepidantis & perplexi. [Quid illud) Irriſorie à Chremete. [Confidens,catus.) Confidens in bonam partem. Catus.i. prudens. Vult Dauus hac deſcriptione aſtruere fidem Critoni,quamuis id diſſimulet. [Quantum potes).i.celerrime. [Commotum reddam.i.perturbatum. [Quadrupedem conſtringito) .i. more quadrupedum. [Pietatem gnati.) Subaudi ſpecta, & eſt antiphraſis.

PETRVS MARSA. ANimo iam nunc &c.) Seruos nimia calliditate,maloque propoſito graſſantes,multumque ſibi tribuentes, aut mendaces, puniendos eſſe,docet hæc ſcena. Fiunt.n.licentia peiores,& diſciplinam domus confundunt, freti mendacijs, quæ tandem deprehenſa, dedecus afferunt, & vitæ diſcrimen. ideo Xenophon lib.viij. ſic ait: Apertum mendacium impedimentum eſt hominibus ad veniam conſequendam. Plato lib.vj.de Leg.loquens de recta ſeruorum educatione, ſic ait: Caſtigandi, cædendique ſemper iure ſunt ſerui,neque ita monēdi vt liberi ne molliores fiant. Allocutio omnis ad ſeruos,quodammodo imperium ſit, neque iocus vllus cum ipſis, ſeu fœminis, ſeu maſculis locum habeat. Quod multi ſtulte facientes,dum delicatius eos nutriunt, difficiliorem vitam,& ſibi ad imperandum,& illis ad obediendum,reddunt. Idem dicit,homines cum difficultate domari,illorum poſſeſſionem eſſe difficilem. Cic.in Orat. pro L.Flacco dicit: Prouerbium eſt Phrygem plagis fieri meliorem. Idem in Philipp.ſic ait. Omne malum naſcens,facile opprimitur. inueteratum,obſoletumque,fit robuſtius. Et Seneca ſic ſcribit ad Neronem: Natura contumax eſt humanus animus,& in contrarium atque arduum nitens,ſequitur facilius,quàm ducatur. [Confidens,catus &c.) Fidentia,inquit Cic.in iiij. Tuſc.id eſt firma animi confiſio, ſcientia quædam eſt. & opinio grauis, non temere aſſentiens. Idem in iij. ſic ſcribit: Qui fortis eſt,idem eſt fidens,quoniā confidens mala conſuetudine loquendi,in vitio ponitur. Ductum verbum à confidendo quod laudis eſt. Qui autem eſt fidens,hic non extimeſcit. Diſcrepat.n.à timendo,confidere. Catus dicitur ille,qui habet rerum vſum,& ſapit in rebus ciuilibus. Ci.in j. Tuſc.Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus. Plut. in vita Catonis Senioris,ſic ait: Romani eum in quo multarum rerum vſus ac experientia ſit,Catonem nominant.

RIVII caſtigat. NEſcio qui ſenex modo venit) Liber Haſſenſteniānus habet. Neſcio qui ſenex etc. quo modo etiam Nonius citat,vt quidem & Brixianum habet & Venetum exemplar. Eſtque, vt ego ſentio,mollius & venuſtius. & magis denique Terentianum.

Eiuſdem annotationes. MIre excandeſcentis heri imaginem exprimit, & ob oculos ponit hæc Scena: docens videlicet ſeruorum in fallendis heris audaciam non eſſe impune ferendam. [Modo introij) Vide ſerui aſtutiam, qui aliud ad rogatus eſt, reſpondeat. Sunt non pauci, qui hanc Daui aſtutiam imitentur, quare tenendus eſt hic Protheus,ne hac via elabatur. [Cum faciem videas,videtur eſſe quantiuis pretij.) Sed fallit interim facies, magis ſpectanda eſt index animi oratio, quæ cuiuſque ingenium vt ſit,facile declarat, ſi modo ex animo loquatur. Adeo ſemper vt alijs in rebus omnibus, ita hic quoque timenda eſt ſimulatio, & fucus. Plaut.in Pſeud. Faciem,inquit,cum aſpicies eorum, haud mali videntur,Opera fallunt. Quanquam tetrica, ac ſeuera facies conſtantiæ nonnunquam indicium eſt & grauitatis. [Heus Dromo) Seruos mendaces ac fallaces caſtigandos, puniendosq. eſſe,docet hoc loco Terētius. [Ah ne ſæui tantopere) Docemur hic moderandam eſſe nimiam iracundiam: & in ipſa etiam animaduerſione rationem adhibēdam,& modum,& quandam,vt ſic dicam,lenitudinem. Irati.n.nonnunquam grauius in ſeruos animaduertimus,quàm deceat,aut conueniat. Hinc recte ille: Niſi iratus eſſem,verberarem te. Et Cato:

Seruorum ob culpam cum te dolor vrget in iram,
Ipſe tibi moderare.

Et Cic.ait prohibendam maxime eſſe iram in puniēdo, cum hac enim nihil recte fieri, nihil conſiderate poſſe. Recte Laches in Hec. Videndum eſt, inquit, ne minus propter iram hanc impetrem,q̃ poſſiem, Aut ne quid faciam plus, quod poſt me non feciſſe ſatius ſit. Act.v.Sce.j. Horat. Qui non moderabitur iræ, Infectum volet eſſe,dolor quod ſuaſerit. Solomon, Magna,inquit, ira detrimentum affert,niſi coerceatur. Pub. Mimographus: Iracundiam qui vincit, hoſtem ſuperat maximum.

DOLETI obſeruationes. ANimo iam nunc otioſo eſſe impero) .i. tranquillo, non perturbato non æſtuante. Otium.n.ſeueritas eſt,negocium vero ſolicitudo. [Omnis res eſt iam in vado) Vadum eſt aquæ fundus, in quo quiſquis conſtiterit, is iam effugit periculū,ne mergatur. Ab hoc igitur eſt metaphora prouerbialis .ſ. in vado eſſe,pro eo,qđ eſt in tuto, citraq. diſcrimen,ſumpta à natātibus,aut nauigantibus. [Quid iſtic tibi negocij eſt?) Pro,qđ

habes negocij? negociom vero eſſe alicui cum aliquo paullo eſt elegantius loquendi genus. Cic.Fam.ix. Neſcis,quo cum imperatore tibi negocium ſit. Idem ad Att. vij. Hoc iudico,cum homine audaciſſimo,paratiſſimoq́.negocium eſſe. Sed quoniam p habere expoſuimus hunc Terentij locom, de eo exempla dabimus. Cic. Fam.j. In tua prouincia magna,& ampla negocia habet.Idem Fam.xiij.ita ſibi perſuadet, quod in tua prouincia negocij habet,niſi te prouinciam obtinente, meis comẽdationibus confecerit,id ſe in perditis,& deſperatis habiturum. [Nõ tu dixtin' eſſe inter eos inimicitias?) Non ferè diſſimili ſupra vſus eſt locotione,cum dixit iras eſſe inter Pamphilum,& Glyceriũ. Itaque iras,& inimicitias eſſe inter aliquos,eodem ſignificato dicimus.Cic pro Cl.Inimicitias inter ipſos fuiſſe confiteor.[Tãtum laborem capere)Sic loquitur Cic.in Orat. pro Roſc. Com. Non fuit, inquit,cauſa,cur tantum laborem caperes.& ad me venires: per nuncium hoc,qood erat tam leue,tranſigere potuiſti. Eodem pene ſenſu dicit idem Cic. laborem excipere, ſuſcipere, Labori ſe dare,laborem ſubire,laborem ſuſtinere, vel ſuſtentare, labore fungi. De quibus vide exempla in j. Tomo noſt. Comm.

GLAR. Decem & nouem primi verſus ſunt. Tochaici Tetr. Cat. Quinque deinde Iambici Tetr. Acatal.quanquam ex eis primus & tertius etiam trochaici eſſe poſſunt, ſi o in verbis Obſecro & Occidite corripias. Sed vltimi ſunt Senarij Iambici. In 2. a ſcenæ initio verſu, Meo monoſyllabum eſt, & in Quid eliditur d. Quanquam Doct. dicit l,in Illud, quod qua de cauſa nobis qon videatur,ſæpius iam diximus. Poteſt tamen bacchius eſſe loco tertio,& creticus loco ſexto.In tertio verſu præpoſitio Ad,ante Tempus omittenda eſt.In 8.d,eliditur in Quid, & tribrachys eſt pro trochęo in vltimo ante extremam ſyllabam pede.In 9. verſu,primo loco eſt tribrachys,ſecundo loco anapęſtus,& i,in Tibi vltima breuis non eliditur.,Et ſi verbum Introij præcedit aduerb.modo,vt poſuit Doct.erit triſyllabum,ſin ſequitur, erit diſſyllabum, & tertio loco erit trochæus. Quinto certe loco erit tribrachys.In 10.vel Tuo eſt monoſyllabum, vel creticus loco primo. In xj. Dixti,pro Dixtin' recte legit Doct. & ita habent veteres lib. In 12.d, eliditur in Quid. Quanquam idem verſus poterit etiam Iambicus Tetr.Acat. videri ſi d,non elidas. Sed & bacchius loco quarto conſeruabit eum vt trochaicus ſit cum ceteris.In 13.Doct. ait,Niſi in vero elidas u,conſonantem, verſus erit Iambicus Tetram.Catal.Hic autem primo loco ſi ponas creticum pro ſpondeo, bene habebit carmen: quod ego malim vt reliquis conſormetur. Quanquam cum nemine ea de re contenderim. In 16.aut ſ,eliditur io Triſtis,vt Doctor adnotauit, sut amphibrachys eſt loco ſecundo. In 17.d, eliditur in Quod. In 18. Ciuem ponendum eſt ante verbum Eſſe. In 19. primo loco eſt dactylus,ſecundo tribrachys, in tertio trochæus. Quæ autem Doct. hic de Hem ait,mihi diſplicent. In ſequentibus quinque,effugia ſunt,cur & iam trochaici eſſe poſſint. Sed cum oulla neceſſitas nos ad hoc adigat, ſint ſanè Iambici Tetr. Acatalect. Ille autem verſus Age nunc, iam ego pol hodie ſi viuo, tibi. Hactenus ſenarius eſt, & Ego ſecunda ſyllaba longa eſt, quod rarum eſſe apud Latinos ſuperius diximus. Quidam tamen aliter diſtincta habent ea carmina. Sed hic placuit nobis Doct. partitio.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Simo acriter obiurgat filium,confeſſum crimen filius veniam petit, ac ſe totum paternæ ſubijcit voluntati. Nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena continetur querimonia Simonis aduerſus filium, cum ingenti acrimonia indignantis ſubinde filij excuſatio per confeſſionem, qui ſe quoque omnino patris voluntati ſubmittit. Poſtremo Chremes Simonem aliquanto temperatiorem reddit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Euocatur Pamphilus è domo Glycerij & grauiter à patre accuſatur.

Partim Iambici Senarij, partim Trochaici Tetrametri Catalectici, idq́. in fine Scenæ.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

QVIS me volt? perij, pater eſt. s. qd ais omnium? c. ah.
Rem potius ipſam dic, ac mitte male loqui.
s. Quaſi quicquam in hunc iam grauius dici poſſet.
Ain' tandem ciuis Glycerium eſt? p. ita prædicant.
s. Ita prædicant? ingentem confidentium:
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
Num eius color pudoris ſignum vſquam indicat?
Adeon' impotenti eſſe animo, vt præter ciuium
Morem, atque legem, & ſui voluntatem patris
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?
p. Me miſerum. s. modo ne id demum ſenſti Pamphile?
Olim iſtuc, olim, cum ita animum induxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiundúm tibi,
Eodem die iſtuc verbum vere in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam huius ſolicito amentia? an
Pro huius ego vt peccatis ſupplicium ſufferam?
Immo habeat, valeat, viuat cum illa. p. mi pater.
s. Quid mi pater, quaſi tu huius indigeas patris.
Domus, vxor, liberi inuenti inuito patre:
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
p. Pater licet ne pauca? s. quid dices mihi?
c. Attamen Simo audi. s. ego audiam? quid ego audiã
Chreme? c. attamen dicat ſine. s. age dicat, ſino.
p. Ego me amare hanc fateor. ſi id peccare eſt, fateor id quoque.
Tibi pater me dedo. quiduis oneris impone: impera:
Vis me vxorem ducere? hanc amittere? vt potero, feram.
Hoc modo te obſecro, vt ne credas à me allegatum hunc ſenem.
Sine me expurgem, atque illum huc coram adducam. s. adducas? p. ſine pater.
c. Aequum poſtulat: da veniam. p. ſine te hoc exorem. s. ſino.
Quiduis cupio, dũ ne ab hoc me falli cõperiar Chreme.
c. Pro peccato magno paullum ſupplicij ſatis eſt patri,

DON. QVis me volt? perij,) Hic accuſatio eſt,quæ ſoluitur defenſione, in eo quod ad amorẽ pertinet, per conceſſionem: io en quod ad Critonis perſonam, per coniecturam. [Quid ais omnium?) ἀποσιώπησις tertia: & eſt ad deformationem perſonæ. Et eſt irati familiaris ἀποσιώπησις,cum pro dignitate peccati non inoeniat conuitium. [Quid ais) Non interrogantis,ſed inuehentis.& eſt ἐμφατικὸν,multa ſignificans,in eo quod ait,omnium. [Quaſi quidquam in hunc iam grauius dici poſſet.) Quàm quod fecit,quàm quod peccauit. [Ain' tandem) Quærit,Probus,ain' quæ pars orationis ſit: & an vna ſit. eſt aũt ain', quaſi ais ne, Et mire, quaſi ipſe dicat quod Dauus dixerit. Ergo ain' percontantium verbum eſt. [Tandem) Pro tamen. [Prædicant.) Artificioſe pro dicunt poſuit. ad en in hac re vehementer commotus ſenex hoc ipſum reperit. [Ita prædicãt?) Per iracundiam. Et ita eſt [illegible], vt repetantur verba,in quibus arguitur impudentia. [O ingentem confideotiam:) Et confidentia modo pro audacia eſt cum improbitate. vt in Phorm.Homo coofidens. Aliter hic ſupra confidens pro conſtanti, & graui. Ergo confidentia interdum in bona ſignificatione, interdum in

mala

mala ponitur,ſed fiducia ſemper in bona.[Num cogitat quid dicat? num facti piget?) Amens eſt qui neſciat quid dicat. amentior,quem non pœniteat facti ſui. [Num cogitat quid dicat?) Quia iniuriarum ſe alligat.[Num facti piget?) Quia dicit prædicant: non,dicunt. & vt ſolent iraſcentes,auertit orationem à ſecunda ad tertiam perſonam ab ea cum qua loquebatur ad aliā. [Num eius color pudoris ſignum vſquam indicat?) Signum, eſt parua quædam ſignificatio,indicans totius rei qualitatem. [Nū eius color pudoris ſignum vſquam indicat?) Paterno animo dicit. Nanque patribus velle erubeſcere filios, pudenteſque eſſe, familiare eſt: cui contrarium eſt,Erubuit,ſalua res eſt.Hoc ergo dicit,Nec timet inquit. nec eum pœnitet,nec pudet.[Præter ciuium Morem,)Præter,contra nunc ſignificat. [Impotenti) Nimis potenti vel certe debili,& deuicto. [Ciuium Morem,atque legem,& ſui voluntatem patris,) Tria contempta ſunt,mox,lex, imperium patris. [Tamen) Cum non dixerit quamuis,ſubiecit tamen,& figura eſt ἀνακόλουθον. [Me miſerum.) Initium defenſionis,& deploratio calamitatis & miſeriæ, quia,in amorem culpam remouet à voluntate ſua, cum pater, ꝙ amat filius, vitium mentis dicat eſſe,non impulſum dei. [Modo ne id demū ſenſiſti Pamphile?)Comprobatione oſtendit eum eſſe miſerum. Demū autem,ſignum eſt tarditatis.Et ſentire dicitur,qui vix colligit ſe, vixque animaduertit, vt alibi, Vix tandem ſenſi ſtolidus. [Olim iſtuc,olim,)Obiurgatio eſt,quod dictum eſt olim. confirmationem autem per repetitionem oſtendit. vt Virg. Diuum c d e o [Accidit.[Euenit,fuit.[Aliquo pacto) Quoquo modo. [Sed quid ego?) Proprium eſt parētibus indignatione velut abijcere curam filiorum,cum deſtomachati fuerint. [Sed quid ego?) ἐλλειπτικῶς per ἀποσιώπησιν [Solicito) Solicitam reddo .i. contriſto & perturbo. [Cur meam ſenectutem) Non me,ſed meam ſenectutem,quod plus eſt,& miſerabilius dicit.[Imo habeat,valeat,) Non iraſcitur vt pater,ſed diſſimulat vt alienus, quia vehementer dolet. Et habeat,ſubauditur illam. [Mi pater?) Mi, meus & principium factum à conciliatione perſonę.[Quaſi tu huius indigeas patris.)Huius oſtendens ſe dixit,vt Virg. Eſt hic, eſt animus lucis contemptor. [Domus,vxor,liberi,inuenti) Mira grauitate ſenſus elatus eſt. nec de Menandro, ſed proprium Terentij. Et liberi inuenti dicit, cum vnus eſſet,ſed inuidioſius liberi. Et inuenti,non geniti,ſecundū illud,Hoc ego ſcio,neminem peperiſſe hic. Domus addidit,non,lupanar. Et oratorie,de vno pluraliter loquimur. [Viceris.) Verbum eſt eius qui uix ſibi extorquet ut abijciat curam.Et proprium patribus,ac familiare iratis. [Pater,licet ne pauca?) Titubās,& balbutiens oratio pudore & conſcientia.[Age dicat,ſino.)Hoc totum non ex animo permittentis.ſed cum ſtomacho patientis eſt.[Ego me amare hanc. fateor) ἀρχιβολία τις ἐρᾶ.Et bene hanc dicit,non Glycerium,cuius nomine offenditur ſenex,nec peregrinam,ignominiam.ſ.vitans. [Si id peccare eſt. fateor id quoque.) Noli, inquit, me accuſare quia amo. amantem.n.nemo accuſat,vt febricitantem nemo accuſare poteſt cur febricitet. ſed amare, inquit, ſi putas eſſe peccatum,fateor etiam me hoc peccaſſe. Mire igitur & ſubdefendit culpam,& aſſenſus irato eſt. [Fateor id quoque.) Peccare me.ſ. [Si id peccare eſt.)Peccare dicit,quia amor deus eſt, non voluntas.[Tibi pater me dedo.)Bene,dedo, quaſi hoſtilia & contraria volenti. nam deditio,in hoſtem fieri ſolet. [Quid vis oneris impone: impera.)Executus eſt tranſlationem oneris, dicendo impone,vt potero feram. [Vis me vxorem ducere? hanc vis amittere?) Et quod vnum eſt duo fecit,vt oſtendat ſe non poſſe ferre. [Vt potero,feram.)Obſequium ſine voluntate oſtendit,& multum valet ſub Chremetis præſentia hęc confeſſio ad recuſandas nuptias. [Vt ne) Pro,vt non.[Allegatum)Adhibitum.[Nunc ſenem.) Critonem.ſ. Et non Critonem, ſed ſenem dicit,vt de hac appellatione pondus adijceret teſtimonio. [Æquum poſtulat. da veniam.) Artificioſe interponit loquentem Chremetem,quē volens vſque ad cognitionem filiæ ſuæ retinere, non facit iraſci Pamphilo ob contemptum filiæ ſuæ,& poſt hoc abire de medio. [Da veniam.) Concede,indulge. [Sine te hoc exorem) .i. vt me purgem,non,adducam. [Ab hoc me falli comperiar) O paterna pietas,ipſe accuſator eſt,& redargui ſe cupit. [Paulum ſupplicij) Supplicium dicit ipſam accuſationem.

GVID. QVis &c.) Hic accuſatiuo eſt quæ ſoluitur per conceſſionem in eo quod pertinet ad amorem & per coniecturā in eo quod ad Critonis perſonam ſpectat Pamphilus quit vult me .i. qui me petit, deinde viſo patre ſubdit. perij .i. perditus ſum pater eſt quis.ſ.me vult. S. Quid omnium.i.qoid ex omnibus excuſationibus que dici poſſunt ais,& eſt apoſiopeſis.eſt.n.interruptus ſermo à Chremete, ipſa autem figura eſt iratis familiaris cum pro dignitate peccati non inueniatur conuitium,& illud quid ais non eſt interrogantis,ſed inuehentis,& eo ꝙ ait omnium eſt eclypſis multa ſignificans vt vult Donatus. C. Ab dolentis eſt,potius vero eligentis. Dic ipſam rem.i.ipſum factum mitte.i.omitte male loqui.i.cōtumelias inſerere. S. Quaſi per ironiam ſæpe particula quaſi ſumitur.i.tanquam quidquam poſſint tam dici grauius.i.moleſtius & enormius.in .i. cōtra hūc Pamphilū,quam ſubaudi fecit vel peccauit. Ain'.i. ais ne vt tuus Dauus, tandem Donatus capit pro tamen. videtur autem melius capi, vt reſponſionem celerem vrgeat Glycerium eſt ciuis. P. Ita prædicant homines .ſ. Simon. ita prædicant repetit dictum Pamphili per iracundiam. nam repetuntur verba in quibus arguitur impudentia. O exclamatio ingentem confidentiam.i.audaciam,cum improbitate,ſupra autem capitur pro conſtanti & graui. ergo confidentia interdum in bona, interdum in mala capitur,ſed fiducia ſemper in bona. Num .i. nunquid, q.d. non cogitat quid dicat.num.i.nunquid eum pœnitet facti ſui vide num. color eius indicat .i. oſtendit vſquam i. in aliqua parte faciei,aut vultus ſignum pudoris.i. erubeſcentiæ propter admiſſum flagitium. adeon'.i. verum eſt verum,ſubaudi eum filium eſſe animo adeo.i.tantum impotenti .i. ſuis appetitibus moderari nequeunti quaſi minus potenti aut debili & deuicto,vt quamuis ſup.id ſit præter.i.contra.morem .i. conſuetudinem ſiue ius non ſcriptum & legem .i. ius ſcriptum ciuium, & præter voluntatem ſui patris,tamen ſtudeat.i.laboret cupiat det operam habere hāc Glyc. cum ſummo probro .i. vituperio ignominia atque dedecore. P. Me miſerum exclamando .i. fateor me infelicem qui tanto ſim inſanus amore. S. Ne .i. vtrum modo.demum.i.ſolum vel parte,eſt.n.hic demum tarditatis ſignum,ſenſiſti.i.percepiſti id videlicet te eſſe miſerum. olim repetitione confirmat dictum ſuum,q.d.multo ante tempore iſtud verbum.ſ miſerum accidit vere in te eodem die quam .i. quando induxiſti ita animum tuum .ſ. cum perſuaſiſti tibi hoc eſſe tibi efficiendum aliquo pacto .i. aliquo modo quod cuperes.i.velles.Sed quid ago? cur excrucio.i.vexo me? cur macero .i. affligo contero debilito me. cur ſollicito .i. ſollicitam reddo, ſeu contriſto uel perturbo meā ſenectutem .i. me ſenio confectum amentia .i. inſania,quoniam inſani ſunt omnes amantes, nec ſui compotes,ſed mente capti. amentia ergo huius filij. an,id eſt vtrum ſollicito meam ſenectutem &c. vt ſufferam .i. ſubſtineam portem feram patiar ſupplicium pro peccatis,id eſt erroribus & flagitijs huius Pamph. Immo .ſ. ſed,potius habeat ipſe Pamph. illam ſubaudi valeat, id eſt à me diſcedat. viuat cum illa Glyc. P. O mi pater,q. d. veniam pero. S. Quid mi pater,q.d.quid tibi vis dicendo mi pater quaſi .i. tanquam indigeat huius patris.i.quaſi indigeas opera mea qui ſum pater tuus, domus inuenta eſt.ſ.in qua cum Glycerio habitas. vxor inuenta eſt.ſ.Glycerium quam foues vt vxorem. liberi .i. puer vnus. & liberi, dixit de vno, etenim Gell. ait antiqui oratores hiſtoriæque aut carminum ſcriptores etiam vnum filium filiāmue liberos multitudinis numero appellauerunt,liberi ergo inuenti ſunt patre .ſ. me inuito.i.moleſte ac ægerrime ferente adducti ſunt homines qui dicant illam Glycerium eſſe ciuem. hinc.i.ex Athenis. Viceris.i.uiciſti,coniunctiuum pro indicatiuo,q. d. curam tui vehementer geſſabam, ſed tandem tua improbitate effeciſti,ut eam curam eiecerim. P. Pamphilus titubans & balbutiens pudore & conſcientia loquendi copiam petit ò pater ne .i. utrum licet mihi per te pauca loqui vel dicere. S. Quid dices mihi? C. Attamen ò Simo audi. S. Dicis ut ego audiam eum ò Chreme (Chremes & Chreme dicitur in vocatiuo) quid ego audiam? C. Attamen ſine, id eſt patere quod ſupple dicat,id eſt loquatur quod vult. S. Age hortandi eſt dicat loquatur ſino .i. do facultatem patior. P. Ego fateor me amare hanc Glyc. uel hanc amare me, dubium .n. eſt utrum dicat amphibologia,ſi id .ſ. amare eſt peccare quoque,id eſt etiam fateor me peccare. ò pater dedo me tibi .i. ut ita dicam reddo me tibi quaſi contraria & hoſtilia uolenti. impone quid uis oneris .i. quodlibet onus impera .i. iube vt exequar uis me ducere uxorē, uis me amittere hanc Glycerium feram, id eſt patiar ut potero, id eſt prout mea fert facultas. modo, id eſt tantummodo obſecro te hoc ut,ne.i.non credas hanc ſenem Critonem allegatum, id eſt adhibitum à me. ſine,id eſt permitte ut ſupple expurgem, id eſt excuſem me neque ut adducam illum huc coram aduerbium eſt hic quaſi præſentialiter ut ita loquar. S. Simo indignatus quòd illum petit adduci. Pamph. repetit uerbum ſibi diſplicens. Dicis ut adducas illum indignanter proferendum eſt. P. O pater ſine.i.permitte. C. Poſtulat æque.i.rem iuſtam da veniam, id eſt concede indulge fac ei poteſtatem adducendi illius.

P. Sine

P. ſine.i. patere q̃ vxorem re hoc.i.aut tibi perſuadeam hoc, aut à te impetrem hoc. S. ſino.i permitto. deinde conuertit ſermonem ad Chremetem. O Chrema quiduis.i.rem qualibet dum.i. dummodo ne .i. non comperiar .i. non deprehendar cognoſcar, vel inueniar falli ab hoc.ſ.Pamphilo. C. Paullum ſupplicij i.reprehenſionis accuſationis iurgij cruciatus ſatis eſt .i. ſufficit patri in ſuum pro magno peccato etc.

LATO. ARgm.) Periculum deprehenſi Pamphili. & deprecatio apud patrem, & eſt ſumma epitaſis. [Quis me vult?) Trepidatio Pamphili ad vocem patris. [O ingentem) Tragica accuſatio per exclamationem, & incrementum, quæ mox exaggeratur circunſtantijs. [Sed quid ego) Correctio indignantis. [Immo habeat) Permiſſio familiaris iratis. [Quaſi tu huius) Negat ſe patrem appellãdum eſſe, ex factis illius. [Ego me amare) Deprecatio Pamphili ex qua pius & modeſtus eius animus perſpicitur. [Me allegatum) .i. ſubornatum, ſummiſſum.

PETRVS MARS. QVis me volt? &c.) Iratum patrem bonis verbis & obedientia filiorum mitigandum eſſe non aſperitate, aut cõtumacia irritandum eſſe, docet hæc ſcena. Beneficium quippe paternum ita magnum eſt, vt quomodocunque ſeſe habet pater, à filio ſit obſeruandus atque colendus. Omnia certe quæ habet, patri debet, nec eius beneficium poteſt ſuperare. Vnde Seneca, Nunquam beneficio vincitur, cuius beneficium eſt ipſum quod vincit. Et non amare parentes, impietas eſt, non agnoſcere, inſania. D. Auguſtinus lib.ij.de Ciuit.Dei, ſic ait: Habet quiddam erga parentes humana verecundia, quod nec ipſa nequitia auferri poſſit. Plato in ix. de Leg. cum multa de cultu parentum dixiſſet, intulit: Quapp exiſtimandum eſt, vt paulo ante diximus. nullum apud deos magis honorandum ſimulacrũ nos habere poſſe, q̃ patres & auos ſenio confectos, matresque ſimiliter, quibus honoratis deus gaudet, alioqn eos minime exaudiret. Mirabilius.n.parentum ſimulacrũ nobis, q̃ imagines quæque inanimes, videri debet. Nam quæ animam habent, qñ coluntur à nobis pro nobis orant, fauentque quotidie, qñ non deſpiciuntur: Contra, quæ vero anima carent, neutrum horum faciunt. Quocirca qui erga parentes & auos, ceterosque huiuſmodi recte ſe gerit, is ad deum ſibi conciliandum ſimulacrorum omnium optima poſſidet. Cicero in Oratione pro Roſ. Amerino, ſic taxat parricidam. Portentum atque monſtrum certiſſimum eſt, eſſe aliquem humana ſpecie & figura, qui tantum immanitate beſtias vicerit, vt propter quos hanc ſuauiſſimam lucem aſpexerit, eos indigniſſime vita priuarit. [Ego me hanc amare &c.) Seneca lib.vij.epiſtolarum ſic ait: Vita ſua confiteri, ſanitatis indicium eſt. Cic.in xij. Philipp ſic ſcribit: Cuiuſuis hominis errare, nullius niſi inſipientis perſeuerare in errore, poſteriores .n. cogitationes, vt aiunt, ſapientiores eſſe ſolẽt, & optimus eſt portus pœnitenti mutatio cõſilij. [Vt potero feram &c.) Quoniam repentina mutatio eſt difficillima. Vnde Xenophon lib.v. Mutatio quæ ſit paulatim efficit, vt omnis natura mutationes ferat. Euſebius lib.iiij. Euangelicæ præparationis ſic ait. Non tantum ſolent homines expectatione bonorum gaudere, quantum timore malorum exagitari.

RIVII *caſtigat.* PAtrem ira percitum, ac vehementer commotum molli reſponſione mitigandum eſſe, ac placandum filijs, hæc docet Scena. [Ah rem potius ipſam dic: ac mitte male loqui.) O aureum præceptum, vtinam hæc diſcerent vel ab Ethnico homines Chriſtiani, rem potius ipſam dicendam eſſe miſſis conuicijs, atque maledictis, abſque morſu, ſine vlla famæ alienæ detractione. Exemplum hinc capiant, qui grauibus ſerijsque in rebus, adeoque in negocio Euãgelico verſantur, dicatur ſimpliciter res ipſa, conuicia mittantur [Num eius color pudoris ſignum vſquã indicat?) Rubor in pueri, cum obiurgatur, vultu ingenui cuiuſdã ac liberalis pudoris eſt ſignum, vt peſſime contra indolis indicium non erubeſcere. Propterea Mitio Terentianus in Adelph. Erubuit, inquit, ſalua res eſt. In hanc ſententiam multa in Epiſtolis Seneca. D.Hieronymus in Comment.in Ezechielem, Rubor, vultus, inquit, pudoris indicium eſt, & conſcientia peccator lucet in facie, ſpesque ſalutis eſt, quando delictum ſequitur verecundia. Vnde ad eam, quæ corde duro in ſuis peccatis gloriabatur, dictum eſt, Facies meretricis facta eſt tibi, neſcis erubeſcere. Plaut.in Bacch. Nam ego, inquit, illum periſſe duco, cui quidem perijt pudor. Cato Senior ijs ſe iuuenibus magis dicebat delectari, qui erubeſcerent, quam qui palleſcerent. Auctor Plutarch. in Apophth. Diogenes adoleſcentem rubore perfuſum videns, Cõfide, inquit, fili, huiuſmodi eſt virtutis color. Diogenes Laërtius libro vj. [Adeon' impotenti eſſe animo, vt præter ciuium Morem, atque legem, & ſui voluntatem patris, Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?) Impotentes appellamus, qui animo ſuo non temperant, ſed quidquid libuerit, id pertinaciter vrgent: quo quidem modo hic accipitur impotens animus, qui ſibi imperare, & ingenio moderari ſuo nequit. Vide autem, vt exaggeret amplificetque Pamphili admiſſum, cum ait, Cupiat hanc habere cum ſummo probro, præter ciuium morem, atque legem, & ſui voluntatem patris. Præter ciuium morem qui agit, ſtulte profecto facit, qui contra ſui voluntatem patris, non modo ſtulte, ſed & impie, ſi quidem Deus parentibus filios obedire iuſſit. Atque vtinam in contrahendo matrimonio filij voluntati patrum parerent, melius profectò cum rebus ageretur humanis, &, aut ego fallor, aut multo ſanè auſpicatius, feliciusque parentum auctoritate vt olim, ita nunc quoque coirent coniugia. Eleganter apud Plautum in Trinummo filium admonet Philto ſenex, vt ſuis ſemper obtemperet monitis, quæque præcepit, agat, neque cõmittat vnquam, vt quid præter ſui voluntatem patris faciat, aut animo obſequatur ſuo, ſubijcitque ſtatim præclaram hanc ſententiam, omnibus adoleſcentulis memori vſque mente tenendam: Qui homo, inquit, cum animo inde ab ineunte ætate depugnat ſuo, Vtrũ ita id ne eſſe mauelit, vt cum animus æquum cenſeat, An ita potius, vt parentes eum eſſe, & cognati velint. Si animus hominem perpulit, actum eſt: ſi animo ſeruiuit, non ſibi: Si ipſe animum perpulit, dum viuit, victor victorum cluet. Tu ſi animũ viciſti potius, q̃ animus te, eſt quod gaudeas. Nimio ſatius tui opus eſt, te ita eſſe, q̃ vt animo lubet. Qui animum vincunt, q̃ quos animus, ſemper probiores cluent. [Olim iſthuc, olim,) Sero ſapiunt Phryges: &, malo accepto, iuxta prouerbium, ſtultus ſapit. [Ego me amare hanc fateor: ſi id peccare eſt, fateor id quoque. Tibi pater me dedo, quiduis oneris impone: impera.) Elegans Pamphili oratio, quæ facile declarat, cuiuſmodi ſit ingenio præditus, nimirum pio, humanoque. Si quidem & patri concedit, & ira percitum blandis commodiſque verbis delinire, ac placare conatur, non, quod ſolent permulti, magis etiam exaſperare. Recte Solomon, Mollis reſponſio mitigat iram, ſermo autem aſper iram prouocat. Imitentur hic pueri Pãphilum. vbi deliquerint, agnoſcant ingenue erratum ſuum, veniã orent, vitæ in melius cõmutationem, emendationemque in poſterum polliceantur, parentibus ſeſe dedant. Hæc vel Chriſtianum deceant, nedum Ethnicum, cuiuſmodi fuit Pamphilus, vt interim fingamus rem à Terentio veram deſcribi, ac non fabulam agi. Tametſi hæc conficta ſunt à poëta, vt effictos noſtros mores in alienis perſonis expreſſamque imaginem vitæ quotidianæ videamus, ſicuti ait pro Roſcio Amerino Cicero, Eſt enim Comœdia ſpeculum vitæ humanæ, atque ob id leguntur Comœdiæ, vt vitam inde noſtram emendemus, mores corrigamus. Hinc quid in vita ſit vtile, ac ſequendum, quid rurſus inutile, fugiendumq́., qd recte feciſue fiat, diſcimus. In Comœdia, [illegible], mores hominum, vitaque contemplanda proponuntur, adoleſcentum ſeruorumque vitia graphice depinguntur, meretricum aſtutiæ aperiuntur. noxiæ voluptates, turpes illecebræ, amantium amentiæ ob oculos ponuntur: Idque vti bonæ indolis adoleſcentes ab meretricum amoribus abhorreant, ad virtutes exẽplis pulcherrimis extimulentur, & ſaluberrimis monitis inflammentur, breuiter, ex alijs ſibi quid vtile, honeſtumque ſit, diſcant, ſed de hoc alias prolixius, atque opportunius. [Vt potero ferã) Recte ait, vt potero, repentina .n. mutatione nihil eſt difficilius, & non facile exuitur, quod iam velut in habitum, conſuetudinemque, quam ἕξιν, Græci vocant, abijt. Fuit autem liber ante hac, ſuique planè iuris, confeſtim vt ex ephebis exceſſit Pamphilus, ſuo iam inde modo, ſuoque ſemper vixit arbitratu, & vixit qui cum maxime voluit quidquid animo collibitum fuit ſuo, fecit. Nunc vero ceu in ſeruitutem aliquam redacto, amiſſa libertate illa priſtina, alieno ſibi more viuendum propediem intelligit, ſtatim quidem, atque vxorem duxerit. Quam id autem & durum ſit, & acerbum, homini preſertim adoleſcenti atque amanti, prorſuſque ab re vxoria abhorrenti, de ſe facile quiuis fecerit coniecturam. Præterea Glycerium nunc ei deſerenda eſt, quam vnice ipſe adamat, miſereq. nimis, & efflictim deperit, quæ ſuum ei animum, atque omnem vitam credidit, quæ ipſum ſolum ſemper fecit maximi, morigeraque fuit in rebus omnibus, quam ſibi expetiuit, cuius ad ſuum ingenium quadrant mores, quam ante per omnes adiurauit Deos nunquam ſe deſerturum, nec ſi capiundos ſibi etiam ſciat inimicos omnes homines, breuiter, quæ ipſum pulchra iam prole parentem fecit, & inde ſcitus ei puer natus eſt. Hanc igitur cum deſerendam ſibi eſſe iam videat, cum ab hac ſeſe repente auellere, qua cum tantum cõſueuit tempus, quamque animo egregie caram pro vxore habuit, cogatur, te-

&c, ſanè, meritoque, Vt potero, inquit, feram, preſertim cum du cere cogatur, inuitus, quam non ſatis ex animo amet, cuius a cô iugio planè abhorreat, cuius denique nuptias quoquo pacto eſ fugere cupiat. [Pro peccato magno paullulum ſupplicij ſatis eſt patri.) Paululum, inquit, ſupplicij ſatis eſt patri pro peccato magno, at nos nihil planè ſupplicij ſumimus de filijs delinquêtibus, ſed quorumlibet eis quamlibet grauium delictorum graniam ſa cimus. Atque hinc proculdubio ira Dei in nos ſæuit, ſicut & in Heli, quod cum ſciret filios ſuos mala perpetrare multa, non caſtigarit eoſdem, de quo lib. 1. Regum.

CLAR. MItte male loqui.) Mittere apud Latinos ſæpe eſt ceſſantis, excludentis, deponentis: Vnde ſic loquuntur, mittere lacrymas, pro non flere, mittere iram, mittere timorem, mittere male loqui, mittere odium, pro finire. Cic. in Verr. Vt mittã cetera.i.vt de ceteris ſileam. Ibid. Mitto carcerê, mitto verbera. Idem, Mitto, ꝙ inuidiam, ꝙ pericula, ꝙ meas oẽs tempeſtates ſubieris. Interdum dicitur etiam cum ablatiuo, & præpoſitione. Cic. in Verr. Act. 4. Non inquam iam quæro, vnde hæc habueris, ſed quo tibi tm̃ opus fuere, id quæro, mitto de melle &c. [Ita prædicant) Ita prædicant, hoc loco idem eſt, quod ita dñt. Prædicare vero frequentiore ſignificato ponitur pro laudare, celebrare, decantare, vel cômemorare, ſed id ſæpius cum laude, q̃ ſine laude, palàm aliquid promulgare, & pronunciare ex Senatuſconſulto, vt faciunt præcones. Cic. in Fam. Ignoſces mihi de me ipſo aliquid prædicanti. Ibidem: De me nunquam, niſi coactus, ac neceſſario, quidquam prædicaui. Plura de hoc verbo vide in ij. Tomo noſtr. Cômen. [Adeon' impotenti eſſe animo) Impotens, aliqñ dicitur tenuis vel infirmus, vt apud Cic. ꝓ Mur. Valeant hæc omnia ad ſalutem innocentium, & ad opem impotentium. Aliqñ vero vocant impotentem Latini, qui in ſua poteſtate non eſt, quique dolori, vel iracundiæ effrenate paret, qua lis ſequenti exemplo deſignari poteſt. Is in noſtra poteſtate erit, qui in ſua nunquam fuit? quid. n. ille vnquam arbitrio ſuo fecit, ſemper tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò iraeũdia, quò vinolentia? Sed ego ad alia Ciceronis exempla venio. De Aruſ. Reſp. Nihil fecit iratus, nihil impotenti animo, nihil non diu cô ſideratum, ac multo ante meditatum. Idem in Philipp. Aduolet ad vrbem homo impotentiſſimus, ardens odio. Ibidem, Quæ effrenatio impotentis animi? [Cur meam ſenectutem huius ſolicito amentia?) Solicitare aliqñ curam inijcere ſignificat, nonnunquam etiam inſtare, vel tentare, vt, promiſſis factis, vel ſpe aliqua oſtenſa. Huius autem verbi expoſitionem talem à Sext. habemus. Solicitare, inquit, eſt ſuo loco mouere. Quæ autem ſupra modum commouentur, inquieta eſſe ſolent, & perturbata & quę perturbata ſunt, moleſtiam nobis plerunque afferunt, eam ob rem ſolicitare pro angere uſurparunt Latini. Prioris ſignificationis exempla. Cic. Fam. ij. Nihil me magis ſolicitabat, q̃ in ijs moleſtijs non me, ſi qua ridenda eſſent, ridere tecum. Ibidem, Reſpublica me valde ſolicitat. Idem Fam. xvj. Me illa cura ſolicitat, angitque vehementer. Alterius ſignificationis. Brut. Fam. xj. De delectibus habitis, & pecunijs imperatis, exercitibus ſolicitatis, & nuncijs trans mare miſſis ꝙ te queſtum eſſe negas, nos tibi quidem credimus optimo animo te feciſſe. Cæſ. lib. vij. de bel. Gall. Legationes in omnes partes circũmittuntur, quantum gratia, auctoritate, pecunia valent, ad ſolicitandas ciuitates nituntur. Idem de bel. Ciu. iij. Quos ex ære alieno laborare arbitrabatur, ſolicitabat. [Quaſi tu huius indigeas patris) Indigere tam vſitate ponitur cum genitiuo, quàm cum ablatiuo. Cic. Fam. vj. Hoc mihi non ſumo, vt te conſoler de communibus miſerijs, quæ ad conſolandum maioris ingenij, & ad ferendum ſingularis virtutis indigent. Idem ad Att. ij. Amalthea mea te expectat, & indiget tui. Idem ad Attic. iiij. Tuarum non tam facultatum, quas ego noſtras eſſe iudico, quàm conſiliorum ad colligendas, & conſtituendas reliquias noſtras indigemus. [Tibi patet me dedo) Quamuis vna & eadem ferè ſemper eſt dedendi ſignificatio, tamen exempla aliquando habet tota à re bellica remota. Aliquando vero tota ad rem bellicam pertinentia. Cum autem à re bellica alienum eſt, ponitur pro addicere, tradere, dare, & quaſi conſecrare. Vnde ſunt iſtiuſmodi locutiones, dedere ſe literis, dedere ſe ægritudini, crudelitati, religioni, dedere aures ſuas alicui.i. audire, dedere ſe deſidiæ, & ſimilibus. Verum non ſine affectu expreſſiore eſt, cum dicimus nos dedere alicui.i. omnem eius voluntatem, & mandatum, imperiumque ſequi. Et in ea hic ſignificatione eſt. Cic. de Orat. Itaque ei ſtudioſe ſe excellentiſſimi ingenijs homines dediderunt. Ibidem: Primum te Scæuolæ dedidiſti. [Quiduis oneris impone) Onus eſt pondus, & moles grauans, quod ponitur proprie, & non tranſlate. Proprie. Cicero pro lege Manil. Quo omnes vndique cum mercibus, atque oneribus commeabant. Idem Tuſc. ij. Scutum, gladium, galeam in onere milites noſtri non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus. Tranſlate. Oneri, ſiue proprie, ſiue tranſlate poſito eædem conueniunt locutiones: plura tamen tranſlata exempla reperies, quàm propria. Quod autem ad onus imponere pertinet, ſic etiam loquitur Cic. Fam. iij. Oneris tibi imponere, nec audeo quidquam, nec debeo. Idem Fam. 5. Non ignoro, q̃ impudenter faciam, qui primum tibi tantum oneris imponam. [Vt ne credas a me allegatum hunc ſenem) Pro citare nõ nulli allegare dicunt, vt Iuriſconſulti, & Quintil. Ego tamen nihil video, quare in hac ſignificatione, vt Latinum recipiendum ſit, cum hoc neque antiqui Scriptores ita vſurparint, neque qđ q̃ ſit, quin niti huiuſmodi ſignificatio poſſit. Eſt enim Latinis allegare idem, quod mittere, vt apud Cic. in Verr. Act. iij. Petit à me Rabonius, & amicos allegat, facile impetrat. Idem Fam. xv. Extremum illud eſt, vt quaſi diffidens rogationi meæ philoſophiam ad te allegem. Ibidem: Si mihi tecum minus eſſet, quam eſt cum tuis omnibus allegarem ad te illos, à quibus intelligia me præcipue diligi. [Sine me expurgem) Expurgem, pro purgem, hic poſuit Terent. Immunda autem proprie purgamus, & quæ putea ceddimus, ut apud Cic. pro Seſt. Tu cædem maximam facias? forum perges? Idem in Tuſc. Immiſſi cum falcibus multi purgarunt, & aperuerunt locum. Tranſlatè vero, pro excuſare accipitur. Et iungitur accuſatiuo cum datiuo, & ablatiuo cum præpoſitione De. Cic. in Famil. Quod te mihi de Sempronio purgas, accipio excuſationem. Ibidem, Libenter tibi me purgaſſem. Ibidem: Ei me de ea re purgaui.

VErſus ſunt Iambici Senarij, exceptis vltimis octo, q̃ ſunt Trochaici Quadrati Catal. In 4. ab initio ſcenæ verſu. Ain' monoſyllabum eſt. In 5. o, prorſus eliditur. In 7. vide num eios, anapæſtus eſt, correpta in Vide e, & Eius monoſyllabo. In 9. vel Sui monoſyllabum eſt, vel creticus loco tertio. In 14. Eodem diſſyllabum eſt. In 16. vel creticus loco primo, vel Meam, vt huius monoſyllabum. Et in mox ſequenti, Huius monoſyllabum. In 6. à fine exiſtimauit Doctor ſupereſſe verbum Hanc, niſi legas, inquit, vxorem hanc. quod mihi non probatur, ſed ego puto ita legendum verſum, Ducere vis me vxorem, hanc vis amittere? ut potero feram. Si ita legas, & ſenſus erit melior, & uerſus optime habebit. DOLI. *obſeruationes.*

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hac ſcena continet Andrij Critonis cum Simone & Chremete congreſſum, in quo error omnis fabula aperitur. nam Glycerium oſtenditur hic filiam eſſe Chremetis.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic in ſcenam progreditur Crito, in cuius verbis non ſolum quid ipſe promittit, ſed etiam & Pamphilus dixerit, id monſtratur, & hic omnis error fabulæ aperitur.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

Quomodo parentes in liberos animaduertere debeant, hac ſcena docet: Totius etiam error explicatur, & eſt cataſtrophe.

Trochaici Tetrametri, & Iambici Quadrati, admixto vno Dimetro.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

MITTE orare. vna harum quęuis cauſ
ſa me, vt faciam, monet,
Vel tu, vel quòd verum eſt, vel quòd i-
pſi cupio Glycerio.
CH. Andrium ego Critonem video?
æcere is eſt. CR. ſaluos ſis Chreme.
CH. Quid tu Athenas inſolens? CR. euenit. ſed hicine
eſt Simo?

CH. Hic

CH. Hic eſt. S. me ne quæris? eho tu Glycerium hinc ciuem eſſe ais?

CR. Tu negas? S. ita ne huc paratus aduenis? CR. quare? S. rogas?

Tu ne impune hæc facias? tu ne hic homines adoleſcentulos,

Imperitos rerum, eductos libere, in fraudem illicis?

Solicitando, & pollicitando eorum animos lactas? CR. ſanun' es?

S. Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?

P. Perij: metuo, vt ſubſtet hoſpes. CH. ſi Simo hunc noris ſatis,

Non ita arbitrere. bonus hic eſt vir. S. hic vir ſit bonus?

Ita ne attemperate venit hodie in ipſis nuptijs,

Vt veniret antehac nunquam? eſt vero huic credendum Chreme.

P. Ni metuam patrem, habeo pro illa te, illum quod moneam probe.

S. Sycophanta. CR. hem. CH. ſic Crito eſt hic: mitte. CR. videat, qui ſiet.

Si mihi pergit, quæ volt, dicere, ea, quæ non volt, audiet.

Ego iſtæc moueo, aut curo? non tu tuum malum æquo animo feres?

Nam, ego, quæ dixi, vera, an falſa audieris, iam ſciri poteſt.

Atticus quidam olim naui fracta apud Andrū eiectus eſt,

Eſt iſtæc vna parua virgo. tum ille egens forte applicat

Primum ad Chryſidis patrem ſe. S. fabulam inceptat. CH. ſine.

CR. Ita ne vero obturbat? CH. perge. CR. tum is mihi cognatus fuit,

Qui eum recepit. ibi ego audiui ex illo ſeſe eſſe Atticū.

Is ibi mortuus eſt. CH. eius nomen? CR. nomen tam cito tibi?

Phania. CH. hem, perij. CR. verum hercle opinor fuiſſe Phaniam.

Hoc certo ſcio, Rhamnuſium ſe aiebat eſſe. CH. ô Iupiter.

CR. Eadem hęc Chreme multi alij in Andro tum audiuere. CH. vtinam id ſiet,

Quod ſpero. eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,

Suam ne aiebat eſſe? CR. non. CH. cuiam igitur? CR. fratris filiam.

CH. Certe mea eſt. CR. quid ais? S. quid tu? quid ais? P. arrige aures Pamphile.

S. Qui credis? CH. Phania ille frater meus fuit. S. noram, & ſcio.

CH. Is hinc bellum fugiens, meq. in Aſiam perſequens, proficiſcitur.

Tum illam hic relinquere eſt veritus. poſt illa nunc primum audio,

Quid illo ſit factum. P. vix ſum apud me: ita animus commotu' eſt metu,

Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono.

S. Næ iſtam multimodis tuam inueniri gaudeo. P. credo pater.

CH. At mihi vnus ſcrupulus etiam reſtat, qui me male habet. P. dignus es

Cum tua religione odio. nodum in ſirpo quæris. CR. quid iſtud eſt?

CH. Nomen non conuenit. CR. fuit hercle aliud huic paruæ. CH. quod Crito?

Nunquid meminiſti? CR. id quæro. P. ego ne huius memoriam patiar meæ

Voluptati obſtare, cum ego poſſim in hac re medicari mihi?

Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Paſibula. CR. ipſa eſt. CH. ea eſt.

P. Ex ipſa millies audiui. S. omnes nos gaudere hoc Chreme,

Te credo credere. CH. ita me dij ament, credo. P. quid reſtat pater?

S. Iam dudum res reduxit me ipſa in gratiam. P. O lepidum patrem.

De vxore, ita vt poſſedi, nihil mutat Chremes. CH. cauſſa optuma eſt:

Niſi quid pater aliud ait. P. nempe. S. * ſcilicet. CH. dos, Pamphile, eſt *id.ſ.

Decem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiam. eho mecum Crito:

Nam illam me haud noſſe credo. S. cur non illam huc transferri iubes?

P. Recte admones. Dauo iſtuc dedam iam negoti. S. non poteſt.

P. Qui? S. quia habet aliud magis ex ſeſe, & maius. P. quidnam? S. vinctus eſt.

P. Pater, non recte vinctu' eſt. S. * haud ita iuſſi. P. iube *Ab

ſolui obſecro.

S. Age fiat. P. at matura. S. eo intro. P. o fauſtum, & felicem hunc diem.

MITTE orare) Hic in ſcenam progreditur Crito, in cuius verbis non modo quod ipſe promittit, ſed etiam quod & Pamphilus dixerit, demonſtratur. Et hic omnis error aperietur fabulæ. [Mitte orare. vna harum quęuis cauſſa) Pamphilo dicit. & dicendo vna harum, oſtendit multas eſſe cauſas, etiam pares magnitudine eſſe, dicendo quæuis. [Andrium ego Critonem video?) Bonum initium agnituri filiam. Itaque compendij cauſa, non laborat de agnitione perſonæ Critonis, vt ab eo facile doceri poſſit. [Saluus ſis Crito) Ne laboret ad perſuadendum, viro compendio poëtæ, iam Crito notus eſt Chremi. [Quid tu Athenas inſolens?) Inſolens, inſolitus, inſuetus. Cicero, Moueo etiam loci ſolentia. Saluſt. Inſolēs vera accipiendi. Inſolens & arrogans intelligitur. Qui præter legē agit humanam & naturalem, inſolens dicitur. Cic. In victoria, quæ natura, inſolens & ſuperba eſt. [Euenit) Pudet fateri propter hereditatem veniſſe. Et vide ipſum eſſe, qui dixerit ſupra, Clamitēt me ſycophantam, hereditatem perſequi. [Paratus aduenis?) Hoc eſt ſubornatus, & compoſitus dolo. [Tu ne impune hoc facies?) Mire acriter Critonem aggreſſus, dilatauit incuſationē, & generale fecit virtute oratoria, quæ Δεινότης dicitur. [Tu ne hic,) Id eſt Athenis, vbi delicta vindicantur. [In fraudem illicis?) Illigas. vnde Virg. Terna tibi hęc primum triplici circundata filo Licia circundo. Licia enim dicta ſunt quaſi ligia. [Eorum animos lactas?) Hinc etiam oblectatio dicitur. [Lactas?) Quaſi teneros animos. Lactare, eſt dulcedine aliqua tenere, ad perſuaſionem inducere: vnde & delectare & oblectare dicimus. [Ac meretricios amores nuptijs conglutinas?) Vide oratorie agi, vt grauius Critonem accuſet Simo, nunc defendit filium, quem dudum increpauerat. [Ac meretricios amores) Peius lenocinio crimen ingeſſit, non amicam facere de meretrice, ſed coniugem. [Nuptijs conglutinas?) Hoc grauius eſt lenocinio. [Metuo ut ſubſtet hoſpes.) Vt, ne non Lucilius, Tuam vt memoriam retineas. Et bene hoſpes ait, non homo, vel Crito. eſt enim ipſo nomine cauſa diffidentiæ. [Non ita arbitrere,) Id eſt non arbitreris. [Bonus eſt hic vir.) Cum pondere, & diſtinctione inferendum. [Hic vir ſit bonus?) Hic περίφρασις, nec uirum, nec bonū eſſe DON.

eſſe dixit. [Hic vir ſit bonus?) Mire poëta cum oportuerit Critonem inimiciorem Chremi eſſe q̃ Simoni, ſic rem inducit. vt notior ei ſit contra quem maxime venerat, atque ab eo defendatur magis, vt res progredi ad cataſtrophen poſſit. [In ipſis nuptijs,) In ipſo articulo nuptiarum. [Vt veniret ante hac nunq̃?) Plerunque caſus imitatur induſtriam, & hoc ſæpe fit, ut etiam ſedulo facta, ſint ſuſpecta. [Sycophanta.) Hoc eſt quod minime voluit ſibi dici Crito: nam ita locutus eſt ſupra, Clamitent me ſycophantam, hereditatem perſequi. [Hem.) Principium iracundiæ. audiuit .n. quod maxime vitabat: nam vt ſupra, Clamitent me ſycophantam. [Sic Crito eſt, hic mitte.) Hic Chremes traducit illum ab iracundia, dicendo ſic eum eſſe. Menander

Et recte. quia naturæ ignoſcitur, voluntati non item. [Si mihi pergit, quæ volt, dicere;) Grauiter & mature. [Ego iſtæc moueo, aut curo?) Eſt enim ſycophantæ perturbare rem bonam, & curare malam. Hoc igitur dicit cum ἐναργείᾳ. Ego hæc turbo, aut cogito quemadmodum tu dicis Simo. [Non tu tuum malum æquo animo feres?) Non filium, ſed amorem in filium ſignificat. An quia iratus eſt? Et quæritur, an conueniant hæc verba Pamphilo veniente. Imo .n. conueniunt: nam quanto magis diſſimulat fauorem, tanto plus acquirit fidei ad ea quæ loquitur. [Iam ſciri poteſt.) Addidit & temporis celeritatem. & magna maturitate dixit. [Atticus quidam olim) Hæc pars argumentis eſt, quæ & ſupra iam dicta. [Forte applicat) Applicat, proprie de naufragio in litus eiecto atque egenti. [Primum ad Chryſidis patrem) Quid eſt, primum? an quia poſtea mortuus eſt? [Fabulã inceptat.) Aut ad comœdiam retulit fabulam, q̃a fabula comœdia, & quia argumentum quaſi fabulæ narratur. aut certe ad irriſionem narrationis dicit. etenim olim fabulæ proprium. vt Horatius, Olim Ruſticus vrbanum murẽ mus paupere fertur Accepiſſe cauo, veterem vetus hoſpes amicum. [Itane vero obturbat.) Si ſubdiſtinguit, interſtrepit accipe. Si non diſtinguit, euertit intelligas. [Ita ne vero obturbat?) Poteſt ita ne vero, ſubdiſtingui, & ſic cum comminatione iferri, obturbat. [Ibi audiui ex illo,) Magna confirmatio veritatis eſt. [Nomen tam cito tibi?) Non negantis eſt, ſed difficile ſe dicturum oſtendit. [Phania.) Hoc ita dicit Crito, vt nemo audiret .ſ. adhuc dubitans, an ipſe ſit. [Hem,) Sunt qui putant Simonem dicere iraſcentem filio Critonem ſubmonenti. [Perij.) Hoc Pamphilus poſt iracundiã patris. An Chremis eſt dolentis ad vel eius mentionem, vel ꝙ in filiam penè peccarat? [Verum hercle opinor) Hoc adhuc cunctanter eſt dictum, & ideo indiget confirmatione. [Rhamnuſium ſe) Piræus, & Rhamnus, &c. huiuſcemodi maritima Atticæ propria intelligenda ſunt. Rhamnus, pagus Atticæ eſt. [Multi alij in Andro) Hoc teſtimonium cæcum dicitur. Teſtimonium .n. modus duplex eſt, manifeſtus, & cæcus. Manifeſtus eſt, qui certos teſtes, & præſentes habet. Cecus, in quo multitudinem, aut ciuitatem dicimus ſcire. vt Cicero, Teſtis eſt tota Sicilia. Quod tamen audientem conſternat. Eſt etiam in cæco iuſiurandum, tabulæ, abſentes que perſonæ. [Cuiam igitur?) Vetuſte, cuiam. quod omnibus generibus, & caſibus ſeruit. [Arrige aureis Pamphile.) Tranſlatio à pecudibus. quibus verbis intendit, accipiendam eſſe vocem. [Arrige aures Pamphile.) Hoc Simo videtur dicere. Vt alij putant, ipſe ſibi Pamphilus. [Noram, & ſcio.) Noram Phaniam, Scio fratrem fuiſſe. Ergo & ad perſonam, & ad rem retulit. [Meque in Aſiam perſequens, proficiſcitur:) Bene in Aſiam, vbi bellum non erat, ſed in Græcia. Et perſequens dixit, perſeuerationem ſequentis oſtendens. Perſequitur .n. qui non deſinit ſequi. Virg. Quæ te ſola puer, multis e matribus auſa Perſequitur. [Vix ſum apud me;) Hoc eſt argumentum ſapientibus lætitiam, vehementem in bonis moderandam: cum vnuſquiſque gaudens ita perturbetur, vt apud ſeipſum iam non ſit. [Vix ſum apud me;) Non ſum apud me, magis conſuetudine q̃ ratione dicitur. Aut forte ſic dicit, quaſi abierit animus, & rurſus redierit. [Ita animus commotus eſt metu,) Duo carnifices futurarum rerum ſunt, ſpes & metus. Dolor .n. & gaudium, præſentium rerum ſunt. Virg Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque, nec auras Reſpiciunt. Sed dolorem hic in lætitia non poſuit. & mire ordinem ſeruauit. ſic .n. ſe hæc inuicem ſequuntur. Et ἀσυνδέτως diſtinguendum eſt, ſpe, gaudio, vt ſeparatim inferantur. [Mirando) Mirando, dum miror. & eſt participium. [Næ iſtam) Næ, nimis. Cicero, Næ iſti vehementer errant. Saluſt. Næ iſta nobis manſuetudo, & miſericordia. [Gaudeo,) Gaudemus noſtris: gratulamur alienis. Vt Saluſt. Et ei voce magna vehementer gratulabantur. [Næ iſtam multis tuam) Non multis modis inueniri gaudeo, ſed tuam inueniri. Alij, multis modis tuam inueniri gaudeo, non, inueniri gaudeo. Hic iam redit in gratiam Simo cum filio, niſi forte patrem ſocerum appellat. vt Turnus apud Virg. Et nos tela pater, ferrumq́, haud debile dextra Spargimus, Sed quõ infra dicit. Quid reſtat pater? an reſtat ideo, quia hæc iam maior pars reconciliationis eſt? [Credo pater,) Incertum vtrum, cui gratulatur, Simo ſit, quãuis Pamphilus reſpondeat. poteſt .n. Chremes & pater videri. [Credo pater,) Sic reſponderi ſolet dicenti, gaudeo. [At mihi vnus ſcrupulus etiam reſtat,) At, diſcretiuum eſt ſuperiorum dictorum. Scrupulus a ſcrupo lapide dictus, lapillus minimus. nam nimis moleſtæ ſunt pedibus ſcrupuloſæ viæ, vt Virg. Scrupea tuta lacu nigro, nemorumque tenebris. [Etiam) Pro adhuc. [Dignus es Cum tua religione, odium.) Aut accuſatiuus pro ablatiuo caſu eſt poſitus, pro odio, aut ſeparatum odium legendum eſt, vt ſit, dignus qui male habearis [Nodum in ſcirpo quæris.) Scirpus, paluſtris res & leuiſſima. Lucil. in j. Nodum in ſcirpo inſane facere vulgus. Eſt autem ſcirpus, ſine nodo, & leuis iunci ſpecies. Alibi ipſe. Reddunt curatura iunceas. Plaut. Scirpo induitur ratis. [Id quæro.) Rurſus Crito obliuioſus eſt, vtpote alienarũ rerum. [Voluptati obſtare,) Nunc lætitiæ & gaudio. [Heus Chreme;) Heus dicendum erat, quia Chremes Critonẽ intuebatur. [Ex ipſa milies audiui.) Duas res oſtendit Pamphilus, & ꝙ verũ ſit quod ex ipſa ſæpe audierit, & ꝙ ſit Glycerium. [Omnes nos gaudere hoc) Aut hoc correpte, aut hoc producte: vt ſit, hac re gaudere; Et gaudere noſtris eſt, vt ſupra annotauimus, alienis vero, gratulari. Saluſt. Et ei voce magna vehementer gratulabantur. Plus eſt ergo gaudere, q̃ lætari. [Quid reſtat pater?) Hoc eſt, ne iraſcaris. [O lepidum caput:) In quo leporis eſt plurimũ, lepidus dicitur. Nam lepos eſt venuſtas. [Nempe, ſcilicet.) Nempe, & ſcilicet dicentes, manu vel vultu dotem ſignificãt, qđ mox intelligit Chremes. Alij ἀπὸ κοινοῦ .ſ. Chremetis perſonam faciunt. [Dos eſt Pamphile) .i. Pamphilo pro vxore dabuntur decem talenta. [Accipio.) Ille niſi dixiſſet, accipio: dos non eſſet. datio .n. ab acceptione confirmatur, nec poteſt videri datum id, quod non ſit acceptum. [Eho) Eho hic admiratio eſt intentionis ad id, qđ dicturi ſumus. [Dedam iam) Addidit & temporis celeritatem. [Quid?) Quam ob rem. [Non recte vinctus) .i. non iuſte. ſed hic ad cauſam retulit non recte: Senex vero, ad rem retulit. [Haud ita iuſſi.) Quia quadrupedem ſtringi iuſſerat, quaſi recte, ac diligenter. Et hoc ipſum non vacat. nam iam iocularitcr loqui, & minus iraſcentis eſt, & placabilis animi. [Haud ita iuſſi.) Eleganter luſit ad ἀμφιβολίαν, & ſimul oſtendit, q̃ propitius ſit Pamphilo pater, & q̃ facile veniam Dauo impetrare poſſit ab eo, quippe q̃ iam etiam iocetur. Pamphilus autem dixerat, non iuſte: ille ſic reſpondit, quaſi dixerit, non diligenter vinctus eſt. Et haud ita iuſſi ſic .n. præceperat, Quadrupedem conſtringito.

GVID.

Mitte &c.) Hic in ſcena progreditur Crito in cuius verbis non modo ipſe promittit, ſed etiam quod & Pamphilus dixerit demonſtrat, & hic omnis error aperitur fabulæ. Crito alloquitur Pamphilum orantem vt firmus ſtaret verbis contendendo aduerſus patrem. Mitte .i. omitte ceſſa deſiſte orare .i. rogare me vna quæuis .i. vna quælibet cauſa harum q̃ ſequuntur monet me vt faciam quod petis, & hæ ſunt cauſæ, vel tu .i. vel tua in me beneuolentia, aut tuus honeſtus modus, & tua ſermonis affabilitas monet me &c. vel quòd .i. quia verum eſt qđ dicturus ſum. vel ꝙ .i. quia bene cupio ipſi Glycerio .i. Glycerium plurimum amo. & ideo illi bene volo. CH. Ego video Critonẽ Andrium? i. ex Andro inſula, certe .i. profecto, is eſt .ſ. Crito Andrius. CR. Chremes ſis ſaluus .i. ſalue. CH. Quid .i. cur tu inſolens .i. inſolitus inſuetus Athenas veniſti ſubaudi, q.d. cur veniſti Athenas qui non ſis ſolitus venire, qui non conſueueris videri Athenis. Inſolens .n. interdum dicitur inſuetus inſolitus. Inde, inſolentia .i. inſuetudo. Cic. moueor etiam inſolentia loci .i. inſuetudine. Item inſolens dicitur arrogans. Inde inſolentia .i. arrogantia. qui .n. præter legem agit humanam & naturalem inſolens dicitur Cic. ipſa victoria quæ natura inſolens eſt. CR. euenit .i. contingit caſu aliquo vt Athenas venirem. pudet .n. eum fateri propter hereditatem veniſſe, ſed hiccine eſt Simo .i. vtrum eſt hic Simo. CH. Hic eſt. S. men'.i. me ne. hoc eſt vtrum quæris me, & non quæris pro me vt nonnulli conſueuerunt dicere tanquam pro ſermone eleganti. Eho hæc interiectio attentionem mouet vt audiat Crito dictum Simonis, vel deridentis eſt particula tu ais Glycerium eſſe ciuem hinc .i. ex Athenis vrbe. CR. Tu negas .i. inficiaris eam eſſe ciuem Atticam. S. Ita ne, per indignationem ſæpe dicitur ita nec deriſionem aduenis huc paratus .i. ſub ornatus & dolo compoſitus. CR. Qua de re veniremſ. paratus. S. rogas? i. interrogas, vt ne .i. vtrum facias impune .i. ſine pœna, ſeu punitione .i. venias paratus ad decipiendum.

dum. hic .i. Athenis vbi delicta vindicantur, tu ne .i. verum, q. d. ita illicis .i. illigas (vnde licia dicta ſunt quaſi ligia) .i. fraudem hic .i. Atheniis homines adoleſcentulos imperitos rerum eductos libere .i. educatos & nutritos more eorum adoleſcẽtulorum qui ingenui nati ſunt, vel educatos libere .i. emiſſos in viuendi libertatem .i. quibus ſacta eſt copia vt liberius viuant, lactas .i. detines, vel quadam dulcedine animos teneros .ſ. eorum ſolicitando .i. incitando eos nam ſolicitare interdum ſignificat ſolicitum reddere interdum vero eſt inquietare aliquem, & inter ſpem metumque conſtituere atque incitare ſeu ſtimulare & pollicitando .i. frequenter promittendo illis complementa voluntatum. Teneros animos lactare eſt dulcedine aliqua retinere, & ad perſuaſionem inducere. Vnde oblectare dicimus & delectare. C R. Ne .i. vtrum, ſanus es .i. ſanæ mentis & compos, q. d. inſanis. S. Interrumpat Crito ſermonem Simonis quem nunc conſtimat, ac conglutinas .i. coniugijs, vt glutino res aliquæ coniunguntur nuptijs .i. connubio amores meretricios, q. d. non efficitur amica de meretrice, ſed coniunx. P. Perij metuo, vt .i. ne. non vt vult Donat. poſſet tamen ſimpliciter capi pro ꝙ ſic metuo ꝙ hoſpes .i. peregrinus & alienigena iſte Crito ſubſiſtet .i. ſuccumbit neque ferre poſſit conmmelias patris. C H. Simo ſi noris .i. ſi cognoſceas ſatis hunc non arbitrere .i. non ita de eo cenſeas, hic .ſ. Crito eſt vir bonus. S. Hic ſit vir bonus, q. d. ſit bonus. quantum volet, & per ironiam dictum intelligitur, vt eum nec virum, nec bonum dicat ita ne .i. verum venit hodie ita attemperate .i. tempeſtiue, in ipſis nuptijs .i. in ipſo articulo, ſiue vt ita dicam in puncto nuptiarum, vt nunquam veniret, ante hac .i. ante hoc tempus. Plerunque tamen caſus imitatur induſtriam, & ſæpe hoc ſit vt etiam ſedulo facta ſint ſuſpecta. Eſt vero credendum huic, q. d. non eſt illi fides habenda, vbi vero dicitur per ironiam. vt Virgil. Egregiam vero laudem & ſpolia ampla refertis. Tuque puerque tuus quemadmodum, & .ſ. vt id populus curat .ſ. quod dici ſolet deus ſciat, vero ferè hic eodem modo capitur vt illic .ſ. P. Ni .i. niſi metuam patrem, habeo .i. ſcio aliquid, ſup. quod moneam .i. admoneam: probe .i. commode illum Critonem pro illa re .i. pro reſponſione ad obiecta. S. ò ſycophanta .i. calumniator, exclamando profertur. C R. hem, interiectio indignantis. C H. Crito hic Simo eſt ſic .i. talis naturæ & recte, nam naturæ ignoſcitur non voluntati. mitte .i. dimitte eum nec attende ad ea quæ dicit. C R. videat qui .i. qualis ſit, ſi perget .i. proſequetur perſeuerabit dicere mihi quæ vult. audiet quæ non vult ego moueo .i. perturbo & curo .i. cogito iſthæc quæ tu dicis Simo tu nõ feres æquo animo tuum malum .ſ. amorem in filio. Nam audieris .i. audies ea quæ dixit vera an falſa .i. ſiue ſint vera ſiue falſa, & hoc vt tibi ſim moleſtiæ, ſicut es mihi, & addit temporis celeritatem inquietis iam .i. nunc poteſt ſciri an vera ſint an falſa. quidam Atticus olim fracta naui .i. naufragio facto apud Andrum eiectus eſt ad littus .ſ. & vna .i. ſimul illæc virgo parua eiecta eſt, tum .i. tunc forte ille egenus applicat .i. adigit appellit ſe primum ad patrem Chryſidis. Proprie de naufragio ad littus eiecto atque egenti applicare dicitur .ſ. Simo narrationem irridens, inquit, inceptat .i. incipit, fabulam .i. nugas, commentum mendacium, vanitatem. C H. ſine .i. permitte eum loqui. C R. Ita ne obturbat vero .i. ita ne vertit veritatem aut reclamat & reluctatur ſeu interſtrepit veritati. C H. Crito, perge, id eſt proſequere perſeuera. C R. Tum is fuit mihi cognatus qui recepit eum Atticum. Ibi .i. in eo loco audiui ex illo ſeſe fuiſſe Atticum is mortuus eſt ibi. C H. Crito dic, ſup. nomen eius. C R. Putas, ſupple vt tam cito dicam tibi nomen? oſtendit .n. difficile ſeſe dicturum, deinde ſubdit phania eſt, ſupple nomen eius, ſed Crito dicit vt nemo audiat adhuc .ſ. dubitans an ipſe ſit. C H. hem, perij Chremis eſt dolentis poteſt & Pamph. eſſe. C R. Verom .i. ſed hercle opinor fuiſſe Phaniam ſcio certe hoc aiebat ſe eſſe Rhamnuſium .i. ex Rhamno Atticę pago. Rhamnus enim pagus eſt Atticæ. C H. Iuppiter. C R. ò Chreme multi alij à me audiuere tum hæc eadem in Andro in ea inſula. C H. Vtinam id, quod ſpero ſit eho attentionem mouet. dic mihi quid tunc aiebat eam Glycerium eſſe, ſcilicet ne .i. vtrum aiebat eſſe ſuam filiam .ſ. C R. non. C H. igitur cuiam .i. cuius filiam eſſe dicebat. C R. Aiebat eſſe filiam fratris. C H. Certe ea eſt mea .ſ. filia. C R. quid ais? S. quid ais? P. Alloquitur ſeipſum dicens Pamphile arrige aures .i. erectas præbe aures ad accipiendam vocem ibi congruam. S. quid credis? C H. ſ. Crito ille Phania fuit meus frater. S. noram Phaniam .ſ. & ſcio eum eſſe tuum fratrem. C H. Is frater fugiens bellum & perſequens me in Aſiam proficiſcitur hinc .i. ex Athenis, & perſequens dicit oſtẽdens perſequentis perſeuerantiam, tum frater veritus eſt relinquere illam hic poſt illa vel tempora vel ea quæ ſunt dicta nunc primum audio quid ſit factum de illo fratre meo. P. Pamphilus præ nimio gaudio ita perturbatur vt apud ſeipſum, non ſit propterea, inquit, vix ſum apud me .i. non ſum apud me & magis conſuetudine dicitur ꝙ ratione, vel ita dicit quaſi obierit animus in aduentu gaudij & rurſus redierit. Ea propter cum aliquis ſe colligit & conſiderat dicitur ad ſe redire cum prius extra ſe exiſtens apud ſe non eſſet ita .i. adeo animus eſt commotus .i. perturbatus metu ſpe gaudio, mirando .i. dum miror hoc bono tanto & tam repentino .i. ſubito, id eſt propter tantum bonum & tam repentinum. Duo ſunt futurarum rerum carnufices .i. tortores affictores turbatores, quia turbant animum .ſ. ſpes & metus, dolor .n. & gaudium præſentium rerum ſunt. S. ſane .i. valde, alij næ, habent .i. certe, vel valde aut nimis gaudeo iſtam Glycerium inueniri tuam multis modis .i. rationibus gaudemus nobis, gratulamur alijs. P. ò pater credo te .ſ. gaudere. C H. At vnus ſcrupulus .i. vna anxietas, vna difficultas, vna moleſtia, tractum .n. eſt à ſcrupulo lapide, minimo, qui in calceo latens lædit, & moleſtus eſt, moleſtæ enim ſunt pedibus viæ ſcrupuloſæ, vnus ergo ſcrupulus reſtat .i. ſupereſt, reliquus eſt mihi, qui male habet, id eſt vexat, vel male tractat me. P. Dignus et cum tua religione .i. ſuperſtitione, & ſcrupuloſitate, odio .i. ut odio habearis, quæris nodum in ſcirpo, ſcirpus iunci ſpecies eſt leniſſima, & ſine nodo, & ideo prouerbium eſt de illis, qui nimis ſunt curioſi, & qui quærunt aliquid vbi non eſt, quod dici ſolet vulgo, tu quæris in veruece quinque pedes cũ tñ tantum ſint quatuor. C R. quid illud eſt quod te ſolicitat. C H. Nomen non conuenit .i. de nomine eſt controuerſia, vel nomen non congruit vt ſit filia mea. C R. Hercle aliud fuit nomen huic paruæ .i. cum eſſet parua. C H. quid nomen fuit. C R. quæro id .i. tento in memoriam illud redigere. P. Ne .i. vtrum patiar memoriam huius Critonis obſtare .i. nocere meæ voluptati, cum egomet poſſum medicari mihi in hac re? non patiar heus Chreme, uocat Chremetem, qui in tuendo Critone erat attentus, quid quæris? illa eſt Paſibula. C R. ipſa eſt Paſibula .ſ. C H. Eſt ea quæ eſt filia mea. P. Audiui millies ex ipſa ſe eſſe Paſibulam. S. ò Chremes credo te credere nos oẽs gaudere hoc .i. hac re. C H. ita dij me adiuuent, ut bene credo. P. ò pater quid reſtat .i. ſupereſt, reliquum eſt. S. res ipſa .i. agnitio Paſibulæ reduxit me: iam dudum .i. paullo ante, in gratiam .i. in beneuolentiam & Chremetis, & filij, vt videlicet mihi bene cupiat, & ego quoque illis quod ſi ad ſolum dicatur Pamphilum, ad Pamphilum referatur tantum. P. ò lepidum patrem .i. in quo plurimum eſt leporis ac uenuſtatis, nam lepos eſt uenuſtas. Chremes, nihil mutat de vxore ita, vt poſſedi .i. vt iam habui ęam. C H. cauſa eſt optima, ut nihil mutem niſi pater Simo ait aliquid aliud. P. nempe .i. certe nihil aliud ſupple ait. S. ſcilicet .i. certe, nihil aliud aio. C H. ò Pamphile dos eſt tibi decem talenta .i. pro dote dabuntur tibi decem talenta. P. accipio .i. grata habeo illa talenta, ſeu illam dotem habeo gratam. C H. propero .i. properanter eo ad filiam Paſibulam Eho, Admonitio eſt attentionis ad id, quod dicturi ſumus, meus Crito ueni ſupp. mecum. Nam credo illam haud .i. non noſſe me. S. cur non iubes illam transferri huc .i. traduci in hunc locum. P. admones recte, ego dedam .i. ualde dabo, & committam iam illud negocium Dauo. S. non poteſt id negocium .ſ. ſuſcipere. P. qui .i. quamobrem, non poteſt id peragere. S. habet aliud malum & maius ex ſeſe .i. ex ſeipſo. P. quid nam .i. quid mali habet, uel quidnam .i. cur habet malum. S. Vinctus eſt .i. ligatus in carcere ſiue eſt in uinculis coniectus. P. ò pater non eſt uinctus recte .i. iuſta de cauſa. S. iocatur pater dicens ſe non iuſſiſſe, ut tam uinceretur, ſed ut quadrupes ſtringeretur, haud .i. non iuſſi ita uinciri .ſ. P. obſecro iube ſolui .i. ut ſoluatur. S. Age hortantis eſt ſiat. P. at matura .i. accelera iubere. S. eo intro. P. ò hunc diem fauſtum & felicem, q. d. multæ felicitatis plenum.

ARgũ.) Peragitur cataſtrophe Pamphili. Nam opera LATO.
Critonis Glycerium Chremetis filia agnoſcitur. & conceditur Pamphilo, & Dauus liberatur. [Athenas inſolens) Rarus. (Huc paratus) .i. inſtructus. [Tu ne impune) Accuſatio Critonis quæ augetur expolitione. [Illicis lactas) Elegantes & propriæ metaphoræ. [Attemperate) Opportune, in tempore. [Sycophanta) .i. calumniator. [Si mihi pergit) Prouerbiale. [Audieris) Audire poteris, potentialis modus. [Tam cito tibi) Subaudi proferam & eſt eclipſis cogitantis. [Attige aures) Hoc ad ſeipſum Pamphilus. [Quid illo ſit) Ille, pro, de illo, ſubtracta præpoſitione metri cauſa, per eclypſim. [Multis) Sub-

audi modis,abſolute.[Nodum in ſcir.)Prouerbium in anaio,& vix credentea manifeſtis rebus (Id quæro) Cogitantis eſt. (Ex ipſa mill.)Faceta confirmatio,ex qua colligitur conſuetudo Pāphili cum Glycerio. (Decem talenta)Talentum continebat ſexaginta libras, libra valebat decem coronatis, ergo duo talenta ſeacenti coronati. Erat & aliud talentum, quod magnum vocabant,id erat octoginta librarum.

PETRVS MARS.

MItte orare &c.) Gratuito & non grauate officium præſtandum eſſe, ac veritatem rebus omnibus præponendam,animumq. ad bene de multis promerendum,ſemper debere eſſe promptiſſimum docet hæc ſcena. Hoc .n. eſt maxime è natura,quæ hominem hominis cauſa produxit. Quapp Cato ille Cenſorius apud Cic.lib.iij.de Fin.ſic loquitur. Impellimur aūt natura,vt prodeſſe velimus quamplurimis in primisq. docendo, rationibusque prodentiæ tradendis, & illa vox inhumana & ſcelerata dicitur eorum,qui negant ſe recuſare, quo minus ipſis mortuis terrarum omnium deflagratio conſequatur. Veritatis uero rationem in primis habendam eſſe, philoſophorum principes Plato & Ariſtoteles nos mouent. Plato.n.in v. de Leg. ſic ait: Veritas tum dijs, tum hominibus dua omnium eſt bonorum,cuius qui ſelix beatusque futurus eſt ſtatim ab initio particeps eſſe debet,ut in veritate plurimum temporis vitam agat. Idem in Phædro ſic ait: Is bene de ſe animoque ſuo ſperare poteſt,qui uoluptates,quæ diſcendo percipiuntur ſectatus, animum ſuo dedecoeauerit ornamento, temperantia .ſ. iuſtitia, fortitudine,ac veritate Baprimit inſuper hæc ſcena ſenum moroſitatem & iram. Sunt .n. ut inquit Cic.in Cat.Maiore,moroſi, anxij, iracundi, & difficiles ſenes. Putaut quippe contemni ſe ac decipi. Ariſtoteles lib. ij. Rhetoricorum ad Theodecten,loquens de moribus ſenum,dicit ipſos iram acutam habere, remiſſas vero cupiditates. (Non tu tuum malum æquo etc.) q. d. Feras oportet æquo animo mala quæ tibi eueniunt. Non mea culpa,ſed tua potius, qui filium ſic inſtituiſti, ut meretricios amores ſectetur & rectam oderit diſciplinam. Sciri iam poteſt, inquit,multis argumentis an uera ſint quæ diai. (Rhamnuſium ſe aiebat etc.)Rhamnus,auctore Plinio,erat pagus in agro Attico, clarus marmorea ſtatua Nemeſis,quæ ob id Rhamnuſia dicitur. Eſt autem Nemeſis dea,vltria ſuperborum,& indignatio de malorum ſucceſſu. Eius ſtatuæ meminit Plin.lib.xxvij.& Strab.lib. ia. Verba Plinij ſunt hæc: Id ſignum poſitum eſt in Rhamnite pago Atticæ,quod M.Varro omnibus ſignis prætulit. (At mihi vnus ſcrupulus &c.) Scrupi,inquit Sext. Pompeius,dicuntor ſaxa aſpera. Vnde ſcrupuloſam rem dicimus,quę habet aliquid in ſe aſperi. (Via ſum apud me etc.) Euſebius lib. iiij. præparationis Euangelicæ: Non tantum ſolent homines eapectatione bonorum gaudere,quantum timore malorum exagitari. (Dignus es cum tua religione etc.) Cic. in lib.de Nat. Deor.ſic ait: Qui omnia quæ ad cultum Deorum pertinerent,diligenter rertactarent,& tanquam relegerent,ſunt dicti religioſi, à relegendo. Vt enim eligentes ex eligendo, & deligendo deligentes ex intelligendo intelligentes. His enim in verbis omnibus ineſt vis eligendi eadem,quæ in religioſo. Nigidius anct.Gel.lib.iiij.ſic ait. Religioſus pro caſtro atque obſeruanti cohibentq. ſeſe certis legibus, finibusq. dici cœptus. (Fauſtum & ſelicem etc.) Plutarc. in Sylla,ſic ait: Felicem atque hilarem,fauſtum Romani vocant. Vnde Nonius: Fauſtum a fauendo dictum, ac per hoc proſperum atque propitium.

RIVII caſtigatio.

VEl quod ipſi cupio Glycerio) Hæc vera lectio eſt. Ceterum in Lugdunenſi,Veneto,alijs pleriſque erat, Bene eu pro Glyterin, ſed mendoſe Licet eodem modo habeat, quod mireris,liber Haſſenſtenianus. Fuit opinor,qui putaret deeſſe aliquid ſententiæ, videlicet antiquarum locutionum rudis, Is adiecit aduerbium bene. Eſt autem ſimilis locutio apud Cæſ. in bel.Gal Fauere & cupere Heluetijs, inquit, pro bene ex animo velle. (Saluos ſis Chreme)Sic & manuſcripti ferè & impreſſi cod. Verum Don. legiſſe uidetur: Saluos ſis Crito,vt ſint Chremetis potius uerba,ita.n.cuncta Donati,quæ ipſe uiderim, eaēplaria conſentiunt: Ne,inquit,laboret ad perſuadendum, miro compendio poëtæ iam Crito notus eſt Chreme. (Metuo vt ſubſiſtat hoſpes) Legitur ad hunc modum in omnibus ferè recētionibus. Nos uero ex manuſcriptis, ut ſubſtet hoſpes,expoſcente idem carminis ratione. Citat eodem modo hunc locum Adrianus De modis Latine loquendi. (Dignus es cum tua religione odio) Donatus odium legiſſe videtur, vt eius è verbis colligitur, quæ ſunt: Dignus es cum tua religione,odium. Aut dignus odio, aut accuſatiuus pro ablatiuo caſu eſt poſitus,pro odio, aut ſeparatim odium legendum eſt,vt ſit,dignus qui male habearis. Hæc ille. Mihi ſanè hæc Donati lectio magis quàm altera illa probatur vt ſit velut interruptio quædā & reticentia, quæ ἀποσιώπησις Græcis dicitur. Dignus es cum tua religione. Deinde ſeparatim inferatur, odium κατ᾽ ἐμφασιν pro odioſo. (Cum ego poſſim in hac re medicari mihi) Erat in quibuſdam, velut Lugdunenſis & Veneto. Cum egomet poſſim, addita met ſillaba adiectitia per porrectionem, quam Græci ἐκτασιν vocat, vel παραγωγὴν cuius meminit priſc.lib. aij quod vt aptius ad ſenſum quadrat ita verſus planè reſpuere videtur. Si iudicium requiras meum,priorem lectionem ſinceriorem eſſe puto: licet poſteriorem habeat exēplar è bibliotecha Haſſenſteniana.

Eiuſdem annotat.

GRatuito & non grauate officium eſſe præſtandum,ac veritatem rebus omnibus anteponendam, hæc docet Scena. Ita ne attēperate venit hodie in ipſis nuptijs, Vt veniret antehac nunquam? (Hoc vnum detrahit fidem Critoni, ꝙ non ante aut etiam ſtatim poſt confectas iam nuptias, ſed in ipſis nuptijs iam apparatis venerit: quaſi planè dedita opera,ac de compoſito à Pamphilo ſubornatus, ita venerit ad diſturbandas nuptias. Fit autem nō raro,vt,quę caſu accidere,hoc ipſo nihil proſint,aut ſuſpecta etiam ſint, ꝙ credantur non caſu, fortuitoque eueniſſe,ſed de induſtria facta eſſe. Quare hic prudenter, minimeque præcipitanter agendum,vbi certum nondum ſcimus. (Si mihi pergit,quæ volt,dicere: ea quæ non volt,audiet)Id plerumque vſu venire ſolet,vt,qui,quæ vult,dicit, quæ non vult, audiat vtciſſim. Vt ſalutabis,aiunt,ita reſalutaberis, &,vt tua fuerit oratio,ita tibi reſpondebitur. Heſiod.

Εἰ δὲ κακόν τ᾽ εἴποις, τάχα κ᾽ αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις.

Tonis male dicenti dicentur plura viciſſim.

Solomon, Dat pœnas,inquit, ſtultiloquentiæ os futile.

Ἀχαλίνων στομάτων τέλος δυστυχία.

(Fabulam inceptat) Vehemens nimis eſt Simo,cum obturbat,& ſermonem Critonis interrumpit. quod quidem hominis eſt inciuilis,& inurbani, hac ruſtice. Audiendum enim eſt primum, deinde iudicandum, non ſtatim in ipſo orationis alienæ ingreſſu obturbandum. propterea recte Chremes,Sine, inquit. (Eadem hæc,Chreme,multi alij in Andro tum audiuere) Vt vbique ſollicitus eſt Crito, ne videatur falſa dixiſſe.aut finaiſſe quidquam,vt vbique, inquam,boni nominis habet rationem: propterea ait, idem non ſe ſolum ſed & permultos alios in Andro tū audiuiſſe, vt ſi ipſi parum habeant fidei,ex alijs exquirere rem,& explorare queant, atque ita poſt argumenta Oratorum more teſtes etiam adducere paratus eſt. (Vix ſum apud me, ita animus commotus eſt metu. Spe gaudio mirando hoc tanto, tam repentino bono) Vt nimia triſtitia,ita ſubitum quoque,hac inopinatum gaudium hominem extra ſe rapit Vnde legimus, repentino quoſdam gaudio mortuos ſtatim fuiſſe. Aul.Gel.lib.ij.Noct. Att.cap.xv.extare ait in literis, quòd repente multis mortem attulerit gaudium ingens,inſperatum interclusa anima, & vim magni nouique motus non ſuſtinente. Phillipides,inquit, Comœdiarū poëta haud ignobilis ætate iam edita, cum in certamine poëtarum præter ſpem viciſſet,& lætiſſime gauderet, inter illud gaudium repente mortuus eſt. De Rhodio etiam Diagora celebrata hiſtoria eſt, Is Diagoras tres filios adoleſcentes habuit,vnum pugilem,alterum pancratiaſten, tertium luctatorē, eosque omnes uidit uincere coronarique eodem Olympiæ die,& cum ibi eum tres adoleſcentes amplexi coronis ſuis in caput patris poſitis, ſuauiarentur,cumque populus gratulabundus flores undique in eum iaceret,ibi in ſtadio,inſpectante populo,in oculis,atque in manibus filiorum animam efflauit. Hæc illæ. T. Liuius ſcribit quandam ſoſpite filio repente oblato præter ſpem,in conſpectu eius expiraſſe. Alteram quoque, cui mors filij falſo nunciata erat mœſtā ſedentem domi ad primum conſpectum redeuntis filij,quaſi ruina incidentis inoptoati gaudij,oppreſſam,atque exanimatā eſſe: Decadis iij lib.ij. Habet de hoc nonnihil & Val.Max. lib.ia. cap. xi. Recte quidā,Qui immoderato.inquit,gaudio efferoeſcit,ſibi ipſi ſurripitur,ut quid potiſſimum agat, non aduertat fitque minime apud ſe nempe quòd animus totus ſit occupatus ea in re, cuius gaudio tantopere geſtit,& exultat.

DOLE. obſeruationes.

QVid tu Athenas inſolens?) Inſolens aliqñ pro inſolito, vel inſueto ponitur. Aliquādo vero pro ſuperbo,vel arrogante,vel nimium ſeſe iactante, aut pro immoderato, & intemperato. Pro inſueto, vel imperito, Inſolens in hac ſignificatione ſi ad perſonas pertinet elegāter genitiuum habet. Si ad res,abſolute poni ſolet. Veruntñ etiam ad perſonas pertinent,nulli caſui iungitur.vt hic videre eſt, niſi ſubintelligere velis,inſolens huius vrbis habitandæ. Cic.ad Att.ij Itaque ille noſter amicus inſolens infamia,&c. Idem de Orat.j. Ea requiruntur

runtur à me, quorum ſum ignorans, atque inſolens. Pro ſuperbo, vel immoderato. Cic. Fam. ij. Noſti nō modo ſtomachi mei, ſed etiam oculorum in hominum inſolentium indignitate faſtidium. Idem pro Roſc. Amer. Qui in ſua re fuiſſet egentiſſimus, erat, vt fit, inſolens in aliena. [Meretricios amores nuptijs conglutinas? Cōglutinare, à glutino cōpoſitum eſt, & ſignificat coniungere, componere, vel ferruminare. At elegans eſt maxime, cū in translato vſu verſatur. Cic. Fam. xj. Tuus deinde diſceſſus, iſq. diuturnus, ambitio noſtra, & vitæ diſſimilitudo non eſt paſſa voluntates noſtras conſuetudine conglutinari. Idem ad Att. Sic tueor, vt poſſum, illam à me conglutinatā cōcordiam. Idem ad Att. vij. Soles cōglutinare amicitias teſtimonijs tuis. [Metuo vt ſubſtet hoſpes).i. ne poſſit vim, & impetū Simonis patris ſuſtinere. Scilicet, ne non ſatis firmis argumentis probet Glycerium eſſe Atticā. Hic aūt obſeruato, ſubſtare ſignāti eſſe translati. [Qui eū recepit) Per hoc verbum dicimus recipere literas, vel epiſtolas, recipere pecuniam, vel quæſtus, recipere aliquem tectis, ac ſedibus ſuis, recipere aliquem ſplendide recipere in ciuitatem pro ciuitate donare, recipere mandatum, recipere in amicitiam, vel fidem, recipere oppidum, vel arcem amiſſam, recipere ſuſpicionē, recipi in Senatum, vel aliquem ordinē, recipere ſe ex aliquo loco in alium, recipere cauſam alicuius defendendam, recipere pro conſtituere, vt recipere aliquid alicui. Quæ omnia ſignificata nihil ad hunc locum faciunt. Hic vero facit hoc verbum, cum accipitur pro excipere, vel admittere. Cic. in Fam. Nunc me ſcito tm̄ habere æris alieni, vt cupiam coniurare, ſi quis me recipiat. Ibid. Si modo ſatis tecti eſt ad comitatum noſtrum recipiendū. [Hoc certo ſcio) Certam ſcire, certo ſcire, certe ſcire, cōes ſunt apud Latinos locutiones, neque planè quidquam eſt, in quo differant re aliqua, niſi in hoc differre videantur, ꝙ certum nomen ſit, reliqua, aduerbia. Cic. Fam. ia. Cum certum ſciam, faciam te paulum ante certiorem. Idem Fam iij. Nec vero quidq̄ video, quod non te videre certo ſciam. Idem ad Attic. Quod te moleſte ferre certe ſcio. [Arrige aureis Pamphile) Aureis erigimus, vel arrigimus, cum aliquid libenter audimus. Cic. Quo tempore igitur iudex aureis erigeret, animumq́ue attenderet? Quod vero ad arrigendi ſignificationem pertinet, verbum obſcœni ſignificatꝰ eſſe tradunt. De quo vide in ij. Tomo noſtr. Comm. [Mihi vnus ſcrupulus reſtat, qui me male habet) Scrupulus lapillus eſt. qui in calceo latens pedem lædit, & preſſus grauiter nos offendit, vnde fit, vt à Latinis pro re ponatur, quæ nobis ſolicitudinem affert. Cic. pro Cluent. Hic nim iniectus eſt hominibus ſcrupulus, & quædam dubitatio, quid nam eſſet actum. [Nodum in ſcirpo quæris) Prouerbialis eſt locutio, quæ dicitur in anxium, nimiſq. diligentem, aut meticuloſum, qui illic ſcrupulum moueat, vbi nihil ſit ad dubitandum. Scirpus autem eſt iunci ſpecies, leuis, & enodis. [Iam dudum res reduxit me ipſa in gratiam).i. res vera cognita me Pamphilo æquiorem reddidit. Secus aliquanto hac locutione vtuntur Latini, nimirum pro in gratiam reſtituere. Cic. Quorum ſtante ſi me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxiſſet, nunc iam ipſius fortuna reduceret. [Habet aliud magis ex ſeſe).ſ. aliud eſt, quod magis illum ſolicitet, nempe vinctus libertatem magis curare debet, quæ illum magis tangit.

GLAR. HVius ſcenæ verſus primi numero 26. ſunt Troch. Tetr. Cat. Deinde oēs ad finem vſque ſcenæ Iamb. Tetr. Acat. præter quartum, qui eſt Iamb. Dimeter, Cuiam igitur? fratris filiam. In 4. ab initio ſcenæ verſu Sed non abundat, vt exiſtimauit Doct. ſed vel ſcandendo d, amittit, quod huic poëtæ frequens eſt, vel amphibrachys eſt loco ſexto. In lib. Aldi initio huius verſus poſt τὸ hic, omiſſum erat verbum Eſt, ſed Doct. recte reſtituit. Verum ad finem eiuſdem verſus Ciuem ante Hinc legendum, vt conſtet trochaicus verſus. In nono deinde verſu, vel Borum diſſyllabum eſt, vel creticus loco quarto, & Sanus es legendum, niſi quis Sanun' es legere malit. In 18. eliditur s, in Iſtæc auct. Doct. Sed bacchius eſt loco primo, loco vero quinto amphibrachys. Eodem modo & in 21. bacchius eſt loco primo, vt ſit trochaicus cum ceteris, q̄q̄ ſi quis volet eos iambicos inter trochaicos, non repugnauero. In 24 verſu primo loco amphibrachys eſt ſecundo trochæus, tertio anapæſtus. In ſequente verſu, loco primo anapæſtus vel tribrachys, in ſecundo dactylus, & Eius monoſyllabum eſt. Rurſus in ſequente verſu ſatis luculenter oſtenditur Phania dactylus, cū primo eius loco ſit trochæus, & a eliditur ad Hem. Idem in fine eiuſdem verſus patet. Et ſexto loco eiuſdem verſus Fuiſſe eſt amphibrachys. 27. verſus, ab initio dialmus, Iamb. Tetr. Acat. eſt, ut omnes inde, vno excepto, ad finem uſque ſcenæ ſequentes. habet aūt primo loco ſpondeum, ſecundo dactylum, tertio rurſus ſpondeum, quarto iambum, qđ Doct. non aduertiſſe, admodum miror, qui eum trochaicum exiſtimauit. Secundus deinde verſus non eſt catalecticus ſcazon, ut ille idem iudicauit, ſed Acat. ut prior Verum ad finē, Sit id, legendum, non, Id ſit. Atque ita habet uetuſti libris. In tertio uerſu ab initio iambicorum Crito nomen non eſt in quibuſdam lib. nec neceſſe eſt ut ad ſit. Quanq̄ tot fieri poſſunt eliſiones ac ſynæreſes, ut etiam ipſi locus ſit. Nam, Crito ſuam, anapæſtus eſſe pōt, correpto o, & Suam monoſyllabo facto. Quòd ſi verbum Crito tollas, anapæſti loco ueniet iambus Suam, quandoquidem ſequitur conſonans. n. Lector ſequatur quod uolet. Deinde quartus verſus ab initio iambicorum, iambicus quidem eſt, ſed dimeter, ut recte iudicauit Doct. At quintus deinde, ſextus ac ſeptimus neutiquam ſunt trochaici, ut ille credidit, ſed ueri iambici. Et quintus quidem primo loco habet ſpondeum, ſecundo iambum, tertio anapeſtum, quarto dactylum correpto u, in Tu, non eliſo, quinto & ſexto iambum. ſextus aūt primo ac ſecundo loco ſpondeū habet, tertio ac quarto iambum quinto creticū, deinde, Fuit, diſſyllabum, pro iambo, Noram &, ſpōdeus, ſcio, Is, etiam iambus. Sequens inde uerſus, qui ab initio iambicorum huius ſcenæ ſeptimus eſt τὸ Hinc ante bellum habet. eſt q̄ facilis ſcanſu. In 12. uel d, in quid eliditur ab initio, uel bacchius eſt loco primo. & s, in uerbo Cōmotus, niſi creticū ponas loco ſeptimo. In 13. ſi Næ totum elidatur Tuam erit diſſyllabum, Sin corripiatur, non elidatur, Tuam erit monoſyllabum, uel creticus loco tertio. In 13. uel creticus loco primo, uel Tua monoſyllabum eſt, & in fine eiuſdem legendum Iſtuc quid eſt, & s, elidendum in Quæris, niſi bacchium malis loco ſeptimo. In 19. Di corripitur, non eliditur. In 22. anapæſtus primum habet locum, tribrachys deinde ſecundum ac tertium & legendū Dos Pāphile eſt, ut recte legit Doct. non Dos eſt Pamphile, ut errat liber Aldi. In penult. huius ſcenæ uerſu, At ita iuſſi legendum eſt, non, Haud ita iuſſi, ut ſatis ex Donati cōmentario liquet, niſi quod & ille in ijſdem lib. corruptus eſt, per quoſdam minus attente legentes.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Dauo narrat Pamphilus, Glycerium inuentam eſſe ciuem Atticā, ſeq; illam ducturum vxorem Charinus oſtendit per Pamphilum facile ſe impetraturū à Chremete Philumenā. Hac ſcena alterum generū Chremeti cōparat ne aut Charinus triſtis abeat, aut non prouiſum Pāphilū ne ſit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena alterum generum Chremeti comparant, ne aut Charinus triſtis recedat, aut non prouiſum Philumenæ videatur. Poſtremo ea quæ reſtant de Comœdia, breuiter explicantur & deſignantur, duorum ſcilicet ſocerorum bona nuptiæ. Pamphili & Charini. Lætus quoque Comœdiæ exitus ſubinde exhibetur & clauditur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exultat Pamphilus de felicitate quæ ſibi obtigit.

Trochaici Iambicis permixti.

CHARINVS. PAMPHILVS.

PROVISO, quid agat Pāphilus: atque
eccum. P. aliquis forſan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc
ſic eſſe hoc verum lubet.
Ego vitam deorum propterea ſempi-
ternam eſſe arbitror,
Quòd voluptates eorū ꝓpriæ ſunt. nā mihi īmortalitas
Parta eſt, ſi nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.
Sed quem ego potiſsimum exoptem nunc mihi, cui hæc
narrem, dari?
C. Quid illuc gaudi eſt? P. Dauum video. nemo eſt,
quem mallem, omnium:
Nam hūc ſcio mea ſolide ſolum gauiſurum eſſe gaudia.

DON. PRovtao, quid agat Pamphilus:) Hæc ſcena alterum generum Chremeti cõparat, ne aut Charinus triſtia recedat, aut non prouiſum videretur Philumenæ. [Prouiſo, quid agat) Hoc colloquium poſt compendium fabulæ inducitur, vt vna narratione etiam negocium Charini tranſigi poſſit. [Prouiſo, quid agat) Dupliciter res ab oculis ſpectarurum mouentur, aut enim futura promittuntur, aut facta narrantur. Prouiſo, duo ſignificat, & prouideo, & procedo. [Nunc ſic eſſe hoc verũ lubet.) Sic delitate pronunciandum eſt, & ſeparatim diſtinguẽdum. [At mihi nunc ſic eſſe hoc verum lubet.) Senſus hic eſt, Alij putent, vt volunt, ego autem verum eſſe confirmo quod mihi lubet verũ credere. [Ego vitam deorum propterea ſempiternam eſſe arbitror,) Omne quod habemus aut mutuum eſt, aut proprium. mutuum eſt quidquid ad tempus habemus, nec poſtmodum noſtrũ futurum eſt, vt vxor, domus, villa, ſerui & cetera in hunc modũ. Proprium, vt virtus animi, & bonum ſempiternũ, quod proprie de dijs dicitur: non .n. aliunde venerunt, ſed apud ſeipſos ſunt ſemper. & Epicurũ ſecutus hoc dixit: Proprie ergo de dijs ſempiternum dicitur. Nam inter ſempiternum, & perpetuum hoc intereſt, ꝙ ſempiternum ad deos, perpetuum proprie ad homines pertinet. [Ego vitam deorum propterea) Hanc ſententiam totam Menandri de Eunucho tranſtulit. & hoc eſt quod dicitur. Contaminari non decere fabulas. [Ego vitam deorum) Non dixit, quod ſcit, ſed quod verum putet. Et eſt δόγμα ἐπικούρειον, qđ à ceteris philoſophia repudiatur, de ocio deorum, ac perenni voluptate. [Propriæ ſunt.) Perpetuæ, ſempiternæ. quę non ſunt accommodatæ ad tempus, ac mutuæ. ſic & ſupra, Nihil ne eſſe proprium cuiquam. [Si nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit) .ſ. ſm ſupradictam ſententiam, Si propria, inquit, hæc fuerit voluptas, deus ſum. [Quid illuc gaudi eſt?) In alijs, Daui perſona infertur [Nam hunc ſcio mea ſolide ſolum) ἀρχαϊσμός. [Solide ſolum) Figura πλεονασμός.

GVID. PRouiſo, &c.) Hæc ſcena alterum generum Chremeti comparat ne aut Charinus triſtia recedat, aut non prouiſum videretur Philumenę. C. Prouiſo. i. prouideo, vel procedo, vel pro ſimplice ponitur. i. eo ad videndum quid Pamph. agat atque eccum. i. ecce hic eum. P. forſitan aliquis putet me non putare hoc eſſe verum at mihi lubet pro libet nunc hoc eſſe verum ſicut dicitur. ſ. q. d. alij putent vt volent ego vero illud verum eſſe confirmo ꝙ mihi lubet uerum credere ergo arbitror vitam deorum eſſe ſempiternam, propterea ꝙ voluptates eorum. i. eorum gaudia ſunt proprie. i. perpetuæ ſempiternæ non accommodatæ, ad tempus ſeu mutuæ. Omne. n. quod habemus aut mutuum eſt aut proprium. Mutuum eſt quidquid ad tempus habemus, nec poſtmodum noſtrum futurum eſt, vt vxor domus villa ſerui &c. Proprium aũt eſt, vt virtus animi & bonum ſempiternum quod proprie de dijs dicitur, non. n. aliunde venerunt, ſed apud ſeipſos ſunt ſemper Epicurum aũt Terent. hic ſecutus eſt à ceteris. n. philoſophia repudiatur de ocio deorum & perenni voluptate. Et intereſt inter ſempiternum & perpetuum. Nam ſempiternum ad deum perpetuum proprie ad homines pertinet. Ergo Pamph. ſm illam ſententiã dicit ſi propria hæc fuerit voluptas deus ſum. Nam immortalitas parta eſt mihi, ſi nulla ægritudo. i. ſollicitudo anxietas animi aut paſſio interceſſerit. i. obſtiterit huic gaudio. ſ. quem potiſſimum. i. principaliſſime exoptem dari mihi nunc. i. obuium fieri mihi cui narrem hoc. C. Quod gaudium eſt illud quod agitetur à Pamph. P. Dauom video. nemo eſt, quem mallem, omnium: dari mihi. ſ. Nam ſcio hunc ſolum gauiſurum ſolide. i. integre firme. mea gaudia. i. gratulaturum mihi. Dicimus enim eleganter gaudeo tuum gaudium pro eo quod eſt gaudeo quia gaudes. Cecilius ad Cic. Acceſſit huc ꝙ poſtridie eius abſolutionem in theatrum Curionis Hortenſius introijt puto ſuum gaudium gauderemus quia ipſe gaudebat.

LATO. ARgũ.) Cataſtrophe Charini, qui auxilio Pamphili, optatas nuptias conſequitur. [Non putare) Geſtus & lætitia Pamphili. & eſt præparatio ad cõgreſſum perſonarum: [Solide). i. plene & ex animo.

PETRVS MARS. PRouiſo, quid agat &c.) Nullam ferè delectationem eſſe illis, quibus aliquid ſucceſſit ad votum. niſi habeant cui communicent, docet hæc ſcena. Homo nanque duce natura fugit ſolitudinem, & ſermone vtitur libenter, vt animi cõceptus exprimat. Vnde dicit Philoſophus j. Polit. Homo eſt natura ciuile animal, & qui in ciuilis eſt, non per fortunam, ſed propter naturam, is aut prauus eſt, aut melior q̃ homo. Vnde dicitur: Homo ſolitarius, aut deus aut beſtia. Sermonem, inquit, habet homo ſupra cetera animalia, quo vtile, iucundum, iuſtum, iniuſtumq. indicantur. Horum, inquit, communicatio fecit domum & ciuitatem. Vnde apparet hominem eſſe magis cõgregabilem, quam apes & cetera animalia, quæ natura congregauit. Archytas Tarentinus auctore Cicerone in Lælio, ſic dicere ſolebat: Si quis cœlum aſcendiſſet, naturamque mundi, & pulchritudinem ſiderum perſpexiſſet, inſuauem illam admirationem ei fore, quæ iucundiſſima fuiſſet, ſi non aliquem, cui narraret, habuiſſet. Sic natura, inquit Cic. nihil ſolitarium amat. Idem Cic. in j. de Off. Si contigerit ea vita ſapienti, vt affluẽtia rerum omnium diffluat, tamen ſolitudo tanta ſit, vt hominem videre non poſſit, excedit è vita.

RIVII caſtigat. DOcet hęc ſcena, nos è proſpero rerum ſucceſſu maiorem percipere voluptatem, ſi felicitatem noſtram alijs quoq. qui nobiſcum vna gaudeant, quique nobis gratulentur, communicare contingat. Ad hæc docet cito infortunij cuiuſpiã rumorem diſſipari, vt quod quis nactus ſit mali, prius, q̃ quid euenerit boni, reſciſcamus. [Sed quem ego potiſſimum exoptem nunc mihi, cui hæc narrem, dari?) Inſuauis eſt voluptas, niſi ſit, cui eam narremus, ſi quidem poſtea q̃ alij quoque fuerit cõmunicata, ſolet ferè conduplicari, multoq. eſſe iucundior, & maiori oblectamento. Hinc & in Eun. Chærea curioſum aliquem interuenire cupit, qui ipſum rogitando obtundat, quid geſtiat, aut quid lætus ſit, quo pergat, vnde emergat &c.

DOLE. obſeruat. VOluptates eorum propriæ ſunt.) Aliquid noſtrum eſt proprium, cuius directum dominium, vt Iuriſperitorum verbis vtar, & proprietatem habemus. Sic autem eleganter cum genitiuo ponitur. Cic. Fam 25. Quorum alterius Fortuna quandam partem habet, alterum proprium eſt prudentię tuę. [Si nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit.) Pro, ægritudinem gaudio intercedere, dicit etiam Terentius, gaudium ægritudine contaminari. In Eun. Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua. [Nam hunc ſcio mea ſolide ſolum gauiſurum eſſe gaudia.) Sic eleganter ſæpe ponunt Latini gaudere cum accuſatiuo. Cic. Fam. 2v. Cum ei gratulatus eſſem, idq. me gaudere dixiſſem. Cælius Cic. Fam 8. In theatrum Curionis Hortenſius introijt, puto, vt ſuum gaudium gauderemus.

GLAR. VErſus huius ſcenulæ ſunt omnes Trochaici, meo quidẽ iudicio, quanquam aliter Doct. In primo eliditur d, in Quid. In tertio aut Deorum diſſyllabum eſt, ut admonuit Doct. aut creticus eſt loco ſecundo. In 4. putat idem elidendum u, in Voluptates, ſed haud dubie creticus eſt loco primo, & bacchius tertio. In ſexto Nunc legendum eſt ante Potiſſimum, & erit elegantiſſimus trochaicus. In ſeptimo eliditur d, in Quid ab initio. In vltimo verſu primo quidem loco eſt trochæus, ſecundo tribrachys vel dactylus, tertio anapæſtus, quarto & quinto ſpondeus. nam Gauiſurum primam longam habet ſyllabam apud Propertium.

ACTVS V. SCENA VI.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

PAMPHILVS vbinam hic eſt? P. Daue. D. quiſnam homo eſt? P. ego ſum. D. ò Pamphile.
P. Neſcis, quid mihi obrigerit. D. certe: ſed, quid mihi obrigerit, ſcio.
P. Et quidem ego. D. more hominum euenit, ego vt quod ſum nactus mali,
Prius reſciſceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.
P. Mea Glycerium ſuos parentes reperit. D. ò factum bene.
C. Hem. P. pater amicus ſummus nobis. D. quis? P. Chremes. D. narras probe.
P. Nec mora vlla eſt, quin eam vxorem ducam. C. num ille ſomniat
Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero Daue? D. ah deſine:
Solus eſt, quẽ diligunt dij. C. ſaluus ſum, ſi hæc vera ſunt.

Collo

Colloquar. P. quis homo eſt? Charine, in tempore ipſo mi aduenis.
C. Bene factum. P. hem, audiſti? C. omnia. age, me in tuis ſecundis reſpice.
Tuus eſt nunc Chremes. facturum, quæ voles, ſcio omnia.
P. Memini: atque adeo longum eſt, nos illum expectare, dum exeat.
Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt nunc. tu Daue abi domum,
Propera, accerſe, hinc qui auferāt eam: quid ſtas? quid ceſſas? D. eo.
Ne expectetis, dum exeant huc: intus deſpondebitur:
Intus tranſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet. plaudite.

CALLIOPIVS RECENSVI.

DON. PAMPHILVS vbinam hic eſt?) In hoc actu mira arte ea quæ reſtant de Comœdia breuiter explicantur, & deſignantur duorum ſociorum binæ nuptiæ. [Pamphilus vbinam hic eſt? P. Daue. D. quiſnam homo eſt?) In affectu gaudentis Pamphili, & Daui gratulatione cognitionem rerum Charino præbuit, cuius perſona parce vtitur poſt compendium. [Sed, quid mihi obtigerit, ſcio.) Scio .i. perſenſi. [More hominum) Hominum abundat. [More hominum euenit, ego vt quod ſum nactus mali,) Quia fama mali celerior, quàm boni .i. vt facilius mala, quam bona nuncientur. Ad hoc ergo dixit, quòd ille prior ſcierit, quod eſſet vinctus, quàm ipſe cognitam Glycerium cognoſceret. [Mea Glycerium ſuos parentes reperit.) Hæc ita narrantur Dauo, vt eadem opera etiam Charinus audiat. [Pater amicus ſumus) Hæc omnia, vt diximus, propter Charinum dicuntur, vt audiat. [Amicus ſumus) Deeſt eius. [Num ille ſomniat Ea, quæ vigilans voluit?) Hinc Virg. Credimus? an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingunt? [Define?) Compendium attulit. [Bene factum.) A gratulatione cœpit. [Omnia.) Compendium. [Age, me in tuis ſecundis reſpicee.) Hæc ſunt quæ abſolute dicuntur, & eſt commonitio. Sunt enim qui felicitate elati, ne reſpicere quidem velint amicos. Et reſpicere eſt proprie retro aſpicere .i. quem præcedis felicitate, non obliuiſcaris. [Tuus eſt nunc Chremes.) Lucil. in ij. Nunc prætor tuus eſt, meus ſi diſceſſerit horno Gentili. [Tu Daue abi domum,) Hi verſus, vſque ad illum, Gnatam tibi meam Philumenam uxorem, negantur Terentij eſſe, adeo vt in pluribus exemplaribus bonis non inferantur. [Atque adeo longum eſt, nos illum expectare,) Quia & audacter, & artificioſe binos amores duorum adoleſcentium, & binas nuptias in vna fabula machinatus eſt, & id extra præſcriptum Menandri, cuius Comœdiam transferebat, iccirco aliud in proſcenio aliud poſt ſcenā retulit, ne vel iuſto longior fieret, vel in eandem propter rerum ſimilitudinem cōgerentur. [Sequere hac me. intus apud Glycerium eſt) Iam poſt ſcenam itur, quia vlterius in proſcenio nihil agitur. [Ne expectetis,) Mire dicit, latenter ſe laudans. quo verbo auidum adhuc audiendi populum adeoq. cupidum & intentum oſtēdit, vt finem Comœdiæ eueniſſe non ſenſerit. [Intus trāſigetur, ſi quid eſt, quod reſtet.) Artificioſe poëtæ hereditatis iuſtam petitionem ex Critonis perſona prætermiſit, quæ ei Glycerio cognita iure debebatur, ne vel paruo rei Critonis tractatu, aut defraudatione Glycerij infuſcaretur finis fabulæ ad lætum exitū ſpectans. [Si quid eſt, quod reſtet.) Quia narratione dignum nō eſt quod Charinus rogat.

GVID. PAmphilus &c.) In hoc actu mira arte ea quę reſtant de Comœdia breuiter explicantur & deſignantur duorum ſociorum binæ nuptiæ. D. Pamphilus vbinam hic eſt? P. Daue D. quiſnam .i. quis homo eſt? qui me uocat. P. ego ſum. D. ò Pamphile. P. Neſcis, quid mihi obtigerit .i. acciderit. D. certe .i. profecto, neſcio quid tibi cōtigerit. ſ. ſed ſcio quid obtigerit mihi. P. Et quidem & etiam ego ſcio. D. euenit more hominum abundat hominum dicit Don. q.d. euenit vt ſolet euenire, ut tu reſciſceres .i. poſt factum cognoſceres, quid mali nactus ſum .i. inuenerim prius quàm ego reſciſcerem, illuc boni, id bonum quod euenit tibi. P. Glycerium mea amica. ſ. reperit .i. caſu quodam inuenit parentes ſuos .i. patrē & matrem. P. ò factum bene, exclamatio eſt pro quā bene factum eſt? C. Hem. interiectio, hic admirātia factum illud. P. pater eius Glycerij eſt ſummus amicus nobis. D. Quis pater? P. Chremes. D. Narras probe .i. dicis vera. P. Nec vlla mora eſt, quin .i. quod non ducam eam Glyc. vxorem .i. quin habeam eam in vxorem. C. Num .i. nunquid ille Pam. ſomniat ea quę vigilans .i. cū vigilaret voluit .i. cupiuit [illegible] tum .i. deinde ò Daue de puero? quid fiet. ſ. D. Ah deſine .i. deſiſte de ea re ſolicitus eſſe, tu es ſolus quem dij diligunt .i. tu omnium fortunas ſuperas ſiue omnium feliciſſimus es & cui dij magis fauerūt. C. Sum ſaluus .i. ſum incolumis ſoſpes viuo non langueo vt prius ſi hæc ſunt vera. adibo .i. ibo ad eum & colloquar .i. alloquar eū, & conferam eum eo de his. P. Homo eſt q. ſ. loquitur. Deinde perrepto eo ſubdit. O Char. aduenis mihi ipſo tēpore .i. opportune & tempeſtiue. C. Bene factum eſt, ſupple. P. Hē audiſti quam bene factum ſit. C. Omnia audiui. ſ. age .i. eia hortantis eſt aduerbium, reſpice .i. retro aſpice me, hoc eſt faue mihi, tractum à dijs qui reſpiciendo homines illi fauent. Sunt aūt qui felicitate elati ne reſpicere quidem velint amicos. itaque reſpice me .i. nō obliuiſcaris mei quem præcedis felicitate .i. in tuis rebus ſecundis .i. in tuis proſperitatibus. Chremes eſt nunc tuus .i. eius moderatores & ſcio eum eſſe facturum omnia quæ voles. P. Memini .i. tibi magna eſt apud eū fides ita vt tuo ſit vſurus conſilio ſcio eam eſſe merum & omnia facturum. Nam quorum meminimus illa nouimus & ſcimus atque adeo .i. certe vel valde longum eſt mihi expectare illum Chremetem, dum .i. quouſque exeat ſequere me, hac .i. per hanc viam, eſt nunc intus apud Glyr. agnitam filiam, tu Daue abi .i. diſcede propera .i. celeriter velociter domum aduerbialiter ſumitur, accerſe .i. vora vade ad vocandum aliquos, qui auferant .i. abducant eam, Glyc. hinc .i. ex hac domo in qua eſt, quid .i. cur ſtas .i. erectus es, neque vadis, quid .i. cur ceſſas .i. tardas in moras es vel otioſus es? D. Eo .i. vado, Deinde conuerſus ad ſpectatores, inquit.

LATO. O Factum bene) Gratulatio Daui. [Nū ille) Prouerbiale. [Memini) Data opera poëta abrumpit lōgiorem actionem. [Ne expectetis) Hoc ad ſpectatores dicitur.

PETRVS MARS. PAmphilus vbinam &c.) Rumorem alicuius infortunij cito in populū vulgari, docet hæc ſcena, quod ideo accidit, quia plerique alienæ inuident felicitati, & auide alienum dedecus audiunt & effundunt. Vnde uates celeberrime famam deſcribens, illam dīt eſſe malum, quo non velocius ullum, mobilitate uiget, ut reſque acquirit eundo. & doctrinæ atque eloquij fons uberrimus M. Cicero in Orat. pro Plāco, ſic ait: Nihil eſt tā uolucre, quàm maledictum, nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, latius diſſipatur. Quapropter moralis ille Seneca, loquens de cōtinentia, ſic præcipit, Bonæ famæ, neque tuæ ſeminator, neque alienæ inuidus. Et prudētiæ officia deſcribens, ſic ait, Lauda parce, uitupera parcius. Et alibi, Eſto uitiorum fugax ipſe, aliorum neque curioſus ſcrutator, neque acerbus reprehēſor. [Ne expectetis dū &c.) Miror hæc dicit poëta, latenter ſe laudans, quo verbo artificioſe auidū adhuc populum audiendi, adeoque cupidū, attentumque oſtēdit, vt finem Comœdiæ iā euenſſe non ſenſerit. [Intus deſpondebitur &c.) Gellius lib. iiij. ſic ait, Cæſar poſtquàm filiam Cn. Pompeio deſponderat, primum cœperat Pōpeium rogare.

Exitus Comœdia lætus eſt, & ſedationem habet affectuum, qui non creſcunt ad tragicam perturbationem & ſcelera, quæ mediocritatem nullam accipere poſſunt. Iccirco in ſummas perturbationes Tragœdiæ deſinit, docēs non cum ratione id fugere, quod ſua prauitate in cladem trahit, & odium parit vehementiſſimum. Non enim ad ſeditiones & diſcordia, ſed ad pacem & concordiā nati ſumus, qua nihil eſt humanæ naturæ vſuique accōmodatius, quoniam, vt inquit Saluſt. concordia res paruæ creſcūt, diſcordia vero maximæ dilabuntur. Et Cic. in Offic. ſic præcipit, Meo quidē iudicio, paci quę nihil habitura ſit inſidiarum, ſemper eſt conſulendū.

Comœdia illos habet affectus, qui facile ad eam mediocritate rediguntur, quæ virtus morum appellatur: non enim eſt virtus expurgatiua, ſed gradus ad illam atque iter. Sic nanque diſponit per aſſuetudinem humanas cupiditatea, vt Heroicam virtutem ſuſcipiant. Ab extremo recte ad extremum, ſine aliquo modo ire non poſſumus, & ſic eſt viuendum, vt bene ſperare poſſimus. Plato lib. j. de Rep. ſic ait: Qui nullus iniuriæ ſibi conſcius eſt, huic iucunda ſpes ſemper adeſt optima ſenectutis nutrix. Quapropter Pindarus recinit: Eum qui bene viuit, dulcia ſpes comitatur, cor nutriens, ſenectutemque fouens.

RIVII caſtigatio. TVus eſt nunc Chremes, facturum quæ voles ſcio eſſe oia) Poſſet abſque detrimento carminis omitti vel eſſe, quemadmodum quædam exemplaria habent, ſed hic nihil tamē mutare auſim.

Eiuſdem annotat. MOre hominū euenit, ut quod ſim nactus mali, Prius reſciſceres tu, quàm ego quod tibi euenit boni) Infortunij rumor

multo citius, quàm fortuno cuiuſpiam bonę, ſpargitur ac diuulgatur. [Num ille ſomniat Ea, quæ vigilans voluit?)

Omnia quæ ſenſu voluuntur vota diurno,

Hæc eadem nocte reddit amica quies.

Somnia dormientium naſcuntur ferè ex affectibus vigilantium. Sic tritum vulgo apud Germanos prouerbium eſt, vbi quis rem narrat neutiquam veriſimilem, ſomniaſſe illum vt dicamus. Etenim vt ille canit, Mens humana quod optat. Cum vigilat ſperans, per ſomnum cernit idipſum. Virg in Buc. ſpes inanes amantium ſomnia vocat, An qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt? Hinc & Græcum eſt prouerb. *ἔοικα δ' ὄνειρον λαλεῖν*, de votis immodicis, quod quidquid vehementer optaris, id ferè ſomniare cõtingat. [Age, me in tuis ſecundis rebus reſpice) Et hoc apud Germanos frequens eſt, Ne mei tibi obrepat obliuio, vbi pro voto omnia ac ex ſententia ſuccedere cœperint. Atque hactenus quidem in Andriam, quantum modo per negocia licuit, quæ ſtudioſa iuuentus boni conſulat, quæſo.

DOLE. *obſeruat.* VT, quod ſim nactus mali, prius reſciſceres) Nanciſci eſt conſequi, aſſequi, adipiſci, Quod ſi cum homine iungatur, poni volunt pro inuenire, vel obuenire. Cic. Famil. Hunc tu virum nactus, ſi me aut ſapere aliquid, aut velle tua cauſa putas, ne dimiſeris. Mirum vero eſt, tam expreſſe in malam partem poni: quod etiam in rã poni poſſit. [Prius reſciſceres tu.) Scimus, inquit Don. manifeſta: vel, quæ ad nos deferuntur. Reſcimus celata, & occulta. Vel: Reſcire eſt factum cognoſcere, & intelligere. Dicitur etiam reſciſcere. Terent. in Adelph. Reſciui omnem rem. [Solus eſt, quem diligunt dij) Prouerbium eſt ex re natum. Pro, iam a cum dij felicitate cumularunt, vt eum ſolum amare videantur, & beneficij proſequi. [Tuus eſt nũc Chremes) Seſe explicat Terentius, dum ſubiungit. facturum, quæ volis, ſcio eſſe, omnia. Itaque tuus eſt. i. eo ad omnia vti potes, nihil tibi denegabit. [Longum eſt, nos illum expectare) Longus ſignificat longinquitate productum, diuturnum, vel procerum. Eſtque temporis, vel loci. Ex quo nomine pulchrum eſt, quod dicitur, ne longus ſim, ne longum ſit, ne longum faciam. Ad quos loquendi modos proxime accedit, quod dicunt Latinis, longum eſt, uel longum eſſet. Cic. in Verr. de omnibus longum eſt dicere. Ibidẽ: Longum eſt, & non neceſſarium cõmemorare, quæ apud quoſq. viſenda ſunt tota Aſia. Pulchrum quoque ex hoc nomine eſt, quod Latini dicunt: Nihil mihi longius eſt, pro nullius rei tanta cupiditate, aut expectatione teneor. Cic. Fam. xj. Quem cum obiurgarem, quod parum valetudini parceret, tum ille nihil ſibi fuiſſe longius ait, quam vt me videret. Idem in Verr. Act. vij. Nihil ei longius videbatur, quàm dum illud videret argentum.

GLAR. SCio quoſdam quaſi pro voluptate habere, vt iambica & trochaica miſceant abſque diſcrimine. At ego, vt inficias ire nõ poſſum hæc mixtum ſæpe inueniri, ita tamen hoc puto temperandum, vt quanto plura eiuſdem generis, modo id non fiat contra artem, in vnum digerere queamus, id omnino conemur atque adeo etiam Poëtam id feciſſe crediderim. Ad quid enim alioqui carmen inſtituiſſet? Itaque & in præcedenti ſcena, & in hac, non cõfuſe vt Doctor. ſed eiuſdem generis omnia fecimus. Nec fingimus nouas licentias, ſed quæcunque hic introducimus ea facillime, ex ipſo adeo Doct. alijs locis ab eo dicta, commonſtrabimus. Huius itaque ſcenæ verſus omnes ſunt trochaici, vt præcedentis ſcenulæ. In primo ſanè verſu magna difficultas videtur, ad verum genus reducatur. ſ. ad iambicum ne, an ad trochaicum. Semper enim claudicare videtur, vtut in numerum ponas. Ego autem puto primo in loco trochæum eſſe, Pamphi, deinde tribrachyn aut anapæſtum, lus vbi tertio loco ſpondeum, n' hic eſt. Quarto loco trochæum, Daue. quinto vel anapæſtum, Quis homo eſt, tollendo *προϲάνον*, nam, vt ſupra Actus 2. Scena 2. Quis homo eſt qui me. Et ſæpe alibi, vt paullo poſt in hac ſcena, vel creticum. quod magis placet. Don. Quis hic eſt legiſſe videtur. quod nõ minus placet. Sexto anapæſtum, ego ſ'o. ſeptimo trochæum cum ſyllaba, Pãphi, le. In quarto verſu Doct. putat legendum Tu prius reſciſceres. & conſtare probe verſum. At in libro vetuſto ita carmen legitur. Prius reſciſceres, quod ego illud, quod tibi euenit boni. Vbi vel Prius eſt monoſyllabum, ut alibi ſæpe, vel bacchius eſt loco primo, & carmen non minus conſtabit. In quinto Suos monoſyllabum eſt. poteſt & amphibrachys eſſe loco tertio. In 7. videtur Quin corripi, niſi Eam monoſyllabum totum elidamus. creticus tamẽ loco tertio eſſe poteſt. In 12. Eſſe omitti poteſt, vt etiam notauit Riuius, ſicut in præcedenti Tuis omittitur, quod quidem poſuerunt ante ſecundis. Et audiſti ne, integre legendum, ne ſit tertio in loco iambus, quem trochaicum genus reſpuit. In 14. Sequere hac, anapæſtus eſt. Initus a, dactylus. pud Glyc. trochæus. reliqua facilia ſunt ut mediocriter exercitato.

TERENTII EVNVCHVS.

PERSONAE.

Phædria adoleſcens.	Chremes ſenex.
Parmeno ſeruus.	Antipho adoleſcens.
Thais meretrix.	Dorias ancilla.
Gnatho paraſitus.	Dorus eunuchus.
Chærea adoleſcens.	Sanga ſeruus.
Thraſo miles.	Sophrona nutrix.
Pythias ancilla.	Laches ſenex.

IDIOMATA PERSONARVM, ET ETYMOLOGIAE.

LAches à fortiendo ſiue ab intendendo actionem iniuriarum, pius in filios & vehementi ingenio. Phædria, ab hilaritate motum, cordatus adoleſcens, & cum morbo ſuo pugnas. Chærea à gaudio, ephebus ad quiduis audax, incogitans, & impotenter amans. Parmeno, quod ſedulo adſit domino ſuo, callidus, & oſor meretricum. Dorus, quod dono mittatur Thaidi. Thais à Pauone videtur dicta, addita aſpiratione. Inducitur cordata & ciuilis ac inter meretrices probis moribus. Dorias, ab haſta, quod in bello capta ſit. Pythias ob calliditatem, aut quod omnia percontetur. Thraſo, à confidentia fingitur ſtolidus & arrogans. Sanga a *σάττω*, hoc eſt à componendis ſarcinis dictus videtur. Fingitur liber ac domini contemptor, quales ferè coqui. Gnatho, a mãdibula vt edax. Fingitur aſſentator, & callidus. Chremes adoleſcens ruri educatus, eoque ciuilium blanditiarum inſolens, & artium imperitus. Antipho, quod obuius appareat.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

SORORE M falſo dictitatam Thaidis,
Id ipſum ignorans, miles aduexit Thraſo,
Ipſiq. donat. erat hæc ciuis Attica.
Eidem eunuchũ, quem emerat, tradi iubet
Thaidis amator Phædria, ac rus ipſe abit,
Thraſoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cum deperiret dono miſſam Thaidi,
Ornatu Eunuchi induitur: ſuadet Parmeno:
Introijt: vitiat virginem: ſed Atticus
Ciuis repertus frater eius, collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraſo.

SOrorem falſo &c.) Thraſo miles. i. qui militiã ſolitus erat exercere aduexit. i. uel nauigio uexit, vel equo, vel vehiculo puellã ſup. Atticã, dictitatam. i. frequẽter appellatã ſororem Thaidis meretricis Rhodie falſo. i. iniuria non vere, nã eius ſoror nõ erat ignorans. i. miles idipm. i. eã nnn eſſe ſororẽ Thaidis, & ipſe miles donat. i. dono dat ipſi Thaidi puellam illã, hæc puella aducta ex Rhodo Athenas a milite erat ciuis Attica. i. oriunda ex ciuitate Athenienſi uel ex parentibus Athenienſibus Phædria amator Thaidis iubet Eunuchũ quẽ emerat tradi à Parmenone eidẽ Thaidi, oratus. ſ. Phædria. i. rogatus a Thaide cõcedere Thraſoni. i. dare locũ militi apud Thaidẽ biduũ. i. per ſpaciũ duorũ dierũ frater Phędrię. ſ. Chęrea. Ephebus. i. adoleſcẽs pubes ut ſentit Tort. cum reperiret puellulam miſſam dono. i. pro dono Thaidi induitur. i. ueſtitur ornatu. i. indumento Eunuchi. Ipſe Chærea introijt. i. ingreſſus eſt in Thaidis domum ipſe vitiat, ſtuprat virginem quę prius erat virgo Parmeno callidus ſeruus ſuadet. i. monet conſulit id fieri, ſed in primis. i. ante oia frater Phædria exñs ciuis Atticus repertus. i. forte interueniens collocat. i. matrimonio iungit puellã vitiatã Ephebo. ſ. Chærea pubeſcenti. GVID.

DOLE. *obſeruationes.* SOrorem falſo dictitatam Thaidis,) A dico duo frequentatiua ſunt ſignificatione multum inter ſe diuerſa. ſ. dictitare, & dictare. Dictitare autem eſt frequenter dicere, & narrare, uel frequenti, & crebro ſermone diſſipare, & diuulgare. Cicero pro Domo ſua: Cuius aduentũ fore utilitatem dictitabãt.

Dictare

Dictare eſt dicere, quod alter ſcribens excipiat, & manu, ſtiloque notet, Cic. ad Q. F. Hæc inter cœnã Tironi dictaui. Idem ad Att. ij. Hæc dictaui ambulans. [Thaidis amator Phædria) Is eſt amator, vel amans, qui aut probãda animi inductione amat: aut amore venereo ardet. Diciturque amator noſter, pro amator noſtri: idque eodẽ loquendi modo, quo dicunt Latini, obtrectator noſter, vel laudator noſter, pro obtrectator noſtri, vel laudator noſtri. Cic. ad Att. j. L. Papirius Pætus vir bonus, amatorque noſter. Idẽ Famil. vij. Viuam tecum multum, & cum cõibus noſtris amatoribus Id eſt, cũ his, qui te, & me amant, vel qui vtrique noſtrũ amici ſunt. [Thraſoni oratus biduum concederet) .i. abeſſet bidui, vel duorum dierũ ſpatio Thraſonis cauſa, & gratia. Vel Thraſoni biduo cederet. [Cum deperiret puellulam) Deperire poſuerunt antiqui pro impotenter amare. Plaut. in Mil. Meretricem ingenuam deperibat mutuo. Idem in Ciſt. Is amore miſere hanc deperit mulierculam. Idem in Amph. nunquam edepol quenq́ mortalem credo ego vxorem ſuam ſic efflictim amare, perinde vt hic te efflictim deperit. Antiqua fuit hæc depereundi ſignificatio. Vſitatius vero pro perire ponitur. Cic. ad Att. j. Nunc ſi me amas ſi te amari à me ſcis, enitere per amicos, clientes, hoſpites, libertos denique, ac ſeruos tuos, vt ſcheda ne qua depereat. [Dono miſſam Thaidi) Dono mittere, & dono dare aliquid alicui, elegantes ſunt, & crebræ Latinis locutiones. Terentius in hac Comœdia: Hanc tibi dono do. [Collocat vitiatam ephebo) Præter alia multa loquendi genera, quæ à collocare manant, proprium eſt vnum, pro in matrimonium dare. Et dicimus collocare filiã: vel filiam alicui, vel in matrimonium, vel collocare nuptui, aut nuptum Cic. de Inuent. Pub. Scipio Corneliam filiam Tiberio Gracco collocauit. Idem in Brut. Cuius Caij filio filiam ſuam collocauerat, & affinitate ſeſe deuinxerat. Idem de Diu. j. Cum vellet ſororis ſuæ filiam in matrimonium collocare.

Α'ϰόλουθον.

MERETRIX adoleſcentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit: eique reuocato excluſionis cauſſas reddidit. eius frater minor natu virginem, quam miles meretrici dono miſerat, amare cœpit; deductusq́. in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaque cognita, cum illuſam ſe meretrix doleret, ab eodem adoleſcente placatur: interuentuq́. fratris eius ciuem cognitam Athenienſem ducit vxorem. miles quoque in partem meretricij amoris receptus illuditur.

OVID. Meretrix Thais excluſit. i. foris clauſit neque intromittere voluit adoleſcentẽ Phædriam, cuius Phædriæ adoleſcẽtis ipſa tenebatur amore mutuo .i. pari vltro citroq́. dato acceptoque. Mutuum in amorem ait. Cic. ad Metel. eſt cum par voluntas accipit & redditur, & ipſa meretrix reddidit cauſas .i. occaſiones motiua excluſionis. i. pulſionis, ei. ſ. Phædriæ reuocato. i. reconciliato placato. Frater eius Phædriæ. ſ. Chærea minor natu. i. iunior cœpit amare virginem. ſ. puellam quam miles Thraſo miſerat meretrici dono. i pro dono. Dicimus. n. eleganter, do vel mitto tibi hanc rem dono tanquam non repetiturus, neque quidquam mercedis habiturus, & ipſe Chærea deductus in domum meretricis à Parmenone pro Eunucho .i. loco Eunuchi vitiat .i. ſtuprat puellam. itaque, id eſt ideoque vel ſunt duæ partes pro & ita re cognita. i. ſtupro reſcito cum meretrix Thais doleret ſe eſſe illuſam i. ludibrio læſam, placatur ipſa meretrix, id eſt ad lænitatem reducitur atque mitigatur ab adoleſcente, ſcilicet Chærea & interuentu .i. intercesſione fratris ſiue aduentu fratris intermedio duxit vxorem. i. cœpit in vxorem ipſam puellam cognitam ciuem Athenienſem, id eſt ex Athenis originem parentum ducentem, quoque, id eſt etiam miles Thraſo receptus in partem amoris meretrici, id eſt ipſius Thaidis meretrici, illuditur, id eſt decipitur ac tidetur & ludibrio afficitur.

ÆLII DONATI ARGVMENTVM IN EVNVCHVM TERENTII.

Hæc maſculini generis nomine nuncupata fabula eſt, Eunuchus: & eſt palliata Menandri vetus: quam ille auctor de facto adoleſcentis, qui ſe pro Eunucho deduci ad meretricem paſſus eſt nominauit. Itaque ex magna parte materia eſt. Atque in hac Comœdia qui perſonam Parmenonis actor ſuſtinet, primas habet partes. Secunda ſunt Chæreæ. Tertia ad Phædriam ſpectant. Huius prologus ſanè eſt contentatior. Nam & obijcit crimina aduerſantibus, & comminatur in poſterum: & accuſatorie narrat iniuriam Terentio factam: & ad vltimum tumultuoſe, & cum magna inuidia defendit poetam. Hæc & πρότασιν, & ἐπίτασιν, & καταστροφὴν ita æquales habet, vt nuſquam dicas longitudine operis Terentium delaſſatum dormitaſſe. Actus ſanè implicatiores ſunt in ea, & qui non facile à parum doctis diſtingui poſſint: ideo quia tenendi ſpectatoris cauſa vult poëta noſter omnes quinque actus velut vnum fieri, ne reſpiret quodammodo: atque diſtincta alicubi continuatione ſuccedentium rerum, ante aulæa ſublata faſtidioſus ſpectator exurgat. Acta planè eſt Ludis Megalenſibus. L. Poſthumio, L. Cornelio Coſs. Aedilibus curam ædium habentibus: etiam tunc perſonatis L. Numidio Poſthumo, L. Ambiuio Turpione, item modulante Flacco Claudio tibijs dextra & ſiniſtra ob iocularia, multa permixta grauitate. Et acta eſt tanto ſucceſſu, ac plauſu, atque ſuffragio: vt rurſus eſſet vendita, & ageretur iterum pro noua, proq́; ea precium, quod nulli ante ipſam fabulam contigit, octo milibus ſeſtertium numerarent poetæ. Prouerbia multa ſæpe pronunciata, et cantica ſæpe mutatis modis exhibita ſunt. προτατικὸν πρόσωπον nuſquam habet: ſed ſuis tantum perſonis vtitur. In hac Terentius, delectat facetijs: prodeſt exemplis: & vitia hominum paulo mordacius, quàm in ceteris, carpit. Exempla autem morum hic tria præcipua proponuntur, Vrbani, ſcilicet, Paraſitici, & militaris. Hæc edita tertium eſt: & pronunciata, Terentij Eunuchus: quippe iam adulta commendatione poëtæ, ac meritis ingenij notioribus populo. Facta autem ex duabus græcis vna eſt Latina. Nam ex Eunucho, & Colace Menandri fabulis, hæc Eunuchus Terentiana ſcripta eſt, non ſine crimine, quòd multa in hanc tranſlata ſint ex multis poetis Latinis. quod totum, per Prologum purgat atque defendit.

ARGVMENTVM EVNVCHI.

Rapta quædam ex Attica virgo nobilis, atque adducta eſt Rhodum: ibiq́; matri Thaidis meretricis ab amico dono data eſt, & educata velut ſoror vna cum filia Thaide. Sed Thais relicta matre, Rhodo cum amatore quodam Athenas ſe contulit: ab eoq́; heres inſtituta mortuo, mox à milite Thraſone diligebatur nimis. Qui cum Athenis profectus matrem Thaidis mortuam Rhodi compereſſet, & eam virginem, quam diximus, ab heredibus mortuæ, animaduertiſſet venum eſſe propoſitam: quamuis ignarus rerum omnium, emit tamen: & dono amatæ Thaidi vexit Athenas. Verum poſtquam adueniens riualem Phædriam apud amicam reperit: quem per eius abſentiam ſibi meretrix conciliarat, affirmauit ſe non ante daturum promiſſam virginem, quàm Thais foras æmulum pepuliſſet. Illa igitur, etſi amaret Phædriam, cupiditate tamen recuperandæ virginis & ciuis Atticæ, & quam à paruulo vt ſororem dilexerat, excludit Phædriam. Hinc ille primo iraſcitur. poſt accepta facti ratione, à Thaide lenitur, & in bidui ſpatium ſponte concedens militi, rus proficiſcitur, ſtatimq́; ne ab æmulo muneribus ſuperaretur, Eunuchum & puellam Parmenonem iubet abiens ad Thaidem deducere. Verum Chærea frater Phædriæ tunc ephebus, viſa in via virgine inflammat vt amore eius. Atque eo euaſit vehementi ardore, vt pro eunucho ipſe deduceretur ad Thaidem. Hac occaſione vitiata virgo, & mox ciuis, & nobilis cognita, datur vxor Chæreæ. Phædria vero & miles riuales, ambo concordes per paraſitum redditi, communi amica ſine certamine potiuntur. In primo actu Phædria excluſus à Thaide, & ſecum primo, & mox cum Parmenone conqueritur fortunas ſuas, & ad poſtremum coram accuſat Thaidem. rurſus permulcetur ab eadem, & voluntate digrediens, rus ſeſe conceſſurum in ſpatium bidui eſſe promittit. Secundum actus, profectionem Phædriæ continet delegantis ſeruo deductionem Eunuchi, & puellæ ad Thaidem Tum Paraſitum loquentem, per quem virgo: à milite dono amicæ miſſa eſt. Tum interuentum Chæreæ amantis virginem, eiuſdemq́; cum Parmenone conſilium de eadem potienda per fallaciam: quia pro Eunucho ipſe ſupponitur Thaidi. Tertius actus characterem exprimit militis, & Paraſiti per ridiculum colloquium. Tum inuitationem ad cœnam Thaidis. Tum oblatione velut Eunuchi Chæreæ & puellæ ex Aethiopia per Parmenonem factam Tum verba Chremetis ad Thaidem venientis, perductiq́; ad militem. Antiphonis Chæreæq́; colloquium de vitiata perdolum virgine. In quarto actu Dorias nunciat iurgium inter militem, & Thaidem: tum reditum habet ex villa Phædria: & querelam Pythiæ de vitiata virgine apud Phædriam: & eundem ſtupentem quod audiebat. Errorem ebrij Chremetis: & verba petulantia Thaidis aduerſum militem, & militis aduerſum Thaidem: parata prælia, ridiculeq́; depoſita: Quintus actus hæc continet, querelam Thaidis de vitiata virgine, quã primo cum Pythia, poſtea cum ipſo Chremetis atque nutricis: tum perturbationem Parmenonis per dolum Pythiæ, atque eius indicio per ſenem qui rure tunc aduenerat, confirmatas nuptias. & ad vltimum reditum in gratiam militis cum Phædria, & Chærea.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. POSTHVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDILIB. CVRVLIB. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. MODVLAVIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS DVABVS DEXTRA, ET SINISTRA. GRAECA MENANDRV, ACTA II. M. VALERIO, C. FANNIO COS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Defenſor Poeta Calliopius introductus, hunc prologum, quemadmodum & praecedentem, in maledicum & detractorem L. Lauinium pronunciat, captando multifariam ſpectatorum beneuolentiam. Diluit quoque aduerſarij accuſationem oſtendens etiam veteres quoque talia feciſſe, qualia in Terentio carpere nititur.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

Praefatio figurata, nam tametſi nolit quenquam lædere, tamen pernicacius ad neceſſaria reſpondet. Exorditur à criminatione quoque aduerſarij quam ſibi improbitate aduerſarij extorrem dicit.

Trimetri.

PROLOGVS.

SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis
Quàm plurimis, & minime multos lædere;
In his poëta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe, ſic exiſtimet,
** quale* Reſponſum, non dictum eſſe, * quia læſit prior,
ſit pri- Qui bene vertendo, & eaſdem ſcribendo male, ex
us. Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phaſma nunc nuper dedit,
Atque in Theſauro ſcripſit, cauſſam dicere
Prius vnde petitur, aurum quare ſit ſuum,
** illum* Quàm * illic, qui petit, vnde is ſit theſaurus ſibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne fruſtretur ipſe ſe, aut ſic cogitet;
Defunctus iam ſum, nihil eſt quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & deſinat laceſſere:
** condo* Habeo alia multa, quæ nunc * condonabitur;
nabun- Quæ proferentur poſt, ſi perget lædere
tur. Ita, vt facere inſtituit. nunc quam acturi ſumus
** alias,* Menandri Eunuchum, poſtquam ædiles emerunt,
cõdona Perfecit, ſibi vt inſpiciundi eſſet copia.
bimus. Magiſtratus cum ibi adeſſet, occepta eſt agi.
Exclamat, furem, non poëtam: fabulam
Dediſſe, & nil dediſſe verborum tamen:
Colacem eſſe Næui, & Plauti veterem fabulam,
Paraſiti perſonam inde ablatam, & militis.
Si id eſt peccatum, peccatum imprudentia eſt
Poëtæ, non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe, vos iam iudicare poteritis.
Colax Menandri eſt: in ea eſt paraſitus Colax,
Et miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græca: ſed eas fabulas factas prius
Latinas ſciſſe ſeſe, id vero pernegat.
Quòd ſi perſonis iiſdem vti alijs non licet:
Qui magis licet currentes ſeruos ſcribere,
Bonas matronas facere, meretrices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſeruum ſenem,
Amare odiſſe, ſuſpicari? denique
Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius.
Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,
Quæ veteres factitarunt, ſi faciunt noui.
Date operam, & cum ſilentio animaduortite,
Vt pernoſcatis quid ſibi Eunuchus velit.

SI quiſquam eſt, qui placere &c.) Attendenda poëtæ copia, quòd in tot prologis de eadem cauſa iiſdem ferè ſententijs, varijs verbis vtitur. [Bonis Quàm plurimis,) Commẽdat perſonam. [In his poeta hic nomen profitetur ſuum.) Cum dixiſſet Quiſquam, intulit in his. & alibi, Cuius mos maxime eſt cõſimilis veſtrum, hic ſe ad vos applicant. [Tũ ſi quis) Bene ſi quis, cum L. Lauiniũ ſignificet, ne vel ipſum a ſe læſum eſſe fateretur. Et tum, præterea, vt, Tum canit Heſperidum. [In clementius) Pro inclementer, vt, Iam ſenior, ſed cruda deo, viridisque ſenectus. [Exiſtimat) Pro exiſtimauit. [Reſponſum, non dictum eſſe) Dicit ei, vt in Phormione: Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia. [Nõ dictum eſſe.) Superius dictum, participium eſt inferius, nomen. A quo etiam dicaces dicuntur, qui iocoſis ſalibus male dicunt. [Reſponſum, non dictum eſſe,) Figura πλοκή. nam dictum modo bis numero poſitum, ſupra nomen ſignificat, infra participium. vt in Heauton. In quem quiduis harum rerum conuenit, quæ ſunt dicta in ſtultum. [Qui bene vertendo,) Bene, pro valde. Et vertendo, in linguam latinam transferendo. Plautus, Vertit barbare. Aut vertendo, corrumpendo. [Idem Menandri phaſma nunc nuper dedit.) τὸ αὐτὸ apparet pronunciatum, quaſi hoc ipſo admonuerit ſpectatorẽ quam turpiter & imperite hæc fabula ſcripta ſit. Et bene, nunc nuper, vt ex vicinitate facti oſtẽdat nihil eſſe dicendũ quam diſplicuerit hæc comœdia L. Lauinij, propterea quòd res recens ſit, & omnes meminerint: Phaſma autem, nomen eſt fabulæ Menandri, in qua nouerca ſuperducta adoleſcenti, virginem, quam ex vicino quodam conceperat, furtim eductam, cũ haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo ſecum habebat aſſidue nullo conſcio. Parietẽ, qui medius inter domum mariti ac vicini fuerat, ita perfodit, vt in ipſo tranſitu ſacrum locum eſſe ſimularet. Cũque tranſitũ intenderet ſertis ac fronde felici, rem diuinã ſæpe faciens, euocabat ad ſe virginem. Quod cum animaduertiſſet adoleſcens, primò aſpectu pulchræ virginis, velut numinis viſu perculſus exhorruit, vnde phaſma eſt nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita, exarſit in amorẽ puellæ, ita vt remedium tãtæ cupiditatis, niſi ex nuptijs nõ reperiretur. Ita ex cõmodo matris ac virginis, & ex voto amatoris, cõſenſuq. patris nuptiaꝝ celebratione finẽ accipit DON.

cipit fabula Vtrum ergo hoc dicat. ꝙ totam ſabulam transferendo, læſerit L. Lauinius? an hoc tantum de quo reprehendat, ſed his ſignis velit oſtendere quem dicat vitioſe theſaurum compoſuiſſe, vt in theſauro ſit culpa, non in phaſmate? [Nūc nuper dedit.) Nuper, ex illis verbis eſt, quę veteres propter ambiguitatem cum adiectione proferebant. Nam niſi adderet nunc, hoc nuper, olim pridem, & iam ſignificaſſet. [Idem Menandri phaſma nunc nuper dedit.) Hanc ſabulam totam damnat, vt apparet, ſilentio; theſaurum vero, non totum, ſed ex vno loco. [Atque in theſauro ſcripſit cauſſam dicere) Theſaurum Latini veteres ſecundū Græcos, ſine n, litera proferebant. [Atque in theſauro ſcripſit cauſſam dicere) Arguit Terent. ꝙ Luſcius contra conſuetudinem litigantium, defenſionem ante accuſationem induxerit. huiuſmodi enim eſt Luſcij argumentum, Adoleſcēs qui rem familiarem ad nequitiam prodegerat, ſeruum mittit ad patris monumentum, quod ſenex ſibi viuus magnis opibus apparauerat, vt id aperiret, illaturus epulas, quas pater poſt annum decimum cauerat ſibi inferri. ſed eum agrum in quo monumentum erat ſenex quidam auarus ab adoleſcente emerat. Seruus ad aperiendum monumentum auxilio vſus ſenis, theſaurum cum epiſtola ibidem reperit. Senex theſaurum tanquam a ſe per tumultum hoſtilem illic defoſſum retinet, & ſibi vendicat. Adoleſcens iudicem capit apud quem prior ſenex qui aurum retinet, cauſam ſuam ſic agit: Athenienſes, bellum cum Rhodienſibus quod fuerit, quid ego hic prædicem? & cetera, quæ cōtra naturam iuriſque conſuetudinem poſita argumenta notat. Terentius, ꝙ ille ordo potior erat vt adoleſcens prior proponeret cauſam qui petitor inducitur. [Prius vnde petitur aurum,) Vnde, à quo. Virg. Genus vnde Latinum. Nam poſſeſſorem fecit priorem agere, quam petitorem, ꝙ abhorret à conſuetudine & iuris, & litium. [Quam ille) Deeſt dicat. [Qui petit aurum) .i. petitor. [Quam ille qui petit,) Eſſet recta locutio ſi diceret, q̄ petitorem, aut q̄ illum qui petit. ſed, q̄ ille maluit, vt ſubaudiamus cauſam dicat, per ζεῦγμα à ſuperiore figuratum. [Dehinc) Si loquatur. [Ne fruſtretur ipſe ſe,) περὶ προκαταλήψεως dicitur, ſed poſt addit. [Aut ſic cogitet;) Si tat eat. Defunctus iam ſum:) σχῆμα ἀπολελυμένως. i. omni labore liberatus ſum, auctoritate iam confirmata & inuiolabili. [Defunctus iam ſum) .i. iam egi fabulas meas, audiam deſtiti periclitari in edendis comœdijs. aut certe, iam edidi quam tu reprehendis fabulam. [Defunctos iam ſum: nihil eſt quod dicat mihi.) Non ſit, inquit, de ſuis vitijs ſecurus propter vetuſtatem, nihilominus enim a me reprehendetur. [Is ne erret moneo,) σχῆμα ἐπιτιμήσεως. [Quæ nunc condonabitur,) Sic in Phorm. Argentum quod habes, condonamus te. Nam & dono, ablatiuo caſui iungebant veteres, condono vero accuſatiuo. [Nunc quā acturi ſumus) Obliqua narratio facti eſt ſecundùm caſum accuſatiuum. [Poſtquam ædiles emerunt,) Mire, cum ordo melior videretur ſi ſic diceret, Poſtquam ædiles emerunt quam nunc actori ſumus, perfecit ſibi vt inſpiciundi eſſet copia. Emerunt autem, mediam corripe: vt, Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes. [Perfecit,) Mire, quaſi difficile & illicitum. [Exclamat, furem, non poëtam,) Mire reprehendit ante vitium, quam de cauſa male dicti dicat. [Et nihil dediſſe verborum tamen) Aut, neminem feſelliſſe: aut, nihil appoſuiſſe de ſuo. [Exclamat, ſurem, non poëtam,) Adhuc nulla reprehenſio eſt, ſi quidem licet transferre de Græco in Latinum. [Et nihil dediſſe verborum tamen) Aut neminem feſelliſſe, dare enim verba, decipere eſt: quia qui rem expectat, & nihil prætee verba inuenit, deceptus eſt. vnde alibi, Verba iſtæc ſunt. & econtrario, cum videas, cenſeas. Aut aliter, nihil addidiſſe de ſtilo ſuo Terentium. [Peccatum imprudentia eſt) .i. ignorantia, vt imprudens harum rerum non. n. ſtultitia. [Paraſiti perſonam inde ablatam) Et hoc mire, non verſus obijcit, ſed perſonam eſſe translatam, quid ſtultius, aut calumnioſius dici poteſt. [Si, id eſt peccatum, peccatum imprudentia eſt poëtæ;) Primo negat peccatum, deinde concedit & purgat. [Imprudentia) Ignorantia, non imperitia. [Si, id eſt peccatum, peccatum) πλοκή. Nam peccatum ſuperius nomen eſt & ſequens, participium. Et primo negat peccatū, deinde ſi peccatum eſt, purgat id ipſum veniali qualitate ab imprudentiæ partibus. [In Eunuchum ſuum) Ad fabulam, non ad hominem retulit. vt Virg. Centauro inuehitur magna. [Bonas matronas) Vt Nauſiſtratam. [Meretrices malas,) Vt Thaidem, atque Bacchidem. Sic eſt in Heautont. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier. Et artificioſe oſtendit omnem materiam comicorum. [Paraſitum) Vt Gnatonem. [Glorioſum militem,) Vt Thraſonem. [Glorioſum militem,) Facere ſubauditur. [Falli per ſeruum ſenem.) Vt Demeam, & Simonem. [Amare, odiſſe, ſuſpicari?) Mire à perſonis ad geſta cū varietate tranſitum fecit. Omne enim quod in orationem venit, vel perſona, vel factum eſt. [Odiſſe,) Quia odere non eſt latinum. [Nullum eſt iam dictum, quod non dictum ſit prius.) σχῆμα λέγω κοινῶ. Nā dictum, bis poſitum, vt ſuperius peccatū, diuerſa ſignāt. [Quare æquū eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere) σχῆμα λόγου παρ' ἀπονοίας. [Quæ veteres factitarunt, ſi faciunt noui.) Et varie dixit, Factitarunt, & faciunt, & cum magna defenſione Terentij ſemel facientis id, quod ſæpe veteres. [Animaduortite,) Nos ἀπλαστῶς dicimus aduertite, quod veteres plene animum aduertite. [Quid ſibi Eunuchus velit.) ἀρχαϊσμὸς velit ſibi. vt alibi, Nam proh deum atque hominum fidem, Quid vis tibi, aut quid quæris?

Acta ludis &c.) Hæc comœdia fuit acta, i. recitata, & qđ vulgo dicitur luſa, ludis. i. in ludis Megalenſibus. i. in honorem magnæ matris deorum celebratis. L. Cornelio Merula ædilibus Curulibus. i. quo tempore erant ædiles Curules L. Ambiuius Turpio. & L. Atilius Præneſtinus. i de Præneſte ciuitate, illi actores egere. i. vt dici ſolet luſerunt & Comœdiam recitauerunt ac pronunciauerunt voce & geſtu corporis. Prima Græca eſt ſubaudi Menandri, acta. i. facta, ſecunda ſ. Latina. M. Valerio, C. Fannio Coſ. i. quo tempore tales erant Conſules Flaccus Claudij filius, ſupple fecit modos. i. modulatus eſt, ſiue modulamina fecit muſicis inſtrumētis inter actus duabus tibijs, id eſt illis inſtrumentis muſicis, dextris. i. grauitatem orationis oſtendentibus. Tibias enim adhibebant pares & impares, id eſt dextras & ſiniſtras. Dextræ ſuæ grauitatem ſeriem comœdiæ orationem pronunciabant. Siniſtræ ſerranæ acuminis lenitate iocum oſtendebant. Ergo vbi mixtus cum grauitate iocus eſſet dextræ ſiniſtræque adhibebantur. [SI quiſquam &c.) Poëtæ defenſor introductus Calliopus hunc prologum in maledicos pronunciat ita inquiens. Si quiſquam. i. ſi aliquis eſt, qui ſtudeat .i. laboret cupiat placere quamplurimis bonis, & minime. i. non lædere .i. offendere multis in his .i. inter tales qui ſtudent placere & non offendere, vel in his, id eſt in his rebus. ſ. in placendo, & non lædendo. hic poëta Terentius profitetur, id eſt oſtentat, iactitat, ingenue fatetur nomen ſuum eſſe ex illis. Tum .i. præterea, ſi quis eſt propter Luſcium Lauinium dicit qui exiſtimat, id eſt exiſtimauit, dictum eſſe imperſonaliter intelligi recte poteſt, id quaſi inuectum eſſe, ſiue iocum & ſermonem mordacem factum eſſe inclementius. i. inclementer, comparatiuum pro poſitiuo. Poteſt etiam optime capi pro nimis aſpere, dure, acerbe, mordaciter. Nam ſæpe animaduerti comparatiuum quod pro poſitiuo poni dicitur, in ſe implicare nimis cum poſitiuo, vt cum dicitur hic interpres, Diutius immoratur in re parui momenti. i. hoc eſt nimis diu, quidni etiam hic eo pacto ſumatur procul dubio video impedire nihil, quin etiam liberius aſſero primo aſpectu ſenſum poëtæ, fortitan magis id poſtulare. Si quis ergo exiſtimat dictum eſſe inclementius. i. nimis acerbe, aſpere, mordaciter in ſe. i. contra ſe, exiſtimet. i. iudicet, ſciat. i. cognoſcat, præſumat, id eſt animo ſuo concipiat, ſiue ſibi perſuadeat reſponſum eſſe ei ſup. imperſonaliter .i. quòd ei reſponſum eſt non eſſe dictum .i. non eſſe iocum mordacem. Dicta. n interdum ſunt iocoſi ſales mordaces tamen & ijs quidem non placentes qui læduntur, ſed alijs, vnde dicaces dicuntur qui iocoſis ſalibus maledicunt, exiſtimet ergo non eſſe dictum tale ſubaudi. Quia læſit prior dictum .ſ. in Andria, vbi dictum eſt, faciunt ne intelligendo, vt nihil intelligant, id eſt Luſcius Lauinius, qui fecit ex bonis ſabulis Græcis, ſabulas Latinas non bonas, bene .i. valde, vertendo .i. in linguam latinam transferendo, aut corrumpendo, & deſcribendo, male .i. inepte eas ſabulas, hoc eſt carminibus iambicis translata male ordinando. Idem ergo dedit .i. edidit, nunc nuper .i. paulo ante, ſiue his ſuperioribus diebus, recenter, & bene nunc abdidit. nam niſi addidiſſet nuper ſignificaſſet olim, pridem. Dedit ergo Phaſma .i. ſabulam quidam Menandri Poëtæ Græci ſic appellatam ab apparitione vana. Phaſma enim Græce dicitur apparitio Latine, & proprie vana, & incerta, vt in nocte. Hanc autem ſabulam totam ſilentio damnat, quaſi admonuerit ſpectatorem q̄ turpe & inepte ſit ſcripta ex vicinitate facti, quia dixit, nunc nuper dedit, oſtendit nihil aliud eſſe dicendum q̄ ꝙ illa comœdia diſplicuerit, cum adhuc res ſit recens, & omnes meminerint, theſaurum vero non totum, ſed ex vno loco damnat, propterea quòd Luſcius contra conſuetudinem litigantium defenſionem ante accuſationem induxerit, poſſeſſionemque theſauri inuenti in ſepulcro patris adoleſcentis, à quo ſenex quidam auarus emerat agrum fecerit agere priorem quam petitionē, quod abhorret à conſuetudine & iuris & litium, & ad Terentij verba accedamus. atque Luſcius Lauinius ſcr. à theſauro. i. ex ea ſabu-

GVID.

la

la tractante de theſauro à ſene auaro detento. ſcripſit ergo eum ſenem auatum. Vnde .i. à quo aurum petitur. dicere cauſam .i. rationem, quare ipſum aurum ſit ſuum prius, quam ille adoleſcens cuius erat aurum in patris ſepulcro inuẽtum, dicat ſubaudi cauſam ſuam, qui adoleſceus, petit. Vnde .i. a qua ratione, ia theſaurus ſit ſibi .i. vnde habuerit ſenex illum theſaurum, aut vnde peruenerit in monumentum patrium .i. patris ipſius adoleſcẽtis. Cum dicit Poëta ſcripſit eum vnde petitur aurum dicere cauſam prius, quam ille qui petit, rectior eſſet locutio, ſi dixiſſet quã illum qui petit, vt quam particula iũgeret ſimiles caſus vt ſolet, ſed quam ille maluit dicere, vt ſubaudiamus cauſam dicat, per zeugma à ſuperiore figuratum. Dehinc .i. poſthac moneo ne ipſe fruſtretur ſe .i. ne decipiat ſi ſe poſthac loquatur. Aut oe ſic cogitet ſi taceat iam defunctus ſum .i. iam finiui pericula in edendis comœdijs. nam defunctus periculis, vel morbis dicitur, qui finiuit pericula vel morbos. nihil eſt quod dicat mihi. q.d. nihil Terentius in me dicere inuehi poteſt. Nam iam edidi fabulam, quam carpit. Dicit tamen Terent. vel defenſor eius non ſit ſecurus de ſuis vitijs propter vetuſtatem, nihilo minus à me reprehendetur. moneo .i. admoneo eum. ne is erret .i. in errorem labatur & ſe decipiat. & moneo inquam vt deſignat .i. deſiſtat. ceſſat laceſſere .i. contumelijs Terentium irritare. habeo .i. ſcio, teneo alia multa, quæ nunc condonabuntur .i. remittentur. quæ proferentur .i. detegentur poſt ſi perget Lauinius .i. ſi perſeuerabit, proſequetur. perſiſtet lædere .i. offendere Terentium. ita vt .i. ſicut inſtituit .i. cœpit facere. Quam nunc ab obliquo incipit hæc narratio & à carmine dimidiato. poſtquam ædiles .i. magiſtratus curam ędium habentes & ludorum inſtituendorũ. quos populo exhiberent, emerunt Eunuchum Menandri .i. hanc fabulam ex Menandri fabulis Eunucho & Colace, traductam, quam Eunuchum. ſcilicet .i. quam fabulam. nam ad fabulam non ad hominem retulit. quam fabulam ergo non ſumus acturi .i. repreſentaturi. agendo perficit .ſ. Luſcius Lauinius .i. obtinuit, impetrauit, vt copia .i. facultas inſpiciundi fabulam. eſſet .i. daretur, vel fieret ſibi luſcio. cum magiſtratus .ſ. is, qui exhibebat ludos ibi adeſſet .i. præſens eſſet. fabula occepta eſt .i. incepta eſt agi .i. agendo repreſentari. Occipere eſt caput rei inſtituere, ſiue incipere. exclamat .i. voce effræna clamat. furem videlicet Terentium (quaſi qui varia hinc inde ex alijs ſublegiſſet) dediſſe fabulam, non Poëtam, vt qui eam non feciſſet, ſed ab alijs ſurripuiſſet. & tamen exclamat. ipſum Terentium nihil verborum dediſſe, hoc eſt nihil addidiſſe de ſtilo ſuo, aut neminem decepiſſe. Dare .i. verba eſt decipere, quia qui rem expectat, & nihil præter verba inuenit deceptus eſt, vnde & alibi, verba iſtæc ſunt. Exclamat inquam hanc fabulam eſſe veterem fabulam Colacem nomine .ſ. Næuij & Plauti .i. in qua Næuius & Plautus comici Poëtæ laborarunt exclamat inquam perſonam paraſiti, & militis eſſe ablatam inde .i. ex colace. Si id .ſ. abſtuliſſe perſonam paraſiti, & militis eſt peccatum .i. vitium. peccatum eſt impeſonaliter à peccatur peccabatur .i. peccatum eſt admiſſum imprudentia, id eſt ignorantia poëtæ .i. Terentij, qui non ſtuduerit .i. non laborauerit uel cupiuerit facere furtum ex alijs poëtis. uos ſpectatores iam poteritis iudicare. Colax .i. ea fabula eſt Menandri .i. prius à Menandro Græco poeta facta eſt Colax paraſitus, id eſt quia omnia ad voluntatem eius loquitur in cuius contubernio eſt aſſentando & laudando, nihil repugnando ventris gratia. eſt .ſ. introductus eſt in ea fabula. & miles glorioſus .i. gloriæ affectator eſt in ea fabula. Poëta non negat ſe tranſtuliſſe, id eſt tranſiſſe eas perſonas, id eſt quod barbare dici ſolet ea perſonagia. ex Græca Colace in ſuam fœmininum ad fabulam, non ad hominem retulit, ſed vero .i. ſed certe pernegat .i. valde negat. ſe ſciſſe eas fabulas Græcas Colacem, & Eunuchum prius .i. ante eum eſſe factas latinas .i. ſcriptas latino ſermone. Quod ſi perſonis. Talis eſt ſententia, inquit poëtæ defenſio, ſi non licet vti iiſdem perſonis, quibus alij ſunt vſi, cur magis licet perſonas introducere, vt ſeruos, matronas, meretrices, ceteraſque id genus vna cum ſuis epithetis, vt currentes ſeruos, matronas bonas &c. quas alij introduxerunt nec perſonas modo licet introducere, quas alij introduxerunt & quidem cum iiſdem epithetis, ſed & facta quoque, vt amare odiſſe &c. preſertim cum ſit impoſſibile omnino nouum aliquid in medium depromere. cum nullum ſit dictum, quod prius dictum non ſit, quid .i. ſed ſi non licet .i. permittatur, & deceat alijs ſequentibus poëtis uti iiſdem perſonis qui .i. cur, vel quomodo magis licet ſcribere .i. inducere in comœdijs ſeruos diſcurrentes .i. huc & illuc curſitantes. qui inquam licet facere .i. introducere matronas bonas .i. matresfamilias, ſiue locupletiores, & optimates mulieres honeſtas. item facere .i. introducere meretrices malas .i. improbas, facere paraſitum edacem .i. voracem, facere militem glorioſum .i. gloriæ cupidum, ſeu affectatorem, & qui magis licet puerum ſupponi .i. introduci, velut ſuppoſitum .i. loco alterius clàm poſitum. Item qui magis licet ſenem aliquem falli .i. decipi per ſeruum. qui magis licet amare .i. introducere amores. odiſſe .i. introducere odia, ſuſpicari .i. introducere ſuſpiciones. Denique nullum eſt iam dictum, quod non ſit dictum prius .i. à veteribus. Quare ęquum eſt .i. iuſtum eſt vos cognoſcere morem ſcribentium, vel materiam comicorum, atque æquum eſt ignoſcere ſi noui .i. recentes Poëtæ faciunt ea, quæ veteres .i. priſci poëtæ factitarunt .i. ſæpius fecerunt, Date operam .i. attendite, & aures æquas præbete, & animaduertite .i. conſiderate, cum ſilentio .i. taciturnitate, vt pernoſcatis .i. perfecte intelligatis, quid Eunuchus ſibi velit .i. quid ſit de Eunuchi compoſitione, & quid ſignificet, eſt .n. comœdia imitatio vitę ſpeculum conſuetudinis, imago veritatis, & ideo quid ſibi velit comœdia eſt attendendum.

LATO. Argm̃ Prologi) Prologus concitatior eſt. Nam primo obijcit vitia quædam aduerſario, illum in contemptum adducens, deinde Poëtam defendit. [Si quiſquam) Captat beneuolentiam ab officio, & inuidiam facti interpretatione, in aduerſarium refert. [Qui bene) Narratio. [Phaſma) .i. ſpectrum, pro fabula. Et eſt μείωσις ad contemptum. [Theſaurus) Fabulæ nomen, quam vertit Lucius ex Menandro. [Priua vnde) Peruerſo iuris ordine, quo ante reus ſe excuſat, quàm petit actor. [Dehinc) Occupatio qua terret aduerſarium. [Condonabitur) Ita legit Donatus & iungi dicit cum ablatiuo, vt in Phorm. Quæ nunc condonamus te. Proinde vide ne quis hic. pro quæ legendum ſit. [Nunc quam acturi) Narratio qua defendit poëtã. [Occepta eſt) Intellige bis actam eſſe, vt apparet ex inſcriptione. [Colax) Adulator. [Si, id eſt) Purgatio per imprudẽtiam. [Colax Menandri) Narratio ad imprudentię confirmationem. [Qđ ſi perſonis) Defenſio prioris partis narrationis à pari, licere eiſdem perſonis vti in fabulis. In quo attende propria perſonarũ attributa. [Nullum eſt) Epiphonema. [Quare æquum) Concluſio cum attentionis poſtulatione.

PETRVS MARS. SI quiſquam eſt &c.) Hic prologus idem ferè habet argumentum quod primus, & poëtæ multiplex ingenium, varietatemque explicans illi parat beneuolentiam, & odium facit aduerſario, quem ignorantiæ accuſat & terret, metum incutiens taxationis & cenſuræ. Tandem ſtatu abſoluto vtitur & cõfeſſione, & vt cum ſilentio audiant petit, quid ſibi velit hæc Comœdia, quod vtile eſt ſpectatoribus, & decet. In primis claris qp̃pe ingenijs fauendum eſt, quæ moribus conſulunt, & in medium laborant. Phaſma dicitur monſtrum & apparitio. [Nunc nuper &c.) Nuper ſignificat non multo ante. Itaque cum dicit Terentius, Nunc nuper, euidentius oſtendit tempus, cuius eſſet recens memoria. [Cauſam dicere &c.) L. Lauinium in hoc erraſſe dicit Terent. quòd perſonas introduxerit litigantes, non ex formula iuris Ciuilis, partes .n. actoris reo dedit. Adoleſcens enim tanquam actor, probare debebat theſaurum ſuum eſſe. ſenex autem tanquam reus cauſam tutari ſuam, qui erat abſoluendus. ſi actor quod intendebat non probaſſet. Vnde in iure ciuili hæc eſt formula: Actore non probante, reus quamuis nihil præſtiterit, abſoluendus eſt. [Defunctus) Defunctus aliqua re is dicitur, qui eam illam peregit. Deſinat laceſſere, id eſt irritare, prouocare. [Colacem eſſe Næuij) Colax Græce, Latine dicitur adulator, & κολακεύω adulor, & colacia adulatio. [Puerum ſupponi) Puer ſuppoſitus dicitur qui pro alio apponitur. Id curant mulieres, quæ cum ſint ſteriles, parere ſe ſimulant. Vnde Iuuenalis: Tranſeo ſuppoſitos, inquit. [Quid ſibi Eunuchus velit) .i. quid oblectamenti & vtilitatis afferat hæc Comœdia, quę inſcribitur Eunuchus.

RIVII caſtigatio. ATque in thenſauro ſcripſit) Don. Theſaurum, inquit, Latini veteres ſecundũ Gręcos ſine n, litera proferebãt. Quibus è verbis ſuſpicari quis poſſit, hoc loco Theſauro legendum eſſe, quo recentiora exemplaria habent. Quod idcirco admonendum putaui, ne quis paullo rudior prima ſtatim fronte primoreq. aſpectu, quid hæc ſibi velit dictio miraretur. Tametſi, ne qđ diſſimulẽ, ex manuſcriptis Bunauianum, à theſauris habet, Haſſenſteinianum a theſauro. Sed de hoc quiſque vt volet, iudicet. [Quã ille q petit, vnde eſſet theſaurus ſibi) Nos, Quàm illic qui petit, vnde is ſit theſaurus ſibi. Ita .n. manuſcriptus liber, & de impreſſis, qui emendatiores ceteris videntur. Porrò illic pro ille ponitur, particula Comicis crebro in vſu, nec adeo frequens in ceteris auctoribus. Terent. in And. Illic eſt huic rei caput, pro ille. De hoc Priſcian. lib. xij. Similiter iſtic pro iſte interdum

accipitur, vt in Heaut. Qui iſthic mos eſt Clitipho? In Phorm. Quid illuc narras? pro iſte. Sic alias apud eundem.

DOLE. obſeruat. SI quiſquam eſt, qui placere ſe ſtudeat bonis. Oſtendimus ſupra multiplicem ſtudendi vſum. Non tñ exempla dedimus, cum ponitur cum alio verbo. hic igitur dabimus. Cic. Fam. xiij. Quod fieri vehementer ſtudeo. Idem de Orat. j. Qui ſtudeat omnium rerum vim, naturam, cauſasque noſſe. [Et minime multos lædere.) Lædere non ſemper eſt, cum vulnus infligitur: proprie.n. eſt iniuria, vel contumelia afficere, & ad omne inſectationis genus transfertur. Cic. Fam. j. Verebar non eos, qui ſe læſos arbitrarentur. Idem: Quos tu Reip. cauſa læſeras. Idem: Prior lex nos nihil lædebat [In his Poëta huc nomen profitetur ſuum) .i. ex his ſe vnum eſſe dicit. Profiteri vero multas ſignificationes habet, quas omnes diſcito ex primo Tomo noſtr. Commentar. [Cauſam dicere prius) Cauſam dicere aliquãdo eſt renuere, recuſare, repugnare: vt, hoc ſi me feciſſe comperies, non cauſam dico, quin me male mulctes. Eſt etiam cauſam dicere, idem quod cauſam agere. Cic. in Ver. Act. vij. Cauſam ſibi dicendum eſſe ſtatuerat. Idem pro Deiot. Moueor etiam loci ipſius inſolentia, q tantam cauſam, quanta nulla vnquam in diſceptatione verſata eſt, dico intra domeſticos parietes, dico extra conuentum, & tã frequentiam, in qua Orat. ſtudia niti ſolent. [Defunctus iam ſum.) Defungi interdum eſt non tot conatu, nec magnopere aliquid accurare, ſed eo tñ animo, vt officio ſuncti eſſe videamur, & quatenus ſatis ſit ad vitandam reprehenſionem, aut emerendam veniam. Elegans ea eſt defungendi ſignificatio. Vulgaris aũt eſt, cũ accipitur pro explicari negocio aliquo, aut moleſtia, & ei finem imponere. Sic rei exitum, & abſolutionem deſignat, ſiue bona ſit, ſiue mala. Vide exempla bene multa in ij. Tomo noſtr. Cõment. [Habeo alia multa, quæ nunc condonabuntur.) Condonare interdum idem ſignificat, quod ſuum ſimplex. Interdum vero eſt remittere, concedere, vel parcere. Prodonare. Cic. in Fam. A te peto, vt eius filios, qui in tua poteſtate ſunt, mihi condones. Idem pro Roſ. Com. Suam partem Roſcius ſuo nomine condonare potuit Flauio. Pro remittere, vel parcere. Cic. in Fam. Meam animaduerſionem, & ſupplicium quo vſurus erã in eum, remitto tibi, & condono. Idem pro Mil. Non deprecaturi ſumus, vt crimen hoc nobis pp multa eius in Remp. merita condonetis. [Perfecit, ſibi vt inſpiciundi eſſet copia.) De tribus hic ſcribere quidem placet. Primum autem eſt perficere: quod varie à Latinis poni ſolet. Aliquando .n. habet rei ſuſceptæ abſolutionem: & eſt munus ſuſceptum explere, extremaque perſequi. Ac tam in malam, quàm in bonã partem capitur. Etenim vt dicimus perficere opus, perficere munus, ſuſceptum, perficere officium, perficere cogitata, perficere laudem: ita etiam dicimus perficere malum, perficere ſcelus, perficere facinus, perficere maleficium. Sic igitur dicimus aliqd perficere, vel de re aliqua perficere. Elegans vero in primis eſt, cum dicimus perficere, vt. vel perficere, ne aliquid fiat: Et eſt id, quod Barbari dicunt, tantum facere, quòd &c. Cic Fam. xj. Perfeciſti, vt ille me diligeret. Idẽ ad Att. viij Perficiam profecto, vt neque Reſp. ciuis à me animũ, neque tu amici deſideres. Idem: Tu ſi quid ad me forte ſcripſeris, perficiam, ne te fruſtra ſcripſiſſe arbitrere. Idem: Perfecerat fortuna, ne quid tale ſcribere poſſem, aut omnino cogitare. Hic etiam dicendum eſt, quid inſpicere deſignet. Inſpicere interdum vulgari ſignificatione eſt idem, quod aſpicere, vel conſpicere: & tunc minus attentionis habet. Aliquando venuſtiori quodam ſignificato ponitur pro rem penitus conſiderare, vel cognoſcere, & obſeruatione quadam accuratiora proſequi, & diligenter æſtimare. vt faciunt mercatores, agrum, domum, aut aliud quidpiã ſimile empturi. Cic. Fam. ix. Illud adhuc prædium ſuum non inſpexit. Idem ad Q. F. Maximæ mihi curæ erit, ut Ciceronem tuum uideam .ſ. quotidie, ſed inſpiciam, quid diſcat, quamſæpiſſime. Nunc reliquum eſt, vt de copia ſcribamus. Copia autem eſt aliquando rei cuiuslibet vbertas, vel abundantia. Aliquando pro manu militari ponitur, idque in plurali frequentius. Aliqñ accipitur pro facultate, vel poteſtate. [Si. i. peccatum, peccatum imprudentia eſt.) Peccare quidam proprie poni volunt, pro adulterium committere. Generaliter vero eſt quomodocunque labi, offendere delinquere. Et ponitur abſolute, vel dicimur peccare in re aliqua, uel in aliquem, uel aliquid. Cic. Fam xvj. Peccaſſe mihi videor, qui à te diſceſſerim. Idem Fam. xiij In quo ſi peccat, magis ineptijs, q̃ improbitate, peccat. Idem ad Att. xj. Si quid in te peccaui ignoſce. Idem pro Mur. Non multa peccas. Idem de Nat. Deor. j. Empedocles multa aliã peccans, in Deorum opinione turpiſſime labitur. Plura de hoc uerbo uide in Primo Tomo noſtrorum Commentariorum.

GLAR. QVam illic qui petit, unde eſſet theſaurus ſibi) Illic legit Doctor. Riuius illhic, & uterque pro illei, is ſic. Quibus ego facile accedo. Ceterum in tertio, ante hoc carmine In theſauro uulgo legitur, quod non diſplicet, quanquam à theſauro quoque in pleriſque legitur exemplaribus. Item in quibuſdam à theſauris. pro quo tamen Doctor. putat ſcriptum fuiſſe a theſauro is. Lector ſequatur quod uelit. Habeo alia multa quæ nunc condonabuntur. Quia condonabũtur carmen non patitur, alij in ſingularem numerum mutarunt, condonabit, parum ſoliciti de grammatica ac latinitate. Ego cõdonabimus puto legendum Sic enim & ſenſus & carminis ratio conſtabit. Et primo loco ponitur proceleuſmaticus.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Phadria excluſus conſultat an redire debeat ad Thaidem. Huic Parmeno ſuadet, vt animo æquo amoris moleſtias ferat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac prima ſcena Phadria habetur conſultatio, an redeat poſt excluſionem ad Thaidem, nec ne, & miro artificio amoris exprimuntur affectus. Inde & Parmenonis conſilium, quo perſuadet Phadria, vt æquo animo amoris moleſtias ferat, quam nequeat euitare.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exorditur à deliberatione, nam deliberabundum Phadriam inducit, an Thaidem, à qua ſemel excluſus ſit, imprecet.

Trimetri.

PHAEDRIA *adoleſcens*, PARMENO *ſeruus*.

QVID igitur faciam? non eã? ne nunc quidem,
Cum accerſor vltro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit, reuocat. redeam? non, ſi me obſecret.
P. Siquidem hercle poſſis, nil prius, neque fortius:
Verum ſi incipies, neque perficies * nauiter: * grauiter
Atque vbi pati non poteris, cum nemo expetet,
Infecta pace, vltro ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, ilicet,
Periſti: eludet, vbi te victum ſenſerit.
Proin tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita,
Here. quæ res in ſe neque conſilium, neque modum

Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, iniuriæ,
Suſpectiones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm ſi des operam, vt cum ratione inſanias.
Et quod nunc tute tecum iratus cogitas:
*me? ſine. — Ego ne illã? quæ illum? quę * me? quæ nõ? ſine modo:
Mori me malim: ſentiet qui vir ſiem:
Hæc verba mehercule vna falſa lacrumula,
Quam oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit,
Reſtinguet: & te vltro accuſabis, & ei dabis
Vltro ſupplicium. PH. indignum facinus. nunc ego &
Illam ſcelestam eſſe, & me miſerum ſentio:
Et tædet: & amore ardeo: & prudens, ſciens,
Viuus, vidensq́. pereo: nec, quid agam, ſcio.
P. Quid agas? niſi vt te redimas captum quàm queas
Minimo: ſi nequeas paullulo, at quanti queas:
Et ne te afflictes. PH. ita ne ſuades? P. ſi ſapis:
Neque, præterquam quas ipſe amor moleſtias
*eam. — Habet, addas; & * illas, quas habet, recte feras.
Sed ipſa egreditur noſtri fundi calamitas:
Nam quod nos capere oportet, hæc intercipit.

DON. QVID igitur faciam?) In hac πρoτάσει exemplum proponitur, q̃ non ſuæ poteſtatis ſit qui amat, q̃ ſapiat qui non amat, neque aliter affectus eſt. [Quid igitur faciam?) Διαλογισμὸς σχῆμα διανοίας. Apparet & multa tacitum cogitaſſe adoleſcentem, & tandem in hæc verba prorupiſſe. Igitur, pro deinde. Vt Plaut. in Amph. Sin aliter ſient animati, neque dent quę petat, ſeſe igitur ſumma vi, viriſq́. eorum oppidum expugnaſcere. [Quid igitur faciam?) Menander, τί ποιήσω. Sic Virg. Heu quid agam? Et eſt διαλογισμὸς perditæ mẽtis poſt multam fruſtra cogitationem. [Non eam ne nunc quidẽ,) Hoc videtur non eſſe contrarium, ſed eſt. Nam dubitat utrum meretricis ſatisfactionem expectet, an illam omnino non quærat. [Non eam, ne nunc quidem,) Nõ eam, Probus diſtinguit. Iungunt, qui ſm Menandri exemplum legunt. [Comparem,) Conſtituam: vt, Quàm inique comparatum eſt. [Non perpeti meretricum contumelias?) Sic in And. Priuſquam harum ſcelera, & lacrymæ confictæ dolis. Cum vni ſit iratus, de omnibus quærit. [Excluſit: reuocat,) Vtrunque iniuriam fecit ex verbo, dicendo excluſit, potius q̃ non admiſit. & reuocat, potius q̃ petit vt redeã. quod erat moderatius. [Redeam? non, ſi me obſecret.) Vides ergo ſuperiorem partem dubitationis in eo fuiſſe, ut rogatus rediret. inferiorem, ut ne rogatus quidem. [Non, ſi me obſerret.) Bene de ea quæ totum proterue agens excluſit & reuocat, nõ petat, nec roget, nec oret, ſed obſerret, inquit: quod horum oĩum in maiorem partem eſt ultimum. [Si quidem hercle poſſis,) Διαλογισμὸς quaſi ad alterum: ut, Neſcis heu perdita, nec dum Laomedonteæ ſentis periuria gentis. [Nihil prius, neque fortius:) Deeſt, eſt: ut, Multum ille & terris iactatus & alto. Et prius modo ad laudem, non ad ordinem pertinet. ut Saluſt. Quæ prima mortales ducunt. Et ipſe in Heautont. Et ſnauia quæ eſſent, prima habere. [Nauiter:) A naui ductum, à qua in alto nullum diuerſorium eſt. [Inſecta pace,) ἄπρακτον, περιπετείαν. [Indicans Te amare,) Non uerbis iudicans. ut alibi, Ibi tum exanimatus Pamphilus, bene diſſimulatum amorem, & celatum indicat. [Actum eſt,) De iure translatum. [Ilicet) De iudicio. [Periſti,) De ſupplicio. [Actum eſt,) Ad Vltro ad eam uenies, relatum eſt. Ilicet, ad Indicans te amare. Periſti, ad Ferre non poſſe. Ilicet, Semper in fine tranſactæ rei ponitur. Periſti, ἀπώλεσας. [Eludet) Eludere, proprie gladiatorum eſt cum uicerint. Cic. Quàm diu etiam furor iſte tuus eludet? Eludere, eſt finem ludo imponere. [Proin tu,) Vt exin, & exinde, ſic proin, & proinde dr̃. [Here, quę res &c.) Conceſſum eſt in palliata Poëtis comicis ſeruos dñis ſapientiores fingere, quod idem in togata non ferè licet. [Eam cõſilio regere non potes.) Nunc dño ſeruus eſt ſapientior, q a nec amator, nec amans. Vt idem in And. Facile oẽs cum ualemus, recta conſilia ægrotis damus. [In amore hæc omnia inſunt vitia:) Duas præpoſitiones, in amore inſunt. [Induciæ,) Induciæ, ſunt pax in paucos dies, vel q in diem dentur, vel q in dies ocium prębeant. [Pax rurſum.) Bene vt conſolaretur, vltimam partem poſuit. [Hæc ſi tu poſtules) .i. ſi velis vel coneris. [Nihilo plus agas) .i. nihil agas. [Et quod nunc) Pro quæ, vt ſit conſequens. Hæc verba. Sic in And. Quod plerique oẽs faciunt adoleſcentuli, horum ille nihil egregie. [Ego ne illam? quæ illum? quæ me?) Familiaris ἔλλειψις iraſcentibus, nam ſingula ſic complentur. Ego ne illam non vlciſcar? quæ illum recepit? quæ excluſit me? quæ non admiſit? etenim neceſſe habet, nec poteſt cõplere orationem, qui & ſecum loquitur, & dolore vexatur. Nã amat ἀποσιώπησιν nimia indignatio. vt Virg. Quos ego, ſed motos præſtat componere fluctus. [Hæc verba,) Verba ἐμφατικῶς dixit, quæ .ſ. nihil effectura ſint. [Mehercle una falſa lacrumula, Quam oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit,) Expreſſio ad αὔξησιν ducens. & non vera, ſed falſa, & non lacryma, ſed lacrumula, & non vltro flens, ſed oculos terendo, & nõ facile, ſed vi, & non extillauerit, ſed expreſſerit. ſic Virg. Captique dolis, lacrymiſq́. coactis. [Quã oculos terendo miſere, vix vi expreſſerit:) Totum ſenſum verbis ſignificantibus protulit: vt, Stridenti miſerũ ſtipula diſperdere carmen: &, Vna dolo diuum ſi fœmina victa duorũ eſt. [Nunc ego & Illam) Nunc .i. ſero. vt Virg. Nunc ſcio quid ſit amor. &, Nunc augur Apollo, nunc Lyciæ ſortes. [Et prudẽs, ſciens,) Prudens eſt, qui intelligentia ſua aliquid ſentit. Sciens, qui alicuius indicio rem cognoſcit. Ergo prudens, per ſeſe, Sciens, per alios. [Viuus, vidensque pereo:) Mire, & noue, viuus pereo & ppea ſic dixit, vt intelligamus occidor, & viuus. quaſi ſapiens & ſentiẽs. [Viuus, vidensque pereo:) Bene addidit videns. nam viuos perit, qui etiam dormiens opprimitur, videns aũt, qui vigilãs vim patitur & perit. Nam videre, pro vigilare poſuit. vt etiam Virg. cum de ſileno dicit: Iamq́ue videnti Sanguineis frontẽ moris, & tẽpora pingit. Ergo viuus, non mortuus, videns, dormiens. [Captũ) Sal. Sin captus prauis cupidinib. [Quàm queas Minimo,) Perſeuerauit in tranſlatione quam iam dudũ ſumpſit à bello. [Si ſapis) .i. ſi ſapias, ad inferiora iungendũ eſt, nam aliter nõ intelligitur. [Nrĩ fundi calamitas.) Proprie calamitatem ruſtici grandinem dñt, q cõminuat calamum, hoc eſt culmum ac ſegetem. [Intercipit.) Proprie, quaſi totũ capit. Plaut. in Aulul. Quæ mihi interbibere ſola ſi vino ſcateat, Corinthienſem fontem, & Pyrenæum poteſt.

GVID. QVid igitur faciam? &c.) Hac protaſi .i. in hoc primo actu exemplum ponitur quantum ſuę poteſtatis non ſit qui amat. PH. Poſtq̃ multa cogitauit Phædria tandẽ in hæc verba prorumpit, igitur .i. deinde, vt vult Don. poteſt etiam in ſua ſignificatione capi, quaſi poſt multa volutata dicat Igitur quid faciam, dubitat an cũ reuocetur, redeat, an eam deferat, atque dubitando hæc dicit, non eam .i. ire non debeam, ne quidem .i. nec ẽt nunc cum accerſor .i. aduocor, vltro .i. proprio motu meretricis, an potius quaſi hoc eligat, comperem .i. conſtituam, ſiue conſtituere me debeam, ita .i. eo pacto, non perpeti .i. ferre cõtumelias .i. illuſiones meretricum, iratus vni de omnibus queritur ſimul. Comparare interdum ſignificat conſtituere, vnde dici ſolet. Ita veterum moribus comparatum eſt .i. conſtitutum. Excluſit me .i. eiecit me, & reuocat non rogat, imo tanquam ſuperba reuocat, redeam .i. redire debeam? Deliberat vt dictũ eſt, deinde conſtituit ſe non rediturum, ne ſi quidem vehemẽtiſſime rogetur, nõ redibo ſup. hoc affirmatiue dicitur, ſi .i. quamuis, obſecret .i. me vehementer & obnixe roget. P. Hercle .i. per Herculem, ſi quidẽ .i. certe poſſis facere ſup. vt non redeas nihil erit ſup. prius .i. melius, nec fortius .i. validius, verũ .i. ſed ſi incipies, neque perficies .i. perſeuerabis, nauiter .i. fortiter, & magno animo, ductum aũt eſt à naui, teſte Don. à qua in altum nullum diuerſoriũ eſt, atque vbi .i. cum non poteris pati, quin eam viſas, venies vltro ad eam, pace .i. concordia. infecta .i. nondum facta, cũ nemo expectet .i. præter ſpẽ, præter expectationẽ, indicans .i. oſtendens te amare .i amore eius capi, & non poſſe ferre qri .ſ. ad eam venias, ſi hæc feceris actum eſt a te .ſ. Cicero actum eſt de te niſi prouides, ilicet .i. ire licet, hac voce à precone prolata iudices de conſilio dimittebantur, ponitur aũt ea vox ſemper in fine tranſactæ rei, periſti, id eſt perditus es, neque eſt amplius de tua ſalute vlla reliqua ſpes, eludet .i. ridebit te vbi .i. cum viderit te victum. Eludere .n. proprie eſt gladiatorum, cum vicerint, nam victores victos eludunt, ſimiliter eludere finem ludo imponere. PH. Proin .i. proinde, hoc eſt ea propter tu Parmeno, dum .i. quandiu, tempus eſt, id eſt cõmodum, ſeu opportunum, cogito etiam atque ẽt, id eſt iterum ac ſæpius tecum uolue, quonam modo hoc inſano amore potero me exoluere. P. Here, id eſt domine, nõ potes regere

gere .i. moderari conſilio .i. ſuaſione & monitione alicuius, eam rem ſup. quæ res non habet in ſe conſilium.i. in qua dari bonum conſilium non poteſt, neque habet modum vllum .i. vllam menſuram & moderationẽ, qualis eſt inſanus amor. Nunc dño arrā-te, & ſui non cõpote ſeruus eſt ſapientior, quia non eſt amator, nec amans, vt idem in And. facile cum valemus, recta conſilia ægrotis damus. Hæc omnia vitia.i. mala ſunt in amore. Dicimus .n. ineſt huic rei, & in hac re.ſ. iniuriæ.i. iurgia, probra, cõtumeliæ, ſuſpiciones de riuali.ſ. inimicitiæ, diſcordiæ, induciæ .i. intermiſſiones amoris. Induciæ.n. ſunt pax in paucos dies, vel q in diem dentur, vel q in dies aliquot ocium præbeant, bellũm.i. certamen inter amantes, rurſum.i. denuo eſt pax .i. concordia, recõciliatio, ſi poſtules.i. coneris facere.i. reddere, hæc incerta.i. inſtabilia, certa .i. firma & ſtabilia, ratione .i. moderatione aliqua, nihilo plura agas .i. non plus efficies, q̃ ſi des operam.i. laborer, vt inſanias.i. inſanus ſis, cum ratione.i. cum vſu rationis, quod eſt impoſſibile cum hæc inter ſe pugnent inſanire, & ratione vti, & quod dictum eſt ſup. vel, vt ait Don. quod pro quæ ſumatur, & ad id, quod ſequitur referatur.ſ. hæc verba quod.i. quæ tute.i. tumet iratus cogitas tecum videlicet, ego ne.i. non vlciſcar ſup. illam Thaidem, quæ recipit illum militem, quæ excluſit ſup. me, quæ non admiſit me.ſ. ſine, à ſino is, modo.i. tantũmodo, q.d. linquatur mihi hoc, vt vlciſcar eam, malim mori q̃.ſ. non vlciſci, ſentiet qui.i. qualis vir ſiem.i. ſim, vel hercle iurantis eſt, vel affirmantis quod ab eis ſic intelligebatur, quaſi hercle me iuuante, quod à Chriſtiano minime puto vſurpari debere, qui verum Deum vera colit religione, neque Herculem, neque alios, quos eluſa antiquitas pro Deis colebant, quidquam habere deitatis putat, qm̃ omnes Dij gentium Dæmonia. vna lacrymula falſa.i. ficta, quam lacrymulam ipſe expreſſerit.i. quaſi præmendo oculos emiſerit, vt cum exprimimus ſordes alicuius vlceris carnem præmẽdo, miſere male, vt aduerbialiter ſumatur. quaſi cum maximo labore & maxima miſeria expreſſerit, vix.i. difficulter, vi.i. violentia & ſumma ope tergendo oculos ſuos, vna ergo lacrymula reſtinguet.i. extinguet hæc verba pridem, quæ tecum cogitas, & accuſabis.i. culpabis te vltro nullo cogẽte, & dabis ei ſupplicium vltro.i. dabis pœnas ei, hoc eſt teipſum punies, aut te ei puniendum offeres. Sumere de aliquo ſupplicium, vel pœnas ſigñat aliquem punire, dare vero pœnas vel ſupplicium ſignificat puniri, ſi.n. ab aliquo ſupplicium ſumatur, ipſe eſt qui dat ſupplicium, à quo ſumitur. PH. O, exclamatiue, vel indignanter, facinus indignum.i. non admittendum, neque impune ferendum nunc, q.d. tarde ego ſentio & illam Thaidem eſſe ſceleſtam.i. ſceleratam, & iniquam, & me eſſe miſerum, & me tædet.i. tędio afficior, & ardeo.i. vror amore.i. inſania amoris & prudens.i. mea intelligentia cognoſcens, & ſciẽs, id eſt alterius iudicio admonitus. Prudens enim per ſe ſe aliquid ſentit, ſciens vero per aliorum admonitionem, pereo i. occido viuus, non mortuus & videns.i. vigilans non dormiens, neſcio qd agam.i agere debeam. P. Quid agas.i. agere debeas niſi vt redimas te, q̃ minimo precio ſup. queas.i quanto minimo poſſis, precio te captum i. in amore captiuum & irretitum, ſi nequeas te redimere ſup paululo.i. admodum paruo precio. at redimas te quãti queas.i. quanto precio te poteris redimere, & ne.i. ne afflictes, id eſt torqueas, excrucies, commoueas te. PH. Ne, id eſt verum ſuades.i conſulis ita. P. Si ſapis.i. ſi ſapiens es, facies, neque addas moleſtias præter eas ſup. quas ipſe amor habet, & recte feras eas moleſtias, quas habet, ſed ecca.i. ecce hic ipſa calamitas.i. ipſa pernicies, ipſa tempeſtas, noſtri fundi.i. noſtræ poſſeſſionis, egreditur.i. exit foras.ſ. Thais. quæ eſt tanquam grando, quę calamum fundi concutit, vnde ſequitur pauperies coloni. calamitatem.n. proprie ruſtici grandinem dicunt, q comminuat calamum, hoc eſt culmen, ac ſegetem. Subdit deinde quare ſit calamitas, nam hæc Thais intercipit.i. totum capit quod nos oportet capere. interdum etiam intercipere ſignificat ex inſidijs capere, vt latrones intercipiunt merces, quæ feruntur huc & illuc.

LATO. ARgm̃) Incipit à perturbatione & querela adoleſcentis, vt ſternat viam ad argumenti narrationem. Exprimitur autem immoderati amoris inſania, & q̃ difficulter cordatus etiam animus & tam impotenti malo ſe eripiat. Porrò adoleſcens, militi riuali opponitur in fabula, ad explicandum argumentum quo vita glorioſorum quorundam & ineptorum hominum, item meretricia improbitas continetur. [Quid igitur) Dubitatio deliberantis & perturbati. [Nauiter,) Id eſt fortiter & ſtrenue nauium in morem. [Here, quæ res) Cordata admonitiõ Parmenonis. [Suſpiciones, inimicitiæ,) Translationes à bello. [Ego ne illam?) Apoſiopeſis ſecum cogitantis, & eſt proſopopœia. [Falſa lacrymula,) Attende apta & ſignificantia verba ad amplificationem. [O indignum) Querela per exclamationem. [Quid agas,) Reprehendentis, & perſtat in bellica tranſlatione. [Sed ipſa) Præparatio ad ſequentem ſcenam.

PARAVS MARS. QVid igitur faciam? &c.) A vehementia illius amoris, cuius exceſſus merito reprehenditur, cauendum eſſe docet hæc ſcena diſtrahit quippe animum, & a recto rationis iudicio detorquens, aufert libertatem, ad quam genero ſus animus omni ſtudio debet contendere: & hominem, diuinũ animal, ad gloriam & maxima quæque natum ita deprimit, vt irrationalibus ferè animalibus ſimilium reddat, quo nihil poſſit excogitari abſurdius. Teſtis eſt Phæd. nobilis adoleſcens, cuius rationis oculos meretricis illecebræ ſic perſtrinxerant, & ligauerant, vt ex amoris laqueo ſe extricare non poſſet. quamuis errãtum ſuum deſpiceret. Tanta eſt huius arduris potentia. [Et ne te afflictes) Afflictatio eſt ægritudo cum vexatione corporis.

RIVII caſtigat. NEque perficies nauiter) Sunt exẽplaria, quæ hoc loco habent pertendes, quod mihi vehementer arridet. Vtitur eo & alias Terent. velut in Heaut. cum, inquit, video nõ licere, vt cœperam hoc pertendere. Eodem modo Propert. in ij.

Quod ſi pertendes animo veſtita cubare,
Sciſſa veſte meas experiere manus.

Verum vtrocunq. modo legeris, ſeu perficies, ſeu pertendes, ſnia ꝓbè conſtabit, vt & verſus. Nos relinquimus vulgatã lectionem.

DOLE. obſeruat. CVm acceſſor vltro?) Acceſſere aliquando idem eſt quod accuſare: vt, acceſſere aliquem crimine ambitus. Habet vero genitiuum, vel ablatiuum, ſed cum genitiuum habet, ablatiuum voluit ſubintelligi, vt ſi dicas aliquem acceſſi maieſtatis, ſubaudiatur ablatiuus crimine. Aliqñ vero pro vocare, vel aſciſcere, vel aſſumere eſt. Qua in re vel ad perſonas, vel ad res quadrat. Cic. in Fam. Poſtridie mane a Panſa ſum acceſſitus. Idẽ in Verr. Act. vj. Nunc vero in communi omnium gentium religione, inq. his ſacris, quæ Maiores noſtri ab exteris nationibus aſcita, atque acceſſita coluerunt, negligentes, ac diſſoluti ſi cupiamus eſſe, qui poſſumus? Idem de Aruſp. Reſpon. Quorum ludorum religio tanta eſt, vt ex vltimis terris acceſſita in hac vrbe conſederit. [An potius ita me comparem, Non perpeti meretricum contumelias?) Comparare nonnunquam pro parare, componere, vel facere ponitur. Nonnunquam pro emere. Nonnunquam pro comparationem facere. Aliquando pro quærere, vel acquirere. Hic autem pro inſtituere, vel conſtituere eſt. Et tam ad res, quàm ad perſonas, refertur. Pleniſſime autem de hoc verbo videto varijs & in Primo, & in Secundo Commentariorum noſtrorum Tomo locis. [Actum eſt) Hac locutione perſępe vtuntur Comici, dum rem in deſperatis habendam deſignant: vel cum eum rei finem volunt exprimere, vt nullum ſit reliquum remedium. Quæ res ſecundum ius ciuile dicitur: in quo cauetur, ne quis rem actam apud iudices repetat. Ita actum eſt dicitur in ea re, de qua iam lata ſit ſententia. Cic. Fam. xiiij. Nunc ſpes reliqua eſt in nouis Trib. pleb. & in primis quidem diebus: nam ſi inueterarit, actum eſt. [Dum tempus eſt, etiam atque etiam cogita.) Tempus eſſe, locutio eſt aliquando expreſſiore elegantia carens. Cicero ad Quint. Frat. Scio fuiſſe & moriendi honeſtius tempus, & vtilius. Aliquando tempus eſt ponitur pro neceſſe eſt: vel ſequitur, vt: vel res poſtulat, vt Cicero de Orat. ij. Si ego omnem vim Oratoris in argumentis, & in re ipſa comprobanda poſuiſſem, tempus eſſet iam de ordine argumentorum, & de collatione aliquid dicere. [Dabis ei Vltro ſupplicium.) Supplicium dare a Comicis dicitur, vt pœnas dare. Plautus: Dabitur pol ſupplicium mihi de tergo veſtro. [Et prudens, & ſciens, Viuus, videnſque pereo.) Mira eſt huius locutionis emphaſis. Similis eſt apud Latinos loquendi modus, ſcilicet, viuus, & præſens: quo loquendi genere vel ad rei fidem augendam vtuntur: vel ad præſentiam magis exprimendam. Cicero de Orat. ij. Vt duos ſummos viros ijs, qui neutrum illorum viderint, eorum, quibus ambo illi Oratores cogniti ſint, uiuorum, & præſentium teſte memoria commendemus. Idem Offic j. Neque ſolum uiui, atque præſentes ſtudioſos diſcendi erudiunt, atque docent: ſed hoc quidem etiam poſt mortem literarum monumentis aſſequuntur. [Si ſapis, Neque præterquam quas ipſe amor moleſtias Habet, addas:) Habemus moleſtiam, cum moleſtia afficimur: habet etiam res moleſtiam, quæ moleſtiæ plena moleſtiam nobis exhibet. De vtroque exempla ex Cicerone producam. Famil. xvj. Habeo etiam illam moleſtiam, quòd Dolabella noſter apud Cæſarem eſt. Idem ad Att. ij. Iter eſſe moleſtum ſcio: ſed tota calamitas omnes moleſtias habet. Id eſt in calamitate omnes moleſtiæ poſitæ ſunt. [Sed ipſa egreditur noſtri fundi calamitas.) Calamitatem proprie grandinem

nem ruſtici dicunt, q calamum, hoc eſt culmum, & ſegetem comminuit. Plin. lib. xviij. Nat. hiſtoriæ: Hordeum ex omni frumento minime calamitoſum, quia colligitur, antequam triticum occupet rubigo. Vnde Cic. metaphorice in Verr. Act. ij. Ita, inquit. Eademque vi, & iniuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te tanquam aliquam calamitoſam tempeſtatem, peſtemque peruaſiſſe demonſtro. Idem alibi de eodem. Quacunque interfecit, eiuſmodi fuit, vt non legatos populi R. ſed vt quædam calamitas peruadere videretur. Non potuit Cic. ſignificantius Verris Prætoris furta, ac rapinas & iniurias exprimere. Itaque factum eſt, vt calamitas pro diſpendio, & ſterilitate accipiatur. Cic. pro lege Manil. Nam in ceteris rebus cum venit calamitas, tum detrimētum, accipitur. At in vectigalibus nō ſolum aduentus mali, ſed etiam metus ipſe affert calamitatem. Calamitas ēt in ludis ſcenicis dicebatur, cum fabula exigebatur, vt in Prologo Hecyræ apud Terentium eſt. Hecyra, inquit, eſt huic nomen fabulæ. Hæc cum data eſt noua, nouum interuenit vitium, & calamitas, vt neque ſpectari, neque cognoſci potuerit. Calamitas ſic proprijs quibuſdam loquendi modis nōnunquam à Latinis ponitur. Sed generaliter eſt pro aduerſa, vel incommoda fortuna, aut pro incōmodis rebus, aut ærumna, uel pernicie. Cic. ad Att. Quòd me tam ſæpe, & tam vehementer obiurgas, & animo infirmo eſſe dicis, quæſo, ecquod tm̄ malum eſt, quod in mea calamitate non ſit? Verum antequam ad alia pergam, hunc Terentij locum libet familiarius explicare. Egreditur, inquit Parmeno ſeruus, noſtri fundi calamitas: nam quod nos capere oportet, hæc intercipit .i. Thais noſtra pernicies, quæ Phædriam herum meum ſumptibus abſumit, ita ſanè, vt, quæ in nos liberalitate eſſe deberet, eam ipſa intercludat .ſ. ab eo auferendo, quæ in nos conferentur.

GLAR. IN quinto verſu prima de ſi quidē correpta eſt quemadmodū apud Ouid. & Lucanum, & ſequente item ſcena apud hūc Poëtam, & Sce. j. Act. v. Et in Heaut. Sce. ij. Act. iij. ter corripitur. In xi. Suſpiciones ſecunda ſyllaba producitur contra dictionis naturam, vt ſæpe alibi apud hōc Poëtam. In xxiiij. Ei monoſyllabum eſt & anapæſtus penultimo loco. In xxv. O torū eliditur, vt in ſuperioris fabulæ, Act. V. Sce. iij. verſo V. In antepen. verſo I, eliditur in Illas, vt ſecundo loco ſit dactylus, inquit Doctor. q̄q̄ eadem ratione poſſet s, elidi in Addas, ſecundum quoſdam. At ego non dubito ſecundo loco creticum ponere: quod & ſequente Scena ſæpius conſpicitur, & nos indicabimus.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Thaidis blando ſermone victus Phædria, pollicetur ſe biduum rus conceſſurum, vt Thraſoni interim locus ſit apud illam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena Thais ratione adducta, qua Phædriam excluſerat, eum ſibi reconciliat, & vt biduum rus abſcedat, militi'q; tantiſper concedat, ſuis blandimentis tandem impetrat.

ARG. CHRISTOPHORI HEGEND.

Exorditur Thais à querela, Expoſtulat Phædria cum Thaide, quod in amore ſibi non reſpondeat.

Trimetri.

THAIS *meretrix*, PHAEDRIA, PARMENO.

MISERAM me, vereor ne illud grauius Phædria
Tulerit; ne ue aliorſum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromiſſus non eſt. PH. totus Parmeno
Tremo horreoq́., poſtquam aſpexi hanc. P. bono animo es:
Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis.
T. Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?
Qui hic ſtabas? cur non recta introibas? P. ceterum
De excluſione verbum nullum. T. quid taces?
PH. Sane quia vero hæ mihi patent ſemper fores,
Aut quia ſum apud te primus. T. miſſa iſtæc face.
PH. Quid miſſa? ò Thais, Thais, vtinam eſſet mihi
Pars æqua amoris tecum, ac pariter fieret, vt
Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;
Aut ego iſtuc abs te factum nihili penderem.
T. Ne crucia te obſecro anime mi, mi Phædria.
Non pol, quo quenquam plus amem, aut plus diligam,
Eo feci: ſed ita erat res: faciundum fuit.
P. Credo, vt fit, miſera præ amore excluſit hunc foras.
T. Siccine ais Parmeno? age. ſed, huc qua gratia
Te accerſi iuſſi, auſculta. PH. fiat. T. dic mihi
Hoc primum, potin' eſt hic tacere? P. ego ne? optume.
Verum heus tu, lege hac tibi meam aſtringo fidem:
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optume:
Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuo palā eſt.
Plenus rimarum ſum, hac atque illac perfluo.
Proin tu, taceri ſi vis, vera dicito.
T. Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.
P. Poteſt taceri hoc. T. ibi tum matri paruolam
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Attica hinc arreptam. PH. ciuem ne? T. arbitror:
Certum non ſcimus: matris nomen & patris
Dicebat ipſa: patriam, & ſigna cetera
Neque ſcibat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, e prædonibus,
Vnde emerat, ſe audiſſe, arreptam e Sunio.
Mater vbi accepit, cœpit ſtudioſe omnia
Docere, educere, ita vti ſi eſſet filia.
Sororem plerique eſſe credebant meam.
Ego cum illo, quo cum vno rem habebam tum, hoſpite,
Abij huc: qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
P. Vtrunque hoc falſum eſt: effluet. T. qui iſtuc? P. qa
Neque tu vno eras contenta, neque ſolus dedit:
Nam hic quoq; bonam, magnamq́. partem ad te attulit.
T. Ita eſt. ſed ſine me peruenire, quò volo.
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Cariam eſt profectus. te interea loci
Cognoui. tute ſcis, poſtilla quàm intumum
Habeam te, & mea conſilia vt tibi credam omnia.
PH. Ne hoc quidem tacebit Parmeno. P. oh, dubium ne id eſt?
T. Hoc agite amabo. mater mea illic mortua eſt
Nuper. eius frater aliquantum ad rem eſt auidior.
Is vbi hancce forma videt honeſta virginem,
Et fidibus ſcire pretium ſperans, illico
Producit, vendit. forte fortuna affuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarusq́. omnium:
Is venit: poſtquam ſenſit me tecum quoque
Rem habere, fingit cauſſas, ne det, ſedulo:
Ait ſi fidem habeat, ſe iri præpoſitum tibi
Apud me, ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Seſe relinquam, velle ſe illam mihi dare;
Verum id vereri. ſed, ego quantum ſuſpicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. etiam ne amplius?
T. Nil: nam quæſiui. nunc ego eam mi Phædria,
Multæ ſunt cauſſæ, quamobrem cupio abducere:
Primum, quod ſoror eſt dicta: præterea, vt ſuis

Reſtituam, ac reddam. ſola ſum: habeo hic neminem,
Neque amicum, neque cognatum quãobrem Phædria
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.
Sine illum priores partes hoſce aliquot dies
Apud me habere. nihil reſpondes? PH. peſſuma,
Ego quicquam cum iſtis factis tibi reſpondeam?
Heu P. Hei noſter, laudo. tandem perdoluit: vires.
Aut alias, PH.* At ego neſciebam, quorſum tu ires. paruola
Hinc eſt arrepta: eduxit mater pro ſua:
Haud Soror eſt dicta: cupio abducere, vt reddam ſuis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: qua gratia?
Niſi illum plus amas, quàm me: & iſtam nunc times,
Quæ aduecta eſt, ne illum talem præripiat tibi.
T. Egon' id timeo? PH. quid te ergo ſolicitat? cedo.
Num ſolus ille dona dat? nuncubi meam
Benignitatem ſenſiſti te claudier?
Non ne, vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæſiui? eunuchum porro dixti velle te,
Quia ſolæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti pro ambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoria:
Ob hæc facta abs te ſpernor. T. quid iſtuc Phædria?
Quanquam illam cupio abducere, atque hac re arbitror
Id fieri poſſe maxume: veruntamen,
Potius quàm te inimicum habeam, faciam, vt iuſſeris.
PH. Vtinam iſtuc verbum ex animo, ac vere diceres,
Potius quàm te inimicum habeam. ſi iſtuc crederem
Sincere dici, quiduis poſſem perpeti.
P. Labaſcit, victus vno verbo. quàm cito?
T. Ego non ex animo miſera dico? quam ioco
Rem voluiſti à me tandem, quin perfeceris?
Igo impetrare nequeo hoc abs te, biduum
Saltem vt concedas ſolum. PH. ſiquidem biduum:
Verum ne fiant iſti viginti dies.
T. Profecto non plus biduũ, aut. PH. aut? nihil moror.
T. Non fiet. hoc modo ſine te exorem. PH. ſcilicet
Faciundũ eſt, quod vis. T. merito amo te. PH. bene facis:
Rus ibo: ibi hoc me macerabo biduum:
Ita facere certum eſt: mos gerundu' eſt Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. P. maxume.
PH. In hoc biduum Thais vale. T. mi Phædria,
Et tu. nunquid vis aliud? PH. ego ne quid velim?
Cum milite iſto præſens, abſens vt ſies:
Dies, noctesq́. ames me: me deſideres:
Me ſomnies: me expectes: de me cogites:
Me ſperes: me te oblectes: mecum tota ſis:
Meus fac ſis poſtremo animus, quando ego ſum tuus.
T. Me miſeram, forſitan hic mihi paruam habeat fidem,
Atque ex aliarum ingenijs nunc me iudicet.
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certo ſcio,
Neque me finxiſſe falſi quicquam, neque meo
Cordi eſſe quenquam cariorem hoc Phædria:
Et quicquid huius feci, cauſſa virginis
Feci: nam me eius ſpero fratrem propemodum
Iam repperiſſe, adoleſcentem adeo nobilem: &
Is hodie venturum ad me conſtituit domum.
Concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

DON. MISERAM me, &c Ne te aliorſum,) Aliorſum, in aliam partem. vt ſeorſum, retrorſum dicitur. Quòd heri intromiſſus non eſt.) Hæc leuius, vt de facto ſuo loquens. At Phædria Excluſit, reuocat, inquit, redeam? non ſi me obſecret. [Tremo horreoque,) Ex amore nimio. Nimius ignis, effectũ frigoris reddit, vt ex frigore nimio effectus ignis exiſtit, ſm illud quod Phyſici aiunt. hinc & Virg. Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. [Tremo horreoque, poſtquam aſpexi hanc) Natura magni caloris etiam horrorem incutit, vt nimiæ febres. [Accede ad ignem hunc;) Potius ignẽ meretricem accipimus, quam aram Apollinis, vel quia amator vtitur. vt Virg.

At mihi ſeſe offert vltro meus ignis Amyntas.

Vel quia auida & auara eſt: vt ignis, alimentorum. [Iam caleſces plus ſatis.) Noue, ſed intelligitur Quam .i. plus æquo. vt alibi, Quam ne quid in illum iratus plus ſatis faxit pater. [Iã caleſces plus ſatis.) Noue, ſed intelligitur, plus ꝙ ſatis. Hoc quidam putant. at mihi de his videtur eſſe quæ à veteribus geminabantur, vt plerique oẽs, hoc eſt omnes: & pleraque omnia .i. omnia. ſic & plus ſatis, pro ſatis. [Quis hic loquitur?) Non imperite intelligunt qui exiſtimant meretricem etiam hoc ſimulare, quod non prouiderit Phædriam. Nam & perſonæ & dictis eius ceteris hoc conuenit: & tunc erunt gratiora omnia quæ ſupra dixit. [Cur nõ recta introibas?) Quaſi parum fuerit introibas: ſatis mire additum Recta. [De excluſione verbum nullum.) Plus admirationis eſt, nec accuſationi, nec ſatisfactioni locum reliquiſſe meretricẽ, callide diſſimulata iniuria. [Quid taces?) Et hoc callide, quaſi innocens ne ſuſpicetur quidem quid ſuccenſeat adoleſcens. [Sanè quia vero ſemper &c.) Tolle ſanè, & vero, & pronunciandi adiumenta, vultumq́ue dicentis: & in verbis non negatio, ſed confeſſio eſſe credatur. nam vero, ironiæ conuenit. vt Virg.

Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla refertis.

[Aut quia ſum apud te primus.) Duo dixit quæ doleat: & quia clauſæ fores, & quia poſterior habetur, prælato milite. [Aut quia ſum apud te primus.) Subauditur, Non recta introiui. [Miſſa iſtæc face.) Alia diſſimulatio, & durior poſt admonitionem. ſed bene intelligit, qui hoc à meretrice ridente molliter, & oſculum porrigente dici accepit. [Quid miſſa?) Magna virtus poëtæ eſt, non ſententias ſolum de conſuetudine ac de medio tollere, & ponere in comœdia. verumetiam verba quædam ex cõmuni ſermone, quale eſt quod ait nunc, Quid miſſa? [Vtinam eſſet mihi Pars æqua amoris tecum;) Vel amandi, vel non amandi.ſ. [Ac pariter fieret,) Pariter, ſimiliter. Saluſt. Cui niſi pariter obuiam iretur. [Vt Aut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;) Si ambo amaremus. [Anime mi,) Mi, vocatiuus eſt ab eo quod eſt meus. Vide quàm familiariter hoc idem repetit blandimentum. Vult enim Terentius velut peculiare verbum hoc eſſe Thaidis. ideo toties dictum eſt, Tu ne hic eras mi Phædria? Ne crucia te obſecro anime mi Phædria. [Ne crucia te) Hæc niſi amplectens adoleſcentem mulier dixerit, videbitur Ne crucia ſine affectu dicere. Sed ſic, dicet Ne crucia te, eo geſtu, quaſi in eo etiam ipſa crucietur: nam ideo ſubiecit anime mi, hoc eſt animus meus. [Non pol, quo quenquam plus amem,) Hoc totum nimis blande, & cũ * contractione adoleſcentis dicit meretrix. [Faciundum fuit.) Legendum, faciendum, ſcribendum, totum hoc ſemper neceſſitati adiungitur. Virgil. Aut pacem Troiano ab rege petendum. Et alibi: Arma acri facienda viro. [Credo, vt fit, miſera præ amore excluſit hunc foras.) Oratorie, ac facete additum, miſera. Et cum illa a deriuatione cauſæ argumentetur, mire à Parmenone correpta eſt, veriſimile nõ eſſe, vt quis quem amet eundem poſſit excludere. [Excluſit hunc foras.) Παρὰ προσδοκίαν intulit intuens puellam, & ei oſtendens Phædriam: vt oſtendat quàm falſa & repugnantia loquatur meretrix. [Age.) Corripientis eſt modo age, non hortantis aduerbium. [Te accerſi iuſſi,) Hoc eſt quod ſupra ait, Non eam ne nunc quidem, cum accerſor vltro? [Dic mihi) Meretricia calliditate commendat quæ dictura eſt. [Ego ne? optime) Bene, non expectauit ſeruus vt pro ſe dominus reſponderet Thaïdi. [Verum heus tu,) Aſtute ſeruus reponit Thaïdi vicem. Nam illa vt magnum voluit expectari quod dictura eſt, iſte vt falſum contemnit. [Meam aſtringo fidem:) Fidem promitto: quia vincula fidei dicuntur. [Quæ vera audiui, taceo,) Mire vicem Parmeno reddidit meretrici. Nam vt ſeruum difficile eſt tacere commiſſa: ita meretricem rarum eſt vera dicere. [Quæ vera audiui,) Figura παρασιωπή. [Contineo optime;) Proprie à metaphora vaſorum tranſtulit verba. [Sin falſum, aut vanum, aut fictum eſt, continuo palam eſt;)

*contractatiõe

Falſum,

Falſum, eſt quo tegitur id, quod factum eſt. Vanum, quod fieri non poteſt. Fictum, quod non eſt ſactum, & fieri potuit. Vel falſum, eſt fictum mendacium ſimile veritati. Vanum, nec poſſibile nec veriſimile. Fictum, totum ſine vero, ſed veriſimile. Falſum loqui, mendacis eſt: Fictum, callidi: Vanum, ſtulti. Falſum loqui, culpæ eſt. Fictum, virtutis: Vanum, vecordiæ. Falſis decipimur: Fictis delectamur: Vana contemnimus. [Plenus rimarum ſum) Vilis atque abiecta tranſlatio, & apta apud meretricem loquenti. tranſlata autem eſt ab aquario vaſe fictili. [Hac atque illac perfluo) Contra, Contineo optime. [Proin taceri ſi vis, vera dicito.) Vtrum te taceri, aut tuum dictum? an imperſonaliter, & infinito modo? [Samia mihi mater fuit) Puduit dicere Thaidē, Meretrix mihi mater fuit. quod tamen ſignificauit, dicendo aliū de ciuem alibi habitaſſe. Nam ideo meretrices, peregrinæ dictæ ſunt in comœdijs. vt in Andria, adeo ne eſt demens ex peregrina? [Poteſt taceri hoc).i. veriſimile eſt. Nec hoc, ad laudem proficit, ſed ad dedecus meretricis. [Poteſt taceri hoc) Hoc peregrinam naſci meretricem. & ideo poteſt verum videri. [Puellam dono quidam) Ætas & ſexus, amoris cauſa ſunt, cur eam Thais puellam diligat. [Puellam dono quidam mercator dedit) Propter hoc oſtendit meretricem fuiſſe matrem, & dono ideo accipere puellam potuiſſe. [Ex Attica hinc abreptam) Quia Athenis eſt conſtituta ſcena. [Arbitror) Bene arbitror, & nihil certi. qñ enim auſurus eſſet Parmeno adornare Chæream, ad vitiandum hanc virginem, ſi præſciſſet ciuem eſſe? [Matris nomen & patris dicebat ipſa) Quæ infantis memoriæ proxima ſunt. Nam quid prius ætas illa, q̃ patrem matremq́. cognoſcit? [Et ſigna cetera, neque ſciebat).i. domum patris, regionemq́. eius. [Neque per ætatem etiam poterat) Hoc ideo addidit, ne eſſet minus elegãs, quæ neſciret. [Hoc addebat) Ad matris. ſ. nomen & patris quod puella dicebat. [Vnde).i. à quibus. Vt Virg. Genus vnde Latinum. Et, Cauſam dicere prius, vnde petitur aurum. [E' Sunio) Sunium. promontorium eſt Athenienſium, & in forum rerum venalium, ἐμπόριον. [Mater vbi accepit) Hæc figura, in narrationibus βάσις dicitur, cum omnia pedetentim dicuntur inſinuandi gratia. vt nunc, Matri mercator dono dedit. Mater vbi accepit. Et ſimul conuenit mulieri loqui huiuſcemodi mora. [Cœpit ſtudioſe omnia docere) Mire: nam non docuit: ſed, cœpit docere. τῷ μέλλοντι. Et vide q̃ ſatis muliebriter. [Mater vbi accepit) Accepit, ſimpliciter. aut audiuit ingenuam: vt capiendi & c a s Sed melius prius. [Ita vt ſi eſſet filia) Ergo velut ſoror habenda eſt Thaidi, & ideo ſequitur, Sororem plerique eſſe credebant meam. Et oratorie cumulat dignitatem, & amorem puellæ, vt eius comparatione leniatur iniuria facta Phædriæ. [Ego cum illo, quocum vno rem habebam tum hoſpite.) Totum dixit, & ꝙ hoſpitem, & ꝙ rem habebat. Et bene tunc, & non nunc. Nam nunc, cum duobus. [Quocum vno tunc rem habebam).i. conſuetudinem, amorem. [Hoſpite).i. Attico. [Abijt huc) Rhodo Athenas. ſ. [Qui mihi reliquit hæc quæ habeo, omnia.) Hoc ideo, ne tantundem obſequij exigat Phædria. Ideo contra Parmeno. [Vtrunque hoc falſum eſt, effluet.) Ipſe exponit hoc vtrunque quid dicat. & contradicendum eſt, quia præſens amator grauatur hoc dicto. [Neque tu vno eras contenta) Quippe quæ ad miſeris militem. [Neque ſolus dedit) Quippe quia non omnia tua illius fuere mortui. [Nam hic quoque) Δεικτικῶς. Non Phædria, ſed Hic dixit, tangens illum, & quaſi inuito illo hoc exprobret. [Bonam, magnamq́ue partem ad ſe attulit) Hæc dicuntur. ἰσοδυναμοῦντα: vt, Abs te petere & poſcere. An potius bonam ſpecie, magnam quantitate? & nunc diſcretine dictum eſt: nam alias bonam, pro magna & multa accipimus. [Ita eſt) Non erat negandum quod dixit Parmeno meretrici ſatisfacere cupienti, & non tacenti culpam in conſcientia eſſe. [Te interea loci cognoui) Oratorie priorem amatorem facit militem, quam Phædriam. Nam poſterius dicit hunc cognitum per abſentiam militis. Ergo cum militi Phædria riualis ſuperductus ſit conſequens eſt vt miles queri debuerit, non Phædria: & propterea nihil peccatum, ſi ordine ſeruato miles antepoſitus fuerit amatori poſtmodum cognito. & hoc ſine puella, & munerum cauſa, multum pro milite contra Phædriam valet. Sed vide meretricem, quia rem dixit perurentem quot & qualia blandimenta ſubijcit, dicendo, Tu te ſcis poſt illa quàm, intimum habeant te, & cetera. [Cognoui) Proprie cognoui. [Tu te ſcis poſt illa &c.) ἐπιπλοκή figura: nam hoc ad narrationem non pertinet. [Et mea conſilia tibi vt credam omnia) Ex præſenti actu ſumpſit argumentum, ꝙ eum nunc tanquam conſultorem adhibuerit. Et bene, Credã, ſecundùm illud, Potin' eſt hic tacere? [Ne hoc quidem).i. hoc quoque falſum eſt. [Dubium ne id eſt?) Me non taciturum. [Hoc agite) Pro aduerbio corripientis eſt poſitum, aut certe pro adhortatione audientiæ præbendæ. Sic Plaut. Hoc agite ſultis ſpectatores. Et conuenit velut nutu audiẽtiam ſignificantis, & geſtu hoc ipſum adinuari. [Hoc agite).i. illud deſinite, & hoc attendite. [Nuper) Vt adhuc amor flagrare videatur, addidit nuper. [Aliquantulum ad rem eſt auidior) Vultu accommodato ad reprehenſionem pronunciandum eſt. [Ad rem auidior) Proprie auidior. Et rem, pecuniam modo dicit. [Is vbi hanc forma) Ea aliena perſona vult oſtendere præter affectum, quanta ſibi æſtimanda ſit: & quanto munere miles Phędriæ meruerat anteponi. [Et fidibus ſcire) Vetuſta ἐπαγωγή. [Pretium ſpectans.) Deeſt magnum. vt, Et ſtabulo frænos audire ſonantes. [Producit ac vendit) Proprie. Nam produci res venales dicuntur. [Producit, ac vendit.) Hæc celeritas vendibilem indicat mercem. [Forte fortuna,) Id eſt bona fortuna. [Hic meus amicus) Quia locus eſt meritorum, non iam miles, ſed meus amicus. Vide. n. quid ſequatur, Emit, inquit, Eam dono mihi, imprudens harum rerum. Hic oſtenditur q̃ auidus id faceret, ſi rem penitus noſſet. ſimul etiam oſtenditur quanta ſecreta dicat Phædriæ: vtpote quæ riualis neſciat. [Imprudens harum rerũ, ignarusq́ue omnium) Prudentia, naturalis eſt: gnaritas, extrinſecus venit. Imprudens, per ſe: ignarus per alios. Hoc eſt, qui nec ſuſpicatus ſit, neque ex aliquo audierit. [Poſtquam me ſenſit tecũ quoque rem habere) Non dictum, ſed quaſi elatum. [Senſit me tecũ quoque rem habere) Magno pondere dixit, tecum quoque, tanquam iraſcendi iuſta magis ſit cauſa militi, q̃ Phædriæ nam ſenſit, & tecum, & quoque hoc ſignificat. [Rem habere) Sic dixit, vt honeſte res impura dicatur. [Ne det, ſedulo) Sedulo, ſine dolo, hoc eſt impenſe. [Ait) Semper ait dicimus, cum vel inuiſa nobis, & audientibus, vel vana dicta narramus alicuius. [Si fidem habeat) Hoc eſt, ſi faciam aliqua, vnde credat ſe tibi præponi. [Si fidem habeat) Si credere cogatur. i. ſi credat. Vnde fideiuſſor dicitur, hoc eſt auctor credendi. [Se iri præpoſitum tibi apud me) ἀναστροφή in verbo Præpoſitum iri, ac neceſſaria implicatio in his quæ dura dictu ſunt. [Sed ego, quantum ſuſpicor.) Alta, & acuta inuentio. Scit meretrix hoc ſolo amatores inimicos eſſe quòd idem diligunt. Magnifice igitur, vt riualis odium deliniret, vult perſuadere Phædriæ non ſe amari, ſed virginem. [Ad virginem animum adiecit) Cur hoc inſerat? vt uel lædendi militis cauſa, Phædria patiatur eum, quàm amet, & nolit virginem dono dare. [Etiam ne amplius?) Mundat Terentius, vt ſolet, res huiuſmodi per ἐπαγωγήν ſuam. [Nihil: nam quæſiui nunc ego eam) Optime purgauit Terentius, quod mox liberalibus nuptijs fuerat obfuturum ſi vitiatam virginem duceret Chærea. Neceſſario ergo defenditur, tanquam quæ honeſte nuptura eſt. [Quamobrem cupio abducere) Etiam hoc uerbo gratificatur Phædriæ. non. n. accipere, ut ab amico remonerante, ſed abducere, ut ab ſtulto & experte. [Nunc ego eam mi Phædria. Multæ ſunt cauſæ,) Non indiligenter conſiderauerunt hanc meretricis orationem, qui illam inſtar controuerſiæ retulerunt. Nam & principium eſt, Me miſeram, vereor ne illud grauius Phædria tulerit. Et narratio, Samia mihi mater fuit. Et partitio cum confirmatione. vt, Nũc ego eam mi Phædria. multæ ſunt cauſæ quamobrem cupio abducere. [Primum quòd ſoror eſt dicta: &c.) Reprehenſio quoque, Ego ne id timeo. &, Ego ne non ex animo miſera dico? Et concluſio per conqueſtionem: vt, Quam ioco rem voluiſti à me tandem quin perfeceris? Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum ſaltem vt concedas ſolum. [Vt ſuis reſtituam ac reddam) Reſtituimur ijs, quibus nos volumus: Reddimur ijs, qui nos volunt. Ergo reſtituimus volentem, Reddimus volentem. Sed in hac vtrunque eſt. [Sola ſum: habeo hic neminem,) Sola ſum, ad familiarium refertur abſentiam. Habeo hic neminem ad alienorum amicitiam. poteſt enim ſola domi eſſe, habere tamen aliquem foris. Et, habeo hic neminem plus ſonat, q̃, neminem hic habeo Et, ſola ſum, ab ijs quos natura conciliat per ſe. Habeo neminem eorum qui voluntate iunguntur. [Neque amicum) Bene hoc apud amatorem: quia aliud eſt amator, aliud amicus. Amator, qui ad tempus: Amicus, qui perpetuo amat. An quia in patris poteſtate eſt Phædria? [Quamobrem Phædria) In neceſſarijs interponi nomen licet audientis. [Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.) Hic oſtendit ſpecialiter, cuiuſmodi amicos quærat, ne Phædriam contemnere videatur. [Parare amicos beneficio meo.) Quia parantur & ſuo, ſed minus diligunt. [Id amabo adiuta me quo id fiat facilius.) πλεονασμός. bis id poſuit. [Adiuta me) Mira coactio, pro patere excludi, adiuta me, dixit. [Sine illum) Blande, ſine illum, tanquam in manu eius ſit iniuriam non pati, & excludi militem. Non enim dixit fer, aut

aut parere, ſed, ſine. [Prioris partes hoſce aliquot dies) Honeſte circumloquitur & oratorie, ne dicat, Abi foras, atque excludi te patere. [Nihil reſpondes?) Iam ſilentium accuſat. quia ſcit nihil reſponſurum contrarium. Et ſatis blande, Nihil reſpondes, dixit: tanquam qui debeas amoris vicem. [Ego quidquam) Facete exprimitur illud, Amantium iræ, amoris redintegratio eſt. [Tandem perdolui) Nimis dolui. i. per ſenſi dolorem. Et tandem, quaſi qui nimis patiens fuit. [Tandem perdolui, vires) Eleganter variauit perſonam ſecundam, & tertiam. [Vir es) Non puer, ſed iam vir, qui meretricem contemnis. [Paruula hinc eſt abrepta eduxit mater pro ſua) Vide μίμησιν, cum odio inductam, & deprauatam pronunciationem: ita vt & ὁμοιοτέλευτα non vitarentur de induſtria, Paruula hinc eſt abrepta, eduxit mater pro ſua, ſoror eſt dicta. [Hæc nunc verba) Id eſt falſa dicta. [Huc redeunt) Vt excludar. [Niſi illum plus amas, quam me) Repudiatis cauſis, quas illa attulerat, per deriuationem cauſæ, hic aliud dicit eſſe cur repellatur. [Et iſtam nunc times quæ aduecta eſt) Adeo, inquit, amas militem, vt etiam inuideas ſi quam amauerit. [Talem præripiat tibi) ἀγωνία ſtomachantis amatoris. [Quid te ergo aliud ſollicitat?) Quid eſt, inquit, ſi hoc non eſt? [Num ſolus ille dona dat?) Iam quaſi quæſtiones tractantur. ſed ille munus aduexit. [Nunc vbi meam benignitatem) Poſſunt enim dona dari, ſed exigua, aut minus liberaliter. & ideo mentionem benignitatis adiecit. [Nunc vbi meam benignitatem) Sed ille benignus eſt. Nuncubi, nunquid alicubi. Aut ſi, nunc vbi, legimus, erit aduerbium temporis: vt ſit vbi, quo in loco, qua in re. [Nuncubi meam benignitatem) Intelligit ſe & dona obtuliſſe, & id benigne ſæpe feciſſe. nam plerunque ingrata dona ſunt, in quibus benignitas non apparet: quæ aut in quantitate rerũ eſt, aut in facilitate præſtantis. [Claudier) Claudi, aut claudicare. Saluſtius, Neque enim ignorantia claudit res. &, Nihil ſocordia claudebat. [Nõne mihi ubi dixti cupere te) Plus dixit, vbi dixti cupere te, q̃ ſi diceret, ſeruiſti vt emerem. plus eſt enim id præſtitiſſe, quod qui acceperit, non auſus fuerit, poſtulare. [Cupere te) Vult rem parui pretij, ex illius cupiditate & ſuo labore perpẽdi. [Ex Æthiopia) Non Æthiopiſſam: ſed honeſtius ex Aethiopia. [Relictis rebus omnibus quæſiui) Hæc iam omnia in beneficijs conſiderari ſolent. [Quæſiui) Vide quemadmodum exhibeat: atque ærumnas ſibi difficilium munerum dicat impoſuiſſe meretricem. Ex Aethiopia ancillulam, inquit, dixti te cupere. Quid ego feci in te cœli, & ſolis, ac penè orbis alterius? quæſiui. non enim in promptu erat. Deinde, non petiſti: ſed dixiſti. nec, velle te: ſed cupere. non nigram, ſed ex Aethiopia nec dedi: ſed relictis rebus omnibus quæſiui. Quid hic non exquiſitum? quid nõ ita expreſſum, vt nihil addi poſſit? [Porro) Deinde, vel poſtea, vel multo poſt. [Eunuchum porro velle) Eunuchos à Perſis inſtitutos putant ex captiuis. A Babylonijs enim Hellanicus auctor eſt id habuiſſe. [Eunuchum porro dixti velle te) Vide quemadmodum vt maius faciat quod præſtitit, nõ ſemel imputat duo mancipia: ſed primo puellam, deinde Eunuchum. [Quia ſolæ vtuntur his reginæ) Illam, quia ex Aethiopia. hunc, quia ſolæ his reginæ vtuntur. Quid tale Thaidi riualis dedit? [Reginæ) Id eſt diuites. ſed ὑπερτιμητικὸν eſt. [Quia ſolæ vtuntur his reginæ) Varie Eunuchum dixit, & intulit his. vt, Si quiſquam eſt qui ſe placere ſtudeat bonis q̃ plurimis, & minime multos lædere, in his poëta hic nomen profitetur ſuum. [Repperi) Plus eſt q̃ emi. Et vide q̃ proprijs, & ampliſſimis verbis vſus eſt. quia & ancillã ex Aethiopia, & Eunuchum quo ſolæ vtuntur reginæ: illã quæſiui, & hunc repperi: neutrum enim horum facile poſitum erat. [Quia ſolæ vtuntur his reginæ) Nota, cum Eunuchum in ſingulari numero præpoſuerat, His ſubiunxiſſe. ſed his non ad Eunuchum retulit, ſed ad delicias, aut quid tale: quia ſolæ vtuntur huiuſmodi delicijs ſeruitijsq́. reginæ. Et oratorie hic ſubdidit, quod in ancillula prætermiſit. quia nulla Aethiopiſſa honeſta dici potuit. Et reginas modo diuites dicit. vt in Phormione, Regẽ me eſſe oportuit. [Heri minas decem pro ambobus dedi) Recentiora beneficia, grauiora aduerſum ingratos ſunt. Ergo à tempore inducitur exprobratio. [Pro ambobus dedi) Melius amborum pretium dixit, q̃ vt ſeparatim diceret quantulo emerit ancillulã nigram. de qua mox dicetur, Hic ſunt tres minæ. Nam conſtat Eunuchum ſolum emptum eſſe minis viginti. vt ipſe Parmeno confitebitur ſeni. [Tamen contemptus abs te) Et hoc ſeruatur in beneficijs. Nam maiora ſunt, ceſſantibus meritis eorum quibus præſtantur. [Ob hæc facta abs te ſpernor) Sic Virgil. Nos munera templis Quippe tuis ferimus, famamq́ue fouemus inanem. Et, Vel quas tulit. Cum interrogatione, aut cum increpatione proferri poteſt. [Ob hæc facta abs te ſpernor) Hic duplex eſt pronunciatio: vel per inuidioſam prolationem vel per interrogationem. Et melius hoc modo, q̃ interrogatiuæ profertur: hic enim eſt multo grauior illo. [Quid iſtic?) Hoc aduerbium conſentire incipientis eſt. & eſt ἔλλειψις, deeſt enim remoramur, aut quid tale. [Cupio abducere) Abducere dixit, tanquam ab ſtulto: nec per verum meritum, ſed per fraudem. Cicero, Per vim, atque dolum abducta ab Rhodio tibicine. [Atque hac re arbitror) Non dicit qua, hoc eſt, ex re. Veruntamen ſcit meretrix, cõtentione quadam negari. Ergo finxit ſe vinci, vt adoleſcentem molliat: & ipſa cedit, vt & ille remittat pertinaciam. [Potius, quam te inimicum habeam) Hoc totum loquitur, tanquam magis ipſa amet Phædriam, quam ab illo ametur. [Te inimicum habeam) Huic contrarium eſt, Vere amicum habeam. [Faciam vt iuſſeris) Nec voluntate, nec vultu conſentientis hoc meretrix agit: ſed callide tentat omnia. nam quia perſiſtendo non perficit quod expectabat, docet Phædriam etiam ipſum negligentius negare quod poſcitur. & adeo hoc ſubtile eſt, vt ſtatim impetrauerit. Peruulgatum eſt enim, Quod ſumma vi defenderis, cum extorqueretur, hoc idem poſtmodum remitte remittenti. [Vtinam iſtuc verbum) Et iſtuc verbum, pro tota ſententia. Verbum pro dicto. Sed proprie ἀξίωμα i. ſententia vel enunciatio quæ vno ligatur, & aſtringitur verbo, verbum à veteribus dicebatur. [Ex animo, ac vere diceres) Certe, quia eſt qui ex animo dicat, fallac tamen. [Potius q̃ te inimicum habeam) Tantum in animũ Phædriæ hoc deſcendit, vt etiam expetat quod amica dixerat adulando. [Sincere dici: quiduis poſſem perpeti) Sincerum, purum, ſine fuco & ſimplex, vt mel ſine cera. Bene ergo, vt mel, blandimentum meretricis dulce fatetur, ſed negat eſſe ſincerum. [Victus vno verbo) Vtinam iſtuc verbum. Et vno verbo, vt diximus, ſic accipe, vt verbum dictum intelligas, quod verbo complectitur, & complexæ ſententiæ pronunciationem, quod ἀξίωμα nominabatur. [Labaſcit) Omnia inchoatiua triſyllaba, fere media producta enunciantur. [Victus vno verbo q̃ cito?) Quàm cito ait, qui illum falſa lacrymula vinci crediderat poſſe. Plus factum eſt: vno victus eſt verbo, & cito. [Ego non ex animo miſera dico?) Quod ſeoſit multum valuiſſe hoc Thais inculcat animo amici ſui. Et Ego, vide quanta ſignificet. Conuenit hoc pronomen blande multa exprobranti: vt Virg. Me ne fugis. [Quam ioco rem voluiſti) Contra illud refertur quod ait Phædria, Nõne vbi mihi dixti cupere te ex Aethiopia ancillulam: relictis rebus omnibus quæſiui? Sed hoc vehementius & diſertius, Quam ioco rem voluiſti. Non munus, inquit, ſed quod plus eſt, rem. & non ſerio, ſed ioco, à facilitate præſtantis. Et voluiſti, non etiam dixiſti. Mirandum obſequium, ex voto animi pendens. Non expectat imperium: ne voluptati mora ſit, dum iubetur. Tum illud quod ait, Perfeceris, nõne pondus hoc verbi & potentiã Phædriæ circa amicam, & illius obſequium vehemens, & rerum difficultatem quæ extortæ ſint, monſtrat, atque oẽm obterit querelã Phædriæ? [Ego impetrare nequeo hoc abs te) Tu & ioco, & nõ petiſti, cum perfeceris tñ. at ego hoc impetrare non poſſum. [Saltem vt concedas ſolum) Argute additum ſaltem, & ſolum. Et bene, concedas, vt voluntatis ſit: ſic enim dixit ſupra, Sine illum prioris partes hoſce aliquot dies apud me obtinere. [Verum ne fiant iſti viginti dies) Facete biduum decuplauit: & ſimul quia ex eadem ratione ſunt viginti, ex qua duo. & ex qua viginti: ducenti, duo milia, & ſic deinceps. [Profecto non plus biduum, aut) ἀποσιώπησις ſecunda. [Hoc modo ſine te exorem) Noue nunc, non de te exorem, ſed te exorem & hoc abſolute. [Faciundum eſt quod vis) Non quod oporter, ſed quod vis dicendo, multum addidit obſequio ſuo. [Bene facis) In conſuetudinem venit, Bene facis, & bene feciſti, non iudicantis eſſe ſed gratias agentis. [Merito te amo.) Bene amoris mentionem ad auferendam ſuſpicionem contemptus Phædriæ fecit. [Rus ibo) Et hoc amatorium eſt, odiſſe vrbem ſine amica. Nec dixit, Ibi ero: ſed. [Ibi hoc me macerabo biduum) Pronunciandum eſt biduum, ac ſi dixiſſet biennio. [Ita facere certum eſt) Ex his apparet verbis, quã ſibi amator hoc ægre imperet. [Mos gerundus eſt Thaidi) Cum pronunciatione & geſtu: vt oſtendat quæ vis amoris ſit, vt Thaidi mos geratur. [Huc fac illi adducantur) Eunuchus & ancilla: figurate Illi: ſed præualet genus maſculinum. Adducantur, pro adducito eos. Et bene adiectum eſt, ne dilatis ob retentionem muneribus, non procederet actus fabulæ. & ſimul quia abſentia Phædria opus eſt, dum per Chæream ludificatur meretrix. [In hoc biduum Thais vale.) Nunc vale abſceſſum ſignificat, non ſalutationem: nam ſi mera ſalutatio eſt biduo ſolum amicam valere optat. ſed præſcribere conatur quanto tempore abfuturus ſit: & ſimul oſtendit, q̃ inuitus abſcedat. [In hoc biduum Thais vale)

vale) Accuſatiuo vtens caſu expeeſſit amatoris impatientiam. Biduum dicens præſcripſit de tempore. Et vale, maiorem vim habet ex dolore diſcedentis, q̃ obſequio ſalutaotis. [Et tu ounquid vis aliud?) Vale ſubaudiendum ſalutatorium. Et ſubintelligendum eſt poſt oſculum dici, Nunquid vis aliud? quaſi recte ſactum. [Cum milite iſto) Iſto bene additum, quaſi odioſo. vt alibi, Iam vero mitte Demea tuam iſtam iracundiam. Et Virg. Aut quid petis iſtis? Hæc enim prooomina, ſpernentis ſunt, odiumq́. moostrantis. [Præſens abſens) ὀξύμωρον. [Me deſidcres) αὔξησις. quia plus eſt amore deſiderium. [Me expectes, me ſomnies) ἐπιτροχασμός prima. Cum amare & deſiderare ſit voluotatis atque etiamnum obſequij, ſomniare, ſatis amatorie dictum eſt. [Me ſperes) Cum me expectes, iam dixerit: quid ſibi vult iterum me ſperes? Inter ſpem, & expectationem hoc intereſt, quia expectatio, certorum eſt: ſpes vero, iocertorum. Et expectatio, propinquarum rerum: Spes, longinquarum. Et expectatio, deſtinat tẽpus: Spes, non deſtinat. Ao me ſperes idem facere? Id eſt de re cogitare: vt ſit ſperes, credas: vt ſtatim in ſubditis inuenies. Nã eius fratrem ſpero iam propemodum reperiſſe. [Me te oblectes) Septimus caſus me. [Mecum tota ſis) Toto animo. Nam illam nunc animum vult eſſe, non corpus. & ſimul quod ipſe ab eius corpore patitur: id vult militi eius mente contingere, tanquam penitus excluſo ab amica. [Quando ego non ſum tuus) Aoimus ſcilicet. [Me miſeram, ſorſitan hic mihi) Recte Thais nunc partem argumenti exeqoitur tacitam apud Phædriam propret præſentiam ſerui, quem poëta vult ita neſcire, vt audeat ad vitiandã virginem ſubornare Chæream. [Atque ex aliarum ingenijs nũc me iudicet) Hic Terentius oſtendit virtutis ſuæ hoc eſſe vt peruulgatas perſonas nooe inducat: & tameo à conſuetudine non recedat: veputa meretricem bonam cum facit, capiat tamen, & delectet animum ſpectatoris. [Neque me finxiſſe falſi quidquã) Aut dixiſſe debuit dicere. aoc abundat Falſi aut ideo quia & vanum aliquid fingi poſuit vt ſupra, Si vanum, aut falſum, aut fictũ eſt. [Eſſe quenquam cariorem) Melius quenquam, q̃ ſi dixiſſet, militem quenquam cariorem. [Quenquam cariorem) Quaſi meretrix oon carum alterum, ſed cariorem negat. [Er quidquid huius feci) Huius abſolute, aut per ἔλλειψιν, vt dt ſit rei. In Hecyra: Ne quid ſit huius oro. In Heautont. Nihil me iſtius facturũ patri, aut quid petis iſtis? [Quidquid huius) Rei ſubaudiendum eſt, quòd eum excluſi foras. [Spero propemodum) Noue ſpero, pro credo vel confido. Propemodum ideo, quia hominem quidem nouit, ſed fratrem eſſe virginis noodum probauit. [Adeo nobilem) Adeo, pro nimis poſitum eſt, aut pro expletiua particula. [Atque expectabo dum venit) Futurum actum promittere voluit: non quo aliquis geſtus ſit expectantis.

GVID. MIſeram &c.) Hic Thais adducta ratione, qua excluſerat Phædriam eũ ſibi reconciliat, & vt biduom rus abſcedat ſuis blandimentis impetrat. T. Me miſeram, pro interiectione dolentis ab aliquibus rite capitur, vel intellige dico vel fateor me miſeram & infelicem vereor ne Phædria tulerit grauius.i.grauiter & moleſte. néue.i.vel vt.i.q acceperit.i.interpretatus fuerit, & conceperit. aliorſum.i.in aliam partem, atque.i.q̃ ego feci. vereor ergo oe tulit, vel acceperit illud quod nõ intromiſſus eſt heri.i.admiſſus in domum, ſed excluſus. P. O Parmeno tremo.i.tremulus ſum, & horreo.i.horrore conrutioc. totus.i.per oẽs partes, poſtquam aſpexi hanc Thaidem præ amore nimio. Horrore interdum ſignificat frigere. Iuuen. Et tum cauſa horrenti non reddere ſeruo. Et Perſ. Scis comitem horridulum trita donare lacerna ex frigore aũt efficimur tremuli, & horridi, & aliqñ ex nimio calore. Nimius.n.ignis effectũ frigoris reddit, at ex frigore nimio effectus ignis exiſtit, ſm illud quod Phyſici aiũt, Nam enim magni caloris etiam horrorem incutit vt nimiæ febres, q autem ex frigore oimio effectus ignis exiſtat ex Virgiliano liquet dicto, Aut Boreæ penetrabile frigus adurat. P. Es.i.ſis bono animo.i.habeas bonum animum. accede.i.aduenι ad hũc ignem.ſ. Thaidem, cuius amore te vt ignis adurit. iam .i.ſtatim, caleſces.i.calidus fies. plus ſatis.i.vltra q̃ ſatis eſt, ſiue ſupra modum, & ponitur ibi ſatis tanquam pro vno ablatiuo. velut ſi diceretur plus ſufficientia, qoemadmodum dicimus plus ęquo. Donat. autem ſentit plus ſatis tantum capi hic pro ſatis, & ita plus abundare. T. Quis loquitur hic. Habeo mi Phædria, eſt blãdientis vocatiuos, ne.i. verũ eras hic, quaſi non ante eum percepiſſet ſimulatrix meretrix. quid.i.cur, ſtabas.i.immocabaris hic cur non introibas recta via, elegantius aũt ſupprimitur via q̃ apponatur. Cic. ad Pætum. Recta.n.à porta domum meũ veniſſe. item amicus vrbem ingreſſus recta vehit domum meam.i. nuſq̃ aliorſum diuertit, ſed ſtatim eodem viæ tenore domum meam petiuit. P. Ceterum.i.ſed, nullum verbum.i.nullus ſermo ſit de excluſione ipſius Phædriæ. T. Quid.i.cur tu Phædria taces.i. nõ loqueris. PH. Sanè.vere hoc totum per ironiã dictum eſt, vero enim particula ſæpe ironice ſignificat vt Virg. Egregiã vero laudem, &c. & quia hæ fores ſemper patent.i. apertæ ſunt mihi, aut quia ſum primus.i.præcipuus, & in maximo honore habitus & pretio, apud te. T. Miſſa.i.face.i.omitte illæc quæ loqueris. PH. Qoid.i.cur miſſa faciam.ſ. vel quid miſſa face dicis ſupple ò Thais, Thais, vtinam æqua pars.i. æqualis portio amoris eſſet mihi tecum.i vtinam æqualis eſſet noſter amor, ita q tũ te redamarem, quantum me. & rurſus ſi me non amares, nec ego quoque te. ac pariter.i.ſimiliter, vel æqualiter fieret.i. efficeretur, vt aut hic quod.ſ.excluſus ſum. doleret tibi.i. te afficeret dolore. itidẽ.i.ſimiliter, vt dolet mihi.i.quantũ mihi eſt dolori, aut affert dolorẽ. aut nihilipenderem.i.nihiliſacerem.contemoere nõ curarem iſtud factum abs te.ſ.excluſionem mei. T. Phædria animæ mi, appoſitiue dictum.i. quem per amorem geſto in pectore meo, aut cuius animus meo iungitur per amorem, ita vt vnus eſſe aius meo videatur, vt dicimus duos amicos eſſe animam vnam in doobus viuentem corporibos. obſecro.i. per ſacra rogo. ne crucia te.i.noli te angere, & torquere tali dolore. Pol.i. per Pollucem. non feci id ſupple.i.non excluſi te eo, q plus amem, aut plus diligam quenquam i.aliquem q̃ te ſed res erat ita.i.negociũ id poſtulabat. faciendum fuit.i. oportuit facere ad eam rem aſſequendam quæ parabatur. P. Credo tu miſera.i.afflicta amorẽ eius. excluſiſti hunc Phædria. foras præ amore.i.tanto eius amore fragrabas, vt eum excluſeris, vt fit.i.vt fieri ſolet. hoc autem p ironiam dictum eſt, q.d. non eſſe veriſimile vt ſi quia quempiam amet, eundem poſſit excludere. T. O Parmeno ſiccine.i. verũ ſic ais? age, ibi non eſt aduerbium hortantis, ſed potius corripiẽtis, ſed auſculta qua gratia.i.q̃ cauſa iuſſi.i. præcepi. te accerſi.i. vocari. eſt enim infinitiuus paſſiuus tertiæque inflexionis. interdum aũt eſt quartæ, & tunc facit accerſiri. PH. Fiet.i.auſcultabo. T. At.i.ſed, dic mihi primum hoc quod ſequitur. hic.ſ. Parmeno ſeruus tuus. potin'.i.potis ne hoc eſt, eſt ne potens tacere. P. Ego ne? q.d.dicis vtrum ego poſſim tacere, deinde reſpondet optime.ſ.poſſum tacere. verum.i.heus, aduerbium attentionem Poſcentis, aſtringo.i.promitto, ſiue obligo (nam vincula fidei dicũtur) aſtringo ergo tibi meam fidem.i.veritatem, conſtantiam, & fidelitatem, vel æquitatem, vel potius aſtringo tibi fidem i. ſancte ꝓmitto tibi me taciturum, hac lege.i. hac conditione hoc cõſilio quod ſequitur, videlicet taceo.i. ſecreta teneo non euomis ei, quæ audiui vera, & contineo.i. me cohibeo optime ne pateſiant, quæ vera audiui, vel potius eſt tranſlatum à metaphora vaſorum, quæ non perfluunt, ſed liquorem impoſitum continent ſic homo, qui non eſt elinguis, & ſecreta cõmiſſa non prodit, continere dicitur. Sin.i.ſed ſi. dictum tuum ſup. eſt falſum, aut vanum, aut fictum, continuo.i. ſtatim eſt palam.i. ſtatim vulgatum eſt, & pateſactum. Falſum eſt quo tegitur id, quod factum eſt, vanum eſt quod fieri non poteſt. fictum dicitur quod non eſt factum, & fieri potuit. Vel falſum eſt fictum mendacium ſimile veritati. Vanum, nec poſſibile eſt, nec veriſimile. Fictum eſt totũ ſine vero vel veriſimile. Falſum loqui mendacis eſt, fictum callidi, vanum ſtulti. Falſum loqui culpæ eſt, fictum virtutis, vanum verecũdiæ. Falſis decipimur, fictis delectamur, vania offendimur, ſiue obtundimur ſum pleous rimarum.i.fiſſurarum.i. ex me non vera dicta effluunt, vt per rimas vaſorum effluit liquor, Perfluo hac atque illac.i. cõmiſſa mihi reuelo ſine cõſideratione vlla cõmittentis ſi vera non ſint, & eſt tranſlatio facta à vaſis perfluentibus.i.per rimas liquorem emittentibus. Dicimus.n. eleganter hoc vas perfluit, quod inepte dicitur vadit.ſ. proin'.i.ea propter. ſi vis taceri.i. vt taceatur, impersonaliter legendo, vel per paſſiuũ ſi vis dicta ſup. tua taceri.i.cælari, dicito vera. T. Mater fuit mihi Samia.i.Samo inſula. ea mater habitabat.i.cõmorabatur. Rhodi, aduerbialiter.i.in ea vrbe remota à natali ſolo, per quod oſtenditur eam fuiſſe meretricem. P. Hoc poteſt taceri, quia.ſ. eſt veriſimile meretricem poſſe naſci ex peregrina, & quidem meretrice. T. Tum.i.nunc quidẽ, mercator dedit dono matri meæ paruulam puellam. arreptam.i.ablatam. hinc.i.ex Attica.i.ex ea regione Græciæ, quę Attica nominatur, vel ex vrbe Athenienſi. PH. Ne.i.verum dedit ciuẽ Atticam.i. Athenienſem. T. Arbitror nõ ſcimus certum ipſa dicebat nomen patris & matris. neque.i.nõ ſciebat, neque etiam potuerat ſcire ſup. tum.i.tunc. per ætatem.i.ætate permittente patriam &c. ſigna, vt domum, regionem, & ſimilia. Mercator qui eam dederat, addebat hoc ſe audiſſe e.i.à prædonibus vnde.i.à quibus emerat eam quid addebat ipſam puellam ſup. fuiſſe abreptam.i.abductam per uim è Sunio .i.

ex eo

ex eo promontorio Athenienſium, in quo rerum vænalium emporium.i.mercatus eſt. inflectitur aūt hoc Sunium Sunij ſecundæ inflexionis. vbi.i.poſtq̄ mater mea accepit datam puellam. cœpit.i.incœpit docere eam omnia ſtudioſe.i.diligenter & affectuoſe.cœpit inquam educare.i.nutrire eam: ita.i.eo modo, vt.i. ſicut, ſi eſſet filia. plerique.i.multi credebant eam eſſe ſororem meam. ego abij.i.diſceſſi ex Rhodo huc Athenas cū illo hoſpite .i.peregrino, alienigena, quia Attico. quo cum.i.cū quo. vno.i. ſolo, tunc habebam rem.i.cōſuetudinem, amorem, conuerſationem qui hoſpes reliquit mihi per teſtamentū omnia hæc quæ habeo.i.poſſideo. P. Hoc vtrunque dictum ſup. eſt falſum ppea effluet.i.reuelabitur, neq; tacebitur, ſed à pectore noſtro exibit. T. Quid.i.cur iſtud dicis.ſ.eſſe falſum. P. Rogas.i.petis? reſponſio, quia neque tu eras contenta vno amatore, neque ſolus ille hoſpes dedit tibi omnia quæ habes. nam quoque i.etiam hic Phædria attulit tibi bonam partem tuorum bonorum quantum ad ſpeciem & qualitatem, & magnam quantum ad quantitatem, interdum tñ bonus capitur pro magnus vel multus. T. Eſt ita vt dicis.ſ.Phædriā multis me affeciſſe donis, ſed ſine.i.patere, permitte me peruenire quo volo.i. ad quod narrandū tendo interea .i.dum hæc aguntur. miles, qui occœperat.i.incœperat amare me profectus eſt in Cariam .i. in eam prouinciam interea loci. ponitur loci ſoni aptioris gratia duntaxat, vt dici etiam ſolet, nuſq̄ gentium, nuſquam locorum, terrarum. ſunt enim hi genitiui loci locorum terrarum, gentiū, adiectiones nihil ad ſenſum facientes. cognoui te Phædriam tute.i.tumet ſcis, poſt illa.i.omiſſis illis rebus.ſ.q̄ prior me cœpit amare, & alia id genus, vel poſt illa tempora.ſ.quibus in Cariam eſt profectus: q̄.i. quantum, habeā te intimum.i. familiarem. ibi enim intimus poſitiui naturam habet, poſſetque comparari intimus intimior, vt proximus proximior. PH. Ne quidem.i.nec ēt Parmeno tacebit hoc. P. Ah ne.i.vtrum eſt dubium me ne taciturum hoc, q.d.non eſt dubitandum. T. Amabo, interiectio blādientis comicis valde familiaris, q.d.rogo vos per amorem agite hoc i illud definite, & hoc attendite, quod ſum dictura. hoc enim dictum corripientis eſt, & vt audientia præbeatur, adhortantis mater mea mortua eſt nuper.i.non multo tempore ante illic.i.Rhodi, vel in Caria, frater eius eſt aliquantulum auidior.i.nimis cupidus, ad rem.i.ad pecuniam cōgerendam, vbi .i. poſtq̄ is vidit hanc virginem forma honeſta.i.habentem pulchritudinem honeſtam, & præ ſe ferentem honeſtatem, & vidit eam ſciri fidibus .i. eſſe peritam fidium pulſandorum, hoc eſt citharārum tangendarum, fides aūt fidis dicitur genus citharæ (vt Feſt. inqt) ſic dictæ, q̄ inter ſe chordæ eius quantum inter homines fides concordet. Inde fidicula diminutiuum .i. parua cythara, aut chordula cytharæ, ſed in populi fidiculæ latum ſignificat tortorium, ipſe frater eius ſperans pretium magnum.ſ.ex venditione illius puellæ. Ilico.i.ſtatim producit.i. vænum eam, ſeu vænalem proponit, ac vendit, forte fortuna.i. bona fortuna, ſeu caſu quodam bono, hic meus amicus.ſ. miles affuit.i.præſens fuit, emit eam ipſe imprudēs harum rerum .i. ex ſe non intelligens has res, & ignarus omnium.i.neſcius omniū rerum, quia ab alijs non admonitus dedit eam puellam in dono, imprudens aliquis per ſe dicitur, qui ex ſua intelligentia non cognoſcit, ignarus per alios, hoc eſt ab alijs non admonitus. Is miles venit Athenas poſtquā ſenſit, quoque.i.etiam me hr̄e tecum rem.i.amorem, conſuetudinem, fingit.i.cōminiſcitur, adinuenit, excogitat cauſas.i.occaſiones, ne.i.vt non det puellam, ſedulo.i. impenſe, inſtanter, quaſi ſine dolo. Ait ſi habeat fidem.i.ſi credat ſe præpoſitum iri, q̄ preferetur tibi apud me, ita q̄ magis ſit amādus à me. Ait dicimus ſemper cum vel inuiſa nobis aut audientibus, narramus, aut vana dicta alicuius recitamus, ſc.i.& ait inquā ſi non metuat.i.timeat id, quod ſequitur.ſ.ne.i.vt hoc eſt q̄, vbi.i. poſtq̄ acceperim puellam ab eo milite. Ait ergo ſe velle dare illam puellam mihi verum.i. ſed ait inquam ſe vereri id.i. timere quod dictū eſt, ſed quantum ego ſuſpicor.i. opinor, adiecit aium ad virginem .i. virginem cœpit amare, & ad eius amorem animū applicuit. PH. Etiam ne.i. vtrū, amplius .i. vtrum vltra fecit q̄ aium adiecit. T. Nihil fecit ſup. amplius, nam quæſiui .i. inueſtigaui, nunc ò mi Phæd. multæ ſunt cauſæ quamobrem .i. propter quas cupio abducere.i. abſtrahere eam ab eo milite, primum q̄.i.quia, dicta eſt ſoror mea, pręterea:i. inſuper, vt reſtituam propria voluntate ducta, ac reddam parentibus volentibus, reſtituimus.n.volentes, reddimus volentibus, ſum ſola.i.ſine familiaribus, & ſanguine iunctis, neminem habeo hic eorū.ſ.qui voluntate ſua iunguntur, neminem ergo habeo, neque amicum, neq; cognatū, explicat, quod dixit ſola ſum.i.ſine cognatis, & habeo neminem, quia ſine amicis. Amator dicitur qui ad tempus amat. Amicus qui perpetuo, quamobrem ò mi Phædria cupio parare.i. acquirere aliquos amicos meo beneficio.ſ.reſtitutione filię, amabo, blandientis eſt particula, vt dictū eſt adiuta.i.adiuua, frequentatiuum pro principali, quo.i.vt id ſ.paratio amicorum fiat facilius, ſine .i. permitte, à ſino is, illum militem hr̄e priores partes.ſ. præferri tibi, eſſe potiorem apud me per hoſce aliquot dies Nihil tñ. PH. Es peſſuma, egon'.i. vtrum ego reſpondeam quidq̄ cum iſtis i.cum tuis factis, & iſtis per contēptum dixit. P. Hei noſter Phæd.laudo te.ſ.vel dictum tuū, tandem perdoluit.i. dolorem ſenſit. Thais es vir.i.virilis nō puer, qui meretricem contemnis. PH. At ego neſciebā quorſum tu ires.i.quorſum tendebas, dicendo ſup. hæc verba, puella ipſa abrepta .i. abducta eſt, & aſportata, hinc.i.ea Attica, paruula.i. cum eſſet adhuc parua, mater eduxit.i.educauit, & ea tra pueritiam duxit pro ſua filia ſup.i. tanq̄ ſuam filiam. dicta eſt ſoror, cupio abducere eam, vt reddam ſuis parentibus. Nempe.i.profecto, hæc oīa verba nunc redeunt huc.i.recidunt, ſpectant, pertinet ad hoc vt concedam tus. Denique.i.tandē excludor, ille miles recipitur, qua gratia.i.qua cauſa, q.d. nulla alia niſi vt ames illum plus q̄ me, & times nunc iſtā puellam, quæ aduecta eſt ex Rhodo. ne præripiat .i. ſurripiat illum talem militē tibi.i.ne eius amore implicatus te amplius non amet, qui timor magnū oſtendit amorem. T. Ne.i. vtrū timeo id quod dicis? PH. Ergo qd aliud ſolicitat.i.cōmouet ſolicitā, & anxiam reddit. Cedo.i.dic. Num.i.nunquid, ille miles dat ſolus.i.donat tibi. Nunc vbi.i.nunquid alicubi ſenſiſti.i.percepiſti meam benignitatem.i.liberalitatem benigne exercitatam. Claudier.i.claudi. paragoge, vel claudicare in te.i.erga te, nōne vbi.i. poſtq̄, dixti.i.dixiſti te cupere.i.deſiderare, ancillulam.i.paruā ancillam ex Æthiopia.i.Æthiopiſſam, quæſiui.i.inueſtigaui vnam, oībus rebus relictis.i.omiſſis, porrò.i.deinde, vel poſtea, aut multo poſt. Dixti.i dixiſti te velle Eunuchū. Eunuchus, vt vult Tortellus, eſt qui virilibus eiectus eſt, quia ſolæ reginæ.i ſolæ diuites, rea.n.interdum pro diuite capitur. Iuuen.Sat.j.optima ſiluarum interea, pelagiq̨. vorabit Rex horum. Quia ergo ſolæ reginæ vtuntur his.i.huiuſcemodi Eunuchis, vel his.i.huiuſmodi delitijs, ſeruitijſq̨. Repperi.i.dedi tantam operam, vt vnum inuenerim. dedi heri minas viginti.i.illa genera numiſmatia. Nam, vt Priſc.inquit, de ponderibus & menſuris, Mina Attica dragma cōtinet octoginta quinque. Mina vero graia nonagintaſex. Latine aūt dicitur mina, ſed Græce dicitur mna. Minas ergo viginti dedi.i.viginti libras, ita tñ vt tanti ſit libra, quanti diximus eſſet. Tamen ego cōtemptus.i.ſpretus abs te habui hoc in memoriā.i. in recordationem beneficij, quod in te contuli, vel vt conferrem paraui, ſpernor abs te ob hæc facta.i.pp hæc officia. T. Quid.i. quare rememoramur ſup. iſtud ò Phædria? Quanq̄.i.tametſi q̄uis cupio abducere, tanq̄ ab ſtulto & per fraudem illam puellam; atque arbitror id poſſe fieri i.poſſe eam abduci maxime.i.præcipue hac re.ſ.biduum concedendo, verum tñ potiuſquam habeam te inimicū.i.infeſtum mihi, faciam vt iuſſeris, & hoc totum Th. dicit, tanq̄ ipſa magis amet Phæd.q̄ ab illo ametur. PH. Vtinam diceres iſtud verbum.i.iſtud dictum, vel ſentētiam, ſed pro ea proprie ſententia, vel enunciatione ponitur, quæ vno litigatur. vel aſtringitur uerbo utinā, ergo diceres iſtud dictum ex aīo.i.ex animi affectione, ac uere.i.nō ſimulate, & quod eſt illud dictum, videlicet potius, q̄ te habeam inimicum. Sy.credere iſtud dictū dici ſincère.i.ſolide, integre pure ſimpliciter, ſine fuco.i.adulatione, & ſimulatione. Fucus.n.dicitur color adulterinus.i.ſimulatus, non uerus, poſſem perpeti quid uis.i.quidlibet, q.d.paterer quidquid uelles. P. Hoc dicit Parmeno apud ſe de Phæd.hic labaſcit.i.cadit aīo, ſeu animus eum deficit, & deijcitur ſtatim uictus.i.ſuperatus, uno uerbo.i.uno dicto, q̄ citu.i.quantum celeriter, & cū exclamatione & diſtinctione eſt proferendum. T. Egon'.i.utrum ego miſera dico ex animo? q.d.dubitas utrum dixerim ex aīo illud dictum potius, q̄ te inimicum habeam, tandem hic accelerat reſponſum, uel aſſenſum extorquet, quaſi ſine longis ambagibus dicas, quam rem uoluiſti à me, ioco, aduerbium eſt, cui contrariū eſt ſerio, q.d. quid à me non modo poſtulaſti, ſed duntaxat uoluiſti, & quidem non ſerio, ſed ioco.i.iocando, quin.i.q̄ non perfeceris, ego nequeo impetrare abs te, ut ſaltem concedas.i.annuas, præſtes mihi hoc ſolum biduum.i.duorum dierum ſpatium. PH. Si quidem.i.ſi certe biduum eſſet futurum, ſup. concederem ſubintellige. Verū.i.ſed uereor ſup ne iſti duo dies fiant uiginti dies. T. Profecto biduū erit ſup.uel fiet non plus.i.non ultra, uel amplius, aut apoſiopeſis eſt interuentu ſermonis Phædriæ. PH. Dixti .i. dixiſti, aut nihil moror.i. non dubito, cum aut dixeris quin plus biduo ſit futurū ſi conceſſero. T. Nō fiet hoc modo.i.hoc pacto, vt putas, ſine.i. permitte, à ſino is, vt ſup. exorem.i.perſuadeam

deam tibi, & te in meam ſniam inducam. PH. Scilicet.i.faciundum.i.facere oportet amore cogente, quoduis.i.quodlibet. T. Amo te merito, quia meruiſti. PH. Bene facis, ibo rus.i.ad agros me conferã, ibi.i.ruri, macerabo.i.debilitabo, afflictabo, excruciabo me hoc biduum.i.hoc ſpatio bidui. Nomina aũt temporalia cum oĩbus uerbis poſſunt poni aut in accuſatiuo aut in ablatiuo, ſed per accuſatiuum elegantius loquimur, certum eſt.i.deliberatum eſt mihi, me ita facere.i.me macerare ruri hoc biduo, morigerandum eſt.i.oportet morigerari.i.obſequi & morem gerere Thaidi, ò Parmeno tu fac vt ſup. illi.ſ.Eunuchus & Æthiopiſſa, vbi maſculinum genus præponderat fœminino, adducantur huc ad Thaidem.ſ. P. Maxume.i.libentiſſime. PH. O Thais vale in hoc biduum, q.d. à te abſcedo ergo vſque ad duos dies. Nam hic vale potius abſceſſum ſignificat, q̃ ſalutationem. T. O mi Phædria, & tu nunquid.i.num vis aliquid aliud.i.non aliud petis me fieri interea q̃ biduum abieris. P. Egon'.i.vtrum ego velim aliquid cum iſto milite, iſto dixit per contemptum.i.odioſo, q.d. q̃d poſſem velle quandiu riualis miles à te præfertur, & tunc ſic diſtinctio, deinde ſequitur idẽ ſup. vt tu abſens.i.à me, qui ruri ero diſtans, ſies.i.ſis præſens per cogitationem, qm̃ (vt Cic. inquit) nõ minus noſtra ſunt, quæ mente complectimur, q̃ quæ oculis intuemur. Poſſet.n.ſic fieri diſtinctio. Ego ne quid velim.i.vtrum petis ſup. quid velim, deinde ſubaudi velim, vt tu præſens cũ iſto milite ſies.i.ſis abſens ab eo in me cogitando, ames me dies, noctesque.i.luceat tenebris, deſideres.i. requiras me & mei deſiderio tenearis, ſomnies me.i.per ſomnũ me videre videaris, expectes me, cogites de me, ſperes me. Expectare & ſperare ſic differunt. Nã expectatio eſt certorum, ſpes vero incertorum. itẽ expectatio eſt propinquarum reꝝ, ſpes longinquarum. Itidem expectatio deſtinat tempus, ſpes non deſtinat. Oblectes te.i. delectationem capias, me.i.memoria & recordatione mei. Eſt.n. ſeptimus caſus, qui & ablatiuus eſt, ſis tota.i.toto animo mecũ per cogitationem, fac.i.da operam, vt poſtremo.i.tandem ſis animus meus.i.vnanimis, mecũ & velis ac optes quod volo & opto qñ.i. quia, ſum tuus animus.i.à tua non diſſentio voluntate, ita ut inter nos tãta ſit coniunctio animorum, vt vna vtriuſque ſit voluntas, & quorſum alter animus feratur eorſum, & alter ferri nõ recuſet. Is.n.eſt animus meus, qui animi mei cupiditati, ſeu mauis voluntati nõ refragatur, ſed vnum, idemq́ue vtriuſque eſt velle, T. Hic Thais conuertit ſermonem ad Parmenonẽ apud eum de Phædria loquens: Me miſeram, dolentis interiectionis vice ſungitur, hoc dictum me miſerã quaſi proh dolor, vel ſi mauis, ſubaudi fateor, uel aſſero me miſeram, forſitan hic Phædria habeat.i.habere poſſit paruam fidem mihi.i. parum mihi credat, atque nunc iudicet me ex ingenijs.i.moribus & naturis aliaꝝ meretricum.ſ.pol, iurantis eſt particula, qua mulieres vtebantur confirmaturæ quidquam, ego Thais, quæ.ſ. Thais, quæ enim refertur ad ego, ſum conſcia mihi.i. quæ noſco voluntatem meã, & quæ ſcio quidnam in pectore geſſem, ſcio certe hoc.i. vere hoc noui me, neque finxiſſe.i. ſimulaſſe quidquam falſi.i. aliquod mendacium, neque quenquam.i. aliquem eſſe cariorem cordi meo hoc Phædria.i. hic Phædria, & quidquid feci eum excludẽdo, feci cauſa huius virginis. Nam ſpero.i. confido vel credo me reperiſſe propemodum.i. ferè fratrem eius, appoſitiue adoleſcentem, adeo.i valde ſeu nimis, vel ſit particula expletiua.i. certe nobilẽ, & is frater conſtituit.i. propoſuit ſe venturum eſſe hodie domum, aduerbialiter ad me, concedam.i.diſcedam hinc.i. ex hoc loco, intro.i.in domum, atque expectabo, dum.i.quouſque veniat.

LATO. ARgm̃) Per occaſionem expoſtulationis narratur argm̃ ſpectatori. [Horreo) Frigeo. [Bono animo) Ironica cõſolatio & perfaceta ex uerbi tranſlatione. Inſeritur perſona Parmenonis ad delectandum ſpectatorem. Sanè quia Ironia, qua notat perfidiam excluſionis. [O Thais) Querela quæ ſit inuidioſior per oprationem. [Ne crucia te) Blanda purgatio meretricis à neceſſario. [Credo vt ſit) Ironica refutatio ab incredibili. [Verum heus) Faceta præſcriptio, qua apte reponit vice dubitanti de taciturnitate ſua meretrici. [Plenus rimaꝝ) Trãſlatio a vaſis. [Samia mihi) Initium narrationis, nam quod præceſſit præparatio fuit. [Abrepiam è Sunio) Sunium promontorium Atticæ, & Athenienſium emporium. [Vtrunque hoc) Vrbana interpellatio. [Ita eſt) Non negat Thais, ſed præteritione reijcit. [Hoc agite) Hortatio diſſimulantis, & ad inſtitutum reuocãtis. [Tecum quoque) Emphraſis. [Sed ego) Acuta inuidiæ declinatio. [Multæ ſunt) Cauſæ excluſionis Phædriæ, quibus cupit abducere puellam à milite. Et eſt Scopus narrationis. [Sola ſum) Occupatio ad cõfirmationem vtilitatis, qua præmollit aditum ad id, quod mox poſtulatura eſt. [Peſſuma) Reprehenſio ab indigno. [At ego) Imitatio eluſoria. [Qua gratia) Ratiocinatio qua explanat cauſam, & eandem mox a ſigno confirmat. [Quid te ergo) Interrumpit inchoatam defenſionem, & vehementi argumentatione obruit, per locum à remotione: detrectationem.ſ.munerum non eſſe cauſam, ergo militis amorem. [Quid iſtuc) Attende aſtutiam meretricis tandem remittentis contentionem, vt quod odio non põt gratia extorqueat. [Quam ioco) Confirmatio à minori. [Aut) Aut repetitio inchoare adiectionis per indignationem, & mox recuſatio. [Egon' quid) Amatoria & ridicula digreſſio Phædriæ. [Me miſeram) Ficta querela meretricis ad ſpectatores, & præparatio ad futurum congreſſum Chremetis, ruſtici, adoleſcentis.

MIſeram me &c.) Quantum blanda meretricum verba, & nequitiæ valeant ad perſuadendum docet hæc ſcena. Adoleſcẽs quippe inter æſtus duorum affectuum poſitus, aſtu meretricis ſtatim victus eſt, cupiens illi morem gerere, à qua pellebatur. Ideo bene dixit Heraclitus, auctore Philoſopho, difficilius eſſe voluptati reſiſtere q̃ iræ. Et Silius Italicus voluptatem ſic taxat: PETRVS MARS.

Quippe nec ira deum tantum, nec tela, nec hoſtes.
Quantum ſola noces animis illapſa voluptas.

[Accede ad ignem hunc &c) Acyrologia, inquit Diomedes, eſt dictio minus conuenienter prolata, vel non proprijs dictionibus obſcurata ſententia. vt: Accede ad ignẽ hunc, iam caleſces plus ſatis. Ibi nullus ſignificatur ignis, ſed meretrix. [Abrepiam è Sunio) Sunium eſt promontorium Atticæ. [In Cariam eſt profectus) Caria eſt ꝓuincia minoris Aſiæ. [Hoc agite amabo, &c.) Amabo eſt aduerbium blandientis. [Labaſcit victus &c.) Id eſt incipit cadere à conſtantia & propoſito.

PRoin taceri ſi vis,) Nos, proin tu taceri ſi vis, vera dicito: ex antiquis. Nec aliter Donat. vt quidem Rom. editio habet. [Docere, educare, ita vti ſi &c.) Hunc verſum ſic legendum ſuſpicor, Docere, educere, ita vti ſi eſſet filia: Educere inq̃, non educare legendum puto. licet reclamantibus cunctis & impreſſis & manuſcriptis exemplaribus. Nec.n. aliter Iambici ratio cõſtat: niſi trochæum admittere malis, quem pedem hoc metri genus reſpuit. Et perfacilis ſanè lapſus fuit, ſimilitudine vocum, pſertim cum alterum, nempe educare tritius fuerit, & magis imperitoꝝ intelligentiæ obuium. Sed & poſtea vbi Phædria verba Thaidis μιμητικῶς repetit, præteritum verbi educere ponitur: vt inde quoque coniectura duci queat, educere hoc loco eſſe legendum. Sic.n. ibidem: paruola Hinc eſt abrepta. eduxit mater pro ſua: Sic inquam Phædria, videlicet ad hunc locum reſpiciens, & ad hæc verba Thaidis. Præterea recte & more Terentiano iungi hæc verba, docere, educere indicat locus ille ex Andria, vbi eorum participia iuncta ſunt. Bene & pudice eius doctum atque eductum &c. Sed hic ſuum quiſque iudicium, non meum ſequatur, qui nihil ad probandum firmius & grauius habeam. [In Cariam eſt profectus) In quibuſdam impreſſis additum eſt aduerbium loci hinc. Sed hoc forſan vix dignum quod admoneatur, nec ita multũ refert, addas, nec ne. [Sine illũ priores partes per hoſce aliquot dies) Nos omittendam putamus ꝓpoſitionem per, ex manuſcriptis & Donat. Citra detrimentum verſus. [At ego neſciebam quorſum &c.) Ex manuſcriptis quædam habent: Haud ego neſciebam &c. velut Haſſenſteinianum, & cuius nobis copiã fecit Huterus. ſed prior lectio magis arridet. RIVII caſtigat.

VEreor, ne illud grauius Phædria tulerit: neue aliorſum, atque ego feci, acceperit) Non facile dici poteſt, q̃ varie vſurpetur hoc verbum, accipere à Latinis. Sed ego tm̃ de eo hic ſcribã, quod ad hunc locum quadret. Itaque accipere aliquid in bonã vel in malam partẽ, eſt bene, vel male interpretari dictũ, aut factum alterius, quod ad nos ptineat, hoc eſt de illa re bene, aut male iudicare. Huc ptinent, accipere aliorſum, aliter, in aliã partem, in eam partẽ, aſpere, durius, aut grauiter.i.iniquo aio, cui contrariũ eſt, accipere recte vel moderate. Cic. ad At. iij. Bonã in partem accipies. Idem ad Br. Quod dicam, in bonam partẽ accipias. Idẽ pro Arch. Poëta. Ea, Iudices, à vobis ſpero eſſe in bonã partem accepta. Idem: Durius accipere hoc mihi viſus eſt, q̃ uellem, & q̃ hoies belli ſolent. Idem, Id ego in eam partem accepi. hæc oppida, atque orã maritimam illum pro derelicto hře. Terent. in Heaut. Aliter tuũ amorem, atque eſt, accipis. [Bono aio es).i.ne cõmouearis, ne perturberis. Animo igitur bono eſſe. idem eſt, quod alto, forti, & erecto eſſe aio. Cic. Famil. x. Tu fac bono aio magnoq́; ſis. Idem: Bono aio ſint & tui, & mei familiares. [Vt hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet) Nec dolor, nec dolere ſemper ad corpus referuntur, ſed ẽt ad animum. Ponitur aũt vel abſolute, vel cum accuſatiuo, uel cum ablatiuo, vel cum præpoſitione de, vel cum datiuo, ut in hoc loco. Brutus Attico. DOLI. obſeruat.

Dolet mihi, quòd non ſtomacharis. Terent. in Adelp. Hoc deli-
ctum admiſiſſe in me, id mihi vehementer dolet. [Iſtud abs te fa-
ctum, nihili penderem) Pro non curarem. Hanc aũt, & ſimiles
locutiones ſupra in Andria annotauimus in Act. iij. Scena iij. in
dictione paruipendo. [Ne crucia te, obſecro, animæ mi Phędria)
Cruciare, es cruciare, diſcruciare, verba ſunt à cruce deducta, quã
certum eſt pro omni re à Latinis poni, quæ moleſtiam parte ex
aliqua afferre poſſit, vt apud Terent. in hac Comœdia, An id fla-
gitium eſt, ſi in domũ meretriciam deducar, & illis crocibus, quæ
nos, noſtramq́ue adoleſcentiam hñt deſpicatam, & quæ nos ſem
per oĩbus cruciant modis, nunc referam gratiam, atque eas iti-
dem fallam, vt ab illis fallimur? A cruce igitur hæc verba profe-
cta ſunt, quæ ſi aliquando ad corpus referantur, vt certe ẽt refe-
runtur, vt cruce torqueamus non neceſſe eſt, ſed re tñ alia, quæ
moleſtiæ ſit, vt apud Cæſarẽ lib. vij. de Bell. Gall. Romanos mili-
tes ꝓducit ſeruos, quos in pabulatione paucis ante diebus exce-
perat, & fame vinculiſq́ue excruciauerat. Cic. in Ver. Act. iij. Ibi
hoiem ingenuum, domi nobilem, Populi R. ſocium, atque ami-
cum fame excruciatum ſemiuiuum reliquit. Si uero ad aium re-
feratur, pro vehementer angere poni ſolet. Cic. Famil. xiiij. In
maximis meis doloribus excruciat me valetudo tua. Ibidẽ: Nec
me meæ miſeriæ magis excruciant, ꝗ tuæ, veſtræque. [Non pol,
quo quenquam plus amem, aut plus diligam) Confundit hic Te
rentius, quod perpetuo obſeruat Cicero: nimirum vt plus per
amare, ꝗ per diligere exprimat, & deſignet. Ad Brut. L. Clodius
valde nos diligit, aut, vt ἐμφατικώτερον dicam, valde nos amat. Idẽ
Famil. 9. Quis erat, qui putaret ad eũ amorem, quem erga te ha-
bebam, poſſe aliquid accedere? tantum tñ acceſſit, vt mihi nunc
denique amare videar, antea dilexiſſe. Idem Famil. xiij. Sed tñ, ut
ſcires eum non à me diligi ſolum, verũ etiam amari, eam ob rem
tibi hæc ſcribo. Idẽ: Sic igitur facies, & me aut amabis, aut, quo
contentus ſum, diliges Sic uides Ciceronem amandi ſignificato
cum emphaſi ſemper vti: diligendi paulo negligentius. Cui vſui
contraria videtur hæc Terentij locutio. Sed quid Poëtis non li-
cet? Mirũ vero eſt, id à Terentio profectum, alioqui primo lin-
guæ Latinæ puritatis, & proprietatis principe. [Sed ita erat res)
Pro id res ferebat, vel expoſtulabat. Alio uero ſenſu accipitur
aliqñ hæc locutio, & idem eſt, ita res eſt, quod ita res habet. [Vt
fit) Modus eſt loquendi, qui ferè vſurpatur, cum aliquid in more
poſitum deſignamus, more quidem vel priuato, vel publico. Et
ſic exponi poteſt, vt fit. i. fieri eſt ſolitum, vel, vt ſoles facere. Ad-
mittuntur aũt pleraque aduerbia. ſicq́ue loquũtur Latini: Vt ſe-
rè fit, vt plerũque fit. Vel per negationem, vt, non ferè fit, non te
mere fit: & ſimilia. [Lege hac tibi meam aſtringo fidem) Fidem
aſtringere nihil aliud eſt, ꝗ fidem dare, vel obligare, quæ locutio-
nes cum ſuis Ciceronis exẽplis patent in ſecundo Tomo noſtro
rum Cõment. Extra hæc, hic obſeruato, ea lege dici, pro ea cõdi-
tione, vel eo pacto. Cic. in Famil. Ea lege, & conditione nati ſu-
mus, ut omnibus telis fortunæ propoſita ſit uita noſtra. Idem in
Tuſc. Ea lege nos eſſe natos, certum eſt, ut nemo in perpetuũ eſ
ſe poſſit expers mali. [Continuo palam eſt) Id eſt, effutio. Palam
aũt & clam contraria ſunt. Significat igitur manifeſte, aperte in
cõſpectu, in ore, atque oculis omnium. Quam particulam magis
aduerbiorum, quam ad pręꝑoſitionum naturam accedere putaṽẽ
nempe quòd eum caſu uix reperiatur. Et interdum pro adiecti-
uo poni uidetur: ut, cum dicimus palam aliqd facere, pro planũ
facere, uel manifeſtũ reddere. Cic. poſt Redit. Nondum palam
factum erat, concidiſſe Remp. [Neque ſciebat, neque per ætatẽ
ẽt potuerat) Eſt diuerſus multũ particulę, per, vſus. Aliquando. n.
cauſam, inſtrumentum, facultatem, operam, officiumq́ue expri-
mit. Et tunc non ſolũ ad res, ſed etiam ad perſonas pertinet, ne-
que magis in bonam partem, ꝗ in malam inclinat. Exempla aũt
iſtiuſmodi formari poſſunt, per literas aliquẽ cum aliquo collo-
qui, per literas petere, per uim uiolare. per aliquẽ recreari, per
iniuriã eripere, per ſeruum negociũ conficere, per ieam aliquem
interficere, per culpã in neceſſitatem uenire, per ſimulationẽ ali-
quẽ prodere, per ſummum dedecus uitã amittere, per ſcelus adi-
piſci aliquid, & ſimilia. Nonnunꝗ tempus denotat, uel tẽpora
tẽpeſtatem. ut, per hiemem ſe uix cõmittere, per dies quinque
eſſe uenationes magnificas, per aliquot annos Remp. uexari. Et
in hac ſignificatione eſt hæc Terentij locutio. Sic etiã loquun-
tur reliqui oẽs Latini Cic. pro lege Manil. Cum ante per ætatẽ
nondum huius auctoritatẽ loci contingere auderem. Idẽ, Nul-
lam partẽ ſanæ, & ſaluæ Reip. per ætatem guſtare potuiſti. Per
ſæpe concedentis eſt. Cic. in Famil. Trahantur per me pedibus
oẽs rei. Idem pro Mil. Hoc neque per naturam fas eſt, neque per
leges licet. Eſt ẽt interdum rogantis, obteſtantis, uel cõmiſeran
tis, aut indignantis. Cic. pro Roſc. Amer. Si tibi oĩa mea tradidi,
per Deos immortales quæ eſt iſta crudelitas? Idem. Eum obſe-
crauit pro fratris ſui mortui cinerem, per nomẽ propinquitatis,
per ipſius coniugem, & liberos, vt, &c. [Quo cum vno rem habe
bam) Scilicet, quem vnũ habebam amatorem, vel ꝗ vnus me tũc
retrice vtebatur. Rem aũt habere cum aliquo dñt Latini hone-
ſto loquẽdi modo, pro coniunctionem veneream cũ aliquo hr̃e,
ita. n. rerum turpitudinẽ uerbis honeſtis tegimus. vt, liberis ope-
ram dare, quæ omnia ꝗꝗ re ipſa turpia ſunt, tñ ſic elata, minus
turpiter ſonant. [Bonam, magnamque partem ad te attulit) Bo-
nam partem pro magna, vel maiori parte ſolent vſurpare Latini.
Hic vero vtrunque ponit Terentius. Vt tamen fatear elegantem
eſſe locutionem, cum dicimus bonã partem pro magna, non mi-
nus ẽt eleganter dicitur magna, maior, vel maxima pars. Hęc fuſe
docuimus in primo Tomo noſtr. Cõment. [Tute ſcis, poſt illa ꝗ
intimum habeam te) Supra oſtendimus, ꝗ eleganter dicatur, hr̃e
aliquem in intimis. Hic vero dicit Terentius intimum aliquẽ ha
bere, pro in intimis hr̃e. i. vnice amare, & obſeruare. [Mea conſi-
lia vt tibi credam oĩa) Dixit in Andria conſilia ſua cõmittere ſer
uo futili. Vterque autẽ loquendi modus nihil aliud deſignat, ꝗ cõ
ſiliorum participem facere, vel conſilia ſua cõicare. [Eius frater
aliquantum ad rem eſt auidior). i. paulo magis auarus. Vbi ſub-
intelligi poteſt, faciẽdam, vt ſit ad rem faciendam, hoc eſt ad rem,
& diuitias cõparandas, vel amplificãdas. [Fidibus ſcire) Scire eſt
cognitum habere, Sed interdum ea ſcimus, quoꝶ ab alijs facti ſu-
mus certiores. Interdum vero ſcire eſt ſciẽtia & doctrina artẽque
inſtructum eſſe. Dicimus autẽ ſcire aliqd, uel ſcire de aliquo. Iun
gitur etiam ablatiuo, & nõnulla aduerbia eleganter aliqñ admit
tit. Vnde dicimus aliquem ſcire fidibus, muſica, Latine, Græce,
& ſimilia. Cic. Phil v. Sed fac ita non eſſe num Latine ſcit? [For-
te fortuna affuit hic meus amicus) Sæpe inter ſe iunguntur hæc
duo nomina. Et ponitur ſors fortuna pro felici caſu, & ꝓſpero.
In ablatiuo vero caſu pro aduerbio, quod eſt forte. Cic. de Diu.
ij. Quid eſt tandem, quod caſu fieri, aut forte fortuna putamus?
Terent. in Phorm. O ſors, ò fortuna, quantis cõmoditatibus, ꝗ
ſubito hero meo Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diẽ? Vbi
Donat. Fortuna dicta eſt incerta res, fors fortuna, euentus, for-
tunæ bonus. Idem Donat. aliud eſt fortuna, aliud fors fortuna,
nã fors fortuna eſt, cuius diem feſtum colunt, qui ſine arte aliqua
viuunt. Terent. in Hecyr. Quæ fors fortuna eſt, nobis quæ te ho
die obtulit, per eam te obſecramus ambæ, ſi ius, ſi fas eſt, vt aduer
ſa eius per te tecta, tacitaque apud oẽs ſient. [Emit eam dono mi
hi) Non minus elegans loquendi modus, emere alicui aliquid do
no, quam dare dono aliquid alicui. [Ad virginẽ animum adiecit)
Animum adijcere eſt idẽ, quod animum appellere, vel applicare.
Et eodem loquendi modo dr̃, quo oculum adijcere, quod eſt cu-
piditate rei viſendæ teneri, vel, vt uulgo dicitur, oculum dirigere.
Cic. in Ver. Act. iiij. Qui iſtum noſſent, partim ſuſpicabuntur, par
tim planè videbant, adiectum eſſe oculum hereditati. [Id, amabo
adiuta me.) Quàm ſæpe ſuperuacaneæ non tñ ſine propria Lati-
næ linguæ phraſi hanc particulam, id, vſurpet Terentius, te antea
admonuimus, vt, cum dicit, id operam do, pro operam do, & ſi-
milia. Placet vero, hic nõnihil de dictione amabo, ſcribere. Ita-
que amabo, quandoque interiectio amantis eſt, aliqñ etiam blan
dientis, aut rogantis, & caſum regit. Sine caſu tñ Comicis ferè
eſt proprium, licet apud Oratores nõnunꝗ reperiatur. Cic. Fam.
vij. Vrbanitatis poſſeſſionẽ, amabo, quibuſuis interdictis defenda
mus. Idem ad Q. Fr. Sed caue, amabo, quidquã, quod ad meum cõ
modum attineat, niſi maximo tuo cõmodo cogitaris. Cum caſu.
Cic. Famil. ij. Sed, amabo te, cura & cogita nihil noui, ſed illud
idem, quod initio ſcripſi. idem ad Att. V. Amabo te, incumbe in
eam curã. [Sine illum priores partes hoſce aliquot dies apud me
habere,) Id eſt, tibi in ea re præferri, vt. ſ. excludaris, & ille admit
tatur per aliquot dies, nẽpe me fruatur, dum tu interea aberis.
Ego neſciebam, quorſum tu ires) Pro quorſum ſpectaret tua o-
ratio, tuus ſermo. Sic ferè loquitur paulo mox, cum dicit, Oĩa
hæc uerba huc redeunt denique. Id eſt, in id vergunt tua uerba,
uel eo diriguntur. [Potius ꝗ te inimicum habeã) Habemus illos
inimicos quoꝶ inimicitias ſuſcepimus, uel quos iniuria aliqua
læſimus. [Dies noctesq́ue me ames) Eſt dies, & noctes idẽ quod
ꝑpetuo, vel aſſidue. Cic. Fam. 9. Tibi, me Pæte, perſuade, me dies,
noctesq́ue nihil aliud agere, nihil curare, niſi ut mei ciues ſalui,
liberique ſint. Idẽ ad Att. vij. Equidẽ dies, noctesq́ue torqueor.
[Ibi me hoc macerabo biduum) In accuſatiuo tẽporis ita ele-
ganter uſurpantur iſtæ dictiones biduum, triduum quatriduum,
Cic. Fam. 7. Cum quidẽ biduum ita ieiunus fuiſſem, ut ne aquã
quidem guſtarem. Idem Famil. xv. Biduum Laodiceæ fui.

GLAR. IN ſexto verſu, in plerisque codicibus, quos nos vidimus, ita leguntur:

Quis hic loquitur? Ehem tun' hic eras mi Phædria?

Quidam alterum Hic reiecerunt. Sed propter carmen non erat opus. fieri enim poteſt vt ſ, in Quis elidatur, vel Ehem ſit monoſyllabum, & Tun' ratione interrogationis corripiatur. Et Donati item editiones illud habent. In ſequente verſu abſque dubio d, eliditur initio in Quid. quod & Doctor. admonuit, & vel Introibas triſſyllabum eſt, vel creticus eſt loco quarto. [Aut ego iſthuc abs te ſactum nihili penderem) In iſthuc eliditur ſ, inquit Doctor. Poteſt &, meo quidem iudicio, creticus primo in loco eſſe, vt ſępius in hac ſcena. In verſu continuo ſequente O non eliditur in Obſecro. Deinde in quarto vel ſio monoſyllabū eſt, vel bacchius loco primo. In quinto præpoſitio Præ eliditur, aut potius eius diphthōgus. In hoc vero carmine Proin taceri, ſi vis, vera dicito. Riuius poſt Proin addit Tu. Sic vel Proin monoſyllabum fuerit, vel bacchius loco primo. Idem hunc verſum.

Docere, educere ita vti ſi eſſet filia,

recte emendauit, Educere legens pro educare, & Vti, pro, Vt, Doctor. tranſmiſit. [Ne hoc quidem tacebit Parmeno) Hunc verſum, vt excuſem, niſi primo in loco creticum ponamus, non hercle habeo. Et eſt haud dubie vnus ex illis, de quibus Priſcianus admonuiſſe videri poteſt, quod nobis obijciebat Doctor. cū in Andria actus quarti, ſcenæ j. Verſus trochaicos trimetros catalecticos iudicarem, ille vero neſcio quos creticos per xiij. Verſus eſſe contendebat. Quod ſuperius admonuimus. In mox ſequēte verſu vel Mea monoſyllabon totū eliditur, vel creticus eſt loco quarto. Rurſus in ſequenti creticus eſt, ſi Eius diſſyllabon legamus. Nam ſi monoſyllabum faciemus erit trochæus primo in loco, qui hoc in carmine locum prorſus non habet. Nec libet præponere Eius monoſyllabon propter ſenſum Nuper enim ad priorem referendum eſt: nempe ad Mortua eſt. Nam vt ad Producit aut Vendit referatur, coactum nimis videtur. Relinquitur igitur haud dubius creticus loco primo. In nono deinde verſu Ait monoſyllabum eſt. In to. i vocalis in Vbi non eliditur, ſed corripitur. [Cupio aliquos parare amicos beneficio meo) Cupio ſupereſt in trimetro, inquit Doctor. Verum cum ſenſus abſque eo verbo conſtare nequeat, & alia ſint effugia per huius Poëta licentiam, nos eo modo in trimetri rationem conuenire putamus, vt primo loco ſit proceleuſmaticus, & ſecūdo loco vel creticus pro ſpondeo, vel Prare dixit pro Parare, vt Poſtlare pro Poſtulare, in Andria Actus ij. Scena j. Eadem enim ratio eſt breuis vocalis in vtroque verbo, hic a, illic u. Lectori liberum eſto iudiciū. In tertio deinde verſu vel i, eliditur in Illum, vel Primo, vna erit ſyllaba, vel ſecundo loco erit creticus. ex his tribus ſequere quod voles, nec aberrabis. Rurſus in tertio deinde verſu, Ego quidquam, legendum abſque n, vt ſit anapæſtus loco primo, quanquam poteſt & Egon' legi, vt ſit bacchius eo loco. Rurſus deinde in tertio verſu vel i, vocalis eliditur in, Neſciebam, vel ſecundo loco erit creticus. Ac rurſus in tertio dein verſu quarto eius loco erit creticus, niſi medium e in Abducere elidere placet. quod mihi non videtur Rurſus in tertio dein verſu de Ego priorem ſyllabam pertinet ad finem metri præcedentis, inquit Doctor. Creticus tamen loco ſecundo poſitus hanc difficultatem facile tollet. In continuo dein ſequente, legendum Niſi illū amas plus ꝙ me. quod vetuſtus meus habet liber: & carmen recte conſtabit. In tertio dein verſu rurſus Ego ad prius carmen eliditur, inquit Doctor. Ad rurſus abſque n, legendum, Ego, non Egō. In decimo dein verſu vel d, eliditur in Quid iſthic? vel creticus eſt loco quarto. [Non fiet hoc modo ſine te exorem. Ph. ſcilicet) In tertio huius verſus loco proceleuſmaticus eſt, & τὸ hoc ambiguæ diſtinctionis, Donatus ad poſteriora refert, & abſolute dictum exiſtimat. In tertio dein verſu ſ, elidendum in Gerundus. Initio vero eius uel proceleuſmaticus cum iambo eſt, uel tribrachys com anapæſto. Sextum deinde carmen ita quidem legunt Dies, noctesque ames me, me deſideres. At Riuius putat ita legēdum, Dies noctesque me ames, me deſideres. vt tertio loco ſit tribrachys, & Me corripiatur, non elidatur. In tertio dein carmine Meus monoſyllabon eſt, aut potius bacchius loco primo.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Phædria rus concedit, id quod Thaidi ſe facturum dixerat. Illius ex amore immutationem miratur Parmeno, & militis donum ita laudat, vt hero ſuo Eunucho præferat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc actio iam amatorum multiloquium, vaniloquiumq; continet. Nam Phædria ſæpe repetit quod iam dictum eſt & id facere magis & odioſe nimis. Deinde rus proficiſcitur. Parmeno illius ex amore immutationem admiratur. Poſtremo militis donum mirifice laudat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena, Phædria dat negocium Parmenoni, vt munera Thaidi parata, ei afferantur. Porrò vtitur polylogia amatoria amator.

Trochaici, Iambicis admixtis, hisq. partim Tetrametris, partim Trimetris, vno etiam Dimetro.

PHAEDRIA, PARMENO.

ITA fac, vt iuſſi, deducantur iſti. P. faciam. PH. at diligenter.
P. Fiet. PH. at mature. P. fiet. PH. ſatin' hoc mandatum eſt tibi?
P. Ah rogitare? quaſi difficile ſiet. vtinam.
Tam aliquid facile inuenire poſſis Phædria,
Hoc quàm peribit. PH. ego quoque vna pereo. quod mi eſt carius.
Ne iſtuc tam iniquo patiare animo. P. minime: quin
Effectum dabo. ſed nunquid aliud imperas?
PH. Munus noſtrum ornato verbis, quod poteris: &
Iſtum æmulum, quod poteris, ab ea pellito.
P. Memini, tametſi nullus moneas. PH. ego rus ibo, atque ibi manebo.
P. Cenſeo. PH. ſed heus tu. P. quid uis? PH. cenſen' poſſe me offirmare, &
Perpeti, ne redeā interea? P. te ne? non hercle arbitror:
Nam aut iam reuertere, aut mox noctu te adiget horſum inſomnia.
PH. Opu' faciam, vt defatiger vſque, ingratijs vt dormiā.
P. Vigilabis laſſus: hoc plus facies. PH. ah, nil dicis Parmeno.
Eijciūda hercle hęc mollities animi: nimis me indulgeo.
Tandem ego non illa caream, ſi ſit opus, vel totum triduum? P. hui,
Vniuerſum triduum? vide, quid agas. PH. ſtat ſentētia.
P. Dij boni, quid hoc morbi eſt? adeon' homines immutarier
Ex amore, vt nō cognoſcas eundem eſſe? hoc nemo fuit
Minus ineptus, magi' ſeuerus quisꝗ, nec magi' continens.
Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at, hic quidem eſt paraſitus Gnatho
Militis: ducit ſecum vna virginem huic dono: papæ,
Facie honeſta. mirū, ni ego me turpiter hodie * hic dabo *hinc*
Cum meo decrepito hoc Eunucho. hæc ſuperat ipſam Thaidem. *alias, huc*

DON. ITA fac, vt iuſſi,) Iam amatorium multiloquiū & vaniloquium continet iſta actio: nam & repetit quod iam dictum eſt, & id facit magis & odioſe nimis. [Ah rogitare: quaſi difficile ſit) Deeſt vis, vel pergis: vt ſit, rogitare pergis? Vel te, ſi ipſum reſpicit. vel hunc, ſi auerſus hoc dicit, vt ſit, Ah, rogitare te? aut, rogitare hunc? Et diſtinctione interpoſita, inferendum vultuoſe. Quaſi difficile ſit id, quod mandat. Ita & ineptiam nimiam circa hoc ſoliciti amatoris expreſſit & oſtēdit nihil eſſe facilius, ꝙ deducere ad meretricem munera: cum contra illud ſit difficillimum, poſcenti aliquid nō dare. [Rogitare?) Subauditur te Vt ſit, mirum eſt te rogitare, quaſi ſit difficile complere

plere quod iubes. [Aliquid inuenire poſſis) Inuenire acquirere. Sic in Heautont. Non quæris patri quo obſequare: & ut ſerues quod labore inuenerit. Nam ideo a præcedenti etiam quæſtus dicitur. [Quàm hoc peribit) Deeſt facile, ut ſit, facile hoc peribit. [Quod mihi eſt carius) Pro, qui mihi ſum carior. Sed ego dixit abſolute, occurrens huic pronomini quod. [Quin effectum dabo) Quin pro imo. ut in Heautont. Quin nolo mētiare. [Sed nunquid aliud imperas?) In his ſeruus nihil uult, niſi coactus facere, propter maiorem dnm. ſic & alibi, Iubes ne, inquit? reſpōdere ei Chærea, Cogo atque impero. [Munus nĩm ornato uerbis) ἰδιωτικῶς nō dixit meum quaſi & Parmenonis ſit. [Et illum) Id eſt moleſtum & odioſum, nam hoc ſignificat illum. [Ab ea pellito) Ab ea, ab eius animo. & non, pelli facito, ſed pellito. [Tametſi nullus moneas) Properat ſeruus carpere uaniloquium dñi Et nullus, pro non. ſic in Hecyra, Nullus dixeris. Plautus in Trinūmo, nullus credas. [Ego rus ibo) Et hoc iam dictum eſt: ſed oſtendit ꝙ moleſte id incipiat Phædria. [Cenſen' me.) Arbitraris, ut Cenſores, qui motum alienorum hñt ſummum arbitriũ. Et ideo hunc putant non cenſere, quia ipſe deſiderat fieri. [Poſſe obfirmare, & perpeti) Verba ſunt deſperantis. non firmare, ſed obfirmare. nō pati, ſed perpeti. [Tene ꝗ) Te quod ait, hanc uim habet, ut ſignificet perditum amore Phædriam eſſe. [Nã aut iam reuertere) Modo iam pro ſtatim. [Te adigent horſum) Hoc eſt ad urbem agent. [Inſomnia) Vigiliæ. Legitur & adiget, ut ſit inſomnia numeri ſingularis. [Vt defatiger uſque) Ordo eſt, uſque ut defatiger. [Ingratus ut dormiam) Id eſt etiam inuitus & coactus. Nam ingratis, nō ultro ſignificat. quia ultronea grata ſunt: ingrata, quæ ab * inimicis ſiunt, ac recuſantibus. [Nimis me indulgeo) Me ſic ueteres, quod nos mihi dicimus. Alibī Te indulgebant, tibi dabant. [Tandem non ego illa caream, ſi ſit opus, uel totum triduum?) Sic cœpit tanquam aliquid loret ducturus magnificum, non aũt eſt περὶ μεγαλοψυχίαν, ſed uere amator magnum hoc putat. [Vel totum triduum) Magna profeſſio uirtutis, cum biduo ſit opus, triduo poſſe durare. Et totum triduum, dicit uniuerſum triduum ἐμφατικῶς. quaſi ſit triduũ in multo numero. [Vide quid agas) Sic dicitur magna aggredientibus. [Stas ſentētia) Et uultu & geſtu magis ſpectabile quod dixit ſtat ſentētia, uel maxime eo ꝙ tanto ſonitu hæc de ſe promittat Phędria continuo rediturus, uel potius non acceſſurus ad ullam. tm aũt aberit, quantum temporis opus eſt ad uitiandam uirginem. [Quid hoc morbi eſt?) Excuſatio amoris, qñ non culpa, ſed morbus eſt. [Adeon' homines immutarier ex amore, ut non cognoſcas eundem eſſe?) More ſuo à plurali numero ad ſingularem ſe conuertit. [Vt non cognoſcas eundem eſſe?) Non ſolent ſtulti induci adoleſcentea, & ideo ad amorē retulit ſtultitiã Phædriæ. [Minus ineptus, magis ſeuerus) Niſi enim hoc eſſet, quid eſſet ꝙ illum mulier præferret militi? aut quid relinqueretur proprium perſonæ militis, ſi & hic ſtolidus eſt? [Magis ſeuerus quiſquam, Nec magis continens) Animaduerte ut amet Terentius Magis addere poſitiuo, potius ꝙ comparatiuum facere. Nam, neque ſeuerior, neque continentior, tam ualuit dicere, ꝙ magis ſeuerus, & magis continens. [Hic quidem eſt paraſitus Gnato) Hæc apud Menandrum in Eunucho non ſunt, ut ipſe profeſſus eſt paraſiti perſona & militis, ſed de Colace tranſlatæ ſunt [Facie honeſta) εἰκονισμός, qua oſtenditur amaturus Chærea, ſi quidem hanc Parmeno ipſe miratur. [Facie honeſta) Sic Virgil. Et lætos oculis afflarat honores. Et mox idem, Ita me dij ament, honeſtus. [Ni ego hodie me turpiter hic dabo) Ni dabo, pro dedero. Virgil. Quamuis ſolus auem cœlo dederit ab alto. [Cum meo decrepito Eunucho) Facete meo ad paraſitum retulit cũ pulchro munere uenientem. Et præparatio eſt ad ducendum Chęream potius, ꝙ deformem Eunuchum. [Decrepito hoc Eunucho) Decrepiti ſunt dicti, quorum crepitu & plangore familiæ, fuerant iam conclamata funera. [Hæc ſuperat ipſam Thaidem) Hoc ſic accipias, non uituperari Thaidem, ſed tanquam ὑπερβολικῶς dici. Ideo addit ipſam, quaſi nimiæ pulchritudinis. Et bene ipſam, propter quam datur.

* ſuitis

VID. FAc ita &c.) Hæc actio continet amatoriũ, uaniloquium, & uaniloquũ. Nam in ea ſæpius repetitur, quod iam dictũ eſt. PH. Fac ita. i. eo pacto vt iuſſi. i. imperaui tibi, & cōmiſi. Iſti. i. Eunuchus & Æthiopiſſa, ſed maſculinum præponderauit fœminino. Deducantur. i. ad Thaidem ducantur. P. Faciam. PH. At. i. ſed fac diligenter. ſ. P. At. i. ſed, mature. i. tempeſtiue fac. i. Par. fiet maturæ. PH. Satin'. i. ſatis ne. hoc eſt mandatum. i. iniunctum tibi. P. Ah, indignantis eſt propter tam odioſam repetitionem: Mirum eſt ſup. te rogitare. i. ita inſtanter rogare, vt id fiat, quaſi ironice dicitur ſit difficile. i. res difficilis ad meretricem munera deducere. vtinam poſſis inuenire. i. acquirere tam facile aliquid. q. i. quantum. facile hoc donum, quod dari iubes. peribit. i. nihil fiet, & nihil æſtimabitur ab ea. ſ. Vel ꝙ facile hoc peribit, intellige. i. quantũ facile hoc quod Thais tibi promittet. peribit i. non durabit & euaneſcit. PH. Quoque. i. etiam ego pereo, id eſt moleſtia amoris cōficior, vna i. ſimul, cum eo quod dicis tam facile periturum. Quod mihi carius eſt. Donatus vult capi hanc ſtructuram neutram pro maſculina, vt ſit ſenſus, Ego qui mihi carior ſum pereo vna cum eo dono, quod dicis periturum, vel ſi vis fac, vt quod totam clauſulam referat, vt ſæpe fit. ita ꝙ ſit ſenſus. Ego quoque vna pereo. quod. i. quæ res ſ. me petire eſt mihi carius. i. maiori eſt mihi curæ, & magis animum meum tangit, ſiue pungit, ne patiare. i. noli pati iſtud tam iniquo animo. i. tam ægre, quinimmo pareto voluntati meæ. P. Minime. i. nō patior. ſ. iniquo aio, quin. i. quin immo. dabo effectum. i. producam in effectum, quod iuſſiſti. ſed nunquid imperas. i. præcipis aliud, ꝙ vt deducam donum tuum. PH. Ornato. i. reddito pulchrum & decorum munus noſtrũ verbis. i. aliquo ſermonis eloquio. quoad. i. inquantũ poteris. & pellito ab ea illum æmulum. i. inuidum & riualem adducendo eum in inuidiam Thaidis. P. Ahu. interiectio ad eũ ſpectans, qui incipit capere & intelligere. quorſum vergatur. memini. i. in memoria habeo iam reconditũ quorſum ſpectes. tametſi. i. quãuis. nullus. i. nō, vt ſæpe ita interpretari ſolet. moneas. i. admoneas. PH. Ego ibo rus, aduerbialiter ponitur rus. atque manebo ibi. i. ruri. P. Cenſeo. i. ea eſt mea ſententia, vt id efficias. PH. Sed heus vocantis eſt aduerbiũ. tu. P. Quiduis? PH. Cenſen'. i. arbitraris ne? (vnde cenſores q morum alienorũ ſumunt arbitriũ.) Cenſen' ergo. i. arbitraris ne me poſſe affirmare. i. confirmare, cōſtituere, ſtabilire animũ meum. ſ. & perpeti. i tolerare ne redeam. interea. i. quandiu hæc mea iuſſa explebis? P. Te ne. i. petis virũ cenſeam te poſſe officmare, vt non redeas hercle. i. per Herculē, non arbitror te poſſe affirmare &c. nam aut reuertere. i. redibis, iam. i. ſtatim, aut mox paulò pòſt, inſomnia. i. viſa in ſomnis, vel vigiliæ, quãuis pro vigilia dicatur potius inſomnia inſomniæ primæ inflexionis, & ppterea aliqui dicũt adiget, vt ſit ſingularis numeri. adigent. i. adducent, hoc eſt te ad vrbē agent. i. ducent, vel lege adiget. i. impellet horſum. i. verſus hanc vrbē, noctu. i. nocturno tempore. PH. Faciam opus i. operabo ruri, vt defatiger vſq;. i. aſſidue. & vt dormiam. i. ſomnũ capiam ingratus. i. ēt inuitus, coactus. Nam ingratus non vltro ſignificat, q a vltronea grata ſunt, ingrata quæ inimicis fiũt, ac repugnãtibus. P. Tu laſſus. i. opere defatigatus, vigilabis. i. ſomnũ nō capies, facies. i. efficias, plus. i. maius & difficilius hoc, in ablatiuo. i. ꝙ vigilare laſſus. PH. Ah Parmeno nihil dicis, hęc mollities. i. hæc effœminatio animi, eſt eijciēda. i. eruenda à nobis. Hercle. i. certe, vel p Herculem, nimis. i. plus ęquo indulgeo me, antique pro idulgeo mihi, hoc eſt nimis ſum benignus mihi ipſi & facilis & parco nimis mihi. tãdem. i. vt ego maximũ dicam, non caream. i. carere poſſim illa ſi ſit opus, vel. i. ēt, triduũ totum. i. integrum triduũ. P. Ridet Phædriam ſeruus. Hui, interiectio ridentis, vel aliqd admirantis, carebis bene vniuerſum triduũ illa? vide. i. cōſidera, qd agis. i. quid agendũ ſuſcipias, quaſi res ardua ſit. PH. Stat ſentētia i. ea opinio eſt & conſiliũ mihi placet, & apud me firmatũ eſt, deliberatum ac decretũ. P. Dij boni, vocatiuus eſt, q. d. inuoco vos, qd hoc morbi eſt. i. qualis eſt hic morbus & inſania, nō aũt amor, Adeon'. i. eſt ne verũ ſup. homines adeo. i. tm̃ immutarier. i. mutari ex amore. i. pp amorem vt cognoſcas. i. cognoſcat aliquis ſecunda perſona pro tertia, vt ſæpe fit, non eundem eſſe hoiem, qui ante amorem erat, adeo immutatus eſt, & more ſuo plurali numero ad ſingularem ſe conuertit, nemo fuit minus ineptus. i. prudētior, hoc. ſ. Phædria ante amorem, minus. n. vni poſitiuo iunctum reddit contrariam comparatiui ſignificationem, vt minus prudens. i. ſtultior, minus ſtultus. i. prudentior. Quiſq̃. i. aliquis non fuit magis ſeuerus. i grauis, neque magis cõtinēs. i. à laſciuia ſibi cauens. Sed quis eſt hic qui pergit. i. qui proſequitur iter ſuum huc. i. ad hanc partem. At at. interiectio metuentis, vel oppreſſi ex ſeparato, quidem. i. certe, hic eſt Gnatho. i. ſic appellatus, paraſitus. i. qui adulatione victum quæritat, & ſic replere ventrē deſiderat, militis. ſ. Thraſonia, quē ille paraſitus ambit. i. vt ventrē impleat, duci ſe eum huic. ſ. Thaidi dono. i. pro dono vnam virginem, papæ, interiectio admirantis, facie honeſta. i. habentem faciem honeſtam, & modeſtam. Mirũ erit ſup. ni. i. niſi, dabo. i. dedero, ſeu obtulero me, turpiter. i. cũ pudore meo, hic. i. in hoc loco, cum hoc meo Eunucho. i. virilibus execto, decrepito. i. ſenio iam confecto admodum. Decrepiti aũt dicti ſunt quorum iam fuerant conclamata funera crepitu & plangore familię, hæc puella ſuperat. i. vincit pulchritudine ipſam Thaidem.

LATO. ARgm) Mandat adoleſcens puellæ & Eunuchi deductionem ad Thaidem, & ipſe tus diſtrdens perridicule ſe confirmare nititur, Illudente interim Parmenone. [Facito vt iuſſi) Inepta & ridicula ſolicitudo Phædriæ. [Ah rogitare) Indignatio ſtomachantis. & ſubaudi decet. [Ego quoque) Defenſio à maiori. [Munus noſtrum ornato) Id eſt, verbis commendato. [Tametſi nullus) Pro fruſtra & non neceſſario. [Cenſen' poſſe) Ridicula dubitatio deſperantis. [Nam aut) Faceta & irriſoria reſponſio. [Ingratus) In vitas: [Abi ſis) Collectio ſuſpſius ac reprehenſio ad confirmationem. [Nimia me indulgeo) Vetuſte, per accuſatiuum, pro mihi. [Hui vniuerſum) Exclamatio irridentis. Deinde reliqua ad ſpectatores. [Sed quis hic) Præparatio ad congreſſum paraſiti.

PETRVS MARA. FAc ita vt iuſſi, &c.) Amantium prodigalitatem verba complurima & vana, inconſtantiam, debilitatem cõſilij, & amorum imperium, amatoriaque duriſſimam ſeruitutem hæc ſcena exprimit. Id quippe genus hominum ſeruit affectibus, qua ſeruitute nihil excogitari poteſt inferius. Vnde Seneca libro vj. Epiſt. dicit: Nulla ſeruitus turpior eſt q̃ voluntaria. Et Diogenes, dicere ſolebat, ſeruos dominis, malos autem cupiditatibus ſeruire. Ariſtippus dicebat. Non ingredi ad meretricẽ, ſed egredi non poſſe, turpe eſt. Et Habeo Laidem meretricem, ſed ab illa non habeor. Et: Etiam inter Bacchanalia pudicus non corrumpitur. Et Diogenes inculcabat ſæpius, cupiditatem arcem eſſe omnium malorum. [Cenſen' me poſſe obfirmare) Cenſere, inquit Iuriſconſultus, eſt conſtituere, vel præcipere. Vnde dicimus: Cenſeo hoc facias, & ſenatum cenſuiſſe. Inde cenſores. Cenſere, inquit Pompeius, nunc ſignificat putare, nunc ſuadere, nunc decernere. [Non ego illa caream) Carere, inquit, Cicero in primo Tuſcul. ſignificat egere eo, quod habere velis. Ineſt enim velle in carendo. Triſte eſt nomen ipſum carendi, quia ſubijcitur hæc vis: Habet, non habet, deſiderat, requirit, indiget, opinor hæc incommoda ſunt carentis. Caret oculis odioſa cæcitas, liberis orbitas. [Eijcienda hæc mollicies) Conſtans eſt, qui reſiſtit doloribus, qui proueniunt, à cupiditate abſentium voluptatum. mollis vero, qui facile vincitur a doloribus, & qui luxu diffluit. Talis homo conſtanti opponitur. [Hoc nemo fuit minus ineptus) Inepti homines dicuntur, qui non ſeruant decorum. [Magis ſeuerus) Seuerus dicitur grauis, & hoſtis malorum morum. Continens eſt qui ſuperat & reijcit eas voluptates, à quibus plures ſuperantur. Incontinens, qui ſuperatur ab his voluptatibus, quas multi non inepti, ſed ſeueri & graues ſuperarent.

RIVII caſtigat. AVt mox noctu te adigẽt horſum inſomnia) Mouet Don. legi, & adiget, vt ſit inſomnia numeri ſingularis, quo nomine Gel. quoque per vigilia vtitur lib. vj. cap. iiij. [Abi ſis, nihil dicis Parmeno) In manuſcriptis omnibus eſt: Ah nihil dicis &c. conſentiente ex impreſſis vetuſtiſſimo quoque, & in his Veneto & Lugdunenſi, neque mihi ſanè diſplicet. [Nimis mihi indulgeo) Sic quidem vulgo legitur, habent que ita magno conſenſu exemplaria recentiora: ſed contaminata vera lectione, cõtra omnem veterum codicum fidem. Nos igitur, Nimia me indulgeo: vt Donat. legit qui hoc modo veteres loqui conſueuiſſe hoc ipſo loco teſtatur. Cõſentiunt pleraque ex impreſſis, velut Lugdunenſe & Venetum, Adnotauit & Sext. Pompeius me pro mihi veteres dixiſſe. Antiquitatis imperiti & ignari hunc locum, vt alia in Terentio multa, deprauarunt.

DOLE. obſeruat. SAtin' hoc mandatum eſt tibi?) Mãdare vulgo cõmittere eſt. Cum tamen de priuatis dicitur, ponitur pro ſignificare, vel imponere, aut negocium dare. Breuiter, quotquot ab hoc verbo manant locutiones, in committendi, tradendi, ſignificandi, vel imponendi ſignificatum inclinant. Vnde dicimus mandare honores, uel magiſtratus alicui, mandare vinculis, fugæ, literis, monumentis hiſtorijs, memoriæ, & ſimilibus. De quibus vide varijs locis in Primo Tomo noſtrorum Commentariorum. [Ne iſtud tam iniquo patiare animo) Pati ſignificat ferre, tolerare, vel ſuſtinere. In quo verbo eadem eſt aduerbiorum elegantia, quam eſſe in ferre ſupra oſtendimus exemplaque protulimus, vt ferre, & cum laude, & cum vitio. Elegans vero præcipue eſt, cum dicimus nos aliquid facile pati, pro aſſentiri, vel non ægro animo aut grauiter ferre. Sed iam exemplum proferam cum hoc Terentij loco conueniens. Cicero in Famil. Et ſi periniquo patiebar animo, te à me digredi: tamen eo tempore me conſolabar, quòd &c. [Nimia me indulgeo) Indulgere eſt obſequi, vel in aliquem ambitioſum eſſe, ſibi placere vel aſſentari: vel eſt concedere, &, vt ſic dicam, obſequenter, delicateque tribuere. Quod autem dicit hic Terentius nimis me indulgeo, non dictum Terentij arbitror, ſed mendum apertiſſimum Bibliographorum: nam hic legendum eſt, mi, pro mihi: vt ſit nimia mihi indulgeo. Non tamen ignoro, quod dicunt Latini indulgere ſeſe, ad meretrices relatum, cum ſeſe permittunt, & vendendas offerunt amatoribus. Iuuenalis. Ardenti ſeſe indulſiſſe Tribuno. [Stat ſententia) .i. in ſententia conſto, & perſeuero: vel certum eſt facere, quod conſtitui. Metaphora autem eſt ducta à rebus immobilibus. At vero in ſententia conſtare, manere, vel perſeuerare, vſitatius dicunt Latini. Cic. Famil. j. Qua in ſententia ſi conſtare voluiſſent, ſuam auctoritatem ſimul cum ſalute mea recuperaſſent. Idem Philip. iiij. Reliquum eſt Quir. vt vos in iſta ſententia perſeueretis. [Ducit ſecum vna virginem huic dono) Mirum eſt, quàm variæ locutiones ex dono ducantur. Vidimus, & annotauimus ſupra, dono dare, dono emere aliquid alicui. Hic autem obſeruandum eſt, ducere dono aliquid alicui.

CLAR. VT in hac ſcena amatorium multiloquium & vaniloquiũ eſt auctore Donato, ita carmina ſunt non vnius rationis, nec planè ſibi vbique conſtantia. Primus itaque verſus trochaicus eſt tetrameter acatalecticus, inquit Doctor. & recte, meo quidem iudicio ſed quod ſubiungit, niſi tollas è verſu Iſti, id vero non recte. fieret enim tunc heptameter, cuiuſmodi nullum apud hunc reperias auctorem. Secundus item eſt trochaicus tetrameter, ſed catalecticus, idem inquit. Tertium quinque verbis Ah cogitare quaſi difficile ſit, ait iambicum dimetrum. Si prior dimeter iambicus eſt, vtique hypercatalecticus eſt. Atqui ſi verbum Facile non legitur, quod Donatus ſupplendum in Quàm hoc peribit, quemadmodum quidam habent libros, exiſtimat, erunt duo trimetri troch. catalect. quales apud hunc poëtam binos ternos ue inueniri, ſæpe in his annotationibus teſtati ſumus, & ſupra in Andria Actus iij. Scena ij. ad hunc modum:

Ah rogitare quaſi difficile ſit, Vtinam
Tam aliquid inuenire poſſis Phædria.

In verbo enim Tam, facile, vt ita loquar, intelligitur Facile. Sed lector ſequatur quod volet. Sequens deinde verſu trochaicus tetram. eſt catalect. cum cretico in ſexto loco. niſi Mihi totum elidere malimus. Sextus autem ab initio ſcenæ verſus cum tribus ſequentibus eſt ſenarius iambicus trimet. Decimum Doctor. ait iambicum ſcazonta catalecticũ, in quo ſunt octo pedes & ſyllaba feſellit eum numerus. Nam pro octo pedibus & ſyllaba, ipſe ſeptem pedes accepit & ſyllabam. Sed ego puto initio huius verſus Memini eſſe monometrum, deinde reliquum, quod ait Doctor. iambicum tetram. catalect. vt & ſequens eſt verſus. Sequitur deinde trochaicus tetr. catalect. Perpeti ne redeam interea? P. Te ne? non hercle arbitror. Deinde ſequuntur quinque iambici tetr. catalectici, quorum priores quatuor Doctor. iudicauit eſſe trochaicos, ſed non recte. Nam de primo non eſt dubium quin ſit iambicus. In ſecundo, Elide, inquit, duos, ſed elide vt voles, nunquam ita hunc verſum torquebis, quin iambi trochæis contrarij veniant. Ego meam de eo ſententiam dicam, penes Lectorem ſit iudicium. Primo quidem loco s, in Opus elidendum puto, vt Doctor vt ſit proceleuſmaticus initio, opu' faci, ſecundo loco ſpondeus, tertio & quarto iambus, quinto ſpondeus, ſexto iambus. Hactenus bene conſtat verſus. ſed pro duobus iambis ſiue ſpondeo & iambo reſtat verbum Dormiam quod pro cretico aut dactylo eſſe poſſit, ſed in iambico, hoc loco nunquam ponitur, qua re ego ſuſpicor aliquid deeſſe verſui. Itaque ſi vel Dein pro in monoſyllabum verbo Dormiam præponatur, verſus conſtabit, nec ſenſus perturbabitur, De ea tamen re cum nemine contendero. Fieri enim poteſt vt poëta ſtudioſe huic vaniloquo talem dederit ſermonem, ut eſt tota ipſius oratio. Sequens deinde verſus bene habet, ſed in Laſſus eliditur s, & in Abi poſterior ſyllaba corripitur, & Nihil monoſyllabum eſt. Quanquam abſque omni eliſione verſus legi poteſt per tres bacchios tertio, quinto & ſexto locis. Eſt autem iambicus tetram catalect. non trochaicus. Ita continuo duo ſequentes iambici ſunt, non trochaici. Trochaici autem incipiunt ibi Vniuerſum triduum, in quo Vide pyrrhichius eſt, quod & Doctor. notauit. In ſequente autem carmine d, eliditur in Quid, rurſus in ſequente Eundem diſſyllabum eſt. In Quarto à fine verſu, primo loco dactylus eſt, ſecundo ſpondeus, tertio trochæus, quarto & quinto anapæſtus, ſexto trochæus, deinde creticus ſiue trochaicus cum ſyllaba, ut ſic legetur verſus:

Sed quis hic eſt, qui huc pergit? at at hic paraſitus quidem eſt Gnato.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Quaſi ambulantem Gnathonis perſonam inducit, ſub cuius verbis corrupti hominum mores oſtenduntur, maxime aſſentatorum, qui patellam ſequuntur, & ad prandia praſto ſunt.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, quæ tota moralis eſt quaſi ambulans perſona inducitur. Exprimit autem paraſitum, ſub cuius verbis corruptos hominum mores in aſſentationem prolapſos oſtendit, adeo vt honeſtæ quoque perſonæ in eius culpa inuentæ ſint, Gnathoſ factum adulandi inſtituit, deinde mira dicacitate & mordacibus ſalibus Parmenonem laceſſit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Proſopographia eſt inſignis in hac ſcena. Nam mire ſplendide Gnathonem deſcribit Poëta. Exordium ductum eſt à ſententia Paraſitica.

Trochaici & Iambici Tetrametri Catalectici.

GNATHO. PARMENO.

DII immortales, homini homo quid præſtat? ſtulto intellegens
Quid intereſt? hoc adeo ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodie adueniens quendam mei loci hinc, atque ordinis,
Hominem haud impurum, itidem patria qui abligurrierat bona.
Video ſentũ, ſqualidum, ægrum, pãnis, annisq́; obſitum.
Quid iſtuc, inquam, ornati eſt? quoniam miſer, quod habui, perdidi,
Hem quò redactus ſum: oẽs noti me, atq; amici deſerũt.
Hic ego ilum contẽpſi præ me: qd hõ, inq̃, ignauiſſime?
Ita ne paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?
Simul conſilium cum re amiſti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?
Omnia habeo, neque quicquam habeo: nil cum eſt, nil defit tamen.
At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati
Poſſum. quid tu his rebus credis fieri? tota erras via.
Olim iſti fuit generi quondam q̃ſtus apud ſæclum prius.
Hoc nouũ eſt aucupiũ: ego adeo hãc primus inueni viã.
Eſt genus hoĩum, qui eſſe primos ſe oĩum rerum volũt,
Nec ſunt: hos cõſector: hiſce ego nõ paro me vt rideãt,
Sed eis vltro arrideo, & eorum ingenia admiror ſimul:
Quicquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque:
Negat q̃s, nego: ait, aio: poſtremo iperaui egomet mihi,
Omnia aſſentari. is quæſtus nunc eſt multo vberrimus.
P. Scitum hercle hominem: hic homines prorſum ex ſtultis inſanos facit.
G. Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi aduenimus,
Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, coqui,
Lanij, cetarij, fartores, piſcatores, aucupes,
Quibus & re ſalua, & perdita profuerã, & proſum ſæpe:
Salutant: ad cenam vocant: aduentum gratulantur.
Ille vbi miſer, famelicu', videt me eſſe in * tãtum honorẽ, *tanto honore
Et tã facile victũ q̃rere; ibi homo cœpit me obſecrare,
Vt ſibi liceret diſcere id de me. ſectari iuſſi:
Si potis eſt, tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis
Vocabula, paraſiti itidem vt Gnathonici vocentur.
P. Viden', otium, & cibu' quid * faciat alienus? G. ſed ego ceſſo *facit
Ad Thaidẽ hãc deducere, & rogitare ad cenã vt veniat.
Sed Parmenonem ante oſtium * Thaidis triſtem video, *Thais
Riualis ſeruum. ſalua eſt res: nimirum hic hoĩes frigẽt.
Nebulonem hunc certum eſt ludere. P. * hice hoc munere arbitrantur *hi, al. ijce
Suam Thaidem eſſe. G. plurima ſalute Parmenonem
Summum ſuum impartit Gnatho. quid agitur? P. ſtatur. G. video:
Nunquidnam hic, quod nolis, vides? P. te. G. credo. at nunquid aliud?
P. Qui dum? G. quia triſti' es. P. nihil equidem. G. ne ſis. ſed quid videtur
Hoc tibi mancipium? P. non malum hercle. G. vro hominem. P. vt falſus animi eſt.
G. Quàm hoc munus gratum Thaidi arbitrare eſſe? P. hoc nunc dices.
Eiectos hinc nos. OMNIVM rerũ heus viciſsitudo eſt.
G. Sex ego te totos Parmeno hos menſes quietũ reddam?
Ne ſurſum, deorſum curſites; ne ue vſque ad lucem vigiles.
Ecquid beo te? P. men'? papæ. G. ſic ſoleo amicos. P. laudo.
G. Detineo te fortaſſe: tu profectus aliò fueras.
P. Nuſquam. G. tum tu igitur paullum da mihi operæ: fac, admittar
Ad illam. P. age modo, nunc tibi patent fores hæ, quia iſtam ducis.
G. Num quem euocari hinc vis foras? P. ſine, biduum hoc prætereat.
Qui mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,
Næ tu iſtas faxo calcibus ſæpe inſultabis fruſtra.
G. Etiam tu hic ſtas Parmeno? eho numnam tu hic relictus cuſtos,
Ne quis forte internuntius clã à milite ad iſtam curſitet?
P. Facete dictum. mira vero, militi quæ placeant.
Sed video herilem filium minorem huc aduenire.
Miror, qui ex Piræeo abierit: nam ibi cuſtos publice eſt nunc.
Non temere eſt: & properans venit: neſcio quid circunſpectat.

DII immortales, homini homo quid p̃ſtat?) DON. In hac ſcena non ſtans, ſed quaſi ambulans perſona inducitur. Conſiſtit tamen aliquantulum, intuens ſpectatores, dũ ſecum loquitur. Exprimit autem paraſitum, & ſub eius verbis corruptos mores io aſſentationem oſtendit, prorſus vt honeſtę quoque perſonæ in huiuſmodi culpa inuẽtæ ſiot. vt alibi, Obſequium amicos, veritas odium parit. [Dij immortales,) Hoc iam mire, & pro ſeculi ac tempoꝝ reprehenſione ſatyrice Terent. ꝙ apud eum ſtultum vocat ſimplicem paraſitus, & intelligentem malum. [Dij immortales,) Admirantis exclamatio eſt, cum paraſiti geſticulatione. [Dij immortales, homini homo quid præſtat?) Morata narratio à ſententia incipi ſolet, quę dicitur [illegible]. [Homini homo quid præſtat?) Alij diſtinguunt, quid præſtat ſtulto iotelligens? Alij, ſtulto intelligens qd intereſt? quia ſic veteres loquebantur. [Quid intereſt?) Hoc admirantis eſt, & ideo ſic pronunciandũ.

[Con

{Conueni Hominem) Cōueniſſe,non vidiſſe tantum,ſed etiam collocutum fuiſſe ſignificat. [Mei loci,atque ordinis) Loci,ingenuum,ordinis,pauperem. Illud natalium: hoc fortunæ eſt. [Hominem haud impurum,) Non dixit prodigum: quia hoc ipſum probat,ſed non auarum,non improbum. Et ſic laudamus eos,in quibus nihil eſt quod magnopere efferamus. [Itidem patria qui abligurierat bona.) Hoc ioculari vultu dicitur. Et eleganter ex perſona paraſiti non culpatur quòd comederit bona. [Abligurierat) Suauibus eſcis conſumpſerat. Nam ἀπὸ τῶ λιχνεῦ, eſt ligurire, & λιχνεῖν Græci ſuaue appellant. [Video ſentum,) Quam bene video, è poſtquam dixit conueni. & tempus mutauit & verbum. [Sentum) Horridum. [Sentum,) Ad horrorem retulit. [Squalidum,) Ad ſordes. [Ægrum,) Ad maciem. [Pannis anniſq. obſitum.) Ad veſtitum,& ad triſtitiam. Sed pannis & annis, μακροχρόνια paraſitorum ſunt. [Pannis anniſq. obſitum) Vel paraſitica uetnalitate καθ᾽ ὁμοιοτέλευτον dictum. uel quia Homerus dixit, αἶψα γὰρ ἐν κακότητι βροτοὶ καταγηράσκουσι: & eſt miſeriæ ſenium deditum. Vnde huic magis triſtia grauitaſq. diſplicuit aliena ſemper ab omnibus paraſitis. [Anniſq. obſitum) Bene addidit annis, quia vt quiſque miſerior eſt, ita ſenior uidetur. [Obſitum) Vt ſentum dixit obſitum. μεταφορά ab agro. [Quid iſtuc ornati,inquam?) Scire nos conuenit, cum recto caſu profertur interrogatio, non eſſe contumelioſum. Vt ſi dicas, Quis hic homo eſt? Si autem in obliquo,contemptum ſignificari: ut, Quid hoc eſt hominis? quid mulieris? quid ornatus? [Quid iſtuc ornati,inquam?) Ornatus, κατ᾽ ἀντίφρασιν eſt ad dedecus, & ad turpitudinem. Vel ſimpliciter hoc accipe,uel εἰρωνικῶς. Et ornati,ut ſenati,antiquus genitiuus. [Quod habui,perdidi:) Non dixit id,quod erat,comedi, aut conſumpſi. [Hem Quò redactus ſum?) Vel habitum ſuum, uel corpus oſtendens hoc dicit. Nec quidquam hic, niſi ex media conſuetudine collocatum eſt. [Omnes noti me atque amici deſerunt.) Sententioſe atque mordaciter in mores. [Hic ego illum contempſi præ me) Hoc eſt illud,Homo homini quid præſtat, ſtulto intelligens? [Itane paraſti te,) Quàm obiurganter, tanquam in illo ſit, quod miſer eſt. Et alibi,Nam nemo illorum quiſquam ad te uenit,quin ita paret ſeſe, ut abs te blanditijs quam minimo precio ſuam uoluptatē expleat. Et hoc proprie uerbum ad exprimendam inhumanitatem & ignauiam factum eſt. [Vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?) Sententioſe,ad illud quod & Virg. ait: Ponite ſpes ſibi quiſque. [Vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi?) Bene,quaſi qui rem a fortuna acceperit. [Simul conſilium cum re amiſti?) Virg. Nec ſi miſerū fortuna Sinonē Finxit,vanum ēt,mendacemq́ue improba finget. Et Sal. Neque fortuna eget,quippe quæ probitatem,induſtriam,aliaſque bonas artes neque dare, neque eripere cuiquam poteſt. Ergo hæc interrogatio, increpantis eſt,nec deſiderat reſponſionem. Nam conſilium,in bonis animi: Res, in poteſtate fortunæ. [Ex eodem loco?) Ex eadem fortuna. [Qui color, nitor,veſtitus, quæ habitudo eſt corporis?) Hoc contra illud,Video ſenum,ſquallidum,ægrum, pannis anniſque obſitum. Color ergo ad Sentum: Nitor ad Squallidum: Veſtitus ad pannis anniſque obſitum: Habitudo corporis,ad Ægrum refertur. [Omnia habeo,) Ad Quod habui, perdidi. [Neque quidquam habeo:) Ad Mei loci atque ordinis hominem. [Quæ habitudo eſt corporis?) Plaut. in Epidico, Corpulentior hercle, atque habitior. [Omnia habeo,) Ad induſtriam retulit. [Neque quidquam habeo:) Ad fortunæ culpam. & item denuo, fortunæ crimen, Cum nihil eſt. Ad ſuam laudem, Nihil deſit tamen [Omnia habeo,neque quidquam habeo:) Alterum horum,neutrum ue poteſt cuiuis accidere,utrunq; nulli. [Nihil cum eſt nihil deſit tñ) Figura ὀξύμωρον. Vt apud Virg. Sequiturque ſequentem. Et Cic. Cum tacent,clamant. [At ego infelix,neque ridiculus) Iam tranſit ἀπὸ τοῦ μιμητικοῦ πρὸς τὸ παθητικόν. [At ego infelix,neque ridiculus) Vehementer inuectus eſt in tempora & mores poëta ſub hac perſona in qua hominem ita inducit pœnitere ꝓbitatis ſuæ, vt ſe infelicem,non honeſtum dicat. Et non,nolo. ſed,non poſſum. [Quid tu his rebus credis fieri?) Dum quis ridetur,aut vapulat. [Tota erras via.) Παροιμία per μεταφοράν. [Apud ſeclum prius) .ſ.cum eſſent tempora meliora. [Hoc nouum eſt aucupiū) Vide quid interſit,cum illud quæſtum dicat,hoc aucupium: illud de ſapientibus,hoc de ſtultis. [Inueni viam) Adeo nouum eſt aucupium. [Eſt genus hominum) Quia multi ſunt huiuſmodi,non dixit,homines ſunt: ſed,eſt genus hominum. [Hiſce ego non paro me vt rideant) Quia ille dixerat, Ego felix neque ridiculus eſſe,neque plagas pati poſſum. [Sed his vltro arrideo) Quid eſt, His arrideo? aut veluti pareo .i. obſequor, aut ueluti dictis delector. Atque arrideo,non ſicuti paraſitus fieri ſolet,vt his arrideatur à regibus,cum potius ipſi dictis factiſq. rideant alienis,hic eſſe intelligendum,ēt res ipſa indicat ex contrario. Nam qđ ait ſupra, His ego non paro me vt rideant. hoc econtrario oſtendit quod ſubijciatur ex dictis. [Sed his vltro arrideo) Vltro,verſa vice,an prior? an ēt inſuper, hoc eſt vltra? [Admiror ſimul) Plus intulit,q̄ ſi laudo dixiſſet. [Quidquid dīt) Non,quod dīt: ſed, quidquid dīt.i.bene vel male, ne vel ſi intercluſa fuiſſet aſſentatio,ſe impediat, ꝗ contrarium laudauerit. [Id rurſum ſi negant laudo id quoque) Præclare Terent.ꝗ a Satyrico de alijs diceretur,id hic de ſe dicentem inducit facetius multo,q̄ ſi aliter feciſſet.ſ. κατηγορῶν mores tempoꝝ iam tū vitiatos per aſſentationem,quod ferè in pleriſque fabulis monſtrat. Vt etiam in And. Nam hoc tpe obſequium amicos,veritas odiū parit. Et in Adel. Quòd te iſti facilem & feſtiuum putant id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & iuſto,ſed ex indulgendo,vel aſſentādo,& largiendo. [Negat quis,nego.) Bene ſic dixit.negat & ait,contraria ſunt. vt Plaut.in Rud. Vel tu ais,vel tu negas. [Is q̄ſtus nunc eſt multo vberrimus) Quàm ille apud ſeculum prius fuerat. Et vide quemadmodum illiberalem vitam honeſtiore nomine nominauit aucupium,poſt etiam quæſtum nominauerit. •

hic inducens. [Scitum hercle hominem) Miræ Terentius longæ orationi interloquia quædam adhibet, vt faſtidium prolixitatis euitet,velut nunc Parmeno procul audiens Gnathonem, hæc loquitur. [Interea loci) Duæ partes orationis cū coniunctæ vnam fecerint, mutat accentum. [Concurrunt læti mihi obuiam) Et multos & properos vno verbo oſtendit,& ex aduerſo ad feſtinātes. [Cupedinarij) Varro humanū rerū. Numerius,Equitius Cupes,inquit, & Romanius Macellus ſingulari latrocinio multa loca habuerunt infeſta. His in exilium actis,publicata ſunt bona, & ædes vbi habitabant dirutæ,eque ea pecunia ſcalæ deum penatium ædificatæ ſunt.vbi habitabant,locus vbi venirent ea quæ veſcendi cauſa in vrbem erant allata. Itaque ab altero macellum, ab altero forum Cupedinis appellatum eſt. [Cupedinarij) Oēs qui oſculenta & * poculenta vendunt, à rebus cupedinis ob alimentum cupedinarij appellantur. Et ipſe ſubiecit qui accipiendi ſunt cupedinarij. [Lanij) Qui laniant pecora,vnde & laniſtæ dicti,qui laniandis præſunt gladiatoribus. Sic & Macellum à mactandis pecoribus dictum. [Piſcatores) Qui recentem piſcē præbent. [Fartores) Qui inſitia & farcimina faciunt. [Cetarij) Qui cete.i.magnos piſces venditant,& bolonas exercent. [Cetarij,lanij,coqui,fartores) ἀδιάφορα comicum, In palliata Romanas res loquitur. [Quibus & re ſalua) Cum de meo impenderem. [Et perdita profueram) Cum de alieno nanciſcor & expendo. [Sæpe) Expletiuæ ſignificationis eſt. [Ad cœnam vocant) Verū ad emendam cœnam? an ad conuiuium? [Aduentum gratulantur) Accuſatiuum caſum pro datiuo,pro aduentui gratulantur. Et aduentus proprie expectatorum,neceſſariorumq. dicitur. [Ille vbi miſer famelicus videt me) Hic oſtendit quæ res coëgerit ad diſcendum,& ſimul vide ſm vulgi opinionem loqui paraſitum. Miſerū & famelicum,hominē honeſtis moribus præditum. [Ille vbi miſer famelicus videt me) Vide vt ſententioſe demonſtret malos ex bonis contagione fieri,exemplis in prauum præualentibus. Videt mihi hoc prodeſſe, & diſcere optat quod negabat ſe poſſe. [In tanto honore) Quia concurrunt,ſalutant. Famelicus à fame & edendo dictus eſt, quaſi famelicus. [Tam facile victum quærere) Quia ad cœnam vocant. [Ibi) Pro tunc. [Homo) Mire addidit homo. aut additum ſuperuacue Homo: vt, Donat habere viro decus & tutamen in armis. [Vt ſibi liceret diſcere) Quaſi diſciplinam aut artem. tm̄ auctoritatis criminum felicitas ſumpſit. [Diſcere id de me) Magis,de illo,& de me,ueteres dicebant, q̄ vt nos dicimus,à me,aut ab illo. [Sectari iuſſi) Proprie. nam & ſectæ philoſophorū ab eo dictæ ſunt. [Ex ipſis) Philoſophis) .ſ. [Ex ipſis vocabula) Vt Pythagorica,Platonica. Hoc igitur non eſt conſequens ad illud qđ vult dicere,niſi forte diſciplinam pro diſcipulis poſuerit. [Paraſiti ut Gnathonici vocentur) Non hoc intulit quod cœperat dicere,niſi forte diſciplinam pro diſcipulis accipimus. [Viden' ocium & cibus quid faciat alienus?) Rurſus Parmeno & facetias dicit, & diſtinguit longiloquium paraſiti. (Quid faciat) Legitur & quid facit,ut ſit figura per modos. pro, quid faciat. [Hāc deducere) Proprie. Nam Ducitur quis ad ſupplicīu: Deducitur ad lætitiā. [Et rogitare ad cœnā) Vide paraſitū magis optare ad cœnā Thaidē vocari,q̄ munus capere. [Thais dia) Legitur & Thais. [Salua res eſt) Quia & ante oſtium,& triſtem uideo,ſalua res eſt. Nec hoc ualet ad lætitiam,ꝗ Parmeno eſt,ſed quòd riualis ſeruus. [Salua res eſt) Prouerbialiter. [Nebulonem) Vel furem,quia nebulas obijciat,uel mollem,ut nebulam: uel inanem, & uanum ut nebula eſt. [Hice) Pro hi, uetuſſe.

*poculata

ſte.Virg.Hic certe neque amor cauſa eſt,vix oſſibus hærent.quia huſce debebat dicere.[Hice hoc munere arbitrantur)Non inme rito Gnathonem deridet Parmeno, qui penitus nouerit meretricis conſilium.[Summum ſuum) ἰδιωτικῶς. [Summum ſuum impartit Gnatho) Hæc tota locutio, paraſiticæ elegantiæ, & ſimul εἰρωνείας plena eſt. Nam & plurimam dicit ei ſalutem,quem ne exiguam quidem velit continere,& ſummum dicit eum, qui nec leuis amicus ſit ſibi,& Parmenonem Gnatho,non ego te. [Summum ſuum) Quàm venuſte, ꝙ ſummum amicum non te ſalutet Parmeno.[Quid agitur?) Pro blandimento,non pro interrogatione nunc ponitur: vt,O noſter,quid fit?[Quid agitur?ſtatur.) Pro,quid agis? ſto.Et facete: nam ſtat,cui ingredi non licet.[Ac nunquid aliud?)Cum iurgio hic de illo rñdit. & ideo repetit dictum Gnatho.[Qui dum?) Interrogat interrogantem,ne ipſe reſpondeat.[Nihil equidem) Dicens nihil,mutauit vultum Parmeno in lætitiam. Ideo illi facete Gnatho agenti hoc ipſum,ne ſis dixit,vt probaret triſtem fuiſſe.[Nihil equidem)Pro non. & infra,Nihil dixit vt ſequeretur ſe. [Hoc tibi mancipium) παρθένος, mancipium dicit puellam, aut virginem. [Non malum hercle) Ironica laudatio. [Vro hominem) Sibi hoc geſtu & vultu paraſitico dicit,& pro eo quod eſt,dolere cogo. [Vt falſus animi eſt) Similiter & Parmeno ſecum geſtu ſeruili. & animi, pro animo, ἀρχαϊσμὸς veterum,qui ingens es vitium,& diues es opum,amabant dicere. [Vt falſus animi eſt) Ex hoc falſus animi eſt,ꝙ putat huiuſmodi munere capi poſſe Thaidem. [Quàm hoc munus gratum Thaidi)Mire inſultat Gnatho.Quanto.n.magis munus gratum fuerit,tanto riualis excluſior. [Omnium rerum heus viciſſitudo eſt) Vide locum in quo erumpere dolor Parmenonis potuit,niſi commiſſa ſeruaret,& celaret Thaidis cõſilium. [Sex ego te totos &c.)Quid eſt totos? an diebus & noctibus? vtpote amatoris ſeruum, ac per hoc ſine ulla ceſſatione & intermiſſione.[Hos menſes) Hos,qui nunc aguntur .i. hoc tpe. [Quietum reddam)Facete,quaſi hoc ipſe fecerit. & hoc eſt quod ait,Plurima ſalute Parmenonem ſummum ſuum impartit Gnatho, tanquam amico conſulat.[Ne ſurſum deorſum curſites) Quod eſt laboris. [Néue vſque ad lucem vigiles) Quod eſt exitij.[Sic ſoleo amicos)Hoc εἰρωνικῶς. [Detineo te.) Valde teneo. [Fortaſſe tu profecturus alio fueras.) Vult exprimere confeſſionem, ꝙ ad Thaidem venerit,ſed intrare non poſſit.[Paullulum da mihi operæ) Hoc quaſi ſupplicantis vultu ad irriſionem dicitur.[Paullulum da mihi operæ)Proprie ſic dicitur,adiuua me.Sic in Adel. Hæc opera vt data ſit.[Nunc tibi patent fores) Ex eo quantum licere oportuit oſtendit, • quàm miſere nihil illi liceat Parmenoni. [Quia iſtam ducis) Hoc quaſi ad Gnathonem, ſed lente ac ſub lingua murmurat.[Num quem euocari hinc vis foras?) Quia ipſe intrare non poteſt. [Sine biduum hoc prætereat)Et hoc leniter. nam ſi aliter pronunciaueris, ſecreta produntur. [Qui mihi) Mihi τῷ ἀττικισμῷ dictum eſt. [Fortunatus) Vt ipſe videris tibi. [Næ tu) Næ,valde. [Inſultabis fores) Saluſt. Multos tamen ab adoleſcentia bonos inſultauit.[Næ tu iſtas faxo calcibus) Mira eloquentia, in qua vtraque ὑπερβολὴ expreſſiſſima eſt. Nam neque vno digitulo minus aliquid dici poteſt, neque calcibus ſæpe inſultabis,aut amplius,aut ingentius.[Nũ nam)Hic nam abundat,vt quidnam.[Relictos coſtos) Bene relictus,quaſi ab excluſo.[Ne quis forte internuncius) Proprie,internuncios.[Ne quis forte internuncius) Ex his verbis datur intelligi paraſitum è domo meretricia egredi. [Ne quis forte internuncius clam à milite ad iſtam curſitet) Et hoc facete, quaſi ipſe ſibi Thaidem tota vendicauerit,quod miles facit.[Facete dictum) εἰρωνικῶς, quia inſacete. [Mira vero militi quæ placeant) Mira,pro mirum. Virg. Nota tibi. & eſt ἀρχαϊσμός. Quid mirum eſt,inquit, facete loqui eum, qui militi placeat? Poteſt tamen & pluraliter intelligi. [Sed video herilem filium.)Non poteſt Terentius πρόσωπον proprie dicere,& ideo herilem filium dicit.[Miror quid ex Piræo abierit)Hic cauſa oſtenditur,cur poteſt ignotus eſſe vicinis,& pro Eunucho fingi. [Miror) Pro neſcio. [Miror quid eſt Piræo abierit) Vt ex Piræo diſcederet, ſymbola amicorum, vt huc perueniret omiſſo negocio, aſpectus virginis fecit. [Nam ibi cuſtos publice) Aduerſus prædonum incurſus illic excubabat iuuentus Attica. Piræum, vt Sunium, eſt maritima & acceſſu littoris pars clementior.[Publice eſt nunc) Nũc ambigua diſtinctione poſitum eſt. [Et properans venit) Mire locuturum ante formauit: vt geſtus verba præcedant, verba habitum conſequantur. [Non temere eſt) Vt Virgilius: Haud temere eſt viſum.

DII immortales &c.) In hac ſcena optime, atque elegantiſſime paraſitorum mores exprimuntur. GN. Dij immortales. exclamatio admirantis, quid, id eſt quantum, homo vnus præſtat, id eſt præferendus eſt alteri homini, ſcilicet. Quid, id eſt quantum intelligens,id eſt prudens, intereſt, id eſt differt à ſtulto, id eſt ab imprudenti,adeo, id eſt certe, hoc, id eſt hæc ſententia,venit mihi in mentem,id eſt ſubit animum meum, ex hac re, id eſt ob hanc cauſam, ego adueniens hodie conueni, id eſt ſum allocutus quendam hominem, hinc mei loci, vel ex eodem loco oriundum,quo ego, vel eiuſdem generis, quaſi iiſdem natalibus horum ita quòd alter non eſt ex maiori loco natus, quam alter, atque mei ordinis, id eſt mei ſtatus quantum ad fortunas, quaſi dicat pauperem,vt ego ſum, haud impurum, non auarum,quoniam auaritia ſæpe dicitur ſordes,& auarus ſordidus, & bene nõ auarum,quoniam prodigus erat. Qui itidem, id eſt ſimiliter vt ego. obligurierat,id eſt ſuauibus eſcis, ſeu epulis conſumpſerat bona patria, id eſt quæ à patre relicta ſibi fuerant. Et obligurio is verbum eſt a Græco tractum. Nam lygurón Græci ſuaue appellant,video.id eſt aſpicio,eum ſentum, id eſt horridum. Sentus tantum dicitur à ſentibus,id eſt ſpinis, & eſt ille proprie qui geſtat veſtem vilem multis ſuſtris compoſitam,cuius fruſtra ſpinis colligantur & coniunguntur.Virg.in iij.Conſertum tegmen ſpinis at cetera grauis. video inquam eum ſqualidum, id eſt ſoedidum,& alta ſordium congerie obductum. Squallor enim eſt illuuies denſa & inculcata. Squallere enim dicitur quidquid facie noua viſentibus incutit horrorem, video inquam ægrum, id eſt animo mœſtum,& obſitum .i. inculcatum,circundatum,& quaſi ſuffarcinatum,pannis.i.vilibus indumentis,& annis .i. ſenio,inquam.i.dixi.Quid iſtuc ornati,pro ornatus eſt. Antiqui ornati, & ornatus in genitiuo dixerunt,ſenati & ſenatus, tumulti & tumultus,vt Priſc.probat exemplia. Vbi eſt aduertendum quòd ſi in caſu recto proferatur interrogatio non eſt contumelioſa,vt ſi dicas. Quis hic homo eſt.ſin autem in obliquo proferatur contemptus ſignificatur, ut ſi dicatur. Quid hoc eſt hominis? quid mulieris,quid ornatus? Reſpondit alter. Quoniam ego miſer.i. inops,perdidi.i.conſumpſi,quod habui.ſ.à patre meo, Hem dolentis interiectio,quo.i.ad quem ſtatum,redactus ſum.i.deueni, omnes noti.i.cogniti,& amici .i. qui prius erant familiares cum diues eſſem deſerunt.i.derelinquunt me. hic.i.tunc,ego Gnatho contempſi illum præ me .i. in comparatione mei,q. d. quamuis patrimonium conſumpſerim ſicut & ipſe, tamen mea induſtria viuendi viam comperi,inquam .i. dixi illi.quid? modus interrogandi.ò homo ignauiſſime.i.ſine animoſitate, & qui totus animo cadis. Itane paraſti.i.diſpoſuiſti te,vt nulla ſpes ſit tibi reliqua,id eſt relicta,& ſuperſit tibi,in te,id eſt in tuo conſilio,& induſtria,amiſiſti conſilium,id eſt rationem,qua tibi conſulere debeas, ſimul,id eſt vna, cum re, id eſt ſubſtantia tua, ſeu patrimonio,video', id eſt vides ne,me ortum ex eodem loco,qui.i.qualis color eſt mihi ſup. non enim vt tu.ſentus ſum .i. horridus aſpectu,qui nitor,id eſt qualis mundicia eſt mihi.non .n. vt tu ſqualidus ſum,qui veſtitus,id eſt quis cultus eſt mihi.non enim pannoſus ſum vt tu,quæ,id eſt qualis eſt mihi habitudo corporis, id eſt aptitudo ſtatus corporis mei,quaſi dicat ſum vegeto corpore,viuido,& bene habito. Habeo omnia quantum ad induſtriam .ſ. quia viuendi non deeſt mihi conſilium, neque habeo quicquam fortunarum,ſcilicet cum,id eſt quamuis. nihil eſt mihi fortunatum,nihil tamen defit, à defio, id eſt deficit, vel deeſt mihi,quoniam viuendi ſemper habeo induſtriam. Reſpondet alter. At .i. ſed,ego infelix,neque poſſum eſſe ridiculus, id eſt qui ab alijs ridear,& qui alijs præbeam ridendi materiam,neque poſſum pati, id eſt tolerare, plagas .i. vt vapolem. Reſpondet Gnatho quid credis tu fieri his rebus,id eſt dum quis ridetur,aut vapulat. erras tota via,id eſt prorſus te decipis & fallis, metaphora eſt à deuiantibus tracta. Olim,id eſt multum ante. fuit quoddam quæſtus, id eſt lucrum,& proprie nummarium. Iſti generi paraſitorum, ſcilicet apud prius, id eſt ſuperius ſeculum, hoc eſt cum eſſent tempora meliora. hoc aucupium, id eſt hoc vitæ quærendæ genus, eſt nouum, id eſt recens, nec diu vſurpatum. Aucupium proprie eſt ars auium capiendarum, nam aucupari ſignificat arte quadam aues inquirere. Inde transfertur ad alia, vt aucupari laudem, aucupari gloriam. adeo, id eſt certe, inueni pridem hanc viam, id eſt hanc viuendi & paraſitandi rationem. Eſt, id eſt erat, genus, id eſt modus, ſpecies hominum, qui volunt ſe eſſe primos, id eſt præcipuos omnium rerum. nec tamen ſunt præcipui. conſector hos, id eſt tales. non paro, id eſt non præſto, non præbeo, non offero, non inſtruo, me hiſce, id eſt talibus, vt rideant, id eſt derideant me, ſed arrideo, id eſt applaudo, vel pareo & aſſentio arridendo illis vltro, id eſt non rogatus,quamuis Don.dicat vltro,id eſt verſa vi-

ce.

ee,vel inſuper,& ſimul.i.& etiam admirur,plus eſt q̃ laudo. ingenia.i.natura,mores eorum,q.d. laudo quidquid dicunt. rurſum .i.denuo ſi negant id,quod laudarunt.quoque.i. etiam laudo id, quod negaront. quis .i. aliquis negat? ego etiam nego.quis inquam ait.i.affirmat.ego etiam aio.i.affirmo. poſtremo.i.deniq;. imperaui mihi .i. induai animum meum.aſſentari.i. comprobari omnia aſſentiendo,& adulando.is quæſtus.i.illud aucupium,ille vitæ modus, illud lucrum. eſt nunc vberrimus .i. copioſiſſimus. P. Hercle audio ſupp. ſcitum hominem .i. ſcientem hæc facit prorſus homines inſanos ex ſtultis.i.ex inconſideratis.reddit inſanos.i.ſuæ mentis non compotea,ſed deſipientes.G.Proſequitur narrationem ſuam. Interea loci,abundat loci,vel ſoni cauſa adhibetur,ſicut interea temporis,nuſquam terrarum,nuſquam gentium, vbiuis loci, vbicunque locorum. dum .i. quandiu loquimur hæc prædicta. vbi .i. poſtquam aduenimua .i. acceſſimus,ad macellum.i.ad locum vbi obſonia (.i.ea,quæ veſcendi canſa in vrbem eſſent allata, qualia ſunt omnia quæ adduntur pani & vino) vẽdebantur.Macellus.n.& cupes,vt Feſtus Don. referunt ex ſententia Varronis,duo Romani fuerunt, quorum ob latrocinium,vel,ut alij volunt, ob proditionem patriæ damnatorum ædes dirotæ,atque ſolo æquatæ ſunt, in areis autem vbi ædes fuerant,vendi cœperunt obſonia .i. ea quæ adduntur, pani & vino,ac propterea locus ille vocatus eſt macellum vel forum cupedinis,vt Feſtus inquit.Antiqui etiam cupedia in neutro plurali,vel cupedias in fœminino nominabant lautiores cibos. Ait enim Gell. lib.vj. cap.aiij. Coniectabamus,inquit,ad cœnulam, non cupedias ciborum, ſed argutias quæſtionũ, cupedias poſuit pro cibis lautioribus. Cupedinarij autem dicti ſunt omnes, qui eſculenta & poculenta vendũt,vel,ut Seruius inquit,Cupedinarios uocant voluptatis & cupiditatis miniſtroa,omnes ergo cupediuarij læti concurrunt obuiam mihi .ſ.cetarij,qui maiores piſces vendũt. Lanij.i.qui pecora laniant,quorum officina dicitur laniena.Inde laniſtæ deducti ſuni,qui laniandis præſunt gladiatoribus. Coqui.i.qui obſoniorum decoquendorum curam gerunt. Fartores,qui fareimina faciunt, quos vulgus paſtillarioa vocat,tametſi paſtillus ſit paruus panis & dulciarius. Horat.Paſtillos Ruſillus olet,itaque quod dicitur paſtillus,deberet potiua dici farcimen minis. Piſcatores .i. ij,qui recentem piſcem præbent. Aucupes.i.auium captores, ab auibus capiendis dicti,quibus tendunt inſidias,quibus cupedinarijs profueram & re.i.ſubſtantia & patrimonio,ſalua.i.cum adhuc haberem patrimonium ſaluum, & re perdita .i. poſtquam rem meam conſnmpſeram, quandoquidem manticinabar .i. furabar, vel doloſe agebam de alieno,manticinor aris,vel manticulor aris,ſignificat furari, vel doloſe agere,quaſi ergo dicat cum de meo impenderem,& de alieno manticinabar illis,ſemper profueram & prorſum,eapletiua eſt hic hæc particula,ſæpe ſalutant me,vocant ad cœnam gratulantur aduentum .i. ob aduentum meum, vel accuſatiuus pro datiuo ponitur. Aduentùs autem proprie expectatorum,neceſſariorumque dicitur,vbi.i.poſtquam,ille miſer famelicus.i.fame confectus,à fame & edendo,quaſi famelicus,videt me eſſe in tãto honore,& videt me quærere victum .i. alimoniam,tam facile .i. tam leui via & ratione,ibi .i. tũc,homo.ſ. ille miſer cœpit obſecrare.i.vehementer,& quaſi per ſacra rogare me,vt ſibi liceret diſcere id.ſ.artem paraſitandi de me'.i. à me,antiqui enim magis de illo,& de me dicebant,q̃ ab illo vel à me, iuſſi .i. præcepi, illum ſectari me .i. eſſe ſectatorem me, & proprie, nam & ſectæ philoſophorum ab eo dictæ ſunt,ſi poris eſt .i. ſi poteſt, & eſt ei ingenium aptum, vt iridem .i. ſimiliter, paraſiti vocentur Gnathonici à Gnathone paraſito,tanquam .i. veluti,diſciplinæ.i. ſectæ philoſophorom, habent vocabula ea ipſis philoſophis .ſ. P. Parmeno interrumpit & diſtinguit lõgiloquium paraſiti, nequn tamen ab eo ſentitur, viden'.i. vides ne,quid ocium .i. ſecuritas, hoc eſt curarum vacuitas,& cibus alienus faciat,quaſi vt Perſ. inquit.Venter ſit artis magiſter. G. ſed ceſſo.i.nimis cunctor,& tardo,deducere hanc puellam ad Thaidem, ducitur quis ad ſupplicium,ſed deducitur in lætitiam,& ceſſo inquam.i.nimis cunctor rogare vt veniat ad cœnam,ſed video Parmenonem triſtem ante hoſtium Thaidis,ſeruum appoſitiue dictum.i.qui eſt ſeruus riualis.i.æmuli militis.ſ.Phædriæ, qui Thraſonis riualis erat, res eſt ſalua,prouerbialiter dictum.i.res bene ſe habet,nimirũ .i. certe, hi homines frigent,ceſſant remiſſi ſunt,& pigri, nam pigrum frigus dicitur,certum eſt mihi .i. conſtitui apud me, & decreui eludere.i.decipere verbis,uel deridere hunc nebulonem.ſ.Parmenonem,nebulonem inquit.i.uel furem,q̧ nebulas obijciat,& tenebras ſequatur,uel mollem ut nebulam, uel inanem & vanum ut nebula eſt. P. Iſce pro is,ueruſte.ſ.Gnatho arbitratur Thaidem eſſe ſuam hoc munere illius puellę. G.Gnatho impertit plurima ſalute Parmenonem ſuum ſummum amicum, ſup.quid agitur.i. quid ſit à te.ſ. P. ſtatur à me.ſcilicet.i.ego ſto,neque ambulo,ſed erectus ante hoſtium maneo. G. video à te.ſ.ſtari,nunquidnã .i. quid uides hic quod nolis uidere.ſ. P.video inquam te quem nolim uidere. G. at.i.ſed nunquid aliud uides.ſ. quod nolis præter me. P. quid tum.i. quid tunc eſſet,ſi aliud uiderem,quod nolim, uel quid deinde uis dicere. G.quid.i.cur es triſtis? P. quidem nihil.i. pp nullam rem ſum triſtis,uel cape nihil pro non. G. ne ſia .i.noli eſſe triſtis,ſed quid.i.quæ res,hoc mancipium.i.hæc ſerua puella. uidetur tibi .i. quid dicis de hoc mancipio. P. hercle non eſt malum mancipium.i.non eſt inuenuſtum,neque deforme. G. vro.i.incendo hominem .ſ. Parmenonem, uel uro .i. dolore uro hominem. P. vt.i.quantum eſt falſus animi pro animo,antiptoſis.i.quantum errat & deceptus eſt. G. quam.i.quantum,arbitraris.i.putas hoc munus eſſe gratum Thaidi.P.dices nunc nos me & herum eiectos,hinc.i.ex domo Thaidis hoc munere.ſ.heus uiciſſitudo.i.permutatio,uel alterna mutatio omnium rerum eſt. G. ò Parmeno ego reddam.i.efficiam te quietum hoſce ſex menſes totos .i. integros, ſine ulla intermiſſione, aut ceſſatione, ne curſites.i.frequenter curaa ſurſum deorſum.i.huc & illuc,néue.i. uel non,ut uigiles,immo ut dormias uſque ad lucem,neque noctem inſumnem ducas,ecquid.i.nunquid.beo te.i.te beatum facio. P. men'.i. me ne beas,papæ,admirantis. G. Soleo ſic beare ſup. amicos. P. laudo illud.ſ. G. detineo .i. impedio te,& remoror,fortaſſe eras profecturus alio.i.in alium locum,aduerbium. P. nuſquam .i. in nullum locum eram profecturus. G. igitur tum.i.deinde,da mihi paullulum operæ .i. parum adiuua me, ut admittar.i.introducar ad illam Thaidem. P. age,hortantis particula,modo.i.tantummodo, uel nunc fores patent .i. apertæ ſunt nunc tibi,quia ducis iſtam puellam. G. Num .i. nunquid uis, quenquam.i.aliquem,euocari hic.i.ex domo foras ad te .ſ. P. ſine.i permitte,aut expecta quod ſup.hoc biduum.i. duorum dierum ſpatium,prætereat.i.traducatur effluat,faxo .i. faciam,quod ſup.tu qui fortunatus .i. cui proſpere omnia cedunt,aperis mihi nunc fores uno digitulo.i. facillime,ne.i.ualde,uel certe inſultabis i.pulſabis ſępe iſtas fores calcibus.i.pedibus,ſeu talis pedum, & quidem fruſtra .i. nequidquam,incaſſum, dicimua inſulto tibi & te,inſulto fontibus & fores. G. etiam ò Parmeno tu ſtas hic a q. d. non admitteris intro,eho interiectio attentionem mouẽs, numnam .i. nunquid,nam eſt ſyllabica adiectio, ut quidnam es ſupp. relictus a Phæd. ſup.cuſtus.i.ſpeculator, & prohibitur, ne forte quis .i. aliquis,internuncius.i.amantium miniſter,qui nũcia motua defert,curſitet clam.i. ſecreto à milite ad illam Thaidem. P. Facete dictum eſt ſup.ironice.ſ. quaſi inſacete .i. inepte illud dictum eſſe intelligat,uero.i.ſed,mira .i. mirum,hoc eſt quid mirum eſt,ſup.ea facete eſſe dicta quę placeant militi,quaſi uero delicatas aures habeat in dignoſcendis facete dictis ab inſacete dictis, hoc autem totum per ironiam intelligendum eſt, uel ea ſunt ſup.mira quæ placeant militi.Sed ui filium herilem.i. filium heri mei.ſ.Chæ.fratrem.Phæd.minorem natu.ſ.iuniorem Phæd.aduenire huc,miror.i.neſcio,quid.i.cur abierit.i. diſceſſerit,ex Pyræo.i.ex oppido in Attica, quod oppidum portus erat Athenienſium,pars.n.illa maritima acceſſu littoria erat demenſior,quare miror,nam eſt ibi.i.Pyræi,publice.i. ex publico conſtitutus cuſtos aduerſus prædonum incurſus,illic.n. iuuentus Attica excubabat,nunc non temere eſt.i.inconſiderate hic ſup.q.d. non ſine cauſa & conſideratione, nunc eſt uiſum ei huc uenire, uel eſſe,&.i.etiam,uenit properans.i.feſtinus,circunſpectat.i. circunluſtrando oculis omnia,molitur neſcio quid & parat.

ARgũ.) Gnatho ea mandato militis deducens puellã ad Thaidem,forte incidit in Parmenonem,in quem multa dicacitate illudit.[Dij immortales)Suis ipſius uerbis deſcribitur Gnatho,ad exprimendam paraſiticam perſonã, & præparandum ſpectatorem. [Hominem haud impurum) .i. ſordidũ & auarum. [Sentum,) Horridum.[Quid iſthuc) Proſopopœia. [Quid homo) Magnifica & ſuperba contemptio.[Viden'me ea) Exemplum diſſimile à ſeipſo,ad amplificationem.[At ego) Obiectio ad purgationem.[Tota erras)Solutio & refutatio à temporibus.[Ego adeo)Confirmat ſuo exemplo, & id latius expoſuit.[Quidquid)Studium aſſentationis ſcite expreſſum.[Cupedinarij)Genus hominum gulæ ſeruientium. [In tantũ honorẽ) Vetuſte. [Tanq̃ philoſophorũ) Ridicula comparatio.[Sed ego ceſſo)Præparatio ad congreſſum Parmenonis. [Hiſce hoc)Parmeno ſecum irriſorie. [Plurima ſalute) Gnathonica ſalutatio. [Te.)Facetum reſponſum,& inexpectatũ.[Vro hoiem) Ad ſpectatores. [Hoc nunc) Occupatio, cui reſpondetur prouerbiali ſententia. LATO.

ſententia. [Sex ego) Irriſio. [Sine biduum) Prædictio indigredientem. [Etiam tu) Reuerſus Gnatho, hoc dicit. [Facere dictum) Ironia. [Peiræo) Peiræus, portus Athenienſium, qui contra incurſiones publice cuſtodiebatur.

PETRVS MARS. DIj immortales &c.) Mores paraſiticos & adulatorum, aſſentatorumq́. ſtudia & obſequia, quibus nonnulli ad id agendum impelluntur, quod reprehenditur in primis, & nullam prudentiam adeſſe teſtatur, cū alijs de ſe credat quod non habet, hæc ſcena teſtatur, quo genere hoīum nihil eſt in vita ciuili pernicioſius. Vnde interrogatus Diogenes, quæ nam pernicioſiſſime morderet belua: Ex feris obtrectator, ex minoribus adulator, reſpondit. Cic. in Lælio, ſic ait: in amicitia nulla maior peſtis, q̄ adulatio, blanditio, aſſentatio. Tum autem omnium rerū ſimulatio eſt vitioſa: tollit.n. iudicium veri, idq́. adultera: Aſſentatio vitiorum adiutrix, procul amoueatur, quæ non modo amico, ſed ne libero quidem digna eſt. Maxima autem culpa in eo eſt, qui & veritatem aſpernatur, & in fraudem obſequio impellitur. Ariſt. lib. iij. Ethicorum dicit: Qui delectat emolumenti ſui cauſa, vt inde ſibi proueniat in pecunijs, & in his quæ in pecunijs comparantur. vtilitas, adulator vocatur. [Haud impurum) Purus homo dicitur, qui eſt ſine ſordibus & infamia. [Qui abligurierat bona) Ligurire, inquit Nonius, eſt deguſtare. Vnde abligurire, multa auide conſumere. [Video ſentum).i. horridum, vt ſentes & ſpinæ. [Pannis, annisq́. obſitum) Mucore & carie obductum propter ſordidos pannos, & ratione ætatis obſitum, quę in homine miſero ſemper videtur maior. [Viden' me ex eodem ortum loco? &c.) Id eſt cuius natales non fuerunt tuis diſſimiles, aut clariores, tamen ego melius mihi conſului. [Neque ridiculus &c.) Ridiculus eſt is, qui mouet alijs riſum ſua ſcurrilitate atque ineptijs. Et Iuuenalis queritur, paupertatem facere homines ridiculos. [Quidquid dicunt laudo &c.) Cicero ſic ait in Lælio: Quid poteſt eſſe tam flexibile, tam deuium, q̄ animus eius, qui ad alterius non modo ſenſum ac voluntatem, ſed etiam vultum atque nutum conuertitur? Negat quis, nego: ait, aio. Poſtremo imperaui egomet mihi omnia aſſentari, vt ait Terentius: Sed ille in Gnathonis perſona, quod ad amici genus adhibere omnino leuitas eſt. Maxima, inquit, culpa in eo eſt, qui & veritatem aſpernatur, & in fraudem obſequio impellitur. [Sed his vltro arrideo &c.) Id eſt mea ſponte in hominibus ineptis & ſtultis, riſu aſſentior, vt potius Irrideam, q̄ irrideat. Et ſic oſtendit, ſe non eſſe ridiculum, ſed irriſorem. [Negat quis, nego: ait, aio, &c.) Supra dixit in Andria: Obſequium amicos, veritas, odium parit. Vnde Cicero in Lælio ſic ait: Sed obſequium multo moleſtius, quod peccatis indulgens, præcipitem amicum fieri ſinit. [Cupedinarij omnes &c.) Sext. Pompeius ſic ait: Cupes, & cupediæ antiqui lautiores cibos nominabant. Vnde & macellū forum cupedinis appellabant. Cupediæ, inquit, aut à cupiditate dictæ ſunt, vel, ſicut Varro vult, q̄ ibi fuerit Cupedinis domus, q fuerat ob latrocinium damnatus. Macellum appellabatur locus, in quo vendebantur res ad victum pertinentes. Vnde cupedinarij dicuntur, qui res tales vendūt. Et exprimit Terentius, qui ſint cupedinarij. Cetarij, inquit Nonius, genus eſt piſcatorum, quod maiores piſces capit: dictum ab eo, quod cete in mari maiora ſunt piſcium genera. Lanij dicuntur à laniandis animalibus, beccarios nunc dicimus. Fartores dicuntur, qui immittunt & implent vt qui Lucanicas, ventrem Faliſcum, & cetera id genus farciunt. Seneca lib. x. Epiſt. ſic ait: Lignum quod ad emundanda obſcœna adhærente ſpongia poſitum eſt, totum in gulam farſit, & præcluſit, faucibus, ſpiritum emiſit. Et fartores, auctore Sexto Pompeio, dicebantur nomenclatores, qui clàm velut infarcirent nominatorem in autem candidati. [Sectari iuſſi) Sectari.i. ſequi me tanquam auctorem nouæ ſectæ. Vnde dicuntur ſectæ philoſophorum, & ſectarius veruex, auctore Pompeio, qui gregem agnorum præcedens, ducit. [Tanquam Philoſophorum habent diſciplinæ.) Diſciplinæ dicuntur ſectæ philoſophorum. Cic. in Officijs: Sunt nonnullæ diſciplinæ, inquit: Et Plato in primo de Legib. diſciplinam appellat educationem, quæ à pueritia deſiderari, amarique virtutem facit: & illam, quæ perfectus quiſpiam ciuis effectus, tute iam imperare ſciat, atque parere. Et in quinto ſcribit. Diſciplina eſt puerorum educatio, quæ ad rectam legalemq́. vitam perducit. Maiores noſtri optimam viuendi in Republica diſciplinam appellauerunt. Vnde Cicero in Præfatione librorum, quos Oratorios inſcripſit queritur ſe primæ ætate incidiſſe in ipſam diſciplinæ veteris perturbationem. Paraſitus Græce, Latine dicitur adulator & aſſentator. Nebulo, inquit Sext. Pompeius, dicitur, qui non pluris eſt quam nebulæ. Riuales, inquit Nonius, dicti quaſi in vnum amorem deriuantes. [Hoc tibi mancipium.) Mancipia, inquit Iuſtinianus Inſtitutionum libro primo, dicuntur ſerui, eo quòd ab hoſtibus manu capiuntur. [Miror quid ea Peiræo.) Peiræus eſt portus Athenarum.

RIVII caſtigatio. INterea loci ad macellum vbi venimus) Manuſcriptus liber, & de impreſſis Venetus, Lugdunenſis, plerique alij habent, vbi aduenimus. In quibuſdam manuſcriptis eſt, vbi aduenimus, quod & ipſum placet. Eſt autem verſus Tetrameter Catalecticus, cuius penultima in fine longa. Id quanquam nullius prope momenti, admonendum tamen putaui. Amplectatur quiſque, quod veriſimillimum ſibi uideatur. Sequentes duo verſus ſic leges.

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, cetarij,
Lanij, coqui, fartores, piſcatores, aucupes.

Hæc, niſi fallor, vera lectio eſt. Probus adnotauit Poëtam hic aucupes numero plurali dixiſſe, vnde docuerit ſingulari quoque aucupes dicendum, alioqui aucupetes dicturum fuiſſe. Errare igitur, qui auceps dicat. Sed, quod pace Probi dixerim, vtitur hac voce auceps, & Plaut. in Aſin. & Cic. de Orat. & Horat. alicubi, vt ceteros primæ notæ ſcriptores omittamus. [Sectari iuſſi, tanquam philoſophorum &c.) Hic deſunt duo verba. Leges igitur, Sectari iuſſi, Si potis, vel, quod idem ſignificat, ſi pote, quo modo habet manuſcriptum exemplar, & vetuſtiſſima quæque ex impreſſis, nec aliter ſanè verſus conſtat. Eſt autem Tetrameter Catalecticus. [Paraſiti ita vt Gnathonici uocentur) Nos ex antiquis, Itidem vt Gnathonici &c. Verborum, vt opinor, ſimilitudo effecit, vt typographi ita pro itidem impreſſerint. Quare incuria magis q̄ inſcitia locum deprauatum crediderim. [Viden' otium & cibus quid faciat alienus.) Sunt exemplaria quæ habeant, quid facit, velut Lugdunenſe & alia quædam. Monuit Donatus legi, & quid facit, vt ſit figura per modos, pro quid faciat. Sic in Adelph. Nunc vide, vtrum vis argentum accipere, an cauſam meditari tuam, pro, vide vtrum velis κατὰ σύλληψιν modi. Nam huiuſmodi Interrogatiuæ particulæ quid, an, vtrum, ſi q̄n infinitæ fiant, vt fit Interdum, tunc ſubiunctiuum modum aut potentialem poſtulant, velut in And. Scio quid conere. & alibi, Dic quid velis vtrunque igitur hic legi poteſt, & quid facit, & quid faciat. [Iſce hoc munere arbitrantur.) Nos, Hiſce hoc munere &c. Priſc. enim, inueniuntur, inquit, etiam nominatiuum pluralem hiſce proferentes antiqui. vt Terent. in Eun. Hiſce hoc munere arbitrantur ſuam Thaidem eſſe, in quo videntur euphoniæ cauſa, s, interpoſuiſſe. Eodem modo legit Don. monetque vetuſte eſſe poſitum, nec aliter manuſcriptus liber. [Vro hominem. P. vt falſus) Sunt exemplaria in quibus deſideretur genitiuus animi, quem addendum eſſe cum carminis ratio docet, tum è Donati commentarijs liquet, qui ἀντίπτωσιν eſſe ait veterum pro animo, quale illud Virgilij, O præſtans animi iuuenis, xij Æn. Falſus autem animi, vel q̄ putet huiuſmodi munere capi poſſe Thaidem, vt Don. ait, vel ut ego ſentio, q̄ ſe Parmenonem vrere magnopere credat. Huic lectioni ſuffragantur vetuſti libri. [Tu profectus alio fueris) Perperam quibuſdam in exemplaribus legitur profectura, cum ſecus legendum vetuſta exemplaria doceant. Profectus alio fueras.i. alio proficiſci pararas. Eſt.n. eiuſmodi locutio, qualis illa apud Liuium lib. v. Dec. iiij. Quintius quo profectus erat, Demetriadem contendit. Sic & alias idem. Similiter Plaut. in Aul. Nunc quo profectus ſum, ibo.i. quo proficiſcebar, vel proficiſci ſtatueram.

DOLE. HOmini homo quid præſtat? ſtulto intelligens Quid intereſt?) Præſtare diuerſam habet ſignificationem, præſtamus.n. fidem, beneuolentiam, officium, culpam. Interdū vero pro excellere ponitur, in qua ſignificatione vſus eſt multiplicis. Dicimus.n præſtare aliquem re aliqua, præſtare ad, præſtare, pro melius eſſe, præſtare alicui, præſtare alicui re aliqua, & præſtare aliquem re aliqua, pro vincere, & ſuperare eum ea ipſa re. De quibus omnibus vide in Primo Tomo noſtrorum Cōm. Illic itē vide ſuo loco, quàm varie à Latinis vſurpetur, differre. Verum vt hanc Terentij locutionem corroboremus exempla aliunde afferre libet. Cic. Offic. j. Difficile eſt, cum præſtare omnibus cupiueris ſeruare æquitatem. Idem de Amic. Nanque hoc præſtat amicitia propinquitati, q̄ ex propinquitate eſt. [Hoc adeo ex hac re uenit in mentem mihi) Venire in mentem, recordationis ſignificationem habet, uel inuentionis ſpeciem: & uarie, eleganterque à latinis uſurpatur. Ponitur enim perſonaliter, uel imperſonaliter. Atq; in utroque loquendi genere certa ineſt elegantia. Perſonaliter poſitum. Cum perſonaliter ponitur hic loquendi modus, ueniunt nobis in mentem perſonæ, uel res ipſæ. Perſonæ. Cic. ad Att. vij. De Tullia, & Terentia, cum mihi

Barb

Barbatorum aduentus in mentem venit, omnia timeo, cum autem Dolabella venit in mentem, paullum reſpiro. Res. Cic. Fam. ij. Quæ mihi veniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar, exiſtimaui me ad te ſcribere oportere. Imperſonaliter poſitum. Venire in mentem, cum imperſonale eſt, tum ſummam elegantiam habet, cum genitiuo adiungitur. Igitur ſic diſtinguere potes, vt vulgaris vſus ſint exempla alia: alia venuſtiora, eaque genitiui. Vulgaris vſus exempla. Cic. Fam. iiij. Sæpius mihi veniebat in mentem queri, ꝙ ita viuerem, q̄ gaudere ꝙ viuerem. Ibidem: Non mihi quidquam tali tempore in mentem venit optare, quod non vltro mihi Cæſar detulerit. Genitiui exempla. Cic. Fam. vij. Perſæpe mihi cogitanti de communibus miſerijs, in quibus tot annos verſamur, ſolet in mentem venire illius temporis. Idem pro Quint. Idem dum cogitat, non minus ſæpe ei venit in mentem poteſtatis, q̄ æquitatis tuæ. (Conueni quendam mei loci, atque ordinis hominem.) Ordo, cum hominum eſt, ponitur pro eo, quod vulgus ſtatum vocat. ſ. ad ſtatum hominis fortunaa refertur. Cic. ad Att. iiij. Aliter video cenſeri Marcello, & ceteria noſtri ordinis. (Patria qui abligurierat bona.) Abliguriendi ſimplex eſt ligurire, quod modo ſignificat deuorare, modo etiam cū quadam elegantia comedere, &, more ſenum, multo faſtidio ſuauiſſima quæque deguſtare. Sed à cibia ad multa alia transfertur. Cic. Fam. xj. Cum quidam de collegis noſtria Agrariam curationem ligurirent, diſturbaui rem, totamque nobis integram reſeruaui. Idem in Verr. Act. v. Reperieris hominem nec timide, nec leuiter hæc improbiſſima furta ligurientem. Abligurire. Abligurire tranſlate poſitum pro conſumere, vel cōficere vſurpatur. Et in hac ſignificatione hic intelligendum eſt, & apud Cic. in Catil. Orat. ij. Iam non ſunt mediocres hominum libidines, inhumanæ audaciæ, & intolerandæ, nihil cogitant, niſi cædes, niſi incendia, niſi rapinas. ſua patrimonia profuderunt fortunas ſuas abligurierunt, res eos iampridem, fides deficere nuper cœpit. Legunt nonnulli obligurierunt: & nos etiam ſic aliquando legimus. (Tota erras via). i. prorſus, vel omnino. Ducta metaphora ab ita facientibus, qui cum aliquo ire conſtituerint, errore decepti alio contendunt. (Hanc primus inueni viam.) Via, cum ꝑ tranſlationem ponitur, ferè ſemper pro ratione eſt, vel inſtituto. Cic. ad Q. fr. Omnes vias pecuniæ norunt. Ibidem: Via iuris eiuſmodi eſt quibuſdam in rebus, vt nihil ſit loci gratiæ. Idem in Brut. Quæ quidem res duplicem habuit docendi viam. (Vbi vides me eſſe in tantum honorem.) In honorem, pro in honore dicit: quemadmodum dicit Cicero in poteſtatem eſſe, pro in poteſtate eſſe. Vetus eſt hæc loquendi forma, In honore autem, eſſe ſæpe dicunt Latini. Cic. in Brut. Extat eius peroratio, qui epilogus dicitur, qui tanto in honore pueris nobis erat, vt eum etiam diſceremus. (Vt ſibi liceret diſcere id de me.) Diſcere eſt diſciplinam accipere, comprehendere, vel animo complecti, quod tamen ita diſtinguendum eſt, vt ad rem literariam & doctrinam pertineat, vel extra rem literariam, & doctrinam poſitū ſit, ac tantum, in cognitione verſetur. ſ. vt ſignificet intelligere, cognoſcere, certiorem fieri. Ita eſt huius verbi ſignificatio, vſus autem huiuſmodi eſt, vt vel abſolute ponatur, vel accuſatiuum habeat, vel ablatiuum, vel infinitiuum alius verbi, vel cum ablatiuo, & præpoſitione De, iungatur: vt, in hoc loco. Quæ vſus varietas eſt communis ſignificationi vtrique. Exempla vide in Primo Tomo noſtrorum Commentariorum. (Video riualis ſeruum.) Riuales à riuo dicuntur, & ſunt proprie, qui per eundem riuum aquam ducunt, inter quos ſæpe cōtentio eſt de aquæ vſu. Tranſlate vero dicuntur, qui eandem amant. Quam tranſlationem nonnulli ſumptam volunt à beſtijs, quæ ſitienter, cum ex eodem riuulo hauſtum petunt, prœlium contra ſe inuicem concitant. Vel à Re Ruſtica. Nam riuales proprie etiam dicuntur ij, quorum agros riuus aliquis determinat, qui incertitudine, & mutatione crebra curſus, lites ſæpe inter eos ſuſcitat. Hæc ſit tranſlationis ratio. Ex qua prouerbialis eſt loquendi modus. ſ. Sine riuali diligere, vel amare. Sine riuali autem diligere dicuntur, qui ſtulte mirantur, quod nemo alius concupiſcat. Veluti Simia catulos ſuos & miratur, & amplectitur, & indocti Poëtę ſuas nugas ſoli diligunt. Sumpta eſt allegoria ab amantibus, quibus eſt amica deformis. & quam alius nemo velit. Cic. ad Q. fr. iij. O dij, quàm ineptus, quàm ſe ipſe amans ſine riuali? (Plurima ſalute Parmenonem impertit.) Salute aliquem impertire, vel ſalutem alicui impertire, dicunt vſitate Latini. De poſteriore locutione exemplum eſt apud Cic. ad Attic. ij. Terentia affecta eſt tuis literis, & impertit tibi multum ſalutis. Pro ſalutem impertire dicit idem Cic. ſalutem dicere, nunciare, aſcribere, mittere. Salutem autem dicere ponitur aliquando in malam partem, pro relinquere, vel refugere, vt apud Cic. fam. vij. Ego multam ſalutem & foro dicam, & curię, viuamq́. tecum multum, & cum cōmunibus noſtris amatoribus. (Ne vſque ad lucem vigiles.) Vſitatius eſt genus loquendi, q̄ vſque ad diem. Certum eſt autem, lucem pro claritate, & lumine poni. Sed pro ipſa die etiā ponitur, & numeratur pro tempore. Cic. pro Milone: Centeſima lux eſt ab interitu P. Clodij, &, opinor, altera. Præterea, q̄q̄ prima die, pro prima luce barbare plane ponitur: die tamen pro luce Latinum eſt. Cic. ad Att. xiij. in epiſtola luculenta, quæ librum conficit. Equidem credibile nō eſt, quantum ſcribam die, quinetiam noctibus, nihil eſt. n. ſomni. In ea ſignificatione eleganter dicunt Latini de die. Terent. in Adel. Apparare de die conuiuium. Horat. De medio potare die. Quod eo modo dicimus, quo de nocte, de multa nocte, de media nocte. Quid. n. impedit, quo minus dicamus de medio die nauem conſcendit, cū Latine dicamus, Milo de media nocte cum magna manu in campum Martium venit?

GLAR. HVius ſcenæ priores 23. verſus excepto vno, aut altero, vt ordine dicemus, ſunt Trochaici Tetrametri Catalectici. Sequentes deinde ad finem ſcenæ ſunt Iambici Tetr. Catalectici. In primo itaque verſu Di, eliditur. In 2. verſu d, initio eliditur in Quid, alioqui iambicus futurus. In 4. qui abli, trochæus eſt, gurie, dactylus. In Ligurio enim u, producitur apud Horatium contra eius formæ regulam. Sextus verſus d, elidit in Quid, niſi bacchius ſit loco primo, & in hunc legitur modum, Quid iſtuc inquam ornati'ſt, quoniam quod miſer habui, perdidi hem. In 8 vel Hic corripitur, cum videatur aduerbium, vel de Illum, l, abijcitur, vel, quod maxime nobis probatur, creticus eſt loco primo. Nonum carmen ita legit Doctor. Ita ne te paraſti, vt ſpes nulla reliqua in te ſit tibi? Nam quod Siet, liber eius habet, librarij menda eſt. Erit autem ſic Trochaicus Tetr. Catalect. vt præcedentes omnes. Alij ita legunt, Itan' paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſiet tibi? Atque ita eſſet Iambicus Tetram. Acatalect. ſicut ſequens verſus, niſi quis l, in Simul elidat, aut, quod malim, bacchius ſit loco primo. Sic enim trochaicus fieri poteſt, de l, elidendo Doctor viſum eſt. Idem tamen addit, In trochaico eliditur, inquit, vt in Viden', niſi legas Vide. Ego Vide legendum puto, non Viden', ſiue verſus ſit iambicus, ſiue trochaicus. Et per bacchium alteram leuiorem habet ſcanſionem. In 18. verſu Omnia habe, pro dactylo poni videtur, & alterum Nihil monoſyllabum, alterum diſſyllabum eſt. Sunt & alia effugia, vel vt habeo ſit diſſyllabum, vel vt Pæan primus ſit loco primo. ſed non eſt opus in re manifeſta pluribus. In decimoquinto: Fuit eſt monoſyllabum, vel creticus loco ſecundo. In decimonono, ait Doctor d, in Sed, elidi initio carminis, & fieri trochaicum. At ſic ſex duntaxat eſſent pedes, ac ſyllaba. quare ego pro His, malim ipſis legere, & vel bacchium primum ponere, vel d, elidere, vt primo ac ſecundo loco ſit ſpondeus, tertio trochæus, quarto anapæſtus. 21. haud dubie iambicus eſt Tetram. Acatal. niſi quis, quod equidem malim, primo loco ponat bacchium. Sic enim fieret Trochaicus Tetr. Catal. vt reliqui. In 23. vel eliditur s, in Prorſus, vel, quod puto, creticus eſt loco quarto. (Dum hæc loquimur, interea loci ad macellum vbi ad.) Hic incipiunt Iambici Tetram. Cat. ad finem vſque huius ſcenæ. In primo loco verſu pro Venimus, quod præſentia eſt temporis, alij, Aduenimus legunt, ſed id parui referre. Secundus ac tertius verſus ferè in omnibus libris corrupte leguntur, alijs quædam tollentibus, alijs addentibus. Nos ita vere legendos exiſtimamus.

Concurrunt læti mi obuiam cupedinarij, lanij,
Coqui omnes, cetarij, aucupes, fartores, piſcatores.

Sic neque tollitur Omnes, quod Aldinus ſuſtulit liber, nec Aucupes, quod Deſid. Doct. tollendum arbitratus eſt, cum veteres lib. vtrunque habeant, & ſenſus ita recte cōſtabit, nec minus carminis ratio. (Si pote tanquam philoſophorum habent diſciplinæ ex ipſis.) Hoc carmen apocopatum erat in Aldino lib. ablatis initio duobus verbis, Si pote aut tribus fortaſſis, Si potis eſt. Vtrūcunque tamen legas, verſus erit ſcanſu difficilis. Priore modo, phorum ha, erit dactylus abſque eliſione m, in rum. poſteriore, diſcipli, erit creticus loco ſexto. atque ea lectio mihi ꝓbatur, cum conſtanter omnes lib. ita habeant. Tertius deinde verſus a, in Cibus abijcit, ſi Faciat legamus. Sin Facit legatur, non abijcit. quam duplicem lectionem etiam Donatus indicat. In tertio inde verſu niſi aliter ordinauerimus ipſa verba, obueniet trochęus, Thai. Verum poteſt verſus etiam ita legi. Sed Parmenonem Thaidis oſtium ante triſtem video, quæ Anaſtrophe ſi quem offendat, is, ad, i, e, adijciendum curet Thaei Donatus indicat, &

Thais

Thais pro Thaidis legi, quod noſtræ lectioni congruit: Hæc ideo admonenda duxi. lector eo diligentius exemplaria vetera cōſpiciat. Nam qui ante nos idem negocij tractaruot, ferè huiuſmodi vt leuicula, tranſiliunt. Quod nobis quoque facile factū viſum, ſi non lectoris vtilitas nobis magis cordi fuiſſet, cuius vtique habenda eſt ratio. In ſequenti verſo pro Hic, legendum puto Hi, idq́. lex carminis expoſcit. Rurſus in ſequente, Hiſce legit Priſc. pro nominatiuo plurali, quod mihi non videtur, ſed vel Iſce hoc munere arbitratur ſingulariter legam, vel Ilice hoc munere arbitrātur, plr, vt priore lectione ſolus Thraſo altera etiam Gnatho notetur. Priſcianū oī moror, cum ſæpe corruptiſſime citet auctores. Rurſus in verſu continuo ſequente vel Suam monoſyll. eſt, vel bacchius loco primo. In quarto deinde, ſ, in Triſtis eliditur. poſt quem verſum in ſexto deinde, Deorſum vel diſſyllabum eſt, vel creticus ſecundo loco. In illo autem Detineo te fortaſſe tu profecturus alio fueras, Profectus legendum cenſit Ritius. Et carmen ſanè id poſcit. In continuo deinde ſequenti verſu Paululum habet vetuſtus liber. ita ſcandendo Mihi totum eliditur. In continuo dein ſequente, ſecundo loco proceleuſmaticus eſt, Age modo, & vel Quia monoſyllabum totum eliditur, vel, ſ, de Iſtum abijcitur, vel, quod magis probo, creticus eſt loco ſexto. Octauus à fine ita legendus eſt.

Qui mihi aperis nunc fores uno digitulo fortunatus.

In quinto à fine vel Internuncius eſt tetraſyllabum, vel bacchius loco quarto. In penultimo d, eliditur in Quid, vel bacchius loco ſecūdo, & Peirçeo legendum, vt primo loco ſit ſpondeus, ſecūdo vel idē, vel Bacchius, tertio dactylus, quarto & qnto anapæſtus.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chærea laudat forte conſpectam virginem, queritur ſubductam: Parmeno oſtendit qui fieri poſsit vt illa potiatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena nouus amor Chæreæ ephebi oſtenditur, laus formæ virginis conſpectæ, conqueſtio Chæreæ, deinde conſilium eius potiunda per ſubornationem Chæreæ loco Eunuchi. Hæc omnia tanta equidē virtute Comici Poëtæ, vt hoc commentum ſua ſponte occurriſſe, non quaſitum, aut elaboratum videatur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena fit occaſio ad ſtuprandum puellam, quæ Thaidi data erat dono. Querela eſt quoque pathetica ob puellam in via amiſſam.

Iambici Trochaiciq́. Tetrametri permixti. Senarij item aliquot in media Scena.

CHAEREA *adoleſcens*, PARMENO.

ACCIDI.
Neque virgo eſt vſquam, neque ego,
qui illam e conſpectu amiſi meo.
Vbi quæram? vbi inueſtigem? quem
perconter, * quam inſiſtam viam? ** qua īſiſtam uia?*
Incertus ſum: vna hæc ſpes eſt; vbi
vbi eſt, diu celari non poteſt.
O faciem pulchram: deleo oēs dehinc ex aīo mulieres:
Tædet quotidianarum harum formarum. P. ecce autem alterum,
De amore neſcio quid loquitur. ò infortunatum ſenem.
Hic vero eſt, qui ſi amare occeperit, ludum iocumq́.
Dices fuiſſe illū alterum, præut huius rabies quæ dabit.
C. Vt di illum, deæq́. ſenium perdant, qui me hodie remoratus eſt;
Meq́. adeo, qui reſtiterim: tum autem qui illum flocci fecerim.
Sed eccum Parmenonem. ſalue. P. quid tu es triſtis? quid ue alacris?
Vnde is? C. ego hercle neſcio, neque vnde eam, neque quorſum eam:
Ita prorſum oblitus ſum mei.
P. Qui quæſo? C. amo. P. ehem. C. nunc te Parmeno oſtendes, qui vir ſies.
Scis te mihi ſæpe pollicitum eſſe: Chærea, aliqd inuenit
Modò, quod ames: in ea re vtilitatem ego faciam vt noſcas meam:
Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum.
P. Age inepte. C. hoc hercle factum eſt. fac, ſis, nunc promiſſa appareant,
Siue adeo digna res eſt, vbi tu neruos intendas tuos.
Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum: quas matres ſtudent
Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore, vt gracilæ ſient.
Si qua eſt habitior paullo, pugilem eſſe aiunt: deducunt cibum:
Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura iunceas:
Itaque armantur. P. quid tua iſtæc? C. noua figura oris. P. papæ.
C. Color verus, corpus ſolidum, & ſucci plenum. P. anni. C. ſedecim.
P. Flos ipſe. C. hanc tu mihi vi, clam, precario
Fac tradas: mea nihil refert, dum potiar modo.
P. Quid, virgo cuia eſt? C. neſcio hercle. P. vnde eſt? C. tantundem. P. vbi habitat?
C. Ne id quidem. P. vbi vidiſti? C. in via. P. qua ratione amiſiſti?
C. Id equidem aduenias mecum ſtomachabar modo:
Neque quenq̄ hoīem eſſe ego arbitror, cui magis bonæ
Felicitates omnes aduerſæ ſient.
P. Quid hoc eſt ſceleris? C. perij. P. quid factum eſt? C. rogas.
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Noſtin'? P. quid ni? C. is, dum ſequor hanc, fit mihi obuiam.
P. Incommode hercle. C. immo enimuero infeliciter:
Nam incommoda alia ſunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his menſibus
Sex ſeptem prorſum non vidiſſe proxumis,
Niſi nunc, cum minime vellem, minimeq́. opus fuit.
Eho, non ne hoc monſtri ſimile eſt? quid ais? P. maxume.
C. Continuo accurrit ad me, quàm longe quidem,
Incuruus, tremulus, labijs demiſſis, gemens:
Heus heus, tibi dico Chærea, inquit. reſtiti.
Scin', quid ego te volebam? dic. cras eſt mihi
Iudicium. quid tum? vt diligenter nunties
Patri, aduocatus mane mihi eſſe vt meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora. rogo, num quid velit.
Recte, inquit. abeo. cum huc reſpicio ad virginem,
Illa ſeſe interea commodum huc aduorterat
In noſtram hanc plateam. P. mirum, ni hanc dicit, modo
Huic quæ data eſt dono. C. huc cum aduenio, nulla erat.
P. Comites ſecuti ſcilicet ſunt virginem?
C. Verum, paraſitus cum ancilla. P. ipſa eſt ſcilicet.
Deſine: iam conclamatum eſt. C. alias res agis.
P. Iſtuc agis quidem. C. noſtin' quæ ſit? dic mihi: aut

Vidiſtin'? P. vidi, noui: ſcio, quò abducta ſit.
C. O Parmeno mi, noſtin'? P. noui. C. & ſcis, vbi ſiet?
P. Huc deducta eſt ad Thaidem: ei dono data eſt.
C. Quis is eſt tam potens cum tanto munere hoc? P. miles Thraſo,
Phædriæ riualis. C. duras fratris partes prædicas.
P. Immo enim, ſi ſcias quod donum huic dono contra comparet,
Tum magis id dicas. C. quod nam quæſo hercle? P. eunuchum. C. illum ne obſecro
Inhoneſtum hominem, quem mercatus eſt here, ſenem, mulierem?
P. Iſtunc ipſum. C. homo quatietur certe cũ dono foras.
Sed iſtã Thaidẽ non ſciui nobis vicinam. P. haud diu eſt.
C. Perij. nunquam ne etiam me illam vidiſſe? ehodum dic mihi,
Eſt ne, vt fertur, forma? P. ſane. C. at nihil ad noſtram hanc. P. alia res eſt.
C. Obſecro te hercle Parmeno, fac vt potiar. P. faciam ſedulo, ac
Dabo operam, adiuuabo. nunquid me aliud vis? C. quò nunc is? P. domum,
Vt mãcipia hæc, ita vt iuſſit frater, deducam ad Thaidẽ.
C. O fortunatum iſtum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum.
P. Quid ita? C. rogitas? ſumma forma ſemper conſeruam domi
Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis ædibus,
Cibum nõ nunquã capiet cũ ea, interdum ꝓp dormiet.
P. Quid, ſi nunc tute fortunatus fias? C. qua re Parmeno?
Reſponde. P. capias tu illiu' veſtem. C. veſtem? quid tum poſtea?
P. Pro illo te deducam. C. audio. P. te eſſe illum dicam. C. intelligo.
P. Tu illis fruare cõmodis, quibu' tu illũ dicebas modo:
Cibum vna capias, aſſis, tangas, ludas, propter dormias:
Quãquidem illarũ neque quiſq̃ te nouit, neque ſcit q̃ ſies.
Præterea forma, ætas ipſa eſt, facile vt te ꝓ eunucho ꝓbes.
C. Dixiſti pulchre: nunquam vidi melius conſiliũ dari.
Age eamus intro: nunc iam orna me, abduc, duc, quantum potes.
P. Quid agis? iocabar equidem. C. garris. P. perij, quid ego egi miſer?
Quò trudis? ꝓculeris iam tu me? tibi equidẽ dico, mane.
C. Eamus. P. pergin'? C. certum eſt. P. vide, ne nimium calidum hoc ſit modo.
C. Non eſt profecto. ſine. P. at enim iſtæc in me cudetur faba. ah
Flagitium facimus. C. an id flagitium eſt, ſi in domum meretriciam
Deducar, & illis crucibus, q̃ nos, noſtramq́. adoleſcentiã
Habent deſpicatam, & quæ nos ſemper omnibus cruciant modis,
Nunc referam gratiam, atque eas itidem fallam, vt ab illis fallimur?
An potius hæc pati, æquõ eſt fieri, vt à me ludatur dolis?
Quod qui reſciuerint, culpẽt? illud merito factum omnes putent.
P. Quid iſtuc? ſi certum eſt facere, faciam. verum ne poſt conferas
Culpam in me. C. non faciam. P. iubes ne? C. iubeo, cogo, atque impero.
P. Nunquam defugiam auctoritatem: ſequere. C. dij vortant bene.

OCCIDI.) In hac ſcena nouus amor adhuc ephebi, & conſilium * demonſtrandæ virginis demonſtratur: tanta virtute Poëtæ comici, vt hoc cõmentum non quæſitum eſſe, ſed occurriſſe ſua ſponte videatur. [Occidi. Neque virgo eſt vſquam:) Non habuit quid dicere debeat aliud, properãs & circunſpiciens, niſi occidi. [Occidi.) Produc mediam ſyllabam verbi huius, & contrarium ſignificat. [Neque ego, qui illam è cõſpectu amiſi meo:) Amatorie, dum illam non inuenit, & ſe perdidit. [Vbi quæram,) Hoc circunſpectantia eſt. [Vbi inueſtigem,) Plus intulit. [Quem percontter,) Hoc tertium plus intulit. nam vbi nec veſtigia reperiuntur, ſupereſt interrogatio. [Quam inſiſtam viam,) Si nec qui interrogetur apparet. [Quã inſiſtam viam,) Et qua via, legitur. [Vbi vbi eſt: diu celerari non poteſt.) Ob nimiam .ſ. formæ gratiam. [O faciem pulchram.) Faciem modo, nõ partem corporis dicit, ſed totam ſpeciem, quæ apparet & cernitur, Virg. Quibus aſpera quondam Viſa maria facies. [Deleo omnes dehinc ex animo mulieres.) πρὸς τὸ πάθος argumentatus eſt, vt oſtenderet hunc grandem iam ephebum etiam amoris expertem non fuiſſe. Sic & alibi, Cum me ipſum noris q̃ elegans formarum ſpectator ſiem, In hac cõmotus ſum. [Quotidianarum) Hoc eſt leuium & vſitatarum, eſt quippe huic contrarium, Noua figura oris. Papæ. [Ecce aũt alterum,) Sic dicimus, cum ꝓp alterum, de altero venit in mentem. [Neſcio qd de amore loquitur) Vt iandudum Phædria loquebatur. [O infortunatum ſenem) Hoc dictum præſtruxit ad exitum fabulę ac Cataſtrophen. Nam perturbatus ad Thaidem ingreditur hic ſenex per fallaciam Pythiæ, & indicium Parmenonis, atque ita firmabuntur nuptiæ virginis, quam ducet Chærea. [Hic vero eſt) Virum ſenex, an Chærea? ſed ſenex potius. Hic vero eſt ſenex. [Qui).ſ. Chærea. [Præ vt huius rabies quæ dabit.) Præ, ex comparatione ſignificat. Ergo proprie, & eſt integra locutio: & ordo eſt: Præut illa ſunt, quæ huius rabies dabit. Et bene Dabit, quaſi de re violenta, vt, Dabit ille ruinam Arboribus. [Præut huius rabies quæ dabit) Hic ex parte characteris inſcius quidem eſt perſonæ Chæreæ, quem moribus conijcit ſeruus ardentiorẽ in amorem ferri poſſe ſimul ac cœperit. [Præut huius rabies quę dabit) Et hic oſtenditur iampridem motũ in res venereas Chæream, & magna Poëtæ cura eſt, ne incredibile videatur, adoleſcentulum qui pro Eunucho deduci potuerit, tam expedite virginem vitiaſſe. quocirca artifex ſummus, quod ætati non poteſt, naturę attribuit Chæreæ: vt calidior ingenio, & ante annos amator, nõ libidinem in ſeſe, ſed quandam rabiem deſignauerit in venereos appetitus. [Vt illum) Pro vtinam. [Dij deæque ſenium perdant.) Plus dixit ſenium quam ſenem. Nec mireris, poſt Senium, qui additum ideo quia declinationem ad intellectum retulit. vt alibi. In Eunuchum ſuam. Et ſenex, ad ætatem refertur: Senium, ad conuitium. ſic Lucil. ait, At quidem te ſenium, atque inſulſe ſophiſta. [Remoratus eſt:) A remora piſciculo, qui & ἐχενηΐς vocatur, Remoratio & remoratus dicitur. [Tum autem, qui illum) Tum aũt, pro &. Duas vult .n. cauſas eſſe, cur ſeipſum dij ꝑdant, vnam q̃ reſtiterit, alteram q̃ ſenem peruerſitus diu remanſerit à perſequenda virgine. Et nota flocciſecerim, & contemnere, & non contemnere ſignificare: vt nunc, Qui illum flocciſecerim. deeſt vel: vt ſit, vel flocciſecerim. [Quid tu es triſtis, quidue es alacris?) Prouerbiale eſt in hominẽ perturbatum & incerti vultus. Aut lætus es. nam alacris, l, litera, pro d, poſita, non triſtis .i. ἄδακρυς intelligitur. [Quidue es alacris?) Et alacer, & alacris dr: vt habes apud Virg. Ergo alacris, cunctoſq́. putans excedere pugna. [Quidue ex alacris?) Alacritas, eſt mutatio quædã vultus geſtientis in ſpem aliquam. [Vnde his?) Modo ad quid venis ſignificat, ſed eo, de loco ad locum veteres dicebant, quod mox in ſubiectis probabitur. [Quorſum eam:) Bene, quia proxime dixerat, Vbi quæram? vbi inueſtigem? quem percõter? quam inſiſtam viam? incertus ſum. [Quorſum eam?) Hinc vt diximus, manifeſtum eſt, Ire & aduentum ſignificare. [Ita prorſum oblitus ſum mei.) Huic contrarium, Dum memor ipſe mei. Ergo oblitus mei, inſanus. [Ita prorſum ſum oblitus mei.) Prorſus, recta .i. omnino, nam prorſum, eſt porrò verſum .i. ante verſum, hinc & ꝓſa oratio, quã non inflexit cantilena. [Hem) Si cũ H, Parmeno,

DON. * potiſſ dæ

Parmenu. ſi leniter, Chærea. [Oſtendes qui vir ſies) Non, ſi vir ſies, ſed qui vir ſies, quod eſt ἐμφατικώτερον. ſi quæſiſſet quidem, q vir ſies, an debeat præſtare qui virum ſe ſit monſtraturus eſt? Et vir modo, non ad ſexum, nec ad ætatem dicitur, ſed ad laudem. [Qui vir ſies) In veteribus inuenitur. [Sæpe pollicitum eſſe) Pollicitum, quod promittentem vltro ſignificat, dixit. & ſæpe pollicitum ſe, an neceſſe ſit præſtare eum qui promiſerit? [Chærea aliquid inueni. [Induxit κλίμακα pragmatice, more ſuo, non contentus dicere quid pollicitus ſit tantum, ſed quo modo etiam, & quibus verbis. [Modo, quod ames) Tantummodo. quaſi hæc mora ſit promiſſis complendis. [In ea te vtilitatem ego faciam vt cognoſcas meã.) An poſſit, qui poſſe ſe affirmauit? plus eſt probaſſe quod promiſerit, quàm oſtendere quod poſſit. [Cum in cellulam) Sic dicis anus * quæ & acceperit beneficium. [Patris penum omne) Ipſum penum, non ex eo aliquid, ὑπερβολικῶς. Et hoc penu, & hic penus, & hæc penus, veteres dixerunt. Ergo & omnem & omne legitur. [Congerebam clanculum) κατὰ ἄρχαιον. [Age inepte) Qui dubitas te promiſſis. an qui exprobes te multa eſſe largitum? [Hoc hercle factum eſt) Inueni quod amem. hoc quod dicebas, inquit, moræ eſſe, iam factum eſt. amo. [Promiſſa appareant) Vtilitatem vt cognoſcam tuam. [Siue adeo digna res eſt) Si perſona Parmenonis eſt. Siue abundat, & pro expletiua coniunctione modo eſt. In quibuſdam omnino non legitur. Adeo autem abundat, aut nimis ſignificat, vel ſatis. Si Chęrea dicit, hic ordo & ſenſus eſt, Fac ſi vis nunc, ſiue adeo digna res eſt, vbi tu neruos intendas tuos, vt promiſſa appareant. vt ſit Sis ſi vis, & addatur Vt, quod deeſt. Fac vt promiſſa appareant. [Vbi tu neruos intendas tuos) Verum obſcœne hoc vt ſeruus? an ἀντὶ τοῦ μετὰ φορᾶς? vbi laborare ac periclitari debeas. Sed melius legunt qui hoc totum ad perſonam applicant Chæreæ, & melius quam qui Parmenonem hoc putant loqui, Siue adeo digna res eſt vbi neruos intendas tuos. [Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum) Ciuium, ſcilicet .i. terræ ac patriæ noſtræ. vt Virgil.

Non eadem arboribus pendet vindemia noſtris.

Et Sal. Noſtri fœda fuga &c. [Quas matres ſtudent) Hoc verbo oſtendit cultum induſtriæ, non pulchritudinem naturalem. [Demiſſis humeris eſſe.) Antiqui.n. Græci etiam virginibus ſuis præbebant palæſtram, ad componenda corpora. Vel, demiſſis humeris eſſe, liquide & molliter deductis, neque extantibus alæ in modum [Vincto pectore) Caſtigato ac tenui, & velut vincto Deeſt ergo velut. [Vt graciles fient) A ſingulari gracilis venit hæc declinatio. [Demiſſis humeris eſſe, vincto pectore) Non accipiẽdum eſt quaſi hoc dicat, Ad hoc illas ſtudent matres demiſſis humeris eſſe, & vincto pectore, vt graciles fient, quaſi hæc duo propter vnum illud fiant. ſed varie tria dixit, ne diceret * aut ſtudent illas demiſſis humeris, & vinctum pectus, vt graciles fiẽt. [Si qua eſt habitior) Vnde & habitudo dicitur: vt, Quæ habitudo eſt corporis? nam habilior, aptior intelligitur. vt, Nanque humeris de more habilem ſuſpenderat arcum. Ergo habitior, legendum eſt. [Pugilem eſſe aiunt) Laus in virginem. [Deducũt cibum) Mire vituperauit formam quam accurauerit ſames. Et proprie deducunt. [Tametſi bona eſt natura) Bona.i. plena, magna, & pinguis. [Reddunt) Exhibent, perficiunt. [Curatura) Cura. mentis eſt, Curatio medicinæ: Curatura diligentiæ. [Iunceas) Tenues & pallidas. [Itaque ergo amantur) Itaque, inquit, nemo illas amat. εἰρωνεία eſt. aut vere amantur, vt eo magis hæc amanda ſit, quæ naturæ beneficio, non factis corporibus, aut induſtria eſt pulchra. [Itaque ergo amantur) Atque ita ſit vt amẽtur, non naturæ merito ſed induſtria. [Quid tua iſtæc?) Recte? ſic .n. ipſe dicet, As nihil ad noſtram hanc. [Noua figura oris) Laudis genus eſt, noua, quia dixerat, Tædet quotidianarum harum formarum. [Quid tua iſtæc?) Deeſt, qualis eſt, dic. [Papæ) Interiectio mira ſubito accipientis. [Color verus) Quia non de cura eſt, ac de fuco .i. naturalis, non fucatus. [Corpus ſolidũ) Quia non vitiatum. [Succi plenum) Quia nemo deduxit cibum. nã ſuccus, eſt humor in corpore, quo abũdãt bene valẽtes. Virg.

Et ſuccus pecoris, & lac ſubducitur agnis.

Succus, proprie quaſi ſugus, quem ſibi ex alimentis membra ſugunt, vt ſe repleant. [Corpus ſolidum) Plenum & forte .i. non flaccidum. [Succi plenum) Succus, eſt interior pinguedo membrorum. [Anni ſexdecim) Vide quemadmodum ætatem virginis maturæ poëta ex occaſione demonſtrauerit. [Hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario) Hæc tria ſunt quibus non rite res agitur, Vel vi, vel clàm, vel precario, Sine pretij mentione, vel quia virgo, non meretrix, vel quia nulla ephebo ſpes eſt fallendi ſenia. [Hanc tu mihi vel vi, vel clàm, vel precario fac tradas) Secundùm ius locutus eſt, nam his tribus mala fide aliquid poſſidetur, vi, clàm, precàrio. Vi, quia virgo, clàm, quia cuſtoditur. precario, quia precium non habet Chærea. [Mea nihil refert, dum potiar modo) Non hoc perſonæ attribuendum eſt, ſed affectui, nõ enim quia Chærea eſt, ſed quia amator, * de ſe cupit facere quemadmodum potiatur. [Quid virgo, cuia eſt?) Vtrum ſerua, an filia? [Ne id quidem) Pulchra varietas, Neſcio, Tantundem, Ne id quidem. [Qua ratione amiſti?) Figura συγκοπή, pro amiſiſti. [Qua ratione amiſti?) Si non remanſiſſet Chærea, ſed conſecutus virginem vidiſſet quo deducta eſſet prius, quàm Parmenonem conueniret, non ita procederet ſabula, vt nunc procedit. irruiſſet enim in cognitionem meretricis importune Chærea, nec pro Eunucho adduceretur vlterius. [Id equidem) Deeſt ob, aut propter: vt ſit, ob id, aut propter id. [Mecum ſtomachabar) Bene mecum, quia acriorem dolorem ſuſtinet, qui ipſe ſibi iraſci cogitur. Mecum ergo pro apud me, vel mihi. [Hominem eſſe arbitror) Deeſt, quàm me. [Felicitates) Felicitas aduerſa eſt, cum ex proſperitate, quod lædat naſcitur. [Cui magis bonæ felicitates) Bonæ, magnæ, nouæ. Dixit autem magnas felicitates ſibi aduerſari, eo q virginem tantæ pulchritudinis ex oculis amiſerit, nam vidiſſe eam, felicitatis iudicat, ſed amiſiſſe, aduerſæ felicitatis. & q Bonæ dixit, vel magnæ, vel nimiæ intelliguntur. vel, ἐπίθετον eſt proprium & perpetuum felicitatũ. [Bonæ felicitatis) ἐπίθετον eſt, eo q felicitates pluraliter poſuit. ἐπίθετον autem de tribus cauſis nominibus additur, diſcretionis, proprietatis, ornatus. Diſcretionis: vt, Phrygiæ molimur montibus Idæ. Proprietatis: ut, Terribili impexum ſeta & dentibus atris. Ornatus: vt, Alma Venus Phrygij genuit Symoëntis ad vndam. [Quid hoc eſt ſceleris?) Propter hoc quod patior, inquit. nunc enim ſcelus dicit à ſene commiſſum. [Archidemidem noſtin'?) Hoc ſic pronunciandum eſt, ut appareat ex ipſo nomine ſtatim odioſum neſcio quem occurriſſe, ac permoleſtũ. [Quid ni?) Correptio eſt ab ſe manifeſta inquirentia. eſt.n. ſenſus, Quid, niſi? aut cur non nouerim? eſt .n. quid ni, aut quid niſi, aut cur non: quia veteres, ni, pro, ne, ponebant, &, ne, pro, non, vt Plautus, Ni ſtulta ſis, pro, ne. &, ne vult, pro, non vult. [Immo enimuero infeliciter) Bene hoc interponit, q incredibile eſt tardiorem futurum amatorem inceſſu uirginis. [Nam incommoda alia ſunt dicenda) Quæ minora ſunt. ſ aut ſimilia. [Illum liquet mihi deierare) Liquidum eſt, conſtans, & manifeſtũ, & certum. Et ſic liquet, pro liquidum eſt, ut claudit, pro claudum eſt. Vt apud Sal. Nihil ſocordia claudebat. Et eſt liquet uerbum iuris, quo utebantur iudices, cum amplius pronunciabant, obſcuritate communi cauſæ magis quàm negocij ſimplicitate. Deierare, ualde iurare, ut demiror, & deamo te Syre, ſi de producta legeris. ſi correpta, deos iurare intelligitur. [Prorſum non uidiſſe proximis) Quia non uidiſſe dixit, Proximis præteritis intelligimus. Proxima enim nobis aut præterita, aut futura ſunt, nam præſentia ea ſunt, in quibus nunc ſumus. [Niſi nunc cum minime uellem) Quia ſemper nolui, ideo nunc minime, utpote adoleſcens ſenem. [Quàm longe quidem) Bene longe dixit, qa à longe non potuit dicere an ſubauditur erat, ut ſit, quam longe erat? [Minimeq. opus fuit) Sæpe enim nolumus tantum, nunc etiam opus non eſt. incuruus, tremulus, labijs demiſſis gemens) Vt omnia oſtẽdat in contrarium ſibi uerſa eſſe, etiam curſum attribuit ſeni. Labra, ſunt ſuperiora, labia inferiora. Labeæ aſinorũ proprie dĩr. Gemens autem, ob continuam tuſſim. Sic Lucil.

Ante fores autem, & triclinij limina quidam
Perditus Tyreſia tuſſi grandæuus gemebat.

Incuruus, valde curuus. Sic Virg.

Turnus vt infractos aduerſo Marte latinos Defeciſſe videt.

Infractos.n. ualde fractos ſignat. nam in ꝓpoſitio nũc auget, nũc minuit dictionem. Recte ẽt deformitatem deſcribit ſenis, q præter ætatem poſt pulchrã uirginem fœdior uidebatur. Et quã importune uia? pro puella, ſenex occurrit, pro uirgine, incuruus, tremulus, pro pulchra, labijs demiſſis, gemens, & cũ amator ſit, inaniter adoleſcenti ipſe iudicium loquitur, dum feſtinandũ ſit, remoratur. [Labijs demiſſis) Maiora labra, vnde Labeones. Alij labia inferiora, & labra ſuperiora. [Heus heus, tibi dico Cherea) Tibi dico Chærea, non adderet, niſi uideret Chæream diſſimulantẽ præterire. [Inquit) Aliter, inqt, pronũciandum eſt, hoc eſt concitate. nam ſenis uerba aliter proferenda ſunt. [Scin' quid ego te uolebam?) Hic oſtenditur odioſa tarditas ſenis apud feſtinantem Chæream. nam non dicit, ſed promittit ſe dicturum. [Vt diligenter nuncies) Diligenter, nihil tam abundanter, nihil tam moraliter dici potuit. [Cras eſt mihi iud.) Huic moræ ẽt illud additũ, q cum debeat dicere qd uelit, prius dicit qđ non eſt neceſſariũ, quare uelit. [Eſſe vt meminerit) Non, vt ſit, ſed, ut eſ-

ſe meminerit. O prolixitas. [Dum hæc dicit) Dat tempus verbis: quæ non potuit, quãuis imitatetur, exprimere. [Rogo nunquid velit) Hoc eſt, ſignifico me abire. nam abituri, ne id dure facerent, Nunquid vis dicebant his quibuſcum conſtitiſſent. Quid eſt ergo, Rogo nũquid velit? hoc eſt, dico quod abeuntes ſolent. [Recte, inquit) Pro eo quod eſt nihil, & moraliter τῷ ἀντιμέμψει. [Cum huc reſpicio) In hanc partem .ſ. qua meretrix habitabat. [Interea cõmodum) Tantum ꝙ, uel ipſo eodemque tempore. [Cõmodum) Vna. Et hoc ſignificat, vt ſi dicas, eodem tempore quo hoc agebatur. Nam interea, nũc coniunctio accipienda eſt, non vt alias, pro aduerbio ponitur. [In hanc noſtram plateam) Recte quia vicina eſt illis Thais, ad quã deducitur. [Nulla erat) Etenim ingreſſa iam fuerat. [Comites ſecuti, ſcilicet ſunt virginem?) Interrogatiue quidẽ, ſed ſic, vt ſcire videatur id, quod quærit, ſed ad hoc quærere, vt quod ſcit, confirmet. [Verũ paraſitus) Verũ, modo inceptiua eſt, non relatiua particula. vt in Andria, Verum vidi cantharam ſuffarcinatam. [Iam conclamatum eſt) Tranſactum ac finitum. vt conclamata corpora nihil reliqui iam habent ad vitæ officia. [Conclamatum eſt) Manifeſtum ſignificat, ipſam idem. * eſſe, vel pulchram eſſe, quia & ipſe dixerat, Hæc ſuperat ipſam Thaidem. vt in conclamatis, funeribus nulla dilatio eſt doloris, & luctus. vnde Lucanus ait, corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum, ſatis deploratum, ſatiſque vociferatum eſt, quia dixerat, O infortunatum ſenem, ſi & hic amare cœperit. Tanquam dicat, Iam occiſum patrem tandem ſcimus, iamq́ue deflemus. [Alias res agis) Recte, quia dixit ille, Iam conclamatum eſt. [Alias res agis) Aut, non attendis ad id, quod dico, ſignificat, vt nulla ſit in eo attentio. nã hinc natũ eſt, Agite amabo, Aut nugatorias res agis, hoc eſt iocatrix, q.d. vanas res agis. [Scio quo abducta ſit) Plus dixit ꝙ interrogabatur, credo tædio interrogantis. nam properat. vt dictu tua eſt, ad deducendum Eunuchum ad Thaidem cum ancilla ex Aethiopia. [Scio quo abducta ſit) Secundũ ἀνακόλουθον. [Eho Parmeno mi, noſtrin'? & ſcis vbi ſit?) Amatorie ſatis repetuntur quæ ſemel dicta ſuffecerant. [Huc deducta eſt ad meretricem) Et hoc confundit ſemel, cum aceruatim dicit, velut odio interrogantis ſæpius, & feſtinatione ad mandata Phædriæ peragenda. [Phædriæ riualis) Cum pronunciatione addendum, quo magis doleat Phædriæ riualis. [Duras fratris partes prædicas) Scilicet contra æmulum & diuitem, & largiſſimum. Et partes duras μεταφορικῶς ab actoribus ſcenicis. [Comparet) Hic iam oſtenditur miles illuſtrior per riualis dona, ꝙ per ſua. Et eſt qualitas cõparatiua. Comparet pro emat, aut comparandũ putet. [Tum magis id dicas) Duras partes fratris eſſe. [Quodnam quæſo hercle?) Curioſitatem addidit, παρέλκον Quæſo & Hercle. Et vide ꝙ molliter, & ſine intellectu ſpectatoris ad argumenti ſpectati ordinem poëta perueniat, ut de Eunucho facta mentione cõſilium naſcatur ſupponendi Chæreæ. [Eunuchum) Mire Terentius primo ſimpliciter Eunucho nomen poſuit, huic quoque detractutus. [Inhoneſtum) Fœdum, vt cõtra, facie honeſta. vt apud Virgil. Et lætos oculis afflarat honore. [Hominem) Opportune hominem dixit, tanꝙ incerti ſexus. [Senem, mulierem?) Non cõmuni genere dixit ſenem, quippe ꝙ alibi ſeparauerit dicendo, ſenex atque anus, ſed ſubdiſtinguendum eſt, vt ſit duplex vituperatio, vna ab ætate, ꝙ ait ſenex, altera à membrorũ mollitie, ꝙ ait mulierem. [Quatietur certe cum dono foras) Mire cũ dono, tanquam illi repulſæ cauſa donum futurum ſit. Tum deinde non reijcietur, ſed quatietur. Vide ꝙ contumelioſius dictũ ſit, quatietur foras, vel verberibus impelletur foras, nõ expulſione, ſed detruſione. Vel ſic dixit, foras quatietur, vt deſit Verſum, vt ſit, foras verſum verberabitur, vt verberetur, & fugetur foras. nam & peruulgatæ conſuetudinis dictum eſt, feri canem foras, hoc eſt, feriendo canẽ foras eijcie. [Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis vicinam) Quo enim pro Eunucho veniet, ſi aut nouit, aut notus eſt? Etſi mulierem adoleſcẽs ne nouit quidẽ, ipſe multo maxime neſcietur. Sed iſtam Thaidem non ſciui nobis vicinam. εἰρωνεία contra illud, quod meretrix vicina erat. [Haud diu eſt) Vicina ſcilicet. Et eſt cauſa, An veriſimile ſit neſcire potuiſſe vicinam. Et nota apud Terẽtium vicinas poni ſæpius adoleſcentibus meretrices, vt hæc ſit prima amoris illecebra. [Nunquam ne etiam me vidiſſe illam?) Artificioſe inculcat Poëta τὸ πιθανόν. Eſt ne vt fertur forma?) Hoc propter illud quod ſupra diximus. Sed nimio lepore Terentiano, iam illud agitur. Nam hic oſtenditur veriſimile eſſe pro Eunucho creditum apud vicinam meretricem Chæream, qui adeo ignotus ſit mulieri, vt nec ipſe eam nouerit. quod erat facilius & prõptius. Et additur color, ꝙ & illa nõ diu vicina eſt, & ꝙ adoleſcẽs plurimum in Piræo commoratus eſt. [Nihil ad noſtram hanc) Mora iter noſtrã dixit, pro meam. [Alia res eſt) Non potuit melius ſuam vtrique gratiam reſeruare. nam & illa, & hæc amantur. [Faciam ſedulo) Mire in promiſſis poſterioribus difficultas rei oſtenditur, cum primo faciam dixerit. [Nunquid me aliud vis?) Hoc dicere abeuntes ſolent. Et bene, Nunquid me aliud vis? quia feſtinat. & ſimul quia hinc naſcitur dolus fallendæ meretricis. [Vt mancipia hæc, ita vt iuſſit frater, deducam ad Thaidem) Vide Terentium, vt non quæſita eſſe hæc fallacia, ſed ipſa ſe obtuliſſe videatur. [O fortunatum iſtum Eunuchum) Iſtum ſæpe annotauimus, aut ad contemptum, aut ad odium referri, vt Virg. Aut quid petis iſtis? & , Iſta quidem quia nota mihi tua magna voluntas Iuppiter. [Qui quidem in hanc detur domum) Quid facilius ꝙ imitari velle quod laudes? nec quiſquam, niſi qui cupit, eligitur pro Eunucho, qui Eunuchum putat eſſe beatum. Vide ꝙ molli deſcenſu ad hoc conſilium peruenitur. Res .n. hoc ſuggerit potius, ꝙ Parmeno: ideo quia ſeruum hoc ſuadere Chæreæ nimia temerarium fuit. [Quid ita?) Potuit intelligere ſtatim ſeruus, ſed ad hoc interrogat, vt doceatur ſpectator. [Videbit, colloquetur: aderit vna, &c.) Amatorie nimis, quinque lineas amoris executus eſt: adeoque diligenter, vt etiam ordinem cuſtodierit. [Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis ædibus) Mire amator non ſimul effudit hoc bonum, ſed particulatim digeſſit, vt maior voluptas futura eſſe naſcatur. [Videbit, colloquetur, aderit, &c.) Iſtæ .n. ſunt amoris lineæ, etſi eas non omnes eſt perſecutus. [Quid ſi nunc tute fortunatus fias?) Sic videtur Parmeno dicere, potius vt iocetur, ꝙ vt fieri credat poſſe. [Capias tu illius veſtem) Non ſemel oſtenditur quod futurum ſit, quia particulatim poteſt etiam quod turpe eſt, tamen mitti ad perſuaſionem. Simul in geſtum reſpicitur. Ergo non dixit, ibis pro Eunucho, ſed primo, capias illius veſtem. tum deinde hoc ipſum non aſpernante domino, pergit ſeruus ad cetera quæ audaciora ſunt. [Veſtem) Quam libenter audiat, repetitio dictorum per interrogationem oſtendit. [Audio) .i. libenter hoc admitto, & conſentio. Vt in Phormione, Audio & fateor. & contra non audio. [Intelligo) Audio & intelligo vim modo non vſitatam exprimunt .ſ. conſentientis immodicum affectum. [Cibum vnà capias) Bene ſeruus interturbauit ſupra dictas amandi lineas & ordinem voluptatum, quippe qui amare nõ nouerit. [Cibum vna capias. Adſis, tangas, ludas, propter dormias) Etſi ſatis erat ſuperior verſus, tamen incentiua ſunt amoris etiam ſigillatim hæc enumerata quæ vna ſententia ſuperior verſus oſtenderat. [Quandoquidem illarum) Pro, ex illis. [Quiſquam) Quia quæquam dicere, abſurdum eſt. [Illarum quiſquam) Quiſquam, multis exemplis probatur etiam fœminino genere veteres protuliſſe, ita vt in numeris & generibus hęc pronomina infinita ſint. [Neque ſcit qui ſies) Hoc eſt quod ſupra callide poëta præſtruxit [Forma atque ætas ipſa eſt) Deeſt, in te. [Facile vt pro Eunucho probes) Formam .ſ. & ætatem. Formam, quia pulcher es, ætatem quia ephebus. [Facile vt pro Eunucho probes) Probes fingas, atque perſuadeas, vt in conſuetudine dicimus, Homo ſacrilegus pro innocente ſe probauit. Et Cic. Hoc tu his probabis? Itaque deeſt te, quod ſubaudiamus. vt ſit, Pro Eunucho te probes. Probes: vt, Migrantes cernas. Aut probes perſuadeas. Et ſimul honeſte nõ dixit, quod erat rectum, vt Eunuchum probes, ſed pro Eunucho ne eſſet contumelioſum in Chæream. [Nunc iam orna me.) Hortatiue orna dixit, non deſpolia, aut exue me. [Abduc) Abducimur vnde volumus, Ducimur quo volumus. [Quantum potes) Deeſt, cito. [Quid agis?) Callide ſeruus non vult ſe auctorem videri tanti facinoris. [Quò trudis?) Comici ſemper ea oſtendunt fieri ab altero verbis alterius perſonæ, quæ oſtendi per ſe ipſa non poterant. vt nunc manu agere Chæream Parmenone ipſo dicente cognoſcimus. [Quò trudis?) Præbet ſe vi cogẽdum domino quem compulit dictis. [Perculeris iam tu me.) Peruerteris. Vnde prouerbium, Bene plauſtrum perculit. [Tibi equidem dico, mane) Sigillatim iſta pronuncianda ſunt, ex quibus intelligatur, non ceſſare Chæream quin adhuc impellat, & trudat. [Pergin'?) Quaſi vero ioco dixerit, non ferio. [Ne nimiũ calidum) Periculoſum. ſed melius callidum legitur. Nimium, prouerbiale, quia nimium propria vox eſt. [Flagitium facimus) Flagitium more militari dicitur, res flagitatione, hoc eſt increpatione digna. Nam flagitatio, à ſtrepitu dicitur, vnde flamma, & flagella, & flagitare .i. perſonare intelligimus dici. Nam hæc omnia ſine ſonitu, crepituque non ſunt. [An id flagitium eſt?) An liceat? an deceat? Et prius, quia licet. [At enim iſtæc in me cudetur faba) .i. in me hoc malum recidet, in me hæc vindicabitur culpa, vt laborat ſolum, in quo cuditur .i. batuitur faba, cum ſiliquis ex-

exuitur tunſa fuſtibus, vt in areis more ruſticorum fit. Vel ꝙ quidam male coctā fabam, & quæ non maduerit, ſed dura permanſerit ſupra caput coqui, velut ipſi fabæ irati ſaxo comminuunt. tum vniuerſum malum, & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile & alibi à pulmento prouerbium eſt, Tute hoc intriſti, tibi hoc eſt eredendum, accingere. (An id flagitium eſt?) Terentius laudat argūm huius fabulæ, in quo exemplum promitur, quod proſit parentibus, obſit meretricibus, & ſimul deliberationibus tractās id faciendum. (Si in domum meretriciam deducat) Hoc tale eſt, nulla lex prohibeat, & defendatur vt licitum. (Et illis crucibus) Hoc iam ad illud pertinet, vt oſtendatur decere, & primo à perſona eius cui fit. (Habent deſpicatam) Contemptam atque deſpectam. & ita eſt ἐπιθέτως, & μεταπλασμὸς. Vel certe alterius verbi declinatio ab eo quod eſt deſpicor, vt conſpicor. Sal. Cum interea Metellus monte digrediens cum exercitu conſpicatur, primū dubius quid nam inſolita facies oſtenderet. (Nunc referam gratiam) Non eas, inquit, laceſſam, ſed quod iuſtum eſt, vicē reddam, quaſi ipſe in alijs læſus ſit. (Vt ab illis fallimur) Non dixit, alij falluntur. (An potius hæc pati æquum eſt fieri?) Illic viciſſitudo extat in Pati dolos (Vt a me ludatur) ἔλλειψις. ſubauditur pati. (Quod qui reſcierint) Ex conſequentibus argumentum. nam illud factum vituperatio ſequitur, hoc approbatio. (Illud merito factum omnes putent) Bene, non iudicent, quia & hoc ipſum non ſatis probum eſt, vel meretricem fallere. (Quid iſtic?) Aduerbium eſt ægre concedentis. (Facias) Pro facito. (Verum) Deeſt, vide. (Verum, ne poſt conferas) Si ne prohibētis eſt, nihil deeſt. ſi percontantis, ne ſit, ne forte, deeſt timeo. (Verum, ne poſt conferas culpam in me) In hoc negocio non auctor vult intereſſe, ſed ſeruus. (Cogo atque impero) Euidenter oſtendit plus eſſe imperare quām iubere. (Nunquam) Pro nō. Vt, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. (Nunquam defugiam auctoritatem tuam) Non, inquit, recuſabo facere, dum tu tamen auctor ſis facti.

GVID. OCcidi. &c.) In hac ſcena nouus amor Chærea, ephebi oſtendit, & conſilium potiendæ virginis demonſtratur. C H. Cherea inducitur tanquam properans, & circunſpiciens ut videret ne puellam cuius in amore exarſerat. Occidi, media breui ab ob & cado, pro morior. i. mortuus ſum, ſiue perij, ac perditus ſum, neque virgo. i. puella ducta ad Thaid. eſt vſquam. i. in aliquo loco, quem aſpiciam. neque ego. ſ. inquam vſquā, q. d. eam perdendo me quoque perdidi, & hoc amatorie. nam dum illam non inuenit ſeipſum perditum cenſet. neque ego in. ſ. u. q. ego amiſi illā è conſpectu meo in. ſ. i. dubius vbi inueſtigem. i. ꝑ veſtigia eā ſequar. quē hoiem ꝑconter. i. neſcio quem interrogē, ſi veſtigia deſint, incertus ēt ſum q̄ via inſiſtā. i. quod iter teneam, ſequendo eam, hæc eſt. ſ. me. i. præcipua expectatio & fiducia. vbi vbi. i. vbicunque eſt. non poteſt celari diu ꝑꝑ nimiam formæ gloriam. O, admirantis eſt, faciem. i. formam totam ac facturam, & ſpeciem totam, quæ apparet & cernitur. pulchram. i. venuſtam. ibi particula o, accuſatiuo iungitur, & admirantis eſt, vt Virg. O For. n. b. ſi. ſ. n. a. interdum ēt iungitur nominatiuo & uocatiuo in quibus ſtructuris poſſunt ſubaudiri verba pro legentium arbitrio, dehinc. i. a modo. dehinc animo mulieres. i. aufero ex animo & oblitero oēs mulieres alias ab hac puella. me tædet. i. tædio afficior harum formaꝝ. i. facierum. quotidianaꝝ. i. leuium & vſitataꝝ. P. aūt. i. ſed, ecce in conſpectu adeſt tanq̄ repentinum malum, alter filius loquitur neſcio quid, per indignationem dici ſæpe ſolet neſcio quid, & ꝑ contemptum de amore exclamantis & dolentis eſt. ſenē. ſ. patrem horum iuuenum Phędriæ & Chærcę. infortunatum. i. infelicem, vero. i. ſed, hic. i. talis Chærea ſup. eſt. Don. tñ vult per hic intelligatur potius ſenex, malo tñ ut Chærea ꝑꝑ ſequens relatiuum, qui, non referendum ad ſenem, ſed ad Chæream. qui. ſ. Chærea ſi occeperit. i. inceperit amare. dices. i. diceret aliquis illum alterum. ſ. Phædriam fuiſſe ludum & iocū. Ludus eſt in facto, iocus in verbo. præut illa erunt ſup. quæ rabies. i. inſania amoris huius Chæreæ. dabit. i. mouebit. dici. n. ſic eleganter ſolet, Hoc non eſt niſi ludus & iocus præut illa ſunt, quæ fecit alter. præut illa ſunt, hoc eſt in comparatione eorum quæ alter fecit. Præ enim ſæpe ſignificat in comparatione, vt Cicero ad Sulpit. Acconrra nobis non tu quidem vacuus moleſtijs, ſed pro nobis beatus uideris. ſ. præ nobis dixit in comparatione & reſpectu noſtrum. Itaque præut particula non quidem præpoſitio, ſed aduerbium, retinet ſignificationem illius præpoſitionis præ, ſed caſui non ſeruit, & ea eſt ita vtendum vt dictum eſt. C. Vt. i. vtinam, dij & deæ perdant. i. deſtruant, illum ſenium. i. illum ſenem, in quo dicto nō reſpexit genus, ſed intellectum tñ dixiſſet. n. illud, ad quia ſenem intelligebat. dixit illum, & ſenium appoſuit ad conuitium ſenis illius cognati patris qui eum detinuerat, qui retulit ad intellectum nō ad vocabulum. qui. ſ. ſenex. remoratus eſt. i. detinuit me hodie. Remoror remoraris ſignificat detineo detines, diciturq́. à remora remoræ, quod ſignificat piſciculum echeneidē nomine naues remorantem. & adeo. i. valde, uel certe dij & deæ perdant me, qui reſtiterim. i. ceſſauerim ſe qui virginem ꝑꝑ eum autem. i. ſed, tum. i. deinde, vel cape illas particulas pro, & repetendo dij & deæ etiam perdant me, qui nō flocciſecerim. i. contempſerim illum ſenem, ſed eccum. i. ecce ꝑpe uideo Parmenonem, deinde ut acceſſit ad eum ſubiunxit, ſalue Parmeno. i. ſaluus ſis. P. quid. i. cur, es triſtis. i. vultu præſto, quid ne. i. cur non es alacris. i. lætus. vnde is. i. uenis. auctores. n. & eo pro venio, & rurſus venio pro eo indifferenter vtuntur. C. hercle ego neſcio, neque vnde eam. i. veniam, ita prorſus. i. adeo omnino ſum oblitus mei. i. adeo totus ſum amoris inſania correptus, neque ſcio ſup. quorſum. i. verſus quam partem eam. P. quæſo qui. i. quomodo, vel cur ita es tui oblitus. C. amo. i. amore ſum correptus. P. hem, interiectio indignantis. C. ò Parmeno nunc oſtendes qui. i. qualis, vir ſis. i. quantam poteſtatem, & virtutem habeas, vel quantum fidelis ſis promiſſis ſtando. tu ſcis te pollicitum eſſe. i. ſponte tua mihi promiſiſſe, & quidem in hæc verba ſiue in hanc formam, & eſt mimeſis, quoniam non eſt contentus dicere quid ſit pollicitus, niſi etiam dicat quō, & quibus verbis. verba hæc ſunt? O Chærea inueni. i. excogita, elige, modo. i. tantūmodo aliquid quod ames. i. quod ſit tibi cordi. ego Parmeno faciam vt tu cognoſcas meam vtilitatem. i. quantum ero tibi utilis in ea re, quam amabis. & ſcis inquam te eſſe id pollicitum, cum. i. qō congerebam. i. uel coadunabam, uel comportabam ad te. clanculum. i. ſecreto, occulte, & qñ congerebam ad te in cellulam. i. in aliquam camerulam, vel in alium locū domus aptum reponendis, claudendisq́. rebus. Cælla. n. ab eo dicta eſt, ꝙ eam clauſam eſſe conueniat ob ea quæ in ea cælantur, & cælla & cællarium dicitur, reponendis, claudēdisq́. rebus eſculentis, & poculentis, itaque cælla vel cællula à cælando rite dici debet, ꝙ in ea cælentur repoſita, cum ergo congerebam clanculum ad te in cællulam omnem penum patris. i. quidquid eſculentum, & poculentum pater habebat domi repoſitum longæ vſionis cauſa, non autem quotidiani vſus, & hyperbolicos eſt. Veteres autem dixerunt & hoc penus & hic penus & hæc penus. Itē & hoc penu indeclinabile. P. ò inepte qui. ſ. dubitat de promiſſis. vel iactas te multa largiturum. age, uel hortantis eſt, ut inueniat aliquid quod amet, aut ſit verbum. i. effice ergo, ut aliquid inuenias. C. hercle, hoc eſt factum. i. inueni quod amem. fac. i. effice, nunc ſis. i. ſi vis, ſicut capeſſis. i. cape ſi uis. Perſius. Vide ſis, pro ſi uis, intellige ergo ſic, fac ſis. i. ſi uis, ut ſup. ipſa promiſſa tua appareat nunc. ſi adeo. i. certe, uel ualde, aut ſatis digna res. ubi. i. in qua tu intendas neruos tuos. i. labores ac pericliteris. i. de tuis uiribus capias periculum. Alij applicant illud dictum, ſiue adeo digna res, ubi tu neruos intendas tuos ad perſonam Parmenonis, ſed melius, ut ſentit Donat. totum applicatur perſonę Chæreæ, uirgo illa haud. i. non eſt ſimilis noſtrarum uirginum. i. uirginum noſtræ terræ & patriæ. dicimus. n. ſimilis huic & ſimilis huius quas. ſ. uirgines. noſtras matres ſtudent. i. laborant, dant operam eſſe humeris demiſſis. i. habere demiſſos, & non extantes humeros, & quas ſtudent eſſe pectore uincto. i. caſtigato, tenui, repreſſo, cohibito, non permiſſo diſtendi, neque diffluere, aliqui habent iuncto (ſed Donatus legit vincto, quem puto ſequendum) vt ſint graciles. Si qua eſt uirgo paullo habitior. i. uegetior, aptior. Inde habitudo corporis dicitur, quaſi ſtatus eius & factura ſeu aptitudo. uel cape hoc dictum ſic, ſi qua eſt habitior. i. ſi eſt aliquanto corpulentior, q̄ deceat puellam, & eſt qd̓ barbare dicitur, ſi aliqua eſt in ſatis bono puncto, ubi diceretur recte, ſi qua eſt habitior paullo, aut, vt Gel. habet, ſi qua eſt corpore bene habito, ac uegeto. aiunt. i. dicunt, matres vel homines eam eſſe pugilem. i. pugnæ aptam, quod uirorum potius eſt, cum mulieres ſint imbecilles, etiam audire eſt colonos appellantes mulierem corpulentam, ac robuſtam militem, matres inquam deducunt. i. diminuunt illit puellis cibum, & dietam illis imponunt, tametſi. i. quamuis natura earum puellarum eſt bona. i. plena, magna & pinguis, reddunt, id eſt exhibent, perficiunt eas iunceas. i. tenues & pallidas, tali curatura, id eſt tali diligentia. Nam curatio eſt medicinæ, curatura eſt diligentiæ, ergo ita. i. eo pacto amantur, per ironiam, q. d. nemo illas pallidas amat, quas curatura tales fecit, ſed eas, potius, quæ natura, uel intellige ſine ironia, quia, id eſt &, ergo amantur ita, id eſt tali induſtria, & curatura efficiuntur, ut amentur non naturæ beneficio. P. Qui, interrogandi modus eſt diſtinguendo à ſequentibus, deinde dic,

ſupple (vt ait Donat.) qualis eſt iſtæc, id eſt iſta puella tua, quam .ſ. amas. C. Noua .i. inaudita, inuſitata, forma .i. figura, venuſtas oris .i. faciei eſt ſupple illi. vel ſi vis ſint ablatiui caſus, & tunc ſic ordina, quia petierat Parmeno qualis eſſet ſubdit eſt ſup. noua forma oris .i. habet nouam faciei figuram. P. papæ. interiectio admirantis venuſtatem virginis. C. Color eius eſt ſup. verus .i. naturalis, non ex cera, non fuco, corpus eſt illi ſolidum .i. firmum, plenum, forte, non flaccidum, non corruptum curamentis vt noſtrarum virginum, & corpus inquam eius eſt plenū ſucci .i. humoris nō corrupti, quo animalis corpus alitur ac ſuſtentatur, nam humor in corpore animalis, qui corruptus eſt, dr̄ pus. Virg. Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis. Succus (vt ait Donat.) eſt humor in corpore quo abundant bene valentes, & dicitur ꝓprie quaſi ſugus, quia illum humorem membra ſibi ſugunt ex alimentis, vt ſe repleant. Deinde ſubdit. Succus eſt pinguitudo mēbrorum hæc Donatus, dixit ergo Terentius ſucci plenum, quia nemo deduxit cibum illi. P. quot ſunt anni illi. C. ſedecim. P. Flos ipſe iuuentutis in ea eſt ſup. cum ſit ſedecim annos nata. C. tu fac .i. labora vt tradas mihi hanc puellam, tractum à iure eſt, nam res vendita tradi debet, vel alio modo contracta, & recte tractas, quia ſubdit uel vi .i. violentia, quia virgo eſt. uel clam, quia cuſtoditur, uel precario .i. per preces, quia Chæreæ pretium deeſt. Hæc tria verba vi, clam precario ex iure deducta ſunt, quibus non rite res agitur, & mala fide aliquid poſſidetur, quia ſine pretij mentione nihil .i. non refert mea, q. d. non curo qua via tradatur mihi dummodo potiar .i. voto meo ea utar. P. quid? modus interrogandi. virgo illa cuia eſt .i. cuius conditionis, ſerua ne an filia, & bene dixit cuia, nam tam ſerua quàm filia in poteſtate ſunt aliena. C. hercle neſcio cuia ſit. P. vnde eſt .i. ex quo loco eſt oriunda. C. tantundem ſcio ſupp. quantum ſcio de eius conditione. P. vbi habitat .i. moratur. C. ne quidem .i. nec etiam ſcio inquam id .ſ. vbi habitet, & eſt uenuſta uariatio reſponſionis, nunc tantundem denique, ne id quidem. P. vbi uidiſti eam? C. in uia. P. qua ratione .i. quo pacto. quomodo amiſti .i. amiſiſti eam. C. Equidem ego adueniens .i. accedens huc, ſtomachabar .i. indignabar. modo id .i. propter id .i. quia ſic mea culpa amiſeram. mecum .i. apud me. neque arbitror quenquam .i. aliquem hominem eſſe, quàm me ſup. cui omnes bonæ felicitates .i. boni ſucceſſus (& bonæ dixit Don. poni pro magnæ, nimiæ, uel nouæ) ſint magis aduerſæ, cum ex eis aliquid quod lædat naſcatur, nam quod occurrerit ei felicitatis loco putat, ſed quod amiſerat infelicitatis, & aduerſitatis. Et (vt ait Don.) Epitheta tribus de cauſis nominibus adduntur .ſ. cauſa diſcretionis, vt Phrygiæ mollimur montibus Idæ. aut proprietatis: vt, Terribili impexum ſeta dentibus atris, aut ornatus, ut Alma Venus. P. quid hic ſceleris eſt .i. quod eſt hoc ſcelus, quod commiſſum eſt à te, uel ab alio, ut ita ſis infelix. C. perij .i. perditus ſum. P. quid eſt factum. C. rogas .i. quæris. noſtin' .i. cognoſcis ne Achimenidem cognatum patris, atque æqualem. P. quid ni .i. cur non nouerim ſupp. nam quid ni ſignificat quid niſi, aut cur non ueteres .n. ni, pro ne, ponebant, & ne, pro non. Plaut. Ni ſtulta ſis .i. non & ne vult, pro non vult. C. Dum .i. quandiu ſequor hanc puellam, fit .i. efficitur. obſertur obuiam .i. in occurſum mihi. P. hercle factus eſt ſup. tibi obuiam incōmode .i. intempeſtiue, & importune .ſ. C. immo enimuero .i. ſed certe infeliciter factus eſt obuiam mihi. Nam ò Parm. alia infortunia .ſ. (quæ minora ſunt) ſunt dicenda incommoda, non autem illud, ſed maxima quædam ac noua infelicitas, & ſi quid grauius eſt dici debet, liquet mihi .i. liquidum eſt, vel cōſtans, uel manifeſtum, aut certum eſt mihi, & quod dici ſolet, paratus ſum, nam ſi quis conſtituerit aliquid facere, illud efficere eſt paratus. liquet mihi .i. paratus ſum deierare .i. valde iurare, ſi de producta legatur, vel ſi correpta legatur deierare intelligo .i. Deos iurare paratus ſum, iurare me ſupp. non vidiſſe illum ſenem prorſus .i. omnino His ſex vel ſeptem menſibus proximis .i. ſuperioribus aut præteritis (nam præterita & futura nobis ſunt proxima, præſentia autem ea ſunt in quibus ſumus nunc) quod autem dici inepte ſolet illum non uidi de poſt ſex uel ſeptem menſes, diceretur recte & eleganter ſequendo Terentium. Illum non uidi his ſex uel ſeptem menſibus ſuperioribus proximis, uel præteritis lapſis uel actis, niſi nunc cum .i. quo tempore, minime .i. nō uellem vidiſſe eum, & cum minime .i. non fuit opus .i. neceſſe neque utile. Eho, interiectio indignationem, & animi paſſionem oſtendens, non ne hoc eſt ſimile monſtri, q. d. non ne hoc eſt deforme admodum, & uelut portentum & fœdum monſtrum .i. ita perdidiſſe eam aduentu ſenis illius, quid ais .i. quæ eſt in hac re opinio. P. maxume .i. admodum eſt ſimile monſtri. C. continuo .i. ilico, accurrit .i. acceſſit ad me curriculo, quàm longe .i. quantum longe, quod dici ſolet quātum de longe, vel ſi uis ſubaudi quàm longe erat. Accurrit ergo quidem .i. certe, incuruus .i. ualde curuus. In enim nunc auget nunc minuit dictionem, tremulus .i. titubans præ ſenio, labijs demiſſis .i. depreſſis, aut pendentibus. Labra ſunt ſuperiora, labia uero inferiora, labræ autē ſunt proprie aſinorum. A magnitudine labrorum dicuntur labeones, ſicut chilones improbius labrati dicuntur, nam chila græce labra ſunt improbiora modum excedentia & propterea quidam piſces improbius labeati, chilones dicuntur, accurrit inquā gemens .i. gemebundus propter continuam tuſſim, inquit .i. dixit ò Chærea heus, uocantis aduerbium eſt heus & Chærea, procedente iterum dixit ſenex, heus dico tibi, vel intellige eum vno tenore dixiſſe, reſtiti .i. conſtiti, fixi gradum, retinui pedem, ſcin' .i. ſcis ne quid ego uolebam te poteſt intelligi facere, ut ſi quid uolebam te facere, ſed melius ſupprimitur quàm addatur. Gel. Hoc te uolebam neſcius ne eſſes & eleganter dicitur quid me uis, quod dici vulgo ſolet, quid uis mihi dic uerbum eſt Chæreæ admonentis eum ut dicat celeriter. Iudicium eſt mihi cras .i. in ius uocatus ſum in craſtinum, aut eſt mihi negocium cras agendum, ſeu agenda eſt controuerſia. Deinde ſubdit Chærea, quidem, tum .i. quid inde uis dicere ſi ſit tibi iudicium. Dixit ſenex, ut nuncies diligenter patri tuo, ut meminerit eſſe aduocatus mihi cras mane, dum .i. quādiu dicit hæc, hora vna abijt .i. diſceſſit, tranſijt, traducta eſt, rogo .i. interrogo, nunquid .i. verum aliquid aliud uelit, q. d. ſignifico me ab eſſe dicendo, quod abeuntes ſolent nam abituri ne id dure facerent, nunquid uis dicebant ijs, quibus conſtiterant, inquit, ſenex recte pro eo quod eſt nihil aliud uolo, & quidem moraliter dictum eſt, & gratioſe ut ita loquatur, eſt .n. in his dictis cautiſſimos ab eo .i. diſcedo. eum reſpicio ad ui ginem huc .i. in hanc partem, in qua meretrix Thais habitabat. Interea .i. dum id agebatur illa puella aduerterat .i. diuerterat, ſeſe commodum .i. opportune, tempeſtiue, uel vt ei viſum ſit commodum .i. opportunum & tempeſtiuum & eo dicendi genere uti perpulchrum eſt. Nam interdum dici ſolet, cum uidit bonum ſuum collectis ſarcinulis, diſceſſit, eleganter ſic diceretur, Nactus opportunitatem diſceſſit, uel ſic. Ipſe autem collectis commodum ſarcinulis abſceſſit. Aduertat ergo ſeſe huc .ſ. in hanc noſtram plateam, quia uicina erat illis Thais, ad quā deducebatur, q. d. in hanc noſtram uicinitatem diuerterat, quia in eadem platea .i. in eadem planicie & amplo loco urbis, multi & frequentes commorantur, illicque frequens vicinia eſſe ſolet. P. Mirum eſt ni, dicit hanc quæ data eſt dono huic Thaidi. modo .i. paullo ante, hic autem dicendi modus permirum perpulcher eſt, ut ſi ſic dicatur latine, quod in ore populi eſſe ſolet. Edentes intuens, ſi non edat, mirum ni ſibi mortem conſciſcat. C. cum aduenio huc nulla erat .i. non erat hic puella. P. ſcilicet comites ſecuti ſunt uirginem? ſcilicet hoc ponitur pro eo, quod barbare dici ſolet libenter, ut in tali dicendi genere. Libenter comites ſecuti ſunt eam. C. verum particula uerum eſt hic inceptiua & non relatiua, vt ſæpe fit. Paraſitus .ſ. Gnatho cum ancilla .i. paraſitus & ancilla ſecuti ſunt eam. P. ſcilicet .i. certe ipſa eſt quam quæris, deſine .i. ceſſa. iam conclamatum eſt .i. finitum eſt, vel tranſactum, vt conclamata corpora nihil reliquiam habent ad vitæ officia. Vel conclamatum eſt .i. manifeſtum eſt, vt in conclamatis muneribus nulla dilatio eſt doloris, & luctus. Vnde Lucanus ait, Corpora nondum Conclamata iacent. Aut conclamatum eſt .i. ſatis deploratum eſt ſatisq. vociferatum eſt, quia dixerat. O infortunatum ſenem, tanquam dicat iam occiſum patrem propter filij vtriuſque amorem. C. agis alias res .i. vel non intendis ad id, quod dico occupatus in alijs rebus cogitandis, aut nugatorias & vanas res agis .i. ioraris. P. equidem .i. certe ago iſtuc, hoc eſt intendo ad id, quod dicis. C. dic mihi noſtin' .i. cognoſcis ne quæ ſit illa puella, aut audiſtin' .i. accepiſti ne ab aliquo quæ ſit. P. vidi eam & noui .i. cognoſco eam ſcio, quo .i. in quem locum ſit abducta .i. deducta. C. Bhomi Parmeno, noſtin'. P. noui. C. & ſcis vbi ſit. P. Deducta eſt huc ad meretricem Thaidem, & data eſt ei dono. C. Quis eſt is homo tam potens cum hoc tanto .i. tam egregio munere. P. Thraſo miles amator Thaidis riualis Phædriæ .i. æmulus. Riuales .n. dr̄ æmuli de eadem muliere, quaſi in vnum amorē deriuantes, facta translatione à feris beſtijs, quæ ſitientes cū ex eodem riuulo hauſtum petunt, in plurimum inuicem ueniunt. Inde in iure riuales vel corriuales dr̄, qui in eodem riuo ius hn̄t, & pro eo ſæpe contendunt. C. Prædicas .i. dicis, duras .i. aſperas, acerbas, partes .i. onera, ſeu ꝓuinciam aſperam fratris, q. d. fratri eſt res cum potenti viro, propterea illi duræ partes ſunt, pro

enim

enim quod dicitur magnam mihi imponis prouinciam, dicere̲tur recte magnas ſeu difficiles mihi partes imponis. P. Imo.n. id eſt ſed certe ſi ſcias quod donum frater tuus compararet, id eſt emat, aut comparandum putet contra ſupplethoe donum, vel contra.i.viciſſim, vel ex oppoſiro, vt ſit aduerbium, tum.i.tunc, magis dicas id.ſ. duras Phædriæ eſſe partes, vt cum tam diuite & largo cõtendat donis, ſeu muneribus certet. CH. Hercle.i. pee Herculē quæſo, quodnam.i.quod bonum cõparat huic. P. Cõparat Eunuchum. CH. Obſecro ue.i.vtrum comparat ilũ hominem inhoueſtum, id eſt fœdum ſenem.i.annoſum muliebre.i. effœminatum, & qui molliciem haber membrorum, at mulier. Ideo vituperat ab ætate, q ait ſenem, & membrorum mollitie, cum ait muliebrem, quem.ſ.hominem mercatus eſt.i.emit heri. P. Iſtum ipſum cõperat inquam. CH. Certe homo ille.ſ.frater. Quatietur.i.trudetur, impelletur, vel fugabitur. & quidē vecteribus foras. Dici etiam ſolet fieri canem foraa.i. feriēdo foras canem eijce. Sed nõ ſciui iſtam Thaidem eſſe aicinam nobis. P. Haud i.non. diu eſt, ex quo ſup. eſt aicina nobis. Vbi diu eſt nomen, cum ſupponat huic aerbo eſt. CH. Perij.i.perditus ſum, ne.i.atrum eſt aerum ſup.me nunquam aidiſſe illam.ſ.Thaidem. Ehodum, interiectio mouens atentionem. dic mihi .i. rñde mihi, ne .i. atrum eſt forma.i.habet pulchritudinē talem ſup. at fertur.i. vt eſt rumoe. Nam Ariſtoteli eſt ſcientiæ copia, debet eeſolui per habeo, vt Priſc. ſentit, pro eo quod eſt. Ariſtoteles habet copiam ſcientiæ. P. Sauè .i. certe eſt forma inquam vt fertur, affirmat enim ibi ſauè. CH. At.i.ſed.nihil ad noſtram hanc puellam.i. nihil eſt in comparatione huius puellæ. P. Alia res eſt de hac, & de illa, q.d.lata eſt differētia. CH. O Parmeno obſecro fac.i.elahora at potiar ea.i.voto meo atar. P. Faciam ſedulo.i.diligenter, inſtãter, quaſi ſine dolo, ac dabo operam.i.elaborabo. adiuuabo.i.fauebo. nunnuid vis aliud, hoc dicere abeũtes ſolent quaſi alio properantes, & verbis finem optantes. CH. Quò nunc is.i.aadis. P. Eo inq̃ domum vt deducam ad Thaidem hæc mancipia.i.hos ſeruoa. quaſi manu capta. videlicet Eunuchum, & Æthiopiſſam. ita vt, id eſt ſicut. frater tuus .ſ. Phæd. iuſſit.i.præcepit. CH. O illum Eunuchum (iſtum per cootemptum dixit, & in odium) fortunatum.i.felicem, q. d. reputo, ſeu exiſtimo iſtum Ennuchum felicem. qui quidem.i. terte detur .i. mittatur dono in hanc domũ Thaidis. P. Qui.i.cur ita dicis eũ fortunatũ. CH. Rogitas.i.interrogas? videbit ſemper domi cõſeruam.ſ.puellam, quæ erit conſerua illi, cũ ipſe ſit ſeruus. Videbi. ergo cõſeruam ſumma forma.i.habentem formam.i.pulchritudinem excellentem. colloquetur.i. ſimul loquetur, aderit, id eſt præſens erit, ael propè vna, id eſt ſimul in vnis ædibus, id eſt in vna, eademque domo, nõnunquam .i. interdum capiet cibum cũ ea.i.cum ea comedet, interdum dormiet propè.i.iuxta eam. P. Quid diceres ſup. ſi tute, id eſt tumet. nunc ſias.i.efficiaris fortunatus, id eſt ſelix, vt ille Eunuchus. CH. Quare Parmeno firrē fortunatus reſponde. P. Capias aeſtē illius. CH. Veſtem capiam.ſ.quid tum, id eſt tunc fiet ſup. poſtea, id eſt poſt captã aeſtem. P. Ducam te ad Thaidem pro illi, id eſt illius loco. CH. Audio.i.libenter hoc admitto, & conſentio. P. Dicam te eſſe illum Eunuchum. CH. Intelligo .i. capio qoo ſpectes. P. Tũ .i.tunc fruere, id eſt cum delectatione vteris illis cõmodis .i. illis voluptatibus & opportunitatibus, qbus cõmodis tu dicebas modo, id eſt paulo ante illum fruiturom.ſ.capias cibum ana .i. ſimul cũ ea. adſis, id eſt præſens ael propè ſis, tanges, attrectes, ludas .i. colludas cum ea. dormias propè.i.iuxta eam quandoquidem, id eſt quia certe. neque quiſquam.i.aliqua. Et quiſquam, quamuis maſculini tñ generis eſſe videatur, multis tñ exemplis probatur à veteribus in fœminino genere eſſe poſitum. Nam quenquam abſurdum eſſet, quiſquam ergo illarom.i. ex illis mulierculis nũ nouit te .i. non cognoſcit te. neque quiſquam ſcit, id eſt cognoſcit. qui ſies.i.qui ſis præterea, id eſt inſuper forma, id eſt pulchritudo, quia pulcher es, & ætas, quia es ephebus. eſt ipſa, id eſt talis. vt facile probes, id eſt perſuadeas, fingas, cõprobes te pro Eunucho.i.perſuadeas te eſſe quaſi Eunnchum. CH. Dixti.i.dixiſti. pulchre.i.feſtiue, ſeu feſtiuiter, nunquam vidi melius.l.excellentius conſilium dari. Age, hortantis eſt, eamus intro nunc iam oro. orna me, id eſt indue me veſtem Eunuchi. abdue .i. deduc quantum potes cito ſupp. P. Quid ais. equidem iocabar, id eſt ioco dicebam ſupradicta. CH. Gerria, id eſt nugaris, verba mihi dare ais, vel futilibus aerbis me illudere tentas. P. Perij. quĩ ego miſer, id eſt infelix. egi i.dixi vel feci. quo, id eſt in quem locum trudis, id eſt impellis me tu iam l.ſtatim perculeris, à percello is perculi, id eſt peruerteris me, ſiue ad terram me deieceris, q.d.ſi pergas me ſic trudere, ſtatim me peruerteris, id eſt ad terrã deieceris tanquam plauſtrum aliquod euerſum, ut uerbis iuria utar, aude prouerbium natum eſt, Bene plauſtrum perculit, forte pro eo quod dici ſoler. Poſuit manum ſuam in bono loco, uel cecidit ſeu deuenit & appulit in bonum locum. Equidem dico tibi mane, nec proſequere quod incipis. C. eamus. P. pergin? id eſt perſeueras ne in incepto. C. certum eſt.i. conſtiturum eſt apud me pergere. P. Vide ne hoc ſit mndo nimis callidum .i. nimis callide excogitatum.q.d.periculoſum. C. profecto.i. certe non eſt nimis callidum conſilium .ſ. ſine, id eſt, q.d.ipſe uideo, & quod inepre dici ſoler, Dimitte mihi facere. P. at .i. ſed iſtæc ſaba cudetur in me, prouerbium eſt.i.hoc malum recider in me, uel hæc culpa uindicabitur in me, ſicut terra in qua cuditur i. batuitur ſaba cum ſiliquis exuitur laborat etenim cum fabæ fuſtibus .i. flagellis tunduntur in area more ruſticorum, ipſa etiã aeca tunditur. Vel hoc prouerbium inde natum eſt, quod quidam male coctam ſabam, & quæ non maduerit, ſed dura permanſerit. ſupra. Caput coqui ſaxo comminuunt, tumque uniuerſum malum & omnis dolor ad coquum peruenit. Simile etiam alibi à pulmento prouerbium eſt. Tu te hoc intriſti tibi.i.hoc malum tibi peperiſti. Ah, interiectio dolentis. facinus hoc ſup. factum eſt ſubaudi flagitium.i.flagitione, hoc eſt increpatione dignum. Flagitium .n. more militaris dicitur res flagitione .i. increpatione digna. Nam flagitio ad ſtrepitum dicitur, unde flamma, flagella, flagitare.i. perſonare intelligimus dici. Nam hæc omnia ſine ſonitu crepituq. uon ſunt. Quidam libros habent flagitium facinus. Verum Don. mihi uelle uidetur facinus dici. C. Au .i. flagitium .i.uituperatione dignum. ſi dedutar in domum meretriciam .ſ. Thaidis, & ſi referam gratiam, in malam partem hic capitur referam gratiam .i. reddam ſiue rependam uices illis crucibus.i.tormentis, uexationibus, quæ.ſ. cruces habent nos deſpicatos.i.contemptos, & habent inquam noſtram adoleſcentiã .i. iuuenturem deſpicatam.i.contemptam, deſpectam. Nam ſicut conſpicor ſignificat cõſpicio, ſic deſpicor ſignificat deſpicio, ſed nunc deſpicatam capitur paſſiue, tanquam à cõmuni & quæ cruces cruciant .i. torquent nos omnibus modis.ſ.omnibus uijs. Ad flagitium inquam eſt, ut referam illis crucibus gratiam, atq; fallam.i.decipiam, itidem .i. uiciſſim uel eodem modo, eaſdem cruces.l.meretrices, quæ nos cruciant ut.i. quemadmodum. nos adoleſcentes fallimur .i. captamur, atque decipimur ab illis. an potius flagitium eſt inqoam pati hęc, quę fiunt à meretricibus ac æquum eſt.i.iuſtum eſt fieri, ut meretrices laudantur à me dolis .i.decipiantur à me fraudulēter, hoc eſt qualicũque potero fraude, q.ſ.hæc pati hi qui reſciuerint.i. ad quoꝝ notitiam peruenerit, nulli culpent.i.criminentur.omne putent illud .ſ. deluſas eſſe meretrices, eſſe factum merito.i.quia bene meruerunt. P. Quid iſtic dicis, ſup.q.d.cur tam longum ſermonem producis. & eſt dictum ęgre concedentis, ſi certum eſt tibi .i. ſi conſtituiſti facere illud. facias pro facito, uerum.i.ſed uide ſup.ne poſt.i.poſtea. conferas.i.conijcias, reijcias culpam in me. ubi ſi ne ſit prohibentia aduerbium nihil deeſt. C. nou ſaciam.i.non conferam in te culpam. P. ne.i.utrũ iubes me ornare te, & deducere. C. petis ſup. an iubeo.immo.i. ſed, cogo atque impero. Vbi ſatis liquet plus eſſe imperare, q̃ iubere. P. nunquam fugiam tuam auctoritatem .i.tuam iuſſionem. Vel non recuſabo facere, dum tu tamen auctor ſis facti. Sequere me. C. Dij bene uortant quod agimus, ſcilicet.i.efficiantur, ut ex hoc nobis bene contingat, & quaſi in noſtrum bonum uertant, uel ut bouo omine id efficiamus. Tractũ autem hoc eſt ab Hectore & Aiace. nam Hector dedit Aiaci gladium, quo ſe Aiax poſtea interemit. Hector uero baltheum accepit ab Aiace, quo circa muros patriæ tractus eſt, poſtea inde & illud comicum natum eſt. Dij bene uortaut quod agas. Plerunque enim bona in peius, mala mutantur in melius.

LATO.

A Rgm.) Chærea captus amore uirginis, quam deduxit Gnatho, opera Parmenonis ſub habitu Eunuchi ad eam deducitur. Eſtq́. hic uelut nouum argm̃ & occaſio noui motus in ſabula. [Occidi) Querela ob amiſſam uirginem. [O faciem pulchram) Exclamatio admirãtis. [Ecce aũt) Parmeno admonet ſpectatorem. [Præut huius) Pro illis, ſignat.n. comparatiouem, & hac figura Plaut. ſæpe eſt uſus. [Quid tu es) Attende affectum ex uultu & feſtinatione. [Nunc te) Obteſtatio, quæ ꝓſopopœia amplificatur. [Cum in cellulã) A merito, & omne penum dixit συνεκδοχικῶς & per auxeſim, augendi cauſa. [Haud ſimilis uirgo) Laus ex comparatione induſtriæ & naturæ, & eſt locus à rei præſtantia & dignitate qui refertur ad utilitatem. [Iunceas) .i. graciles. [Quid tua iſthæc) Redditio comparationis, qua natura apponitur cultui, & totũ ſpectat ad futuram deſtotationē, ut ueriſimile uideatur adoleſcentem in aliena domo com

preſſiſſe virginem, in quam tm̄ exarſerit. [Neque quenquam) Incuſatio fortunæ. [Perij) Dolentis & indignātis. [Immo) Correctio. [Illum liquer) Amplificatio indignantis a tēpore. [Eho) Animaduerſionem poſtulantis, & habet vim epiphonematis. [Incuruus) Oſtende ὑποτύπωσιν odioſi ſenis, à ſtatu, forma, & habitu corporis. Item à voce & loquela, per imitationem & proſopopœiam. [Mirum ni) Affirmatio, agnoſcentis puellam. [Cōclamatum) Verbum deſperationis tranſlatum à mortuis. Prou. [Alias res) .i. decipis, nugaris. Inuitus .n. audit hoc adoleſcens. [Homo quatietur) Contempte & contumelioſe, & ad laudē virginis refertur. [Perij) Dolentis & anxij, quia virgo ad meretricē deducta ſit. [O fortunatum) Occaſio conſilij, quo pro eunucho deduceret adoleſcens. [Præterea forma) Quia imberbes ſunt eunuchi propter vitium corporis. [Quid agis?) Callide nunc reſilit, nec vult ſe auctorem tanti facinoris videri. [Perculeris) Prouerbiale eſt. bene plauſtrum perculit. [In me cudetur) Prouerbiū in eum, in quem malum quodpiam recidit. [An id flagitium) Refutatio à retaliandi iure. [Quod qui reſcierint) Occupatio quę refellitur ſimplici, contradictione.

PATRVS MARS. OCcidi. Neque virgo) Primos adoleſcentis ardores, & Venereos æſtus, poſthabita rei domeſticæ ac publicæ cura, hæc ſcena exprimit. Sectantur .n. adoleſcentes, (vt ait Philoſophus lib. ij. Rhet. ad Theodecten, quod & Horat. in Arte Poēt repetijt, cuiuſque ætatis mores deſcribens & ſtudia) Venereas voluptates, & vehementer concupiſcunt, celeriter autem deſinunt. Eſtq. illis amor vehemens, vt ſitis fameſq. laborantibus. [Vt illum dij, deæq. ſenium &c.) Senium proprie, vt inquit Nonius, eſt tædium & odium, dictum à ſenectute, quod ſenes omnibus odio ſint, & tædio. [Quid ne es alacris?) Alacris feſtiuus. Aſconius Pæd. ait: Sunt qui alacrem, feſtinantem ac properum dici putant, quaſi alis acrem. [Ad te patris penum) Penum .i. ea quæ ad edendum & bibendum in dies ſingulos prandij aut cœnę cauſa parantur, penus non ſunt, ſed ea potius quæ huiuſce generis, longæ vſionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo ꝙ non in promptu ſint, ſed intus & penitus habeantur, penus dicta. Penus quoque, inquit, varijs generibus dictum, & varie declinatum eſt: nam & hoc penus & hæc penus, & huius peni & penoris & penoris veteres dixerunt. [Fac ſis nunc &c.) Sen. ſic ait: Lacerat animum, & premit frequens commemoratio meritorum. [Neruos extendas tuos) .i. vltimum conatum facias. [Habitior) .i. pinguis. [Pugilem) .i. aptam certaminibus. [Illa ſeſe interea commodum) Commodum .i. ſtatim, & eodem tempore. Seneca lib. vj. Epiſt. ſic ſcribit: Librum quem mihi promiſeras accepi, & tanquam lecturus ex commodo aperui, ac tantum deguſtare volui, deinde blanditus eſt ipſe ut longius procederem. [Iam conclamatum eſt) .i. claris indicijs, manifeſtum .i. quod quærimus. Conclamare eſt ſimul clamare, ut fit in luctu funebri. Vnde Lucan. lib. v.

Sic funere primo
Attonitæ tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata iacent.

Parmeno intelligebat iam actum eſſe de Chærea, cum amaret & de omni familia quę videbatur conclamata, cum heriles filij poſt meretrices inſanirent. Ideo Chærea dicit: Alias res agis, cum non planē intelligeret, quorſum hæc verba dixiſſet Parmeno, qui de conclamato funere loqui uidebatur. [Inhoneſtum hominem) .i. turpem facie, ac illiberalem facie. [Vt pro Eunucho probes) .i. probabiliter oſtendas te eſſe Eunuchum, cum ſis adhuc imberbis, nec grauem habeas vocem. Ariſt. lib. iij. Hiſt. Animal. loquens de pilis. ſic ait: Congeniti ſunt pili capitis, ſuperciliorum, & palpebrarum: poſtgeniti pubis, plurimum poſt alarum, poſtremo mente pili poſtgeniti, his qui ante pubertatem caſtrati ſunt, non exeunt, & poſt pubertatem exciſis ſoli decidunt, prǽterquam pubis. Et lib. v. loquens de voce, dixit, Magna ex parte vox marium fœminarumq. differt, eo ꝙ mares grauius ſonant q̄ fœminæ. Et ea quæ caſtrantur, tranſeunt in fœminam. Et lib. 18. dicit: Execta omnia in fœminam mutantur, & iuuenes atque fœminæ ſunt vocis acutæ. Plin. lib. xj. loquens de voce ſic ait: Bobus tantum fœminis vox grauior. In alio omni genere exilior q̄ maribus. [Perculeris iam &c.) Percello lis, perculi, perculſum, percellere commouere, & peruenire. [Iſthæc in me cudetur) Cudetur .i. rumpetur ſuper caput meum. Recidit, inquit, hoc ſcelus in me qui fui auctor. [Deſpicatam) .i. deſpectam, & modis omnibus contemptam.

RIVII caſtigat. QVa inſiſtam via?) Donatus teſtatur vtrunque legi, quam inſiſtam viam, & qua via. Vtrunque etiam in exemplaribus inuenio. In manuſcripto tamen eſt, Quam inſiſtam viam. quomodo Virg. vj. Æn. Nulli fas caſto ſceleratum inſiſtere limen. vbi Seru. adnotauit addi huic verbo tum datiuum tum accuſatiuum. Eodem modo Plaut. in Capt. Proinde omnes itinera inſiſtant ſua. Idem etiam verbo inſtare accuſatiuum adiunxit in Aſin. Rectam inſtas viam, inquit. [Ecce autem alterum) Laurent. Valla lib. ij. alter, hoc loco ſcribi debere non alterum cenſet. idque Donato quoque probante. Exemplaria ferè habent alterum, vt & manuſcriptum. Ex impreſſis quædam alter, velut Argentoratenſe & Venetum. Nobis lectio Vallæ non diſplicet. [Tum aūt, qui illum non flocciſecerim) Hic locus, ni fallor, ex his eſſe credi poteſt, quos ſciolorum quorundam deprauauit temeritas & inſcitia. Donatus omiſſa negatione legit, Qui illū flocciſecerim. Deeſſe autem ait particulam vel, ut ſit, Qui illum vel flocciſecerim, perinde quaſi nihil pendere & ne flocci quidem facere debuerit, ob quod acute ſubtiliterq. Donatus, Flocciſacere, inquit & contemnere & non contemnere ſignificat, vt nunc. Quæ doctiſſimi interpretis verba cum non omnes intelligere exiſtimē, paucis in tranſcurſu declarare viſum eſt. Flocciſacit igitur, qui aliqua ex parte contemnit & vilipendit. Nam Floccus particula eſt lanæ quæ inutilis a uellere diuellitur atque euolat, aut certe ſimile quiddam, ſi non prorſus nullius, at minimi profectò momenti, & quod ne uitioſa quidem nuce emeris. Itaque qui flocciſacit, contemnit ille quodāmodo, ut dixi, & parui æſtimat, ſed non pro nihilo tñ omnino putat, cum floccus, vtcunque parui ponderis res, haud vtique nihil eſſe uideatur. Hoc modo Teren. hic vſus eſt, ob quod Donat. Duas vult, inquit, cauſas eſſe, cur ſe ipſum dij perdant. vnam, ꝙ reſtiterit, alteram, ꝙ ſenem peruerſitus diu remanſerit à perſequenda uirgine. Hæc ille, ubi peruerſitatum eſſe ſenem ſignificat flocci feciſſe. Ceterum qui ne flocci quidem facit, is planè nihili pendet, pro nihilo habet, denique vſqueadeo nullius pretij iudicat, ut ne pili quidem aut teruncij, ut Plaut. ait, facere uideatur. quo modo Terent. Act. iij. Scena j. vſus eſt, & alioqui exempla paſſim obuia ſunt. Perperam igitur additum illud non aduerbium, quod nec ſenſus requirit, nec deſiderat tetrameter. [Cum in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculum) Hoc modo legit Priſc. lib. v. vbi nunc exemplaria ferè, penum omne. Quanquam Don. quidem vtrūlibet, & omnem penum, & omne legi poſſe affirmat. [Si adeo digna res eſt) Nos, ſiue adeo. Ita plerique libris uetuſti, & præterea Don. qui adnotauit illud ſiue abundare, & pro expletiua coniunctione modo eſſe. [Vbi tu neruos extendas tuos) Don. legit intendas, quomodo in antiquis etiam reperio, pro eo quod eſt, vbi tu omnes expromas vires, & ſumma vi ſummoq. ſtudio adlabores atque adnitaris. Cic. ferè contendere neruos dicere ſolet, ut in xv. Ep. & ij. Ver. [Vincto pectore, ut graciles fient) Probus nobilis grāmaticus legit, vt gracilæ fient, atque ita prorſus legendū docet, nam inter alia, Hoc, inquit, ſcire debemus, ꝙ omnia nomina latina, lis, terminata communia ſunt duorum generum. ut hic & hæc facilis, hic & hæc gracilis, imbecillis. Sed Terent. noue, vt gracilæ fient, à nominatiuo ſingulari hæc gracila. Nam ſi à nominatiuo, lis, terminato poſuiſſet nominatiuum pluralē, les, terminabat, graciles. Tale eſt Saluſtianum illud, imbecilla ætas pro imbecillis, & hoc Virgilij, Gens effræna virum. pro effrænis. Sunt id genus alia pleraque, in quibus per enallagē inflexio variatur. At Donatus, dicet aliquis, à ſingulari gracilis hæc uenit declinatio, inquit. Immo hercle hinc nos plane conijcimus, uerum eſſe quod adnotauit Probus. Hoc .n. mihi credas, ſi graciles legiſſet Donatus, nihil hic eum adnotaturum fuiſſe, Quis .n. neſcit graciles à ſingulari eſſe gracilis? Non de eo ſanè quiſquam dubitat, non hercle magis, q̄ dulces eſſe à dulcis. Ea demum ferè adnotare ſolet Donat. quæ rarius occurrunt in auctoribus, quare eſt gracile noue à Terentio dictum, vt monuit Probus, à fœminino gracilla κατ' ἀναλογίαν declinationis. Quocirca cum Don. quoque ſic legeret, putauit hoc ſibi adnotandum, itidem ut Probus. Sed correctores iſti librorum id non animaduertentes, cum ſuſpicarentur Don. corruptum, ſuarum eſſe partium duxerunt locum eum ſuæ reſtituere integritati, atque ita quod rectū erat deprauarunt, quod & alias hoc in auctore factum ſuo tempore admonebimus. Teſtatur autem & Non. Marcellus gracila pro gracilis dictum eſſe à Lucilio Sat. lib. viij. [Patris cognatum atq; æqualem Archidemidem Noſtin'?) Hæc vera, vt opinor, lectio. Ceterum manuſcriptum exemplar Archimenidem habet, ſed mendoſe, quanquam eodem modo alterum quoddam & ipſum calamo deſcriptū, ſicut & Haſſenſtenianū, aſtipulantibus ex impreſſis Veneto, Lugdunenſi, plerifque alijs. Anſam errori dedit, ni fallor, Virgilianus ille Achæmenides nōie haud multum diſſimili, aut certe Archimenides ille Syracuſanus, notior videlicet q̄

hic

hic Archidemis. Ludit Plaut.feſtiuiter more ſuo in Bacchidibus, cum velut à demendo Archidemidem dictum iouuit bis verbis: Adeon' me fuiſſe fungum, vt q illi crederem? Cum mihi ipſum nomē eius Archidemidis Clamaret ademprurum eſſe,ſi quid crederem. A Plauto aũt Archidemidem hunc ſumpſit Terentius. [Sex vel ſeptem prorſum nõ vidiſſe proximis) Sic quidē vulgo. Nos omiſſa cõiunctione vel,legendum ſuſpicamur: Sex ſeptem prorſum &c. Ita.n.exemplar manuſcriptũ & alterum illud,cuius copiam nobis fecere Dñi ab Haſſenſtein. Nec aliter ſanè metri ratio conſtat. [Dum hæc dicit, abijt hora) Manuſcriptus liber habet: Dum hæc loquitur. Quod aũt ad ſenſum pariter & carminis rõnem attinet, parum refert vtrum legas. [Quem mercatus eſt heri, ſenem, mulierem) Sunt exemplaria quæ habeant here pro heri: cuius aduerbij meminit & Non. Marcellus 8. & Fab. lib.j.cap.xij. Here,inquit,nunc e,litera terminamus: At veterum Comicorum adhuc libris inuenio: Heri ad me venit,quod idem in Epiſtolia Auguſti,quas ſua manuſcripſit aut emendauit,deprehenditur: Hæc Fabius. Reperitur idem apud Plautũ in Amph. & apud Iuuen.Sat.j. Res hodie minor eſt,here q̃ fuit, atque eadē cras Deteret exiguis aliquid. Meminit huius Priſcianus ēt lib. xv. Donat.quoque in Phormionem: Propter cognationem, inquit e,& i,literarum nõ dubitauerunt antiqui & here, & heri dicere,& mane,& mani,& veſpere, & veſperi. De hac affinitate literarum nõnihil Gell.lib.x.cap.24.[Dabo operam,adiutabo,nũquid me vis?) Nos,nunquid me aliud vis? ex Donato, & manuſcripto exemplari, & quibuſdam impreſſis. [Iſthæc in me cudetur faba) Nos,At enim iſtæc in me &c.ex Donato, & ex fide librum veterum, idem expoſcente & ſenſu & carminis rõne. [An potius hæc pati æquom eſt fieri, vt à me &c.) Alij aliter diſtinguunt,quorũ haud ſcio an probabilior ſit diſtinctio, quantum ex interprete conijcere licet. Tu vide Donat. [Quid iſthic? ſi certum'ſt facere faciam) Nos, Quid iſthuc? ſi certum eſt facere facias. Ita manuſcriptum volumen, nec aliter Donat. cuius hæc ſunt hoc loco verba: Quid iſthoc? aduerbium eſt ægre concedētis. Facias pro facito. Verum deeſt,vide. Hæc ille. Quid? q̃ ſic aptius cohærent quæ ſequuntur: Ne poſt conferas culpam in me. Quis hic non videt totum locum à correctoribus iſtis deprauatum? Sed pergamus. [Iubes ne? CH. iubeo, cogo atque impero) Vetuſta exemplaria habent: Immo cogo atque impero. Citat eodem modo Nonius Marcellus: vt quidem habet Venetum exemplar, diſſentiente Buſiano. Sed enim quin alterum illud elegantius ſit,non cuiquam eſſe poteſt dubium,qui ſit iudicij acrioris. Relinquimus igitur vulgatam lectionem.

DOLE. *obſeruat.* TÆdet harum quotidianarum formarum) Quotidianus.i. quod aſſiduus, cõis quotidie accidens. Hic vero pro vulgari ponitur. A priori ſignificato dicimus quotidianum ſermonem. vſum, victum, cultum,operam,& ſimilia: de quibus exempla,vide in j. Tomo noſtrorum Cõment. [Præ vt huius ſabies quæ dabit)De hac particula,præ,quædam antea ſcripſimus. Eleganter vero iungitur cum vt,& tunc ſignificat id,quod dicunt Barbari,ad reſpectum, Plaut. in Mil. Nihil hercle hoc quidem, præ vt alia dicam. Idem in Menæb. Modeſtior nunc quidem eſt, præut fuit dudũ.[Digna res eſt,vbi tu neruos intēdas tuos) Nerui proprie appellantur inſtrumenta,quæ & ſenſum, & motũ,qui per volũtatem ſit, in omnia animantis membra traducunt. Pro chordis etiam, & fidibus ponũtur. Item neruum appellant Latini vinculum ferreum,quo pedes impediuntur, & nonnunq̃ ceruix. Porrò aũt neruus per tranſlationem perſæpe pro robore, & viribus ponitur: in neruis.n.robur maxime conſiſtit. Vnde dicimus rem eſſe ſine neruis,quæ debilis eſt. In hac vero tranſlatione hæ ſolēt vſurpari locutiones,intendere,vel contēdere neruos,aut neruos adhibere,neruos incidere,vel elidere. Cic.Fam. iij. Planè video fore neruis opus, ſapientiaq. tua vehementer. Idem Fam.vj. Quæ cõſolatio tanta eſt,quantum in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum. Idem in Ver.Act.ij. Hoc me profiteor ſuſcepiſſe magnum fortaſſe onus &mihi periculoſum, veruntamen dignum,in quo oēs neruos,ætatis,induſtriæq. meæ cõtenderem. [Hanc tu mihi vel vi,vel clàm, vel precario fac tradas) Precario eſt prece,vel precibus. Et precario hēe aliquid dī, qui poſſeſſionem corporis,vel iuris eſt adeptus ex hac ſolum cauſa, q adhibuit preces, & impetrauit, quod ei poſſidere, aut quo vti liceat,veluti ſi me precario rogaueris,per fundũ meum ire vt tibi liceat,vel vt in tectum meum ſtillicidium, uel tignum in parietem immiſſum habeas. Cic. pro Cecin. Ne id quidem ſatis eſt, niſi docet ita ſe poſſediſſe, vt nec vi, nec clàm, nec precario poſſederit. Idem de Or. Vt precario, non vi, veniſſe videretur. [Alias res agis) Iſto loquendi modo vtebantur Latini, cum rei ſuperuacaneæ operam dari ſignificabant, vel, cum aliquid non præſenti animo audiri deſignabant. Cic. Ita furebat,vt mirarer tam alias res agere populum, ut eſſet inſano inter diſertos locus. Idem, vſque eo animaduerti iudices iocari,atque alias res agere, antequam Chryſogonum nominaui .i. ita oſcitanter ad cauſam attentos,ut alias res agere viderentur. [At nihil ad noſtram) Nihil pro non, vt ſit. Eleganti quidem forma eſt, ſed ad noſtræ venuſtatem,& eximiam pulchritudinem nõ accedit.[Cibum vna capias)Sic loquitur Cic.pro edere,vel comedere. Fam. xvj.Si poſteaquam cibum cepiſti,uideris tibi me poſſe conſequi, tuum conſilium eſt. Dicit idem Cic.cibum capeſſere. De Nat. Deor. Animalia cibum partim oris hiatu, & dentibus ipſis capeſſunt,partim &c.[Vt illis crucibus nunc referam gratiam) Referre gratiam,licet ſæpius in bonam partem capiatur, maleficiũ tñ reddere aliqñ ſignificat. Cic.in Sal. Nam quod iſta inuſitata rabie in vxorem,& filiam meam inuaſiſti (quæ ſe facilius mulieres abſtinuerunt à viris,q̃ tu vir à viris) ſatis docte,ac perite feciſti. Non .o. ſperaſti me mutuam tibi gratiam relaturum, vt viciſſim tuos compellarem .i. par pari relaturum.

CLAR. OCcidi.Creticus eſt,inquit Doct.Quæ deinde in hac ſcena ſequũtur carmina varij gñis ſunt.Quinque primi verſus ſunt Iambici Tetr.Acatal. in quorum tertio vel Diu monoſyllabum eſt,uel creticus eſt loco quinto.In 5.verbũ Quotidianarum ante harum ponetur & alterum legendum,quamuis Valla lib.ij.Elegantiarum Alter legit. Verum ex multis illius libris video parum illi curæ fuiſſe Terentianos verſus ad carminũ rationem citare, cuius rei ſi quis exemplum ex eo uelit, videat lib.iij. cap.xlviij. aut,vt alij xlix. decepit pœnitere,ad finē,ubi ex Heautont. hæc duo ita duo allegat carmina.

Ita me dij bene amabunt ut me tuarum miſertum eſt
Menedeme fortunarum.

Me pro à me,inq̃t,miſertum eſt,dixit. Cũ carmen ita legendũ.

Ita me dij amabunt, vt tuarum miſertum eſt
Menedeme fortunarum.

Nam priorem verſum ita corrupit,ut in rationem carminis nequaquam venire queat. Itaque huius viri,q̃q̃ apud me multo maxima eſt,auctoritate non terrebor.Sextus verſus Trochaicus eſt Tetrameter Catal. in cuius tertio loco dactylus eſt. In quarto anapæſtus, ſi quidem o productum manet. Doct. præcedentem verſum, hoc eſt quintum huius ſcenæ ait trochaicum tetrametrum. quod ego non intelligo,etiam ſi Quotidianarum verbum legatur ante Harum,vt quidam libros habēt, niſi ti in Quotidie corripiendum putarit,quod non credo. Nam in Hecyra producitur. ipſe tamen, vt oſtendit liber ab eo emendatus, Harũ præpoſuit verbo Quotidianarum. Sic Tædet. trochæum facit, at reliqua carminis ratio nullo pacto conſtat. quod lector ipſe, ſimul atque in numerum carmen ſumet,facile uidebit. Septimus verſus eodem Doct. auctore Iambicus eſt Tetrameter Catal.at Amare uerbum ponendum ante Cœperit. Octauus Iambicus item Tetram. ſed Acatal. eodem auctore,in quo Præut põt diſſyllabum eſſe,& Huius monoſyllabum, aut contra Præut monoſyllabum,ac Huius diſſyllabum, Nonum idem Doct. ait Iambicum Tetr.Catal.Sed uel bacchius eſt loco primo, & creticus ſecundo,vel in illum l,eliditur,& Deæ monoſyllabum eſt. Sic fiet acatal. qualis & decimus verſus,eodem auctore. Sed aduerbium Non,tollendum eſt.neque.n.carmen patitur. Et Donat.quoque reijcit. Notauit hunc locum diligenter Riuius. In vndecimo verſu puto,ue & es,duas ad finem uerſus particulas abundare,ut ſic acatal. vt priores. Duodecimus eiuſdem eſt generis,in quo, ſi modo recte legatur, Ego erit iambus,Neſcio dactylus,abſque eliſione, & Eam bis poſitum vtrinque diſſyllabum. Decimuſtertius dimeter iambicus,atque ita liber Aldinus,ac Doctor diſtinxerunt. At ego malim priorem dimetrum eſſe,Vnde is? C. Ego neſcio hercule. Deinde integrum eſſe Tetrametrum Acatalecticum. Sed lector iudicet. Quartuſdecimus in Amo vltimam vocalem non elidit,ſi Hein legatur, ſed eliditur, ſi Ehem. Vtranque lectionem exhibet Donatus. In decimoquinto,vltimum uerbum inueni eſt imperatiui modi. Sed particula Modo pertinet ad ſequētem uerſum, in quo primo ac quinto locis eſt proceleuſmaticus.Rurſus in continuo ſequente aut s,eliditur in verbo Patris, aut creticus eſt loco tertio. In decimooctauo vñ Hoc,ante aduerbium Hercle ponendum. In decimonono plerique libros habent Intendas,pro Extendas. In viceſimoprimo Gracile,pro Graciles,legit Donatus,at nihil ad carmen. In viceſimoſecundo. Si qua eſt habitior, cum uerbo ſubſtantiuo, quod omiſerant quidam, legendum. In viceſimotertio, verbum Eſt poſt Natura. niſi creticũ malis loco ſecundo,ponendum,& iun-

ceas legendum per i conſonantem ab initio, non per u, auctore Doctor. hoc eſt Iunceas, non Vinceas. In viceſimoquinto, uel u, in Verus eliditur euaneſcitque, vel primo loco eſt bacchius. Sequentes inde duos verſus Doctor. ſenarios catalecticos vtrunque iudicat. Ego ſequentem abſque dubio acatalecticum, non catalecticum puto: priorem autem uix iudicari poſſe, niſi vel in Flos elidamus s, & in Precario à cõtra naturam corripiatur, vel tu pronomen ſuperfluũ putemus, vt ſic fiat verus ſenarius, quemadmodum ſequens acatalecticus. Verum neque s, in Flos, natura longa vocali, facile eliditur, neque a, in Precario corripi poteſt, quod apud Plautum producitur. Neque Tu temere amouẽdum eſt, quod omnes habeant lib. & iuuenis deſiderium maxime depoſcit, imo ſi quid amplius ad affectum fuerit. Ideoque facile adducor vt magis veriſimile putem, omiſſum eſſe verbum Parmeno, communi illo errore quo perſonarum nomina vel penitus ſcribuntur cum in contextum orationis perditum, vel primis dũtaxat litteris, cum verba ſubſequentia ad eas attinent. Indeque vel temere omittuntur vel temere inſeruntur, vt Daue, in Andria vocatiuus omiſſus Act. ij. Scena iij. Et Geta itẽ vocatiuus in Phormione Act. ij. Scena j. Itaque hunc quoque verſum eſſe iãbicum tetrametrum acatalecticum, vt priores. atque ita legendũ exiſtimo cum anapæſto in tertio & quarto locis, Flos ipſe. C. hanc Parmeno tu mihi vel vi, vel clam vel precario, Quid Doctor legerit, mihi nõ conſtat. Qui deinde ſequitur uerſus, iambicus tetrameter eſt catalecticus tribrachyn hñs ante vltimam ſyllabam. Rurſus ſequens iambicus tetr. eſt, ſed acatalect. Doctor. vtrunque catalecticum putauit, ſed ipſius liber conuincit non ita eſſe. (Adueniens mecum ſtomachabar modo) Sequuntur deinde 29. trimetri iambici, quorum primi duo mihi ſatis ſuſpecti ſunt, magis tamen poſterior, quia Arbitror mediam poſitione producere videtur, contra omnium Poëtarum, ac adeo huius conſuetudinem. In quinto Archidemidẽ legendum Riuius admonet, & recte. In ſexto mihi diſſyll. Secundam elidit. In ſeptimo n, eliditur in Enimuero, vt ſæpe alias, uel creticus eſt loco tertio. In decimo Sex ſeptem, abſque Vel legendum, auctoribus Doctor. ac Riuio, in vndecimo eſſe, eliditur in Opus. In viceſimoprimo, Illa, priorem ſyllabam à ſuperiore carmine elidit. vtrinque cũ creticus eſſe poteſt abſque eliſione. In xxij. In noſtram plateam legendum, non In hanc noſtram, inquit Doctor. Loco primo poteſt tamen bacchius eſſe. In vltimo eius generis verſu legi poteſt, Eho Parmeno mi, vt ſint duo anapæſti, vel ò Parmeno mi, vt ſint ſpondeus ac anapæſtus. (Huc deducta eſt ad meretricem Thaidem) Quindecim hinc ſequuntur trochaici tetram catalect. in quorum primo Meretricem verbum ponendum ante Thaidem, & Ei monoſyllabum erit. In quarto Aldinus liber habet Imo ſi ſcias. quæ lectio placet, quanquam veteres libri: Imo enim ſi ſcias, legunt. quæ lectio per creticum excuſationem ſuſcipit in primo loco poſitum. pro trochæo vel ſpondeo. In quinto rurſus variant lib. Quidam, vt Aldi, legunt, Tum magis id dicas. ſic fiet iambicus tetram. acatalect. Alij, Tum magis dicas, vt s, in Magis elidatur, ac primo loco ſit dactylus. Et ſic fiet trochaicus tetramet. catalect. vt alij ſunt, & præcedentes, & ſequentes verſus. quod mihi magis placet. In ſexto ad finem, Mulierem ante Senem ponendum. Nec minus procedet Donati diſtinctio in expoſitione, & Here ſecunda vocali in fine, non Heri tertia legendum. In ſeptimo verſu trochæus erit in ſecundo loco, tribrachys in tertio, in quarto ſpondeus. In octauo verſu d, eliditur in Sed. In decimo, niſi s, elidatur in Res ad finẽ eius, vt ſit ante extremam ſyllabam tribrachys loco trochæi vt ſæpe in hoc carminis genere fieri ſolet, aut niſi Res ante alia ponatur, quod malim, Nam & dactylus eodem in loco reperitur, non video quomodo verſus conſtet. In vndecimo tres trochæi ſunt ordine, & tres deinde anapæſti. In duodecimo verſu quidam libri non habent Aliud, & ſanè ſic carmen melius habet. Et in Cõmento Donati additum videri poteſt. In ſequente de in Verſu vt vt initio poſitum, eliditur a priore verſu. (Videbit, colloquetur, aderit vna in vnis edibus) Qui nunc ſequuntur uerſus omnes ſunt iambici tetr. acatalect. excepto fortaſſis decimo, quem trochaicum faciunt, in quo tamen ſi dixiſti legamus pro Dixti, erit itidem iambicus vt ceteri, quod equidem malim, quàm abſque neceſſitate miſcere, etiam ſi aut ſum neſcius omnes Dixti legere, atque adeo Doctor. ipſum in adagio Dixti pulchre. Sed hic de ratione carminis forte nihil tum cogitauit. In ſecundo verſu vel m. in Cum, non eliditur, vel a, in Ea productum, corripitur, nõ eliditur: vt ſæpe fit. In quarto Illius eſt diſſyllabum. In quinto Pro corripitur, non eliditur. In ſexto s, in Quibus abijcitur. In nouo lib. euariant. In quibuſdam legitur Præterea forma, & ætas ipſa eſt. Siue atque ætas ipſa eſt. Sic pro eliditur in pleriſque coniunctio omittitur, ſic Pro corripitur, non eliditur, niſi quis trochaicum putet eſſe. De decimo iam admonuimus. In 14. carminis ratio melius conſtabit, ſi Calidus vnico l, legas, q̃ ſi Callidus duplici ll. Idem ſentit Doct. Ne nimium calidum. In 18. prima ſyllaba à ſuperiore verſu eliditur, & bene habebit carmen Doct. pro Deſpicatam, Deſpectam legi poſſe innuit, ut conſtet verſus. Sed id non eſt neceſſe. In ſeq. uerſu Eas monoſyllabũ eſt. In antepen. d, eliditur. Quod ferè fit, quoties, Quid iſtic ponitur.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Aſſentatur Gnatho, aſſentanti credit Thraſo, ſeq; & facta ſua immodice iactitat. Conſulit item Gnatho ne miles purget ſe Thaidi de amore Pamphila, immo potius augeat ſuſpicionem, ita par pari relaturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena continetur aſſentatio paraſitica, & ſtultitia militis glorioſi, eiuſdemq; ſumma in rebus iactantia. Inſuper Gnathonis conſilium, ne ſcilicet Thraſo ſe purget erga Thaidem de amore Pamphila, immo potius ſuſpicionem augeat quoad poſſit, vt par pari referatur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena admodum luculenta glorioſi militis deſcriptio eſt.

Senarij.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

MAGNAS vero agere gratias Thais mihi.
G. Ingentes. T. ain' tu, læta eſt? G. non tam ipſo quidem,
Dono, quàm abs te datum eſſe: id vero ſerio
Triumphat. P. huc prouiſo, vt, vbi tempus ſiet,
Deducam. ſed eccum militem. T. eſt iſtuc datum
Profecto mihi, vt ſint grata quæ facio omnia.
Aduorti hercle animum. T. vel rex ſemper maxumas
Mihi agebat, quicquid feceram, alijs non item.
G. Labore alieno magno partam gloriam
Verbis ſæpe in ſe tranſmouet, qui habet ſalem:
* Qui in te eſt. T. habes. G. rex te ergo in oculis. T. ſcilicet. *Quod q̃ res.
G. Geſtare. T. vero. credere omnem exercitum,
Conſilia. G. mirum. T. tum ſicubi eum ſatietas
Hominum aut negoti ſi quando odium ceperat,
Requieſcere vbi volebat, quaſi: noſtin'? G. ſcio.
Quaſi vbi illam expueret miſeriam ex animo. T. tenet.
Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi. G. hui,
Regem elegantem narras. T. immo ſic homo
Eſt perpaucorum hominum. G. immo malorum arbitror,
Si tecum viuit. T. inuidere omnes mihi,
Mordere clanculum: ego non flocci pendere:
Illi inuidere miſere. verum vnus tamen
Impenſe, elephantis quem Indicis præfecerat,
Is vbi moleſtus magis eſt, quæſo, inquam, Strato
Eo ne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. Pulchre mehercle dictum, & ſapienter. papæ,
Iugularas hominem. quid ille? T. mutus illico.

G. Quid

G. Quid ni eſſet? P. dij voſtram fidem, hominem perditum,
Miſerumq́., & illum ſacrilegum. T. quid illud Gnatho,
Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio,
Nunquid tibi dixi? G. nunquam: ſed narra obſecro.
Plus millies iam audiui. T. vna in conuiuio
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
Forte habui ſcortum: cœpit ad id alludere,
*agis Et me irridere. quid * ais, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris. G. ha, ha, hæ.
T. Quid eſt? G. facete, lepide, laute, nihil ſupra.
*ne obſecro, Tuum * obſecro ne hoc dictum erat? vetu' credidi.
T. Audieras? G. ſæpe; & fertur in primis. T. meum eſt.
G. Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero.
P. At te dij perdant. G. quid ille quæſo? T. perditus.
Riſu omnes, qui aderant, emoriri. denique
Metuebant omnes iam me. G. non iniuria.
T. Sed heus tu purgon' ego me de iſtac Thaidi,
*ſuſpicata eſt? Quòd eam me amare * ſuſpicatur? G. nihil minus,
Immo magis auge ſuſpicionem. T. cur? G. rogas?
Scin'? ſi quando illa mentionem Phædriæ
Facit, aut ſi laudat, te vt male vrat. T. ſentio.
G. Id vt ne fiat, hæc res ſola eſt remedio.
Vbi nominabit Phædriam, tu Pamphilam
Continuo. ſi quando illa dicet, Phædriam
Comeſſatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam: tu huius contra. denique
Par pro pari referto, quod eam remordeat.
T. Siquidem me amaret, tum iſtuc prodeſſet Gnatho.
G. Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat;
Iam dudum amat te; iam dudum illi facile fit,
*metuat Quod doleat: * metuet ſemper. quem ipſa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu aliò conferas.
T. Bene dixti, at mihi iſtuc non in mentem venerat.
*ne G. Ridiculum: * non enim cogitaras: ceterum,
Idem hoc tute melius quanto inueniſſes Thraſo?

DON. MAGNAS vero agere gratias) Hic ſermo ſit prodit, vt poſt ſcenam inchoatus eſſe videatur. Continet autem aſſentationem paraſiticam, & ſtultitiam glorioſi militis. [Agere) Plus ſonat infinitus modus finito. [Ingenteis) Vide quantú adijciat paraſitus, ille, magnas dixit, hic reſpondit, ingenteis. Ille, læta eſt. Hic, triumphat. [Id vero ſerio) Id, ob id, vt, Id amabo adiuta me. Altas ἐμφάσεως.i.productionis locus eſt. [Quàm abs re datum eſſe,) Maioris eſt gratiæ tantum potuiſſe amorem militis, vt meretrix minus lætaretur ob lucrum. [Triumphat.) Ve militaribus dictis tangit militem paraſitus? [Huc prouiſo,) Tertia perſona venit in ſcenam: ſed ſeparatim loquitur & ſecum. [Sed eccum militem.) Iniurioſe militem. honorifice proprio nomine dicitur: vt in ſubiectis, Audire vocem viſa ſum modo militis. [Eſt iſtuc datum) Fato decretoq́ue conceſſum: vt, Non dabitur regnis eſto prohibere latinis. [Vt grata mihi ſint quæ facio omnia.) Gratæ nobis ſunt aut res, aut perſonæ, ſed nunc res dicit. [Aduorti hercle animum.) Approbat dictum & hoc, Ait, aio. [Vel rex ſemper maximas Mihi agebat,) Quam intempeſtiue miles ad regem tranſitum fecit, cum de meretrice agatur. [Quæ facio omnia.) ἐνεργητικῶς, vel παθητικῶς. [Vel rex,) Vt in Hec. Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi, q̃ ſancte. [Vel rex ſemper maximas) Subauditur gratias, ab eo, qđ ſupra dixit, Magnas verò agere gratias Thais mihi. [Partã gloriam).i.quæ paritur; vt, Vectus quo ſpumante Sages. [Qui habet ſalem, (Sal neutraliter, condimentum eſt: maſculini, ſapientia. [Verbis in ſe ſæpe tranſmouet, qui habet ſalem,) Mire adulator hoc attribuit, militi, q̄ minime habet vel verba, vel ſalem.

Quod in te eſt) Quod tu habes. [Habes) Intelligis. quod enim tenemus corpore, habemus animo: quodque item animo habemus, intelligimus. [Habes) Pro intelligis. Sic dicitur accipe, & da. Habes etiam.i.dicis, vt Saluſt. Tarteſſum Hiſpaniæ ciuitatem, quam nunc Tyrij mutato nomine Gandirum habent. [Rex te ergo in oculis).ſ.geſtire. [Verum) Vide inconditam properationem laudari ſe cupientis, adeo vt non ſinat verba impleri, quin præfeſtinet Scilicet & Verum dicere. [Credere omnem exercitum,) Magis ridebis, ſi conſideres militem motum eſſe.

• qui. [Credere omnem exercitum, Conſilia.) Sub obtentu militis ea ſtultitia, deſcripſit breuiter comitem regium acceptumq́. imperatori. Nam qui nunc credit exercitum, credit & conſilia. Virg. Nulla meis ſine te quæretur gloria rebus, Seu pacem, ſeu bella geram tibi maxima rerum, Verborumq́. fides. [Conſilia) αὔξησις. plus enim eſt conſilia, q̃ totus exercitus. [Mirum) Melius per εἰρωνείαν pronunciamus mirum, q.d. quis non crederet tali viro? Sed poteſt etiam ſimpliciter pro admirantis geſtu accipi. [Vbi ſatietas Hominum, aut negocij ſi quando odium ceperat:) Reip. princeps duas res paritur, homines & negocia.i.perſonas & res hominum. [Satietas Hominum, aut negocij ſi quando odium ceperat:) Proprie reddidit & decenter, hominum ſatietas, negocij odium. Non.n. par erat Reip. principem hominum odio laborare. [Quieſcere vbi volebat) Bono verbo vſus eſt. Nam ceſſat deſidioſus: Requieſcit deſeſſus. [Quaſi noſtin'?) Grate expreſſit ſtulti infantiam militis, qui ante vult intelligi quod ſentit, q̃ ipſe dicat. Et proprie hoc motale eſt ſtolidi, ſiue ruditer loquentis. [Quaſi. noſtin?) ἀπροσώπως, pro habes hoc? hoc eſt quod ſupra intelligis? [Quaſi vbi illam expueret miſeriam) Vbi pro quãdo, & in his, & ſupra. [Expueret) Expuere eſt cum faſtidio aliquid reijcere & expellere. Nam expuere eſt extra pus mittere.i.foras. Nam pus eſt omnis humor corpori oneroſus. [Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi.) Hoc ſuperat, vt qui eſſet miniſter magnarum rerum, id eſt conſiliarius: voluptatum quoque regis particeps eſſet. Et vide quo ſignificatu dicatur me, & conuiuam, & ſolum, & abducebat: nam non uocabat. Et ſibi, quaſi non propter me, ſed vt ſibi bene eſſet. [Tum me conuiuam).i. cum ſatietas hominum eſſet, cum odiſſet negocia. [Regem elegantem narras) Qui eligere ſciat, aut qui ipſe ſit eligendus. [Perpaucorum hominum.) Aut qui paucis vtitur: aut qui de paucis eſt, aut qui paucis placet: hoc eſt bonis & ſapientibus, qui ferè pauci ſunt. [Imo nullorum arbitror, Si tecum viuit.) Hoc auerſus, ne miles audiat. Poteſt tamen & aliter intelligi, maxime cum milite. [Inuidere omnes mihi) Plus poteſt ad ſignificandum infinitum tempus, q̃ finitum. [Ego non floccipendere) Quòd morderent clanculum, vel q̄ inuiderent. [Conuiuam ſolum abducebat.) Vt, Solam nam perfidus ille Te colere. Significat autem ſæpiuſcule factum. [Illi inuidere miſere) Miſer enim eſt cui animæ miſeria ineſt. [Verum unus) Proprie unus. nam unus ex multis dicitur. Et mire eſt facta nullius ponderis repetitio ad inertiam loquentis exprimendam. nam poſtquam dixit, Inuidere omnes mihi: repetit, Illi inuidere miſere. Quin & impenſe & miſere idem ſignificat: & mox tũ ſine ullo auctu addidit, Verum vnus tamen Impenſe. Aut plus eſt miſere, quàm impenſe. [Elephantis quem Indicis præfecerat.) Et hoc ſtulte cum hoc ad dignitatem ſumit, & ſic prænũciat ut magna eſſe præfectura videatur hæc ipſa: & hoc à ſtolido milite ſic profertur, tanquam magnum hominem velit eſſe qui ſibi inuideret. Et indicis πρὸς ἀντιδιαστολὴν Maurorũ, qui & mitiores ſunt. [Is vbi moleſtus magis eſt) More ſuo magis addidit, ne diceret moleſtior. [Quæſo inquam Strato) Strato, nomen accommodatũ militiæ. [Eo ne es ferox?) Cauſale eſt, ideo ne ſignificans. [Quia habes imperium in belluas?) Mire extulit, imperium in belluas. Sic Virgilius: Illa ſe iactet in aula Æolus, & clauſo ventorum carcere regnet. [Pulchre mehercle dictum) Immo dica laudatione vertit ẽt ſi quid facete dictũ eſt. ſufficeret.n. pulchre, quod eſt ſapiẽter. Quòd &, Iugularas hoĩem, pulchre tangit militem, iugularas dicendo, non, occideras, quaſi gladio, non verbo uſus ſit. [Mutus illico.) Tam hoc ſtulium eſt, q̃ ſi diceret, ſtatim nihil. Recte aũt diceret, Ex illo mutus fuit. Tale eſt & illud, Tacete ſellinat. [Quidni eſſet?) Hoc eſt, vt poſſet eſſe iugularas. [Hoĩem p̃ditum?) Deeſt, ò: vt ſit, ò hoĩem perditũ? ſed ſic melius ſonat, maioris.n. ſtuporis eſt hoc modo pronunciatum. [Hoĩem perditum, miſerumque, & illum ſacrilegũ.) Vide quantũ addiderit, q non hoĩem ſimpliciter, ſed p̃ditum, & miſerũ illum, nec malum, ſed ſacrilegum dixerit. [Tetigerim) Luſerim, fatigauerim, nã tangere, cum multa, tum ẽt hoc ſignãt. [Nunq̃, ſed narra obſ.) Callide paraſitus intelligit ad hoc ſe interrogatũ, vt audire poſtu-

let

let.[Plus milies audiui) ἀντιφρασία̋. aut ſuper ſutura * vt æquatur, aut ſubiacet, vt tñ non milies conuenit ſtultum eundẽ & immemorem eſſe qua & intelligentia eſt. [Forte habui ſcortum) Vide quemadmodum miles, dum multa ad dictum ſuum peruenire ſateatur, interim q̃ cootemptus ſit atque deriſus. Abdomẽ io corpore ſœminatum patiens iniuriæ coitus, ſcortum dr̃: ideo quia ſcorta ſunt duracoria. A parte ergo ſui meretrices ſcorta dicuntur, vel ἀπὸ τοῦ σκαίρειν, quod Græce palpitare intelligitur, quod illæ faciunt ſaltando aſſidue, vel potius criſſando, vt Lucretius ait, ob eam cauſam vt coucinniorem Venerem exhibeaut viris, aut ſibi abigant conceptum, quod in vuluam fœminæ in ipſo coitu non ſe mouentis incidit. [Lepus tu te es, & pulpamentum quæris) Lepus pro infamia multa ponitur, vel φ magis à poſteriori parte, hoc eſt armis, pulpamentum de ſe præbeat, cum in coouiuio carpitur appoſitus, vt Horat. ait:

Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.

Vel φ vt nantur illum, & perſectantur canes, quos pro amatoribus ἀλληγορικῶς intelligimus, vt ipſe Terẽtius ait, Ceruam videre fugere, ſectari canes. Vel φ illum ſic ſugiant omnes, conſtituat vt hunc libido eſſœminata. Vel φ à phyſicis dicatur incerti ſexus, ac eſſe modo mas: modo ſœmina. [Lepus tu te es, & pulpamentum quæris.) Quod in te habes, hoc quæris in altero. & eſt πρέπον ἀλληγορία. [Ha, ha, hę) Paraſitus hic interiectionem riſus addidit, quo magis nunc primum hoc audiſſe credatur. [Quid eſt?) Hæc interrogatio geſtum vultumq́. cootinet cuiuſdam alacris & certi, φ laudandus ſit. [Facete) Facetus eſt qui facit verbis quod vult. [Lepide) Lepidus, qui politus eſt ut λεπὶς.i. lamina. [Laute) Lautus qoi mundus & ſplendidus eſt. [Tuum oe obſecro hoc dictum erat?) Et dicta, & prouerbia, & adagiones, φ rem agant, facetis hominibus aſcribuntur, & hoc laudis genus eſt, ad potiores referre, quod alter probatur dixiſſe. [Vetus credidi) Quia omnia verera magna ſunt. [Sæpe;) Non ex ipſo, nam eſſet contrarium ſuperiori. [Meum eſt) Non ſenſu tantũmodo, ſed verbis quoque ipſis agreſte eſt, quod nũc dicit, Meum eſt. [Dolet dictum improdenti adoleſcenti & libero) Deeſt mihi, vt ſit, dolet mibi. Et dictum, participium eſt, id eſt quod dixiſti. addidit enim paraſitus, quo grauius ſit dictum, commiſerationem eius in quem dictum eſt, vtpote imprudentem adoleſcentem & liberum. Scit.n. homines ſtultos malos videri uelle. Et uide paraſitum in ijſdem uerſari, cum ait ſupra, Iugularas, hic dolet dictum. [Imprudenti).ſ. qui minime crederet tali ſe percuti poſſe conuitio, aut eum tali uiro ſibi rem futuram, & ſic laudat militem ut miſeratione iam dignus ſit adoleſcens. Tam feſtiue • ut etiam miſereri inimicorum uacet. [At te dij perdant) Noue, inquit Parmeno, non ipſi, ſed de ipſo loquitur, noo audiente eo. ἀφανῶς * Parmeno hic male facit, at te dij perdant, inquit. [Riſu omnes qui aderant emoriri) Diſciplina eſt comicis ut ſtultas ſententias, ita etiam uitioſa uerba aſcribere ridiculis imperitisq́. perſonis. ut Plaut. Latronibus ego deoumerem ſtipeodium, inquit, ex perſona militis. Itaque hic emoriri dixit. At uero Atticus adoleſcens in hæc, At emori cupio. uide igitur poëtam pro loco ac tempore ſcire quid dicat. [Metuebant omnes iam me) Ne cui dicerem, Lepus tute es, & pulmentum quæris. Aut, Bo ne es ferox, quia habes imperium in belluas? [Non iniuria) Hoc ſic pronuncia, quemadmodum illud ſupra, Quid ui eſſe? [Purgon' ego me de iſtac Thaidi?) οἰκονομία ad litem ſaturam inter militem & Thaidem. Quòd me eã amare ſuſpicatur?) Quia apparet illam militi quoque κατὰ τὸ συνεπτομένον oſtẽdiſſet φ dixit Phædriæ, Immo auge magis ſuſpicionem. hæc erit cauſa reijciendi militis. [Scin') Monentis eſt dicere ſcin' uel ſciro. [Si quando illa mentionem) Si quaodo & prima ſyllaba acui poteſt & media. tamen uariat ſententiam. [Id vt ne fiat) Modo ne, non ſignificat. [Hæc res ſola eſt remedio) Si te ſuſpicetur amare Pamphilam. [Vbi nominabit) Et locum & tempus ſignificat Vbi. [Tu Pamphilam continuo) Hic magna οἰκονομία eſt, qua Terentius præparat quemadmodum iurgium inter Thaidem militemq́. & Gnathonem per duas partes ſeparat fabulæ. Et bene continuo, ut intelligat meretrix non tam Pamphilam amari, q̃ ſibi uicem dari. [Pamphilam cantatũ prouocemus) Eleganter, quia ille foris eſt, hæc totus, illum intromittamus, illam prouocemus. Hæc eſt in verbis, poëtæ germana proprietas. [Tu huius contra) Hic contra, uicem ſignificat. [Quod eam mordeat) Quod par. Aut abſolute Quod, quæ res. [Si quidem me amaret, tum iſtud ꝓdeſſet Gnatho) His uerſiculis perſonam militis & Gnathonis continentibus οἰκονομία inducitur, φ ueriſimile ſit, facile militem ferre poſſe anteponi ſibi Phædriam, qui ſe ſemper intellexerit non amari, nam ſi hoc tollas, aut excludendus eſt Phædria, aut ex dolore militis in hac fabula ſit exitus tragicus. Et hoc miles, vt ſapiens, locutus eſt. Ergo meminiſſe conuenit ridiculas perſonas non omnino ſtultas & excordes induci à poëtis comicis. nam nulla delectatio eſt, vbi omnino, qui deluditur, nihil ſapit. Stultitia autem eſt io his quatuor modis, aut non venire in meotem quod oportet: aut ſi venerit, non tenere, aut bonum conſilium amittere, aut malum admittere. Vide ergo, vt hoc quod commode miles viderat, non tenuerit, totumq́ue amiſerit. Hoc autem iccirco interpoſuit poẽta, vt oſtenderet quid veneni haberet aſſentatio, perquam non modo errantis decipiuntur, ac præcipites eunt, verum etiam ſapientes interdum, ſaniq́ue euertuntur. [Quando illud quod tu das expectat.) Hac ſententia tollitur militi quod recte ſenſerat, nec perſuadetur tamen, φ ametur ab amica. [Iam dudum te amat) Vel nimium, & valde, vel iampridem. [Quod doleat) Hoc ad illud refertur quod ſupra dixit. Par pari referto, quod eam mordeat. [Ne quando iratus tu alio conferas) Et hic locum pro perſona poſuit: vt ne diceret, ad aliam. [At mihi iſtuc non in mentem venerat) Sic pronunciandum eſt, quaſi militi mõſtri ſimile videatur, ſapiens dictum alij prius veniſſe in mentem, q̃ ſibi. [Ridiculum) Vel hominem, vel dictum ſignamus. [Ceterũ Hoc cute melius quanto inueniſſes Thraſo?) .ſ. ſi cogitaſſes.

M Agnus &c.) Hæc Scena continet aſſentationem Paraſiticam & ſtultitiã glorioſi militis. Thraſo vero hæc particula hic eſt inceptiua, vt Cic. incipit epiſtolã. Ego vero Serui vellem &c. Thais agere.i. agebat (ſed plus ſona infinitus modus quam finitus) magnas gratias mihi. G. Ingentes.i. immenſas, maximas agebat inq̃ gratias. T. Ain'.i. dicis ne tu qd' Thais eſt læta ob donum meum.ſ. G. Quidem.i. certe, non tã eſt læta inquam ipſo dono.i. propter donum, quam φ.i. quia datum eſt abs te, cuius amore lætatur. Vero.i. ſed, triumphat, id eſt more triumphantis ducis floret & lætatur, id.i. ob id, quod.ſ. abs te datum eſt, ſerio.i. bono animo, non ficte neque ioculariter, quod ſi ſit eſſet. intelligitur ſentit vel aliud verbum id genus, q. d. quam φ.i. quia ſentit, vel ſcit abs te datum eſſe. dixit aũt triumphat propter milites, φ ex victoria militiæ parta triumphetur. P. Hic tertia perſona venit in ſcenam, ſed ſeparatim loquitur & ſecum, prouiſo.i. procedo. Significat etiam prouideo vel proſpecto, vt vbi.i. quando tempus ſit adducam hunc Eunuchum cum Æthiopiſſa, Sed eccum, id eſt ecce hic militem, per contemptum dixit. T. Iſtud eſt datum mihi i. fato, de eeteroq́ue conceſſum, vt oĩa ſint grata quæ facio. G. Hercle aduerti animum, id eſt animaduerti, & percepi bene id tibi datum eſſe, & annotaui, ſeu obſeruaui. T. Vel.i. etiam, rex.ſ. imperator, & dux meus ſemper agebat mihi maximas gratias, quidquid, id eſt quamcunque rem effeceram, non itidem.i. non ſimiliter alijs gratias agebat. G. Is qui habet ſalem, id eſt vrbanitatem, fac etiam, facundiam, ſapientiam, quod.i. habere ſalem eſt in te, ſæpe transfert.i. traducit in ſe, verbis.i. eloquentia ſua gloriam magnam partam.i. quæ patitur, ſeu acquiritur labore alieno.i. labore aliorum, qui non ea ſunt facundia, qua tu es. Sal neutraliter condimentum eſt, maſculini ſapientia, ſed ſæpius reperitur in bonis auctoribus, tam in maſculino, quàm in neutro, & quidem pro rõdimento, non velim tamen negare quin vetuſtiſſimi aliqui neutro ſint vſi. T. Habes.i. intelligis. Cic. ad Lentulum, Habes de Vatinio, cognoſce de Craſſo, qd' .n. tenemus corpore habemus animo. Item quod animo habemus, illud intelligimus. G. Ergo rex te habebat ſup. in oculis.i. in conſpectu ſuo. T. Scilicet.i. certe me habebat ante cõſpectum ſuum. G. Geſtire.i. geſtiebat hoc eſt geſtibus lætitiam ſuã oſtendebat de pñtia tua. T. Verũ.i. ſed, credere.i. cõmittebat mihi omnem exercitum, oẽm aciem, & conſilia.i. arcana & ſecreta. G. Mirum. Vel non eſt mirandũ, vel mirum non eſt ſup. mihi.i. nõ miror, & qoidem per ironiã. q. d. quis non crederet tali viro. Vel eſt admirantis dictum, q. d. mirum eſt quomodo ſic vtaris eo familiariter. T. Tum.i. deinde, ſicubi, id eſt ſi alicubi ſatietas hominum cœperat eum.i. tædio homioum erat affectus, aut ſi quando.i. ſi aliquando, vel ſi ſorte odium negocij.i. moleſtiæ, curæ, vel laboris, vbi volebat.i. quando cupiebat requieſcere & recte, nam ceſſat deſidioſus, requieſcit defeſſus, quaſi noſti, apoſiopeſis, q. d. Habes iam & tenes animo quod dicere volo, & ideo non eſt opus perfecte dicere. G. Scio, id eſt intelligo bene quaſi, vbi, id eſt quando, expueret, id eſt cum faſtidium eijceret, animo, id eſt ex mẽte ſua, illam miſeriam.i. moleſtiam animi. Expuere.n. eſt cum faſtidio aliquid reijcere, & expellere. Nam expuere.i. extra pus mittere. Pus.n. eſt omnis humor corpori oneroſus. T. Tenes.i. intelligis, tũ.i. tunc abducebat ſibi me ſuum conuiuam.i. inuitatum ab eo

GVID.

ad

ad epulas ſecum. G. Hui, interiectio geſtientis, & quaſi admirãtis narrat regem elegantem, vel qui eligere ſciat, vel qui ipſe ſit eligendus. T. Imo ſic eſt hon o per paucorum homioum .i. q paucis vtitur, vel paucis placet.ſ. bonis ſapientibus, q pauci ſunt, vel eſt homo de paucis, vel pauci ſunt, aut rari inuentu, qui ſiot eius ſimiles, & quod dici ſolet. Eſt ſingularis humo & nouus, qui habet quod paucis conuenit. G. Auerſus Paraſitus hoc dicit, ne miles audiat. Imo arbitror oullorum hominum ipſum regẽ eſſe ſi tecum viuit, q. d. nullia eſſe eum ſimilem puto ſi tecum viuit, quoniam oemo ſit præter eum, qui te ſecum vt conuiuã admittere dignaretur propter tuam ſatuitatem, cum ſis ita glorioſus, loquax & nihili. T. Miles non aduertit ad dictum Paraſiti ſuæ iactantiæ adeo inſuadans, omnes commilitones inuidere .i. inuidebant mihi, mocdere .i. mordebant & detrahebant mihi, clanculum .i. ſecreto, egu floecipendere .i. contemnebam, q inuiderent & morderent. Illi inuidere .i. inuidebant, miſere .i. cum miſeria & moleſtia ſua, & infeliciter. Nam ſe non alios inuidus igne eoquit. Verum .i. ſed tamen unus eſt inuidis impenſe, id eſt valde, vel vehementer, vel miſere inuidebat inquam, quem rex præfecerat elephantis (nam hic elephantus elephanti dicitur) Indicis .i. de India profectis, vbi .i. cum, is eſt magis moleſta, id eſt me nimis me afficiens tædio. Inquam i. dieo et ò Strato nomen accommodatum militiæ, ne, id eſt vtrum, eſt ferox .i. terribilis & toruus, eo .i. ideo, q habes imperium in belluas .i. ſupra elephantos. G. Dictum fuit ſup. pulchre, & feſtiue, lepide, & ſapienter: papæ: interiectio admirantis tale dictum, iugularas hominem .i. attonitum, ac mutum reddideras eum, ac ſi iugulaſſes .i. occidiſſes eum. Quid ille reſpondit ſup. T. Illieo .i. ſtatim mutus fuit, neque quidquã addidit. G. Quidni .i. cur non eſſet mutus .ſ. P. O dij veſtram fidem in, ſup. hoc eſt veſtrum auxilium imploro & opem, hominem perditum, vbi deeſt o, ſed ſic melius ſonat, maioris eſt .n. ſtupnris ſic pronunciatum, id eſt hominem perditum id eſt in omne ſcelus datum & miſere infelicem, & .i. etiam. ò illum ſacrilegũ, id eſt nefarium illũ dicit eleganter ad maiorẽ expreſſionem, vel retulit illud ad Gnath. ita q vnam partem, illius dicti referas ad Thraſonem, & alterã ad paraſitum, quaſi vtrunque vituperet. T. O Gnatho qd? modus interrogandi nunq d dixi tibi illud .ſ. quo pacto .i. quo modo tetigerim .i. pupugerim luſerim, fatigauerim in conuiuio Rhodium quendam adoleſcentulum de Rhodo. G. Nunquam dixiſti mihi, ſed obſecro narra: audiui plus millies .h d. auerſu. T. Hic adoleſcẽtulus Rhodius, quem dico, erat. Vna .i. ſimul in conuiuio, forte .i. caſu, habui, ſcortum .i. meretricem, cœpit .i. incepit ludere ad id ſcortum .ſ. quod habebam, & cœpit inquam irridere me, inquã i. dixi ò homo impudens .i. effruns, & inuerecunde, & qui defricuiſti frontem quid ais? tute .i. tumet es lepus .i. pulpameorum, & quæris pulpamentum in alio, huc eſt quod in te habes, hoc in altero quæris, quaſi dicere velit, Præſtas te alijs abutendum, & ut ait Cic. Et aduerſus & auerſus impudicus es. Pulpa pæ. & palpamentum ti, vt vult Don. dicitur caro quæ manducatur, eo q pulſetur & concidatur. & ideo lepus hominis pulpamentum eſt, quoniam eius carne veſcatur hõ, ſed hic ſub eo dicto infamia fœda, multaque intelligitur, quæ potius eſt reijcienda, q̃ oimis pateſacienda. G. Ha, ha, he, interiectio in riſum effuſi. T. Quid eſt? dictum fuit, ſup. G. Facete .i. feſtiue, vrbane. Nam facetus dicitur, qui facit verbis quod vult, lepide .i. polite. Nam lepidus dicitur, qui politus eſt, vt Leperſi Græce .i. lamia, laute .i. ſplendide, nitide. Lautus .n. eſt, qui mundus, & ſplendidus eſt, nihil ſupra .i. nihil vltra dici poterat, vel nihil ſupra q̃ dici debebat eſt dictum, vel nihil melius dici poterat, obſecro ne, id eſt verum hoc dictum erat tuum, id eſt à te inuentum, credidi .i. iudicaui illud eſſe vetus, propterea quod redolet antiquitatem, quæ feſtiua erat & faceta, & oĩa vetera magna ſunt, dicta & prouerbia & adagionis, ſiue adagia facetis hominibus aſcribuntur. T. Audieras illud .ſ. dici aliqñ. G. Sæpe audieram .ſ. & fertur .i. dicitur in primis .i. inter prima & præcipua dicta, quæ facetiã habent. T. Illud dictum eſt meũ .i. ex ingenio meo, & eloquentia profectũ. G. Dolet mihi ſup. id eſt doleo illud .ſ. tute lepus es &c. dictom eſſe vt ſit participium adoleſcenti .ſ. illi Rhodio iuueni imprudenti, id eſt incauto, non ſolum adoleſcenti, ſed etiam libero, qui oon eſt ſeruilis conditionis cuique. id dictum dicendum non erat, uel ſic intellige, ut dictum ſit nomen. dictum, id eſt dicterium meum & ridiculum, mordax .ſ. lepus tute es, dolet, id eſt dolori eſt, vel dolorem affert adoleſcenti, & libero imprudenti, id eſt qui minime crederet tali ſe poſſe percuti conuitio, aot cum tali viro ſibi rem futuram. Videtur velle Donatus hæc dicta ſuperius .ſ. dictum dolet, eſſe Gnathonis, ſed melior eſt ſuperior interpretatio. P. At Dij perdant, id eſt deſtruant, te Thraſonem, quod dictum ſe cum proferet Parmeno neſcius vel ignoratus illic eſſe. G. Quæſo qd ille adoleſcens reſpondit, ſup. T. Perditus fuit, ſupp. i. perijs, & totus ſtupefactus & attonitus euaſit. omnes qui aderant .i. aſtabant, emoriri, id eſt emoriebantur, riſu, id eſt præ nimio riſu, aut præ nimia ridendi cupiditate. denique ad ſummam iam omnes metuebant me, ne talia illis dicerem. G. Non iniuria, id eſt nõ ſine cauſa. T. Sed heus tu, aduerbium vocantis, quaſi dicat tu adhuc hoc audi, purgem .ſ. purgare oe debebo me .i. me excuſare, Thaidi .i. apud Thaidem de iſta puella .ſ. q .i. quia ſuſpicata eſt .i. opinata eſt me militem amare eam puellam. G. Nihil minus facias .ſ. quàm te purges, imo .i. ſed magis auge ſuſpicionem, id eſt fac vt magis ſuſpicetur. T. Cur .i. quare id faciã. G. Rogas, id eſt interrogas. Scin', id eſt ſcis ne, & monentis eſt. ſi quando, id eſt ſi forte, vel ſi aliqoando, & tunc eſt vocabulum compoſitum habens accentum in prima. nam ſi ſint duæ particulæ ſolitas habent ſignificationes ſuas, & ſolitos accentus. ſi quando ergo illa Thais facit mentionem Phædriæ, id eſt ſermonem de Phædria, aut ſi laudat Phædriam, vt male vrat, id eſt incendat iræ, cura, vel amore. P. Sentio .i. intelligo. G. Hæc res ſola .i. vnica eſt, remedio .i. ad remedium, ne faciat id, id eſt ne laudet Phædriam riualem. Vbi locum & tempus ſignificat, ſed ſæpe hic pro quando, Thais nominabit Phædriam, continuo, id eſt illico nominato, ſupple Pamphillam illam puellam. Si quando, id eſt ſi forte dicet, intromittamus, id eſt introducamus & admittamus Phædriam comeſſatum, quod ſi ſit comeſſatum additur vnum .ſ. nã a comedo is comeſum ſit comeſo as, per ſimplex ſ, comeſſatũ ergo, id eſt ad comedendum. nam intromitto eſt uerbum motum ad locum declarans. tu dicito ſup. prouocemus, quaſi ſocas vocemus Pamphilam. cantatum, id eſt ad canendum. Si hæc Thais laudabit formam, id eſt pulchritudinem illius, tu contra, id eſt è diuerſo, inuicem, viciſſim laudato, ſupple formam huius .ſ. Pamphilæ. Denique, id eſt ne plura perſequar, referto, id eſt reddito par pari .i. iniuriam iniuriæ accommodato, quod, id eſt referre par pari mordeat, id eſt lædat, offendat, & tangat, ſeu pungat eam Thaidem. T. Si quidem, id eſt ſi certe amaret me iſtud quod dicis, & mones tu Gnatho prodeſſet hoc dicto oſtenditur non prorſus ridicula fuiſſe perſonam militis, & ſtulta. Stultitia autem eſt in his quatuor modis, aut non venire in mentem, quod oportet, aut ſi venerit non tenere, aut bonum conſilium amittere, aut malum admittere. G. Quando .i. quia, Thais expectat, id eſt deſiderat: vt, Expectate venis .i. deſiderate, atque quando amat illud, quod tu das iam dudum, vel iam pridem, vel nimis, aut valde amat te iam dudum, id eſt ſtatim velle illico: vt, Iam dudum ſumite pœnas. facile ſit illi Thaidi aliquid quod doleat. recte vicimus .n. doleo hanc rem doleo hac re, & hæc res dolet mihi. Thais metueri ſemper ne quando .i. ne forte, vel ne aliqñ, tu iratus, conferas alio, aduerbium loci pro nomine perſonam ſignificante, hoc eſt ne conuertas ad aliam amicam, eum fructũ, id eſt eam cõmoditatem, quem ipſa nunc capit ſubaudi abs te. T. Dixti bene, at, id eſt ſed iſtud non venerat mihi in mentem, id eſt non animaduerteram illud, vel non illud cogitaueram. G. Ridiculum, dicitur per indignationem, id eſt ò ridendum hominem, qui es inconſideratus. Vel ridiculum neutri generis, & caſus nominatiui, vt ridiculum eſt ſupp. id eſt res ridenda dicto, q. d. non eſt veriſimile, q tu non cogitaueras, vel poteſt eſſe caſus vocandi, aut accuſandi, vt ſit ſenſus. O ridiculum, id eſt aliquid dignum riſu. Enim, id eſt certe, non cogitaras, id eſt dicis quòd non cogitaueras ceterum .i. ſed. O Thraſo quanto melius tute .i. tuipſe, inueniſſes, id eſt excogitaſſes hoc idem, quod ſcilicet inueni, ſcilicet cogitaſſes.

ARgũ) In hac ſcena ſtulte blanditur ſibi Miles, & Gnatho paraſitico more illi aſſentatur. Deinde conſilium dat quomodo ſe gerat erga Thaidem. [Ageres) Agebat. [Labore alieno) Ironica mordax aſſentatio. [Qui habet ſalem.) Gratiam, leporem. [Geſtire) Pro geſtiebat, cupiebat. [Regem elegantem) Totum irriſorie & in regem Thraſonem. [Ego non flocci.) Minus q̃ flocci. [Quæſo inqoam) Ridicula increpatio per proſopopœiam. [Dij veſtram) Ad ſpectatores Parmeno. [Tetigerim) Corripuerim. [Lepus tute es) Prouerbiũ in mollem, & muliebria patientem. [At te dij) Ad ſpectatores. [Emoriri) Pro emori, & eſt de induſtria corruptum, ad indicandam militis imperitiam. [Id vt ne fiat) Hoc conſilium Gnathonis pertinet ad œconomiam futuræ litis inter militẽ & Thaidem, eritq. occaſio epitaſeos huius partis fabulæ. LATO.

MAgnas vero, agere &c.) Stolidum animum glorioſi militis, qui ſe ignorans, & aliunde pendes, opinionibus inflatur PETRVS MARS.

& irridetur, in maximiſq. verſatur erroribus, hęc ſcena exprimit Cic.lib.j.Off.ſic ait: Deforme ẽt eſt de ſeipſo prædicare, falſa pſertim, & cum irriſione audientium imitari militem glorioſum. Et in Lælio ſic ſcribit. Nec paraſitorũ in Comœdijs aſſentatio nobis faceta videretur, niſi eſſent milites glorioſi. Magnas vero gratias agere Thais mihi. Satis erat reſpondere, magnas: Ingentes, inquit. Semper auget aſſentatio, id quod is, ad cuius voluntatem dr̃, vult eſſe magnum. [Salem qui in te eſt) Salem.i.ſapientiam: & ſales dñt animi ſolatia. [Regem elegantem narras) Elegantem.i.prudentis exeultum, & ſcientem habere delectum per ſonarum Gnathonice tñ dictum eſt. [Verum vnus tñ impenſe) .i.valde inuidebat Gel.lib.xiiij. ſic ait: Iulius Palus Poëta, vir bonus, & rerum literarumq. impenſe doctus. Et paulo poſt: Impenſe fieri incipit. [Et pulpamentum quæris) Pulpamentum cõdimentum eſt, quod fit ex pulpa leporis, & clunibus maxime. Sẽſus eſt: Tu es id, quod quæris in ſcorto. [Facete).i.iocoſe, cum occulta quadam elegantia. [Lepide).i.iucunde atque venuſte. is cum gratia. [Laute).i.ſplendide, magnifice, ac omni apparatu, ſolectis acuminis, & vrbani ingenij, verba ſunt adulatore digna.

RIVII *caſtigat.*

QVi habet ſalem, qui in te eſt) Nos, quod in te eſt. Ita.n. Donatus, Seruius, Acron, Priſcianus, Non. Marcellus, alij, vt mirum videatur ſecus quoſdam legiſſe, contra tot grãmaticorum velut conſpirantium conſenſum. Interpretantur aũt quod quæ res. Eodem modo habent peruetuſti aliquot, cum deſcripti, tum excluſi typis lib. Doctor. in poſtrema Chiliadum editione, q in te eſt, legit, ſed aliter in ſuperiori bis, proinde quaſi hoc demum rectius ſit. [Quid ais inquam, homo impudens) Hic locus vnius literæ omiſſione deprauatus eſt. Legendum eſt enim Quid agis, inquam, vt & manuſcriptum habet exemplar, & ex impreſſis Venetum. Atque hoc ſanè modo aptius etiam quadrant, quæ ſequuntur, Lepus tu ne es, & pulpamentum quęris. Qui locum deprauarunt (niſi ſi incuria magis corruptũ credere libet) ij videlicer reſpexerunt ad illud quod proxime preceſſit, Et me irridere. [Deuique, Par pari referto, quod eam mordeat:) Nos, Tu par pari referto &c. Sic.n.pleraque non peſſimæ fidei exemplaria, vt apparet, ſed quæ ſine vllis mendis eſſe, ipſe quidẽ contendere non auſim, inter quæ ẽt Lugdunenſe & quoddam Lipſicum, quibus cum ratio metri conſentit. Et cum ante toties repetierit illud tu. velut: Tu Pamphilam continuo. &, tu Pamphilã cantatum prouocemus. &, Tu huius cõtra &c. apte hic quoque repetere. Vẽ Ser. in explicatione illius Virg.j.Æn. Qñ hęc te cura remordet, hunc locũ citans legit, quod eam remordeat. Verũ haud ſcio, an ſit memoriæ lapſus, quis eodem modo habeat exẽplar manuſcriptum è bibliotheca Dñorũ ab Haſſenſtein. Et mire quadrat ad illud, quod proxime antecedit, Tu par pari referto.

DOLE. *obſeruat.*

ID vero ſerio Triumphat) Triumphabant Imperatores deuictis à ſe hoſtibus, cum publica lætitia, ſummo honore, curru triumphali in capitolium veherentur, vt illic Ioui gratias ob victoriam agerent. Quæ ſignificatio huius verbi propria eſt, ſed transfertur ad alia.ſ.cum ita nobis omnia in ſententia ſunt, vt triumphare videamur. Cic. ad Att.j. Nihil impetrarat reus, plus accuſatori dabatur, q̃ poſtulabat, triumphabat. Idem. meũ factum probari abs te, triumpho, & gaudeo. Terent. in Heaut. Triumpho, ſi licet me latere tecto. Idem in Phor. Triumpho, ex nuptijs tuis ſi nihil nanciſcor mali. [Labore alieno magnam partem gloriam Verbis ſæpe in ſe transmouet, qui habet ſalem. Quod in te eſt) Errare mihi vñr, qui hanc particulam, quod, faciunt relatiuam ſalis. Non.n.eſt intelligendum, aut exponendũ, quod.ſ.ſal, ſed velut nouam ſententiam ordiaris, ſic exponito: Quod in te eſt.i.quod in te eſt poſitum, vel qua re maxime excellis. [Rex te ergo in oculis?) Ferre, vel geſtare in oculis, aut eſſe in oculis modus eſt loquendi apud Latinos, quo valde diligere, uel diligi ſignificatur. Cic. ad Q. F. Balbum qui eſt illius rei, quemadmodum ſcribis, adiutor, in oculis fero. Idem de Aruſp. Reſp. Ferebant in oculis hominem. Idem ad Att.vj. Itaque publicanis in oculis ſumus. [Sicubi eum ſatietas Hominum, aut negocij ſi qñ odium ceperat,) Capit nos rei ſatietas, cuius ſatietate afficimur. Cic. de D.j. Nec tuendi ſatietas capere eos poſſet. Capit item nos rei odium, quam odio hr̃e incipimus. Sed vſitatius dicimus odium capere vel ſuſcipere. De hoc vide in Primo Tomo noſtr. Cõment. [Me conuiuam ſolum abducebat ſibi.) Don. in Adel. Terentij locum illum explicans: Vbi ergo illum quæram? credo abductum in ganeum. ita hoc verbum exponit. Volentes, inquit, ducimus: abducimus vero inuitos. Ego Donati expoſitionem non probo. Abducere enim aliqñ eſt ſine vi: vt, cum nos abducimus, vel à moleſtijs, vel à ſolicitudine, uel ab angoribus, niſi dicere velis etiam tum vis ineſſe, q animum angori deditum, ſi ab angore abducamus, vi abducere videamur. Sed hæc frigida. Abducere igitur interdum eſt remouere, vel auertere? vt, cum dicimus ſeruos, vel diſcipulos, vel legiones abduci: in quibus locutionibus ineſt ſubornatio, vel ſpes quædam conditionis melioris oſtenſa, vel ſaltem ſtatus mutatio, aut loci. Interdum vero ad cœnas, & conuiuatorum refertur, vt in hoc Terentij loco, & in Heaut. Ibi ſui egredientẽ illico abduxi ad cœnam. [Si qñ illa mentionem Phædriæ facit.) Facimus rei alicuius mentionem, vel de re aliqua. Cum genitiuo. Cic. Fam. xiij. Nemo eſt, qui vnquam mentionem tui ſine ſumma tua laude fecerit. Cum præpoſitione de. Cic. ad Q. F. De te à Sipilo mentio eſt honorifica facta. Idem pro Quint. Cum ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere. [Tu par pari referto, quod eam mordeat) Mordere proprie eſt dentibus lædere vel vulnerare. Tranſlate poſitum dupliciter accipitur. Mordet .n. quod affert moleſtiam. Mordet, quoque, quod irritat, vel lædit. Cic. ad Att.xj. Quòd rogas, vt in bonam partem accipiam, ſi quæ ſunt in tuis literis, quæ me mordeant, ego vero in optimam. Idem: Valde me momorderunt epiſtolæ tuæ de Attica noſtra. Terent. paulo ante: Inuidere oẽs mihi, mordere clanculum. Idem in Adelph. Principio ſi id te mordet, ſumptum filij quem facinnt, quæſo facito, hæc tecum cogites. Præterea, te obſeruare uolo, in eadem eſſe ſignificatione, quod dixit Terent. non ita admodum ſupra. Te ut male urat.i.ſollicitet, angat, tibi moleſtiam afferat.

GLAR.

OMnes huius ſcenæ verſus ſunt Iamb. Trim. Acat. In 5.d, eliditur in Sed. In xj. Deſid. Doct. cum Don. & multis veteribus legit, Qđ in te eſt, pro, Quæ res, & d, eliditur in Quid. In 19. inter finit dictionẽ ſequente vocali, ſed bis dũtaxat eliſenda eſt, idq. in quouis placuerit loco. In 25. Eo monoſyllabũ eſt, niſi ſit bacchius loco primo. In 26. Mehercle, triſyllabum. In 27. malim d, elidere in Quid, q̃ s, in Iugularas. quemadmodũ & in 29. rurſus d, eliditur in Quid, q̃ illic creticus tertio, hic bacchius loco quinto eſſe poteſt. In 36.s, eliditur in Lepus, & ha, ha, he, triſyllabũ eſt. Ita in 38.s, eliditur in vetus. poteſt tñ bacchius vtroque in loco carmen excuſare abſque eliſione. In 40. vel Ac eliditur à ſuperiore carmine, vel d, eliditur in Quid, aut creticus eſt loco tertio. In 18. à fine, Suſpicionem poſuit, vt natura habet verbi. In 12. à fine, In pertinet ad præcedens carmen. In 9. à fine, Tu initio legendum eſt, &, Quod eam, monoſyllabum, ſi quidẽ remordeat legatur, eſt. Nam d, eliditur & eam in vnam contrahitur ſyllabam. Doct. ſupplet vel Sic, vel Mox. Sed Riu. Tu anteponit, quod magis probo, quãdo antea toties ante poſitum, Tu legitur. In penult. verſu, Nec.n. recte legitur pro, Non.n. admonuit hoc ẽt Doct. & in vltimo, Idem, à priore verſu eliditur.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Parmeno Eunuchum & Aethiopiſſam, Phædria munera tradit Thaidi, & vt iuſſus erat verbis ornat. Eadem Thraſo & Paraſitus inſultãt.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic inducitur multiplex concurſus diſsimilium perſonarum, tamẽ ita virtute Poëtica diſcretarum, vt nulla confuſio ſermonis ob id fiat. Simul etiam quæ cuique accõmodata videntur, mire repræſentat oratio. Deinde Parmeno Phædriæ munus laudat, Thraſo Gnathoq; contra contemnunt.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena colloquitur Thais cum Thraſone, Thaidi à Phædria fert munera Parmeno. Thais cum milite ad cœnam abit.

Senarij.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS *ancilla*.

AVDIRE vocem viſa ſum modo militis:
Atque eccum. ſalue mi Thraſo. THR. ò Thais mea,
Meum ſuauium, quid agitur? ecquid nos amas
De fidicina iſtac? P. quàm venuſte. quod dedit

Principium

Principium aduenienſ. TH. plurimum merito tuo.
G. Eamus ergo ad cenam: quid ſtas? P. hem alterum.
Ex homine hunc natum dicas. TH. vbi vis, non moror.
P. Adibo, atque aſſimulabo, quaſi nunc exeam:
Itura'n Thais quopiam es? TH. ehem Parmeno:
Bene feciſti: hodie itura. P. quò? TH. ecquid hunc vides?
P. Video, & me tædet. vbi vis, dona adſunt tibi
A Phædria. THR. quid ſtamus? cur non imus hinc?
P. Quæſo hercle vt liceat, pace quod fiat tua,
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. Perpulchra credo dona, haud noſtris ſimilia.
P. Res indicabit. heus iubete iſtos foras
Exire, quos iuſſi. ocyus procede tu huc.
Ex Aethiopia eſt vſque hæc. T. hic ſunt tres minæ.
G. Vix. P. vbi tu es Dore? accede huc. hem eunuchum tibi
Quàm liberali facie, quàm ætate integra?
TH. Ita me di ament, honeſtus eſt. P. qd tu ais Gnatho?
Nunquid habes, quod contemnas? quid tu aũt Thraſo?
Tacent: ſatis laudant. fac periculum in litteris,
Fac in palæſtra, in muſicis. quæ liberum
Scire equom eſt adoleſcentem, ſolertem dabo.
THR. Ego illum eunuchum, ſi ſit opus, vel ſobrius.
P. Atque hæc qui miſit, non ſibi ſoli poſtulat
Te viuere, & ſua cauſſa excludi ceteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices ſuas
Oſtentat: neque tibi obſtat: quod quidam facit.
Verum, vbi moleſtum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, ſat habet ſi tum recipitur.
THR. Apparet ſeruom hunc eſſe domini pauperis,
Miſerique. G. nam hercle nemo poſſet, ſat ſcio,
Qui haberet qui pararet alium, hunc perpeti.
P. Tace tu: quem eſſe ego puto infra omnes infimos
Homines: nam, qui huic animum aſſentari induxeris,
E flamma te petere cibum poſſe arbitror.
THR. Iam ne imus? TH. hos prius introducam, &, quæ volo,
poſt Simul imperabo: * poſtea continuo exeo.
huc THR. Ego hinc abeo: tu iſtã opperire. P. haud cõuenit
Vna cum amica ire imperatorem in via.
THR. Quid tibi ego multa dicam? domini ſimilis es.
G. Ha, ha, hæ. THR. quid rides? G. iſtuc, quod dixti modo:
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. T. abi: præcurre, vt ſint domi
Parata omnia. G. fiat. TH. diligenter Pythias
Fac cures, ſi Chremes huc forte aduenerit,
Vt ores primum vt maneat: ſi id non commodum eſt,
Vt redeat: ſi id non poterit, ad me adducito.
PY. Ita faciam. TH. quid? quid aliud volui dicere?
Hem, curate iſtam diligenter virginem.
Domi aſſitis, facite. THR. eamus. TH. vos me ſequimini.

DON. AVDIRE vocem viſa ſum modo militis.) Hic inducitur multiplex concurſus diſſimilium perſonarum, & tñ virtute & conſilio Poëtæ diſcretarum, vt confuſo nulla ſit ſacta ſermonis, ſimul etiã pro ſe cuique accommodata mire repræſentatur oratio. [Audire vocem viſa ſum modo militis.) Omnes ſenſus viſa dñr, ab eo quod eſt certiſſimum oculorũ. Ergo viſa ſum, ſenſi. vt Virg. Viſæque canes vlulare per vmbram, Aduentante dea. [Salue mi Thraſo.) Quia ſecum, militis: quia apud illũ, Thraſo. Eſt quædam actio, cuius nomen honeſtum eſt, ſicut orator, philoſophus eſt quædam, cuius nomen offenſum eſt, vt miles, lanatius. [Meum ſuauium.) Tria ſunt oſculandi genera, Oſculũ .ſ. baſium, & ſuauium. Oſcula officiorum ſunt: Baſia, pudicorum affectuum. Suauia, libidinum vel amorum. [Meum ſuauium.) Cum oſcularetur, dixit. [Quid agitur?) Et hoc blandimenti genus eſt poſt oſculum. ſed duri eſt & agreſtis. infert .n. [Ecquid nos amas) Et ecquid, aliquantulum ne ſignificat, & ideo illa plurimum recitat. Cic. in Catil. Quid eſt Catilina? ecquid attendis? ecquid animaduertis horum ſilentium? [De fidicina iſtac?) De propter, vt ſit, pp fidicinam. Et vide non puellam, ſed fidicinam, quaſi ab amatore dictam, & eo amatore, qui quaſi memor ſit artis qua delectatur, & quia puella ſit æmula meretricis: nam meretricum eſt fidicinam eſſe. [Quàm venuſte, quod dedit Principium) Bene reprehendit Parmeno. nam in beneficijs debet obliuiſci qui dedit, & meminiſſe qui accepit. Et eſt grauis ἀ(...)ρ(...)ſις, q̃ venuſte. [Plurimum merito tuo.) Facete meretrix amorem ſuum non ad auaritiam retulit, ſed ad officium. Et cum de fidicina, inquit, te amem præcipue merito tuo. Alij ſic rñdere intelligunt, vt ipſa de fidicina gratias agat. nam cum ille dixerit, Ecquid nos amas? Illa rñdit. Plurimum. Quòd autem de fidicina hæc dixit ille ſubiecit hæc, Merito tuo. i. qm̃ mereris, dando eam. Sed melius eſt, vt præter munus meritum dixerit: q̃q̃ mulieri munus meritum intelligant. vt eſt illud Virg. Quique ſui memores alios fecere merendo. i. gratos ſibi reddidere munerando. [Eamus ergo ad cœnam?) Decuit paraſitum de cœna etiam importune admonere, cũ quadam ἔμφασιν velut magnæ rei. [Hem alterum,) Bene alterum, quia duo ſunt. [Hem alterum,) Si hic reprehendatur miles, alterum dictum: ſi paraſitus, alterum hominem. vult .n. Parmeno & paraſito eſſe verſutior, & debet eſſe, cum peioris conditionis ſit. [Ex homine hunc natum dicas.) Recte reprehendit Parmeno duos, quorum vnus beneficiũ Thaidi exprobrat, alter pro beneficio cœnam oſtendit, tanquã ad eam currendum ſit. nam hoc ſignificat. Quid ſtas? quaſi ſit cauſa properandi. [Vbi vis, non moror.) Ad, Eamus ad cœnam, Vbi vis retulit: ad Quid ſtas, Non moror. [Quaſi nunc exeam.) Mire, nunc exeam, quippe qui iandudum procul ſteterit. [Hem alterum,) Alterum, non reſpectiue, ſed abſolute ac ſi dixiſſet, aliud dictum, vel alterum ſtultum. [Itura ne Thais quopiam es?) Vt experiatur Thaidis animum, fingit neſcire quo eat. [Hem Parmeno.) Vide deprehenſam meretricem velle blandimentis ſatiſfacere Parmenoni. [Bene feciſti?) Quid bene fecit Parmeno? an quaſi perturbata hæc loquitur, etiam de nihilo blandiens, vtpote meretrix & faceta? An q̃ illuſerit conuicio? [Hodie) Dulciter additum hodie, quaſi cum exceptione, quo ſe ſignificat non perpetuum obſecuturam militi, & vt quæ promiſerit, biduũ tantum abfuturum Phædriam. [Quid, hunc non vides?) Si dixerit militem, lædit præſentem, ſi amicum, lædit Parmenonem. Mire igitur pronomen inuenit. [Video, & me tædet.) Opportune Parmeno fatetur odium militis, vt retundat ab eo amorẽ Thaidis. [Vbi vis dona adſunt tibi) Nil potuit exitioſius militi contingere, quàm ut continuo riualis mitteret munus, & poſterior, & coràm ipſo. [Dona adſunt tibi A Phædria.) Cum illa ſub pronomine celauerit nomen militis, ex arte Parmeno pronunciauit, à Phædria. [Quid ſtamus?) Quid ſtamus, ad moram refertur. [Cur non imus hinc?) Vbi ſeruus riualis eſt Parmeno, [Quid ſtamus?) His verbis miles inſulſus dolere ſe indicat. [Pace quod fiat tua;) Pace aut gratia; aut voluntate: & deeſt tua, & ſic locutus eſt, quaſi bellum his verbis omnibus indixerit. [Pace quod fiat tua, Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.) Proprie, quia pax, datio, deditio, conuentio, colloquium, militiæ verba ſunt & inuidioſe ſic ait, quaſi per eum non accipere, liceat dona Thaidem. Et ſic pronunciandum, vt ſubauditur vel, vt ſit, vel dare, vel conuenire, & colloqui, vt inter hoſtes ſolet. Saluſt. Quæ pacta in conuentione non præſtitiſſent. Et alibi, Cuius ad verba voluntate, colloquio militibus permiſſo, corruptio facta paucorũ, & exercitus Syllæ datus eſt. [Conuenire & colloqui.) Sic pronunciandum eſt, vt q̃ d. liceat per te miles, quod etiam inter hoſtes, & in bello licet. [Dare huic quæ volumus.) Hæc ſingula cum inuidia pronuncianda ſunt. [Perpulchra credo dona,) ἀ(...)ρ(...)ſις de fiducia pulchræ virginis. [Noſtris ſimilia) Et his ſimilia, & bonũ ſimilia, dicimus. [Res indicabit) Scit Eunuchi nomen poſſe contẽni, & ideo videri vult potius, q̃ ſperari munera ſua. i. Chæreã. [Iubete iſtos foras Exire, quos iuſſi, ocyus.) Cũ fiducia

&

& alto uultu pronunciat : & feſtinat ne occupet miles prius abire, q̃ uideat. Et eſt ordo, ocyus exire. [Procede tu huc.) Bene procede dixit, non accede, aut ueni, ut appareat dignitas in inceſſu. Et callide ab inferiore incipit munere, hoc eſt a puella ad Chæream uenturus, ſimul ut à uero mancipio incipiens, ad falſum ſine ſuſpicione tranſiret. [Ex Æthiopia eſt vſque hæc) Quod Thais cupiebat. nam ſupra, Non ne ubi dixti cupere te ex Aethiopia ancillulam. Vſque additum, ut longinquitas monſtraretur. & hoc eſt q̧ facit, Munus noſtrum ornato uerbis q̧ poteris. [Hic ſunt tres minæ.) Callide munus ad pretium reuocauit ut ad auaritiam cõuerteret meretricem, ne officio donantis, & gratia leniretur. & ideo non dixit, tribus minis ualet, ſed, hic ſunt tres minæ, quaſi iam uendenda ſit. [Ex Æthiopia eſt uſque) Hic oſtendit quid ſit ex Æthiopia, addendo uſque, ut ex longinquitate dignitas muneris põderetur, & quid erit iam criminis in colore, qñ ipſe dicere gloriatur unde ſit? Et mire ab inferiore cœpit, ut αὔξησιν doni faceret in Chærea: & turpi præcedente lenocinium comparat ſecututo pulchro. Vſque modo aduerbium de loco eſt: ut, Siculo proſpexit ab uſque Pachino. [Vix) Aut difficile ſignificat, aut non: ut ſit, nec hoc. Lucil. Carcer uix carcere dignus. [Vbi tu es Dore?) Tanquam quærat eum ut nomen indicet, quo audito magis diſſimulet Chæream. [Accede huc) Vultu eo dicitur, quo debuit dicere & dicto æmulorum læſus, & confidentia deſtitutus, uelut in eo duntaxat conſpectu Chæreæ cõfidens. [Hem Eunuchum tibi) Mire poſtquam dixit. Eunuchum uelle dixti te, quia ſolæ utuntur his reginæ: Repperi. [Quam liberali facie?) Non narratiue laudat, ſed per interrogationem, quæ maior fiducia eſt. [Quàm ætate integra).i. qua florent puberes, ut Virg. Atque integer æui Aſcanius. [Ita me dij ament) Iurauit ideo, ut non amore Phędriæ, ſed ueritate cogi ad laudandum uideatur coram milite. [Honeſtus) Pulcher. Virg. Et lætos oculis afflarat honores. [Honeſtus) Hic ſubdidit, quod in ancilla prætermiſit, quia Æthiopiſſa honeſta dici non potuit. [Num quid habes) Habes, pro inueniſti. [Quod contemnas?) Plus eſt contemnas, q̃ uituperes, & deeſt, in hoc: ut ſit, nunquid habes q̧ in hoc contemnas? [Tacent: ſatis laudant) Taciturnitas, confeſſionis genus eſt preſertim contra aduerſarij interrogationem. Ideo tacere hoc, vel quaſi laudis argumentum eſt, quia ſupra tacere vituperauit, ideo & ipſe ſic ait, Quid tu ais Gnatho? nunqd habes quod contemnas? [Tacent: ſatis laudant) Et, Quid tu Thraſo? quia ſupra contempſerat puellam. [Fac periculum in literis, fac in palæſtra, in muſicis.) Si totum ſingulariter diceret, eſſet ἀσυνδέτως Litera, palæſtra, muſica: [Quæ liberum ſcire æquum eſt) Quondam liberi pueri his artibus erudiebantur. Et eſt figura ἔλλειψις, deeſt.n. His. [Solertem).i. diſertum: Verum hęc ſolertem. vt Horat. Doctæ ſermones vtriuſque linguæ. An aſſumendum eſt His extrinſecus? [Solertem) Deeſt his. Solers, quaſi totus ex arte conſiſtens, vt ὅλος ἀρετή, quod latinis verbis, quaſi ſolus in arte ſit. Huic iners contrarium. Nam ſolers, quaſi ὅλος ἀρετή dictus. ὅλον ſolum, vt ὕς, ſex, & ὑς, ſus dicimus. [Ego illum Eunuchum, ſi ſiet opus, vel ſobrius) Hoc vt militare eſt, ita importunum pręſente Thaide: extra quam, miles, ſi ſaperet, nihil amatorie contẽplari debuit. Sed & hoc accedit ad eius odiũ, præterquam q̧ iam in ſuſpicione eſt amicæ ſuæ, q̧ fidicinam magis diligat. Et hoc mire, q̧ nemo prior Eunuchum eſſe Chęreã, q̃ miles, credidit: adeo ſtultus etiam nomine ipſo appellauit. Sed ſtatim ſtulte miles, primo quidem cõuitium ipſi Eunucho facit, in quo poteſt iam lædere amicam. deinde atteſtatur hoc dicto pulchritudinem huius muneris. Quid igitur proficit? Satis aũt ioculare eſt, ſi cogites Chæream eſſe, qui hæc de ſe audiat, & tacere cogatur. [Vel ſobrius) Honeſta ἔλλειψις, propter mulieris præſentiam. vt Virg. Nouimus & qui te. Et ipſe in Heautont. Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam. Hoc tamen miles coactus à Parmeno dicit quia reprehenſus eſt tacuiſſe. [Atq; hæc qui miſit).i. tanta munera. hoc.n. Hæc ſignificat. [Non ſoli ſibi poſtulat) Hoc eſt, Iſtum æmulum q̧ potes, ab ipſa pellito. [Sua cauſa excludi ceteros) Nihil potuit dici inuidioſius. Non.n. dixit Phædriam, ſed ceteros, quaſi futuri amatores fuiſſent, niſi metueretur exemplum Phædriæ. [Neque pugnas narrat) Deſcriptio militis, tantum excepto nomine. [Neque cicatrices) Inſigne fœditatis, Nam apud meretricem quid aliud cicatrices valent? Nam cicatrices etſi ſemper glorioſę ſint, non tamen etiam apud meretrices, quibus poſt pretium forma placet. vt Sal. quoque fatetur Hæc ſunt virtutis inſignia, dehoneſtamento tamen eſſe corpori maxime lætabatur. [Neque tibi obſtat) Que à te repellat amatores tuos. [Quod quidam facit) Quidam recte. nam & figuratum, & aptum ſententiæ eſt, & contemptum indicat hoc verbum. [Vbi moleſtum non erit) Ad ſuperiora retulit quod nunc dicit. ſ. ad, Non ſibi ſoli poſtulat te viuere, & ſua cauſa excludi ceteros, neque pugnas narrat &c. [Vbi moleſtum non erit, vbi tu voles.) Ad, Neque tibi obſtat: Vbi tempus tibi erit. Et mire occupat animum meretricis, cum illam huius impulſu inducit facere quidquid dure fecit excludendo Phædriam. Hic igitur qui ſcit præcepta de beneficijs æſtimandis, intelligit oratorie in vtramque partem dicta omnia. [Verum vbi moleſtum) Verum tibi moleſtum, an alijs? ſed alijs, quia illaturus eſt. [Vbi tempus tibi erit) Non amatori. Et, vbi tu voles: non vt nunc in milite pateris. [Vbi tempus tibi erit, ſat habet ſi tum recipitur.) His dictis & militem repulit ab animo meretricis, & commendauit adoleſcentem, & perfecit ne iniuria videatur apud Thaidem quod ſponte ſuſceperit Phædriam. [Apparet ſeruum hunc domini eſſe pauperis.) Triſtiores.n. ſunt ſerui pauperum, & ob hoc ipſum nequiores. & hoc melius erat: quamuis illud aliter paraſitus exponat. [Domini pauperis miſerique) Bene additum miſeri: quia non continuo pauper etiam miſer eſt. [Nam hercle nemo poſſet) Secundum illud, Ait, aio: approbat paraſitus quod miles dixit. Et eſt ordo: Nam hercle ſatis ſcio, nemo poſſet & hunc perpeti, qui haberet qui pararet alium ſeruum. [Nam hercle nemo poſſet) Aliam cauſam ſubtiliorem aſſignat paraſitus q̃ q̃ dixerat miles. [Qui haberet, qui pararet) Prius Qui, pronomen: ſequens, aduerbium eſt. [Quem ego eſſe puto infra omnes infimos homines.) Multum dixit, infra infimos omnes homines. nam hac ſententia vult illum hominem ſeruus etiam eſſe peiorem: quia & ſeruus, homo. vt in Phorm. Seruum hoiem cauſam orare leges non ſinunt. [Qui huic animum aſſentari induxeris.) Proprie: nam animus inducitur aduerſum obiectas difficultates. [E flamma te petere cibum poſſe arbitror) Vnde ſine damno, aut malo nihil poteſt auferri. [E flamma) Hoc intelligit, non ex foco, ſed ex medio igni, uel incendij flammæ. Nam antiquum verbum eſt, Petere cibum è flamma. mordetque vtrunque ſimul, ut neſcias quem peius vituperauerit. huius oe famem, an illius immanitatem, vel voraginem. Et ſimul vide conuitium redditum vnde comeſtum eſt, id eſt de paupertate & egeſtate. [Iam ne imus?) Odium Parmenonis, & ſtomachum militis iſta indicat feſtinatio. & Iam, increpatio more eſt. [Poſt huc continuo exeo.) Legitur & poſtea, & poſt: vt ſit poſt, pro poſtea * quomodo pro poſtremo poſt. [Ego hinc abeo) Conſequens erat vt offenderetur miles tam diligenter riualis munus ſuſcipiente meretrice. [Vos ire amica cum imperatorem in via.) Vide προοικονομίαν futuræ litis inter Thaidem & militem. [Cum amica) Mirifice amicam dixit non meretricem. [Imperatorem in via.) Congrue in militem, quaſi ipſe ſit, ſub quo eſt. & hic ſeruat Parmeno quod ſibi mandatum eſt, Et iſtum æmulum q̧ poteris, ab ea pellito. Et bene mutat nomina, hinc ad honorem, hinc ad inuidiam. Hanc, non meretricem, ſed amicam dixit: hunc non militem, ſed imperatorem. [Quid tibi ego multa dicam?) Non habuit aliud miles ſtultos. & redit ad illa quæ ſupra dixit, Domini pauperis miſerique. [Domini ſimilis es.) Ineptus iocus, in quo ſeruus iniuriæ vice domino comparatur. [Quid rides?) Et hoc eo vultu dicitur, quaſi ſibi conſcius ſit miles faceti dicti conuitij. nam non q̧ neſciat cauſam riſus, eo interrogat quid riſerit: ſed ideo, vt denuo laudetur. [Et illud de Rhodio dictum,) Hoc eſt illud, Eorum ingenia admiror ſimul. Et huic, vt apparet, ſit amicior: ideo facilius ab amica, q̃ à paraſito ſeparabitur. [Abi, præcurre, vt ſint, domi Parata omnia.) Non dixit quæ, quia intelligitur. [Fiat) Faciam, vel fiet, diceret ſeruus. Liber vero, fiat: tanquam & ipſe iubeat ſibi. [Domi vt ſint parata omnia.) ἔλλειψις δεικτική in qua plus vultu ſignificatur, quàm verbis. [Si Chremes huc forte ad me venerit) οἰκονομία ad litem futuram & exitum fabulæ. Et hoc non audit miles: nam ſi audiret, nimis iraſceretur. [Ad me adducito) Modo vbi ſum ſignificat. [Quid, quid aliud volui dicere?) Pro, quid aliud? hinc eſt illud Ciceronis, Quem, quem nam? recte admones, Polycletum eſſe dicebant. [Curate diligenter iſtam virginem.) Hæc res eſt quæ faciet virginem claudi, in lectulo collocari & obdormire. [Curate iſtam diligenter virginem.) Ridiculum, cum contra euenturum ſit. [Vos me ſequimini) κωφὰ πρόσωπα ſunt puellæ quæ ſequuntur.

Vdire vocem &c.) Hic inducitur multiplex cõcurſus diſſimilium perſonarum, tũ virtute & conſilio poëtæ diſcretarum. TH. Viſa ſum.i. ſenſi audire modo.i. paulo ante vocem militis. atque eccum.i. ecce hic eum, ò mi Thraſo ſalue. THR. O Thais mea amaſia ſ. deinde cum oſcularetur, dixit meum ſuauium.i. meum baſium. Oſcula ſunt officiorum, baſia pudicorum. CVID.

pudicorum,ſubuta libidinum vel amorum,quid agitur? ecquid.i. verum aliquantulum amas nos de hac fidicina.i.propter hãc puellam peritam fidium pulſandarum. P. Quàm.i.inquantum, venuſſe.i.facete incepi ſup. per ironiam reprehendit dictum militis,quod.i.quale principium,ipſe adueniens.i.in aduentu ſuo dedit. TH. Plurimum te amo.ſ.merito tuo.i.beneficio tuo & præſtito,vel,quia bene meteris,vt ameris plurimum ex tuo ipſius officio. Meritum.n.dicitur beneficium ſeu præſtitũ. Cic.ad Lent. Tanta eſt enim magnitudo tuorum in me meritorum.i.præſtitorum beneficiorum. G. Ergo eamus ad cœnam quid.i.cur,ſtas.i. moraris,quid tardas? P. Hem, indignantis. dicas hunc alterũ ſtultum paraſitum Gnathonem, natum.i.ortũ ex homine hoc.ſ. Thraſone, adeo bene inter ſe conueniunt. TH. Vbi.i.quando vis eamus ad cœnam.ſ.non moror.i.non tardo,neque reſto. P. Adibo eo ſup.i.ibo ad eos,atque aſſimulabo.i.fingam,quaſi.i.velut,nunc exeam.i.egrediar propè acceſſurus,qui prius procul ſteti. ò Thais ituran'.i.itura ne es,quopiam.i.in aliquem locum. TH. Hem Parmeno pol.i.per Pollucem bene feciſti. quod vulgo dici ſolet. Tu habes bonam cauſam, ſeu rationem petendi nunc hoc,bene ergo feciſti petẽdo an quopiam ſup. ſim itura hodie. P. Quò? i.quare benefeci vel repetit interrogans quo eat. TH. Quid? modus interrogandi hic cum ſtomacho. non vides hunc.ſ.militem. P. Video eum.ſ. & me tædet videre.ſ.eum. vbi vis.i.vbi libet,vel quãdo vis,dona adſunt.i.propè ſunt tibi à Phædria. THR. Quid.i.cur,ſtamus.i.non imus, quod iterat dicens, cur non imus hinc.i.ex hoc loco. P. Hercle.i.per Herculem quæſo.i.poſco, vt liceat per te dare huic Thaidi, quæ volumus. liceat inquam conuenire eam.i.alloqui eam,colloqui.i.communicare cum ea de aliquibus quod.ſ.dare munera,conuenire, colloqui,fiat cum ſup. pace tua.i.gratia & voluntate, & quaſi prius captata venia,& quod dici vulgo ſolet,neque diſpliceat tibi, vel ita permitte, vt ſine tua moleſtia fiat. THR. Credo te daturum ſup. perpulchra.i.valde pulchra dona,hoc dixit per ironiã haud, id eſt non ſimilia noſtris donis.ſ. P. Res.i.aſpectus rerum. indicabit.i.oſtendet,ſint pulchra necne. Heus,aduerbium vocantia, iubete.i.præcipites, iſtos.ſ.Eunuchum & Æthiopiſſam exire ocyus.i.velociter, quos iuſſi exire, q.d.facite vt properent quoa iuſſeram exire, tu.ſ.Æthiopiſſa,procede.i.veni vt appareas, ſiue prodi huc & progredere. Hæc Maura eſt ex Æthiopia.i.Mauritania. Eſt autem Æthiopia duplex,vna ad Ortum Solis, altera ad Occaſum vſque modo, aduerbium eſt vſque & quidem de loco, vt Virg. Siculo proſpexit ab vſque Pachinno. poſuit autem vſque vt longinquitatem loci monſtraret. igitur ſic aſtrue. Hęc eſt ex Æthiopia vſque.i.ex eo loco hucuſque hæc deducta eſt. THR. Hic.i.in hac Maura. tres ſunt minæ.i.tres libræ fuerunt expoſitæ in ea emenda. G. Vix.i.difficile,vel non ſunt tres minæ. P. O Dore vbi es tu? accede huc. deinde vt venit,ſubiunxit. En.i.ecce Eunuchum, tibi.i.pro te, q̃.i.quantum, eſt facie.i. forma;vel ſpecie liberali.i.venuſta,ſicut contra auarus dicitur ſordidus,q̃ quantum eſt ætate integra.i.habet ætatem florentem,ſolidam, firmam, nihil paſſam detrimenti caloris naturalis. TH. Ita Dij ament me. iurantis eſt illud dictum,quaſi imprecantis ita ſe amari à Dijs,vt illud quod ſequitur eſt ex animo dictura,ſcilicet Thais. deinde ſubdit honeſtus eſt.i pulcher. nam honor pro pulchritudine apud Virg. inuenitur, vt Lætos oculis afflarat honores. P. O Gnatho quid ais? Nunquid habes.i.inueniſti quod contemnas in hoc ſup. Eunucho, autem.i.ſed ò Thraſo quid ais,tacent: & ideo ſatis laudant, quandoquidem taciturnitas cõfeſſionis genus eſt fac periculum.i.experientiam,probationem, examina in literis.i.doctrinis. in palæſtra.i.in luctandi arte, in muſicis.i.in arte muſicæ. dabo adoleſcentem.ſ.Eunuchum. ſolertem,id eſt diſertum, ornatum, præditum his ſup. quæ æquum eſt,id eſt licet liberum iuuenem, id eſt ingenuum. ſcire.i.callere quondam enim liberi pueri in his artibus erudiebantur.ſ.in literis,in palæſtra,& in muſica Solers dicitur quaſi totus in arte conſiſtens. diciturque ab olon quod eſt totum,& ars artis, quaſi totus in arte. nam,vt ait Feſtus,olon lingua oſcorum ſignificat tutum,integrum, vel ſolidum. Inde tela dicuntur ſoliferrea.i.tota ex ferro,& ſolers totus in arte. THR. Ego indigne iactarem ſupple illum Eunuchum ſi ſit opus, vel.i.etiam ſobrius.i.ieiunus, & fecit apoſiopeſim. propterea q̃ fœdiſſimum dictu erat & indigniſſimum auditu. Sobrius eleganter ponitur pro ieiuno, vt ſi dicam,Hoc ego illi facile dicerem vel ſobrius,vbi dicitur totus ieiunus,etiã dici ſolet, hoc tibi ſobrius dico,hoc eſt ſerio tibi dico ſciens & volens,nullo me cogente potu. P. Atque is,q miſit hęc .i.tanta munera.ſ.Nõ poſtulat te viuere ſoli ſibi.i.vt illum ſolum ames,& illi ſoli indulgeas, & nõ poſtulat cæteros amatores.ſ.excludi.i. eijci,ſua cauſa.i. propter ſe,neque ipſe Phæd. narrat .i. recitat pugnas,deſcriptio eſt militis,neque oſtentat.i. frequẽter oſtendit, & quaſi iactitat ſuas cicatrices .i. vulnerum veſtigia, & indicia,neque obſtat tibi .i. non tibi inſtat,ut amatores tuos repellas, quod.i.quam rem totam præfatam quidem pro contemptu hoc verbo exprimitur,& intelligitur miles, quidam igitur facit idem quod miles efficit,cuius parco nomini,verum vbi .i. qñ moleſtum .i. res moleſta,& tædium, ſiue moleſtiam afferens tibi non erit,eſt .n. hic moleſtum generis neutri. vel poteſt intelligi vbi Phæd. recipi non erit moleſtum tibi .i. nihil tibi afferret tædij,neque moleſtiæ,vbi .i. quando voles, vbi .i. quando tempus, id eſt opportunitas temporis erit tibi, ſat habet .i. ſufficit ei, ſiuũ, id eſt tunc recipitur .i. admittitur. THR. Apparet .i. viſum eſt obuium hunc ſeruum eſſe domini pauperis & miſeri .i. ſpectare ad dominum pauperem, & miſerum .i. miſeria aliqua afflictum & calamitoſum, non .n. ſi pauper ſit aliquis continuo eſt miſer, qui pauca enim poteſt,vel poſſidet pauper eſt. nõ propterea miſer,ſi paruo contentus ſit. G. Hercle.i.per Herculem,ſat ſcio.i. ſatis mihi conſtat,q̃ ſup.nemo poſſet perpeti .i. pati vel tolerare hunc ſeruum, qui haberet, id eſt ſciret viam & rationem & modum,qui .i. qua via quo pacto,qua ratione, vel modo pararet.i. compararet ſibi alium ſeruum. P. Tu Gnat.tace quem .ſ. te puto .i. exiſtimo eſſe infra omnes homines infimos .i. quem exiſtimo eſſe vilioris conditionis ipſis ſeruis,nam arbitror te poſſe petere,cibum .i. alimentum,ex flamma .i. ex ſatis incendio, poſſet tamen fortaſſe non inepte dici quamuis Don. non placeat, puta te ita ligurionem,voracem,ſeu epulonem, aut comedonẽ, vt etiam ex medio igni,aut ex medio æſtu ollæ bullientia educere,ſeu decerpere cibum non dubitares, adeo vẽtri deditus es, ita q̃ flammæ vel ardoris moleſtia perpeti non teneres, dummodo gulæ tuæ inſeruires. Arbitror ergo te poſſe petere cibum è flamma qui induxeris animum .i.qui ſuſceperis,vel imperaueris tibi & perſuaſeris,aſſentari,id eſt adulari,verbis tuis huic militi. THR. Hic ſtomachatus.i. indignatio militis oſtenditur hac feſtinatione: ne.i.verum,imus .i. vadimus,iam.i.nunc,q. d. ſatis ne cunctati ſumus,q̃ mox imus. TH. Prius.i.antequã te comiter. introducam .i. in domum ducam hos .ſ. Eunuchum & Aethiopiſſam, ſed in hac elocutione maſculinum præponderauit fœminino,& ſimul .i. & etiam prius imperabo .i. præcipiam, quæ volo fieri .ſ. ſed potius ſupprimitur, q̃ exprimatur. Poſtea .i. poſt iſta facta quæ dixi me facturam, continuo .i. ilico exeo, vt te ſequar ad cœnam, quam mihi apud te dare cupis. THR. Tædio affectus miles,inquit,abeo.i. diſcedo,hinc .i. ex hoc loco tu Gnat. operire,in ſecũda imperatiui.i.expecta hanc Thaidem. P. Nõ conuenit.i.non bene quadrat, non eſt bene conſentaneum, aut cõgruum imperatorem.i.eum, qui milites ſub ſe habet ire.i.iter facere,vna.i.ſimul cum amica in via. THR. Quid.i.cur, ego dicam tibi multa? eſt ſimilis domini.i ſimiles domino habet mores,dicimus.n.ſimilis domini & ſimilis domino. G. Ha, ha,he, interiectio ridentia eſt,& ſtulte effuſi in riſum,qualis erit paraſitus. THR. Quid.i.cur rides,vel pp quam rem rides? G. Rideo ſup.iſtud.i.pp illud,q.d.pp tuum dictum quod modo.i.paulo ante dixiſti. Et.i.etiam illud dictum de Rhodio.ſ.tute lepus es &c. venit mihi in mentem.i.in memoriam, ſed Thais exit.i.egreditur à domo ſua,vt te ſequatur in domum tuam cœnatura. THR. Abi,id eſt diſcede, domum præcurre.i.ante nos curre, vt omnia ſint parata domi. G. Fiat,non dixit faciam, vel fiet, ne videatur eius ſeruus,ſed fiat dixit,tanquã liber ipſe ſibi præcipiat. THR. O Pythia fac.i.da operam, ut cures.i.curæ habeas, diligenter, id eſt ſtudioſe,ſi forte, id eſt caſu aliquo Chremes aduenerit.i.acceſſerit huc,cures igitur ut ores eũ primum.i.in primis, ut maneat me expectans. Sin.i.ſed ſi id.ſ.manere, non eſt commodum.i. utile,vel opportunum ei,ores inquam ut redeat, ſi id non poteſt fieri vt .ſ. redeat, adducito ad me. PY. Ita faciam vt imperaſti. THR. Quid aliud volui dicere,quod nunc non venit in mentẽ, hoc mente volutans, & memoria repetens quod erat oblita, inuento eo quod quærebat,erupit in hanc voculam. Hem, q.d. redijt in memoriã, & quaſi aliquid indignationis illa vocula indicat,quin indignetur Thais ſere illud eſſe oblitum nec imperatum,curate diligenter iſtam virginem, id eſt diligenter curam habeatis huius virginis facite .i. efficite,vt ſupp.adſitis .i. præſentes ſitis domi,nec illi vos amoueatis. THR. Eamus ad cœnam.ſ.in domum meam. TH. Vos puellæ .ſ. pediſſequæ ſequimini me.

ARgũ) Hic variæ inducuntur perſonæ,ſed ita diſtinctæ, vt LATO. facile inter ſe dinoſcantur. Exhibetur aũt Thaidi munus Phædriæ à Parmenone in quod inepte cauillatur Thraſo,aſſentante interim Gnathone. [Quàm venuſte?] Ironia Parmenonis

menonis ad ſpectatores. [Quid hunc vides?) Tacita correptio. [Vbi us) Hoc clare dicitur. [Quæſo hercle) χειριστικός. [Hic ſunt tres) Extenuatio ad contemptum. [Mina.) Valebat a. coronatis. [Vel ſobrius) Verecunda eclipſis, ad moderandum obſcenum dictum inepti militis. [Atque hæc) Oblique deſignat Thraſonem. [Nam hercle) Aſſeueratio Gnathonis. [E flamma re cibum petere) Prouerbium. [Haud conuenit) Ironica approbatio. [Diligēter Pythi.) Oeconomia & præparatio ad ſequentē ſcenam. [Quid? q̄d aliud) Repetitio quærentis & cogitabundæ.

PETRVS MAAS.

AVdire vocē &c.) Actus meretricius, verba ſubdola, & ſimulatus pro ſpe ad fallendum affectus, nec non amantium, ſiue ſtultitiæ, ſiue inſidię, ac cōmentum ad zelotypiam excitandā, ea primuntur hac ſcena. Meretrix quippe ſimulata frōte pluribus arridet, vt plures ſpoliet, & ęmulationis ſemina ſpargit vt inde abundantiorem habeat meſſem. Conducit nanque meretricio quæſtui, complures hr̄e amatores inuicem zelotypos, vt illorum ardore & ſtultitia fruatur. Vnde Plaut. in Ciſtel. dicit: Meretrix eſt fortunati oppidi ſimillima, non poteſt ſuam rē obtinere ſola ſine multis ciuis. Et paulo poſt: Aſſimulare amare oportet. Nam ſi amas, exemplo melius illi multo quem amas cōſulas, q̄ rei tuæ. [Quam venuſte &c.) Cic. in Læl. ſic ait: Odioſum ſanè genus hominum officia exprobrantium quæ meminiſſe debet is, in quem collata ſunt, non commemorare qui contulit. Seneca ſcribens de Clementia ad Neronē: Quàm dulce, q̄ precioſum eſt, ſi gratias ſibi agi non paſſus qui dedit, ſed dediſſe dum dat, oblitus eſt. Qui dedit beneficium, taceat narret q accepit, non tn̄ ingratum, ſed iniuſtum eſt et, beneficium ſuperbe datum. Et graue tormentum eſt, debere cui nolis. Fabius Verrucoſus, inquit, beneficium ab homine elato aſpere datum, panem lapidoſum vocat. [Eunuchum tibi q̄ liberali facie) .i. ingenua, non ſeruili, ac ætate iuuenili. [Honeſtus eſt) .i. pulcher, & venuſtus, cum forma, tum ætate. [Adoleſcentem ſolertem) .i. ſcientem. Solertia dī ingenij acumen, & naturalis aptitudo ad id celeriter percipiendum, quod prudentia dictat. Comes huius eſt ſagacitas, quæ acuit ſenſus, atque diſcernit, quod prudentia iuſſerit. Solers, inquit Sext. Pompeius, dicitur in omni re prudens. Solertia, inquit Philoſophus, lib. vj. Eth. eſt bona quędam coniectatio, quæ ſine ratione ſit, & cito.

RIVII castigat.

EHem Parmeno Bene feciſti: hodie itura.) Nos, Bene pol feciſti. ita nanque Donat. non refragante ceterum lib. fide, nec carminis ratione. In hodie, contrahitur die, vnam in ſyllabam. [Quem ego eſſe puto infra oēs &c.) Nos tace tu, quem ego eſſe infra infimos oēs puto homines. Sic conſentiunt vetuſtiſſimi quique lib. cumq. his Donat. vt rationem carminis omittam, quæ idem expoſcit. Perperam igitur inuerſus fuerat verbo⁊ ordo. Dicitur aūt (vt hoc obiter explanem) infra infimos oēs eſſe, qui ſit longe abiectiſſimus oīum, quo modo Ouid. in 5. Triſt Non adeo cecidi, quamuis abiectus, vt infra Te quoq; ſim, inferius quo nihil eſſe poteſt. i. quo vilius & magis abiectum nihil. Cic. iij. de Leg. Homo oīum infimus & ſordidiſſimus. [Vt ſint domi parata omnia) τὸ omnia non eſt in manuſcriptis, nec interpres addit, cuius verba ſunt: Abi, præcurre, vt ſint domi parata: Non, inquit, dixit quæ, quia intelligitur. Paulo poſt: Vt ſint parata domi. Et hæc ἔλλειψις ὀρθή, in qua plus vultu ſignificatur, quam verbis. Verſus etiam ſine illo probè conſtat.

DOLE. obseruat.

ECquid nos amas de fidicina iſtac?) Amare de, pro ob, ſæpe dicunt Latini. Cic. Fam. xvij. Amo te omnibus quidem de maximis cauſis. Idem ad Q. F. De mancipijs valde te amo. Idem ad Att. vj. De Numeriano multum te amo. [Plurimū merito tuo) Merito q̄nque eſt aduerb. abſolutum. Nonnunq̄ vim aduerbij habet, & adiectiuo iungit, & ita loquimur: Merito tuo te amo, vel odi. Cic. pro Seſt. Cęſar, q à me nullo merito alienus eſſe debebat, inimiciſſimus eſſe ſaluti meæ ab eodē quotidianis concionibus dicebat Vatinius Cic. Fam. e. Scis meam fortunā, neſcio quo modo facile obtrectatores inuenire nō meo quidem mehercule merito. T. Liu. de bel. Mac. Frater me accuſat nullo meo in ſe merito. i. offenſa. [Pace quod fiat tua) Pax præter vulgarem ſignificationem interdum ponitur pro venia, & in hoc ſignificato ſæpe cū venia iungitur. Cic. pro Font. Illæ nationes in bellis gerendis à Dijs immortalibus pacem, ac veniam petunt, iſtæ cū ipſis Dijs immortalibus bella geſſerunt. Idem pro Rab. A Ioue pacem, & veniam peto, precorq., vt &c. Ex hac pacis ſignificatione eſt, quod dicimus, pace tua. Honeſtius quidem reprehenſionis modus, prius capta venia, & tunc pace tua idē eſt, quod tua venia, uel te nō iraſcente, te non lęſo, te non offenſo. Cic. pro Mil. Pace tua, Patria, dixerim: metuo. n. ne ſcelerate dicā in te, quod pro Milone dicam pie. Idem de Or. j. Tu uix ullam ceteris oratoribus, pace horum dixerim, laudem reliquiſti. [Quem ego eſſe infra infimos oēs puto) .i. omnium abiectiſſimum, & conteptiſſimum. Quod ad particulam, infra, pertinet: infra, & ſupra contraria ſunt. Refertur vero eleganter aliq̄ū ad perſonam, ſiue ad dignitatem. Quo loquendi genere dicimus aliquid infra nos eſſe, pro dedecere dignitatem noſtram, vel vilius eſſe, q̄ vt conueniat officio, & dignitati noſtræ. Barbari quidam particulā hanc ad numerum, & ad tempus perſæpe referunt quam tu barbariem diligenter vitabis, ſi germanam latinitatem amas. Cic. de Finib. Ducere omnia humana infra ſe ſapiens debet. Ibidem: Vt omnia quæ homini accidant, infra ſe iudicet.

GLAR.

ET huius quoque ſcenæ verſus ſunt iambici trimetri acatalect. In tertio verſu vel Meum eſt monoſyllabū, vel bacchius loco primo. In nono verſu, Ehem legendū, vt recte annotauit Riuius. Idem in 10. verſu, Bene pol feciſti, legis. Et in hodie cōtrahit die in vnam ſyllabam. Doctoe. autem d, elidit in Quid. At Aldinus lib. aliter hoc carmen legit, nempe in fine ſic, Quid, hunc vides? Doctor. ante videa, ponit negationem, Quid, hunc non vides? Quod mihi non placet, & pluſculum gratiæ habet, ſi negatio auferatur. In 21. vel Aia monoſyllabum eſt, vel a, eliditur in Honeſtus. In xxiij. malim s, elidere in Satis, q̄ i, corripere in Periclum, quia conſuetius eſt. Poteſt & bacchius eſſe loco ſecundo. In xxvij. vel Sua monoſyllabum eſt, vel bacchius loco tertio. In xxxvj. Riuius verſum ita legit:

Tace tu quem ego eſſe infra infimos omnes puto.

Atque ita hn̄t etiam mei vetuſtiores lib. & carmē ita expoſcit. In xlij. idem Riu. ita legit, Vna ire cum amica imperatorem in viā. Its vt m, non elidatur, & tertio loco ſit tribrachys. Et planè ita hn̄t vetuſti lib. In ſeptimo à fine, Omnia ſuperfluit, vt recte admonuit Riuius. In antepen. verſu uel proceleuſmaticus eſt initio vel d, in altero Quid, elidit. In vltimo verſu Domi nō eſt reijciendum, ſed vel pæan quartus loco tertio, vel Eamus diſſyllabum.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes probatus adoleſcens amari ſe à Thaide ſuſpicatur, quem amorem effugere ſtudet.

ARG. PAVLI MALLBOLI.

Hac ſequens ſcena continet Chremetis probati adoleſcenti ſuſpicionem de Thaidis erga ipſum amore, quem ſanè ſubterfugere obnixe conatur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Occaſio, qua Thraſo eijcitur. Etenim puella Thaidi dono data, ciuis Attica deprehenditur.

Senarij.

CHREMES, PYTHIAS.

PROFECTO quāto magis magiſq. cogito,
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:
Ita me video ab ea aſtute labefactarier,
Iam tum, cum primum iuſſit me ad ſe accerſier,
(Roget quis, quid tibi cum illa? ne noram quidem)
Vbi veni, cauſſam, vt ibi manerem, repperit:
Ait rem diuinam feciſſe, & rem ſeriam
Velle agere mecum. iam tum erat ſuſpectio,
Dolo malo hæc fieri omnia. ipſa accumbere
Mecum, mihi ſeſe dare, ſermonem quærere.
Vbi friget, huc euaſit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui eſſent. dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longe à mari.
Credo ei placere * hoc: ſperat ſe à me auellere. *; hoc

Poſtremo,

Poſtrema, ecqua inde parua periſſet ſoror;
Ecquis cum ea vna; quid habuiſſet, cum perit;
Ecquis eam poſſet noſcere. hæc cur quæritet?
Niſi illa forte, quæ olim perijt paruola
Soror, hanc ſe intendit eſſe, vt eſt audacia.
Verum ea ſi viuit, annos nata eſt ſedecim,
Non maior: Thais, ego quàm ſum, maiuſcula eſt?
Miſit porro orare, vt venirem ſerio.
Aut dicat quid volt, aut moleſta ne ſiet.
Non hercle veniam tertio. heus. heus. PY. hic quis eſt?
C. Ego ſum Chremes. PY. ò capitulum lepidiſſimum.
C. Dico ego mi inſidias fieri? P. Thais maxumo
Te orabat opere, vt cras redires. C. rus eo.
P. Fac amabo. C. non poſſum, inquam. P. at apud nos hic mane,
Dum redeat ipſa. C. nihil minus. P. cur mi Chremes?
* in rē C. Malam * rem, abis hinc? P. ſi iſtuc ita certū eſt tibi,
Amabo, vt illuc tranſeas, vbi ila eſt. C. eo.
P. Abi Dorias, cito hunc deduce ad militem.

DON. PROFECTO quanto magis magiſque cogito,) Hæc perſona apud Menandrum, aduleſcis ruſtici eſt, & inconſequens oratio eſt. ſed conceditur ſecum loquentibus multa tranſcendere, quæ taciti intelligunt eſt enim integrum hoc modo, Profecto quanto magis magiſque cogito, nimirum intelligo vel inuenio, q̧ dabit hæc Thais mihi magnum malum. Poteſt aūt Nimirum & pro confirmatione accipi vt nihil deſit, vt ſit nimirum, ſine dubio, pro certo. [Nimirum dabit hæc Thais mihi malum) Solue nimirum: & ſac, non eſt mirum & ſtatim conſequens erit per ἀνάστασιν tota ſententia, quaſi dixerit, non eſt mirum, & ſub diſtinctione interpoſita mox intulerit, Dabit hæc Thais mihi magnum malum. nam ni, ne ſignificat: & ne, non. Ni pro ne: Virgilius: Læti diſcrimine paruo Ni teneant. Ne pro non: Plaut. Ne vult inquit, pro non vult. [Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum) His verbis intelligitur ſe ſentire paulatim labi in amorem meretricis, quāuis inuitum, & adhuc retinentem mentem. [Roget quis, quid tibi cum illa?) Prius intulit, q̃ interrogauit. [Vt vbi manerem) Manerem modo, non dormirem, ſed remanerem ſignificat. [Et rem ſeriam, velle agere mecum) Scilicet quæ nō poſſet nunc agi, cum operetur. An rem ſeriam magis agendam tunc putabat, cum rem diuinam ſeciſſet? [Dolo malo omnia fieri hæc) Dolus a lædendo dictus. i. à dolando. i. minuendo. nam & δόλος Græce, læſio dicitur: & dolones, tela quædam bellica. & dolare ſabri, lignum eſt aſcia cædere. Quòd aūt addidit malo, aut ἀρχαϊσμὸς eſt, quia ſic in duodecim tabulis à veteribus ſcriptum eſt: aut ἐπίθετον doli eſt perpetuū, aut diaſtole eſt, quia eſt & bonus, quo a medentibus ſalli ægros, non tam decipi, Lucretius Poëta teſtatur. [Accumbere mecum) Mecum, penes me ſignificat. [Mihi dare ſeſe) Non poteſt magis ſignificari proſuſa petulantia. [Sermonem quærere) Sermonem quærimus, qñ non ſolum quod dicamus quærimus, verumetiam quo alter nobis reſpondeat & obloquatur. puta cum deficientibus ſermocinandi cauſis, quota ſit hora, & ſatis recte quia valuerit, percōtamur. [Quam pridem pater mihi & mater mortui eſſent) Hoc propter ætatem puellæ inquiſitum eſt. [Huc euaſit) Tanquam imprudenter contenderit ad hanc inquiſitionem. [Iam diu) Iam olim. [Et q̃ longe amari) Hoc ideo meretrix inquiſiuit, vt ſciret vtrum rapina prędonibus ſuiſſet, quippe ad mediterraneum locum, qui acceſſus eſſe potuit piratis? Sed tñ non abhorret a ſuſpicione huius meretricis, q̧ & ſcire vellet cuius precij fundum habeat Chremes, hoc eſt q̃ amœnum, vel q̃ maritimum. [Spetat ſe à me auellere) Bono vſus eſt verbo auellere, tanquam à pertinaciter retinente. [Quid habuiſſet, cum perijt) Cum, pro qñ: aut, cum periret. [Hæc cur quæriret) In geſtu, ac vultu id, quod reſtat oſtenditur. nam deeſt, neſcio. [Hanc ſe intendit eſſe) Proprie intendere, eſt crimen in aduerſarium iacere. [Maiuſcula eſt) Diminutiue dixit, vt oſtēderet veranque eſſe primæuam. [Miſit porrò orare) Porrò, pro poſtea. [Vt venirem ſerio) Verum, vt venirem ſerio, an orare ſerio? [Aut dicat quid volt) Pro quid velit. In Hecyra, Ac vide q̃ immerito ægritudo hæc oritur mihi abs te Soſtrata. [Aut moleſta ne ſiet) Aut hoc moraliter, nam cui hoc imperat? aut cum quo hoc agit. [Heus heus, hic quis eſt?) Hæc ſeparatim pronuncianda ſunt. nā apparet inter hæc verba pulſatam ianuam perſonare. [Ego ſum Chremes) Vide quantum diſtet, ac varia ſit huius ruſticitas, Ego ſum Chremes, a facet à meretricis diſciplina. [O capitulum lepidiſſimum) Nam ruſticum eſſe ſtatim magis apparebit, vbi dixerit, Rus eo, &. [Dico ego mihi inſidias fieri) Blandimentum ruſticus inſidias putat. [Rus eo) Pro potiore negocio rus poſuit. & maior negatio eſt, q̃ ſi diceret, Non huc venio. [Non poſſum inquam) Plus eſt, q̃ nolo. [Dum redeat ipſa) Ipſa, vel domina. vel ipſa de qua agitur. [Nihil minus) Deeſt faciam. [Malam rem hinc abis) Hoc aduerbialiter dixit, quemadmodum dicimus Domum ibis. Et apparet illum manu tactum eſſe qui ſic iraſcitur, quia dixit Pythias, Cur mi Chremes? q.d. Cur meus ſic indignatus eſt adoleſcens? nam ab eo q̧ eſt meus, vocatiuus mi facit. [Amabo, vt illoc tranſeas vbi illa eſt) Vide non eſſe ocioſum, q̧ omnia prætenta ſunt potius q̃ res importuna fieret, vt ad militia domum Chremes deduceretur. neque enim hoc conueniebat perſonæ Bacchidi, qm̃ ait inſacetum & præter vſum aut importunum, ideo hoc ipſum Doriæ præcepit. [Vt illoc tranſeas vbi illa eſt) Vt breuem viam demonſtraret, non eas, ſed tranſeas, dixit. [Amabo) Interiectio eſt amantis, ſic verbum ſonat.

PRofecto quanto &c.) Hæc perſona apud Menandrum adoleſcentia eſt ruſtici, cuius oratio eſt in conſequens, ſed conceditur ſecum loquentibus multa tranſcendere, quæ taciti intelligunt. CHR. Profecto. i. certe, quando cogito. i. mente voluto, magis, magiſque. i. intenſius. Nimirum. i. certe, vel ſine dubio inuenio ſup vel intelligo q̧ ſup. hæc Thais dabit mihi magnum malum, his verbis intelligitur ſe ſentire paulatim labi in amorem meretricis, quamuis inuitum adhuc retinentem mentem. Nimirum dicitur quaſi non mirum, interdum enim in capitur pro non. Ita. i. eo pacto vel ideo. video. i. intelligo me labefactarier, paragoge eſt. i. perturbari, commoueri ſuis titillationibus malis, & corrumpi, cum prius mihi bona mens eſſet, aſtute. i. callide ab ea Thaide. Iam tum. i. iam ex eo tempore. cum. i. qñ. primum iuſſit. i. præcepit, vel voluit. me accerſier. i. accerſi, hoc eſt appellari, vocari. domum. i. ad domum ſuam. quis. i. aliquis. roget. i. interroget. quid tibi cum illa intercedit ſup. vel eſt, q.d. quid commercij habes vel conſuetudinis cum illa? vel quid egea eius opera? vel quid tibi eſt illa opus? ne quidem. i. ne etiam. noram. i. nouerām. illam ſup. q.d. modo nihil mihi eſt cum illa, ſed nec eam quidem noueram, cum iuſſit me accerſi ad ſe domum. vbi. i. poſtquam veni repperi cauſam. i. occaſionem, vt manerem. i. remanerem. vbi. i. domi ſuæ. ait. i. dixit. ſe feciſſe rem diuinā. i. ſe feciſſe ſacrificium, ſeu ſacrum, & ait inquam ſe velle agere. i. loqui, & cōmunicare mecum rem ſeriam. i. magni ponderis, non iocularia̅m. iam tum. i. ex eo tempore ſuſpicio. i. opinio & coniectura erat mihi. hæc omnia fieri dolo malo. i. mala calliditate, nam dolus malus, vt Labeo ait, dicitur omnis calliditas, ſallacia, machinatio ad circūueniendum, ſallendum decipiendum alterum adhibitum, nec ſine cauſa dolus malus dici ſolet, qm̃ veteres etiam dolum bonum dicebant, & pro ſolertia hoc nomen accipiebant, maxime ſi aduerſus hoſtem, latronemue quis machinatur. Dicitur aūt, vt vult Donatus, vel à dolando. i. minuendo, vel a lædendo, nam dolus Græce læſio dicitur latine, & dolones tela quædam bellica, & dolare lignum eſt ſabri. i. aſcia ſcindere. Dicitur etiam dolus malus, quia eſt & bonus, quo à medentibus ſalli ægros, non decipi Lucr. poëta teſtatur, ipſa Thais accumbere. i. accumbebat. i. ad epulas. ſ. ſumēdas mecum. vel more epulantium iuxta me ſedebat. dare. i. dabat ſeſe. i. ſeipſam mihi. quibus ſignificatur proſuſa petulantia. quærere. i. quærebat ſermonem, q.d. inuitabat me ad reſpondendum, vt loquendi materiam inueniret. obi. i. qñ friget. i. ceſſat, nec ſuppetunt ei uerba, ut ſolebant, euaſit huc. i. in hæc verba erupit, ſiue huc peruenit, ſiue eo proceſſit, vt peteret, quampridem. i. quantum temporis eſſet, ex quo pater & mater eſſent mortui mihi. i. ad meum incommodum, vel refert mihi ad patrem & matrem, q.d. pater meus & mater mea. dico. i. reſpōdeo iam diu parentes meos. ſ. eſſe mortuos. ipſa Thais ſperat. i. credit, ſe poſſe auellere. i. extorquere, abſtrahere a me tanquam pertinaciter retinente hoc. ſ. & quod rus. i. quem fundum Sunij habeam, & qui. i. quantum. longe. i. procul à mari habeam illud vel ſit. Sunium aūt eſt promontorium Atheniensium, & in eo rerum vænalium emporium eſt, hic autem Sunij in genitiuo aduerbialiter poni recte poteſt, credo. i. puto rus illud ſup. placere ei. ſ. Thaidi, & propterea ita de illo percontari, poſtremo. i. tandem. ſperat inquā poſſe auellere hæc. ſ. quæ — GVID.

ſequuntur videlicet. Iu qua die.i.in quo tempore perijſſet.i. perdita fuiſſet,& quis perierat ſup.cum ea. uel quis erat cũ ea una i. ſimul,hoc eſt etiam ſperat poſſe auellere, quid habuiſſet.i. poſſediſſet. cum.i.qñ. perijt.i.perdita ſuit,& quis poſſet noſcere eam .i.agnoſcere,nam agnoſcimus uetera,cognoſcimus noua. Neſcio ſup. cur quærit et.i. percontetur hæc,uiſi forte illa paruula ſoror quæ olim perijt,intendit.i. proponit, nititur oſtendere ſe eſſe hanc, quæ eſt apud Thaidem. Intendere proprie eſt crimen io aduerſarium iacere, ut audacia eſt mulierum ſupp.i. qua ſont audacia mulieres. Verum.i. ſed ea ſoror ſi vioit eſt nata ſedecim annos.i.habet ſedecim annos vel eſt ætatis ſedecim annorũ, non eſt ſup.maior.i.maioris ætatis. T H. Eſt maiuſcula.i. paulo maior,q̃ ego ſum. Maiuſculus la,lum,à maius eſt diminutiuum,retinet quia prorſus ſtructuram ſimilem,oſtendit autem Chremes vtrauque eſſe primæuam. Porro.i. poſtea, nam porro ſignificat ſed longe,certe,poſtea,vltra. T H. Miſit orare pro miſit ad me orandum,vt venirem ad eam ſerio, q.d.pro reſeria, vt prius diaerat. Eſt aũt ſerio aduerbium,cuius contrarium eſt ioco,vel refert ſerio ad orare, q.d.miſit orare ſerio.i.conſulto dedita opera, omni ſemoto ioco,vt venirem ad ſe, aut dicat quid vult pro velit, aut ne.i.non probenis eſt. ſit moleſta.i.non me moleſtia afficiat. hercle non veniam tertio, quod dici ſolet tertia vice,heus, aduerbium vocantis, & hoc dicens pulſat ianuam. P. Hoc audiens Pyt.dicit ecquis.i.nunquid aliquis eſt hic qui hoſtium pulſat. C H. Ego ſum Chremes. P. O capitulum.i parũum caput, diminutiuum ſactum blandimenti gratia, lepidiſſimum.i.ſacetiſſimum,vel iucũdiſſimum, quaſi cuius aduentus plurimum ſit optatus,qood indicat ò accuſatiuo iunctum oominatiuo vel vocatiuo,quoniam capitulum illic illorum trium caſuom eſſe poteſt. C H. Ergo dico iuſidias.i.proditiooes & ſraudes & circumuentiones fieri mihi. P. Thais orabat maximopere pro maximo opere.i maxime,vel ſingulariter,vel vehementer,vt redires cras. C H. Eo rus.i.eo ad negociandum, & operandum in agrum, vt meus mos eſt,qoia ſum ruſticus. P. Amabo, amantis & blandimentis eſt interiectio comitis valde ſamiliaris,q.d.rogo te per amorem,ſac quod peto.ſ.cras redi. C H. Ioquam.i.dico tibi non poſſum redire. P. Aut tu mane apud nos. dum.i.quouſque ipſa Thais vel domina redeat. C H. Nihil minos ſaciam ſup.q̃ maneam. P. O mi Chremes cur nihil minus ſacies, & intelligimos eum mano à Pythia tactum, vel propterea q̃ vocatus ſit mi Chremes iraſcentem,ea propter ſubdit. C H. Abi.i.diſcede,hioc .i.à me in malam rem,quaſi in malam fortunam,& quod dici ſolet,vade ſebrim quartanam,quidam lib.habent ibis, quaſi eam à ſe reijciens dicat ibis iu malam rem. Donatus legit abis io malam rem,vultq́. hoc aduerbialiter dici. P. Si iſtud.i.non redire, eſt iam tibi certum.i.conſtitutum. amabo,particula blandientis, quaſi rogo te per amorem,vt non tranſeas.i.per eam breuem viã te transferas illuc.i.in domum militis,vbi illa Thais eſt, dixit autem tranſeas & non eas,vt breoem viam demonſtrarec. C H. Eo .i.vado illuc. P. O Doria ſeroa deduc cito hunc ad militem.i. ad domum militis vbi eſt Thais.

LATO. ARgm) Chremes ſrater virginis ſuſpicatur ſe captari à Thaide, & cuncta pro ingenio ruſtice ac maligne interpretatur. Deinde deducitur ad Thaidem,quo ſacta oritur occaſio epitaſeos inter ſcortum & militem. [Profecto quanto) Inducitur ruſticos adoleſcens. [Vbi ſriget) Quærendo ſermone deficit. [Verum ea ſi viuit) Argumentum ab ætate ad refellendam ſuſpectam ſraudem. [Dico ego mihi) Hoc ſecum ruſticus. [Malam rem hinc ibis) Imprecatio in attrectantem, & ſubtracta eſt, in, præpoſitio.

PETRVA MARS. PRofecto quanto magis,&c.) Meretricias artes, doloſque multiplices,caute vitandas eſſe monet hæc Scena, ne irretiti dent pœnas, & impudentiæ merito accuſentur, & vitioſam perſooam hæc tali diſpoſitione lucrari docet i vt mala ſemper præſumatur quamuis interdum mala non ſit. [Labefactarier) Labes dicitur macula. Et labefactare, eſt maculare & inficere. [Suſpicio dolo malo &c.) Seruius iuriſconſultus, vt eſt in volumine Digeſtorum. dicit dolum malum, eſſe machinanoné qoandam alterios decipiendi cauſa,cum aliud ſimulatur, & aliud agitur. Labeo ſic definit: Dolus malus eſt omnis callidit as, ſallacia,machinatio ad circumueniendum,ſallendum,decipiendum alterum adhibita. Dolus malus dicitur ad differentiam, quoniã veteres etiam bonom dolum dicebant, & pro ſolertia hoc nomẽ accipiebant, maxime ſi aduerſus hoſtem latronémue quis machinaretur. [Rem ſeriam,)Id eſt grauem,& minime iocoſam. [Accumbere mecum,) Id eſt mecum ſedebat. [Vbi ſriget) Definit ardor ille meretricius blandiendi,ſermonemq́ue quærendi. Vnde dicitur opus etiam ſrigere, cum intermittitur: *feruere*, cum celeratur,& ſit cum diligentia. [Vt eſt audacia meretricum) Scilicet,quæ ſine pudore audent omnia. [Veniꝛem ſerio) Id eſt,ſine nugis,& iocis. [O capitulum lepidiſſimom) Id eſt,iucundiſſimum nobiſque cariſſimum,& non inuenuſtum. [Nihil minus) Subaudi faciam, id eſt non manebo. [Amabo vt illuc tranſeas, vbi illa eſt,) Id eſt per tranſitum illuc eas, vbi eſt Thais. Dixerat enim Chremes: Rus eo, & ſic oſtendit non eſſe incommodum Chremeti illuc iter facere,vbi erat Thais.

RIVII *caſtigat.* AIt rem diuinam ſeciſſe ſe.) Nos ex antiquia omiſimus illud ſe pronomen.qood & ſenarius reſpuit:& additum apparet a ſciolis iſtis omnia ſuis gloſſis contaminantibus. [Rus Sunij & quod habeam,& quàm longe à mari) Nos ex manuſcripto & pleriſque alijs legimus: Rus Suoij ecquod habeam. pro nunquod. Et paulo poſt. Ecqua inde parua periſſet ſoror, Rurſus ibidem: Ecquis poſſet eam noſcere pro num aliquis. Atque hæc vera lectio eſt.

DOLE. *obſeruat.* ITame video ab ea aſtute labefactarier) Labefacto à labe dicitur: ſed vt labes duplicem ſignificationem habet: ita etiam labefactare. Nam & turpificare ſignificat: & violare,vel cõminuere,& damnum inſerre. De priori ſigoificato. Cic. Fam. 12. Nec vero poſtea deſtiti labefactare eum, qui ſumma cum tua iniuria, contumeliaque Reipublicæ prouinciam abſens obtinebat. Idem pro Cluentio: Quorum fidem pretio labefactare conata ſit,tenemus. De poſteriori ſignificato. Cicero Famli. 5. Quæ cogitatio erat aliquantum labefactata, atque conuulſa. Idem in Verr. Act. 5. Labefactarat vehementer aratores iam ſuperior annus: proximus vero ſunditus euerterat. [Iam tũ erat ſuſpicio,dolo malo hæc fieri omnia) Dolus eſt,fraus,ſiue machinatio,quæ ſit ad aliquem ſallendum. Quo vocabulo ounc tantum in malis vtimur. Antiqui autem etiam in bonis rebus vtebantur. Vnde adhuc dicimus ſine dolo malo: nimirum quia ſolebat dici & bonus. Veteres eum dolum pro ſolertia accipiebãt, maxime ſi aduerſus hoſtem, latrooem ue aliquid machinaretur. Cic. ad Att. Agere cœpit cum eius ſratre de ijs rebus, quas eum dolo malo accepiſſe diceret. Idem in Top. Dolus malus eſt,cum aliud agitur, aliud ſimulatur. [Mihi ſeſe dare) Profuſam petulantiam hic deſignat Terentius. Eſt aotem dare ſe, idem quod ſtudere,uel ioſeruire,ſequi. Cicero ad Att. 7. An cuncter,& tergiuerſer,& ijs me dem,qui tenent? qui potiuntur? Idem ad Atticom 9. Optimatibus tuis nihil confido, nihil iam ue inſeruio quidem: video,vt ſe huic dent. [Sermonem quærere,) Id eſt captare. Sic enim loquitur Terent. in Heaotont. Ita aoimum cœpi attendere,hoc modo ſermooem captans. [Vbi ſriget,huc euaſit) Pro, vbi videt me parum animum ad eius verba, & ſermonem aduertere, oratione alia vſa eſt. Frigere autem extra propriam ſignificationem dupliciter cum maxima venuſtate transfertur. Eſt enim aliquando idem, quod ſordere, vel oullios pretij eſſe. Aliqoando ſrigere eum dicimos,qui remiſſior ſit,& fractior. Cic. Famil. 11. Planè iam Brute ſrigeo, organum enim erat meum Senatus: id iam eſt diſſolutum. [Dico ego mihi inſidias fieri) Ioſidias ſacere,idem eſt qood inſidias ſtruere,tendere, parare, vel comparare. Cic. ad Q. Fr. Pompeius hæc intelligit, nobiſcumq́ue cõmunicat, inſidias vitæ ſuæ fieri. Idem de Mulæ mihi iuſidiæ terra mariq́ue ſactæ ſunt: quas partim mea diligentia deoitaui: partim amicorom ſtudio, officioq́ue repuli.

GLAR. EIuſdem cum ſcenis prioribus ratioois ſunt verſus. In priore Magis,elidiuue. Tertius verſos ita legendus,Ita me aſtute ab ea video labefactarier. vt habet liber vetus. Et bene habet carmen. In 7. Ait monoſyllabum eſt. In 8. ſuſpicio ſecunda ſyllaba prodocitur, vt alias apud hunc Poëtam. In 12. Mihi monoſyllabum totum eliditur. In xiiij. Ei eſt monoſyll. In xv. Perijſſe tetraſyllabum eſt non triſyllabum. In 7. à fine Mihi monoſyllabum totum eliditur. In penultimo quidam malont de Illa l, elidere, quàm ſ,de Tranſeas. Sed ego puco bacchium eſſe loco quioto.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARB.

Inducit perſonam cui narraturus eſt Charea qua intus patrarit, hoc ideo ſit, vt populus percipiat auribus, quod honeſtis oculis ſubijci nequit. Oſtendit item Poeta iuuenes plerunque congredi vt genio indulgeant,cuventq́; cuticulam. Hic Ariſtoteles in Rhetoricis. Iuuenes, inquit. ſodales magis quã alios amant. Gaudent enim conuiuijs,et lucra non deſiderant.

ARG.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hoc proloquio eſt inſinuatio illius perſonæ, cui narraturus eſt Chærea quæ à ſe retro poſt ſcenam facta ſunt. Hoc autem fit potiſsimum populi gratia, vt id auribus percipiat, quod poëta honeſte oculis obijcere non potuit.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Narratur quoddam factum, quod obiter vſu venit. Porrò prodit Antipho, vt ſit perſona cui Chærea quæ fecit, narret.

Iambici Tetrametri Catalectici.

ANTIPHO *adoleſcens.*

HERI aliquot adoleſcentuli coijmus in Piræeo,
In hunc diem vt de ſymbolis eſſemus. Chæream ei rei
Præfecimus: dati annuli: locu', tempus conſtitutum eſt.
Præterijt tempus: quo in loco dictũ eſt, parati nihil eſt.
Homo ipſe nuſquam eſt: neque ſcio, quid dicam, aut quid coniectem.
Nunc mihi hoc negoti ceteri dedere, vt illum quæram:
Idq́. adeo viſam, ſi domi eſt. quiſnam hinc à Thaide exit?
Is eſt, an non eſt? ipſu' eſt. quid hoc hominis? qui eſt hic ornatus?
Quid illud mali eſt? nequeo ſatis mirari, neq; conijcere.
Niſi quicquid eſt, procul hinc libet priu', quid ſit, ſciſcitari.

DON. HEri aliquot adoleſceotnli coimus in Peiræo,) In hoc prologoio inſinuatio perſonæ eius eſt, cui narraturus eſt Chærea, quæ à ſe poſt ſcenam facta ſunt. Fit autem hoc populi cauſa, vt ſpectator auribus arripiat quod ſubijrere oculis poëta non putuit. [Coimus) Coimus, conſenſimus, ar pepigimus: ne ſit ſolœciſmus In Peiræo, pro in Peiræum. [Heri aliquot adoleſcentuli) Bene inuenta perſona eſt cui narret Chærea, ne unus diu loquatur, vt apud Menandrum. [Vt de ſymbolis eſſemus) Plaut. in Menæhmis, Minore ounquam ſui diſpendio. Sed melius eſſemus, producta e litera. [Præfecimus) Id eſt συμποσίαρχον fecimus. Dati anouli) Nihil interim de ſcorto. apparet.n. ephebos eſſe. [Prærerijt tempus) Quia tempus conſtitutum eſt. [Qno in loco) Quia locus conſtiturus eſt. [Homo ipſe) Quia Chærcam ei rei præſecimus. [Ceteri dedere) Ceteri, rxceptis me atque illo. [Quis nam hinc à Thaide exit?) Cauſa ſciſritandi eſt admiratio de habitu commntato, & vix agnitus Chærra. [Quid hoc hominis eſt?) Vide an longam narrationem poſſit audire, qni nondum amico narrar & iam affectus pendet. [Is eſt, an non? ipſus eſt) Vide an potuerit meretricem ignotam hoc habitu atque ornatu ſallere, qui ab Antiphone vix agnoſcitur. [Quid hoc hominis eſt? Quòd à Thaide ephebus exit. [Qui hic ornatus) Quia Eunuchi veſte indutus eſt. [Quid illud mali eſt?) Quòd timidus egreditur. Quid ſit, ſciſcitari) Sciſcitari, eſt occulta magis & ſecretiora mirari, ac velle rognoſrere. vt, Suſpenſi Eurypilum ſcitatum oracula Phœbi Mittimus.

GVID. HERI aliquot &c.) In hoc proloquio inſinuatio perſonæ eius eſt, cui narraturns eſt Chærea, q à ſe poſt. i. retro ſcenam facta ſunt. fit aũt hoc populi cauſa, vt ſpectator auribus accipiat, quod ſubijcere oculis poëta non potuit. An aliquot adoleſcentuli coïmus. i. conſenſimus, pepigimns, conuenimus, & dicitur coïmus pro coiuimus. Heri in Peirzo. i. vrbæ Atticæ regionis, quæ erat portus Athenienſinm. conſenſimus inquam in hũc diem, vt eſſemus, ab edo es. i. comederemus. de ſymbolis, quaſi de portionibus collatis ab vno quoque noſtrum. Quid autem ſit ſymbolum ſatis abunde prius dictum eſt. præfecimus. i. præpoſuimus Chæream ei rei ſcilicet vt eſſemus de ſymbolis. qui. ſ. colligeret ſymbola collata à ſingulis. annuli dati ſunt pro ſymbolis, quia deerant pecuniæ, vt nobiles adoleſcentes facere ſolent deficiente pecunia. locus rõſtitutus eſt, & deſtinatus ubi cœna paranda erat. sempus erat ronſtitutus. i. determinatum tempus præterijt. i. lapſum eſt. Nihil eſt parati. i. nihil eſt apparatus in eo loco ſup. in qno loco dictnm eſt. i. conſtitutum eſt rœnã, vel prandium ſore. ipſe homo. ſ. Chærea nuſquam eſt. i. noo apparet, nuſquam offertur oculis. neque ſcio quid dicam, aut quid coniectem. i. quid poſſim coniectura conſequi, & rogitare. nunc ceteri adoleſcentuli dederunt mihi hoc negocij. i. hanc curam, hanc prouinciam, vt quæram illnm. i. inueſtigem. ibo ad eam viſam. i. videbo interdum ibo ad viuendum ſi eſt domi. ſed quiſnam. i. quis exit. hic. i. ex hoc loco. à Thaide. i. à domo Thaidis. is eſt. ſ. Chærea, an uon eſt, ita volutat ſit Chærea nec ne, quam videt. deinde eo attentius perſpecto confirmat. ipſius eſt. i. eſt ipſe Chærea. Quid hoc hominis eſt. i. quis hic homo eſt. & bene hoc hominis, q. d. qui nõdum pubes, ſed ephebus, & iam à Thaide me retrire exit, quid hoc ornatus eſt. i. cuiuſmodi eſt hic ornatus, qa hir Eunuchi ueſte indusus eſt, quid illud mali eſt, quia. ſ. timidus egreditur. nequro ſatis mirari. i. tantum mirari quin adhuc ſit mirandum. neque poſſum ſup. ronijcere. i. coniectura ſatis percipere qnid ſit. niſi qnidquid. i. quidquid ſit mali procul hinc. i. lõge à me, q. d. ſibi totum, nihil mihi libet. i. vrlim prius ſciſritari. i. inquirere tanquam nouum quid ſit. Sciſritari eſt occulta magis, & ſecretiora mirari, ac velle cognoſcere.

LATO. ARgumentum) Inducitur hic adolrſcens cui per occaſionẽ narrabitur res gſta in domo Thaidis. Et eſt præparatio ad ſequentem ſrenam. [Dati annuli locus) Pignora commeſſationis. [Ipſius eſt) Admiratur habitum Eunuchi.

PETRVS MARS. HEri aliqnot adoleſrentuli &c.) Adoleſcentulorum amicitia, & id, quod in primis eam farit & continet, hac ſrena exprimitur. Ariſtot. lib. 8. Ethices, ſic ait: Iuuenum amicitia eſt ob voluptatem. Viuunt enim cum affectu, & id maxime ſequuntur, quod ſibijpſis eſt iucundum & præſens. Et in 2. Rhet. ad Theodecten, ſic ſcribit: Iuuenes amant ſodales magis quam alios, quia gaudent conuiuijs, & lucra nondum deſiderant. [Eſſemus) Id eſt, romederemus cœnam, in quam quiſque ſuam partem roniecit. [De ſymbolis) Id eſt, partibus & coniectis in cœnam. [Aut quid conirctem) Id eſt, cogitem, & pro vero aſfirmem. Coniectare eſt dirigere intellectũ ad veritatem: quod proprium eſt hominis ſolertis & ſagacis. [Nunc mihi hoc negocij &c.) Id eſt, laboris & prouinriæ. Cic. in Orat. qua gratias agit Senatui de reditu ſuo, ſic ait, Vlciſrendæ iniuriæ facilior eſt ratio q̃ beneficij remunerandi, propterea quod ſuperiorem eſſe contra improbos, minus eſt nrgocij quam bonis exæquari.

RIVII caſtigat. IDque adeo viſam ſi domi'ſt) Manuſcriptum exrmplar habet: Ibo ad eum, viſam &c. quicum faciunt vetuſtiſſima quæque de impreſſis. Sed nos oihil ſumus immutare auſi ob oeſcio qnem ſcrupulum. Quamuis conſentiat & Haſſenſteoianum. Ceterum illud ſi, hoc loco pro an ponitur: eſtque Græca εἰ μάλλον, pro viſam an domi ſit.

DOLE. obſeruationes. HEri aliquot adolrſcentuli coimus in Peireo,) Coire hic in bonam partem ſonat. Apud antiquos aurem verbum erat criminoſum. Lege enim Cornelia conſtituta erac accuſatio aduerſus eos, qui in acrnſationes, condemnationesq́. coierant. quo capite legis Corneliæ à Sylla ſic appellate nec plebs, neqne Equeſter ordo tenebatur: ſed Senatores tantum. & qui magiſtratus geſſerant. Verba legis in oratione Ciceronis pro Cluentio hæc extant. Qui Tribunus militum legionibus qoatuor primis: quiue Quæſtor Trib. pleb. (& deinceps magiſtratus omnes enumerantur) quiue in Senatu ſententiam dixit, dixerit, qui eorum coit, coierit: conuenit, conuenerit, quo quis iudicio publico condemnaretur: &c. Idem ad Pootifices, Collegia mediusfidius Trib. pl. tota reperientur hoc iure firmato, quæ roëant de hominum locupletiſſimorum bonis, prædia preſertim populari, & ſpe largitionis oblata. i. qui in abdito ronſilia agitẽt de euertendis locupletum fortunis. Interdum addito accuſatiuo vtitur eodem verbo Cicero, vt, pro Roſcio Amer. Auaritiam præfers, qui ſocietatem coieris de municipis, cognatiq́ue fortunis cum alieniſſimo. Interdum præpoſitionem, de, admittit, vt patuit exemplo proximo Cicer. ex oratiooe ad Pontifices. Interdum etiam com. Cic. ad Att. j. Cæſar cum eo roire per Arrium cogitat, & Bibulus cum hoc ſe putat per C. Piſonem poſſe coniungi. Idem poſt Reditum: Cum hoc coire auſus es? Nonnunq̃ etiam cur inter iũgitur. Ceſ. de Bel. Ciu. Reliqui coëunt inter ſe.

GLAR. HVius ſcenulæ verſus ſunt iambici tetrametri catalectici. In primo Peiræo pro Peiræeo ponitur: quod admonet Donatus. quanquam hoc corruptum in omnibus, quotquoe

nos vidimus, exemplaribus. Vult enim Donatus oro tetraſyllabo Peiræeo, poſitum eſſe triſyllabum Peiræo, noo accuſatiuum pro ablatiuo, vt non recte hæc ouper emendarunt. In ſecundo verſu Ei monoſyllabum eſt. In tertio s, in Locus eliditur. In 6. Mihi mooofyllabum totum eliditur, & Vt coniunctio poſt Illū ponenda. In 7. Riuius, Ibo ad eum, io quibuſdam exemplaribus legi affirmet, atque ita meus quoque habet vetuſtus liber. Io 8. d, eliditur iu Quid, & s, io ornatus. Item in penultimo vel d, in Qoid eliditur, vel bacchius eſt loco primo. In vltimo Prius monoſyllabum eſt, vel bacchius loco quinto.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Parmeno Eunuchum & Aethiopiſſam, Phadria munera tradit Thaidi, & vt iuſſus erat verbis ornat. Eidem Thraſo & Paraſitus inſultāt.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chærea animo perfuſus gaudio, quod virgine potitus eſt, Antiphoni forte obuio, ſuam felicitatem miro affectu narrat: precaturq́; ſibi vt conſilio auxilioq́; ſit, quo ea deinceps quoque potiri poſſit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena eſt pulcherrima narratio facti Chæreæ.

Trochaici & Iambici Tetrametri permixti.

CHAEREA, ANTIPHO.

NVM quis hic eſt? nemo eſt. num quis hinc me ſequitur? nemo homo eſt.
Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudium? pro Iupiter,
Nunc tempu' profecto eſt, cum perpeti me poſſum interfici:
Ne vita aliqua hoc gaudium contaminet ægritudine.
Sed neminem ne curioſum interuenire nunc mihi,
Qui me ſequatur, * quoquò eam, rogitando obtundat, enicet, ** quiq; iam*
Quid geſtiam, aut quid lætus ſim, quò pergam, vnde emergam, vbi ſiem
Veſtitum hunc nactus, quid mihi quæram, ſanus ſim an ne inſaniam?
A. Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.
Chærea, quid eſt quòd ſic geſtis? quid ſibi hic veſtitus quærit?
Quid eſt, quod lætus ſis? quid tibi vis? ſatis ne ſanus? quid me
Aſpectas? quid taces? C. ò feſtus dies hominis: amice
Salue: nemo omnium eſt, quem ego magi' nunc cuperem videre.
A. Narra iſtuc quæſo quid ſiet. C. immo ego te obſecro hercle, vt audias.
Noſtin' hanc, quam frater amat? A. noui, nempe opinor Thaidem.
C. Iſtam ipſam. A. ſic commemineram. C. quædam hodie eſt ei dono data
Virgo. quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho,
Cum ipſum me noris, quàm elegans formarum ſpectator ſiem?
In hac commotus ſum. A. ain' tu? C. primam dices, ſcio, ſi videris.
Quid multa verba? amare cœpi. forte fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerat frater Thaidi:
Neque is deductus etiam tum ad eam. ſummonuit me Parmeno
Ibi ſeruus, quod ego arripui. A. quid id eſt? C. tacitus, citius audies.
Vt veſtem cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc * ducier. ** deducier.*
A. Pro eunuchon'? C. ſic eſt. A. quid tandem ex ea re vt caperes commodi?
C. Rogas? viderem, audirem, eſſem vna, qua cum cupiebam Antipho.
Num parua cauſſa, aut parua ratio eſt? traditus ſum mulieri.
Illa illico vbi me accepit, læta vero ad ſe abducit domū.
Commendat virginem. A. cui? tibi ne? C. mihi. A. ſatis tuto tamen.
C. Edicit, ne vir quiſquam ad eam adeat, & mihi, ne abſcedam, imperat,
In interiore parte vt maneam ſolus cum ſola. annuo,
Terram intuens modeſte. A. miſer. C. ego, inquit, ad cenam hinc eo:
Abducit ſecum ancillas: paucæ, quæ circum illam eſſent, manent
Nouitiæ puellæ. continuo * hæc adornant, vt lauet. ** hæ*
Adhortor, properent. dum apparatur, virgo in conclaui ſedet, ** aliæ, huic*
Suſpectans tabulam quandam pictam, * vbi inerat pictura hæc, Iouem ** ibi*
Quo pacto Danaæ miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.
Egomet quoque id ſpectare cœpi: & quia conſimilem luſerat
Iam olim ille ludum, impendio magis animu' gaudebat mihi,
Deum ſeſe in hominem conuertiſſe, atque per alienas tegulas
Fucum factum mulieri, veniſſe per impluuium clanculū.
At quem Deū? qui templa cæli ſumma ſonitu concutit.
Ego homuncio hoc non facerem? ego vero illud feci, ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accerſitur lauatum interea virgo.
It, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ collocarunt.
Sto expectans, ſiquid mihi imperent: venit vna, heus tu, inquit, Dore
Cape hoc flabellum, & ventulum huic ſic facito dum * lauamur. ** lauemus*
Vbi nos lauerimus, ſi voles, lauato. accipio triſtis.
A. Tum equidem iſtuc os tuum impudens videre nimiū vellem.
Status quis eſſet, flabellum tenere te aſinum tantum.
C. Vix elocuta eſt * hoc, foras ſimul omnes proruunt ſe: ** hæc*
Abeunt lauatum, perſtrepunt, ita vt fit, dn̄i vbi abſunt.
Interea ſomnus virginem opprimit. ego limis aſpecto
Sic per flabellum clanculum, & ſimul alia circunſpecto
Satin' explorata ſint. video eſſe: peſſulum oſtio obdo.

A. Quid

A. Quid tum? C. quid tum fatue? A. fateor. C. egon' occaſionem
Mihi oſtentatam, tam breuem, tam optatam, tam inſperatam,
Amitterem? tum pol ego is eſſem vere, qui aſſimulabar.
A. Sane hercle vt dicis. ſed interim de ſymbolis quid actum eſt?
C. Paratum eſt. A. frugi es: vbi? domin'? C. immo apud libertum Diſcum.
A. Perlonge eſt: ſed tanto ocyus properemus: muta veſtem.
C. Vbi mutem? perij: nam domo exulo nunc: metuo fratrem,
Ne intus ſit: porro autem, pater ne rure redierit iam.
A. Eamus ad me: ibi proxumum eſt vbi mutes. C. recte dicis.
Eamus: & de iſtac ſimul, quo pacto porro poſſim
Potiri, conſilium volo capere vna tecum. A. fiat.

DON. NVNQVIS hic eſt? nemo eſt) In hac ſcena verba geſtum, vultumque indicant exeuntis: cui obuia perſona obijcitur, ſub cuius occaſione ſpectatoribus geſta narrabuntur. [Nunquis hic eſt? nemo eſt. Nunquis hinc me ſequitur?) Duo metuit, ne quis obuius comprehenſor occurrat, & ne quis ſui perſecutor exiſtat. [Iam ne erumpere hoc licet mihi gaudiū?) Erumpere quaſi actiuum verbum poſuit pro neutrali: vt ſit, Liceet ne mihi erumpere hoc gaudium? Aut erumpere, quaſi exire. Mihi, pro a me. [Nemo homo eſt) Quamuis per nemo, homo intelligatur: tñ addidit homo, vt veteres ſolent, τῷ ἀρχαϊσμῷ. .C.I.I. [Erumpere) Vtrum me erumpere, pro emittere poſuit? An erūpere pro exclamare? vt erumpere vocem dicitur, qui exclamat. nam, Pro Iuppiter, dicturus eſt. [Nūc eſt profecto tempus) Ordo & ſenſus hic eſt, Nunc eſt profecto tempus cum perpeti me poſſum interfici. Hoc autem cur ipſe dixerit, ſtatim ſubijcit cauſam. [Cum perpeti me poſſum) Animaduertendum eſt ꝙ ſi Cū, coniuncte legeris, qn̄ ſignificat, ſi ſeparatim, dū ſignificat. [Nunc eſt profecto) Figurate, ac coniuncte lege ſine diſiunctione. [Contaminet vita ægritudine aliqua) Mire vitæ crimen oſtendit, velut ipſa ſit campus, poſſeſſioq́. fortunæ inſtabilis variorum. [Sed neminem curioſum, &c.) Apparatus ad intentionem futuræ narrationis dicitur. [Qui me ſequatur) Id cupit gaudens, quod triſtibus moleſtum eſt. nam cōtra Menedemus grauatur narrare quæ dolet. [Obtundat) Odio. ſe tuſtet, ac repetat: moleſtus & odioſus ſit. [Enecet) ἀνιαρὸν, ꝗ enicet. [Quid geſtiam) Deeſt quærens, vt ſit, rogitando obtundat, & enecet quærens quid geſtiam. Geſtire, eſt motu corporis monſtrare quid ſentias. Conſtat autem à pecudibus ad homines eſſe translatum. [Quid geſtiam) Geſtire proprie, eſt ſenſum corporis geſtu indicare, quod magis brutorum eſt animalium. Virg. Et ſtudio in caſſum videas geſtire lauandi. [Aut quid lætus) Propter quid. [Vnde emergam) Proprie dixit emergam, vt ex luſtris atque inhoneſtis locis, vtpote meretricis domo. Cicero, At ne tum quidem emerſiſti lutulente. Cæſoni ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus? [Veſtitum hunc nactus) Bene nactus dixit, vt qui non ſumeret, niſi ſuaſiſſet hæc occaſio. [Adibo, atque ab eo gratiam, &c.) Senſus & ordo hic eſt, adibo, atque ab eo gratiam hanc inibo. Gratiam inire, eſt dare beneficiū, ac per hoc alicuius inire gratiam. i. amicitiam. ſed hæc eſt elocutio. Gratiam ab eo inibo, pro eius gratiam merebor. Nam ab eo amat Terentius, pro eius ponere, vt in Andria, Hęc primum animaduertenda ab eo iniuria eſt. i. eius iniuria. Inire autem gratiam, eſt mereri gratiam. Plaut. Iniet tñ ſolidam & grandem gratiam. [Quid eſt ꝙ ſic geſtis?) Facete repetit verba eius interrogationis, vt ſciat ſe iampridem eſſe præſentem. [Quiue ſibi hic veſtitus quærit?) Facete & figurate dictum eſt. ſic & alibi, Vt pernoſcatis quid ſibi Eunuchus velit. [Quid eſt ꝙ lætus ſis?) Vide aliud eſſe geſtire, aliud lætum eſſe. [Quid tibi vis?) πρὸς τό, Quid mihi velim. [Satiu' ſanus?) πρὸς τό, Sanus ſim, an inſaniam. [Quid me aſpectas? quid taces?) His duabus interrogatiunculis deſcripſit vultum dicturi. [O feſtus dies hominis, amice ſalue) Decet à ſalutatione incipere luculente dicturum. Illud autem veriſimile eſt & percuſſum renoui, & audiendi cupidum immemorem extitiſſe ſalutandi. [O feſtus dies) Vtrum quia cauſa eſt feſti ac læti diei? an quia ipſe tantus ſit, quantus eſt feſtus dies? [O feſtus dies hominis) Pro, homo feſti diei. Sic dicitur etiam ſcelus homo. Ennius, O pietas animi. [Quem ego nunc magis) Bene additū magis. vt his amicis ſe antepoſitum intelligat, quos eum optet videre Chærea, tñ eum magis adeo vt alijs amicis antepoſitum neminem cupit. [Immo ego te obſecro hercle vt audias) Bonum compēdium ne multa diceret ad cōmendandum, vt ſolet narrationem futuram. [Immo te obſecro hercle vt audias) Bene cōtulit verba, vt ex his appareat quid agere velit. Ille dixit quæſo: hic obſecro. [Noſtin' hanc quam amat frater?) Quæritur an veriſimile ſit Antiphoni notam eſſe Thaidem, ꝗ frater ipſe neſciuerit. Sed intelligere debemus modo notitiam non vultus, ſed famæ poſitam eſſe, quam famam potuit ex Phædria & Antipho ſcire. At vero aliam notitiam negauerat Chærea ſibi fuiſſe cum Thaide, hoc eſt viſua, vultus, oris, & corporis. [Noui, nempe opinor Thaidē) Veriſimile eſt hæc ſcire Antiphonem, q adeo ſit familiaris Chæreæ. Et eſt ordo hic, Noui, nempe opinor Thaidem. [Opinor Thaidem) Optime & ab illo tacitum, & ab hoc nome ablatum eſt, vt appareat ꝗ noueri, & quam poſſit aſſequi quæ dicentur. [Faciem prædicem, aut laudem?) Prædicamus, vt res ſunt, Laudamus extollendo. Vel prædicamus voce? Laudamus argumentis. [Quàm elegans formarum ſpectator ſiem) Elegans ſpectator eſt qui ſit cunctantis, & faſtidioſi iudicij, cui non quid placet facile. [Quid ego eius tibi) Ordo hic eſſe debet, Quid ego eius tibi nunc faciem prædicem, aut laudem Antipho? in hac cōmotus ſum, cum me ipſum noris ꝗ elegans formarū ſpectator ſiem. vt ſit ſenſus, In hac cōmotus ſum: ille .ſ. qui, vt ſcis, formas ſolet eligere, ac faſtidire pro merito. [Spectator) Probator, vt pecuniæ ſpectatores dicuntur. [In hac cōmotus ſum) Non eſt conſequēs: eſſet autem, ſi diceretur, In hac cōmotum me ſcias. Erit ergo ordo, & ſenſus qui ſupra. [Primam dices ſcio) O fiduciam elegantiæ, & de alienis oculis iudicare. [Quid multa verba? amare cœpi) Ordine egit. nam prius eſt cōmoueri: inde amare. Et bene non ante dicit quid aggreſſus fuerit, niſi amoris mentione prælata: quo cogente nihil eſt infectum ſapientibus. [Submonuit) Leuiter monuit. & recte, quia arripui dicturus eſt. Et totum optime: nam vt non erat boni adoleſcentis hanc technam reperire, ſic ab illo repertam, fuit planè veri amatoris arripere. [Tacitus ſis, citius audies) In oratione ſolemus corripere extra ordinem percontantes. Et bene celeritatem promiſit, qua facile tenetur auditor. Et mire, tanquam ſola interrogatio moræ ſit. [Et pro illo iubeam me illuc duciet) Iubeam amico dixit, tā quam inter honeſta ſit quod vile ſit. & turpe factum plerunque perſeuerante impudentia releuatur. [Quid ex ea re tandem?) Tranſit à reprehenſione facti, ad cauſam ipſius facti. [Num parua cauſſa, aut parua ratio eſt?) Sic illata interrogatio eſt, quaſi ad hanc annuere, & vultu conſentire Antipho ſit coactus. [Læta vero ad ſe abducit domum. cōmendat virginem) Omnia mire, ꝙ læta, ꝙ abducit, ꝙ domum, ꝙ cōmendat virginem. Specta ſingula, & mirare virtutem poëtæ. hic enim cōmendandus eſt locus erroris initium continens apud Thaidem * continitium. [Tibi ne) Non interrogat. ſed miratur. [Satis tuto m̄) Quid hic facit tamen? Vtrum hoc, etſi meretrix, tamē ſatis tuto agit? An, etſi Chæreæ, ſatis tuto tamen: quia nullus accedet alius? [Edicit) Edicimus * iubemus: vel iure * dicimus. edicta enim, imperatoris ſunt. [Et mihi ne abſcedam, imperat) Certe nullus vir accedit. [Maneam ſolus) Remaneam, perſeueremque in loco, ac per hoc ſim Miſer, vtpote dono datus, & ſeruiens meretrici. & eſt εἰρωνεία. [Ego, inquit, ad cœnam hinc eo) εἰρωνικῶς ad imprudentiam mulieris exprimendam, quæ hoc die erit ſecura de cuſtode Eunucho. [Abducit ſecum ancillas) Memoriter: nam dixerat abiens, Vos me ſequimini. [Paucæ quæ circa illam eſſent) Relictæ nonnullæ, vt lauari poſſit ea virgo quæ ſub vitij huius occaſione nuptura eſt. hoc enim totum ſic inducit Poëta, vt non abhorreat à legitimis nuptijs, in ea præſertim quæ vxor futura eſt. [Manent) Pro remanent ἀρχαϊσμός. [Nouitiæ, & puellæ) ἀσύνδετον nouitiæ, & puellæ. [Continuo hæc adornant vt lauent) Hæc pluraliter, pro hæ vt in Phormione, Hæc illæ erant itiones. Adornant autem ex medio ſignificatu pro apparant. [Dum apparatur) Imperſonaliter dixit. & dum apparatur, pro dum apparetur. & Sedet pro ſedebat. [Virgo in conclaui ſedet) Conclaue, eſt ſeparatior locus in interioribus tectis, uel quod intra eum loca multa & cubicula clauſa ſint adhærenna triclinio. [Suſpectans tabulam quandam pictam) Bene accedit repente pictura ad hortamenta aggrediendæ virginis:

ideo quia nō ad hoc venerat Chærea, vt continuò vitiaret puellam, ſed vt videret, audiret eſſetque vna: cum nihil amplius cogitaret, auſus incitatusque dum picturam cerneret. [Iouem quo pacto) Mira inuentio, qua hæc pictura domui tribuitur meretricis aduerſus omnium pudicitiam amorum, cōtra parſimoniam, contra dignitatē, contra pudicitiam [Miſiſſe aiunt) Bene aiunt: & quia ſabula eſt, & quia tam turpis Ioui, quàm apta meretrici. [Quo pacto Danaë miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum) Quæ aptior pictura domum meretricis ad amatorum illecebras, q̄ hæc, quæ exemplum continet amoris, & amoris puellæ, & amoris ad Iouem pertinentis: & amoris non gratuiti, nec paruo propoſiti, ſed auro in gremium fluente venalis. Tum ꝙ in gremium Danaë etiam ipſe Iuppiter, vt ſplendidus imber illabitur: nonne videtur meretrix dicere adoleſcentulis illam corporis partem auctore Ioue velut inauratam fuiſſe? [Imbrem aureum) Non rorem vel pluuiam, ſed imbrem addiderat. ô auaritiam meretricis. [Egomet quoque id ſpectare cœpi) Moris eſt ad id oculos vertere quod videmus: & eum quem aſpicimus, intueri. [Iam olim ille ludum) Bene non ſcelus, ſed ludum dixit. [Impendio) Id eſt magis magisque luſerat. & Luſerat ludum. vt Hunc oro ſine me furere ante ſororem. figura ἀρχαϊσμός. [Deū ſe in hominem conuertiſſe] Philoſophice nunc Terentius demonſtrauit quam cladem moribus hominum, & ciuitatibus afferant figmenta poëtarum, cum exempla ſcelerum afferant peccaturis? [Atque per alienas regulas) Hic apparet Iouem ſeparatim, ſeparatim aurum fuiſſe pictum. [Deum ſe in hominem conuertiſſe) Vtrum quia Iupiter humana forma aurum infundens pictus erat in tabulis, non pro Ioue aurum? An in hominē .i. hominis audaciam, atque flagitia? [Atque per alienas regulas) Satis comico charactere locutus eſt, & preſſo ſtilo. [Veniſſe clanculum per impluuium) Hæc omnia non vt difficilia factu, ſed vt humilia, & Ioue indigna proferuntur, vt merito ſequatur. Ego homuncio hoc non facerem, quod non ſolum non Ioui, ſed ne homini quidem, niſi furi, aptum erat? [Fucum factum) .i. vt fucum facerem, hoc eſt inſidias & fraudem. Fucum, aſtutam fraudem. & mulieri. pro fœminæ. [Qui templa cœli ſummo ſonitu cō.) Ab auctoritate perſonæ, vt fit in exemplis. [Sonitu concutit) παρῳδία de Ennio. [Templa cœli) Sententia tragica, ſed de induſtria, non errore. [Ego homuncio hoc non facerem?) Oratorie, vt Iouem extulit, ita detraxit ſibi, vt puta, Ille eſt deus, & magnus: ego non homo, ſed homuncio. [Dum hæc mecum reputo, acceſſitur lauatum) Seruauit ordinem nuptiarum, & proprio verbo, quaſi de nuptura dixit. [Acceſſitur) Vt alibi, Quam mox virginem acceſſo: Nam ipſe illam eſt habiturus vxorem. [Dum hæc mecum reputo) Hic oſtendit non ſibi primum hæc nunc in mentem veniſſe, ſed tunc etiam cogitata, cum eſſet in domo meretricis. [It, lauit, redit;) ἀσύνδετον quo ſolet, vtitur. [Deinde illam in lecto illæ collocant) Vide an aliquid deeſt ita legitimis nuptijs, nam & ipſum verbum Collocatiunt proprium eſt, & aſcribitur pronubis. [Sto expectans, ſi quid mihi imperent) ἀκυρῳ. non enim dixit ſtabam. [Expectans, deſiderans) Et mire omne tempus executus eſt ſalua veritate, in qua Virgilius negligens inuenitur, cum poſt occiſum Mezentium, non facta noctis mentione, ſtatim intulit, Oceanum interea ſurgens aurora reliquit. [Cape hoc flabellum) Præclare non ſenſum, ſed verba ipſa μίμησιν induxit, per quam puellaris error exprimitur. [Ventulum huic ſic facito, dum lauamur) Demonſtratiuum, & geſtu explicandum. [Cape hoc flabellum, & ventulum huic ſic facito) Quam particulatim, cum qua diligentia, & ἀκριβῶς iubet, quaſi nouitio & imperito? [Vbi nos lauerimus) Vide vſum verbi tam cito variatum, dum lauamur: &, vbi nos lauerimus. [Accipio triſtis) Id eſt triſti ſimilis, vt, Nanque vt conſpectu in medio turbatus inermis Conſtitit. [Si voles lauato) Quaſi ſatisfacientis eſt, cum ſolum illum relinquant cum virgine. [Accipio triſtis) Bene triſtis, tanquam aliud magis vellet, hoc eſt lauare, aut ludere: metuit enim ne quod cupit, prodatur gaudio. [Os tuum impudens) Licet iocanti & amico conuitium iocunde facere. [Qui eſſet ſtatu) Statura corpori aſcribitur: Status ad habitum refertur. Ergo ſtatus eſt σχῆμα: Statura, longitudo corporis. [Te aſinum tantum) Quis hoc miniſterium, delicatorum ſeruorum eſt. [Omnes proruunt ſe.) Verbo neutrali quaſi actiuo vſus eſt. [Vbi abſunt) Vbi, & temporis & loci poteſt eſſe. [Interea ſomnus virginem occupat) Vtpote compreſſam ſomno, & oblectatam flabello, atque ab Eunucho nihil metuentem. [Ego limis aſpecto) Limis, ſi nominatiuus ſingularis eſt, tranuerſus ſignificat: ſi ſeptimus pluralis, deeſt oculis. Nam limis, eſt tranſuerſus: vnde limen dicitur quoque ꝙ ingredientibus exeuntibusque tranſuerſum eſt. Cum igitur diſſimulant homines ſe videre quod vident, & non recta facie, ſed tranſuerſa intuentur, limes dicuntur aſpicere. [Sic per flabellum clanculum) Sic, δεικτικόν eſt, & neceſſario additum. nam & limis & per flabellum ſine demonſtratione parum intelligitur. [Limis aſpecto) Cum limi dicantur obliqui generaliter: hoc tamen proprie de oculis dicitur. [Peſſulum oſtio obdo.) Scilicet vt amoueret, arceretque auxilium virginis. [Quid tum fatue?) Quid enim præter vitiū ſupereſt, vbi amator eſt adoleſcens, & virgo dormiens & incluſa. Grate explicata narratio eſt, quam audientis curioſitas finit, & cuius in extrema parte maior attentio eſt. [Fateor) Me fatuū qui hoc quæſierim ſubauditur. [An ego occaſionem mihi oſtentatam, tam breuem, tam optatam, tam inſperatam) Vide quanta dixerit: non voluntatem, ſed occaſionem: non animaduerſam, ſed oſtentatam: non hanc, ſed tantam: non anguſtam, ſed breuē; non appetitam, ſed exoptatam, non repentinam, ſed inſperatam. Et bene inſperatam, aliud enim ſibi promiſerat, vt ſupra diximus non quod picturæ occaſioque perſuaſit. [Tum pol ego is eſſem) Eunuchus. ſ. [Sane hercle vt dicis) Deeſt, ita eſt. [Sed interim de ſymbolis?) Bene memor eſt perſonæ quam induxit Poëta, per hanc interrogationem. [Sed interim de ſymbolis?

[Frugi es) Vtilis, & neceſſarius: vt fruges humano generi. Frugi eſt ergo, in quo eſt aliquid quo fruamur .i. vtamur. [Diſcum) Nomen eſt proprium Diſcum. [Sed tanto ocyus properemus) Properemus dixit pro ambulemus. [Muta veſtem) Hæc εἰσαγωγή eſt ad id, ꝙ in domum Thaidis rediturus eſt Chærea. [Vbi mutē?) Vultu oſtendit ꝙ ſubaudiatur, neſcio. [Nam domo exulo?) Deeſt propè, aut velut: vt ſit, prope iam. Exulo duobus modis dicitur. & de loco in quo exul eſt, & de loco ex quo eiectus eſt. [Nunc metuo fratrem,) Cauſas oſtendit cur domo pene ſit veluti exul. [Pater ne rure redierit) Præparatur iam interuentus ſenis: & eſt ζεῦγμα ad ſuperiora. nam & hic metuo eſt ſubaudiendum. [Ibi proximum eſt) Hoc eſt domus mea. [Recte dicis. eamus. Ipſa verba quodammodo feſtinationem ſonant. [Quo pacto porro) Porro, poſtea, deinceps.

NVnquis &c.) In hac ſcena verba geſtum, vultumque indicant exeuntis, cui obuia perſona obijcitur ſub cuius occaſione ſpectatoribus geſta narrabuntur. CH. Nunquid eſt nunquid aliquis eſt hic apud me. ſ. qui mihi comprehenſor occurrat. Deinde nemine viſo ſubdit, nemo eſt nunquis ſequitur me hic, qui me. ſ. perſequatur, poſtea nemine viſo ſubiungit, nemo homo eſt .i. nullus hō eſt. nemo enim iunctum cum homo idem eſt, ꝙ nullus, vt neminem vidi hominem .i. nullum. GVID.
Deinde oſtendit ſe cupere ſummopere ſuum gaudium alicui cōmunicare ſed neminem interuenire videt, cui narret. Ne, id eſt vtrum licet mihi iam .i. nunc. erumpere .i. exprimere, emittere, manifeſtare, prodere meum gaudium, quod cœpi in illa ſuppoſitione, cum .ſ. pro Eunucho fui ſuppoſitus. Vel ſi vis capere, ut Donat. ait, erumpere neutraliter pro exire, & tunc ſic abſtrue. Licet ne iam hoc, id eſt meum gaudium erumpere, id eſt exire, prodire, elabi, euadere. mihi, id eſt à me manifeſtando .ſ. alteri. Dicimus enim erupit in hanc vocem, & hæc uox ex eius pectore erupit, quaſi exiuit. Pro Iuppiter, ut ait Ser. in iij. Æneid. iraſcentis exclamatio eſt, profecto, id eſt proculdubio nunc tempus eſt, cum, id eſt quando, vel in quo tempore, & tunc aduerbium ponitur pro nomine, ut ſæpe fit. poſſum perpeti, id eſt ferre me interfici. ne, id eſt ut non hoc gaudium quod cœpi. contaminet, id eſt inquinet, fœdet uitam meam aliqua ægritudine .i. aliquo crimine & paſſione. Nam crimen eſt animi ægritudine, quemadmodum & omnis animi paſſio. Sed neminem uideo nunc interuenire .i. interea uenire. mihi .i. ad me. curioſum .i. minutiſſima quæque exquirentem. à nimis enim cura curioſus dicitur, quoties plus diligentiæ, q̄ oporteat impendimus rebus uel noſtris, uel alienis. qui .ſ. curioſus homo ſequatur me, & iam obtundat .i. inſtet, repetat, moleſtus, & tædioſus fit rogitando, & qui in quam enecet .i. ſuis quæſtionibus, quaſi me mori faciat, ut uulgo dici ſolet, cum aliquis eſt nimis tædioſus, mori me cogis tædio, & quaſi enecas, qui ergo enecet quærens ſubaudi. quid geſtiam .i. quid motu corporis oſtendam. Nam geſtire proprie eſt ſenſum .i. ſententiam & cupiditatem corporis geſtu indicare, quod magis brutorum eſt animalium. Virg. Et ſtudio incaſſum videas geſtire lauandi. Aut quærens inquam quid .i. cur ſim lætus, & quo, id eſt in quem locum. & pergam, id eſt iter proſequar, & dirigam. unde, id eſt à quo loco. emergam, id eſt ex eam, erumpam, & bene ueluti, ex luſtris & inhoneſtis locis. Cic. An ue tū quidem emerſiſti lutulente. quæſo ex naturæ ſuæ ſordibus. quærens inquam ubi nactus ſim, id eſt inuenerim. hunc ueſtitum, id

eſt

eſt talem cultum Eunuchi. quærens inquam quid quæram mihi, id eſt quid mihi velim. quid poſtulem. quærens inquam an ſim ſanus, id eſt mentis compos: an ne, id eſt vel vtrum inſaniam .i. deſipiam. ſim inſanus & mente captus. A. Adibo eum.ſ. atque inibo hanc gratiam ab eo, id eſt dabo illi hoc beneficium: quã .ſ. gratiam, hoc eſt quod beneficium video eum ſup. velle, q.d. offeram me illi, & interrogabo eum vt poſſit ſuum gaudium erūpere, quod habiturus eſt beneficij loco. Gratia enim interdum capitur pro beneficio. vnde referre gratiam, id eſt beneficium cōpenſare alio beneficio. Interdum gratia dicitur amicitia, vnde inire gratiam alicuius eſt mereri amicitiam eius præſtatione beneficiorum, & ita gratia acquiritur per gratiam, id eſt amicitiam, per beneficium. inibo ergo gratiam ab eo pro eius, hoc eſt merebor amicitiam eius hoc beneficium illi præſtando. Ter. aũt ſæpe amat ponere ab eo pro eius, vt ſatis prius dictum eſt. ò Chærea. repetit Antipho verba interrogationis, vt Chærea ſciat eũ iampridem eſſe præſentem, quid eſt quod ſic geſtis .i. quod geſtũ corporis oſtendis, aut quid hic veſtitus quærit ſibi, id eſt quid ſibi vult tale indumentum, ſiue quid ſignificat: quid eſt quod, id eſt propter quod ſis lætus: quid tibi vis .i. quod inepte dici ſolet, qđ oportet tibi ſatis ne .i. vtrum es ſatis ſanus, id eſt ſatis bonæ mentis: quid, id eſt cur aſpectas me: quid, id eſt cur taces. C. O feſtus dies hominis .i. ſm Donat. homo feſti diei, id eſt qui eſt cauſa feſti & læti diei, vel qui ſit tantus quantus eſt feſtus dies. Poſſet etiam rite dici à Chærea de ſeipſo. ò feſtus dies hominis, videlicet mihi, q.d. ò dies mihi lætus iſtius hominis aduentu, mihĩ amici, & admiratiue dictum eſt hoc vel exclamatiue. amice Antipho ſalue .i. ſis ſaluus. nemo omnium, id eſt nullus ex omnibus eſt, quẽ ego nunc magis cuperem videre, q̃ te Antiphonem. A. Quæſo .i. rogo. narra, id eſt recita quid iſtud ſit, quod .ſ. geſtis, & quod lætus es, &c. C. Imo, id eſt ſed potius ego te obſe .i. per ſacra rogo, quod plus eſt, quàm quæſo, hercle, id eſt per Herculem. iurantis aduerbium, vt audias, id eſt auſcultes dicta mea. noſtin' .i. cognoſcis ne hanc meretricem, quam frater Phædria amat. A. Nempe, id eſt certe. noui, vt opinor, amat inquam Thaidẽ. C. Iſtam ipſam, id eſt iſtammet amat .ſ. Antiph. ſic, id eſt eo modo. cōmemineram .i. recordabar & memoria tenebam. C. Hodie quædam virgo eſt data ei dono. A. Quid .i. quare, ego nunc prædicem .i. narrem, aut laudem, id eſt commendem tibi faciem, id eſt formam & ſpeciem eius ſeu figuram. Prædicamus res, vt ſunt dicit Donat. laudamus vero cum extollimus, vel prædicamus voce, laudamus argumentis. Quid ergo tibi prædicem, cum noris, id eſt noueris, hoc eſt cognoſcas. quàm, id eſt quantum. ſim elegans .i. aptus, accōmodatus ad eligendas formas. ſpectator .i. probator: formarum .i. facierum. commotus ſum .i. allectus primo aſpectu & primo motu inuaſit me titillatio formæ eius, ſeu incitatus ſum in hac .ſ. virgine. A. Ain' .i. ais ne tute eſſe commotum in illa, & eam eſſe tanta forma. C. Scio ꝙ dicis eam eſſe primam .i. præſtantiſſimam forma, & vincentem ceteras ſi videris eam. quid multa verba inculco .ſ. vel quid plura, vel quid verbis opus eſt, quæ verba poni ſolent, vbi quod præcipuum eſt venit ſubiungendum. cœpi amare poſt .ſ. cōmotionem meam in ea: prius enim commouemur, deinde amamus. forte fortuna, id eſt caſu quodam, vt dici ſolet, aduerbium euentus. quidam Eunuchus erat domi fratris, quem Eunuchum frater mercatus fuerat, id eſt emerat. Thaidi, id eſt propter Thaidem. neque tum, id eſt tunc is Eunuchus deductus erat ad Thaidem. ibi .i. tunc. Parmeno ſeruus ſubmonuit, id eſt ſecenter & latenter monuit me aliquid ſupple technæ, ſeu artis & verſutiæ, quod ego arripui, id eſt celeriter ipſo inuito rapui, & mihi vendicaui. A. Quid, id eſt? C. Sic tacitus .i. noli interrumpere ſermonem, audies citius. hoc dictum eſt corripiendo Antiphonem, qui ſermonem interruperat. Subiungit demum ſm ſuum ordinem. Submonuit inq̃ me vt mutem veſtem cum illo Eunucho, & vt iubeã .i. vt præcipiam ſeruo Parmenoni me deducier .i. deduci, per paragogen. illuc, id eſt ad Thaidem. pro illo, id eſt illius loco. A. Pro Eunucho .i. loco Eunuchi. C. Sic eſt. A. Quid tandem, ibi tandem habet vrgens quiddam & accelerans. quid ergo commodi .i. quid vtilitatis caperes: ex ea re, id eſt ex ea deductione. C. Rogas .i. inquiris: viderem, id eſt delectarer eius aſpectu, audirem eius blandos ſermones: eſſem, id eſt verſarer: vna .i. ſimul. qua cum .i. cum qua puella cupiebam eſſe ò Antipho num .i. nunquid? q.d. non eſt parua cauſa, aut parua ratio, quare cuperem deducier. traditus ſum mulieri .ſ. Thaidi. vero, id eſt ſed: illico, id eſt continuo: vbi .i. cum accepit me illa læta .i. gauiſa: deducit me domum ad ſe .i. quod vulgo dicitur: ſed non recte penes ſe. nam ad ſe hic illud ſignificat: cōmendat .i. tradit. mihi .i. fidei meæ: virginem .ſ. puellam. A. Cui cōmendat virginem ſup. ne .i. verũ tibi. C. Mihi cōmendat inquam. A. Tamen ſatis tuto .i. ſatis ſine periculo tibi cōmittit eam, q.d. periculoſiſſime, & hoc per ironiam dixit, vel ſatis tuto dicit cum nullus te præſente ſit acceſſurus alius, præſertim cum illius ſit ſatis futurus ſolicitus. C. Edicit, id eſt iubet, nam edicimus, id eſt iubemus & iure dicimus edicta enim imperatoris ſunt, nec quiſquam vir, id eſt aliquis vir: adeat .i. ingrediatur ad eam puellam, & imperat mihi .ſ. Thais poſtquam iuſſit omnibus, mihi præcipue imperauit ne, abſcedã .i. diſcedam ab ea. imperat inquam mihi, vt maneam, id eſt remaneam, perſeuerem in eo loco ſolus cum ſola. Annuo .i. quodam ſigno oſtendo me velle: intuens, id eſt aſpiciens modeſte cum bono modo terram. A. Miſer etas ſup. vtpote dono datus & ſeruiens meretrici. C. Inquit Thais, ego eo hinc .i. ex hoc loco ad cœnam cum milite, abducit ſecum ancillas: paucæ puellæ nouitiæ .i. adhuc nouæ, & rudes, & imperitæ, quæ eſſent circa illã .ſ. virginem ſeruandam. manent .i. remanent. Continuo .i. illico. hæc pro hæ. vt in Phormione, Hæc illæ erant: adornant, id eſt apparant. vt lauet .i. balnea ſubeat. adhortor, id eſt ſuadeo, vt properetur .i. celeriter fiat talis apparatio, vel vt alij lib. habent, vt properet .ſ. puellæ. dum .i. quandiu: apparatur .i. fit apparatus ille ad lauandum, & apparatur dictum eſt impersonaliter. virgo ſedet pro ſedebat. in conclaui .i. in loco ſecretiori domus. Eſt enim conclaue ſecretior locus in interioribus tectis. vel ꝙ intra eum locum multa loca & cubicula clauſa ſint adhærentia triclinio ſuſpectans .i. ſuſum vel ſurſum aſpiciens quandam tabulã pictam: vbi .i. in qua tabula, hæc pictura inerat: quo pacto .i. quo modo aiunt Poëtæ .ſ. & bene aiunt, quia fabula eſt Iouem miſiſſe quondam .i. iampridem, olim: imbrem aureum, id eſt habentem aureas guttas. in gremiũ Danaë, id eſt illi puellæ. Nam Danaë potius eſt datiuus q̃ genitiuus, niſi latina inflexione declinetur, & tunc bene eſſet genitiuus. Quoque .i. etiam. egomet cœpi ſpectare id .ſ. tabulam pictam, & quia ille Iuppiter iam olim .i. iãpridem. luſerat ludum conſimilem, qualem ludere conabar, videlicet fucum facere mulieri impendio. magis .i. multo magis animus gaudebat mihi Deum .i. Iouem conuertiſſe, id eſt mutaſſe. ſeſe .i. ſeipſum in hominem, atque venisse clanculũ .i. ſecreto, latenter, aduerbium eſt. in alienas tegulas, id eſt in tecta aliena, quod ſuri ſoli aptũ erat per impluuium. Varro ait impluuium eſſe id, quod relictum erat in medio tecti, vt imbre caperet deorſum, quo impluebat. dictum ſic impluuium à pluuia Aſconius etiam dicit impluuium eſſe locum ſine tecto in ædibus, quo impluere imber in domum poſſit. Veniſſe ergo per impluuium factum .i. vt faceret, primum ſupinum, fucum .i. inſidias. fraudẽ ſutum aſtutiam. mulieri pro fœminine. At .i. ſed quem Deum animus inquam gaudebat ſe conuertiſſe. Interrogat, deinde reſpondet, illum ſup qui concutit templa cœli, id eſt loca conſecrata Deo. &, vt Varro interpretatur, templa .i. atria cœli, ſeu alta tecta tonantis, qui ergo cōcutit ſumma templa .i. ſublimia atria cœli ſonitu videlicet tonitruum, hoc aũt ex Ennio deductum eſt de induſtria, non errore aliquo. Ego Chærea homuntio .i. quaſi, qui non ſum homo in comparatione eius, non facerem .i. non efficerem hæc quæ fecit .ſ. vero .i. ſed. feci ita, vt ipſe. ac libens .i. cum magna libidine & appetitu. Interea dum reputo .i. conſidero hæc prædicta. mecum .i. apud me. accerſitur .ſ. id eſt aduocatur ab ancillis, ea vadit ad eas, lauit in balneo .ſ. redijt, id eſt reuerſa eſt vbi ego eram. Deinde illæ ancillæ collocarunt .i. diſpoſuerunt (quod verbum aſcribitur pronubis) eã puellam in lecto. ſto .i. erectus ſum, non ſedẽs. expectans ſi quid imperent mihi ipſæ nouitiæ puellæ. Donat. legit ſpectans .i. deſiderans. vel aſpiciens. vna ex illis puellis venit inquit .i. dixit. heus, aduerbium vocantis. Dore, nomen Eunuchi. cape hoc flabellum .i. hoc inſtrumentum aptum aut ad ventilandum, id eſt ventum faciendum, aut ad abigendas muſcas. dicitur .n. à flo flas, uel eſt diminutiuum à flabrum bri, quod à flando ſic nominatur. Et facito huic .ſ. puellæ ventulum .i. paruum uentum. ſic .i. hoc pacto, ut tibi oſtendo: dum .i. quandiu lauamus. vbi .i. quando lauerimus nos lauato ſi voles. Accipio flabellum: triſtis .i. uultu ſeuero, & quaſi mœſto. A. Equidem .i. certe tum .i. tunc vellem nimium .i. valde cuperem videre, iſtud ꝑ contemptum dixit. os tuum .i. tuam faciem. impudens .i. inuerecundum nimium inquam vellem videre: qui .i. qualis. eſſet ſtatus tuus .i. tuus habitus, & modus te habendi te tantum aſinum .i. te qui es tam magnus aſinus. & hoc per contemptum dicit, cũ illud officium & miniſterium ſit delicatorum, & paruorum ſeruorum. Vellem ergo videre te tam magnum aſinum tenere flabellum, q.d. operæpretium fuiſſet te uidere tam magnum aſinũ facere miniſterium paruoꝝ, & delicatorum ſeruorum. Ita enim

loqui ferè ſolemus, cum videmus aliquem magnum adhuc pueri lia opera exercere. C. Vix puella ſup. eſt locuta .i. eſtata hæc q dixi. oēs prorunt ſeſe ſoras, id eſt oēs ſimul cum impetu ſe conferunt ſoras, vbi verbo neutrali pro actiuo eſt uſus abeunt, id eſt diſcedunt lauatum. perſtrepunt, id eſt magnum ſtrepitum faciūt pedibus, manibus, uocibus confuſis: ita, id eſt eo modo ut, id eſt quemadmodum ſit: ubi .i. qn: uel in quo loco domini abſunt, id eſt nō ſunt præſentes: interea .i. dum perſtrepunt. ſomnus opprimit .i. occupat virginem, cui ventulum faciebam. Ego aſpecto limis. ſi inflectatur hic & hæc limis & hoc lime, tunc eſt ſenſus, ego limis, id eſt ego tranſuerſus. vnde limen dicitur, quod ingredientibus & exeuntibus tranſuerſum eſt. Si vero inflectatur limus lima limum, tunc eſt ſenſus. Ego aſpecto limis oculis ſup. id eſt oblique intuentibus, nam limi obliqui dn̄t generaliter, proprie tn̄ de oculis illud vocabulum dicitur. Cum aūt homines diſſimulant ſe videre, quod vident, & nō recta facie, ſed tranſuerſa intuentur, limes dn̄t aſpicere, ego inquam aſpecto limis oculis .i. oblique intuentibus. ſic, id eſt hoc modo. vt oſtendo clanculū .i. ſecreto: per flabellum, id eſt ventilatoriū, ut ita dicam. & ſimul, id eſt etiam circumſpecto, id eſt circunluſtro oculis alia. ſatis, id eſt virū ſint ſatis explorata, id eſt certa: video omnia eſſe explorata inquam obdo, id eſt oppono, quaſi contra do. peſſulum, id eſt repagulum: obicem, id eſt illud ſ. ligneum vel ferreum, quo ex interiori domo clauditur hoſtium diciturque à pello is. Obdo, inquit, peſſulum hoſtio: vt .ſ. amouerret & arceret auxiliū virginis. A. Quid tum .i. deinde ſecutum eſt. C. Quid tum fatue, id eſt ò fatue quæris quid tum ſit ſecutum. A. Fateor me eſſe fatuum qui quæſierim. C. An .i. verum: amitterem, id eſt amittere debeam: vel putas ꝙ amitterem occaſionem .i. opportunitatem: oſtentatam, id eſt oblatam mihi: tam breuem .i. tam parum duraturam: tam optatam: tam inſperatam, id eſt tam præter ſpem mihi allatam. Pol, id eſt per Pollucem. ego eſſem vere is qui aſſimulabar, id eſt fingebar, id eſt ego eſſem vere Eunuchus, qui videbar eſſe cū non eſſem. A. Hercle, id eſt per herculem, ſanè, id eſt certe eſt ſup. ita vt dicis. ſed interim, id eſt interea. quid eſt actum de ſymbolis, id eſt de pecunijs, vel annulis collaris ad prandium parandum. C. Paratum eſt .i. prandium eſt apparatū, vel foſitan impersonaliter ſumi poſſet. A. Es frugi, id eſt vtilis & neceſſarius, vt fruges ſunt humano generi. Frugi eſt ergo, in quo eſt aliquid, quo fruamur, id eſt vtamur. Vbi eſt paratum in quam domū .i. verum domi. C. Imo .i. ſed apud libertum, id eſt manumiſſum Diſcum, id eſt ſic nominatum, paratum eſt inq̄. A. Eſt perlonge, id eſt valde longe. C. ſed properemus, id eſt ambulemus: ait Donat. uel feſtinemus tanto ocyus, id eſt velocius. A. Muta veſtem, id eſt depone illam & ſume aliam. C. Vbi mutem, id eſt vbi poſſim mutare: vel neſcio ſupple vbi mutem perij, id eſt perditus ſum: nam exulo, id eſt propè iam eiectus à domo paterna Nā exulat quis & de loco à quo deiectus eſt, & in loco in quo exilium illi aſſignatum eſt, nūc metuo, id eſt vereor: ne frater, ſcilicet Phæd ſit intus: porro, id eſt deinde metuo inq̄ ne pater iam redierit rure, id eſt ex agris. A. Eamus ad me, id eſt quod barbare dr̄ penes me, vel apud me: cum nec penes, vel apud ſe qui poſſint verba motum ſignificantia, id eſt apud me proximum eſt domicilium ſupple vbi, id eſt in quo: mutes, id eſt mutare poſſis: vel proximum in neutro genere ſume, id eſt res proxima eſt .ſ. domus mea: vbi mutes. C. Dicis r.i. bene dicis, eamus ad te .ſ. & ſimul, id eſt etiam: volo capere conſilium, id eſt volo deliberare, conſtituere vna tecum de iſtac puella: quo pacto, id eſt qua via poſſim potiri ea, ſcilicet tanquam re optata: porro, id eſt poſtea, deinceps. A. Fiat .i. efficiatur vt vis.

LATO. ARgm) Narrat Chærea Antiphoni quid egerit in domo Thaidis. Et hæc eſt expoſitio protaſeos alterius partis fabulæ. (Nunquis hic) Verba circunſpectātis & exultantis adoleſcentis, dum egreditur domum Thaidis, & totus locus patheticus eſt, exordij vice. (Emergam) Prodeam, nempe ex ganeo & meretricis domo. (O feſtus) Salutatio. (Nollin hanc) Narratio lætitiæ plena (Virgo) Latus per admirationem. (Sum monuit me) Extenuat rem verbo, vt ſtudium ſuū augeat, & liberet inuidia Parmenonem. (Quam cum) Anaſtrophe. (Satis tuto) Ironia. (Solus cum ſola) Agnominatio ad venuſtatem. (Mi ſer) Ironicos. (Adornant) Apparant. (Suſpectans) Pictura congruens domui meretriciæ. (Factum) Supinum. (At quem deum) Amplificatio à maieſtate, & eſt argumentum à maiori. (Ventulum huic ſic facito) Ventilato periphraſticos. (Tu equidem iſthuc) Iocus adridentis. (Proruunt ſe) Proijciunt. (Ego limis) Oblique, nomen pro aduerbio. (Fateor) Confeſſio, intelligentis. (Vbi mutem) Præparatio ad ſcenam ab hinc nonam.

NVnquis hic eſt?) Adoleſcentis voti compotis, & cupientis animi ſui lætitiam ceteris notam eſſe, vt ipſe amorem capiat, voluptatem, geſtientem lætitiam, hæc ſcena exprimit, illius decorem ſeruans, qui propter ætatē, imbecillitatemq. conſilij, ac ſenſitiui appetitus vehementiam, nihil magis exoptat quàm optata voluptate frui, calore naturali, & voluptatum illecebris ipſum impellentibus. Denique quantum exempla maiorum in vtranque partem poſſint ad mores, docet exemplo Chæreæ, quē Iouis auctoritas ad vitium virgini inferendum accēdit. Petrus Marſ.

(Dum apparatur, virgo in cōclaui, &c.) Conclauia, inqt Sex. Pōpeius, dn̄t loca, quæ vna claue clauduntur. (Impēdio magis &c.) Impendio .i. multo. Gell. lib. vj. ſic ait: Sed & eū impendio magis ex rebus geſtis, q̄ ex illo oſtento, virū eſſe virtutis eximiæ credendū eſt. Et lib. vlt. ſic ſcribit, Quod vero dixi quædā eſſe impendio molliora. (Clanculum per impluuium &c.) Impluuium, inquit Aſconius Pædianus, eſt locus ſine tecto in ædibus, quo impluere imber in domū poſſit. (Mihi deum in hominem, &c.) In hoiem .i. humanos affectus, quæ cōuerſio & fictio moribus nocet plurimum. Quapropter Cic. in j. Tuſc. ſic ait: Neque Homerū audio, q Ganymedem a dijs raptū ait propter formam, vt Ioui pocula miniſtraret. Fingebat hęc Homerus, & humana ad deos trāſferebat, diuina mallem ad nos. Et Ariſt. lib. j. Ethices, dicit: Nam cū dij ad nos referuntur, ſanè vn̄t ridiculi. Diuus ille Plat. lib. ij. de Rep. loquens de fabulis, ſic ait, Deorum pugnas, & cetera id genus, quæ Homerus ſcripſit, minime in ciuitatem recipere debemus, ſiue per allegoriam dicta hæc ſint, ſiue ſine allegoria. Nō enim adoleſcens hæc dignoſcere poteſt. Sed quæ in ea ætate opinionibus accipiuntur, altius inhærent, difficiliuſque eradicari cōſueuerunt. Et in j. de Rep. dicit, Fabulam de Ganymede vehementer culpamus, quod aduerſus Iouem ficta ſit, vt cū ab eo Leges earum originem habuiſſe credantur, eum deum imitantes q leges condidit, hæc etiam voluptate fruantur. Sed fabula quidem valeat. Cic. lib. j. Offic. ſic ait: Luxuria vero cum omni ætati turpis eſt, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Si autem & libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt, ꝙ & ipſa ſenectus concipit dedecus, & facit adoleſcentium imprudentiorem intemperantiam. (Ego limis aſpect. &c.) Id eſt tranſuerſus & obliquus. Limus, inquit Sextus Pompeius, obliquus, id eſt tranſuerſus. Vnde & limina. (Peſſulum oſtio, &c.) Peſſulum lignum quod oſtio obijcitur. (Frugi es) Id eſt, vtilis, vt fruges, quibus utimur.

QVi me conſequatur quoquo eam) Nos qui me ſequatur ut & Donat. & libri emendatiores, inque his manuſcriptis Tametſi alter illud mihi quidē non diſplicet. duntaxat quod ad ſenſum attinet. Haſſenſtenianum habet, Qui me ſequatur, quique iā rogitando obtūdat, enecet. (Nemo eſt, quē ego magis nunc cuperem uidere q̄ te) Nos ad hunc modū ex obſeruatione uetuſtæ lectionis: Salue. nemo eſt oium, quē ego magis nunc cuperem q̄ te. Nam & perperam additum uī in recētioribus uerbum uidere, & omiſſus genitiuus oium, quē Donat. quoque addit, ut & Veneta habet, & Romana editio. Iā frequens eſt illa apud bonos auctores locutio, Te cupio. ut ſubaudias uidere, uel mihi dari, uel ſimile uerbum, ut Cic. Te ipſum cupio, nihil opportunius potuit accidere. Tale ferme eſt illud ex Andria, Dauō uideo: nemo eſt quē mallem oium. Quòd ad carminis rōnem attinet, ſcito uerſum hunc probè conſtare. Miſcet autē hac ſcena Comicus Iābica cum trochaicis, qđ facile ſentit, q hatum rei nō prorſus rudis ſit (Tacitus ſis, citius audies) Nos tace ſis. Alij, tacitus, citius audies, omiſſo uerbo ſis. (Illa ilico ubi me accepit, læta ad ſe adducit domum) Nos, Læta uero ad ſe abducit domū, ex Don. & manuſcripto exēplari. Et mire ad ſenſum facit particula uero, haud abſque detrimēto tum uerſus (eſt autē octonarius) tum elegātiæ in libris hiſce recētioribus omiſſa. Iā & uerbum ipm abducit, pro quo ferè adducit nunc legitur, uenuſtius eſt magiſq. figuratum, q̄ alterū hoc, qđ indocti ſuppoſuere. Nā ſimilis hęc ferme locutio, eſt atq; illa apud Virg. 4. Æn. Quo regnum Italiæ Libycas auerteret oras, quo de Seruiū eo in loco vide. Eodē modo Ter. in Adelph. Ad me abductū eſt domū. Sic ſæpe alias. Et Plau in Amph. Ego huc ab naui mecū abducam Naucratē. Sed hoc ipſum quidem poſt ēt in peruulgatis quibuſdam offendi. (Continuo hæ adornant ut lauet) Hic quoque ſciolorū temeritate uitiatus eſt locus. Nos igitur Hæc adornāt, ex Donato, cōſentientibus uetuſtis libris. Eſt aūt ἀρχαϊσμὸς, q̄uo in Phor. Hæccine erāt itiones crebræ? Monuit Donat. in Andria ēt legi, Hæ nuptiæ nō apparabantur mihi, ubi nunc, hæ nuptiæ, legitur. Sic .n. ueteres dicere ſolitos. (Et uentulū huic ſic facito, dū lauamus) Interpres legit, dum lauamur, cuius uerba ſunt: Vbi nos lauerimus. Vide, inquit, uſum uerbi tam cito uariatum, dum lauamur, RIVII caſtigatio.

mur, & vbi nos lauerimus: [Quis eſſet ſtatus flabellū tenere te) Nos, Qui eſſet ſtatus, vt habent magno cōſenſu lib. veteres. Nec ſecus legiſſe videtur Don. vt quidem omnes ferme conſentiunt editiones. [An ego occaſionem mihi oſtētatam, tam breuē &c.) Ex impreſſis quædam habent, Mihi oſtentatam, tantam, tam breuem. Eodem modo legit Donat. cuius hæc ſunt in hunc locum verba. Vide, inquit, quanta dixerit, non voluntatem, ſed occaſionem non animaduerſam, ſed oſtentatam: non hanc, ſed tantam: non anguſtam, ſed breuem: non appetitam, ſed exoptatā: non repentinam, ſed inſperatam. Hæc ille. Metri tamen ratio repugnare videtur, quo minus ſic legi poſſit. Manuſcriptum volumen, quod adhuc penes nos eſt, ad hūc modum habet, An ego mihi occaſionem Oſtentam, tantam, tam breuem, tam optatam, tam inſperatam. Ita & hic & ſuperior verſus probe conſtat. Eſt autem vterque tetrameter catalecticus. Iam oſtētum participialiter poni pro oſtentatum, adnotauit lib. xiij. Sex. Pomp. Et mehercle facile crediderit ita legiſſe Donatum, nec .n. temere addidit tantam. Exemplar manuſcriptum, cuius nobis copia facta à nobilibus Dominis ab Haſſenſtein, habet oſtentam, quo minus iam dubitandū de hoc puto. [Sed tanto ocyus properemus) Hæc non Antiphonis ſunt, vt recentiora exemplaria habent, ſed Chæreæ verba, & quæ ſequuntur duo, Muta veſtem, rurſus Antiphonis ſunt. Ita ex obſeruatione antiquorum, & in his manuſcriptorum, idem exposcente ſenſu.

DOLE. *obſeruationes.* O Feſtus dies hominis).i. ò celebrande mihi dies. Vel, ò ſacer habende mihi dies, propter felicitatem, quæ mihi in eo obtigit. Feſtus autem vix ſine die ponitur, & generaliter idem eſt feſtus dies, quod feriæ. Ac eleganter dicimus feſtū diē agere. Dies igitur feſti ſunt in quibus ab opere ceſſatur, quacunque cauſa ſint indicti, aut inſtituti. Cic. ad Q. F. Fuit Senatus frequentior, q̄ putabamus eſſe poſſe menſe Decembri ſub dies feſtos. Idem in Ver. Act. 4 Huius nomine etiam dies feſti agitantur pulchra illa Verrea. [Quid ex ea re tandem vt caperes commodi?) Commodum, cum ſubſtantiuum eſt, idem ſignificat, qđ vtilitas, vel bonum. Dicit autem Terentius cōmodum capere, vt dicunt Latini fructum capere, vel percipere. Plures locutiones ex hoc nomine manantes vide in j. Tomo noſtr. Cōment. [Fucum factum mulieri) Quàm variæ ſint fuci ſignificationes, vide in ij. Tomo noſtr. Comment. Hic vero ſcito poni pro fraude, & deceptione, & id tranſlate ſæpe fit à Latinis. Ducta autem metaphora eſt ab ea fuci ſignificatione, cum pro vnguento ponitur, ſiue ornamento, quo mulieres tinguntur, & colorantur, vt vitia corporis emendent. Cic ad At. Prenſat Galba, ſine fuco, & fallacijs. Idem de Or. Color non ſanguine diffuſus, ſed fuco illitus. Idem in Brut. In his omnibus ineſt quidam ſine vllo fuco veritatis color. [Tum equidem iſtud otium videre vellem) Os certo modo loquendi ab illis Antiquis pro audacia, & temeritate, vel imprudentia ponitur. Cic. Fam. ix. Noſti os adoleſcentioris Academiæ. Idem pro Quintio: Mihi videtur ore duriſſimo eſſe, qui præſente Roſcio geſtum agere conetur. Idem in Verr. Act. iiij. Noſtis os hominis, noſtis audaciam. Idem pro Planc. Quæ cum ita ſint, iam ſuccumbam, Laterēſis, iſti ori tuo nimio. Plura de hoc nomine vide in ij. Tomo noſtr. Comment. [Ego occaſionem, tam inſperatam amitterem?) Sic loquitur Cicero ad Attic. xv. Maximas amiſſas occaſiones dicebat. Idem pro Cæc. Suadebant amici, nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem.

GLAR. O Mnes huius ſcenæ verſus ſunt tetrametri, & omnes iambici catalectici acatalecticiq́., præter primos duos trochaicos catalect. Tertius quartusq́. ſunt iambici catal. quattuor inde ſequentes, iambici acatal. Nonus cum quatuor ſequentibus rurſus catalectici. Triginta inde verſus rurſus acatal. Reliqui deinde ad finem vſque ſcenæ 23. numero rurſus catalectici. Scio Doct. aliquot trochaicos præterea numeraſſe, ſed ordine oſtendemus iudicium noſtrum. In quinto verſu, Ne poſt Curioſum omittendum non eſt. Hunc Doct. ſenarium acatalect. iudicauit, cum tamen Ne, non omitteret. Sed caſu hoc ille neglexit. Alioqui niſi hoc opus præcipitaſſet, qui hoc ignorare potuit? Eſt itaque tetrameter non ſenarius. quod lector facile iudicabit. In ſexto pro Quoquo eam, quidam lib. habent, Quique iam. quod & Riuius & Doct. annotarunt. In decimo verſu d, eliditur in Quid, vt ſit catalecticus cum ceteris, alioqui acatal. futurus, ſed ſcazon. In 12. creticus eſt loco quinto. In 13. verſu Riuius genitiuum Omnium adijcit, verbū Videre reijcit, atque ita legit, Salue, nemo eſt omnium quem ego magis nunc cuperē q̄ te. Quam lectionem probo. Verum addere & hoc debuit trochaicus ne an iambicus cenſeatur. Nam ſi ſic legamus, iambicū fieri prohibet vò Omnium, contra trochaicum fieri catalecticū prohibet Quam te. At ego iambicum puto, & in omnium vel συνίζησιν, vel creticum, & o, in Ego licenter longum, ut ſit iambicus catal. tetr vt alij Niſi quis dictionum alium inſtituat ordinē. [Narra iſtuc quæſo quid ſiet.) Hic incipiunt triginta illi iambici tetram. acatal. Quorum ſm Doct. trochaicum tetram. catal. iudicauit, atque ita legit. Noſtin' hanc, quam amat frater? A. noui, nempe opinor Thaidem. Atqui hic initio bis trochæus eſt ac ter ſpondeus, in ſexto iambus, qui in trochaico locum non habet. Neque enim de Nempe prima corripi poteſt. In vetuſto lib. legitur, Vt opinor. Sed nihil ad carmen. Ergo creticus hic nobis ſuccurrat oportet, qui ſecundo loco poſitus hunc ſoluit nodum, ſi quidem trochaicus eſſe debeat, vt tradidit Doct. Poterat tamen & iambicus tetram. fieri, ſi primo loco eſſet creticus, & Ais, poſt verbum Opinor addatur. quod tamen vix auſim. Quartum verſum eiuſdem generis iamb. puto, ut primo loco ſit ſpondeus, ſecundo anapæſtus, & Eius diſſyllabum Doct. trochaicum fecit, Eius monoſyllabo facto, vt in præcedenti ei monoſyllabum eſt. At nos quotquot in vnum ordinem rationabili cauſa cogere poſſumus, ſedulo laboramus. Lector quod volet ſequatur. In octauo huius generis verſu è verbi Erat à ſuperiore carmine eliditur, vt recte admonuit Doct. In 10. pro Tacitus Riuius legit Tace ſis. In xj. pro, corripitur, non eliditur, & creticus loco ſecundo. In 12. Rurſus pro, ioſtio corripitur, non eliditur. Et in medio eius, Quid d, amittit, & Ea monoſyllabum. Nec addendum, Nam, ad Quid. In 15. Vero, non eſt omittendum. In 21. verſu, primo loco iambus eſt, & ſecunda ſyllaba in Nouitiæ producitur, vt apud Iuuen. Sat. iij. Et Hæc legendum auctore Donato, non hæ. Et erit iambicus tetram. acatal. vt ceteri, non trochaicus catal. vt Doct. exiſtimauit. In 27. proceleuſmaticus erit quinto loco, Magis ani. quanquam ſunt alij item modi elabendi. In ſequenti uel Deum monoſyllabum eſt, vel bacchius eſt loco primo. In 28. Clanclum diſſyllabum eſt, & verſus ita legendus, Per impluuium ueniſſe clanclum, fucum factum mulieri. Doctor pro, Claneùm, legendum exiſtimauit, Clàm, vt eſſet iambicus uerſus catalect. ſed nos acatalecticum putamus ut ceteros. In 29 Deum diſſyllabum eſt. In 30. uerſu, loco ſexto tribrachys eſt, ro ita. ut o de Vero non elidatur, ſed corripiatur. [Dum hæc mecum reputo, accerſitur lauatum.) Iam ſequuntur iambici tetram. catal. ad finem vſque ſcenæ, numero 23. vt diximus. Quorum ſecundum idem Doct. trochaicum catalect. exiſtimauit. Ego Redijt triſyllabum legam, & Collocarunt tetraſyllabum, vt Donatum legiſſe puto, & veteres habent lib. eritq́. iambicus tetram. catalect. ut ceteri. In ſeptimo Riuius, Qui eſſet, legendum recte cenſet. Sed carmen non indicat. Egò puto uerſum, ut alios catal. iambicum. Sed Flabellulum diminutiuum à diminutiuo formatum, legendum, quod aptum ſanè eſt iocanti, & amico conuitium iucunde facienti, ut uerbis Donati loquar. Alioqui carmen non conſtabit. Miror autem ad eum nihil annotaſſe Doct. In decimo uerſu proceleuſmaticus eſt loco quinto. Decimumtertium ac decimumquartum recte emēdauit Riuius, ut Mihi ſit in priore uerſu ante uerbum Occaſionem, monoſyllabum, & totum elidatur. In ſecundo uero verſu Oſtentam, tantam, tam breuem, legatur. In 16. eliditur d, in Sed.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Dorias ancilla hic narrat, quid in conuiuio militis actum ſit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Dorias inducitur, qua terribilem credat militem, vt eo magis vanus poſtea ridiculusq; eſſe poſſit, tum quid poſt cœnam, id eſt in conuiuio militis geſtum ſit, ancilla demonſtrat è quibus profecto ea quæ in profano gerentur, agnoſcere poterimus.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Narrat Dorias ancilla, quid in conuiuio militis Thraſonis actum ſit. Eſt vero ſtatus coniecturalis, nam in controuerſiam venit, an Thraſo vel turbam facturus ſit, vel vim Thaidi illaturus.

Tro

Trochaici Iambici Tetrametri permixti.

D o r i a s.

ITa me dij beneament, quantum ego illum vidi, non nihil timeo
Miſera, ne quam ille hodie inſanu' turbam faciat, aut vim Thaidi.
* ille Nam poſtquam * iſte aduenit Chremes adoleſcens frater virginis,
Rogat, illum admitti vt iubeat. ille continuo iraſci, neque
Negare audere: Thais porro inſtare, vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius cauſſa: quia, illa quæ cupibat de ſorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat triſtis. manſit ibi. illa cum illo ſermonem illico.
Miles vero ſibi putare adductum ante oculos æmulum;
Voluit facere contra huic ægre: heus heus, inquit, puer huc Pamphilam
Accerſe, vt delectet hic nos. illa exclamat, minime gentium.
Tun' in conuiuium illam? miles tendere. inde ad iurgiũ.
Interea aurum ſibi clam mulier demit, dat mihi vt auferam.
Hoc eſt ſigni, vbi primum poterit, ſeſe illinc ſubducet, ſcio.

DON. ITa me dij bene ament,) Ea perſona quæſita eſt, quæ terribilem eredat militem, & eo magis in experiendo vanus ac ridiculus eſſe poſſit. [Ita me dij bene ament,) Hoc loco quid poſt ſcenam geſtum ſit, hoc eſt in conuiuio militis, ancilla demõſtrat, vt iam quæ in proſcenio agantur, ex hia poſſimus agnoſcere. [Ne quam ille hodie ioſanu') Illum & ille inſanus, ſic effertur, vt omnibus inſuauis miles eſſe ooſcatur. [Nam poſtquam ille aduenit) Inſtanter admonet, qui.ſ.ſit Chremes. [Militem Rogat,) Et hoc quaſi de odioſo militem dixit, non Thraſonem. [Continuo iraſci,) Vt riuali. [Neque Negare audere:) Vt amicæ poſcenti. [Inſtare, vt hominem inuitet.) Vide impudentiam meretricis. primum petit vt iubeat eum admitti: poſtea vt inuitet, quod eſt maius. [Id Faciebat retinendi illius cauſſa:) Admonet ſpectatorem, ne exiſtimet alteri riuali iniuriam fieri Phædriæ. Et ſimul eſt hic προπαρασκευὴ virginis agnoſcendæ, inuitat triſtis. [Manſit ibi.) Adoleſcens.ſ.& manſit, pro remoratus eſt .i. accubuit nec receſſit, Manſit ſignificat. Simile eſt, Manſit, paſſus eſt. Sic Chremes manſit, immoratua. * conuiua neceſſitate diſceſſit accipiendus eſt. [Triſtis.) Iouitus, noo libenter. Vt econtrario Virg.

Voti Lætus ego hunc candentem in littore taurum
Conſtituam ante aras, voti reus.

Et accipio triſtis, eodem modo. [Sermonem illico.) Sermonem, colloquium dicit. [Adductum æmulum;) Plus dixit adductum, q̃ admiſſum & ſimul quia videbat furibundum Chremem, & totum crimen reuncat ad Thaidem. & hæc eſt cauſa cur à milite in eios domo nullam rixam patiatur Chremes. [Huic ægre:) Huic Thaidi, non adducto. [Heus heus, inquit, puer) Hic oſtenditne quod ſupra apparatum eſt. [Pamphilam Accerſe,) Non, prouoca, ſed, accerſe, quia non eſt aptum militi. [Vt delectet hic nos.) q.d. ꝙ hæc non facit, ſed delectare, fidicinæ eſt, quia ſupra de illa dixerat, Et fidinus ſcire. Et bene Hic: quaſi inſuauiter nunc tractemur. [Illa exclamat,) Noo reſpondit, inquit: ſed, exclamat. [Minime gentium.) Hoc magis mirum, minime gentium, q̃ nuſquam gentium. [In conuiuium illam?) ὑποκριτικῶς: vt, cantando tu illum? [Illam?) Deeſt, accerſas: & eſt figura ἀποσιώπησις. [Miles tendere.) Proprie dixit tendere. quod ſignificat pertinacem contentionẽ. Virg. Vaſto certamine tendunt. [Inde ad iurgiũ.) Subauditur, ventum eſt. [Interea aurum ſibi clã mulier demit,) Ne aurum pro virgine, quod, retinebat, amitteret. uel aurum demit, vt eſſet ad fugam expeditior, vel ad rixam. Et opportune mulierem dixit, ooo Thaidem: vt oſtenderet malitiam ſexus.

[Hoc eſt ſigni, vbi primum poterit,) Ad quam rem ſigni? Vtrum hoc eſt ſigni. Quamobrem metuam ne quam ille hodie inſanus turbam faciat, aut vim Thaidi? An hoc eſt ſigni, Vnde ſcio ꝙ vbi primum poterit, ſe illinc ſubducet? Erit igitur ſubaudiendũ ſic, Vnde & ꝙ, vt ſit, Vnde ſcio, ꝙ vbi primum poterit.

ITa me &c.) Queſita eſt hic perſona, quę & terribilem credat militem, & ſimul demonſtret quid poſt ſcenam geſtum ſit in conuiuio militis. D. Dij ita me ament, iurantis eſt dictio, q.d. ita amer à dijs, vt dictura ſum verum, quantum .i. inquantũ. vidi.i. cognoui illum militem, non nihil .i. aliquatenus, ſiue aliquantulum, ego miſera.i. dolore afflicta, & timore. timeo ne quã .i. ꝙ aliquam turbam.i. turbationem tumultum. ille inſanus .ſ. miles, faciat .i. moueat hodie, ãc timeo inquam ꝙ faciat aliquã vim .i. violentiam Thaidi. Nam poſtquam iſte Chremes adoleſcens iuuenis frater virginis aduenit ad domum militis, Thais rogat militem, ut miles iubeat illum .ſ. Chremetem admitti .i. introduci in domum. & recipi continuo.i. illico ille miles iraſci cœpit ſupp. vel iraſci pro iraſcebatur. neque audere .i. audebat. negare .i. renuere ꝙ Chr. introduceretur preſertim poſcente amaſia. porrò.i. deinde, uel poſtea. Thais inſtare.i. inſtabat, hoc eſt vrgebat aſſiduis precibus, vt inuitet.i. alliciat ad diſcumbendum hominem .ſ. Chr. Thais faciebat id.i. precabatur, ut inuitaret miles eum cauſa retinendi illius.i. retinendi illum Chr. quia non erat tempus.i. non erat tempeſtiuum, & opportunum ad eã rem, quam parabat.ſ. indicare.i. ſignificare, oſtendere de ſorore. Chr. illa quæ cupiebat indicare inquam miles ſup. inuitat. Chr. triſtis.i. inuitus, non libens. Chr. manſit ibi.i. remoratus eſt, remanſit, non receſſit. illa.ſ. Thais, illico.i. ſtatim, occipit.i. incipit, ſermonem.i. colloquium cum illo. vero.i. ſed miles putare.i. putabat, æmulum.i. eiuſdem rei ſtudioſum, hoc eſt riualem. adductum .i. adhibitum ſibi ante oculos, contra .i. in oppoſitum, miles voluit facere, ægre.i. moleſte huic Th. inquit, ipſe miles. heus vocantis eſt, accerſe.i. fac venire, vel vade ad uocandum. aut voca Pamph.i. virginem quam dono dederat, vt delectet hic oos, fidibus ſ. canendo, ꝙ hæc Th. non facit illa Th. exclamat, minime gentium.i. nequaquam gentium terrarum, loci locorum temporis ſæpe ponuntur ubi ad ſignificationem nihil faciunt, ſed duntaxat ad vocalitatem, ut nuſquam terrarum, nuſquã gentiũ, vbiuis locoꝝ. ſed magis mirũ eſt minime gentium, q̃ nuſquam gentium. Poteſt itaque eſſe diſtinctio hic minime gentiũ .i. nequaq̃, accerſatur.ſ. deinde ſubdatur accerſes ſup. illam puellam in conuiuium, q.d. es ſatis ſatuus, vt velis accerſere eam in conuiuium, & hoc interrogando, vel poteſt intelligi continue & affirmatiue minime gentium.i. nequaq̃ accerſes ſup. illam in conuiuium, q.a. videlicet prohibebo, miles tendere .i. pertinaciter contendebat, ut puer eã accerſeret, inde.i. deinde, uentum eſt ſup. ad iurgium.i. ad rixam & obiurgationem, interea mulier Thais demit ſibi clã .i. amouet ſe, & tradit mihi aurũ, ne amittat aurum qđ tenebat, aut ut eſſet ad rixam expeditior, uel ad fugam dat.i. tradit mihi, ut auferam.i. aſportem, hoc eſt ſigni.i. hoc ſignum, & coniectura, vnde ſup. ſcio ꝙ ſup. ſubducet ſe.i. clã ſe ſubtrahat. illinc.i. ex domo militis, ubi primum.i. cum primum poterit ſe ſubducere .ſ. CVID.

ARgum.) Ancilla indicat quid actum ſit inter militem & Thaidem, & eſt narratio occaſionis epitaſeos. [Ita me dij) Verba ancillæ ad ſpectatores. [Neque Negare audere:) Indicatur militis ſeruitus apud ſcortum. [Triſtis) Inuitus. [Huic ægre).i. moleſte, quod doleret militi. [In conuiuium illam?) Eclipſis corripiencis, ſubauditur accerſas. LATO.

ITa me dij ament, &c.) Muliebrem timiditatem, cautionẽ meretriciam, & hominis ſtolidi, zelotypiq́. importunitatem, & impetum animi ad iurgia præcipitem, hæc ſcena exprimit. [Adductum ante oculos æmulum;) Æmulatio, inquit Cic. in iuj. Tuſc. Duplex illa quidem dicitur, ut & in laude, & in uitio hoc nomen ſit. Nam & æmulatio, uirtutis imitatio dicitur. Sed ea nihil hoc loco utimur, eſt.n. laudis. Et eſt æmulatio ægritudo, ſi eo quod concupierit, alius potiatur, ipſe careat. PETRVS MARS.

ITa me dij bene ament,) Nos ex Hallenſteniano omittendum putamus aduerb. Bene, quod & metri ratio exigit. Conſentit Venetum exemplar, & quædam editiones Donati. RIVII caſtigat.

VOluit facere contra huic ægre:) Ægre facere, pro moleſtiam inijcere, uel dolorem, noue dicit. hic Terent. Sic dicit aliquãdo Cic. benigne alicui aliquem facere, pro beneficium conferre, vel beneficio afficere. DOLE. obſeruat.

VIx alia apud hunc auctorem ſcena eſt, in qua carminum ratio minus conſtet, atque In hac admodum parua. Riuius primum duntaxat carmen attigit, de quo recte admonet omittendum eſſe aduerbium bene, quod ueteres lib. non habent. GLAR.

De

De ceteris nihil, ὡς ἀληθῶ, quaſi omnia bene habeant, quod fortaſſis in ipſius lib. fuit. At in noſtris quotquot mihi videre contigit, nihil certi conſtat. Et Doctor. primum quidẽ verſum iamb. tetr. catal. iudicauit, Cum (ſi quidem Bene aduerb. non omittatur, vt eios oſtendit lib.) ſit hypercatalecticus. Secundum recte iudicauit trochaicum catalect. Tertium rurſus iambicum tetram. catal. ait, cum ſit acatalecticus potius, ſi quidem Ille pronomen nõ omittatur, & in Chremes nulla fiat eliſio. Quartum trochaicum tetram. acatal. facit Sic,

Militem rogat, vt illum admitti iubeat, ille continuo iraſci,

Mirum vero carmen, quod quo illo in numerum poſuerit, fateor ingenue me neſcire, maxime cum velit eſſe trochaicum. De ſequenti idem iudicauit. Sextum uerſum ait octonarium catalect. non adiecto, iambicus ne ſit, an trochaicus. Si iambicum faceret, fieret tetrameter hypercatalecticus.

Id faciebat retinendi illius cauſa: quia illa quæ cupiebat

Si Illius diſſyllabum fecerimos, vna abundabit ſyllaba in ratione iambica. Sin triſyllabum, duæ, in ratione trochaica acatalectica, tres in catalectica. Reliquos deinde omnes trochaicos facit tetram. catal. præter quartum à fine, quem uult iambicum tetr. Hæc ita ille digeſſit, meo quidem iudicio, non ſatis commode. Itaque ego quid ſentiã breuibus aperiam, relinquens lectori iudicium. In primo itaque uerſu, cum Riuio omittendum cenſeo aduerb. Bene, ut ſint initio duo anapæſti, & tertio loco creticus? niſi malimus I, de Illum abijcere. In tertio pronomen Ille tollendum puto, quod prorſus nihil ad rem facit. Quartũ verſum finio in verbo Continuo, vt ſint quatuor trochaici tetrametri catalectici ad hanc formam.

Ita me Dij ament, quantum ego illum vidi, nonnihil timeo
misera,
Ne quam ille hodie inſanus turbam faciat, aut vim Thaidi.
Nam poſtquam aduenit Chremes adoleſcens frater virginis,
Militem rogat, vt illum admitti iubeat: is continuo

Hactenus integre conſtant hi quatuor trochaici catal. Nunc ſequuntur quatuor iambici tetr. itẽ catalectici, quos ut certius iudicium lectori ſit, non piguit ſubſcribere.

Iraſci, neque negare audere. Thais porro inſtare,
Vt hominem inuitet, id faciebat retinendi illius cauſa:
Quia illa, quæ cupiebat de ſorore eius indicare,
Ad eam rem tempus non erat, inuitat triſtis: manſit ibi:

Et hi verſus integre conſtant, nec vna ſyllaba claudicant. Nunc ſequitur trochaicus vnus trimeter catalecticus, qualeis aliquando poëtam hunc immiſcere ſupra oſtẽdimus, quos Doctor. ægre admittebat, negare tamen non potuit.

Illa cum illo ſermonem illico occipit.

Nec probo Aldinam editionem hoc in loco, quæ verbum Occipit reiecerat, Nec alias, quæ pronomen Illa omiſerant, cum veteres libri vtrunq; habeant. Nunc deinceps ſequuntur trochaici ſex tetrametri catal. In ſecundo Puere legendum. Sed tertiũ, ut dixi, Doctor. iambicum tetr. facit, eliſa prima ſyllaba de Accerſe, à ſuperiore verſu. quam opinionẽ non reijcio. Ego tñ malim in eo verſu vel Accerſe vel Exclamat tollere, quorũ neutrum opus eſt ad ſenſum, vt ita fieret trochaicus tetr. catal. vt alij. Verũ, quia Don. utriuſq; in Cõmentario meminit, nõ puto pertinaciter hoc aſſerendũ, niſi quis exiſtimet, qđ Docti putant, multa illi cõmentario aſſuta. Verũ res non eſt tanti. Certe Thais verbum Accerſe non repetit. In conuiuium illam? vnde facile ſuſtulerim. Et ſunt multæ in hac ſcena Apoſiopeſes, vt pſonę humilis ac ſecũ ſubmurmurantis, ac inde fortaſſis cauſa poetæ fuit, ut carmẽ ita variarit. Sed lector noſtram hanc diligentiam boni cõſulat oro.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Secum cogitans Phædria, quæ ſit, intercepti amoris paſſurus incommoda, ſi totum biduum ruri manſerit, vincente amore in vrbẽ redit. Et iam tempus eſt, vt reuocetur in ſcenam, completis omnibus, quæ illius deſiderabant abſentiam. Simul hac amantium inconſtantiam exprimit rure tam cito recurrens Phædria.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Ratiocinantem & cogitabundam Phædriam inducit, ſecum reputantem, quid incommodi perpetietur intercepti amoris ſi totum biduum ruri permanſerit. Sed vicit amor, eaq; gratia importune in vrbem regreſſus fingitur, vt iurgium militis tollatur.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Narrat Phædria, cur tam ſtatim in vrbem redeat.

Senarij.

PHAEDRIA.

CVm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,
Ita fit vbi quid in animo eſt moleſtiæ,
Aliam rem ex alia cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opu' eſt verbis? dum hac * puto, * reputo
Præterij imprudens villam. longe iam abieram,
Cum ſenſi. redeo ſurſum, male vero me habens.
Vbi ad ipſum veni diuerticulum, conſtiti:
Occepi mecum cogitare, hem biduum hic
Manendum eſt ſoli ſine illa? quid tum poſtea?
Nihil eſt. quid? nihil? ſi non tangendi copia eſt,
Eho ne videndi quidem erit? ſi illud non licet,
Saltem hoc licebit. certe extrema linea
Amare, haud nihil eſt. villam prætereo ſciens.
Sed quid hoc quòd timida ſubito egreditur Pythias?

CVM rus eo, cœpi egomet) Hic nunc cauſa narratur, cur ſtatim in vrbem redeat Phædria, qui diſceſſerat abſuturus biduum ad tollẽdum iurgium militis, & importune redit. [Dum rus eo,) Iam tempus eſt reuocandi in ſcenam Phędriam, poſtquam acta ſunt omnia, quæ illius abſentiam deſiderabant. [Cœpi egomet mecum) Ordo, Cœpi aliam rem ex alia re cogitare. [Inter vias,) Figurate, & noue inter vias. [Et ea omnia in Peiorem partem) Vtrum ſubaudiatur, cogitare? an ibant, aut vergebant, aut quid tale? [Dum hæc puto,) Id eſt exiſtimo, vt Virg. DON.

Multa putans, ſortemq; animo miſeratus iniquam.

Et eſt διαλογίζομαι, pro reputo. Putamus.n. inſtantia: Reputamus præterita. [Vbi ad ipſum veni diuerticulum,) Diuerticulum, eſt vbi iter de via flectitur. & proprie diuerticula dicuntur in via domicilia, ad quæ de itinere diuertendum ſit. [Conſtiti:) Plus eſt nunc ſcientem ſtetiſſe, q̃ præterijſſe neſcientem. [Hem biduum hic Manendum eſt) Interiectio laborantis animi. Biduum ſic pronuncia, vt longum, nimiumq. tempus. Tum deinde hic tanquam in loco ſolo, atque triſti. [Soli ſine illa?) Aut ſine alio oblectamento? [Sine illa?) Satis amatorie. [Sine illa?) Iam cauſa eſt cum biduum grauetur loco triſti, cur ſolatium conquirendũ. Sunt autem qui idem putent ſoli eſſe, & ſine illa, vt ſine illa ἰδιότης eius ſit quod dixerat, Soli. [Nihil eſt, quid? nihil?) Amantũ diſputationes intermiſcent quædam conſilia ſanæ mentis, quæ tamen ſtatim reſurgentis amoris ſæuitia deuincuntur. [Eho ne videndi quidem erit?) Eho, ridicule additum, tanquam omnino non ſecum loquatur, ſed cum altero. [Saltem hoc licebit:) Bene bis dictum licet licebit, quaſi de re magna loquatur, totum ergo amatorie. [Certe extrema linea) Et hoc recte, quia quinque lineæ perfectæ ſunt ad amorem. Prima viſus, ſecunda loqui, tertia tactus, quarta oſculari, quinta coitus. An ſic dixit extrema linea, quemadmodum dicatur longis lineis quid fieri? id eſt de lõginquo. [Amare, haud nihil eſt:) Amare modo frui amore dicit. Plaut. in Bac. Prius hic adero, quàm te amare deſinam. Et, Sine te amem. [Villam prætereo ſciens.) Sciens quidem, ſed non minus amator q̃ prius. [Sed qd hoc, q̃ timida ſubito egreditur Pythias?) Ex his verbis perſona in ſcenam veniens & locutura deſcribitur. &, Timida, modo ægra, turbata, commota. Plaut. Manum ex mari timide. Et hic ipſe: Vxorem, inquit, Philumenam pauitare neſcio quid dixerunt. Timidum aliud naturale, aliud euentu eſt: vt, Addit ſe ſociam, timidiſq. ſuperuenit Ægle.

CVM rus &c.) Hic nunc cauſa narratur cur ſtatim in vrbem redeat Phædria, qui diſceſſerat abſuturus biduum ad tollendum iurgium militis, ſed importune GVID.

tunc redit, uerum erat tempus reuocandi Phædriam in ſcenam, poſtquam facta ſunt omnia, quæ illius abſentiam deſiderabant. PH. Phædria ſolus loquitur. cum eo rus egomet cœpi .i. incepi cogitare mecum .i. mente voluare. inter vias .i. inter eundem, vel in ipſi vijs. aliam rem ex alia .i. nunc vnam rem, nunc aliam, vt etiam Cic. ad Pætum, Me quotidie aliud ex alio impetit .i. aliod poſt aliud. & Virg. Nos alia ex alijs in fata vocamur. ita vt fit .i. quemadmodum fieri ſolet. vbi .i. cum quid .i. aliquid, moleſtiæ, id eſt diſplicentię, vt ita loquar. eſt in animo, & cœpi inquã cogitare ea omnia in partẽ peiorem, id eſt deteriorem. quid eſt opus verbis .i. quid attinet plura dicere, poſt dictum quid nunc ſubiungam dum .i. quandiu, puto .i. exiſtimo, ſiue reputo hæc, & eſt aphæreſis, puto pro reputo. Putamus autem inſtantia reputamus præterita. ego præterij .i. prætergreſſus ſum. imprudens .i. per imprudentiam, non conſiderans viam quam pertranſibam. præterij ergo villã, id eſt domum agreſtem quo ibam. iam abierã .i. pertranſieram longe .i. procul illam villam, cum ſenſi .i. percepi. redeo rurſum .i. reuertor, & eſt tautologia, vero .i. ſed male habens me .i. male ſanus, quia inſano vexatus amore. vbi, id eſt poſtquam veni ad ipſum diuerticulũ .i. ad ſemitam. qua de via diuertitur ac deflectitur. nam diuerticulum, ut ait Don. eſt vbi iter de via flectitur, & propterea diuerticula ſunt in via domicilia ad quæ de itinere diuertendum ſit. Conſtiti .i. reſtiti illic, & fixi gradum cogitabundus totus. cœpi cogitare mecum .i. apud me hæc ſequentia. hem, interiectio laborantis animi. manendum eſt, id eſt oportet manere. hic .i. in hac villa, biduũ .i. ſpatio duorũ dierum. Manendum eſt mihi ſup. ſoli, ſine illa, ſcilicet Thaide. hic quaſi in loco triſti, & biduum, quod tempus longum putatur amanti. Deinde intermiſcet conſiliũ ſanæ mentis, quid tu poſtea .i. quid inde ſequetur ſi biduum manendum ſit. nihil eſt manere .ſ. biduum, deinde reſurgens amor incitat eum vt dicat. qd nihil .i. quomodo dicis nihil eſſe biduum abeſſe, ſi non eſt copia .i. facultas tangendi. eho, ridicule additum, quaſi non ſecum loquatur, ne quidem .i. nec etiam copia inquam videndi erit. ſi illud non licet .i. permittatur, hoc eſt tangere, ſaltem hoc licebit .ſ. videre, certe .i. profecto, extrema linea, appoſitiue dictum, id eſt quod .ſ. videre. eſt linea extrema in amore. Quatuor .n. ſunt lineæ in amore, prima viſus, ſeconda tactus, tertia oſculum, quarta opus. lineæ ergo extremæ ſunt viſus & opus, niſi dicatur extrema linea, quemadmodum dicitur longis lineis quid fieri .i. de lõginquo, amare .i. amore frui, haud nihil eſt .i. eſt aliquid, prætereo villam ſciens .i. non imprudens, ſed non minus amator, q̃ prius, & ideo amore impellor ad repetẽdam vrbẽm. Sed quid hoc eſt, his verbis perſona in ſcenam veniens & locutura deſcribitur & timida, ſed quid hoc eſt .i. quid hoc ſibi vult q̃ Pythias egreditur .i. exit ſubito, tumida .i. commota ægra animo, ac turbata. Aliquid eſt timidum naturaliter. vt, cum canibus timidi venient ad pocula damæ. aliquid eſt etiam timidum ex euentu. vt, Addit ſe ſociam, timidiſque ſuperuenit Ægle.

LATO. ARgumentum) Redit à villa Phædria ſecum loquens quid egerit, & aduentu eius inchoatur epitaſis alterius partis fabulæ. [Dum hæc puto) Cogito, reputo. [Diuerticulum) Deflexus viæ ad villam vuegſcheid. [Manendum eſt ſoli) Cogitatio, incerti amantis, qui tamen amoris impotentia vincitur, vt ante ſtatutum tempus redeat.

PETRVS MARS. DVm rus eo, &c.) Vis amoris, & illius inconſtantia, qui in caſtris militat Cupidineis ac Venereis, compede vinctus eſt adeo, vt ſui iuris non ſit, hac ſcena exprimitur. Iccirco Chærea lena apud Plaut. in Aſin. ſic adoleſcentem alloquitur: Fixus eſt hic apud nos animus tuus clauo cupidinis. Remigio, veloque quantum poteris fuge, q̃ magis in te in altum capeſſis, tã æſtus te in portum refert. [Præterij imprudens villam;) Villa eſt domus ruralis, ſic dicta à via, propè quam poni debet pp cõmoditatem imponendi aliquid & exportandi. [Vbi ad ipſum veni diuerticulum,) Diuerticula ſunt loca, vnde deflectimus iter ad villam, quæ non multum diſtat à via publica. Eſt igitur diuerticulum, deflexus à via. Vnde Iuuen. per tranſlationẽ dicit: A diuerticulo repetatur fabula. Inde diuerſoria, & diuortia apud Virg.

Obijciunt equites ſeſe ad diuortia nota.

[Haud nihil eſt,) q. d. Aliquid eſt, frui amoris affectu eo modo, qui pro tpis conditione conceditur. [Videndi) Subaudi, ſi ad ipſum contractum venire non datur rei concupitæ vel amatæ.

RIVII caſtigat. DVm hæc reputo, Prætereo imprudens villam;) Nos, Dum hæc puto, vt in veteribus libris habetur, ſuffragante Donato, qui ἀφαίρεσιν eſſet ait pro reputo. Virg.

Multa putans, ſortemq; animo miſeratus iniquam.

Putamus enim inſtantia, inquit, reputamus præterita.

DOLE. DVm hæc puto, Præterij imprudẽs villam:) Præterire Latinis eſt idem quod prætergredi, vel vltra id progredi, quo iter ꝑfinitum ſit. Multas tñ habet elegantes ꝑ tranſlationem ſignificationes. Proprium igitur eſt, cum dicimus agrum, vrbẽ, villam, & ſimile aliquid præterire .i. tranſgredi. Tranſlatum autem eſt, cũ dicitur ætas, vel tempus præteriri, aut aliquis præteriri in petitione magiſtratuum .i. quando non habetur eius ratio, vel quando abſens ſm præſentem non tractatur. [Si nõ tangendi copia eſt) .i. ſi non datur, vel ſi non licet tangere. Copia autem, vt antea oſtẽdimus, modo eſt rei cuiuslibet abundantia, vel vbertas, & opponitur inopiæ. Modo ꝑ facultate ponitur. Modo pro manu militari, idq. in plurali frequentius. Cum vero pro facultate eſt, ex eo manat copiam ſui facere. Et copiam ſui facit meretrix, cũ ſe proſtituit, uel quæ venereos admittit.

GLAR. IN quarto huius ſcenę verſu, Puto, legit Don. & pro, Reputo, poſitum ait, & κατὰ τὴν ἀφαίρεσιν ablatã eſſe re initio. In 7. carmine Diuerticulum, tertia ſyllaba correpta eſt. In 9. vel I, de Illa abijcitur, uel tertio loco eſt creticus pro dactylo. In 10. Nihil primo diſſyllabum, ſecundo monoſyll. Vltimum carmẽ auctorib. Doct. ac Riuio trochaicũ eſt tetr. cat. Sed in Subito o, nõ eliditur. quod ſi d, in Quid elidatur, & eſt tollatur, erit vt reliqui, iãbicus, & celeritas nõ minus ꝑ iambum atq; ꝑ trochęũ ſignatur,

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilam ab Eunucho vitiatam, magnopere queritur Pythias, miratur Phædria, atque ita ex illius querela, & huius errore, multum delectationis ſpectator capit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena operæpretium erat, aliquid delectationis ex querela Pythiæ, & errore Phædriæ ſpectatoribus offerre. Nam magnopere ancilla de ſtupro Eunuchi conquęritur, quod certe Phædriæ difficile creditu videbatur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Pythias mutatis verbis factum Chæreæ paulo ante narratum, rurſum narrat. Exordium eſt Patheticum.

Iambici Tetrametri mixti Trochaici, Senarius vnus atque alter. Dimeter vnus.

. PYTHIAS, DORIAS, PHAEDRIA.

VBI illum ego ſceleroſum miſera, atque impium inueniam? aut vbi
Quæram? hoccine tam audax facinus facere eſſe auſum? PH. perij: hoc quid ſit, vereor.
P. Quin inſuper etiam ſcelu', poſtquã ludificatu' eſt virginem,
Veſtem oẽm miſeræ diſcidit, eã ipſam capillo cõſcidit.
PH. Hem. P. qui nunc ſi detur mihi,
Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico?
PH. Profecto neſcio qd abſente nobis turbatũ eſt domi.
Adibo. quid iſtuc? quid feſtinas? aut quem quæris Pythias?
P. Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignu' es cum donis tuis
Tam lepidis. PH. quid iſtuc eſt rei?
P. Rogas me? eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit?
Vitiauit virginem, quam heræ dederat dono miles. PH. quid ais?
P. Perij. PH. temulenta es. P. vtinam ſic ſient, mihi qui male volunt.

D. Au,

D. Au, obſecro mea Pythias, quod iſtucnam monſtri fuit?

PH. Inſanis: qui iſtuc facere eunuchus potuit? P. ego illum neſcio

Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipſa indicat.

Virgo ipſa lacrumat, neque, cum rogites quid ſit, audet dicere.

Ille autem bonus vir nuſquam apparet. etiam hoc miſera ſuſpicor,

Aliquid domo abeuntem abſtuliſſe. PH. nequeo mirari ſatis,

Quò abire ignauos ille poſſit longius, niſi domum

Forte ad nos redijt. P. viſe amabo, num ſit. PH. iam faxo ſcies.

D. Perij, obſecro. tam infandum facinus mea tu, ne audiui quidem.

P. At pol ego amatores audieram mulierum eſſe eos maxumos,

Sed nihil poteſſe: verum miſeræ non in mentē venerat,

Nam illum aliquò concluſſem, neque illi commiſiſſem virginem.

DON. VBI illum ego) In hac ſcena operæprecium delectationis eſt ſpectatoribus ex qrela ancillæ Thaidis, atque errore Phædriæ. [Vbi ego illum) Hoc initio oſtenditur tanquam perſequentem fugientem, progreſſam eſſe perſonam. [Scleroſum) Sceleroſus eſt multorum: Sceleſtus, vel vnius. Sceleroſus, proprie auctor eſt ſceleris. Sceleratus, in quo ſcelus ſit conſtitutū vel commiſſum. [Sceleroſum, atque impium) Sceleroſum in Thaidem, Impium in virginem. [Audax facinus facere) Facinus facere, figura ἀρχαϊσμός. [Hoc quid ſit, vereor.) Pro duobus vnū dixit. ſ. vereor, pro neſcio, & vereor. [Quin inſuper etiam) Accuſatio facti. [Scelus,) αὔξησις. Plus .n. eſt ſcelus q̃ ſceleſtus. Vt Lucil. Carcer via carcere dignus. [Poſtquam ludificatu' eſt virginem,) Argm̄ ab his quæ ſunt poſt negotium geſta. Et mire: Poſtquam ludificatus eſt, diſcidit dixit: eum ille uidelicet, dum virgo reluctatur, hoc fecerit. Et mire expreſſit vitium illatum virgini ab eo quidem, qui vitiare iam poſſet, ſed tamen eiuſmodi adoleſcentulo, cuius propter teneras adhuc vires ad explendam Venerem longiore noxa aduerſus virginem vtendum fuit. Nam ideo præter occaſionem familiæ diſcedentia, tempus, locus, & cætera attributa negotio, etiam ſomnus virginem opprimens adiuuat Chæream. Et mire ludificatus potius, q̃ complexus eſt, aut tale aliquid quod amorem indicaret. [Veſtem omnem miſere diſcidit:) Adeo vt amore fecerit, ſed iniuria. Et vide, vt ex his appareat multum virginem reluctatam eſſe. [Eam ipſam capillo conſcidit.) Multo melius, q̃ ſi diceret, capillum illi conſcidit. [Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem) Non ne credis Pythiam id comminari quod à virgine minus factum ſit? quod, qa puella, non potuit. [Vnguibus) Quibus armatur hic ſexus. [In oculos) Quaſi amatori. [Venefico?) Mutanti homines, & ex virginibus mulieres facienti. An venefico, amatori? quia amor, venenum occultum eſt, vt Virg.

Occultum inſpires ignem, fallasq; veneno.

Et longumq. bibebat amorem. [Abſente nobis turbatum eſt domi.) Aut ſubdiſtinguendum eſt, & ſubaudiendum me, aut ἀρχαϊσμός figura eſt, abſente nobis, pro nobis abſentibus. Pōponius, Sine ergo iſtuc, præſente amicis inter cœnam. Varro in Marcellum, Id præſente legatis omnibus, exercitu, pronūciat. [Abſente nobis) Cum ſic dicat, pro ꝓpoſitione ponit abſente, ac ſi diceret, corā amicis. [Quid feſtinas?) Properas, turbaris, & trepidas? Sal. Feſtinantibus in ſumma inopia patribus. [Egon' quem quærā?) Deeſt rogas. [Eunuchum quē dediſti nobis, quas turbas dedit?) Aut ἀντίπτωσις: vt, Vrbem quam ſtatuo, veſtra eſt. Aut quem cum interrogatione pronunciandum, vt ſit qualem. [Eunuchū quem dediſti) Quidam volunt quem diſtinguere, q.d. qualem, ſed neſciunt hac figura multum veteres vſos eſſe eunuchum .n. ad dediſti verbum, retulit. Nunc ergo addit propter aliud ἔλλειψιν aſſumendum extrinſecus, is Eunuchus. Nam quoties vno nomine, aut pronomine diuerſæ declinationis enunciationes cōprehenduntur, neceſſe eſt quod alteri accommodatum fuerit, ab altero diſcrepare. [Quem dediſti, quas turbas) Et quem, & quas ſic accipe, quaſi dixerit, qualem eunuchum, & quales turbas. [Quid ais?) Hoc admirantis eſt magis, q̃ interrogantis. [Temulenta es.) Ebria, à temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo ꝙ tentaret mentem .i. labefactaret. Virg.

Tenuiq; Lagæos Tentatura pedes olim, vincturaq; linguam.

[Vtinam ſic ſient, mihi qui male volunt.) Bene non, ebriam eſſe, in maledictum vertit, quaſi vero temulentam eſſe, felicitatis ſit. An non negat ſe eſſe ebriam, ſed non vino, verum malo ebriam vult intelligi? [Mea Pythias,) Mea, & mea tu, & amabo, & alia huiuſcemodi, mulieribus apta ſunt blandimenta. [Quod iſtucnam monſtri fuit?) Quippe monſtrum eſt omne cōtra naturam. Si igitur eunuchus eſt, & vitiauit virginem, contra rerum naturam factum eſt, & recte monſtrum eſt. Et ordo eſt, Quidnam iſtuc monſtri fuit? [Qui iſtuc facere eunuchus potuit?) Iſtuc facere honeſtius apud puellam, q̃ ſi vitiare dixiſſet: & poteſt uideri aliqiud nutu ſignificare. [Ego illum neſcio Qui fuerit:) ἀναλόγως, Bene vitauit Eunuchi nomen, ut uitiaſſe virginem obtinere poſſit. [Virgo ipſa lacrumat,) Nunc oſtendit quid fecerit, et oſtendit argumentis. [Neque, cum rogites quid ſit, audet dicere.) Quid ſi uerberata eſſet? ſed non puderet queri. Hæc autem iniuria apud virginem non habet nomen. [Bonus vir) εἰρωνικῶς. non .n. iam Eunuchus. [Nuſquam apparet.) Neſcias virum fuga eius quæratue, an culpa. ſed conſtat hæc argumenta eſſe, ꝙ ipſe virginem vitiauerit. [Bonus vir) Bene vir, quia hoc illum eſſe cōtendit. [Etiam hoc miſera ſuſpicor,) Bene etiam, qui & hoc ſuſpicatur virginem vitiatam. [Nequeo mirari ſatis,) Bene hic oēs ſuſpiciones ad eunuchum quē nouit, reuocat. neſcit Chæream ſi quidem hunc eſſe. Et mira locutio, pro eo quod eſt, neſcio. [Nequeo mirari ſatis, Quò abire ignauos ille poſſit longius, Viſe amabo, num ſit.) Domi ſubaudiendum eſt, aut, non ſit quod dicis [Sed nihil poſſe:) Vt voluntatis rei ſint, non ēt facti. [Verum miſeræ non in mentem venerat.) Non, nihil poſſe eos, ſed amatores eſſe maximos. ad partem .n. ſententiæ pertinet quod dicit, Non in mentem venerat, non ad totum qđ audiuiſſe ſe dudum. Etiam niſi penitus negatiue conſideraueris, controuerſia iuerit. ſi .n. nihil poſſe audieras, quid eſt quod in mentem non venerit ve vitares? verum igitur amatores mulierum eſſe maximos audieras? quod ipſum vitandum fuit. Neque .n. hoc ſatis eſt ad pudicitiā, ſtuprū vitaſſe, cum impudica fieri vel ſolo oſculo poſſit, quam omnino integram & illibatam velis. An verum, non erit coniunctio, ſed nomen? ut illud quaſi falſum audierit, hoc aūt, quod verum inuentum eſt, non ipſa ſuſpicata ſit. Nam in mentē venire, non reminiſci tm̄, ſed ēt cogitare ſignificat. Sic Cic. In mētem tibi non uenit cauſam publicam ſuſtinere .i. non cogitas, nō ſuſpicaris. [Verum miſeræ) Si uerum pro coniunctione accipimus, ſubaudiendum erit, amatores mulierum eos eſſe maximos. [Non in mentem uenerat.) Non quod audieram: ſed, quod hic fecit. An non aliud in mentem uenerat? non .ſ. facturum fuiſſe quod fecit. [Non in mentem uenerat.) Aut non erat cogitatū, aut non erat recordata. [Nā illū aliquò concluſſem,) Mire cōcluſiſſem dixit, ut ſæuā ferā ſic alibi, Concluſam hic habet vxorē ſæuā. [Neq; illi cōmiſiſſem uirginē.) Si uel amatorē tm̄ meminiſſē.

GVID. VBI illum &c.) In huius ſcenæ initio oſtenditur progreſſam eſſe perſonam ancillæ Thaidis tanquam proſequentem fugientem. P. Vbi .i. in quo loco. ego miſera inueniam illum .ſ. Chæream, ſceleroſum .i. ſceleribus plenū, quia Thaidem quæ ei credebat, illuſit, atque impium .i. iniquū, & improbum in uirginem .ſ. cui uim attulit, Sceleroſus eſt multorum ſcelerum. Sceleſtus uero eſt, uel (id eſt etiam) unius. Sceleroſus eſt proprie auctor ſceleris, ſceleratus in quo ſcelus ſit cōſtitutum, & commiſſum, aut .i. uel, ubi quæram illum ſceleroſum. Hoccine .i. ne uerum eſt, aut credibile ipſum, ſupp. ſceleroſum eſſe auſum facere hoc tam audax .i. tam importunum facinus, & tam proteruum ac petulans. Perij .i. perdita ſum. PH. Vereor .i. & neſcio & timeo quid hoc ſit quod conqueritur. Pythias. P. quinetiam .i. atque etiam, inſuper .i. præterea, poſtquam ſcelus pro ſceleſtus, ſed auxeſis eſt. Plus eſt n. ſcelus q̃ ſceleſtus, ludificatus eſt .i. decepit illuſit, uirginem .i. puellam dono datam diſcidit .ſ. dirupit omnem ueſtem .i. totam ueſtem illi uirgini miſere. tum, id eſt deinde. conſcidit, id eſt lacerauit illam capillo. multo melius, quàm ſi diceret capillum illi conſcidit. PH. hem, interiectio indignantis. P. qui .ſ. Eunuchus (continuat enim ſermonem ſuum Pyth.) ſi poteſt, hic ſi capit pro utinam, inde ò ſi, ut ſit ſenſus, Vtinam nunc detur mihi ut inuolem, id ſit in modum auis uolantis celeriter ſaltam in capillos

illi

illi venefico .i. mutanti homines, & ex virginibus mulieres faciẽti, aut venefico.i.amatori.nam amor venenũ occultum eſt. Virg.

Occultum inſpires ignem, fallaxq; veneno.

Veneficus proprie dicitur, qui venena miſcet.& per illa alienę vitæ inſidiatur, qui alio nomine dicitur intoxicator. vt ergo ego inuolem vnguibus.i.per vngues in capillos illi venefico. PH. profecto neſcio quid eſt turbatum.i.perturbatum domi, abſente nobis.i.nobis abſentibus.ſingularis pro plurali, adibo .i. accedã ad eam, quid iſtuc.i.illud eſt ſup.quod ita quæreris ò Pythia, quid.i. cur feſtinas.i.properas, turbaris, & trepidas, aut ò Pythia, quem hominem ſup.quæris .i. inueſtigas & proſequeris. P. hem, interiectio indignantis rogas ſup.quem quæram? abi hinc.i.diſcede à nobis, quo.i.in quam partem.dignus es abire, q.d. in malam rem cum tuis donis, tam.illepidis.i.inuerecundis. PH. quid iſtuc rei .i. quid illa res eſt. P. rogas .i. interrogas me is Eunuchus, ſup. quem Eunuchum dediſti Thaidi, quas turbas.i. turbationes dedit nobis, quemadmodum dicimus, Sermonem quem audiſtis non eſt meus, Vrbem quam ſtatuo veſtra eſt. ſic etiam hic Eunuchum quem dediſti, vbi vel Eunuchum ponitur pro Eunuchus, caſus pro caſu, vel extrinſecus ſumitur, ſiue ſubauditur is Eunuchus pro ut interpretant, placet. Alij capiunt interrogatiue quẽ pro qualem, vt ſit ſenſus, quem .i. qualem Eunuchum dediſti, quas.i.quales turbas dedit nobis, ipſe vitiauit .i. ſtuprauit & violauit virginem, quã miles Thraſo dederat heræ.i.dominæ Thaidi, dono.i.pro dono. PH. quid ais, quaſi non credat aut intelligat, & eſt admirantis. P. perij.i.perdita ſum. PH. es temulenta .i. vino ingurgitata. & ebria, à temeto, quo nomine antiqui graue vinum appellabant, eo ꝙ tentaret mentem.i.labefactaret, ſiue perturbaret. P. vtinam illi, qui mihi male volunt, ſic ſint ebrij, ſup.ego ſum, q.d.non ego me eſſe ebriam, at non vino, ſed malo & indignatione. D. au, interiectio indignationem oſtendens & dolorem quia videbat alteram ancillam ſic dolentẽ, mea Pythias, mea blandimentum mulieri aptum eſt, vt & amabo, & mi, & alia id genus, quidnam .i. quid illud monſtri fuit .i. quid fuit illud inopinatum, & contra naturam factum? quippe omne monſtrum eſt quod eſt contra naturam, ſeu prætergreditur naturæ modum. Nunc autem contra naturam factum eſt, ſi Eunuchus ſtuprauerit virginem. P. inſanis.i. à tuo ſenſu deſtitueris, qui.i.quomodo Eunuchus potuit facere iſtud, hoc eſt virginem ſtuprare. P. ego neſcio.i.non cognoſco illum qui ſit, qui ſtuprauerit virginem .i. ſit Eunuchus nec ne, res ipſa .i. ipſe effectus, indicat .i. liquido oſtendit hoc vitium, quod fecit virginem violando, ipſa virgo lacrymat pro lacrymatur .i. eſt effuſa in lacrymas, neque audet dicere quid ſit, nam hæc iniuria apud virginem non habet nomen, cum rogitas.i.interrogas eam, autem .i. ſed, ille bonus vir, bonus per ironiam, & bene vir, quia virum ſe eſſe oſtendit non eunuchum, nuſquam.i in nullo loco, apparet.i. facit copiam ſui.ſeu præſto eſt. Etiam ego miſera ſuſpicor.i. opinor hoc videlicet ipſum Eunuchum abeuntem abſtuliſſe aliquid domo.i. ex domo Thaidis. PH. nequeo ſatis mirari .i. neſcio, quo.i.in quem locũ ille ignauus & inualidus poſſet ire longius, niſi ſi forte redijt domũ ad nos.i. quod dicitur vulgo penes nos, ſed de eo dicendi genere ſatis eſt dictum. P. amabo, blandimẽtum muliebre, quaſi rogo te per amorem, viſe.i.vade ad videndũ, num.i.nunquid ſit domi. PH. iam.i.ſtatim, faxo.i.faciam, vt ſup. ſcias an illic ſit nec ne. D. perij ò tu mea, blandimentum muliebre eſt, obſecro .i. quæſo, vidiſti ne ſup.vel audiuiſti facinus .i. flagitium, tam infandum.i.tam deteſtandum, & abominandum, ego quantum ad me ſpectat, ne quidem .i. nec etiam, audiui tale facinus .ſ. P. at .i. ſed audieram eos eunuchos eſſe maximos amatores mulierum, ſed audieram eos nihil poſſe ita, quod non deerat voluntas, ſed facultas. Verum.i.ſed, non venerat in mentem mihi miſeræ .i. ego miſera non eram ſuſpicata, uel non cogitaueram eos eſſe ſup.amatores mulierum maximos. In mentem venire non ſolum ſignificat reminiſci, ſed etiam cogitare & ſuſpicari, nonnulli capiunt verum, vt ſit nomen, & ſit ſenſus. Audieram quidem eos nihil poſſe, tamen illud audieram falſum, verum autem .i. veritas, non venerat mihi in mentem .i. veritatem non cogitaueram, nam concluſiſſem .i. incluſiſſem tanquam ſæuam feram, aliquo.i.in aliquo bono loco, vel in aliquem locum trudendo concluſiſſem, nam in concludendo modus localis adeſſe intelligitur, neque commiſiſſem .i. credidiſſem, ſiue tradidiſſem illi virginem cuſtodiendam.

LATO.

ARgſn.) Accuſatur ab ancilla Eunuchus deprehenſio facinore quod vix credit Phædria. [Poſtquam ludificatus eſt) Honeſte pro vitiauit. Et eſt exaggeratio criminis à conſequentibus. [Vt ego vnguibus) Comminatio apta mulieri. [Hem) Incuſatio Phædriæ. [Eunuchum) Antiptoſis. [Hoc qđ fecit) Transfert argumentum à perſona ad rem, & ſignis explanat. [Aliquo concluſiſſem) Odioſe, tanquam feram & eſt ſineręſis, pro concluſiſſem.

PETRVS MARS.

VBi illum ego ſceleroſum &c.) Iram muliebrem, & animum vindictæ in primis cupidum, imprudentiam, & poſt lactum pœnitentiam hæc ſcena exprimit. Arrogat quippe ſibi multum fœmina. & læta furit, vt tigris raptis catulis, inſidiatur vt vulpecula, & rumpitur ſi vlciſci non datur, nihilq́. habens ad vindictam, propter animi mobilitatem ſuſpirat. Vnde dicit Iuuen. Nemo magis gaudet vindicta, quàm fœmina. Oppoſitum facit animus generoſus, & magnus, de quo ſic ſcribit Seneca: Si magnanimus fueris, cum inimicum in poteſtate tua videris vindictam putabis vindicaſſe potuiſſe. Scito .n. honeſtum & magnum vindictæ genus eſſe ignoſcere. Ariſt. in iiij. Moralium de Natura viri magnanimi, ſic ait: Nec eſt memor mali ſibi illati, non eſt enim magnanimi meminiſſe, preſertim mala, ſed potius deſpicere. [Poſtquam ludificatus &c.) Plaut. in Bac. Mea cauſa de auro ludificatus eſt. [Vnguibus facile &c.) Inuolare, eſt irruere, & inſilire, inquit Nonius, à volatu, à vola .i. media manu dictum.

RIVII caſtigatio.

QVod iſthuc nam monſtrum fuit?) Nos ex Donato & antiquis: Quid iſthuc nam monſtri fuit? tameſi ſenſus quidem & verſus vtrunque patitur. [Viſe amabo num ibi ſit) In manuſcriptis non eſt particula ibi. Sed nec Don. addit, cuius verba ſunt: Viſe amabo, num ſit. Domi, inquit, ſubaudiendum eſt, aut num ſit quod dicis. Proinde tollendum cenſeo τὸ ibi, quod à ſciolo quopiam additum apparet volente locum explicare. [Iam faxo ſcies) Hic cetera ferè exemplaria habent, ſcias, cum prior lectio probe conſtet. ſic enim & in Phorm. Iam hic faxo aderit, inquit. Et Plaut. in Amphit. Mage iam faxo mira dices. Rurſus ibidem: Familiaris accipere faxo haud familiariter. Sic alias ſæpe. [Sed nihil poſſe) Nos obſeruatit veteribus libris calamo deſcriptis, & citatione doctorum: Sed nihil poteſſe: vt omittam, quòd ſic melius conſtet Octonarius. Quin & Priſcianus monuit antiquos dixiſſe infinitiuo modo poteſſe, vbi nos poſſe, ſubiungitq́ue hoc è Terentio exemplum, quo id comprobet. Reperitur poteſſe apud Plautum etiam in Ciſtellaria, & in Trucul. Vbi Dinarchus: An cenſuit, inquit, Celare ſe poteſſe, grauida ſi foret? Præterea in Menæchmis.

DOLE. obſeruat.

HOccine tam audax facinus facere eſſe auſum?) Multæ ſunt apud Latinos voces, quæ & in bonam, & in malam partem capiuntur: vt, inſignis, nobilis. Etenim pro nominibus, quibuſcum iunguntur, ſignificationem naciſcuntur. Aliæ etiam ſunt voces, quæ & obſcœne, & honeſte ſonant: de quibus eleganter diſputat Cic.ix.Epiſt.Fam.cum ad Pap. Pętum de verecundia, & libertate loquendi ſcribit. incipit autem epiſtola, Amo verecundiam. Sed de hoc nimia. Subſtantiua etiam ſunt, quorum duplex eſt vſus: vt, facinus. Nimirum aliquando in bonam, aliquando in malam rem vſurpatur. In bonam partem. Cic. pro Rab. Id facinus pulcherrimum eſſe arbitrarer. Idem Phil. ij. Statim illa mirabilia facinora effecit. In malam partem. Cic. in Catil. Nullum iam tot annos facinus extitit, niſi per te, nullum flagitium ſine te. Idem pro Cluent. Quid vnquam Habitus in ſe admiſit, vt hoc tantum ab eo facinus non abhorrere videatur? Idem: Sceleſtum, Dij immortales, ac nefarium facinus. Quod autem ad locutiones pertinet, quæ ex hoc nomine manant, dicunt Latini, adducere, uel impellere ad facinus, facinus facere, conficere, efficere committere, admittere, ſuſcipere, obire. De quibus vide exempla in j. Tomo noſt.Comm. [Quas turbas dedit?) Eleganter hic dicit turbas dare, pro turbas commouere, aut efficere. Id, quod tam plenum eſt nouitatis, q̃ elegantiæ. [Qui mihi male volunt) Extra vulgarem huius verbi vſum, elegans eſt, cum dicunt Latini bene uel male alicui velle.i. amicum, vel inimicum eſſe. Aliquando in ea ſignificatione nullum aduerbium admittit, ſed ſenſum metimur ex ſubiecto propoſiti. Cic. ad Att.vj. Plane volo his magiſtratibus, quorum uoluntatem in ſupplicatione expertus ſum.

GLAR.

ET hac ſcena vix eſt alia carminum varietate magis admirabilis. Primo verſu aut creticus eſt loco quinto aut i, cõtrahitur in Impium, aut u, de Inueniam eliditur, vt ſit Iambicus Tetram. Catal. Deinde ſecundo carmine prima ſyllaba à priore verſu eliditur, & eiuſdem eſt rationis. In tertio vel s, bis eliditur, in Scelus, ac Ludificatus, vel creticus eſt locis tertio ac ſexto & eſt Trochaicus Tetram. Catalect. Quartus eſt Iambicus Tetram. Acat. Quintus Dimeter Iambicus Acat. Sextus rurſus

ſus Iambicus Tet. Acat. Septimus Troch. Tet. Cat. Octauus rurſus Iamb. Tetr. Acat. Deinde ſequuntur duo ſenarij iambici in quorum poſteriore uel tuis monoſyll. eſt, & d, eliditur in Quid, aut creticus eſt locis ſecundo & quarto. Vndecimus eſt rurſus Iamb. Tet. Acat. 12. ambiguus eſt. Si Vitiat legas, pro Vitiauit, vt Virg. iij. Æn. Fumat, pro Fumauit: erit Troch. Tet. Cat. Sin Vitiauit legas, & primo loco creticum pro dactylo conſtituas, erit Iamb. Tet. Cat. Doct. & præcedentem, & hunc Iambicos Tetr. ſcripſit, ſed non adiecto, catalectici an acatal. ſint. 13. Troch eſt Tetr. Cat. In 14. ſi Au, totum elidas, erit Troch. Tetr. Cat. vt proxime præcedens. Sin au, corripiatur, nō elidatur, erit Iamb. Tet. Acat. ſicut eſt ſequens, nempe 15. Decimusſextus ſenarius eſt iambicus. Qui deinde ſequuntur iambici ſunt tetr. acat. Quorum in ſecundo uel 3, eliditur in bonus, uel creticus eſt loco ſecundo. In quarto Quo corripitur, nō eliditur. Doct. trochaicum iudicauit eliſo Quo. Verum cum in hac ſcena alioqui mira ſit mixtio, hoc quoque facile admiſerim. In 5. Redijt legendum, nec eſt inſuetū Niſi cum indicatiuo. Poſt nom, quidam lib. habent Domi, quod Don. ſupplet, nec carmen patitur. In 6. anapęſtus eſt primo loco, triſyllabo Perij, deinde ſpondeus, o longo in obſecro, ut ſequente ſcena, uerſu nono. Doct. tamen Trochaicum Catalect. iudicauit. In penult. Poteſſe idem legit, & carmen ſanè id poſtulat.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hic ridiculo quodam & perincundo errore ſpectatores oblectantur. Phædria enim credit Eunuchum queri, quem dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur vt virginis ſtupratorem. ſignis tandem & argumentis comperit à Chærea fratre perpetratum ſcelus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena facetus & iocundus error eſt, quandoquidem Phædria credit eſſe Eunuchum ipſum, qui quæratur. Proinde ſic indignatus eum aggreditur, vt ſecum iniuriam expoſtulet tum inſignis & argumentis comperit Chæream fratrem ſcelus perpetraſſe.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In præſenti ſcena idem tractatur, quod in præcedenti tractatum eſt. Indignatur Phædria Eunucho, quem tumultus auctorē eſſe ſignificatur.

Iambici Senarij. Præterea Trochaici Tetrametri Catalectici.

PHAEDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

EXI foras ſceleſte: at etiam reſtitas?
Fugitiue prodi, male conciliate. D. obſecro. PH. oh,
Illud vide, os vt ſibi diſtorſit carnufex.
Quid huc reditio eſt? quid veſtis mutatio eſt?
Quid narras? paullum ſi ceſſaſſem Pythia,
Domi non offendiſſem: ita iam ornabat fugam.
P. Habes ne hominem amabo? PH. quid ni? P. ò factum bene.
D. Iſtuc pol vero bene. P. vbi eſt? PH. rogitas? non vides?
P. Videam obſecro, quem? PH. hunc ſcilicet. P. quis hic eſt homo?
PH. Qui ad vos deductus hodie eſt. P. hunc oculis ſuis
Noſtrarum nunquam quiſquam vidit Phædria.
PH. Non vidit? P. an tu hunc credidiſti eſſe, obſecro,
Ad nos deductum? PH. nanque alium habui neminem. P. au,
Ne comparandus hic quidem ad illum eſt. ille erat
Honeſta facie, & liberali. PH. ita viſus eſt
Dudum, quia varia veſte exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
P. Tace obſecro: quaſi vero paullum interſiet.
Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus,
Quem tu vero videre velles Phædria.
Hic eſt vetus, victus, veternoſus, ſenex,
Colore muſtellino. PH. hem, quæ hæc eſt fabula?
Eò redigis me, vt, quid * egerim, egomet neſciam. *emerī
Eho tu, emin' ego te? D. emiſti. P. iube mihi denuo
Reſpondeat. PH. * roga. P. veniſtin' hodie ad nos? negat. *rogo.
At ille alter venit annos natus ſedecim:
Quem ſecum adduxit Parmeno. PH. agendum, hoc mihi expedi.
Primum vnde habes iſtam, quam habes, veſtem? taces?
Monſtrum hominis, non dicturus? D. venit Chærea.
PH. Frater ne? D. ita eſt. PH. quando? D. hodie. PH. quàm dudum? D. modo.
PH. Qui cum? D. cum Parmenone. PH. noras ne eum prius?
D. Non: nec, quis eſſet, vnquam audieram dicier.
PH. Vnde igitur, meū fratrem eſſe, ſciebas? D. Parmeno
Dicebat eum eſſe: is dedit hanc mihi veſtem. PH. occidi.
D. Meam ipſe induit: poſt vna ambo abierunt foras.
P. Iam ſati' credis ſobriam eſſe me, & * nil mentitam tibi? *mētitā nihil
Iam ſati' certum eſt virginem vitiatam eſſe? PH. age nunc bellua,
Credis huic quod dicat? P. quid iſti credam? res ipſa indicat.
PH. Concede iſtuc paullulum. audin'? etiam paullulum, ſat eſt.
Dic dum hoc rurſum, Chærean' tuam veſtem detraxit tibi?
D. Factum. PH. & ea eſt indutus? D. factum. PH. & pro te huc deductu' eſt? D. ita.
PH. Iupiter magne, ò ſceleſtum, atque audacem hominem. P. væ mihi,
Etiam nunc non credis indignis nos irriſas modis?
PH. Mirum ni tu credas quod iſte dicat. qd agā, neſcio.
Heus tu negato rurſum. poſſum ne ego hodie ex te exculpere
Verum? vidiſtin' fratrem Chæream? D. non. PH. non poteſt ſine
Malo fateri, video. ſequere me hac. modo ait, modo negat.
Ora me. D. obſecro te vero Phædria. PH. i intro. D. hoi, hei.
PH. Alio pacto honeſte quo mòdo hinc nūc abeā, neſcio.
Actum eſt ſi quidem. tu me hic etiam nebulo ludificabere?
P. Parmenonis tam ſcio eſſe hanc technam, q̄ me viuere.
D. Sic eſt. P. inueniam hodie, parem vbi pol referam gratiam.
Sed nunc quid faciendum cenſes Dorias? D. de iſtac rogas
Virgine? P. ita: vtrum taceam ne, an * prędicem? D. pol, ſi ſapis, *pdicā?

Quod

Quod ſcis neſcis, neque de eunucho, neque de vitio virginis.

exal- ues Hac re & omni turba * euolues te. & ili gratum feceris.

Id modo dic, abiſſe Dorum. P. ita faciam? V. ſed videon' Chremem?

Thais iam aderit. P. quid ita? V. quia, cum inde abeo, iam tum inceperat

Turba inter eos. P. auſer aurum hoc: ego ſcibo ex hoc, quid fiet.

DON. EXI foras ſceleſte:) Iocundus error, in quo non dubitet Phædria ipſum eſſe qui prætetitur, verũ inſuper ſic aggreditur tanquam ſi ipſe. [Sceleſte:) Quale eſt, ſceleſtum appellari qui nihil ſciat. [Reſiſtas?) Neceſſario reſtitat, qui miratur ſe protrahi. [Fugitiue) Et ſceleſtũ, & fugitiuum increpat, in hunc crimen transferens Chæreæ. [Male conciliate.) Opportune adoleſcens hic exprobrat munus magno emptum Male, magno ſignificat. et Plaut. in Amph. Hæc mox ſcita eſt exercendo ſcorto conducto male. Ergo male conciliate, magno empte ſignificat. nam omnis conuentio, conciliatio nominatur. Conciliatum ergo, magno emptum. [Os vt ſibi diſtorſit) Et hic memor adoleſcens inſinuandi muneris, dicit illum ſibi os diſtorſiſſe, qui natura ſit pulcher. Os autem dicamus illi diſtorquere, quem natura pulchrum deturpamus. [Quid huc reditio eſt?) Eleganter ei reditio obijcitur, qui reuera loco ſe non mouerit. [Quid veſtis mutatio?) Sic veteres. Plaut. in Trin. Quid tibi interpellatio, aut in conſilium huc acceſſio eſt? Cæcilius ἐμπόριον Quid tibi aucupatio eſt argumentum, aut de meo amore verbificatio eſt patri? [Quid veſtis mutatio eſt?) Nam liberi veſtem habebat, vtpote Chæreæ, ſerui vero atque Eunuchi depoſuerat. [Paullulum ſi ceſſaſſem Pythia,) Familiare eſt iratis auertere ſe ad aliam perſonam ab ea in quem cõmoueantur. [Ita iam ornabat fugam.) Vt ſupra, Adornant ut lauent. [Habes ne hominem amabo?) Hæc omnia Pythias cernens eunuchum, loquitur. id enim erit iocundum ut quærat illum quem uidet. [Quid ni?) Quid ni, quid niſi, hoc eſt cur non habeam? [Vbi eſt?) Dorionem contemplata, dicit, Vbi eſt? quia non ipſum, ſed alterum nouit. [Rogitas? non uides?) Stomachatur uterque errans mirifice: illa, q eunuchum credidit, Chæream uidens: hic, q eunucho obiecit quod commiſit Chærea. [Hunc ſcilicet.) Hic iam tangens eunuchum, dicit Phædria. [Hunc oculis ſuis Noſtrarũ nunquam quiſquam uidit) ἀρχαϊσμὸς eſt figura, pro noſtrum, vel noſtrarum. i. quæ familiæ noſtræ ſunt, vt parum ſit non uidiſſe Thaidem, niſi addatur, ne familiarium quidem vllam eſſe, quæ hunc uiderit. [Quiſquam) Antiqua locutio eſt. [Non vidit?) Totidem iiſdemq. uerbis repetit. Et interrogatio ſtuporem admirantis oſtendit, & iam ueluti conſentientis. [Nanque alium habui neminem.) Bene ad illud quod ait, An tu hunc, quaſi ex multis. [Au, Ne comparandus hic quidem eſt.) Hau, interiectio eſt conturbatæ fœminæ, nec conſtantis ſibi. [Ille erat Honeſta facie, & liberali.) τῷ ἰδιωτισμῷ erat, quaſi de mortuo, aut qui non eſt. ſ. Thaidi, quia fugit. [Honeſta facie, & liberali.) Commode deſcriptus eſt Chærea. [Nunc tibi videtur fœdus,) Facere, fœdus videtur. non. n. eſt. [Tace obſecro:) Apte dictum eſt tace, fœmineo ſtomacho, quaſi impudenter aſſiſtenti formę improbæ, & argumenta inaniter pertinaciterq. inuocanti. [Tace obſecro:) De conſuetudine dictum eſt tace, & bene additur obſecro. ne tace ipſum, videatur iniuria. [Quẽ tu vero videre velles Phædria.) Commota aduerſus Phædriam, cogitur eum laudare, cui irata eſt: & ideo totum callide. [Quem tu vero videre) Facete, quaſi nec hunc, nec ipſum qui miſit, cõſpectum velit. [Quem tu? Quẽ, talem. & breuiter forma eius laudata eſt, cum prolixius illius ſit deſcribenda deformitas. [Quem tu uero videre) Vero, pulchre. Pulchre. n. eſt cuius forma nec odium, nec conuitium commeruit. Luciliuc in ſatyra. * ex facie florem delegeris. [Quem tu uidere) Quare tu? an quia iſte iam non velit videre, iratus. ſ. ob vitiatam virginem? An tu, quaſi ſpectator elegans formarum, & qui amator ſis Thaidis? [Hic eſt vetus, vietus, veternoſus, ſenex,) Sic hoc totum pronunciandum, quaſi iraſcatur huic. propter quem laudauerit Chæream. [Vietus,) Mollis, flaccidusque, & flexibilis corpore. vnde & vimina & vimenta, & uites, & vietores dicuntur, & victe, religare dicitur, quia vietis virgis magis religare poſſumus quidlibet. Lucretius araneæ dixit uietam ueſtem. i. putri mollitia præditam [Vetus,) Ad uituperationem modo non ad laudem ponitur, ut ueteris poetæ maledictis reſpondeat. Vetus eſt, cuius diminutiuum eſt uetulus. [Veternoſus,) Morbo uetere confectus. i. ueterno, quales ſunt qui hydropem patiuntur. Et recte. Nam ſæpe Eunuchi in ſenecta ueternoſi fiunt, & cito hoc laborant morbo. [Senex,) Ex morbo ægritudineq. rugoſus. [Senex,) Verum ſenex? an quia ita uidetur ob deformitatem? [Colore muſtellino.) Errauit Terent. non intelligens Menandricum illud αὐτὸς δὲ γαλεώτης γέρων. ate autem, Stellionem, animal quod lacertæ non diſſimile eſt, maculoſo corio. nanque ad id genus coloris facies exprimitur eunuchorum corporis, quia plerique lentiginoſi ſunt. Hinc ergo errauit ideo, quia γαλῆ, Muſtela dicitur γαλεώτης, Stellio. ὡς περ ἀγνοήσαντος ἐκεῖνος ὅτι γαλεώτης καὶ χλωρὸν ...... Ego Adelionẽ ſequor, qui recte intellexit, Terentium ſcientem, muſtelino colore eunuchum dixiſſe coloratum uelut ſubliuido, quia uere eunuchi, aut ex candidiſſimis lentiginoſi fiunt, ut ex Gallis, & huiuſmodi occidentalibus, aut ex fuſcis, ſubliuidi, ut ex Armenijs, & alijs orientalibus. [Vt quid egerim egomet neſciam.) Pro nõ meminerim, uel non agnoſcam. [Eho tu, emin' ego te?) Mire ſtomacho quod ipſe fecit, id ex alio conatur audire, quatenus hæc audiat, an hoc fecerit. * dubitatiue. [Mihi denuo Reſpondeat) Hoc eſt quod in Rhetoricis Cic. ait, Contra firmam argumentationem, aliam æque firmam, aut firmiorem opponimus. hæc eſt autem æque firma. Denuo autem, ad Reſpondeat, pertinet: non ad Iube. [Denuo Reſpondeat) Iube uero, mihi denuo reſpondeat, intelligendum eſt. [Roga) Mire vtriuſque fiducia confertur, & apud utrunque eſt ueritas, cum uterque fallatur. [At ille alter uenit) Bene inſtat, quaſi ex parte iam obtinuerit Pythias. [Agendum, hoc mihi expedi.) Hæc Plautina ſunt, cum in iiſdem longa ſit diſputatio, ſed mire à Terentio proferũtur ad eius exemplum, & quod eſt plus, carent Plautinis nugis. [Agedum.) Dum παρέλκον eſt, & adiuuat ex animo loquentem. [Taces?) Et recte tacet, quia metuit Chæream. [Monſtrum hominis,) Bene eunucho dictum eſt monſtrum hominis, hoc eſt nec mas: nec fœmina exiſtens. Sic & ſupra, ſenẽ, mulierem dixit. [Modo.) Nota modo aperte pro præterito tempore dictum eſſe .i. iandudum. nam qui uitiauerat uirginem, non modo, ſed longe ante ueſtem mutauit cum Eunucho Phædriæ. [Quicum?) Præpoſitio cum his dictionibus ſupponitur, quicum nobiſcum, uobiſcum. Ceteris uero, ita ut ipſum nomen præſcribit, præponitur: ut, cum amicis, cum exercitu, cum aduocatis. [Vnde igitur, meum fratrem eſſe, ſciebas?) Vtpote nouitius. & eum qui ex Piræo raro diſceſſerit, & longo interuallo εἰς τὸ ἄστυ uenerit. Et hæ ſunt obliquæ interrogationes, quibus uti oratores uidemus, cũ deriuare teſtimonium nituntur. Et ideo ſic ait Phædria, ut fruſtretur omnia quæ confeſſus eſt Dorus. uult. n. fratri eſſe conſultum. [Parmeno Dicebat eum eſſe:) Prope infirmatum teſtimonium eſt. quod. n. ſic ait, Parmeno dicebat eum eſſe, falſum eſſe poteſt. Et mire ſic ait: ut, Sola mihi talis caſus Caſſandra canebat. Sic autem dicimus, quando non ſemel quod factum fuerit, ſed ſæpius demonſtramus. [Iam ſati' credis ſobriam eſſe me,) Quia ſupra dixit, Temulenta es, & quaſi grauem iniuriam hoc dicto paſſa ſit, memoriter dictum retulit: ut, En ego uicta ſitu. &, Pulſus ego. [Iam ſati' certum eſt uirginem uitiatam eſſe?) Ordine ait, cum primum de ſe, tum de aduerſario loquitur. [Credis huic quod dicat?) A perſonæ qualitate derogat fidem. nam quid credẽdum eſt ſeruo Eunucho fugitiuo? [Quid iſti credam? res ipſa indicat.) Hic à perſona, quæ conuincebatur, oratorie ad factum ſe retulit. [Concede iſtuc paullulum.) Ad ſe receſſum dicit iſtuc, ut longe ſit à Pythia. Eunucho. n. dicit Phædria. [O ſceleſtum, atque audacem hominem.) Chæream ſ. uel Parmenonem. ſed ſic pronunciandum eſt, ut putet ancilla de Eunucho dici, hoc ipſo q præſto eſt. ideo illa infert. Væ mihi, indignis nos eſſe irriſas modis? [Væ mihi,) Hoc totum, Væ mihi, quidam à Pythia, uſque ad irriſas modis? dici exiſtimant. [Mirum ni tu credas quod iſte dicat.) Vtrum an ſerua quod ſeruus? an ſtulta quod ſtultus? fœmina quod eunuchus? [Mirum ni tu) Clare dicit. quidam peſſime putant. [Heus tu negato rurſum.) Rurſum, non ad negationem pertinet, ſed ad interrogationem: ut ſic, rurſus interrogatus. [Rurſus.) Retro. i. econtrario, ac per hoc contrarium ſuperioribus dicito. [Non poteſt ſine Malo fateri, uideo.) Ampliatio, & dilatio quæſtionis argumento eſt nihil conſtitiſſe. Adde. q pœnam minatur, non tanquam iam incerto, ſed falſo teſti. Deinde ipſum Fateri conſideremus quale ſit. Nõ eſt teſtis fateri, ſed rei. Hic igitur ut in illum culpã trãsferat uniuerſam, fateri dixit, non indicare: ut ipſe reus, non alieni facti

teſtis

teſtia eſſe dicatur. [Non pôt ſine Malo) Quaſi nec hęc fuerit, nec hæc illa confeſtim, in quibus nulla ueritas ſit. [Sequere hac.) Quaſi ad tormenta. [Modo ait, modo negat) Teſtis aut ab aduerſario conuincitur falſitatis, aut a ſeipſo, ſi uariauerit dicta. Ergo priora, quia non potuere conuinci, ab inconſtantia teſtis præſidium defenſionis inquiſitum eſt. [Ora me) Hoc lenius, vt ſit cauſa non ſæuiendi. [Obſecro te uero Phædria) Bene vero. nam quia ille dixerat, vt ſimularet preces, hic annixus vero addidit, oſtendens ſerio ſe rogare, & ex animo, non vt ille iubebat, dolo. [Intro) Terribiliter, dũmodo eum ſummoueat. [Intro) Vtrũ intro, domum ad Phædriam? an ad Thaidem? ſed, non oportet ad Thaidem intelligi, ne celandarum rerum index teneatur. [Hoi, hei) Bene hoi hei σχετλιασμὸν ruſticum poſuit, vtpote & ſerui, & eſt deploratio ab eis ſic dicta. [Actum eſt ſi quidem) Hoc rurſus clare. & ſic dicit tanquã adhuc iratus Eunucho ſuo. [Alio pacto honeſte) Contra officium fuit mentiri docuiſſe ſeruum, & affuiſſe mendacio liberalem adoleſcentulum. Sed vide quemadmodum defendatur, dum ſe mentiri coactum dicit, dum conſulit honeſtati. Hanc aũt cauſam longæ ſermocinationis, ad hoc induxit artifex Poëta, vt apud oẽs iam certum ſit à Chærea vitiatã virginem, ne vllo errore impediantur ulterius nuptię, vel finis fabulæ differatur. [Alio pacto honeſto) Nullo alio .ſ. niſi ꝑ hanc fallaciam. [Quàm me viuere) Deeſt magis, ut ſit, magis ſcio, ꝙ me viuere. [Inueniam hodie pol.) Hæc eſt προοικονομία ad futurum eaitum fabulæ, nam dum ſe vlciſcitur Pythias, ſit indicium patri Chæreæ, & confirmantur nuptiæ. [Vtrum taceam ne an prædicem?) Tertium παρέλκον: abundat enim aut vtrum, aut ne: aut certe hoc ſit, vt ſit figura τμῆσις. [Tu pol ſi ſapis, quod ſcis neſcis) Non poſſumus neſcire, quod ſcimus. ſed ita, vt Concordia diſcors. & Virgil. Sequiturque ſequentem. [De Eunucho) Quid fuerit. [Tu pol ſi ſapis, quod ſcis neſcis) Videamus, cur noluit poëta de vitio virginis cõtinuo ſcire Thaidem. vtrum, ne improuiſo malo vehementius cõmoueatur, ac doleat, an vt ex eiuſdem virginis habitu, vultuque iſta cognoſcat, quod eſt actuoſius? an quod proximũ vero eſt, vt illam & Thais & frater ignorãtes vitiatum, animoſius aduerſus militem defendat repetitum eã vehementem eum tanto ſtrepitu ac minis. Nam quo ore præterea diceret Thais Chremeti de ſororis pudorę ſolicito, Educta eſt ita vti teque, illaque dignũ eſt, ſi ſciret eam virginem non eſſe? [De Eunucho) Quòd Chærea ſit, non Eunuchus. [Quod ſcis neſcis) Vnde in Heautont. Neſcias quod ſcis, ſi ſapis. Et hoc eſt quod κακόζηλον dicitur. [Quod ſcis neſcis) Prouerbiale eſt. & multum apud dialecticos tractatum, vt, facio, & nõ facio, & amicus ſum, & non ſum, & audio, & non audio, & cetera huiuſmodi. [De vitio virginis) Quòd iam mulier facta ſit. [Hac re & re omni turba euolues) Cauſa quæſita cur ante iurgium cum milite Thais neſciat vitiatam virginem. [Et illi gratum feceris) Cui, niſi virgini? cuius crimen, vt ſupra ſilentio texeris, preſertim tacentia iniuriam ſuam, & ſic dolẽtis amiſſam virginitatem, vt nec confeſſionem ſuæ calamitatis ſubire poſſit. [Id modo dic) Id pro hoc, ſubiunctiuum pro præpoſitiuo. [Thais iam aderit) Bene dixit, aderit, huic enim aderit Thais. [Quia eum inde ab eo) Aliam cauſam ea alia ſuppoſuit: quaſi diceret, video cauſam.

CVID. EXi foras &c.) Hic videri põt iucundus Phędriæ error, qui non dubitet ipſum eſſe, qui quæritur, eumq́. ſic aggredić, ac ſi eſſet ipſe. P. Phædria exturbans ac trahens Eunuchum foras, inquit: ſceleſte, id eſt improbo, ſcelerate. Exi foras .i. relinque domũ meam. Et miſellus Eunuchus ſe trahi admirãs reſiſtebat trahenti, cui ſic ait Phædria: at etiam, id eſt & etiam cum ſcelere tuo es mihi repugnans, neque exire via: ò fugitiue reſtitas. i. reſiſtis, remanes, neque vis prodire foras: nã reſtito as à reſiſto frequentatiuum eſt, quod reſiſto recta formatione facere debet reſtitutum, cum præteritum & ſupinũ mutuetur a ſto, cuius cõpoſita faciunt ſæpe ſupinum in itum, vt præſto præſtitũ. Reſiſto aũt interdum ſignificat repugnare, reluctare. interdum ſignificat remanere, ſiue figere gradum, neque progredi, vt ſuperius viſum eſt. Poſſet etiam forſitan reſtito as à reſto as deduci. Sceleſtum aũt vocauit & fugitiuum, quod vitium .ſ. eſſe fugitiuũ, erat in ſeruo grauiſſimum, quod ſummo plectebatur ſupplicio. O male conciliate, id eſt ò tu empte magno pretio .ſ. nam male pro magno pretio hic capitur. Donat. teſte. conciliare aũt ſignificat hic empte uel comparate. nam interdum conciliare ſignificat comparare quod .ſ. comparare interdum ſignificat emere. Præterea omnis conuentio conciliatio nominatur. ergo ò male conciliate. i. ò nimia caro pretio empte: cũ ſis nihili, & nullius frugis, prodi. i. exi foras. D. Eunuchus obſecro, id eſt per ſacra rogo. noli ſup. ita me innocentẽ trahere. P H. Eho, interiectio mouens attentionem Pythiæ. vide illud .ſ. vt .i. qualiter carnifex ille tortor, qui me iſtis curis & moleſtis excarnificatur. diſtorſit ſibi os .i. os ſuum deturpauit torquendo os. reditio .i. reditus, ſiue reuerſio huc. i. in domum meam quid eſt. i. quid ſibi vult, q. d. ad quod propoſitũ ex Thaidis domo huc rediiſti. Mutatio veſtis quid eſt. i. quid ſibi vult, quid ſignat, quid narras .ſ. quid dicis. Nunc vertit ſe ad perſonam Pythiæ. ò Pythia ſi ceſſaſſem .i. ſi tardaſſem, ſeu moratus eſſem paullulum. i. aliquandiu non offendiſſem. i. non inueniſſem eum .ſ. domi: ita. i. hoc modo, vt videri poteſt, quia .ſ. veſtem ſuam depoſuit, & liberi veſtem ſumpſit: vel ita. i. adeo, iam adornarat. i. apparauerat. fugam. i. diſceſſum celerem. P. Pythia cernens eunuchum hæc omnia dicit. id autem erat iucundum, vt quærat illum, quem uidet. amabo, particula blandientis eſt, quaſi rogo te per amorem, habes ne .i. vtrum habes hominem, quem quæro. ſ. Eunuchum, qui male tractauit puellam. P H. quid ni .i. quare non habeam, q. d. non uides. P. ò, exclamantis eſt, q. d. ꝙ bene factum eſt, ſi tu. ſ. eum habeas. D. vero .i. ſed, pol .i. per pollucem iſtud benefactum eſt inquam ſi habeas eum. P. vbi eſt? P H. rogitas? non uides? aſpiciebat .n. Dorum eunuchum, ſed ſciebat non eſſe eum quem quærebat. P. obſecro .i. quæſo, quem uideam .i. uidere poſſim à me præcipue quæſitum. P H. tangens eum Phædria, inquit, ſcilicet .i. certe. videas hunc quem teneo. P. obſecro .i. quæſo quia eſt hic homo, quem tangis & dicis eſſe eum, quem quærimus. P H. eſt is ſup. qui deductus eſt hodie ad uos. P. Nunquam quiſquam pro quicquam antique, nam quiſquam in vtroque genere dicebatur, quiſquam noſtrum. i. noſtratũ, hoc eſt noſtræ familiæ, ſeu noſtrarum familiarum, uidit oculis ſuis (pleonaſmos) hunc, quem oſtendis Phædria. P H. non vidit. admirãdo, indignando. & inquit. P. obſecro, quaſi per ſacra rogo, ut dicitur per tuam fidem, an credidiſti hunc eſſe deductum ad nos. P H. credidi ſup. nam .i. quippe qui neminem alium habui ad vos deducendum. P. Au, interiectio conturbatæ fœminæ, nec conſtantis ſibi. ne quidem .i. non etiam hic eſt comparandus ad illum. ſ. Chæream eunuchi ſimulatorem, ille Chærea .ſ. erat facie honeſta, & liberali. i. habebat facturam, formam ſeu figuram, & præcipue oris honeſtam & liberalem, hoc eſt pulchram & benignam. P H. Ille eunuchus uiſus eſt tibi ſup. dudum. i. paullo ante, ita. i. talis .ſ. honeſta facie & liberali, quia fuit exornatus uaria ueſte, nunc uidetur tibi fœdus. i. deformis, turpis, eo. i. ea re ſiue ideo, quia non habet illam veſtem, quam prius habebat. P. obſecro tace, hoc fœminino ſtomacho dictum eſt, & ne iniuria uideatur additum eſt obſecro, q. d. noli obſecro contendere illũ eſſe, quem quæro, quia nulla ratione mihi potueris perſuadere quaſi uero per ironiam dictum eſt, ut ſæpe ſolet, quæ duæ particulæ hoc videntur ſignificare, videlicet, quaſi dicatur ꝙ paullulũ interſit .i. ꝙ parua ſit differentia, cum tamen ſit latiſſima. adoleſcentulus deductus eſt hodie ad nos uero. i. ſed talis ſup. quem tu Phæd. velles videre, adeo facie eſt honeſta & liberali, hic .ſ. Dorus, eſt vietus .i. mollis, flaccidus, & flexilis corpore. Item, ait Feſt. languidus ſine vi, & naturalibus viribus priuatus. Nam viere ſignificat vincere, ſeu ligare, inde vimina quibus aliquid vieatur. i. ligatur vetus hic ad vituperationem ponitur, non ad laudem .i. ut prius dictum eſt carioſus, aut rancidus. A vetus diminutiuum fit vetulus. Veternoſus. i. morbo vetere confectus. i. veterno, quales qui hydropem patiuntur, & recte, nam ſępe eunuchi in ſenecta ueternoſi fiunt. i. hydropici: ſenex .i. rugoſus ex morbo & ægritudine, eſt inquam colore muſtellino .i. habet colorem muſtellino colore ſimilem. i. ſubliuidum, muſtella autem dicitur longum mus. Don. vult in Menandri fabula, vnde hæc traducta eſt, eſſe ſtellione animal uidelicet, quod lacertæ non diſſimile eſt maculoſo corio, nanque id genus coloris facies exprimitur eunuchorum, quia plerique lentiginoſi ſunt .i. maculoſi, nam lentigo, nis, faciei eſt macula. P H. hem, indignantis, quæ .i. qualis, uel cuiuſmodi hæc fabula eſt, quaſi hoc figmentum, ſiue hæ nugæ, & ioculare aliquid redigis .i. reducis me, eo .i. in eum errorem, vt egomet neſciam .i. non meminerim, ſiue non agnoſcam quid emerim, eho tu eunuche, eho eſt interiectio attentionem mouens, & rñſionem, ego emin'. i. emi ne te eunuchum? D. emiſti me. P. iube vt ſup. reſpondeat, denuo. i. ſecundo, quia reſpondit tibi iube, ut iterum rñdeat mihi. P H. roga .i. interroga eum. P. veniſtin'. i. veniſti ne hodie ad nos? negat, h. d. Pythias de eunucho, quem interrogauit. At ille alter uenit ad nos natus ſedecim annos. i. ſedecimum annum agens, quẽ Par. adduxit ſecum. P H. agedum, hortantis eſt, primũ. i. in primis, expedi .i. explica mihi hoc, vnde habes iſtam veſtem, quã habes taces .i. non rñdes, ò monſtrũ hois .i. deformis hois, & ꝑtergrediens natura

hominis modum, cum non sis nec mas: nec fœmina, non dictu rus es .i. non es responsurus. D. Chærea uenit. PH. oe .i. utrum frater meus uenerit .s. D. ita. P. quando. D. Hodie. PH. quàm dudum .i. quanto ante uenit .s. Dorus. Modo .i. paullo ante Phæd. qui eum .i. cum quo, ut nobiseum .i. cum nobis. D. cū Par. PH. ne .i. utrum noras .i. cognoueras, prius eum fratrem cum sis nouitius. D. non notam nec vnquam audiueram dicier .i. dici, quis esset Chær. frater. PH. igitur vnde sciebas eum esse fratrem meum. Has aũt interrogationes obliquas intermiscet, vt frustretur omnia, quæ confessus est Dorus, vult .o. fratri esse con sultum. D. Parm. dicebat eum esse Chær. fratrem tuum, is dedit mihi hanc vestem. PH. occidi .i. perij. D. ipse Chær. induit meā vestem, post .i. deinde, vel postea, ambo .s. Chær. & Parm. abierūt, id est discesserunt, vna .i. simul foras. P. ne .i. utrum credis iam sa tia me esse sobriam .i. non temulentam, vt prius dixeras, & credis nihil me uibil meotitam esse .i. falso affirmasse tibi, iam satis est certum .i. exploratum virginem esse vitiatam .i. stupratam. PH. age, hortantis est aduerbium, ô bellua .i. stolida mulier, & non satis considerata. credis nunc huic .s. eunucho seruo & fugitiuo. id sup. quod dicat. P. quid .i. cur, uel quam rem credam isti eunucho: uel, ut alij habent. quidni .i. cur non credam isti, res ipsa .i. ipse effectus, iudicat .i. declarat satis sine alicue ratione & testimonio. PH. concede .i. confer te eunuchum, paullulum .i. aliquandiu istuc .i. ad me uersum etiam audin' .i. audis ne hunc paullulum aliquid quod dictarus sum. & dixit audin' q̄ præ timore alter .s. eunuchus te fugiebat propinquare Phæd. & eum accessit, subiunxit Phæd. fat est .i. sufficit, q. d. satis propè es, & incipit interrogare uoce submissa: tu rursum .i. denuo, dic .i. responde hoc uidelicet. Chær. detraxit .i. abstulit tibi tuam uestem. Dorus eunuchus, factum est sup. ab eo Chær. PH. Et indutus est .s. Chær. eam uestem, nam secundus actus remanet in passiuo cum uerbis uehementis transitionis. Dorus sa ctum est sup. illud ad eo Phæd. & deductus est huc ad Thaid sue ad Thaid. domum, quam ostendebat, pro te .i. loco tui. D. ita deductus est .s. pro me. PH. ô magne Iupiter, ô hominem scelestum, atque audacem .i. temerarium & importunum, & petulantem, & hanc exclamationem facit de Chærea, sed hic pronunciat. ut putet ancilla de eunucho dici. P. Veh mihi miseræ .i. ego sum bene infelix, & misera, & quasi male dicta, cum omnia accidant mihi ita aduersa, etiam non credis nunc nos esse irrisas .i. illusas modis indignis .i. inhonestis, & turpib' rationibus. PH. Mirum est sup. ni tu credas illud sup. quod iste eunuchus dicat, & ille per cōtemptum dixit. Deinde submissa uoce dicit, nescio quid agam .i. agere debeam, ut fratris honorē tuear heus tu, aduerbium excitantis eum ad negandum rursum .i. econtrario negato quod prius dixisti, admonito eunucho quod debeat respon dere sublata uoce, ut audiat ancilla, interrogat, ne .i. utrū possum exculpere .i. extorquere, teste Marcello, uerū .i. ueritatē, uidistin' .i. utrum uidisti. Chæream fratrem. Dorus non uidi. PH. uideo .i. facile perspicio, q̄ sup. hic eunuchus nō potest fateri, quod .s. uerū est sine malo, q. d. sine supplicio & tormentis, tu Dore sequere me hac .i. per hanc uiam, ad tormenta .s. subeunda, & hæc omnia simulantur ad excusationem inueniendam Chæreę. modo .i. aliquando alt .i. fatetur, modo .i. aliquando, negat .i. desistur, ora me .i. finge q̄ tu ores me, ne te afficiam supplicio. D. ô Phædria obsecro te, uero .i. certe, & quasi ex animo. ostendit. n. eunuchus se auxilium rogare ex animo, non ut illi uidebatur do lo. PH. intro .i. ingredere in domum ad tormenta subeunda. D. hoi hei, interiectiones dolentis, & deplorationem facientis. PH. nescio quo modo abeam .i. discedam, hic .i. ex hoc loco, honeste .i. cum meo honore alio pacto .i. alia ratione, quàm per hanc fallaciam. Actum est .i. factum est, dicitur que semper de malo, cui uix medela adhiberi potest. Cic. in epist. Actum est de te, nisi prouides. si quidem .i. quia etiam, tu nebulo .i. futilis, inutilis, nullius frugis bonæ, nihili, leuis ac uanus ut nebula, ludificabere .i. illudes, irridebis me hic. P. scio tam .i. tantum hanc technam .i. hanc artem, hanc cautelam, hanc fallaciam esse Parmenoni .i. prodisse à Parmenone, quàm .i. quantum, scio me uiuere .i. quòd ego uiuo. techna Græce, an dicitur Latine. inde technides .i. artifex, inde calotechnus .i. bonus artifex, & cacotechnus .i. malus artifex. D. ancilla. Sic est ut tu dicis Pythias. P. pol .i. per pollucem: inueniam hodie eum alicubi, ubi referam ei Parmenoni parem gratiam .i. rependam ei uices, in malum .u. sæpe dicitur referre gratiam .i. quod uulgo dicitur reddere placitum. Sed nunc ô Dore quid censes faciendum. D. rogas .i. interrogas me de istac uirgine, quæ ista fuit stuprata. P. ita, id est rogo de ista uirgine, utrum ne, altera particula abundat: taceam .i. celem, an prædicem .i. aperte dicam, & detegam facinus. D. Pol: si sapis .i. si es sapiens: nescis .i. ignoras: quantum ad detegendum illud sup. quod scias apud te: referuntur. n. hæc verba ad diuersa, alioquin non caperent fidem, videlicet nescis de Eunucho, neque de vitio .i. de stupro virginis, q̄ iam sit facta mulier. Hac re .i. tua taciturnitate & cessatione euolues .i. exol ues, ex plicabis expedies, extricabis te: ab omni turba .i. ab omni turbatione & iurgio, & gratum feceris .i. gratum facies: coniunctiuum pro indicatiuo illis .s. virgini cum silētio texeris amissam virginitatem, quæ reparari non potest. Nam, vt inquit Ouid. Læ sa pudicitia deperit illa semel .i. irreuocabiliter. Modo .i. tantū modo: dic id .s. Dorum abesse .i. fugisse, seu discessisse. P. Faciam ita, vt mones .s. aut suades. D. Sed video n' .i. vtrum video Chremem. declinatur enim Chremes Chremis vel Chremetis, & ita deinceps. Thais iam .i. statim. aderit .i. adueniet vel præsens erit. P. Quid .i. cur ita aderit .s. Thais, quia .s. Chr. video. ; D. Quia cum ab eo inde .i. ex domo militis, iam sum .i. tunc: tur ba .i. rixa, turbatio iurgium inceperat inter eos .i. militem & Thaidem. P. Tu Dorias aufer hoc aurum, & ego scibo pro sciam ex hoc .s. Chreme. quid sciet .i. quid sit de turba incepta, & quomodo res sese habeat.

ARgm) Hic proditur dolus Chæreæ per Eunuchum, pro quo deductus fuerat, anxio & consternato Phædria, ne id grauiter ferat Thais. [Exi foras) Increpatio in Dorum quem virginem vitiasse putat Phædria. [Paullulum si eēs saltem) Familiariter auertit se ad Pythiam vt solent irati. [Nostrarum nunquam) Facetus error de Eunucho. [Quia varia veste) .i. Gedeylt. [Colore mustelino) Flauo, bleychgeel, ad simili tudinem, mustelæ. [Monstrum hominis) Increpatio. [Occidi) Hoc secum Phædria metuens Thaidem. [Concede istuc) Hoc summisse ad Dorum. [Negato rursum) Et hoc summisse. [Sequere hac) Quasi ad tormenta. [Alio pacto) Indicat spectatori quid egerit. [Inueniam hodie) Oeconomia ad futuram ludificationem Parmenonis. [Sed nunc) Consultatio. [Quod scis nescis) Prouerbiale, quo summa taciturnitas significatur. [Sed videóne Chremem?) Præparatio ad sequentem sceoam. LATO.

EXi foras sceleste, &c.) Amantis diligentiam, vt aliquid ami co gratificetur, & inseruiat, nec non vehementiam in mul tam irrogandam rei amatæ gratia, atque mulieicularum cōmenta & cautionem, ne in caput proprium delicta recidant, hæc scena exprimit. Quisque enim natura duce nisi insaniat, pro temporis ratione sibi cauet: est nanque incallum illa prudentia, quæ rebus suis prospicere nescit. [At etiam sellitas fugitiue, &c.) Vlpianus lib. xxj. Digestorum de Ædilitio edicto, sic ait: Dicunt Ædiles, qui mancipia vendunt, certiores faciunt emptores, quid morbi vitijq́. sit, qui fugitiuus errōue sit. Et Cic. lib. iij. Off. sic ait: Qui scire debuit de sanitate, de fuga, de furtis, præstat edicto ædilium. [Hic est vetus, vietus &c.) Vietus, inquit Sex. Pōpeius dr̄ languidus siue vi, & naturalibus priuatus viribus. Cicer. in Catone maiore: Sed necesse fuit, esse aliquid quasi vietum & caducum. [Veternosus) Veternosus dicitur is, qui morbo & incōmodo senectutis laborat. Vnde Virg. in Georg. Nec torpere graui passus sua regna veterno. Veternosus, etiam auctore Pomp. dicitur is, qui graui premitur somno. Cato, inquit, veter nosum, hydropicum intelligere voluit, eum dicit: Veteroosus q̄ plurimum bibit, tam maxime sitit. [Tam scito hanc esse technam) Id est, artem & fraudem. Techna Græce, Latine dicitur vas & machinamentum, & technicus, dicitur artificiosus, & τεχνικῶς, est aliquid artificiose molior. PETRVS MARS. CIVD

ITa iam ornabat fugam) Sic nunc legunt omnes neque aliter legendum suspicor. At Donatus, Adornabat fugam, inquit, vt supra, Adornant vt lauet. Habeot eodem modo exē plaria manuscripta, & item ex impressis Venetum, Lugdunense, Argentoratense, & alia quædam, ut de tanto omnium inter se consensu mirer. Vtrum legendum potius, alij iudicent. [Vt quid egerim egomet nescium) Ita quidem vulgo, & , ni fallor, recte quamuis Donat. secus legisse videatur, videlicet emerim pro illo egerim: quā cum faciunt plerique ex impressis, & quidem ve tustissimi libri, velut Lugdunensis & Venetus: vt de ceteris taceam. [Notas ne eum prius? Donat. non) Et manuscripta exemplaria, & multo maxima pars de impressis sequentem versum hic habent: Non, nec quis esset vnquam audieram dicier. Suspicor autem esse adulterinum, & propterea nota quadam signādum, quo possit a ceteris internosci ac discerni. Quanquam locutio illa, audieram dicier, reperitur etiam in Senarius illis ænigmaticis apud Aulum Gellium lib. xij. cap. vj. Præterea versus, cuius tādem cumque sit, ad vnguem factus est, sed nescio quo pa cto RIVII castigat.

ſto parum hic prolixitas decere eunuchum videtur. [Poſſum ne hodie ea te &c.) Lege, poſſum ne ego hodie ex te exculpere verum? addito pronomine, ut manuſcripta exẽplaria conſentiunt.

DOLE. *obſeruat.* QVid huc reditio eſt? qd veſtis mutatio?) Varium eſſe huius particulæ, quid, uſum apud Latinos, multis exẽplis in ij. Tomo noſt. Côm. oſtendimus. Hic ergo tñ habeto, exponi poſſe pro quare? quamobrẽ? ob qd? aut quò ſpectat, vel ptinet reditio? Sic alibi Terent. Quid nã Pamphilú exanimatum uideo? [Iam ornabat fugã) Pro fugam ornare dicit Cic. fugam parare. Ad Att. vij. Itaque fuga, q̃ parabatur, repreſſa eſt. [Hunc oculis ſuis noſtrarũ nunq̃ quiſquam vidit) Oculis ſuis nihil hic præter emphaſim deſignat, nam ſatis erat, vidit, qua.n. corporis parte videmus, niſi oculis? Ea vero eſt linguæ Latinæ proprietas, ut dicamus, noſtris oculis uidere, vel vidiſſe, hiſce oculis vidi, meis auribus audiui, & ſimilia, quæ tantum ad maiorem affectus expreſſionem, & ad fidem magis, magiſq. faciendam ita inculcantur. [Omni re turba euolues) Proprie euoluimus inuoluta, & complicata, vel implicata. Hic aût translatæ eſt ſignificationis, poniturq. pro liberare, & explicare, nimirum vt ſenſus ſit, omni te turbatione, & moleſtia vacuam reddes. Præterea tranſlate aliter hoc ſæpe verbum vſurpat Cic. vt, cum dicit euoluere libros, poëtas, naturam rerum, exitum rei alicuius.

GLAR. HAc in ſcena vnde ſexaginta ſunt verſus, quorũ 35. ſunt ſenarij iambici, ſequentes deinde 24. troch. tetr. cat. In 5. ſenariorũ legendũ paullum diſſyllabum. In 6. ſi Adornabat legatur, vt Don. lectio habet, Iam aduerb. omittendum eſt. Dein ſequentis verſus prima ſyllaba ha a ſuperiore verſu eliditur, niſi quis malit pæana ſecundũ loco primo. In 9. Hic pronomen corripitur, vt vj. Æn. Hic vir hic eſt. In 13. proceleuſmaticus eſt loco quarto, q° ali° habu. Niſi quis aliũ ponat ante Nãque. In 17. mire torſerũt ſe quidã Doct. ait troch. eſſe, tetr. catal. At ego puto Eo tollendũ de carmine, & vel s, elidẽdum in Fœtus, vel creticus eſt loco quarto, eritq. ſenarius vt alij. Neq; vero illud Quia ſemper expoſcit ante ſe Eo, vt in proximo ante hunc verſum, Ita viſus eſt Dudũ, qa varia veſte exornatus fuit. Ita hic, Nunc tibi vẽ fœdus, qa illam non habet. Et Gnatho ſuperius, Age modo, nũc tibi patẽt fores hæ, qa iſtam ducis. Aliqñ tñ habet, vt Thraſo Eone es feroa, qa habes imperium in beluas. In 23. vel eo monoſyl. vel pæan ſecũdus loco primo. & Emerim legit Don. nõ, Egerim, qđ alij itẽ notarunt. 25. iambicum ſeptẽ pedum adſcripſit Doct. quale haud dubie nullum apud hunc auctorẽ inuenitur. Sed ego illud hodie expungendũ exiſtimo, qđ ab ſciolo aliquo adiectum opinor collatione duorũ locorũ. Nam paullo ante dixerat Pythias, Ad nos deductus hodie eſt adoleſcentulus. & paullo poſt, ipſe Dorus Phædriæ interrogãti qñ Chærea veniſſet, ait, hodie. Verũ in priore loco Pythias libere loquitur, in poſteriore Phædria oĩa exacte interrogat ut Dñs, quod hoc in loco Pythiæ ut ſeruæ, non licuit. Nam neque Dorũ poëta facit ipſi reſpondere, & quanquam data interrogandi poteſtate, tamen cum dixiſſet Veniſti ad nos? continuo ſubiungit, Negat. Quid breuius à poëta dici potuit? Ideoq. & hic verſus ſenarius erit ut ceteri, & Veniſti, non Veniſtin' legendum, ad hunc modum.

Reſpondet. PH. roga. P. veniſti ad nos? negat.

In 26. l, de Ille abijcitur, niſi qs, qđ malim, bacchium loco primo poſitũ contẽdas. In 27. Mihi monoſyl. totũ eliditur. In 28. putat Riuius m, non elidi in Quam, vt ſecundo loco eius verſus ſit dactylus. In 30. vel a in Ita longatur contra conſuetudinem, vel, qđ malim, o in Quando nõ eliditur. 32. Nõ, nec quis eſſet, vnq̃ audierã dicier, quidã lib. non hñt, & nominatim Ald. negationẽ tñ Non. ſequenti verſui præponunt, ac ſeptenarium faciunt. qđ ego non probo, q̃q̃ ſunt alia effugia, vt Meum monoſyll. totum elidatur, & Scibas, pro Sciebas legatur, ut eſſe ſci, ſit creticus. Verum lectoris eſto iudicium. In 34. verbum Veſtem omitti non debet, ut quidã omiſerũt. In 15. vel Meam monoſyll. totũ eliditur, vel Induit diſſyll. eſt, vt voluit Doct. vel creticus eſt loco ſecũdo. quod ego puto. [Iam ſatis credis me eſſe ſobriam) Qui nunc ad finem vſque ſcenæ numero 24. ſequuntur, verſus troch. ſunt tet. cat. vt diximus. In quorũ primis, duobus s, eliditur in Satis, vt primo ſtatim loco ſit dactylus, non trochæus. quidã uero legunt Iãne ſatis. atque ita faciunt iamb. tetr. acat. utrunque. Verum eum alij ſint oẽs troch. hos ẽt trochaicos exiſtimamus. Habuit hoc poëta ꝑ voluptate, opinor, ut ambiguos ꝟſus faceret quoties geminaret Satis, vt ĩ And. Act. v. Sc. j ſtatim ab initio videre liquet. Verũ ipſi iJdem nobis illic trochaici ſunt dicti. In 3. uerſu d, eliditur in Quid. In 4. priore duntaxat loco paullulum triſſyll. legendum eſt, poſteriore paullum diſſyll. niſi creticum ponas loco tertio. In 5. Tuam monoſyll. eſt, aut creticus loco quarto. In 8. aut s, eliditur in Credis, aut creticus eſt loco tertio. In 9. d, in Quod. alioqui iamb. tetr. acat. erit ut annotauit Doct. Decimus elidit Heus à ſuperiore uerſu, legendumq. Poſſum ne ego hodie. ut annotauit Riuius. Quod ſi Heus à ſuperiore verſu non elidatur, erit iamb. tetr. acat. Doct. non recte adſcripſerat troch. cum ſecũdo ſtatim loco ſit iambus, niſi Heus à ſuperiore verſu elidi admonuiſſet, quod non fecit. In 13. elide quod voles, modo nullum pedem triſſyll. ponas. In 14. Riuius ait o non elidi quinto in loco ꝑꝑ aſpirationem. At Doct. elidit, ſed deſiderat ſyllabam forte Nunc. 17. uerſus ita legi debet, ut pol ſit quarta dictio. Doct. uoluit Hodie primam eſſe productam, quia ꝓ Hoc die dicatur qđ ego minime credo, nec eſt ullus auctor qui primã eius produxerit. Quod ſi neceſſitas hic nos urgeret, eſſet cur non repugnandũ cenſerem. At nihil eiuſmodi nos hic urget, ideoq. temere hoc nõ admittam. In 18. ante ultimum uerbum Rogas idem recte addit Me. In 19. idem ait Tu ſupereſſe. Quod qua ratione dixerit, ſanè non intelligo. Et uerſus ipſe eo pacto in nullum carmen ueniet. Ego potius puto Prædicam media longa legendum à tertia coniugatione ſubiunctiuum, non à prima prædicem, media correp. atque id ita expoſcere carmen, licet ſenſus alterum malit, & Tu neceſſarium eſſe ad carminis rationem, tantum abeſt, ut ſuperſit. In 21. (quod uetuſtus meus habet liber) & geminatur admodum decore, ut poſt duas uoces Hac re, primum ponatur, deinde poſt uerbum Euolues. porro uel l, in Illi abijcitur, ut quinto loco ſit anapæſtus, uel quod malim bacchius, ut maneat l.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

A cœna militis, vino ſemigrauis egreditur Chremes adoleſcens in cuius perſona Terentius exprimit egregie temulentorum conſuetudinem, qui priorum memores, in præſentibus titubant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chremes vino ſemigrauis inducitur, exprimens egregie temulentorum conditionem, priorum memor, in præſentibus titubans, quemadmodum egregie compoti ſolent.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Deſcriptio Chremetis ſubebrij & ſemigrauis ſomno.

Iambici Octonarij Acatalectici.

CHREMES, PYTHIAS.

AT at, data hercle verba mihi ſunt: vicit vinum quod bibi.
At dum accubabam, quàm videbar mihi eſſe pulchre ſobrius:
Poſtquam ſurrexi, neque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.
P. Chreme. C. quis eſt? ehem Pythia, vah quanto nunc formoſior
Videre, quàm dudum? P. certe quidem tu pol multo alacrior.
C. Verbum hercle verum hoc eſt: SINE Cerere & * Libero friget Venus. ** Baccho*
Sed Thais multo ante venit? P. an ne abijt iam à milite?
C. Iam dudum, ætatẽ. lites ſunt inter eos factæ maxumę.
P. Nil dixit tum, vt ſequere ſeſe? C. nihil, niſi abiens mihi innuit.
P. Eho, non ne id ſat erat? C. at neſciebam id dicere illam, niſi quia
Correxit miles, quod intellexi minus: nam me extruſit foras.
Sed eccã ipſam video: miror, vbi huic ego anteuorterĩ.

DON. AT at, data hercle verba mihi ſunt :) Hic ſemigrauis inducitur vino Chremes priorũ memor titubans in præſentibus, vt ferè adopti ſolent. [At at,) Interiectio eſt paulatim percepti, atque intellecti mali. [Data verba) Fraus facta. [Data hercle verba) A milite, an à meretrice, cuius iam pridem dolum malum in omni te ſuſpicatus eſt? an magis à vino, quaſi captioſo aliquo, data verba ſunt? quia bibere, dulce eſt, ebrium fieri, turpiſſimum. adeo his quę ſequuntur, quaſi ſubtilem fraudem ebrietatis inducit Plaut. de vino, Pedes captat primo, luctator doloſus. Virg. de vua.

Tentatura pedes olim, vincturaq; linguam.

[At dum accubabam,) Hic verba data ſunt. [Quàm videbar mihi eſſe pulchre ſobrius :) Nihil elegantius, non dixit videbar mihi tunc eſſe ſobrius : ſed, vt hoc ipſum iam errotis eſſet, ac vinolentiæ accumulatio. Videbar, inquit, mihi nimium ſobrius. [Pulchre) Fortiter ac nimis. [Neque pes,) Ad inceſſum. [Neq; mẽs) Ad facta ac dicta. [Satis ſuum officium facit.) Bene, non. n. omnino non facit, nam hoc inſani eſt : ſed, non ſatis facit, qđ eſt ebrietatis. [Quis eſt? ehem Pythia,) γνωμικῶς. & ſatis miro exemplo mutatam eredit, poſtq̃ ipſe mutatus eſt. [Quanto nunc formoſior Videre, q̃ dudum) Hoc multũ Academicos iuuat, qui aiunt, pro ut habiti fuerimus atque affecti, ita nobis aliud atque aliud uideri, & ideo nihil certi comprehendi poſſe. [Certe tu quidem pol) Et certe, & pol, hæc dixit, vt appareret hanc vere loqui quæ ſobria eſt, illum vero ex vino falli. Et honorifice, atque vt ſobria, non dixit temulentior, aut laſciuior, ſed alacrior. [Verbum hercle hoc) Verbum, prouerbium, vt idem in Andria, Verbum illud verum eſt, vulgo quod dici ſolet. [Sine Cerere & Libero friget Venus) Hoc ſi ad ſententiam reuoces, non conueniet ebrio, ſi ad petulantiam quam ● ſic ante dictũ eſt Nam & improbior factus eſt, & cum tropice locutus ſit, tñ ordinem naturalem ſeruauit, nam primũ cibus, deinde potus, poſtremo libido venerea. Friget aũt, quia omnis eiuſmodi voluptas in calore ſanguinis conſtituta eſt, qui his rebus alitur. Et friget proprie, non, adhæret, translatum. n hoc prouerbium a picatione vaſorum, quæ frigida picem non tenent, cum alia multa meliora ſint ad vſum frigida, ut ferrum, argẽtum, aurum, & cetera huiuſmodi, nam ſic alibi, Vbi friget, huc euaſit. Et vide tres μετωνυμίας, Cererem, Liberum, Venerem. [Sed Thais multo ante uenit?) Interrogatiue pronunciandum hoc. Et ſcias de his interrogationibus hanc ipſam eſſe, in quibus ita quærimus, vt qui interrogantur reſponſuri nobis ſe neſcire videantur. [Iam dudum, ætatem.) Quia tam dudum infinitæ moræ eſt : addit ætatem, vt oſtendat multũ abiſſe temporis, ni factum eſt. [Iam dudum, ætatẽ.) Pro longinquo tempore. Lucil. Vt multos menſesq. diesq., Non tamen ætatem. [Ætatem.) Diu lõginquoq. tempore ac prolixo, vt eſt ætas. nam ſic dicimus de die, & dieculam, aliquantulam moram. [Nil dixit tum, vt ſequere ſeſe?) Nil, pro non. Virg.

Deponunt animos nil magnæ laudis egentes.

[Nihil, niſi abiens mihi innuit.) Apparet quaſi iratã diſceſſiſſe Thaidẽ a milite, & tñ ſic iratam, vt illi ira conſilium non ademerit. Innuit, inquit, cum abiret. [Eho, nõ ne id ſat erat?) Adeo ſimplex hic inducitur adoleſcens, ut à Pythia reprehendi poſſit. nã quid opus fuit dicere, ſi innuit? [At neſciebam id dicere illam,) Dicere pro velle, vel ſignificare. Sic alibi, Quaſi tu dicas factum id conſilio meo. [Niſi quia Correxit miles, quod intellexi minus :) Hoc videtur facetius & ſapientius, quàm dici ab ebrio, ruſtico, & adoleſcente debuiſſe. Hoc vitium tunc fit, cũ Poëtæ ingenium ſuum in perſonas conferunt. [Quod intellexi minus :) Veriſimile hunc tantum extruſum fuiſſe, non etiam vapulaſſe, quia miles Thaidi magis, quam huic iraſcitur. [Miror, vbi huic ego anteuorterim.) Id eſt hunc pceſſerim. Vbi, in qua parte vitę.

GVID. AT at, data &c.) Hic ſemigrauis inducitur vino Chremes priorum memor, titubans in præſentibus. C. At at, interiectio eſt paulatim pcepti, atque intellecti mali hercle. i. per herculem iurantis eſt, verba ſunt mihi data. i. fraus mihi facta eſt. à vino, quaſi ab aliquo captioſo & doloſo propterea Plaut. de uino loquens uocat vinum luctatorem, doloſum. Vinum quod bibi, vicit me. At dum. i. qñ accubabam. i. ad edendum ſedebam. Antiqui. n. epulantes cubabant, ac cubito innitebantur, q̃. i. quantum videbar mihi. i. iudicabar à me ipſo eſſe pulchre. i. nimis uel fortiter, ſobrius. i. modeſtus, vel potius moderatus, poſtquam ſurrexi conuiuio, neque pes quantum ad inceſſum, neque mens quantum ad facta & dicta facit ſatis ſuũ officium. i. id, quod efficere debet, vel quod efficere ſolet, cum homo ſobrius eſt. P. ò Chreme. C. quis eſt? Deinde viſa Pyt. ſubdit : ehem Pythia. Ehem dixit, q. d. non videbam te. uah quandoque, vah eſt interiectio gaudentis, ut hic. oſtendit. n ibi gaudium, & effuſionem in riſum. quandoque ſignificat deriſionem, vt in Paſſione Xpi. VAH, *qui deſtruis templum* DEI. Quanto, q. d. multo, uel longe, quanto. n. ib. dicitur exclamando. Videre. i. videris mihi, nunc formoſior. i. pulchrior, q̃ dudum? i. paullo ante. P. certe quidem pol, hæ particulæ fere idem ſignificantes ſunt inculcatæ, vt appareat hanc vere loqui, quæ ſobria eſt uideris inquam mihi multo hilarior. i. alacrior, q̃ prius ſ. C. Hercle, hoc uerbum. i. hoc dictum, hoc prouerbium, hæc ſententia eſt uera. Venus. i. laſciuia, friget. i. ceſſat, vel non adhæret. ſine Cerere & Baccho. i. ſine cibo, & potu. & eſt metonomia ponitur. n. inuentor vel inuentrix pro re inuenta, vt Bacchus pro uino, Venus p laſciuia, Ceres pro frumento. Sed Thais venit multo ante interrogando, q. d. vtrum Thais venerit multo ante. P. an. i. utrum. iam abijt à milite. C. Iam dudum, ætatem. i. longo ante tempore, q. d. diu & longinquo tempore, ut eſt ætas. Nam ſic dicimus de die, nam dieculam aliquantulam moram dicimus. Nec mirũ ſi dicamus ætatem in accuſatiuo. nam nomina temporalia, vel tẽdentia ad tempus, uel diſtantiam poſſunt poni cum uerbis omnibus, & in accuſatiuo & ablatiuo, ſed elegantius in accuſatiuo. Iam dudum, ætatem. i. multo ante tempore, tam dudum n. infinitæ eſt moræ. & nunc paruam, nunc mediocrem, nunc magnã moram ſignificat propterea addidit ætatem, ut oſtendat multũ abeſſe temporis ex quo factum eſt. Lites factæ ſunt maxumæ inter eos. Iam dudum, ætatem. i. longo ante tempore. P. Nil. i. non dixit, tum. i. tunc, ut ſequere ſeſe. i. ſeipſam. C. nihil. i. non dixit, niſi abiens. i. cum diſcederet, innuit. i. ſignum fecit mihi, uel oculis, uel digito, uel alio quouis modo. P. Eho, non ne id ſat erat h. ſufficiebat? C. at. i. ſed, neſciebam illam Thaidem dicere. i. velle, uel ſignificare id. ſ. ut diſcederem, niſi miles correxit. i. corrigendo me oſtendit : id, quod minus. i. non intellexi. Nam extruſit. i. exturbauit impulit me foras. Sed eccam. i. ecce hic uideo ipſam, miror vbi. i. in qua parte viæ anteuorterim huic. i. hãc præceſſerim. Nam anteuertere alicui, vel præuertere aliquem ſignificat aliquem anteire, uel antecedere, uel per compendia uiarum eum antecedendo, uel celeriori curſu prætergrediendo, poteſt. n. forſitan anteuerto iungi accuſatiuo, ut anteuerti ſocium uel ſocio, ſequendo hunc locum.

LATO. ARgm.) Hæc ſcena per occaſionem argumenti exprimit naturam ebrietatis, qua ſæpe labefactantur obſtinati animi, & in luxum ſoluuntur. [At at,) Interiectio paulatim intellecti mali. [Vah quanto) Arridentis cum geſto. [Sine Cerere &c.) Prouerbialis allegoria figurata tribus metonymijs. [Iam dudum,) Iam longo tempore.

PETRVS MARS. AT at, data hercle &c.) Ebrietatis cauſa & effectus hac ſcena exprimuntur. Corrumpitur quippe iudicium rationis, & linguæ, pedumq. titubatio ſequitur, quo nihil turpius excogitari poteſt. Quapropter Stoici, quos Cic. in Tuſc. diſputationibus ſequitur, omnium malorum fontem eſſe intemperantiam, officiorum uero temperantiam dicunt. Ideo dicitur à Græcis, conſeruatrix mentis & prudentiæ. Plato lib. vj. de Leg. ſic ait: Bibere uſque ad ebrietatem, neque alibi vnquam decet, præterquã in ſolennitatibus eius Dei, qui largitor eſt vinum.

RIVII castigat. AN abijt iam à milite?) Nos ex antiquis, An ne abijt &c. Leue hoc quoque, non tamen prætereundum.

DOLE. obſeruat. NEque pes, neque mens ſatis ſuum officium facit.) Sic loquitur Cic. ad Att. ix. Hoc officium ſæpe, & ſæpius mihi facturus uideor, ita de me mereris. Terent. item in Adel. Meum officium facio, quod peccatum à nobis ortum eſt, corrigo. [Iam dudum, ætatem. lites ſunt inter eos factæ maxumæ.) Iam dudum, ætatem. ſubdura eſt loquendi forma, pro longo tẽpore, uel tam diu. Et quædam exemplaria ſunt, quæ, ætatem, nõ habent. Ad hæc, hic obſeruato, litem fieri, pro turbam fieri, uel cõmoueri, dici. Scito quoque litis ſignificationem tam extra forum iudiciale vſurpari, q̃ in foro. [Miror, ubi huic ego anteuorterim.) Anteuertere eſt proprie antecedere, vt fit in uia. paullo minus proprie, bene proprie tñ, dixit Cic. de Nat. deo. ij. Neque à ſole longius vnquam vnius ſigni interuallo diſcedit tum anteuertens, tum ſubſequens. Hoc eſt, ſiue ſolem præcedat, ſiue ſequatur. Tranſlate, ut ſequitur uſurpant Latini. Cic. de Amic. Atque id ipſum cum tecum agere conarer, Fannius anteuertit. Cæſ. de bel. Gal. lib. vij. Quare nunciata, Cæſar omnibus conſilijs anteuertendum exiſtimauit. i. omnia poſthabenda cenſuit.

CLAR. HVius ſcenæ uerſus ſunt omnes iambici tetram. acatal. præter ſextum fortaſſis, ut mox dicemus, trochaicum tetram. catal. & vltimum ſenarium iambicum. In ſecundo Mihi monoſyllabum

labum totum eliditur. In 3. s, eliditur in Satis. In 4 vel hem monoſyllabum eſt, vel s, 10 Quis eliditur. quod equidem malum, vt ſeruemus in voce Ehem illum, quem repẽtinum ſignat, affectũ. Quintus verſus male habet in omnibus quæ mihi quidẽ videre contigit exemplaribus, cum Donatus eum recte legerit. nempe pro hilarior, alacrior. Ceterum in vetuſtis libris Quidem verbũ non habentur. Vt carmeo commode hoc pacto legatur.

Videre mihi, q̃ dudum. P. certe tu pol multo alacrior. Mirum aũt oeque Doct. neque Riuium id annotaſſe ſextus verſus iambicus erit tetr. acat. vt ceteri, ſi e, in Cerere non elidatur. Sin ipſum elidimus, erit trochaicus tetr. catal. fortaſſis quia tropus eſt, vnum hunc alterius generis eſſe uoluit, ut poſtea ſępe oſtendemus. In 7. recte annotauit Riuius, An ne abijt, legendũ, pro, An abijt. An enim corripitur. Horat. Quis ſcit an adijciant hodiernæ craſtina ſummæ Tempora dij ſuperi? Quæ ſyllaba hoc Terentij loco producitur. eſt. n. ſecunda de iambo, ut in numerum ponenti hoc carmen facile patebit. 9. Mihi monoſyll. totum eliditur. In 10. vel Neſcibam. legendum pro Neſciebam vel creticus eſt pro dactylo loco quarto. In penult. & d, eliditur in Quod, & s, in Minus. In vltimo ſimiliter d, in Sed.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Colloquũtur Thais & Chremes, cõtra militẽ ſe muniunt, quẽ venturũ putant, vt virginẽ eripiat. Timidior hic Chremes inducitur quam Thai.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena habetur colloquium Thaidis & Chremetis armantium ſe ad bellum contra militem, quem rapturum virginẽ formidabat: & inducitur Thais longe animoſior ipſo Chremete.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena eſt ꝑparatio tim turba, quã Thraſo faciet oppugnaturus domũ Thaidis Exordiũ eſt patheticũ, nam minatur ſuperbo militi Thais.

Octonarij. Miſcuit autem more ſuo Trochaicos Iambicis. Eſt & Dimeter vnus.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

CREDO equidem illum iam affuturum eſſe, illam vt eripiat: ſine
Veniat: atqui ſi illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vſque eò ego illiu' ferre poſſum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum ſint. verum enim ſi ad rem
Conferentur, vapulabit.
C. Thais, ego iam dudum hic aſſum. T. ò mi Chreme, te ipſum * expectabam:
Scin' tu turbam hanc propter te eſſe factam? & adeo ad te attinere hanc
Omnem rem? C. ad me? qui? quaſi iſtuc. T. quia dum tibi ſororem ſtudeo
Reddere, & reſtituere, hæc atq; hmõi ſum multa paſſa.
C. Vbi ea eſt? T. domi apud me. C. chem. T. quid eſt?
Educta, ita vti teq́., illaq́. dignum eſt. C. quid ais. T. id quod res eſt.
Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quicquam pretij.
C. Et habetur, & referetur à me Thais tibi, ita vti merita es,
Gratia. T. at enim caue, ne prius, quàm hanc à me accipias, amittas

* expectio.

Chreme: nam hæc ea eſt, quam miles à me vi nunc venit ereptum.
Abi tu, ciſtellam Pythias domo effer cum monumentis.
C. Viden' tu illum Thais? P. vbi ſita eſt? T. in riſco. odioſa ceſſas?
C. * Militem ſecum ad te quantas copias adducere?
At at at. T. num formidoloſus obſecro es mi homo? C. apageſis
Ego formidoloſus? nemo eſt hominũ, qui viuat, minus.
T. Atque ita opu' eſt. C. au, metuo, qualem tu me eſſe homines exiſtumes.
T. Immo hoc cogitato: qui cũ res tibi eſt, peregrinus eſt,
Minu' potens quàm tu, minu' notus, amicorum hic habens minus.
C. Scio iſtuc: ſed tu quod cauere poſſis, ſtultum admittere eſt.
Malo ego nos proſpicere, q̃ hunc vlciſci accepta iniuria.
Abi tu, atque oſtium obſera intus, ego dum hinc tranſcurro ad forum:
Volo ego adeſſe hic aduocatos nobis in turba hac. T. mane.
C. Melius eſt. T. mane. C. omitte, iam adero. T. nil opus eſt iſtis Chreme:
Hoc dic modo, ſororem illam tuam eſſe, & te paruam virginem
Amiſiſſe, nunc cognoſſe: ſigna oſtende. P. aſſunt. T. cape.
Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'? C. probe.
T. Fac, animo hæc præſenti dicas. C. faciam. T. attolle pallium.
Perij, huic ipſi opus patrono eſt, quem defenſorem paro.

* Militum

DON. CREDO equidem illum iam aſſuturum eſſe, illam vt eripiat:) Vides ut ex ipſis appareat verbis, q̃ concita, & recens, a litigio veniat Thais. Itaque nec nominat militem, nec virginem, ſed pronomine vtrumque ſignificat, quaſi in medio conſtituta negotio. [Aſſuturum eſſe,) Id eſt aduentum: vt, Aſſuit & Mneſtheus. [Sine vt Veniat:) q. d. ſine * nullis & comminantis eſt: vt, Sine modo. [Atqui ſi illam digito attigerit vno,) Moris comminantium eſt, ad exiguum reuocare commiſſa, quæ ſe vlturos prædicent. [Oculi illico Effodiẽtur.) Et fœmineæ minæ ſunt, & in libidinoſos q̃ maxime. nam hunc ſuſpicatur amatorem eſſe virginis. Sic & alibi, Vt ego vnguibus facile illi in oculos inuolem venefico. In oculos autem maxime ſæuire fœminas, & tragœdiæ ferè omnes, & Comœdiæ proteſtãtur. [Vſque eò ego illiu' ferre poſſum ineptias, Et magnifica verba,) Non dixit, vſque adeo illum poſſum amare: ſed, q̃ inſuauis iam diu ſit, oſtendit, dicendo, ferre poſſum. Et cito oſtendit quæ ſit amicitia militis. Ineptias, inquit, & magnifica uerba. [Verba dum ſint.) Hoc eſt, quæ uim non admiſceant rerum. [Verum enim ſi ad rem Conferentur, vapulabit.) Si diſceſſerit à verbis. & rem experiri cœperit, uapulabit. Et bona locutio: vt ſi dicas, uerba ad rem contulit, hoc eſt agere quod dicebat aggreſſus eſt. [Ad me? qui? quaſi iſtuc) Et ruſticus, & timidus, & pudens commotus eſt meretriculæ dicto. [Hæc atque huiuſmodi ſum multa paſſa) Mulier facunda meretrix, hæc imputat adoleſcenti quæ uidit, & alia quibus interfuit. [Reddere, & reſtituere,) Proprie redditur cupientibus, ut domino ſeruus. Reſtituitur cupiens, vt patriæ ciuis. Redditur, & reſtituitur, cupiens cupientibus, ut parenti filius. Ergo in hac utrunque eſt & reddi & reſtitui. (Ehem.) Extimuit adoleſcens cum ſororem ſuam in domo meretricis eſſe audiuit, cui rei ſtatim occurrit Thais. [Educta,) Subauditur eſt. [Vti teq́., illaq́. dignum eſt.) Bene purgauit quod ex faſtu meretricio expectabatur. non, inquit, ut me dignum eſt, apud me eſt. [Quid ais?) Recte, quia mirum apud meretricem liberaliter educatam. [Hanc tibi dono do,) Melius di-

xit,q̃ Dono,vt donum placidius videatur & præſtãtius. [Neque repeto pro illa quidquam abs te pretij) Ex eo quod potuit iure ſacere,beneficium demonſtrauit, oratorie dicens ſerio non eſſe ſacturam. [Et habetur,& refertur à me Thais) Qui habet apud ſe gratiam,nondum retulit. Retulit qui deſijt habere. Multã ergo hic dixit,& habetur gratia,& refertur. Quem ſenſum trãſtulit Saluſt. in bel. Iugurth. Arma,pecuniam ſume,vtere,& quoad vixeris,nũquam redditam tibi gratiam putaris, ſemper apud me integra erit. [Ne prius q̃ hanc à me accipias,amittas Chreme)Hoc in Comœdia licet more vulgi dicere. Ceterum non poteſt amitti quod nondum acceptum ſit. An quia iam dudum ſumptum ſit? [Nam hæc ea eſt quam miles à me ui nunc ereptũ venit) Non ad deterrendum,ſed ad præparandum animum adoleſcentis hæc dicit,quem audacem putat,aliter ac res ipſa eſt. nã mox Thais mutabit orationem,& dicet, Qui cum res tibi eſt, peregrinus eſt,Minus potens quàm tu,minus notus, amicorum hic habens minus. [Cum monumentis) Monumenta ſunt quæ Græci dicunt *προϐλήματα* uel *ἀνάμνησα*. [Viden' tu illum Thais?) Longe videre timoris eſt inditium. [Vbi ſita eſt?) Trepidantes perſonas immiſcuit. [In riſco) Ciſta pelle contecta,nomẽ phrygium. [Quantas copias) Proprie dixit copias, nam ſic dicuntur legiones in vnum collectæ. conuenit tamen rudi & ruſtico adoleſcenti ſex homines copias dicere. Militem .ſ. paraſitum, Donacem, Syriſcum, Simalionem, Sangam. [Num ſormidoloſus ca' mi homo?) Formidoloſus,& terribilis,& timidus intelligitur. [Apageſis,) Plautus in Trin. Apage amor. [Atque ita opus eſt) Vt minus formidoloſus ſis. [Metuo qualem tu me hominem exiſtimes) Videtur ebrius ſactus hic Chremes iam etiam diſplicere nolle mulieri. nam ideirco ſatetur ſe timere malam opinionem Thaidis de ſe. [Et metuo qualem Tu me exiſtimes,noue dixit, pro,metuo ne ignara ſis. [Peregrinus eſt, minus potens q̃ tu) Quàm • poſtquam tamen ipſa non eloquitur,quid eſficiatur,ex eo quod ait,Peregrinus eſt,minus potens q̃ tu, bene ſic dixit,quia tardum ſuit dicere: ille impotens,tu potens &c. [Sed tu,quod cauere poſſis &c.) Oſtendere vult Terent. plures ſententias ad timiditatem cõgruere,q̃ ad audaciam. nam & mox dicturus eſt, Omnia prius experiri,q̃ armis, ſapientem decet. Quia ex prouidentia timor,ex audacia temeritas prouenit. [Admittere) Fieri ſinere. & melius dixit,quàm pati. hoc generale eſt. nam nunc admittere,pati fieri ſignificat. [Malo ego nos Proſpicere) Prouidere ne fiat .i. proſpicere & cauere, ab eo quod præcedit id,quod ſequitur. [Accepta iniuria) Hic cauſa oſtenditur, cur illud malit. [Oſtium obſera intus) Pauidi conſilium nihil aliud continet poſt clauſtra & fugam. nam ſera & clauſtrum ianuæ. [Transcurro ad ſorum) Tranſcurro dixit,non,Curro: ut proximitatem fori oſtenderet. [Volo ego) Quaſi minus timeat, cupio non,inquit,ſed,uolo. [In turba hac) Vide timidum turbã appellare quam mulier non timet. [Melius eſt) Fugæ occaſionẽ hic cepit dari. [Mane) Hoc,geſtu iam adiuuatur. [Omitte, iam iſtic adero) Ex huius verbis apparet etiam manu comprehenſum eſſe adoleſcentem. [Omitte,iam adero) Quia cauſam probari non uidet,celeritatem redeundi pollicetur. [Nil opus eſt iſtis) Illis,utrum aduocatis? an iſtis omnibus quæ dixiſti? Virgilius: Aut quid petis iſtis? [Hoc dic modo, ſororem illam tuam eſſe,) Ordinem eſt executus: primo vtrum perſonam habeat, Dic ſororem, inquit, illam tuam eſſe. Vtrum argumentum habeat, Et te paruam virginem amiſiſſe. Cur hodie agat. Nunc cognoſce. Et vnde probet, Signa oſtende, Hæc omnia ſic pronuncianda ſunt, vt & iuſta & ſactu ſacilia demonſtrentur. [Si uim faciet,in ius ducito hominem:) Et recte, quia violento ciuiliter reſiſti ſolet. [Fac, animo hæc præſenti dicas.) Hæc non dicerentur à Thaide,niſi in illius vultu pauor nimius appareret. [Faciam.) Adiuuandum pronunciatione. ſaciam enim,timide dictum eſt. [Attolle pallium.) His uerbis Chremetis demonſtrat nimium liberaliter pauidi adoleſcentuli animum. [Attolle pallium) Vel quia ſimplex eſt,vel quia ebrius,palliũ trahit Chremes. [Perij,huic ipſi opus patrono eſt,&c.) Hæc meretricis querela rudem adoleſcentulum magis & honeſte natum, quam culpandum eſſe demonſtrat.

GVID. CRedo equidem &c.) Hic apparet ex ipſis uerbis,quæ cõcitata & recens à litigio ueniat Thais,itaque nec nominat militem,nec virginem, ſed pronomine utrunque ſignificat,quaſi in medio conſiſtens negotio. TH. Equidem credo illum militem affuturum.i.aduenturum. Nam adeſſe interdum ſignificat aduenire,vt Virg. Huc ades.i.aduenias,iam dudũ .i.ſtatim & hoc de ſuturo dr: vt, Iam dudũ ſumite pœnas,quaſi illico, uel nunc,vt eripiat.ſ.miles,illam.ſ.virginem à me, ſine.i.permitte,vt.i.q̃ ueniat,hoc eſt dimitte eum uenire,& eſt cõminantis dictum,vt Sine modo,atqui.i.ſed certe, ſimiles attigerit illam virginem digito vno,illico oculi cuſtodientur.i.extrahentur, euelleotur eruentur illi,& bene oculi. Nam in oculis maxime ſæuire ſœminas,& tragœdiæ,& comœdiæ proteſtantur,vſque eò.i.certe,alias in tantum, ego poſſum ſerre .i. pati,tolerare,ineptias .i. ſtultas uiuẽdi rõnes,& verba magnifica.i.verba tumida,ſuperba, elata,uel uerba quibus ſe iactitare ſolet,dum.i.dũmodo,ſint uerba.i.dũmodo uerbis nõ addantur uerbera. Verũ enim.i.ſed certe, ſi uerba conſerentur.i.conuertentur ad rem.i.ad effectum,q.d.ſi diſceſſerit à uerbis & rem experiri cœperit,uapulabit.i.cædetur. Et elegans eſt locutio ſi dicas verba ad rem contulit, hoc eſt aggreſſus eſt agere quod dicebat. C. ò Thais,ego aſſum hic iam dudum.i.diu eſt ex quo ſum hic. T. ò mi Chreme, blandientis eſt, expecto te ipſum. Scin'.i. ſcis ne hanc turbam.i.turbationem,rixam eſſe ſactam pp te,& utrum ſcis inquam hanc omnem rem.i. totam hanc contentionem, adeo.i.valde,vel intantum uel certe, attinere ad te.i.ad te ſpectare,& tua intereſſe. C. Chremes commotus eſt meretricis dicto dicis,ſup.eam contentionẽ ad me pertinere,indignãter eſt proferendum qui.i.quõ dicis hoc? vel quõ poteſt ad me attinere,quaſi ego illuc ſecerim ſup.i. quaſi cõmouerim hoc iurgium. T. quia dum ſtudeo.i.laboro,reddere.i. reſtituere tibi ſororem,paſſa ſum hæc iurgia,atque huiuſmodi multa .i.talia id genus. Proprie redditur cupiẽtibus, ut domino ſeruus reſtituitur cupiens ut patriæ ciuis redditur & reſtituitur cupiens cupientibus ut parentibus filius, ergo in hãc virginem utrũque eſt & reddi,& reſtitui. C. vbi ea.ſ.ſoror eſt? T. eſt domi apud me. C. chem,timentis eſt,& indignatione percuſſi, quia audiuit ſororem eſſe in domo meretricia. T. quid eſt q̃ indignaris, & times,ſoror eſt educata .i. nutrita apud me, ſupple ita vti ſicut dignum eſt te & illa ſorore eã ſup. educari, q.d. ita eſt educata ſicut honeſtũ eſt pro te & ſorore eam educari, & ut vulgo dici ſolet, ſicut ad te,& ad illam pertinet,& ubi quis diceret ego te tractaui lautius q̃ ad te pertinet, elegantius diceretur, lautius te accepi,q̃ dignus ſis, uel q̃ te ſit dignum. C. quid ais? q.d. mirum eſt apud meretricem uirginem liberaliter educari. T. dico ſupp. id quod res eſt. q.d. dico id,quod eſt verum do tibi hanc ſororẽ dono,neque repeto .i. non repoſco quidquam pretij abs te ꝓ illa, quod poſſem ſacere. C. ò Th. Gratia.i.memoria & recordatio beneficij accepti habetur à me,& refertur.i. redditur,uel rependitur,ita uti .i. ſicut,merita es .i. bene meruiſti. Qui habet apud ſe gratiam nondum retulit,retulit autem qui deſiſtit habere. Vnde agere gratias dicimur verbis,referre gratiam ſacto reddendo beneficium & habere gratiam, uel gratias in animo. T. at enim .i. ſed certe. O Chrem. caue ne amittas hanc priuſquam accipias à me. Hoc ita dici in comœdia licet more vulgi. ceterum non poteſt amitti, quòd nondum ſit acceptum, nam hæc puella eſt,quam miles uenit nunc ereptum .ſ. ut eripiat à me, tu Pyth. abi,id eſt uade domum: affer domo, id eſt ex domo: ciſtella,id eſt ſcrinium, ut ait Nonius paratum ad leges ſerendas. Nam,ut ait Varr. à ciſta ſit ciſtula,tam ciſta,quàm ciſtella inueniuntur pro ſcrinio poni, in quo reconditæ leges ſerebantur. Cic. ad Herenn. Ille nihilominus ciſtellam detulit. Et paullo poſt, Potes diſturbat, ciſtas deijcit, id eſt ſcrinia ſerendarum legum parata. Interdum ciſta eſt corbis,id eſt genus calathi magni viminibus contexti, & ferè ſcrinium legum ſerendarum paratum in modum calathi erat contextum, non parum ab eo differebat. Affer ego ciſtellam,id eſt ſcrinium cum monumentis, id eſt cum inſtrumentis,ſeu literis & memorialibus,quæ literæ ſorte mentionem ſaciebant de ſtatu eius .ſ. quod eſſet ciuis Attica, aut etiam quæ literæ erant de hereditate ſua. C. O Thais, viden'.i. vides ne illum militem. P. vbi ciſtella eſt ſita, id eſt poſita & recondita. T. eſt ſita in riſco,id eſt uel in feneſtra parietis,uel in magna ciſta pelle contecta. Nam, ut inquit Seru. riſcus dicitur ſeneſtra parua in pariete poſita. Donat. autem dicit eſſe nomen phrygium ſignificans ciſtam pelle contectam. Nonius conuenit cum Seruio, inquiens eſſe locum in pariete anguſtum. O odioſa, id eſt exoſa, uel moleſta, nam odium interdum capitur pro moleſtia, inde dicitur odioſus, id eſt moleſtus, ceſſas, id eſt tardas, cunctaris. C. quantas copias .i. quantas legiones. Nam copiæ in plurali dicuntur legiones in exercitum collectæ, uideo militem adducere ad te, id eſt ad tibi nocendum. At at, interiectio metuentis. T. obſecro ò mi homo, mi blandientis eſt: num, id eſt nunquid eſt ſormidoloſus, paſſiue hic capitur, ut ait Donat.i. terribilis, ſeu timendus. interdum capitur actiue, & ſignificat meticuloſum, & timidum. C. apageſis .i. apage, hoc eſt recede uel abi, ſicut apagete.i. abite

vel

vel recedite. verba ſunt comica vel aduerbia & græca. Nonnulli dicunt apageſis pro tace, vel ita in pace, aut ſis ſanus & pacificus. Egon'.i. ego ne ſum ſup. formidoloſus.i. timidus, ſeu meticuloſus. Nemo omnium eſt, qui minus metuat q̃ ego.ſ. T. Atqui.i. ſed certe: eſt opus ita.i. opus eſt, vt non ſis meticuloſus ſed animoſus. C. Au, interiectio dolentis, ſeu metuentis, interdum indignantis & exclamãtis metuo, q.d. ſollicitus ſum & anxius, qualem hominem exiſtimes me eſſe. T. Immo.i. ſed cogita hoc: q̃ cum.i. cum quo: qui enim eſt ablatiuus, res eſt tibi.i. negotiũ habes, & cũ quo es conflicturus, & manus conſerturus: miles ſup. eſt peregrinus.i. alienigena, minus potens q̃ tu, minus notus q̃ tu, eſt inq̃ habens hic minus amicorũ.i. non tot amicos quot.ſ. habes. C. Scio iſtud, ſed ſtultum eſt admittere.i. pati fieri id ſup. quod poſſis cauere.i. vitare, & prohibere ne fiat, ſeu impedire. ego malo.i. potius volo, nos proſpicere.i. prouidere, cauere, q̃ vlciſci.i. punire hunc militem, iniuria accepta.i. poſtquam erimus ab eo affecti iniuria, q.d. longe melius eſt cauere iniuriam, q̃ accipere, & poſtea vlciſci & vindicare. Tu Thais abi, atque obſera.i. claude intus.i. per partem interiorem oſtium.i. ianuam. Don. dicit ſeram eſſe ianuæ clauſtrum, dum.i. quandiu. ego tranſcurro hinc ad forum, vel vænale, vel cauſarum, vt illinc deducam adiutores: volo aduocatos.i. homines paratos defendere nos, vt Lau. ait adeſſe.i. præſentes eſſe, vel propè eſſe hic, vel præſidio eſſe nobis in hac turba.i. in hac turbatione & rixa. T. Mane mane.i. noli ire quæſitum aduocatos. C. Melius eſt.ſ. ire ad forum. T. Mane.i. ſiſte. C. Omitte, q.d. dimitte me, per quod verbum innuitur Chremetem fuiſſe comprehenſum manu à Th. iam.i. ſtatim: adero.i. præſens ero hic, q.d. ſtatim rediero. T. O Chr. Nihil.i. nulla tenus eſt opus iſtis, per contemptum dixit.i. tuis aduocatis, vel tuis oĩbus, quæ dixiſti, dic hoc modo illam eſſe tuam ſororem, & dic te amiſiſſe eã virginem paruam.i. cum adhuc parua foret. Dic inquam te cognoſce.i. cognouiſſe, nunc oſtende ſigna, quibus perſuadeas eam eſſe tuam ſororem Pyt. adſunt.ſ. miles & ſui, hoc eſt adueniunt, vel iam propè ſunt. T. Cape hominem.ſ. militem, hoc eſt comprehende eum, ſi faciat vim.i. violentiam, ducitoq́ in ius, hoc eſt deduc eum ad iudices, vt de eo fiat ius. Intellextin'.i. vtrum intellexiſti. C. Probè.i. recte intellexi.ſ. T. Fac vt dicas hæc animo præſenti.i. forti & præſtanti. Virg. in 9. Nunc ſi cui virtus, animusq́. in pectore præſens.i. fortis, vt Seruius recte ſentit. C. Faciam, & timide dictum eſt à Chr. T. Attolle.i. erige, pallium tuum quod.ſ. Th. perij.i. perdita ſum, opus eſt patrono.i. defenſore, nam patronus eſt qui accuſati cauſam agit, ſeu defendit, huic ipſi.i. huic mer adoleſcenti, quem paro.i. diſpono defenſorem meum, quaſi dicat iſte quem paro meũ defenſorem eget ipſe defenſore, cum adeo ſit ſimplex, vt quòd pallium attollere deberet illud trahat.

LATO. ARgm) Thais inſtruitur ad pugnam aduerſus militem, & Chremetem confirmat. Et eſt epitaſis huius partis fabulæ. [Vſque adeo) Apta comminatio in militem. [Quaſi iſtuc) Subaudi noris. [Hem) Extimeſcentis, quia ſoror apud meretricem eſt. [Et habetur &c.) Pulchra gratiarum actio. [Cũ monumentis).i. tabulis ac reliquis teſtimonijs, quibus probetur libera virgo. [Apageſis) Interiectio remouentis, & eſt Græcum origine, ἄπαγε. [Immo hoc cogitato) Confirmatio ex collatione perſonæ. [Sed tu quod) Prudens ſententia, à tuto. [In ius ducito) In iudicium.

Petava mara. CRedo equidem illum &c.) Meretricis confidentiam & ad omne facinus audaciam perditam, nec non ſtudium, & artem captandi fauoris in aliqua difficultate, ac primos motus in poteſtate noſtra non eſſe, Chremetis exemplo hæc ſcena docet, & exprimit. [In riſco) Riſcus, inquit Nonius, eſt locus in parietibus anguſtus.

RIVII caſtigat. SInc ut veniat) Nos omiſſa particula vt: Sine veniat: ex Donato, & obſeruatione vetuſtæ lectionis. [Qui ſi illam digito attigerit) Nos, Atqui ſi illam digito &c. quo modo omnia vetera exemplaria conſentiunt. [O mi Chreme teipſum expectabam) Nos, expecto, vt & manuſcripti habent lib. aſtipulantibus ex impreſſis Lugdunenſi, Veneto, alijs pleriſque, Eſtq́ue ea haud dubie verior lectio. [Et habetur & refertur à me tibi &c.) Sic ferè exemplaria, & recte quidem, quantum ex Donato conijcere licet. Verum Th. Linacer, ni liber mendoſus ſit, ita hunc verſum citat, & habetur & referetur à me Thais, ita vti merita es, gratia. cum quo conſentit manuſcriptum uolumen. [At at num formidoloſus obſecro es mi homo?) Nos at at tribuimus Chremeti, ut ſit timentis; quo habent libri emendatiores. Ita apte ſequetur, quod ait Thais; Num formidoloſus obſecro es &c. [Egon' formidoloſus? nemo eſt hominum, qui metuat, minus) Pleraque antiqua exemplaria, & in his Haſſenſteinianum, hãt: Nemo eſt omnium, qui metuat minus. Verum alterum illud rectius eſſe credo: Nam ſic Plaut. quoque in Aul. Homo nullus eſt ſcelestior te qui viuat hodie. Sic & alias ſæpe. [Au metuo, quem tu me &c.) Exemplaria, & ex impreſſis pleraque habẽt, qualem tu me eſſe hominem exiſtumes. Cõſentiunt omnes editiones Donati. Nos quidem cum vulgata lectio probe quadret, & elegantior præterea videatur, nec eam reſpuat carminis ratio, vt hoc ſeorſum adnotandum putauimus. ita quo temeritatis crimen effugeremus, vulgatam illam lectionem reliquimus. C. melius eſt. TH. mane. C. ò mitte, iam iſthic adero. TH. Nihil opus Chr. Nos ſic legendum putamus: Omitte, iam adero. TH. nihil opus eſt iſtis Chr. Ita habet manuſcriptum exemplar, & recte, vt ego ſentio. Perperam.n. interiectum eſt aduerbium Iſthic, & omiſſum pronomen iſtis, quod ipſum Donatus addit omiſſo aduerbio Eius verba ſunt, Nihil opus eſt iſtis. Iſtis, inquit, vtrũ aduocatis? an iſtis oĩbus quæ dixiſti? Sunt præterea exemplaria, quæ vtrunque habeant, & iſthic & iſtis, ſed cum minus cõſtat trochaicus, q facile ſentiet, qui hunc in ſuos digerere volet pedes.

VOlo ego adeſſe hic aduocatos nobis in turba hac) Qui defendit alterum in iudicio, aut patronus dicitur, ſi orator eſt: aut aduocatus, ſi aut ius ſuggerit, aut præſentiã ſuam cõmodat amico, aut procurator, ſi negocium ſuſcipit, aut cognitor, ſi præſentis cauſam nouit, & ſic tuetur, ut ſuam. Cic. ad Q. F. Milo affuit, ei Pompeius aduocatus uenit. Idem ad Att. j. Credo te ex acclamatione Clodij aduocatorum audiſſe, quæ cõſurrectio. Iudicum facta ſit. [Huic ipſi eſt opus patrono) De patroni ſignificato nonnihil in proxima annotatione tetigimus. Multa vero vide in j. Tomo noſtr. Cõment. linguæ Latinæ, Vbi quidem cognoſces, patronum non magis eſſe accuſati, q̃ accuſantis, idq́. contra Vallam. DOLE. obſeruat.

GLAR. HIc uero ingens hæc iudicandorũ horũ carminum difficultas incidit, quæ in nullis, q equidem ſciam, lib. bene ſunt digeſta. Sed & Doct. & Riuius leui, ut dici ſolet, brachio attigerunt. Alter ſat habuit adſcribere primo uerſui troch. tetr. catal. Ad alios nihil. Riuius admonet initio legendum Sine veniat, non Sine ut ueniat. Et atqui ſi illam digito attigerit. non, Qui ſi illam Et Expecto in quinto deinde, ut vulgo legitur, verſu, non Expectabam. Cetera item ad carminis rationem explicãdam nihil facientia. Sextum tñ à fine ſcenæ verſum admonet eſſe trochaicum. Quare audendum mihi hoc in loco, ſolita tñ modeſtia, nullius honeſti viri iudicium fugiens. Primi itaque quinque verſus ſunt trochaici tetr. catal. atque ita legendi:

Credo equidem illum iam affuturũ eſſe, illam vt eripiat, ſine
Veniat: atqui ſi illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur. vſque eò ego illiu' ferre poſſum ineptias,
Et magnifica uerba, verba dum ſint. verum enim ſi ad rem
Conferentur, uapulabit. C. Thais, ego iam dudũ hic aſſum.

Primus tñ verſus, ſi iam uocẽ, pones poſt uerbũ Affuturũ, iamb. tetr. acat. eſſe poteſt. Sin aũt ut vulgo hr̃, legas, trochaicus erit, neceſſe tñ eſt uel, I, de Illam abijcere ut quinto loco ſit anapæſtus, uel potius (quod nunc toties admonuimus, & ſæpius admonebimus) bacchius erit eo loco. Secundus uerſus á verbo Veniat incipit quidam uero libro habent Illi, datiuum poſt uocem Vno, atque ita ſit iambicus tetr. acatal. ut prior, ad hunc modum.

Veniat: atqui ſi illam digito attigerit uno, illi oculi ilico

Lector in utroque ſequatur qđ uolet. In 3. Ego ſuperfluit, niſi ponatur ante Vſque eò, quod durum fuerit, & Illius diſſyllabum, ut aliàs ſæpe. Hactenus oĩa probe, atque cõi adeo & conſueta rõne conſtant. Verũ in ſequentibus duobus penultimæ ſuæ utriuſque ſyllabæ Lectoré morantur, cum contra rõnem huius uerſus ſint longæ, atque eæ haud dubie in cauſa fuere, cur nemo hæc attingere auſus fuerit. Verũ hic duo ſunt effugia. Alterũ dicamus trochaicos ὀνά[illegible] raros quidem illos, at non diuerſa rõne, atque in iambicis fieri ſolent, inſtitutos. Alterũ non minus uerum, ut dicamus d, elidi in Ad rem, & in Adſum nam ſic uocalis natura correpta relinquetur. quæ ratio in multis alijs huic poëta inſtituta, hic apte locum habet. Lectori liberum eſto iudicium, cui ſi hæc noſtra partitio non placuerit, anſam tñ datam ſciat, ut aliã facilius ipſe perquirat. In Thais etiam s, elidendum cẽſeo. Nũc ſex iambici tetram. catal. ſequuntur, de quibus iudicium noſtrũ ſubijciemus, ſed ipſorum prius poſito ordine.

O mi Chreme, teipſum expecto, ſcin' turbam hanc pp te eſſe
Factam? & adeo ad te attinere hanc omnem rem? C. ad me? qui? quaſi iſtuc
T. Quia dum tibi ſororem ſtudeo reddere, & reſtituere, hęc
Atque huiuſmodi ſum multa paſſa. C. ubi ea eſt? T. domi

apud me. c. hem. r. quid eſt?
Educte ita vti ieq. illaq. eſt dignum. c. quid ais? r. id quod res eſt.

Hanc tibi dono do, neque repeto pro illa abs te quidq̃ precij. In 1. verſu Riuius Expecto pro Expectabam legendum cẽſent. Ego etiam Tu reijciendam particulam pp carmen exiſtimo, nec exigit ſenſus. In 2. dactylus eſt initio, deinde ſpondeus quinque ſyllabis in duas concluſis, niſi bacchium loco ſecundo ponas. In 3. Tibi iambus eſt. In 4. Domi poſteriores ſyllaba breui non eliſa, ſed d, in Quid tollendum, niſi quis velit eſſe iamb. acatal. inter catal. reliquos, vt & præcedens, quod non reiecero. In 5. verbũ Eſt ante Dignum ponendum, & vel s, in Ais elidendum, vel d, in qd. Vltimus egregie conſtat. Hactenus vehementer luctari videmur cum non paruis mendarum monſtris, quæ nunc ſequuntur facilia ſunt, ſed ordine tñ differenda. Proximi nanq; duo verſus ſunt iambici tetr. acatal. Et in priore quidem Thais non habetur in quibuſdam exemplaribus, nec adeſſe debet. In ſequenti vero Caue ſecunda ambigua ſyllaba poteſt & trochaicam rõnem facere. Tertius haud dubie trochaicus eſt tetr. catal. Niſi quis m, literã in Nam elidi nolit. Deinde ſequuntur duo iãbici tetr. catal. Sed Abi ſecunda ſyllaba correpta, niſi bacchium loco primo conſtituas. [Militem ſecum ad te quantas copias adducere?] Quę deinceps ad finem vſque ſcenæ ſequuntur verſus, oẽs ſunt trochaici tetr. catal. In 1. quidam Militum pro militem legunt, ſed nihil ad carminis rõnem. In 2. ter legendum eſt, At at at, vt ſit primo loco anapæſtus, non iambus, qui hic locum non habet, & ſunt verba timentis Chremetis, non Thaidis, vt recte habet liber Doct. & admonuit etiam Riuius. In 4. s, eliditur in opus, alioqui iambicus fuerit. Præterea Qualem legendum ex Don. non Quem. In 6. duo priora minus minus s, amittunt vt ſit trochaicus. poteſt. n. ita ſcandi vt ſit iambicus. Septimus verſus ſi quidem trochaicum eſſe voluerimus, ita legendus, Illuc ſcio, ſed tu quod cauere poſſis, ſtultũ admittere eſt: Vt primo loco ſit ſpondeus, ſecundo anapæſtus, tertio rurſus ſpondeus, quarto tribrachys, & cauere tertię ſit coniugationis. Verũ vt ſuperiore ſcena vnus trochaicus erat inter iãbicos verſus γυμνῶν hñs, ita fortaſſis hic vnus iambicus eadem rõne inter multos trochaicos, & hęc vero propior fuerit opinio. In 9. ſecunda de Abi corripitur, non eliditur ſequente vocali. Decimũ verſum Riuius rectę ex Donati lectione emendat, abiecto verbo Iſthic. In opus etiã s, eliditur. In 5. á fine Tuam monoſyll. totum eliditur, niſi quod malim, creticus ſit loco quarto. In vlt. eliditur s, in verbo Opus, aut bacchur eſt loco tertio.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Inepti militis vanitatem optime hic exprimit Terentius, cum furenti ſimilis ad amicam tanquam ad hoſtilem pergit exercitum, ridiculum eſt imprimis illud, quod acie inſtructa ad pugnam progreditur, nec multo poſt Gnathonis conſilio facile dimittit exercitum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic inepti militis vanitas demonſtratur, qui ad amicam tanquam ad hoſtilem exercitum pergit concito curſu, irritato animo, quatiente capite, furenti ſimilis: aciem inſtruit, ad pugnam progreditur. Gnathonis tamen ſuaſu facile exercitum dirimit, & verbis contendit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena ridiculum motum dat Thraſo. A ſubiectione exorditur. Nam gradatim ab vno ad aliud deſcendit.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

HANCCINE ego vt contumeliam tã inſignem in me accipiam Gnatho?
Mori me ſatius eſt. Simalio, Donax, Syriſce, ſequimini.
Primum ædes expugnabo. G. recte. THR. virginem eripiam. G. probe.
THR. Male multabo ipſam. G. pulchre. THR. in medium huc agmen cum vecti Donax,
Tu Simalio in ſiniſtrum cornu, tu Syriſce in dexterum.
Cedo alios: vbi centurio eſt Sanga, & manipulus furum? S. eccum adeſt.
THR. Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui iſtum huc portes, cogitas?
S. Ego ne? imperatoris virtutẽ nouerã, & vim militum:
Sine ſanguine hoc fieri non poſſe; qui abſtergerem vulnera.
THR. Vbi alij? S. qui, malum, alij? ſolus Sannio ſeruat domi.
THR. Tu hoſce inſtrue: hic ego ero poſt principia: inde omnibus ſignum dabo.
G. Illuc eſt ſapere: vt hoſce inſtruxit, ipſus ſibi cauit loco.
THR. Idem hocce Pyrrhus factitauit. C. viden' tu Thais, quam hic rem agit?
Nimirum conſilium illud rectum eſt de occludendis ędibus.
T. Sane, quòd tibi nunc vir videatur eſſe, hic nebulo magnus eſt:
Ne metuas. THR. quid videtur? G. fundam tibi nunc nimis vellem dari,
Vt tu illos procul hinc ex occulto cæderes: facerent fugam.
THR. Sed eccam Thaidem ipſam video. G. quàm mox irruimus? THR. mane.
Omnia prius * experiri verbis, quàm armis, ſapientem decet. *conſilio experiri*
Qui ſcis, an, quæ iubeam, ſine vi faciat? G. Dij voſtram fidem,
Quanti eſt ſapere. nunquam accedo ad te, quin abs te abeam doctior.
THR. Thais, primum hoc mihi reſponde: cum tibi do iſtam virginem,
Dixtin' hos mihi dies ſoli dare te? T. quid tum poſtea? THR. rogitas,
Quæ mihi ante oculos amatorem corã adduxiſti tuum?
Quid cum illo vt agas? & cum eo clam ſubduxiſti tę mihi?
T. Libuit. THR. Pamphilam ergo huc redde, niſi vi mauis eripi.
C. Tibi illam reddat? aut tu eam tangas? omnium. G. ah, quid ais? tace.
C. Quid tu tibi vis? THR. ego non tangam meam? C. tuam autem furcifer?
G. Caue ſis: neſcis, cui maledicas nunc viro. C. non tu hinc abis?
Scin' tu, vt tibi res ſe habeat? ſi quicquam hodie hic turbæ cœperis,
Faciam huius loci, dijq́., meiq́. ſemper memineris.
G. Miſeret tui me, qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi.
C. Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis. G. ain' vero canis?
Sicciue agis? THR. quis tu es homo? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi eſt;
C. Scibis. principio eam eſſe dico liberam. THR. hem. C. ciuem Atticam. THR. hui.

c. Meam ſororem. THR. os durum. c. miles, nunc adeo edico tibi,
Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam
Nutricem, vt eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. THR. tun' me prohibeas,
Meam ne tangam? c. prohibeo inquam. G. audin' tu? hic furti ſe alligat.
c. Satin' hoc eſt tibi? THR. hoc idem tu ais? T. quære, qui reſpondeat.
*quid? redeamus THR. Quid nunc agimus? G. * quin redeamus: iam hęc tibi aderit ſupplicans
Vltro. T. credin'? G. immo certe: noui ingenium mulierum:
Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltro. THR. bene putas.
G. Iam dimitto exercitum? THR. vbi vis. G. Sanga, ita vti fortes decet
Milites, domiq., fociq. fac viciſſim vt memineris.
S. Iam dudum eſt animus in patinis. G. frugi es. THR. vos me hac ſequimini.

DON. HANCCINE ego contumeliam) Hic rurſus inepti vanitas militis demonſtratur, ad amicam tanquam ad hoſtilem exercitum pergentis irritato animo, concitato curſu, inclinata chlamyde trepidi & quatientis caput. Et hæc verba pro hortatu imperatoris accipienda ſunt: quandoquidem omnia de exercitu transferuntur. Contumeliam vero proprie, & vt miles. Salust. Ne qua contumelia &c. [Contumeliam in me accipiam Gnatho) Apparet Gnathonem & dehortatorem eſſe certaminis, & ad pocula militem prouocare, maxime cum videat perſuaſiſſe iſta conſilia, vt hoc certamen moueretur. [Mori me ſatius eſt) Ridicula præſumptio, tanquam aduerſus meretricem iurgia nunquam Thraſo ſumere auſus eſſet, niſi morte propoſita. Ergo velut mortis contemptu opus eſt ad tale prœlium. [Mori me ſatius) Tanquam aliter miles aduerſus mulierem audere non poſſet, uel quia nihil, vel q̃a amator. [Mori me ſatius eſt) Quaſi ille ſibi dicat, vel moleſtum eſſe certamen, vel amicam non eſſe lædendam. [Tam inſignem) Inſignem, ut miles dicit, quia inſignia armorum ſunt. [Simalio) Et hoc concite pronunciandum eſt. [Sequimini) Huiuſmodi militia per tumultum repente ſuſcipitur, & dicitur euocatio, vbi dux alloquitur ciues, Qui rempublicam ſaluam vultis, me ſequimini. Vnde Virg. ſic ait. Deſuetaque bello Agmina in arma vocat ſubito, ferrumq́ue retractat. Ipſe vocat pugnas, ſequitur tum cetera pubes. [Primum ædes expugno) Debet hic eſſe vociferatio vana ad hoc, & verbum militis cum quodam motu ingenti, & per immanes minas ſine vlla vi rerum. Vanaque comminatio eſt, velle ædes expugnare, cum foris ſit meretrix. [Male multabo) Vide ordinem belli. Primo expugnatio mœnium. tum recuperatio captarum rerum. demum pœna prædonum. [Pulchre.) Poſtquam non obtinuit quod volebat Gnatho, aſſentatur ad omnia. Vide autem manifeſtam irriſionem ex ipſo genere laudandi. nam quid eſt in ædium expugnatione recti? quid in virginis ereptione probitatis? quid in male multanda muliere pulchritudinis? Sed hoc eſt quod ait ſupra de ſeipſo paraſitus, Quidquid dicunt, laudo. [In medium huc agmen cum vecti, Donax) Mire compoſita ad contemptum nomina legionariorum ſunt. nam Donax ab arundine, veluti ſit inanis & fragilis, nomen ſortitus eſt. [Simalio) A ſimio, vel à ſimia deriuatum eſt, ob fœditatem oris vel naſi. [Syriſcus) Iam diminutiuum eſt à Syro. [In medium huc) Ridicule ſatis, armaturas leues non putat aduerſus Thaidem idoneas, & ideo agmen cum vecti vult venire in medium. An ideo cum vecti, quia ad expugnationem venitur ædium? [Tu Simalio in ſiniſtrum cornu, tu Syrice in dexterum.) Hic agmen inſtruitur. Facetum autem eſt, cum à rebus magnis res ridiculæ deriuentur. [Cedo alios) Non reliquos dicit: ſed alios, quaſi multi ſint. [Sanga) Nec ſangarius ſaltem, vt nomen eſſet. [Manipulus furum) Manipulus proprie eſt militia. Cum Romani & Latini ſub vno Centurione bellum aggreſſuri deputabantur, ſibi ſertum, vel coronam ex manipulo herbæ vel huiuſmodi conficiebant, quem pro ſigno ſequebantur. Merito ergo centurionem videns, manipulum deſiderauit. hoc eſt coquum videns, conuiuas deſiderat, quia apparauerat, quoties locus affuit. i. conuiuium eſt cõſtitutum. Alij manipulum furum, coci diſcipulos dici putant. [Eccum adeſt) Pro ſic, ac pro diſcipulis Sanga. [Quid ignaue) Apparet coquum ad repentinum ſtrepitum ſic exiſſe, vt ad artem ſuam fuerat expeditus. [Egone?) Hæc cauſa eſt. [Imperatoris virtutem noueram, & vim militum) Hoc plus habebit ſalis, ſi ſic intellectum fuerit, ut Sanga vno eodemque tempore & quærat quid dicat, ſimulque reſpondeat, hoc noueram ſine ſanguine fieri non poſſe. ſ. ἀπροσλογίστως. Quid igitur ſi hoc ſciebat? [Qui abſtergerem vulnera) Quaſi hoc fuerit auxilij genus. Quid hoc eſt? vnde vulnera? quorum vulnera? vtrum vtriuſque partis? An, quod magis ridiculum eſt, ſuorſum? [Solus Sannio ſeruat domum) Hæc figura πρόληψις dicitur. [Solus Sannio ſeruat domum) Vt, Sola mihi tales caſus Caſſandra canebat. [Seruat domi) Pro remanet vt obſeruet. Nam ſeruat domum, rectũ erat: non, ſeruat domi, ſi cuſtodit intelligeretur. Vel ſeruat, pro ſedet, ab eo quod ſequitur id, quod præcedit. nam non ſeruat, niſi qui prius in eo loco ſederit. [Qui, malum) Malum per παρένθεσιν ſuauiter infertur. Plaut. in Epidico, Quæ, malum, hęc impudentia eſt? Et non interponitur malum, niſi oculis conuerſis ad eum quid id, quod reprehendimus, dixerit. Malum nunc interiectio eſt. [Poſt principia) Magnifice ad riſum cõmouendum. nam dicere debuit, poſt vos. Et hunc locum ſibi optimum elegit, ut timidus. [Poſt principia) Militare dictum eſt. Et ambigunt multi, an in extremo agmine ſit hic locus, an in medio. [Inde omnibus ſignum dabo) Tanquam non omnibus dari poſſit, ſi aliunde detur. [Ipſius ſibi cauit loco) An loco ſimpliciter, quia poſt principia? an loco, in loco, opportune, & ἀναλόγως? Terent. in Adelph. Pecuniam in loco negligere interdum maximum eſt lucrum. An pro de loco? [Idem hoc Pyrrhus factitauit) Irridet quidem Poëta: verumtamen oſtendit officium imperatoris hoc eſſe, ne ſe in periculum proijciat. Sic Saluſt. Et in prœlijs actu promptus. Et hoc totum, quaſi in Palliata, ſed conceſſum poëtis fuit. Pyrrhus autem peritiſſimus ſtratagematon fuit, primusque quemadmodum ea diſciplina per calculos in tabula traderetur, oſtendit. [Nimirum conſilium illud rectum eſt) Illud rectum eſt. Et noua locutio, & ſuperiori ſimilis, Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum. pro ſine dubio rectum eſt. [Sanè q̃ tibi nunc vir videatur eſſe, hic nebulo magnus eſt. Ne metuas.) Figurata locutio, & præterea ὑπερβατὸν intermixtum. nam hic ordo eſt. Sanè hic nebulo eſt, ne metuas. An hic erit ordo & ſenſus, ut ſit dictum, Ne metuas, ſanè qui tibi vir videtur eſſe, hic nebulo magnus eſt. Et recte: nam obterretur adoleſcens, & ætate militis, q̃ iam vir eſt, & magnitudine, q̃ magnus corpore, quæ vtraque in illo vana eſſe, meretrix vt experta denunciat. Nebulo aũt, uel inanis, vel vanus, aut mollis, vt eſt nebula, dr̃. Et hoc εἰρωνικῶς dictum eſt. Meretrix fruſtra metuentem corripiens Chremetem. Sanè, inquit, q̃ tibi nunc vir videatur eſſe. & deeſt, Nõ eſt: ut ſit, Non eſt q̃ tibi nunc vir videatur eſſe. hic nebulo magnus eſt. Sic & alibi, Si te in platea hac offendero poſt vnquam, nihil quod dicas mihi, alium quærebam, iter hac habui. periſti. Vt ſit, Non eſt quod dicas mihi. [Quid vĩ?) Non diceret miles ſi ſtaret in ſnĩa, ſed iam videtur timore mutatus. [Quid vĩ?) Dubitandi eſt quod dictum ſit, Quid vĩ? Ego ſanè hoc militem puto dicere, quem paulatim à violẽtis atque acribus principijs ad terrorem deſidiamque perducit timor. Nam primo ipſe præcedit, vtpote qui dicat, Sequimini. Dum deniq. propius deuentum eſt, poſt principia refert pedem. Poſt iam nihil ipſe audet, ſed quærit conſilium paraſiti. Denique, vbi cominus res gerenda eſt, dixit Mane, & continet irruentes. Ad poſtremum diffiſus, neſcit quid agat, ad paraſitum ſpectans, Quid agimus, inquit. [Fundam tibi nunc) Mire paraſitus hoc ait, vel quia militem nolle videt, vel q̃a audet impugnare, cõſilium formidoloſum, & aptũ metuenti dedit, ſubtiliter tñ, nam funda pugnant, qui cominus non põt, & ex occulto, qui non audent palam. Sed honeſta cauſa, non quia timeas, inquit, ſed vt fugiant, tanq̃ niſi hoſtes fugerint, non ſit tutum accedere. [Fundam tibi) Non dicit haſtam, aut lanceam, ſed ſagittam, fundã, quæ nimium longe iactatur. vt ex hoc interuallo pauorẽ oſtenderet non audentis accedere. Et mire tibi, tanq̃ ipſe paraſitus nec hoc audeat. Sunt aũt qui putent hæc à Thaide ad Chremetem dici, ſed male. non .n. conueniunt iſta meretricis dictis ſuperioribus, niſi q̃a mouet me, quod ex occulto dicit, quaſi cõſtet & iandudum videri militem, & ipſum non vidiſſe cũ quo pugnaturus ſit. [Vt tu illos) Meretricem .ſ. cum ſuis, vt alibi,

alibi, Nos prius introducant. (Facerent fugam) Deeſt rurſus vt ſic, Vt facerent fugam, vel ἀσυνδέτως allatum eſt. [Facerent fugam) Deſiderat coniunctionem Enim: vt ſit, Facerent.n.fugã. [Vt cæderes) Pro cædendo cogeres, vt facerent fugam. [Sed eccam Thaidem ipſam) Eccam & ipſam, figura ἐμφάσεως, quaſi eccã principem belli: & ipſam, contra quam pugnaturus eſt. [Quã mox irruimus?) Hoc paraſitus, irridens militem dixit. Et irruere proprie dicuntur, qui cum furore prœlium ineunt. [Omnia prius experiri q̃ armis, ſapientem decet.) Animaduerte quantã vim habeant ad delectandum in Comœdiis ſeueræ ſententiæ, cũ a ridiculis perſonis proferuntur: quale eſt apud Plaut. vbi miles ſuam formam admirans, ait, Nimia eſt miſeria nimis, pulchrum eſſe hominum. [Quam armis) ἀντίπτωσις, pro, q̃ arma. Aut ἐλλειπτικῶς eſt, ſi ſubaudiamus agere. Et mire non dixit me: ſed, ſapientem. quod magis ridiculum eſt. [An quæ iubeam) Et mire, non, velim: ſed, iubeam dixit. iubeam pro velim: vt, Iubeo Chremetẽ. [Dij veſtram fidem) Bona ἀναλογία, qui leuiora laudauerat, hic exclamare iam debet. Et hoc eſt quod ſupra ait, Id rurſum ſi negant, laudo id quoque. Nam negat rurſum male pugnandũ eſſe, qui ſuperius retineri non poterat, quin in prœlium, vel moriturus irrueret. [Dij veſtram fidem Quantia eſt ſapere, nunquam accedo, quin abs te abeam doctior.) Mire egit perſonam admirantis per trinam ἀποστροφήν. ad deos: vt, Dij veſtram fidem. ad ſeipſum, Quanti eſt ſapere. ad militem, Nunquã accedo, quin abs te abeam doctior. Et ridicule paraſitus, nunquam accedo ad te, dixit, qui nunquam recedit. [Quin abs te abeam doctior) Nimis imprudens aſſentatio, ſe fieri doctiorem ex militis ſapientia. [Thais primum hoc mihi reſponde) Omiſſa contentione repetendæ virginis non enim iam puellam, ſed pactum exigit, vt amator. [Cum tibi do) Pro, cum tibi darem. [Quid tũ poſtea?) Aut dixi, reſpondendum erat: aut, non dixi. Sed vide contumaciam meretricis in cõtemptionem perſonæ militis interrogantem interrogare maluit, q̃ per inductionem capi. [Rogitas?) Contentionis genus interrogatiuæ. [Quæ mihi ante oculos coram) Verum ſignificat inepti militis dictum? An ante oculos, minus eſt q̃ coram? [Ante oculos coram) Poteſt ante oculos, & longe tñ intelligi: Coram proximitatem ſignificat. [Quid cum illo agas?) Omnino meretrix non putat illum idoneum, cui reddenda ſit ratio, cuique ſe purget, adeo apud illam amicitiæ eius pertæſum eſt. Nam errant qui dicunt eam ſe velle militi reconciliare. [Et cum eo clàm ſubduxti te mihi) Inuidioſe, & cum eo: nam vt ſupra legimus, excluſit Chremem. [Subduxti te mihi) Furtim ſubtraxiſti mihi. Virgil. Et fidum capiti ſubduxerat enſem. [Libuit) Superbum eſt, & meretricium verbum. Sic de Chelidone Cic. ait: Libenter ait ſe facturam. [Hanc redde) Idioma eſt, pro contumelia repoſcentis. ſic & in Hecyr. Renumeret dotem huc, etc. [Niſi vi mauis eripi) Verum niſi pro non & ſi, vt ſic, ſi non tibi illam mauis eripi. [Tibi illam reddat?) Se primum interponit Chremes, vt adoleſcentulus potuit iam fracto milite. [Aut tu illam tangas? omnium) Ait vtrunq; Chremes. nam quia dixit, niſi ſi tibi mauis eripi, ait, Tu illam tãgas? & addidit, Omnium, & ἀποσιώπησις ſecunda. ſic autem loqui ſolent plus geſtu, q̃ verbis conciti. [Tibi illam reddat? aut tu illam tangas?) Magna vis in pronominibus & ſignificatio eſt, vt, Cantando tu illum? [Quid tu tibi vis?) Recte. cum Thaide.n. loquebatur, non cum hoc. [Ego non tangam meam?) Bene addidit meam. hinc enim probatur iniuſte dictum, Tu illam tangas? [Tuam aũt furcifer?) Incongrue vt imperitus adoleſcens liberum ſeruilibus conuitijs exagitat. [Caue ſis, neſcis cui maledicas nunc viro) Animaduerte paraſitum neque tacere omnino, ne deſuiſſe patrono videatur, neque in aliena cauſa rixam in ſe transferre. [Non tu hinc abis? ſcin' tu vt tibi res ſeſe habeat?) Hoc paraſito, illud militi Chremes. [Caue ſis) Quia imperatiua verba, ſunt contumelioſa: addebant veteres, ſis: quod ſignificat ſi vis. [Scin' tu?) Non paraſito, ſed militi dicit. [Faciam vt huius, loci, dieiq́., meiq́. ſemper memineris) Moris eſt magnas eſſe minas hominum meticuloſorum. Specta ergo q̃ acriter timidus comminetur. [Huius loci, dieiq́ue, meiq́ue,) Loci, in quo læſus. Diei, quo cæſus. Mei, à quo cæſus. [Miſeret me tui) Hic paraſitus nunc quaſi monitor Chremeti reſpondet. [Qui hunc tantum hominem facias inimicum tibi) Ne nunc quidem paraſitus à militis aſſentatione diſcedit. [Diminuam ego caput tuum hodie, niſi abis.) Ruſticius dixit, caput tuum diminuam, q̃ ſi diceret, diminuam tibi caput. [Ain' vero canis?) Hoc verbo impudentibus inimicis conuitium fieri ſolet. nam militare dictum eſt in hoſtem, canis: & apud Homerum pro graui contumelia in aduerſarium dicitur, velut in illo loco, κυνὸς ὄμματ' ἔχων κραδίην δ' ἐλάφοιο

...ναιόμενε. [Quis tu homo es? quid tibi vis?) ἐκπληκτικῶς figura eſt vbi multa terribiliter interrogantur: vt, State viri, quæ cauſa viæ: quiue eſtis in armis? Quóue tenetis iter? [Scibis) Non obſequenter, ſed figuratæ dicitur ab irato. [Principio eam eſſe dico liberam) Quo tollitur, Tuam uideri. [Scibis) Et ſcies, & ſcibis dicitur poſt productionem certæ coniugationis. [Principio) In tris diuiſit officium defenſionis ſuæ. In aſſertoris, Principio eam eſſe dico liberam, In cognitoris, Ciuem Atticam. In fratris, Meam ſororem. Et bonus eſt ordo, libera, ciuis, nobilis. [Ciuẽ Atticam) Quo etiam negocium poteſt ei fieri qui ſe pro domino geſſit in ciuem. [Hui) Hui, hem, & cetera huiuſmodi generis ſanæ ſunt aduerſus eos quibus iraſcimur. [Meam ſororem) Quo conſtat præſto eſſe defenſionem puellæ. [Os durum) Quaſi ex omnibus hoc ſit impudentius, q̄ & ſororem ſuam dicat. [Os durum) Os impudens: vt contra, mollis frontis dicuntur qui ſunt uerecundi. [Nunc adeo edico tibi) Vt ſuperbe, quaſi militi. nam edictum Prætoris dicitur & Imperatoris. [Miles non adeo edico tibi) Miles, contumelioſe dixit. De ijs n. eſt officij, quæ ſuo nomine contumelioſa cenſentur. ſicut in Adelph. Delibera hoc, dum ego redeo, leno. [Ne vim facias ullam in illam) Seruauit præcepta meretricis, adeo vt meminerit, Si uim faciet, in ius ducito hominem. [Ego eo ad Sophronam) Hoc lentius à Thaide Chremeti. [Prohibeo inquam) Non ſatis exercitate adoleſcens totidem verbis dictum repetit militis. [Audin' tu? hic furti ſe alligat) Gnatho occaſionem finiendi litigij iandudum quærit ob deſiderium menſæ & cibi, & ideo quaſi de iure conſilium ſuggerit, hunc reum militis eſſe poſſe, qui paratus eſt alienam rẽ ſuam dicere, & id in iure profiteri, hoc eſt apud Prætorem. Ergo furti ſe alligat.i. reum ſe efficit fraudis. Nã καταχρηστικῶς furtum pro omni fraude, & dolo accipimus & minora. [Alligat) Aſtringit, illaqueat, & obnoxium facit, Omne igitur quod fraude ſit, furtum eſt. Sic Virg. Furta paro bell.i. inſidias: &, Dulcia furta.i. adulteria. Omne malum factum, Quæ quis apud ſuperos furto lætatus inani Diſtulit in ſeram commiſſa piacula mortem. Furtum duobus modis dicitur. Vno, cum omne maleficium generaliter ſignificatur: altero, cum res ſurrepta demonſtratur. Nunc ergo furtum, maleficium eſt. [Satis hoc eſt tibi) Ad repetendam.ſ. virginem, ſumendamque iniuriæ uindictam. [Quære qui reſpondeat) Et contempſit interrogantem, & indixit inimicitias profeſſione iracundiæ, cum dixit indignum militem. [Idem hoc tu ais).i. hoc quod Chremes, & tanquam Chremes. Et ipſam circumuenturus interrogat, quod illa intelligens malitioſe ait, Quære qui reſpondeat. ſatis contumelioſe, illud enim quæritur quod difficile reperitur. Ergo non modo indignus es, inquit, cui ego reſpõdeam, ſed via inuenies qui te dignũ reſponſo iudicet. [Quid nunc agimus?) Vide vt euanuerit actio militis. Primo dixit, Omnia prius experiri q̃ armis ſapientẽ decet. Poſt, idem hoc tu ais, Thais? Et poſtremo, Quid nunc agimus? Et, Quid nunc agimus, Conſilium quærentis eſt. Quid nunc agimus? Languidi atque defeſſi eſt. [Quid nunc agimus?) Vbi eſt illud quod ait, Primum ædes expugnabo? &c. Sed uani impetus hunc exitũ ſemper accipiunt. [Quin redeamus) Quin, modo imo. Non abeamus, inquit, ſed redeamus, ut irritos conatus vno verbo oſtenderet. [Credin'?) Ex parte conſentit qui ſic interrogat. [Credin'?) Credere, dubitantis eſt: Certum eſſe, fidentis. [Vbi nolis, cupiunt vltro) Plus intulit ſpei, non reuocando verbum quod expectabatur, hoc eſt nolunt, ſed cupiunt. Ergo variauit: non .n. intulit, volunt vltro. [Bene putas) Hoc eſt recte putas, ſapis, vel intelligis. Virg. Multa putans, ſortemque animo miſeratus iniquam. Vel comicis. Vel putas, diſputas. Vel putat, cogitat. [Iam dimitto exercitum) Dimitti exercitus dicitur, uel pace facta, uel uexatis hoſtibus. Ridicula ergo magnificentia verborum eſt, cum ſint facta deformia. [Sanga, uti fortes decet Milites, domiq́ue, fociq́ue fac vicíſſim ut memineris.) Vt mire in coquum, qui focũ curat in domo, quia milites hi fortiter pugnant, qui ſunt memores domorum. Vide ergo q̃ vtrunque comicum. [Ad ineundum prœlium, resq́ue bellicas Donax primus eſt, ad res domeſticas, Sanga qui coquus eſt. [Domiq́ue, fociq́ue) Domi & foci, genitiui ſunt. Cæcil. Decora domi. Plaut. Quanquam domi cupio, operiar tamen. [Iã dudum animus eſt in patinis) Hic aperuit cauſam poëta cur & inuitus Gnatho iret ad litem, & libens domum redeat. [Frugi es) Vtilis & neceſſarius à frugibus, quæ q̄ his fruamur, dictæ ſunt. Inde fructus & frumentum. Frui autem, eſt veſci, à frumine, quæ eſt ſumma pars gulæ, à qua re etiam his quæ nec cibo, nec poculo ſunt, fuit dicimus καταχρηστικῶς, vtpote rebus uenereis, & delectatione odoris, viſus, auditus, & ceteris.

HANC

GVID. Hanccine &c.) Hic militis ineptis vanitas demonſtratur, qui ad amicam tanquam ad hoſtilem exercitum pergit irritato animo. THR. O Gnatho Hanccine, id eſt verum hanc contumeliam accipiam.i.patiar, tam inſignem.i.tam magnam, ſiue grauem, & hoc in malam partem, in me.i.contra me, ſatius eſt.i.melius eſt mori, quàm.ſ.talem pati contumeliam, ſed accipere contumeliam potius dicimus, q̃ pati. Miles irritato animo ſuos ſeruos vocat facturus inſultationes Thaidi. Simalio, Dorax, Syriſce.i.vos ſerui ſequimini me. Simalio à ſimio, vel à ſimia deriuatum eſt ob fœditatem oris, vel naſi. Syriſcus diminut. eſt à Syro. Primum.i.in primis, expugnabo.i pugnando capiam ædes.i.domum Thaidis. G. Recte facies ſup. adulando dicit hoc. THR. Eripiam.i.abducam à Thaide virginem, quam dono dedi. G. Probè facies ſup.q.d.non improbè facies non eripiendo virginem, pro qua mala tibi habetur, ac refertur gratia. THR. Male.i.valde, & in malum eius, mulctabo.i.pecuniam ipſam.ſ.Thaidem. G. Pulchre facies eam mulctando, q.d.honeſte, ac decenter, decet enim eam mulctari, quæ ſic eſt ingrata, & hæc omnia potius dicit aſſentando ineptijs militis q̃ probando, nam eo omnia paraſiti uerba tendunt, vt gulæ indulgeatur, & venter impleatur. THR. O Dorax concede, ſup.vel veni huc, in medium agmen.i.in medium exercitum ordinatum cum vecte.i.cum ferreo inſtrumento parietibus domorum perfodiendis apto. Inde vecticularia vita dicitur eorum, qui vectibus parietes perfodiunt alienos furandi gratia. Cato: Vecticulariam vitam viuere eſt repente largiter habere, repente nihil. Et ita cũ vellet expugnare ædes Thaidis vectibus, erat opus ad parietes quatiendos, ac frangendos, tu Simalio, nomen ſerui, concede inquam in cornu ſiniſtrum.i.in partem aciei ſiniſtram, hic enim cornu per metaphoram dicitur pro parte aciei tam dextera q̃ ſiniſtra, hoc eſt pro latere tam dextro, quàm ſiniſtro. Bi, vt inquit Strabo, cornu habet ſexagenos milites. Tu Syriſce concede inquam in dextrum cornu, hoc eſt in latus dextrum aciei, ſeu exercitus. Cedo.i.dic, ſeu nomina, alios.i.reliquos ſeruos, vbi eſt Centurio.i.is qui centum præeſt militibus, & potius peditibus. Nam Centurio eſt peditum, decurio vero equitum. In exercitũ miles Centurioni parebat. Centurio tribuno, tribunus legato, legatus conſuli, ſed ſeorſum magiſter equitum ſolum dictatori parebat. Quidam dicunt Centuriones aliquã præfuiſſe quatuor manipulis, manipulum vero conſtitiſſe ex centum prius, deinde ex ducentis militibus, dictosq. manipulos à faſciculis palearum, quos manipulos dicimus. Nam adhuc pauper populus R. pro vexillis manipulos palearum pertica ſuſpenſos ferre ſolebant, vnde manipularis miles dictus eſt. Ouid. Pertica geſtabat olim ſuſpenſa maniplos, Vnde maniplaris nomina miles habet. Varro autem inquit, Manipulos eſſe minimas manus.i.cateruas exercitus, quæ vnum ſequuntur. Manipulus.n.coniungit plures manus. & Nonius: Manipuli ſunt manus militum, vel collecti viri ſic dicti, vt vult Don. Nam cum Romani & Latini ſub nouo Centurione bellum aggreſſuri deputabantur, ſibi ſertum vel coronam ex manipulo herbæ conficiebant, quam pro ſigno ſequebantur. Nonnulli etiam volunt manipulos dici ſigniferos, quia ſub Romulo pauper adhuc Romanus exercitus haſtis fecit manipulos illigari, & hos pro ſignis tenebant. Redeamus ad literã, Vbi eſt Sãga ille ſeruus, vbi eſt manipulus.i.caterua furum, id eſt prædonum. Vel manipulus, vt alij volunt.i.ſignifer. Aliqui hic manipulum furum coqui diſcipulos dici putant, & quòd miles coquum videns conuiuas deſiderat. S. Eccum.i.ecce hic corãm te Sanga adeſt, & in tertia perſona de ſeipſo loquitur. THR. O ignaue.i.timide, quid? modus interrogandi, ne.i.vtrum, cogitas pugna re peniculo.i.ſpongia longa, qui.ſ.tu portes.i.afferas iſtũc peniculum, huc.ſ.in medium agmen. Penis, vt Feſtus ait, cauda vocabatur, vnde & offam porcinam cum cauda offam peniam dicebant. Et etiam membrum virile, vt ait Seruius, Saluſtius. Adulter ganeo, manu, ventre, alea, penè bona patria lacerauerat, hinc & peniculos dicimus, quibus calciamenta texuntur, quæ de caudarum extremitate fiunt. Sunt etiam peniculi ſpongiæ longę propter ſimilitudinem caudarum appellatæ. Inuenio etiam penicilla in neutro à peniculum li, pro inſtrumentis factis ex ſetis porcinis, quibus vtuntur pictores cum pingunt, quæ inſtrumenta ni quid me fallat pincella vulgo vocant. S. Egn ne, id eſt quæris ſupple vtrum cogitem pugnare peniculo. Noueram virtutem.i.vires imperatoris, videlicet tuas, qui es imperator huius certaminis, & noueram vim, id eſt uehementiam, acrimoniam militum, noueram inquam hoc certamen .ſ. non poſſe fieri ſine ſanguine, qui.i.quomodo, abſtergerem.i.deſiccarem vulnera, & mundarem, niſi attuliſſem peniculum, uel niſi ponatur hoc totum interrogatiue, ſic ſup. attuli ſup. peniculum, qui .i. vt abſtergerem vulnera. THR. Vbi ſunt alij? S. Malum, hic eſt interiectio malum, & per parentheſim ſolum legendum ſic. Malũ, quod vulgo dicitur, mala gratia, qui alij ſunt ſup. Plaut. in Epid. quem malum hæc impudentia, vt ſic dicerem. Vnde malum mihi pecunias eſſe putas, quod vulgo dicitur. Vnde mala gratia putas mihi eſſe pecunias. Item quid malum tibi vis, quod dicit. Quid mala gratia, aut malæ gratiæ oportet tibi. Quod ineptum eſt dicendi genus. Sed hic talia apponuntur, non ut approbentur, ſed potius vt reprobentur alijs dicendi modus ſurrogatis. Solus Sanio .i. ille ſeruus, ſeruat.i.cuſtodit domum, quod ſi ſit domi intellige ſic, ſeruat, id eſt manet, aut ſedet domi, ut obſeruet eam, uel etiam cuſtodit domi. THR. Tu Gnatho inſtrue .i. appara, vel ordina, aut diſpone & informa hoſce milites, ego ero hic poſt principia .i. poſt primas legiones firmæ armaturæ. Nam in acie bene inſtructa erant milites agiles leuis armaturæ, qui velitia dicebantur, qui velitabantur .i. agiliter pugnabant, quorum officium erat laceſſere pugnam, & quaſi prœlij prœludium facere velitatione .i. probrorum ultro, citroque obiectatione. Deinde laceſſita pugna ſecedebant, aut in equos inſidebant ſua agilitate, inde veniebatur ad primas legiones firmæ armaturæ & robuſtæ, quæ dicebantur principia, quia illic erat principium reſiſtentiæ. Sequitur in litera, inde .i. ex toto loco, dabo ſignum omnibus, aut ſonitu tubæ, ſeu claſſici, aut alio ſigno, aut vibratione vexilli, uel erectione, & alia re id genus. G. Illud .ſ. ita ſibi cauere eſt ſapere .i. eſſe ſapientem, ut .i. poſtquam, inſtruxit .i. apparuit hoſce milites, ac diſpoſuit, ipſus .i. ipſe cauit ſibi .i. prouidit proſpexit ſibi, in loco .i. opportune, vt in Adel. pecunia in loco &c. Pyrrhus rex Epirotarum peritiſſimus ſtratagematum.i.aſtutiarũ militiæ, factitauit.i.ſæpe fecit, hoc idem, id eſt ſibi opportune cauit, ac conſuluit. C. O Thais uiden'.i. uides ne quam rem hic Thraſo miles agit. Nimirum.i.ſine dubio, illud conſilium, id eſt illa ſuaſio, vel illum propoſitum de occludendis ædibus.i. de obſeruanda domo eſt, rectum.i. recte ſuaſum & ſuſceptum. T. Sanè .i. nimis vel valde conſilium inquam rectum eſt de occludendis ædibus, & hoc per ironiam dicit, qui .i. qualis vir nunc videtur tibi, hic eſt nebulo .i. vanus, inanis, mollis vt nebula, magnus corpore, ſcilicet & ſtatura, ſed mollis vt nebula, ne timeas, id eſt noli timere, quamuis ſit magnus & in ætate virili. Donatum autem ſubaudit non eſt, legendo affirmatiue nõ interrogatiue ſic, Non eſt ſupple talis uir, qui, id eſt qualis uidetur tibi hic eſt magnus nebulo .i. magnus corpore & ſtatura, ſed mollis vt nebula, futilis & vanus, non virilis, neque magnanimus, ut tibi uidetur ne metuas. THR. Gnatho quid uidetur tibi .i. quid indicas de ineundo prœlio, per quod oſtendit ſe iam timere. G. Nunc vellem fundam, id eſt ſagittam, quæ, ſcilicet multum longe iactatur, non haſtam, neque lanceam. Funda enim interdum dicitur inſtrumentum, quo rotantur ſeu iaciuntur lapides. vt Seruius ait. Virg. in Georg. Stupea torquente balearis uerbera fundæ. Interdum dicitur genus retis à fundendo, vt ait Nonius. Virgil in Georg. Atque alius latum funda iam uerberat amnem, & illud retis genus vulgo dicitur baca. Interdum funda ſignificat iaculum, ſiue miſſile aliquod, quod longe funditur .i. mittitur. Inde funditores, vt Nonius ait, dicuntur qui fundis magnis dimicant. Siſenna. in tertio hiſtoriarum, At poſt armatos funditores, & ſagittarios ponit. Nunc inquam vellem fundam dari tibi, vt tu cęderes .i. uerberares & vexares, ac oppugnares illos .ſ. Thaidem, & Chrem. procul hinc .i. longe ab hoc loco, ex occulto .i. ex loco ubi non videreris, ipſi ſubaudi facerent fugam .i. darent terga, ſiue fugerent. THR. Sed eccam.i. ecce hic uideo ipſam Thaidem. G. Quam mox, id eſt quãtum ſtatim, vel quanto poſt, irruimus, id eſt impetum facimus. nam irruere eſt cũ furore prœlium inire. THR. Mane.i.ſiſte pedẽ, decet ſapientem prius experiri, id eſt tentare omnia, id eſt quærere & experiri omnia media uerbis, id eſt bona compoſitione & pactione uerbis mitibus facta quàm armis, id eſt bello. Et eſt ſententia exornatio rhetorica, qui, id eſt quomodo ſcis an faciat Thais ea, quæ iubeam, id eſt uelim ſine ui, id eſt ſine impetu, & uiolentia. G. Dij veſtram fidem. exclamatio eſt comica, id eſt imploro ſupple ueſtram fidem, id eſt veſtrum auxilium, & veſtram opem, quanti eſt, id eſt quanti valet, quantum eſt vtile ſapere.i.eſſe ſapientem, nunquam accedo ad te, quin, id eſt quod non habeam doctior, id eſt quin redeam ex conſortio tuo doctior tanta es ſapientia. eſt aũt adulatio paraſitica. THR. O Thais primum reſponde hoc mihi quod ſequitur. cum do, id eſt cum darem tibi iſtam uirginem, dixtin'.i. promiſiſti ne dare, id eſt exhibere, te hos dies .i. per hos dies, ſed elegantius omittitur præpoſitio, & elegantius

in

in accuſatiuo dicitur, q̄ in ablatiuo. ſoli mihi non etiam Chremi. T. Quid tum i. tunc poſtea feci ſup. THR. Rogitas. i. petis q̄d feciſti, quæ .ſ. tu adduxiſti mihi coram oculos tuum amatorem .ſ. Chremetem, quam miles putauit eſſe ſuum riualē. T. Quid agas cum illo Chremete, q. d. quā actionem ex ea re contra eū habere poſſis, uel fiat diſtinctio poſt quid eſt, & ſit interrogantis modus, ut ſæpe fit, deinde ſubdatur agas cum illo de illa re, q. d. Loquare cum eo de ea re non mecum. vel contendas cum illo tibi, q. d. acerrime reſponſuro, & verbo, & dimicatione. THR. Et ſubduxti .i. ſubtraxiſti te mihi, clam .i. furtim cum illo amatore. T. Libuit. i. ſic mea fecit voluntas. THR. Ergo redde .i. reſtitue huc mihi Pamphilam, quia diſceſſiſti à pacto, ideo nullum eſſe debet, vel conditionem donationis non impleuiſti, ideo donatio nullius momenti eſſe debet ni .i. ſi non uis illam ſupp. eripi. i. auferri à te, vi. i. violentia. C. Dicis ſupple ut Thais reddat tibi illam Pamphilam, aut vt .i. q̄ tu omnium tangas eam Pamphilam, non modo eripias eam, & eſt apoſiopeſis. locutio nanque imperfecta eſt & conciſa. nanque loqui ſolent plus geſtu quàm verbis conciti & cōmoti ira. G. Ah, dolentis, uel deridentis, quid agis, vel quid ais .i. loqueris, tace, q. d. neſcis cui viro maledicas. C. Quid tu tibi vis. i. quod inepte dicitur, quid oportet tibi. THR. Egon'. i. vtrum ego non tangam meam .ſ. Pamphilam. C. O furcifer .i. verbero, & qui dignus es illa ignominia affici, vt furcam, id eſt patibulum feras circumuicinos more improbi ſerui. G. Caue ſis, id eſt ſi vis, & eſt cōpoſitum ea duobus corruptis, vt cape ſis ea tribus, id eſt cape ſi vis, ſed talibus uti potius eſt poëtarum quàm oratorum. neſcis cui viro tu nunc male dicas. i. contumeliam inferas. C. Alloquitur hic militem inquiens. tu non abis, id eſt diſcedis, hinc, id eſt ex hoc loco, & minaciter cum eo agit, quamuis tamen ſit meticuloſus. Sin, id eſt ſcis ne, ut, id eſt qualiter res ſeſe habeat tibi, id eſt quantum ad te ſpectat, & in tuum malum, q. d. ſcis ne quo modo res ſe habeant quantum ad te ſpectat, ſi quidquam turbæ, id eſt rixæ turbationis, cœperis, id eſt cōcitaueris, hodie hic, id eſt in hoc loco, faciam, id eſt efficiam, vt memineris, id eſt recorderis huius loci, & diei, & memineris mei ſemper, id eſt omni tempore. G. Me miſeret tui, id eſt miſericordia tui me mouet, qui .ſ. tu facis hunc .ſ. militem. tantum virum, id eſt qui eſt tantus uir, inimicum, id eſt aduerſarium & maleuolum tibi. C. Alloquitur iterum militem. Ego diminuam, id eſt mutilabo hodie caput tuum niſi abis. G. Vero, id eſt ſed, ò canis, id eſt impudens, acerbus ut canis, hoc verbo canis impudentibus inimicis conuitium fieri ſolet. Ain'?s. dicis ne te diminuturum caput eius, ſic ais, id eſt ſic loqueris, alij ſic agis, ſed in dicem redit. THR. Quis .i. qualis homo es, quid tibi uis, quod dicitur quid oportet tibi inepte, quid res eſt tibi cum illa puella, id eſt quod negocium, ſeu commercium habes cum Pamphila, quòd ita loqueris acriter. C. Scibis pro ſcies, principio, id eſt in primis. dico eam eſſe liberam, non ſeruilis conditionis. T. Hem, interiectio indignantis propter dictum illud. C. Dico inquam eſſe ciuem Atticam. THR. Hui, interiectio deridentis. C. Dico inquam eam eſſe ſororem meam. THR. O os, durum, id eſt os impudens, qui talia effutit mendacia, & figmenta, ſicut contra mollis frontis dicuntur, q ſunt reuerentes. C. O miles adeo, id eſt certe, miles autem cōtumelioſe dixit, vt fieri ſolet, cum vilis officij nomine aliquem vocamus. edico, id eſt præcipio, impero tibi tanquam prætor, vel imperator milit. prætoris enim & imperatoris edicto ſunt, ne, id eſt quòd non, facias vllam uim, id eſt vllam violentiam. in illam, id eſt contra illam puellam. Deinde conuertit ſermonem ſuum ad Thaidem inquiens, ego eo ad Sophronam nutricem puellæ .ſ. vt adducam eam nutricem, & oſtendam hæc ſigna ſororis meæ, quæ ſigna intelligimus oſtendiſſe Thaidi de ſorore ſua. THR. Ne, id eſt uerum, tu prohibeas, id eſt impedias, ne tangā meam puellam, quam emi. C. Inquam, id eſt iterum dico tibi. prohibeo, id eſt ueto ne eam tangas. G. Audin', id eſt audis ne ſuiuſte .ſ. profiteri hic .ſ. C. Vel hic tanquam apud prætorem alligat, id eſt aſtringit, illaqueat, & obnoxium, ſeu reum facit ſe: furti, id eſt fraudis, per metalepſin. nam omne quod fraude fit furtum eſt. Inde dulcia furta dicuntur adulteria. itaque furtum accipimus pro omni fraude, dolo, & iniuria. Duobus autem modis dicitur furtum. Vno modo cum omne maleficium generaliter ſignificatur. altero, cum res ſurrepta demonſtratur. nunc ergo furtum maleficium eſt. C. Satin', id eſt ſatis ne. hoc eſt tibi, id eſt ſufficit ne hoc tibi. THR. Alloquitur nunc Thaidem. tu Thais ais hoc idem quod, ſcilicet ipſe Chremes dicit. T. Quære aliquem qui reſpondeat tibi, tanquam ſis indignus cui ego debeam reſpondere, & quære dixit contumelioſe. illud enim quæritur quod difficile reperitur. ergo nō modo indignus es, inquit, cui ego reſpondeam, ſed uix inuenies qui te dignum reſponſio iudicet. G. Quid agimus nunc hoc dictum eſt languidi, atque defeſſi. quin, id eſt imo redeamus unde uenimus, iam, id eſt ſtatim. hęc Thais aderit .i. adueniet, ſupplicans ultro, id eſt ſponte ſua tibi. THR. Credin', id eſt credis ne credere dubitantis eſt, certum eſſe fidentis. G. Imo certe, id eſt ſed profecto. aderit ſupplicans tibi: noui, id eſt cognoſco: ingenium, id eſt naturam mulierum. ubi, id eſt quando. uelis aliquid, nolunt, ubi, id eſt cum nolis ipſæ cupiunt, ultro illud, ſcilicet quod non vis. THR. Bene putas, id eſt recte cogitas, diſputas, uel iudicas. G. Iam, id eſt ſtatim, vel nunc: dimitto exercitum, id eſt facio illi copiam abeundi, ſiue præbeo militibus commeatum. Nam dux dicitur dimittere milites ſuos, quando vltra illis ſtipendia dare non vult, ſed illis abeundi præſtat facultatem. THR. Vbi vis, id eſt quando vis, vel cum libet dimittere exercitum. nam Gnat. per interrogationem dixerat dimitto exercitum. G. O Sanga fac vt viciſſim, id eſt identidem, ſiue ſæpe cū quodam interuallo. memineris, id eſt recorderis. domi & foci, id eſt coquinæ. Focus proprie dicitur locus vbi ignis eſt, & quoniam coquina ſine igne eſſe non poteſt (cum a coquendo dicatur) præcipue, quo tempore aliquid decoquitur, ideo pro coquina rite poni poteſt. S. Iandudum animus eſt in patinis, id eſt paulo ante incepi habere appetitum, & cogitare de patinis, id eſt de uaſis, in quibus edulia ponuntur, & per vaſa oſtendit habere animum ad edulia, & iam eſurire, & eſt quod vulgo dicitur. Iſte ſemper habet cor ad coquinam, dum quis uult dicere aliquem velle ſemper comedere. vbi eleganter diceretur, Illi ſemper animus eſt in patinis, vel in patinis ſemper animum habet. G. Es frugi .i. vtilis, & neceſſarius: à frugibus, quę dictæ ſunt q̄ his fruamur. Inde fructus & frumentum. Frui autem eſt veſci, diciturque á frumine, quæ eſt ſumma pars gulæ, à qua re etiam his frui dicimus, quæ nec cibi, nec pocula ſunt vtpote amicitia, delectatione ſenſuum exteriorem, pariter ac interiorum. THR. Vos ſequimini me hac. i. per hanc partem. Sanga .n. coquus eſt, qui eſurientibus ſequendus eſt, qualis eſt paraſitus, qui ventrem implere cupit.

ARgm) Miles ridicule oppugnat domum Thaidis. [Recte, probe, pulchre) Attende ironicam aſſentationem ex ipſo verborum genere. [Manipulus) Hoc commode quaſi in cunctantes. [Imperatoris virtutem) Salſe & irriſorie reſponſum. [Illuc eſt ſapere) Hoc ad ſpectatores, indicans militis timiditatem, ſed audit miles, & exemplo defendit. [Fundam tibi) Attende Gnathonis urbanitatem in ludādo milite. [Omnia prius) Sententia ad palliandam timiditatem. [Quid tamen poſtea) Superba & apta meretrici reſponſio. [Omnium) Apoſiopeſis male dicentis. [Canis?) Aptum conuitium in maledicum. [Os durum.) Id eſt hominem impudentem, iuxta prouerbium, pudor in oculis. Et eſt inſimulatio vanitatis. [Audin' tu?) Et hoc irriſorie in militem. [Quære qui) Contumacia meretricis. [Nolunt, vbi) Scite expreſſum muliebre ingenium. [Exercitum) Magnifice ad riſum. [Animus eſt in patinis) Alludit ad prouerb. animus eſt in corijs. LATO.

HAnccine ego &c.) Inanem oſtentationem militis glorioſi, & verba ſeſquipedalia, & ante periculum audaciam, & in ipſa re timiditatem, nec non mores Gnathonicos, ac meretricis vehementiam, hæc ſcena exprimit. Ariſtot. lib. iij. Moral. ſic ait: Audaces quidem fortes ſunt ante ipſa pericula, & volunt ea. ſed cum in ipſis ſunt, tergiuerſantur. Fortes autem in ipſis quidem periculis feruidi ſunt, antea vero quieti. [Donax, Syriſce &c.) Donax. Latine dicitur fiſtula, calamus, arundo, tibia, & donachium, dicitur arundinetum: & donachodes, arundinoſus. PETRVS MARS.

QVin abſtergerem vulnera) Nos, Qui abſtergerem. Sic Priſc. nec aliter verſus, vt nihil de ſenſu dicam, qui idē expoſcit. Eſt autem verbum abſtergerem in hoc verſu coniugationis ſecundæ: eſt enim Quaternarius Iamb. qui ſtare non poteſt, niſi penultima verbi huius producatur, ut aduertauit Priſc. Apud Q. Curtium quoque lib. 9. abſtergeri in ſecunda reperitur, vt & extergeri apud M. Varronem lib. iij. de Re Ruſt. [Solus Sannio ſeruat domum.) Hæc lectio eſt in omnibus fermè exemplaribus, & impreſſis & calamo deſcriptis. Ceterum Donatus legit. Solus Sannio ſeruat domi. Eius verba ſunt: Seruat, pro remanet vt obſeruet. Nam ſeruat domum ſectum erat: non, ſeruat domi, ſi cuſtodit intelligeretur. Vel ſeruat, pro ſedet, ab eo quod ſequitur id, quod præcedit. nam non ſeruat, niſi qui prius in eo loco ſederit. Hæc Donat. Vnde RIVII caſtigatio.

colligi

colligitur, ſeruat domi, legendum hic eſſe. Quanquam & alterũ illud probo, vt ſit pro eo poſitum, quod eſt, cuſtodit domum. quo Apul. vj. Met. Ante ipſum, inquit, limen & atria Proſerpinæ ſemper excubans, ſeruat vacuam Ditis domum. Rectius eſſe puto, quod legit Don. ſed à ſciolis inſolentia ſermonis offenſis deprauatum apparet. [Vt hoſce inſtruxit, ipſe ſibi cauit loco) In antiquis erat; Ipſus ſibi cauit locos quæ verior lectio eſt, aſtipulante preſertim Donato. Fuit apud vetuſtiſſimos quoſque magis in vſu ipſus quàm ipſe vt teſtatur Quintus Palæmon, vbi de pronomine agit: & Priſc. lib. xiij. Ita in Andria: Ipſus mihi Dauos, qui intumus eſt eorum conſilijs, dixit. Et alibi: Ipſus eſt, inquit. [Idem hoc Pyrrhus factitauit) Nos, idem hoc iam Pyrrhus &c. quo modo manuſcriptum volumen, & de impreſſis Lugdunenſe. Nec aliter ſanè Don. Romæ, & alter item Venetijs excuſus: vt omittam, quod idem Octonarius expoſcit, niſi nulla colliſione vti voles. [Sanè quod tibi nunc vir videatur eſſe.) Cetera exemplaria ſic ferè habent. Sanè qui tibi nunc vir videtur eſſe, hic nebulo magnus eſt. In Veneto, Lugdunenſi, & pleriſque alijs deeſt verbum eſſe. Sed prior lectio, ni fallor, verior eſt, quantum ex Donato conijcere licet, qui adnotauit figuratam eſſe locutionem, & præterea ἀνταπόδοτον intermiatum. Idem: Meretrix, inquit, fruſtra metuentem corripiens Chremetem: Sanè, inquit, quod tibi nunc vir videatur eſſe. & deeſt, non eſt, vt ſit: Non eſt quod tibi nũc vir videatur eſſe, hic nebulo magnus eſt. Sic & alibi: Si in platea hac te offendero poſt vnquam, nihil eſt quod dicas mihi, alium quærebam, iter hac habui. periiſti: vt ſit, Non eſt quod dicas mihi. Hæc Don. [Omnia prius experiri quàm armis ſapientem decet) Sic habet vera lectio, quam & interpres agnoſcit, cuius verba ſunt: Quàm armis, ἀνακόλουθον pro quàm arma, aut ἔλλειψις eſt, ſi ſubaudiamus agere. Hæc ille. Perperam igitur a quibuſdam adiectũ eſt, verbis: quod Venetus lib. habet. ab alijs conſilio. quod citat aſtipulante exemplari Haſſenſteniano, Non. Marcellus: niſi quis Aldo erratum adſcribere malit, qui eam vocem de ſuo adiecerit: quod & alias facere libenter ſolet, preſertim obſecundante ſenſu, vt hoc loco. Videbatur. n. ſimile illi, quod apud Libanium ait Menelaus: πρῶτον μὲν γὰρ τὰ δίκαια τῷ λόγῳ πειρᾶσθαι κατορθοῦν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ὅπλοις ἐπιτηδεύειν ἀναμφισβήτητον νίκην. [Diminuam ego tibi caput) Inoleuit hæc lectio, incuria magis typographorum quàm inſcitia cuiuſquam. Nos ex antiquis: Diminuam ego caput tuum hodie niſi abis. Eodẽ modo Don. quod ex hiſce verbis eiuſdem liquet. Ruſticius, inquit, dixit, caput tuum diminuam, q. d. diminuam tibi caput, Plaut. vtroque vſus eſt. Nam in Rud: Si præter hæc verbum faxis hodie, inquit, ego tibi comminuam caput. Idem in Amph. Hac tegula tuum diminuam caput, vt cum dentibus linguam excrees. [Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego eo ad Sophronam) In hoc Trochaico integrũ deſiderari pedem, quis tam ἄμουσος, quin ſtatim ſentiat? Legendũ igitur ad hunc modum ex veterum lib. obſeruatione. [Ne vim facias vllam in illam. Thais, ego ad Sophronam eo) Sunt qui hæc poſtrema Thaidis eſſe verba putarint, & propterea per haſce literas. T. notarint loquentis perſonam, ſed errarunt. Sunt enim Chremetis verba: quod ex Donato liquet, aſtipulantibus antiquis exemplaribus, idem etiam expoſcente ratione metri. Don. hoc loco: Ego ad Sophronam eo, hoc, inquit, lentius dicit ad Thaidem Chremes. Ita ille, vt exemplar habet Venetum, Argentoratenſe, Moguntinum. In Romano deprauatus eſt hic locus. Iam vero nutricem à Chremete fuiſſe, non à Thaide adducendam, quis non videt? Id, quod Chremes facit Act. v. Sce. iij. Vnde Thais poſtea: Iam frater ipſe hic aderit virginis. Nutricem accerſitum ijt. Porrò verſus ab hoc tertius ſic legendus eſt:

> C. Satin' hoc eſt tibi. THR. Idem hoc tu ait Thaia? T.
> Quære qui reſpondeat.

Sic manuſcriptum, nec aliter metri ratio. Omiſſum eſt in recentioribus quibuſdam nomen Thais. & inuerſus nonnihil verborum ordo. [Sanga, vti fortes decet) Lege, Sanga, ita vti fortes decet, quo modo eſt in manuſcriptis omnibus, & in impreſſis quibuſdam. Nec aliter editiones Donati. Et præterea magis Terentianum. Amat enim comicus noſter hæc duo coniungere, ita, vti exempla paſſim obuia.

DOLE. obſeruat. HAnccine ego vt contumeliam tam inſignem accipiam?) Sic loquitur Cic. in Verr. Act. iiij. Hoſtis eſſet tanta contumelia accepta, niſi tecum colluſiſſet, & tuæ potius exiſtimationi ſeruiſſet, quàm ſuæ. Itaque actiue dicimus contumeliam alicui imponere, vel intorquere, & accipere dicitur, qui contumelia vexatur. [Male mulctabo ipſam) Mulctare generaliter eſt condemnare, pœna afficere, vel lædere, & opprimere. Quod ſæpius cum ablatiuo iunctum reperias, quàm cum genitiuo. Cic. in Verr. Act. iij. Qui iuratus apud vos dicit, multos ciues Romanos in Lautumijs illius imperio crudeliſſime per vim morte eſſe mulctatos. Idem poſt Redit. Quòd ſi mihi æternam eſſe propoſitam ærumnam arbitrarer, morte me ipſe potius, quàm ſempiterno dolore mulctaſſem. [Vbi eſt manipulus furum?) .i. reliqua ſeruorum cohors. Manipulus autem verbum eſt militare. Et hic fures pro ſeruis accipit, quemadmodum apud Virgil. Quid domini faciant, audent cum talia fures? [Hic ego ero poſt principia) Principium eſt initium, primordium, vel prooemium. Quod nomen modo ad numerum, modo ad tempus, modo ad fundamentum refertur. Extra uero uulgarem ſignificationem ponunt Latini principia pro loco in caſtris, à principibus militibus ſic appellato. Inde poſt principia eſſe, .i. in tuto, citraque periculum. Sumptum a bellis, in quibus tutiſſimus locus eſt poſt principia, ſi quidem in prima acie ſtabant haſtati: in ſecunda principes hos ſequebãtur ſcutati omnes maxime inſignes armis. Poſt hos triarij, quemadmodum indicat T. Liuius Dec. j. lib. 8. Itaque nullus in acie locus tutior erat, quàm poſt principia. Et eam ob rem dicit Terent. Tu hoſce inſtrue, hic ego ero poſt principia: inde omnibus ſignum dabo. Erat autem hic locus timido nebuloni conueniens. Id, quod ridens Gnatho: iſtud, inquit, eſt ſapere, vt hoſce inſtruxit, ipſe ſibi cauit loco. T. Liuius ab Vrbe cond. lib. ij. Quia a tergo erant cliui, in eos poſt principia, integris ordinibus tutus receptus fuit. [Facerent fugam) Fugam facimus, cum alios fugamus. Facimus etiam fugam, cum fugimus. De quibus vide exempla in Primo Tomo noſt. Cõment. linguæ Latinæ. [Hic furti ſe alligat) Alligare proprie eſt ad aliquid ligare: vt, alligare vitem palis, vel ad palos. Vnde iocus ille Cic. Quis alligauit fratrem meum enſi? Propria eſt igitur ea alligandi ſignificatio: qua & dici poteſt caput, vulnus, vel membrũ aliquod corporis læſum alligari, poſtquam curatum eſt. Cicero in Verr. Act. vij. Producuntur, & ad palum alligantur. Idem de Diuin. Alligandi eſſent omnes, qui cubitum irent. Lõge plura ſunt, & venuſtiora tranſlata huius verbi exempla: vt, alligare ſe furti: alligare ſe ſcelere: alligare ſe ſtipulatione, Tu exempla vide in Secundo Tomo noſtrorum Commentariorum.

HVius Scenæ verſus omnes ſunt tetrametri. Sed primi 18. iambici acatalectici, ſequentes deinde omnes trochaici catalectici. quanquam in his poſterioribus quidam ita ambigui ut etiam iambici acatalectici uideri queant: quod in tranſcurſu obiter dicemus. In ſecundo igitur verſu ait Doctor. elidi s, in verbo Satius, quod non puto neceſſe. Primo enim loco iambus eſt, ſecundo dactylus, tertio rurſus iambus, quarto rurſus dactylus, quinto anapæſtus. In ſeptimo uerſu idem ait d, elidi in Quid, quod placet. Sed & uel s, elidendum cenſeo in Iſtuc, niſi iſtum legamus, ut idem annotauit, uel bacchius eſt loco quinto; denique Peniculon' legendum, non, Peniculone, &, Qui abſtergerem, non, Quin. meminit & Priſcianus libro nono de præterito ſecundæ coniugationis. In decimo verſu Donatus, Domi legit, quod vulgo Donum. Verum hoc nihil ad carminis rationem. In undecimo uel s, eliditur in verbo Omnibus, vel creticus eſt loco ſexto. In decimotertio, pro Hocce Riuius, Hoc iam legit, & præcedente verſu, Ipſus, pro Ipſe. Ita etiam lib. mei vetuſti habent, quanquam id nihil ad carmen. In decimoſexto, vel eliditur s, in Nimis, vel creticus eſt loco ſexto. [Omnia prius experiri, quàm armis, ſapientem decet.) Hic incipiunt trochaici Quorum primus trochæum loco primo, ſecundo uero tribrachyn habet. Quintus uel creticum habet loco ſecundo, Mihi monoſyllabo toto eliſo, aut poſtea diſſyllabum fuerit, & tribrachyn ante ultimam habet ſyllabam. In ſexto uerſu initio trochæus eſt, & Mihi diſſyllabum. Ita ſeptimus uerſus initio trochæum habet Quid cum, & m, non eliditur. & Cum illo bis in antiquo legitur libro, non, Cum eo, idque requirit carmen, ut quarto loco ſit ſpondeus, niſi quis rurſus m, non elidat, & quarto loco anapæſtum eſſe contendat. Iambus enim illic locum non habet. Nonus vt iacet, iambum trochæumque impeditos habet: ſed ut fiat trochaicus quemadmodum ceteri, primo loco bacchium conſtituamus, ſecundo trochæum, tertio creticum. Idem iudicium eſt de ſequente uerſu iambico, qui trochaicus eſſe poterit, ſi uel Meam monoſyllabum fecerimus, Tuam uero diſſyllabum, uel amphibrachyn loco quinto conſtituamus. In vndecimo, Caue, in duodecimo Tibi, uel iambi, uel pyrrhichij, idem diſcriminis faciunt, quanquam in duodecimo quidam libri, Seſe geminatum legũnt, ut ſine dubio ſic ſit iambicus, quod mihi non probatur. In decimotertio Huius, in decimoquarto Tui, uel monoſyllaba, uel diſſyllaba, rurſus idem diſcriminis iambici trochaicique

GLAR.

chaiciq́. facient. In 15. malim verbum Ego ſecunda breui, vt ſit trochaicum. Decimusſextus & ipſe ambiguus eſt. Si.n.tu Tu homo es, anapæſtus fuerit, & Rei monoſyllabum, erit trochaicus. Sin tu bomo es, iambus, & Rei diſſyllabum, iambicus acatal.erit. Doctor. ait ereticos videri. In 17. Eam. In 18. Meam idem diſcrimen fecerit, quanquam in 17. loco tertio, in 18. loco primo amphibrachys eſſe poterit. Decimusnonus haud dubie trochaicus eſt. Atque ita etiam Doct. iudicauit. Riuius vt hunc verſum in numerum poſuerit, haud equidem intelligo. Ego Sophronam primam longam puto, & hoc in carmine, & Actus 5. Scena j. in Phorm. bis. Item Eo ante Sophronam legendum, ſecus atque exiſtimauit Riuius, vt ſit primo loco ſpondeus, ſecundo anapæſtus, tertio trochæus, quarto ſpondeus, qnto trochæus, ſexto anapæſtus, dein trochæus & ſyllaba. viceſimus & ipſe haud dubie trochaicus eſt. Ita a 1. ſi vel Meam monoſyllabum fuerit, vel amphibrachys loco primo. Sin diſſyllabum, iambicus fuerit. Viceſimusſecundus ad idem habet Ais vel monoſyllabum pro trochaico, vel diſſyllabum pro iambico. quanquam ſi iambicum facere velimus, Tu corripiendum, non elidendum erit, & Thais vocatiuus nequaq̃ omittendus eſt. Sed malim vel Ais monoſyllabum facere, vel creticum loco tertio, vt fiat trochaicus, quemadmodû omnes ſequentes haud dubie ſunt trochaici. In vltimo tamen verſu, verbum Eſt legendum poſt animus, vt poſt primum ſpondeum ſit tribrachys. Atque ita veteres lib. omnes habent.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Ex Pythia ancilla Thais, à Chærea vitiatam cognoſcit Pamphilam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic demum virgo à Chærea vitiata eſſe cognoſcitur, & id quidem opportune, poſtquam contra militem defenſa eſt, ac retenta, vnde ſtatim ſequentur nuptiæ eius, & Chæreæ, qui illam vitiauit. Is in fine ſcenæ vbi hæc tractentur, interuenit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena deſtomachatur Thais in ancillam, quod non aperte, quid domi ſe abſente factum ſit, narret.

Senarij.

THAIS. PYTHIAS.

PERGIN' ſceleſta mecum perplexe loqui?
Scio, neſcio: abijt: audiui: ego non affui.
Non tu iſtuc mihi dictura aperte es, quicquid eſt?
Virgo conſciſſa veſte lacrumans obticet,
Eunuchus abijt: quamobrem? quid factum eſt? taces?
P. Quid tibi ego dicam miſera? illum eunuchum negant
Fuiſſe. T. quis fuit igitur? P. iſte Chærea.
T. Qui Chærea? P. iſte ephebus frater Phædriæ.
T. Quid ais venefica? P. atqui certo comperi.
T. Quid is obſecro ad nos, quamobrem adductu' eſt. P. neſcio.
Niſi amaſſe credo Pamphilam. T. hem miſera occidi,
Infelix, ſi quidem tu iſtæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. id opinor. T. quid ais ſacrilega?
Iſtuccine interminata ſum hinc abiens tibi?
P. Quid facerem? ita vt tu iuſti, ſoli credita eſt.
T. Sceleſta, ouem lupo commiſti. diſpudet,
Sic mihi data eſſe verba. quid hominis illic eſt?
P. Hera mea tace, obſecro, ſaluæ ſumus: hominem
Habemus ipſum. T. vbi is eſt? P. hem ad ſiniſtram, non vides?
En. T. video. P. comprehendi iube, quâtum x poteſt. x potes.
T. Quid illi facies ſtulta? P. quid faciam, rogas?
Vide amabo, ſi non, cum aſpicias, os impudens
Videtur. T. non. P. tum, quæ eius confidentia eſt.

PERGIN' ſceleſta mecum perplexe loqui?) Nunc demum virgo vitiata eſſe cognoſcitur à Thaide, opportune, poſtquam magnopere & defenſa eſt, & retenta. Nam ſtatim côſequentur nuptiæ eius & Chæreæ, qui illam vitiauit. [Perplexe loqui?) Ideo perplexe, quia ſtatuerat crimen virginis celare. [Scio, neſcio, abijt, audiui,) Mire ex dictis omnibus pauca decerpit, & oſtendit quid perplexe dixerit, & ſtomachum ſæuientis expreſſit. [Scio) Flere puellam. [Neſcio) Vitiatam. [Abijt) Eunuchus. [Audiui) Domi hoc admiſſum. [Ego non affui) Cum hæc fierêt. Aeriter iratorũ eſt, ea repetere quæ proxime dixerint quibus iraſcuntur. vt, En ego victa ſitu, veriq́. effœta ſenectus. [Non tu iſtuc &c.) Non eſt hic interrogatio. [Virgo conſciſſa veſte lacrumans obticet.) Hæc omnia rixam eſſe ſignificauerant. [Virgo obticet) Tacemus conſilia: vt, Nec tacui demens. Reticemus dolores: vt, Ne verere, ne retice. Obticemus quorũ nos pudet, vt in Phorm. Heu quidnam obtices? [Eunuchus abijt:) Non Chærea, ſed Eunuchus: non fugit, ſed abijt, dixit. [Quamobrê? quid factum eſt? taces?) Hæc ἀσύνδετα inſtantis dominæ vultum habitumq́. demonſtrant. [Quis fuit igitur?) Hæc cunctatiue pronuncianda ſunt: aut quia inuita indicat, aut dubitat de nomine ignoti, aut trepidat per timorem. aut, vt non videatur affuiſſe cum fuerit factum: aut quia non libenter dicat eius nomen cui iraſcitur. Sed ego agnoſco ancillarum conſuetudinem, quæ obliuioſæ ſunt. [Iſte ephebus) Ephebus nomen, ad ætatem retulit, non ad facinus commiſſum. [Ephebus) Cito oſtendit, cur iſte Eunuchus creditur. [Quid ais venefica?) Redit rurſum ad iracundiam. aptum conuitium & comicum in ancillas, venefica, lupa, vipera, & ſacrilega &c. [Quid is obſecro ad nos?) Non rogantis eſt Obſecro, ſed dolentis. [Niſi amaſſe credo Pamphilã) Deeſt q, vt ſit, niſi q. [Num id lacrumat virgo?) Vt ſupra, id vero ſerio triumphat, pro ob id. [Id opinor) Callide Pythias opinor dixit, cum ſciat. [Quid ais ſacrilegas?) αὔξησις. nam primo ſceleſta, deinde venefica, poſtremo ſacrilega. [Iſtuc ne interminata ſum) Satis moraliter, iſtuc ne interminata ſum: pro, Num iſtuc tibi côminata ſum? [Iſtuc ne interminata ſum hinc abiens tibi?) Apparet hæc poſt ſcenam eſſe mandata. nam ſupra non meminit: ſed dixerat, Tamen hos prius introducam, & quæ volo ſimul imperabo, poſtea continuo exeo. [Ita vt tu iuſti, ſoli credita eſt) Dixerat.n. prius Chærea, Edicit ne vir quiſquam ad eam adeat, & mihi ne abſcedam, imperat. [Iuſti) Συγκοπὴ καὶ μεταπλασμός, pro iuſſiſti. [Sceleſta, Ouem Lupo cômiſiſti) Bene dilatum tot occaſionibus prouerbium, perſonæ Thaidis aſcriptum eſt: continet enim fœmineam reuerentiam, & meretricium ſenſum, reditq́. rurſus ad minora conuitia, quia videt ſe eſſe conuictam. & eſt prouerbium, Ouem Lupo cômiſiſti. [Sic mihi data eſſe verba) Videtur plura fuiſſe dictura, niſi ſuperueniſſet Chærea. [Quid hominis illic eſt?) Per genitiuum caſum iniurioſe dicitur: per nominatiuum honorifice. [Quid hominis illic eſt?) Non continuo agnoſcit hunc hominem meretrix, quia etſi adhuc Eunuchi veſte indutus eſt, attamen cauis ſpadonis inceſſum: vultum habitumque mutauit: & præter veſtem, totus in Chæream redijt. [Hera mea tace obſecro,) Blande, ac puellariter arridet. [Tace) Non ſilentium indicentis eſt, ſed ſecuram facientis: vt, Tace, egomet conueniam ipſum. [Habemus hominem) Mire hominem dixit, vt reum. [Iube comprehendi) Pro comprehende. Iube.n. velle ſignificat. [Et quantum potes) Deeſt cito. [Quid illi faciemus) Subauditur, comprehenſo. [Quid faciam rogas?) Moraliter expreſſit puellæ ſtupentis verba, & non habentis quid reſpondeat ad ea quæ dicta ſunt. [Vide amabo, ſi non cum aſpicias, os impudens Videtur.) Mire ab eo quod reſpondere cœperat, ad aliud tranſit, mirata confidentiam Chereę. Non eſt impudens, inquit, non eſt niſi ſimilis impudenti. Sic alibi, Seueritas ineſt in vultu, atque in verbis fides. DON.

PErgin' &c.) Nunc demum puella cognoſcitur à Th. eſſe ſtuprata, & quidem opportune poſtq̃ defenſa eſt, & retenta magnopere, nam ſtatim conſequentur nuptiæ eius, & Chæreæ, GVID.

Chæreæ, qui ei vim attulit. T. O ſceleſta .i. ſcelerata Pythias, pergin'.i. proſequeris ne loqui mecum, perplexe .i. obſcure inuolute, intricate, vt ſint aduerbia. Nam perplexus dicitur diſtrictus, nutans, dubius, titubans, intricatus quorſum ſe conferat, pergin' ergo loqui mecum perplexe dicendo ſup. ſcio puellam flere, deinde neſcio ſtupratam eſſe, abijt .ſ. Eunuchus, audiui domi hoc eſſe admiſſum &c. ego non affui .i. non interfui, cum eſt illi vis illata. Hæc aſyntheta inſtanti dominæ vultum, habitumque demonſtrant, non eſt mihi dictura iſtuc quidquid eſt aperte .i. palam loquendo, & manifeſte, non perplexe, & obſcure virgo veſte conſciſſa .i. habens ueſtem fractam, obticet .i. tacet, lacrymans .i. lacrymas emittens tacemus conſilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet. Eunuchus abijt .i. diſceſſit, quam obrem .i. quare, taces .i. celas id, quod eſt factum .i. admiſſum. P. Quid ego miſera dicam, negem .i. negare debeo illum, qui adductus eſt fuiſſe Eunuchum. Thais igitur ſi non fuit Eunuchus, quis fuit Pyth. iſte, per contemptum dixit iſte, Chęrea fuit .ſ. T. O q. Chærea fuit. P. Iſte ephebus .i. adoleſcẽs impubis frater Phædriæ. T. O uenefica .i. ò meretrix, quia omnis adultera eadem uenefica eſt, ſimiliter & omnis meretrix quæ ſuis illecebris tanq̃ ueneno inficit amatores, propterea inſanus amor interdũ ueneni appellatione deſignatur. P. Atqui .i. certe, comperi .i. cognoui q̃ fuit frater Phędriæ. T. Obſecro quæſo quid .i. cur, & quãobrem .i. propter quam occaſionem, is Chærea adductus eſt ad nos. P. Neſcio niſi q̃ ſup. credo eum amaſſe Pamphilam, ſed ſi ſit amaſſe, dic ſic, Neſcio cur adductus ſit, niſi quia ſupp. amaſſet Pamphilam, & tunc ſubdatur credo .i. ita arbitror. T. Hem, interiectio indignantis, ego miſera occidi .i. perij, infelix ſum ſup. & per ſe legendum eſt, ſi quidem .i. ſi certe, tu prædicas .i. narras, iſtæc, id eſt iſta, quę dicis vera. num .i. nunquid, uirgo lacrymat id .i. ob id? P. Opinor .i. ſuſpicor, id .ſ. uirginem ob id lacrymare. T. O ſacrilega .i. nefaria, impia & ſceleroſa, quaſi quæ ſacrum uiolauerit, quid ais iſtuc tine .i. nõne ego abiens .i. diſcedens hinc interminata ſum, id eſt cõminata ſum tibi iſtuc, quod .ſ. conſtabat inter eas poſtquam ſcenam fuerit mandatum, ut forſitan ne q̃ſquam ad eam antecederet. P. Credita eſt .i. cõmiſſa eſt Eunucho ſoli, ut iuſſi .i. iuſſiſti. ideo quid facerem .i. quid facere aliud poſſem, q̃ tuis morem gerere mandatis uel præpone quid facerẽ, ut in tenore textus eſt. T. O ſceleſta .i. ſcelerata, commiſiſti .i. tradidiſti, credidiſti. Ouem Lupo, prouerbialiter dictum, q. d. virginem violatori commiſiſti, ſicut ſi ouis lupo deuorari cõmittatur, diſpudet .i. maximo pudore afficior, verba ſic mihi data eſſe .i. ſic me decepta, quid illuc hominis eſt .i. q̃s eſt ille homo Eunuchi veſte indutus, animaduertit enim Th. Chæream, ſed non continuo agnouit propter veſtem, & hominis dixit in genitiuo, nam per genitiuum iniurioſe dicitur, per nominatiuum vero honorifice. P. O hera .i. domina mea, obſecro tace .i. eſto ſecura, nam illud tace non eſt ſilentium indicentis, ſed ſecuram facientis. ſumus ſaluæ. habemus hominem ipſum .ſ. Chæream tanquã reum. T. Vbi is ſ. Chærea eſt. P. Hem, per indignationem. viden' .i. vides ne eum ad ſiniſtram partem .ſ. T. Video. P. Iube eum cõprehendi .i. capi quantum potes. T. O ſtulta .i. incõſiderata, quid faciemus illi cõprehenſo. P. Rogas quid faciam? amabo, interiectio blandientis, q. d. quæſo rogo te per amorem vide ſi os eius non videtur impudens .i. inuerecundum, cum aſpicias eum. T. Nõ eſt os eius impudens. P. Tum .i. deinde vltra hoc quod non erubeſcit. vide quæ .i. qualis cõfidentia .i. nimia ſecuritas eſt, & eſt quod dicitur inepte. vide quomodo eſt aſſecuratus. Fiducia in bonum ſonat vt plurimum, confidentia uero in malum.

LATO. ARgũ) Redit fabula ad complẽdam epitaſin Antiphonis. Nam Thais expoſtulat cũ ancilla quod virgo vitiata ſic. [Quid tibi ego dicam) Timida reſponſio. [Obſecro ad nos?) Subaudi venit, & eſt dolentis interrogatio. [Ita tu iuſti,) Syncope pro, iuſſiſti. [Ouem Lupo) Prouerb. [Quid hominis) Interrogatio admirantis. Nam videt Chæream Eunuchi veſtem indutum, & eſt paraſceue ad ſequ. ſce. [Quid illi faciemus) Agnito adoleſcente, mox illi conciliatur Thais.

PETRVS MARS. PErgin' ſceleſta &c.) Perplexos ancillarũ dolos & meretricũ curioſitatem, diligentiam & coniecturam, hæc ſcena exprimit. Meretrix nanque callida, & longo rerum vſu è docta, minimo ſigno id, quod eſt, coniectat. Vnde callidi dicuntur illi, quorum animus vſu concalluit, ut manus aſſiduo opere.

RIVII caſtigatio. QVid facerem: ita ut iuſſiſti, ſoli credita eſt.) Haſſenſtenianum exemplar habet: Ita ut tu iuſti, ſoli credita eſt: quam eſſe puto ueram lectionem. Nam & Donat. Iuſti, inquit, συγκοπὴ uel κατὰ κρᾶσιν, pro iuſſiſti. [Hera mea tace obſecro, ſaluæ ſumus:) Nos ex obſeruatione Lugdunenſis exemplaris, quod tamen plurimis interdum ſcatet mendis: Hera mea tace tace obſecro, ſaluæ ſumus. Nec aliter carminis ratio conſtat. Et mire ad ſenſum facit iſta repetitio, uel potius congeminatio verbi. In eodem ſic, quæ proxime ſequuntur reperi.

Habemus hominem ipſum. T. Vbi is eſt?
P. Hem ad ſiniſtram, viden'? T. Video.
P. Comprehendi nunc iube, quantum potes.

Conſentit cum illo exemplar Argentoratenſe, & alia pleraque. Verũ, ne quid diſſimulem, videtur mihi aduerb. nunc ab aliquo inſulſo & temerario caſtigatore ad exemplum metri hiatum interiectum, qui non ſenſerit verſum probè ſtare, ſi legas vides ne, uti particula ne, addatur ad initium inſequentis, & omittatur nunc, quod nec habẽt manuſcripti libri, nec magnopere ad ſententiam facere videtur. Sed hæc coniectura eſto. [Quid illi faciemus) Sic lib. omnes & calamo deſcripti & excuſi formulis. Priſc. vero legit: Quid illo faciemus? aitque pro illi poſitum eſſe, quomodo apud Cic. iij. Verr. Quid illo Myoparone factum ſit, pro illi. &, Quid hoc homine faciatis? Nos nihil ſumus immutare auſi, qui nihil præterea ad probandum grauius firmiuſque habeamus.

DOLE. obſeruationes. ATqui comperi.) Comperire eſt deprehendere, reperire, vel inuenire. Conſtructionem autem variam habet: nam dicimus comperire de re aliqua: comperire ex: comperire per: comperire teſtibus, vel certis indicijs: & comperire aliquid. Cic. in Fam. Ex multis audiui: nam comperiſſe me non audeo dicere. Idem ad Att. Scripſit, ſe id certis auctoribus comperiſſe. [Tum quæ eius confidentia eſt.) Confidens, & confidentia tam in bonam, quàm in malam partem capi poſſunt. Nam confidens dici poteſt de audaci, vel de forti homine. De ea re ſic ſcribit Cic. quæſt. Tuſcul. iij. Qui ſ fortis eſt, idem eſt fidens, quoniam, confidens mala conſuetudine loquendi in vitio ponitur: ductum verbum à confidendo, quod laudis eſt: qui autem fidens eſt, is profecto non extimeſcit. diſcrepat enim à timendo confidere.

GLAR. SEnarij ſunt omnes iambici. In ſeptimo verſu proceleuſmaticus eſt loco tertio. In decimo verſu s, in Adductus eliditur. Quidã lib. extra rationem carminis habent Aut ante Quãobrem, quod liber Aldi non habet. In xij. ſiquidem prima corripitur, vt duabus huius comœdiæ primis ſcenis. In xiiij. iſtuccine pæan primus eſt, q̃q̃ vltima hic eliditur. In xv. Donat. Tu iuſti, legit, pro, Iuſſiſti. In ſequente ad idem quidam Commiſti, pro Cõmiſiſti legendum putarunt: ſed illi carmen non recte legerũt. Lupo enim ante Ouem legendum, Donat. hercle haud quanquã tacuiſſet, qui priori carmine tam diligenter de Iuſti diſſeruerit. In ſeptimo à fine Quid illud hominis eſt, veteres habent lib. pro Quid hominis illic eſt. Illic ſanè hic locum non habet. forte Illi pro Illic quis legendum contendat, vt i, corripiatur, non elidatur. Et in Phorm. ſecunda ſcena Illi, pro Illic inuenitur. interea dum ſedemus illi, interuenit, auctore Don. In ſexto à fine Tace geminandum, vt Doctor. & Riuius recte admonuerũt. In quinto à fine verbum Siniſtram bacchius eſt, & bene habet carmen. In quarto à fine, uel Comprehendi triſyllabum eſt, vel Iube ſecunda corripitur. In antepenult. Illo pro Illi Priſcianum legere Riuius ait. In vltimo Eius monoſyllabum. & duo verba, Non eſt. Thaidis eſſe volunt.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam, deinde condonat noxam, petenti vxorem, quam vitiauerat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena continetur Chærea poſt fugam comprehenſi & deinde contentio inter Thaidem ipſumq́; tum, redeunt in gratiam. Pythia tamen renitente, demum de nuptijs cum Pamphila contrahendis tractant.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena, Thais vbi expoſtulauit cum Chærea, quod puellam vitiauerit, mox ab eo placatur.

Senarij

Senarij omnes.

CHAEREA, THAIS, PYTHIAS.

APVD Antiphonem vterque, mater, & pater,
Quaſi dedita opera, domi erant, vt nullo modo
Introire poſſem, quin viderent me. interim
Dum ante oſtium ſto, notus mihi quidam obuiam
Venit. vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
In angiportum quoddam deſertum, inde item
In aliud, inde in aliud. ita miſerrimus
Fui fugitando, ne quis me cognoſceret.
Sed eſt ne hæc Thais, quam video? ipſa eſt. hæreo.
Ah, quid faciam? quid mea autem? quid faciet mihi?
T. Adeamus. bone vir Dore, ſalue: dic mihi,
Aufugiſtin'? C. hera, factum. T. ſatin' id tibi placet?
C. Non. T. credin' te impune habiturum? C. vnam hanc noxiam
Mitte: ſi aliam vnquam admiſero vllam, occidito.
T. Num meam ſæuitiam veritus es? C. non. T. Quid igitur?
C. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
T. Quid feceras? C. paullulum quiddam. P. eho, paullum impudens?
An paullulum eſſe hoc tibi videtur, virginem
Vitiare ciuem? C. conſeruam eſſe credidi.
P. Conſeruam? vix me contineo, quin inuolem in
Capillum. monſtrum, etiam vltro deriſum aduenit.
T. Abi hinc inſana. P. quid ita vero? debeam,
Credo, iſti quicquam furcifero, ſi id fecerim;
Præſertim cum ſe ſeruom fateatur tuum.
T. Miſſa hæc faciamus. non te dignum Chærea
Feciſti: nam ſi ego digna hac contumelia
Sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque * ædepol, quid nunc conſili capiam, ſcio, *apol
De virgine iſtac: ita conturbaſti mihi
Rationes omnes, vt eam non poſſim ſuis,
Ita vt æquom fuerat, atque vt ſtuduit, tradere, vt
Solidum parerem hoc mihi beneficium Chærea.
C. At nunc dehinc ſpero æternam inter nos gratiam
Fore Thais. ſæpe ex huiuſmodi re quapiam, &
Malo ex principio magna familiaritas
Conflata eſt. quid, ſi hoc quiſpiam voluit deus?
T. Equidem pol in eam partem accipioq́; & volo.
C. Immo ita quæſo. vnum hoc ſcito, contumeliæ
Non me feciſſe cauſſa, ſed amoris. T. ſcio,
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeo inhumano ingenio ſum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, neſciam.
C. Te quoque iam Thais, ita me dij bene ament, amo.
P. Tum pol ab iſto tibi hera cauendum intellego.
C. Non auſim. P. nihil tibi quicquam credo. T. deſinas.
C. Ego me tuæ commendo & committo fidei.
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix ſies:
*capio Te mihi patronam * cupio Thais: te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc vxorem duxero.
T. Tamen ſi pater. C. quid? ah volet, certo ſcio,
Ciuis modo hæc ſit. T. paullulum opperirier
Si uis, iam frater ipſe hic aderit virginis:
Nutricem accerſitum ijt, quæ illam aluit paruolam:
In cognoſcendo tute ipſe aderis Chærea.
C. Ego vero maneo. T. vis ne interea, dum is venit,
Domi opperiamur potius, quàm hic ante oſtium?
C. Immo percupio. P. quam tu rem actura obſecro es?
T. * Nam quid ita? P. rogitas? hunc tu in ædis cogitas *Quid nam
Recipere poſthac? T. cur non? P. crede hoc meæ fidei,
Dabit hic aliquam pugnam denuo. T. au, tace obſecro,
P. Parum perſpexiſſe eius videre audaciam.
C. Non faciam Pythia. P. non pol, credo Chærea,
Niſi ſi commiſſum non erit. C. quin Pythias
Tu me ſeruato. P. neque pol ſeruandum tibi
Quicquam dare auſim, neque te ſeruare. apage te.
T. Optime. adeſt ipſe frater. C. perij hercle: obſecro
Abeamus intro Thais: nolo, me in via
Cum hac veſte videat. T. quamobrem tandem? an quia pudet?
C. Id ipſum. P. id ipſum? virgo vero. T. i præ, ſequar.
Tu iſtic mane, vt Chremem introducas Pythias.

APVD Antiphonem vterque,) Rediens in viciniam ſuam, cauſam reddit Chærea, cur non mutauerit veſtem. Oportuit autem, & de neceſſitate argumenti fuit, Chæream non mutaſſe veſtem, vt cum meretrix virginem à Chęrea vitiatam audierit, & eum cum turpi habitu incedentem intueretur, cum reum vitiatæ virginis putaret. Apud Antiphonem dixit, pro in domo eius. [Vterque, pater & mater,) Non, vterque pater, & vtraque mater, ſed vterque parens: q̃a pater & mater. [Quaſi dedita opera domi erant;) Non tam mirum, ſi domi erãt, ſed illud magis mirum, q̄ in ea domus parte, qua in ędes introeundũ erat adoleſcentulo. [Vt nullo modo Introire poſſem) Superius cauſa continetur cur non mutauerit veſtem. Inferius autem cur huc redierit. [Quin viderent me.) Quin modo pro quo minus. [Dum ante oſtium ſto,) Antiphonis.ſ. [Notus mihi quidam obuiam Venit:) An notus, qui me poſſet agnoſcere? an qui me nouerit.i. amicus? [Quantum queo,) Deeſt velociter. [In angiportum) Vide illum nõ vitaſſe ſub vna clauſula bis In dicere, in pedes, in angiportum. Angiportum dicebant vicum non peruium, viam publicam. [In angiportum quoddam deſertum;) Deeſt fugiens. [Ita miſerrimus Fui fugitando,) Id eſt fatigatus, laſſus, & languidus ſum dum fugio. Et honeſta locutio eſt: vt, miſer amando, miſer currendo. [Ne quis me cognoſceret.) Nota improprie dictum pro agnoſceret. [Sed eſt ne hæc Thais quam video?) Iampridem ipſe viſus, nunc primum videt. [Hæreo) Incertus remaneo, atque defigor. Primus metus ademit conſilium, ſed recogitatio reddit confidentiam. [Quid mea autem?) Colligit ſe rurſus ad impudentiam Chærea. & vide ſi non eadem eſt audacia in Chærea, quæ in ſuſcipiendo facinore fuit. & ἐπανάληψις, quid mea autem? [Quid faciet mihi?) Opportune ſe confirmauit, quia ſi extimuiſſet & fugiſſet, nihil nuptiæ promouerentur. [Bone vir Dore) Hoc totum figurate dixit, vt meretrix, & ſubtiliter. Nam ſcit Chæream eſſe quem alloquitur, non Eunuchum. Et hic magna occaſio datur meretrici adeundi adoleſcentis, qui habitum non mutauit, & adhuc quaſi Eunuchus, & ſeruus eſt. [Bone vir Dore ſalue:) Maior obiurgatio eſt per hanc diſſimulationem Thaidis aduerſus Chæream, q̃ ſi illum id, quod eſt appellet. [Hera, factum) Non potuit ſubtilius reſpondere Chærea quàm accommodare ſe interroganti. [Satin' id tibi placet?) Hoc poteſt & non figurate dici, ſed aperte. [Vnam hanc noxiam Mitte:) Triſyllabo nomine noxiam dixit, quaſi noxam. Alibi aliter. Dominam dixit extra noxam. [Si aliam vnquam admiſero vllam, occidito.) Verba ſeruorum, quibus nihil horribile eſt poſt præſentes plagas. Et non, cædito: ſed, occidito: & non, alias dixit, quaſi illa * dixerit adhuc irriſor es vti fugitiuus. [Num meam ſæuitiam veritus es?) Vt fugeres. [Hanc metui, ne me criminaretur tibi.)

Perfecte

Perfecte imitatus eſt verba fugitiuorum, quæ apud dominos faciunt comprehenſi. [Vitiare ciuem?) Bene intulit ciuem, ꝙ plus eſt q̃ virginem vitiare. αὔξησις gradatim facta. [Conſeruam eſſe credidi) Locus erat vt diceret, Seruam eſſe credidi, ſed admirabiliter conſeruam dixit. & hoc ipſum, miſerabiliter pronunciandum eſt, tanquam miſerabiliter crediderit conſeruam eſſe quæ ciuis erat, atque eam quaſi conſeruam vitiare debuerit. [Conſeruam) Opportune ſtumachabatur Pythias facta mentione conſeruæ. [Vix me contineo quin inuolem, in Capillum) Minæ iſtæ propriæ fœminarum ſunt, & in ſe, & in alios vnguibus ſæuientium. vt, Vnguibus ora ſoror fœdans, & pectora pugnis.

Sed inuolem, ab auibus tractum eſt. vt apud Virg. Prædam pedibus circumuolat vncis. Ergo hoc geſtu, & dicto & corporis motu eſt adiuuandum. [Inuolem in Capillum:) Apparet mire veterum intonſum eſſe. [Etiam vltro deriſum aduenit) Mire nunc addidit accuſationem ꝙ non ſaltem fugeret. [Debeam Credo illi quidquam furcifero,) Subauditur vero, aut εἰρωνικῶς pronunciandum eſt. Sanè debere dicimus pœnas pro iniuria, & cui iniuriam fecerimus, quas ſe non debituram Chæreæ vt furcifero dicit Pythias, ſi illi cædem intulerit in ſeruili habitu conſtituto.

[Si id fecerim;) Si inuolauerim in capillum eius. [Miſſa hæc faciamus) Hæc.ſ. iocularia & futilia. [Non te dignum Chærea feciſti) Artificioſe meretrix ab eo quod licuit, ad id, quod oportuit tranſit: nec tractat quid ſit legitimum, ſed quid honeſtum. Itaque totam illam partem facti accuſandi omittit, & ab accidentibus perſonæ adoleſcentis obiurgat. ſcit enim vno verbo obſtari poſſe, Licuit mihi, in domo meretricia.ſ. ne videatur irrationabilis audacia illa ingenui à poëta inducta eſſe. [Non te dignu) Dignum, pro digne. aut deeſt facinus, vt ſit, non te dignum facinus feciſti. Mira accuſatio mixta laudi, & blandimento. [Nam ſi ego digna ſum) Deeſt &: vt ſit ordo. Nam etſi maxime. Et bene additum eſt maxime: vt appareat quod etſi digna pati ſit meretrix: non tamen maxime digna pati Thais eſt. [At tu indignus qui faceres tamen) Recte dixit: quatuor enim ſunt modi in huiuſmodi rebus: ita vt aut vterque dignus ſit, aut vterque indignus: aut alter dignus, alter indignus, aut contra. Neque ædepol quid nunc conſilij capiam ſcio de virgine iſtac) Intelligit Thais amari virginem ab hoc, & ideo ſic ait, vt conciliet nuptias: nam ſatis ſigni eſt, ꝙ Eunuchi habitum propter hanc ſumpſit.

Et vide quemadmodum ad captionem nuptiarum res eant, quod tñ dicere non audet Thais: ſed oſtendit adoleſcenti coniecturis, quem teneat, ſciens amantem virginem: & viam oſtendit petendæ ſibi vxoris. [Hoc mihi beneficium Chærea) Blande nomen repetitum eſt, Chærea. [At nunc dehinc ſpero) Nunc iam Chærea vera veris æquiparans, recedit à iocularibus. [Sæpe ex huiuſmodi re,) Hoc eſt turbulenta. [Quapiam) Quacunque, vel aliqua. [Quid ſi hoc voluit quiſpiam deus) Pleraque repêtinis impulſionibus nata, mirisq. prouentibus deo aſcribi ſolent, vt, Deſcendo, ac ducente deo flammam inter & hoſtes Expedior. Et Hinc me digreſſum veſtris deus appulit oris. Et Saluſt. Vt tanta repente mutatio non ſine deo videretur. [Quid ſi hoc quiſpiam voluit deus?) Vult amorem intelligi deum. [Equidem pol in eam partem accipioq. & volo) Vt æterna inter vos ſit gratia. & ex malo principio compleatur magna familiaritatis. [Et volo) Euenire, ſubauditur, & eſt εὐκτικὴ tertia. [Immo ita quæſo) Verum meretricem, an deos quæſo? vtrunque enim accipi poteſt. [Vnum hoc ſcito ſcio) Vnde hoc ſciat Thais, ineptæ quæritur, cum ipſa res clamet nunquam hanc conditionem ſubiturum Chæream, vt pro Eunucho etiam ſeruo, ſe fingeret ſine amoris impulſu. [Nunc ignoſco tibi) Quòd culpa non ſit hominis, ſed amoris. [Non adeo inhumano ingenio ſum) Hoc eſt immitis non ſum, quantum putas: vt, Non obtuſa adeo geſtamus pectora Pœni. [Neque tam imperita,) Id eſt non experta. [Vt quid amor valeat, neſciam) Non inhumana, quia homo. non imperita, quia meretrix. Et neque tam imperita inquit, q.d. Neque tã pudica ſum, vt quid amor valeat, neſciã. [Te quoq; iam Thais) Bene quoque: non enim iam hanc ita amat, vt negligat illam, ſed hanc illius cauſa. (Pol tibi ab iſto hera cauendum) Facete, tanquam qui ſoleat capillum & veſtem eius conſcindere, quam amauerit. [Non auſim) Pro, non audebo, & eſt verbum huius temporis tantum. Non auſim) Verum propter ætatem? an propter fratrem ſuum Phædriam potius? [Nihil tibi quidquã) πλεονασμὸς quartum. aut nihil, pro non. [Deſinas) Pro eo quod eſt, deſine. aut deeſt fac, ut ſit, fac deſinas. [Ego me tuæ cõmendo & committo fidei) Satis amatorie, ut appareat nunc maxime captum Chæream, ac mancipatum uirgini. Commendamus nos cognitis: Cõmittimus ignotis. Ergo αὔξησις eſt maioris officij. ſi deique circa Thaidem. [Te mihi patronam cupio) Te adiectum vim habet, & ex animo ſupplicantis habitum adoleſcentis oſtendit. [Emoriar, ſi non hanc vxorem duxero) Vide amatorem adoleſcentulum, cui in ipſo flore nihil dulcius vita eſt, ipſam deſpicere, ſi ſibi uxor non datur. [Tamen ſi pater ἔλλειψις. aut ἀποσιώπησις ſecunda. [Quid? ah volet, certo ſcio) Quid? deeſt dicat. ſed illa omnia ad confirmationem valent. [Cuius modo hæc ſit) Mire hic in votum conuerſum eſt, quod timere potuit non ducturus vxorem. [Paullulũ operitier ſi vis, iam frater ipſe hic aderit virginis) Adeo cito probari poteſt. [Ego vero maneo) Modo uero conſentientis eſt aduerbium, alias confirmantis, alias cõiunctio, alias particula ironiam iuuans: vt, Egregiam vero laudem, & ſpolia ampla refertis Tuque puerq. tuus. [Domi potius operiamur, q̃ hic ante oſtium) Non ignara illecebrarum meretrix non ſolum Chæream retinet: verum etiam vocat, vbi virgo eſt. & ſatis callide interrogat an velit: quaſi neſciat velle.

[Imo percupio) Amatorie, non volo: ſed percupio. [Hunc tu in ædes) Pro nomen in his plus valet q̃ accuſatiuo. [Hunc tu in ædes cogitas) Mire, cum illa iam velit, cogitas dixit, volens vt recogitet. [Cogitas in ædes recipere poſthac?) Per ancillæ verba vult oſtendere q̃ ſit tractandorũ adoleſcentium perita meretrix. [Poſthac) Poſt hoc factum, poſt hanc audaciam. [Crede hoc meæ fidei) Puellariter dixit, meæ fidei. [Dabit hic aliquam pugnam) Pro ſtupro, vt, At non inuenirem ſegnes, nocturnaque bella. Vt, Veretur quæ bella. & ingens facinus. vt Lucilius, Vicimus ò ſocij, & magnam pugnauimus pugnam. Dabit aũt, proprie pro inducet: vt, Magnam dabit ille ruinam. [Ahu, tace obſe.) Ahu interiectio eſt perturbatæ mulieris: vt apud Græcos [illegible]. [Parum perſpexiſſe videretur eius audaciam) Parum εἰρωνεία eſt. Et non ſenſiſſe, ſed perſpexiſſe dicit: vt iam non ſit experienda illius audacia, quæ ſit perfecte cognita. [Non faciam Pythias) Bene & moraliter appoſitum, Pythias. [Non pol credo Chærea, niſi ſi commiſſum non erit) Iocullariter, vt ille, Pythias, dicit, ita hæc Chærea. [Quin Pythias) Iterum nomen vultuoſe eſt additum. [Quin,) Pro imo. [Neque pol obſeruãdum tibi quidquam dare auſim) Totum garule & geſticuloſe, vt puellam cum adoleſcentulo fabulari videas. [Adeſt optime ipſe frater) Optime, opportune. Et nõ eſt additum, cuius frater, vtpote in re manifeſta. [Nolo me in via cum hac velle videat) Subtiliter adoleſcens, quia nihil profecerat dicendo, percupio, inuenit cauſam qua tandem ingredi poſſit. [Quamobrem tandem?) Pro tamen. Interrogatio hæc increpationem continet impudentiſſimi facti. [An quia pudet?) Hæc interrogatio, irriſionis plena eſt in eum quem nihil pudet. [Idipſum) Hoc veluti moleſto vultu dicitur, adeo vt imitetur dictum, vultumque eius Pythias. [Virgo vero) Vero εἰρωνικῶς, nam εἰρωνεία eſt, vt, Egregiam vero laudem. [Virgo) Quaſi qui minime pudicitiæ ſtatum, ac verecundiæ virginalis veneretur. [I præ, ſequor) Manifeſtum eſt cur meretrix docta capiendorum iuuenum, præire velit Chæream, & in conſequendo ipſa ſit tardior. vult enim liberum ſine arbitris cum puella eſſe colloquium & licitum amorem. Niſi forte putamus Terentium hæc ſine cauſa feciſſe, qui ſit artificioſiſſimus poëta: nam neque ipſa ingreditur cum Chærea, neque ingredi ſimul permittit Phædriam. [Tu iſtic mane, vt Chremem introducas) Relicta eſt Pythias ob multas cauſas, & in primis vt poſſit per eã deluſus Parmeno pauore ſuo ſenem compellere ingredi ad meretricem, & præſentem fieri ad confirmandas nuptias.

GVID. APud &c.) Hic Chærea reddit cauſam cur ẽt rediens in viciniã ſuam non mutauerit veſtem Chær. apud Antiphonẽ.i. domo Antiphonis: vterque parens.ſ. mater & pater, & vterque dixit. nam maſculinũ præponderat fœminino. erãt domi quaſi dedita opera.i. conſulto de induſtria vt nullo modo puſſem introire. quin.i. ꝙ non viderent me. interim.i dũ hęc aguntur, dum ſto ante hoſtium quidam notus venit obuiam.i. in occurſum mihi: vbi.i. poſtquam: vidi eum.ſ. egomet dedi in pedes.i. conuerti, conieci, ſeu contuli me quantum queo. in quoddam angiportum .i. vicum anguſtum, nec peruium deſertum .i. non frequentatum. Angiportum ti. neutrum, vel angiportus ti, maſculinum (vtrunque enim dicitur) vicus eſt anguſtus, non peruius, vt Donat. & Seruius ſentiunt. vel iter compendiarium, ait Feſtus, in oppido, eo ꝙ ſit anguſtus portus.i. aditus ad portũ. vel ſm Varronem dicitur angiportum, ꝙ ſit anguſtum, & per quod nihil agi poteſt præ nimia anguſtia, quaſi ab angendo & portu, eo ꝙ talis anguſtia ſit inter portus .i. inter domos. nam portus quemadmodũ & inſulas pro domibus veteres dixerunt. Multi libris hñt in pedes, & tunc ita dicendum eſt. Ego dedi, vel, vt alij hñt, erexi me in pedes .i. cœpi progredi, vel velociter ire. nam q

vult ire in pedes ſe erigit, vel dat. & quo cœpi progredi velocitee in angiportum quoddam deſertum &c. quod ſi non eſſet in, tunc facile eſſet dicere dedi pedes in angiportum. i. me contuli in vicũ anguſtum, qui vernacula lingua venella dr̃, vel latine vinculua. nam qui ſe confert aliquo illuc dat, ac dirigit pedes. inde. i. ex eo angiporto: item. i. ſimiliter. dedi pedes in aliud angiportum, inde. i. ex eo angiporto ſecundo contuli me in aliud angiportũ: ita. i. eo modo ſui miſerrimus: fugitando. ſ. fui fatigatus, laſſus, languidus, dum fugio, & eſt honeſta locutio: vt miſer amando, miſer loquendo. ne quis. i. vt non aliquis. cognoſceret. i. agnoſceret. prius. n. eum cognouerat. Agnoſcimus enim vetera, cognoſcimus noua: ſed ne. i. vtrum hæc mulier, quam video eſt Thais deinde diligenter intuitus ſubdit, ipſa eſt Thais hæreo. i. incertus remaneo, & defigor. primus enim metus adimit conſilium, ſed recogitatio redit confidentiam, hæreo ergo i. dubito. quid faciam: aũt. i. ſed quid mea, h. d. vt hoc verbo Thais mitigetur, cum dicat eam ſuam. i. cui bene cupit, non amicam, cum nõ eſſet proprijs fratris riualis, quid inquam, repetit ad maiorem expreſſionem: faciet mihi, q. d. dubito ac neſcio prorſus quid mihi ſit facturus. TH. Adeamus illum. i. eamus ad Eunuchum illum. ſ. Ch. indutũ adhuc Eunuchi veſte. ò bone vir, per ironiam ſalue. dic mihi aufugiſtin'. i. fuiſti ne fugitiuus, tanquam ſi eſſet ſeruus eum alloquitur propter veſtem, quam adhuc erat indutus. C. O hera. i. domina factum eſt ſupple. i. aufugi. T. Satin'. i. verũ ſatis. i. valde tibi placet aufugiſſe. C. Nõ placet. ſ. mihi. T. Credin' . i. credis ne hoc quod ſequitur. ſ. te abiturum impune. i. te euaſurum ſine punitione. C. Mitte. i. cognoſce: dimitte hanc vnã. i. hanc ſolam noxam pro noxam i. culpam. ſi vnquam admiſero, id eſt cõmiſero aliam noxam, occidito me. T. Non veritus es. i. non timuiſti meam ſæuitiam. C. Nõ veritus ſum. ſ. T. Quid igitur veritus es. ſ. C. Metui hanc ancillam. ſ. ne. i. quod: criminaretur me tibi. i. apud te. T. Quid feceras. C. Feceram qdã. i. aliquid paullulum. T. Eho, interiectio hic indignantis. ò impudens. i. inuerecunde. dicis ſup. paullulũ te quiddam feciſſe. an hoc. ſ. vitiare. i. ſtuprare virginem bonam ciuem appoſitiue dictum. hoc inquam videtur tibi eſſe paullulũ. i. paruæ æſtimationis, & parui criminis. C. Credidi eam eſſe cõſeruam, & non ciuem. i. putaui eam eſſe ſeruam cum Pythia & alijs. P. Indignata eſt ancilla ꝙ dixerit ſe putaſſe eam eſſe conſeruam, quaſi paullulũ eſſe diceret ancillis meretricia vim afferre. dicis ſup. te credidiſſe eam eſſe conſeruã, vix contineo me quin. i. ꝙ non inuolem. i. in ſiliam velociter more volantis auis. de inuolo quõ dicitur à vola volæ ſatis ſupra dictum eſt. via inquam contineo me quin inuolem. i. inſiliam in capillum tuũ. etiam monſtrum. i. qui ſtuprat virginea, cum tñ ſe ſimulet Eunuchum. contra naturam. n. eſt & Eunuchus ſtuprum cõmittat. etiam monſtrum hoc aduenit deriſum. i. ad deridendum: vltro. i. ſponte, & per ſe. T. O inſans. i. non conſiderata: abi. i. diſcede hinc. P. Vero, p ironiam dictum eſt. quid ita abeam. i. diſcedam: credon'. i. vtrum credere debeo, quidquam. i. aliquid iſti furcifero i. iſti improbo ſeruo digno, qui furcam circa vicinos ferat in collo ignominiæ cauſa. præſertim. i. præcipue cum fateatur ſe eſſe ſeruum tuum. T. Miſſa faciamus. i. omittamus hæc iocularia. ſ. & futilia. ò Chærea non feciſti dignum facious. ſ. vel rem dignam te, in ablatiuo. i. non feciſti debitum tuum, ſiue mauis non es functus officio tuo, vel nõ feciſti quod te decebat, aut tibi erat honeſtum. nam ſi. i. quamuis ſum maxime digna hac contumelia, quia meretrix. ſ. attamen tu es maxime indignus. qui faceres. i. facere debes, aut debuiſſes. neque ædepol, iurantia eſt, ſcio quid conſilij capiam nunc. i. quam deliberationem ſumam, ſiue quod propoſitũ ſuſcipiam de iſtac virgine: ita. i. adeo reconturbaſti i. perturbaſti, implicaſti, impediſti oẽs rationes. i. omnes vias reddendæ eius, vt non poſſim tradere. i. offerre eam ſuis parẽtibus. ſ. ac propinquis ita, vt. i. ſicut: fuerat æquum. i. iuſtum, vt. i. quemadmodum. ego ſtudui. i. laboraui tradere eam. ſ. vt pararem. i. conciliarem, contraherem. acquirerem mihi hoc beneficium ſolidum. i. integrum, & firmum, ac ſtabile reddendo eam ſuis. C. At. i. ſed: ò Thais nunc ſpero gratiam. i. beneuolentiam. fore. i. futuram eſſe æternam: dehinc. i. amodo, poſthac, in poſterum, in futurum, inter nos ſæpe. i. plerũque ex huiuſmodi. i. ex tali quampiam. i. aliqua re. ſ. turbulenta, & ex malo principio magna familiaritas. i. conſuetudo, & coniũctio: ſocietas eſt conflata. i. contracta, conciliata, parata, acquiſita: quid diceres ſup. ſi quiſpiam Deus. ſ. Cupido deus amoris voluit hoc ita. i. fieri, & inſtigauit vt fieret. T. Equidẽ. i. certe. pol: iurantis eſt: accipio. i. intelligo in eam partem, & volo euenire ſup. in eam partem, inquam vt videlicet æterna inter nos ſit gratia, & ex malo principio cõpleatur magna familiaritas. C. Imo. i. ſed: ita quæſo. i. rogo te vt fiat, vel quæſo Deos vt id velint. ſcito hæc vnum me nõ feciſſe cauſa contumeliæ, ſed cauſa amoris. T. Scio te feciſſe cauſa amoris. & pol propterea nunc magis ignoſco tibi ò Chær. non ſum ingenio adeo inhumano. i. nõ ſum natura adeo immiti, & inſuaui, & quaſi ferina, vtpote cum ſim homo. neque ſum tam imperita. i. non experta vel tam pudica, quia meretrix, vt neſciam qd amor valeat. i. quid amor poſſit. qui profecto ad multa neſanda impellit. C. O Thais. quoque. i. etiam: iam te amo, ita Dij me bene ament ſicut. ſ. eſt verum te me amari, & eſt affirmandi ac iurandi modus quemadmodum, ſic viuat anima mea & alia id genus. P. O hera. i. domina. pol intelligo. i. cenſeo tibi cauendum eſſe. i. prouidendum tibi ab illo. ſ. Chær. ne tibi quoque vim afferat. C. Non auſim. i. non audebo propter fratrem. ſ. Phæd. qui eam amat, & ideo dicit non amare Thaidem pro libidine, ſed propter eius benignitatem, & etiã cauſa illius puellæ, quam amat. P. Nihil i. non credo tibi qdquam. i. tuis verbis fidem non habeo. T. Deſinas. i. deſine, hoc eſt ceſſa loqui, vel intelligetur fac ut deſinas. C. Nunc ego te oro Thaidem, ut ſis mihi adiutrix in hac re. i. vt ducam Pamphilam, ego cõmendo, & cõmitto i. trado, credo me tuæ fidei. i. fideli tati, & eſt auxeſis, nam cõmendo & cõmitto hic parum diſtant, niſi ꝙ cõmendamus nos cognitis, cõmittimus uero nos ignotis, ò Thais, capio. i. eligo te patronam mihi. i. capio te aduocatam & mediatricem, ſeu protectricem, vt & me cõmendes, & aduerſus obſiſtentes me defendas quo poſſim potiri illa, quam amo. & obſecro. i. per ſacra rogo, ut mihi adſis in hoc negocio, emoriar, id eſt mortem oppetam, & nihil plus ſignificat, ꝙ̃ primitiuum, ſi non duxero hanc vxorem. ſ. Pamphilam. T. Tamen ſi pater nõ volet ſup. & eſt eclypſis, vel apoſiopeſis facta per interruptionem à Chær. factam, qui uno uerbo tam cito intellexit quid dicere vellet Th. & illi obuiam iuit. C. Quid dicat ſup. Ah, interiectio geſtientis in ſpẽ, certo ſcio quod ſup. volet, modo. i. dũmodo hæc Pamph. ſit ciuis. T. Si uis opperirier pro opperiri paragoge. i. expectare, iam. i. ſtatim, ipſe frater virginis. ſ. Chremes aderit. i. præſto erit, hic iuit accerſitum. i. adductum, ſiue uocatum nutricem, quæ aluit illam uirginem paruulam. i. cum adhuc paruula foſſet, ò Chær. tu te ipſe. i. tutemet, aut te, aut ipſe quantum ad ſignificatum uacat, aderis. i. præſto eris, comparebis hic in cognoſcendo, paſſiue poteſt capi. i. dum cognoſcetur à nutrice, uel ſi capiatur actiue ſic intellige, tute hic aderis in cognoſcendo eam. ſ. quaſi dicat interea magis, ac magis eam cognoſces. C. Vero, modo eſt conſentientis aduerbium, interdum confirmantis, quãdoque eſt cõiunctio ſignificans, ſed interdum iuuat ironiam, ut, Egregiam uero laudem, & ſpolia ampla refertis, Tuque, puerq; tuus, ego maneo. i. opperior, ut voluiſti. T. Ne. i. utrum uis ꝙ ſup. oppcriamur. i. expectemus ante fratrem domi potiua, ꝙ̃ ante hoſtium. Interea. i. interim dum is frater. ſ. venit. C. Imo. i. quinimo, per cupio. i. valde cupio. Itlud. P. Obſecro hera. ſ. quam rem es actura, quæ ſic in domum Chæream vis deducere. T. Quidnam. i. cur ita petis quid ſim actura. P. Rogitas, cogitas recipere hunc poſt hac. i. amodo: in ædes. i. in domum tuam. T. Cur non reciperẽ ſup. P. Crede, hoc meę fidei. i. habeas hãc mihi fidem. i. credulitatem, hic Chęr. dabit. i. inducet denuo. i. rurſus, aliquam pugnam. i. aliquod ſtuprum. Lucilus. Vicinus ò ſocij, & magnam pugnanimus pugnã. T. Hau, interiectio perturbatę mulieris, obſecro tace. P. Videre. i. videris, iudicaris parum perſpexiſſe. i. parum clare cognouiſſe: audaciam. i. temeritatẽ eius. ſ. Chæreæ. C. Pythias non faciam quod dicis. ſ. P. O Chærea pol, iurantis eſt, non credo te non facturum, niſi. i. præterquam, ſi non cõmiſſum erit tibi. i. ſi tibi nõ creditum erit, q. d. facies quod dico preſertim ſi tibi fuerit cõmiſſa puella. Nam ſi nihil tibi creditum, aut cõmiſſum fuerit, credo facile te nihil facturum, cum non erit tibi copia facta. Cõmittere enim interdum ſignificat credere, ſeu tradere fidei alicuius quidquam, ut hic, ubi cõmiſſum fuerit, imperſonaliter dictũ eſt, quaſi pro creditum fuerit, niſi intelligitur aliquid, & tunc cõmiſſum fuerit paſſiue capietur quod idẽ recidit. C. Quin. i. quinimo, tu Pythia ſeruato. i. obſeruato me, an ſim quidquam facturus. P. Pol. neque auſim. i. non audeam dare tibi quidquam. i. aliquid, ſeruandũ. i. cuſtodiendum, neque auſim ſeruare te. i. cuſtodiam tui gerere. T. Apagete. i. diſcedite, ac ceſſate ab his verbis, ipſe frater virginis. ſ. Chr. adeſt. i. præſto eſt, optime. i. opportune. C. Hercle. i. per Herculem, perij. i. perditus ſum. ò Th. obſecro abeamus intro. i. abſcedamus intra domum. nolo ſup. ꝙ uideat me in uia cum hac ueſte Eunuchali. T. Tandem, id eſt, q. d. paucis rñde, ut nunc ſit omnis dilationis finis, habet enim tandem hic quiddã vrgens rñdere & accelerans, quamobrem. i. quare non vis, vt te

videat,

videat,ut &c. an.i.uerum,ideo ſup.quia te pudet .i. pudore affice-tus & erubeſcis eſſe ita indutus. C. Idipſum eſt ſup.pp quod nolo ut me uideat: quia.ſ.me pudet. P. Dicis ſup.idipſum eſſe,qa te pudet,uirgo uero eſt ſup.ironice capitur uero,q.d.ſcilicet uirgo eſt qui pudicitiā uirginalem,& ſeruat, & ueneratur, & in hoc ſenſu uirgo in maſculino genere poni intelligitur, quod ſe dicatur de puella ſic intellige, dicit te nolle ſic uideri, quia te pudet .ſ.uirgo eſt puella, quæ tibi credita fuit per ironiam intelligendo, tanquam dicat, id male indicat te eſſe pudentem quod feciſti. T. Chærea,ſupple.i.præ,id eſt præcede,ſequar te. ò Pyt.tu mane iſtic,ut introducas .i. intromittas Chremem.

LATO. Agin)Expoſtulat Thais cū Chærea, ſed deprecante illo, & uirginem uxorem petente,facile conciliatur. Et eſt initium cataſtrophes in hac parte fabulæ. Ego me in pedes Eclipſis,ſubaudi cōieci. [Sed eſt ne hæc) Deliberatio ſubita. [Hera ſactum) Accōmodat ſe adoleſcens ad interrogationem meretricis,& tota deprecatio ironiam ſapit. [Conſeruam)Hoc pertinet ad contumeliam ancillæ,unde non immerito iraſcitur. [Miſſa hæc faciamus) Seria obiurgatio, poſt longam cauillationem. [At nunc dehinc) Defenſio ex comparatio utilitatis,quæ ſententia confirmatur & excuſatur neceſſitate. [Te quoque) Gratiarum actio. [Ego me tuæ) Imploratio auxilij ad ducendam puellam. [Ciuis modo hæc ſit) Promittit teſtimonia libertatis. [Tu me ſeruato) Ironia. [Apage te)Ioculariter remouentis.

PETRVS MARS. Apud Antiphonem &c.) Timorem iuſtæ reprehenſionis, quę maxime decet ingenium Ephœbum,ac meretricis indulgentiam in his delictis,quę amoris ardore committūtur,hæc ſcena exprimit, monens vnumquenque decorum ſuum ſeruare debere,nec ſolum id eſſe conſiderandum,an quiſpiam ſic pœna dignus, ſed etiam an deceat ſe talem pœnam irrogare. Digna quippe eſt meretrix contumelia, ſed non omnium eſt illā inferre. Tales enim perſonæ relinquendæ ſunt,ut aut à viliſſimo quoque, aut iuſta carnificis manu puniantur. [Quantum queo in angiportum) Portus,inquit Iuriſconſultus,appellatus eſt cōcluſus locus,quo importantur merces,& inde exportantur, eaq. nihilominus eſt ſtatio concluſa atque munita: Inde angiportus,dicitur. Varro ſic ait: Quod exitum non habet, ac peruiuium non eſt Angiportum: & idem anguſtum ab angendo, & alibi dicit: Hinc angiportum, quia nil in eo poteſt agi. Sextus Pompeius ſic ait: Angiportus eſt iter compendiarium in oppido,eo quòd ſit anguſtus portus.i.aditus in portam.

RIVII caſtigat. Venit, vbi vidi egomet in pedes,quantum queo) Sic quidem & manuſcriptū habet,& multo maxima pars ex impreſſis. quo modo ſi legas, erit primo loco proceleuſmaticus. Citatum tñ reperi hunc locum ad hunc modum: Ego me in pedes,quātum queo: pro in fugam me protinus confero: vel, fuga me inde proripio: vt ſubaudiatur,do ſiue conijcio. Reperitur aūt apud Plautum,dare ſe in pedes,pro aufugere, vel fugæ ſe mandare,vt Cæſar loquitur,vel,vt Liuius,capeſſere fugam,& fugam petere. Terentius fugam facere dixit ſuperius. Idem ſimpliciter fugere dicitur. [Credin'te impune abiturum?) Nos, Impune habiturum. Ita uolumen Terentianum,cuius nobis copiā fecit uir nobilis & clariſſimus D. Guntherus à Bunanu Equ. non reclamantibus alijs quibuſdam ſpectatæ fidei libris. Sed & poſtea: Si quidem iſthuc impune habueris,inquit. Eſt aūt impune hr̄e idem quod inultum auferret,ut alibi Terentius loquitur. [Vnam hanc noxiam mitte &c.) Manuſcriptum exemplar,cuius iam meminimus, habet ad hunc modum: Vnam hunc noxiam Amitte. ſi aliam admiſero unquam,occidito. Eodem modo alterum quoddam & ipſum calamo deſcriptum: cuius nobis copia facta à viro doctiſſimo humaniſſimoque Io Muslero: Quod exemplar,etſi innumeris prope ſcateat mendis,tñ vſui fuit pleriſque in locis. Allatum ferunt in Germaniam ex Syria vſque: verum librarij inſcitia, & neſcio cuius interpretis temeritate multo deprauatiſſimum eſt: vt & illud quod olim nobis cōmodauit Nicolaus quidam Fribergenſis,homo & doctrina pręſtans,quod nunc,opinor,domeſticum poſſidet Leonardus Natherus,vir mehercle cum eruditus,tum noſtri perſtudioſius. Sed ad inſtitutum. Donati exemplaria Italica habent hoc loco admitte, quo modo Argentoratenſe quoque,vnde ſuſpicor legendum amitte, quod per inſcitiam incuriamq. typographorum cōmutatum ſit in admitte,vna adiecta litera,quod & alias factum deprehendi. Haſſenſtenianum habet ſimpliciter mitte: cetera ita vt alij manuſcripti libri,quorum iam meminimus. Quid ita vero abeam? [Credo iſti quidquam &c.)Hic multa deeſſe,quis non tandem videat? cum ex his verbis nullus exiſtat ſenſus. Nos igitur, Quid ita vero? debeam,credo,iſti pœnas furcifero,ſi id fecerim: Preſertim cum ſe ſeruum fateatur tuum: ex Donato, cuius hoc loco verba ſubijciam: Quid ita vero? abeam ſubaudiatur. Vero aūt εἰρωνικῶς pronunciandum eſt. Sanè debere dicimur pœnas pro iniuria ei,cui iniuriam fecerimus: quas ſe non debituram Chęreæ vt furcifero dicit Pythias,ſi illi cædem intulerit in ſeruili habitu conſtituto. Si id fecerim,ſi inuolauerim in capillum eius. Hactenus Donatus,cui hoc addendum; illud verbum credo εἰρωνικὸν eſſe hoc loco,quomodo apud Græcos interdum οἶμαι, quod diligenter adnotauit Budæus. Ita Cicero vtitur pro Deiotaro: At,credo, hæc homo inconſultus & temerarius non videbat: quis conſideratior illo? quis rectior? quis prudentior? Sic idem ſępe alias. Quid? quod aptius omnia,ſi hoc modo legas, cohærent. Alioqui quem tandem locum hic habere poterat illa particula preſertim? Sed de hoc quidem aliorum eſto iudicium. [Et quid ſi hoc quiſpiam voluit deus?) Perperam addita uidetur illa, &, coniunctio in recentioribus libris. Nam nec Donatus nec antiqua exemplaria habent,& verſus reſpuit, niſi contrahatur quiſpiam in duas ſyllabas. Quare omittendam puto.

DOLE. obſeruat. Ego me in pedes).i.fugere cœpi, q̃ celerrime potui. Verbum aūt hic ſubintelligi pōt,dedi,vel conieci. Aliter vero deſilire ad pedes dicit Cęſ.in Cōmentarijs ſuis. Conſuetudine,inquit,ſua ad pedes deſilierunt,ſuffoſſisq. equis reliquos in fugam coniecerunt. [Vnam hanc noxiam mitte: ſi aliam vnquam admiſero vllam,occidito) Noxia vel culpam,vel damnum aut fraudem,aut vitium ſignificat. Eo autem loquendi modo dicit Terentius noxiam admittere, quo dicunt Latini ſcelus, vel flagitium admittere. Præterea ex hac dictione aliæ locutiones manāt.ſ.noxiæ eſſe,pro vitio,& culpæ dari,in noxia eſſe, pro culpam in ſe admittere: noxia carere, vel vacuum eſſe: noxiam remittere, pro condonare. [Ne me criminaretur tibi) Criminari .i.crimini dare. Et criminamur tam delicta,q̃ eum, qui deliquit. Iungitur etiam cum accuſatiuo, & aliqñ præpoſitionem admittit. Cic.in Ver.Act.7. Iam non libet omnia criminari. Idem: Apud quem tu etiam nos criminari ſoles. [Vt ſolidum parerem hoc mihi beneficium,) Id eſt vt ſolidam inirem gratiam à Chremete,& reliquis virginis parentibus. [Ex malo principio magna familiaritas conflata eſt) Conflare proprie eſt ſimul flare: vt à ventis fieri videmus, cum maximo impetu flant. Per tranſlationem uero dicunt Latini conflare æs alienum, pro contrahere debitum,vel facere ſe debitorem alienæ pecuniæ: conflare bellum: conflare exercitum,conflare manum,conflare amicitiam, familiaritatem,conflare ſocietatem,conflare pactionem, conflare negocium alicui: conflare mendacium, pro adornare mendacium conſenſu,& coitione multorum,conflare inuidiam,conflare periculum,conflare accuſationem, vel iudicium, conflare ſeditionem,conflare tumultum,conflare infamiam alicui, conflare crimen,conflare ſuſpicionem,conflare pecuniam. Ea ſunt ex hoc verbo pulchra loquendi genera, quæ varijs locis in vtroque noſtrorum Comment. Tomo exactius comprobamus. [Dabit hic aliquam pugnam denuo) Id eſt,vim iterum virgini, ſi iam virgo appellanda ſit,quam vitiarat Phædria,faciet. Alludit autem ad id turbæ,& pugnæ,quod fit in violanda inuita virgine. Dicunt vero ſæpius Latini pugnam facere,conſerere,committere.

GLAR. Et hi ſenarij ſunt oēs)In tertio verſu vel Introire triſſyllabum eſt,vel creticus eſt loco primo. In quinto ſi Egomet legatur,primo loco proceleuſmaticus erit, & Venit pſentis tēporis. In decimo aut Mea monoſyllabum totum eliditur, aut creticus eſt loco tertio. In duodecimo Doctor. ait primā de Aufugiſtin' pertinere ad verſum præcedentem. At ego in ea ſum opinione,Quæcunque per apocopen ne habent, ea corripi vſu,quanquam ratione ac natura ſint producta. Sic Aufugiſtin' & Satin' in hoc carmine ſunt breuia vſu, quem Terentius mordicus obtinet poſt Ennium ac ceteros. In decimotertio. Habiturum legit Riuius pro habiturum. Decimuſquartus ita legit, Amitte ſi aliam admiſero vnquam,occidito. In Doctor. lib. ſic legitur,Mitte ſi aliam vnquam admiſero vllam,occidito. Lector ſequatur quod volet. In xv. Meam monoſyllabum eſt,niſi in his creticū quis eſſe contendat,quemadmodum in xvij.malim paululum legere per creticos,q̃ paulum,quod Doctor.voluit,qui alio qui verſum non conſtare putauit. Ego aūt puto diminutiuorum hic maximam rōnem,habendam,eaque minime amouenda, qđ lector ex impudentis Chæreæ verbis ſane intelligit. Viceſimumſecundū ac tertium recte emendauit Riuius ex Donati lectione:

Abi hinc inſana. P. Quid ita vero? debeam,
Credo,iſti pœnas furcifero,ſi id fecerim.

Aldi liber hic peſſime corruptus erat. In xxvij.ædepol primā corripit, vt ſæpe alibi. Quanquam per amphibrachyn excuſari po-

teſt prima in ædepol hic longa. In 32. ante Vt, á ſuperiore elidi-tue verſu, aut loco quarto proceleuſmaticus eſt. In ſequente Dehinc diſſyllabum eſt. In 34 Huiuſmodi triſſyllabum eſt, & ꝑpoſitio Ex ante Malo verbum in vetuſtis libris non eſt. nec requirit vel ſenſus vel carmen. In quadrageſimoquarto. pro Illoc quidam legunt illo. & poſt verbum Cauēdum addunt Eſſe quod carmen non reſpuit, nec ſenſus. In 46. Fidei diſſyllabum eſt. In 50. Ah quid, legendum, non Quid ah. In duodecimo á fine rurſus Fidei diſſyllabum eſt, & vel primo loco proceleuſmaticus, vel Meæ monoſyll. In ſequente denuo Ahu, vnus pes eſt, &, vt puto, creticus, alioqui carmen non conſtabit. In decimo a fine, Eius monoſyllabum. In nono Pythia in vocatiuo legendum, & a breue videtur. nam prima de Pythia vbiqne producta eſt, imo in cōtinuo ſequente carmine. Porro in ſexto a fine. Ad ſuperiore carmine eliditur, vt inquit Doctor. cui nos ſubſcribimus. quanquá & bacchius primo loco eſſe poteſt.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Pythias ſecum cogitat, quo dolo Parmenonem vlciſci poſſit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hoc in loco eſt diſputatio Pythiæ apud ſeipſam cogitantis, quemadmodum Parmenonem dolo poſſit vlciſci.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Deliberatio eſt, nam ſecum deliberat puella, quibus modis factum Chereæ vlciſcatur.

Senarij.

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

QVID? quid euenire in mentem nunc poſſit mihi,
Quidnam, qui referam illi ſacrilego gratiam,
Qui hunc ſuppoſuit nobis? C. moue vero ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, ſed nil promoues.
P. Iam ne oſtendiſti ſigna nutrici? C. omnia.
P. Amabo, quid ait? cognoſcit ne? C. ac memoriter.
P. Bene æpol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intro: iam dudum hera vos expectat domi.
Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide, vt otioſus ſit, ſi dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo excruciem modo.
Ibo intro, de cognitione vt certum ſciam:
Poſt exibo, atque hunc perterrebo ſacrilegum.

LATO. QVID? quid venire in mentem) In hoc loco cogitantis diſputatio eſt apud ſeipſam Pythiæ quatenus Parmenonem dolo poſſit vlciſci. [Quid nam?) Sic Cicero, Sed earum rerum artificem, quem? quem nam? recte admones. Polycletum eſſe dicebát. [Qui referam) Qui, qúo, vel vt. [Qui hunc ſuppoſuit nobis?) Proprie ſuppoſuit nam vt ſubduci dñr quæ nolumus amittere, ita ſupponi quæ non deſideramus. Sic Plautus, Et pro ſcorto ſupponetur hircus vnctus nautea. [Moue vero nutrix) Vero pro interiectione poſuit ſtomachantis. [Video: ſed nihil promoues) Hinc eſt illud Virgilianum, Illa gradum celerans ſtudio properabat anili. Scilicet non re celerabat, ſed ſtudio. [Promoues) Proficis. [Amabo quid ais? cognoſcit ne?) Exhibitum ſpectatori eſt quid poſt ſcenam geratur. i. agnitio puellæ. [Ac memoriter) Plus intulit ꝙ interrogatur. nam magna ſunt ſigna in quibus anilis memoria nō erat. [Ac memoriter) Reſponſionis breuitas attulit compendium perquirenti, ne plura interrogaret. [Nam illi faueo virgini) Quaſi dicat, illi faueo, non Chereæ. & ſimul cauſa eſt cur illum vlciſci cupiat: quia .ſ. multū illi fauet. [Virum bonum) εἰρωνεία. [Eccum Parmenonem incedere video) Res odio dignor, nouitate .ſ. inceſſus. [Vide vt ocioſus ſit) Inuidet illi ſecuritatem, quem ſollicitum redditurа eſt, non enim vlla alia erit vindicta poſt, præter iſtam. [Vide vt ocioſus ſit) Vultu dicit, & geſtu eum eſſe ſecurum. Et mire poëta latum deſcribit, vt repente oſtendat eſſe commotum. [Si dijs placet) Proprium eſt exclamantis propter indignitatem alicuius rei. [Spero me habere) Pro habituram. aut ſpero pro credo, more ſuo. [Meo modo) Id eſt, vt volo. [Ibo intro, De cognitione vt certum ſciam) Eleganter defatigare Parmenonem non neceſſarium putat, ſed ex occaſione. Nam poſt eum dicit ſe ire intro: exitura autem, vt ipſum in timorem conijciat.

GVID. QVid quid venire) In hoc loco eſt diſputatio Pythiæ cogitantis apud ſeipſam, quatenus. i. qūo Parmenonem dolo poſſit vlciſci. P. Quidnam. i. quid eſt, interrogatiue legendo quicqd. i. quod. quicquid. n. ſignificatione quod, & interdū capitur pro quod tantum, quid eſt igitur quod poſſit venire mihi in mentem: qui. i. qūo, vel vt referam gratiam. i. repēdam vices illi ſacrilego. ſ. Parmenoni impio, nefario, ſeu improbo, qui ſuppoſuit. i. loco Eunuchi latenter adhibuit, vel adduxit nobis hunc Chæream. Iuuenalis. Suppoſitus venias, & falſo nomine poſcas. Subducuntur quæ volumus admittere, ait Donatus, ſupponuntur aūt quæ non deſideramus. Nonnulli libris habent quid bis poſſum, quaſi ſit repetitio oſtendentis indignationem, & vlciſcendi cupiditatem ſic. Quicqd poſſit venire mihi in mentem. Iterum quidnam poſſit inquam venite in mentem. qui. i. vt. referam gratiam illi ſacrilego, qui ſuppoſuit nobis hūc Chæream. C. O nutrix. hic vero ſtomachantis interiectio eſt. moue te ocyus. i. mouendo te perge, & accelera citius, vult enim Chr. eam velocius ambulare, quod non poteſt fieri niſi ſe velocius moueat. S. Moueo me. ſ. exerceo corpus meum tūdo ꝙ maxime poſſum. C. Video te. ſ. moueri, ſed nihil promoues. i. proficis. Nam quamuis maximo ſtudio te moueat, tñ non ſatiſfacis meæ cupiditati, quod non eſt mirandum. Nam anus quātuis ſtudio properent, te tñ accelerare nequeunt propter ætatem ingraueſcentem. Promoueo aūt dicitur quaſi procul te moueo dicit ergo te moues, ſed non procul te moues. P. Ne. i. verum, iam oſtendiſti ſigna agnitionis virginis nutrici ſuæ. C. Oſtendit ſup omnia ſigna. P. Amabo. i. rogo te per amorem, blandientis eſt particula, quid ait nutrix. ſ. ne. i. verum cognouit ea ſigna. ſ. C. Ac. i. etiam cognoſcit ea, & quidem memoriter, q. d. ea ſigna firma adhuc anus memoria tenet. P. Ædepol. i. per ædem Pollucis. bene narras. i. proſpere refers talia, nam faueo illi virgini: ne intro. i. in domum iam dudum. i. iam ex multo ante tempore: hera. i. domina expectat vos domi. Eccum. i. ecce hic video Parmenonem virum bonum, per ironiam & appoſitiue dictum: incedere huc. i. venire huc. viden'. i. vides ne: vt. i. qualiter ſic ocioſus. i. ſecurus, ſine ſolicitudine, & cura, ſi Dijs placeat: ſpero. i. credo, vel confido me habere. i. ſcire, ac cognoſcere. Cic. ad Lent. Habes de Vatinio, cognoſce de Craſſo. i. ſcis cognoſcis, vel habere. i. habituram & nacturam: qui. i. quomodo, qua ratione excruciem. i. affligam, afficiam hunc Parmenonem: meo more. i. meo modo, & ad votum meum: ibo intro. i. intra domum, vt certum ſciam de cognitione. i. de agnitione puellæ a nutrice. poſt. i. poſtea, ſeu deinde: exibo. i. egrediar, atque perterrebo hūc ſacrilegum. i. impium. ſ. Parmenonem, & nefarium.

LATO. ARgumentum) Data opera dilatatur cataſtrophe admixta Parmenonis ludificatione ad delectandum ſpectatorem. [Quid, quid venire) Repetitio quærentis & cogitabūdæ. [Suppoſuit) Falſum pro vero adduxit. [Virum bonum) Ironia. [Vide vt ocioſus ſit) Securus, qui nihil mali timet. [Si dijs placet) Ironia indignantis.

PETRVS MARS. QVid, quid venire &c.) Meretriciæ ancillæ diligentiam in excogitanda fraude, ac doloſam conſultationem, vt par pari referatur, hæc ſcena exprimit.

RIVII caſtigat. MOue vero ocyus Te mea nutrix) To mea, non eſt in manuſcripus, nec in vetuſtiſſimis ex impreſſis. Adnotauit Donatus particulā vero pro interiectione ſtomachantis hic accipi: quæ alias fere ironiæ conueniat.

DOLE. obſeruat. QVi hunc ſuppoſuit nobis) Supponere ſignificat ſubijcere, ſubiungere, vel ſubornare. Eſt etiam adulterinum loco veri ſubmittere, vt, ſupponere falſum teſtamentum. i. pro alio fraudulenter ponere. Propriæ vero, & tranſlatæ ſignificationis eſt. Exempla igitur vtriuſque ſignificationis diſtinguenda ſunt. Propriæ ſignificationis. Cic. ad Att. 8. Deinde ſuppoſuit exemplum epiſtolæ Domitij. Idem in Verr. Tum

iſte

iſte in eorũ locum alios ſubſtituere, & ſupponere cœpit. Tranſlatæ. Cic. pro Roſc. Amer. In mandatis operæ noſtræ uicaria fides amicorum ſupponitur. Idem pro Deiot. Hieras cauſam oẽm ſuſcipit & criminibus illis pro rege ſe ſupponit reum. [Cognoſcit ne? C. ac memoriter) Memoriter eſt ſine ſcripto, & ex memoria quod Barbari dicunt corde tenus, vel mente tenus, vel per cor. Cic. in Vatin. Memoriter reſpondeto ad ea, quæ de teipſo rogaro. Idem de Or. j. Memoriter multa ex orationibus Demoſthenis præclare ſcripta pronuncians docebat illum: &c. Idem de Diu. xj. In quo noſtra quædam Aratea memoriter pronunciata ſunt. [Hunc perterrebo ſacrilegum) Sacrilegus eſt, qui aliqd è ſacro abſtulit: vel hoſtis ſacrorum. Vel accipitur tranſlate pro nefario, & ſcelerato. Cic. de Aruſp. reſp. Impurum illum, & ſacrilegum diutius ferre non debemus.

GLAR. EIuſdem generis cum prioribus. In quarto verſu Mea reſpuit carmen. In 7. Edepol prima breuis eſt, vt præcedẽte ſcena, & ſæpe aliàs, atque haud ſcio, ſit ne tunc ſcribendum per diphthongum, an abſque diphthongo potius, niſi quis amphibrachyn concedat vtrinque, vt paullo ante admonuimus.

ACTVS .V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Gloriatur Parmeno quòd Chæream pro Eunucho ad Thaidẽ deduxerit, meretricum ſordes cõmemorat, quam rem inquo fert animo Pythias.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Parmeno gloriatur Chæream Eunucho ſubornaſſe, ita vt virgine præter ſumptum & diſpendium potitus ſit. Deinde meretricum ingenia, & ſordes commemorat. quare Pythiam, quam non adeſſe percepit, primo ſtatu commotam, magis irritat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exultat Parmeno ſeruiliter de facto quodam ſuo. Confirmatio enim, in qua eſt occupatiuncula quædam.

Senarij.

PARMENO, PYTHIAS.

REuiso, quidnam Chærea hic rerũ
gerat.
Quòd ſi aſtu rem tractauit, dij voſtram
fidem,
Quantam, & quàm veram laudem capiet Parmeno?
Nam vt omittam, quòd ei amorem difficillimum, &
Cariſſimum ab meretrice auara: virginem
Quam amabat, eam confeci ſine moleſtia,
Sine ſumptu, ſine diſpendio. tum hoc alterum,
Id vero eſt, quod ego mihi puto palmarium,
Me repperiſſe, quo modo adoleſcentulus
Meretricum ingenia & mores poſſet noſcere;
Mature vt cum cognorit, perpetuo oderit.
Quæ dum foris ſunt, nihil videtur mundius,
Nec magis compoſitum quicquam, nec magis elegans:
Quæ, cum amatore ſuo cum cœnant, ligurriunt.
Harum videre ingluuiem, ſordes, inopiam,
Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure heſterno panem atrum vorent;
Noſſe omnia hæc, ſalus eſt adoleſcentulis.
PY. Egò pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus,
Vlciſcar; vt ne impune in nos illuſeris.

DON. REuſso, quidnam Chærea &c. Aſtu) Pro aſtute, modo aduerbium eſt: alias nomen, vt, An in aſtu venit? [Dij voſtram fidem) Modo nõ inuocantis eſt, ſed admirantis. & eſt figura [illegible] ꝑ [illegible] facta. [Nam vt omittam ꝙ ei amorem difficilimum & cariſſimum) Cum dicere deberet, ꝙ ei amorem & difficiliſſimum & chariſſimum confeci: primo quaſi oblitus dicti ſuperioris, tranſit ad virginem. deinde addit cauſam ex abundanti. [Quod ſi dixiſſet, amorem confeci, poſſet intelligi confeci, expediui, perfeci. At vero virginem confeci, quid intelligemus, niſi hoc vnum, ꝙ inſolat Parmeno confectam virginem, q. d. ſuperatam atque deuictam? Nam proprie hoc uerbum conuenit gladiatoribus ijs, qui grauiſſimis vulneribus occubuerunt. Sic Cic. in Catil. Gladiatori illi confecto & ſaucio. Conuenit ergo ſeruilibus verbis, & velut iocoſe, verniliterque iactanti rem confectam eſſe in puella virgine, & non exhibere Chæreæ damnum, vel negocium. [A meretrice auara: virginem quam amabat) ἀνακόλουθον ſerunda. Difficilimum, quia virginem quam amabat: Chariſſimum, quia à meretrice auara. [Id vero eſt) Vero, niſi ornatiuum eſſet, nihil ſignificaret. [Palmarium) Palma dignum. [Meretricum ingenia) Optime, non meretricis dixit, ſed potius meretricum. [Mature) Cito, & ante tempus. [Vt cognorit) Suauiter non nouerit, ſed cognouerit, dixit, quod eſt plenæ perſpicaciæ. [Maturæ vt cum cognorit) Bene addidit mature. Ferè enim cito cognouiſſe obfuit: ſed id ad allecebram fuit ꝙ • cognitus eſt cito. [Quæ dum foris ſunt) Apud amatores ſcilicet. [Nihil videtur mundius) Bene videtur: non enim ſunt. [Nec magis compoſitum quidquam) Bona varietas. nam hæc omnia per magis aduerbium profert: nec omnia per comparatiuum gradum. [Nec magis elegãs) More ſuo, ne diceret compoſitius, aut elegantius: vt ſupra, Hoc nemo fuit minus ineptus, magis ſeuerus. [Quæ cum amatore ſuo cum cœnant) Vnum cum, præpoſitio eſt: alterum coniunctio. & dicitur hæc figura [illegible]. [Ligurriunt) ἀπὸ τῶν λιχνῶν, quod ſecundũ Græcos ſuaue intelligitur. Ligurire dicitur, qui eleganter, & more ſenum multo faſtidio ſuauiora quæque deguſtat. [Harum videre ingluuiem) Ordo erat, harum videre ingluuiem, ſordes, inopiam, q̃ inhoneſtæ ſolæ ſint domi .i. cum ſolæ ſint, vt inhoneſtæ atque auidæ cibi: quæ cum foris ſunt, cœnant. ſ [Quo pacto ex iure) Ex pro, cum, poſitum eſt. aut deeſt madidum, aut maceratum, aut emollitum. nam apparet & ſordidum eſſe & quaſi atrum durumque panem, qui ex iure heſterno ſit comedendus, Cui contrarium Saluſtius poſuit de delicijs militum loquẽs Panes enim in dies mercari, inquit. [Ex iure heſterno panem atrum vorent,) Hoc eſt ut quidam uolunt, ex antiquitate mucidum, q. d. panem mucidum heſterno iure, accipientes deglutiũt. [Ego pol te pro iſtis dictis & factis, ſcelus, vlciſcar) Miro artificio Poëtæ, & ab initio non placatur Pythias, nec in gratiam redit Chæreæ. Et inſuper, nunc mire à Parmenone irritatur magis: vt per eam Parmeno terreatur, & per Parmenonem ingredi ad Thaidem cogatur ſenex: & demum per ſenem nuptiæ confirmentur. Hæc ergo artificibus & eruditis, cetera ſpectatoribus Poëta exhibet.

GVID. REuiſo &c.) Hic Parmeno Pyt. ſuis maledictis magis irritat, quam tamen non ſentit adeſſe, neque maledicta audire. P. Reuiſo .i. redeo ad videndum quid nam rerum .i. quas res Chærea agat. hic, id eſt apud Thaidem. qui .ſ. Chærea ſi tractauit .i. geſſit, agitauit, deduxit, rem i. negocium: aſtu .i. aſtute, caute. hic eſt aduerbium, alias autem eſt nomen, vt Iam in Aſtu uenit. Et, ut inquit Tortellius, eſt nomen græcum, ſignificatque apud poëtas aſtutiam, cuius origo, ut ait Feſtus, ex græco uocabulo Aſtu deducitur quod oppidum ſeu urbem indicat, in qua qui conuerſati aſſidue ſunt cauti, atque aſtuti eſſe uidebãtur. Dij uoſtram fidem, hic non inuocantis eſt, ſed admirantis, quemadmodum cum dicitur admirando. Virgil. ille quanta Dij boni cum ſuauitate locutus eſt, ubi nos diceremus, Quãta bone Deus cum uenuſtate eſt locutus. Verũ cum eſt inuocantis ſic intelligitur. O Dij imploro ſup voſtram fidem .i. veſtram opem, ac veſtrum auxilium quantam laudem .i. quantum magnam, & q̃ .i. quantum. veram .i. non ſine cauſa Parmeno capies, loquitur in tertia perſona de ſeipſo. Nam, vt omittam .i. quod dicitur, excepto eo quod ſurripui .i. ſubtraxi furtim ei .ſ. Chæreæ, hoc eſt ad eius voluptatem à meretrice auara .i. habendi cupida. amorem difficilimum .i. admodum difficilem, vt Chærea ſuo nutu illo potiretur & cariſſimum .i. quo ſi voluiſſet potiri maximum meretrici erat precium dandum: confeci .i. ſuperaui, vel deuici eã virginem, quam amabat, vt potiretur ea ſup. ſine moleſtia. Proprie hoc verbum conficio conuenit gladiatoribus, qui grauiſſimis cõfecti, & ſaucij vulneribus occubuerunt. Inde confectores ferarum, qui feras ſauciando trucidant. Poteſt etiam ſic intelligi textus. Confeci .i. perfeci, expediui vt Chær. potiretur .i. cum deſiderio vteretur eam virginem, quam amabat. Potior enim interdum iungitur accuſatiuo. Alibi, Patria potitur cõmoda. ſępius

tamẽ aut genitiuo iungitur, aut ablatiuo. Vel ſic intellige, quam virginem Chær. amabat confeci .i. deuici eam, ut ipſe potiretur ea ſine moleſtia .i. impedimento, ac tædio, ſeu faſtidio, ſine ſumptu .i. impenſa ſine diſpendio .i. damno, ac detrimento. Aliqui non habent ut potiretur, & tunc ſic aſtruitur litera. Confeci .i. deuici, ſuperaui ſine moleſtia, ſine ſumptu, & ſine diſpendio eam uirginem quam amabat. Tum .i. deinde: hoc alterum .i. hæc altera res a me inuenta. uero .i. certe. eſt id, quod ego puto me repperiſſe palmarium mihi .i. palma dignum .i. uictoria, ſeu laude ac præmia uictoriæ uidelicet: quomodo .i. qua uia adoleſcentulus poſſet noſcere: mature .i. cito, & ante tempus: ingenia .i. naturas & mores .i. modos faciẽdi meretricum, ut cum cognorit .i. cognouerit ingenia earum, & mores oderit .i. odio proſequatur: perpetuo .i. omni tempore earum ingenia & mores Quæ meretrices: dum .i. qñ ſunt foris apud amantes: nihil uidetur mundius .i. lautius, delicatius, cum tamen non ſint. nec quidquam .i. aliquod. uidetur magis compoſitum .i. ornatum, nec magis elegans .i. uenuſtum, aptum, appoſitum ſeu accõmodatum, & quod uulgo dicitur magis proprium, quæ meretrices cum .i. quando cœnant cum amatore ſuo: liguriunt .i. ſuauiora cum faſtidio deguſtant. Ligurire enim dicitur à uerbo græco λιχνεύειν, quod ſignificat ſuaue Ligurire enim fertur ille, qui eleganter & moroſe, cumq́ue multo faſtidio ſuauiora quæque deguſtat. Nonius etiam dicit ligurire eſſe deguſtare, inde abligurire .i. auide multa conſumere, inde liguriones, qui ligurientes, & ſuauiſſima edulia ac pocula deguſtantes, eaque undique ſibi conquirentes, patrimonia ſua conſumpſerunt. Salus .i. ſalutare eſt, & utile, ſiue ſalus .i. utilitas maxime, qualis ſalus eſt adoleſcentulis, uidere ingluuiem .i. uentris ſeu gulæ uoracitatem, & uidere inquam ſordes .i. uel auaritiam (nam ſordidus dicitur auarus) uel ſquallorem, quo ſunt obſitæ apud ſe ſalus eſt inquam uidere inopiam .i. extremam paupertatem harum meretricum, & ſalus eſt inquam adoleſcentulis noſſe .i. cognoſcere hæc omnia uidelicet: quàm .i. quantum ſint inhoneſtæ .i. turpes ſolæ .i. cum ſolæ ſint domi apud ſe .ſ. atque quãtum ſint auidæ cibi .i. voraces, & quo pacto .i. quomodo uorent .i. deglutiant, panem atrum .i. uetuſtate mucidum, madidum ſupp. materatum uel mollitum ex iure .i. ſucco pulpamẽtari, quod brodium uulgo dñr. heſterno .i. pridiano .i. præcedentis diei. P. O ſcelus .i. ſceleſte & ſceleribus plene, pol, iurãtis eſt, ego ulciſcar .i. puniam te pro iſtis .i. tuis dictis, quę paulo ante protuliſti in nos, & pro factis, quæ ea exercuiſti in puellam, ut ne, id eſt ut non illuſeris in nos, id eſt inuectus fueris in nos, impune .i. ſine pœna. Dicimus autem illudo tibi cum datiuo, illudo te cum accuſatiuo, & illudo in te quaſi inuehor in te.

LATO. ARgumentum) Exultatio Parmenonis pertinet ad augendam mox ipſius perturbationem. [Nam ut omittã) Enumeratio ad amplificationem, quæ gradatim attollitur. [Palmarium) Palma dignum. [Harum uidere ingluuiem.) His uerbis irritatur Pythias.

PETRVS MARS. REuiſo quid nam Chærea hic rerum agat &c.) Seruilis iactantia, quæ in proprium caput recidit ac meretricij mores domi ſoriſque, circa victum maxime, hac ſcena aperiuntur. Serui quippe ſupra ſunt arrogãtes, & ſeſe efferunt inſolentius, ſi quid illis ad votum ſucceſſit, quod tñ fraude ac malitia, non virtute & prudentia factum eſt: & meretrices arte ac dolis tractant amantes. Elegantiam nanque ac victus frugalitatem in loco ſimulant, cum domi nihil ipſis immũdius, nihil voracius, nihil fœdius. Ingluuies, voracitas & guloſitas dicitur.

RIVII castigatio. VIrginem quã amabat, eam cõfeci ſine moleſtia &c.) Guil. Budæus ſic citat Virginem quam amabat, eam confeci vt potirer ſine moleſtia: cum quo faciunt pleraque exemplaria, & quidem ea quę emendatiora alijs videri poterant, velut Haſſenſteinianum: Sed, ne quid diſſimulem, illud, vt potirer, antiquiſſimi quique libri non habent: & cum verſus omnino reſpuit, tum Donatus ipſe omiſit: cuius hoc loco ſubijciam verba, vt quæ eius fuerit ſententia, planius perſpiciatur: Primo, inqt, quaſi oblitus dicti ſuperioris, tranſit ad virginem. Deinde addit cauſam ex abundanti: Quòd ſi dixiſſet amorem confeci, poſſet intelligi confeci, expediui, perfeci: at vero virginem confeci, qd intelligimus? niſi hoc notum, quòd inſultat Parmeno confectam virginem, q. d. ſuperatam atque deuictam. Nam proprie hoc verbum conuenit gladiatoribus his, qui grauiſſimis vulneribus occubuerunt. Sic Cic. in Catil. Gladiatori illi confecto & ſaucio. Conuenit ergo ſeruilibus verbis, velut iocoſe verniliterque iactanti, rem confectam eſſe in puella virgine, & non exhiberi Chæreæ damnum vel negocium à meretrice auara. Ita Donatus: Mihi videntur hæc verba, vt potirer, è margine, vbi adſcripta fuerit ad explanandam ſententiam, tranſlata perperam in contextum: id quod non raro factum videmus ignorantia librariorum. Sanè exemplar manuſcriptum ea in margine tantum adiecta habet, idque non eiuſdem, qui cetera exarauerit, manu. Conſimiliter in altero exemplari eodemq́ue peruetuſto irrepſit verbum ſurripui, ſed perperam: quod facile ſentiet qui modo emunctæ ſit naris. Sic enim habet: Quòd ei amorem difficillimum & chariſſimum à meretrice auara ſurripui. Voluit, credo, aliquis ſententiam abſoluere, quæ pendere adhuc videretur, atque adeo adiecit illud ſurripui: id deinde irrepſit, vt dixi, in contextum. [Id vero eſt, quod mihi puto palmarium &c.) Nos addito pronomine, quod ego mihi puto &c. quomodo habent & manuſcripta & impreſſa quædam exemplaria, vt omittam quod ad ſenſum momenti aliquid facere videatur τὸ ego. [Harum videre ingluuiem, ſordes, inopiam) Hęc vera haud dubie lectio eſt. Ceterum ex manuſcriptis alterum illuuiem habet, alterum inluuiem. Credo librarium vocum ſimilitudine deceptum illuuiem ſcripſiſſe, obſecundante preſertim ſententia, cum ſtatim ſequatur ſordes, cuius ſignificatio non multum abhorret ab illuuiei ſignificatione. Eſt .n. illuuies velut ſqualor immunditiesq́. corporis, quæ Græce ἀλουσία dicitur, Latinis itidem à non lauando dicta. Vnde Curtius 4. Ablue corpus, inquit, illuuie æternisq́. ſordibus ſqualidum. Verum, ne quis erret, ingluuies ſignificat hoc loco voracitatem. Sordes autem non proprie immunditiem corporis, ſed inopem miſerumq́. victum meretricum ſignificat, quæ cum ſolæ domi ſunt, ſine vllo vitæ nitore lautitiaq́. agant. Id ita eſſe & præcedentia docent: Quæ dum foris ſunt, nihil videtur mundius. Nec magis compoſitum quicquam nec magis elegans &c. & illa ſequentia: Quàm inhoneſtæ ſolæ ſint domi atque auidæ cibi. Quo pacto ex iure heſterno panem atrum vorent. Opponitur autem ſordibus, quemadmodum hic accipitur elegantia. ut quidem ea voce antiqui vtebantur. de quo Gel lib. xj. cap. ij. Erat .n. elegans lautus & ſplendidus, & qui nimis læto amœnoq́. cultu victuq́. eſſet.

DOLE. obſeruat. QVam veram laudem capiet Parmeno?) Laudem capiet hic dixit, pro laudem aſſequetur, vel adipiſcetur. Et eo modo dixit, quo dicunt Latini fructum capere, vel percipere. [Id vero eſt quod ego mihi puto palmarium) Palma, præter alias ſignificationes, quas habet proprias, ꝓ victoria perſępe ponitur, & ideo victoribus traditur pręmio, quòd, vt palma non cedit ponderi, ſed ſurgit aduerſum pondus, ita ipſi non ceſſerint, ſed pertinaces in bello perſtiterint. Itaque in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit victoriæ, quoniam eiuſmodi ingenij lignum eſt, vt vrgentibus, aut opprimentibus non cedat. Cic. pro Roſcio Amer. Aliæ plurimarum palmarum vetus, ac nobilis gladiator habetur. Ab hac palmæ ſignificatione ducitur palmarius, a, um, & id appellatur palmarium, quod palma dignum eſt.

GLAR. EIuſdem generis. In quarto verſu initio eſt anapæſtus deinde dactylus. In octauo Riuius addit Ego, quod placet, vt ita legatur verſus:

Id vero eſt quod ego mihi puto palmarium.

In nono tribrachys: eſt loco quarto. Et pp, geminandum in Repperiſſe. In xiij. s, eliditur in Magis, niſi ſit creticus. In xiiij. ſi gu longa fuerit in Ligurio, vt ſupra in huius fabulę Actus ij. Scena ij. & apud Horatium, primo loco certe erit creticus Quæ cum ama.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Parmenonem terret Pythias confingens intus colligatum à Chremete Chæream, propter oblatum Pamphilæ vitium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena Pythias ſimulata perturbatione ſui, Parmenonẽ, vt ſupra propoſuit, terret: Atque in principio vim magnam oſtendit, deorum implorans fidem, quaſi in hoc negocio nihil proſit humanum conſilium. Parmeno tandem Pythia minis territus, rem omnem ſua aperire molitur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Ridicule exagitatur Parmeno ab ancillula, vt maior ſit riſus in fabulæ Cataſtrophe.

Trochaici

Trochaici Tetrametri Catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

PROH deum fidem, facinus fœdum: ò infelicem adoleſcentulum,
O ſceleſtum Parmenonem, qui iſtum huc adduxit. P. quid eſt?
PY. Miſeret me: itaque, vt ne viderem, miſera huc effugi foras.
Quæ futura exempla dicunt in eum indigna? P. ò Iupiter,
Quæ illæc turba eſt? numnam ego perij? adibo. quid iſtuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. rogitas audaciſsime?
Perdidiſti iſtum, quem adduxti pro eunucho, adoleſcentulum,
Dum ſtudes dare verba nobis. P. quid ita? aut quid factum eſt? cedo.
PY. Dicam. virginem iſtam, Thaidi hodie quæ dono data eſt,
Scis' eam hinc ciuem eſſe? & eius fratrem apprime nobilem?
P. Neſcio. PY. atqui ſic inuenta eſt: eam iſte vitiauit miſer.
Ille vbi id reſciuit factum frater violentiſsimus.
P. Quidnam fecit? PY. colligauit primum eum miſeris modis.
P. Colligauit? hem. PY. atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.
P. Quid ais? PY. nūc * minatur porro ſeſe id, quod mœchis ſolet: *minitatur.
Quod ego nunquam vidi fieri, neque velim. P. qua audacia
Tantum facinus audet? PY. quid ita tantum? P. an non hoc maxumum eſt?
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia
Deprendi quenquam? PY. neſcio. P. at ne hoc neſciatis Pythias,
Dico, edico vobis, noſtrum eſſe illum herilem filium.
PY. hem,
Obſecro an is eſt? P. ne quam in illum Thais vim fieri ſinat.
Atque adeo autem cur non egomet intro eo? PY. vide Parmeno
Quid agas, ne neque illi proſis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quicquid factum eſt, ex te eſſe ortum. P. quid igitur faciam miſer?
Quid ue incipiam? ecce autem video rure redeuntem ſenem.
Dicam huic, an non? dicam hercle: etſi mihi magnum malum
Scio paratum: ſed neceſſe eſt, huic vt ſubueniat. PY. ſapis:
Ego abeo intro: tu iſti narrato ordine, vt * factum fiet. *facta ſit.

DON. PROH fidem deum) Vim magnam oſtendit, deorum implorans fidem: quaſi in hoc negocio nihil poſſit humanum conſilium. [Proh fidem deum) Simulata perturbatione ſui Parmenonem terret Pythias. [Proh fidem deum) Hæc ſingula pronūcianda ſunt pauido & attonito vultu. [Fœdum) Crudele, Saluſtius, Fœdi oculi. [O infelicem adoleſcentulum) Plus eſt miſeriam adoleſcentis dicere Pythiam, q̃ iraſci ei. [O ſceleſtum Parmenonem) Vt verba ſunt, perijt profecto miſer adoleſcens, cum in eodem peccato iraſcitur Parmenoni Pythias, non Chæreæ. [Miſeret me) Hæc omnia quaſi ſecum loquitur, & fingit ſe neſcire ꝙ aſſiſtat Parmeno. [Quæ futura exempla dicunt in eum indigna?) Graues pœnæ quæ poſſunt ceteris documento eſſe, exempla dīc. [In eum indigna) Modo per indigna, fœda, crudeliaq; ſignificat. vt Virg. Atque illi Miſenum in littore ſicco, Vt venere, vident indigna morte peremptum. [Quæ illic turba eſt?) Quæ loquitur Aut quam oſtentat ex vultu ac dictis. Sed apparet, vultum Pythiæ turbam dicere. vt in Andria, Sed quid Pamphilum exanimatum video? Vereor quid ſiet: operiar vt ſciam nunc, quidnam hæc turba triſtitiæ afferat. [Rogitas audaciſſime?) Totum hoc terribile eſt in geſtu ac vultu Pythiæ, & nimis vſitatum & fœmineum. [Perdidiſti iſtum quem adduxiſti &c.) Artificioſe non accuſat quid peccarit aduerſus Thaidem, quaſi ex pœna adoleſcentis plus doleat, q̃ iraſcatur Parmenoni. [Dū ſtudes dare verba nobis) Bene, ſtudes dare: neque enim dediſti. [Quid ita?) Deeſt dicis: vt ſit, quid ita dicis? [Scis eam hinc ciuem eſſe) Eam, abundat: quemadmodum ſupra, Quam amabat virginem, eam confeci ſine moleſtia. Et fratrem eius eſſe apprime nobilem. Hæc ad terrorem & gratiam aucta ſunt. Nam primo, virginem poſuit, poſt ciuem, ad vltimum nobilis ſororem. [Neſcio) Perturbatur Parmeno, nec negare potuit, nec conſentire volebat: ſed quaſi defenſionis loco dixit, Neſcio. [Atqui ſic inuenta eſt) Facile eſt vt credat, qui dicit Neſcio. Ergo Pythias non laborat, vt ſuadeat ciuem eſſe. [Atqui ſic inuenta eſt) Magnum horrorem incutit audienti, non accuſando ſed miſerando Chæream. [Frater violentiſſimus) Hoc inuentum eſt, quod daretur ad nobilem. [Colligauit primo eum) Mira tarditas, ad torquendum Parmenonem: ſimul etiam relictus ad ſuccurrendum locus. [Atque equidem orante, vt ne id faceret, Thaide) Adeo violentiſſimus, & recte hoc additum, ne ſperet auxilium à Thaide. [Nunc minatur) Minatur vt ſuccurri poſſit ei qui non ſit paſſus. [Minatur porrò ſeſe) Deeſt facturum. [Quod mœchis ſolet) Deeſt fieri. [Quid ita tantum?) Nimis callide Pythias hunc dicit violentum: & nō iniuſtum, audacemq́. dici non patitur, ſed defendit, vt magis terreat Parmenonem. [Quis homo pro mœcho vnquam) Cauſa finalis, virginem ciuem apud meretricem vitiauit: mercedem offert: petitur ad ſupplicium. [Neſcio) Quam aſtute dixit, neſcio: ne laborans ad contradicendum, amitteret fidem ſimplicis perſonæ, ac vera dicentis. vult enim magis nuncij officio fungi, q̃ perſuadentis. [Dico, edico) *αὔξησις* vt ſupra, Vbi quæram, vbi inueſtigem? [Dico) Tibi Pythias. [Edico) Omnibus tuis. Ergo ad vniuerſos vtrunque refertur, & dico & edico. [Obſecro an is eſt?) Inſultantis, vt in Phormione, Hiccine eras? nam ſciebat eum eſſe. [Ne quam in illum Thais vim fieri ſinat) Quàm bene prouidet Pythias. [Atque adeo autem cur non egomet intro eo?) Pythias, vide Parmeno, quid agas, ne neque illi proſis, & tu pereas. Totum hoc ad id addidit, vt ſenex intromittatur ad confirmandas nuptias, ſed poeta hoc agit, perſonæ neſciunt. [Quid'ue incipiam?) Facimus mediocria, Incipimus ingentia. [Ecce aūt uideo rure redeū tem ſenem) Choragij eſt adminiſtratio, vt opportune in proſcenium. [Dicam huic, an non?) Hoc non eſſet veriſimile, niſi dubitaſſet. Quid enim ad Chæream pertinet, dubitat. [Scio paratum: ſed neceſſe eſt) Hæc cauſa dubitandi fuit: ꝙ hinc Parmenonis, illinc adoleſcentis periculum cernitur. [Sapis) Sapis dicis, non videns quid futurum ſit, ſed tantum deriſiſſe contenta. [Sed neceſſe eſt) Dicere, ſubaudiendum eſt, vt ſit, Sed neceſſe eſt dicere. & *ἀσυνδέτως* inferendum eſt quod ſequitur. Deeſt enim propterea, vel quid tale.

GVID. PRoh Deum) Hic Pythias ſimulata perturbatione ſui Parmenonem terret, atque in principio vim magnam oſtēdit, Deoꝝ implorans fidem, quaſi in hoc negocio nihil proſis humanū conſilium. P. Proh. iraſcentis exclamatio eſt, & teſtantis ſeu inuocātis fidem. i. opem & auxilium deorum imploro ſup. vel inuoco fidem. i. opem Deum. i. Deorum. O facinus. i. flagitiū, ſeu factum, fœdum. i. crudele. Saluſt. fœdi oculi. i. crudeles, ò exclamantis eſt particula hęc, adoleſcentulum. ſ. Chær. infelicem. i.

miſerum, & afflictum, fingit enim eum grauiter apud Tha. mulctari. ò Parmeno: ſceleſtum.i.ſceleroſum, qui adduxit illũ adoleſcentulum hoc, vt tam grauiter puniretur. P. Quid eſt. PY. Hæc Pyt. ſecum dicit fingens ſe neſcire ꝙ Par. aſſiſtat, me miſeret.i.miſereor eius Ch. & præ nimia crudelitate cõmota mea viſcera ſunt, itaque.i.ideo ego miſera, afflicta videndo talia, effugi .i.elapſa ſum huc, ſeu aufugi foras huc, vt ne.i.non viderem, id i. tale ſupplicium Ch. Deinde Pyt. exclamat inquiens quæ exempla indigna.i.fœda, crudelia, & horrenda Th. Chr. & ancillæ dñæ eſſe futura.i.facienda in eum Ch.i.erga eum, vt ceteris ſit documento, ne quid tale attentent, vbi futura à ſio potius manat, q̃ à ſum, vt ſæpe ſit, quod vt credam adducor ea eo quod ſequitur qd ais, in quem exempla fient, poſſe legi etiam ſine exclamatione, aufugi ne viderem id.ſ. quę exempla indigna dicunt futura in eũ. Vel ſic, ne viderem indigna exempla, quæ dicunt eſſe futura in eum Ch. P. O Iuppiter, talis exclamatio eſt qualem facimus cum turbati recurrimus ad Deum dicentes, ò Deus: quæ.i.qualis illæc pro illa, compoſitum aũt eſt ex illa & hæc, quæ ergo illęc turba.i.turbatio eſt. & cõmotio: numnam.i.nonquidnam. eſt paragoge ſiue Syllabica adiectio. Ego perij.i.perditus ſum, occidi, qui illius rei fuerim auctor adibo. ò Pythias quid iſtud eſt ſup. quid ais? in quem.i.erga quem, vel in quo exempla non quidem imitanda, ſed fugienda fient.i.efficientur, vt ceteri ſint admonitiõ tardiores. P. O audaciſſime.i.plene temeritatis & confidentiæ, rogitas.i.inquiris, in quem fient exempla perdidiſti.i.deſtruxiſti, pernicioſus illi fuiſti, perdidiſti ergo illum adoleſcentulum .ſ. Chæream, quem adduxti.i.adduxiſti. pro Eunucho.i.loco Eunuchi: dum i.quando, ſtudes.i.das operam, laboras, conaris dare verba nobis i.decipere nos. P. Quid i.cur ita dicis ſup. aut cedo.i.dic quid factum eſt de Chærea. P. Dicam quid factum.ſ. Sto'.i.ſcis ne eam virginem, quæ hodie data eſt dono Thaidi, eſſe ciuem hinc.i.ex hoc loco, hoc eſt ex Athenis, & ſcis fratrem eius.ſ. Chremem: eſſe apprime.i.valde nobilem? P. Neſcio. PY. At qui.i.ſed certe inuenta eſt.i.comperta eſt, ſic.i.ciuis eſſe hinc. iſte miſer.ſ. Chærea, vitiauit.i.ſtuprauit eam, ille frater violentiſſimus.i.impetuoſiſſimus, ſiue turbolentiſſimus: vbi.i.qñ te ſciuit.i.tanquam inopinatum cognouit. Parm. deinde intercipit ſermonem petens. P. Quidnam.i.quid fecit ille frater, & hoc petit vt acceleret ancillam, quæ longiora narrat. PY. Primum.i.in primis colligauit eum.ſ. Ch. miſeria nodis. P. Colligauit? indignando & exclamando præ timore, & ira repetiuit idem verbum à Pyt. prolatum. PY. Atque equidem fecit id.ſ. colligauit eum Th. orante.i.quamuis Thais oraret, vt ne.i.vt nõ faceret, id.i.colligaret eum. P. Quid agis? extupentis eſt. PY. Nũc minitatur.i.minatur ſeſe facturum porrò.i.poſtea id, quod ſolet fieri ſup. mœchis.i.ſtupratoribus, aut adulteris, vt forte qd' abſcindet illi virilia vel alia id genus efficiet, quod ſ. illud quod fieri ſolet mœchis, ego Pyt. nunquam vidi fieri, neque velim.i.neque vellem vidiſſe fieri, uel neque velim nunc fieri Ch. P. Qua audacia Chremes audet.i audenter admittit, tantum facinus i. tam enorme factum. PY. Quid.i.cur, dicis ſup. ita tantum facinus ipſum audere. P. An.i.verum hoc facinus non videtur tibi maximum, quis homo vidit vnquam quenquam.i.aliquem, deprehendi.i.opprimi, & comprehendi in domo meretricia: pro mœcho.i.pro ſtupratore & adultero. PY. Neſcio. P. At.i. ſed, ò Pyt. ne.i.vt non ſciatis.i.vt non ignoretis, dico.i.aſſero vobis: edico i.ſignifico, ſeu notum facio vobis, illum Ch. eſſe noſtrum filium herilem.i.filium heri.i.domini noſtri, puta Lachis ſenis. PY. Hem, indignantis & dolentis, obſecro an.i.verum eſt te, qui filius herilis eſt. P. Ne quam.i.non aliquam vim.i. violentiam, Thais ſinat.i.permittat fieri in eum, vbi ne poteſt capi vt ſit aduerbium prohibentis vel poteſt capi prout non, & iungi cum præcedenti ſermone Parmenonis, ſic dico illum eſſe herilem filium, vt Thais non ſinat aliquam vim fieri in eum, atque adeo.i.certe, cur egomet non eo intro defenſurus.ſ. eum. PY. O Parmeno vide.i.aſpice, conſidera, quid agas.i.agendum ſuſcipias videlicet: vide ne.i.vt pro ꝙ neque.i.& non proſis illi Chæreæ, & tu pereas.i.occideris, nam putât.ſ. Chremes cum Thaide, & alij quidquid factum eſt, eſſe ortum.i produſſe, profectũ eſſe, à te.i.à tua techna & arte. P. Igitur ego miſer perplexus & anxius quid faciam.i.moliar, vel quid incipiam.i.inibo faciendum perficimus mediocria, incipimus ingentia. Autem.i.ſed ecce.i.in conſpectu adeſt, tanq̃ repentinus ſit eius reditus, & inopinatus, video ſenem.i.patrem Ch. Lachẽ redeuntem rure.i.ex agro, vbi rure aduerbiaſcere, vel melius pro aduerbio de loco poni conſtat. Deliberat an debeat illi dicere an non. Dicam huic ſeni, an non dicam.ſ. deinde eligit ſed dicturum hercle.i.per Herculem ego dicam, & ſi.i.quamuis ſcio magnum malum mihi paratum, ſed neceſſe eſt dicere ſup. vt ſubueniat.i.ſuccurrat huic.i filio ſuo Ch. PY. Sapis.i.ſapienter dicis ſeu loqueris: ego abeo.i.diſcedo, intro.i.in domum Thaidis. tu Parmeno narrato illi ſeni omnem ordinem.i.totam ſeriem facti, vt.i.qualiter factum ſit.i.quo pacto totum factum proceſſerit.

LATO.

ARgm) Facete terretur Parmeno à Pythia, vt magis ridicula ſit cataſtrophe. [O ſceleſtum Parmenonem,) Ficta exclamatio ancillæ. [Exempla).i.pœnæ, ſupplicia, quæ alijs documento eſſe poſſint. [Scis eam hinc ciuem eſſe) Attende tarditatem narrantis ad torquendum Parmenonem. [Colligauit) Repetitio cõmoti & indignantis. [Id quod mœchis) Honeſta periphraſis. [Quis homo pro.) Differentia a loco, qua negat mœchum eſſe, & eſt defenſio ex finitione. [At ne hoc) Interminatio. [Hem) Ficta cõmotio. [Vide Parmeno quid) Conſilio poëtæ recte prohibetur Parmeno ne ingrediatur, ſed ſenex potius, vt conficiantur nuptiæ. [Sapis) Iriſoriæ approbatio.

PETRVS MAAS.

PRoh Deum fidem &c.) Lenæ calliditatem in excogitandis fraudibus, vimq. perſuadendi, nec non ſerui non vndiq; circũſpecti credulitatem, hæc ſcena exprimit. Primũ malitiæ adſcribendũ eſt, poſtremum vero imprudentiæ, quæ rem animumq. loquentis non conſiderat, ſed facili credulitate decipitur, quod maxime dedecet. Exitus enim talem imprudentiam reprehẽdit Chryſolus ſeruus apud Plaut in Bacch. ſic ait: Nequius nihil eſt, quam egens conſilij ſeruus, niſi habet pectus multipotens.

RIVII caſtigat.

QVæ futura eſſe exempla dicunt in eum &c.) Nos verbum eſſe, omittimus, ex obſeruatione antiquorum voluminum: nec aliter conſtat Trochaicus. A ſciolis perperam adiectum reor, vt ſæpe aliàs in Terentio, quod ſententiam putarent minus abſolutam, niſi ille infinitiuus adderetur. [Et fratrem eius apprime, nobilem) In manuſcriptis duobus, & impreſſis quibuſdam eſt. Et fratrem eius eſſe apprime &c. quo modo exemplaribus cunctis Donati reperi. Nos tñ retinquimus vulgatam lectionem, ob neſcio quem ſcrupulum. [Nunc minatur facturum ſe id) Nos ex collatione ſincerioris fidei librũ ſic deprehendimus legendum: Nunc minitatur porro ſeſe id, quod mœchis ſolet. Suffragatur emendationi huic Donatus. Quid autem κατ' ἔλλειψιν deſit, idem indicat: Nunc minitatur, inquit, Bene minatur, vt ſuccurri poſſit ei qui non ſit paſſus. Minitatur porro ſeſe: deeſt facturum. Quod mœchis ſolet, deeſt fieri. Ita ille. [Ac ne hoc neſciatis) Nos, At ne hoc neſciatis, ſic enim & ſenſus expoſcit, & manuſcriptum exemplar habet. Præterea impreſſa quædam, velut Lugdunenſe & Venetum. [Ne illi proſis, & tu pereas) Nos addita particula, quæ deſiderabatur, Ne neque illi proſis &c. ex Donato & antiquis voluminibus, ut de ſenſu nihil dicam & ratione metri, quæ idem expoſcunt. Deterret enim Pythias ab introitu Parmenonem, quod nec interuentu ſuo quidquam proſit Chæreæ, & ipſe magnum inſuper vitæ diſcrimen aut capiti periculum ſit aditurus. [Tu iſti narrato omnem rem ordine) Manuſcriptũ exemplar habet, Tu iſti narrato omnem ordinem, vt factum ſiet: cum quo faciunt de impreſſis Lugdunenſi Venetum, alia pleraque. Nec conſtat aliter verſus. eſt autem trochaicus catalect. Hoc admonendi cauſa tãtum dixerim, nec enim temere quidquam de hac re affirmare auſim: præſertim cum poëta altero illo magis uti ſoleat. velut in Adelph Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine. Et paulo poſt: Omnem rem modo ſeni, Quo pacto haberet enarramus ordine, &c. Quanquam & Haſſenſteinianum habet: Narrato omnem ordinem: vt iam ita legendum eſſe, pro certo ferè affirmare poſſimus.

DOLE. obſeruat.

TVi iſti narrato omnem rem ordine, vt factum ſiet) Eſt ordo proprie quędam ſeries, vt videre eſt in hortis ſeminaria ordine poſita: in vineto uites ordine poſitas: in ulmeto ulmos: in texenda tela fila ordine poſita. Ea eſt ergo propria ordinis ſignificatio. Variam autem tranſlationem habet. Sed hæc locutio quam hic annotamus, ſignificat id, quod dicimus bene, recte, ut decet diſtincte, non confuſe, dilucide, pulchre, eximie. Cic. ad Att. Domeſtica ordine adminiſtrantur. Idem in Part. Teſtes ordine interrogandi ſunt.

GLAR.

SVnt omnes trochaici tetr. catal. In primo uerſu uel deũ monoſyllabum eſt, & ò totum una cum præcedente ſyllaba dũ eliditur, uel, quod ueriſimilius mihi quidem uidetur, Fidem uerbum omitti poteſt, quod alias apud hunc quoque poëtam fieri ſolet, ut admonet Donat. Act. ij. Sce. iij in Phormione. In quarto uerſu omittendum uerbum Eſſe, recte admonet Riuius, quod male appoſuit Aldi liber. Decimus uerſus uarie legitur, Doctor. ita,

Scis

Scis eam hinc ciuem eſſe, & eius fratrem apprime nobilem? Quæ lectio mihi non diſplicet, ſed Eius ſic erit diſſyllabum, quidam bis Eſſe legunt ad hunc modum.

Scis eã hinc ciuem eſſe, & fratrem eius eſſe apprime nobilem? Vt Eius monoſyll. poſt Fratrẽ legatur. innuit & Riuius. Lectio porrò ſequatur qđ volet. In xj. vel Eam monoſyll. totũ eliditur, vt quinto loco ſit trochæus, eã iſte, vel, qđ malim amphibrachys eodẽ quinto loco. Paullo poſt: Hem extra metrum eſſe admonuit Doct. In 15. Minitatur pro minatur quidam habent lib. & factuſ; omittendum ex Don. Cõmentario ſatis liquet, ac carmẽ ita legendum, Quid ais? PY. Nunc minitatur porro ſeſe id, qđ mœchis ſolet. Quã lectionem & Doct. & Riuius probauit. In 19. vel Neſcio diſſyll. erit, ita vt ſcio totum elidatur, vel Prendi, pro Deprehendi legendum, niſi quis vnum hunc verſum inter oẽs reliquos trochaicos iambicum exiſtimet. Viceſimumtertium rectè emendauit Riuius, Ne neque illi, vt primo loco ſit anapæſtus, ſecundo trochæus, Ne ne. Idem aio de ultimo ad hunc modum.

Ego abeo intro, tu iſti narrato omnem ordinẽ, vt factum ſiet: Vt primo loco ſit anapæſtus Ego abeo in. Niſi quis etiam hunc iambicum tetram. acatalecticum exiſtimet. quod mihi non probatur. poteſt & pæan quartus eſſe loco primo.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

A villa ocioſo & quieto redit ad vrbem animo hic ſenex, neque enim mores ſuorum clamitat, neque mali quippiam ſuſpicatur, ſed ruſculo ſuo gratias agit, cuius beneficio ignorat, quid in vrbe agant filij, quorum ac mores & facta nunc demum cognoſcit ex Parmenone.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſcena ocioſus adeo & quietus inducitur ſenex, vt neque mores ſuorum increpet, neque quicquam ſuſpicetur mali, ſed agit gratias proximæ villæ cuius beneficio ignorat quid in vrbe agerent filij, quod percipit imprudenti Parmenonis narratione. Felicitas quoque ſenis hic attendatur, vt appareat quam inopinato malo amens fieri poſſit. Nam imparatis mentibus mala grauiora ſunt.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena Parmeno ſeipſum prodit. Credulitas in hac ſcena dãnatur, nondum credulus eſt ancilla Parmeno, admodum ridiculus euadit.

Senarij.

LACHES, PARMENO.

EX meo propinquo rure hoc capio commodi:
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
Vbi ſatias cœpit fieri, cõmuto locũ.
Sed eſt ne ille noſter Parmeno? & certe ipſius eſt.
Quem præſtolare Parmeno hic ante oſtium?
P. Quis homo eſt? hem, ſaluum te aduenire here gaudeo.
L. Quem præſtolare? P. perij: lingua hęret metu. L. hem,
Quid eſt, quod trepidas? ſati' ne ſaluę? dic mihi.
P. Here, primum te arbitrari id, quod res eſt, velim.
Quicquid huius factum eſt, culpa non factum eſt mea.
L. Quid? P. recte ſane interrogaſti, oportuit
Rem prænarraſſe me. emit quendam Phædria
Eunuchum, quem dono huic daret. L. cui? P. Thaidi,
L. Emit? perij hercle. quanti? P. viginti minis.
L. Actum eſt. P. tum quandã fidicinã amat hic Chærea.
L. Hem, quid amat? an ſcit iam ille, quid meretrix ſiet?
An in aſtu venit? aliud ex alio malum.
P. Here, ne me ſpectes: me impulſore hæc non facit.
L. Omitte de te dicere. ego te furcifer,
Si viuo. ſed iſtuc, quicquid eſt, primum expedi.
P. Is pro illo eunucho ad Thaidem hanc deductus eſt.
L. Pro eunuchon'? P. ſic eſt. hunc pro mœcho poſtea
Comprehendere intus, & conſtrinxere. L. occidi.
P. Audaciam meretricum ſpecta. L. nunquid eſt
Aliud mali, damni ue, quod non dixeris;
* Reliquom? P. tantũ eſt. L. ceſſon' huc intro irrũpere? * *Relictum?*
P. Non dubium eſt, qn mihi magnum ex hac re ſit malũ,
Niſi, quia neceſſe fuit hoc facere, id gaudeo,
Propter me hiſce aliquid eſſe euenturum mali:
Nam iam diu aliquam cauſſam quærebat ſenex,
Quamobrem inſigne aliquid faceret ijs: nunc repperit.

DON. EX meo propinquo rure hoc capio commodi:) An notandum, quòd huius ſcenis nomen apud Terentium non eſt, apud Menandrum Simon dicitur. (Ex meo propinquo rure hoc capio commodi:) Firmatur ſtatus mentis trepidantis ſenis, vt appareat q̃ inopinato malo amens fieri poſſit, quod ipſum ſuperius & in Parmenone ſeruatum eſt. Imparatis .n. mentibus mala maiora ſunt. Ergo nunc tam ocioſus incedit ſenex, vt neque mores increpet, nec quicquam ſuſpicetur mali, ſed agat gratias proximæ villæ, cuius beneficio non ſcit quid in urbe agerent filij. Et nunc adeſt vbi opus eſt Poëtæ. Et vide hanc cauſam fuiſſe, cur non ad villam diuerterit. Omnes villas enim dicit ſuburbanas eſſe, commoditatem ipſam nunc explicat & oſtendit. (Neque agri, neque vrbis) Tragicus apparatus. Delicias memorat, qui pericula cogniturus eſt. (Odium me vnquam percipit.) Faſtidium ex abundantia eſt. (Vbi ſatias cœpit fieri,) Suffecerant ad hanc ſententiam duo ſuperiores ij verſus: ſed ὡς ἔργον eſt ſenilis eloquij facere, & garruli ſimul. (Commuto locum) Mira breuitate duas res explicuit ſimul. Vbi ſatietas eſt, deeſt nam: vt ſit Nam ubi ſatietas cœpit fieri. Et cœpit, pro cœperit. Satietas, odium: ab eo quod præcedit id, quod ſequitur. (Sed eſt ne ille noſter Parmeno? & certe ipſus eſt) Et dubitauit, & firmauit poſtea: vtpote ſenex, viſu iam languido, atque oculis ætate defeſſis. (Quem præſtolare Parmeno) Noue: non, cui præſtolare, ſed, quem dixit. Aliter Tullius, Quid tibi ad forum Aurelium præſtolarentur. Præſtolari, eſt præſto eſſe & apparere, hoc eſt obſequi. (Quis homo eſt?) Quare, quis homo, cum prouiderit venientem, verum non vult videri prouidiſſe, ne quid fallaciæ paraſſe videatur? Sic & in And. Quaſi de improuiſo reſpice ad eum. Vel quia perturbatur exanimatus, qui dum quid apud Th. geratur, auſcultat, non videt ſenem propius accedere, quem longe viderat. An vero idcirco hoc fingit, quia quod parabat dicere de Chærea, poſtquam cominus ventum eſt, non audet loqui? (Lingua heret metu.) Virg. Et vox faucibus hæſit. (Quid trepidas?) Inſtandum eſt ſeni ad audienda quæ de facili nunquam fateretur Parmeno. (Satis ne ſalue?) Salue integre, recte, commode. Plaut. in Trin. Beneuolens tuus atque amicus. (Satis ne ſalue?) Nunc aduerb. eſt producta eſt e litera. Sal. Inde ortus ſermo, percunctãtibus vtrinque, ſatin' ſalue, quàm grati ducibus ſuis, quantis familiaribus copijs agerentur. (Here primum te arbitrari id, quod res eſt, velim:) Quòd ante narrationem confirmatio inducitur, contra morem & præcepta eſt, ſed merito, quia perturbatus eſt. licet ſimul a vt non poſſit dicere. (Quicquid huius factum eſt,) Abſolute ut ſupra, Et quidquid huius feci, cauſa virginis feci. Aut deeſt Rei. ut ſit, huius rei. Stomachoſe. (Quid?) Quid interrogat. quis .n. ante crimen, q̃ obijciatur, aut proponatur, neget? (Recte ſane) Docte Terent. ipſe ſe reprehendit. Nam ordine factũ non eſt præ timore & conſcientia. (Emit quendam Phædriæ Eunuchum) Vide narrationẽ à neceſſarijs & vrgentibus cœptam non in ſe continere, niſi quod rei conditio cogit fateri Emit, inquit, Eunuchũ. (Quem dono huic daret.) Non dixit cui dono daret. (Aliter ab amoris mentione cœpiſſet.) Deinde vt quendam, ἀξιωματικὸν ſignificat. (Huic) Huic more ſuo dixit potius, q̃ meretrici. Quin etiam interrogatus, Thaidi potius dicturus eſt, q̃ vt nomen dicat, quo offenditur ſenex. Eunuchi autem ſolius mentio neceſſaria eſt. quia dicturus eſt pro Eunucho deductum Chæream.

(Actum

[Actum eſt.) Deſperantis uerbum. [Quandam fidicinam.) Bate nuatio criminis eſt: non q virginem, q ciuem vitiauerit. [Tum quandam fidicinam amat hic Chærea.) Mire & neceſſario variauit: ille emit, vt Eunuchum mittat ad Thaidem: hic amat, vt deduci ſe pro eunucho velit. [Hem, quid? amat?) Hæc ſingula pronuncianda ſunt, vt ſtuporem nimiæ indignationis oſtendat. [An ſcit iam ille, quid meretrix ſiet?) Quia fidicina, meretrix eſt. [An in aſtu venit?) In Aſtu, in vrbem de Peireo. ſic Athenienſes vocabant vrbem ſuam, vnde ipſi incolæ ἀστοὶ vocantur. [Aliud ex alio malum.) Hoc ſeparatim dixit. ſenex fixis in Parmenonem oculis. [Me impulſore non facit.) Ipſum accuſat conſcientia. non. n. quod leuius eſt, dixit, me ſciente: cum plus inferat, me impulſore. [Ego te furcifer, Si viuo.) Modo omnis ſæuitia comica aut in comminatione eſt, aut in apparatu verborum. [Si viuo.) ἀποσιώπησις, te vlciſcar. quia neceſſario ſequitur. [Sed iſtuc quicquid eſt,) Inuenta cauſa cur ſupplicia differantur, donec vxorem ducat Chærea, & ipſe purget Parmenonem, ſecundũ argumenta quæ ſibi ipſe proſpexit, iuſſu coactuq. feciſſe & imperio herilis filij ſui Chęreæ. ſ. [Ad Thaidem hanc deductus eſt.) Vnde ductor ipſe ſceleratus. [Pro Eunuchoo?) Non interrogat, ſed exhorreſcit. [Hũc pro mœcho poſtea) Bene ſtuduit Terent. pro bis numero dicere: & pro eunucho, & pro mœcho. Pro mœcho autem quaſi excuſans dixit. Nam vere in virginem Atticam, non pro mœcho, ſed mœchus eſt. [Hunc pro mœcho poſtea) Bene vtrunque Pro: quia neque eunuchus eſt qui vitiauit virginem, neque mœchus qui in domo meretricia. Et ſpecta q̃ oratorie tranſtulerit mentionem vitiatæ virginis. Pro mœcho, inquit, vt culpam Chæreæ ſub meretricis accuſatione celaret. [Hunc pro mœcho) Bene totum pro, quia neque eunuchus, qui ephebus, neque adulter, qui amator. [Comprehendere intus & cõſtringere) Quo dicto vim ingentem inferri ſignificat Chæreæ. Comprehendere ſignificat ſtrictim aliquem in facinore deprehenſum. [Audaciam meretricum ſpecta.) Maior αὔξησις accuſationis eſt per pluralem numerum, q̃ ſingularem. Sic alibi, An potius ita me comparem, non perpeti meretricum contumelias? [Audaciam meretricum) Oratorie auertit iram ſenis a ſe, & à Chærea, atque deriuat in meretricem. [Nunquid eſt aliud mali, damniue,) Bene interrogat, quia omnia inuitus ſeruus dicere videbatur. Et cum damnum, malum ſit, de proximo collatum diſcernitur, & damnum ad emptionem eunuchi, malum ad comprehenſum pertinet & conſtrictum Chæream. [Ceſſo huc intro irrumpere?) In tantam formidinem coniectus eſt ſenex, vt non miremur, q tam cito nuptias firmet ephebi & virginis, & quamuis non honeſte, tamen quia ex ingenii metu, vel indigno matrimonio filij vitam paciſci velit. [Non dubium eſt, quin mihi magnum ex hac re ſit malum:) Suaue eſt neſcire perſonas quid agat poëta. Ita non periclitaturus Parmeno. [Niſi, quia neceſſe fuit) Neceſſe, eſt nomen. Nam neceſſus, neceſſis, & neceſſitas, & neceſſum lectum eſt. [Id gaudeo,) .ſ. vt ſuccurratur Chæreæ periclitanti. [Propter me) Plus dixit, quam ſi Per me diceret. [Hiſce aliquid.) Meretricibus, nõ adoleſcentibus. & item pluraliter ſuo more: vt, Audaciam meretricum ſpecta. &, Non perpeti meretricum contumelias. [Nã iam diu aliquam cauſam quærebat ſenex,) Nota cauſam, pro occaſione. [Quamobrem inſigne aliquid faceret) Manifeſtius hoc Menander explicat, Iampridem infeſtum meretrici ſenem, poſt corruptum ab ea Phædriam: nunc demum ſe inuenta occaſione vindicaturum. [Quamobrem) Quamuis dixiſſet Cauſam, intulit Quamobrem. [Inſigne aliquid) Magnum & nobile facinus. [Faceret) ἰδιωτικῶς dixit.

GVID. EX meo &c.) Hic primum introducitur Laches ſenex, Phędriæ, ac Chæreæ pater, omni cura vacans, vt poſtea relato facto per ordinẽ à Parmenone videatur, turbatio, nam in paratis mentibus mala maiora ſunt. L. Capio .i. percipio hoc cõmodi .i. hanc commoditatem & vtilitatem, ex meo rure .i. agello propinquo vrbi. ſ. q ſuo, neque .i. non, vnquam odium .i. tædium, ſeu faſtidium agri, neque vrbis percipit me .i. nunquam ſatietate ſum defeſſus, neque agri, neque vrbis, vbi .i. poſtquam, vel qñ, ſatietas .i. faſtidium, vel tædium, quod ex abundantia plerunque naſcit', cœpit fieri .i. incœpit capere me, commuto locum .i. diſcedo ab vno loco ad alium. Sed ne .i. vtrum ille, quem video ſupp. eſt Parmeno ſeruus meus, deinde attentius viſo eo ſubdit, certe ipſus pro ipſe vetuſte eſt Parm. ſ. ò Parmeno quem præſtolare .i. præſtolaris, hoc eſt expectas. Dicimus præſtolor tibi, & præſtolor te, ſed ſæpius cum datiuo. Quem præſtolare hic ante hoſtium Th. meretricis. P. Quis homo eſt qui me alloquitur, Hem, interiectio percipientis quem prius non aduertebat ò here .i. tu domine mi. gaudeo te aduenisse ſaluum .i. incolumem. L. Quem præſtolare .i. quem expectas, vel mane. Præſtolari enim, vt Non. inquit eſt expectare, ſeu manere. Don. autem dicit præſtolari ſignificare præſto eſſe. P. perij .i. occidi, lingua hæret .i. quaſi fixa manet, & immobilis, vt loqui non poſſit, metu .i. præ timore. Virg. Et vox faucibus hæſit. L. hem, hic interiectio metuentis eſt, ne quid mali ſit, quid .i. cur trepidas .i. times, ſatin' .i. ſatis ne, ſalue, aduerb. hic .i. integre, recte, commode, incolumiter te habes. ſ. dic mihi .i. reſponde mihi, vel ſatin' .i. ſatis ne ſalue, integre, recte, commode res ſe habent ſup. domi, nunc dic mihi. P. ò here primum velim te arbitrari id, quod res eſt id, quod eſt verum. ſ. quidquid huius rei ſup. factum eſt uidelicet de ſuppoſitione Chær. & eius deprehẽſione, non eſt factum mea culpa .i. meo vitio, & mea improbitate. L. quid dicis factum ſup. P. ſanè .i. certe, vel valde, recte interrogaſti, oportuit me prænarrare, id eſt prius recitare. r. i. factum ipſum, deinde incipit narrare inquiens Phæd. emit quendam eunuchum, quem daret huic Th. dono. L. cui daret. ſ. P. Thaidi daret. L. emit hercle perij, quanti emit, ſcilicet .i. quanto pretio. P. emit ſup. viginti minis .i. viginti libris, vt dictum eſt. L. actum eſt, hoc eſt deſperantia dictum. q. d. actum eſt de Phædria, perditus eſt, quaſi non ſit reliqua ſuæ reſipiſcentiæ ſpes, cum ſit meretricis irretitus blãditijs. P. tum .i. deinde hic Chær. filius alius amat quandam fidicinam .i. canentem fide .i. Cithara. ſ. virginem quam ſtuprauit. L. hem, dolentis, vel indignantis & excandeſcentis, quid? modus interrogandi ea, quæ non bene intelleximus, aut intellecta non credimus. An .i. vtrum, venit, illæ Chær. ſcit iam quid ſit meretrix? an .i. vtrum, venit in Aſtu .i. in vrbẽ Athenas ex Pyræo. eſt. n. hic Aſtu nomen & indeclinabile, ſignificatq. vrbem. Nam Athenienſes ſic vocabant vrbem ſuam. Aſtu .n. Græcè vrbis dicitur Latine. Inde aſtu inuenitur pro aſtutia & calliditate, nam qui vrbes frequentarunt vt plurimum aſtutiores ſunt, inuenitur autem etiam aſtus aſtus aſtui maſcul. generis, & aſtu indeclinabile neutri generis pro aſtutia. Inde aſtutus .i. callidus. Aliud malum ex alio, hoc ſeparatim protulit ſenex fixis in Parmenonem oculis, ſic autẽ intellige, ecce ſup. aliud malum ex alio .i. aliud malum poſt aliud, vel lege per appoſitionẽ iungendo præcedentibus ſic, quod ſup. ſcilicet Chær. amare eſt aliud malum ex alio .i. eſt malum ſuper malum, quia primum malum ipſi ſeni erat ex Phæd. ſecundũ ex Chær. P. ò here .i. domine, ne ſpectes .i. aſpicias me fixis oculis, vt facias indignabundus, ipſe Chærea non facit hoc .i. non amat, me impulſore .i. quia impellam eum ad id faciendum, aut inducam. L. omitte .i. ceſſa dicere .i. loqui de te excuſare, ò furcifer .i. digne qui furcam feras circumuicinos ignominiæ cauſa illi alligatus, ego te puniam ſup. & eſt apoſiopeſis, ſi viuo, ſed primum expedi .i. explica iſtud quicquid ſit. P. is Chær. deductus eſt ad Thaidem pro illo eunucho, qui fuerat emptus. L. pro eunucho .i. vtrum pro eo deductus eſt? P. ſic eſt, poſtea comprehendere .i. ceperunt hunc Chæream, intus .i. in domo Th. & conſtrinxerunt pro mœcho .i. tanquam eſſet mœchus, ſeu adulter. L. occidi .i. perij. P. ſpecta .i. conſidera, vide audaciam meretricum. L. nunquid verum aliquid aliud mali, uel damni eſt reliquum .i. reſtat, ſupereſt, ſuperſt quod non dixeris. Mali aũt dixit referendo ad comprehenſum, & conſtrictum Chæream. Damni uero dixit referendo ad emptionem eunuchi, quæ facta eſt 20 minis. P. tantum .i. illud duntaxat eſt quod dixi. L. ceſſo, q. d. cur tardo, vel cunctor irrumpere .i. violenter ingredi huc oſtendebat locum, intro .i. intra domum Th. P. non eſt dubium, quin magnũ malum .i. ſupplicium ſit mihi ex hac re .i. propter hanc deductionem & comprehenſionem, uel manifeſtationem facti, niſi quia fuit neceſſe .i. oportuit facere hoc .i. manifeſtare rem patri, ut ſuccurreretur Chæreæ comprehenſo. Eſt autem neceſſe nomen, nam neceſſus, neceſſis, neceſſitas, & neceſſum lectum eſt gaudeo id .i. pp illud ſequitur. ſ aliquid mali eſſe euenturum, hiſce. ſ. meretricibus, propter me .i. per me, ſeu me incitante, nam ſenex .ſ. Laches quærebat iam diu .i. à longo tempore aliquam cauſam .i. occaſionem. Quamobrem .i. propter quam faceret aliquid inſigne .i. aliquod magnum, & nobile facinus, is. ſ. ſenex, nunc reppe rit cauſam .ſ. & eius facinoris faciendi.

ARgm.) Incaute prodit ſe Parmeno impulſus dolo ancillæ. LATO. [Vbi ſatias) Vetuſte pro ſatietate. [Perij,) Hoc ad ſpectatores. [Hem, quid eſt) Metuentis ac ſuſpicantis. [Here primum te) Defenſio perturbatæ perſonæ ante narrationem. [Emit quendam) Attende copiam poëtæ, qua eandem rem iterum ſic narrat, vt ne ſit tædio ſpectatori. [An in aſtu) Prouerbium de callidis & vſu peritis. [Si uiuo) Apoſiopeſis comminantis. Audaciam meretricum. Oratorie auertit iram ſenis in meretrices. [Non dubium eſt) Hoc ad ſpectatores.

PETRVS MARS. EX meo propinquo rure &c.) Boni ciuis rem domeſticam curantis, agentiſq. citra aliorum iniuriam, honeſtum & nullis cenſuris obnoxium negotium, hæc ſcena deſcribit, exprimens affectum patris, qui vehementer cõmouetur, qui nouos, filiorum ardores, ſe prodigalitatem intelligit. Eſt .n. ſenex auarus, & rem maximo labore partam turpiter periſſe in primis indignatur, exterretur inquam re noua, & inopinata. Vnde Sen. de conſolatione ad Marc. ſic ait: Quæ multo ante prouiſa ſunt, languidius incurrunt, & auſert vim præſentibus malis, qui futura proſpexit. Fortuna illis eſt grauis, quibus eſt repentina facile eam ſuſtinet, qui ſemper expectat. (An in aſtu venit? &c.) Aſtu eſt nomen indeclinabile. Aſtura, inquit Aſc. Pæd. vrbana dicuntur. Etenim vrbs, Græce ἄστυ dicitur. Teren. An in aſtu venit? Sex. Pompeius ſic ait: Aſtus apud Poëtas aſtutiam ſignificat cuius origo ex oppido Græco Aſty deducitur in quo qui aſſidue verſati ſunt, cauti atque acuti eſſe videntur.

RIVII caſtigat. AN in aſtu venit? aliud ex alio malum.) Hæc vera haud dubie lectio eſt. Ceterum quod ad diſtinctionẽ attinet, me dum eſt tum in manuſcriptis, tum in impreſſis quibuſdam, velut Argentoratenſi, Veneto, pleriſque alijs, in quibus iunctim legitur: An in aſtu venit aliud ex alio malum? cum ſit diuiſe pronunciandum & ita diſtinguendum, vt non vna ſentẽtia eſſe videatur, ſed duæ. Nam & Don. Aliud ex alio malum, hoc, inquit, ſeparatim dicit, ſenex, ſiait in Parmenonẽ oculis. Ergo: An in aſtu venit.i. venit ne in vrbem Chærea de Peireo? Nã ἄστυ vrbs dicitur, vnde & aſtutia vrbana interpretatur Aſc. Pæd. Athenienſes autem ſic appellabant vrbem ſuam Athenas, id quod pręter alios Cic. ij. de Leg. indicat, vbi ait: Itaque cum ortum Tuſculanus eſſet, ciuitate Romanus, habuit, alteram loci patriam, alteram iuris, ut veſtri Attici, priuſquam Theſeus eoſdẽ migrare ex agris, & in aſtu, quod appellatur, omneis ſe conferre iuſſit &c. Iam quod ſequitur: Aliud ex alio malum, eandem fermè ſententiam habet, quam Euclionis illud apud Plautum in Aul. Perij oppido, ita mihi ad malum malæ res plurimæ ſe agglutinant. In manuſcripto neſcio quis margini adſcripſerat hoc loco: An in aſtu venit aliud ex alio malum? q.d. Phædria malum exemplum Chæreæ dedit. O interpretes, Non magni quidem momẽti hæc adnotatio, fateor, ſed tamen ne rurſus ab aliquo locus hic corrũperetur, præcauendum nobis exiſtimabam, preſertim cum ex doctis quidam primi ferè nominis in hoc lapſus videatur, qui alicubi adnotarit, eos qui in vrbibus degant, ꝓ contagia negotiorum & hominum, aſtutiores euadere. Vnde illud Terentij. In aſtu aliud ex alio malum venit. Eſt quidem [illegible] credo, ſed multos tamen in errorem ſimilem pertraxit.

DOLE. VBi ſatias cœpit fieri) Satias dixere Antiqui, & poſt Antiquos poëtæ, vt Terent. vel antiquæ dictionis amatores, vt Sal. Hi, ſaltibus occupatis, cæterorum agros inuaſere, frumentiq. ex inopia grani ſatias facta eſt. Terent. in Phor. Dum ætatis tp̃s tulit, perfuncta ſatis ſum, ſatias me iam tenet ſtudiorum iſtorum.

CLAR. SEnarij ſunt iambici. In primo verſu vel Meo monoſyll. eſt, vel creticus primo eſt loco. In 2. verſu, loco primo eſt anapeſtus. In 3. verſu, loco primo proceleuſmaticus. In 4. verſu d, eliditur in Sed, inquit Doct. vel bacchius eſt loco primo, vt ego puto. In 6. verſu, Ehem, monoſyll. eſt, contra atque habet dictio, qua de Act. 2. Sce. 5. in And. In 8. vel d, eliditur in Quid, vel s, in Satis. In 10 d, eliditur in Quid, & Huius diſſyll. Quanq̃ in vtroque verſu creticus & bacchius has eliſiones ſanare p̃nt. In 10. à fine, pro Eunu, ſpondeus eſt. In 6. à fine, pro Reliquum Doct. putauit poſſe etiam Relictum legi. Ego autem exiſtimo ſi ſub finẽ verſus altero in loco non fiat eliſio, poſſe etiam legi Reliquum.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Pythias egrediens irridet Parmenonem, plus ſatis credulum, ſimul populum docet, quid intus egerit ſenex.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena Pythias egreditur tanquam irriſura Parmenonem, vt ipſa putat. Egredi autem à Poëta cogitur, vt doceat populum, quid intus egerit ſenex.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Irridet Pythias Parmenonis credulitatem, Proinde vide ſiſ memineris illius Epicharmi, [illegible].

Iambici Octonarij Acatalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

NVNQVAM ædepol quicquam iam diu, quod magis vellem euenire,
Mi euenit, quàm quòd modo ſenex intro ad nos venit errans.
Mihi ſolæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, ſcibam.
P. Quid hoc autem eſt? PY. nunc id prodeo, vt conueniam Parmenonem.
Sed vbi obſecro eſt? P. men' quærit hæc? PY. atque eccum video: adibo.
P. Quid eſt inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin'? PY. perij.
Defeſſa iam ſum miſera te ridendo. P. quid ita? PY. rogitas?
Nunquam ædepol hominem ſtultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non pote ſatis narrari, quos ludos præbueris intus.
At etiam primo callidum, & diſertum credidi hominẽ.
Quid? illico ne credere ea, quæ dixi, oportuit te?
An pęnitebat flagitij, te auctore quod feciſſet
Adoleſcens, ni miſerum inſuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuiſſe, vbi veſtem vidit
Illam eſſe eum indutum pater? quid? iam ſcis te perijſſe?
PY. Ehem, quid dixti peſſuma? an mentita es? etiam rides?
Itan' lepidum tibi viſum eſt ſcelus, nos irridere? PY. nimium.
P. Si quidem iſtuc impune habueris. PY. credo:
Sed in diem iſtuc Parmeno eſt fortaſſe, quod minitare:
Tu iam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulũ nobilitas
Flagitijs, & eundem indicas: vterque in te exempla *edent. *cedet.
P. Nullus ſum. PY. hic pro illo munere tibi honos eſt habitus. abeo.
P. Egomet meo indicio miſer, quaſi ſorex, hodie perij.

NVnquam ædepol quicquam iam diu) Pythias egreditur veluti irriſura Parmenonem vt ipſa putat. egredi aũt a poëta cogitur, vt doceat populum q̃d intus egerit ſenex. Ergo perſona cachinnans inducitur, quærens Parmenonem, aſpectuq. eius ob nimium riſum vix loqui poſſe. [Nunquam ædepol quicq̃.) Rarum eſt euenire quod velis, & qđ maxime velis, id rarum magis. [Intro ad nos venit errans.) Non greſſu errans, nec via, ſed aio & opinione. [Mihi ſolæ ridiculo fuit:) Soli regulariter dr̃, ſolæ non recte, ſed antique. vt alibi: Hoc ipſa in itinere, alteræ dum narrat, forte audiui. [Quid hoc aũt eſt?) Ridentẽ miratur Parmeno. [Nũc id prodeo,) Propter id. [Quid rides? pergin'?) Ex huius verbis oſtendit q̃ multum rideat petulans puella. [Perij,) Proprie hic verbum eſt aptum, quaſi ſit laſſa ridendo. [Nunq̃ ædepol hoiem ſtultiorẽ vidi,) Poſtq̃ rogas dixerat, quaſi narratura videbatur, & redit ad inſultationem. [Quos ludos ꝑbuerit) Ex errore & metu nimio ſenis credentis conſtrictum filium ſe offenſurum in domo meretricis. [At etiam primo callidum ac diſertum credidi hominem.) Hæc omnia ſic in ſcena ꝓnunciata ſunt, vt riſu interrumpi verba puellæ viderentur. Maioriſq. inſultationis eſt, ſi is qui fatigat alterum, dicat ſe ante de illo multo aliter ſenſiſſe. [Illico ne credere) Non ideo hoc dicit, quòd perſonæ ſuæ fidem deroget, ſed q̃ res incredibilis fuerit, DON.

quam

(Abeo).i. diſcedo hinc, iam cõpos uoti, inquit Pythias, & te iam deluſum relinquam cruci paratæ, in qua iam pendebis. (Sed in diem iſtuc Parmeno &c.) Aliqñ forte iſtuc accidet, quod nobis minitaris, ſed ſupplicium tuum iam paratum eſt, & ſic ex ſtomacho loquitur Pythias, & inſultat Parmenoni. (Tum iam pendebis).i. eris appenſus in patibulo & cruce. Pendeo, pendes, idem ſignificat, quod ſum ſuſpenſus. Pendo, pendis ſoluo ad pondus. Vnde pendere pœnas, & penſio dicta.

RIVII caſtigatio. Deſeſſa iam ſum miſera de te ridendo) Nos omittendam putamus præpoſitionem de, ex obſeruatione quorundam exẽplarium: (Nunquam ædepol hominem ſtultiorem vidi) Manuſcriptum habet: Nunquam pol hominem &c. nec ſanè aliter Don. (Tu iam pendebis, qui ſtultum adoleſcentulum nobilitas) Quod quidam lib. habent denobilitas, id uerſus ratio reſpuit. Eſt autem Tetrameter catalecticus.

DOLE. NOn poſſum ſatis narrare, quos ludos præbueris intus) .i. quantum riſum de te concitaris, vel q̃ ridiculus viſus fueris. (Si quid iſtud impune habueris) Pro, inultum abſtuleris, uel ſine pœna. (Sed in diem iſtud Parmeno eſt fortaſſe, quod minitare:) Dilationem videtur habere hæc locutio, & ſic loquitur Cic. in Orat. pro Cæl. Pro Dij immortales, inquit, cur interdum in hominũ ſceleribus maximis, aut contumelijs, præſentis fraudis pœnas in diem reſeruatis? Alia autem eſt huius locutionis ſignificatio, cum dicimus in diem uiuere. Tunc n. eſt, quod non lõgioris temporis, quàm præſentis, vel poſteri ratione habita uiuere.

GLAR. ET hi ſunt iambici, ſed quadrati catal. In verſu primo vel ædepol prima longa & Diu monoſyllabum, vel abſque diphthongo & Diu diſſyllabum. In magis a, eliditur. Quidam lib. hac in ſcena bis habent. Nunquam pol, pro, Nunquam ædepol. In 2. verſu Mihi monoſyll. totum eliditur, vel bacchius eſt loco primo. In 3. Scibam malim, q̃ Sciebam, niſi ſic ſinæreſis. In 4. malim d, elidere in Quid, q̃ ex Prodeo facere ſpondeũ. Sed & ſatius eſt vel loco primo bacchium cõſtituamus, vel creticum loco quarto. In 7. præpoſitio De, in pleriſque non habetur lib. quam ſi tollamus, certe Rogitas legendum erit, non rogas. quæ lectio placet. In 8 rurſus ædepol prima correpta, vt frequens eſt huic poetæ. Niſi quis legat, Nunquam pol. In nono vel Non pote legendum pro Non poſſum vel s, in Satis elidendũ. In 14. d, eliditur in Quid. In 15. poſt verbum Pater, Parmenonis perſonam inſerunt. Quid eſt, ut d, elidatur. Quidam verbũ Eſt, non habent. In 16. vel legendum Ehem diſſyllabum cum Dixti diſſyllabo, vel Hem monoſyllabum, cum Dixiſti triſyllabo. In 17. s, eliditur in Scelus, vel creticus eſt loco quarto, quod & alijs huius ſcenæ locis admouere omiſimus.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Statuit hic miles vltro ſe dedere Thaidi, Herculis exemplo qui Omphale ſeruiuit in lanificio, pro claua & leonis tegmine, accepto ab ea calatho & colo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena conſiderare licet ad quos exitus militem redegerit Gnathonis aſſentatio. Nam dixerat ſupra: Iam tibi hæc aderit ſupplicãs vltro. Hic contra, miles vltro ſe dedere Thaidi, ac deuouere ſatagit, exẽplo Herculis, qui Omphale in lanificio ſeruiuit.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Initium cataſtrophes, in quo Gnatho cum milite deliberat.

Trochaici.

GNATHO, THRASO.

QVID nunc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus? quid inceptas Thraſo?
T. Egone? vt Thaidi me dedam, & faciam quod iubeat. G. quid eſt?
T. Qui minus huic, quàm Hercules ſeruiuit Omphale? G. exẽplum placet.
Vtinam tibi commitigari uideam ſandalio caput.
Sed quid? fores crepuere ab ea. quid autem hoc eſt mali?
Hunc ego nunquam videram etiam. quidnam properans hinc proſilit?

DON. QVid nũc? qua ſpe, aut quo conſilio huc imus?) Reminiſcere hũc eſſe, qui ſupra militi dixerit de Thaide, Iam dudum te amat. & rurſus, Iam tibi hæc aderit ſupplicans vltro. & hunc vide his quos exitus habeat aſſentatio. nam idem militi auctor eſt ſummæ deſperationis. Et animaduerte, q́ ſemper à menſa Gnatho inuitus abſtrahatur. nam & ſupra, cum ad litẽ venitur, ex verbis Thraſonis manifeſtum eſt, & Gnathonem inuitũ ſequi, vbi dicit, Hanccine ego vt contumeliam tantam, tam inſignem nunc accipiam Gnatho? Mori me ſatius eſt. Et bene, qua ſpe, & quo conſilio. tu nunquam omnia expertus, & nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. (Quid nunc? qua ſpe,) Paraſitus intelligit quid agat miles, ſed ad hoc inducitur interrogare ipſum militem, vt populus audiat quo conſilio veniat ad Thaidem. (Quid nunc? qua ſpe,) Summa deſperatio eſt apud militem reconciliandæ amicæ, ad hoc ut æquo animo ferat admitti Phædriam, dum ipſe quoque recipiatur. nam non in fine fabulæ contriſtandus eſt. (Quid inceptas Thraſo?) Incipere, magnorum facinorum eſt, & audaciæ. (Vt Thaidi me dedam.) Poſt inductionem belli, & inſtructionem pugnæ quid ſequatur, niſi deditio ſuperatorum? (Et faciam quod iubeat.) Proprie, nam in deditione victores iubent, victi obſequuntur. (Qui minus, q̃ Hercules ſeruiuit Omphale?) Hic Terent. exprimit conſuetudinem, in qua ignauis rõnes criminum, & exempla ſuppeditant. nam ſic & ſupra de Pyrrho. Omphale Lydiæ regina fuit, q́ Herculem ſibi ſeruientem etiam ad lanificium compulit: cum ipſa calathum, & colum, cultuſq́. fœmineus ſagittis, & claua, leoniſq́. tegmine mutaſſet. (Hercules ſeruiuit Omphale?) Subauditur & ego ſeruiam Thaidi? (Vtinam tibi commitigari videam ſandalio caput) Cõmitigari, eſt tundendo deprimi atque deponi. (Sandalio caput) Plus dixit caput, q̃ ſi aliam partem corporis diceret verberari. Et mire calceamento caput verberari. (Perij. v. qd aũt hoc eſt mali?) Eunuchi habitu Chærea, ſed viri le confidentia proſilit, & militem velut noui riualis terret aſpectu. (Hunc ego nunquam videram) Ideo Chæream miratur.

GVID. QVid nunc? &c.) Hic paraſitus inducitur interrogare militem, vt audiat populus quo conſilio veniat miles ad Thaidem, vt videlicet poſt inſtructum bellum, tanquã victus ſe dedat, & eius uoluntati morem gerat. G. quid .i. cur, nunc imus huc. i. in domum Th. aut qua ſpe. i. qua expectatione & fiducia, aut quo conſilio i. qua mẽte, quo propoſito imus huc ad Thaidem. q d. omnia expertus es, nec muneribus gratus, nec terroribus metuendus. ò Th. quid inceptas .i. faciendum ſuſcipis. incipere magnorum facinorum eſt, & audaciæ. T. Ne .i. verum petis quid ego incepto? incepto inquam uel eo huc ut dedam me Thaidi .i. tradam me in Thaidis poteſtatem, & ut faciam. id, quod iubeat. i. velit, & præcipiat. G. quid eſt quod tu dicis ſup. hoc interrogat quaſi non poſſit credere militem, qui ſe fortem iactitat in eam poſſe adduci ſententiam. T. quin .i. cur minus ſeruiam ſup. huic .ſ. Thaidi, q́ Hercules vir fortiſſimus ſeruiuit Omphale. i. reginæ Lydiæ, quæ Herculem ſibi ſeruientem etiam ad lanificium cõpulit, cum ipſa calathũ, & colum, cultumq́. fœmineos cum ſagittis, & claua, leoniſq́. tegmine mutaſſet. G. exẽplum tuum placet mihi. i. probo exẽplum tuũ, quod tibi propoſueris imitandũ. vtinam videam caput cõmitigari. i. tundendo deprimi, atque deponi tibi ſandalio. i. illo genere calciamẽti. Dicuntur noſtra tẽpeſtate ſandalia illi calcei, quibus vtitur Papa, & Epiſcopi in celebranda Miſſa, quibus nec pes totus tegitur, nec nudus terræ alliditur. Dicunt inſuper quidã ſandalium eſſe pannum, quo operiuntur equi magnatũ, vt Papæ, Cardinalium, & cæterorũ. Item eſſe pannũ quo vulnera, uel corpora mortuorũ tegũtur. Ser. aũt, inquit, ſandalium eſſe genus calceorũ, uel caligarum aliorũ. Sed quid fores ab ea Th. i. fores eius Th. crepuerunt. i. patefactæ ſunt, & fores crepuerunt, ab ea eſt ſimili modo dictum vt prius ab Andria eſt ancilla hæc, pro hæc eſt ancilla Andriæ. Th. eunuchi habitu Ch. videt, à quo terretur tanq̃ à nouo riuali. perij. v qd aũt. i. ſed, quid hoc mali eſt i. quod malum eſt iſtud nunq̃ uideram hunc Chæream. ſ. etiam quidnam. i. cur proſilit .i. prodit, exit, prorumpit hinc. i. ex domo Th. properans. i. feſtinans cum quadam confidentia virili. propetabat .n. præ gaudio quærens Parmenonem cui ſuum gaudium impartiret.

ARG.

LATO. ARgũ.)Cataſtrophe inter militem & meretricem. [Quid eſt) Interrogatio reprehendentis. [Sandalio caput commitigari) Subaudi calciamento muliebri. [Hunc ego) Ch.ſubaudi.

PETRVS MARS. QVid nunc? &c.) Ignauia militis glorioſi, & imbecillitas conſilij, nec non turpis exitus illorum, qui indecoris adulationibus, pernicioſisq. aſſentationibus præbent aures, hac ſcena deſcribitur. [Vtinam tibi cõmitigari uideam ſandalio &c.) Sandalium eſt calciamenti genus, quo nunc vtuntur Epiſcopi, cum in ſacris operantur. [Qui minus quàm Hercules) Hercules auctore Diod. lib. ij. venditus ſeruiuit Omphale Lydorum reginæ, & factus liber, genuit ex ea Lamum. Vnde queritur Deianira his verbis apud Ouid.

Vna recens tantum referatur adultera nobis.
Vnde ego ſum Lydo facla nouerca Lamo.

RIVII caſtigat. ET iam hinc quid nam properans profilijt?) Nos præſenti tempore profilijt legendum ſuſpicamur, ut & manuſcriptum habet, & uetuſtiſſima quæque de impreſſis. Et ad ſententiam aptius quadrat. Conſentit Haſlenſtenianum nobiſcum.

GLAR. HÆc carmina trochaica ſunt tetrametra catal. In 3. verſu s, eliditur in Minus, vel creticus eſt loco primo. In penult. Thraſonis perſona ante Perij ponenda ex lectione Donati in ſeq. ſcena ad illud Thraſonis, Nunquid Gnatho dubitas, quin ego perpetuo perierim? Porrò in ultimo Profilit præſentis temporis putat Riuius potius quàm Profilijt præteriti.

ACTVS V. SCENA IX.

ARG. ADR. BARL.

Qui alias gaudebat à ſe vitiatam puellam Charea, tãdem quod permiſſu ſit parentu habiturus vxorem, nunc exultat. Et in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraſo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena introducitur perſona Charea, magnopere feruens ingenti gaudio, vt adoleſcentuli in proſperis ſolent, quod nuptias cum Pamphila confecerat. Nec mirum eſt, quòd adeo inſane ob id exultat, qui iam dudum tantopere, quòd eam vitiauerat, lætabatur. Interuenitq; Phædria vtpote qui domi erat, & audierat quæ geſta erant apud Thaidem ex relatione Parmenonis. Deinde laus Thaidis, continetur: tum militis interuentus, qui Gnathonis opera & blandimentis in riualem accipitur à Phædria. Demum fabula iucundus finis imponitur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exultat Charea ob fortunam proſperam.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

CHAEREA, PARMENO, PHAEDRIA, GNATHO, THRASO.

O POPVLARES, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quiſquam: nam in me plane dij poteſtatem ſuam
Omnem oſtendere, qui tam ſubito tot * congruerint commoda. * cõtigerint
P. Quid hic lætus eſt? C. ò Parmeno mi, ò mearum voluptatum omnium
Inuentor, inceptor, pfector, ſcin' me in qbus ſim gaudijs?
Scis Pamphilam meam inuentam ciuem? P. audiui. C. ſcis ſponſam mihi?
P. Bene, ita me di ament, factum. C. andin' tu illum qd ait? C. tum autem Phædriæ,
Meo fratri, gaudeo amorem eſſe omnem in tranquillo; vna eſt domus:
Thais patris ſe commendauit, in clientelam & fidem
Nobis dedit ſe. P. fratris igitur Thais tota eſt. C. ſcilicet.
P. Iam hoc aliud eſt, qđ gaudeamus miles pellitur foras.
C. Tum tu, frater, vbi vbi eſt, fac quamprimum hæc audiat. P. viſam domum.
T. Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuo perierim? G. ſine
Dubio opinor. C. quid commemorem primum, aut quẽ laudem maxume?
Illum, qui mihi dedit conſilium vt facerem; an me, q id auſu' ſim
Incipere? an fortunam collaudẽ, quæ gubernatrix fuit,
Quę tot res, tãtas, tã oportune in vnũ cõcluſit diem? an
Mei patris feſtiuitatem & facilitatem? ò Iupiter
Serua obſecro hæc nobis bona. PH. Dij voſtram fidẽ, incredibilia
Parmeno modo quæ narrauit. ſed vbi eſt frater? C. præſto eſt. PH. gaudeo.
C. Satis credo. nihil eſt Thaide hac frater tua dignius,
Quod ametur: ita noſtræ eſt omni fautrix familiæ. PH. hui mihi
Illam laudas? T. perij, quanto ſpei eſt minu' tanto magis amo,
Obſecro Gnatho in te ſpes eſt. G. quid uis faciam? T. perfice hoc.
Precibus, pretio, vt hæream aliqua in parte tamen apud Thaidem.
G. Difficile eſt. T. ſi quid * collibuit, noui te. hoc ſi effeceris, * collibitum,
Quoduis donum, præmium à me optato, id optatum feres.
G. Itane? T. ſic erit. G. hoc ſi efficio, poſtulo vt mihi tua domus
Te præſente, abſente pateat, inuocato vt ſit locus
Semper. T. do fidem ita futurum. G. accingar. PH. quẽ hic ego audio?
O Thraſo. T. ſaluete. PH. tu fortaſſe, quæ facta hic fient,
Neſcis. T. ſcio. PH. cur ergo in his te ego conſpicor regionibus
T. Vobis fretus. PH. ſcis quàm fretus? miles edico tibi,
Si in platea hac tẽ offendero poſt vnquam; quod dicas mihi.
Alium quærebam, iter hac habui: periſti. G. eia haud ſic decet.
P. Dictum eſt. G. non * cognoſco voſtrum tam ſuperbum. PH. ſic erit. * noſco genus veſtrũ
G. Prius audite paucis: quod cum dixero, ſi placuerit,
Facitote. PH. audiamus. G. tu concede paullum iſtuc Thraſo.
Principio ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim,
Me, huius quicquid facio, id facere maxume cauſſa mea:
Verum idem ſi vobis prodeſt, vos non facere inſcitia eſt.
PH. Quid id eſt? G. militem riualem ego recipiendum cenſeo. PH. hem
Recipiendũ? G. cogita modo. tu hercle eũ illa Phędria
Et libenter viuis, & enim bene libenter victitas,
Et quod des paullum, & neceſſe eſt multum accipere Thaidem.
Vt tuo amori ſuppeditare poſſit ſine ſumptu tuo; ad

Omnia

Omnia hæc magis oportunus, nec magis ex vſu tuo
Nemo eſt. principio & habet quod det, & dat nemo largius:
Fatuus eſt, inſulſus, tardus, ſtertit, noctesq́. & dies:
Neque tu iſtum metuas ne amet mulier: pellas facile, vbi velis.
PH. Quid agimus? G. præterea hoc etiam, quod ego vel primum puto,
Accipit hominem nemo melius prorſus, neque prolixius.
PH. Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt. C. idem arbitror.
G. Recte facitis. vnum etiam hoc vos oro, ut me in veſtrum gregem
Recipiatis: ſati' diu hoc iam ſaxum voluo. P. recipimus.
C. Ac libenter. G. at ego pro iſtoc Phædria, & tu Chærea,
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. C. placet.
PH. Dignus eſt. G. Thraſo, vbi vis, accede. T. obſecro te, quid agimus?
G. Quid? iſti te ignorabant. poſtquam eis mores oſtendi tuos,
Et collaudaui ſecundum facta & virtutes tuas,
Impetraui. T. bene feciſti. gratiam habeo maxumam.
Nunquam etiam fui vſquam, quin me omnes amarent plurimum.
G. Dixin' ego uobis, in hoc eſſe Atticam eloquentiam?
PH. Nil præter promiſſum eſt. ite hac. vos valete, & plaudite.

DON. O POPVLARES, ecquis me viuit hodie fortunattor?) Hic perſona Chæreæ eſt, ſeruens gaudio vt adoleſcētuli eſt in proſperis rebus. [O populares) Non mirum ſi inſane exultat nuptijs, qui iam dudum ob id ſolum quod vitiauerat virginem, lætabatur. [Nemo hercle quiſquam?) Et interrogauit, & reſpondit ſibi. [Neme hercle quiſquam:) πρᾶγμα tertium. [Qui tam ſubito tot congruerint commoda.) Tam qualitatis, tot quantitatis eſt. [Quid hic lætus eſt?) Inuenta perſona eſt ad quam geſta hęc narret Chærea, vt populus & miles inſtruatur, quid intus geſtum ſit. [Inuentor, inceptor,) Inuentre, ſapientis eſt: incipere, audacis: perficere, conſtantis. Ergo plena laudatio eſt. & conſtat hoc Chæream laudatiue dicere. nam in ſubditis ſolum conſilium attributum eſt Parmenoni. [Scin' me in quibus ſim gaudijs?) σύλληψις. Et nota ſcin' me, cum ſufficeret ſcio'. ergo Me abundat, & eſt figura ἀρχαϊσμός. [Scis Pamphilam meam) Amatorie dixit meam, vel potius ſponſam meam, vel quam amo. [Inuentam) Cognitam. [Ciuem?) Deeſt, eſſe. [Scis ſponſam mihi?) Deeſt & eſſe. & eſt Sponſa nunc participium. [Audin' tu illum quid ait?) Hoc, vultu mutato & turbato dicitur. [Amorem eſſe omnem in tranquillo:) Bene in tranquillo, quia mari, & tempeſtatibus amicæ mobilitas & inſtabilitas comparatur. Sic Horatius: Simplex mundicijs, heu quoties fidem Mutatosq́. deos flebit, & aſpera nigris æquora ventis Emirabitur inſolens, Qui te fruitur credulus aurea &c. [Thais patris ſe cōmendauit.) Hoc eſt quod profuit Phædriæ [Vna eſt domus:) Poſt Pamphilæ nuptias. [In clientelam & fidem) Clientelam, ut ametur: in fidem, vt defendatur. [Fratris igitur Thais tota eſt.) Bene tota, vt ne ex parte quidem ſit militis. [Miles pellitur foras.) Sunt gaudia ex noſtris bonis, ſunt gaudia ex aliorum malis, hoſtium, aut inimicorum. Ergo vtrunque genus gaudiorum complexus eſt. [Viſam domum.) Bene domi queritur amator excluſus. nam neque ruri, neque in foro eſt. [Perpetuo perierim?) Quia illud periſſe ſupra, temporale uidebatur. [Quin ergo perpetuo perierim?) Hic iam militi, neque ſeruiendi amice, vt apparet, præbetur locus. [Sine Dubio opinor.) Quia non quis dicitur perpetuo periſſe. quid enim opus hac exceptione eſt, quando nemo ita perit, ut temporaliter pereat, & poſtea fiat non perditus? Correxit paraſitus ſtulti dictum militis: non illum perpetuo, ſed ſine dubio, periſſe opinari reſpondens: non eſt. n. contrarium opinor re periſſe ſine dubio, pro certo periſſe. Confirmatur periſſe miles, vt poſt tanta munera ex deſperato ſupplex, ex ſupplice patiens riualis exiſtat. [Quid commemorem primum?) Διαπόρησις oratoria familiaris laudantibus. Cic. Vnde igitur potius incipiam? Hoc autem fit vbi omnia & magna videntur & paria. [Illum, qui mihi dedit conſilium) Attribuuntur perſonis conſilia, facta, caſus, & orationes. Ergo hic laudatur conſilium Parmenonis, factum Chæreæ, caſus Fortunæ .i. euentus, oratio ſenis. Illum, qui mihi dedit conſilium) Tria ſunt in vita hominū, conſilia, facta, ſucceſſus. Conſilium, animi eſt: Factum, corporis: Succeſſus, fortunæ. [Illum,) Parmenonē. [Quæ tot res,) Bene, tot res, q.d. Eunuchum pro quo duceretur, cōmendationem virginis, abſentiam meretricis, occaſionem vitij inferendi, patris interuentum in nuptias. [An mei patris feſtiuitatem) Etiā patri laus impartienda eſt. nam non erat tranſeundum feſtiuitatē, qua & feſtiuus amatori non obſtitit, & ignouit ut facilis, vnde feſtiuitas in dictis, facilitas vero in animo & factis. [Feſtiuitatem) Lætitiam: vt, feſtiuus dies eſt. [Dij veſtram fidem,) Cito interuenit Phædria, vtpote qui domi erat. [Quæ narrauit) Nimius affectus in vtranque partem defectus orationis amat: eſt ergo ἔλλειψις: deeſt. n. gaudeo. [Satis credo,) Sic dici nota agentibus ſolet. Recte igitur huic dicitur, cui fiunt nuptiæ, Gaudeo: & ille ſic reſpondet vt amicis gratulantibus decet, Satis credo. Credo autem, ideo quia multi ſeſe fingunt gratulari, cum inuideant: gaudere, cum doleant. [Mihi Illam laudas?) Scilicet amatori eius. Et mihi pronuntiatione iuuandum eſt. [Perij quanto minus ſpei eſt, tanto magis amo.) Hic vero eſt ardor inſaniſſimus, vt Virg. Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin, Delicias domini. Et profecto ſic eſt, Sapientes ſpe maxime ad amorem coguntur, ſtulti forma tantum. [Obſecro Gnatho in te ſpes eſt) Mire, quaſi deſperatis omnibus auxilijs, abiecta nimis ſupplicatio inducitur. Nam & obſecro, & Gnatho id ſignificant, & in te ſpes eſt. [Quid uis faciam?) Non eſt hoc interrogantis, ſed oſtendentis non eſſe quid faciat. [Precibus, pretio,) Nihil militi ſupereſt præter precem vt victo: & pretium, ut diuiti. Nihil aliud optat, quam liceat eant, vt perſona Thaidis conueniri poſſit. [Precibus, pretio,) ἀσύνδετον velut afflicta & laſſa, pronuncianda ſunt. [Pretio,) Varie: quis alibi dixit, precatio. [Vt hæream) vt hærere in vltimum genus beneficij eſt. [Et in parte aliqua) Non enim parte dixit, vt æqua intelligatur. [Tandem) Et deſperantis eſt, & difficulter credentis. Tandem; non eſt aduerbium temporis, ſed nunc ſaltem ſignificat. [Noui te.) Deeſt, perficis. ſed vbique plura geſtu ſignificat miles, vtpote infantiſſimus. [Difficile eſt) Vultu, & pronūciatione aſſeueratione firmandum eſt. [Si quid collibuit) ἔλλειψις: pro, ſi quid collibitum eſt, efficis. [Quod vis donum & præmium à me optato) Donum, præmium eſt: & munus, præmium: ſed donum, præmium dijs datur: munus, pręmium hoibus. nam ſeparatim, donum deorū eſt, præmium virorū eſt fortium, munus hoium & donum, munusq́., tam ante factum quam poſt factum datur, pmium non niſi poſt factū eſt. Donum, volūtatium: pmium, debetur. Alij ergo ἀσύνδετος pnunciant, primo donum, & ſic pręmium quaſi vnam partem orationis. [Quoduis donum & præmium) Donum, vt à largo hoie: præmium, vt à pclaro facinore. [Quoduis donum & præmium à me optato, id optatum feres) Donū optato, ob quod præmium accipias. [Præmium à me optato) Totū militariter nam & optatio dr, & optatei à militib. vt alibi, Vir fortis optet quod volet pmium. [Si hoc efficio, poſtulo vt mihi tua domus Te pſente abſente vt pateat:) Prouerbiale eſt pnte abſente, vt ſurſum deorſum, vltro citro, & cetera hmōi: fanda infanda, iuſta iniuſta, digna indigna, velit nolit. [Inuocato vt ſit locus Semper) Inuocato, non vocato ſignificat. In etenim auget & minuit dictionem. [Inuocato) Male intelligitur precibus vocato, cum ſit αὐτομάτῳ i. etiam non inuitando, quin vltro venire debeat ſuam domum. [Do fidem) Iuro, confirmo, ſpondeo. [Accingat) Non quia facile eſt quod negauit ſupra: ſed ſuis votis paraſitus adductus eſt ad cœnandum, ideo & accingat dixit, ſic enim dicimus, in magnis rebus ſuſcipiendis. Vt, Accingunt omnes operi. [Saluete) Supplex ſine gratia & ſine timore, modo inimicus & infeſtus. [Tu fortaſſe quæ facta hic ſint neſcis?) Hoc totum ſuperbe, ac minaciter, inquit, adoleſcens. [Scio) Cōpendium poëtæ, ne rurſus eadem dicerentur. [Conſpicor) Cōmune verbum eſt conſpicor. [Vobis fretus.) Et hoc ſtulte. quis enim & riualibus & inimicis fretum ſe eſſe dicat? Dein ἀνακόλουθον, & vitioſa reſponſio eſt niſi enim

addt

addideris ſum erit ſolœciſmus cōueniens loquentī impolite homini & militi. [Scin' quam fretus?) Eſt ab • ea ſubaudiendum eſt. [Miles edico tibi) Hoc contumelioſe, & proprie vt militi: Miles, inquit, edico tibi. [Si te in platea hac offendero) Hoc eſt, Si vel caſu inuenero. Et in platea, inquit, non circa meretricis fores. [Nihil quod dicas) Nihil, pro non, vt ſit, non eſt qđ dicas mihi .i. nihil eſt quod dicas, pro vt dicas mihi vt ſit, quod, pro vt: aut quod, pro quid dicas mihi. Certum eſt autem ſic veteres locutos eſſe. [Alium quærebam) Aut alium pro quendam poſuit: vt ſit, quendam quærebam .i. aliquem aut alium, hoc eſt non quem tu putas, hoc eſt alium, non Thaidem. ſed ſi aliam diceret, neque cōmode, neque ἐμφατικῶς loqueretur. præualet .n. maſculinum genus. [Periſti) Ordo eſt, Poſtquam in platea hac te offendero, periſti. [Eia) Interdum hortantis eſt. ergo nunc eia, correctionem ſignificat. [Non cognoſco veſtrum tam ſuperbum) Locutio annotanda, mire laudauit, vt perſuadere potuiſſet. [Veſtrum tam ſuperbum) Non veſtrum ſuperbum. [Veſtrum ſuperbum) Abſolute: vt, Pol Crito antiquum obtines. Ergo ſubaudiamus uel ingenium, uel animum, vel morem, uel inſtitutum. [Prius audite paucis) Mira inſinuatione agit, qui non vt conſentiant, ſed ut audiant paucis petit. Et bene prius, quaſi non obſtet quo minus faciant quod uelint. Tum deinde quo attentiores exiſtant, addidit Paucis. deinde ſi Placuerit. facilius .n. flectitur, cum quo non pugnamus ut conſentiat. [Prius audite) Fiduciam oſtentat perſuaſorium rem dicturi. [Audiamus) Bene: non, faciamus, ſed, audiamus dixit: nam prima oratoris impetratio in mala cauſa eſt, audiri meruiſſe. [Tu concede paullulum iſtuc Thraſo.) Thraſo hoc in bonam partem accepit: & ideo paret. putat .n. uel turpe eſſe, ſi humiliter precetur ſuo nomine, ſeque audiente paraſitus, uel incongruum ſibi, ſi in os præſens à Gnathone laudetur. [Illuc Thraſo.) Non ad ſe uocat, ſed locum oſtendit quò abeat atque concedat. [Principio ego uos) Videt neque ſe odio haberi, neque offendi animos audientium in militis nomine. Hoc ergo oratorie, pro eo homine in quo offenditur, eum in quo non offenditur, poſuit. [Me huius quidquid facio id facere maxume cauſa mea.) Deeſt Rei aut Eſt: vt ſit, me huius quidquid eſt quod facio, id facere maxime cauſa mea. Hic à perſona diſceſſit: & rem non odioſam pro odioſa poſuit i. paraſiticam, pro æmuli amore & commodo. [Veſt idem ſi uobis prodeſt) Multum attulit ad perſuadendum, non eſſe cōmodum militi admitti, & ſuum cōmodum ipſorum eſſe cōmodum. [Vos non id facere, inſcitia eſt) Oratorie, & ſecundū inſinuationis præcepta ſic dixit. nam remittendo & dubitando, magis flectit animos, q̃ ſi aperte ac pertinaciter aſſeueret. [Militē ego riualem recipiendum cenſeo) Artificioſe ſatis, ſemel intulit omne quod durum dictu ad perſuadendum erat. nam ꝙ militem & riualem dixit, ad eam rem ualet vt magis admittēdus ſit q̃ excludendus, & ſimul fiducia ſic dicentis, parat animos ad audienda quæ dicet. [Militem ego riualem recipiendum cenſeo) Riuales dicuntur æmuli de mulieribus, facta tranſlatione nominis à feris beſtijs, quę ſitientes cum ex eodem riuulo hauſtū petunt, in prœlium contra ſe inuicem concitantur. ſic Cic. pro Cæl. Sin erit ex illo fonte riualis, inquit. [Cenſeo) Vide virtutem poëtæ. non .n. dixit peto, ſed cenſeo, tanquam illis modo conſultat, neque pro milite agat. [Militem ego riualem) Conſiderata quo vultu hoc dicendum ſit: & intelliges & militem, & riualem, & recipiendum, & ego cenſeo, quanta ſignificat. Non .n. dixit Thraſonem, ſed militem, quod nomen ad ſtultitiam valet. Non ſociū, ſed riualem, quo oſtendit, q̃n quidem riualis in meretrice capiendus eſt, hunc potius eligendum. Nec, non excludendum, ſed recipiendum dixit, ut & oſtenderet adeo prodeſſe, ut etiam de induſtria retinendus ſit. Non, uolo aut rogo, ſed cenſeo, ut conſiliarius, non paraſitus, uideatur loqui. Nam ꝙ ego addit, eo dicto vſus eſt, quo uti ſolent qui plus in negotio uident. nam ſic in Phormione Iuriſconſulti, Ego quæ in rem tuam fuerint, ea uelim facias. Ego ſedulo hunc dixiſſe credo. Ego amplius deliberandum cenſeo. [Cogita modo) Modo, aut tantūmodo ſignĩat. aut tp̃is eſt aduerbium. & ſimul incerta diſtinctio eſt. [Et libenter uiuit) .i. bonorum ciboꝝ edax. [Suppeditare poſſit ſine ſumptu tuo) Aut ſuppeditare, pro ſuppeditaret. aut deeſt ſe. Vt, Accingunt omnes operi. [Ad omnia hæc magis opportunus nec magis ex vſu tuo nemo eſt) Locutio eſt ex negatiuis tertia: vt, Agrū in his regionibus meliorē nemo habet. [Magis ex uſu) Pro utilior, & magis opportunus, pro opportunior. [Nemo eſt) Hoc eſt opportunos. [Habet quod det) Vt diues. [Et dat nemo largius) Vt liberalis. [Fatuus eſt) Hoc eſt ex uſu tuo. [Inſulſus) Sine ſale & ſapientia, aut ſine ſaltu & facilitate. [Tardus) In venerem .ſ. [Stertit) Plus dixit q̃ dormit. [Noctesq. & dies) Plus ſignĩat q̃ ſi diceret, diebus & noctibus, ut hoc ipſo nomine conſiliarij auctoritas ineſſe uideatur. [Fatuus) Inepta loquens, à fando fatuus dī: inde Fauni Fatui, & nymphæ Fatuæ dictæ ſunt. [Fatuus eſt, inſulſus) Fatui ſunt, qui uerbis & dictis fatui ſunt. Inſulſi vero, corde & animo. [Tardus) Corpore & mēbris, q̃q̃ & intellectu tardos vocamus qui ſtulti ſunt, ſed melius eſt ſic intelligi, ut ea uitia videatur dicere, quæ inamabilem faciant etiam diuitem, largumq. amatorem. Nam aut uerba cōmendant: vt, Pendetque iterum narrantis ab ore, hic fatuus. Aut ſapientia gratum facit: vt, Multa viri virtus animo, hic inſulſus eſt. Sed mihi videtur fatuum dicere qui tantum gloriatur, & blandiri amicæ neſciat. Inſulſum, qui non ſit ſalax, & cupidus coitus. Tardum qui non facile explicet venerem, quæ res meretricibus odioſa eſt. [Fatuus eſt, inſulſus.) Sunt qui fatuum, animo putant: Inſulſum, dictis. ſed male. Nam fatui quoque dij ſunt, qui & Fauni dicuntur, & non ſtulti, ſed multum fantes .i. loquentes. [Fatuus eſt, inſulſus) Hæc quæ nunc addidit, non ex ſuperioribus pendent, ſed cum ſuperiora ualeant plurimū. nam quia diues & liberalis, potuit obeſſe riualibus hæc omnia bona in milite corrumpuntur, ꝙ fatuus, ꝙ inſulſus. & cetera, quæ ipſe perſequitur. [Fatuus eſt inſulſus) Hæc bene adduntur, quia dixit, Et habet qđ det, & dat nemo largius. Ad rem eam valebat, ut amaretur miles à meretrice, & ꝑponendus omnibus eſſet, ſed ingrata ſunt mulieribus maximeq. laſciuis hæc omnia quæ ſubijcit. [Fatuus eſt, inſulſus.) Hoc pro aceruo vitiorum, cum quadam vultus improbitate prolatū eſt, quo magis res in mediū poſita eſſe uideatur. [Vbi velis) Qñ vel cum. [Quid agimus?) Initium conſenſionis, dubitatio eſt eius q negauerit. [Hoc etiam) Deeſt, vel abeſt. [Quod ego) Paraſitus .ſ. [Primum puto) Primum puto, quaſi paraſitus. [Accipit hominem) Accipit, paſcit, inuitat: ut, Illos porticibus rex accipiebat in amplis. [Nemo melius prorſus, neque prolixius) Horum alterum apparatum indicat, alterum copiam. [Mirum, ni illoc homine quoquo pacto opus eſt.) Facete dixit adoleſcens rei parcus, & qui putet amorem ſine damno eſſe oportere quique feſellerit meretricem, non ſolum eijciendum non eſſe militem, ſed ēt quouis modo ſuſtinendum ac perferendum. [Mirum, ni illoc homine) Obtinuit paraſitus iam quod negabatur. Primo deliberatum: vt, Quid agimus? poſt conceſſum: vt, Mirum ni illoc homine quoquo pacto opus eſt. [Mirum, ni illoc) Hic, inquit, eiuſmodi eſt, vt etiam cum mala conditione patiendus ſit. [Idem arbitror) Sanè opus fuit conſenſione, præcipue Phædria, cuius res agitur: nam ita & ſeuera perſona eſt tarde conſentientis amatoris. [Recte facitis) Gratiarum actio eſt. [Vnum etiam hoc vos oro.) Subtiliter etiam paraſitus hic ſe adiungit, ſuasq. partes circa hos agit. [Satis diu hoc iam ſaxum voluo.) Vide quemadmodum ſerpat paulatim etiam in eorum aſſentationem ex vituperatione militis. [Hoc ſaxum voluo) Prouerbium in eos qui inextricabili labore afflicti ſunt. Et bene ſaxum de ſtulto milite ait, & ſeipſum Siſyphum fecit. [Hoc ſaxum voluo) Velut Siſyphus apud inferos. [Vt me in veſtrum gregem) Iam hos laudat, & nimis paraſitus eſt, ſi recorderis eundem dixiſſe, Facete, lepide, laute, nihil ſupra. [At ego pro iſtoc, Phædria) Subaudiamus & ſum hic. aliter non, ut paraſitus ait. [Phædria & tu Chærea) Ambos nominat, quaſi legibus paciſcantur. [Hunc comedendū) Cum ceteris rebus ſummus poëta etiam fidem oſtēdit amicitiæ paraſiticæ, exemplo Gnathonis de milite loquentis hoc modo. [Propino) Facete ſic dixit, ut paraſitus, & ut qui de conuiuio loqueretur. [Dignus eſt) Hæc verba vltima longi ſermonis, eiuſmodi ſunt, ut miles hæc audiens, laudatum ſe eſſe, & approbatū exiſtimet. [Vbi uis) Honorifice reuocat ablegatum cum iniuria, dicendo vbi uis, quia accede imperatiuum erat. & vbi niſi Quando intellexeris, uitium eſt. [Iſti te ignorabant) Figura εἰρωνεία. Ad vtrunque .n. pertinet, & ad laudem & ad mores. Et hoc ambiguum. [Secundū facta & virtutes tuas) Et hoc ἀμφίβολον. Nam virtutes εἰρωνικῶς pro uitijs poſuit: vt, Neſcis qui vir ſiet. &, Ornatus eſſes ex tuis uirtutibus. [Facta & virtutes) Proprie facta militibus aſcribuntur. [Facta & uirtutes) Amarior eſt εἰρωνεία in vitioſos homines, quàm ueritas. [Nunquam etiā fui vſquam) Nunquam & locum, & tempus ſignificat: Vſquam locum magis. Nunquam, pro non, Et nunquam vſquam τῷ ἀρχαϊσμῷ, pro, Non uſquam .i. nuſquam. [Quin me oēs amarent) Contrarium ſuperiori. quid eſt .n. quod bene non fecerit quidquam, ſi in illo eſt, ut ametur? [Atticam eloquentiam) Et hoc εἰρωνικῶς, vt illa, quæ ſupra. Atticam dicit ueram atque Germanam, quia excultior eloquentia, dicitur Attica, & ſummi oratores, Attici appellati ſunt. [Prætermiſſum eſt) Et hoc anceps eſt, in-

intellectu gemino ad vtrunque. [Ite hac) Quò vocat paraſitus? an ad meretricem? an ad cœnam militis, vt promiſit, Hunc ego comedendum & deridendum vobis propino. [Ite hac) Comeſſatum ad militem, vel ad Thaidem. Si cœnæ interfuit meretrix quomodo poſt acta ſunt omnia, cum mentio noctis non facta ſit? Omnia poſt cœnam geſta ſunt, & non completa, per riaam cœna, ſuperfuit plurimum temporis ad agendum.

GVID. O Populares, &c.) Hic perſona Chær. eſt feruens gaudio, vt adoleſcentuli eſt in proſperis rebus Chær. Chærea inſane exultans propter ouptias, quas videt ſibi parata a in hæc verba prorumpit alloquens Parmenonem, vt populus & miles inſtruantur quid intus geſtum ſit. O populares .i. ò gratioſi & populo grati, ſeu fauorabiles, vel ò vos qui eſtis de populo, aut qui habetis auram .i. fauorem populi iudicetis an ſitis fortunatiores me, ecquis .i. vtrum aliquis, viuit hodie .i. hoc tempore, fortunatior .h. felicior me, deinde ſibi reſpondet. Nemo hercle quiſquam, abundat quiſquam, nemo inq̃ eſt fortunatior me: nā plane .i. omnino, vel certe dij oſtendere .i. præbuerunt, explicauerunt omnem ſuam poteſtatem in me .i. erga me, cui .ſ. mihi, tot bona .i. tot proſpera contigerunt mihi tam ſubito .i. repente. P. Quid .i. cur hic .ſ. Chær. eſt lætus. C. ò Parmeno mi, ò inuentor tanquam ſapiens, ò inceptor tāquam audax, ò perfector tanquam conſtans omnium mearum voluptatum .i. delitiarū. ſcin' .i. vtrum ſcis me, abundat me, in quibus gaudijs ſim? ſcis Pāphilam meam .i. quam amo, inuentam .i. compertam eſſe ſup. ciuem Atticam, ſcilicet. q. d. ingenuam? P. audiui .i. accepi ita eſſe. ſ. C. ſcis Pamphilam eſſe ſponſam .i. promiſſam mihi, hic .n. ſponſus, ſa, ſum, deriuatur, & eſt participium. P. Di ita me ament, modus eſt iurandi, q. d. ita me di ament ſicut ea animo dico hoc bene factum eſſe .ſ. q̄ tibi Pamphila promiſſa eſt. G. audio' .i. vtrum audis id, quod hic .ſ. Chær. ait, & hoc vultu mutato & turbato ait. C. autem .i. ſed, tum .i. deinde, gaudeo omnem amorem eſſe fratri meo in tranquillo .i. in toto, ſine perturbatione vlla, aut contentione, & bene in tranquillo, nam mari & tempeſtatibus omnis amicæ mobilitas & inſtabilitas comparatur, vna eſt domus .i. vnica eſt manſio fratri & Th. Thais commendauit .ſ. Lachi in clientelam .i. in protectionem, ac defenſionem, ac patrocinium, cum pater ſit aduocatus, à cliens dicitur clientela. Eſt autem cliens conſultor, qui patronum ſequitur ſeu aduocatum, ut ab eo cauſa ipſius clientis agatur, & ita clientela dicitur illa defenſio, & illud patrocinium, capi etiam poteſt pro illa amicitia, quam conciliat ſibi aduocatus cum clientibus cauſas eorū defendendo, vt hic aduocatus multas habet clientelas .i. quod inepte dicitur multas practicas. Aliqui libri habent, commendauit ſe in clientulam, & tunc ſic intellige, cōmendauit .i. tradidit, cōmiſit ſe in clientulam .i. pro clientula & famula patri meo .i. cuius ſit pater patronus futurus, nam à cliens ſit clientulus, la, lum, vt mancipium diceretur, clientulum in neutro ſaltem legi ſatis clientulus & clientula. T. inquam dedit ſe nobis in fidem, id eſt fidelitatem & beneuolentiam, vt eſſemus illi fideles, & bene illi cuperemus. P. fratris igitur Thais tota eſt ſ. Phædriæ. C. ſcilicet .i. certe, ipſa eſt tota eius, hic enim .ſ. affirmatiue ſumitur. P. Iam .i. nunc, hoc eſt aliud quod .i. propter quod gaudemus, quia miles Th pelletur .i. exturbabitur foras. C. Tum .i. deinde, tu Parm. fac quamprimum .i. citiſſime ut frater .ſ. Phæd. audiat hæc .ſ. & amorem ſuum eſſe in tranquillo, & militem pelli foras, vbi vbi eſt .i. vbicunque ſit. P. viſam .i. ibo ad videndum an ſup. ſit domi. alij habent domum & tunc eſt ſenſus viſam domum .i. ibo domum ad videndum. an inueniam eum. T. Nunquid Gnatho dubitas, q. d. non, quin .i. quòd non, ego nunc perierim? id eſt ſim perditus, perpetuo .i. ſine remedio. G. ſine Dubio .i. proculdubio, opinor .i. mea eſt opinio te perijſſe perpetuo, vel opinor te perijſſe ſine dubio, non autem perpetuo. C. quid commemorem .i. exponam, aut laudem .i. commendem, primum .i. ante cetera, maxume? i. plurimum, q. d. neſcio ea his rebus tam proſperis q̄ cui preferre debeam vtrum ſup. laudem illum .ſ. Parmenonem, qui mihi dedit conſilium, vt facerem .i. vt deducerer ſuppoſitus ad Th. ad laudem me, qui auſus ſim incipere .i. inire tale factum, an collaudem .i. debeam collaudare fortunam .i. ſucceſſum, quæ .ſ. fortuna fuit gubernatrix .i. directrix in eo facto .i. quæ .ſ. fortuna concluſit .i. contulit, coniecit, tam opportune .i. tam apte, ita tempeſtiue, tot res & tantas .i. tam proſperas & tanti ponderis in vnum diem, an .i. vtrum, collaudem feſtiuitatem .i. ſermonis ſeu orationis lepiditatem, ac ſuauitatem, & facilitatem .i. benignitatem patris, qui & mihi amanti non obſtitit, & vt facilis ignouit, vnde feſtiuitas in dictis eſt, facilitas vero in animo & factis. Tria autem ſunt in vita hominum, conſilium, factum, ſucceſſus. Conſilium eſt animi, factum corporis, ſucceſſus fortunæ. O Iupiter obſecro, quaſi per ſacra rogo, ſerua .i. conſerua nobis, hæc bona .i. has proſperitates. Dij &c. Hic introducitur Phæd. è domo ſua veniens, vt fratri congaudeat, audierat enim quæ geſta eſſent apud Th. ex Parmenonis relatione, ibi etiam interuentu paraſiti. Th. Miles in partem amoris meretricij admittitur à Phædria. PH. Dij voſtram fidem, præ admiratione eorum, quæ audiuit facta erumpit in exclamationem hanc ad deos factam, implorans de amore eorum fidem .i. opem & auxilium, ut ſatis eſt interpretatum, hic tamen proprie non inuocat, ſed tantum admiratur, vt ſolemus Chriſtiani admirantes aliquid dicere, bone deus quanta probitate vir ille viget, deinde ſubdit cauſam admirationis inquiens, quæ incredibilia .i. maxima, & ſua magnitudine excedentia fidem Parmeno narrauit modo .i. paullo ante, ſed vbi frater eſt .ſ. Chærea Ch. frater tuus .ſ. ego, adeſt præſto .i. præſens eſt, vel prope vel iuxta te, & loquitur in tertia perſona de ſeipſo, Ph. gaudeo & te adeſſe, & te res tuas ex ſententia bene geſſiſſe. C. Satis credo te .ſ. gaudere mea gaudia, ò frater nihil eſt dignius quod ametur .i. nulla, meretrix eſt dignior, quæ ametur hac Thaide tua amica, vbi vſus eſt Terent. oratione neutra pro oratione fœminina ſuauitatis gratia, ita .i. adeo, eſt fautrix .i. fauorem præbens noſtræ familiæ .i. noſtræ cognationi. PH. hui, ridentis eſt interiectio hic, & amatorie dicta, laudas mihi illam Th. q. d. mihi gaudenti, & qui eam optime norim. T. perij, quanto ſpei eſt minu' tanto magis amo .i. amore capior. ò Gnatho obſecro te vt .ſ. me in hac re iuues, ſpes eſt in te, q. d. nihil mihi ſpei eſt reliquum niſi in te ipſo. G. quid vis .i. cupis me facere. deinde ſubiungit faciam ſi admonitus .ſ. fuero, quid velis efficiam & laborabo morem gerere tuæ voluntati. Poteſt etiam ſic ſumi interrogatiue. quid vis faciam? id eſt quid petis à me fieri, vel quid vis quod ego faciam? vel ſine interrogatione, ſic faciam quid vis, vt ſit compoſitum nomen pro faciam quidlibet. q. d. faciam quicquid volueris. T. perfice precibus .i. precario, aut pretio .i. donis, hoc .ſ. vt hæream .i. maneam tandem .i. ſaltem, dicit Don. apud Thaidem in aliqua parte .i. q̄ ſit mihi aliqd loci ſaltem apud eam. G. Id quid uis eſt difficile factu .ſ. T. Si quid collibuit tibi .i. ſi quid capeſſis, aut ſuſcipis faciendum, facile eſt perficere ſup vel .i. facile factu ſup. Donat. vult ſi quid pro ſi quidem capi, ut ſit ſenſus. Si collibuit tibi perficere illud ſup. de quo locutus ſum prius .i. facile factu tibi, noui te, id eſt tuam induſtriam, ſi effeceris hoc .ſ. vt hæream apud eam. optato à me quid vis .i. quidlibet donum & præmium, feres .i. habebis, tolles à me id optatum, quod à me optaueris. Donum tam ante factum, q̄ poſt factum datur ſicut & munus, præmium vero nō niſi poſt factum, donum inſuper voluntarium eſt, munus vero debetur. G. Ita .i. itane feram à te donum & præmium ſi effecero quod vis. T. ſic erit .i. ita fiet. G. hoc ſi efficio, quod petis, poſtulo vt tua domus pateat .i. ſit aperta mihi, & quod vulgo dicitur, ſit ad meum præceptum, & te præſente .i. qn̄ tu eris præſens, & te abſente .i. cum fueris abſens, poſtulo inquam vt locus ſit ſemper mihi inuocato .i. inuitato, ſi in augeat, quod ſi priuet, ſenſus eſt. Locus ſemper ſit mihi non vocato .i. quamuis non ſim inuitatus, ſed mea ſponte venerim, niſi quis velit inuocato futurum eſſe imperatiui, veruntñ longe melior eſt ſuperior expoſitio. T. do fidem .i. ſpondeo, iuro, confirmo futurum .i. quod erit ita vt petis. G. accingar .i. me parabo ad id, ac viribus vtar, ſiue quod barbare dicitur implebo me ad faciendum. accingar autē dicimus in magnis rebus ſuſcipiendis. Virg. Accingunt omnes operi. PH. quem hominem audio hic. Deinde animaduerſo eo ſeu percepto ſubdit ſuperbe & minaciter ò Thraſo. T. ſaluete .i. ſalui eſtote vos ambo fratres Phædria & Chærea. PH. tu fortaſſe neſcis, quæ facta ſunt hic. T. ſcio ea .ſ. quæ facta ſunt. PH. ergo ſi tu ſcis. cur conſpicor .i. video, conſpicio te in his regionibus .i. in his locis, in quibus moratur amica. T. Sum ſupp. fretus .i. confiſus vobis .i. veſtra amborum clementia. PH. ſcin' .i. ſcis ne, quàm .i. quantum, fretus .i. confiſus eſſe debeas nobis, vt ſi diceremus. Tam illo fretus eſſe debet, quàm inimico & inuido .i. tantum illis debes confidere quantum inimico. O miles, minaciter & acerbe hic cum milite agit, edico .i. præcipio tibi, ut dux edicit militibus ſuis, ſi poſthac .i. poſtea, poſt hoc tempus offendero .i. inuenero te, vnquam .i. aliquo tempore, in hac platea .i. plateæ & parte vrbis, nihil eſt .i. non oportet vt ſic loquatur quod tu dicas mihi, uel nihil eſt quod .i. propter quod dicas .i. dicere debeas mihi quærebam alium .i. nō illū quem putas, vbi maſculinum genus præualet, quāuis forſitā intelligas poëta fœminā, forſitan dico. Nam quid prohibet etiam

aite intelligi masculum, vt si quis me rogaret, quid mihi vellem, vel quem quærerem, responderem de more, non illum quæro quem tu putas. Dicit autem alium quærebam, non pro ali, vt vulgus grãmaticorum somniat. Nihil est inquam quod dicas mihi habui iter hac .i. per hunc locum, hoc est mihi fuit hac eundum, seu transeundum. Peristi .i. mortuus es si hoc feceris, seu perditus es. G. eia, interdum hortantis est, nunc eia correctionem significat, haud .i. non, decet .i. non honestum sic uelle facere .s. P H. dictum est .i. sic stat sententia, certum est. G. non cognosco vestrum genus sup. vel ingenium, vel morem, vel institutum, vel animum esse, sup. tam superbum .i. tam insolens, vt id efficere non dubitetis. P H. sic erit, ut dictum est. G. prius audite paucis .i. breui sermone, quod dicturus sum, quod cum dixero si citote .i. faciatis, si placuerit .i. sederit animo vestro, & si visum fuerit bonum. P H. audiamus quid dicat sup. G. ò Th. concede .i. vade, vel confer te paullulum istuc .i. in istum locum, quem tibi ostendo, non .n. eum ad se uocat, sed locum ostendit, quo abeat, atque concedat. Principio .i. in primis, ego vehementer volo vos ambos credere mihi hoc .i. hanc habere mihi fidem. quicquid .i. quamcunque rem, huius .i. ex hac re faciam. me facere id maxume .i. præcipue, mea caussa .i. pro mea vtilitate, verum .i. sed, si idem quod faciam & dicam nunc prodest vobis, inscitia est .i. simplicitas, ignorantia, vel imprudentia est, vos non facere .i. si vos non faciatis. P H. quid est? G. censeo .i. iudico, militem riualem .i. æmulum eiusdem meretricis amatorem. Facta est autem nominis huius translatio à feris, quæ sitientes cum ex eodem riuulo haustum petunt, in prœlium contra se inuicem concitantur, censeo ergo riualem recipiundum .i. admittendum in aliqua parte apud Thaidem. P H. hem, indignantis est, recipiundum videlicet censes. Repetit .n. Phæd. id verbum quod sibi accidit molestum. G. modo .i. tantummodo, vel nunc cogita, considera. hercle tu libenter viuis .i. consuetudinem habes & familiaritatem viuẽdo cum illa, etenim, vel sit vnum verbum, pro quia, vel sint duo, id est & certe, bene, id est valde, libenter victitas, id est bonorum ciborum edax existis cum illa, & quod des .i. dare possis, paullulum est, id est paruulum admodum est, & necesse est Thai. accipere multum donorum .s. ut possit suppeditare se supple .i. subministrare se faciendo copiam sui, aut vt possit incumbere, id est indulgere tuo amori se suppeditando tibi, & tuæ voluntati morem gerendo, & hoc sine sumptu tuo .i. sine impendio fortunarum tuarum, quæ paucæ sunt, nec diu possent continuare, nemo est magis opportunus .i. magis congruus, ac magis ex vsu tuo, id est vtilior tibi, nam ex vsu significat ex vtilitate, vsus enim interdum pro vtilitate capitur, nemo est ergo magis ex vsu tuo ad hæc omnia videlicet, vt sine sumptu tuo, & victites cum ea, & Thais multum accipiat &c. Principio, id est in primis, & habet quod det, id est habet vnde possit munera factitare, tanquam diues, & nemo dat largius, id est copiosius, velut liberalis, hæc autem in eo bona corrumpuntur eo q̃ fatuus, id est inepta loquens, à fando, insulsus, id est sine sale, id est sapientia, vel vrbanitate. Id enim sal significat, nam sales sunt facetiæ, seu vrbanitates. Inde salsus homo dicitur, id est vrbanus, facetus. lepide loquens. Inde insulsus, a mutata in u, quasi non salsus, id est non urbanus, aut facetus, sed potius insipidus, & illepidus, est etiam tardus, id est hebes, torpidus corpore & mẽbris & forte intellectu, & ingenio obtusus. Itaque ut Donat. inquit, Fatui sunt, q̃ uerbis & dictis fatui sunt, insulsi vero qui corde & animo, tardi autem sunt qui corpore & membris torpidi sunt, etiam & intellectu tardos vocamus. Stertit, id est dormiens in somnum prorumpit, noctes & dies, id est diebus & noctibus, uel die ac nocte, vel noctu, diuque, aut luce, ac tenebris, ista enim omnia idem sibi volunt. Neque metuas, id est ne verearis, ne, id est vt, & vt, id est quòd mulier Ths. amet istum, scilicet militem, per contemptum dicit illum, facile pellas, id est repellas eum ab ea, ubi, id est quando, uel cum uelis. P H. Quid agimus, initium hoc est consensionis. G. Pręterea, id est pręter ea quę dixi de eo hoc deest supple vel habet hoc quod uel, id est etiam, puto, id est reputo, primum, id est pręcipuum, quia parasitus, qui cupio laute epulari & replere uentrem. Nemo accipit, id est inuitat, excipit. tractat, pascit. Verg. Illos porticibus rex accipiebat in amplis, id est pascebat, tractabat. Nemo ergo accipit hominem aliquem prorsus, id est omnino, melius, id est lautius, apparatius, neque prolixius, id est largius, copiosius, nam prolixus interdum significat largum, vt sępe Cic. habet in suis epistolis. P H. Mirum est supple ni, id est si non, opus est, id est si non indigemus illo homine, scilicet milite, quoquo pacto, id est quocunque modo sit opus. C. Ego arbitror hoc idem, scilicet opus esse illo homine. C. recte facitis, ita uidelicet iudicando, & in hoc, gratiarum quodammodo est actio. etiam oro vos vnum, id est à vobis vnum flagito, uel peto, nam oro duos regere potest accusatiuos, vt recipiatis, id est ascribatis me. in vestrum gregem, id est in vestram communitatem, seu in vestram societatem, & cateruam, vt ego sim vnus ex numero vestro, iam satis diu, id est iam satis longo temporis spacio voluto hoc saxum .i. deduco istam materiam, & ad hoc tendo, vt habeatis militem, cuius sumptibus meretricem foueatis, & me in vestram recipiatis fidem & societatem. Est enim prouerbium in eos, qui inextricabili labore, (id est labore cuius exitum videre non possunt) afflicti sunt, quod à Sisypho latrone tractum est, qui pro supplicio æterno saxum inextricabiliter apud inferos voluit, neque illius reuolutionis exitum videre potest. Vbi .n. dici solet, iam diu sum in hoc labore, vel iampridem deduco istam materiam, diceretur eleganter. Iam diu hoc saxum voluo. P H. recipimus te Gn. in gregem nostrum. C. ac pro & libenter, id est libenter recipimus inquam te. G. at ego Gnatho pro istoc .i. ista re, pro illo beneficio quod me admisistis in gregem vestrum. O Phæd. & tu Chærea, propino, id est porrigo, offero vobis hunc militem comedendum, id est quantum ad substantiam suam, ac rem familiarem consumendum, & deridendum, id est illudendum. Propinare significat potum dare, siue aliquem prouocare potu. Et vbi dici solet bibo tibi, dicendum Latine foret propino tibi. Valerius libro iij. capite de fortitudine. Ridensque seruo publico, qui eam tradiderat Critiæ, inquit, propino. C. placet, id est nolumus vt aut recipiatur, aut derideatur, ac bonis euacuetur. P. Dignus est, qui .i. comedatur ac rideatur, sed noluit id efferre ut illa vltimis verbis sublata voce enunciatis existimet miles se laudatum, & probatum. G. ò Thr. accede, vbi .i. quando vis. Nam ubi uis aduerbium loci non habet hic locum post uerbum motum significans. T. obsecro te .i. te rogo, quid agimus .i. quid facimus, quomodo se habet res mea. G. quid, id est petis quid agamus. Isti Phædria & Chærea ignorabant, id est non nouerant te, sed postquam ostendi mores tuos, amphibolum, nã sunt boni mores, & mali, & postquam collaudaui te secundum facta, id est gesta & uirtutes tuas, impetraui, id est obtinui, quod uolui. Ironice autem hæc omnia dicuntur. Amarior enim est ironia in uitiosos homines, quàm ueritas. T. bene fecisti, & habeo tibi maximam gratiam, etiam nunquam fui vsquam, id est in aliquo loco. Donat. uult capi nunquam pro non, nihil tamen prohibet quin possit temporaliter sumi, quin, id est q̃ non omnes homines amarint, id est amauerint me plurimum. G. alloquitur Gn. Phæd. & Chær. dixin' .i. dixi ne nobis eloquentiam .i. facundiam, atticam, id est ueram, germanam, uenustam, excultam, esse, id est residere in hoc milite, hoc dicit per ironiam. Et bene atticam dicit, nam excultior eloquentia dicitur attica, & summi oratoris Attici appellati sunt. Inde etiam Attica Venus dicitur .i. uenustas sermonis, ac festiuitas excultior, cuiusmodi uigebat apud Athenienses, quorum oratores omnes dicendi ueneres sectati sunt. Gnatho ite hac, id est per hunc locum, quem ostendo, comessatum .s. ad militem uel ad Thaidem. Vos spectatores ualete, & plaudite .i. congratulamini poëtæ. Ego Calliopius Terentij defensor, recensui .i. recognoui hanc comœdiam Terentianam, & in ea meum adhibui iudicium, ac meam censuram, seu eam probaui.

ARgm̃.) Absolutur catastrophe utriusque partis fabulæ, & plures personæ committuntur. [O populares) Lætitia Chæreæ. [Congruerint) .i. commode simul euenerint. [Ita me dij ament) Iuramentum ad amplificationem. [Bene) Gratulatio. [Tum autem) Terretur miles de industria poëtæ ad promouendum catastrophen. [Quid commemorem) Impotens gaudium adolescentis. Et est frequens dubitatio cum repetitione ad uehementiam. [Festiuitatem) Comitatem, & dicitur per auxesin. [Mihi illam lau.) Ironia reprehẽdentis. [Quoduis donum & præmium) Magnifice & ridicule. [Postulo ut mi.) Parasitica optatio. [Miles edico tibi) Comminatio. [Eia haud sit) Blanda irrisio. [Vostrum tam) Subaudi genus. [Tu cõcede) Remouet Thrasonem, ut liberius quæ uult loquatur. [Militem riualem) Propositio cõsilij. [Tu hercle cum) Ratio ab utili, quæ colligitur per ratiocinationem. [Vt tuo amori) Adsumptio. [Principio & ha.) Confirmatio adsumptionis a persona. [Neque istum metuas) Obiectionis occupatio. [Præterea hoc) Alia ratio, sed parasitica. [Satis diu hoc iam) Prouerbium à Sisyphi fabula in laborantes & parum proficientes. [Hunc comedendũ) Faceta metaphora, & apta parasito. [Isti te ignorabant) Ironia, sed quam non intelligit miles.

LATO.

O popu-

PETRVS MARS. O Populares, ecquis me viuit hodie &c.) Adoleſcens Venereus, cui bonum ſummum eſſe uidetur, optato amore frui, hac ſcena deſcribitur. Æſtuans quippe naturali calore iuuenilis animus, luctum aſpernatur, & rem domeſticam augere parum curat, cum indulgentiam nondum ſit expertus. Venerem in primis ſectatur & appetit. Vnde Horatius in arte poëtica ſcribens ætatem mores, & ſtudia, ſic ait:

Reddere qui voces iam ſcit puer, & pede certo
Signat humum, geſtit paribus colludere, & iram
Colligit & ponit, temere mutatur in horas.
Imberbis iuuenis tandem cuſtode remoto.
Gaudet equis, canibuſq;, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor, prodigus æris.

Hæc ætatum ſtudia & mores, erudite, copioſeque deſcribit Ariſtot. lib. V. ad Theodectem. [An mei patris feſtiuitatem? &c.) Id eſt hilaritatem in mea re vxoria. [Et facilitatem) Id eſt, animum propenſum ad id, quod videbat me cupere. [Dij uoſtram fidem &c.) Hominem ſtultum, ac penitus nullius conſilij, ab his derideri, quorum aſſentationibus bibulas præbet aures: & contemni, atque bonis ſpoliari, docet hæc ſcena. [Et dat nemo largius) Fatuus. Id eſt, inſipidus, & ſine aliquo condimento ciuilitatis. Inſulſus. Id eſt, mouens faſtidium ſuis ineptijs. [Tardus) Id eſt craſſioris ingenij, & hebetioris, ſomniculoſus, & nullius ſolertiæ. [Satis diu iam &c.) Id eſt laboraui vt Syſiphus apud inferos, voluendo hunc hominem, qui eſt tanquam truncus, & ſaxum.

RIVII castigat. CVi tam ſubito tot congruerint cõmoda. Sunt lib. qui habeant contigerint, quo modo manuſcripti oẽs, nec aliter exemplaris Donati, quotquot ipſi quidem vidimus. Nec tamen reijcimus vulgatam lectionem. Eſt autem congruere idẽ interdum, quod conuenire, vt docet Sext. Pompeius: tractum à gruibus, quod id genus volucrum, vt ille ait, minime ſoliuagum ſit, quo in ſignificato poëta vtitur hoc loco. [An mei patris feſtiuitatem & felicitatem?) Ita in pleriſque perperam legitur, ijs etiam, quæ alioqui videri poterant emendatiſſima: Nos vero antiquorum librum fidem ſecuti, loco poſterioris facilitatẽ ſubſtituimus: quod ipſum & ſententia poſtulat, & carminis ratio. Eſt autem tetrametrum. Legit hoc modo ipſe etiam Donatus adſtipulantibus manuſcriptis exemplaribus, vno excepto Haſſenſteniano. Donat. Feſtiuitas, inquit, in dictis: facilitas vero in animo factis. [Frater vbi vbi eſt, fac quamprimum hæc audiat) Perperam in quibuſdam omiſſæ ſunt duæ particulæ, tum tu, quæ initio ponendæ ſunt huius verſus: nec enim aliter hic Tetrameter conſtat: vt omittam quod manuſcripta exemplaria ſic habent. [Nihil eſt Thaide tua dignius quod ametur) Manuſcripta habent: Nihil eſt Thaide hac frater tua dignius &c. quomodo impreſſa etiam Venetum & Lugdunenſe. Eſtque vera hæc, vt opinor, lectio. [Mihi illum laudas) Nos, Hui, mihi illam &c. quo modo quæ emendatiora ceteris videntur, habent. [Quoduis donum & præmium à me optato) Sic habent, etiam qui putantur emendatiſſimi ex libris recentioribus. Nos vero omiſimus cõiunctionem, & copulatiuam ex ſententia Donati: qui admonet iunctim hæc pronunciari, & vt ipſe ait, συνάπτως, quaſi vnam partem orationis. Vide Donat. quicum faciunt vetuſti libri. In eo, quod paulo ante præceſſit: vt hæream in parte aliqua tandem apud Thaidem quidam velut in ſalebra, quod dicitur, hærent. Vt igitur in tranſcurſu hoc quoque oſtendam: In parte aliqua hærere, pro aliquo loco eſſe apud Thaidem, vel aliquo numero haberi accipitur. Nam numerus pro exiſtimatione & auctoritate interdum ponitur. Senſus igitur eſt: Effice vt me aliquo numero habeat Thais: vt aliquo apud ſe loco eſſe velit. Verbo hærere eodem in ſignificatu utitur Liu. lib. V. ab V. C. Antea trina loca cum contentione ſumma patritios explere ſolitos nunc iam octo iuges ad imperia obtinenda fore, & ne in turba quidem hærere plebeium quenquam .i. ne in turba quidem rationem haberi plebei cuiuſquam. Poſſet ſic quoque intelligi. Vt hæream in parte aliqua tandem. Si amica mihi non licebit ſoli tota propriaque potiri, quin & Phædriam ad ſe intromittat, perfice hoc pretio, precibus, in parte ſaltem ea ut potiri liceat. ut ſit eiuſmodi ſermo, quale illud Plauti in Aſin. Viginti minas ei det, in parte hac amanti ut liceat potiier. Argyrippus exorari ſpero poterit: ut ſinat ſeſe alternas cum illo noctes hanc frui. Sic apte etiam quadrabit illud Gnathonis: Militem riualem recipiendum cenſeo. [Tu fortaſſe quæ facta hic ſint neſcis) Nos, Quę facta hic fient, neſcis, quo modo ferè in omnibus antiquis habetur. Sed tamen quod ad ſenſum attinet, vtrum legas, parum refert. Eſt autem fiet plenum & integrum, ſit diminutum & per syncopen concilum, cuius M. Tullius meminit in De perfecto oratore. Vnde apud antiquos ferè prius illud legimus, rarius alterum. Sic autem legendi ſunt hi verſus.

O Thraſo. THR. ſaluete. PH. te fortaſſe facta quæ hic fient.
Neſcis? THR. ſcio. PH. cur te ergo in his ego conſpicor regionibus?

Sic probe vterque conſtabit, & habet ita liber Haſſenſteniauus, & ex impreſſis emẽdatiores. [Vt tuo amori ſuppeditare poſſit) In pleriſque velut Lugdunenſi & Lipſico quodam, vt alia omittam, erat ſuppeditari, ſed perperam. Qui locum deprauauit, non ſenſit abſolute hic poni ſuppeditare, pro eo quod dicimus ſuppetere, non deeſſe, quomodo Fabius, licet ſatis exemplorum ex lectione ſuppeditet .i. ſuppetat. T. Liuius: Manubiæ vix in fundamenta fani ſuppeditauere. l. ab V. C. Cic. j. ad Att. Si vnquãm mihi ἐπιχειρήματα ſuppeditauerunt illo tempore. Sic & alias ſæpe. Donat. tamen aut ſuppeditare pro ſuppeditari poſitum autumat, aut deeſſe ſe. vt, Accingunt omnes operi. Neque melius prorſus neque prolixius. In quodam Argentorati excuſo, ni fallor, & in Lugdunenſi prorſum legitur, ſed vtrumcunque voles, legas licebit. Prolixius hic, vt obiter explicem, liberalius atque benignius ſignificat, quomodo Cicero identidem vſurpat. velut pro Flacco: Id non ſolum fecit, ſed etiam prolixe cumulateq. fecit. Et ad Plancum: Honoris noſtri cauſa libenter, prolixe, celeriter facias. In Aldinis libris duæ particulæ ſuperſunt. habet enim: Non prolixe, ſed celeriter facias: perinde videlicet quaſi hæc duo opponantur. Sed nihil minus. Nam paullo poſt ad capitonem ſic eadem de re: Tamen intereſt noſtra, Plancum hoc animo libenti prolixoque facere. Tu in hunc modum, quomodo nos citauimus, tuum emenda. [Satis diu hoc iam ſaxum vorſo) Nos ex antiquis & manuſcriptis voluo legimus: tametſi alterum non diſplicet. Nam & Cic. ſimiliter j. Tuſc. Quæſtionum: Quod Siſyphus verſat ſaxum, inquit. [Hunc comedendum & deridendum vobis propino) Hæc vera lectio eſt: quod ex Donato liquet, qui hoc loco: propino. Facere, inquit, ſic dixit, vt paraſitus, & qui de conuiuio loqueretur. Citat eodem modo. Non. Marcell. produxit autem primam in verbo propino, ut ſit Iambus in trochaico, cum alioqui breuis ſit: Sed & alij poſt Terent. produxerunt, velut Mart. j. Epigramma. Ex libris in membrana deſcriptis duo habent præbeo, non propino. Fuit, credo, qui vocabulum explanare volens, in ſpatio quod verſus dirimit, addiderit præbeo, id librarij incuria irrepſit in contextum.

DOLE. obſeruat. O Populares,) Popularis varie à Latinis ponitur. Interdum .n. dicitur popularis populo gratus, vel qui populi ſtudia, & fauorem aut largitione, aut alia quauis ratione captat. Aliam quoque habet ſignificationem. Eſt .n. aliquando popularis ad populum ſpectans, vel plebeius, vt apud Cic. Of. ij. Popularibus enim verbis eſt agendum, & vſitatis, cum loquamur de opinione populari. Idem de Orat. j. Sunt enim varia, & ad vulgarem, popularemque ſenſum accommodata omnia genera huius forenſis noſtræ dictionis. Interdum etiam à fortuna definitur, eſtque eiuſdem conditionis, gentis, fortunæ, fortis. Terent. in Phorm. Amicus meus ſummus, & popularis Get. Plaut. in Pœn. O mihi popularis ſalue. Ponitur præterea nonnunquam popularis pro ignobili, vili, & abiecto. A populari autem dicitur populariter. Quod modo ponitur pro abiecte, humiliter, & quaſi pro populari inſcitia, atque infantia, vel vulgo. Interdum ponitur pro plauſibiliter, vel ſeditioſe. Tu vide exempla in Primo Tomo noſtrorum Comment. [Cui tam ſubito tot congruerint commoda) Congruerint pro contigerint poſuit, ſed non ſine multitudinis expreſſione. Sæpius vero pro conſentire, vel conuenire ponitur, vt plene docemus in Primo Tomo noſtrorum Commentariorum. [Scin' me in quibus ſim gaudijs?) Eſſe in gaudijs ponit pro efferri, vel exilire, exultare, & triumphare gaudio. [In clientelam, & fidem nobis dedit ſe) Dare ſe in fidem, idem eſt quod ſe in fidem alicuius cõferre, uel tradere. [Quoduis donum, & præmium à me optato, id optatum feres) Pro obtinebis, uel aſſequere. [Accingar) Accingere ſæpe pro inſtruere, uel armare accipitur. Interdum vero pro aggredi, vel ſuſcipere ponunt Latini: ſed id maxime, cum paſſiuum eſt: vt hoc loco. Tit. Liu. ab Vrb. Cond. lib. ij. Proinde in hoc diſcrimen, ſi iuuat, accingere. Hoc eſt, aggredere hoc periculum. Vel ad hoc periculum ſubeundum te para. [Iter hac habui) Supple faciendum. Iter autem habere pro diſcedere, vel

iter facere ponitur, & ſæpe eſt, cum in via ſumus. Cic. Fam. ij. Iter habebã ad Lanom Regem. Idem ad Q. F. Videre tuos volebam, qui in Sardiniam iter habebat. [Me id facere maxime cauſſa mea) Cauſa mea, & cauſa mei nihil planè differunt licet contra ſentiat Valla. Vſitatius vero dicitur cauſa mea .i. propter me, quam cauſa mei. Cic. Fam. ij. Hortenſium roges velim, vt ſi vnquam mea cauſa quicquam aut ſenſit aut fecit, de hac quoque ſententia decedat. Idem Fam. v. Nihil vnquam mea potius, quàm meorum ciuium cauſa feci. Idem Fam. xv. Te abeſſe, mea cauſa moleſte fero, tua gaudeo. [Nec magis ex vſu tuo) Ex vſu eſſe, idem eſt quod vtile eſſe, & commodum. Cic. Tuſcul. iij. Libido eſt opinio venturi boni, quod ſit ex vſu iam præſens eſſe atque adeſſe. Terent. in Hec. Si ex vſu eſſet noſtro hoc matrimonium. [Hunc comedendum vobis propino) .i. vobis trado ſpoliandũ bonis, & expilandum: Sic ſæpe transferuntur comedere, & adedere. Tranſlatæ etiam ſignificationis hoc loco eſt propinare: nam proprie eſt prægustato leuiter vino poculum alteri offerre. [Illi te ignorabant) Ignorare nonnunquam eleganter ad perſonas transfertur: eſtque non cognoſcere, vel alicuius mores parum exploratos, & perſpectos habere. Cic. ad Attic. iiij. Idem, mi Tite Pomponi, iidem inquam illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pennas inciderant, nolunt eaſdem renaſci. Idem: Maiore ſtudio Lucullus tum omni literarum generi, tum philoſophiæ deditus fuit, quam qui illum ignorabant, arbitrabantur. [Accipit hominem nemo melius, & prolixius) Accipere hic ponitur pro admittere, vel tractare. Et totum in eo ſignificato ad perſonam refertur, ſumiturque tam in bonam, quàm in malam partem, ſcilicet vt ſonant aduerbia, quibuſcum iungitur. Cic. in Fam. Non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi ioci, ibidem. Epicurum tuum Stoici male accipiunt. Idem ad Attic. Nos Alia accepit admirabiliter. Ibidem: Coniunx hilare. & bene accepit. Ibidem: Nos hoſpitio accepit. Idem in Verr. Leniter, clementerq. hominem accepit. Ibidem: Homines multis verbis male a ſe acceptos dimiſit. Idem de Som. Scipionis: Poſt regio apparatu accepti ſermonem in multam noctem produximus. [Collaudaui ſecundũ facta, & virtutes tuas) Hæc particula, ſecundũ, varie à Latinis accipitur. Nam aliquando pro poſt, vel proxime, vel iuxta, vel congruenter, & conuenienter vſurpatur. Pro poſt. Locutio eſt apud Latinos huic huius particulæ ſignificato ſimilis, ſcilicet, cum dicimus a re, vel perſona aliqua diſcedere. Exempli gratia, Secundũ te illi mihi ita eſt, vt ſit proč par. Id eſt, cum a te diſceſſi. Cic. ad Att. xij. Secundũ te nihil eſt mihi amicius ſolitudine. Idem in Off. Proxime autem. & ſecundũ deos, homines hominibus maxime vtiles eſſe poſſunt. Idem in Verr. Act. ij. Tua ratio eſt vt ſecundũ binos ludos mihi reſpondere incipias, mea, vt ante primos ludos comperendinem. Pro congruenter. Per hanc particulam ſic loquimur, vt dicam S. C. ſecundũ aliquem factum, id eſt è re alicuius vel pro commodo. Et ſecundùm fidem, & religionem teſtimonium dicere. Cic. ad Attic. xiiij. Prætor ſecundũ me decreuit. Idem ad Quintum Fratrem: Cum teſtimonium ſecundũ fidem, & religionem grauiſſime dixiſſem, &c. Idem de Senect. Omnia, quæ ſecundùm naturam fiunt, ſunt habenda in bonis. Pro iuxta. Cum pro iuxta ponitur, ferè ſemper loci eſt. Cic. ad Att. xvj. Quæ legiones iter ſecundũ mare ſuperum faciunt, Seruius. Cic. Famil. iiij. Nunciauit duo vulnera accepiſſe, vnum in ſtomacho, alterum in capite ſecundùm aurem.

CLAR. VErſus primi vnde origini, ſunt Iambici Tetram. Acat. reliqui deinceps ad finem vſque Trochaici Tetr. Catal. In primo verbum viuit ante Hodie legendum quod in Aldino libro neglectum vidimus. In tertio, ſiue Congluerint, quod fermè habent lib. ſiue Contigerint legas, vt Donatus legiſſe videtur, ad carmen nihil attinet. In quarto vel d, in Quid, vel s, in Lætus eliditur, & loco quarto anapæſtus eſt, vt Mi totum eliditur. Denique Mearum diſſyllabum eſt. In quinto verſu eliditur s, in Quibus. In ſexto Meam monoſyllabon totum eliditur. Sed & per creticum bacchiumq́ omnia hæc ſanantur. Septimũ verſum ita in vetuſto libro inuenio tribus initio anapæſtis, & quem ita ſanè legendum puto.

Ita me dij ament, bene factum. G. audin' tu, hic quid ait. C. tum autem Phædriæ.

In octauo verſu, primo loco iambus eſt, ſecundo ſpondeus, tertio dactylus. Doctor vero ait non elidi m, quod ego cur addiderit neſcio, cum verſus bene habeat. In vndecimo ſiue Pellitur, ſiue Pelletur legas, nihil ad carmen. Duodecimus varie legitur. Quidam lib. omiſerant duas haſce particulas Tum tu, quaſi non omittendæ, verbum audiat diſſyllabum erit, vel creticus loco ſexto. Quanquam poterat altera duntaxat particula legi. Frater vbi vbi eſt, tu fac quamprimum hæc audiat. Par, viſam domum. Vetuſtus etiam liber habebat Viſam domi: ſed nihil ad carminis rationem. In decimoquinto a, eliditur in Auſus, vt ſit pes vltimus pyrrichius. In decimo octauo. Facilitatem ex Donati Commentario legendum, non Felicitatem, vt vulgati errans lib. Notauit hoc etiam Riuius. Et vel Mei monoſyllabum, vel creticus primo eſt loco. [Parmeno modo quæ narrauit, ſed vbi eſt frater) Hic trochaicorum in hac ſcena primus, trochæum primo habet loco, ſecundo loco tres ſyllabas, ex quibus vel tribrachyn vel anapæſtum vel dactylum facias, licebit. Secundus verſus trochæos anapæſtis alternatim immixtos habet, quod pulchrum, ſed admodum rarum eſt, ad hũc modum, Gaudeo. C. ſatis credo, nihil eſt Thaide tua dignius. Quidam inſulciunt duo verba. Hac, & Frater, vt verſus ita legatur, Gaudeo. C. ſatis credo, nihil eſt Thaide hac tua frater dignius. Quæ ſi omnino legi debent s, eliditur in Satis, & tua monoſyllabum erit, deinque iambicus tetram. acatalect. erit inter trochaicos. quod ego non probo, & prior lectio ſimplicior eſt. In tertio verſu male omiſerat Aldinus liber verbum Hui, in quarto verſu Spei monoſyllabum totum eliditur, & s, in Meous, ut loco quinto ſit anapæſtus. Poteſt & bacchius eſſe. ſunt alia effugia, ſcio, ſed ego trochaicum exiſtimo vt reliquos. atque ita etiam Doctor. In ſexto verſu vel eliditur d, in Apud, vel creticus eſt loco ſexto. In nono vel Poſtulo diſſyllabon eſt eliſo u, Vt in Andria Act. ij. Scena j. vel creticus eſt loco ſecundo. In xij. verſu Sient legendum & Neſcis ad ſequentem pertinet verſum, & Te accuſatiuus legendus ante Ergo. Et erunt duo trochaici tetr. catalect. ut alij omnes. Doct. de hoc loco ita ait, ſuſpicor carmen inuerſione ordinis deprauatum. Conſtabit ſi ſic legas, O Thraſo, ſaluete, tu fortaſſis hic quæ facta ſunt neſcis. Scio. cur ergo in his te conſpicor regionibus. vt, Ego pronomen elidatur. Hæc ille. qua dimenſione prius carmen in trochaica, ac catalectica ratione ſuperat pede tetrametrum, alterum deficit pede. Ipſe plane miror, quid ei tunc venerit in mentem, cum hæc ſcriberet. locum recte emaculauit Riuius. In 18. vel paullum pro paullulum legendum, ut in 25. Huius ordinis verſu annotauit Doct. vel in hoc creticus erit ſexto loco, & Amphibrachys in altero verſu loco tertio. quod magis mihi probatur. [Neque iſtũ metuas ne amet mulier, facile pellas ubi uelis.) De hoc verſu quid equidem dicam, vix certum habeo. Si primo loco bacchius, deinde tres & quintum pedem tribrachyn ſtatuamus procedet trochaicus tetr. catalect. ſicut alij, ita Ne non elidatur, ſed corripiatur. At ſi primo loco ponas iambum, nec e, in Ne elidatur, erit iambicus tetr. acatal. alioqui perpetuo iambus ac trochæus, alter alteri officiet. In tertio deinde verſu locis paribus eſt anapæſtus. In quarto Donatus initio ponit Chæreæ perſonam, ſub finẽ Phædriæ, cum libris ferè contrarium habeãt. In ſexto vel s, eliditur in Satis, vel Amphibrachys eſt loco tertio. Septimus verſus duos trochæos initio habet. In octauo comedendum primam corripit natura, propino producit, vt apud Martialem non vno tantum loco. Idem tamen lib. 6. corripuit Hic vero correptio locum non habet, alioqui erat iambus in trochaicum. Notauit hoc etiam Riuius. Octauus verſus duos trochæos initio habet. In nono vel d. initio eliditur in Quid, & Eis monoſyllabum eſt', vel bacchius eſt loco primo, & creticus loco quarto. In duodecimo ſecundo loco trochæus eſt. In penultimo verſu loco ſecundo anapæſtus, Priore trochæus, vt Grammatici dicunt, qui volunt naturam interrogatiui ne, in his ſeruari, vt corripiatur. Virg. In Viden' ſeruauit, & eum ſecutus Statius, Virgilianæ Æneidos felix emulator. Eandem correptionem de on, vt egon', adeon'. De in, vin', ſcin', ain', ſatin'. De eo, meo', ten', Grammatici Affirmant. At Seruius lib. Æneid. ad illud Virgilij. xij.

Tanton' placuit concurrere motu
Iupiter æterna gentes in pace futuras

Ita ait, ſanè tantõn oo circunflectit. Nam cum per apoſtrophon apocopen verba patiuntur, is qui in integra parte fuerat, perſeuerat accentus, vt Tantóne. Inde fit Tanton'. In hoc auctore de productione neſcio locum vllum. Nam in hiſce, ſi productio incidat, integra lectio fit, ſed in ſcandendo eliſio fit, vt in Andria.

Puer hercle eſt, mulier tu ne appoſuiſti hunc? M r. Vbi?

In hoc ſenario Tu ſyllaba longa eſt. Et in prologo Adelphorũ, Laudi ne an vitio duci factum oporteat, ubi e de ne ſcribi debet. Conſimilia plurima ubique reperias.

TERENTII HEAVTONTIMORVMENOS.

PERSONAE.

Chremes ſenex.	Menedemus ſenex,
Clitipho adoleſcens,	Clinia adoleſcens,
Syrus ſeruus,	Dromo ſeruus,
Soſtrata matrona,	Phrygia ancilla,
Bacchis meretrix,	Antiphila Chremetis filia,
Nutrix.	

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animiq́; ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox vt reuerſu' eſt, clã patrem diuortitur
Ad Clitiphonem. is amabat ſcortum Bacchidem.
Cum accerſeret cupitam Antiphilam, Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila. factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene:
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

GVID. IN militiam &c.) Pater .ſ. Menedemus durus .i. acerbus, & quod inepte dicitur in hac ſignificatione rudis. compulit Cliniam gnatum.i. filium ſuum amantem.i. qui amabat Antiphilam puellã proficiſci in militia.i. bellum, & ipſe Menedemus pœnitens.i. pœnitentia ductus, facti illius .i. talis duriciei, angebat ſeſe animo .i. in animo curas, volebat, vel ipſe pœnitens facti animo.i. in animo ſuo angebat ſeſe.i. macerabat ſeu excruciabat ſeipſum. Mox .i. ſtatim, vbi .i. poſtquam reuerſus clã patre .i. neſciente patre diuertitur pro diuertit ſe vel deflectitur ad Clitiphonem is Clitipho amabat ſcortum.i. meretricem Bacchidem cum Clinia accerſeret Antiphilam cupitam .i. amatam. Bacchis venit, vt .i. tanquam amica eius Cliniæ, ac Antiphila venit inquam gerens habitum ſeruulæ .i. tanquam ancillæ Bacchis, Id factum eſt ſup. quo .i. vt Clitipho celaret patrem ſuum Chr. hic Clitipho aufert.i. extorquet à ſene .ſ. Chremete. meretriculæ .i. pro Bacchide cui promiſerat decem minas .i. decem libras, technis .i. artibus Syri. Antiphila repperitur ſoror Clitiphonis. Clinia accipit hanc .ſ. Antiphilam vxorem. Clitipho accipit aliam vxorem dimiſſa Bacchide, nam ſi intelligeret Bacchidem, dixiſſet alteram.

ARGVMENTVM.

CHremes, & Menedemus duos filios habuerunt. Chr. Clit. Men. Clin. Clit. exarſit in Bacchidis meretricis amorem. Clin. autem in Antiphila quæ cum ea conſidebat. Men. egerrime ferens illud iurgijs multis Clin. in militiam ire compulit, deinde ad ſe reuerſus & ſe orbum videns omnia vendidit & agrum emit in quo ſe exerceret ac maceraret, in ſeipſo filij iniuriam volens vlciſci. Interea Clin. clàm patre rediit, diuertitq́; ad Clitiph. vbi cum accerſiſſet Antiphilam Bacchis vna cum ea venit cupiente Clit. Chremetiq́; perſuaſum eſt eam eſſe. Clinia amicam quæ haberet puellam Antiphilam arrabonis gratia, ob pecuniæ certæ ſummam, quã ei ab anu Corinthia debebat. Hæc autem perſuaſia à Syro callido ſeruo prodijt, effectumq́; eſt vt à Chr. extorquerentur decem minæ, quas Clit. promiſerat ipſi Bacch. Poſtea agnita eſt Antiph. eſſe ipſius Clit. ſoror, quæ à matre fuerat tradita cuidam anui Corinthiæ ſecreto, propterea quod Chr. vxori ſuæ fuerat interminatus, ſi puellam pareret, nolle tolli itaque ipſa agnita data eſt Cliniæ in vxorem. Clitipho vero dimiſſa Bacchide aliam accepit.

IO. CALPHVRNII BRIXIENSIS VIRI CLARISSIMI IN P. SEXTI TERENTII HEAVT. PROLEGOMENA.

HÆC fabula, Menandri Græca: quæ facta à Terentio Latina, nomen idem obſeruauit, ne Græci nominis euphoniam perderet: q Terentius minus laudis exiſtimaret propria ſcribere, quàm Græca transferre. Nomen habet à ſene ſeipſum excruciante ob filij abſentiam: quem amantem, duritia ſua in militiam proficiſci compulerat. ἑαυτὸν τιμωρούμενος, Latine ſeipſum excrucians interpretatur. Illud animaduertendum, omnes Terentianas fabulas, ex vtroque genere mixtas, præter hanc. Nam comœdiæ aut motoriæ ſunt, aut ſtatariæ, aut mixtæ: Motoriæ, turbulentæ: Statariæ, quietiores: Mixtæ, ex vtroque actu conſiſtentes. In hac, quæ plurimum delectat actu & ſtylo: Primæ partes ſunt Menedemi & Chremetis: Secundæ Cliniæ & Clitiphonis: Tertiæ, Syri: & ſic deinceps. Hæc etiã, vt ceteræ, quinque actus habet, Prologum concitatum. Nam & ſe purgat: & in lædendis aduerſarij eſt occupatus. Argumentum quòque non ſimplicis negocij habet, nec vnius adoleſcentis, vt in Hecyra: ſed in duorum, vt in fabulis.

ARGVMENTVM.

CHREMES grauida vxori olim interminatus, ſi puellã pareret, nolle tolli. At illa clàm anui Corinthiæ nutriendam dedit. Hanc adultam Clinia inuito patre amare cœpit. cuius duritia & aſſiduis iurgijs, in militiam proficiſci compulſus eſt. Poſtea facti patrem Menedemum adeo pœnituit, vt omnia venderet, & agrum emeret, in eoq́; ſe exerceret: vt ſic filij iniuriam vlciſceretur. Paulo poſt reuertitur Clinia, & clàm patre diuertitur apud Clitiphonem, qui & ipſe amabat ſcortum Bacchidem. Mittit accerſitum cupitam Antiphilam Clinia, cum qua & Bacchis vna venit. Hanc adoleſcentes Cliniæ amicam ſimulant Syri technis. Antiphila ad matrem deducitur: cuius occaſione Syrus decem minas meretriculæ aufert à Chremete. Dehinc Antiphila Clitiphonis ſoror reperitur, & Clinia in vxorem datur. Chremes Bacchidem à Clitiphone amari animaduertit: iraſcitur: minatur. ſed & Menedemo adhortante filio ignoſcit: & aliam illi dat coniugem. In primo actu agitur de coniunctione ſenum, ſcilicet Menedemi & Chremetis: ſimul & de amicitia & familiaritate adoleſcentum, in qua Clitipho ardentiſſimus oſtenditur. Secundus actus continet quemadmodum adoleſcentes amicas receperint: ſimul & Syri callidum conſilium. Tertius actus exprimit Syri fallaciam in Chremem, vt Bacchidem credat Cliniæ eſſe amicam, & Antiphilam arrhabonis Bacchidi relictam eſſe putet pro argento, quod anum Corinthiam meretrici debere finxit. In quarto actu agitur de recognitione Antiphilæ: & de extorſione argenti quod Bacchidi Clitipho promiſerat. Quintus actus continet omnium rerum conuerſionem ad iucundos exitus, patefacta cunctis cognitione geſtorum, & quemadmodum Antiphilam vxorem Clinia duxerit: Clitipho vero dimiſſa Bacchide aliam acceperit.

GRAECA EST MENANDRV, ACTA LVDIS MEGALENSIB. L. CORNELIO LENTVLO, L. VALERIO FLACCO AEDILIB. CVRVLIB. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO, TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COS.

ARG: PAVLI MALLEOLI.

Hic ſequens Prologus concitatus eſt: nam & ſe purgat iterum de obiectis, & aduerſarium acriter terret. Actor quoque ipſe ex ſuo commodo, cur hanc Comœdiæ actionem ſuſceperit cauſas affert: varijs etiam modis ſpectatorum beneuolentiam, & attentionem captat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exorditur à prolepſi & propoſitione. Ab ætate beneuolentiam captat.

Trimetri omnes.

PROLOGVS.

NE cui ſit voſtrum mirum, cur partes ſeni
Poeta dederit, quæ ſunt adoleſcentium:
Id primum dicam: deinde, quod veni, eloquar.
Ex integra Græca integram comœdiam
Hodie ſum acturus Heauton timorumenon,
Duplex quæ ex argumento facta eſt ſimplici.
Nouam eſſe oſtendi, & quæ eſſet. nunc, qui ſcripſerit,
Et cuia græca ſit, ni partem maxumam
Exiſtimarem ſcire voſtrum, id dicerem.
Nunc, quam ob rem has partes didicerim, paucis dabo.
Oratorem voluit eſſe me, non prologum:
Veſtrum iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit à facundia,
Quantum ille potuit cogitare commode,
Qui orationem hanc ſcripſit, quam dicturu' ſum.
Nam quod rumores diſtulerunt maleuoli,
Multas contaminaſſe græcas, dum facit
Paucas latinas: factum hic eſſe id non negat,
Neque ſe id pigere, & deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo ſibi
Licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod maleuolus vetus poeta dictitat,
Repente ad ſtudium hunc ſe applicaſſe muſicum,
Amicum ingenio fretum, haud natura ſua:
Arbitrium veſtrum, veſtra exiſtimatio
Valebit. quam ob rem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquum poſſit quàm æquum ratio.
Facite, æqui ſitis, date creſcendi copiam,
Nouarum qui ſpectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro ſe dictum exiſtumet,
Qui nuper fecit ſeruo currenti in via
Deceſſe populum: cur inſano ſeruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, niſi finem maledictis facit.
Adeſte æquo animo: date poteſtatem mihi.
Statariam agere vt liceat per ſilentium:
Ne ſemper ſeruos currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Auarus leno, aſſidue agendi ſint mihi
Clamore ſummo, cum labore maxumo.
Mea cauſſa, cauſſam hanc iuſtam eſſe, animum inducite,
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui ſcribunt, nihil parcunt ſeni.
Laborioſa ſi qua eſt, ad me curritur:
Sin leniſ eſt, ad alium defertur gregem.
In hac eſt pura oratio. experimini,
In vtranque partem ingenium quid poſſit meum.
Si nunquam auare pretium ſtatui arti meæ.
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quam maxume ſeruire voſtris commodis:
Exemplum ſtatuite in me, vt adoleſcentuli
Vobis placere ſtudeant potius, quàm ſibi.

IOANNIS CALPHVRNII INTERPRETATIO IN PROLOGVM HEAVTONTIMORVMENV.

NE cui ſit veſtrum mirum,) Prologus concitatus. nam & ſe purgat, & aduerſarium acriter terret. Actor quoque, ex cõmodo ſuo, cur hanc comœdię actionem ſuſceperit, cauſas affert. [Ea integra Græca,) Terẽtius Hecyram & Phormionẽ ab Apollodoro trãſtulit, reliquas quatuor, à Menandro. [Et quæ eſſet).i. quo nomine uocaretur. [Oratorem voluit eſſe me, non prologum:) Officium prologi, ante narrationẽ rei ſemper eſt. veruntamen & poſt principium fabulæ inducitur, vt apud Plautum in Milite glorioſo, & apud ceteros magnæ auctoritatis veteres poëtas. [Oratorẽ) Sic in prologo Hec. [Orator ad vos venio cũ ornatu prologi. [Oratorem) Oratorem audire oportere, ius gentium eſt. Oratorem, non liceat iniuriam pati. Ne igitur patiatur iniuriam, non ſe prologum, ſed oratorem nominat. Et orator eſt qui rogat: Ea- orator qui impetrat. Alibi Terent. Orator ad vos venio, ſinite eaorator ſiem. Et orator eſt cui cauſa defendenda mãdatur. [Nã q rumores diſtulerunt) Id, quod maleuoli vitio dant ſibi, ſibi laudi aſcribit, ſeq. exemplo pręſtantiſſimorum poëtarum defendit, qui idem factitauerunt. [Diſtulerunt) Diuulgauerunt. [Autumat) Opinatur, dicit, cenſet. [Habet bonorum exemplum:) Videlicet, Plauti, Næuij, Ennij quos auctores Terẽtius habet, ut in prologo Andriæ fatetur, Qui cum hunc accuſant, Næuiũ, Plautum, Ennium accuſant, quos hic noſter auctores habet. [Tum quod maleuolus vetus poëta) A matura, maleuolus, à tempore

uel

vel inuidia,vetus,à ſigno æmulationis poëta. Vetus,plerunque ad laudem refertur,interdum ad vituperationem. Vetus.i.carioſus,& quaſi rancidus. Maleuolus, non criminibus, ſed maledictis. [Amicum ingenio fretum) Hoc idem refellit in prologo Adelphorum.

Nam quod iſti dicunt maleuoli homines nobiles
Eum adiutare,aſſidueq́. vna ſcribere,
Quod illi maledictum vehemens eſſe exiſtimant,
Eam laudem hic ducit maximam, cum illis placet
Qui vobis vniuerſis & populo placent.

[Hunc muſicum)Videlicet poëtam elegantem. Muſicus,Latine dicitur elegans. ἄμουσος vero Græce,inelegans. [Amicum) Pro amicorum, videlicet Lælij & Scipionis quorum amicitia Terent. familiariſſime vſus eſt. [Arbitrium veſtrum) Bene arbitrium. nã arbiter dicitur iudex qui totius rei habet arbitrium & facultatẽ. horum.n.arbitrio & iudicio comœdia cõmendari poterat. [Ne plus iniquum poſſit) Iuſtam rem petit,quæ quidem,niſi ab iniuſtis,conceditur. [Qui nuper fecit ſeruo currenti) In hoc notatur aduerſarius,qui decorum perſonæ non ſeruauerit. Quid.n.magis præter ſerui decorum, q̃ vt illi populus in via decedat, & inſano ſeruiat? [Date poteſtatem mihi ſtatariam agere) Vt liceat ad exitum vſque fabulæ perpetuo ſtare,ne videlicet aliqua turba fiat,vt fieri ſolet aut ludis funambuli, aut gladiatorum. tunc .n. neceſſe eſt relinquere comœdiæ actionem. Et bene dixit ſtatariam. Agi .n. dicitur fabula cum recitatur: Stare cum placet. Eſt etiam comœdia quę dicitur ſtataria aut motoria,à ſtatarijs actibus vel motorijs. [Ne ſemper ſeruus currens) Exprimit varias perſonas, quæ in comœdijs introducuntur, quibus ars comica valde nobilitatur. Inducitur autem leno periurus, amator feruidus,ſeruus callidus,& amica illudens, & vxor inhibens, & mater indulgens,& patruus obiurgator,& ſodalis opitulator,& miles prœliator paraſiti edaces, parentes tenaces, & meretrices. [Mea cauſſa,cauſſam hanc iuſtam) πρόσωπα. [Si qua laborioſa eſt) Iuſtum etenim eſt ſeni in re laborioſa fauorem præſtare. [Ad alium gregem) Gregem cum contẽptu dixit,alios actores paruifaciens. Gregem appellat ſcenicorum turbam. Plaut.in ꝓl. Aſinariæ, Quæ quidem mihi atque vobis res vertat bene, atque huic gregi. [Eſt pura oratio) Hoc eſt nitida,quæ facile aſſenſum auditorum ineat. [Si nunquam auare pretium ſtatui) Per hęc verba Terentius demõſtrat q̃ grauis auctor ſit, qui ſuas comœdias probet. ſic Horat. Et cum reſpondere coneris, Quæ grauis Æſopus,quæ doctus Roſius egit. [Et eum eſſe quæſtum) Nõnunquam ſubauditur ſi,vt ſit,& ſi eum quæſtum. [Seruire veſtris commodis) Plus dixit commodis,ſi diceret voluptatibus.

GVID. NE cui veſtrum) Hic eſt prologus commendatiuus, nam & ſe purgat, & aduerſarium acriter terret. Actor quoque ex commodo ſuo cur hanc comœdiæ actionem ſuſceperit cauſas affert. Actor loquitur .i. ille qui comœdiam eſt acturus,ne cui.i.vt non alicui veſtrum qui auditis,ſit mirum,cur poëta dederit partes.i.officium ſeni, quæ .ſ. partes ſunt adoleſcentum.i.ſpectant ad adoleſcentes,& per ſenem,ut ſentio intelligit ſeipſum,qui iam ſit ſenio confectus. Dicam primum id .ſ. quare dederit partes mihi ſeni agẽdi hanc comœdiam, cum tñ aptiores forent iuuenes. Deinde eloquar.i.culto ſermone dicam, quid.i.propter quid,vel quare veni.i.prodij in medium. Ego ſum acturus.i.recitaturus hodie hanc comœdiam integram tranſlatam ſup. ex integra Græca Menandri. Nam ex Menandro oẽs tranſtulit pręter duas.ſ.Hecyram & Phormionem,quas ex Apollodoro traduxit. Sum ergo acturus hodie hãc comœdiam nomine.ſ.Heautõtimorumenos, quæ dictio græca in latino ſonat ſeipſum excrucians: quæ.ſ. comœdia facta eſt duplex propter ſenes & iuuenes, q̃a in ea introducuntur ex argumento ſimplici .i. ex materia vniformi. Oſtendi hãc comœdiam eſſe nouam .i. nouo modo traductam ex græco,& oſtendi quæ eſſet .i. quo nomine nuncuparetur. Nunc ni.i.niſi exiſtimarem maximam partem veſtrum ſcire: qui ſcripſerit.i.compoſuerit,& cuia.i.cuius auctoris ipſa græca ſit dicerem id nunc dabo .i. dicam: paucis .i. breui ſermone: quãobrem didicerim has partes .i. diſcendo eas ſuſceperim. Poëta voluit me eſſe oratorem.i. oratione aliquid rogare ſtudentem. Orare.n.eſt petere,ſeu rogare. ſed exorare eſt impetrare. itẽ orator dicitur,qui cauſas orat in foro.item dicitur legatus, qui ad peregrinas nationes mittitur, vt oratione ſua efficiat ſi poſſit ne bellum exoriatur ſed petita repetantur, & qm oratori non licet iniuria facere, ideo actor ne patiatur iniuriam, nõ ſe prologum,ſed oratorem nominat. Nun voluit inq̃ me eſſe prologũ.i.facientem præfationem, ſiue prol. ſiue narrationẽ totius comœdiæ materiã,fecit ipſe poëta iudicium eſſe vẽm .i.voluit vt iudicaretis,vel fecit id,quod cenſebatis eſſe faciendum, & veſtræ morem geſſit voluntati, dedit.i. deſtinauit exhibendo me vobis actorem.i.repræſentatorem,ſeu pronunciatorem. Sed hic actor.ſ.ego,quem poëta vobis dedit,tm̃ poterit .i. conſequetur, à facundia.i.exornatu loquendi,ſeu ſuauitate prouũciandi quãtũ ille poëta valuit cogitare.i.inuenire,cõmode.i.apte,q.d.actor facundia tm̃ valebit, ſeu poterit quantum poëta inuentione cõmoda,qui .ſ. poëta ſcripſit hanc orationẽ, quam ſum dicturus .i. facũde pronunciaturus,nam q.i.ꝙ aũt modus rñdendi,maleuoli.i.inuidi & æmuli diſtulerunt.r.diuulgauerunt rumores .i. ſermones in populo,ſeu famam ipſum poëtam contaminaſſe.i.fœdaſſe,maculaſſe,ex multis vnam faciendo, multas græcas comœdias,dum.i.qñ fecit paucas latinas comœdias,hic poëta non negat id eſſe factum .i. ex multis græcis paucas eſſe factas latinas, neque.i.non.i.& non negat inquam ſe non pigere.i.non dolere, id.i.ob id,& autumat.i.opinatur,dicit cenſet ſe facturum. Deinde.i.poſtea id iuq̃.ſ.ſe facturum,paucas latinas ex multis gręcis, ipſe poëta habet exemplũ bonorum.i. doctorum,eruditorum poëtarum comicorum.ſ. Næuij & Plauti & ceterorum.quo exemplo.i.qua imitatione putat licere ſibi facere id,quod illi fecerunt. Tum .i. deinde,arbitrium veſtrum,veſtrum iudiciũ,veſtra exiſtimatio.i. veſtra ſententia,valebit.i.locum ac pondus habebit, ſeu auctoritatem in eo ſup.quod poëta.ſ. Luſcius Lauinius maleuolus.i. malignus ſuis maledictis & detractionibus,vetus.i.inueteratus in ſua inuidia,& detrahendi,atque latrandi conſuetudine,dictat.i.iactitat,hunc muſicum.i.hunc poëtam elegantẽ,nam à muſicis.i.à camœnis,ſeu cãtibus,& carminibus amœnis dicitur muſicus,qualis rite cenſendus eſt poëta,qui muſis eſt ſacer,eſt.n.muſarum ſacerdos. Muſicus ergo latine dicitur elegans,ſicut amuſos græce dicitur inelegans,ꝙ dictitat. Ergo hunc muſicũ ſe applicaſſe.i.appuliſſe animum repente.i. ſubito ad ſtudium,fretum.i.confiſum,ingenio.i.induſtria,amicum.i.amicorum,per ſyncopen, haud.i. non fretum inquam uam ſua.i.propria Minerua, ſeu proprio & ſuopte ingenio,& vt dici ſolet proprio Marte,quare.i.quapp, volo vos oẽs oratos.i.oro vos oẽs,ne oratio.i. ſermo iniquum .ſ. iniquorum,& improborum ac maleuolorum plus poſſit .i. maiorẽ habeat auctoritatem,q̃ oratio æquum.i.æquarum,hoc eſt bonorum & iuſtorum,facite.i.laborate ꝙ ſup.ſitis æquis.i. iuſti iudices,date copiam.i.facultatem creſcendi nouarũ.i. vt creſcant nouæ comœdiæ. Nam genitiuus gerundij ſingularis numeri iungitur genitiuo pluralis numeri,vt Plaut.in captiui duo Nominandi iſtorum magis q̃ edundi copia. Similiter hic date copiam creſcendi nouarum.i.vt creſcant nouæ & date illam copiã his poëtis, qui faciunt copiam.i.facultatem ſpectandi.i.aſpiciendi,ſine uitijs .i.ſine erroribus,ſeu erraris. Ne.i.non,prohibentis eſt, is.i.ille poëta non exiſtimet hoc dictum eſſe ſup.pro ſe .i. gratia ſui,ſiue ſua cauſa. Qui poëta nihil fecit.i.finxit ſuo poëmate,populum deceſſiſſe.i.locum dediſſe ſeruo currenti in via, & per hoc non ſeruauit decorum. Cur.i quare populus ſeruiat.i.obediat,obſequebatur,cedat inſano ſeruo.ſ.fatuo & deſipienti. Poëta dicet plura de peccatis.i.erroribus ipſius poëtæ .ſ. Luſcij,cum.i.qñ,dabit alias comœdias nouas,niſi facit finem maledictis.i. detractionibus,ſeu conuitijs & dictis contumelioſis,ac mordacibus. Adeſte .i. intenti eſtote,ac auxilium ferte,more aduocati,qui clienti adeſt i p̃ſidio illi eſt, æquo animo.i.bono animo, & iuſte iudicanti ſine vlla affectione in quenq̃ date poteſtatẽ, vt mihi liceat per ſilentium.i. p taciturnitatem agere.i.recitare hanc comœdiam,ſtatariam.i.quietam,q̃ non eſt turbulenta ut motoriæ,nam comœdiæ motoriæ ſunt turbulentæ,ſtatariæ aũt ſunt quietiores. Item mixtæ ex vtroque actu conſiſtunt,alij dñt liceat mihi agere hãc ſtatariam.i.ſtando perpetuo uſque ad fabulæ exitũ ſine turba aliqua. Agi.n.di fabula cum recitatur,ſtare aũt cum placet. Ne.i.vt nõ,ſeruus currens ſit ſemp agendus. Item ne ſenex iratus ſit agẽdus ſemper,ne paraſitus edax .i. uorax multi cibi ſit ſemp agendus,ne ſycophãta.i.calũniator,de quo ſatis prius dictũ eſt, impudens.i.inuerecũdus ſit ſemp agendus, ne leno .i. fouens lenocinium,hoc eſt puellarum, & interdum ꝓpriæ uxoris uenditor auarus .i.cupidus hñdi,ne ergo hi oẽs prius enumerati ſint aſſidue agendi.i.repreſentandi ac recitandi ſeni .i. mihi actori annoſo,cũ ſummo clamore .ſ. vociferatione magna,cũ magno labore, vos ſpectatores inducite animũ.i.impetrate vobis, ſiue perſuadere mea cauſa.i.mea contẽplatione,hanc cauſam .ſ. me eſſe ſenẽ, iuſtã,ut aliqua pars laboris minuatur mihi,nam ijs qui nunc ſcribunt .i. condunt nouas comœdias,nihil.i.nullatenus parcũt ſeni.i.mihi actori,ſi qua comœdia.i.ſi aliqua eſt laborioſa.i. requirens maximũ laborẽ in ea agẽda,curritur ad me.i.ad me ventitur,vt eã agã, ſin.i.ſed ſi eſt leuis.i.facilis actu defertur ad aliũ gregẽ .i. ad alios

actores non egregios. & gregem per contemptũ aliorum actorũ dicit. In hac comœdia ſtataria eſt oratio pura .i. nitidus ſermo, & facile auditorũ aſſeoſum iniens: experimini .i. periculũ facite in utrãque partem .i. tam in comœdijs leuibus, q laborioſis, & in ſtatarijs q motorijs, quid meum ingeniũ poſſit.i. quantum uirtũ habeat ingenium meum in utriſque recitandis ac probandis. hac re.n. oſtendit Ter. q grauis actor ſit, qui ſuas comœdias probet. Si nunq ſtatui.i. conſtitui, præſcripſi, limitaui auare pretiũ.i. mercedẽ artis meæ.i. meæ induſtriæ, & ſi induxi in aium.i. ſi exiſtimaui, ſi mihi perſuaſi eũ quæſtum.i. illud lucrum eſſe maximum ſeruire.i. obſequi inſeruire veſtris commodis, plus dicit, q̃ ſi dixiſſet uoluptatibus, cõmodis ergo.i. vtilitatibus, ſi ergo hęc feci, ſtatuite.i. collocare exemplũ in me, ut.i. q̃ adoleſcentuli .i. iuuenculi, quin & ipſi in proſcæniũ ſunt prodituri agendi gratia, ſtudeant.i. laborent placere nobis potius q̃ ſibi, q.d. quemadmodum in arte mea, non delector lucello, ſed potius auditorũ uoluptatibus ſeruire contendo, ſic & ipſi adoleſcentuli potius iucundæ gratiæ ueſtræ ſuam artem agendi exercebunt, quam quęſtus & lucri.

LATO. ARgũ Prologi) Actor reddit rõnem facti ſui cur ſenex fabulę huius actionem ſuſceperit. Qua occaſione defendit poëtam, & aduerſarium notat. Poſtremo poſtulat attentionem a ſpectatoribus. [Ne cui ſit ueſtrum) Propoſitio ad docilitatem. [Ex integra græca) Narratio altius repetita, & quidem extra complexum propoſitionis. [Nouam eſſe) Concluſio huius partis narrationis, vt ad inſtitutum accedat. [Oratorem voluit) Cauſa cur ſenex hanc agat fabulam. & oratorem dicit, vt audiatur benigne & tutus ſit contra inſectationem. [Orationem hanc) Id eſt, fabulam. [Nam quòd rumo.) Per occupationem infert defenſionem poëtæ & vtitur ſtatu qualitatis, quem exẽplis confirmat. [Tum quod maleuol.) Alia obiectio, quæ ſoluitur ſentẽtia & eaſtimatione populi. [Quamobrem) Concluſio qua poſtulat attentionem. [Ne ille) Occupatio in aduerſarium, cuius vitium notat in fabula quapiam. [Adeſte æquo aiu) Redit ad attentionem, & alteram cauſam profert cur ſenex agat hanc fabulam. Diſtinguit autem epithetis varias comœdiæ perſonas. [Nam nunc nouas) Obiter perſtringit poëtas. [In hac eſt pura) Commendatio à ſtilo, & ſua perſona, item à merito, & hæc cuncta ad attentionis poſtulationem referuntur.

PETRVS MARS. NE cui veſtrũ &c.) Hæc oratio, qui legem prologi nõ ſeruat, in L. Lauiniũ ſtringit aculeos, docet auditores, Terẽtio beneuolentiã parat, & obiecta diluẽs, vtitur ſtatu abſoluto, id petens q̃ honeſtum habetur in primis, & ciuili diſciplinæ conducit, quæ ingenia pro cõi vtilitate nutrit & fouet. [Non Prologũ) Prologium dicitur principium & proloquium. Vnde Pacuuius: Exanimaſti me ꝓlogio tuo. [Repẽte ad ſtudium &c.) Id eſt ſtudium Muſicum, & Poeticum, & numeroſum. [Mihi ſtatariam &c.) Stataria Comœdia dr̃, quæ non habet magnos & vehementes motus, vt hæc eſt, in qua Menedemus ſe cruciat ob filij abſentiam. [In hac eſt pura oratio) Id eſt, non æſtuans affectibus, ſed tranquilla, vt decet ſenes. [Si nunquam auare, &c.) A' perſona ſua & officio ſuo ſpectatorum animos emeretur. [Exẽplum ſtatui &c.) Id eſt erga me id agatis, quod adoleſcentum animos ad veſtram oblectationem, vtilitatemque accendat.

uel tempo / uà che cō / ſi la uilla qu / uicino / uero ſi pas / più tra di / può dire / ra coſa

RIVII caſtigat. SI lenis eſt, ad alium defertur gregem) Hæc lectio in manu ſcriptis exemplaribus eſt, & quibuſdam impreſſis. Lugdunenſe tamen & Argentoratenſe habent ad hunc modum: Sin leuis eſt, ad alium mox defertur gregem. Priorem docti magis probare videntur, quam hanc poſteriorem, quæ mihi à ſciolis inuecta videtur. id quod multis coniecturis aſſequor, quas nunc recenſere nihil opus.

GLAR. IN titulo ante Sulpitij argumentum ad finem legendum T. Sempronio, M. Iuuentio COSS. fuere enim COSS. anno ab V. C. D. XCI. In ipſius Prologi carmine ij. vel prima ſyllaba à ſuperiore eliditur vel creticus eſt loco quarto, & Prologum primam producit. In 13. vel d, eliditur in Sed, vel bacchius eſt loco primo. In 15.5, in Dicturus. In 22.5, licet ſiue in Maleuolus ſiue in Vetus elidas. In 30. eſt proceleuſmaticus initio. In triceſimo tertio, Illius ſpondeus eſt. In duodecimo à fine, vel Mea monoſyllabum eſt, vel bacchius loco primo. In nono à fine mirum quare Qua longa ſit ſyllaba. Quod equidem per grãmaticos definitum velim.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Menedemum excruci autem ſeſe in agro laboribus Chremes alloquitur ſedulo cauſam inquirens, cur præter ætatem illa ſuam id faciat. Reſpondens Menedemus, ſui mœroris cauſam dicit eſſe filij abitionem, quam iurgijs, & contumelijs domo eiectum impotentium deſiderat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena iuſta argumenti pars aperitur per Menedemum, quẽ ſeſe excruciantem in agro ob diſceſſum filij, Chremes conſolando alloquitur, ſedulo cauſas inquirens, cur ſe tam perdite die noctuq; prægrauiter raſtro fodiendo excruciet. Inde permoleſto animo conqueritur pater de iniuria à ſe citra rationem filio illata. Hic etiam bene ex arte Comica ſenex opitulator inducitur, qui ex alterius triſtitia, vt verum amicum decet, mirum in modum commouetur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena prima Chremes amice conſolatur, erigit, monet Menedemum admodum ſolicitum propter filij ſui in militiam abitum. Et beneuolentiam venatur partim ab amicitia, partim à vicinitate.

Trimetri.

CHREMES, MENEDEMVS *ſenex.*

QVANQVAM hæc inter nos nuper notitia admodũ eſt,
Inde adeo quòd agrum in ꝓxumo hic mercatus es,
Nec rei fere ſane amplius quicquam fuit:
Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
Quod ego in propinqua parte amicitię puto,
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quàm res te adhortatur tua.
Nam pro deum, atque hominũ fidem, quod vis tibi? aut
Quid quæris? annos ſexaginta natus es.
Aut plus eo, vt conijcio. agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij majoris nemo habet:
Seruos complures: proinde quaſi nemo ſiet,
Ita tute attente illorum officia fungere.
Nunquam tam mane egredior, neque tam veſpere
Domum reuertor, quin te in fundo conſpicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre denique.
Nullum remittis tempus, neque te reſpicis.
Hæc non voluptati eſſe, ſatis certo ſcio.
At enim me, quantum hic operis fiat, penitet.
Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ,
Si ſumas in illis exercendis, plus agas.
M. Chreme, tantum ne eſt ab re tua otij tibi.
Aliena vt cures, eaq., nihil quæ ad te attinent?

c. Homo

C. Homo ſum: humani à me nil alienum puto.
Vel me monere hoc, vel percontari puta;
(Rectum eſt) ego vt faciam, non vt deterream.
M. Mihi ſic eſt vſus: tibi vt opus eſt facto, face.
C. An cuiquam eſt vſus homini, ſe vt cruciet? M. mihi eſt.
C. Si quid laboris eſt, nollem: ſed iſtuc quid mali eſt?
Quæſo, quid de te tantum meruiſti? M. heu hoi.
C. Ne lacruma, atque iſtuc, quicquid eſt, fac me vt ſciam.
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero.
M. Scire hoc vis? C. hac cauſſa equidem, qua dixi tibi.
M. Dicetur. C. iſtos raſtros interea tamen
Depone, ne labora. M. minime. C. quam rem agis?
M. Sine me, vacuum tempus ne quod duim mihi
Laboris. C. non ſinam inquam. M. ah, non æquom facis.
C. Hui, tam graues hos quæſo? M. ſic meritum eſt meũ.
C. Nunc loquere. M. filium vnicum adoleſcentulum
Habeo. ah quid dixi habere me? imo habui Chreme.
Nunc habeã, nec ne, incertũ eſt. C. quid ita iſtuc? M. ſcies.
Eſt e Corintho hic aduena anus paupercula.
Eius filiam ille amare cœpit perdite,
Prope iam vt pro vxore haberet. hæc clam me omnia.
Vbi rem reſciui, cœpi non humaniter,
Neque vt ægrotum animum decuit adoleſcentuli,
Tractare, ſed vi & via peruolgata patrum.
Quotidie accuſabam: hem: tibi ne hæc diutius
Licere ſperas facere me viuo patre,
Amicam vt habeas prope iam in vxoris loco?
Erras, ſi id credis, & me ignoras Clinia.
Ego te meum eſſe dici tantiſper volo,
Dum, quod te dignum eſt, facies: ſed ſi id non facis,
Ego, quod me in te ſit facere dignum, inuenero.
Nulla adeo ex re iſtuc fit niſi ex nimio otio.
Ego iſtuc ætatis non amori operam dabam,
Sed in Aſiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Poſtremo adeo res redijt: adoleſcentulus
Sæpe eadem, & grauiter audiendo victus eſt:
Aetate me putauit, & ſapientia
Plus ſcire, & prouidere, quàm ſe ipſum ſibi:
In Aſiam ad regem militatum abijt Chreme.
C. Quid agis? M. clam me profectus, menſes tres abeſt.
C. Ambo accuſandi: etſi illud inceptum tamen
Animi eſt pudentis ſignum, & non inſtrenui.
M. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuere conſcij,
Domum reuertor mæſtus, atque animo fere
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:
Adſido: accurrunt ſerui: ſoccos detrahunt:
Video alios feſtinare, lectos ſternere.
Cenam apparare: pro ſe quiſque ſedulo
Faciebat, quo illam mihi lenirent miſeriam.
Vbi video hæc, cœpi cogitare, hem, tot mei
Solius ſoliciti ſunt cauſſa, vt me vnum expleant?
Ancillæ tot me veſtiant? ſumptus domi
Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea eſt,
Ego eum hinc ejeci miſerum iniuſtitia mea.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam vſque dum ille vitam illam incolit
Inopem, carens patria ob meas iniurias,
Interea vſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, parcens, illi ſeruiens.
Ita facio prorſus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec veſtimentum: conraſi omnia:
Ancillas, ſeruos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facile victum exercerent ſuum,
Omnes produxi ac vendidi: inſcripſi illico
Aedes: mercedem quaſi talenta ad quindecim
Coegi: agrum hunc mercatus ſum: hic me exerceo:
Decreui, tantiſper me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer;
Nec mihi fas eſſe vlla me voluptate his frui,
Niſi vbi illuc ſaluus redierit meus particeps.
C. Ingenio te eſſe in liberos leni puto, &
Illum obſequentem, ſi quis recte aut commode
Tractaret. verum neque tu illum ſatis noueras,
Nec te ille. hoc vbi fit, ibi non vere viuitur.
Tu illum, nunquam oſtendiſti, quanti penderes:
Nec tibi ille eſt credere auſus quæ eſt æquom patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc nunquam eueniſſent tibi.
M. Ita res eſt, fateor: peccatum à me maxumum eſt.
C. Menedeme, at porro recte ſpero: illum tibi
Saluum affuturum eſſe hic confido propediem.
M. Vtinã dij ita faxint. C. facient. nunc, ſi cõmodum eſt.
Dionyſia hic ſunt, hodie apud me ſis volo.
M. Non poſſum. C. cur non? quæſo tandem aliquantulũ
Tibi parce: idem abſens facere te hoc volt filius.
M. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim,
Nunc me ipſum fugere. C. ſiccine eſt ſententia?
M. Sic. C. bene vale. M. & tu. C. lacrumas excuſſit mihi,
Miſeretque me eius: ſed, vt diei tempus eſt,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cenam vt veniat: ibo, vt viſam ſi domi eſt.
Nil opus fuit monitore: iam dudum domi,
Aiunt, præſto apud me eſſe: egomet conuiuas moror.
Ibo adeo hinc intro. ſed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quiſnam egreditur? huc conceſſero.

QVANQVAM hęc inter nos) Bene ex arte comica ſenex opitulator inducitur, qui & miſeria & triſtitia alterius valde cõmoueatur, ſimul amboRũ ſenum cõiunctio & familiaritas, ad id, quod ſecutuRũ eſt, non parũ accõmoda futura eſt. ſimul exprimitur a poẽta mutua miſeratio, quã inter ſenes eſſe ſolet, & oĩno ſenilis prolixa. [Quanquã hæc inter nos) Exordiũ eſt, & oratori cõgruum. quod.n. exigua notitia, aut nuper incepta, vel nulla conſuetudo anteactæ vitæ facere prohibet, id uel uirtus, uel propinquitas cogit. [Vicinitas,) Vicinia non tam hoĩes qui eundem incolũt uicum ſignat, quã qui prope domum tuam habitant. Vicinitas aũt non hoĩes, ſed propinquitatem proprie vicinoRũ. [Nam pro deum atque hoĩum fidem) Exclamatio vehemens eſt in eum, quod & ſenex & diues continuo ſe labore defatiget, & eo magis Chremes admiratur huius laborem nondum intellecta cauſa. [Vt conijcio) .i. coniecturam capio. hinc coniectura dicta eſt a cõiectu.i. a directione quadam rationis ad ueritatem. Vnde etiam ſomniorum atque omnium interpretes, coniectores uocamus. [Nemo) Pro quiſquam. [Tu te illorum officia fungere.) Nunc dicimus, officijs fungeris. Fungor idem eſt quod officium munusque ago, ut fungor magiſtratu, fungor legatione. [Nunquam) Deeſt nam. [Tam mane) Modo aduerbium: alibi nomen uidetur: ut, Iam mane nouum, iam clarum mane feneſtras intrat. [Quin te in fundo conſpicer) Quin, pro quòd non, hoc in loco: alias pro cur, non pro etiam, pro quare ponitur. [In fundo) Superius dixit, Agrum

IOAN. CALPH.

id

in proximo hic mercatus es. Fundus.i.ab agro continetur. de quo Cic. in quodam ioculari libello, Fundum vero vocat quem poſſit mittere funda, Ni lapis exciderit, qua cauſa funda patet. [Remittis, neque te reſpicis) Nihil ſignificantius de eo qui nihil ſibi parcit, ne ſui miſeretur. nam qui alijs remittit aliquid.i.condonat, is eſt facilis & mitis naturæ. [At.n.dices) Antipophoræ reſpondet. [Pœnitet).i.parum videtur. Pœnitet.n.eum qui parum putat. alibi Terent. Noſtri noſmet pœnitet. Virg. in Buc. Nec te pœniteat calamo triuiſſe labellum. Cic. ad filium, Quoad te quantum proficias non pœnitebit. [Quod in opere faciundo) Opera eſt actio, & perſona ipſa quæ opus peragit. Opus, finis eſt & fructus operæ. Nonnunquam opus pro opera videtur accipi. Virg. Mollibus è ſtratis opera ad fabrilia ſurgit. [In illis exercendis) Qui alijs præeſt, aut paterfamilias, aut imperator, plus efficit ſua adhortatione q̃ opera. [Tantúmne eſt ab re tua otij tibi,) Difficilis, vt inquit Cic. eſt cura rerum alienarum. Nam ea magis percipimus atque ſentimus, quæ nobis ipſis, aut proſpera, aut aduerſa veniunt, q̃ illa quæ ceteris. quæ quaſi longo interuallo interiectio videmus aliter de illis, ac de bonis iudicamus. [Ab re tua).i à negotijs tuis familiaribus. dicitur etiam ab re tua, contra vtilitatem tuam, ſicut è re tua, & è republica.i. pro re tua, & pro rep. [Homo ſum: humani à me nihil alienum puto.) Hoc ea Platonis ſententia qui, inquit, Ortus noſtri partem patriam vendicare, partem amicos, & vt Stoicis placet, Quæ in terris gignuntur, ad vſum hominum omnia creantur. Homines autem, hominum cauſa generantur, vt ipſi inter ſe alij alijs prodeſſe poſſint. Percontari).i.interrogare. Percontari ſuapte natura ad finem ſpectat coarguendi. Interrogamus, noſcendi gratia: Percontamur vero, arguendi, quamuis tamen vtroque indifferenter vtamur. [Vſus) Modo opus ſignificat, alias vtile, vt, Opus eſt facto, pro facere. Sic Saluſt. Nam & priusq̃ incipias, conſulto, & vbi conſulueris, mature facto opus eſt. [Mihi) Non repugnat ſententię Chremetis, ſed ſe ſolum meruiſſe dicit vt cruciatur. [De te meruiſti?) Dicimus autem mereo & mereor. Mereor de te, eſt aliquid in te confero vel bonum vel malum. [Ne retice;) Bene retice. Nam reticemus dolores, Obticemus pudenda, Tacemus ſecreta: vt, Nec tacui demens. In Eun. Virgo conſciſſa veſte lacrymans obticet. Aut conſolando, aut conſilio, aut re iuuero. [His tribus adhibitis quid amplius in vera amicitia expectandum. [Depone) In tempore. [Non ſinam inquam) Hæc magis geſtu exprimuntur. [Hui, iam graueis) Apoſiopeſis, & admiratio ponderis raſtrorum, quibus ſenex vtitur. [Perdite) Bene perdite. Nam perditus eſt qui in omne ſcelus eſt traditus. [Animum ægrotum) Pro ægro dixit. nam animus æger. corpus vero, ægrotum dicitur. [Et via peruulgata patrum) Patres bonis inſtituit, aliorum exemplis, nonnunquam minis, filios ad virtutem adhortantur. [Tantiſper volo) Tantiſper poſtulat poſt ſe Dum pro donec ſiue quandiu. Cic. In carcerem ductus, vt ibi eſſet tantiſper, dum culeus in quem deiectus deferretur, compararetur. Sunt qui accipiant tantiſper, pro tantummodo, ſunt qui pro interea. Liu. lib. 1. ad vrb. cond. Tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume manſit, tantiſper tutela muliebri. Et tantiſper ſine dum uſus eſt. [Non amori operam dabam) Bene ſenex iuxta Horatij præceptum, Laudator temporis acti, inducitur. [Rem & gloriam) Hæc duo potiſſimum à militibus ſtrenuis comparantur. Res tria notat, imperium ſiue diuitias, litẽ, & venerem. [Putauit me) Clementiſſimus pater filium laudat, q̃ non pertinax in malis ut multi, fuerit. [Vbi comperi) Hæc oratio, tota pathetica eſt. Et bene comperi. compertum eſt mihi, & exploratum, idem eſt quod ſcio per inueſtigationem. [Accurrũt ſerui) Tale illud in And. Accurrit, mediam mulierem amplectitur. [Lectos ſternere) Ex conſuetudine antiqua. lectulis enim ſtratis antiqui cœnitabant, unde triclinium, à tribus lectis dictũ. Horat. Sæpe tribus lectis uideas cœnare quaternos. Terent. in Adelph. Lectulos iligneos dedit faciẽdos in ſole ubi ponetis uos. [Cœnam apparare) Nil ſignificantius de ſene dicere potuit quã voluptates & commoda quæ aſpernatus gratia filij narrat. Nam apparare, eſt ad dignitatem quandam ac verius pompam: Præparare vero, eſt quę vtilia ſunt aut fore creduntur. [Eum ego eieci) Eum abundat. [Corraſi omnia) Omnia compilaui, vendidi. Huic contrarium eſt abradere: & eſt per vim aliquid auferre. [Produxi, ac vendidi) Bene produxi. nam producere, foras ducere ſignificat. M. T. in Frumentaria, Nemo tuorum amicorum abs te productus, nemo interrogatus. Hinc productores dicuntur, qui virgines abducunt, & eas ad quæſtum exponunt. [Talenta ad quindecim coẽgi) Congeſſi, coadunaui. Hinc coactores argentariorum dicuntur, qui pecunias cogunt. [Decreui) Plus eſt decernere, quàm conſtituere, & eſt proprie decernere de rebus magnis certam proferre ſententiam. [Voluptate frui) Si parentes pro filij elaborant, quis clementior hoc ſene, qui omnia commoda abſente filio aſpernatur? Frui, proprie eſt delectationem capere ex vſu. [Ingenio te eſſe leni in liberos puto) Liberos multitudinis numero dixit, cum Menedemus vnicum haberet filium. Conſtat.n. antiquos oratores, hiſtoricoſq́ aut carminũ ſcriptores etiam vnum filium, filiámue, liberos multitudinis numero appellaſſe. In Hecyra liberos in ſignificatione vnius filię dixit, Qui illum decreuerunt dignum, ſuos cui liberos committerent. Sic Cicero, En cui tuos liberos committas. [Quanti pẽderes) Quanti illum faceres. Tractum ab antiquis, qui ante ſignatam pecuniam, æs & argentum pendebant. [Nec tibi credere auſus) Adoleſcẽtibus glorioſum eſt ſi modeſtia vtuntur & pietate in parentes, vt nihil dicant aut faciant niſi conſilio parentũ. [Porrò recte ſpero) Porrò, eiuſdem ſignificationis cuius vero & autem, pro quibus Tamen ponere non poſſis. Significat etiam apud poëtas longe, certe, poſtea, vltra. Spero, pro credo, vſitatũ eſt, ſiue de præſenti loquamur, ſiue de præterito. Similiter confido pro credo, tum in præterito, tum in præſenti, tum in futuro. [Vtinam dij faxint) Faxo, futurum tempus tantum: vel, vt alij, promiſſiuum modum oſtendit. [Dionyſia hic ſunt) Hoc eſt Bacchanalia. Dionyſij autem, qui & Bacchus dicitur, ſacra, à pleriſque Græciæ vrbibus triennio quoque celebrabantur. [Quæſo) Primam perſonam indicatiui habet duntaxat. Licet quæſere lectum ſit apud Saluſtium & Tullium. [Nihil opus fuit monitore) Hoc eſt vocatore. Nam vocatores proprie dicebantur qui ad cœnas vocabant. [Præſto ſum) Idem eſt quod adſum. nec alteri ſeuè verbo cohæret, niſi verbo ſubſtantiuo, & huic ſimplici. Nam præſto adſum, magis poëticum eſt. [Egomet conuiuas moror) Hoc eſt in mora detineo. à quibuſdam morari pro expectare exponitur. ſed mea ſententia, magis poëtice quàm oratorie.

Qvanquam &c.) Hic ſenex Chrem. inducitur, qui alterius ſenis Menedemi triſtitia commouetur. Etiam amborum ſenum coniunctio multum ſequentibus rebus accõmodata eſſe cenſetur. C. Quanquam hæc notitia admodum eſt.i.valde extat, ſiue intercedit. nuper.i.non multo ante tempore inter nos adeo.i.in tantum, q̃ inde.i.ex tali notitia, ſiue propter talem notitiam, mercatus ſum.i.emi, hic in proximo.i.in hac vicinia, agrum.i rus, & prædium, nec ſanè.i.certe, quidquam rei.i.aliqua cauſa ferè non fuit, amplius.i.non fuit vltra illam notitiam, quæ videlicet res me induceret ad emendum illum agrum. vel quidquam rei non fuit amplius, id eſt maius quo mouerer ad id emendum, tamen vel virtus tua, vel vicinitas, id eſt propinquitas. nam vicinia ſignificat homines, qui propè domum noſtram habitant, ſed vicinitas eſt ipſa domorum propinquitas. (quod.ſ. eſſe vicinum, puto.i. reputo eſſe ſup. in propinqua parte.i.in coniuncta portione amicitiæ) tua inquam virtus & vicinitas, facit.i.inducit me, vt moneam te audacter.i.libere & familiariter eius ſupple quod videris mihi facere præter ætatem tuam, id eſt contra tuam ſenectutem, & præterquam res tua, id eſt tua vtilitas, adhortatur, id eſt admonet, ſuadet, poſtulat, vt fiat. nam proh, exclamatio vehemens imploro ſupple fidem.i.opem, & auxilium, deum, id eſt deorum atque hominum, quid tibi vis, id eſt quod dicitur, quid oportet tibi, quid quæris.i. quid petis. natus es annos ſexaginta.i.habes ſexaginta annos, aut plus eo numero, ſcilicet.i.vltra eum numerum, vt conijcio, id eſt coniecturo, hinc coniectura dicta eſt à coniectu.i.a directione quadam rationis ad veritatem, vnde ſomniorum & omnium interpretes cõiectores dicuntur, nemo habet agrum meliorem.i ſertiliorem, neque maiores pretij.i pluris valentes in his regionibus, & nemo habet complures.i.plures, compoſitum pro ſimplici, ſeruos quàm tu habes.ſ. proinde, id eſt ideo quaſi nemo ſit.i.quaſi neminem habeas. tute.i.tumet fungeris officia illorum, nunc dicimus tantum fungi officijs, & non fungi officia, vt hic, nunquam egredior tam mane, neque reuertor domum tuam tam veſperi, id eſt tam ſero, tam tarde, quin.i. quod non conſpicer.i.videam, te fodere in fundo.i.in parte agri tui, aut quin videam te arare, aut aliquid facere in fundo inquam tuo. Denique nullum remittis .i. relaxat tempus, quin ſemper labores, neque reſpicis te.i. tui nõ ducis rationem, nec tuæ parcis valetudini, ſcio ſatis certo .p certe, hæc non eſſe tibi voluptati.i.ad delectationem. At.i.ſed dicis, me pœnitet.i. mihi parum videtur quantum operis fiat hinc.i. mihi parum videtur eſſe de eo, q̃ fit hic à ſeruis meis, qui pro maiori parte diei ceſſatores ſunt, propterea ipſi operi manum liber admouere. ſi ſumas id ſup. operæ tuæ.i.id laboris, quid quod cõſumis.i.conteris, perdis in opere faciundo, id eſt in operando in

GVID.

agro,

agro. ſi inquam ſumes id opere in illis ſeruis exercendis.i. incitandis ad opus faciendum. Plus agas .i. magis operareris, &, vt dici ſolet, plus lucrareris, ſeu lucri faceres, vel rui vtilitati magis conſuleres. M. O Chr. ne.i. vtrum tantum ocij .i. ceſſationis, vacationis, quietis eſt tibi. Ab re tua.i. à tuis negocijs familiaribus, vt cures aliena .i. res aliorum, ſeu negocia, quæ nihil .i. nullatenus, attinet.i. ſpectant ad te. C. Ego ſum homo, ergo ſociabilis per naturam. & non ſolum ad me, ſed ad alium iuuandum natus. puto nihil humani. nihil ſpectans ad hominem, eſſe alienum à me .i. à me abhorrens, & ad me non ſpectare. Puta me vel monere hoc, vt .ſ. non te ita excrucies vel percontari .i. interrogare arguendi gratia, rectum.i. officioſum eſt & honeſtum, vt ego faciam hoc ſup.i. vt te admoneam, aut perconter non eſt meum ſup. vel non eſt mihi integrum, ſolutum, aut liberum, aut ad me non ſpectat vt deterream.i. deflectam te ab inſtituto propoſito, ſed meum eſt te admonere, aut interrogare. M. Vſus eſt mihi .i. opus eſt mihi more Plautino, vel ſi vis capere vſum pro vtilitate. ſenſus eſt. Vtile eſt mihi ſic facere ſup. fac ut opus eſt tibi, facto .i. facere. ablatiuus participij præteriti temporis hic ponitur pro infinitiuo, vt Sal. fecit. Priuſquam incipias conſulto, & vbi c.m.o.e.f.i. conſulere & facere. C. An.i. vtrum, vſus .i. opus, vel vtile eſt, cuiquam .i. alicui homini, vt cruciet .i. torqueat, affligat ſe? M. Mihi eſt vſus.ſ. vt me cruciem. C. Si qd laboris .i. ſi aliquis in eo faciendo quod facis labor eſt, nollem .i. recuſarem ferret, ſed quæſo .i. obſecro quid illud mali eſt .i. quid ſibi vult illud malum, quod pateris, quid.i. in quo, tantum .i. tam grauiter & tam ægre meruiſti de te .i. quid ita iratus eſt in te aut de te male cōtentus, vt tam male de te merearis, ſeu male te tractes. mereo autem vel mereor de te eſt aliquid in te confero, vel bonum vel malum. M. Heu, hoi, interiectio dolentis effuſe. C. Ne lacryma .i. noli lacrymare, ſeu flere, atque fac me, ſine neceſſitate ponitur me. fac ergo vt ſciam illud quidquid eſt.i. quæcunque res ſit, ne retice .i. noli celare quidquid eſt mihi .ſ. ne vereare .i. noli timere, crede mihi, iuuero .i. adiuuabo te, aut conſolando, aut conſilio .i. ſuaſu & datione conſilij, aut re.i. ipſo effectu. M. Vis ſcire hoc quidqd eſt. C. Quidem.i. certe, volo ſcire hac cauſa .i. propter hanc cauſam, qua cauſa .i. propter quam cauſam dixi tibi.ſ. vt te leuem labore. M. Dicet tibi videlicet qd quid eſt. C. At.i. ſed, interea.i. dum tu dices, appone .i. iuxta te pone, neque ſuſpenſos teneas iſtos raſtros. dicimus raſtrũ in ſingulari & raſtri in plurali. dicti autem ſunt à radendo, ꝙ terram radant, vel labora .i. noli te vexare, aut te ita labore conficere. interdum ne labora ſignificat, ne cura, noli curare. M. Minime .i. non apponam raſtros meos. C. Quam rem.i. qd agis? te ita cruciando. M. Sine.i. patere me laborare, ne.i. vt non, dem mihi quod i. aliquod tempus vacuum, laboris.i. vt nullo tēpore ſim ſine labore meis meritis poſtulantibus. C. Inquam.i. dico tibi non ſinam.i. non patiar te ita facere. M. Ah, dolentis eſt, nō facis æquum.i. rem iuſtam. C. Hui, cōmiſerantis eſt exclamatio, quæſo .i. obſecro, portas ſup. hos raſtros, tam graues .i. tam ponderoſos. M. Meũ me. eſt ſic.i. id, quod merui ſic poſtulat, vt tales geſtē raſtros. C. Nunc loquere.i. explica cauſam. M. Habeo filium vnicum adoleſcentulum, Ah, dolentis eſt, quid .i. cur dixi me habere, imo .i. ſed habui filium ò Chr. priuſquam mea culpa iret militiam, incertum eſt .i. dubium eſt, non conſtat habeam nec ne nunc eum .i. quod dici ſolet, licet non ſatis recte, Incertum eſt ſi habeam nunc an non. C. Quid .i. cur iſtud eſt ſupp. ita videlicet vt non habeas filium. M. Scies anus.i. vetula aduena .i. peregrina, non hinc oriunda, ſed è Corintho .i. ex ea vrbe Achaiæ, paupercula, eſt .i. moratur hic, ſeu reſidet, ille filius cœpit amare filiam eius anus, perdite, aduerbium.i. miſere, & nimis vehementer, & in perditionem morum ſuorum, prope.i. ferè iam, vt haberet & teneret eam, & reputaret eam pro vxore .i. tanquam ſi eſſet vxor, hæc omnia fecit ſup. clam me.i. me neſciente, vbi .i. poſtquam reſciui .i. tanquam inopinatum cognoui id .ſ. eum amore captum, & habere eam pro vxore, cœpi .i. incepi tractare animum adoleſcentuli, non humaniter, aduerbium .i. non benigne, neque rite, ſeu more humano, neque vt decuit .i. vt congruum fuit tractare animum ægrotum .i. ægrum, nam animus æger eſt, ſed corpus ægrotum, ſed quotidie accuſabam eum .i. vi impetu, & via peruulgata, id eſt modo & more communi patrum .i. parentum, quibus ſunt inuiſi mali filiorum mores. hæc autem excuſandi mihi fuit uia alloquendo filium, & dicendo. hem indignantis interiectio, ne.i. vtrum, ſperas.i. credis, tibi licere .i. permitti facere, hæc .i. talia, quæ facis diutius .ſ. ut habeas amicam prope iam loco uxoris, me patre uiuo .i. uiuente, ò Clinia erras .i. falleris opinione tua, ſi credis id .ſ. ut tibi liceat tibi diu, & ignoras me.i. haud meum noſti ſtomachum. Ego volo te dici eſſe meum.i. ꝙ tu diraris eſſe meus filius, tantiſper.i. tandiu, dum.i. donec, aut quandiu facies id, quod eſt dignum te, in ablatiuo.i. quandiu fungeris tuo officio, aut facies quod debes, quod.i. ſed, vel quod dignum te ſi non facies, ego inuenero.i. excogitabo quid ſit dignũ.i. honeſtum, & æquũ me facere in te.i. erga te, ſeu contra te. Adeo.i. certe. ex nulla cauſa illud quod efficis ſit.i. efficitur, niſi.i. præterquam ex nimio ocio.i. ceſſatione, & requie ab operibus, Nam diuturna quies ui.a.m. Res interdum ſignificat imperium. Interdum diuitias. Aliquando litem, quandoq; Venerem, & quandoque alia multa. Ego Menedemus iſtuc ætatis.i. cum eſſem iſta ætate, qua es, dixit eodem modo. Cic. in Epiſt. id ætatis pro ea ætate, non dabam operam.i. non indulgebam amori, ſed abij.i. diſceſſi hinc.i. ex patria natali, in Aſiam.i. in eam prouinciam, ſeu in eam partem orbis. nam eſt Aſia tertia pars orbis, & prouincia in ea parte eiuſdem nominis, pp pauperiem.i. quia eram pauper, & vnuſquiſque cupit pauperiem fugere tanquam magnum malum, vt inquit Horat. atque ibi.i. in Aſia, repperi.i. adinueni, & acquiſiui mihi, ſimul.i. pariter, rem.i. diuitias, & gloriam.i. laudem, & honorem, cum armis.i. cum inſtrumentis belli .i. ad bellum faciendum. Alij lib. non habent cum, & tunc armis belli intelligatur.i. præclara geſta, quæ geſſi in bello. Poſtremo, id eſt tandem res.i. negocium de filio, redijt eo.i. ad hæc quæ ſequuntur, ſeu ad hunc ſtatum, hoc eſt tandem res eo deducta eſt, vel res eo proceſſit, ſeu profecta eſt, ſeu redijt eo.i. ad talem ſtatum, qui ſequitur. Adoleſcentulus.i. filius, victus eſt.i. fractus eſt, & à propoſito malo amoris deflexus, audiendo ſæpe eadem conuitia.ſ. & probra, & grauiter.i. moleſte, & ægre, audiendo inquam ea. Putauit.ſ. filius me patrem plus ſcire & prouidere ſibi, ꝗ ſeipſum, ætate.i. pp ætatem, quia ſenex eram, & beneuolentia.i. q a videbat me bene ſibi velle, & ita laudat filium, qui in malo non fuerit pertinax, vt multi ſunt. O Chr. abijt in Aſiam ad regem Aſiæ.ſ. militatum.i. ad militādum, vel vt militaretur ſub eo Chr. quid ais, admirantis eſt, hoc dictum potius, quam interrogantis. M. Profectus eſt clam me, id eſt me neſciente, abeſt.i. abſens eſt, & tres menſes.i. quod inepte dicitur, eſt abſens de poſt tres menſes. C. Eſtis ſup. amabo.i. tam tu, quàm ipſe, accuſandi.i. culpādi, etſi.i. quamuis, tamen illud inceptum.i. inſtitutum propoſitũ filij tui, eſt ſignum animi prud. & non inſtrenui, immo ſtrenui & valentis ſeu elati. M. Vbi.i. poſtquam, comperi.i. cognoui per inueſtigationem ex iis ſocijs, qui fuere conſcij.i. participes eius, vel conſcij.i. conſentientes ei filio, reuertor domum mœſtus.i. triſtis, atque animo ferè per.i. penitus turbato, & commoto, atque incerto.i. perplexo, aſſideo.i. iuxta aliquid ſedeo, nam componitur ex ad, quod eſt iuxta, & ſedeo, vel ponitur compoſitum pro ſimplici, præ ægritudine.i. præ dolore animi, ſerui.i. famuli mei, accurrunt.i. celeriter ad me veniunt, accurro enim componitur ex ad curro is, detrahunt.i. deducunt à pedibus, ſeu diſſoluunt, ſoccos.i. calceos, ſoccus calcei genus eſt dictus, vt alioqui volunt quaſi ſaccus, quia calceatio ſit facilis, quales ſunt quas pedichecas vocant. Eo aũt calceamento comœdiarum actores vtebātur, quemadmodum & cothurno tragœdi, vſqueadeo vt pro ſtylo comico poni poſſit, quemadmodum cothurnus pro ſtylo tragico. Video alios ſeruos meos feſtinare ſternere.i. parare lectos. Lectulis enim ſtratis antiqui cœnitabant. Inde triclinium à tribus lectis dictum. Horat. Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Video inquam alios feſtinare apparare.i. laute parare cœnam, nam apparare eſt ad dignitatem quandam ac veluti pompā. Præparare vero eſt quæ vtilia ſunt, aut fore creduntur, quiſque pro ſe, id eſt ex ſua parte, vel pro virili ſua, aut pro qualitate roboris ſui. Virg. in 5. Pro ſe quiſque viri. faciebat, id eſt efficiebat, ſedulo, id eſt inſtanter, ac ſine dolo, quo.i. vt, lenirent.i. mitigatēt mihi, illam miſeriam.i. calamitatem. Vbi.i. poſtquam, video hęc quæ faciebant ſerui, cœpi cogitare, id eſt conſiderare. Hem.i. indignatiue & dolenter, tot ſerui ſunt ſoliciti.i. anxij cauſa mei ſolius, vt expleant me vnum.i. vt mihi uni ſatisfaciant cumulate, ac mihi morem gerant, tot ancillæ veſtiant me? q.d. non facient, ego ſolus faciam tantos ſumptus.i. tanta impendia, ſiue tātas impenſas domi, q.d. non faciam, ſed ego eieci hinc mea iniuſtitia eũ gnatum vnicum miſerum, quem Gnatum decuit, id eſt decēs fuit uti pariter, id eſt æqualiter, vt ego his ſumptibus & ſeruis. aut etiam quem decuit uti amplius, quòd illa ætas iuuenilis eſt magis idonea ad hæc utenda .i. ad utendum his, uel ut utatur his pdictis, ubi utenda gerundiuum eſt nomen, quidem.i. certe, deputem .i. ualde putem me eſſe dignum, quouis .ſ. quolibet malo .i. qualibet afflictione, ſi faciam id, quod dixi.ſ. ſi patiar ut tot ſerui pro me ſint ſoliciti, quòd tot ancillæ ueſtiant, ꝙ tantos ſum-

ptus

ptus ſaciam, quæ omnia prædicta dixerat indignatiue, intelligẽs ſe noo eſſe ſacturum. Nam vſque .i. aſſidue dum .i. quouſque, vel quandiu ille filius incolet .i. exercebit, vel ducet, vel aget, aut frequentabit illam vitam inopem .i. miſeram, carens patria .i. exul a patria propter meas iniurias .i. contumelias, interea .i. tan diu dabo illi vſque .i. aſſidue ſupplicium .i. pœnas de me, laborans .i. laborando, quærens .i. acquirendo cum labore, parcens .i. coortans, & conſtringens ſolitum victum, & tanquam parcus fortunis parcendo, & eas reſeruando, ſeruiens .i. ſeruiendo illi conquirendo, & conduplicando vndique, illi diuitias more booi ſerui. Dare alicui de ſe ſuppliciũ ſignificat punire ſeipſum illius vice, hæc ſunt illa quæ ſeoex ſacienda ſibi decreuerat, nunc oſtendit ad rem verba acceſſiſſe, ſeu eſſe collata inquiens, ſacio ita vt deliberaui. prorſus .i. omnioo, nihil relinquo in ædibus .i. domi meæ oec vas .ſ. relinquo, nec veſtimentum corraſi .i. vndique coadunans & colligens vendidi omnia .ſ. ancillas, ſeruos, niſi .i. præter eos, qui facile exercerent .i. beoe collocarent, & demererentur ſuũ ſumptum .i. præter eos qui, vt vulgo dici ſolet, bene implerent id quod conſtarent ſuo ſumptu in opere ruſtico faciundo .i. in meditando in agro, ſiue in ſodiendo, ſiue in arando, ſiue in alijs id genus. Cum dicere volumus aliquem oil omnino tam paruum reliquiſſe ex rebus ſuis quod non alienauerit, recte dicemus, Oia corraſit, quaſi etiam raſerit parietes & cetera, ſi ex illis radendis aliquid commodi potuerit conſequi. Interdum corradere (vt ait Don.) ſigoificat difficulter comparare. Terent. io Adelph. Minas decem corradet alicunde .i. difficulter comparabit. Abradere autem ſignificat per vim auferre produxi .i. expoſui vænales, ſeu propoſui, oam producere ſignificat foras ducere. Inde productores dicuntur, qui virgines abducunt, & ad quæſtum exponunt ac vendidi omnes ſeruos .ſ. meos. ilico .i. protinus, inſcripſi .i. proſcripſi vænales ædes apponens inſcriptionem ad fores talem. Hæc domus eſt vænalis, vel alia id genus, inſcripſi ergo ædes mercede .i. pretio, coëgi .i. congreſſi, coadunaui, quaſi .i. prope quindecim talenta. Taleotum Athenienſe paruum conſtat ex 60. minis ſiue libris. Talentum vero magoum conſtat ex octogintatribus & quatuor vncijs. Eſt etiam talentum Euboicũ, quod Attico talento paulo minus eſt. Mercatus ſum .i. emi hunc agrum .i. in hoc agro. exerceo .i. fatigo me. O Chr. decreui .i. conſtitui me facere minus iniuriæ meo gnato, tantiſper .i. tandiu dum .i. quandiu, ſiam .i. efficiar, miſer .i. afflictus. Decernere proprie eſt de rebus magnis certam proferre ſententiam, nec .i. & decreui non eſſe fas .i. oon licere me frui hinc vlla voluptate .i. aliquam capere voluptatem, niſi .i. præter q̃ vbi .i. poſtquam, vel quando, ille .ſ. filius meus, particeps .i. heres meus, quaſi ſuã partem capiens bonorum meorum, vel etiam particeps .i. cui debeã credere omnia mea conſilia, redierit .i. reuerſus fuerit, vt ſaluus, id eſt incolumis. C. Puto eſſe leni ingenio .i. te eſſe natum miti, & benigoe, ac indulgenti, in liberos .i. erga filium, nam, vt Gel. ait, liberos dixerunt auctores numero multitudinis de vno tantum filio, quin quod longe eſt mirabilius de vnica filia, & puto illum filium eſſe obſeqnẽtem .i. officioſum, morigerum, obſequoſum, ſi quis tractaret .i. foueret eum recte, ac cõmode .i. opportune, tempeſtiue. Verum .i. ſed, neque tu noueras .i. cognoſcebas, ſatis illum .i. mores eius, neque ille ſatis nouerat .i. cognoſcebat te .i. tuos mores hoe .ſ. vt mores ignorentur, fit .i. efficitur, vel contingit, ibi .i. tunc, vbi .i. quando non viuitur, id eſt vita noo agitur recte vt decet, tu nunquam oſtendiſti quanti penderes .i. quanti æſtimares, aut quanti faceres illum filium. Tractum autem ab antiquis, qui aote pecuniam ſignatam æs & argentum pendebãt, id eſt ponderabant. Inde pendere pœnas dicimus .i. dare ſeu luere pœnas. Nam antiquorum pœnæ erant pecuniariæ. Inde pendere dicimus æſtimare, ſiue liceri. Inde nihilipendere dicimus, id eſt nihiliſacere. Inde paruipendere, floccipendere, magnipendere, nec ille filius auſus eſt credere .i. committere & impartire tibi ſecreta ſup. ſua, ſeu conſilia, quæ æquum eſt .i. iuſtum eſt filios ſup. credere .i. committere patri, vt nihil moliantur parentibus inconſultis. Quod ſi factum eſſet videlicet, vt & tu illi oſtendiſſes quanti eum faceres, & ille ſua tibi conſilia crediſſet, nunq̃ hæc veniſſent ſibi .ſ. vt tu ita doleres & filij præſentia priuatus eſſes. M. Eſt ita .i. eo modo quo dicis res ſe habet, fateor .i. profiteor ita eſſe, peccatum meum eſt maximum .i. grauiſſimum erraui. C. O Menedeme, at porrò .i. ſed certe. recte ſpero .i. bona eſt mihi ſpes, ſeu recta ſpe ſum, & confido .i. credo illum filium aſ futurum eſſe .i. q̃ aderit hic, propediem .i. breui, cum .ſ. iam propè eſt dies. M. Vtinam Dij faxint pro faciant. C. Facient .i. efficient vt tu redibeas filium, nunc ſi commodum eſt .i. ſi tibi eſt opportunum & tempeſtiuum & non moleſtum, voloq́. ſup. ſis hodie apud me, quia ſup. Dionyſia ſunt hic, id eſt in hoc anno, hoc eſt nunc ſunt bacchanalia, ſiue orgia quæ ſunt Bacchi ſacra, ſeu feſta, qui bacchus vna ſuarum appellationum. dicitur Dionyſ. Eius autem ſacra à pleriſque Græciæ vrbibus trieonio quoque celebrabantur. M. Non poſſum .ſ. eſſe conuiua apud te. C. Cur non potes eſſe apud me quæſo .i. obſecro, tandem .i. vno verbo quod tantam vim habere apud te velim quantam ſi diu te rogaſſem, & illud foret vltimum hoc eſt quod poſtulat Chr. parce aliquantulum tibi .i. aliquantulum tuos remitte, ſeu interſeca labores, ac interrumpe filius abſens vult te facere hoc .i. vt parcas tibi. M. Non conuenit .i. non eſt conueniens nunc me ipſum fugere laborem, qui .ſ. ego impulerim .i. impegerim & intruſerim illum filium ad laborem ſumendum. C. Sicci ne .i. vtrum talis eſt ſententia & opinio tua. M. Sic eſt ſup. ſententia mea. C. Bene vale .i. mane bene vales abi. C. Excuſſit mihi lacrumas .i. lacrumari me fecit .i. lacrumas in finibus oculorũ meorum oboriri fecit quæ ex oculis manarunt ac ſi forent excuſſæ. Nam excutere ſignificat commouendo aliquid deijcere, vt excute te de puluere .i. te mouendo vehementer deijce à te puluerem, & me miſeret eius Menedemi .i. eius miſericordia teneor. Sed vt .i. quandiu tempus diei eſt me oportet monere .i. admonere certiorem facere hunc vicinum phaniam nomine vt veniat ad cœnam, ibo vt viſam, id eſt videam hic, alias eam ad videndum ſi eſt domi. Deinde vt ſciuit eum iam eſſe domi ſuæ ſubdit, nil, id eſt non fuit opus monitore .i. vocatore ad cœnam. aiunt homines, ſcilicet .i. dicunt eum præſto eſſe .i. adeſſe promptum, ſeu paratum eſſe & comparere iandudum .i. ex aliquanto ante tempore, egomet moror .i. in mora detineo, conuiuas .i. eos qui ad cooiuium mecum uenerunt, cum .n. eos deberem expectare, me expectant. Ibo hinc .i. ex hoc loco, intro .i. in domum meam. Sed quid .i. cur fores crepuerunt .i. patefactæ ſunt & apertæ. quiſnam .i. quis egreditur .i. exit aut affuit, quemadmodum prius diximus eamus ad me p eo quod barbare dici conſueuit eamus penes me, conceſſero .i. concedam coniunctiuum pro indicatiuo, hoc eſt me conferam, vel iotrabo huc .i. in domum meam.

ARgũ) Ex officio Chremetis, erga Menedemum naſcitur argumenti narrandi occaſio. [Quanq̃ hæc) Obiurgaturus captat beneuolentiã ab officio. [Nã proh deũ) Obiurgatio vehemens, cui implicantur rationes ab ætate, à fortuna, à tempore. [At enim dices) Obiectio quæ ſoluitur ab vtiliori. [Chreme.) Reprehenſio. [Homo ſum nihil) Replicatio ex coniugatis. [Mihi ſic eſt) Reſponſio. [Sed quid iſthuc) Extorquet tandem Chremes, & officium ſuum pollicetur. Totum autem quod ſequitur eſt præparatio quædam ad futuram narrationem. [Filium vnicum) Narratio. [Humanitus) Humano more, clemẽter. [Sed ſi id non) Comminatio. [Nulla adeo) Exprobratio ad amplificationem quæ exaggeratur exemplo diſſimili. [Aſſido, accurrunt.) ὑποτύπωσις. [Hem tot mea) Alia proſopopœia. [Malo quidem) Conſilium ſenis. [Ingenio te.) Culpatio, quæ refertur ad id, quod ſupra dixit, ambo accuſandi. [Vere viuitur) Vere, id eſt aperte, remota diſſimulationem. [Menedeme) Conſolatio. [Nunc ſi cõmodum) Oeconomia ad ſeqnẽtem ſcenam. [Lacrumas excuſſit) Hæc ſecum digreſſus Chremes. LATO.

QVanquam &c.) Illius patris affectus vehemens in vtranque partem qui ætatis rationem non habens adoleſcenti filio duras leges imponit: deinde paterno amore victus in contrarium mutatur, nec tenet medium in diſciplina domeſtica, quæ habet delectum rationi conuenientem, hac ſcena exprimitur: hominemq́ue ab homine, ea ratione qua homo eſt, non eſſe alienum oſtenditur. Homo enim natus eſt, vt homini proſit, ſi vult vero humanitatis nomine cenſeri. Quapropter Cato apud Ciceronem lib. iij. de Finibus ſic ait: Et hoc naſcitur, vt etiam communis hominum inter homines naturalis ſit commendatio, vt oporteat hominem ab homine, ob id ipſum, quòd homo ſit ooo alienum videri. [His operis ſiat, pœniter) Parum id videtur, quod ſit in opere ruſtico me ceſſante. Gellius libro decimoſexto loquens de propria ſignificatione huius verbi pœniter, ſic ait: Tametſi antiquiores verbo ipſo alio quoque modo vſi ſunt, & pœnitet ab eo quod eſt pene, & à penuria dixerunt. Homo ſum &c. Seneca libro decimoquioto Epiſtolarum, ſic ait: Omne hoc quod vides, quo diuina atq. humana concluſa ſunt, vnum eſt. Membra ſumus corporis magni, natura nos cognatos edidit. Hæc nobis amorem indidit mutuum & ſociabiles facit, ille æquum iuſtumq́. impoſuit, ex illius inſtitutione miſerius eſt nocere q̃ lædi, ex illius imperio paratæ ſunt iuuãtis manus. Iſti verius in pectore & ore ſint. Homo ſum, nihil humani à me alienum puto, habeamus in commune quod nati ſumus. PETRVS MAS.

ſi eſt ſe.[Dum ſim miſer)Cic.in 3. Tuſc.ſic ſcribit: Quod ille Terentianus,ipſe ſe puniens,decernit vt ſit miſer. Num quis igitur quidquam,decernit inuitus? Malo ſe dignum deputat,niſi miſer ſit. Vides ergo opiniones eſſe,non naturæ malum.

RIVII caſtigat. AVt aliquid ferre,denique Nullum remittis tempus.)Cic. particulam,denique,addit præcedentib. in 5. de Fin. vt in manuſcriptis et Cic.reperi. Idem facit Donat hunc locū in Phorm.citans,cuius verba ſunt: Quid fit denique? More, inquit,ſuo. Terent.denique poſuit in fine ſenſus,& eſt aduerbium ordinis. Sic in Heaut. Fodere,aut arare,aut aliquid facere denique. Hæc ille. Poſſet tñ alicui videri, in Donati exemplaribus omiſſa eſſe,quę mox apud Terent. ſequuntur, Nullum remittis tempus. Et Cicer. memoria fortaſſe lapſum, aut ideo adiecisse denique,cum ad ſequentia tñ pertineat, quo verſum citaret integrum. Quo modo Ennij carmen alicubi citans,ne quid immutaret,barbare propemodum,pace eius dixerim,locutus videtur,Bibulus, inquit, in cœlo eſt, nec quare ſcio, ſed ita laudatur, quaſi Vnus homo nobis cunctando reſtituit rem ij. Epiſt. ad Attic. [Iſtos raſtros interea depone tamen)Nos ex antiquis: At iſtos raſtros &c.[At quid dixi habere me?) In manuſcriptis eſt: Ah, quid dixi habere me? quod rectius & affectuoſius eſſe uidetur. Habent eodem modo quædam de impreſſis.[Cœpi non humanitus) Quantum è Diomede coniectura aſſequi licet, ſuſpicari quis haud immerito poſſit,legendum hoc loco humaniter, non humanitus. Is.n. lib 1. cum meminit aduerbiorum humanitus & humane. Sed in hoc poſtremo,inquit, diſtinctio ſenſum mutat, vt ſit humane ἀνθρωπίνως, ut eſt apud Terent. Tamen uix humane patitur,& humanitus ἀνθρωπόθεν.Dicitur & humaniter, ut idē Terent. ait: Cœpi non humaniter, neque ut animum ægrotum decuit, adoleſcentulum tractare. Hæc ille habet eodem modo lib. Venetus,& quidam etiam Argentoratenſis,ut opinor,& ille denique ex bibliotheca Haſſenſteoiana. Sed manuſcriptum exēplar,cuius plerunque fidem ſequor,humanitus habet, quare nihil facile immutare auſim. Reperitur autem humanitus pro eo interdum,quod eſt,humano more,uelut apud Plin lib.x. cap 63. Vrſi autem,ut dictum eſt,humanitus ſtrati.i.more humano. Sic enim intelligendum eſſe,uel ex principio cap 36.lib.8.liquet,ubi idem de urſis: Eorum, inquit, coitus hiemis initio, nec uulgari quadrupedum more, ſed ambobus cubantibus complexiſque. Hoc autem modo acceptum humanitus, haud admodum diſſimile eſt aduerbiorum perſonalium,vt vocant, cum reliqua eius formæ ſignificent potius id,quod ea,quæ Græce in θεν deſinunt: vt diuinitus,antiquitus. Quid ſi igitur eum in ſenſum hoc quoque loco accipias: Cœpi non humanitus.i.non vt humanitatis ratio poſtulabat,non vt hominem, vt patrem decebat, ſed iuſto immanius & inclementius diutiusque, quod lingua vernacula dicere poſſis. Byn zuuiel vnmenſchlich mit im vmbgangen.[Putauit me ætate & beneuolentia plus ſcire &c.) Nos, putauit & ætate & beneuolentia,geminata videlicet coniunctione, quo eſt in manuſcriptis & impreſſis quibuſdam. Ponitur aūt ſecundo loco dactylus. nam nulla prorſus fit colliſio, qua de re initio huius libelli admonuimus. Corripitur aūt me pp vocalem ſequentem ad imitatione græcoꝝ. [Dum ille vitā illam incolit inopē) Nos,colet legimus. Sic.n. Non Marcellus in explicatione verbi colere,vbi hunc locum citat,quicum faciunt vetuſti lib.

CLAR. HVius totius ſcenæ oēs verſus ſunt ſenarij iambici,vt ſunt oīum primarum ſcenarum. In 14. aut Horum,aut Eorum legendū,non illorum. In 20. ego Dices,omittendū cenſeo, pp carmen, & facile intelligitur. Nam vt obiectio per eclipſim mouetur,ita per eclipſim ſoluitur. In 21. proceleuſmaticus eſt primo loco,niſi d,elidamus in Quod. In 22. vel l, eliditur in Illis,vel,quod malim,creticus eſt loco ſecundo. In xxiij. vel tua monoſyllabum totum eliditur, vel creticus eſt loco quarto. In xxv. vel Homo iambus eſt,vel m, in Sum non eliditur. In 30. vel s,in Laboris,deinde d,in ſequente Quid eliduntur,vel bacchius eſt locis tertio & quinto. In 31. videtur Eheu triſſyllabum eſſe, vt faciat creticum,& iambus veniat in ultimum locum. Nā apud Horat. prior ſyllaba longa eſt, niſi quis dicat i, in Metuiſti non elidi,& Eheu priorem corripere pp vocalem ante alteram vocalem 35. verſus ferè in libris deprauate legitur, alij Quidem, alij Equidem legunt,alij elidunt s,in Vis,atque ij coguntur equidem legere. Ego porò carmen ita legendum. M. Scire hoc vis? CH. Qua quidem cauſa,dixi tibi, q.d. iam dixi tibi, qua cauſa id velim, & habet pluſculum gratiæ ad ſignificandam cupiditatem, ſi poſt Cauſa diſtinguas,ac mox inferas, Dixi tibi. Quod ſi legatur, Quidem, bacchius loco tertio hanc difficultatem ſoluit. In 36. Riuius addit, At, ante Iſtos, ſed nihil ad carmen. 38. verſus in omnibus quotquot viderim exemplaribus vna deficit ſyllaba. Ego initio ponendam puto interiectionem Ah, ſicut continuo ſequente verſu, Atqui vel hinc æſtimare licet quāta ante nos diligentia quidam Terentij verſus examinauerint, qui ad talia ſident. In 45. Eius monoſyll. In 48. proceleuſm. initio. In 49. Vta monoſyllabum eſt, niſi quis creticum tertio loco admittat. In 50. ſecunda ſyllaba de Quotidie producitur. In 58. uel s,eliditur in Illuc, ut ſit primo loco anapæſtus, vel prior ſyllaba de Ego a ſuperiore carmine abſorbetur, vel denique bacchius eſt, quod dicere malim. In 59. uel d, eliditur in Sed, uel proceleuſmaticus eſt primo in loco. In 63. Riuius Me non elidi,ſed corripi dicit, vt ſit dactylus ſecundo loco. quanquam poterat prius Et,ante Me poni,ſed duriuſculum fuerit,ideoque facile eum Riuio ſentio. In 73. proceleuſmaticus eſt primo loco. Eodem modo,& in 76.in cuius verſus fine Laurentius Valla de Latina lingua meritiſſimus Mei legit,non Mea lib.2.cap.5.Putat enim paſſionem hic ſignificari. ego Mea legendum puto, vt actio in ſeruitijs explicetur. Ceterum neque Vnum in ſequenti verſu ipſe legit,ſed poteſt n prime legi,ſi quidem Solius diſſyllabum fuerit, vt frequenter eſt. In 81.vel d,eliditur in quod vel s,in Magis,vel bacchius eſt loco primo. Nam do in Idonea longa eſt. 82. ita alibi legitur:

Ego eum hinc eieci miſerum iniuſtitia mea.

Alioqui,vt vulgo legitur,Eum ego eieci hinc miſerum iniuſtitia mea. erit primo loco tribrachys abſque eliſione o. In 84. Riu. Colet,legit,pro, Incolit, ſed nihil ad carmen. In 88. proceleuſmaticus eſt primo loco. In 96. vel Meo monoſyll. vel bacchius loco ſecundo. Ita Meus in 98. In 100. Doctor Elidit l, in Illū. at ego malim vel Et a ſuperiore verſu elidere,vel bacchium loco primo ponere. In 101. s, eliditur in Satis. In 104. vel l, in Ille eliditur, vel creticus eſt primo loco. Decimus à fine niſi aut per epentheſim legamus Impullerim, aut Impegerim legerimus nō conſtat. In ſeptimo à fine vel Eius monoſyllabum eſt, vel d, in Sed eliditur. In quarto à fine s,eliditur in Opus, vt in ſequente d,in Apud, niſi in priore Fuit monoſyllabum putemus, aut creticum primum pedem in vtroque.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clinia domum ex Aſia reuerſus mirum in modum ſolicitus eſt de amica,quam abiens Athenis reliquerat. De Clinia in patriam reditu magna cum animi voluptate Clitipho nunciat patri ſuo Chremeti. Chremes filio ex Clinia vita & moribus viuendi modum præſcribit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Clinia qui ex Aſia redierat, ingens de amica ſolicitudo exprimitur. Accedit & ſodalis opitulator Clitipho, qui aduentum Cliniæ mira voluntate patri Chremeti narrat. Qui deinde filio ſuo Clitiphoni viuendi modum Cliniæ exemplo,tam pulchre,quàm moraliter præſcribit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Clitipho Cliniam conſolatur, ne diſcrucietur ob diutinam abſentiam amicæ,& Chremes Clitiphoni filio probat, Cliniam à patre, quamuis duro, aufugere non debuiſſe.

Initio ſcenæ Iambici. Dein Trochaici quidam. Poſtremo Iambici Tetrametri Acatalectici.

CLITIPHO *adoleſcens*. CHREMES.

NIHIL adhuc eſt,quod vereare Clinia: haudquaquam etiam ceſſant:
Et illam ſimul cum nuntio tibi hic ego affuturam
Hodie, ſcio. proin tu ſolicitudinem iſtam falſam, quæ te
Excruciat, omittas. CH. quicum loquitur filius? CL. pater adeſt.

Quem volui. adibo. pater oportune aduenis.
CH. * Quid eſt? CL. hunc Menedemum noſti ne noſtrum vicinum? CH. probe.
CL. Huic filium ſcis eſſe? CH. audiui, in Aſia. CL. nõ eſt pater, apud
Nos eſt. CH. quid ais? CL. venientem, e naui egredientem adduxi illico
Ad cenam: nam mihi magna cum eo iam inde vſque à pueritia
Semp fuit familiaritas. CH. voluptatem magnam nũtias.
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiſcum hodie eſſet amplius,
Vt hanc lætitiam nec opinanti primus ei obijcerẽ domi:
Atque etiam nunc tempus eſt. CL. caue faxis: non eſt opus pater.
CH. Quapropter? CL. quia enim incertum eſt etiam, quid ſe faciat. modo venit.
Timet omnia, patris iram, & animum amicæ ſe erga vt ſit ſuæ.
Eam miſere amat. propter eam hæc turba, atque abitio euenit. CH. ſcio.
CL. Nunc ſeruolum ad eam in vrbem miſit, & ego noſtrum vna Syrum.
CH. Quid narrat? CL. quid ille? ſe miſerum eſſe. CH. miſerum? quem minu' credere eſt?
Quid relliqui eſt, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
Parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, ditias:
Atque hæc perinde ſunt, vt illius animus, qui ea poſſidet:
Qui vti ſcit, ei bona; illi, qui non vtitur recte, mala.
CL. Immo ille ſenex fuit importunus ſemper: & nunc nihil magis
Vereor, q̃ ne quid in illum iratus plus ſatis faxit pater.
CH. Ille ne? ſed reprimam me: nam, in metu eſſe hunc, illi eſt vtile.
CL. Quid tute tecum? CH. dicam. vt vt erat, manſum tamen oportuit,
Fortaſſe aliquanto iniquior erat præter eius lubidinem:
Pateretur: nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuũ?
Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &
Quod illum inſimulant durum, id non eſt: nam parentum iniuriæ
Vniuſmodi ſunt ferme, paullo qui eſt homo tolerabilis.
Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conuiuarier:
Præbent exigue ſumptum: & ea ſunt tamen ad virtutem omnia.
Verum vbi animus ſemel ſe cupiditate deuinxit mala,
Neceſſe eſt Clitipho conſilia conſequi conſimilia. hoc
Scitum eſt, periclum ex alijs facere, tibi quod ex vſu ſiet.
CL. Ita credo. CH. ego ibo hinc intro, vt videam, nobis quid cenæ ſiet.
Tu, vt tempus eſt diei, vide, ſis, ne quò hinc abeas lõgius.

IOAN. CALPH. NIHIL adhuc eſt, quod vereare) Hic Cliniæ, qui ex Aſia redierat, ingẽs de amira ſolicitudo exprimitur. Accedit & ſodalis opitulator Clitipho, q aduentum amici mira voluptate patri narrat. [Nihil adhuc, quod vereare) Clinia miſerat acceſſitum Antiphilam: diſcruciabatur q̃ non rediret. [Haudquaquam etiam ceſſant).i. nondum differuot aduentum. [Sollicitudinem iſtam) Bene ſollicitudinem dixit. nam ſolicitudo eſt quæ inhæret mentibus: Solicitatio, quæ ab alio fit. [Audiui in Aſia eſſe.) Recta eiuſcemodi eſt oratio per infinitũ. Nam non Latine dicitur, Audiui q̃ in Aſia eſt. [Nec opinanti) Inſperatum .n. gaudium maius eſſe ſolet: quemadmodum & dolor acerbior, ſi non opinanti obijcitur. [Caue faxis,) Volebat Chremes nunciare Menedemo rediſſe filium, ſed Clitipho prohibuit q̃ Cliniæ nondum patris voluntas eſſet perſpecta. [Miſerum? quem minus credere eſt?) Minus, hoc loco pro non, ponitur. Non eſt, inquit, credendum Cliniam eſſe miſerum. hoc ad ſequentia reſpicit .ſ. Quid reliqui eſt quin habeat quæ quidẽ eſſe in homine dicuntur bona? [Minus credere eſt?) Pro, non credendum eſt. huiuſmodi locutio parum Latinis vſus eſt. [Quæ quidem in homine dicuntur bona).ſ. à vulgo. Cum tantum animi bona, ſm philoſophos, appellanda ſint. Et hoc, illud quod ſupra dixit Chremes affirmat .ſ. Cliniam non eſſe miſerum. [Ille ne?) Chremes ſermonem quem cœperat repreſſit: vt exemplo Cliniæ filius terreretur. [Ille ne?) Hoc clara voce pronunciandum. [Sed reprimam me:) Hæc ſubmiſſa voce protulit, ne audiret filius. [Hunc).ſ. Cliniam. [Vt vt erat) Quam bene tuetur patrum partes, qui omnino à filijs tolerandi ſunt. [Præter eius libidinem:) Vult cauſam Cliniæ videri deteriorem: vt oſtendat parentes filijs, ob vitia eorum, aſperiores eſſe. [Nam quem ferret, ſi parentem non ferret ſuum?) Tale eſt illud, Cuius ſaluti conſulet, qui ſuam negligit? [Erat æquum) Ab æquo ſuſcipit paternam defenſionem. [Durum, id non eſt:) Aliud obiectum refellit: & à ſtatu definitiuo renſet patrem non eſſe appellandum durum, qui filios à vitijs ſua ſeueritate deterret. [Scortari) Eſt frequenter ſcorta ductitare. [Conſequi conſimilia:) Nam cuius animus in re mala ſemel corruptus eſt, in dies fit peior. [Cœnæ quid nobis) Minus dixit, quàm ſi dixiſſet quæ cœna. Sic illud, Quidquid hoc hominis eſt: Aliter exprimitur quàm ſi diceremus, quis hic homo eſt.

GVID. NIhil adhuc &c.) Hic Cliniæ qui ex Aſia redierat ingens de amica ſolicitudo exprimitur. Accedit & ſodalis opitulator Clitipho, qui aduentum amici mira voluptati patri narrat. Miſerat autem Clinia acceſſitum Antiphilam, diſcruciabaturq. quòd non rediret, cui ſic inquit Clitipho. CL. O Clinia nihil eſt adhuc quod .i. propter quod, vereare .i. timeas non venturam Antiphilam, hoc eſt nondum habes timendi materiam, ſeu occaſionem, quod ſic dici non ſatis culte ſolet, nihil eſt adhuc, de quo tu debeas timere, etiam haudquaq̃ .i. nequaquã ceſſant .i. differunt aduentum & tardant, &, quod dici ſolet, non morantur adhuc, ſeu non moram faciunt, & ſcio illam Ant. hodie affuturam tibi hic, ſimul .i. vnà cum nuncio, qui iuit eam acceſſitum. Proin .i. proinde, hoc eſt ideo, mittas .i. dimittas, iſtam .i. tuam ſolicitudinem, falſam .i. ſine cauſa exiſtentem, quæ ſolicitudo excruciat .i. affligit te. CH. Quicum .i. cũ quo, filius meus .ſ. Clitipho loquitur. CL. Pater adeſt .i. prope eſt, vel aduenit, quem patrem volui abeſſe ſup. vel quem volui .i. optaui & deſideraui, vt quis me vult .i. quis me petit, adibo .i. ibo ad eum, vt decet filium patrem adire. O pater tu aduenis .i. accedis, opportune .i. tempeſtiue, auſpicato, bonis auibus expectare venit. CH. Quid illud eſt pp quod opportune aduenio. CL. Noſtin' .i. noſti ne hunc Menedemũ noſtrũ vicinum. CH. Probe .i. bene, ſeu recte noui eum. CL. Scis filium eſſe huic .i. eum habere filium. CH. Audiui .i. accepi eũ eſſe in Aſia, quod dici non multũ Latine ſolet, Audiui q̃ eſt in Aſia. CL. O pr̃ nõ eſt in Aſia, ſed eſt apud nos recte, & nõ eſt penes nos, nam penes nos eſt quidq̃d à nobis poſſidetur, & in noſtra poteſtate eſt. Vt penes principẽ ſalus noſtra eſt .i. in eius ptãte. CH. Quid ais? interrogat id, quod audiuit admirabũdus, neque facile credens. CL. Ego abduxi .i. deduxi. ilico .i. continuo, ad cœnam illum aduenientem .i. accedentem & applicantem, ſeu appellentem, egredientem .i. exeuntem è naui, qua redibat ex Aſia .i. cũ applicaret, & è naui egrederetur, ſtatim abduxi eum ad cœnam, nam familiaritas fuit mihi ſemper cũ eo iam inde vſque .i. aſſidue, à pueritia .i. à tpe pueritiæ .i. iam ex eo tpe cum ambo eſſemus pueri. CH. Nũtias .i. narras, magna voluptatẽ .i. magnam lætitiã. Vt Cic. in Epiſt. Voluptatem habui nimiã, qd narrat .i. qd noui refert, aut qd dicit? CL. Petis ſup. qd ille narret, narrat ſup. ſe eſſe miſerũ .i. infelicẽ. CH. Narrat ſe eſſe miſerũ, quẽ .i. qualẽ .ſ. miſerũ eſſe, minus eſt credere .i. non licet credere, ſicut cernere eſt .i. cernere licet, q. d. nõ eſt credendum eum eſſe miſerũ, q̃ .i. quantũ, vellem .i. optarẽ Menedemum. patrẽ eius eſſe inuitatũ .i. vocatum ad cœnã, vt eſſet nobiſcũ hodie amplius .i. vltra, vellem eum eſſe inuitatum, vt obijcerẽ .i. offerrem domi, primus .i. ante ceteros hanc lætitiam ex patri, nec .i. nec etiã, opinanti

nanti .i. ſuſpitanti, quaſi præter ſpem ei accidat, quo maius gaudium eſſe ſolet, atque etiam nuor ipſus eſt, .i. adhuc ſatis maturū eſt eum inuitare, & ideo mittendus̄ eſt, q̃ eum acceſſat. CL. O pater caue ſaxis .i. vide ne ſacias, & ita habemus faxim faxis faxit & ſaxint : vt videre facile eſt, pro faciam, cias, ciat, ciant. nō eſt opus .i. non eſt neceſſe, vt inuitetur. CH. Quapropter .i. cur non eſt opus. CL. Quia etiam incertum eſt quid Clinia faciat, id eſt intendat facere de ſe, q d. neſcit quam viam vult ipſe tenere modo, id eſt paullo ante, adhuc venit, id eſt appulit ex Aſia: tımet omnia, videlicet timet iram patris ſui, atque timet animum amicæ ſuæ. vt, id eſt quòd non (vt aliquando prius diximus ex Don. ſententia) animus amicæ .ſ. non ſit erga ſe .i. timet ne amica eum poſtergauerit, ac ne ei ex animo effluxerit, amat eam amicam miſere, id eſt perdite, vehementer; & in ſuam miſeriam. Hæc turba, id eſt hæc turbatio & diſcordia inter eum & patrem, & hæc abitio, id eſt diſceſſio, ſeu profectio euenit propter eam amicam. Dicitur autem abitio ab abeo is abitum abitu. u, verſa in io, fit abitio, nis, id eſt diſceſſio. nam abire ſignificat diſcedere. CH. Scio propter eam eum diſceſſiſſe à patre moleſtatum ſæpe. CL. Nunc miſit ſeruulum in vrbem ad eam Antiphilam accerſendam, & ego miſi vna, id eſt ſimul: noſtrum Syrum ſeruū, ſcilicet Chreme. Quid reliqui eſt, id eſt quid reſtat, quid relinquitur, quid ſupereſt, quid deeſt, ſeu abeſt. quin, id eſt quòd non habeat ea, quæ quidem, id eſt certe. dicuntur, id eſt cenſentur à vulgo eſſe bona in homine, cum tamen philoſophi tantum animi bona cenſeant appellanda, habet ergo ea, quæ dicuntur bona, ſcilicet habet parentes, & matrem, habet patriam incolumem, id eſt ſanam, & non armis quaſſatam, habet amicos, quos ſibi conciliauit, habet genus, id eſt natales bonæ conditionis & ſortis, ſeu ꝓſapiam mediocrem, habet cognatos, id eſt propinquos de cognatione ſua, habet diuitias, id eſt opes, atque hæc omnia, quæ nec de ſe ſunt bona, neque mala, perinde .i. ita ſeu eiuſmodi ſunt, vt .i. qualis, vel cuiuſmodi animus illius hominis eſt, qui poſſidet ea, quæ dicuntur bona à vulgo. Sunt inquam bona ei, qui ſcit recte .i. vt decet vti illis bonis, & ſunt mala ei qui non vtitur recto illis, quæ dicūtur à vulgo bona. CL. Immo .i. ſed ille ſenex .ſ. Menedemus fuit ſemper importunus .ſ. acerbus, moleſtus, infeſtus, & quod dici ſolet, male gratioſus, quaſi nō opportunus, & mihi nihil magis vereor, q̃ ne quid .i. q̃ ꝙ aliquid (nam hic ne ſignificat tantum) ꝙ ipſe pater, niſi mauis pater eſſe vocatiui caſus, referrique ad Chremetem. Nil magis inquam vereor, q̃ ne .i. ꝙ ille ſenex Menedemus iratus plus ſatis .i. plus æquo, ſeu plus quam decet, ſaxit .i. faciat aliquid in illum Cliniam. CH. Ille ne .i. dicis te timere ꝙ ille ſenex ſupp. faciat aliquid in illum. Deinde Chr. ſe repreſſit per apoſiopeſim, ne confirmaret Cliniam, videns bonum eſſe vt in timore foueatur, ſed reprimam .i. cohibebo me, neque oſtendam vltra eius patris teneritudinem in eum, nam vtile eſt illi .ſ. Menedemo hunc filium ſuum eſſe .i. permanere in me. CL. quia dixerat Chremes reprimā me, interrogat filius, quid tute .i. tumet voluis ſup. aut cogitas, tecum .i. apud te. CH. Dicam vt tu .i. vtcunque, ſiue qualitercunque erat .i. qualitercunque res ſe habebat. tamen oportuit manſum .i. oportebat filium manere. Vt rurabo adductum tuum Pamphilum, pro adducere, vt prius viſum eſt, fortaſſe .i. eſt poſſibile, ꝙ pater erat aliquanto inquior .i. ſeuerior & acerbior æquo, propter libidinem .i. propter laſciuiam eius filij, aut propter inordinatam, & temere ſuſceptam voluntatem eius, pateretur .i. pati debebat, vel debuiſſet, vt ſaceres ſæpe, pro facere debuiſſes, niſi mauis ad patrem referri, q. d. debebat pater eius pati libidinem, ſed ſuperior ſententia melior propter id, quod ſequitur. Nam quem hominem ferret .i. tolerares, ſi non ferret .i. pateretur patrem ſuum. Tale & illud eſt in aliquo, Cuius ſaluti conſulet qui ſuam negligit. Hunccine .i. vtrum hunc filium æquum erat .i. decebat viuere, ex more .i. ex arbitrio illius .ſ. patris, an erat æquum illum .ſ. patrem viuere ex more huius .ſ. filij, & id non eſt durum, id eſt aſperum, ſeu acerbum, aut toleratu difficile .ſ. quod inſimulat eum, id eſt incuſat mores. Nam inſimulare ſignificat accuſare, ſeu incuſare, hoc eſt mores malos reprehendere, vt inſimulo illum ſuperbię .i. incuſo. Nam iniurię parentum ferme ſunt vnius rationis, ſeu ſimilis, homo ille parens .ſ. qui eſt paullo .i. paullulū tolerabilis .i. dignus qui toleretur (nam tolerabilis paſſiue capi debet) non vult filium ſuum ſup. ſcortari crebro, id eſt ſæpe, ſeu frequenter ſcorta ductitare. Scortari .n. vt Varro inquit, eſt ſæpius meretriculam ducere, quę meretria à pelle ſcortum appellatur, ꝙ vt pellicula ſubigatur. Scortes enim pelles ſunt arietinæ, & ſcorta, vt Feſt. inquit, & ſimiliter Var. appellantur omnia ex pellibus facta, ſeu corijs. non vult, inquam parens tolerabilis filium conuiuari crebro .i. frequenter ſuæ meretrici celebrare cō uiuium. Nam conuiuor aris, deponens verbum, aut ſignificat celebrare conuiuium, aut ad conuiuium inuitare, aut etiam frequentare conuiuia. Nonius etiam dicit inueniri conuiuo, pro conuiuor, pro eo quod eſt ad conuiuium inuito. Pomp. in munda, Si calendis conuiuant, idibus cœnant foris. Ipſe homo tolerabilis inquam præbet exigue .i. parce, ſumptum .i. impendia, quæ fiunt in celebrandis conuiuijs & meretricibus fouendis, atque hæc omnia, quæ facit pater ſunt, tum .i. tunc ad virtutem acquirendam, & ad omittendas tales immunditias, verum .i. ſed, vbi; id eſt poſtquam animus ſemel deuixit, id eſt irretiuit, illigauit, connexuit ſe cupiditate, aut libidinis, aut honoris, aut opum. O Clitipho fili mi neceſſe eſt conſequi, id eſt conſiderare, ſimilia conſilia .i. ſimilia propoſita, ſeu ſimilia ſuſcepta, quod dicunt inepte aliqui interpretari ſcitum, hoc eſt ſcitum .i. ſcite, & docte, atque prudenter factum, & hic capitur paſſiue, quamuis ſcitus homo dicatur ſæpius, qui ſciens eſt. hoc ergo ſcitum eſt .ſ. facere periculum .i. facere experientiam, ſeu ſumere experimentum, aut conſilium ex alijs. nam periculum interdum videtur pro conſilio capi. Cic. ad Trebatium Coc. Nihil audeo dicere cuius periculo ſtultus es, id eſt conſilio, quod .ſ. periculum factum ex alijs ſit tibi ex vſu, id eſt vtilitate, hoc eſt ſit tibi vtile. CL. Credo .i. exiſtimo ita eſſe, vt dicis ſup. CH. Eho ibo hinc intro, id eſt in domum vt videam quid cœnæ. minus dicit quàm ſi dixiſſet, quæ cœna ſit nobis, quod dici ſolet inepte, providendo quid habemus ad cœnandum. tu fili vt .i. quandiu tempus diei eſt vide .i. caue, ſis .i. ſi vis, ne quo .i. vt non in aliquem locum abeas .i. diſcedas, longius, id eſt nimis longe, hinc .i. ex hoc loco, quod dici ſolet, vide ne elōges te nimis de hoc loco.

A Rgu̅) Indicatur Cliniæ reditus, & ſenex occaſione exempli admonet filium. [Nihil adhuc) Principium indicat qua de re ſint inter ſe locuti adoleſcentes. Proponitur autem duorum exemplum, quorum alter modeſte amat virginē, alter ſcortum petulanter deperit. [Quam vellem) Optatio. [Quem minus) Interrogatio vice negationis. [Parentis, patriam) Congeries ad amplificationem. [Atque hæc) Sententia veriſſima. [Immo ille fuit) Defenſio ex criminatione perſonæ, quia ſenex adoleſcentem perſtrinxerat. [Dicam: vt vi) Diſſimulat Chremes, & incuſando Cliniam filium oblique monet. [Nā quem ferret,) A maiori. [Hunccine erat æquum) Iuſtum à perſona. [Quod illum) Obiectio, quam refellit à patris officio. [Periculum ex) Sententia quam vult eſſe commendatam filio. — LATO.

N Ihil adhuc eſt &c.) Suſpicio amatoria, & timor, hac ſcena deſcribitur, quæ monet filios, vt parentum habeant rationem, & illis obſequantur, qui omni ſtudio ſaluti filiorum conſulunt, & honeſtati. Capiendumq́. ex alijs docet exemplum, quod ex vſu noſtro ſiet. Vnde Horat. in epiſtola ad Piſones poetarum parces, ſic canit: — PETRVS MARS.

Recte facta refert, orientia tempora notis
Inſtruit exemplis.

[Manſum tamen oportuit) Manſum dicitur quaſi manſuetum, quoniam omnia quæ fera ſunt, inquit Nonius, manuum crebro tactu miteſcunt. Scitum eſt .i. præclarum, & doctrina plenum, quæ confert vitæ degendæ cum decoro.

P Ater opportune aduenis. CH. Quid eſt?) Lege, Quid id eſt? vt id addendum eſt, vt ex manuſcriptis quoddam habetis, conſentientibus de impreſſis exemplaribus Lugdunenſi & Argentoratenſi. vt omittam, ꝙ idem etiam carminis ratio exigit. [E naui egredientem illico adduxi ad cœnam) Nos, abduxi ad cœnam: vt habet manuſcriptum volumen, conſentientibus quibuſdam ex impreſſis. Tametſi alterum illud nō diſplicet. — RIVII caſtigatio.

S I vſpiam alibi, certe hic iuſtæ querelæ locus eſſet in annotatores huius Auctoris, ſed negotium omiſſa querimonia, ſedulo agam. Sex prima carmina prorſus corrupto leguntur ordine, Quæ hic lectoris oculis ſubijcere placuit, dein iudicium noſtrum addicere. — GLAR.

Nihil adhuc eſt, quod vereare Clinia, haud quanquam etiam
Ceſſant, ſimul & illam cum nuncio tibi affuturam hic
Ego eſſe hodie ſcio, proin ſolicitudinem illam
Falſam quæ te excruciat, omittas. CHR. Quicum loquitur
filius?
CL. Pater adeſt, quem volui: adibo pater, opportune aduenis,
CH. Quid id eſt? CL. Hunc Menedemum noſtin' noſtrum
vicinum? CH. Probe.

Primus verſus trochaicus tetrameter catal. eſt, ſed in Haudquaquam, m, à fine non eliditur. Duo deinde ſequentes ſunt iambici

tetr.

tetram. catal. in quorum priore Simul ante Et illam, ponendum, in poſteriore, Scio, & Proin, duo ſunt iambici. Quartus verſus eſt itidem iambicus, ſed acatalecticus, ſi Filius triſſyllabum fuerit, catalecticus ſi Filius diſſyllabũ. Quintus ſextusque trochaici ſunt catal. ſed in poſteriore, Quid. i. legẽdum, ne ſit iambus in trochaico, quod Riu. etiam annotauit, carminis rõne id poſcente, inq̃t, cum euiuſmodi carmen eſſe, neutiq̃ nec in præcedentibus, nec in ſequentibus oſtendiſſet. Adiungendum præterea ei carmini verbum Probe. Quod quia Doctor. ſequenti dedit carmini, ipſum hypercatalecticum iudicauit, cũ ſequens ipſe verſus ſit iambicus tetr. acat. quemadmodum omnes ſequentes ad vſque ſcenæ finẽ.

CL. Huic filium ſcis eſſe? CH. Audiui.

Hic iamb. tetr. acat. incipiunt, vt diximus, ad finem vſque huius ſcenæ. Primus verſus loco ſexto iambum habet, nõ eliſa a, litera longa finali in Aſia, ſed breui facta pp vocalem ſequentem, vt, Vale, vale, inquit, Iola. In ſecundo vel d, eliditur in Apud, vt ſit primo loco anapæſtus, vel bacchius eſt loco primo. In tertio verſu prima ſyllaba Ad, à ſuperiori verſu eliditur. Et bene habet verſus. In 4. vel Fuit monoſyll. eſt, vel Pæan ſecundus loco ſecundo. Et Voluptem, pro Voluptatem legendum, vt Satias, pro Satietas. Quintus verſus habet anapæſtũ loco ſeptimo, ſi et hodie am, vt hodie diſſyll. medium i, elidatur. Septimus, vel e, longum habet in Caue, & s, elidit in Tempus, aut e, breue, & Nunc poſt tp̃s ponendum. In 10. vel Eam monoſyll. eſt, vel pæan ſecundus loco primo. In 12. vel d, eliditur ante Ille, uel creticus eſt loco ſecundo, & s, in Minus. In 13. iambus eſt loco ſecundo, non eliſa i, litera in Reliqui, ſed breui facta propter ſequentem uocalem, ut iamiam diximus. In 14. s, eliditur in Genus, & u, in diuitias, ut Act. 4. Sce. 6. in And. admonuit Doct. In 15. quidam lib. habent uerbum Eſt, poſt Animus. quod ſi recte legitur, illius erit diſſyll. In 17. creticus eſt loco ſexto, niſi vel r, in Semper, uel t, in Et, elidamus, quod ego non probarim. In 20. Tute legendum, & loco quarto erit tribrachys. In 21. Eius monoſyllabum. In 23. Illius diſſyllabum, ita Huius diſſyllabum. In 25. Vnius diſſyllabum. In 28. Cupiditate verbum ante Semel legendum. In antepenultimo, Periclum triſſyllabum eſt. In vltimo, de in Vide, ſis, corripitur, ſi Dici triſſyllabum fuerit.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Clitipho adoleſcens, Cereus in vitium flecti monitoribus aſper, vt Horatius dixit ſolus loquens de patre queritur, vt mos eſt iuuenum paterna monita moleſte ferentium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Solus hic Clitipho remanſit, qui de patre conqueritur, vt mos eſt adoleſcentum. Hi enim paterna præcepta ferè moleſte ferunt, præſertim cum ab amore dehortantur. Aperit quoque conditionem familiarium parentum. qui vbi aliquantulum plus iuſto poti fuerint, ſat inconſiderate tum filijs coràm ſua olim patrata facinora enumerant.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exorditur à querela communi liberorum, de parentibus optima quæque ſuadentibus.

Octonarij.

CLITIPHO.

QVA'M iniqui ſunt patres in omnes adoleſcentes iudices:
Qui æquum eſſe cenſent, nos iam à pueris illico naſci ſenes,
Neque illarum affines rerum eſſe, quas fert adoleſcentia.
Ex ſua libidine moderantur, quæ eſt nunc, non quæ olim fuit.
Mihi ſi vnquam filius erit, næ ille facili me vtetur patre.
Nã & cognoſcendi, & ignoſcendi dabitur peccãti locus:
Non vt meus, q mihi per alium oſtendit ſuam ſentẽtiam.
Perij: is mihi, vbi adbibit plus paullo, ſua quæ narrat facinora.
Nunc ait: periclum ex alijs facito, tibi quod ex vſu ſiet.
Aſtutus. næ ille haud ſcit, quàm mihi nunc ſurdo narret fabulam.
Magis nunc me amicæ dicta ſtimulant: da mihi, atque affer mihi:
Cui quid rñdeam, nil habeo: neq; me quiſq̃ eſt miſerior:
Nam Clinia hic, etſi is quoque ſuarum rerum ſatagit, attamen
Habet bene ac pudice eductã, ignaram artis meretriciæ:
Mea eſt potens, procax, magnifica, ſumptuoſa, nobilis.
Tum, quod dem ei, recte eſt. nam, nihil eſſe mihi, religio eſt dicere.
Hoc ego mali non pridem inueni: neque etiam dum ſcit pater.

QVA'M iniqui ſunt patres) Solus Clitipho permãſit, q de patre conqueritur, vt mos eſt adoleſcentum, qui paterna præcepta moleſte ferunt. [Quæ nunc eſt,) Huic illud contrarium, Sed nunc ea me exquirere, iniqui patris eſt. nam quod ante hac fecit, nihil ad me attinet. Dum tempus ad eam rẽtulit, ſui animum vt expleret ſuum. [Ex ſua libidine) Libido eſt quæque voluntas temere ſuſcepta. Apud Sal in Car. itẽ in bonam partem capitur, Magisque in decoris armis, & militaribus equis q̃ in ſcortis & conuiuijs libidinem habebant. [Cognoſcendi, & ignoſcendi) Ex affectu eorũ loquitur, qui cum alicui obnoxij ſint alium habent animum q̃ haberent, ſi liberi eſſent. [Per alium oſtendit ſuam ſententiam.) Superius, Sed reprimam. nam in metu eſſe hunc, illi eſt vtile. [Vbi ad.) Quàm petulans ſit filius in parentem, oſtenditur, cuius præcepta contemnit. [Næ ille) Næ, pro certe ponitur. [Da mihi, atque affer) Verba ſunt amicæ, quæ magis Clitiphonem ſtimulant, q̃ patris præcepta. [Satagit;) Genitiuo iungitur. Satagit. i. anxius eſt & curioſus ſuarum rerum. [Pudice eductam) Quod nos educare dicimus, antiqui educere dixerunt. [Procax,) Procare poſcere eſt. vnde procaces meretrices, ab aſſidue poſcendo. & Proci vxorem poſcentes in matrimoniũ. [Religio) Metus vel ſolicitudo. Terent. in And. Dignus cum tua religione odio. Inde dies religioſi, infames vel infauſti dicti, quos ex contraria cauſa propter * hominis diritatem relinquam. — IOAN. CALPH.

* ominis

QVàm iniqui &c.) Hic ſolus Clitipho permanſit, qui de patre conqueritur, vt mos eſt adoleſcentum, qui paterna præcepta moleſte ferunt. C. Quam. i. quantum patres ſunt iniqui. i. non æqui, ſed acerbi & importuni iudices. i. cenſores, in omnes adoleſcentes. i. erga iuuenes omnes, q. d. eos non rectum in eos habere iudicium, qui cenſent æquum eſſe. i. rectum eſſe, & iuſtum, nos naſci ſenes. i. habentes mores ſeniles, & ſapiẽtes, illico. i. continuo a pueris, pro aduerbio ponitur. i. a pueritia, vel ab ineunte ætate, vel ſtatim vt pueri ſumus, aut cum primum pueri euadimus, neque. i. & cenſent inquam non eſſe æquum nos eſſe affines. i. participes, ſeu finitimos, & conterminos, ac propinquos earum rerum, quas adoleſcentia. i. iuuenilis ætas, fert. i. affert, ſeu inducit. Ipſi patres moderantur nos, ſcilicet. i. regunt nos, & imponunt habenas nobis, ſeu modum nobis adhibent ex ſua libidine. i. ex mero arbitrio & voluntate, ſiue recta ſit, ſiue nõ. Nam libido eſt quæque voluntas temere ſuſcepta, interdum tamen capitur in bonam partem. Saluſt. Magisq. indecoris armis & militaribus equis, quàm in ſcortis & conuiuijs libidinem habebant. Moderantur ergo nos ex ſua libidine, quæ. ſ. libido nunc eſt illis, non quæ libido fuit olim illis, cum iuuenes eſſent, & quales ſumus, ſi filius erit vnquam mihi, næ. i. certe, ille filius vtetur me patre facillime. i. habebit me patrem benigniſſimum, & plurimum illi indulgentem. Nam locus, id eſt facultas, occaſio, opportunitas, cõmoditas dabitur illi à me cognoſcendi multa, quæ fiunt à iuuenibus in lubrico poſitis, & ignoſcendi, id eſt parcendi peccatis alienis, vel, vt alij habent, peccanti. i. erranti. Nam qui alias errauerit, errantibus ignoſcere non renuit & eorum errata excuſare. Non faciam ſup. filio meo, vt. i. ſicut meus pater mihi facit, qui oſtendit mihi ſuam ſententiam. i. id, quod ſentit per alium. i. per exemplum alterius. Perij. i. perditus ſum præ nimia eius importunitate, & moleſtia. Is pater vbi. i. poſtq̃ adbibit. i. bibit, nihil plus ſignificat, niſi aliquatenus augeat præpoſitio, paulo plus. i. paulo largius æquo, & vbi narrat ſua facinora. i. ſua præclara facta, per ironiam dicit nunc. i. aliquando ait, — GVID.

mihi

mihi facito periculum ex alijs.i.delige tibi,qui imiteris exempla ex aliorum euentis quod periculum ſit tibi ex vſu .i.vtile vt prius dictum eſt . Ne.i.verum,ille pater eſt aſſiduus.i.cautus,q.d. minime,haud.i.non,ſcit quam fabulam.ſ.quas nugas (nam fabulæ loco habeo eius ſermonem) narrat mihi nunc ſurdo .i. non attendenti,dicta meæ amicæ magis ſtimulant .i. ſolicitant me . Deinde ſubiungit verba amicæ ſemper petentis . Da mihi munus .ſ. hoc vel illud . affer mihi aliquid noui . Cui.ſ. amicæ ita petenti, nihil habeo,neſcio quid reſpondeam.i.debeam reſpondere , neque quiſquam eſt miſerior me . Nam hic Clinia & ſi.i.quamuis,ſatagit ſuarum rerum.i.anxius & curioſus eſt earum faciendarum,at tamen habet amicam.ſ.eductam.i.educatam (nam quod nos educare dicimus,antiqui educere dicebant) bene.i.honeſte,& pudice .i. caſte & probe,& habet eam ignaram.i.neſciã artis meretriciæ.i.aſtutiæ,ſeu verſutiæ meretricium,me amica eſt potens.i.vel robuſta, vel opulenta, procax.i.aſſidue petens . Procare.n. vt Pōpeius,inquit , ſignificat poſcere . Inde procaces meretrices dictæ ſunt ab aſſidue poſcendo . Inde proci dõt vxorem in matrimonium poſcentes . Itaque procax.i.petax.diſpoliatrix,magnifica.i.magnifice inſtructa ſupellectili,magnifice induta,magnifice epulans,& lauta,quærens conuiuia,quæ oĩa magnum,auri pondus poſcũt , ſumptuoſa.i. auida ſumptus .i. multa impendens,& ꝓpea multa petens,nobilis.i.inſignis in malam partẽ.i.multis nota,q̃a videlicet frequentes habeat amatores,tum.i.deinde,recte.i.placet ei, & probat ꝙ dem ei.i.faciam ei munera . Nam religio.i.metus & ſolicitudo eſt dicere nihil eſſe mihi i.me nihil habere, quod dem ei.Religio.n.interdum capitur pro metu, vt alibi in Andria . Dignus cum tua religione es odio.nodũ in ſcirpo quæris,religione, inq.t.i.metu & ſolicitudine,vt ait Nõ.Non pride.i.non nuper,neque paruo ante tpe inueni hoc malũ.i.nactus ſum hoc malũ, & irretitus in eo.ſ.in inſano eius procacis meretricis amore, ẽt neq. dũ.i.& ẽt nondũ.i.nõ adhuc pr meus ſcit me iſto malo laborare.

LATO. A Rgin) Indignatio Clitiphonis aduerſus patrem,qua exprimitur animus & petulantia paruum modeſti adoleſcentis.[Affines eſſe).i.participes,deditos.[Perij) Indignantis.[Nunc ait) Arguit ineptiam patris?[Surdo narret fabulam) Prouerbium.[Suarum rerum ſatagit,) Id eſt,ſolicitus eſt.[Habet bene) Per collationem deſcribit vtranque amicam.

PETRVS MARS. Q Vam iniqui ſunt patres,&c.) Cenſuram paternam adoleſcentulo voluptatibus dedito , moleſtam eſſe docet hæc ſcena. Iuuenis .n. cum venereis facibus æſtuat , & cum perturbatione viuit,vitam frugalem declinat, nondum expertus indigentiam,quæ mortales reddit induſtrios, & ideo ſurdis auribus ſonem audit monentem. Vnde ſi perſeuerat , fit inutilis , & malus . Quapropter in primo Moralium , vt ſcribit Ariſtot. illis iuuenibus vtilem eſſe doctrinam de moribus,& monitiones,qui ſuos appetitus rationi ſubijciunt,& agunt cum ratione .

RIVII caſtigatio. N Æ illi facili,me vtetur patre) Nos ex manuſcripto & Argentoratenſi facilimo legimus, quod & ſenſus poſtulat. Niſi legere malis,facili me vtetur patre,quo habes exemplar Hallenſtenianum. Et me hercule facile crediderim hanc eſſe verã ſinceramq́ue lectionem. [Et ſi is ſuarum rerum ſat) Nos,Etſi is quoque ſuarum &c.ex antiquis : nec aliter cõſtat Octonarius.

GLAR. E Iuſdem gñis ſunt hi verſus iambici tetram. acatal. In tertio verſu creticus eſt loco primo. In quarto vel Ex a ſuperiore verſu eliditur,vel ſua monoſyl. eſt, vel creticus primo loco. Quod libet ex his dicere queas. Et vel verbum Eſt omittendum,vel Nunc ante Quæ ponendum,vt habet vetuſtus meus liber. In ſeptimo,vel Meus monoſyl.eſt,vel bacchius loco ſecũdo. In vndecimo vel s, in Magis eliditur , vel bacchius eſt loco primo. In decimotertio. Etſi is quoque habent veteres libri,annotauit & id Riuius . In penultimo Ei monoſyllaba.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clinia ceſſatione & mora Antiphilæ amicæ nimium torquetur , ſolet enim amantis animus omnis mora quantumuis breui impatientior eſſe.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Mira amantis ſolicitudo in hac ſcena exprimitur,cui amicam expectanti,hora dies,dies vero annus videtur. Amor enim res eſt ſuſpicionis plena Clinia itaque dilatione & mora Antiphilæ amicæ vehementer torquetur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Clinia ex coniecturis amores ſuos non ſecundos eſſe, amicam ſuam corruptam eſſe colligit. Et eſt ſtatus coniecturalis.

Octonarij.

CLINIA, CLITIPHO.

S I mihi ſecundæ res de amore meo eſſent , iam dudum ſcio
Veniſſent : ſed vereor, ne me abſente mulier hic corrupta ſit.
Concurrunt multæ opiniones , quæ mihi animum exaugeant ;
Occaſio , locus , ætas ; mater ſub imperio cuius eſt , mala ;
Cui nihil præter pretium iam dulce eſt. CLIT. Clinia. CL. hei miſero mihi.
CLIT. Etiam caue , ne videat forte hinc te à patre aliquis exiens ?
CL. Faciam : ſed neſcio quid profecto mihi animus præſagit mali.
CLIT. Pergin' iſtuc prius dijudicare , q̃ ſcis q̃d veri ſiet ?
CL. Si nihil mali eſſet , iam hic adeſſent . CLIT. iam aderunt . CL. quando iſtuc erit ?
CLIT. Non cogitas hinc longius abeſſe ? & noſti mores mulierum :
Dum moliuntur , dum comuntur, annus eſt . CL. ò Clitipho ,
Timeo . CLIT. reſpira ; eccum Dromonem cum Syro : vna aſſunt tibi .

IOAN. CALPH. S I mihi) Hic mira amantis ſolicitudo exprimitur, cui expectanti,hora,dies,annus videtur . [Si mihi) Amor res eſt ſuſpicionis plena . Torquetur igitur Clinia mora & dilatione amicorum Antiphilæ . [Sed vereor ne mulier) Bene amantis exprimit affectum : qui ſemper omnia in deterius ſuſpicatur . [Mihi animum exaugeant:) Augeri dicitur animus,qñ multa cõcurrũt,quibus flectibus in eam partem in quam inclinatur.[Occaſio,ætas,) Hic loci ex arte,rhetorica etiam ad maioris rei confirmationem valerent. [Occaſio,locus,ætas,mater.) Argumenta deducuntur aut à rebus,aut a perſonis . hæc enim,cauſa,tempus, locus,occaſio,inſtrumentum,modus,& cetera rerum accidentia, à perſonis deducuntur hoc modo . Nam ſimiles parentibus aut maioribus ſuis filij plerunque creduntur: & nonnunquam ad honeſte turpiterq́ue viuendum. Similiter a natione quoque patria, ætate,educatione, & diſciplina ſumuntur . [Hei mihi.) Hei datiuo iungitur . vt Virgil. Hei mihi qualis erat . Heu vero accuſatiuo . vt alibi Terent. Heu me miſerum . [Mihi animus præſagit mali.) Sic fieri cõſueuit,vt quoties aliquid expectamus,ea occurrant potius quæ mentem noſtram ad cogitandum aliquid mali trahant. [Quando iſtuc erit ?) Non poteſt credere ex nimia ſuſpicione venturam amicam.[Non cogitas hinc longius abeſſe?) Clitipho remouet ſuſpicionem ex animo Cliniæ,& locorum interuallo,& ex cultu mulierũ, quæ maiorem temporis partem in ſe ornãdo cõterunt. [Clitipho, Timeo.) Vide nulla re arceri poſſe ſuſpicionem ex pectore amantis . [Eccum Dromonem cum Syro;) Ἀναφώνησις. & cum geſtu nimiæ lætitiæ pronunciandum eſt .

GVID. S I mihi &c.) Hic mira amantis ſolicitudo exprimitur, cui expectanti hora dies, annus videtur . CL. Si ſecũdæ res .i. proſperæ ſuccedentes eſſent mihi de amore meo .i. quantũ amorem ſpectat. Iandudum i.paulo ante . vel cape pro iampridem : veniſſent .ſ. Antiphila,& ſerui,qui eam accerſiuerunt : ſcio .i.non dubito ꝙ iam veniſſent,ſed vereor ne mulieres.ſ. Antiphila corrupta ſit.i.ne pecuniarum largitione ad alium diuerterit: hic.i.in hoc loco : me abſente.i. quandiu fui abſens . multæ opiniones concurrunt.i. ſimul in mentem veniunt , quæ exaugeant mihi animũ ad credendum eam fuiſſe corruptam. Subdit ea,quæ exaugent animum ad id credendum , videlicet occaſio .i. opportunitas, vt corrumpatur,quia formoſa,& multis forte iuuenibus placens,ac nota locus,quia.ſ.eſt in eo loco, vbi aliæ petulantes . & ideo contagione facilis lapſu eſt ætas,quia iuuentutis & flore iuuentutæ nitens,quæ plerunque lubrica eſt mala,& improba ma-

ter : ſub imperio .i. ſub poteſtate cuius eſt (hæc omnia exaugent animum ad eredendum eam eſſe hic corruptam) cui .ſ. matri, ſub cuius eſt imperio : nihil eſt dulce .i. carum, ſuaue, placens. præter pretium .i. præter pecunias & mercedem. CLIT. O Clinia, vocat eum vt attendat quod dicere cupit. CL. Hei mihi miſero .i. ſentio me miſerum, & illud dictum interiectionis vim obtinet. CLIT. Etiam caue, ne aliquis exiens à patre vbi inepte dici ſolet de penes patrem, videat te forte hoc. CL. Faciam .i. cauebo, ſed profecto .i. certe : animus præſagit .i. prænunciat, prædicit, p̃ſentit, prædiuinat mihi neſcio quid mali. CLIT. Pergin' .i. conaris ne aut niteris ſeu proſequeris diiudicare, iſtud prius quam ſcias quid veri ſit in eo. CL. Si nihil mali eſſet iam Antiphila adeſſet .i. præſens eſſet hic. CLIT. Iam mox .i. ſtatim, aderit hic .i. præſens erit hic. CL. Qñ iſtud erit q̃ aderit. CLIT. Non cogitas eam abeſſe .i. remotam eſſe : lõgius .i. multum longe, hinc .i. ex hoc loco, & noſti m' .i. cognoſcis, mores .i. modos mulierũ, dum .i. quandiu moliuntur .i. leoes ſeu molles cute efficiuntur, ſiue dum fucantur, & dum .i. quandiu : comuntur .i. pectuntur. annus eſt .i. annum vnum conterunt integrum in leuienda ſeu mollienda cute ſua, & in pectẽdis capillis. CL. O Clitipho timeo. CLIT. Reſpira .i. reſume vires, recrea, te, ceſſa, à timore animũ reuoca, ſeu reſume, colligere, ad te redi, reſurge à me tu. eccum .i. ecce hic prope Dromonem vna cum Syro. ipſi ſerui adſunt .i. appropinquant, id eſt prope ſunt tibi.

LATO. A Rgm̃) Querela & ſolicitudo Cliniæ ob cunctantem Antiphilam. [Si mihi ſecundæ) Suſpicio à cuoctatione. [Multæ opiniones) Confirmatio ſuſpicionis per circunſtantias, & eſt congeries. [Non cogitas) Diuerſæ cauſæ cuoctationis, quibus ſoluitur ſuſpicio Cliniæ.

PETRVS MARS. S I mihi &c.) Amantis animus moræ quantũuis breuis impatiens, hac ſcena exprimitur. Æſtu nanque amoris fluctuans, rei venereę amator diſtrahatur, & rõnis normam deſpiciens, id affectat, quod ſibi ꝓpoſuit. Ariſt. in Mor. ſic ait, Quod ſi magnę ſint, vehementesq́. cupiditates, rõnem quoque extrudunt, atque eijciunt : quamobrẽ mediocres ſint ipſæ. & perpaucæ, ac rationi non aduerſentur, oportet. [Dum moliuntur, &c.) Id eſt dum ſe præparant multiplici cultu, ædificant formam varijs rebus. Inde demoliri, eſt deſtruere id, quod ædificatum eſt. [Comuntur,) Id eſt ornantur in capillis, quos calamiſtro digerunt in cincinnos.

RIVII caſtigatio. N E me abſente mulier corrupta ſit) Manuſcripta hñt, Ne mulier me abſente hic corrupta ſit, addito videlicet aduerbio hic, & immutato nõnihil ordine verboꝝ. [Locus, occaſio, ætas, mater ſub imperio cuius eſt &c.) Hic verſus ſic legitur in manuſcriptis & impreſſis quibuſdã, inter quæ Lugdunenſe eſt, Occaſio, locus, ætas, mater cuius ſub imperio eſt, mala.

GLAR. E Iuſdem generis cum prioris ſcenæ verſibus. Secundum verſum Riuius ita legit:

Veniſſent. ſed vereor ne mulier ab abſente hic correpta ſit.

Atque ita habet etiam vetuſtus meus liber. Rurſum quartum idem ita legit:

Occaſio, locus, ætas, mater, cuius ſub imperio eſt mala.

Atque ita Cuius monoſyllabum fuerit. & placet hæc lectio. In 7. Mihi monoſyllabum totum eliditur. In 8. s, in Illuc eliditur, vt primo loco ſit dactylus, niſi creticum malimus eodem primo loco, quod placet, & Prius monoſyllabũ, niſi & ſecundo loco cretieum credamus, vt duo ſint ordine cretici. In antepen. diuerſa eſt lectio. quidã legunt, Non cogitas hinc longius abeſſe & ſic s, eliditur in Longius. Quidã, Non cogitas hinc longule eſſe, & bene cõſtat verſus. In penult. verſo melius placet Comuntur verbum, quod & Doct. ita legit. q̃ Conantur, quod Aldi habebat liber.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Clinia ex Syro intelligit ſe abſente pudice admodum vixiſſe Antiphilam qua ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur, qua tamen interim fingitur eſſe amica Cliniæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hæc ſcena plena eſt timoris & ſuſpicionis, quibus Clinia & Clitipho magnopere afficiuntur. Verum Syrus vtrique ſuccurrit tollendo quoad poteſt ſuſpiciones. formidinem. It inter narrandum pudicam Antiphilæ vitam & mores aperit, quo ingenti Cliniam gaudio perfundit: tandem Bacchidem Clitiphõnis amicam mira confidentia ad cœnam, patre quoque præſente, adducit hanc tamen fingit eſſe Cliniæ, ita aſtute, vt & Clitiphoni gratificetur, & eius patrem minime offendat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena, Antiphilam non corruptam eſſe oſtenditur.

Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici. Præterea Senarij non pauci.

SYRVS, DROMO *ſerui*, CLITIPHO, CLINIA.

A In' tu? D. ſic eſt. S. verum interea dum ſermones cædimus,
Illæ ſunt relictæ. CLIT. mulier tibi adeſt, audin' Clinia?
CL. Ego vero audio nunc demum, & video, & valeo Clitipho.
CLIT. Minime mirum : adeo impeditæ ſunt : ancillarum gregem
Ducunt ſecum. CL. perij, vnde illi ſunt ancillæ? CLIT. men' rogas?
S. Non oportuit relictas : portant quid rerum? CL. hei mihi?
S. Aurum, veſtem : & veſpera ſcit, & non nouerunt viã.
Factũ à nobis ſtulte eſt, abi dum tu Dromo illis obuiam
Propere : quid ſtas? CL. væ miſero mihi, quanta de ſpe decidi.
CLIT. Quid iſtuc? quæ res te ſolicitat autem? CL. rogitas quid ſiet?
Viden' tu ancillas, aurum, veſtem? quam cum vna hic ancillula
Ego reliqui. vnde ea eſſe cenſes? CLIT. vah, nunc demum intellego.
S. Dij boni, quid turbæ eſt? ædes noſtræ vix capiẽt, ſcio.
Quid comedent? quid ebibent? quid ſeni erit noſtro miſerius?
Sed video, eccos, quos volebam. CL. O Iupiter, vbinam eſt fides?
Dum ego propter te errans patria careo demens, tu interea loci.
Collocupletaſti te Antiphila, & me in his deſeruiſti malis,
Propter quam in ſumma infamia ſum, & meo patri minu' ſum obſequens :
Cuius nunc pudet me, & miſeret, qui harum mores cantabat mihi,
Monuiſſe fruſtra : neque potuiſſe vnquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen : cum gratum mihi eſſe potuit, nolui.
Nemo eſt miſerior me. S. hic de noſtris verbis errat videlicet,
Quæ hic ſumus locuti. Clinia, aliter tuum amorem, atque eſt, accipis :
Nam & vita eſt eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipſa re coniecturam * fecimus. ** cepimus.*
CL. Quid eſt obſecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium eſt,
Quod malim, quàm me hoc falſo ſuſpicarier.
S. Hoc primum, vt ne quid huius ignores : anus
Quæ eſt dicta mater eſſe ei antehac, non fuit :
Ea obijt mortem : hoc ipſa in itinere alteræ
Dum narrat, forte audiui. CLIT. quænam eſt altera?

S. Mane,

s. Mane, hoc, quod cœpi, primum enarrem Clitipho:
Poſt iſtuc veniam. CLIT. propera. s. iam primum omnium,
Vbi ventum ad ædes eſt, Dromo pulſat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperuit oſtium:
Continuo hic ſe coniecit intro, ego conſequor:
Anus foribus obdit peſſulum, ad lanam redit.
Hinc ſciri potuit, aut nuſquam alibi, Clinia,
Quo ſtudio vitam ſuam te abſente exegerit:
Vbi de improuiſo eſt interuentum mulieri.
Nam ea res dedit tum exiſtumandi copiam
Quotidianæ vitæ conſuetudinem;
Quæ, cuiuſque ingenium vt ſit, declarat maxume.
Texentem telam ſtudioſe ipſam offendimus,
Mediocriter veſtitam veſte lugubri,
Eius anuis cauſſa opinor, quæ erat mortua,
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur ſibi,
Nulla re, malas expolitam muliebri:
Capillus paſſus, prolixus, circum caput
Reiectus neglegenter, pax. CL. Syre mi obſecro
Ne me in lætitiam fruſtra conijcias. s. anus.
Subtegmen nebat: præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vna pannis obſita,
Neglecta, immunda illuuie. CLIT. ſi hæc ſunt Clinia
Vera, ita vti credo; quis te eſt fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit ſordidatam & ſordidam?
Magnum hoc quoque ſignum eſt dominam eſſe extra noxiam,
Cum eius tam negleguntur internuntij.
Nam diſciplina eſt eiuſdem, munerarier
Ancillas, primum ad dominas qui affectant viam.
CL. Perge obſecro te, & caue ne falſam gratiam
Studeas inire. quid ait, vbi me nominas?
s. Vbi dicimus rediſſe te, & rogare vti
Veniret ad te; mulier telam deſerit
Continuo, & lacrumis opplet os totum ſibi; vt
Facile ſcires deſiderio id fieri tuo.
CL. Præ gaudio (ita me dij ament) vbi ſim neſcio.
* Ita timui. CLIT. at ego nihil eſſe ſcibam Clinia.
Agedum viciſſim Syre, dic quæ illa eſt altera.
s. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. hem, quid Bacchidem?
Eho, ſceleſte quò illam adducis? s. quò illam ego? ad nos ſcilicet.
CLIT. Ad patrem ne? s. ad eum ipſum. CLIT. ò hominis impudentem audaciam. s. heus
Tu, non fit ſine periclo facinus magnum, & memorabile.
CLIT. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is quæſitum ſcelus:
Vbi ſi paullulum modo quid te fugerit, ego perierim.
Quid illo facias? s. at enim. CLIT. quid enim? s. ſi ſinas, dicam. CL. ſine.
CLIT. Sino. s. ita res eſt, hæc nunc quaſi cum. CLIT. quas, malum, ambages mihi
Narrare occipit? CL. Syre, verum hic dicit: mitte: ad rem redi.
s. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho eſt: neque ferri potis eſt. CLIT. audiendum hercle eſt: tace.

s. Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuũ eſſe in potiundo periclũ non vis. haud ſtulte ſapis:
Siquidem id ſapere eſt, velle te id, quod non poteſt contingere.
Aut hæc cum illis ſunt habenda, aut ila cum his amittenda ſunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Etſi conſilium, quod cepi, rectum eſſe & tutum ſcio:
Nam tua apud patrem amica tecum ſine metu vt ſit, copia eſt:
Tum, illi argentum quod pollicitu's es, eadem hac inueniam via:
Quod vt efficerem, orando ſurdas iam aures reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT. ſiquidem hoc fit. s. ſiquidem experiundo ſcies.
CLIT. Age age, cedo iſtuc tuum conſilium quid id eſt? s. aſſimulabimus.
Tuam amicam, huius eſſe amicam. CLIT. pulchre: cedo: quid hic faciet ſua?
An ea quoque huius dicetur, ſi hæc vna dedecori eſt parum?
s. Immo ad tuam matrem deducetur. CLIT. quid eò? s. longum eſt Clitipho,
Tibi ſi narrem, quam ob rem id faciam: vera cauſſa eſt. CLIT. fabulæ:
Nihil ſati' firmi video, quam ob rem accipere hunc mihi expediat metum.
s. Mane, habeo aliud, ſi iſtuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periclo eſſe. CLIT. huiuſmodi, obſecro, aliquid reperi. s. maxume.
Ibo obuiam hinc: dicam, vt reuortantur domum.
CLIT. hem,
Quid dixti? s. ademptum tibi iam faxo oẽm metum,
In aurem vtramuis otioſe vt dormias.
CLIT. Quid ago nunc? CL. tu'ne? quod boni. CLIT. Syre, dic modo
Verum. s. age modo: hodie ſero: ac nequicquã voles.
CL. Datur modo: fruere dum licet: nam neſcias,
Eiu' ſit poteſtas poſthac, an nunquam tibi.
CLIT. Syre inquam. s. perge porro, tamen iſtuc ago.
CLIT. Verum hercle iſtuc eſt, Syre, Syre inquam heus heus Syre.
s. Concaluit: quid vis? CLIT. redi, redi. s. aſſum, dic, quid eſt?
Iam hoc quoque negabis tibi placere. CLIT. imo Syre
Et me, & meum amorem, famam permitto tibi,
Tu es iudex: ne quid accuſandus ſis, vide.
s. Ridiculum eſt, iſtuc me admonere Clitipho:
Quaſi iſtic minor mea res agatur, quàm tua.
Hic ſi quid nobis forte aduorſi euenerit,
Tibi erunt parata verba, huic homini verbera.
Quapropter neutiquam hæc res * neglectu eſt mihi.
Sed iſtum exora, vt ſuam eſſe aſſimulet. CL. ſcilicet.
Facturum me eſſe. in eum iam res redijt locum,
Vt ſit neceſſe. CLIT. merito amo te Clinia.
CL. Verum illa ne quid titubet. s. perdocta eſt probe.
CLIT. At hoc demiror, qui tam facile potueris
Perſuadere illi, quæ ſolet quos ſpernere?

s. In tempore ad eam veni; quod rerum omnium eſt
Primum: nam miſeræ quendam offendi ibi militem
Eiu' noctem orantem. hæc arte tractabat virum,
Cupidum vt illius animum inopia incenderet,
Eademq. vt apud te eſſet ob hoc quamgratiſsima.
Sed heus tu vide, ſis, ne quid imprudens ruas.
Patrem nouiſti, ad has res quàm ſit perſpicax:
Ego te autem noui, quàm eſſe ſoleas impotens.
Inuerſa verba, euerſas ceruices tuas,
Gemitus, ſcreatus, tuſsis, riſus, abſtine.
CLIT. Laudabis. s. vide ſis. CLIT. tutemet mirabere.
s. Sed quàm cito ſunt conſecutæ mulieres?
CLIT. Vbi ſunt? cur retines? s. iam nunc hæc nõ eſt tua.
CLIT. Scio, apud patrem, at nunc interim. s. nihilo magis.
CLIT. Sine. s. non ſinam inquam. CLIT. quæſo paul liſper. s. veto.
CLIT. Saltem ſalutate. s. abeas, ſi ſapis. CLIT. eo. quid
Iſtic? s. manebit. CLIT. ò felicem hoiem. s. ambula.

IOAN. CALPH.

A[IN' tu?) Hæc ſcena plena eſt & timoris & ſuſpicionis, ſed perſona ſeruilis vtrique ſuccurrit. [Ain'tu?) Hoc ſic lege, vt intelligas multa verba præceſsiſſe. [Mulier) Non Antiphila, aut amica, ſed ſic dixit, quaſi illi qui deſperauerat rediturã. Ego vero audio) Verba ſunt reſpirantis, & ad ſe redeuntis. [Minime mirum) Mulieres à natura tardæ in inceſſu ſunt, ſed hic additur cauſa tarditatis. [Minime mirum) Scilicet ſi relictæ ſunt. [Perij) Cliniæ ſuſpicio, quòd amica corrupta ſit, ab ancillarum grege oritur. has enim ab alijs amatoribus eſſe putat. [Portant quid rerum) Ob hoc non eſt ſecurus Syrus, quòd mulieres relictæ ſunt. [Et veſperaſcit, & non nouerũt viam) Cauſa cur non oportuit relictas, quis.n.tutus, ſi quid portat, & in nocte, in incerto itinere? [Væ miſero mihi) Magis ſuſpicatur Clinia q̃ à Syro aurum & veſtem audierit. [Abi dum) Dum, παρέλκον. [Vnde ea cenſes?) Vnde eſſent iſta, tanquam notum eſſet non explicuit. [Quid turbæ eſt?) Perſona ſeruilis, vtpote fidelis heri impenſis timet. [Quid turbæ eſt?) Turba primum perturbationem ſignificat. inde turbo turbas, perturbo, deturbo. Dehinc multitudinem quæ ferè turbatione non vacat. [Capient) Alias deligent ſignificat. Virgil. Aut capere, aut captas iam deſpectare vñr. [Eccũs quos volebam) Eccum eccam, eccos eccas, ellum ellam, ellos ellas, ab ecce cõpoſita ſunt, & per aduerbia reſoluuntur, non per pronomina. Eccum, ecce, hic: ſubintellige uirum de quo agebamus. eccam, ecce hic: ſubintelli ge fœminam. Ita ellum, intellige ecce illic uirum. &c. [O Iuppiter) Sic exclamat dum putat ab amica eſſe deceptum. [Errans) Hinc errones dñr. [Pudet & miſeret) Recte: quia poſt pudorem ſolet conſequi miſericordia. Pudet, verecũdiæ eſt: Piget, pœnitentiæ. Terent. in Adelph. Fratris me quidem pudet pigetque. Et bene pudet de filio in patrem. in Andria, Tum patris pudor. [Cantabat) Hoc eſt frequenter dicebat, & ſignificantius dixit cãtabat. & antiqui canere, pro eloqui dixerunt. [Ab hac) Sic dixit: quia nondum appulerat: etſi ſuperius, Me deſeruiſti, dixerit. [Hic de noſtris uerbis) Superius, Portant quid rerum, & aurum, & veſtem, dixit. [Videlicet) Scilicet & uidelicet idem ſignificare vñr quod certe: ſed habent uſum ſuum per amaritudinem cum de riſu permixtam. Virg. Scilicet hic ſuperis labor eſt. Quintilianus, Hoc uidelicet expectaſti. [Ex ipſa re) Ex ſignis quæ dicturus eſt. [Anus quæ dicta eſt mater) Hoc contra illud eſt quod ſupra dictum à Cliniæ, Mater ſub imperio cuius eſt mala. [Ea obijt mortem) Hoc dictum, ne ab illa corruptam amicam ſuſpicetur. [Alteræ dũ narrat) Antiquum eſt, nos, alteri dicimus. [Quæ nam eſt altera?) Interrogat: quia nondum intellexerat amicam aduentare. [Properat) Properat qui feſtinanter aliquid agitur uel dicit. Virgilius, Multa forent quæ mox cœlo properanda ſereno Maturare datur. [Iam primum omnium) Sic incipit, vt multa pudicitiæ ſigna narraturus. Liuius in j. ab Vrb. cond. Iamprimũ omnium ſatis conſtat. [Anus quædam prodit) In Eunucho de viliſſima perſona, Prodi foras male conciliate.

[Ad lanam redit) Hæc ſigna ſunt pudice vitam agẽtis. Sic in Andria, Primũ hæc pudice, uitam, parce, ac duriter agebat lana & tela uictum quæritãs. [Vitam exegerit) Aliter dicitur exigere uitã, exigere fabulam, & exigere opus. Significat.n.traducere, expellere, & finire. [Exiſtimandi copiam) Iudicandi. Æſtimare.n.eſt conſiderare: Exiſtimare vero, iudicare. Nam prius conſideramus ea quæ iudicanda ſunt. [Quæ cuiuſque ingenium) In Andria, Nam qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi, &c. [Offendimus) Reperimus. Offendere ferè idẽ eſt quod reperire. [Eius anuis cauſa) M. Varronem & P. Nigidiũ viros Romani generis doctiſſimos cõſtat non aliter locutos eſſe & ſcripſiſſe, q̃ ſenatuis & domuis, qui eſt primus caſus ab eo, quod eſt ſenatus & domus. [Ornantur ſibi) Non vt placeant amatoribus. [Nulla mala re expolitam,) Hoc eſt nõ fucatam. Mala enim, à ſimilitudine mali, hoc eſt pomi, nomen aſſumpſit. Nam.i. quod præminet inter naſum, oculos, & buccam, quod rotundum eſt, & in ſpeciẽ mali. [Capillus paſſus).i.ſparſus. Virgilius, Crinibus Iliades paſſis. Sunt quædam verba quæ a diuerſis veniunt præſenti: ſed in præterito confunduntur: ſicuti à patior, ita à pando paſſus deſcẽdit, à vertor, & verror, verſus ſum. [Pannis obſita) Sic in Eunucho, Pannis annisq. obſitum. [Immunda illuuie) Proluuies & illuuies ſignificantiam hñt parem, & immunditia eſt. Virgilius: Fœdiſſima ventris Illuuies. [Sordidatam & ſordidam) Sordidus à natura dr̃: Sordidatus vero fit vrgente neceſſitate. Sordidatam, referetur ad illud, Pannis obſita. Sordidam, ad illud, Neglecta immunda illuuie. [Extra noxam) Hoc eſt culpam. Noxa etiam ſignificat damnum. Suetonius in Cæſare, Spurinamq. irridens, & vt falſum arguens, q̃ ſine vlla ſua noxa Idus Martiæ eſſent. [Nã diſciplina eſt) Præceptum in arte amandi vt amatores prius ancillas corrumpant. [Affectant) Affectare, eſt pronum animum ad faciendum habere. [Falſam gratiam) Scilicet mentiendo. [Oppletos) Nam & ex nimio gaudio interdum lacrymæ prouenire ſolent. [Age dum) Age, ſingularem numerum deſiderat, Agite, pluralem: Age dum vero vtrunque. [Quæ eſt illa altera?) Interrogat non immemor verborum Syri, ò Clitipho, poſt iſtuc veniam. [Hem, quid) Hem, interiectio eſt nouas res & optime audientis. [Quo illam ducis?) Hoc cum timore pronunciandum. Timet ne pater illius amicam cognoſcat. [O impudentem audaciam) Bene audaciam, quæ proprie eſt temeritas. [Heus tu nõ fit ſine periculo facinus) Sententia gñalis, quæ & ſeruis conuenit. [Hoc vide) Sic dicere ſolemus his qui res maximas aggrediũtur. [Vbi ſi paullulũ) Verba proprie alicuius cõmittentis alteri cum periculo vel res ſuas, vel ſalutem. [At enim) Aliquid ſupplendũ. Syrus dicere volebat, aut in ea re non eſſe periculum: aut ſe effecturum quod intendit. Sed illius ſermonem Clitipho interrupit. [Ita res eſt, hæc nunc quaſi cũ) Hęc oratio imperfecta eſt: vtpote a Clitiphone, q impatiens audiendi eſt, interrupta. Recuſat.n. Clitipho pericula, & vult amica ſine his potiri, quod Syrus fieri poſſe negat, q a neceſſe eſt, ſi amare vult, vt admittat pericula. Ergo ſubintelligendũ eſt, q̃ hic velit compos eſſe voti ſui ſine periculo: quemadmodum ſi aliquis ſine belli periculo velit conſequi victoriam, aut aliquid tale, vt fit prouerbium vſitatum in ignauos, qui ſine labore conſequi vellent quod optant. [Malũ) Aduerbium eſt interpoſitæ indignationis. [Potis eſt) Pro. non poteſt. [Vis potiri) Potiora potis deſcendit, ideo illi in ſignatione eſt ſimillimum. dr̃ enim, ſum compos animi, aut rõnis, q̃ hęc habeo. [Vis, quod des illi, Effici) Pro inueniri poſitum. [Haud ſtulte ſapis) ὀξύμωρον: id n. velle ſine periculo, quod fieri nõ poteſt, eſt inſipientis. [Aut hæc).ſ.pericula. [Cum illis) Inuidioſe illis, cum in vna ſit, ſic in Eunucho. [Non perpeti meretricum contumelias. [Harum duarum conditionum) Hoc ſic infert Syrus, vt tandem velit conſilium ſuum anteferri. [Harum duarum cõditionum) Aut velle pericula cum amica, aut amittere eã vna cum periculis. Condictio, eſt actio in aliquem, vel denunciatio. condicere enim, priſca lingua, eſt denunciare. conditio vero ſine c, vt hic eſt legendũ, eſt cum vno certam legem in ſe continens. Alibi Terent. Accepit cõditionem, dehinc quæſtum occipit. Dicitur etiam bonæ conditionis: ita vt referas ad fortunas, non ad mores. i. diues eſt. Eſt etiam conditio inter plura eligenda, ſortis oblata electio. [Conditionum).i. optionum, electionũ. [Quod vt efficerem) Superius, Vis, quod des illi effici. Id efficimus, quod cũ magno conatu & molimine facimus: vixq. per nos finẽ accipit. [Si quidem) Syrus repetit verbũ Clitiphonis, q̃ per eum dubitare videat. [Aſſimulabimus tuã amicam) Callide Clitiphonis amica, Cliniæ eſſe ſimulatur, vt Antiphila ad Soſtratam deducatur, quæ poſt agnoſcetur filia Chremetis: qua cognita, & altero conſilio inuento à Syro, extorquebitur argentum à Chreme-

te,

te, quod Clitipho Bacchidi promiſerat: [Dedecori eſt parum?) Turpe eſt habere vnam amicam, nedum duas. [Quid eo?) Cum interrogatione, q.d. Quid tum, ſi ad matrem deducetur? [Fabulæ) Recte ſabulæ: quia neque vere ſunt, neque veriſimiles. [Huiuſmodi obſecro aliquid) Quàm ſtulte amatus inducitur credere Syrum, qui iocatur, iam habere aliquid, quo potiatus amica ſine periculo. [Quid ago nūc?) Dubius & circa pericula, & circa amicam, quærit conſiliū. [Age modo) Sic pronunciandum eſt, vt Syrus diſcedat, & dicat amicæ Clitiphonis, vt domum reuertatur. [Syre inquam) Trepide Syrum reuocari iam decedentem. [Tamen iſtuc ago) Quod cœpi.ſ. vt dicam amicæ, vt domum redeat. [Verum hercle) .i. verba creduli & trepidi amantis, & cōcedere nolentis Syro vt quod conſtituerit peragit. [Concaluit) Bene de amore concaluit. In Eunucho, Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis. [Ne quid accuſandus) Ne quid, deeſt ob, vel propter: & eſt admonitio aliquid alicui trepide committentis. [Quaſi iſtic minor mea res agatur) Securius cōmittimus his ad quos nō minus pertinet quod agendum, ꝙ ad nos. [Huic homini verbera) Amabant veteres de proximo ſimilia dicere. Cicero, Minus carum putavit, ſiue de armario, ꝙ de ſacrario fuiſſet ablatum. [Homini huic) Αὐτοδεικτικῶς hæc dixit. ſeipſum oſtendens: [Ne illa quid titubet) Subaudi timeo. Titubare proprie, eſt pedibus nō valentis inſiſtere, quales ſunt ebrij. Ad animum quoque transfertus, quoties ab animo verba diſſentiunt. Veretur igitur Clitipho, ne quid temere effundat quo ſe indicet. [Quæ ſolet quos ſpernerem) Quos .i. quale amatores. Virg. Quos ego ſum toties iam dedignata maritos. [Miſerum quendam offendi) Recte miſerū dixit, vt oſtenderet non admiſſum arte.ſ. meretricis. [Inopia) .i. ſui. Ouid. Nitimur in vetitum ſemper, cupimusque negata. [Inuerſa verba) Omnia ponit quæ ab amante vecorde fieri ſolent. [Inuerſa verba) .i. verba præpoſtere, & in contrariū pronunciata. Eſt enim inuertere, quaſi in cōtrarium uertere, & præpoſtere uerba pronunciare: ut prolauo oola. [Verſas ceruices) Ceruix ſeu ceruices, poſterior pars colli, ubi origo eſt oībus neruis. unde homo duræ ceruicis dictus, quaſi indomabilis, & quaſi duri capitis, & duræ mentis. Euerſas ceruices. Contrarium eſt erectas ceruices. Et ſignificat illum flecti & domari ab amica. [Vide ſis) Vultuoſe pronunciandum eſt. [Cur retines?) Impatientia amantis oſtenditur. Nam uiſa amica, Clitipho verba Syri obliuioni tradiderat. [Apud patrem) Obſeruabo id, quod me admonuiſti. [At nunc interim) ἀνακόλουθον amantis, ut ſit, Sine interim pauliſper cum amica ludere. [Nihilo magi) Vult Syrus eum perpetuo modeſtum, ne ſi incœperit, non poſſit ſe abſtinere, etiam patre uidente. [Quid iſtic?) Iſtic, pro iſte.

GVID. A In' tu? &c.) Hæc ſcena plena eſt & ſuſpicionis, & timoris, ſed perſona ſeruilis vtrique ſuccurrit. Serui aūt in frōte ſcenę ex abrupto colloquuntur, tanꝗ pergentes in incepto colloquio, quod ultro, citroq. in uia conferebāt. S. Ain' tu .i. dicis tu uere, quid aūt dixerit Dromo, non eſt cuſandum. nā iſte eſt abruptus ſermo ex cōi uiæ colloquio. D. Sic eſt ut dico. S. Verum .i. ſed, dum .i. quandiu cædimus .i. cōmiſcemus ſermone .i. colloqa, ille mulieres ſunt relictæ. Cędere, ut uult Non. ultra ceteras ſignificationes, interdum ſignificat cōmiſcere allegatque Lucilium dicētem Tineæ omnia cæduot .i. cōmiſcens, ut ipſe interpretatur, noſtro aūt hic propoſito optime congruit. CLIT. Mulier adeſt tibi .i. ecce propinquat tibi mulier, quā tantopere optabas: audin' .i. utrum audis ſeruos Clinia. CL. Vero .i. certe, vel ſed, ego nūc demum .i. nūc ſolum, uel tādem, uideo, audio, & ualeo .i. ſanus ſum, cum prius languerem præ timore, & quaſi cōſternatus eſſem mei ſenſus ſua non recte exercebant officia. Syr. ſerui non uidentes adoleſcentes pergunt in ſermone incepto, itaque, inqt. CLIT. Minime mirum .i. non eſt mirandum ſi ſint relictæ. adeo i. uel ualde, uel in tm̄ ſunt impeditæ .i. retardatæ ab inceſſu ueloci. cauſam ſubdit, ducunt ſecum gregem .i. cateruam: ancillarum .i. ſamularum, ac ſi duceretur unus grex ouium. CL. Perij .i. perditus ſum, & ſaucius illo dicto. unde ancillæ tam mulier ſunt illi .i. unde tot acquiſiuit ancillas. CLIT. Men' rogas .i. utrum me interrogas. S. Nū oportuit relictas, pro relinquere, ut ſæpe accuſatiuus & ablatiuus participiorum præteriti temporis ponuntur pro infinitiuis .i. non oportebat relinquere eas. portant quid .i. aliquid rem, hoc eſt aliquas res, quare non tuto incedūt ſine tutoribus. CL. Hei mihi interiectio dolores oſtendens. S. Pergit ſeruus in ſermone, qa dixerat portant quid rerum .ſ. aurum ueſtem, & .i. huc accedit ꝙ ueſperaſcit, id eſt ueſpera ſit, ſeu ad ueſperam uenitur, & propterea nō erant relinquendæ, & non nouerunt .i. neſciunt viam. ſtulte factum eſt à nobis illud .ſ. ꝙ eas reliquimus, tu Dromo abi dum .i. uade, abi dum eſt parelcon .i. adiectio ſyllabica: ab ergo propere .i. celeriter obuiam .i. in occurſum aduerbium eſt, illis .i. mulieribus: qd .i. cur: ſtas .i. non vadis. proprie h.d. vt eū accelerare efficiat. CL. Væ mihi miſero, q.d. ſum maledictus & infelix: de quāta ſpe decidi .i. ſum fruſtratus & deiectus. CLIT. Quid iſtud eſt aūt .i. ſed: quæ res ſolicitat .i. angis, ſolicitū reddis te. CL. Rogitas qd ſit: viden' .i. vidène aurum, veſtem, ancillas eſſe ſup. illi puellæ, quam ego reliqui hic cū vna ancillula: vnde cenſes .i. iudicas eam eſſe illi Clit. vah, irridentis, ſiue illudentis interiectio eſt: demum .i. tandem intelligo quid te ſolicitat. S. Dij boni quid turbæ eſt .i. quæ turba mulierum. admiratur tātam cateruam & ſemis ſumptibus timet. Turba, primo dicit turbationem, inde perturbo, conturbo. deinde multitudinem, quæ ferè perturbatione non vacat: ædes noſtræ vix capient .i. recipient eas: hoc eſt vix poterūt recipi in noſtra domo: ſcio .i. non dubito, ꝙ ædes noſtræ vix eas capient: deinde ſubdit admirando, quid comedent? qd bibent? quid erit miſerius nr̄o ſene .i. Chremete .i. quid erit eo infelicius, ꝙ tātam turbam pauerit, ſed eccos .i. ecce hic video eos, quos voleba m videre, vel quos petebam .ſ. ambos adoleſcentes. Eccum eccam; eccos eccas ſignificat ecce hic eū eam, eos eas, ellum ellā, ellos ellas ſignificat ecce illic eum eam, eos eas, & omnia ſunt aduerbia ab ecce cōpoſita. CL. O Iuppiter, qui cura hoſpitalitatis curas, vbi nam .i. vbi eſt fides .i. cōſtantia & veritas ſiue fidelitas ac fiducia: dum .i. quādiu: ego demens .i. deſipiens careo patria. Errans .i. peregrinabūdus propter te, quia tua cauſa a patria ſum expulſus verborū inceptationibus. O Antiphila tu interea collocupletaſti .i. ditaſti te .i. locupletem te effeciſti, & deſeruiſti .i. deteſtiſti & habuiſti contēptui me in his malis propter quam .ſ. te ſum .i. verſor in ſumma infamia, & ſum minus non obſequens meo patri Menedemo: cuius .ſ. patris nūc me pudet & miſeret .i. verecundia teneor & miſericordia eius patris, qui cantabat .i. frequēter inculcabat mihi mores harum meretricū. antiqui canere pro eloqui capiebant. Dolet ipſe pater ſe fruſtra monuiſſe me, vel potius ſic intellige, illud ſup quod ſequitur dolet mihi .i. eſt mihi dolori .ſ. eum patrem monuiſſe fruſtra neque potuiſſe vnꝗ expellere me .i. abducere, abſtrahere me ab hac .i. ab huius amore, quod tn̄ nunc faciam .i. abſtraham me ab ea. nolui abſtrahere me ab ea. tn̄ .i. tunc, cum illud .ſ. me abſtrahere potuit eſſe mihi gratum .i. iucundum, quia tunc fuiſſem patri obſecutus & eius morem geſſiſſem voluntati. Nemo eſt miſerior me. S. Hic Clinia errat .i. in errorem labitur de noſtris uerbis .i. propter uerba noſtra. uidelicet .i. certe eis uerbis quæ locuti ſumus hic, ò Clinia accipis aliter tuum amorem, atque .i. ꝙ ſe habet nam & uita eius puellæ eſt eadem .i. modus uiuendi eius eſt talis, qualis fuit, & animus eius eſt .i. æqualis ſimilis erga te, ac ſi ſicut fuit prius quātum cepimus cōiecturam ex ipſa re .i. ex ipſa rōne ſe habendi, quam prę ſe fert. CL. Obſecro quid eſt, quod dicis. nam nihil omnium rerum .i. nihil ex omnibus rebus eſt mihi. ꝙ malim .i. potius uelim, ꝙ me ſuſpicarier .i. ſuſpicari: falſo .i. immerito, hoc .ſ. eam me deſeruiſſe &c. S. Primum .i. in primis ſcito ſup. hoc quod ſequitur, ut ne quid .i. vt non aliquid rerum huius puellæ ignores anus .i. vetula, quæ dicta eſt ante hac .i. ante hoc tempus. mater ei puellæ non fuit mater eius. Ea anus obijt mortem .i. mortua eſt forte audiui hoc .ſ. eam abijſſe &c. dū ipſa puella narrat alteræ, more antiquo, pro alteri mulieri .ſ. in uia .i. interueniendum. CLIT. Quænam altera eſt cui dicis eam narraſſe id, h.d. nam nondum intellexerat amicam Bacchidem aduenitate cum Antiphila. S. Mane .i. ſiſte interrogare, & me ſine progredi quorſum volo: primum .i. in primis: enarrem .i. dicam, recitem hoc quod cœpi .i. inſtitui dicere: poſt .i. poſtea ò Clit. ueniam iſtuc .i. tādam ſuper id, quod interrogas. CLIT. Propera ꝓperat qui feſtinantes aliquid agit, aut dicit. S. Iamprimum omnium. ſic incipit multa pudicitiæ ſigna narraturus, ut Liuius, Iam primum omnium ſatis conſtat. Iam primum omnium .i. in primis, ſiue in principio. nam principium eſt primum omnium. Vel ſic intelligas, Iam primum omnium, id eſt ecce primum omnium, ꝙ ſequitur: ubi .i. cum uentum, eſt, impersonaliter .i. peruentum eſt & acceſſum, aut appulſum a nobis ad ædes i. ad domū puellæ, Dromo pulſat .i. percutit fores .i. hoſtia domus: quædam anus prodit .i. exit è domo: ubi .i. poſtꝗ hæc anus aperuit hoſtium cōtinuo hic Dromo coniecit .i. cū impetu ingreſſus eſt intro .i. in domum, ego conſequor eū & ingredior. anus obdit .i. obijcit, opponit, peſſulū .i. repagulum, ſiue obicē, ſeu obſtaculum foribus .i. hoſtio, de peſſulo ſuperius dictū eſt, redit .i. reuertitur ad lanā .i. ad lanificum exercendum. O Clinia potuit ſciri hinc .i. ex loco, haud uſqam alibi poterat ſciri: quo ſtudio .i. qua induſtria, qua animi applicatione exegerit .i. traduxerit uitam te abſente. Exigere itaque uitam ſignificat traduce-

re, exigere vero ſabulam ſignificat expellere & non admittere, vt in Andria, An exigẽdæ ſint nobis prius. Exigere aũt opus ſignificat finire opus inceptum, ab ex & ago is cõpoſitum eſſe conſtat. Potuit itaque ſcribi: vbi.i.qñ interuentum eſt, impersonaliter.i. inter tempus nõ expectatum: ventum eſt mulieri.i.ad mulierẽ: de improuiſo.i.ex inſperato, pręter ſpem præter opinionem, pręter expectationẽ, nam ea res videlicet talis interuentus inopinatus dedit: tũ.i.tunc copiam.i.facultatem: exiſtimandi.i.iudicãdi cõſuetudinem.i.conuerſationem vitæ quotidianæ, quæ conſuetudo quotidianæ vitæ maxime.i.maiorem in modum declarat.i. oſtendit te ipſa non verbis, vt.i.qualiter, ingenium.i.natura cuiuſque ſit, offendimus.i.inuenimus ipſum texentem.i.ordientem telam, & filum filo iungẽtem in telam. Tela aũt dicitur omnis pannus tam laneus, q̃ lineus, ſtudioſe.i.curioſe, diligenter, attente, accurate. offendimus inquam eam veſtitam veſte lugubri.i.luctuoſa: qua.ſ.lugebat á nũ defunctam. propterea ſubdit, opinor eam fuiſſe, ita veſtita: cauſa anuis.i.vetulæ, quæ erat mortua. Anuis hic legi debet in caſu gignendi. nam, vt Gellius inquit, antiqui dicebant ſenatus ſenatuis, domus domuis, ſic anus anuis pro anus genitiuo. offendimus inquam eam: tum.i.tunc ornatã bene auro: ita.i.eo modo, vti.i.ſicut, vel quemadmodum illæ mulieres, quæ ornantur ſibi, vt.i.ſibi placeant nõ vt placeant amatoribus. honeſtæ.n.mulieres reijciunt veſtium ſordes, honeſteq; ſibi veſtiri cupiunt: offendimus inq̃ malam.i.genam partem.ſ.illam, quæ rotũda eſt in ſpecie mali inter oculos, naſum, & buccã, nulla pro non & vlla, non expolitam.i.non ſucatam re muliebri.i.ſuco, quo mulieres molles vtuntur ad expurgandam cutem, ne tugeſcat, ſeu ſoluatur in rugas, quod ſeneſcentibus cõtingit, capillus.i capitis pilus, ſiue crinis eius erat ſup paſſus.i.ſparſus, ſolutus p collum. a pando dis, quod eſt extendo dis, explico as, quaſi extenſus & explicatus, erat inquam prulixus.i.longus, erat inq̃ capillus eius paſſus aduerbium græcum, vt ait Pri.i.tantũmodo reiectus neglig̃ẽter circa caput. CL. O mi Syre obſecro ne conijcias.i.immittas me in lætitiam. fruſtra.i.ſine cauſa. S. Anus.i. vetula cũ qua viuebat, & quidem laſciuiæ internuntia: nebat.i.filabat: ſubtegmen.i.filum, quod in tela texenda ſtamen intercurrit, præterea.i.præter eam anum: vna ancillula erat, ea texebat.ſ. filum filo iungebat i vna.i.ſimul ancillula dico obſita.i.inuoluta, circundata, pannis.i.vilibus indumentis & craſſo filo contextis. inde panooſus vel panno indutus. ancillula inquam neglecta.i. abiecta, contempta, ſpreta, non bene, vt ſolent eiuſmodi ancillę, apparata.immunda.i.fœda, illunie.i.ſorde. CLIT. O Clinia ſi hæc ſunt vera ita, vt credo quis eſt fortunatior.i felicior te, in ablatiuo: ſcin'.i.ſcis ne.i.cognoſcis ne hinc ancillam, quam Syrus dicit ſordidatam & ſordidam. Sordidus aliquid dicitur á natura, ſordidatus vrgente neceſſitate: quoque i etiam hoc eſt magnũ ſignum, dominam eſſe extra noxam.i.culpam. cum internuncij eius.i.qui nuncia ferũt ad amatores, & referunt ad amatas, quos aliqui gamagogi dñt a ducendis mulieribus. verum bene nec ne ipſi viderint. cum ergo internuntij eius tam negliguntur.i.tam parum apparantur & curantur, poſuit aũt internuntium maſculino, nam interdum hñt puellos inter nuntios, interdum puellas & quia maſculinum præponderat fœminino, ideo in maſculino poſuit vtroſque intelligendo. nam diſciplina.i.artis eſt meretricandi ijſdem.ſ.amatoribus. primum ancillas meretricum vel amaſiarum munerari.i.affici muneribus, quæ.ſ.ancillæ affectant.i. pręparant, diſponunt, prompto animo faciunt viam.i.ingreſſum, acceſſum ad dominas ſuas, affectare, vt inquit Feſtus, eſt pronum animum ad aliquid faciendum hic. Laurentius, inquit, affectare eſt affectu & conatu alterius virtutem æmulari, quam eſſe qui nequeas refragante natura. Seruius aũt hic interpretatur. affectãt viam pen pręparant, quemadmodũ & illud Virgilianum. Viamq; affectat olympo.i.vt interpretatur, ille præparat ſibi diuinos honores, ſeu diſponit. CL. Obſecro te perge.i.proſequere in incepta narratione. tu Syre caue ne ſtudeas.i.de induſtria labores: inire gratiam falſam.i.captare meam beneuolentiam mendacio, nam ipſo reſcito gratia iruta fruſtraberis, quid ait ipſa Antiphila: ubi.i.quando nominas me. S. Vbi.i.qñ diximus te rediſſe, & te rogare, vt ueniret ad te continuo.i.ilico: mulier.ſ. Antiphila, deſerit telam, quam texebat. & opplet.i.repplet: ſibi totum os.i.totam faciem lacrymis, ut.i.ita, q̃ facile.i.clare, ſcires id fieri tuo deſiderio.i ut deſideras fieri, uel poſuit tuo pro tui, ut ſit deſiderio.i.amore tui, & cupiditate tui uidendi. CL. Ita Dij me ament: ueri.ſ. dico affirmãtis id dictum eſt, neſcio ubi ſim.i. mei ſum oblitus, & extra me ſum præ gaudio.ſ.nimio, ita.i. adeo timui oppoſitũ, propterea ex altero oppoſito quod optabam accedente in tantam inceſſi lætitiam. CLIT. At.i.ſed. ego ſciebã nihil eſſe ò Clinia propter quod deberes timere. ò Syre agendũ.i.eia, viciſſim.i.contra. vel ruſſus dic quæ eſt illa altera. S. Adducimus Bacchidem tuam amicam. CLIT. Hem, interiectio indignantis. quid? modus admirãtis, Bacchidem adducitis.ſ.iterum hoc admirando pronunciandum eſt, eho, interiectio monẽtis attentionẽ, & vt filtatur gradus potentis, ò ſcelelte.i.ſceleroſe, quo ducis illam Bacchidem. S. Petis, ſup. quo ducam illam, ſcilicet.i.certe ad vos.i.quod dici ſolet, ſed inepte, penes vos. CLIT. Ne.i.verum: ducis illam ad patrem i.vt ita dicam penes patrem, quãuis barbare, ſed interpretationis cauſa ponitur. S. Duco illam ad eũ ipſum patrem interpretando, vt prius. CLIT. O audaciam.i.temeritatem, impudentem.i. effrenatam: hominis.ſ. S. Heus tu aduerbiũ eſt vocandi heus, & excitandi ad attendendum facinus.i.factum magnum.i.magni põderis, & memorabile.i.dignum memoria, nõ ſit ſine periculo. Et eſt ſententia exornatio rhetorica. CLIT. Vide.i. animaduerte cõſidera hoc quod ſequitur, ò tu ſceleroſe adeo, vt ipſum ſcelus dici poſſit, tu is.i.vadis, pergis: quæſitum.i.ad quærendam tibi laudem: in mea vita.i.in vitæ meæ periculo, quandoquidem dicturus eſt, perietim ſi quid offendatur, ſeu erretur: vbi.i.in qua via, ſiue faciendi rõne, ſi modo.i.tantũmodo, quid.i. aliquid, paullulũ.i. etiam paruum admodũ fugerit te.i.ſi tantũmodo paullum erraueris in ea techna exercẽda, quam paras, perietim.i.eo tempore perditus ero, tẽpus pro tempore, quid facias in illo tempore. S. At enim.i. ſed certe faciam ſup. quod intendo, vel non eſt periculum, vel nihil me fugiet & ſimilia, nam Clitipho moræ impatiens eius ſermonem interrũpit inquiens. CLIT. Quid enim, q.d. quid vis dicere cum tuo enim. S. Dicã ſi ſinas.i.permittas, patiaris. CL. tu Clitipho ſine.i.permitte, ut pergat proditurus ſuum conſilium, CLIT. Sino.i.facio illi copiam, ſeu permitto. S. Res eſt ita.i. ita ſe habet negocium. hæc, ao Bacchis, ao Antiphila, incertum eſt enim hic oratio imperfecta a Clitipho interrupta, nunc quaſi cum quid uelit dicere, neſcitur interruptione impediẽte, & ideo liberum eſt vniculque ſubaudire quod placeat. CLIT. Quas malum ambabes occipit.i.incipit, narrare mihi.i.quod dici ſolet, quas malæ gratiæ circuitiones uerborum & ſermonum inuolucra iſte incipit narrare mihi. Vbi malum eſt aduerbium, vel interiectio interpoſitæ indignationis, de quo ſuperius ſatis aperte diximus. CL. Iſte.ſ.Clit. dicit verum, mitte.i.omitte, illa.i. tales ambages, atque redi ad rem.i. ad inſtitutum propoſitum. S. Enim uero.i.certe, nequeo reticere.i. nõ poſſum continere quin dicã hoc, quod mouet mihi ſtomachum, videlicet q̃ Clit. eſt iniuſtus.i.infeſtus, infenſus, ac non æquus multis modis, neq. potis eſt.i.non poteſt, ferri.i. tolerari, uel non poteſt ferre ea quæ dñr ei, neque patientiam habere, donec narrauerim. CL. Hercle audiendum eſt quid dicat.ſ.tace Clitipho. CLIT. Quid eſt. S. vis amare.i. eſſe amans, vis potiri amata.i.quod inepte ſolet dici, vis gaudere amata, vt Rex potitur regno, vbi dñr rex gaudet regno: vis affici.i.inueniri aliquid ſup. quod des illi meretrici non vis periculum eſſe tuum in potiundo, haud.i. nõ ſtulte ſapis, ironice dicit: ſi quidem.i.quia.i.ſapere.ſ.uelle, contingere.i. aſſequi quod non poteſt, vel ſi ſic poteſt ſic intellige, Sapere per ironiam dicit uelle, id.i.illud operare, quod non potes contingere.i. euenire, aut hæc pericula ſunt habenda cum illis.i. cum is quæ dicta ſunt, uidelicet amare, potiri inueniri quod detur, aut illa uoluptatia.ſ.amare, potiri &c. ſunt amittenda cum illis periculis, nũc uide, cogita, examina utram.i.quam (ſi licet dici) harum duarum conditionum.i. optionum, electionum, malis.i.potius uelis, & ſi.i.quãuis ſcio hoc conſilium, quod cœpi.i.iniui, ſuſcepi eſſe rectũ & tutum.i.abſque periculo. Nam copia eſt.i. facultas eſt, ſeu facile factu eſt, ut.i q̃ tua amica ſit tecum apud patrẽ ſine metu tum.i.deinde poſt hoc inueniam hac eadem uia.i. hoc eodem modo, ſeu hac eadem rõne, argentum, quod pollicitus es illi amicæ, qd', ut efficerem.i.ut inuenirem argentum, quod illi pollicitum es, orando.i.rogando, etiam atque etiam reddideras mihi iam aures ſurdas.i.attonitas, obtuſas, ſtupidas, qd aliud uis tibi? CLIT. Si quidẽ.i.ſi certe hoc quod dicis ſit. S. Dicis ſup. ſi quidem, & propea uideris dubitare, ſcies id effici experiundo.i.cum experieris re ipſa, quod dico. CLIT. Age age, hortantis eſt aduerbium geminatum maioris cauſa exhortationis, cedo.i.dic iſtud conſilium tuum, qd ſi.ſ.conſilium eſt.i. quale eſt, ſeu quod eſt illud tuũ conſilium. S. Aſſimulabimus, id eſt fingemus tuam amicam.ſ. Bacchidem eſſe amicam huius Cliniæ. CLIT. Pulchre.i.iucunde excogitaſti, ſeu dicis, ridendo eum, h d. Clitipho, quid ſua amica faciet hic, an quoque ea, ſcilicet Antiphila dicetur eſſe amica huius Cliniæ.ſ.hæc ona.ſ. Antiphila eſt parum dedecori, id eſt affert dedecus, quaſi dicat ſi hæc una dedecus petit, quantum eſſet

ſet

ſet illi dedecori ſi diceretur duas habere. S. Imo.i. ſed ipſa Antiphila deducetur ad matrem tuam.i. Soſtratam. CLIT. Quid .i.cur, deducetur eo.i ad matrem. S. O Clitipho longum eſt ſi narrem tibi, q.d. longum eſſet tibi à principio narrare. Vera cauſa eſt quamobrem .i. propter quam, faciam id .i. ſuadeam, eam deduci ad matrem Clit. fabulæ ſunt ſup.i non ſunt niſi nugæ, & iocularia verba, neque verba veriſimilia, & propterea ſunt fabulæ, nihil ſatis firmi.i. nullam rem ſatis firmam, certam, ac ſtabilem in tuo conſilio, video.i. intellego eſſe, quãobrem.i. propter quam rem expediat mihi.i. ſit mihi vtile, accipere.i. ſubire hunc metum. S. Mane.i. tace, audi quod dicturus ſum, & iſte verba tua habeo, id eſt ſcio aliud ſi metuis illud .ſ. quod ſuadeo, puta vt aſſimuletur tua eſſe huius & ſua ad matrem deducatur, quod videlicet illud quod habeo, ambo confiteamini eſſe ſine periculo. CLIT. Obſecro repperi aliquid huiuſmodi .i. tale quod confiteamur eſſe ſine periculo. S. Maxime.i. libẽtiſſime repperiam.ſ. ibo obuiam illis.ſ. mulieribus, dicam eis vt reuertantur hinc.i. ex hoc loco, domum.i. in ſedes ſuas, vnde venerunt qñ non vis eas recipi. CLIT. Hem indignãtis eſt, quid dixti.i. dixiſti? S. Iam ſaxo.i. faciam oẽm metum, adeptum.i. ablatum, tibi.i. à te, q. d. abſtergã ſtatim omnem animi tui metum, nam dicam amicæ tuæ, vt hinc domum reuertatur, vt dormias ocioſe.i. tranquillæ, quiete, ſecure, abſque ſolicitudine & metu, in vtramuis aurem.i. vt dormias quiete ſuper vtrũlibet latus, aut ſuper dextrum, quod per dextrã aurem deſignatur, aut per ſiniſtrum, quod per ſiniſtram aurem declaratur in tali gñe dicendi. CLIT. Quid ago .i. quid facio nunc. Dubius & perplexus quærit conſilium, timet pericula, & amicam ægerrime fert abſcedere. S. Tune .i. vtrum petis quid agas? agis ſup. quod eſt boni.i. quod ſpectat ad virum bonum. Nam boni eſt velle abſcedere laſciuas mulieres, & hoc totum dicit ridendo eum Clit. ò Syre die modo .i. dic nunc mihi verum, q.d. die nunc vere quid facere velis. S. Age, hortantis eſt particula, qua ſe hortatur Syrus, vt obuiam mulieribus eat dicturus, vt reuertantur, dicam ſup. verũ modo bodie ſero .i. veſperi, ac ne quidquam.i. fruſtra voles, qm̃ ſtatim reuocabis volũtatem, & impedies quo minus dicam verum, vt primo feciſti, vel ſine & quidq ſint duo verba, ſic aſtrue. Ac ne.i. non, voles .i. non permittes qd quam dici.ſ. a me, nam impedies, ut prius. CL. Datur.i. cõceditur tibi oſtendere uerũ, fruare.i. utare ea facultate dicendi ueri, dum .i. quandiu, licet.i. permittitur, nam neſcias an unquam poteſtas eius.ſ. oſtendendi ueri ſit tibi poſthac.i. permittatur tibi poſt hoc tempus. Interea Syrus ad mulierea ſe conſerebat, quem abeuntem Clitipho primo paullulũ reuocat. Deinde ipſo caleſcẽte magis ac magis amore & Syro pergente vehementiſſime reuocat. CLIT Syre inquam.i. dico, hoc ita dicit, vt paulisper eũ retineat. S. Perge.i. proſequere in me reuocando quantum uoles, porro.i. ſed, tñ ago iſtuc.i mulieribus eo obuiam amicam tuã remiſſurus. Quod ut uidit Clitipho Syrum pergentem in incepto, ueritus ne ſuæ amicæ præſentiam amitteret, ſubiungit. CLIT. Hercle iſtud eſt uerum te ſtudere, ut amicam remittas. Syre, Syre inquam, heus heus Syre, aduerbium uocantis eſt hæc particula heo. S. Dicit hoc apud ſe Syrus, ipſe amator cõcaluit .i. amoris ardore exarſit, quapropter ſi me reuocauit ueheměter, deinde rõdet ei quid uis. CLIT. Redi redi.i. reuertere, noli remittere amicam. S. Adſum.i. præſto ſum, hoc dixit poſteaquam paullulũ rediiſt ac prope Clitiphonem fuit, dic quid eſt propter quod me reuocas. Iam, id eſt ſtatim, quoque.i. etiam negabis, hoc placere tibi, videlicet ꝙ amica ueniat, & nõ reuertatur. CLIT. Immo ò Syre permitto.i cõmitto tibi, ſeu credo & trado tibi me Clitiphonem, & meum amorem & famam meam, tu es iudex .i. tuo arbitrio cõmitto me, & amorem & famam, uide ne quid, id eſt ne in aliquo, uel propter aliquid ſis accuſandus, id eſt reprehendendus. S. O Clitipho ridiculum eſt.i. ſtultum eſt, te nunc dum te admonere me iſtud. Admoneo te hoc dicimus cum duobus accuſatiuis, quaſi .i. tanquam dicere uelis ꝙ mea res minus agatur, q̃ tua, iſtic, id eſt in ea fictione, q.d. uideris ita admonendo me putare, ꝙ minus mihi ex ea re impendeat periculum, q̃ tibi, uel ꝙ id caute fieri minus mea interſit, aut minus ad me ſpectet q̃ ad te. Nam cum Horatius, loquit, Nam tua res agitur paries cum proximus ardet, intelligitur ſic. Tibi imminet periculum proxime ardente vicino pariete, vel negotium de incendio parietis vicini ad te pertinet. Nam res in eo dicendi genere capitur pro negotio, præterea hæc particula, quaſi hic capitur ironice, vt ſæpe, præcipue cum iungitur cum vero, etiam ſine vero, exemplorum plena ſunt omnia. Si forte aliquid aduerſi euenerit nobis hic.i. in hac fictione ſuſcepta, hoc eſt ſi forte quidquam in hac re non proſpere ſucceſſerit, verba erunt tibi paraſita ad me obiurgandum, verbera erunt inquam parata huic homini, id eſt mihi. Nam hic dicitur de perſona loquentis, iſte de perſona audientis, ille de perſona remota ab vtroque. Quapropter hæc res, quam cogito facere, neutiquam i. nullatenus, nullo modo eſt mihi neglectui.i. a me negligitur, immo eſt maxime mihi curæ, nam res mea agitur, & in ea periculum mihi commune tecum impendet, ſed exora iſtunc.ſ. Cliniam, hoc eſt perſuade illi, vt aſſimulet, id eſt fingat tuam amicam eſſe ſuam. CL. Scilicet.i profecto, certe res rediiſt in eum locum.i. negotium, hoc eſt in eum peruenit ſtatum, vel eo vſque peruentum eſt in negotio iſto, vt neceſſe ſit me eſſe facturum, id eſt quòd faciam. CLIT. O Clinia, merito, id eſt non iniuria amo te. CL. Verum, id eſt ſed, ne quid, id eſt non in aliquo illa.ſ. Bacchis titubet, id eſt vacillet, ſed ſemper ſit ſtabilis & firma, vbi ne capitur prohibitiue, neque eſt opus intelligeret timeo. Admonet autem Clinia, vt Bacchis nullatenus verbis ſuis, aut geſtis, aut vultu titubet, id eſt vacillet, ne forte deprehenderetur eam non eſſe ſuam. S. Bacchis eſt perdocta, probe.i. eſt peritiſſima talium ſimulationum, vbi probe capi poteſt pro ſatis, aut rite, aut opportune. CLIT. At hoc, id eſt prætetea, demiror i. valde miror, qui, id eſt quomodo potueris perſuadere illi Bacchidi tam facile, vt.ſ. veniret, quæ Bacchis ſolet ſpernere quoſque, id eſt omnes. S. Veni ad eam in tempore.i. tempeſtiue & opportune, quod ſ. venire ad aliquem tempeſtiue eſt primum.i. optimum præceptum omnium rerum valentium ad obtinendum. Nam oſtendi.i. inueni ibi apud eam quendam miſerum militem orantem.i petẽtem noctem eius.i petentem eius copiam nocturnam fieri ſibi, hæc Bacchis tractabat, id eſt ſnuebat, arte, id eſt aſtutia meretricius virum.ſ. miſerum illum, vt incenderet.i. inflammaret animum illius militis, cupidum.i. amore captum, & ardore cupidinis, inopia.i. carentia ſui, quia inter fouendum eum, ſeu tractandum non ſe morem geſturam promittebat. Nitimur autem in vetitum ſemper, cupimusque negata, & vt inquam eadem eſſet q̃ gratiſſima, id eſt etiam, atque etiam grata apud te ob hoc, id eſt propter talem repulſionem militis, ſed heus tu, admonentis & vocantis eſt aduerbium, ac poſcentis attentionem, vide i. caue, ſis, id eſt ſi vis, ne quid, id eſt ne aliquantulum tuas, id eſt labaris, erres, imprudens, id eſt inconſideratus, non ſatis aſpiciens quid faciendum ſit, vel poteſt dici, ne quid.i. ne in aliquod dictum aut factum ineptum, tuas.i. cum impeto incurras imprudens, inconſultus. Nouiſti patrem tuum quam.i. quantum ſit perſpicax.i. ſubtilis, aſtutus ad has res percipiendas, ſcilicet aiũ.i. ſed, noui te q̃ ſoleas eſſe impotens.i. tuorum appetituum minime moderator. Nam his impotens dicitur, qui ſuis affectibus, ac animi paſſionibus non poteſt modum adhibere, ac eas cohibere, ſed ab illis victus trahitur quocunque ferant & rapiant eum, abſtine.i. ſiſte, cohibe reprime verba inuerſa.i. in ambiguum iactata, & in contrarium verſa, ſeu præpoſtere pronunciata. Abſtine inquam tuas ceruices euerſas.i. noli n ſtendere colla tua indomita, ceruix enim eſt poſterior colli pars, ponitur pro ſoperbia, ſeu contumacia quadam, ac rigore mentis, vt vir duræ ceruicis.i. indomabilis, & mentis rigorem pręſe ferens, tanquam nemini caput inclinare velit. Euertere interdum ſignificat deſtruere, vt euertere vrbem.i. deſtruere, & eam demoliri, ac diſſipare ac etiam ſubuertere. Interdum euertere ſignificat proſternere, & iacere, vt quod ſtabat nunc proſtratam iaceat, & ab hac ſignificatione manauit præcedens, nam euertitur vrbe cum mœnia, quæ prius ſtabant, diruuntur. Item mulier quærens dragmam euertit totam domum.i inquirendo illam omnia, quæ in domo ſunt iacit huc & illuc, & à ſuo ordine dimouet. Item in iure ſæpe dicitur euerti plauſtrum, ſeu currus quando proſternitur ad terram. Abſtine inquam i. cohibe, gemitus, id eſt ſuſpiria, ſcreatus, id eſt ſputa, à ſcreo as, quod ſignificat ſcreatus eiicere ex ore, abſtine in quam tuſſis.i. tuſſes, hoc eſt contuſiones pectoris, ac præcordiorum, abſtine.i. cohibe tandem riſus, ne ſoluaris, ſeu effundaris in riſum. Vbi eſt notandum abſtineo verbum poſſe iungi genitiuo, vt apud Horat. abſtineo irarum. Item accuſatiuo, vt hic. Item ablatiuo, vt ſæpe. Poſſet tamen hæc ſtructura ita fieri, vt abſtineo non iungeretur accuſatiuo repetendo noui ſic. Noui tua inuerſa verba, noui euerſas ceruices tuas, gemitus, ſcreatus, tuſſis, & riſos, vbi multa ponit Terent. quæ ab amante vecordi fieri ſolent. CLIT. Laudabis, id eſt probabis meos geſtus.ſ. & mores me habendi, vbi tempus erit. S. Vide ſis.i ſi vis. CLIT. Tutemet mirabere meas rationes me habendi. S. Sed quàm.i. quantum cito mulieres conſecutæ ſunt. CLIT. Ibi impatientia amantis oſtenditur. Vbi ſunt mulieres, cur retines eas, neq; ſinis illarum præſentia delectari. S. Iam nunc hæc Bacchis nõ eſt tua amica. CLIT. Scio ꝙ apud patrem non eſt mea. at.i.

ſed ſaltem nunc interim.i.interea priuſquam ad patrem eatur, ſi ne mea vt ſit. S. Nihilo magis.i. non plus eſt tua nunc q̃ apud patrem. CLIT. Sine.i.permitte. me delectari eius præſentia. S. Inquam.i.dico tibi non ſinam.i.non patiar. CLIT. Quæſo pauliſper.i.paruo tempore ſinas.ſ.me delectari eius præſentia. S. Veto.i.prohibeo.ſ.te frui eius præſentia. CLIT. Saltem ſine.i.permitte me ſalutare eam.i.vt eam ſalutem. S. Abeas.i.diſcedas, ſi ſapis.i.quod dicitur inepte ſi facis quod ſapiẽs. CLIT. Eo.i.diſcedo, quid illic.i.iſte Clinia faciet. S. Manebit.i. remanebit, non diſcedet. CLIT. O hominem felicem.i.dico hominem.ſ.Cliniam plurimum felicem, qui maneat cum amica. S. Ambula, id eſt ingredere viam, & perge, quamuis inuitus.

LATO. ARgin) Indicatur muliercularum aduentus ſolicitis adoleſcentibus, & Syri conſilio Clitipho perturbatur, quæ eſt protaſis huius partis fabulę. [Cedimus, miſcemus) Rodolphus Agr. in adnot. in aliquot decl. Senecæ, putat figuram loquendi ortam eſſe à crebra inter loquentes verbi iteratione. [Perij) Suſpicio Cliniæ, cuius occaſione narrabitur vita Antiphilæ. [Aurum, veſtem) Hæc fortuito dicuntur a ſeruo, ſed ex conſilio Poëtæ ad augendam perturbationem Cliniæ. [Viden' tu ancillas,) Cauſæ ſuſpicionis. [Vah) Irridentis. [O Iuppiter) Querela Cliniæ, quæ amplificatur à perſona. [Clinia aliter) Interpellatio Syri, orta ex querela adoleſcentis. [Hoc primũ) Narratio. Eius anuis. Anuis, genitiuus, caſus, priſcis vſurpatus. [Pax) Interiectio adiutantis. [Subtegmen) Indicatio. [Scin' hanc) Signa ex adiunctis. [Nam diſciplina) Ætiologia. [Præ gaudio) Reſipiſcit Clinia. [Dic quæ illa) Altera pars huius ſcenæ, quæ continet conſilium periculoſum Clitiphonis. [Hæc nunc quaſi) Non eſt cõpleta ſententia propter interpellationem Clitiphonis. [Via amare, vis) Correptio per ironiam. [Aut hæc cum) Epiphonema. [Et ſi conſilium) Approbatio conſilij à tuto. [Vt quidem experiundo) Repetitio eludentis. [Pulchre) Approbantis. [Fabulæ) Reiectio. [Mane, habeo) Faceta mutatio ad perturbandum adoleſcentem. [Hem) Perculſi ſubito & perturbati. [In aurem) Prouerbium in quietem & ſecuro. [Age modo) Prędictio offenſi ac digredientis, ſed totum per ſimulationem. [Perge porro) Iriſio, quaſi contumacis & obfirmati [Concaluit, quid) Hoc ad ſpectatores Syrus priuſquam reſpondeat. [Ridiculum eſt) Pollicetur & confirmat diligentiam ſuam à periculo. Huic homini Demonſtrat ſeipſum. [At hoc demiror) Reditur ad Bacchidem vt oſtendantur eius mores. [Ego te autem) Indicat mores Clitiphonis. [Non ſinam) Ridicula contentio ad exprimendam amãtis impotentiam.

PETRVS MARS. AIn' tu? &c.) Facilem amantis ſuſpicionem, & varios affectus habet hæc ſcena. quos leuis excitat coniectura in his, quorum animus ſolicitus eſt, & pendet, finem periculo non fieri magnum facinus, ac memoria dignum oſtendens, ingenuum adoleſcentem, ſed compede venerea ligatum, viliſſimi ſerui cuius lenocinio vtitur, ſeruum fieri docet, quod turpe eſt, illis preſertim, quorũ natales clari habentur, & talem fortunam nacti ſunt, vt ad imperandum, non ad ſeruiendum nati videantur. Cic. in Parad. ſic ſcribit: Libertas eſt poteſtas viuendi vt velis. Quid igitur viuit vt vult, niſi qui recta ſequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via conſiderata atque prouiſa, qui Legibus quidẽ non propter metum paret, qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, niſi libenter ac libere? Cuius omnia conſilia, resq́. omnes quas gerit, ab ipſo proficiſcuntur, eodemq́. referuntur? Nec eſt vlla res, quæ apud ipſum polleat, q̃ voluntas atque iudicium. Igitur omnes improbi ſerui, inquit. Hominem, cui mulier imperat, & nihil imperanti negare poteſt, non modo ſeruũ, ſed nequiſſimum ſeruum, etiamſi in ampliſſima familia natus ſit, appellandum puto. [Capillus paſ. &c.) Pax.i.tantummodo. Priſcianus ſic ait: Pax eſt Græcum, cum tantummodo ſignificat. [Non ſit ſine, &c.) Xerſes apud Herod. lib. 7. ſic ait: Magna negocia magnis cum periculis fiunt.

RIVII caſtigatio. VNde eam eſſe cenſes?) Nos neutro genere: vnde eſſe ea: nempe ancillas, aurum, veſtem, &c. Quanq̃ manuſcriptum omiſſo pronomine habet: Vnde eſſe cenſes? quæ lectio mea quidẽ ſententia magis redolet Terentianam phraſin. [Et meo patri minus ſum obſequens: ex fide manuſcriptorum exemplarium quæ ſic conſentiunt, aſtipulantibus quibuſdam ex his quoque peruulgatioribus libris. Citat eodem modo in Phormione Donat. [Quantum ex ipſa re cõiecturam fecimus) Nos, cepimus, ex obſeruatione veterum & manuſcriptorum librum. Tametſi vtrunque probè quadrat, quod ad ſenſum pariter ac metri rationem attinet. Dicimus enim in eodem ferè ſenſu, vel ſimpliciter coniecto & coniecturo: vel περιφραστικῶς coniecturã facio, capio coniecturam, coniectura conſequor, coniectura colligo, cõiectura ducor: cuius & alij meminere. [Mane, hoc quod cœpi primum enarrem Clitipho) Perperam in quibuſdam erat: ò Clitipho: non quin verſus admittat: ſed q̀ nihil opus ſit addere τὸ ὦ, preſertim repugnantibus omnibus ferme exemplaribus. Dromo pulsat fores. Sic quidem recte legitur. Verum manuſcripta habent, pulſat. Ex impreſſis Lugdunenſe, Venetum, alia pleraque pulſitat. Fab. lib. 1. cap. 5. Teſtatur veteres mertare & pultare dixiſſe, pro merſare & pulſare. [Hinc ſciri potuit, aut nuſquam alibi) In manuſcriptis eſt. Haud vſquam alibi: ſicut & in Veneto & Lugdunenſi. Haud ſcio, vtrum veri præferam. Eſt autem ſimilis penè apud Virgil. error 7. Æneid. vbi alij, Odijs haud exaturata quieui, alij: aut exaturata &c. vocum ſimilitudo anſam errori præbuit: ſicuti & in 6. Suſcipit Anchiſes atque ordine ſingula pandit. vbi alij: Suſpicit Anchiſes, &c. vt Baſilienſe habet, & Argentoratenſe exemplar, pudendo nimirum errore: in quo Badius quoque hallucinatus eſt, quĩ pro ſurſum inſpicit interpretatur: vt alios omittam, Priſc. lib. 18. legit ſuſcipit, pro reſpondet ad interrogationem Æneæ, quomodo Græci, vt idem adnotauit, ὑπολαμβάνειν dicunt pro reſpondere: quo in ſignificatu interdum verbo excipere vtitur Poëta. velut: Excipit Aſcanius lib. 9. Æneid. Ergo opicus quiſpiam parum intelligens ſignificationem verbi ſuſcipere, locum deprauauit. Similis error ex affinitate vocum ibi: Fata obſtant, triſtiſque palus inamabilis vnda. vbi alij innabilis vnda, vt & Haganorum habet exemplar, & Argentoratenſe anno viceſimoſeptimo excuſum, ſed mendoſe, quod ex Gellio liquet lib. 2. cap. 6. vbi qua ratione Virgilius hic inamabilem dixerit Stygiam paludem, indicat, cuius verba Macrob. repetit ſexto Saturn. cap. vij. Fuit, credo, qui parum intelligens, quid eſſet inamabilis vnda, ſubſtituendum putarit innabilis: obſecundante videlicet ſenſu: cum paullo ante præceſſerit: Euaditque celer ripam irremeabilis vndæ, q̀ idem ſignificare crederet innabilem & irremeabilem. Sunt id genus aliæ in Virgil. multa, quæ nunc omittimus, ne in immenſum libellus excreſcat. [Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur ſibi) Omiſſa eſt in pleriſque particula ita, non abſque detrimento verſus. [Præterea vna ancilla erat. Ea texebat vna &c.) Nos, Præterea vna ancillula Erat, ea texebat vna pannis obſita. Nam τὸ erat perperam adiectum eſt ad finem verſus præcedentis. Neque ancilla ibidem, ſed ancillula legendum eſt, vt ſit ὑποκόρισμα. quo modo habent cum manuſcripta, tum ex impreſſis quæ emendatiora ceteris videntur. Eſt autem in poſteriori verſu primo loco proceleuſmaticus: quem per reſolutionem ſpondei iambicum carmen admittit, vti initio adnotabamus. Paullo quoque ſuperius dixit Clinia: Quam ego cum vna ancillula hic reliqui &c. ne hic mireris diminutiuo vſum. [Scin' hanc quam dicit ſordidatam & ſordidam?) Nos, Scin' tu hanc, quam dicit &c. Ita enim manuſcripti libri, & vetuſtiſſimi pariter ex impreſſis. Sordidatus, vt hoc obiter adnotem, nonnunquam dicitur, qui obſoleta veſte detritaque vtitur. Plaut. In Aſin. Quanquam ego ſum ſordidatus, frugi tamen ſum, nec poteſt peculium enumerari. Cic. in Piſon. Serui ſordidati miniſtrant, inquit. Refertur hic igitur ad illud, pannis obſita: ſordidam autem referes ad illuuiem. Sordes, vnde ſordidatus, interdum veſtitum vilem, cuiuſmodi ferè mendicorum eſt, appellant Latini: quo in ſignificato eleganter Hieronymus ad Oceanum vtitur in epitaphio Fabiolæ: Dicam, inquit, appetitas ſordes, & in condemnationem veſtium ſericarum plebeium cultum & ſeruilia indumenta quæſita. Plus eſt animum depoſuiſſe q̃ cultum: Difficilius arrogantia q̃ auro caremus & gẽmis. His enim abiectis, interdum glorioſis tumemus ſordibus, & vendibilem paupertatem populari auræ offerimus. Sic Hieronymus: Cicero alicubi ſordidatum vocat & accuſatorem & reum: ſordidum vero vilem & abiectum, & propterea turpitudinẽ vitę contemptum deſpectumq́ue ab omnibus, velut in Piſonem: Nec minus lætabor, cum te ſemper ſordidum, q̃ ſi te pauliſper ſordidatum viderem. [Adducimus tuam Bacchidem) Donatus hunc locum citans in Adelph. abducere legit: quod ne vitium eſſe exemplaris ſuſpicere, eius uerba ſubijciam: Ad me abducta eſt domum. Proprie, inquit, non dixit abducta, ſed abducta. Abducitur enim alienum. vt in Heautont. Abducimus tuam Bacchidem. Sic & in impreſſo quodam reperi, quod Argentorati, ni fallor, excuſum. nam nec locus ibi ex more, nec annus domini addituserat. Nonius tñ Marcell. adducimus legit, vbi huius verbi ſignificata recenſet. [Heus non fit ſine periculo) Nos, Heus tu addito pronomine, quo manuſcripta habent, & pleraque ex impreſſis. [Datur modo, fruare dum licet) Manuſcripta habent: Datur, fruare, omiſſo

miſſo aduerbio. Si quis tamen addi velit, non magnopere repugno. Nam quod ad carmen attinet, poteſt vel addi vel omitti. [Facturum me eſſe in eum iam res rediit lorum &c.] Omiſſum erat me in impreſſis quibuſdam, quæ videri poterant bene emendata. [Nam miſerum quendam offendi militem] Nos addito aduerbio, Offendi ibi militem, ex antiquis.

CLAR. HVius bene longæ ſcenę primi 15. verſus ſunt trochaici tetram. catal. Sequuntur deinde iambici 8. tetr. acatal. & 47. ſenarij. Rurſus deinde trochaici tetr. catal. 28. Vltimo ſenarij iambici 41. ad finem uſque ſcenæ. Illud Cedimus in primo verſu lectori conſiderandum vnde deriuatum velit. prima .n. producta eſt, cum Cedo pro Dic ſit prima vbique breui fieri poteſt, vt inter multa quæ verbum Cædo cum diphthongo habet ſignificata, vt enumerat Nonius, & Sero ſit vnum ſignificatum. Certe quidam Semimus legerunt, non attendentes tamen id pati non poſſe. Ipſe Doct. Cędimus cum diphthongo legit. Tertius initio habet anapæſtum, ſecundo loco trochæum. In 4. verſus initio quidam lib. vt Aldi habent Clitiphonis, alij, Syri perſonam. Sed non eſt mihi dubium Dromonis eſſe verba, quibus Syri vltimis rñdet verbis, Illæ ſunt relictæ, q.d. non mirum eſt illas relictas. atque ita etiam Calphurnius intellexiſſe videtur. Simul ita paulatim proceditur ad iniciendam Cliniæ ſolicitudinem. In 8. verſu Abi dum, anapæſtus eſt, vel potius bacchius. In 10. uel d, eliditur in Quid, vel bacchius eſt loco primo. alioqui iambicus fuerit inter trochaicos. In 11. legerem Tu, viden' ancillas, vt Tu ſit corripientis, & poſt ipſum diſtinguatur, deinde ammiratiue inſeratur, Viden' ancillas. Alioqui, vt hoc carmen excuſem, neſcio. In 12. quidam lib. vt Aldi habebant, Vnde eam eſſe cenſes. ſed errat. alij, Vnde eſſe ea cenſes. Atque ita Calphurnius legiſſe videtur, & liber meus antiquus ita habet. Quidã omittunt Ea, quod Riuio viſum eſt. Ad carmen nihil refert legas ne an omittas, modo poſt Eſſe ponatur. In 14. primo loco eſt anapæſtus, ſecundo ac tertio trochæus. [Dum ego propter te errans patria careo demens] Hic ſunt octo iambici acat. tet. In quorum tertio vel Meo monoſyl. eſt, vel creticus loco quinto, & s, in Minus eliditur, niſi alterum verbum Sum tollamus, quod facit Riuius. In 4. Cuius monoſyll. eſt. In 5. poſt Neque, legendum Eum, vt ſit. Neque eum potuiſſe vnquam. In 6. creticus haud dubie primo eſt loco. In vlt. s, eliditur Sumus, niſi & hic primo loco creticum malimus. [Nam & vita eſt eadem, & animus te erga] 47. ſenarij hic ſequuntur. In quorum tertio dactylus eſt loco ſecũdo, niſi quis malit d, elidere in Quid. In 5. Huius rerum, dictũ eſt, ut in Eun. Abſente nobis, per ἀρχαϊσμόν. In 7. tribrachys eſt Ea nbi. In 9. o, ante Clitipho, eiicit Riuius, ſimiliter & Doct. ſed nihil ad carmen. In 12. s, eliditur in Anus, vt ſit primo loco anapæſtus. Ita in 14. a, eliditur in eadem dictione, vt ſit tribrachys primo loco, anapæſtus ſecundo, bacchius tamen in priore verſu & amphibrachys in ſequente eliſionem tollere poſſunt. In 16. Suam monoſyll. niſi creticum tertio loco eſſe velimus. In 20. Cuius monoſyl. In 23. Eius monoſyll. & Quæ non eliditur, ſed corripitur ſequente vocali, vt inſulę Ionio in magno. In 24. Ita legendum ante Vti, vt habet Doct. liber, & annotauit id quoque Riu. In 25. verſu non parua eſt difficultas, qua tamen Riuius, vt bene notam, nõ attingit. Ald. liber, atque adeo vetuſtus alter, habent,

Nulla mala re expolitam muliebri.

In vetuſto tamen Malam in accuſandi caſu legebatur, quo modo & Calphurnius legiſſe videtur, ſed verſus neutro modo conſtat niſi corripere re, non elidere velimus. Ideo Doct. ita legit, Nulla mala re eſſe expolitam muliebri. Ceterum ſanato hoc pacto carmine, nondum de ſenſu certi ſumus. ſi .n. Mala adiectiuum fuerit, duo adiectiua vna iunguntur ſubſtantiuo contra Seruij præceptionem hoc ſenſu, nulla mala muliebri re expolitam .i. ſucatã inuenimus. Calphurnius ſubſtantiue legit Malam, vt ſit ſenſus, Offendimus malam nulla re muliebri expolitam .i. non ſucatã. Mihi propemodum placeret, vt pro muliebri legeretur mulierẽ, hoc ſenſu, mulierem nulla mala re expolitam eſſe offendimus, vt per malam rem ſucus intelligatur, quo mulieres malæ ſe nõnunquam pingunt. Verum lector ſequatur quod volet. In 29. Ancillula legendum ex vetuſto eodem lib. & Erat verbum ad ſequentis verſus initium ponendum, vt primo eius loco ſit proceleuſmaticus, neque .o. alioqui ſequens carmen conſtabit, quod miror Doctor non notaſſe. Riuius non neglexit. Idem Riuius in 33. poſt Scio adijcit Tu, ſed nihil ad carmen. In 35. Eius monoſyll. eſt. In 36. vel eiſdem diſſyll. vel creticus loco tertio. In 43. Vt particula à ſuperiore verſu eliditur, atque adeo ego etiam ad prioris verſus finem ponendam cenſeo. In 45. proceleuſmaticus eſt initio, deinde tres ſequuntur anapæſti. quanquam ſi o, in Ego breue eſt, poſt proceleuſmaticum erit tribrachys cum duobus anapæſtis. In vlt. verſu huius ordinis vel Tuam monoſyll. eſt, vel s, in Adducimus eliditur, vel amphibrachys eſt loco ſecundo. [Eho ſcelеſte quò illam ducis? S. quò] Sequuntur rurſus 28. trochaici tet. cat. quales initio ſcenæ fuerant. In 2. o, non eliditur in ſecundo Quo. In 3. verſu Riuius ad Heus, addit Tu quod puto carmen pati non poſſe. In 4. vel creticus eſt loco ſecũdo, vel Mea monoſyll. In 5. verſu Fuge, trochæus eſt, deinde ſequuntur duo tribrachys. In 6. vel d, eliditur in Quid, vel bacchius eſt loco primo. In 9. vel u, eliditur in Enimuero, vt aliàs ſępe, vel bacchius eſt loco primo. In 12. Tuum monoſyll. totum eliditur, vel bacchius eſt loco primo. In 14. creticus eſt loco quinto, aut l, de Illa eliditur. In 15. vel vox Duarum, diſſyllaba eſt, vel amphibrachys loco ſecundo fuerit. In 17 vel d, eliditur in Apud, vt primo loco ſit anapæſtus, ſecunda dactylus, vel bacchius eſt loco primo. Doct. annotauerat, Nam, redundare in verſu, ſed non abundat. In 18. vel d, eliditur in Quod, vel s, in Pollicitus. & Eadem propter a longum omnino diſſyll. eſt. Poteſt & nulla fieri eliſio, primo loco fuerit creticus & quarto proceleuſmaticus. In 21. ſi tertio loco bacchiũ, deinde primo eius verſus loco proceleuſmaticum ponamus, erit trochaicum, cum ceteris. In 22. ſemel duntaxat Amicam habet liber antiquus, & de ſua. ad hunc modum, Tuam amicam huius eſſe. CLIT. Pulchre, cedo quid hic facies de ſua? Quæ lectio ſi uera eſt, d, elidetur in Quid. Sũt aliæ lectiones, quas omnes perſequi non poſſum. In 23 Huius diſſyll. eſt, vt habet eius natura. In 24. Tuam monoſyll. eſt, & d, eliditur in Quid, ac Eo item monoſyll. vt Quid eo, pro vna ponatur ſyllaba, niſi quis Ducetur pro Deducetur legendum putet. In 26. s, eliditur in ſatis, & Mihi monoſyll. totum eliditur. In 27. vel d, eliditur in Quod, vel proceleuſmaticus erit loco primo. In 28. Huius monoſyll. eſt, ſi quidem trochaicum eſſe uelimus: [Ibo obuiam hinc, dicam ut reuortantur.] Hic rurſus incipiunt ſenarij ad finem vſque ſcenæ. Quorum ſextus ita legendus.

Datur modo, fruere dum licet, cum neſcias.

Vt ſit primo loco iambus, ſecundo tribrachys, tertio anapæſtus. Riuius legit, Fruare per primam vocalem in ſecunda ſyllaba, & aduerbium Modo reiicit. quanquam ſiue ponatur, ſiue omittatur, nihil ad carmen attinere putat. quod ego non intelligo. In 7. Eius monoſyll. eſt. In 10. in Redi i, corripitur, ut in tertio loco ſit dactylus, niſi creticum malimus. In 15. liber vetuſtus Minus habet, quod placet, non minor, & s, eliditur in Minus. In 19. vel d, eliditur in Sed, vel ſuam monoſyll. prorſus eliditur, uel bacchius eſt loco primo. In 21. Te non eliditur, ſed corripitur, vt ſit ſæpe. In 26. poſt verbum Offendi liber uetuſtus habet Ibi, quod & Riuius addendum putat. In 27. Eius monoſyll. In 29. ego tollerem particulam Quàm. Neque .n. ſenſus deſiderat, & carmen reſpuit. In 30. e corripitur in Videſis, ut in 35. In penult. ſinis claudicat, niſi verbum Quid, quod eſt initio vltimi carminis addatur, vt loco quinto ſit tribrachys, ſapis e, poſtea pyrrhichius, o, quid, & o, ante Hominem in vltimo ſcandendo prorſus eliditur.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix eſt. Habet deinde hæc ſcena iucundum Cliniæ & Antiphilæ congreſſum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, meretricum conditionem exprimit, quod non potuit competentius exequi, quàm per Bacchidem quæ nomen meretricio in primis facit. Et cum alibi quoque reprehendantur, nihil aliud ex adoleſcentium amore quærere, quam pecuniarum extorſionem, hic etiam iucunda amantium congreſſio, à Poeta ſignificantur exprimitur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Bacchis laudat Antiphilam à varijs, & fortunatam eam eſſe affirmat. Enthymemate etiam via eſt, nam colligere vult, quæ formoſa et, & optimis moribus prædita, ergo omnes te expetunt.

Tetra

Tetrametri partim Trochaici, partim Iambici, & in fine Senarij aliquot.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

AEDEPOL Antiphila mea laudo te, & fortunatam iudico,
Id cum ſtuduiſti, iſti formæ mores vt conſimiles forent:
Minimeq́ (ita me dij ament) miror, ſi te ſibi quiſque expetit.
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua.
Et cum egomet nunc mecum in animo vitam tuam conſidero,
Adeoq́ voſtrarum omnium, volgus quæ ab ſeſe ſegregant.
Et vos eſſe iſtiuſmodi, & nos non eſſe, haud mirabile eſt.
Nam vobis expedit eſſe bonas: nos, quibus cum res eſt, non ſinunt.
Quippe forma impulſi noſtra nos amatores colunt:
Hæc ubi immutata eſt, illi ſuum animum aliò conferũt.
Niſi proſpectum eſt interea aliquid nobis, deſertæ viuimus.
Vobis cũ vno ſimul vbi ętatem agere decretum eſt viro,
Cuius mos maxume eſt conſimilis voſtrum; hi ſe ad vos applicant;
Hoc beneficio vtrique ab vtriſque vero deuincimini;
Vt nunquã vlla amori voſtro incidere poſſit calamitas.
A. Neſcio alias: me ſcio quidem ſemper feciſſe ſedulo,
Vt ex illius commodo meum compararem cõmodum. C. ah.
Ergo mea Antiphila tu nunc ſola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te abſum, omnes mihi labores fuere, quos cepi, leues,
Præterquam tui carendum quòd erat. S. credo. C. Syre, vix ſuffero.
Hoccine me miſerũ non licere meo modo ingenio frui?
S. Immo, vt patrem tuum vidi eſſe habitum, diu etiam duras dabit.
B. Quiſnam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos? A. ah, retine me obſecro.
B. Amabo, quid tibi eſt? A. diſperij. B. perij miſera, quid ſtupes
Antiphila? A. videon' Cliniam, an non? B. quem vides? C. ſalue anime mi.
A. O mi expectate Clinia, ſalue. C. vt vales?
A. Saluom * ueniſſe gaudeo. C. teneo ne te
Antiphila, animo exoptata maxume meo?
S. Ite intro: nam vos iam dudum expectat ſenex.

*aduenisse

IOAN. CALPH. AEDEPOL te mea Antiphila) Non potuit melius conditionem meretriciam exprimere, q̃ per eam quæ meretrix eſſet, quæ tamen nominis meretricio ſauet, com alibi reprehendantur meretrices nihil aliud ex amore adoleſcentum quærere, q̃ pecuniæ extorſionem. hic quoque iucunda amantium congreſſiu ſignantiſſime exprimitur. [Ædepol) Per Castorem & Pollucem, ornatiua ſunt iurandi apta fœminis. [Formæ mores ut conſimiles forent:) Mores.n. pudici, gratiores eſſe ſolent in pulchro corpore. Virg.

Gratior & pulchro veniens ẽ corpore virtus.

[Sibi quiſqoe expetit) Recte expetit, com eam à pudicitia commendet. Expetimus.n. tm̃ ea quæ honeſta ſunt, & plaoè bona. vnde, de rebus expetendis a philoſophis ſeriptum, quę.ſ.peti debēt. [Oratio) Quòd dixeris, cum vno velle ætatem traducere. Antiq. etiam pauca verba orationem dixerunt. [Nam vobis expedit eſſe bonas:) Quia cũ ſolo viuitis. Nec poteſt eſſe verus amor, niſi inter duos qui ſibijmutcem fidem ſeruent, iuxta illud, Nec regna, nec tæde ſociũ pati valent. [Quippe forma impulſi) Et hic amor eſt gratia voluptatis tm̃. Et bene impulſi. Nam hæc omnia, nox, vinum, amor, adoleſcentia, ab impulſionis parte dñr, nõ a ratiocinatiuis. [Amatores colũt:) Bene amatores. Amator, fingi poteſt: Amans uero, amat. [Colunt) Colere eſt inferioris perſunę ad ſuperiorem, nonnunquam ſuperioris ad inferiorem. Virgil. Poſthabita coluiſſe Samo. [Niſi proſpectum) Proſpicimus futura, Dijudicamus præſentia. [Incidere poſſit calamitas.) In Eun. Noſtri fundi calamitas. Propter calamitatem ruſtici grandinem dñt, quod cõminuat calamum, hoc eſt culmom ac ſegetem. [Neſcio alias:) Verba mulieris cõmendantis ſe à fide in virũ. [Ah.) Clamuſa interiectio hoc in loco ad gaudium ſpectat. Nec potuit vox accõmodatior dari amatori præ nimio amore ferme inſanienti ad primum eum amica congreſſum. [Credo.) Syrus nõ ſe loco mouerat, rñdet verbis Cliniphonis quicum loquebatur, vt eum aliquo ambulatum abire cogeret. [Vix ſuffero.) Vix, difficultatem ſignificat. Et aliqñ pro non, ponitur. Ouid.

Vix Priamus tanti, totaq; Troia fuit.

Lucil. Carcer vix carcere dignus. [Suffero.) Suſtineo, alias, Supponu. [Immo, ut patrem tuum vidi eſſe habitum,) Cũ non poſſit per ſe Syrus Cliniphonem abigere, ad minas patris confugit, quem fingit iratum. [Vidi eſſe habitum,) Vario modo homines habiti atque affecti eſſe poſſunt, quibus ſm Academicos aliud atque aliud uidetur. [Etiam duras dabit.) Sobintelligendum eſt vel lites vel partes. In Eun. Duras partes fratris prædicas. Et partes duras, κατωφορικῶς ab actoribus ſcenicis. [Ah, retine me) Antiphilæ præ nimia lætitia, viſo Clinia, animo male eſſe cepit. Nam & animus vna cum corpore nonnunquam deficit nimio mœrore ſic & interdũ nimio gaudio. [Videon' Cliniam, an nõ?) Tanta lætitia erat Antiphilę, vt etſi amatorem agnoſceret, de eo tñ dubitaret. [Anime mi) Mollis oratio, & fœminea multis implicata blandimentis. Mi, vim blandimenti habet. nam ſignificat meus. [Clinia, ſalue.) Illa ad maiorem gratiam, amantem ꝓprio nomine appellauit. Salue, modo admirantis interiectio eſt. [Teneo ne te) Præ nimio amicæ deſiderio perij, cum dubitatione loquitur. Sunt qui legant, Teneo ne te, vt referatur ad fidem, ita vt dubitet an à ſe alienata ſit, an in fide perſiſtat.

GVID. AEdepol &c.) Hic per meretricem optime conditio meretricia exprimitur, ſimulq́. amantiom congreſſio ſignantiſſime repreſentatur. B. Ædepol, iurantis eſt aduerbium quaſi per ædem Pollucis. Per Caſtorem & Pollucem apud vetuſtiſſimas mulieres iurabant. ò mea Antiphila .i. amica mea laudo te, quæ dixiſti te velle traducere vitam. cũ vno ſolo, & iudico te fortunatã.i. felicem cum ſtuduiſti id quod ſequitur. Studeo interdum iungitur datiuo. cum ſignat incumbo. Interdum accuſatiuo, cum ſignat magno ſtudio aliquid conari, vt hic cum ſtuduiſti.i. conata es, uidelicet vt mores forent conſimiles.i. conformes. iſti formæ.i. tuæ venuſtati. Nam in pulchro corpore pudici mores gratiores eſſe ſolent. Virg. Gratior & pulchro veniens in corpore virtus. & ita dij ament me, affirmatio cũ iuramento minime.i. non miror ſi qſq̃ expetit te ſibi.i. cupit habere te in vxorem, cum talibus probis moribus ſis, vt vni fida eſſe uelis. Expetimus.n. bona tm̃ & honeſta nam oro tua.i. tuus ſermo Antiqui ẽe pauca uerba orationẽ dixerunt. oro tua fuit mihi indicio.i. argumento, ſigno, & oſtenſiuni, quale ingenium .i. qualem naturam hẽs, & cum egomet conſidero nunc mecum in animo vitã tuã, & adeo.i. certe dum conſidero vitam omnium veſtrarum.i. veſtri ſimilium iuuencularum, quæ iuuenculæ ſegregant .i. ſeparant, reijciunt ab ſe.i. à ſuo conſortio & conſuetudine. vulgus.i. amatorum multitudinẽ, neque promiſcue quouſque recipiũt. Haud .i. non eſt mirabile & uos eſſe iſtiuſmodi .i. tales quales eſtis, & nos non eſſe ſimiles veſtri. Nam expedit .i. decet, commodum eſt, vtile eſt uobis eſſe bonas. Vbi notanda eſt hæc ſtructura, Mihi expedit eſſe bonom, & mihi expedit eſſe bono, vt Quintil. Cui eſſe diſerto uacet. Illi ſupple amatores: quibuſcum .i. cum quibus res eſt nobis, id eſt cum quibos habemus rem ſeu conſuetudinem, & quibus copiam noſtri facimus, ſiue cum quibus habemus commercium, & communicationem, non ſinunt, id eſt non patiuntur nos eſſe tales, quales eſtis, quippe quia certe, vbi quippe ponitur ſine relatiuo, & ſine cum coniunctione, ama-

tores

tores impulſi .i. illecti, inducti, noſtra forma .i. pulchritudine, colunt .i. frequentant nos, vbi .i. poſtquam, hæc forma noſtra eſt immutata .i. decorem ſuam amiſit, & nitorem, illi amatores conferunt animum ſuum, alio .i. ad aliam amicam, ſeu ad rem aliam, niſi interea .i. dum colimur, & durat noſtra forma, nihil aliquid eſt proſpectum .i. prouiſum nobis, vt puta ſi nos proſpeximus nobis comparando ab illis pecunias, viuimus .i. vitam agimus. deſertæ .i. derelictæ & abiectæ omnibus. Decretum eſt vobis .i. ſtatuiſtis, deliberaſtis, decreuiſtis ætatem agere .i. traducere vitæ veſtræ tempus, ſimul .i. vna, ſeu pariter cum vno viro, cuius viri mos .i. viuendi modus eſt maxime .i. in primis, præcipue, conſimilis .i. conformis, moribus veſtrum, pro moribus veſtris, ſic .o. antiquis loqui placuit, mores veſtrum, pro mores veſtri, vt recentioribus placet, hi .i. tales uiri, applicant ſe .i. adhibent animos ad uos, uero .i. ſed, utrique tam uir, quam uxor, deuincimini .i. obligamini, ab utriſque .i. ultro, citroque hoc beneficio .ſ. ſeruandi mutuo fidem, q. d. ſic ambo obligatis uos mutuo beneficio intemeratæ fidei ſeruandæ, & hoc dictum eſt illi ſimile uterque utrique ſunt cordi, ubi Laurentius confirmat ab oratoribus potius eſſe dicendum uterque alteri eſt cordi, ut .i. ita, quod nulla calamitas .i. nulla miſeria poſſit incidere ueſtro amori. A. Neſcio alias .i. non cognoſco quid aliæ faciant, quidem .i. certe, ſcio me feciſſe ſemper ſedulo .i. inſtanter, ac ſine dolo, ut comparem .i. contraham, acquiram, & reputem meum cómodum ex cōmodo illius, q. d. cōmodum eius eſt mihi curæ non minori, quam meum, mihique ita perſuadeo ex eius opportunitate mihi opportunitatem contingere. C. Clinia hoc audiens, quamuis animaduerſus à mulieribus prorumpit in exclamationem inquiens. Vah, quæ interiectio clamoſa hic ad gaudium ſpectat. Ergo, q. d. longe aliter eſt quam ſuſpicabar vt uideo. O Antiphila tu nunc ſola facis me reducem reuertentem incolumem poſt uaria pericula, quæ ſubij eundo in Aſiam, ac redeundo. Nam, ut Seruius inquit, reduces dicūtur proprie, qui pericula euadunt. Facis itaque me reducem .i. defunctum periculis, reuertentem in patriam. Nam dum abſum .i. lōge ſum abs te, omnes labores, quos cœpi, fuere mihi leues aſſidua tui cogitatione, & ſperando te reuiuiſcere aliquando, præterquam .i. niſi quod carendum erat tui. Antiqui careo uerbum genitiuo iungebant, nedum ablatiuo. S. Credo quod dicis eſſe ita ut aſſeris. C. O Syre uix .i. difficulter, ſuffero .i. ſuſtineo & moleſte fero, quod in ea ſum anguſtia, vt mihi meo non liceat vti ingenio. Hoccine .i. hocne .i. uerum, hoc eſt verum ſup. ut interpretatur Laurentius, uel eſt ne hoc tolerandū, non licere .i. non eſſe licitum modo .i. nunc me miſerum frui ingenio meo .i. complexione mea delectari, quæ eſt prona & procliuis ad uoluptates. S. Immo .i. ſed eo am, ut .i. quantum, uidi .i. potui cognoſcere patrē tuum, habitum .i. affectum, diſpoſitum, dabit tibi duras lites ſup. uel partes .i. dabit tibi aſpera officia .i. onera ſi cognouerit te adhuc amare, & quidem diu dabit illas partes .ſ. aut lites. B. Quisnam .i. quis eſt hic adoleſcens, qui intuetur .i. aſpicit nos. A. Percipiens Antiphila eſſe amicum inquit. Ah, interiectio dolentis, obſecro te Bacchis retine me, ne eadem conſternata, adeo amore amici repente perceptæ ſum perculſa. B. Amabo, particula blandientis, quaſi rogo te per amorem quid eſt tibi .i. quid habes. A. Ego miſera diſperij, præ nimio amore tota ſum attonita & mei impos. B. O Antiphila, quid .i. cur, ſtupes .i. ita ſtupida es, & conſternaris. A. Videon' .i. verum uideo Cliniam an non? B. Quem uide? C. O tu Antiphila mi anime .i. in cuius amore totus uerſatur animus meus ſalue. A. O mi Clinia expectate .i. diu deſiderate ſalue. C. Vt uales .i. qualiter te habes. A. Gaudeo te adueniſſe ſaluum. C. O Antiphila maxume expectata .i. deſiderata animo meo, ne .i. utrum teneo te .i. utrum es adhuc mea, mihique fidem adhuc intemeratam cōſeruas. S. Ite intro in domū Chremetis. Nam ſenex iamdudum expectat nos, ut cenetur.

LATO. ARgumentum) Collatio meretricis & honeſtæ uirginis, qua uita utriuſque exprimitur. [Nam expedit) Ratio ab utili, nā meretrix anteponit utilitatem honeſto. [Cō ſimilis veſtrum) Pares cum paribus facillime congregantur. [Neſcio alias :) Reſponſio modeſta. [Ergo mea Antiphila) Irriſio amantis. (Duras dabit) Subaudi partes, & eſt translatum ab actionibus ſcenicis. [Salue anime) Congreſſus amantium ſcite expreſſus.

PETRVS MARS. AEdepol te mea &c.) Tanti eſſe honeſtatem ut etiam ore meretricio commendetur, Docet hæc Scena. Quapropter Seneca ſic ſcribit: Adeo gratioſa eſt virtus, vt inſitum ſit etiam malis probare meliora, & maximum habemus hoc naturæ meritum, quod virtus in omnium animos lumen ſuum permittit, etiā qui non ſequuntur, illam vident. Victus, inquit, non recipit ſordidum amatorem. Soluto ad illam ſinu veniendū eſt. Cic. ſic ſcribit in Læl. Nihil eſt amabilius uirtute, nihil quod magis alliciat ad diligēdum, quippe cum propter uirtutem & probitatem, eos etiam quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus.

GLAR. HVius ſcenæ primi 17. verſus ſunt trochaici tet. cat. Deinde ſequuntur octo iambici quad. acat. poſtremo ſenarij iambici quinque. In 1. itaque Ædepol prima corripitur, & Mea monoſyll. totum eliditur, niſi quis creticum loco vtroq; eſſe putet. Tertio loco eſt tribrachys. Verſu 2. ſi poſt verbum Seruiſti, legitur illi pronomen, vt ferè habent lib. pronom en Id ſi ſuperiore carmine eliditur. In 5. vel Tuam monoſyll. erit, vel ab initio Et elidendum. In 7. Iſtius diſſyll. eſt. In 8. initio, vt quidam menſi ſunt, tres trochæi ſunt, & s, eliditur in Bonas, item in Quibus, & eſt, uerbum poſt Cum legendum eſt verum quia rarū eſt, vt longæ ſyllabæ, quemadmodum eſt illud as, elidantur, itaq. ego creticum ſecundo loco ponendum arbitror. In 11. tamē s, in Nobis eodem modo eliditur, niſi omittamus verbum ſubſtantiuum Eſt. Eſt & proceleuſmaticus loco tertio huius verſus. In 13. Cuius monoſyll. eſt. In 15. tribrachys eſt loco penult. pro trochæo. In 16. Neſcio ali. pro dactylo eſt, niſi quis iambicum eſſe uelit. In vlt. huius ordinis, Illius triſſyll. & Meum monoſyll. niſi creticum ſit loco quarto, & Vah, extra carmē, vt O, & Hem, ſæpe alias. [Ergo mea Antiphila to nunc ſola) ſequuntur iambici tet. acat. ſeptem. In quorum ſecundo, uel Fuere ſecunda ſyllaba per ſyſtolen corripitur, vel creticus eſt loco quinto. Ita in tertio vel Tui monoſyll. eſt, vel creticus eſt loco ſecundo. In 5. vel Tuum, vel Diu monoſyll. In 6. Qui io tue, loco ſpondei, vel creticus eſt loco quarto. [Antiphila? A. videon' Cliniam, an non?) Senarij ſunt hi quinque, vt diximus, iambici. In quorum ſecundo, pro, O mi Clinia ſalue. Alibi, & id in antiquo lib. legatur. O mi expectate Clinia ſalue. Sed ſic trochaicum tetr. catal. fecerimus, & a, in Clinia longatur, ſiue Expectate legatur, ſiue omittatur. In penult. Maxume exoptata animo meo, legendum, videlicet, vt, & exoptata præcedat animo meo.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Chremes Menedemo nunciat ex Aſia rediiſſe filium, ex qua re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio poſthac indulgere magis inſtituit quod ei magnopere diſſuadet Chremes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Veri amici officium à Terentio quampulcherrime in hac ſcena deſcribitur. In qua profecto amicus amico gaudij inſperati, maximo cum affectu, & nuntium ſimul & conſilium affert. Tum Menedemus filium ſuum licenter poſthac educare inſtituit, cui id magnopere ob varias cauſas diſſuadet Chremes, ſed cum illi Menedemus minus ea in re auſcultat, ſaltem hoc tandem perſuadet, ne filio lenem nimis erga ipſum animum quoquo pacto credat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Chremes Menedemo filium rediiſſe nunciat, & quid cum eo agat, docet.

Trimetri omnes.

CHREMES, MENEDEMVS

LVCISCIT hoc iam: ceſſo pultare oſtium
Vicini? primum ex me vt ſciat, ſibi filium
Rediiſſe. etſi adoleſcentem hoc nolle intellego.
Verum, cum videam miſerum hunc tam excruciarier.
Eiu' abitu, celem tam inſperatum gaudium,
Cum illi nihil pericli ex indicio ſiet?

Haud

quàm Haud faciam: nam, * quod potero, adiutabo ſenem,
Ita vt filium meum amico, atque æquali ſuo
Video inſeruire, & ſocium eſſe in negotijs.
Nos quoque ſenes eſt æquom ſenibus obſequi.
M. Aut ego profectò ingenio egregie ad miſeriam
Natus ſum, aut illud falſum eſt, quod volgo audio
Dici, diem adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augeſcit magis
De filio ægritudo; & quanto diutius
Abeſt, magi' cupio tanto, & magis deſidero.
C. Sed ipſum egreſſum foras video: adibo, alloquar.
Menedeme ſalue: nuntium apporto tibi,
Cuius maxume te fieri participem cupis.
M. Nunquidnam de gnato meo audiſti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. quæſo, vbinam? C. apud me domi.
M. Meus gnatus? C. ſic eſt. M. venit? C. certe. M. Clinia,
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obſecro.
C. Non volt te ſcire ſe rediſſe etiam: & tuum
Conſpectum fugitat ob peccatum: tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta ſit.
M. Non tu ei dixiſti, vt eſſem? C. non. M. quam ob rem Chreme?
C. Quia peſſume iſtuc in te, atque in illum conſulis,
Si te tam leni, & victo eſſe animo oſtenderis.
M. Non poſſum: ſatis iam, ſatis pater durus fui. C. ah,
Vehemens in vtranque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimia, aut parſimonia.
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illa, incides.
Primum olim potius, commeare filium
Quàm paterere ad mulierculam, quæ paullulo
Tum erat contenta, cuiq; erant grata omnia,
Proterruiſti hinc. ea coacta ingratijs
Poſt illa cœpit victum volgo quærere.
Nunc, cum ſine magno intertrimento non poteſt
Haberi, quiduis dare cupis: nam, vt tu ſcias,
Quàm ea nunc inſtructa pulchre ad perniciem ſiet;
Primum, iam ancillas ſecum adduxit plus decem,
Oneratas veſte, atque auro. ſatrapes ſi ſiet,
Sufferre amator nunquam eius ſumptus queat,
Nedum tu poſſis. M. eſt ne ea intus? C. ſit rogas?
Senſi: nam ei vnam cenam, atque eius comitibus
Dedi: quòd ſi iterum mihi ſit danda, actum ſiet:
Nam, vt alia omittam, pitiſſando modo mihi
Quid vini abſumpſit? ſic, hoc, dicens, aſperum
Pater eſt: hoc aliud lenius ſodes vide.
Releui dolia omnia, omnes ſerias:
Omnes habui ſolicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum cenſes, quem aſſidue exedent?
Sic me dij amabunt; vt tuarum miſeritum eſt
Menedeme fortunarum. M. faciat, quod lubet:
Sumat, conſumat, perdat: decretum eſt pati:
Dum illum modo habeam mecum. C. ſi certum eſt tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror,
Vt neſcientem ſentiat te id ſibi dare.
M. Quid faciam? C. quiduis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des, falli te ſinas
Technis per ſeruolum: etſi ſubſenſi id quoque,
Illos ibi eſſe, & id inter ſe agere clanculum,
Syru' cum illo voſtro conſuſurrat: conferunt
Conſilia adoleſcentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto ſatius eſt, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, ſed illud, quo modo
Minimo periclo id demus adoleſcentulo.
Nam ſi ſemel tuum animum is intellexerit,
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te amittas filium: hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris.
Tibi autem porro vt non ſit ſuaue viuere,
Nam deteriores omnes ſumus licentia.
Quodcunque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod * petet, ſiet. *petit*
Tu, rem perire, & ipſum, non poteris pati.
Dare denegaris: ibit ad illud illico,
Quo maxume apud te ſe valere ſentiet,
Abiturum ſe abs te eſſe illico * minabitur. *minitabitur*
M. Videre verum, atque ita vti res eſt, dicere.
C. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,
Dum id quæro, tibi qui filium reſtituerem.
M. Cedo dextram: porro te oro idem vt facias Chreme.
C. Paratus ſum. M. ſcin', quid nunc te facere volo?
C. Dic. M. quod ſenſiſti illos me incipere fallere,
Id vt maturent facere. cupio illi dare,
Quod volt: cupio ipſum iam videre. C. operam dabo.
Syrus eſt prehendendus atque adhortandus mihi.
A me neſcio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere ſentiant.
Paulum hoc negoti mihi obſtat: Simus, & Crito
Vicini noſtri hic ambigunt de finibus:
Me cepere arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram,
Operam daturum me, hodie non * poſſe his dare. *eſſe*
Continuo hic adero. M. ita quæſo. dij voſtram fidem,
Itan' comparatam eſſe hominum naturam omnium,
Aliena melius vt videant, & iudicent,
Quàm ſua? an eo fit, quia in re noſtra aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine:
Hic mihi nunc quanto plus ſapit, quàm egomet mihi?
C. Diſſolui me, otioſus operam vt tibi darem.

LVOBSCII) Veri amici officium pulcherrime à Terẽtio in hac ſcena exprimitur, in qua amicus amico ſimul, & gaudij inſperati, maximo cum affectu, nuncium & conſilium affert. [Ceſſo) Aliquis ceſſare dicitur .i. tardare ad aliquid celeriter peragendum. Virg. Ceſſas in vota preceſque. Ceſſat deſidioſus: Requieſcit defeſſus. [Miſerum hunc) Cum affectu, nam proprium veri eſt amici lætari rebus proſperis amici, & dolere aduerſis. [Ex indicio) Indicium proprie eſt oris & linguæ. [Senem,) Plus habet affectus, quam ſi diceret Menedemum. [Nos quoque ſenes eſt æquom ſenibus obſequi.) Iuxta illud prouerbium vſitatiſſimum, Pares cum paribus facillime congregantur. Naturaliter .n. adoleſcentes adoleſcentibus, ſenes vero ſenibus potius inſeruiunt & obſequuntur. [Aut ego profectò) .i. ex his duobus neceſſe eſt alterum tantum eſſe verum. ſed ſenex ex nimio filij deſiderio dubitat de eo qđ omnibus approbatiſſimum eſt. [Ingenio) Hoc eſt natura. Ingenium naturalis eſt ſapientia. Sal. in Catil. Ingenium nemo ſine corpore exercebat. Ingenium quoque veteres dixerunt ex ſua ſponte vel natura. Virg. lib. ij. Geor. Nũc locus aruorum ingenijs quæ robora cuique. [Egregie ad miſeriã) Egregiũ dicitur qđ ex grege eligitur. Sed hic egregie, valde, nimis. Nõ eſt ergo ad laudẽ poſitum. [Diem adimere ægritudinem hominibus:) S. Sulpicius ad Cic. Nullus dolor eſt, quem nõ longioquitas tpis minuat atque molliat. [Nuntium apporto tibi,) Nuntius & res ipſa, & nuntius dicitur. [Cuius maxume) Bene maxime. quis .n. nuntius illi gratior eſſe poterat, quam filij? [Nunquidnã de gnato meo) Quia omnis

IOAN. CALPH.

omnis illius ſolicitudo circa filium erat, iccirco ſtatim de eo ſuſpicatus eſt, nondum facta mentione. [Valet atque viuit) Prothyſteron in ſenſu eſt. Si .n. valet, neceſſario viuit, non ſi viuit, valet. Ergo viuit & valet, dicendum erat. Et bene vtrunque iuuxit. Nam multi viuunt, ſed non bene valent. [Meus gnatus) Magis cum admiratione q̃ cum interrogatione legendum. [Clinia meus venit?) Addidit & nomen, quod fieri cõſueuit in his quos diu optauimus, & nondum veniſſe credimus. [Dixi) Denunciatio eſt confirmandæ ſententiæ, nec mutanda eſt. translata de foro & cauſidicis. Cic. Præco dixiſſe pronunciat. [Dixi) Hoc verbum in fine additum, ſuperiora confirmat. & eſt proprium his qui perorauerint cauſam. [Dixi) Sic dixit, quaſi iam obtundere tue à Menedemo. [Etiam & tuum conſpectum fugitat) Plus eſt q̃ fugit. Et fugitat dixi, vt oſtenderet filium vehementer timere. [Non tu ei dixti vt eſſem?) Vt, aliquando certam qualitatem ſignificat, & nonnunquam incertam. Alibi, Vt erat geſta. [Quia peſſume iſtuc) Cõſilium & parentibus omnibus & filijs ſalubre, patres .n. nimia largitate & clementia liberos corrumpunt. Illi vero, nimia licentia deteriores facti, patribus mœrori, ſibi vero detrimento ſunt. [Non poſſum) Hoc eſt animi victi, & clementis. Interdum ad nimiam indignationem ſpectat. vt illud Satyrici, Non poſſum ferre Quirites Græcam vrbem. [Ah, Vehemens) Bene dixit vehemens, de eo qui non ſeruaret modum. Ve .n. particula, ſicuti quædam alia, tum intenſionem, tum minutionem ſignificat. Ergo vehemens, à mentis vi atque impetu dicitur. [In eandem fraudem) Fraus pro dolo & pœna ab antiquis accipiebatur. [Mulierculam) Minus eſt q̃ ſi diceret, aut mulierem, aut meretricem, vtpote quæ erat contenta paruo. [Coacta ingratis) Hoc eſt inuita. Et bene coacta & ingratis. Nam aliquis ingratis dicitur aliquid facere, qui inuitus & coactus præter voluntatem facit. [Poſt illa cœpit victum volgo quærere) Sic in And. Lana & tela victum quæritans. Et recte victum, & non cibum protulit. Cibus eſt o qui delicatis præbetur: Victus, in paruis aridiſque alimonijs eſt conſtitutus. Virg. Victum infelicem baccas lapidoſaque corna. [Quærere) Melius dixiſſet q̃ritare. Quærit .n. qui ad plenum & perpetuum reponit: Quæritat qui via quotidie inquirendo victum inuenit. [Poſt illa) Antiquum eſt: nos autem dicimus poſtea. [Sine magno intertrimento) .i. damno. Detrimentum, ſm Varronem, à detritu dẽt ꝙ ea quæ trita ſunt, minoris pretij ſiot. Intertrimentum, ab eo ꝙ duo quæ inter ſe trita & diminuta. A quo etiam intertrigo dicta. [Quiduis dare cupis) Et hoc eſt nimiæ largitatis. [Primum, iam ancillas.) Et hoc eſt ſignum illam probe inſtructam ad expilandum amatores. [Satrapes) Satrapes à Græcis prouinciæ Præfectus dicitur. [Nedum tu poſſis) Nedum, hoc loco negatiue ponitur: vt, Non crederem tibi obolum, nedum pro te effunderem ſanguinem. Iam Chremes Bacchidem credit Cliniæ eſſe amicam. Et obſerua Terentianam conſuetudinem, qui inducit nihil ſapere eos qui falluntur. [Senſi) Hoc cum dolore dicere ſolemus in his in quibus detrimentum ingens paſſi ſumus. [Actum fiet) Actum eſt dicitur de ea re de qua iam lata ſit ſententia. Et eſt verbum deſperantis. [Pitiſſando modo) Bene pitiſſando. Et releui dolia omnia. Nam pitiſſare proprie eſt parce vinum guſtare, quaſi tenendi gratia. Tale eſt verbum quo Plaut. vtitur, cyathiſſo, tale eſt & græciſſo. Pitiſſando .i. expreſſis labris expuẽdo, dum ſaporem vini probat. [Sic hoc dicens, aſperum) .i. auſterum. Secundũ Plinium tria vini ſunt genera, auſterum, dulce, & tenue. [Releui dolia) Vt inquit Plin. in Italia reſina vino condendo maxime probatur Brutia, circa Alpes ligneis vaſis condunt, circuliſq. cingunt. Picantur autem protinus à canis ortu, de hinc perfunduntur marina aqua aut ſalſa, ac leui cinere ſarmenti aſperguntur. dum igitur vina aperiuntur, dolia relinuntur. [Omnes ſerias) Seria, dolium, & proprie vas fictili de limo oblongum. Perſ. Et ò ſi Sub raſtro crepet argenti ſeria dextro Hercule. [Solicitos habui) Varijs officijs & miniſterijs diſtractos nihil ſignificantius dicere potuit. Quid .n. aliud eſt ſolicitare, q̃ ſuo loco mouere? Solum autem quin ſignificet locum, quis dubitat? cum exules quoque dicantur ſolo patriæ ſuæ pulſi. Solicitos igitur habuit oẽs domeſticos, qui hinc & inde adminiſtrandum deſtinabantur. [Quem exedent) Plus dixit, q̃ ſi, cuius res, dixiſſet. [Sic me dij amabunt) Pro ament. [Vt me tuæ miſeritum eſt) Bene miſeritum. Nã ſecundũ nõnullos miſereri eſt flere & lamentari: Miſereri vero, miſerationes alienis caſibus exhibere. [Sumat, conſumat, perdat) Quis hoc patre indulgẽtior? ſed hoc contingere ſolet dũ vnicus eſt gnatus. [Sumat) Accipiat. Aliãs ſumere eſt eligere. Saluſt. in Iug. Sumat aliquem ex populo monitorem officij ſui. [Perdat) Quod maius eſt, & quod finem cõſumendi habet, tertio loco poſuit. [Per alium quemuis vt des) Quod ſalubrius præceptum parentibus dari poteſt? Nulla .n. re adoleſcentes magis corrumpuntur, q̃ nimia parentum indulgentia. [Technis) .i. fallacijs. [Subſenſi) Bene ſubſenſi. Nam ſub, eſt temperamentum plenæ pronunciationis, vt ſub triſtis, ſubridet, non ad plenum triſtis, aut ridet. Et cum quinque ſint ſenſus, duo ſunt viſus & auditus, quos nos magis ſenſibiles habemus quam pecora. Cic. Non ſolum videam ſed etiam audiam. Duabus ergo rebus ſcimus, aut ratione, aut ſenſu, quibus maxime præſtamus ceteris animalibus. Ergo ſenex dicit ſe ſenſu ſenſiſſe ſeruulos fraudem parare. [Quam abs te amittat filium) Amittas, pro, dimittas dixit. nam quod nos dicimus dimittere, antiqui etiam dicebant amittere. Virg.

Quiſquis es amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios. Saluſt.

Pactione amiſſa publico cõſilio. [Ad neq̃tiã) Bene de adoleſcẽte neq̃tiã dixit. neq̃tia .n. eſt luxus vitæ ꝓdigus atque effuſus. Ouid.

Nequitia eſt quæ te non ſinit eſſe ſenem.

[Nam deteriores oẽs ſumus licentia) Sententia proprie ſeni cõueniens. & deteriores, ſignantiſſime protulit. deteriores .n. hoĩes licentia à bono ad malum uertuntur. Eſt .n. peius a malo quod in vſu eſt, & creberrime frequentatur. Deterius uero, à bono, ut minoris ſit meriti quam quod placet. Virg. iij. Georg.

Deterior donec paulatim ac decolor ætas.

[Putabit) Putamus inſtantia, Reputamus præterita. Putare proprie purgare eſt. & arbores & vites dicimus putare. hinc putare eſt cogitare, quia cogitando ſuperflua mente recidimus. Eſt tñ putare eius, qui ſimplicitate pectoris aberrauit. Cic. Non putauit, lapſus eſt. [Minabitur) Minatur etiam filius parenti dum ſe carum animaduertit, & diſceſſum ſimulat. [Qui) Quõ. & eſt ſermo comicus [Reſtituere) Redditur cupientibus, ut dño ſeruus. Reſtituitur cupiens, ut patriæ ciuis. Et redditur & reſtituitur cupiens cupientibus, vt patri filius. [Apprehendendum) In Andria, Tuus pater modo me apprehendit. [Me cœpere arbitrum) Arbiter dabatur his qui de finibus regendis ambigerent. Dicitur .n. arbiter iudex, ꝙ totius rei habeat arbitrium & facultatem. [Aliena melius ut uideant & iudicent, q̃ ſua) Huic illud Cic. lib. j. Off. cõtrarium eſt. Eſt .n. difficilis cura rerꝫ alienarꝫ, q̃q̃ Terentianus ille Chremes, humani nihil a ſe alienum putet, ſed tñ quia magis ea percipimus atque ſentimus, quæ nobis ipſis aut proſpera, aut aduerſa eueniunt, q̃ illa quæ ceteris, quæ quaſi longo interuallo interiectio videmus, aliter de illis, ac de nobis iudicamus.

LVceſcit &c.) Hic ueri amici officium in hac ſcena pulcherrime exprimitur in qua amicus amico gaudij inſperati maximo cum effectu nuncium & conſilium affert. C. Luceſcit .i. lux fit, hoc eſt dies aduenit, cur .i. quare iam ceſſo .i. tardo pulſare hoc hoſtium uicini mei .ſ. Menedemi, vt ipſe ſciat primũ ea me .i. à me, filium rediſſe ſibi .i. ad ſuum gaudium, & ſi .i. quamuis, intelligo adoleſcentem .ſ. Cliniam nolle hoc .ſ. ut pater ſciat eum ueniſſe, uerum .i. ſed, cum uideam hunc .ſ. patrem miſerum, tam .i. adeo, cruciari .i. vexari abitu .i. diſceſſu eius, cœlem .i. debeam cœlare gaudium tam inſperatum cum nihil pericli ſit illi, ea indicio .i. ea indicatione, & manifeſtatione, haud .i. non, faciã, id eſt non cęlabo gaudium, nam adiuuabo ſenem .ſ. Menedemũ, quoad .i. quantum potero, ut .i. ſicut video filium meum inſeruire amico atque æquali ſuo .ſ. Cl. & uideo eum .ſ. filium meũ Cl. eſſe ſocium in negotijs, ita .i. eo modo, quoque .i. etiam, æquum eſt, id eſt iuſtum eſt, nos ſenes obſequi .i. inſeruire ſenibus. M. profecto .i. certe, aut ego Me ſum egregie .i. ualde nimis natus, ingenio eſt natura mea, ad miſeriam, id eſt ad infelicitatem ſuſtinendam, aut illud eſt falſum quod audio dici videlicet, diem .i. tempus, adimere .i. auferre ægritudinem, id eſt mœrorem hominibus. Nam ægritudo .i. mœror, mœſtitia animi (ægritudo .n. animi eſt. Sed ægrotatio eſt corporis) ægritudo ergo .i. mœror, dolor animi, de filio .i. ex filio & cauſa filij, augeſcit .i. increſcit mihi magis quotidie, quanto diutius .i. longius ipſe filius abeſt .i. abſens eſt, tanto magis cupio, & magis deſidero, id eſt eius deſiderio teneor. C. ſed video ipſum ſenem egreſſum foras .i. extra domum, ibo ad eum .ſ. atque alloquar, id eſt ſermonem faciam cum eo. O Menedeme ſalue, apporto tibi nuncium, id eſt quod dicitur nouum. Nuncius dicitur, qui nunciat & res nunciata, pro re etiam nunciata nuncium in neutro reperitur, cuius ſcilicet nuncij, maxume, id eſt maximopere cupis, te fieri participem .i. te illo impartiri nuncio cupis ſummopere. M. nunquidnam, id eſt non ne aliquid audiſti de Gnato meo, ſcilicet Clinia. C. valet, id eſt ſanus eſt, atque viuit. M. quæſo vbi tiam, id eſt ubi eſt? C. eſt hic apud me domi meæ. M. admirabundus hoc dicit, meus gnatus, id eſt meus filius eſt in-

quam

GVID.

quam apud te. C. Sic eſt.i.ita eſt. M. Venit meus Gnatus? C. Certe.i.ſine dubio. M. Clinia meus.i.meus filius venit? C. Dixi.i.iam ſatis dixi eũ veniſſe,propterea non me ulterius obtundas talibus percũctationibus,dixi autem eſt verbum aptum perorantibus.i.finem orandi facientibus. M. Eamus ad eum.ſ.obſecro duc me ad eum. C. Non vult te ſcire,.i. quod tu ſcias ſe rediјſſe,etiam fugitat tuum conſpectum propter peccatum,id eſt propter flagitium ſuum,quia te offendit amori indulgendo,tum .i.deinde timet hoc ne.i. vt pro ꝙ tua duritia illa antiqua, etiam nunc ſit adaucta.i.augmentata,ſeu increuerit. M. Tu non dixiſti ei? vt.i.qualiter eſſem,hoc eſt qualiter me haberem. C. Nõ dixi. M. O Chrem.quamobrẽ.i.quare non dixiſti? C. Quia peſſime conſulis .i. prouides, proſpicis, ſeu ſuades illud quod ſequitur in te .i. in tuum futurum dolorem, & in filium .i. in filij tui detrimentum,nam nimia indulgentia nocet,ſubdit autem illud quod peſſime conſulit.ſ. ſi oſtenderis te eſſe animo tam leni .i. ſuaui,miti,benigno,indulgenti,& victo.i. fracto,obiecto,mollificato. M. Non poſſum oſtendere me illi aio leni & victo,ſatis iam ſans, hæc replicatio magnam habet vehementiam, q. d. ſe vltra quàm ſatis erat fuiſſe patrem durum, fui iam ſans ſatis pater durus .i. ſeuerus,acerbus,inhumanus. C. Interiectio dolẽtis. O Menedeme es nimis vehemens.i.impetuoſus,acer. à vi mentis & impetu dicitur vehemens, in vtranque partem .i. & in duritiam,& indulgentiam,quãdo vis eſſe durus excedis modum, cum vis eſſe indulgens,excedis id,quod eſt ſatis,incides in eandẽ fraudem .i. eodem modo decipieris ex hac re, & illa .ſ. ex nimia largitate .i. indulgentia, aut ex nimia parſimonia.i. tenacitate ac duritia,primum .i. in primis olim.i.multo ante tempore perterruiſti filium .i.incuſſiſti filio terrorem potius,quam paterere; id eſt potius quàm permitteres eum commeare.i ſe conferre,ſeu transferre,aut traducere ſe ad mulierculam,quæ tum.i.tunc erat contenta,paullulo.i.victu admodum tenui uel pretio admodum paruo,& cui mulierculæ omnia erant grata.i. omnia placebant, quæ illi dabantur, hinc .i. ex eo tempore, ea muliercula coacta ingratiis .i. inuita, præter voluntatem,aliquis ingratus dicitur aliquid facere,ut uult Don. qui inuitus & coactus præter uolũtatem facit,ubi ingratiis dicitur uetuſte,tanquam foret tertiæ inflexionis, cepit .i. incepit poſt illa .i. poſtea quàm perterruiſti filium ab ea quærere .i. quæritare, nam quærit, qui ad plenum & perpetuum reponit, quæritat, qui uix quotidie inquirendo uictum inuenit, cepit ergo quærere uulgo .i. paſſim, & in cõmuni, ſeu in medium & in publicum,aut in propatulo, uictum, id eſt alimoniam, unde uidelicet poſſet inopem defendere uitam, cibus delicatis præbetur, uictus in paruis, aridiſque alimonijs eſt cõſtitutus,nunc.i.hoc tempore, cum illa muliercula non põt haberi ſine tuo magno detrimento .i. damno, ac diſpendio, alij habent intertrimento, quod in idem redit. Detrimentum, ut Varro ait,dicitur à detritu. nã ea quæ ſunt detrita minoris ſunt pretij,ſimiliter intertrimentum dicitur ab eo,ꝙ duo inter ſe trita ſint ac diminuta, cum ergo nunc non poſſit haberi ſine detrimento,cupis dare quiduis .i. quidlibet,ſeu quod petatur,nam ut ſcias quam pulchre.i. nitide ea .ſ. muliercula, nunc ſit inſtructa .i. apparata ornata,ad perniciem .i. ad damnum tuum, & tui filij & tui deſtructionem, primum .i. in primis, iam adduxit ſecum ancillas plus decem .i. plus q̃ decem,quemadmodũ dicimus adduxit ſecum magis decẽ homines, in quibus dictis magis & plus aduerbia ſunt,aliuquin diceretur adduxis ſecum magis decem,& non plus,ſolemus tamẽ ſæpius apponere quàm. vt, Adduxit ſecum plus quàm ancillas decem, uel magis quam decem ancillas. Verum anctorum vſus ſemper eſt ſequendus, adduxit inquam ancillas plus decem ornatas ueſte,id eſt veſtimentis, atque auro .i.monilibus aureis,ut zonis, ſeu cingulis habentibus aureas fibulas .i. aurea firmacula, ſi Satrapes, dicitur etiam Satrapa pro eodem,dictio eſt Perſica, ſignificans Præfectum, ut ait Tortell. ſi ergo Satrapes .i. Præfectus prouinciæ, cui ſunt abunde pecuniæ,ſit amator eius puellæ nunquam quærat.i. poſſit ſufferre & ſuſtinere,ſumptus.i.impendia eius, nedum .i. ſolum, tu non inquam poſſis ſufferre eius ſumptus, argumentum eſt à maiori ad minus,ſi non poſſit maior,idem nec minor. M. ne.i.utrum,ea puella eſt intus? C. rogas .i. petis an ſit intus? ſenſi.i. ſatis percepi eam eſſe intus? apud Mened.nam dedi ei, atque comitibus eius .i. ancillis pediſſequis vnam cœnam, quòd.i. ſed, ſi iterum cœna ſit danda actum ſiet, hoc dictum ſemper in malam partem capitur, dicitur autem de ea re, de qua iam ſit lata ſententia, & eſt uerbum de inſperantis. Cic. Actum eſt de te,niſi prouides, nam vt omittam alia, id eſt præter alia, quæ impenſa ſunt, modo,id eſt paullo ante,quod vini,id eſt quantum vini, filius meus ſup.abſumpſit .i. abſorpſit,ſiue exhauſit,mihi .i. in meum detrimentum,pitiſſando .i. guſtando, nam pitiſſo, as, ſignificat parce uinum guſto,quaſi tentandi gratia, abſumpſit ergo multum uini dicens .i. dicendo hoc quod ſequitur,ſic tali modo. O pater hoc uinum eſt aſperum .i. non ſuaue guſtui. Aliud uinum eſt lenius .i. ſuauius, mitius, dulcius, ſodes .i. ſi audes, uox eſt hortantis ait. Dona ut amabo, rogo. Vel precantis, ut uult Seruius,dicitur autem coniunctæ ſodes apud comicos pro ſi audes, ut ſis pro ſi uis, capſis pro cape ſi uis &c. uide .i. conſidera quod dicturus ſum, releui .i. perforaui,ut dici uulgo ſolet, quæ perforatio fieri non poterat,niſi prius auferretur, aut lutum,aut limus, aut argilla, aut pix, aut reſina, aut gypſus, quibus linebantur dolia, ac picabantur, ſeu incruſtabantur. Linire enim eſt picare .i. pice aliquid linire. ſeu ungere, ſeu mauis incruſtare, & alicui rei ſuppoſitum aliquid ſuperducere,ut parietem linimus calce, aut gypſo,id eſt incruſtamus; dolium linimus pice, aut argilla, id eſt eius rimulas obturamus bitumine aliquo, quemadmodum tegere ſignificat operire, & retegere ſignificat contrarium .ſ. tegmen auferre, ſic linire ſignificat, quod dictum eſt linire aliquo bitumine,& relinire ſignificat contrariũ, hoc eſt bitumen detergere,ſeu amouere,quo aliquid prius linitum erat, & ita releui dolia omnia ſignificat abſterſi lutum, uel terram tenacem ab omnibus dolijs, ut in ea cœna uinum uatium apponeretur, propter autem prædictam ſignificationem linire ſignificat etiam deturpare. Inde litura, ræ .i. deturpatio facta atramento ducendo lineam per falſa ſcripta, vt fieri ſolet, releui inquam omnes ſerias.i.vaſa fictilia, in quibus vinum aſſeruabant,nam ante vſum doliorum,quæ lignea ſunt ad vina conſeruanda vaſis vtebantur fictilibus, quæ ſeriæ dicebantur. Inde ſeriola, læ. Perſius:

Seriolæ veteris metuens detradere limum. Idem:

O ſi ſub raſtro creperet argenti ſeria dextro Hercule.

Vbi Perſius capit ſeriam pro vaſe fictili repleto argento,& terra infoſſo. Eſt enim ſeria, vt volunt aliqui, vas fictile de limo oblongum habui omnes ſeruos meos ſolicitus .i. varijs officijs, ac myſterijs diſtractos & occupatos. Feſtus,inquit,ſolicitare eſſe à loco ſuo mouere,à ſolum ſoli,quod terram ſignificat, & locum, & cito as,quod eſt moueo es. Atque hæc vna,id eſt vnica,& ſola,nox fuit ſupple, q. d. quid feciſſem ſi ſecunda nocte mihi paſcendi fuiſſet,quid cenſes te futurum, id eſt quid putas, quòd tu eris,quaſi dicat inops & miſer euades? quem,ſcilicet te exedent, ab ex & edo es,id eſt corrodent tuam ſubſtantiam & bene viuendi facultates abſumendu,& acrius exedent dixit,quàm ſi dixiſſet exedent tuas res,aut tuas opes. O Menedeme, perij, amabunt pro ament me ſic,ut,id eſt ſicut,me miſertum eſt,id eſt ut miſericordia,ſeu miſeratione motus ſum tuarum fortunarum. Miſeret ſæpius facit miſertum eſt,vt tædet pertæſum eſt. M. faciat filius .ſ. meus,quodlibet .i. quod ex ſua erit libidine .i. etiam ex ſua inordinata voluntate, ſumat .i. ſponte capiat, & quantum volet conſumat .i. abſumat, impendat, perdat. id .i. rebus meis non ſolum vtatur,ſed etiam interdum abutatur eis rem uidelicet cum fructu de perdendo,decretum eſt .i.conſtitui ac decreui, pan .i. ferre illud .ſ. æquo animo dummodo habeamus illum filium meum mecum. C. ſi certum eſt tibi, id eſt conſtituiſti, & decreuiſti facere ſic,ut dicis, arbitror illud permagni referre, id eſt tibi & filio maxime eſſe vtile, & multum ad rem tuam, & illius ſpectare,ut ſentiat.i.iudicet te neſciẽrem, quaſi deceptum ſerui technis, dare ſibi id .i. tantam indulgentiam, quantam daturum te dicis. M. quid faciam? C. petis ſupple quid facies, & qua via procede? facias ſupple quid vis, id eſt quodlibet potius,quàm id,quod cogitas facere,uidelicet vt des illi quod dare via, per alium quemuis .i. per quemlibet, ſeu quæcunque uolueris. Sinas .i. patiaris te falli .i. deludi,technis,id eſt fallacijs per ſeruolum tuum .ſ. Etſi.i. quamuis,quoque .i. etiam,ſub ſenſi .i. aliquid modo percepi id,quod ſequitur,uidelicet illos.ſ.ſeruos,& filios eſſe ibi.i.domi meæ, ſubſenſi inquam illos,agere .i. moliri id .ſ. fraudem & technas, quibus te deludant, ac fallant, clanculum .i. ſecreto inter ſe. Syrus ſeruus meus conſuſurrat .i. ſubmiſſa voce colloquitur cum illo veſtro ſeruo, & bene veſtro dixit,quaſi & patris ſit ſeruus,& herilis,filij adoleſcentes .i. filij noſtri,conferunt.i.concitant, conſilia .i. ſuſcepta propoſita, ſeu inſtituta. Et ſatius eſt,id eſt melius eſt tibi perdere,id eſt admittere talentum .i. tale argenti pondus, hoc pacto .i. hoc modo,vt dico. Dictum eſt ſuperius talentum Atticum eſſe duplex, maius quod conſtat ex quatuor & octoginta libris,uel eo circa, & minus quod conſtat ex ſexaginta,melius eſt igitur te hoc modo perdere talentum q̃ perdere minam .i. libram, illo modo .i.

te prodendo illi, & tuam illi indulgentiam oſtendendo, nunc .i. in hac parte, non agitur .i. non tractatur, de pecuniæ .i. de quantitate pecuniæ, ſed illud tractatur pro modo demus id, quod daturus ex adoleſcētulo .i. filio tuo, minimo periculo .i. eo modo, quo minime vergat in eius perniciem, nam ſi ſemel intellexerit filius tuus tuum animum .i. tuam voluntatem, uidelicet te prius perditurum vitam tuam, & omnem pecuniam .i. omnem ſubſtantiam, nam nomine pecuniæ omnes diuitiæ ſignificantur, priuſquam amittas .i. demittas, ſeu elicias filium abs te. Antiqui o. vbi nunc dicimus dimittas, etiam & amittas dicebant. Virg.

Quiſquis es amiſſos hinc obliuiſcere Graios.

Quanq. illic amiſſos poſſit interpretari perditos, nam eos amiſerat, qui eum deſeruerant. Hoi, interiectio indignantis, quantā feneſtram .i. q̄ magnum aditum, pateſeceris .i. patēre feceris, hoc eſt aperueris ad nequitiam .i. luxum ac libidinē. Dicitur .n. nequitia luxus vitæ prodigus, atque effuſus. Ouid. Nequitia eſt, quæ te non ſinit eſſe ſenem, autem .i. ſed, porro .i. certe, tantam inquam pateſeceris feneſtram ad nequitiam, vt .i. q̄ non ſit tibi ſuaue, immo acerbum viuere, nam oēs ſumus deteriores .i. ut Seruius interpretatur, minus boni, licentia .i. nimia libertate. cum quicquid libet licet, ideo licentia dicitur impunitas, cum impune facimus quicqd libet, nulla ſecuta reprehenſione, videtur tn̄ deterior interdum capi pro peior. Cic. ad Caniuium: Hoc animo, qui ſunt deteriores, fiunt rogati, quanis & illic pro minus bono ſumi poſſit, filius tuus volet quodcunque .i. oē quod inciderit in mentem, neque putabit .i. non conſiderabit, non mente volutabit, an id, quod in mentem veniet, ſit prauum .i. diſtortū, & à via rectæ viæ deuians, an ſit rectum .i. cum virtute & officio faciendum. Nam, vt inquit Cic. ad Herenn. rectum eſt, quod cum virtute & officio ſit, non putabit ergo, an .i. vtrum id, quod petet, ſit prauum, an rectum, vt non poteris pati rem tuam .i. tuam ſubſtantiam, & tua bona, & illum filium perire i. perdi & in perniciem ruere, ſi denegaris .i. denegaueris dare quod petet .ſ. illico ibit ad illum, qui ſentiet ſe maxime valere .i. habere maximam auctoritatem apud te, illico minabitur ſe abiturum eſſe .i. ſe eſſe diſceſſurū abs te .i. à tua ſocietate. M. videre .i. videris dicere uerum, atque ut .i. quemadmodum res eſt .i. res ſe habet. C, hercle, iurantis eſt, ego non vidi ſomnum hac nocte oculis meis, dum .i. quandiu, q̄ro .i. inquiro, qui .i. quo modo, qua via, qua ratione, reſtituerem .i. redderem, redditur .n. & reſtituitur, vt ait Don. cupiens cupienti, ut patri filius, ut hic. M. cedo .i. da dexiram .i. manum tuā. Cedo .n. verbum eſt defectiuum, duas tantum perſonas habens ſecundas, in ſingulari numero, & in plurali præſentis imperatiui, videlicet cedo & cedite, & ſalue ſaluete. Cedo autem ſignificat dic vel da, & cedite dicite vel date, quod ſignificet da, vel dare, probat Non. nitens dicto Enn. cuius hæc verba ſunt, Cedite manus veſtras, measq. accipite .i. date manus veſtras & accipite manus meas ut iunctis manibus confirmetur fœdus, quod exemplum clarius poſſet adduci illo. Cedo igitur dextram, nos .n. aut oraturi, aut confirmaturi quicquam alicui eius dexteram poſcere ſolemus, porro .i. ſed, ò Chr. vt facias idem .i. reſtituas mihi filium aliqua via. C. ſum paratus. M. ſcin' .i. ſcis ne quid volo nūc te facere .i. q̄ tu facias. C. dic. M. Quid .i. quia ſenſiſti .i. percepiſti illos velle incipere fallere me. volo inquam te efficere, vt maturent .i. feſtinent, properent facere id .i. me decipere, cupio dare illi quod vult, iam cupio videre eum. C. Dabo operam vt maturent, & filium videas. Syrus eſt apprehendendus .i. conueniendus, & compellendus, atque ipſe eſt mihi adhortandus, vt .ſ. deducat filium ad te, & efficiat, vt eius præſentia reficiaris neſcio quis exit .i. egreditur a me .i. quod barbare dicitur de penes me .i. de domo mea, concede .i. confer te, abi .i. vade, hinc .i. ex hoc loco, domum .i. in domum, ne ſentiant .i. percipiant nos congruere .i. conuenire, & quod dicitur facere formam ac pactum inter nos, hoc paullulum negocij .i. aliquid paruæ controuerſiæ, quæ ſequitur vicinos, obſtat mihi .i. impedit me, quominus domum eam, illud autem negocij, hoc eſt Syrus & Crito vicini noſtri, appoſitiue dictum, ambigunt .i. dubitant hic de finibus .i. de terminis agrorum ſuorum, cœpere .i. elegerunt, vt Cic. Aut capiendus exilio locus, cœperunt ergo me arbitrum .i. iudicem, vt totius negocij habeam arbitrium, & facultatem. Arbiter .n. eligitur arbitrio litigantium ibo ad eos, ac dicam me non poſſe dare operam his .i. non poſſe vacare ſuis negocijs hodie, vt .i. ſicut, dixeram .i. promiſeram me daturum operam eis .i. ſicut promiſeram me vacaturum eorum controuerſiæ, continuo .i. ſtatim, adero .i. pſto ero hic. M. Quæſo .i. rogo, vt adſis ſtatim, deinde abeunte Chremete ſecum Men. dicit. Dij veſtram opem imploro .ſ. itan' .i. ita ne, eſt verum ſup. naturam hominum eſſe ita com paratam .i. conſtitutam ut uideant homines melius aliena .i. negotia aliorum, & iudicent, q̄ videant & iudicent ſua. An ſit .i. contingit vel efficitur eo, quia .i. ideo, q̄ ſumus præpediti .i. impediti, quo minus recte iudicemus, in re noſtra .i. in noſtra cauſa, aut negotio, aut nimio gaudio, aut nimia ægritudine .i. dolore, nimio mœrore. Nam ægritudo eſt mentis, ægrotatio corporis. Hic Chr. quanto plus, q. d. multo plus ſapit mihi .i. pro vtilitate mea ſapienter loquitur, q̄ egomet ſapiam mihi .i. pro mea utilitate. C. iam redij Chr. dicitq. ſic, ò Men. diſſolui .i. expediui, exolui, eripui me ab illis ocyus .i. cito, comparatiuum pro poſitiuo, ut darem operam tibi .i. tuis rebus incumberem.

ARgum.) Chremes indicat Menedemo aduentum filij, & quid agēdum ſit conſulit. Eſt autem initium occaſionis ad futuram epitaſin. [Pultare oſtium) Pro pulſare, occurſte. [Diem adimere) Prouerb. Augeſcit, pro creſcit. [Meus gnatus) Attende uerba & geſtum gaudentis. [Dixi) Confirmantis verbum, proprium eorum qui cauſam perorauerunt. [Satis iam) Geminatio ad vehementiam, & eſt exclamatio qua ſeipſum accuſat ſenex. [Vehemens in.) Reprehenſio intemperantiæ Menedemi, & deinde conſilium, quæ ambo pertinent ad deſcribēdam perſonam Chremetis, qui alij conſulens ipſe à nequiore filio decipitur. [Nam vt tu.) Rem auget exemplis. [Pitiſſando) .i. guſtādo. [Releui dolia) .i. aperui detrahendo .ſ. linum vel ceram, qua foramen obſtruitur. [Sic facere) Conſilium Chremetis, cuius occaſione ipſe decipietur, quæ erit epitaſis fabulæ. [Syrus cum illo) Signa coniecturæ. [Non nunc pecunia) Subaudi, de, nam per eclipſin ſubtrahitur præpoſitio metri cauſa. Eſtq. confirmatio conſilij ab utili. [Somnium hercle) Commendatio ſedulitatis & officij. [Cede dexteram) Oraturus apprehendit dexteram. [Scin' quid nunc) παρασκευὴ ad ſequentem ſcenā. [Paullulum negoti) Conuenit digredi Chremetem, vt ſpectatores alloquatur Menedemus. [Dij veſtram) Ex conſilio poëtę Menedemus indicat ſpectatori quid actum ſit, & quamuis de ſe loquatur, tamen hoc reuera in Chremetem cōpetit, qui aliena melius uidet quàm ſua, dum à filio & ſeruo tam improbe fallitur. Eſt autem hic ſcopus fabulæ, in quem cuncta referuntur. LATO.

ALD.

LVceſcit &c.) Affectus paternus nimis vehemens in vtrāque partem, nec medietatem illam aliquando ſeruans, q̄ eſt ſecundū rectam actionem, & modum viuendi politicum, hac ſcena exprimitur. Interdum quippe pater omnis durus eſt in diſciplina domeſtica, interdum nimia indulgentia & facilitate, filiorum mores corrumpit, amore ipſum decipiente, quo filium ianquam aliquid ex ſeipſo proſequitur. Vnde Ariſt. in iiij. Moral. ſic ait: Omnes amant ſua opera, vt parentes atque Poetæ. Quod autem à medio rationis exorbitat, vituperatur in primis. Vnde Horat. in Serm. PETRVS MARS.

Eſt modus in rebus, ſunt certi denique fines,
Quos vltra citraq. nequit conſiſtere rectum. Et alibi:
Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.
Paſtillos Ruffillus olet, Gorgonius hircum:
Nil medium eſt.

[Ea coactæ ingratis) Aduerbialiter ponitur .i. inuito animo. [Sine magno detrimento) M. Varro ſic ait: Detrimentum dicitur à detritu. quod ea quæ trita ſunt, minoris ſint pretij. Intrimentum ab eo quod duo uel tria inter ſe trita & diminuta ſint. [Satrapes ſi ſiet amator) Satrapes lingua Perſica dicitur, qui præeſt vrbi & prouinciæ. [Releui dolia omnia &c.) .i. reſignaui & aperui. Lino, lini, liui, & leui. Inde relino, releui. [Dij uoſtram fidem &c.) Excitandam eſſe rationem, & inſtituendam eſſe cupiditatem, docet hic locus, ut medioeritas illa ſeruetur in actiua & cupiditatibus, quæ eſt inter nimium & parum, & recte monenti parendum eſſe monet, ne in actionibus error fiat. Ariſt. in fine primi libri voluminis Ethic. ſic ait: Hanc autem partem ratione vacantem, rationi obtemperare, admonitiones, increpationes, & cohortationes inducunt, alienæ ut melius videant. Seneca ſic ait, Aliena uitia in oculis habemus, à tergo noſtra ſunt. Horat. in Serm. Sat. iij.

Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius?

[Nam quàm potero, adiutabo ſenem,) Nos, quod potero, pro eo quod dicimus ut potero quantum potero, alij quoad dicunt, Græci καθ' ὅσον. Ita autem habent uetuſta exemplaria, & mea quidem ſententia rectius. [Proteruiſti hinc, ea coacta ingratijs) Sunt qui legant, Ingratis, ut ſit trimeter catalect. Alij, Ingratijs, quo & Plaut. utatur, uelut in Prol. Aſin. Caue, meis ne ingratijs, p̄ me inuito atque nolēte, vel iniuſſu meo. Idē in Mercatore;

tore: Tuam amicam tuis ingratijs, inquit. Et alibi, vobis inuitis atque amborum ingratijs &c. [Nunc cum ſine magno detrimento &c.) Alij intertrimento legunt hoc loco, quo Calphurnius, quicum facit lib. manuſcriptus, & ex impreſſis Venetus & Argẽtoratenſis. (M. Eſt ne ea intus? C. ſit rogas?) Haſſenſtenianum exemplar habet: Si ſit, rogas? quo modo etiam ex impreſſis Venetum. Nec aliter citat Thom. Linac. quo loco adnotauit græcã enallagen eſſe, cum ſi pro an ponitur, lib. vj. de emẽdata ſtructura Latini ſerm. Nec ſecarius ipſe, quo minus ita legere poſſis, repugnat. [Illos ibi eſſe & id agere inter ſe clanculum.) Nos tollendam putamus coniunctionem illam &, quo modo habent manuſcripti lib. Sin addendum cenſeas, erit tertio loco proceleuſmaticus. [Dare denegabis?) In manuſcripto eſt denegaris, modo ſubiunctiuo. Sed haud verum rectius.

NOTA

CLAR. SVnt ſenarij iambici omnes. In 5. Eius monoſyll. eſt. In 6. Nihil diſſyll. In 7. pro Quàm potero, vetuſtus lib. habet, Quod potero. atque ita etiam Riuius. In 8. vel Filium diſſyl. eſt, vel creticus eſt loco ſecundo. In tertio autem loco anapæſtus. In 16. s, in vtroque Magis eliditur. In 17. d, ab initio eliditur. Et vetuſtus lib. Ibo habet, non Adibo quod & mihi placet. alioqui s, elidendum erat in Foras. In 19. Cuius monoſyll. In 21. d, eliditur in Apud, niſi bacchium conſtituamus loco quinto. In 22. Meus monoſyll. Ita in 23 q̃q̃ vtroque in loco bacchius eſſe poteſt. In 25. alterum Tum abundat. In 27. Ei monoſyl. In 28. vel l, eliditur in Illum, uel creticus eſt loco quarto. In 30. s, bis eliditur in Satis. In 35. trochæus eſt in iambico vt ordinauerimus ita omnia cõmonſtrant exẽplaria, ſed in tot millibus vnum condonatur Poëtæ. In 37. Ingratijs legit Riuius ex Plauto, & ualet ad carmen. Nam alioqui catalect. fuerit, quod admodum rarum. In 44. Eius monoſyll. In 45. lib. vetuſtus habet, Si ſit rogas. quod Riuio placuit, mihi non admodum. tortum. n. faciet nobis carmen, ſiue ra totum elidas, ſiue s, in poſſis. In 46. Et ac Eius diſſyllaba ſunt, vt loco ſecundo ſit iambus, quinto dactylus. In 52. lib. vetuſtus habet, Atque vna hæc nox fuit. & carmen bene habet, quod in alijs corrupte legitur. 54. verſum Valla lib. iij. elegantiarum corrupte allegat. Nam poſt vt, addit me, quaſi Miſeritum haberet accuſatiuum cum genitiuo, cum carmen hoc non recipiat. Et miſeritum tetraſyll. eſt, non triſſyll. admonuimus hoc antea in Eunucho. In 58. Illud legendum ex vetere lib. nõ Id. In 63. proceleuſmaticus eſt loco tertio. q̃q̃ Riuius tollet coniunctionem &, quam habet lib. vetuſtus. In 64. s, eliditur in Syrus. poteſt & bacchius eſſe loco primo. In 65. a, non elidatur in Conſilia. alioqui, vt carmen tõllet, non video. In 67. d, eliditur in Sed, aut creticus eſt loco quarto. In 69 poſt Animum vetuſtus lib. habet Ille pronomen, quod certe carmen expoſcit. In 70. Prius monoſyl. eſt, vel bacchius eſt loco primo. In 72. te in Pateſeceris corripitur, quod in ſimilibus etiam alibi fecit, ſed non perpetuo. In 73. Suaue diſſyll. vt apud Virg. qm̃ ſuaues miſcetis odores. In 74. s, eliditur in Sumus, vel creticus loco quarto. In 76. legendum, An tectum, quod peteret. In 78 Riuius dubitat Denegabis ne legendũ, an Denegaris. Ceterum Illud legendum certo, non, Illum. Non. n. ad virum vllum referendum, ſed ad id, quod tertium mox indicat carmen, Abiturum ſe abs te eſſe illico minabitur. 84 verſus ita legendus, Cedo dextram, porrò te oro idem ut facias Chr. ut Dextràm ſit diſſyll. & Idem, poſt Oro, ponatur. In 89 quidam Prehendendus legunt, vt tamen in ſcanſione ſit triſſyllabum, alij Apprehendendus, ſed illi etiam s, elidunt in Apprehendendus, aut creticũ conſtituunt loco tertio. In 91. Illi ponendum poſt Ne, alioqui verſus claudicabit. In 92. vel paullũ diſſyll. erit, aut creticus loco primo. In 97. In Itau', vel n, tollendũ, vel t, à ſuperiore eliditur verſu, uel denique bacchius eſt loco primo. In 99. Eo ſit, vel pro ſpõdeo uel bacchio. In vltimo verſu Tibi ſecunda longatur. Quod quidem carmen quid ſibi uelit haud equidem intelligo. Sequẽte nanque Scena, non aderit Mened. quippe cui ſtatim verſu 15. male loquatur Syrus, idq́. non ſecus quàm de abſente. Nec niſi poſt multas ſcenas Menedemus amplius introduceretur. Effugium eſſe poteſt, Syrum duntaxat Chremetem uidere, Menedemum uero alicubi abſconſum hæc quoque audire, ut ſit magis iocoſum. Sed iudicet lector.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Seruus herum Chremetem decipit credentem Menedemo fallaciam intendi, & ita ſua ipſius coniectura & ſolertia fallitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſcena iucundus error cõtinetur, quo Chremes à ſeruo decipitur. nam credit Syrum Menedemo fallaciam intendere, dum ea ſibi tenditur, & ſic herus ſeruum inſtruit, inſtigatq; ad fallendum alterum, quod protecto in ſeipſum torquetur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Chremes dat conſilium Syro, vt dolo pecuniam à Menedemo extorqueat, verum hoc conſilium, in caput Chremetis recidit, adeo verum eſt illud Heſiodi. ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

Senarij.

SYRVS, CHREMES.

HAc illac circuncurſa: inueniendum eſt tamen
Argentum, intendenda in ſenem eſt fallacia.
c. Num me fefellit, hoſce id ſtruere? videlicet
Eſt Cliniæ ille ſeruus tardiuſculus:
Iccirco huic noſtro tradita eſt prouincia.
s. Quis hic loquitur. perij, numnam hæc audijt? c. Syre. s. hem.
c. Quid tu iſtic? s. recte. equidem te demiror Chreme
Tam mane, qui here tantum biberis. c. nihil nimis.
s. Nihil, narras? viſa vero eſt, quod dici ſolet,
Aquilæ ſenectus. c. eia. s. mulier commoda, &
Faceta hæc eſt meretrix. c. ſane idem viſa eſt mihi.
s. Et quidem hercle forma luculenta. c. ſic ſatis.
s. Ita non vt olim, ſed vti nunc, ſane bona:
Minimeq́. miror, Clinia hanc ſi deperit:
Sed habet patrem quendam auidum, miſerum, atque aridum,
Vicinum hunc: noſtin'? at quaſi is non ditijs
Abundet, gnatu' eius profugit inopia.
Scin' eſſe factum, vt dico? c. quid ego neſciam?
Hominem piſtrino dignum. s. quem? c. iſtum ſeruolũ
Dico adoleſcentis. s. Syre tibi timui male.
c. Qui paſſus eſt id fieri. s. quid faceret? c. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret, fallacias,
Vnde eſſet adoleſcenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum ſeruaret ſenem.
s. Garris. c. hæc facta ab illo oportebant Syre.
s. Eho quæſo laudas qui heros fallunt? c. in loco,
Ego vero laudo. s. recte ſane. c. quippe quia
Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt:
Iam huic manſiſſet vnicus gnatus domi:
s. Ioco ne an ſerio illæc dicat, neſcio,
* Niſi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis. * Sed
c. At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuo
Abeat, cum tolerare huius ſumptus non queat?
Nõ ne ad ſenem aliquam fabricam fingit? s. ſtolidus eſt.
c. At te adiutare oportet adoleſcentuli
Cauſſa. s. equidem facile facere poſſum, ſi iubes:
Etenim, quo pacto id fieri ſoleat, calleo.
c. Tanto hercle melior. s. non eſt mentiri meum.
c. Fac ergo. s. at heus tu, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid huius ſimile forte aliquando euenerit.

Vt ſunt humana, tuus vt faciat filius.
c. Non vſus veniet, ſpero. s. ſpero hercle ego quoque?
Neque eo nunc dico, quòd quicquam illum ſenſerim:
Sed ſi quid, ne quid. quæ ſit eius ætas, vides:
Et næ ego te, ſi vſus veniat, magnifice Chreme
Tractare poſſim. c. de iſtoc, cum vſus venerit,
Videbimus quid opus ſit? nunc iſtuc age.
s. Nunquam commodius vnquam herum audiui loqui,
Nec, cum malefacere crederem mi impunius
Licere. quiſnam à nobis egreditur foras?

IOAN. CALPH. Hac illac circuncurſa:) Iucundus error, in quo herus in ſeruo decipitur, quem credit alteri fallac á intendere, dum ſibi tenditur, & ſic eum aggreditur de fallacia in alterum. [Intendenda) Verbum a venatoribus translatum qui retia intendunt ad feras capiendas. Quia ergo parat ſenem fallere, intendenda dixit, vel à ſagittis atque arcu. [In ſenem) Cum ſtomacho ſeruili, ſenem dixit. In Andria, Quantum intellexi modo ſenis ſententiam. [Num me feſellit,) Idem ſuperius, Etſi ſub ſenſi id quoque illos ibi eſſe. Et hic eſt error credi ſenem Menedemum, dum Syrus de Chremete ipſo intelligit. [Prouincis.) Onus dicitur cuiuslibet rei gerendæ. Nam acquiſitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictę ſunt, à porro, vel a procul vincendo, ad quas Prætores quia cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur. [Recte.) Ioco vult Syrus deflectere orationem in aliud, & ſubterfugere heri reprehenſionem. [Aquilæ ſenectus.) Plin. lib. x. nat. hiſtoriæ, de aquilis hæc refert, Oppetunt non ſenio, nec ægritudine, ſed fame, in tantum ſuperiore accreſcente roſtro, vt aduncitas aperiri non queat. Igitur aquila tm̃ in ſenectute bibit vel de præda ſanguinem ſugit, ex quo prouerbiũ in ſenes qui plus bibunt quam comedunt. [Eia.) Eia interdum hortantis eſt, nunc correctionem ſignificat. [Mulier commoda,) A commendatione meretricis incipit, vt melius perſuadet Cliniam deperire hanc, cum ſit amica Clitiphonis. [Faceta) Bene de meretrice faceta dixit. Nam facetus eſt, qui facit verbis quod vult. Poteſt etiam referri ad formam corporis, vt ſignificatio uocabuli indicat. [Ita non vt olim,) Præterita ſemper præſentibus præferuntur, & magis commendantur. [Aridum,) Translatio à terra, quæ nihil profert. [Profugit) Superius, In Aſiam ad regem militatum abijt. Hinc profugus dictus proprie, qui procul à ſedibus ſuis vagatur. [Hominem piſtrino dignum.) Ambigue an de Dromone, an de Syro, a quo bene annotarentur ſeruum vitia. Et ſecum hæc dixit. [Syre tibi) Et hic ſecum. [Seruaret ſenem.) Bene ſeruaret, dixit, de eo qui penitus ſe perderet, & continuis excruciaret laboribus. [Eho quæſo) Eho, modo interiectio eſt interrogantis, alias admirantis, alias ad ſe vocantis. [Quia Magnarum ſæpe id remedium ægritudinum eſt) Ipſum fallere in tempore, quidam de officijs ſcribentes rectum putauerunt. [Aliquam fabricam) Translatio ab his, qui expugnaturi oppida, machinamenta belli ad id præparant. [Stolidus eſt.) Superius, Ille Clinia ſeruus tardiuſculus eſt. Et proprie ſtolidus eſt qui proxime accedit ad naturam ſenſumq. pecudum. [Calleo) .i. callide ſcio. [At heus tu,) Iam prouidet fallaciæ, quam mente conceperat, quo facilius mereatur veniam ſi quid ſtruxerit in herũ. [Sed ſi quid, ne quid.) ἀποσιώπησις. q. d. Si quid euenerit. [Quæ ſit eius ætas, vides:) Quæ amori eſt obnoxia. [Et næ) Pro valde. [Magnifice) Bene magnifice dixit, memor verborum Chremetis, qui ſupra dixit, Heros falli à ſeruis aliquando eſſe remedium magnarum ægritudinum. [Tractare) Superius, Quo pacto id fieri ſoleat, calleo. Quiſnam à nobis egreditur foras? πρότασις alterius ſcenæ.

GVID. Hac illac &c.) Hic iucundus error continetur, quo herus à ſeruo decipitur, quem credit alteri fallaciam intendere, dum ſibi tenditur, & ſic eum aggreditur de fallacia in alterum. Syrus circuncurſa hic illac. h. d. ſeruus ſecum admonens ſeipſum ſic. circuncurſa hac illac i. curſita hac. i. per hanc partem, & illac. i. per illam. circuncurſa re componitur à circum & curſo, quaſi circum circa, vt dici ſolet, curſitare tamen quicquid ſit inueniendum eſt argentum. fallacia. i. deceptio, aſtutia eſt intendenda. i. exercenda in ſenem, intelligit Chremetem ſed Chremes intelligit eum dicere de Menedemo. Intendere proprie dicuntur venatores, cum retia feris capiendis intendunt, aut cum tendunt arcus. C. non feſellit, i. me non latuit, ſeu bene mihi in mentem venit hoſce ſeruos, & adoleſcente ſtruere. i. cõminiſci, fabricare, machinari id, hic eſt vt pecunias a ſene haberent. Videlicet. i. certe ille ſeruus Cliniæ. ſ. Dromo eſt tardiuſculus. i. aliquãto tardior meo, vel aliquantum tardus & lentus. idcirco prouincia. i. onus quærendæ pecuniæ tradita eſt huic noſtro ſeruo. ſ. Syro ꝓuincia dicitur à porro, quod eſt procul & vincendo, nam omnes regiones lunge ab Italia bello acquiſitæ prouinciæ dictæ ſunt, ad quas regendas magiſtratus cum officio mittebantur & onere, ea de re prouincia pro omni onere ponitur cuiuslibet rei gerendæ. S. nondum perceperat ſeruus herum, quis loquitur hic perij: numnam. i. nunquidnam (aut parelcon eſt) audiuit hæc quæ dixi. C. ſcite, vocat eum herus. S. hem, reſpondendi modus indignando. C. quid tu iſtic, facis ſup. vel aliquid mala? S. Equidem recte ago, ſcilicet. i. nihil mali, ſed ò Chreme demiror, de ti get hic. te ſurrexiſſe ſup. tam mane, qui. ſ. tu vnde biberis heri. C. nihil nimis feci. ſ. vel nihil. i. non bibis ſup. nimis. S. narras. i. dicis nihil te feciſſe nimis vero. i. ſed in te ſenectus aquilæ viſa eſt, ut. ſ. plus biberis ꝙ comederis, quemadmodum aquila annoſa, quod dici ſolet. i. quod eſt prouerbium, quod in ore populi habetur ait enim Plin. lib. x. nat. hiſt. hoc de aquilia. Oppetunt non ſenio, nec ægritudine, ſed fame in tantum ſuperiore accreſcente roſtro, vt aduncitas aperiri non queat igitur aquila iam tum in ſenectute bibit, uel de præda ſanguinem ſugit, ex quo fit prouerbium in ſenes, qui plus bibunt, ꝙ comedunt. C. eia. interdum hortantis eſt, nunc corrigit. S. Hæc meretrix, quæ eſt cum Clinia, eſt mulier commoda, opportuna, elegans. non importuna. & facera. i. feſtiua & ſermone iucundo. Facetus dicitur, qui facit verbis quod vult, vel poteſt ad formam corporis referri elegantem. C. ſane idem. i. etiam viſa eſt mihi commoda &c. vel viſa eſt mihi idem. ſ. eſſe faceta accommoda. S. Et quidem hercle. i. & certe per herculem, eſt affirmatio cum iuramento eſt inquam forma luculenta. S. forma eius eſt ſane. i. ualde, bona. i. uenuſta, non ut olim, ſed vt nunc, h. d. ꝙ præterea ſolent præſentibus magis commendari. quod hic non facit. nam eius formam præſentem laudat, & minime. i. non miror ſi Clinia deperit. i. ardenter amat hanc meretricem. nam amator eius amore, quam amat perite dicitur, nam perditus eſt, qui inſano eſt raptus amore. Inde ventum eſt, vt dicamus de pereo illam. i. ardenter & impatienter amo. ſed Cliniam haber quendam patrem. ſ. Menedemum, auidum. i. auarum, parcum, miſerum, qui non audeat uti partis, atque aridum, translatio a terra, quæ nihil producit, noſtin'. i. cognoſcis ne nunc vicinum tuum. ſ. Menedemum. At. i. ſed quaſi pater non abundat diuitijs, natus eius profugit. i. profugus fuit. Nam profugus dicitur, qui procul à ſedibus ſuis vagatur, inopia. i. egeſtate, ſcis. i. cognoſcis ne factũ eſſe, vt dico. C. indignatus eſt ꝙ tam male audiat de ſene vicino, quid. i. cur ego neſciam. i. ignorem, & non cognoſcam vicinum, & quod factum ſit, ò ſup. hominem dignum piſtrino i. qui detrudatur, & deputetur, & deſtinetur ad circũagendas molas truſatiles, vt habet Gellius. hoc ſiñ dixit apud ſe ira m̃, ut audiuerit ſeruus. S. Quem dicis eſſe dignum piſtrino. C. dico. i. intelligo illum ſeruulum adoleſcentis. ſ. Dromonem. S. ſecum hoc ſuſurrat, ò Syre male timui nequit mali accideret tibi ex hac re. nam iam mihi neſcio quid præſagiebat animus mali. C. proſequitur dictum ſuum. qui. ſ. ſeruulus adoleſcentis paſſus eſt id fieri, uidelicet ut filius diſcederet, neque eum retinuerit. S. quid faceret. i. quod dici ſolet, quid ipſe poterat. C. rogas reppereret. i. excogitaret, comminiſceretur aliquid, fingeret fallacias, vnde. i. quibus fallacijs aliquid ſup. eſſet adoleſcenti, quod daret amicæ ſuę, atque ipſe ſeruus ſeruaret ſenem, qui penitus ſe perdit, & continuis excruciatur laboribus. S. garris. i. nugaris & fabulas depromis. C. ò Syre oportebat hæc facta fuiſſe ab illo ſeruo, q. d. debebat hæc, quæ dixi facere. S eho modo interroganti eſt particula, aliás admirantis, aliás ad ſe uocantis, quæſo. i. obſecro, laudas eos ſeruos, qui fallunt heros. i. dominos. C. vero pro certe ego laudo tales fallentes heros in loco, cum eſt opportunum, & cum locus. i. occaſio & opportunitas poſtulat. S. ſane recte facis, uel dicis. C. quippe. i. quia certe id. ſ. ſeruos fallere dominos ſæpe eſt remedium magnarum ægritudinum. i. dolorum & mentis, & aliquando corporis, nam medici ægroto fallunt, iam. i. tunc, ſi feſelliſſet herũ ſeruus, gnatus vnicus. ſ. Clinia manſiſſet domi huic ſeni. ſ. Menedemo, hoc eſt in gaudium eius. S. hæc dicit apud ſe cõmentabundus, neſcio an ille ſenex dicat illæc. i. illa, quæ dicit ioco. i. per iocum, an ſerio. i. ex animo, & quod dñt ſcienter, niſi quidem. i. certe, addit animũ. i. auget mihi animum, quo. i. vt magis libeat. i. magis placeat heros a ſeruis decipi, quod vt videt, ſequitur in me, & me in piſtrinum dedat. C. & nunc ò Syre quid ipſe

ſe ſeruus expectat? an expectat dũ.i.donec,quouſque filius abeat .i.diſcedat hinc,denuo.i.iterum,cũ filius non queat.i. non poſſit tolerare ſumptus huius meretricis,nõne ipſe ſeruus fingit.i.comminiſcitur,excogitat aliquam fabricam .i. aliquam aſtutiam, aliquam technam , aliquam machinationem ad ſenem decipiẽdum .ſ.tractum eſt aũt ab his , qui expugnaturi oppida machinamenta belli ad id præparant, S. Ipſe ſeruus eſt ſtolidus .i. totus fatuus & brutalis,neque quidquam hñs conſiderationis,quaſi proprie accedat ad naturam , ſenſumq́ue pecudum. C. At oportet te adiutare.i.adiuuare eum ſeruum cauſa adoleſcẽtuli .ſ. Cliniæ. S. Æquidem facile poſſum facere.i. adiutare ſeruum ad fabricã faciendam ſeni,ſi iubes.i.ſi vis,vel præcipis,etenim calleo.i.optime ſcio,vt qui in talibus iam fecerim callum,quo pacto id ſoleat fieri.i. ſoleant ſenes decipi,& filij retineri. C. Hercle tanto melior es.i.aptior ſeruus,qui dñis ſcias mederi. S. Meum non eſt .i.meus non eſt mos,ſeu meæ non ſunt partes,vel ad me non expectas mẽtiri. C. Ergo.i.quia tu calles,fac.i. adiuta ad fallendũ ſenem. S. At.i.ſed,heus admonentis hic eſt heus,tu facito.i. dato operam,dũ.i.donec memineris hæc eadem,quæ.ſ.præcipis me facere, ſi quid.i. ſi aliquid,hoc eſt ſi forte euenerit aliquando,ut .i. ſicut,vel quemadmodum , humana ſunt.i. ſe habent, hoc eſt more humanitatis & humanæ fragilitatis, vt filius tuas faciat aliquid ſimile huius.i.ſimile huic facto Cliniæ, nam ſimilis & datiuo iungitur & accuſatiuo. C. Spero ꝙ ſup. non uſuueniet.i.ꝙ non eueniet. Nam vſuuenire ſignificat euenire, vt ſæpe licet videri in Epiſt. Ciceronianis. S. Ego quoque hercle ſpero non vſu venturum , neque dico nunc eo,ꝙ ſenſerim quidquam in illum.i.perceperim aliquid erga illum,ſed dico inquam,ne quid.i. vt non aliquid mihi dicas ſup. ſi quid acciderit ſup. ſimile huius, hic enim eſt apoſiopeſis,uides quæ ſit eius ætas,q.d.amore eſt obnoxia,& dico inquam hoc.i.te admoneo de filio antequam accidat,ut caueas,uel prouideas filio tuo, & eum obſerues , ne ſit opus ut te fallam,& te magnifice tractem . ne.i.ut non poſſim tractare.i.ut non habeam occaſionem tractandi te magnifice.i.excellenter fallendi te,ut illi de pecunijs prouideatur,neque uideo qua ratione hic ne capiatur pro ualde,cum ſenſus non procedat, neque ipſe ordo ſtructuræ pati uideatur , ut liquet ſubtiliter inſpicienti,ſi uſus ueniat.i.ſi accidat,uel ſi ſit opus. C. Videbimus .i.conſiderabimus quid opus ſit de iſtoc i.de iſta re , quam times euenire filio,cum uſu uenerit.i.cum acciderit,nunc age illuc i.intende fallacias ſeni. S. Nunquam audiui herum.i.dominum loqui commodius.i.opportunius,quàm nunc , nec crederem mihi licere impunius,ab impune.i.cum maiori impunitate,cum male facerem.i.cum aliquid mali molirer, nam tunc homines impunitatem ſe conſecuturos ſperant longe maiorem, quàm effectu cõſequantur. Quiſnam.i.quis egreditur.i.exit foras , à nobis.i.qđ barbare dici ſolet de penes nos,ſiue de domo noſtra eſt hic paraſceue,id eſt præparatio alterius ſcenæ.

LATO. ARgũ) Chremes dat negocium Syro vt fallat Mened. qua occaſione ipſe falletur. Eſtq́ue hæc altera pars occaſionis principalis ad epitaſin. [Hem) Metuẽtis,timet .n.ne audiuerit ſenex,& audiuit quidem,ſed facere decipitur,et rãs ſuſpicionem in Syrum & appellatione ſenis. [Mulier cõmoda) Syrus laudat meretricem & perſuadet Chremeti eam amari à Clinia quæ prima eſt fallacia ad extorquendum ceptum conſiliũ. [Syre tibi) Hoc ſecum Syrus. [Garris) Non credentis. [Quippe, quia &c.) Ratio ab vtili. [Fabricam fingit) Tranſlatum à bellicis machinis,quæ oppugnandis oppidis admouentur. [At heus tu) Callida præmunitio ad futurum peccatum, vt tollat obiurgandi occaſionem. [Neque eo nunc) Occupatio qua remouet ſuſpicionem. [Ne quid) Subaudi, ſuccenſeas.

PETRVS MARS. HAc illas &c.) Seruum cuius ingenium eſt fallax , oblatam opportunitatem arripere, vt inſidiari liceat impune,& decipere docet hæc ſcena. Vir quippe malus impunitate propoſita, ſcelere ſe inquinat : bonus autem , vitium auerſatur & fugit propter eius deformitatem. Vnde Horat. in Epiſt.

Oderunt peccare boni virtutis amore,
Oderunt peccare mali formidine pœnæ
Tu nihil admittas in te formidine pœnæ
Sit ſpes fallendi miſcebis ſacra profanis.

[Aquilæ ſenectus) Ariſt.lib.vj. dicit de moribus ac ſtudijs volatilium. Seneſcentibus aquilis roſtrũ ſuperius accreſcit, curuaturq́ magis & magis,vt demũ fame intereant. Cui rei data eſt fabula, vt hoc ita accidat aquilæ quñ cum olim homo eſſet,hoſpiti iniuriam intulerit. [At quaſi is non diuitijs &c.) Id eſt, ſi non large vtetur diuitijs,& abũde ſuppeditabit filio pecunias, itẽ coactus inopia fugiet. [In ioco,&c.) Id eſt, aliqñ cum oportet. [Fabricam fingit).i.cõmentum atque fallaciam. [Stolidus es).i.imprudens,& nullam hñs ſolertiam,nullum ingenij acumen huic fabricæ conueniens. [Quo pacto id fieri ſolet calleo) .i. ſcio ꝑ longum vſum,nam callidi dñr,quorum animus vſu occalluit, vt manus aſſiduo opere. [Te ſi vſus veniat) .i.aliquid tibi ſine auaritia ſurripere, Effice,inquit,ſi vſus uenerit, vt te liberalem inueniam & magnificum,non aridum & auarum,vt fuit Menedemus.

MVlier cõmoda & faceta hęc eſt meretrix) Nos omittendum putamus verbum eſt,quod nec ſenarius requirit , nec habet manuſcriptum exemplar , nec ex impreſſis Lugdunenſe , & alia pleraque. Poteſt autem abeſſe ſine detrimento ſententię,niſi ſi legere malis , Mulier eſt commoda & faceta hæc meretrix vt mulier duas in ſyllabas contrahatur in metiendo verſu. [Atqui ſi is non diuitijs abundet) Inoleuit hæc lectio,haud ſcio, magis ne re non animaduerſa,quàm non intellecta. Nos igitur, At quaſi is non diuitijs &c.admoniti à vetuſtis libris, & in his Haſſenſteinio,ſenſu idem expoſcente. RIVII castiga.

HVius quoque ſcenæ omnes ſunt trimetri iambici. In 4. verſu , uel creticus eſt loco penult. vel contractio duarũ vocalium in vnam. In 6.s,eliditur in Quis,niſi ſit pæã primus loco primo. In 8.vel Nihil diſſyll.vel i,in Qui non elidendum,ſed corripiendum. In 2j. Riuius abijcit verbum Eſt. poteſt tamen creticus eſſe loco quarto,vt Eſt maneat. In 16 legendum ex vetuſto meo libro,At quaſi is.admonuit hoc etiam Riu. Ceterum in verbo, Diuitijs,vel u,eliditur,uel duo,ij,in vnum contrahuntur. In 17. Eius monoſyll. In 27.primo loco eſt anapæſtus,ſecundo ſpondeus,tertio rurſus dactylus.nam qui nõ eliditur, ſed corripitur. Annotauit hoc quoque Riuius. In 27. Quia in fine monoſyl.eſt,niſi dicamus tribrachyn loco vltimo. In 29.vel Iam vel Huic,diſſyll. niſi dicas m,in Iam non elidi. In 30.locon', legendum. In 31. Mihi monoſyll vt primo loco ſit anapæſtus,niſi proceleuſmaticum putemus primo loco. In 33. Huius diſſyll.eſt. In 36.proceleuſmaticus eſt loco ſecũdo auctore Doct. In 40. d, eliditur in Quid,& Huius diſſyll.eſt. Poſſet & legi,Si huius quid. In 44. Eius monoſyll.eſt. In 45. Næ totum eliditur. In penult. à fine,proceleuſmaticus eſt loco ſecundo, inquit Doct. Præterea Mihi monoſyllabum totum eliditur. GLAR.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes filium obiurgat, & immodeſtiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id ſuadet, quod maxime ad extorquendum facit argentum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Chremeti Syrus id ſuadet, quod multum facit ad extorquendum argentum,quod oper æpretium erat Clitiphoni, pro amica ſuſtentanda cõquirere. Incipit autem Chremes ab filij obiurgatione,quem ſenſerat ludentem & iocantem cum Bacchide,quam Cliniæ amicam credebat,tum fallaciam de emungendo ab argento ſene inueniſſe refert.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena obiurgat Chremes filium, quod ſe in conuiuio immodeſte geſſerit. Tum Syrus conſilium fraudulentum a Chreme datum, in Chremetem intendit. Et amplificat immodeſtiam Clitiphonis a circumſtantijs.

Iambici tetrametrici, partim catalectici, partim acatalectici, admixtis interdum Trochaicis, vnus Dimeter, & Trimeter vnus.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

QVID iſtuc, quæſo? qui iſtic mos eſt
Clitipho? ita ne fieri
Oportet? CL. Quid ego feci? CH. vidin' ego te modo manũ in ſinũ huic
Meretrici inſerere? S. acta eſt res,perij.
CL. me ne? CH. hiſce oculis,ne nega.
Facis adeo indegne iniuriam illi,qui nõ abſtineat manũ

Nam

Nam iſtæc quidem contumelia eſt, hominem amicum ad te recipere,
Atque eius amicam ſubagitarem: vel here in vino, quàm immodeſtus
Fuiſti? s. factum eſt. CH. quàm moleſtus? vt equidem,
Ita me dij ament, metui quid futurum denique eſſet. noui ego
Animos amantiũ: grauiter aduortunt, quæ non cẽſeas.
CL. At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturum pater.
CH. Eſto: at certe concedas ab eorum ore aliquantiſper aliquò.
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præſentia.
Ego de me facio coniecturam. nemo eſt meorum amicorum hodie,
Apud quẽ expromere oĩa mea occulte Clitipho audeã.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipſius facti * piget. * pudet
Ne ineptus, ne proteruos videar. quod illum facere credito.
Sed noſtrum eſt intellegere, vtcunque, atque vbicũque opus ſit, obſequi.
S. Quid iſtic narrat? CL. perij. S. Clitipho, hæc ego præcipio tibi:
Hominis es frugi & temperantis functus officium. CL. tace
Sodes. S. recte ſane. CH. Syre pudet me. S. credo: neque id iniuria.
Quin mihi moleſtum eſt. CL. pergin'? S. hercle verum, dico quod videtur.
CL. Non ne accedam ad illos? CH. eho quæſo, vna accedundi via eſt?
S. Actum eſt: hic ſe prius indicarit, quàm ego argentum * effero. Chreme, * aufero.
Vin' tu homini ſtulto mihi auſcultare? CH. quid faciã? S. iube hunc
Abire hinc aliquò. CL. quò ego hinc abeam? S. quo? quò lubet: da illis locum:
Abi deambulatum. CL. deambulatum, quo? S. vah, quaſi deſit locus.
Abi ſane iſtac, iſtorſum, quò vis. CH. recte dicit: cenſeo.
CL. Dij te eradicent Syre, qui me iſtinc extrudis. S. at tu pol tibi
Poſthac comprimito iſtas manus.
Cenſen' vero? quid illũ porro credis facturum Chreme,
Niſi eũ, quantũ dij dant tibi opis, ſeruas, caſtigas, mones?
CH. Ego iſtuc curabo. S. atqui nunc here hic tibi aſſeruandus eſt.
CH. Fiet. S. ſi ſapias: nam mihi iam minu' minuſq; obtemperat.
CH. Quid tu? ecquid de illo, quod dudum tecum egi, egiſti Syre? aut
Reperiſti quod placeat, an nondum etiam? S. de fallacia?
Inuenta eſt: inueni quandam nuper. CH. frugi es: cedo, quid id eſt?
S. Dicam: verum, vt aliud ex alio incidit. CH. quidnam Syre?
S. Peſſuma hæc eſt meretrix. CH. ita vr̃. S. imo, ſi ſcias.
Hoc vide; quod inceptet facinus. Fuit quædam anus Corinthia
Hic: huic drachmarũ argenti hæc mille dederat mutuũ.
CH. Quid tum? S. ea mortua eſt: reliquit filiam adoleſcentulam:
Ea relicta huic arrhaboni eſt pro illo argento, CH. intellego.
S. Hanc ſecum huc adduxit, eaq́. eſt nunc * ad vxorem tuam. * apud
CH. Quid tum? S. Clinia orat, ſibi vti nunc det illam. illi tamen
Poſt daturum mille nũmum. poſcit. CH. & poſcit quidem? S hui
Dubium id eſt? CH. ego ſic putaui. quid nunc facere cogitas?
S. Ego nc? ad Menedemum ibo: dicam hãc eſſe captam è Caria,
Ditem, & nobilẽ: ſi redimat, magnũ ineſſe in ea lucrum.
CH. Erras. S. quid ita? CH. pro Menedemo nunc tibi ego reſpondeo:
Non emo. quid * ais? S. optata loquere. CH. atqui non eſt opus. * agis?
S. Non opus eſt? CH. non hercle vero. S. qui? iſtuc miror. CH. iam ſcies.
Mane mane, quid eſt, quòd tam à nobis grauiter crepuere fores?

QVID iſtuc, quæſo?) In hac ſcena Syrus hero perſuadet quod multum facit ad extorquendum argentum. [Quid iſtuc,) Viderat Chremes filium ludentem cum Bacchide, quam Cliniæ eſſe credebat. Et bene expreſſit obiurgationem paternam ſæpe repetendo. [Huic meretrici) Plus intulit, q̃ ſi dixiſſet mulieri. [Acta eſt res,) Verbum deſperantis. timebat. n. Syrus ne ob hoc, fallacia eius detegeretur. [Me ne?) More filiorum, quod commiſerat, patri audacter negat. [Facis adeo indegne iniuriam illi,) Bene pater poſt obiurgationem, ad admonitionem tranſit. [Vel here) Ingerit aliud malefactum inter admonitionem, vt ſolent patres. [Vt equidem, metui) Vt, pro quantũ, vel pro qualiter. Virg. Vt vidi, vt perij. [Grauiter aduortunt,) Quia in amore omnia ſuſpecta ſunt. [Eſto:) Verbum concedentis. [Concedas aliquò.) Et hoc quærit Syrus, vt abigatur Clitipho ab amica, ne Chremes eius eſſe animaduertat. [Ego de me facio coniecturam.) Patres conantur monere filios, aut proprio exemplo, aut aliorum. [Ne ineptus, ne proteruos) Ineptus quo ad dignitatem: Proteruus dicitur importunus, qui alteri eſt impedimento, vel ſi per impotentiam mentis obuium cubito feriat, aut contumelia ſibi cedere cogat. [Quid iſtic) Syrus ſecum loquitur, timens ſuæ fallaciæ. [Frugi) Vtilis & neceſſarius à frugibus, quæ q̃ his fruantur dictæ ſunt. Inde fructus & frumentum. Frui autẽ, eſt veſci. à frumine quæ eſt ſumma pars gulæ. [Sodes.) Eſt aduerbium blandientis. [Quin mihi moleſtum eſt.) Quin, p etiam. [Mihi) Habet emphaſim. Mihi, qui non ſum pater. [Pergin'?) Iraſcitur Clitipho ſeruum aduerſus ſe loqui. [Eho) Hoc loco admonentis eſt. [Vna via) .ſ. honeſta, nec impudice agas. [Actum eſt:) Semper deſperantibus hoc verbum datur. [Hic prius) Hæc ſecum loquitur. [Deambulatum, quo?) Bene impotentia amantis exprimitur. nec pater, nec Syrus, nec deliberatio ante facta remouere poterant Clitiphonem ab amica. [At iſtas comprimito manus.) Subticet percuſſionem, ne ſurgat in tragicum cothurnum. [Quid tu?) Bene amoto filio de fallacia erga Menedemum exquirit. [De illo,) Sic dicere ſolent qui de re aliqua peragenda inter ſe loquũtur. [Vt aliud ex alio incidit.) Multa eſſe fingit, vt veriſimilius ſit quod finxerit. [Peſſuma hæc eſt meretrix.) Contrarium illud quod ſuperius dixit, Mulier commoda & faceta hæc eſt meretrix. Sed hoc loco peſſimam appellat, vtpote quæ teneat virginem quam Syrus illi relictam arrhaboni fingit, & hæc eſt valens cauſa ad extorquendum argentum. [Inceptet) Incipere & inceptare, magnorum eſt facinorum & audaciæ. In Eun. Quid inceptas Thraſo? [Arrhaboni) Pignori hoc loco intelligas. Arrhabon dicitur merces, coſollarium, & eſt quod priùs datur, ut reliquum reddatur. [Mille nũmum.) Ta- IOAN. CALPH.

le & illud, mille hominum occiditur, & antiquum eſt. [Dubium ne, id eſt?) Quod meretrix auara poſcat. [Hui) Et cetera huiuſmodi generis, ſanè ſunt aduerſus eos quibus iraſcimur. [Ibo, dicam) Se aſtutum fingit ad decipiendum Menedemum. Superius, Etenim quo pacto id fieri ſoleat, calleo. [Optat loquere) Ita loquitur ille qui cum alio loquitur, & cui is aduerſatur in conſilio de re peragenda.

GVID. Quid iſtuc &c.) In hac ſcena Syrus hero perſuadet id, qđ multum facit ad extorquendum argentum. Chremes autem incipit ab obiurgatione filij, quem ſenſerat ludẽtem cum Bacchide, quam Cliniæ eſſe credebat. Chremes. ò Clitipho quæſo quid iſtuc quod feciſti. ſ. ſibi vult. ſeu ſignificat. quis. i. qualis, q. d. turpis iſtic. iſte mos eſt ita ludere cum meretrice, ne. i. vtrũ oportet ita fieri. CL. Quid ego feci? CH. Vidin'. i. vidine ego te inſerere. i. imponere manum huic meretriculæ in ſinum. S. Apud ſe dicit huc. hæc res eſt de hac re, quaſi fallaciæ fuerit illo facto obſtructus aditus: perij. i. perditus ſum. CL. Me ne? i. verum dicis me inſeruiſſe manum. CH. Vidi inquam te hiſce oculis. oe nega. i. noli negare, adeo. i. certe, vel valde, indigne. i. indecenter facis iniuriam illi Clin. qui non abſtineas manum. i. non reprimas manum tuam ab attrectatione amicæ illius. Nam quidem. i. certe. iſta eſt contumelia, videlicet recipere. i. admittere, ad te. i. in domum tuam amicum tuum atque ſubagitare amicam eius. i. cum ea conſuetudinem hr̃e, ſiue ea abuti. Vel. i. etiam, q̃. i. quantum fuiſti immodeſtus in vino potando, vel, vt alij habent, in conuiuio, q. d. multum fuiſti immodeſtus. S. Factum eſt. ſ. fatetur Syrus eum fuiſſe immodeſtũ in vino, niſi etiam capiatur factum eſt, ſicut actum eſt, vt ſit deſperantis dictum. CH Quàm i. quantum moleſtus fuiſti ſup. i. tædioſus? poſt interrogationem reſpondet ſibi adeo ſupp. fuiſti moleſtus, vt equidem (ita me Dij ament vt ſup. dico verum, iorã di eſt & affirmandi) vt equidem timoi, quid denique eſſet futurum. i. quid contingeret, timebam n. ne oriretur inter nos contẽtio, nõ eſt opus, vt capiatur vt pro quantum vel qualiter, vt vult Calphur. ego noui animũ amantium, aduortunt. i. accipiunt, grauiter. i. iniquo animo & moleſte ea, quæ non cenſeas. i. non iudices eos aduertere & ſuſpicari. CL. At. i. ſed fines eſt mihi apud hunc. i. hic adhibet mihi fide, & confidit mihi, ſeu ea ſum auctoritate apud eum, vt credam eum nihil facturũ iſtius quod times. ſ. CH. Eſto. i. ſit ita ſanè, ſeu fac ita eſſe, at certe. i. ſaltem, concedas. i. te conferas, aliquo. i. in aliquem lorũ aliquantiſper. i. aliquã diu, ab ore. i. à conſpectu eorum, libido fert. i. affert, multa. i. multos geſtus, q. d. libido incitat amãtes molta inter ſe vltro citroq̃. agitare, tua pœnitentia prohibet eos facere ea, quæ affert libido. ego facio coniecturam de me hodie. nemo eſt meorum amicorum, apud quem ò Clitipho audeã expromere. i. detegere omnia mea occulta. i. mea arcana: apud alium. ſ. ante alium, dignitas. i. auctoritas eius prohibet ne protenus videat apud alium me piget ipſius facti, id eſt doleo de ipſo facto, quod admiſi turpiter, ne videar ineptus aut proteruus. i. petulans, & laſciuos, ac importunus, & impudens. quod credito illum Cliniam facere, id eſt credito q̃ ante te timet, ne proteruus videatur, ſed noſtrum eſt, id eſt debemus, ad nos ſpectat, noſtræ partes ſunt, intelligere, id eſt ſcire: obſequi, id eſt inſeruire, vtrunque. ſ. qualitercunque, atque vbicunque. i. quocunque loco opus ſit. S. Syrus timens fallaciæ ſuæ apud ſe dicit, quid iſtic. i. Chremes narrat. Vel ſi ſit iſtuc, ſic intellige, quare narrat iſtud. CL. Perij. S. O Clitipho ego functus officiũ, antique pro officio, hominis frugi. i. vtilis, ac neceſſarij, ac temperãtis. i. modeſti, præcipio tibi, hæc i. hæc te doceo, vel admoneo, videlicet vt diſcedas aliquo. à quo conſilio lõge alienus Clit. illum ſermonem interrupit, nec audire voluit, ſed inquit. CL. Tace ſodes. i. ſi audes. S. Sanè. i. ualde te & te aodeo tacere. CH. O Syre me pudet. i. pudore afficior aliũ nolle neque mihi, neque tibi credere. S. Credo te pudere neq. id iniuria. i. nõ immerito te pudet, qn. i. quinimo id. ſ. quod Clit. facere nõ vult, eſt mihi moleſtum, qui nõ ſum pater. CL. Hercle Pergin'. i. proſequeris ne aduerſum me loqui? S. Dico id, qđ videtur verum. CL. Nõne accedam ad illos. i. ad Cl. & Bac. Ch. Eho, quæſo, hic eh? admonentis eſt, vna eſt via. i. vna eſt ratio accedendi ad eos, ne videlicet te immiſceas meretricõ libidini & amori, ſed pudice agas oia. S. Hæc apud ſe dicit, actũ eſt, dictũ deſperãtium de re aliqua, hic. ſ. Clitipho prius indicaret pro indicabit, & quod dr̃ incuſabit, & prodet ſe, priuſq̃ effero. i. extraho, educo, extorqueo argentum à ſene, quod det meretrici. Deinde conuertit ſermonem ad Chremetem inquiẽs, O Chreme vin'. i. vis ne, auſcultare. i. credere, & aures præbere mihi homini ſtulto? CH. Quid factã? S. Iube hunc filiũ abire hinc? aliquo. i. In aliquẽ locum. CL. quo. i. in quem locum ego abeam. i. diſcedam hinc? S. abeas ſup. quo lubet pro libet. i. quo tu vis abire, da locum. i. cede paullulum illis Cliniæ & puellis. vt patri ſatisfacias abi. i. vade, deambulatum. i. expatiatum Clin. dicis vt abeam deambulatum? quo ibo. ſ. deambulatum. S. vah, interiectio irridentis, quaſi locus deſit, quo poſſis deambulare, ſane. i. certe, ab iſthac. i. per iſtam partẽ, iſtorſum. i. verſus partem iſtã, denique vade quouis. i. in quemlibet locum. CH. Syrus dicit recte cẽſeo tibi ita faciendũ. CL. ò Syre dij eradicent. i. extirpẽt, ſeu funditus ac radicitus, ſtirpitus te euellãt, & de medio tollant, qui ea trudi. i. exturbas, eijcis inuitũ me hinc. S. at. i. ſed, tu comprimito tibi poſthac illas. i. tuas manus, quas in ſinũ mulieri inſeruiſti, quare veniſti in ſuſpicionẽ patris, vel potius ſic intellige ita, vt legatur, vt cõprimas, quẽadmodum in aliquo libro legi ſic. At vero. i. ſed certe, & alloquitur Chremetẽ cenſen'. i. putas ne, vt. i. q̃ comprimas tibi poſthac illas manus. i. tuas manus, neque extedas aliquã eas ad filij caſtigationẽ, porro. i. deinde, quid ò Chreme credis illũ facturũ eſſe niſi caſtigas, ſeruas, mones eũ quantum operis. i. facultas, dij dent tibi. i. pro ea facultate, quantã tibi Deus dabit. CH. ego curabo. i. accurate efficiam illud. i. vt ſeruẽ eũ. S. atqui. i. ſed certe, ò here. nunc ipſe filius eſt tibi aſſeruandus. i. cuſtodiendus & obſeruandus. CH. fiet. i. obſeruabitur. S. ſi ſapias. i. ſi ſapienter agas eum adſeruabis, nã iam minus, minuſq̃. obtẽperat mihi. i. ſequitur cõſilia mea, & monitiones. CH. quid tu? modus interrogandi, ecq̃d. i. nunquid egiſti aliquid de illo, qđ dudũ. i. paullo ante egi tecũ. i. te rogaui, vel tecum ſum locutus, & cõmunicaui. aut repperiſti aliquid ſup. qđ placeat tibi, an ẽt nondũ. i. non adhuc repperiſti vel egiſti. S. dicis. i. loqueris de fallacia ſeni intendenda, inuenta eſt fallacia, nuper inueni quandã fallaciã. CH. es frugi. i. vtilis, neceſſarius, interdũ frugi dicitur modeſtus, cedo. i. dic, quid. i. quod inueniſti. S. dicam. Verum. i. ſed, vt. i. qualiter aliud incidit ex alio. CH. ò Syre quidnam eſt. i. quid eſt pp quod dicis aliud incidere ex alio. S. hæc meretrix eſt peſſima. CH. video ita. ſ. quid ſit peſſima. S. immo ſi ſcias q̃. ſ. ſit mala mirareris. Vide hoc facinus quod inceptat, inceptare magnorũ eſt factorum. Quædam anus. i. vetula. Corinthia. i. ex Corintho vrbe fuit hic, hæc meretrix dederat huic anui mille dragmarum argenti, hic mille ſingularis eſt numeri, & ſubſtantiuum, de quo multa Gellius, iungitur aũt ſemper genitiuo propterea, q̃a ſubſtantiuum eſt, ſed mille adiectiuum & numeri pluralis ſubſtantiuo iungitur in ſimilitudine generis caſus & numeri. Dragma aũt eſt pondus conſtans, vt vult Priſc. ex tribus ſcrupulis, ſeu decem & octo ſiliquis. Sumitur etiam pro gñe quodam monetæ, ppea q̃ numiſmata antiquitus ponderabantur. Hæc ergo meretria dederat huic uetulæ mutuum. i. rõne mutui, mille dragmarum argenti. CH. quid tum. i. quid inde ſecutum eſt. S. ea anus mortua eſt, reliquit filiam adoleſcentulam ea. ſ. adoleſcentola eſt relicta huic. ſ. meretrici, arrhaboni. i. pro pignore. Arrhabo. n. interdum capitur pro pignore, ut hic, interdum etiam & proprie ſignificat id, quod prius datur, ut reliquum reddatur, ſiue ſoluatur, quod idem ſignificat arra, ræ, ea igitur relicta huic arrhaboni. i. pignori pro illo argento, quod illi mutuum dederat. CH. intelligo. S. hæc meretria adduxit ſecum hanc adoleſcentulã huc, & ea adoleſcentula eſt nunc ad. i. apud vxorem tuam. CH. quid tum. i. quid inde vis inferre. S. Clin. orat. i. vult vti. i. vt illa meretria det nunc illam adoleſcentulam ſibi, tñ ipſe Clinia poſcit. i. flagitat ſe daturũ. i. ſe poſſe dare illi meretrici, poſt. i. poſtea, mille nummum, quod vetulæ dederat ipſa mutuum. CH. Et quidem poſcet ipſe Clinia, q. d. poſcit multa, quæ nõ dabuntur, & poſcet. Deinde hac rñſione indignatus Syrus ſubdit. S. hui, interiectio indignantis, ne. i. vtrum eſt dubium quod poſcet, q. d. nihil dicis ad rem, quod non ſit ſcitum. Nã nemo dubitat quin ipſe Clinia illius adoleſcentulæ cupidus, & iam poſcat & poſcet. Iterum & ſæpius vt meretrici pecuniã ſoluat, quo puella poſſit potiri, neque hoc dictũ (dubium ne. i.) quantũ videre poſſum de meretrice dici non intelligendum eſt quicquid dicat Calphurnius, quia nõ coherẽret ſenſus, neque cũ antecedente, neque cum conſequente. CH. ego ſic putaui, q̃ poſcat ſe daturum illi mille nũmum, ut adoleſcentula potiatur, ſed quid hoc ad rem, quid cogitas facere. S. ego ne. i. vtrum petis, quid ego ſperẽ me facturum. Deinde ſubdit, ibo ad Menedemum, dicam hanc adoleſcentulam eſſe captam ex Caria. i. ex illa regione, ſeu prouincia, ditem. i. locupletem & nobilem, & dicam magnũ eſſe lucrũ in ea ſi redimat eã. ſ. & det mille nũmum. His prædictis verbis Syrus fingit ſuam eſſe calliditatẽ, qua dixerat ſe decepturum Menedemũ, quam fallaciam confutat Chremes. CH. erras ita volens eum decipere. S. quid ita? i. cur dicis me errare. CH. nunc tñdeo tibi. i. recuſo

tuas

tu is cautelas, pro Menedemo.i.loco Menedemi, hoc modo cum ſermonem facies ei de emenda ea dicit, non emo.i.nolo eã emere, quid agis.i.quid loqueris, alij quid ais, q.d. dicet tibi Menedemus cur loqueris mihi de hac re, vel Chremes interrogat Syrũ quid ad eam dicat reſponſionem. S. Loquere optata, poteſt dupliciter intelligi, vel loquere, pro loqueris dicitur, & eſt ſenſus: Dicis quod tu vis, vel quæ tibi ſunt cordi, vt dici ſæpe ſolet, vel loquere eſt imperatiuum, & tunc eſt ſenſus. Dic ea quæ ego opto, & accommoda ſermones tuos meis optatis. C. atqui.i.certe nõ eſt opus eam emere.ſ. S. dicis ꝗ non eſt opus? C. hercle.i.per herculem, vero.i.certe, non eſt opus & confirmauit id iuramento. S. miror, quid.i.quare iſtud dicas ſup. C. iam.i.ſtatim ſcias, quare iſtud dicam, mane mane, quaſi ſiſte loqui & audi, ſed interrupit ſermonem, ꝗ interea vidit vehementer fores ſuas crepere, quid eſt quod.i.propter quod iam.i.nunc fores crepuerunt.i.patuerunt aperte ſunt, grauiter.i.vehementer, à nobis.i. quod dicitur inepte de penes nos, vel potius dicit, quid eſt quod fores à nobis.i. fores noſtræ grauiter crepuerunt.

LATO. ARgũ.) Clitiphonis petulantia penè periclitatur Syrus, qua re extruſo eo, fallaciam de argento extorquendo tẽtat apud ſenem. [Quid iſtuc) Increpatio. [Perit) Metuentis. [Facis adeo indigne) Admonitio [Nam iſthæc) A turpi. [Facere tua præſ.) Ratio à tempore. [Ego de me) Exemplo declarat ſententiam [Quid iſtic) Syrus timet ſuæ fallaciæ. [Recte ſane) Subaudi, a me dictum eſt. [Eho, quæſo vna) Nempe modeſta & continenter. [Vah, quaſi) Irridentis. [Quid illum porro) Attende callidam admonitionem, ad conciliandam beneuolẽtiam, & ſuſpicionem auertendam. [Verum vt aliud) Fingit hoc ſuccurrere ſibi, ut reddat veriſimilem narrationem. [Drachmarum mille) Centum coronatos, nam drachma valebat octo cruciatis, & centum drachmæ minam conficiebant, porro mina decem coronatos. [Arrhaboni).i.pignori. [Nummum poſcit) Idem valebant drachma & nummus. [Dicam hanc eſſe) Commentum Syri. [Optata loquere) χαριεντισμός.

PETRVS MARS. QVid iſtuc quæſo &c.) Amici rem ſedulo curandam eſſe, ac hoſpitis rationem in primis habere debere, docet hæc ſcena, dominosque interdũ cauſam eſſe oſtendit, vt ſerui graſſentur inſidijs, dum non ſolum technas illorum laudant, ſed etiam prouocant, quod in diſciplina domeſtica pernicioſiſſimum eſt. Itaque is qui rem familiarem recte tuetur, tanquam arcus ſit, intentum iudicium, & animaduerſionem habere decet, ne nimia facilitas & negligentia, ſeruos communiter malos, deteriores efficiat. Quapropter Cicero in Catone Maiore de Appio Cæco, ſic ſcribit: Tenebat non modo auctoritatem, ſed etiam imperium in ſuos, metuebant eum ſerui, verebantur liberi, charum omnes habebant, vigebat in domo eius patrius mos, & diſciplina. Principio huius ſcenæ, iuuenilis incontinentia reprimitur, ac hoſpitis decorum ſeruatur, qui iure hoſpitij ad ſe venientem humaniter tractare debet [Vin' tu homini ſtulto) .i. craſſioris hebetioris ingenij [Ea relicta huic &c.) Arrhabo idem quod pignus. Gell. lib. xvij. ſic ait. Cum tantus arrhabo penes Samnites populi R. eſſet. Arrhabonem dixit obſides, & id maluit ꝗ pignus dicere, quoniam vis vocabuli in ea ſententia grauior, acriorque eſt. Sed nunc arrhabo in ſordidis verbis haberi cœpit, ac multo rectius videtur arrha, quanquam arrham quoque veteres ſæpe dixerint.

GLAR. HAnc ſcenam tanꝗ facilem pulchre tranſilit Riuius. Cum nulla alia ſit carminibus perplexior. Doct. ex noſtro lib. Ald. quædã annotauerat, ſed ſumma manu, ſane ea quaſi tædio affectus attigit, adeo tum occupatus alijs rebus pertæſum eſt laboris, alter alia cauſa diſtinuit, quam magis ſuſpicor ꝗ proloquor. Sed ego, vt in alijs his difficultatibus, lectori meũ iudiciũ aperiam, ipſi deinde ſit liberum ſequi quod uolet. Et prima quidem ab initio 14. carmina meo quidem iudicio ita ſunt legenda.

CH. Quid iſtuc quæſo? qui iſthic mos eſt Clitipho? ita ne fieri oportet?
CL. Quid ego feci? CH. vidi ne ego te modo manum in ſinũ huic meretrici
Inſerere? S. acta hæc res eſt, perij. CL. Me ne? CH. hiſce oculis, ne nega.
Facis adeo indigne iniuriam illi, quid non abſtineas manum.
Nam iſthæc quidẽ contumelia eſt, hominem amicũ recipere
Ad te, atque eius amicam ſubagitare, vel heri in conuiuio
Quàm immodeſtus fuiſti? S. factum. CH. quàm moleſtus ve equidem
(Ita me dij ament) metui quid futurum denique eſſet, &
Noui ego amãtium animos, aduertũt grauiter q̃uó cenſeas.
CL. At mihi fides apud hunc eſt, nihil me iſtius facturũ pater.
CH. Eſto, at certe concedas aliquo ab eorum ore aliquãtiſper.
Multa fert libido, ea prohibet facere tua præſentia,
Ego de me facio coniecturam. nemo eſt meorum hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeã.

Ita hæc carmina ſecanda puto, nunc cuiuſque carminis ita digeſti cauſam addam. Primum carmen eſt iambicum tetr. cat. In cuius loco quarto dactylus eſt, & ab initio d, eliditur in Quid. In 2. rurſus d, in Quid eliditur, & Huic monoſyll. eſt, eiuſdem cum priore generis. Tertius verſus trochaicus eſt tetr. cat. Quidam lib. poſt Oculis hũc Ego. Quod ſi vere legitur, verſus erit iambicus quadr. acat. vt ſequens, hoc eſt quartus, qui proceleuſmaticũ initio habet. Quintus verſus in tertio loco habet creticum, niſi u, elidere malimus. Eſt autem iambicus tetr. cat. Sextus iambicus eſt tetr. acat. In ſecundo loco habens dactylum & ſiius diſſyll. Septimus trochaicus eſt tetr. cat. vbi Fuiſti eſt diſſyll. niſi bacchium loco tertio conſtituamus, & loco antepenult. eſt trochæus, penultimo tribrachys deinde ſyllaba. Octauus rurſus trochaicus tetr. cat. in quo ad finem omiſſa erat particula &, propterea ꝗ verbũ Eſſet in & terminabatur. Nonus ac decimus ſunt iambici tetr. acat. & iſtius triſſyll. Vndecimus iambicus tetr. cat Duodecimus trochaicus tetr. cat. Ita tertiuſdecimus, qui ab Ego incipit, terminatur in Hodie. Quo in verſu quidam Amicorũ repoſuerunt, omiſſo Meorum. Ego contra exiſtimo Meorum reponendum, Amicorum reijciendum, quod irrepſit per expoſitores, reputo. In huius igitur verſus loco ſexto eſt trochæus, ſeptimo dactylus pro tribrachy, dein ſyllaba, quemadmodum vltimo huius ſcenæ verſu, quod admodum rarum eſt. Quartuſdecimus cum aliquot ſequentibus iambicus eſt tet. acat. & ab Apud incipit. Decimuſquintus proceleuſmaticum habet primo atque quinto locis, eiſdem etiam literis ac ſyllabis, & ipſius diſſyll. eſt. In 16. vel d, eliditur in Quid, uel creticus eſt loco quinto. In 17. s, in Opus, vel creticus in ſexto. In 18. ſi d, non eliditur in Quid, erit iambicus vt priores, ſin elidatur, trochaicus. In 19. Sodes ſuperfluit, ab ſciolo aliquo additum, quod miror Calphurnium non aduertiſſe q blandientis aduerbium videri velit. Nam quo Clitipho Syro, dominus ſeruo, blandiretur, quem mox eſt percuſſurus? erit itaque trochaicus tetr. catal. pulcherrimus ſane verſus, cuius generis & viceſimus eſt. Viceſimus primus eſt iambicus tetr. hypercatal. Abundat enim vna ſyllaba. Viceſimuſſecundus, eſt trochaicus tetr. cat. Ita 23. in quo vel Prius monoſyll. eſt, vel creticus loco ſecundo, & ego ſuperfluit, in carmine, nec requirit ſententia, quare ego tollerem. In 24. primo loco trochæus eſt. Nam Tũ corripitur, non eliditur, ſecundo autem loco anapæſtus, & Mihi monoſyllabum totum eliditur. Deinde ſequuntur iambici tres trimet. acatal. in quorum primo qui eſt viceſimoquinto huius ſcenæ, Quo ante Ego corripitur, non eliditur. In 26. vel anapæſtus eſt Abi dram, vel bacchius, & deam, in vnam ſyllabam cõtractis, idque bis. In 27. idem i, in Abi anceps vel corripitur, vt primo loco ſit anapæſtus, vel producitur, ut primo loco ſit bacchius. Viceſimuſoctauus, eſt iambicus tetram. hypercatal. niſi vltimam ſyllabam ad poſterius carmen transferamus, ut fiat iambicum dimetrum acatalect. quod Doct. trochaicum catal. dimetrum iudicauit. Ceterum uel s, eliditur in Eateudis, vel creticus loco ſexto 30. verſus Doct. trochaicus eſt, qui d, in Quid elidit, quod ſi non elidatur, erit iambicus. Triceſimoprimo eodem auctore trochaicus eſt. Sed in veteri lib. verſus ita legitur, Niſi eum, quantum tibi dant opis Dij, ſeruas, caſtigas, mones. & ſic erit iamb. tetr. acat. vt ſequentes. Triceſimuſſecundus iambicus eſt. Ita triceſimuſtertius. In 34. i, in Egi corripitur, non eliditur, & eſt ſimiliter iambicus vna cum triceſimoquinto. Viceſimuſſextus in Aldino libro ita legitur, quæ lectio placet.

Dicis? hem inueni nuper quandam. CH. frugi es, cedo quid id eſt?

Atque ita erit trochaicus tetr. catal. Triceſimuſſeptimus eſt iambicus tetr. acatal. 38. ſenarius iambicus. 39. rurſus iambicus tetr. acatal. in quo Vide poſteriorem corripit ſyllabam, & Fuit monoſyll. vel creticus eſt loco primo, & quinto Bacchius [Hic, huic drachmarum hæc argenti) Quæ deinde ſequuntur carmina omnia ſunt trochaica tetr. catal. in quorum ſeptimo d, eliditur in Id, niſi pæana ſecundum loco ſecundo conſtituamus. In antepenultimo autem huius ſcenæ uerſu, loco primo eſt creticus, & Loquere bis legi poteſt. In penultimo uel d, eliditur in Quid, uel creticus eſt loco quinto. In vltimo, anapæſtus eſt primo loco, trochæus ſecundo, ita vt e, in Mane primum ſit correptum, deinde productum, & dactylus, loco ſeptimo pro trochæo, quod

ſaru quidem,ſed tamen etiam alibi fecit Terentios . Sed hæc ſatis ad carmina . Ceterum duæ ingentea ſunt difficultates ad finẽ huius ſcenæ,quarum rei eſt altera,altera verborum . Rei hæc eſt, ꝙ mille drachmarum & mille nummum æquare videtur , cum mille nummum quarta ſit pars millis drachmarum , vt oſtendit Budæus de aſſe,non pœnitendis aucturibus . Quidam aiunt Terentium hæc confudiſſe,quemadmodum & Plautum ſæpe feciſſe commemorant . Alij exiſtimãt aſtuta inſinuatione vſum Syrum, & quartam duntaxat partem auaro indicaſſe ſeni , vt tandem totam extorqueret ſummam . quod ego,q̃ probem,haud ſcio,immo uehementer hæſito , Altera difficultas uerborum eſt nempe illorum,Illi tamen poſt daturum mille nummum poſcit. primũ quid ſignificet verbum poſcit,deinde quẽ referat . Don. in And. ad illa Simonis verba.Cum iſtac,qood poſtulo,impetro cũ gratia,ita ait,Nimis obſequenter locutus eſt pater. Et Poſtulo,pro Iubeo,& Impetro,pro Extorqueo. Poſtulo iuſte volo. Petimus in precario,poſcimus imperioſe,poſtulamus iure . Perottus putat poſcere non ſemper imperio petere , ſignificare , ſed rem debitam ac honeſtã,idq́., auct. Varrone.Hoc igitur loco ſi Poſcit, Cliniam refert,ut videtur , Poſcit pro Promiſit poſitum videri poteſt . qood quidem Chremes miratur , iuuenem in patria adhuc poteſtate id promitte auſum.Sin Poſcit,referat Bacchidem, vt Calphurnius exiſtimaſſe videtur,vt ſit poſcit.i.iure petit , Illi pro Ipſi,uel Sibi dictum uideri poteſt.Verum quid tum miratur Chremes , quod meretrix ſuum ipſius peculium poſtulat ? Has difficultates tranſiliunt , qui leuicula quædam tam accurate explicant . Ego ingenue fateor me locum neutiqoam intelligere. Lector ipſe ſecum cogitet .

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hæc ſcena Antiphilæ continet agnitionem, vnde iurgium inter virum & vxorem oritur . Chremes .n. iuſſerat exponi partum , ſi puellam peperiſſet ipſa, quod factum non eſt.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Antiphilæ recognitio continetur , ex qua inter virum & vxorem iurgium & altercatio oritur . Deinde reconciliatio rurſum eorundem, ſimulq́; Syro alia offertur occaſio extorquendi argentum .

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena diſſidiolum quoddam inter maritum & vxorem exortũ, ſtatim ſedatur, & ex anulo filia Chremetis agnoſcitur.

Tetrametri partim Iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

NISI me animus fallit, hic profecto eſt annulus , quem ego ſuſpicor,
Is, qui cum expoſita eſt gnata . c. qd volt ſibi Syre hæc oratio?
s. Quid eſt ? is ne tibi videtur? N. dixi equidem , vbi oſtendiſti, illico,
Eum eſſe . s . at vt ſati' contemplata modo ſis mea nutrix . N . ſatis .
s . Abi nunc iam intro : atque, illa ſi iam lauerit, mihi nuntia .
Hic ego virum interea opperibor . s Y. te volt : videas, quid velit.
Neſcio quid triſtis eſt : non temere eſt : metuo , quid ſit. c . quid fiet ?
Næ iſta hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.
s. Ehem mi vir . c. ehem mea vxor . s. te ipſum quæro. c. loquere , quid uelis.
s. Primum te hoc oro , ne quid credas me aduorſum edictum tuum
Facere auſam . c . vis tibi me iſtuc, etſi incredibile eſt , credere ?
Credo . s Y. neſcio, quid peccati portet hæc purgatio .
s. Meminiſtin' me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum ,
Si puellam parerem , nolle tolli? c. ſcio quid feceris :
Suſtuliſti . s Y. ſi ſic factum eſt domina , ergo heru' damno auctus eſt .
s. Minime : ſed erat hic anus Corinthia haud impura : ei dedi
Exponendam . c. ô Iupiter, tantam eſſe in animo * inſcitiam? ** inſci tiam?*
s . Perij , quid ego feci ? c . at rogitas ? s. ſi peccaui mi Chreme ,
Inſciens feci. c. id quidem ego, etſi tu neges, certe ſcio,
Te inſcientem,atque imprudentem dicere,ac facere oĩa:
Tot peccata in hac re oſtendis . nam iam primũ , ſi meũ
Imperium exequi voluiſſes , interemptam oportuit ,
Non ſimulare mortem verbis , re ipſa ſpem vitæ dare .
At id omitto : miſericordia , animus maternus : ſino .
Quàm bene vero abs te proſpectum eſt : quid voluiſti ? cogita :
Nempe anui illi prodita abs te filia eſt planiſſume ,
Per te vel vti quæſtum faceret , vel vti veniret palam .
Credo id cogitaſti : quiduis ſatiu' eſt , dum viuat modò.
Quid cum illis agas , qui neque ius , neque bonum , atque æquom ſciunt ,
Melius, peius, proſit, obſit, nil vident, niſi quod lubet ?
s . Mi Chreme, peccaui fateor : vincor : nunc hoc te obſecro,
Quanto tuus eſt animus natu grauior , ignoſcentior,
Vt meæ ſtultitiæ iuſtitia tua ſit aliquid præſidi .
c. Scilicet equidẽ iſtuc factum ignoſcam : verũ Soſtrata
Male docet te mea facilitas multa . ſed iſtuc quicqd eſt ,
Qua hoc occeptum eſt cauſſa, loquere . s . vt ſtulte , & miſere omnes ſumus
Religioſę; cum exponendam do illi, de digito annulum
Detraho ; & eum dico vt vna cum puella exponeret ;
Si moreretur , ne expers partis eſſet de noſtris bonis .
c. Iſtuc recte : conſeruaſti te , atque illam . s. hic is eſt annulus.
c. Vnde habes ? s . quam Bacchis ſecum adduxit adoleſcentulam . s Y. hem .
c. Quid ea narrat ? s. ea lauatum dum it, ſeruandum mihi dedit
Annulum . non aduorti primo : at poſtquam aſpexi, illico
Cognoui : ad te exilij . c . quid nunc ſuſpicare, aut inuenis
De illa ? s. neſcio , niſi vt ex ipſa quæras , vnde hunc habuerit ,
Si potis eſt reperiri . s Y. interij : plus ſpei video , q̃ volo:
Noſtra eſt , ita ſi eſt . c . viuit ne illa , cui tu dederas ? s. neſcio .
c. Quid renuntiauit olim feciſſe ? s . id , quod iuſſeram .

C. Nomen

c. Nomen mulieris cedo quod ſit, vt quæratur. s. Philtere.
sy. Ipſa eſt. mirum, ni illa ſalua eſt, & ego perij. c. Soſtrata
Sequere me intro hac. s. vt præter ſpem euenit. quàm timui male,
Ne nūc animo ita eſſes duro, vt olim in tollēda, Chreme.
c. Non licet hominem eſſe ſæpe ita vt volt, ſi res non ſinit.
Nunc ita tēpus eſt mi, ut cupiam filiam: olim nil minus.

IOAN. CALPH. NIſi me animus fallit) Hæc ſcena Antiphilæ recognitionem continet: ex qua inter virum & coniugem altercatio oritur: demum reconciliatio. Simul Syro offertur alia ratio extorquendi argentū. Expoſita) Exponere, eſt morti tradere & obijcere. [Quid vult) Chremes non ſe loco moueat. [Hæc oratio) Pauca verba veteres orationem quoque dixerunt. [Dici equidem) Hæc ſic reſpondet, vt quæ nihil in hac dubitationis habeat. [At vt ſatis) Sic dicimus in his rebus de quibus ad dubitamus, & præcipue quas iam diu non vidimus. [Contemplata) Contemplari dictum eſt a templo .i. loco qui ab omni parte aſpici, vel ex quo omnis pars videri poteſt: quem antiqui templum nominabant. [Satis) Multum, infinitum eſt, Satis vero, finitum. [Te vult) Signantius dictum, quam quærit aut expectat. [Neſcio quid) Deeſt ob, vel propter. [Quid ſit) Cum ſtomacho pronunciandum. [Ehem mi vir) A blandimento incipit. Mi, & vir, plurimum blandimenti habent. & vir maritum ſignificat: Virum quoque, de animalibus poſſe dici, Virg. in Buc. oſtendit: Vir gregis ipſe caper. [Ehem mea uxor) Hæc repetitio à ſimili, indignantis eſt. [Primum te oro) A purgatione incipit, ne mulier contra edictum mariti feciſſe videatur. [Suſtuliſti) Educaſti. Hoc in alia ſignificatione nonnunquam ponitur. Tollere nutrire. Iuuenalis: Tollere dulcem Cogitat heredem. [Damno auctus) Propter dotem quæ datur. Et recte damno dixit. Nam damnum, rei eſt: Malum vero, hominis. [Haud impura) Commendatio perſonæ cui data exponenda: ne Chremes ab ea impudice filiam educatam ſuſpicetur. Impurus, eſt aliquo vitio maculatus: & aliquando dicitur improbus. [O Iuppiter) Terribilis exclamatio ſenis, poſtquam audiuit filiam anui datam exponendam. [Tantam ineſſe) [illegible] eſt quæ datur iratis. ſubauditur decet. [Inſcitiam?) Inſcitia, eſt ignorantia quædam rerum. [Inſciens feci) Prudens, eſt qui intelligentia ſua aliquid ſentit: Sciens, qui alicuius indicio rem cognoſcit. Prudens, per ſeſe: Sciens, per alius, cuius contrarium inſciens, & eſt qui ignorat res. Et imprudens, qui non delectum habet bonorum & malorum. [Imperium exequi) Primum ponit peccatum, quod contra edictum ſuum fecerit. [Sino) Concedo. quia animus maternus plurimum veniæ meretur. [Illi prodita) Socij .n. dehcere dicuntur. Saluſtius: Poſt defectionem ſociorum prodere patentes. Virg. Vnius ob iram Prodimur. Deſerere vero, patroni. hinc milites patriæ deſertores dicuntur, qui patriam deſerunt, quam defendere deberent. Virgil. Deſertorem Aſię. [Quid cum illis agas) Amatores deſignat, qui nihil penſi habent ex peties iuris, & omnis æquitatis, ea ſola recta putant quæ illis libuerint. [Peccaui fateor) Victa mariti argumentis, crimen ſuum fatetur, & quo magis mereatur ueniam, ſimplicitatis opinionem inire tentat, & hoc per deprecationem. [Ignoſcentior) In crimine ſic confeſſo vltimum remedium confugere ad iudicum miſericordiam. [Mea facilitas) Recte, quia cito vxor veniam dedit. Facilitas, illius eſt qui cito iram deponit: Clementia, illius qui nunquam iraſcitur. [Qua occepium) Quaſi de magna re dixit. [Et ſtoltæ & miſeræ omnes ſumus) Vituperatio à ſexu. mulieres enim conſueuerunt eſſe imperitiores viris, & multis ſuperſtitionibus detineri. [Religioſæ) Superſtitioſæ. Religioſus etiam appellabatur is qui nimia & ſuperſtitioſa religione ſeſe alligauerat, vt hoc loco. [De noſtris bonis) Et hæc erat ſuperſtitio. [Iſtuc recte) [illegible] dictum. [Lauatum) Secundū antiquos, nos dicimus lotum. Ouid. Faſtorum ij. Mane lauaturas ſacra petebat aquas. [Exilui) Oſtendit nimiam lætitiam de inuenta filia. ideo non dixit acceſſi. [Plus ſpei video) Nolebat tam cito cognoſci filiam, ne occaſio præriperetur offerendi argentum. [Plus ſpei) Melius eſt ut non ad Syrum referas, ſed ad Soſtratam. [Mirum, ni illa ſalua) Non poteſt credere periſſe anum, quod maxime vellet ob recognitionem Antiphilæ. [Ego perij) Quia recognita eſt antequam auferrem argentum. [Nihil minus) Pro non, quòd auctus diuitijs eſſet.

GVID. NIſi me &c.) Hæc ſce. Antiphile recognitionem continet, ex qua inter virum & coniugem altercatio oritur, demū reconciliatio, ſimul Syro offertur alia occaſio extorquēdi argentum. Su. vxor eſt Chremetis alloquens nutricem ſuam de agnoſcendo annulo Antiphilæ, cum quo fuerat expoſita. Niſi animus fallit me, profecto hic eſt annulus, quem annulum ſuſpicor .i. opinor eſſe ſup. is annulus, qui cum .i. cum quo annulo: gnata .i. filia mea expoſita eſt .i. morti obiecta. Nam exponere pueros ſignificat eos morti tradere, & obijcere aut ſaltem periculo mortis eos abijcere, vt ſi poſſint viuant, vt cum ponitur puer in fiſcella aliqua ſuper flumen, aut in nemoroſo aliquo luco deponitur, victurus ſi poſſit, & ſic de ceteris id genus exponendi rationibus. C. Chremes hoc audiens, neque tamen animaduerſus ab vxore alloquitur ſeruum inquiens, ò Syre, quid hæc oratio i. hic ſermo vxoris. ſibi vult, id eſt ſignat. S. Alloquitur nutricem quid eſt? oſtendit ei, vel porrigit annulum dicens, quid eſt? ne.i. vtrum hic annulus videtur tibi eſſe is, qui cum expoſita eſt. N. Equidem dixi tibi ilico hunc annulū eſſe illum, qui cum eſt expoſita, vbi, id eſt poſtquam oſtendiſti mihi. S. At vide mea nutrix, id eſt diligenter conſidera eum, vt cōtemplata ſis.i. conſpexeris, ſatis .i. ſufficienter, modo, id eſt nunc id eſt quod barbare dicitur. vt auiſaueris, ſatis aſpice bene eum. poteſt etiam intelligi, vide pro caue, quòd ſatis fuerit modo contemplata ſum eum annulum, vt verius poſſit teſtificari. Ne ſatis contemplata ſum. ſ. à templo dicitur contemplor ris. Templum antiqui dicebant locum, qui ab omni parte poteſt aſpici, vel cuius omnis pars videri poteſt. S. Iam.i. nunc habi intro, atque nuncia, id eſt refert mihi, ſi illa Antiphila lauerit.i. quod dicūt balneauerit ſe iam. interea operibor .i. expectabo hic virum .i. maritum. SY. Vxor ſupple vult te.i. te quærit, te petit, te expectat. vbi barbare dici ſolet, quærit pro te. Videas quid velit eſt triſtis neſcio quid.i. neſcio propter quid. intelligitur enim ob aut propter. non temere.i. non inconſulte, non inconſiderate, eſt triſtis. vel vt alij volūt, ſine cauſa. metuo quid ſit.i. propter quid ſit, triſtis. C. Metuis quid ſit, propter quid eſt triſtis? ne.i. certe. iſte per indignatiōnē dicit Hercle dixerit.i. dicit, coniunctiuū pro indicatiuo. magnas nugas.i. fabulas vana & futilia cū magno conato. vel metuo ſupple ne iſta dixerit.i. dicat mihi magnas &c. S. Hē, interiectio applaudentis & blādientis. ò mi vir, quod lætor aduentu tuo, vt tibi narrem quæ acciderunt. C. Hem mea vxor. hæc repetitio a ſimili indignantis eſt. quæro te ipſum & hoc quæro, pro te hoc. C. Loquere.i. dic quis velis. S. Primum.i. in primis oro te hoc. ne quid.i. vt non credas me eſſe auſam facere aliquid. aduerſum.i. contra. edictum tuum.i. iuſſum, ſeu imperium tuum. C. Vis me credere tibi illud.i. quod nihil fueris auſa aduerſum edictum meum. credo.i. in hoc morem gero tuæ voluntati, & ſi.i. quamuis ſit incredibile, te nihil eſſe auſam &c. SY. Hæc purgatio.i. hæc excuſatio portat neſcio quid peccati. S. Meminiſti.i. recordaris me eſſe grauidam.i. tenes memoria cum eſſem grauida te maximopere.i. mirum in modum maxime. interminatum eſſe mihi.i. minatum eſſe, nam interminari ſignificat minari, & quaſi minando prohibere, vt interminatus ſum ne faceres, id eſt prohibui minas proponendo. Meminiſti ergo te interminatum eſſe ſi parerem puellam. te nolle tolli, id eſt colle vt nutriretur, ſed exponeretur. C. Scio quid feceris? ſuſtuliſti, id eſt educaſti contra iuſſum meum puellam. S. Factum eſt ita, id eſt ſuſtuli. SY. O domina ſi ſic eſt factum, vt dicis, id eſt ſi ſuſtuliſti puellam, id eſt educaſti. attollo pro eduto ſeu nutrio: ergo, id eſt itaque herus, id eſt dominus meus. auctus eſt damno propter dotem, quæ danda eſt. dicimus autem ego ſum auctus damno, & damnum auctum eſt mihi pro eodem, vt dicimus augeo tibi diuitias, & augeo te diuitijs & per paſiuum tu augeris diuitijs, & diuitiæ augentur tibi. S. Minime, id eſt non ſuſtuli puellam, ſed anus, id eſt vetula Corynthia erat hic haud impura, id eſt non inhoneſta, neque impudica, impurus enim dicitur aliquo vitio maculatus: dedi, id eſt tradidi ei anui filiam meam exponendam, id eſt mortis periculo, vel etiam ipſi morti, obijcienda. C. O Iuppiter. ne, id eſt virum decet ſupple vel eſt ne verum, vt interpretatur Laurent. tātam inſcitiam, id eſt ignorantiam eſſe in animo, quaſi dicat putaretur, ne tantā eſſe ignorantiam in aliqua (vt aiunt) perſona, vt ſcilicet proderet ſeipſam alteri in facinore, quod celatiſſimum eſſe deberet. S. Perij, id eſt perdita ſum, quid ego feci. C. At rogitas? S. O mi Chreme ſi peccaui.i. ſi erraui. feci id peccatum inſcitia .i. per imprudentiam

dentiam & non conſulto aut dedita opera. C. quidem .i. certe. certo ſcio id, quod ſequitur.ſ. te dicere, & facere omnia, quæ facis, aut dicis inſcientem, atque imprudentem .i. per ignorantiam, & imprudentiam, ſeu ſtultitiam, & inconſiderationem & ſi .i. etiam ſi vel quamuis, tu neges, q.d. etiam ſi negares, tu fateris, ſcio te dicere & facere omnia per imprudentiam. Prudens eſt qui aliquid ſentit ſua intelligentia ſciens autem dicitur, qui alicuius iudicio rem cognoſcit, itaque prudens per ſe eſt ſciens per alios. Contra imprudens dicitur qui non habet intellectum bonorum & malorum. Inſciens autem dicitur, qui res ignorat, quas deberet cognoſcere. oſtendis tot peccata .i. errata in hac re. nam iam primum ſi voluiſſes exequi .i. complere meum imperium. oportuit interemptam eam puellam .i. oportuit interfici eam, non ponitur hic participium præteriti temporis pro infinitiuo, vt aſſolet, puta interemptam pro interimi. id .n. fit in duobus caſibus, accuſatiuo & ablatiuo. non oportuit inquam ſimulare mortem verbis .i. per verba, & dare ſpem vitæ. re ipſa, id eſt ipſo effectu, dando videlicet illi anui quæ poterat eam educare, neque exponere. at .i. ſed omitto id videlicet te debuiſſe exequi imperium. Animus maternus miſericordia mouetur.ſ. in fœtum, vel animus maternus eſt dignus miſericordia .i. meretur. vt ſui miſereamur & venit plurimum dignus eſt ſino .i. facile patior, illud non valde ægre fero quòd .ſ. non expoſueris. Vero pro ſed, quàm bene per ironiam, q. d. peſſime à te proſpectum eſt filiæ .i. prouidiſti filiæ, dando eam lenæ. proſpectum eſt, hic eſt impersonale paſſiuæ vocis, quod ante habet ablatiuũ mediante a, vel ab perſonæ agentis & poſt caſum ſui verbi. Eodem modo in epiſtolis Cic. loquitur, ait enim. Quod ſi meis rationibus à te proſpectum eſſe intellexero quid voluiſti facere de filia, q d. voluiſti facere meretriculam. cogita, voluta mente tua quid reſpondeas. nempe .i. certe, filia prodita eſt .i. decepta & data illi anui, & illi vetulæ. Feſtus dicit prodere eſſe dare & fallere, & bene hic capi poteſt eo modo, interdum prodere ſignificat differre, ſiue elongare, vt ita dicam Virg.

Prodimur, atque Italis longe diſiungimur oris.

Interdum ſignificat indicare, quod deberet tegi, & per hoc fallere, vt prodidit me voce .i. indicauit. & quod dicitur inepte, incuſauit me. propterea proditores dicuntur, qui decipiunt indicando quod celare deberent. filia ergo abs te prodita eſt, quaſi commiſſa eſt illi anui, & per hoc decepta, veluti .i. tanquam, planiſſuma .i. omnino vel clariſſime & manifeſtiſſime faceret quæſtum, id eſt faceret lucrum turpiter corpore ſuo, & veluti veniret, id eſt venderetur. à veneo is palam .i. publice plus offerenti. per te .i. per tuam proditionem credo quòd ſupple cogitaſti id, quod ſequitur cum prodidiſti eam anui ſit ſupple hæc filia mea. quid uis .i. quodlibet. ſiue faciat quæſtum corpori ſuo, ſiue ſeruiat &c. ſatis, id eſt ſufficit. dummodo viuat. quod cum ſit, ita dicit Chr. quid poteſt tractari cum talibus imprudentibus, quid agas, id eſt quid agat aliquis, ſecunda perſona pro tertia, hoc eſt quid tractare, aut conferre, aut communicare poſſit aliquis cum illis, id eſt cum talibus vel viris vel mulieribus, qui refert viros & mulieres, quia maſculinum præponderat fœminino, qui neſciũt neque ius .i. normam viuendi. neque bonum .i. honeſtum factu. neque æquum .i. quod iuſtum eſt, & qui neſciunt inquam, ſupple melius proſit. aut quid peius .i. magis, obſit .i. noceat mihi videntur niſi id, quod luber pro libet u, pro i, ponitur aliquando a puëris. S. ò mi Chrem. peccaui, id eſt erraui. fateor victa .ſ. tuis argumentis vincor .i. confutor, vt cognoſcam me peccaſſe. nunc obſecro te vt quanto tuus animus eſt grauior natu, id eſt peritior propter plures experientias, quas potuiſti habere plus quàm ego & bene dicit grauior natu. nam maiores natu .i. ſeniores debent eſſe grauiores, id eſt moderatiores & conſtantiores, atque prudentiores ob maiorem experientiam, poteſt etiam hic capi grauior natu pro maior natu. q. d. tuus animus potuit plura videre, quàm meus, cum me natiuitate præceſſeris. nam ferè mariti ſunt natu grauiores ſeu maiores vxoribus ſuis, quanto ergo tuus animus eſt grauior natu, id eſt antiquior. tanto ſit ignoſcentior, id eſt promptior ad ignoſcendum & parcendum, vt .i. ita, quòd tua iuſtitia ſit aliquid præſidij, id eſt protectionis & auxilij meæ ſtultitiæ .i. meæ ſimplicitati. C. equidem .ſ. ambæ hæ particulæ capiuntur affirmatiue ad maiorem comprobationem, ignoſcam tibi iſtud factum, verum .i. ſed ò Soſtrata. mea facilitas .i. benignitas. indulgentia multa, id eſt nimia & abũdans plus æquo, male docet te, id eſt male te inſtituit, nam ſi tibi eſſem paullo acerbior, magis rebus tuis agendis proſpiceres, poteſt etiam eſſe multa accuſatiuus pluralis ſit, mea facilitas male docet te multa. Facilis & clemens ſic differunt, nam facilis eſt cuius ira cito ſoluitur, clemens autem qui nunquam iraſcitur, ſed quicquid iſtud eſt .i. qualecunque fuerit factum illud de exponenda filia. loquere .i. dic, qua cauſa .i. qua occaſione. hoc .ſ. filiam eſſe inuentam acceptum eſt, id eſt notum eſt. S. vt .i. quemadmodum omnes nos mulieres ſumus ſtultæ .i. inconſideratæ miſeræ .i. infelices, & religioſæ .i. ſuperſtitioſæ, nam etiam apud antiquos (vt Gell. refert) religioſus dicebatur, qui nimia ac ſuperſtitioſa religione ſeſe alligauerat. cum .i. quo tempore. do .i. trado illi anui filiam exponendam .i. morti obijciendam. detraho .i. abduco annulum de digito meo, & dico vetulæ vt exponeret .i. eijceret eum annulum vna cum puella. ne .i. vt. ſi non moreretur filia, non eſſet expers .i. exors ſine patre, aut ſorte de bonis noſtris. C. iſtud feciſti ſup. recte per ironiam dicit. conſeruaſti te, atque illam .i. illo annulo tradito conſeruaſti te, ne faceres contra religionem, & conſeruaſti illam ne moreretur. S. hic eſt is annulus. oſtendit ei annulum quẽ dederat. C. vnde habes illum annulum, id eſt a quo recuperaſti. S. habeo ſup. ex adoleſcentula, quam Bacchis adduxit ſecum. Sy. Syrus timet ne ſibi præripiatur auferendi argenti occaſio agnitione filiæ, itaque ingemit. Hem, dolentis eſt. C. quid ea Soſtrata narrat? S. ea Antiphila adoleſcentula dum it lauatum. antique pro lotum. Ouid. Sacra lauaturas m. p. a. dedit mihi. Id eſt tradidit, commiſit mihi annulum, ſeruandum .i. vt eum ſeruarem. Primo .i. in principio. non aduerti animum .i. non animaduerti, neque conſideraui illum annulum, ſed poſtquam aſpexi. illico .i. ſtatim cognoui. exilui vel exilij .i. celeriter gaudens, ſeu exultans exiui ad te. C. quid nunc ſuſpicaris .i. conijcis, aut inuenis de illa adoleſcentula. S. neſcio niſi vt .ſ. quòd quæras ea ipſa ea pro abs, vt ſæpe .i. quæras ab ipſa adoleſcentula vnde habuerit hunc annulum ſi poteſt reperiri vnde .ſ. habuerit. Sy. perij. video plus ſpei eſſe q̃ volo de agnitione filiæ. ſi ita eſt. quemadmodum proponitur a Soſtrata de ea. eſt noſtra .i. filia heri, & heræ ſeu de noſtra familia. C. ne .i. verum illa anus, cui dederas eam viuit. S. neſcio an viuat. C. quid illa vetula renunciauit .i. retulit tibi feciſſe olim .i. quõdam cum ei dederas. An .ſ. e poſuiſſe ſe diceret vti erat iuſſa. S. renunciauit inquam ſe feciſſe id, quod iuſſeram .ſ. ſe expoſuiſſe filiam. C. cedo .i. dic, quod ſit nomen mulieris .i. anus, vt quæratur .i. petatur à vicinis, & noſcentibus. S. nomen ei Philtere, vel in nominatiuo, vel in datiuo. Nam dicere poſſum eſt mihi nomen Guido & Guidoni, item & Guidonis. vt plerunque legi, ſed ſæpius per nominatiuum loquimur, aut per datiuum, & quidem elegantius. Sy. ipſa eſt anus .ſ. quam dicit, & qua Antiphila abducta eſt, quod nouerat Syr. nam iuerat ad quærendas puellas domum eius. mirum eſt ſup. ni .i. niſi illa anus eſt ſalua .i. incolumis, ac non mortua, & ego Syrus perij, quoniam auferẽdæ pecuniæ eſt mihi præreptus locus. C. ò Soſtrata ſequere me intro .i. in domum, hac .i. per hanc viam. S. vt .i. qualiter, vel quantum, euenit .i. accidit, præter ſpem .i. ex inſperato, vt .ſ. tu efficereris ita placatus, quam .i. quantum, male .i. miſerem, ſeu valde timui, ne .i. vt & vt .i. q̃ eſſes nunc animo ita duro .i. q̃ haberes nunc animum ita durum inexorabilem, vt .i. ſicut, olim fuiſti in filia tollenda .i. exponenda, & tollenda de medio vel nutrienda, qm̃ eam nolebas nutrire. C. ſæpe non licet hominem eſſe ita vt vult, ſi res .i. ſubſtantia, facultas, nõ ſinit .i. non patitur pauperie præmẽte, nunc tempus eſt mihi ita, vt cupiam .i. vt optem habere filiam, quoniam auctus ſum diuitijs, ſed olim .i. cum iuſſi exponendam nihil minus erat mihi ſup. quam vt cuperem filiam pauperie præmente, rebusq. non ſinentibus, neque uideo cur ſit capiendum, nihilominus pro non, vt putat Calphurnius.

ARgm.) In hac ſcena per occaſionem annuli agnoſcitur Antiphila. Et eſt cataſtrophe amoris Cliniæ. [Primum hoc) Defenſio ante narrationem, ex perturbatione perſonæ. [Nolle tolli) .i. educari. [O Iupiter) Exclamatione. [Si peccaui) Purgatio ab ignorantia. [Etiã ſi tu) Ironia. [Nam iam primum) Amplificatio. [Atque id omitto) Præterito inſerens qđ grauius eſt. [Veniret palam) .i. venderetur. [Credo id cogitaſti) Obiectio, quæ ſoluitur honeſti & vtilis cõparatione. [Mi Chreme) Deprecatio Soſtratæ. [Vt ſtultæ & miſeræ) Narratio. [Religioſæ) Superſtitioſæ, & nimis anxie deos metuẽtis. [Iſtuc recte) Irriſio. [Hem) Metuentis, timet .n. Syrus ne inuenta Antiphila deprehendatur amor Cliniphonis. Eſtq. hic occaſio noui periculi in prouehenda epitaſi dum agnita Antiphila conſilio Syri perturbatur. [Non licet) Honeſta ſententia. LATO.

NIſi me animus &c.) Maternum amorem erga ſua pignora, & mores nõnunquam difficiles, & virorum ſtudio cõtrarios, hæc ſcena exprimit. Matres .n. plus patrib. amãt, PETRVS MARS.

ſuos

ſuos filios. Vnde Ariſt.lib.9. Eth. ſic ait: Ea quæ facta ſunt cum labore, magis diligunt omnes, & ideo matres filios magis amãt. Generatio nanque laborioſa eſt magis, & magis ſciunt eſſe ſuos. Mores autem mulierum Plato in 6.de Legib.ſic exprimit: Quæ ordine carent, vel male ordinata ſunt ea, etiam quæ iam ordinata ſunt, confundunt, vt ſunt fœminæ. Quod quidem hominum genus aliud eſt, & differens, nobiſque occultius & verſutius natura eſt: propter imbecillitatem itaque minus ordinari poteſt. Ratio eſt: Res muliebris ſi iacere ordinata relinquitur, humanarum rerum ſolum, vt videri poſſit dimidium: ſed quanto natura ſua ineptior eſt ad virtutem, quàm virilis, tanto excedit, vt plus quàm duplum eſſe videatur. Genus, inquit, muliebre, nec orationem ipſam recte dicentis, ſine ingenti reclamatione, audiet.

RIVII caſtigat. ID equidem ego, etiam ſi tu neges, certo ſcio.) Nos ex manuſcriptis, Id quidem ego, etſi tu neges &c. quo modo etiam melius conſtat trochaicus. [Quiduis ſatia eſt, dum viuat modo) Erat in manuſcripto, Quiduis ſatius eſt, dum viuat modo, quod ipſum & ſenſus exigere videtur. Sed nihil mutare auſim. [Peccaui fateor, vincor, nunc te obſecro.) Legendum, Nunc hoc te obſecro: vt habet manuſcriptus lib. Idem etiam expoſcit trochaicus. [Quanto tuus eſt animus natu grauior, tanto ſit ignoſcentior.) Manuſcriptum volumen non habebat haſce voces; tanto ſit: ſed ſimpliciter, ignoſcentior: quod mihi quidem magis arriſit, vt quod cum ſententia pariter ac rationes metri magis quadret & conſentiat. Legit eodem modo Philologus, nec diſſentiunt exemplaria quædam recentiora. Sed de eo aliorum eſto iudicium. Suſpicor è margine, vbi ad explanandam, credo, ſententiam ab aliquo inſulſo & ineleganti literatore adiectæ fuerint, in paginam irrepſiſſe ignorantia, vt fit, librariorum. [Hic eſt annulus) Nos, Is hic eſt annulus, ex manuſcripto & impreſſis quibuſdam, veluti Lugdunenſi & Veneto, in quibus tamen inuerſus erat verborum ordo.

GLAR. HVius ſcenæ vndecim primi verſus ſunt iambici tetr. acat. reliqui dein trochaici tetr. cat. Primus proceleuſmaticũ initio, tertio loco quintũ habet, in quo d, in Quid, & Mihi monoſyllabum totum eliditur. In quarto verſu s, eliditur in ſatis loco tertio. In quinto verſu anapæſtus eſt loco primo, & i, correptum in Abi. Quanquam & hoc loco & ſuperioribus duobus bacchius eſſe poterat, ſed tædet toties eandem rem inculcare. In octauo, Næ totum eliditur. In nono lib. vetuſtus habet Hem, non Ehem, atque ita poſcit carmen. In vndecimo non eliditur poſterius I, in tibi.

Credo. s. Neſcio quid peccati portet hæc purgatio. Quæ nunc ſequuntur ſunt trochaica tetr. catal. omnia, excepto ſecundo, quod acatalecticum eſt, quale in Eun. Act.2. Sce 1. primum eſſe diximus, & quale in Phor. Act.1. Sce.4. vndecimum, & fortaſſis vltima Hecyræ ſcena ſeptimum, alioqui vix alia reperias toto, niſi memoria ſefellerit, Terentio. In tertio vel s, eliditur in Herus, vel bacchius eſt loco ſexto. quanquam & varia eius carminis lectio eſt. In 5. verſu d, eliditur in Sed, & s, in Anus, vt primo eius loco ſit tribrachys, ſecundo dactylus, vel abſque eliſione, ſecũdo loco eſt pæan primus, & amphibrachys loco tertio. In quarto trochæus, in quintò ſpondeus, deinde duo trochæi cũ ſyllaba. Sextus verſus variam habet lectionem. Quidam enim lib. habent Inſcientiam, quidam Inſcitiam. Calphurnius Inſcitiam legit, atque ita habent vetuſtus ac Aldi lib. Sed ſic In præpoſitio tollenda eſt, vt carmen ita legatur.

Exponendam. c. O Iupiter, tantam ne eſſe animo inſcitiã? Quæ lectio mihi probatur. In ſeptimo, Quidem, non Equidem, legendum, &, Etſi, pro Etiamſi, quod vetuſtus admonet lib. annotauit & id Riuius. In decimoſeptimo, Idem Riuius ait Satius in quodam manuſcripto legi, quod ſi vere legitur, s, eliditur. Idem in viceſimo, recte poſt Nunc ponit Hoc, vt legatur, Nunc hoc te obſecro. Et in vigeſimoprimo tollit, Tanto ſit. Nam carmen haſce voces non patitur. In vigeſimoſecundo, vel Meæ monoſyllabum eſt, vel creticus eſt loco primo. In vigeſimotertio, trochæus eſt loco primo. In trigeſimo, vide num legendum ſit Adoleſcentula in ablatiuo, vt ſit Habeo ex adoleſcentula. Et in proximo quidem ante hunc, verſu Riuius legit, Is hic eſt annulus. Eraſmus autem, hic is eſt annulus. Liber vetuſtus, hic eſt is annulus. Liber Aldi omittit is, Quod ſi omnino legi debet, s, eliditur. In verſu nono à fine vel Spes monoſyllabum eſt, vel creticus loco quinto. In octauo à fine anapæſtus eſt loco ſecundo, & i, non eliditur in Si, ſed corripitur. In ſexto à fine dactylus eſt loco tertio. In penultimo trochæus loco primo.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Hoc loco melius initium capiet actus fabulæ quartus, quam ſcena ſuperiore ob paraſcenen quæ ſit in ſcena. Quid iſtuc quæſo. vbi. mane, mane quid eſt quòd tam à nobis grauiter crepuere fores. Exeunte illic Soſtrata cum nutrice non eſt vacuum proſcenium, quod fiat oportet, ſi finire actum velis. In hac autem ſcena Chremete & Soſtrata ad filiam ingredientibus, Syro quoque abeunte, perſona nulla manebit in proſcenio. quare vt dixi rectius hic actum auſpicabimur. Scena argumentum eſt. Poſt agnitam Antiphilam Syro nouum quæritur de inueniendæ pecuniæ cõſilium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena tam morali quàm faceta, poſt recognitam Antiphilam anxius Syrus nouum de extorquenda pecunia conſilium quærit, & deliberantem de re aliqua admodum artificioſe hic exprimit. Eſt enim Dialogiſmus acuti ingenij in multa cogitatione verſantis.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Incertum eſſe humanorum conſiliorum euentum, hac ſcena docet.

Iambici Octonarij.

SYRVS.

NISI fallit me animus, haud multum à me aberit infortunium:
Ita hercle in anguſtum oppido nunc meæ coguntur copiæ:
Niſi aliquid video, ne eſſe amicam hãc gnati reſciſcat ſenex.
Nam quod ſperẽ de argento, aut poſſe poſtulẽ me fallere,
Nihil eſt: triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere.
Crucior, bolum tñ mihi ereptum tam ſubito e faucibus.
Quid agam? aut quid cõminiſcar? ratio de integro ineunda eſt mihi.
Nil tam difficile eſt, quin quærendo inueſtigari poſſiet.
Quid, ſi hoc ſic incipiam nunc? nihil eſt. ſi ſic? tantundem egero.
Ac ſic opinor: non poteſt: immo optume. euge optumam habeo.
Retraham hercle, opinor, ad me illud idem fugitiuum argentum tamen.

IOAN. CALPH. NISI me animus fallit,) Recognita Antiphila, Syrus anxius, nouum quærit conſiliũ de extorquenda pecunia, & bene deliberantẽ de re aliqua exprimit. Eſt.n. dialogiſmus acuti ingenij in multa cogitatione verſantis. [Copiæ meæ;) Translatio ſumpta ab imperatore, qui iam penè fuſus ab hoſtibus, ſe in aliquem tutiſſimum locum reperit. Copiæ numero multitudinis & ἀπλῶς de exercitu dicitur. Saluſt. Ex omni copia Catilinæ. Virg. Et quæ ſit me circum copia luſtro. [Triumpho, ſi licet me latere) Verba propriè ſeruorũ quoties vident ſe quod inceperant, perpetrare non poſſe. Et ἀπονενοημένως legendum. [Bolum) Translatio ab animalibus quibus aufertur præda. [Cõminiſcar?) Fingam. Inde cõmentum dicitur. Alibi, Atque illis cõmentum placet. [Nihil tam difficile) Sententia gñalis ſine certo auctore, quæ ſeruis ẽt conuenit [Quid ſi ſic) Qui aliquid incœpturi ſunt, multa ꝓponere ſolent, & affirmare, & refellere qđ ſit faciendum vel relinquendum. [Sic opinor) Nam quæ opinamur, putamus, quæ putamus, incerta ſunt. [Euge) Vox lætantis eius q optimum inuenerit conſilium. [Fugitiuum argentũ) Facete & ioculariter ſeruili more de argento tanquam de homine dixit.

GVID. NIſi me &c.) Agnita filia Syrus nouũ init conſilium de extorquenda pecunia, & hic de re aliqua quiſq̃ deliberantem exprimitur. s. Syrus ſolus apud ſe ad hæc loquitur, niſi animus fallat me. qui ſcilicet præſagit mihi aliquid mali,

infortunium .i. infelix ſucceſſus, ſeu malus caſus, mala ſortuna, haud, id eſt non, multum aberit .i. longe erit à me ita .i. adeo, meæ copiæ .i. meæ legiones, meus exercitus, & ad propoſitum mei conatus, cogimur .i. compellimur nunc conſtringimur nunc oppido .i. valde, in anguſtum .i. locum arctiſſimum, q. d. meus exercitus iam penè fuſus eſt, nã coactus eſt & impulſus in anguſtias vbi conteretur facile, hoc eſt mei conatus adeo repreſſi ſunt haec .i. hac agnitione puellæ, vt facile poſſint contundi, atque conteri, quod eſt translatio ſumpta a re militari, alij lib. habent, ita me e copiæ coguntur .i. conſtringuntur in anguſto oppido .i. in aliq. munitione inquam me recipere neceſſe fuit, haud multũ ergo aberit à me infortunium, niſi prouideo aliquid .i. niſi excogito aliquam techanm, ne .i. vt non ſenex Ch. non reſciſcat .i. cognoſcat hanc Bacchidem eſſe amicam gnati Clit. nam nihil eſt quod .i. propter quod, ſperem .i. ſpem habeam de argento extorquendo .ſ. aut nihil eſt inquam propter quod poſtulem me poſſe fallere herum .ſ. Chremetem. Scilicet, per ironiam lege, quod dici ſolet. Deus ſciat, & triumpho .i. glorior, lætor more illius, qui triumphauit, me latere .i. deliteſcere, neque audere emergere in lucem in conſpectu Clit. & triumpho inquam .i. me abſcedere tecto .i. relinquere tectum, vbi ſit filius quem meis pollicitis decepi, crucior .i. dolore affligor tantum bolum .i. tantum morſum .i. tantam opportunitatem, eſſe ereptum, ſubductum, ſubtractum mihi de faucibus .i. de gutture, vel ore, ac buccis, tam ſubito .i. tam repente, eſt autem hæc translatio ſumpta ab animalibus, quibus eripitur præda, quid agam, aut quid comminiſcar .i. fingam excogitabo. Inde cõmentum .i. figmentũ, ratio eſt mihi ineunda .i. inueniendus eſt mihi modus, de integro .i. denuo, nam iam inierat vnam rationem .i. excogitauerat vnum modũ habendæ pecuniæ, quæ via tibi non proceſſit, aliam inire .i. excogitare neceſſe fuit, deinde ſequitur ſententia, exornatio, ſiue color rhetoricus, nihil eſt tam difficile, quin .i. quod non poſſit inueſtigari .i. inueniri quærendo, nam inueſtigare ſignificat quærendo inuenire, vt probat Laurent. Nunc Syrus incipit deliberare, & identidem proponit, & propoſita refellit, tandem inuenta bona ratione erumpit in lætitiam. Quid erit ſupp. ſi incipiam, nunc huc quod .ſ. cogitabat tunc ſic .i. hoc pacto, deinde ſibi non placere reſpõdet, nihil eſt .i. tale figmentum nullius eſt momenti Quid erit inq̃ ſi ſic incipiam inquam, deinde confutat illud, egero tantundem .i. tantum proficiam in hoc faciendo quantum in alio præcedenti iam confutato, at .i. ſed, ſi inquam incipiam ſic quid erit? opinor .i. vt mea fert opinio, non poteſt fieri ſic .ſ. vt tunc cogitabat, deinde illa ratione aliquandiu perſpecta cognouit eam eſſe bonam, & tunc ſe corrigit, imo .i. ſed, optime poteſt fieri inquam hoc, euge, vox lætantis eſt eius, qui bonum inuenerit conſilium, habeo .i. ſcio optimam rõnem .ſ. extorquendæ pecuniæ, hercle tñ .i. quamuis obſtructa ſit mihi altera via & occluſa, tñ hac via, vt opinor, retraham .i. reuocabo, reducam ad me illud idem argentum fugitiuum, quod me tantopere fugit, vt id aſſequi non poſſim, & de argento iocularitet, & ſeruili more tanquam de homine dicit.

LATO. ARgũ) Conſultatio Syri ob inuentam Antiphilam perturbatis conſilij ſui rationibus. [Niſi me animus) Querela Syri. [Coguntur copiæ) Copiæ, translatũ ab exercitu, qui ſæpe laborat iniquis coclusus locis. [Si licet me) Et hoc translatum à bellica ratione. [Nihil tam) Sententia, qua ſe excitat ad conſultandum, & attende geſtum deliberantis. [Fugitiuum argentum) Tranſlatum a ſeruis fugitiuis.

PETRVS MARS. NIſi me animus &c.) Callidum animum ſerui decepti ac non defatigati, necnon conſultationem malitioſe conuenientem, & vaſram mentem ſeſe ad dolos confirmantẽ, honeſtatis ratione non habita, hæc ſcena exprimit: oſtendens hominem malitioſum pendere animo, & confirmare ſe ad decipiendum, nullam viam reſpuentemq́ quæ ad votum perducat ſuũ, & vtilitatem apparentem reſpicit, & non honeſtatem, nec coeptum iter deſerit propter conſuetudinem. Vnde Cic. in quinta actione in Verrem: Ita ſerpit illud inſitum in natura malum cõſuetudine peccandi libera, finem vt audaciæ ſtatuere ipſe ſibi non poſſit.

RIVII caſtigat. ITa hac re in anguſtum oppido &c.) Nos, ita hercle in anguſtum &c. ex veterum & manuſcriptorum exemplarium obſeruatione: eſtq́. rectius mea ſententia. Vocum ſimilitudine quadam factum reor, vt hic deprauaretur locus.

GLAR. VErſus ſunt oẽs iambici tetr. acat. In quorũ primo proceleuſmaticus eſt initio, & Me, ſequẽte verſus parte, nõ eliditur, ſed corripitur, vt loco quinto ſit tribrachys. Verſus ſecũdo Meæ monoſyll. eſt, niſi ſis creticus loco quinto. & ita hercle pro, Ita hac re, legit Riu. In 6. Mihi diſſyllabum. In 9. verbum Nunc ſuperfluit in verſu, nec ſenſus requirit, nec habet vetuſtus lib. In penult. verbum Optimam poſt Habeo ponendum, vt conſtet verſus. Bolum autem poſitum pro eo quod Græci βολὸν dicunt Doctor. admonuit in adagio Bolum è faucibus.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Clinia hic teſtatur quam gaudeat de agnita Antiphila. & à Syro admonetur vt amici etiam Clitiphonis rem curet in ſeruanda Bacchide.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hinc ingens Cliniæ lætitia de recognita amica exprimitur, qua vſque adeo eſt perculſus, vt vix tandem à Syro perſuaderi potuerit, vt Clitiphonis conſodalis ad Bacchidis conſeruationem opituletur.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Clinia exultat, quòd Antiphila mox ei nuptura ſit, & Syrus Cliniæ conſulit: quo amicam Clitiphonis ſuam amicam eſſe dicat.

Iambici Quadrati Catalectici, & Trochaici plerique. Senarius vnus.

CLINIA, SYRVS.

NVLLA mihi res poſthac poteſt iã interuenire tanta,
Quæ mihi ægritudinem afferat: tãta hæc lætitia oborta eſt.
Dedo patri me nunc iam, vt frugalior ſim quàm volt.
s. Nil me fefellit: cognita eſt, quantum audio huius verba.
Iſtuc tibi ex ſententia tua obtigiſſe lætor.
c. O mi Syre, audiſtin' obſecro? s. quid ni? qui vſque vna affuerim.
c. Cui æque audiſti cõmodi quidquam eueniſſe? s. nulli.
c. Atque, ita me dij ament, vt ego nunc non tam meapte cauſſa
Lætor, quàm illius: quam ego ſcio eſſe honore quouis dignam.
s. Ita credo: ſed nunc Clinia age, da te mihi viciſſim:
Nam amici quoque res eſt vidẽda, in tuto vt collocetur,
Ne quid de amica nunc ſenex. c. ò Iupiter. s. quieſce.
c. Antiphila mea nubet mihi. s. ſiccine * me interloquere? * mihi
c. Quid faciam Syre mi? gaudeo: fer me. s. fero hercle vero.
c. Deorum vitam adepti ſumus. s. fruſtra operam hanc opinor ſumo.
c. Loquere, audio. s. at iam hoc non ages. c. agam. s. videndum eſt, inquam,
Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam ſi nunc à nobis abis, & Bacchidem hic relinquis,
Noſter reſciſcet illico eſſe amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, cælabitur itidem, vt cælata adhuc eſt.
c. At enim iſtoc nihil eſt magis Syre meis nuptijs aduorſum:
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? s. quid ni?
c. Quid dicam? quam cauſſam afferam? s. quin nolo mentiare:

Aperte,

Aperte, ita vt res ſeſe habet, narrato. c. quid ais? s. iubeo
Illam te amare, & velle vxorem hanc eſſe Clitiphonis.
c. Bonam atque iuſtam rem oppido imperas,& factu facilem.
Et ſcilicet iam me hoc voles patrem exorare, vt cælet
Senem voſtrum. s. immo vt recta via rem narret ordine omnem. c. hem,
Satin' ſanus es,& ſobrius? tu quidem illum plane prodis:
Nam qui ille poterit eſſe in tuto, dic mihi?
s. Huic equidem conſilio palmam do: hic me magnifice effero,
Qui vim tantam in me, & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ,
Vera dicendo vt eos ambos fallam; vt,cum narret ſenex
Voſter noſtro,iſtam eſſe amicam gnati,non credat tñ.
c. At enim ſpem iſtoc pacto rurſum nuptiarum omnem eripis:
Nam dum amicam hanc meam eſſe credet,non committet filiam.
Tu fortaſſe,quid me fiat,parui curas,dum illi conſulas.
s. Quid, malum, me ætatem cenſes velle id aſſimularier?
Vnus eſt dies? dum argentum eripio,pax,nihil amplius.
c. Tantum ſat habes? quid tum quæſo, ſi hoc pater reſciuerit?
s. Quid, ſi redeo ad illos, qui aiunt, quid ſi nunc cælum ruat?
c. Metuo, quid agam. s. metuis? quaſi non ea poteſtas ſit tua,
Quo velis in tempore vt te exoluas, rem facias palam.
c. Age, age, traducatur Bacchis. s. optume. ipſa exit foras.

IOAN. CALPH.

NVLLA mihi rea poſthac) Nimia Cliniæ lætitia exprimitur de recognita Antiphila, qua præpeditus vix poteſt adduci à Syro vt Clitiphoni ſuccurrat. [Ægritudinẽ afferat:) Tale & illud, Deorũ vitam adepti ſumus. [Dedo me patri) Plus dedere hoc loco, q̃ obſequi: dedere ſe vult patri,quemadmodum in hoſtium poteſtatem hoſtes ſe dedunt. In And. Tibi pẽ me dedo, quaſi qui vellet contraria,& deditio in hoſte fieri ſolet. [Frugalior) Temperatior ſi frugalis non extat,vnde deſcendat, vide tu. [O mi Syre) A blandimento incipit,vt faciunt qui quicq̃ ſperatum conſecuti ſunt. [Quid ni,) Quid niſi audierim? [Meapte) Cum ablatiuo [illegible] additum,vt noſtrapte, Cato tamen poſuit mihipte,pro mihi ipſi. [Dignã quouis honore) Amica etſi impudica eſt,dũmodo amatori placeat, ab eo cõmendatur amore eum impellẽte. [Da te) Duæ partes orationis. Date eſt qđ te petas, Dedere eſt ad ꝑpetuum. Damus & amicis, Dedimus tantũ hoſtib. [Nam amici) Iuſta petitio, ſuccurrendũ eſt amico,ne quid illi incõmodi accidat. [Amici) Plus gr̃æ habet q̃ ſi dixiſſet Clitiphonis. Et amicus,animi eſt, Amator vero,corporis,& Amator eſt ad tp̃s, Amicus qui ꝑpetuo amat. [Ne qd de amica) [illegible]. [O Iupiter) Exclamatio terribilis pene ex nimio gaudio deſipientis. [Nubet mihi) Hinc omnis lætitia dependet. [Interloquere) Hoc loco inter nõ auget,quemadmodũ in verbo intercipit,interbibit. eſt aũt interloq,impedire, & interpellare loquentẽ. [Ferme).i.tolera. Tolerandus eſt q ex amore deſipit, quia amor deus eſt,& nõ volũtas,cogit.n.hoiem ad id quod vult. [Hercle vero) Vero,vt plurimũ ironiæ conuenit. Virg. Egregiam vero laudẽ,& ſpolia ampla refertis. Sanè & vero,pronunciandi adiumẽta,in verbis negationem hñt,licet confeſſionẽ afferre credantur. [Hoc nõ ages).i.audies. In And. Hoccine agis? [Inq̃) Verbũ hoc vim interdũ maximam habet ad adhortationẽ. Et,videndum eſt,& vide,magna aggreſſuris dñr. & inquam vtimur nõnunq̃ in repetitione ſupradictorum. [Noſter) Cum ſtomacho. [Si abduxeris) Recte abduxeris,nam abducitur proprie quod alienũ. [Quo ore) Sic dicimus qñ aliquid pudendum committimus. [Appellabo?) Si duxero Bacchidẽ. [Quinimmo) Cautus ſeruus ea admonet quæ non erunt aduerſa nuptijs. [Bonam atq. iuſtã) [illegible] legendũ. [Vt celet ſenẽ voſtrum) Dicimus.n.celo tibi hanc rẽ,& celo te de hac re. intelligendũ, celet ſenẽ de Bacchide. [Prodis) Prodere proprie ad parentes refertur,ſed nõnunquã ad eum cui res alterius demandata eſt, & cuius conſilio alter regitur. [Meã eſſe credet) Neceſſario ſi Chremes Bacchidẽ gnati amicam non crediderit, Cliniæ eſſe crediderit. [Cõmittet) Bene de filia committet dixit,quia proprie magna cõmittimus,& ea, ſm Donatũ, quæ ſalutem in dubio hñt. [Quid,malũ,) Malum,interiectio eſt iraſcentis. [Vnus eſt dies) Aſſignat tp̃s pro rõne. non vult Chremetẽ diu credere Bacchidem Cliniæ eſſe amicam. [Pax,) Aduerb. comicum,& ſignat ſtñ. [Si nunc cœlum ruat?) Verbũ vſitatum in eos q̃ ſubtimidi in re peragenda, ſemper dicere ſolent, qd ſi hoc vel illud accideret? [Age,age) Vox cõſentientis,& qui victus eſt rõnibus callidi ſerui. [Optume exit) [illegible] eſt alterius ſcenæ.

GVID.

NVlla mihi &c.) Hic.n.nimia Cliniæ lætitia exprimitur recognita Antiphila, qua lætitia perculſus vix poteſt adduci a Syro, vt Clitiphoni ſuccurrat. C. Iam nulla tanta res põt interuenire mihi.i.accidere. & quod dñ, ſubuenire, licet non proprie in eo ſignificatu, poſthac.i.poſt hoc tempus, quæ afferat mihi ægritudinem i.animi moleſtiam, tãta.i.adeo magna, hæc lætitia eſt oborta.i.enata mihi vel erupit, nũc dedo me patri .i.conuerto me, vel trado me totũ in patris poteſtatem hoſtium more, qui de victoria deſperantes ſe in oſtium poteſtate dedunt, vt.i.ita, quod iam ſim frugalior.i.temperatior, modeſtior, q̃ vult q.d. officio meo & mea frugalitate eius voluntatẽ vincã. S. Nil fefellit, ideo bene dicebã,& vere, vel non erraui, cũ ita eſſe iudicaui, nã res non me fallit, quam non ignoro, ſeu quæ me non latet, nõ præterit, non fugit, quantũ audio.i.intelligo, verba huius Cliniæ. Antiphila agnita eſt.i.recognita à parentibus, hoc aũt apud ſe dixit, deinde cõuertit ſermonem ad Cliniam,& inquit, lætor illud obtigiſſe.i.contigiſſe, eueniſſe, ſucceſſiſſe, tibi ex tua ſñia.i. vt volebas, vbi dici inepte ſolet ad tuum gratũ, ad tuum placitũ. C. O mi Syre obſecro audiſti ne rem totã, vt facta eſt de agnitione filiæ. S. Quid ni.i.cur non audierim, qui affuerim, vſque.i. aſſidue, vnà.i.ſimul cũ parentibus. C. Cui homini audiſti qcq̃ cõmodi, æque.i.ita eueniſſe, vt ſup. mihi. S. Nulli audiui quicq̃ cõmodi eueniſſe. C. Atque ita me Dij amẽt, affirmandi ſeu iurandi eſt hic modus ſatis comicis familiaris, hoc eſt Dij amẽt me ita, vt ego nunc lætor, non tam meapte.i.mea ipſius, ſeu meamet cauſa, inuenitur & meapte & meopte, ſuapte & ſuopte, tuapte,& tuopte, noſtrapte & noſtropte, veſtrapte & veſtropte, in tribus generibus, ſed dũtaxat in caſu ablatiuo, licet Cato poſuit mihipte pro mihiipſi, vt ergo lætor non tam meapte, cauſa, q̃ cauſa inq̃ illius.ſ. Antiphilæ, quam Antiphilam ſcio eſſe dignam, quouis.i. quolibet honore.i. meruiſſe quẽlibet honorẽ. S. Credo ita eſſe vt ais, ſed ô Clinia, age nunc.i.eia, hortantis eſt, viciſſim.i.ẽ diuerſo, contra vice tua, da te mihi.i.obſequere mihi,& mihi more gere, vt tibi ſum obſecutus, nã quoque.i.ẽt, res.i.cauſa, negotiũ amici.ſ. Clitiphonis eſt videnda.i.prouidenda, vt collocetur .i.conſtituatur in tuto, hoc eſt vt careat periculo culpationis & ignominiæ, videlicet ne quid .i. vt ſenex Chremes non ſciat ſup. aliquid nũc de amica.i.de Bacchide, q̃ ſit Clitiphonis amica. C. O Iuppiter, exclamatio vehemens in Syrũ, tanq̃ aliquid dixiſſet qđ videretur deſipienti vergere in nuptiarũ impedimentũ. S. Quieſce.i.ne iraſcaris ita, ſis quietus & expecta quę reliqua ſunt. C. Antiphila mea nubet mihi.i.mihi deſpõdebitur,& nuptijs copulabitur. S. Siccine.i.verũ, interloqueris.i.impedis, interpellas me loquentẽ, ſic interloqueris, inqt, quaſi loqueris inter me .i.inter meum ſermonem illum interrumpẽdo, & in eius mediũ te interponẽdo. C. O mi Syre quid faciã gaudeo, hoc eſt nimio gaudij affectu ſum perculſus, fer.i.tolera, me.i.mea verba incõſiderata,& modũ me habendi. S. Hercle vero, ironice vero aliqd habet hic, fero.i.tolero te. C. Sumus adepti.i.ego ſum adeptus vitam Deorum, quæ lætitiæ plena eſt,& felicitate, nulla admixta triſtitia,& eſt hyperbolicus ſermo, ab affectione procedens. S. Opinor q̃ ſup. fruſtra.i. inefficaciter, ſumo operam.i. q̃ vulgo dicitur capio pœnam, cum tantum pœna duntaxat dicatur de punitione, nam vt vult Priſc. in j. à pœna œ, diphthongo in u, mutata deducitur punio, & ideo non eſt dicẽdum, ſumpſi magnam pœnam pro te, ſed potius tua cauſa multos cepi, ſeu ſumpſi labores, aut plurimum tui cauſa laboraui, opera autem dicitur operatio, labor, induſtria, ideo ſit intellige, fruſtra ſumo operam.i. fruſtra laboro ſermonem apud te facere cum tu gaudio deſipiens aures mihi non prębeas. C. Loquere audio te, ſcilicet.i. aures pbeo

beo tuis ſermonibus. S. At.i.ſed,iam.i.ſtatim, non ages hoc.i. non me audes. C. Agam.i.te audiam. S. Inquam.i.dico, repeto quod videndum eſt.i.proſpiciendum eſt, vt quoque.i.etiam, rei amici cui.ſ.Clitiphonis collocetur in tuto, vt expoſitum eſt intellige,nam ſi nunc abis.i.diſcedis à nobis,& relinquis hic Bacchidem,illico.i.ſtatim, noſter ſenex Chremes reſciſſet.i.cognoſcet tanquam rem inopinatam,hanc Bacchidem eſſe amicá Clitiphonis,ſi abduxeris.i.ſi tecum duxeris,& à nobis remoueris,itidem.i.ſimiliter,ipſa celabitur eſſe amica eius, vt.i.ſicut, adhuc.i. hucuſque,ſeu hactenus celata eſt. C. At enim.i.ſed certe,ò Syre nihil eſt magis aduerſum.i. contrarium meis nuptijs. iſtoc.i.iſta re,quam mones. Nam quo ore.i. qua fronte, quo aſpectu,quo vultu,qua facie appellabo patrem meum,vbi dixero Bacchidem? tenes.i.ſcis ne,quid dicá.i.dicere debeam. S. Quidni.i.cur non teneo? C. Quid dicam? quam cauſam afferam patri, propter quam abduxerim eam mecum. S. Petis ſup.quid dices? nolo ꝙ ſup. mentiare narrato aperte.i. clare, vt quéadmodum res ſe habet. C. Quid ais.i dicis. S. Iubeo.i volo te amare.i.ꝙ tu ames illam Antiphilam,& velle.i.ꝙ tu velis habere eam vxorem,& iubeo inquam te dicere ſup. patri tuo hanc.ſ. Bacchidem,eſſe Clitiphonis.i.amari à Clitiphone. C. Imperas.i. præcipis,ſuades,ré oppido.i.valde bonam,& honeſtam, per ironiam dicit, q. d. valde malam, & inhoneſtam, & imperas inquam rem facilem factu .i.vt fiat,ironice legendo, & hæc particula & hic indignanter poni poteſt,vt ſi quis dicat,& quis eſt qui male de me loqui poſſit.ſ. hic ponitur ironice,quaſi quod dici ſolet Deus ſciat, vt alibi. Id populus curat.ſ. & Virg. Scilicet his ſuperis labor eſt, iam voles me exorare patrem hoc.i. voles me perſuadere patri, hoc exoro enim te ſignificat perſuadeo tibi,& exoro vitam ſignificat impetro,interdú ambo accuſatiui,tam accuſatiuus perſonæ,ꝙ rei iunguntur ſimul cum eo, vt hic voles ergo me exorare patrem hoc, ut pater meus celet ſenem veſtrum.ſ.Chremetem. Dicimus.n. celo te hanc rem,celo tibi hanc rem,celo ſe hac re, & celo te de hac re. S. immo.i.ſed,ego uolo ut recta uia narres oém rem ordine.i.per ordinem, & tractu,ac tenore ſuo, non deflectendo à uia recta. C. Hem,indignantis eſt,ſatis ne es ſanus.i.ſanè mentis,aut ſobrius.i.non temulentus? quidem.i.certe prodis.i.quod dicunt inepte tu oculas illum Clitiphonem, planè.i.clare omnino. Nam dic mihi,qui.i.quo modo,ille Clitipho poterit eſſe in tuto.i.ſine periculo cognitionis totius facti, ſi dixero patri meo eam eſſe Clitiphonis, nam ſenex ſenem non celabit. S. Equidem,ironicos. legas equidem,do palmam huic conſilio.i.aſſentio,more paciſcentium,qui aſſentientes palmam porrigunt, ſeu præſtant in hac fictione. Effero.i.extollo,eueho,me magnifice, id eſt excellenter, & quod dici ſolet, Ego bene hic me apparo. quia.ſ.ego habeam tantam uim.i.tantam efficaciam in me. & ꝙ habeam inquam poteſtatem tantæ aſtutiæ,id eſt verſutiæ,cautelæ,doli dicendo uera,ut fallam.i.decipiam, ambos iuuenes.ſ.poteſt etiam referri ad ambos ſenes,ut,id eſt ita,ꝙ cum.i.quamuis, ſenex ueſter.ſ.Menedemus, dicat noſtro ſeni Chremeti iſtam.ſ. Bacchidem eſſe amicam gnati ſui, uidelicet ſuam tñ non credat, id eſt reuera ſciat contrarium,q.d.in quo decipietur, uel erit pulchra,ut dici ſolet,deceptio,ubi quis ut credit nó decipitur,quod ita erit in tuo patre, quem putas iri falſum. C. At enim.i.ſed certe,eripis.i. auſers mihi rurſus iſto pacto.i.iſto modo omnem ſpem nuptiarum. Nam dum credet ipſe Chr. Bacch. eſſe amicam meam,non committet.i. non credet,non tradet, non collocabit nuptui mihi filiam ſuam Antiphilam. Fortaſſe tu Syre paruicuras.i. paruipendis,parum curæ habes, quid fiet de me, dum.i. dum modo, conſulas.i. prouideas illi Clitiphoni. S. Quid malum eſt hic? interrogatio iraſcentis,vt prius, ſatis diximus,& eſt,quod dici ſolet,quid malæ gratiæ? cenſes.i. putas me velle id.ſ.de Bacchide aſſimularier.i. fingi, tandem poſt multum temporis,vel vſque ad multum temporis, vel ſi mauis cape tandem, vt habeat vrgens quiddam & accelerans, vt ſæpe oſtendit, deinde ſe non velle id diu aſſimulari vnus eſt dies,pax.i. tantummodo, aduerbium comicum vt Priſcianus habet, nihil amplius .i. nihil vltra peto ſimulari præter vnum diem dum.i. quandiu, eripio.i. aſtute ſubduco argentum,quod Clitipho promiſit Bac. C. Dicis vnum diem eſſe tantum, per quod oſtendit pax ſignificare tantum,quod tibi parum videtur, ſatis habet.i. quod dici ſolet,tu habes bonum tempus,vel tibi ſufficit, dum iſtum diem habes,in quo argentum extorqueas quæſo quid tum, id eſt deinde ſequetur ſup. ſi pater Clin. reſciuerit hoc.i. hanc ſimulationem ad eum decipiendum. S. Indignatus tot repetitionibus Cliniæ dicentis,ſi hoc,ſi illud &c. vſus eſt verbo vſitato in eos,qui ſubtimidi in re peragenda dicere ſemper ſolent,quid ſi hoc, quid ſi illud accideret, & oſtendit ſuo reſponſo talia dicta eſſe ridicula, qualia ſunt ea quæ dicit, quid ſi redeo ad eos qui aiunt, quid ſi cœlum ruat, id eſt labatur deorſum, quod dictum eſt ridiculum dictu, & oſtendens talia eſſe ridenda. C. Metuo quid agam, quaſi dicat neſcio quid toto debeam agere. S. Aufert ei talem metum dicens poſſe ſe exoluere tali metu cum volet,cum tantopere patri ſit carus metuis.i.dicis ꝙ metuis, quaſi hæc particula hic ponitur ironice,vt Sæpe.i quaſi dicas, quod poteſtas tua non ſit ea.i.tanta,vt exoluas.i.liberes te prorſus,eo.ſ.metu,quo dicis te metuere,etiam in quo tempore velis te exoluere.ſ.deinde rogat eum vt ſuam detegat voluntatem ſit facturus nec ne, facias palá.i.manifeſtes rem i.quod facturus es, an ſit abducturus Bac. an non. C. Age age, hortantis eſt, Bacchis traducatur.i.deducatur ad me, vt celetur itidem, vt adhuc celata eſt. S. Optime, q.d.opportune ipſa Bacchis exijt foras.i.è domo Chremetis, in qua erat,eſt autem hoc dictum paraſceue.i.præparatio ad ſequentem ſcenam.

LATO.

ARgum) Lætitia Cliniæ,& nouum Syri conſilium. [Nihil me) Hoc ſecum Syrus,deinde gratulatur. [Ne quid de amica) Eclipſis,ſubaudi,reſciſcat. [Quid faciam) Attende geſtum immodice gaudentis. [Nam ſi nunc à nobis) Ratio ab vtili,facta periculi collatione. [At enim iſthuc) Obiectio. [Quo ore) Quo pudore. Vide prouerbium, pudor in oculis. [Aperte ita vt.) Callidum conſilium, cuius ſucceſſus pendebit ex falſa perſuaſione ſenum. [Vim tantam) Magnifice dictum. [At enim ſpem) Alia obiectio. [Quid,malum me) Solutio a tempore. [Pax) Pro, tantum Priſc. auctore. [Quid ſi nunc) Prouerbium in anxios & meticuloſos. [Quaſi non ea) Alia ratio contra obiectionem,a liberandi facultate.

PETRVS MARS.

NVlla mihi res &c.) Geſtiens animus adoleſcentis,qui re optata potitus eſt, & ſeruilis arrogantia nunc deſcribitur. Et amicum amici rem curare in primis debere,monet hæc ſcena. Iuuenis certe voluptatem ſummum bonum putat,quæ ſi alicui honeſtati coniuncta eſt,efferueſcentem animum reprimit,& paulatim ad rectam vitam diſponit. Idem autem accidit,cum puella exoptata vxor ducitur. Plat.lib.6.de Leg.ſic ait: Cupiditas procreandi ardentiſſimo furoris impetu, & maxima petulantia homines vrit & agitat,& inſuper cibi potusq. cupiditates, à quibus ad id, quod optimum eſt, tribus rebus uertendi ſunt, timore, lege, ac uera ratione. Et Apuleius ſic ait: Peccatum ſemel ut bonus quiſque ſolicitus cauet: ita qui ingenio malo eſt,confidentius integrat, ac iam de cetero quo ſeptus,eo apertius delinquit. [Vnus eſt dies,dum argentum eripio,pax) Pax.i. tantummodo. Proterue, id eſt petulanter ac imprudenter, inconſiderateque.

RIVII caſtigat.

CVi æque audiſti cómodius quicquam eueniſſe Manuſcriptus lib. habet cómodi,non, quod ceteri omnes,commodius. Sed nundum ſtatuo,verú rectius, motus videlicet tá eo cóſenſu reclamátium. [Siccine mihi interloquere?) Manuſcripta exéplaria,& ea impreſſis Venetum, Lugdunenſe,alia pleraq. habét: Siccine me interloquere? quæ haud ſcio an verior lectio ſit. [Imo vt recta via rem narret ordine) Lege, rem narret ordine omnem conſentientibus manuſcriptis omnibus, & vetuſtiſſimo quoque de impreſſis. Vt omittam,quod idem ratio metri expoſcit. Eſt autem verſus iambicus trimetr. catal. [S. Quid malum,me tandem cenſes velle id adſimularier?) Ita quidem & manuſcripta habent & impreſſa,quotquot ipſe viderim, exéplaria, nec eſt vlla interea hoc ſanè loco diſcrepantia. Ceterum deprauatam eſſe lectionem quamuis non auſim affirmare,tamen coniectura ducor ad ſuſpicandum, quam hic ſubijciam. Lectori integrum ſit,quod volet, ſequi. In lib. manuſcripto erat in ſpatio, quod verſus dirimit, ſuper illa particula tandem ſic ſcriptú: Per longum tempus & per ætatem. Ex hac gloſa vere vt,iſti dicunt, notabili,conijcio legendum ad hunc modum: Quid, malum,me ætatem cenſes velle id aſſimularier? vt ſit videlicet ætatem aduerbialiter poſitum, pro diu & longo tempore, quo modo & alias ſæpe Terentius,vt ſuo loco adnotabimus, vtitur. Ita apte cohærebit,quod ſtatim ſequitur: Vnus eſt dies, dum argentú eripio,pax. nihil amplius. Oppoſuit.n. inter ſeſe ætatem & vnum diem: & hoc quidem pro breui tempore,illud pro longo diuturnoque poſuit. Qui rem altius introſpexerit,ſat ſcio.ſi cuius modo iudicij eſt,correctioni noſtræ calculum ſuum addet. Ecce autem,cum hoc adnotaſſem, idem forte à Calphurnio adnotatum reperi in eo exemplari, quod Maguntiæ pridem excuſum eſt. Verba eius ſubijciam, Me ætatem, poſuit pro diu. Alibi: Iam dudum ætatem. Ita ille. Sed hæc tamen verba non ſunt in ceteris, velut Argentoratéſi & Veneto. Nam Romanum exemplar

nihil

nihil habet in hanc fabulam. Vocum ſimilitudo haud dubie erro ri anſam dedit, præſertim obſecundante ſenſu: ſit alioqui illud tandem magis a rudibus intelligebatur quam ætatem.

GLAR. VNde triginta priores huius ſcenæ verſus ſunt iambici te tram. catal. Triceſimus ſenarius eſt. Reliqui deinceps tro chaici tetr. catal. excepto à fine octauo, qui eſt troch. tetr. hypercat. ſi exemplaria non fallunt. In 3. ab initio iam diſſyllabum eſt, vt in Adel. bis Sce. 1. Act. 2 & Sce. 7. Act. 5. In 7. verſu vel Cui diſſyllabum eſt, vel i, non eliditur. Et cómode legendum, vt ſit Senſus, Cui æque cómode atque ita habet vetuſtus meus lib. In 8. Dij corripitur, non eliditur. In 10. Mihi diſſyll. pro iambo, quemadmodum in 13. bis, Nam ego. Siccine mihi interloquere legendum puto, & Mihi habet antiquus lib. Riu. Me legit correpta, vt puto, e, non eliſa, alioqui carmen non conſtat. In 15. initio iambus eſt, & Sumus, vel s, ad finem amittit, vel creticus eſt loco quarto, & Sumo verbum ante Opinor verbum ponendum, vt conſtet carmen. In 21. s, eliditur in Magis. In 28. vel Vt mono-ſyllabum eſt, vel creticus eſt loco quarto, & poſt verbum Ordine adijciendum Omnem, vt habet vetuſtus lib. & præterea carmen exigit. Admonuit idem Riu. In 29. s, in Sobrius eliditur, vt ſit loco primo iambus, ſecundo dactylus, in tertio ſpondeus, in 4. anapæſtus. Poteſt & ſine eliſione, vel bacchius eſſe loco quarto, vel creticus loco quinto. In 9. a fine verſu qui trochaicus eſt, Meam monoſyll. totum eliditur, vel amphibrachys eſt loco tertio. Sequens deinde trochaicus tetr. hypercat. eſt, vt diximus, niſi quis carmini aliquid adiectum exiſtimet, vt ſit. Nam & de me quidam habebãt lib. haud dubie perperam. Lector diſpiciat, quid ſit ſi pro Fortaſſe legatur Fors, carmen erit, vt alia, tetr. cat. quod equidem ita legendum exiſtimo. Sequens item verſus ferè deprauate legitur quod Riu. conqueritur. at in vetuſto meo lib. bene habet. Nã illic, Me ætatem legitur, non Me tandem in Calphurnij eiuſdem lib. cõmentario bene habebat. Frobenij lib. neſcio quo alio lib. fretus, ſuſtulerat quod tñ maxime ad rem faciebat. Antepenultimum carmen vt ſauet operæpretium eſt, conſideret lector.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Bacchis irata ob decem minas nondum traditas abituram ſe aſſimulat. Cum Syro expoſtulat. Tandem placata ſuaſu eiuſdem, cum omni ſtrepitu ac turba tranſit ad Menedemum tantiſper dum Chremes fallatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena, vt fallacia Syri tandem expediatur, pecuniaq; extorqueatur à ſene, Bacchis indignata a Syro placatur, cuius perſuaſione ad Menedemum cum pediſſequis tantiſper dũ Chremes fallatur, ſeſe confert.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Deſtomachatur Bacchis ſe à Syro deluſam.

Iambici Quadrati Catalectici.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO. PHRYGIA *ancilla*.

SATIS pol proterue me Syri promiſſa huc induxerunt,
Decem minas quas mihi dare pollicitus eſt. quòd ſi is nunc me
Deceperit; ſæpe obſecrans me, vt veniam, fruſtra veniet:
Aut, cum venturam dixero, & conſtituero: cum is * certe
Renuntiarit; Clitipho cum ſpe pendebit animi; *certo*
Decipiam, ac nõ veniam; Syrus mihi tergo pænas pẽdet.
C. Sati' ſcite promittit tibi. S. atqui tu hanc iocari credis?
Faciet, niſi * caueo. B. dormiunt: pol ego iſtos commouebo. *caueare*
Mea Phrygia audiſti, homo iſte modo quam villam demonſtrauit
Charini? P. audiui. B. proxumam eſſe huic fundo ad dextram? P. memini.
B. Curriculo percurre: apud eum miles Dionyſia agitat.
S. Quid inceptat? B. dic me hic oppido eſſe inuitam, atque aſſeruari:
Verum aliquo pacto verba me his daturam eſſe, & venturam.
S. Perij hercle: Bacchis mane, mane: quo mittis iſtanc quæſo?
Iube, maneat. B. * abi. S. quin paratum eſt argentum. *Ii.*
B. quin maneo.
S. Atqui iam dabitur. B. vt lubet, num ego inſto? S. at ſcin' quid ſodes?
B. Quid? S. tranſeundum nunc tibi eſt ad Menedemũ, & tua pompa
Eo traducenda eſt. B. quam rem agis ſcelus? S. egone? argentum cudo,
Quod tibi dem. B. dignam me putas, quam illudas? S. non eſt temere.
B. Etiam ne tecum hic res mihi eſt? S. minime: tuum tibi reddo.
B. Eatur. S. ſequere hac. heus Dromo. D. quis me volt? S. Syrus. D. quid eſt rei?
S. Ancillas oẽs Bacchidis traduce * huc ad vos propere. *hinc*
B. Quam ob rem? S. ne quæras. & ferant, quæ ſecum huc attulerunt.
Sperabit ſumptum ſibi ſenex eſſe harum abitu leuatum.
Næ ille haud ſcit, hoc paullum lucri quantum ei damni apportet.
Tu neſcis id quod ſcis Dromo, ſi ſapies. D. mutũ dices.

IOAN. CALPH. SATIS pol proterue) Reſtat ad fallaciã & ad extorquendum argentum, vt Bacchidis irata à Syro placetur, & ad Menedemum tranſeat. [Satis pol) Meretricis conqueſtio exprimitur, cuius tota indignatio dependet ex non tradita pecunia. [Huc induxerunt:) Inducitur aliquis cum verbis alterius decipitur. In And. Vide quo me inducas. [Promiſſa) Cic. promiſſa tua memoria teneas. Aliter accipitur cum dicimus promiſſa barba. nam promittere, eſt polliceri, & ad magnitudinem nutrire. Plaut. Capillum promittam. [Pollicitus) Pollicemur magis ſponte: Promittimus rogati. [Promiſſa) Dicitur promiſſum & promiſſio. Promiſſio & pollicitatio eandem vim habẽt. ſed pollicitatio, maioris aſſeuerationis eſt. [Vt veniam, fruſtra veniet:) Pulchra permutatio eiuſdem verbi per tempora, quæ conuenit iratis. [Spe pendebit animi:) Quod eſt corporis, ad cruciatum animi tranſtulit. Supra viſum eſt q̃ torqueantur amãtes in amicarum expectatione. [Ac non veniam:) Mira meretricis calliditas exprimitur. Iam cogitauit quemadmodum Syrus videatur apud Clitiphonem vanus & mendax, ex quo ab illo verberetur. [Mihi) In meam vltionem. Virg. Poſt mihi non ſimili pœna commiſſa luetis. [Pendet pœnas,) Perſoluet. Virg. Tum pendere pœnas Cecropidæ iuſſi. [Satis ſcite) Hoc cum riſu pronunciandum. [Scite) Pulchre. In And. Scitus puer. [Promittit) .ſ. venturam. [Hanc credis?) Hanc, & ad contemptum, & ad odium dixit. habent .n. iſta pronomina quandam emphaſin. [Pol iſtos commouebo) Bene iſtos, quaſi odioſos. In Eun. Cum milite iſto. Virg. Aut quid petis iſtis? Hæc .n. pronomina ſpernentis ſunt, odiumq. mõſtrantis. [Dormiunt) Ocioſi ſunt & negligentes. [Mea Phrygia,) Hoc eſt propriũ meretricis vltro excludere amantem, & alium recipere, vel ſe ad alium conferre. [Phrygia,) Nomen à regione, ſicuti Lesbia, Andria, Samia. [Quam villam) Villa, domus in agris quo ruſtici res vehũt & euehunt. Virg. Et iam ſumma procul villarum culmina fumant. Vterer Varronis teſtimonio, ex j. de Re Ruſt. ad fundamentum, niſi notũ eſſet. [Ad dextram) Indocit memorẽ meretricem, ne oblitã vbi ſit, & qd agat amãs. nã huiuſcemodi mulieres nil aliud agũt,

nil

nil aliud curant, quàm quomodo aliquid ab amantibus extorqueāt. [Curriculo) Hoc loco aduerbium, alias nomen. [Apud eum miles) Hic eſt de quo ſuperius Syrus, Nam miſerum quendam oſtendi ibi militem eius noctem orantem, hæc arte tractabat virū. [Agitat Dionyſia) Aliter agitae accipitur cum dicimus, Agitat cō uiuia & Dionyſia, & aliter cum dicimus, agitat vitia. Iuuenal. Hæc ego non agitem? [Quid inceptat?] Tanquam de magno facinore dixit. uam inceptare & incipere, magnorum eſt facinorum. [Sernati) Cuſtoditi: vel melius, ſuſpicioſe obſeruati. vel illud Virgilianum, Quod ſupereſt, cœli menſes & ſidera ſerua. [Mane mane) Hæc ſingula verba, ſi diligenter notes, Syri magnā trepidationem indicant: ideo ſtatim de argento mentionem fecit, in quo lis omnis pēdebat inter Syrum & Bacchidem. [Quin) Pro immo, hoc loco ponitur. [Quin) Repetit Bacchis Syri verbum, vt mos eſt iratorum. [Num ego inſto?) Fingit ſe non magnopere curare vt habeat argentum quemadmodum faciunt hi qui deſeſſi ſunt diu petendo aliquid. [Sodes) Blandientis aduerbium. [Quam rem agis, ſcelus?) In Andria, Vbi eſt illic ſcelus, Et ad intellectum non ad verba redigitur. nam & ſcelus ſceleſtus intelligitur. & plus dixit quàm ſceleſte: vt, Tu nihil niſi ſapientia es. Martial. Non vitioſus homo es Zoile, ſed vitium. [Eo) Ridicule additum: vt ſit Eò, loci aduerbium. [Argentum cudo) Ioculariter dixit. Cuditur enim pecunia dum imprimitur. [Quā illudas?) In Andria, Adeon' vobis videmur eſſe idonei, in quibus ſic illudatis? Illudo in te, ſeptimo caſu: & illudo te, accuſatiuo dicimus. dicitur quoque illudo te & tibi. [Non eſt temere) Sic dicitur quando aliquid ſit non ſine magna ratione. [Hic) Iu hac re. vt ad Menedemo traducat. & eſt cum interrogatione legendum, ita vt neget non veniſſe ea gratia. [Eatur) Cito ſle ctitur. & quia mulier, & meretrix, quæ ſtabitur minimo lucello. [Quamobrem) Vtpote tardiuſculus non intelligit Syri conſiliū. de eo ſuperius, Ille Cliniæ ſeruus tardiuſculus eſt. [Damnum) Damnum, rei eſt: Malum vero, hominis. Perſoluet Chremes argentum ex fallacia Syri: quod erit maius damnum, quàm ſi permanſiſſet meretrix. [Tu neſcis quod ſcis Dromo) In Eunucho, Tu pol ſi ſapis quod ſcis neſcis. Non poſſumus neſcire quod ſcimus: ſed ita vt concordia diſcors. Virg. Sequiturque ſequentem. [Neſcis quod ſcis) Hoc eſt quod dicitur, Quod ſcis neſcis. prouerbiale eſt, & multum apud dialecticos tractatum: vt facio & non facio, & amicus ſum, & non ſum, & audio & non audio, & cetera huiuſmodi.

GVID. Satis pol &c.) In hac ſcena vt Syri fallacia expleatur & pecunia exturqueatur Bacchis irata à Syro placatur, & ad Menedemum tranſit. B. Pol. i. per Pollucem, ſatis proterue. i. ſatis iniurioſe, ſeu contumelioſe, aut ſatis ridicule, ac ictiſotie, aut etiam ſatis importune, promiſſa. i. promiſſione Syri, adduxerunt me huc ad Clitiphonem, propter ſup. decem minas. i. libras, quas pollicitus eſt. i. ſponte promiſit dare mihi. Promittimus rogati, pollicemur vltronei, promittere etiam ſignificat aliquando ad magnitudinem nutrire, ut promiſſa barba, id eſt prolixa, quaſi procul miſſa. Quod. i. ſed ſi is Syrus nunc deceperit me, ipſe veniet ſæpe fruſtra. i. incaſſum, obſecrans me, vt veniam ad Clitiphonem, aut cum dixero. i. promiſero, & conſtituero, id eſt confirmauero, quaſi ſtatuero cum eo me venturam. i. quòd veniam, cum. i. quando, is Syrus reuunciarit. i. retulerit ei Clitiphoni cer te. i. pro certo, & cum. i. quando Clitipho pendebit animi. i. ſolicitus erit & anxius, ſpe. i. expectatione, vt ſunt ij, qui expectant, qui bus expectatio maximam affert anxietatem. Dicimus autem proprie animo, pendeo. i. ſum ſolicitus, vel dubius, quaſi ſuſpenſum animum gerens. Figurate autem interdum dicitur pendeo animi, ſicut præſtans animi, diſcrucior animi pro animo. Gell. ad Cic. Neſcio, ego quidem vehementer animi pendeo. fortaſſis etiam interpretari poſſet, cum pendebit. i. erit in ſuſpēſo ſpe animi, decipiam ego Bacchia, ac non veniam, vt ego promiſeram. S. Pendet. i. dabit, luet, patietur pœnas, tergo ſuo. i. ſuo dorſo, mihi. i. in vltionē iniuriæ meæ. Dicimus. u. pendes mihi pœnas, vel dabis. i. perſolues, & pœnis tuis mihi ſatiſfacies. C. Bacchis promittit tibi ſcire. i. pulchre ſe affecturam, vt pœnas illas ſi eam fallas. S. Atque. i. ſed certe, tu credis hanc Bacchidem iocari. i. io co dicere ſe illa facient id, quod minatur, niſi cauero. i. niſi prouideo, vt illi pecunia extorqueatur. B. Dormiunt. i. ſunt ocioſi & negligentes, Clinia & Syrus neque de pecunijs prouidēt, & q. d. ſurdos agunt, vt Cic. in Epiſt. Non omnes dormio. i. non in oēs ſurdus ſum. Pol ego cōmouebo. i. excitabo iſtos, per contemptū i. Syrum & Cliniam ò Phrygia mea famula, & eſt nomen à regione. audiſti ne modo. i. paullo ante, quam villam. i. quam domum agreſtem Charini. i. illius viri, iſte homo de quo contiabat inter eas demonſtrauit. P. famula. Audiui. B. Nōne inquam audiſti eam villam eſſe proximam huic fundo. i. huic prædio. Fundus eſt pars agri, nam ager vnus multos continet fundos, ſed hoc eſt ſatis inculcatum ad dextram. i. dextrorſum. i. verſus partem dextram. P. Memini. i. recordor, eū demonſtraſſe ita. B. Percurre. i. valde curre, curriculo. i. celerrime, ita vt ſit aduerb. vel ſit ablatiuus à curriculum pro curſu, vnde Gel. Non ne is cur riculo & oleum petis, ideo eleganter dicimus venit ad me curriculo. i. quod dici ſolet toto curſu. Miles, de quo prius dictum eſt qui noctem vnam Bacchidis orabat agitat. i. celebrat Dionyſia. i. orgia Bacchi, hoc eſt feſta Bacchi, quæ Bacchanalia etiam dicūr, apud eum hominem. ſ. qui demonſtrauit villam. S. Quid hæc Bacchis inceptat. i. de nouo molitur & parat. B. Dic me eſſe huc & aſſeruari. i. detineri, & ſuſpicioſe obſeruari hic, oppido. i. valde, inuitam. i. male contentam, & contra voluntatem, verum. i. ſed dic me eſſe daturam verba his. i. decepturam hos, qui huc me habent aliquo pacto. i. aliquo modo. & dic me venturam. i. ituram ad eum. S. Perij hercle, ò Bacchis mane mane, quo mittis illam Phrygiam, quæſo iube q. ſup. ipſa maneat. i. non eat illuc quo iuſſa eſt. B. Ab i. diſcede Phr. quo te iuſſi. S. Quin. i. quin immo, argentū eſt paratum. B. Quin. i. quinimmo ego maneo hic. q. d. Quid dicis, vt maneam, non vides me manere, & idem verbum. ſ. quin repetit more iratorum. S. Atqui. i. ſed certe, iam. i. ſtatim, dabitur tibi argentum. ſ. C. Vt lubet. i. quemadmodum tu vis? detue nec ne non curo amplius. Num. i. nunquid inſto. i. vrgeo tu des, q. d. non. S. At. i. ſed, ſcis ne ſordes, blandiētur verbum, quaſi ſi audes qd facias. B. Quid? faciā. ſ. S. Eſt tibi trāſeundum. i. te oportet tranſire ad Menedemum, & tua pompa. i. tuus comitatus ancillarum eſt tibi traducenda eo. i. ad Menedemū. B. O ſcelus. i. O tu ſceleſte, ſed vocauit nomine vitij, vt eius improbitatem aggrauet, quam rea agit. i. quod moliris, aut quod dicis. S. Ego cudo. i. extorqueo argentum ægerrime, quaſi ſi ego fabricarem illud. nam proprie cuditur argentum dum imprimitur, quod argentum dem. i. tradam tibi. B. Putas me eſſe dignam, quam illudas. i. irrideas. Dicimus autem illudo te, & tibi, & in te, tam in accuſatiuo, quàm in ablatiuo. S Hoc quod molior. ſ. non eſt temere. i. non paratur inconſulte, ſed ingenioſe. B. Etiā ne. i. vtrum eſt mihi tecum hic. i. habeo hic tecum negocij quidquam. S. Minime. i. non habes negocium mecum, ſed reddo tibi tuum. i. quod tibi eſt promiſſum. B. Eatur. Hic eſt conſenſio Bacchidis vt ad Menedemum eat. Eatur, inquit, imperſonaliter, q. d. à me & à meis ancillis eatur eo. S. Sequere me Bacchis hac. heu, vocantis particula, ò Dromo ſerue. D. Quis vult me. i. quis me petit. S. Syrus eſt qui te vult. D. Quid rei eſt. i. quæ res de nouo obtigit. S. Traduce, pro traduc. propere. i. feſtinãter huuc ad vos omnis. i. oēs ancillas Bacchidis. D. Quāob tem. i. quare traducam. S. Ne quæras. i. noli quærere, & ipſæ ancillæ ferant. i. afferant ea, quæ attulerunt huc ſecum. ſenex Chremes ſperabit ſumptum. i. impendium eſſe leuatum ſibi. i. diminutum, abitu. i. diſceſſu harum mulierculatum. Næ. i. certe, ille ſenea haud. i. non ſcit quantum damni hoc paullum lucri apportet. i. afferat ei. Tu Dromo neſcis id. i. actu non aduertis ad illud quod ſcis. i. quod mente tus tenes, nam multa ſcire noa experimur ad quæ non omni tempore aduertimus, ſed illorum admoniti paullum facile recordamur, ſi ſapies. i. ſi eris ſapiēs, vel ſapienter ages. D. Tu dices me eſſe mutuum, adeo ſum taciturus neque verborum quidquam emiſſurus.

LATO. ARgm) Ea poſtulat meretrix cum Syro & impellit ad argenti extorſionem. Baptimitur autem meretricia improbitas in emungendis amatoribus, & ad traducēdam Bacchidem occaſio datur. [Satis pol proterue) Querela & comminatio meretricis in Syrum. [Dormiunt) Oſtendit ſpectatoribus qd agat, nam ſimulatura eſt, vt terreat Syrum. [Curriculo percurre) Aduerb. pro celeriter, eyns lauſſ. [Vt lubet) Attende ſuperbiam. [Argentum cudo) Elegans & faceta metaphora, pro conficio. [Sperabat ſumptum) Hoc ad ſpectatores, & eſt facete dictum in ſenem, in quem machinatur fallaciam.

PETRVS MARS. SAtis pol proterue &c.) Meretriciam indignationem, & animum terribilem, & artem quia perditi adoleſcentes, & Cupidinis clauo tranſfixi, à meretrice plurimum ſibi tribuente, ac nirore vultus ſuperbiente, tractantur, hæc ſcena exprimit. Meretrix certe diea, noctesque ditibus & veneteis adoleſcentibus inſidiatur, timeturque ab his, qui propter ætatis feruorem & imprudentiam, ad venerem ruunt toto impetu, nullum ferè aliud bonum æſtimantes, præter voluptatem, quam ſtudioſe ſectantur. Itaque callida meretrix inopia ſui, adoleſcentes inflammat, cum nil aliud fermè amet, quàm lucrum, & amantium

cruciatur. Vnde Iuuenalis:

Ardeat ipſa licet, tormentis gaudet amantis.

Simulatione vtitur, vt ſpolijs gaudeat. Vnde Leoa apud Plaut. in Ciſtellar. Aſſimulare amare oportet, nam ſi ames, extemplo melius illi multo quem ames conſulas, quam rei tuæ. [Et conſtitue ro &c.) Id eſt horam aduentus dixero. Iuuenalis:

Vbi nocturna Numa conſtituebat amica.

[Syrus mihi tergo &c.) .i. ſoluet tergo ſuo, quia verberabitur. Etiamne tecum &c. q. d. Nō hoc tibi promiſi, nec talem operam tibi locaui, vt .ſ. à vobis ad Menedemum tranſirem Meretrix cupiebat, & alibi lucrari. Quapp quærit, an apud Menedemum debeat operam Clitiphonis, & Syri, an ſuam rem agere.

RIVII caſtigat. ANcillas omnes Bacchidis traducere huc ad vos propere.) Sūc exemplaria, quæ habeant: Traduce hinc .i. à nobis Mihi illud huc δεικτικὸν eſſe videtur: vt manu domum Syrus oſtendat, quo Bacchidem & eius ancillas traduci uelit.

GLAR. SVnt omnes iambici tetr. catal. In primo s, eliditur in Satis. Et nota appoſitionem diuerſo caſu factam, promiſſa Syri decem minas. quod nuſquam alibi memini me legere. Sed .ſ. conformauit antecedens ad relatiuum Quas, quod ſequebatur, vt in Andria.

Populo ut placerent quas feciſſet fabulas.

Et in Eunucho:

Eunuchum quem dediſti nobis quas turbas dedit?

Rectum igitur erat, Syri promiſſa nempe decem minæ hoc me induxerunt. In ſecundo uerſu Me ſyllaba eſt ultima, & tertius uerſus à uerbo Decepit incipit, quod in exemplaribus ferè neglectū uidimus, & coniunctio Aut ante Fruſtra ponenda ut totus uerſus ita legatur,

Deceperit, ſæpe obſecrans me ut ueniam, aut fruſtra ueniet.

Nec poſt uerbum Veniet colo diſtinguendum. Nam altera diſiunctiuę enunciationis pars multis deinde uerbis ſequitur, ut plane mirer a quibuſdam hoc non animaduerſum. In ſeptimo verſu s, eliditur in Satis, vt in primo. In octauo proceleuſmaticus eſt loco ſecundo, & creticus ſeptimo, niſi quis ò breuem vocalem elidi putet vt Commouebo ſit triſſyllabum. In nono, proceleuſmaticus eſt initio, deinde ſpondeus, mox anapæſtus. Duodecimus verſus in pleriſque, quos nos vidimus, lib. peſſime corruptus eſt, quem nos expunctis verbis Eſſe, & Atque ita legendum aſſerimus.

S. Quid hæc incepTat? B. Dic me hic oppido inuitam aſſeruari.

Qui verſus ſi ita legatur, & carminis ratio optime habebit, & ſenſus item Calphurnius quoque aſſeruari legiſſe videtur, quanquam in nuperis editionibus hoc etiam corruperunt, adeo in alieno labore ingenioſos nos videri pulchrum dicimus. In decimoquarto, Mane & corripitur & producitur, quemadmodum ſupra Actus tertius, Scena tertia, verſu vltimo. Quanquam in ſuperioribus amphibrachys, hic creticus eſſe poſſunt. In decimoquinto verſu proceleuſmaticus eſt initio, ſecundo loco anapæſtus. In quo verſu, Quin videtur primum produci, mox deinde corripi. niſi vel proceleuſmaticum loco ſeptimo ponamus, vel eo de maneo in vnam comprimamus ſyllabam, quorum neutrum placet In decimoſeptimo verbum Eſt, ponendum poſt Tibi, vt conſtet verſus. In decimoottauo, Eo monoſyllabum, & s, vel in Agis, vel in Scelus elidendum. In viceſimoprimo Rei ad finem monoſyllabum eſt. In viceſimoſecundo, Huc δεικτικῶς, non Hinc, vt credidit Badius. oſtendit enim Syrus Menedemi domum vicinam. Annotauit hoc quoque Riuius. In antepenultimo verſu tribrachys eſt loco ſeptimo ſed tum, non eliditur. In penultimo Ei monoſyllabum & abſque eliſione, poſt Damni ponendum, vt carmen ita legatur:

Nę ille haud ſcit hoc paullum lucri, quantū damni ei oportet.

Eodem modo ponitur. Et in vigeſimoſeptimo verſu ſcenæ ſequentis. Vltimus verſus initio varie allegatur, varie legitur. Quidam ita,

Tu neſcis id, quod ſcis Dromo. Quidam ſic,

Tu quod ſcis neſcias Dromo. Quidam etiam ita,

Tu neſcias quod ſcis Dromo.

Atque hæ tres lectiones quantum ad ſenſum ac metrum non improbantur. Quanquam poſteriores mihi magis probantur. In commentario Donati in Eunuchum, Act 4. Sce. 4. ſub finem corrupte citatur ad hunc modum hic locus, Neſcias quod ſcis, ſi ſapis. Quem locum tamen etiam ita allegat Doctor. in adagio, Quod ſcis neſcis. Nec magis emendauit in eo Terentij lib. quem vltima editione excudendum dedit, cū in alijs ſoleat emendatiſſime citare auctorum loca.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Per fallaciam Syrus ab hero Chremete argentum accipit. Menedemi Chremes rurſum miſeretur ob traductam ad illum cum omni pompa ſumptuoſam Bacchidem, quam Clinia non ſui filij amicam putat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena, Syri fallacia ſuum ſortitur effectum. Nam tandem extorquetur a Chremete argentum. Idem ille Chremes, qui vt in prima Comœdia par e cruciantis ſecundo luct; ita hic quoque eiuſdem Menedemi miſeretur, & eius vicem dolet de pompa, & ſumptu Bacchidis, quam Clinia amicam eſſe credebat.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena eleganter Chremes ſuo ipſius conſilio fallitur à Syro. Conqueſtio eſt etiam Chremetis de malo Menedemi.

Senarij.

CHREMES, SYRVS.

ITA me dij amabunt, vt nunc, Menedemi vicem,
Miſeret me, tantum deueniſſe ad eum mali.
Illanccine mulierem alere cum illa familia?
Etſi ſcio, hoſce aliquot dies non ſentiet:
Ita magno deſiderio fuit ei filius.
Verum vbi videbit tantos ſibi ſumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum:
Optabit rurſum, vt abeat ab ſe filius.
Syrum optume, eccum. S. ceſſo hunc adoriri? C. Syre. S. hem.
C. Quid eſt? S. te mihi ipſum iam dudum optabā dari.
C. Videre egiſſe iam neſcio quid cum ſene.
S. De illo, quod dictum dudum? ac factum reddidi.
C. Bonan' fide? S. bona hercle. C. non poſſum pati,
Quin tibi caput demulceam. accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro iſta re, ac lubens.
S. At ſi ſcias, quàm ſcite in mentem venerit.
C. Vah, gloriare eueniſſe ex ſententia?
S. Non hercle vero: verum dico. C. dic, quid eſt?
S. Tui Clitiphonis eſſe amicam hanc Bacchidem
Menedemo dixit Clinia, & ea gratia
Secum adduxiſſe, ne tu id perſentiſceres.
C. Probe. S. dic ſodes. C. nimium inq̄. S. īmo ſic ſatis.
Sed porro auſculta quod ſupereſt fallaciæ.
Seſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam:
Sibi complacitam eius formam, poſtquam aſpexerit:
Hanc ſe cupere vxorē. C. modo quæ inuēta eſt? S. eā:
Et * quidem iubebit poſci. C. quam ob rem iſtuc Syre? *equidem
Nam prorſus nihil intellego. S. hui, tardus es.
C. Fortaſſe. S. argentum dabitur ei ad nuptias,
Aurum, atque veſtem, qui, tenes ne? C. comparet?
S. Id ipſum. C. at illi ego nec do, nec deſpondeo.
S. Non? quam ob rem? C. quam ob rem, me rogas? * homini. S. vt lubet. *homini fugitiuo dabo?
Non ego perpetuo dicebam illam illi vt dares,
Verum vt ſimulares. C. non mea eſt ſimulatio:
Ita tu iſtæc tua miſceto, ne me admiſceas.
Egon', cui daturus non ſim, vt ei deſpondeam?
S. Credebam. C. minime. S. ſcite poterat fieri:
Et ego hoc, quia dudum tu tantopere iuſſeras,

Eo cœpi. c. credo: s. ceterum equidem iſtuc Chreme
Aequi boniq. facio. c. atqui tum maxume
V[illegible] te dare operam vt fiat, verum alia via.
s. Fiat: quæratur aliud. ſed illud quod tibi
Dixi de argento, quod iſta debet Bacchidi,
Id nunc reddendum eſt illi: neque tu ſcilicet
Eo nunc confugies: quid mea? num mihi datum eſt?
Num iuſſi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verum illud Chreme
* iniuria Dicunt: ius ſummum, ſæpe ſumma * malitia eſt.
c. Haud faciam. s. immo alijs ſi licet, tibi non licet.
Omnes in lauta te & bene parte aucta putant.
c. Quin egomet iam ad eam deferam. s. immo filium
Iube potius. c. quam ob rem? s. quia enim in eum ſuſpectio eſt
Tranſlata amoris. c. quid tum? s. quia videbitur
Magis veriſimile id eſſe, cum hic illi dabit:
Et ſimul conficiam facilius ego, quod volo.
Ipſe adeo adeſt: abi: effer argentum. c. effero.

IOAN. CALPU. IT A me Dij amabunt) Hic eſt tranſacta Syri fallacia, & tandem extorquetur argentum, & idem eſt Chremes qui fuit in prima comœdiæ parte. miſeretur enim Menedemi, & eius uicem dolet, credens Bacchidem amicam Cliniæ eſſe. [Tantum mali) Proprius dixiſſet damni: niſi ad ægritudinem animi referas. [Illanecine mulierem) Hoc eſt quod ſupra dixi, iſta pronomina afferre contemptum & odium. [Cum illa familia) Cum ſtomacho dixit, id quod ſuperius facere Syrus pompam appellauit. [Ita magno deſiderio) Via in primis explebile deſideriū illius rei eſt quam diu optauimus, ſed eius poſtea in dies paulatim nos ſatietas capit. [Nec fieri modum) Quod plus eſt, & ad prodigalitatem accedit. [Eccum) In Andria, Atque eccum video. Superius dixi, eccum, ellum, reſolui per aduerbia, non per nomina: ſed tamen ſm Donatum, eccum qui ecceeum, veteres dixerunt. Eccum, ellum: quod apertius ſignificat ecce eum, ecce illum. [Ceſſo hunc adoriri?) Quaſi de improuiſo alloqui, aggredi. In Andria, Hiccine me ſi imparatum in veris nuptijs adortus eſſet? Adoriri dicitur qui ex inſidijs repente inuadit. dictum ab eo ꝙ corpora aggredientium exurgant ſubito, atque increſcant. [Hem) Interiectio læti, alias perturbati. [Te mihi ipſum iam dudum) Laurentius Valla, vir omnium noſtræ ætatis eruditiſſimus, dicit, dudum, & iandudum de paruo tempore dici, unius horæ, aut ſemihoræ aut duarum horarum, vel ad ſummum quatuor. ſed Donatus illud Terentianum exponens. Iandudum ætatem inter eos factæ lites: ſic, inquit, Quia iandudum infinitæ moræ eſt, addit ætatem, vt oſtendat multum abijſſe temporis, & factum eſt, Iandudum ætatem, pro longinquo tempore. Lucilius, ut multum, menſeſque dieſque. Non tñ ętatem. Ætatem, diu, longinquoque tempore ac prolixo vt eſt ætas, & quæ ſequuntur. [Videre egiſſe) Colligit hoc ex verbis Syri, a quo exoptaretur, credebat enim ſenex ſe a ſeruo non optari, niſi gratia fallaciæ in Menedemum. [Ac factum reddidi) Secure & magna audacia pronunciat: & plus eſt quam ſi diceret, feci. [Caput demulceam) Magni blandimenti ſignum, quod fit, quoties in re optata domino ſeruus ea ſententia obſequitur. [Boni aliquid) Non dicit quid, vt eum lætiorem reddat, & in ſpe magni boni detineat. [Hercle vero) Aduerbia ſunt confirmatiua. [Non hercle vero uerum dico) Negat ſe gloriari, & ſe veridicum fatetur: vt hi, qui re magna peracta fingunt ſe non gloriari, ut ſint maioris fidei & auctoritatis. [Tui Clitiphonis) Hoc eſt quod ſuperius Syrus, Quòd tum tantam in me & poteſtatem habeam tantæ aſtutiæ uera dicendo, ut eos ambos fallam. Inferius Chremes non credet Menedemo Bacchidem Clitiphonis eſſe amicam. [Immo ſic ſatis) Sic dixit, ut qui ſuſpicaretur à Chremete dictum, nimium inquam, non ſerio, ſed ioco. [Tuam vidiſſe filiam) Neque hoc Menedemo crediturus eſt Chremes, dum dicet inferius, Et illum aiunt uelle uxorem. [Iubebit poſci) Id eſt peti. Petimus aliquid precario, Poſcimus imperioſe, Poſtulamus iure. [Prorſus nihil intelligo) Prorſus, pro eo quod eſt omnino. Sunt qui coniunctionem velint. Vel prorſus, certe, recte, uere. & dicitur quaſi porro uerſus: nam prorſum, eſt porro uerſum .i. ante uerſum. hinc & proſa oratio, quam non inflexit cantilena. [Hui) Interiectio mirantis. & hoc cum geſtu ſeruili, & leuiori perſonæ congrue dictum. [Argentum dabitur) Scilicet a Menedemo inferius Chremes non immemor verborum Syri, Menedemo dicet, Et illum aiunt uelle uxorem, ut cum diſponderim, des qui aurum, & ueſtem, atque alia quæ opus ſunt, comparet. [Qui) Pro quo. [Nec ſpondeo) Proprie dixit, Spōdet pater puellæ, Deſpondet pater adoleſcentis. In Andria. Placuit, deſpondi. [Fugitiuo dabo?) A conditione perſonæ Cliniam vituperat, nam fugitiui proprie ſerui. vnde in edicto ædilium curulium, titulus eſt ſeruorum fugitiuorum, Si quis fugitiuus, erróue ſit, noxaue ſolutus non ſit. [Non ego perpetuo.) Virgil. Connubio iungam ſtabili, propriamq. dicabo. Illa datur perpetuo quæ omnes annos cum marito exigit. [Tua miſceto) Verba probi viri, qui non vult adhærere conſilio alterius in re non probabili. [Cui daturus non ſim) Argumentum ab æquo. Non æquum, non leges ipſæ concedunt, vt quis pater filiam alicui ſpōdeat, deinde deneget. [Illuc Chreme) In re non probabili vult inire opinionem optimi ſerui, qui domino bona fide morem gerat, & pro viribus obſequatur. [Fiat, quæratur aliud) Aſtute & callide in omnibus aſſentitur hero: quia iam lenibus verbis extorquebit argentum. [Eo nunc confugies,) Id eſt ad rationes quas ſtatim callide ſubijcit. magna vis eſt perſuaſionis: quoniā non prius amouemus ea quæ is reſponderet à quo aliquid petimus. Me inuito potuit? [Hæc pro Chremete eſſent, & iure non teneretur reddere id argentum. [In lauta) Non decet eum qui lautæ vitæ ſit & ſplendidæ, in omnibus iuris rigorem obſeruare. nam qui ad vnguem ius ſeruant, aſperi, difficiles, & tenaces moleſtis videntur. [Egomet) Senex gloriæ cupidus adeo flectitur verbis Syri, vt ad meretricem cum argento feſtinare cupiat. [Simul conficiam) Hoc loco pro efficiam ponitur: quo ſæpius in hac ſignificatione Cicero, vtitur. ab hoc, Confectum, proprie verbū conuenit gladiatoribus his, qui grauiſſimis vulneribus occubuerunt. Cic. in Catil. Gladiatori illi confecto & ſaucio.

GVID. ITa me Dij ament &c.) Hic Syri fallacia ſuum ſortitur effectum, & tandem à Chremete extorquetur argentum. C. Dij ament me ita, vt me miſeret.i miſericordia mouear vicē Menedemi.i. propter fortunam Menedemi, vel potius vicem Menedemi.i. loco Menedemi. Eodem genere dicendi Cic. vtitur ad Lent. Noſtram, inquit, vicē vltus eſt ipſe ſeſe.i puniuit ſeipſum, vice.i. loco noſtri. Itaque ſic continua. Dij me ament ita, vt me miſeret vicem pro vice, hoc eſt loco Men. q. d. cauſa ſua me miſeret tantum mali deueniſſe ad eum, vt tanta illa familia ſit aliena, Illacine.i. verum oportet ſupple aut neceſſe, ſeu opus eſt alere ſi lanc per contemptum & odium dicit per illam mulierem Bacchidem, cum illa familia.i. cum tanto comitatu ancillarum, etſi, id eſt quamuis ſcio ꝙ ſupple Menedemus non ſentiet onus vnde.ſ. hoſce aliquot dies.i ꝑ aliquot dies primos, ita.i. adeo filius fuit ei magno deſiderio.i. adeo deſiderauit filium, verum.i. ſed, vbi.i. quando viderit tantos ſumptus quotidianos.i. impenſas quotidie faciendas fieri ſibi domi, nec uidebit modum.i. finem fieri, ruſum denuo optabit, ut filius abeat.i. diſcedat ab ſe.i. quod dicitur inepte de penes ſe. Eccum.i. ecce hic propè Syrum optime, id eſt tempeſtiue, opportune. S. Ceſſo.i. quid moror, quid tardo, adoriri.i. aggredi uerbis hunc Chremetem. C. O Syre uocando pronunciandum. S. Hem, hic eſt uox læti, interdum perturbati. C. Quid eſt propter quod me uelis, & gaudeas mea præſentia. S. Iandudum.i. longo ante tempore exoptabam te dari.i. offerri obuium mihi. C. Videre.i. uideris, cenſeris, iudicaris, egiſſe, nam neſcio quid cum ſene Menedemo eum decipiendum, ut ego poſtulaueram. S. Dicis me egiſſe aliquid de illo i. de illa re, uidelicet de eo decipiendo, quod dudum.i. paullo ante, uel ſecundum Donatum, longe ante ſubaudi communicaueramus, uel aliquid tale, nam hic eſt diſtinguendum. Deinde ſubde. Reddidi dictum ac factum.i. & dixi feci, vel ut dixi ſic effeci. Reddere enim aliquid dictum eſt illud dicere, & reddere factum eſt facere. Solemus enim ſic dicere. Hoc tali die factum reddam.i hoc à me tali die fiet. C. Bona.i. bona ne fide.i. uere ne dicis? nam fides eſt vt Cic. inquit, dictorum, conuentorum conſtantia & veritas. S. Hercle dico ſup. bona fide, & iurando dictum comprobat. C. Non poſſum pati.i. non poſſum continere, quin.i. ꝙ nō, demulceam i. ſuauiter attrectem tibi caput. O Syre accede huc .i. ad me, ut tibi caput demulceam, & te aliquo munere donem, faciam tibi aliquid boni pro iſta re.i. pro iſta fallacia, ac lubens.i. bono animo. S. At.i. ſed, ſi ſcias q̄.i. quantum, ſcite.i. pulchre, ingenioſe, ſubtiliter uenerit mihi in mentem illud.ſ. quod poſtea eſt dicturus, nam interrupit ſermonem Chremes. C. Vah, irridentis

dentis interiectio eſt hic,ſed tñ ioco eum illudit,non ſerio gloriare .i. gloriatate extollis euenisse ea ſententia .i. quod euenerit tibi,vt volebas. S. Vero.i.ſed,hercle nõ glorior.ſ.dico vere.i. veritatẽ. C. Dic quid eſt. S. Clinia dixit Men.hanc Bacchidem eſſe amicam Cli. ſi ij tui,& dixit itaq; ſe Cliniam adduxiſſe ſecũ eam, ea gratia i.ea cauſa,ne.i.vt nõ perſenſiſceres id .i. vt non perciperes. Nam a perſentio tis adiuncta eo fit perſentiſco, quod regit accuſatiuum vt ſuum verbum,quia & pro primitiuo hic ponitur. C. Probe.i.recte,excogitatũ eſt ſ.aut aliquid tale. S. Dic ſodes.i.ſi audes,blandiẽtis particula, q. d. ſed dic ſine fictione. C. Inq .i. dico tibi,quod nimium.i.plurimũ,vel valde probe actũ eſt. S. Imo .i.ſed ſatis probe ſic actum,ſed porro.i.deinde, poſtea auſculta id ſup.ſallaciæ,quod ſupereſt.i.quod reſtat,quod reliquum eſt,ipſe Clinia dicit ſeſe.i. ſeipſum vidiſſe tuam filiam Antiphilam,dicet etiam formam.i.pulchritudinẽm eius cõplacitam eſſe.i.complacuiſſe ſibi,nam cõplaceo in præterito facit complacui, & cõplacitus ſum pro eodem ſenſu, dicit etiam ſe cupere hanc filiam tuã vxorem.i.pro vxore ſua,poſtq̃ aſpexerit eam.ſ.hoc eſt ſe velle eã vxorem hr̃e,ex quo eam aſpexerit. C. Modo.i.verum dicis illum cupere hanc filiam.quæ modo .i. paulo ante inuenta eſt? S. Eã dico.ſ.quæ inuenta eſt,vel eam cupit,& quidem.i. & etiã,vel certe iubebit poſci.i.peti.i.faciet,vt p aliquos a te petatur. C. Quãobrem.i.quare ô Syr.dic s ſup.illud,nam prorſus.i.omnino nihil intelligo.i.non bene capio quorſum ſpectent tua verba aut quid ſibi velint. S. Hui, interiectio indignantis Syri herum nõ intelligere,es tardus.i.hebes,& obtuſus ingenio, q me capere nõ potes. C. Fortaſſe.i poſſibile eſt me eſſe tardum Syr.argentum datur ei Cliniæ,qui in ablatiuo.i quo argento,cõparet i.quærat aurum.i annulos aureos, ceteraque aurea poſuit tñ materiam pro materiato vt dñt, atque quo compararet vellem .i indumẽta ad nuptias honeſte celebrandas,cõparet.i. emat ſibi talia, nihil impedio quid ad me. C. Idipſum eſt ſup.cõſentiendo dicit,q.d illud tñ eſt vt comparet quæ ſibi volet te non impediente cum nihil ad te. C. At.i.ſed,ego Chremes,neque do neque ſpondeo.i promitto futuram ſponſam filiam meam illi Cliniæ. S. Non? dicis te non ſpondere velle illi,admiratur hoc Syrus, deinde interrogat,quãobrem.i.quare,non ſpondes. C. Interrogas me quãobrem non ſpondeam dare illam filiam meam huiuſmodi fugitiuo.ſ. Cliniæ,q more fugitiui ſerui patrem reliquit. S. Fac ſup. vt lubet,ego non dicebam vt tu dares eam illi perpetuo.i. vt totã vitam cũ eo exigeret. Verum.i.ſed dicebam vt ſimulares te illam dare ei. C. Simulatio.i.fictio,nõ mea eſt.i.non me decet,qui vir grauis ſum tu miſceto i.confundito,iſtæc.i.tuas technas & fallacias,ita ne.i.vt non admiſceas me.i.vt non me interponas, ſeu inuoluas,vt .ſup.vt deſpondeam filiam meam ſupp. ei Cliniæ, cui ego non ſim daturus, q. d. non faciam. S. Credebam te velle id facere. C. Minime i.non volo ſup.illud. S. Id ſup. poterat fieri ſcite.i.pulchre,ac ingenioſe,& quaſi ſcientes. Nam ſcitus dicitur q ſciens eſt,& ego cœpi.i.incœpi hoc propoſitũ, & hue vaframentũ,eo.i. idẽo,quia dudum tu iufferas .i. volueras tantopere, vt.ſ.ſimulationem aliquam quacunque via inuenirẽ,qua deciperetur Men. C. Credo te id accepiſſe eam ob rem,quia tantopere iufferam. S. Ceterum.i.ſed,equidem.i.certe,facio illud æqui & boni.i.facio illud bona æquitate, tanquam bonus ſeruus dño in omnibus gerens morem. Dicimus aũt illud æqui & boni facio,pro eo quod eſt facio illud æquum & bonũ, vt dicimus illud rei facis,pro facis illam rem,nam æqui & boni hic vt ſubſtantiua in neutro genere capi debent. C. Atqui.i.ſed certe,tum.i. deinde cõſequenter maxime volo te dare operam, vt ſimulatio & fallacia fiat in Menedemum,verum.i.ſed,volo id fieri alia via .i. alia rõne,ſiue alio modo. S. Fiat alia via .ſ. ego ſum contentus,ſed aliud.i aliud modus quæratur .i. excogitetur & aptus inueniatur ſed illud quod dixi tibi de argento,quod illa.i.tua filia debet Bacchidi, quod videlicet ab anu corinthia, quæ mortua eſt data illi fuit pignori,id argẽtum nunc eſt reddendũ tibi i.a te.i.te oportet reddere,neque.ſ.id eſt certe,nunc cõfugias.i.recurras,eo.i.ad has rõnes,quæ ſequuntur, dicendo quid mea intereſt ſup.i. quid ad me ſpectat de iſto argento,num i. nunquid argentum datum eſt mihi,q. d. non,num .i. nunquid iuſſi vt daretur, q.d. non, num illa anus corinthia potuit oppignerare.i. pro pignore dare filiã meã me inuito.i.nolente. ô Ch. homines dicunt vulgo illud dictum verum.i.veritati cõſentaneum,videlicet q ſummum ius i.nimius rigor iuris eſt ſæpe ſumma malitia i.vt Cic. inquit in Offic ſum ma iniuria. C. Haud .i. non faciam, hoc eſt non confugiam ad eas rationes ſummi iuris. S. Imo.i.ſi licet.i ſi fas eſt alijs hominibus vt ſequantur iuris rigorem. tibi tñ non licet, propterea q omnes homines putant.i.reputant te eſſe in parte hominum lau

ta.i.ſplendida,& bene.i.valde aucta virtutibus.ſ.& vitæ probitate quemadmodum dicimus macte virtute,quaſi magis aucte virtute.i. per virtutem,& melius aucta legitur q̃ acta, & ita in multis libris fas eſt inuenire. C. quin.i.quinimo,iã.i.nunc egomet deferam decẽ minas ad eam Bacchidem,q̃ cito perſuaſus eſt gloriæ cupidus. S. Imo potius iube filiũ deferre ad eam. C. Quãobrem i.quare iubes filium deferre illud. S. Enim.i.certe,quia ſuſpicio amoris eſt tranſlata in hunc filium tuum, qui putatur à Menedemo eſſe amator Bacchidis. C. Quid tum i.quid inde ſequitur, ſi tranſlata eſt in eum amoris ſuſpicio. S. Quia magis veriſimile videbitur id eſſe.i.eum amare eam. cum.i. qñ,hic filius dabit illi Bacchidi argentum,& ſimul.i.& etiam,conficiam.i.efficiam,perficiam facilius id,quod ego volo efficere,hoc eſt facilius decipiam Menedemũ,adeo.i.certe,ipſe Clinia adeſt.i.aduenit. ô Chreme abi.i.vade domum,& affert argentum. C. Affero argẽtum.ſ.vel effero.i educo ex capſa vt feratur,quaſi extra fero.

A Rem) Fingit Syrus ſe reperiſſe fallaciã in Menedemũ, & eo ipſo fallit Chremetem.[Huc adoriri) Recte,quaſi ex inſidijs, & graſſatorum more. [Dictum ac factum) Prouerbiale,de negocio in quo nihil prætermiſſum eſt. [Caput demulceam) Senile blandimentum. [Vah) Cum geſtu ac riſu pronunciandum. [Tui Clitiphonis) Attende Syri calliditatem, qua dum fingit ſe reperiſſe fallaciam perſuadet id, qđ vult Chremeti, ad celandum Clitiphonem. & eſt executio propoſiti conſilij apud Cliniam. In hoc aũt vertitur fallacia, q id,quod verum eſt tanquam fictum ſenes credunt.[Vt lubet) Non vrget hic Syrus quia res ad Clitiphonem minus pertinet: tũ vt habeat mox faciliorem ſenem ad extorquendum argentum. [Sed illud) Hic fretus agnitione Antiphilæ Syrus perficit fallaciam, quam ante fruſtra apud Chremetem tentauerat in Menedemum. [Imo filium) Hoc conſilium Syri pertinebit ad prodendam nequitiam Clitiphonis,& eſt vltima occaſio abſoluendæ epitaſeos. LATO.

I Ta me dij amabunt &c.) Boni viri. & amici rationem habẽtis officium,hæc ſcena exprimit,& non ſemper leges quæ cũ ſint vniuerſales, peccant interdum, ſeruandas eſſe ac iuris rigorem,ſed æquitatem pro temporum rerumque conditione colendam eſſe,docet in primis. Maiores.n. noſtri ſummum ius aliquando ſummam crucem eſſe dicebant. Ariſtot. lib. 5. Ethic.loquens de viro iuſto,bono,ac æquo,ſic ait, Æquus ac bonus eſt is, qui talia elegit atque agit, & qui non exacte iuſtum & deteriorẽ partem exequitur,ſed imminuit, tametſi Legem adiutricem ad illud habet. Et cõiter hæc æquitas & bonitas eſt. [Num illa oppig &c.) Oppignerare.i.in pignus recipere & arrhabonem. Ius ſummũ ſępe &c. Cic.lib.1.Off.ſic ait. Exiſtunt ẽt iniuriæ ſępe calumnia quadam,& nimis callida,ſed malitioſa iuris Interpretatione. Ex quo illud: Summum ius,ſumma iniuria, factum eſt iam tritum ſermone prouerb. Huius prouerbij meminit Colum. in 1. ſui operis. [Omnes te in lauta).i. liberali, & ſine auaritia. PETRVS MARS.

S Eſe ipſe dicet tuam vidiſſe filiam) In quibuſdam deeſt τὸ ipſe,quod addendum tamen eſt ex obſeruatione ueterum lib. C. H. Quamobrem? me rogas? hominis? [SY. Vt lubet) Hæc vera,vt opinor,lectio. Sed ſunt exemplaria, quæ habeant. Homini fugitiuo dabo? quo modo Calphurnius quoque legit. In manuſcripto non erant illa duo poſtrema verba, quæ è ſpatio quod uerſus dirimit,vbi ad explanandam ſententiam adiecta fuerint,in contextum irrepſiſſe ſuſpicor,incuria,vt fit, librariorum. Nam quin κατ' ἔλλειψιν rectius omittantur dubium non eſt,ſi quis modo locum diligenter expendat, Hoc facit diſcrepantia exemplarium: quæ vnde tandem,niſi ex gloſſis illis,orta credi debet? Nam in quibuſdam reperitur,homini fugitiuo,in alijs velut Haſſenſteniano,vt homini fugitiuo, in alijs,homini fugitiuo dabo. in Veneto,homini darem illam fugitiuo? Quod Calphurnius nobiſcum facit,non me magnopere mouet. Ratio metri nobiſcum facit,vt de lib.manuſcripto taceam. Cum enim uerſus huius ſcenæ omnes Senarij ſint,hinc vnus Tetrameter foret, nulla quidem probabili cauſa, ſi Calphurnium ſequi volea. Octauus ab initio ſcenæ uerſus,ne cui ea res ſcrupulum inijciat,& duo proxime ſequentes,ita diſtinguendi ſunt. RIVII caſtigatio.

Optabit rurſum ut abeat abs ſe filius.
Syrum optime eccũ. S. Ceſſo hunc adoriri? C. Syre. S. hem,
C. Quid eſt? S. Te mihi ipſum iandudum exoptabam dari.

In manuſcripto quodam non erat τὸ mihi in poſtremo uerſu: Sed in illo tamen,quod nos fere ſequimur,erat. Proinde reliquimus. [Non ego in perpetuum dicebam &c.) Sic perperam exẽplaria quædam velut Moguntinum, Vuitembergenſe, alia pleraque. Sed .n. manuſcriptum habet: Non ego perpetuo, quod rectius eſſe reor. Incuria tamen hoc magis q̃ inſcitia cuiuſquam

inoleuit mendum. Haſſenſtenianus lib. habet. Non ego perpetuam dicebam vt illam illi dares. Quid ſi omiſſa præpoſitione legendum forſan, perpetuum, ut ſit aduerbialiter poſitum, quo in Andria poſtremum cũ ait. Hodie poſtremum me vides. & apud Curtium: Pater poſtremum ſtrinxerat ſertum. quod eſt τὸ ὕστατον Græcis. Et in Heautont. Peccatum a me maxumum eſt, pro maxume. Vltimũ apud Liu. pro vltimo. Sed hæc coniectura eſto. [Ius ſummum ſæpe ſumma malitia eſt) Ita quidem magno conſenſu omnes lib. habent, nec ſecus à doctis citatur. Sunt tñ qui legant etiam: Ius ſummũ ſæpe ſumma iniuria eſt, vt ſit ἀντίθετον vocum, quo Cic. j. Off. Exiſtunt, inquit, ſæpe iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida iuris interpretatione. Ex quo illud Sũmum ius, ſumma iniuria, factum eſt iam tritum ſermone prouerbium. Verſus vtrunque patitur, ſeu malitia legatur, ſeu iniuria.

GLAR. VErſus ſunt trimetri iambici omnes, nullus, quod quidam tradiderunt, tetrameter. In 5. vel Et uel Fuit monoſyll. In 7. Fieri prima ſyllaba bis corripitur, quod in 37. huius adeo ſcenæ verſu producitur. Octauus uerſus finitur in Filius. Nonus incipit in Syrum. Decimus in Quid eſt, quod nequitiam neglexerit Riu. ut tres hi uerſus ita legantur:

Optabit rurſum ut abeat ab ſe filius
Syrũ optume eccum. s. ceſſo hunc adoriri? c. Syrus. s. hem.
c. Quid eſt? s. te mihi ipſum iam dudum exoptatam dari.

De Mihi plerique dubitãt debeátne hic legi, cum carminis ratio reſpuere videat, ſed ſi uel d, in Quid eliditur, uel bacchius primo ponatur loco, habebit utique locũ. In 24. vel Tuam monoſyll. eſt, vel creticus erit loco tertio. Riuius ait, in quibuſdã libris vẽ Ipſe nõ adeſſe, quod tñ Ipſe addendum ex veterum librũ obſeruatione putat. alioqui cretico, ſi deeſſet, non erat opus, ne συνίζησιν quidẽ, in Tuam. In 25. Eius monoſyll. In 26. ad finem poſt Eam, addẽda coniunctio, &, & 27. carmen incipiendum ab Quidem, neque legendũ Equidem. In 39. Et monoſyll. eſt abſq; eliſione, vt in penult. verſu prioris ſcenæ. In 31. Spondeo legendũ, nõ Deſpondeo, cum pp carmen, tum ſenſum. Spondet n. pater puellæ, Deſpõdet pater adoleſcentis, auctore Don. in Andr. vbi Simo ait, Placuit, deſpondi, hic nuptijs dictus eſt dies. Hic uero Chremes, neque do, neque ſpõdeo. ac paullo poſt, Egon' cui daturus nõ ſim vt ei ſpondeam. Vbi pertinaciſſime lib. habent Deſpõdeam, atque adeo Calphurnius hic etiam ita locum perperã citat. Ex quarta dehinc ſcena, vbi bis eodẽ errore hæſitant, & lib. & cõmentatores contra & ſuam ipſorum expoſitionem & verũ ſenſum. quos locos vbique iuſta de cauſa reprehendere non dubitamus, quoties inciderint. Triceſimusſecundus verſus in Aldino libro bene habet. quidã addunt duo verba Fugitiuo dabo, quos recte reprehendit Riu. Et eſt ſenarius, vt reliqui, nõ octonarius. In 33. Doct. Perpetuo legit, cui ſubſcribit Riuius, q̃q̃ idem Riuius etiam Perpetuum, omiſſa ppoſitione In legi poſſe contendit, aduerbialiter poſitũ, vt poſtremum in Andr. quod Græcis ὕστατον dr̃. ſi aũt In perpetuum legendum eſt, vt liber meus vetuſtus & Aldi hñt, creticus erit loco primo huius verſus, quẽadmodum haud dubie eſt loco quarto, niſi qs pertinaciter contendat I, in Illam abijci. In 36. iambus primo loco eſt, ſecũdo loco tribrachys, vt Cui ſit diſſyll. ſecũda ſyll. corr. quemadmodũ aliquoties apud Mart. & Spõdeam legendum vt diximus, non Deſpõdeam. In 39. Eo monoſyll. eſt. In 42. eliditur d, in Sed & in 43. in Quod, niſi illic loco quarto, hic tertio ſit creticus, qđ placet. In 45. rurſus Eo monoſyll. In 47. Meam diſſyllabum. In 48. pro Malitia, quod conſtanter oẽs habent lib. Cic. legit Iniuria 1. Off. lib. Annotauit hoc quoque Riu. Fieri põt vt Cic. ſit hoc μνημονικὸν ἁμάρτημα, præſertim non repugnante ſyllaba aut verbo ad carminis rationẽ. Septimum à fine verſum oẽs corrupte habent quotquot nos vidimus lib. is tñ paullulum mutato verborum ordine recte ita legeĩ.

In lauit te & bene aucta parte omnes putant.

Quintus à fine proceleuſmaticũ habet initio, & e, in Iube corripit, niſi pœana ſm loco primo conſtituamus, & Suſpicio ſecunda ſyll. eſt lõga, vt ſæpe alibi, q̃q̃ quidã Suſpectio legere malũt, quos nõ ſequemur. In antepenult. s, eliditur in Magis. In penult. ſi. Et initio legiĩ, vt plerique hñt lib. creticus eſt initio. Ego reijciendũ puto, neque. n. vel carmẽ vel ſenſus deſiderat. Nam ab Simul idq́. abſque cõiunctione ſæpe apud hũc Poëtam incipit ita ſnia, vt in Andr. Simul ſceleratus Dauus ſi quid conſilij Habet &c. Certe Calphurnius abſque Et coniunctione legiſſe videtur.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Iraſcitur Clitipho, à Syro placatur, eidẽ præſcribente quibus uti mox debeat verbis & oratione apud patrem, pro amica ab illo argentum accepturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic mire à Poëta proponitur ſpectatoribus amantis inconſtantia, qui cum ſeruo ſuo Syro iure ſua ſolicito magnopere iraſcatur, faciliſſimo tamẽ momento excandeſcentis animum Clitiphonis Syrus quam leniter demulcet ſimulq; quibus moribus verbiſq; uti debeat apud patrem præſcribit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena primo omnium Clitipho indignatur Syro, qui cũ deambulatũ extruſerit deinde a Syro Bacchidem apud Menedemũ eſſe intelligit.

Trimetri.

CLITIPHO, SYRVS.

NVLLA eſt tam facilis res, quin difficilis ſiet,
Quàm inuitus facias. vel me hæc deãbulatio,
Quã non laborioſa, ad languorẽ dedit:
Nec quicquam magis nunc metuo, q̃ ne denuo
Miſer aliquo extrudar hic, ne accedam ad Bacchidem.
Vt te omnes equidem dij, deæ, quantum eſt, Syre
Cum tuo iſto inuento, cumq́. incepto perduint.
Huiuſmodi mi res ſemper comminiſcere,
Vbi me excarnufices. s. is hinc quò dignus es?
Quàm pæne tua me perdidit proteruitas.
c. Vellẽ hercle factũ: ita meritu'. s. meritu'? quo modo?
Næ me iſtuc ex te prius audiſſe gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
c. Quid igitur dicam tibi vis? abijſti: mihi
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
s. Iam non ſum iratus: ſed ſcin' vbi nunc ſit tibi
Bacchis. c. apud nos. s. non. c. vbi igiĩ? s. apud Cliniã.
c. Perij. s. bono animo es: iam argentum ad eã deferes,
Quod ei es pollicitus. c. garris. vnde id? s. à patre.
c. Ludis fortaſſe me. s. ipſa re experibere.
c. Næ ego fortunatus homo ſum. deamo te Syre.
s. Sed pater egreditur. caue, quicquam admiratu' ſis,
Qua cauſſa id fiat: obſecundato in loco;
Quod imperabit, facito: loquitor paucula.

NVLLA &c.) Hic exprimitur amantis conſtantia q ob nimium amorem Syro in re ſua iraſcitur, dehinc paulo momento illum demulcet. [Quin) Pro q non. [Difficilis) Huic illud cõtrarium, Nihil difficile homini volenti. [Vel me hæc) Vel modo non eſt diſiunctiua coniunctio, ſed pro etiam poſita. vt apud Virg. Vel Priamo miſeranda manus. [Hæc deambulatio) Quæ facilis & nõ laborioſa. nam deãbulatio, hominẽ potius voluptatem q̃ laborem affert. [Vt te omnes qdem dij) Improuidus adoleſcens nõ conſiderat qd a Syro in rem ſuam peractũ ſit, ſed oĩa ad voluptatem ſuam refert. [Iſtoc inuento) Cum cõtemptu atque odio hæc pronunciantur. [Tuo iſtoc inuento, comque incœpto) Quaſi de magno facinore. nã inceptum, & inceptare, & incipere, magnorum eſt facinorum. [Perduint) Et antiquum eſt, & Plautinum. [Cõminiſcere) Pro comminiſceris. i. fingis. hinc cõmentum. alibi, Atque ipſis hoc cõmentum placet. [Excarnifices) Terribiliter excarnifices dixit, hoc eſt excrucies. Excarnificare deductũ eſt à carnifice. Carnifex eſt qui carnes ex hoĩe facit. nã caro dicta eſt, eo q careat anima. & caro proprie dr̃ mortuorum. Virg. Et corpora luce carentum. vel caro ſit dicta quaſi cado. Virg. Belloq. caduci Dardanidæ, q iam. ſ. ſine aĩa ſit, & cadat. [I tu hinc) Et hic ſecure exclamat, q iam extorſerit argentum. [Proteruitas) Importunitas vel petulãtia. Proteruitas ſeuitas eſt quædam

IOAN. CALPH.

quædam contumelia, Procacitas, maior, Petulãtia, maxima. [Ita meritus) Meretur quis & bonum & malũ. Et mereri & promereri eſt pſtare beneficium. Virg. Quiq. ſui memores alios fecere merendo. Et idem, Nunq̃ regina negabo Promeritam. [Ea te prius audiuiſſe gaudeo) Sic fingimus qñ ſumus collaturi beneficium in aliquem, & quidq̃ audimus quod non placet, nec tñ nos infenſos reddat. [Non liceat tangere) Nimius eſt ardor in adoleſcente cũ videt amicam, nec tñ tangendi ſacultas datur. [Iam non ſum iratus) Non põt pre nimia lætitia diutius reticere quod fecerit [Iratus) Iratus eſt ex cauſa, Iracundus ex moribus. [Scin' vbi nũc ſit) Hæc interrogatio gaudentis eſt, & coi oia ex voto ſucceſſerint. [Perij) Hec vox eſt amãtis aliquid mali ſuſpicãtis. [Iam argentũ) Iã nimiam velocitatem ſignificat. [Deferes) In alia ſignãtione accipitur illud Olympiadis ad Alexandrũ, Amo, inqt, mi fili quieſcas, neque deferas me. Hinc delator. [Garris) Tanquã auis vnde garrulus. Et garrire is dr̃, qui inaniter loquitur. [Experibere) Antiquum eſt, nos dicimus experiere. Iunen. Experiar quid concedatur in illis, &c. [Næ ego) Næ.i.valde. [Deamo te Syre).i.valde amo. De, hoc loco auget alias diminuit. [Qua cauſa id fiat) Vt argentum habeamus quod Bacchidem deferas. [Obſecundato in loco) Obſecundare, eſt omnia ad alterius nutum facere. [Loquitor paucula) Paucula dixit, nõ pauca, & ſic maiorem vim admonitio iſta bitura eſt, nam paucula coram patre loquitur Cl.

GVID. NVlla &c.) Hic apparet amãns inconſtantia, qui ob nimiũ amorẽ Syro in te ſua iraſcitur deinde paulo momento illũ demulcet. C. Nulla eſt res tam facilis, quã facias.i.faciat aliqs inuitus.i.contra voluntatẽ. quin.i. quæ nam vel ꝙ non (vt ꝙ ſit coniunctio) ſit difficilis, vel ſic. Nulla eſt res tam facilis .i.tm̃ facilis, ꝙ non ſit difficilis. quam rem facias inuitus. vel.i. & hæc deambulatio, quæ ſolet afferre recreationem, q̃ quantum .i. non laborioſa.i.non hñs laborem. dedit me ad languorẽ.i.ad moleſtiã, & tædium, ac maiorem nec nũc metuo quieq̃ .i. aliqd magis. q̃ ne.i.vt, pro ꝙ, ego miſer excludar.i.emittar, eijciar denuo .i.iterũ. hinc.i.ea hoc loco vbi eſt amica. quemadmodũ prius fui eiectus. ne.i.vt non. accedam.i.adeã ad Bacchi. ô Syre vt.i.vtinã. Dij & Dee oẽs perduint, antiquũ pro perdant.i.deſtruant te. cum iſtoc, ꝑ contemptũ, & odium dixit cũ iſto tuo inuẽto.i.cũ tuo figmẽto, ſeu cum iſta tua inuentione, & cum iſto tuo incepto.i.cõſilio inito, ſeu inſtituto ꝓpoſito, quantum eſt.i.quãtum licet.i.quãtũ eſt poſſibile, quãtum vel fieri põt, vt te dedant. Nã eſt ſæpe ponitur pro licet. vel ſic lege. Vtinã Dij & Deæ oẽs quantum eſt.i. quantum Deoꝝ & Dearum eſt, hoc eſt quantum magnum eſt cõſortiũ, ſeu contuberoinm Deoꝝ & Dearum perdant te cũ tuo incepto &c. q.d. oẽs Dij & Deæ quotquot ſunt te ꝑdant. tu cõminiſceris.i.tu fingis, excogitas, adinuenis ſemꝑ hmõi .i. tales res, vbi .i.in qbus, aduerbium pro noĩa, excarnifices.i. excrucies, affligas me. Excarnificare dicimus actiue vt hic, & excarnificari vt ſit deponẽs verbum vel cõe, vt Priſc. inqt, & fit à carnifex cis, q ſic dicitur ꝙ ex hoĩe carnem faciat, quę caro ꝓprie eſt mortuoꝝ dicta, ꝙ careat aĩa, vel à cado is, ꝙ remota anima cadat. Inde caduci .i. mortui. Virg Belloque caduci.i.mortui. Inde ẽt cadauer. S. Toĩ .i. vade. quo.i.in quam rem, vel partem tu es dignus ire, q.d. abi in malam rem, vt meruiſti. q̃.i.quantum. pene.i. ꝓpe, aduerbium. tua ꝓteruitas.i.tua importunitas, tua petulãtia perdidit.i.deſtruxit, vaſtauit me vt dñt. C. Hercle velle factum eſſe, vt.ſ. mea proteruitas te ꝑdidiſſet vt ais. ita.i.adeo. vel ſic meritus es.i.dignus es, q perdaris. S. Ais ꝙ meritus ſum perdi quo modo.i qua rõne? ne.i.certe, vel valde. gaude me audiuiſſe ex te ꝓ abs te, iſtud cõuitium.ſ.priosq̃ haberes argentum, qđ dare tibi volebã. C. Igitur qd vis vt dicã tibi aliud, q̃ quod dixi, cum nõ dederis mihi occaſionẽ aliter dicendi. nã abijſti.i.fuiſti ad Bacchidem. adduxiſti mihi amicã Bacchidem, quam nõ liceat tangere. S. Ridibũdus ait, nõ ſum iam iratus ſed ſcin'.i.ſcis ne vbi nũc Bacchis tua amica ſit tibi. C. Eſt apud nos.i.quod dr̃ penes nos nõ recte, nam penes eſt quaſi in manu ac poteſtate eſſe. S. Non eſt inq̃ apud te. C. Vbi eſt ergo. S. Eſt apud Cliniã. C. Perij iam mali qd ſuſpicatur. nã amantibus oia ſunt ſuſpecta, quæ fiũt in amicas. S. Es.i.ſis. bono aio.i.habeas bonum aium, & quod dici ſolet, facias bonũ vultum iam.i.ſtatim deferes argentũ ad eam, qđ argentum pollicitus es.i. ꝓmiſiſti ei. C. Garris.i.nugaris, inaniter loqueris, tractũ ab auibus. vnde garrulus vnde.i.à quo id argẽtũ extorquebitur ſup. S. Extorquebitur inquã à patre tuo. C. Fortaſſe ludis.i.derides me. S. Experibere, antique ꝓ experire. re ipſa.i.ipſo effectu. C. Ne.i.certe, vel valde. ſum hõ fortunatus.i.felix. ô Syre deamo.i.valde amo (nam hic de auges) te. S. Experiere inq̃. ita .n. eſt repetendum, vt videatur Syri ſermo cõtinuari ſic experiere re ipſa q̃ cauſa.i.ꝑp quam cauſam id fiat, ꝙ habeamus argentũ à patre tuo, tm̃ eſt mihi obtẽperes, ideo ſubdit. obſecũdato.i.facito ad nutũ meum, in loco.i. qñ locus.i. occaſio, ſeu opportunitas ꝓpoſtulabis, nã obſecundare eſt oia ad alterius nutũ facere, ideo deus ſecundat res noſtras, qñ efficit, vt nr̃is optatis rñdeant. hoc ergo obſecundato cõmenta mea ſup.i.accõmoda, ſeu cõforma te meis inuẽtionibus, vbi tempus ac locus erit, ſed pater tuus egreditur, caue admiratus ſis quicq̃.i. vide ne quicq̃ cum admiratione laudes, ne deprehendaris amans. dicimus aũt caueſis admiratus ſine negatione. & caue ne ſis admiratus cum negatione in eundem ſenſum penitus vt caue cadas. facito id ſup. quod pater imperabit. loquere, id eſt dicito. paucula.i.admodum pauca verba.

RIVII castigat. VT te oẽs equidem Dij Deęq.) Nos ex manuſcriptis, vt te quidem oẽs Dij Deæq quantũ eſt Syre, eſtq. hæc vera lectio.

GLAR. SEnarij ſunt. In quarto s, eliditur in Magis, niſi pro Magis vbiq; legamus Mage, quoties eliſio incidit hmõi. quod mihi qdem placeret. ſed iudiciũ ſit penes lectorẽ. In 5. proceleuſmaticus eſt initio. Sextũ verſum Riuius ita legit, Vt te quidẽ oẽs Dij Deæq. quantũ eſt Syre. Sed ſic erit amphibrachys loco qoarto pro Iambo. quod placet, eſt.n. tpibus cum reliqs huius carminis licẽtiſis pedibus par. In 8. neceſſe eſt, primas duas dictiones pro duobus accipiamus pedib. Quod ſi huius monoſyl. fuerit, & Mihi diſſyllabũ, erit loco primo creticus, ſecũdo iãbus. Sin Huius diſſyll. ac Mihi monoſyll. erit loco primo ſpõdeus, ſecundo bacchius, pes cretico in tpibus conueniens. Lectori ſit integrũ quod volet ſequatur. In 9. Iãbus primo loco. In 11. ꝓceleuſmaticus loco tertio. In 17. pro Igitur libee vetuſtus hẽt Ergo. & placet. Sed poſt ergo vel eliditur d, in Apud, vel bacchius eſt loco qrto. In 19. eliditur d, & in Quod, & in Id, & Ei monoſyll. Tuo diſſyllabum põt & bacchius eſſe loco primo & creticus quarto. In penult. verſu ẽ corripitur in Caue, & s, eliditur in Admiratus, præterea ſis legendum monoſyllabicos, non Sies diſſyl.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Chremes argentum affert, quod det Clitiphoni. Ad poſtremum quaeritur de ſumptu faciendo filiæ cauſa.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Chremes egreditur afferens argentum Clitiphoni dãdum. Huic Syrus quomodo patri reſpondeat, ſuggerit. Exinde de ſumptu & impenſis filiæ cauſa factis faciendiſq; conqueritur ſenex.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Chremes dat Clitiphoni pecuniam, quam Bacchidi afferat.

Trimetri.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

VBI Clitipho nunc eſt? S. eccum me,
inque. CL. eccum hic tibi.
Quid rei eſſet, dixti huic? S. dixi plera que omnia.
CH. Cape hoc argentum, ac defer. S.
* hei, quid ſtas lapis? * Ii.
Quin accipis? CL. cedo ſane. S. ſequere hac me ocyus:
Tu hic nos, dum eximus, interea opperibere:
Nam nihil eſt illic, quod moremur diutius.
CH. Minas quidem iam decem habet à me filia:
Quas pro alimentis eſſe nunc duco datas.
Haſce ornamentis conſequentur alteræ.
Porrò hæc talenta dotis appoſcent duo.
Quàm multa iniuſtá, ac praua fiunt moribus?
Mihi nunc, relictis rebus, inueniendus eſt
Aliquis, labore inuenta * mea cui dem bona. * meo

IOAN. CALPH. VBI Clitipho nũc eſt?) Egreditur Chremes cũ argento. [Eccum me inq.) Syrus ſubijcit verba Clitiphoni, quæ patri rñdeat. [Inq.) Raro alibi ꝑter inquam &, inquit, reperies. [Inq.).i.dic. [Pleraq;) omnia) Hic adiectio in primo poſita ex loco. Adiectiones vero, aut in prima parte orationis, aut in vltima adijciũ

tur. Hic ergo Pleraque ex abundantis poſitum eſt. Omnia neceſſario additum in vltimo, ſicut interea loci, interibi. (Quid ſtas lapis?) Hoc dictum in ignauum. Illa vero, caudea, ſtipes, aſinus, in ſtultum. (Quin) Pro cur non. (Opperibere) Antiquum eſt, ſicut experibere. (Minas quidem) Inducitur tenaa ſenea circa rē ſolicitus, qui conqueritur de damno quod illi acciderat de inuenta filia. (Pro alimentis) Nam crediderat anum illam oppignerasse filiam Bacchidi. (Alteræ) Id eſt totidem. (Porro) Modo aduerbium ordinis: alias temporis. (Hæc apposcent) Hæc pluraliter pro hæ. In Eunuc. Continuo hæc adornant vt lauet. In Phor. Hæc illæ erant itiones. (Talenta duo) In ſequentib. dicet, Duo talenta pro re noſtra ego decreui eſſe ſatis. (Relictis oībus) Poſitis omnibus alijs negotijs. (Labore inuenta) Proprie parta.

GVID. VBi Clit. &c.) Hic Chremes cum argento egreditur, & Syrus Clitiphonē admonet quid debeat rñdere patri. CH. Vbi eſt nūc Clitipho? S. Tu Clit. inq̄. i. dic, rñde, eccū. i. ecce hic me. CL. Eccū. i. ecce ad ſum ſup. hic tibi, hoc eſt hic adſum tibi morē gerere paratus. CH. Dixtin', verum dixiſſi huic filio meo, quid rei. i. quæ res eſſet, quā pp mitterem hoc argentum. S. Diai pleraque oīa, pleraque abundat vt in Andria ēt dictū eſt Additiones interdum pro ponuntur vt hic, interdū poſtponuntur vt interea loci, interibi. CH. Cape hoc argentum ac deſer ad Bacchidem. S. Hei, hic indignātis eſt particula. ò lapis. i. ò dure ingenio, qd. i. cur ſtas, cur non accipis argentū. Lapis dr̄ in ignauum, illa vero caudex, ſtipes, aſinus dn̄r in ſtultum. CL. Sanè. i. certe cedo. i. vado, vel obſequor. S. Sequere me hac nunc ocyus. i. cito, cōparatiuum pro poſitiuo. Tu Chr. interea. i. dū ibimus opperibere, vetuſte pro opperieris nos. i. expectabis nos hic dum. i. quādiu eximus. i. egredimur laturi argentum ad Bacchidē, nam nihil eſt quod. i. pp quod moremur iſtic vbi eſt Bacchis, diutius: ſ. multū diu. CH. Apud ſe Chremes numerat ſumptus pro filia, & iam factos, & poſt faciendos, quidem. i. certe, iam filia habet à me decem minas. i. decē libras, quas minas duco. i. puto nūc eſſe datas pro alimentis. i. nutrimentis, alteræ decem minæ conſequētur haſce. i. has prædictas decem pro ornamētis. i. indumētis, porro. i. deinde, hæc. i. hæ minæ prædictæ pro alimētis & ornamētis adpoſcent. i. adſciſcēt, ſiue adiungent ſibi duo talēta. i. duo talia pōdera, de quibus ſuperius dictū eſt, dotis. i. pro dote, ita q̄ dotis regitur ab illo accuſatiuo talēta, talentū. n. dotis recte dicitur, q̄. i. quantō multa iniuſta ac praua. i. nō recta, fiunt moribus. i. per mores & cōſuetudines hominum, quales ſunt tales pecuniarum cōſumptiones in liberis & educandis & collocandis, nunc aliqa ſponſus ſeu gener eſt mihi inueniendus omnibus rebus. i. omnibus alijs negocijs relictis, cui. ſ. genero dem bona mea inuenta. i. parta labore. i. opera corporis mei, & induſtria mentis.

LATO. ARgen) Argentum traditur Clitiphoni deferendum ad Thaidē. (Eccum hic tibi) Attēde diſſimulationē Syr. & Clitiphonis apud ſenē. (Minas qdem) Ad ſpectatores.

PETRVS MARS. VBi Clitipho nūc eſt?) Senilem aium ad auaritiam propenſum, ac pecuniaꝶ ſuppoſitionem, hæc ſcena exprimit. Senex naturaliter fit auarus, & rōcinatio impēſarum, illoꝶ eſt q̄ amant pecunias. Ariſt. in 5. lib. Eth. ſic ait: Senectus, & imbecillitas omnis auaros efficit, eſtque oībus inſita magis quàm prodigalitas. Plerique nanque cupidi ſunt magis pecuniarum, quā ad dandum procliues. Et loquens de magnifico, dicit: Hic cum voluptate & ſine parſimonia erogat. Exacta nāque ratio ad puſillanimitatem nimiū attinet, atque potius quo nam pacto pulcherrimum fuerit. opus quæ quanti conſtet, conſiderabit.

GLAR. SEnarij ſunt. Duo anapæſti initio primi verſus. Hic videat lector num legendum Eccum tibi, pro Eccum hinc tibi. Si quidem Vallæ credimus hæc per aduerbia, non per pronomina exponenda eſſe. Creticus vero initio verſus ſecundi, niſi quis Rei prorſus elidi dicat. In octauo Pro corripitur, non eliditur.

ACTVS IIII. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Iucundum habet errorem Chremetis, qui Menedemum falli putat, dum ipſe fallitur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena declaratio continetur erroris ipſius Chremetis, qui Menedemum dum credit per Syrum decipi ipſemet plane per ſuos illos, Syrum & Clitiphonem deluſus eſt.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Menedemus annunciat Chremeti, Cliniam ambire filiam eius vxorem.

P

Trimetri.

MENEDEMVS, CHREMES.

MVLTO omnium nunc me fortunatiſſimum
Factū puto eſſe gnate, cum te ītellego
Reſipiſſe. C. vt errat. M. te ipſum quærebam Chreme:
Serua, quod in te eſt, filium, & me, & familiam.
C. Cedo, quid vis faciam? M. inueniſti hodie filiam.
C. Quid tum? M. hanc vxorem ſibi dari volt Clinia.
C. Queſo, quid hoīs es? M. quid? C. iam ne oblitus es,
Inter nos quid ſit dictum de fallacia,
Vt ea via abs te argentum auferretur? M. ſcio.
C. Ea res nunc agitur ipſa. M. quid dixti Chreme?
Erraui. res acta eſt. quanta ſpe decidi?
C. Et quidem iſtæc, quæ eſt apud te, Clitiphonis eſt
Amica. M. ita aiunt. C. & tu credis? M. omnia.
C. Et ilum aiunt velle vxorem, vt, cum deſponderim,
Des q̄ aurum, ac veſtem, atq; alia, quę opus ſunt, cōparet.
M. Id eſt profecto: id amicæ dabitur. C. ſcilicet
Daturum. M. ah, fruſtra igitur gauiſus ſum miſer.
Quiduis tamen iam malo, quàm hunc amittere.
Quid nunc renuntiem abs te reſponſum Chreme,
Ne ſentiat me ſenſiſſe, atque ægre ferat?
C. Aegre? nimium illi Menedeme indulges. M. ſine:
C. Inceptum eſt: perfice hoc mihi perpetuom Chreme.
C. Dic conueniſſe, egiſſe te de nuptijs.
M. Dicam, quid deinde? C. me facturum eſſe omnia,
Generum placere: poſtremo etiam, ſi voles,
Deſponſam quoque eſſe dicito. M. hem, iſtuc volueram.
C. Tanto ocyus te vt poſcat, & tu id, quod cupis,
Quamocyſſime vt des. M. cupio. C. næ tu propediem,
Vt iſtam rem video, iſtius obſaturabere.
Sed hæc ita vt ſunt, cautim, & paullatim dabis,
Si ſapies. M. faciam. C. abi intro: vide, quid poſtulent:
Ego domi ero, ſi quid me voles. M. ſane volo:
Nam te ſcientem faciam, quicquid egero.

MVLTO omnium &c.) Hic eſt iucunda expoſitio erroris ſenis de verbis Syri, qui Mened. credit decipi, dum ipſe decipitur. (Vt errat?) Virg. Vt vidi, vt perij. (Filium) Filium prius nominauit, in quo omnis cura patris erat. (Quæſo) Modo obiurgatorium eſt. (Quid hoīs eſt?) In Eun. Quid iſtuc inq̄ ornati eſt? Scite nos conuenit, cum recto caſu ꝓfertur interrogatio, nō eſſe contumelioſum: vt ſi dicas, Quis hic homo eſt? Si aūt in obliquo, contemptum ſignificari. vt, Quid hoc eſt hoīs? quid mulieris? quid ornatios? (Ea res nunc agitur ipſa) Et ex hoc credit eos inter ſe finxiſſe Cliniam amare Antiphilam. (Sic res acta eſt) Ve decipiaris. Et hæc quidem, cum contemptu interrogat. nā & hoc fictum eſſe credit. (Ita aiunt) Ita aiunt, de re dicimus, quā volumus eſſe falſam: (Id eſt profecto) Fingit ſe credere amico quem fidum cognouerat. (Gauiſus) Bene de filio gauiſus dixit. quia Gaudemus proprijs, Gratulamur alienis. (Miſer) Miſer eſt cui animæ miſeria eſt. (Amittere) Pro dimittere more antiquo. (Ægre?) Sic diſtingue, vt Chremes hanc vocem Menedemi ſubrideat, quippe q̄ filius nō ſic vlla in re timendus: (Indulges) Nullū magis proprium verbū inuenire potuiſſe de patre qui oīa filio permittit. (Inceptum) Nam quod ſemel inceptū eſt, non pōt facili omitti. (Deſponſam) Et hoc eſt quod Cliniæ magis placiturum eſt. (Hem) Modo interiectio lætātis: aliās iraſcentis. (Tanto ocyus) Quia ſi acceperit filios deſpōſatam Antiphilā, quamprimum expoſcet argentum ad ornamenta cōmenda. IOAN. CALPH.

da. [Næ) Pro valde, & hoc proprie Terentianũ eſt. [Propediem) Temporis aduerbiũ, & ſignificat cito. [Obſaturabere) .i. nimiam de filio capies ſatietatem. quod eſt corporis, ad aĩum tranſtulit. & ſic plus hoc verbo intulit, q̃ ſi inueniſſet proprium verbũ. [Poſtulent) Tanq̃ iure: quia iure aliq̃d poſtulamus. [Te ſciente) Recte ſciẽte. nam ſciens eſt qui alicuius indicio rem cognoſcit: Prudens qui intelligentia ſua aliquid ſentit. ergo ſciens eſt p alios.

GVID. MVlto &c) Hic iucunda expoſitio erroris ſenis continetur, qui Men. credit decipi, cũ ipſe decipitur. M. O gnate .i. ô fili. Clin. puto me factũ eſſe nunc multo fortunatiſſimum .i. feliciſſimum oĩum hominum, cum ego intelligo .i. cognoſco te reſipuiſſe .i. in bonã viuendi vitam rediſſe, & quod dici ſolet, te emendaſſe viuendi rõnem. Reſipiſcere. q. eſt ad priorem mẽtis ſtatum vel ad meliorem redire. C. Vt .i. quantum erras .i. quantũ fallitur, qui eum putat reſipuiſſe. M. O Ch. quærebam .i. petebam te ipm̃ .i. temet, ſerua me patrem & filium Cl. & familiã .i. totã domum meam, vt vxorem & famulos, quod .ſ. nos ſeruare eſt in te .i. in tua poteſtate, nam ſi dederis filiam tuã filio meo, & eũ mihi retinebis, & me à cruciatu liberabis, & familiã ſeruabis integram, quã ſim diſſipaturus ſi iterum abeat filius. C. Cedo .i. dic quid vis vt ſup. faciã. M. Hodie inueniſti filiam. C. Quid tum .i. q̃d inde ſi inuenerim, vis vt ſequatur. M. Cl. vult hanc filiã dari ſibi vxorem. C. Quæſo, hoc dictum eſt obiurgatorium q̃d hõis es? per contemptum dicimus quid hominis es per genitiuum, ſed per nominatiuum ſine cõtemptu, vt quis homo es, q. d. qualis homo es, qui hoc non dubitas poſcere, vt filiam deſpondeam vni fugitiuo, & q amicam habeat Bacchidem, nam Ch. illã putat eſſe ipſius amicam. M. Petis quid hominis ſim, quaſi indignatur ſe ita verbis à Chremete deprimi. C. Ne .i. verum iam oblitus es q̃d ſit dictum inter nos de fallacia facienda .ſ. per ſeruũ vt argentum auferretur abs te. M. Scio quid ſit dictum de fallacia. C. Nunc ea ipſa res agitur .i. tractatur, hoc eſt fallacia ita tractatur, quam tu putas eſſe rem ſeriam. M. O Ch. quid dixiſti? perculſus eſt dicto Chr. qui dicat rẽ eſſe fallaciam, id quod agitur ad extorquendum argentum, erraui .i. falſus ſum, res acta eſt ſic .i. taliter. vt deciperer, de quãta ſpe cecidi .i. deturbatus ſum deiectus ſum tuis verbis. C. Et quidẽ hæc Bacchis, quæ eſt apud te eſt .i. fingitur eſſe amica Cl. M. Ita aiunt .ſ. filius & ſerui. C. Et tu credis eam eſſe amicam Cl. M. Credo oĩa quæ dicunt mihi. C. Et aiunt illũ Cl. filium tuum velle .i. petere optare vxorem, vt cum deſpõderim .i. ſponſam dederim filiam, ſeu ſpoponderim me daturũ filiam in matrimonium. ilico des .i. tradas argentum, vt prius dictũ eſt, qui .i. quo argento, comparet .i. coëmat ſibi aurum & ornamenta aurea, vt annulos &c. & veſtem .i. veſtimenta, atque alia .i. alia ornamenta, quæ ſunt opus .i. quæ requiruntur ad nuptias. M. Profecto .i. res ita ſe habet. id argentum dabitur amicæ .i. illi cuius amore tenetur. quod putat nunc eſſe Bacch. C. Scilicet .i. certe credas ſup. eum daturum amicæ. M. Vah. interiectio irridentis ſeipſum, qui non potuerit ſua ſponte talem animaduertere fallaciã. igitur ego miſer fruſtra gauiſus ſum, q̃ putarĩ filium reſipuiſſe: et tam malo amittere .i. perdere, quid vis .i. quancunque rem, vel rem quamlibet, q̃ admittere hunc filium. O Chr. quid nunc renunciem .i. referam reſponſum eſſe abs te. ne ſentiat .i. percipiat me ſenſiſſe .i. percepiſſe illam fallaciam, atque ægre ferat .i. moleſte difficulter, turbato animo ferat. C. Times ſup. ne ægre ferat? ò Men. nimium .i. vltra q̃ ſatis eſt, indulges .i. permittis illi quæcunque vult. M. Sine .i. patere, permitte, inceptum eſt .i. iam incepi indulgere, vel iam à te inceptum eſt mihi fauere. O Chr. perfice hæc mihi perpetuo aduerbium .i. continue, vt inceptum eſt, pergito. C. Dic illi te conueniſſe .i. vel allocutum eſſe me ſup. vel cõmunicaſſe mecum. dic inquam te egiſſe .i. feciſſe mentionem de nupt. conuenire interdum ſignificat paciſci, vt conueni tecum pro denario diurno. interdum ſignificat alloqui, vt te conuenire cupio .i. alloqui. interdum ſignificat caſu inuenire, vt Cic. ad L. Quem cum conueniſſes .i. caſu inueniſſes, quandoque etiam ſignificat placere, neque controuerſia eſſe, vt Hoc conuenit inter nos, id eſt de hoc inter nos nulla eſt controuerſia. Item dicere ſolemus, cum de hoc negocio deliberaremus. tandem conuenit .i. placuit deliberantibus, ut res in craſtinum deferretur. Alias habet ſignificantias pro locis. hic aũt elige tibi quã velis. M. Dicam. illud quod dicis, ſed deinde .i. poſtea quid dicam. C. Dic me eſſe facturum omnia. dic etiam generum maritum filiæ placere mihi. vel placere eum eſſe ſuper generum mihi. Poſtremo etiam ſi voles quoque .i. etiam dicito filiam eſſe deſponſam .i. promiſſam in matrimonium ſibi. a deſpõdeor eris paſſiuo fit deſponſus ſu, ſum, participium. M. Hem, hic lætantis eſt interiectio. volueram .i. optaueram, vt ducerẽ illud. ſi filiam tuam eſſe deſponſam ſibi. C. Dic illi illa, vt tanto ocyus .i. velocius, citius. poſcat te argentum .ſ. & vt des illi q̃ ocyſſime .i. citiſſime id argentum quod cupis dare. M. Cupio reuera dare quod poſcet. C. Næ .i. certe vel valde, tu obſaturabere ... eris, vel defeſſus eris ſatietate iſtius filij tui propediem .i. cito, vt .i. quantũ video iſtam rem .i. ſumptum, quem es facturus, ſed vt vt .i. qualitercunque iſtæc ſunt .i. quocunque modo iſta omnia, quæ dicimus, ſe habeant, ſiue ſit fallacia, ſiue non. ſi ſapiens .i. ſapienter agere vis dabis argentum cautũ .i. callide, verſute, & tibi cauẽdo, & paulatim .i. non multum ſimul, ſed per particulas. M. Faciam quod dicis, & paulatim dabo. C. Abi, id eſt diſcede. intro .ſ. in domum, vide quid poſtulent. ego ero domi ſi quid voles me .i. ſi mea opera egebis, ſi quid voles me facere. M. Sane .i. certe vel valde volo. nam quicquid egero faciam te ſciente, id eſt faciam vt ſcias. ſeu faciam te certiorem.

LATO. ARgm̃. Hic Chremes falſo perſuaſus Menedemum quoque in errorem inducit. [Multo oĩum) Hoc lõge faceti ſimum eſt in hac fabula, quod arte Syri ambo ſenes de re vera errant. [Quæſo quid) Interrogatio obiurgãtis. [Immo hæc) Ironia. [Daturum) Subaudi, ſe tas per eclipſin. [Ægre?) Repetitio eiuſdem verbi ad indignationem obiurgantis. [Næ, tu propediem) Prædictio comminantis, & mox conſilium.

PETRVS MARS. MVlto oĩum &c.) Paternam lætitiam ex filiorum educatione, ac credulitatem ſenilẽ quæ facile decipitur, cũ votis faueat ſuis, hæc ſcena exprimit. Bono patri ac ciui, pari & æquo iure cũ ſuis popularibus viuere cupiẽti, recta filiorum educatione nil debet eſſe antiquius, vt ſe dignus adoleſcat & patria, itaq. adhibẽda eſt à primis annis diligẽtia, q̃m, vt inq̃t Hor. Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem Teſta diu. Et Plato in quarto de Repub. ſic ait: Apparet itaque quale fuerit cuiuſque puerilis educationis initium, talia fore etiam quæ ſequuntur.

RIVII *caſtigatio.* QVanta ſpe decidi) Manuſcriptum volumen additam. habet præpoſitionem, quo modo vetera exemplaria omnia. Præterea in eodem, omiſſa illa particula, hunc ad modum legitur: Erraui, res acta eſt, quanta de ſpe decidi? quibus verbis deſperatio ſignificetur. quod Græci dicũt [illegible], nos vel ſimpliciter, actum eſt. vel res acta eſt, ſicuti apud Plautum, & ſuperius apud Terentium actus tertius, ſcena tertia, vbi Syrus: Acta res eſt, perij, inquit. Videntur aũt verba hæc cuncta eſſe Menedemi, vt in omnibus etiam habetur vetuſtis libris, licet alij tribuant Chremeti ex his quædam. Quod ad propoſitionem attinet, poteſt ea vel addi, vel omitti, vt neque in ſenſu quicquam, neque in carminis ratione deſideres. Nam vtrumque Latine dr̃, ſpe decidere, & de ſpe decidere. Liuius etiam à ſpe dicit. Suetonius præpoſitionem omittit, vt & Cæſar. Iam addita præpoſitione, in mentione carminis ſyllaba prima huius verſus ab vltima ſuperioris abſorbetur, quod ſæpe numero fieri ſupra oſtendimus. Omiſſa aũt, nihil eſt hac colliſione opus, ſed probe per ſe ipſa metri ratio conſtat. [Sed hæc ita vt ſunt) Sic oẽs habent hi ferme libri, qui ſunt hodie in manibus, & qui emẽdatiſſimi putantur. Nos vero ex antiquis. Sed hæc vt vt ſunt cautim & paulatim dabis: quod ipſum ſenſus etiam expoſcit, pen, qualiacunque hæc ſunt, quoquo pacto ſeſe habent. Hoc à nullo eſſe hactenus animaduerſum aut emendatum miror.

GLAR. ET hi ſenarij ſunt. In decimoquarto q̃a ad finẽ eius Spõderim legendũ, iccirco coniunctio Et à ſuperiore eliditur carmine, niſi bacchiũ loco primo cõſtituamus. In decimo q̃nto anapæſtus eſt loco quarto. In decimoſeptimo. Gauiſus primã producit. quod in ſuperioribus quoque alicubi admonuimus. In octauo à fine, neceſſe eſt Sponſam legamus, non Deſpõſam, alioqui carmẽ non conſtabit, & Hem prorſus eliditur, vt ſæpe alias. In quarto à fine, Vt ut pro Vti recte emendauit Riu.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Ad exitum iam properante comœdia Syri fallacia detegitur vt Clinia nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis eſſe amica Menedemus oſtendit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena, qua iam ad exitum fabula tendit, per Menedemum fallacia detegitur, vt Clinia Antiphila deſpondeatur, vbi profecto ſenes mutuo ſeſe ludibrijs illudunt vltro citroq́; eatenus donec aperte Menedemus oſtendit Bacchidem Clitiphonis eſſe amicam, neque ad Cliniam quicquam eius attinere.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exorditur ab irriſione Chremetis, qui dum maxime cautus eſſe vult maxime ludificatur.

Partim Trochaici Tetrametri catalectici, partim Iambici Senarij.

MENEDEMVS, CHREMES,

EGo me non tam aſtutum, neque ita perſpicacem eſſe id ſcio:
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonſtrator Chremes
Hoc mihi pręſtat. in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ ſunt dicta in ſtultum, caudes, ſtipes, aſinus, plumbeus:
In illũ nil poteſt: nam exuperat eius ſtultitia oĩa hæc.
c. Ohe, iam deſine deos vxor gratulando obtundere,
Tuam eſſe inuentam gnatam; niſi ilos tuo ex ingenio iudicas,
Vt nil credas intellegere, niſi idem dictum eſt centies.
Sed quid iãdudum interim illic gnatus ceſſat cum Syro?
M. Quos ais homines Chreme ceſſare? c. hem, Menedeme aduenis?
Dic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nontiaſtin'? M. omnia.
c. Quid ait? M. gaudere adeo occepit, quaſi qui cupiunt nuptias.
c. Ha, ha, hæ. M. quid reſiſti? c. ſerui venere in mentem Syri
Calliditates. M. ita ne? c. voltus quoque hominum fingit ſcelus.
M. Gnatus quòd ſe aſſimulat lætum, id dicis? c. id: M. idem iſtuc mihi
Venit in mentem. c. veterator. M. magi', ſi magi' noris, putes,
Ita rem eſſe. c. ain' tu? M. quin tu auſculta. c. mane: priu' hoc ſcire expeto,
Quid perdideris: nam vbi deſponſam nuntiaſti filio,
Continuo inieciſſe verba tibi Dromonem ſcilicet,
Sponſæ veſtem, aurum, atque ancillas opus eſſe argentum vt dares.
M. Non. c. quid non? M. non inquam. c. neque ipſe gnatus? M. nil prorſus Chreme.
Magis vnũ etiam inſtare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
c. Mira narras. quid Syrus meus? ne is quidem quicquam? M. nihil.
c. Quamobrem? M. neſcio equidem: ſed te miror, qui alia tam plane ſcias.
Sed tuum ille quoque Syrus idem mire finxit filium,
Vt ne paullulũ quidem ſubolear amicam eſſe hãc Clinię.
c. Quid ais? M. mitto iam oſculari, atque amplexari: id nil puto.
c. Quid eſt, quod amplius ſimuletur? M. vah. c. quid eſt? M. audi modo.
Eſt mihi vltimis conclaue in ædibuſ quoddam retro:
Huc eſt intro latus lectus, veſtimentis ſtratus eſt.
c. Quid poſtquam hoc eſt factum? M. dictum factum, huc abijt Clitipho.
c. Solus? M. ſolus. c. timeo. M. Bacchis cõſecuta eſt illico.
c. Sola? M. ſola. c. perij. M. vbi abiere intro, operuere oſtium. c. hem,
Clinia hæc fieri videbat? M. quid ni? vna mecum ſimul.
c. Filij eſt amica Bacchis Menedeme: occidi.
M. Quamobrem? c. decem dierum vix mi eſt familia.
M. Quid? iſtuc times, quod operam amico ille dat ſuo?
c. Immo ꝙ amicæ. M. ſi dat. c. an dubium id tibi eſt?
Quenquam ne animo tam comi eſſe, aut leni putas,
Qui ſe vidente amicam patiatur ſuam? M. ha, ha, hæ.
Quidni? quo verba facilius dentur mihi.
c. Derides? merito mihi nunc ego ſuccenſeo.
Quot res dedere, vbi poſſem perſentiſcere,
Ni eſſem lapis? quæ vidi? væ miſero mihi.
At næ illud haud inultum, ſi viuo, ferent:
Nam iam. M. non tu te cohibes? non te reſpicis?
Non tibi ego exempli ſatis ſum? c. præ iracundia
Menedeme non ſum apud me. M. te ne iſtuc loqui?
Non ne id flagitium eſt, te alijs conſilium dare,
Foris ſapere, tibi non poſſe auxiliarier?
c. Quid faciam? M. id, quod me feciſſe aiebas parum:
Fac, te eſſe patrem ſentiat: fac, vt audeat
Tibi credere omnia, abs te petere, & poſcere,
Ne quam aliam quærat copiam, ac te deſerat.
c. Immo abeat potius multo quouis gentium,
Quàm hic per flagitium ad inopiam redigat patrem:
Nam ſi illi pergo ſuppeditare ſumptibus
Menedeme, mihi illæc vere ad raſtros res redit.
M. Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caues?
Difficilem oſtendis te eſſe, & ignoſces tamen
Poſt, & id ingratum. c. ah neſcis, quàm doleam. M. vt lubet.
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat noſtro? niſi quid eſt,
Quod malis. c. immo & gener, & affines placent.
M. Quid dotis dicam te dixiſſe filio?
Quid obticuiſti? c. dotis? M. ita dico. c. ah. M. Chreme,
Ne quid * vereare, ſi eſt minu': nil dos nos mouet. * tum a re ſi m... ...
c. Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis:
Sed ita dictu opu' eſt, ſi me uis ſaluom eſſe, & rem, & filium,
Me mea oĩa bona doti dixiſſe illi. M. quam rem agis?
c. Id mirari te ſimulato, & illum rogitato ſimul,
Quamobrem id faciam. M. quin ego vero, quamobrem id facias, neſcio.
c. Ego ne? vt illius animum, q̃ nunc luxuria, & laſciuia
Diffluit, retundam, redigam, vt, quò ſe vortat, neſciat.
M. Quid agis? c. mitte, ac ſine me in hac re gerere mihi morem. M. ſino:
Ita ne vis? c. ita. M. fiat. c. age iam, vt vxorem accerſat, paret
Se. hic ita, vt liberos eſt æquom, dictis confutabitur.
Sed Syrum. M. quid eum? c. ego ne? ſi viuo, adeo exornatum dabo,
Adeo depexum, vt, dum viuat, meminerit ſemper mei:
Qui ſibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
Non (ita me dij amẽt) auderet facere hęc viduæ mulieri,
* Quæ in me fecit. * In me q̃ facit.

EGo me non tam aſtutum,) Quia iam ad exitum properat fabula, fallacia detegitur per Menedemũ & Cliniæ Antiphila deſponſabitur. [Ego me) Vt inſultat ſenex, dum alterius ſtultitiam & tarditatem ludibrio habet. [Non tam aſtutum) Hæc iactationis cuiuſdam ſpecies eſt, fingere ſe non aſturũ, dum videt alterum ſtultiorem. [Adiutor) Cum riſu hæc pronũcianda: & Adiutor proprie in re bona, Impulſor in re mala. [Caudex, ſtipes) Iſta iniurioſe dr̃ in ſtultum & hebetioris ingenij hominem: quemadmodum ignauum, lapidem appellamus quamuis nõ idem ſit, ſed hoc plus eſt. [Ohe) Interiectio eſt ſatietatem IOAN. CALPH.

tatem vſque ad faſtidium deſignans. [Obtundere) Obtundit qui ſæpe repetendo aliquid dicit. [Obtundere) Eſt tranſlatio a fabris, qui ſæpe repetunt tundendo aliquid malleo, & idem obtundunt & hebetant. [Ceſſat cum Syro:) Bene ceſſat, tanquã deſidioſus. nam Ceſſant deſidioſi, Requieſcunt defeſſi. [Ehem Menedeme aduenis?) Sic tanquã expectatus, & Aduenitis proprie expectatorum, neceſſariorumque dicitur. [Quaſi qui cupiunt) In Andria. Ita tum diſcedo ab eo, vt qui ſe neget filiam daturum. [Ha, ha, hæ) Vox nimij cachinni, & accõmodata Chremeti, q credebat Menedemũ decipi in filio, & aſſimulare illũ petere vxorẽ. [Ita ne?) Sic lege, vt quaſi eludat Chremetem q paſſus eſt ſe á ſeruo decipi. [Fingit) Format: ſi triſtes ſunt, lætos reddit. Fingere ꝓprie eſt figuli, qui formas ducit ex luto. [Se aſſimulat) Refertur ad id, Vultus fingit hoium. [Venit in mentem) Sic dicit, q ſcit ab illo deceptum Chremetem. [Veterator) Vetus eſt in aſtutia. [Ita cẽ eſſe) Vultuoſe ꝓnunciandum, q ſi Chreme ſciret ſe á Syro deceptum, vere illum veteratorẽ appellaret. [Mane) Deceptus Chremes aliter percipit verba Menedemi, ꝙ ipſe loquitur, & ab illo imprudens eluditur. [Non) Ridicula negatio illa vero Virgiliana, amara, Non: Verum Ægonis. [Quid nõ?) Cum admiratione repetit Non. [Hodie cõficerentur nuptiæ) Incipiet paulatim detegi fallacia. nã hoc ſignũ eſt Cliniam non falſo velle Antiphilam. [Ne is quidem quidquam?) ἀποσιώπησις admirãtis. hoc magis mirum vĩ, q nec Syrus verba interiecerit ad extorquẽdum argẽtum. [Alia tam plane ſcias) Pulchra ironia in eũ qui deceptus ſit. [Ille tuus quoque Syrus) Quem tantũ veteratorẽ putas. [Finxit filiũ) Refertur ad id quod Chremes ſupra dixit, Vultus quoq. hominum fingit ſcelus. [Suboleat) Tractum á ſenſu odorandi. [Quid ais?) Nonnunquã perturbati interceſſoris eſt dicere, qd ait? ſed hoc loco metuentis eſt, non interrogãtis. [Mitto iam oſculari) Colocchetorum. [Oſculari) Hæc eſt quarta amoris linea. nam ſunt quinque, Prima viſus, Secunda loqui, Tertia tactus, Quarta oſculi, Quinta coitus. [Id nihil puto) Sic dicimus qñ habemus aliud maius ad confirmandum. [Conclaue) In Eunucho: Virgo in conclaui ſedet. Eſt aũt conclaue ſeparatio locus in Interioribus tectis: vel q intra eum loca multa & cubicula clauſa ſint adhærentia triclinio. [Sola) Hoc magnum argũ quintæ lineæ, q ſola cum ſolo fuerit. [Quidni?) Quid niſi? [Familia) Hoc loco pro re familiari ponitur. vnde in iudicium venit de lite familiæ herciſcundæ. i. hereditatis. Cic. in lib. de Orat. Idem herciſcundæ familiæ cauſam agere non poſſit. [Operam dat) Facete dictum á ſene. [Si Dat.) Suſpendendum. & eſt ἔκλειψις q.d. neſcio. [Dubium id tibi eſt?) Iam credit Chremes ſe eſſe deceptum. [Amica patiatur ſuam) Subaudi, ſubagitari. & eſt honeſta ἔκλειψις in re turpi. Virgilius, Nouimus & qui te [Quidni) Pro cur non. & hæc verba proprie ſunt deridentis. [Ni eſſem lapis) Superius, Nam exuperat eius ſtultitia hæc oia. Et plus eſt ꝙ, caudex, ſtipes, aſinus. [Nam iam) ἀποσιώπησις. Virg. Quos ego. [Tene illuc loqui?) Virg. Mene incepto deſiſtere victam? [Alijs conſilium dare) Hinc illud Ser. Sulitij ad Cicer. Denique noli te obliuiſci Ciceronẽ eſſe, & eum qui alijs cõſueueris præcipere & dare conſilium. [Flagitium) Facinus, Flagitium, more militari, dr̃ res flagitione, hoc eſt increpatione digna. nam flagitare, eſt perſonare. inde flãma & flagella: q hæc non ſic ſine ſonitu & crepitu. [Imo abeat) Hoc terribiliter pronunciandum: & verba proprie rigidi & aſperi patris. [Quouis gẽtium) Gentium, in fine ſuperflua adiunctio: ſicut interea loci. dat tñ quandam αὔξησιν ꝓnuncianti. [Si pergam) Perſeuerem. alias pergere, eſt ire. [Vere ad caſtros) Quaſi dicat, Id quod tu Menedeme abſentia filij exercebas, hoc eſt rem ruſticã, id ego inopia facere cogar. [Quot incõmoditates) Satis comice dixit. nam hoc nomen leue quoddã ſignificat, vt in Eun. Immo enimuero infelicitas. nam incõmoda alia ſunt dicẽda Parmeno. [Capies) Ibi, inimicitias caperem. Capere ꝓprie dicimus cũ id, quod in nobis eſt, aſſumimus. vnde capere pro eligere ponitur. [Niſi quid eſt) Honeſte petit quod officium eſt ꝓbi & modeſti viri. [Et affines) Vxoris, cognati ſunt, Affines, mariti. vnde multi gradus ſunt, & veluti rami, propinquitatis, in affinitate & cognatione diſpoſiti. [Quid obticuiſti?) Sic dixit quaſi puderet Chremetem dicere q parua dos videretur. nam Tacemus conſilia: Reticemus dolores: Obticemus, quorum nos pudet. [Pro re noſtra) Tacite rem ſuam extenuat. [Quam rem agis?) Hoc eſt quaſi perturbati interceſſoris. [Illum cogitato) Pulchra admonitio, vt perterrefaciat filium. [Diffluit) Perfiua, diffluis amẽs. [Quid ais?) Ais dicimus, de ijs qui ſana loquuntur. [Fiat) Cõceſſio irati aduerſus pertinacem. [Sed Syrũ) ἀποσιώπησις. ſ. puniam. [Dictis) Quia liberi verbis obiurgandi ſunt: ſerui vero verberibus puniendi. [Adeo depexum) Hoc veriliter more ſenum iratorum lege, & intellige contrarium. [Viduæ mulieri) Bene perſonam abiectam delegit, quæ ludibrio habetur, & quia mulier, & quia viro orbata.

EGo me &c.) Hic detegitur per Men. fallacia, vt Ant. Clit. deſpõdeatur, vbi ſenes ſe mutuis ludibrijs illudunt, vltro, citroq. eo vſque donec aperte loquẽs Men. oſtendit Bacc. eſſe Cl. amicã non Cl. Men. ego. c. pro certe ſcio id, quod ſequitur, videlicet me nõ eſſe tam aſtutum i. cautum, callidum, & perſpicacem. i. ſubtilem, q.d ſcio me nõ eſſe multum aſtutum & ſubtilem, nam interdum tam & ꝙ ſeparatim. i. vbi ſibi non correſpondeat, hñt ſignificationem vehementiæ, vt Lau. ait, eo modo recte tam pro multum hic capi põt, nam non vult dicere ſe non eſſe tã aſtutum, ꝙ Chr. quem dicturus eſt longe ſtultiorem ſe, niſi quia dicit Chr. eo præſtare ſibi, ſed intelligimus id dictum eſſe ꝑ quandam iactationem, cum tñ contrarium intelligat. Sed hic Ch. adiutor meus. i. fautor & monitor. i. ſuaſor. & ꝓmonſtrator. i. qui mihi futura premonſtrat de filio, præſtat mihi hoc. i. hac re, hoc eſt excellit me in hoc. Dicimus. n. præſto tibi ingenij acumine, vel præſto te acumine ingenij. i. excello dicit ergo ſe excelli Ch. in hoc qđ ſequitur, nam in ſe tanꝙ in ſtultum multa verba dici poſſunt, ſed in Chr. nihil illoꝝ recte dici poteſt, cum longe in eum acerbiora verba conferri deberent. Hoc aũt totum dicit de ſe per iactationem contrarium volens intelligi. Quid vis. i. quilibet harum rerum, quæ ſequuntur, conuenit. i. congruit, dici ſup. in me. i. cõtra me, quæ dicta. i. quæ vocabula ſunt. i. conijciuntur, in ſtultum. i. in inconſideratum, vel quæ. ſ. res ſunt dicta. i. ſunt quædam tranſlatio & modi dicendi in ſtultum, dicta aũt hæc ſunt, caudex. i. tabula, vel truncus, ſtipes. i. columna duru, vel truncus, aſinus. i. tardus, plumbeus. i. durus, vt plumbum. Caudex, vel liber (nam au diphthongus ſæpe mutatur in o, vt plauſtrum ploſtrum) dr̃, vt vult eã Ser. ꝙ Feſtus, tabula & quidem craſſior, ſeu magis groſſior. Inde publicæ tabulæ lib. dñr. Inde etiam codicilli per diminutionem, de quibus longa eſt in iure ciuili mentio. Caudicariæ etiam naues dñr ex tabulis craſſioribus factæ. Dicit etiam Sen. vt Ser. refert, antiquos caudicem appellaſſe contextum plurium tabularum. A quibuſdam etiam caudex dr̃ truncus arboris. aut eius craſſior ramus. Dicit enim Gellius Protagoram interdum tanꝙ baiulum caudices lignorum ſimul colligatos pro illis faſcibus lignorum, quos baiuli ferunt in vrbe Paſea. Nihil horum verboꝝ põt conuenire ſup. vel congruere in eum. i. contra eum. nam ſtultitia eius Chr. exuperat. i. tranſcendit hæc oia dicta. Chr. ohe, interiectio eſt ſatietatem vſque ad faſtidium deſignans. Chr. vxorẽ alloquitur tam diu precibus Deos obtundentem ob inuentam filiam, vxor Soſtrata iam deſine obtũdere. i. moleſtijs afficere Deos toties gratias repetendo, gratulando ipſis Dijs. i. tu gratias illis agendo vel applaudendo illis, aut tibi gratulando coram eis, tuã natã eſſe inuentam obtundere ſignificat proprie hebetare. tráſfertur aũt ad ſignificandum moleſtiam incutere, & tædium ſeu faſtidium nimis aliq d inculcando. Cic. in Epiſt. Cupio t. n. o. tráſlatum eſt á fabris, qui ſæpe repetunt tundendo . i. percutiendo aliquid malleo. niſi iudicas. i. cenſes illos Deos ex tuo ingenio i. ex tua natura, vt. i. ita q credas eos intelligere, niſi idem ſit dictum . i. niſi eadem res dicatur centies, numerum finitum pro numero infinito. Sed interim. i. interea, quid . i. cur gnatus Clit. cum Syr. ceſſat . i. tardat, moratur, moram facit illic. i. apud Cl. iandudum . i. tanto tempore. M. Hic Men. incipit alloqui Ch. vt fallaciam detegat. O Chr. quos hoies ais ceſſare. i. morari, & eſſe deſidioſos. C. Hem, particula oſtendens gaudiũ de aduentu. O Men. aduenis? dic mihi nunciaſti ne Cl. ea, quæ dixi. M. Nunciaui oia quæ dixiſti. C. Quid ait Cl. ſ. M. Occepit . i. incepit adeo . i. tñ, vel valde gaudere, quaſi. i. tanquam illi ſup. qui cupiunt nuptias. i. ducere vxorẽ. C. Ha, ha, hæ. vox eſt nimij cachinni eius, q credebat Men. decipi in filio, tanquam qui ficte peteret vxorẽ. M. Quid. i. cur riſiſti? C. Calliditates . i. aſtutiæ Syri ſerui mei, quas exercuit. ſ. in te venerunt in mentem, & propterea riſi. M. Ita ne eſt. ſ. vt calliditates ſuas in me exercuerit, q.d. non imo potius in te exercuerit. C. Quoque. i. etiam vultus. i. frõs, aſpectus hominum, & facies. fingit. i. diſſimulat, format ſcelus. Nam ut ait Cic. in epiſt. In ſc. & u. ſi. f. ſ. M. Dicis. i. intelligis id qđ ſequitur. ſ. q natus aſſimulat . i. fingit ſe eſſe lætum. C. Id dico. ſ. M. Itidem. i. ſimiliter illud, quod dicis, venit mihi in mentem, ſic dicit ridendo eum, quaſi quẽ ſciat à ſeruo ſuo deceptum. C. Veterator . i. Syr. eſt ſup. in aſtutia inueteratus, q ita te deceperit. M. Magis putes rẽ eſſe ita. i. ſeruum eſſe veteratorem ſi. m. n. i. noſcus eum. ſ. vel id quod fecit. C. Ain'tu, id eſt dicis tu eum eſſe veteratorem altera ꝙ norim. M. Quin, id eſt quinimo, tu auſculta. C. Mane, id eſt tace, noli narrare quod velis, prius expeto ſcire hoc GVID.

.i.quod perdideris, videlicet qd à te extorſerit. nam vbi.i.poſtq̃, nunciaſti filiam meam ſup eſſe deſpōſam.i.promiſſam a ma nõne ẽ verum ſup. Dr. ſeruum filij tui. continuo.i.illico. iniecisse tibi verba.i.dixiſſe tibi hæc ſequẽtia.ſ.opus eſſe.i.eſſe neceſſe, et dares veſtem ſponſæ.i.filiæ deſponſatæ filio tuo, & et dares aurum, ancillas, argentũ. M. Non iniecit mihi talia verba. C. Quid .i.cur dicis non, q.d.cur negas. M. Non inquam.i.iterum dico, & cõfirmo tibi eum non iniecisse verba talia. C. Neque ipſe natus iniecit inquã. M. O Chr. nihil prorſus perijt magis.i.potius, inſtare.i.inſtabat, vrgebat, et hodie nuptiæ conficerentur .i. agerentur, celebrarentur. C. Narras mira. quid? modus interrogandi. Syr. meus ſeruus ne quidem.i.nec etiam iv petijt inquam quicquam.i.aliquid. M. Nihil petijt.ſ. C. Quamobrem.i.quare nihil petijt. M. Equidẽ neſcio quare. Sed miror te ne ſcire illud, q ſcias tam plane.i.tam clare alia.i.alias res, ſed ille idẽ.i. ille met tuus Syr mire.i.mirabiliter, finxit.i.formauit filiũ meum, et ne quidem.i.nec etiam paullulum.i.parum, ſuboleat.i.vt nec ẽt pauxillum appareat, vel paullulũ ſentiatur id, quod ſeqtur, videlicet hanc Bacch. eſſe amicam Cl. quod ſuboleat, dixi id tractum eſſe a ſenſu odorandi, q.d. ne minimus quidem odor amoris Clit. in Bacch. in medium potuit emergere. C. Quid ais, perculſo illo dicto Chr. incidit io timorem de filio ſuo. M. Iam.i.nunc, mitto.i.omitto, hæc.ſ.oſculari.i.dare os. Bac. amplexari, nihil puto .i.reputo, id.ſ.oſculari & amplexari in comparatione eius, quod ſequitur. C. Quid eſt quod ſimuletur.i.quod fingatur amplius, vbi ventum eſt ad oſcula, & amplexus. Nam quinque ſunt amoris lineæ, prima viſus, ſecunda colloquium, tertia tactus, quarta oſcula, quinta exitus in opus. M. Vah. interiectio irridentis. C. Quid eſt Men. modo quoddam cõclaue.i. quædam camera ſecretior retro.i. id quoddam ſeceſſu. in vltimis ædibus .i. in fine, ſeu in extima parte domus. Conclaue conclauis neutrum ſignificat ſecretiorem locũ in interioribus tectus, vel q intra eum multa loca clauſa ſunt, vel cubilia adhærentia triclinio. Feſtus aũt ait conclauia dici loca, quæ vna claue clauduntur. Cic. aũt in Orat. cepit conclaue pro triclinio, in quo epulabantur conuiuæ loquens de Simo, qui cum eſſet euocatus à duobus iuuenibus ad ianuam, interea conclaue, inquit, in quo epulabatur Scopas, ſuper cõuiuas corruit. Vale. aũt vocat illum locum trichorum, cum de eodem Sim. faceret ſermonem in capite de miraculis, lectus intro latus eſt. i.lectus portatus eſt intra illud conclaue, ille lectus ſtratus eſt .i.paratus, ornatus veſtimentis. C. Quid ſecutum eſt? ſup. poſtquam hoc eſt factum. M. Id quod ſequitur dictum eſt ac factũ, vel melius æque cito factum eſt hoc. ac.i.ſicut dictum, & hoc ſermone celeritas facti indicatur, factum aũt hoc Clitipho abijt.i. ſeceſſit, huc.i in conclaue. Vel intellige ſic dictum, ac factum.i. quod dici vulgo ſolet, ſtatim dictum, ſtatim factũ. Clitipho abijt huc.i.in cõclaue. Illud aũt dicendi genus dictum ac factum vim habet cuiuſdã aut aduerbij, aut interiectionis. quod quidẽ ſumptum eſt à cõmuni loquendi modo neque adhiberi debet verbũ, qm̃ eo addito vim ſuam perdere videtur, melius eſt igitur et pro aduerbio, aut interiectione ſumatur, et me miſerum, vt Proh Deum, atque hominum fidem. vt malum, et alia multa. C. Abijt inquam ſolus. M. Solus abijt. C. Timeo ne quid mali ſit. M. Bacchis conſecuta eſt eum ilico. C. Sola ne eſt conſecuta? M. Sola eſt conſecuta. C. Perij.i.perditus ſum. M. Vbi.i.poſtq̃. abiere intro.i.intro.i.introierunt operuere.i.clauſerunt hoſtiũ. ab obſtando dicitur. ſicut aperio ſignificat recludo. et hic. C. Hem, interiectio indignãtis. Cl. videbat hoc fieri ab eis.ſ.introire & operire hoſtium. M. Quid.i.cur non vidiſſet. videbat inq̃ talia vna ſimul mecum, vna & ſimul idem ferè ſignificant ſed hic ponitur altera earum particularũ ad ornatum et ſonorior reddatur oratio Ch. ò Menedeme Bacchis eſt amica filij Clitiphonis. occidi.i.perij, media breui, ab ob & cado cadis. M. Quamobrem.i.quare occidiſti. C. Vix familia.i.res familiaris decem dierum eſt mihi.i.vix habeo ſumptus & penum, ſeu mauis prouiſionem (vt ita dicam) pro decem diebus, q.d. ſe eſſe exhauſtum & pecunijs à filio, & ſumptibus à puellis, quę multa impenderũt apud eum. Familia etiã interdum capitur pro hereditate. Inde in iure ſæpe fit mentio de iudicio familiæ herciſcundæ .i. hereditatis diuidundæ. Interdum complectitur oẽs domeſticos, & præcipue ſeruos & ancillas, alioſque in eadem domo contentus ſub eodẽ patrefamilias, et liberos inde filiusfamilias appellatur filius adhuc in patris poteſtate reſidens. M. Quid.i. cur times iſtud qđ ſequitur. videlicet q ille dat operam .i. inſeruit, incumbit, vacat. deditus eſt amico ſuo Cliniæ. C. Immo timeo q amicæ dat operam.ſ. Bacchidi. M. Si dat.i. ſi eſt verum q det operam amicæ, q.d. non ſatis eſt certum. C. An.i.eum incumbere amicæ eſt dubium tibi. putas quenquam.i.aliquem eſſe animo tam cõmuni.i. largo, dedito omnibus, & leni .i. ſuaui, patienti, quod ſi ſic comi. intellige comi pro benigno & mãſueto nam comes homines dicuntur, qui errantibus viam oſtendunt benigne, ac non grauati. Putas ergo aliquem habere animum ita lenem, & comẽ. qui patiatur amicam ſuam ſeduci ſup. vel aliquid tale. ſe vidente.i.in cõſpectu ſuo. eſt autem honeſta eclipſis in re turpi. M. Ha, hic quaſi ridentis eſt particula quid ni.i.cur non id fiat ab eis quo.i. vt verba dentur mihi facilius.i.vt facilius decipiar. C. Derides.i. me ludis. & ludibrio tibi ſum: merito.i.non iniuria. ſuccenſeo, id eſt iraſcor mihi nunc. quod res.i.quod argumenta, & ſigna huius mali dedere.i.tribuerunt mihi, vbi.i.in quibus poſſem perſentiſcere.i.percipere ea. quæ vidi, quorſum.ſ.ſpectarent, niſi eſſem lapis.i.durus intellectu, ac non facile intelligens prope manifeſta. at ne.i.certe haud.i.non ferent illud facinus inultum.i.non punitum, non vindicatum ſi viuo. nam iam apoſiopeſis per interruptionem colloquentis facta, q.d. nam iam.i.ex hoc tempore exheredo eum, aut aliquid tale. neque eſt multum curandum q d voluerit dicere. M. Tu non cohibes te.i.tu non reprimis animum tuum, neque temperas, ſeu non tibi moderaris, non reſpicis te.i.non habes rationem tuæ prudentiæ, & honeſtatis. ego non ſum ſatis exempli.i.ſufficiens exemplum tibi, quaſi dicas immo. C. O Menedeme non ſum apud me.i.non ſum mei compos, non facio de me, quod volo, et dici ſolet. præ iracundia.i.adeo ſum ira commotus. M. Ne.i.verum decet ſup. te loqui iſtud, q.d. non. Non ne id, quod ſequitur eſt flagitium.i.flagitione, hoc eſt increpatione dignum, videlicet te dare conſilium alijs, & te inquam ſapere.i.eſſe ſapientem. foris.i.apud alios, & non poſſe auxiliari tibi.i.tibi conſulere & moderari. C. Quid faciam. M. Fac ſup. id quod aiebas, id eſt dicebas me parum feciſſe, id eſt quod dicebas me non ſufficienter effeciſſe in filium. fac q ſup. ſentiat te eſſe patrem, fac et audeat credere.i.committere tibi omnia ſua.ſ.conſilia, hoc eſt vt audeat cõſiderare tibi de omnibus ſuis conſilijs, & fac inquam vt audeat petere abs te petere inquã cum humilitate. & poſcere quod.ſ.ſit honeſtum. fac inquam ne quærat quam, id eſt aliquam aliam copiam, id eſt facultatem, opportunitatem, familiaritatem. Nam interdum facere copiam ſui, eſt quaſi ſe familiarem exhibere, & præſentiam ſuam non denegare. interdum ſignificat concedere facultatem. Fac ergo ne quærat aliam familiaritatem, ac deſerat, id eſt derelinquat te. C. Immo, id eſt ſed multo, id eſt longe. malo, id eſt potius volo, q ſup. abeat.i.diſcedat, quo vis gentium.i.quocunq; velet, quàm q redigat.i.dedicat patrem.ſ. M. Ad inopiam.i.pauperiem. per flagitium, id eſt per nequitiam, ſeu libidinem ſuam flagitione dignam. Nam ò Menedeme ſi pergam.i.perſeuerem ſuppeditare .i.ſubminiſtrare. ſumptus, id eſt impendia ad ſoluendam meretricem. Dicimus enim eleganter. non poſſum tibi diu ſumptus ſuppeditare.i.adminiſtrare ea quæ impendes. Multi lib. habent ſumptibus, quod non multum placet, niſi ſic dicas, Si pergam ſuppeditare illi filio, id eſt inſeruire, indulgere illi ſumptibus dandis .ſ. vel ſumptibus, id eſt per ſumptus, & quantum ad ſumptus ſpectat. Illæ quaſi illa. hæc res, id eſt illa neceſſitas redit mihi ad raſtros.ſ.exercendos.i.ad rem ruſticam agitandam, q.d. id quod tu abſentia filij exercebas, hoc ego inopia afficere cogar Mened. Quot incommoda, quaſi dicat multas moleſtias capies, id eſt ſumes tibi, vel iunge tibi cum incommoda, ita vt quot ſubſtantiue capiatur, & incommoda adiectiue. Quot ergo incommoda tibi ſumes in hac re niſi caues, id eſt niſi tibi conſulis, oſtendis te eſſe difficilem, id eſt moroſum in filium, & inexorabilem, & tñ ignoſces illi, poſt, aduerbium, id eſt poſtea, & id .ſ. ignoſcere poſt erit ingratum, id eſt moleſtum. C. Ah, interiectio dolentis, neſcis quam.i.quantum. doleam.i.dolore ſim affectus. M. Vt lubet.i. quantum vis doleas, tñ ignoſcas. Deinde conuertit Men ſermonem ad coniugium faciendum Cliniæ, & Antiphilæ. Quid? modus interrogandi, vt ſæpe in Epiſtolis Cicer. hoc q volo.ſ.vt illa filia tua nubat, id eſt cedat in coniugium noſtro filio, fiat ſubaudi, aut aliquid tale, niſi quid, id eſt aliquid eſt quod tu mauis, id eſt potius eis, quaſi dicat honeſte peto nolens impedire quin alteri tradas, ſi videas te melius filiæ tuæ conſulturum. C. Immo, id eſt ſed & gener futurus.ſ. Clinia, & affines, id eſt parentes eius, ſeu cognati, qui ſunt affines filiæ. Nam affinis eſt propinquus in gradu propter nuptias. Placent mihi, id eſt ſunt mihi ex animi ſententia. M. Quid dotis, id eſt donationis pro vxore. nam dos ab vxore datur, viro, ſicut contra donatio propter nuptias fit à viro in vxorem, quam ergo dotem dicam filio meo te dixiſſe, id eſt deſtinaſſe, ordinaſſe. Deinde cum taceret Chr. ſubiungit, quid, id eſt cur. obticuiſti? tacemus conſilia, reticemus

dolores,

dolores, obticemus quorum nos pudet. C. petis quid dotis dicã pro filia. M. dico ita. C. ah, interiectio dolentis & exclamantis. M. ne quid vereare.i.ne aliquatenus, ſeu aliquantulũ timeas ſi minus.i. ſi nõ dederis dotem, vel ſi minus dotis dederis, hoc eſt ſi paruulam ẽt dixeris dotem dos nihil.i.nullatenus, mouet .i.ducit nos, vt dici ſolet. C. ergo decreui.i.conſtitui, duo talenta .i. duo talēta pondera, de quibus dictum eſt eſſe ſatis.i. ſufficere pro re noſtra.i.pro facultate noſtra, ſeu pro ratione rei familiaris noſtræ. Sed ſi vis me eſſe ſaluum, ſi vis inquam rem .i. ſubſtantiam meam eſſe ſaluam, & filium meum eſſe ſaluum, opus eſt dicto .i. neceſſe eſt, vt dicatur filio me dixiſſe .i. deſtinaſſe illi filiæ dotis.i. pro dote oia bona mea. M. quam rem agis. C. ſimulato .i. fingito te mirari id pp illud, quod dixerim illi dotis omnia, & ſimul .i.& etiam rogitato .i. interrogato illum, quam ob rem .i. quare te faciam id. M. quin.i.quinimmo, vero.i.certe, egomet neſcio.i. non bene intelligo, quid .i. cur facias id. C. ne.i. vtrum dicis te neſcire cur ego faciam? facio ſup. vt retundam.i.reprimam animum illius filij, qui nũc diffluit.i.diſſolutus eſt luxuria, & laſciuia.i petulantia. Luxuria à luxu.i.ſuperfluitate deriuatur. Laſciuia autẽ deſignat quandã petulantiam, & importunitatem flagitione dignam, nimis exultando & delectando in ſua turpitudine, hæc tñ differentia non obſeruatur, ſed indifferẽter illis duobus utimur pro eodem ſignato, & ego facio id inq̃ vt redigam.i. deducam eũ in eum ſtatum ſup. vt.i. ꝙ neſciat, quo .i. in quam partem vertat ſe. M. ò Chrem. quid agis.i.quid facis, vel loqueris? C. mitte.i. omitte inquirere, ac ſine.i.permitte me morẽ gerere mihi.i.ſatiſfacere animo meo, vel facere arbitrio meo in hac re. M. ſino .i. non impedio, ne.i. vtrum vis, ita.ſ. vt ei dicam quod dixiſti. C. ita volo.ſ. M. fiat. C. age.i.effice, vt iam.i.ea hoc tpe acceſſat.i.adhibeat, aduocet comparem ſibi, & eligat vxorem .ſ. Clitipho, & paret.i præparet ſe ad rõdendum ſup. hic.i.ante me, vt æquum eſt .i.iuſtum liberos rõdere ſup. parentibus ipſe filius confutabitur .i.conuincetur dictis.i.per dicta. nõ aũt verberibus, vt ſeruus, ſed Syrum puniam ſup. apoſiopeſis eſt præ iracundia. M. quid? modos interrogandi eum punies ſup. C. petis ſup. ne .i.vtrum ego puniam ſup. eum, q.d. rogitas, Deinde ſubiungit affirmationem, ſi viuo dabo.i.reddam eum Syrum, adeo.i.ita exornatum.i.ita p̃paratum, vt dici ſolet. & adeo .i. ita depexum.i.comptum, q. d. adeo comam ſuam depectam, atque trahum, vt ſup. vſque .i. aſſidue, vel vſque dum.i. quandiu viuat ſemper meminerit.i. recordabitur mei, qui Syrus putat.i reputat me eſſe ſibi pro ridiculo.i. ꝓ ludibrio, & delectamento.i.putat me eſſe hoiem, & quem rideat, ſeu illudat, & in quo fallendo delectetur, Dij ita me ament, vt dico ſup. verum. eſtq. iurandi modus, ipſe Syrus non auderet facere viduæ mulieri, quæ ſe ulciſci non poteſt hæc .i. has illuſiones, quæ fecit.i.exercuit in me.i erga, vel contra me.

LATO. ARgũ) Menedemus deprehenſum Clitiphonem indicat patri, ex quo naſcitur ſumma epitaſis fabulæ. [Ego me non) Totum principium ironicum eſt in Chremetem. [Caudex, ſtipes,) Metaphoræ, prouerbiales in ſtupidos & parum intelligentes. [Niſi illos) Faceta ironia in mulierem. [Voltus quoque) Amplificatio a minori. nam ſi voltus, quanto magis animus. Perdideris.i.numerauerit. [Finxit filium,) Formam ad ſimulationem compoſuit. [Mitto iam oſculari,) Præterito ad augendum. [Eſt mihi) Narratio. [Filij eſt amica) Exclamatio dolentis intellecta filij nequitia. [Familia.) Res familiaris, & eſt extenuatio, cum dicit vix decem dierum. [Immo ꝙ) Correctio indignantis. [Patiatur ſuam?) Honeſta & verecunda eclipſis. [Nam iam) Apoſiopeſis cõminantis. [Tene iſthuc loqui?) Opportuna reprehenſio, qua tangitur ſcopus fabulæ. ſotis ſapere, prouerbiale eſt. [Fac, te eſſe) Conſilium Menedemi. [Mihi iſtæc ad raſtros) Prouerbiali figura alludit ad raſtros Menedemi, de quibus initio fabulæ, alioqui ad reſtim redijſſe, dicturus erat. [Illa nubat) Conficiuntur Cliniæ nuptiæ, ad abſoluendam cataſtrophen huius partis fabulæ. [Sed ita dictu) Conſilium ad perturbandum Clitiphonem. Et eſt œconomia ad ſequentem ſcenam. [Vt eius animum,) Ratio conſilij ab vtili & honeſto, nempe vt corrigatur Clitipho. [Sed Syrum.) Cõminatio per apoſiopeſim. [Non ita me dij) Amplificatio à minori.

PAVLVS MARS. EGo me non tam &c.) Quoſdã rebus alienis recte proſpicere, ſuis aũt male, docet hæc ſcena. Cum quiſque aliena deſpicit nullo affectu impeditus, ſed libere indicãs. In re aũt propria fertur præceps, ira ductus, aut amore nimio. Quapp tã in ſecundis rebus, q̃ ad voluptatem fluentibus, amicoꝝ conſilio opus eſt, & illoꝝ auctoritati plurimum tribuendum eſt, ne id in nobis reprehendatur quod ipſi in alijs comprehẽdimus. Quapp Cic. in prima actione, contra Verrem, ſic ait: Nihil eſt quod minus ferendum ſit, quam rõnem vitæ ab altero repoſcere eum, q non poſſit ſuæ reddere. Et in Quinta ſic ait: Omnia poſtremo, quæ vindicaris in altero, tibi ipſi vehementer fugienda ſunt. Et enim non modo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferendus eſt is, qui quod in alio vitium reprehendit, in eo ipſe deprehenditur. [Ego me non &c.) Scio, inquit, me non eſſe ita aſtutum vt ſenem puta Chremetem, quẽm video longe me ſtultiorem. [Caudea) Lignum, ſiue tabula, Sen. ſcribens ad Paul. de Breuitate vitæ, ſic ait: Claud. Caudex appellatus fuit, quia primus Romanus ſuaſit nauim conſcendere. Nam plurium tabularum contextus caudex apud antiquos vocabatur. Vnde tabulæ lib. dñr. [Sed illa quoque tuus Syrus finxit) .i. inſtruxit, & informauit filiũ tuum Clitiphonem, q.d. imperitum ipſum finxit, qm̃ ſine aliqua diſſimulatione oſtendit Bacchidem amicam eſſe ſuam non Cliniæ, vt tibi perſuadere nititur, & ſic ironice loquitur Menedemus.

IDem iſtuc mihi uenit in mentẽ) Libri in pergamenia deſcripti ferè habent: Iſdem iſtuc mihi &c. q̃ꝙ alterum illud non reijcio. In eo, quod paullo ante præceſſit. [Voltus quoque hominum fingit ſcelus) Tanquam in ſalebra quoſdam hærere video. Eſt aũt ſenſus, Voltus quoque hominum fingit ſcelus.i. ſceleſtus ille efficit, vt Clinia norit voltum ſuũ cõponere ſimulando quemlibet habitum. Nam ſcelus nominatiui caſus eſt, p ſceleſto poſitum de ſceleſto Syro. Atque ita concinne cohærent, quæ ſequuntur, Gnatus ꝙ ſe aſſimulat lætum. id dicis? Eadem hac locutione vultum fingere vtitur Cæſ. j. belli. Gall. Hi, inquit, neque vultum fingere, neque interdum lacrymas tenere poterant.i. nequibant timorem ſuum tegere aut diſſimulare, quin in vultu eminerent notæ quædam animi vehemẽter perturbati & ſibi metuentis. [Opus eſſe argẽtum vt dares) Mihi vñt iſta verba, Opus eſſe, ad præcedentia pertinere, vt quoddam habet ex manuſcriptis q̃ꝙ aliter volumen ipſum Bunanum. Eſt.n eiuſmodi locutio, qualis illa apud Cic. ad At. lib. vj. Dices numos mihi opus eſſe ad apparatum triumphi. & 3. Verr. Multa ſibi opus eſſe, multa canibus ſuis. Idem propemodum colligi poteſt ea proxima ſuperioris ſcena, vbi Chremes: Vt cum Deſponderim Des, qui aurum ac veſtem, atque alia, q̃ opus ſunt comparet. [Quenq̃ animo tam cõi, eſſe aut leni putas) Sunt qui legant, quenquam ne aío tã comi eſſe &c. ſicut de impreſſis quædam hñt. Et mehercle difficile iudicatu eſt, verum vtro rectius ſit, niſi quod manuſcripta habẽt, cõmuni, non comi. [An ne illud haud inultum, ſi viuo, ferret?) Nos, At ne illud haud inultum &c. ex manuſcriptis, conſentientibus Veneto, Lugdunenſi, alijs plerisque, vt de ſenſu nihil dicã, qui idem expoſcit. [Non tibi exempli ſatis ſum?) Nos, Non tibi exempli &c. quo libri manuſcripti, & ex impreſſis quidam. Idem Senarij ratio poſtulat, niſi ſi nulla colliſione vtendum putas. [Quot incõmoditates in hac re accipies, niſi caues?) Nos, Quot, incõmoda tibi in hac re capies, niſi caues? Ita.n. cum manuſcripta, tum impreſſa quędam exemplaria, velut Lugdunenſe, & Venetum. Quod ad metri rõnem attinet, rectius ſanè hoc modo legitur. Facit nobiſcum Calphurnius, qui & ipſe ita legit, cuius uerba ſunt, Satis, inquit, Comice dixit. Nam hoc nomen leue quidam ſignificat, vt in Eun. Immo enimuero infeliciter. Nã incõmoda alia ſunt dicenda Parmeno. Capies. Alibi, Inimicitias caperem. Hæc ille. [Ah neſcis q̃ doleam) Manuſcripti lib. habent, Quid doleam, pro Quantum, vel propter quid.

GLAR. HVius ſcenæ primi 24 verſus ſunt trochaici tetr. cat. ſequẽtes deinde 3 a. ſenarij iambici. Reliqui deinde rurſus trochaici tetr. cat. In primo verſu pro Id ſcio, Doct. annotauerat Certo ſcio alias legi, quod ego neutiquam puto legi poſſe ſaluo carmine, quin iambus ac trochæus ſeſe impediant. Itaque legendum puto Id ſcio. In a. vel d, eliditur ab initio, uel bacchius eſt loco primo id, quod plane in quinto verſu eſt, alioq̃ ipſe iambicus futurus erat, & Filius in eodem diſſyll. In 6. anapæſtus eſt primo loco, trochæus ſecundo. In 7. Tuam monoſyll. totum eliditur, & I, in illos, niſi quis bacchium tertio loco, qui cum conuenit in tpibus, poſitum contendat cum primo, tum quarto locis. Nã in quinto loco haud dubie creticus eſt. In 9. Quid poſt Interim habet vetuſtus meus lib. & placet, ut d, cum in Sed, tum in Quid elidatur, vel primo loco ſit amphibrachys ſecundo creticus, & bene habebit trochaicus. 10. trochæum initio habet, & Ehem in ſcanſione monoſyll. In 16. vel bis eliditur s, in Magis, vel, ꝙ non minus veriſimile eſt, legendum Mage, pro Magis. In 17. verbum Prius ante Hoc reponendum, vt Mane prius ſit anapæſtus per duarum vocalium in vnam contractionem, niſi s, elidendum ſit in Prius per uerbum Hoc, quod etiam fieri poteſt. In 18. Sponſam legendũ, non Deſponſam, & Nunciaſti uel triſſyll. eſt uel bacchius eſt loco quinto, & poſt Filio reponendum

uerbum

RIVII caſtigat.

verbum Scio quod habet vetuſtus lib. & carminis ratio ita expoſcit, vt verſus ita legatur, Quid perdideris, nam vbi ſponſam nūc. [illegible] filio, ſcio. In 20. Vti dares legendum potius, quàm vt non elidatur m, in argentum. 21. verſus habet amphibrachyn, dactylo ac ſpondeo temporibus reſpondentem, loco quarto, quemadmodum & Act. 4. Sc. 6. vidimus. In 23. vel Meus monoſyll. eſt, vel creticus loco quarto. In 24. Neſcio diſſyll. poſteriorē eliſione amittit, vt neſcio equi, ſit dactylus, quemadmodum Act. 2. Sc. 4. & Demiror legendum, poſt Equidem. viceſimoquinto bene habet ſi immutatis verbis legitur.

Sed Syrus ille tuum quoque idem mire finxit filium. Vel ita,
Sed tuum Syrus ille quoque idem mire finxit filium. Vel ita,
Sed tuum quoque ille idem Syrus mire finxit filium.

Hac ultima lectione s, in Syrus eliditur. Verſus 26. ita legendus videtur.

Vt ne paullum quid ſuboleat eſſe amicam hanc Cliniæ.

Nam ſi ita legatur, Vt ne paullulum quidem ſuboleat eſſe amicā hanc Cliniæ, niſi creticus loco ſecundo, & tertio ſit amphibrachys quod mihi non diſpliceret, erit hypercat. In 27. Nihil monoſyll. In 28. uel d, eliditur in Quid, vel amphibrachys eſt loco primo. In 29. trochæus initio eſt. [Filij eſt amica Bacchis Meneme, occidi.) Sequuntur nūc ſenarij iambici. In quorum primo creticus eſt Filij eſt, in ſecundo vel Mihi monoſyll. totum eliditur, vel pæan ſecundus eſt loco quinto. In 3. vel eliditur bis videlicet in Quid & Quod, vel primo loco eſt bacchius, & tertio loco pæan ſecundus. In quarto ſpōdeus primo eſt loco, anapæſtus ſecundo. In 6. Suam abundare videtur per *ἀποσιώπησιν*, aut quia per ſe ſatis intelligitur, aut quia Menedemus victor per inſultationem perficere Chremetem orationem non permittit. Nam ha, ha, hæ, alibi pertinet ad carmen. In 10. uel s, eliditur in Lapis, vel creticus eſt loco ſecundo. In xj. At næ legendum puto, quanquam alij, aliter legunt. In 13. s, eliditur in Satis. 25. verſum Calphurnius recte ſic legit.

Quot incommoda tibi in hac re capies, niſi caues.

Atque ita habet lib. meus vetuſtus. Admonuit & hoc Riuius. In 28. uel d, eliditur in Quid, vel bacchius eſt loco primo. In 32. atque adeo vlt. huius generis verſu, lectio duplex eſt in non pœnitendis lib. quæ eliſionibus facile excuſari poſſunt.

Ne quid vereare ſi minus nihil dos nos mouet.
Ne quid vereare ſi eſt minus nihil nos dos mouet.

[Duo talenta pro re noſtra ego eſſe decreui ſatis) Hæc rurſus ſunt trochaica, nec huius duntaxat Scenæ, ſed in 26. vſque ſeq. ſcenæ verſum. Ceterum in tertio huius ordinis verſo initio duo ſunt trochæi, ac deinde tribrachys. In 6. Eius trochæum facit. In 10. Hic pronomen corripitur, vt primo loco ſit anapæſtus. In 12. quidam lib. habent. Vſque dum viuat. Sed non ita veteres neque Aldi, neque carmen recipit. decimotertio trochæum initio habet. In 14. vltimo ante extremam ſyllabam loco eſt tribrachys, in antepen. uero anapæſtus, re viduæ, vt u, euaneſcat, quod huic Poëtæ frequens eſt. Quāquam pronomen Hæc poſſet poni poſt verbum Facere, idq́. commodius opinor. Deinde ſpondeus ac trochæus ad initium ſeq. ſcenæ pertinent.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Clitiphonem filium obiurgat propter amicam pater. idq́; adeo fit, vt ſic admonitus redeat in viam, & Bacchide relicta vxorem ducat. Continet hac ſcena & callidum Syri conſilium, quo cataſtrophen, id eſt exitū, euentumq́; negotij machinatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Vt rerum omnium tranquillitas efficiatur, reliquum eſt, vt Clitipho verbis patris à quo obiurgatur perterritus in viam redeat, vxoremq́; eius ſuaſu ducat. Syrus aliud conſilium reperit Clitiphoni. Deinde ad Menedemum hero ſuo non plane fidens, concedit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Exorditur conqueri Clitipho de patre Chremete.

Trochaici & Iambici Tetrametri, hi acatalectici, illi catalectici.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

ITA ne tandem quæſo eſt Menedeme, vt pater
Tam in breui ſpatio omnem de me eiecerit animum patris?
Quodnam ob facinus? quid ego tantum ſceleris admiſi miſer?
Volgo id faciunt. M. ſcio tibi eſſe grauius multo, ac durius.
Cui fit. verum ego haud minus ægre patior id, quàm neſcio.
Nec rōnem capio, niſi quod tibi bene ex aīo volo. CL. hic
Patrem aſtare aiebas? M. eccum. CH. quid me incuſas Clitipho?
Quicquid ego huius feci, tibi proſpexi, & ſtultitiæ tuæ.
Vbi te vidi animo eſſe omiſſo, &, ſuauia in præſentia
Quæ eſſent, prima habere, neque conſulere in longitudinem:
Cepi rationem, vt neque egeres, neque vt hæc poſſes perdere.
Vbi, cui decuit primo, tibi non licuit: per te mihi dare,
Abij ad proxumos, tibi qui erant, eis commiſi, & credidi.
Ibi tuæ ſtultitiæ ſemper erit præſidium Clitipho,
Victus, veſtitus, quò in tectum te receptes. CL. ej mihi.
CH. Satius eſt, quàm te ipſo herede hæc poſſidere Bacchidē.
S. Diſperij: ſceleſtus quantas turbas conciui inſciens?
CL. Emori cupio. CH. prius quæſo diſce, quid ſit viuere.
Vbi ſcies, ſi diſplicebit vita, tum iſtoc vtitor.
S. Here licet ne. CH. loquere. S. at tuto. CH. loquere. S. quæ iſta eſt prauitas,
Quæ ue eſt amentia, quod peccaui ego, id obeſſe huic? CH. ilicet.
Ne te admiſce: nemo accuſat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem pararis. S. quid agis? CH. nil ſuccenſeo,
Nec tibi, nec huic, nec vos eſt æquum, quod facio, mihi.
S. Abijt. rogaſſe vellem. CL. quid Syre? S. vnde mihi peterem cibum.
Ita nos abalienauit. tibi iam eſſe ad ſororem intellego.
CL. Adeon' rem rediſſe, vt periclum etiam * fame mihi ſit Syre? * à fame
S. Modo liceat viuere, ſpes eſt. CL. quæ? S. nos eſurituros ſatis.
CL. Irrides in re tanta, neque me quicquam conſilio adiuuas?
S. Immo & ibi nunc ſum, & vſque dudum id egi, dum loquitur pater:
Et, quantum ego intellegere poſſum. CL. quid? S. non abierit longius.
CL. Quid id ergo? S. ſic eſt, non eſſe horum te arbitror.
CL. quid iſtuc Syre?
Satin' ſanus es? S. ego dicam, quod mi in mentem tu dijudica.
Dum iſtis fuiſti ſolus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior eſſet, te indulgebāt, tibi dabāt: nunc, filia
Poſtquam eſt inuenta vera, inuenta eſt cauſſa, qua te expellerent.
CL. Eſt veriſimile. S. an tu ob peccatum hoc eſſe illum iratum putas?
CL. Non arbitror. S. nunc aliud ſpecta: matres oēs filijs

In

In peccato adiutrices, auxilio in paterna iniuria
Solent eſſe: id non fit. CL. verum, quid ergo nunc faciam Syre?
S. Suſpectionem quære ex illis iſtam: rem profer palam.
Si non eſt verum, ad miſericordiam ambos adduces cito, aut,
Scibis cuius ſis. CL. recte ſuades: faciam. S. ſat recte hoc mihi in
Mentem venit: nanque adoleſcens, quàm minima in ſpe ſitus erit,
boni patris Tam facillime * patris pacem in leges conficiet ſuas.
Etiam haud ſcio, an ne vxorē ducat, ac Syro nil gratiæ.
Quid autem hoc? ſenex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum eſt,
Miror nō iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemum hinc pergam. cum
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro fidei nihil habeo.

IOAN. CALPH. ITa ne tandem) Reſtat ad tranquillitatem rerum omnium vt Clitipho verbis patris perterritus, in viam redeam, & vxorem ducat. [Ita ne) Sic incipit, vt qui ſe a patre abdicatum putet. [Tandem) Hic expletiua coniunctio. Cic. Quouſque tandem abutere Catilina patientia noſtra? Alias ponitur pro tñ: vt, In qua ciuitate tandem arbitrare te viuere? Nonnunquam pro ſaltem. [Admiſit) [illegible] eſt. plus eſt admittere, ꝙ facere. Alibi, Hæc admittere indigna. [Volgo id faciunt.) Ad purgationem peccan, ſi nihil aliud habemus, argũ ab exemplo aliorum ſumimus, qui idem factitauerunt. ſed multo magis valet, ſi ab exemplo omnium ſumitur. [Quid me incuſas) Bene incuſas, quia filio maior eſt pater. [Quicquid ego huius feci,) Huius abſolute, vt per [illegible] deſit rei. In Hec. Ne quid ſit huius oratio. Alibi, Nihil me iſtius facturum patri. [Ego huius feci,) Semper grauis inceptio orationis, quæ exordium ſumit à pronomine. [Animo omiſſo,) Negliganti. Alibi, At .n. metuas ne ab re ſint omiſſiores paullo. [Et, ſuauia Quæ eſſent, prima habere,) Sal. Quæ prima mortales ducunt. Et primus modo ad laudem, non ad ordinem pertinet. In Eun. Nihil prius, neque fortius. [Ad proximos,) Bene ad proximos, ad quos ſpectat poſt filium hereditas. [Recepres.) Alibi, Meum recepres filium. Et frequentatiuo vſus eſt, ꝙ non raro, ſed frequenter poterit ſe recipere. [Viuere.) Cum virtute & rõne intelligas. [Vita,) Hoc loco actus & mores. In Phor. Quem ego viderim in vita optimum i. in actu & moribus. [Quę iſta eſt prauitas,) Deriuatio criminis in ſe eſt, Et bene optimi ſerui fungitur officio. [Ilicet,) Ilicet, ſemper finem rei ſignat, ut actum eſt. Ilicet ꝑ ſyncopen, quod ſignat ire licet Sic iudices de concilio dimittebantur, ſuprema dicta cũ preco pronunciaſſet. Ilicet ergo increpatio eſt, quia interloquẽdo impedit Chremetem narrantem. [Neque precatorem paratis.) Alibi: Ad precatorem abeam. Et precari aliqñ idem quod deprecari, hoc eſt à ſe crimen depellere Hinc deprecatio. [Nil ſuccenſeo,) Succẽſere is dicitur, qui cum amare debeat, læſus iraſcitur. [Vt periclum etiam fame mihi ſit Syre?) Quod eſt extremum miſeriarum. Etiam fame ſames apud antiquiſſimos in 5. declinatione nuium variabatur, ex quo põt eſſe genitiuus caſus, q̃ a C. Cæſ. in lib. de anal. huius die, & huius ſpem dicendũ putat. Sal. in Iug. Vix 10. parte die reliqua. Vel ſit ſeptimus caſus. [Eſuri turos ſatis.) [illegible] qñ aliter ẽndemus, q̃ expectatur. [Non eſſe horum te arbitror.) Quaſi cum odio Hoſt dixit, & eo magis ꝙ nec te filium dixit. [Dum iſtis fuiſti ſolus,) Satis veriſimilis ratio adoleſcenti imprudenti & parũ prouido, ideo ſtatim ſubijcit. Eſt veriſimile. [Iratum putas?) Bene iratum, ob peccatũ. Iratus eſt q ex aliqua re laceſſitus iraſcitur. Iracundus ex parua, uel nulla cauſa. [Id nõ fit.) Mater tibi non eſt adiutrix, & hoc ꝓpe veriſimilius. [Ad miſericordiam) Quia parentes ueri, filijs cito ignoſcunt. [Minima in ſpe ſitus erit,) Nam ſi non eſſe filium crediderit, eo miſerabilior uidebitur patri, & citius ad miſericordiam cõmouebitur. [Quid autem hoc?) Hæc vox eſt timentis.

GVID. ITa ne &c.) Vt tranquillitas rerũ oĩum habeatur, reliquum eſt, ut filius Clit. uerbis p̃ris ꝑterritus in uiam redeat, ac uxorẽ ducat. Relato aũt Menedemi ſe à p̃re eſſe abdicatũ putat, & ſic inquit. CL. ò Menedeme q̃ſo tandem, hæc particula habet aliquid vrgens, & accelerans, q. d. paucis rñde, ac ſi eſſent vltima verba, ne me longis exorſis detineto, ne.i. verũ eſt ita, vt p̃r eiecerit oẽm aĩum p̃ris.i. oẽm beneuolentiam paternam, de me.i. à me. q.d. eſt ita, ꝙ p̃r auerterit a me ſuam beneuolentiam in tãm breui ſpatio.i. tam paruo tpe, ob quod nã facinus.i. ꝑꝑ quod factũ malum ita auertit beneuolẽtiã à me, vt me abdicaret.i. priuaret hereditate, quid tm̃ ſceleris.i. quod tã graue ſcelus, ego miſer.i. inſelix, admiſi.i. cõmiſi, feci? iuuenes ſup. mihi æquales faciunt vulgo .i. vt plurimũ, paſſim id, quod feci ſup. & ita ſe tutatur alieno exẽplo. Nam qď exemplo fit, id ẽt iure fieri putant, vt ait Cic. in ep. M. Scio hoc qď fecit p̃r eſſe multo grauius.i. moleſtius, & durius .i. aſperus, acerbius tibi Clit. cui.ſ. tibi ſit illud, qm̃ id te ꝓpius tãgit, ſiue tua magis refert, verũ.i. ſed, ego patior.i. fero id, qď feci tibi p̃r, haud.i. non, minus ægre.i. non minus moleſte, ſiue non minus difficulter q̃ tu .ſ. ego inq̃, qui neſcio id ꝑꝑ quod fecit, & qui non capio.i. non intelligo, rõnem .i. modũ faciendi, aut occaſionem, ſeu non capio rõnem aliam ferẽdi moleſte, niſi ꝙ bene volo tibi.i. opto tibi multa bona, & quidem ex aĩo.i. non ficte. CL. Aiebas.i. dicebas, p̃rem meum adſtare.i. prope eſſe. M. Eccum.i. ecce hic eum .ſ. CH. O Clit. fili, quid.i. cur, incuſas me.i. mores meos, & meũ faciendi modũ reprehendis. Nam vt vult Laur. incuſare eſt mores alicuius reprehendere, quicqd huius.i. qnicqd huius rei, nã hic huius eſt neutri gñis, feci .i. effeci, proſpexi.i. cõſului, prouidi tibi, & tuæ ſtultitiæ i. inconſiderationi, vbi.i. poſtq̃, vidi te eſſe aĩo omiſſo.i. negligẽti, hoc eſt cum vidi te aĩum negligentẽ, & omittentẽ facere, quæ debebas, & vbi vidi te hr̃e.i. reputare prima.i. præcipua, & in primo loco, ea ſup. quæ eſſent ſuauia .i. dulcia tibi, in p̃ntia.i. pro tpe p̃ntis.ſ. voluptates, q̃ licet in p̃ntia ſint ſuaues ſemper tñ ſecum iunctam hñt p̃nitentiam, & vbi vidi te non conſulere.i. prouidere, in longitudinem.i. in tps futurum lõge, cepi rõnem.i. inuui viam, inueni modum, vt.i. ꝙ, neque tu egeres.i. indigeres neceſſarijs, & vt non poſſes perdere .i. dilapidare, alienare, hæc.i. mea bona, quibus te priuaui, ſeu abdicaui. vbi .i. poſtq̃, vel qñ, primo.i. in principio nõ licuit mihi per te.i. tu non permiſiſti tuis moribus obſiſtentibus, vel tui mores non poſtularunt me dare tibi bona mea.ſ. cui.ſ. tibi, decuit .i. iuſtum fuit me dare.ſ. bona mea, quia iure debebas mihi ſuccedere, niſi obſtitiſſent mores, abij.i. me conuerti ad proximos tibi, puta ad ſororẽ, & futurũ eius maritum, qui erant.i. qui extabant, & h.d. ꝑꝑ filiam quæ extabat adhuc, quam tñ parentes putabant non viuere, ſeu non extare, cõmiſi.i. cõmendaui fidej, & credidi.i. cum fiducia tradidi bona mea .ſ. eis proximis tuis ibi .i. apud eos proximos. ò Clit. p̃ſidium.i. adiumentum, protectio, prouiſio quædã, & quaſi profugium tuæ ſtultitiæ ſemper erit illic, vt dictum eſt apud eos, oſtẽdit deinde quod ſit illud p̃ſidium ſtultitiæ.ſ. victus .i. alimonia ad vitam ſuſtentandam, & veſtitus.i. cultus, ſiue ornatus ad tegendum corpus, quo .i. vel vt, vel in quem locum, recepres te.i. frequẽter recipias, ſeu, vt dñr, retrahas te in tectum .i. in domicilium, & quaſi hoſpitiũ. CL. Hei mihi.i. dolor mihi ineſt. CH. Satius eſt .i. melius eſt me.ſ. diſpoſuiſſe ita de meis bonis, q̃ Bacchidẽ poſſidere hæc bona te ipſo herede.i. ſi tu eſſes heres, nam oĩa illi eſſes daturus. S. Diſperij.i. vario modo ſum ꝑditus, quantas turbas.i. quãtas turbationes ego ſceleſtus.i. malus concini.i. concitaui, cõmoui, inſciens.i. ꝑ imprudentiã. Dr̃ aũt concieo concies ſecundę inflexionis vel à concio is quartæ, quæ ambo idem ſignãt. CL. Cupio emori.i. mori, & nihil addit ad ſignationem. CH. Quæſo.i. obſecro, prius diſce qd ſit viuere cum rõnes.ſ. & virtute, vbi.i. poſtq̃ ſcies quid ſit viuere, ſi vita.i. modus tuus viuẽdi diſplicebit tibi, vtitor iſtoc.i. iſta re, quã tibi reliqs .ſ. victu & veſtitu & tecto apud ſororem. S. O Chr.i. tu dñe, ne.i. verũ, licet .i. permittitur mihi à te loqui ſup. CH. Loquere. S. At.i. ſed, licet ne loq tuto.i. ſine periculo. CH. Loquere. S. Quæ.i. qualis, iſta.i. tua, prauitas.i. diſtortũ iudicium, ſeu non rectũ, vel quæ eſt iſta amẽtia.i. inſania, id obeſſe.i. ꝙ id obſit.i. noceat huic filio, quod ego Syrus peccaui.i. admiſi. CH. Ilicet.i. ire licet, defectiuũ verbum, & ſemper finẽ rei demonſtrat. ſicut actum eſt, ſic aũt de cõſilio iudices dimittebantur, cum p̃co pronunciaſſet ilicet, hic ergo hoc verbo. CH. Reijcit Syrũ, q ſe immiſcere volebat, vt à filio crimẽ depelleret dicẽs. Potes bene tacere, qm̃ in vanum loqueris, iam.n. actũ eſt & conclamatum, nam efficere non poteris, vt filius non ſit abdicatus ne admiſce te .i. noli te interponere in hoc negocio mihi cum filio, communi, nec pararis pro paraueris .i. noli parare tibi aram ſuper quam preces fundantur, ſicut fundunt Deo ſuper aras neque pares tibi precatorem.i. deprecatorem pro te, ſeu interceſſorem, qui te eripiat à pœnia, qm̃ nullis precibus ſum loco relictutus. vel dicit, Non eſt opus, vt quæras deprecatorem, quoniam nihil tibi dico ſed abſcedo omnia relinquens? S. Quid ait?

ait? CH. Nihil.i.non,vel in nullo ſuccenſeo .i. iraſcor (quamuis tamen læſus ſim) nec tibi, nec huic Clitiphoni,nec eſt æquũ .i. iuſtum vos increpare , ſiue dare vitio mihi id , quod facio , uel non æquum vos facere mihi quod facio mihi. S. Ch. abijt .i. diſceſſit, relinquens omnia ſua bona ſorori tuæ , vellem rogaſſe .i. interrogaſſe eum .ſ. Clit. quid velles rogaſſe . S. Vellem interrogaſſe eum,vnde .i.a quo,peterem mihi cibum.i.quis mihi eſſet cibum ſuppeditaturus , cum tu ſolus habeas victum & veſtitum & tectum apud ſororem , ita .i. eo modo dando omnia ſorori alienauit nos.i. me tibi hoc eſt à te , nam nõ reliquit vnde poſſes me ſuſtentare, iam intelligo me eſſe alienatum ſupp. vel tranſlatum ad ſororem, quæ olim bonorum ita eſt heres effecta , nam ſerui alienabantur,ſicut & res ceteræ . CL. Adeon' .i.eſt ne verum,rẽ adeo,rediſſe .i. rem & fortunam meam redactam eſſe in eum ſtatum,vt ò Syr.etiam periculum famei pro famis ſit mihi. Antiqui declinabant fames ei ſm quintam inflexionem,nos autem fames is ſm tertiam . Inſuper vetuſtiſſimi genitiuum ſingularem quintæ interdum terminabant in es,vt Virg.Libra dies ſomnique pares . dies pro diei poſuit Virg. Interdum in e,vt facies, genitiuo facies facie,vel facie , item & faciei . Cæſ. enim in lib. de analogia,huius diei,& huius ſpecie dicendum putat . Poſſet tamen hic eſſe ablatiuus tertiæ ita aſtruendo vt periculum ſit mihi fame .i. per famem,vel de fame,ſeu eſurie & inedia . S. Modo.i.dummodo,liceat .i. permittatur,nos viuere.i.quod nos viuamus,eſt ſpes .i.remanet aliqua expectatio. CL. Quæ ſpes eſt reliqua. S Spes eſt nos eſſe ſatis eſurituros.i. ꝙ nos eſſe ſatis eſuriemus . CL. Irrides in tanta re,neque adiuuas me quicquam.i.in aliquo,ſeu aliquantolum conſilij.i per conſilium? S. Immo.i.ſed,& nunc ſum ibi tanquam paratus te adiuuare , & vſque .i. aſſidue , dudum .i. paulo ante,egi id.i.effeci vt te iuuarem conſilio,dum.i.quandiu , pater loquitur.i.facit ſermonem tecum,& quantum ego poſſum intelligere,deinde interrupit ſermonem Cl. dicens . CL. Quid uis dicere.ſ.quia dixiſti ꝙ quantum potes intelligere . S. Perficie quod dicere inceperat, pater non aberit .i. non abſens erit,longius.i diutius,vel minus longe,q.d pater qui ſimulauit ſe abſcedere .& relinquere patrimonium ſua omnia non erit abſens diu.hæc.o. fictio eſt vt depellaris à domo paterna . CL. Ergo ſi non vere pater diſceſſeris, quid eſt propter quod id facit .ſ. S. Sic eſt .i. ita ſe res habet,vt ſum dicturus,arbitror te non eſſe filium ſup. horũ.i. Chremetis & Soſtratæ . CL. O Syre quid.i. cur dicis ſup. iſtud, ſatin'.i.ſatis ne,es ſanus.i.mentis compos? S. Ego dicã id,quod eſt mihi in mente,tu dijudica .i. reuolue apud te , & conſidera an verum ſit quod dicam,dum.i.quandiu fuiſti ſolus.i.vnicus,illis.i. patri & matri,dum.i.quandiu nulla alia fuit delectatio illis, quæ delectatio eſſet propior .i. propinquior q̃ delectatio quam de te capiebant indulgebant , & faciles erant tibi promittentes multa quæ volebas, dabant .i. dona faciebant tibi,nunc poſtquam filia eſt inuenta,vera cauſa ,i. occaſio eſt inuenta , qua uidelicet cauſa expellerent.i.eijcerent te. CL. Id,quod dicis eſt veriſimile .i. probabile & imaginem quandam habet veritatis . S. an putas illum patrem eſſe iratum tibi hoc peccatum hoc, videlicet ꝙ Bacchidẽ ſciuit te amare ? CL. non arbitror eum eſſe ob id iratũ . S. nunc ſpecta i.conſidera,animaduerte aliud . omnes matres ſolent eſſe adiutrices filijs ſuis in peccato ,i. cum filij errauerunt . ipſæ inq̃ matres ſolent eſſe auxilio.i.ſolent præbere auxilium filijs in iniuria paterna .i.quando pater eſt iniurioſus,& non cum æquitate agit in filios,id nõ fit i.nunc tu vides ꝙ mater non eſt tibi adiutrix. CL. dicis verum,prius autem dicebat eum dixiſſe aliquid veriſimile . O Syre ergo cum ita expellar,quid faciam . S. quære ex illis .i. percuntare ab illis parentibus iſtam ſuſpicionem .i. iſtam opinionem,quæ turbat tuam mentem,videlicet an ſis eorum filius nec ne profer palã i.dic illis plane rem totam vt eſt.i. tuam ſuſpicionem,& quare adductus ſis in eam opinionem,ſi non eſt. verum.i.ſi falsò ſuſpicaris te non eſſe filium eorum,cito adduces ambos parentes ad miſericordiam.i.vt miſereantur tui, aut ſi eſt verum te nõ eſſe eorum filium,ſcibis,pro ſcies,antique, cuius ſis filius.ſ.eorum relatu . CL. ſuades.i.conſulis recte . faciam quod ſuades. S. hoc venit mihi in mentem,ſatis recte cõmendat ſuam inuentionem,nanque adoleſcens.i.iuuenis,inquam.i.quannim, minima ſpe erit ſitus.i.collocatus,conſtitutus . nam hic inflectitur ſitus,ta,tum.i.ſituatus, ta, tum .i. tantum facillime conficiet pacem patris.i.inibit pacem cum patre,in ſuas leges.i.ſm eas leges & conditiones quas dare patri voluerit in ea pace ineunda . nam cum pax inter aliquos conficitur,lex aliqua,aut conditio in ea facienda ſolet allegari.i.adhiberi, ſenſus ergo illius orationis eſt,Filius componet pacem cũ patre pro ſuo arbitrio, & ſm eas leges,aut conditiones pacis, quas uoluerit . Etiam haud .i. non ſcio,an ne .i. vtrum ipſe Che. diſcedens,& patriam relinquẽs ducat vxorem ſecum.ſ.Soſtratam. At.i.ſed nihil gratię.i.iucunditatis . erit Syro .ſ. mihi.i.tu Clitipho ita tibi parentes reconciliabis,vt dico . ego autem nihil ſum gratiæ apud illos habiturus . hoc eſt nullo modo illis potero gratus eſſe aut.i.ſed qd hoc eſt? vox hæc timentis eſt,q.d. quid video ſenex .ſ. Chremes exit foras . ego fugio . miror eum ſenem non iuſſiſſe illico me arripi .i. celeriter comprehendi,ob hoc factum.i. pp id,quod factum eſt, nunc pergam hinc ad Menedemum paro .i. diſpono,vel comparo,vel propono mihi eum precatorem .i. deprecatorem pro me & interceſſorem,nihil fidei habeo ſeni noſtro.i.patri tuo hoc eſt nullatenus confido Chremeti,vel nõ credo ſatis illi qcqd dicat .

LATO.

ARgm.)Chremes grauiter terret filium, eſtq. hoc ſummum periculum Clitiphonis. Deinde Syrus nouo conſilio cataſtrophen machinatur. [Ita ne tandẽ) Ex principio apparet iram Chremetis iudicaſſe Menedemum. [Volgo id faciunt.) Purgatio ab exemplo. [Quicqd ego) Accuſat filiũ & reddit rõnem facti ſui Chremes. [Vbi cor decuit) Pulchra traductio in pronominibus. [Sceleſtus quantas) Accuſat ſeipſum Syrus. [Herus licet ne) Conatur Syrus in ſe transferre culpam vt liberet Clitiphonẽ. [Nec tu aram) Locus explicatur à Cęlio lib. 3 c. 31. [Nos eſuri) Riſus ab inexpectato,non habebat .n. aliud quod ſubito reſſerret Syrus,& illud in primis augebat. [Nõ eſſe) h. d. quaſi ex animi ſententia vt amplius cõmoueat adoleſcentẽ, & oſtende callidum conſilium,rem ad deprecationem & miſericordiam perducere cogitantis . [Poſtquam eſt inuenta) Conjectura à ſigno & tpe expellunt inuenta filia,ergo non amãt. [An tu ob peccatum) Confirmatio a remotione,nam ſi non ob peccatum relinquitur,vt ob inuentam filiam ſit iratus. [Nũc aliud) Argumentum à perſona,mater non auxiliatur, non eſt ergo mater. [Sat recte) Secum approbat conſilium. [In leges ſuas) In ſuũ arbitrium . Tranſlatum eſt à pactionibus bellicis, quæ certis legibus & conditionibus inter partes tranſiguntur.

PETRVS MARS.

ITa ne tandem quæſo &c.) Proteruos adoleſcentes caſtigandos,ac acriter propoſito damno terrẽdos eſſe , vt ad officium reuertantur,mouet hæc ſcena. Libere nanque adoleſcentum cupiditates longius euagantur,ad omne ſcelus impellente appetitu,præcipites,niſi à ratione reuocentur. Itaque pater non aliter q̃ equorum domitor,immo multo magis filiũ luxo diffluentem,tanquam in gyrum rationis flectere debet,vt rei domeſticæ ac publicæ vſui honoriq. eſſe poſſit. Cic.in 1.Off.loquens de tẽperantia,ſic ait : Efficiendum eſt , vt appetitus rationi obediant, eamq. neque præcurrant,ne propter pigritiam,aut ignauiam deſerant,ſintq. tranquilli, ac perturbatione animi careant, ex quo elucebit omnis conſtantia,omniſq. moderatio. Nam qui appetitus longius euagantur,& tanquam exultantes cupiendo, ſiue fugiendo , non ſatis à ratione continentur , hi ſine dubio finem & modum tranſeunt . Relinquunt.n.& abijciunt obedientiam.nec rationi parent,cui ſunt ſubiecti lege naturæ. Plato in 4. de Rep. ſic ait: Educatio bonaq. inſtitutio, ingenia quoque bona efficit . Et in 1.de Leg inquit : Aſſero eos qui in præſtantes viros aliqn euaſuri ſint,ab ineunte ſtatim pueritia oportere, idipſum iam ludendo,quàm ſtudendo in ſingulis ipſis conuenientibus .

RIVII caſtiga.

SVſpicionem iſtam ex illis quære,) Priſc.lib.xij.legit,Suſpicionem iſthanc,quod ne vitium eſſe exemplaris putes verba eius ſubijciam . Iſte vero & hic non componitur, niſi per eos caſus,qui in e,deſinunt,abſque datiuo.ſ. per nominatiuum, accuſatiuum,ablatiuum ſingularem per pluralem vero nullum , niſi nominatiuum neutri,q eſt & accuſatiuus. Nam hic ſolus in plurali numero,c,habet finalẽ,vt hic iſthic,hæc iſthæc,hoc iſthoc, hõc iſthunc,hanc iſthanc. Ter.in Heaut.Suſpicionẽ iſthanc ex illis q̃re. [Nanque adoleſcens quàmmaxima in ſpe ſitus erit.) Nos, q̃minima in ſpe &c. Ita.n. Valla citat,nec ſecus in antiquis legitur. [Tam facilime patris pacem in leges conficiet ſuas) Perperam eſt in recentioribus quibuſdam,boni patris, cum hoc adiectiuum nec ueteres habeant lib.nec requirat omnino ſenſus .

GLAR.

ITa ne tribrachys. In ſecondo autem verſu trochæus loco eſt quinto . In 7.Hic aduerb. à ſuperiore eliditur verſo. In 13. Qui corripitur ſequente vocali,nõ eliditur,& Eis monoſyll. In 21. verbum Eſt.quod in præcedente uerſu eſt poſt iſta hoc reponendum poſt Amentia , & vterque verſus pulchre conſtabit. In 24. varia lectio eſt Quidam legunt Nec tibi nec huic , vt ſint duo trochæi initio. Alij legunt,Nec tibi,nec tibi Antiphonem , vt & filium, & Syrum monſtret . Verum quia iratus fuit,via credo eũ dignatũ cũ filio loq,cum tam Syro nõ filio loqueretur.Quin potius p pronomẽ Huic filium,ſed contemptim nominatiuũ. Vnde autem verba abeuntis ac ſecum quædam velut ſubmurmurãtis .

In

In 16. d, eliditur in Quid, niſi pæana ſecundũ loco 5. conſtituamus. [Ita nos abalienauit, tibi iam eſſe ad ſororẽ intellego) Hæc nunc ſequentia ſunt iambica tetr. acat. indubitata quidem ad 18. vſque. In 3. verſu proceleuſmaticus eſt loco primo. In 7. verſu d, eliditur in Quid iſtuc Syr. niſi in ſeptimo loco bacchium ponamus. In 8. poſt, In mentẽ, quidã intelligunt verbũ Venit, alij legunt, In mentẽ eſt. Vetuſtus lib. habet in mentẽ eſt. Veſ. hęc nihil ad carmẽ. 15. in lib. Aldi corrupte legitur. Similiter & 16 Faciã. n. ad ſequentẽ ponendũ eſt verſum, & Suſpicionẽ ſm naturam corripitur. Deuique Riu. ex Priſ. Iſthæc legendũ cenſet. Quod ſi eſt verum, oportebit Ex eis, nõ Ex illis legere, vt ita legatur verſus.

Solent eſſe, id non fit. c l. verum dicis. quid ergo nunc Syre
Faciam? s. ſuſpicionem iſthanc ex eis quære, rem profer palã.

Et Bis monoſyll. eſt. In 18. ſi Cuius diſſyll. fuerit, erit iãbicus tet. cat. vt pcedentes. Sin monoſyll. erit troch. tetr. cat. quales Doct. tres ſeq. iudicauit. Veſ. in præpoſitionem, quæ in 19 eſt verſu pleriſque in libris ipſe poſuit ad finem verſus 18. alioqui verſus erit iambicus vt priores 20 haud dubie erit troch. in quo quidam adiecerant verbum Poni ad Patris qđ in vetere lib. non erat. Sed Laur. Val. etiam quidã codices lib. 3. elegan. pro Facilime habebant Maxime. Veſ. id ad carminis rõnem nihil referr. 21. eſt iambicus tetr. acat. niſi Scio ſit monoſyll. ac totũ elidatur. qđ Doct. fortaſſis viſum eſt, qui iudicauit eum trochaicum vt pręcedentẽ. Tres vero vltimos idem iambicos tetr. cat. exiſtimauit, quos ego catal. puto. Ceterum antepen. initio d, in Quid elidit, & quinto loco proceleuſmaticum habet. poſt Fugio autem quidam lib. legunt Ob hoc, aut vetus. quidam Adhuc. vt Aldi ac Frobenij. Nihil vero de ſenſu. Sane ego perturbatum ſeruum. ſecum hæc reputantem puto, ac uelut interrogantem, Adhuc factum quid eſt? Et pronomen Eum, in penultimi verſus fine ponendum, non initio vltimi. Tres igitur hoſce verſus ita legendos cenſeo.

Quid aũt hoc? ſenex exit foras: ego fugio: adhuc factũ qđ eſt?
Miror nõ iuſſiſſe illico me arripi. ad Menedemũ hinc pgã. eũ
Precatorem mihi paro: ſeni noſtro habeo fidei nihil.

Lector ſequatur, quod volet. Itaque omnes hoſce verſus iambicos tetr. acat. excepto viceſimo, iudicamus, de quo tũ, qñ tam varie legitur, lectorem antiqua conſulere exemplaris velim, ſi forte in aliorum collegium reduci queat. Riuius in his ſilet, niſi quod Boni adſcitium eſſe, & Minima legendum, admonet.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Chremes filij occaſione vxorem obiurgat & mordacibus dictis impetit, ſalibusq; non illepidis, & maternum animum in hac ſcena ab oculos ponit Terentius.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena exprimitur, quaſi imago diſſidij inter virum & vxorem, qui & natura moroſi ſunt, ac difficiles. Chremes enim Soſtratã vxorem mordacibus impetit obiurgatiunculis, & ſalibus haud illepidis, in cuius mores filij occaſione inuehitur.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Diſſidium inter maritum, & vxorem, filius ergo incidit, porro animus maternus erga liberos in hac ſcena proponitur.

Eiuſdem rationis, vno admixto Dimetro.

SOSTRATA, CHREMES.

PROFECTO, niſi caues tu homo, aliquid gnato conficies mali:
Idq́. adeo miror, qui tam ineptũ quicquam potuerit tibi
Venire in mentem mi vir. c. oh, pergin' mulier eſſe? vllam ne ego
Rem vnquam volui, quin tu in ea mihi aduorſatrix fueris Soſtrata? at
Si rogitem iam, quid eſt quod peccem, aut quam ob rẽ id faciam, neſcias.
In qua re nunc tam confidenter reſtas ſtulta? s. ego neſcio?
c. Immo ſcis potius, quàm quidem redeat ad integrum eadem oratio.
s. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta poſtules.
c. Non poſtulo: iam loquere. nihilo minus ego hoc faciam tamen.
s. Facies? c. verum. s. non vides, quantum mali ex ea re excites?
Subditum ſe ſuſpicatur. c. ain' tu? ſubditum? s. certe inquam mi vir. c. confitere tu
Tuum non eſſe. s. au, obſecro iſtuc noſtris inimicis ſiet.
Egon' confitear meum non eſſe filium, qui ſit meus?
c. Quid metuis? ne non, cum velis, conuincas eſſe illum tuum?
s. Quòd filia eſt inuenta? c. non, ſed, quod magi' credendum ſiet,
Quod eſt conſimilis moribus,
Facile conuinces ex te natum: nam tui ſimilis eſt probe:
Nam illi nihil vitij eſt relictum, quin id itidem ſit tibi:
Tum præterea talem, niſi tu, nulla pareret filium.
Sed ipſe egreditur, quàm ſeuerus. rẽ cum videas, cenſeas.

PROFECTO, niſi caues) In hac ſcena continetur imago quædam diſſidij inter virum & vxorem, q natura moroſi atque difficiles ſunt. [Tu homo,) Cum contemptu & ſtomacho pronunciandum. [Ineptum quicquam) Bene ineptum, nam ineptũ eſt quod à quouis reprehenditur. [Venire in mentem) Venire in mentem veteres non recordationis cauſa tantum, ſed etiam recogitationis conſiderationiſque poſuerunt. [Quod peccem,) Notat mulierum imprudentiam & imperitiam, quæ ut plurimũ ignorant quæ praua aut recta ſunt. [Tam confidenter) Recte cõfidenter. nam confidentia ſæpius in malam: Fiducia vero in bonam partem accipitur. Alibi, O ingeniẽ confidentiam. [Néſcio?) Sic lege ut intelligas contrarium. [De re tanta). ſ. in periculo filij. [Subditum ſe). i. ſuppoſitum. Iuuen. Trãſeo ſuppoſitos. [Ain' tu?) Pro ais ne, & eſt percontatiuum verbum. [Inimicis ſiet.) Hæc imprecatio ſic vſurpatur ab Ouid. vt illius ppria ſit. [Conuinces) Verbum iudicij eſt. [Tui ſimilis) Nam plerunque filij cõſimiles ſunt parentum moribus. [Quàm ſeuerus,) Nam facie ipſa videtur quandam probitatem oſtendere, te vero, alius eſt. IOAN. CALPH.

PRofecto, &c.) Hic exprimitur quaſi imago diſſidij inter uirum & vxorem, qui natura moroſi ſunt, ac difficiles. S. homo, per contemptum & cum ſtomacho eſt pronunciandũ, non eſt dignata biſcere, ò vir vel coniux, profecto niſi tu caues. i. prouides, conficies. i. procurabis, comparabis aliquid mali gnato. i. filio. ſ. Clitiphoni, & adeo. i. valde miror quo modo ò mi vir. i. ò mi coniux, nunc redit ad lenitatem diſcedente paulatim indignatione, quicquam. i. aliquid, tam ineptũ. i. ab omnibus improbatum potuerit venire in mentem tibi. i. occurrere tuæ uoluntati faciendum. C. oh, interiectio indignantis, & ridentis, pgin'. i. perſequeris ne eſſe mulier. i. mulieris partes exercere, & officiũ, quæ ſemper vult loqui, & marito repugnare, ne. i. certe, nullam rem volui vnquam in vita mea, quin. i. q non, tu Soſtrata fueris aduerſatrix. i. contraria mihi in ea re, quam volebam, &. i. ſed, ſi iam. i. nunc, rogitem. i. interrogem te quid eſt, quod. i. in quo, peccem. i. errem, aut quamobrẽ. i. quare, faciam id. i. ita ſim acerbus filio neſcias reſpondere. ſ. ò ſtulta. i. imprudens, in qua re nũc reſtas. i. reſiſtis, repugnas mihi tam confidenter. i. tam audacter & temere, nam fiducia ſæpius in bonum capitur, confidentia aũt in malum. S. neſcio, ſic legendum eſt, ut contrarium intelligatur. C. immo. i. ſed potius ſcis, quidem. i. certe, q̃. i. quantum eadem oratio redeat ad integrum. i. potius ſcis ſæpius eaſdem orationes inculcare, ac petere, vt more muliebri ſemper habeas uerba in ore, ac ſemper loquaris, cum enim idem ſermo repetitur iterum ad integrum redit, nam reintegratur quod prius prolatum erat, propterea tunc eadem oratio redire ad integrum dicitur. GVID.

S. oh,

s. oh, indignantis eſt, tu es iniquus .i. non æquitatis rationem habens, qui poſtules .i. velis me tacere de tanta re .ſ. de periculo fi lij. C. non poſtulo .i. non peto vt taceas, iam loquere quantum voles, nihilominus tñ ego faciam hoc quod inſtitui. s. facies, indignabunda repetijt verbum. c. verum .i. ſed faciam, vel verũ .i. certe faciam, vel ſi eſſet nomen, ita intelligeretur. Verum dico ſup. vel verum erit q faciam inſtitutum. s. non vides .i. non cõſideras quantum mali excites .i. moueas ex ea re, quam moliris illũ abducendo ſimulate, ipſe filius ſuſpicatur .i. putat ſe eſſe ſubditum .i. non verum filium, ſed tñ ſuppoſitum, ſeu ſubditium, vt faciunt mulieres, quæ parere non poſſunt, & vt placeant maritis, ſe grauidas fingũt, & aliquarum inopum mulierum filios ſupponunt, ac pro ſuis edunt. Iuuen. Tranſeo ſuppoſitos &c. C. ſuſpicatur inquam ſe ſubditum, ain' tu .i. dicis ne? s. ô mi vir .i. coniux, certe inquam .i. dico quod ſuſpicatur ſe ſubditum. c. cõfiteri .i. dic eum non eſſe tuum filium .ſ. s. ah, interiectio dolentis, obſecro te, modus blandientis & miſericordiam mouentis, iſtud .ſ. negare proprium filiũ ſit inimicis noſtris, imprecatio eſt, q. d. hoc malum apud nos non habeat locum, ſed transferatur potius ad inimicos, quibus ab inimicis omnia mala deſiderantur, ne .i. vtrum confitear eum non eſſe filium meum, qui ſit meus filius. c. Quid metuis .i. quid times confiteri eum non eſſe filium? metuis inquam ne non .i. q non conuincas .i. poſſis probare illũ eſſe tuum filium cum velis? s. vis ſup. me non metuere confiteri eũ non eſſe filium, eo q filia eſt inuenta, & ita ſine herede non ſim futura. c. non .i. non eam ob rem dico, ſed dico quo .i. vt id .ſ. eum eſſe tuum, ſit magis credendum eo q ipſe eſt conſimilis .i. conueniens tuis moribus, facile cõuinces eum eſſe natum ex te, nam ipſe eſt ſimilis tui probe .i. recte, dicimus ſimilis tui cum genitiuo, cum morum ſimilitudinem, aut doctrinę oſtendimus, ſed dicimus ſimilis tibi cum datiuo cum qualitatem ſimilem oſtendere laboramus, nam nihil vitij .i. mali moris eſt relictum à parẽte illi, quin .i. q non itidem .i. ſimiliter ſit tibi, tum .i. deinde, prætereà .i. præter ea, quæ dicta ſunt, nulla mulier pateretur filium talem .i. taluum motũ niſi tu. Sed ipſe Clitipho egreditur .i. exit, q̃ .i. quantum ſeuerus .i. præ ſe ferens probitatem, & morũ grauitatem, cum videas rem .i. rei veritatem cognoſcas, cenſeas .i. tunc iudices de eius moribus, quales ſint, nam longe alius eſt re ipſa quàm vultu præ ſe ferat, nam frontis nulla fides.

LATO. ARgũ.) Impulſa querela filij Soſtrata expoſtulat cum marito, & ab illo confutatur. [Mulier) Ad vituperationem. [Redeat ad integrum) .i. in excuſandis peccatis repetatur, & eſt exprobratio inſcitiæ. [Subditum ſe ſuſpicatur.) Propoſitio accuſationis, eſt autem ſubditus qui pro vero ſubiectus eſt. [Quid metuis) Ironica reprehenſio qua perſtringit vxorem. [Seuerus) .i. probus. [Rem) .i. veritatẽ, vt ſit ſenſus, vultu præ ſe fert modeſtiam, ſed te aliud præſtat.

PETRVS MARS. PRofecto niſi &c.) Quales ſunt parentes, tales plerunque filios eſſe, docet hæc ſcena. Quapp cum filijs opera datur, ab omni ebrietate ac luxu cauendum eſt, ne id vitium nati referant. Plato in vj. de Leg. loquens de filiorum procreatione, hæc ait: Iccirco ebrius tanquam mente captus, ad ſerendum eſt inutilis. Nempe veriſimile eſt, cum fœtus inæquales, inſtabiles, obliquos tam membris, q̃ moribus procreare. Quapp per totam quidem vitam, & maxime quandiu generationi vacat, abſtinebit q̃ſque, cauebitq. ne faciat, vel quæ ſuapte natura morbos inducat, vel quæ ad petulantiam iniuriamq. deducant. Hæc.n. in animos & corpora naſcentium neceſſario translata illic imprimuntur, peioresque naſcuntur. Sed præcipue die illo ac nocte ab illis abſtinẽdum eſt. [Immo ſcis potius) .i. intelligis quid dicere velim, ante quam ſit finis verborum meorum.

RIVII castigat. QVam quidem redeat ad integrum eadem oratio.) Sic quidem manuſcripta exemplaria, conſentientibus Lugdunenſi, & Veneto. Proinde tollendum pronomen hæc in recentioribus, quod nec ſenſus requirit nec verſus. [Quid metuis? non ne cum velis, conuineas illum eſſe tuum?) Nos ex manuſcriptis, & impreſſis quibuſdam, velut Argentoratenſi & Veneto: Quid? metuis, ne non, cum velis, conuincas illum eſſe tuum?

GLAR. NOuem primi verſus ſunt iambici tetr. acat. In 2. verſu Id à ſuperiore verſu eliditur. In 3. vel Oh extra metrum eſt, vt Hem ſæpe alibi, vel Mi vocatiuus corripitur, vt in xj. huius ſcenæ verſu. Quanq̃ alibi ſemper producitur. Sed poteſt fortaſſis anceps eſſe vt Mihi, Tibi, Sibi. Fortaſſis & Ob corripi poteſt. Vt verſu ſtatim 8. huius ſcenæ. In 4. verſu creticus eſt loco tertio, contracta Ea in vnam ſyllabam. In 5. poſt verbũ Peccem quidã apponunt aduerb Hic, quod nec vetuſtus nec Aldi lib. habebant. Ergo ſi omittatur, & d, in Quid elidatur, non eſt opus At à ſuperioribus elidere, quod vtiq. oportebit, ſi aut Hic legatur, aut d, nõ elidatur. In 7. prima vocalis à ſuperiore verſu eliditur. & aduerb. Quidem poſt verbum Redeat ponendum, & bene habebit verſus Doct. Immo diuidendum exiſtimauit, & tollendum eadem. In quorum priore conſentio, in poſteriore nequaquam.

s. Facies. c. verum. s. non vides quantũ mali ex ea re excites?

Trochaici hic ſunt duo tetr. cat. At poſterior ita legendus eſt:

Subditum ſe ſuſpicatur. c. ain' tu. s. certe inquam mi vir.

Vt ſubditum ſemel duntaxat legatur. Nec bis legiſſe vr̃ Calph. & Mi videtur correptum vt diximus. Non eſt autem octonarius hypercat. vt quidam perperam iudicarunt. Neque ſequens denarius catal. vt iidem male annotarunt, ſed ſunt duo trimetri trochaici catal. Nam filium quidam expunxere, & noſtris, vt carmen tetrametrum facerent catal. ſed fruſtra, cum neutrum expungendum eſſet. Nos itaque ſic legendos putamus.

C. Confitere tuum non eſſe filium. s. ah,
Obſecro te, iſtuc noſtris inimicis ſiet.

Vt obſecro ſit dactylus. Sequentes inde tres verſus ſunt iambici tetr. catal. In quorum primo Meum eſt monoſyll. niſi creticum tertio loco ponamus. In ſecundo punctum interrogatiuum poſt Quid ponendum, & verſus ita legendus.

C. Quid? metuis, ne non, cũ velis conuincas eſſe illum tuũ?

Vt Eſſe ponatur poſt verbum conuincas. In tertio vel Mage legendum, vel s, in Magis eliditur. Quartus verſus eſt dimeter iambicus, in quo quidam initio legũt Id quod, vt d, elidatur in Qd'. Quatuor vltimi ſunt trochaici tetr. cat. In quorum primo, vel Tui monoſyll. eſt, vel creticus loco quto. In vltimo vel d, in Sed eliditur, vel bacchius eſt loco primo, niſi iambicum dicamus.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Clitipho cum matre colloquens ſuos ſibi parentes commonſtrari cupit, qua oratione hanc admodum reddit ſolicitam. Chremes contumelioſe ſi q lium obiurgat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena Clitipho matrẽ adhuc ſollicitiorem reddit cum illa petat obnixe, vt ſibi parentes commonſtret. Ex qua re profecto facilius ad tranquillitatem oĩam rerum peruenitur. Soſtrata Clitiphonẽ ſuum Chremetisq; eſſe confirmat. Chremes ipſam contumelioſe obiurgat, trepidam prudentemq; vel matre coram reddit. Additio pro declaratione dicti Chremetis: Gerro .i. nugator, iners, ignauum, damnoſus, hoc poſtremo poſuit, qd ipſum maga vrget, atpote decẽ mina Bacchidi data, p Syri dolũ extorta.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena matrum placabilitas & manſuetudo, patrum vero ſeueritas oſtenditur. Clitipho quoque conſilium ſerui exequutur, & à patitione verba facere incipit.

Trochaici octonarij Catalectici.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obſecro
Eius vt memineris, atque inopis nũc te miſereſcat mei;
Quod peto, & volo, parentes meos vt commonſtres mihi.
s. Obſecro mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. c l. ſum. s. miſeram me, hoccine quæſiſti obſecro?
Ita mihi, atque huic ſis ſuperſtes, vt ex me, atque hoc natus es:
Et caue poſthac, ſi me amas, vnquam iſtuc verbum ex te audiam. c h. at
Ego, ſi me metuis, mores caue in te eſſe iſtos ſentiam. C l. Quos?

CL. Quos? CH. ſi ſcire vis ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnoſus. crede, & noſtrum te eſſe credito.
CL. Non ſunt hæc iam dicta parentis. CH. non, ſi ex capite ſis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam eſſe ex Ioue, ea cauſſa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
S. Di iſtæc. CH. neſcio Deos: ego, quod potero enitar ſedulo.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris, patri
Quo modo obſequare, & ſerues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præſente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. eheu quàm ego nunc totus diſpliceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

IOAN. CALPH. SI vnq̃ vllum fuit tp̃s) Adhuc filius matrem ſolicitam reddit, dum petis ut parentes cômonſtret, & ex hoc facilius peruenitur ad tranquillitaté omnium reꝝ. [Tua voluntas,) Quaſi innuit illa de induſtria illum voluiſſe appellari filium. [Quod peto, & volo,) Peto, inquit, quaſi pcario, nam ꝓprie aliquid pcario petere dicimur. [Obſecro te mi gnate,) Verba proprie miſeræ deſperatæ. [Sum.) Hæc vox ſimplex teſtibiliter ꝓnũciat. [Huic ſis ſuperſtes,) Mos iurãdi antiquus parentum. & bene inducitur mr̃ mitior pr̃e & quæ adiutrix ſit in paterna iniuria filio. [Si me amas,) Hæc verba, blandientis matris ſunt, & quæ valde de filio ſolicita ſit. [Si me metuis,) Matri dat uerba ſuauia, pri uero aſpera. illa, inquit, ſi me amas: hic, ſi me metuis. [Gerro, iners, fraus,) Hæc dñt in abiectiſſimum quenque, & nullius pretij hominem. [Gerro,) Hinc congerro, quod a gerra dicitur. nam gerræ, nugæ ſunt. alij dicunt à corrigendo deduci. Plaut. in Perſa, Iam pol ille hic aderit, credo congerro meus. [Heluo,) Vorax. Catull. in Cæſ. An parum heluatus eſt? [Ganeo,) Veteres ganeum, meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, q ipſa ſit in terra. Hinc ganeo deducitur, qui meretrices ſequitur. [Damnoſus.) Recte hoc poſtremum cum ſuperioribus conuenit. [Parentis).ſ. qui filium amet. [Non, ſi ex capite ſit meo) Hæc ingenti clamore pronuncianda, & ſic oſtendit Chremes filium non debere abijcere ſpem patris, etſi ab eo verba aſpera audit. [Aiunt) Bene aiunt, de re fabuloſa & ficta. [Deos neſcio:) Modus loquendi præſertim iratorum. [Enitar) Ne infamis fiam. [Inuenerit) .i. acquiſiuerit. Alibi, Labore inuenta mea cui dem bona. [Adducere) ἀποσιώπησις ob honeſta. noluit dicere meretricem, præſente matre.

OVID. SI vnq̃ &c.) Hic filius magis reddit ſolicitam matrem poſcens ſibi parentes monſtrari, quare facilius ad reꝝ omnium tranquillitatem peruenitur. CL. ò mater ſi vnq̃ vllum tp̃s fuit eum. i. in quo, ego dictus. i. appellatus filius tuus, tua voluntate. i. te volente me dici filium, veluti me ſuppoſueris fui tibi voluptati. i. fui tibi lætitiæ & delectationi, cum audires me uocari filium tuum, obſecro ut. i. q meminer is. i. recorderis eius temporis. atque nũc te miſereſcat. i. te miſeret, mei inopis. i. mei q ſum inops, & infelix, ac miſer, habemus miſeret miſerebat, & miſereſcit miſereſcebat in eadem ſignatione, ſuntq. eiuſdem naturæ, habemus etiam perſonale miſereſco is. Virg. His lacrymis uitam damus, & miſereſcimus ultro. Vt. i. ita, q demonſtres mihi parẽtes meos, quod. ſ. demonſtrare mihi parentes peto. i. pcario poſco, & uolo. i. cupio. S. ò mi gnate obſecro, ne. i. q non inducas in tuum animũ. i. non tibi perſuadeas illud, uidelicet eſſe alienum. i. ſuppoſitum, & non proprium filium. CL. ſum alienus. S. me miſeram per exclamationem præ dolore dicitur, q. d. dico, uel ueꝝ eſt me miſerã eſſe, quod dictum interiectionis uice fungitur, obſecro hoccine. i. utrum hoc q̃ſiſti. i. utrum hoc inueniſti, excogitaſti, ſeu ſomniaſti, ut dici ſolet, ut mihi dolorẽ incuteres, uel q̃ſiſti hoc. i. inueſtigaſti, & interrogaſti hoc ab aliquibus, eſſes ne filius ꝓprius, non ſuppoſitus, deinde confirmat eũ eſſe filium modo iurandi antiquo parentũ. ita. i. eo modo, ſis ſuperſtes. i. ſuperuiuẽs (ut ita dicam) mihi, atque huic pr̃i, ut. i. ſicut natus es ex me matre, atque hoc Chremete patre, & poſthac. i. in poſterum, caue. i. fuge (ſi me amas) ne ſup. audiam vnquã ex te illud, verbũ illud per contemptum dixit. Vbi animaduerte idem prorſus dici per hæc duo dicta, caue audiam, & caue ne audiam, vt idẽ dicitur per, caue cadas, & caue ne cadas. CH. At. i. ſed ſi metuis. i. times me, caue ne ſup. ego ſentiam. i. percipiam illos, q. d. perditos ac malos mores eſſe in te. CL. Quos? mores. ſ. dicis eſſe in me, ſeu me cauere ne ſint in me. CH. Si vis ſcire illos mores, ego dicam, caue ne ſis gerro. i. nugator, vt Seru. inquit, a gerendo. Vnde nugigerulus dicimus, q nugas gerit, vel vt Nonius & Feſtus, à gerris, nam gerræ ſunt nugæ & ineptiæ & contemptus ſic dictæ, vt Feſtus refert, q cum Athenienſes Syracuſas obſiderent, & crebro ceras poſcerent irridẽtes Siculi gerras clamabãt, quæ gerræ prius dicebantur, vt idem Feſtus ait, crates vimineæ. pp tñ illam irriſionem Syculoꝝ factum eſt, vt gerræ pro nugis & contemptu dicantur. A gerro noie ſit compoſitum congerro nis, vel, vt alij ẽt dñt, congertius, quod ſignat eum, qui cum alio gerrone eaſdem exercet nugas, caue ſis iners. i. ocioſus, ignauus, ſine arte, & induſtria viuendi, ut uult Seru. caue ſis fraus. i. fraudoloſus, ſeu fraudulentus, ſeu culpabilis. nam, ut inquit Vlp. fraus eſt ipſa noxa. i. culpa, & quaſi quædam præparatio pœnæ, interdum ẽt pro pœna capitur in iure, ut ait Seru. Itẽ & fraus pro periculo poni inuenitur, vt erit illa res fraudi. i. periculo. hæc Seru. ponitur autẽ hic fraus pro fraudoloſo, vt alibi ſcelus pro ſcelerato, caue ſis heluo. i. vorator inſatiabilis, ut inquit Seru. ſeu immoderate bona ſua conſumens, vt inquit Feſtus. Inde heluor aris. i. effundere bona ſua luxurioſe ac immoderate, caue ſis ganeo. i. laſciuus meretricum ſecutor, ac frequentator. nam ganeum ganea, ut inquit Feſtus, antiqui dixerunt locum abditum, ac uelut ſub terra, ppea meretricum tabernam ipſi antiqui ganeum uocarunt, q in terra ſit abdita unde, ut ait Nonius, ganeones dicti ſunt a ganeis, ſicut popinones a popinis, quæ ſunt loca uiolẽta, ac libidini apta, caue ſis damnoſus. i. damni quicquam tuis parẽtibus afferens, ut iam feciſti extorquendo à me per ſeruum decem minas Bacchi, Crede meis præceptis. ſ. & credito te eſſe noſtrum filium. ſ. q. d. tantiſper te meum dici uolo dum quod te dignum eſt facias, & meis præceptis te accômodes. CL. Hæc. i. talia uerba, non ſunt dicta parentis. i. nõ ſolent procedere à uero patre, q. d. male tuis uerbis oſtendis te eſſe mihi patrem, nam uerus pater nunquã tales infert côtumelias filio. CH. O Clitipho ego nõ magis patiar me fieri infamem. i. infamatum, ignominioſum, malæ famæ, tuis flagitijs i. pp tua ſcelera flagitione digna, ea cauſa. i. pp eam cauſam, quia ſis filius meus, ẽt ſi natus ſis ex meo capite. Item. i. ſimiliter, ut. i. ſicut, aiunt. ſ. Poëtæ, Mineruam. i. Palladem eſſe natã ex Ioue. i. ex capite Iouis. Minerua dicitur dea ingenij, & artium inuentrix. Item ponitur pro ipſo ingenio, & aliqñ pro natura. S. Dij prohibeãt. i. impediant iſtæc, videlicet quo minus fias infamis ꝓpter filij flagitia. CH. Neſcio Deos modus loquẽdi iratoꝝ præcipue, qui Deꝝ cogitationem non hñt, ego enitar. i. conabor, ſedulo. i. inſtãter, vehementer, attente. ne fiam infamis, quod. ſ. eniti ſedulo, potero facere ſup. vel quoad. i. inquantum potero tu quæris id, quod habes, videlicet parentis pro parentes, nõ quæris id, quod abeſt tibi, videlicet quo modo obſequare. i. côplaceas patri, & nõ quæris, vt. i. qualiter, ſerues id boni. ſ. quod pater tuus. ſ. ego, inuenerit. i. acquiſierit, labore. i. ſudore corporis ſui, nõ erubuiſti ſup. adducere mihi Bacchi. ſ. ſed tacuit coram matre, ante oculos. i. ante conſpectum meum, per fallacias. i. per aſtutias ducendo eam eſſe amicam Cliniæ. & fecit apoſiopeſin propter id, quod ſubdit, pudet me. i. pudore afficior, dicere verbum. i. vocabulum turpe, vt puta te adduxiſſe meretricem, vel aliquid tale, hac præſente. i. in præſentia matris tuæ, at. i. ſed nullo modo te piguit. i. non fuit tibi moleſtum, ſiue non dubitaſti facere id, quod turpe fuit. CL. Heu, interiectio dolentis q̃. i. quantũ, ego nunc totus diſpliceo mihi q̃. i. quantũ, me pudet id feciſſe, neq. ſcio qđ principiũ incipiã ad placandum. i. leniendũ, mitigandum pr̃em.

LATO. ARgũ) Cômouet Clitipho matrẽ, & à patre acriter obiurgatur, quæ res pertinet ad ꝓmouendã cataſtrophẽ. [Dictus filius) πάθος à pietate. [Inopis) Miſeri & abdicati. [Ita mihi,) Côfirmatio more iurandi veteꝝ. [Et caue) Interminatio. [At ego,) Obiurgatio. [Non ſi ex capite) Hyperbolica côparatio ad augmentum confirmationis. [Dij iſtæc) Abominatio. [Quæris id, quod) Commutatio ad acrimoniam & vetuſtatem. [Non mihi) Apoſiopeſis, ſubaudi, ſcortum. [At te illud) Amplificatio a minori, i. me pudet dicere, at te non puduit facere.

PETRVS MARS. SI vnquã &c.) Increpationes paternas neceſſarias, ac filijs in ſuis diffluẽtib vtiles eſſe ad murandũ vitæ inſtitutũ, exẽplo huius ſcenæ ac laſciui adoleſcentis, docet hæc ſcena. Adoleſcẽs enim

s. oh, indignantis eſt, tu es iniquus .i. non æquitatis rationem habens, qui poſtules.i.velis me tacere de tanta re.ſ.de periculo fi lij. C. non poſtulo.i.non peto vt taceas, iam loquere quantum voles, nihilominus tñ ego faciam hoc quod inſtitui. s. facies, indignabunda repetijt verbum. c. verum.i.ſed faciam, vel verū .i.certe faciam, vel ſi eſſet nomen, ita intelligeretur. Verum dico ſup. vel verum erit ꝙ faciam inſtitutum. s. non vides.i.non cōſideras quantum mali excites .i. moueas ex ea re, quam moliris illō abducendo ſimulate, ipſe filius ſuſpicatur.i.putat ſe eſſe ſubditum .i. non verum filium, ſed tñ ſuppoſitum, ſeu ſubditium, vt faciunt mulieres, quæ parere non poſſunt, & vt placeant mari tis, ſe grauidas fingūt, & aliquarum inopum mulierum filios ſup ponunt, ac pro ſuis edunt. Iuuen. Tranſeo ſuppoſitos &c. C. ſu ſpicatur inquam ſe ſubditum, atn' tu.i.dicis ne? s. ò mi vir .i. coniux, certe inquam.i.dico quod ſuſpicatur ſe ſubditum. c. cōfiteri.i.dic eum non eſſe tuum filium.ſ. s. ah, interiectio dolentis, obſecro te, modus blandientis & miſericordiam mouentis, iſtud .ſ.negare proprium filiū ſit inimicis noſtris, imprecatio eſt, q. d. hoc malum apud nos non habeat locum, ſed transferatur potius ad inimicos, quibus ab inimicis omnia mala deſiderantur, ne .i. virum confitear eum non eſſe filium meum, qui ſit meus filius. c. Quid metuis.i.quid times confiteri eum non eſſe filium? metuis inquam ne non.i.ꝙ non conuincas.i.poſſis probare illū eſſe tuum filium cum velis? s. vis ſup. me non metuere confiteri eū non eſſe filium, eo ꝙ filia eſt inuenta, & ita ſine herede non ſim futura. c. non.i.non eam ob rem dico, ſed dico non. i. vt id .ſ. eum eſſe tuum, ſit magis credendum eo ꝙ ipſe eſt conſimilis .i. conueniens tuis moribus, facile cōuinces eum eſſe natum ex te, nam ipſe eſt ſimilis tui probe.i. recte, dicimus ſimilis tui cum genitiuo, cum morum ſimilitudinem, aut doctrinę oſtendimus, ſed dicimus ſimilis tibi cum datiuo cum qualitatem ſimilem oſtendere laboramus, nam nihil vitij.i.mali moris eſt relictum a parēte illi. quin.i.ꝙ non itidem.i.ſimiliter ſit tibi, tum.i. deinde, præterea.i.præter ea, quæ dicta ſunt, nulla mulier pareretur filium talem.i.talium morū niſi tu. Sed ipſe Clitipho egreditur .i. exit, ꝗ .i. quantum ſeuerus.i.præ ſe ferens probitatem, & morū grauitatem, cum videas rem .i. rei veritatem cognoſcas, cenſeas .i. tunc iudices de eius moribus, quales ſint, nam longe alius eſt re ipſa quàm vultu præ ſe ferat, nam frontis nulla fides.

LATO. ARgm.) Impulſa querela filij Soſtrata expoſtulat cum marito, & ab illo confutatur. [Mulier) Ad vituperationem. [Redeat ad integrum) .i. in excuſandis peccatis repetatur, & eſt exprobratio inſcitiæ. [Subditum ſe ſuſpicatur.) Propoſitio accuſationis, eſt autem ſubditus qui pro vero ſubiectus eſt. [Quid metuis) Ironica reprehenſio qua perſtringit vxorem. [Seuerus) .i. probus. [Rem) .i. veritatē, vt ſit ſenſus, vultu præ ſe fert modeſtiam, ſed te aliud præſtat.

PETRVS MARS. PRofecto niſi &c.) Quales ſunt parentes, tales plerunque filios eſſe, docet hæc ſcena. Quapp cum filijs opera datur, ab omni ebrietate ac luxu cauendum eſt, ne id vitium nati referant. Plat. in vj. de Leg. loquens de filiorum procreatione, hæc ait: Idcirco ebrius tanquam mente captus, ad ſerendum eſt inutilis. Nempe veriſimile eſt, cum fœtus inæquales, inſtabiles, obliquos tam membris, q̃ moribus procreare. Quapp per totam quidem vitam, & maxime quandiu generationi vacat, abſtinebit q. ſ. que, cauebitq. ne faciat, vel quæ ſuapte natura morbos inducat, vel quæ ad petulantiam iniuriamq. deducant. Hæc.n. in animos & corpora naſcentium neceſſario tranſlata illic imprimuntur, peioresque naſcuntur. Sed præcipue die illo ac nocte ab illis abſtinēdum eſt. [Immo ſcis potius) .i. intelligis quid dicere velim, ante quam ſit finis verborum meorum.

RIVII caſtigat. QVam quidem redeat ad integrum eadem oratio.) Sic quidem manuſcripta exemplaria, conſentientibus Lugdunenſi, & Veneto. Proinde tollendum pronomen hæc in recentioribus, quod nec ſenſus requirit nec verſus. [Quid metuis? nun ne cum velis, conuinceas illum eſſe tuum?) Nos ex manuſcriptis, & impreſſis quibuſdam, velut Argentoratenſi & Veneto: Quid? metuis, ne non, cum velis, conuinceas illum eſſe tuum?

GLAR. NOuem primi verſus ſunt iambici tetr. acat. In 2 verſu Id à ſuperiore verſu eliditur. In 3. vel Oh extra metrum eſt, vt Hem ſæpe alibi, vel Mi vocatiuus corripitur, vt in xj. huius ſcenæ verſu. Quanq̃ alibi ſemper producitur. Sed poteſt fortaſſis anceps eſſe vt Mihi, Tibi, Sibi. Fortaſſis & Oh corripi poteſt. Vt verſu ſtatim 8. huius ſcenæ. In 4. verſu creticus eſt loco tertio, contracta Ea in vnam ſyllabam. In 5. poſt verbū Peccem quidā apponunt aduerb Hic, quod nec vetuſtos nec Aldi lib. habebant. Ergo ſi omittatur, & d, in Quid elidatur, non eſt opus At à ſuperioribus elidere, quod vtiq. oportebit, ſi aut Hic legatur, aut d, nō elidatur. In 7. prima vocalis à ſuperiore verſu eliditur. & aduerb. Quidem poſt verbum Redeat ponendum, & bene habebit verſus Doct. Immo diuidendum exiſtimauit, & tollendum eadem. In quorum priore conſentio, in poſteriore nequaquam.

s. Facies. c. verum. s. non vides quanti mali ex ea re excites?

Trochaici hic ſunt duo tetr. cat. At poſterior ita legendus eſt.

Subditum ſe ſuſpicatur. c. atn' tu. s. certe inquam mi vir.

Vt ſubditum ſemel duntaxat legatur. Nec bis legiſſe vī Calph. & Mi videtur correptum vt diximus. Non eſt autem octonarius hypercat. vt quidam perperam iudicarunt. Neque ſequens denarius catal. vt iidem male annotarunt, ſed ſunt duo trimetri trochaici catal. Nam filium quidam expunxere, & noſtris, vt carmen tetrametrum facerent catal. ſed fruſtra, cum neutrum expungendum eſſet. Nos itaque ſic legendos putamus.

C. Confitere tuum non eſſe filium. s. ah,
Obſecro te, iſtuc noſtris inimicis ſiet.

Vt obſecro ſit dactylus. Sequentes inde tres verſus ſunt iambici tetr. catal In quorum primo Meum eſt monoſyll. niſi creticum tertio loco ponamus. In ſecundo punctum interrogatiuum poſt Quid ponendum, & verſus ita legendus.

C. Quid? metuis, ne non, cū velis conuincas eſſe illum tuū?

Vt Eſſe ponatur poſt verbum conuincas. In tertio vel Mage legendum, vel s, in Magis eliditur. Quartus verſus eſt dimeter iambicus, in quo quidam initio legūt Id quod, vt d, elidatur in Qd'. Quatuor vltimi ſunt trochaici tetr. cat. In quorum primo, vel Tui monoſyll. eſt, vel creticus loco quarto. In vltimo vel d, in Sed eliditur, vel bacchius eſt loco primo, niſi iambicum dicamus.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Clitipho cum matre colloquens ſuos ſibi parentes commonſtrari cupit, qua oratione hanc admodum reddit ſolicitam. Chremes contumelioſe filium obiurgat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena Clitipho matrē adhuc ſolicitiorem reddit cum illā petat obnixe, vt ſibi parentes commonſtret. Ex qua re profecto facilius ad tranquillitatem oīum rerum peruenitur. Soſtrata Clitiphonē ſuum Chremetisq; eſſe confirmat. Chremes ipſum contumelioſe obiurgat, trepidum pudentemq; vel matre coram reddit. Additio pro declaratione dicti Chremetis: Gerro.i. nugator, iners, ignauus, damnoſus, hoc poſtremo poſuit, qd ipſum magis vrget, vtpote decē mina Bacchidi data, p Syri dolū extorta.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena matrum placabilitas & manſuetudo, patrum vero ſeueritas oſtenditur. Clitipho quoque conſilium ſerui exequitur, & à petitione verba facere incipit.

Trochaici octonarij Catalectici.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

SI vnquam vllum fuit tempus mater, cum ego voluptati tibi
Fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obſecro
Eius vt memineris, atque inopis nūc te miſereſcat mei;
Quod peto, & volo, parentes meos vt commonſtres mihi.
s. Obſecro mi gnate, ne iſtuc in animum inducas tuum,
Alienum eſſe te. c l. ſum. s. miſeram me, hoccine quæſiſti obſecro?
Ita mihi, atque huic ſis ſuperſtes, vt ex me, atque hoc natus es:
Et caue poſthac, ſi me amas, vnquam iſtuc verbum ex te audiam. c h. at
Ego, ſi me metuis, mores caue in te eſſe iſtos ſentiam.
C l. Quos?

CL. Quos? CH. ſi ſcire vis ego dicam: gerro, iners, fraus, heluo,
Ganeo, damnoſus. crede, & noſtrum te eſſe credito.
CL. Non ſunt hæc iam dicta parentis. CH. non, ſi ex capite ſis meo
Natus, item vt aiunt Mineruam eſſe ex Ioue, ea cauſſa magis
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
S. Di iſtæc. CH. neſcio Deos: ego, quod potero enitar ſedulo.
Quæris id, quod habes, parentes: quod abeſt, non quæris, patri
Quo modo obſequare, & ſerues quod labore inuenerit.
Non mihi per fallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præſente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. eheu quàm ego nunc totus diſpliceo mihi,
Quàm pudet: neque, quod principium incipiam ad placandum, ſcio.

IOAN. CALPH. SI vnq̃ vllum fuit tps) Adhuc filius matrem ſolicitam reddit, dum petit ut parentes cõmonſtret, & ex hoc facilius peruenitur ad tranquillitatẽ omnium rerũ. [Tua voluntas,) Quaſi innuit illa de induſtria illum voluiſſe appellari filium. [Quod pero, & volo,) Pero, inquit, quaſi pcatio, nam pprie aliquid pcatorio petere dicimur. [Obſecro te mi gnate,) Verba proprie mſia deſperatæ. [Sum.) Hæc vox ſimplex terribiliter pnũciat. [Huic ſis ſuperſtes,) Mos iurãdi antiquus parentum. & bene inducitur mr minor pře & quæ adiutrix ſit in paterna iniuria filio. [Si me amas.) Hæc verba, blandientis matris ſunt, & quæ valde de filio ſolicita ſit. [Si me metuis,) Matri dat uerba ſuauia, pri uero aſpera. illa, inquit, ſi me amas: hic, ſi me metuis. [Gerro, iners, fraus,) Hæc dñr in abiectiſſimum quenque, & nullius pretij hominem. [Gerro,) Hinc congerro, quod a gerra dicitur. nam gerræ, nugæ ſunt. alij dicunt à corrigendo deduci. Plaut. in Perſa, Iam pol ille hic aderit, credo congerro meus. [Heluo,) Vorax. Catull. in Cæſ. An parum beluatus eſt? [Ganeo,) Veteres ganeum, meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, q ipſa ſit in terra. Hinc ganeo deducitur, qui meretrices ſequitur. [Damnoſus.) Recte hoc poſtremum cum ſuperioribus connectit. [Parentis). ſ. qui filium amet. [Non, ſi ex capite ſis meo) Hæc ingenti clamore pnuncianda, & ſic oſtendit Chremes filium non debere abijcere ſpem patris, etſi ab eo verba aſpera audit. [Aiunt) Bene aiunt, de re fabuloſa & ficta. [Deos neſcio:) Modus loquendi præſertim iratorum. [Enitar) Ne infamis fiam. [Inuenerit) .i. acquiſiuerit. Alibi, Labore inuenta mea cui dem bona. [Adducere,) ἀπ..... honeſta. voluit dicere meretricem, præſente matre.

GVID. SI vnq̃ &c.) Hic filius magis reddit ſolicitam matrem poſcens ſibi parentes monſtrari, quare facilius ad rerũ omnium tranquillitatem peruenitur. CL. ò mater ſi vnq̃ vllum tpa fuit cum. i. in quo, ego dictus. i. appellatus filius tuus, tua voluntate. i. te volente me dici filium, veluti me ſuppoſueris ſui tibi voluptati. i. ſui tibi lætitiæ & delectationi, cum audires me uocari filium tuum, obſecro ut. t. q meminerris. i. recorderis eius temporis. atque nũc te miſereſcat. i. te miſeret, mei inopis .i. mei q ſum inops, & infelix, ac miſer, habemus miſeret miſerebat, & miſerescit miſereſcebat in eadem ſignatione, ſuntq. eiuſdem naturæ, habemus etiam perſonale miſereſco is. Virg. His lacrymis uitam damus, & miſereſcimus ultro. Vt. i. ita, q demonſtres mihi parẽtes meos, quod. ſ. demonſtrare mihi parentes pero .i. pcatio poſco, & uolo. i. cupio. S. ò mi gnate obſecro, ne .i. q non inducas in tuum animũ. i. non tibi perſuadeas iſtud, uidelicet eſſe alienum. i. ſuppoſitum, & non proprium filium. CL. ſum alienus. S. me miſeram per exclamationem præ dolore dicitur, q. d. dico, uel certũ eſt me miſerã eſſe, quod dictum interiectionis uice fungitur, obſecro hoccine. i. utrum hoc q̃ſiſti .i. utrum hoc inueniſti, excogitaſti, ſeu ſomniaſti, ut dici ſolet, ut mihi dolorẽ incuteres, uel q̃ſiſti hoc. i. inueſtigaſti, & interrogaſti hoc ab aliquibus, eſſes ne filius pprius, non ſuppoſitus, deinde confirmat eũ eſſe filium modo iurandi antiquo parentũ. ita. i. eo modo, ſis ſuperſtes. i. ſuperuiuẽs (ut ita dicam) mihi, atque huic pri, ut. i. ſicut natus es ex me matre, atque hoc Chremete patre, & poſthac. i. in poſterum, caue. i. fuge (ſi me amas) ne ſup. audiam vnquã ex te iſtud, verbũ illud per contemptum dixit. Vbi animaduerte idem prorſus dici per hæc duo dicta, caue audiam, & caue ne audiam, vt idẽ dicitur per, caue cadas, & caue ne cadas. CH. At. i. ſed ſi metuis. i. times me, caue ne ſup. ego ſentiam .i. percipiam illos, q. d. perditos ac malos mores eſſe in te. CL. Quos? mores. ſ. dicis eſſe in me, ſeu me cauere ne ſint in me. CH. Si vis ſcire illos mores, ego dicam, caue ne ſis gerro. i. nugator, vt Seru. inquit, a gerendo. Vnde nugigerulus dicimus, q nugas gerit, vel vt Nonius & Feſtus, à gerris, nam gerræ ſunt nugæ & ineptiæ & contemptus ſic dictæ, vt Feſtus refert, q cum Athenienſes Syracuſas obſiderent, & crebro ceras poſcerent irridẽtes Siculi gerras clamabãt, quæ gerræ prius dicebantur, vt idem Feſtus ait, crates vimineæ. pp tñ illam irriſionem Syculorũ factum eſt, ve gerræ pro nugis & contemptu dicantur. A gerro noie fit compoſitum congerro nis, vel, vt alij ẽtdũt, congerrius. quod ſignãt eum, qui cum alio gerrone eaſdem exercet nugas, caue ſis iners. i. ocioſus, ignauus, ſine arte, & induſtria viuendi, ut uult Seru. caue ſis fraus. i. fraudoloſus, ſeu fraudulentus, ſeu culpabilis. nam, ut inquit Vlp. fraus eſt ipſa noxa. i. culpa, & quaſi quædam præparatio pœnæ. interdum ẽt pro pœna capitur in iure, ut ait Seru. Itẽ & fraus pro periculo poni inuenitur, vt erit illa res fraudi i. periculo. hæc Seru. ponitur autẽ hic fraus pro fraudoloſo, vt alibi ſcelus pro ſcelerato, caue ſis heluo. i. vorator inſatiabilis, ut inquit Seru. ſeu immoderate bona ſua conſumens, vt inquit Feſtus. Inde beluo aris. i. effundere bona ſua luxurioſe ac immoderate, caue ſis ganeo .i. laſciuus meretricum ſecutor, et frequentator. nam ganeum ganei, ut inquit Feſtus, antiqui dixerunt locum abditum, ac uelut ſub terra, ppea meretricum tabernam ipſi antiqui ganeum uocarunt, q in terra ſit abdita unde, ut ait Nonius, ganeones dicti ſunt a ganeis, ſicut popinones a popinis, quæ ſunt loca uolẽta, ac libidini apta, caue ſis damnoſus .i. demni quicquam tuis parẽtibus afferens, ut iam feciſti extorquendo à me per ſeruum decem minas Bacchi, Crede meis præceptis. ſ. & credito te eſſe noſtrum filium. ſ. q. d. tantiſper te meum dici uolo dum quod te dignum eſt facias, & meis præceptis te accõmodes. CL. Hæc. i. talia uerba, non ſunt dicta parentis. i. nõ ſolent procedere à uero patre, q. d. male tuis uerbis oſtendis te eſſe mihi patrem, nam uerus pater nunquã talea infert cõtumelia filio. CH. O Clitipho ego nõ magis patiar me fieri infamem i. infamatum, ignominioſum, malæ famæ, tuis flagitijs i. pp tua ſcelera flagitione digna, ea cauſa .i. pp eam cauſam, quia ſis filius meus, ẽt ſi natus ſis ex meo capite. Item. i. ſimiliter, ut .i. ſicut, aiunt ſ. Poëtæ, Mineruam. i. Palladem eſſe natã ex Ioue. i. ex capite Iouis. Minerua dicitur dea ingenij, & artium inuentrix. Item ponitur pro ipſo ingenio, & aliqñ pro natura. S. Dij prohibeãt. i. impediant iſtæc, videlicet quo minus fias infamis pp̃ter filij flagitia. CH. Neſcio Deos modus loquẽdi iratorũ præcipue, qui Dei cogitationem non hñt, ego enitar. i. conabor, ſedulo i. inſtãter, vehementer, attente. ne fiam infamis, quod .ſ. enitar ſedulo, potero facere ſup. vel quoad. i. inquantum potero tu quæris id, quod habes, videlicet parentis pro parentes, nõ quæris id, quod abeſt tibi, videlicet quo modo obſequare. i. cõplaceas patri, & nõ quæris, vt. i. qualiter, ſerues id boni. ſ. quod pater tuus. ſ. ego, inuenerit. i. acquiſierit, labore. i. ſudore corporis ſui, nõ erubuiſti ſup. adducere mihi Bacchi. ſ. ſed tacuit coram matre, ante oculos. i. ante conſpectum meum, per fallacias. i. per aſtutias ducendo eam eſſe amicam Cliniæ. & fecit apoſiopeſin propter id, quod ſubdit, pudet me. i. pudore afficior, dicere verbum. i. vocabulum turpe, v. putà te adduxiſſe meretricem, vel aliquid tale, hac præſente .i. in præſentia matris tuæ, at. i. ſed nullo modo te piguit. i. non fuit tibi moleſtum, ſiue non dubitaſti facere id, quod turpe fuit. CL. Heu, interiectio dolentis q̃ i. quantũ, ego nunc totus diſpliceo mihi, q̃. i. quantũ, me pudet id feciſſe, neq ſcio qđ principiũ incipiã ad placandum .i. leniendũ, mitigandum přem.

LATO. ARgm) Cõmouet Clitipho matrẽ, & à patre acriter obiurgatur, quæ res pertinet ad pmouendã cataſtrophẽ. [Dictus fili) ἦθος à pietate. [Inopis) Miſeri & abdicati. [Ita mihi,) Cõfirmatio more iurandi veterũ. [Et caue) Interminatio. [At ego,) Obiurgatio. [Non ſi ex capite) Hyperbolica cõparatio ad augmentum confirmationis. [Dij iſtæc) Abominatio. [Quæris id, quod) Commutatio ad acrimoniam & vetuſtatem. [Non mihi) Apoſiopeſis, ſubaudi, ſcortum. [At te illud) Amplificatio a minori, i. me pudet dicere, at te non puduit facere.

PETRVS MARS. SI vnquã &c.) Increpationes paternas neceſſarias, ac filijs luxu diffluẽtib vtiles eſſe ad mutandũ vitæ inſtitutũ, exẽplo huius ſcenæ ac laſciui adoleſcentis, docet hæc ſcena. Adoleſcẽs

enim

hoc, vt i. ſicut ceperam. i. inceperam, q. d. uideo me non poſſe perficere, ſeu pgere in ꝓpoſito, quod inſtituerã, & dr̃ pertendere hoc quaſi tendere. i. progredi, ꝓcedere p hoc propoſitũ. M. facis vt te decet facere. i. ut tibi honeſtũ eſt facere. CH. adeo. i. certe faciam hoc. i. mutabo conſilium, & illi ignoſcam. ea lege. i. ea cõditione, ſi faciat id, qđ ego cenſeo æquũ eſſe. i. iuſtum eſſe hunc Clit. facere ſup. CL. ò pr̃ faciam oĩa, impera. i. p̃cipue mihi obſecuturo. CH. cenſeo inq̃ vt ducas vxorem. CL. ò pr̃ tm̃. h. d. verbum non ſtatim volens dare rñſum tanq̃ prius deliberaturus. CH. nihil audio ex eo bonæ rñſionis. M. at. i. ſed, recipio in me. i. promitto, q̃ dici ſolet, in conſcientia mea q̃ ſup. faciet. i. vxorem ducet, hoc dicendi gñe in me recipio ſæpius Cic. vtitur in ſuis epiſ. & p̃cipue cõmendaticius, vt cernere facile eſt, nemo. n. negat recipere interdũ ſuæ ſui pro ꝓmittere. CH. etiam, q. d. adhuc nihil. i. nõ audio ipm̃, vel nihil audio ipſum rñdentem. CL. perij. i. perditus ſum. S. an. i. vtrum ò Clitipho dubitas. i. nõ audes ducere vxorẽ. CH. immo. i. ſed, vtrum vult ducere vxorem petere debes. M. faciet oĩa q̃ imperabis. S. hæc. ſ. ſeparare ad nuptias, ducere vxorẽ &c. ſunt grauia. i. moleſtia, difficilia dum. i. quandiu incipias, & dum. i. quãdiu ignores. i. ſis ignarus matrimonij, vbi. i. poſtq̃, cognoueris qđ ſit, erunt hæc oĩa facilia. CL. ò pr̃ ſaciam. i. ducam vxorẽ. S. ò mi gnate, pol iurantis eſt, dabo tibi puellam lepidã. i. ſermone ſuauem, feſtiuam, quam tu facile ames ſ. filiã Phanocratæ, uĩi, aut amici, aut vicini. CL. ne. i. utrum, dabis illam virginẽ rufam, color rufus & ruber, vt in Gell. hr̃, idem eſt, dabis illam virginẽ cæſiam. i. viridem, & talis coloris, qualis eſt color cœli. vnde Gel. atteſtante, cæſia dr̃ ſpecies viridis coloris, quaſi cælia, q̃ talis ſit color cœli dabis virginẽ ore ſparſo. i. facie lata, vel ẽt ipſo ore lato. i. hñtem os ſparſum & latũ, ſeu extentũ, & naſo adunco. i. hñtem naſum curuum. ò pr̃ non poſſum ducere eam. ſ. CH. eia, hortantis aduerb. vt. i. quantũ, uel qualiter ipſa eſt elegans i. apta, formoſa cõmendat eam filio, vt amet eam. Elegans hic refertur ad formã, ſed ſæpius ad orõnem & verba, credas aĩum eſſe ibi. i. in ea puella. i. credas q̃ habet aĩum & quidẽ prudentẽ, vel credas. i. reputes animũ tuum eſſe ibi i. in amore eius, nam ſatis pulchra eſt quæ placet, & (vt dici vulgo ſolet) nulli ſunt amores deformes. S. dabo tibi aliam. CL. quid illuc eſt ſup q̃ tantopere laboratur ad eligendam mihi vnam quidem. i. certe, qñ. i. q᷑, & quod dñt, poſtq̃ vxor ducẽda eſt, egomet. i. ego ipſe habeo. i. ſcio, propemodum. i. ferè eam ſupp. quam volo ducere vxorem, & q̃ eſt mihi cordi, & ex animi ſententia. S. ò gnate nunc laudo te. CL. habeo inq̃ filiam Archonidis. i. illius vicini, quã ſ. volo. S. perplacet. i. valde placet mihi, vt tu ducas illam. CL. ò pr̃ hoc vnum. i. hoc ſolum reſtat. i. reliquum eſt Chr. Quid eſt quod reſtat. CL. volo q̃ ignoſcas Syro ſeruo. i. remittas illi ea ſupp. quæ fecit mea cauſa. i. pp me. CH. fiat. i. ignoſcatur ei. Valete vos ſpectatores, & plaudite. i. manus iungite ſimul, ſic Poëtæ congratulantes, ego Calliopus. i. Poëtæ defenſor, recenſui. i. recognoui hanc comœdiam, & iudicij mei cenſuram adhibui, vel, vt alij volunt, recitaui.

LATO. ARgm̃.) Interuentu Menedemi, & deprecatione perſonaꝝ veniam conſequitur Clitipho, ea lege vt vxorẽ ducat, q̃ eſt abſoluta cataſtrophe. [Ego ne mea) Simulat ſe difficilẽ Chremes, vt filium ad frugẽ redigat. [Pater) Timide recuſantis. [Rufam ne illam) Deſcriptio deformis puellæ, ad exhilarandum ſpectatorẽ.

PETRVS MARS. ENimuero &c) Laſciuum filium, ſed uitæ inſtitutum iam mutantẽ, recipiendum eſſe in gratiã. & iugali cõpede vinciendum, monet hæc ſcena, oſtendens affectus iuueniles tõne calligatiores fieri, mediocritatem illam q̃ iure laudatur, & concordiam hñti pollicetur & affert, cuius oppoſitum efficit vitium. Vnde Ariſt. in 9 Eth. Vitioſus igitur aĩus in ſeditione poſitus eſt, & nec ſe amat, nec alios. Talis aũt diſpoſitio, cum multas habeat miſerias, totis viribus fugienda eſt, & enitẽdum, vt boni ſimus. Sic. n. & nobis & alijs erimus amici. Et Plato in eo Dialogo, qui inſcribitur Lyſias, de Amicitia ſic inq̃t, Improbi nunq̃, vel ſibiipſis, uel inuicẽ ſimiles ſunt ſed pturbati penitus & inſtabiles, q̃ uero ſecum ipſe diſſentit, nullo modo cũ alio cõſentiet, nec vlli amicus eſſe poterit Et ſic pr̃, inquit, q̃ ſolus bonus bono amicus erit, malus aũt non bono, nec malo vnq̃ et uera amicus efficietur. [Lepidã). i. iucundam & ſuauẽ moribus & forma, vt ſine difficultate illam ames. [Cæſiam). i. hñtem oculos glaucos, & cæruleos, quales dicit eſſe germanoꝝ Iuuen. his uerbis, Cærula q̃s ſtupuit Germani lumina flauant Cæſariem. Gel. lib ii. loquẽs de colorib. ſic ait, Noſtris aũt Latinis cæſia dicta eſt, q̃ à Gręcis glaucopis dr̃, vt P. Nigid. ait, de colore cœli, quaſi cęlia glaucopis gręce dr̃, Latine hñs oculos cęſios. Glaucum colorem, Latini dñt cęruleum, eſt. n. ſubuiridis. [Eia vt elegans &c.) .i. formoſa eſt illa puella, & huic diſplicet, cum habeat animum ad ſcortum Bacchidem. [Credas animum &c.) .i. formoſa eſt illa puella. q. d. ideo non placet, quia non habet animum ad eam, ſed ad illam.

ARchonidis filiam) Priſc. legit, Archonidi filiam, pro Archonidis lib. 6. aſtipulante lib. manuſcripto ex bibliotheca Dn̄ōrũ ab Haſſenſtein, eiuſmodi ſit illud Virg. I. Æn. Reliquias Danaum atque immitis Achilli, pro immitis Achillis, vbi euphoniæ gratia, & pp ἐμποτίλατον vitandum poëtas literam detraxit. Tametſi hic genitiuus ab Achilleus potius eſſe uidetur, quod Acchillei facit, & κατὰ συναίρεσιν Achilli. Veteres. n. hoc nomen inflexerunt ſicut Orpheus, Theſeus, atque id genus alia. Hinc claſſis Achillei apud Horat. Oda 14. libri primi. RIVII caſtigat.

ET hi oẽs ſunt trochaici, niſi forte ſecundus, ſextus, ſeptimosq., ut dicemus. In primo uel u, in Enimuero euaneſcit, uel bacchius eſt loco primo, qui cretico in ꝑibus inſidet, & s, eliditur in Nimis. In aliis, in Nimis elidatur, ut ſit primo loco tribrachys Nimi'q. in, vel non elidatur, vt ſit primo in loco amphibrachys, erit trochaicus, alioqui iambicus. Ita ſextus iambicus, & ſeptimus. Niſi in ſexto proceleuſmaticus ſit loco tertio, & in ſeptimo uerſu uel d, elidatur i, id, uel bacchius ſit loco ſecũdo. Octauus haud dubie eſt trochaicus. Ita nonus, ſi d, in Quid elidas, ac deinceps reliqui. Alioqui iãbicus erit hic Octauus. In 16. ait Doct. Nate mi, eſſe extra uerſum, quod de Mi cõcedo, de Nate non item. Nam optime ſic conſtat, ut poſt duos dactylos ſit tribrachys. In quarto à fine d, eliditur in Quid, alioq iambicus futurus. In antepenult. Integer pes omiſſus eſt, in pleriſque liber Aldi, Frobenij, & aliorum: at uetuſtus liber habet alterum uerbum Te, nam pol te, legendum ad hunc modum: GLAR.

Quã volo. S. nunc pol te laudo gnate. CL. Archonidis filiã.

Citat hunc uerſum, ſed ultimis duobus uerbis Priſcian. lib. 6. ubi uult datiuum pro genitiuo à Terentio uſurpatum, cauſa Euphoniæ, ut declarant exempla à Riuio adducta ex eodem auctore. Quæ mihi qualia uiſa ſint, non eſt opus in præſentia dicere. Hoc magis miror cur Riuius cum hunc tractaret uerſum de defectu eius nihil dixerit, deinde cur & Doctor ſiluerit. Sed quadriduana illa opella non patiebatur hæc & huiuſmodi diligentius penſitare. Verum de his nunc ſatis. In ultimo uerſu loco primo eſt creticus, uel Mea monoſyll. eſt, quod ita me diſcriminare coëgit res ipſa, & alibi diximus eius negotij cauſam.

TERENTII ADELPHI.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Mitio ſenex,	Cteſipho adoleſcens,
Demea ſenex,	Soſtrata matrona,
Sannio leno,	Canthara nutrix,
Aeſchinus adoleſcens,	Geta ſeruus,
Syrus ſeruus,	Hegio ſenex,
Dromo ſeruus,	Pamphila nurus.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVos cum haberet Demea adoleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Aeſchinũ,
Sed Cteſiphonem retinet. hunc citharistriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Aeſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat: denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat
Idem Aeſchinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidemq. dederat, hanc ſibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre: mox tamen,
Vt veritas patefacta eſt, ducit Aeſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demea.

GVIL. DVos eum haberet &c.) Cum Demea haberet duos adoleſcentulos.i.duos iuuenes filios, dat.i cōcedit fratri ſuo Mitioni Aſchinum filium adoptandum.i.aſſumendum in filium, ſed retinet Cteſiphonem alterum filium ſuum. Fratee Æſchinus celauit.i.occultauit hunc Cteſiphonem. captum.i.deceptum, lepore.i.feſtiuo ſermone & allicienti, ſeu etiam elegantia formæ. Citharistriæ.i cuiuſdam Fidicinæ, quæ cithara canere ſolebat, & eum quidem celauit ita captum ſub patre Demea duro.i.aſpero ac triſti.i.ſeuero, auſtero, & ita transferebat in Æſchinum ſamam amoris illius Citharistriæ. Deoique eripuit fidicinam illam Citharistriam lenoni.i.puellarum venditori. idem Æſchinus vitiauerat.i.ſtuprauerat ciuem Atticam pauperculam, & dederat fidem.i.ſancte promiſerat, hanc puellam fore.i.futurā eſſe vxorem ſibi. Demea iurgat.i.obiurgabat Mitionem fratrē & Æſchinum filium, & ferre.i.ferebat, grauiter.i.moleſte & indignato animo. Tamen modo.i.ſtatim vbi.i.poſtquam veritas eſt pateſacta.i.reſcita & liqueſacta. Aeſchinus ducit vxorem.i.capit in vxorem virginem ciuem Atticam vitiatam.i.ſtupratam a ſe Cteſipho potitur citharistria.i.habet citharistriam ſuo arbitrio, prius Demea patre ſuo duro exorato.i.perſuaſo, inducto vt daret licentiam potiundæ eius.

ARGVMENTVM.

HAnc comœdiam Adelphoi vocant, id eſt fratres. Nam Adelphos Græce, dicitur frater Latine, nec immerito. Nam in ea continetur duos fuiſſe fratres, Demeam & Mitionem, quorum alter Mitio vitam elegit cælibem, alter vero Demea duxit vxorem, ex qua ſuſtulit duos filios. Aeſchinum & Cteſiphonem, è quibus Aeſchinum adoptauit Mitio, & delicate educauit. Alter autem à patre ſatis duro exercitatus eſt in opere ruſtico, qui tamen exarſit in quandam Citharistriam cuiuſdam lenonis, qua potiri ſuo nutu non poterat. Aeſchinus autem quandā ciuem Atticam paupertate preſſam ſtuprauit, ea quidem lege, vt eam eſſet ducturus in vxorem. Hic Aeſchinus fratrem quam maxime poterat, celabat, totumq; fratris amorem in ſe conuertebat, ne Demea pater durus in eum grauiter excandeſceret, ut erat pater ſatis acerbus fratri, itaque a Lenone abſtulit illam fidicinam quo ea liberius poteretur. Quæ vbi reſcita ſunt Demea ira percitus primo multas commouet cum fratre turbas, demum deipſo placato, & Aeſchinus Atticam puellam duxit vxorem, & Cteſipho Fidicina habenda licentiam eſt conſecutus. Eſt autem hæc comœdia ex vtroque genere mixta, videlicet ſtataria & motoria, vt ſatis liquido conſtabit. Ex Græca autem Menandri eſt tranſlata, in qua quidem ſpectatur, quid interſit inter ruſticam, & vrbanam vitam, & inter aſperā & cælibem, & inter vitam veri patris & per adoptionem facti.

DONATI PROLEGOMENA IN ADELPHOS TERENTII.

HAec fabula Adelphi Palliata, vt ipſum indicat nomen, ex plurali numero, cō ſit vna: ex maſculino genere, cum ſit comœdia: ex Græca lingua, cum ſit Latina: cenſetur: Potuit eam Terentius Fratres dicere: ſed & Græci nominis *euphoniam* perderet, & præterea Togata videretur: ad ſummam, non ſtatim intelligeretur Menandri eſſe: quod Terentius in primis lectorem ſcire cupit: minus exiſtimans laudis proprias ſcribere, quam Græcas transferre. Eſt igitur Menandri: & à fratrum facto, quibus argumentū nititur, nomen accipit. Huius tota actio cum ſit mixta ex vtroque genere, ut ferè Terētianæ omnes, præter Heautontimorumenon, tamen maiori ex parte motoria eſt. nam ſtatarios locos per paucos habet. Prodeſt autem & delectat actu & ſtilo. In hac primæ partes ſunt, vt quidam putāt, Demeæ, vt quidam, Syri. Quod ſi eſt ut primas Syrus habeat, ſecundæ Demeæ erunt, tertiæ Mitionis, & ſic deinceps. Quanquam etiam ſunt qui putant primas Mitioni dandas, ſecundas Syro, tertias Demeæ. Nam quod ait Terent. Senes qui primi venient, nō ad partes quas dicimus, ſed ad ordinem pertinet exeuntium perſonarum. Hęc etiam, ut cetera huiuſmodi poëmata, quinque actus habeat neceſſe eſt, choris diuiſos a Græcis poëtis. quos etſi retinendi cauſa iam inconditi ſpectatoris minime diſtinguunt Latini comici, metuentes.ſ.ne quis faſtidioſus finito actu, uelut admonitus abeundi, reliquæ comœdiæ fiat contemptor & ſurgat, tamen à doctis veteribus diſcreti atque diſiuncti ſunt, vt mox aperiemus poſt argumenti narrationem. In hac prologus aliquāto lenior inducitur, qui magis etiam in ſe purgādo, quam in aduerſarijs lædendis eſt occupatus. Protaſis eſt turbulenta, Epitaſis clamoſa, Cataſtrophe lenis. quarum partium rationem diligentius in principio propoſuimus cum de Comœdia quædam diceremus. Hæc ſanè acta eſt ludis ſcenicis funebribus L. Æmilij Pauli: agentibus, L. Ambiuio, & L. Turpione, qui cum ſuis gregibus etiam tum perſonati agebant. Modulata eſt nōt tibijs dextris .i. Lidijs ob ſeriam grauitatem, qua ferè in omnibus comœdijs utitur hic poëta, ſępe tamen, mutatis per ſcenam modis, cantica mutauit, quod ſignificat titulus ſcenæ habens ſubiectas perſonis literas, M. M. C. Item Deuerbia ab hiſtrionibus crebro pronunciata ſunt, quæ ſignificantur D. & M. literis ſecundum perſonarum nomina præſcriptis in eo loco vbi incipit ſcena. Adnotandum ſanè ꝙ hæc fabula *prosopon protaticon* non habet, hoc eſt perſonam quæ ad argumentum nihil attineat, quæque ſit aſſumpta extrinſecus, vt eſt in Andria Soſia. Hanc dicunt ex Terentianis ſecundo loco actam, etiam tum rudi nomine Poëtæ. itaque ſic pronunciatām, Adelphœ Terentij, non Terentij Adelphœ ꝙ adhuc magis de ſabulæ nomine poëta, quām de poëtæ nomine ſabula commendabatur. In hac quidem ſpectatur quid interſit inter ruſticam, & vrbanam uitam: mitem, & aſperam: cœlibis, & mariti: ueri patris, & per adoptionem facti. Quibus propoſitis ad exemplum uitanda perinde, ſequendaque Terentius monſtrans, artificis poëtæ per totam fabulam obtinet laudem.

ARGVMENTVM.

EX duobus Atticis fratribus, alter quidem Demea nomine, ruri cōſiſtit, vxorem duxit, filios ſuſcepit duos, Aeſchinum & Cteſiphonem. at alter Mitio nomine vxorem, non duxit, & filios procreare noluit ſed ſibi filium fratris Aeſchinum adoptauit, atque ita indulgenter eduxit à paruulo, vt effuſe luxuriatus adoleſcens, ad poſtremum ciuem Atticam virginem vitiaret, raptus amore eius quo facto, & ſū matre puellæ pepigit nuptias eiuſdem quam vitiauit. Cumq; rem geſtam ad patris, a quo adoptatus fuerat, conſcientiam, non tamq; perlaturus eſſet, precibus Cteſiphonis fratris ſui, qui apud durum patrem atque agreſtem Demeam parcius atque arctius haberetur, impulſus eſt, & vt eidem à lenonem raperet meretricem, quo facto, multiplici errore completur fabula. Nam & Demea cum hoc ipſo, id eſt cum Mitione litigabat, tanquam cum eo qui corruperit adoleſcētem adoptatum, in mores perditos, neſciens ſuū ſibi filium Cteſiphonem eſſe corruptum eluditurq; à Syro & Mitione per totam fabulam. Et mater puellæ eam decimo menſe poſt raptum virginis, Aeſchinum credit ſibiipſi rapuiſſe meretricem, quæ perturbatio, cito in tranquillum redacta eſt. Nam re comperta de vitio virginis, Mitio dat ciuem Aeſchino quam compreſſerat, eiuſq; matrem ipſe accipit. Deprehenſo vero Cteſiphone in amore meretricis primo iraſcitur Demea, poſt lenitur, atque habendæ eius meretricis licentiam præbet. Primus actus hæc continet Mitionis ſolius primo verba: & poſt, eiuſdem & Demeæ iurgium. Secundus actus hæc continet, Lenonis alteram rixam aduerſus Aeſchinum pro puella eiuſdem apud Syrum querelas, lætitiam Cteſiphonis, obſeſſionem amicæ, & eiuſdem gratiarum actiones apud Aeſchinum. Tertius actus hæc continet, Trepidationem matris Soſtratæ & Canthara nutricis ob parturientem Pamphilam vitiatam ab Aeſchino: Getam nunciantem dominæ ſuæ per errorem, quòd ſibi rapuerit Aeſchinus meretricem, reditum in ſcenam Demea. eiuſdemq; cum Syro ludificantem ſermocinationem, interuentum Hegionis cum querela apud eundem Demeam de facto Aeſchini & conſolatione Soſtratæ. Quartus actus hæc continet Cteſiphonis cum Syro colloquium, deluſionem Demeæ: eiuſdemq; in ſcenam interuentum, atque ſecundam fruſtrationem per Syrum factam, Mitionis cum Hegione ſermonem: querelam Aeſchini de rebus ſuis eiuſdemq; cum Mitione patre facetiſſimam decertationem Demeæ reditum in ſcenam ex errore in quem eum coniecerat Syrus, & inuentum cum fratre eiuſdem iurgium, proceſſionem in ſcenam temulenti Syri. Quintus actus hæc continet, Deprehenſionem Cteſiphonis cum meretrice: tertium cum Mitione iurgium Demeæ, eiuſdemq; vitæ priſtinæ correptione: & per eum multa in comœdia noua, hoc eſt blandimentum circa Aeſchinum, & affabilitatem circa Getam, conciliationem Syri & vxoris eius: & veniam circa Cteſiphonem, permiſſionemq; habendæ meretricis. Seruatur autem per totam fabulam mitis Mitio, ſæuus Demea, Leno auarus, callidus Syrus, timidus Cteſipho, liberalis Aeſchinus, prudentes mulieres, grauis Hegio. In diuidendis actibus fabulæ id, etiā dem meminerimus, primo paginarum dinumerationem neque Græcos, neque Latinos ſeruaſſe. cum enim diſtributio huiuſmodi rationem habeat, vt vbi attentior ſpectator eſſe potuerit, longior actus ſit, vbi faſtidioſior, breuior, atque contractior. Deinde etiam illud, in eundem actum poſſe coniici & tres & quatuor ſcenas introëuntium atque exeuntium perſonarum. Facta autem hæc vna eſt de duabus fabulis, Adelphis Menandri, & Commorientibus Diphili.

ACTA

ACTA LVDIS FVNEBRIB. L. AIMILII PAVLLI. Q. FABIO MAXIMO, P. CORNELIO AFRICANO AED. CVR. EGERE L. ATILIVS PRAENESTINVS, MINVCIVS PROTIMVS. MODOS FECIT PLACCVS CLAVDII. TIBIIS SERRANIS. FACTA E GRAECA MENANDRV, L. ANICIO M. CORNELIO COS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hoc Prologo poëta potiſsimum captat auditorum beneuolentiam, modeſte ac leniter purgans æmuli obiecta. Magis enim in hoc verſatur, quam in aduerſario lædendo. Nec profecto magnopere illud defendit quod obijcitur, vtpote ſe eſſe adiutum à Lælio & Scipione, immo id ſibi maxime laudi dicit.

Trimetri.

PROLOGVS.

POSTQVAM poëta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios
Rapere in peiorem partem, quã acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis iudices,
Laudi ne an vitio duci factum oporteat.
Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.
Eam Commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græca adoleſcens eſt, qui lenoni eripit
Meretricem, in prima fabula. cum Plautus locum
Reliquit integrum. cum hic locum ſumpſit ſibi
In Adelphos, verbum de verbo expreſſum extulit.
Eam nos acturi ſumus nouam: pernoſcite,
Furtum ne factum exiſtimetis, an locum
Reprehenſum, qui præteritus neglegentia eſt.
Nam quòd iſti dicunt maleuoli, homines nobiles
Eum adiutare, aſsiduéq; vna ſcribere,
Quod illi maledictum vehemens exiſtumant,
Eam laudem hic ducit maxumam, cum illis placet,
Qui vobis vniuerſis, & populo placent;
Quorum opera in bello, in otio, in negotio,
Suo quiſque tempore vſu' eſt ſine ſuperbia.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem, aperient,
In agendo partem oſtendent. facite, æquanimitas
Veſtra poetæ ad ſcribendum augeat induſtriam.

POSTQVAM poëta ſenſit ſcripturam) Poſtquam, pro qm̃ cuius reciprocum, qm̃ pro poſtquam. Plaut in Aul. Qm̃ is moritur, ita auido ingenio fuit. [Poſtquam poëta ſenſit ſcripturam ſuam) Indifferenter omnis qui aliquid ſcripſiſſet, ſcriptor à veteribus dicebatur. [Ab iniquis) Inimicis: vt, Fatis Iunonis iniquæ. [Obſeruari,) Obſeruatio, ad honorem refertur. vt, Præterea regem non ſic Aegyptus & ingens Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes obſeruant. Sed nunc obſeruari, captari ſignificat & audire. Obſeruari ergo, & honorari, & captari, & audiri ſignificat. ut Plautus, Obſeruat orare, vt blande palpetur mulieri. [Rapere in peiorem partem,) Varietas per genera verborum, & utrique ſententiæ aptæ iungimus. Scripturã ſuam Rapere in peiorem partem. i. vitio dare, vituperare. [Indicio de ſe ipſe erit:) Mire expreſſit ſimplicitatem, vera dicturi, cũ indicaturum ſe dicit, non narraturum. Et indicio erit, pro index erit. [Indicio de ſe) Indicat is qui de ſe volens aliquid, & de alijs etiam prodit, ſed confitetur qui de ſe tãtum, & qui inuitus. [Vos eritis iudices,) Bene, quia apud iudices iudicium profitentur q accuſatorem adiuuant. [Laudi ne an vitio) Medium non fecit, vt appareat, ſi crimen non ſit, laudi debere eſſe. [Synapothneſcontes Diphili comœdia eſt.) Nec numeri, nec genera reſpicienda ſunt contra ſententiam remq; ipſam. [Eam Cõmorientes Plautus fecit fabulam.) Sicut apud Græcos δρᾶμα, ſic apud Latinos generaliter fabula dicitur, cuius ſpecies ſunt, Tragœdia, Comœdia, Togata, Tabernaria, Prætextata, Crepidata, Attellana μιμ-ος Rhyntonica. [In græca adoleſcens eſt,) Diphili. ſ. quaſi diceret, Quidam adoleſcens eſt qui lenoni eripuit meretricem. [In prima fabula.) Hoc eſt, in prima parte: vt dicimus, in primis digitis. non. n. aut ſecũda aut tertia fabula eſt. [Reliquit integrũ.) Cum aliam transferret. [Sumpſit ſibi) Libere tulit, hoc eſt non furatus eſt, vt ſume pater. [In Adelphos,) Latine declinauit. [Verbum de verbo expreſſum extulit.) Hæc approbatio eſt de Græco eſſe ſublatum, non de Plauto, vt dicit aduerſarius. [Extulit.) Mire non dixit tranſtulit, ſed extulit, ut ornaſſe Græca videatur Latino ſtilo. [Eam) Adel. ſ. [Nouam:) Veterem Græcam eſſe intelligimus. [Furtum ne factum) Hoc eſt vitio duci. [An locũ Reprehenſum,) Hoc eſt laudi duci. [Neglegentia eſt.) Plauti. ſ. cuius æmulari nunc exoptat negligentiam. [Reprehenſum,) Retentum, reſumptum. [Nam q iſti dicunt) Nam incipiendi vim habet modo: vt, Nam ego hanc macheram meam dico. [Homines nobiles) Vt, Scipionem Africanum, & Lælium ſapientem, & Furium Pium. [Eum adiuuare,) Legitur & adiutare. Pacuuius in Chriſe. Adiuta mihi. [Aſsiduéq. vna ſcribere,) Non ſic dicit aduerſarius, verum hic oratorie crimen nõ tangit. [Qui vobis vniuerſis, & populo placent,) Vniuerſis, qui in cauea ſunt, dicit. Populo, qui etiam præter theatrum. i. vniuerſam vrbem. [In bello,) Scipionis. [In otio,) Furij Pili. [In negotio,) ſ. Lælij ſapientis. [In agendo partem oſtendent. [χῆμα. Hic. n. iam ſenes accipiendi eſſent, immo potius ceteræ perſonę, ſed ipſi ſenes in ſtatario charactere, partem aperient, in motorio, partem oſtẽdent. Nam duo agendi ſunt principales modi, Motorius & Statarius, ex quibus ille tertius naſcitur, qui dicitur μικτός. [Æquanimitas) Fauore & propitius animus. Et deeſt, veſtra.

POſtquam poëta ſenſit &c.) Poſtquam. i. qm̃ ſicut contra apud Plautũ qm̃ poni inuenitur pro poſtq̃. Poëta Terent. ſenſit. i. percepit, ſcriptura ſuam. i. ſuum poëma (omnis. n. qui aliquid ſcripſit indifferenter ſcriptor à veteribus dicebatur) obſeruari i. vſitari, diligenter recognoſci & examinari. ab iniqs. i. inimicis, & poſtquam cognouit aduerſarios. i. ſuos æmulos, rapere. i. trahere. in peiorem partem. i. vituperium, & quaſi uituperare & vitio dare ſcripturam ſuam, ſeu comœdiam, quã. ſ. comœdiam ſumus acturi. i. pronunciaturi, & recitaturi, ac repræſentaturi, & quod dicit ſunt luſuri. Ipſe poëta erit indicio. i. erit index & proditor de ſeipſo. Indicat. n. qui aliquid alijs prodit: confitetur, qui inuitus de ſe aliquid promulgat. vos ſpectatores eritis iudices. i. iudicabitis, ne. i. vtrum oporteat factum. i. id quod fecit GVID.

poëta transferendo græcam duci .i. daci, uerti, aut exiſtimari, & ceputari, & aſcribi laudi, an ettio.i.vituperationi. Synapothniſcontes Diphili.i.talis comœd. græc. eſt numen illius comœd. eſt torū græc. Plautus fecit eam græcam fabulā.i. comœdiam Latinam.i.ctā eñ morientes noie a Latino, vt licet videre apud Plau. in fabula græca eſt adoleſcens q eripit.i.aufert meretricem lenoni.i.puellā vendıtori.in prima fabula.i.in prima parte fabulæ. Plaut.reliquit eum locū de ereptione meretricis integrū i. intactum, liberū alteri, q eum tractaret. Poëta ſumpſit ſibi eum locū .i.quod dñr, eum paſſum in Adel.i.traduxit in ſ ā comœdiam eo eatā a duobus fratribus, & ſumpſit, inqr, hoc eſt libere tulit nec furatus eſt. extulit quaſi extra tulit è græca eam latino ſtilo ornans. extulit inquam verbū latinum .ſ. expreſſum, quaſi detrectum ac deriuatum, ſeu mauis deductum de verbo græco, et oſtēdat poetam non ſumpſiſſet de Plaut. Nos.i.ego cum meis gregibus, qui mecum perſonati ſunt acturi. ſumus acturi eam fabulā nouam.i. nouo ſtilo translatam. q ſi prius non fuerat traducta Pernoſcite vos ſpectatores, perfecte eidete, ne.i.vtrū, exiſtimetis furtum eſſe factum de Plaut. an exiſtimetis locum comœdiæ, q prætéritus eſt.i.prætermiſſus eſt neglegentia.i.incuria Plauti eſſe eeprehenſum.i.reſumptum. Nam quod.i.qd' aūt illi maleuoli.i.inuidi. dñt hoies nobiles .ſ. Scip. Afr. Læl. ſapientem, & Fur. pium adiutare i. adiuuare. ſæpe eum poëtam. & eos ſcribere .i. componere aſſidue. vna.i.ſimul cum eo. hic poëta ducit.i.exiſtimat eam laudem eſſe maximam eius ſup. quod illi exiſtimāt eſſe maledictum.i.conuicium, ſeu opprobrium vehemens, eum .i. qñ placet illis nobilibus, qui placent vobis vniuerſis auditoribus in cauea theatri ſpectantibus, & qui placent toti populo, quorū nobilium quiſque tpe ſuo vſus eſt opera.i.operatione, & induſtria ſine ſuperbia, q.d. quiſque libenter eorū opera vtebatur in bello .i.tpe belli, vt opera Scipionis, in otio .i. i pace, vt opera Furij pij in negotio.i.in accuſationibus, & cauſis criminalibus, in quibus multi ſunt eſi opera Lælij ſapientis. Dehinc.i.conſequenter. ne .i.vt non expectetis argūm .i. materiam fabulæ. ſenes .ſ. Mitio, & Demea, qui venient in proſcenio primi. aperient.i.explicabunt vnam partem argumenti, ceteri actores, & ēt ipſi ſenes oſtēdent partem argumenti in agendo.i.inter recitandū, ſeu in progreſſu fabulæ agendæ. Vos ſpectatores facite curate, vt ſup eſtra æquanimitas.i.fauor. propitius animus, augeat induſtriam.i. diligentiam poëtæ, ad ſcribendum .i. ad componendas fabulas.

LATO. ARgm̄ Prologi) Defendit poëtam contra aduerſariorum obtrectationes. [Poſtq̄ poëta ſenſit) Exordio, perſtringit aduerſarios, & a modeſtia beneuolentiam captat. [Synapothneſcōtes) Narratio. [In prima fabula).i.in prima fabulę parte. [Pernoſcite) Colligit ſummā defenſionis, q̄ nititur finitione. [Nam quod iſti) Alia defenſio. [Quod illi maledictum) Inuerſio, & eſt ſtatus qualitatis, q̄ cōfirmat a perſonis. [Dehinc ne expectetis) Præmonitio ad docilitatē. [Facite æquanimitas) Folluſtio affectionis.

PETRVS MARS. POſtq̄ poëta &c.) Hic prologus ſimplicitate ac ceritatē beneuolentiā Terēt. o parat, & od ū aduerſarijs a malignitate & liuore. [Obſeruari).i curioſe inſpici vt notari poſſint. [Diphili Comœdia eſt) Diph comicus Græcus. Synapothneſcontes Græce, Latine Cōmorientes. [Locum reliquit integrum) .i.intactū. [Verbum de verbo expreſſum extulit) .i. transferēdo plurimum ornauit, qm̄, auct. Don. M. Ter. Varr. principium huius Comœdiæ p̄poſuit principio Menandri. [Nā quod illi dñt &c.) Vituperationē aduerſariorū retorquet in illorū ignorantiam, q̄ ıſ vitio vertebāt, qd' laudandum erat. [Otiū illis placet &c.) Sen. lib. 14. Ep. ſic ait, Nulla res magis aīos honeſtare induit, dubioſq. & in prauū inclinabiles reuocat ad rectum, quam bonorū virorū conuerſatio. [Æquanimitas &c.) Æquanimitas eſt p... & illa diſpoſitio q̄ habet animum placidum, beneuolum, & minime æſtuantē. Idem eſt, adeſte æquo aio, & æquanimitas veſtra faueat.

GLAR. IN Apollinaris argumento ſextus verſus ita legendus eſt. Ac in ſe amorē transferebat denique. Verſu 4 malim eq dem dicere loco tertio eſſe creticum. q̄ alia qrere effugia, quales eſt s, elidendum in Vos aut u, in eodē eerbo. In 5 verſu Laudi ne integre legen lā Nam ni' aliuqui eſſet breue In 7. verſu vel eā monoſyl. eſt, uel bacchius loco primo. In 8. verſu loco vltimo vel eſt tribrachys pro iambo, qd' rariſſimum eſt, vel puit in vnā contrahitur ſyllabam. Nonus verſus anapæſtum habet loco primo & quarto 13. tegrum. cum hic. In 12. vel eam monoſyl vel bacchius loco primo & vel s, elidendū in Sumus, vel creticus loco tertio. In 15 d, eliditur loco primo. Niſi quis creticum eſſe dicat eodē in loco At in 16. Ea diſſyll. eſt, q̄q̄ poſterior ſyllaba eliditur. In 18 curſum Eam monoſyll. vel bacchius loco primo. In 21. eodem modo ſuo diſſyllabum, vel bacchius loco primo. & s, in Verſus eliditur. uel pæan ſecundus loco quarto. Vltimum carmen ita legendum, poëtæ ad ſcribendum augeat ut induſtriam.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Admodum eſt ſollicitus Mitio, quid nōdum à cena redierit filium Aeſchinus. Oſtendit in liberis educandis, lenitate plus quàm aſperitate parentes proficere. Incipit narrare a collatione, qua eius cura & erga filiū adoptiuum amor mire exaggeretur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In prima ſcena, quod prologus promiſit argumentum narratur opportuneq; vita aſpera cum leni pater u ... ſeueriſſimo comparatur. Oſtendit etiam ſe Mitio admodum eſſe ſolicitum de Aeſchino filio adoptiuo, quod nōdum de ſcena heſterna redierat ſimulq; lenitate potius quam aſperitate aut vt inſtruendos liberos præſcribit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena admodum pulchra narratio eſt, vt in qua quantum Mitio filiū adoptatum amet, quom liberaliter eum educet, quod cum illo faciere cogitet oppido pulchre exponit. Porro ex hac ſcena ratio educandi liberos peti poteſt. A collatione narrationem auſpicatur, nam idio confert cogitationes vxoris de abſente marito, cum cogitationibus parentum de abſentibus liberis.

Senarij.

MITIO *ſenex.*

STORAX non redijt hac nocte à cena Aeſchinus,
Neque ſeruulorum quiſquā, qui aduorſum ierant.
Profecto hoc vere dicunt: ſi abſis vſpiam,
Aut vbi ſi ceſſes, euenire ea ſatius eſt,
Quæ in te vxor dicit, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
Vxor, ſi ceſſes, aut te amare cogitat,
Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi,
Et tibi bene eſſe ſoli, cum ſibi ſit male.
Ego, quia non redijt filius, quæ cogito?
Quibu' nunc ſollicitor rebus? ne aut ille alſerit,
Aut vſpiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid. ah, quenq̄ ne hoiem in animo inſtituere, aut
Parare quod ſit carius, quàm ipſe eſt ſibi?

Atqui

Atqui ex me hic non natus eſt, ſed ex fratre. is adeo
Diſſimili ſtudio eſt. iam inde ab adoleſcentia,
Ego hanc clementem vitam vrbanam, atque otium
Secutus ſum: &, quod fortunatum iſti putant,
Vxorem nunquam habui. ille contra, hæc omnia,
Ruri agere vitam, ſemper parce, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo. inde ego hunc maiorem adoptaui mihi:
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi.
* idem Ille vt * item contra me habeat, facio ſedulo:
Do, prætermitto, non neceſſe habeo omnia
Pro meo iure agere: poſtremo, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia
Ea ne me celet, conſueſeci filium:
Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit patrem, aut
Audebit, tanto magis audebit ceteros.
Pudore, & liberalitate liberos
Retinere, ſatius eſſe credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit ſæpe ad me clamans, quid agis Mitio?
Cur perdis adoleſcentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus ſumptus ſuggeris?
Veſtitu nimium indulgis: nimium ineptus es.
Nimium ipſe durus eſt, præter æquomq., & bonum:
Et errat longe mea quidem ſententia,
Qui imperium credat grauius eſſe, aut ſtabilius,
Vi quod fit, quàm illud, quod amicitia adiungitur.
Mea eſt ſic ratio, & ſic animum induco meum.
Malo coactus qui ſuum officium facit,
Dum id reſcitum iri credit, tantiſper cauet:
Si ſperat fore clam, rurſum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præſens, abſensq. idem erit.
Hoc patrium eſt, potius conſuefacere filium,
Sua ſponte recte facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus intereſt. hoc qui nequit,
Fateatur neſcire imperare liberis.
* is eſt re eſt. Sed eſt ne hic ipſus, de quo agebam? * & certe is eſt.
Neſcio quid triſtem video. credo iam, vt ſolet,
Iurgabit. ſaluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

STORAX) Nomina perſonarum, in comœdijs duntaxat, hre debent rationem & etymologiam. etenim abſurdum eſt comicū aperte argumenta confingere, uel nomen perſonæ incongruū dare, vel officium q́ ſit a nomine diuerſum. Hinc ſeruus fidelis Parmeno, infidelis vel Syrus, vel Geta, miles Thraſo, vel Palemon, iuuenis Pamphilus matrona Myrrhina, & puer, & ab odore Storax, & à ludo, & à geſtirulatione Circus, & item ſimilia, in quibus ſummū poëtæ vitium eſt, ſi qd e contrario repugnans cōtrarium diuerſumq. protulerit, niſi per ἀντίφρασιν nomen impoſuerit ioculariter: Vt Miſargyrides in Plaut. dr̃ trapezita. & ferè hoc modo apud alios a poëtis nomina cōponuntur deſcribenda p ἀντίφρασιν q́ deſignat Storax. Primæ partes, ſicut in prologo ipſe promiſit a ſenibus aguntur, quoꝝ contentione ad arg. relata, vita aſpera cū leni, & pater comis cum ſeueriſſimo comparatur. [Storax) Storacem vocauit, non Æſchinum, quo tacente puerum. i. Æſchinum abſentē credit, quia ſeruuli adoleſcentibus præſtolantur, vt in And. Obſeruabam illorum ſeruulos, venientes, aut abeuntes. Sed quia fieri poterat, vt dño abſente adeſſet Storax, cōmodiſſime adiecit, Neque ſeruulorum quiſquam qui aduerſum ierant. [Storax non redijt hac nocte) Hoc alij interrogatiue, alij pnunciatiue proferunt ſed magis pronūciatiue dicendum. [Neque ſeruuloꝝ quiſq.) Propter Storacem, quē abeſſe non rñdendo intelleximus. [Qui aduorſum) Proprie locutus eſt. natura aduerſitores dñr. [Ierant) Producte in pronunciando: q́ nos addita u, iuerant dicimus. Tale eſt illud Virg. Nos abijſſe rati, & vento petijſſe Mycenas. [Profecto hoc uere dñt,) Abſolute nō addidit, qui. [Si abſis vſpiam,) Abundat vſpiam, aut deeſt pfectus, aut qd tale aut ibi vſpiam: ſignificat enim. ſ vſpiā & in loco, & ad locū. [Si abſis vſpiā, aut Vbi ſi ceſſes,) Si abſis, ad parentes ppitios: ſi ceſſes, ad vxorē iratam refert in deſertorem. [Vxor) Subaudiendum eſt, dicit irata vxor. [Quæ in aio) Omne quod ſentimus, aut cogitamus, aut dicimus, & vtrunque pro oratione eſt. Sed illa ἐνδιάθετος, quæ in cogitatione eſt, hæc προφορικὸς λόγος dr̃, quæ in verbis eſt conſtituta. Virg. Et mihi iā multi crudele canebāt Artificis ſcelus, & taciti ventura videbant. Et ipſe alibi, Nunc ſi qs eſt qui hoc dicat, aut ſi cogitet. [Quā illa quæ parem) Erudite, non addidit in quem dicat qa ſcit nomina vxoris & parentū τῶν πρός τι eſſe. [Vxor, ſi ceſſes,) Quare non, ſi abſis? an quia iuſtius ceſſanti q̄ abſenti ſuccenſemus? an quia irata vxor, ſi ceſſes? [Aut te amare cogitat,) ἐν ἐξάρσει cum ἐπιφωνήσει. Aut te amare cogitat: aut minus peccati eſt amori pprio cedere, q̄ alieno amori obſequi nulla re impellēte, ſine vxore potare, aut velle delicias. Ergo αὔξησις eſt, niſi forte τῷ ἀντικειμένῳ hoc putamus dictum. [Aut te amare cogitat, Aut tete amari) Cū duo propoſuerit alterum ſumpſit. Nam cum dixiſſet, Quæ in te vxor dicit, &, quæ in aïo cogitat: intulit, aut te amare cogitat. [Aut te amare cogitat, Aut tete amari) Quia te amare ἀμφιβόλως dixerat, cito intulit quod certū eſt, Aut tete amari. Et quia illud Te dixerat, hoc geminauit, & tete dixit, tanq̄ ſignificātius. [Aut aïo obſequi,) περισσῶς. [Ego, quia non redijt filius,) Plus eſt qd̄ dixit ego, q̄ ſi diceret pater. [Quæ cogito? Quibu' &c.) Hoc ſi pronūciandum eſt vt horrere videatur ipſe cogitationem ſuam. [Ego, qa non redijt filius,) ἀνακόλουθον. non. n. pater dixit. [Quibu' nūc ſollicitor rebus?) Hoc eſt q̄ malis, nō vt vxor, bonis. [Ne aut ille alſerit,) Vide q̄ teneri ſit amoris hic timor in iuuene preſertim. [Aut vſpiam) Vſpiā & in loco, & ad locū ſignificat. [Ceciderit, ac perfregerit aliquid.) Iungendum, vt non ſolū ceciderit, ſed ēt perfregerit, hæc ſunt quæ ſibi nemo euenire velit. [Ne aut ille alſerit, Aut uſpiam ceciderit,) Nimium tenere amat, q hęc in iuuene pertimeſcit quæ circa infantulos caueri ſolent. [Quenq̄ne hominem) Sic dicimus de ea re quam miramur ferè ab omnibus fieri. [Quam ipſe eſt ſibi?) Tanquam duo ſint. ſed hoc Poëtæ Comico licet. [Atqui ex me hic non natus eſt,) q.d. Ex me non eſt, & ſic afficior, quid paterer ſi genuiſſem? [Ex me natus non eſt,) q.d. non eſt meus. [Sed ex fratre,) Hoc eſt, omnino nō alienus eſt. [Is adeo) Tranſitus ad argm̄ ſubtiliſſimus. [Adeo) Aut abundat, aut Nimium ſignificat. Vt in Eun. Adoleſcentem adeo nobilem. [Ego hanc clementem vitam vrbanam,) Clementem vitam, figura ipſa. Vitam clementem dicimus, quæ clementes facit. Clemens aūt eſt, qui colit mentem. [Atque otium) Deeſt vrbanum. [Secutus ſum:) Bene, ſeruius, quaſi magiſtram recte beateq. viuendi. [Et, quod fortunatum iſti putant,) Romani .ſ. qui cœlibem quaſi cęlitem dñt. & item Græci, apud quos ſunt hmōi ſententiæ. [Fortunatum illi putant,) Me vtique vxorē non ducere. Dicit aūt Romanis id videri, quos ſpectatores habet. Menander, * [Quod fortunatum iſti putant,) Quidā putant ſic pronunciandum, & qd̄ fortunatam illi putant vxorem, & hæc bona, & concinna locutio eſt. Et Putant bene dicit is cui diſplicet aliena ſententia. [Illi putant) .i. hi qui à me diſſentiūt. [Vxorem nunq̄ habui.) Si non habeo, dixiſſet, poterat videri hs. [Ruri agere vitam,) Contra hæc omnia ſufficerat, breuitas, ſed ſubiunxit fratris deſcriptionem, vt verbis ipſis malam vitę conditionem oſtendat. [Semper parce, ac duriter) Semper licet incertā diſtinctionem habeat, tñ recte additum eſt, quia vel ruri agere, voluptatis eſt, vel parce ac duriter ſe hre, virtutis. Sed ſemper ad vitium, parce autem, ad ſeruandum, duriter vero, ad laborem referendum eſt. [Ruri agere vitam, ſemper parce, ac duriter Se hre:) Variauit, vt in Andris. [Vxorem duxit:) Recte, duxit, non ducere. ſemel. n. hoc fecit Demea Vxorem duxit Varie per modos diſcurrit. [Vxorem duxit:) Adiuuandum pronunciatione eſt, ne ſingula vtrinque aſſecuti videantur. Nam ſic in fine ſabulæ ait Demea, Vxorem duxi, quam ibi miſeriam vidi. nati filij, alia cura. [Inde ego hunc &c.) Mire Inde ſubiungit, cum perſonam prætulerit. Sic alibi, E prædonibus vnde emerat, ſe audiuiſſe abreptam è Sunio. [Inde ego &c.) Inde pro ex quibus, & Mihi abundat. Et bene hunc dixit, quia de ipſo loquebatur. [Eduxi à paruulo,) Quod nos educare dicimus, educere veteres dicebant, vt

educet filiis regem regumq́. parẽtem. (Habui, amaui, pro meo) Quæritur qd ſit. Habui. & cum multa dicantur, hoc ſolum verũ eſt, habui, credidi, duxi, exiſtimaui. vt alibi, ſemper eius dicta eſt ***, atque habita ſoror. &, Sic itaque habeãtur, itaque dicantur. Ergo Pro meo ſubaudiendum eſt bis, & habui pro meo & amaui pro meo. (In eo me oblecto: ſolum id eſt carum mihi.) Abſolute vtrũque, & in eo, & ſolũ. (In eo) Quaſi in ea re. (Solũ id mihi carum) Plus ſignat q̃ ſi diceret, ſolus is eſt carus mihi. (In eo me oblecto) Noue dixit, pro, eo me oblecto. (Facio ſedulo) Secus à dolo. i. ſine dolo, & impenſe. (Ille vt item contra faciat) Item, ſimiliter. Contra viciſſim. Plaut. Vt illa illum contra, qui eſt amoris cultor optimus. (Do, pmitto:) Do ſumptum, pmitto delicta. (Non neceſſe habeo oia pro meo iure agere) Etſi licet, non neceſſe eſt patrem ſæuire q a pr̃ eſt. Interius & æquitatẽ hoc interest eſt, ius eſt quod omnia recta & inflexibilia exigit. Æquitas eſt, quæ de iure multũ remittit. Ergo hic ſenſus, Non neceſſe eſt etiamſi liceat, ſæuum eſſe patrem. Et mire oſtendit ius ſuum, niſi neceſſitate, non eſſe ſeruandum. (Poſtremo alij clanculum) Nõ, alij patres: ſed, alij adoleſcẽtes, clanculũ patres ſuos. (Quæ fert adoleſcentia,) Veniam addidit ſtatim, peccata ab adoleſcentibus ad ætatem remouendo. Et vide q̃ breuiter, q̃ pudice, q̃ innocẽter locutus eſt. (Ea ne me celet, conſuefeciſti) Tribus .n. viuitur modis, natura, conſuetudine, & rõne. (Nam qui mentiri, aut fallere inſuerit) Separatim ſubaudiendum eſt, inſuerit, πρὸς τὸ mentiri. (Ceteros) Quia iam deceperit patrem. (Pudore ac liberalitate) Pudore, ad filios retulit, liberalitate, ad parentes. Argm̃ à coniugatis: Liberalitate, inquit, regendi ſunt, pp quod liberi dñr. Liberalitatem aũt, bonitatem dicit. (Retinere ſatius eſſe credo,) Bene, retinere a vitijs. ſ. nam vitia filios tenent, quos retinent patres à vitijs ſcilicet. Nam retinet qui aduerſum aliquem tenet. (Hæc fratri mecum non conueniunt) Noua locutio. & non conueniunt pro nõ congruunt, ac per hoc, in his ego & frater diſſentimus, & diſſimiles ſumus. (Venit ad me ſæpe clamitans) Et importunitatem odioſam oſtendit, ad me dicẽdo, & inconditam aſſiduitatem, addendo ſæpe. Et congrue, poſtq̃ ſæpe dixit, adiecit aptius verbum, non dicens clamans, ſed clamitans. (Quid agis Mitio?) Reminiſcere lectionem, & inuenies interrogationem hmõi, vel inuectionis principio conuenire vel obiurgationis. (Cur perdis adoleſcentẽ nobis?) Recte Nobis additũ eſt, & ἐμφατικῶς: vt alibi, Pſaltriam nobis, ſi dijs placet, parauit. (Cur amat? Cur potat?) Vide quemadmodũ vt durum obiurgatorẽ oſtendat Demeam, cum ab eo ea dicantur in crimen vocari, q̃ aut ætatis ſunt: vt, Cur amat? aut naturæ: vt, Cur potat? aut pietatis. vt, Cur in his rebus ſumptum ſuggeris &c. (Cur amat? Cur potat?) Cur amat, ad illud refertur quod ait ſupra, Do, pmitto. vnde pmitto delicta, intelligimus ex amore. Cur potat? ad illud quod ait, Do ſumptũ. (Nimium ineptus es) Vtrunque dure, & nimium, & ineptus es. (Præter æquomq́, & bonum) Potuit Et non addi pter æquum bonũ. (Et erat longe) Melius eſt longe ſimpliciter accipiendum, vt locale ſit, q̃ valde. (Mea quidem ſnia) Modeſte addidit, mea quidem ſnia, ne quis hoc pro præcepto dici exiſtimet. (Qui imperium credat) Verum cuiuslibet, an Demeæ tm̃. (Grauius eſſe, atque ſtabilius) Grauius, ad vim: ſtabilius, ad tempus refertur. (Vi quod fit) .i. metu ac malo. (Quàm illud quod amicitia adiungitur) Illud fit, quod vi, hoc adiungitur, quod amicitia. (Mea ſic eſt ratio, & ſic animũ induco meum) Mea ſic ratio eſt, ad ſuperiora pertinet confirmãda. Sic animum meum induco, ad ea pertinet quæ dicturus eſt. (Mea ſic eſt ratio) Iterum modeſte, ἀνεπαχθῶς. (Et ſic animũ induco meum) Senilis ***. (Malo coactus) Duo dicit, malo, & coactus. (Qui officium ſuum) ὁ τὸ καθῆκον ποιῶν .i. qui recte facit. Officium autem dicitur quaſi efficium, ab efficiendo quod vnicuique perſonæ congruit. (Dum id reſcitum iri) Quod facit. ſ. (Tantiſper) Tantiſper quaſi tantumper, & pauliſper, quaſi paullumper, vt parumper dictum eſt. (Tantiſper cauet) Peccare, ſubaudiendum eſt. nam totum ***, & obſcure dictum eſt. Et bene cauet, quaſi malo. (Si ſperat fore clam) Iterum, quod facit, ſubaudiendum (Rurſus ad ingenium redit) Mire, nõ intulit, cauet, ſed, ad ingeniũ redit. & Rurſum eſt retrorſum, vt prorſum prius verſum. (Ille quem beneficio adiungas) Non dicit, beneficio adiunctus, vt ſupra, malo coactus. (Ille quem beneficio adiungas) Ille malo, hic beneficio. Ille coactus, hic adiunctus. Ille dum, dũ id reſcitum iri credit, tantiſper cauet, hic pſens abſenſq́. idem erit. Et præſens & abſens, nõ ad aliquem locum, ſed ad cuſtodẽ retulit & monitorẽ. Ille quẽ beneficio adiungas. Cõtra illud ait, Malo coactus. (Ex aio facit) Officium. ſ. (Studet par referre) .i. benefacere. (Præſens abſenſq́. idem erit) Contra illud, Si ſperat fore clam, rurſus ad ingenium redit. (Hoc patrium eſt) Superius a re tractum eſt, hoc iam à perſona ducitur argm̃. (Cõſuefacere) Nõ, cogere, ſed, cõſuefacere. (Quam alieno metu) Vide quemadmodũ ſuum ad indulgentiam affectum reuocet optimæ diſciplinæ (Hoc pater ac dñs) A differentia perſonaꝝ & officioꝝ. (Intereſt) Differentia eſt. (Hoc qui nequit) Lõge melius, nequit, q̃ ſi diceret, non vult. (Fateatur neſcire) Hoc indicat & ſe melius conſulere, & volentem hoc exercere. (Neſcire imperare liberis) Oratorie, quaſi acris ſit indulgentiſſime agere. Imperare, modo, non ad ſuperbiam, ſed ad regendum eſt referendum. (Fateatur neſcire) Deeſt ſe. (Sed eſt ne ipſus de quo) κατ' ἀνθυποφορὰν ſuperuenit de quo ſermo eſt, vt factis dicta oſtendantur. (Et certe is eſt) Bene nunc confirmat ipſum eſſe eum, cum propior eſt, vtpote ſenilis, nec in longum proſpiciente conſpectu. (Neſcio quid triſtem video) Orationis apparatus ex vultu oſtenditur: vt, ſtetit acri fixa dolore, Tum quaſſans caput hanc effundit pectore vocem. (Neſcio quid) Deeſt, pp, vt ſit, neſcio pp quid. (Vt ſolet) Cauſa cur illum æquo animo frater ferat, Vt ſolet, inquit. (Saluum te aduenire Demea gaudemus) Vt aſperior oſtendatur Demea, etiam ſalutatur ab eo quem obiurgaturus eſt.

STorax &c.) Hic Mitio ſe plurimũ eſſe ſolicitum oſtendit de filio Æſchino adoptiuo, quem non rediſſe à cena reſciuit, M. ò Storax ſerue ſic dicte ab odore. Nam ſtorax genus eſt aromatis, vt Plin. ait. hunc aũt Storacem non uidebat corã, ſed vocabat, vt ſciret vbi nam eſſet dñs eius Æſchinus, cui ſeruiebat volente Mitione, quo ſeruo non rñdente ſubdidit pronunciatiue potius, q̃ interrogatiue, vt vult Don. quaſi ſecum conquerens loquitur, Æſchinus non redijt hac nocte a cena. neque quiſq̃. i. aliquis ſeruulorum, qui ierant i. iuerant aduerſum. i. obuiam illi redijt inquam. Profecto, certe, vere homines ſupp. dñt hoc vulgo ſup. tanq̃ hoc dictum ſæpe in ore populo ſit. Si abſis, ſecunda perſona pro certa. i. ſi ſit aliquis abſens, vſpiam. i. vſquã, hoc eſt in aliquo loco. Nam nuſquã & nuſpiam, & vſquam & vſpiam, q̃ idẽ ſignat, dñr & in loco & ad locũ, aut ſi ceſſes. i. ſi ſis otioſus, ibi. i. vbi tu ſis abſens, ſatius eſt. i. melius eſt ea mala euenire. i. cõtingere tibi, q̃ mala vxor dicit in te. i. contra te, & q̃ mala ipſa irata, cogitat in aio, q̃ illa mala euenire tibi, quæ parentes propitij. i. benigni in animo inq̃ ſuo cogitant. Si ceſſes. i. ſis ceſſator & otioſus alicubi, vxor aut cogitat te amare. i. amorẽ alicuius puellæ eſſe captum, aut cogitat tete. i. teipſum amari. i. per amorẽ ab aliqua detineri, aut cogitat te potare. i. potui indulgere, atque cogitat te obſequi i. morẽ gerere, animo tuo. i. explere tuum aium oblectatione aliqua, quã cupiueris, & cogitat bene eſſe tibi ſolũ cum male ſit ſibi. i. cogitat q̃ ſolus tuas capis delicias, quo tpe male ſe habet vxor. In oĩbus aũt his prædictis Mitio vĩ aliquem alloqui, cum tñ ſolus loquatur, & ſecunda perſona vtitur pro tertia. Ego Mitio quæ cogito? q. d. mala tm̃. i. quas habeo cogitationes malas. ſ. & huc lege interrogatiue, & ea oĩa cogito eã ob rem, q filius non redijt, & nũc quibus rebus malis. i. ſolicitor. i. vexor, anxius ſum & ſolicitus, interrogatiue & pronũciando, & exclamatiue. Deinde ſubiungit qbus rebus ſolicitetur. ſ. his malis rebus videlicet, ne. i. vt pro q̃, aut ille Æſchinus alſerit. i. frixerit, ſeu frigus nimium ſit paſſus, pp quod male habuerit, neque redire potuerit. Nam morborum frigus potiſſimum eſt genitiuum. Solicitor inq̃ ne. i. q̃, aut ceciderit vſpiam i. in aliquod pcipitium. Nam ẽt vſpiam ad locum dr̃, aut q̃ fregerit aliquod. i. habeat aliquod membrum fractum. Nam, vt Laur. Val. habet fregi brachium ſignat habeo brachium fractũ, ſimiliter fregi nauem. i. nauis mea fracta eſt. Vah, interiectio irridentis ſe, ne. i. virũ, verũ eſt ſup. quenq̃. i. aliquem hoiem inſtituere in aio. i. proponere ſibi, aut collocare in mente, aut parare. i. comparare, conciliare cõtrahere, acquirere, ſeu in aio diſponere aliquod, qd ſit carius. i. dilectius, q̃ ipſe homo qui inſtituit eſt carus ſibi ipſi? atqui hic Æſchinus non eſt natus ex me. i. nõ eſt filius meus naturalis, ſed ex fratre. ls. ſ. frater Demea eſt ſtudio. i. voluntate & animi applicatione. adeo. i. valde, ſeu nimium diſſimilis. i. diuerſus, iam inde. i. eam ex eo tpe, quod ſequitur. ſ. ab adoleſcentia. i. à iuuẽtute, ego ſecutus ſum. i. amaui tanq̃ magiſtram bene, beateq́. viuendi, vt diſcipuli ſequuntur præceptorum documenta, quibus adhæreant, ppea ſectatores dñr. Ego ergo ſecutus ſum hanc vitam vrbanã. i. hunc modum viuendi in vrbe, clementem. i. quæ reddit hoies clementes, ut Pallida mors. Dr̃. n. clemens qui colit mentem, q̃ maxime ſit in vrbibus, atque ſecutus ſum otium vrbanum. i. ſecuritatem, ſeu tranquillitatem vrbis, & nunq̃ habui vxorem, ſed vixi vita cęlibe, q̃. ſ. nõ ducere vxorem, iſti. i. hi q à me diſſentiunt, putant eſſe fortunatum. i. plurimum felicitati habens, & ppea vocant hanc vitã cęlibẽ quaſi cęlitem. ille frater contra. i. ediuerſo,

niſi

niſi vis iungere contra hæc oĩa prædicta,ſed melius eſt,vt ſic dica
sur . Ille contra elegit ſup. hæc oĩa,ſiue ſecutus eſt hæc oĩs , quæ
ſequũtur,videlicet agere vitam.i.viuere ruri in datiuo aduerbia-
liter.i.in agris,& hr̃e ſe.i.ſe gerere ſemper parce.i.tenacitee, quã
tũ ad ſeruandum,ac duriter.i.aſpere,acerbe quãtum ad laborem.
Ipſe frater duxit vxorẽ,duo filij nati ſunt ex eo & vxore,quã du-
xit . inde.i.ex quibus filijs (vt vult Don.) ego optaui mihi.i.aſsũ
pſi mihi in filium hunc maiorem.ſ.Æſchinum,q eſt maior natu,
eduxi.i.educaui , nutriui eum à paruulo.i.ex eo tp̃e, quo adhuc
paruulus erat,q.d.ab ineunte ętate,& ponitur à paruulo loco ad
uerbij.Vbi nos educare dicimus veteres educere dicebant,habui
.i.credidi,duxi,exiſtimaui,reputaui eũ pro meo.i.ac ſi eſſet ex me
natus, amaui.i.carum habui pro meo oblecto me.i.capio meam
delectationem in eo . Dicimus tñ oblecto me hac re potius,q̃ in
hac re,id ſolum.i.ea res ſola,eſt carũ mihi, plus ſignificat,q̃ ſi di-
ceret ſolus is eſt carus mihi . Sæpe aũt vtimur oratione neutra
pro oratione maſculina aut fœminina,facio.i.laboro , ſedulo.i.
ſecus à dolo,ſine dolo,inſtãter,impenſe,vehemẽter, vt item.i.ſi-
militer,cõtra.i.viciſsim ille Æſchinus habeat.i.reputet pro ſuo
patre,do.i.tribuo,ſumptus . prætermitto , alij permitto.i.relin-
quo præterire,vt dñt,multa delicta,non habeo neceſſe.i.non exi
git neceſſitas agere omnia pro iure meo.ſ.ſm auctoritatem meã
in eum & conceſſam ab omnibus libertatem . Inter ius & æqta
tem hoc intereſt . Nam ius eſt q̃ omnia recta & inflexibilia exi-
git,æquitas eſt quę de iure multum remittit,& ita hic eſt ſenſus.
Non licet et ſi non neceſſe eſt ſæuum eſſe patrẽ,& mite oſtendit
ius ſuũ,niſi neceſſitate non eſſe ſeruandum . Poſtremo.i.tãdem
denique conſuefeci filium.ſ.Æſchinum,ne.i.vt non, cælet me ea
facta , quæ adoleſcentia.i.iuuenilis ætas fert.i.affert ipſis adole-
ſcẽtibus,quæ facta adoleſcentiæ,alij adoleſcentes faciunt clãcu-
lũ patres.i.clam patres,hoc eſt patribus neſciẽtibus. Nam clãm
iũgitur & accuſatiuo & ablatiuo,vt Don.ac Priſc.teſtantur . In-
de deriuatiũ clanculũ ſapit naturã primitiui , quẽadmodum ꝓxi-
me ſuperlatiuum à prope inuenitur ſeruire accuſatiuo,vt proxi
me vrbẽ ſicut ꝓpe particula,à qua deſcendit ceteros à pr̃e quem
debet timere.Credo ſatius eſſe.i.melius eſſe,retinere.i.reprime-
re liberos à vitijs.ſ.pudore.i.vrrecundia,& hoc referendo ad libe
ros,& liberalitate.i.bonitate & benignitate,hoc referẽdo ad pa-
tres,q̃ metu.i.timore. Hæc.i.hi modi retinẽdi liberos non coue
niunt.i.nõ congruũt fratri mecũ,neq. placent ipſi,hoc eſt in hoc
diſſentimus,ac diſſimiles ſumus. Nã hoc mihi conuenit rerum,
ſigũ at de huc non eſt inter nos controuerſia , frater venit ad me
ſæpe clamitãs.i.importune clamãs,ò Mitio frater qd agis ? quid
facis ? aut qd dicis ? vtrunque.n.ſignat ago,cur pdis.i. tua indul-
gentia in perditionem deducis nobis.i.in dedecus vtriuſque no-
ſtrũ adoleſcẽtem Æſchinũ,cur amat.i.amore captus eſt ? cur po-
tat.i.potu ſe ingurgitat ? cur ſuggeris.i.ſubminiſtras, ſuppeditas
ſumptum.i.impẽſam,oĩbus rebus faciendis.ſ.indulgendis.i.ope-
rã das,inſeruis,incũbis nimio veſtitu ꝓ veſtitui. Nam datiuum
quartæ multi priſci in u,exire oſtenderunt.Virg.Parce metu Cy
therea ꝓ metui,nam cũ datiuus ſæpe ſoleat fieri à genitiuo s,re-
mota,ex genitiuo quartæ ablata s, datiuus remanet in u, termi-
natus,ergo nimiũ indulges veſtitui filij,ſcilicet.i. tu nimis das o-
perã,vt ipſe filius nitide veſtiatur,es nimia .i. ſupra q̃ decet, ine-
ptus .i. nõ bene cõgruus vtilitati filij, Nunc Mitio de fratre ſuo
ſuã adhibet ſniam inquiens.Ipſe pr̃ Demea eſt nimium durꝰ.i.a-
ſper,auſterus,ꝑter æquum & bonũ.i.vltra q̃ æquitas,q̃ de iuris ri
gore multa remitti vr̃ poſtulare , & ſimiliter vltra q̃ bonitas, ſeu
benigna iuſtitia reqrit,& quidẽ .i. & certe,ille longe.i.abunde &
valde errat,q d.longe lateq. errore ducitur,mea ſnia.i. meo iudi
cio q credit imperiũ eſſe grauius.i.maioris auctoritatis, quantũ
ad vim,& ſtabilius.i.firmius quantum ad tp̃s,qd' imperium fit .i.
efficitur,ſeu exercetur vi.i.violentia,metu malo,q̃ illud imperiũ
qd' adiungitur.i.acquiritur,conciliatur amicitia.i.beneuolentia.
Mea ratio.i.meus modus,mea intellectio ſic eſt .i. eſt talis,& in-
duco aĩum meum ſic.i.ſic mihi pſuadeo,q̃ ſupp.homo coactus.i.
cõpulſus malo.i.metu,aut violentia,q facit ſuum officium.i.q fa
cit,id qd' debet,cauet.i.vitat peccare ſup.tãtiſper.i. tandiu,dũ .i.
quãdiu credit id,qd' facit reſcitum iri.i.q̃ ſcietur.Si aũt ipſe co-
actos malo ſperat.i.credit id,qd' facere vult fore.i.futurũ eſſe,clã
.i.ſecretum,ſicut.n.dicimus palã eſt.i.manifeſtum eſt,ſic dicimus
clã eſt.i.ſecretum eſt,& abditum. Rurſum.i. iterũ quaſi retro ver-
ſum,ſicut ꝓrſus prius verſum,redit .i. ingreditur,ad ingenium.i.
ad naturã ſuam deprauatã,ſeu ad pditos mores ſuos. Ille homo
vel iuuenis,quẽ adiungas.i.allicias tibi,deuincas,obliges tibi, &
retineas beneficio.i.aliquo merito,facit officium inq̃ ex aĩo.i.ea
volũtate,ſtudet.i.dat operã,conatur,laborat referre par.i.rñdere
beneficijs acceptis,ipſe iuuenis pñs & abſens.i.in pñtia & abſen
tia ſui cuſtodis,ſeu monitoris,erit idẽ.i.non mutabitur , ſemper
bene pget beneficio & honeſtate allectus,hoc qd' ſequitur eſt pa
trium.i.officiũ pr̃is,& ad matrẽ ſpectans,alij patriũ hñt,ſed in idẽ
redit.Hoc ergo eſt patriũ.i.ſpectat ad patrẽ, videlicet cõſuefacere
re filium.i.eũ reddere conſuetũ,recte.i.bene facere,ſua ſpõte.i. p
ſeipm̃ potius,q̃ metu alieno.i.q̃ metu alterius , puta monitoris,
aut cuſtodis,aut pr̃is . Pr̃ atque dñs intereſt.i.differt hoc.i.hac re
videlicet,vel cogendo metu ſubditos,& ſic eſt dñs, qui cogit ſer-
uos,vel beneficijs adiungendo,& ſic eſt pr̃,quia fungitur officio
paterno.Vel ſic intellige imperſonaliter inter.i.dr̃ia eſt,an aliqs
ſit ſup.pr̃ an dñs,hoc .i. hac re,ut expoſitum eſt. Is qui neq thoc
facere.ſ.videlicet adiungere beneficijs ſuis,& allicere ad bene vi-
uendũ,fateatur ſe neſcire .i. q̃ neſcit imperare liberis .i. liberos
regere,& illis moderari. His ſic dictis à ſe ſolo Mitione ſuper-
rat,de quo ſermo erat,vt factis dicta oſtẽdantur. Sed ne.i.verũ eſt
hic ipſus ꝓ ipſe antique .ſ. Demea de quo ſiebã .i. loquebar, &
certe eſt is,de quo loquebar.h.d.rũ ꝓprius vidit eũ,video eũ triſtẽ
neſcio qd.i.pp neſcio qd,credo q̃ ſup.iã.i.ſtatim,iurgabit.i.rixa
bitur,increpabit me vt ſolet.i.vt mos eius eſt.O Demea fr̃ gaude
mus te aduenire ſaluum.i.tua ſalute lætamur,& tuo aduentu .

ARgm̃) Solicitus de filio ſenex partẽ argumẽti narrat.[Storax **LATO.**
non redijt)Percõtatio.[Profecto hoc vere) Hæc ſecũ ſenex.
[Vxor ſi ceſſ.)Cõparatio diſſimilium ad amplificationẽ. [Vah,)
Exclamatio blãde corripiẽtis,& cum quadã admiratione. [Ego
hanc cl.) Delabitur ad comparationem ſui & fratris , qua mores
vtriuſque & vitã oſtendit.[Clanculum pr̃es)Noue dictũ pro clã
patribus.[Pudore & liberali)Sententia,q̃ complectitur ſcopum
fabulæ.[Suggeris) i.ſuppeditas.[Mea eſt ſic ratio) .i. ſententia.
[Malo coactus)Oderunt peccare mali formidine pœnæ . [Hoc
patrium eſt) Boni patris officium . [Sed eſt ne hic) προσωπᾶ.

STorax non redijt &c.[Propitij patris,valdeq. amãtis filiũ **PETRVS MARS.**
affectus,hac ſcena exprimitur,, quæ viri clementis decorẽ
ſeruans,imperiũ docet eſſe ſtabilius, qd' amore guberna-
tur q̃ qd' timore.Nihil.n.violentũ poteſt eſſe diutinum.Sen.ſcri-
bens de clementia ad Neronẽ ſic ait . Principibus certior eſt ex
manſuetudine ſecuritas, q̃a frequẽs vindicta paucoꝝ odium re-
primit,oĩum irritat. Et ad Paulinũ de breuitate vitæ,ſic ſcribit :
Quãto melius beneficijs imperiũ cuſtoditur,q̃ armis . Et Cyrus
moriturus,vt eſt apud Xenophontẽ,Cambiſæ filio ſic dixit : Nõ
eſt aureum hoc ſceptrum qd' regnũ ſeruat , ſed amici multi,ſce-
ptrum ſunt regibus veriſſimũ maximeq. ſecurum, & non paran
tur fidi amici vi,ſed potius beneficentia. Et alibi dixerat Cyrus :
Neceſſe eſt, vt qui à multis timetur , is multos faciat ſibi inimi-
cos,qui vero ſimul omnibus inſeſtus eſt , in omnibus concordiã
inijcit.Cic.in 3.Philipp.ſic ait,Clarum eſſe ciuem de rep.mereri,
laudari,coli,diligi glorioſum eſt,metui vero,& in odio eſſe, inui
dioſum,deteſtabile, imbecillũ, caducũ, qd' videmus & in talibus
ipſis illis,qui oderint dum metuant,dixerint pernicioſum fuiſſe.

QVi aduorſe ierant) Nos ; aduorſum ierant , vt Nonius **RIVII castigat.**
Marcellus citat . Eodẽ modo Donatus aſtipulãtibus ve-
teribus exẽplaribus . [Aut te amari) Nos,aut tete ama-
ri,geminato ꝓnomine,vt Donatus qui adnotauit,tete
dixiſſe tanq̃ ſignificantius : cum quo faciunt quædã antiqua exẽ-
plaria . Nec aliter ſane verſus, niſi ſi nulla colliſione vti voles in
primo pede . [Ego hanc clementẽ vitam,vrbanam atque ocium,
Secutus ſum) In libro Haſſenſteniano erat : Sectatus ſum : ſed
alterũ,ni fallor,rectius Nam ſic Cicero quoque verbo ſequi, uti
tur . velut pro C.Rabirio . Sed hãc vitam quietam atque ocium
ſecuti ſumus. Pro L.Muræna : Qui remoti à ſtudijs ambitionis,
ociũ ac tranquillitatem vitæ ſecuti ſunt . Sic alias ſæpe . [Nati fi
lij duo ſunt)Nos verbum ſunt,omiſimus ex Donato,conſentiẽti
bus & vetuſtis libris . Eſt aũt ſic,ni fallor,cũ elegantius, tum Te-
rentianũ magis . Præterea carminis ratio verbum ſunt , reſpuit .
[Ille vt idem contra me habeat) Nos,Ille vt item contra me &c.
hæc eſt vera lectio,ex manuſcripto quodã & Donato,q pro ſimi
liter interpretatur . Irrepſit mendũ ſimilitudine pronunciatio-
nis literarum.[Do,permitto &c.) Nos,prætermitto.Sic.n.& ma
nuſcripti,& excuſi typis libris hñt . Præterea Donatus qui ibidẽ
locum explanans : Do,inqt,ſumptum : prætermitto delicta. Sed
& poſtea : Nam præter mitto,inqt, intelligemus delicta ea amo
re . Idẽ Senarij ratio poſtulat,vt omitiã, q̃ ſic aptius conciniusq.
cum verbo illo ꝓtermitto cohærent quæ ſequuntur : Non neceſ
ſe habeo omnia pro meo iure agere &c. [Poſtremo alij clancu-
lum patre quæ faciunt) Nos clanculum patres,legendum puta-
mus . Sic .n. vetuſta quædam exemplaria . Præterea Don. quod
ex hiſce verbis eius colligitur : Poſtremo alij clanculũ.Non alij

patres ſed alij adoleſcentes clanculum patres ſuos. Poſcit idē metri ratio: nam alioquin primo loco ſenarij eſſet pyrrhichius, aut certe Trochæus, producta priore pp mutam & liquidam, quorũ neuter locum hic hře poteſt. Videtur aũt clanculum pr̃es noue & propè inuſitatius dictum, pro clã patribus, aut clã patres. Nã hæc p̃poſitio vtriuis caſui iungitur, cuius & Don. alicubi meminit, & Priſc. 14. & Diom. j. Plaut. in Caſin. Nam peculi probam nihil hře addecet clam viro. Idem clam vxorem dixit in Menæc. C. Cæſar, clã omnibus: Cic. alicubi clam vos. Porro ab hac p̃poſitione diminutiuum exiſtit clanculum, quod & Priſc. adnotauit, quo hic Terent utitur. [Nam qui mentiri aut fallere inſueuerit &c.) Nos per ſyncopã inſuerit legimus, ut Martianus Capella, & in Andria. Don. vbi hos citat verſus, ſed paullo aliter, ac nunc vulgo legitur. [Quid ais Mitio?) Nos, Quid agis Mitio? ex Donato, & obſeruatione veterum librum, idem ſenſu expoſcente. [Præter æquum & bonum) Sunt, in quibus ſic legatur: Præter æquumq́. & bonum, vt ſit eiuſmodi, quale illud ex Eun. In eam partem accipioq́. & volo. Nam ut Græci τέ & καὶ paſſim ad hunc modum utuntur, ita ad horũ imitationem Latini. Alibi Terent. Stertit noctesq́. & dies, quod Græce dr̃: Νύκτας τέ καὶ ἤμαρ. Frequenter hoc modo Liuius & ceteri hiſtorici, rarius Cicero, ſæpiſſime poëtæ. [Fateatur ſe neſcire impare liberis) Nos omiſimus illud ex ſententia Don. qui monuit deeſſe ſe, cum quo manuſcriptum exemplar conſentit, & carminis ratio.

GLAR. IErant, producte I, pronunciandum, quod nos addita u, Iuerãt dicimus, inquit Donatus. Ex quo plane patet quam tenuis fuerit ea litera ſpiritus apud veteres, pro qua Germanorum Celtarumque lingua digãma Aeolicum habet, Vinum u, m. In quarto verſu Vbi initio ponendum pro iambo, deinde duo ſpondei cum iambo. Quinto aũt loco vel proceleuſmaticus eſt, vel Ea monoſyll vel denique s, eliditur in Satius. In octauo Tete geminandum, vt docuit Donatus, & carminis ratio poſtulat. In ſeptimo vero ſimplex te ante Amare, non omittendum eſt. In nono pro Tibi Iãbo quidam lib. hñt Et tibi, dactylum. In decimo p̃celeuſmaticus eſt loco primo, niſi qs filius diſſyllabum velit. In 11. eliditur in Quibus. niſi bacchius ſit primo in loco. In 13. poſt Hominem, Secum legendum. quod in pleriſque lib. omiſſum eſt, & Aut ad finē eius verſus ponendum, vt 14. incipiat à verbo Parare. Et in 15. aut s, elidēdum in Natus, aut prima eius verſus ſyllaba At, à priore verſu elidenda. In 22. Duo legendũ abſque verbo Sunt, quod Aldinus habebat liber. Notauit & hoc Riuius, qui in 25. Item legendum putat, ex Donato, nõ Idem quod Aldinus habebat liber. In 26. Prætermitto, non Permitto, vt idē Aldi male habebat liber. In 27. creticus eſt initio, vel Meo monoſyllabum. In 28. Patres legendum, nõ Patre, quod Aldi habebat liber. Admonuit & hoc Riuius. In 30. Inſuerit, non inſueuerit, quod per errorem plerique hñt libris, & in his etiam Aldi. In 35. anapæſtus eſt loco primo Venit ad. & Clamitans legit Don. adeoque d. in Quid, & s, in Agis elidenda, vt quid agis Mi, ſit anapæſtus, aut potius amphibrachys conſtituatur loco tertio. in vndequadrageſimo vel s, eliditur in Durus, vel amphibrachys eſt loco ſecundo, & q́ coniunctio poſt Aequum omitti non debet, quam omiſit Aldi liber. In 40. vel Et à ſuperiore verſu eliditur, vel Mea monoſyll. eſt, vel denique creticus tertio eſt loco. In 47. primo loco manifeſte eſt creticus, quod malim, q̃ dicere Ille abijcere l. Secundo loco proceleuſmaticus. In 48 ſecundo loco manifeſte creticus eſt, niſi quis dicat abijci in, illudet, q́ mihi minime probatur. In 50. Sua monoſ. niſi bacchium loco primo admittamus. In 52. Se ſupplet Don. & carmen reſpuit. Ad finē ſcenæ Gaudemus pertinet ad ſequentis ſcenæ primum verſum.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Demea Aeſchinum abſentem petulantia grauiter accuſat, excuſat eundem Mitio plus nimio indulgens pater. Hic attende lenem Mitionem aſperum Demeam induci a Terentio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena, diuerſi homines, diuerſa partes, diuerſaq́; ſtudia proponuntur: hic lenis, ille aſper, facetus hic, ille impolitus, hic ad condonandum facilis, ille pertinax, atque difficilis in delicto corrigendo, remittendiq́;. Nam Demea Aeſchinum filium petulantia grauiter accuſat. Mitio contra eius adoleſcentiam indulgenter excuſat, à quo tandem Demea vtcunque placatur:

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena diuerſa ingenia diuerſorum ſenum conſpicies, etenim Demea durus, & penè inhumanus introducitur. Mitio clemens, mitis, comis, humaniſſimus oſtenditur.

Senarij.

DEMEA, MITIO.

HEM, oportune: te ipſum quærito.
Quid triſtis es? D. rogas me, vbi nobis Aeſchinus
Siet; quid triſtis ego ſim? M. dixin' hoc fore?
Quid is fecit? D. quid ile fecerit? quē neque pudet
Quicquam: neque metuit quenquã: neque legem putat
Tenere ſe vllam. nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modo quid deſignauit? M. quidnam id eſt?
D. Fores effregit, atque in ædes irruit
Alienas: ipſum dominum, atque omnem familiam
Multauit vſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indigniſſume
Factum eſſe. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixere? in ore eſt omni populo. denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum huius ſimile factum? hæc cum illi Mitio
Dico, tibi dico. tu illum corrumpi ſinis.
M. Homine imperito nunquam quicquam iniuſtius,
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
D. Quorſum iſtuc? M. quia tu Demea hæc male iudicas.
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque fores
Effringere. hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſiuit egeſtas facere nos. tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopia.
Iniurium eſt: nam ſi eſſet vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres nunc facere, dum per ætatem licet,
Potius quàm, vbi te expectatum eieciſſet foras,
Alieniori ætate poſt faceret tamen.
D. Pro Iupiter, rediges tu homo me ad inſaniam.
Non eſt flagitium facere hæc adoleſcentulum? M. ah,
Auſculta, ne me obtundas de hac re ſæpius.
Tuum filium dediſti adoptandum mihi:
Is meus eſt factus: ſi quid peccat Demea,
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
Obſonat, potat, olet vnguenta de meo.
Amat? dabitur à me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortaſſe excludetur foras.
Fores effregit? reſtituentur. diſcidit
Veſtem? reſarcietur. eſt, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non moleſta ſunt.
Poſtremo aut deſine, aut cedo quemuis arbitrum,
Te plura in hac re peccare oſtendam. D. hei mihi.
Pater eſſe diſce ab alijs, qui vere ſciunt.
M. Natura tu illi pater es, conſilijs ego.
D. Tun' * conſulis quicquam? M. ah, ſi pergis, abiero. * conſilijs
D. Siccine agis? M. an ego toties de eadem re audiam?
D. Curæ eſt mihi. M. & mihi curæ eſt: verum Demea

Curemus æquam interque partem, tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Repoſcere illum eſt, quem dediſti. D. ah Mitio.
M. Mihi ſic videtur. D. quid iſtuc? tibi ſi iſtuc placet,
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam ſi verbum vnum poſthac. M. rurſum Demea
Iraſcere? D. an non credis? repeton' quem dedi?
Aegre eſt. alienus non ſum. ſi obſto: hem deſino.
Vnum vis curem: curo: & eſt dijs gratia,
Cum ita, vt volo, eſt: iſte tuus ipſe ſentiet
Poſterius: nolo in illum grauius dicere.
M. Nec nihil, neque omnia hæc ſunt, quæ dicit: tamen
Non nihil moleſta hæc ſunt mihi: ſed oſtendere,
Me ægre pati, illi nolui: nam ita eſt homo:
Cum placo, aduorſor ſedulo, & deterreo,
Tamen humane vix patitur: verum ſi augeam,
Aut etiam adiutor ſim eius iracundiæ,
Inſaniam profecto cum illo. etſi Aeſchinus
Non nullam in hac re nobis facit iniuriam.
Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
Aliquid? poſtremo nuper (credo iam omnium
Tædebat) dixit velle vxorem ducere.
* deſa-uiſſe Sperabam iam * deferuiſſe adoleſcentiam:
Gaudebam, ecce autem deintegro. * niſi, quicquid eſt,
* ſed Volo ſcire, atque hominem conuenire, ſi apud forum eſt.

DON. HEm, oportune: teipſum quærito.) In hoc actu diuerſi homines, diuerſi patres & diuerſa ſtudia proponuntur. hic lenis, hic amarus, hic facetus, hic impolitus, hic facilis, hic pertinax, & difficilis in delictis. [Hem, opportune: teipſum quærito.) Melius ĳ Menander, cum hic illum ad iurgium promptiorem, q̃ ad reſultandum faciat. [Quid triſtis es?) Bene interrogat. potuit enim non iratus frater quærere. [Vbi nobis Æſchinus ſiet,) Quaſi quædam cauſa ſit triſtitiæ. [Dixin' hoc fore?) Credo iam vt ſoleat, obiurgabit. [Quid ille fecerit?) Animaduertendum vt interrogatus interroget more indignantium. quod ideo facit, quia videt Mitionem eo vultu interrogante, vt videatur minus reprehendere culpam Aeſchini. [Quem neque pudet Quicquam, nec metuit quenquam) Varie per caſus diſcurrit, Quem neque pudet quicquam contra illud quod alibi pater dicit, Erubuit, ſalua res eſt. [Quem neque pudet Quicquam) Magno ordine accuſauit. non, inquit, pudore mouetur patrum, non metu parentum, non timore legum. Ergo gradatim αὔξησις oratoria proceſſit. [Tenere ſe vllam) Bene tenere, quia legem. & eſt ἀποφθεγξία oratoria. [Nam illa, quæ antehac facta ſunt, omitto) Accuſatio duo tempora recipit præteritum, ab ante geſtis: & præſens, ab ijs quæ obijciuntur. Ergo vtrunque mira breuitate perſtrinxit. [Modo quid deſignauit?) Deſignare, eſt rem nouam facere, in vtranque partem & bonam & malam. Nam & deſignatores dicti, qui ludis funebribus præſunt, credo ob eam cauſam, quòd ipſis ludis multa fiant noua & ſpectanda: ſimul etiam turba retinetur. quæ fiunt, aut in ſpectaculis, aut in litibus. [Modo quid deſignauit,) Puto ego deſignationem, contractionem, aut conductionem populi in vnum intelligi. hoc enim contingit ei, qui aliquo flagitio plurium in ſe oculos & ora conuertit, & ſpectaculo eſt vulgo, quemadmodum deſignatores, qui ludis funebribus multitudinem retinet. [Deſignauit) Hoc verbũ apud veteres duas res ſignificabat. etenim praue & recte facta, deſignata dicebantur. [Quidnam, id eſt) Et hoc etiam contemnens interrogat Mitio. [Fores effregit) Hæc ſingula magna cum vociferatione inferẽda ſunt ſtomachatur enim aduerſus male interrogantem. [Fores effregit, atque in ædeis irruit) Totum quidem vnum crimen eſt, Rapuit meretricem. Sed vide qua pompa, qua vociferatione dilatat accuſatio Demeæ de moribus Aeſchini, nihil niſi inania referentis. [Fores effregit, atque in ędes irruit Alienas) Hæc ſingula conſideranda ſunt. Et bene dicit alienas, quia ſi lenonis diceret, parua res videretur. [Ipſum dñm) Iterum ſuppreſſa eſt infamis perſona. [Atque omnem familiam multauit) Aut familiam pro ſeruis lenonis dicit, aut pro meretricibus, Multauit, lacerauit, mutilauit, molliuit, aquæ diſſoluit. Vnde Mulciber a multando, quaſi multiber. [Vſque ad mortem) Magna inuidia cædis & mortis mentione, quæ tñ nulli accidit. [Eripuit mulierem quam amabat) Omnia magno colore, & accuſatorio dicta ſunt, & hoc maxime, q lenonem & meretricem non dixit, contentus facti atrocitate, perſonarumque vtilitatem reticens. [Mulierem eripuit) Non, abduxit: ſed eripuit. [Clamant) A præiudicatio, & auctoritate rumoris. [Hoc aduenienti mihi quot Mitio dixere) q. d. diſplicet omnibus, & multi eum accuſant, nec tñ lenonis querelæ mentio fit. vide oratorem Hoc aũt, vel articulus, vel aduerb. loci eſt. [In ore eſt omni populo) Sal. In ore gentib. agens, populo, ciuitati. [Si conferendum exemplum eſt) Tanq̃ non ſit conferendum. [Non fratrem videt rei operam dare?) Satis comice hoc infertur legentibus argũ, nam magis in culpa ille ipſe eſt, quem laudat. [Rei date operam) Nõ amori. [Ruri eſſe) Non in vrbe. [Parcum) Non prodigum. [Sobrium) Non inſanum. [Parcum ac ſobrium) Contra illud, Cur amat? cur potat? [Rei dare operam) Quàm facete poëta hæc oĩa falſa, & econtrario facit Demeam credere. [Nullum huius ſimile factum?) Hoc cum admiratione. Mitio tãgitur, quaſi ipſius culpa ſit fratris natura [Nullum huius ſimile factum?) Hoc cum admiratione indignantis pronunciandum eſt, & ardentib. in Mitionem oculis. Et ſubaudiendum eſt, eſſe, aut inuenire. [Hæc cum illi Mitio dico, tibi dico) Illi, pro in illum: & tibi pro in te. [Tu illum corrumpi ſinis) Deeſt, nam. ſed feruentius ἀσύνδετος dr. & hoc Tibi, & Tu, pronunciandum eſt intento digito, & infeſtis in Mitionem oculis. nam hoc agi ſtomacho aduerſum diſſimulatores ſolet. [Tu illum corrumpi ſinis) Mitius modo dixit, ſinis corrumpi: mox vehementius dicet, An laudi putat fore, ſi perdiderit gnatum? [Hoĩe imperito nunq̃ quidq̃ iniuſtius eſt) Miro ſtomacho apud ipſum de ipſo tanq̃ apud alterũ loquitur. [Nihil rectum putat) Proprie putat. nam hoc verbum imperitorum eſt. Ordo eſt, Qui nihil rectum putat, niſi quod ipſe facit. [Quorſum iſtuc?) Deeſt pertinet, aut dicis. [Niſi quod ipſe facit) φιλαυτία. hoc. n. proprium ruſticorum eſt atque imperitorũ. [Quia tu Demea) .i. homo imperitus. [Hæc male iudicas) Pari virtute hæc leniter dicta ſunt, qua ſuperiora vehemẽter. [Non eſt flagitium) Non pctm̃ negat eſſe, ſed flagitium non eſſe contendit. & ideo ſubindignanter pronunciandum eſt, vt ſi dicat, Scortari quidem adoleſcentulum, delictum eſt, ſed non eſt flagitium. & veniæ locus non tam in facto, q̃ in perſona eſt conſtitutus. [Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum ſcortari) Mire rñdit, & oratorie, ad hæc quæ inuidioſe dicta ſunt. Nam quod ait ille. Eripuit mulierem quam amabat, hic ſcortum dicit. quod irruit in ædes alienas quaſi ex vino furens, potare. quod tum alĳ graue propoſitũ eſt, hoc ſolum dicendo, leue reddit. i. fores effringere. [Mihi crede) Quaſi imperito dicit, Mihi crede. non. n. Me intellige. Quod imitatus Cic. ſic Cælium exagitat, Magna ſunt, mihi crede, noli hæc contemnere. Hic. n. & auctoritas dicentis, & contẽptus oſtenditur audientis. [Hæc ſi neque ego, neque tu fecimus) Quia dixit, Qui niſi quod ipſe facit nihil rectum putat. [Non ſiuit egeſtas) Non voluntas prohibuit, ſed neceſſitas. & ideo nulla laus. [Quod tu feciſti inopia) Nota feciſti, in eo quod ſignat non feciſti. [Iniurium eſt) Quia Nihil quicq̃ iniuſtius homine imperito. [Vnde id fieret) Fieret producta prima ſyllaba. Enn. Minime noĩe fieri prauum. [Et tu illum tuũ, ſi eſſes homo) Multũ progreſſus eſt accuſans accuſantẽ. [Nam ſi eſſet vñ fieret) Nõ eſt neceſſario conſequens, ſed probabiliter admittitur apud oratores. non. n. oẽs qui habent vnde faciant, continuo etiam faciunt. [Expectatum) Odioſum, & malæ vitæ. nam filijs parentes aut amabiles ſunt, aut expectati. amabiles, boni: expectati, mali, quorũ mors in dies ſingulos expectanda & exoptanda ſit. nam expectamus ante diem, Speramus ad diem, vnde auidior intelligitur qui expectat, q̃ ille qui ſperat. [Eieciſſe foras) Non dixit, amiſiſſet: ſed, vt quiddam abijciendum, eieciſſet. [Quàm vbi te expectatum) Eo rem produxit, vt ipſe magis videatur conſulere diſciplinæ q̃ Demea. [Alieniore ætate poſt faceret tñ.) ἀνακόλουθον, deeſt. n. quamuis. Et, faceret, vltimum, magnam vim habet. nihil. n. prodeſſet, inſuper obeſſet, retinere ab iſtis filium iuuenem. Alieniore pro aliena dicens, comparatiuum gradũ pro poſitiuo poſuit. [Pro Iuppiter) Tragica exclamatio eſt, & bene, tanq̃ ipſe ſe reprehẽderet Demea, adiecit. [Tu homo adiges me ad inſaniam) Et tu homo dicens, negat illi familiaritatem. [Non eſt flagitiũ facere hæc?) Moraliter indignatio expreſſa eſt, iiſdem verbis, q̃ frater dixerat, repetitis. [Ne me obtundas) Ne me ſæpe, & moleſte interpelles. Nã obtundere, eſt aliqd ſæpe odioſe repetere.

terc. [Tuum filium dediſti adoptandum mihi.) Mira argumen ratio per ἐπαγωγήν, quæ Inductio ab oratoribus dicitur, cum per interrogationem peruenimus ad id, quod volumus concludendum. [Is meus eſt factus) Sic progreditur, quaſi confeſſionis genus ſit aduerſarium tacuiſſe. [Si quid peccat Demea,) Concluſio dubiæ rei à non dubijs ſumpta. [Si quid peccat Demea,) τῷ ἐλλειπτικῷ interpoſuit Demea. & repetitum eſt, peccat. [Ego illi maximam partem feram) Errant qui putant Illi eſſe pronomen, cum ſit aduerb. loci. vt, Illi mea triſtia fata, Degeneremque Neoptolemum narrare memento. Illi ergo, ibi vbi ille peccat. Quare quidem etiam Li, ſyllabam diſcretionis cauſa, vt locum ſignificat, corripiunt. Et maximam partem, optime dicit. Non enim vniuerſam, quia non ſolus pater Æſchini eſt: ſed maximã, quia eius magis eſt cuius filius cœpit eſſe per adoptionem. [Feram) Suſtinebo, tolerabo. [Olet vnguenta) A ſummo ad imum propoſita ſoluuntur. & mira varietas eſt: Olet vnguenta: ne diceret, obſonat, potat, vnguitur, ne .ſ. hæc exercitationis palæſtricæ, non luxuriæ, dicerentur. [Amat?) πρὸς τό, Cur amat? [Dum erit cõmodum) Dare .ſ. [Vbi non erit) Argentum .ſ. Sed, commodum dare, ſubaudiendum eſt. [Fortaſſe excludetur foras) Hoc ita protulit, q. d. nihil ſibi deperiſſe ſi gratis forte fuerit ad amicam admiſſus. Et totum hoc τῷ ἐξουθενισμῷ legendum eſt. Et mire Fortaſſe dicit, vt pater indulgens, & credens adoleſcentem poſſe etiam amari ab amica. non .n. affirmauit, vt diceret, Excludetur foras. [Fores effregit? reſtituentur.) Peruenit ad præſens crimen. illa .n. ante acta fuerant. [Reſarcietur) Re abundat. [Et vnde hæc fiant) Iterum ſubaudiendum eſt. [Et adhuc non moleſta ſunt) Quia non eſt flagitium adoleſcentem ſcortari. [Ab alijs qui vere ſciunt) Superbum fuiſſet, à me dicere. melius ergo Ab alijs dictum eſt. [Natura illi pater es, conſilijs ego) Vrbane Mitio conſilijs ſubiunxit. plus .n. valet ad laudem conſilium, quã natura Et ſimul oſtendit poëta verbis Mitionis, qui non natura, ſed affectu ſit pater, nullum patrem eſſe ſapientem: eum vero poſſe ſine perturbatione perfrui ijs quos amat, quem patrem eſſe conſilium fecerit: non natura, hoc eſt qui filium adoptauerit. Et mire cum natura ſingulariter diceret, pluraliter intulit, conſilijs ego. [Tun' conſulis quicquam?) Apertior contumelia: & ideo ſequitur denunciatio diſcedendi. [Tu ne conſulis quidquam?) Quia dixit, Conſilijs ego pater ſum: a coniugatis argumentatus, reſpondit, Tune conſulis quicquam? quia á conſulendo conſilia dñr, & conſultores. [Si pergis, abiero.) Vt, Donec me flumine viuo abluero. [Si pergis, abiero.) ἀρχαϊσμός, pro abibo. & hoc geſtu abeuntis, vel abituri pronunciatur. [Sic cine agis?) Recte, quia iam abibat: quaſi teneantis correptio eſt. [An ego toties) Hoc conuerſum intelligas dicere. [Audiam) Deeſt Te? ſed exprimere durum fuit. Et hoc eſt obtũdere. [Curæ eſt mihi) Æſchinus .ſ. [Curemus æquam vterque partem) Proprie, vterque & æquam, quaſi particeps fratris. [Propemodum) Niſi addidiſſet propemodum, falſa videretur eſſe ſententia. [Ah Mitio) Religioſe commotus eſt. ac veluti incuſatio eſt perfidię, & ideo exclamat dolens, & tranſit in iracũdiam, conceſſionemq́. quæ ἐπιτροπή dicitur. [Mihi ſic videtur) Rationabiliter, non eſt ſic dixit: ſed ſic videtur. non vult enim verum eſſe. [Quid illuc?) Deeſt, loquor aut eſſito, nam proprie ſignificatio eſt de ſententia ſua decedentis. [Profundat, perdat.) ἐπιτροπή figura. Virg. Sequere Italiam ventis, pete regna per vndas. [Profundat, perdat, pereat.) Hæc ſic pronuncianda ſunt vt oſtendatur geſtu nolle quod loquitur. [Si verbum vnum poſthac) ἀποσιώπησις. Deeſt, tibi fecero, aut tale hmõi. [Rurſum) Quaſi curans iraſceris? [An non credis?) Iraſci, ſcilicet. [Repeto ne quem dedi) Ruſticani ſtomachi eſt repetere ſemper verba, quæ inuitus alius audierit. [Repeton' quem dedi?) Minus erat ſi Aeſchinum diceret ſed plus eſt, quem dedi. [Aegre eſt) Quaſi dictum ſit, Quid ergo loqueris? quia ægre eſt. Cur ægre eſt? quia alienus non ſum. [Alienus non ſum) Mire alienus non ſum: quaſi timeat iam dicere pater ſum. [Alienus non ſum) Satis cum ſtomacho, quaſi dicat, Si patrem me eſſe iam non licet, alienus non ſum. [Iſte tuus) Memoriter Iſte tuus ad illud quod dixerat, Meus eſt factus. [Iſte tuus Ipſe ſentiet poſterius) Quantus ſis, quantumq́. eum ames, hoc eſt vt decipiatur per indulgentiam tuam. [Ipſe ſentiet) Sentire, multi pro malo poſuere. vt ipſe alibi, Sic rogas? Senſi: nam vnam ei cœnam atque eius comitibus dedi. [Nolo in illum grauius) .ſ. quã hoc. [Poſterius) Etenim Demea ſatis hoc graue exiſtimat dictum in eum qui non prouideat in futurum: & arctius, quia pater eſt. [Nihil, & Nonnihil) Nota figura eſt conueniens placidiſſimo ſeni, qui in reprehendendo adoleſcentem moderatus eſt. [Nec nihil) Apparet Terentium fauere lenisſimis patribus: vnde ſubiecit etiam rationem facti Mitioni. [Neque omnia hæc ſunt quæ dicit) Bene à Mitione hoc dicitur, quia indulgentioris eſt plura ſcire: & ſupra dixit, Ea ne me celet conſueſeci filium. Et hic ſenſus eſt, Nec contẽnenda ſunt quæ dicit, nec omnia dicit tamen. Hoc eſt, non ſola ſunt quæ dicit, ſed multa alia. Et ordo eſt, Neque tñ hæc quæ dicit, ſunt omnia. [Nonnihil moleſta) Placidiſſime Nec nihil dixit, & Nonnihil maluit repetere, quã vehementer iracondiam demonſtrare. eſt .n. altera διπλασιασμός. [Nõnihil moleſta hæc ſunt mihi.) Optime Poëta Mitionem fecit commotum, ne ſi omnino immobilis eſſet, non indulgere adoptiuo filio, ſed omnino eum non curare videretur. Ergo ſic in eum ſeruat placidum animum, vt tamen retineat patris affectum. [Illi) Demeæ .ſ. Aut illi, id eſt ibi vbi Demea litigabat. [Sed oſtendere Me ægre) Conſtat ergo ægre pati. nam aliter non erat parens. [Nam ita eſt homo) Homo dixit moraliter, ſic .n. de ijs dicimus, quos parce reprehendimus. vt alibi, Vt homo eſt, ita morem geras. [Cum placo) .i. cum volo placare. [Verum ſi augeam) Argumentum à contrario. nã placare, contrarium eſt irritantibus augentibusq́ue iracundiam. [Aut adiutor ſim eius iracundiæ) ἐλλειπτικῶς. Nam á genitiuo caſu accuſatiuus aſſumptus eſt. [Etſi Æſchinus nonnullam in hac re) Rurſus διπλασιασμός, vt ſit mitis reprehenſio: & hoc ipſo grauis. num Etſi, & Nonnullam nobis, temperamento ſunt poſita. [Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid?) ἐν ἤθει ἀπαρίθμησις, quam non, & cui non. Ea tamen hæc ſunt, vt nõ grauiſono accuſationis proferantur, ſed ſolam reprehenſionem contineant. Aliquid vero, admirantis eſt. Quod addidit meretricem, oſtendit Mitionem, hoc ſolum adhuc ſcire: nihil autem de vitiata virgine. [Quam hic non amauit meretricem?) Et hoc cum venia & defenſione. nam colere meretricem, non eſt flagitium & ſimul etiam vitiatæ virginis ignarus oſtenditur Mitio. [Aut cui non dedit aliquid?) Aliquid dicendo, prætermiſit vel meretricem vel numerum. [Credo iam omnium tædebat) Etenim addimus ad ea quæ apud nos parum certa ſunt, Aut credo, aut puto. [Dixit ſe velle vxorem ducere) Mirum eſt apud Terentium, cum etiam per neſcias perſonas indicet argumenta. nã eum Mitio neſciat amari ab Æſchino ciuem virginem, tamen dicit, Credo iam omnium tædebat, &, Dixit ſe velle vxorem ducere. Sic ex parte magna oſtendit neſcius argumentum: ideo quia veriſimile eſt amantiſſimum Æſchini Mitionem oẽs ſcire affectus adoleſcentis & conſuetudines. Et apparet præterea, conatum ex parte fateri vitiatum amore Æſchinum: & pudore impeditum: tantum hoc dixiſſe quod honeſte potuit, velle ſe vxorem ducere. quam autem vellet, tacuiſſe confuſum. [Sperabam iam deferuiſſe adoleſcentiam) Recte, ſperabam, pro gaudebam ſic enim dicimus, cum erraſſe nos cernimus. Et mire: non dixit, ſperabam illum iam corruptum: ſed, mitis ſenex totum ætati attribuit, nihil filio. [Deferuiſſe adoleſcentiam) Seruat propoſitum circa ætatis veniam. [Deferuiſſe) Quaſi deorſum à feruore tenuiſſe. Legitur & deſæuiſſe. [Ecce autem de integro. niſi quicquid eſt,) ἀποσιώπησις prima, quia non vult credere. [Niſi quitquid eſt,) Deeſt, quia, vt ſit, niſi quia. Et eſt ſenſus, Niſi quia non temere credo, & volo ſcire quicquid eſt.

HEm opportune &c.) In hoc actu diuerſi hoĩes, & diuerſi partes, & diuerſa ſtudia proponuntur. hic lenis, hic amarus, hic facetus, hic impolitus, hic facilis, hic pertinax, & difficilis in delictis. GVID. o. Hem, hæc particula oſtendit affectũ quærentis, opportune .i. tẽpeſtiue & matore, & quaſi expectate venis, ſup. quærito teipſum. M. Quid .i. cur, vel pp quid es triſtis? D. Rogas .i. interrogas me, quid .i. cur, ego ſim triſtis, vbi .i. cum Æſchinus ſiet nobis .i. cum habeamus Æſchinum tam perditis moribus, vt nobis ſit dedecori, q. d. non eſt non rogandum cur ſim triſtis, preſertim vbi habeamus adoleſcentẽ nobis dedecus afferentem. Vel ſic intellige, rogas me vbi .i. in quo loco Aeſch. ſit, quem conſeruare deberes, & ſciri vbi verſari ſit ſolicitus, ea pp quid opus eſt petere, quid .i. cur ego ſim triſtis, q. d. nõ alia eſt mihi cauſa triſtitiæ niſi ipſe. M. Dixi .i. non bene dixi, hoc fore .i. futurum eſſe, videlicet vt frater obiurgaret. Et h. d. ad populum. Deinde conuertit ſe ad fratrem inquiens, quid fecit Aeſchinus? o. Petis quid ille fecerit, vel quid putas illum feciſſe, quem neq; quicquam .i. aliquid, pudet .i. pudore afficit, vbi pudet eſt perſonale uerbum, cum ante ſe nominatiuum habeat, poſt ſe vero caſum illum habet quem ante ſe haberet, ſi eſſet imperſonale, quid fecerit inquam ille, qui non metuit quenquam, id eſt aliquem, neque, id eſt & q non putat ſe tenere .i. obſeruare ullam legem .i. vllam normam bene viuendi, nam omnino illa quæ facta ſunt ab eo antehac, id eſt ante hoc tempus, quid modo deſignauit, id eſt

quid

quid nouæ rei fecit? Nam deſignare eſt rem nouam facere, ſiue bonam, ſiue malam, vnde deſignatores dicuntur, qui ludis funebribus præſunt, q in eis ludis multa fiant noua, & ſpectanda, inde deſignatores & hi dici poſſunt, qui ſuo flagitio oculos populi & ora in ſe conuertunt, & ſpectaculo ſunt vulgo, quod retineant populũ ſuo flagitio, vt deſignatores ludis funebribus multitudinem retinebant. Veteres etiam praue & recte facta deſignata dicebant. M. Quidnam .i. quid eſt id, quod deſignauit .ſ. D. Ipſe Aeſchinus effregit.i.diſiecit, diſrupit, fregit fores.i.hoſtia, atque irruit .i. irrupit, ſiue per violentiam & impetum introiuit in ædes alienas .i. in domum lenonis, mulctauit.i.lacerauit, mutilauit, molliuit, diſſoluit, vnde Mulciber a mulctando, quaſi mulctiber. Mulctauit ergo ipſum dominum domus .ſ. lenonem, atque omnem familiam ipſius lenonis, videlicet ſeruos vel puellas, & mulctauit quidem vſque ad mortem .ſ. vſque ad confinium mortis, quamuis mors non ſit ſecuta, hoc dicitur ad exaggerationem, eripuit .i. rapiendo abduxit à lenone mulierem, quam amabat omnes videntes clamant .i. vociferantur, hoc.i. talem irruptionem & mutilationem factum eſſe indigniſſime .i. inhoneſtiſſime, quod factum ò Mitio oẽs illi dixerunt mihi aduenienti .i. cum venire ad te. Alij lib. habent quot per te & cum huc hñt amici, tunc ſic intellige, ò Mitio quot amici, q. d. maximus numerus amicorum, qui dolent meo dolore, dixerunt mihi aduenienti, id factum eſt in ore omni populo.i. toti ciuitati, hoc eſt nemo ex ciuibus eſt, qui neſciat, denique.i. tandem, ſi exemplum eſt conferendum .i. comparandum, q. d. Æſchinum non eſſe dignum, qui cum.i. cum quo frater conferatur, ſed longe decipitur Demea, vt patuit in argumento Æſchinus non videt fratrem .ſ. Cteſiphonem dare operam .i. incumbere rei .i. operi, non amori, non videt eum eſſe parcum .i. moderati vſus, & tenuis, non prodigum, vt Æſchinus eſt, & ſobrium .i. moderati victus, non biboſum, vt Æſchinus eſt, non videt inquam, q.d. immo videt nullum factum illius eſſe vel inueniri & ſimile factũ huius .ſ. Æſchini. Nam ſimile huius dicimus & ſimile huic, niſi quis velit dicere, Nonne videt nullum factũ huius fratris eſſe ſimile facto fratris ſui ò Mitio frater, cum .i. quando, dico hæc illi .i. contra illum, dico tibi .i. in te, tu ſinis .i. pateris illum Aeſch. quem adoptaſti, corrumpi.i. laſciuum fieri, & deprauari. M. Nunquam quicquam .i. aliquid, eſt iniuſtius.i. iniquius, intolerabilius, & magis iniuſte iudicans, homine imperito .i. q̃ ſit homo imperitus, & ruſticus, ac inexpertus, qui homo imperitus nihil putat rectum, niſi q ipſe fecit. D. Quorſum iſtuc ſpectat.i. ad quod propoſitum dicis illud. M Quia tu Dem. iudicas hæc omnia facta iuuenis male .i. non ſm æquitatem. Crede mihi non eſt flagitium, non contendit Mi. non eſſe peccatum, ſed dicit non eſſe flagitium .i. crimen dignum flagitione .i. acerba increpatione, cum tamen (pace eius dixerim) non ſit verum, quando quidem tales adoleſcentuli non modo ſunt increpandi, ſed etiam duris verberibus flagitandi, propterea iuuenis lector non ſequaris hæc comica dicta, ſed tanquam è medijs vepribus roſam decerpas, quod ſi eius faciendi ſit imperitus prorſus omittas, ne ſpinarum acutie ne penetreris ad viuum. Multa .n. ſunt quæ longe melius eſt neſcire q̃ ſcire, vt ait Aug. Sed ad rem redeamus, non eſt flagitium adoleſcentulum ſcortari.i. ſcortum ducere, ſiue ſequi, nam (vt Var. ait) ſatis prius dictum eſt ſcortari & ſæpius ſcortum ducere, capitur etiam pro luxuriari & laſciuia effluere, neque eſt flagitium inquam adoleſcentulum potare.i. bibacem eſſe, cum reuera ſit flagitioſiſſimum, neque eſt flagitium adoleſcentulum effringere.i. rumpere, fores.i. hoſtia meretricum, ſed per fidem quid ſi hoc turpe non eſt? ſi neque ego, neque tu fecimus hæc prędicta? & eſt conceptio perſonarum, in qua prima concipit ſecundam, adiuncto verbo primæ perſonæ pluralis numeri, ſi ergo non fecimus quę fecit Aeſch. egeſtas.i. penuria rei familiaris non ſiuit.i. permiſit nos facere ea, q.d. non prohibuit voluntas, ſed neceſſitas, & ideo nulla laus eſt. Tu De. nunc ducis, id eſt exiſtimas, te putas tibi laudi.i. ad laudem tibi vertis id, vel tu ducis.i. putas id eſſe ſup. tibi laudi quid feciſti inopia.i. pauperie preſſus, & quid eſt illud quod feciſti, videlicet quod non feciſti talia, quæ nunc Aeſch. ſed illa vitaſti preſſus egeſtate iniurium eſt.i. iniuſtum eſt, iniquum, immeritum te dare tibi laudi quod coactus feciſti, q.d. non iure, neque merito id tibi tribuis laudi, propterea bene dixit Mit. Nihil eſt iniuſtius imperito, qualis eſt Dem. nam ſi eſſet.i. ſi ſuppeteret, abundaret, vel ſi haberemus vnde.i. qui mediante id fieret.i. id, quod Aeſc. fecit, efficeretur, faceremus quod fecit, putat ſi adeſſet ætas iuuenilis, ſi parentes proprij ſumptum ſuppeditantes, & tu Dem ſi eſſes homo peritus.ſ. rerum & modi viuendi iuueniliter ſineres.i. permitteres nunc tuũ filium facere quod

facit Aeſch. dum.i. quandiu licet per ætatem.i. quandiu ætas patitur & non tanta reprehenſione digna eſt, quanta foret ſi eſſet maturior, nam eſt quaſi pro monſtro ludere velle ſenem, potius q̃ quod tamen ipſe filius faceret id, quod nunc facit Aeſc. poſt.i. poſtea, aduerb. alienori ætate comparatiuum pro poſitiuo .i. ætate aliena a talibus iuuenilibus ineptijs. & plurimum inducentis, vbi.i. q̃n eieciſſet foras te patrẽ expectatum.i. odioſum. nõ amatum a filio pp tuam in eum duritiam, q.d. potius q̃ faceret iuueniles ineptias in aliena ætate, poſtq̃ eſſes per mortem tuã eiectus foras.i. expulſus à dñatione in eũ. Expectati parentes dñr odioſi, quoꝝ mors quotidie expectatur, nam filijs parẽtes aut amabiles ſunt, aut expectati amabiles boni expectati mali, quoꝝ mors in diea magis expectatur, & exoptatur, nam expectamus ante diẽ, ſperamus ad diem, vnde auidior expectat, q̃ ille qui ſperat, Demea hic acriter reprehendit Mit neque imerito, vt qui falſa deceperit, & male iuuenum aius inſtituerit, qui nimis ſunt procliues ad libidinem proh Iupiter tragica exclamatio eſt reprehendentis Mitionem, & in eũ excandeſcentia. Virg. Proh Iupiter ibit, & ita dicens teſtari Iouem vř, & inuocare aduerſum illum, in quẽ iraſcitur, vt dicere ſolemus exclamantes. Bone Deus quanta improbitate mundus abundat. Tu homo Mitio rediges me.i. deduces me ad inſaniam.i. ad mentis hebetudinem & excæcationem, dicis ſup. quod non eſt flagitium.i. crimen increpatione dignum, adoleſcentulum facere hæc turpia.i. ſi adoleſcentulus hæc turpia cõmittat, hæc dicit exclamando in dictum Mitionis. cui proculdubio remis veliſq. (vt aiunt) reclamari dignũ eſt, & quidem ab oibus. M. Ah hæc interiectio indignãtis, & ægre ferentis talia verba, auſculta.i. audi, quæ dicturus ſum, nec obtundas.i. noli me moleſtare, aut mihi moleſtus, ſeu tædioſus eſſe ſæpius.i. nimis ſæpe, de hac re.i. de facto Aeſchini, obtũdere eſt aliquid ſæpe odioſe repetere, dediſti mihi filium tuum Aeſchinum adoptandum.i. aſſumendũ in filium, is filius eſt factus.i. effectus meus filius p adoptionẽ, ò Demea ſi ipſe peccat.i. errat, quid.i. in aliquo, peccat mihi.i. ad meum dedecus. Tale illud Cic. in epiſt. Si quid offenderit, ſibi totum nihil tibi offenderit, ego Mit. illi aduerb. loci, dicit Don.i. ibi, ſiue illic vbi peccabit, vel illi pro tunc aduerb. tẽporis, quemadmodum & olli pro illi apud Virgil. exponitur ſæpe pro tũc a Seruio, ſi recte memini, illi ergo.i. tunc qñ peccabit, ego Mitio feram.i. ſuſtinebo, tolerabo maximam partem dedecoris, qa nũc in meam eſt traductus familiam, tu aũt ipſa adoptione eius cura liberatus es, ea pp maxima pars dedecoris mihi ferenda incumbit. Ipſe Aeſchinus obſonat.i. conuiuia frequentat. Nã Feſtus, inqt, obſoniare eſſe frequenter obſonare ſignificat aũt conuenire, dr autem obſonium, vt prius dictum eſt, quicqd in comedendo additur pani & vino. Inde obſono, obſonas neutrum, vel obſonor, obſonaris deponens pro eodem.i. vel conuiuere, vt Feſtus ait, vel conuiuia frequentare & celebrare, & opipare .i. laute viuere, potat.i. biboſus eſt, ſeu bibax & vino ſe obruit, & ingurgitat, & delirat, ac ſuauia quærit vina, olet vnguenta .i. vnguentorum odore fragrat, quod eſt mollium virorum & effœminatorum & laſciuorum in cute curanda laborantium, dicimus autem olere vnguenta, olere aromata cum accuſatiuo, quemadmodum dicimus ſapit mel .i. habet ſaporem mellis, figuratam .n. locutionem palam eſt, olet ergo vnguenta de meo .i. de meis pecunijs, amat .i. amori indulget, & amore captus eſt, argentum dabitur a me dum.i. qñ erit cõmodum .i. erit opportunum dare ſup. ibi, vbi.i. qñ, vel in quo loco non erit argentum.ſ. q.d. dabo argentum dum opportunum erit dare ibi, vbi non erit fortaſſe ipſe Aeſchinus excludetur foras.i. vel non admittetur, vel iam admiſſus eijcietur vbi non erit argentum, & fortaſſe dixit, qm̃ eſſe poteſt vt gratis amet & gratis mittatur ob eius formæ elegantiam, ita legit Donat. vt dictum eſt, poſſet tamen forſitan non inepte ita diſtingui. Dabitur à me argentum dum erit opportunum dare, deinde vbi non erit argentum fortaſſe Aeſchinus excludetur foras, neque potuit ſuum amorem deducere ſine pecunijs. Aeſchinus, effregit.i. rupit, demolitus eſt, diruit fores lenonis.ſ. dicitur autẽ effringo ia ab ex & frango, quo verbo iuriſconſulti ſæpe vtũtur, habetur enim titulo lib. 67. Pandectarum de effractoribus & expilatoribus, ipſæ fores effractæ reſtituentur.i. reficientur, & in priſtinum ſtatum reſtaurabuntur. Aeſchinus diſcidit, id eſt diſrupit, vel diſſecuit veſtem. Illa reſarcietur, id eſt reparabitur, reſuetur, reficietur, reſtaurabitur, emendabitur, gratia habetur ſupple à me dijs. Eſt mihi ſup.i. ego habeo, ego poſſideo, & extat mihi, & .i. etiam, vel ponitur hic geminando, vt & terris iactatus & alto, eſt ergo mihi vnde hæc fiant, vnde diruta reſarciantur, & reparẽtur, quaſi dicat ſi iſta ſint reſarcienda, adhuc diuina gratia habeo vnde hæc fiant. Sic etiam nobis liceret loqui, habeo (deo gratias)

gratias) vnde inopem poſſim deducere vitam, alij dicunt habeo (deo gratias) vnde poſſim viuere, & tunc intelligitur ago ſupp. ſed cum eſt gratia, intelligitur hñ, vel hñda eſt, & ea quæ fecit Æſchinus adhuc .i. huc uſque, non ſunt moleſta mihi .i. mihi non diſplicent. Poſtremo .i. tandem, aut deſine .i. ceſſa me obiurgare, aut cedo .i. dic, vel da, quemuis .i. quemlibet, quemcunque volueris arbitrum .i. iudicem, qui noſtræ diſceptationi modum imponat, & ſm te, aut ſm me ferat ſententiam. Arbiter eſt iudex electus arbitrio litigantium, cuius arbitrio cõmittitur litis deciſio ac terminatio, oſtendam .i. conuincam, confutabo te peccare plura .i. oſtendam te errare in pluribus, in hac re .i. in hoc negocio, cum dicimus, tu plura peccas, q̃ ego, improprius ſermo eſt, quia ita debet intelligi. Peccas in pluribus, q̃ ego, vt prius eſt expoſitum, nam pecco eſt verbum neutrum abſolutum, quod accuſatiuo proprie iungi non poteſt. Hei mihi .i. proh dolor diſce eſſe patrem cum ſis cælebs ab illis patribus, qui ſciunt vere .i. qui ſciunt re ipſa quid ſit pater, ſeu quid ſit eſſe patrem. M. Tu Demea es pater illi Aeſchino, natura .i. generatione naturali, quæ natura dicitur vis inſita rebus de ſimilibus ſimilia procreans, q. d. tu es illi pater naturalis, ſed ego ſum pater illi cõſilijs .i. ſuaſionibus adhortationibus, q. d. tu genuiſti eum, ego vero educaui illum, & quæ ſint illi facienda ſuadeo. D. Tu Mitio, ne .i. non conſulis .i. ſuades ei quidquam .i. aliquid quod ſup. ſit et vtile, aut honeſtum. M. Ah, interiectio dolentis propter contumeliam illatam, videlicet q nihil honeſti conſuleret. Si pergis .i. ſi perſeueras in contumelia irroganda, ego abiero .i. abibo, diſcedam, coniunctiuum pro indicatiuo. D. Siccine agis? id eſt verum ſic diſcedis, neque ficte loqueris? hoc dictum quaſi reuocantis correptio eſt, iam .n. abibat. M. Cõuerſus Mitio & retro aſpiciens, inquit, an .i. verũ audiam te ſup. toties, quaſi obtundendo de eadem re. D. Æſchinus eſt mihi curæ .i. ad me ſpectat. M. Et .i. etiam ipſæ mihi curę eſt. Verum, id eſt ſed. O Demea vterque .i. ego & tu, curemus æquam partem .i. habeamus curam æqualis vtriuſque partis, tu Demea cures alterum filium .ſ. Cteſiphonem. Item .i. ſimiliter; ego Mitio alterum curam .ſ. Aeſchinum, nam curare ambos .i. curam habere amborum, propemodum .i. ferè, eſt .i. æquiualet, reſpoſcere .i. repetere illum quem dediſti mihi in adoptionem .ſ. Aeſchinum. D. Ah, interiectio dolentis. ò Mit. exclamat dolẽs ac commotus ob id, quod dixerit Mitio illum velle repoſcere, quod dedit. M. Sic videtur mihi .ſ. te velle repoſcere. D. Quid .i. cur loquor ſup. iſtud, vel quid reſiſto, aut ſi ſic iſtic dicitur quid iſtic .i. iſtic frater, per cõtemptum loquitur filio, aut dicit ſi iſtud quod filius facit, vel ſi iſtud quod comminiſceris .ſ. me velle repoſcere, placet tibi. Aeſchinus profundat .i. prodigat, conſumat, luxurioſe alliguriat omnia perdat .i. perditum ſe reddat, aut amittat quicquid illi poteſt contingere, pereat .i. perdatur, nihil attinet ad me .i. nihil ad me ſpectat, iam .i. ex hoc tempore, aut præterea ſi ſecero ſup. poſt hac .i. poſt hoc tempus, vnum verbũ .i. ſi dixero tibi ne vnum verbum, quidem, & eſt apoſiopeſis, q. d. ero bene immemor, aut aliquid tale. M. O Demea rurſum .i. iterum iraſceris, id eſt ita concitaris. D. An .i. verum, non credis me iraſci, q. d. mihi iraſcendi materia .ſ. dictum quod ſequitur, repeton' .i. repetone .i. dicis tu q repeto illum filium, quem dedi in adoptionem indignanter dixit, illud ægre, id eſt moleſte perperam eſt dictum ſup. quoniam non ſum alienus .i. extraneus filio, etiam ſi non eſſem pater, poſſem tamen ob propinquitatem eius bonos mores curare, ægre ergo, ſeu moleſte, ſeu difficulter dictum. quaſi latu ſit difficile mihi patri. Si obſto .i. ſi reſiſto moribus Aeſchini, volebat aliquid ſubiungere, vt prius, vt non facio vltra debitum, vel non abhorreo, ab officio vel aliquid tale, ſed correxit ſubiungens, iam deſino .i. deſiſto toties illa inculcare, vel fruſtra in medium depromere, vis q ſupp. cura vnum .ſ. Cteſiphonem? curo, q. d. bene volo, & iam deſino alium curare, eſt gratia Dijs habere à me gratia, & ſum Deo obligatus, ſiue eius beneficio deuictus. cum, id eſt quando, ita eſt vt volo .i. cum res optauit reſpondet. opto enim vt à cura illius filij efficiar liber, quod mihi contigit te faciente. iſte tuus filius adoptiuus Aeſchinus, per contemptum dixit, ſentiet, id eſt percipiet, poſterius .i. malum ſequens, quod .ſ. ſequetur ex nimia tua indulgentia, & poſterius dixit pro poſterum comparatiuum pro poſitiuo, q. d. ſentiet quantus ſis, & quantum ames eum, qui .ſ. eſt decipiendus ex tua nimia in eum indulgentia. Poſterius .n. rarum dicitur ſequens, vt poſtera dies .i. ſequens, vel poteſt capi poſterius pro poſt. id eſt filius ſentiet poſtea qualis ſit. Nolo dicere grauius .i. peius, deterius in illum filium. M. Hæc apud ſe Mitio dicit abſente Demea .i. & non hæc mala de Aeſch. quæ dicit Demea non ſunt nihil, id eſt non ſunt omnino falſa, immo ſunt aliquid, nec .i. & nõ, omnia quæ dicit ſunt .i. veritatem habent, quia quod eſt falſum nihil eſt, q. d. non omnia quæ dicit Demea ſunt vera, nec oino falſa, immo aliqua ſunt & aliqua non ſunt, tamen .i. quamuis, nõ omnia ſunt vera, tamen hæc quæ fecit Aeſch. nõ nihil .i. aliquantulum ſunt moleſta mihi .i. mihi diſplicent, ſed nolui oſtendere illi Demeæ me ægre .i. moleſte, ſeu difficulter pati .i. ferre illa quæ fecit filius, nam ita .i. talibus moribus homo ille eſt, cum .i. quando, placo .i. volo placare eum, aduerſor .i. contradico illi ſedulo .i. inſtanter, vehementer, & quaſi ſine dolo, & deterreo .i. diuerto, deflecto eum ab ea opinione, quam concepit de eo, propter quã iraſcitur, tamen .i. quamuis abſtergere velim iram à ſe tamen vix patitur .i. fert, tolerat id, quod facio humane .i. modeſte, benigne, patienter, æquo animo. Verum .i. ſed ſi augeam iracundiam eius, ſcilicet aut etiam ſi ſim adiutor .i. fautor iracundiæ eius, ita q aſſeotiar illi in ira ſua, dicamque eum recte iraſci, profecto .i. certe inſaniam, verbum eſt hic .i. ſim inſanus, vel deſipiens, ſeu deſipiſcam cum illo .i. morem eius, & ſi .i. quamuis Æſchinus facit nobis nonnullam .i. aliquam iniuriam in hac re videlicet, q effregit fores &c. tamen vltra hoc, quam meretricem ipſe non amauit? q. d. exarſit in multas, aut cui meretrici non dedit aliquid? muneris .ſ. Poſtremo .i. quod dicunt, finaliter nuper .i. non multo tempore à nunc, credo .i. puto q ſupp. iam .i. tunc eum tædebat .i. ipſe efficiebatur tædio omnium meretricum, dicit ſe velle ducere vxorem, ſperabam .i. credebam adoleſcentiam .i. lubricitatem adoleſcentiæ, iam deferbuiſſe .i. refrixiſſe, ſiue feruorem priſtinum reliquiſſe, alij legunt deſeruiſſe, & tunc ſic aſtrue. Sperabam eum deſeruiſſe adoleſcentiam .i. motus adoleſcentiæ, vel è diuerſo, Sperabam adoleſcentiam deſeruiſſe eum. gaudebam, ſcilicet adoleſcentiam deferbuiſſe autem .i. ſed, ecce quaſi repentinum propoſitum, de integro, id eſt denuo volo ſcire quicquid eſt, atque conuenire .i. alloqui hominem .ſ. Aeſchinum, ſi eſt apud forum væna- le, vel cauſarum ambiguum eſt, deinde lege per parentheſim, & per apoſiopeſim, niſi .i. niſi quia non temere credo quæ de eo dicuntur. ita enim interpretatur Donat. & quidem recte, vt mea fert ſententia.

ARgũ) Accuſat Demea Æſchinum, & Mitio defendit. eſtq. hæc protaſis periculi Æſchini. [Hem opportune) Attende aſperitatem Demeæ & contra lenitatem Mitionis. [Quid ille) Propoſitio accuſationis, quam auget à perſona & antefactis. [Fores effregit) Oratorie enumerat ſingulas facti partes. [Clamant omnes) Confirmatio à teſtimonio, & mox amplificatio à diſſimili exemplo. [Hæc cum illi) Confert culpam in Mitionem. [Hoīe imperito) Initium ad defenſionẽ à criminatione perſonæ. [Non eſt flagitium) Propoſitio defenſionis, per cõplexionem ad vehementiam. [Hęc ſi neq) Confirmatio ſumpta p occupationem, à pari & ficticio exemplo. Vt Nos faceremus ergo illi licet facere. [Et tu illum) Refertur ad obiectionem Demeæ denique ſi conferendũ. & eſt refutatio. [Ah auſculta) Alia defenſio per tranſlationem, nihil ad Demeã ſi peccet Aeſchinus. [Excluderut fores) A meretrice .ſ. non à Mitione. [Natura tu) Pulchra diſtinctio, quæ mox refellitur ex cõiugatis. [Vel Demea) Redit ad defenſionis ſententiam. [Profundat) Conceſſio indignantis, qualis illa, I ſequere Italiam ventis. [Et eſt dijs) Error ſenis ad futurã epitaſin. [Me ægre) Conſilium Mitionis ad ſpectatores. [Quã hic) Moralis & pathetica hyphole. & totũ eſt leuis reprehenſio. [De integro) Subaudi amare cœpit. LATO.

HEm opportune &c.) Hominis in diſciplina domeſtica ſeueriſſimi, nec permittẽtis filiũ laſciuire, nec vſus tranſeat in mores, & alterius nimiũ indulgentis libidini filiorũ, vt ætas curſum ſuũ fariat, decore hac ſcena ſeruatur, & diuerſum vitæ ſollicitudinem exprimitur. Vtrunque rõnes habet: Primum, qm ex frequentibus actibus habitus generentur tam boni q̃ mali. Ariſt. in ij. Ethic. ſic ait: Atque vt breuiter dicam omnes habitus ex operationibus ſimilibus fiunt: quapropter tales quaſdam operationes reddere oportet. Ipſarum namque differentias habitus ipſi ſequuntur. Non igitur parum, ſed plurimum, quin potius totum refert, ſic, an non ſic homines ab adoleſcentia conſueſcant. Et paulo poſt dicit: Ob voluptatem improbas agimus, ob dolorem vero res poſthabemus honeſtas. Quapropter homines ab ipſa ſtatim adoleſcentia, vt inquit Plato, ita inſtitutos eſſe oportet, vt his gaudeant, doleantque quibus gaudere, dolereque oportet. Hæc enim educatio & eruditio recta. [Non eſt flagitium crede mihi &c.) Hæc eſt ratio alterius inſtituti, qd' eſt mitius, & nonnulla dicit adoleſcentiæ concedenda propter feruorem ætatis. Cicero in Oratione pro Cælio, ſic ait: Datur enim conceſſu omnium, hoie aliquis ludus ætati, & ipſa natura profundit adoleſcentiæ cupiditates, quæ ſe erumpunt PETRVS MARS.

et

ut nullius vitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi ſolent. Iuuen. etiam dicit:

Quædam cum prima reſecentur crimina barba. Et,

Breue ſit quod turpiter audes.

RIVII caſtigat. Clamant omnes indigniſſime factũ eſſe hoc) Non aliter diſtinguendum putamus, nimirum ad hunc modum: Factum eſſe, hoc aduenienti quoi mihi Mitio Dixere? pro huc aduenienti, qua ſignificatione Virg. 8. Aen. Hoc tunc ignipotens cœlo deſcẽdit ab alto: pro, Huc iu. Quo in loco ita Seruius: Hoc, inquit, pro Huc, poſuit, ſm antiquum morem, nam antea hoc aduerb. loci ſuit, quod nunc aboleuit. Nam crebro in antiquis lectionib. inuenitur, ſicut in epiſtolis probat Verrius Flacc. exemplis, auctoritate, & rõne, dicens in aduerbio, pro u, o, plerunque maiores ponere conſuetos. & ſic pro huc, hoc veteres dicere ſolebant. Hæc Seru. Donatus quoque in hunc locum Terentij: Hoc, inquit, vel articulus, vel aduerb. loci eſt. [Obſonat, potat, olet vnguenta.) Ang. Politianus in Miſcell. cap. 63. ait, M. Varronem legere: Scortatur potat, olet vnguenta; cum Terentiani omnes ad vnum lib. non ſcortatur habeant, vt Varro legit: ſed obſonat, quam lectionem Don. quoque agnoſcat. Locos Varronis, ſi quis forte requirat, eſt in lib. De origine verb. 6. [Pater eſſe diſce ab ijs) Nos, ab alijs, ex Donato, vt editio habet Romana, nec aliter ſenarius. Donati verba ſunt. Superbũ fuiſſet, inquit, à me dicere, melius ergo ab alijs dictum eſt. Hæc ille. In lib. manuſcripto ita eſt, ab illis, quod ne ipſum quidem diſplicet, præſertim cum aſtipulentur vetuſtiſſimi ex impreſſis. [Et eſt dijs gratia, Cum ita vt volo eſt ille, tuus ipſe ſentiet, &c.) Nos, Cum ita vt volo eſt, ille tuus, ipſe ſentiet poſterius. Ita nanque diſtinguendum eſſe ex Donato colligitur, cuius verba ſunt: Ille tuus. Memoriter, inquit, ille tuus, ad illud quod dixerat: Meus eſt factus &c. Nec ſecus Priſc. lib. 17. Ille, inquit, plerunque ad oculorum demonſtrationem profertur, vt Virg. in 6. Non hoc iſta ſibi tempus ſpectacula poſcit. Inueniuntur tamen hoc de abſentibus prolatũ ab auctores. Terent. in Adel. Ille tuus ipſe ſentiet poſterius, cum de abſente Aeſchine dicat. Aſtipulatur & manuſcriptus lib. quo in lib. pronomen Ille, litera initiali grandiuſcula ſcriptum eſt: nimirum vt ſentiret lector, pertinere illud ad ſequentia. Præterea in lib. Hallentlemano duobus punctis prior pars: Cum ita vt volo eſt, diſiuncta erat a proxime ſequenti. Ille tuus ipſe ſentiet poſterius.

GVID. Jerant, producte i, pronunciandum, quod nos adſcitam, Iuerant dicimus, inquit, Don. Ex quo planè patet quam tenuia fuerit ea litera ſpiritus apud veteres, pro qua Germanorum Celtarumq́. lingua digamma Æolicum habet, Vinum, vin. In 4. verſu Vbi initio ponendum pro iambo, deinde duo ſpondei cum iambo. Quinto autem loco vel proceleuſmaticus eſt, vel Ea monoſyll. vel denique s, eliditur in Satius. In 8. Tete geminandum, vt docuit Don. & carminis ratio poſtulat. In 7. vero ſimplex Te, ante Amare, non omittendum eſt. In 9. pro Tibi iambo quidam lib. habent Et tibi, dactylum. In 10. proceleuſmaticus eſt loco primo, niſi quis Filius diſyllabum velit. In 11. s, eliditur in Quibus, niſi bacchius ſit primo in loco. In 13. poſt Hominem, ſecum legendum, quod in pleriſque lib. omiſſum eſt, & Aut ad finem eius verſus ponendum, vt 14. incipiat a verbo Parare. Et in 15. aut a, elidendum in Natus, aut prima eius verſus ſyllaba At, a priore verſu elidenda. In 22. Duo legendum abſque verbo Sunt, quod Aldinus habebat lib. Notauit & hoc Riuius, qui in 25. Item legendum putat, ex Donato, non Idem, quod Aldinus habebat lib. In 26. Prætermitto, non Permitto, vt idem Aldi male habebat lib. In 27. creticus eſt initio, vel Meo monoſyll. In 28. Patres legendum, non Patre, quod Aldi habebat lib. Admonuit & hoc Riuius. In 30. Inſuerit, non Inſueuerit, quod per errorem pleriſque habent lib. & in his etiam Aldi. In 35. anapæſtus eſt loco primo Venit ad. & Clamitans, legit Donat. ideoq́. d, in Quid, & s, in Agis elidenda, vt quid agis Mi, ſit anapæſtus, aut potius amphibrachys conſtituatur loco tertio. In vndequadrageſimo vel a, eliditur in Durus, vel amphibrachys eſt loco ſecundo, & q̃ coniunctio poſt Æquum omitti non debet, quam omiſit Aldi lib. In 40. vel Et a ſuperiore verſu eliditur, vel Mea monoſyll. eſt, vel denique creticus tertio eſt loco. In 47. primo loco manifeſte eſt creticus, quod malim, q̃ dicere ille abijcere. I. Secundo loco proceleuſmaticus. In 48. ſecundo loco manifeſte creticus eſt, niſi quis dicat, t, abijci in Studet, quod mihi minime probatur. In 50. Sua monoſyll. niſi bacchium loco primo admittamus. In 52. Se ſupplet Donatus, & carmen reſpuit. Ad finem ſcenæ Gaudemus pertinet ad ſequentis ſcenæ primum verſum.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Senibus omiſſis deſcribitur Aeſchinus factum iurgantis cum lenone, nec error eſt Poeta quòd hæc fiant quæ facta eſſe Demea dixit, qui fortaſſe rumore incerto acceperat feciſſe Aeſchinum, quod facturum ille ſe minatus fuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena proponitur exemplum contumelioſæ diuitis per potentiam & pauperis pertinacia in perniciem ſuam. Nititur etiam perſuadere Aeſchinus ſe multum Sannioni lenoni intuliſſe iniuriam, verum fuiſſe illius culpa impulſum intelligendum quoque eſt, Parmenonem ſeruum more urgentem Aeſchino ita acriter egiſſe cum lenone, vt tandem ab eo puella eriperetur, cuius auferenda Aeſchinus percupidus fuerat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena, Aeſchinus lenoni puellam eripit, qua erepta, iurgia vltro citroq; oriuntur. Eſt vero in hac ſcena luculenta lenonis deſcriptio.

Iambici octonarij, partim catalectici, partim acatalectici. & trochaici tetrametri catalectici. Vnus præterea dimeter.

SANNIO *leno*, AESCHINVS *adoleſcens*.

OBSECRO, populares ferte miſero,
atque innocenti auxilium:
Subuenite inopi. AES. * otioſe, nunc *odioſe
iam illico hic conſiſte:
Quid reſpectas? nihil pericli eſt: nũquam, dum ego adero, hic te
Tanget. AES. ego iſtam inuitis omnibus.
AES. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
S. Audi Aeſchine, ne ignarũ fuiſſe te dicas morum meũ,
Ego leno ſum. AES. ſcio. S. at ita, vt vſquam fuit fide quiſquam optuma.
Tu quòd te poſterius purges, nolle hanc iniuriam mihi
Factam eſſe; huius non faciam. crede hoc, ego meum ius perſequar:
Neque tu verbis ſolues vnquã, quod re mihi maleſeceris.
Noui ego veſtra hæc: nollem factum: dabitur iuſiurandum, eſſe te
Indignum iniuria hac; indignis cum egomet ſim acceptus modis.
AES. * Abi præ ſtrenue, ac fores aperi. S. ceterum hoc nihil facis. * Nihili
AES. Intro nunc iam. S. at enim non ſinam. AES. accede illuc Parmeno,
Nimium abijſti iſtoc, hic ꝓp hunc aſſiſte. hem, ſic volo,
Caue nunc iã oculos à meis oculis quoq̃ dimoueas tuos,
Ne mora ſit, ſi inuenerim, quin pugnus continuo in mala hæreat.
S. Iſtuc uolo ergo ipſum experiri. AES. hem ſerua. omitte mulierem.
S. O facinus indignum. AES. geminabit, niſi caues. S. hei miſero mihi.
AES. Non innueram: verum in iſtam partem potius peccato tamen.
I nunc iam. S. quid hoc rei eſt? regnum ne Aeſchine hic tu poſſides?
AES. Si poſſiderem, ornatus eſſes ex tuis virtutibus.
S. Quid tibi rei mecum eſt? AES. nihil. S. quid? noſtin, qui ſim? AES. non deſidero.

S. Te

ſ. Tetigin' tui quicquam? AE S. ſi attigiſſes, ferres infortunium.

ſ. Qui tibi magis licet meam habere, pro qua ego argentum dedi?

* hoc Reſponde. AE S. ante ædes non feciſſe erit meliu' * hic conuicium:

Nam ſi moleſtus pergis eſſe, iam intro arripiere, atq; ibi
Vſque ad necem operiere loris. ſ. loris liber? AE S. ſic erit.

ſ. O hominem impurum. hiccine libertatem aiunt æquam eſſe omnibus?

AE S. Si ſatis iam debacchatus es leno, audi ſi vis nunc iã.

ſ. Egon' debacchatus ſum in te, an tu in me? AE S. omitte iſta, atque ad rem redi.

ſ. Quam rem? quò redeam? AE S. iam ne me vis dicere, quod ad te attinet?

ſ. Cupio, modo æqui aliquid. AE S. vah, leno iniqua me non volt loqui.

ſ. Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium,
Periurus, peſtis: tamen tibi à me nulla eſt orta iniuria.

AE S. Nam hercle etiam id reſtat. ſ. illuc quæſo redi, quò cœpiſti, Aeſchine.

AE S. Minis viginti tu illam emiſti, quæ res tibi vortat male:

Argenti tantum tibi dabitur. ſ. quid, ſi ego illam nolo vendere,

Coges me? AE S. minime. ſ. nanque id metui. AE S. neque vendundam cenſeo,

Quæ libera eſt: nã ego illam liberali aſſero cauſſa manu.
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an cauſſam meditari tuam.

Delibera hoc, dum ego redeo, leno. ſ. pro ſupreme Iupiter:

Minime miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meam:
Homini miſero plus quingentos colaphos infregit mihi.
* totidẽ Ob malefacta hæc * tantidẽ emptã poſtulat ſibi tradier.
Verum enim, quando bene promeruit, fiat: ſuum ius poſtulat.

Age iam cupio, modo ſi argentum reddat. ſed ego hęc hariolor.

Vbi me dixero dare tanti, teſtes faciet illico,
Vendidiſſe me: de argento ſomnium: mox, cras redi.
Id quoque poſſum ferre, ſi modo reddat: quanquam iniurium eſt.

Verum cogito id, quod res eſt. quando eum quæſtum occeperis,

Accipiunda, & muſſitanda iniuria adoleſcentium eſt.
Sed nemo dabit: fruſtra egomet mecum has rationes deputo.

DON. OBSECRO populares) Popularitas in omnis ciui conſortium ſumitur. nunc autem populares ciues dicit. & hoc quod veteres quiritari dicebant, Quirites conclamare. [Obſecro populares, ferte miſero, atque innocenti auxilium.) Hic exemplum eſt contumelioſi per potentiam diuitis, & in perniciem ſuam pauperis contumacis. [Subuenite inopi.) Vide q̃ poſteriora vehementiora ſunt ad incendendum populum primo, miſerum: poſt, innocentem: ad vltimum, inopem poſuit. & primo, ferte auxiliũ: poſt, ſubuenite. Et totum hoc principium a beneuolentia ſumitur, quæ comparatur ex inuidia potentiæ Æſchini. nam contraria in Aeſchino eſſe vult intelligi. [Miſero, atque innocenti auxilium. [Subuenite inopi.) Tria ſunt, Miſer, Innocens, Inops. [Ocioſe, nũc iam) Ocioſe ſecure ſignificat. namq; ſi qui ſecurus eſt, ocioſus non eſt. [Ilico) Modo locum, non tempus ſignificat. [Ocioſe, nunc iam ilico hic conſiſte:) Simul imperauit modum, tempus, locum, factum. Modum, ocioſe. Tempus, nunc, Locum hic: Factum, conſiſte. Nam iam & Ilico, alterum ipſi adiungitur, alterũ loco. At conſiſtere, eſt audacter & conſtanter ſtare: vt, Conſtitit in digitos exemplo arrectus vterque. [Iſtam inuitis omnib.) Deeſt abducam. [Ego iſtam inuitis omnibus.) Bona ἔλλειψις. nemo .n. plene loquitur qui luctatur. [Quanquam eſt ſceleſtus, non cõmittet) ἀνακόλουθον primum: nam cum præpoſuiſſet q̃q̃ non ſubiecit tñ. [Nunquam) Pro non. Virg. Nunq̃ oẽs hodie moriemur inulti. [Iterũ vt vapulet.) Minaciter poeta priorem litem ſuſtulit, dicendo iterũ, vt non eadẽ lis eſſet de qua ſupra Demea queſtus eſt: ſed inſtaurata naſcatur. [Committet) Perficiet, ſed hoc proprie de illicitis, & puniendis facinoribus dicimus. Et ſimul hic oſtendit Comicus adoleſcens cedere ſe lenoni, inuitum ſe noxam intuliſſe: & id, quod fecerit, feciſſe lenonis culpa, non ſua. [Leno ego ſum) Leno, terribiliter pronunciandum eſt, q d. cui ſupplex eris. Sed ex argumento eſt, q̃ contemnit Aeſchinus minas lenonis: vtpote qui iam vxorem decreuerat ducere. [Scio.) Hic ſic rñdit quaſi in lenone imminutio capitis iã conſiſteret. [Fide q̃ ei eſt q̃ opti ma.) Fides in concipiendis cõminationibus: denunciatio, cõminantis eſt. [Huius non faciam.) Figurate ergo. Quod te purges .i. purgationem tuam. Huius autem ἀντιπτωτικὸν eſt. Aut .n. ſtipulam, aut floccum mouerat, aut ſummum digitum. [Ego meum ius perſequar.) Hoc eſt lenonium. [Meum ius) Meam libertatem. [Meum ius) Meam vindictam. Nam vt illa iniuria eſt quæ fit innoxio: ita ius vindicta illa quæ redditur reo. [Perſequar) Vlciſcar. Cic. Tu dum tuas iniurias per te, id quod non poteſt, perſequi conaris. [Huius non faciã.) Cic. Ne tantulum quidem cõmotus eſt. [Neque tu verbis ſolues vnq̃ quod mihi re maleſeceris.) νομικῶς. Et ſolues, lues, perſolues .i. ſatisfacies, ac te purgabis. [Re maleſeceris.) Acuendum eſt re & ſignãter proferendum. ibi .n. eſt ſententia: Et plus dixit, & re maleſeceris, q̃ iniuriam feceris. [Noui ego veſtra hæc.) ἔλλειψις deeſt .n. verba. [Iuſiurandum dabitur,) Hoc eſt iurabimus te eſſe indignum cui iniuria fiat huiuſmodi. Aut ſeparatim iuſiurandum dabitur, & ſeparatim, te eſſe indignum iniuria hac. & ſic melius. verba .n. ſatisfaciunt cum res colligitur in gñalib. cauſis. nam ſæpe iræ ac lites iureiurando ſunt terminatæ. [Indignum iniuria hac:) Comite indignum & indignis. [Abi præ.) Aut abi, præ .i. prior, aut abi præ .i. præi: vt, I præ, ſequar. Aut præſtrenue: vt, Prædiuitis vrbe Latini. [Abi præ.) Magna contemptio minarum lenonis, non rñdiſſe Aeſchinum ad ea quæ dixerat. [Ceterum hoc nihil facis.) Nihil, pro, non, legitur, &, nihil. [At enim non ſinam) Enim, inceptiua particula apud veteres fuit: ſed & conuenit perturbationi. [Nimium iſtoc abiſti:) Quaſi ex contumacia lenonis appareat, q̃ multum abierit. [Propter hunc) Iuxta hunc. vt Virg. Templum de marmore ponam Propter aquam. [Hem, ſic volo.) Mire comicus ex alterius verbis, quid faciat alter oſtendit. [Quin pugnus continuo) Pugnus, a pugna dictus, aut ab illo pugna. [Pugnus continuo) .i. veſtigiũ litigantis. [Illuc volo ergo ipſum experiri.) Expreſſe oſtendit pauperioris loquacem contumaciam vſque ad pericula cædis. [Iſthuc volo ergo ipſum experiri.) Hoc illo dicente, Seruus lenonẽ verberat. [Hem ſerua:) Neſcias cui dicat hæc Aeſchinus, an lenoni, an ſeruo, ſed ſeruo magis eſt veriſimile. [Geminabit niſi caues.) Hoc cõminantis eſt, non iubentis ferire. ſed quia longe ſtat Parmeno, gemina putauit dictum. Et geminabit, ſubaudiendum eſt plagam. [Geminabit niſi caues.) Non ſingularem pugnum & vnum dabit, ſed geminabit: quaſi dicat, geminato duplicatoque numero inferet. [Hei miſero mihi.) Leno pulſatur. [Non innueram:) Conuenienter Poëta auidiorem Parmenonem maleſaciendi inducit, cum ſupra, dñm inuitum oſtenderet cogi ad inferendam iniuriam. [In iſtam partem potius peccato) Vt verberes non iuſſus potius, quam iuſſus non verberes. [Nunc iam.) Duæ partes ſunt. Et bene iam, quia ſero, & poſt plagas. Et verum hoc lenoni, vt abeat: an puellæ vt introëat, dicitur? ſed facetius eſt ſi lenoni intelligas dici: quaſi hoc factum ſit quod voluerit: & quaſi venerit vt vapulet. Et Iam etiam tarditatis incuſatio eſt. vt Virg. Iam melior iam diua precor. [Regnumne Aeſchine) Inuidioſa moraliter exclamatio, & ardentior ad plagas. Regnumne Aeſchine. [Hic tu poſſides?) Bñ hic .i. Athenis, vbi grauius crimen eſt dñari velle. Nam tyrãni ibi ſemper oppreſſi ſunt, & maxime proximi. [Si poſſiderẽ,) ἀστεία εἰρωνεία contemnentis in inuidiam. [Ornatus eſſes ex tuis virtu

virtutibus) Cito oſtendit quantum à ſe longe ſit regnum, qui dixerit ornari poteſſe lenonem. [Ex virtutibus tuis) Sic veteres [illegible] virtutes pro flagitijs dicebant. Lucil. Animo ac virtutibus. [Quid tibi rei mecum eſt?) Hoc quia verberatus eſt, dicit. vt ſit, Quid tibi debeo? non quia nihil ſibi debeatur. [Nihil) Tacete, quis ipſe abſtulit, & nihil vult à ſe repeti. [Quid? noſti ne qui ſiem?) Proprie: ſic.n. dicit qui nihil quidquam debet, Non me nouit: non q ignoretur, ſed q in iure non cernatur. [Si attigiſſes) Plus dixit, attigiſſes, q tetigiſſes. eſt enim multo minus attingere q tangere. [Qui tibi magis licet) Hic non tam ratiocinatio eſt, q exclamatio per dolorem. [Meã habere pro qua ego argentum dedi.) Meam ſuffecerat, ſed magna moralitate additũ; pro qua argentum dedi, ad vociferationem ſimul eſſe oſtendit leno quod repetat. [Qui tibi magis) Si mihi, inquit, non licet attingere tuam, cur tibi licet meam, non tangere, ſed habere? Ea habere, verum domi in conſuetudine, an corrumpere.i. ſtuprare intelligimus? [Ante ędes non feciſſe erit melius hic conuitium) Non erat quod ad hæc iuſte reſponderet. & ideo ſic reſpondet, vt conuitium dicat, quod verum eſt. [Loris liber?) Lora apud veteres laura dicebantur, a lauro triumphorum: * ſub qua mos erat captiuos vinciri, duciq. per pompam. ideo autem, vt conditionis reminiſcantur, loris cæduntur mancipia. Nam mancipia dicuntur, q manu capta ſunt; Serui, qui ſeruati ſunt, cum eos occidi oporteret iure belli. Vnde Virg. ſic inducit captiuum rogãtem. Per patrios manes, per ſpes ſurgentis Iuli, Te precor hãc animam ſerues natoq. patriq.. [Hiccine libertatem).ſ. Athenis. [O hominem impurum) Sic veteres impurum generaliter pro improbo ponebant, vt in eadem hac fabula. Perſuaſit ille impurus, ſat ſcio. [Æquam omnibus?) Quaſi diceret, vbi non eſt, quando Æſchinus loquitur. Et bene omnibus, vt ne lenones quidem videantur excepti. [Omitte iſta, atque ad rem redi.) Superbe adoleſcens maleficium non putat lenonis eſſe purgandum. Ad rem autem, ad negotium de quo agitur, dicit. [Quam rem?) Quam abduxiſti: Res.n. pecunia intelligitur, vel id pro quo pecunia danda eſt. [Quò redeam?) Ad quam euertiſti domum, quia, Fores effregit, atque in ædes irruit alienas. [Quod ad te attinet?) Quod tibi prodeſt, & commodum eſt. [Cupio) Ille, vis, dixit, hic, cupio. [Modo æqui aliqd) Subauditur, dicas. [Vah, leno iniqua me non vult loqui.) Nomen ſacrilegum, & iniuſtũ Leno, iniquitatem agitat, iuſtitiæ patrocinatur. hoc totum εἰρωνικῶς pronunciandum eſt. [Leno ſum) Figura εὐχερῶς. [Orſa eſt iniuria) Orſa, cœpta. [Illuc quæſo redi quo cœpiſti) Figurate. rectũ enim erat, vnde cœpiſti. niſi forte Quo pronomen eſt modo accipiendum, vt ſit, à quo. Et bene memor eſt dixiſſe Æſchinum, Omitte iſta, atque ad rem redi. [Quæ res tibi vertat male) Adijcit contumeliam, quaſi & hoc multum ſit inimicum. Vertumnus dicitur deus qui rebus ad optata reuertentibus pręeſt. ſæpe autem male cedit, quod bonum putatur, & hoc eſt male vertiſſe. vt ille gladius qui muneri datus, adminiculum fuit reginæ pereunti. de Virg. Enſemq. recluſit Dardanium, non hos quęſitum munus in vſus. [Quid, ſi ego tibi illam vendere nolo?) Hæc maioris ſunt ſtomachi, & ideo ſtultiora. nam quod iam amiſit, venditurum ſe negat. Et, Quid ſi nolo, noue dictum eſt, & [illegible]. [Quid ſi nolo vendere? coget me?) Poteſt autem dici, Qui ſi nolo, coges me? [Minime) [illegible]. [Nanque id me.) [illegible] contumax & ridicula in eo, q iam amiſit id de quo dixit ſe cogi non poſſe. [Nam ego illum liberali aſſero cauſa manu.) Ordo eſt, Ego liberali cauſa manu aſſero. Et ſunt iuris verba, à quibus etiam Aſſertores dicuntur vindices alienæ libertatis. Nam & cauſa ipſa, liberalis dicitur, quæ actionem in ſe continet libertatis. [Pro ſupreme Iuppiter,) Hæc locutio ad hoc inducta eſt vt ex verbis lenonis appareat quam facile mitis fieri poſſit, & quiduis libenter accipere. [Pro ſupreme Iupiter,) Supremum nunc dicit ſummum, ab eo quod eſt ſuperum, & ſuperus. Virg. Rex ipſe Iouis de gente ſuprema, Troius Æneas tua nos ad limina miſit. Et non abhorret à perſona & plebeij, & lenonis, & vim paſſi Iouem ipſum conuitio perſequi, vt quotidie videmus ab hominibus eius loci & ordinis fieri. [Minime miror, qui inſanire occipiunt ex iniuria,) Senſus hic eſt, Inſanos fieri per iniuriam pleroſque mirabar, ſed iam non miror, poſtquam ego ipſe per iniuriam quam ſum paſſus, inſanire compellor, adeo ut exclamem, Pro Iupiter. Et ſimul aduerte vigilantem Poëtam, vt vbicunque in comœdia vocem tragicam exculerit, ſtatim perſonam inſanam dicere faciat, ſic & ſupra, Pro Iupiter, tu homo nunc adiges me ad inſaniam. [Me inuito abduxit meam.) Honeſtiori perſonæ hæc querela ſufficeret, abduxit meam. Sed leno bene addidit, me inuito nam abducuntur meretrices abſque voluntate lenonum. Et decora locutio eſt per [illegible], me inuito abduxit. non .n. addidit, puellam aut quid tale. [Tantidem emptam poſtulat) Tantidem emptam legitur, & tondem emptam. [Homini miſero) ſm illud Menandri * [Homini miſero plus quingentos colaphos infregit) Contumelioſa cædes, colaphus, & digna lenone. [Infregit) Vt illudens hoc feciſſe Æſchinus videatur cum ſonitu ſe colaphizatũ ſignificat. Infregit autem illiſit, inflixit: vt ſit ſenſus. Inflixit homini miſero plus q quingentos colaphos. Et flebiliter pronunciandum eſt, hoc .n. exprimitur, vt tamen incuſet in alieno facto fortunam ſuam. Et vide quantum hoc diſtet ab illo quod ſupra dicebat, Ipſum illuc volo experiri hoc, quia ſolus eſt: illud, quia cum aduerſatio. [Bene promeruit) Bene, multum. Promeruit, adiuuit, profuit cui contrarium eſt commeruit. Nam mereri & promereri, eſt præſtare beneficium Virg. Quique ſui memores alios fecere merendo. Et, Nunquam regina negabo Promeritam. [Vbi me dixero tanti dare) Recte dixit. vbi .n. pactio interceſſerit pretij, iam ereptionis actio ſublata erit, & pretium debebitur. [Mox cras redi.) Tranſit ad ἀγανάκτησιν. [Id quoque pati poſſum) Id, Mox cras redi .i. moram. [Quanquam iniurium) Venderem quod nolis. Et .ſ. [Id, quod res eſt,) Pro, id quod verum eſt: bona locutio. [Quando eum quæſtum occeperis,) Vt in Andria: Deinde quæſtum occipit. [Muſſitanda) Patienda, conſideranda, cum ſilentio, & vt in amatore putanda, atque per hoc perferenda. Muſſitare .n. proprie eſt diſſimulandi cauſa tacere. dictũ vel à muto, vel ab M, quæ litera eſt nimium preſſæ vocis ac pene nullius; adeo ut ſola omnium cum interuocales inciderit, atteratur, atque ſubſidat. Hinc Virg. Muſſat rex ipſe Latinus. [Fruſtra egomet mecum) Præparationis genus, ad accipiendas viginti minas totius ſummæ deſperatio.

GVID. OBſecro &c.) Hic exemplum proponitur contumelioſi diuitis per potentiam, & pauperis contumacis in perniciem ſuã. nititur autem perſuadere Aeſch ſe inuitum intuliſſe iniuriam Sannioni lenoni, ſed fuiſſe impulſum illius culpa. intelligendum autem eſt Parmenonem ſeruum morem gerentem AES. luctatum eſſe cum lenone, ut tandem eriperetur puella, cuius extorquendæ Aeſchinus cupidus erat. S. O populares.i. ò vos ciues, populares interdum dicitur fautor. interdum cui fauetur, videlicet gratioſus, qui .ſ. dat operam, vt captet auram .i. fauorem popularem, qui & auraria dicitur. Interdum dicitur aliquis popularis, qui eſt de populo. interdum eſt denominatiuum ſignificãs rem ad populum pertinentem, obſecro ferte auxilium .i. ferte opem. Auxilium do, feroque dicimus, opem fero tantum dicitur, ferte ergo auxilium .i. auxiliamini mihi miſero.i. afflicto, infelici, atque innocenti.i. qui non meruerim vapulare, ſubuenite .i. ſuccurrite mihi inopi.i. pauperi admodũ, quaſi ſine terra inops dicitur, & plus eſt, q pauper. AES. Iam nunc .i. iam hoc ipſo tpe tu leno, conſiſte.i. mane, conſtanter, & audacter, ita ilico.i. continuo, hic.i. in hoc loco, ocioſe.i. ſecure, quia ocium pro ſecuritate ponitur, nam is, qui ſecurus eſt ocioſus eſt. Donatus vult ilico hic locum ſignare, non tempus, ſed non bene uideo, quo modo bene cohæret hic & illic, q duo eſſent aduerbia de eodem dicta, quod ſi non eſſet hic aduerb. ilico pro illic bene hfet locum. dicendo ocioſe oſtendit ſe imperaſſe modum, dicendo iam nunc imperauit tempus. dicendo hic uel illic oſtendit ſe imperaſſe locum, & dicendo conſiſte oſtendit ſe imperaſſe factum, quid reſpectas.i. frequenter reſpicis, hoc eſt poſt te aſpicit, timebat ne à tergo alter veniret, q eum cæderet. Nihil eſt pericli.i. nullum eſt periculum, q.d. tua culpa & cõtumacia efficis ut uapules, nunquã .i. non tanget te Parm.ſ. dum.i. quandiu, adero.i. præſens ero hic. S. Luctare Sannio leno cũ eripientibus puellam inquiens. Age abducam ſup. illam puellam inuitis oĩbus.i. quod barbare dicũt, male gratibus omnium. AES h.d. Parmenoni, qui eũ iam mulctauerat, q q .i. quãuis, ipſe leno eſt ſceleſtus.i. ſceleratus, improbus, peruerſus, tñ ſup. non cõmittet.i. non efficiet (ſed proprie dicitur de illicitis committere in hoc ſignificato) hodie unquam, id eſt nullo tempore, ſeu temporis parte, ot .i. q, uapulet .i. cædatur iterum. per quod eum oſtendit iam ſemel uapulaſſe. S. O Aeſc. audi ne dicas te fuiſſe ignarum .i. neſcium, meorum morum .i. meorum modorum viuendi ego ſum leno, qui redimit puellas, quas ſibi quæſtum turpiſſimum facere cogat. AES. Scio te eſſe lenonem. S. Autem .i. ſed, ſum leno fide.i. veritate, ita.i. tam optima, vt.ſ. ſicut quiſquam.i. aliquis, fuit vſquam.i. in aliquo loco, q.d quod pollicetur me facturum, illud ego facio citra omnem dubitationem, non faciam .i. non patiar quod purges, id eſt excuſes, poſterius.i. vlterius, poſtea, conſequenter, & ponitur comparatiuum pro poſitiuo, videlicet pro poſtere, quod ſigni

* Vide detrahenda ſit p̃poſitio ſub, vt in uulgus captiuorũ manus laurea virgultis fuiſſe vinctas.

ſiguificat poſt , vel conſequenter . nou ſaciam ergo quod purges
te huius,vt ſit neutri generis.i·huius rei cauſa ſup.videlicet te uol
le hanc iniuriam eſſe ſactam mihi.i.ꝙ tu dicas, ꝙ tu nō ſueris au
ctor huius meæ vapulationis,& ablationis puellæ,qm̃ Æſchinus
non eum cædebat,ſed Parmeno,vel non ſaciam.i.non permittã,
ꝙ tu purges te nolle hanc iniuriam , huius.ſ.puellæ ereptæ , eſſe
mihi ſactam,alij habent huius quidquam,& tunc eſt ſenſus . Nõ
ſaciam quidquam.i.aliquid huius.i.de hoc,quod.i.propter quod
purges te nolle hanc iniuriam eſſe mihi ſactam crede hoc.i.ha-
beas hoc perſuaſum,& exploratum,ego perſequar.i.vlciſcar, vſ-
que ad finem cauſæ proſequar,ius meum.i meam libertatem le-
noniam,vel proſequar meam vindictam. Nam vt iniuria eſt,quę
ſit innoxio,ſic ius eſt quod redditur reo . neque tu ſolue vnquam
.i.nunquam lues,perſolues,ſatisfacies,purgabis, verbis.i.per ver
ba id,quod feceris mihi male.i·inique,re.i.ipſo effectu, & vi mi-
hi illata ego noui veſtra verba.ſ.hæc nollem.i.vellem hoc non eſ-
ſe factum,iuſiurandum.i·ſacramentum, dabitur.i.iureiurando af
firmabitur,imperſonaliter, te eſſe indignom hac iniuria.i.te non
eſſe eum,cui debeat fieri talis iniuria,vt videlicet accuſeris talem
iniuriam intuliſſe mihi,cum egomet ſim acceptus.i.tractatus, in
dignis modis,id eſt inhoneſto modo,& indigno, qui à tali iuue-
ne ingenuo admitteretur,ſeu fieret, vel te eſſe indignum hac in-
iuria i.qui deberes facere hanc iniuriam . AE S. Abi præ.i.præi ,
præcede,ante i domum ex hoc loco,vel præſtrenue ſit vnum ver-
bum,vt prædiues,& tunc ſic lege,abi.i.diſcede hinc,præſtrenue.i.
valde diligenter . nam ſtrenuus homo eſt diligens, & validus , ac
magnanimus,poſſet etiam ſortitan præſtrenue eſſe vocatiuus,ſed
melius eſt vt ſit aduerb. abi ergo & aperi fores . domus tuæ , vbi
eſt puella quam volumus abducere . S. Ceterum.i.ſed nihil.i.
non ſacis hoc.i.non eo peruenisti vt huc poſſis ſacere , videlicet
vt tibi fores aperiam , vel nihil ſacis , id eſt nihil proficis hoc , in
ablatiuo.i.per hoc , ꝙ ita mecum minaciter & imperioſe agis .
AE S. Iam nunc.i.ex hoc ipſo tempore tu Parm.I.i.vade, abi in-
tro.i.in domum. S. At enim.i.ſed certe,non ſinam.i.non patiar,
vt ipſe ſeruus Parm.eat intro, vt præcipis . AE S. Parmeno ſer-
ue mi accede illuc.i.vade,confer te ad locum vbi leno eſt,aſſiſte ,
id eſt quod dicitur,tene te hic.i.in hoc loco, quem tibi oſtendo ,
propter hunc.i.iuxta hũc lenonem, vt ſis paratus illum mulctare
ſi ſit opus. S. Hem,interiectio indignantis,& contumaces,ſic vo
lo vt.ſ.mihi aſſiſtat,quaſi contumax propter pericula cædis non
deterretur . AE S. Tu Parm.ſerue caue iam ne ſup. dimoueas.i.
vertas,quoquam.i.in aliquam partem,vel in aliquem locum ocu
los tuos à meis oculis,ne.i.ut non,ſit mora.i.tardatio , quin.i.ꝙ
non pugnus.i.manus clauſa hæreat.i.adhæreat, admoueatur con
tinuo.i.ilico, in mala i.in gena lenonis.ſ.Mala.n.eſt illa pars ſa-
ciei prope oculos,quæ more mali.i.pomi eſt rotunda,caue ergo
ꝙ non ſit mora quin pugnus hæreat in mala eius,ſi innueri,ab in
nuo is.i.ſi ſecerim tibi ſignum . S. Ergo quia tu ita præcipis,vo
lo experiri ipſum Parmenonem.i.de eo ſacere periculum,an au-
deat ſacere,quod iubes . AE S. Hem , hic interiectio metuentis
ne puellam abducat leno . ſerua tu Parm.i.conſerua,protege tu
tare,defende puellam, & cum leno nimis acer eſſet ad eam abdu
cendam,ſubdit,omitte mulierem.i.demitte mulierem, & ſubau-
di cæde lenonem,quod ſi de lenone illud dictum intelligatur, ſic
intellige,hem admonentis , tu leno ſerua te.i.non patiaris ira re
mutilari.i.omitte puellam.i.patere ut eam abducamus,& ita eua
des . S. O ſacinus miſerum,exclamando proſeratur,hoc eſt vos
populares uidete ſacinus miſeratione dignum . AE S. Ipſe Par.
geminabit.i.duplicabit plagam ſup. ſiue inſtaurabit denuo uerbe
ra,niſi caues.i.niſi conſulis,& prouides tibi dando petita . S. Cũ
geminaſſet Parmeno exclamet leno . hei , interiectio dolentis ,
miſeriam,deeſt ò.i.ò miſeriam.i.ſuſtineo ſup. afflictionem miſe-
rabilem . AE S. Non innoeram.i.non feceram tibi ſignũ Parm.
ut geminares,ſed geminaſti,oeruntamen.i.ſed tñ , potius pecca-
to,in ſuturo imperatiui.i.erraro,ut uerberes eum non iuſſus, qa
peccat ſeruus plus imperato ſaciens,quod tamen uolebat Æſchi
nos,ideo,inqoit,potios peccato eum cædendo in iſtam partem i.
ſm̃ hanc partem in qua non innuerim,neque iuſſerim, nam erãt
duæ partes,uidelicet iobere & non iobere, innuere & non innue
re,ideo dixit in iſtam partem potius peccato &c. ò iam nunc.I.i.
abi,q.d.ſero & poſt oerbera,ubi iam tarditatis incuſano eſt . po-
teſt etiam ſed non æque bene refer ri ad puellam,quam iubeat in
troire,ui eam commodius eripias . S. Quid hoc rei eſt.i.qualis
eſt hæc res , uel quid hoc ſibi uolt ? ò Æſch. ne.i.utrum poſſidea
hic regnum,utrum dominaris hic,& exerces tyrannidem hic.i.in
ciuitate libera.ſ.Athenarum , in qoa tyranni ſemper oppreſſi
ſunt. AE S. Si poſſiderem hic regnum.i.rerum potirer,& omnia

meo regerentur arbitrio,tu leno eſſes ornatus.i.tu beneficium à
me conſequereris,ex tuis virtotibus .i. ſm̃ tuam virtute , ſed cum
in te nullæ ſint,ſed vitia,uon modo non ornaberis à me, ſed etiã
pro tuis flagitijs grauiſſimas pœnas lueres . S. Quid rei .i. quæ
res eſt tibi mecũ.i.quid negocij mecũ habes,vel quid in me actio
nis habes , aut quid tibi debeo ? Æ S. Nihil rei inquam eſt mi-
hi tecum,q.d.nihil tecum negocij habere cupio , preſertim cũ in
meum redundaret dedecus . S. Quid? modus interrogandi comi-
cis ſamiliaris,noſtin'.i.ſcis ne, qui ſim.i.qualis vir ſim ? Æ S. Nõ
deſidero noſſe qualis ſis . S. Tetigi ne.i.vtrum tetigi lædẽdi gra
tia,quicquam.i.aliquid,cui.i.ex tuo corpore . Longe .n intereſt
ſi quis dicas,tetigi aliquid tuum,& tetigi aliquid tui . Nam prius
ſignificat me tetigiſſe aliquid,quod tuum erat , vt librum , veſti-
mentum,vel aliud, ſed tetigi aliquid tui ſignificat me tetigiſſe ali
quot ex membris corporis,vel aliquam corporis tui particulam.
Æ S. Si attigiſſes.i.leniter tetigiſſes,qđ minus multo eſt,quàm.
tetigiſſes,ferres.i.portares,ſuſtineres,patereris,inſortuniũ.i.inſe
licitatem,peſſimum ſucceſſum,q.d.tecum peſſime ageretur . S.
Reſponde,qui.i.cur,vel quomodo magis licet tibi babere meam
puellam, pro qua dedi argentum, q̃ liceret mihi habere tuam , ſi
haberes ? vel quia dixerat ſi attigiſſes,dicit nunc San.ſi mihi non
licet, attingere aliquid tui,qoi magis tibi licet,non modo meam
attingere,ſed etiam habere Æſch. melius erit tibi ſup. lenoni nõ
ſeciſſe mihi hoc . conuitium .i. hanc contumeliam , hoc maledi-
ctum,hoc improperium,hoc dedecus,hoc probrum , ſeu obbro-
brium , ante ædes.i.ante domum , puta in medio vico,qm̃ locus
aggrauat conuitium . Nam .i. ſed , ſicut nam quod pro eo quod
autem,ſi perges .i. ſi perſeuerabis,proſequeris, eſſe moleſtus.i.ſa
ſtidioſus,tædioſus tam.i.ſtatim,abripiere .i. ab hoc loco rapieris,
intro.i.in interiorem domum,atque operiere.i.obruere, coope-
rieris loris.i.ſcuticis,ſuniculis de corio ſactis, quibus cædebãtur
mancipia,vt conditionis reminiſcerentur. Dicuntur autem man
cipia ꝙ manu capta ſunt ab hoſtibus, ſed ſerui dicuntur quaſi ſer
uati,cum eos iure belli liceret occidere . Atque ergo operiere lo
ris.i.totus obrueris loris,cum vapulabis .ſ. vſque ad necem.i.in-
ternecionem vſque .i. ad mortem . S. Minitaris ꝙ ſup.ego liber
.i.non ſeruilis conditionis operiar loris , quis ſerui cædi ſolent .
Æ S. Sic erit vt dico .ſ. quia loris vapulabis . S. O hominẽ im-
purum .i. improbum,more antiquo.i. dico te eſſe hominem im-
probum,ſed exclamatio,quam ſic interpretor,vt ſatisſaciam ali-
quibus , qui niſi videant , vnde regimina dependeant (vt eorum
verbis vtar) ſuo ipſorum animo morẽ gerere, ſatisſacereue non
poſſunt , ea propter cum ꝓfeſſionis noſtræ officio videamus in-
cumbere, vt quamplurimis ſatisfiat,ſic ſamiliariter interpretan-
dum duximus . Sed ad rem redeamus . Hiccine .i. vtrum homi-
nes,aiunt.i dicunt verum ſup. libertatem .i. ſacultatem liberam
agendi quodlibet,eſſe æquam.i.æqualem, parem omnibus inco-
lis,hic.i.Athenis ? q. d. vt video inter te & me non videtur æqua ,
cum tu pulſes,ego vapulo tantum,& meam poſſideas,neque mi-
hi tui quidquam liceat attingere . Æ S. O Leno Sannio . ſi iam
ſatis debacchatus es .i. inſanuiſti,deſipuiſti,à Baccho dicitur bac
chor aris,inde debacchor compoſitum , in quo de auget non mi-
nuit . Iam audi ſi vis Sanne.i.vtrum,ego debacchatus ſum.i. inſa
niui,ſæuiui verbis & verberibus in te.i. contra te, an tu Æſchine
debacchatus es .i. ſæuitiam exercuiſti, tanquam bacchans & ſuri
bundus in me.i.contra me . Æ S. Mitte.i.omitte , miſſa ſac illa
per contemptum dicit,quaſi inepta , atque redi ad rem .i. ad ne-
gocium,de quo agitur . S. Quam rem omittam ſup.cum rem ip
ſam .ſ. puellam abduxeris , nam res pecunia intelligitur,vel id ꝓ
quo pecunia danda eſt,quo.i.ad quem locum redeam, preſertim
cum domos meæ ſores effregeris . Æ S. Ne.i.vtrum,iam.i.nunc,
vis me dicere.i.ꝙ ego dicam id,quod attinet ad te.i. tibi prodeſt ,
& commodum eſt . S. Cupio vt dicas quod ad me attinet,modo
.i.dummodo, dicas ſup. aliquid æqui .i. aliquid quod non modo
ſit vtile,ſed etiam iuſtum,ac honeſtum. Æ S. Vah, interiectio ri
dentis,leno .i. puellarum redemptor ac venditor , quaſi nomen
ſacrilegum eſt , & iniuſtum . Leno ergo non vult me loqoi ini-
qua .i. iniuſta inhoneſta , q. d. mirum eſt lenonem patrocinari
iuſtitiæ,hoc totum ironice pronunciandum eſt . S Fateor quòd
ſum leno pernicies,appoſitiue dictum.i.qui ſum deſtructio, per-
ditio communis .i. publica lues adoleſcentium .i. iuuenum , &
ſum inquam peſtis .i. lues,corruptio . peſtilentia adoleſcentibus
inquam perituris .i. perdendis, qui ſequuntur viam perditionis,
& interitus animæ,tamen.i.quamuis ſim leno , tamen nulla in-
iuria eſt orta .i. incepta a bi & nata à me .i. per me, vel ex meo ſa
cto . Æ S. Nam hercle .i. per Herculem etiam cum hoc quòd
dixi te Lenonem , id reſtat .i. id,quod to dixiſti reliquum eſt , vi-
delicet

delicet te eſſe perniciem cõmunem adoleſcentum, & peſtem peiturıs. S. Quæſo.i.poſtulo. ò Aeſch.redi illuc.i. reuertere ad illud propoſitum, quo.i.a quo negocio vel propoſito, tu cœpiſti, id eſt incepiſti. AES. Tu leno emiſti illam puellam 20.minis.i. 20.libris, tantum argenti.i.tanta pecunia.ſ.20. minæ dabitur tibi pro illa, quæ res.i. quæ datio argenti male vertat tibi .i. in tuum malum cedat, ſeu in tuam cedat & conuertatur perniciem, dixerunt veteres. Veruntamen eſſe Deum, qui rebus ad opinata reuertentibus præeſſet. Sæpe aiũt male cedit, quod bonum putatur, & hoc eſt male vertiſſe. S. Quid facies ſup. vel dices, ſi nolo rẽdere tibi illam puellam, quam tamen iã eripuerat. AES. Coges .i.compelles me vendere.ſ.Aeſch. Minime.i.non cogam te. Nam lõge melius eſt mihi eam ſine pecunijs habere. S. Pero ſup.ita, nanque metui id.ſ.ne me cogeres vendere, & eſt ironia cõtumax & ridicula. AES. Neque cenſeo eam puellam eſſe venundandam, id eſt vendendam, quæ.ſ. puella eſt libera, id eſt non ſeruilis conditionis. Nam ego aſſero, id eſt vendico, aſſeuero, reſtituo illam in libertatem manu mea.ſ.Nam aſſertores, ſeu vindices manu capiebant quem aſſerebant in libertatem, vel in ſeruitutem, quemadmodum fecit M.Claud. App. Claudij cliens, qui aſſerere volẽs in ſeruitutem filiam virginei plebei viri iniecit manum in eam ſuam ſeruam ex ſerua natam appellans, ita hic Æſc. aſſerere volens in libertatem puellam iniecit in eam manum liberã eam eſſe aſſeuerans. Bene ergo, inquit, aſſero manu mea illam cauſa liberali .i. per cauſam continentem actionem libertatis. Eſt enim cauſa liberalis controuerſia quæ continet in ſe actionẽ libertatia. De quo longe, lateque agitur lib. 40. Pandectarum titulo de liberali cauſa. Dicimus autem aſſero te in libertatem vel in ſeruitutem, id eſt vindico, ſiue aſſeuero, ſiue reſtituo te in libertatem, cum diceretis falſo ſeruus, vel redigo te in ſeruitutem, cum falſo te aſſeuerares liberum. In eodem titulo de cauſa liberali legi hoc dicendi genus aſſeuerare ſe ex libertinitate in ingenuitatem, pro aſſerere vel vendicare, vt etiam dicere poſſumus aſſeuerare ſe ex ſeruitute in libertatem, ab aſſerendo dñr aſſertores ſæpius vindices libertatis, quãuis & forſitan dici poſſent aſſertores ſeruitutis, quidni? cum aſſerere in ſeruitutem ex libertate dicamus. Inde eiuſmodi aſſertiones.i.reſtitutiones in libertatẽ, aut ſeruitutem dicuntur vindiciæ arum, vel a vindicando. vel à vindicio vitelliorum ſeruo, qui vindicta.i.virga prætoria primus libertate donatus eſt. Inde dicuntur vindiciæ libertatis, vel ſm libertatem vindiciæ ſeruitutis, vel ſm ſeruitutem. Inde iudex aliquis, vt fecit App.Claud. decemuir dicitur proferre decernère, vel dicere vindicias ſeruitutis, vel ſm ſeruitutem & propinqui, vt fecit Virg pater vna cum alijs cognatis dicuntur poſtulare, vt vindiciæ libertatis, vel ſm libertatem puellæ agitatæ in cauſa liberali pronunciantur. Sic ergo accipe literam. Ego aſſero manu mea illam cauſa liberali.i.vel in controuerſia de libertate, vel per cauſam liberalem intelligendo per actionem libertatis, quam continet in ſe cauſa liberalis. Nunc vide.i.conſidera, delibera, vtrum vis accipere argentum.ſ.viginti minas, an vis meditari.i exercere, tutari, defendere cauſam tuam.i.tuam partem.ſ.tuum ius in hac cauſa liberali, quam in re puro intendere ò leno, delibera.i. mente voluta, hoc.ſ an vis accipere argentum, an meditari cauſam tuam, dum.i.quãdiu redeo. S. Proh ſupreme.i.ſumme Iupiter exclamatio eſt iraſcentis, & quaſi Iouem proteſtantis, q.d.ò ſumme Iup te inuoco in auxilium meum, vel imploro opem tuã, vel teſtor fidem tuam, vel aliquid tale, eſt autem exclamatio tragica, in quam cum poëta incidit in perſonam inſanientem introducit, vt prius, Proh Iup.tu homo redigis me ad inſaniam, & hic.i. nunc minime.i.non miror eos ſup.qui occipiunt.i.incipiunt inſanire.i.fieri inſanos, ex iniuria.i poſt acceptã iniuriam, q d. Mirabar prius pleroſque inſanos fieri per iniuriam, ſed iam non miror, poſtquam ego ipſe per iniuriam quam ſum paſſus inſanire compellor adeo; vt exclamem proh ſupreme Iup. Subdit iniurias quas accipit ab Aeſch. Ipſe Æſchinus eripuit, id eſt extraxit per vim me domo.i.è domo, vel, à domo mea. Dicimus autẽ eripio te malis cum datiuo, & à malis cum ablatiuo, ipſe Æſch. vulnerauit.i.ſauciauit me, abduxit.i.violenter eripuit meam puellam; me inuito.i.contra meam voluntatem, ipſe Æſch. poſtulat eam puellam emptam tantidem.i.viginti minis tradier, paragoge.i. dari ſibi, vel poſtulat eam empta dari ſibi tantidem .i. pro eodem precio quo empta eſt. Tantundem dicitur in nominatiuo & accuſatiuo, & tantidem in genitiuo abſque caſibus alijs, & poſtulat eã dari ſibi tantidem, ob.i.propter hæc maleſacta, quæ in me exercuit. Donatus ait legi in aliquibus libris totidem, ipſe Æſch infregit.i.cum ſonitu illiſit, inflixit, incuſſit mihi homini miſero.i. infelici & afflicto, plus quingentos colaphos.i.pluſquam quingẽtas alapas. Inde colaphizo as.i.alapis aliquem cædere. Dicimus aũt eleganter, incuſſi vel infregi vel illiſi aut infixi illi colaphum, pro eo, ꝙ dicunt, dedi illi alapam. Iuuen. Nos colaphum incutimus lambenti cruſtula ſeruo. Verum.i.ſed, enim.i.certe, qñ i.qa bene.i.multum, promeruit.i.adiuuit, profuit, cui contrarium eſt commeruit. Nam merere ſeu mereri & promerere ſeu promereri, ſignificat præſtare beneficium, commerere autem vel cõmereri ſignificat contrarium. Verum ergo qa bene promeruit.i.quia multum meruit, vt puellam haberet, hoc dicit per ironiam, ſiat, id eſt habeat eam, ipſe poſtulat ſuum ius.i.ſuum meritum, vel poſſet dici ſuum ius.i.ſuum meritum poſtulat, vt eam habeat, & hoc etiam per ironiam eſt pronunciandum, niſi velit intelligere eum adiuuiſſe eum in eo ꝙ repreſſerit identidem Parmenonem cædentem eum Lenonem. Hæc autem omnia leno voluitat apud ſe eogitabundus, & varias rationes agitans. Age aduerbium hortantis ſeipſum, iam.i.nunc cupio accipere argentum, vel cupio eum habere eam ſi modo.i.ea lege, ſi reddat.i.reſtituat argẽtum, quod pro ea dedi, ſed ego ariolor.i.diuino, auguror, ſuſpicor, opinor, inde ariolatores, vt inquit Feſtus, dñr coniectores.i.diuini, ſeu diuinatores. Ego itaque ariolor.i.ſuſpicor, & diuino hoc quod ſequitur, poſtquam.i.vbi dixero me dare puellam ſup. tanti.i.pro tanto pretio, videlicet viginti minarum. Vbi aduerte tanti poni in genitiuo cum verbo non tendente ad pretium ſaltem proxime, quamuis remote ad pretium aliquatenus tendat. Ilico Æſchinus faciet teſtes.i.capiet teſtes (vt dici ſolet) de venditione facta, & tunc debebitur pretium, teſtes inquam faciet me vendidiſſe puellam, de argento.i.quantum ad argentum reddẽdum ſpectat, ſomnium erit ſup.id eſt nihil erit tandem nihil ſoluetur, neque inuenietur, quemadmodum cum aliquis ſomniat ſe accepiſſe pecunias, tandem cum expergiſcitur nihil inuenit in manibus ſuis. Mox i.ſtatim, dicet mihi quærenti pecunias hæc verba, redi.i.reuertere cras, & ita procraſtinabit de die in diem, quoque.i.etiam poſſum ferre.i.tolerare, id.ſ.redi cras, ſi modo reddat argentum debitum, quanquam.i quamuis, id ſup. eſt iniurium.i quanquam differre ſolutionem eſt inferre iniuriam, & vexare ſuum creditorem tot acceſſibus, & reditibus. Vel (vt ait Donat.) quanquam iniurium eſt.i.moleſtum & ab iniuria profectum cogi rendere ꝙ nolis. Verum.i.ſed cogito id, quod res eſt, id eſt id, quod eſt verum, quando.i poſtquam, occeperis i.inceperis, quæſtum facere, id eſt quærere hic lucella per lenoniam artem, iniuria.i.moleſtia adoleſcentum, eſt accipienda.i ſuſtinenda, patienda, toleranda, & muſitanda.i conſideranda cum ſilentio, & in animo repetunda, ac per hoc perferenda. Muſitare enim proprie a muſare eſt frequentatiuum, ſignificatq. diſſimulandi cauſa tacere, dictum vel à muto, vel ab m, quæ litera eſt nimium preſſæ vocis, ac penè nullius adeo, vt ſola omnium cum inter vocales inciderit, atteratur, atque ſubſidiat Virg. Muſat rex ipſe Latinus.i.tacet cauſa diſſimulandi. Deinde redit ad ſe inquies, ſed nemo dabit iniuriam.ſ. ita vt non erit opus muſitare, & ideo fruſtra.i incaſſum, reputo.i. cogito, voluto, mecum.i.apud me, & in animo meo has rationes, id eſt hos faciendi modos, de quibus dictum eſt, puta de inferenda iniuria, aut de non ſoluendo debito.

ARgm) Deſcribitur certamen Æſchini cum lenone, quo per vim eripuit virgem. [Obſecro populares) Ciues. [Ocioſe) Secure alloquitur ſeruum. [Ego iſtam) Eclipſis luctantis. ſubaudi retinebo. [Tu quod te) Præmonitione deterret ab iniuria. [Huius non fa.) Dictieos oſtenſo pilo vel ſummo digito. [Nollem factum) Proſopopœia purgantis. [Propter aſſiſte) Iuxta. [In mala) In ore lenonis. [Serua) Obſerua. [I nunc iam) Iubet abire Parmenonem & uirginem abducere. [Tuis virtutibus) Ironia prouerbialis. [Qui tibi) Exclamatio per dolorem. [Hoc conuitium) Conuitium appellat vociferationem lenonis, quia aliud quod iuſte reſpondeat non habeat. [Loris liber?) Subaudi, operietur, hoc eſt cedetur, quia nefas & contumelioſum erat liberos cedere. [Vah.leno iniqua) Irriſio. [Minis uiginti,) Id eſt noſtratis pecuniæ ducentis coronatis. [Nam ego illam) Verba iuris in aſſerenda hominis libertate. oe do eſt. ego illam aſſero manu, cauſa liberali. [Domo) Enumeratio cum incremento. [Infregit) Pulchre dictum pro impegit. [Promeruit) Ironicos. [Ariolor) Prouerbialiter de eo quod incertum eſt. [Moa eras redi.) Verba incraſtinantis debitoris, per proſopopœiam. LATO.

OBſecro populares &c.) Proterui adoleſcentis fidentia & impetus, hac ſcena exprimitur, q vt libidinem animi ſui expleat, alterius miſeriæ, inopiæ ac innocẽtiæ nullam habet rationem: & leges ciuiles transgreditur, quod malæ inſtitutionis ſignum eſt, & damnatur in primis, qñ violatis legibus, PETRVS MARA.

violatur libertas, quæ in legibus continetur, quas non ſolum tenere debet iuuenis bene inſtitutus, ſed ne cogitare quidem, an recte ſint poſitæ. Plato lib. j. de Leg. ſic ait: Vna certe lex erit præclariſſima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recte, an contra ſe leges habeant, ſed vno omnium ore, vnaq. voce recte tanquam à Dijs poſitas concedi præcipiat, nec vllo modo aliter pati quicquam à iuuenibus cogitari. Et non ſolum damnandus eſt, qui iniuriam irrogat, ſed etiam qui non propulſat, ſi poteſt, iniuriam. Ideo Plato in 5. de Rep. ſic ait: Honorandus certe eſt, qui nihil iniuriatur: qui vero nec alios id facere patitur. duplici honore, immo etiam magis honorandus eſt. Xenophon lib. j. inſtitutionum Cyri, ſic ait: Nihil eſt iuſtius, q̃ propulſare iniuriam: aut pulchrius, q̃ amicis ſuccurrere. Seneca loquens de iuſtitia, ſic ait: Iuſtus vt ſis, non ſolum non nocebis, ſed etiam nocentes prohibebis: nam nihil nocere non eſt iuſtitia, ſed abſtinentia alieni. Cic. in lib. j. de Off. Qui autem non defendit, nec obſiſtit ſi poteſt iniuriæ, tam eſt in vitio q̃ ſi parentes, aut amicos, aut patriam deſerat. Illam liberali aſſero, &c. Aſſero. i. vindico & defendo eius libertatem ea actione quæ libertatem continet. Eſt autem actio ius proſequendi in iudicio, quod ſibi debetur, & hæc actio aut eſt in rem, aut in perſonam. Manumiſſio, eſt datio libertatis. Nam quandiu quis in ſeruitute eſt, manui & poteſtate ſubijcitur: & manumiſſus liberatus eſt à poteſtate, quæ res à iure gentium ſumpſit exordium.

RIVII *caſtigatio.* HIc propter hunc aſſiſte. s. Hem ſic volo) Hæc poſtrema non Sannionis, ſed Æſchini verba eſſe, ſenſus ipſe docet. Idem ex interprete colligitur, qui ad hunc modum: Hem ſic volo. Mire, inq, Comicus ex alterius verbis, qd faciat alter oſtendit. [Geminabit niſi caues. sy. Hei miſero mihi) Manuſcripti libri hñt, Hei miſeriam: conſentientibus Veneto, Lugduneñſi, alijs pleriſque. nec aliter Donatus. [Ante ædeis nõ feciſſe erit melius hic conuitiũ) In Haſſenſteniano erat hoc conuitium: adſtipulantibus Lugdunenſi, Argentoratenſi, alijs qbuſdam. Mihi ſanè hæc poſterior lectio verior eſſe vr̃. Conuitium aũt dicit vociferationem lenonis. vnde interpres hoc loco: Nõ erat, inquit, q ad hæc iſte rñderet, & ideo ſic reſpondet, vt conuitium dicat quod verũ eſt. [Egon' debacchatus ſum &c.) Budæus ſic alicubi citat. Ego ne aũt debacchatus ſum in te? Nam vbi docet Αἰ ſeruire præcipue repetitis interrogationibus cum indignatione, vt apud Latinos interdum, aũt velut ibi: tuam autem furcifer? ſubdit inter alia hoc ex Adelphis exemplum, quo id cõprobet: Neque vero dubium quin ſic aliquo in vetuſto libro repererit, & eſt oppido q̃ venuſtum: ſed ratio carminis repugnare videtur. Quanquam eodem modo habet exemplar Haſſenſteinianum, & ex impreſſis Venetum & Argentoratenſe. Hæc adnotare viſum eſt, quo alijs, quibus ocij plus eſt, diligentius inquirendi anſam præberem. [Omitte iſta) Nos. mitte, ex Donato & libris emendatioribus, velut Haſſenſteniano. [Argenti tantum tibi dabitur,) Nos omittendum putamus pronomen tibi, quod nec habent vetuſti libris, nec verſus magnopere requirit.

GLAR. INgens hoc loco difficultas in huius ſcenæ initio eſt, q̃ leuiter ſanè tranſiliunt quos antea etiam nominaui. Doctor. tres primos iãbicos tetrametros catalecticos iudicauit. Cui tantiſper ſubſcribam donec meliora inueniam. Nam valde ſuſpicor hãc ſcenam initio trimetris trochaicis ſcriptam, vt eſt ſcena prima, Actus quarti in Andria. Verum deſunt nobis aliquot verba, quæ temere atque abſque alicuius exemplaris fide imponere non audemus, multo minus tollere quæ ſunt recepta. Itaque ad Doct. cenſuram primus uerſus dactylum habet loco primo, ſecundus anapæſtum, & u, eliditur in Subuenire. Quanquam poterat & creticus eſſe loco primo. Ceterum huius carminis poſterior pars etiam in Doctor. libro claudicat. Eſt aũt ſic legendus verſus ex antiquo libro. [Subuenire inopi. AES. Ocioſe iam ilico hic conſiſte nunc. Quid) Vt nunc poſt verbum Conſiſte ponatur, & Quid finiat, deinde alter verſus à verbo Reſpectas incipiat. Quartus eſt dimeter iambicus. Quintus iambicus tetram. acat. Sextum Doctor. trochaicum tetram. acatal. iudicat, quales omnino tres toto Terentio ſcio, vt ſuperiore fabula diximus Actus quarti, ſcena prima, ſed qui habeant trochæos loco ſeptimo, cum hic ſit ſpondeus aut bacchius potius. Multum torſit nos hic locus. Atqui omnino audendum erat, & modus veriſimilior inquirendus, quo animus Lectoris acquieſceret. Puto igitur tres eſſe trimetros trochaicos catal. & Dicas verbum diuidendum, quod apud Horatium frequenter fit, apud hunc poëtam etiam ſcenæ carmina ſecant. Quare ita omnino duos hoſce verſus hoc ordine in tres diuido, Æſchine audi, ne te ignarum fuiſſe dicas meorum morum, Leno ego ſum. AES. Scio. S. [At ita vt vſquam fuit fide quiſquam optima) Vbi fuiſſe diſſyllabum eſt, & Meorum triſſyl. Sequentes deinde duo verſus & ipſi male diuiſi trochaici ſunt tetram. catal. atque ita legendi, Tu quod te poſterius purges, hanc iniuriam mihi. [Nolle factã, huius non faciam, crede hoc, ego meum ius perſequar) Vt nolle in poſteriore ſit verſu, & eſſe omittatur, quemadmodum & verſu deinde tertio omittitur, poſt nollem factum. Et huius monoſyll. Quidam lib. poſt verbum crede habent pronomen Hoc, tũ Meum monoſyll. fuerit: quidam non habent, & tum meum diſſyllabum fuerit. Eiuſdem item generis eſt verſus ſequens. Tertius autem & ipſe male legitur meo quidem iudicio. Doctor. acatalecticum iudicauit, vt ſextum huius ſcenæ, & anapæſtum penultimo loco, quod inauditum eſt. Ego ita eum legam,

Noui ego veſtra hæc, nollem factum, dabitur iurandum eſſe te. vt ſit trochaicus, vt ceteri, tetram. catalect. Iurandum autem pro iuſiurandum vſurpari Donatus auctor eſt in Andriam. quidam & apud Plautum eſſe contendunt, quod equidem neſcio. Lector ſequatur, quod placuerit. cum nemine ea de re pugnauero. Sequens verſus in primam ſyllabam à ſuperiore elidit, atque ita fit trochaicus tetram. catalect. vt ceteri. Rurſus ſequens verſus erit iambicus tetram. acatalect. cum cretico loco ſexto, ſi Abi poſteriore ſyllaba producte legatus. Sin correpte, vt frequenter apud hunc poëtam, erit trochaicus tetram. catal. ſed cum amphibrachy loco ſexto. Niſi quis Cetrum pro Ceterum legat. In proximo deinde eadem eſt difficultas. Nam Imperatiuus i, ſi producte legatur, vt primo loco ſit ſpõdeus, erit trochaicus tetram. catal. Sin correpte, vt primo loco, ſit iambus. erit iambicus tetram catalect. Sed vel poſt iam addetur Tu, quod vetuſtus habet liber, vel iam diſſyllabum eſt, vt alibi apud hunc poëtam, atque adeo in hac ſcena paulo poſt Doctor. certe iambicum iudicauit. Ego malim trochaicum vt præcedentes, quemadmodum & proxime ſequens eſt abſque dubio trochaicus. Tertius autem eandem habet difficultatem propter verbum Caue initio poſitum quod producte iambicum faciet verſum, correptum trochaicum, Meis autem monoſyllabum in vtroque genere fuerit. [Ne mora ſit ſi innuero quin pugnus continuo in mala hæreat.) Hactenus ſtrenue luctati ſumus cum monſtruoſo propemodum hoc carminum genere. Qui nunc ſequuntur verſus exceptis decem ad finem ſcenæ, omnes ſunt iambici tetramet. acatalectici, & in hoc primo innuerim habebat Aldi liber, ſed vetuſtus innuero, atque ita haud dubie legendum. In tertio deinde verſu idem Aldi liber pro Hei miſeriam, habet Hei miſero mihi. at priorem lectionem probat vetus liber, & carminis ratio: porro Doctor. trochaicum exiſtimauit, fortaſſis eliſo s, in Facinus. At ego iambicum malim, vt ceteros. Quartus haud dubie iambicus eſt, quem Doctor. trochaicum facit, ſed eſſet hypercatalecticus. quod illum non animaduertiſſe, haud admodum miror, cum ita præcipitaret editionem. Si verum trochaicum tetram. catalect. vellet, neceſſe erat omittere verbum aliquod, vt partem. Sed ſi iambicus fuerit, ita legetur, Non inoueram, verum iſtam in partem potius peccato tamen. In quinto iam diſſyllabum eſt vt ſit loco primo ſpondeus, deinde duo iambi, & Rei monoſyllabum totum eliditur, niſi amphibrachyn loco quarto conſtituamus. Eſt & rei monoſyllabum in ſeptimo verſu, niſi bacchium loco ſecũdo ponamus, & Noctin, per apoſtrophon legendum. In octauo verſu anapæſtus eſt loco primo, & Tui monoſyllabum. In nono magis iãbus eſt. In decimo Melius hoc, pro anapæſto eſt. In decimoquarto, Bacchatus legit Frobenij liber. Nam primo verſu Leno idem verbi ita triſſyllabicos repetit. quod ſi vere legitur, erit aduerbium Iam bis hoc in verſu diſſyllabum. Alij debacchatus legunt. At in decimoquinto De, locum non habet. In decimo nono tibi ante tamen ponendum. In vigeſimoſecundo tibi bis ſuperfluit & carmini & ſenſui. In vigeſimoquinto eſt dactylus primo loco. In vigeſimoſexto proceleuſmaticus loco tertio. In vigeſimoſeptimo iambus eſt loco tertio, & qui corripitur, nõ eliditur, ne ſic iambicus, ut ceteri. [Ob malefacta hæc tantidem emptam poſtulat ſibi tradier.) Hi deinde decem verſus ſunt trochaici tetram. catalectici. In quorum tertio Doctor. exiſtimat in elidendum in Enim. quod ſanè durum videtur. ego ſuſpicor Suum ſubreptitium eſſe nihil tamen aſſeuero. Si tamen creticus primo, bacchius ſexto loco ponantur, etiam Suum legi poteſt. In quarto niſi ſi modo primam corripiat, vt ſi quidem, neceſſe eſt d, elidi in Sed, & hoc pronomen corripi, vt fieret tribrachys loco ſeptimo. eſt enim prima de Ariolor correpta, vt puto in antepenultimo eum monoſyllabum eſt, niſi creticum loco quinto ponamus.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Sannio queritur de iniuria ſibi facta ab Aeſchino, & Syri conſilijs eluditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic duorum inter ſe ne quam hominum, ſpectanda quædam viciſſim & doloſa captio continetur. Etiam in hac ſcena exemplum ſpectatur vitæ auarorum, qui ſæpe in damnum ipſius cupiditatis, ſuiſmet rationibus ruunt.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena Leno Syri callidis conſilijs ludificatur.

Iambici partim Tetrametri, partim Senarij.

SYRVS *ſeruus*, SANNIO.

TACE, egomet conueniam iam ipſum: cupide accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat ſecum eſſe actũ. quid iſtuc Sannio eſt, quod te audio
Cum hero neſcio quid concertaſſe? S. nunquam vidi iniquius
Concertationem cõparatam, q̃ quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, vſque ambo defeſſi ſumus.
SY. Tua culpa. S. quid agerem? SY. adoleſcenti morem geſtum oportuit.
S. Qui potui melius? quin hodie vſque os præbui. S. age, ſcis quid loquar?
Pecuniam in loco neglegere, maxumum interdum eſt lucrum. S. hui.
SY. Metuiſti, ſi nunc de tuo iure conceſſiſſes paullulum,
Atque adoleſcenti eſſes morigeratus, hominum homo ſtultiſſime,
Ne non tibi iſtuc fœneraret? S. ego ſpem pretio nõ emo
SY. Nunquam rem facies: abi, neſcis ineſcare homines Sannio.
S. Credo iſtuc melius eſſe: verum ego nunquam adeo aſtutus fui,
Quin, quicq̃d poſſem, mallem auferre potius in p̃ſentia.
SY. Age, noui tuum animum: quaſi quicquam tibi ſint viginti minæ,
Dum huic obſequare: præterea autem te aiunt proficiſci Cyprum. S. hem.
SY. Coëmiſſe hinc, quæ illuc veheres, multa; nauem conductam: hoc ſcio,
xtum Animus tibi pendet: vbi illinc, ſpero, redieris, * tamen hoc ages.
S. Nuſquam pedem. perij hercle: hac illi ſpe hoc inceperunt. SY. timet:
Inieci ſcrupulum homini. S. o ſcelera. illuc vide,
* em- Vt in ipſo articulo oppreſſit. * emptæ mulieres
pta Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum.
Ni eò ad mercatum venio, damnum maxumum eſt.
Nunc ſi hoc omittam, vbi illinc rediero, actum agam.
Nihil eſt, refrixerit res. nunc demum venis?
Cur paſſus? vbi eras? vt ſit ſatius perdere,
Quàm aut hic nunc manere, tam diu, aut tum perſequi.
SY. Iam me enumeraſti, quod ad te rediturum putes?
S. Hoccine illo dignum eſt? hoccine incipere Aeſchinũ?
Per oppreſſionem vt hanc mi eripere poſtulet?
SY. Labaſcit. vnum hoc habeo: vide ſi ſatis placet:
Potius, quàm venias in periclum Sannio,
Serues ne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. S. hei mihi,
Etiam de ſorte nunc venio in dubium miſer.
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi:
Præterea colaphis tuber eſt totum caput.
Etiam inſuper defrudet? nuſquam abeo. SY. vt lubet.
Nunquid vis, quin abeam? S. immo hercle hoc quæſo Syre.
Vt vt hæc ſunt facta, potius, quàm lites ſequar,
Meum mihi reddat, ſaltem quanti empta eſt. Syre,
Scio te non vſum antehac amicitia mea:
Memorem me dices eſſe, & gratum. SY. ſedulo
Faciam. ſed Cteſiphonem video. lætus eſt
De amica. S. quid, quod te oro? SY. paullisper mane.

TACE, egomet conueniam iam ipſum:) In hac ſcena actus, eſt exemplum continens vitæ auarorum, qui ſæpe in damnum ipſius auaritiæ rõnibus ruũt: ſimul etiam duorum inter ſe ne quam hominum ſpectanda quædam viciſſim, & doloſa captio eſt. DON. [Tace, egomet conueniam iam ipſum:) Tace, ſi p aduerbio eſt, omnibus dicitur. ſi pro verbo ponitur, dicitur. Cteſiphoni maxime ſollicito & ſupplicanti omnibus ob metum patris. Iam autem, non tarditatis eſt, ſed properationis ſignificatio. [Bene dicat ſecum eſſe actum.) Actum, recte additum eſt, nam multa etiam cupide accipimus, ita tamẽ vt male nobiſcum eſſe dicamus actum. [Quid iſtuc Sannio eſt,) Illud ſupra poſt ſcenam, hoc iam in proſcenio dicitur. Et vide quàm ingenioſe Terentius, q̃ ſupra ab Aeſchino lenonis nomine facit Sannionem vocari, vt pote ab homine arroganti & feroci ob ætatem & negocium: at hunc blande circumuenientem honorificentius inducit cum leone loqui, & Sannionem eum vocare. Sane qui in ſordidis profeſſionibus agũt vitam honorifice nomine proprio appellas. ſed qui in ſplendidis artibus ſunt conſtituti: gaudent artis nomine nuncupari, vt Imperator, Orator, Philoſophus. Sic & in Eun. Audire vocem viſa ſum modo militis, apud ſe loquens meretrix. Et poſtq̃ illum cominus videt, Salue mi Thraſo, inquit, non, ſalue miles, quod erat duriſſimum. Et mox irata perſonat, miles nũc adeo edico tibi. [Neſcio quid concertaſſe cum hero?) Argute poſitum neſcio quid. vult enim ex illo audire, vt naneiſcatur initium quod perſuadendum ſuſcepit. [Concertaſſe) οἰκονομία honorifice nomen tractat, vt & placidum ſibi reddat, & vt eũ faciat ad contemnendam pecuniam liberalem. nam honeſtas adimit auaritiam. [Concertationem comparatam) Ἀποιῶν, quia ille concertaſſe dixit, non cæſum eſſe. [Comparatam) Proprie alias conſtitutam. Et comparatum ad dictum Syri refert, qui ait concertationem fuiſſe pares faciens Aeſchinum & Lenonem. nã Sannio vult ſibi deberi pro eo quod vapulauit: quod abſtulit illi Syrus, dicendo eum non verberatum eſſe, ſed potius concertaſſe. Et proprie dixit concertationem ipſum actum. nam certamen, eſt res ipſa de qua certatur, vter columbam ſagitta feriat: vter prior decurrat ad metas. Vnde Virgil.

Velocis iaculi certamina ponit in vlmo.

At vero certatio, ipſe actus contentioque certantiũ eſt. [Ille verberando vſque ambo defeſſi ſumus) Incerta eſt diſtinctio, vel verberãdo vſque, vel vſque defeſſi. & eſt Vſque aduerbium, ſignificans aut diu aut multum. [Tua culpa) Poteſt & nominatiuus & ſeptimus caſus eſſe. ſi nominatiuus eſt, deeſt Eſt: ſi ſeptimus, deeſt Factum eſt. [Adoleſcenti morem geſtum oportuit) Ab ætate adiuuatur ſententia. ideo adoleſcenti dixit, non Aeſchino. Et morem gerere, proprie lenonis & meretricis eſt: vnde & ipſe ſic rñdet, vt non fugiens κακέμφατον dicat, vſque os præbui. [Adoleſcenti morem geſtum oportuit) Cum ἐμφάσει Adoleſcenti pronunciandum eſt, ſcilicet qui facilius aſſentatione caperetur. [Quid potui melius) Subauditur, morem gerere. Et hoc ſubtiliter leno, cum morem gerendum fuiſſe in meretricis pretio dixerit Syrus. Hodie autem, non tempus ſignificat, ſed iracundam eloquentiam ac ſtomachum. Vt Virgilius:

Nunquam omnes hodie moriemur inulti.

[Age)Modo age,corripiētis eſt aduerbium.[Scis quid loquar?) Argute quia ſimulauerat leno non intellexiſſe quid dixerat ſeruus. [Scis quid loquar?) Legitur &,ſcis qui loquar.[In loco negligere,maximū interdum,&c.) Bene additum eſt in loco, & interdum: non.n.ſemper. [Si nunc de tuo iure conceſſiſſes) Bene tuo iure: ne diceret,non erat res mea quam venalem habui. Aut De tuo iure,de lenonia duritia,vt alibi, Meo iure vtar, vt potior ſit qui prior ad dandum ſit. [Ne non tibi iſtuc fœneraret) Fœneratum,eſt cum lucro redditum & multiplicatum. Fœneraret ergo,non Aeſchinus, ſed ipſa res in qua fœneratio eſt. [Ego ſpem pretio non emo.) ἀντιστοιχία,contra,Pecuniā in loco negligere, maximū interdum eſt lucrum. [Nunq̃ rem facies) Leno quicquid agit,ad lucrū refert,& ſic lucri genus dicit eſſe Syrus,ā lenone quēadmodum perſuadet. Et nota Rem,& litem,& negocium meretricis,& patrimonium,& oēm pecuniam nominari. [Nunquā rem facies) Secundum perſonam ſerui lenonē Syrus hortatur,hominē ad lucrum excitans,non ad honeſtatem. [Neſcis inescare hoīes) μεταφορὰ ab auenpibus,q auibus capiendis eſſundūt cibū. [Credo illhnc melius eſſe) Vide comicum errorē vtriuſque perſonæ,& callidi lenonis,& captioſiſſimi Syri ſerui. [Age) Age nunc verbum eſt ſignificans dic. qa iam prope eſt vt conſentia perſuadēti. [Tuum animum) Deeſt,liberalē. [Quaſi iam vſquam tibi ſint viginti minæ) Senſus,quaſi numero in aliquo ducas,& in aliqua æſtimatione cōſtituas,& non ſi velis penitus cōtemnas viginti minas,dūmodo huic obſequi velis. [Te aiunt proficiſci Cyprum) Et eum non profectū dixit,ſed iam proficiſci, & non ab vno dicit ſe audiuiſſe,ne negaret,ſed aiunt inq̄t. [Præterea autē) ἀθροισμὸς eſt figura. Nam veteres libenter coniunctiones multiplicabant. [Coēmiſſe hinc quæ illuc veheres multa) Nuſquā hoc oſtendit alias Terentius: ſed apparet ex cōfeſſione lenonis vera hæc omnia eſſe. Et mira varietas eſt,proficiſci,coēmiſſe, Conductam nauem: ne diceret,proficiſci,emere, & conducere nauem. Et conductam nauim addidit, vt dilationem res hēre non poſſit. [Hoc ſcio,animus tibi pendet) Hoc & correpte legi poteſt,vt articulus demōſtratiuus ſit,& producte,vt ſignificet aut banc rem, aut hunc locū.i.Cyprum. [Vbi illoc ſpero re) Ex ſpe tua vult Syrus oſtendere qd leno debeat ſperare.i. non ſe accepturū modo. [Tamen hoc ages?) Hoc eſt exiges debitum. nam hoc agere dicimus eum,qui inſtat negotio ſuo. [Nuſquam pedem) Quia exclamatio eſt,per ἀποσιώπησιν nō completur. [Inieci ſcrupulum hoi) Hoc leno non audit. ſimul.n.dicitur,cum ille clamat. & ideo ſimul legi non poteſt. Et hic oſtendit Syrus quo hæc conſilio locutus ſit. [Quæ porto Cyprum) Hanc inſulam poſuit poëta,vel q̄ Veneri ſacrata ſit. vt Horat.Sic te diua potēs Cypri. Vel q̄ mercatus in ea ſit. vt idem, Nunq̄ dimoueas, vt trabe Cypria Myrtoum pauidus nauta ſecet mare. [Illuc vide) Vide, τῷ δεικτικῷ dicit. [Vt in ipſo articulo oppreſſit) μεταφορὰ perſeuerans a ſcrupulo.i.lapillo qui nos in calceo latens plerūque lædit. Et oppreſſit, vel Æſchinus,vel res ipſa quā ſubijcit.i.quod ait, Emptæ mulieres cōplures,&c. [Item hic alia) In lenonis mercibus ἔσχεν. [Emptæ mulieres cōplures) εὔαλωτες. Emptæ,legitur & empta. [Niſi eo ad mercatū veniam) Eo,nunc aduerbium eſt loci.i. Cyprū. Mercatus autem,locum tempuſque ſignificat. [Dānum maximū eſt) Quia & hoc dānum in pretio mulieris eſt. [Nūc ſi hoc omittam) Quod damnum eſt ſcilicet. Hoc, aūt dicit negocium cum Aeſchino. [Actum agam,) Prouerbiū i.nihil agam. quod.n. in iure ſemel iudicatū fuerit,reſcindi,& iterum agi non poteſt. Sic in Phorm. Actum, aiunt, ne agas. [Nihil eſt) Noue nihil eſt: pro,nulla ſpes eſt. [Refrixerit) Pro refrigeſcet. [Vt ſit ſatius perdere) Per ὑπερβολὴν hoc accipe. nam nō conuenit perſonæ lenonicæ damna cōtemnere. [Hic nunc manere) Dum non nauigo. [Tum perſequi) Cum redieto. [Iamne enumeraſti) Finxit Syrus ſe non intellexiſſe q̄d apud ſe ipm leno locutus ſit. ideo illi aliud ait,q̄ ille ſecum diſputauerit. [Quod ad te rediturū putes?) Hoc dicto,tm̄ illum accepturum ſignificat, quantum dederat in puellam. Nam hoc ad nos redit,quod ā nobis abierit. Et dicendo rediturum, oſtendit ſuper viginti minas nihil illū ſpetare oportere. ſic.n.ſupra,Minas viginti tu illā emiſti: quæ res tibi vertat male. [Hoccine illo dignum eſt?) Huiuſmodi cōploratio ſummam deſperationem lenonis oſtendit. [Hoccine incipere Aeſchinum) Quaſi de magno facinore dixit. Vt in Heautont. Vide quod inceperet facinus. Aeſchinum aūt eum laudatione dixit, quaſi quē non deceat maleſacere. Et vide q̄ omnia experiatur impotens & miſer ob recuperandam rem ſuam. [Vt hanc mihi eripere poſtulet?) Non dicit de qua: quia de illa ſermo eſt. Poſtulet, velit aut ſpetet. Cic. Vt temporibus reſp. cedat non eſt poſtulandum.i.capiendum,aut expectandum. [Eripere poſtulet) ὡς τῷ ἤδη dixit,nō eripuerit: tanq̄ adhuc non fecerit. & ſic loquuntur qui nolunt circa ſe perſeuerare iniuriam. [Labaſcit) Hoc preſſe dr̄. & p̄prie dicit labaſcit,vt & ſuam inſtantiam, & cunctationem tarde incipientis conſentire monſtraret. nā inchoatiuum verbum eſt: Et eſt metaphora ab arbore facta: quæ multis ſucciſa ictibus, ferri tandem incipit in caſum ponderis, ruinamq́. minitari. [Vnum hoc habeo) Hoc clare,& ſubaudiendum eſt,quod dicam, vel dicere. [Vide,ſi ſatis placet) Non placet dixit,ſed ſatis placet,veluti magnum conſilium præbiturus. [Potius q̄ venias in periculum) Oratorie,cōparatione peiorum,dicit hoc eſſe quod ſuggerit eligendū. [Diuiduum fac.) Hoc eſt diuide: figura μακρολογία. [Diuiduū,ā diuiſione: Dimidium,a dimenſione dicimus. [Minas decē) Scit illum viginti poſſe accipere: ſed iccirco agit, vt optet leno quod paullo ante nolebat. [Corradet alicūde) Alicunde,dictum eſt quaſi non habentis: nam nec ipſa in prōptu ſunt. [Hei mihi etiā de ſorte nunc venio in dubium miſer) Sors eſt ſumma,cui extrinſecus acquiritur fœnus. Ergo ſortem dicit de pretio quo empta eſt.i.viginti minis. Et vide illum damno potius exclamare q̄ iniuria. [Nunc venio in dubium,) Id eſt in periculum. Virgil.

Nec ubi deſertæ in dubijs coluiſſe Dianam. Profuit

[Oēs dentes labeſecit) Iniuria leonem tunc dolet, cum adiuncta dāno eſt: vt ſupra, Qn̄ eum quæſtum occeperit, accipiūda & muſſitanda iniuria adoleſcentum eſt, Vel iccirco enumeratis contumelijs adiecit, Etiam inſuper defrudet. Et vide vt eadē quæ dixit ſupra,repetat: ſed ardentius tm̄, & cum αὔξησει. Sic Virgilius in maius repetit,quod non ſemel dicit. [Colaphis tuber eſt totum caput) Tuber,eſt genus cibi collectū ex tumentibus,& quaſi prægnantibus arenis. Plus aūt hic q̄ ſupra,dixit. Supra.n.dixit,Plus quingentos colaphos infregit mihi.hic vero,Colaphis tuber eſt tutū caput. [Etiam inſuper deſrudet?) αὔξησις apta lenoni auaro. nam honeſtior perſona non hunc ordinem faceret. [Deſtrudet?) Fraude decipiat. [Nuſq̄ abeo) Hoc dictum vim habet cōminantis. niſi illud cum contemptu ſuſceperit Syrus. [Vt lubet) Negligenter ſeruus rn̄det,vt rogetur a lenone. [Nunquid vis qn abeam?) Hæc eſt plena locutio. Nunquid vis,deſiderat ſupplementum. & hoc vti dicto diſcendentes ſolent. Quin,nunc quare non ſignificat. [Immo hercle hoc quæſo vtut hæc ſunt facta) Ipſe ſibi ſatisfacit. [Vtut enim,quoquo modo ſignificat, diuerticulum ad preces faciens. [Potius,quam lites ſequar) Quia dixerat Æſchinus, Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an cauſam meditari tuam. [Meum mihi reddat) Sortem,q̄ ſolam ſupra recuſabat. Et oratorie: non.n.quāti emi dixit, ſed,inuidioſe meū mihi reddat. [Saltem) τὸ ἔσχατον. natum eſt aūt ā captiuis ſaltem, qui nihil aliud præter ſalutem ā victore petant. [Scio non te vſum antehac amicitia mea) Figura ἀποποιΐα: per quam oſtendit ſe fideliter promittere quod promittit. Virgilius.

Scio me Danais è claßibus vnum,

Et bello Iliacos fateor petiſſe penates.

[Memorem me dices) Figurate eſt inducta promiſſio præmiorum. Et bene vtruoque narrat. nam nō continuo q̄ memor eſt, etiam gratus eſt Memor enim eſt,q̄ apud ſe meminit. Gratus qui meruit hoc nomine vocari,dum vicem reddit. Nam multi ſunt memores,ingrati tamen. [Sedulo faciam) Sic promittit,vt nihil ſua intereſſe credatur. [Sedulo) De induſtria, ſine dolo. [Sed Cteſiphonem video) Aduentus in proſcenium perſonarum cum cōſultio conſilio ſingantur ā poëta, tanquam ſuperueniunt alijs rebus in medio poſitis,quæ ipſarum interuentu finiantur. mire tamen,quod quaſi ex argumento ſit,vt futuri actus ſui, antequam loqui incipiant,deſcribantur. [Lætus eſt de amica) Hoc lenius & ſummiſſe. [Quid q̄ te oro?) Deeſt agis,& deeſt ego. [Quod te oro?) Aut ſi quid,aut propter quod,ſubintelligimus, ut ſit, Quid mihi non reſpondes de eo propter quod te oro: aut ſi qd te oro? Et quām bene faſtidioſum lenonem facit Syrus,vt optās ille deſperando viginti minas accipiat. nam & ſupra non intendenti dicit toties in vno ſenſu hoc idem Syrus de amica. Poteſt hoc & interrogatiue pronunciari.

T Ace egomet &c.) In hac ſcena duorum nequam hoīum ſpectari pōt quædam captio doloſa, pariterq́. auarorum vita accingitur,q ſæpe in dānum ipſius auaritiæ rōnibus ruunt. GVID.

S Y. Syrus ſeruus primo alloquitur Cteſiphonem. deinde conuertit ſermonem ad San. & quia Cteſipho maxime ſolicitus erat ob metū patris,ideo dicit illi ſeruus tace.i.noli querelas producere, ſed potius eas ſiſte egomet cōueniam.i.alloquor ipm lenonem. Iam.i.ſtatim. ſaxo.i.faciam,reperitur etiam ſaxim pro fecerim. Faciam ergo q̄ ſup. accipiat pecunias,& ſit cōtentus,neque conqueratur cupide,i.libenter, atque ēt faciam q̄ dicat bene actum

eſſe

eſſe ſecum.i.bene ſibi contigiſſe, & ſe eſſe feliciſſimum & fortunatiſſimum in hoc negocio. Deinde acta opportunitate aggreditur leno. S. Quid iſtud eſt.i.ſibi vult, ꝙ audio te concertaſſe, id eſt contendiſſe cum hero.i.dño, & quidem vſque eo, vt ad manus ſit peruentũ. neſcio quid.i.neſcio propter quam cauſam. S. Nũquam vidi certationem comparatam.i.concitatam, commotam, contractam, iniquius.i.iniuſtius. Certatio eſt actus, contentioq́ue certantium, ſed certamen eſt res ipſa, de qua certatur, interdum tñ diligens lector certamen pro certatione inueniet. Nunq̃ inquam vidi certationem cõparatam iniquius, q̃ hæc certatio, quæ fuit hodie inter nos, ambo.i.ego & ipſe Aeſch. deſeſſi ſumus.i.defatigati, ego deſeſſus ſum ſup. vapulãdo, in paſſiua ſignificatione .i.dũ verberarer, ille Aeſch. deſeſſus eſt verberando, vſque.i. diu, multũ, vel aſſidue, & eſt aduerbium. SY. Tua culpa fuit ſup. q̃ effecit vt ita vapulares, vel id factũ eſt tua culpa, in ablatiuo .i. per tuam culpam. S. Quid agerem? id eſt agere poſſem? SY. Oportuit morem geſtũ, pro gerere.i.oportuit morẽ gerere, ſeu obtemperari adoleſcenti Aeſch. S. Qui.i. quo potui melius morem gerere, q̃ præbui.i.obtuli, os.i.faciem percutiẽdam.ſ.hodie, vſque .i.aſſidue. Hodie hic nõ tempus ſignificat, ſed iracundiam, eloquentiam, ac ſtomachum. Virg. Nunq̃ hodie oẽs moriemur inulti. SY. Age, hic corripientis eſt aduerbium, ſcis quid loquar, interdũ maximum eſt lucrum negligere pecuniã, in loco.i. vbi opportunitas poſtulat. Locus.n. ſæpe poni inuenitur pro opportunitate, ſeu occaſione, q. d. interdum cõmodum eſt pecuniam negligere, ſed non ſemper vt in hac parte. S. Hui interiectio ridẽtis? quaſi leno rideat dicta ſerui & cõtemnant. SY. Si nunc conceſſiſſes paullulum de tuo iure.i. ſi paullulũ tuum ius ꝑtermiſiſſes, tuũ ius dicit Don. hic tuam lenonium duritiã. Vel ſic intellige. Si paullulũ non habuiſſes rõnem tui iuris, quod eſt non vendere tuã rem ſi nolis ita, ꝙ fortunam præſentem eſſes ſecurus capiendo pecunias ab adoleſcente, & illi morẽ gerendo. Dici aũt ſæpe numero ſolet. Interdum neceſſe eſt de ſuo iure concedere.i. quaſi ſuũ ius relinquere, & ſequi fortunã præſentem, quæ offertur, vt hic, ita vt non ſit ſemper ſequẽdus iuris rigor, ſed interdũ ab eodem declinandum, atque deflectendum. Dici etiam ſolet volgo, multum de ſuo iure dimiſit ille, vbi ẽt dicendum, multum de ſuo iure conceſſit. Sed ad tenorem tex. redeamus. Atque ſi morigeratus eſſes .i. morem geſſiſſes, & obtemperaſſes adoleſcenti Aeſch. Morigeror aris deponens, & morem gerere idem ſignificant ſi hæc feciſſes metuiſti ò tu homo ſtultiſſime hominum, ne .i. q̃ illud argentum.ſ.quod potuiſſes hr̃e, ſi paullulum de tuo iure cõceſſiſſes, non fœnerare tibi.i. nõ afferret, non pareret tibi fœnus .i. lucrum. Nam (vt ait Don) aliquid dr̃ fœneratum, quod cum lucro redditum eſt atque multiplicatum. Interdum tñ fœnerare actiuum, & fœnerari deponens ſignificat dari alicui pecunias ad vſuram.i. quæ ab accipiente cum lucro reddantur, & multiplicentur. Præterea fœneror aris interdũ eſt paſſiuum à fœnero, interdum ſignificat accipere, ad vſuram, vt ſi ita dicam. Ego à Ioanne ſum fœneratus pecunias, qui multis alijs fœnerat pecunias inq̃. Itaque talis eſt ſenſus. Tu tua auaritia ductus noluiſti capere pecunias tibi nunc oblatas, & ita tunc occaſione calua in damnum incidiſti, & hoc feciſti metuens, ꝙ ea pecunia non afferret tibi lucrum, quẽadmodum tibi quotidie attuliſſet ipſa puella quæſtum faciendo tibi. S. Ego non emo ſpem .i. expectationem futuri boni, vel lucri pretio.ſ. negligendo pecuniam quam hr̃e præſentẽ poſſim, cõtra dictum ſerui, q̃ dixerat. Interdum eſſe cõmodum in loco pecuniam negligere ſpe videlicet futuri boni. SY. Nunquam facies rem i. nunq̃ accumulabis diuitias, nunq̃ augebis rẽ familiarẽ, ſeu ſubſtantiam, ſeu nunq̃ congreges peculiũ pingue, vel nunq̃ congregabis pecunias, aut lucrum nõ facies, & vtilitatẽ ſeu cõmodum. Nam & litem & meretricis negocium, & lucrũ, & cõmodum & patrimonium & oẽm pecuniam nominari rem, animũ aduerti ex ſcriptoris poteſt. O Sannio abi.i. diſcede à tua profeſſione ſordida, quã neſcis exercere, neſcis ineſcare.i. arte & aſtutia fallere, ſeu decipere, & irretire hoies. Tractum eſt aũt ab aucupibus, q̃ per eſcas effuſas in terra aues capiunt. Ideo dr̃ auceps, aues ineſcauit.i. ſparſit eſcas, vt illic conſidant aues, reticuliſq́. irretiantur. S. Credo iſtud quod dicis eſſe melius.i. eſſe cõmodius, & aptius. Verum.i. ſed ego nunq̃ fui adeo.i. ita aſtutus.i. callidus, cautus, quin.i. ꝙ non mallem potius (eligentia hic eſt) auferre.i. arripere. in præſentia.i. ſine dilatione, q̃ in futuro, quicquid.i. omne quod poſſem auferre, ſeu celeriter arripere, vel quicquid poſſem.i. quancunque rem poſſem facere, ſed ſuperior ſententia melior. SY. Age, hic verbum eſt, & ſignificat dic. poteſt forſitan non inepte dici aduerbiũ hortantis. Nam hic hortatur lenonem vt attendat ad verba ſua, & ea exaudiat, ac perſuadenti cõſentiat. Noui tuum aium liberalem.ſ.q ſup. contemnas argentũ pro puella arrepta, quaſi.i.tanq̃ iam 20 minæ.i. 20 libræ, ſint tibi.i. quaſi iam habeas 20. minas cõſtitutas & aſſignatas, vſq̃ i. in aliquo loco, q.d. noui tuum aium ſic liberalem, ꝙ non cures iſtas 20 minas repetere ab Æſchino, aut Cteſiphone, ſed iam eam æſtimationem tibi cõſtitueris, & aſſignaueris in alijs mercibus, in quibus ſis recuperaturus iſtas minas perditas, dum.i. dũmodo, obſequaris i. impendas obſequium, & facias, vt dñr, placitum, inepte tñ, huic.ſ. adoleſcenti, aũt.i. ſed ꝑterea.i. ſuper, ꝑterea prædicta aiunt hoies.ſ. hoc eſt fertur, dicitur, rumor eſt te proficiſci.i. quaſi iam arripuiſſe iter. Cyprum.i. in illam inſulam Veneri conſecratam, q.d. vis illuc ducere puellas hic emptas, quibus illic quæſtum facias, vbi Venus colitur.i. libido exercetur, propterea ars illic lenonia locum habet, vel etiam proficiſci dr̃ potiſſimum in Cyprũ ꝙ mercatus in ea vigeat, & negociatio exerceatur. S. Hem, interiectio indignantis & ſtomachantis ob inuentionem iſtã. SY. Proſequitur quod inceperat Syrus, quo loquente dixerat leno hem. Aiunt inq̃ te coëmiſſe.i. emiſſe, comparaſſe, hic.i. ex Athenis multa ſup. mercimonia, ſeu venalia, quæ veheres hinc illud.i. in Cyprum, bene aũt dixit veheres quia vehuntur proprie, quæ naui portantur, vnde vectores. Aiunt etiam naui conductam.i. retentam pro pretio promiſſo qua tuas ſis vecturus, ſcio.i. noui hoc.i. hanc rem, uel hunc locum.ſ. Cyprum, vt interpretat Don. vel dic ſcio ꝙ ſup. aius pendet tibi.i. ꝙ animus eſt iam totus pronus, propenſus & inclinatus ad eum locum Cyprum adeundum, ac ꝑꝑea iam non curet repetere iſtas minas, & aliqui libris hũc hic, quaſi iam in eo loco eſſet eius animus per cognitionem, vbi .i. qñ, vel poſtquam redieris illic ex Cypro, vt ſup. ſpero.i. credo & opto, tum.i. tunc ages hoc.i. exiges debitum, nam hoc agere dicimus eum, qui inſtat negocio ſuo. S. Nuſquam pedem moueo ſup. uel profero, hoc eſt nuſquam non ſolum vado, ſed nec moueo pedem quidem, quod minus eſt q̃ ire. Hercle perij.i. perditus ſum, illi adoleſcentes inceperunt hoc.i. hoc conſiliũ inierunt à me eripiẽdi puellam meam hac ſpe.ſ. quia ſperauerunt me profecturum Cyprum. SY. Hoc dixit Syr. quãdiu exclamabat leno, & dicit ſummiſſe, vt non audiatur. Leno timet, inieci.i. immiſi, incuſſi ſcrupulum.i. moleſtiam, ſolicitudinem, & aſperitatem homini.ſ. lenoni. Scrupulus, inde ſcrupulus dr̃ lapillus breuis & aſper latens in calceo, ingerenſq́ue moleſtiam & ſolicitudinem ſua aſperitate, de eo ſatis prius dictum eſt. S. O ſcelera? Exclamatio, admiror ſup. ſcelera horum hominum. Vide.i. conſidera illud quod ſequitur, vt.i. qualiter ipſe Aeſch. vel res ipſa, quã ſubdit.ſ. quod res ſuas iam habet coëmptas, oppreſſit.i. læſit me in ipſo articulo.i. in ipſo, vt ita dicam, puncto, quo mihi ad mercatũ erat eundum, cõplures.i. multæ mulieres ſunt emptæ, & item.i. ſimiliter, alia ſunt coëmpta, quæ porto hinc.i. ex Athenis Cyprũ. Niſi venio.i. vado, eo. Nam eo pro venio, & diuerſo ſæpe poni inuenitur, niſi venio eo.i. Cyprum. Eſt.n. hic eo aduerbium ad locũ, ad mercatum.i. ad venundãdas merces meas. Mercatus aũt quartæ inflexionis ſignificat & locum mercaturæ exercendæ deſtinatum. Item mercatus ſignificat tempus in quo homines in aliqua loca cõfluunt ad negociandum, & mercaturã exercendã. Itaque eleganter dicimus vado ad mercatum in Hiſpaniam, vbi dñr vado in mercaturam. Niſi ergo vado eo ad mercatum damnum maximum eſt mihi.ſ. id eſt multum dãni facio non eundo nunc, ſi omittam hoc negocium.ſ. cum Aeſch. agã actum.i. nihil agã prouerbium eſt, nam quod in re ſemel iudicatum fuerit, id reſcidi & iterum agi ſeu retractari non põt, vbi.i. poſtq̃, rediero illic.i. ex Cypro, nihil eſt.i. nulla eſt reliqua ſpes, res.i. totum negocium de hac oppreſſione, refrixerit.i. iam deſinerit eſſe recens, iã deferbuerit, iam non erit noua, ſed iam obſoleta, & reiecta, diceturq́ue mihi ſup. à iudicibus nunc, demum.i. tandem, ſero, poſt tẽpus venis ad agendum de re iam ſopita, cur paſſus eſt tãdiu te opprimi? nec intẽderis actiõnẽ, ſeu cur fuiſti negligẽs, & remiſſus, ac nimis patiẽs, qui iniuriam hucuſque in corde portaueris. Vbi erras? cum tẽpus erat agendi, ut.i. ita ꝙ ſatius erit .i. melius erit perdere pretium puellæ, q̃ aut manere hic tandiu.i. tanto tẽpore. quo nõ nauigo, aut perſequi ius meum in iudicio, tum.i. nunc, cũ rediero. SY. Syrus fingit ſe non intellexiſſe omnia iſta, quæ locutus eſt leno, illiq́ue aliud proponit, ne.i. verum, iam enumeraſti.i. computaſti, id quod putes rediturum ad te.ſ. pretium puellæ, quod tibi redibit, qm̃ prius tua burſa eſt profectum, cum eã emiſti. S. Ne.i. verum, hoc.ſ. quod ſequitur eſt dignum illo Aeſch. q.d. nõ decet iuuenẽ in hæc mala prorumpere, hoccine.i. vtrum, decet ſup. Aeſch. iuuenem ingenue incipere hoc.i. in ſua iuuentute incipere maleſacere, q.d. non decet, deinde ſubdit ꝙ eum dedecet, videlicet ut poſtulet Aeſch.i. uelit, aut ſperet aut expectet,

ſcipere.i.auferre,abducere mihi hanc .i. meam puellam per oppreſſionem .i. per læſionem & offenſionem, & per impetum, ac violentiam opprimendo me emptorem. SY. Dicit ſeruus hoc verbum apud ſe indicās illum lenonem iam temies, neque ita eſſe militantem vt prius,leno labaſcit.i. animus eadit, vt Ciceronianis ver is vtar,ita q eius aius inclinatue & corruit,habeo dicere ſup.vel quod dicā hoc vnum.i.hoc tantū,vide.i.conſidera,delibera ſi ſatis placet.ne i.vtrū,ſerues.i velis ſaluare & recuperare,ſeu cōſeruare,an perdas totum i.puellā & pretium potius, q̄ venias in periculū,face pro fac. diuiduum.i.fac diuiſionem,hoc eſt diuide & declinatur hoc diuiduum dui. habemus ēt diuiduus a,um,dimidium aūt dicitur a dimenſione,diuide ergo illas viginti minas per medium,ipſe Æſch. non hās pecunias de ſe corradet.i. difficulter contrahet,comparabit,abducet,auellet,extorquebit, eximet,abſtrahet,aliunde.i.ab alio loco, vel ab alia occaſione, decē minas, quæ ſunt pro parte media. Abradere ſignificat per vim auferre. S. Hei mihi i.dolore afficior,etiam nunc ego miſer venio in dubium.i.in periculum, de ſorte .i. quantum ad ſortem .i. ſummam principalem,qua empta eſt puella,videlicet viginti minarum,ſors.n.eſt ſumma, cui extrinſecus requiritur fœnus, ait Dun nihil pudet eum ſup.vel nihil.i.non,vel nequaquam pudet eum male facere.ſ.Æſch q.d. nullatenus erubeſcit male agere. Labefecit.i.labare,hoc eſt ruere fecit,& decidere, ac fregit mihi oēs dentes. præterea.i.inſuper,totum caput meum eſt tanq̄ ſup. tuber.i.tanq̄ illud genus cibi naſcentis intra terram, quod rulli ei truffam vocant. Eſt aūt tuber, vt ait Donat. genus cibi collectum ex tumentibus,& quaſi prægnantibus arenis. Nunc ergo dicit totum caput meum eſt ita tumens & inflatum,vt tuber,colaphis i.per alapas,q d.ex frequentia colaphorum totum meum caput eſt turgidum,& inflatum,etiam inſuper.i.præter prædicta, defraudat.i.decadit, deiecit, per fraudem deducit de pretio a me dato pro puella, ac propterea nuſquam abeo .i. non proficiſcor in aliquem locum ad mercatum, ſed agam aduerſus Æſch. SY. Vt lubet.i.quēadmodum vis facito,tuo ipſius arbitrio relinquo, q.d non curo,deinde fingens velle diſcedere, inquit, nunquid via aliquid aliud à me ſcire,vel mihi dicere,quin.i.quinimo,abeam, id eſt diſcedam, poſtquam interrogauit nunquid vellet, ſtatim ſubdit,& quaſi corrigendo ſe inquiens, melius eſſe vt diſcedat. Don. dicit ibi capi quin quo quare, & tunc eſſet ſenſus quare diſcedam. S. Immo .i. ſed hercle quæſo hoc quod ſequitur ò Syre,vtut.i. vtcunque.i.qualitercunque, ſeu quō hæc facta ſunt ab Aeſch.q d.dimiſſis oībus offenſis,meū.i.res mea,hoc eſt vel puella,vel pretiū reddatur mihi potius, q̄ ſequar lites .i. potius quam litigemus,& agam in Æſch. ſaltem, q d. ſalutem, hæc particula nata eſt à captiuis, q ceteris rebus deſperatis ad minus (vt dici ſolet) ſalutem petunt, ſaltem inquam reddatur mihi tantum quantum i. quanto pretio empta eſt .ſ. puella. SY. Scio te non eſſe vſum ante hac .i. ante hoc ipſmea amicitia, ſi hoc fereris. diceſ me eſſe memor recordando beneficium & gratū rependendo,ſeu gratiam referendo. nam memor eſt, qui apud ſe meminit, gratus,qui vicem reddit,ſeu vices rependit,multi aūt ſunt memores ingrati tñ. SY. Faciam ſedulo.i. laborabo vehementer. inſtanter,de induſtria,ſine dolo,vt ibi tuum reddatur, ſed video Cteſipho præparatio ad aliam ſcenam eſt. deinde lentius & ſummiſſe ſubdit, ipſe lætus eſt de amica .i. propter amicam, qua potitus eſt. S. Quia leno videbat in aliam occupatum Syrum timuit ne nō intellexiſſet,quod eum rogauerat,& ideo eum interrogat, quidnā ſit illud quod rogauerit,vt faciat periculum teneat Syrus memoria. nec ne. quid id ſup.quod oro te? nam oro regit duos accuſatiuos.i.qd eſt quod te facere velim? SY Mane.i.ſiſte verba,deſine loqui,tace,expecta,habeas patientiam. pauliſper.i.aliquandiu. nam parumper, pauliſper aliquantiſper, duntaxat dicuntur de tempore. ſimiliter & tantiſper quod eſt tandiu.

LATO. ARgēti) Syrus callide impellit lenonem, vt accipiat pretiū pro erepta virgine.[Tace,egomet conueniam) Egrediēs Syrus alloquitur Cteſiphonem ſolicitum ob factū Aeſchini.[Quid iſtuc,) Diſſimulat ſe ſcire quod probe nouit,ne ſubornatus eſſe videatur [Vapulando,verberādo)Facetum Antitheto. quo in ſeipſum ludit leno [Quid potui) Facere aliud reſpōdet q̄ expectatur. [Metuiſti) Hæc tota admonitio ad auctoritatem & beneuolentiā pertinet.& eſt preparatio ad id,qđ intendit. [Ego ſpem) Prouerbiū. [Ineſcare) Tranſlatum ab aucupibus. [Age nouī tuum) Leniter prætentat aditū perſuaſionis,& mox ſolicitudinem inijcit callido commento qui ſanè locus vim habet à tuto. Nam ſatius eſt certum accipere,q̄ incertæ ſpei euētum pendere. [O ſcelera.) Hæc cum præcedentibus ſecum leno,digreſſo paululum Syro,ut apparet. Inijcere ſcrupulum prouerbiale eſt. [Nūc demum venis) Proſopopœia tergiuerſantis debitoris. [Oppreſſionem,vim,fraudem) Auxeſis. [Vtut hæc) Metu damni impulſus leno,eligit id quod tutius videtur.

PETRVS MARS. TAce,egomet &c.) Veteratoris hominis vaframentum, & dolos tantum poſſe docet hæc ſcena, vt illis interdum,viri ēt malitioſi circūueniantur,vt cauere ſit difficilimum, maxime eum inſidiæ lateant ſub ſimulatione illarum actionum,quæ vtiles eſſe videntur. Vnde Cic.in iij. act. in Verr. ſic ait: Nullæ ſunt occultiores inſidiæ, q̄ hæ quæ latent in ſimulatione officij. Et Plin.in Epiſt.dicit magnas habere latebras vitam hominis, & altos receſſus. [In ipſo articulo).i.temporis puncto, & anguſtijs. [Hei mihi etiam de ſorte) Sors dicitur principale mutuum & pretium,cui quicquid accedit, dicitur vſura.

RIVII caſtigat. TAce,egomet cōueniam ipm,cupide accipiat faxo) Nos ex manuſcripto & quibuſdā impreſſis: Cupide accipiat iā faxo. In nōnullis erat,cupide iā accipiat faxo. Eſſe aūt addendū iam,è Donato liquet q hoc loco, Iam,inqt,non tarditatis eſt,ſed ꝑperationes ſignificatio. [Quā quæ hæc hodie inter nos fuit) Nos,Quā hæc hodie,&cetera omiſſa particula quæ,quō cōſentiunt oēs fermè antiquiores libri, niſi ſi malis omittere ꝑnomē hæc. [Vbi illinc ſpero redieris,tñ hoc ages) Hic alij legunt, tum hoc ages. quō eſt in Veneto Lugdunenſi,& nōnullis alijs. Sed prior lectio mihi non ſanè diſplicet,quā ea manuſcriptis libris hñt Bunanus & Haſſentlenianus. Vtra harū verior,alij viderint. Error fluxit ex cōpendioſo illo ſcribendi gñe, q libratius feſtinans,quo paucioribus literis vocē notaret, aut u, pro n, aut cōtra n,pro u, ſcripſit tenui videlicet inter vtrunque diſcrimine. Ergo fuit,credo, q cum reperiret tñ,quod ſic decurtatum ſignat tñ, non animaduertens poſteriorē literam ſuperne clauſam eſſe tū legerit, & deſcripſerit.i.tū, quaſi litera hæc poſterior ſuperne pateret. Inoleuit aūt hæc menda eo facilius,q ſnia neutrum reſpuere vī. [Iā ne enu.quod ad te &c.) Lege,id quod ad te rediturū putes. Pronomen id addendum eſt,quod ex manuſcriptis voluminibus duo hñt,&ex impreſſis vetuſtiſſimum quodque, & editiones Donati ferè oēs. Eſt & magis Terentianum,nam gaudet hæc duo iūgere,id quod,& poſt eum M. Tullius. [Etiam in.de.) Nos,defraudet. Ita pleraq. exēplaria, vt & illud calamo deſcriptū,in quo ipſo tñ lectoris manu ſupſcriptum eſt a. Voluit, credo,emēdare quiſpiam antiqtatis imperitus & rudis. [Meū mihi reddat,ſaltem quāti empta eſt) Nos,meū mihi reddat,quo modo emēdatiores lib. Præterea Don. q ſic in hunc locū, Meum mihi reddat,Sortē,inqt,quam ſulā ſupra recuſabat, & oratorie. Non enim q̄ti emi dixi,ſed inuidioſe,meū mihi reddat. Ita Don. Romæ ca. uſus,cūſentiente Veneto,eſtq. hæc,ni fallor, vera lectio.

GLAR. VNde viginti primi huius ſcenæ verſus ſunt iamb. tetr. acatal.Reliqui deinde ſenarij.In primo verſu pleriſq. in lib. omiſſa erat particula Iam, quā Riuius poſt verbum Accipiat ponit.vetuſtus meus liber habebat poſt verbū Cupide. Frobenij liber poſt verbū cōueniam. Aldi perperā miſerat loco aūt vltimo tribrachys eſt,quod rarū eſt,inuenitur tñ in acat. iamb. ſenatio & tetr. In ij.d,eliditur in Quid, vel creticus eſt loco quarto. In iij poſt dactylum duoſque ſpōdeos,puto tribrachyn eſſe, ſe eum he,ſed m,nō elidi. In iiij.verſu,vetuſtus liber,habet, Quā hæc quæ hodie inter nos fuit. Quidam Hæc omittunt. Riuius Quæ omittendum cenſet. ego vtrunque legi poſſe puto, ſi Hæc ante Quæ ponatur. In V.verſu creticus eſt loco tertio, niſi malimus I,de ille elidere. In vj.ſi Tua ablatiuus eſt, erit monoſyll. niſi loco primo ſit bacchius: ſin nominatiui caſus,erit diſſyll. In 7.uel t,in Qui,uel e,in Hodie corripitur,non eliditur. In 9 Tua monoſyll.niſi bacchius ſit loco quarto. porro ultima ſyllaba à uerſu ſeq.excipitur,ut inqt Doctor. In xij.Abi ſecūda correpta, niſi loco tertio ſit creticus. In 17. uel bacchius eſt loco primo, uel primæ duæ ſyllabæ in unam coeunt. [Inieci ſcr. hom. S. O ſcelera,illuc uide.) Senarij ſunt hi,ut diximus. in quorum quarto i,in Rediero productum eſt deriuatione, niſi quis malit Redi uero legere. In 8. Manere uerbum ponēdum ante Nunc aduerbiū,& loco quarto eſt creticus,niſi q Diu monoſyl.totū elidi exiſtimet,quod mihi nō probatur. In ix.d,eliditur in Quod,niſi creticū loco tertio conſtituamus. In x.creticus eſt primo loco, niſi uel Hoc ne pro Hoccine legamus, uel Hoccine primam correptam putemus. Ego creticum malim.Quēadmodum & verſu a, loco ſcaundo,q̄q̄ Doctor.e,in Per elidere maluit, qđ mihi neutiq̄ probatur,immo potius i,cū o,collidendū puto,quām e, elidēdum,quod inauditū eſt.In xij.s,in Satis eliditur,vel creticus loco qnto. In xiij.Periclum triſſyl.vel amphibrachys loco quarto. In V.à fine ſi Reddat legatur, ut vult Donat. Meum eſt iambus quēadmodum & Scio proxime ſequenti uerſu,iambus eſt.

ACTVS

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Cteſipho fratrem laudat, & cōmendat, agitq́; gratias abſenti pro accepto beneficio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Aeſchini cōmendatio à fratre Cteſiphone facta continetur. Ex inde gratiarum actio ingensq́; gaudium, de quo beneficio eum Aeſchinus affecit, ſcilicet, eripiendo illi amicam, eiusq́; cauſa ſubeundo ſamæ ſuæ periculum.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Prædicit factum Aeſchini Cteſipho, nec iniuria, nam Aeſchinus amorem Pſaltariæ, quam amabat Cteſipho, in ſe transferebat.

Tetrametri Iambici.

CTESIPHO *adoleſcens*, SYRVS.

ABs quiuis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas:
Verum enimuero id demum iuuat, ſi, quē æquom eſt benefacere, is facit,
O frater frater, quid ego nunc te laudem? ſatis certo ſcio:
Nunquam ita magnifice quicquam dicam, id virtus quin ſuperet tua:
Itaque vnam hanc rem me habere præter alios præcipuá arbitror,
Fratrem * homini nemini eſſe primarum artium magis principem. *(* hominem)*
s. O Cteſipho. c. ò Syre, Aeſchinus vbi eſt? s. ellum, te expectat domi. c. hem.
s. Quid eſt? c. quid ſit? illius opera Syre nunc viuo: feſtiuum caput:
Omnia ſibi qui poſt putarit eſſe præ meo commodo, *(* laborem)*
Maledicta, famam, meum * amorem, & peccatum in ſe tranſtulit,
Nil pote ſupra. ſed * quiſnam? foris crepuit. s. mane, ipſe exit foras. *(* quidnam fores crepuat?)*

DON. ABs quiuis homine, cum eſt opus, beneficium accipere gaudeas) In hac ſcena, gratiarum actio eſt ex perſona eius qui præſtitit, & eius cui præſtitū eſt, & ex ipſius pretij quantitate. Nam omne qđ geritur, aut in rebus eſt, aut in perſonis, aut in attributis eorum. [Abs quiuis hom.) Bene ſic cœpit, dicturus. O frater frater. Et Qui ſm regulam dixit, quia dicimus Quibus. ceterū a Quo, quis facit, non Quibus. Et incerta diſtinctio eſt, cū eſt opus accipere beneficium vel cum beneficiū eſt opus. Hoc vetus eſt, illud cōtter. [Id demum iuuat) Oſtendit plus eſſe quod iuuat, q̄ gaudium. [Is facit) Bene, ſubaudiendum eſt bis numero. [O frater frater) Virgilius, Et fratrem ne deſere fratrem. Vnum, relatum eſt ad appellationem: alterum, ad laudem. & ſubdiſtinguendum, vt videatur quæſiuiſſe quid vltra diceret, & plus inuenire ſe non potuiſſe q̄ frater. [Quid ego nunc te laudem?) Quid, propter quid. &, nunc te τῷ ἰδιωτισμῷ additum eſt de ſuperfluo: vt: Tu nunc Carthaginis altæ Fundamenta locas. [Quid ego nunc te laudem?) Quia laus genus cauſæ eſt, qđ non adhibetur niſi dubiæ rei. [Quid ego nunc te laudem?) Diſtinguendum. Quid aūt, pro vt quid? [Nunquam ita magnificē) Deeſt ꝙ, vt ſit, quod nunq̄ ita magnifice. Duplex cauſa eſt omittēdæ laudis, ſi res aut nimium mala eſt, aut nimiū bona. [Id virtus quin ſuperet tua) Bona περίφρασις, virtus tua potius, q̄ tu. [Itaque vnā hanc rem me hr̄e) itaque & ſubiunctiuum pōt eſſe media ſyllaba correpta, & præpoſitiuū, producta eadem ſyllaba, vt, ſit, itaque. [Fratrem) Noue dixit vnam rem fratrem: ſed ego puto fratrem non ſubdiſtinguendum, ſed legendum contexte vſque ad Principem magis nam ſi diſtinxeris Fratrem, erit bis, vt arbitror, ſubaudiendum & ſupra & infra. ꝙ ſi Fratrem inferioribus iunxeris, & cū admiratione pronunciabitur, & ſubaudietur Quā mihi. Hanc ſanè locutionem ſcire debemus, propter perſonā elaboratam. nam nimium gaudet, & ruſticus adoleſcēs eſt qui laudare conatur Aeſchinū, quaſi titubans, & pene balbutiens. [Hominem neminem) Noue auribus noſtris, ſed veterum cōſuetudine locutus eſt. nam cum neminem, hominem ſignificet: qđ opus fuit dicere, hominē neminem? Sed vt diximus, figura eſt ἀρχαϊσμός. [O Cteſipho) Mire cœpit, gaudium ſignificans, ò Cteſipho. [O Syre) Ille vt præuidens: hic, vt q non præuiderit, ò dicit. [O Syre, Æſchinus vbi eſt?) Bene ſtatim de illo, cui agebat gratias, loqui cœpit. [Ellum) Ecce illum, vel pronomen eſt, vel aduerbiū demonſtrantis. Alij interrogatiue legunt: vt ſit, ellum dicis? te expectat domi. Vt ſit ellum pronomen. i. illum. nam & illum, & ellum, & ollum veteres dixerunt. [Domi) Aduerbium eſt in loco. [Hem) Interiectio eſt lætantis. [Feſtiuom caput) Huic contrarius ſenſus eſt, Ridiculum caput. Alij putant, feſtiuum caput, nō Aeſchini intelligēdum, ſed orationis, quam habet Cteſipho, agēs gratias fratri. Ita in Eun. Quàm venuſte, quod dedit principium aduenien s. Quod ſi eſt, nihil poteſt ſupra hanc laudationem, nam ſupra ſactum erit accipiendum. ſed male, nam caput Aeſchini intelligo. i. ipſum Aeſchinum, vt in toto pars ſit per συνεκδοχὴν in qua figura & pars pro toto ponenda eſt, quæ aut eminet ex toto, aut maioris pretij eſt ad id, quod agitur. Quod ipm ſic eſſe obſeruatum à bonis auctoribus, ſi exempla συνεκδοχῆς penitus cōſiderare ſtudes, inuenies. [Illius opera) Dicendo opera, & corporrū laborem Aeſchini oſtendit, & religionem: vt. hunc mihi ad proprium fata nocte laborem, Hanc operam. Hanc religionem ait: vt, Annua magnæ Sacra refer Cereri lætis operatus in herbis. [Quid ſit?) Deeſt, quæris? ſed eſt admirantis magis, q̄ interrogantis. [Illius opera nunc viuo) O miram amplificationem beneficij. non dixit, illius opera amicā habeo: ſed quod ſatis graue, & ſatis amatorium, Illius opera viuo, inquit. [Quin omnia) Admiratiue quin. & ſic pronūciandum quin, τὸ πρῶτον vſque ad maledicta, famam. [Maledicta, famam) Maledicta, aut leonis, aut Demeæ: Famam aūt, populi. nam ſi aliter acceperis, idem maledictum videbitur & mala fama. [Præ meo cōmodo). i. mei commodi comparatione: vt in Eun. Hic ego illum cōtempſi præ me. i. mei comparatione. [Meum amorem & peccatum) De rapienda meretrice, & amanda. [Meum amorem, & peccatum) Cum dixiſſet, omnia. duo tm̄ intulit, maledicta & famam: vt, Omnia Mercurio ſimilis, vocemque coloremque. Et hoc, vt ſit defectus quidam intelligendus ex affectu gratias agentis. [In ſe tranſtulit) Pulchra παρονομασία, qua erratura eſt Soſtrata circa Aeſchinum, quemadmodum iam errauit Demea, eo ꝙ ab illo credidit amari meretricem. [Nihil pote ſupra) ἔλλειψις per admiratione eſt, ſubaudiendum eſt enim vel eſſe, vel dici. Et pote pro potius, vt mage pro magis, τῷ ἀρχαϊσμῷ. [Sed quiſnā? foris crepuit) Reſonuit, vt decrepiti dicti ſunt clamoſi ſenes. Foris, ſingularis numeri, nominatiui caſus. [Mane) Mane, gaudentis eſt hoc dictum, non operiri iubentis.

GVID. ABs &c.) Hic continetur Aeſchini commendatio à fratre Cteſiphone facta, & veluti gratiaꝝ actio pro eo beneficio, quo Aeſchinus eū affecit, & eripiēdo illi amicam, & cauſa eius ſubeundo famæ periculū Cteſiph. loquitur primo hęc ſecum reminiſcens beneficioꝝ & beneuolentiæ fratris & eius affectionem in ſe laudans, gaudeas, ſecunda perſona pro tertia, quaſi gaudeatur impersonaliter diceretur, vel ſic, gaudeas. i. gaudeat aliquis, q. d. ſateor quod gaudium eſt accipere beneficium. i. quod dn̄t placitum recipere. abs quis. i. abs quo libet homine, nā quiuis hic eſt ablatiuus ſingularis, quis enim ſacit à quo vel à qui in ablatiuo, vt omnibus liquet. cum. i. qn̄, opus eſt. i. cum egetur beneficio alieno. verum enimuero. i. certe. id. ſ. beneficium accipere cum opus. eſt demum. i. ſolum iuuat. i. non ſolum affert gaudium, ſed etiam delectationem, quod non ſacit id, quod prius dictum eſt, videlicet abs quiuis homine beneficium accipere, cum opus eſt, ſi is benefacit, quem æquum eſt. i. decet benefacere, vt puta fratrem. O frater frater prius eſt vocantis. poſterius eſt laudis. quid. i. cur ego nunc laudem te ſatis, certe ſcio quod ſup. nunquam dicam quicquā. i. aliquid ita magnifice. i. ita ſublimi & graui ſtilo. quin. i. quod. tua virtus. non ſupereſt. i. non excedat id, quod. ſ. dixero magnifice itaque. i. ideo, vel ſint duo verba. i. & ita arbitror. i. puto me habere hanc vnam rem præcipuam præter alios. i. vltra ceteros, videlicet neminem hominem. i. nullum hominem. fratrem. i. qui ſit frater. eſſe magis alicui ſupp. q̄ mihi principem, appoſitiue dictum. i. qui ſi princeps. primarum artiū

.i. optimarum virtutum, vt pota qui magis colat pietatem fratet nam, primus enim ſignificat aliqñ optimus. vt primus Danaum pro optimus, vt interpretatur Priſc. Item artes ſæpe a Cicerone ponuntur pro virtutibus. S. Offert ſe nunc Syrus Cteſiphoni. O Cteſiphon, hoc vocantis eſt & incitantis ad ſe reſpiciendum. C. O Syre, viſus eſt eodem genere dicendi, quaſi oblitus quid dixiſſet Syrus adeo erat gaudio elatus, & hoc dictum eſt vultu bilari, & gratulabundo ob aduentum eius. Vbi eſt Aeſchinus. S. Ellum.i.ecce illic eum expectat te domi. C. Hem, hic eſt aduerbium lætantis. S. Quid eſt propter quod gaudes. C. O Syre petis quid ſit, nunc viuo cum prius languerem, non habita ea, quam deperibam, opera.i.induſtria, labore, operatione illius Æſchini. ò caput feſtiuum.i.lepidum, iucundum, elegans, aptum. cuius contrarium eſt ridiculum caput, vbi ponitur pars pro toto.i. Æſchinum feſtiuum.i.dico Æſchinum lepidum, iucundum, qui putant omnia incómoda eſſe ſibi poſtponenda.i. contemnéda a ſe, quę aũt ſint incómoda ſubdit, videlicet putauit contemnẽda maledicta.i.contumelias, conuitia probra, improperia famam.i.malum nomen. præ meo cómodo.i. comparatione mei cómodi, tranſtulit in ſe.i.aſcripſit meum amoré & peccatum de rapienda puella, nihil pote.i.non poſſibile erat ſup.facere aliquid ſupra.i.vltra, q̃ fecit. Perſ. Qui pote via dicam? Pote dixit pro poſſibile, alij habent nihil ſupra poteſt, tunc eſt ſenſus, Nihil vltra poteſt fieri vel aliquo poſtulari. Sed quis nam fores crepuit.i.pulſauit, vnde decrepiti dicti ſunt clamoſi ſenes. S. Mane, mane gaudentis eſt hoc dictum, non innitantis expectare.

LATO. ARgũ) Inducitur Cteſipho prędicans Æſchini beneficiũ. Qua ſcena commendatur fraterna inter ſe fides & beneuolentia. (Abs quiuis homine) Amplificatio beneficij à perſona. (Primarum artium) Virtutum. (O Cteſipho, ò Syre) Vtrunque gaudentis. (Syre nunc viuo) A ſua perſona, & mox a re ipſa. (Maledicta, famam) Congeries.

PETRVS MAXS. ABs quiuis homine, &c.) Fratrem fratri adeſſe in primis debere, cũ vſus venerit, docet hæc ſcena. Eſt enim inter eos ea coniunctio, quæ alterum à parentibus requirit officium. Plus enim debemus fratri q̃ nepoti, & ſic diſcendendo per gradus propinquitatis, quales etiam ſunt gradus officiorum, vt non omnibus eadem debeantur. Ariſtot. 8. Ethic. de amic. ſic ait: Eſt enim grauius ſodali, quàm ciui pecuniam auferre, & fratri, q̃ alienigenæ opem non ferre: & patrem, q̃ quemuis aliũ pulſare. Creſcit aũt & iuſtum cum amicitia ſimul quippe cum ſint in eiſdem, & æque ſe extendant. Cyrus, vt eſt apud Xenophontem libro vltimo Cambyſem filium natu maiorem, ſic monuit, Homines ciues alienigenis præferendi, & qui vna ſunt alii his q concubernales non ſunt, & qui fratri prouidet, ſeipſum curat, & quem præterea turpius eſt non amare quàm fratrem?

Deſcripta ad exemplar Petri Marſi Romæ, MCCCCXC. die XIX. Iunij, qui in colligendis argumẽtis ſuperioribus hactenus duntaxat ſolicitus fuit.

RIVII caſtigat. HOmini neminem eſſe primarum artium magis principẽ) Noa, Hominem neminem eſſe & cetera ex antiquis & Don. cuius hæc verba ſunt: Hominem noue auribus noſtris, ſed vetere cóſuetudine locutus eſt. Nam cum, neminem, hominem ſignificet, quod opus fuit dicere hominem neminẽ? Sed vt diximus, figura eſt ἀρχαϊσμὸς. Hæc Donat. Poſcit idem ſenſus quoque. (Sed quiſnam foris crepuit?) Legitur ad hunc modum in omnibus fere lib. recentioribus Nos, Sed quidnam fores crepuit? ex antiquis. Præterea Don. fores legit numero ſingulari, caſu nominatiuo, quo & Acron interpres Horatianus, non foris, ſicque legendum monet. Habent & manuſcripti libris fores. Porro illud quidnam aptius hoc loco quadrat, quam quiſnã. Tametſi non me fugit, hoc pro quæ nam foris, poni poſſe τῷ ἀρχαϊσμῷ, & ad imitationem Græcorum, cum vel Priſc. adnotarit, Quis, etiam cõis eſſe generis apud veteres, ſicut apud Græcos τίς vnda. in Aul. Plaut. Quis ea eſt, quam me vis ducere uxorem? Et, Quis ea nam eſt optima? Sed & Terent. in Eun. Noſtrarum nunquam quiſnam uidit, inquit, pro, quæquam. Verum ſenſus alterum magis expoſcit. (Mane, ipſe exit foras) In libris calamo deſcriptis eſt. Mane, ipſe exit foras: geminato, uerbo, quod & rectius eſſe puto. Conſentiunt ex impreſſis Lugdunenſe, Venetum, editionis Donati oẽs. Ego, ut ſimpliciter & breuiter dicam, arbitror ſic legendum ex ueterum exemplarium conſenſu, Nihil pote ſupra. Sed quidnam fores crepuit? SY. Mane mane, Ipſe exit foras, ut hic prior Tetrameter catal. ſit, poſterior monometer, quo in monometro primæ dictionis ſyllaba prima aduerſum prineat ſuperiorem p colliſionem uocalium, cuius in initio libelli huius meminimus. Solet aũt Poeta, quoties ad nouũ alterius ſcenæ ventum eſt, mutare interdum metri genus.

GLAR. VErſus ſunt iambici tetram. catal. In primo proceleuſmaticus eſt loco quinto, Niſi malimus s, in Opus elidere. In 2 verſu creticus eſt loco primo, niſi elidamus u, in Vero. In 3. vel s, eliditur in ſatis, vel creticus eſt loco ſexto. Verſu ſexto vel s, eliditur in Magis, vel Mage pro Magis legendum. In 8. d, eliditur in Quid, & illius diſſyll. eſt. poteſt & bacchius eſſe loco primo. In 9. Donatus legit Quin pro Qui. quod placet, & carmen poſtulat. alioqui in Qui non eliderettur i, ſed corriperetur, & vel Meo monoſyllabum eſt, vel bacchius eſt loco ſeptimo. In penultimo pro Amorem Doctor. annotauerat Laborem in quibuſdam legi, quod ſi ſit, vel Meum monoſyl. fuerit, vel creticus loco tertio. Sin Amorem legendum eſt m, in Meum non eliditur. In vltimo s, eliditur in Foris ſiue Fores legas, niſi creticum loco quarto conſtituamus. Ceterum eum verſum ita legimus.

Nihil pote ſupra, ſed quidnam foris crepuit? SY. Mane, ipſe exit foras. Riuius mane mane geminat verbum, vt ad integrum iambicum tetram. ſit monometer ad hunc modum.

Nihil potè ſupra, ſed quidnam fores crepuit? SY. Mane mane. Ipſe exit foras. vt prior ſyllaba de Ipſe a ſuperiore excipiatur verſu, quod lectori iudicandum relinquimus.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur fratres, agitur de pecunia reddenda lenoni, & paranda cœna.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic fratrum admirabile continetur colloquium, perſolutio Lenonis, datis per Syrum pecunijs, deinde paraſitica de cœna paranda, et obſonio concluſio.

ARG. CHRISTOPHORI. HEG.

Congrediuntur fratres, & conſolatus ſe comiter, Lenoni per Syrum ſatis fit.

Iambici Tetrametri.

AESCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

VBi ille eſt ſacrilegus? S. men quærit? num quidnam effert? occidi:
Nil video. AES. ehem, oportune, te ipſum quærito: quid fit Cteſipho?
In tuto eſt omnis res: omitte vero triſtitiam tuam.
C. Ego illam facile vero omitto, qui quidem te habeam fratrem.
O mi germane, ah vereor corã in os te laudare amplius,
Ne id aſſentandi magis, quàm quòd habeam gratum, facere exiſtumes.
AES. Age inepte, quaſi * nunc non norimus nos inter nos Cteſipho. * nunc norim'
Sed hoc mihi dolet, nos pæne ſero ſciſſe, & pæne in eum locum
Rediſſe, vt, ſi omnes cuperent, nihil tibi poſſem auxiliarier.
C. Pudebat. AES. ah, ſtultitia eſt iſtæc, non pudor, tam ob paruolam
Rem pæne ex patria. turpe dictu. deos quæſo vt iſtæc prohibeant.
C. Peccaui. AES. quid ait tandem nobis Sannio? SY. iã mitis eſt.
AES. Ego ad forum ibo, vt hunc abſoluam: tu intro ad illam Cteſipho.
S. Syre inſta. SY. eamus: nanque hic properat in Cyprum. S. ne tam quidem,
Quãuis etiam maneo otioſus hic, SY. reddetur, ne time.

S. At vt omne reddat. SY. omne, reddet, tace modo, ac ſequere hac. S. ſequor.

C. Heus heus Syre. SY. hem quid eſt? C. obſecro hercle hominem iſtum impuriſſimum

Quam primum abſoluitote, ne, ſi magis iritatus ſiet,

Aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuo perierim.

SY. Non fiet: bono animo eſto. tu cum illa te intus oblecta interim,

Et lectulos iube ſterni nobis, & parari cetera.

Ego iam tranſacta re conuortam me domum cum obſonio.

C. Ita quæſo: quando hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diem.

DON. VBI ille eſt ſacrilegus?) Mire Æſchinus ſeruat aduerſus lenonem ſuperbiam, qua oſtenditur tanto eſſe alienior ab amoribus meretricijs, quanto audacior in lenonem. [Men' quærit? num quidnam effert?) Sperat nunc leno ſe aliquid accepturum pp conuitium, vt alibi: Minas viginti tu illam emiſti, quæ tibi res vertat male, argenti tantum dabitur. Et vide quanti faciat leno præ lucro iniuriam, qui ſe ſacrilegi nomine ſignificari non ſolum non dolet, ſed etiam cupit. Oportet autem Me ne quærit, cum quadam geſticulatione & ſubſultatione ſperantis lenonia ad hoc ſe quæri vt accipiat, pronunciare. [Occidi: Nil video.) Occidi, non quia ſacrilegus dictus eſt, ſed quia nihil accipit. & ſimul geſtum conſidera loquentis ex verbis. [Occidi: Nil video.) Mire hoc uerbo apparet in vultu lenonis & ſpem mortuã, & extinctum gaudium. nam & apta ἔλλειψις hæc dicentis. [Occidi: Nil video.) Neque addidit proferri, aut quid tale. [Ehem,) Interiectio repentinæ rei. [Opportune, te ipſum quærito:) ἀσύνδετον, deeſt veniſſe. non .n. ſequenti nectitur. [Quid fit Cteſipho?) Quid fit, blandum initium eſt. non .n. nunc interrogat, tũ ipſe dicat, In tuto eſt omnis res. mox ipſe in ſubditis iam hęc addidit præter naturam quæſtionis. [Quid fit) Quid agitur? [In tuto eſt omnis res:) Quaſi amatori, oẽ dixit negotium de amica. An omnis res, & lenonis iurgium, & ſuſpicio patris Demeæ? [Omitte vero) Vero abundat, aut correptiuum eſt iamdudum, non omittentis. [Ego illam hercle vero omitto,) Apparet non nunc primum dicit Cteſ. ab Æſch. Omitte triſtitiam tuam, nec nunc primum cẽſum, omitto: & ideo additum eſt, hercle vero: quia nunc demum dsta eſt plena ſecuritas. [Triſtitiam tuam.) Sic dixit, quaſi nimiam. [Qui quidem te habeam fratrem.) Acuẽdum Te. [O mi germane,) Mi, meus, ſed vocatiuo dixit caſu. [Coram in os te laudare) Coram, ad ipſum pertinet quem laudat, & ad eos qui audiunt: in os, ad ipſum qui laudatur. Nam coram laudat, qui non tacet apud alios, & hoc agit non per epiſtolam, ſed ipſe præſens. In os, qui apud ipſum loquitur quẽ collaudat. [Laudare amplius,) Quia laudauit. [Ne id aſſentandi) Antiqua ἔλλειψις. deeſt .n. cauſa. [Aſſentandi) Adulandi. Et verũ deeſt cauſa, an ad * ipſam litem ſic dicitur? [Ne id aſſentandi) Specta ſi non ruſticus adoleſcens eſt, & puriſſimæ ſimplicitatis, adeo vt etiam velle laudare fratrem nimio pudore nõ poſſit, hoc ſolo quia præſens eſt cum illum nimium laudarit abſentem. [Quàm ꝙ habeam gratum,) Varie, non .n. intulit, quas gratias agent. [Quòd) Quia. [Age inepte,) Non eſt iniuria, qa & maior frater eſt, & blanda dicturus. [Hoc mihi dolet,) τῷ ἑλληνισμῷ. Mihi dolet, pro doleo. &, Dolet bis ſubaudiendum eſt. [Et pæne in eum locum Rediiſſe,) Inſinuatio beneficij ex periculo & difficultate ob tempus. [Vt, ſi omnes cuperent,) Non ſi ego tantũmodo alijs aduerſantibus. [Pudebat.) Deeſt fateri. [Stultitia eſt iſtæc,) Hoc .ſ. fateri ei qui ipſe patri nunquam qdquam celauerit. [Tam ob paruolã Rem) Ergo diminutiuis adiungitur Tam particula, & deeſt perire, ſed τῷ ἀφανισμῷ tacetur. [Tam ob paruolam Rem) .i. meretricem. ut bene hic dicit Æſchinus, quaſi qui maiora expertus ſit .i. vitium virginis. [Pæne ex patria.) Deeſt fugere, quia amatores comici cito cõminantur patriam ſe deſerturos, vt amicæ ſequantur. [Pæne ex patria.) ἀποσιώπησις ἀφανισμοῦ χάριν. Menander, mori illum voluiſſe fingit. Terentius, fugere. [Turpe dictu.) Te fugere .ſ. & deeſt Eſt. [Vt iſtæc prohibeant) .i. exilium fugamq. patriæ. [Peccaui.) Approbauit ex periculo magnitudinem beneficij. [Quid ait tandem nobis) Nobis, τῷ ἑλληνισμῷ additum eſt. non .n. nobis intelligendum eſt. [Iam mitis eſt.) Quia debacchatus eſt ſupra leno, iam mitis eſt, dixit. [Ego ad forum ibo,) Tunc .n. in foro & de menſæ ſcriptura magis, ꝙ ex arca domoq., vel ciſtis pecunia numerabatur. [Vt hunc abſoluam:) .i. vt hunc, reddito illi pretio dimittam. Nam velut ligati ſunt, quibus debetur aliquid. Dñr ẽt ſerui illi ſolui, qui cum debitores pretioſi fuerint, pecuniam reddunt debitam. Eſt ergo abſoluam, pro, à me ſoluam. An iocatur in triſtitia lenonis, qui illum cum barba lenonia, & mœſto vultu ſequitur, tanquam reus? [Tu intro ad illam Cteſipho.) Bona ἔλλειψις, ſignificans lætitiam potiundæ meretricis. [Syre inſta.) Iam Syrus, non vt adiuuet, ſed ut inſtanter adiuuet, rogatur. [Eamus: nanque hic properat) Hoc clamat Syrus, vt beneficium oſtendat, ſane ita vt rurſus lenonem de profectione abſterreat. [Ne tam quidem,) A lenone inconſtanter dicitur, vt perturbatio metuentis, magnum dãnum poſſit oſtendere. [Ne tam quidem,) Tam, pro tantum, an tam, pro tamen? & deeſt, dicas me properare, aut propero, vt ſit Etiam aduerb. hortãtis, vel conſentientis. [Quamuis etiam) Pro inquantum vis. Etiam particula verum conſentientis aduerb. an coniunctio, qua ſignificat & ꝓperare ſe, & non in tantum vt negligat quod ſibi debetur? [Maneo otioſus hic.) Hoc ſeparatim inferendum eſt, quaſi pertinaciter aſſeuerantem lenonem inſtatorum ſe exclamationem * facere denotetur. [Maneo otioſus hic.) Dixit .n. propero, & rurſum conſenſerat in Syri verba, properaſſe dicẽtis. [Reddetur, ne time.) Quod deſperauerat Leno, Syri oſtendit ſermo. [Vt omne reddat.) Propter illud quod Syrus dixerat, Diuiduum face. Et probatum eſt, completumq. quod ait, Cupide accipiat ſaxo. Et hoc ipſum, cum trepida & vultuoſa ſupplicatione pronunciãdum eſt. [Tace modo, ac ſequere hac.) Sic ait Syrus, quaſi nunc lenonem doceat, quæ ſit ars non perdendi. Et totum cum ſupercilio præſtantis magnum beneficium dicit. [Sequor.) Hoc verbo Leno ſatis commitigatus oſtenditur. [Heus heus Syre.) Ex argomento eſt oſtendere quantum timeat Cteſipho ſæuum patrem. [Heus heus) Vox eſt de longinquo reuocantis. [Obſecro hercle hominem iſtum impuriſſimum) Satis manſuete, quaſi lenonem aut non poſſit ruſticus, aut non audeat dicere, hominem dixit. [Iſtum impuriſſimum) Auariſſimum. & totum cum execratione lenonis. [Ne, ſi magis irritatus ſiet,) Velut clamet .ſ. & proprie de Lenone, quem irritari dicit vt canem. Nam irritari, proprie canes dicuntur. Lucil. de litera R, Irritata canis qđ homo quamplurima dictat. Lenonem autem timet Cteſipho vt ruſticus, ut ſub patre duro, vt amator. [Aliquà ad patrem hoc permanet,) Non dicit quid, ſed nos intelligimus raptum puellæ ſignificari. [Aliquà ad patrem hoc permanet,) Proprie ſecretum latens, latici comparatur intra vas clauſum exiſtenti, quod, cum effunditur, manat. Sic & alibi de committendis ſecretis loquẽs, Plenus, inquit, rimarũ ſum, hac atque illac perfluo. [Atque ego tunc perpetuo perierim.) Quaſi & nunc ſe periiſſe ſentiat, ſed nõ perpetuo. [Non fiet: bono animo eſto.) Vt illi liberalis timor eſt: ita Syro ſeruilis confidentia. [Tu cum illa te intus oblecta) Moraliter Illa dictum eſt: vt, Datur ne illa hodie Pamphilo? &, Illa quidem mea erit. [Tu cum illa te intus oblecta) Honeſte explicauit turpe dictu. [Et lectulos iube ſterni nobis,) Seruus * nihil tam comicum. Et vide vt totum ſuperbe ac magnifice loquatur Syrus. [Conuertam me domum) Conuertam, magnifice dictum. verbum eſt enim magni moliminis & agminis ingentis. Nam conuerte ſe, dicitur quem pompa præcedit: vt imperator proprie conuertit exercitum. Et hoc ſpectatur, vt moribus arrogantes ſerui ſint cum lætantur. [Ita quæſo: &c.) Volunt quidam & hunc verſum, Syri perſonæ adiungendum, ſed Cteſiphonis verba eſſe, ex ſubditis planum eſt, cum dicit, Hunc diem miſere nimis cupio, vt cœpi, perpetuum in lętitia degere.

VBi eſt &c.) Hic continetur fratrum duorum colloquiũ, lenonis ſolutio per Syrum redditis pecunijs. ÆS. vbi eſt ille ſacrilegus, id eſt ille nefarius leno. SAN. Putat leno ſe quæri, vt pecunias accipiat, vt erat auariſſimus. me ne, id eſt verum quærit me? & non quærit pro me ut litteratores aliqui putant. num quidnam, id eſt non ne aliquid effert, id eſt affert, quid ſim habiturus. deinde vbi aſpexit diligenter ſubdit. occidi, id eſt perij nihil video eum afferre, ut pecuniam mihi reddat. ÆS. ehem, interiectio hic repentinæ rei oſtenſiua. opportune .i. tempeſtiue aduenisti ſup. quæro teipſum & non quæro pro te. ò Cteſipho quid ſit, id eſt quid agitur. hoc additum eſt præter naturam quæſtionis, omnis res .i. totum negotium, & de amica & de lenonis iurgio, & de ſuſpicione patris, eſt in tuto .i. GVID.

extra

Atque ita uetuſtus habet lib. quaſi Æſchinus dicat, Age inepte, quid ita agis gratias, quaſi nunc primum ò Cteſipho nos inter nos norimus. Nec dubito ab ſciolo aliquo adiectum negãdi aduerb. In 8. eliditur d, in Sed, niſi pæana ſecundũ loco primo conſtituamus. In 12. creticus eſt loco quinto, niſi Deos monoſyll. ſecerimus, ſed poſt Quæſo vel coniunctio Vt tollenda eſt, quippe ſine qua ſenſus bene conſtat, vel creticus erit ſexto quoque loco. In 4. verſu a fine creticus eſt loco primo, niſi fiet monoſyll. ſecerimus. Et in antepen. ſecunda de Iube correptã eſt, niſi ſit bacchius loco tertio.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Solicitam inducit Soſtratam, ob filia, quæ ex Aeſchino grauida eſt, vicinum partum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Soſtrata matrona vna cum nutrice introducitur compatiens filiæ ſuæ, quæ ex Aeſchino grauida facta iam parturiebat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Canthara conſolatur Soſtratam, quòd doleat ob partum filiæ.

Iambici & Trochaici permixti.

SOSTRATA *matrona*, CANTHARA *nutrix*.

OBSECRO mea tu nutrix, quid nũc fiet? C. quid fiet, rogas?
Recte ædepol ſpero. S. modo dolores mea tu occipiunt primulum.
C. Iam nunc times, quaſi nunquam affueris, nunquam tute pepereris.
S. Miſeram me, neminem habeo, ſolæ ſumus: Geta autem hic non adeſt;
Nec habeo quem ad obſtetricem mittam, nec qui acceſſat Aeſchinum.
C. Pol is quidem iam hic aderit: nam nunquam vnum intermittit diem,
Quin ſemper veniat. S. ſolus mearum miſeriarum eſt remedium.
C. E rẽ natæ melius fieri haud potuit, quàm factum eſt hera:
Oblatum quando uitium eſt, quod ad illum attinet pótiſſimum,
Talem, tali genere, tali animo, natum ex tanta familia.
S. Ita pol eſt, vt dicis: ſaluus nobis, deos quæſo, vt ſiet.

DON. OBSECRO mea nutrix,) Hæc ſcena, Tragœdiæ ordinem ſeruat. Nam tragœdia in tria diuiditur. Expectationem, Geſta, & Exitum. Hic ergo expectatio eſt in Getæ nuntio: Geſta, in planctu Soſtratæ: Exitus, * [Obſecro mea tu nutrix,) Hinc demonſtratur qui ſit maternus affectus, quàm grata in dominos ſeruorum fides ſit, eundemq. laborem & dolorem eſſe ex falſis, & veris malis. [Obſecro mea tu nutrix,) Perſonæ aut ſuis verbis, aut aliorum inſinuantur. ex ſuis, vt nunc perſona Soſtratæ. Ex alienis: vt Mitio, Æſchini perſona ex Mitionis oratione ac Demeæ. [Obſecro mea tu nutrix,) Mea nunc pro blandimentó ponitur. [Quid nunc fiet?) Imploratio eſt magis trepidantis, q̃ ignoratio & interrogatio, nanque illius nutrix eſt, quippe anicula eſt, ſed non ſapientior nutrix eſt, q̃ domina ſua. Ipſum etiã quod dicit, Nutrix, honorificum eſt. Vt, Annam cara mihi nutrix huc ſiſte ſororem. Sunt .n. nomina ad aliquid, quibus nos tamen velimus appellari, vt Magiſter, Medicus, Orator. [Modo dolores mea tu occipiunt primulum.) Euidenter hic Modo temporis præſentis aduerb. eſt. Et rurſus Mea tu, blandimentum eſt, ſine quo non progreditur colloquium fœminarum, & maxime trepidantium. [Primulum) Initium, & ipſa origo dolorum, diminutiue demonſtrata eſt. Non enim primum, ſed primulum dicit. [Nunquam tute pepereris?) Vide præparationem doloris, nihil mali adhuc ſecutum eſt, & iam ſic turbatur Soſtrata. [Iam nunc times, quaſi nunquam adſueris, nunq̃ tute pepereris?) Docte duo propoſuit, quibus experientes ſcientesq. rei ſumus, videre & pati. Virg. ſic: Quæque ipſe miſerrima vidi, Et quorum pars magna fui. [Tute aũt pro tu) Παρέλκον eſt quod * exercitatu. & facit tute, & tutemet, & tutemetipſe. [Miſeram me,) Proprium eſt mulierũ cum loquuntur, aut alijs blandiri: vt, Annam caram hi nutrix huc ſiſte ſororem. Aut ſe cõmiſerari: vt, Miſeræ hoc tñ vnum Exequere anna mihi. Nam hæc oĩa, muliebria ſunt, quibus pro malis ingentibus quaſi in aceruum redigũtur, & enumerantur nullius momenti querelæ. [Neminem habeo:) Quid.n. opus eſt? aut cui nunc quereris? [Solæ ſumus:) Nunq̃ pluraliter ſolæ. [Nec quem ad obſtetricem mittam, nec qui arceſſat Æſchinum.) Habeo, ſubauditur, & magis à trepidante q̃ rationabiliter dr̃, nam ſefellit hoc totum nutrix Canthara. [Solæ ſumus:) Cum hoc nomen ſingularitatis ſit, mire ſolæ pluraliter dixit. [Neminem habeo: ſolæ ſumus:) Muliebriter queritur, & ex perturbatione ſua æſtimans, metu multa facit ea quæ pauca ſunt. [Geta autem hic non adeſt,) Hic apparatio eſt, vt oſtendatur abſens qui superuenturus eſt. [Nec quem ad obſtetricem mittam,) Deeſt, habeo. Sed in conſuetudine eſt ſic loqui. cũ vtrunque nobis, non alterutrum deeſſe conquerimur. [Nunq̃) Pro non. Et ſemper non ad omne tempus retulit, nam q poteſt? ſed ad oẽs dies ſm quod ait, Nam nunq̃ vnum intermittit diem. [Solus mearum miſeriarum) Bona locutio. [E re nata) Sic proprie dicimus de ijs quæ contra voluntatem noſtrã acciderunt, vt nunc vitium virginis. Ergo è re nata, ex vitio virginis. Sic Lucil. p i i Et ſic maluit dicere, q̃ omne Æſchino culpam, ſed potius caſui attributam vellet. Eſt aũt ordo, Nihil potuit melius è re nata fieri, q̃ id, quod factum eſt hera. vt qñquidem vitianda erat virgo, ab eo vitiaretur, q erat expetendus ad matrimonium. Senſus.n. hic eſt, Malum vim fieri virgini, ſed ex conditione eius quæ vitiata ſit, nihil potuit melius euenire q̃ contigit, vt ab eo vitiaretur cuius nos non pœniteret. Intelligere aũt debemus, fieri, & factum eſſe, pro euenit, & contigit, dici. [Melius fieri haud potuit) Si fieri pro euenit acceperis, erit conſecutio locutionis. ſin minus, deerit, quantum intelligo. vt ſit, è re nata, quantum intelligo. [Qñ vitium oblatum eſt,) Hoc eſt è re nata. [Oblatum eſt) Oblatum dr̃ quod offertur inuito. [Quod ad illum attinet potiſſimum) Quod vitium oblatum ſit potiſſimum, hoc eſt bonũ, ſed ex perſona eius qui obtulit vitium, factum eſt bonum, qđ per ſeipſum malum eſt. Et hoc eſt quod melius haud fieri potuit q̃ factum eſt. illum aũt dicit, Aeſchinum.ſ. Potiſſimum aũt ſuperlatiuum eſt ab eo quod eſt potis & potius. Sic enim facit, potis, potius, potiſſimum. Et quod, modo exceptionem ſignãt, vt ſit, quantum ad illum attinet.i. Aeſchinum. [Tali genere) Laus, ante illum talem * & tali animo. Iò illo, Et genus, ad viuos pertinet. Familia etiam ad defunctos. Alij, genus ad nobilitatem referunt. Familiam, ad copias. Vnde & paterfamilias dicitur: vt ſit, Ex tanta familia, ex tam diuite domo. Hæc omnia περίστασις tragica eſt gaudiorum introductio ante funeſtiſſimũ nuncium. [Talem).ſ. a corpore, à forma, à pulchritudine. [Tali genere).i. ab his quæ extrinſecus ſunt.i. honeſtate generis. [Atque animo).i. ſapientia, modeſtia. Hoc modo igitur nihil prætermiſit in laude. [Saluus nobis, deos quæſo, vt ſiet) Quam bonus eſt cum nihil ad vota præter ſalutem, opus eſt.

GVID. OBſecro &c.) Hic introducitur Soſtrata matrona compatiens vna cum nutrice filiæ ſuæ, quę ex Aeſch effecta grauida, iam parturiebat. nam vt in argumento dictum eſt, virginem Atticam filiam ciuis pauperis Aeſch. compreſſit ea lege, vt iureiurando ſponderet ſe illam ducturum vxorem. Soſtrata mater. ò mea nutrix Canthara. Obſecro quid nunc fiet, id eſt quomodo res ſe habebit quantum ad partum filiæ ſpectat. C. Rogas, id eſt interrogas quid fiet? Aedepol ſpero, id eſt confido quòd ſupple recta fiet res, id eſt res bene ſe habebit, & filia ſalua pariet. S. O tu mea, blandientis eſt dictum more fœmineo. modo, id eſt nunc, primulum, diminutiuum a primum aduerbio. dolores pariendi occipiunt ipſi filiæ. C. Iam nunc times quaſi, id eſt tanquam. nunquam affueris, id eſt interfueris parturienti mulieri, ſiue quaſi nunquam tuleris opem parienti,

&

& quaſi nunq̃ tute.i.tumet,peperis.i.partum feceris. S. Me miſeram,exclamãtis eſt dictum.i.dico me miſeram, vel certũ eſt ſup. me miſeram,vel aliquid tale. neminem habeo mecum,ſumus ſolæ. Geta.ſ.ſeruus noſter non adeſt.i.non eſt pñs nec habeo ſup. quẽ mittam ad obſtetricem.i.ad mulierẽ,quæ adeſſe ſolet, ſeu ferre opem parturiẽti. nec habeo aliquem,q accerſat.i.qui ad vocet Æſchinũ,vel eat ad vocandum Æſchinum. C. Pol iurantis eſt,q.dẽ.i.certe,iam.i.ſtatim,aderit.i.pñs erit hic,nam nunq̃ intermittit.i.omittit,interrũpit,prætermittit vnum diem, q.n.i.quod non ſemper.i.per oẽs dies veniat. S. Ipſe ſolus Æſchinus eſt remedium.i.medela meaꝝ miſeriaꝝ.i.meaꝝ calamitatum. C. O hera.i.ò dña Soſtr.haud.i.nõ,potuit melius.i.opportunius, fieri.i.euenire gnatæ.i.filiæ tuæ, heræ.i.dñæ meæ, q̃ factum eſt.i.q̃ euenit, qñ vitium.i.ſtuprum oblatum eſt ipſi filiæ,tanq̃ inuitæ, ꝑpea dixit oblatũ,quod vitium attinet.i.ſpectat potiſſimũ.i.principaliſſime,ſeu ꝑcipue ad illum Æſchinum, talem.i.tam bene mutatũ, tali gñe.i.tali nobilitate ꝓſapiæ,tali animo.i.tali affectione in te & filiam,natum ex tanta familia.i.ex tam diuite domo,vel talem intellige quãtum ad bona corporis puta tam formoſum,ſeu pulchrum,& tali gñe quantum ad bona fortunæ,hoc eſt tali gñis honeſtate,& tali animo quantum ad bona animæ, puta tali ſapientia,aut modeſtia &c. S. Pol eſt ita.i.veritas ita ſe habet, vt dicis quæſo Deos,vt ipſe ſit nobis ſaluus.i.incolumis nobis ſeruetur. nam cum talis ſit nihil ad vota præter ſalutem opus eſt.

LATO. ARgũ) Colloquium muliercularum de Æſchino, eſtq. hic initium ad epitaſin. (Mea to.) Muliebre blandimentum. (Miſeram me,neminem) Conſternatio & ſolicitudo Soſtratæ,ad augendam futuram perturbationem, nunciata alienatione Æſchini. (E re nata) Pro euentu rei.

PETRVS MARS. OBſecro mea nutrix,q d &c.) Maternum affectum ſedulitatemq. & induſtriam in celandis liberoꝝ vitijs appoſite hæc ſcena exprimit. Eſt.n.hoc tanq̃ è iure naturali nobis inſitum,vt pro noſtris talem curã geramus,ne & ſibi nobisq. ſimul vitium afferant,noceantq.. (E re nata melius) Deinde facilius ferimus contumelias nobis illatas à magnis factioſisq. q̃ à vilibus,& neglectis hoibus. Nam animus hois q ad vindictam ꝑpetuos quaſi ſtimulos circũfert,tũ demũ facilius in iniuria acqeſcit,qñ conſiderat,maiorẽ eſſe poteſtatem q̃ quæ à ſe lædi poſſit.

RIVII caſtigatio. E Re nata melius fieri haud potuit) Sunt exemplaria,quæ habeant,E re natæ pro eo,quod eſt,ex vſu filię,qño manu ſcriptũ quoddam. Sed rectius è re nata legitur,Don.quoque probante, quod qd tandem ſit, & paucis & dilucide explicat Bud. Res nata,inqens,dr̃ quę accidit,& hoc verbo ſignãt πρᾶγμα τυχὸν,συμβεβηκὸς,de re.n.repẽtina dr̃,vt inquit Don.in Adel. Cic. Tũ tibi placuit,vt mitterẽ ad filium,inde eſt natũ, vt ad Publiũ. Sermo eſt à Græcis trãſlatus q ἐν γενομένῳ πράγματι dñt rem,quæ nuper accidit. Hæc ille. Don. E re nata melius fieri haud potuit. Sic, inqt, proprie dicimus de his q̃ contra voluntatem nr̃am acciderunt,vt nunc vitium virginis. Eſt aũt ordo: Nihil potuit melius è re nata fieri,q̃ quod factum eſt,vt qñ vitianda erat virgo, ab eo potiſſimum vitiaretur,qui erat expetendus ad matrimoniũ, q d. Malũ quidem per ſe vitium offerre virgini, ſed ex cõditione eius quæ vitiata ſit,nihil potuit melius euenire,q̃ quod contigit,vt ab eo vitiaretur,cuius nos nõ pœniteret. Ita fermè Don. In manuſcripto,quod Ioan. Muslerus nobis miſerat ad hunc modũ erat, Heræ natæ melius fieri haud potuit. Ibidem in ſpatio quod verſus dirimit,ſic adſcriptum offendi,Heræ genitiui caſus,natæ datiui. O infelix ſeculum. Talibus gloſſis paſſim contaminatus eſt optimus auctor,& ſic interdum deprauatus,vix vt corrigi poſſit. Eſt aliud manuſcriptum, quod habeat Frena te. id ſic lector intelliges,quaſi iræ moderari iubeat,propterea ꝙ,vt ſequitur,melius fieri haud potuerit. O interpretes.

GLAR. HVius ſcenulæ verſus oppido impediti ſunt. Primus eſt trochaicus tetr.cat.ſed finitus in Rogas, vt ſecundus verſus incipiat à verbo Recte, qui ſecũdus ſit iambicus tetrat.niſi loco tertio proceleuſmaticum ponamus. Nam Ædepol vel primam habet breuem,vel creticus eſt in hoc loco. Et Don. Mea tu legit pro Mearum. Tertius verſus rurſus eſt iambicus; niſi quis tollat Tunc. Quartus & ipſe iambicus eſt, niſi quis loco tertio ponat proceleuſmaticũ. Præterea s,in Sumus eliditur ad finẽ. Quintus haud dubie trochaicus eſt, niſi qs m, nõ elidat ĩ Quẽ. Sextus rurſus eſt iambicus niſi s,elidamus in Ia. Ita ſeptimus iambicus fuerit, niſi & ibi i, elidatur in Miſeriarum ante a. Ceterum Mearum diſſyll. fuerit, niſi creticum loco quarto conſtituamus. Vltima quatuor haud dubia trochaica ſunt,forte vltimum iambicum iudicari poterit,ſi quis Deos diſſyllabũ fecerit, quod ego malim monoſyll. Poteſt & bacchius eſſe loco ſexto.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Geta Soſtratæ ſeruulus commotior, heræ nuntiat Aeſchinum alio captum amore, puellam eripuiſſe lenoni.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena artificioſe exprimitur ſeruus fidelis, vehementer commotus, currensq; propere, ac mala Soſtratæ nuncians. Nam refert quomodo Aeſchinus alio amore raptus, puellã lenoni eripuerit, deſerta ac ſpreta Attica virgine, quã ea lege, vt ipſam vxorẽ duceret, ſtuprauerat. Poſtremo Soſtrata Hegionis Simulo familiari rem omnem enodandam cenſet.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena, muliercula factum Aeſchini recenſent, & motus fit magnus.

Tetrametri partim Iambici, partim Trochaici, Dimeter vnus.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

NVNC illud eſt, quod, ſi omnes omnia ſua conſilia conferant,
Atque hic malo ſalutem quærant,auxilij nihil afferant,
Quod mihiq., heræq., filiæq., herili eſt. væ miſero mihi,
Tot res repente circumuallant, vnde emergi non poteſt,
Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſolitudo, infamia.
Hoccine ſæclum? ò ſcelera, ò genera ſacrilega, ò hominem * impium. * impurum.
S. Me miſeram, quidnam eſt, quod ſic video timidum & properantem Getam?
G. Quem neque fides, neque iuſiurandum, neque vlla miſericordia
Repreſſit, neque reflexit, neque quòd partus inſtabat prope,
Cui miſeræ indigne per vim vitium obtulerat. S. non intellego
Satis, quæ loquatur. G. propius obſecro accedamus Soſtrata. G. ah,
Me miſerum,vix ſum cõpos animi: ita ardeo iracundia.
Nihil eſt, quod malim, quàm illam totam familiam mihi obuiam
Dari, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc eſt recens:
Satis mihi id habeam ſupplicij,dum illos vlciſcar modo.
Seni animam primum extinguerem ipſi, qui illud produxit ſcelus:
Tum autem Syrum impulſorem, vah, quibus illum lacerarem modis.
Sublimem medium arriperem, & capite primum in terram ſtatuerem,
Vt cerebro diſpergat viam:
Adoleſcenti ipſi oculos eriperem, poſt hæc præcipitem darem:
Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & proſternerem.

Sed ceſſo hoc malo heram impertiri propere? s. reuocemus. Geta. G. hem.

Quiſquis es, ſine me. s. ego ſum Soſtrata. G. vbi ea eſt? te ipſam quærito:

Te expecto: oppido oportune te obtuliſti mi obuiam

Hera. s. quid eſt? quid trepidas? G. hei mihi. s. quid feſtinas mi Geta?

Animum recipe. G. prorſu'. s. quid iſtuc prorſus ergo eſt? G. perijmus:

Actum eſt. s. eloquere obſecro, quid ſiet. G. iam. s. q̃d iam Geta?

G. Aeſchinus. s. quid ergo is? G. alienu' eſt à noſtra familia. s. hem,

Perij, quare? G. amare occepit aliam. s. væ miſeræ mihi.

G. Neque id occulte fert: à lenone ipſus eripuit palam.

s. Satin' hoc certo? G. certe, hiſce oculis egomet vidi Soſtrata. s. ah,

Me miſeram, quid credas iam? aut cui credas? noſtrum ne Aeſchinum,

Noſtram vitam omnium, in quo noſtræ ſpes, opesq́. omnes ſitæ erant,

Qui ſine hac iurabat ſe vnum nunquam victurum diem,

Qui in ſuo gremio poſiturum puerũ dicebat, patrem ita

Obſecraturum, vt liceret hanc vxorem ducere.

G. Hera, lacrumas mitte, ac potius, quod ad hanc rem opu' porro eſt, proſpice.

Patiamur ne, an narremus cuipiam? G. au, au mi homo, ſanun' es?

An hoc proferendum tibi vſquam eſſe videtur? G. mihi quidem non placet.

Iam primum, illum alieno animo à nobis eſſe, res ipſa indicat.

Nunc ſi hoc palam proferemus, ille inficias ibit, ſat ſcio;

Tua fama, & gnatæ vita in dubiũ veniet. tũ ſi maxume

Fateatur, cum amet aliam, non eſt vtile hanc illi dari.

Quapropter quoquo pacto tacito eſt opus. s. ah minime gentium:

Non faciam. G. quid agis? s. proferam. G. hem, mea Soſtrata vide quam rem agas.

s. Peiore res loco eſſe non poteſt, quàm in hoc, quo nunc ſita eſt.

Primum indotata eſt: tum præterea, quæ ſecunda ei dos erat,

Perijt: pro virgine dari nuptum non poteſt: hoc relliquom eſt,

Si inficias ibit, teſtis mecum eſt annulus, quem amiſerat.

Poſtremo, quando ego conſcia mi ſum, à me culpam hanc procul eſſe, nec

Pretium, neque rem vllam interceſſe illa aut me indignam, experiar Geta.

G. Quid iſtuc? accedo, vt melius dicas. s. tu, quantum potes, abi,

Atque Hegioni cognato huius rem omnem narrato ordine.

Nam is noſtro Simulo fuit ſummus, & nos coluit maxume.

G. Nam hercle alius nemo reſpicit nos. s. propera tu mea Canthara,

Curre, obſtetricem accerſe, vt, cum opus ſit, ne in mora nobis ſiet.

DON.

NVNC illud eſt,) Hic locus ſm artem comicam ſeruum currentem exprimit & nũciantem mala. Maximá itaque pars ſcenę, motoria eſt, ſignificat autem Nunc tale negotium eſt, nunc tale periculum eſt aut vero conſignificationem tẽporis habet, vt ſi diceret, quando aut quo tempore. [Nũc illud eſt,) Verum periculum, an tempus? Eſt .n. ἔκλειψις. [Quod, ſi omnes omnia ſua conſilia) ὑπερβολὴ cum παρονομασίᾳ omnes omnia. Hinc Cic Omnes in hoc iudicio conferant omnia. [Salutem quærant,) Non, remedium, vt ægro, ſed vt pereunti ſalutem. Et noue dixit malo ſalutem, pro, contra malum. [Auxilij nihil afferant,) Mire de proximo repetitum eſt πρόσωπον .i. conferant & afferant. Hoc conuenit preſertim ſtomacho minus verba curantis. Sic ſupra. Omnes omnia Quod mihiq́., heræq́., filiæq́.. Mira in ſeruo fides, cum primum ſe ponat in herili malo, & poſt ſe matrem: in vltimo, puellam. [Quod mihiq́., heræq́., filiæq́. herili eſt) πολυσύνδετον ſecundũ: vt, Omnia ſecum Armentarius afer agit tectumq́., laremq́., Armaq́., Amyclæumq́. canem, Creſſamq́. pharetram. [Circumuallant,) Circumuallant ſe circa nos, & ſtipant ſe inuicem. nam circumuallamus nos & alios. tamen rara locutio eſt. Et circũuallant dixit, velut inimica acies contra nos: & ideo addidit, Vnde emergi nõ poteſt. Cum impreſſio eſt hoſtium, ſic dicitur, vt Saluſt. Preſſi vndique multitudine. Cicero, Qui ſemper premuntur, & nunq̃ emergunt. Et emergi, noue. nam emergo dicitur, non emergor, ſed ideo eſt vſus, quia extra cõpoſitionem & mergo & mergor facit. [Vnde emergi non poteſt,) Vnde, abſolute. an deeſt, illud? an vnde, pro ex quibus? [Vis, egeſtas, iniuſtitia, ſolitudo, infamia.) Hæc ſunt quæ circũuallant: Vis illata: Egeſtas ipſius puellæ: Iniuſtitia iudicum illius temporis, Solitudo à defenſoribus: Infamia ab ijs qui credunt pretio vitiatam. Nam & in ſubditis ſic habes, Quando ego conſcia mihi ſum, neque pretium, neque rem vllam interceſſiſſe. [Hoccine ſæclum?) ἦθος. Queſturus de homine, ſæclum accuſat prius, vt a tempore, mores increpet, & econtrario. Secula in omnibus rebus laudantur. Vt, Quæ te tam læta tulerunt Sæcla. [O ſcelera, ò genera ſacrilega, ò hominem impium.) Moris eſt nimis dolentibus incuſare alia ex alijs. Virg.

Cum complexa ſui corpus miſerabile nati,
Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater. Et,
Quem non incuſaui amens hominumq́; deorumq́;?

[O hominem impurum.) Æſchinum.ſ. & hoc ἔμφασις nam ſemp vltimum ponimus eum cui maxime iraſcimur. vt in And. poſt accuſatum ſocerum, & vituperatam ſponſam, Nam quid ego dicam de patre? Et in Phorm. Ita ne tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo? Et poſt multa, O facinus audax? O Geta monitor? Vnde ille, Vix tandem, inquit. [Video timidum & properantem Getam?) Timidum, perturbatum. non.n. timet, ſed dolet. Sic Plaut. in Bacc. Nam vt ex naui vecta es, credo timida es. [Quem neque fides, neque iuſiurandum,) Ordo eſt, Hominem impurum, quem neque fides, neque iuſiurandum. Exaggerat crimen admiſſum. [Quem neque fides,) Quia promiſit. [Neque iuſiurandum,) Quia iurauit. [Neque vlla miſericordia) Quia vim intulit. [Neque illum) ſm πλεονασμόν nam abundat Illum: vt, Nunc dextra ingeminans ictos, nunc ille ſiniſtra. Et eius videlicet miſericordia quam amauit, neque repreſſit, ne auderet: Neque reflexit, ne faceret, & ſic hoc dictum eſt vt à Virg.

Num fletu ingemuit noſtro, num lumina flexit.
Num lacrymas victus dedit, aut miſeratus amantem eſt? etc.

Vt ſi non potuit reprimi ne faceret, ſaltem vt in peccando eſſet mitior, debuit commoueri. ſed melius quod ſupra. [Neque q̃ partus inſtabat prope,) αὔξησις addidit non tantum mariti, ſed etiam patris ſcelus. [Cui miſeræ) Deeſt, et. [Indigne) Impie, crudeliter. vt Virg. Quæ cauſa indigna ſerenos Fœdauit vultus? [Non intellego Satis,) Ad hoc Soſtrata ignorans inducitur vt malo nuntio repente feriatur. & quia oportuit ipſam priorem loqui, præſens loquitur. Quia aũt non eſt perdenda tam ſuauis ἀγνοία dolentis ad iraſcentem, idcirco non audit, nec ob illam Geta conſeruus loqui deſinat. [Satis, q̃ loquatur.) Adhuc non audiente Geta loquitur. idcirco nec audit eũ ſatis, nec vi ab eo Soſtrata. [Vix ſum cõpos animi:) Aut vix, tandem. aut vix, non. vt Lucil. Carcer vix carcere dignus. [Compos animi) .i. compotentis animi, vel ſanis animi. cui contrarium eſt, Impos animi. Sal. Neque animo, neque lingua ſatis cõpotem. cũ de amente Septimio loqueretur. Alij, compotem animi, compoſitum aĩo intelligunt. [Quàm illam totã familiam) Hic nunc tã culpa familiæ, q̃ ſcelus Æſchini oſtenditur, propter quem omnes cruciandi ſunt.

[Itane

lum eſt mihi ſeruo & heræ.ſ.Soſtratæ,& filiæ herili.i.filiæ ex heræ mea,quæ nunc per tui proxima eſt ex opere Æſch. Veh,interiectio execrantis, quæ iungitur datiuo. Væ mihi miſero .i. ego miſer ſum maledictus,& infelix,tot res malæ .ſ. circunuallant.i. circundant,circunueniunt nos.ſ.tanquam inimica acies,quæ uallo circundat,aut ſtipat ſe circa hoſtes,aut circunuenit,& circuncludit vallo ipſos hoſtes,ne poſſint aufugere, ergo circunuallāt .i.uel ſe muniunt aduerſum nos,vel nos circūueniunt nobis moleſtiam inferentes,repente .i. ſubito,vnde.i. à quibus rebus,non poteſt emergi capiendo imperſonaliter.i.à nobis euadi non poteſt,ſeu erumpit,vt locutio intelligatur imperſonaliter. ita ꝙ emergi ſit infinitiuus huius verbi imperſonalis emergitur emergebatur. Don. tamen vult emergi eſſe infinitiuum ab emergor eris deponenti. vt ſit ſenſus. vnde .i. à quibus rebus nullus noſtro poteſt emergi.i.erumpere,res autem ſunt hæ,vis.i.violentia illata puellæ,egeſtas .i. neceſſitas,inopia ipſius puellæ, iniuſtitia .i.malum iudicium huius temporis.Solitudo.i.deſertio, ſeu derelictio à defenſoribus, q. d. erit ſolitudo puellæ à defenſoribus, propterea ꝙ inops eſt,nec habet vnde conducat operas aduocatorum,infamia.i.ignominia,ab his, qui credunt puellam eſſe ſtupratam precio,hoccine.i.utrum hoc ſeculum eſt ſup.tale, vel tales ſunt homines huius ſeculi.i.huius durationis hominū, huius ætatis,huius tempeſtatis. O ſcelera,exclamatio.i.miror tot ſcelera & flagitia eſſe hac tempeſtate,ò genera hominum.ſ.ſacrilega .i.nefaria,& impia .i. dico talia genera hominum, qui talia agūt eſſe,ſacrilega ò hominem.ſ. Æſchinum,impurum.i. fœdum,turpem,inhoneſtum,vel impium, iniuſtum erga Deum, qui Deum ante oculos non proponit, hoc eſt dico hominem illum eſſe turpem & inhoneſtum. S. Me miſeram,exclamatio eſt interiectionis vice fungens,q. d. ſup. me infelicem & mihi imminere aliqd miſeriæ,quid eſt quod.i. propter quod. video Getam ſeruum ſic timidum .i. perturbatum,& ſic properantem .i. feſtinantem. G. Geta Soſtratæ exclamationem nō audiuit, ideo pergit in ſermone ſuo,& ideo ſic iunge cum illo quod dixerat,ò hominem impurum,quem .ſ. Æſch.neque fides .i. promiſſio facta, neque iuſiurandum,quo iurauit ſe ducturum eam,neque miſericordia.i.cōpaſſio,aut ꝙ ei vim intulit,aut ꝙ eam amauit,& illi probro fuit. Quæ ergo illum,abundat illum,neque &c. non repreſſit .i. non cohibuit,ne auderet id moliri,neque reflexit.i.reuocauit, retraxit,ne id faceret grande facinus, neque id repreſſit eum quod debebat deterrere eum ab eo faciendo,videlicet ꝙ partus eius puellæ inſtabat .i. imminebat,futurus erat prope, ſeu appropinquabat, cui puellæ miſeræ .i. quæ miſera fuit propter illud uitium. ipſe Æſch. obtulerat ipſi iniuriæ .ſ. uitium .i. ſtuprum,per vim .i. per uiolentiam, indigne .i. impie & crudeliter. alij lib. loco cui habent qui, ſed tunc eſt intelligendum qui Æſch. obtulerat ei ſup. miſeræ &c. S. non ſatis intellego,quæ .i. quas res,vel quæ verba loquatur. C. ò Soſtrata obſecro ꝙ ſup. accedamus .i. adeamus,propius,à prope comparatiuum aduerb.i. propinquus, proximus. Interdum.n. proximus fungitur uice poſitiui, & comparationem habet. G. ah,interiectio dolentis,me miſerū, id eſt dico vel fateor. q. d. ſum bene miſer,vix .i. quaſi,non ſum compos animi .i. ſanæ mentis,ſeu ſani animi,ſicut dicimus compos mentis pro ſanæ mentis, vel compotentis animi, ſeu compoſiti animi,vt alij volunt, quæ omnia ferme in idem recidunt. Eius autem contrarium eſt impos animi, vel non ſanæ mentis, vel impotentis,& incompoſiti animi vel qui ſuo animo non potitur,vt ſunt iracundi,qui vehementi appetitui nequeunt moderari,& ideo non ſunt compotes animi vel ſui.i. nō potiuntur arbitratu ſuo,vel ſeipſis, vel ſuis animi. Compos etiam inuenitur iungi ablatiuo. Sal. Neque animo,neque lingua ſatis compos. Vix ergo ſum compos animi. ita .i. adeo, ardeo .i. vror, incendor,iracundia .i. animi perturbatione, & ſanguinis ebulitione. Nihil eſt quod malim .i. potius cupiam,q̄ illam totam familiam à quo ducit originem Æſch. & ipſum Æſch. ſimul,qui eſt de illa familia dari obuiam mihi.i.occurrere mihi,& euomam.i.eijciam hanc omnem iram.i.quod vulgo dici ſolet,vt detraſcar in eos, q ſunt de illa familia,dum .i. quandiu, hæc ægritudo .i. hæc mentis meæ iracundia. Nam ægritudo mentis eſt ipſius perturbatio, & cōmotio,dum inquam hæc ægritudo eſt recens .i. noua. Nam paulatim lapſu temporis efferueſcit ira, quæ cum recens eſſet, erat uehementiſſima,habeam ſatis id ſupplicij.i.illud ſupplicium mihi,hoc eſt illud ſupplicium ſatis ſit,ſeu ſufficiat mihi, uel ſufficiens mihi habebo de eis ſupplicium,dummodo ulciſcar.i. dummodo puniam uel uindicem illos de illa familia mihi inuiſa. Primum.i.in primis, extinguerem animi ſeni .i.ſuffocarem ſenem, & dixit extinguerem, propterea ꝙ ab antiquis putabatur anima eſſe ignis,qui extingui præcipue dicitur. Primum ergo extinguerem animam ipſi ſeni Demeæ, qui produxit .i. genuit illud ſcelus .i. illum ſceleroſum filium, autem .i. ſed, tum .i. deinde, vah quibus modis,q. d. acerbis,aſperis,lacerarem .i. dilaniarem. Syrum ſeruum impulſorem .i. ſuaſorem vehementem, qui non ſolum videatur ſuadere, ſed etiam impellere. Vbi hæc interiectio vah (quæ ſæpius eſt irridentis) hic oſtendit vehementiam affectus in Syrum,& voluntatem immodicam,arriperem.i.celeriter & cum impetu caperem, eum medium .i. per medium corporis,ſublimē .i. in altum ſublimatum,vt caderet grauius, & ſtatuerem .i. proſternerē,vel immitterem in terram,primum aduerb.i. primo,capite.i.per caput,deinde reliquo corpore ſequente, q.d. ꝓcipitem eum dar. in capite primū in terra ſtatuto, vt diſpergat .i.in diuerſis partibus ſpargat, ſeu pertundat viam .ſ. cerebro .i. effuſione ſanguinis è ſuo capite prodeuntis, vel effuſione ipſius cerebri. Poſſet ēt forſitan dici diſpergat viam.i. diffindat viam,& faciat foueam in via percuſſione capitis ſui, quæ foſſa fieret diſpergendo terram huc & illuc, eriperem .i. eruerem,effoderem. extraherem oculos ipſi adoleſcenti .ſ. Æſchino, quibus amore puellæ captus eſt. Poſthac .i. poſtea, poſt illud factum, darem eum præcipitem .i. præcipitarem,deijcerem eum ab aliquo editiore loco, quod facile eſſet factu erutis oculis,ruerem.i.cum impetu proſternerem,impellerem ceteros de illa familia, ruere hic habet actiuam ſignificationem ſignificatq. toto corpore vti ad impellendum, quod faciunt qui præcipites alios proſternunt. Tunderem .i. contererem,fabrorum more,qui malleis tundunt ſæpe incudem ictus repetentes,agerem.i. agitarem,verſarem, volutarem,nimia celeritate proſequerer,atque promouerem, raperem.i.raptim,ac properanter illos comprehenderem,proſternerem.i.deturbarem,in terra deijcerem,ſed ceſſo.i.deſiſto iſta incaſſum minitari,malo.i.potius uolo impartire .i. participem facere heram meam Soſtratam,hoc .i. hac re infauſta, ac infelici. Dicimus .n. impertio tibi conſilia mea & impertio te conſilijs meis .i. tibi communico mea conſilia. Malo inquam impartire eam propere .i. properanter,feſtinanter. Deinde incipit domum verſus ire. S. reuocemus eum.ſ.Deinde vocat eum ſuo nomine. G. hem,vbi hem vocantis eſt aduerb. ſeu mauis interiectio. Cum enim aliquem vocamus eminus poſitum dicimus, Ioan. hau. G. qſqs es.i.qcūq. ſis,ſine i.ꝑmitte,me ire ad impartiēdam heram hoc malo euētu,& h.d. nōdū ea aīaduerſa. S. ego ſum Soſtr. G. vbi eſt ea Soſtrata,qua cognita ſubdit,q̇rito teipſam,expecto te. ò hera obtuliſti te obuiā,aduerb i.in occurſum mihi,oppido .i. valde, aduerb.intendēdi,oppido opportune.i.ualde apte. S. qd eſt,q.d. cur,vel ꝑꝑ qd trepidas .i. times,ſeu timorē præ te fers, neq. tibi ſatis cōſtat qnimmo inceſſus tuus modo citus,modo tardus,more ꝑturbati,& animo agitati. G. hei mihi.i.doleo,dolor mihi ineſt,afficior dolore pertentat dolor pectus. S. ò mi Geta quid.i. cur,feſtinas .i. cur es ita commotus, & perturbatus, & anhelans more feſtinantis vſque adeo,vt crebriora uerba continuare non poſſis præ anhelitu nimio,& propterea recipe.i. reſume,reuoca animum,& incipe ſpirare,neque ita animo cadas. G. prorſus .i. omnino perijmus .ſ. quod ſequitur,ſed illud proſequi non potuit præ anhelitu nimio. S.ergo quid iſtud prorſus eſt.i.ſibi vult, quid uis dicere prorſus eſſe. G. prorſus perijmus.i.ꝑditi ſumus, actum eſt,verba hæc ſunt deſperationis. Nam actum eſt dicitur in ea re,de qua ſit iam lata ſententia. S. obſecro te eloquere .i. bono ſermone & tali ut intelligaris, detege quid ſit illud ꝓpter quod es ita turbatus. G. anhelans Geta & ſingultus emittens dicit iam .i. ſtatim eloquar. S. ò Geta quid dicis ſup. iam re facturum,vel quare dicis iam,nihil aliud addens ſe impeditus ſingultibus crebris. G. Æſchinus eſt alienus &c. vt poſtea ſequitur,ſed ſuſpirio interpellatus duntaxat dixit Æſchinus. S. ergo quid iā Æſchinus fecit ſup. G. iunge nunc cum Æſchinus quod ſolum dixerat ſic, Æſchinus eſt alienus .i. remotus & alienatus noſtra familia, ita vt quem ſperabamus futurum tibi generum ita de familia,nunc alienatum à filia tua cernimus. S.hem,dolentis interiectio,perij.i.perdita ſum, quare eſt ſup. alienus. G. Occepit .i. incepit amare aliam puellam. S. væ mihi miſeræ .i. ego miſera ſum maledicta & infelix prorſus ita ut uidear eſſe maledicta à Deo. G. Neque fert occulte .i. non celat id .ſ. ſe amare aliam. Ipſus pro ipſe eripuit.i.abduxit,abſtulit palam.i.manifeſte,à lenone.i.turpi uiro puellarum redemptore. S. ne.i.utrum, ſcis hoc certo,aduerbium.i.quod dici ſolet,omnino ꝓ vero. G. certe ò Soſtrata egomet uidi hiſce oculis, hoc ponitur maioris aſſeuerationis gratia. S. ah,ah (interiectio eſt flentis)me miſeram .i. dico, uel fateor me infelicem. Iam nunc quid credas, .i.

cui ſermoni adhæreas nunc, vel cui rei acquieſcas iam? cui homini ſup. credas.i. confidas. Eſt ne verum ſup. noſtrum Æſchinum ita familiarem exiſtentem noſtram omnium vitam .i. noſtram vitæ futuræ ſpem, vel ita carum, vt eſt nobis cara vita. Eſt ne ergo verum illum feciſſe talia ſup. eſt.n. eclypticus ſermo aptus perturbatis, in quo Æſchino noſtræ ſpes.i. expectationes, & noſtræ omnes opes.i. noſtræ facultates, erant ſitæ.i. poſitæ, collocatæ. Nã ſitum eſt quicquid eſt in loco ſuo poſitum non euertitur, qui .ſ. Æſchinus iurabat ſe nunquam viſurum vnum diem ſine hac.i. ſine filia noſtra, qui Æſchinus dicebat ſe poſiturum puerum, cuius partus imminet in gremio ſuo.i. ſupra genua ſua more matrum, qui inquam dicebat ſe oblectaturum .i. rogaturum obnixe patrem ita, vt .i. ꝙ liceret ſibi ducere hanc filiam meam vxorem .i. in vxorem. Dicimus .n. duxi filiam illam vxorem, vel duxi in vxorem. G. ô hera.i. ô tu domina Softrata mitte .i. dimitte, lacrymas.i. noli flere amplius, ac potius conſule.i. conſilio proſpice, ſeu prouide, porro.i. in reliquum, in futurum, deinde, nã porro hic eſt tpis, aut ordinis aduerb. non coniunctio. Conſule ergo de eo ſup. quod eſt opus.i. quod eſt neceſſarium ad hanc rem, vel conſule in reliquum, quod.ſ. conſiliu prouidere in reliquum, eſt opus .i. neceſſarium ad hanc rem, ſentit aũt non lacrymis eſſe agendum, vbi conſilio opus eſt. Deinde interrogat Geta, ne .i. vtrum, patiamur. i. feramus, æquo animo, an narremus cuipiam .i. alicui hoc quod nobis factum eſt ab Æſchino, vel poteſt iungi cum præcedente ſic, porro.i deinde, conſule.i. conſulta, delibera, ne.i. utrum patiamur, an narremus, cuipiã.i. alicui. Deinde ſubiunge, quod.ſ. conſulere. an narremus, cuipiam eſt opus ad hanc rem. C. au, au, interiectio indignantis. ô mi homo, ne.i. utrũ, ſanus es.i. mentis compos, an.i. vtrum, hoc factum.ſ. Æſchini, videtur tibi eſſe proferendum.i. diuulgandum vſquam .i. in aliquo loco. G. quidem.i. certe non placet mihi.i. non eſt mea ſententia vt vſquam proferatur iam.i. nunc primum.i. in primis, res ipſa.i. ipſe effectus, indicat.i. prodit, manifeſtat illum Æſch. eſſe alieno animo.i. habere animum alienum.i. alienatũ a nobis, nunc ſi proferemus palam.i. ſi publicamus hoc ſtuprum.ſ. puellæ. Ille Æſch. inficias ibit.i. negabit ſat ſcio.i. non dubito, & ſatis perſpicio, & negabit tuam famam.ſ. tuum nomen, & uitam gnatæ.i. ſalutem filiæ tuæ quam iam pertulit, & ita ſi hoc reſciuerit eſſe publicatum, dolore perculſa poterit extremum claudere diem, tua ergo fama & vita gnatę veniet in dubium, inde in periculum. Tũ .i. deinde, ſi maxime fateatur.i. ſi aſſertiue, ut dicunt, confiteatur ſtupraſſe filiam, non eſt vtile hanc.ſ. filiam tuam dari illi nuptui, cum amet aliam ab ea, & ita non poſſet bene viuere cum eo, qui amore alterius teneatur. Quapropter.i. quam ob rem, opus tacito.i. tacere vel celato.i. celare, vt Saluſt. Priuſquam incipias conſulto, & vbi conſulueris mature facto opus eſt, igitur celare quo quo pacto.i. quocunque modo celari poſſit. S. ah, interiectio dolentis minime gentium .i. nullatenus opus eſt inquã tacere, vbi gentium, genitiuus ponitur cum minime non neceſſitate ſignificationis, ſed ornatus gratia & ſonoritatis, vt etiam dicimus nuſquam gentium, terrarum, locorum. Deinde ſubdit non faciam .i. non tacebo. G. quid ais? S. proferam .i. diuulgabo, facinus vitij. Et ideo quid prius dicebatur, au mi homo ſanus es. Donat. vult ex perſona nutricis legendum eſſe, quæ rem diſſimulandam putat. G. hem, interiectio dolentis ô mea hera .ſ. Softrata, uide .i. diligenter conſidera, quam rem agas.i. quid facias. S. res non poteſt eſſe peiore loco .i. in peiore ſtatu, quàm in quo loco.i. ſtatu, nunc eſt ſita .i. poſita, conſtituta, collocata. q. d. peius accidere non poteſt, quam iam acciderit, primum .i. in primis, ipſa eſt indotata i. ſine dote. Tum .i. deinde, præterea.i. inſuper, dos quę erat ei ſecunda, videlicet virginitas, perijt.i. præterita eſt, & conſumpta, nunquam reditura. Nam ait Ouid. Læſa pudicitia deperit illa ſemel. ipſa non poteſt dari nuptum, id eſt non poteſt collocari, vel nubere pro virgine .i. tanquã virgo, cum non ſit, & multo minus cum erit diffamata. Dicimus dare nuptum filiam, admittere ſpectatum, dare venum ædes, quę verba, quamuis motum non ſignificent eundi de loco ad locum, tamen iunguntur primo ſupino, nam (vt dicunt) in ſe latentem motum obtinent, præterea id dicendi genus ab auctoribus eſt vſurpatum. Hic reliquum eſt .i. reſtat, ſi ipſe Æſchinus ibit inficias .i. negabit, annulus eſt teſtis mecum.i. vel annulus, qui eſt teſtis apud me, vel annulus eſt teſtis pro me, aut ergo mecum annulũ eius, qui teſtificabitur.i. approbabit factũ ipſum cũ videbitur, quem .ſ. annulum ipſe Æſchinus amiſerat. Poſtremo.i. denique, qñ .i. quia, ego ſum conſcia mihi .i. ſum mihi ipſi teſtis, & ſcio apud me hanc culpam de ſtupro filiæ.ſ. eſſe procul .i. longe à me .i. me non conſentiſſe vllo pacto, & quoniam ſum inquam mihi conſcia, neque, id eſt non, precium interceſſiſſe .i. interueniſſe, neque rem vllam, id eſt neque nuncium, neque donum, neque pactum, neque promiſſum interceſſiſſe, id eſt interueniſſe, aut interpoſitũ eſſe. O Geta experiar, id eſt probabo agendo apud iudices illam filiam, aut experiar inquam illam indignam me .i. male reſpõdentem moribus meis, & degenerantem, & propterea indignam, quæ me habeat matrem, uel poteſt referri ad culpam dicendo, aut experiar.i. probabo apud iudices agendo illam culpam eſſe indignam me .i. non dignam, quæ imputetur mihi, quia dixit iam illam culpam eſſe procul a ſe ita, vt non dicatur fuiſſe lena filiæ. G. quid .i. cur dicis ſup. illud, cum non ſit dicẽdum, accedo.i. appropinquo tibi, ut dicas melius .i. ſermonem aptiorem loquaris. S. tu Geta, quantum potes.i. cito, abi.i. diſcede, atque enarrato.i. recitato ordine.i. per ordinem eodem ductu & tenore, quo facta eſt, omnem rem .i. totum factum Hegioni cognato huius filiæ meæ. Nam his Hegio fuit ſummus amicus ſup. vel familiaris, uel in magno honore habitus noſtro Simulo .i. marito meo. Simulus eſt dimin. (vt dicit Don.) a Simone uel Simo, & coluit .i. amauit, frequentauit, ſociauit, maxume .i. valde plurimum nos. q. d. plurimus illi nobiſcum fuit vſus, conſuetudo, ac conuerſatio. G benedicis vt id narrem Hegioni, nam hercle, id eſt per herculem, nemo reſpicit nos .i. nemo præter eum fauet nobis, aut habet curam noſtri, ut dicimus Deũ reſpicere nos, cum noſtri miſeretur, & nos non aſpernatur, ſed benigne exaudit. S ô mea Canthara .i. nutrix mea cara, & eſt muliebre blandimentum, propera.i. accelera, curre, accerſe.i. vade ad vocandum, vel voca. vel, quod dicunt, fac venire obſtetricem, id eſt mulierem parturientibus opem ferentem, vt ne .i. vt nõ ſic nobis in mora .i. ut non tardet, cunctetur, cum opus ſit eam adeſſe .ſ. parturienti.

ARgum.) Geta nunciato facto Æſchini, per errorem mulierculas in magnam perturbationem conijcit. [Nunc illud eſt,) Perturbatio commoti Getæ, quæ eſt vice exordij, ad futurum nuncium de Æſchino. [Quod mihiq., heræq.,) περικυκλοῦσιν. [Circumuallant,) Premunt, Tranſlatum a militari acie. [Hoccine ſeculum?) Exclamatio in Æſchinum. [Quem neque fides,) Exaggeratio, in qua attende vehementiam a repetitione & congerie. [Nihil eſt quod) Optatio vltionis more iratorum. [Dum ægritudo) Quaſi tunc ſæuior futurus ſit. [Seni animam) Enumeratio ſuppliciorum per diſtributionem. [Vah,) Interiectio immodice cupientis, aliàs tum irridentis tum gaudentis. [Sublimẽ,) ὑπερβολικῶς. [Ceteros ruerem,) Mores iratorum, qui ſibi tunc fortes vñr. & attende celeritatem cõmote loquẽtis. [Quid trepidas?) Nempe ex curſu & perturbatione. [Prorſus.) Perimus. [Actum eſt.) Per interualla à cõmoto & anhelãte dñr. [Hiſce oculis) Ad aſſeuerationẽ, alioqui ſatis erit, vidi. [Noſtrũ Æſchinum,) παθητικῶς & ſuauiter dictum, ob recentem adhuc affectum. Cetera pertinent ad delicti exaggerationem. [Au,) Muliebris interiectio. Don. putat ex perſona nutricis legendum eſſe. [Iam primum) Dilemmate colligit rationem conſilij, quam complexionem vocant Rhetores. [Tu ſi maxume) Altera pars διλήμματος. [Peiores res loco) Soluit rationem Getæ, vtranque complexionis partem reprehendendo. Nam cum ille ad vtilitatem ratiocinetur, primum grauius damnum opponit, deinde negat periculum eſſe. [Experiar) Apud iudices agam. LATO.

NVnc illud eſt,) Serui fidelis, & pro ſalute familiæ ſuæ ſolliciti ſtudium hæc ſcena exprimit. Quamuis.n. hoc hoĩm genus pp inſitam animi malitiam vt plurimum ad vitia prõptum eſt, ſi qui tñ aliter mores ſuos inſtituunt, ꝗ vulgus ſeruoꝝ ſolet, hos multis ẽt liberis præferendos quis dubitat? Cic. ad Q.F. hominem ſeruum, ab omnibus reip. muneribus arcet, ſi quis tamen, inquit, egregie fidelis ſit, hunc in domeſticis & priuatis rebus conſtitutum eſſe oportet. Idem pro Milone de ſeruis ait: Dixit .n. hæc omnia idem, qui ſemper conſtanter & fortiter M. Cato: Dixitq. in turbulenta concione, quæ tñ huius auctoritate placata eſt, non libertate ſolum, ſed etiam omnibus premijs digniſſimos fuiſſe, qui domini caput defendiſſent. Plato de Legib. vj. Scimus profecto quod fateremur omnes, ſeruos quam beneuolentiſſimos atque optimos habendos eſſe. Multi enim iam ſerui, quibuſdam meliores ad uirtutem omnem ꝗ fratres & filij, domos, rem dominorum omnem, & dominos ipſos ſeruarunt. Seneca de Beneficijs tertio Præterea ſeruos, qui negat dare beneficium aliquando, ignarus eſt iuris humani. Refert enim cuius animi ſit, qui præſtat, non cuius ſtatus. Nulli præcluſa eſt uirtus, omnibus patet, omnes admittit, omnes inuitat, ingenuos, libertinos, ſeruos, reges, & exules. Et alibi: Poteſt ſeruus iuſtus eſſe, poteſt fortis, poteſt magnanimus, ergo & beneficium PETRVS MARS.

neficium dare poteſt. [Seni animam primum) Animam, ait Non. ſm conſuetudinem ſpiritum vocamus, quo viuimus. [Ceteros ruerem) Ruere eſt diruere, proſternere, actiue poſitum eſt, vt hoc Virgilij: Tantumq. a ſedibus imis Vnà Eurus Notusq ruunt. [Animum recipe) Nam qui curſando defatigantur, hi frequenter ſpiritum ducere coguntur. [Quæ ſecunda ei dos erat) Pudorem intelligit, qui vere ſecunda dos dici debet, vel potius prima. Vnde Alcmena apud Plautum ait.

Nam ego illam dotem mihi duco eſſe, quæ dos dicitur,
Sed pudicitiam & pudorem & ſedatum cupidinem.
Deum metum, parentum amorem & cognatum concordiam.

Quare Hieronymus ita pudicitiam commendat: In pudicitia muliebrium virtutum principatus eſt, hæc pauperem commendat, diuitem extollit, deformem redimit, exornat pulchram, bene meretur de maioribus, quorum ſanguinem furtiua ſobole non vitiat, bene de liberis, quibus, nec de matre erubeſcendum, nec de patre dubitandum.

RIVII caſtigat. O Genera ſacrilega, ò hominem impium) Manuſcripta volumina habent, ò hominem impurum, quo & Venetum, & alia pleraque, nec aliter Donatus. Eſtq. hæc haud dubie vera lectio. Impurum aūt vocat improbum. Sic .n. a veteribus accipi ſolitum teſtatur Don. & Non. Marcellus. [Ah me miſeram, quid credas iam) Nos, ah ah me miſeram: quo modo exēplaria quædam, & præterea Donatus, vt quidem habent omnes editiones, qui adnotauit ah ah interiectionem eſſe flentis. Mire autem affectus exprimitur, & velut ſingultus plorantis iſta iteratione vel congeminatione interiectionis. Ceterum in menſione carminis, κατὰ συναλοιφὴν τὸ ah ah, in vnam ſyllabam coaleſcit. [Noſtrum Æſchinum, noſtram vitam omnium) Nos, Noſtrum ne Æſchinum? &c. quomodo vetuſti libri, idem expoſcente carminis ratione. Neque pretium, neque rem ullam intercesſiſſe, illam aut me indignam. [Geta experiar) Nos, illa aut me indignā, caſo ablatiuo non accuſatiuo, quomodo legendum eſſe coniectura quadam ducor ad ſuſpicandum, ut ſit ſenſus: Cum ſciam nihil interceſſiſſe, quod aut illam, aut me parum deceat &c. Habet autem ita exemplar è bibliotheca nobilium Dominorum ab Haſſenſtein. Reperi eodem modo in quibuſdam impreſſis, nec difficilis hoc loco fuit lapſus. Verbū experiri, quod ſtatim ſequitur, vt id obiter declarem, ſignificat actionem intendere in iudicio, quo modo Cicero vtitur pro Quintio: Si quid in controuerſiā veniret, intra parietes aut ſummo iure experiretur. Græce, vt adnotauit Bud. ἀγωνίζεσθαι καὶ δίκην λαγχάνειν. Proinde recte Don. Experiar, inquit, pro, apud iudices agam. [Porro conſule) Nos, porro proſpice, vt habent manuſcripta volumina, & emendatiſſimum quodque ex impreſſis. Nec aliter Don. Romæ & Venetijs excuſus, conſentiente & Argentoratenſi & Moguntino. Quod ad ſenſum attinet, haud magno in diſcrimine pono, legas ne conſule an proſpice, cum eadem ſit hoc loco vtriuſque verbi ſignificatio. S. au au mi homo ſanus ne es? [An hoc proferendum tibi vſquam eſſe videtur?) Hæc verba Soſtratæ tribuuntur in omnibus, quæ quidem ipſe viderim, exemplaribus: Sed hoc totum, vt adnotauit diligenter interpres, ex perſona nutricis legendum eſt: illa enim diſſimulandam rem putat, Soſtrata vero, vti paullo poſt ſequitur, rem proferendam cenſet, rationesq. ſuæ ſententiæ ſubijcit. [Si inficias ibit) Exemplaria ferè ita ſane habent. Ceterum Thom. Linacer, Sin inficias ibit, legiſſe videtur. Nam adnotauit alicubi particulā ſin, quæ plerunque ſubijci ſolet coniunctioni ſi videlicet cum dictorum quædam eſt oppoſitio, hoc loco ſine ea poni, quod alioqui perrarum ſit. Donatus quoque Romæ & aliter Venetijs excuſus ſin habet, quibuſcum facit editio Moguntina & Argentoratenſis. Quæ quamuis ita habeant, tamen haud ſcio, vtrum magis probem. Metri quidem ratio, Linacri lectionem non reſpuit, ſi s, elidas in nomine inficias, metiendo verſum.

GVID. VIx alibi inuenias ſcenam æque iambicis trochaicisq. permixtā atque hæc præſens eſt. Primi quatuor verſus ſunt iambici tetr. acatal. Primus proceleuſmaticum habet loco quinto. Quintus verſus troch. eſt tetr. catal. Sextus ad idem, ſi quidem impium in fine eius legetur. Sin impurum, erit iambicus tetr. catal & Sæclum diſſyll. niſi creticum loco ſecundo ponamus. [Me miſeram, quid nam eſt, quod ſic video timidum, & properantem Getam?) Qui nunc ſequuntur duodecim verſus, omnes ſunt iambici tetr. acat. Decimuſtertius autem dimeter eſt. Secundus verſus creticum habet loco quinto. In 5. autem verſu s, eliditur in Satis. Septimus verſus extremas duas ſyllabas ad ſequentem concludit, vt in octauo ſic loco primo anapæſtus. Viam Vt i, quod in omnibus libris neglectum vidimus. [Adoleſcenti ipſi eripere oculos, poſt hæc præcipitem darem) Hic, duo ſunt trochaici tetr. catal. apti ſanè rei. Tertius eſt rurſus iambicus tetr. acat. Qualis & quartus, ſi tertio eius loco proceleuſmaticum ponamus. Doct. tamen eum trochaicum exiſtimauit. [Te expecto, oppido oportune te obtuliſti mihi obuiam) Nouem ſequentes hos verſos trochaicos iudico tetr. cat. Quorum in tertio Perijmus legendum tetraſyllabicos, & d, elidendum in Quid. In quarto poſt verbum Eloquere ponenda eſt Ergo coniunctio, vt habent veteres lib. & carminis ratio poſcit. In 5. d, eliditur in Quid. De geminatione Ah. In 8 verſu & in 9. de non omittenda particula Ne, poſt verbum Noſtrum diſſerit Riuius, cui nos de Ne ſubſcribimus, de geminatione dubitamus. Nam flentis interiectio eſſe poteſt, etiamſi non geminetur. [Noſtram vitā omnium, in quo noſtræ ſpes, omnesq opes ſitæ) Omnes nunc deinceps verſus ſunt iambici tetr acat. In ſecundo vero verſu prior vocalis de verbo Erat eliditur à ſuperiore, niſi bacchium loco primo elidamus. In 4. vel Liceat legendum, vel ſibi tollendum è carmine, vel creticus loco quinto erit, quod probo. In 5. verſu videtur loco primo proceleuſmaticus eſſe, niſi d, in Quid elidendum putemus. In 6. finē, puto deſiderari ſyllabam, nempe An, quod in ſequenti verſo eſt in quo ſi prima de Proferendum producta eſt, vt lib. vj. Æn. ſuper & Garamantas & Indos Proferet imperium. Verbum Tibi ponēdum eſt poſt verbum Videtur. Sin correpta eſt pro, vti in tertio mox carmine videtur, bene habet carmen. In 11. verſum, non eliditur in Com, vt loco primo ſit anapæſtus, ſecundo dactylus. In 12. pro Celato vetuſtus liber habet Tacito, quod carmen poſcit. In 13. ſyllaba pro in Proferam videtur ſane longa, vt apud Virg. 14. verſus ita legendus videtur ex vetuſto libro.

In peiore loco non poteſt res eſſe, quàm in quo nunc ſita eſt.

In 16. ll, geminandum in Relliquum. In 17. ſi legendum, non Sin: quanquam ſcio Linacrum ita legiſſe, ſed carminis rationem nō attendit, immo Latinitas nō patitur 19. Verſus male legitur paſſim in omnibus quotquot nos vidimus exemplaribus. Sed .n. ipſe cum ſequente ita diſtinguendi ſunt atque legendi.

Neque pretium, neque rem vllam interceſſiſſe illa aut me indignam Geta,
Expenas. G. quid iſtuc? accedo, vt melius dicas. S. tu q̄ potes.

Vt loco primo ſit proceleuſmaticus in priore verſu, & d, in Quid, quod eſt in verſu ſequenti elidatur, & Quàm pro Quantum legatur, quod & Donato placuit qui ſupplet, Cito, vt ſit, q̄ potes cito abi. In 21. primo creticus eſt loco ſecundo, & Huius diſſyll. In antepen. vel Fuit monoſyll. eſt, vel s, in Somus elidendum. Nam Simulus primam habet productam, niſi bacchium loco quarto conſtituere velimus. In vltimo vel s, eliditur in Opus, vel creticus eſt loco quarto.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Male eſt Demea, quòd filium Cteſiphonem audiuerit vna affuiſſe, cum eriperet mulierem Aeſchinus. Commendatur Cteſipho, vituperantur Mitio & Aeſchinus callide vtrunque Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Cteſiphonis plurimum gaudet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena oſtenditur, quantum Demea ipſe commouebitur, vt rem ipſam cognouerit, cum ex tam parua rei ſuſpicione tantopere ſe affligat. Hic Syrus Cteſiphonem apud Demeam patrem commendat, Aeſchinum vero atque Mitionem qui illi ad ſcortandum ſumptum ſuppeditat, probro afficit ac vituperat, quòd Demea magno eſt gaudio. Deinde Syrus in piſcibus parandis, patiniſq; curandis ſolicitum habet animum. Poſtremo Demea Hegionem contribulem ſuo magno deſiderio conuenire decreuit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Querela de re, quam de Cteſiphone audierit. In hac ſcena lepido commento cauet Syrus, ne Demea, Cteſiphonis peccatum olfaciat.

Senarij.

DEMEA, SYRVS.

DISPERII: Cteſiphonem audiui filium
Vna affuiſſe in raptione cum Aeſchino.
Id miſero reſtat mihi mali, ſi illum poteſt,
Qui alicuius rei eſt, etiam eum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abductum in ganeum
Aliquo. perſuaſit ille impurus, ſat ſcio.
Sed eccum ire Syrum video: hinc ſcibo iam, vbi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt: ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnufex.
Non oſtendam me id velle.
S. Omnem rem modo ſeni,
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quicquam vidi lætius. D. pro Iupiter.
Hominis ſtultitiam. S. collaudauit filium:
Mihi, qui dediſſem conſilium, egit gratias.
D. Diſrumpor. S. argentum annumerauit illico:
Dedit præterea in ſumptum dimidium minæ:
Id diſtributum ſane eſt ex ſententia. D. hem,
Huic mandes, ſi quid recte curatum velis.
S. Hem Demea, haud aſpexeram te: quid agitur?
D. Quid agatur? veſtram nequeo mirari ſatis
Rationem. S. eſt hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Abſurda. piſces ceteros purga Dromo:
Congrum iſtum maximum in aqua ſinito ludere
Paulliſper: vbi ego venero, exoſſabitur:
Prius nolo. D. hæccine flagitia? S. mihi quidem non placent:
Et clamo ſæpe. ſalſamenta hæc Stephanio
Fac macerentur pulchre. D. dij voſtram fidem;
Vtrum ſtudio ne id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi,
Videre videor iam diem illum, cum hinc egens
Profugiet aliquò militatum. S. ò Demea,
Iſtuc eſt ſapere, non quod ante pedes modo eſt,
Videre, ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. D. quid? iſtæc iam penes vos pſaltria eſt?
S. Ellam intus. D. eho, an domi eſt habiturus? S. credo, vt eſt
Dementia. D. hæccine fieri flagitia? S. inepta lenitas
Patris & facilitas praua. D. fratris me quidem
Pudet, pigetq́. S. nimium inter vos Demea, ac
Non, quia ades præſens, dico hoc, pernimium intereſt.
Tu, quantus quantus, nihil niſi ſapientia es:
Ille ſutilis, ſomnium. ſineres vero illum tuum
Facere hæc? D. ſinerẽ illum? aut non ſex totis menſibus
Prius olfeciſſem, quàm ille quicquam cœperet?
S. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. ſic ſiet
Modo, vt nunc eſt. S. vt quiſque ſuum volt eſſe, ita eſt.
D. Quid eum? vidiſtin' hodie? S. tuum ne filium?
(Abigam hunc rus) iam dudum aliquid ruri agere arbitror
D. Sati' ſcis ibi eum eſſe? S. oh, qui egomet produxi.
D. optume eſt.
Metui, ne hæreret hic. S. atque iratum admodum.
D. Quid autem? S. adortus iurgio fratrem apud forum
De pſaltria iſtac. D. ain' vero? S. vah, nil reticuit:
Nam, vt numerabatur forte argentum, interuenit
Homo de improuiſo cœpit clamare, Aeſchine
Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere noſtro? D. oh, lacrumo gaudio.
S. Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuam.
D. Saluos ſit: ſpero, eſt ſimilis maiorum ſuum. S. hui.
D. Syre, præceptorum plenus iſtorum ille. S. phi,
Domi habuit, vnde diſceret. D. fit ſedulo:
Nil prætermitto: conſuefacio: denique
Inſpicere, tanquam in ſpeculum, in vitas omnium
Iubeo, atque ex alijs ſumere exemplum ſibi.
Hoc facito. S. recte ſane. D. hoc fugito. S. callide.
D. Hoc laudi eſt. S. iſtæc res eſt. D. hoc vitio datur.
S. Probiſſume. D. porro autem. S. non hercle otium eſt
Nunc mihi auſcultandi: piſces ex ſententia
Nactus ſum: hi mihi ne corrumpantur, cautio eſt:
Nam id nobis tam flagitium eſt, quàm illa Demea
Non facere vobis, quæ modo dixti: &, quod queo.
Conſeruis ad eundem iſtunc præcipio modum.
Hoc ſalſum eſt, hoc aduſtum eſt, hoc lautum eſt parum:
Illud recte, iterum ſic memento: ſedulo
Moneo, quæ poſſum pro mea ſapientia:
Poſtremo, tanquam in ſpeculum, in patinas Demea
Inſpicere iubeo, & moneo quid facto * vſu' ſit. * optime
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio:
Verum quid facias? vt homo eſt, ita morem geras.
Nunquid vis? D. mentem vobis meliorem dari.
S. Tu rus abis hinc? D. recte. S. nam quid tu hic agas,
Vbi, ſi quid bene præcipias, nemo obtemperat?
D. Ego vero hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,
Rus abijt: illum curo vnum: ille ad me attinet:
Quando ita volt frater, de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, procul quem video? eſt ne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, * hercle is eſt, * cetere
Vah, homo amicu' nobis iam inde à puero. dij boni,
Næ illiuſmodi iam magna vobis ciuium
Penuria eſt, antiqua homo virtute, ac fide.
Haud cito mali quid ortum ex hoc ſit publice.
Quàm gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Reſtare video. vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hic, vt ſalutem, & colloquar.

DON. DISPERII: Cteſiphonem audiui filium) Hic oſtẽditur, q; ſeueri homines, ac recti & honeſti tenaces, vel ridiculi ſunt, vel odio hñr quoquo acceſſerint. Magno aũt affectu, & quaſi exclamantis addidit filium, quaſi cauſam redderet cur dixerat, Diſperij. [Vna affuiſſe in raptione cũ Æſchino.) αὔξησις. in qua oſtenditur quantum cõmouebitur Demea ipſa re comperta, cum ex parua rei ſuſpicione tm̃ ſe afficiat. Raptio autem, ad perſonam refertur: Rapina ad rem: Raptus ad ſtuprum, ſi volumus proprie loqui. [Id miſero reſtat) Bene Reſtat, tanquã iam ſummum malum ſit, Æſchinum eſſe corruptum. Et, miſero mihi, quaſi qui nihil neſciat, nihil curante Mitione. [Si illum poteſt) Non dubitat velle, & ideo dici poteſt. [Qui alicui rei eſt,) Recte. de hoc. n. ſupra dixit, Non fratrem rei dare operam uidet? ruri eſſe, parcum, ac ſobrium. [Etiam eum ad nequitiam abducere.) Quaſi inuitum dixit, nõ vocare, ſed, abducere. Ducimus enim volẽtes, ſed abducimus inuitos. Nequitia autem proprie libidinoſa

bidinoſa inertia dicta eſt, q nihil queat nulliq. rei apta ſit. Vnde & nugæ, q nihil agant, vel non agendo. [Credo abductum) Non iiſſe, ſed abductum eſſe, quaſi adhuc culpa non ſit illius. [In ganeum aliquo) Veteres ganeum meretricum tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γῆς, τουτέστι τῆς γῆς. q ipſa ſit in terra, non vt cœnacula ſuperius. Vnde & taberna, quaſi trabena, à validioribus dicta trabibus, quibus ſuperiora ſuſpenſa ſunt. [Perſuaſit ille impurus) Suademus facilia: Perſuademus difficilia. Et ſuadere facientis eſt, perſuadere perficientis. Impurus, pro improbo ponitur apud Terentium. Et hic quoque excuſata voluntas eſt Cteſiphonis, cui à maiore fratre & improbo ingeſta ſit perſuaſione nequitia. [Sed eccũ Syrũ ire video:) Ire, & abire & venire ſignificat. [Ire video:) Ire, pro venire: vt, Nec vero Æacidem me ſum lætatus euntem Accepiſſe lacu. [Atque hercle hic de grege illo eſt) Figura * de grege illo eſt. Ordo uel bonorum vel malorum dicitur, & grauium: vt equeſter ordo, ſenatorius ordo. Grex vel bonorum, vel malorum eſt, & leuium. vt Cic. In his bonis gregibus omnes aleatores, omnes impuri impudiciq. verſantur. [Quæritare) Inſtanter quærere. [Carnufex) Pro ganeo poſitum eſt. [Non oſtendam id me uelle) .ſ. ſcire vbi ſit. [Quo pacto ſe haberet enarramus ordine) Hoc recte, quia dixerat: Mitioni, Si quicquid eſt, volo ſcire, atque hominem conuenire, ſi apud forũ eſt. Et enarramus, pro enarrauimus: vt, Omnis humo ſumat Neptunia Troia. Et Ordine, bene, quia ſimpliciter fatetur. Fallax autem & captioſa narratio eſt, quod timemus fateri. [Nihil quicquam vidi lætius) Quartum παρέλκον. [Hominis ſtultitiam) .ſ. quia lætatur, ignorans vbi Æſchinus ſit. [Collaudauit filium) Plus additum eſt. non enim ſolum non accuſauit, ſed & collaudauit. [Diſrumpor) Mire: his enim verbis commouetur, collaudauit, & egit gratias. Et vide αὔξησιν ſtomachi reſeruatam. [Argentum adnumerauit illico) Contra illud eſt, Cur tu his rebus ſumptum ſuggeris? Et non ſolum, inquit, adnumerauit, ſed quod peius eſt, illico [Id diſtributum) Diſtributum, in diuerſa tributum .i. diſpartitum per pulmentaria. [Huic mandes, ſi quid recte curatum uelis) εἰρωνεία eſt maioris ſtomachi. quia ille dixit, Et ſententia diſtributum .i. vt indicat Demea dilapidatum. Sic alibi: Columen familiæ noſtræ, bone cuſtos ſalue. [Ehem Demea) Ehem interiectio eſt commoti, & quaſi perculſi re ſubita & noua. [Quid agitur?) Blandientis eſt, non interrogantis, vt alibi, O noſter quid fit? quid agitur? [Nequeo mirari ſatis rationem) Mira ſunt etiam illa quæ vehementer praua ſunt. Et ideo mirari, pro horrere & reprehendere poſitũ eſt. Et rõnem ἰδιωτικῶς dixit malam, cum non ſit ratio niſi bona ſed ſic loquitur populus. [Eſt hercle inepta) Hoc ad ſenem. [Ne dicam dolo) Ne mentiar .i. ex contrario dicere videar, ſed ut ſedulo dicam. [Atque abſurda) Ineptum, eſt ſtultum tantum: Abſurdum, quod & ſtultum eſt, & in ipſa ſtultitia diuerſum, & quaſi repugnans ſibi. Sic ergo locutus eſt, vt videatur ineptam rationem ad Æſchinum referre: abſurdum, ad Mitionem, quem iam fieri ſtultum, contrarium ſenectuti eſt. [Congrum iſtum maximum) δεικτικῶς: quia erant alij, non maximi. vt econtrario, Argiuiſq. minor. quia eſt & maior. Nam iſtum quod ait, δεικτικόν eſt. videtur enim oſtendere digito quem dicat. [In aqua ſinito ludere paulisper) Sic oſtendit ſe bene obſonaſſe, qui viuos attulit piſces, nam non ludit piſcis, niſi viuus. [Prius nolo) Superbe, & pro auctoritate: non dixit non oportet, ſed nolo. ſubauditur, purgari eum. Et nihil ex mora corruptelæ acceſſurum piſci ex eo oſtendit, q ait ludere, hoc eſt viuere, & non læſum viuere. non enim dixit, natare: quod etiam poſſunt languidi piſces. Ipſe inſuper planum fecit quid ſit purga, dicendo exoſſabitur. Purga igitur, exoſſa ſignificat: non, vt quidam putant, exoſſabitur, comedetur. [Mihi quidem non placent) Plus hoc ad ſenem, & vide quàm totum ſuperbe, & confidenter dixerit ob amicitiam omnium dominorum, excepto vno Demea, quem tantum præ illis contemnit. [Salſamenta) Hoc ad diſcipulum. Salſamenta, aut ſalſi piſces ſunt, aut laridum. [Salſamenta hæc Stephanio) In tota comœdia opera danda eſt, vt ſtomachetur Demea, excepto quòd ſe ipſe in fine commutat. Hæc ergo cauſa eſt, quare Syrus quoque illi obijcitur, magnifice inferens ſe vt luxurioſum, licentemque ſeruum: preſertim qui adoleſcentum pędagogus fuerit. [Verum ſtudio ne) Aut ordo eſt, verum ne. aut eſt παρέλκον tertium. aut vero per ἔλλειψιν accipitur, quaſi dicat verum eſt? aut, verum verum eſt? quod qui accipit, verum ſubdiſtinguat, & ſeparet à ſequentibus neceſſe eſt. [Verum ſtudio ne) Aut verum ſuperuacuum eſt, aut Ne, aut certe τμῆσις figura eſt, pro, verum ne ſtudio ne id ſibi habet, ſi ſciens lædit filium? [Laudi putat) Quia decipit. [Si perdiderit gnatum?) Et magno affectu, non dixit Aeſchinum: & mire, non addidit cuius gnatum. [Væ miſero mihi) Hoc eſt, quod ſupra dixit, Ægre eſt, alienus non ſum. [Videre videor iam illum diem) Illum dixit, quaſi quendam triſtem ac funeſtum. [Quod ante pede. modo eſt videre) Hoc ſumpſit poëta de illo peruulgato ancillæ dicto, Quod ante pedes eſt, non videt, cœli ſcrutatur plagas. [Sed etiam illa quę futura ſunt) Magis ridicula eſt aſſentatio, ſi quis maxime laudetur, quibus maxime caret. [Iſtæc iam penes vos pſaltria eſt?) Dicendo iſtæc, oſtendit iandudum ſe hac indignari. [Eſt iam intus) Vt, Ellum confidens, catus. [An domi eſt habiturus?) Proprie, quia habere vxor dicitur, & haberi mulier cum coit. [Credo vt eſt dementia) Sic & in Eunucho, Eam ſe intendit eſſe, vt eſt dementia. Et nominatiuus caſus eſſe poteſt, & ſeptimus. Si ſeptimus: perditus, aut quid tale ſubaudiamus. Sed melius nominatiuum accipimus caſum. [Inepta lenitas patris, & facilitas praua) Lenitas, ad permittendum: Facilitas, ad ignoſcendum. ſic quidam. Sed ego lenitatem ad Mitionem refero, qui hæc leniter patitur: Facilitatem, ad Æſchinum, cui hæc per licentiam facilitas datur. Prauum aũt eſt, quod & ipſum lædit facientem: Malum, quod alios tm̃. [Fratris mei quidem pudet pigetque) Pudet, in his quæ turpiter facit. Piget, in his quæ cum damno ac malo. Pudere, etiam ad dedecus: Pigere, ad dolorem refertur. Pudet, quod turpe eſt: Piget, quod dolet. [Nimium inter vos Demea) * nunc enim redditum eſt, quod ſupra dicebatur. & præterea repetendo, nimium, confirmauit ſuperius dictum, non ſoluit. [Tu quantus quantus,) Id eſt quantuſcunque. [Nihil niſi ſapientia es) Ridicule prius additum nihil, q̃ quicquam, laudis nomine. Deinde ſi ſapiens dixiſſet, non tanta eſſet irriſio * ſed ſtultus. [Nihil niſi ſapientia es, ille ſomnium) Nec tu ſapiẽs, ſed ſapientia: nec ille ſomniculoſus, ſed ſomnium, ὑπερβολή. [Sineres vero illum tuum) Ab argumento fabulæ repetit ſinerem: & εἰρωνικῶς interrogat. [Totis ſex menſibus) Totis, quaſi longi ſint, id eſt integris, vt ne vnum quidem diem minus à ſex menſibus ſciat quid cœpturus ſit filius. Nimis comica & mocalis aſſentatio. [Quàm ille quicquam cœperit) Multum dixit, & ante ſex menſes, & olfeciſſem, & prius quàm cœperit. [Non olfeciſſem) Totum ridicule. Nam quid olfeciſſet, qui nondum quicquam ſcire cœpiſſet, cuiuſque naribus nihil obiectum fuiſſet? Nam ideo nares à narritare dictæ ſunt, q nos odoratu doceant præſto & prope eſſe, quod adhuc oculi non vident. [Vigilantiam tuam tu mihi narras?) Id eſt quam maxime ſcio. [Sic fiet modo, vt nunc eſt) Non dicit qui, ſed reſpice ad argentum, & ridebis hæc optantem Demeam. [Vt quiſque ſuum vult eſſe, ita eſt) Hæc ſunt ſententiæ & ſemper probabiles, & pro perſonis ridiculæ Plautus in Milite glorioſo, Nimia eſt miſeria, nimis pulchrũ eſſe hominem. [Quid eum? vidiſti ne hodie?) Quid eum, initium interrogationis futuræ de perſona alicuius. Sic in Heaut. Sed Syrum. quid eum? [Tuum ne filium?) Hoc clare. [Tuum ne filium?) Moris eſt vt qui cogitat quid reſpondeat, interrogatione remoretur. [Abigam hunc rus) Vt pecudem, dixit abigam: non vt hominem, mittam. [Abigam) Hoc lentius. & abigam quaſi pecudem dixit: vnde & Abactores dicti ſunt. Cic. in Verr. Equarum greges iſtum abigendos curaſſe. [Iandudum aliquid ruri agere arbitror) Hoc clare. [Aliquid ruri agere arbitror) Hoc plus eſt, quàm illic eſſe. vult enim cum laude eius loqui vt ſupra, Rei dare operam: ruri eſſe, parcum, ac ſobrium. Et agere proprie dixit. nam ab agendo, ager dictus eſt, q in eo multa agenda ſunt. [Qui egomet produxi) Mutata præpoſitione, non deduxi, ſed produxi dixit: id eſt porrò duxi. [Merui, ne hæreret) Hæc tranſlatio vt ſubleuat Cteſiphonem, ita Æſchino inuidioſa eſt. nam hæreret, non animo, nec voluntate, ſed viſco decipientis aucupis. [Quid autem?) Quid pro quare, vel ob quam cauſam. Virgilius: Quæ fortuna viris, claſſem quo littore linquant. Quid veniant: Cui contrarium in ſignificatione * id, quod te oro. [Nihil reticuit) Mirum enim, minorem fratrem non pepercisse maiori, nec reticuiſſe quicquid erat opus. [Cœpit clamare) δεινῶς totum, & cœpit, & clamare, & quod ſequitur. [Adortus iurgio eſt) Aggredimur, de longinquo, Adorimur, ex inſidijs & ex proximo, nam adoriri, eſt aliquem oriri, id eſt exurgere. [De pſaltria iſtac) Hic mire ſenem imitatus eſt, & memoriter, quia ille dixerat, Quid iſtæc iam penes vos pſaltria eſt? [Interuenit homo de improuiſo) Interuenire, eſt in medio negocio, quaſi ex inſidijs ſuperuenire, & opprimere in ipſo actu eos, qui rem celatam vellent. Et vide q̃ oratorie narret geſtionem rei, quæ nunquam facta ſit, his enim fides ſit. [Aeſchine hæccine flagitia facere te?) Et accuſario à perſona, & vide pondus in nomine Æſchini. [Hæc te admittere?) αὔξησις.

nam plus eſt admittere, q̃ facere. [Hæc te admittere indigna.) Pronum eſt hæc ſtatim credere Demeam, de eo quem ſuperius laudauerit, Nun videt fratrem rei dare operam: ruri eſſe, parcum & ſobrium. Vnde mira poëtę arte & initia, & media, & poſtrema ſibi congruunt atque reſpondent. [Lacrumo gaudio) Immoderata lætitia maxime parentum. Lacrymas habet. Recte ergo additum eſt, gaudio: quia lacrymæ ſolum mœrorem ſignificant. [Non tu hoc argentum perdis, ſed uitam tuam) Hæc figura oratoria [illegible] dicitur. qua oſtenditur non eſſe mediocre quod factum eſt. [Hui) Quaſi admiretur ipſe quæ narrat. [Syre, præceptorum plenus iſtorum ille) Vide Demeam non deſinere culpam Aeſchini in Mitionem conferre: cum è contrario præceptorum ſuorum vult eſſe ꝙ ſapit Cteſipho. [Iſtorum) Quæ dicis ſcilicet. Non tu hoc argentum perdis, ſed vitam tuã. [Phi,) Interiectio mirantis eſt. [Domi habuit vnde diſceret) Vnde i. de quo. [Fit ſedulo) [illegible] dictum eſt, ſic. Et ſedulo, ſine dolo. i. inſtanter: quia negligentes doloſi dicuntur. [Inſpicere tanquam in ſpeculum, vitas omnium iubeo) Videndum, an recte ſpeculum induxerit, cum alienas vitas dicit inſpiciendas eſſe. niſi forte ad cauſam admouendi ſpeculi, non ad effectum referamus. nam cauſa inſpiciendi ſpeculi emendatio eſt vultus: effectus, formæ per imaginem reſultatio. [Hoc laudi eſt, hoc vitio datur) Non philoſophice, ſed ciuiliter monet. non enim dixit, hoc bonum: ſed, hoc laudi eſt. Nec, hoc malum: ſed, vitio datur. Ergo vt idiota & comicus pater, non vt ſapiens & præceptor. [Callide) Callidus dictus eſt etiam qui exercet dolos. Callidus dicitur, qui callum ſibi vſu artis induxerit. [Iſtæc res eſt) Non quam rem gerit Mitio: non vt ille agit. Et ſignificat, hoc verum eſt, hoc utile eſt. [Porro autem) Prope delinitus erat Demea contra inſtitutum argumenti. Artificioſe igitur poëta ſubiecit ex perſona ſerui, vnde illum ad amaritudinem prouocet. [Porro autem) At vero. & huiuſmodi principia narrationum ſunt, quibus ſuperiora ſequentibus connectuntur. [Nam id nobis tam flagitium eſt) Non dixit, peccatum, irridens ſenem: ſed, flagitium. Et quidem flagitium, corrũpi piſces, vel talia. [Quòd queo) Quod poſſum. ſed ſic maluit dicere, vt alluſionem de ſua arte faceret Syrus: & hac re oſtenderet nihil ab illo dici ſerio. [Quòd queo) A coquendo ſumpſit [illegible]. Sic & infra, Sedulo moneo quæ poſſum pro mea ſapientia. Et Ciceronis dictum refertur in eum, qui coqui filius ſecum cauſas agebat: Tu quoque aderas huic cauſæ. Nam apud veteres coquus non per c, literam, ſed per q, ſcribebatur. [Ad eundem illis præcipio modũ) Arguta imitatio ad deridendum Demeam, omnium quæ ſerio ille ſupra dixerat. [Hoc ſalſum eſt, hoc aduſtum) Hæc contexte & coniuncte dicuntur: quia non viciſſim Syro aſſentatur ſenex. [Pro mea ſapientia) Διασυρμῶς ſapientia dixit: quia condimentum guſtu ac ſapore temperant coci. [Tanquam in ſpeculum) Et hic ſpeculum non ad imaginem vultus, ſed ad concuitum contrapoſitæ rei retulit. [Nos quæ facimus) Non coci, ſed Mitio, Æſchinus, & familia. An nos pro domini poſuit? An nos, pro ego? & melius. [Sentio) Cum dilatione & vultu nſe dicendum ſentio. [Verum quid facias?) Quid facias, pro quid faciat, vnuſquiſque ſcilicet [Vt homo eſt, ita morem geras) Verum aptum prouerbium ſit ſeruis, an etiam amicis? Vt eſt, Obſequm amicos: veritas odium parit. Et hæc ſententia modo velut querela, demiſſa voce proferenda eſt. [Mentem vobis meliorem dari) πρὸς τὸ vis, reſpondit agreſti ſeritate. nam reſpondendum erat, Recte, aut valeas. ſed hic, ne vel abiens blandus eſſet, pro ſalutationibus ipſis amaras ſupponit. Et memento etiam hunc eundem inſalutatum relinquere, qui adueniens paullo ante nec ſalutauerat, nec reſalutauerat fratrem. Meliorem aũt, pro bona ac tolerabili poſuit. non enim bonam credit, vt meliorem optet. ſic Virg. Dij meliora pijs, erroremq́ue hoſtibus illum. [Tu rus hinc abis?) Vult, Syrus noſſe an eat. [Nam quid tu hic agas) Addidit hortatum, vt quamprimum abeat. [Tu rus hinc abis?) Qui conſuetudinis memor eſt animaduertit has interrogationes non inquirendi cauſa poni, ſed admonitionis loco eſſe apud eos, quos velimus abſcedere. Sic igitur interrogat vt hortetur: & ſic pronunciat, vt & ſciat, & approbet quod rogat. [Quando is, quam ob rem) Noua locutio, Is quam ob rem, pro, Is propter quem ſic & alibi, In eo me oblecto: ſolum .i. carum mihi. [Illum curo vnum) Vnum cum exceptione. & ită ſic loquitur, vt appareat illum non poſſe ſibi imperare obliuionem Æſchini. nam ideirco addidit, Qñ ita uult frater, de iſtoc ipſe viderit. Amare cœpit. & ideo tenet, Nam ambos curare, propemodum repoſcere eſt illum quem dediſti. [Quis illic eſt quem procul video? eſt ne hic Hegio?) Inuenta cauſa eſt cur non abeat Demea propter reliquam fabulæ partem: & ſimul aliud additur quo indignetur. Bene autem dubitat, & familiam ◆ ciuem, & multum abſens à conſpectu ciuium. [Ne illiuſmodi iam nobis magna ciuium penuria eſt) Nę, valde. [Illiuſmodi) Cuiuſmodi eſt Hegio .i. qualis. Et magna [illegible] ſenex laudatur, vt poſtulationi eius ſtatim adſit fides. [Haud cito mali quid ortum ex hoc ſit publice) Verum hoc optantis eſt ne moriatur? an eſt teſtimonium vitę hominis nunquam obfuturi Reip? [Vbi etiam huius generis reliquias reſtare video) Paucos ac raros bonos. nam reliquias, pro electis paucisq́. dixit. ideo reſtare etiam dictum eſt. [Viuere ẽt nunc lubet) Ex hac delectatione oſtenditur, Demea, & q̃ peccantibus ſit amarus ac ſæuus, & q̃ facile huius incuſationi tanquam graui teſtimonio crediturus ſit, & quantum doliturus ſuper Æſchino, qui diſpliceat talibus viris.

Diſperij: &c.) Hic oſtenditur quantum Demea commouebitur ipſa re comperta, cum ex parua rei ſuſpicione tantum ſe affligat. D. Demea ſolus hæc ſecum loquitur, inquiens. Diſperij .i. varijs modis perditus ſum, & infortunatus, audiui Cteſiphonem filium affuiſſe in raptione .i. abductione, ſeu in violenta ablatione puellæ vna cum Æſchino. Id mali .ſ. vt alter filius corrumpatur laſciuia. reſtat .i. reliquũ eſt, mihi miſero .i. infelici. Deinde ſubdit, id mali quod reſtat .ſ. ſi ẽe Æſchinus poteſt abducere .i. inuitum deducere, attrahere ad nequam .i. libidinem. laſciuiam. ellum illum .i. eum ipſum .ſ. Cteſiphonem, qui eſt alicuius rei .i. qui alicui rei dat operam, ſeu qui aliquid negotij facit, aut qui eſt alicuius profeſſor artis. Raptio refertur ad perſonam rapina ad rem, raptus ad ſtuprum. Inſuper ducimus volentes abducimus inuitos. Nequitia libidinoſa inertia dicta eſt, ꝙ nihil queat, nullíq́. rei apta ſit. vnde & nugæ, quaſi nihil agant dictæ ſunt. Vbi .i. in quo loco quæram illum .ſ. Cteſiphonem, credo eum abductum .i. inuitum deductum, aliquo .i. in aliquem locum. putat in ganeum .i. in lupanar, ſeu poſtribulum. Nam ganeum veteres meretricum tabernam dixerunt, ꝙ ipſa ſit in terra, non vt cænacula ſuperius, vnde taberna dicitur. quaſi trabea a validioribus dicta trabibus, quibus ſuperiora ſuſpenſa ſunt. Inde ganeo dicitur ganeorum frequentator. Æſchinus ille impurus .i. improbus perſuaſit .i. induxit eum. ſat ſcio .i. non dubito, facile perſpicio. Suadere eſt in actu. perſuadere vero in effectu. Sed eccum .i. ecce hic prope video. Syrum ſeruum ire .i. venire. Nam ire & abire & venire ſignificat. hinc .i. exinde; vel ex hoc loco, aut ex hoc Syro iam .i. nunc. ſcibo .i. ſciam (antique) vbi ſit Cteſipho. atque hercle hic Syrus eſt de illo grege .i. de illa ſodalitate, ſeu ex numero talium gregalium, ſeu ſodalium, vel eſt ex illo grege .i. ex illo ordine voluptuoſorum, quibus inſeruit. ſi ipſe Syrus ſenſerit .i. perceperit me quæritare .i. inſtanter quærere eum Cteſiphonẽ ipſe carnufex .i. ipſe tortor, & qui me excarnificatur & dolore afficit vel ponitur pro ganeone, hoc eſt ille ganeo, & laſciuus nũquam dicet vbi ſit Æſchinus. Propterea non oſtendam me velle id, hoc eſt ſcire vbi ſit Æſchinus. Omnem rem modo ſeni. Hic Syrus Cteſiphonem apud Demeam commendat, & Æſchinum ſimul ac Mitionem, qui illi ſuppediret ſumptus probro proſequitur. Syrus. S. Tanquam non videns Demeam hæc loquitur, & Demea ea audiens verba tacite ſua ingemiſcet, vt cernere eſt, modo .i. paullo ante, enarramus pro enarrauimus, ſeni .ſ. Mitioni, omnem rem .i. totum negotium & factum Æſchini de ratione puellæ, quam ſenex ſcire volebat. Enarrauimus ergo ſeni ordine .i. per ordinem, vti erat facta, omnem rem, quo pacto .i. qualiter ſe haberet .i. qualiter exiſteret, nihil .i. non, vidi quicquam .i. aliquid lætius ſene .ſ. nullum vidi lætiorem eo, cum ei narrauiſſemus, eſt enim neutra oratio pro maſculina. D. Pro Iupiter, iraſcentis exclamatio, vt ſolemus exclamare, bone Deus quanta ſcelera, quaſi dicat, O Iupiter teſtor te ſup. uel aliquid tale, quaſi voco te in teſtimonium, ꝙ ita non deberet fieri, ſtultitiam hominis, deeſt ò, hoc eſt miror ſup. plurimum ſtultitiam hominis illius .ſ. Mitionis, qui lætatur de improbitate filij adoptiui. S. proſequitur ſermonem ſecum non videns Demeam. Mitio collaudauit .i. ſimul cum lætitia ſua laudauit filium Æſchinum, egit mihi gratias, qui dedi id conſilium, vt ita res fieret, quemadmodum narrabam ei. D. diſrumpor .i. deferor, diſtrahor, dilanior, laceror doloribus. S. illico .i. ſtatim. ipſe Mitio adnumerauit .i. computauit nobis argentum, quo erat opus, præterea .i. vltra hoc. dedit dimidium minæ .i. dimidiam partem libræ. Dimidium enim neutri eſt generis hic, recte autem dicere poſſumus dedit dimidiatam minam, aut dimidiam partem minæ, aut dimidium minæ ſane .i. certe, id dimidium minæ eſt diſtributum, id eſt in diuerſa tributum, hoc eſt diſpartitum per pulmentaria, ex ſententia, id eſt ex arbitratu, ſeu

GVID.

ex arbitrio noſtro,vt volumus ſecundũ votum, ad deſiderium no
ſtrum. D. hem,interiectio dolentis,ſeu indignantis, & hic iro-
niam oſtendentis,mandes.i.cõmittas.credas,tradas huic.ſ.Mitio
ni,uel Æſchino,immo & vtrique ſeni tradas filium,Æſchino ve-
ro argentum diſpenſandum,immo vero diſſipandum.Mandes ec
go huic ſi quid.i.ſi velis,aliquid eſſe recte.i.vt decet curatum.i.cu-
ra ac ſtudio cuſtoditum,ſeu accurate conſeruatum. S. hem,in-
teriectio hic commoti,& quaſi perpulſi re ſubita & noua. O De
mea haud.i.non aſpexeram te,quid agitur.i.quid fit,blandimen-
tis eſt,non interrogantis. D. petis ſup. quid agitur, nequeo .i.
non poſſum,ſatis mirari.i.cum admiratione horrere,ac reprehê-
dere veſtram rationem malam,ſcilicet.i.veſtrum modum viuendi
non ſatis probandum. S. hercle ne dicam.i.loquare,dolo.i.frau
de,mendacio .i. ne mentiar, ſed ſedulo loquar.i.ſine dolo,noſtra
ratio viuendi eſt inepta .i. ſtulta, & temeraria, ſeu inconſiderata,
ac male congruens,& abſurda.i.ſibi repugnans,& in ipſa ſtultitia
diuerſa.Nam abſurdum dicitur quod ſtultum eſt,& in ipſa ſtulti-
tia diuerſum,& quaſi ſibi repugnans , neque bene ſibi coherens ,
aut quadrans,ò Dromo,nomen eſt ſerui,purga.i.munda, eatſce
ra ceteros piſces ab iſto congro,vero.i.ſed,ſinito iſtum congrum
maxumum,quia ſunt alij nõ maximi, ſinito ergo iſtum maximũ
congrum .i. piſcem illum de genere congrorum , vel ſi mauis de
ſpẽ,ſinito inquam.i.permittito illum ludere.i.viuere, & ſe dedu-
cere pauliſpec.i.aliquãdiu paruo tempore in aqua.vbi.i. cum,vel
poſtquam ego venero,ipſe congrus exoſſabitur.i.purgabitur,ſic-
ut & alij. Exoſſare .n. hoc eſt purgare,& quaſi oſſa remouere de
obſonio,vt auferre ſpinas ex piſcibus,& ipſos exoſſare. Inde ex-
oſſatus ager dicitur lapidibus purgatus,qui lapides ſunt oſſa ter-
ræ magnæ parentis,vt ait Ouid.in Transform.Volo prius.i.ante
ceteros purgari quàm iſtum. D. hæccine.i.utrum hęc flagitia.i.
hæc vitia flagitione .i.increpatione digna,ſunt ſup. facienda, aut
ferenda. S. quidem .i. certe . flagitia non placent mihi, & ſæpe
clamo .i. vocifero . ò Stephanio , nomen ſerui , & quaſi diſcipuli
ipſius Syr. in parandis cibis,fac .i. effice,ꝙ ſup.hæc ſalſamenta .i.
hæc obſonia ſalita,videlicet piſces ſalſi , & aridum , ſeu laridum ,
aut ſuccida , quæ idem ſignificat .ſ. lardum . Salſamenta , vt dicit
Don. aut ſalſi piſces ſunt,aut laridum . Fac ergo in hæc ſalſamen
ta macerentur pulchre .i. recte,ut decet,mollificentur, ſeu quod
dici ſolet,deſalſentur. Macerare enim ſignificat interdum debili-
tare, attenuare, ut macerare corpus . Interdum mollificare , ut
macerare quod eſt rigidum & durum . Item macerare ſignificat
conterere,quæ ſignificationes pene in diem redeunt. Macerare
ſignificat afficere dolore,vt,Mile modis me diſcipuli macerant .
Ouid. in Epiſt. Maceror interdum quod ſim tibi cauſa doloris .
Maceror,inquit,pro dolore afficior . D . Dij imploro ſupp.vo-
ſtram fidem .i. veſtram opem,vtrum ne .i. vtrum ſicut, an ne pro
vtrum,ponuntur enim duæ particulæ,vbi altera ſufficeret,niſi vis
capere ne pro certe , vtrum ergo Mitio habet .i. reputat ſibi id .ſ.
perdere filium ſtudio .i. ad ſtudium & animi applicationem , ſeu
vacationem,& ad tædij ſolamen,ita ꝙ ex induſtria & dedita ope
ra,& proprio ſtudio eius perditioni inſiſtat & vacet,an putat ſo-
re.i.ſummum eſſe ſibi laudi.i. ad laudem,ſi perdiderit gnatum .i. ſi
cauſa fuerit perditionis nati ſubminiſtrando ſumptus . Væ mihi
miſero.i.ego miſer ſum tãquam maledictus, & Deo inuiſus, iam
video videre,vbi barbare dicunt, videtur mihi ꝙ ego iam video
illum diem quaſi triſtem & funeſtum,cum.i.quo die, & quo tem
pore,ipſe Æſch. egens.i. egenus,penuria preſſus præfugiet.i.lon
ge diſcedet,hinc .i. ex hoc loco,aliquo.i.in aliquem locum mili-
tatum .i. ad militandum,ſeu merendum, & ad ſtipendia facienda.
S . iſtud quod ſequitur eſt ſapere .i. ſapientiam habere & oſten-
dere videlicet videre conſiderare , non modo .i. non ſolum id ,
quod eſt ante pedes .i. quod eſt præſens , ſed etiam proſpicere .i.
prouidere, & a longe aſpicere illa quæ ſunt futura . D . quid .i.
cur . iſtæc,quaſi iſta hæc pſaltria.i.cantatrix,vel amatria hiſtrio-
num in ſcenis cantantium,eſt iam .i. nunc , pænes vos,uel pænes
poſuit pro apud , vel recte pænes uos dicit de ea , quæ in eorum
manu & quaſi poteſtate eſſet , quam eripuerant à lenone . Pſal-
tria,dicit Tortell. apud Rom. dicebatur illa, quæ ſequebatur &
amabat hiſtriones , & deducitur à pſallo quod eſt canto . Nam
illi quos eiuſmodi fœmina amabat,quotidie in ſcenis cantare ſo
lebant, poteſt tamen nunc capi pro cantatrice ac tibicina & me-
retrice,quoniam eiuſmodi mulierculæ petulantis cantilenis la-
ſciuis,& de moribus ſolent reſonare tanquam Sirenes,quo ſuis
amatorculis placeant,& illos in ſui amorem inflamment , & per
hoc decipiant . S . pſaltria eſt iam intus ? interrogatiue proſe-
rendo . D . quia Syr. dixit iam , ac propterea collegit Demea
eam ſuturam quod Crito neſciebat, & ideo quaſi deprehenſa ve
ritate & nouo motu perculſus , inquit . Eho, interiectio oſten-
dens aliquid eſſe ſubtiliter deprehenſum , vel attentionem mo-
uens an ipſe Æſch.eſt habiturus eam pſaltriam domi , tanquam
foret vxor . S. credo eum eſſe domi habiturum,ut .i. cuiuſmo-
di dementia eius eſt, vel ſit ablatiuus, ſic intellige , vt ipſe Æſch.
eſt dementia agitatus ſup. hoc eſt tanta eſt ſtultitia eius,vel adeo
eſt inſanus,& male ſibi conſulens,& animi impotens,ſenſuq. bo
no deſtitutus . D. hæccine .i. vtrum decet ſuper, hæc flagitia ſie
ri? S . Lenitas .i. indulgentia patris ad permittendum , inepta
.i. ſtulta, inconſiderata, & facilitas ipſius ad ignoſcendum praua
.i. pernicioſa , & ſibi & filio . Prauum eſt quod etiam ipſum læ-
dit facientem,malum vero quod alios tantum lædit . Lenitas er
go patris,& eius facilitas facit ſup. hæc flagitia , vel eſt cauſa ta-
lium flagitiorum . D. quidem.i.certe,me pudet & piget fratris,
id eſt verecundor & doleo propter fratrem,qui adeo male conſu
lit & ſibi & filio.Pudet dicitur in his quæ turpiter fiunt, piget au
tem in his,cum damno ac malo,pudere etiam ad dedecus, pigere
ad dolorem refertur,pudet quod turpe eſt,piget quod dolet . S.
ò Demea nimium & pernimium immo valde nimium,q.d. valde
multum, aut perplurimum, & nimium repetendo confirmat di-
ctum,& auget,vel nimium ergo aut diſtãtia intereſt.i.lata eſt diſ-
ferentia,inter vos.i.inter te & fratrem,ac.i.& non dico hoc quia
ades,compoſitum per ſimplici.i. es præſens , tu Demea quantus
quantus.i.quantuſcunque,ſicut quotquot quotcunque,quiſquis
quicunque,& in iure memini me legiſſe qualiſqualis, pro qualis
cunque,item vtut,pro vtcunque,vbiubi,pro vbicunque, quantu-
luſcunque ergo es nihil es niſi ſapientiam . ille Mitio frater eſt
ſomnium .i. aliquid futile & vanum & inutile , quale eſt ſomniũ,
& eſt hyperbole,nam dicit Demeam non eſſe ſapientem, ſed eſſe
ipſam ſapientiam . præterea dicit Mitionem eſſe ſomnium , &
quaſi ipſam vanitatem,ne dum vanum & ſomniatorem . Aliqui
legunt . Ille eſt ſomnus, q. d. Mitionem non ſolum eſſe ſomni-
culoſum , ſed etiam ipſum ſomnum .i. itaque ait Don. vero .i.
ſed, ſineres .i. ſine re, ac pati debuiſſes illum tuum Æſchinum fa
cere hæc quæ fecit ? interrogat per ironiam contrarium intelli-
gens . D . petis ſupp. ſinerem.i.vtrum tolerare debuiſſem illum
facere talia,quaſi aut ante olfeciſſem .i. ſenſiſſem,more odoriſſe-
qui canis,qui quod nondum videtur oculis , iam docet odoratu,
aut præſto,aut prope eſſe,proptereaq. nares dicuntur à gnarita-
te , id eſt ſagacitate & olfaciendi facultate , quæ nondum adſunt
præſentia . Quaſi ergo aut non olfeciſſem ipſum hæc eſſe factu-
rum ſex totis .i. integris menſibus, priuſquam ille Æſchinus cœ
perit .i. inceperit quicquam iſtorum flagitiorum. S. tu Demea
narras mihi tuam vigilantiam .i. tuam vigiliam , ac diligentem
obſeruationem filij quam .ſ. maxime ſcio . D . quæſo .i. opto ,
ꝙ ſup. ita ſit .i. res ita ſe habet,vt .i. ſicut nunc eſt .i. ſicut dicitur
nunc ſe habere,quando mihi non eſt habita fides, neque mihi eſt
aſſenſum,cum iam diu olfeciſſem,huicq.malo mederi voluiſſem.
propterea ſit ita ſane , vt nunc eſt volo , ita indignati dicere ſole-
mus , vbi noſtræ admonitioni & conſilio non eſt relictus locus .
S. ſententia color rhetoricus.i.quomodo quiſque vult ſuum .i.
rem ſuam,uel filium ſuum eſſe , ita eſt ea res .i. eo modo ea res ,
vel is filius ſe habet , & h d. propter Mitionem,qui vult ſaltem ,
qui non malum ducit adoleſcentulum ſcortari , ut prius dixit ,
quamuis abſurdum ſit dictum , & ideo eum facile patiatur eum
Æſchinum eſſe laſciuum , ſit laſciuus oportet , dici etiam vulgo
ſolet,quanti eſt homo,tanti eſt ſua poſſeſſio . D . quid ? modus
interrogandi comicia familiaris,eſtque initium interrogationis
futuræ de perſona Cteſiphonis,vidiſtin’.i.vidiſtine eum.ſ. Cteſi-
phonem hodie . S. Ne.i.vtrum petis an videri filium tuum Cte
ſiphonem . D. Abigam.i.expellam ſeu fugabo, tanquam pecu-
dem, non ut hominem mittam . abigam ergo eum hic .i. ex hoc
loco rus , in accuſatiuo aduerbialiter ad locum.i. bene mittã hic
eum in agrum ad meditandum.i. ſe exercendum . S. Arbitror ,
eum filium agere.i.operari . ruri.i.in agro . in datiuo pro aduer-
bio in loco ponitur . iam dudum.i.iampridem & iam longo ante
tempore . agere,bene dixit,nam ab agendo dicitur ager, ꝙ in eo
multa ſunt agenda . D. Satin’.i.vtrum ſatis .i. pro certo ſcis eũ
filium eſſe ibi.i.ruri . S. Oh,interiectio indignantis,ꝙ ei nõ cre
datur . ſcio ſatis eum ibi eſſe,quem egomet.i.ego ipſe produxi.i.
porro duxi . huius deduxi , & ſum eum comitatus cum iret . D.
optume.i.optime ſe res habet,vel filius eſt optime illic.metui ne
.i.ut,& ut pro ꝙ . hæreret.i.adhæreret,& aſſentiendo huic Æſch.
irretiretur,nam hæret,non animo nec voluntate , ſed uiſco . de-
cipientis aucupis . S. Atque produxi inquam eum rus admodũ
.i.valde iratum . D. Autem.i.ſed.qd.i.cur erat iratus . S. Ador-
tus eſt.i.aggreſſus eſt fratrem Æſch. ſeu inſultauit & affecit iur-

gio.i.iurgatione, lite increpatione, apud forum uel uenale uel cauſarum. aggredimur de longinquo & aperte, adorimur, ex inſidijs & eu proximo. dicitur enim adoriri quaſi ad aliquem oriri.i.exurgere. Adortus eſt ergo iurgio.i.obiurgatus eſt, & increpauit fratrem apud forum. de iſta Pſaltria.i propter hanc meretriculam. quid ſit Pſaltria, iam eſt expoſitum. D. Vero.i. ſed. ain.i.dicis ne ſerio. S. Vah interiectio irridentis ſenem ita difficilem ad credendum. Cteſipho. nihil reticuit.i.nihil celauit fratri. quinimo uperte eſt eum eriminatus, quamuis eſſet natu minor, nam vt.i.quando forte argentum numerabatur, recenſebatur ub Æſchino, vt daret Pſaltriæ.homo.ſ.Cteſipho.interuenit.i. intercidit. de improuiſo.i.ex inſperato, aduerbium præter ſpem, præter expectationem. cœpit.i. incepit clamare. ò Æſchine, hæccine.i.utrum decet ſup. te facere hæc flagitia? interuenire eſt medio negocio, quaſi ex inſidijs ſuperuenire, & opprimere in ipſo actu eos. qui rem celatam uellent. decet ne inquam te admittere, plus eſt quàm facere.i.te cōmittere hæc flagitia indigna noſtro genere.i.inhoneſta noſtræ cognationi. D. Oh, interiectio hic lætantis lacrymo.i. lacrymas emitto. dicimus etiam lacrymor deponens. præ gaudio.i.tantum eſt mihi gaudium. S. Clamare inquam cœpit, vel dixit fratri, tu non perdis.i.amittis hoc argentum, ſed perdis.i.inquinas, amittis vitam tuam, quia aut exceſſu nimio, ſeu crapula peribis. aut luſciuia ad eltimam inopiā deduceris. Item ſi non cito moriaris, in languore deduces vitam ignominioſam, qua vita viuere, non eſt viuere, ſed potius perire ac perdi. D. Ipſe filius ſit ſaluus.i.maneat incolumis & bene ſe habeat, & ſit bene dictus. ſpero.i.credo ꝙ ſup.eſt ſimilis ſuorum maiorum.i.ſuorum prædeceſſorum ac parentum. dicimus ſimilis illi, & ſimilis illius, ſed ſimilis illi cum dicitur, innuitur ſimilitudo in te corpores, aut in colore, ſed cum dicitur ſimilis illius, oſtenditur ſimilitudo in moribus, in doctrinis & ceteris incorporeis ac ſpiritualibus. S. Hui, interiectio admirantis, quaſi admiretur Syrus quæ narrat Demea. D. O Syre ille Cteſipho eſt plenus iſtorum.i. talium præceptorum.i. documentorum. S. Ipſe filius habuit philoſophos.i.ſapientes, amatores ſapientię & bonitatis domi. vnde.i.à quibus. diſceret.i.bonos mores ſibi acquireret. D. ſit.i.agitur, impersonaliter. in eo.ſ.erudiendo. ſedulo.i. inſtanter, quaſi ſine dolo. nam negligentes doloſi dicuntur, itaque ſit ſedulo, ſignat idem quod laboratur vehemētec in eo erudiendo. nihil prætermitto.i.nihil omitto, quod ei utile fore putem. conſuefacio.i.aſſuetum efficio in bonis moribus. qui ex aſſuefactione ducunt originem. Denique.i.tandem. iubeo eum inſpicere.i.diligenter conſiderare vitas.i. viuēdi modos hominum. tanquam in ſpeculo.i.ſicut uidetur habitudo faciei in ſpeculo, ſic vitas hominum uolo illum animaduertere, atque iubeo illum ſumere ſibi exemplum ex alijs.i.ex aliorum moribus dicēdo ei ſup. facito hoc, quia bonum & laudabile. S. Sanè.i. profecto. recte mones ſup.uel facis. D. Dico illi etiam fugito.i.cauero hoc, qa vitio dari ſolet. S. Callide.i.aſtute facis ſup. Callidus eſt q exercet doctos, & qui callidum artis uſum ſibi induxit. D Dico etiā ei hoc eſt laudi.i. ad laudem efficienos, & propterea faciendum. S. Iſtæc res eſt.i.iſta eſt vtilitas, vel iſtud eſt cōmodum. nam res ſæpe pro cōmodo & vtilitate ponitur. D. Dico. etiam ei hoc.i. hoc factum datur vitio.i. vertitur in uituperium. S. Probiſſime.i.rectiſſime. dicis ſup.vel aliquid tale. D. Porro autem, id eſt ſed certe, & qm̄ eſt principium futuræ narrationis, quo principio ſuperiora ſequentibus connectuntur, propterea audiendo defatigatus interrupit ſermonem &, inquit. S. hercle nunc non eſt mihi otium.i.non habeo facultatem auſcultandi ea, quæ incipis dicere. nam nactus ſum.i. inueni, atque cōparaui mihi piſces ex ſententia.i. vt volebam, qui bene reſpondent votis meis. cautio.i.prouiſio eſt mihi.i.mihi incumbit, ne hi piſces corrumpantur i contrahant corruptionis aliquid. nam ò Demea id.ſ. ꝙ piſces corrumpi ſinantur. eſt nobis tam i.tantum flagitium.i. delictum. omiſſum flagitione.i. increpatione dignum. quàm.i. quantum, flagitium eſt uobis.i.nobis dominis bonam vitam agētibus. non facere illam, quæ tu Demea dixti modo.i paullo ante & præcipio ad.i. iuxta iſtunc eundem modum conſeruis.i.alijs, qui mecum ſeruiunt, quibus tamen præſum, quod.ſ.pręcipere ita conſeruis. queo.i. poſſum facere. deinde ſubdit modum præcipiendi. hoc obſonium eſt ſalſum.i. nimio ſale conditum. hoc aliud eſt aduſtum.i. exuſtum, combuſtum hoc aliud eſt parum.i. non ſatis, ſeu non multum lautum.i. mundum, & munde paratum. illud obſonium eſt recte lautum.ſ. & paratum dico alicui ex conſeruis. memento.i.ſis memor. parare ſup.iterum.i.ſecundo, ſeu aliàs. ſic.i.hoc modo vt te doceo. Moneo.i.doceo conſeruos. ſedulo.i.diligenter ea quæ poſſum monere. pro mea ſapientia.i. ſm ſcientiam meam. condiendi cibos & efficiendi eos ſapidos, propterea ſapientiam dixit, quia quoquit ſeu coquinam vetteres per q, non per c, ſcribebant. nunc autem inoleuit vſus et per c, ſcribatur, nam inquam coci temperant guſtu ac ſapore condimentum. Poſtremo.i.tandem. iubeo eos conſeruos inſpicere in patinas.i.in vaſa coquinaria, ſed præcipue patula ac lata, quales ſunt canoi, quos diſcos vocant ſartagines, lebetes. ſeu ahena &c. iubeo ego & moneo.i. admoneo, doceo eos conſeruos inſpicere in patinas tanquam in ſpeculum, & ſubdit quid iubeat eos inſpicere. id.ſ. quod ſit opus facto.i.facere, vt ſæpe expoſitum eſt, & his omnibus dictis egregie ſeruus illudit Demeam. ſentio.i. percipio hæc, quæ nos facimus.i.quæ ego facio. eſſe inepta.i. abſurda, ſtulta, & nō honeſta, verum.i.ſed, quid facias.i. faciat vnuſquiſque. ſecunda perſona pro tertia, vt.i.ſicut, & cuiuſmodi, quibuſue moribus, homo aliquis eſt ita.i. eo modo morem geras, etiam ſecunda perſona pro tertia.i. morem gerat, complaceat. obſequatur aliquis præcipue ſi velit ſeruare incolumem amicitiam, eſt autem prouerbium aptum aut ſeruis aut amicis, q. d. qualis eſt dominus, talis ſit ſeruus oportet. Itē qualis homo eſt, taliter illi mos gerendus eſt, quod quidem prouerbium non eſt ſequendum. nam regula amicitiæ eſt, ut nec amicos rogemus res turpes, nec faciamus rogati. nunquid.i. non ne aliquid aliud vis ꝙ dicere mihi illa quæ dixiſti. ita dicere ſolemus cupientes aliquos à nobis abire, & finem ſermoni facere deſiderantes. D. opto ſup. mentem meliorem.i.bonam vel tolerabilem. poſuit.n. comparatiuum pro poſitiuo, nam non vult fateri eorum mētem fuiſſe aliquantulum bonum opto inquam mentem meliorem dari vobis. S. tu abis.i.diſcedis. hinc rus.i.ad agros, nam in erbe erat. D. recte.i. bene putas. nam re uera hic recta rus abeo. S. Quaſi dicat abeas libere rus. nam quid agas hic in vrbe. ubi.i. in qua vrbe. ſi quid præcipias bene, id eſt recte moneas nemo obtemperat.i. obſequitur, obedit. D. vero, id eſt certe. ego abeo hinc, quando.i. quia, & quod dicunt non recte, poſtquam. is Cteſipho quamobrem.i.propter quem veneram huc. abijt rus, id eſt iuit ad operandum in agrum. Curo.i. curæ habeo illum vnum, id eſt illum ſolum ac præcipuum. ille Cteſipho attinet ad me.i. mea intereſt, & ad me ſpectat. quando.i. quod dicunt, poſtquam frater Mitio vult ita.ſ. me curare hunc, & ipſe ſuum curabit de iſto, id eſt quod dici ſolet, quantum ad reſpectum illius. ipſe frater viderit, quod inepte dici ſolet, ego me refero, id eſt ſuo ipſius relinquo arbitrio, Sed quis eſt illic.i. ille homo procul quem video? ne.i. utrum. eſt Hegio noſter tribulis, id eſt de tribu noſtra, hoc eſt ſimilis noſtri quantum ad mores viuendi, & nobis amicitiæ iunctus quemadmodum inter ſe neceſſitudine iuncti eſſe ſolent, qui de eadem tribu ſunt. hercle is eſt Hegio ſi ſatis cerno, id eſt ſi ſatis adhuc habeo viſum acutum. Vah, hic ridentis eſt interiectio, & exultantis præ aduentu amicis. is eſt homo amicus nobis iam inde à puero, id eſt iam ab tenera ætate, cum videlicet adhuc pueri eſſemus. Dij boni, exclamatio eſt propter paucitatem bonorum, næ.i. certe, vel valde. magna penuria, id eſt magnus defectus. magna egeſtas, carentia, raritas, eſt iam nobis ciuium illiuſmodi, id eſt talium, cuiuſmodi eſt iſte. Et ſup. homo virtute, id eſt honeſtate vitæ. ac fide, id eſt veritate & fidelitate, antiqua, id eſt qua antiqui pollebant, hoc eſt redolet ſuis probatis moribus antiquitatem, haud ſcio, id eſt non noui. quid, id eſt aliquid, vel cape proprie noui. non neſcio quid mali ſit ortum.i. acciderit. publicæ rei.ſ. ex hoc homine, et qui nunquam reipub. aliquo pacto obfuerit, vel dicit neſcio quid mali ſit ortum Reip. ex hoc, id eſt quid mali impendeat, ſeu immineat reip. eu hoc viro, ſi moriatur ſupp. quaſi ſit optandum, vt non moriatur, quàm, id eſt quantum. gaudio, quaſi dicat multum, ubi, id eſt quando i etiam, id eſt adhuc, video reliquos, id eſt paucos reliquos, ſeu relictos, huius generis, id eſt tales qualis ipſe eſt. Vah, hic eſt lætantis interiectio, etiam nunc libet viuere. opperiar, id eſt expectabo hic hominem Hegionem, ut ſaluiem, verbum à ſaluto as.i.ſalute impartiam eum. & ut colloquar, id eſt colloquium familiare cum eo habeam.

ARgũ.) In hac ſcena Syrus mira verſutia & procacitate ludit ſenem, ſolicitum de Cteſiphone, & Æſchino pariter ac Mitioni inſenſum. [Ad nequitiam) Recte, quia nequitia & frugalitas opponuntur. [Pro Iupiter) Exclamatio in Mitionem. [Collaudauit) Syrus data opera irritat ſenem. [Dimidium minæ) Quinque coronatos. [Huic mandes) Ironia. [Salſamenta) Salſa & durata. [Macerentur) Molliantur. [Iſthuc eſt ſapere) Sententia vera, ſed qua irridet ſenem. [Ineptia loquitas) Simulata in Mitionem vituperatio, & mox comparatio eodem ſpectans. [Sinerem illum) Oeconomia ad augendam

LATO.

gendam futuram epitaſin. Olfeciſſem dicit metaphoricos, pro ſenſiſſem, deprehendiſſem [Adortus iurgio) Attende calliditatē ad celandum Cteſiphonem. [Æſchine) Mire fictum ad inuidiam Æſchini & commendationem Cteſiphonis. [Phy,) Interiectio admirantis. [Domi habuit) Prouerbiale eſt. [Porro autem) Plura dicturus erat ſenex, ſi permittat Syrus ſed ille ſe auellit, & ridicula imitatione eorū, quæ ſupradicta ſunt hunc deridet. [Mea ſapientia) Faceta vſurpatio ex etymologia verbi, quod ab animo ad guſtum transfertur. [Mentem vobis) Offenſus aliud reſpondet, ꝗ expectabat Syrus. [Sed quis illic) παρασκευὴ ad ſequentem ſcenam. [Dij boni) Hæc pertinebunt ad augendam Demeæ indignationem, & vt habeatur fides Hegioni. [Vah) Gaudentis.

PETRVS MARA.

DIſperij: Cteſiphonem) Hominum omnium mores hoc loco indicantur, qui cum aliquid audiunt, quod gratum eſſe, aut placere poteſt faciliime & citiſſime fidem adhibent, & quamuis minime verum, id tamen libenter credunt. Cæſar in Comm. iij. Libenter homines, id quod volunt, credunt. Xenophon iij. Cyri inſtituti: Fama quamuis falſa, tamen cum per vrbem gratiſſimis auribus exciperetur apud regis amicos fidem inuenit. Præterea bonos homines rectiq. ſtudioſos, ab omnibus derideri & ſubſannari oſtendit. Quare ait Plato vj. de rep. Qui virtutem conſectantur, & vitia fugiunt, vt quidem ab omnibus hominibus probantur, ſic pauci inueniuntur qui illorum facta & conatus non derident, ꝙ illorum virtutes prauorum conſilijs maxime obſiſtunt. Et Iuuen. Probitas laudatur & alget. Ganeū, vt ait Pompeius, antiqui locum abditum, ac velut ſub terra dixerunt, pro lupanari ac ſcortorū proſtibulo ferè ſemper ſumitur. Varro: Qui ſeſe in ganeum accenſum coniecit amicæ. [De grege illo,) Hoc eſt de illo hominum genere, qui filijs operam præſtant in amoribus promouendis. Senibus vero ac parentibus quocunque modo imponunt. [In aqua finito ludere) Ludunt piſces, cum in aqua mouentes ſe tanquam ſpatiantur [Salſamenta) Salſamenta ſunt inteſtina liquaminaq. piſcium, muria condita, quæ veteribus in delicijs fuiſſe conſtat. [Fac macerentur) Macerare eſt humore ſuperinfuſo præparare ad mollitudinem quemadmodum lupinos dulceſcere faciunt. [Iſtuc eſt ſapere) Hominem prudentem & circunſpectum, qualem ſapientes eſſe velint, deſignat hæc ſententia. Is.n. prudens eſt, vt ait Cicero, qui id quod futurum eſt antequam factum ſit, ꝗ longiſſime prouidet. Hinc, vt idem ait, de le. 1. id eſt prudentia á prouidentia dicta eſt. Homo .n. prudens cognoſcit futura, per cauſas effectrices & ſigna, tanquam ea quę fuerunt, & hoc facit intellectus & obſeruatio rerum, quæ ſunt & accidunt in vita humana. [Non quod ante pedes modo eſt &c.) Ante pedes .i. de proximo, quod ab oculos verſatur, ad quod niſi præuideris haudquaquam impingere non poteſt. Stultorum vero contra nulla induſtria circa prouidentiam eſt, non.n. vitare venientia poſſunt, nec ferre præſentia. Ariſt. in Eth. prudentiæ hæc cōtraria eſſe docet primum non poſſe diſcernere cauſas & negotia, nullo conſilio ſibimet ſuccurrere peruerſe cum alijs ſermones ſerere. quæ in vita bona malaq ſunt, in his diſcernendis corrupto eſſe iudicio. Seneca cap. xj. de virtutibus: Si prudens eſſe cupis, in futurum proſpectum intende, & quæ poſſunt contingere animo tuo cuncta propone. Nihil tibi ſubitum ſit, ſed totum ante conſpicies. Nam qui prudens eſt, non dicit, non putaui quidem hæc poſſe fieri: quia non dubitat, ſed expectat, nec ſuſpicatur ſed cauet. Et mox: Si prudens eſt animus tuus tribus temporibus diſpenſetur. Præſentia ordina, futura prouide, præterita recordare. Nam qui nihil de futuro præmeditatur, in omnia incautus incidit. [Inepta lenitas patris) Carpitur in parentibus nimia lenitas, quæ ferè in cauſa eſt, cur ad bonam frugem iuuentus raro perducatur. Et cum alioqui vitium non ſit, ſed virtus potius, vt mox dicetur, tamen contemptum quendam præceptorum, maiorum, parentumq. inducit. Quare ut diſcerni facilius poſſit, ſolent auctores verbi alterius adiectione tanquam denotare, bonam ne lenitatem an prauam intelligi velint. Quod idem facilitate fieri cōſueuit, & hic apud Terent. obſeruatum, cum ait: Inepta lenitas & facilitas praua. Philoſophus lenitatem virtutem in Ethicis ſic deſcribit, quæ mediocres criminationes ferre ſufficiens eſt, & contemptum leuem non patienti animo tolerat: minime quoque facile ad vindictam & pœnas ſumendas impetu fertur, iram præterea concoquit, nec illi prompta eſt: Præditus autem lenis eſt moribus haudquaquā amarulentis, verborum contentiones quammaxime fugitans, cuius in animo quiet conſiſtit, & tranquillitas pertinaciter hæret. [Vt quiſque ſuum volt) Vera ſanè ſententia, quæque non ex triuio, ſed tripode deſumpta videri debet, in nobis .n. ſitum eſt, quales tandem liberos habere velimus. Nam ſi illos negligentiori indulgentioriq. educatione aſſueſecerimus, fieri non poteſt, quin corruptiſſimi inſolentiſſimiq. tandem euadant: Rurſus ſi contractis habenis laxam vitæ rationem negauerimus, pro voluntate noſtra corrigere & temperare boniſq. aſſueſcere poſſumus, licet repugnante natura. Quod cum Lycurgus Lacedæmoniorum legiſlator, ut ſcribit Sextus hiſtoricus, vno quaſi exēplo demonſtrare vellet, noſtræ ſ. facultatis eſſe habere liberos optimos, duos de eadem matre catulos ſuſcepit, atque alterum quidem in culina lurconem & ad guloſam voracitatem educauit, alterum vero ad indagandas feras ſagacem & uenaticum reddidit. Poſtea vero, cum aliquando ſimul omnes in vnum locum Lacedæmonij congregati fuiſſent, acceptis canibus ita in concilio verba fecit: Magna res eſt, inquit, viri Spartani ad parandam virtutem conſuetudo, diſciplina, & uitæ inſtitutio, quod per me vobis ꝗ mox apertum fiet. Et mox catulos ſuos dimiſit, depoſitis prius olla leporeq in medio. cum helluo ille in ollam, alter autem in leporem magno impetu inuaſit. Cumq. Lacedæmonij ſtupentes admirarentur, quidnam ſibi hoc vellet, quod Lycurgus catulos exhibuiſſet, ambo, inquit, iſti iiſdem parētibus editi ſunt, ſed propter educationem diuerſam alter guloſus, alter vero venator euaſit. Et Iuuen. Sat. xiiij. Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu Moribus inſtitoas. [Denique inſpicere) Vtile eſt indicare in alijs, quale ſit vnumquodque qđ vitio verti poſſit, ut nos cadere valeamus, ſi aliquid præter decorum fieri cognoſcimus. Nam magis deprehendimus errores aliorum, ꝗ noſtros. Vnde magiſtri eum diſcipulos reprehendere volunt, aliorum errores ipſis obijciunt, ut diſcipuli videndo cognoſcant, ꝗ dedeceat id in quo reprehenduntur. Quapropter Anacarſis Scyta interrogatus, quo pacto quis abſtemius fieret? reſpondit, Si ebrioſorum mores ſibi ante oculos ponat. Et Plato ebrijs & iratis præcipere conſulereq. ſolebat, ut in ſpeculo vultus ſuos contemplarentur, vt viſa deformitate vitia fugerēt. Huc facit hoc Cic. lib. j. Off. Non eſt incommodum quale quidq. vitiorum ſit ex alijs indicare, ut ſi quid dedeceat in illos viteemus & ipſi: fit enim, neſcio quomodo, ut magis in alijs cernamus, ꝗ in nobismetipſis ſi quid delinquitur. Videtur tamen Comicum in hiſce verbis vſum comœdiarum oſtēdere voluiſſe, nempe ꝙ ſint humanæ uitæ inter cetera ſcripta ſpeculum optimum. Quod & Cic. pro Roſ. agnouit: Etenim hæc, inquit, conficta arbitror à poëtis eſſe, ut effictos noſtros mores in alienis perſonis, expreſſamque imaginem noſtram vitæ quotidianæ uideremus.

RIVII caſtigat.

ETiam eum ad nequitiam adducere) Don. legiſſe uidetur abducere, ita etiam hoc loco: Abducere, inquit, quaſi inuitum dixit, non uocare. Ducimus.n. violentes, ſed abducimus inuitos. Ita Don. ut omnes editiones conſentiunt. Nec hic deprauatum eſſe aliquid, liquet ex iis quæ mox ſubſequuntur Credo abductum: Non ipſe, inquit Donat. ſed abductum eſſe, quaſi adhuc culpa non ſit illius. Ex his uidelicet colligimus, nec hic culpam eſſe ullam Æſchini, nec ante fuiſſe, ut qui inuitus fratri obſecutus ſit. Scio ſecus legiſſe Sipontinum, ſed ſuſpicor in corruptos libros incidiſſe. proinde ad hoc & alia huiuſmodi multa conniuendum nobis puto. Apud Plaut. haud ſcio an mēdum ſubſit in Bacch. cum inquit: Nam ita me dij ament, ut Lycurgus mihi quidem uidetur poſſe hic ad nequitiam adducier. Ponitur autem abducere ad nequitiam παρακρούειν pro corrumpere, & quod Germani dicunt, uerfurē. [Omnem rē modo ſeni, quo pacto ſe haberet &c.) Nos omiſſo pronomine legimus. Quo pacto haberet, enarrat̄ ordine, ut & manuſcripta habent & impreſſa quædam, ea quidem, quæ mihi ceteris emendatiora uidentur. Præterea illud ſe reſpuit verſus. Vtrunque autem dicitur, ſi res ſeſe habet, quo in Bruto utitur Cic. vel ſic res habet, omiſſo accuſatiuo, quod Græci dicunt, οὕτως ἔχει. Lucianus: [illegible]. & Terent alicubi: Sic eſt res. Nam Priſc. quoque lib. xviij. annotauit habere apud Latinos pro eſſe interdum accipi ad imitationem Græcorum, vt in Phor. Bene habent tibi principia T. Liu viij. ab V. C. Bene habet. inquit, vicit diſciplina militaris, vicit imperij maieſtas. Horat. quoque Sat. ix. Ser. j. Magnum narras, vix credibile, atqui Sic habet, pro iſta eſt. Sic aliàs ſæpe. [Quam ille quicquam cœperit) Nos cœperet, ex Haſſenſteniano libro, & Priſciano, quod á cœpio venit, verbo pene obſoleto & iam olim deſito, ſed quo in Menæch. utitur Plaut. inquiens. Quid illud eſt, quod hi homines inſanire prædicāt? Neque inſanio, neque pugnas aut lites cœpio. cuius & Non. Marcellus meminit. Idem in Trucul. Dum habeat, tum amet, ubi nihil habeat, alium quæſtum cœpiat. Sex. Pompeius quoque 3. inueniri apud antiquos cœpere teſtatur. Priſciani verba ſi quis forte requirat, ea ſunt ex lib. x. ad hunc modum: Cœpio, inquit,

quod in vſu non eſt, cœpit facit præteritum. Terentius tamen in Adelphis præteritum imperfectum ſubiunctiui eius verbi, quod naſcitur ex præſenti, profert: Sinerem ego illum? an non ſex totis menſibus Prius olfeciſſem, quam ille quicquam cœperet? Habet eodem modo, ni fallor, exemplar, cuius nobis copiam fecit Ioannes Muſlerus, quò in exemplari monachus, credo, quiſpiã, antiquum eſſe verbum adnotarat. Tuum ne filium? Abigam hũc rus, iam dudum aliquid ruri agere arbitror. Hæc omnia Siri verba ſunt, quod ex vetuſtis exemplaribus atque è Donato intelligere licet, cuius hoc loco verba ſunt. Tuum ne filium? Hoc clare, inquit. Moris eſt, vt qui cogitat quod reſpondeat, interrogatione remoretur. Abigam hunc rus, vt pecudem dixit abigam, non vt hominem mittam. Abigam hoc lenius. Iam dudum aliquid ruri agere arbitror, hoc clare. Hæc Don. Idem Act.4.Sc.2. vbi Syrus ad Cteſiphonem: Age, tamen ego hunc amouebo: Mire, inquit, amouebo dixit, non deterrebo. Nam proprie amouetur ſaxum de loco, quo verbo ſignificat imminere ſibi magnum laborem in hoc opere. Et vide αὐξησιν. Supra ut pecudem abigã hunc rus, dixit: modo ut ſaxum amouebo, inquit, hactenus ille. [Satin' ſcis ibi eum eſſe?) τὸ eum, non eſt in manuſcriptis, nec in Veneto & Lugdunenſi, atque alijs. Tollendum eſt igitur, cum p̃ſertim id fieri poſſit commodiſſime, abſque detrimenti ſentẽtiæ & metri. Adiectum autem apparet ab aliquo, vt ſit, locum explicare volente. [Oh lacrymo gaudio) Nos, oh oh lacrumo gaudio, vt habet manuſcriptum volumen, eſtq́. videlicet affectuoſius, ſi ſic gemines. Conſentiunt quædam ex impreſſis, nec habet aliter Haſſenſtenianus liber. [Philoſophos domi habuit) Sic ferè cunctis exemplaribus impreſſis inuenitur. Nos, phi, domi habuit vnde diſceret Sic .n. Don. qui, Vnde diſceret .i. de quo, interpretatur, quod ſecus oportebat, ſi legiſſet philoſophos. Suffragantur huic emendationi veterrima quæque volumina, nec aliter ſenarius. Pertinet autem phi, ad finem verſus præcedentis. Fuit, opinor, qui parum ipſe, quid ſibi nam vellet illud phi, intelligeret, igitur, vt eſt audax inſcitia, in philoſophos commutauit, præſertim cum ſequatur, vnde diſceret, quod illi verbum errori mire velut obſecundabat, vt & illud proxime antecedens: Præceptorũ plenus iſtorum ille. Quid ſi aliquis ſuſpicatus eſt librarium, ut aſſolet, compendium aucupantem, quo paucioribus literis vocẽ notaret, philoſophos ſcribere voluiſſe, quæ ſcriptura ſic notulis decurtata philoſophos ſignificat, atque ita dum nimium feſtinat, phi, reliquiſſe, lapſu haud dubie procliui. Itaque cum locus mendæ ſuſpectus videretur, caſtigandum eum ſibi, quicõque ille fuit, ad hunc modum, quo nunc vulgo legitur, exiſtimauit. Veriſimile prorſus eſt inde fluxiſſe errorem, & de vno aliquo exemplari corrupto in lib. ex illo deſcriptos, atq. inde porro in alios atque alios propagatum eſſe quod & aliàs factum deprehendimus. [Inſpicere tanquam in ſpeculum vitas hominum) Nos, ut quædam exemplaria habent, vitas omnium, quod ipſum & carminis ratio poſtulat niſi ſenarium catalecticum eſſe malis. [Quam illa Demea facere vobis) Nos addita negatione, Non facere uobis. Sic.n. vetuſti libri. Idem & ſenſus & Trimeter expoſcit. [Haud mali quid ortum &c.) Legendum forſan: Haud ſcio, mali quid ortum ex hoc ſit publice, quo modo pleraque exemplaria, & in his Haſſenſtenianum. In altero manoſcripto erat eraſum s, & in ſpatio ipſo quod uerſus dirimit, adiectum t, ad literam penultimam. Vnde ſuſpicor legendum: Haud cito mali quid &c. &, niſi longe fallor, hæc vera emendataq. lectio eſt, quantum ex interprete quidem conijcere licet, cuius verba ſunt in hunc locum: Verum, inquit, hoc optantis eſt, ne moriatur? an eſt teſtimonium vitæ hominis nunquam obfuturi reip. Hæc ille. Verſus alterutrum horum expoſcit.

GLAR. SEquuntur ſenarij iambici. Quidam etiam ex hac vnica ſcena duas faciunt. In 4. verſu aut Rei monoſyll. aut Eum eliditur. In 7. d, eliditur in Sed, vel bacchius eſt loco primo. In 9. Eum monoſyll. eſt, vel bacchius loco primo. In xj. Se, quod quidam habent lib. abundat. Admonuit & Riuius hoc. In 25. vel Prius monoſyll. vel bacchius eſt loco primo, & pro Non ego legerem Haud, niſi quinto quoque loco bacchium conſtituamus. 36. eſt tetr. iambicus acat. quod rarum eſt inter tot ſenarios. In 39. Ac pertinet ad verſum præcedentem. In 41. creticus eſt loco primo, bacchius ſecundo, pæan ſecundus tertio, niſi quis vel l, elidere, vel es in priore verſu malit Dein s, in Futilis etiam abijcere, & Somnium facere diſſyll. In 43. vel vigilantiam tetraſyll. eſt, & Tuam monoſyll. vel, quod magis credo, Narras verbum abundat, & ab aliquo ſciolo adiectum eſt. Præterea in fine eiuſdem legendum, Sic modo fiet. Vt ſequens verſus ab Vt incipiat. In 46. vel Tuum monoſyll. eſt, vel creticus loco quarto. In 48. s, in Satis eliditur, vt primo loco ſit anapæſtus. Riuius Eum tollit, nec habet vetuſtus liber, ſed nihilominus s, eliditur in Satis, niſi loco ſecundo ponatur creticus. In 50. d, eliditur in Apud, niſi creticus ſit loco quinto. In 53. Vah extra metrum eſt, ut in Heaut. Act.2. Sc.4. 55. Varie legitur. Riuius geminandum cenſet, Oh oh, quod carmen non patitur, niſi extra metrum putet eſſe oh, vt vah paullo ante aut corripiendum, aut proceleuſmaticum loco ſecundo ponendum. Quidam Gaudia, quidam Præ gaudio legunt. Lector uideat, quid potiſſimum ſequendum. 58. finiendus eſt in phi, ad hunc modum.

Syre præceptorum plenus iſtorum ille. S. phi,

Vt ſequens deinde verſus à verbo Domi incipiat, quemadmodũ 68. in Demea finiendus, & ſequens deinde à Non facere, inchoandus. Sic & Riuius. In 75. Opus legendum pro Vſus, atque ita habet liber vetuſtus. In 79. Tu hinc rus abis. alioqui claudicat carmen, & Tu hinc, iambus loco quinto. Nonus a fine s, amittit in Quis, vel eſt creticus loco primo, & Ille habet liber vetuſtus, pro Illic, quod carmen exigit. In 8. à fine s, eliditur in Satis, & Vah producitur ſequente uocali, quod paullo ante extra carmẽ erat. In 6. à fine Illius diſſyl. In 5. Homo ponendum intra adiectiuum ac ſubſtantiuum Antiqua virtute, ut quarto loco ſit anapæſtus. In penul. Vah extra carmen eſt, niſi quis s, in Etiam euaneſcere velit.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Hegio dolet Soſtratæ filiam tam inique ab Aeſchino tractatã, at tandem vitiatam eſſe, id factum nunc Demeæ narrat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hac ſequens ſcena complectitur querimoniam Hegionis cognati Soſtratæ, dolentis eius filiam, adeo inique ab Aeſchino tractatam eſſe, ac tandem vitiatam. Nam putabant hanc deſertam ab eo eſſe, cum ita non ſit, hoc multis conijciebant argumentis, quanquam falſis: tamen Hegio Demeæ rem omnem de Aeſchino & rapta pſaltria aperit, quo ipſum admodum conturbatum reddit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena & Aeſchinum per oppreſſionem pſaltriam lenoni eripuiſſe traditur, & puellam quandam ab eo vitiatam eſſe, palam ſit.

Senarij.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

PRo dij immortales, facinus indignum Geta
Quid narras? G. ſic eſt factum. H. ex illan' familia
Tam illiberale facinus eſſe ortum? ò Aeſchine
Pol haud paternum iſtuc dediſti. D. videlicet
De pſaltria hac audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: pater * is nihili pendit: hei mihi, *id
Vtinam hic prope adeſſet alicubi, atque audiret hæc.
H. Ni facient quæ illos æquom eſt, haud ſic auferent.
G. In te ſpes omnis Hegio nobis ſita eſt:

Te ſolum habemus: tu es patronus, tu parens.
Ille tibi moriens nos commendauit ſenex.
Si deſeris tu, perijmus. H. caue dixeris:
Nec faciam, neque me ſatis pie poſſe arbitror.
D. Adibo. ſaluere Hegionem plurimum
Iubeo. H. te quærebam ipſum, ſalue Demea.
D. Quid autem? H. maior filius tuus Aeſchinus,
Quem fratri adoptandum dediſti, neque boni,
Neque liberalis functus officium viri eſt.
D. Quid iſtuc? H. noſtrũ amicum noras Simulum, atque
Aequalem? D. quid ni? H. filiam eius virginem
Vitiauit. D. hem. H. mane, nondum audiſti Demea
Quod eſt grauiſſimum. D. an quicquam eſt etiam amplius?
H. Vero amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo eſt:
Perſuaſit nox, amor, vinum adoleſcentia:
*ſic Humanum eſt. vbi * ſcit factum, ad matrem virginis
Venit ipſus vltro, lacrumans, orans, obſecrans,
Fidem dans, iurans ſe illam ducturum domum.
Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt. virgo ex eo
Compreſſu grauida facta eſt: menſis hic decimus eſt:
Ille bonus vir nobis pſaltriam, ſi dijs placet,
Parauit, quicum viuat, illam deſerat.
D. Pro certon' tu iſtæc dicis? H. mater virginis
In medio eſt, ipſa virgo, res ipſa: hic Geta
Præterea, vt captus eſt ſeruolorum, non malus,
Neque iners, alit illas, ſolus omnem familiam
Suſtentat: hunc abduce, vinci: quære rem.
G. Immo hercle extorque, niſi ita factum eſt Demea:
Poſtremo non negabit. coram ipſum cedo.
D. Pudet: nec, quid agam, neque quid huic reſpondeam,
Scio. P. miſera me, differor doloribus.
Iuno Lucina fer opem, ſerua me obſecro. H. hem,
Numnam illa quæſo parturit? G. certe Hegio. H. hem,
Illæc fidem nunc veſtram implorat Demea:
Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.
Hæc primum vt fiant, deos quæſo, vt vobis decet.
Sin aliter animus voſter eſt, ego Demea
Summa vi defendam hanc atque illum mortuum.
Cognatus mihi erat: vna à pueris paruoli
Sumus educti: vna ſemper militiæ & domi
Fuimus: paupertatem vna pertulimus grauem,
Quapropter nitar, faciam, experiar, denique
*illam Animam relinquam potius, quàm * illas deſeram.
Quid mihi reſpondes? D. fratrem conueniam Hegio:
Is quod mihi de hac re dederit conſilium, id ſequar.
H. Sed Demea hoc tu facito cum animo cogites,
Quàm vos facillime agitis, quàm eſtis maxume
Potentes, dites, fortunati, nobiles,
Tam maxume vos æquo animo æqua noſcere
Oportet, ſi vos voltis perhiberi probos.
D. Redito: fient, quæ fieri æquom eſt, omnia.
H. Decet te facere: Geta duc me intro ad Soſtratam.
*fient: D. Non me indicente hæc * fiunt: vtinam hoc ſit modo
Defunctum: verum nimia illæc licentia
Profecto euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc euomam.

DON. PRO dij immortales,) Hæc ſcena fidem amici erga defunctum, maturitatem ſenilis orationis, & accuſationem eius quem lædere nolit ipſe accuſator, continet. [Indignum facinus) Iam narrauit Geta, & recte. non enim apud ſpectatores iterum fuerunt dicenda quæ dicta ſunt. Illud ſanè admirandum, eiuſmodi Hegionis verba induci, qualia eſſe debuerunt tantopere laudati viri, & eiuſdem Hegionis ac Demeæ. [Quid nareas.) Mirantis eſt, non interrogantis. [O Æſchine Pol haud paternum) Mira maturitas: in qua neſcias vtrum magis iniuriam illatam orbæ virgini, an Æſchinum peccaſſe plus doleat. ſeruatur enim in Hegione quòd vir bonus ſit & amicus. [Tam illiberale factum) .i. non odiſſe cui ſuccenſeas, laudare homines, factũ reprehendere. [Haud paternum iſtuc dediſti.) Deeſt, facinus. & Dediſti, pro Feciſti. Sed ſic dicitur in re magna: vt, Dabit ille ruinas Arboribus, ſtragemque ſatis. [De pſaltria hac audiuit.) Sic errat Demea, vt intelligatur quantum debeat iraſci in ijs quæ inopinata audiet. [D videlicet De pſaltria hac audiuit:) Videlicet, confirmatiuum eſt. vt videlicet, videre licet: ſic .ſ. ſcire licet: ilicet, ire licet. [Is nihili pendit:) Is, abundat. vt in Heaut. Perij, is mihi. vbi adhibit plus paullo, ſua quæ narrat facinora? Aut is, pro ipſe ſubiunctiuum pronomen minus quàm finitum. [Vtinam hic prope adeſſet) Quaſi non crediderit dicenti, In ore eſt omni populo. [Haud ſic auferent.) Quomodo accipimus, Haud ſic auferent? an factum ſuum auferent ſic? An, ſi correxerint culpam, non ſilentio tranſituros ipſos, vel ipſum quod factum eſt? be ni. Si non, ſignificat. [Haud) Sic ἀπαρτισμός eſt. [Quæ illos æquom eſt,) Subauditur, facere à ſuperiori per ἔλλειψιν intellectum. [Haud ſic auferent) i. leniter abibunt, uel ſubtrahent culpam. [Haud ſic auferent.) Senilis & natura comminatio. & eſt Sic demonſtratio, geſtum continens leuiſſimæ ac paruæ ſignificationis. [In te ſpes omnis Hegio) Vt narratio non fuerit neceſſaria: ita preces interponendæ ſunt. [Tu es patronus, tu parens.) Patronus aut temporale nomen eſt defenſoris, aut certe appellatio eſt, per quam oſtẽditur quid illi cultus & obſequij debeatur. eſt .n. nomen ad aliquid. Parens autem, veri amoris nomen eſt: æquali loco continet interpretationem. Et vide quã vigilanter poeta cum ſimpliciter matronam de abſente Hegione loquentem induceret, Coluit nos, dixit. cum ſeruus & ſupplex ad præſentem loquitur, Tu es patronus, inquit. [Ille tibi moriens nos commendauit ſenex.) Seruus magnum veritatis indiciũ addidit, dicendo moriens. nemo .n. moriens non uera loquitur & vrgentia. unde in iure vltima iudicia, certiora ſunt. Sic & alibi, Hanc mihi in manum dat: mors continuo ipſam occupat. [Si deſeris tu, perijmus.) Proprie, quaſi patrono. nam Socius deficit, Parens prodit, Patronus deſerit. Sic Saluſt. Poſt defectionem ſociorum & Latij. &, Vnius ob iram Prodimur. Et, Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum: quod quidem in te fuit. Plaut. Qui libertos hñt, eos deſerunt. Hinc & milites, q defenſores patriæ deberent eſſe deſertores eſſe dñr. Hæc aũt omnia magnam vim hñt, ſi per ſingulas partes orationis conſiderentur, ad cõmouendum precibus Hegionem. &, Tu es patronus, ab honeſto: Tu es parens, à iuſto. [Si deſeris tu, perijmus.) Et huic rei maxime rñdet oratorie, quæ illum maxime. cõmouit. vt, En ego victa ſitu. &, Pulſus ego? Alij πρὸς τὸ perimus, τῷ ἀφανισμῷ riſum putant. [Satis pie poſſe) Deeſt, facere. [Neque me ſatis pie poſſe arbitror.] Honeſta locutio, qua ſignãt quicquid fecerit pro pietatis debito illis merito parum eſſe. Senſus aũt hic eſt, Neque faciam quod nefas eſt, vt vos deſeram? nec hoc ipſum quod facio, ſatis pium eſt pro tanta neceſſitudine. Et bene addidit, ſatis. ut, Et ſapiens, non tñ ſatis. [Saluere Hegionem plurimum Iubeo.) Ideo prouidit Demea, nõ prouiſus eſt, quia oportuit illũ audire quæ loqueretur Hegio, & ex illius iam verbis in indignationem moueri. Iubeo aũt, volo ſignãt: ab eo quod ſequitur id, quod pcedit. Non iubemus .n. niſi quod voluerimus. & eſt Homericũ. [Maior filius tuus Æſchinus,) Artificioſa poſtulatio: in qua, ne ſtatim Demea diceret, nihil ad ſe hanc qrelam pertinere, quippe qui Cteſiphonem curare debeat, infertur cauſa cur non diſſimulet pr, quia filius, quia maior eſt, quia Æſchinus, ſi quid eſt in ipſo nomine caritatis, quia fratris adoptiuus, quia bonus & liberalis, & contra hæc quibus laudatus eſt, fecit. [Neque boni,) Quaſi id, quod eſt, velit quod eſſe debet. [Neq. liberalis functus eſt officiũ viri.) Quærendum inter bonum & liberalem quid intereſt. An bonus eſt, qui non nocet? Liberalis, qui et prodeſt? An bonus q non peccat in facto liberalis, qui nec verbo quidem. [Aequalẽ?) ἀφέλεια. [Quid ni?) Plus eſt Quid ni, q̃ Nouerim, nã quaſi corripit dubitante, dicendo, quid ni, vt ſubaudiatur nouerim. [Filiam

eius

eius virginem Vitiauit.) Vides quantum valeat iniuria, vel dignitas perſonarum. Nō contentus facinore, perſonas credidit ante proponendas. [Hem.) Interiectio eſt irati vehementer: quippe qui aliud vitium audiebat, præter crimina q̄ ſciebat. [Quod eſt grauiſſimum.) Quia illud graue. [An quicquam eſt ēt amplius?) Amplius quantitatis eſt. nam ideo, Nōdum etiam audis quod eſt grauiſſimum. [Amplius?) .i. maius. [Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia:) Plaut. in Bacch. Quia iſtoc illecebroſius fieri nihil poteſt. Nox, mulier, vinum, homini adoleſcentulo. Et hæc omnia ab impulſionis parte dicuntur, non à ratiocinationis. Ideo & Perſuaſit dixit. nam inſtans perſuaſio, impulſio dicitur: vt ipſe, Dum in dubio eſt animus, paullo momento huc, illuc impellitur. [Humanum eſt.) Nihil tandem ex ea ſumptum conſuetudine eſt, quod non humanum. & hoc dicere ſolemus vbi peccatum quidem non negamus, ſed tolerabile eſſe dicimus. [Perſuaſit nox, amor, vinum, adoleſcentia.) Hæc inſequuntur ἀσυνδέτως, vt multa videantur. [Vinum) Plus dixit, q̄ ſi vinolentiam diceret. vt, To nihil niſi ſapientia es, ille ſomniū Proximum huic, & ſimile eſt in Hec. Cum virgine vna adoleſcēs cubuerit, Plus potus, ſeſe illa abſtinere vt potuerit. non veriſimile dicis, neque verum arbitror. Virg. Bacchus & ad culpam cauſas dedit. [Vbi ſcit factum) .i. intelligit & ſentit: quia ſupra futuræ * peccauerit. & quia qui impulſione peccat, non peccat ratiocinatione. Hic locus ille rei occurrit, Cur ego tacui? [Orans, obſecrans,) Orare, eſt placidos petere: Obſecrare, iratos rogare. Vnde plus facit obſecrans, q̄ orans: plus vero orans, q̄ rogans. Cic. Orare & rogare. [Venit ipſos vltro lacrymans,) Mire, & ad matrem venit vltro lacrymans, ne q̄ leniter, aut mollius mulier tuliſſet, prope pactionem iniiſſe videretur. [Ignotum eſt, tacitum eſt, creditum eſt,) ἀσυνδέτως per ὑπαλλαγὴν vt ſolet, hic loquitur: vt, Imus, venimus, videmus. Ignotum eſt autem, q̄ vltro venerat & lacrymans: tacitum eſt, q̄ orabat & obſecrabat: creditum eſt, q̄ fidem dabat & iurabat. Et honeſtius impersonaliter, q̄ ignouimus, tacuimus, credidimus. [Virgo ex eo Compreſſu grauida facta eſt:) Hæc addidit, ne ex viliore vſu, inhoneſta patientia, virginis ad conceptum libido peruenerit. & præterea quia & hoc potuit dici, Ille quidem vitiauit virginem, ſed quid ſi ex alio concepit poſtea, quæ nunc grauida facta eſt: Idcirco & à vitio virginis tempus oſtendit: vt cum facto ratio eō ueniret. [Ille bonus vir) εἰρωνεία indignantis in loco addita eſt verbis ardentibus. Ille bonus vir, nobis Pſaltriam, ſi diis placet, parauit. Concluſio accuſationis. & bonus vir, εἰρωνεία quidē eſt, ſed ab eo poſita, qui indignetur virum bonum eſſe debuiſſe qui non ſit: vt ſupra, Neque boni, neque liberalis eſt functus officiū viri. Et ſimul conſidera quo nomine Æſchinum vocet, virum appellans. ſ. qui vult eius certa eſſe promiſſa, & qui illum iampridē uideri maritum uelit: Nobis aūt, ex abundanti τῷ σχετλιασμῷ ad indignationem relatum eſt. [Sed diis placet,) Bene interpoſitū ad inuidiam [Si diis placet .ſ. per quos iuratum eſt. [Pſaltriam nobis,) τῷ σχετλιασμῷ. ſic .n. dicimus, & eſt conſuetudinis peruulgatæ. [Illam deſerat) .i. cui econtrario, dum uiuat obſtricta eſt. Et deſerat, uirginem .ſ. [Pro certo ne tu iſtæc dicis?) Hoc ideo non dicit, quia fidem non habeat narranti: ſed quia mira ſunt ſcelera. [Mater uirginis In medio eſt,) Terribiliter ſatis, in medio eſt, quaſi retineri non poſſit, nec cohiberi quin rem ꝓbet. Et præterea, cum argumentorum genera duo ſint, ἄτεχνον ἔντεχνον ſicut in rebus manifeſtis ἀτέχνῳ utitur. Hoc ergo, ſublatis ſuperciliis dicendum eſt. [Ipſa uirgo,) .ſ. quæ in Æſchinum reum & teſtis, & crimen eſt. Et ideo addit, Res ipſa. i. pondus uteri, exactis ad pariendum menſibus. [Præterea, ut captus eſt ſeruulorum. non malus,) Ad hæc, intelligamus aliter dici non inertem Socratem, aliter non inertem ſeruum, aliter non malum Scipionem eſſe, aliter non malum ſeruum eſſe. [Præterea, ut captus) An, quātum capit animus ſeruilis, tantum non malus neq. iners Geta? An ut captus eſt ſeruulorum, quemadmodum ſæpe aucupium in ſeruis habendis bonum euenit? Vt in captu auium, uel piſcium, uel ferarū plurimum fortuna dominatur. Et hoc ideo, quia ſeruum euenire bonum, non ratio eſt nec natura, ſed caſus eſt, utpote in re rariſſima: ut ſit, ut captus eſt ſeruorum .i. euentus eſt in ſeruis. [Vt captus eſt ſeruulorum) .i. ut ſe habet conditio ſeruorum. Afranius in Simulante, Is ut ſeruorum captus eſt, facillime domo atque noſtra familia protenditur. Ergo captus ſortem intelligo. [Non malus,) .i. fidelis. [Neque iners,) .i. artem habens. Oratorie futurum teſtem & iudicem laudat: ſed ne improbe facere videatur, parcius id facit. non .n. dixit, bonus & ſolers: ſed, quod in ſeruo ſufficit, non malus, neque iners. Et proferendi Getæ hæc maxume cauſa eſt: ne quod permittere uideatur in ſeruo pauperis, atrocius fiat. & ſimul vt hæc προπαρασκευὴ non contriſtet Getam, quem prius laudat dicturus, Hunc abduc, vinci: quære rem. [Alit illas, ſolus omnem familiam Suſtentat: Duas hic res docet: & vnde hæ viuant: quod teſtimonium pudicitiæ eſt. & grauem teſtem poſſe eſſe Getam. [Solus) Incerta diſtinctio eſt ſolus. ſed melius, Solus omnem familiam ſuſtentat. Hoc uerbo tenuis victus oſtenditur, quòd bene frugi eſſe demonſtratur in fœminis. [Nunc abduce, vinci, quære rem.) Non multum permittit, vtpote de alieno ſeruo. ideo Geta plus de ſe largietur. ipſe tamen ἀσυνδέτως tria poſuit, vt multa videretur dicere. [Hunc abduce,) Vt, Tu Voluſe armari Volſcorum edice maniplis. Nam poſtea, è litera, huiuſmodi verbis aucta eſt. [Hunc abduce, vinci:) Bono ordine. & abduce: ab hoc illuc vbi nemo poſſit intercedere, & vinci: ne ſolutus, vt ſciat ſi verum ſeruus accuſet. [Quære rem.) Latenter præter vincula, etiam tormenta ſignificauit: nam hoc, quære rē, pete rei veritatem, ſignificat. [Imo hercle extorque) ἀντίχρησις. Et bene ipſe de ſe plus & apertius, quàm Hegio largitur. [Extorque) Multum dixit: non torque, ſed extorque. Torquemus .n. hominem: Extorquemus veritatem. [Pudet:) Aduerſus hoc dicit, & perturbatus Demea. Maioris erit ponderis Pudet dictum, ſi Me nec addas, nec ſubaudias. [Differor doloribus) Diuellor, diſtrucior, dilaceror. Et proprie hoc genus querelæ conuenit parturienti, & cuius viſcera diſtenduntur: & ei quæ inexpertum dolorem nunc primum ſentiat. [Iuno Lucina fer opē,) Bona procuratio poëtæ, vt & vox parturientis, pro teſtimonio ſuccedat ad inflammandum Demeam. Et nota puellarum, quæ in comœdiis honeſtæ ſunt, & ex amore dicuntur: aut nullam in ſcena eſſe, aut rariſſimam vocem. [Fer opem) Partui. [Serua me obſecro.) Parturientem. Duas enim res poſcit hæc precatio, & naſcentis & parturientis ſalutem. [Num nam illa quæſo parturit?) Illa ſ. de qua ſermo eſt. quid enim opus fuerat nomine? [Illæc fidem nunc veſtram implorat) Hæc oratoria παράδοσις eſt. non enim vere rogat: ſed videtur hoc facere. Et implorare, eſt in malis poſitos cum ploratu aliquem rogare. [Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.) Artificioſe: ne totum ſimpliciter agendo, diffidere cauſæ videatur. Ius igitur legum intelligitur. [Deos quæſo, vt vobis decet) Hoc eſt non voluntate aduerſariū fore. [Vt vobis decet.) παραινετικῶς dixit, non vt puellę vtile eſt, ſed vt uobis decet. [Vobis decet) Græce dixit, ὑμῖν πρέπει, & deeſt, facere. [Sin aliter animus veſter eſt,) Officium amici exequitur in reddenda cauſa, cur aduerſarius futurus ſit. [Ego Demea Summa vi defendam hanc,) Non dixit id, quod eſt, Vos ulciſcar, ſed hanc defendam. [Atque illum mortuum.) Idonea cauſa eſt, aduerſus viuos querimoniam faciendo pro mortuo ſcilicet, qua, in re & de officio ſuo locutus eſt, & exaggerauit culpam in Aeſchinum, qui uidebatur in vno & eodem facinore uiuos mortuosque læſiſſe. [Cognatus mihi erat:) Cauſa expoſita, iam egit Hegio de perſona ſua, utrum recte faciat, ut quam perſonam inducit * oſtendat habiturus. Cum amicitiarum duo genera ſint, unum neceſſarium, id eſt propinquitas ſanguinis: alterum uoluntatium, quo nobis etiam alieniſſimi coniunguntur: Mitionem dicit ac Demeam, & uiuos, & uoluntarios tantum ſibi amicos eſſe. Simulum uero, & mortuum, & non ſolum uoluntate, ſed neceſſitate amicum fuiſſe coniunctum. In qua re & illi non deerit, & his purgatur. Sed &, Cognatus mihi erat, ouleu adiuuat, quia non a coniunctione inceptiua ſumpſit exordium. [Cognatus mihi erat,) Officia multa contra officium meum Demeæ amicitiæ ac Mitionis. [Paupertatem vnà pertulimus grauem.) ἐπιφώνημα eſt, quia magis coniungit malorum conſortium, quàm bonorum. [Nitar, faciam, experiar,) Sic dicit, ne dicat Vindicabo, quod uult magis ſignificatum eſſe, quam dictum. Et ne ei diceretur, nihil poteris, quod ad incipiendum ſufficit, dixit, Experiar. [Animam relinquam potius) Modeſta cōminatio, prius quid ſibi poſſit euenire dixit, q̄ quid paſſurus ſit Aeſchinus. [Fratrem conueniam Hegio,) Virtuoſe pronunciandum, hoc quod addidit, Hegio, q. d. In manu fratris eſt conſtitutum, non mea. [Quid mihi reſpondes?) Reſpondere proprie dicitur cum lis intenditur. Reſpondere enim, eſt priorem alloqui, quaſi reſpondere uerba fundere, ut, Funditq. has ore querelas. [Reſpondere) Poſteriore loco dicere. [Sed Demea hoc tu facito) ἐπιτρέπειν ſupra habitæ cōminationis. [Quàm uos facillime agitis:) Vt & ſupra, facilem uictum parat. Et uide q̄ oratorie laudes ſumpſerit argumenta ſuadendi. [Aequo animo æqua noſcere Oportet;) Bene dixit, æquo animo, quia potentiori & fortiori contra naturam eſt æquitas. [Redito) Proſequebatur eum, quemadmodum apparet ex uerbis

verbis. [Decet te facere) Solicita obſequela Hegionis, vltima io loquendo, oſtendit impotentiorem perſonam contra Æſchinū, quo magis gaudium creſcit comœdiæ, quando talia tanto, pauperioe puella, ſed tamen cupita, iungetur. [Non me indicente) Quia dixerat, Ipſe ſentiet poſterius. Et nimis dura compoſitio eſt: ſed apta iraſcenti. [Vtinam hoc ſit modo Defunctum) Vtinam, deſperandi vim habet. Hoc, id eſt negocium, id eſt raptua virginis. Defunctum finitum, id eſt vt non peiora committat. Defunctum, finitum. i. ne vlterius peccet Aeſchinus. [Nimia illæc licentia) Quam illi dat Mitio. [Profecto euadet) Per ardua & prærupta veniet. [Hæc euomam) Non effondam, ſed euomam: utpote quæ me ægrum faciunt, quibus me releuabo, cum languor ille egeſtus ſit. nam euomam, hoc tranſlatione ſignificat.

GVID. PRo (&c.) Hic continetur querimonia Hegionis cognati Soſtr. dolentis filiam cognatæ adeo male ab Aeſch. tractatā eſſe, ac tandem, vt putabant, deſertam adeo eſſe, cum tñ ita non eſſet. Verum ita conijciebant multis argumentis falſis tñ. H. Proh, iraſcentis exclamatio & Deorum proteſtatio. ò Dij immortales, inuocantis eſt dictum, & in teſtimonium vocantis ipſos Deos, facinus indignū. i. ò factum inhoneſtum & indecens, & eſt exclamatio in vituperationem facti, q. d. miror illud magnū facinus eſſe commiſſum vel aliquid tale. ò Geta ſerue cognatæ meæ Soſtr. quid narras? non interrogantis eſt, ſed admirantis indignitatem facti. G. Sic factum eſt vt dico. ſ. H. Ea illan'. i. ex illa ne, hoc eſt verum decet? q. d. non, facinus. i. flagitium, tam illiberale. i. tam indignum, homine libero, qualis eſt Aeſch. uel tam inhoneſtum, nam quod liberale eſt, iuſtum eſt, & decens, ſed illiberale dedecet. Eſt ne ergo honeſtum facinus tam illiberale. i. tam deteſtandum, & ſeruile ac inhoneſtum, eſſe ortum. i. emerſiſſe ea illa per eminentiam, id eſt ex tam honeſta familia, ex qua ducit originem Aeſchinus, ò Aeſchine, alloquitur abſentem, pol haud, id eſt perfeciſti, perpetraſti illud facinus paternum. i. ex paterno exemplo, vel ad exemplum patris, vel permiſſione patris Demeæ, qui adeo honeſtus eſt. D. Videlicet. i. certe, quaſi videre licet, ſicut. ſ. ſcire licet. Hegio audiuit de hac Pſaltria. i. de hac puella rapta ab Aeſch. i. quod dici ſolet Hegio audiuit loqui de hac Pſaltria, in quo dicto non eſt addendum neque loqui, neque dici, vt aliqui ſunt arbitrati, id. i. illud factum Aeſchini, nunc dolet, id eſt diſplicet, illi alieno. i. qui non eſt de familia noſtra, ſcilicet Hegioni, dicimus tuus caſus dolet mihi, & ego doleo caſum tuum, vel caſu tuo, vel ob, aut propter caſum tuum, is pater. ſ. Mitio, qui eſt pater Aeſch. adoptiuus, nihilipendit, id eſt non curat, pro nihilo habet illud factum, quod dolet alieno, hei mihi. i. ah dolore concutior, vtinam ipſe pater adeſt hic propè alicubi. i. in aliquo loco, atque utinam audiret hæc quæ dicuntur ab Hegione. H. Niſi. i. ſi non, parentes Aeſchini, & Aeſchinus facient ea, quæ æquum eſt. i. iuſtum eſt, & decet illos facere, haud. i. non auferent ſic i. non ita leuiter abibunt, ſeu euadent, aut remanebunt, ſiue non ita ſubducent culpam, neque eam operient ſilentio, nā eam rem non ſum taciturus, & hæc omnia loquitur Hegio cum Geta, nondum enim animaduertit Demeam. G. O Hegio, oīs ſpes eſt nobis ſita. i. poſita, collocata in te, habemus te ſolum, in quo ſpem reponamus, tu es patronus, id eſt defenſor, eſt autem appellatio & nomen temporali ab honeſto, tu es parens. i. tanq̄ pater, cui curæ ſimus, & eſt nomen amoris à iuſto, ille ſenex, ſcilicet pater puellæ, maritus Soſtratæ, ſcilicet Simulus, moriens. i. cum moreretur, eſſetq. in mortis articulo, quando ſola uera & ingentia dicuntur, commendauit nos tibi, ſi tu deſeris. i. derelinquis nos, inde deſertores milites dicuntur, qui deſerunt patriā, quam debent tutari, ſi ergo tu deſeris, perimus. i. perditi ſumus. H. Caue dixeris. i. caue ne dixeris me deſerturum eſſe vos, quoniam neque faciam. i. non deſeram uos, neque arbitror me poſſe facere ſatis pie. i. quin videri poſſim impius, nā pij debemus eſſe in parentes, id eſt in ſanguine nobis iunctos. aut neceſſitudine, præcipue autem pij eſſe debemus in Deum. D. Adibo eum, id eſt ibo ad Hegio. deinde ſalutat, iubeo. i. uolo, præcedens pro ſequente, nam iubemus quæ fieri uolumus, iubeo ergo plurimum Hegionem ſaluere. i. ſaluum eſſe & incolumem, aut iubeo eum ſalutari, nam Cic. inquit, Et ſaluebis à meo Cicerone, ſaluebis, inquit, pro ſalutaberis. H. O, aduerbium optantis, quærebam teipſum ò Demea, ſalue. i. ſaluus ſis, & talis eſt reſponſio, qualis aggreſſio, ſeu inceptio. D. Autem, id eſt ſed, quid eſt ſup. aut q. d agitur, quid dicitur. H. Filius tuus maior, q. a tantum duo erant, ideo maior, inquit. ſ. Aeſch. quem dediſti fratri adoptandū, id eſt aſſumendum in filium, neque. i. non eſt functus officium, oratores dicerent officio in ablatiuo, non eſt ergo functus officium ui ri boni, nec liberalis. Don. ponit eam differentiam, nam bonus, inquit, hic intelligitur, qui nemini nocet, liberalis vero, qui alijs prodeſt, vel bonus dicitur, qui non peccat, ſed liberalis, qui non peccat etiam in verbo, ſed hæ differentiæ non ſemper obſeruantur, nam (vt Cic. & Valer. inquiunt) bonus innumerabilibus officijs continetur cuiuſmodi aut rarum, aut nullum purum hominem inuenies. D. Quid iſtud eſt, qđ tu dicis declara liquidius. H. Noras. i. cognoſcebas bene Simulum amicum noſtrum, atq. æqualem. i. multum noſtri ſimilem. D. Quidni. i. cur non, bene noram eum, cum fuiſſet mihi amiciſſimus. H. Æſchinus vitiauit, id eſt ſtuprauit, defflorauit filiam eius virginem. D. Hem, interiectio eſt vehementer irati, vt qui hoc nondum audierat. H. Mane. i. auſculta, habeas patientiæ quicquam vt reliqua audias, & dicit mane, q. aliter ſe commouebat adeo, vt audire eum non potuiſſet, ò Demea nondum. i. non adhuc audiſti id vitium, qđ eſt grauiſſimum. i. enormiſſimum, & ferendum grauius ceteris eius flagitijs. D. An. i. vtrum, quicquam. i. aliquid, eſt amplius. i. maius, & vltra id, quod iam tetigiſti. H. Vero. i. certe, eſt aliqd amplius, nam quidem. i. certe, hoc videlicet quod ipſe fecit in virginem amore impulſus, eſt aliquo modo ferendum. i. tolerandum, nox. i. temporis opportunitas, amor. ſ. ardor & furor amoris, vinum. i. vinolentia, nam vt inquit Virgil. Bacchus & ad culpam cauſas dedit. & Valerius: Proximus a Libero patre inconceſſam Venerem gradus eſt, adoleſcentia. i. iuuenilis ætas, quæ lubrica perſæpe eſt perſuaſit. i. impulit ad id faciendum quod fecit, id ſup. eſt humanum. i. ab humana fragilitate incitatum, vbi. i. quando. Æſchinus ſcit. i. intelligit, ſentit ſe peccaſſe vim afferendo uirgini, ipſe venit ad matrem virginis. ſ. Soſtratam, vltro promittens, iurans ſe Æſchinum ducturum domum illam puellam. i. ſe capturum eam in vxorem, nam maritus ducere ſolet domum ſuam vxorem, cum eam ſibi copulatam coniugio habuerit, ignotum eſt ab ignoſcitur ignoſcebatur verbo impersonali, indulſum eſt, ſi liceat ita dici, cum potius indulgeo futura reſpiciat, non præterita ignotum eſt igitur ei. ſ. Æſchino, propterea quia ſic orabat, tacitum eſt à taceiur, tacebatur. i. nihil eſt reuelatum, ſilentium ſeruatum eſt, creditum eſt ei. ſ. hoc eſt confiſum eſt ei. Virg. O formoſe puer nimium ne crede colori. i. confide, vel creditum eſt ei. i. fides eſt habita ſuis pollicitis, virgo facta eſt grauida ea eo compreſſu. i. ex ea compreſſione virginis, hic menſis eſt decimus, ex quo Æſchinus compreſſit eum, & iam ipſa parturit, & puerperio laborat. Ille vir bonus per ironiam, qui deberet eſſe cum non ſit. ſ. Æſchinus parauit. i. acquiſiuit & ſuperinduxit nobis. i. ad noſtrum dolorem & dedecus Pſaltriam illam puellā, quam abduxit à lenone, ſi Dijs placet ad inuidiam. i. maleuolentiam conciliandam hoc interpoſuit, q. d. id fecit Deos offendendo, per quos iurauit ſe ducturum noſtram filiam domum, vt dictum eſt, parauit inquam nobis Pſaltriam, qui cum. i. cum qua, ablatiuus eſt qui fœminini generis, viuat. i. vitam agat, & deſerat. i. deſertam reddat illam filiam Simuli amici noſtri, quam compreſſit. D. Pro certon'. i. pro certo ne, hoc eſt verum dicis illæc facinora Æſchini pro certo. i. pro vero & explorato, ſeu pro re certa & explorata. H. Mater virginis. ſ. Soſtr. eſt in medio. i. præſto eſt, & in aperto teſtificatura de hac re, & bene dixit in medio, quaſi retineri mater non potuerit, quin prodiret in medium, hoc eſt in lucem ſiue in apertum & crimen Æſch. promulgaret, ſeu proderet. Deinde ſubdit, virgo ipſa, id eſt virgo met ſtuprata & grauida eſt, inquam, in medio. i. in luce, & quaſi non deliteſcens, nec abſconſa, ſed facilis inuentu eum teſtimonio opus erit, & ideo eſt in medio ſignificat eſt in promptu, eſt præſto res ipſa, id eſt ipſum crimen, ſeu pondus vteri exactis ad pariendum menſibus, eſt inquam in medio. i. eſt in promptu, eſt in aperto eſt præſto, quod enim eſt in medio loci alicuius, non eſt abſconſum, vt in corona hominum ſedentium, qui ſtatim medio circi, multum eſt in luce & in promptu. Inde ventum eſt, ut dicamus prodire in medium, tollere aliquem de medio, quod poſterius ſignificat remouere aliquem de hac luce interficiendo eum, prætera, id eſt præter ea, quæ dicta ſunt hic. G. Præſens non malus, id eſt bonus & fidelis, non iners. i. non ſine arte immo ſolers & induſtrius, vt. i. quantum, captus. i. capacitas ſeruulorum eſt, & declinatur hic captus, tus, tui, hoc eſt quantum ſerui habere poſſunt capacitatem bonitatis & artis, vel quantum ſe habet conditio ſeruorum, ſeu ſecundùm q. ſerui poſſunt ac ſolent eſſe boni, fideles ac ſolertes. Hic ergo Ge. talis, vt dictum eſt, inquam in medio vt teſtificetur de hac re ſi ſit opus, quòd ſit bonum & ſolers, liquido conſtat hac re, quòd ipſe alit. i. nutrit illas matrem & filiam, quærendo victum vnde hæ uiuant, ipſe ſolus ſuſtentat, id eſt fouet, & quod barbare dici ſolet, intertenet

omnem

oēm ſamiliam .i. totam domum , ſeu totam rem domeſticam & ſamiliarem . O Dem. abduce, pro abduc .i. cape tecum , & ſi noli,hunc Get.iu aliquem lorum, vbi tu poſſis etiam per tormenta extorquere veritatem, vinci .i. liga à vincio vincis . Eſt .n. ſecunda imperatiui perſona,quære.i.pete per quæſtiones , quas vt in iure habetur titulo de quęſtionibus ſępe cōmittantur tormenta,& ideo quære rem.i.inquire veritatem ab eo etiam per tormēta. G. Immo.i.ſed,hercle extorque,partius dixit quod innuebatur per verbum quære.i.torquendo me elice veritatem . Nam torquemus hominem,extorquimus veritatem,niſi ita ſactū eſt , vt ipſe dicit Hegio meo relatu . Poſtremo.i.denique, ipſe Æſch. non negabit,cedo.i.dic,hoc facinus corām ipſo Æſch. & videbis eum non negaturum . D. Pudet me,ſcilicet.i.pudore afficioe ob tam indignum &turpe ſactum,nec ſcio quid agam.i.agere debeā, nec ſcio quid reſpondeam.i.debeam reſpondere huic Hegioni , Ge. PAM. filia Soſtr. parturiens clamat intus . Miſeram me diſferor &c. Hic Heg.oſtēdit Demeæ ſe defenſurum,etiam ad mortem vſque cognati ſui defuncti filiam,ſeq. nun commiſſurum, vt ita res eiuſmodi auferatur,ſed acturum in iudicio vt, quod ęquū eſt,afficiatur . Miſeram me , interiectio dolentis . Fungitur hoc dicto vice interiectionis,hoc eſt dico me miſeram,ſeu fateor,aut aliquid tale,differor.i.diuellor,diſcrucior, dilanior, doloribus.i. propter dolores partus . O Iuno Luci.i.lucem præbens natis , quia præbes parturientibus ſer opem.i.auxilium partui,ſiue naſcenti,vt ſaluus ſit,obſecro ſerua me parturientem,vt euadam ex hoc puerperio ſalua . H. Num nam.i.nunquid , nam enim eſt adiectio ſyllabæ,quæſo nunquid illa parturit . G. O Hegio certe.i.vere, parturit.i.in puerperio laborat . Parturire enim eſt partum deſiderare . H. Hem,interiectio compatientis . O Dem. illæc.i.illa hæc.i.illa ipſa,nunc implorat.i.complorat,rogat poſcit noſtram fidem.i.noſtrum auxilium . Nam fides interdum capitur pro ope , ſeu auxilio vt in eo dicto . Dij ueſtram fidem . Implorare eſt aliquem in malis poſitum cum ploratu rogare . Deinde rogat Hegio,vt res.i.connubium fiat ſine coactione . Ipſa Pāphila impetret.i.aſſequatur , uoluntate ueſtra.i.bono animo ueſtro,& cum beneuolentia ueſtra,id.ſ.coniugium cum Æſchino . quod coniugium ius.i.æquitas legum.ſ.cogit uos , ut.ſ.aſſequatur,uel cogit uos facere uel complere,primum.i.in primis,quęſo.i.rogo Deos , ut hæc quæ peto fiant, ut.i.quemadmodum . id ſup.ſ.ut hæc fiant decet uos.i.eſt uobis honeſtum,alij habent nobis,& tunc eſt antique dictum,quod tamen frequens eſt apud comicos,& præcipue apud Plaut. quod Donat. dicit eſſe græce dictum . Sin , id eſt ſed ſi , animus uidetur eſt aliter , id eſt ſi aliter uultis.ſ.ut hæc non fiant ò Dem. ego Hegio defendam hāc puellam,ſumma ui, id eſt ſumma ope,ſumma potentia, & uiribus omnibus , & defendam illum cognatum meum ſimul mortuum, id eſt qui mortuus eſt,& bene nam in liberis parentis defuncti videntur viuere ac defendi,cum liberi defenduntur , ipſe mortuus erat mihi cognatus,id eſt gentilis meus de cognatione mea, nos paruuli .i. cum eſſemus adhuc paruuli,educati ſumus.i. nutriti ſumus,vna .i. ſimul à pueris,vice aduerbij ponitur, quo caremus.i. ab ineunte ætate , ab incunabulis ipſis,à teneris annis , à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis , à primis temporibus ætatis . Alij habent à pueris paruulis,ſed in idem redit . Fuimus, id eſt verſati ſumus,ſemper vna,id eſt ſimul,militiæ.i. belli tempore, & ponitur in genitiuo aduerbialiter,& domi .i. pacis tempore,qui eſt genitiuus aduerbialiter ponitur,pertulimus .i. paſſi ſumus,paupertatem grauem .i. moleſtam,& grauantem nos , vna .i. ſimul , quapropter.i. propter quas res nitar .i. moliar,conabor, uel ſolum conabor , ſed et ipſa faciam , ſed quid faciam vult intelligi ſe vlturum eſſe in iudicio illam iniuriam experiar , id eſt agam, proſequar ius puellæ in iudicio . ſæpe enim inuenire ſas eſt experiri pro agere in iudicio . denique ad extremum potius relinquā animam,id eſt moriar , & eſt (quod dici ſolet) moriar in pœna , vel in proſecutione potius, quam deſeram illam puellā Demea . Quid reſpondes mihi,id eſt quid ſecundo, ſeu poſteriore loco dicis . Reſpondere proprie dicitur cum lis intenditur . eſt enim reſpondere priorem alloqui , quaſi reſpondere ſit verba ſundere : vt,Funditque has ore querelas . Reſpondere eſt poſteriore loco dicere . hæc Don. D. O Hegio conueniam.i. alloquar fratrem .ſ. Mitionem , ego ſequar .i. tenebo , & imitabor id conſilium , quod conſilium is frater dederit mihi de hac re , id eſt de hoc negotio . H. Sed ò Demea facito hoc quod ſequitur , videlicet vt cogites tecum animo tuo hoc quod ſequitur .ſ. q̄ q̄ .i. quantum vos agitis .i. viuitis (nam agere vitam viuere eſt) quod facillime, id eſt ſine magno labore , quia eſt vobis abunde vnde viuatis , & quàm .i. quantum,eſtis maxime .i. valde potentes, & dites,id eſt diuites,& fortunati.i.felices, ac fortunis affluentes,vobiſque fortuna riſit,& quammaxime eſtis nobiles, tam.i.tantum , maxime oportet vos noſcere.i.intelligere æqua.i.ea,quæ ſunt iuſta & ſm æquitatem,æquo animo.i.prompta voluntate, ſi vultis vos prohiberi.i.iudicari , haberi bonos.i.nemini iniuriam facientes . D. Redito.i.reuertitor,noli perſequi in itinere incepto,quo te conferebas ad Mitionem & Æſchinum,omnia quæ æquum eſt fieri fient . H. Te decet,id eſt tibi eſt honeſtum facere,vt omnia fiāt, quæ æqua ſunt . Conuertit ſermonem ad ſeruum . Geta duc me ad Soſtratam . D. Hæc flagitia non fiunt ab Æſchino me indicente,hoc eſt me iubente,aut conſentiente. Indicere proprie dicitur de bellis,quaſi bellum denunciare . vtinam , id eſt quod dicunt,placeat Deo . & habet vim deſperandi, quòd hoc negotiū , ſeu flagitium de violatione virginis ſit defunctum,id eſt finitum, vltimum . poſt quod non ſit aliud ita vt Aeſch. non vlterius peccet,ſeu peiora committat , verum.i.ſed hæc nimia licentia , quæ datur illi à Mitione , profecto.i.certe euadet, id eſt quaſi per abrupta & ardua veniet in aliquod magnum malum , ibo.i.pergam vlterius, & exquiram.i.diligenter inquiram fratrem Mitionem , vt euomam.i.effundam, eijciam hæc flagitia in eum.i.contra eū , vtpote quæ me ægrum faciunt, quibus me leuabo , cum languor iſte eiectus erit . Nam euomam dici per tranſlationem , certo certius eſt .

A Rgm̄) Hegio ex indici Getæ errans de rapta fidicina grauiter accuſat Aeſchinum , eſtq. hoc nouum periculum ad epitaſin fabulæ . [Proh dij immortales) Colloquium Hegionis & Getæ eſt vice exordij ante accuſationem,ſpectans ad beneuolentiam ab officio perſonæ . [Maior filius) Propoſitio criminis primum generaliter propoſita, deinde explicata per partes, & exaggerata . [Vero amplius) Ironica repetitio , affirmationis loco . Nam mox approbaturus , excuſat quod per ſe magnum eſt , vt quod maius videri vult,attollatur . [Pro certon' tu) Controuerſia coniecturalis , fecit,non fecit . Probatur teſtimonijs,& tormentorum pollicitatione, commendata Getæ perſona . [Miſeram me) Exclamatio parturientis , opportuna ad faciendam fidem præſentis Demeæ . [Vobis decet) Græca figura cum datiuo ὑμῖν πρέπει. [Cognatus) Reddit rationem officij ſui à generis & vitæ neceſſitudine , & comminatur . [Sed Demea) Admonet officij à perſona . LATO.

P Roh Dij immortales) Quantum tragœdiarum excitare poſſint error , & res male intellectæ docet hæc ſcena . Nā cum rebus geſtis fidem aſtruere intendat, eo ferè illas perducit , vt non ſine graui aliquo diſpendio finiri poſſint . De quo ſic Valerius Max.lib.9.cap.9. Temeritati ꝓximus eſt error, quēadmodum ad lædendum par,ita cui facilius quis ignouerit, quia non ſuapte ſponte,ſed vanis concitatus imaginibus, culpæ ſe implicat , qui q. late in pectoribus hominum vagetur , ſi complecti coner uitio,de quo loquor,ſim obnoxius . M.Cicero in Phil.bene dixit errorem tam late per hominum uitam uagari , ut nullus ſit,qui non erret,ſed inſipientis eſſe dixit, in errore perſeuerare. Ad hoc,amici boni officium ſub oculos ponitur,nos.ſ.eam familiaritatem & amorem,quem amicis uiuentibus oſtendimus, eundem etiam poſt mortem exhibere debere . Plato : Mors de amicis,quantum.ſ.humanitatis officia ſe extendere debuerunt optime indicat . [Adoptandum) Adoptari dicitur qui ex ſua familia in alienam aut cognatam transfertur . Hinc adoptio eſt actio legalis ad ſolatium eorum, qui liberos non habent penè naturam imitans . Cic.pro Domo ſua : Is adoptet qui iam aſſequi natura non poteſt . In alijs connectuntur hæc . PETRVS MARS.

V Bi ſic factum,ac matrem uirginis) Nos,Vbi ſcit factum, quō uetera exemplaria,& Donatus,pro eo quod eſt, ubi intelligit & ſentit,quid peccauerit, ut ille interpretatur . [Hunc abduce,uince) Ita in quibuſdam perperam legitur . Nos Vinci,legendum cenſemus,in quarta coniugatione, a uerbo uincire, quod & ſententia expoſcit, & emendatione libri habent . [Is quod mihi de hac re dederit conſilium,id exequar.) Nos, Id ſequar : ut habet manuſcriptus liber , conſentientibus quibuſdam ex impreſſis . [Quàm uos facillime agitis,q̄ eſtis maximi , Potentes,dites &c.) Nos,Maxume legimus,non maximi : quomodo manuſcripta etiam exemplaria,& ex impreſſis Lugdunenſe & Venetum . Præterea ſenſus idem expoſcit : Reſpondent enim ſibijnuicem quammaxume, & quod ſequitur,tam maxume . Eſt apud Saluſtium ſimili locutio : Quàm quiſque peſſime fecit, tam maxume tutus eſt . Q. Aſconius,ut hoc obiter adnotem difficultatem nonnunquam paupertatem ſignificare ait , ſicut apud Cic. 4. Verr. Oſtendit ſe ſumma difficultate eſſe nummaria . Huic autem contrarium eſſe , quod hic ait Terent. Quàm RIVII caſtigat.

vos

uos facillime agitur. Difficultas rei nũmariæ apud Cic.6. Verr. pro inopia atque egeſtate. [Geta duc me intro ad Soſtratam.) Perperam omiſſum eſt aduerb. intro in quibuſdam exẽplaribus uelut Moguntino, Vuittembergenſi, alijs pleriſque, cum addendum eſſe, præter ſenſum & metri ratio doceat. Et ſi thanc qđ potes conſolare. Nos, fac conſolere, ex Don. quicum antiqua exẽplaria faciunt, & uero etiam metri ratio. Sunt ſũt iambici trim.

DON. ET hi ſenarij ſunt iambici In 3. uerſu, uel s, eliditur in Facinus, & o, corripitur, non eliditur, uel o, extra carmẽ eſt. In 4. Videlicet oibus ſyllabis correptũ eſt. In 11. ſi pro Senex qs legat Amicn, carmẽ erit Heroicũ, qualia multa ſimilia reperias. In 12. Si deſeris nos tu perimus habet uetuſtus lib. Alij Perimus tetraſyllabicos legunt, abſque particula Nos. Cetera Caue corripitur poſteriore ſyllaba. In 13 proceleuſmaticus eſt initio, & s, eliditur in Satis. In 20. Atque priore ſyllaba pertinet ad pcedentem uerſum. In 23. loco ſecundo uel bacchius eſt, uel s, eliditur in Amplius, ut eo in loco ſit anapæſtus. In 29. s, eliditur in Menſis, niſi pæana ſecundo loco quinto conſtituamus. In 30. uel l, de Ille abijcitur, ut ſit proceleuſmaticus loco primo eliſo s, de Bonus, vel i, in Pſaltriam eliditur, vel denique creticus eſt loco quarto. Quod perplacet. In 34. eliditur s, in Captus. In 45. vel Deos monoſyllabum eſt, vel creticus tertio loco. 47. male vulgo legitur. Sed hanc vel initio ponendum, vel poſt verbum Defendam. In 48. vel Mihi diſſyllabum eſt, vel verbum Nos legendum poſt verbum Pueris, vt vetuſtus habet lib. In 49. haud dubie legendum Educti, non Educati. In 54. legendum Sequar, non Exequar, quod & Rin. annotauit. In 55. Hoc facito vt, legendum, non, Hoc tu facito. In 56. ll, geminandum in Facillime, vt loco ſecundo ſit iambus.

ACTVS III. SCENA V.

H E G I O.

BONO animo fac ſis Soſtrata, & iſtã quod potes
Fac conſolere. ego Mitionem, ſi apud forum eſt,
Conueniam, atque, vt res geſta eſt, narrabo ordine.
Si eſt, vt facturus officium ſiet ſuũ,
Faciat: ſin aliter de hac re eius ſententia eſt;
Reſpondeat mi; vt, quid agam, quamprimum ſciam.

DON. BONO animo fac ſis Soſtrata,) Hi ſex verſus in quibuſdam non feruntur. In hac ſcena vr iam loquutæ Soſtratę Hegio rñdere. Poteſt tamen & ipſe incipere, tanquam qui & rem nouerit, & mœrore eius moueatur. [Bono animo fac ſis Soſtrata,) Meminiſſe debemus ꝙ dixit, Duc me intro ad Soſtratam. & quia hoc Intro, in proſcenio eſt • non poſt ſcenam. nam aliud ſignificat, Eamus intro, vbi dr̃, Intus deſpondebitur, intus tranſigetur, ſi quid eſt quod reſtet. illud.n. interius agitur extra oẽ proſcenium. [Fac ſit Soſtrata,) Sis honorifice additur verbo, ne quod imperatiuo modo pronunciatur, ſuperbum ſit. Deductum eſt aũt à ſenatuſconſulti formula, vbi .n. aliquid ſenatus conſulibus iniungit, addit, ſi eis videatur. [Et illam quod potes) Quia vox ipſa triſtis, & circa triſtem filiam, Quod potes dixit. [Fac conſolere.) Duas res dixit, quas & ordine locutus eſt, Et tu bonum habe animum, inquit, & filiam fac habere. [Ego Mitionem,) Quia Demeã iam vidit. [Si eſt facturus officium) Hoc dicendo, promittit eum eſſe facturum, nam facile eſt vnumquenque ſuo officio fungi. [Vt quid agam, quamprimum ſciam.) Mature, neque comminatur, neque ſegnem oſtendit ſe fore.

CVID. BOno animo, loquitur Hegio. ò Soſtrata fac ſis bono animo. i. da operam tu habeas bonum animum, & fac ꝙ ſup. conſolare, id eſt conſoleris iſtam filiam tuam. quod .ſ. cõſolari eam potes facere. hoc autem dicit Hegio poſteaquam puenit ad Soſtratam. Ego conueniam, id eſt alloquar Mitionem ſi eſt apud forum, an vænale, an cauſarum incertum eſt, atq. narrabo, id eſt recitabo, ordine. i. per ordinem, vt. i. quomodo, res geſta eſt. i. totum negocium proceſſit. Si ipſe Mitio eſt facturus, .i. facere velit, vt .i. ꝙ officium ſuum ſit .i. debitum ſuum conſtet, appareat, extet. faciat id ſup. quod petam. ſin. i. ſed ſi, ſententia eius Mitionis eſt aliter de hac re, ita vt non velit parere petitis. reſpondeat mihi .i. det mihi reſponſum vt ſciam. quamprimum, id eſt citiſſime, mature, quid agam .i. quid agere debeam ſi via etiam, ſubiunge quamprimum verbo agam.

BONO animo) Oeconomia ad futurum congreſſum ſenũ. LATO.

BOnn animo fac) Amicos dolẽtes ſi iuuare non poſſumus, proximum erit, vt conſolatione dolorẽ quomodocunque mitigemus, operamque noſtram in id, quatenus noſtrum vitium eſt, benigne polliceamur. Quomodo autem conſolari debeamus, docet Cic. 3. Tuſc. Erit igitur in conſolationibus prima medicina, docere aut nullum malum eſſe, aut admodum paruum. Altera eſt, & de communi conditione vitæ & proprię, ſi quid ſit de ipſius qui mœreat diſputandum. Tertia, ſummam eſſe ſtultitiam fruſtra confici mœrore, cum intelligas nihil poſſe profici. PETRVS MARS.

BOno animo fac ſis Soſtrata, & iſtam quod potes) Hic quidam ſcenam quintam ordiuntur. At Don. ait, ſex hos verſus in quibuſdam non eſſe. Verſu ſecundo, Fac conſolere legendum, & d, in Apud elidendum, niſi creticum loco 5. eſſe velimus. In 4. Si corripitur, non eliditur. In 5. Eius monoſyllabum. In 6. Mihi monoſyllabum totum eliditur. GLAR.

ACTVS IIII. SCENA I.

A R G. A D R. B A R L.

Probi adoleſcentis ingenium, moresq́; hac ſcena exprimuntur. Syrus Cteſiphonem inſtruit, quemadmodum reſpondere debeat patri. Initio ſcena oſtendit non raro contingere, vt filij optent parentum abſentiam, ſi quando ſolutius viuere, ac genio indulgere ſtatuerint.

A R G. P A V L I M A L L E O L I.

Hic formidoloſus & verecundus adoleſcens inducitur, qui patrem ſuum Demeam ruri diutius remanſurum exoptat, quo latius interim genio indulgere poßit. Deinde ſimplex ipſe Cteſipho, quid patri reſpõdeat, à callido Syro inſtruitur: qui paternum quoque erga ipſum, credulum ac facilem animum, eidem Cteſiphoni non ſine ſalibus exploratum reddit.

A R G. C H R I S T O P H. H E G.

Syrus conſolatur Cteſiphonem, ne vereatur patris duritiam.

Tetrametri Iambici, Trochaici quibusdam admixtis. Dimeter vnus.

CTESIPHO, SYRVS.

AIN patrem hinc abijſſe rus? s. iam dudum. c. dic ſodes. s. apud
Villam eſt, nunc eum maxume operis aliquid facere credo. c. vtinam quidem.
Quod cum ſalute eiu' fiat, ita ſe defatigarit velim,
Vt triduo hoc perpetuo electo prorſus nequeat ſurgere.
s. Ita fiat, & iſtoc ſi quid potis eſt rectius. c. ita. nam hunc diem
Miſere nimis perpetuũ, vt cœpi, cupio in lætitia degere:
Et illud rus nulla alia cauſſa tam male odi, niſi quia
Prope eſt: quòd ſi abeſſet longius,
Prius nox oppreſſiſſet illic, q̃ huc reuorti poſſet iterum.
Nunc, vbi me illic non videbit, iam huc recurret, ſat ſcio:
Rogabit me, vbi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.

Quid

Quid dicam? s. nihil ne in mente eſt? c. nunquam quicquam. s. tanto nequior.
Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt vobis? c. ſunt: quid poſtea?
s. Hiſce opera vt data ſit. c. quæ non data ſit? non poteſt fieri. s. poteſt.
c. Interdiu: ſed ſi hic pernocto, cauſſæ quid dicã Syre?
s. Vah, quàm vellem etiam noctu amicis operam mos eſſet dari.
Quin tu otioſus es: ego illius ſenſum pulchre calleo.
* quaſi Cum feruit maxume, tam placidum, * quàm ouem, reddo. c. quo modo?
s. Laudarier te audit libenter: facio te apud illum deũ:
Virtutes narro. c. meas? s. tuas. homini illico lacrumę cadunt,
Quaſi puero, gaudio. hem tibi autem. c. quidnam eſt? s. lupus in fabula:
Enigma – c. Pater ne eſt? s. ipſus. c. Syre quid agimus? s. fuge modo intro: ego uidero.
c. Si quid rogabit, nuſquam tu me: audiſtin'? s. potin' vt deſinas?

DON. AIN patrem hiue abijſſe rus?) Hic oſtenditur timidas boni adoleſcentuli, & verti * ſe ad peccandum ex delicti conſcientia, & reuerentia parentis apparet. Item mos veterum patrum circa filios, Syro Demeam deſcribente. [Ain patrem hunc abijſſe rus?) Compendio oſtenditur qd ſit iam locuturus Syrus. [Nunc eum maxume aliquid operis facere credo.) Vide quaſi ἰσ... verborum Syri eſſe, de opere loqui. ſic .n. dicit & Demeæ, ſed illud, falſo: hoc, ſerio. [Vtinam quidem.) Apud villam ſit, ſubaudiendum & diſtinguendum ante q̃ inferatur quod ſequitur. [Quod cum ſalute eius fiat,) Hoc non eſt odiſſe patrem, ſed tantũ timere ex proprio delicto. ſeruatur.n.in eo & amor filij, & amoris effectus. [Vt triduo hoc perpetuo) Quantum ſufficiat amatori. etenim non opus erat Perpetuo dicere, ſi Triduum dixiſſet. [Et iſtoc ſi quid potis eſt rectius.) Deeſt, addi. nam ſi mortem ſignaret, non conueniret adoleſcentem ita dicere. videtur .n. plus temporis optaſſe languori. [Nam hunc diem Miſere nimis cupio,) Moriatur .ſ. & ad hoc aduerſus ſeruum debet dicere, ne indecorum adoleſcentis perſonæ ſit hæc ita dixiſſe, quamuis eiuſmodi adoleſcentes inducant comici. vt Næuius Tribaſelo, Deos quæſo vt adimant & patrem & matrem meos. [Miſere nimis cupio,) Nimis abundat, more comicorum, qui hoc dicto aſſeueratione inculcabant. [Cupio, vt cœpi, perpetuum in lætitia degere.) Qui & ſupra dixit, Ita quæſo qñ hoc bene ſucceſſit, hilarem hunc ſumamus diẽ. [Et illud rus nulla alia cauſa tam male odi,) Mire oſtẽdit omnia ex delictis in prauum verti: adeo vt miſeram putet adoleſcens ſuburbanam villam, qua re ceteri delectantur. Illud ergo tanquã cum deteſtatione dixit: & Male & nimis vt miſere. nam nimiũ, & malum miſerumque eſt ſm illam ſententiam Ne quid nimis. [Quòd ſi abeſſet longius,) Amori magis, quàm rei cõſulit adoleſcens. [Iam huc recurret) Mire de ſene, recurret dixit, vt eius inſtantiam demonſtraret. [Nihil ne in mente eſt?) Sic hoc accipiendum eſt, vt adoleſcenti libero malitiam putemus, non ſapiẽtiam deeſſe, adeo in hac re magiſter eſt ſeruus. [Tanto nequior) Sic hoc dictum eſt, vt è contrario dicimus, Tanto melior. [Nunquam quicquam) πώποτε, pro nuoq̃.i.non. [Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt vobis?) Vide magiſtrum ad nequitiam, vt ſimplici adoleſcenti mentiendi viam demonſtret, & honeſtum tentet afferre argũ ad mendacium pp clientem, amicum aut hoſpitem in vrbe ceſſare viſum, quod tamẽ nec ſic intelligit rudis ac ruſticus adoleſcens. [Cliens, amicus, hoſpes nemo eſt vobis?) Mire ſic interrogauit, vt qui agreſtes inhumanosque reprehendat, & inſociabiles alijs, propter aſperitatem ruſtici ſenis. [Hiſce opera vt data ſit.) A ſuperiore ſubaudiatur, Veniat in mentem .i. cogita dari potuiſſe: & datam dicito. [Quæ non data ſit?) Hic de facto quæſtio eſt. in qua quidem diſputant quædã tunc poſſibilia intelligi, qñ facta ſint. cum autem non fiunt non modo non fieri, ſed ne poſſibilia quidem eſſe dicenda. qui locus περὶ δυνατῶν dr,

[Poteſt) Iterum ſubauditur, Fieri vt data ſit, vel vt credatur data. [Interdiu:) Bene, quia amatori maxime nocte opus eſt. [Vah, q̃ vellem etiam noctu) Hoc vtriuſque perſonæ conuenit, ſed melius & Syro, & facetius dicitur. & quidam totum Cteſiphoni aſſignant ab vſque Interdiu. Et q̃ vellem, proprie dicimus in his q̃ non videmus fieri. Bene igitur deficiente argumento, cum aliud non inueniret, in vota conuerſus eſt. vnde vñe magis hæc verba Cteſ. eſſe. [Calleo.) Callide ſcio. [Cum feruit maxume,) Tertia coniugatione dixit, vnde feruere dicitur correpta media ſyllaba. [Quo modo?) Miratur, quia timet eum quem ille contemnit. [Laudarier te audit libenter:) Quod à Demea dicitur, in oẽs parentes dici puta. nam nemo tam aſper eſt pater, vt non ſtatim miteſcat laudato filio. [Virtutes narro.) Non dicit elegantem indolem, ſed virtutes. Virtutes autem ſunt perfecti ſapiẽtis vel diui alicuius. Et bene cum ſtupore rñdet Meas? oſtendens q̃ nullæ eſſent. [Meas? S. Tuas:) Cum geſtu pronunciare debemus, vt intelligatur irriſio. [Quaſi puero, gaudio.) Deeſt præ: vt ſit, Præ gaudio. [Lupus In Fabula:) Silentij indictio eſt in hoc prouerbio, atque eiuſmodi ſilẽtij vel in ipſo verbo vt ipſa fabula conticeſcat. Quia lupum vidiſſe homines dicimus, q̃ repente obmutuerint. quod fere ijs euenit, quos prior viderit lupus: vt cum cogitatione in qua fuerint, etiam voce & verbis careant. Sic Theocritus, οὐ φθεγξῇ, λύκον εἶδες. Et Virg. Vox quoque Mœrin Iam fugit ipſa, lupi Mœrin videre priores. Alij putant ex nutricum fabulis natum, pueros ludificantium terrore lupi paulatim * Capus venientis vſque ad limen cubiculi. Nam falſum eſt qd' dicitur interueniſſe lupum Neuianæ fabulæ alimoniæ Remi & Romuli, dum in theatro ageretur. [Fuge modo intro:) Non dixit I, vel abi, vel vade: ſed fuge, tanta celeritate opus eſt. [Si quid rogabit, nuſquam tu me:) Magna virtute Terentius rudem, ſimplicem, timidumque inducit Cteſiphonem ab initio, vt is ſit quẽ mox opprimeretur cum meretrice accumbens, interuentu patris, ob imprudentiam ac ruſticitatem ſuam. [Nuſquam tu me.) Familiaris ἔλλειψις, & apta properanti. quare hæc omnia preſſa voce cum celeritate pronuncianda ſunt. * à caueа

GVID. AIn patrem &c.) Hic adoleſcentis reuerentia in patrem oſtenditur timentis ne factum ſuũ à patre Demea deprehendatur, & tandẽ in iram pater exeat, atq. prorumpat. CT. O Syre, Ain'.i.dicis ne, patrẽ.ſ. Demeam, abijſſe.i.diſceſſiſſe, hinc.i.ex hoc loco rus.i.in agrum, in villam, ad opus. S. Iam dudum .i. multo ante tempore abijt rus, q. d. eſt longum tempus ex quo abijt. C. Dic ſodes.i.ſi audes, q d dic affirmatiue, & pro certo, abierit nec ne. S. Ipſe pater eſt apud villam.i apud domũ agreſtem, q. d. tam ruri eſt & in prædio. aũt .i. ſed. nunc credo eum maxume facere aliquid operis.i. puto eum nũc maxume aliquid operari. C. Quidem.i. certe. vtinam ſit ſup. apud villam, ita vult Don. Deinde ſubiunge. velim ſup. patrem ita defatigari .i. delaſſari. quod tamen .ſ. defatigari fiat cum ſalute eius.i.ita tamen, vt non moriatur ex illa defatigatione. Alij habent defatigarit .i. velim q̃ pater defatigarit ſe operando, quod tñ fiat cum ſalute ſua ita, vt inde .i. ex languore illo mors non ſit ſecuta, vt prorſus i.omnino, nequeat.i.non poſſit, ſurgere è.i.ex lecto, hoc triduo perpetuo.i. intra hoc triduum ſequens perpetuum.i.continuum ita vt his tribus diebus ſequentibus continuis è cubiculi nequeat exurgere. S. Ita fiat.i.ita efficiatur vt optat. & optantis eſt hoc dictum. Et ſi quid.i.ſi aliquid, rectius.i.apertius, cõmodius tibi, iſtuc.i.iſto triduo puta quatriduum, aut ẽt plus tpis, potis eſt .i. poteſt, ſeu potens eſt addidi ſup. dici Don. fiat inquã, vel addatur, vbi potis eſt capiendum ſimpliciter pro poteſt. alioquin pote eſt foret dicendum, cum præcedat ſubſtantiuum neutrum, niſi ponatur genus pro gñe, ſitq. ſyntheſis, eiuſmodi eſt, Triſte lupus ſtabulis. anſer fœta. C. Ita.i. eo modo. fiat mq̃ ad optas. nam cupio nimis miſere.i. nimis vehementer, aut nimis infeliciter, & in miſeriam meam, degere.i.viuere, ſeu agere, tranſigere, aut traducere, hunc diem in lætitia, vt.i. quemadmodum cœpi .i. Incepi, & nulla alia cauſa .i. pp nullam aliam cauſam, odi.i.odio proſequor, tam male.i.tam valde, tam vehementer, illud rus .i. illam villam ſuburbanam, niſi quia illud rus eſt prope vrbem .ſ. hic tñ prope eſt aduerb. ſed addito caſu eſt præpoſitio. quod, pro ſed. vel quod rus ſi abeſſet.i.remotum eſſet, longius nox oppreſſiſſet.i quod dici ſolet, cepiſſet eum illic.ſ.ruri quam poſſet reuerti iterum.i.denuo. huc in vrbem ad me quærendum. Nunc non ſignificat ibi tempus, ſed oſtendit conuerſionem ab alio dicto ad aliud. vbi .i. qñ, ille pater non videbit me illic.i. ruri, iam.i.tunc, recurret.i.celeriter redibit huc, ſat .i. ſatis ſcio hoc eſt pro certo ſcio, & non ambigo, qn ſit recurſurus, rogabit.i.interrogabit me vbi fuerim, quẽ prem ego non vidi hodie, toto die .i. die integro,
&

& contra, qui pater hodie non vidit me. Quid dicam? id eſt qd̃ rñ. lebo. S. Ne.i.verum, nihil eſt in mente, hoc eſt nihil rñſionis reſidet in mente tua? CT. Nunquam .i. non. quicquam eſt in mente, vel ſit parelcon vt vult Don. S. Es tanto nequior i. deterior, quanto .ſ. minus habes ſcientiæ & cautelæ, q̃ tibi poſſis cauere. Vel tanto es nequior .i. tanto minoris momenti, quanto minus habes cautionis. Nemo .i. nullus, eſt vobis (alij nobis) cliens .i. cuius cauſa ſit defendenda, & tuendæ partes ſint. Nam cliens eſt qui opera patroni, ſeu aduocati egens eum ſequitur, vt ſua ab eo cauſa defendatur. In clientela. P. Vatinius ad Cic. P. Vatinius cliens ad te venit qui pro ſe cauſam dicere vult. Nemo inquam eſt vobis amicus .i. neceſſitudine iunctus, cuius amicitiæ venia danda eſt, & mos gerendus nemo vobis hoſpes .i. amicus externus. Vnde hoſpitium dicitur ius amicitiæ, quod eſt inter amicos externos, q externa loca peragrantes ſolent alij alios amice in hoſpitium recipere. C. Sũt clientes, amici, & hoſpites, quid poſtea? id eſt quid inde vis deducere ſi tales adſint nobis. S. Dic patri roganti te vbinam fueris, vt.i. q̃ opera data ſit à te.i. quòd tu incubueris & intenderis (vt ita dicam) tota die his rei.i. talibus amicis &c. CT. Non poteſt fieri, vt ſup. opera veniat in mentem, quæ opera non ſit data, vel non poteſt fieri vt opera credatur ſup. data, quæ non fuerit data. S. Poteſt fieri inquã ut credatur data, quæ data non fuerit. C. Fateor ſup. q̃ poteſt opera credi data, quæ data non fuerit, interdiu .i. de die, ut ita dicam. Nam inter diu & diu pro de die idem ſignificant. Quidam tamẽ dĩt interdiu ſignificare iter medij diei tempus, quod non impedit, quin aliud ſignificet vna cum illo, ſed ſi pernocto .i. ſi permaneo hic tota nocte, neque domum redeam. quid cauſæ .i. quam excuſationem dicam. S. Vah, interiectio ridentis .i. deridentis, q̃ .i. quantum vellem, q. d. multum. ut etiam mos eſſet operam dari amicis, etiam noctu .i. tempore nocturno, non ſolum interdiu, & hoc ſermone ridet adoleſcentem non malitioſum. quin, id eſt cur non. es otioſus .i. ſecurus, ſine cura, nam ocium capit pro ſecuritate. uel ocioſus a metu .i. ſine timore. ego calleo .i. callide & optime cognoſco ſenſum illius patris tui, pulchre .i. optime noui mores eius, quod dicunt cõditionem ſuam, vel pulchre noui eius animum, ſeu mentem. quom .i. quando feruet, vel feruit. nam & feruo es, & feruo is dicimus. quando ergo feruet maxime.i.maxume & vehementer excandeſcit, & æſtuat ira, nec iniuria. Nam ita eſt ebullitio ſanguinis circa cor. Reddo.i.efficio illum patrem, tam.i.tantum, placidum.i.tranquillum, quietum, pacatum, mitem, quàm.i.quantum redderem ouem, vel videmus ouem placidam & mitem. C. Quomodo? id eſt qua ratione ita mitigas, eum admiratur. S. Pater audit libenter te laudari facio te Deum apud illum patrem.i.extollo te laudibus ad cœlum vſque ac ſi laudare, Deum narro virtutes. C. Admiratus, q̃ cum nullæ eſſent virtutes in ſe, tamen narrentur à Syr. dixit. Narras virtutes meas an alterius. S. Narro inquam tuas virtutes. ilico, id eſt ſtatim. vt ſum in narratione tuarum laudum. lacrumę cadunt homini, id eſt patri tuo, quaſi.i.tanquam caderent puero. qui facile prorumpit in lacrymas, & cadunt illi non præ triſticia, ſed gaudio.i.præ nimia gaudij abundantia. & hæc dicens ſenſit venire Demeam, tuncq́. prorupit in hanc vocem. Hem, interiectio dolentis de inopinatu aduentu patris. autem.i.te i tibi Cteſ. tacendum eſt ſup. aut deliteſcendum, aut aliquid tale. eſt enim eclypſis vel apoſiopeſis. C. Quidnam eſt.i.quid eſt quod vides, propter quod ita commotus. S. Lupus Eſt In Fabula, id eſt tacendum eſt, hoc.n. prouerbio ſilentium inducitur. nam homines, qui repente obmutuerunt lupum vidiſſe dicimus, propterea quòd ferè euenit his hominibus, quos prior lupus viderit, ſeu anhelitu ſuo fœtido concuſſerit, vt obmuteſcant & rauciant, ſeu rauci efficiantur vſque adeo vt clamare nequeant. neque lupum voce ſua abigere. Virg. in Buc. Vox quoque Mœrin Ipſa fugit, lupi Mœrin videre priores. C. Ne .i. verum pater aduenit ſup. S. Ipſus .i. ipſe pater adeſt inquam, ſeu aduenit. C. Syre quid agimus.i. quid facimus vt huic periculo medeamur. S. Modo, id eſt tantummodo fuge intro .i. in domum, in qua eſt recondita puella, ego videro .i. experiar euentum, vel potius ego videro .i. permitte mihi totum negocium, ſuſtinebo aduentum patris & iurgia, & eſt, quod dici ſolet vulgo. dimitte mihi facere, vel etiam eſt id, quod dicunt incipe, reporta ſeu refer te mihi. Nam vbi dicunt, Refero me tibi iam diximus eſſe dicendum, tu videris. ſic etiam vbi dicunt, Refer te mihi, dicendum eſt, ego ipſe videro. C. Si quid i. ſi aliquid rogabit.i.petet, de me.ſ. & eſt eclypſis familiaris feſtinanti. ſimiliter & in eo quod ſequitur. ſi rogabit. aliquid, dic ſup. q̃ tu nuſquam.i.in nullo loco vidisti ſup. me, vel aliquid tale. Audiſtin'.i.audiuiſti ne. id, quod tibi dixi. S. Potin', id eſt vtrum potis es, ſeu potes efficere ſup. vel imperare tibi vt deſinas.i.deſiſtas, ceſſes loqui, & inculcare verba mihi ea paucis facile intelligenti.

A Rgũ) Solicitus Cteſipho timet aduentum patris & à Syro confirmatur. eſtq́ hæc adhuc periculi eius protaſis. [Vtinam quidem] Faceta optatio amantis, non improba tamen, ne patrem odiſſe videatur. [Oppreſſiſſet] Odioſe pro deprehendiſſet. [Nunquam quidquam] Attende tarditatem Cteſiphontis, vt qui ruri potius quam in vrbe conſueuerit. [Cum feruit] Feruis tertia coniugatione. [Lupus in Fabula.] Prouerbium de eo, qui mentioni ſui inexpectatus interuenit, & eſt ſilentij indictio. LATO.

A In patrem hinc) Metuentis patrem, & propterea peccare non audientis timiditas filij hac ſcena exprimitur. Et quamuis hoc animo obſequioſi filij officium non eſt, tamen multo ſatius eſt ita animatum eſſe, quàm omni verecundia poſtpoſita patris præſentiam nihili facere. Plato inter rationes, quæ poſſint liberos ad obſequium impellere, duas præcipue refert, metum.ſ. & vtilitatem, quas tamen in tantum abeſt vt probet, ut quaſi indignas ingenuo adoleſcente ducat, & amorẽ liberalem omnibus anteponat, quo.ſ.ſumma, & naturali affectione patris iuſſa imperiaq́., immo & nutus omnes libenter obeant, non utilitatis ſpe aut metus gratia. Exprimit præterea hæc ſcena parentum affectum ſingularem, qui quoties laudes & encomia liberorum ſuorum audiunt, præ maximo gaudio lætitiaque vix à lacrymis temperare ſibi poſſunt. Nihil ſi quidem in hac vita iucundius, nihil gratius contingere poteſt parentibus, q̃ ſi liberos propter probitatem, honeſtatemque celebrari intelligant. [Cum feruit maxime] Nonius ait feruit, pro feruet. Virg. Æneid. lib. 4. Iam litora feruere flammis. [Lupus in Fabula.] Hoc eſt, is adeſt, de quo ſermo eſt. & propter quem tacere neceſſe eſt. PETRVS MARS.

N Am hunc diem miſere nimis cupio &c.) Hæc vera lectio, quam ẽt habent recentiores lib. oẽs. Sed manuſcriptus ille è bibliotheca Haſſenſteniana habet, Nam hunc diem mi Syre nimis &c. adſtipulante Argentoratenſi. Peior lectio vetior, quod ea interprete liquet, qui hic adnotauit nimis, abundare more Comicorum, qui hoc dicto aſſueuerationem inculcent. [Cum feruit maxume] Ita planè legendum eſt, vt & Probus nobilis grammaticus admonet, & diligenter adnotauit Don. Tametſi hic fermè conſentiunt nobiſcum libri recentiores. [Tam placidum, q̃ ouem reddo.] Priſc. legit. Tam placidum quaſi ouẽ reddo. niſi lib. mendoſus ſit. Idem aũt ratio metri poſcit, niſi in quam, nulla fiat eliſio. Exemplaria ferè cum impreſſa tum manu ſcripta priorem lectionem habent. proinde reliquimus. RIVII castigat.

V Erſus ſunt iambici tetr. acat. Sed admodum miror in omnibus quotquot nos vidimus lib. primos duos corrupte legi. Nec quenquam eſſe qui eos ordinaſſe curet, immo trochaicos immixtos iambicis clamant, vt lectori tenebras offundant tota hac ſcena. Igitur primos duos verſus ex lib. vetuſto ſic legendos exiſtimamus. GLAR.

Ain tu patrem hinc abijſſe rus? S. iandudum. C. dic ſodes. S. apud

Villam eſt. Hunc maxume operis aliquid facere credo. C. vtinam quidem.

Pro Hunc, alij Eum, legunt, ſed nihil refert, alij etiam Nunc, poſt Aliquid hñt ii, s, in Operis elidunt. Et bene vtroque modo habet carmen. In 3. verſu, Eius monoſyllabum eſt. In 4 s, in Prorſus eliditur. In 6. proceleuſmaticus eſt primo loco. Octauus dimeter eſt, & ſolus, ſed varie legitur Vetuſtus lib. ita, Tam propè eſt, q̃ ſi abeſſet longius. Atqui ſic non erit iambicus, ſed initio trochaicus, deinde cauda iambicus. Quòd ſi Si coniunctio lõga eſſet, ac non eliderettur, erat uerſus trimeter trochaicus catalect. quales aliquoties intermiſcet. Verum alij initio Tam abiecere, neque tamen carmen ſanarunt, fortaſſis & Quod abijciendum. Nam ſic uere dimeter Iambicus acatal. fuerit ad hunc modum.

Propè eſt, ſi abeſſet longius.

Lector quod placuerit ſequatur certe ſenſus abſque Quod conſtabit. In 9. iambus loco primo & uerbum Poſſit, legendum ante verbum Reuerti, & in fine uel tribrachys eſt loco iambi, quod admodum rarum eſt, vel e, eliſo iterum legendum. In 10. Me, corripitur ſequente vocali non eliditur. In 6. à fine uel Quam non eliditur, ſed corripitur, uel Quaſi legendum, ut quidam Priſciani lib. habent. admonuit hoc etiam Riuius. In 4. à fine anapæſtus eſt loco tertio. & Meas, & Tuas diſſyllaba. In antepenult. proceleuſmaticus eſt loco primo. In penult. legendum, Pater ne eſt? Deinde ſi legatur, Ipſus eſt, s, in Ipſus, eliditur.

Actus

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Queritur Demea quòd fratrem non repererit : Idem à Syro deluditur, locum in quo ſit frater bifariam deſcribente.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequente ſcena primum Demea de fratre non reperto conqueritur. Is deinde rurſum à Syro quam verſute deluditur. Poſtremo idem ille Syrus longis ambagibus locum in quo Demea germanum exiſtat, abſtruſe ac bifariam deſcribit. Hic exemplum quoque proponitur, neminem facilius, quàm optimum quenque ac facilem ac ſimplicem falli atque deludi.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Callido commento eluditur Demea, ne Cteſiphonis amores reſciſcat.

Trochaici Tetrametri, admixtis Iambicis quibusdam.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

NAe ego homo ſum infelix. primum fratrem nuſquam inuenio gentium:
Præterea autem, dum illum quæro, à villa mercenarium
Vidi: is filium negat eſſe ruri: nec, quid agam, ſcio.
C. Syre. S. quid ais? C. men' quærit? S. verum. C. perij. S. quin tu animo bono es.
D. Quid hoc, malû, infelicitatis? nequeo ſatis decernere:
Niſi me credo huic eſſe natum rei, ferundis miſerijs.
Primus ſentio mala noſtra: primus reſciſco omnia.
Primus porro obnuntio: ægre ſolus, ſi quid fit, fero.
S. Rideo hunc: primum ait ſe ſcire: is ſolus neſcit oĩa.
D. Nunc redeo: ſi forte frater redierit, * viſo. C. Syre *Viſã*
Obſecro, vide ne ille huc prorſus ſe irruat. S. etiã taces?
Ego caueo. C. nunquam hercle hodie ego iſtuc committam tibi.
Nam me iam in cellam aliquam cum illa concludam: id tutiſsimum eſt.
S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. ſed eccum ſceleratum Syrum.
S. Non hercle hic quidem durare quiſq̃, ſi ſic fit, poteſt.
Scire equidem volo, quot mihi ſint domini. quæ hæc eſt miſeria? D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais bone vir? hem, eſt frater domi?
S. Quid, malum, bone vir mihi narras? equidem perij. D. quid tibi eſt?
S. Rogitas? Cteſipho me pugnis miſerum, & iſtam pſaltriam
Vſque occidit. D. hem, quid narras? S. hem, vide vt diſcidit labrum.
D. Quam ob rem? S. me impulſore hanc emptam eſſe ait. D. non tu eum rus hinc modo
Produxe aiebas? S. factũ: verum poſt venit inſaniens.
Nil pepercit. non puduiſſe verberare hominem ſenem,
Quem ego modo puerum tantillum in manibus geſtaui meis?
D. Laudo Cteſipho: patriſſas: abi, virum te iudico.
S. Laudas? næ ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus.
D. Fortiter. S. perquam, quia miſeram mulierem & me ſeruolum,
Qui referire non audebam, vicit, hui, perfortiter.
D. Non potuit melius: idem ſenſit quod ego, te eſſe huic rei caput.
Sed eſt ne frater intus? S. non eſt. D. vbi illum quæram, cogito.
S. Scio vbi ſit, verum hodie nunquam monſtrabo. D. hem quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen neſcio
Illius hoĩs, ſed locum noui vbi ſit. D. dic ergo locum.
S. Noſtin' porticum apud macellum hanc deorſum? D. quid ni nouerim?
S. Præterito hac recta platea ſurſum: vbi eò veneris,
Cliuos deorſum vorſum eſt, hac te præcipitato: poſtea
Eſt ad hanc manum ſacellum: ibi angiportum pp eſt.
D. Quonam? S. illic, vbi etiam caprificu' magna eſt: noſtin'? D. noui. S. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non eſt peruium. S. verum hercle. vah,
Cenſen' hominem me eſſe? erraui, in porticum rurſum, redi.
Sane hac multo propius ibis, & minor eſt erratio.
Scin' Cratini huius diris ædes? D. ſcio. S. vbi eas præterieris,
Ad ſiniſtram hac recta platea; vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius, quàm ad portam venias, apud ipſum lacum
Eſt piſtrilla, & exaduorſum eſt fabrica, ibi eſt. D. quid ibi facit?
S. Lectulos in ſole ilignis pedibus faciundos dedit,
Vbi potetis vos. D. ſane bene. ſed ceſſo ad eum pergere?
S. I ſane, ego te exercebo hodie, vt dignus es, ſilicernium.
Aeſchinus odioſe ceſſat: prandium corrumpitur:
Cteſipho autem in amore eſt totus. ego iam perſpiciam mihi:
Nam iam adibo, atque vnum quodque, quod quidem erit belliſsimum,
Carpam, & cyathos ſorbillans paullatim hunc producam diem.

NÆ ego homo ſum infelix.) In hoc actu exemplũ eſt, neminem facilius, q̃ optimum quenque falli atque deludi, vt Virg. ait, Et næ, valde ſignĩat: vt, Næ illi vehementer errant. Cic. in Catil. [Næ ego homo ſum infelix.) Vide nunc conueniens perpetuo mœrori Demeæ, per totam fabulam, aut diſperij dicit, aut defeſſus ſum, aut aliquid tale ſemper quod queratur, ita tñ, vt cum augmento ſit miſeria, quotieſcunque proceſſerit. nam plus eſt quod nunc dixit, Næ ego infelix homo ſum. q̃ diſperij. [Nuſq̃ inuenio gentium:) Abundat gentium. [A villa mercenariũ Vidi,) Sapientiſſime Terent. etſi proxima villa eſt, neceſſario ſenẽ ad reliquos actus fabulæ voluit ab vrbe diſcedere, perſonæ ſenilis memor. nã & arduum fuerat, dũ redit, & cruciabile, ne fatigatio eius in tragœdiam trãſiret. Recte igitur inuenit a mercenario illi in vrbe narratum, ruri non eſſe Cteſiphonem. aut vbi perſona eſt adoleſcentis, & proficiſcitur ad villam, & continuo redit. vt in Eun. Phædria. Et á villa: vtrum á pro de poſitum eſt, vt ſit, de villa? an deeſt veniſſe, vt ſit, á villa vidi veniſſe mercenarium? [Ne quid agam ſcio) Verum fratrem an filium magis quæram. nam ſenex querulus tria dicit eſſe incommoda ſibi, q fratrem non inueniat, quòd Cteſipho ruri non ſit, q verũ in vrbe maneat, an ad villam abeat, ipſe neſciat. [Verum) Modo verum, nomen non eſt, ſed aduerbium confirmantis.i. vere. [Perij) Hæc Cteſiphonis perturbatio huc tendit poetæ arte, vt deprehendatur cum amica filius, repente ingreſſo ſene. [Quin tu *DON.*

tu aio bono es?) Nunc quin, pro quinimmo poſitum eſt. [Quid hoc, malum, infelicitatis?) Abundat malum. [Quid hoc, malum, infelicitatis?) Deeſt deos teſtor. [Quid hoc, malum, infelicitatis?) Hic aũt Malum, pro interiectione poſitum: & eſt dictum, quaſi, ò malum, & eſt dictum anxij hominis, & perturbati nimis. [Niſi me credo) Pro, niſi quia iam ſupereſt, vt me credam, hic.n. ſenſus eſt in huiuſmodi locutione, Niſi me credo huic eſſe natũ rei. [Niſi me credo huic eſſe natum rei) Noua locutio, pro, Niſi quia credo. Et huic rei, poteſt ſubtrahi, incolumi ſenſu: vt, Niſi me credo natum eſſe ferendis miſerijs. Ergo, huic rei ſubdiſtinguendum: & ſic inferendum, ferendis miſerijs. Ergo, huic rei, pro ad hanc rem. [Primus ſentio mala noſtra, primus reſciſco omnia) ἐπαναφορά. [Primus ſentio mala) Ridiculus error Demeæ. Et Primus, ad ordinem: Solus, ad numerum dicitur. [Primus porrò obnuncio) Qui malam rem nunciat, obnunciat: qui bonam annunciat. nam proprie obnunciare dicuntur Augures, qui aliquid mali ominis ſæuumq. viderint. Ergo, obnuncio malum imminens, quaſi omen nuncio. inde enim ἐτυμολογία huiuſce verbi eſt. [Aegre ſolus, ſi quid eſt, fero) Prauè ſcilicet. [Is ſolus neſcit omnia) Et bene Solus, vtpote de multis: quia cum ſciat Mitio, Syrus, Aeſchinus, Cteſipho, populus, hic ſolus fallitur. [Si forte frater redierit. viſo) Pro, ſi redijt. [Huc prorſus ſe irruat) Neutrum verbum, quaſi actiuum, ſe irruat, poſuit. [Vide ne ille huc) Iam metuitur quod futurum eſt. Et cum neutrũ ſit irruat, noue intulit ſe. Præterea ſic dixit irruat, tanq̃ de eo qui pugnaturus ſit. vt in Eunucho, Quam mox irruimus. Aut tãquam de ſue. vt Horat. Hac lutulenta ruit ſus. Et Virg. Ipſe ruit, denteſq. Sabellicus exacuit ſus. [Etiam taces?) Antique pro tace. Sic in Andria, Etiam tu hoc reſpondes? pro reſponde. [Eſt ergo correptionis ſignificatio. [Hodie ego iſtuc committam tibi) Quod ego iam.i.complexum mulieris. [Nam me iam in cellam aliquã cum illa concludam) Id egit ſtulte adoleſcens, vt ibi deprehendatur, vbi concluſus eſt. ſed ſic ipſe egit, vt poſſit ſubterfugere non deprehenſus, conſpectum patris. [In cellam aliquam cum illa) Legitur figuratiue: vt dicimus in locum, pro in loco. In cellam concludam, non in cella, ait. Et mire, vt recluſum totumq. locũ ſubiret, cellam.ſ.quam ob ea quæ in ipſa celantur, clauſam eſſe conueniat nam & cella, & cellarium, à reponendis celandiſq. rebus eſculentis & poculentis dicitur. [Age, tamen ego hunc amouebo) Mire amouebo, dixit: non, deterrebo. nam proprie amouetur ſaxum de loco: in quo verbo, ſignificat imminere ſibi magnum laborem in hoc opere. Et vide αὔξησιν. Supra, Vt pecudem abigam hunc rus, dixit: modo, Vt ſaxum amouebo, inquit. [Non hercle hic quidem durare quiſquam, ſi ſic fit, poteſt) Nimis moraliter expreſſa verba ſunt ſerui verberatum ſe indicantis. quis non ex verbis, ſeruum verberatum intelligat? & ſeruum recens verberatum? & ſeruum fugam comminantem? Mire autem, non ego, ſed quiſquam dixit. nec permanere, ſed durare, nã hoc verbum, perferendis malis conuenit. Vt Virg. Durate, & voſmet rebus ſeruate ſecundis. Hæc autem omnia ſic dixit, quaſi non videat Demeam. [Quot mihi ſint domini) Et hic apparet non à legitimo domino verberatum eſſe. [Quæ hæc eſt miſeria?) Deeſt, quam patior. & quaſi comploratio quædam eſt flebilis poſt querelas. [Quid ille gannit?) Gannitus eſt proprie veluti ploratus vapulantium. [Quid, malum) Et hic malum, pro interiectione abundat. [Cteſipho me pugnis miſerum, & iſtam pſaltriam vſque occidit) Mire interiecit miſerum: & neceſſario, vſque addidit: vt oſtenderet Occidit nimiæ cædis verbum, non occiſionis intelligi oportere. [Vſque occidit) Propè occidit: aut, vſque, pro valde eſt, occidit, pro vehementer cecidit. Nam occidere, & per occidere, ad cædem referebantur apud veteres. [Vſque occidit) ὑπερβολικῶς non.n. occiſus loquitur. [Hem, vide vt diſcidit labrum) Non oſtendit, ſed videtur oſtendere ſeni parum iam videnti, & intro os. [Hem, vide vt diſcidit labrum) Aſper mediam longam à cædendo accipit: ego mediam breuem à ſcindendo. [Non tu eum Rus produxe aiebas?) Mire Terentius eos ipſos, qui falluntur, ex aliqua parte cautos facit: vt eo delectabilius ſpectatoribus procedant doli nanque gratia eſt aut delectatio non ſtultiſſimum falli. [Non tu eum rus hinc modo produxe aiebas?) Memoriter ſenex non ſolum quid dixerit Syrus paullo ante, ſed quibus verbis dixerit, refert. nam ſic dixerat, Quem egomet produxi. [Verum venit poſt inſaniens) Supra, Produxi iratum admodum. nunc αὔξησιν non iratum prædicat ſed inſanum. [Nihil pepercit) Vt ſupra, Nihil reticuit, ſic dicimus in his quæ præter expectationem geſta ſunt. [Verberare ho.ſe.) Miſerum ſit de ætate id, quod de conditione non poterat. [Quem ego modo puerum tantillum, in manibus geſtaui meis?) Addidit ætati inuidiam & meritum recens. hoc eſt enim quod dicit, modo. Et tantillum, δεικτικόν eſt. videtur enim manu fingere, q̃ paruulum. [Laudo Cteſipho: patriſſas) Facile inductus eſt ſenex varietate fraudis & doli. nam Syrus & ſupra, vt laudans, non vt vituperans Cteſiphonem: & nunc, vt accuſans, idem perficit atque perſuadet. [Patriſſas) αὔξησις. nam vt ſupra dixerat, Spero eſt ſimilis maiorum ſuorum, hic confirmat quod ſperare ſe dixerat. [Et virum te iudico) Inquit, non, adoleſcentulum. hoc enim ad ætatem & probitatem, non ad ſexum, refertur. [Patriſſas) Attende, q̃ bene inuentum ſit manem ſe dicere. non ne videtur ibi ſtultiſſimus, cum huiuſmodi laude non modo ſe non laudare velle, quod odioſum eſt, ſed etiam filium apud intelligentes vituperare videatur? ſi quidem nõ ſolum hic ſtultus, ſed etiam ille, quia patriſſas, inquit. [Patriſſas) Tam ſecurus eſt, vt ſe laudet. Et Abi addidit, q.d. Non eſt quod iam demorer, perfectus es. [Laudo Cteſipho) Hic totus verſus mire doloſum oſtendit ſenem. [Næ ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus) Cõminatio eſt ſubtilis. & parcior, velut ſerui. [Perquam) Nimis ἐμφατικῶς. [Et me ſeruulum) Oratorie, non ſeruum, ſed ſeruulum, cum ſit ſenex. [Non audebam) Non poteram. [Hui, perfortiter) Hoc, geſtu ſeruili, & nimis leuiori perſonæ congrue dictum eſt. [Non potuit melius,) Id eſt Laudo te Cteſipho, & deeſt, fieri. [Idem quod ego,) Id eſt patriſſas, virum te iudico. [Sed eſt ne frater intus?) Deeſt, reſponde: vt ſit, reſponde. [Verum hodie nunquam monſtrabo) Volens ſenem auidius quærere, q̃ hic ardor ſemper paratiſſimus credentes etiam fallit, ei fingit ſe nolle dicere. Hodie autem aut abundat: ut, Nunquam omnes hodie moriemur inulti. aut, nunquam hodie, pro, nullo tempore huius diei. quia, nunquam, per ſe generale eſt. [Diminuetur tibi quidem iam cerebrum) Cõminationis genus verba ipſa indicant, vt appareat ſenem baculum ſuſtuliſſe. [At nomen neſcio illius hominis, ſed locum noui vbi ſit) Recte, quia ſi hominem diceret, non erat errandum agnita perſona hominis, & vbi habitet cognito. ſi notus eſſet, nulla cauſa quærendi ſupereſſet. [Dic ergo locum) Dic ergo, quaſi inuitum coëgerit. Ergo, ſemper addimus, vt hortemur tarde quid facientes. vt Virg. Ergo age, care pater, ceruici imponere noſtræ. [Noſtine porticum apud macellum?) Conuenit ruſtico & parciſſimo ſeni macellum in vrbe neſcire. & ideo ſic interrogatur à ſeruo. [Hanc deorſum) Bene, hanc deorſum, quia non eſt vna. [Hac recta) Proprie, hac parte, vt manu viam oſtendere videatur. [Quid ni norim?) Correptiue, quid ni? pro quid niſi? Etenim quamuis ruſticus, tamen eſt ciuis Demea. [Vbi eo veneris, cliuus deorſum vorſum eſt: hac te præcipitato) Hoc lentius. quidam clarius legunt, vt ſit, præcipitato, cito deſcende. [Ad hanc manum) dicitur, in quo non permanet certum dextrum, nec certum ſiniſtrum: & ideo proficit in errorem. vult enim ſeruus hæc ſigna eſſe perplexa. [Eſt ſacellum) Vt Varro ait, ſacra cella eſt. [Propter) Probe. ut Virg. templum de marmore ponam. Propter aquam. Et Lucretius, Propter aquæ riuum ſub ramis arboris altæ. [Vbi etiam caprificus magna eſt) In hoc Homerum imitatus eſt, qui dicit caprificum prope Troiana mœnia conſtitutam. [Hac pergito) Non, ito, ſed quia longum eſt, pergito. [Id quidem angiportum) Id eſt anguſta & curua via quaſi anguiportus: vt angitia, aut anguitia. Alij, q̃ inter portus ſit locus anguſtus, hoc eſt inter domos. Nam domos, uel portus, vel inſulas veteres dixerunt. Et obſerua Terentianam conſuetudinem, in qua inducit nonnihil ſapere eos qui falluntur. [Cenſen' me hominẽ eſſe? erraui) Calliditas eſt maxima, deprehenſum mendacium non defendere, ſed fateri: vt opinionem ſimplicitatis acquirat. Vides igitur vt ipſe ſibi ſuccenſeat, tanq̃ imprudens errauerit, non doloſus impulerit interrogantem. Et mire ſe negat hominem, tanq̃ homo corde ſit, nõ corpore. [Sanè hac multo propius ibis) Quaſi erraſſe profuerit illa via. Et ſanè, pro ſatis, ac valde, quia qui ſanus eſt, idem & validus. [Miror eſt erratio) Erratio, eſt pecudum: Error, animi eſt, & loci in quo erratur. [Cratini huius dicis ædes?) Congrue nomen inuenit diuitis Cratinus, ἀπὸ τοῦ κράτους, id eſt à potentia. [Ad ſiniſtram hac) Deeſt, ito, figura ἔλλειψις. [Vbi ad Dianæ veneris) Sic abſolute dicebant, non addito templo. Saluſtius, Ad Iouis mandem noſtra. [Priuſquam ad portam venias) Portam dicendo, oſtendit vſque ad muros finemque ciuitatis erraturum Demeam. Porta autem, ab aratro portando dicta eſt, q̃ in eo loco coloniæ deductor & conditor, ſubiunctis vacca & tauro, aratrum, quo vrbem deſignat, ſuſpendit manu, ne imprimat ſulcos, vbi ciuitatis aditus relinquendi ſunt. [Apud ipſum lacum) Credibiliter addidit lacum, nam Varro docet ſemper lacum portis additum, ſcilicet ob uſum iumen

torum exeuntium & introeuntium, præterea vt aduerſum hoſtilem ignem portis de proximo ſubueniretur. [Eſt piſtrilla) Veteres abſolute dicebant piſtrinam, vt ſutrinam, & medicinam, ad tabernam referentes. nam piſtrino piſtrina non conuenit. Et ſimulata diminutiua diuerſa ſunt à genere nominum primæ poſitionis, vt Rana, ranunculus, veterana, vt eſt in his ſcutum, ſcutella, canis canicula. [Lectulos in ſole ilignis pedibus faciundos dedit) In vrbe conuiuium, aut in ſole, aut in vmbra, pro conditione temporis inſtruebatur. Repente igitur interrogatus, quòd minime opinabatur quæſiturum ſenem, arripuit ſtatim lectulos. Et quia potuit ſenex dicere, Mentiris, nam habet lectulos: addidit ex tempore, in ſole. Et ne eos quoque habere diceret, addidit, ilignis pedibus faciundos. ſed hoc, geſtu actoris adiutum eſt quaſi eodem tempore ſeruus & quærat quid dicat, & reſpôdeat. [Vbi potetis vos) Incerta perſona eſt: nã Syro vel Demeæ hoc dictum iungi poteſt. [Bene ſanè) Hic εἰρωνεία eſt, non approbatio. [I ſane) Aut abundat ſanè; aut inferioribus iungitur. [Silicernium) Cœna quæ infertur dijs manibus, quòd eam ſilẽtes carnant. i. vmbræ poſſideant, vel quòd qui hæc inferant, cernant, neque deguſtent. Nam de his quæ libantur inferia quiſquis comederit, aut biberit funeſtatur. Aut erit ſilicernium ſenex, qui iam iamq. ſilentibus vmbriſque cernendus ſit, & ſic eſt melius, q. vt quidam Xenophania interpretatur. putat is Xenophãia ſic nos Silicerniũ intelligere, hoc eſt Silice cernentem ſenẽ, dum incuruus eſt, vel ſtratæ ſaxo viæ, uel ſarcophagi iamiam appropinquantis ſibi. [Odioſe Æſchinus ceſſat. prandium corrumpitur) ἀσύνδετον, deeſt Et. [Prandium corrumpitur) Vt coquus dixit: qui ſciat côditionem quandam magis feruentem placere. [Ego iam proſpiciam mihi) Iam, interdum ſignificat feſtinationem, vt nunc. Interdum ad deſcribẽdum ponitur, & increpandã moram: vt, Iam melior, iam diua precor. Et, Vos quoque pergameæ iam fas eſt parcere genti, Dijque deæque omnes. Et proſpiciam mihi dixit, tanquam hoc ſonat, Illi ſua agunt negocia, & ego illorum exẽplo conſulam mihi. Et bene proſpiciam, quaſi non pranſurus, niſi prouidero mihi. [Cteſipho aũt in amore eſt totus) Nõ potuit plus dici de incondita ac nimia voluptate. [Belliſſimũ) Proprie belliſſimum dixit. vnde & huiuſmodi ad irritandam gulam cibi, bellaria dicuntur. [Carpam) Modo eligam. Aliàs lædam ſignificat: vt, Carpit enim vires paulatim, vritq. videndo Fœmina. Aliàs fruar: vt, Carpamus dum mane nouum, dum flumina creſcunt. Et Perſius, Indulge Genio, carpamus dulcia. i. fruamur rebus dulcibus. [Paullatim prod. diem) Bono verbo vſus eſt ad metaphoram, tanquam vel morientis diei. Vt eſt, Nec te tua funera mater. Produxi preſſiue oculos.

GVID. NÆ ego &c.) Hic exemplum continetur neminem facilius quam optimum queq; falli atque deludi. Etenim iterum deludit Demea a Sy. D. Ne. i. certe, vel valde. ego ſum homo infelix. primum. i. in primis. nuſq; gentium, abundat gentium, vt ſuperius dictum eſt. ſonoriorem tñ reddit orationẽ, id eſt in nullo loco inuenio fratrem Mitionem, præterea. i. inſuper. dum. i. quandu, vel quandiu quæro illum fratrem. vidi mercenarium i. operarium aliquem mercede conductũ, ſeu pro pręmio aliquid facientem. Mercenarius. n. dr homo mercede conductus ad aliquid agendum, vidi ergo mercenarium à villa. i. de villa, hoc eſt qui eſt de ſuburbanis vbi villa mea eſt, vel vidi mercenarium redeuntẽ ſup. à villa. vel veniſſe à villa. i. à domo agreſti, vbi forſitan pro mercede operabatur. is mercenarius negat filiũ, ſcilicet Cteſiphonem eſſe ruri. nec ſcio quid agam. i. agere debeam. ſ. vtrum fratrem, an filium magis quæram. C. O Syre, vocantis eſt. S. Quid ais. i. quid dicis? alij quid eſt. C. Men. i. me ne. i. verum. quærit. i. petit vel inueſtigat me? S. Verum. i. ſed, vel certe. ipſe quærit te. C. Perij. i. perditus ſum. S. Quin. i. cur tu non es animo bono. i. cur nõ habes animum bonum. i. cur non es ocioſus à metu, & cura, ſeu ſolicitudine, q. d. de quo te ſolicitas? D. Demea ſolus loquitur, nec dum animaduertit Syrum. Nequeo ſatis diſcernere. i. dijudicare. quid hoc infelicitatis ſit. i. quæ ſit hæc infelicitas. Malũ? hæc vox pro interiectione ponitũ dolentis & exclamantis prę dolore & animi nimia perturbatione, atq; anxietate, q. d. poſtq; dixit nequeo ſatis diſcernere cuiuſmodi ſit hęc infelicitas, deinde exclamat. ò malũ. i. infortunium grãde & moleſtũ mihi. vel poteſt ẽt ſic dici, vt prius ſæpe eſt dictum, q d malum. i. quod dici ſolet, q d malæ gratiæ, vel quæ mala grã? ita vt ſit exclamatio, & indignationis oſtẽſio. Deinde ſubditur, nequeo diſcernere hanc infelicitatem, vnde videlicet procedat, niſi quia ſup. credo me eſſe natum huic rei. i. ad hanc rem. ſ. ferundis. i. patiendis, tolerandis miſerijs. i. ad tolerandas & patiendas miſerias, & calamitates. Ego primus ante alios ſentio. i. pcipio, noſtra mala i. infortunia, ego primus reſciſco animo. i. cognoſco prius animo, quæ facta ſunt, porro. i. deinde, ego primus obnuncio. i. malum imminens nuncio, & quaſi malum omen nuncio, q enim mala nunciat, obnunciat, qui vero bona, annunciat. Nam proprie, dicuntur obnunciare augures, qui aliquid mali ominis, ſæuumque uiderint, ego ſolus fero. i. patior, ægre, id eſt moleſte, indigno animo, ſi quid. i. ſi aliquid ſit. S. Videbat eum Syrus & audiebat. ſed ab eo non videbatur, rideo. i. derideo hunc, vel rideo propter hunc. D. Primum. i. in primis ait ſe ſcire omnia, vel ait ſe primum ſcire omnia, is Demea ſolus neſcit omnia, quæ fiunt, nam Mitio ſcit quomodo res ſe habeat, ſimiliter Syrus, ſimiliter Cteſiph. & Æſch. D. Nunc redeo in domum fratris. Viſo. i. eo ad videndum, ſi forte frater Mitio redierit. C. O Syre obſecro. i. per ſacra rogo, vide. i. prouide, ne. i. q ille pater prorſus. i. omnino, non irruat. i. impetuoſe inferat ſe, huc. i. in hanc domum, in qua ego ſum, & vſus eſt verbo neutro tanquam verbo actiuo, dicendo irruat ſe. S. Etiam. i. adhuc, nunc taces pro tace ego cauebo. i. prouidebo, ne id fiat. C. Hercle nunquam. i. non committam. i. non iniungam tibi hodie illud quod tibi iniunxi. ſ. vt caueres ne pater irrueret ſe huc, & hoc dicit ꝑpterea q Syrus indignabatur toties ſibi inculcari, quod recte nouerat. Don. tamen dicit nunquam hodie. i. nullo tempore huius diei committam. i. credam, tradam tibi illud quod ago. ſ. complexum mulieris, uerum mihi ſuperior ſententia magis placet, nam concludã me cum illa. i. vna cum illa claudam me in aliquam cellam. i. in aliquem cameram ſecretiorem, vbi celari poſſim, vnde cella & cellarium a reponendis, celandiſque rebus dicitur, eſculentis ꝓſertim & poculentis, ait Donat. id. ſ. me concludere in aliqua cella cum illa, eſt tutiſſimum. i. ſine periculo deprehenſionis, ſeu oppreſſionis. S. Age. i. fac quod dicis, conclude te cum illa, tamen quamuis te bene abſcondas, & non ſit maxime opus depulſione eius, tamen ego amouebo. i. cum labore & difficultate abducam hunc patrem, & bene dixit amouebo nõ deterrebo, nam proprie amouetur ſaxum de loco aliquo, & quidem non ſine labore. D. Sed eccum. i. ecce hic prope Syrum, ſceleratum. i. flagitioſum, ſcelere contaminatum. S. Fingit eſſe recens. i. recẽter verberatum a Cteſiphone inquiens plorando ſimulate hercle, iurantis, eſt ſi ſic ſit. i. ſi tanta ſæuitia exerceatur in ſeruos, quidem, id eſt certe, quiſquam. i. aliquis, non poteſt durare. i. diu permanere & perſeuerare hic, quinimo eſt fugiturus, bene, inquit, durare, nã id verbum conuenit perferendis malis. Virg. Durate, & voſmet rebus ſeruare ſecundis, Equidem volo ſcire quot ſunt mihi domini. i. quot habeo dominos, quæ eſt hæc miſeria, quam patior, ſcilicet. D. Quid gannit ille. i. quid deplorat ille, quid conqueritur: gannire eſt proprie vulpium & transfertur ad ploratus vapulantium quid vult ille? ò bone vir per ironiam, quid ais? eſt ne frater meus domi. S. Quid malum. i. quid malæ gratiæ, vt dici uulgo ſolet ubi malum pro interiectione ponitur, vt prius dictum eſt. i. quod dici ſolet, cur in mala gratia, narras. i. dicis mihi bone vir, equidem perij. i. ſum perditus præ nimijs ictibus. D. Quid eſt tibi. i. quid habes? S. rogitas. i. interrogas, quid ſit mihi. C. Vſq. occidit. i. prope interficit me miſerum, & illam Pſaltriam i. illam puellam tibicinam, cãtatricem pugnis. i. ictibus pugnis factis, uel Cteſiph. vſque i. ualde, ſeu uehementer occidit. i. cęcidit, uerberauit, nam occidere & præoccidere, ad cædem referebantur apud ueteres. D. Nẽ, hic eſt interiectio admirantis, uel timentis, q d narras. i. quid dicis? S. Nem, hic eſt dolentis, uide ut. i. qualiter. C. Diſcidit. i. diſrupit, conquaſſauit, fregit labrum meum: oſtendebat autem ſeni, qui iam calligabat oculis. D. Quamobrem. i. quare ita diſcidit labrum tibi? S. Ait hanc Pſaltriam eſſe emptam me impulſore. i. me ſuadente. D. Non. i. nonne? q. d. ita aiebas. i. dicebas, eũ prodijſſe. i. abijſſe, exiuiſſe hinc. i ab urbe rus, in accuſatiuo, aduerbialiter. i. in agrum ad operandum, modo. i. paulo ante. S. Factum eſt. i. prodijt rus ut dixeram, verum. i. ſed, poſt. i poſtea, uenit in urbem inſaniens. i non ſolum iratus uehementer ut prius, ſed mentis impos & demens, & non ſanę mẽtis, nihil. i. in nullo, uel non, uel nullatenus, pepercit. i. reparauit ab ictibus, non puduit ſe uerberare hominem. ſ. me ſenem annoſum. i. non erubuit cædere me ſeruũ iam annoſum, quem. ſ. C. ego geſtaui. i. portaui, modo. i. paulo ante, puerum tantillum. i. cum eſſet puer tantillus, quantillum tu ſcis eum fuiſſe, cum à me geſtaretur. & dicendo Tantillum, oſtendit ei digito uel manu menſuram, & quantitatem eius, qua erat cum à ſe geſtaretur. D. O Cte. laudo te. ſ. & hoc dicit ad abſentem, patrizas. i. patrem. ſ. me imitaris & ſequeris, hoc eſt redoles mores paternos, quos effingis ad uiuum, abi. i. diſcede quo uis, indico te uirum. i. ſcientẽ moderari tibi, ita ut poſſis tuorum eſſe moderator conſiliorum. &

ita

its eiuſmodi es,qui quo velis valeas abire. S. Ne, id eſt verum laudas eum q me cæciderit. Ille Cteſipho continebit manus.i. temperabit manus à verberibus mihi infligendis,poſthac.i. poſt hoc tempus,ſi ſapiet.i.ſi ſit ſapiens,cōminatur ſeruus vel fugam, vel repercuſſionem. D. Egit ſupp.vel fecit fortiter.i.ſtrenue te cædendo & Pſaltriam. S. Perquam nimis.i.valde multum fortiter egit.ſ.per iconiam,h.d.qui ſcilicet Cteſipho. vicit,id eſt ſuperauit,mulierem Pſaltriam miſeram, quæ imbellis eſt, & calamitoſa,& vicit me ſeruulum ſenem,qui non audebam.i. qui non eram auſus,nec poteram præ ſenio referire.i.retundere ictus, & repercutere percutientem,hui,interiectio deridentis,perfortiter ſe geſſit.ſ.per ironiam. D. Ipſe non potuit melius facere ſup.q̃ fecit,vel non potuit melius fieri ſupp.quàm factum eſt, ipſe filius ſenſit idem quod ego ſenſi.i.eandem habuit ſententiam quā ego habui,uidelicet te eſſe caput.i.te principalē hoic rei.i. huic coēmptioni Pſaltriæ,ſed ne.i.verū frater eius Mitio eſt intus. S. Nō eſt intus ipſe Mitio. D. Cogito vbi quęram illum. S. Scio vbi ſit,uerum.i.ſed nunquam hodie.i.nullo huius diei tempore monſtrabo vbinam ſit. D. Nem, indignantis quid ais? S. Ita dico vt audiſti me hodie non monſtraturum vbi ſit frater,& hoc facit, vt magis accendatur Demea ad inueſtigandum vbi ſit, & deinde requirat latius. D. Suſtuliſſe baculum Demea his verbis oſtenditur, quidem, id eſt certe, cerebrum iam diminuetur tibi, q d. tanto ictu percutiam caput tuum hoc baculo, vt cerebrum frangetur,& ita diminuetur. S. At.i.ſed,neſcio nomen illius hominis apud quem eſt,ſed noui.i.ſcio locum vbi.i.in quo ſit. D. Ergo dic locum,ergo addimus vt hortemur tarde facientes. S. Noſtin'.i.ſciſne. porticum.i.domus partem,quæ veſtit,ſeu operit fores,columniſque ſuſtentatur,quaſi portæ cuſtos,vt quidā volūt, noſtin' ergo porticum apud macellum.i. apud locum in quo venduntur obſonia,ſic dictum à Macello quodam ciue,cuius domus funditus deleta fuit,ac ſolo æquata, in cuius area cœpta ſunt obſonia vendi, noſtin' inquam porticum apud macellum deorſum .i.verſus inferiorem partem,ſeu in ipſa inferiori parte,hac.i.per hanc partem, oſtendebat autem illi Syrus hæc omnia digito. D. Quidni.i.cur non,vel quid noui ſup.niſi nouerim illam porticū? S. Præterito.i.tranſi. uel tranſeas ſorſum.i. verſus ſuperiorē partem,ſeu ad ipſam partem ſuperiorem, hac platea.i.hac planicie quam tibi oſtendo recta.i.recto itinere,ſeu recta via,ſed non debet apponi via,ſic enim dicere ſolemus,recta i ui domum tuam.i. non declinando,neque ad hos,neque ad illos,vbi.i. poſtquam,veneris.i.acceſſeris,eo.i.ad eum locum eſt cliuus.i. paruus collis & facilis,eſt deorſum verſum.i.verſus partem inferiorem, præcipitato te.i.cito deſcende hac.i.per hunc locum, poſtea.i. deinde,ſacellum.i.paruum templum,quaſi ſacra cella,eſt ad hanc manum, quam ei oſtendebat angiportum.i.anguſtus vinculus, ab angendo dictus eſt. propter.i.prope.Virgil.Templum de marmore ponam.Propter aquam i.prope aquam. D. Quodnam.i.quod angiportum dicis eſſe prope? S. Dico eſſe angiportū illic,vbi etiā eſt magna caprificus.i.illud genus ficus ſilueſtris? nunquam maturos fructus habentis,ſed ſua omnia loca,in quibus naſcitur penetrantis. Noſtin'.i.ſcis vbinam dicam. D. Noui locum illū .ſ. S. Pergito hac.i.per eum locum,non ito dixit,ſed pergito,q a longum eſt iter. D. Quidem.i. certe,id angiportum.i.anguſta, & curua via,non eſt peruium.i.facile vt illac tranſeatur, vel quia non patet exitus,cum ingreſſus fuerit intro. Angiportus vel Angiportum (vtrunque enim dicitur) eſt (vt vult Donat.) anguſta & curua uia, quaſi anguſtus portus uel anguſtia. Alij dicunt q inter portus ſit locus anguſtus,hoc eſt inter domos,quas portus vel inſulas ueteres dixerunt. S. Hercle verum eſt ſupp. ſcilicet angiportum non eſſe peruium. Vah,interiectio ridentis ſeipſum quod errauerit. Cenſen'.i.putaſne me eſſe hominem, qui ſic erraverim per imprudētiam,q.d.ego ſum bene beſtia,erraui.i. ego nō bene te docui viam,fateor,rurſum redi iu porticū illam, quā iam tibi dixi,ſane.i.certe,vel ſane pro ſatis aut valde,nam qui ſanus eſt idem & validus, ibi multo propius.i.multo propinquius, & breuius,hac.i.per hanc viam.ſeu per hunc locum, & erratio.i. deuiatio,eſt minor. Erratio eſt pecudum,error eſt animi & loci, in quo erratur, ſcin'.i.ſciſne,ædes.i. in domum huius ditis.i.diuitis Cratini,ſic nominati à Cratos.i. à potentia. D. Scio ubinā ſint eius ædes. S. Vbi.i.poſtq̃, prętererieris.i.tranſieris eas ædes, ito ad ſiniſtram manum,vel partem recta.i.recto greſſu,,hac platea.i.per hanc planiciem vbi.i.quando, uel poſtquam veneris ad templum ſupp. Dianæ,ito ad dextram, priuſquam.i. antequam venias ad portam urbis.ſ. Porta dicta ab aratro portando, ut ſatis eſt notum. Piſtrilla.i.paruum piſtrinum,hoc eſt taberna, ſiue officina in qua pinſitur,id eſt territur, ſeu contunditur frumentū truſatili mola,quæ vel ab equis vel à viris circumagitur, piſtrilla autem à piſtrino diminutiuum non ſeruat genus,vt terebra bræ, & terebellum li,piſtrilla ergo eſt apud lacum.i.apud aquatorium equorū,nam Varro docet ſemper lacum portis additum ob vſum iumentorū introeuntium,& exeuntium,atque vt aduerſum hoſtilem ignem portis de proximo ſubueniretur,& fabrica.i.locus & officina in quo fabricatur.i.fit opus,ſeu aliquod artificium exercetur,eſt ex aduerſo.i ex oppoſito. Mitio frater tuus eſt ibi.i. in eo loco. D. Quid facit ibi? S. Dedit.i.tradidit, cōmiſit lectulos faciundos iligneis pedibus.i.habentes pedes ex ilice arbore ſpecie quercus,vbi.i.in quibus lectulis vos,tu,& ipſe poteris.i. cōpotetis,ſimul bibatis in Sole.i.iu aprico,in locos Soli expoſito,& Sole calefacto. In vrbe.n.conuiuium,aut in Sole,aut in vmbra pro conditione tpis inſtruebatur. D. Sanè recte.i.valde recte facit,eſt aūt ironia non approbatio, ſed ceſſo.i.nimis tardo, nimis cunctor,moror pergere.i.me conferre ad eum,& bene pergere,quia iam incepit iter ad eum quærendum fratrem. S. Ii vade. Deinde Syr. videns eum euntem,inquit,ridendo apud ſe. ò ſilicernium.i.ò tu ſenex,qui iam ſilentibus,vmbriſq. cernendus ſis, nam cœna infertur Dijs manibus, q eam ſilentes cernant.i. vmbræ poſſideant,vel q qui hæc inferant,cernant, neque deguſtent. Nam de his,quæ libantur inferis,quiſquis comederit, funeſtatur, neque probat Don. illam interpretationem in qua habetur ſilicernium,dı ſenem ſilicem cernentem,dum ſenex vel incuruus eſt,vel ſtratæ ſaxo viæ intentus,ac ſarcophago iamiam appropinquanti ſibi. ò ſilicernium ergo ego te exercebo.i.te agitabo,te vexabo hodie,ut.i.ſicut,dignus es,qui exercearis. Aeſchinus & Cteſipho ſua agunt negocia, ego conſulam mihi illorum exemplo. Æſch.ceſſat.i.eſt inquiete,ſine labore,eſt ceſſator,& laboris vacuus,ocioſe,id eſt ſecure ſine ſolicitudine, quia qui ſolicitus eſt,ceſſator ac ocioſus eſſe non ſolet, prandium corrumpitur.i.quod dici vulgo ſolet,prandium deuaſtatur, ubi corrumpitur deberet dici,autem.i.ſed.Cteſipho eſt totus in amore.i.omni cogitatione intentus amori. Ego iam nunc propè proſpiciam.i. prouidebo,conſulam mihi. Iam particula interdum ſignificat feſtinationem vt nunc,interdum ponitur ad deſcribendam & increpandam moram,ut Melior iam diua precor. Nam.i.quia, iam.i. nunc,adibo,id eſt ibo ad locum conuiuij,atque carpam,modo eligam,aliàs euellam,aliàs lædam,aliàs ſroar,& alias pro locis vario modo,carpam ergo, id eſt eligam omnium quodq; ex obſonijs. capiendo quod mihi bonum fore uidebitur. quod.ſ.carpere unū quodque erit belliſſimum.i.admodum bonum. Nam bellus, la, lum,eſt diminutiuum à bonus,na, num bellus ergo dicitur ſatis bonus, & hoc proprie belliſſimum dixit nam huiuſmodi ad irritandam gulam cibi bellaria dicuntur & ego ſorbillans.i.parum abſorbens,ſeu hauriens cyatos.i.Cyphos producam tanquam ille,qui iamiam eſt moriturus, cui producitur tempus uitæ. producam.i.deducam protraham. paulatim.i.ſenſim hunc diem.i. præſentem diem. Sorbillo ſorbillas eſt diminutiuum à ſorbeo, quaſi parum ſorbeo.

ARgu̅) Syrus ut regat latentem apud amicum Cteſiphonem faceto cōmento ablegat Demeam. [Næ ego) Querela ſenis ob tædium rerum aduerſarum. [Obnuncio) In malam partem,tractum ab auguribus, qui cum triſtia omina nunciant proprie obnunciare dicuntur. [Se irruat) Pro conijcit,neutrum ut tranſitiuum,& prorſus.i.penitus,odioſe. [Non hercle hic) Statim Syrus habet commentum quo eluda ſenem, fingit enim ſe pulſatum à Cteſiphone. [Ganoit) Odioſe in Syrum,nam eſt proprium uulpium,hic pro ploratu poſuit. [Vt diſcidit labrum) Hoc uelut oſtenſo ore & cum geſtu pronunciandum. [Non puduiſſe) Amplificatio ab ætate & meritis. [Næ ille) Comminatio. [Te eſſe caput) Prouerbiale, pro auctore. [Præcipitatu) Odioſe. & attende quomodo data opera in errorem inducere ſtudeat. [Caprificus magna) Silueſtris ficus,cuius fructus nunquam matureſcit. [Vah) Agnoſcentis errorem. [In porticum redi) Diſcendo, ſcilicet uiam non euodo. [Ad Dianæ) Subaudi templum, abſolute. [Lectulos in ſole) Ad potetis referendum eſt,non ad faciundos. Vt ſit ordo,ubi uos potetis in ſole,nam aut in umbra, aut in ſole conuiuium apparatur.

LATO.

NÆ ego hō) Verſuti & p̄ter modum callidi ſerui ingeniū conſiliaq. exponit hæc ſcena, quibus ſemper cordi eſt heros, & uirtute præditos hoies impudenter circumuenire. Sic enim natura uſu uenit, ut quo ſint ingenia uiliora abiectioraq., hoc magis in omnem improbitatem, & impudentiam procliuia. Preſertim ſeruorum quibus nihil poteſt eſſe neque uilius,neque peruerſus. Horū ingenia Plautus ſabertime expreſſit in Pſeudulo: Plagigera hominum genera, quorum haud q̃c-

PETRVS MARS.

quam in mentem venit, quod recte faciant. At eum eſt occaſio data, tene, clepe, rape, hoc eſt eorum opus, vt mauelis lupos apud oues relinquere, q̃ hos domi cuſtodes. Plato 6. de Leg. Nihil dicitur in animo ſeruiente integrum ineſſe, nec quicquam ſeruorũ generi eſſe credendum. Quod & ſapientiſſimus poëtarum teſtatur nobis, cum de Ioue ſic loquitur.

Dimidium mentis Iupiter illis aufert,

[Qui ſeruitutis ſorti ſubiecti ſunt) Apud Xenophontem Cyrus iubetur ne vnquam fidem ſeruis habeat: q̃ innata ſit illis mẽtiendi libido. [Reſciſco) Gellius in hac compoſitione negat re ſignificare idem quod in relegere reſcribere. Nam, inquit, qui factum aliquod occultius, aut inopinatum, inſperatumq. cognoſcit, is proprie dr̃ reſciſcere. [Gannit) Gannire proprie canũ eſt. [Noſtin' porticum) Porticus quondam erigebantur ad inambulationes & vmbrã, ſub quibus vehebantur nobiles, quales Romę permultæ ad ciuium delicias & deãbulationes. [Cliuos deorſum vorſum) Hoc eſt inæquali, & difficilis pp decliuitatem, & aſcenſum. (Vbi ad Dianæ ven.) Locutio figurata per licentiam caſus, vel per defectum: Subintelligitur .n. templum. Quod imitatur Cic. in duobus locis, pro Cluẽt. Sicut in ſtatuis inauratis, quas poſuit ad lucernæ, Et Philip. 2. Quod in tabulis quæ ſunt ad Opis patebat. [Et piſtrilla) Piſtrilla eſt diminutiuum a piſtrina. [Fabrica) Fabrica officinã fabroꝶ ſignificat. [Ego te exercebo) Exercete Nonius docet hic pro fatigare ſumi. (Silicernium) Silicerniũ ſenex dicitur, qui iam incuruus incedens ſilices platearũ cernit.

RIVII caſtigat. NAm me in cellam aliquam) Nos addito aduerbio: Nam me iam in cellam aliq̃. Ita manuſcriptum exemplar, & Don. Romæ excuſus, idem expoſcente carminis tõno. [Tamen ego nunc amouebo) Nos, hunc amouebo. vt Donat. & vetuſti libri. Eſt hoc, fateor, haud magni alicuius momenti: ſed non mihi p̃termittendum putaui. [Non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?) Hæc vera lectio. Ceteꝶ in Haſſenſt. libro eſt. Rus hinc modo prodidiſſe, vt & in Veneto & Lugdunenſi, ſed falſo & mendoſe. id quod è Donato liquet, cuius verba ſunt: Produxe aiebas. Memoriter, inq̃t ſenex, non ſolum quid dixerit Syrus paullo ante, ſed q̃bus verbis dixerit, refert. nam ſic dixerit: Quem egomet produxi. Hæc ille. Eſt aũt produxe *κατὰ συγκοπὴν* concifum, nam integrũ eſt produxiſſe, quo modo apud Catullũ promiſſe pro promiſiſſe. apud Virgilium expleſſe pro expleuiſſe: apud Horatium denique ſurrexe pro ſurrexiſſe. Laudá ſne? ille continebit poſthac, ſi ſapiet, manus. Sic fermè exemplaria, & in his manuſcriptũ quoque. Ceterum ex Veneto, Argentoratenſi, alijs quibuſdã ſic legendum conijcio: Laudas? næ ille continebit &c. quod è Donato etiam liquet vt quidem conſentiunt oẽs editiones. Eſt autem, vt idem adnotauit, comminatio ſubtilis & parcior, velut ſerui. Nam idem hic quod profecto aut iurandi particula hercle ſignificat. vt alibi, At næ illud haud inultum, ſi viuo, ferent. &: Næ illa illum haud nouit. Sic alias ſæpe.

GLAR. OMnes huius ſcenæ verſus ſunt trochaici tetram. catal. Nulli iambici, ſi quidem recte legantur. Primus feſellit quoſdam in attentos, in quo verbum ſubſtantiuum adiectum videtur ab aliquo qui ſenſum plenum facere volebat. Sed vel intelligitur, vel ſuſpenditur ſententia vſque ad verbum Inuenio. Verſus autem ita legendus eſt.

Næ ego homo infelix, primum fratrem nuſq̃ inuenio gentiũ.

Vt primo loco ſit anapæſtus. Næ ego homo in. In 4. verſu vel Ais monoſyll. eſt, vel d, in Quid eliditur, vel proceleuſmaticus eſt loco primo. In 5. d, item initio in Quid eliditur, & s, in Satis. In 7. Spondeus loco primo eſt, ſecundo trochæus, tertio dactylus. In 9. Ait monoſyl. eſt. In 14. tribrachys eſt initio verſus, deinde anapæſtus, & Hunc legendum, nõ Nunc. In 16. trochæus eſt loco ſecundo. In 17. d, eliditur in Quid, vt primo loco ſit trochæus, poſſet tñ & amphibrachys eſſe loco primo. In 20. creticus eſt loco quinto. In 21. & Ait, & Eum monoſyll. In 22. Aiebas vr̃ diſſyllabum, nec hoc admodum mirum, cum Ais & Ait toties monoſyllaba inueniantur apud hunc Poëtam. Hæc carmina in Aldino libro peſſime corrupta erant. In 25. i, corripitur in Abi. In 29 poſt duos dactylos anapæſtus eſt, & rei monoſyll. eſt. In 30. d, eliditur in Sed, & Illum primã corripit, niſi vel bacchium loco quinto cõſtituamus, vel Eum legendum putemus pro Illum, quod placet. Triceſimus primus atque ſecundus in volgatis libris male hñt, quia adeſt verbum cõiter diuiſum, quem morem, quia Terentius raro habet, oĩno non agnoſcimus, cum interea in Horatio atq; alijs poëta id neque miramur, neque reijcimus, vt in Vxorius amnis. Itaque ego hoſce duos verſus ita legendos cenſeo,

S. Scio vbi ſit, verum hodie nunquam monſtrabo. D. hem quid ain? S. ita. D. diminuetur tibi quidem jam cerebrum. S. At nomen neſcio vt

verbum diminuetur primam ſyllabam, vna cum aduerbio Ita ad ſuperius porrigat carmen, & vt ſequens verſus initio habeat anapæſtum, ſed loco ſecundo ac tertio trochæum. In 34. Deorſum diſſyllabum eſt, vel bacchius loco quinto. In 35. trochæus eſt loco primo. Item quinto, ſexto autem anapæſtus, & i, in Vbi non eliditur. Quidam libri tamen habent Surſum ante Platea. In 36. curſus Deorum diſſyllabum eſt, vel bacchius loco ſecundo. Trigeſimuſſeptimus ex meris trochæis eſt præter ſextum locum, vbi ſpondeus eſt. In 38. vel creticus, vel pæan primus eſt loco primo, & tollendum eſt aduerbium Illic, abſque quo ſenſus optime conſtat. Etiam autem vel triſſyll. vel diſſyllabum, Doctor. ſatis habuit dicere, Videntur cretici. Riuus tranſilit vt ſolet. Ego carmen ita legendum cenſeo,

D. Quo nam? S. vbi etiam caprificus magna eſt. noſtin'? D. noui. S. Hac pergito.

In 42. Huius diſſyllabũ eſt. Et in 44. Prius. vel bacchius loco tertio. In 46. vel Iligneis triſſyllabũ eſt, vel creticus eſt loco quarto.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Rogat Mitionem Hegio, vt Soſtratam adeat narraturus illi ſuſpicionem alienati à Pamphila Aeſchini ortam eſſe propter ereptam Cteſiphoni Pſaltriam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Mitio ſuſpicionem diluit, quem Hegio ad virginis matrem hortatur accedere, atque hæc eadem quæ ſibi dixit referre, vt illius dolores aliquantulum releuentur. Demum, egregia ab eodem ſententia præmiſſa perſuadet omnino Mitioni, ſeſe debere illis coràm de ſuſpicione purgare.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Orat Hegio Mitionem, vt Soſtratam & filiam eius adeat, & coràm ſeipſis purget.

Iambici Tetrametri, & Trochaici quidam.

MITIO, HEGIO,

EGo in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio.
Meum officium facio: quod peccatũ à nobis ortum eſt, corrigo:
Niſi ſi me in illo credidiſti eſſe hominum numero, qui ita putant
Sibi fieri iniuriam ſi quam fecere ipſi. vltro expoſtulant.
Et vltro accuſant: id quia non eſt à me factum, agi gr̃as?
H. Ah, minime: nunquam te aliter, atque es, in animum induxi meum.
Sed quæſo, vt vna mecum ad matrem virginis eas Mitio,
Atque iſtæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,
Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe, & illam pſaltriam:
M. Si ita æquom cenſes, aut ſi ita opus eſt facto, eamus. H. bene facis:
Nam & illi animũ iam relleuabis, quæ dolore, ac miſeria
Tabeſcit; & tu officio fueris functus. ſed ſi aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. immo ego ibo. H. bene facis:
Omnes, quibu' res ſunt minu' ſecundæ, magi' ſunt neſcio quo modo
Suſpectioſi: ad contumeliam omnia accipiunt magis. * claudicare
Propter ſuam impotentiam, ſe ſemper credũt * neglegi.

Qua-

Quapropter te ipſum purgare ipſis corã, placabilius eſt. M. Et recte,& verum dicis. H. ſequere me ergo hac intro. M. maxume.

DON. EGO in hac re nihil reperio) Hæc ſcena eſt plena ſententiarum ſenilium ad officia demonſtranda. Et tantopere, vim aduerbialem in ſe cõtinet. nam ſignificat nimis. [Quod peccatum à nobis ortum eſt,corrigo) Si diceret, peccatum eſt à nobis,participium fuiſſet. nunc quia Ortum addidit, nomé eſt. Nunq̃ enim eadem pars orationis iungi, niſi per ἀσύνδετον, poteſt. [Si quam facere,ipſi expoſtulant) Hic diſtingue: & ſeparatim infer,ipſi expoſtulant. [Si quam fecere, ipſi expoſtulant) Senſus eſt manifeſtus: ſed obſcura ſunt verba,& eorum collocatio & diſtinctio. nam incertum,vtrum,ſi expoſtulant,intelligendum ſit: an, ſi quam, pro vna parte orationis accipi oporteat. [Vltro accuſant) Vltro, nunc praue & peruerſe. [Id quia à me non eſt factum) Hæc interrogatio, quaſi ſubtriſti vultu eſt proferenda. [Ah,minime) Non, minime ago: ſed, minime te credo eſſe illorum in numero. [Quæſo, vt vna mecum) Seruauit τὸ πρέπον, adijciendo Vna mecum eas, quippe ad incognitam matrem familias. [Tute dicas mulieri) In nomine oſtendit cur hæc ipſe dicat. mulieri enim, inquit, nimis pauidæ ac diffidenti. [Suſpicionem hanc propter fratrem eius eſſe) Nimis breuiter ac ſuccincte,& vt oportuit inter ſcientes. [Et illam Pſaltriam) Propter fratrem eius eſſe,ſubaudiendum eſt. [Si ita æquum cenſes) A iuſto & vtili eſt tota ſententia. Et ſanè hi verſus deſunt, quos multa exemplaria non habent. Nam & illi animum iam releuabis. Et deinceps Illi malluit dicere,q̃ nurui, adhuc diuitem reueritus. [Dolore ac miſeria) Dolore parturientis: Miſeria, iniuria ab Æſchino accepta. [Sed ſi aliter putas) Artificioſe, remittendo quod petebat,extorſit magis. [Immo ego ibo) Hoc aduerbio quod ait,immo oſtendit ſe prompte agere, & inſtanter quod promiſit. [Minus ſecundæ) Dicere ſic maluit, ne Miſeræ diceret. [Neſcio quo modo) Hoc eſt vehementia, nulla palam ratione. [Accipiunt magis) Mire additum magis: cum poſſit ſenſus & ſine hoc eſſe integer. [Propter ſuam impotentiam) Infirmitatem. Et rurſus noluit humilitatem aut miſeriam dicere. [Neglegi) Legitur & claudicare. [Quapropter teipſum purgare) Vtrum te ipſum vna pars orationis ſit? an diuiſe accipiendum? vt ſit, Te Mitionem, ipſum Æſchinum purgare. [Coram placabilius) Coram,id eſt præſentem,& præſentibus. & Coràm indiget adiectione,Palam non indiget. Et præterea coram, ad ceteras perſonas refertur: Palàm,generaliter dicitur. [Et recte & verum dicis) Recte,ad verba retulit: Verum, ad rem atque ſententiam. Poteſt enim recte & falſum dici, dummodo nullo vitio verborum nominumq́ue dicatur. quanquam & ipſum & fallere in tempore quidam de officijs ſcribentes rectum putent.

GVID. EGo in hoc &c.) Hæc ſcena eſt plena ſententiarũ ſenilium ad officia demonſtranda. M. O Hegio ego nihil reperio in hac re.i.in hoc negotio,in hac materia de cõiugio Æſc. & Pam. quod fieri debere & dico & volo. quamobrem.i. propter quod. lauder.i.laudibus afficiar à te. tantopere.i. tam vehementer. nimis facio officium meum.i. id quod teneor facere. Corrigo.i.emendo peccatum, quod eſt ortum.i. profectum a nobis.i. ab Æſc.cuius peccatum etiam in meum dedecus redundat, niſi credidiſti me eſſe in numero illorum hominum, qui putant iniuriam ſibi fieri ita,id eſt hoc pacto videlicet. vltro .i. ſua imaginatione,ſua ſpõte,nemine laceſſente, vt multi ſunt, qui ſe viderint aliquos ſibi mutua conſilia impartientes,putant eos de ſe ſermones facere improbos,ſed ſi quam,id eſt ſi aliquam iniuriam. fecere.i.fecerunt alicui. ipſi expoſtulant,id eſt conqueruntur, & vltro .i. peruerſe,ſeu praue accuſant.i.obiurgant,eos,quibus iniuriam fecerunt agis gratias mihi,quia id non eſt factum à me videlicet, quia non expoſtulaui,nec te accuſaui. H. Ah, interiectio dolentis. minime.i.non eam ob rem te laudo,aut tibi ego gratias. nunquam induxi te in animum meum. aliter.i. alio modo. atque.i. q̃ es. Sed quæſo ò Mitio vt eas.i.uenias vna mecum ad matrem virginis,atque tute,id eſt tumet. dicas mulieri Soſtratæ matri filiæ iſtæc.i.iſta hæc eadem verba,quę dixiſti mihi,hęc ſunt verba.ſ. hanc ſuſpicionem. quæ habetur quòd Æſch.amet Pſaltriam.quã abduxit à lenone, & illam Pſaltriam eſſe propter fratrem eius Æſch. ſcilicet propter Cteſiph. M. Si cenſes, id eſt iudicas, æquum,id eſt iuſtum eſſe ita facere, aut ſi opus eſt facto.i. facere ita.i. vt dicis,eamus ad mulierẽ. H. Benefacis ire volens ad eã. nam & iam releuabis.i.recreabis. refocillabis. vt ita dicã, reſtaurabis,reficies,reparabis eriges animum illi mulieri vel Pam.filię, vel Soſtratæ matri. mulier tabeſcit.i.deficit. conficitur,perit,diminuitur dolore.i.præ dolore,aut parturientis,aut rei ſic contingentis,ac miſeria.i.præ infelicitate propter iniuriam ab Æſch.acceptam & functus fueris,comunctiuum pro indicatiuo.i.fungeris,tuo officio.i.facies quod facere debes, ſed ſi putas aliter eſſe faciendum,neque te velle ire,egomet narrabo mulieri ea,quæ dixiſti mihi. M. Immo.i.ſed ego ibo ad eam,& ipſe narrabo. H. Benefacis,omnes homines quibus res ſunt minus ſecundæ,id eſt proſperæ, puta qui ſunt in miſeria aliqua, ac calamitate neſcio quo modo ſunt magis ſuſpicioſi i.pleni ſuſpicionibus, hoc eſt magis ſuſpicantur de malo aliquo q̃ alij. ipſi accipiunt.i.interpretantur magis omnia dicta, vel facta ad contumeliam.i.iniuriam, q̃ alij credunt ſe ſemper neglegi.i.contemni propter ſuam impotentiam,hoc eſt infirmitatem,quapropter hoc quod ſequitur eſt placabilius.i.aptius ad placandum te Mitionem. purgare, id eſt excuſare ipſis mulieribus ipſum Aeſch. coràm.i.in earum conſpectu, vel in earum præſentia. M. Dicis & recte & verũ. Recte ad uerba retulit. verum ad rem & ſententiam. H. Ergo ſequere me intro i.in domum Soſtratæ: hac.i.per hanc viam. M. Maxume, id eſt libentiſſime te ſequar &c.

LATO. ARgm̃) Hegio cognito errore ſuo ex Mitione,illum orat, vt apud mulierculas quoque liberet falſa ſuſpicione Æſchinum. Eſtq́. hoc initium ad cataſtrophen periculorum Æſchini. [Niſi me) Ironicos. [Id quia) Interrogatio moleſtiam indicantis. [Et illam) Emphaſis. [Tabeſcit) Cõficitur. [Omnibus quibus) Vera ſententia ad probandum obſequium Mitionis.

PETRVS MARS. Ego in hac re) Debere enim qui doloris auctor & cauſa fuit; modo id ipſe poſſit remedium & conſolationem afferre, non alium ad eam rem allegare docet hic locus. Eſt enim gratiſſimum dolentibus ſi videant,& eos quoque dolore, & angi,qui in cauſa fuerunt,cur ægritudinem paſſi ſint. Præterea, q̃ magnum malum ſit ſuſpicio, quæ ſemper apud pauperiores hoc maior eſt,quod res ſuas attiliores, & ſe minus ob id in loco eſſe cognoſcunt. Plato quarto de Rep. Magnum malum eſt ſuſpicio, quæ profundos ſtimulos conſcientiæ manifeſtat. Seneca de nat. quæſt. lib. 2. Plurimum mali credulitas facit. Sæpe non audiendum quidem eſt: quoniam in quibuſdam rebus ſatius decipi, q̃ diffidere. Tollenda ex animo ſuſpicio & coniectura,fallaciſſima irritamenta. Et mox: Simplicitate opus erit,& benigna rerum deſtinatione. Nihil niſi quod in oculos incurret,manifeſtumq́. erit,credamus. Et quoties ſuſpicio voſtra vana apparuerit, obiurgemus credulitatem. Pulchre quoque Plautus in Aulul. pauperum ſuſpicionem quanta eſſet oſtendere volens,hæc loqui Euclionem facit.

Non temerarium eſt, vbi diues blande appellat pauperem.

Et mox:

Altera manu fert lapidem, panem oſtentat altera.

Nemini credo qui large blandus eſt diues pauperi.

[Virginis) Virgo hic etiam dicitur de corrupta, ſed ea ratione, quod hoc ipſum vulgo lateret, & celatum eſſet.

RIVII castigat. NIſi me in illo credidiſti eſſe) Non niſi ſi in illo me credidiſti eſſe hominum numero: vt antiqua exemplaria conſentiunt: Et τὸ niſi ſi, libenter vti ſolet Terentius.

GLAR. COntra huius ſcenæ omnes ſunt iambici, tetr.acatal.nulli trochaici. In ſecundo verſu vel Meum monoſyllabum totum eliditur,vel pæan ſecundus eſt loco primo. In tertio Niſi ſi legit Riuius,& recte. & ad finem Qui ita,legendum,non Quid ita. In 4. initio proceleusmaticus eſt. In 5. vel s, eliditur in Agis,aut bacchius eſt loco ſeptimo. In 9. Suſpicionem vr̃ natura breui ſecunda poſuiſſe. niſi malimus Eius monoſyllabum eſſe. Cum contra in quarto à fine huius ſcenæ uerſu manifeſte produxerit,ſicut prima Eunuchi ſcena. De decimo verſu Donatus ita ait,Et ſanè hi uerſus deſunt,quos multa exemplaria non habẽt. In 11.i,in illa à fine corripitur,non eliditur. In 12. Tuo monoſyllabum totum eliditur,niſi pæana ſecundum loco tertio conſtituamus. In 13. Mihi diſſyllabum iambum facit loco quarto. In 15.s,ter eliditur,& anapæſtus penultimo eſt loco. Præterea iambicus eſt,non trochaicus,vt iudicauit Doctor. In penultimo verſu & Coram & Placabilius primas ſyllabas natura longas hñt.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Dolet vehementer Aeſchinus in ſuſpicionem veniſſe ſe apud Soſtratã,

& Pamphilam, quòd amare Pſaltriam cœperit, quam non ſibi, ſed fratri vt gratum faceret, ab lenone eripuerat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Aeſchinus hic ſuas effundit quærimonias, mirum in modum dolens ſeſe eſſe ſuſpectum Soſtratæ Pamphilæq; de amore Pſaltriæ, quam fratri obſequendo rapuerat. Veretur enim, ne ob id cum Pamphila nuptiæ ſibi impediantur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Querela eſt Tragica, de malis quæ ſibi oboriantur.

Iambici Quadrati, Trochaici Tetrametri.

AESCHINVS.

DISCRVCIOR animi. hoccine de improuiſo mali mihi obijci
Tantum, vt neque quid de me faciã, neque quid agam, certum * ſiet? *eſt
Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit: pectore
Conſiſtere nihil conſilij quicquam poteſt. Vah quo modo
Me ex hac turba expediam? tanta nunc ſuſpectio de me incidit,
Neque ea immerito. Soſtrata credit, mihi me emiſſe hãc pſaltriam:
Anus indicium id fecit mihi.
Nam vt hinc forte ea ad obſtetricem miſſa erat, vbi eam vidi, illico
Accedo, rogito, Pamphila quid agat, iam partus aſſiet:
Eo ne obſtetricem acceſſat. illa exclamat, abi, abi, iam Aeſchine
Sati' diu verba dediſti: ſatis ad hoc tua vos fruſtrata eſt fides.
Hem, quid iſtuc obſecro inquam eſt? valeas, habeas illam quæ placet.
Senſi illico id illas ſuſpicari: ſed me repreſſi tamen,
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam.
Nunc quid faciam? dicam ne fratris eſſe hanc? quod mi nime eſt opus
Vſq̃ efferri. age, omitto: fieri potis eſt, vti ne quã exeat:
Ipſum id metuo vti credant: tot cõcurrunt veriſimilia:
Egomet rapui: ipſe egomet ſolui argentum: ad me abducta eſt domum.
Hæc adeo mea culpa fateor fieri. non me hanc rem patri, vt vt
Erat geſta, indicaſſe: exoraſſem vt eam ducerẽ domum.
Ceſſatum eſt vſque adhuc: nunc * iam porro Aeſchine expergiſcere: *etiã
Nunc hoc primum eſt: ad illas ibo, vt purgem me accedam ad * fores: *miſer.
Perij, horreſco ſemper, vbi pultare haſce occipio fores miſer.
Heus, heus: Aeſchinus ego ſum, aperite aliquis actutum oſtium.
Prodit neſcio quis, concedam huc.

DON. DISCRVCIOR animi.) Hoc loco χαρακτῆρα amantis modice iuuenis, & ſenis facit indulgentis, ac lepidiſſimi patris. [Diſcrucior animi.) ἀνταποδόσεως figura: vt, O præſtans animi. [Obijci) Proprie, quia inopinanti. nam obijci dicitur in vtranque partem: vt ſi quos ante quis videt quàm expectauerit. quo verbo magnitudo doloris oſtenditur ex improuiſo in ommodo. [Hoccine de improuiſo mali) Hæc verba repentino nuncio perculſum indicant Æſchinum propter diuortium ſtare: & iram circa ſe Soſtratæ, & eius filiæ ob raptum meretricis. [Vt neque quid faciam) Plus eſt, quid me faciam: quàm, q̃d faciam. illud enim de rebus: hoc, de ipſo homine intelligitur. [Nec quid agam, certum eſt) Certum eſt, pro certum ſit. niſi forte vt, quam ſignificet. [Membra metu debilia ſunt: animus timore obſtupuit. [Metu patris: Timore diuortij. [Nunc ſuſpicio) Modo oſtenditur cauſa trepidationis Æſchini. [Id anus mihi indicium fecit) Illa anus cui Soſtrata dixerat, Curre, obſtetricem acceſſe. [Nam vt hinc forte ea ad obſtetricem erat miſſa) Apparet inter cetera anum dixiſſe ad obſtetricem ſe miſſam: an vltro hæc ſuſpicatus eſt Aeſchinus? Hinc autem addendo, oſtendit ſe ante fores Soſtratæ ſtare. vt alibi, Ex Andro commigrauit huc viciniæ. [Vbi eam vidi) Sunt qui addant ſuperuacue Hanc: & legunt, Hanc vbi vidi. [Pamphila quid agat: iam partus adſiet) Amatoria interrogatio, qua monſtrat Aeſchinus curæ ſibi eſſe res omnes. [Illa exclamat) Non reſpondet, ſed exclamat. Et bene vim addidit ad exclamationem fuiſſe. Ergo à vocis ſono exclamat, non à verbis. [Abi, abi, iam Aeſchine ſatis diu verba dediſti nobis) Vſque, dum intelligeremus. [Satis adhuc tua fruſtrata eſt fides) Vſque dum deciperetur. [Hem, quid iſtud obſecro inquam eſt?) Hem interiectio eſt nouas res & inopinatas audientis. [Valeas: habeas illam) Quaſi recepat & longe abſit. vt in Andria, Valeant qui inter nos diſſidium volunt. [Garrulæ) Vipote anus. [Ac fieret palam) Demeæ ſcilicet, cui minime opus ſuit. [Nunc quid faciam?) Figura ἀπορήσεως. [Vt ne qua exeat) Erumpat: vt, cum ſpumeus amnis Exijt, oppoſitasque euicit gurgite moles. [Ipſum id metuo vt credãt) Ipſum, quòd fratri rapui. & Vt, pro ne non poſuit. [Tot concurrunt veriſimilia) Vt mea eſſe credatur. [Ad me abducta eſt domum) Proprie, non dixit adducta, ſed abducta: Abducitur enim alienum. vt in Heautontimorumeno, Abducimus tuam Bacchidem. Ad me autem, domum moraliter dixit, pro, ad domum meam. an ideo ad me, quia & illic luctatus leno eſt in retinenda contra Aeſchinum puella? [Vtut erat geſta, indicaſſe) Id eſt, ſiue male, ſiue bene geſta erat: Vt enim, certam qualitatem ſignificat, vtut incertam, q.d. quoquo modo, male bene. [Exoraſſem vt eam ducerem) Sic enim promiſerat ſe Soſtratæ facturum. [Nunc iam porro Aeſchine expergiſcere) Sic & alibi, Enimuero Daue, nihil loci eſt ſegnitiæ neque ſocordiæ. Legitur & Etiam: quod eſt correptiuum interdum. [Nunc hoc primum) Primum, ab eo, quod rogandus eſt pater. [Accedam ad fores) Soſtratæ ſcilicet. [Horreſco ſemper) Satis amatorie: nam nimiũ ſemper eſt calor, & frigus recedit a corpore. vt, Totus Parmeno tremo horreoque, poſtquam aſpexi hanc. [Aperite aliquis actutum oſtiũ) Vim pluralem habet Aliquis, quamuis ſingulariter dicatur: non eſt enim aliquis, niſi de multis. recte ergo, aperite aliquis, & noue. nam non placet, illud, vbi duæ diſtinctiones ſunt, vnde Aperite eſt vna, altera Aliquis: [Actutum oſtium) Vt aſſumatur rurſus, aperiat. proprie enim veteres & quis, & aliquis, & quiſquam, nõ obſeruabant quo genere aut quo numero declinarent. eſt ergo figura ἀρχαϊκόν.

DIſcrucior animi: &c.) Hic Aeſch. ſuas effundit quærimonias dolens ſe eſſe ſuſpectum à Soſtrata & Pãph. de amore Pſaltriæ quam fratri rapuit. Aeſch. hic ſolus loquitur. Diſcrucior animi pro animo, caſus pro caſu, vt in epiſtolis Ciceronis. Pendeo animi. Et Virg. O præſtans animi iuuenis. Diſcrucior animi, id eſt animus meus cruciatur varijs cogitationibus & quidem diſplicentibus, componitur enim à dis & crucior quaſi vario modo crucior in animo meo. hoccine .i. eſt ne uerum. quaſi non poſſit credere, eſt ne verum ſupp. hoc mali .i. hoc malum, hoc infortunium obijci .i. imponi, imputari, improperari mihi tãtum .i. adeo magnum & moleſtum mihi, vt neque ſit certum mihi .i. non ſit deliberatum apud me, vel vt neſciam pro certo quid faciam, id eſt facere debeam de me. nec certum ſit inquam quid agam .i. quid mihi ſit agendum vt huic malo medear. Membra mea ſunt debilia .i. debilitata. metu .i. præ timore & diuortij faciendi cum Pam. & præ timore patris, nihil conſilij .i. nihil deliberationis, vel boni remedij & propoſiti, quiuit .i. potuit, conſiſtere, id eſt conſidere, reſidere in pectore meo, conſiſtere enim interdum ſignificat morari & conſidere. Iuuen. Ede vbi conſiſtat in qua te quæro proſeucha. Vah. interiectio indignantis & dolentis, ac ſeipſum & ſuam ſtultitiam deridentis, quo modo, id eſt quo pacto, expediam me .i. me explicabo, ex hac turba .i. ex hac turbatione, & ex his tricis ſeu inuolucris, tãta .i. adeo GVID.

magna

magna ſuſpicio.i.mala opinio de me incidit.i contingit,neque.i. ea non incidit inquam immerito.i. non iniuria. Soſtrata mater Pam.credit me emiſſe mihi.i.pro me hanc Pſalriam,anus .i. vetula,miſſa ad obſtetricem quærēdam fecit mihi id indicium, hoc eſt ſignificauit mihi ſuſpicionem incidiſſe de me,nam vt.i.dū,vel poſtq̄ ea anus erat miſſa ad obſtetricem accerſendam, hinc.i. ex hoc loco,in quo ego ſum,videlicet ante fores Soſtratæ,vbi, id eſt in quo loco.ſ.ante fores,vidi eam anum.ſ.nam hic vbi pro poſtquam capi non debet,iam enim vt eſt expoſitum pro poſtquam, & ita vana foret repetitio, & eſt ſenſus. Poſtquam erat miſſa ad obſtetricem ex hoc loco, in quo vidi eam, illico,id eſt ſtatim, accedo ad eam.i.venio ad eam. rogito.i. interrogo quid Pamphila. puella agat,ne.i.vtrum, partus adſit.i.prope ſit. & rogito inquam ne.i.vtrum accerſat.i. eat ad vocandam obſtetricem, eo.i. eam ob rem,videlicet quia partus adeſt, illa anus exclamat i.effeenata voce & ſonitu magno vocis clamat,ſeu loquitur, non autem reſpondet ô Aeſchine,iam oſtendit tarditatem, quaſi bonū eſſet vt citius abiiſſes, abi abi.i.vade vade,noli vlterius verba dare vt feciſti hactenus.dediſti ſatis diu nobis verba.i. decepiſti nos tuis verbis,quæ nihil habent effectus,ſatis adhuc.i. hucuſque,tua fides.i.tua promiſſio, quam tam ſancte fatere videbaris, tum in figmentis plenus eſſet, fides ergo tua ſatis hucuſque fruſtrata eſt nos.i.decepit nos,hem,interiectio res nouas audientis,inquam, id eſt dico vel dixi. obſecro quid iſtud eſt,quod.ſ.tu anus dicis, illa autem pergens in itinere ſuo dixit mihi valeas.i.abſcedas à nobis, habeas illam.i.puellam quæ placet tibi.i.quæ eſt tibi cordi, ilico.i.ſtatim, vt dixit illud mihi,ſenſi.i.percepi illas mulieres adſuſpicari.i.habere ſuſpicionem de me. Dicimus adſuſpicor,quēadmodum dicimus addubito,quod compoſitum nihil addit vltra ſimplex,niſi augeat, & ad illas ſuſpicari temeſis eſt facta propter carmen,ſed tamen repreſſi me.i.me cohibui,nec volui auferre illam ſuſpicionem detegēdo amorem fratris,repreſſi inquam me. ne.i.vt non aliquid dicerem illi garrulæ.i.illi vetulæ loquaci ac verboſæ de fratre.i.de amore fraterno, ac.i.& ne illud de amore fratris fieret palam.i.publicaretur ab illa vetula,ſeu fieret manifeſtum Demeæ,cui minime fuit opus manifeſtare illud, nunc quid faciam,deliberat ſolus apud ſe,dicam hanc Pſaltriam eſſe fratris Cteſiph. id quod pro quod,vt ſæpe apud Cic.refertq. totam clauſulam præteritam.i.quæ res,videlicet hanc eſſe fratris, minime, id eſt non eſt opus efferri.i.publicari,prodire in lucem, quaſi extra ferri,vſquam.i.in aliquem locum, vſquam dicitur & in loco & ad locum. Age, aduerbium hortantis ſeipſum in deliberando,omitto.i prætermitto, excipio illud, videlicet non eſſe opus hoc efferri,videlicet hanc eſſe fratris,vel omitto.i.relinquo iſtam opinionem de prodendo fratre,quæ mihi non placet, potis eſt.i, poteſt (vt prius eſt expoſitum) fieri.i.effici, vt ne.i.q̄ non, illud de fratre exeat.i.erumpat in lucem, qua.i.aliqua ratione & via, vbi qua capitur pro aliqua, aduerbio per locum, vbi hoc totum potis eſt fieri,&c.poteſt capi interrogatiue vel affirmatiue ſecundùm varias conſiderationes. Metuo vt, id eſt ne non, hoc eſt q̄ non,vt Don. vult, metuo ergo q̄ mulieres non credant idipſum .ſ.me eripuiſſe Pſaltriam fratri, & non mihi. quoniam vellē eas ſcire & credere, & ita non ſuſpicari de me,& id quidem vellem ſine proditione fratris ſi fieri potis eſſet, vt iam dixit. Deinde argumentatur in oppoſitum inquiens multa veriſimilia eum opprimere,vt credatur rapuiſſe ſibi. Tot veriſimilia.i.tot probabilia, ſeu probabiles rationes, ſimiles veri.i.ſimilitudinem habentes veritatis,concurrunt.i.congeruntur aduerſum me,egomet.i ego ipſe rapui Pſaltriam à lenone,egomet ipſe,autologia eſt,nā met & ipſe idem ſignificant,ſolui.i.numeraui pro ſolutione Pſaltrię, argentum,id eſt pretium ipſi lenoni,abducta eſt.i.ipſa rapta violenter deducta eſt ad me domum.i.in domum,in qua reſideo,vbi domum ponitur aduerbialiter, adeo.i.certe, fateor hæc fieri mea culpa, id eſt confiteor q̄ imminet mihi periculum diuortij, cum Pam.& q̄ in eius & matris ſum maleuolentia, ſeu q̄ ſubiui earū odia,mea culpa hac.ſ.quæ ſequitur, videlicet me non indicaſſe.i. q̄ non indicauerim, & pateſecerim hanc rem de raptu Pſaltriæ pro fratre,patri.ſ.Mitioni,qui eſt adoptiuus pater,vt.i.quemadmodum,ea res erat geſta.i.facta, exoraſſem.i.impetraſſem obtinuiſſem,vt.i.q̄ ducerem.i.haberem in vxorem eam,ſcilicet Pam. Ceſſatum eſt imperſonaliter dictum à ceſſatum ceſſabatur, id eſt fuit negligentia in nobis,& otioſitas,ac ſegnities,ſeu cunctatiū, noxia,vſque adhuc.i.hactenus, ſiue hucuſque. vel ſi mauis ceſſatum eſt uſque.i.aſſidue ſemper adhuc.i.hucuſque,nunc porrò, id eſt ex hoc nunc in futurum,ſeu poſthac. ô Æſchine alloquitur ſeipſum,expergiſcere.i. excita teipſum, neque amplius ceſſes & ſis ocioſus,expergiſcor eris eſt verbum deponens abſolutum, & quaſi paſſiuæ ſignificationis, nam expergiſcitur qui ſua ſponte à ſomno excitatur,expergeſcit autem, qui ab alio è ſomno excutitur,ſiue reſoluitur, nunc hoc quod ſequitur eſt primum, poſt tū illud quod rogādus eſt pater. ibo ad iſtas mulieres,illud eſt quod primum dicit, vt purgem me, id eſt me excuſem reijciendo a me crimen in fratrem ſecreto tamen. accedam.i aduentam,ad fores, id eſt ad hoſtium domus Soſtratæ: perij,id eſt perditus ſum amore.ſ.eius. Pam. quam timeo mihi eripi, ſemper ego miſer horreſco.i contremiſco,ac commoueor,ſeu frigeſco. nam horrere interdum ſignificat frigere. Iuuen. Et horrenti tu non red. ſer. Per. Scis co.ho.t.do.la.horreſco ergo.i.horridus fio & trepidus totus more amatorum,qui voluptate aduentante, & corpus inuadente,trepidare incipiunt,ac trepiduli efficiuntur,ubi.i.quando occipio pulſare.i.percutere, haſce.i.has fores.i.hoc hoſtium amatę,heus heus,aduerbium uocantis repetitum,ego ſum Aeſc. aperite hoſtium actutum.i.cito,celeriter aduerbium temporis dictum ab iacto.i à celeritate,unde actuariæ naues dicuntur, id eſt celeres ac celeriter per maria currentes, aperite actutum hoſtiū, generaliter hoc eſt dictum. Deinde deſcendit ad particularia, aliquis aperiat ſupple actutum hoſtium,ſed Donat.dicit iſtas diſtinctiones ſic factas non placuiſſe ueteribus, eſt tamen aſtruenda litera ut ſingulæ quæque connexiones intelligantur, poteſt & ſic aſtrui ſecundùm Don. aliquis ex uobis multis, aperite hoſtium,aliquis enim ut idem ait,habet uim pluralem,quamuis ſingulariter dicatur, non eſt enim aliquis niſi de multis. Eſt autem prolepſis figura conſtructionis,qualis ſi diceretur, ſtudeatis aliquis orationem habendam, quaſi aliquis ex uobis, ſeu quilibet ex uobis ſtudeat orationi habendæ, non curo quis ueſtrum ſtudeat dummodo ſciatur ab aliquo, neſcio quid prodit.i.exit ueniens ad aperiendas fores,quæ ſunt lōge à penetralibus domus, concedam.i.me conferam. hoc.i.huc aduerbium ad locum ſicut illoc pro illuc antique.

ARgu.) Querela & ſolicitudo Aeſchini quomodo ſe purget mulierculis,& tamen fratris amorem non procedat: Et eſt hæc ſumma rerum eius epitaſis. (Membra metu de.) Aſyndeto auget vim enumerationis. (Vah) Perplexi,hoc loco,& trepidantis. (Nam ut hinc) Narratio cauſæ ſolicitudinis,quomodo rem ex anu cognouerit. (Nunc) Inſtauratio perturbationis. (Age mitto) Occupatio per antipophorā, & mox ſigna coniecturæ, quibus id quod grauius eſt confirmatur. totum pertinet ad amplificationem periculi. (Nunc iam porrò) Apoſtrophe adſeipſum. LATO.

DIſcrucior animi) Turbari hominis querelas, ſed tamen iuret affectus & animi oblæſiones cordati hæc ſcena proponit. Nam cum poſſet adoleſcens facilime à ſe culpam remouere, ſi fratris ſui facinus detexiſſet, maluit hoc vitio ſuo adſcribi ſufferre,q̄ germani dedecus propalare. (Membra metu debilia) Eſt enim metus,ut ait Ariſtot.in Phyſicis,cauſa cur ſanguis ad cor ſe recipiens exteriora membra ſuo uigore deſtituat. Et Seneca lib.6.quæſtionum: Non eſt facile inter magna mala non deſipere. Itaque leuiſſima ferè ingenia in tantum uenire formidinis ut ſibi excideſent. Nemo quidem ſine aliqua iactura ſanitatis expauit: ſimilisq. furenti quiſquis timet: ſed alios cito ſibi timor reddit alios uehementius perturbat, & in dementiam transfert. (Garrulæ illi) Garrulus à garrire deſcendit, quod ſignificat, ut ait Nonius, multum ſtrepere. Igitur qui ſilentium continere non poſſunt,ſed quidquid audiuere effutiunt, hi recte garruli nominandi ſunt. Probè autem adoleſcens nihil mulieri,quod tacitum eſſe cupit,credere intendit,Seneca lib.11.declamationum: Muliebris garrulitas id ſolum poteſt tacere, quod neſcit. Xenophon.7. Mulieri pectoris arcana caue committas, nihil enim diu continet. PETRVS MARS.

VT neque quid de me faciam,ne quid agam &c.) Hāc ueram lectionem eſſe reor. Neque uero mirabere q̄ hæc duo,neque,& nec,ad hunc modū cum aliàs,tum hic uſurpauit,cū ſępenumero idem faciat Cic.uelut in Ver.3. Tametſi de abſolutione illius,neque ipſe iam ſperat,nec populus R.metuit. Idē in Bruto: Sed neque laboris multi, nec ſatis verſatus in cauſis. Sic alias ſæpe.Plancus ad Ciceronem: Hoc tibi ſpondeo mi Cicero,neque animum nec diligentiam mihi defuturam. Nam ſic etiam in exemplari Ciceroniano manuſcripto reperi. Tacitus: Quæ nec in virtutibus,neque in vitijs numerantur. (Vbi eā vidi) Nos, vbi vidi: omiſſo, pronomine ex ſententia Donati, qui ſuperuacue pronomen addi teſtatur. (Non me hanc rem patri,vt erat geſta indicaſſe?) Nos, vtut erat geſta, Sic habet vera lectio, conſentiente nobiſcum Donato, cuius verba ſunt: utut erat geſta, id eſt, ſiue male ſiue bene geſta erat. Vt enim certam RIVII *caſtigat.*

Aeſchine audiui omnia,
Et ſcio: nã amo te: quo magis, quæ agi', curæ ſunt mihi.
AE S. Ita velim me promerentē ames, dũ viuas, mi pater,
Vt me hoc delictum admiſiſſe in me id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. credo hercle: nã ingenium noui tuũ
Liberale: ſed vereor ne indiligens nimium ſies.
In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiaſti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatũ primũ magnũ, magnũ, at humanũ tamen.
Fecere alij ſæpe, item boni. at poſtquam euenit, cedo,
Nunquid circũſpexti? aut nunquid tute proſpexti tibi,
Quid fieret? quà fieret? ſi te ipſum mihi puduit dicere:
Quà reſciſcerē? hæc dum dubitas, menſes abierunt decē.
Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, quod quidem in te fuit.
Quid? credebas, dormienti hæc tibi confecturos deos?
Et ſine tua opera illam in cubiculũ iri deductum domũ?
Nolim ceterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hanc. AE S. hem. M. bono animo es, inquam. AE S. pater
Obſecro, num ludis tu nunc me? M. ego te? quam ob rem? AE S. neſcio.
Niſi, quia tam miſere hoc eſſe cupio verum, eo vereor magis.
M. Abi domum, ac deos comprecare, vt vxorem accerſas: abi.
AE S. Quid? iam ne vxorem? M. iam. AE S. iam? M. iam quantum pote. AE S. di me pater
Omnes oderint, ni magi' te, q̃ oculos nunc amo meos.
M. Quid? quàm illam? AE S. æque. M. perbenigne. AE S. quid? ille vbi eſt Mileſius?
M. Abijt, perijt, nauem aſcendit: ſed cur ceſſas? AE S. abi pater:
Tu potius deos comprecare: nam tibi eos certe ſcio,
Quo vir melior multo es quàm ego ſum, obtemperaturos magis.
M. Ego eo intro, vt, quæ opu' ſunt, parentur: fac tu, vt dixi, ſi ſapis.
AE S. Quid hoc negoti? hoc eſt patrem eſſe, aut hoc eſt filium eſſe?
Si frater, aut ſodalis eſſet, qui magi' morem gereret?
Hic non amandus? hiccine nõ geſtãdus in ſinu eſt? hem,
Itaque adeo magnam mi iniecit ſua cõmoditate curam,
Ne forte imprudens faciam, quod nolit. ſciens cauebo.
Sed ceſſo ire intro, ne mora meis nuptijs egomet ſim?

DON. ITA vt dixi, Soſtrata Facite:) Hic apparet Mitionem iam multa dixiſſe. (Facite:) Iubet vt vel ſecuræ ſint, vel adornent nuptias. (Ego Aeſchinum conueniam,) Mire occurſurus Aeſchino Aeſchinũ quærit. (Pater hercle eſt) Quid eſt hoc quod Mitio timetur? an q a illi non eſt confeſſus? Oſtendit aũt poëta tantundem pudorem poſſe, aut amplius, q̃ timorē. (Quid huic hic negoti eſt?) Alius timor, ꝙ hinc egreditur pater. (Tu ne has pepuliſti fores?) Sic cœpit interrogare, vt negationi locum præbeat Et nota, pepuliſti, elatum verbum, & tragico cothurno magis q̃ loquelæ comicæ accõmodatur. (Tacet) Hoc apud ſe loquitur Mitio. (Melius eſt) Et non ludere bonum eſt, ſed melius. & hoc meliore affectu dixit, q̃ ſi diceret, dignus eſt. (Hoc mihi nunquam voluit credere) Contra illud quod ait, Denique alij clanculum patres quæ faciunt, quæ fert adoleſcentia, ea ne me celet, cõſuefeci filium. Credere autem magno affectu dixit. non .n. confiteretur vt patri, ſed crederet, vt parenti, aut ſodali ſuo. (Non equidem iſtas?) Deeſt pulſaui. (Quod ſciam.) (Quantum ſcio. (Itan'? nam mirabar quid hic negoti eſſet tibi) Accepit negationem Mitio, vt ludere Aeſchinũ poſſit. (Erubuit, ſalua res eſt) Nimis paterna ſententia, & econtrario Simo in Andria, Vide num eius color, pudoris ſignum vſquam indicat. Et quanti affectus eſt, non dixiſſe, erubuis, ſaluus eſt, ſed ſalua res eſt. Non ne videtur tibi res eius omnis in Aeſchino conſtituta? eodem animo & ſupra dixit, In eo me oblecto, ſolum .i. carum mihi. Non enim ſolum intulit quod expectabatur, ſed abſolute, quaſi ex omnibus ſolum, id eſt inquit. (Nihil mihi quidem) Mihi .i. nec propriæ rei. & callida negatione cœpit vt & illi adimat confitendi locum ac fiduciam, ſimulque fiat ei deſperatio ducendæ eius: cuius mentio tam contemptim ab ipſo tractetur. (Amicus quidam me à foro abduxit modo huc aduocatum ſibi) Hinc incipit mendacium mixtum vero. nam amicus quidam me a foro huc, verum eſt, aduocatum, falſum. Sed huc, & quidam, modo ἰδιωτισμὸν habent leuis negotij, & in quo nec magnæ perſonæ, nec rei difficilis operæ aut longæ occupationis habentur. Et aduocatum dicendo, alienum negotium demonſtrauit: nam & Sibi non vacat. ſi enim mulieribus addidiſſet, potuit aliud ſperari. Quid?) Deeſt, ait: vt ſit, Quid ait? (Ego tibi dicam) Senile eſt. nam id iam dicendum fuit. & hoc ἰδιωτισμὸν habet vilis rei, quæ vel facile dici poſſit, vel non celanda ſit. (Mulieres pauperculæ) Nõ potuit magis celare dignitatem formæ & ætatis puellæ, quæ amatur ab Aeſchino, q̃ vt eam primo eodem nomine cum matre nominaret: deinde communiter diceret de ambabus vniuerſa quibus contemni debeant. (Quædam mulieres pauperculæ) Pauperculæ addidit, vt magis deſperet Aeſchinus impetrare poſſe has nuptias à patre. Et item Quædam: vt ignobiles demonſtrarentur. Et totum hoc, cũ abiectione pronunciandũ eſt. Et quædam, & pauperculæ, dicendo, adimit omnem ſpem nuptiarum: nã quędam, ignobilem indicat, pauper, indotatam. quid ergo remanet quod ſperet Aeſchinus? (Pauperculæ) Nec pauperes ſaltē. (Et certe ſcio) ἐπιφέρουσα. parum dixit, inquit. (Opinor) Vel adeo obſcuræ ſunt, & nullius pretij, vt opiner has non noſſe te. (Potuit recte dicere & hoc, vt opinor, has non noſti: ſed illud venuſtius. (Vt opinor has non noſſe te) Aut abundat Vt: aut deeſt .ſ. Magnum autē crimen eſt in forma vicinæ puellæ, incognitam eſſe adoleſcenti de proximo. Et quia ſcit hunc eſſe de quo dixerit, Quam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit aliquid? ſubdidit cauſam ne dignitatis pudoriſque eſſet, ꝙ eam incognitam Aeſchino eſſe dixiſſet, Neque enim diu huc, inquit, commigrauerũt. Et Vt opinor, mire ipſe ſibi ſumit atque confirmat, qđ nondum ille confeſſus eſt. (Quid tum poſtea?) Gratiſſime proditur Aeſchinus amator, cum ſedulo diſſimulet. (Virgo cum matre eſt) Vult Mitio ſic audire Aeſchinum tanq̃ alieniſſimum, & ideo velut inſcius facti, diligentius narrat. Virginē aũt ἀρχαϊσμῷ, pro muliere dixit. (Perge) Vide inſtantius interrogantem q̃ extraneum decuit. (Hic meus amicus) Qui me aduocatũ abduxit de foro. (Huic leges cogunt nubere) Non permittunt, dixit, nec, iubent: ſed cogunt, ad perturbandum Aeſchinum. & recte alia enim ſinunt leges, alia cogunt fieri. Et ne eſſet quo reſiſteretur illi, vult vt mulieres à lege cogantur. (Perij) Hoc audit Mitio, ſed diſſimulat. (Nihil recte) Id eſt recta ꝙ perij. & nihil magis comicum. Et vide triſſyllabum artificioſe eſſe ſubiectum, vt qui Perij dixit, vix hoc locutus fuiſſe videatur. (Venit is vt ſecum auehat) Aliud peius in amatam, vt nec Athenis ſaltem alteri nuberet. (Nam habitat Mileti) κλιτὸν Mileti. & eſt aduerbium locale. (Hem virginem vt ſecum auehat?) Hic acrius commoueri proditur adoleſcens, vt affectu fateatur quod uerbis negat. (Sic eſt. Miletum vſque obſecro? ita animo male eſt) Ille oblitus ſui, ſic indignatur, vt in re propria. hic rurſus callide vultu vtitur tãquam aliena narrantis. (Miletum vſque obſecro?) Bene Vſq; . nã Miletos, colonia eſt Athenienſiũ in Põto. (Animo male eſt) Animo male fieri dr̃, cum ictu alicuius mœroris perculſus animus, nõ ſuſtinet corpus, ſequiturq́. ruina membrorũ. (Quid ipſæ? qd aiũt?) Non ſtatim credit Æſchinus pudicam matrẽfamilias ſtatim conſentire in nuptias nouas viri ignoti. (Quid iſtas cenſes?) Poſſe dicere, ſubaudiendum. (Nihil enim) Dicunt, ſubaudiēdum & ſic intelligendum. Nihil, non quòd taceant, ſed quòd nihil cõfirmationis habeat id quod dñt. (Cõmenta mater eſt,) Nunc dicit qđ dicat. ẽt cõmenta dixi .i. fallaciam cõfinxiſſe, veriſimile cõminiſci. (Ex alio viro) Iam de proximo tangit Aeſchinum. (Priorem eſſe illũ) Mire tractat ẽt partes Aeſchini. (Nõne hæc iuſta tibi vñr poſtea) .ſ. illa quæ amicus tuus dixerat prius, q̃ hæc audires. (Iuſta tibi) Iuſta quæ poſtea audiſti, q̃ illa quæ pro Lemnio dicebas prius. Aut ſi hoc nõ eſt, quære quid ſit Poſtea. (Poſtea) Sic abundaret,

daret, quo interdum Hodie de ſtomacho adijcitur loquentis. vt Virg. dicit, Nunquam oēs hodie moriemur inulti. [Non?) Vultuoſe pronunciandum eſt non. [An illam hinc abducet) Hinc, tanq̃ ſingultus ploraturi eſt. nam ſic eſt pronunciandum. [Pr̃?) Quaſi adhuc ſupplicandum dicatur. [Factum à vobis duriter,) Non dure & crudeliter, ſed quaſi duramente .i. inflexibili, & qđ Græci dicunt ἀτέγκτως. [Immiſericorditerq́.,) Nota octo ſyllabarum aduerbium, atque inſuper compoſitum, & cum coniunctione prolatum. [Illiberaliter.) αὐθαδῶς nam multa duriter, etiam ſi opus ſit immiſericorditer quoque, & facienda ſunt, & patienda, ſi ita ratio & cauſa cogat, & non ſit illiberale .i. nō malum atque inhoneſtum. [Si eſt pater Dicendum magis aperte,) .i. apertius, quia iam apertum fuerat, duriter, & immiſericorditer. Et bene præfatus eſt, ne contumax aduerſus matrem videretur.. [Illiberaliter.) Iniuſte, inclementer, non bene. quia liberalis, bonus dicitur. [Quam ob rem?) Delectari magis cupiens Mitio, Æſchinū vult protrahere ad defenſionem ſui. [Fore animi miſero,) Quid de ſe plus diceret, ſi factum fateretur? [Qui illi conſueuit) Legitur & illam, & dicebant veteres, hanc rem cōſueui. & ἀρχαϊκῶς. vt Plaut. Vt clandeſtine, vt celetur conſuetudo. Et maiore affectu non amorem allegauit, ſed quod eſt cōmune cum bonis, & multo iuſtius, conſuetudinem. [Qui infelix,) Non, qui, ſed qui infelix: & non, amat, ſed miſere dixit. & ita affectu proditur qui vt alienus vult loqui. [Præſens præſenti eripi,) Adiuuant ſignificationem hæc ex abundanti addita, vt illam abſens abſentem auditq́ videtq́.. Et, Fratrem ne deſere frater. Sic Cæcilius in Era tollhene, Hæc caterua plena gladiatoria, cum ſuum ſibi alius ſauciat, locius ſocium. Et totus hic locus eſt tranſlatus ex Virg. in 4. Aen. Quis tibi nunc Dido cernenti talia ſenſus, Quos ue dabas gemitus? cum littora feruere late Proſpiceres arce ex ſumma, totumq́. videres Miſceri ante oculos tantis clamoribus æquor? [Illuc?) Deeſt, dicis. [Quis deſpondit?) Latenter obiurgat Aeſchinum, rem ſine patre geſſiſſe. & dicitur figura.

[Quis deſpondit?) Quia non interfuit pater. [Quis dedit?) Quia rapuit ante quam peteret. [Quando nupſit?) Quia nuptiæ non factæ ſunt. Et nupſit moleſte additum, quaſi aliena ſit, quæ non legibus ducta ſit. [Auctor his rebus quis eſt?) Datiuo caſu, non harum rerum. Et Saluſt. Qui tunc Romanis imperator erat. [Auctor his rebus quis eſt?) Iterum obiurgat, quia non interfuit pater. & agit ſic dolens, velut ſibi minus amoris præbitum fuerit, Mitio, vt ſe his, quantum amor patitur, uideatur vlciſci, quodque ſibi negotium non confiteatur Aeſchinus. [An ledere oportuit) Sedere proprie ignauæ ceſſationis eſt, vt, Sedeant, ſpectentq́. Latini, Et Quid ſedes Vertes, quid ſpectas? [Cur duxi alienam?) Verum filiam? an quæ poſſit aliena eſſe? nā omnes alienas filias ducunt. [Tam grandē,) Grandem, ad ætatē vt veteres retulerunt, non ad corpus. & in parte ætatis dicitur grandis, non in tota uita, niſi ſi addatur natu. vt, Grandis natu parens adductus ad ſupplicium. Et grandis infans, & grandis puer, & grandis ephębus, & grandis virgo recte dicitur. Et vnde ſcit Aeſchinus? an grandem hoc fingit ignotam? an quia dixit pater, Commenta mater eſt eſſe ex alio viro neſcio quo puerum natum. Ergo & illa grandis, & ſerus Mileſius, qui tunc virginem petit, cum iam altera ſit, vel rapta ſit alteri. [Dum cognatus hic Illinc veniret) Prouerbialiter hinc illinc. [Et id defendere.) Non potuit magis amatorie, & magis pueriliter loqui, q̃ vt non contentus ꝙ ait, Hæc dicere te æquum fuit, etiam adderet, & id defendere. Patet aūt qualis affectus eſt, cum etiam patri ob alienam cauſam blanditur, ut ipſe nunc ſimulat. [Ridicule,) Vocatiuus eſt caſus, ab eo quod eſt ridiculus. [Quid iſta Aeſchine Noſtra?) Hic iam vltima deſperatio, & Aeſchinum in confeſſionem protrahet, & in finem fallaciæ ſenem deducet. Et bene quidem noſtra dixit. memor eſt enim ſe reſpondiſſe Aeſchino interroganti, Tibi vero quid iſtic rei eſt? Nihil mihi quidem. Totum autem hoc ſenex addi redegit, non tam vt torqueret Aeſchinum, q̃ vt maius faceret beneficium ſuum, exponendo id quod penè periculum amor eius incideret. [Quid eſt? Quid lacrumas?) Quaſi repente animaduertit flentem, & quaſi cauſam omnem neſciat, ſic inquirit. [Aeſchine) Non exhibuiſſet perſonam patris, niſi pietate victus, pati filium nollet confeſſione torqueri. Virg. nec plura quærentem Paſſa Venus, medio ſic interfata dolore eſt. Bene ergo intelligunt, q ſic accipiunt, perrecturum adhuc fuiſſe Mitionem, niſi victus affectu fallaciam proieciſſet. [Nam amo te:) Bene addidit, nam te amo, &c. nam & inuidis, & inimicis moris eſt ſcire quid agamus. [Ita velim me promerentem ames,) Quàm pie additum eſt promerentem, tanquam illic ſit votum Aeſchini, cum poſſit pater etiam immeritum amare. Et animaduertendum eſt, Vt, ſemper ſequi, vel ſtatim, vel ex interuallo, maxime in huiuſmodi confirmationibus. ſic Cic. Ita velim mihi deos propitios, vt cum illius temporis mihi venit in mentem, & cetera. Velim autem, pro volo antique dicitur. [Admiſiſſe in me) Me in me αὐξητικῶς, adiectum eſt. [Et me tui pudet.) Ambiguum quidam hoc dictum putant, ſed apparet adoleſcentem propter ſuum peccatum dicere, non ꝙ quicquam turpe fecerit patri. [Ne indiligens nimiū ſies.) Non ergo ingratus, ſed negligens Aeſchinus. nec negligens, ſed indiligens. nec in alterum, ſed in ſe deliquit. Miræ clementiæ genus eſt, aut omnino ignoſcere, aut crimen in leuius commutare. nam tota obiurgatio ita amica eſt, vt non multum a blādimento diſcrepet, magiſque proficiat apud audientem, vt vult Ter. q̃ illa aſpera atque præfracta. [In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?) Cōem locum inducit, a perſona, a facto, à tpe. [In qua ciuitate) Aliter pronunciandum eſt .i. preſſe ac leniter, ne faciat illud Tullianum, Pro dij immortales, vbi nam gentium ſumus? quam temp. habemus? in qua vrbe viuimus? Et Tandem pro Tn̄. [In qua ciuitate) Hoc eſt, oblitus es Athenis te eſſe, vbi viuitur legibus? Vide oēs ſnīas poni accuſatorias, & nihil amoris. iſti ſunt orationum colores difficillimi, ſed elaborauit Ter. Mitionē facere leniter accuſantem, & inducere Demeam duriſſime blandientē [In qua ciuitate) Quod obiurgat Mitio, magni amoris eſt, & neceſſaria ꝓ perſona aſſentatio. non. n. conuenit patrem nimiū diligentē filiu, eius preterire peccata. [Virginē vitiaſti,) Vide & rē dici, & abeſſe tragicā inclamationē, & oſtendi delictū, & ad veniam feſtinari. nā ſtatim dicet, Iam id pctm̄ primū eſt magnū, at humanū tn̄. Et tota pronunciatio hmōi verbis ſummiſſa debetur. [Fecere alij ſæpe, itē boni.) Moris eſt exēplo lenire, qđ purgare non poſſis. [Fecere alij ſæpe, itē boni.) Conſolatio ab exemplo. Et boni, nō cū hoc facerēt, ſed aliàs boni. [At poſtq̃ euenit.) Euenit .i. quit, non cōmiſſum eſt nihil innocentius dici potuit. [Nunqd circūſpexi?) συγκοπή, pro circūſpexiſti. Circūſpicimus p̄ntia. Proſpicimus futura. [Quid fieret?) .i. qua ratione, quo modo fieret? & qua rōnem .i. quibus adminiculis, vel per quas perſonas? [Si te ipſum mihi puduit dicere.) Optime hoc additū eſt, qua ſi nō debuerit Aeſchinū apud Mitionē pudere. [Quā reſciſcerē?) Qua .i. per quos. & ad omnia ſubauditur, nunquid circumſpexi? [Quā reſciſcerē?) Deeſt Re, vel Rōne. [Menſes abierunt decē.) Mirę abierunt, q.d. Te ceſſante, menſes ceſſere, & locus eſt incuſationis à tpe. Et aliter dr̄ quod paullatim nos deſerit, hoc aūt ex partu intelligit. [Quod quidem in te fuit.) Saluſt. Quod in familia noſtra fuit, p̄ſtitit, vt in omnibus bellis adeſſet nobis. Et Cic. Senator P.R. quod in omnibus fuit iacuit & pernoctauit in publico. [Prodidiſti & te, & illam miſeram,) Vide feſtiuum ſenem, quantum ſe adoleſcenti accōmodet, non .n. illum, quē cauſa depoſcit, ſed amatorium ordinē fecit prius dicendo ꝓdidiſti te q̃ illam, tum ēt gnatū, vt ex animo amare videatur id, qđ natum eſt. [Prodidiſti) Decepiſti uel deſeruiſti. vt Virg. vnius ob irā Prodimur. [Quod quidem in te fuit.) Pro, id qđ in te erat, i. quantū in officio tuo ſpei & auxilij patriumq́. tuarū: vel, quantū ad te ſpectabat. Et hic eſt illud qđ obſequentiſſimus pr̄ volt omnia per ſe eſſe correcta. [Dormienti hæc tibi confecturus deos?) Quā mitis, q̃ faceta obiurgatio. Videtur ſatis Mitio ille eſſe qui ante eſt deſcriptus? [Quid? credebas, dormienti hæc &c.) Incerta diſtinctio: nā & p ſe qd: &, quid credebas, legi poteſt, & velut per hoc ſubaccuſetur Aeſchinus, Dormienti hæc tibi confecturos deos? infertur. Et quæ ſint quæ à dijs, ceſſantibus præſtari non poſſint, ſequēti verſu docet, ne videatur de dijs male ſenſiſſe. [Dormiēti) Multo melius q̃ ſi diceret ceſſanti. & non, facturos, ſed qđ plenū eſt, confecturos. Et mire deos ponit in eo negotio quod ipſe præſtat, tanq̃ hic & ſe & deos excuſet, ꝙ nō fecerint Aeſchino, q̃ volebat, ēt dormienti. [Et ſine tua opera illā in cubiculū iri deductū domum?) Ordo, deductū iri domū [Nolim ceterarum rerum te ſocordem) Quàm nihil imperioſe ac pro auctoritate patria ſit. nolim, inquit, te ſocordem ceterarum rerum eſſe. non dixit, ne ſis ſocors. [Bono animo es,) Apparet flenti hæc dicta oīa eſſe. & hoc decuit verecundum adoleſcētem & ex vi tantæ orationis, & metu amittendæ puellæ. Et Es, modo imperatiui modi eſt, temporis præſentis. nam eſto, futuri eſt. [Duces vxorem) Datur in vltima obiurgatione, & breuiter & plena ſecuritas. [Hem.) Singultientis fletu & gaudio dixit hem. [Obſecro non ludis tu nunc me?) Mœſtus amatoris animus ludentem ſerio loqui credidit: & vera dicentem, quia optata ſunt, putat ludere nunc. Poteſt & ob hanc cauſam dicere, Ludis tu me nunc, ꝙ nunquam eum antea luſerit. [Ego te? quam ob rem?) Magna vis pronominum cur non ludat. quibus & acceſſit conſideratio rei. nam primo ego: deinde te, deinde cauſæ propoſitio. Et recte Ludis. Eſt .n. amantis

tis in falſum metum conijcere imminentem lætitia, qualibet ſen ſentia. inimici vero in falſum gaudium quenq; impellere ſub alicuius mœroris aduentum. & ideo negat ſe Mitio in hac parte luſurum Æſchinum, qui in alijs luſerit. [Quia tam miſere hoc cupio eſſe verum) Pro nimis, quia nimia miſeria: vt, Nequid nimis. hoc.n. putant qui virtutes mediocritates eſſe dixerũt. [Neſcio) Religioſe dixit neſcio, quaſi non ſit ratio quare non credat patri, quamuis ſubiecerit cauſam. [Abi domum, ac deos comprecare) Magnus inſtitor ſui beneficij eſt, qui à dijs petendum eſſe dixit, quod ipſe præſtabit. an ideo quia ordinis fuerat, prius rem diuinam facere, & ſic vxorem acceſſere? Et bene repetitum eſt Abi, quaſi hærenti morantiq;: vt ait, Vos iſtæc intro auferte, abite. [Quid? iam vxorem?) Acceſſit ad beneficium tempus. & ideo Iam quaſi geſtiens repetit adoleſcens. [Quantum pote.) Aut deeſt cito, aut quantum poteſt eſſe. [Quid? q̃ illam?) Commendat ſe Mitio, & familiariorem amatori facit, mentionem faciendo ſæpius de amica in vxorem ducenda. [Ni magi' te, q̃ oculos nunc amo meos.) Mire nunc addidit. & eleganter inuentum eſt quod in ſe amator multum diligat .i. oculos. vt econtrario in Eunucho: Adoleſcenti ipſi eriperem oculos .i. ipſos, de quibus amat. [Æque.) Sic infert hoc quaſi dubitãdo inuenerit. [Perbenigne) Multum putat, quia amator hoc dixit, ergo benigne, large abundeq;. [Quid? ille vbi eſt Mileſius?) Non amat, ſi ſtatim timere deſiuit. vnde Virgil. Omnia tuta timens eadem impia fama furenti Detulit, armari claſſem, curſumq;. parari. [Abijt, nauem aſcendit:) Facete, abijt, ne diceret, mentitus ſum. atque ita dixit, vt infantibus nutrices de terriculis dicere ſolent, quas cum ipſæ confinxerint, abolitas volunt, poſtquam illos vident nimiũ pauere. Et mihi videtur ridens hęc dixiſſe, vt intelligat Aeſchinus Mitionem ioco fuiſſe mentitum. [Tibi obtemperaturos magis) Mira ſententia, deos obſequi bonis quaſi bonis hominibus multum debeant. & in excuſationem precandi deos vide quæ facultas data ſit patrem ſine aſſentatione laudandi. non eſt autem iniurioſum, ad patrem referre deprecationem deorum, ſed magis honorabile. nam tale eſt apud Virg. Tu genitor cape ſacra manu, patrioſq;. penates. vt ipſe patrem portet, hic deos. [Ego eo intro, vt, quæ opu' ſunt, parentur: fac tu, vt dixi, ſi ſapis.) Hic verſus in quibuſdam non inuenitur. [Quid hoc negoti?) Et mirantis hæc, & laudantis oratio eſt. & penè uidetur huiuſmodi patrem Terent. probare. [Qui magi' morem gereret?) Qui, quo modo, qua re, qua ratione. [Hic non amandus?) Omnia perfecit hic pater, vt & ametur, & laudetur, & foueatur. [Magnam mi iniecit ſua commoditate curam,) Mira ſententia, mala etiam de bonis nobis naſci. an bonus parens magnæ curæ eſt filio? [Sciens cauebo.) Facere quod nolit, ſcilicet. [Sed ceſſo ire intro, ne mora meis nuptijs egomet ſim?) Bene hoc, vtpote obiurgatus.

GVID. ITa &c.) Hic Æſch. luditur à patre Mitione, qui varijs modis oſtendit Pamphilam ab alio in matrimonium ductum iri, quo non parum dolore concutitur Æſch. qui ſummopere eam deperibat, ſed id celauerat patrem, tandem illum eundem pater explet gaudio recipiens ab Æſch. puellam iri ductum. M. ò Soſtrata. facito ita, vt dixi, vel tu & filia facite ita, ut dixi, per qđ apparet Mitionem iam multa dixiſſe, ego conueniam .i. alloquar Æſchinum, vt ſciat quomodo hæc de nuptijs, & de coniugio ipſius, & tuæ filiæ ſint acta .i. tranſacta, & pacta. Sed quis pulſauit .i. percuſſit hoc hoſtium, hoc dixit cum appropinquaret foribus, quas pulſari audierat. AES. Hercle pater eſt. ſ. Mitio pater adoptiuus eſt hic intra domũ iam ego facile perſpicio ipſius ſermone. M. O Aeſch. vocando eũ. AES. Quid negotij .i. qđ negocium eſt huic. ſ. Mitioni, per indignationem dixit .i. quod negocium habet iſte hic .i in domo Soſtratæ. M. Ne .i. vtrũ tu pepuliſti .i. percuſſiſti, Inde pulſo as frequentatiuum, has fores .i. hoc hoſtium? Deinde cum non reſponderet Aeſch. ſubdit ſubmiſſa voce & apud ſe, tacet .i. taciturnius eſt, obmotuit. Cur non ludo .i. illud hunc Aeſch. aliquantiſper .i. aliquandiu. Melius eſt .i. operæpretium eſt, vt à me ludatur, quandoquidem .i. quia certe nunquam voluit credere .i. committere, ſecreto dicere, ac detegere. Item impartire mihi hoc videlicet amorem filiæ Soſtratæ hæc priora dixit apud ſe, deinde ſubdit alloquendo Aeſchinum, nihil reſpondes mihi. AES. Equidem .i. certe, ſeu ego quidem nõ pulſaui ſup. iſtas fores, q̃ ſciam .i. quantũ ſcio, alij habent qđ ſciam quod in idem redit. ſed Donat. vult q̃ ſciam pro quantum ſcio. M. Itan'.i. ita ne .i. eſt ne ita vt ais. ſ. te fores non pepuliſſe. id ego dicebã ſup. Nam .i. quia mirabar quid negotij eſſet tibi hic vbi dici inepte ſolet, quid haberes agendum hic. Deinde ſubdit apud ſe. Erubuit .i. verecundatus eſt & rubore eſt ſuffuſus, ſalua res eſt .i. res bene ſe habet, nam rubor eſt virtutis color, & ita magnum eſt argumentum nondum perfricuiſſe frontem, omnem depoſuiſſe pudorem. ÆS. ò pater dic ſodes .i. dic ſi audes, & ſi tibi cordi eſt, & eſt comicum verbum blandienti aptiſſimũ, & iam familiariter loqui incipienti. vero .i. ſed, quid rei .i. quod negotij eſt tibi iſtic .i. apud Soſtratam, vbi dicerent barbari, quid habes agendum. M. quidem .i. certe, nihil mihi eſt iſtic .i. nihil habeo negotij, ſeu, vt barbare loquar, nihil habeo agendum illic, quidem .i. certe, vel quidam amicus .i. vnus ex amicis meis, abduxit .i. deduxit, remouit me a foro, modo .i. paullo ante, & deduxit me huc ad Soſtratam aduocatum ſibi .i. interceſſorem, & mediatorem pro ſe videlicet, vt omnia de nuptijs filiæ & ipſius tranſigerentur meo beneficio, ac mea interceſſione. Nam aduocatus dicitur, qui cauſam alicuius agit, itaque faciens eius eſt interceſſor apud iudicẽ & mediator, eſt etiam omnis homo defendere alium paratus, ut teſtatur Laur. Sic ergo aſtrue. modo .i. paullo ante, amicus abduxit me .i. abſtraxit me huc foro, tanquam aduocatum ſibi .i. ut ſibi eſſem aduocatus, ut iam eſt expoſitum. ÆS. Quid .i. cur, abduxit te aduocatum ſibi .i. in qua te vult te eſſe ſibi aduocatum. M. ego dicam tibi, quædam mulieres pauperculæ habitant .i. morantur, hic .i. in his tectis, opinor te non noſſe has mulieres, & certo ſcio .i. non dubito, & vere ſcio te non noſſe eas, enim .i. quia non diu .i. non ex longo tempore, commigrarunt huc .i. ceperunt hic ſedes, & huc ad morandum venerunt. ÆS. quid tũ .i. tunc poſtea ſecutum eſt, vel quid ex eo vis inferre. M. virgo eſt cum matre. ÆS. perge .i. proſequere in narratione tua. M. hæc virgo eſt orba patre .i. caret patre. Orbus dicitur aliqua re cara priuatus, ut parens dicitur liberis orbis, & contra liberi dicuntur orbi parente, hic meus amicus eſt proximus illi virgini .i. mulieri, nam iam corrupta erat eſt proximus genere .i. cognatione ipſa, leges cogunt hanc puellam nubere .i. nuptui collocari huic amico. Aeſch. perij .i. perditus ſum, hoc audiuit Mitio, ſed diſſimulat. M. quid eſt quod tu dicis, nam alter ſummiſſa voce dixerat. ÆS. nihil eſt .ſ. recte res ſe habet, ſed hoc diſſimulanter dicitur perge .i. proſequere narrando. M. is amicus venit vt aduehat ſecum .i. quaſi naui vehat. Nam vectores dicuntur, qui naui vehuntur pro pretio. Et bene aduehat, nam ipſe habitat .i. moratur. Mileti .i. in vrbe Ioniæ, quæ eſt Athenienſium colonia & Mileti genitiuus eſt aduerbium poſitus, id pro aduerbio in loco. Æs. hem, dolentis interiectione, & commoti vehementer. dicis eum veniſſe ſup. vt aduehat ſecum virginem .i. mulierem. nam iam corrupta erat. M. ſic eſt .i. eſt verum eam ob rem veniſſe ut abduceret. Æ S. obſecro .i. obnixe peto vt dicas mihi an venerit, ut aduehat virginem ſecum vſque Miletum .i. vſque in eam vrbem, vnde Mileſiæ lanæ pretioſæ eſſe dicuntur à Vir. M. ita venis vt abducat eã Miletum vſque. Æ S. male eſt animo meo .i. animus meus eſt æger dolore, moleſtia, ac paſſionibus varijs, quibus conflictatur animus, nã ut dicimus bene eſt mihi .i. ſum ſanus, & male eſt mihi .i. ſum ægrotus, ſic dicimus bene eſt animo .i. ſum lætus, neque afflictus morbis animi, quæ paſſiones ſunt, & male eſt animo .i. ſum ægritudine animi vexatus, & (vt inquit Don.) male eſſe animo dicitur cum dicti alicuius mœrore perculſus animus eſt, ita vt corpus non ſuſtineatur, ſequaturq;. ruina membrorum. quid ipſæ mulieres aiunt. M. quid cenſes .i. putas mulieres poſſe dicere ſupp. enim .i. certe, uel quia nihil dicuntur mater Soſtrata commenta eſt à comminiſcor eris .i. adinuenit excogitauit veriſimilem .ſ. fallaciam, videlicet puerum eſſe natum ex alio viro neſcio ex quo viro natus ſit, vel ſic miſce puerum eſſe natum ex alio neſcio quo viro, ſed in idem reuertitur, neque ipſa mater nominat eum virum ex quo natus eſt puer. Commenta eſt inquam, vel dixit illum virum, ex quo natus eſt filius eſſe priorẽ .i. cui potius ſit collocanda puella, & ait non oportere filiam dari huic amico meo. AES. eho, interiectio audientis quod optabat, nonne hæc quæ dixit Soſtrata .ſ. illũ, ex quo natus eſt puer eſſe priorem & pręferendum non ne ea videntur tibi iuſta, poſtea .i. poſtq̃ dicta ſunt, & ea conſideraſti, vel quæ poſtremo loco dixiſti. M. Non videntur mihi iuſta. AES. obſecro non .i. dicis non videri illi tibi iuſta, & hoc non vultuoſe eſt pronunciandum. An .i. utrũ ò pater vtrum ipſe amicus tuus abducet .i. abſtrahet illam. hinc .i. ex hoc loco. M. quidni .i. cur non abducat illam. AES. id ſup. ſ. tranſactio, & pactio de nuptijs, factum eſt à nobis duriter .i. dura mente & inflexibili, & non pure ac crudeliter, & immiſericorditer .i. auſtere, aſpere, ſine miſericordia ſed cum rigore, atque etiã ò pater ſi dicendum .i. ſi licet dicere magis aperte, id eſt clarius, apertius: factum inquam eſt à nobis illiberaliter .i. iniuſte, inclementer non bene quia liberalis bonus dicitur. M. quam ob rem .i. quare eſt ita factum a nobis illiberaliter. AES. Rogas

me.i.interrogas.quare tandem.i.ſine longis ambagibus & verborum circuitionibus quid animi .i. quem animum creditis ſore .i. futurum eſſe illi miſero.qui conſueuit.i.conſuetudinem & conuerſationem habuit prius cum illa puella.Don.legit conſueuit illi vel illam . nam ueteres hanc rem conſueui dictitarunt . qui infelix propter hanc ſurreptionem.haud ſcio.i.neſcio an amat nūc illam puellam miſerere .i. valde, & in miſeriam ſuam ac infelicitatem.quid ergo illi animi creditis ſore,cum.i.quando ipſe præſens videbit hanc puellam eripi .i. abduci ſibi præſenti , vel cape præſens aduerbialiter pro coram, quo etiam modo capi poteſt . Cic.ad Curionem.Præſens tecum egi.i.ſum collocutus tecum . Apponit autem,neſcio an illam nunc amat,vt tolleret ſuſpicionē de ſeipſo,quia nimis aperte fuerat locutus , & ex affectu præ nimio amore , & quid animi creditis illi ſore , cum ipſe videbit hanc puellam abduci .i. auferri,ab oculis ſuis.i.à conſpectu ſuo . ò pater facinus,id eſt factum veſtrum,eſt indignum,id eſt inhoneſtum , & non dignum quod à vobis fieri debuiſſet . M . qua ratione .i. quomodo , vel qua cauſa dicis illud . quis deſpondit .i. promiſit illam ei quem defendis . quis dedit illam puellam , q. d. prius rapta eſt,q̄ daretur ? cui homini deſponſata eſt ſup. aut data ? quando nupſit.i.data eſt nuptui illi , quem tantopere defendis . diſſimulat enim Mitio ſe noſſe Æſchinum fuiſſe illum , qui eam ſtuprauerit . eum tamen latenter obiurgat ꝙ ſine patre rem geſſerit . quis eſt auctor his rebus .i. quis præeſt ſeu præfuit his rebus faciendis videlicet tranſactionibus, & pactionibus de connubio puellæ, cum illo quem defendit , cur ipſe quem miſerum dicis,duxit.i.cepit in vxorem.alienam .i. eam , quæ ſibi non erat deſponſata,neque data,ac ideo aliena ? Æ S. an.i.vtrum.oportuit virginem tam grandem .i. tantæ ætatis, quantæ eſt, unde grandis natu.i.annoſus.Oportuit ergo virginem tam grandem ſedere .i. ceſſare, otioſam eſſe, torpere domi expectantem dum .i. quouſque. cognatus.i.aliquis de cognatione venire hinc illinc,prouerbialiter dictum .i. ex hac aut illa parte. ò mi pater æquum fuit te dicere hæc .i. honeſtum erat ut diceres hæc quæ dixi .ſ. eam non debuiſſe iam diu ſedere domi &c. & æquum fuit inquam te defendere id .ſ. quod non oportuit eam tam grandem ſedere domi expectantem,dum hinc illinc veniret cognatus . M. ò ridicule, id eſt deridende,qui.ſ.dignus es,qui ridearis cum tuis verbis abſurdis & ſtultis . ne .i. vtrum,dicerem .i. dicere debebam cauſam aduerſus , vel aduerſum (vtrunque enim dicitur) aduerſus illum .ſ. amicum cui .i. ad cuius defenſionem . veneram aduocatus .i. interceſſor futurus,& auxiliari ſeu defendere paratus , ſed ò Æſchine quid iſta facta , & iſta negotia de hac puella interſunt ſup. noſtra,in ablatiuo fœminino.i.quid ad nos ſpectant,aut quid nobis cum illis,id eſt quid negotij, quid commercij habemus cum illis,atque (quod dici inepte ſolet)quid habemus agendum de illis mulieribus,& negotijs ſuis,abeamus,id eſt diſcedamus, vt autem hoc dixit,animaduertit repente eum flentem, tuneq. ſubiunxit . quid eſt ? quid id eſt cur,lacrumas .i. fles. Æ S. ò pater obſecro auſculta.i.audi . M . non eſt paſſus pater filium torqueri in confitendo crimine ſuo,propterea inquit,audiui omnia , noli detegere & non ſolum audiui , ſed ſcio omnia quomodo ſe habeant,nā amo te quo.i.qua re .ſ. quia te amo,vel quo pro quanto,ſed melius eſt vt capiatur quare, ea quæ agis ſunt magis mihi curæ . Æ S . velim .i. volo vtinam ò pater ita ames promerentem,id eſt bene merentem & dignum , quia te amet . nam promeremur bona tantum,dum .i. quandiu viuas,vt.i. ſicut id,quod ſequitur .ſ. mea admiſiſſe in me .i. committendo recepiſſe in me hoc delictum de virginis ſtupro,dolet vehementer mihi.i.eſt mihi maximo dolori,ſiue affert mihi dolorem maximum, & ita inquam me ames,vt.i.ſicut,me pudet tui.i.propter te,quoniam pudore afficior , ꝙ ſim tibi cauſa pudoris , quia aliquid .ſ. infamiæ mea cauſa contraxeris propter crimen meum . M. Hercle credo te pudere facti & mei.nanque noui.i.cognoſco,ingenium tuū .i.naturam tuam,eſſe ſupp. liberale .i. bonum,quia liberalis bonus,ſed vereor.i.timeo . ne.i.vt pro ꝙ ſis nimiū indiligens.i. incurius,negligens . tandem.i.ſine multis verbis reſponde, vel conſidera,nam hic tandem habet quiddam vrgens,& accelerans . Donat.vult capi pro tñ . in qua ciuitate.i.in qua communitate, arbitrare.i.putas te viuere,viuis enim in ciuitate Atbenienſi , vbi legibus viuitur . Vitiaſti.i.ſtupraſti , & corrupiſti virginem ciuem , quam virginem ius non erat.i.non licebat te tangere, quod ſine comparatione minus eſt , q̄ ſtuprare.imprimum.i.in primis . id peccatum eſt magnum.i.enorme. attamen.i. ſed tamen eſt humanum.i.à fragilitate humana deflexum , quæ varijs luditur concupiſcentijs,ſæpe.i.plerunque . alij boni , non tunc cum facerent ſed aliàs,fecerunt item.i.ſimiliter,vt tu . at .i. ſed poſtquā id euenit.i.contingit tibi hoc facere,cedo.i.dic,nunquid.i. nunquid aliquid circunſpexiſti.i.conſideraſti tanq̄ præſens. Circunſpicimus præſentia,proſpicimus futura,aut nunquid tute .i. tumet . proſpexiſti tibi .i. prouidiſti tibi,tanquam de futuro videlicet , quid fieret.i.factu bonum eſſet . quo modo.i.qua ratione,qua via, quibus adminiculis , quibus perſonis fieret illud quod eſſet faciendum,ſi teipſum puduit dicere mihi,qua.i.per quos,vel qua.i.quare,qua via,qua ratione reſciſcerem .i. cognoſcerē, quod feceras, nunquid inquam circunſpexiſti quod te facturum putares , dum te ita pudebat,dū.i. quandiu,dubitas.i. non audes hæc dicere mihi decem menſes abierunt.i.fluxerunt,prodidiſti,.i. decipiſti te & illam puellam miſeram,& prodidiſti.i.decepiſti.natum.i.filium, quem ex ea ſuſtuliſtis,quod quidem in te fuit.i.quātum ad te ſpectauit , hoc eſt decepti eſtis tu & gnatus & mater tantū quantum poteratis decipi per tuam negligentiam , quamuis quātum ad te ſpectauit,omnino officium tuum defuit,& eſt elegans dicēdi modus,vbi quis diceret quantum potui & debui adiuui eum elegantius ſic , Quod quidem in me fuit adiumentum illi ſuppeditaui . Similiter vbi dici ſoler . Quantum potuiſti pauperem me reddidiſti . elegantius ſic . Quod quidem in te fuit ad inopiam redactus ſum . Similiter hic quod in te fuit.i.quantum potuit fieri ꝑ tuam indiligentiam proditus es . item mater, item natus ex ea . Quid ? modus interrogandi & melius eſt vt fiat hic diſtinctio ac ſcorſum legatur.Credebas deos confecturos.i. ad plenum facturos hæc.i. vt tibi crimen ignoſceretur, & connubia tranſigerentur , & credebas illam puellam deductum in futurum , infinitiui paſſiui.i.deducendam eſſe.i. credebas ꝙ illa deduceretur in futuro tibi dormienti .i. ceſſanti & non uigilanti in tuis negotijs , & deduceretur ergo domum aduerbialiter ad locum. & in quā partem domus ? in cubiculum .i. in cameram,in qua dormire ſoles , & quæ vxore habita diceretur thalamus,in quo eſt lectus genialis . Credebas inquam vt hoc fieret ſine tua opera.i.ſine tuo labore,& ſine tua induſtria ac diligentia. Noli.i.non volo . te eſſe ſecordem .i. imprudentem, improuidum,inconſideratum, ignauū ceterarum rerum.i.in alijs rebus,& negotijs,eodem modo quo.ſ. fuiſti in hoc negotio . Secors dicitur quaſi ſeorſum,aut ſemotū a corde.i.vel a fortitudie & audacia,vel à prudentia. Nam cordati homines dicuntur ſapientes,aut prudentes , propterea ſecordes non immerito dicuntur imprudentes. Et qm̄ inter hæc dicenda fiebat Æſch.ideo ſubdit ſecuritatem,es.i.ſis, ſecunda perſona imperatiui ſingularis , bono animo .i. habeas bonum animum . (& quod dici ſolet) facias bonum vultum , duces hanc puellam vxorem.i.habebis eam in vxorem. Æ S. hem,interiectio emiſſa eſt à ſinguleiente fletu & gaudio . M. inquam.i.dico tibi es.i.ſis bono animo . Æ S. ò pater obſecro te,num .i. nunquid , quaſi opiet negatiuam reſponſionem,tu ludis.i.illudis,derides me, ludificas me tuis verbis nunc quaſi prius non luſeris . M . petis verum ego ludam te ? quamobrem.i.quare luderem te,uel quare petis. Æ S. neſcio qua ratione non credo tibi. Ideo.i.eam ob rē, magis vereor quia cupio tā miſere.i.tam nimis,vel vehementer, vel obnixē dictum tuum ſup.eſſe verum,vel quia cupio tam miſere uerū eſſe me illam ducturum vxorem. Miſere interdū capitur pro ualde, & quidem vbi eſt aliquid miſeriæ , vt in cupiēte nimis eſt paſſionis aliquid. quod eſt animo moleſtū . nam eſſe nimis, à virtute recedit. M. vbi domum ac comprecare deos .i. preces effunde dijs,tanquam ante ſit res diuina facienda , deinde vxor accerſends,vt accerſas.i.aduoces,venire facias ad te uxorem, deinde quaſi hærenti Æſchino & moranti repetit abi .i. fac quod eſt tibi iam dictum. Æ S. qd ? modus interrogandi.iam ne .i. vtrum iam nunc ducam vxorē . M. iam.i.nunc.duces vxorem. Æ S. iam .i.nunc ducā, quaſi præ gaudio tantæ ſuæ felicitatis ſæpius repetit . M. iam duces quantum potes .i. cito,& q̄celerrime fieri poteſt à te. Vel poteſt referri id,ad qd' prius dixerat abi. & tunc eſt ſenſus. Abi inq̄ quantū potes.i.q̄celerrime potes abire, uel quātum poteſt a te fieri,vel à te abiri,& abſcedi per imperſonale uerbum. Æ S. ò pater . dij oēs oderint.i.odio habeant me.hic.n.ponitur pro odiant ,ſi haberemus.ni.i. niſi ego magis amo te oūe q̄ oculos meos. M. qd? modus interrogandi.amas ſup.me magis q̄ illam Pāphilam. Æ S. Æque.i.ita æqualiter te amo,atque illā. M. ꝓbenigne.i.valde benigne,ſeu valde,large,prolixe,ac liberaliter me amas , ſi illā æquo quantū ad tuum amorē in me & eam . Æ S.qd ? modus interrogandi,vbi eſt ille Mileſius.i.vir de Mileto,qui ad eam ducendam venerat . M . abijt.i. diſceſſit . perijt .i. multum perditus fuit mente , ac ſaucius in corde, vt cognouit te illam ducturum, aſcendit nauem , quæ veheretur . Miletum, ſed cur ceſſas.i.moraris,cunctaris,tardas,nec mihi obſequeris abeūdo, & Deos comprecando, ut accerſas uxorem . Æ S . ò pater

abi

abi.i.diſcede tu potius, ꝙ ego comprecate Deos precibus. nam certo ſcio eos deos magis obtemperaturos.i. morem geſturos tibi,quo.i.quanto es vir multo melior ꝙ ego Mit. Ego eo intro in domum,vt ea quę ſunt opus.i.quæ ſunt requiſita & neceſſaria ad nuptias parentur.i.apparentur. Dicimus hec ſunt mihi opus,& opus eſt mihi his rebus,vt ſatis eſt manifeſtum, tu Æſchine ſac, ut dixi ſi ſapis. AES. Admiratur Æſchinus benignitatem patris pariter & laudat,quid hoc negocij eſt.i.quid ſibi vult hoc negocium,admirandu dicit, cum totum negocium inter patrem & filium agatur ita benigne,hoc.ſ.quod pater erga me facit,eſt.i.ſignificat,ne ipſum ſup.eſſe patrem.i.vti ſeueritate patris,q.d.non cum benignitate ſodalis potius vtatur, aut hoc quod.ſ.ego facio ita familiariter agendo cum patre, eſt ne.i.utrum ſignificat me eſſe filium.i.vti timore filiali, quo ſolent angi filij apud parētes de vitijs reſpōſuri,ſi pater meus eſſet frater,aut ſodalis.i. conuictor pari familiaritate vtēs, & qui ſoleret velut familiaris ſocius mecum in menſa victitare,qui.i.quo modo,qua rōne, quare magis morē gereret.i.magis complaceret ꝙ complaceat. Non.i. nō ne, q.d.ſic hic.ſ.pater talis eſt amādus.i.amore dignus,hiccine.i. verū hic pater nō eſt geſtandus.i. fouendus,portandus in ſinu ſi. inter brachia,ſi qñ debilitate confectus egeret vt portaretur,q cum ſit talis dignus eſt qui geſtari deberet in amplexu brachioꝝ. Hem, interiectio admirantis vel anxij ac timētis offendere,itaque.i.& ſic ſi ſint duo verba,vel ideo ſi vnum,iniecit mihi.i.icuſſit,intulit, irrogauit mihi adeo.i.valde,magnā curam.i.ſolicitudinem ſua cōmoditate,ſua opportunitate,ſua mitiate ac benignitate, ſua bonitate & clemētia,ne.i & non faciā,in optatiuo forte.i. caſu aliquo imprudens.i. p imprudentiam id ſup.quod nolit me facere, ego ſciens.i.aiaduertens,& attendens,caurbo.i.,puidebo ne quid faciā qđ nolit,ſed ceſſo.i.nimis tardo ire intro, & ideo celeriter vado,ne.i vt nō egomet ſim mora.i. ſim retardatio meis nuptijs.

LATO. ARgm) Mitio egrediens a mulierculis deprehēſum ad fores Æſchinū ludit aliquantiſper faceto cōmento, deinde Pamphilam habere permittit.quę eſt cataſtrophe huius partis fabulæ.[Tacet)Hæc ſecum Mitio,& cur nō ludo dicit. vt intelligat ſpectator quid acturus ſit.[Erubuit)Et hoc ſecum ſenex.[Animo malo)Hoc ſecum Æſchinus.[Neſcio quo)Vim reiectionis habet.[Duriter)Immiſericorditer,illiberaliter,auxeſis per incrementum.[Quid illi) Ratio ab euentu, qui imaginatione proponitur [Qua ratione)Obiectiones ab iniuſto,quibus latenter filium obiurgat. [An ſedere) Solutio ab ætate virginis. [Æſchine)Victus pietate ſenex non patitur eloqui filium, ne cōfeſſione torqueatur. [In qua ciuit.) Attende blandam obiurgationem. [At humanum) Vnum excuſat,vt quod ſequitur maius videatur.[Hęc dum)Amplificatio à tempore,& conſequentibus. [Bono animo) Addit conſolationem flenti, vt apparet: nam ita decuit mitem patrem,& verecundum adoleſcentem.[Iamne vxorem) Admirantis ſimul,& gaudentis. [Quid) Faceta obiectio. [Abije. perij)Hæc ita dicit,ut appareat ioco mentitum fuiſſe. [Hic non)Tangitur ſcopus fabulæ.

PATRVS MARR. ITa vti) Parentum officium in caſtigandis & ad rectam viam reducendis errantes liberos hæc ſcena denotat. Nā eos quos vident indomita quadam audacia & ingenio confidenti ad vitia & errores ferri, hos ſi duriore diſciplina arcere a flagitijs non poſſunt,quod ſupereſt,operam dabunt, vt mitioribus verbis, & placabili quodam animo id tandem efficiant,quod non alia rōne cōmodius licet. Quòd ſi ſane flexa ſunt ingenia & ſummiſſa faciliter parentū monitis obtemperabunt,nec verbis ſunt exaſperādi.[An ſedere)Maturanda eſſe virginū connubia,& alicui marito locandas puellas,quæ iā grandes ſunt,docet hic locus, preſertim in puberiate, cum Veneris ſtimulos accipere incipiunt: Quare Ariſt.lib.de hiſt.animaliū loquens de pubertate ſic,inqt: Eſt etiā cur per id tps puellæ præcipue cuſtodiri debeant, maxime .n. ad vſum rei venereæ incitantur,cum hæc incipiunt,& quæ ſequūtur in hanc ſoiam. Plato lib.6.de Leg. certum tempus locandaꝝ virginum præſcripſit: nuptiaꝝ,ait.tempus puellæ ſit à decimoſexto in vigeſimum,idque ſit longiſſimum tempus ad hoc inſtitutum.

RIVII castigat. ITa vt dixi Soſtrata faci.) Hic quoque locus ex ijs vnus eſt, quos ſciolorum corrupit audacia & inſcitia. Nos,facite numero plurali,ex Donato & obſeruatione uetuſtæ lectionis: Iubet aūt vt vel ſecuræ ſint,vel adornent nuptias, inquit Donat. [Virginem ut ſecum adhebat?) Sic & Haſſenſtenianum habet exemplar. Verum in altero manuſcripto & quibuſdam impreſſis anehat legitur: quod eſt,ni falloe,rectius. [Qui cum illa conſueuit prius) Nos,qui illi conſueuit &c. ex Donat. ſuffragantibus vetuſtis exemplaribus,& ratione carminis.quamuis prior lectio ſit in libro Haſſenſteniano. Donat. verba ſunt: Qui illi cōſueuit. Legitur & illam,& dicebant veteres hanc rem conſueui. Sic Don. Eſt tñ vbi ablatiuo iungatur præpoſitione interueniente,ſed ferè in obſcœnum ſenſum,velut in Hec.Quicum tot conſueſſe annos.In Phor. Cum eius conſueuit olim matre in Lēno clanculum.Et apud Plaut.in Ciſt.Et vnq cum quiquam viro conſueuiſti? Inde ſtupri conſuetudo apud Sal.in Cat. [Auctor his rebus qui eſt?) Don.ni fallor,legit: Auctor his rebus quis eſt? quo & manuſcripta exemplaria hñt, ꝗꝗ fateor illud qui eſſe mollius & ſuauius: Et ſolet nonnunꝗ Terent particulam qui corripere, ſequente vocali, nulla vtens ſυναλοιφῇ. vt in And. Scena 2. act. 1. [Dum cognatus huc illinc veniret) Blanditur hæc lectio prima fronte quo minus deprehendi mendum queat,pſertim obſecundante etiam ſenſu At nos veram lectionem eſſe arbitramur,hinc illinc veniret,ex Donato qui hoc adnotauit dictum prouerbialiter. Cum Don. facit manuſcriptus liber,vbi eodem modo legitur.Cōſentiunt & plerique de impreſſis.[Ridiculum,aduorſum ne illum cauſſam dicerem) Don. legit ridicule, aitq. vocatiuum eſſe caſum,ab eo quod eſt ridiculus. Præterea Terent. noue cauſam dicere poſuit,cum alioqui dicere cauſam proprie ſit,qñ reus accuſationibus reſpondere cogitur.Exempla paſſim obuia. [Virginem vitiaſti,quam te ius non erat tangere) Nos fuerat legendum putamus,non erat, quod perperam habent exemplaria Moguntinum & Vuittembergenſe,atque alia pleraque.Faciunt nobiſcū manuſcripti libri,præterea carminis ratio. Nam ſi,erat,legeris,erit in trochaico iābus, quē pedē hoc metri genus reſpuit.

GLAR. ITa vti,non Ita ut,legendum eſt,vt perficiatur trochaicus tetracat.cuius generis ſunt & ſequentes duo verſus. Tertiū eiuſdem generis iudicauit Doct ſed eſt iambicus ſenarius, initio habens bacchium. Tacet aūt pertinet ad verſum ſequētem. Deinde Melius diſſyll.amittit s,in fine. Senarij igitur ſunt hi omnes verſus in 44.vſque.quorum primus eſt, quem hic tertium nominauimus. Ab hoc igitur nunc numerabimus reliquos. Itaque in quinto horum Ita ne, prima ſyllaba pertinet ad uerſum præcedētem,& d,in Quid eliditur. Septimus vel ſenarius eſt,ſi d,in Quid elidas, & Rei monoſyll. feceris, vel tetrameter,ſi Tibi iambum conſtituamus initio,nec d,elidatur,nec Rei monoſyll.ſed diſſyllabum fuerit. In 12.vel Diu monoſyll totū eliditur, vel bacchius eſt loco ſecundo. In 19.uerbum Quid in quibuſdam libris ter legitur,ſic d,bis eliditur. In alijs ante verbum Aiunt non habetur, ſed ante pronomina Ipſæ ac Illas. Tum vero nunquam eliditur. In 24 anapæſtus eſt loco ſecundo. In 28.d,in Quid eliditur, niſi tertio loco ſit creticus. In 29. Qui illi,pro,Qui cum illa legendū ex antiquo libro, & ob carminis item legem. annotauit & hoc Riuius. In 30. Nunc ante Amat,ac poſt Miſere ponendum. In 36. bacchius eſt loco primo, niſi i, breue dicamus, quia aduerbium loci factum,aut iambus loco primo,ſecundo autem creticum. Et Huc malim ꝙ Hinc,etiam ſi in Donati cōmentario contrarium eſt,ꝗꝗ poteſt eſſe corruptum. In 40.vel d,eliditur in Quid,vel eſt bacchius loco quinto. [Quid lacrumas? ÆS. pater obſecro,auſculta.) Sequuntur nunc trochaici tetr.catal. Quorum hic primus terſus,at non ita ſecundus,prorſus tortuoſus. Primo in loco trochæus eſt,ſecundo ſpondeus, tertio anapæſtus uel tribrachys propter ò anceps,ſed & Te corripitur,non eliditur. Quarto curſus trochæus. Quinto loco vel creticus, vel s, in Agis eliſo,dactylus. Sexto ſpondeus, ſeptimo trochæus cum ſyllaba. In quinto verſu vel Tui monoſyll. eſt,uel amphibrachys eſt loco ſecundo. In 8. Fuerat,non Erat legēdum ex antiquo libro, quod & Riuius notauit. Ceterum ſequentem verſum intactū relinquunt omnes, cum in eo uel m, bis non elidendum vel carmen defectū exiſtimandum vno pede. Quod ſi poſt Primum ponamus Certo, carmen conſtabit. In 10.d,eliditur in Id. Sunt alia effugia,ſed non placent. In 14.tollendum puto Quidem,& d,in Quid elidendū. Ceterum liber vetus habet Prodidiſti te atque illam. quod melius eſt,quàm quod vulgati habent libri Prodidiſti & te & illam. in qua lectione iambus trochæusq. ſeſe impediunt. Totum igitur carmen ita legendum exiſtimo:

Prodidiſti te,atque illam miſeram,& gnatum,quod in te fuit.

Hoc ex Donati cōmentario, illud quidem legendum hic eſſe cōuinci poteſt: cū ipſe,Quod in te fuit,exponat,Id quod in te erat. Non addito Quidem. Id quod quidem in te erat.quare videri poteſt à ſciolis adiectum,maxime cum carmen non recipiat. In 16. vel illam l,abijcit,aut bacchius eſt loco primo Nam in hoc verſu triſſyllabi pedes ab initio ſunt quatuor. Decimusoctauus verſus quibuſdam in libris male diuiſum legebatur.finitur enim in Poteſt,& in eius loco quinto dactylus eſt,in ſexto anapæſtus. In 20. proceleuſmaticus loco primo eſt. Item Eſſe verbum ante Copiꝯ legendum. Denique eo monoſyll.eſt. In 21. Deos monoſyll.& i, breue

breue in Abi,niſi primo loco ſit amphibrachys, ſecũdo creticus. In 23.s,cliditur io Magis. In 24 poſterius Quid amittit d. In 28. s,cliditur in Opus,& Fac poſt diai legendum. Quanquam creticus in ſecundo ac quinto locis vtrunque excuſat. Eſt autem trochaicus,vt omnes præcedentes,nõ iambicus, vt viſum eſt Doct. qui hæc obiter duntaxat inſpexit. [Quid hoc negoti? hoc eſt patrem eſſe,aut hoc eſt filium eſſe?) Qui nunc ſequuntur iambici ſunt tetram.catal. In s.d,cliditur iu Quid. In 2.s,in Magis. In 4. Sua monoſyll.eſt,& Aden ſub finem verſus ponendum ante Cutam. Vltimus erit acatal.niſi in fine Sim monoſyll. ſit, quod placet, vt ſit catalecticus vt ceteri. ſed ſit liberom lectori, propter ſcenæ finem. Doct.trochaicum iudicauit non recte,vt opinor.

ACTVS IIII. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Demea ambulando fatigatur de Syro queritur, quod non aperte ſatis commonſtrauerit locum vbi frater eſſet Mitio.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Demea quem inſtituerat Syrus fratrem quæreret,per vrbem totus fatigatus hic conqueritur de Syro,quòd non ſignificate & plane,in quo loco eſſet frater, deſcripſerit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Quo modo Syrus Demeam deluſerit, hic palam fit.

Senarij.

D E M E A.

DEFESSVS ſum ambulando. vt Syre te cum tua
Monſtratione magnus perdat Iuppiter.
Perreptaui vſque omne oppidum ad portam, ad lacum,
Quò non? neque fabrica vlla erat, neque fratrem homo
Vidiſſe aiebat quiſquam. nunc vero domi
Certum obſidere eſt vſque, donec redierit.

DON. DEFESSVS ſum ambulando.) Hic exemplum io ducitur ſæui patris ex affectu vero, & ob hoc inuiſi omnibus oon autem tantum amare vultu,q̃ ipſa re inducitur. nam oeque ſibi,neque cui quam alij, ſed filio tantum cooſultum cupit. De autem,valde ſignificat. [Vt Syre te cum tua Mooſtratiooe) Vt, pro vtinam. & hæc omoia anhelans dixit. [Te cum tua) Adhuc noo credit in errorem ſe miſſum fuiſſe. [Te cum tua Monſtratione) ἐλλειπτικῶς, Te cum tua monſtratione. [Perreptaui vſque omne oppidum) Tardus inceſſus, ooo perambulatio, ſed perreptatio dicitur. [Ad portam,ad lacum, Quò oon?) Mire propinquiora omiſit,vtpote porticum,macellum,Cratini ædes,templũ Dianæ,& vltima poſuit,vt quaotum peragrauerit, demõſtraret. [Ad lacum,) Facete poëta memorem inducit ſenem,quorum minime opus fuit meminiſſe. [Quò ooo?) Duobus dictis, Quò oõ addidit,quaſi & ad dicendum laſſus appareat. [Certum obſidere eſt vſque,donec redierit.) Proprie obſidere dixit.coouenit .n. & irato, & repente aggreſſuro. & ab eo quod eſt obſideo obſidere facit,producta media ſyllaba. ab eo quod eſt obſido, obſidere facit,eadem ſyllaba correpta.

GVID. DEfeſſus &c.) Hic Demea quem inſtituerat Syrus vt quæreret fratrem per vrbem totus deſeſſus hic conqueritur de Syro, q̃ non ſignate mooſtrauerit locum, in quo eſſet frater. D. Solus anhelans ſecum loquitur. Defeſſus ſum.i.valde feſſus ſum ambulando,vt.i.vtinam. O Syre magnus Iuppiter perdat.i.deſtruat te cum tua monſtratione. ego perreptaui .i. lento paſſu inceſſi,quia ſenex. per totum oppidum.i.per totam vrbem Athenarum,vſque.i.cootinue ſioe vlla intermiſſione laboris,nullaq́. quiete interiecta,vel vſque ad portam,vſque ad lacum,quem mihi dixerat Syrus quo .i. in quem locum vrbis non perreptaui inquam vel ſic dicas,quò.i.in quo loco vrbis.ſ. ad portam & lacũ noo erant,neque vlla ſabrica.i.officina ſabri,oeque quiſquã homo aiebat ſe vidiſſe fratrem Mitiooem, & hoc modo aſtruendo tres negationes non plus efficiunt q̃ duæ. Vero.i.ſed,nunc certũ eſt mihi,ſcilicet.i.deliberatum eſt apud me,& decretum,obſidere .i.ſedere tanq̃ io aliqua obſidione,domi.i.io domo fratris, vſque .i.aſſidue,continue,donec.i.quouſque,frater redierit.i. ſit reuerſus,& bene obſidere,inquit,tanq̃ iratus ſit fratri, & repente eum aggreſſurus cũ primũ venerit. Reptare ſignat tarde incedere ſeu lento paſſu ambulare,vt faciũt ſenes amplius ingredi nõ valentes, tardus .n. inceſſus nou perambulatio,ſed perreptatio dici debet.

ARgu.) Redit Demea,vt mox conueniat Mitionem. Eſt autẽ iratus Syro q̃ ſe falſa indicatione ludificauerit. [Perreptaui) Apte & proprie ad tarditatem ſenis. LATO.

DEfeſſus ſum) Quãtos labores pro ſalute liberorum patres ſuſcipiãt,docetur hoc loco. [Perreptaui) Emphaſis eſt,ſenes.n. ob tarditatem & annorum grauitatem ægre admodum corpore mouentur,preſerom in ea monſtratione,quam fecit Syrus. PETRVS MARS.

SEnarij ſuot ſex iambici. Io 4.verſu liber antiquus oon habet Illic,& carmen plane reſpuit oiſi io quarto loco ſit creticus, quod equidem puto, vt maneat aduerbiũ Illic,quod ſenſus deſiderare uidetur. Neque vero lector audaciam vocabit,nos alibi quædam amouere auſos,quaſi ſubdititia,cum multi eximij viri ante oos id iure ſint quæſiti in hoc potiſſimum auctore. In quo hercle quidam,quicquid io mentem venit,addere non ſunt veriti, videlicet vt primum aut Eclipſis aut Apoſiopeſis obſcurior, quam ipſorum ferebat ſenſus ſeſe offerebat, ibi continuo, arrepta virgula cenſoria infulſerunt,ſuppleuerunt,addiderunt liberrime. Quis vero hæc atque huiuſmodi aliquot ounc tam infelicibus ſeculis deprehendere voluit,aut verius potuit? Cum ne nũc quidem vix ſufferrent etiã eximie docti,ſed iacta eſt alea, & perfricuimus,q̃q̃ admodum modeſte,iampridem frontem. Ita in 5. quoq. verſu vel omittendum eſt Se,vel bacchius eſt loco ſecũdo. GLAR.

ACTVS IIII. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Demea de vitio virgini oblato, & nuptijs reſciſcit, & ſingitur iam tumultuari, ſed poſtea placatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena exemplum eſt intempeſtiuæ obiurgationis Demeæ aduerſum Mitionem,proindeq; admodum ridicula. Nam q̃ noua, & inaudita Mitioni referre ſtudit,omnia prius melius ipſo Demea nouit, quem profecto rotundis ſalibus quam feſtiue, vrbaniter, & facete irridet. Ceterum in calce ſtomachoſa Demeæ in Mitionis mores exclamatio continetur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Demea Aeſchinum ducturum puellam reſciſcit, & primũ iraſcitur, vti ſolet, deinde rurſum placatur.

Senarij.

M I T I O, D E M E A.

IBO, illis dicam nullam eſſe in nobis moram.
D. Sed eccum ipſum. te iam dudum quæro Mitio.
M. Quid nam? D. fero alia flagitia ad te ingentia
Boni illius adoleſcentis. M. ecce autem. D. noua,
Capitalia. M. ohe, iam. D. neſcis qui vir ſit. M. ſcio.
D. Ah ſtulte, tu de pſaltria me ſomnias

Agere? hoc

Agere? hoc peccatum eſt in virginem ciuem. M. ſcio.
D. Eho, ſcis, & patere? M. quid ni patiar? D. dic mihi,
Non clamas? non inſanis? M. non. malim quidem.
D. Puer natus eſt. M. dij bene uortát. D. virgo nihil habet.
M. Audiui. D. & ducenda indotata eſt? M. ſcilicet.
D. Quid nũc futurum eſt? M. id enim, quod res ipſa fert:
Illinc huc transferetur virgo. D. ò Iupiter,
Iſtoccine pacto oportet? M. quid faciam amplius?
D. Quid facias, rogitas? ſi non re ipſa tibi dolet,
Simulare certe eſt hominis. M. quin iam virginem
Deſpondi: res compoſita eſt: fiunt nuptiæ:
Dempſi metum oẽm: hæc magis ſunt hoĩs. D. ceterum
Placet tibi factum Mitio? M. non, ſi queam
Mutare: nunc, cum non queo, æquo animo fero.
Ita vita eſt hominum, quaſi, cum ludas teſſeris;
Si illud, quod eſt maxume opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.
D. Corrector: nempe tua arte viginti minæ
Pro pſaltria periere: quæ, quantum poteſt,
Aliquò abijcienda eſt, ſi non pretio, at gratijs.
M. Neque eſt, neque illam ſane ſtudeo vendere.
D. Quid igitur facies? M. domi erit. D. pro diuum fidem,
Meretrix, & mater familias vna in domo?
M. Cur non? D. ſanum ne te credis eſſe? M. equidem arbitror.
D. Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam,
Facturum credo, vt habeat quicum cantites.
M. Cur non? D. & noua nupta eadem hæc diſcet? M. ſcilicet.
D. Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. M. probe?
Et tu nobiſcum vna, ſi opus ſit. D. hei mihi,
Non te hæc pudent? M. iam vero omitte Demea
Tuam iſtanc iracundiam, atque ita, vti decet,
Hilarum, ac lubentem fac te in nati nuptijs.
Ego hos conueniam, poſt huc redeo. D. ò Iupiter.
Hanccine vitam? hoſcine mores? hanc dementiam?
Vxor ſine dote veniet: intus pſaltria eſt:
Domu' ſumptuoſa: adoleſcens luxu perditus:
Senex delirans: ipſa, ſi cupiat, Salus
Seruate prorſus non poteſt hanc familiam.

DON. IBo, illis dicam) In hac ſcena eſt exemplum intempeſtiuæ obiurgationis, ac per hoc ridiculæ. (Ibo, illis dicam) Moris eſt ſecũ loqui vel ſenes, vel maxime aliquid ex animo agentes. (Illis dicam) Soſtratæ & illiæ. (Fero alia flagitia ad te ingentia Boni) Magno ſonitu, ac ingenti oſtentatione futuræ accuſationis exorſus eſt, magna ſunt .n. omnia, & fero, & alia flagitia, & ingentia, & quod ἀξιωματικῶς, boni illius adoleſcentis, dicit. (Boni illius adoleſcentis) εἰρωνεία quæ ſemper amarius ponitur, q̃ criminatio manifeſta. (Ecce autem.) Ecce dicitur cum repente triſte aliquid rebus interuenit lætis, aut certe cũ aliud agitur, aliud emergit nouum. vt Virg. Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta, Horreſco referens, immenſis orbibus angues. Et, Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo Crinibus. Et Cic. Ecce autem repente ebrio Chiomene, eſurientibus ceteris &c. (Noua) Recentia. an mira & magna? vt, Pollio & ipſe facit noua carmina. (Neſcis qui vir ſit.) εἰρωνεία. nam vir, ad laudem ſumi ſolet. vt alibi, Virum te iudico. (Scio.) Satis ridicule, nec quod ille cupit, abnegat Mitio: vt conſentiendo, iracundiam Demeæ acriorem fieri • poſſibilem ſibi, mitigare queat. nam Scio ad negotij totius geſtionem retulit, non ad illud quod ait, Neſcis qui vir ſit. (Eho, ſcis, & patere?) Iam & illi iraſcitur, non Æſchino. (Non. malim quidem.) Alij volunt Mitionem dicere, Malim quidem: alij Demeam. (Puer natus eſt. M. dij bene vortant.) Hic bono exemplo inducitur Mitio iraſcentem iuſte Demeam leniter ferre, quia exanimato ob mœrorem non conuenit inclementer ire obuiam, cum poſſit in tempore obiurgari, poſtquam deſtomachatus fuerit. Et vide q̃ facete: cum ille, Puer natus eſt, ad argũ mali attulerit, hic ita reſpondit, quemadmodum ſolent illi, quibus puellam naſci metuentibus nunciatur, puerum natum eſſe. nam in omnibus quæ cupite venerint, dij bene vertant, dici ſolet, quia ſæpe homines ea optauerunt quæ alijs aliter atque expectauerunt, contigiſſent, quam poteſtatem rerum vertentium ſemet in vtranque partem, Vertũno deo ſupereſſe veteres exiſtimauerunt. (Virgo nihil habet) Vult rem ſine remedio videri, quia ſcit poſſe nuptijs finiri ſolicitudinem. Et vide amaritudinem Demeæ contra omnes, vt nec virgini ipſi parcat. (Audiui) ἀκακῶς, & cum ἐξουθενισμῷ reſpondendum, quaſi leue ſit quod admiſſum eſt. (Et ducenda indotata eſt?) Ducenda, ſcilicet niſi damnandus ſit Æſchinus. & hoc verbum, neceſſitatis vim habet: vt, Pacem Troiano ab rege petendum. (Quid nunc futurum eſt?) More iraſcentium, cum ipſe ſciuerit quid futurum ſit, Mitionem interrogat, & huiuſmodi interrogatio, ſecundũ figuram ſuam non habet reſponſionem, ſed Mitio ſic reſpondit, quaſi ſimpliciter inquirenti. (Illinc huc transferetur virgo.) Virginem quæ etiam cum viro fuit, vocat. Virg. Ah virgo infelix. (O Iupiter, Iſtoccine pacto oportet?) O Iupiter, tragice adiecit à Mitione verſus. Iſtoccine pacto, ad ipſum Mitionem reſpiciens dixit. (Si non te ipſa tibi iſtuc dolet,) Nunc rem pro veritate poſuit. (Simulare certe eſt hominis.) Non hoc dixit, quia hominis eſt mentiri, ſed quia ſæpe iracundiæ ſimulatio, cuſtodia diſciplinæ eſt. (Iam virginem Deſpondi: res compoſita eſt: fiunt nuptiæ:) Ne diceret, deſpondi, compoſui, facio. Et deſpondet puellam qui petit: Spondet a quo petitur. Recte ergo ſocer futurus, deſpondi dixit. (Hæc magis ſunt hominis.) Bene repetit hominis: ille .n. dixerat, Simulare certe eſt hominis. (Ceterum Placet tibi factum Mitio?) Nihil aliud volebat Demea niſi ut ſæuiret Mitio. quod impetrare non potuit, etiam ab eadem ſentiente de prauitate & peccato Æſchini. (Si illud, quod eſt maxume opus iactu, non cadit,) Vtrum, quod opus eſt, iactu non cadit, incerta diſtinctio. (Quaſi, cum ludas teſſeris;) Rectum erat ſi diceret, Ita vita eſt hominum quemadmodum teſſeris ludere, aut quemadmodum ludus eſt teſſerarum. Nota ergo genus locutionis. (Illud, quod cecidit forte, id arte vt corrigas.) Ars adhibenda pro fortuna. non enim ſi male tactus ceciderit, deſerendus eſt ludus. Et forte nunc pro fortuna intelligẽdum. (Corrector:) Quia dixit, Arte vt corrigas. ſed moris eſt iratis ab vltimo verbo contradicentis incipere. (Neque eſt, neque illam ſane ſtudeo vendere.) In ſcopulo verſatur Mitio, in quo eligit ineptus potius videri, q̃ prodat Cteſiphonem patri. (Cur non?) Poſſet dicere, non eſt Æſchini amica, ſed celanda eſt culpa Cteſiphonis. (Ita me dij ament, vt video ego tuam ineptiam,) Ordo eſt. Ita me dij ament, te facturum credo vt habeas quicum cantites. Ipſe ſe fallit, non inquirendo ulteriorem cauſam retentæ in domo meretricis. Mire autem cantites, quaſi turpius ſit cantare ſenem cum pſaltria, quàm coire. (Et noua nupta eadem hæc diſcet?) Alius ſubaudiet dicere, ſed ò magna in uerbis elegantia, vide .n. quam vim ſignificet Diſcet. & ideo non uxor, ſed noua nupta, quam ad omnia docilem eſſe, ipſum indicat nomen. (Hilarum) Vetuſte. non, hilarem. (Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis.) Luſus eſt natus ab eo fune quo introductus equus Durius in Troiam eſt. Connexis manibus fune, chorum ducunt ſaltantes. Hoc à quibuſdam dicitur, ſed ego puto manu conſertos choros puellorum puellarumque cantantes, reſtim ducere exiſtimari, & id maxime conuenire ad exagitandam importunitatem ſenis, ueluti pueros imitantis. Simul etiam quia iſte connexus manuum laſciuus ac petulans adimit diſcretionem conditionis, dignitatis, ætatis inter meretricem, nouam nuptam & ſcortum. Et hoc, quemadmodum dictum eſt? & quanto ſtomacho iam ab Æſchino receſſum eſt, & tranſitum ad Mitionis luxuriam deſcribẽdam? (Iam vero omitte Demea) Mire urbanitatem expreſſit ultro obiurgantis qui obiurgatus eſt. (Tuam iſtanc iracundiam,) Nam ita, de cauſa eſt: Iracundia, de uitio multum iraſcentis. (Atque ita, uti decet, Hilarum ac lubentem) Bene addidit lubentem multi .n. hilares ſe ſimulantes, non lubentes ſunt. (Facte) Non dixit Eſto, ſed, elabora ut eſſe poſſis. (Hanccine uitam? hoſcine mores? hanc dementiam?) ἐλλειπτικῶς omnia, utpote ſtomachoſe ſecum loquens. deeſt .n. eſſe, aut quid tale. (Domu' ſumptuoſa) Domus .i. homines. (Ipſa, ſi cupiat, Salus Seruare prorſus non poteſt hanc familiam.) ὑπερβολικῶς. Plaut. Lubẽtiorem te faciam, quàm ipſa Lubentia eſt. Etenim ὑπερβατόν eſt, Ipſa Salus ſi cupiat ſeruare, prorſus non poteſt hanc familiam.

Hinc

Hinc licet æſtimare quantum & caloris & grauitatis apud Terẽtium ſit ad imitationem Cæcilianam. Vide quantum creuerit à ſuperioribus, vt ſic finiat.

GVID. IBo illis &c.) In hac ſcena eſt exemplum intempeſtiuæ obiurgationis, & per hoc ridiculæ. M. Ibo ad Soſtratam. dicam illis matri & filiæ nullum eſſe moram in nobis, me & filio. D. Cõſtituerat diu illic domi obſidere. ſed interea vidit fratrem, dixitque, ſed eccum.i.ecce hic prope ipſum fratrem. O Mitio quæro te & non quæro pro te. iandudum.i. ex multo ante tempore. M. Quid nam.i.cur quærebas me? D. Fero .i. affero, & in pectore geſto recõdita alia flagitia ingẽtia.i.enormia illius boni adoleſcentis. boni dicit per ironiam, quem flagitioſiſſimum intelligat. M. Autem i.ſed. ecce.i.adeſt repentinum malum & turbatio gaudij. Ecce dicitur cum repente aliquid triſte rebus interuenit lætis, aut certe, qñ cum aliud agitur, aliud emergit nouum. D. Fero inquam flagitia noua.i.recentia, vel mira, ſeu magna, & capitalia.i.propter quæ, qui cõmiſit, dignus ſit capite plecti. M. Ohe, interiectio oſtendens tædium afferri. iam .i. nunc define.i.deſiſte iſta inculcare & loqui. D. Ah, interiectio dolentis, neſcis q .i.qualis vir ſit. M. Scio qui vir ſit. D. Ah, hic quaſi ridentis eſt. O ſtulte.i.inconſiderate, & tu ſomnias me agere.i. loqui de Pſaltria, quæ fuit rapta à lenone. hoc peccatum .i. flagitium hoc, quod fero. eſt.i.extat. in virginem.i.erga, vel contra virginem ciuem Atticam.ſ.ac propterea graue & capitale per leges. M. Scio etiam illud. D. Eho, interiectio iraſcentis. nunc enim ipſi Mitioni iraſcitur, non ſolum Aeſchino. Scis .i. cognoſcis illud flagitium eſſe factum, & patere.i.pateris, ſeu permittis, & fers, q.d. non deberes. M. Quidni.i.cur non patiar preſertim cum mederi non poſſum. D. Dic mihi non clamas .i. vociferas aduerſus Aeſchinum, iurgijs & improperijs non inſanis.i.nõ vertetis in furiam, cum hæc cernis. M. Non quidem.i. non etiam dico ſup. ille Æſchinus. malum verbum.i.moleſtum aliquid, & non malim. vt legi in aliquibus libris, nam Donatus malum dicit, nec etiam cohæret ſenſus. D. Puer natus eſt ex Pamphila.ſ. M. Dij bene vertant.i.quod dici ſolet, bene poſſit euenire, ſeu bene, feliciterque eueniat, vel Dij agant. plerunque enim bona in peius, mala mutantur in melius. D. Virgo Pamphila nihil habet.i.eſt pauper. M. Audiui.i.intellige eã nihil habere. D. Et ipſa virgo eſt ducenda i.capienda in vxorem. indotata.i.ſine dote. M Scilicet.i.certe. eſt ducenda indotata. D. Quid nunc eſt futurum de hac re. M. Enim.i.certe .i. futurum, quod ipſæ res.i ipſa neceſſitas. fert.i.affer, & poſtulat, ſeu compellit. Virgo.i.ipſa Pamphila. quæ prius erat virgo, antequam ab Æſchino ſtupraretur. transferetur.i.traducetur illic.i.e a domo ſua huc in domum noſtram. D. Pro Iuppiter, iraſcẽtis exclamatio tragica potius, q̃ comica, quaſi ſit, Teſtor te Iouem id ita fieri non debere. Iſtoccine.i.vtrum oportet fieri. ſup. nuptias iſto pacto .i.iſto modo, quem dicis etiam ſine dote. M. Quid faciam amplius.i.vltra q̃ feci, vel quid præter nuptias à me fieri poteſt. D. Rogitas.i.petis quid facias. ſi illud.ſ.nuptias fieri indotatas non dolet tibi.i.non eſt tibi dolori, re vera, vel re ipſa.i. ipſo effectu & in rei veritate. Donatus tñ dicit ibi rem capi pro vtilitate. Si ergo reuera tibi iſtud non dolet, certe .i. ſaltem eſt hominis .i. ſpectat ad hominem, & congruum & decens & licitum eſt homini, ſimulare.i.fingere dolorem. Vnde Virg. Spem vultu s.p.a.c.d.in tali re gratia vtilitas ſui propinqui, non quia hominis dicat eſſe mentiri, ſed quia ſæpe iracunda ſimulatio cuſtodia eſt diſciplinæ. M. Quin .i. quinimo, immo vero ſeu atque etiam. iam deſpondi.i.tanquam ſocer futurus filio meo petiui illam filiam. deſpondet enim puellam qui petit, ſpondet aũt à quo petitur, inde ſequuntur ſponſalia & ſponſos & ſponſa & actiones ex ſponſo, vt ait Gell. res.i negocium de coniugio. eſt compoſita .i. pacta, tranſacta, confecta, nuptiæ fiunt. dempſi, præterimpſi à demo is .i.abſterſi omnem metum. Hæc quæ facta ſunt, magis ſunt hominis.i magis decet hominem & ſpectat, q̃ id quod dixiſti.ſ.ſimulare. Nam ſimulatio & mendacium non cadunt in virum bonũ. D. Ceterum.i.ſed. ò Mitio factum iſtud de coniuge indotata placet ne tibi .i. probras tu illud? M. Non placet mihi ſi queã .i.ſi poſſim mutare nunc, cum non queo mutare. fero æquo animo.i.patienter, neque me ob id excruciandum duco. vita hominum eſt ita.i.eiuſmodi. vt corrigas.i.corrigat aliquis, ſecunda perſona pro tertia, hoc eſt vt aliquis in rectum reducat. arte.i.calliditate conſilio. id quod accidit ſup.quaſi .i. tanquam. cum ludas teſſeris.i. talis. ſi illud quod maxime opus eſt.i.quod plurimũ requiritur ad hoc, q̃ lucrificat. non cadit in alueolo iactu, id eſt proiectione teſſeræ vel iongi poteſt iacto cum opus ſit, ſi illud quod opus eſt iactu non cadit, opta tibi lector vtrumuis ita eſt ſup.ludus, vt tu corrigas inquam arte.i.aſtutia, calliditate, conſilio, induſtria illud quod forte cecidit iactu teſſeræ, neque ſtatim propterea deſerendus eſt ludus, & ideo, vt recte intelligatur, ſic dicendum eſt, ita eſt vita hominum vt corrigas.i.emendes.id qđ accidit arte .i. conſilio & induſtria, quaſi cum ludas teſſeris, ſi iactu teſſeræ illud quod maxime opus eſt non cadit. ita eſt ſup.ludus vt corrigas arte, quod forte cecidit. D. corrector.i.dicis eſſe corrigendum arte quod accidit. ò corrector, q.d. qualis corrector tu es ridendo eum, qualis emendator illius in quo eſt erratum. nempe.i.certe. tua arte.i. tuo conſilio, & tua correctione. viginti minæ.i.libræ xx. periere.i.perditæ fuerunt pro pſaltria, quæ pſaltria eſt abijcienda .i. detrudenda, eijcienda. aliquo.i.in aliquẽ locum. quantum poteſt.i.quamcelerrime poteſt abijci. vel quãrum fieri poteſt, ut abijciatur, ſi non pretio eſt abijcienda.i.ſi non vendatur alicui, qui det pretium, quo conſtitit. vel .i. ſaltem, vel etiam gratis.i.ſine pretio aut venditione eſt aliquo eijcienda accedente noua nupta. M. neque eſt .i. neque expedit, neque ſane.i.certe, ſtudeo .i.volo, capio, laboro vendere illam. vel ſic, Neque eſt abijcienda gratis neque ſtudeo vendere illam. D. igitur quid facias ex illa? M. ipſa erit domi meæ. D. Pro fidem diuum .i. diuorum .i. imploro ſup. fidem .i. opem diuorum. meretrix, & materfamilias.i. vxor honeſta, quam ab alijs mores diſcernunt. erit vna.i.ſimul. congregandi, aduerbium eſt, in domo. vel melius erit in vna domo.i.ſub vno tecto. M. cur non erit in vna domo meretrix & materfamilias. D. ne .i. vtrum credis te eſſe ſanum .i. ſanæ mentis, ſeu animi compotem, qui talia dicis. M. equidem arbitror me eſſe ſanum. D. ita dij ament me. iurantis eſt, & aſſeuerantis eſt. credo te eſſe facturum .ſ. vt vna ſint in domo, vt habeas, qui cum .i. cum qua, cantites .i. frequenter canies more puellorum cum iam ſis ſenex, vt.i.quantum. ego video.i.perſpicio, tuam ineptiam.i.tuam fatuitatem, & inconſiderationem. M. cur non facerem .ſ. D. & noua nupta diſcet hæc eadem, quæ fient à pſaltria. M. ſcilicet .i. certe, diſcet illa eadem. D. tu ductans .i. frequenter ducens, & agitans. reſtim .i. funem, ſaltabis.i.quod dicunt, tripudiabis inter eas.ſ.nurum & pſaltriam, more puellorum & puellarum, qui connexis manibus choros ducentes reſtim ducere exiſtimantur. Alij dicunt hunc luſum eſſe natum ab eo fune, quo introductus æquus ligneus in Troiam eſt, cum connexis manibus fune chorum ducunt ſaltantes. Reſtis facit reſtem vel reſtim in accuſatiuo ſingulari, quod vnicuique liquet. M. probe .i. pulchre id faciam, & tu ſaltabis vna nobiſcum ſi ſit opus. D. hei mihi.i.dolor ineſt mihi, vel dolore afficior ob hanc rem. Hæc dicta tua, vel hæc inhoneſta facta. non pudent te.i.non afficiunt te pudore interrogatiue legendo, vbi pudent perſonale eſt verbum à pudeo es, habetq̃. accuſatiuũ poſt ſe, ut hoc pudet me .i. affert mihi pudorem. M. ò Demea iam vero .i. præterea, vel ſed nunc omitte .i. amoue, dimitte à te iſtanc.i.iſtam hanc iracundiam tuam. Ira (ait Don.) eſt de cauſa, iracundia vero eſt de uitio multum iraſcentis, atque fac.i. labora efficere te hilarum pro hilarem, antique, nam antiqui dictitarunt hilarus ra, rum, ac lubentem .i. boni animi in nuptijs gnati tui. ita vti decet.i.honeſtum eſt te eſſe hilarem & lubentem. ego conueniam .i. alloquar hos quos ei oſtendebat, quoſque alloqui volebat. poſt .i. deinde, redeo huc ad te. D. ò Iupiter hanccine .i.vtrum decet ſup.hanc vitam eſſe ſup. vel agi, uel duci hoſcine.i. vtrum decet hos.i.tales mores perditos eſſe.i.perſeuerare in hominibus. decet ne inquam hanc dementiam.i. hanc inſaniam eſſe ſubaudi. vxor veniet ſine dote. pſaltria eſt intus. domus.i. familia, hoc eſt homines de familia. eſt ſumptuoſa .i. auida ſumptus, & multa conſumens, ac expendens. adoleſcens Æſch. eſt perditus.luxu .i. libidine & laſciuia, ſenex .ſ. Mitio. eſt delirans .i. deſipiens, & à recta lira, ſeu à recto tramite diſcedens. Si ipſa Salus, quaſi quæ ſit Dea, quemadmodum Concordia, Victoria, Pax &c. cupiat ſeruare.i.ſaluare, conſeruare incolumẽ hanc familiam prorſus i. omnino poterit ſeruare eam inquam.

LATO. ARgm.) Iurgium Demeæ cum Mitione ſuper peccato Æſchini. [Fero alia) Propoſitio accuſationis. [Ah) Dolentis. [Puer natus) Iſta ad amplificationem pertinent. Et attende aſperitatem Demeæ & lenitatem Mitionis, qualis uterque ſupra deſcriptus eſt. [Simulare certe) Conuertitur ad Mitionem omiſſo Æſchino. [In vita) Similitudo à Platone ſumpta. Vide Prouerb. omnem aleam iacere. [Corrector) Amarulenta & ironica repetitio, ut ſolent irati. [Ita me dij) Poſtquam apertis conuitijs non poteſt ad iracundiam concitare, ioca aggreditur. [Reſtim doctans) Apparet ſaltationis genus fuiſſe. [Hanccine vitam) Congeries quæ Aſyntheto attollitur. [Ipſa ſi) Epiphonema.

Ibo)

PETRVS MARS. IBo,) Pacifici hominis ingenium, quodque ad iram minime temere cõmouetur, hoc loco deſcribitur. Illi enim, qui eiuſcemodi animo prædıti ſunt, etiam ſi maxime irritentur, tamen quia cõmunes hominũ motes, apud quos nihil promouere poſſunt, non ignorãt, lepidis & facetis dictis turbata ſi quæ ſunt, mitigant. Plato præcepit, ꝙ vltra placabilitatem & clementiam debemus etiam exercere facilitatem, & animi magnitudinem, q̇ non perturbatur, qm̃ magnus animus non curat iniurias, & libẽter ignoſcit. [Cum ludas teſſeris) Teſſera eſt luſorium inſtrumẽtum, in quo deſcripti ſunt numeri, quod dictum eſt ita, quia ab omnibus partibus quadrilaterum videtur. [Salus) Nam Romani Salutem Deum venerabantur cui & ædem ſtruxerunt.

RIVII caſtigat. QVid facias, rogitas? ſi non re ipſa tibi iſtuc dolet) In quibuſdam legitur. Si non re tibi iſtuc &c. omiſſo pronomine, quod ſenarius etiam exigere uidetur. Sed cũ manu ſcriptum non aſtipuletur, nihil mutare auſim Quid ſi ita legas, Quid facias? Si non re ipſa iſtuc tibi dolet. vt deſit vel rogas, vel quid ſimile, quo modo in Eun. Videam obſecro quem? pro, rogas num videam? Et in Adel. Quid agitur? o. quid agatur voſtrã nequeo mirari ſatis Rationem. In Hec. Quid ego agam Phidippe? quid das conſilij? P. quid agas? Et in Phor. Quid fit deniq.? G. quid fiat? deeſt rogitas. Frequens eſt huiuſmodi ἐναλλαγὴ apud Teren. Sed nolo quiſquam coniecturam meam ſequatur, niſi ſit lib. nactus, qui noſtræ diuinationi ſuffragentur. Deprauatum eſſe locum inde conijcio, ꝙ in alijs legitur rogas, non ſrequentatiuum rogitas, in alijs re vera non reipſa. Quam ego diſcrepantiam cum video, mendum ſubeſſe arbitror. [Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis. M. probe, Et tu nobiſcum vnà) Manuſcriptum exemplar habet ad hunc modum. M. ſcilicet probe. D. probe? M. & tu nobiſcum vnà, ſi opus ſiet. D. hei mihi &c. quæ haud ſcio, an verior lectio ſit. Certe nec verſus repugnat, nec ſenſus. quo minus ſic legas. Sed hoc in medio relinquamus.

GLAR. ET hi ſenarij ſunt omnes. In 2 vel e eliditur in Sed, vel bacchius eſt loco primo. In 4. vel illius diſſyll. eſt, vel proceleuſmaticus eſt loco ſecundo. In 6. e ad finem eliditur a verſu ſequente, niſi tribrachyn loco vltimo concedamus, vt ſit aliquando, quãquam raro. In 9. hæc verba, Malim quidem puto Mitionis eſſe, & à Demeæ importunitate impedita, quo minus ea perficeret Mitio. In 10. vel Puer monoſyll. eſt, & s, in Natus eliditur, vel ſunt ordine duo bacchij. In 15. vel Tibi, vel iſtic ſuperfluit. Riuius putat Rogitas tollendum Agrippinenſis liber tollit Ipſa. Vetuſtus meus liber habebat, Reuera, vt ex ſenario fieret quadratus iambus catalect. ad hunc fermè modum.

Quid facias, rogitas, ſi non reuera tibi dolet iſtuc.

Lector quod uolet ſequatur. In 18. s, eliditur in Magis. In 29 plerique lib. habent coniunctionem &, inter Meretrix & Materfamilias. & has in vnam comprimebant ſyllabam, alij ſuſtulerũt &. In 30. a, eliditur in Credis, niſi creticus ſit loco quarto. In 35. Riuius ex veteri libri, per interrogationem facit Demeam repetentem aduerbium Probe, ac deinde Mitionem ſubiungentem, Et tu nobiſcum vnà, verum ſic vel s, eliditur in Opus, aut creticus erit loco quarto. In 3. a fine, vel s, eliditur in Domus, vel creticus erit loco ſecundo, vel ptuo, pro vna accipiemus ſyllaba.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Seruulorum licentiam in hac ſcena Terentius oſtendit. Exit egregie potus Syrus multum exultans laute ſe ac opipare cœnatum eſſe. hunc Demea ob temulentiam impetit & obiurgat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Syrus egregie compotus inducitur, exultans ſe laute opipareq; cœnatum eſſe, quem Demea ob temulentiam mordaciter impetit & obiurgat. Attendatur hic etiam exemplum licentiæ ſeruorum ſub miti domino degentium.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena vt ſic riſus ſit maior, ſeruulus bene potus, cum Demea ſene aſpero committitur.

Senarij.

SYRVS, DEMEA.

AEDEPOL Syriſce te curaſti molliter,
Lauteq́. munus adminiſtraſti tuum:
Abi. ſed poſtquam intus ſum omniũ rerum ſatur,
Prodeambulare huc libitum eſt. D. illud ſis vide
Exemplum diſciplinæ. S. ecce autem hic adeſt ſenex
Noſter. quid fit? quid tu es triſtis? D. ohe ſcelus.
S. Eho iam tu verba * fundis hic, ſapientia? * fundes
D. Tun'? ſi meus eſſes. S. dis quidem eſſes Demea,
Ac tuam rem conſtabiliſſes. D. exemplum omnibus,
Curarem, vt eſſes. S. quamobrem? quid feci? D. rogas?
In ipſa turba, atque in peccato maxumo,
Quod vix ſedatum ſatis eſt, potaſtis ſcelus,
Quaſi re bene geſta. S. ſane nollem huc exitum.

AEDEPOL Syriſce) Hic exemplum inducitur licentiæ ſeruorum ſub miti domino. [Aedepol Syriſce te curaſti molliter,) Quia detexit Cteſiphonem, iam oportet vt ebrius inducatur Syrus, per cuius fallacias tegatur adeo. Et Syriſcũ ſe dicit, non Syrum, τῷ ὑποκορίσματι. [Molliter,) Delicate. [Lauteque munus adminiſtraſti tuum:) Vt quicquid eſſelt belliſſimum, carperes: cyathoſque ſorbillares. Aut munus ſeruile, eſſe & bibere. [Abi.) Verbum vel ſibi vel alteri cum laudatione blandientis. nam ſic dicunt, qui iam compotes ſunt votorum omnium, perfectique in rebus vniuerſis. [Prodeambulare) Nota duas præpoſitiones vni dictioni adiunctas. Vt, Pede proſubigit terram. &, ἀμφιπεριστρεφόμενον. Et optime ad delitias exprimendas hoc verbum conuenit. nam producere ſignum * deambulare ſignificat. nam deambulare etiam intus potuit. [Exemplum diſciplinæ.) Quia vnus ex multis reliquis. An quia ſenior, & nuper etiam pædagogus, vt ipſe, Quem ego puerum tantillum in manibus geſtaui meis. [Quid fit? quid tu es triſtis?) Mire ſecuritatem ebrij hic expreſſit. nunquid enim pertimeſcit interuentum ſenis, vt ſolebat, Syrus? aut quicquam præcauet? Sublanditur tantum, & ita rerum oblitus eſt, vt cum eum ſæuum ſciat cauſam triſtitiæ eius inquirat. [Tu verba fundis hic, ſapientia?) Vtrum ſapientia verba? an tu ſapientia? quia dixit, ſupra, Tu quantus quantus es, nihil niſi ſapientia es. [Fundis) Vtrum ſine vlla ceſſatione profers? An perdis? ſecundum illud. Nam quid tu hic agas, vbi ſi quid boni præcipias, nemo obtemperat? [Dis quidem eſſes Demea,) Ab eo quod eſt dis ditis, dites facit: ab eo quod eſt diues diuitis, diuites. [Quamobrem? quid feci?) Nihil nunc in Syro niſi ſimplex & purum ob ebrietatem. Et vide, quamobrem, quid feci, dicere, non eſſe ſobrij Syri. [In ipſa turba,) Nõ minus ridicula importunitas Demeæ eſt, q̃ ebrietas Syri: qui aduerſum temulentum tantæ grauitatis oratione perſonat, vt ex dicentis vultu & verbis, & ex audientis habitu & ſtupore magnam voluptatem percipiant ſpectatores. vides enim quanto pondere verborum cum ebrio litiget. [Potaſtis ſcelus,) Non ꝙ plus videt ſenex q̃ obijcitur oculis, ſed oratorie Potaſtis dixit, cum vnum ebrium cernat, propter illud quod ait, Exemplum diſciplinæ. quaſi in omnibus ſit quod in vno nunc aſpicitur. Virgil. & crimine ab vno Diſce omnes. [Sane nollem huc exitum.) Et hoc dictum argumento eſt, Syrum oblitum omnium rerum nihil reſpondiſſe Demeæ per fallaciam: ſed tantum modo pœnitere quòd exierit.

DON.

GVID. AEdepol &c. Hic ebrius inducitur Syrus adeo. vt Syriſcũ ſe dicat, non Syrum. Alloquitur primo ſeipſum. O Syriſce. ædepol, iurandi aduerbiũ. curaſti .i. tractaſti te, molliter, id eſt delicate, & adminiſtraſti .i. exercuiſti, laute .i. oppipare, abunde, delicate, tuum munus .i. tuum officium, edendo quicquid eſſet lautum, & cyathos ſorbillando. Abi ſibi ipſi dicit, cum blandientis laudatione, nam ſic dicunt, qui iam compotes ſunt votorum omnium, perfectique ſibi videntur in rebus vniuerſis. poſtquam ſum intus ſatur .i. ingurgitatus, refertus, reple-

tus omnium rerum.i.omnium ferculorum. libitum eſt.i.placitũ eſt,ſiue placuit,idem enim ſunt libitum eſt & libuit, placitum & placuit, poſſet hinc forſitan libitum eſt capi pro præſenti .i. placet,tanquam libitum eſſet nomen,quemadmodum & placitum. vt dicimus dictiones impoſitas fuiſſe ad placitum, tuncque cum diceretur,hoc eſt placitum meum,nomen eſt placitum ſic exiſtimo reuera hic ita capiendum libitum, vt ſit nomen, & tunc ſenſus eſt præſentis ſic,eſt libitum meum .i. eſt placitũ meum, vt ita dicam,pro deambulare.i. prorepere. huc,id eſt ad hunc locum, quem oſtendebat. vbi in hoc verbo prodeambulare,duæ præpoſitiones vni dictioni adiunguntur, vt Virgil. Pede proſubigit terram. D. Vide,id eſt conſidera,animaduerte illud quod ſequitur, videlicet quòd ſupp.ſis exemplum diſciplinæ alijs cõſeruis, quos ætate præcurris,ſic eos exemplo diſciplinæ, & boni modi viuendi præcedere debes, & bene ait diſciplinæ. vult enim Demea vt alij diſcant ex eo quonam modo ſit honeſte ſeruiendum. S. Autem.i.ſed. Ecce noſter ſenex,ſcilicet Demea. adeſt hic. quid fit? quid agitur? quid.i.cur es tu triſtis? D. Ohe,interiectio affecti tædio & indignatione propter ebrium ſeruum inepte colloquentem cum viro honeſto. Scelus.i.ò ſcelerate ſerue? S. Eho,interiectio hic quaſi ridentis, iam.i.ſtatim,ò ſapientia, ridet eũ, iam tu fundes.i.ſine ceſſatione proferes, aut etiam in vanum prodes hic verba, cum nemo tibi ſit obtẽperaturus. D. Si tu eſſe meus ſeruus,deinde interrupit ſermonem ſeruus. S. Eſſes dis.i.diues, hic & hæc dis ditis,ſi tuus eſſem.ſ.ò. D. Ac ſtabiliſſes.i. cõfirmaſſes,corroboraſſes,ſiue cõſolidaſſes,& auxiſſes rem tuam.i. tuam rem familiarem,ſiue tuam ſubſtantiã. D. Proſequitur quod inceperat,ſi tu eſſes meus,curarem ut eſſes exemplũ omnibus alijs ſeruis,ne inebriarentur. S. Quamobrẽ.i.quare? quid feci? D. Rogas.i.petis. ò ſcelus.i.ſcelerate ſerue, potaſtis quaſi ceteri ſerui una potarint,vel quis alijs eſſe exemplum deberet, ſatis ergo potaſtis.i.bibiſtis in ipſa turba.i.in ipſa turbatione,& in maximo peccato quod peccatum,via.i quaſi nondum eſt ſedatum.i. pacatũ & potaſtis ergo quaſi re bene geſta, id eſt quaſi res bene ſe habuiſſet, nec fuiſſet crimen admiſſum, vt fuit, q. d. veſtra ebrietas oſtendit vos non eſſe ſolicitos de factis filiorum, quibus pædagogi commiſſi eſtis. S. Sanè.i.certe,nollem hunc exitum.i.vellem non exiuiſſe huc ad deambulandum, quoniam Demeæ iurgia non ſubijſſem.

LATO. Rgũ) Redit in proſcenium Syrus tumulẽtus,vt præbeat occaſionem ad epitaſin periculi Cteſiphonis. [Syriſce) Per diminutionẽ blande ſeipſum alloquitur. [Prodeãbulare) Delicate dictum,gemina præpoſitione: & ſignificat longius expatiari,quaſi porro.i.longe,deambulare: ſic producere,proferre,prodere,eadem figura dicuntur.

PATRVS MARS. AEdepol) Quantum ſumat ſibi improbitas ſeruorũ abſentibus dominis hæc ſcena oſtendit. Nam cum ſit ſeruus peruerſiſſima poſſeſſio, quæ ſemper ad incõmodum poſſidentis aſpirat, niſi præſentia domini à maleficijs abſterreatur, peſſima quæque in familia deſignare ſolet. Multum enim poteſt prodeſſe domeſticis negocijs patrisfamilias præſentia: Vnde Ariſtoteles libro œcono.i.ſignificare volens,quantopere proſit adeſſe rebus ſuis,ſic ait: Perſe interrogatus,quid equum maxime pinguem faceret? oculus domini reſpondit Hoc, ſcilicet deſignare volens,quod vbi ipſe adeſt dominus, nihil ſerui aliud audent, q̃ quod videntur illi gratũ,& ſic ſatis placere. Certe quoũ ad hunc locum attinet,credendum hanc magnam licentiam Serui hinc ortam,q; ſub mitiſſimo hero vitam ducat. Quamobrem bene præcepit Plato lib.6.de Legib.in hæc verba: Allocutio omnis ad ſeruos,quodammodo imperium ſit,neque iocus vllus cum ipſis,ſeu fœminis,ſeu maſculis habeatur. Quod multi ſtulte facientes,dũ delicatius eos nutriunt,difficiliorem vitam,& ſibi ad imperãdum, & illis ad obediendum reddunt.

RIVII caſtigat. EHo iã tu verba fundis) Nos ex libro Haſſenſteniano Ohe, iam tu verba fundes hic,ſapientia? Fundes,inq̃,legimus futuro tempore, quo modo & Donat. cuius in hunc locum verba ſunt: Fundes,inquit, verum ſine vlla ceſſatione proferes? an perdes: ſecundùm illud: Nam quid tu hic agas, vbi ſi quid bene præcipias,nemo obtemperat? Hæc ille, vt quidem editio habet Veneta & Romana: quibus cum aliæ ferè conſentiunt. Eodem modo reperi in impreſſis quibuſdam bonæ fidei exemplaribus. [Potaſti ſcelus,quaſi re bena geſta) Hic locus in manu ſcripto etiam,cuius iam ſæpe meminimus,ſic deprauatus erat: nedũ in impreſſis,preſertim recentioribus. Nos potaſtis legimus παντῶν τινᾶν ex Donat. quod mihi ſanè maxime conuenire ſeni iracundo viſum,q.d.Ds ſeuſſe yr euch.voll. Sic & in Argentoratenſi quodam & Lugdunẽſi reperi: præterea in Haſſenſteniano. Verba Donati ſunt: Potaſtis ſcelus. Non quod plus videt ſenex q̃ obijcitur oculis, ſed oratorice potaſtis dixit, cum vnum ebrium cerneret,propter illud quod ait: Exemplum diſciplinæ,quaſi in omnibus ſit,quod in vno nunc aſpicitur. Virg. Et crimine ab vno Diſce omnes. [Sane nollem hunc exitum) Emendatiores libri habent: huc exitum,quæ haud dubie verior lectio eſt,quam ſenſus quoque ipſe expoſcit.

GLAR. SEnarij ſunt, vt priores. At moræ huius poëtæ vel prima de Ædepol corripitur,vel creticus eſt loco primo. Abi in tertio corripitur. In 5 prima ſyllaba in Exemplum à ſuperiore eliditur carmine. Sunt alij effugia,ſed hoc magis placet. In 6. Es ante Tu legendum,vt tertio loco ſit iambus, Quid es. & penultimo anapæſtus. In 7. Fundes in futuro legendum,non Fundis. In pen. potaſtis pluraliter legendum,vt omnibus in domo iraſcatur,quãuis vnum alloquatur Syrum. & Quaſi pertinet ad verſum ſequẽtem,quod ferme neglectum eſt in lib. & Riuius nõ annotauit de Quaſi. forte quod in ipſius libro bene habebat.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Exitu paraſiti cuiuſpiam Cteſipho Demea proditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena,interuentu cuiuſdam paraſiti, ſeu comeſſatoris Cteſipho adoleſcens a patre ſuo Demea deprehenſus eſſe oſtenditur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Hic Demea Cteſiphonem pſaltriæ amore teneri reſciſcit.

Senarij.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

HEvs Syre, rogat te Cteſipho vt redeas. s. abi.
D. Quid Cteſiphonem hic narrat? s. nihil. D. eho carnufex,
Eſt Cteſipho intus? s. non eſt. D. cur hic nominat?
s. Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus,
Noſtin'? D. iam ſcibo. s. quid agis? quò abis? D. mitte me.
s. Noli inquam. D. non manum abſtines maſtigia?
An tibi mauis cerebrum diſpergi hic? s. abijt.
Aedepol comeſſatorem haud ſane commodum,
Præſertim Cteſiphoni. quid ego nunc agam?
Niſi, dum hæ ſileſcunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque edormiſcam hoc villi. ſic agam.

DON. HEvs Syre,) Quàm clare dicat, oſtenditur ex eo quod præmiſit Heus ante,q̃ loqueretur. [Cteſipho) Mire additum nomen eſt, cum aut ſine hoc, aut per pronomen intelligi poſſit Cteſipho. [Vt redeas.) Redeas dicendo,oſtendit & illum inter pocula,à quo egreſſus eſt ebrius. [Eſt alius quidam paraſitaſter paruolus,) Non alius paraſitaſter,ſed alius Cteſipho,qui eſt paraſitaſter & vide non alter, ſed alius: quaſi non duo, ſed multi ſint Cteſiphones. Et hoc ſic pronunciandum eſt,vt ſimul & quærat & dicat Noſtin'. Quaſi ſycophanta, nunc addidit, noſti ne nam veteratoris eſt, etiam mentientem confidere. [Quid agis? quò abis?) Hoc iam ebrio conuenit, non illi quem cognouimus Syrum. nam quòd retinet ſenem confeſſionis genus eſt. [Non manum abſtines maſtigia?) Etiam inieciſſe manum,vt teneret Demeam, ex ipſius verbis cernitur. [An tibi mauis cerebrum diſpergi hic?) Vt apparet,baculo minatur. [Abijt.) Quia prohibere non potuit. demiſſo & deſpectanti vultu quid factum ſit.

ſit,dicit,& abijſſe pronunciat. [Ædepol comeſatorem haud ſanè commodum) τῷ ἀ... . tantum inopinatus ſuperuenit,vt omnia ſic offendat, quemadmodum qui comeſatum ingreditur, quia comeſatoris eſt ſuperuenire ad ſcortum, & vociferari aliqd in iocularem ſtrepitum. quare totum ſalſe, totum ad Demeam contulit. [Preſertim Cteſiphoni) Bona exceptio, vt appareat omnibus incommodum, & in his Aeſchino, ſed præcipue Cteſiphoni. [Niſi dum hæ ſileſcunt turbæ) Nam quæ iam ſunt,ſed q̃ erunt. [Hoc villi) ὑποκόρισμα,eſt vini: vt vnus vllus, aſinus aſellus, vannus vallus, vinum villum.

GVID. HEus Syre &c.) Hic aduentu cuiuſdā paraſiti ſiue comeſſatoris deprehenſus eſſe oſtenditur Cteſ. à patre ſuo Dem. D e. Heus, aduerb. vocandi, ò Syre. Cteſ. rogat te, vt redeas ad ſe, vnde ebrius veniſti. S. indignatus q̧ nominaſſet Cteſ. corā patre per imprudentiam dixit. abi.i. vade in malam rem. D. quid.i. cur, hic paraſitus narrat Cteſ.i. noiat eum. S. nihil .i. nihil narrat inq̃, neſcit quid dicat. D. eho, interiectio deprehendentis aliquid alterius imprudētia, carnufex.i. tortor, qui me excrucias, & mori me denique cogis tuis improbitatibus. Cteſipho eſt ne intus? S. non eſt intus. D. cur hic Dromo nominat eum? S. Eſt alius quidā paraſitaſter.i. imitator paraſitorū paruulos, per quod oſtenditur paraſitaſter non eſſe diminutiuum nomen, ſed potius imitatiuum. Noſtin'.i. cognoſcis ne eum. D. iam.i. nunc, ſcibo .i. ſciam, ſit intus nec ne. S. quid agis? quò abis? D. mitte.i. dimitte me, impediebat.n. eum ne iret. S. inq̃.i. dico tibi, noli ire.ſ. D. ò maſtigia, hic & hæc maſtigia declinatur in prima inflexione .i. malus & neq̃ ſeruus, vel ancilla. Et (vt loquit Ser.) eſt ſeruus ſæpenumero verberibus cæſus & cædi dignus, a maſtico verbo græco, quod ſignāt cædo. Non abſtines manum .i. non temperas, nō contines, non amoues manū à me retinendo.ſ. ſeu non cohibes, non reprimis non compeſcit manū à me impediendo? interrogatiue proferendo. An mauis.i. potius vis, cerebrum diſpergi .i. diffundi, frangi tibi hic ictu huius baculi, quem tenebat ſenex. S. abijt.ſ. ſenex.i. euaſit mihi è manibus, & h d.triſti vultu. Ædepol iurantis eſt, ſane.i. certe, vel valde dico ſup. vel conſtat comeſſatorem.i. iſtum paraſitum, cuius inepta pronunciatione deprehēſus eſt, ſeu oppreſſus Cteſipho conſtat, haud.i. non fuiſſe ſupp. ſane.i. valde cōmodum.i. conſentaneum, oportunum, preſertim.i. præcipue Cteſiphoni, qui eius aduentu eſt deprehenſus. Alij intelligūt comeſſatorem dici de Demea, qui veluti comeſſator inopinatus ſuperuenit, & omnia turbauit. Quid ego agam nūc? niſi dum .i. quandiu. hæ turbæ .i. hæ turbationes, q̃ iam non ſunt, ſed ſtatim futuræ ſunt, ſileſcunt.i. pacatæ efficiuntur, ſiue dum ad tranquillā res redeunt, interea abeam.i. diſcedam, abdam me aliquo.i. in aliquem locum, puta in angulum aliquem, atque illic edormiſcā .i. exhalam dormiendo. hoc villi.i. hoc pauculum vinum, quod adbibi nimium vinū villus facit p diminutionem, ſicut vnus vllus, aſinus, aſellus, deinde tanq̃ id apud ſe certum ſit ac deliberatum, ſubdit. Sic agā.i. abdam in angulum, & edormiſcā hoc villum &c.

LATO. ARgu.) Prodit ne per imprudentiam Cteſipho, & Syrus ne ingrediatur ſenex, retinere conatur. [Paraſitaſter) Diminutiuū, quod imitationem ſignificat. Conatur Syrus diſſimulare intus eſſe Cteſiphonem.

PETRVS MARS. HEus Syre) Ebrij hominis incuria atque negligentia, hoc loco cernitur. Nam vere dictum eſt, quod in corde ſobrij, hoc in lingua ebrij. Nō.n. celare poſſunt, quæ ſi inuulgentur, & in ſuū, & in multorum aliorum incōmodum vergunt. Cyrus apud Xenophontem ob hanc præcipue cauſam ebrietatem fugiendā cenſet, q̧ arcana prodat. Vnde ait noſter poëta.

Arcanum demens detegit ebrietas. Et Horat. in Arte:

Reges dicuntur multis vrgere culullis,
Et torquere mero quem perſpexiſſe laborant,
An ſit amicitia dignum.

[Paraſitaſter paruolus) Si paraſitaſter diminutiuum eſſet, nō addidiſſet adiectiuum. Hinc dicendum eſt, eiuſcemodi formam imitationem potius ſignificare. [Villi) Diminutiuum eſt, à vinum villum, quamuis Plaut. dicat vinulum.

GLAR. ET hi ſenarij ſunt. In 1. verſu Heus ſemel poſitū relinquit bonum carmen, geminatum, ut ferè habent lib. à ſuperiore verſo eliditur. In 5. verſu, loco quarto dactylus eſt, gis quo ab. vt ò in Quò non elidatur. In 7. non eſt omittenda particula Iam ante Mauis, & Abijt iambus eſt duobus ij per ſynæreſin compreſſis. eſt.n. præteriti temporis, niſi tribrachys ſit loco ultimo, vt paullo ante admonuimus. In 8. carmine de Ædepol idem dicimus quod in præcedenti ſcena. Verſu vltimo vel proceleuſmaticus eſt primo loco, quod placet, vel à de Aquilo a ſuperiore eliditur verſu.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Cognito Cteſiphonis amore Demea exclamat, & Mitionem iurgio adoritur, vt liberorum corruptelam, per quem placatur tandem & Aeſchino & Cteſiphoni.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Demea vbi reſciuit rem de amore Cteſiphonis, ſumma cū indignatione in exclamationem prorupit. Hunc Mitio vtcunque poteſt placabilem reddere nititur pollicens ſe ſumptum vtrique Cteſiphoni & Aeſchino ſuppeditaturum. Deinde modeſte auaritiam ſenilem carpit. Poſtremo Demea aſſere pſaltriam ras abſtracturum comminatur ad aſtum ad laborem deruer perpetrandum.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena vehementer tumultuatur Demea, quòd Cteſiphonis peccatum reſciuit, verum is mox à Cteſiphone ſedatur.

Senarij.

MITIO, DEMEA.

PARATA à vobis ſunt, vt dixi, Soſtrata,
Vbi uis. quiſnam à me pepulit, tam grauiter fores?
D. Hei mihi, quid faciam? quid agā? quid clamem, aut querar?
O cælum, ò terra, ò maria Neptuni. M. hem tibi,
Reſciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:
Paratæ lites: ſuccurrendum eſt. D. eccum adeſt
Communis corruptela noſtrum liberum.
M. Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.
D. Repreſſi, redij, mitto maledicta omnia:
Rem ipſam putemus. dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo eſt ortum, ne tu curares meum,
Ne ue ego tuum, reſponde. M. factum eſt, non nego.
D. Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?
Cur emis amicam Mitio? nam qui minus
Mihi idem ius æquom eſt eſſe, quod mecum eſt tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. Non æquom dicis, non: nam vetus verbum hoc quidem eſt,
Communia eſſe amicorum inter ſe omnia.
D. Facete: nunc demum iſtæc nata oratio eſt.
M. Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt, Demea.
Principio, ſi id te mordet, ſumptum filij
Quem faciunt, quæſo ſic to hæc tecum cogites,
Tu illos duos olim pro re tollebas tua,
Quòd ſatis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidiſti ſcilicet
Ducturum: eandem illam rationem antiquam obtine:
Conſerua, quære, parce fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu iſtam obtine:
Mea, quæ præter ſpem euenere, vtantur ſine.
De ſumma nihil decedet: quod hinc acceſſerit,
Id de lucro putato eſſe. omnia hæc ſi voles
In animo vere cogitare Demea,
Et mihi, & tibi, & illis dempſeris moleſtiam.

D. Mitto rem conſuetudine ipſorum. M. mane:
Scio iſtuc ibam. multa in homine Demea
Signa inſunt, ex quibu' coniectura facile fit,
Duo cum idem faciunt, ſæpe vt poſsis dicere,
Hoc licet impune facere huic, illi non licet:
Non quod diſsimilis res ſit, ſed quòd, qui facit:
Quæ ego eſſe in illis video, vt confidam fore ita,
Vt volumus. video eos ſapere, intellegere, in loco
Vereri, inter ſe amare: ſcire eſt liberum
Ingenium atque animum: quouis illos tu die
Reducas. at enim metuas, ne ab re ſint tamen
Omiſsiores paullo. ò noſter Demea,
Ad omnia alia ætate ſapimus rectius:
Solum vnum hoc vitium affert ſenectus hominibus;
Attentiores ſumus ad rem omnes, quàm ſat eſt:
Quod illos ſat ætas acuet. D. ne nimium modo
Bonæ tuæ iſtæ nos rationes Mitio,
Et tuus iſte animus æquus ſubuortat. M. tace,
Non fiet. mitte iam iſtæc: da te hodie mihi:
Exporge frontem. D. ſcilicet, ita tempus fert,
Faciundum eſt: ceterum rus cras cum filio
Cum primo lucu. M. immo de nocte cenſeo:
Hodie modo hilarum fac te. D. & iſtam pſaltriam
Vna illuc mecum hinc abſtraham. M. pugnaueris.
Eo prorſus pacto illic alligaris filium.
Modo facito, vt illam ſerues. D. ego iſtuc videro: atque
Illi fauillæ plena, fumi, ac pollinis
Coquendo ſit faxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipſo, faciam, vt ſtipulam colligat;
Tam excoctam reddam, atque atram, quàm carbo eſt.
M. placet.
Nunc mihi videre ſapere. atque equidem filium,
Tum etiam ſi nolit, cogas, cum illa vna cubet.
D. Derides? fortunatus, qui iſto animo ſies:
Ego ſentio. M. ah pergis ne? D. iam iam deſino.
M. I ergo intro, &, cui opus rei eſt, hilarem hunc ſuma-
mus diem.

DON. PARATA à nobis ſunt, ita vt dixi, Soſtrata,) In hac ſcena collatio eſt perſonarum mitis parentis ac ſæui. [Parata a nobis ſunt,) De verbis abeuntis vult oſtendere poëta quam orationem cum Soſtrata habuerit ingreſſus Mitio. & vides quas ἐλλείψεις interpoſuerit, primo. [Parata à nobis ſunt: Quæ, non dixit, ſed. [Ita vt dixi,) Dicendo, ſignificat ſe dixiſſe omnia. Deinde. [Vbi vis.) Fiant nuptiæ vel quid tale, aut omiſit, aut dicturus hoc ipſum, audit vehementius fores eſſe pulſatas, & quod agebat, abiecit. [Quiſnam à me pepulit,) A me, modo .i. meas. [Tam grauiter) Quia irati omnia concite faciunt, cũ pulſandæ fores eſſent exituros foras Demeæ, ſic eas pulſauit, vt & his ipſis iraſci videretur. [Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar? O cælum, ò terra, ò maria Neptuni.) Multum laborauit Teren. vt ἀναλογίαν ſeruaret in dolore Demeæ, quo maior debet in Cteſiphone reprehenſio eſſe, q̃ in delictis Æſchini. Et nota q̃ vbi nõ inuenit quod dignum loqueretur, ab interiectione cœpit. [Hei mihi,) Et adhuc eum pro rei magnitudine oratio parua eſſet. Quid faciam, inquit. In alieno indignatus eſt in ſuo, Quid faciam inquit. In alieno litigauit, hic ait. [Quid agam?) In alieno clamauit, & queſtus eſt, hic in ſuo relinquitur & præter ἀναλογίαν in Æſchini peccato Mitionem accuſauit, in Cteſiphonis elementa cum dijs omnibus à toto mundo. mira αὔξησις, & quã imitatur Virg. in Orpheo poſt amiſſam rurſus Eurydicem, Quid faceret? inquit. omnia .n. conſumpſerat primus dolor. Quò ſe rapta bis coniuge ferret? Nam quid præter oẽs terras atque inferos loci remanebat? Quo fletu manes. Per quem fletum, manes quaſi oẽs primis luctibus impleuerat lacrymis, Qua numina voce moueret? Cui nec ira quidẽ inexperta remanſerat. Et vide hic gradus doloris & iracundiæ, in tñ aũt, vt iam creſcere non poſſint quippe in initio fabulæ tñ triſtis eſt Demea. nam ſic audit à Mitione, Quid triſtis es? & ipſe Rogas me, vbi nobis Æſchinus ſiet, quid triſtis ego ſim? Inde mox procedit in peius, adeo vt ſic incipiat, Diſperij: Cteſiphonem audiui filium vnà fuiſſe in raptione cũ Æſchino. Inde poſtea dicit, Næ ego homo ſum infelix Ad poſtremum. [Hei mihi, quid faciam? quid agam?) Et naturali quodammodo, poſtquam ſummus furor ad extrema peruenit, repente ſenex mutatur, & mitis eſt. [O cælum, ò terra, ò maria Neptuni.) Neptunia, quia medius ſit inter cœlum & inferos, dum vtriuſque regni particeps habetur elementorum oium potior. nam ideo tridentem habet pro numero trium elementoꝝ, vt apud Virg. iccirco dicit, Iam cœlũ terramq́. meo ſine numine venti Miſcere. Et apud Hom. ſic idem, ὣς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας ἐτάραξε δὲ πόντον, χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας παντοίων ἀνέμων σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον. Et hoc eſt quod ait Horat. in arte poët. Interdum tñ & vocem comœdia tollit. In hæc .n. tria rerum natura diuiditur. Vt Virg. Principio mare ac terras, cœlumq́. profundum. Et per hoc totum mundum accuſauit. [O cælum, ò terra, ò maria Neptuni.) Vtrum Deos elementa vocauit, q̃ dijs quoque iraſcitur, qui in ijs commorantur, vt dolentes ſolent? An quia deos eſſe nõ putat, ideo hæc oia Neptuni dicit, quaſi dicturus eſſet, Neptunia fiant, niſi intercederet perſona Mitionis, quem videns, ad aliud conuerſus, deſijt diluuium & interitum rebus optare obiecto fratre, cui maxime iraſcitur, & propter quem deteſtabatur omnia. Tale eſt apud Virg. Omnia vel medium fiant mare. An omnia accuſat vt indignãtes ſolent? Vt, Quem non incuſaui amens hoiumq́., deorumq́.? Et vt, Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater. [Hem tibi,) τῷ ἰδιωτισμῷ Tibi. Nulli .n. Mitio loquitur. [Id nunc clamat) Id, ob id. [Paratæ lites) Videtur & ipſe pertimuiſſe dicendo. ſ. & paratæ lites. Sed vt rurſus confirmet ſeipſum, quia ſuccurrendũ eſt ait. [Succurrendum eſt) Cteſiphoni. ſ. [Cõia corruptela noſtrum liberum) Qui cõiter ambos corruperit. [Cõis corruptela noſtrũ liberum) Maior accuſatio eſt iſta, q̃ prior quippe cum iam modo de ambobus accuſetur Mitio non de vno. [Tandem reprime iracundiam) Mite. Quia reprehẽdere nequit iraſcentẽ, nimietatem reprehẽdit irati. Et ira, de cauſa eſt: Iracũdia, de moribus. [Atq. ad te redi) Quia ira, ab eo quod eſt Ire dicitur, q̃ à ſe eat, qui iraſcitur & furit. Et, Ad te redi, proprie dixit. Virg. Verum vbi nulla fugam reperit fallacia, victus. In ſeſe redit. Et Cic. Redit ad ſe atque mores ſuos. [Repreſſi redij) Non quid dicatur, ſed quod geſtu dicatur, ſpecta: & videbis neque adhuc repreſſiſſe iracondiã, neque ad ſe rediſſe Demeam. ſed q̃ mira eſt atque perſpicua mortalitas, in huiuſmodi rebus apparet. [Rem ipſam putemus) Videtur paullo citius deſtomachatus, q̃ res etiam incertæ poſcebant. Sed & hoc morale, nam iuſte irati, omiſſa ſæuitia ad ratiocinationes ſæpe feſtinant. & præterea illud accedit, q̃ non inuenit iam qđ condigne dicat. ſimul etiã quia increpitus eſt à fratre, q̃ apud ſe iam nõ ſit per iracundiam vehementem. [Rẽ ipſam putemus) Tractemus purgemus. nam & hinc putamina, purgamenta dicta ſunt. ut Plaut. in Capt. ait, Nucleum amiſi, retinui pignoria putamina. Et Virg. Multa putans, inquit. Putare proprie, eſt falſa & caſſa, à veris & vtilibus reſecare. vnde arborum purgatores, putatores dicuntur, Et Rem, cauſam ipſam litis oſtendit: vt, Mitte iſta, atque ad rem redi. [Ne tu curares meum) Nam ambos curare, propemodum repoſcere illum eſt quem dediſti. [Factũ eſt) Apparet Mitionem inuitum quidem fateri, ſed facete contẽnere obiecta. [Cur emis amicã Mitio?) Inclamatio illa nominis, magnam inuidiam ſignificat: ut, Regnum ne Æſchine hic poſſides? Et, Pacem te poſcimus omnes Turne. [Num qui minus mihi idẽ ius æquom eſt eſſe) Aut num, aut qui abundat. & eſt ordo. Qui minus æquum eſt eſſe idem ius mihi &c. Qui ergo, quare vel cur ſignificat. [Non) Confidenter non repetiuit, non habens rationem quam ſubijceret, niſi illi prouerbium veniſſet in mentem. Nãq; ſe videt in malam cauſam incidiſſe, totũ vernaliter & facete agit, & ſubijcit æquitatem, vbi iuſto ſe tueri non poteſt. Q. tñ à Demea ſtatim conuincitur, dicendo, Nunc demũ iſtæc oratio nata. vt oſtendat illum perturbatum contraria protuliſſe dictis ſuis ſuperioribus. [Cõia eſſe amicorum inter ſe omnia) Inter Pythagoreos ortum dicitur. [Facete, nunc demum iſtęc nata oratio eſt) Alij totum iungunt, alij ſeparant. Et bene Nata eſt, nam ſic dicimus de rebus repentinis, ut ſupra: E re nata melius fierẽ haud potuit, quam factum eſt, hera. [Auſculta paucis, niſi moleſtum eſt Demea) In duas partes diuiditur acta perſuaſio, nihil paſſurũ Demeam dãni, nihil corruptelæ. [Et me tã vxorem credidiſti ſcilicet Ductuꝝ:) ἐπιφορά. [Principio ſi id te mordet, ſumptum

ptum filij quem faciunt) Figuratiua locutio eſt: vt, Eunuchum quem dediſti nobis, quas turbas dedit? [Quæſo) Modo obiurgatorium eſt quæſo. [Pro re tua) Pro patrimonij tui qualitate. [Cóſerua, quære, parce, fac quamplurimum illis relinquas) Hoc ſic pronunciandũ, vt appareat hanc ipſam voluptaté diſplicere Mitioni. [Conſerua) Parta. [Quære) Noua. [Parce) Omnibus. [Vtantur ſine) Aut deeſt. His, vt ſit, his vtantur. Aut mea vtantur, antique locutus eſt. [De ſumma nihil decedet) Rei tuæ. ſ. [Dempſeris) Pro demes. [Mitto rem) Pecuniam & hęc exclamatio eſt moralis nimis aduerſum tardos, ac non intelligentes homines. [Cóſuetudinem ipſorum) Loquor aut quid tale ſubaudiendum. [Mitto rem, conſuetudinem ipſorum) Vel ab vtilitate ad honeſtatem tranſit, vel à rebus ad illos ipſos de quibus agitur. Cauetur .n. ne aut rem perdant, aut ipſi pereant. [Mane, ſcio, iſtuc ibam) Moralis & faceta correptio, continens in ſe latenter blandimentum quo deliniatur auditor. [Multa in homine Demea ſigna inſunt) Obſcuriſſimus ſenſus & re & verbis. [Duo cum idem faciunt) Obſcure locutus eſt, cum hic ſit ſenſus, Duo idem faciunt, quorum vni licet facere, alteri non licet. [Sæpe vt poſſis dicere) Melius eſt ſæpe ad ſuperiora coniungere, nam poſſunt duo idem facere, & caſu, non vt ſimilitudinem facere uideantur. tunc ergo erit ſignum. Sæpe idem faciunt Dicere autem poſuit pro intelligere & ſcire, ab eo quod præcedit, id quod ſequitur. vt, Fœneratum iſtuc beneficium pulchre tibi dices. &, Memorem me dices eſſe & gratum. [Non q̃ diſſimilis res ſit) An quia huic licet? [Quæ ego illis ineſſe video) Ordo & ſenſus hic eſt, Multa in homine Demea ſigna inſunt, ex quibus coniectura facile ſit, quæ ego illis ineſſe video vt confidam fore ita vt volumus. [Duo cum idem faciunt) Nam ambo & ſapiunt & intelligunt, & loco verentur. nó ingenij vitium ſed ætatis eſt. [Intelligere, in loco vereri) Non, in loco intelligere: ſed, in loco vereri. [Inter ſe amare) Cito dixit inter ſe, quod eſt, cum alter alterum inuicem amat. [At enim metuas) ἀντίθεσις ad peiorem tractatum pertinés, qui eſt habitus de conſuetudine re familiaris. [Ne ab re ſint tamé omiſſiores paullo) Quia amant, potant, olent vnguenta. [At enim metuas, ne ab re ſint tamen omiſſiores paullo) Oratorie paullo, nam non paullo omiſſiores fore Demea, ſed plurimum fore credit & metuit. Et à re, à patrimonio. [Omiſſiores) Negligẽtiores. Sic in Heaut. Vbi te uidi animo eſſe omiſſo. [O noſter Demea) Blanda & cum quodam compleru eius, qui reprehenditur, inculatio, & de more ſublato. Et ſic hoc dixit, tanquam dicturus eſſet, Multa te latent, ſimplex homo es. nam huiuſmodi ſententia latenter quandam dicentis auctoritatem fiduciamq́. deſignat. [Ad alia omnia ætate ſapimus rectius) Præterquam ad auaritiam. & per hoc, quod optas liberis, vitium ſenectutis eſt. [Attentiores ſumus ad rem omnes) Proprie attentiores reddit omiſſioribus. ſupra.n. dixerat, Ne ab re tamen ſint omiſſiores paullo. [Quam ſat eſt) q. d. attentos nos eſſe non ſtatim crimen eſt. [Quod illos ſat ætas acuet) προσφωνῶς acuet. [Næ nimium bonæ tuæ iſtæ nos rationes Mitio, & tuus iſte animus æquus ſubuerterit) Næ, valde. Subuerrit infra legendum eſt. Si Ne, pro Non, coniunctio eſt, ſubuertat legendum eſt. ita ut ſubaudiamus timeo, vel aliquid tale. Et Tuæ & Iſtæ q̃ ait ſignificationem habent nulliuſmodi rationem & ineptam. nam apparet non eas probari ab eo qui ſic loquitur. vt ſupra, Iam vero omitte Demea tuam iſtanc iracundiam. [Tace, non fiet) Tace nunc pro ἀφορισμῷ poſitum eſt, quaſi diceret, Non ſubuertet. ne dixeris quod mali ominis verbum eſt. [Da te hodie mihi) Accommoda te ipſum voluntati meæ. nam in animum tranſtulit quod eſt corporis. vt in Eun. Mihi ſeſe dare, ſermonem quærere. Cic. Ceruiculam iactare, & populo ſe accommodare. [Da te hodie mihi) Si non vis, inquit, propter te, vel ꝓ me mitis eſto. [Exporge frontem) Quia contrahi in verbo dicitur. Et verbo iſto oſtenditur quanto conatu opus ſit ad explicandam tantam contractionem ſenectutis & ſeueritatis. [Scilicet; ita tempus fert: faciundum eſt) Vide ſi non hoc ſit, quod Græci dicunt, nam ſic &, Ita tempus fert. Et, Faciundum, dicendo, oſtendit ſe magis cogi neceſſitatibus, vt paullo ſit tranquilior. & cum tanta difficultate permittit, tanquam mala ſubiturus ſit, atque adeo maiorem partem ſecum diſputat, neceſſario hoc velit nolit faciendum eſſe, ut ſit lætior, & hoc quia tẽpus fert. [Ceterum rus cum filio prima cum luce ibo hinc) Hoc ideo facit quaſi gaudere interim non poſſit, niſi ſe vicinæ ſæuitiæ proximitate ſoletur. [Faciundum eſt) Satis mire, tanquam neceſſitate cogatur ad gaudendum agreſtis ſenex. [Ibo hinc) Tanquã de malo loco. [De nocte) Abundat De. [Cum primo lucu) ἀρχαϊσμὸς. nam cum primo lucu veteres dicebant. lucum pro luce, pro ſole ponentes. Ergo cum primo lucu, cum primum ſol cœperit illuceſcere. [Cum primo lucu) Veteres maſculino genere dicebant lucem. [Fac te) Eodem verbo vtitur, quo iam dudum, vt laborem ad lætitiam ſe conuertentis oſtendit. i. elabora vt ſis hilaris. [Et illam pſaltriam vna illuc mecum hinc abſtraham) Vide ſingulas ſyllabas imbutas amaritudine ruſtica atque agreſti, nam Illam odium ſignat. Pſaltriam ſæuitia in nomine eſt, quam delicioſam eſſe oportet. &, Vna mecum, quam eum adoleſcentibus eſſe conſueuerat. & Illuc, ad quem locum pſaltrium ſecum ire compellit. Deinde ne uel in itinere pœna ceſſet, Cum filio ibo hinc inquit: Illam vero abſtraham. nam Illuc eo animo dixit, quo ſupra, Ibo hinc. Et apparet illum quaſi mancipium ducturũ puellam, non vt fidicinam. [Mecum hinc abſtraham) Non abducam, ſed quod eſt ſæuientis abſtraham. [Pugnaueris) Magnam tẽ feceris. Sic Lucil. Vicimus ocyus, & magnã pugnauimus pugnã. [Eo pacto prorſus illic alligaris filium) Hæc cum riſu dicit Mitio. Et ligare, eſt inijcere alicui vincula. Quis vero dicetur alligari ad aliquid, ſine quo eſſe non poſſit? Ergo proprie ad amicam alligari adoleſcentem dixit amatorem. Prorſus autem certe, recte, ac vere ſignificat. [Vt illam ſerues) Acuendam illam: Hoc eſt, non iam filium, ſed illam ſerua, in qua vtrunque tetinueris. [Ego iſtuc videro) Hoc eſt, vt illam ſeruem. [Coquendo ſit faxo, & molendo) Ne ametur. ſ. [Atque illi, fauillæ plena, fumi, ac pollinis coquendo ſit ſaxo, & molendo) Atqui molere prius eſt, q̃ coquere, ſed illud prius poſuit, quo pulchritudo magis fœdatur. an quia prius torreatur triticum, vt tundi poſſit? vt Virg. Et torrere parant flammis, & frangere ſaxo. [Coquendo ſit faxo, & molendo. [Præter hæc) ἀνάκλασις octaua. [Meridie ipſo) Cum ſol vehementior eſt. & nomen fecit de aduerbio. Meridiem dixerunt veteres quaſi medidiem, r, pro d, poſito, ꝓp cognationem harum inter ſe literarum. [Vt ſtipulam colligat) Quod ſub ſole fieri neceſſe eſt. [Tam excoctam reddam, atque atram) ἰδιωτισμὸς dixit reddam pro faciam. Et excoctam, ad tenuitatem ſiccati coloris. Atrã ad colorem retulit. Et vide q̃ aſpera, quamq́. ingrata clauſula ſit, qua ſæuidici ſenis finitur oratio. [Placet. nunc mihi videre ſapere) Non contradicit, ne rurſus prouocet ad iurgium. [Atque equidem filium) Non ſolum ſuadet lætitiam, ſed etiã ridere cogit inuitum. [Derides? fortunatus qui iſtoc animo ſies) Hoc verbum vultu Demeę ſic profertur, vt ſubriſiſſe videatur inuitus. Sed rurſus ego ſentio amare ſeuereq́. dixit. Et ridet qui ſimpliciter ridet: Deridet, qui cum alterius irriſione & contemptu ridet. [Fortunatus qui iſtoc animo ſies) Non laudantis eſt quod ait, fortunatus, ſed moraliter reprehendentis. vt ſicas cum te aliquid cura offenderit fortunatos ſtultos, qui nihil ſentiant. At hoc quoque dixit in Eun. At ego infelix neque ridiculus eſſe, neque plagas pati poſſum. [Iam iam deſino) Et hic velut neceſſitatem queritur imponi ſibi. [Et cui opus eſt rei) Cui rei credis, niſi nuptijs? hoc eſt ludo, atque lætitia: voto, & gaudio nuptiali. [Hunc ſumamus diẽ) Non, accipiamus, ſed impendamus, & cõſumamus. Vnde & ſumptũ dicimus pecuniam quæ inſumenda eſt.

PArata &c.) In hac ſcena eſt collatio. i. comparatio, congregatio duarũ perſonarũ, mitis ac ſæui, ſeu terribiles & auſteri. M. O Soſtrata, omnia parata ſunt à nobis ita, vt dixi, Vbi vis q̃ ſup. ſiant nuptiæ, quiſnam pepulit. i. pulſans, percuſſit iam grauiter fores à me. i. fores mea, dicimus .n. accepi literas à te, pro accepi tuas literas. D. hei mihi, præ dolore nimio h. d. quid faciam? qd clamẽ? aut quid q̃rar. i. cõquerar de fratre, cũ ego mea indulgentia veniam criminãdus, O cœlum, ò terra, ò maria Neptuni. i. maria qbus præeſt Neptunus? exclamationes ſunt & inuocationes elementorũ, quaſi totũ mundum accuſet, vel dijs iraſcatur, q in illis ſunt elementis. Tria aũt elementa tm̃ inuocant, quæ caduca ſunt & inferiora & ita cœlum capiendum eſt pro aëre. Videtq́. poteſt diluuium, & interitũ rebus optare ita, vt Virgiliano more dicere velit? oĩa vel mediũ ſiant mari. M. Hem, interiectio dolentis, ipſe Demea reſciuit tibi oẽm rem. i. totum negocium, totum figmentũ de emptione Pſaltriæ pro filio, vbi tibi ad nullum refertur, vt fieri ſæpe ſolet in mihi & tibi, vt Eu tibi fores crepuerunt, tu mihi ſemꝑ dormis, in talibus locutionibus mihi & tibi, nec ad me, nec ad te, nec ad quenq̃ referuntur. Scilicet. i. certe, nunc clamat id. i. ob illud, q reſciuit dem oẽm. Lites. i. iurgia ſunt paratæ ipſi Cteſ. & mihi ẽt, ſuccurrendum eſt. i. oportet ſuccurrere ei filio eius. D. eccum. i. ecce hic cõis corruptela. i. deprauatió, corruptio noſtrorũ liberorũ, non vnius tm̃, ſed duorũ, adeſt. i. in prõptu eſt, ſeu palã eſt, vbi cõis dicit quaſi vtriſque contingens, & vtrunq; contaminans, ſeu corrumpens, nam proprie cõe dicitur de duobus, interdum etiam de pluribus, vt hoc eſt mihi commune tecum. i. tibi mecum conuenit, vel mihi tecum. M. Tandem. i. poſt lõgam tui vexationem, reprime iracundiam. Ira eſt de cauſa, ira

GVID.

cundia de moribus, atque redi ad te, hoc eſt recollige te, redi ad lenitatem, placa teipſum, & bene redi ad te, quia ira dicitur ab eo quod eſt ire, eo ꝙ a ſe eat qui iraſcitur, & ſurit, & ideo qñ placatur, aut reſipiſcit ad ſe redire dicitur. D. repreſſi .i. compeſcui iracundiam, redij ad me .i. placatus ſum, mitto .i. omitto. omnia maledicta .i. omnia probra, improperia, iurgia, putemus .i. tractemus, purgemus. rem ipſam .i. cauſam ipſius litis, nam putare proprie eſt falſa, & infructifera a veris & fertilibus reſecare, vnde arborum purgatores putatores dicuntur, hinc & putamina purgamenta dicta ſunt, hoc quod ſequitur poſtea .i. ne curares &c. Fuit dictum inter nos, & adeo .i. certe, illud ortum eſt .i. proceſſit ex te, qui illud dixiſti videlicet, ne .i. quod tu non curares .i. curæ haberes meum filium, ne ue .i. & ego non curarem ſup. tuum filium reſponde an hoc fuerit dictum nec ne. M. factum eſt .i. illud à me proceſſit dictum non nego. D. cur nunc filius meus potat apud te? cur recipis meum filium in domum tuam ad potandum & laſciuiendum? ò Mitio cur emis amicam meo filio? Nam qui .i. cur, vel quare, minus .i. non, eſt æquom .i. non licet, non decet, non eſt iuſtum idem ius eſſe mihi .i. ꝙ habeam idem ius, quod ius æquum eſt tibi eſſe .i. quod ius tibi licet habere, quaſi peioris conditione ſim ego, q̄ tu ſis, ita ꝙ (vt vult Don.) ſit ſextus, nam qui minus mihi idem ius æquum eſt eſſe, quod æquum eſt tibi, qñ .i. quod dicunt, poſtquam ego non curo tuum filium, ne cura .i. noli curare meum. M. non dicis æquom .i. non dicis quod æquum ſit, & iuſtum dicere. D. non? dicis quod non dico æquom. M. Nam quidem .i. certe, hoc verbum .i. hoc dictum, hoc prouerbiũ, eſt vetus .i. tritum, omnia amicorum eſſe cõia inter ſe .i. eſſe communicanda vbi opus eſt, quod prouerbium inter Pythagoreos ortum dicitur. D. facete .i. vrbane, illud eſt dictum a te nunc demũ iſtæc oratio nata eſt quaſi repentina & ſubito exorta .ſ. amicorũ omnia eſſe communia cum videlicet non haberes quid reſpondere poſſes, quaſi videatur eum iam conuictum Demea. M. auſculta paucis .i. breui ſermone ò Demea niſi eſt moleſtum .i. ſi fiat ſine moleſtia tua, hoc eſt ſi tibi placet, vel cordi eſt, principio .i. in primis ſi id quod faciunt filij, vel id quod facio pro filijs ſuppeditando ſumptus, mordet te .i. te offendit, ac lædit, quæſo .i. obſecro, & eſt obiurgatorium, facito ſumptum .i. impenſam, quam tui filij faciunt, cogites tecum hæc quæ ſequuntur, tu olim tollebas .i. educabas, nutriebas illos filios tuos, pro re tua .i. ſm facultatem tuam, & ſm qualitatem tui patrimonij, quod per rem ſæpe ſignificatur, ꝙ .i. quia, putabas bona tua ſatis fore .i. ſufficientia fore ambobus filijs tuis. & tum .i. tunc, ſcilicet .i. certe, credidiſti me ducturum fuiſſe .i. quòd ego ducerem vxorem. nunc obtine .i. habes. eandem illam rationem .i. conſiderationem, antiquam .ſ. quam prius habebas, conſerua .i. cuſtodi iam acquiſita, quære .i. acquire noua, parce, à parco is .i. omnibus parcis, vtere modice. fac .i. effice, vt ſup. relinquas illis quamplurimum bonorum, ſcilicet .i. quamplurima bona, obtine tibi .i. habe tibi iſtanc gloriam, iſtam laudem de tollendis, & educandis, ac ditandis filijs tuis, ſine .i. patere, permitte ꝙ ſup. ipſi filij tui vtantur mea .i. vtantur meis rebus, & hoc antiquæ. Don. legit vtantur his rebus .ſ. quæ euenire, præter ſpem .i. præter expectationem & opinionem tuam. nam eum putares me vxorem ducturum, nõ expectabas a me bona pro filijs. Nihil decidet .i. diminuet de ſumma rei tuæ ſcilicet, q. d. nihil tibi conſlabit, putato id eſſe de lucro quod acceſſerit .i. adiunctum vel additum erit. hinc, id eſt ex meis bonis, q. d. quod tuis filijs accedet ex me de lucro id putato, preſertim cum ante putares nihil eſſe acceſſurum illis. ò Demea ſi voles cogitare in animo uere hæc omnia quæ dico, dempſeris .i. demes, moleſtiam .i. diſplicentiam, & mihi & tibi & illis filijs. D. mitto, id eſt omitto rem .i. pecuniam, loquor ſup. uel doleo, ſeu defleo conſuetudinem ipſorum .i. uel malam conuerſationem, vel deprauatos mores, q. d. non me mouet pecuniæ conſumptio quantum morum deprauatio. M. nunc Mitio interrumpit ſermonem Demeæ inquiens. Mane .i. tace, noli pergere in eo quod incepiſti dicere ſcio .i. intelligo, quod velis dicere, ibam iſtuc .i. niſi interrupiſſes meum ſermonem, pergebam ad illud dicendum, quod dicere te velle intelligo. ò Dem. multa ſunt ſigna in homine, ex quibus ſignis coniectura .i. coniectatio, præſenſio futuræ probitatis fit facile, vt ſæpe .i. ſicut plerunque, cum .i. quando, duo homines faciunt idem .i. eandem actionem, poſſis dicere .i. intelligere, ſcire, ſentire, licet huic facere hoc impune .i. ſine punitione, & criminatione, & reprehenſione, & poſſis dicere non licet illi facere hoc impune, non hæc eſt diuerſitas talia, eo ꝙ res quæ fit ab eis ſit diſſimilis, ſed q. i. quia. is q. faciat. eam eſt diſſimilis inquam, quæ ſigna prædicta inhærentia hominibus, quibus mores futuri poſſunt coniectari, video .i. ſentio eſſe in illis filijs tuis, vt .i. ita, quod confidam .i. certiſſime credam vel ſperem ita fore vt volumus .i. eos noſtris uotis in poſterum ſuis probatis moribus reſponſuros. Hæc ſunt ſigna, video eos ſapere, video eos intellegere .i. intelligentes eſſe quid faciam in rem ſuam video eos vereri .i. timere. in loco .i. vbi eſt opus & cõmodum, ſeu opportunum. video eos amare inter ſe .i. mutuo amore ſe proſequi. dicimus eleganter amamus inter nos, pro amamus nos inter nos, amatis inter vos. per amatis vos inter vos, amant inter ſe, pro amant ſe inter ſe. video inquam eos ſcire .i. eſſe ſcientes, vel video eos ſcire liberum ingenium .i. liberam naturam ſuam video animum eorum liberum inquam, alij habent ſcire eſt .i. ſcire licet .i. poteſt cognoſcere quiſquam ingenium liberum & animũ. tu reducas .i. reducere poſſis, & reuocare in bonam viam vitæ illos filios, quo die tu vis .i. quo tp̃e eos velis reuocare, non ſunt pertinaces in malis, at enim .i. ſed certe, metuas ne .i. ꝙ tamen ſint paullo omiſſiores .i. negligentiores, ab re .i. a patrimonio conſeruando, & augendo, ſeu ne ſint tardiores ad ſuam vtilitatem conquirendas. omiſſus ſa, ſum, inuenitur pro negligẽti & tardo, qui .ſ. multa omittit, quę facere deberet. timet ergo ne ſint negligentiores ab re, quia potant, amant, & olent vnguenta. ò noſter Demea frater & amice, ſapimus .i. ſapientes ſumus, & intelligimus rectius, ſeu ſentimus rectius. ætate .i. per ætatem noſtram ſenectutis, ad omnia alia .i. ad omnes alias res. præterquam .ſ. ad auaritiam. Senectus affert hominibus hoc vnum ſolum vitium auaritiæ videlicet, ꝙ non omnes ſenes ſumus attentiores .i. diligentiores, curioſiores, magis anxij ad rem .i. ad pecuniam cõgerendam, q̄ ſat eſt .i. q̄ eſt æquum & ſufficiens, quod .ſ. vt ſint attentiores ad rem. ætas .i. creſcentes anni, ſatis acuet .i. incitabit illos. metaphora eſt ſatis acuet. D. ò Mitio vereor ſup. ne .i. ꝙ iſtę tuæ bonæ rationes, & ille tuus, animus æquus .i. iuſtus & pius in nos ſubuertat .i. latenter deflectant, & conuertant nos, modo .i. nunc, vel paullo poſt, nimium .i. ſupra q̄ ſatis eſt. vel lege ſubuortant .ſ. deijciant nos a ſeueritate noſtra, qua vti in filios erant animus. Alij legunt ne, pro certe, vel valde, non ſubaudiendo vereor, ſed potior ſententia ſuperior eſt. M. tace non fiet .i. non ſubuerteris nimium ut times. iam .i. nunc. mitte .i. omitte iſtæc, quæ tu times. da te .i. accommoda te mihi .i. uoluntati meæ, hodie, q. d. morem mihi geras hodie tantum. exporge, pro exporrige .i. explica frontem, quam contraxiſti triſtitia, q. d. exhilara te & faciem tuam hodie amore mei. D. ſcilicet .i. certe tempus .i. temporis conditio, hoc eſt tempus nuptiarum filij fert ita .i. ut poſtulat, vt .ſ. frons exporrigatur. faciundum eſt .i. facere neceſſe eſt. Ceterum .i. ſed, quicquid faciam hodie ibo cras hinc .i. ex hac vrbe. rus .i. in agrum ad operandum. vbi rus ponitur aduerbialiter, & ibo cum filio. & quidem cum primo lucu .i. cum primum (vt Gellius ait) diluculabit, vel cum primum ſol ceperit illuceſcere. Veterem dicebant lucus, lucus, lucui, quartæ declinationis & maſculini generis pro luce. lucem ipſam pro Sole ponentes. Ergo cum primo lucu .i. cum primum cœperit ſol luceſcere. M. immo .i. ſed, renſeo ꝙ ſup. eas rus de nocte, q. d. non impediam quin eas etiam noctu. dummodo hunc diem lætum tranſigamus, modo .i. tantummodo, hodie fac .i. exhibe, te hilarẽ .i. vultuoſum, lætabundum. D. & ego abſtrabam .i. cum aſperitate, ſeu acerbitate abducam, hinc .i. ex hac vrbe, illuc .i. rus, vnà .i. ſimul mecum. M. pugnaueris .i. rem magnam feceris. Sic Lucil. Vicimus otium, & magnam pugnauimus pugnam. eo pacto .i. eo modo, illam abducendo tecũ. alligaris .i. alligabis, coniunctiuum pro indicatiuo, prorſum .i. omnino, vel recte, certe, vere, filium tuum illic .i. ruri cum pſaltria aderit. Ligare .i. alicui vincula inijcere, ſed aliquis dicitur alligari ad aliquid ſine quo eſſe non poteſt, ut amator ad amicam. Modo .i. tantummodo. facito .i. efficito, ut ſerues illam .ſ. pſaltriam. Nam illam ſeruando, filium quoque retinebis. D. ego uidero iſtud .i. (quod dici ſolet) dimitte mihi facere de hoc .ſ. vt illam ſeruẽ. Item (quod dici ſolet inepte) Refer te mihi de hoc, ſicut dicimus tu videris, vbi dici ſolet, ego me refero tibi. Atque illi pſaltriæ ſaxo, id eſt faciam ꝙ ſupple ſit plena fauillæ .i. ſcintillæ extinctæ & deſertæ ab igne, & ꝙ impleta fumi coquendo panes .ſ. vel fruges torrendo vt molantur. Ad ſaxo aliquam vt ipſa ſit plena pollinis .i. farinę tenuis & minutæ, quæ volitat ex mola cum molitur, quam ruſtici fatuam farinam vocant, quæ farinula & molitores, ſiue piſtores ſunt toti obruti & candidati. Faciam ergo vt ſit talis molendo, id eſt pinſendo, frangendo fruges mola præter hæc, id eſt vltra iſta quæ dixi. faciam ut colligat ſtipulam, id eſt culmum ſegetum in ipſo meridie, quaſi in ipſo feruore & æſtu Solis, quo uidelicet tempore ſol eſt vehementior. ego reddam, id eſt efficiam ipſam. tam .i. tantum. excoctam .i. tantum à Sole deſiccatam, atque atram .i. nigrã

propter feruorem, quam .i. quantum, carbo eſt excoctus & ater. M. Nunc placet mihi videre.i.delector cum video ſapere.i. ſapiẽtes homines eſſe, hoc eſt eum video ſapientiam a te exerceri, atque etiam tum .i. tũc, cogitas filium, vt cubet vna cum ea pſaltria etiam ſi nolit. D. derides. Ridere dicitur, qui ſimpliciter r.det. deridet vero qui cũ alterius irriſione & contemptu ridet. ego ſentio.i. ego percipio ꝙ ſup. es fortunatus .i. felix, qui ſis iſto aio .i. ꝙ habes iſtum aium, quem habes. Ita ſolemus dicere cũ cura nos offendit. Fortunatos et ſtultos q nihil ſentiant. M. pergis ne .i. ꝓcedis, ne in tuis iurgijs, & in tua triſtitia. D. iam iam.i. nũc nũc. deſino.i. ceſſo, deſiſto verba iniucunda dicere. M. perge.i. vade intro.i. in domum, & ſumamus.i. impendamus, conſumamus, vnde & ſumptũ dicimus pecuniam q̃ inſumenda eſt. Sumamus ergo hunc diẽ hilarẽ ei rei.i. ludo lætitiæ, voto, gaudio nuptiali. cui rei opus eſt diẽ inſumi .ſ. vel cui eſt.i. licet ſumere inquam hunc diẽ,

LATO.

ARgũ.) Cognito amore Cteſiphonis exclamat Demea & cum Mitione expoſtulat, quæ eſt ſumma epitaſis periculi Cteſiphonis. Sed mox placatur a Mitione, quæ eſt cataſtrophe eiuſdem partis fabulæ. [O cælum,) Tragica exclamatio. [Eccum adeſt) Accuſatio Mitionis. [Factum eſt) Fatetur factum, defenſurus qualitatem. [Nunquid minus) Confirmatio criminis à pari. [Non æquum) Defenſio, & primũ à prouerbio, quod vim iudicati obtinet. [Si id te mordet) Occurrit obiectioni extra cauſam, quam ſoluit à tuto, nihil deceſſurum Demeæ, ſumptu adoleſcentum. Et pertinet hoc ad minuendum crimen. [Omnia hæc) Concluſio huius loci. [Mitio rem) Obiectio, quæ ſoluitur à perſona. [Duo eum) Declarat exemplo. [At enim metuas) Obiectio, quæ ſoluitur ab ætate. [Bonæ tuæ) Ironicos. & iam placatior factus eſt Demea. [Ceterum rus) Cõminatio in filiũ. [Pugnaueris) Magnam rẽ feceris, metaphoricos. & eſt faceta approbatio. [Atque equidem) Attende vrbanitatem Mitionis.

PETRVS MARS.

PArata a) Moleſti hois & propemodum implacabilis animũ hic deſcribit Terent. Quid.n. odioſius, q̃ ſine cauſa in tantã iracundiam effundi, vt neſcias vel cum quo, vel qua de re, vel in quem finẽ verba facias. Hos hoies vocant moroſos, implacabiles, & moleſtos. Moroſos quidem, ꝙ nimis exacte, & ad vnguẽ qppiam fieri poſtulãt, vt Demea, q neſcio qua cura exactiore filium ſibi frugalẽ educere conabatur. Et implacabiles, ꝙ eoꝝ animi ad aſperiora inclinantur. Moleſtos vero, ꝙ nimia diligentia obtundant. [Amicorum cõia ſunt) Prouerbium eſt Græcoꝝ. Pythagoras Samius primus dixit, amicorum debere omnia eſſe cõia. Quod Cic. ſic interpretatur. Omnia.i. quæ ſine detrimẽto alijs concedi poſſunt, & ſic oſtenditur, nos ea rebus, quas poſſidemus, aut iure gentium, aut ciuili, non debere hominibus ignotis aliquid, niſi id, quod poteſt ipſis permitti & concedi ſine detrimẽto. Plato 5. de leg. ſic ait, Prima ciuitas eſt, Reip. leges, qua optimæ, vbique, maxime per totam ciuitatem, priſcum illud prouerbium locum habet, quo fertur, amicorum omnia eſſe cõmunia. Ariſt. in 9. Ethic. ſic ait: Eodem accedunt & prouerbia vniuerſa, vt anima vna, & amicorum omnia ſunt communia, & amicitia eſt æqualitas. Cic. 1 Off. E quibus ipſis cetera ſic obſeruentur, vt in Græcorum prouerbio, amicorum omnia communia.

RIVII castigat.

HEi mihi, quid faciam? quid clamem, aut querar?) Hic perperam omiſſæ ſunt duæ illę voces, quid agã? quas & Don. addidit aſſipulãtibus vetuſtis libris, & ſenarius expoſcit, quod non ſenſiſſe alios miror. Legendum igitur: Hei mihi quid faciam? quid agam? quid clamem, aut querar? [Nunquid minus mihi idem ius æquom eſt eſſe &c.) Nos, num qui minus &c. ex Don. qui ſic ait: Nũ qui minus mihi idem ius. Aut num, aut qui abundat. & eſt ordo: Qui minus æquom eſt eſſe idem ius mihi. Qui ergo quare vel cur ſignificat. Conſentiunt quædam exemplaria, velut Moguntinum anno xxj. impreſſum, vt de ſenſu nihil dicam. Nequid tamen diſſimulem, Venetum. Lugdunenſe, & alia pleraque habent: Nam qui minus, quæ lectio & ipſa mihi probatur. [Non æquom dicis. D. non) Interpres ſic legiſſe videtur. Non æquom dicis. non: nam vetus verbum hoc quidem eſt. Cõfidenter, inquit, non repetiuit, non habens rationem quam ſubijceret, niſi illi prouerbium veniſſet in mentem &c. Vide hoc loco interpretem. [Et tuus iſte animus æquus ſubuortans) Ex Don. colligitur hic ita quoſdam legiſſe: Næ nimium modo Bonę tuę iſtæ nos rationes Mitio, Et tuus iſte animus æquos ſubuortit: videlicet vt næ diphthongo ſcribatur. Sed alterum magis probare uidetur, quod ferè exemplaria habent. vt autem apud Græcos καὶ ἰκανῶν ἀττικῶν nonnunquam in oratione ſubauditur ἀνέμνησε, vel ὅρα, vel aliud ſimile uerbum: ita hoc loco apud Terentium vide vel caue, ſicuti adnotauit G. Bud. in Comment. linguæ Græcæ. Donatus timeo, uel aliquid tale ſubaudiri ait,

[Sed vtrunque recte) Faciundum eſt. [Ceterũ rus cum filio) Nos addito aduerbio temporis: Rus cras cum filio &c. quo modo habet manu ſcriptus liber & ex impreſſis quidam, velut Lugdunenſis & Venetus. Poſcit idem trimetri ratio, cuius cum detrimento omiſſum eſt τὸ cras in omnibus ferme recentioribus. [Cũ prima luce ibo hinc) Nos: Cum primo lucu, vt Don. & antiqua exemplaria pro eo quod dicimus, cum ſol primum cœperit illuceſcere: vel, vt Gell. loquitur. vbi primum diluculabit. Veteres.n. maſculino genere lucum dicebant, quod nos lucem, pro ſole ponentes: vt adnotauit Don. Tale quiddam apud Macrobium obſeruaſſe videor in Satur. Reperitur autem ſæpenumero idem apud Plaut. vt in Ciſt. [Hodie modo hilarum fac te) Nos, Hilarum te face: quo modo veteres libri. Monuit autẽ Diomedes antiquos dixiſſe, face, dice, duce, ſicuti & Verg. antiquitatis amantem: Tu Vulſce armari Vulſcorum edice maniplis. Sic ſupra Ter. Hunc abduce, vinci. [I ergo intro, & cui opus eſt rei, hilarem hunc ſumamus diem) Sic vetera exemplaria, & quædam etiam recentiora. Atque ita probe conſtat ſenarius. Miror vnde ex voces, quæ ſuperſunt, in hunc verſum irrepſerint.

GLAR.

SEnarij omnes preter vltimum apud quoſdam quadratum. In primo verſu aut omittẽdum verbum. Ita, aut bacchius eſt loco 4. In tertio verſu merito miratur Riu. omiſſa duo verba Quid agam, poſt Quid faciam. In 14. quidam legant Num qui minus: quidam legunt Nam qui minus, & Qui per Quare vel Cur exponunt, vt Don. In 15. Quod pro Quam. Sed ad carmen nihil impedit vtrum legas. In 17. s in Vetus eliditur. In 23 Duos monoſyllabum eſt. In 24. s eliditur in Satis. In 26. ſecundo loco bacchius eſt pro ſpondeo, vel eæ duæ ſyllabæ in vnam contrahentur. In 30. d, in Quod eliditur. In 31. Si, commodius ad ſequentem transferetur verſum, vt initio elidatur. In 36. s in Quibus eliditur. Ita in 39. d in Quid. In 41. Eos monoſyllabum videtur. In 49. d in Quod eliditur. In hiſce tamen iam aliquot enumeratis locis creticus ac bacchius abſq. eliſione poni recte poſſunt, ſed ea vbique inculcare non viſum eſt operæpretium. In 53 s in Tempus eliditur. In 54. Cras non eſt omittendum, vt recte annotauit Riuius. In 55. duæ vltimæ vocales de verbo Cenſeo, eliduntur à verſu ſequente. In 58. vel Illi legendum pro Illic, vt ſæpe admonet Donatus, vel Pacto poſt Illic ponendum vt verſus ita legatur.

Eo prorſum illic pacto alligans filium.

In 59. proceleuſmaticus primo eſt loco, & ſecundo bacchius, niſi Vt tollendũ putemus, vt conſtet verſus, certe ſenſus nõ poſcit. In 60. quidam lib. habent Atque, ille vetuſtus liber habebat Illic, quæ ſi vera eſt lectio, Atque priorem ſyllabam à ſuperiore verſu elidit. Quidam pro Illi repoſuerant Ibi. In quarto à fine rurſum Vt abundat, ab ſciolo aliquo appoſitum cum carmen reſpuat, & ſenſus non requirat. Vltimus verſus varie legitur. Veteres libri ita habent,

I ergo intro, & cui opus eſt rei hilarem hunc ſumamus diem.

Quam lectionem & Riuius & Doctor. probarunt. Ita I, a ſuperiore verſu eliditur, & Rei monoſyllabum in ſcanſione prorſus eliditur Liber Aldi quadratum acatalecticum exhibuit,

I ergo intro, & cui opus eſt rei, ei rei hilaram hunc ſumamus diem.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Demea cum videat non probari vulgo, ſeueritatem in liberos, diuerſam inſtitutionis viam meditatur. in qua perſona Terentius indicat mitioribus ſe fauere patribus, ſeculi ſui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ita faciundum eſſe exiſtimet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena exemplum proponitur hominum qui virtutem ſtudio affecti deſerunt, ob contemptum eius. Nam ſeueram eſſe in filios, apud omnes ferme vitio datur, & Terentius adeo fauet clementioribus & mitiſſimis patribus, vt hunc quoque Demeam ſaeuum adducat in Mitionis ſententiam. Non tamen ita fieri debere ſentit Poëta, ſed ex communi vſu loquitur, volens naturalem ineſſe veris patribus acrimoniam, quæ profecto ſemper inuiſa eſt, & odioſa adoleſcentibus.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena facilitatem, & clementiam homini eſſe oſtenditur.

D E M E A.

NVNQVAM ita quiſquam bene ſubductâ ratione ad vitam fuit,
Quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te ſcire credas, neſcias,
Et, quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.
Quod mi euenit nunc: nam ego vitam duram, quam vixi vſque adhuc,
Prope iam excurſo ſpatio mitto: id quamobrem? re ipſa repperi
Facilitate nihil homini eſſe melius, neque clementia. id
Eſſe verum, ex me, atque ex fratre cuiuis facile eſt noſcere.
Vitam ille ſuam ſemper egit in otio, in conuiuijs:
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus:
Sibi vixit: ſibi ſumptum fecit: omnes bene dicunt, amāt.
Ego ille agreſtis, ſæuus, triſtis, parcus, truculentus, tenax,
Duxi vxorem: quam ibi miſeriam * vidi? nati filij, (* nō vidi?)
Alia cura: porro autem, illis dum ſtudeo vt quamplurimum
Facerem, contriui in quærundo vitā, atque ætatē meam:
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium. ille alter ſine labore patria potitur commoda:
Illum amant, me fugitant: illi credunt conſilia omnia:
Illū diligūt: apud illum ſunt ambo, ego deſertu' ſum:
Illum, vt viuat, optant, meam autem mortem expectant ſcilicet:
Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit ſuos
Paullo ſumptu: miſeriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
Age age, nunc experiamur contra hæc ecquid ego poſſiē
Blande dicere, aut benigne facere, quando eò prouocat.
Ego quoque à meis me amari, & magnipendi poſtulo.
Si id fit dando, atque obſequendo, non poſteriores ferā.
Deerit: id mea minime refert, qui ſum natu maxumus.

DON. NVNQVAM ita quiſquam bene ſubducta ratione) In hac ſcena exemplum inducitur hominum qui virtutem tædio deſerunt ob contemptum eius, ꝙ apud omnes ſæuum eſſe, vitioſum ſit. Et adeo fauet Terent. clementioribus ac mitiſſimis patribus, vt hunc quoque adducat ad ſententiam Mitionis, non tantum hoc ſentientem ꝙ ita fieri oportet, ſed ꝙ ita res cogat. vult.n. naturalem ineſſe veris patribus acrimoniam, ſed eam ſemper inuidioſam eſſe adoleſcentibus. [Bene ſubducta ratione) Bene diſpoſita, bene computata. Ducere.n. eſt digitis computare, ſed ducere eſt apud alium & palam, ſubducere, apud ſeipſum & ſecreto. quo magis in verbo iſto maioris attentionis & diligentiæ ſignum eſt. [Quin res) Quin, modo cur nō ſignificat. [Quin res, ætas, vſus) Tria poſuit. ex quibus Res pro experientia ponitur, & hac dicit ſe eſſe mutatum. nam mox dicet, Re ipſa repperi, Facilitate nihil eſſe homini melius, neque clementia. [Aliquid moneat) ἀνάκλησις eſt per caſus. ſubauditur enim, quem. [Quæ tibi putaris prima) Ante alia eligenda, quæ & primo loco ponenda, ac per hoc optima. [Vitam duram quam vixi) ἀρχαϊσμός. ut Lucil. Magnam pugnauimus pugnam. [Nam ego vitam durā quam vixi vſque adhuc) Prius dixit quid faciat, quam cur faciat. [Prope iam ex curſo ſpatio) .i. ad calcem propter ipſos decurſus metaſque uiuendi. & eſt μεταφορὰ ſumpta à curſoribus. [Excurſo ſpatio) Id eſt in ſumma ſenectute. [Id quamobrem re ipſa repperi) Quia ſecum loquitur, ideo multa reticet & deeſt, Faciam: &, Si quis quærat: & Dicam. [Facilitate) Iam facilem ſe infert. Inter facilitatem & clemētiam hoc intereſt: facilis enim, cuius ira cito ſoluitur. Clemens, qui non iraſcitur. [Ille ſuam ſemper egit vitam) Hic iam quaſi comparatiua qualitas inducitur de vtroque: & vt ille in initio fabulæ locutus eſt, ſic in fine hic loquitur. [Clemens, placidus, nulli lædere os) Mira varietas & in locis, & in partibus orationis. Et clemens eſt qui colit mentem ſuam, nec eam vexat iraſcendo. [Nulli lædere os, Arridere omnibus) Voluptatis affectus eſt duplex, aut.n. ex quiete voluptas eſt, aut ex aliquo actu. ergo hic vtrunque complexus eſt. [Nulli lædere os) .i. nullum præſentem lędere. Et vide quam grate a nominibus verba tranſeant. [Clemens, placidus) Clemens eſt circa recte agentes. Placidus, etiam circa delinquentes. Et clementis eſt nulli lædere os: Placidi, arridere omnibus. Et clemens animo, Placidus vultu. [Et nulli lædere os) Adeo vt nulli ſe contriſtem faciat. & hæc eſt figura ἀναφορά, cum recurrimus per ea quæ diximus. & ἐξέτασις omnia repetita ſunt. [Ego ille agreſtis) Bene addidit Ille, quaſi iam notus, hoc ipſo ꝙ ferus atque agreſtis. Et ſæuus, factis: Triſtis, animo: Truculentus, vultu. Et aliter dici poteſt, vt triſtis ſit qui dolet, truculentus & ſæuus qui terret. & ideo αὔξησις mira per iſta decurrit. [Duxi vxorem) Pendet, duxi vxorem: ſed Etiā cum magno ſignificatu addendum eſt, maiore enim pondere ſubtrahitur coniunctio, nam, duxi etiam vxorem, dicendum fuit. [Quam ibi miſeriam vidi?) Ibi, inquit, quaſi ex hoc locus ſit. & hoc ſine coniunctione, vt mala quæ enumerat, multa videantur. [Alia cura) Non altera Patria potitur commoda) Accuſatiuo caſu extulit, quod nos ablatiuo dicimus.i. patrio potitur commodo. Actius in Clytemneſtra, Feras potiuntur plagas. [Illum diligunt, apud illum ſunt ambo: ego deſertus ſum) Hic oſtendit Terentius verum patrem & moleſtiorem & odioſum eſſe magis adoleſcentibus. [Illum vt viuat optant) ἀνάκλησις. Nam ſic veteres loquebantur. nos vero dicimus. Illi optantis ooo illum. [Illum) Mitionem. [Nunc experiamur) Magis comice pluraliter experiamur dixit, quàm ſi diceret, experiar. [Quando eo, prouocat) Non addit, quis, ſed intelligimus Mitionem ſignificari. [Si id fit dando, atque obſequendo) Bene naturam ſecutus eſt, qui artem ignorat, putans agi ceteris omnia debere, non dando & obſequendo. [Si id fit).i. Iam à liberis ſi magnipendor. [Non poſteriores feram) Subaudiatur partes. aut, non parui faciam.i. non vincar à Mitione. Et tranſlatio eſt à partibus hiſtrionum in fabula. [Non poſteriores feram) Primus in his ero, inquit, in dando atque obſequendo. [Deerit: id mea minime refert) Vide remanere in Demea non penitus eiectam ſecuritatem.

GVID. NVnquam quiſq. &c.) In hac ſcena exemplum inducit hominum, q virtutem tædio deſerunt ob contemptū eius, ꝙ apud oēs ſęuum eſſe vitioſum ſit, & adeo fauet Terent. clemētioribus, ac mitiſſimi patribus vt hunc quoque adducat ad ſententiam Mitionis, non tñ hoc ſentientem, ꝙ ita fieri oportet, ſed ꝙ ita res cogat, vult.n. naturalē ineſſe veris patribus acrimoniam, ſed eam ſemper inuidioſam adoleſcentibus. o Solos hic loquitur in tota ſcena. Nunq̃ quiſquam fuit rōne ita bene ſubducta.i. nunq̃ aliquis habuit menſuram, viam, modum ita diſpoſitum, computatum, & quaſi (vt ita dicam) calculatum, ad vitam.i. ad uiuendum, ſeu ad uitam degendam. Ducere eſt digitis computare, ſeducere eſt quem apud alium & palam deducere, ſed ſubducere eſt apud ſe ipſum & ſecreto deducere, quo magis in verbo maioris attentionis & diligentiæ ſignum eſt. Nunquam ergo quiſquam habuit rationem ita bene diſpoſitam ad viuendum, quin, id eſt quod non, res.i. experientia, ætas, id eſt ætatis conditio, vſus, id eſt exercitatio in modo viuēdi, apportet.i. afferat ſemper aliquid noui, quod prius erat ignotum &, quin inquam res, ætas, uſus, moneat.i. edoceat ſemper aliquid, vt ita quòd neſcias, illa quæ credas te ſcire, & vt repudies.i. recuſes, reijcias in experiundo.i. in exercendo, in ꝓbando re ipſa, ea quæ putaris .s. putaueris eſſe tibi prima.i. ꝓcipuæ, eligēda, primo loco ponēda, ac per hæc optima, quod videlicet neſcire quæ credebā, ſcire repudiate q̇ prima mihi putabā.i. uenit mihi nunc. Nam ego mitto.i. omitto, vitā puram.i. plenam acrimonię, aſperā, incultam, ſpatio.i. curſu uitæ meæ prope.i. fere, iam excurſu, id eſt traductio & ad calcē miſſo propter iſtos decurſus, metaſque viuendi, & eſt metaphora à curſoribus, qui in ſpatio currunt ad certas metas. Ergo excurſo ſpatio.i. in ſumma ſenectute. omitto ergo vitam in ipſa ſenectute, quam ſcilicet vitam vixi vſque adhuc, id eſt huc uſque, hactenus, vſque ad hoc tempus. Dicimus viuo vitam, ut pugno pugnam, certo certamen. Et enim (vt ait Donat.) Demea hic

ſecum

ſecum loquitur, ideo multa reticet vt hic id, quamobrem ſic intellige, vt uult Donatus ſubaudiendo & ſi quis quærat, quamobrem.i.quare faciam ſup. id .i. dimittam priſtinam vitam reſpondendo ſup. q᷑ repperi .i. deprehendi re ipſa .i. ipſo affectu, & ipſa experientia nihil eſſe melius homini, facilitate.i.benignitate neque clementia.i.inìraſcentia, quo verbo vtitur Gellius facilis ſic differt à clemente, nam facilis eſt cuius ira cito ſoluitur, clemens qui non iraſcitur, facile eſt cui vis.i.cuilibet, noſcere.i.eſſe verũ, videlicet nihil eſſe melius facilitate & clementia, ex me & fratre, id eſt ex conſideratione & cõparatione mei & fratris Mitionis, ille frater ſemper egit vitam .i. traduxit tempus vitæ, in otio .i. tranquillitate, in ſecuritate, in pace, in vacatione à labore, egit etiam vitam in conuiuijs.i.in ſodalitatibus viuendo cum æqualibus ſuis, ſeu gregalibus. vt Ciceroniano verbo vtar, egit inquam vitam ipſe clemens.i.quaſi colens mentem, neque eam vexãs iraſcendo. Placidus.i.tranquillus, ſed clemens eſt circa recte, agentes. Placidus etiam circa delinquentes. Item clemens animo, placidus vultu. Clemens ergo nulli lædere os i.nullum præſentem offendere, quod fit cum verbum aliquod moleſtum, præſentibus prodit ex pectore. Cum.n.aliquis præſens moleſtia ſermonis afficitur, tunc os.i.facies. vultus oſtenditur, ſeu læditur, quod ſatis paret, nam ſi eo ſermone pungatur, ſtatim os eius rubore perfundi cernitur, quod illi moleſtam affert paſſionem, clemens autem eſt nulli eo modo os lædere egit inquam vitam placidus arridere omnibus.i.paratus, ſeu diſpoſitus, & paratus ad arridendum omnibus quibuſcunque illi eſt viuendum. Arridemus alicui cum riſu noſtro illi benignitatem noſtram, ſeu fauorem, aut cõſenſum oſtendimus, aut denique beneuolẽtiam. Hæ autẽ ſtructuræ, clemens, nulli lædere os.i. ad nulli lædendum os, & placidus arridere.i.ad arridendum ſunt ſimiles illis. Et cantare pares, & reſpondere parati .i. pares ad cantandum, & pares ad reſpondendum, niſi quis velit capere lædere pro lædebat aut arridere pro arridebat. Dicit etiam Don. nulli lædere os ita intelligi, vt nulli ſe contriſtem faciat, ſed omnibus arrideat. Ipſe frater vixit ſibi .i. vixit pro ſe morem gerendo ſibi, neque ſe excruciando. Aut vixit ſibi non ducendo vxorem, ad cuius nutum viueret, ſumptum fecit ſibi.i. ſumptuoſus fuit cum amicis, laute familiariter, & ſodaliter viuendo, ſi dicere fas ſit omnes benedicunt .i. bene loquuntur de eo, omnes amant eum. Ego exiſtens ille, vt Virg. Ille ego qui quondam &c. ille dixit quaſi iam ex ſæuitia & aſperitate notus, ego ille agreſtis.i.inurbanus ſermone & incultus.ſæuus.i.ferus, crudelis, triſtis.i.mœſtus, ſeuerus, auſterus, parcus .i. paruus in ſumptu faciendo. truculentus.i.terribilis ipſo aſpectu. Triſtis.n.dicitur animo truculentus vultu. Vel triſtis qui dolet, truculentus qui terret. Ego inq̃ ille tenax.i.nimis tenens ea quę largiri deberem, & mihi & alijs, duxi vxorem vbi frater cælebs vixit, quam miſeriam non vidi.i.non ſenſi, ibi.i.coniugio. Nam nati ſunt filij duo.ſ. Cteſipho & Æſch exiſtentes alia cura i.alia ſolicitudo mihi allata. alia inquam a multis alijs curis, quia dixit. Quam ibi miſeriam non vidi. Porro autem.i.ſed certe, aut deinde, dum.i.quandiu, ſtudeo .i. do operam, laboro vt facerem.i. accumularem illis natis quamplurimum bonorum .ſ. in quamplurimas fortunas, & quamplurima fortunæ bona Contriui.i. conſumpſit vitam, atque ætatem meam inquirendo .i. in acquirendo illis diuitias. Nunc ætate mea exacta.i.confecta, finita, abſoluta, fero.i.reporto, hoc fructi.i. hunc fructum pro labore meo ab his filijs .ſ. odium, quia me odio proſequuntur. Fructi dixit in genitiuo vetuſte pro fructus. ſicut inuenitur apud vetuſtos tumulti pro tumultus, ſenati pro ſenatus, & ita de alijs omnibus nominibas quartæ inflexionis haberi poteſt. Ille alter.ſ. Mitio frater, potitur commoda patria, à patrius patria patrium denominatiuo à patre.i.delectatur cõmodis, & fructibus, ſeu delectationibus, quibus frui ſolẽt felices patres in ſuis liberis, in qua oratione potior iungitur accuſatiuo vetuſte, cum iungi ſoleat, aut ablatiuo, aut genitiuo. Deinde ſubdit illa cõmoda quibus potitur Mitio. Filij mei amant illum, fugitant me, id eſt frequenter fugiunt ipſi credunt.i.cõmittunt impartiunt, communicant illi Mitio. omnia conſilia.i.omnia arcana, propoſita, decreta, deliberationes ſuas. Diligunt illum fratrem, ſunt ambo apud illum fratrem ego ſum deſertus .i. derelictus ab his tanquam contemptui habitus, optant illum fratrem, vt viuat.i.optant ut ille frater uiuat, modus dicendi veterum eſt. Autem.i.ſed .i. expectant .i. optant. Vt expectare uenis, mortem meam. Scilicet.i.certe, hic frater fecit eos filios ita eductos pro educatus, & nutritos maximo meo labore. fecit ita ſuos paullulo ſumptu.i.parua impẽſa, ego capio omnium miſeriam, hic frater potitur gaudia, hic iterum accuſatiuo iungitur potitur.i.fruitur gaudijs, & delectationibus ex beneuolentia filiorum procedentibus, age age adhortatur ſeipſum ad imitandos mores fratris benignos, nunc experiamur pro experiar.i.faciam periculum contra hoc.i.contra auſteritatem, ac duritiam meam, & terribiles mores meos, vel contra hæc quæ facit frater, ut filij mei me ament potius q̃ illum. Vel ſic, nunc contra, id eſt ediuerſo, uiciſſim, ut ſit aduerbium, experiamur hæc quæ ſequuntur, uidelicet quid poſſim dicere blande .i. leniter, aut q̃d poſſim facere benigne.i.liberaliter, uel manſuete, quando.i.quia &, quod dicunt, poſtquam ipſe frater prouocat i. incitat, me eo aduerbiũ ad locum i.ad id experiendũ, uidelicet quid dicere blande, aut benigne facere poſſim, quoque.i.etiam. poſtulo me amari à meis filijs.ſ. & magnipendi.i.magnifieri.i.magni æſtimari, & q̃d barbare dicunt, multũ appretiari. Si id.i. vt amer & magnifiam, fit.i.efficitur, dando.i.largiendo illis, & obſequendo.i.complacẽdo, indulgendo, morem gerendo illis, poſthac.i.amodo, poſt hoc tempus, non feram.i.non agam, vel patiar, aut non geram partes ſup. poſteriores.i.meum officium in eos ab alio nõ vincetur, alij habent poſterioris, & tunc ſic intellige. Non feram partes.i. officia poſterioris, hoc eſt non fungar officio minoris & ſequentis alium, tanquam ab eo victi, q.d. non vincar à Mitio. dando & obſequendo, ſed in ea te primus ero, non poſterioris munere fungens. Eſt enim tranſlatio ſumpta à partibus hiſtrionum in fabula. Deinde ſubdit, tamen aliquid habex ſeueritatis, quaſi ſeueritas non ſit penitus euomita, id quod ſequitur deerit .i.deficiet in hac benignitate quam ſuſcipio.ſ.quod minime.i.nõ, refert mea, id eſt quod non ſpectat ad me, non me decet ita.ſ demittere me, vt obſequar & blandiar natis preſertim, qui .ſ. ego refertur enim ad mea, quantum ad intellectum primitiui, ſum maximus natu.i. ſum ſenior ipſo Mitione, vel qui ſum maximus natu ſine comparatione.i. qui iam annoſus ſeu annis admodum confectus. Vel ſic poteſt intelligi. Deerit.i.erit defectus in hac re quã ſuſcipio, cum ab ea ſim nimis alienus natura mea. verũ non curo, quia nõ erit qui me arguat & reprehendat, tum ſim maximus natu. Sic ergo aſtrue, deerit.i. erit defectus in hac mutatione rationis vitæ. id defectus quod erit minime refert mea .i. ad me non ſpectat, non vergit in dedecus meum, nihil curo, nullatenus intereſt mea, qui ſum maximus natu.

ARgm̃) Motus exemplis mutat vitæ ſuæ inſtitutum Demea, & ex duro atque agreſti ſtudet fieri benignus. Pertinet hæc ſcena ad erudiẽdum ſpectatorem, vt intelligat, qui ſit ſcopus huius fabulæ. [Subducta ratione,) Id eſt, conſiderata recte viuendi via. tranſlatum à calculatoribus. [Excurſo ſpatio) Finita ætate tranſlatum à campeſtri certamine. [Lædere os) Offendere, rubore afficere. [Vidi) Expertus ſum. [Facerem) Pararem. [Hoc fructi) Vetuſte pro fructus. [Ille, illum illi) Pulchra traductio cum repetitione ad amplificationem, & ornatum. [Ego quoque) Ætiologia. Poſteriores. Accuſatiuus, ſubaudi, partes, LATO.

NVnquam ita quiſq̃) Imperiti hominis peruerſitatem & ingenij craſſitudinem, qui virtutes, non q᷑ honeſtæ ſunt & ſua cauſa dignę cur expetantur, ſed quia cõmoditatem & vtilitatem præſtant, ſectari cupiat exprimit hæc ſcena. Hos quomodo philoſophus lib. 1. Ethic. inſectetur. ſi libet audias. Qui virtutes hoc modo exiſtimant, q᷑ diuitias, ſeruitia, aliaſque vulgares fortunas, & externa bona produceant, quis virtutum finis ſit, videntur mihi plane ignoraſſe. Et poëta Latinus conqueritur, quòd virtutes, quæ carent præmio, parui penduntur. PETRVS MAX S.

Nec facile inuenies multis è millibus vnum.

Virtutem pretium qui putet eſſe ſui.

[Facilitate nihil) Facilitas eſt virtus contraria moroſitati, quam cum ſupra modũ & inſolentius vſurpamus, in vitium degenerat Xenophon lib. 4. Facilitatis magna laus eſt in omni conditione vitæ. Clementia vero Cic. lib. 2. Rhetòr. ſic definit: Clementia eſt per quam animi temere in odium alicuius inuectionis concitati comitate retinentur. [Hoc fructi) Vetuſto more pro fructus. Nam veteres Latini tantum quatuor declinationes ponebant. [Patria potitur) Et hoc veterum conſuetudine, apud quos potior & fruor conſtruuntur cum accuſatiuo.

BLande dicere aut benigne facere: quando eo prouocat) Multo maxima pars librorum veterum habet: Quando huc prouocat, quo modo interpres quoq. legiſſe videtur, quantum ex oĩbus ferme editionibus colligo. Sed & verſus vtrũque patitur & ſenſus Proinde non magnopere, vtrum legas, referre puto. Ceterum benigne facere hic ſignificat munificũ eſſe, quo modo Cicero vtitur pro Plancio, & 2. Offic. vbi, Qui, inquit, opera, Virtute, & induſtria benefici & liberales erunt: primum quo pluribus profuerint, eo plures ad benigne faciendum RIVII caſtigat.

dam adiutores habebunt. Plaut. in Captiuis: Gratis hunc à me, vt ſit liber, abducito. PH. Ædepol Hegio facis benigne.

GLAR. TRochaici tetrametri catalectici huius ſunt ſcenæ verſus. In tertio proceleuſmaticus eſt loco ſecundo. In 5. Euenit præſentis vē temporis, & creticus loco primo, trochæus ſecūdo Doct. tñ iambicum tetram. acatal. iudicauit inter reliquos trochaicos oēs. Nam in octauo vel Id à ſuperiore eliditur verſu, vel amphibrachys eſt loco primo. alioqui & ipſe futurus erat iambicus tetr. acatal. inter reliquos trochaicos, euiuſmodi & nonus, niſi Egit verbum poſt Vitam legas. ſic. n. erit verus trochaicus. Idem de duodecimo aio, in quo puto amphibrachyn eſſe loco primo, alioqui & ipſe iambicus erit tetr. catal. In 14. aut s, in Illis eliditur, aut aliqd in eo verſu ſuperfluit, & fortaſſis verbum Autem. quod ego propemodum crediderim, niſi putemus Poëtam abſque Vt, ita locutum. Porrò aūt dum ſtudeo illis quamplurimum Facere. per infinitum verbum, quod ego abſque exēplaris vetuſti fide non aſſeruerim. In 19. eliditur s, in fine verbi Deſertus. In 20. Meam, & in 21. Meo monoſyll. ſunt, niſi illic bacchium loco quarto, hic amphibrachyn ponamus loco ſecundo. In 22. Potitur tertia dixit coniugatione, vt ſupra verſu 17. huius adeo ſcenæ. In 23. deeſt ſyllaba poſt Nunc. ego vel Hercle, vel Ergo, vel Certe, uel quid ſimile poſitum à Poëta puto. In vltimo verſu Mea vel monoſyllabum eſt, vel creticus loco ſecundo.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Demea abſurde contra ingenium ſuum blandus eſſe conatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Poeta oſtendit, quam abſurde Demea contra ingenium ſuum conetur eſſe blandus: quanquam immodica ſit repentina largitas, vbi animus à nimia parcitate in profuſionis vitium decurrit. Apparet etiam iam crapulam omnem Syrum edormiuiſſe ac deſpumaſſe.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Demea noua & ſimulata comitas multis patefit, nam in hac ſcena Syro præter naturam adulatur.

Trimetri.

SYRVS, DEMEA.

HEVS Demea, rogat frater, ne abeas longius.
D. Quis homo? ò Syre noſter, ſalue, quid fit? quid agitur?
S. Recte. D. optume eſt. iam nunc hæc tria primum addidi
Præter naturam: ò noſter, quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens bene faxim. S. gratiam habeo. D. atqui Syre
Hoc verum eſt, & ipſa re experiere propediem.

DON. HEVS Demea, rogat frater ne abeas longius) Hic oſtendit poëta, q̄ abſurde blandus conetur eſſe, q non ſoleat, & q̄ immodica ſit repentina largitas, vbi animus à parcitate nimia in contrarium vitiū profuſionis excurrerit. [Heus Demea, rogat frater ne abeas longius) Vt apparet, iam edormiuit crapulā Syrus. & ſatis moraliter dixit, frater, nec addidit Tuus. [Frater) Moraliter nam deeſt tuus. [O Syre noſter, ſalue, quid fit?) Iam non hæc blanda, ſed dura ſunt. nam ſalue dixit ei, non ſolum quem ſæpe viderit, ſed cum quo toties litigauerit. [Quid fit? quid agitur?) Interrogat & cum ſciat, & cum damnet actus eius. [Recte) Bene reſpondit: hæ enim interrogationes de ſalute atque incolumitate eius ſunt qui interrogatur. [Hęc tria) Deeſt verba. [Præter naturam) Plus dicit, q̄ ſi diceret, præter conſuetudinem. Iam nunc hæc tria primum addidi, præter naturā, ò noſter, quid fit? quid agitur? Hoc preſſius dictum eſt. [Seruum haud illiberalem) Dura & importuna repente cōmutatio ex tanta vituperatione in laudem Syri, oſtendit contra naturam ſuam otii Demeam. [Præbes te). i. re oſtendis, factis probas. [Et tibi lubens bene faxim) Et bene ad quam rem adiectum eſt, an & bene • hoc addidit. Quis n. credat tam ſubitis poſt ſæuitiam blandimentis, niſi factis quoque vera eſſe oſtendantur? [Et tibi lubens bene faxim) Et additum eſt, vt oſtendat hanc eſſe ſententiam, Non ſolum te laudo, ſed etiam iuuo: illud dicendo, hoc faciendo. [Et tibi lubens bene faxim) Poteſt hoc & ſic intelligi, Bene tibi faxim, & lubens. multi. n. bene, ſed non ea aio faciunt. Omnia ergo addidit, quę placidū oſtendant ipſum, atque clementem. [Atqui Syre) Atqui, abundat per πλεονασμὸν Syre, Aſſeueratio eſt non credentis. [Hoc verum eſt) Quaſi falſum fuerit illud qđ iurgabat, & hoc ſit uerum quod nunc dicit. [Propediem) ταχύ. Nam propediem aduerbium eſt temporis, vt ſi diceret, cito.

GVID. HEus Demea &c.) Hic oſtendit Poëta q̄ abſurde blandus conetur eſſe qui non ſoleat, & q̄ immodica ſit repentina largitas, vbi aius à parcitate nimia in contrarium vitium profuſionis excurrerit. Apparet aūt Syrum iam crapulam edormiuiſſe. S. Heus aduerbium vocandi, ò Demea frater tuus. ſ. Mitio. rogat ne. i. ꝙ non abeas. i. diſcedas longius, & quod dici ſolet, ꝙ nō elonges te. D. Quis eſt ſup. homo qui me vocat, deinde viſo ſeruo, inquit, ò Syr. ſalue quid fit? quid agitur? S. Recte fit, recte agitur. i. bene ſe res hn̄t, & (quod dn̄t) totum bene vadit. inepte, ſanè, & abſurde. D. Optume eſt. i. optime res ſe habet. Iā nunc addidi primum. i. in primis hæc tria verba quæ ſequuntur, præter naturam. i. præter conſuetudinem meam. Nam ſemper ante hac fui ſeuerus & immanſuetus. Subdit illa tria verba, quæ præter naturam dixit. ſ. ò noſter, eſt primò verbum, quid fit? ſecundum quid agitur, tertium. Præbes. i. præſtas exhibes te ſeruū haud illiberalem. i. non improbum, immo æquum, iuſtum, ac bonū. Nam illiberalis eſt bonus, & bene faxim. i. bene faciam tibi, lubens. i. bono aīo. Inuenitur etiam faxim pro fecerim, vt teſtatur Nonius. S. Habeo gratiam. i. pro beneuolentia tua ſum tibi deuinctus, ſiue obligatus. D. Atqui. i. ſed certe. ò Syre, hoc quod dico me tibi benefacturū eſt verum, & experiere. i. ꝓbabis. re ipſa. i. pro effectu, ꝓpediem. i. cito, breui tp̄e, quaſi iam ꝓpè ſit dies.

LATO. ARgm) Prodit Syr. & Demea experiatur nouam benignitatē. [Iam nunc) Hoc recte, quia difficile eſt naturam mutare. Et attende quàm ridicule contra ingenium conetur ſenex.

PETRVS MARS. HEus Demea) Nihil magis riſu dignum eſſe, q̄ id quod quis contra naturam facere contendit, docet hæc ſcena. Semper enim indicia adſunt, quæ faciunt, vt quæ cum gratia locum habere poſſent, inutiliter & inepte audiantur.

GLAR. HArum ſcenularum verſus ſunt rurſus ſenarij. In vltimo prioris ſcenulæ verſu Hoc à ſuperiore verſu eliditur, Ita in ſecundo verſu ſequentis ſcenulæ uel à in Accerſant à ſuperiore uerſu eliditur, uel d in Sed, vel denique creticus eſt loco ſecundo. Ceterum tertium & quartum recte Riuius legit. In Aldino lib. corrupte leguntur. In ſexto à non eliditur in Ita, alioqui carminis ratio claudicabit, Conſentiunt lib. omnes.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Demea obuium Getam præter conſuetudinem blande nititur compellare, & eius inſulſe laudibus inſiſtit, pollicendo ei ſe benefacturum.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Vt in priore ſcena Syro, ita in hac Getæ inſulſiſſime adulatur Demea. Adeo verū eſt illud Horatianū. Tu nihil inuita dices faciesq; Minerua.

GETA, DEMEA.

HERA, ego hinc ad hos prouiſam, q̄ mox virginem
Accerſant. ſed eccum Demeam. ſaluos ſies.
D. Oh, qui vocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretij eſſe hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi eſt profecto ſeruus ſpectatus ſatis,
Cui dominus curæ eſt, ita vt tibi ſenſi Geta:
Et tibi ob eam rem, ſi quid vſus venerit,

Lubens

Lubens bene faxim. meditor eſſe affabilis,
Et bene procedit. G. bonus es, cum hæc exiſtumas.
D. Paullatim plebem primulum facio meam.

DON. HEra ego hinc ad hos prouiſam) Ad hos, ad Mitionem & Æſchinum ſcilicet. Prouiſo duas res ſignificat, procedo & video. [Sed eccum) Hoc apud ſe. [Oh, qui vocare?) Hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notus videmus. [Ob, qui vocare?) Poſt oh, nomine vocaturus, nō habuit quod diceret, & ideo ſubiecit, Qui vocare? Virgil. O quam te memorem virgo? namque haud tibi vultus Mortalis: nec vox hominem ſonat: ò dea certe, An Phœbi ſoror, an Nympharū ſanguinis vna? Moris eſt aūt inferiores proprio nomine vocari, ſi blādiri velis. ſed hic nominis oblitus, dum dubitat & inquirit, inhæſit pronomini. [Animo meo,) Hoc eſt ſm animi mei ſententiam, & quantum ad animum meum pertinet. [Nam his mihi eſt profecto ſeruus) In hoc laudando quia non laborat, ſubiecit ſpecialiter merita eius, aut, vt exiſtimo, nihil habuit quod diceret niſi laudem ſine vllius facti mentione. Et Mihi .i. quantum ad iudicium meum pertinet. [Cui dn̄s curæ eſt) Cum hic dominas habet, dn̄m dixit, q̃a præualet maſculinum. Virgil. Deſcendo, ac ducente deo flām̄am inter & hoſtes Expedior. Et præterea ſententia generalis inducit. cum nullum ſpecialiter dn̄m ſignificat. [Ita vt tibi ſenſi Geta) Maximum delinimentum refert, cum nomine vocans. quod tantum ſuperioribus eſt. & vide q̃ grate, poſtquam ipſe dixit, nomine appellauit Getam. [Et tibi ob eam rem) Quid & tibi? verum quemadmodum alijs? an quemadmodum Syro? [Et tibi ob eā rem, ſi quid vſus venerit) Defectus quidam ruſtici prætet naturam blandientis, cogit dicta repetere ſine gratia. Hę autem promiſſiones ad hoc pręmittuntur, vt cum in ſubiectis agi à Demea huiuſmodi res cœperint, non ſit abſurdum ſpectatoribus Demeā tam cito eſſe mutatum. [Meditor eſſe affabilis) Sic hoc lentius, vt illud ſupra, ſam nunc tria hæc addidi præter naturam, O noſter, quid fit? quid agitur? [Paullatim plebem) Moraliter inferiorum turbam, plebem dixit, hoc eſt vt in urbe vulgus, ita in familia ſeruos. Et ſit translatio ab iis qui honores doloſe, ac non pro merito petunt, ambitioſiq́. ſunt. [Plebem primulum facio meam) Hoc eſt mihi fauentem. Et è contrario Virgilius: Vadimus immixti Danais haud numine noſtro.

GVID. HEra ego &c.) Hic Demea obuium Getam blande nititur cōpellere & eius inſiſtit laudibus. Geta ò hera.i.ò domina mea Soſtrata mater puellæ nupturæ. prouiſam.i.procedam. hinc.i. ex hoc loco. ad hos.ſ.ad Mitionem, & Aeſchinum. Vel prouiſam.i.ibo ad videndum hinc ad hos. q̃.i.quantum, mox.i.quantū cito, quantum ſtatim quanto poſt. accerſant.i.aduocent, venire ad ſe faciant virginem. Sed eccum Demeam.i.ecce hic prope Dem. oh ſis ſaluus Dem. oh, hac interiectione vtimur, vbi ex interuallo notos videmus. qui.i.quo modo, quo nomine vocaris? G. Vocor ſup. Geta. D. Vocaris Geta? iudicaui animo meo .i. ſm animi mei ſententiam te eſſe hodie hominem maximi pretij .i.plurimi æſtimandum. Nam profecto.i.certe. is ſeruus eſt ſatis ſpectatus.i.ſatis probatus, mihi.i.quantum ad iudicium meum pertinet. cui ſeruo dn̄s eſt curæ, ita vt ò Geta ſenſi.i.percepi dominam ſup. tuam eſſe tibi curæ, ſed dn̄m dixit in maſculino, quia maſculinum præponderat fœminino. Et ob eam rem.i.propter eam cauſam, quia es fidelis ſeruus. ſi quid vſus.i.ſi aliquid vtilitatis euenerit.i.acciderit, contingerit, in quo poſſim tibi prodeſſe. bene faxim.i.bene faciam tibi, & quidem bono animo. uel ſic capiatur uſus pro opus, vt ſæpe fit apud Plaut. ſic intellige. Si quid vſus euenerit.i.ſi quid opus fuerit, ſeu ſi qua neceſſitas contigerit, vbi ſit opus opera mea, bene faciam tibi & quidem lubens. Aut ſic intellige, ſi quid vſuuenerit.i.quid euenerit. Nam ſæpe in epiſt. Cicer. inuenias vſuuenire pro euenire. Ipſe.n.ad Appiū ſic, inquit. Cum preſertim mihi vſuuenturum non arbitrer, ut ego quoque abs te defendendum eſſem. Itaque ſic aſtrue, Eam ob rem ſi quid vſuuenerit.i.ſi quid contigerit in quo mea opera vt poſſis, lubens bene faciam tibi Ego meditor.i.conor, ſtudeo, laboro, exerceo me, molior eſſe affabilis.i.ſermone ſuauis & benignus, quaſi facilis, quem poſſit unuſquiſque affari.i.alloqui, & bene procedit.i.bene ſuccedit, quaſi porrò.i. procul cedit & progreditur. Ergo ſic intellige. Et ipſa meditatio ſeu exercitatio bene procedit, bene ſe habet, non remittitur, ſed progreditur longius. Dicimus etiam illa ratio non procedit.i.non valet, nō probat propoſitum. Et digeſtis de incendio, quemadmodum ergo procedit quod labeo ſcribit.i.quomodo illud habet apparentiā veritatis, aut auctoritatis. Meditor ergo eſſe affabilis, & bene ꝓcedit.i.in ea meditatione bene me habeo vſque eo ut res magis, magisque procedit.i.vt efficiar in dies magis affabilis. G. Tu ea bonus cum exiſtimas.i.iudicas hæc de me quæ dixiſti. D. Paulatim.i.ſenſim. facio.i.efficio. reddo primulum.i. nunc primum. plebem meam.i.mihi fauentem. Nam plebs manſuetis fauere ſolet, & auſteris aduerſari.

LATO. ARgm̄) Aliud experimentum Demeæ in Geta. Et ſimul egrediuntur perſonæ in proſcenium ad congreſſum ſequētis ſcenæ. [Oh, qui uocare?) Oh ſenilis interiectio. [Meditor eſſe) Hoc ſecum placens ſibi Demea. [Plebem) Metaphoricos ſeruos uocat.

PETRVA MARA. HEra, ego) Veriſſimum eſſe quod dicit Horatium. Dum uitāt ſtolidi uitia, in contraria currunt, teſtatur hæc ſcena. Nam dum Demea omnibus ſe facilem & ſuauem præbere ſtudet, & uitium moroſitatis, & inclementiæ effugere laborat, in longe grauius incidit, ut pene contemptim nugacitatem ſuam & utilitatē omnibus obijciat.

GLAR. GEta maxumi pretij eſſe te hominem &c.) Sic quidem Moguntinum & Vuittembergenſe exemplar, ut alia omittā. Ceterum ſic legendi ſunt hi duo uerſus:

Oh, qui uocare? G. Geta. D. Geta, hominem maxumi
Pretij eſſe te, hodie iudicaui animo meo.

Ita uetuſta exemplaria conſentiunt, neque aliter conſtant ſenarij: Eſſet enim alter ex his brachycatalecticus.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. ADR. BARL.

Nuptiarum mora offenditur Aeſchinus. Hunc Demea blande alloquitur, & maceriam dirui iubet qua puerperam traducant.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Aeſchinus de nuptiarum mora ob apparatum & rituum conqueritur. huic deinde Demea paulo urbanius blanditur, ex quo lepidum ſe vocari geſtit, ſimulq; parietem inter medium, quo commodius puerpera inducatur, dirui iubet. Hic quoque Aeſchinus & Demea inter ſe affabiles iudicio ſunt, & quam dulcis ſit iunioribus aſſentatio, & quam ingrata cenſura.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena Aeſchino Demea ſe comem præbere conatur.

Trimetri.

AESCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

OCCIDVNT me, qui dum nimis ſanctas nuptias
Student facere, in apparando conſumunt diem.
D. Quid agitur Aeſchine? AES. hem pater mi, tu hic eras?
D. Tuus hercle vero & animo, & natura pater,
Qui te plus quàm oculos hoſce: ſed cur non domum
Vxorem accerſis? AES. cupio: verū hoc mihi mora eſt,
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. eho,
Vin' tu huic ſeni auſcultare? AES. quid? D. miſſa hæc face,
Hymenæum, turbam, lampadas, tibicinas:
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum poteſt, hac transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrem, & familiam oēm ad nos. AES. placet
Pater lepidiſſime. D. euge, iam lepidus vocor.
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, ſumptum admittet: multa: quid mea?
Ego lepidus ineo gratiam: iube nunc iam
Dinumeret * illi Babylo viginti minas. * ille

Syre

* *ergo* Syre, ceſſas ire, ac facere? S. quid * ago? D. dirue:
Tu, illas, abi, & traduce. C. dij tibi Demea
Bene faxint, cum te video noſtræ familiæ
* *factū* Tam ex animo * factum velle. D. dignos arbitror.
Tu quid ais? AES. ſic opinor. D. multo rectiu' eſt,
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Aegrotam. AES. nihil enim vidi melius mi pater.
D. Sic ſoleo: ſed eccum Mitio egreditur foras.

DON. OCCIDVNT me quidem) Adoleſcẽs & Demea inter ſe affabiles, imaginem præbent, & q̃ dulcis ſit iunioribus aſſentatio, & q̃ ingrata cenſura. εἰρωνικῶς aũt dixit Occidunt me, pro, Nimis lædunt & cruciant me. [Dum nimis ſanctas nuptias) Et nimis ſanctas eidicule additum eſt in ea ducenda, quę iam peperit. nam ſanctum eſt, quod omni obſeruatione inuiolatum eſt. Et bene additum eſt Nimis, quia nimium pro vitio ponitur: iuxta illam ſententiam, Vt ne quid nimis. [Occidunt me quidem) Quidem, pro expectatione * eſt: tanquam in hac mora nullus alius occidatur, niſi qui amat. i. ego. [Quid agitur Aeſchine?) Iam ipſe docuit, quid ſit, & quid agitur blandimentum eſſe. Iam nunc hæc tria primum addidit præter naturã, ò noſter, quid fit? quid agitur? [Hem pater) Non ſine conſternatione reſpondet Aeſchinus: etſi hic blande interrogat, & miti vultu: nam ex improuiſo obiectus eſt Demea, & inſperanti. [Tuos hercle vero & animo, & natura pater) Totum eripuit Mitioni, cui ne animum quidem reliquit. [Qui te amat, plus q̃ hoſce oculos) Magis comicum, q̃ amo. [Sed cur non domum vxorem acceſſis?) Bene ſubiicit quæ volenti eſſe credebat. [Verum hoc mihi mora eſt, tibicina, & hymenæum) Hoc eſt quod ait, Dũ nimis ſanctas nuptias ſtudent facere. Hymenæum quidam Liberi & Veneris filium dñt eſſe, q primus certas nuptias inſtituerit. ideo per laudem cantatur virginalibus nuptijs ob huiuſmodi meritum. Alij virum fortem Atticum dicunt fuiſſe, qui raptas prædonibus virgines, oppreſſis latronibus, intactas patriæ reſtituerit. Alij, quòd ὑμὴν dicatur membrana quędam, qua eſt munita virginitas, quæ primo diſrumpitur coitu, hymenæum putant, veluti hymnum vocari virginalium nuptiarum. Ergo ſic accipe hymenæum in nuptijs, quemadmodum [illegible] in funere, vel in ſacris hymnum. [Vin' tu huic ſeni auſcultare?) Contempſit ſe ipſum dicendo huic ſeni, hoc ſolũ afferens cauſæ cur audiẽdus ſit, quòd ſit ſenex. Et totum hoc apparet lætiſſimo vultu dici. [Turbas, lampadas, tibicinas) Bene totum pluraliter: vt qui reprehendit ſic multas. Plautus, Quos tu mihi paraſitos, luſcos, quos ſumanos ſomnias? Hæc igitur vultu pronũciande ſunt, vt appareat ea diſplicere dicenti. [Atque hanc in horto maceriam iube dirui) Maceria dr̃ paries nunc * alicuius demaceratus. [Euge, iam lepidus vocor) Apparet Demeam experiendi cauſa aſſentari, non quod animo facit. [Fratri ædes fient peruiæ) Elegantius q̃ fratris. [In eo gratiam) In gratiam eo, hoc eſt amicos cõparo. [Ego lepidus) Irridens adoleſcentis animum ſic inqt. [Iube nũc
* *præſenti.* iam) Inſultantis eſt verbum, Iube, tanq̃ * præſſet Mitioni, h. d. Demea. Aut apud ſe dicit hoc. [Iube nunc) Quaſi inſultantes dicere ſolemus, nunc minari, hunc aſſiſtere, quem afflictum tenemus, ita & Mitioni Demea dicit, Iube nunc. [Iube nunc iam dinumeret Babylo illi viginti minas) Nimis morale eſt, cũ de abſente tanq̃ de præſente agimus. Eſt aũt, Iube nunc iam, figura etiam apud Plautum frequentiſſima. [Iube nunc iam) Iube ſic dicit, quemadmodum ſupra ille qui cũ alius nemo adeſſet, alicui diceret. [Dinumeret) Dinumeret dixit, quaſi multũ numeret. [Illi) Cui illi? Cteſiphoni, Lenoni, an Aeſchino? an Syro? [Babylo.) Fratrem, Babylonem ob nimiam liberalitatem vocat? an Aeſchinum nimis prodigum? [Syre ceſſas ire ac facere?) εἰρωνικῶς dr̃. [Dirue) Hoc uultu dr̃ adhortante. [Cum te uideo noſtræ familiæ tam ex animo factum uelle) Ex animo aliquid facere, eſt id facere quod ille in animo ſuo uelit, aut certe ex tota mẽte pſtare non perfunctorie, ſed ex animo factum, bene factum intelligere debemus, ut ſit, ex aio, quaſi ex ſententia. [Dignos arbitror) Multa deſunt, & uos, & eſſe, & qui fiant. [Quid tu ais?) Eo uultu dr̃ Quid tu ais, quo uidemus loqui eos, qui interrogant geſticulante uultu quid ſentiant de conſilio ſuo, quos ſciunt approbaturos eſſe. [Sic ſoleo) Poteſt εἰρωνεία uideri, quippe quando ta le conſilium probat Demea, quod probaret adoleſcens.

GVID. OCcidunt &c.) Hic Aeſch. & Dem. inter ſe affabiles, imaginem præbent & q̃ dulcis ſit iunioribus aſſentatio, & quam ingrata cenſura. AES. Quidem. i. certe, & oſtendit expectationem & tædium. Mitio & pater Dem. occidunt me. i. nimis lædũt & cruciant, & (quod dici ſolet) faciunt me mori. dum. i. qñ vel quandiu. ſtudent. i. dant operam, laborant, moliuntur facere. ſ. celebrare. nuptias nimis ſanctas. i. nimis integras, caſtas, pudicas cum iam peperit puella nubens, nam ſanctum eſt quod in omni obſeruatione inuiolatum eſt ipſi conſumunt. i. conterunt, traducunt totum diem in apparando. i. præparandis nuptijs cũ magno apparatu. D. O Æſchine quid agitur. i. quid dicitur. Nam agere interdum ſignificat loqui, q. d. quis ſermo habetur à te. AES. Hem, interiectio deprehenſi, & inſperantis aduentum alterius. ò mi pater, blandiendo. tum. i. tu ne eras hic, cum. ſ. prædicta loquerer, & quererer apud me? D. Quia filius dixerat pater mi, pater rñdet. hercle. i. per Herculẽ ego ſum ſup. tuos pater, & animo. i. affectione paterna, & natura. i. generatione, quod nõ ineſt Mitioni. eſt bene tibi pater animo, ſed non naturalis eſt pater, quia pater (loquitur de ſeipſo in tertia perſona) amat te plusq̃ hoſce. i. hos ſuos oculos. Sed quæſo cur non acceſſis. i. aduocas, facis venire vxorem tuam, domum. i. in domum tuam, ſeu in domum patris tui adoptiui. AES. Cupio acceſſi domum vxorem, verũ. i. ſed. hoc quod ſequitur eſt mihi mora. i. affert mihi moram, videlicet tibicina. i. mulier tibicinam canere ſolita in nuptijs, & ille muſicus qui canat Hymenæum. i. hymnũ virginalium nuptiarum, Hymenæum quidam Liberi & Veneris filium dñt eſſe, qui primus certas nuptias inſtituerit, & per laudem cantatur in nuptijs ob hmõi meritum. Alij virum fortem Atticum dicunt fuiſſe, qui raptas à prædonibus virgines, oppreſſis latronibus intactas patriæ reſtituerit. Alij Hymenæum dici putant q hymen dicatur membrana quædam in virgine, qua eſt munita virginitas, & pro his ſignificatis potius profertur in maſculino hic Hymenæus Hymenæi. Alij volunt hymnum virginalium nuptiarum vocari Hymenæum, ſed forſitan potius in neutro genere, q̃q̃ nihil prohibet, quin & in maſculino, ſed auctoritati acquieſcendũ eſt. Hymenæos aũt in plurali ſæpe Virgil. ponit pro nuptijs ſeu cõnubijs. D. Eho, interiectio mouens, ſeu captans attentionẽ. Vin'. i. vis ne. auſcultare. i. obedire. huic ſeni. i. mihi qui ſum ſenex. AES. Quid i. cur auſcultabo tibi, aut quid. i. in quo vis me auſcultare tibi. Demiſſa face. i. dimitte, omitte hæc quæ ſequuntur. ſ. turbam. i. multitudinem conuiuarum. Donatus vult turbas in plurali dici. Item omitte Hymenæum. i. hymnum nuptialem. omitte lãpadas. i. lucernas, faculas nuptiales, ſeu tædas, vt Ouid. in transfor. Tædas exoſa iugales, ſeu funalia quæ adhibeãtur in nuptijs. Virg. Et noctem funalia vincunt, omitte tibicinas. ſ. tibia canendi peritas, atque iube hanc maceriem. i. hunc parietem, dirui. i. diſſipari, diijci, demoliri, ſi paſſiue capi poſſit, in horto holitorio vbi naſcuntur herbæ, quibus veſcimur quantum potes. i. q̃ celerrime potes efficere, vel ſi ſit quantum potes. i. q̃ celerrime fieri poteſt, transfer. i. traduc ad nos hanc vxorem tuam, de qua eſt ſermo, fac domum vnam. i. vel fac vnam familiam de matre & filia & tota familia te de noſtra, vel fac vnam domum. i. diruendo muros interſecantes domos veſtras, effice vt ſit tanq̃ vna domus, ita q eatur de domo in domum, ac ſi eſſet vna, traduc. i. trãſpone, tranſire fac matrem Soſtratam, & oẽm familiam. i. & ſeruos ipſos ad nos, nam de filia iam dixerat transfer hãc. AES. O pater lepidiſſime. i. iucundiſſime, ſuauiſſime placet quod dicis & ſuades. D. Eia, interiectio gaudentis ſeu imperantis lætitiã exerceri, & hoc qñ ſemel tantum ponitur, quod ſi geminetur, oſtendit contrariam dolorem videlicet & deriſionem. Iam vocor lepidus. i. ſuauis ſermone & iucũdus. Hæc aũt dicit non Æſc. ſed vel apud ſe, vel Syr. ſeruo irridens adoleſcentis animum, ædes. i. domus, fiẽt fratri peruiæ. i. tranſitu faciles à peruius a um. AES. Adducet turbam. i. multitudinem fœminarum, domum. i. in domũ & admittet. i. adhibebit, recipiet, adiũget, apponet multa ad ſumptũ. i. efficiet, vt multus ſumptus & longe maior ſolito, ille. n. adhibet multa ad ſumptum, q curat vt creſcat ſumptus & impenſa, quid mea intereſt. ſ. id eſt qñ creuerit ſumptus, quid ego curo? quid me ſpectat, aut attinet? nam hæc omnia fient ſumptũ eius, cuius Æſc. eſt filius, ego lepidus. i. exiſtẽs ſuauis ſermone, ineo gratiam. i. eo in gratiam, hoc eſt amicos comparo inire enim gratiam alicuius eſt conciliare ſibi alicuius amicitiam. Nunc io. iam q ille Babylo. i. vel frater. ſ. M. Quem ob nimiam liberalitatem Babylonem vocat, aut Aeſch. q nimis ſic prodigus. Iube ergo, irriſorie, hoc dicit apud ſe de abſente, tanq̃ ſi eſſet præſens, quid? iube vt ille Babylo dinumeret. i. multum numeret, viginti minas. i. viginti libras, & hoc dicere videtur abſenti fratri, qui (vt ſupra patuit) iuſſit lenoni innumerari viginti minas pro puella Cteſiph. amica, & quem iuſſit hoc facere?

nempe

nempe Aeſchinum . qui pro fratre laborabat, quem nonc Dem. Babylonem uocat. Deinde côuertit ſermonem ad Syrum ſublata uoce dicens. O Syre ceſſas.i.nimis tardas ire ad diruendũ murum, ac facere.i.diruere ipſam maceriem, uel poteſt eſſe interrogatio, quare negligis. aut tardas ire.i.facere quod iuſſus es. S. Quid agas? D. Tu dirue.i.diſſipa illas.ſ.quæ tibi dicta ſunt, uidelicet maceriam, & alia quæ illi oſtendebat abi ad mulieres & traduc.i.transfer illas ad nos. Æ. O Demea. dij bene ſaxint.i. bene faciant tibi, cum.i.quia, uel qñ uideo te tam uelle factum.i. facere, ex animo.i.ex uoto, ex ſententia noſtræ familiæ.ſ.Soſtratæ, & filiæ eius, & ceterorum de familia uel ſic cum uideo te tam uelle ex animo.i.cupere ex tota mente factum (ut ſit nomen) .i. negocium noſtræ familiæ i.cum uideo te tam exoptare complectionem negocij familiæ noſtræ, & cõmodum. O. Arbitror uos ſup.eſſe dignos, quibus ſup.talia fiant, uidelicet ut maceria diruatur, cõuertit ad Aeſch.ſermonem ſuum. ò Aeſch.quid ais de hac re? q.d.non ne eſt illa familia digna, cui tali modo conſulatur. Aeſch.ſic opinor.i.talis eſt mea opinio. D. Multo rectius eſt maceriam.ſ.dirui, & illac traduci uxorem, q̃ illam puellam puerperam.i.nõ multo ante partu liberatam, duci nunc ægrotam.i.debilem adhuc, & male ualentem pp dolores partus, duci ergo huc.i. ad nos, per uiam i.per uicum ſed deducatur per hortum, & maceria rũpatur. AES. Enim.i.certe. O mi pater nihil uidi melius.i. preſtantius q̃ tuum conſiliũ. D. Soleo ſic conſulere, uel ſic ſuadere bene, & h.d.ironice cum tale conſilium ſuum minime probaret. S. Eccum.i.ecce hic. Mitio egreditur foras.i.exit à domo.

LATO. ARgũ) Demea noua benignitate proſequitur Aeſchinũ, & traducta ſponſa vnam domum fieri iubet. Pertinent hæc cuncta ad augendam cataſtrophen, per oẽs perſonas deducendam. [Sanctas nuptias).i.ſolennes & religioſas, unde mox dicit: tibicina & hymenæum qui cantent, quæ ad nuptiarũ ſolennia pertinebant. Alioqui, ſanctum, immolatum ſignificat, hic pro religione ipſa in epitheto uſurpatur. [Fratri ædes) Hæc cum inſultatione quadam dicit ſenex. & recte, quia.

Naturam expellas furca, tamen uſque recurret.

[Babyllo illi) Nomen fœneratoris, ut apparet. Alij tamen ad Mitionem, uel ad lenonem, uel ad Aeſchinum referunt.

PETRVS MARS. OCcidunt me) Quod omnes homines ex alieno liberales ſunt, uerum ſi qñ de ſuo quidquam erogabunt tum tenaciſſimi ſunt, & ad rem mirum q̃ attenti, quod hic exemplo Demeæ docetur. Et Ariſt.lib.Oeconomicorum de Dion. ex Dione refert, quod nullus parem curam habet alienoꝝ & ſuoꝝ. [Sanctas) Sanctum, vt Feſtus ait, veteres dicebant, quicquid ſplendide apparatum magnificum, opiparum, & lautum eſſet. Sanctæ nuptiæ.i.ſolennes, quæ ſm ritus, & ceremonias matronalium legum inſtituuntur, quaſi ſancitæ. [Hymenæum) Hymenæus deus eſt, nuptiarum præſes, cuius nomen frequentius in nuptijs boni ominis cauſa inuocabatur. [Maceriam) Maceria, Nonius ait, paries eſt. Siſenna hiſt.lib. 3. Poſt villarum macerias ac parietinas quinque cohortes in inſidijs reliquit.

RIVII caſtigat. ET Hymenæum qui cantent) In manuſcriptis erat, canat, non cantent, quaſi de vno loquatur Æſchinus. Conſentiũt ex impreſſis Lugdunenſe, Venetum Argentoratenſe, alia pleraque, vt de tanto planè cõſenſu mirer, cum tñ, quo minus ita legi poſſit, ſenarius repugnare videatur: Eſſet.n.quinto loco pyrrhichius. In eiſdem verſu proxime præcedente additum eſt verbum quæſo, aſtipulantibus omnibus ferme Donat editionibus, ad hunc modum: Sed cur non domum vxorem quæſo acceſſis? Per me integrum ſit lectori vtrum volet ſequi. Hoc obiter addã, in nuptijs quondam cani ſolitum ad hunc propemodum: Ὑμὴν ὦ ὑμεναῖ᾽ ὦ ὑμήν. cuius Cœlius meminit lib.15.cap.24 Vnde illud Veronẽſis poëtæ: O hymeneę hymen hymẽ ò hymenææ. Plaut. Age tibicen, dum illam educunt huc nouam nuptam foras, ſuaui cantu concelebra oẽm hanc plateam hymenæo: Io hymen hymenææ, ò hymen. Huc illud facit ex epiſtola Medeæ ad Iaſonem.

At ſubito noſtras vt hymen cantatus ad aures
Venit, & accenſu lampades igne micant.

Item illud in Hyperm.

Vndique collucent præcinctæ lampades auro.
Vulgus hymen hymenæa vocant.

[Traduc & matrem & oẽm familiam) Nos, transduce, vt plerique lib. Sed & poſtea ibidem ſequitur: Tu illas abi & traduce. [Fratris ædes fient peruiæ) Hi verſus longe deprauatiſſimi ſunt. Nam primum fratri legendum eſt, non fratris, ex ſententia Donat. qui illud elegantius eſſe adnotauit. Deinde verbum adducet, q̃ in fine ponitur, id reponendum eſt ad initium verſus mox inſequentis. Præterea coniunctio & eximenda eſt, vt ſit ἀσύνδετον. Sic igitur leges ex obſeruatione veterum exemplarium.

Fratri ædes fient peruiæ, turbam domum
Adducet, ſumptum admittet, multa, quid mea?

In verſu proxime ſequenti primo loco proceleuſmaticus eſt. Ego lepidus in eo &c. [Iube nunc iam Dinumeret Babyln ille) Nos, Dinumeret illi Babylo viginti minas, quo modo legẽdum è Donato liquet: Illi, inquit, cui? Cteſiphoni an lenoni? Æſchino an Syro? Hæc ille. Verbum iube poſteriorem hic habet breuem, ſicuti & caue, & vide, in carmine nonnunquam apud poëtas. Iam per diæreſim diſſyllabum eſt, quod ipſum quidem apud Plautum ſæpe reperias, velut in prologo Aſinariæ. Hoc agite ſultis ſpectatores nunc iam, Quę mihi quidem atque vobis res vortat bene. In Moſtellaria: Age cõminiſcere ergo. TR. Quid agam nunc iam? Eodem modo in Pſeudolo. [Syre ceſſas ire ac facere? AES. Quid ago?) Vocum ſimilitudine irrepſit mendum, vt opinor, Nam manuſcriptus liber habet, Quid ergo? vt ſubaudias faciam, aut ſimile quippiam: Eſtque hæc haud dubie vera lectio.

HArum ſcenularum verſus ſunt rurſus ſenarij. In vltimo prioris ſcenulæ verſu Hoc à ſuperiore verſu eliditur. Ita in ſecundo verſu ſequentis ſcenulæ vel a, in Acceſſant à ſuperiore uerſu eliditur, uel d, in Sed, uel denique creticus eſt loco ſecundo. Ceterum tertium & quartum recte Riuius legit. In Aldino lib. corrupte leguntur. In 6.a non eliditur in ita, alioqui carminis ratio claudicabit. Conſentiunt lib. omnes. GLAR.

ACTVS V. SCENA VIII.

BIBLIO... ROMA VITTORIO EMANUELE

ARG. ADR. BARL.

Mitioni ſuadetur, vt vxorem ducat Soſtratam, ac vix tandem perſuadetur. Et non ſine riſu ſpectantium Demea præter naturam facilis eſſe ſtudet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena varijs rationibus perſuadetur Mitioni, vt Soſtratam vxorẽ ducat. Attende etiam, quo Mitio videns Syrum diruere maceriam, quæſierat, cur nam id faceret, cui reſpõdiſſet Syrus intelligitur fratrem ſuum Demeã ita iuſſiſſe, proindeq́; ſic incipit Mitio, iubet frater. etc.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Demea in hac ſcena ſe ridendum propinat, dum præter naturam facilis clemens, & comis eſſe vult.

Trimetri, & Tetrametri.

MITIO, DEMEA, AESCHINVS.

IVbet frater? vbi is eſt? tu iubes hoc Demea?
D. Ego vero iubeo, & in hac re, & alijs omnibus
Quammaxume vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AES. ita quæſo pater.
M. Haud aliter cenſeo. D. immo hercle ita nobis decet.
Primum huius vxoris eſt mater. M. eſt: quid poſtea?
D. Proba, & modeſta. M. ita aiunt. D. natu grandior.
M. Scio. D. parere iam diu hæc per annos non poteſt:
Nec, qui eam reſpiciat, quiſquam eſt: ſola eſt. M. quam hic rem agit?
D. Hanc te æquom eſt ducere, & te operam, vt fiat, dare.
M. Me ducere autem? D. te. M. me? D. te, inquam. M. ineptis. D. ſi tu ſis homo,
Hic faciat. AES. mi pater. M. quid? tu aſine huic auſcultas? D. nihil agis.
Fieri aliter non pote. M. deliras. AES. ſine te exorem mi pater.
M. Inſanis? aufer te. D. age, da veniam filio. M. ſati' ſanus es?

Ego

Ego nouus maritus anno demum quinto & ſexageſimo
Fiam, atque anum decrepitam ducam? id ne eſtis aucto-
res mihi?
AES. Fac, promiſi ego illis. M. promiſti autem? de te
largitor puer.
D. Age, ſi quid te maius oret? M. quaſi non hoc ſit ma-
xumum.
D. Age, da veniam. AES. ne grauare. D. fac, promitte.
M. non omittis? AES. non,
Niſi exorem. M. vis hæc quidem eſt. D. age, age, proli-
xe Mitio.
M. Etſi hoc mihi prauom, ineptum, abſurdum, atque alie
num à vita mea
Videt, ſi vos tantopere iſtuc voltis, fiat. AES. bene facis:
Merito te amo. D. verum quid? quid ego dicam? hoc
* cũ ſit — * confit quod volo.
* quid — Quid nunc * quod reſtat? Hegio cognatus his eſt pro-
xumus,
Affinis nobis, pauper: bene nos aliquid facere illi decet.
M. Quid facere? D. agelli hic eſt ſub vrbe paullum, quod
* foris — locitas * foras:
Huic demus, qui fruatur. M. paullum id autem? D. ſi
multum, tamen
Faciundum eſt: pro patre huic eſt, bonus eſt, noſter eſt,
recte datur.
Poſtremo non meum illud verbum facio, quod tu Mitio
Bene, & ſapienter dixti dudum: vitium cõe omnium eſt,
Quòd nimium ad rem in ſenecta attenti ſumus. hanc ma
culam nos decet
Effugere. dictum eſt vere, & re ipſa fieri oportet, Mitio.
M. Quid iſtuc eſt? dabitur quidem, quando hic volt,
Aeſchine. AES. mi pater.
D. Nunc tu mihi es germanus pariter corpore, & animo.
M. gaudeo.
egôria — D. Suo ſibi hunc gladio iugulo.

DON. IVBET frater?) Apparet Mitionem dixiſſe, cur dirutis? Syrum reſpondiſſe, Quia hoc iubet frater tuus. [Iubet frater?) Dirui maceriam ſcilicet. [Tun' iubes hoc Demea?) Interrogatiue pronunciandum totum, ita erit vna perſona. Et oſtenditur breuiter ex huius verbis, quid prior dixerit Syrus. Et mirum initium, ne prooemio opus eſſet Demeæ ad profitendam mutationem voluntatis. [Hac te) Maceriæ diſiectione. [Et alijs omnibus) Vt nuptijs ſenilibus. [Colere) Subauditur iubeo, per ζεῦγμα. [Colere, addiuuare adiungere) Colere, ad nurum pertinet: Adiuuare ad Hegionem: Adiungere, ad Soſtratam. Et notandum coli à ſuperiore. vt, Poſthabita coluiſſe Samo, hic illius arma. [Immo hercle ita nobis decet) Antiqui ſi addebant ſtatim verbum, Nos decet facere, nos decet dicere: ſi non addebant, Nobis decet, dicebant. [Primum huius vxoris eſt mater.) Incipit à perſuaſione, ſed latenter, ita vt ea quæ propoſito conſilio dicenda erant, ante demonſtrarit, quàm dicat quid fieri velit. Et hoc ſemper fit ab oratoribus in his rebus à quibus incipere nõ oportet propter turpitudinem, aut incõmoditatem rei quæ perſuadenda eſt. Conſidera adeo apud Virg. vbi perſuadet Iris matribus vt naues ſuas incendant: & inuenies hoc ipſum conſilium vltimum poni poſt argumenta quamplurima, Quin agite, & mecum infauſtas exurite puppes. Et initium à poſſibili factum eſt. nam dicit, Huius vxoris eſt mater. [Proba & modeſta) Proba ſibi, & Modeſta apud alios. Et vide laude cõſiliatoribus inuſitatas & vſitatas. [Ita aiunt) Hoc ita rñdet, q.d. ſed qd mea? [Scio) Adhuc Mitio non intelligit quo res tendat, ſed tñ vultu quodam admirantis, cur hoc dicatur, rñdet. [Parere iandiu per annos hæc non poteſt) Recte, ne contra filios ſuadere videatur. [Per annos non poteſt) Bene per annos, q̃a non eſt ſterilis [Hãc te æquum eſt ducere) Te Mitio ſcilicet. [Et te operam) Te Æſchine. nam ad illum conuerſus à Mitione eſt. Et quare Æſchinum operam dare æquum eſt? ſcilicet vt proſit ſocrui. [Parere iandiu per annos hæc nõ poteſt) Hoc aũt addidit, ne contra filios pater ſuadere videatur nuptias, ſi illis coheredes eſſe procreandos ſuadeat. [Me ducere autẽ?) Magnas vis in pronominibus poſita eſt. nam Me ille ſic dixit, quaſi quem minime deceat. [Te) Ille ſic reſpondet quaſi quem minime oporteat. [Ineptis) Verbũ eſt, quod facit ineptio, ineptis, ineptit. [Si tu ſis homo) Non ſi es, ſed ſis dixit, quaſi in eo ſe hominẽ ſit Æſchinus probaturus. [Si tu ſis hõ) Æſchine, ſi ſis, pro ſi eſſe volueris, & ſi credi homo volueris. [Si tu ſis homo) Hic facete & mire coëgit Æſchinum ad perſuadendum. non.n. dixit, Si tu ſis homo perſuade ſed ſic, faciat, vt ab illo non factum, ſed effectum exigeret. [Quid? tu huic aſine auſcultas?) Aptum cõuitium grandi & fatuo. [Mi pater) Mi, vocatiuus caſus eſt, ab eo quod eſt meus. [Fieri aliter non poteſt) A neceſſario. [Deliras) Proprio vocabulo vſus eſt, tanquam loquaci. [Inſanis? aufer) Congrue ſeni deliras, iuueni inſanis. Et aufer, vel te, vel manũ. nam rogans, manum admouet. ſ. dicens, Mi pater. [Aufer) Aut Te deeſt, aut Manũ, aut pro eo quod eſt Abi, aut ſic, Aufer rem. [Ego nouus maritus) Apud Menandrum ſenex de nuptijs nõ grauatur. [Ego nouus maritus anno demum quinto & ſexageſimo fiam: atque anũ decrepitam ducam?) Hic deeſt & quis, & quid, & qñ, & quõ. vt ſit, Quis? ego. quid? nouus maritus. qñ? anno demum quinto & ſexageſimo quõ? annum decrepitam ducam. [Atque anum decrepitã ducam) Hoc facete addit, tanq̃ faciendum hoc eſſet, ſi puella duceretur ſeni. [Anno demum quinto & ſexageſimo) Hæc ætas eſt, vt Varro ait, etiam comicorum ſenum. Et demum, aduerbium tarditatis eſt. [Id ne eſtis mihi auctores?) Hoc eſt perſuaſores vt Virg. Auctor ego audiendi. [Decrepitam) Decrepitam, aut ſtomacho anili & iracundo, aut decrepitam obtuſi animi & læſæ ſenectutis. aut decrepitam, cui ſæpe moribundæ crepuerit planctu familia. i. clamauerit. [Largitur) Verbũ eſt imperatiui modi, futuri temporis. [De te largitor puer) Acutius De te dictum eſt, q̃ De tuo. Et bene in eum, qui promiſerat puellæ coniunctionem ſuam. [Da veniam) Præſta beneficium, concede quod petitur. [Ne grauare) Ne te difficilem præbeas. quia grauem ſe dr̃ præſtare, qui id facile non præſtat in beneficio quod poteſt. [Da veniam ne grauere. fac, promitte) Altrinſecus agentiũ, fatigantiumq. verba ſunt. [Age, prolixe Mitio) Aut age prolixe. i. age benigne: vt ſit prolixe benigne, ſm veteres. aut per ἀσύνδετον, & ἔλλειψιν, Age, correptiuum: ut ad Prolixe ſubaudiatur, noſter eſto, aut quid tale, & Mitio velut inſuaui dictũ ſit. [Et ſi hoc mihi prauum, ineptum, abſurdum) Prauum, ſi anum ducit nullo cõmodo ſuo. Ineptum, qui nõ voto filiorum ducat uxorem. Abſurdum nomini, qui nunq̃ dixerit, & nunq̃ ducere voluerit, ſeni duci vxorem, quæ adoleſcẽti ducta non ſit. [Si vos tantopere iſtuc vultis, fiat) Cur hic nõ vertitur de voluntate Soſtratæ? An q̃a illam conſentire neceſſe eſt, vel pp paupertim, vel ob amorem filiæ ſuæ? [Si vos tãtopere iſtuc vultis, fiat) Ridicule dixit & comice vxorem ſe ducere, non quia velit, aut debeat, ſed vt obſequatur iubẽtibus. [Hoc conſit q̃ volo,) Perficitur, inqt, quod volo, vt ſumptum & turbã domum recipiat Mitio, & ego ineam gratiam. [Quid nũc quod reſtat?) Qđ reſtat, pro, quod ſeqtur. An quod reſtat, tanq̃ reliquiarum priorum, ac p hoc minimum? [Hegio his eſt cognatus prox.) Cõmendatio perſonæ quaſi notæ, ẽt Mitioni ob merita ſua. Et bene addidit proximus, nã multi gradus & veluti rami ſunt propinq̃tatis in affinitate & cognatione diſpoſiti. [Affinis nobis,) Recte. nam vxoris cognati, marito affines ſunt. [Pauper:) Iam hoc nomine apparet aliquit flagitari. [Quod locitas foras:) Foras dixit, locũ pro perſona ponẽs, quaſi diſceret, neſcio cui alieno. ſic & nos dicimus, Audi quid dicit • Ecce hac, pro ecce hic. Cicero; Hic tũ alius alia parte. Deeſt ergo aliqd, ut ſit, Quod locitas foras uerſum. [Aut ſi foris, foris poſito. i. alieno. [Sub urbe eſt agelli paulũ) Totũ cum contemptione pronunciandũ. [Huic demus q fruatur). i. qui fructum capiat, non proprietate potiatur. Proprie ergo, & quaſi de iure dixit fruatur. eſt aũt fruatur, alatur: quia frumen dr̃ ſumma gula, per quam cibum lingua demittit in ventrem. [Bonus eſt, noſter eſt: recte datur) προσχήσεως hortantis, ἀσύνδετον multa congerentis. [Noſter eſt) Bene addidit. nanque dixit, Pro patre huic eſt. [Bonus eſt) Potuit rñderi. Quid mea? [Recte datur) Quaſi nõ quæratur, an dandũ ſit, ſed illud ſolũ, an recte. [Bonus eſt, noſter eſt, Hæc omnia vultuoſe, tanq̃ inuidiã parſimoniæ faciat Mitioni. Et plus ſignificat Noſter, q̃ ſi addatur, qd nuſter. [Non illud verbum facio,) Nunc verbũ pro ἐμφάσεως poſuit, quod vno ſtringitur verbo. Ergo verbum, breuis ſententia. [Non meum illud verbã facio,) Nota verbũ pro ſentẽ

tia

tia. vt, Vno verbo die, ſi quid eſt quod me velis. Et, Miſeram me quod verbū audio? Verbum dixis veram ſententiam. nam verba eſſe à veritate dicta teſtatur Varro. (Hanc maculam nos de. eſſ.) Maculam τῷ χλευασμῷ dixit, irridens opinionem Mitionis: quia parſimoniam, maculam putet. & ſimul auxit: primo vitium, deinde maculam dicendo. (Suo ſibi hunc gladio iugulo) ἀλληγορία & non ſuo, ſed ſuo ſibi moraliter, & vt veteres ſolent loqui.

GVID. IVbet &c.) Hic Mitio varijs ſermonibus a Dem. & Aeſchino perſuadetur, vt Soſtratam vxorem ducat. M. Mitio videns Syrum diruentem maceriam, interrogauit, quidnam ita dirueret? reſponderat aūt Syrus ſe id ſacere iuſſu fratris Demeæ. Deinde ſic incipit Mitio, dicis ꝙ frater Demea iubet? vbi eſt frater. deinde viſo fratre ſubdit. ne. i. vtrum. O Dem. iubes hoc. i. maceriam dirui. D. Vero. i. certe, vel ſed ego iubeo vt diruatur maceria, vel maceries quintæ inflexionis. iubeo inq̄. i. volo nos. ſ. me & te & Hegionem & Syrum facere q̄ maxime poterimus. ſ. aūt arctiſſime hanc familiam tuam, & colere. i. amare, ſeu habere in reuerentia quantum ad Syrum, & adiuuare quantum ad Hegionem, qui rem adiuuat, & adiungere. i. per affinitatem coniungere nobis hanc familiam Soſtratæ & filiæ. &. i. partim hac re. i. diruptione maceriæ, & . i. partim omnibus alijs rebus, quibus poterimus eā adiuuare & adiungere, & familiam vna cum noſtra facere. AES. O pater. quæſo ita. i. ita poſtulo vt fiat. M. Haud aliter cenſeo. i. eſt mea opinio eadem prorſus. D. Immo. i. ſed hercle, iurantis eſt, decet nobis ita fieri. i. vt fiat vna familia nobiſcū, antiqui iungebant decet datiuo, recentiores vero accuſatiuo, vt Vos decet ita fieri. Primum. i. in primis ipſa Soſtrata eſt mater vxoris huius Aeſch. M. Quid poſtea. i. quid deinde vis concludere, ſi eſt mater vxoris huius. D. Ipſa eſt. proba. i. honeſta, quantum ad ſe & vitam ſuam, & eſt modeſta. i. habens honeſtum modum erga alios, & (quod dicunt inepte) habet pulchram manutentionem. M. Ita aiunt, q. d. quid mea refert, ſi eſt proba & modeſta, vt aiunt homines. D. Eſt grandior natu. i. eſt iam multum annoſa, & annis confecta ac plena: M. Scio eam eſſe natu grandiorem. i. grandæuam. D. Hæc Soſtrata iandiu. i. iam ex longo tempore. non poteſt parere. i. habere natos per annos. i. non permittentibus annis multis, & eſt elegans dicendi modus, ſi ſic dicator, Aetas non patitur hanc mulierem parere. elegantius, Huic mulieri parere per ætatem non licet, vel Hæc mulier per ętatem, ſeu per annos parere non poteſt, aut nequit. Nec eſt quiſquam qui reſpiciat eam ad concupiſcendam eam, vel ad reuocandam eam ne nubat, ipſa eſt ſola. M. Quam rem hic agit. i. quid iſte loquitur, quid molitur, quid parat quorſum tendit, aut eius ſpectant, aut pertinent verba. D. Aequum eſt te Mitionem ducere hanc deinde conuerſus ad Aeſch. ſubdit, & æquum eſt te Aeſchinum dare operam. i. laborare, vt ſic fiat. i. vt pater tuus adoptiuus ducat, eam in vxorem. M. Autem. i. ſed dicis æquum eſſe me ducere hanc. admirabundus hoc dicit. D. Dico bonum eſſe te ducere eam Soſtratam. M. Credere non poteſt fratrem eſſe in ea ſententia. dicis inquam bonum eſſe me ducere. D. Inquam. i. dico iterum te ducere eam eſſe bonum. M. Ineptis. i. inſanis, deſipis, efficeris ineptus, & ſtultus, vel tu effundis tuas ineptias, & eſt verbum neutrum quartæ inflexionis declinatum ineptio ineptis ineptiui. ineptire quaſi ineptus fieri, aut ineptus eſſe. D. Alloquitur Aeſchinum. ſi ſis. i. ſi eſſe volueris homo, aut ſi credi volueris homo. hic. ſ. M. Faciat. i. ducat hanc So. ſocrum tuam. AES. O mi pater, blanditur ei, q. d obtempera petitis, ſed interrupit Mitio eius ſermonem, increpans eum. M. Autem. i. ſed ò aſine aptum conuitium grandi & fatuo. quid. i. cur. auſcultas. i. obedis, præbes aures huic patri tuo naturali Demeæ in hac re. D. Nihil agis, id eſt nihil proficis ita alienum ab ea re te præſtando, non poteſt fieri aliter quin eam ducas. M. Deliras, id eſt deuias, diſcedis à recta mente, & tuo deſticueris bono ſenſu. AES. O mi pater. ſine. i. permitte vt ſup. exorem te. i. te vincam perſuaſione mea, ſeu tibi perſuadeam. M. Inſanis. i. inſanum te oſtendis, deſipis. D. Age, hortantis aduerbium. quæſo. i. rogo te, da veniam filio. i. præſta illi hoc beneficium, concede quod petit. M. Satin'. i. ſatis ne es ſanus. i. mentis cōpos. ego fiam. i. efficiar. demum, q. d. tarde. eſt. n. hic aduerbium tarditatis. ego ne fiam demū maritus nouus. i. nouus nuptus, nouus ſponſus. anno 5. & 60. i. cum ſim natus quinque & ſexaginta annos. vbi minor numerus maiori præficitur, atque ducam. i. capiam in vxorem. anū. i. vetulam. decrepitam. i. vltimæ ſenectutis, vel quia ſtomacho, ſeu animo ſit anili, & iracundo, & ideo valde crepat. i. iurgia effutit, & clamat, vel qa ſit obtuſi animi, & læſæ ſenectutis, vel quod ſæpe familia ſua crepuerit planctu. i. clamauerit ſibi moribundæ vel (vt Feſtus inquit) dr̄ ꝙ propter nimiam ſenectutem nec moue re ſe pōt, nec vllum facere crepitum, ne. i. vtrum eſtis mihi auctores. i. ſuaſores, ſeu diſſuaſores. id. i. ad id faciendum. ſ. ad ducendā anū decrepitam, vel. i. pp illa incōmoda, quæ dixi. eſtis mihi auctores. i. conſulitis mihi. Eleganter. n. dr̄, tibi ſum auctor vt hoc facias. i. tibi ſuadeo, ſeu conſulo vt hoc facias, ita. n. ait Cic. in ſuis epiſt. 1. lib. ad Lent. Tibi tñ ſum auctor, vt ſi quibus rebus poſſis, eū tibi ordinem aut recōcilies, aut mitiges, eſt. i. penultima clauſula ipſius Cic. in penult. epiſt. 1. lib. ad Lent. AES. O pater, fac quod rogamus. ego promiſi illis. ſ. Soſtratæ & Hegioni & filiæ. te. ſ. facturum & ſocrū in vxorem ducturum. M. Aūt. i. ſed promiſiſti illis id de me, ò puer. i. tu adhuc imprudens, & pauca expertus. largiror, in futuro imperatiui. i. fac promiſſiones tuas & tuas largitiones, ſeu largitates de te, & nō de me. D. Age, hic age cōtemptiuō eſt, quid facias ſap. vel dicas, ſi filius Æſch. oret te aliquid maius. i. petat à te aliquid maius. vbi oro more ſuo iungitur duobus accuſatiuis. M. Quaſi. i. quod dici ſolet, q. d. ꝙ hoc quod petit non ſit maximū. D. Da veniam. i. præſta hoc beneficium, & cōcede quod petitur, ſiue indulge petenti, & permitte te exorari. AES. Ne grauere. i. ne tibi ſit graue, ac moleſtū id facere, vel ne te difficilē, & inexorabilem præſtes in hac re, nam grauem ſe præbet, qui id facile nō pręſtat in beneficio quod poteſt. D. Fac qđ petitur, ſaltem promitte te facturum. M. Nō omittis. i. nō ceſſas. non deſiſtis hoc ſuadere. AES. Non omittam ſup. niſi exorem te. i. perſuadeam tibi. M. Quidem. i. certe. hæc efflagitatio eſt vis. i. violentia, coactio, impulſio. D. O Mitio age. i. cōpe in actionē. prolixe. i. benigne, liberaliter, large. M. Et ſi. i. quāuis. hoc. ſ. ducere anum vē mihi prauum. i. diſtortū, non rectum ineptū. i. ſtultum, indecēs, abſurdum. i. inconueniens, incōſentaneū, incongruum, & alienū. i. abhorrēs, remotum, diſſidens, diſcrepās à vita mea, quam ſemper trāſegi cælibem. Si tantopere. i. tam vehemēter, vultis. i. cupitis hoc videlicet vt ducā vxorem. fiat. i. conſentio. nō mea ſponte. ſed vt vobis ſatisfaciā. AES. Bene facis cū vis quod petimus, merito. i. non ſine cauſa. amore qa te nunc me ruiſti. D. Verū. i. ſed quid ego dicam? cum. i. qa vel qn hoc ꝙ volo ſit, qd nunc? modus interrogandi, q. d. quid nunc agendu eſt? qd reſtat. i. quid ſequatur vel quid reliquū eſt, quod non fuerit obtentū, vel quod precatur. deinde animaduertit aliquid eſſe petendū, qđ ſubdit. Hegio eſt cognatus proximus his Soſtratæ & filię, eſt & aut affinis. i. propinquus pp nuptias nobis pauper. i. q non abūdat diuitijs, decet. i. honeſtū eſt, nos benefacere illi aliqd. i. per aliquid, vel in aliquo vel bene decet nos facere illi aliqd. i. aliquod bonum, vt dñt Proximus dixit, & affinis & cognatus, nam multi ſunt gradus & veluti rami ꝓpinquitatis in affinitate & cognatione diſpoſiti. inſuper cognati vxoris ſunt affines mariti, & econuerſo. M. Quid decet tūq̄ nos facere illi. D. Paullolū agelli. i. poſſeſſiunculæ, pdioli. eſt hic ſub vrbi. i. in ſuburbanis, qđ pauxillulū agelli locitas. i. frequēter locas, vel capiatur pro primitiuo foris. i. neſcio cui alieno & foris poſito. locum aūt poſuit pro pſona. demus huic Hegioni pauperi hūc agellum, q, vel ſit ablatiuus ꝓ quo fruatur. i. alatur, vel qui. i. vt, fruatur. i. alatur illo vel q ſit nominatiuus, ſic demus huic Hegioni, q ſ. Hegio. fruatur. i. alatur illo fruatur dixit pro alatur, ſiue fructu vtatur, non ꝓprietate potiatur, à frumine dici vr̄, quia frumen dr̄ ſumma gula, per quā lingua cibum dimittit in ventrem. M. Autem. i. ſed, dicis ſup. id eſſe paullulū, quod illic eſt. D. Etiam ſi multum ſit illud quod eſt agelli, tñ faciundum eſt. i. facere oportet, videlicet vt ea fruatur, ipſe Hegio eſt huic. ſ. filiæ, vel ēt Soſtratæ pro patre. i. loco patris quātum ad affectionē, præterea ipſe eſt vir bonus, ac propterea alendus eſt, ēt noſter. i. nobis affinitate iunctus recte datur. i. recte collocatur apud eū beneficium, cum bonus ſit & noſter, poſtremo. i. tādem, facio illud verbum. i. illud dictum, illam breuem ſententiā loquor, & in mediam effero, non meum. i. non ex me inuentum, neque primo profectum, quod verbum. i. dictū, tu Mitio dixiſti dudum. i. paulo ante, bene. i. iuſte & cum æqtate, & ſapiente. i. cū magna ſapiētia, hoc eſt verbum illud tuum, vitium ꝙ ſequitur eſt cōe omnium. i. oēs longe, lateque corrumpit, & contaminat. Dicimus aūt cōe omnibus & cōe omnium cum datiuo & genitiuo, tale eſt vitium. ſ. ꝙ in ſenecta. i. tempore vel ętate ſenectutis, ſumus nimium attenti. i. plus æquo incūbentes, inhiātes, ad rem. i. ad pecuniā congerendam, & rem familiarem augendam, ſeu ad ſingularē vtilitatem. nos decet effugere. i. vitare, euadere, hanc maculam. i. hāc labem cupiditatis, nam ſordes auari hoīs dñr, & ſordidus ipſe auarus, id verbum eſt vere dictum, & bene dixit vere, nā (ut teſtatur Varro) verba veritate dicta ſunt, & oportet id verbū fieri ipſa re. i. deduci ad effectum ita, vt non ſit boтenus ſit dictū. M. Quid iſtud eſt. ſ. hoc dicit videns ſe victum proprijs verbis, quidem. i. ecce, ille agellus dabitur Hegioni. AES. O mi pater,

bland

blandientis eſt dictum, & vultuoſe applaudentis. D. nunc es mihi germanus.i.frater verinus, & animo & corpore.i.quantum ad animum & corpus es alter ego, nam ridens omnibus votis meis dicitur.n.frater, quaſi ferè alter. M. gaudeo eſſe tibi ſic gratū vt talia dicas. D. iugulo.i.occido, neco hunc fratrem gladio ſuo ſibi ita gaudebant loqui veteres, ait Don. eſt aūt allegoria, hoc eſt proprijs verbis ſuis eum vinco, & ſupero, & deturbo de ſua ſentētia & conuerto in meam. Cum etiam videmus aliquem contra ſe locutū, & in verba ſibi noxia erupiſſe, vel qñ ſe prodidit ſuis verbis, dicimus rectè ille ſuo ſibi gladio ſe iugulauit, in quo dicto nō eſt opus addere ſibi, niſi quis antiquitatem velit imitari.

LATO. ARgū.) Mitio hortatu Demeæ & Aeſchini impellitur ad ducēdam Soſtratam, & Hegio parte agelli donatur. [Non bis decet) Rurſum Græca figura dictum. [Haud te ęquū) Propoſitio hortationis, nam quod præceſſit ad præparandum ſimul & perſuadendum valuit. [Aufer) Verbum ſubmouētis. [Nouus maritus) Recuſatio à turpi & indecoro, quod ab ætate ſumitur. [De te largitor) Ad prouerbium pertinet, de alieno liberalis, largitor, imperatiuum. [Prolixe) Benigne [Hoc confir.) Iterum plaudit ſibi Demea. [Paullulum id aūt?) Interrogatio negantis. [Pro patre) Iuſtū à meritis & pſona, deinde à teſtimonio Mitionis. [Suo ſibi) Prouerbiū in Mitionē q ſuis ipſius dictis capitur.

PETRVS MARS. IVber frater) Prudentis ſenis temperantiam, & continentiam; qui a rebus venereis, animum q̄ longiſſime abducere cupit, hæc ſcena exprimit. Nihil .n. inſanius, ac intempeſtiuius, q̄ ſenex amator, aut qui ætatem ad amores applicat ſenilem, cum nec procreare liberos, aut ſi quammaxime procreauerit, illis nō prouidere, nec ſuauitate aliqua perfrui poteſt. Plato prudētia ſingulari vſque ad ſexageſimum annum ducendi vxorem tēpus prorogauit. Et Ariſt. refert apud Laconas hanc fuiſſe propoſitam multam, qua plecterētur, quicunque ſero ad matrimonium aſpirarent. Cic. lib. 1. Off. Luxuria vero cum omni ætati, turpis, tū ſenectuti fœdiſſima eſt. Si aūt & libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt: quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, & facit adoleſcentium imprudentiorum intemperantiam. Plato de legibus 5. Nam vbi ſenes minus pudici ſunt, neceſſe eſt ibi iuuenes imprudentiſſimus eſſe.

RIVII castigat. EGo vero iubeo, & in hac re, & alijs oībus &c.) Nos omittendam cenſemus ppoſitionem in abſque detrimento verſus, ex obſeruatione veterū exemplarium, id quod ſenſus quoque expoſcere videtur. Facit nobiſcum Donat. qui in nunc locum: Hac re, inquit, maceriæ diſiectione, & alijs omnibus, vt nuprijs ſenilibus. [Eſt, quid poſtea) Nos ſimpliciter, Quid poſtea? omiſſo verbo eſt: quod nec verſus requirit, nec habent veteres libri. [Si tu ſis homo, Hic faciat.) In libro Haſſenſteniano, atque item altero quodam manuſcripto eſt. Hic faciat, quo interpres etiam legit, cuius verba ſunt: Hic facete, inquit, & mire coēgit Æſchinum ad perſuadendum. Non enim dixit, Si tu ſis homo, perſuade, ſed ſic, faciat, vt ab illo non factum ſed effectum exigeret. [Quid tu huic aſine auſcultas?) Nos, Quid tu aūt huic aſine &c. Don. & ad vnum oēs antiquiores libri, Perperam igitur & cum detrimēto elegantiæ & carminis omiſſa eſt in recentioribus coniunctio illa Autem. Vtitur ad hunc modum Plaut. quoque in Captiuis: Quid tu aūt etiam huic credis? inquit. Libēter autem fecit Poëta noſter, vt Plautum imitetur. [Inſanis? aufer. te) Nos omittimus pronomen te, ex Donat. Is enim Aufer, inquit, aut te deeſt, aut manum, aut pro eo quod eſt abi. Cōſentiunt quædam ſpectatæ fidei exemplaria. [Hoc eoo fit q volo,) Manuſcripta exemplaria habent: Hoc quom fit quod volo. Et perfacilis ſanè & lubricus vocum ſimilitudine lapſus fuit. Sed vtrum tamen rectius, mihi nondum liquet.

GLAR. DEcem primi verſus iambici ſenarij ſunt, reliqui deinde tetrametri. In 5. vel bacchius eſt loco primo, quod magis placet, vel s, eliditur in Is, quanquam ſine Is etiam ſenſus conſtat. In 2. Riu. particulam in tollendam cenſet, quāquam id nihil ad carmen. In 6. idem cenſet ſm Eſt, nam duo ferme habent libri, omittendum, vt nos ſubſcribimus, & Huius monoſyllabum eſt. In 8. poſt Diu, Hæc ponendum, vt conſtet carminis ratio atque ita etiam habet vetuſtus liber. [Me ducere autem? D. Te. M. Me?) Hic tetrametri incipiunt omnes acatalectici, exceptis fortaſſis duobus catalecticis & vno ſenario. In 2. Hic faciat, ex Don. legit Riu non faciet. Ceterum vetuſtus liber & hoc ſic habet, & poſt Quid tu, Autem ſubiungit: quæ coniunctio omitti non debet, propter carmen. Annotauit & hoc Riu. In 3. verſu proceleuſmaticus eſt loco primo. In 4. s, eliditur in Satis, in 5. in Nouus. In 7. creticus eſt loco ſecundo niſi abijcere alterum l, de illis malimus. In 8. liber vetuſtus habet negationem Non, ante verbum Hoc, vt ſit iamb. tetr. acatal. in priores. quem non rectè Doctor. trochaicum exiſtimauit. Nouus catal. tetr. iamb. videtur, abiecto verbo Age initio, quod vetuſtus liber non habet. Nec poteſt eſſe trochaicus, niſi acatal. In 10. Non niſi te exorem, habet liber vetuſtus, vt ſit acatalecticus tetr. iamb. ut ceteri. In 13. liber idem habet, Cum hoc conſit quod uolo. quod & Riu. annotauit 14. ita legendum cenſeo:

Quid nūc quod reſtat? Hegio hic eſt his cognatus proximus.

Sic enim fiet alijs conſimilis 16. autem ſic.

Quid facere? D. Agelli eſt hic ſub vrbe paullū, quod locitas foras Viceſimuſſecundus videtur catal. tetr. iamb. ita vt ſyllaba re, bis hic obuia, in Vere & Re ipſa, natura longa non elidatur, ſed corripiatur, & alter uerſus non terram. ſed ſenarius incipiat in Quid iſtuc, ac d, elidatur. Denique nouus deinde tetr. acat. iamb. incipiat in Nūc tu es mihi. at in eodem uerſu proceleuſmaticus ſit loco 6. Poſtremæ trochaici tetr. cat. fragmentum ad finem eſt, in cuius loco primo eſt trochæus contracto Suo in unam ſyllabam, uel amphibrachys loco primo. Hæc ut ita ordinaremus neceſſitas extorſit, iudicium tamen lectori committimus.

ACTVS V. SCENA IX.

ARG. ADR. BARL.

Serui libertas, filijs dantur vxores. Mitioni narrat Demea, cur tam repente mores mutauerit. In cuius perſona Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima ſcena, omnia iucundo clauduntur fine, vbi & ſeruis libertas elargitur, & filij ambobus vxores optata conceduntur. Cauſam etiam Mitioni refert Demea, cur tam repente mores mutauerit, vbi & ſeculum corruptum, & conſuetudinem aſpernandum carpit. Demum filijs ſodulam poſt hac operam ſuam pollicetur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Ridicula prodigalitatis Demea exempla proponuntur.

Tetrametri Trochaici, admixtis Iambicis quibuſdam, qui & ipſi ferè Trochaici potius videntur.

SYRVS, DEMEA, MITIO, AESCHINVS.

FACTVM eſt, quod iuſſi Demea.
Frugi homo es, ædepol hodie mea quidem ſententia
Iudico, Syrum fieri æquom liberum. M. iſtunc liberum?
Quodnam ob factum? D. multa. S. ò noſter Demea, æpol vir bonu' es:
Ego iſtos vobis vſque à pueris curaui ambos ſedulo,
Docui, monui, bene præcepi ſemper quæ potui omnia.
D. Res apparet. & quidem hæc porro, obſonare, cū fide
Scortum adducere, apparere de die conuiuium:
Non mediocris hoīs hęc ſunt officia. S. o lepidū caput.
D. Poſtremo hodie in pſaltria iſta emunda hic adiutor fuit,
Hic curauit: prodeſſe æquom eſt: alij meliores erunt,
Denique hic volt fieri. M. vin' tu hoc fieri? AE S. cupio. M. ſi quidem
Tu vis, Syre eho accede huc ad me, liber eſto. S. bene facis:
Omnibu' gratiam habeo, & ſeorſum tibi pterea Demea.
D. Gaudeo. AE S. & ego. S. credo: vtinam hoc perpetuum fiat gaudium, vt
Phrygiam vxorem meam vna mecum videam liberam.

D. Opt

D. optumam

Mulierem quidem. S. & quidem nepoti tuo, huius filio,

Hodie prima mammam dedit hæc. D. hercle vero ſerio,

*primã Siquidem * prima dedit, haud dubium quin emitti æquom ſiet.

M. Ob eam rem? D. ob eam: poſtremo à me argentum, quanti eſt, ſumito.

S. Dij tibi Demea omnes ſemper omnia optata afferant.

M. Syre, proceſſiſti hodie pulchre. D. ſi quidem porro Mitio

Tu tuum officium facies, atque huic aliquid paullum præ manu

Dederis, vnde vtatur. reddet tibi cito. M. iſtoc vilius.

AES. Frugi homo eſt. S. reddam hercle. da modo.

AES. age pater. M. poſt conſulam.

D. Faciet. S. ò vir optime. AES. ò pater mi feſtiuiſſime.

M. Quid iſtuc? quæ res tam repete mores mutauit tuos?

*prolubium? Quod * proluuium? quæ iſtæc ſubita eſt largitas? D. dicam tibi.

Vt id oſtenderem, quòd te iſti facilem, & feſtiuum putant,

Id non fieri ex vera vita, neque adeo ex æquo & bono,

Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo Mitio.

Nunc adeo ſi ob eam rem vobis mea vita inuiſa eſt Aeſchine,

Quia nõ iuſta iniuſta prorſus omnia omnino obſequor:

*emittite, Miſſa facio, effundite, * emite, facite quod vobis lubet.

Sed ſi id voltis potius, quæ vos propter adoleſcentiam

Minu' videris, magis impenſe cupitis, conſulitis parum,

*ſecundare Hæc reprehendere, & corrigere me; * obſecundare in loco:

Ecce, qui id faciam vobis. AES. tibi pater permittimus:

Plus ſcis, quid facto opus eſt. ſed de fratre quid fiet? D. ſino

Habeat. finem in iſtac faciat. M. iſtuc recte. Plaudite.

DON. FACTVM eſt, quod iuſti Demea,) Id eſt diruta eſt maceria. [Frugi homo es) Vtilis, vt fruges. [Aedepol hodie mea quidem ſententia iudico Syrum fieri liberum) Hoc eſt quod iandudum promiſerat Syro. ſed nunc opportune. videtur enim modo meritum præteriiſſe. &, Sententia iudico, κυριολογία. [Multa) Oratorie maluit generaliter dicere, quàm quæro te ſpecialiter quod inuenire non poſſit. Et mitio ſingulariter vnum quærit, hic pluraliter multa reſpondet. [Quodnam ob factum?) Iure. aſcribi.n. cauſas manumiſſionis in iure formula eſt. [Ædepol vir bonus) Iurat bonum: quia præter opinionem eſt. [Ego iſtos vobis vſque a pueris) Intelligit Syrus laborãtem pro ſe Demeam non habere quod dicat: & ideo ipſe proſequitur ordinem meritorum, ſecundùm quem apparet pædagogum fuiſſe. [Docui, monui, be. præ.) Ridicule adduntur, & tantum conſuetudine: quia imputantur etiam facta praue pro bonis. [Quæ potui omnia) Bene quæ potui: quaſi plura vellet. [Res apparet) Mire irridet Demea: ſic tamen, ut ſerio agere uideatur. [Apparare de die conuiuium,) Id eſt repente, neque ante prædictum, nec pridie conſtitutum. [Poſtremo, hodie in pſaltria iſta emenda) Et hoc totum: ſerio dicitur, vt magis ridiculum uideatur. [Hic adiutor fuit) In re bona adiutores, in re mala impulſores dicuntur. Ergo hic adiutor dicitur à non iraſcente: à criminante autem & irato, impulſor. [Hic adiutor fuit: Hic curauit) De mute repetitum eſt Hic: cum dicitur, hic adiutor fuit, hic curauit. Sic.n. ſolemus onerare audientem meritis eius quem laudamus. Deinde quid non præſtitit, qui & officium corporis, vt adiutor: & curam animi præbuit, ut conſuleret? [Denique hic volt fieri) Abutitur Demea, ſciens prodigiam voluntatem adoleſcentuli. [Syre accede huc ad me) Vtrum ut eundem manu emittat, an vt palam fiat, iubet propius accedere, iuris publici conſuetudine ludens? Et vide quàm comicam manumiſſionem, quàm facete induxerit atque condigne. [Et ſeorſum tibi præterea Demea) Efficit Demea plus quàm volebat. nam qui conabatur amari, præfertur etiã his qui amantur. [Gaudeo. & ego) Gratulantium Syro hæc verba ſunt: quibus de more illa Credo reſpondet. [Vtinam hoc perpe. fiat gau.) Integrum, ſolidum, & nuſquam interruptum. [Phrygiam vt vx. meam) Vt ipſe, Syrus: ita uxor, Phrygia, ſecundùm veteres, qui ſeruis nomina à nationibus imponebant. [Vna me vid. libe.) Hoc ſic pronunciandum eſt, quaſi gaudeat ſe terrorem dantium Demeæ: quod cũ vlito rogitat habuiſſe • plene oblitus fuit. [Hodie primam mammam dedit hæc) Ridiculum meritum ſi quidem oportuerit primam eſſe quãcunque, an quia cauſa eſt, quòd ingenui dicuntur ſerio à nutricibus liberis educandi? [Hercle vero ſerio) Aduerbia ſunt confirmatiua. [Ob eam rem?) Hoc eo vultu dicit, quo rem veluti excutimus, & oſtendimus momenti eſſe nullius. [Argentum, quanti eſt, ſumito) Quanto pretio valet. [Argentum, quanti eſt, ſumito) Hoc verbo vtimur, vt faciunt qui perſuadere aliquid cupiunt. [Dij tibi Demea oro omnes ſemper omnia optata offerant) Omnes, omnia: antiqua elegantia, & figurata. [Proceſſiſti hodie pulchre) Nunc vere pulchre proceſſit. Sy. [Si quidem tuũ officium facies) Hoc eſt patroni, vt libertũ non deſeras, ſed vt alas manumiſſum. Plautus, Facis melius quam pars leonum. qui libertos habẽt. & eos deſerunt. [Vnde vtatur) Vtatur viuat: vnde vſura, vita dicitur, vt, Vnius vſuram horæ gladiatori iſti non dediſſet. aut vnde alatur, de quo vſumfructum rapiat, & cuius tibi ſortem reddat? Et hoc melius: nam ideo addidit, reddet tibi cito. [Iſtoc vilius) Hoc egit Terentius, vt conuerſis officijs vſque adeo prodigum faceret Demeam, donec parcum redderet Mitionem. [Iſtoc vilius) Quaſi nihil minus. negatio enim eſt floccum oſtendentis, aut quid tale, cum λαλεῖται: qua ſubaudiatur, quicquam: & non dabo. [Faciet) Ne quid negatum in fine fabulæ videatur, addidit Demea, Faciet. & Faciet, quod petis ſcilicet: quod irridens dixit, quaſi de prodigo dicere uideatur. Et mire Faciet: quia nec credibile erat ſtatim conceſſurum qui negauerat: & perpetuo negatio eſſe in fine non debuit. [Quid iſtuc? quæ res tam repente mores mutauit tuos?) Animaduertendum eſt, qua calliditate Terẽtius quærens finem fabulæ, complere lætitiam per ipſum Demeam nititur in vniuerſos, qui in tota comœdia triſtis ac ſæuus interturbauit & uociferatus eſt. [Quod proluuium?) Proluuium, quòd Græci προθυμίαν.i. promptus animos ad largiendum. [Subita eſt largitas?) Repentina: ac per hoc ipſa eſt ingrata & immoderata: ut euenit cum ex nimis parcis non largi & liberales, ſed effuſi prodigique redduntur. [Vt id oſtenderem) Abundat Id, Aut κατὰ ἀντίθεσιν eſt, pro, per id. [Quod te iſti facilem, & feſtiuum putant) Multum detraxit Mitioni, dicendo, Te iſti putant. per quod ſignificatur errare adoleſcentes, & hunc non eſſe feſtiuum. [Quòd te iſti facilem, & feſtiuum putant) Bene in poſtremo dignitas perſonæ huius ſeruata eſt, ut non perpetuo commutata uideretur, ut Truculenti apud Plautum. [Indulgendo) Attende indulgentiam à Demea culpæ aſcribi denuo. [Et largiendo Mitio.) Seuere additum eſt nomen uerbis ex animo plorantis. [Quia non iuſta iniuſta prorſus oia omnino obſequor) Prouerbialia ſunt huiuſmodi elocutiones, fanda nefanda, digna indigna, uelis, nolis. [Effundite, emite, facite) Effundite, ad Æſchinum pertinet: Emite ad Cteſiphonem: Facite ad omnes. [Facite quod uobis lubet) Proprie rediit rurſus ad amaritudinem priſtinam. Hæc ἐπιτροπὴ eſt figura, qua inuitos nos permittere oſtẽdimus, quod nolumus fieri. [Quæ uos potius propter adoleſcentiam minu' uidetis) Hic oſtendit Terentius magis Demeam ſimulaſſe mutatos mores, quàm mutauiſſe. [Minus uidetis: magis impenſe cupitis, cõſulitis parum) ἀντίθεσις, minus, magis, parum. [Hæc reprehendere, & corrigere me, & ſecundare in loco) Tribus tria redduntur: & utraque αὔξησις. Illa in malam partem ſuperiora, hæc in bonam, quæ inferiora ſunt. non tantum enim culpæ eſt, minus prouidere, quàm impenſe cupere: nec tantum mali eſt impenſe cupere, quantum parum conſulere. Item reprehendere bonum eſt: melius, corrigere. optimum, ſecundare. nam qui reprehendit, non continuo corrigit. qui corrigit, non illico ſecundat. i. dextiſſimum reddit & fideliſſimum. Alij ſecundare, obſequi dictum putant. & ideo additum eſſe in loco, quaſi non ſemper faciendum ſit. Ergo ſecundare, uel in melius conuertere, uel obſequi intelligimus. [Tibi pater permittimus) Noluit Terentius ab amoribus filiorum perpetuo repulſum patrem. [Sino. Habeat, in

iſtac finem faciat) Hæc quidem permiſſio eſt: ſed & exceptionẽ
in ſe continet,& cum quodam ſtomacho, & velut minaci denun-
ciatio ne proſertur. [In iſtac finem faciat) Hoc eſt, aut ne aliam
amet, aut ne alteram comparet: ne poſt iſtam luxurietur vlte-
rius. [Illuc recte) Bene & Mitio non diſceſſit de propoſito ſuo,
qui vt peccaſſe aliàs oſtenderet fratrem ob nimiam aſperitatem,
cum exceptione quadam laudans verba eius, Illuc recte, dixit:
quaſi diceret,non vt cetera, & ſimul repoſuit ei, qui ſupra dixe-
rat,Vt id oſtenderem,quod te iſti facilem, & feſtiuum putant, id
non fieri ex vera vita,neque adeo ex æquo & bono, &c.

GVID. FActum &c.) Hic omnia fine iucundo clauduntur, vbi &
ſeruis libertas donatur,& ambobus filijs optatę vxores cõ
ceduntur. S. O Dem.id quod iuſſiſti eſt factom.ſ.maceria
diruta eſt. D. Tu es homo frugi.i.vtilis vt frugea. interdum ſigni
ficat modeſtũ. ędepol ego iudico æquum eſſe.i.iuſtum,quidem.i.
certe. mea ſententia.i.meo iudicio,mea opinione. Sirum ſeruũ
fieri.i.effici. hodie liberum.i.manumitti,ac libertate donari. M.
Dicis æquum eſſe iſtunc Syrum fieri liberum, interrogatiue legẽ
dum eſt. deinde ſubdit ob.i.propter, ꝗ non factum.i.propter ꝗ
factũ æquum eſt eum fieri liberum. D. Ob ſup. multa.i. propter
multas cauſas. S. O noſter. D. Aedepol es vir bonus. ego cura
ui vobis.i.curæ habui,cuſtodiui,adminiſtraoi,moderatus ſum tã-
quam pædagogus iſtos ambos,Cteſ.& Aeſc.vſque.i.aſſidue, ſine
intermiſſione. a pueris.i.ab ineunte ætate, ſeu cum adbuc pueri
eſſent, docui.i.inſtitui, erudiui eos ſedulo.i.inſtanter, quaſi ſine
dolo. monui.i.admonui eos quid facere deberent. ſemper bene
præcepi.i.docui,vel iuſſi tanquam cuſtos eorum omnia quæ po-
tui præcipere. D. Res.i.effectus. apparet.ſ.ante oculos res eſt in
promptu,& hoc dicit ridendo eum,& quidem porrò.i.certe,par-
ticulæ ſunt expletiuæ dictum affirmantes,hæc officia,quæ ſequũ
tur. ſunt homines non mediocris.i.ſpectant ad maximum homi
nem,& magni momenti per ironiam dixit, hæc autem ſunt offi-
cia,videlicet obſonare.i.prouidere de obſonijs.i.de omnibus edu
lijs præter panem & vinum. cum fide.i.fideliter. prouidere de
obſonijs eſt officium magni viri. nam obſonor obſonaris vel ob
ſono obſonas (vtrunque.n.dicitur) ſignificat vel emere obſonia;
vel prouidere de obſonijs quas pitantias vocant.& ſi diceremus,
hic ſeruus optime obſonare nouit.i.ſcit bene emere obſonia, ne
que decipitur in emendo. inde obſonator dici poſſet, vbi pitan-
tiarium dñt,qui videlicet de obſonijs prouidet,& eorum quęren
dorum curam habet. hæc ſunt officia,obſonare fideliter,abduce
re.i.rapere à lenone. ſcortum.i.meretricem. Item apparare.i.pa
rare,diſpónere conuiuium de die.i.repente. non ante prædictũ,
aut pridie conſtitutum. S. O caput lepidum.i.ò homo iucun-
de, & feſtiue, ſeu urbane. nam caput præcipuam partem ponit
pro homine toto. D. Poſtremo.i.tandem. hic ſeruus fuit hodie
adiutor in iſta Pſaltria emenda, pro emenda.i.in emendo iſtam
puellam cantatricem. hic ſeruus curauit.i.curam animi prębuit
vt compararetur Pſaltria, & bono modo haberetur, æquum eſt.i.
bonum eſt, ac decet prodeſſe ei. nam alij ſerui hoc facto erunt
meliores. nam dabunt operam, vt bene ſeruientes ſint libertatẽ
conſecuturi more iſtius. Denique hic Aeſc. vult hoc fieri.i.vult
vt libertate ſeruus donetur. M. Vin.i.vtrum vis tu hoc fieri. hoc
dicit Aeſc.interrogans cupiat id fieri nec ne. Aeſc.cupio id fieri.
M. Si quidem.i.quoniam tu vis. eho,interiectio admonentis,&
attentionem incitantis. ò Syre accede huc ad me,deinde vt acceſ
ſit eum,manumiſit inquiens,Eſto liber. uerba ſunt iuris, quibus
manumittitur ſeruus. S. O Mitio benefactas,ꝗ me manumittis.
habeo gratiam, id eſt ſum deuinctus, ſeu obligatus omnibus, &
prætereà.i.præter alios. ò Dem. gratiam habeo tibi ſeorſum, id
eſt ſeparatim, præcipue, particulariter. D. Gaudeo quod liber
ſis. Aeſc. &,id eſt etiam ego Aeſc.gaudeo. S. Credo quod ambo
gaudetis mea libertate. vtinam hoc gaudium fiat perpetuum.i.
integrum,ſolidum,& nuſquam interruptum: vt.i.ita, vel quate-
nus,uideam meam vxorem.ſ.Phrygiam.i.ſic appellatam,à natio
ne,liberam una mecum. D. Quidem.i.certe. cognoui,vel inue
ni eam ſup. optimam mulierem, uel optas ſup. uidere uxorem
tuam optimam mulierem liberam,vel conſtat eſſe optimam mu
lierem. S. Et quidem.i.certe hæc vxor mea dedit hodie primam
mammam tuo nepoti filio huius Aeſc.filij mi. D. Hercle uero.i.
ac certe ſerio.i.remoto ioco, extra iocum, ſiquidem.i.ſi certe.
vxor tua dedit primam mammam filio huius, haud.i.non eſt du-
bium,quin ſit ęqoum.i.iuſtũ eam emitti.i.extra ſeruitutem mit-
ti. M. Ob eam rem.i.dicas æquum eſſe eam emitti propter eam
cauſam, q.d.non eſt cauſa ſufficiens. D. Ob eam inquam rem
æquum eam emitti,poſtremo ſi non vis id facere liberaliter, ſu-
mito à me argentum quanti eſt.i.quanto pretio ipſa Phrygia va-
let. S. O Dem.omnes dij ferant.i.præſtent & afferant ſemper ti
bi omnia optata.i.deſiderata tibi. M. O Syr.pulchre proceſſiſti
hodie.i.bene (vt ita dicam)proſperaſti hodie,vel ad magnum bo
num prouectus es hodie,qui te & vxorem manumitti obtinuiſti.
D. Atque ſi qdem.i.ſi certe,dederis huic Syro aliquid paullulum
præ manu,quo vtatur.i.alatur,de quo vſumfr.capiat,& cuius tibi
ſortem reddat. porro.i.proculdubio, ſi hoc feceris, facis tuum
officium,id eſt quod decet facere patronum. Vbi animaduerte
præ manu poſſe exponi, quemadmodum præ me.i. in compara-
tione mei, vt tu es præ me beatus ait Cic.i. in cõparatione mei,
& tunc ſic iungas cum paullulum, ſi dederis huic aliquid paullu-
lum.i.aliquid quod eſt res parue,præ manu.i.in cõparatione po-
tentiæ tuæ & tuæ liberalitatis,ac promptitudinis tuæ in dando;
vel ſi intelligatur præ manu,pro in promptu, vt dici vulgo ſolet,
ſemper habet hæc verba,vel leges præ manibus pro in promptu,
recte an inepte ipſe viderint, quod ſi eſt ita iungetur cum dede-
ris vt ſit ſi deris ei in promptu aliquid paullulum, aut ſi quis velit
interpretari præ pro ante ſic,ſi dederis ei præ manu.i.ante manũ
vt dici vulgo ſolet,vult me hoc dare ante manum, quod etiam le
gentium iudicio relinquo. nam præ pro ante non inueni,niſi in
compoſitione, vt prædico, præpono, inuenio etiam præ in tali
dicendi genere,lacrymatus eſt præ gaudio, præ timore receſſit,
præ nimia multitudine exire non potuit, & in iam dicto modo
videlicet ſic,præ multis ſumus felices.i.in comparatione multo-
rum, De illo autem genere dicendi vſitato habere præ manibus
aliquid.i.in promptu,fateor me nõ legiſſe,neque Priſcianus aſſi
gnant ſignificationes huius particulæ præponit alias a prædictis,
niſi ꝗ etiam præ in compoſitione auget & adhibet maiorem ve-
hementiam,ꝗ per. capiturque pro ualde, vt præpotens, prædi-
ues,præclarus &c. Si itaque dederis ei aliquid quo vtatur & fun
geris officio patroni,& reddet tibi ſortem & vſuram cito.i. pro-
pediem. M. Ego ſup.non dabo quicquam,vel nihil dabo ei,etiã
vilius.i.minus vel minoris valoris,iſtoc.i. illa re viliſſima, quàm
ei oſtendebat. Æſc.quamuis neges te daturum,quicquam tamen
ipſe eſt homo frugi.i.bonus,vtilis,ac modeſtus. S. Hercle reddã
ſortem,cuius vtar fructu. da.i.præbe,præſta, modo.i. vel tantum
modo,vel modo pro nunc,vt ſit temporis aduerbium. Æſc.ò pa-
ter age.i.fac ꝗ petit.i.da modo. M. Ego conſulam.i.deliberabo
poſt. nam conſulere interdum ſignificat conſultare ſeu delibera
re,ut Laurentius ſentit. D. Ipſe Mitio faciet,quod petitur. S.
O optime vir. Demea dicit,vel de Mitio.ſ. Æſ.ò pater feſtiuiſſi
me.i.iucundiſſime,lepidiſſime. M. Qui iſtud eſt? modus inter-
rogãdi. quæ res mutauit tã repente.i.tam ſubito tuos mores.qđ
proluuium,id eſt quis promptus,animus ad largiẽdum proluuiũ
dixit pro profuſione,q.d. quę eſt iſta profuſio & ꝓdigalitas tua,
quę eſt iſta.i. tua largitas,ſubito.i. ſubito tibi exorta, cum prius
parcus eſſes. D. Dicam tibi quare mutauerim mores, vt oſten-
derem id.ſ.ꝗ iſti filij mei putãt te facilem.i. benignum, & feſtiuũ
.i.iucundum,vel iſti poteſt eſſe datiuus ſingularis, ſicut vt oſten-
derem tibi.id.ſ.quòd hoies putant te eſſe facilem & feſtiuum iſti
filio. Æſ.non fieri ex vera vita.i.ex vero modo viuendi, immo ve
ro fieri ex fallaci uita,& deceptiua, ut ſic dicam,& vt oſtenderem
id non fieri & æquo & bono.i.ſecundùm quod eſt æquum & bo-
num,ſed fieri ex aſſentando.i.blandiendo verbis, & ex indulgen-
do.i.plus æquo permittendo,ſiue concedendo, & ex largiendo.i.
ex nimia largitione, qua eſt corruptio dotis facta, nunc adeo.i.
certe,vel valde,ſi ò Aeſchine mea vita eſt vobis filijs. meis inuiſa
.i.exoſa,ob eam rem.i. propterea,quia non obſequor omnino.i.
quia obſequendo vobis non permitto ꝓſus iſta omnia iniuſta,
quæ permittit frater,miſſa facio.i.omitto omnia, & vobis dila-
pidanda relinquo effundite.i.diſpergite. emittite.i. extra manus
ueſtras mittite. bona vobis acquiſita luxurioſe viuendo & perdẽ
do ſubſtantiam veſtram. facite quodlibet vobis,permiſſio plena
amaritudine. Sed ſi potius uultis id.ſ.me reprehendere.i.impro
bare. corrigere.i.emendare,caſtigare,recta facere, & obſecunda-
re.i.in melius conuertere,uel (ut alij uolunt) obſequi, in loco.i.
ubi opportunum & cõmodum erit.ſiue in opportunitate & oc-
caſione. Vel dic obſecundare.i. proſpera facere hæc quæ uos mi
nus uidetis.i.minus conſideratis,ꝗ deberetis. uel minus pro non
capiatur,& ꝗ cupitis magis impenſe.i.magis obnixe, magis acri
ter ſeu uehementer,ꝗ eſt æquum & quæ parum conſulitis.i. non
ſatis prouidetis, ſeu proſpicitis,ecce me.i.habetis me in prõptu
& ante oculos,qui.ſ.ego,faciam uobis, id hoc eſt reprehendam,
corrigam,& obſecundabo. Aeſc. O pater permittimus tibi.i.tuę
voluntati ac diſpoſitioni relinquimus. ſcis pluſquam nos.ſ.quid
eſt opus facto.i.facere.Sed quid fiet de fratre.i.de Cteſiphone.D.
Sino,id eſt permitto quod ſup. habeat Pſaltriam.ſ.faciat finem.i.
modum

modum ſuo amori, & ſuæ libidini ſaciar in iſtac.i. in Pſaltria. Æſch illuc rectè ſit ſupp. vel dicitur Valere, id eſt diſredite iuro-lumes, plaudite, id eſt congratulamini poëtæ, & actoribus. ego Calliopius, id eſt poëtæ defenſor recenſui, id eſt recognoui hanc comœdiam, vel (vt alij uolunt) reritaui.

LATO. ARgũ) Hortatu Demeæ Syrus cum vxore libertate donatur. [Fieri eſſe) Ordo, iudico ęquum eſſe Syrum fieri liberum. [Res apparet) Ironia in Syrum pariter & Mitionem. [Alij meliores) Quaſi prouocati exemplo. [Hercle vero) Et hoc ironicos. [Dij tibi) Gratiarum actio. [Præ manu) Vulgo, vſi die hant, vt ſentit Adrian. Card. [Iſthoc vilius) Recuſantis eſt, & oſteodentis ſummum digitum, vt id oſtenderem) Oſtendit hoc loco poëta aliam ſere communis, aliam perfectæ vitæ rationem eſſe: ne temere exemplo huius ſabulæ commendaſſe Mitionem, & illius indulgentiam ſeueritati Demeæ prætuliſſe videatur.

PETRVS MARS. FActum eſt) Prodigalitatis, & intempeſtiuæ largitionis damnoſam temeritatem taxat hæc vltima ſcena. Hæc, vt Cicero uериſſime dixit, fundum non babet: hæc ad rorrumpendos animos accipientium tota comparata eſt. Nam qui largitur, ad ſuam voluntatem alios traducere uititur. Ariſt. in magnis Ethicis ſic ait, Prodigus eſt, qui vbi non decet impendit, & plura q̃ deceat, & cum minime deceat. Idem in Ethicis ad Nicomachum: Prodigi ad capiendum proni ſiunt, quia cupiunt dare, hoc autem ſacere interdum nequeunt, cum cito ſacultater deſiciant, ac its ex alienir dare coguntur: & ſimul, quis nulla eſt in eis honeſtatis cura ſine vllo diſcrimine: & vndique rapiunt, daſe nanque cupiunt: quo pacto autem, aut vnde, nihil rurant, aut quapropter nec dationes ipſorum ſunt liberaler. Nõ enim ſunt honeſtæ, aut honeſtatis cauſa, nec vt oportet efficiuntur, ſed interdum quor deceret eſſe pauperes, eos ditant, & bis quidem, qui moderati ſunt, nihil dant. [Proluuium) Proluuium, profuſio sit Nonius, nempe à proluendo.

RIVII caſtigat. SI quid porro Mitio) Nor, Si qdem porro &c. Ex Donato & pleriſque lib. [Quod proluuium, quæ iſthæc ſubita eſt largitas) Non. Marcellus proluuium profuſionẽ interpretatur citatq. hoc Terentianum pro eiuſre rei comprobatione. Ceterum exemplaria quædam habent prolubium, quod mehercle valde placet, preſertim cum eodem modo interpres legiſſe videatẽ. Sic enim ait: Prolubium, quod Grçci προθυμίαν.i. promptus animur ad largiendum. Hæc ille. Vtitur autem hac voce poſt Terentium, Aul. Gel. lib. 16. cap. vltimo, & alicubi etiam Apuleius. [Quia non iſtą prorſus iniuſta &c.) Nor, Quia non iuſta iniuſta prorſus omnia omnino obſequor. Ita Lugdunẽſe exemplar, nec ſecus in manuſcripto quodam ſuiſſe, ex deletili membrana conijcimur, in qua huius rei veſtigium apparet haud obſcurum. Facit nobiſcum Donatus, cuius hunc in locum verba ſunt, Prouerbiales ſunt huiuſmodi locutiones, fanda, infanda, digna, indigna: velis, nolis! ſas, neſas: Hæc ille, indicans videlicet ἐναντίωσιν & contentionem vocum, quæ prouerbij ſaciem habeat. Facilis autem & procliuis lapſus ſuit, vna tantum omiſſa litera. nempe u. [Miſſa ſacio, effundite, emittite &c.) Nos, emitte legimus, non emittite. Ita enim manuſcriptum exemplar, qui eum ſacit Lugdunenſe. Præterea Donatus, cuius verba ſunt, Effundite, ad Æſchinum pertinet, emitte ad Cteſiphonem, ſacite, ad omnes. Sic editio habet Romana, nec aliter conſtat Trochaicus.

GLAR. HIc alterum eiuſdem verſus ſequitur fragmentum. Reliqua eiuſdem generis ſunt ad ſcenæ ſinem. In ſecũdo verſu ſi Aedepol priore correpta legetur, trochæus erit initio Sin producta, dactylus initio veniet. In tertio ſanè videtur correpta prior in Aedepol, & vel s, in Bonus elidetur, vel Es verbum non legetur, ſed intelligetur Certe liber vetus non habet. Initio ſequẽtis verſus eſt bacchius, niſi malimus s, de Iſtos elidere, alioqui quintus verſus huius ſcenæ contra oẽs alios erit iambicus tetr. acatal. In 7. verſu Hæc abundat, nec habet vetus liber. Poteſt tamen loco tertio eſſe creticus. In 12. Si quidem duæ videntur dictiones, & Si ſecundùm naturam producta. quanquam compoſita hęc coniunctio apud hunc Poëtam, vt apud Ouidium ac Lucanum, id quod ſupra oſtendimus initio Eunuchi, corripiatur ſrequẽtius. In 14. initio creticus eſt, & loco quarto bacchius. In 17. vix effugere poterimus iambi et trochæi pugnam. Doct. in Quidem ſit eliſio, inquit. Hoc idem dixerat ſcena 7. huius act. In vtro tamen, cum bis hic ponatur, non adiecit. Vetuſtus liber pro Et quidem, habet Equidem ita Aldinus liber. Verum nondũ ſanatum eſt carmen. Ego pro accuſatiuo legerem nominatiuũ, Optima quidem mulier, vt loco primo ſit trochæus, ſecundo anapæſtus. Nam temere ab aliquo in accuſatiuum, ꝙ accuſatiuus præceſſerat, mutatum puto. Quod tamen opus non erat. Deinde ſequatur, Equidem tuo nepoti. Ceterum tuo & Huius monoſyllaba ſunt. Lector ſequatur quod volet. Dixi & ſententiam meam ſecuturus eũ qui meliora afferet. In 19. Si quidem correpte legitur. In 21. amphibrachys erit loco quinto, alioqui carmẽ inſanabile fuerit. R enim elidi inſuetum eſt, niſi quis dicat mn in Omnia. vt murs ae liquida eſſe. Sed hæc effugia ſunt, lectori nõ ſatis ſacientia. In 23. creticus eſt primo loco, vel Tuum monoſyllabum totum eliditur, & paullum, non paullulum legendum, niſi in ſexto quoque loco ſit creticus, vel paullulum ante Aliquid legatur. In 26. O pater, mi legendum, pro O mi pater, propter carmẽ. In 27. vel d, eliditur in Quid, & in 31. in Sed, vel bacchius loco primo in vtroque verſu. In 32. legendum Aeſchine eſt. non, Eſt Aeſchine. In 34. Emitte legendum eſt, non Emittite, quod liber Aldinus habet. In 36. s in Minus eliditur. Et eſt mirabile carmen. In 37. Secundare legendum ex Donati Commentario, non Obſecundare. In ultimo uerſu proceleuſmaticus eſt loco primo, & quod ad ſinem eſt uerbum Plaudite, in aliquibus lib. ſeparatũ, ad hunc attinet nec omittendum.

TERENTII HECYRA.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Philotis	meretrix,
Syra	anus,
Parmeno	ſeruus,
Laches	ſenex,
Soſtrata	mulier,
Phidippus	ſenex,
Pamphilus	adoleſcens,
Myrrhina	mulier,
Soſia	ſeruus,
Bacchis	meretrix.

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXOREM duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans virgini vitium obtulit:
Eiusq. per vim quem detraxit annulum,
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ:
Dein profectus in Imbrum eſt: nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id ſciat ſocrus
Vt ægram ad ſe transfert: reuertit Pamphilus:
Deprehendit partum: cælat: vxorem tamen
Recipere non volt. pater incuſat Bacchidis
Amorem. dum ſe purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ forte agnoſcit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

GVID. VXorem duxit &c. Pamphilus duxit Philumenam uxorẽ, cui Philumenæ uirgini, quondam.i. longo ante tempore ipſe Pamphilus ignorans.i. neſciens eſſe uirginem illam, obtulit uitium.i. ſtuprum ei attulit, & dederat amicæ Pamphili.ſ. Bacchidi meretriculæ annulum eius Pamphili, quem detraxit.i. digito eius traxit, per uim.i. uiolenter. Dein'.i. deinde. Pamphilus profectus eſt in Imbrum.i. in eum locum remotum ab uxore ſua, haud, id eſt non. attigit ſuam nuptam antequam iret.i. ad eam non eſt ingreſſus, qua uere non poterat ex eo eſſe grauida, uero.i. ſed, mater eius puellæ transfert ad ſe hanc puellam grauidam utero.i. fructum habentem in utero ut.i. tanquam, ægram.i. ægrotam, ne ſocrus id ſciat. Pamphilus reuertitur ex Imbro, deprehendit.i. reſciuit totum ſactum, cælat partum, id eſt non reuelat alicui partum puellæ, tamen noluit recipere uxorem. Pater puellæ incuſat.i. uituperat, dat uitio, vertit crimini amorem Bacchidis.i. amorem quem habebat Pamphilus cum Bacchide nam

putabat eam eſſe cauſam repudij, dum Bacchis purgat.i. excuſat ſe, mater Myrrhina nomine mater puellæ, agnoſcit .i. recognoſcit, forte annulum uitiatæ.i. ſtupratæ filiæ ſuæ. Pamphilus recipit uxorem una cum filio.

ARGVMENTVM.

PHILVMENAM virginem olim compreſſerat Pamphilus in tenebris, tanquam meretricem, a qua puella detraxerat annulum, quem dederat Bacchidi meretriculæ. Deinde proceſſu temporis Pamphilus exarſit in amorem puellæ, quam ignorabat eſſe in tenebris à ſeipſo compreſſam, ſtimulanteq; amore eam duxit in vxorem, iam grauidam ex illo compreſſu facto in tenebris, ipſo quidem ignorante. Quam vbi duxit, priuſquam ingrederetur ad eam peregre profectus eſt, interea mater puellæ ad ſe reuocauit filiam, vt partum domi pareret, ſicq; ſocrui partus celaretur interim rediit Pamphilus, eamq; parientem apud matrem deprehendit, quare multum commotus abſque detectione partus vxori repudiū mittere parat parentibus ſuis neſcientibus quidnam id faceret. Tandem per Bacchidem meretricem, apud quam annulus inuentus eſt cognoſcit Pamphilus & à ſe vitiatam vxorem, & ex ſe natum filium. Nomen fabulæ huius eſt Hecyra, quod multa fiant in ea per ſoceros & ſocrus, id eſt per patres & matres nurum. Hecyros, enim græce dicitur ſocer. Hecyra autem ſocrus. Eſt præterea Apollodori Græca, quemadmodum et Phormio, nam ceteræ quatuor ex Menandri fabulis translatæ ſunt. Eſt etiam mixta motoriis actibus & ſtatariis, multum ſententiarum & figurarum continetur in toto ſtilo, vnde cum delectet plurimum non minus vtilitatis affert ſpectatoribus. In ea prologus eſt multiplex & rhetoricus nimis, propterea quòd ſæpe excluſa hæc comœdia defenſione diligentiſſima indigebat, perſonæ protaticæ, id eſt perſonæ extra argumentum duæ ſunt, Philotidis, & Syra. Primæ autem partes ſunt Lachetis, ſecundæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis, & deinde aliarum perſonarum, quæ his adiunctæ ſunt.

DONATI PROLEGOMENA IN HECYRAM.

HAec fabula Apollodori eſſe dicitur Græca. nam & ipſa & Phormio ab eodem dicuntur eſſe translatę, cum reliquæ quatuor ſint Menandri comici. Hecyra autem dicitur ideo, quia per ſocrus & ſoceros in ea aguntur multa. Nā & ἑκυρὸς καὶ ἑκυρὰ, ſoceri nomen, ſocruſque ſignificant. Eſt autem mixta motoriis actibus ac ſtatariis. multumque ſententiarum & figurarum continet in toto ſtylo. Vnde cum delectet plurimum, non minus utilitatis affert ſpectatoribus. Atque in hac, primæ partes ſunt Lachetis, ſecundæ Pamphili, tertiæ Phidippi, quartæ Parmenonis: ac deinceps aliarum perſonarum, quæ his adiunctæ ſunt. Diuiſa eſt autem, ut ceteræ, quinque actibus legitimis, quos in ſubditis diſtinguemus. In hac prologus eſt & multiplex rhetoricus nimis, propterea quod ſæpe excluſa hæc comœdia, diligentiſſima defenſione indigebat. Atque in hac Protaſis turbulenta eſt, Epitaſis mollior, lenis Cataſtrophe. Acta ſanè eſt ludis Megalenſibus, Sexto Iulio, C. Rabirio Aedilibus curulibus. Egitque L. Ambiuius. Modulatus eſt eam Flaccus Claudius tibiis paribus. Tota Græca eſt, ſactaque & edita quinto loco, Cn. Octauio, T. Manlio Coſſ. Cantica & deuerbia ſummo in hac fauore ſuſcepta ſunt. προτατικὰ πρόσωπα, Id eſt perſonæ extra argumentum duæ ſunt, Philotidis & Syræ. In tota comœdia hoc agitur, ut res nouæ fiant, nec tamen abhorreant à conſuetudine. Inducuntur enim beneuolæ ſocrus, uerecunda nurus, leniſſimus in uxorem maritus, & item deditus matri ſuę, meretrix bona.

ARGVMENTVM.

VITIATAM in tenebris ante nuptias, cui annulum extorſerat, meretricem amans dum ignorat Pamphilus, duxit vxorem grauidam ex compreſſu ſuo. Quam peregre profectus, cum reliquiſſet domi, rediens parientem offendit furtim & apud matrem ſuam. Quare commotus, dum repudium inuitis parentibus, & cauſam repudii neſcientibus parat, per meretricem, apud quam annulus inuentus eſt, cognoſcit tandem ita a ſe vitiatam vxorem, & ex ſe natum filium. Primus actus colloquium continet meretricis Philotidis et lenæ Syræ cum Parmenone: vt per harum perſonas, quæ προτατικὰ dicuntur, argumentum ſpectator diſcat. Secundi actus tenor in hoc eſt, Immo meritam vxorem veluti malam ſocrum, accuſat Laches: & conuenit Phidippum de eadem cauſa. Statim poſt quorum colloquium conqueſtio inducitur Soſtratæ quod falſum crimen inuidioſumq; ſuſtineat. Tertio actui hæc aſcribuntur, Conqueſtio Pamphili peregre redeuntis, de amore ſuo circa vxorem. Partitudo Philumenæ. Soſtratæ verba ſuper ægritudinem nurus, quam morbo credat affectam. Fletus Pamphili errantis, cum putat non ex ſe filium natum eſſe. Colloquium Parmenonis cum pueris a naui venientibus, vt mox loquatur cum ipſo Pamphilo, a quo in arcem mittitur. Item Lachetis, Phidippiq. & Pamphili verba de reconciliandis illis coniuge: & eorum ab inuicem litigioſa diſſenſio. Quartum actum hæc complent, Perturbatio Myrrhinæ ex interuentu mariti: & eiuſdem cum eo uxoris callida ac muliebris aſtutia diſceptatio. Soſtratæ, Pamphili, Lachetiſq; colloquium. Inclamatio patris & ſoceri aduerſum Pamphilum vxorem recuſantem. conuentio meretricis pro mittentis ſe iniurandum matronis exhibituram de non admiſſo ad ſe Pamphilo. In quinto actu Bacchidis narratio de initis geſtis, & colloquium cum Parmenone inducitur, quem nuncium mittit ad Pamphilum Pamphiliq; ad vltimum actio gratiarum apud ipſam Bacchidem. Docet autem Varro, neque in hac fabula, neque in aliqs eſſe mirandum quod actus impares ſcenarum paginarumq; ſint numero. cum hæc diſtributio in rerum deſcriptione, non in numero: verſuum conſtituta ſit: non apud Latinos modo, verum etiam apud Græcos ipſos.

ACTA

ACTA LVDIS ROMANIS SEX. IVLIO CAES. CN. CORNELIO DOLABELLA AEDIL. CVR. NON EST PERACTA TOTA. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII TIBIIS PARILIB. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COS. RELATA EST ITERVM LVDIS FVNEBRIBVS. RELATA EST TERTIO Q. FVLVIO, L. MARCIO AEDILIBVS CVRVLIBVS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Præſens hic Prologus varius eſt, & Rhetoricorum obſeruantiſſimus præceptorum: Nempe hæc Comœdia ſæpenumero aliena populi ſtudio intercepta, diligētiſsima defenſione indigebat, proindeq; hic loquitur L. Ambiuius, qui Poëta partes ſedulo defendere, et popularem auram fauoremq; ſpectatorum locis oratorijs multifariam captare nititur, ſimulq; & beneuolos in primis, & maximopere attentos auditores reddere conatur. L. Ambiuius, & L. Turpio hiſtriones hanc fabulam egerunt.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Hic Prologus magno artificio conſtat: nam cum ſemel exploſa Comœdia honeſte reuocare non poſſet actorem, prudentia eam exploſam dicit. ſub hoc & Poëtam & Comœdiam laudat, & ita perſuadet vt recipiatur.

Senarij.

PROLOGVS.

HECYRA eſt huic nomen fabulæ. hæc cum data
Eſt noua, nouum interuenit vitium, & calamitas,
Vt neque ſpectari, neque cognoſci potuerit:
Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occuparat. nūc hæc plane eſt pro noua:
Et is, qui ſcripſit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum poſſit vendere.
Alias cognoſtis eius: quæſo hanc noſcite.
Orator ad vos venio ornatu prologi.
Sinite exorator ſim, eodem vt iure uti ſenem
Liceat, quo iure ſum vſus adoleſcentior,
Nouas qui exactas feci vt inueteraſcerent,
Ne cum poëta ſcriptura euaneſceret.
In his, quas primum Cæcilii didici nouas,
Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti.
Quia ſcibam dubiam fortunam eſſe ſcenicam,
Spe incerta, certum mihi laborem ſuſtuli.
Eaſdem agere cœpi, vt ab eodem alias diſcerem
Nouas ſtudioſe, ne illum ab ſtudio abducerem.
Perfeci, vt ſpectarentur. vbi ſunt cognitæ,
Placitæ ſunt. ita poëtam reſtitui in locum,
Prope iam remotum iniuria aduorſarium
Ab ſtudio, atque ab labore, atque ab arte muſica.
Quòd ſi ſcripturam ſpreuiſſem in præſentia, &
In deterrendo voluiſſem operam ſumere,
Vt in otio eſſet, potius quàm in negotio:
Deterruiſſem facile, ne alias ſcriberet.
Nunc quid petam, mea cauſſa, æquo animo attendite.
Hecyram ad vos refero, quam mihi per ſilentium
Nunquam agere licitum eſt, ita eam oppreſſit calamitas.
Eam calamitatem veſtra intellegentia
Sedabit, ſi erit adiutrix noſtræ induſtriæ.
Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem acceſſit expectatio:
Comitum conuentus, ſtudium, clamor mulierum
Fecere, vt ante tempus exirem foras,
Vetere in noua cœpi vti conſuetudine,
In experiundo vt eſſem: refero denuo;
Primo actu placeo: cum interea rumor venit,
Datum iri gladiatores: populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt: otium, & ſilentium eſt:
Agendi tempus mihi datum eſt: vobis datur
Poteſtas condecorandi ludos ſcenicos.
Nolite ſinere per vos artem muſicam
Recidere ad paucos: facite, vt veſtra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixq́. ſit.
Si nunquam auare ſtatui pretium arti meæ,
Et eum eſſe quæſtum in animum induxi maxumum,
Quam maxume ſeruire voſtris commodis:
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium ſuum, & ſe in voſtram commiſit fidem,
Ne eum circumuentum inique iniqui irrideant.
Mea cauſſa cauſſam hanc accipite, & ſilentium
Date: vt lubeat ſcribere alijs, mihiq́. vt diſcere
Nouas expediat, poſthac pretio emptas meo.

HECYRA eſt huic nomen fabulæ) A nomine cœpit, vt incognitam probaret, & ideo ſpectandam. [Hecyra eſt huic nomen fabulæ) Nominatiuo caſu figurauit: cum in vſu ſit vt datiuo dicamus, quamuis præſto ſint exempla quibus ueteres per omnes ferè caſus hoc genus locutionis enunciabant. [Hecyra eſt huic oomen fabulæ) Hęc primo data eſt ſine prologo ludis Megalenſibus: quos Sex. Iulius, & Cornelius Dolabella ediderunt. ſed occupato populo ſtudio funambuli diſplicuit. Poſtea data eſt ludis Funebribus L. Aemilij Pauli, quos fecerunt Q. Fabius Maximus, & Cornelius Africanus. Tunc quoque non peracta eſt per ſtudium populi circa gladiatores. Tertio ad poſtremum introducta, Q. Fuluio L. Martio ædilibus: uirtute actorum: L. Ambiui, & L. Turpionis eſt commendata. [Hecyra eſt huic nomen fabulæ) Totus hic prologus ſubtilem conqueſtionem continet, ob hoc, ne aperte populum neglectę fabulæ reum faciat, & facile reuocet in fauorem. [Hęc cum data eſt noua) Ita DON.

dicitur,

dicitur, data eſt fabula, vt data eſt cœna, datum eſt prandium. Et edidit, a dato deſcendit. [Hæc cum data eſt noua, nouum interuenit vitium) Sic & Homerus. * Et dari dicitur ſabula, cum agitur: Stare, cum placet. [Hæc cum data eſt noua, nouum interuenit vitium) ἔλλειψις prima deeſt enim huic: & eſt figura παρονομασία Noua nouum. [Vitium & calamitas) Bene ſecundum augures. Vitium enim eſt, ſi tonet tantum: Vitium & calamitas, ſi tonet & grandinet ſimul, & etiam fulminet. [Vitium & calamitas) Translatio eſt ab augurio, & vitio creari dicuntur conſules. Calamitas περὶ τῆς καλαμάσης, dicitur clades, quia clamatur, ut aliud ſit grandinis culmum frangentis, aliud furti, aut doli mali. ſic Probus. [Vt neque ſpectari) Vitium, quod non ſpectata eſt, Calamitas, quòd non cognita. [Vt neque ſpectari, neque cognoſci) Mira defenſio. ſi quidem non iudicio comœdia exacta eſt, ſi ſpectari cognoſcique non potuerit: cognituris ſcilicet, ſi audiretur. [Vt neque ſpectari, neque cognoſci) Ideo theatrum, ideo ſpectatores, ideo actores: quia maior pars in geſtu eſt quam in verbis. [Cognoſci) Vel probari, vel ſciri, an Hecyra ſciri dicatur, quæ ſcita ſit nomine? [Ita populus ſtudio ſtupidus) A deriuatione cauſæ. non quia mala, inquit, excluſa eſt. ſed quia populus funambuli admiratione obſtupuit: quod infra de gladiatoribus dicet, ad commutationem cauſæ inducendam. [Ita populus ſtudio ſtupidus) Hic excuſatur & populus, qui neque iudicauit de ſabula, neque tamen ſtulte ecrauit. Stupidus, pro ſtupens, vt, Timidisque ſuperuenit Aegle. [Pro noua) Recte: iam.n. non eſt noua) Et is qui ſcripſit hanc, ob eam rem) Id eſt ob eam cauſam. quaſi dicat, non iterum acta eſt ſine cauſa. Cur ergo non poſt funambulum relata eſt, vbi ille ceſſarat? in quo maluit auarum Poëtam populo inducere, quam ſuo operi diffidentem. [Iterum referre) Superuacuum eſt. [Vt iterum poſſit vendere) Alijs, ſcilicet ludis. hoc vt dicimus, ad laudem fabulæ referatur: poſtquam tantum fiduciæ poëtæ dedit. [Alias cognoſtis eius, quæſo hanc noſcite) Mire illi fauorem petit ex alijs, quæ ſpectatori notæ ſunt. [Eius) Poëtæ. Quaſi hæc omnino nota ſint. At in Andria, quæ omnium prima eſt, aliter ait, Vt pernoſcatis & quid ſpei ſit reliquum: Poſthac quas faciet de integro comœdias, Spectandæ, an exigendæ ſint vobis prius. [Orator ad vos venio ornatu prologi) Magna arte hic prologus ſcriptus eſt, & nimis oratoriæ. nam toties expulſa fabula quomodo honeſte reuocari potuit in proſcenium: niſi primo ipſa impudentia pro fiducia proferretur? deinde actor peritiſſimus ipſe habitus, probaret & poëtam & comœdiam, cuius auctoritas elucet ea uerbis? tum deinde ſubtiliter nouo poëtę, à vetuſto, & magnæ auctoritatis Cæcilio peteretur exemplum, & peteretur ingenioſiſſime? nam quod rudi Terentio contigit, accidiſſe memoratur ueteri Cæcilio: quod huic ſemel, illi ſæpe: quod huic in alijs nunquam, hoc illi fere in omnibus, quod huic præter Hecyram & actæ, & probatæ ſunt ceteræ: illi partim exactæ, partim vix probatæ. Itaque his omnibus argumentis id actum eſt, vt neque deſperandum ſit de Terentio, quòd expulſus eſt: vt nihilominus illi tantum attribuendum ſit, vt aut par Cæcilio magno tunc poëtæ, aut vltro melior etiam eſſe poſſit. Hic tamen L. Ambiuius hiſtrio fuit actor comœdiarum. [Orator ad vos venio) Oratorem audire oportere, ius gentium eſt oratorem non licet iniuriam pati. Ideo ergo ne expellatur. non ſe prologum, ſed oratorem nominat. Plautus, Impia ſecrete oratorem verberas. [Eodem vt iure vti ſenem liceat) Vt, Me liceat caſus miſerari inſontis amici. [Sinite exorator vt ſiem) Orator, eſt dum agit: Exorator, cum impetrauerit. Ita illud dicentis: hoc iam effectu ſignificationem habet. Et orator eſt, cui cauſa defendenda mandatur. [Quo iure ſum vſus adoleſcentior) Tanquam aliud agens affert exempla, quibus oſtendat, turpe nõ eſſe Terentio excluſam eſſe vnam illius ſabulam, cum multorũ poëtarum multæ exactæ ſint: & in his Cæcilij, cuius illo tempore magna auctoritas fuit. [Adoleſcentior) Hæc comparatio minus à poſitiuo ſonat & vim diminutiuam exprimit: vt, Iam ſenior, ſed cruda deo, viridis ſenectus. [Nouas qui exactas feci vt inueteraſcerent) ἔλλειψις. Et Inueteraſcerent, denuo agerentur. quia nondum acta, noua dicitur ſabula. [Inueteraſcerent) In conſuetudinem venirent, ſpectarentur, amarentur. [Exactas) Expulſas. [Ne cum poëta ſcriptura euaneſceret) Cauſa facti honeſtior eſt, non ſe poëtæ vnius, ſed ipſius poëmatis cauſa laborare. [In his, quas primum Cæcilij didici nouas) A ſimili argumentum quod ſit per comparationem artificioſam & oratoriam rerum ac perſonarum. [Partim ſum earum exactus, partim vix ſteti) Vide, plus eſſe in exemplo, ſi quidem partim exactæ ſunt Cæcilij fabulæ, partim vix admiſſæ, cum vna Hecyra excluſa ſit. Et eſt ſenſus, Aut diſplicui, inquit, aut in aliquibus vix placui. [Partim ſum earum exactus) Pro in alijs. Et ſimul ſplendida locutio eſt. Partim, aduerbium eſt. Et propriè locutus eſt. Nam fabulæ aut agi dicuntur, aut ſtare. [Quia ſciebam dubiam fortunam) Non igitur poëtæ culpa, ſed caſus eſt. nam ideo fortunam euentum extulit. [Spe incerta certum mihi laborem ſuſtuli) Sententioſe, & verum. nam vbi certa ſpes eſt, nihil opus eſt laborare certo ac vehementi. [Spe incerta) Pro ſpei incertæ. An deeſt In? [Incerta certum) Honeſta figura, quæ dicitur ἀντίθεσις. [Eaſdem) Exactas. [Cœpi) Difficultatem facti & molimen oſtendit. [Ab eodem) Cæcilio ſcilicet. [Nouas ſtudioſe, ne illũ ab ſtudio abducerem) Iterum cauſa honeſtatis. [Perfeci vt ſpectarentur Attende quantum pondus habeat, quod non Feci dixit, ſed potius Perfeci: vt molem difficultatis oſtenderet. [Placitæ ſunt) Nota participium ſine origine verbi. [Ita poëtam reſtitui in locum) Mire non Cæcilium, ſed poëtam, vt hoc generaliter populo præſtitiſſe, non vni homini, videatur. [Vbi ſunt cognitæ, placitæ ſunt) Elegans promiſſio & hanc placituram ſi cognoſcatur. & eſt coniectura a futuro tempore. [Reſtitui in locũ) Quia remotum & excluſum dicit. [Propè iam rem motum) Geminauit m ſecundum antiquos, qui omnes in verbis liquidas duplicabant. [Ab ſtudio, atque ab labore) Bene oſtendit ſe populo profuiſſe, Cæcilium poetam ad laborem reuocando atque artem. Ab autem in tertio commate audiendum eſt, ut, Hic portus alij effodiunt, hic alta theatri Fundamenta locant alij, immanesq. columnas Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris. [In præſentia) Statim ut a populo eijciebatur. [Vt in ocio eſſet potius, quam in negocio) Ex ipſis rerum nominibus oſtendit facilitatem detrecrendi. [Nunc quid petam, mea cauſa) Bene petam, &, mea cauſa, quaſi orator. [Mea cauſa, Æquo animo attendite) Commendatio perſonæ leuis per aliam perſonam grauem, ſecundum pręcepta in Rhetoricis. [Hecyram ad vos refero) A cauſa. Principium à principali quæſtione, an cognita ſit, & an ſpectanda ſit. [Quam mihi) A perſona dicentis. [Ita eam oppreſſit calamitas) Hoc ſuccedit pro illo, quod eſt à perſona aduerſariorum ſimul ad fortunam retulit culpam populi. non enim dixit quod præſto erat. [Ita eam oppreſſit calamitas) Eam calamitatem. Calamitatem repetit, ne nos ſabulam illum dicere putaremus. [Veſtra intelligentia) Ab auditorum perſona. [Noſtræ induſtriæ) Rurſus a ſua. & bene περίφρασει vſus eſt: ne diceret, vos nobis. [Cum primum eam agere cœpi) Iam hinc narratio ſubtilis inducitur, & ut non lædat populum, & ut defendat poëtam. [Pugilum gloria) περίφρασις αὐτὶ τῶ Pugiles etiam glorioſis: ut minus turpe ſit, ante latos eos eſſe. ſicut Virgilius, vaſtis cum viribus effert Ora Dares, magnoque virum ſe murmure tollit, Solus qui Paridem ſolitus contendere contra. [Hæc eſt gloria pugilum gratia funambuli Pugilum gloria) Pugil dictus eſt à pugna, & pugna a pugno: veteres nanque ante vſum ferri & armorum, pugnis, & calcibus, & morſibus, corporumque luctatione certabant. [Acceſſit expectatio) Narratio cur excluſa ſit hoc eſt, non poëtę culpa deiecta eſt, nec iudicio populi, & ideo nunc admittenda eſt. [Pugilum gloria, funambuli eodem acceſſit expectatio) πολυπτωτον. [Expectatio) Deſiderium. vt Virgilius, Expectate venia. [Funambuli eodem acceſſit expectatio) Duplex cauſa ad vnam excluſionem adhibetur. [Comicum conuentus) Verum eos comites dicit, qui ſunt pugilum affectatores? an ſeruos qui dominos ſequuntur? [Studium) Certamen diuerſis fauentium [Clamor mulierum) Bene mulierum: non enim timet eas, quibus ſuffragari, uel refragari non licet in theatro. [Vt ante tempus exirem foras) τῷ ἐξωθισμῷ, ne grauem paſſus videatur iniuriam. [Verere in noua) ἀντίθετον primum. [Verere in noua cœpi vti conſuetudine) Niſi nouam comœdiam intellexeris: non erit aperta ſententia, nam & ſupra dicit, Nunc hæc plane eſt pro noua. An à Terentio noua ideo dictum eſt, quia nunquam alias excluſus eſt? Et bene Verere, ut oſtendat turpe non eſſe, quod & alijs poëtis ſæpe contigerit. [Refero denuo) Aut Re abundet, aut Denuo. [Primo actu placeo) Rationabiliter dicit primo, quia quinque ſunt actus partes fabulæ. [Placeo) Placeo dicit pro eo quod eſt, ſabula placet, aut Terentius. & mire Non diu, inquit, pependit iudicium, ſed ſtatim placuit, vt quod ſequitur, non iudicio, ſed perturbatione factum ſit. [Cũ interea rumor venit datum iri gladiatores) Hoc abhorret a noſtra conſuetudine, veruntamen apud antiquos gladiatores in theatro ſpectabantur. [Datum iri) Datum iri dixit, ut fabulam commendet, vt & omnia ſpectatori & populo dicantur. [Non potui tutari locum) Facete reperit Locum: [Nunc turba nulla eſt) ἀντανάκλασις ἀντὶ τοῦ tumultuantur. Turba, id eſt ὄχλος.

[Nunc

(Nunc turba nulla eſt: Ocium & ſilentium eſt) Turba retulit ad id, quod ſupra dixit, Populus conuocat, tumultuatur. Ocium, ad illud Pugnant de loco. Silentium, ad illud quod dixit, Clamor mulierum. Ocium, πρὸς τὸ pugnant Silentium, πρὸς τὸ clamant. (Nunc turba nulla eſt, ocium & ſilentium eſt) Quæ adhortatio per enumerationem. (Agendi tempus mihi datum) Ab Ædilibus. ſ. (Vobis datur poteſtas cõdecorãdi ludos ſcenicos) Quaſi aliquid agat populus cum ſpectet. (Nolite ſinere per vos. σχῆμα ἀπαιδίας. (Artem muſicam) Oratoriæ: quaſi non Terentij cauſa agatur, ſed artis muſicæ. (Meæ auctoritati) Quia iam ſenex eſt. (Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque ſit) Qua Terentium probo. & eſt figura ἀντιπαρίθεσις. Vult autem ſe eſſe eius auctoritati, vt & populo placere iam debeat qui ipſi placet. (Si nunq̃ auare) Commendatio ab antedictis, id eſt a perſonæ attributis. (Si nunquam auare) A meritis defenſoris argumentum ad laudem fabulæ. (Si nunquam auare) Per hæc verba Terentius vult demonſtrare, q̃ grauis auctor ſit, qui ſuas comœdias probet. Sic Horatius, ea cum reſpondere coneris Quæ grauis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit. (Et eum eſſe quæſtum in animum induxi) Modo nonnunquam ſubauditur, ſed Si. vt ſit, Et ſi eum eſſe, &c. (Quam maxime ſeruire veſtris commodis) Plus dixit commodis, q̃ ſi diceret voluptatibus. (Maximum q̃ maxime. Inique iui qui) περόμενον. (Sinite impetrare me, qui in tutelam meam) Ordo eſt, Sinite impetrare me, ne eum circũuentum inique inique irrideant, qui in tutelam meam ſtudium ſuum & ſe in veſtrã commiſit fidem. (Mea cauſa) Quaſi orator, cauſam dicit. (Mea cauſa, Cauſam hanc accipite) Hoc oratorie. ſic enim ſit cum perſona pro perſona ad commendationem affertur. (Et date ſilentium) Quaſi fabulæ ac poëtæ. (Mea cauſa, cauſam) παρονομασία. (Vt libeat ſcribere alijs) Oratorie • Mihique ve diſcere expediat) Proprie diſcere. docet enim poëta, diſcit ſcenicus. (Nouas expediat poſthac) Ab vtili argumentatio eſt. & bene, vt expediet: tanquam facturus ſit, & ſi nõ expedierit, dum quæſtum maximum ſeruire populo putat. (Pretio emptas meo) Æſtimatione a me facta, quantum Aediles darent, & proinde me periclitante, ſi abiecta fabula, à me pretium, quod poëtæ numerauerint, repetant. Ergo meo. a me facto, a me ſtatuto. nam quomodo alibi dicit, Poſtquam Aediles emerunt. Et bene, vt ſequatur populus iudicium eius, qui æſtimare vere fabulas potuerit. (Pretio emptas meo) Vt quidam uolunt, periculo.

GVID. Hecyra eſt &c.) Hic prologus eſt multiplex & rhetoricæ obſeruãs diſciplinæ. nam hæc comœdia ſæpe reiecta alieno populi ſtudio diligentiſſima defenſione indigebat L. Ambiuius, & L. Turpio hiſtriones hanc fabulã egerunt. Qui aũt hic loquitur L. eſt Amb. poëtæ partes defendens, & popularem auram captans vehementer. Ordo eſt, Hecyra quaſi ſocrus. eſt nomen, id eſt appellatio huic fabulæ. cum. i. quando. hæc fabula data eſt. i. exhibita eſt populo. & edita noua. i. cum prius non fuiſſet acta. Dari dicitur fabula quãdo agitur. Vnde edere à do das componitur, quod ſignificat exhibere ad ſpectaculum. Inde numerum. i. ludorum editores dicuntur ſtare autem dicitur quando placet. Cum ergo data eſt noua nouum, paranomaſia eſt in textu, & ſerie in his uerbis noua nouum. nouum vitium. i. nouum erratum, ſiue nouus error, & noua culpa ſpectatorum, & calamitas id eſt miſeria, infortunium, infelicitas interuenit, vt. i. ita, q̃ neque hæc fabula potuerit ſpectari. i. aſpici à ſpectatoribus, neque cognoſci ita. i. in tantum populus ſtupidus, id eſt ſtupens, & quaſi animo raptus. ſtudio, id eſt attentione, vel animi applicatione ad alia. occupauerat animum in funambulo, id eſt in ſpectando hominem gradientem ſuper funem. hinc ſpectati dictum eſt. nam maior actionis pars in geſtu apto conſiſtit qui ſpectatur. Inde ſpectatores dicuntur. Item theatrum & actores ſpectacula. Vitium preterea eſt ſi tonet tantum, calamitas autem eſt ſi grandinet, & fulminet. Calamitas enim eſt clades qua culmi ſegetum franguntur, vnde penuria ſequitur & ærumna. Inde calamitoſus miſer infelix. Nunc hæc fabula, quam ſum acturus, eſt plane, id eſt omnino pro noua. i. tanquam noua, quamuis reuera noua non ſit, cum alias edita pro parte fuerit, & is poëta qui ſcripſit, id eſt compoſuit hanc fabulam. voluit iterum referre (iterum vacat,) id eſt recitare, vel exhibere eam, & proponere ædilibus ob eam rem, id eſt ob eam cauſam, vt poſſit vendere eam. iterum. i. ſecundo. cognoſtis, id eſt cognouiſtis alias fabulas eius poëtæ, quæ ſo non noſtis hanc fabulam, ego venio ad vos orator. i. tãquam legatus aliquid rogaturus, & in conſpectu veſtro orationem habiturus, ornatu, id eſt in habitu prologi. i. eius, qui prologũ, id eſt præfationem aliquam, aut proloquium, & quaſi præludium habiturus eſt, nam prologus interdum capitur pro ipſa præfatione, interdum pro eo, qui eam facit præfationem, vt hic. Si ideo oratorem non prologum nominat ne capellatur, nam iure gentium oratorem audiri oportet, nullamque iniuriam pati, venio itaque ad uos orator, ſinite, id eſt permittite, q̃ ſim exorator. i. impetrator, obtentor petiti, nã orator dicitur quãdiu rogat, exorator autem cum impetrauerit, orator enim eſt cui cauſa defendenda mandatur, vt liceat. i. permittatur me L. Ambiuium ſenem vti. i. gaudere, eodem iure, id eſt eadem auctoritate, quo iure ego adoleſcentior, id eſt iunior, vel multum iuuenis vel cape comparatiuum pro poſitiuo, vſus ſum, hoc autem comparatiuum adoleſcentior, & ſimiliter iunior minus à poſitiuo ſonat, & vim diminutiuam exprimit, nam qui iunior eſt, minoris eſt ætatis quanquam iuuenis eſt. Si accurate tamen inſpiciamus comparatiuũ ſuperat ſuum poſitiuum in ea qualitate in qua ſit comparatio, liceat ergo me ſenem vti eodem iure, quo ego adoleſcentior ſum uſus, qui. ſ. ego, feci, id eſt effeci, nouas fabulas exactas, id eſt excluſas, vt inueteraſcerent, id eſt in conſuetudinem venirent, ſpectarentur, amarentur, iterum agerentur, inueteraſcunt enim fabulæ dum iterum aguntur, & id feci amore poëmatis, nedum poëtæ, ne. i. vt non, ſcriptura. i. cum poëma, euaneſceret, id eſt deficeret cum poëta. i. cum auctore, in his fabulis Cecilij, id eſt illius veteris poëtæ comici, quas nouas didici, vt eas agerem, partim. i. pro parte, vel in aliquibus earum fabularum, exactus ſum, id eſt excluſus ſum, & quaſi extra actionem miſſus partim. i. pro parte, vel in aliquibus, vix. i. ferè, non ſteti. i. ferè non, vel ſaltem cum magna difficultate placui. Stare etiam dicuntur fabulæ quãdo placent, partim, licet aduerbium ſit, tamen ſæpe poni inuenitur quaſi pro nomine, immo & interdum admittit præpoſitionem, vt late Aul. Gel. teſtatur, qui ait libro nono cap. 13. Partim hominum venerunt, plerunque dicitur, quod ſignificat pars hominum venit, id eſt quidam homines venerunt, nam partim hoc in loco aduerbium eſt, nec in caſus inclinatur, ſicut cum partim hominum dici poteſt, id eſt cum quibuſdam hominibus, vel cum quadam parte hominum. Quint. Claudius inſolentius iunxit partim cum ſubſtantiuo, tanquam eſſet adiectiuum inquiens. Cum partim copijs hominum pro cum aliquibus copijs hominum. Non ergo hic eſt mirum, ſi interpretemur. Partim ego ſum exactus, partim vix ſteti. i. placui, vt ſic ſtat ſententia pro placet, & id rorum ſuſtinui, quia ſciebam fortunam ſcenicam eſſe dubiam. i. cauſam theatralem & euentum ſcenarum eſſe dubium & incertum, nam alij habent bonam fortunam in ſcenicis, id eſt in theatris, in proſcœnijs fabulas agendo alij malam. Suſtuli mihi. i. abſtuli, amoui a me, laborem certum. i. indubitabilem, ſpe incerta, pro ſpei incertæ, q. d. amoui à me certum laborem ſpei incertæ, id eſt qui labor nullius ſpei certæ erat, cum non eſſet dubium qn labor eſſet, cœpi. i. incœpi, quaſi cum magno molimine agere. i. (quod dici ſolet) ludere eaſdem fabulas Cecilij, vt diſcerem. i. comprehenderem ab eodem Cecilio ſtudioſe. i. accurate, diligenter attente aliãs fabulas nouas, ne. i. vt non, abducerem, id eſt dimouerem, deterrerem, dehortarer, deflecterem illum Cecilium à ſtudio ſcribendi fabulas, & incumbendi literis, perfeci. i. impetraui magna mole, ac difficultate, vt ipſe fabulæ ſpectarentur à populo, ubi. i. poſtquam cognitæ ſunt. i. intellectæ diligenter, placitæ ſunt. i. placuerunt, nam placeo placui facit in præterito, & placitus ſum, ſicut prandeo prandi & pranſus ſum, ita. i. eo modo reſtitui poëtam Cecilium in locum. i. in priſtinum ſitum, ſeu ſtatum ſcribendi, propè. i. ferè iam remotum, ſcilicet poëtam excluſum, iniuria, id eſt iniquitate, improbitate aduerſariorum, vnde remotum? a ſtudio, & labore, & ab arte muſica, id eſt ab arte poëtica, nam Cicero poemata vocat muſas manſuetiores, libro primo ad Lentulum, & muſicus, ca, cum à muſa poſſeſſiuum eſt, ideo ars muſica eſt ars muſarum, quarum poëtæ dicuntur eſſe ſacerdotes, q. i. ſed ſi ſpreuiſſem, id eſt contempſiſſem ſcripturam. i. poëma, in præſentia. i. tunc temporis, quod tunc erat præſens, uel in præſentia. i. ſtatim vt ea ſcriptura eijciebatur, & ſic voluiſſem ſumere operam. i. ſumere laborem, ſiue laborare in deterrendo. i. dehortando, & deflectendo, ac diſſuadendo illum à ſtudio vt potius ipſe eſſet, id eſt viueret, in otio, id eſt inquiete, ſine labore q̃ in negotio, id eſt in tanto labore ſtudij facile deterruiſſem eũ poëtam, ne. i. vt non, ſcriberet. i. componeret alias fabulas, nunc attendite conſiderare attendite æquo animo mea cauſa, id eſt contemplatione mei, quid petam, id eſt quid rogem vos tanquã orator, refero, id eſt reporto ad vos Hecyram, id eſt hanc fabulam ſic à ſocru nominatam, quam Hecyram nunquam licitum eſt, id eſt nunquam licuit mihi (nam in præterito dicitur licuit vel licitum eſt pro eodem) . i. quam nunquam potui per ſilentiũ agere, id eſt exhibere, & (quod dicunt) ludere ita. i. in tantum

calamitas.i.multum infortunium,infelicitas,malus euentus,oppreſſit.i.obruit eam fabulam,veſtra intelligentia,id eſt veſtra prudentia,& ad eam cognoſcendam attentio,ſedabit.i.placabit,mitigabit eam calamitatem, ſi ipſa intelligentia veſtra erit adiutrix noſtræ induſtriæ.i.noſtræ diligentiæ & operæ, cum primum.i.ſtatim,vt cœpi agere eam comœdiam, gloria pugilum.i.certãtium, acceſſit.i.adhibita eſt vel adiuncta eſt, hoc eſt pugiles glorioſi acceſſerunt. Pugiles dicuntur à pugna & pugna dicitur à pugno, nam veteres ante vſum ferri & armorum pugnis, è calcibus, & morſibus,corporumq́. luctatione certabant, expectatio.i.deſiderium funambuli.i.gradientis ſuper funem, acceſſit.i.addita eſt vel aduenit,eodem,id eſt ad eodem locum, vbi inceperam agere hanc fabulam,conuentus.i.concurſus,comitum, id eſt vel ſectatorum,qui pugilibus aſſentantur,vel ſeruorum,qui dominos ſequũtur,ſtrepitus.i.pedum tumultus, ſiue manuum ſe mutuo colliſdentium,clamor,id eſt vociferatio mulierum,hæc omnia, ſcilicet conuentus comitum,ſtrepitus, clamor mulierum, fecere, id eſt effecerunt, vt exirem foras.i.extra theatrum & proſcenium, ante tempus.i.ante completam fabulæ actionem, cœpi vti conſuetudine vetere.i.qua vſus eram olim.i.in Cecilij fabulis, quaque alij multi ſunt vſi in noua fabula, ſiue comœdia Hecyra, in qua primo excluſus eſt poëta. Nam in alijs comœdijs nunquam fuerat excluſus, ſed hoc fecit non culpa poëta, ſed ſtudium ſpectatorum,qui citius vana q̃ vtilia ſectari didicere,vt eſſem.i.vt inſiſterem,immorarer,verſarer, in experiendo.i.in periculo faciendo, ſiue in periclitando, probandoque, an actioni quietus poſſet dari locus, vel vt eſſem experiendo,id eſt vt poſſem experiri, vt dicimus non ſum ſoluendo.i.ſoluere non poſſum. Denuo.i.iterum, refero.i.reporto in proſcœnium fabulam, & tunc re vel denuo vacat,vel refero.i.propono fabulam,vel recito, & eam ante oculos pono,denuo.i.iterum, & tunc nihil vacat. Placeo ſpectatoribus primo actu.i.in prima parte comœdiæ, qui diuiditur in quinque actos,vel placeo dixit pro fabula placet, interea cum rumor venit.i.ſermo in populo factus eſt, gladiatores.i.eos qui enſibus digladiantur,& ludum datum iri.i.exhibendos eſſe & edẽdos, populus conuocat.i.celeriter currit ad eos ſpectandos, illi de populo tumultuantur.i.tumultum faciunt,clamant,vociferantur,pugnant.i.certant, contendunt de loco.i.propter locum habendum ad ſpectandum. Interea.i.dum id facerent, ego non potui tutari.i.ſeruare,defendere meum locum, in quo agebam comœdiam, quinimmo mihi fuit exeundum propter tumultum & contentionem populi. Nunc nulla turba.i.nulla turbatio eſt, ocium.i.tranquillitas,quies,& ſilentium.i.taciturnitas,nullus tumultus eſt, tempus.i.opportunitas agendi comœdiam hanc eſt mihi datum ab ædilibus, poteſtas datur vobis condecorandi, id eſt vno conſenſu honeſtandi,ſi ſit à decoro as media breui,vel pulchrificandi,vt ſic dicam, ſi à decoro ſit media longa, ludos ſcenicos.i.ludos theatrales, qui in ſcenis agunt. Nolite ſinere.i.pati artem poëticam,recidere.i.reduci, peruenire. à re & cado is, ad paucos paruos quia non faueatis poëtis potis, facite vt veſtra auctoritas.i.exiſtimatio,reputatio. ſit fautrix.i.fauorem præbens, & adiutrix.i.adiutorium præſtans meæ auctoritati.i.exiſtimationi,quæ de me habetur, qui iam ſum ſenex. Si nunquam ſtatui.i. conſtitui,deſtinaui pretium arti meæ.ſ.arti hiſtrioniæ. auare.i.cupide,& ſi induxi in animum.i.ſi imperaui, aut perſuaſi mihi eum quæſtum.i.illud lucrum eſſe maximum, uidelicet ſeruire.i.obſequi,incumbere veſtris commodis.i.utilitatibus,ſinite.i.permittatis,me impetrare.i.obtinere,ne.i.ut non.iniqui.i.iniuſti æſtimatores. irrideant inique.i.improbe & iniuſte,eum poetam circũuentum.i.vel oppreſſum à maledictis per ſua maledicta, vel deceptum & dolo intereeptum. qui poëta commiſit.i credidit, depoſuit ſuum ſtudium in meam tutelam.i.in meam defenſionem & curam, & qui commiſit ſe in veſtram fidem.i.beneuolentiam & auctoritatem. Accipite.i.capeſcite, ſuſcipite defendendam, & habere commendatam hanc cauſam.i.hanc partem poëtæ aduerſus maledicos. Vel accipite.i.bono animo & æquo iudicio cognoſcite. Vel accipite.i gratiam habere hanc cauſam.i.hanc per quam ego excluſas redeo & quidem facite mea cauſa.i.contemplatione mei,& dare ſilentium.i. (quod dicunt faciatis pacem,ut libeat poëtæ,vel ſi ſit alijs,id eſt libeat alijs poëtis ſcribere.i.componere alias fabulas, & vt expediat.i. ſit vtile mihi diſcere nouas fabulas,quas in conſpectu veſtro agam,emptas ab ædilibus.ſ.pretio meo,id eſt à me facto & ſtatuto, hoc eſt æſtimatione à me facta quantum ædiles darent. Alij exponunt emptas pretio meo .i. periculo meo, id eſt ad periculum meum, & damnum ſi non admitterentur,aut non placerent populo,ita ut ædiles damni facerent aliquid.

LATO. ARgũ prologi) Reddit rationem cur exploſa denuo cognoſcenda ſit, & excuſando infortunium attentionem poſtulat. [Hecyra eſt huic) Occupatio ante propoſitionem,cur exploſa fuerit,& cur iterum referatur. Habes vim exordij. Ætiologia ad expolitionem.[In his quas pr.) Confirmat exẽplis,exploſam cognoſcendam eſſe. [Partim earum) Aduerbialis, eſt locutio,quam a veteribus vſurpatam teſtatur Gellius.[Quod ſi ſcrip.) Accommodatio exempli [Nunc quid petam) Deinceps poſtulat attentionem,quam vt obtineat excuſat fortunam fabulæ,cur antea exploſa fuerit.[Nolite ſinere) Confirmatio petitionis ab arte & meritis ſuis.

PETRVS MARS. HEcyra) Maximo artificio & prudentia compoſitus eſt hic prologus. Nam cum aliquoties ob inſperata & incidentia ſubito infortunia ſpectatores ſuas aures non præberent, ſed ad alia ſpectanda conuerterent animos, oportebat in principio ſingulari quadam ut reconciliaret, quos ab alienatos frequenti exhibitione vereretur. Quare is qui agit partes poetę totus eſt,vt poëtæ fauorem, attentionemq́ue a populo emereatur. Status eſt aſſumptiuus tranſlatiuus? excuſatur enim, quòd exhibita aliquoties non eſt placita. Firma autem excuſatio ſit, q exemplum habet Cecilij, qui in ætate matura, quæ per ſe illi auctoritatem comparare potuiſſet fuerit exploſus. Deinde transfert culpam in tempora & mores.[Funambulo) Funambulus eſt, qui delibrata aëris circũſiſtentia,motu corporis conſtanti,& minime vacillabundo in funiculis ſaltare poteſt, quem græci ſchœnobatam vocant.[Arte muſica) Poëticæ hic vocatur muſica, q in Muſarum cura dicuntur eſſe poetæ, vel q omnem liberalem artem veteres muſicam vocabant. [Cum primum eam) Veriſſimum eſt,quod vulgo dicitur. Noua placent,vetera præ contemptu haud quiſq̃ ferè attingit. Seneca lib.4.declamationum reſpiciẽs ad Terentij ſententiã,ita ait: Acrior eſt cupiditas ignota cognoſcendi,q̃ nota repetendi. Hoc in hiſtrionibus,in gladiatoribus,de quibus modo aliquid fama promiſit,in omnibus denique rebus videmus accidere.

RIVII castig. EAm calamitatem veſtra intelligentia) Nos,voſtra intelligentia.Ita vetus exemplar, quo in exemplari paſſim intellego per e, ſcriptum reperias: vt facile equidem eam in ſoiam Angeli Politiani, q vt intellego dicat potius q̃ intelligo, vetuſtis lib. adduci ſe ait,preſertim cum nec grammaticorum repugnet auctoritas,nec analogia: Sic enim intelligo dici,vt pellego: Priſciano quodque affirmante ab interlego formari hoc verbũ r,litera in l,conuerſa,ſicut à perlego illud pellego lib.5. Epiſt. [In animum induxi meum) Nos,Et eum eſſe quæſtum in animũ induxi maximum. Refertur autem adiectiuum ad quæſtum, ne cui hoc ſcrupulũ inijciat. [Ne eum circũuentum iniqui irrideãt) Nos, Iniqui iniquè irrideant. Perperam quidem, ſi dijs placet, aduerbium inique ſuſtulerant, atque adeo tollendum in margine adnotarant his verbis: Trimeter iniqui reijcit. Immo enim vero Trimeter hoc expoſcit quod ne cui in dubio relinquatur, age metiamur hunc verſum: N'um- eir. cum uen- t'i - ni- qo't - oi- qu'ir- ri- de - aor- Pronomen eum cum in vnam contrahitur ſyllabam,quæ ſυναίρεσις frequens eſt apud Terentium: Mecum faciunt vetuſta exemplaria, & in Commentarijs Don. qui adnotauit iniquè iniqui παρόμοιον eſſe. Nos aſſimile dicimus, qua voce & Cicero vtitur & Virg.

GLAR. IN Apollinaris argumento Eius & Dein diſſyllaba ſunt. Et in fine ſexti verſus Aldinus liber habet,Cõperit, ꝑ Ne id ſciat ſocrus. ſed errat. In 7. malim legere Reuertit,q̃ reuenit. In primo verſu æ in Fabulæ nõ eliditur,immo ꝓducta manet, ita in verſu ſequentem in Nouum nõ eliditur. In 4. proceleuſmaticus eſt loco primo,niſi quis elidat s,in Stupidus. In 9.prologus ꝓducitur conſuetudine Latina, vt annotauit Riuius. In 10. Eodem diſſyllabũ,& vel creticus loco tertio,vel Sim.non Siem legendũ, vt totũ elidatur. In 16. Scibam legendum puto,non Sciebã, niſi pęana tertium loco primo conſtituamus. In 18 vel Eiuſdẽ diſſyllabũ eſt,vel pæan ſecundus eſt loco primo. In 23. ex cõmentario Donati tertiũ Ab,in tertio commate omittendum,quod probat exemplo Virgilij.locus male habet in pleriſque lib.cum ſit intellectu non difficilis. In 25.vel Et, ad finem pertinet prioris verſus, vel bacchius eſt loco primo: quanquam id admonere toties,per quam tædioſum. In 28. Mea monoſyllabum eſt in 31. Eam, monoſyllabum eſt. In 42. E in Ego à ſuperiore eliditur verſu, & Meum monoſyllabum, niſi creticus ſit loco ſecundo. In 48. Meæ monoſyllabum totum eliditur. Quanquam bacchium inurio malim. In quarto à fine Ne eum pro vna ſyllaba. In antepenultimo,Mea monoſyllabum, ſed vel Hanc tollendum, vel Capite pro Accipite legendum.

Per

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Philotis & Syra indigne ferunt Pamphilum vxorem duxiſſe, relicta, quam amare videbatur, Bacchide & protatica ſunt perſonæ nam extra fabulæ argumentum inducuntur, vt Parmenoni detur occaſio commemorandi argumenti.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Philotis & Syra indignantur Pamphilum adhæſiſſe vxori. & Bacchidem meretricem, quam amare videbatur, reliquiſſe. Exemplum quoque hic proponitur verſutæ & nequitioſæ Lanæ, meretricem bonam, quæ talis contra vulgatum morem introducitur, a leni ac benigno inſtituto dehortantis, & ad aſperitatem & exactionem amatorum ſuorum perſuadentis. Attende quod Philotis & Syra Protaticæ ſunt perſonæ, extra fabulæ argumentum inductæ.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Eſt querela de perfidia amatorum.

Senarij.

PHILOTIS *meretrix.* SYRA *anus.*

PER pol quàm paucos reperias meretricibus
Fideles euenire amatores Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm ſancte, vt quiuis facile poſſet credere,
Nunquam illa viua ducturum vxorem domum:
* En *Hem duxit. S. ergo propterea te ſedulo
Et moneo, & hortor, ne cuiuſquam miſereat,
Quin ſpolies, mutiles, laceres, quenquem nacta ſis.
PH. Vtin' eximium neminem habeam? S. neminem:
Nam nemo illorum quiſquam, ſcito, ad te venit,
Quin ita paret ſeſe, abs te vt blanditijs ſuis
Quamminimo pretio ſuam voluptatem expleat.
Hiſcine tu amabo non contra inſidiabere?
PH. Tamen eandem pol eſſe omnibus, iniurium eſt.
S. Iniurium eſt autem vlciſci aduorſarios?
Aut qua via captent te illi, eadem ipſos capi?
Ehu me miſeram, cur non aut iſtæc mihi
Aetas & forma eſt, aut tibi hæc ſententia?

PER pol ꝙ paucos reperias meretricibus Fideles) Nouo genere hic vtraque προτατικὰ πρόσωπα inducuntur. Nam & Philotis & Syra non pertinent ad argm̃ fabulæ. Hoc aũt maluit Terent. quam ſut per prolngum narraret argm̃, aut θεὸν ἀπὸ μηχανῆς induceret loqui. [Per pol ꝙ paucos reperias) Hæ perſonę Terentij more extrinſecus aſſumuntur, vt ſic argumenti obſcuritatem ſpectator effugiat. [Per pol ꝙ paucos) Animaduertendum eſt in hac fabula, Terent. bonam meretricem inducturum, ne id contra morem videatur facere, etiam aliam meretricem non malam inducere, vt id exẽplis fiat tritius, & vſu veriſimile. [Per pol ꝙ paucos) Ordo eſt, Pol per ꝙ paucos reperias. nam per pol, nõ eſt Latinum, ſed κατὰ τμῆσιν per quam .i. nimio. [Quàm paucos) Quidam non paucos, ſed paucis legunt ſic .n. Apollodorus. [Reperias) Aptum verbum ad raritatem. & ideo non dixit pauci ſunt, ſed, paucos reperias, quaſi quærens. non autem reperitur niſi quod quæritur, non quæritur, niſi quod præſto præſto non ſit. [Fideles) Huiuſmodi ſententias rhetores γνώμας vocant. Et mire, non eſſe, ſed euenire dixit: vt non ratione, ſed caſu ſic id, quod rariſſimum eſt. (Fideles) Fidi .n. maximis: Fideles in minoribus negotijs. [Vel hic Pamphilus) Tranſitus à generali ſententia ad ſpecialem. [Vel) Nunc veluti, aliàs coniunctio diſiunctiua eſt: alias correptionem ſignificat. vt apud Cicer. Vel optimam Meſſanæ vitam. Virg. Carmina vel cęlo poſſunt deducere lunam. Aut vel, Vt modo. [Iurabat quoties Bacchidi, Quam ſancte,) Tria ſunt, ꝙ iurabat, & quoties, & ꝙ ſancte. ꝙ totum de more amatorum & meretricum dixit, quæ iureiurando teneant quos lege non poſſunt. [Vt quiuis) Nõ modo Bacchis, quæ amica erat. [Nunquam illa viua ducturum vxorem) Ita Id eſt iurans primo iurabat. [Nunquam illa viua vxorem ducturum. (Hem duxit.) Pronuncia vt mirantem oſtendas. [Ergo ppea) Modo ergo affectum exprimit reprehendentis tarde ſibi conſentientem. ſic Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere noſtræ. [Propterea te ſedulo) Sedulo inſtanter, & ex animo, vel ſine dolo. [En duxit) En, aduerbium demonſtrantis eſt, vt, En alter. [Et moneo, & hortor) Monemus conſilio, Hortamur impulſu. [Ne cuiuſquam miſereat) Deeſt te. [Quin ſpolies, mutiles, laceres) Quin pro quominus. Et magna perſuaſio eſt ad malefaciendũ. [Spolies) Spoliare eſt non minimam partem auferre. Mutilare, aliquid detrahere, ſine quo res eſſe non poſſit. Lacerare aũt, cum omnino non habeas quod imminuas. Vnde mutili dicti ſunt boues, aut capri, ſine cornibus. nam male qui à multa putant dici, & inde Mulciber Vulcanus, ꝙ ſit mutilatus ac debilis, nam proprie Mulciber dictus eſt, ꝙ omnia mulceat .i. molliat ac vincat. [Vtin' eximium neminem habeam?) Vtin' pro vt ne ἀνθυποφορά. Et perſeuerat in ἀλληγορίᾳ. nam eximia pecora dicuntur, quæ a grege excepta ſunt ad vſus dominorũ ſuorũ, vt vberius paſcantur. Sed proprie eximij ſunt porci maiores, qui ad ſacrificandum excepti liberius paſcuntur. Etenim boues qui ad hoc electi ſunt, egregij dñr: & oues lectæ. vt Virgil. Mactant lectas de more bidentes. Ita & porci eximij. [Vtin' eximium) Deeſt, cenſes: vt ſit, Cenſes ne u, eximium neminem habeam? vel certe mones. [Vtin' eximium) Separatum ex omnibus. Propter eximius porcus eſt, exemptus grege, atque ſignatus macula aut nota. [Habeam) Deeſt cenſes, aut vis, aut mone. [Nam nemo quiſꝗ) περισσὸν tertium. nam abundat Quiſquam. [Scito, ad te venit) Bene additum eſt ſcito, & moraliter, & acutius pronunciandum. eſt .n. verbum illorũ qui familiares corrigunt. [Quin ita paret ſeſe) Hoc verbum paret, aduerſum munificos & ſegnes ſumitur. Vt alibi, An paraſti te, vt ſpes nulla reliqua in te ſit tibi? [Abs te) Pro ex te. [Suam voluptatem expleat) Bene expleat, ꝙ contrarium meretrici eſt amatorem voluptate ſatiari. [Hiſcine) τοιούτοις. Id eſt talibus, & vide ſi pulchra meretrix puella eſt. [Inſidiabere?) Inſidiari malum eſt: ſed contra inſidiari, iuſtum eſt. [Tamen eandem pol Eſſe omnibus iniurium eſt) Idem aliter, & vehemẽtius intulit. nam peius eſt eandem eſſe omnibus, ꝙ nullum excipere. (Iniurium) Iniquum. Iniurium aũt indignantis modo ſignificatio eſt, & vim aduerbij habet. [Vlciſci aduerſarios?) De more aduerſarios mutato nomine poſuit. durum .n. fuerat, ſi amatores diceret. [Qua via captẽt te illi) Qui te captẽt ſæpe, tu eos vel ſemel cape. [Eheu me miſerã) Bene, quia non perſuaſit, ſed affectũ doloris expreſſit. intelligitur .n. ex vultu eius, non eam perſuaſiſſe quod voluit. [Eheu me miſeram. Cur non aut iſtæc mihi ætas, & forma eſt) ἰδιωτικῶς ait quod reliquum eſt, quia quod volebat, perſuadere non potuit. Et bene iſtæc ætas & forma, quia vtrunque non habet. & mire è contrario deſcri-

DON.

pta

pta eſt deformitas lenæ, & formam & voluntatem malam gerentis. [Aut tibi hæc ſententia.) Δηλητικῶς, ſimulque oſtendit ſecundum παροιμίαν difficile deformem reperiri bonum.

GVID. PEr pol &c.) Hic duæ mulieres altera meretrix. i. Philotis, altera lena. ſ. Syra introducuntur ꝑ tacitæ ꝑſonæ nihil attinẽtes ad argũ fabulæ, q̃ indignantur Pamph. reliq̃ſſe Bacchidẽ meretricẽ quã amabat, & adhæſiſſe vxori. PH. ò Syra lena. pol, iurantis eſt aduerb. reperias. i. inuenias, ſi tu q̃ras. per quam paucos. i. valde paucos amatores euenire fideles meretricibus. Fidi dñr in maximis negotijs, fideles in minorib. vel (vt ait Don.) poteſt forſitã hoc non abſurde capi pro ẽt hic Pamph. quoties & q̃. i. quãtum. ſancte. i. firme, integre, religioſe ita ſup. vti. i. vt. quis. i. quilibet, poſſet facile credere. iurabat Bacchidi meretrici, ſe nunq̃ ducturũ domum vxorem illa Bacchide viua. i. quandiu viueret. En. i. ecce, demonſtrantis eſt cum indignatione, duxit vxorem Pamph. S. lena. Ergo, modo hæc particula ergo oſtendit affectum reprehendẽtis. ꝑpea quia pauci inueniuntur fideles, & moneo tanq̃ conſilio, & hortor tanq̃ impulſu te Philotim, ſedulo. i. inſtanter, ex aio, & quaſi ſine dolo, ne. i. vt non, te miſereat cuiuſquam. i. non habeas miſericordiam de aliquo amatore, qn. i. quominus, vel q̃ non, ſpolies. i. exuas, non tñ minimam quamq̃. partem auferas. id. n. eſt ſpoliare, mutiles. i. imminuas, & detrahas aliqd, ne quo res eſſe non poſſit. Vnde mutili dicti ſunt boues, aut capri ſine cornibus, non aũt inde dr Vulcanus Mulciber, vt aliq putant, ſed potius à mulceo, q̃ oĩa mõſtrat ignis ac vincat. Laceres. i. ita lanies, ita expiles, ita diſcerpas, vt ociuu vltra nõ habeas, qđ minuas quin ſpolies, ergo mutiles & laceres quẽcunque. i. oẽm amatorem, quem nacta ſis. i. quem inueneris, & allexeris, & quaſi arripueris tuis illecebris. PH. Vtin'. i. vti ne. i. verũ ita lacerabo oẽs vti. i. ut neminẽ habeam eximium. i. præcipuum, quem amem, & minus tractẽ. Alij hñt vt ni, & tunc ſit lege, cenſes ſup. vis, vel mones vt neminẽ habeam. ni. i. niſi præcipuum & ſeparatum ex oĩbus. proprie eximius porcus eſt exemptus à grege, atq. ſignatus macula aut nota. S. Neminem habeas eximiũ, cuius te miſereſcat. Nam ſcito q̃ ſup. nemo quiſq̃ (vacat quiſq̃) uenit ad te. quin. i. q non ita ꝑparet. i. diſponat ſeſe vt e :pleat. i. ſatiet abs te ſuã voluptatem. ſuis blanditijs. i. ſuis ſermonibus blãdis. q̃ minimo. i. admudũm paruõ ꝑtio vel q̃ minimo pretio poſſit. Amabo, particula blandientis, quaſi rogo te p amorem. hiſtine verum tu non inſidiabere. i. non tendes inſidias, & deceptiones. hiſce. i. talibus amatoribus. vel talibus fraudibus, contra (aduerbium). i. ex aduerſo, ex oppoſito. PH. tñ quicquid dicas pol iniurium eſt. i. iniquum eſt. meretricem eſſe eandem. i. æqualis affectionis omnibus. S. aũt, hic habet ſignationem indignantis & vim aduerbij. iniurium eſt. i. dicis q̃ eſt iniquũ eſſe eandem oĩbus ſed à te pero eſt ne iniurium vlciſci. i. punire aduerſarios, & vindictam de eis ſumere, aut eſt ne iniurium ipſos amatores capi. i. dolo capi, eadẽ via. i. eadem rõne, ſiue eodẽ modo, qua via illi amatores capteni. i. ſæpe rapiant, ſæpe decipiant te. Eheu, interiectio lenę dolentis ſe nõ poſſe perſuadere meretrici, ut id faciat, qđ ſuadet, & ſimul deſiderantis hr̃e eam formam, qua id facere poſſe, qm ei non deeſt voluntas me miſeram, fungitur hoc dicto uice interiectionis. q. d. me infelicem fateor. cur iſtæc. i. tua ætas, & forma. i. pulchritudo non eſt mihi lenæ. i. venditrici puellarum, ſicut leno, aut cur hæc. i. mea ſententia. i. mea opinio non eſt tibi.

LATO. ARgm.) Inducitur perſona protatica ad occaſionẽ narrandi argumenti in ſeq. ſcena. [Syra) Nomen lenæ. [Cuiusq̃ miſereat) Pro miſereatur vetuſte. Et attende præceptum lenæ.

PETRVS MARS. PEr pol) Anus peruerſiſſimæ, & improbiſſimæ lenæ malam & peruerſam mentẽ pulchre depingit hæc ſcena, quæ cũ oẽs meretriciæ artis modos, & rõnes calleat, hoc vnum agit, vt miſerus adoleſcentes quotunque ad egeſtatis terminos perducat. Quare non immerito hoc genus hoium Plato à repub. ſua q̃ longiſſime ablegat, & Iuriſprudentes infamia notant, & priuilegia, immunitateſq. adimunt, quicunque eiuſcemodi ſtudia profitentur.

RIVII caſtigat. PEr pol quàm paucos) Don. ait quoſdam, non paucos, ſed paucis legere, vt addatur meretricibus. Eſt autem παρέλκον, pro, per quam pautos. [Hem duxit) Plerique lib. hñt: En duxit, quomodo interpres, ni fallor legit. [Ne cuiuſquam te miſereat,) Nos omiſimus illud te, ex fide antiquorum librorum, & ex ſententia Donati, qui adnotauit deeſſe te.

GLAR. IN 8. verſu vel s, eliditur in Pamphilus, vt ſit dactylus loco ſecundo, vel creticus eſt, qđ malim. In 9. Vtin' aduerb. vti producit i. Nec eſt legendũ Vt in, quemadmodum Ald. habet lib. In 12. vel Suã monoſyll. eſt, vel creticus loco tertio. In antepen. aut Via monoſyll. aut Eadem diſſyll. Quanquam vel bacchius loco ſecundo, vel creticus loco quarto, eſſe poſſunt.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Redeunti peregre Philoti Parmeno totius narrat argumẽtum fabulæ.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Parmeno ſeruus occaſionem nactus eſt Philotim peregre redeuntem alloquendi, cum tamen Pamphilo ad portum obuiam ire ſtatuiſſet. Itaque ex verbis Bacchidis inſtigata Philotis, ex Parmenone de Pamphili nuptijs percontatur. Cui certe Parmeno rem omnem, atque totius comœdiæ argumentum ordine narrat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Animaduerte ſingularem in hac ſcena Poetæ artem, quàm egregie & oratorias locos, & decorum perſonarum obſeruaret.

Senarij.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

SENEX ſi quęret me, modo iſſe dicito
Ad portum percontatum aduentum Pamphili.
Audin', quid dicã, Scirte? ſi q̃ret me, vti
Tũ dicas: ſi non quæret, nullus dixeris;
Alias vt vti poſſim, cauſſa hac integra.
Sed videon' ego Philotium? vnde hæc aduenit?
Philotis, ſalue multum. PH. ò ſalue Parmeno.
S. Salue me caſtor Parmeno. P. & tu ædepol Syra.
Dic mihi Philoti, vbi te oblectaſti tam diu?
PH. Minime me equidem oblectaui, quæ cum milite
Corinthum hinc ſum profecta inhumaniſſimo:
Biennium mihi perpetuum miſera illum tuli.
P. Aedepol te deſiderium Athenarum arbitror
Philotium cepiſſe ſæpe, & te tuum
Conſilium contempſiſſe. PH. non dici poteſt,
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Voſq́. hic videndi, antiqua vt conſuetudine
Agitarem inter vos libere conuiuium:
Nam illi haud licebat niſi præfinito loqui
Quæ illi placerent. P. haud opinor commode
Finem ſtatuiſſe orationi militem.
PH. Sed quid negoti hoc? modo quæ narrauit mihi
Hic intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hæc viua poſſet animum inducere
Vxorem habere. P. habere autem? PH. eho tu, an non habet?
P. Habet, ſed firmæ hæ vereor vt ſint nuptiæ.
PH. Ita dij deæq́. faxint, ſi in rem eſt Bacchidis.
Sed qui iſtuc credam ita eſſe? dic mihi Parmeno.
P. Non eſt opus prolato: hoc percontarier
Deſiſte. PH. nempe ea cauſſa, vt ne id fiat palam.
Ita me dij bene ament haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, ſed tacita vt mecum gaudeam.
P. Nunquam dices tam commode, vt tergum meum
Tuam in fidem committam. PH. ah noli Parmeno:
Quaſi non tu multo malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ perconter, ſcire. P. vera hæc prædicat:
Et mi illud vitium maxumum eſt. ſi mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. ad ingenium redis.
Fidem do, loquere. P. auſculta. PH. iſtic ſum. P. hanc Bacchidem,

Amabat, vt cum maxume, tum Pamphilus,
Cum pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
Et hæc, communia omnium quæ ſunt patrum,
Senem ſe dicere eſſe, illum autem eſſe vnicum
Præſidium velle ſe ſenectuti ſuæ.
Ille primo ſe negare: ſed poſtquam acrius
Pater inſtat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorin', an ne amori obſequeretur magis.
Tundendo, atque odio denique effecit ſenex:
Deſpondit gnatam ei huius vicini proxumi.
Vſque illud viſum eſt Pamphilo neutiquam graue,
Donec iam in ipſis nuptijs. poſtquam videt
Paratas, nec moram vllam, quin ducat, dari:
Ibi demum ita ægre tulit, vt ipſam Bacchidem,
Si adeſſet, credo ibi eius commiſereſceret.
Vbicunque datum erat ſpatium ſolitudinis,
Vt colloqui mecum vna poſſet: Parmeno
Perij, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno: perij miſer.
PH. At te dij deæq. perduint cum iſto odio Laches.
P. Ad pauca vt redeam, vxorem deducit domum:
Nocte illa prima virginem non attigit:
Quæ conſecuta eſt nox, eam nihilo magis.
PH. Quid ais? cum virgine vna adoleſcens cubuerit,
Plus potus, illa ſe abſtinere vt potuerit?
Non veriſimile dicis: nec verum arbitror.
P. Credo ita videri tibi. nam nemo ad te venit,
Niſi cupiens tui: ille inuitus illam duxerat.
PH. Quid deinde fit? P. diebus ſane pauculis.
Poſt Pamphilus me ſolum ſeducit foras,
Narratq., vt virgo à ſe integra etiam tum ſiet:
Seq. ante, eam quàm vxorem duxiſſet domum,
Speraſſe eas tolerare poſſe nuptias.
Sed quam decrerim me non poſſe diutius
Habere, eam ludibri haberi Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à ſuis,
Neque honeſtum mihi, neque vtile ipſi virgini eſt.
PH. Pium, ac pudicum ingenium narras Pamphili.
P. Hoc ego proferre, incommodum eſſe mihi arbitror:
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas viti,
Superbum eſt: ſed illam ſpero, vbi hoc cognouerit,
Non poſſe ſe mecum eſſe, abituram denique.
PH. Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? P. quotidie:
Sed, vt fit, poſtquam hunc alienum ab ſeſe uidet,
Maligna multo, & magis procax facta illico eſt.
PH. Non æpol mirum. P. atqui ea res multo maxume
Diſiunxit illum ab illa, poſtquam & ipſe ſe,
Et illam, & hanc, quæ domi erat, cognouit ſatis,
Ad exemplum ambarum mores earum æſtimans.
Hæc, ita vti liberali eſſe ingenio decet,
Pudens, modeſta, incommoda, atque iniurias
Viri omnes ferre, & tegere contumelias.
Hic animus partim vxoris miſericordia
Deuictus, partim victus huiu' iniuria,
Paullatim elapſuſt Bacchidi, atque huic tranſtulit
Amorem, poſtquam par ingenium nactus eſt.
Interea in Imbro moritur cognatus ſenex
Horunc, ea ad hos, redibat lege hereditas.
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater.
Reliquit cum matre hic vxorem: nam ſeuex
Rus abdidit ſe: huc raro in vrbem commeat.
PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?
P. Nunc audies. primum dies complusculos
Bene conueniebat ſane inter eas: interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam,
Neque lites vllæ inter eat: poſtulatio
Nunquam. PH. quid igitur? P. ſi quando ad eam acceſſerat
Confabulatum, fugere è conſpectu illico,
Videre nolle. denique, vbi non quit pati,
Simulat ſe à matre accerſi ad rem diuinam, abit.
Vbi ibi eſt dies complures, accerſi iubet.
Dixere cauſſam tunc neſcio quam: iterum iubet:
Nemo remiſit. poſtquam accerſunt ſæpius,
Aegram eſſe ſimulant mulierem. noſtra illico
It viſere ad eam: admiſit nemo. hoc vbi ſenex
Reſciuit, heri ea cauſſa rure aduenit huc,
Patrem continuo conuenit Philumenæ.
Quid egerint inter ſe, nondum etiam ſcio:
* Niſi ſane curæ eſt, quorſum euenturum hoc ſiet, *Sed
Habes omnem rem: pergam quò cœpi hoc iter.
PH. Et quidem ego: nam cōſtitui cum quodam hoſpite
Me eſſe illum conuenturam. P. dij vortant bene
Quod agas. PH. vale. P. & tu bene vale Philotium.

DON. SENEX ſi quæret me, modo iſſe dicito Ad portū) Hoc ſeruus dixit, io ſcenā de proſcenio reſpiciēs. [Senex ſi q̄ret me,) Duæ coniecturæ ſunt in hac ſcena, an veræ ſiut nuptiæ, & an veriſimile ſit abſtinere potuiſſe adoleſcenē à virgine ſibi nuptū tradita. [Senex ſi quæret me,) Magis expreſſit cōſuetudinem dicendo, ſenex, q̄ ſi diceret, dn̄s maior. [Senex ſi quæret me,) Vt ex verbis ſuis tam meretrix q̄ lena deſcripta eſt, ita & Parmeno ipſe, qualis ſit, oſtenditur ex ſua locutione. Exeundi autem cauſa de argumento ſumitur, quia Pamphilo abſens eſt, & expectatur in dies eius aduentus. [Percōtatum aduentum Pamphili.) Honeſtam cauſam dixit .i. Pamphili aduentum. Et percunctatū, & pcontatum ſcribitur. ſed percontatum à conto dr̄, quo nautæ vtuntur ad exploranda loca nauibus opportuna ſi vero pcunctatum, ab eo q̄ à cunctis perquiratur, dicitur. [Senex ſi q̄ret me, modo iſſe dictio Ad portum) Hæc omnia, ſubmiſſa & veloci pronunciatione efferenda ſunt. hoc. n. deſiderant hmōi verba, vtpote & ſerui & feſtinantis. [Audin', quid dicam, Scirte?) Audis modo, ſentis, intelligis. vt Virg. Progeniem ſed enim Troiano à ſanguine duci Audierat. Item Alibi, Neque audit currus habenas. [Audin', quid dicam, Scirte?) Audis modo, pro aduertis. [Scirte?) παρὰ πρόσωπον inducitur. [Audin', quid dicā, Scirte?) Conuenit nomen ſeruo puero, παρὰ τὸ σκιρτᾶν, quod eſt geſtire & ludere. [Nullus) Pro non. [Alias vt vti poſſim) Inter alias & alia hoc intereſt, quia alias alio tpe ſignificat alia aliter, aut per alia. [Integra.) Non dicta. [Sed videon' ego Philotium?) Mire inuenta eſt cauſa narrandi, ideo, q̄a peregre venit meretrix alia, quaſi Athenis omnia eſſe ſciret. [Sed videon' ego Philotion?) Sic ſolet dubitari, aduenientibus ipſis, quos poſt multum tp̄is interuallum vident. [Vnde hæc aduenit?) Cum quodam contemptu eius Hæc dicit armeno. [Salue mecaſtor Parmeno.) Olim ſalutantes addebant, iuſiurandum vt hoc ſedulo facere viderentur. [Me) Aut adiectio eſt & abundat, aut poſitum eſt pro μὰ ſyllaba, vt Græci μὰ τὸν ἀπόλλωνα dicunt. [Et tu ædepol Syra.) Irriſit ad caſtor addendo ædepol. & quod illa Parmeno, ille hic addidit Syra. Syra Sura veteres legerunt, u pro y, ponentes: vt, Muſia, Syria. [Dic mihi Philoti,) Vide licentiam, ſupra Philotion, hic Philotis dixit. [Vbi te oblectaſti tam diu?) Facete dictum meretrici non, vbi fuiſti, ſed vbi te oblectaſti. [Minime me equidem oblectaui,) Me acutius proferendū eſt, & reſpondet πρὸς τὸ Te. [Corinthum hinc ſum profecta) Hinc magnum oſtendit dolorem habere Philotion, q̄ relictis Athenis Corinthi habitauerit. [Cum milite hinc ſum profecta inhumaniſſimo;) Multa dixit, & Milite, & Hinc, & Inhumaniſſimo. [Inhumaniſſimo;) Quid potuit

de

de milite dici niſi in ſuperlatino? nanque omnis miles inhumanus, hic vero inhumaniſſimus. [Corinthum hinc ſum profecta) Hæc argumenta ſunt, ao ſe oblectare potuerit. à perſona, quia miles inhumaniſſimus à loco, quod hinc profecta: à tempore, quod biẽnium: a re. i. ab iniuria quam intulit. [Biennium ibi perpetuò) Vt continuationem ſui caſus oſtenderet, perpetuum dixit. [Mẽſera) Muliebris interpoſitio, τὸ miſera. [Illum tuli) Non, cum illo fui, ſed tuli: adeo non me oblectaui. [Deſiderium Athenarum) Quòd Corinthum profecta es. [Athenarum arbitror) Quod dixit Hinc aote · Athenarum. ἀναφορικῶς te deſiderium cœpiſſe. [Aedepol te deſiderium Athenarum arbitror cœpiſſe ſæpe) Quod cum milite inhumaniſſimo. [Conſiliũ cootempſiſſe) Pœnitudine eſſe poſſeſſam. [Huc redeundi) Item à loco. [Abeundi à milite) A perſona. [Voſque hic videndi) A re. [Redeundi abeundi, voſque hic videndi) Oratorie vnam rem in tria diuiſit, huc redeundi. abeundi à milite voſque hic videndi: vt diceret, huc veniendi. [Niſi præfinito loqui) A tempore. Hic oſtendit quid dixit ſupra, Tuli: & quid ſit agitare conuiuium libere. [Agitarem inter vos libere con.) Inter agere & agitare hoc intereſt, quod Agere, eſt aliquid uel neceſſarium facere: Agitare, uoluptarium. Ergo agitarem. exercerem. [Nam illic haud licebat niſi præfinito, loqui.) Legitur & illi: vt ſit circunflexus accentus, & ſignificet illic: vt, Illi mea triſtia fata. & abſolutum eſt. [Præfinito) Deeſt tempore, aut quid tale. [Niſi præfinito, loqui quæ illi placerent) Duo dixit, & præfinito, & quæ illi placerent: vt neque quantum uellet, neque quod velles, diceres. [Haud opinor commode) Commode, pro blande, & bene: ut, Nunquam tam dices commode. [Finẽ ſtatuiſſe orationi mil.) Arguit militem, quia quaſi inimicus ſit orationi, quæ in pace plurimum poteſt. [Sed quid hoc negotij eſt?) Hic ad argumentum nunc deſcendit. In Phorm. Sed quid tu es triſtis? prælatis .ſ. allocutionibus, & ſeparatarum & permixtarum perſonarum: ne iriune ad argm̃ veniens, non agere fabulam, ſed narrare videretur. [Quid hoc negotij eſt?) Bene addidit negotij: vt augeret inuidiam facti. nam potuit dicere, Quid hoc eſt? Sed, ut diximus, ad inuidiam & magnitudinem rei, Negotij dixit: [Quæ narrauit mihi) Quæ. qualia. ſ. & quanta: [Modo quod narrauit mihi) Quæ, legendum eſt, ut ſit, qualia & quanta. & hoc ὑποκοριστικῶς. [Quod ego nunquam credidi) Hoc totum cum inuidia pronunciandum ex animo meretricis, quæ, facinus indignum nuptias putat. [Vt hac ille uiua poſſet) Mire oſtendit ex eiſdem verbis eandem hanc eſſe quam ſupradixit, Nunquam illa viua vxorem ducturum. [Poſſet animum inducere) Quaſi in rem duram & immanem. [Habere autem?) Oſtendit pronunciatione quod prope eſt vt non habeat. [Sed firmæ hæ uereor ut ſint nuptiæ) Bene pro perſona ſerui, qui vult dñm vxorium eſſe magis, q̃ amatorem Bacchidis. [Vt) Ne non. [Sed firmæ hæ vereor) Animaduerte Terẽtium in nuptijs hoc dictum ſeruare, verũ firmas an infirmas dicat nuptias. [Si in rem eſt Bacchidis) Bene additum, ſi in rem eſt Bacchidis: vt oſtenderet ſe non malignitatis, ſed beneuolentiæ cauſa, talia vota ſuſcipere. [In rem) Pro, utilitatem, ab re, contra utilitatem. [Sed qui illuc credam,) Id eſt nuptias eſſe infirmas. [Sed qui illuc credam ita eſſe, dic mihi Parmeno) Superiore voto excuſauit crimen curioſitatis: iam videtur poſt Bacchidem audire velle. [Non eſt opus prolato. hoc percontarier deſiſt.) Vide q̃ conuenienter poeta, cum id agat vt narrantem Parmenonem inducat, tñ multis diuerticulis morales facetias internectat. [Non eſt opus prolato: hoc percontarier deſiſt.) Incerta diſtinctio, vtrum prolato hoc, an hoc percontarier. [Ita me dij bene amabunt) Pro ament: ut, donec regina ſacerdos Marte graue geminam partu dabit Ilia prolem. [Vt hoc proſeram) Prodam, Bacchidi. ſ. vel cuilibet. [Mecum gaudeam) Mecum, intra me. Virg. Hæc ſecum. [Nunquam dices tam commode) Hæc pronunciatio eiuſmodi eſſe debet, vt ex ea appareat prope deletum Parmenonem, vix ſe poſſe continere quin narret. [Nunquam dices tam cõmode) Quaſi ex parte labefactus eſt: ſic .n. loquitur. [Ah noli Parmeno) Artificioſe ſe fingit audire nolle, vt taciturna credatur ſi audierit: quia curioſitas, ſignum eſt loquacitatis. Sic Horat. Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt. [Quaſi tu non multo malis) Deeſt, ita dicta: vt ſit, ita dicis quaſi. Et nunc Philotis non eſt inſtantior hac calliditate, ut magis ſeruum ad dicendũ prouocet. Quaſi non tu multo malis narrare hoc mihi,) ἐλλειπτικῶς. deeſt. n. Ita grauaris dicere. aut, Ita negas te eſſe locuturum. [Et illud mihi maximum uitium eſt) Serui ſe uitiũ eſt, tacere non poſſe. [Vera prædicat, & illud mihi maximum uitium eſt) Hæc lenius apud ſeſe, illud clare, Si mihi fidẽ dat. Etiam alia ſe hr̃e uitia exceptione ſignificat in hoc quod dicit, Illud mihi uitium maximum eſt. [Si mihi fidem das) Animaduerte his dilationibus etiam ſpectatorem ſuſpendi, quo libentius audiat. [Si mihi fidem das) Fideliter, pro des. [Ad ingenium redis) Quia à ſe diſceſſerat, ſi taceret. Cic. Redit ad ſe. [Hanc Bacchidem amabat, vt cum max.) Eiuſmodi eſt hæc tota narratio, vt defenſionem adoleſcentis cõtinere videatur, quod meretricem amicam neceſſitate coactus deſeruerit. Mire igitur vnde quæſtio eſt, inde cœpit: Amabat, inquit, Bacchidem. Sic & in 2. Virgilius: An fortiores Græci Troianis, fracti bello, inquit, fatisq. repulſi Ductores Danaum. [Bacchidem am.) Ordo & ſenſus hic eſt, Hanc Bacchidem tum amabat Pamphilus, vt cum maxime amabat, cum pater vxorem vt ducat orare occipit. Et vt poſitum pro quemadmodum. Et Maxime bis numero ſubauditur. Et cum maxime, vna pars orationis eſt, aut cum maxime pro nimis. [Cum pater) Cum modo aduerbium eſt, pro qñ. [Orare occ.) Maxima neceſſitas eſt, vt oret pater. [Et hæc cõia om.) Quid ſi iniuſtum eſt quod orabatur? oſtendit iuſtum, & frequentatum quod dicebat pater. [Se ſenem eſſe dic.) Omnem cauſam adoleſcentis ſenex amputauit, pro ſuo ſenili commodo rogans, potuiſſet. n. adoleſcens dicere, Quam pro me curam geris, hanc precor pro me deponas. [Senem eſſe dic.) Illud poſſet agere amator contra vtilitatem ſuam, ſed non poterat filius contra vtilitatem patris. Ergo vt cogeret pater, ſuam cauſam interponebat. [Præſidiũ velle ſe ſenectuti ſuæ) Præſidium ſenectutis, ſobolem & ſucceſſorem dicit. [Sed poſtq̃ acrius pater inſtat) Tria dicit & acrius, & pater, & inſtat. [Sed poſtq̃ acrius pater inſtat) Poſtquam, inqt, pater acrius inſtat, non compulſus eſt Pamphilus, ſed tantum deliberauit. [Pater inſtat) Maior vis eſt cum pater inſtat, quám cũ rogat. [Pudori ne, an ne amori obſequeretur magis) Sic oſtendit in vtranque partem, vt tantum, in animo honeſti adoleſcentis pudor amorem vincere debuiſſet. [Pudori ne an ne amori) ἀνακόλουθον. non. n. præpoſito Vtrum, intulit An ne. [Pudori ne, an ne amori) Latens excuſationis ratio explicata eſt. [Pudori) Patris ſcilicet. [Amori) Meretricis. [Tundendo atque odio) Tundere eſt ſæpius idem repetere. translatio a fabrorum malleo. [Odio) Aſſiduitate. Attendenda eſt difficultas vniuſcuiuſque verbi. [Tundendo, atque odio Denique effecit) Denique, temporis longitudinem ſignificat. Efficimus, quod cum magno conatu & molimine facimus, vixq. per nos finem accipit. [Tundendo, atque odio denique effecit ſenex) Mire interpoſuit moras, ad poſtremum conſeſſurus vxorem ductam. Primo, inquit, negauit, poſt, deliberauit, ad poſtremum duxit. Non, inquit, ipſe, ſed effecit hoc ſenex. Ita mutatione perſonæ totam voluntatem adoleſcentis abſoluit. [Denique effecit) Oratorie tempus appoſuit, nam hoc ſignificat denique. [Odio) Hoc eſt inſtantia. [Deſpondit ei gnatam) Vide, non hic dici, duxit vxorem Pamphilus, ſed totum ad patrem referri. [Neutiq̃) Non nimis. [Donec iam in ipſis nuptijs) Nota locutionem ſenſu magis, q̃ verbis manifeſtum. [Donec iam in ipſis nuptijs) Deeſt, poſitus conſtitutus ue ita doluit, & ægre tulit. Aut repetere debemus ſic, In ipſis inquã nuptijs [Donec iam in ipſis nuptijs) In mentione nuptiarum efferueſcit animus amatoris. [Nec moram vllam, quin ducat, dari) Vbi nec aliquam dieculã, vel dilationẽ uidet ad nuptias. [Quin) Quo minus. [Ibi demum) Denique, poſtremo. Et mire additum eſt Ibi, quia male pendebat. In ipſis nuptijs & ſic eſt quaſi dixiſſet, In ipſis inquam nuptijs. [Demum ita ægre tulit, vt ipſam Bacchidem, Si adeſſet, credo ibi eius commiſereſceret) Hoc ὑπερβολικῶς. vt Virg. Vel Priamo miſeranda manus. [Vt ipſam Bacchidem) Quæ nunc accuſatrix eſt. Et eſt argm̃ ab animo. [Ægre tulit) Idem Virg. Quis talia fando, Myrmidonum Dolopum ue, aut duri miles Vlyſſei, Temperet à lacrymis? [Credo ibi) Ibi, pro tum. [Vt coll. mecum vna poſſet) τρίκωλον certum. Et argm̃ a perſona quod ait, mecum. [Parmeno perij) Argm̃ à dictis, quod ait, Parmeno perij. [Parmeno) Moraliter, & antonomaſice nomen repetit. Et ſignificanter fecit, non addendo Dicebat, & in μιμητικὸν χαρακτῆρα trãſeundo. Et mire interpoſuit nomẽ, vt affectũ doloris oſtẽderet. Sic Virg. Anna, fatebor. n. [Parmeno perij miſer) ὡς ἄν reptit nomẽ. [At te dij, deæq. perduint) Obtinuit, & pſuaſit ſeruus. nã iam meretrix ſeni iraſcitur, nõ Pamphilo. [Cũ iſtoc odio) Cũ inſtantia ac moleſtia. [Vt ad pauca redeã) Tanq̃ multa ſint, q̃ de Pamphili amore dici poſſint. [Vt ad pauca red.) Præceptũ oratorium in lõga narratione pro veritatis inquiſitione reddit. n. auditorẽ acriorem, quem ſpes finis recipit fatigatum. [Vxorẽ deducit domum) Vxor dr̃ vel ab vnguendis poſtibus, & figenda lana. i. quod cum puellæ nuberent, maritorum poſtes vngebant, ibiq. lanam figebant, vel quod lotos maritos ipſæ vngebant, cuius rei teſtis Ennius, Exin Tarquinium bona fœmina lauit & vnxit.

vxit.[Nocte illa prima) Pronunciandum acutius Illa prima,q.d. plena deſiderij,plena cupiditatis Similiter addidit Virginem, Et expreſſe,non attigit [Nocte illa prima) q.d. plena amoris & plena dulcedinis, vt mirum ſit quod infertur, non tactam virginem. Et hic argumentum eſt quanta ſeuerit Pamphilus erga amicam ſuã. [Virginem non attigit) Virginem ἐμφατικῶς eſt,quamuis non amicam,virginem tñ. & non dixit,non amplexus eſt; ſed, ne attigit quidem. [Quæ conſecuta eſt nox) Eam primam noctem .ſ.[Nihilo magis) Quaſi in nihilo poſſit eſſe magis aut minus. Et nihilo magis,aſſeuerationis eſt. [Quid ais? cum virgine vnà) Inuenitur quaſi interiectio vnà .i. ſimul,vno loco.[Cum virgine) A perſona.[Vna) A loco.[Adoleſcens) A perſona.[Cubuerit) Ab habitu & occaſione.[Plus potus) Ab impulſione,& ea accidentibus.[Cum virgine vna adoleſcens cubuerit) Argumenta in coniecturam neceſſario poſita, quibus Terentius ex vtraque parte diſputans,τὸ ἀπίθανον purgat,ne quis illum ſtulte hæc poſuiſſe iudicaret. Hæc enim meretrix tarde credit argumentis, ne à Parmenone vincatur. Hinc eſt quod ait Horat. Vincere Cæcilius grauitate, Terentius arte. [Non veriſimile dicis) ὕστερον πρότερον peruerſa, prius eſt .n. verum, deinde veriſimile. Sed ideo ſic dixit,quia eſt ſæpe non veriſimile verum tamen: vt, Decio a pro alieno commodo mori voluiſſe. [Non veriſimile dicis) Hoc iam plus eſt,tantum eum amaſſe Bacchidem, quantum non poſſit credi.[Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit) Magno compendio vſus eſt, non oſtẽdens cur hoc falſum ſit quod putet meretrix,ſed cur hoc putet. ita ex eius perſona refellitur quod obijcit.[Ille inuitus) Inuitus dicendo, quaſi admonet iterum iterumque. vt Virg. Italiam non ſponte ſequor. [Quid deinde fiet?) Interponitur perſona ad exitum feſtinans: vt alibi, Quàm metui quorſum euaderes. [Diebus ſane pauculis) Hic extra eſt. [Poſt Pamphilus me ſolum seducit foras) Ne teſtis quiſquam & arbiter ſecretorum interuenit. [Me ſolum ſeducit foras) Familiaris in ſeruo iactantia,de dominorum familiaritate. ſimul quia decens eſt,vt per eum,quid geſtum ſit, ſpectatores ſciant.[Narratque,vt virgo ab ſe integra etiam tum ſiet) Hoc eſt illud quod ſupra dixerat, Nocte illa prima virginem non attigit. [Seque ante, quam eam vxorem duxiſſet domum) Bonus color purgationis. diceretur enim, Quare ſi illam odio habebat,ducebat vxorem?[Tolerare poſſe) Tolerare,verbum eſt malè patientis.[Decrerim) Statuerim,& definierim.[Quam decrerim me non poſſe diutius habere) ἀνακόλουθον καὶ ἐλλειπτικὸν ὑπερβατὸν ἐστι. [Eam ludibrio haberi) Honeſto verbo & pudoris pleno vſus eſt: & noue pro vitiari. [Quin) Quo minus. [Integram) .i. honeſtam: non enim dixit, ſpoliatam virginem aut mulierem. [Vt accepi a ſuis) Vigilanter quidem integram ſpecificat, id eſt talem qualem accepi à ſuis. potuit enim vitiatam accepiſſe, vt ſæpe euenit. Ergo non abundat, Vt accepi a ſuis, ſed habet ſignificationem. [Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili) Erga meretricem, pium, pudicum erga virginem. Cogitur pium dicere Pamphilũ,quem periurum putabat. [Piũ & pudicum ingenium narras Pamphili) An ſimul erga virginem & pium & pudicum? an pium erga meretricem: pudicum erga virginem? [Hoc ego proferre) Verba Pamphili ſunt: non vt quidam putant,ad perſonam Parmenonis referentes.[Hoc ego proferre) Amorem.ſ. meretricis. [Cui tu nihil dicas vitij) Nunc viri,culpæ vxoriæ. [Abituram denique) Denique,moram ſignificat,& poſtremam tarditatem. itaque poſtremo, vel ſero abituram indicat.[Quid interea?) Gaudentis eſt, & geſtientis audire. [Interea) Inter eos dies. [Poſtquam hunc alienum ab ſeſe videt) Pro alienatum dixit. vt in Phormione, Quid ego vobis Geta alienus ſum? Nam quo alienum,ſi amabat,dixiſſet? [Poſtquam hunc alienum) Oratorie, non tam Bacchidem excuſat, quàm à veriſimili cauſa vult inducere,quod ipſa ſit in Pamphilũ durior. [Alienum ab ſe videt,) Id eſt maritum: nam hoc nomen à meretricibus alienum eſt. [Maligna multo) Maligna, difficilis. Malignus eſt qui difficultatem ſui oſtendit. [Procax) Diſpoliatrix & petax. Pro care enim,eſt petere. Virgil. Procacibus auſtris.i.imprudentibus.nam qui multum petit,impudens eſt & procax. Vnde & proci dicti ſunt, qui filias alienas in matrimonium petierunt. [Atqui ea res) Atqui immo. Legitur & atque.[Non ædepol mirum) Obtinuit quod volebat Parmeno. nam credidit Philotis iniuriã factã Pamphilo. [Atqui ea res multo maxime) Opportune concitatius Pamphilum defendit Parmeno,poſtquã Philotis inducta eſt,vt fateretur iniuriam factam. [Et hanc,quæ domi erat) Vxorem modeſtam.[Et illam) Meretricem malã.[Et illam,& hanc quæ domi erat) Illam quæ meretrix eſſet, hanc .i. vxorem.[Cognouit) Diligentius & attentius conſiderauit. nam cognoſcere,eſt diligenter & attente conſiderare.[Cognouit ſatis) Bene ſatis,ex ipſius moribus,& ex meretricis.[Ad exẽplum) Quaſi ad imaginem,& collationem, & ſpeciem comparationis. [Exiſtimans) Intelligẽs.[Hæc ita vti liberali eſſe ingenio decet) Qualitas comparatiua.[Pudens,modeſta) Hæc contra vitia meretricia poſuit. pudens hæc, illa procax, modeſta hæc, illa maligna reliqua vero ſuperadduntur,ornamenta vxoria,matronæq; laudes [Incõmoda atque iniurias) Callide,laudata vxore non repetit vitia meretricis apud meretricem, & ſimul contentus de vxoris laudibus,vitia meretricis intelligit.[Incõmoda atque iniurias viri oẽs ferre) Figura ἐκλειπτική. [Tegere) Hoc plus eſt quã ferre & tegere,quod meretricem amaret. Et plus dixit tegere,quam celare. Tegere enim ad hoc dixit, vt non ſolum cuiquam non ediceret, ſed & ne quis ſciret. [Hic, animus) Oratorie dixit. non .n. Pamphilum dixit,ſed,animum Pamphili. [Vxoris miſericordia) ἀντίθεσις. [Hic,animus) Hic,pro tum. Virg. Hic annis grauis,atque animi maturus Alethes. [Vxoris miſericordia) Recte,quia ex miſericordia amor naſcitur. Sic & in Phorm. Miſericum eſt,virgo ipſa facie egregia.Virg. Heu quibus ille iactatus fatis.[Partim victus huiuſce iniurijs) Qualitas relatiua. [Deuictus,partim victus) De proximo repetiuit πρόσωπον,deuictus,victus.[Paulatim elapſus) Adeo eſt tardus amor Pamphili & magnus,vt et poſt iniurias difficile diſcedat.[Elapſus) Animus,non Pamphilus.[Poſtq̃ par ingenium nactus eſt) An ſibi par? an abſolute bonũ? vt dicimus,Sic par eſt facere te. Ergo aut ſibi par, aut vxori.i.liberali fœminæ.[Par ingenium nactus eſt) Par ingenium,eandem voluntatẽ.Sal.Quos eadem odiſſe,& eadẽ metuere in vnum coëgit. Idem alibi, Nam idem velle,atque idẽ nolle, ea demum firma amicitia eſt.[Interea in Imbro moritur cognatus ſenex) Bene cauſa abitionis Pamphili narratur. [Cognatus ſenex) Bene quod ait ſenex, nam acerbum funus non conueniebat fabulæ.In comœdia itaque apud Terent. aut meretrix moleſta, aut ex duabus vna vxor moritur, aut ſenex. Ita ex huiuſmodi mortibus,vel incõmodum vitatur,vel lucrum inſuper naſcitur vt non ſit cauſa lugendi.[Horum) Maluit horum,quam dñorum,dicere. [Ea ad hos redibat lege hereditas) Verbo iuris vſus eſt.ea.n.legitima eſt hereditas,quæ familiæ debebatur.[Eo amantẽ) Modo iam vxorem.non.n.amicam.[Inuitum Pãphilum extrudit pater) Inuitũ receſſiſſe vis verbi demonſtrat. Nam proprie extrudere dicitur, qui manibus expellit. ſed hic tranſlatione vſus eſt,vt oſtenderet tñ importunitatis verbis ſenis fuiſſe,quantum impulſio manum efficere potuiſſet.[Extrudit) Verbũ neceſſitatis. [Reliquit) Incertis præſentis tpa. Legitur & reliquit.[Relinquit cum matre hic vxorem) Præparatio ad futurum errorem. [Nam ſenex rus abdidit ſe.) Nã,inceptiua particula: vt, Nam meus conſeruus eſt hõ vt magni pretij.Plaut.in Mil. glorioſo.[Rus abdidit ſe.) Verbum reprehendentis ſenẽ,quod ſe abdidit,dixit.[Huc raro in vrbem com.) Hoc bene dixit,vt oſtendat Parmenonem in vrbe eſſe.Mira οἰκονομία.ſac.n.pñtem & nullus error in fabula eſt.[Cõmeat.) Commeare eſt abeſſe inde vbi te eſſe oporteat. Ergo hoc dicto oſtendit,q̃ raro ad vrbem veniat ſenex. quippe cõmeatus eſt ex aliqua cõmoratione temporalis abſceſſus. [Quid adhuc hñt infirmitatis nuptiæ?) Bene vſque adhuc ſuſpenſa narratio eſt. & in hac interrogatione quaſi ſubſtomachatur Philotis decepta quod nihil videat infirmitatis ineptijs,quod optauerat. [Quid adhuc hñt) Hoc triſtior meretrix dixit.[Nunc audies) Sic ait,quaſi iam dudum audire cupienti,uel quaſi ad moleſtam percontatricem. [Bene conueniebat ſane) Bene,pro multũ. & ſane valide, quia quod ſanũ,idẽ & validum.[Miris modis) Miris exemplis.[Intermiris modis odiſſe) Huc vſque Parmenonẽ poëta verba paſſus eſt dicere,cetera actibus ſeruaturus.[Interim miris modis) Mire,ad finẽ comœdiæ rerum explanatio reſeruat.nãque ſi q̃ras,fallitur Parmeno cũ nõ odio ſocrus, ſed pudore ſimultatẽ aduerſus ſocrũ Philumena ſimulauerit. [Interim) Modo repente,& eſt aduerbium tpis. [Poſtulatio) Ea poſtulatio, q̃rela. ſed proprie expoſtulatio eſt apud illũ ipſum q peccauerit, Poſtulatio,de illo apud alterũ. [Quid igitur?) Recte dixit,ſi hoc nõ fuit,qd ergo? Poſtulatio,q̃rela,& quaſi iuſta interpoſitio querelarũ.[Fugere è conſpectu illico) Bene è cõſpectu,vtpote,quæ caueret grauida intelligi. Sed tñ ſubiungit Videre nolle, vt ignorãtia Parmenonis appareat, quod argumentum odiorum credidit,quod Philumena neque videri vellet, neq. videre.[Fugere cõſpectu) Ne videretur.[Videre nolle) Ne videre. [Deniq. vbi non quit pati) Pati, & ſuſtinere & ſuſtineri, intelligi põt hoc loco.verũ poſtq̃ non potuit ſuſtinere ſocrũ?an poſtq̃ ſocrus ferre nõ potuit ſic ſe celantẽ nurum?Põt et ſic intelligi,Vbi nõ potuit argumenta odij ſui ipſa nurus pati & continere, migrauit ad ſocrũ.[Non quit pati) Tolerare aut tolerari, quia patior cõmune

ne eſt. nam patior te, & à te, dicimus. [Abijt) Proprie abijt, quia non expectauit vt mitteretur. [Vbi illic dies eſt complures) ἀρχαῖον dies, non diebus, dixit. [Acceſſi iubet) Non addidit, quæ, quia intelligitur. [Dixere cauſſam tunc neſcio quam) Ideo Neſcio quam, quia nullius momenti, ac falſam. [Nemo remiſit) Hic iam apertius odium uidetur, vbi nec iam fingitur cauſa. [Poſtq̃ acceſſunt) Subauditur, noſtri .i. miſſi a ſocru. [It viſere) Vt, populare penates Venimus. [Poſtq̃ acceſſunt) .i. miſſi à nobis .ſ. Et mira varietas. [It viſere ad eã) Viſere, officij eſt: Videre, quærentis aliquem. [Admiſit nemo) Iniurioſa etiam ipſa pronunciatio eſt. [Hoc vbi ſenex reſciuit) Scimus quæ ad nos deferuntur: Reſcimus celata. [Heri ea cauſſa) Bene ea cauſa, quippe qui ſe ruri abdidiſſet. [Nondum etiam ſcio) περιττὸν tertium & deeſt ſcire. Et eſt ἐλλειπτικῶς ſcio ſcire cum ἀναβάσει. [Nondum etiam) Recte ſeruauit reliquis partibus ſabulæ pendulum & attentum ſpectatorem. [Niſi ſanè curæ eſt, quorſum euenturum hoc ſiet) Bene, quia curioſus eſt Parmeno, & idem garrulus, nam per totam ſabulam talis inducitur. [Quorſum euenturum) ἐλλειπτικῶς. deeſt ſcire. [Habes omnem rem] q. d. quam audire cupeſtis. [Pergã quò cœpi hoc iter) Pergam hoc iter: vt, Tendere iter pennis. [Quò cœpi hoc iter) Ad portum .ſ. [Nam conſtitui cũ quoſdam hoſpite) Dicit cauſam cur in reliqua ſabula non appareat perſona huius meretricis. [Conſtitui) Conſtitui proprie. nam de huiuſmodi rebus dicitur conuenire & conſtituere, de eiuſmodi rebus apud extraneos meretrices agunt. [Dij vortant bene quod agas) Sæpe enim res eueniunt aliter q̃ volumus, & ideo vertumnus colitur, qui præeſt rebus vertentibus.

GVID. SEnex ſi &c.) Hic rite Parmeno ſeruus occaſionem nactus eſt narrandi argumenti Philotidi meretrici peregre uenienti. Parm. loquitur Syrum conſeruum vt eũ hero petenti excuſet, ſi ſenex .ſ. Laches quæret me, dicito me modo .i. paullo ante iuiſſe ad portum percunctatum .i. interrogatum aduentum Pamphili, qui peregre in Imbrum profectus eſt, cuius aduentu in dies magis expectauit percũctor ſi per u, ſcribatur, dicitur à per & cunctus, cuncta, cunctum, eo quod à cunctis aliquid perquiratur, at ſi per o, ſcribatur, tunc à conto dicitur inſtrumento nauis, quo nautæ vtuntur ad loca nauibus opportuna, ea autem pertica interdum à nautis inueſtigatur quantæ ſit profunditatis aquæ fluuialis. Interdum etiam piſcatores per illas perticas ſub ripis piſces inquirunt, & compellunt ad retia aquatica. O Syre conſerue audis ne .i. intelligis ne, aut ſentis, aut aduertis quid dicam, vti .i. vt, dicas me iuiſſe ad portum, tum .i. tunc, ſi quæret me ſenex, aliqui lib. habent vt itum, & tunc forte poſſet ſic dici, vt dicas itũ eſſe per infinitiuum imperſonalis verbi, & tunc intelligitur à me, ſic dicas à me itum eſſe .i. me iuiſſe ad portum, ſi quæret ſenex, ſed prior ſententia melior. Si ſenex non q̃ret me nullus .i. non, vt ſæpe nullus ſum, pro quaſi nõ ſum, & perij, nullus itaque dixeris, pro non dicas, vt poſſim vti aliàs .i. alio tempore hac cauſa .i. hac excuſatione integra .i. non aliàs dicta. Sed video ne Philotim meretricem, vnde .i. ex quo loco, hæc meretrix aduenit .i. hinc redijt Athenas. O Philotis ſalue multum .i. multum ſis ſalua, & incolumis. PH. O optantis aduerbium. Parmeno ſalue .i. ſaluus ſis. S. O ecaſtor, iurantis aduerbium eſt, quaſi per ædem Caſtoris, ſicut ædepol per ædem Pollucis, mi Parmeno ſalue. P. Ædepol &, id eſt etiam, tu Syra lena deformis, tu ſalue, ridicule autem hoc dicit. Conuertit ſermonem ad Philotim, tu Philotis dic mihi vbi, oblectaſti te tandiu, id eſt tanto tempore, vbi vulgo dici ſolet, vbi ſpaciatus es tantum. Dicimus oblecto me hac re. PH. equidem minime, id eſt non oblectaui me, quæ ſcilicet ego profecta ſum hinc, id eſt ex Athenis Corinthum, id eſt vrbem illam, cum milite inhumaniſſimo, id eſt immitiſſimo, auſteriſſimo, ferociſſimo, immaniſſimo, ibi .ſ. Corinthi, ego miſera tuli .i. paſſa ſum, toleraui, ſuſtinui illum, id eſt mores eius, biennium .i. ſpatio duorum annorum, perpetuum, id eſt continuum, totum ſine intermiſſione. P. Ædepol arbitror deſiderium .i. requiſitionem. Athenarum cepiſſe ſæpe Philotim .i. puto te ſæpe deſideraſſe, & requiſiuiſſe Athenas. Dicimus vrbis deſiderium cepit me, tenuit me, affecit me, quemadmodum dicere ſolemus, me cepit odium, vel tædium, vel ſatietas vrbis. Et arbitror inquam te ſæpe contempſiſſe, id eſt improbaſſe, tuum conſilium, id eſt tuum propoſitum, & deliberationem, qua illoc iueras, vbi dicimus ſæpe. Poſt diſceſſum meum me pœnituit conſilij mei, dicere poſſumus poſt meam ab vrbe profectionem plerunque meum contempſi, aut improbaui conſilium, vel meum, mihi conſilium diſplicuit. PH. Non poteſt dici quam, id eſt quantum erã cupida redeundi huc Athenas, & abeundi, id eſt diſcedendi à milite, & videndi vos hic Athenis, ut antiqua conſuetudine, id eſt ſecundum vetuſtam conſuetudinem, aut ſi vis cape conſuetudinem pro conuerſatione, & familiaritate, vt ergo agitarem, id eſt celebrarem, exercerem inter vos conuiuium, libere, id eſt ſine ſubiectione, & in libertate, mea antiqua conſuetudine, id eſt eo modo quo ſolebamus. Nam haud .i. non, licebat illic, id eſt Corinthi apud militem loqui ea, quæ placerent illi militi, niſi præfinito, id eſt determinato, certo, præſcripto, limitato, aſſignato tempore ac deſtinato. P. haud .i. non, opinor militem ſtatuiſſe, id eſt conſtituiſſe, limitaſſe, aſſignaſſe, præfiniuiſſe, deſtinaſſe finem, id eſt terminum, modum tuæ orationi, id eſt tuo ſermoni, ita vt vltra illum terminum tibi deſtinatum, non tibi loqui liceret commode, id eſt apte, accommode, pro tua cupiditate. Nam tui ſimiles ſæpe ſunt loquaces & petulantes, ideo non commode, id eſt blande, vel ex voto, ſiue ex animi ſententia præfinitur ſuæ orationi modus. P. deſcenſus nunc fieri incipitur ad argumenti narrationem. Sed quid negotij eſt, id eſt quid hoc eſt, qđ mihi dictum eſt, & adhibuit negotij ad inuidiam, & magnitudinem rei oſtendendam. Quæ, exclamatiue, id eſt qualia & quanta Bacchis meretrix narrauit mihi modo, id eſt paullo ante, hic intus, id eſt in eo loco vbi erant. Deinde exclamatione facta ſubdit, narrauit inquam mihi illud quod nunquam credidi, id eſt putaui, fore, id eſt futurum eſſe, ſcilicet vt hac Bacchide viua, id eſt viuente. Pamphilus poſſet inducere animum, id eſt poſſet ſibi perſuadere, aut imperare, aut velle habere vxorem. P. Autem, hic habet ſignificationem indignantis, quaſi dicat, quid dicis cũ habere vxorem, prope eſt vt non habeat, & illud habere autem debet pronunciatiue adiuuari, quod dictum abſciſſum eſt ex fine orationis Philotis, quod faciunt ſæpe indignantes & improbantes dictum alterius. PH. eho, hic interiectio geſtientis in ſpem ob auditum verbum, tu reſponde ſupp. an Pamphilus non habet vxorem? P. habet vxorem, ſed uereor vt, id eſt quod non. hæ nuptiæ ſint firmæ, id eſt ſtabiles permanſuræ, ratæ. PH. dij, & deæ faxint, id eſt faciant. ita .i. ut non ſint firmæ nuptiæ. ſi illud, ſcilicet nuptias non fore firmas, eſt in rem, id eſt uergit in vtilitatem Bacchidis. Nam res ſæpe capitur pro vtilitate, vt è re mea, re tua &c. id eſt ad meam & tuam vtilitatem, hoc eſt in rem meam, id eſt hoc eſt mihi utile. Ab re vero ſignificat contra vtilitatem, vt video ab re futurum ſi hoc feceris .i. video futurum illud contra vtilitatem, ſed tu Parmeno dic mihi, qui, id eſt quomodo, uel cur credam illud eſſe ita, id eſt nuptias non eſſe firmas. P. non eſt opus .i. non eſt expediens, prolato, id eſt proferre, quare non ſint futuræ firmæ nuptiæ, deſiſte .i. ceſſa, percunctari, id eſt inquirere nimis curioſe, hoc ſcilicet quare non ſint futuræ firmæ nuptiæ. PH. nempe .i. certe, non eſt opus prolato ea cauſa, id eſt propter eam cauſam, ut ne, id eſt vt non id .i. quare non firmæ ſint futuræ nuptiæ, fiet, palam, id eſt fiat manifeſtum. Dij bene ament me ita ut dico verum, modus eſt iurandi, non rogo te, id eſt non interrogo, propterea, id eſt propter eam cauſam, vt proferam, id eſt vel publicè, vel prodam Bacchidi, aut cuilibet, ſed propterea te rogo, ut ego Philotis gaudeam tacita, id eſt taciturna. mecum, id eſt intra me. P. nunquam dices tam commode, id eſt tam aperte, ut committam, id eſt credam. tergum meum, id eſt dorſum meum, in tuam fidem, id eſt in tuam fiduciam, ſeu fidelitatem, veritatem, ac conſtantiam, aut in tuam promiſſionem. PH. ah, interiectio dolentis, ò Parmeno noli dicere ſup. talia. Dicis enim ſupp. quam ſi tu non multo malis, id eſt potius velis narrare hoc mihi, quam ego uelim ſupp. ſcire ea quæ percuncter, id eſt inquiram, quaſi dicat fingis te non velle narrare mihi, ſed tamen cum ſerui omnes ſint loquaces, tu oſtendis tua curioſitate te multo magis uelle narrare id mihi, quàm ego velim id ſcire quod peto. ipſe enim ſeruus ſua curioſitate oſtendebat ſignum loquacitatis, nam (vt inquit Horat.) Percunctatorem fugito, nam garrulus idem eſt, uel ſic intellige. Noli Parmeno dicere ſupp. talia, nam dicis ſup. quaſi tu non malis narrare hoc mihi, quàm ego percuncter, id eſt quàm ego petam ſcire, quaſi dicat quicquid fingas multo magis cupidus es narrandi id mihi, quàm ego ſciendi, cũm ab ingenio ſeruorum eſſes diſceſſurus ſi faceres aliter. P. lentius hoc ſummiſſe intra ſe loquitur. Hæc mulier prædicat, id eſt narrat, uera, id eſt ea, quæ uera ſunt, & illud, ſcilicet tacere non poſſe eſt mihi maximum uitium, id eſt maximum probrum. Deinde hoc clare dicit. Si das, pro ſi des mihi fidem, id eſt ſi mihi ſancte promittas te tacituram dicam quod percunctaris ſcire. PH. Hoc apud ſe, aut conuerſa ad ſpectatores, ſeruus redit ad ingenium, id eſt ad naturam ſeruorum, quæ eſt tacere non poſſe, à qua uidebatur diſceſſiſſe. Deinde conuertit ſermonem ad ſeruum. do fidem, id eſt promitto me tacituram, loquere.

id eſt

id eſt narra quod ego peto. P. auſculta .i. audi. P H. ſum iſtic pro hic .i. ſum hic parata ad audiendum, vel ſum iſtic .i. tota verſor in audiendo quid tu dicturus. P. vt.i. quemadmodum. Pamphilus, cum maxime vna pars orationis pro valde, ſeu maxis, ait Don. amabat hanc Bacchidem, tum.i. tunc, maxime ioquam amabat eam, cum.i. qoando, pater occipit.i. incipit orare, vt ipſe Pamphilus ducat oaorem, & cum ioqnam occipit pater dicere hæc q̃ ſunt communia omnium patrom .i. quæ ab omnibus patribus dici ſolent. ſ. ſe patrem eſſe ſenem, ſed illum. ſ. filium, eſſe voicum .i. ſine fratribus, & ſe ſenem velle illum filium eſſe præſidiom, id eſt ſubleuamẽ. auxilium ſuæ ſenectuti. hæc prædicta ſunt, quæ patres dicere ſolent, Ille &c. hac tota narratione huc tenditur, vt oſtendatur Pamphilus neceſſitate coactus amicam Bacchidem deſeruiſſe. Ille Pamphilus primo negare .i. negabat, vel cœpit negare ſe ducturum vaorem, ſed poſtquam pater inſtat .i. vrget, importunus eſt, & vehemens, acrius .i. vehementius, pater efficit vt filius foret .i. eſſet incertus animi, pro animo .i. dubios quid eſſet ſibi faciendum, ne .i. utrum magis obſequereror .i. faueret. obediret pudori.i. honeſtati, & verecundiæ, quæ afficeretur à patre, ſi ei non foret obſecutus, an magis obſequeretur.i. reſponderet amori Bacchidis ſpreto pudore patris. Denique.i. poſt multa, ſenex Laches pater Pamphili efficit .i. quaſi magno conatu & molimine fecit. Nam efficimus quod magno conatu & molimine facimus, vixq́. per nos finem accepit, tundendo .i. ſæpius rogando, & quaſi moleſtia aficiendo & tædio, ac ſæpe inculcando. Nam tundere proprie eſt ſæpius idem appetere, ac ferire translatio à fabrorum malleo, inde obtundere dicitur moleſtia ac tædio efficere. Cic. in epiſt. Cupio te verbis noo obtundere. Atque fecit inquam odio .i. aſſiduitate, improbitate, ſiue importunitate, inſtantia, inde odioſus .i. moleſtus, importunus, inſtans. Sic ex ergo effecit tundendo & odio, vt filius ſup. magis obſequeretur pudori, quam amori. Deſpondit.i. ſponſam fieri curauit ei Pamphilo, gnatam .i. filiam vnius vicini proximi, illud .ſ. deſponderi ſibi eam filiam. viſum eſt Pamphilo vſque .i. aſſidue, neutiquam .i. nullo modo, vel non nimis graue.i. moleſtum, & difficile tolerato. donec .i. quouſque, iam in ipſis nuptijs.i. in ipſa mentione nuptiarum, vel donec ipſe poſitus, aut conſtitutus in ipſis ouptijs poſtquam uidet ouptias paratas, nec videt vllam moram dari .i. neque vllum ſpatium ne dieculam qoidem, aut dilationem aliquum dari ſibi, quin.i. quod non, ducat .i. capiat eam io vaorem, ibi.i. tunc, demum.i. denique, poſtremo, tulit ita ægre .i. ita moleſte, & difficulter, ut .i. quod, ibi .i. tunc ipſam Bacchidem accuſatricem cõmiſereſceret eius Pamphili.i. q̀ ipſamet Bacchis miſereretur eius. ſi adeſſet .i. ſi præſens eſſet, credo .i. ita arbitror, & mea eſt talis opioio, cõmiſereſcit cõmiſereſcebat eſt imperſonale oerbum ante ſe voleos habere accuſatiuum, & poſt ſe infinitiuum, aut genitiuum, vbicunque.i. in quocunque loco. ſpatium ſolitudinis .i. io quo poteramus eſſe ſoli remotis arbitris, datum erat.i. conceſſum, vt.i. ita q̀ poſſet loqui, vna.i. ſimul mecom, dicebat ſup. ò Parmeno perij.i. perditus ſum, quid ego ita allentiendo deſponſatiooi illi in quod malum.i. in quod infortunium cõieci me.i. me præcipitem egi. ò Parmeno non potero ferre.i. portare, ſuſtinere, tolerare, pati hoc, ego miſer perij. P H. at.i. ſed. ò Laches dij & deæ perdiunt.i. perdant, deſtruant te cum illo .i. tuo (per contemptum dictum eſt illo) odio.i. inſtantia, & moleſtia. P. Vt redeam ad pauca.i. paucis abſoluam narrationem, & veniam tantum ad pauca narranda, quaſi longe alia dici de Pamphilo poſſent. Pamphilus duxit vaorem domum. vaor dicitur ab vngendo, nam oubentes vngebãt maritorum poſtes, ibiq́. lanam figebant. P. non attigit virginem illa nocte prima plena amoris & ſuauitatis. Nihilo magis ipſe Pamphilus attigit eam ea ſup. nocte, quæ noa eſt conſecuta nocte prima. P H. quid ais? noo poteſt illud credere, dicis q̀ adoleſcens cubuerit vna cum virgine plus potis .i. magis potens, ab impulſione, quam eſſet virgo, vt .i. qualiter, ipſe potuerit abſtinere ſe illa uirgine? oon dicis veriſimile.i. probabile, & quod nec ſpeciem quidem habeat veritatis, neque arbitror verum eſſe quod dicis. P. credo ita uideri tibi.i. te ita iudicare illud qood dixi non eſſe verum, imo oec veriſimile. nam nemo venit ad te niſi cupiens.i. copidus amatoe tui, ille Pamph. duaerat illam inuitus.i. nolens. P H. Quid fit deinde.i. quid conſequenter efficitor, poſtquam nõ attigit illam. P. ſane.i. certe, vel valde, paucis diebus poſt, aduerbium eſt poſt. Pamph. ſeducit.i. ſeorſum ab arbitris ducit me ſolum .i. ſine teſtibus, & arbitris. & narrat ut.i. qualiter. virgo ſit etiam tunc integra.i. incorrupta, intacta ab eo, & narrat inquam ſe ſperaſſe poſſe tolerare.i. pati ſuſtinere, tolerare uerbum eſt mala patientis. eas ouptias antequam duxiſſet domum eam vxorem. Sed ò Parmeno, ſubdit verba Pamphili. oeque eſt honeſtum mihi, neque utile ipſi virgini, eam virginem haberi ludibrio .i. ſtuprari, uel illudi a me, quin .i. quod non reddam eam integram.i. intactam à me. itidem .i. ſimiliter. eodem modo, vt .i. quemadmodum, accepi eam a ſuis parentibus, quam virginem decreuerim, id eſt ſtatuerim, defixerim me non poſſe habere, id eſt tenere mecum diutius, id eſt multum diu. P H. oarras, id eſt dicis, ingenium, id eſt naturam Pamphili pium erga meretricem, & pudicom, id eſt caſtum erga virginem. P. pergit ortho Pamphili referens, arbitror eſſe mihi incommodum proferre hoc .i. dicere hoc quod ounc dixi, videlicet me velle integram reddere eam. Don. exponit hoc, ſcilicet morem meretricis, autem, id eſt ſed, ſoperbum eſt, id eſt illod eſt ſuperbiæ, eam puellam reddi patri, cui patri nihil vitij dicas, id eſt oihil colpæ vxoriæ referas, ſed ſpero illam vxorem meam denique, id eſt tandem, abituram, id eſt diſceſſuram. vbi, id eſt quando. ipſa cogoouerit hoc, ſcilicet ſe non poſſe eſſe mecum. P H. interea, id eſt inter eos dies, qoid faciebat ſup. ne, id eſt utrum, ipſe Pamphilus ibat ad Bacchidem amicam? P A R. Ibat quotidie, ſed ut fit, id eſt ſicut fieri ſolet, & moris eſt, poſtquam videt hunc Pamphilum alienum, id eſt alienatum ab ſe propter matrimonium. nam nomen mariti eſt multum alieoum à meretricibus, ilico ipſa Bacchis facta eſt multo magis maligna, id eſt multo magis difficilis, nam malignus dicitur, qui difficultatem ſui oſtendit, & facta eſt multo magis procax, id eſt petax, petulans, importuna, diſpoliatrix. Procare enim eſt petere. Virgil. procacibus auſtris, id eſt impudentibus, nam qui multum petit impudens eſt, & procax, vnde & proci dicti ſunt, qoi filias alieoas in matrimonium petierunt. P H. Ædepol non eſt mirum ſi ipſa ſit facta magis procax, propter id quod fecit Pam. fidem datam non præſtando. P A R. Atqui, id eſt ſed certe, alij habent atque, ea res, ſcilicet talis malignitas & procacitas multo maxime, id eſt longo uehementiſſime diſiunxit illum Pamphilum ab illa Bacchide. poſtquam cognouit, id eſt diligentius, & attentius conſiderauit ſatis, quantum ſat erat ſeſe, id eſt ſeipſum, id eſt mores proprios, & illam Bacchidem, id eſt mores meretricis, & hanc vxorem, id eſt mores uxoris, qua vaor erat domi, exiſtimans, ſcilicet Pamph. intelligens mores earum Bacchidis & Philumenæ, ad exemplum, id eſt ad imaginem, ſiue ad collationem, aut comparationem, ſeu ſpeciem comparationis hoc modo. Hæc vaor pudens, id eſt verecunda, modeſta, id eſt temperata, ita, id eſt eo modo, uti, id eſt ſicut, decet, id eſt honeſtum eſt, ingenio liberali, id eſt bonæ naturæ mulieri eſſe ferre, id eſt ferebat. æqoo aoimo omnia incommoda, id eſt omnes importunitates, atque omnes ioiurias, id eſt iniuſtitias, viri, id eſt mariti ſui, ſcilicet Pamphili, tegere, id eſt tegebat contumelias, id eſt non ſolum celabat, neque reuelabat, ſed efficiebat ne eiuſmodi contumeliæ ab aliquo reſciſcerentur. Poſtquam ergo Pamph. hæc omnia contulit, id eſt comparauit. hic, id eſt tunc. animus eius, id eſt ipſemet partim, id eſt pro parte aliqua deuictoa, id eſt multum motus miſericordia vxoris ſuæ. partim id eſt ex altera parte victus, id eſt deflexus & ſeparatus iniuria, id eſt improbitate, malignitate huius meretricis. elapſoa eſt, ſcilicet animus Pamphili, id eſt latenter euaſit à Bacchide, atque ipſe animus tranſtulit amorem huic vxori Philumenæ. poſtquam nactus eſt, id inuenit. ingenium par ſibi ſupple, id eſt eandem uoluntatem vel naturam, vel poſtquam inuenit par, id eſt bonum ingenium, id eſt bonam naturam ſuæ vxoris. interea, id eſt dum hæc geruntur, ſenex quidam cognatus, id eſt de cognatione horum, ſcilicet Pamphili & patris ſui moritur in Imbro, id eſt in eo loco. hereditas, id eſt ſucceſſio. redibat, id eſt attinebat, ſpectabat ad hos. Pamph. & patrem. legi, id eſt per legem. pater Laches extrudit, id eſt quaſi manibus expellit, eo, id eſt in Imbrum Pamph. filiom inuitum, id eſt nolentem, quia amantem, id eſt amore ſuæ vxoris captum. Pamph. reliquit hic vaorem cum matre ſua. nam ſenex. ſcilicet pater eius Laches, abdidit, id eſt abſcondendo ſe contulit rus, id eſt io agros medicandi gratia, id eſt operandi, commeat, id eſt redit raro huc io urbem Athenarum. Commeare eſt abeſſe inde vbi te eſſe oporteat. Inde commeatus dicitur ex aliqua cauſa temporalis abſceſſus. P H. Quid ioſirmitatis, id eſt quam ioſtabilitatem nuptiæ habent adhuc, id eſt hactenus, quaſi dicat nihil ea tuis verbis infirmitatis eſſe colligitur adhuc. P A R. Nunc audies, id eſt cognoſces. primum, id eſt in principio ſanè bene, id eſt valde bene, vel multum conueniebat inter eas, id eſt nulla erat controuerſia inter Soſtratam matrem Pamphili & Philumenam. Dicimus elegaoter aliquando, optime ioter nos conueniebat, id eſt nihil erat controuerſiæ

intet

inter nos . vbi conueniebat eſt imperſonale verbum,ſed cum dicimus hoc conuenit inter nos .i. de hoc nulla eſt inter nos controuerſia. perſonale verbum eſt . Interim .i. repente, ait Donat. Philumena cępit odiſſe, pro odire , ſi haberemus Soſtratam matrem Pamphili miris modis .i. mirabilibus exemplis , neque tñ vllæ lites.i. vlla iurgia erant inter eas,nunquam poſtulatio.i. querela,ſeu interpoſitio querelarum erat inter eas.Expoſtulatio eſt querela interpoſita apud illum ; qui peccauerit , poſtulatio uero eſt de aliquo apud alterum interpoſita querela. PH. igitur ſi hoc nonfuit .i. ſi lites non habuerunt,quid fuit aliud inter eas ? P. ſi quando.i. ſi aliquando,vel ſi forte Soſtrata acceſſerat ad eam Philumenam conſabulatum,primum ſupinum .i. vt conſabularetur, ſeu colloqueretur cum ea ,̇& cum ea familiariter conferret aliqua,& communicaret . ilico ipſa Philumena fugere.i.fugiebat è conſpectu eius Soſtratæ, ne videretur ab ea , nolle .i. nolebat videre ipſam Soſtratam,denique .i. poſtquam . non quiuit .i. non potuit pati .i. tolerare,inſtantiam Soſtratæ,uel nequiuit pati .i. tolerari à Soſtrata. quia (vt ait Donat.) patior eſt commune verbum . nam patior te & à te dicimus,ſimulat .i. fingit ſe Philumenam , acceſſi , id eſt aduocari à matre ſua,ad rem diuinam , id eſt ad ſacrificium faciendum forte ſuæ genti hereditarium vt ſæpe fiebat,abijt .i. diſceſſit,neque expectauit vt mitteretur,vbi,id eſt poſtquam . ipſa Philumena eſt illic .i. apud matrem . complures dies .i. multis diebus . Soſtrata iubet eam Philumenam acceſſi , id eſt aduocari . Tunc mater & filia & ancillæ dixerunt . neſcio quam cauſam quæ non poſſet uidere Philumena . iterum .i. ſecundo . Soſtrata iubet eam Philumenam acceſſi .i.aduocari,nemo,id eſt nullus,aut nulla remiſit Philumenam. poſtquam miſſi a Soſtrata acceſſunt , id eſt aduocant eam ſæpius . ſimulant mulierem Philumenam eſſe ægram , id eſt ægrotam,illico noſtra Soſtrata hera mea it viſere, pro it ad viſendum , vel viſit eam Philumenam . viſere eſt officij , videre quærentis aliquem . nemo admiſit,id eſt introduxit Soſtratam ad eam Philumenam . vbi,id eſt poſtquam . ſenex Laches reſciuit , id eſt cognouit hoc per relationem . Nam ſcimus quæ ad nos deferuntur, reſcimus relata . Heri ipſe ſenex aduenit huc rure , id eſt ex agris , ea cauſa , id eſt propter eam cauſam,continuo.i.illico,ipſe conuenit, id eſt allocutus patrem Philumenæ,etiam nuodum.i. non adhuc ſcio quid egerint.i.fecerint,quid ue fuerint locuti,niſi, id eſt præterquam, quòd ſane,id eſt certe,vel valde,eſt mihi curæ ſcire ſup. quorſum .i. in quam partem , hoc negotium ſit euenturum .i. proceſſurum,habes .i. tenes,intelligis omnem rem quam audire expetiſti,pergam , id eſt proſequar hoc iter . quo itinere cœpi ire .ſ. ad portum , vel pergam .i. perſeuerabo ire ſup. eo quo .i. in quem locum,ſcilicet ad portum, cœpi inter , id eſt ſum iter ingreſſus . PH. & quidem .i. & certe . ego pergam quoquo cœpi iter , nam conſtitui,id eſt conueni . cum quodam hoſpite.i.amico externo. me eſſe conuenturam,id eſt allocuturam illum hoſpitem. P. dij bene uortant,id eſt approbent bene, & recte dirigant id quod agas . Sæpe enim res eueniunt aliter,quàm uolumus, & plerunque bona in peius,mala mutantur in melius , & ideo volturnus, vel(vt dicunt alij) vertumnus colitur . qui præeſt rebus vertentibus . PH. ò Parmeno vale . P. & tu Philotium nomen productum & protenſum blandi gratia, ſicut Glyterium . etiam tu Philotium bene vale .

LATO. ARgũ.) Per occaſionem Parmeno narrat argumentum Philoti,quõ Pamphilum coactum vxorem ducere poſt Bacchidis conſuetudinem , tædium ceperit nuptiarum . [Nullus dixeris) Pro , nihil Eſtq. hoc totum præparatio & via quædam ad futuram narrationem.[Illum tuli) Verbum difficultatis & odij . [Haud opinor) Vrbane dictum in mulierem. [Habere autem?) Ironica correptio.[Quaſi non tu)Facete notat futilitatem Parmenonis,reponens vices exprobrata garrulitati.[Hác Bacchidem) Narratio.[Se ſenem)Obliqua allocutio exprimens verba ſenis.[Vt ipſam)Faceta comparatio. [Perij,quid) Proſopopœia pœnitentis Pamphili.[Quid ais?) Admirantis . [Credo ita)Soluit à pecunia . [Sed quam) Labitur in proſopopœiam . [Hac ego)Continuat verba Pamphili[Maligna)Difficilis ac ſuperba.[Hæc,ita vt libe.) Comparatione indicat mores Philumenæ,& obiter modeſtæ vxoris officium exprimit . [Paulatim elapſus)Propria & elegans locutio.[Quid adhuc) Interpellatio cõtinuas partes narrationis.[Poſtulatio) Accuſatio,querela.[Dixere cauſam)Recte cauſa odij non exprimitur,vt reſeruetur ad errorem fabulæ .

PETRVS MARS. SEnex ſi queret) Quam grauiter adoleſcentes ferant vxores ſibi dari , preſertim in ea ætate,qua amoribus liberaliter indulgere poſſunt docet hæc ſcena . Interim tamen perelegantes etiam exprimuntur bonæ vxoris , & prudentis mulieris mores , qui ſane circa maritum tantum poſſunt , vt vel facile ex malo bonum,& ex bono malum,ſi importunæ fuerint, reddant . Ariſt. lib.1. de re familiari . Quapropter decet non ſolum in proſperis rebus , ſecundaque ſortuna , vnanimem ſeſe viro præſtare , & inſeruire velle , verumetiam in aduerſis . Si ſit in rebus defectus, vel corporis ægrotatio , vel alienatio mentis æquo ferat animo,& obſequatur,niſi forte turpe aliquid ſit,vel indignũ . Nec ſi quid maritus perturbatione animi deliquerit,memoriter ſeruet,ſed ægritudini ignorantiæq. adſcribat . Nam quanto in his diligentius obſequatur,tanto ſibi maiorem gratiam habebit, cum ab ægritudine fuerit liberatus . Et: Parua quidem peccata mariti,& ſi voluptaria fuerint ignoſcendo uxor neſciat.[Nullus dixeris)Pro nondixeris per antimeriam,hoc eſt,nomen pro aduerbio . [Præfinito) Hoc eſt ſtatuto modo , & termino , quid & quatenus .

RIVII caſtigat. AVdin' quid dicam Syre ?) Ex interprete colligimus legendum Scitte , cuius verba ſunt : Scitte . ὑποκοριστικῶς inducitur.Conuenit nomen ſeruo puero , παρὰ τὸ σκιρτᾶν,quod eſt geſtire & ludere . Conſentiunt cum hoc pleraque exemplaria , inter quæ Moguntinum quoddam anno ſalutis . M. D. XXI . excuſum . Vt omittam,quod iambici ratio idem expoſcit. [Ah noli Parmeno) Nos,ha noli &c.quõ vetuſti libri & Don.Quanq̃ hoc ſane leuius,quam vt adnotari debeat . [Biennium ibi perpetuum miſera illum pertuli . Nos ſimpliciter tuli legimus,vt habent libri emendatiores,& in his manuſcripti,& Don.qui hoc loco,Non cum illo,inquit,fui,ſed tuli. adeo me non oblectaui. Sed & pertuli tamẽ,neque ſenſus ipſe, neque carmen reſpuit.[Philotium cœpiſſe ſæpe) Nos admoniti a veteribus & manuſcriptis exemplaribus . Philotion cœpiſſe &c.Sic.n. in pleriſque legitur,idq. nimirum rectius . Eſt autem caſus vocatiui , diminutiuum nomen, cuius & Priſc.meminit lib. 5 . Nec quadrat hoc loco Philotim , quod ad ſenſum pariter & carmen attinet . Sic & paullo ſuperius legendum : Sed videon' ego Philotium ? vnde hæc aduenit. Et in fine ſcenæ : Bene vale Philotiũ. [Quam cupida eram huc redeundi,& abeundi à milite) Nos omittimus τὸ & , coniunctionem copulatiuam , vt ſit ἀσύνδετον, quo modo habent exemplaria vetuſta,&, ni fallor , Don. [Nam illic haud licebat)Nos illi cum circunflexo accentu , ex ſententia Don.quanquã vtrunque recte . [Modo quæ hæc narrauit mihi hic intus Bacchis?) In manuſcriptis & quibuſdã impreſſos,velut Lugdunenſis & Veneto , omiſſum erat pronomen hæc , & quidem recte,ſi quid ego iudico,preſertim tum nec Don.adiecerit : quod ex hiſce verbis liquet : Quæ narrauit mihi ? quæ qualia .ſ. & quanta . Modo quod narrauit mihi . Quæ legendum eſt . vt ſit,qualia & quanta. Hæc Don. Poſſet tamen referri pronomen hæc ad ſubſtantiuum Bacchis , niſi tanto conſenſu refragarentur lib. antiqui . [Ita me dij bene ament,haud propterea te rogo) Nos ex antiquis . Ita me dij amabunt &c. vt ſit videlicet κατ' ἐναλλαγήν,pro ament poſitum , quod & interpres adnotauit . Eodem modo Plaut. in Aulul. Ita me dij amabunt , inquit,vt ego hunc auſculto lubens,pro, Ita me dij ament . [Se ſenem eſſe dicere,illum autem eſſe vnicum) In quibuſdam geminato pronomine ſe,& ſublato altero illo eſſe,ad hunc modum legitur : Seſe ſenem eſſe dicere,illum autem vnicum . Sed cum in alijs bis poſitum ſit τὸ eſſe,ijs,etiam,quæ ſatis emendata videri poſſint, addendum omnino puto, & in metiendo verſu elidendum alterũ ,io pronomine illum,vt ſit quarto loco anapæſtus. [Credo eius commiſereſceret) Nos,credo ibi eius &c. vt Don. & bonæ fidei exemplaria,nec aliter verſus . Sed huiuſmodi multa,quæ minutiora videri poſſunt, & leuiora, quam vt adnotari debeant, conſulto paſſim prætereo . [Plus potis ſe illa abſtinere) In omnibus quos quidem hactenus viderim Terentianos lib. ſic corrupte legitur . Nos ad hunc modum reſtituimus : Plus potus ſeſe illa abſtinere vt potuerit , cuius emendationis ſubſcriptores approbatoresq. habeo Priſc.lib.9 & Laur. Vall.in Ant. Raudẽſem, nec aliter manuſcriptum volumen,& Don. non ille quidem Moguntię pridem excuſus,quo nihil deprauatius,cum typographus interim ipſo in veſtibulo ſtatim glorietur , in eo ſupra omnium editionem,quo repurgatior etiam à mendis ederetur , complura reſtituta eſſe & emendata.Sed ualeat nugator. Non,inq̃,Don. Moguntiæ editus,nec rurſus ille annos ante 29 . Argentorati, q ſi recte memini,haud multo eſt illo Moguntino correctior : ſed, ne longũ faciã,q anno ſalutis humanæ M C C C C L X X I I . Romæ typis excuſus eſt, quod exemplar, etſi ipſum quoque innumeris penè mendis ſcateat eſt, alijs tñ omnibus minus corruptum.De impreſſis tantum loquor.Nos certe quæ in alijs,cor-

plu

plutibus.n.vſi ſumus deſiderabantur,hoc adiuti ſæpenumero bona ex parte ſarcinimus.Hic igitur Don.potus habet, non potis, haud aliter ſtante ſenario,nequid de ſententia dicam. Miror quẽ tandem ſenſum ex priore lectione collegerint. Nã lib. eateri ad vnum omnes potis habent,non potus.Sed pergamus. [Moritur cognatus ſenex Horum. ad hos redibat &c.) Nos ex antiquis conſentientibus & Donati editionibus. Ea ad hos redibat lege hereditas. Hoc pronomen in Andria quoque additum reperies, vbi Crito: Eius morte ea ad me lege redierunt bona. Vtrobique eandem ſententiam habes variata κατὰ συνταξιν oratione.Porro in metiendo verſu τὸ m, in horum non eliditur. [Poſtquam accerſiuit ſæpius) Nos, Accerſunt ſæpius,ex ſententia Donati,q monuit ſubaudiri noſtri.i.miſſi à ſocru.Cum quo faciunt vetuſti lib. Quanquam manuſcriptum exemplar habet, accerſiunt, in quarta coniugatione, haud ſcio num recte. Quamuis ſciam ſolere in hoc verbo κατὰ ἀναλογιαν inflexionem variari interdum,vt apud Plautum in Amphitr.

GLAR. IN 8. Ædepol primam corripit, niſi ſit creticus loco quinto. In 9.s,in Philotis eliditur,niſi quis verbum. Vbi ante Philotis ponat,& Mihi monoſyll.totum elidatur.In 10.proceleuſmaticus eſt loco primo.In 13.Ædepol prima breui,niſi ſit creticus loco primo.Et in 14.Philotion legendum ex Don.non Philotis,vt habet Aldi lib.In 22.d,in Quid eliditur,& Hæc,non oẽs habent lib.nominatim vetuſtus noſter. In 24.anapæſtus loco primo,ſed ſecundo creticus,quod malim q̃ l,de Ille abijcere. In 30. Ea eſt monoſyll. In 31. Ita me dij amabunt, legendum ex Don. abſque aduerbio Bene.In 32.Vt,à ſuperiore eliditur verſu. Proſcro.n.primam producit apud Virg.niſi quis hoc licenter ab hoc poëta correptum exiſtimet.Quo de diximus in Adel. Act. 3 Sce. 2.Itẽ d,in Sed eliditur. In 37.l,de Illud eliditur, vel bacchius eſt loco primo.In 43.ego malim alterum Eſſe abijcere, q̃ l,de Illum elidere,& Seſe initio item geminandum puto. Et eſt ſane luculentior ſenſus,vt poſt Vnicum neutiquã diſtinguatur.In 45.vel creticus loco primo eſt,vel Ille abijcit alterum l.In 49 anapæſtus eſt loco ſecundo,& Huius monoſyll.In 50. creticus haud dubie eſt loco quinto.In 54.Credo ibi eus,legendum ex Don.& Eius diſſyll.eſt. In 59.vel Deæ monoſyll. vel creticus eſt loco ſecundo, Perduint diſſyll eſt,& Iſto,pro Iſtoc legendum puto propter carmen. Alioqui heptametrum fuerit, quale nullum inter ſenarios. Et verſu proxime ſequenti,vel d,in Ad, eliditur ſequente conſonante,vel Vt à ſuperiore verſu eliditur,vt Lache,pro Laches, legatur.quod quidam habent lib.In 54.Potus legendum,non Potis. Sic autem conſtat carmen,

Plus potus,illa vt abſtinere potuerit.

Nam vt ſeſe adijciatur,non eſt neceſſe. In 57.proceleuſmaticus eſt initio,niſi creticum malimus loco ſecundo. In 61. Eam monoſyll.ſed m,vel in Quam,vel in Eam,non eliditur.In 70.d,eliditur in Sed,& in 72.in Quid.In 74.s,in Magis.In 75. Ædepol prima correpta.In 76 alterum Se,quod ad finem verſus eſt,a ſequẽte verſu eliditur. In 78.d,in Ad,elidi videtur niſi bacchium loco primo eſſe putemus.Sic Earum diſſyll.fuerit,niſi creticus ſit loco quarto.In 83.Deuictus legendum ex Don.non,Deuinctus,vt ſit παρόμοιον, Deuictus,Victus,& Huiuſce diſſyll. In 87. Horum ea ad hos redibat lege hereditas,legendum. Et vel m,in Horum, vel a,in Ea non eliditur.In 88 anapæſtus eſt loco primo.In 99 ſynæreſis eſt duorũ ij,in Abijt. In 100. duo bacchij ſunt initio verſus, quod dicere malim,q̃ tam an ſic l,in Illic,& s,in Dies elidere.In vltimo verſu Philotion legendum, non Philotis, quod Aldi habet lib. nomen blandimenti gratia protenſum, idq́. apte ſane, cum o,ſit productum.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Soſtratam vxorem accuſat Laches, quòd nurum Philumenam duritie ſua, & morum incommoditate domo exegerit. Socrus contra nihil tale à ſe patratum eſſe contendit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Laches omnes ſocrus odij in nurus inſimulat, mulieres aduerſantes viris commemorat. Deinde diuerſis conuicijs Soſtratam vxorem, Philumenæ ſocrum coarguit, quòd nurum ſuam vtpote eandem Philumenam Pamphili vxorem duriſsimis ſuis moribus & intolerabilibus è domo expulerit, coëgeritq́; ad matrem remigrare. Socrus vero è contrario contendit, nihil ſe in perniciem nurus attentaſſe.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Accuſat Laches Soſtratam, quod diſſidij auctor ſit.

Tetrametri partim iambici Acatalectici, partim Trochaici Catalectici. Præterea aliquot Senarij.

LACHES *ſenex*, SOSTRATA *mulier*.

PRo deum atque hominum fidem,qđ hoc genus eſt,quæ hæc coniuratio,
Vt omnes mulieres eadem æque ſtudeant, nolintq́. omnia?
Neque declinatam quicquam ab aliarum ingenio vllam reperias:
Itaque adeo vno animo omnes ſocrus oderunt nurus. viris
Eſſe aduorſas, æque ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.
In eodem omnes mihi vidẽtur ludo doctæ ad malitiã: &
Ei ludo,ſi vllus eſt, magiſtram hanc eſſe ſatis certo ſcio.
S. Me miſeram, quæ nunc, quamobrem accuſer,neſcio. L. hem
Tu neſcis? S. non, ita me dij bene ament mi Laches,
Itaq́. vna inter nos agere ætatem liceat. L. dij mala prohibeant.
S. Meq́. abs te immerito eſſe accuſatam, poſt modo reſciſces. L. ſcio.
Te immerito? an quicquam pro iſtis factiſ dignum te dici poteſt,
Quæ me, & te, & familiam dedecoras, filio luctũ paras?
Tum autem,ex amicis inimici vt ſint nobis affines,facis;
Qui illum decrerunt dignũ,ſuos cui liberos cõmitterent.
Tu ſola exorere, quæ perturbas hæc tua impudentia.
S. Ego ne? L. tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas.
An, quia ruri eſſe crebro ſoleo, neſcire arbitramini,
Quo quiſque pacto hic vitam noſtrorum exigat?
Multo melius,hic quæ fiunt, q̃ illi, vbi ſum aſsidue,ſcio:
Ideo quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero foris.
Iam pridẽ eq̃dem audiui cepiſſe odium tui Philumenã:
Minimeq́. adeo mirum: &,ni id feciſſet, magi' mirum foret.
Sed non credidi adeo, vt etiam totam hanc odiſſet domum:
Quod ſi ſciſſem, illa hic maneret potius, tu hinc iſſes foras.
At vide, quàm immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Soſtrata.
Rus habitatum abij, concedens vobis, & rei ſeruiens,
Sumptus veſtros, otiumq́. vt noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquom atque ætatem meam.
Non te pro his curaſſe rebus, ne quid ægre eſſet mihi?
S. Non mea opera, neque pol culpa * euenit. L. immo maxume. **uenit.*
Sola hic fuiſti: in te omnis hæret culpa ſola Soſtrata.

Quæ hinc erant, curares; cũ ego vos ſolui curis ceteris.
Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet;
Illiu' dices culpa factum. s. haud equidem dico mi Laches.
L. Gaudeo (ita me dij ament) gnati cauſſa: nam de te quidem,
Sati' ſcio, peccando detrimenti nil fieri poteſt.
s. Qui ſcis, an ea cauſſa mi vir me odiſſe aſſimulauerit,
Vt cum matre vna plus eſſet? L. quid ais? non ſigni ſat eſt,
Quòd heri nemo voluit viſentẽ te ad éam intromittere?
Eam s. * Enim laſſam oppido tum aiebant: eo ad eam non admiſſa ſum.
L. Tuos eſſe illi mores morbum magi', quàm vllã aliam' rem arbitror:
Et merito adeo: nam veſtrarum nulla eſt, quin gnatum velit
Ducere vxorẽ: & quæ vobis placita conditio eſt, datur:
Vbi duxere impulſu veſtro, veſtro impulſu eaſdem exigunt.

DON. PRo deum atque hominum fidem,) In hac ſcena accuſatio ſocrus eſt, quæ ſe coniecturaliter defendit, dicens nihil à ſe factum in perniciem nurus. [Pro deum atque hoium fidem,) ἐκφωνῶς ab exclamatione cœpta ſcena eſt. Senex.n. eſt difficilis & iratus. [Quod hoc genus eſt, quæ hæc coniuratio,) Conatur Terentius aduerſus famam ſocrum bonam reperire, & incipit gñali exclamatione, quo vehemẽtior ſit eius accuſatio, paulatimq. ad ſpeciale crimen deſcendit. [Quod hoc genus) Accuſatio à perſona, cui accidit ex ſexu q̃ ſocrus eſt. [Coniuratio) Cõſeſſio, bonæ rei eſt: Coniuratio malæ. & inde coniuratio Catilinæ dicta eſt. [Quæ hæc coniuratio,) Accuſatio à re. [Vt oẽs mulieres eadẽ æque ſtudeant,) Bono argumento vtitur, Læſiſti nurum, quia ſocrus es, & nulla ſocrus diligit nurũ. [Vt oẽs mulieres) Accuſatio à cauſa eadem. [Studeant,) Maioris operis eſt ſtudere, quã velle. [Neque declinatã quicq̃) i. flexam vel inflexam, ab eo q̃ declinauerit, ne parum ſit, diuerſam vel diſſimilem dixiſſe. vt eſt illud, Illum tumulum inflexit. [Itaque adeo vno aio) Neſcias an ex ſnia hac, vel adeo ex hac ſcena nomen fabulæ ſit inuentum. [Itaque adeo) Neceſſaria ſniæ ἀμφιβολία ad deſcribendam vtranque pſonam. [Viris Eſſe aduerſas,) Aliud argũ, Læſiſti nurum, vt mihi aduerſareris. nã mulieres oẽs aduerſantur viris. [Similis eſt pertinacia.) αὐξησις nam ſtudium & bonum eſt: Pertinacia vero nunq̃ non mala. [Æque ſtudium eſt,) Studium eſt dedita opera voluntatis hois attentior atque impenſior. [In eodem oẽs mihi vñr ludo doctæ ad malitiam:) Tria in accuſatione poſuit, ex quibus duo ſunt cõia, vnum ipſius. q̃ mulier eſt, & q̃ ſocrus, cõia: q̃ ipſa ſpecialiter magiſtra eſt ad malitiam Soſtrata. Ex his colligit totoriam paſſam, nurum per coniecturam. [Et Ei ludo, ſi vllus eſt, magiſtram) Magna amplificatio criminis. dubitat, an ſit ludus malitiæ, & magiſtra non dubitat Soſtratam, ſed certo ſcio, inquit. [Me miſeram,) Et hæc quæ ἐκφωνῶς cœpit, ad miſericordiam ſpectat deſcendentis oratio. [Quæ nunc, quamobrem accuſer, neſcio.) Oratorie, pro ſe loquitur mulier. ſi quidem maioris innocentiæ eſt neſcire crimen, q̃ defendere. & his verbis oſtenditur ſine noxa eſſe etiam Philumenam: non ſolum hanc quæ loquitur, Soſtratam [Itaq.) Modo duæ partes ſunt orationis. [Non, ita me dij bene ament mi Laches,) Modo mi Laches non eſt blãdientis, ſed eius qui periclitetur innoxius. [Non, ita me dij bene ament) πίστις per iuſiurandum. [Non, ita me dij bene ament) Animaduertendum veteres, non minus ἀφορισμὸν in verbis, q̃ κατάστασιν or glexiſſe: velut hic, Ita me dij bene ament. [Dij mala prohibeant.) Similiter odit vxorem, cuius amor optabilis fuit in adoleſcentia. [Dij mala prohibeant.) Vt vna inter nos agamus ætatem. [Poſt modo reſciſces.) Hæc figura ab oratoribus, ἐπίγνωμα nominatur, in qua aliquid promittimus iudicibus nos probaturos, cum metuimus, ne quid illis temere perſuaſum ſit. [Poſt modum reſciſces.) Fiducia innocentiæ. Reſciſcere eſt, cum qđ de induſtria celatur, vix argumentorum vi agnoſcitur. [An quicquam pro illis factis) Amare. παρὰ προσδοκίαν. [Quæ me, & te, & familiam) Iam ſic accuſat, quaſi probauerit crimen. & eſt amplificatio. [Quæ me, & te, & familiam) Hæc exaggeratio eſt, quæ δείνωσις appellatur: cum ex vno maleficio multa fiunt ab oratoribus crimina. [Dedecoras,) Dedecoratur, quod honeſtum eſt: Turpatur, quod honeſtum eſt corporale. [Suos cui liberos committerent.) Nota liberos in ſignificatione etiam vnius filiæ. [Dignum, ſuos cui liberos committerent.) Multum ſonanter & accuſatorio ſtrepitu nec maſculinum genus, nec fœmininum poſuit: nec vnam, ſed liberos. Sic Cic. En cui tuos liberos committas. cum de vno ageret. &, Habemus enim liberos omnes, de puella. [Dignum,) Sic dixit dignum, vt honoris genus ſit accipere vxorem meruiſſe. [Tu ſola exorere,) Energis reperiris. Verbum hoc imprudentiam notat. Cic. exortus eſt ſeruus, qui quem in eculeo appellare non poſſet, eum accuſet ſolutus. [Exorere,) Exiſtis. Exoriri dicitur qui non expectatus inuadit aliquem. [Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, haud hominem, putas,) Tu mulier, ἔμφασιν militiæ habet. & omnino expreſſio cõſuetudinis eſt ad indignationem. Et lapis nunquam vtilis, niſi ad telum, quem magis ad iniuriam delegit. nam ſaxum melius, q̃ lapis, vt Virg. Saxaq. ſubuectare humeris. [Tu inquã mulier,) Sic Euripides * & Virg. varium & mutabile ſemper Fœmina. [Lapidem, haud hominem,) Sufficeret, lapidem putas, ſed de ſtomacho, haud hominem, additum eſt. Plaut. Heus meus elephanti corio circumtectus eſt, non ſuo. [Haud hominem, putas.) εἴδωλον. Sic Apollodorus * [An, quia ruri eſſe crebro) Memor ſui eſt, qui vixerat, Rus abis. [Quo quiſque pacto voſtrorum) Voſtrorum, pro voſtrum. ſic veteres. [Multo melius, hic quæ fiunt,) ὑπερβολῇ vſus eſt. vt in Adelphis, An non prius totis ſex menſibus olfeciſſem? [Ideo quia, vti vos mihi domi eritis,) Mire confirmat vnde ſciat, ne ſuſpicioſe crimen obijcere videretur. Et bene Mihi, quia commoditas familiæ ad hunc redundatura eſt. [Iampridem equidem audiui cepiſſe odiũ tui Philumenam:) Primo obiurgatio eſt Soſtratæ, cur non amet nurũ. ſecundo, cur non ametur a nuru. tertio, cur vſque adeo puella nupta deſerat domum. [Minimeq. adeo mirum:) Satis amare, pro merito dicit odium contra meritum amoremq., ſimul excuſat nurum, quæ oderit talem ſocrum, & ſimul præuenit, Quid ſi non læſa eſt, ſed odio me habet? [Sed non credidi adeo,) Deeſt, oſuram fuiſſe. [At vide, q̃ immerito ægritudo hæc oritur mi abs te Soſtrata,) ἐκφωνῶς poſt acrem inuectionem, ſeipſum miſeratur, vt inuidiam duræ inclamationis in ipſam conuertat. Sic in Andria: Age nunc: iam ego pol hodie, ſi viuo, tibi Oſtendam, herum quid ſit pericli fallere. Et continuo, Chreme, Pietatem gnati, non te miſeret mei? Tantum laborem capere ob talem filium? [Quàm immerito ęgritudo hęc oritur mi abs te Soſtrata,) Poſtquam de iniuria dixit, de perſona eius cuius fama * eſt, id eſt cum. [Ægritudo hæc oritur) Oritur, & magnitudinem rei ſignificat, & repentinum impetum. vt ſupra, Tu ſola exorere. [Rus habitatum abij,) Quia dixit, Senex rus ſeſe abdidit. [Concedens vobis,) Ne diceretur q̃ ſit voluptatis cauſa. Vobis melius pluraliter, q̃ ſi diceret, tui. [Sumptus veſtros, otiumq.) Sumptus veſtros, idem quod alibi, Otium, vitam vrbanam. Vel q̃ nihil acquiritis. vt in Adelphis, Hanc ego clementem vitam, vrbanam atque otium ſecutus ſum. [Concedens vobis, & rei ſeruiens,) Cõcedens vobis. i. vt vos in vrbe eſſetis. [Rei ſeruiens,) Res ſeruit diuitibus, quia abundant. rei ſeruiunt pauperes, quia ſe coartant ad anguſtias rei. Ita ergo res pro qualitate ſua & ſeruit, & ei rei ſeruitur. Horat. Imperat aut ſeruit collecta pecunia cuique. [Otiumq.) Hoc eſt, amorem, quaſi nihil agentibus. [Vt noſtra res poſſet pati,) Mediocris. ſ. vt comici patresfamilias. [Præter æquũ ætatem meam.) Præter æquum quia vos eſtis domini, vel q̃ a vos fruimini, cum ego doluerim. Ætatem, quia ſenex. Virg. Vites vltra, ſortemq. ſenectæ. [Non te pro his curaſſe rebus,) Mitis ſenſus, Pro his, inquit, tot rebus vnam, & facilem redderes, curares ne quid ægre eſſet mihi. Et te ſic pronunciandum. q. d. Et ſi alij non curarent, curare debuiſti. [Non mea opera, neque pol culpa) Vellet dicere nurus euenit, ſed melius dixit, non mea, ne accuſando, confirmaret quod dixit ſenex, Omnes ſocrus oderunt nurus. [Neque pol culpa euenit.) Bene additum, Neque pol culpa. Potuit. n. fieri, vt non fecerit ipſa iniuriam, ſed tamen permiſerit fieri. mire tamen nec ipſa accuſat nurum. [Non mea opera, neque pol culpa) Videtur vnum dixiſſe opera & culpa, & tamen non eſt idem. Opera enim eſt, ſi ſcientes læſerimus: Culpa, ſi neſcientes. quorum alterum, ſceleris, alterum, ſtultitiæ eſt. [Sola hic fuiſti:) Ratio. & deeſt Enim: vt ſit, Sola. n. hic fuiſti, quod ad filium & maritum pertinet. nam non ſola, cum qua nurus. [Sola hic fuiſti:) Sola quantum pertinet ad regendam domum,

cete-

ceterum & filius, & nurus erant. ſed ſola, id eſt ſine me. (In te omnis hæret culpa) Etſi in nuru culpa aliqua, in te omnis eſt tũ Soſtrata. (Sola Soſtrata) Optime geminauit Sola, more iraſcentium, nondum nomen poſuit. & Soſtrata, additum ad amaritudinem inclamantis. (Cum ego vos ſolui curis ceteris) Vos, pro te: vt, Deſiſte manum committere Teucris. Cum puella anum ſuſcepiſſe inimicitias) Hoc dicit tanquam conceſſerit etiam nurum iniquam eſſe. (Cum ego uos ſolui) Noua figura, ſolui vos. (Illius dices culpa factum) Peruenit defenſionem: & eam ſic prononciauit ut crimen. (Cum puella) Puellam blande dicit, ita hanc cum amaritudine, anum. (Haud equidem dico mi Laches) Mi Laches modo dicit, quaſi grauiſſimum accuſatorem arguens & quaſi defatigata & delaſſata eius inclamationibus. Non ergo blandientis eſt modo Mi, ſed inuidioſe rogitantis. (Gaudeo, ita me dij ament, gnati cauſa) Quòd ſimilis filius non ſit, an quòd talem vxorem habeat, quam nec inimica accuſare poſſit? Et gnati cauſa, dicit, quia talem vxorem habens, ſua cauſa, quid gaudeat non habet. (Nam de te quidem ſatis ſcio,) Id eſt nihil detrimenti ſit, ſi tu pecces, id eſt nunquam, inquit, peccando peior fieri potes, ſed es eadem quæ ſemper es. Senſus eſt, Iam talis es, vt peior fieri non poſſis. Sic Cicero, Eſt idem Verres qui fuit ſemper. (Peccando, detrimenti) Seruas, inquit, numerum peccatorum, nec ſit vllum copiæ detrimentum ſed cum plurimum delinquas, tantundem ſemper admittitur. (Peccando, detrimenti) Hic ſenſus obſcurus eſt: attamen hic dum quantumcunque, inquit, ſceleris admiſeris, id eſt quantumcunque peccaueris, nihil de tua exiſtimatione minuitur. nihil de pudore derogatur, eadẽ es quæ fuiſti, quia peior fieri non potes. (Peccando detrimenti) Quidam hanc putant εἰρωνείαν: quaſi dicat, Certus ſum quòd ex nullo peccato tuo damnum pati poſſumus. ſed male. (Qui ſcis, an ea cauſa, mi uir) Defenſio à deriuatione cauſæ: in qua oſtenditur non hanc eſſe, quam obijcit cauſam ſenex, cur abierit nurus ad matrem ſuam. (Vt cum matre) Deeſt, Sua. (Vt cum matre vna plus eſſet?) ἐλλειπτικῶς dixit. id eſt diu ac maiorem partẽ. (Quòd heri nemo voluit) Bene infirmauit defenſionem ſenex, dicendo, Si propter matrem abijt, cur tu excluſa es, cum venires? (Enim laſſa oppido) Infirmus defenditur ſocrus, vt error ſenis vſque ad καταστροφὴν perſeueret. (Enim laſſam oppido) Pro, Oppido. n. dixit. Superuacua ponitur interdum hæc coniunctio, aut pro altera coniunctione. (Oppido) Valde. tranſlatio à ruſticis, qui interrogati quemadmodum fruges prouenîſſent, reſpondebat, Oppido, id eſt quæ ſibi & oppido ſufficere potuiſſent. (Eo) Propterea, ideo. (Tuos eſſe illi mores) Acerbiſſime inſtitit ſenex & accuſationi vxoris, & defenſioni nurus: ſi quidem hoc ſenſu dicat, nurum nec mendacij culpam incurrere, quæ vere ægrotet ex moribus malæ ſocrus. (Nam veſtrarum nulla eſt) Pro veſtrũ. hoc enim ab eo quod eſt veſtræ. (Quin gnatum uelit) Quin, quæ non. (Et quæ vobis placita conditio eſt datur) Imago hic quædam argumentationis, quæ dicitur ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. quod Latine dicitur, Ab initio ad finem. & vt generaliter cœpit inuectionem, ita generaliter concluſit in ſocrus. & eſt ſenſus, Eo improbitatis facitis, quòd illas, quas elegeritis, odiſtis. (Vbi duxere impulſu veſtro) Bene verba eadem ſtomachoſe & ſignificanter repetiuit, vt improbitas ea proximo appareat impulſu. (Vbi duxere impulſu) Videtur, vt ſupra diximus, hæc tota ſcena ad hoc interpoſita, vt fabulæ nomen hinc intelligeremus inuentum. Et impudentiam ſocruum impulſus repetitio demonſtrauit. (Impulſu veſtro) Sic in Heauton. Scortari crebro nolunt, nolunt crebro conuiuarier.

GVID. PRo &c.) Hic accuſatio ſocrus eſt, quæ læſerit nurũ. Socrus autem coniecturaliter ſe defendit dicens nihil à ſe factum eſſe in perniciem nurus. L. Pro, iraſcentis exclamatio, imploro ſupple fidem, id eſt opem & auxilium. Deum pro Deorum, atque hominum, quod, id eſt quale, cuiuſmodi eſt hoc genus, muliebre. ſ. eſt, accuſatio enim eſt à ſexu, quæ id eſt qualis, hæc coniuratio, id eſt conſpiratio, conſenſus, concordia, in malum eſt, conſenſio bonæ rei eſt, coniuratio malæ, vt id eſt quod omnes mulieres æque, id eſt pariter, vel ita ſtudeant, id eſt ſtudio ſe moliantur, tentent, atque cupiant ea, id eſt eaſdem res, puta lędere nurus & odiſſe, ſtudere maioris eſt operis, q̃ velle, ideo hic ſtudeant. etiã capi poteſt pro ſtudioſe cupiant, & vt omnes mulieres æque nolint, id eſt recuſent omnia, quæ ſupple viri velint vel nurus, neque reperias, id eſt inueniat aliquis, ſecunda perſona pro tertia, vllam mulierem declinatam .i. inflexam, ſeu recedentem quicquam, id eſt in aliquo, ſeu aliquatenus ab ingenio, id eſt à natura aliarum mulierum. itaque, id eſt ideo. vel ſint duæ partes, omnes ſocrus, id eſt omnes matres maritorum, oderunt, id eſt odio proſequuntur nurus .i. vxores ſuorum filiorum, adeo pro valde, vno animo .i. animo valde ſimili, & conſentienti, æque .i. ita, vel tam ſeu tantum ſtudium eſt .i. dedita opera & attenta voluntas, ac impenſa & ſimilis pertinacia .i. obſtinatio & perſeuerantia in malo eſt omnibus, mulieribus, eſſe aduerſas .i. aduerſari viris, & omnes mulieres videntur mihi doctæ .i. inſtructæ, eruditæ ad malitiam, in eodem ludo .i. in eadem ſchola malitiæ. Et ſcio ſatis certo .i. ſatis exploratè hanc vxorem meam eſſe magiſtram ei ludo .i. illi ſcholæ malitiæ, ſi vllus eſt malitiæ ludus magna eſt criminis amplificatio dum dubitat ſenex an ſit malitiæ ludus. S. me miſeram, exclamatio eſt tertia, q. d. poſſum Dicere me eſſe infelicem, quæ. ſ. ego neſcio, quamobrem .i. propter quam cauſam accuſer a viro meo nunc. L. hem, indignantis interiectio, & irridentis, tu neſcis quare accuſeris, q. d. optime noſti, ſed ſimulare te iuuat. S. ò mi Laches, non hic mi blandientis eſt, ſed eius qui periclitetur innoxius. Dij ita ament me, vt dico verum, me neſcire quare accuſer, quæ .i. & ita liceat nos agere ætatem .i. vita fungi inter nos, & ſimul traducere vitæ tempus, vt verum dico me neſcire quare accuſer, ſuntq. modi iurandi ſatis triti. L. dij prohibeãt mala. q. d. nõ eſſet magnum mihi malum, ſi tu mihi eriperereris ne poſſem tecum agere ætatem, & hoc dicitur per quandam irriſionem, vt dici conſueuit vulgo, Deus ſeruet nos a malo per quandam irriſionem. S. & reſciſſes .i. cognoſces. Reſcimus quod de induſtria cælatur, poſt modum .i. poſtea me Soſtratam eſſe accuſatã abs te immerito .i. ſine cauſa. L. ſcio te immerito eſſe accuſatã, q. d. ſcio te non eſſe tantum accuſatam quãtum meruiſti, & ideo immerito .i. non ſecundũ meritum ea accuſata. an .i. vtrum quicq̃ .i. aliquid poteſt dici de te dignum .i. prout merita es. pro iſtis factis .i. pro tuis improbitatibus. iſtis poſuit per contemptum, q̃ .ſ. tu dedecoras .i. deturpas, dehoneſtas, infamas me, & te, & familiam .i. famulos & domum totam, & paras .i. acquiris vel procuras luctum, i. mœrorem filio Pamphilo, autem .i. ſed, tum .i. deinde, facis ut affines .i. propinqui noſtri propter nuptias ſint nobis inimici ex amicis .i. cum prius eſſent amici nobis, qui affines decreuerunt .i. ſtatuerunt illum filium dignum. cui filio committerent .i. collocarent, traderent fidei, ſeu crederent ſuos liberos .i. ſuam filiam, vbi liberi in plurali in ſignificatione vnius filiæ vſurpatur, tu Soſtrata exoreris .i. emergis, exiſtis, reperiris ſola. quæ. ſ. tu perturbes hæc .i. has amicitias, & mutua commercia, ſeu mutuas neceſſitudines, tua impudentia .i. tua importunitate. Exoriri dicitur qui expectans aliquem inuadit. declinaturq. tam ſm tertiam coniugationem, q̃ ſm quartam. S. egon' .i. dicis ne ꝙ ego perturbaui omnes affinitates? L. inquam .i. dico, vel repeto, ꝙ tu mulier hæc omnia perturbaſti, quæ. ſ. tu putas omnino me eſſe lapidem .i. inſenſibilem, non hominem an .i. vtrum, quia ſoleo eſſe ruri .i. in agris, crebro .i. ſæpe. rus dicitur (vt aliqui volunt) à rurſum, ꝙ rurſum, quotannis, vel alternis ſit colendum, ſi velimus fructum nobis afferri ab illo, arbitramini .i. putatis me neſcire quo pacto .i. quõ, quiſque veſtrorũ, pro quiſque vrm. exigat .i. agat, traducat vitã, hic .i. in hoc loco domi, vbi dicit quiſq, veſtrorum maſc. vſus eſt, quod præponderat fœm. intelligebat. n. ſenex non ſolum de vxore, ſed & de filio, & de cetera familia domi relicta. Scio multo melius ea quæ fiunt hic domi, q̃ ea quæ fiunt illic. ſ. ruri, vbi ego ſum aſſidue. ideo .i. eam ob rem quia vt .i. ſicut vos de familia mea eritis mihi .i. ad meum decus vel dedecus domi proinde, diſſyllabum .i. ita ego ero foris puta in agris fama .i. in fama & rumore tali, qualem mihi comparaueritis domi, q. d. in me redundatura eſt familiæ fama turpis & honeſta equidẽ audiui iam pridem Philumenam nurum noſtram cepiſſe .i. concepiſſe odium tui. bene tui, nam hic paſſio deſignatur, & minime .i. non. eſt adeo .i. valde mirum, ſi ceperit tui odium, & ni .i. niſi Philumena feciſſe id .i. niſi. cepiſſet odium tui, foret magis mirum cum tu ſis eiuſmodi moribus qui pariant facile odium ſed non credidi hucuſque eam ſup. cepiſſe adeo .i. tantum odium tui, ut etiã odiſſet .i. odiret. ſi haberemus hanc totam domum .i. meam totam familiam, & locum ipſum. quod .ſ. eam fuiſſe concepturam tm̃ odium tui ſi ſciſſem .i. ſciuiſſem, illa nurus maneret potius hic domi meæ, tu Soſtrata iſſes .i. iuiſſes, hinc .i. ex hac domo forat. At .i. ſed ò Soſtrata vide .i. conſidera nunc q̃ .i. quantum, immerito .i. ſine cauſa, vt prius dicebas, hæc ægritudo .i. animi moleſtia & dolor. oritur mihi abs te abij .i. me contuli. rus .i. in agro, habitatum .i. ad habitandum, concedens vobis .i. vobis morem gerens vel permittens, vt in vrbe eſſetis, & ſeruiens .i. conſulens, incumbens rei .i. vtilitati rei familiaris, res ſeruit diuitibus, quia abũdat eis, pauperes autem rei ſeruiunt, quia ſe coartant ad anguſtias rei, & m eſſetenus propria viuunt, id autem faciebam vt noſtra res .i. noſtra ſubſtantia, noſtrum peculium, poſſet pati .i. tolerare, ſuſtinere ve-

ſtros ſumptus .i. veſtras impenſas, & ueſtrum otium .i. vel vitam vrbanam quietam & ſecuram, vel vocationem veſtram a labore, vel amorem quaſi nihil agentibus, abij inquam habitatum non parcens labori meo, vbi dicunt non parcens pœnæ meæ, & non timens pœnam meam, præter æquom .i. id contra quod æquum eſt, videlicet vt vos eſſetis domi, & ego laborarem ruri, & vos frueremini, ego vero dolerem, & præter ætatem .i. contra rationem ætatis meæ, quia ſum ſenex, vide inquam te non curaſſe .i. effeciſſe, pro his rebus .i. contemplatione horum laborum meorum, ne quid .i. vt non aliquid eſſet mihi ægre .i. moleſte, & difficulter ferendum. Alij interrogatiue legunt, quod minus placet. S. Non venit .i. non euenit vt nurus relinqueret hanc domum, mea opera .i. mea operatione, & ſtudio neque pol mea culpa .i. (quod barbare dicunt in hoc ſenſu) meo defectu. Opera eſt ſi ſcientes læſerimus, culpa vero eſt ſi neſcientes offenderimus, quorum alterum eſt ſceleris, alterum ſtultitiæ, addidit pol, aduerbium iurandi, vt dictum ſuum certius comprobaret. L. Immo .i. ſed, maxume .i. præcipue, euenit opera tua, vt totum factum ſit quod video, tu fuiſti hic ſola .i. ſine me, & ſola habens regimen totius domus, propterea omnis culpa hæret .i. fixa eſt, repoſita eſt in te, tu ſola curares .i. curabas, coniunctiuum pro indicatiuo, ea quæ erant hic .i. domi curanda, cum .i. quando, ego ſolui .i. exſolui, liberaui vos pro te, ait Donatus, ceteris curis .i. ſolicitudinibus alijs, puta operandi aliquid manibus proprijs, non pudet te anum .i. vetulam, ſuſcepiſſe inimicitias cum puella Pamphila, quæ debuiſſes vſa eſſe ſapientia, & non curaſſe hæc indigna tua ætate, dices .i. reſpondebis (occurrit obiectioni) id factum eſſe quod fuerint inimicitiæ, vel quod diſceſſerit ſua culpa .ſ. puellæ. S. equidem ò mi Laches, ibi mi non eſt blandientis, ſed inuidioſe rogantis, equidem non dico id factum culpa puellæ. L. Ita me dij ament, vt verum & ex animo dico, gaudeo cauſa filij, vel quia non ſit ſimilis matri aut quia talem habeat vxorem, quæ nec ab inimica quidem poſſit accuſari, nam de te .i. quantum ad te attinet, ſatis ſcio quod ſupple nihil detrimenti .i. nulla diminutio, aut derogatio, de tuo pudore, aut de tua æſtimatione poteſt fieri peccando .i. quantumcunque peccaueris, quoniam peior fieri non poteſt, ſed ſemper es eadem. S. ò mi vir .i. mi marite, qui .i. quo modo ſcis, an aſſimulauerit .i. finxerit, ſe odiſſe me .i. odio proſequi me, ea cauſa .i. eam ob rem, vt eſſet plus .i. diutius, vna .i. ſimul, cum matre ſua. L. Quid ais, quaſi dicat nihil dicis quod procedat, non ſatis ſigni .i. non eſt ſignum ſufficiens, quod nemo voluit admittere .i. introducere heri ad eam Pamphilam, te Soſtratam neſcientem .i. euntem ad viſendum eam. S. enim .i. certe, vel quia, non admiſerunt me quia aiebant eam, tum .i. tunc, oppido .i. valde, laſſam .i. deſatigatam morbo, ac propterea quieſcere neque tunc eſſe adeundam eo .i. propter ea non admiſſa ſum ad eam Pamphilam. L. Arbitror tuos mores acerbos & duros iſ leratu, eſſe magis morbum illi puellæ, quàm vllam aliam rem, quaſi dicat ægrotat ex moribus tuis malis, quibus acerbe contriſtatur, & adeo .i. certe, vel valde, merito .i. non ſine cauſa tuis malis moribus ægrotat, nam nulla veſtrarum, pro veſtrum eſt, quin .i. quæ non velit filium ſuum ducere, & conditio .i. optio, electio, pactio, quæ vobis placita eſt, pro placuit (nam placeo facit placui vel placitus ſum in præterito) datur vobis, quaſi dicatim probe illas oditis, quas elegeritis, ipſe vbi .i. poſtquam filij duxerunt illas vxores, quas elegiſtis, impulſu veſtro .i. veſtra inſtantia, ipſi exigunt .i. excludunt, quaſi extra agunt & exturbant, eijciunt amittunt à ſe impulſu etiam veſtro quod eſt nurus, veſtros mores nequeat perferre.

LATO. ARgu.) Expoſtulat ſenex cum vxore, quòd odio & iniurijs Philumenam à ſe abegerit. [Pro deum atque) Grauiter ab exclamatione incipit, & morum ſimilitudinem coniurationem vocat, per auxeſin. Eſtq. hoc exordium accuſationis. [Videntur ludo doctæ) Venuſtæ metaphoræ. [Ita me dij bene) Deteratio ad purgationem. [Dij mala) Abominatio. [Quæ me, & te,) Exaggerat rem à perſonis, priuſquam crimen proferat. (Tu inquam) Reſumptio ad vehementiam. [An quia) Occupatio, qua tollit ſuſpicionis opinionem, vt rem certam confirmet. [Iam pridem) Propoſitio, quæ amplificandi cauſa dilata eſt, cui ſubijcitur confirmatio breuis ex ipſa re, & mox amplificatio ex odij magnitudine. [At vide) Amplificatio à ſuis meritis. [Non mea opera) Inficiatio Soſtratæ, & fit controuerſia coniecturalis. [Hæret culpa ſola) Probatio ex vi remotionis. [Cum puella anum) Inuidia facti à perſonis. [Illius dices) Occupatio, quæ & ipſa vim habet ex remotione. [Qui ſcis) Obiectio ad defenſionem, ſed permodeſta. [Non ſigni ſat) Refutatio à ſigno. [Enim laſſam) Abſolutio, locus coniecturalis, & proprius defenſoris. [Tuos eſſe illi) Redit ad inſtitutum dimiſſa altercatione, & confirmat à perſona.

PRo deum) Socrus aduerſus nuros non inſolentem ſed perpetuam & quaſi debitam ſuperbiam, iram, inuidiam, odiumq. exponit hæc ſcena. Nam ſocrus filiorum ſuorum vxores ob hoc ferè odio proſequuntur, quod plerunque digniores, & meliores aut ditiores ſuos liberos exiſtimant, quam qui debeant vxoribus etiam digniſſimis & optimis iungi. Hoc enim totum odium ex ſola philautia deſcendit, vitio vt omnium peſtilentiſſimo, ſic etiam frequentiſſimo. Deſcribitur præterea boni patris familias officium qui ita uitam ſuam inſtituere debet, vt quamuis familia illum quam longiſſime ſubinde abeſſe putet, interim tamen ille omnium illorum facta dictaq. exploratà teneat. Eſt autem ſocrus mariti mater. Nurus vero vxoris mater. PETRVS MARS.

NOn mea opera neque pol culpa euenit) In manuſcriptis eſt: Neque pol culpa uenit. quomodo in Lugdunenſi quoque & Veneto & alijs pleriſque, conſentientibus omnibus ferme Donati editionibus. Ponitur autem κατ' ἔλλειψιν figuræ pro compoſito euenit. RIVII caſtigat.

HVius ſcenæ primi ſeptem verſus ſunt iambici tetr. acat. In primo creticus eſt loco primo. In 4. proceleuſmaticus eſt eodem loco primo. Finitur autem ia verſus in Viris. & quintus ab Eſſe verbo incipit, denique Pertinacia claudit eum verſum, ita ut verbum Eſt præcedat, ac ita legantur. GLAR.

Itaque adeo vno omnes animo ſocrus oderunt nurus, viris
Eſſe aduorſas æque ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.

In 7. anapæſtus eſt locis primo & ſexto, & creticus loco tertio, niſi s, in Vllus elidatur. Octauus ac nonus ſenarij ſunt iambici. Decimus rurſus tetrameter iambicus acat. cum octo ſubſequentibus. At in hoc adeo decimo vel proceleuſmaticus eſt loco ſeptimo, vel ſynæreſis duarum vltimarum ſyllabarum eſt. In xj. anapæſtus eſt loco ſexto. In 15. creticus eſt loco quarto, niſi Suos monoſyllabum faciamus. Vndeuiceſimus ſenarius eſt. [Multo melius hic quæ ſiunt, quam illic vbi) Quatuor hi proximi verſus tetrametri, vel trochaici catalectici eſſe poſſunt, vel iambici acatalectici. Doctor trochaicos exiſtimauit. Ego malim iambicos. Ceterum in ſecundo uerſu pro Ideo quia, alij libri melius habent, Ideoq.. Reliqui deinde ſunt trochaici, quanquam quidam etiam dubij. In 7. e, corripitur in Vide. In 8. vel Rei monoſyllabum eſt, uel eſt creticus loco ſexto. In 10. vel Meo monoſyllabum erit, vel carmen erit iambicum, uel denique amphibrachys eſt loco primo. In 12. trochæus initio eſt, & Venit habet ot tutus liber, ſed nihil ad carmen. Decimuſtertius iambicus eſt, niſi aut Fuiſti diſſyllabum fuerit, aut bacchius ſit loco ſecundo. In 16. Illius diſſyllabum. In 18. dij corripitur, non eliditur. In 19. s, in Satis eliditur, alioqui iambicus erit. Quintus quartusq. à fine ambigui ſunt, quanquam in quinto Enim à ſuperiore verſu priorem elidere poteſt, & in quarto Tuos monoſyllabum eſſe poteſt, ut ſic ambo ſint trochaici. In ultimo Eaſdem diſſyllabum erit, ambiguum ſane, ſed ego trochaicum malim, quia duo proximi haud dubie erant trochaici.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Laches remitti cupit nurum ſuam. Pater Phidippus dicit non poſſe eã perdurare apud ſocerum abſente Pamphilo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena Laches Pamphili pater, Phidippum Philumenæ parentem conuenit ſuper reditu ſuæ nurus, quam certe Phidippus negat apud ſocerum abſente Pamphilo perdurare poſſe. In primis autem Phidippus filiam alloquitur, qui mitiſſimus eſſe pater oſtenditur, eo quòd multũ de ſuo iure remittat.

Iambici quadrati acatalectici.

Phi-

PHIDIPPVS *ſenex*, LACHES, SOSTRATA.

ETſi ſcio Philumena meum ius eſſe, vt te cogam,
Quæ ego imperem, facere: ego tamē patrio animo victus faciam
Vt tibi concedam, neque tuæ libidini aduorſabor.
L. Atque eccum Phidippum optume video: ex hoc iam ſcibo, quid ſit.
Phidippe, eſſe ego meis omnibus ſcio me apprime obſequentem:
Sed non adeo, vt facilitas mea illorum corrūpat animos.
Quòd ſi tu idem faceres, magis in rem & noſtram, & voſtram id eſſet.
Nunc video in illarum poteſtate eſſe te. PH. eia vero.
L. Adij te heri de filia: vt veni, itidem incertum amiſti.
Haud ita decet, ſi perpetuam vis eſſe affinitatem hanc,
Cælare te iras. ſi quid eſt peccatum à nobis, profer:
Aut ea, refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,
Te iudice ipſo. ſin ea eſt cauſſa retinendi apud vos,
Quia ægra eſt: te mi iniuriā facere arbitror Phidippe,
Si metuis, ſatis vt meæ domi curetur diligenter.
At, ita me dij ament, haud tuis hoc concedo, etſi illi pater es,
Vt tu illā ſaluā magis velis, q̄ ego; id adeo gnati cauſſa,
Quem ego intellexi illam haud minus, quàm ſe ipſum, magnificare,
Neque adeo me clam eſt, quàm eſſe eum grauiter laturum credam,
Hoc ſi reſcierit, eò, domum ſtudeo hæc prius, quàm ille huc redeat.
PH. Laches, & diligentiam veſtram, & benignitatem,
Noui: &, quæ dicis, omnia eſſe vt dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illā ad vos redire ſtudeo,
Si facere poſſim vllo modo. L. quæ res te facere id prohibet?
Eho, nunquidnam accuſat virum? PH. minime: nam poſtquam attendi
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, ſanctè adiurat
Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare.
Aliud fortaſſe alijs vitij eſt: leni ego animo ſum natus:
Non poſſum aduorſari meis. L. hem Soſtrata. S. heu me miſeram.
L. Certum ne eſt iſtuc? PH. nunc quidem, vt videtur: ſed nunquid vis?
Nam eſt, quod me tranſire ad forum iam oportet. L. eo tecum vna,

DON. ETſi ſcio Philumena meum ius eſſe,) In hac ſcena moralis allocutio Phidippi eſt ad filiam, mitiſſimi patris colorem oſtendens. [Etſi ſcio) Apparet & hic multa prius patri ſuo Philumenam locutam fuiſſe. ergo hæc reſponſio eſt, non principium. [Vt te cogam,) Etiam inuitam .ſ. [Scio meum ius eſſe, ut te rogam,) Hoc idem in Adelphis: Non neceſſe habeo omnia pro meo iure agere. [Patrio animo uictus) Bene uictus, quia non ratione facio. [Victus,) Eſt undecunque, qui recedit à iure. [Neque tuæ libidini) Libido eſt quælibet uoluntas temere ſuſcepta. Et bene libidini eſt enim non æquum domo mariti abeſſe nuptam. Etſi .n. pro uoluntate poſuit libidinem: tamen ſubaccuſauit hoc nomine. [Optume) Opportune. [Ex hoc iam ſcibo) Legitur & Hic, locale aduerbium. & quaſi comminatur vxori modo ſe inuenturum ipſam peccaſſe, non nurum. [Quid fiet) Verum, quid fit rei? an quid fiet nurus? virum innocens, an iniqua? Et videtur hoc Soſtratæ dicere: nam vicini ſunt inter ſe proximi Laches & Phidippus. [Phidippe etſi ego meis) Expoſtulatio Lachetis apud Phidippum, accuſationem continent, tanquam cauſam iniuriam intendat. [Apprime) Vehementiſſime. [Scio me eſſe apprime obſequentem) Principium a perſona eius cum quo agitur, & ſua: & an vult ſic nimis obſequi hominem ſuis. [Sed non adeo, vt facilitas meu) Facilitas, indulgentia. [Sed non deo, vt facilitas mea) Deeſt Tamen & eſt ἀνανταπόδοτον tertium. [Eia vero) Modo aduerbium corripientis. [Eia vero) πρέπει. [Nunc video) Iucunde temperat eius culpam, quem accuſat, cum dicat illum coactum à ſuis facere ſibi iniurias. [Adij te heri de filia) Narratio & memoriter poeta, quia dixit heri ea cauſa rure huc aduenit: patrem continuo Philumenæ conuenit. [Itidem incertū amiſti) Pro amiſiſti, συνκοπή. Et Itidem quid eſt? an id, Incertum amiſiſti, vt ad te incertus veni? Iungendum ergo, vt veni, itidem. vt ſit, Vt ueni, amiſiſti itidem incertum. Incertus, inquit, veni: incertus à te receſſi. [Haud ita decet) Non vſque adeo decet. & eſt confirmatio. [Haud ita decet) Bene additum eſt Ita. etſi enim celandæ iræ, non vſque adeo tamen, vt diſcordiam pariant. [Aut ea refellendo, aut purgando) Refellit qui negat, Purgat qui fatetur, & ſic defendit. [Ergo refelimus per coniecturam.) Purgamus per ceteros ſtatus. [Te ipſo iudice) Virgil. Pan deus Arcadia mecum ſi iudice certet. Quid enim eſt Te ipſo, niſi ſcilicet reo culpæ, & tibi ipſi ſe tuis fauenti? vel qui me ſperes vincere. [Vobis corrigemus) Plus dixit Vobis, quam Tibi. [Sin ea eſt cauſa retinendi apud vos) Reprehenſio. [Arbitror Phidippe) Bene addidit nomen, excitans audientem. [At, ita me dij ament, haud) Addidit iuſiurandum: via enim credibile eſt tantundem amare ſocerum quantum patrem. [Satis vt meæ domi curetur diligenter) Vt, ne non. & iungendum eſt Satis diligenter. non enim, Metuis ſatis. [Etſi illi pater es.) Saluſtius in primo libro, Et liberis eiu. auunculus erat. [Etſi illi pater es) Compendium attulit. Virgilius, Heu fuge nate dea. Hoc enim ſentit, Quanquam natus dea ſis, fuge tamen. [Id adeo gnati cauſa) Honeſte amori nurus rationem ſubiecit piam. Nam non continuo rectum eſt nimis amari à ſocero nurum, niſi propter filium diligatur. Bene ergo, gnati cauſa. incredibile eſt enim patrem non patris pietate ſuperari. [Quem ego intellexi) Et cauſam ſui amoris oſtendit, & mariti nullam erga coniugem culpam: quippe qui amet. & a Parmenone dictum, Eo amantem inuitum Pamphilum extrudit pater. [Quem ego intellexi illam haud minus, quàm ſeipſum magnificate) Hic ſubtiliter oneratur culpa nurus: ſi quidē indigne iniuriam faciat ſocero & marito. [Neque adeo me clam eſt, quam eſſe) Ingenioſiſſime poëta iam præparat cauſam ſimulaturo ob hanc rem iracundiam Pamphilo. [Hæc prius, quàm ille huc redeat) Hic ſubtiliter etiam terrorē inijcit iracundiæ mariti. [Laches, & diligentiam veſtram) Principium ſimiliter à perſona eſt factum. [Laches, & diligentiam veſtram) Remotiuo ſtatu agit Phidippus pro perſona ſua. nam in filium remouet culpam, cur non redeat. & relatiuam ſimul tentat qualitatem, poteſt enim videri eam iniuria ſocerus ad hanc voluntatem eſſe compulſam. [Laches, & diligentiam veſtram) Ab eo cœpit quo maxime motus eſt, & quod in primis purgandum ſibi fuit: ne ſuſpectam aut voluntatem, aut diligentiam habere videatur affinium. Et cum affectu quodam, & gemitu dixit Laches, quòd ille ait Phidippe. & bene à nomine cœpit, vt conſentire ille videatur. Et diligentiam, quòd ille ſit, Sin metuis, ſatis vt meæ domi, &c. Et veſtram melius, quàm tuam: cum ille dixerit de ſe tantum. Et benignitatem, q̄ ait, Haud tibi concedo, etſi illi pater es, vt tu illam, &c. [Et diligentiam ueſtram, & benignitatem) ἀνάδοσις ad vtrunque. [Diligentiam) Quia dixit, Si metuis, ſatis vt meæ domi curetur diligenter. [Benignitatem) Quia dixit, Haud tibi concedo, etſi illi pater es, vt tu illam ſaluā magis velis, q̄ ego. [Et quę dicis omnia, eſſe vt dicis) Quòd iurauit, & q̄ dixit gnati cauſa. & q̄ addidit, Quòd illam amet Pamphilus. [Et te hoc mihi cupio credere) Melius quàm ſi & hic iuraret. [Et te hoc mihi cupio credere) Bene collegit ex viciſſitudine quod volebat. [Se facere poſſim) Hic eſt remotio, Si facere poſſim vllo modo. & mollius dixit, quam ſi, nec facere poſſum, dixiſſet. hoc enim vult intelligi, Volo, & non poſſum facere. [Eho, nunquidnam accuſat virum?) Geſticulatio, quædam ſecretiora quærentis. ſæpe enim de maritis puellæ parentibus queri ſolét aliquid eiuſmodi, quod ſolis ipſis committendum eſt. [Eho, nunqu dnam accu.vi.) Eho,

interiectio ponentis autem priorem nam illa quærit quæ ſolent de maritis puellæ matribus queri. [Nam poſtquam attendi) Inſtiti,& vide,num delit Animum: vt ſit, attendi animum: non .n. plenum eſt,ſed nudum. aduerti .n. oculos, aut animum, ſubauditur. [Sanctè adiurat) Ad nunc actiuum eſt. ſignificat .n. valde. [Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare) Bene hic addidit poëta verba Philumenæ,ad quæ Phidippus reſpondebat, cum diceret. Etſi ſcio ego Philumena meum ius eſſe &c. [Non poſſe apud vos Pamphilo ſe abſente perdurare) Magnifice cōtra illud quod Laches dixit,ægre laturum Pamphilum, & ita locutus eſt,quaſi hoc Pamphilo gratius eſſe debeat.[Perdurare) Proprie & muliebriter dixit. [Aliud fortaſſe alijs vitij eſt) Sic dixit, ne diceret,Sed coge vt redeat,& mollius dixit Alijs, q̃ ſi Tibi dixiſſet. [Ego ſum animo leni natus) Hoc contra aliud quod primum dictū eſt,Etſi ego meis omnibus ſcio me eſſe apprime obſequentem,ſed non adeo,ut facilitas mea illorum corrumpat animos. [Animo leui natus)Hoc eſt plenam. nam ſum animo leni, cum dicimus,ἐλλειπτικῶς profertur. [Non poſſum) Concluſio. [Ego ſum animo leni) Qualitas venialis. [Hem Soſtrata) Quæ dixiſti, non mea opera,neque pol culpa euenit. [Heu me miſeram) Ad ſe rediri toties,quaſi delaſſata,conqueritur. [Certum ne eſt iſtuc?) Quòd Philumena non redeat. [Nunquiduis?) Diſcedentis verbum. [Tranſite) Cito ire.

GVID. ETſi ſcio &c.) Hic Laches Pamphili pater conuenit Phidippum patrem Philumenæ ſuper nurus ſuæ reditu, quā Phidippus negat perdurare poſſe apud ſocerum abſente Pamphilo. In primis autem Phidippus alloquitur filiam,qua allocutione mitiſſimus eſſe pater oſtēditur,qui multum de ſuo iure remittat. P. ò Philumena filia,&ſi.i.quamuis.ſcio meum ius eſſe,id eſt mihi incumbere,ad me ſpectare vt cogam te facere ea, quæ ego imperem .i. præcipiam tibi,tamen ego victus, id eſt perſuaſus,mollitus animo patrio,id eſt affectu patris, victus eſt qui vndecunque recedit à iure. faciam, id eſt imperabo mihi, ut concedam,id eſt morem geram tibi. neque aduorſabor, id eſt reluctabor, repugnabo, obuiam ibo tuæ voluntati, etiam immoderate & temere ſuſceptæ. Libido eſt quælibet voluntas temere ſuſcepta, ſiue cupiditas immoderata. L. Hoc iungendum eſt cum eo quod dixit in fine ſuperioris ſcenæ, veſtro impulſu eadem exigunt, deinde animaduertit Phidippum exeuntem, ideo ſubdit, atque eccum, id eſt ecce hic video Phidippum. optime, id eſt opportuniſſime. Quidam codices habent totum quod habetur à principio ſcenæ attributum perſonæ Lachis. Iam, id eſt nunc. ſcibo,antique pro ſciam. ex hoc, id eſt ab hoc Phidippo quid ſit,id eſt quid rei ſit de hoc propter quod incuſo vxorem,vel quid ſit nurus,an innocens,an iniqua. deinde verbis aggreditur Phidippum ſic. ò Phidippe etſi,id eſt quamuis.ego ſcio me eſſe apprime.i.vehementiſſime,obſequentem.i. obedientem, indulgentem omnibus meis .i. omnibus de cognatione mea, vel liberis,vel alioquin propinqui. ſed tamen ſupple non adeo .i.nō tantum ſcio me eſſe illis obſequentem. vt mea facilitas.i. indulgentia,mollis permiſſio. corrumpat.i.deprauet animos illorum, ſcilicet meorum. Quod i.ſed.vel quod idem.i. quod ipſum à me factum ſi tu faceres id etiam magis in rem veſtram,& in rem noſtram.i.illud eſſet magis vtile vobis & nobis q̃ id quod facis. veſtram & noſtram dicuntur in plurali propter familiā utriuſque quam intelligit. nunc uideo te Phidippum eſſe in poteſtate illarum fœminarum.i.uxoris & filiæ.i.te agitari & more earum arbitrio. P. eia uero.i.age uero.eſt autem hic eia aduerbium corripientis & uero eſt ſyllabica adiectio,ſeu parelcon. Corripit autem eum hoc modo. Eia uero,quaſi intelligat ſemper aliquid integij habes? L. Adij te.i. ui ad te heri. de filia.i. propter filiam. amiſiſti.i.dimiſiſti, remiſiſti,quaſi à te miſiſti. me itidem.i.ſimiliter incertum.ut .i. ſicut.ego ueni haud ita.i.non uſque adeo. decet.i.inhoneſtum eſt,te celare.i. occultare,iras tuas.i.cauſas tuæ iracundiæ. ſi uis hanc affinitatem eſſe perpetuam, id eſt ſi uis ut diu ſimus permanſuri affines, quaſi diuortium minetur ille de filia ſua,ſi quid.i.ſi in aliquo errauerimus.vbi nota ſtructuram anterioris partis uerbi imperſonalis paſſiuæ uocis, quale hic peccatur,peccabatur,peccatum eſt,vel peccatum fuit. Nā ante ſe vult ablatiuum caſum cum præpoſitione a, uel ab, perſonæ agentis, poſt ſe uero caſum ſui verbi. ut Cicero ad Lentulum, eius orationi uehementer ab omnibus reclamatum eſt.ſimiliter hic,Si in aliquo à nobis peccatum pro ſi nos peccauimus in aliquo. pfer .i.emitte in lucem ea,in quibus eſt peccatum. corrigemus vobis, id eſt emendabimus, ad rectitudinem reducemus ea refellendo, id eſt negando illa,aut purgando, id eſt excuſando. Refellit qui negat.purgat qui idē fatetur,& ſe defendit. ergo refellimus per coniecturam, purgamus per ceteros ſtatus,& ea corrigimus te ipſo iudice,id eſt iudicante. Sin, id eſt ſed ſi cauſa retinendi eam puellā apud vos eſt ea,id eſt talis,quia eſt puellæ eſt ægra, id eſt male valens. ò Ph. arbitror te facere mihi iniuriam ſi metuis, vt pro ne non,id eſt quod non ſatis diligenter. ipſa puella curetur, id eſt tractetur domi meæ. at, id eſt ſed. Dij ament me ita vt verum dico. haud,id eſt non. concedo tibi hoc,id eſt hoc tibi aſcribi nō patior,& ſi,id eſt quamuis,es pater illi puellæ,vt tu magis velis illam filiam ſaluam,id eſt incolumem, quam ego volo adeo, id eſt certe,id quod ſequitur eſt clam me,id eſt a me ignoratum. Nam res quæ clam me eſt, a me neſcitur. in quo dicto me poteſt eſſe vel accuſatiui vel ablatiui caſus. vtrique enim caſui ſeruit clam præpoſitio, ut auctoribus placet. Non ergo ignoro, id eſt non me latet. quam,id eſt quantum. grauiter, id eſt moleſte. credam eum Pamphilum laturum eſſe,vxorem receſſiſſe ſi reſcierit, hoc ſcilicet vxorem ſuam reliquiſſe domum veſtram eo domum. ſtudeo,id eſt cupio ſummopere,aut do operam,ſiue laboro. vt ſupple hæc Philumena prius redeat in domum meam, q̃ ille Pamphilus redeat huc ab Imbro,quo peregre eſt profectus. P. O Laches noui,id eſt compertum habeo,& diligentiam veſtram & benignitatem. & induco animum,id eſt mihi perſuadeo omnia eſſe ita vt dicis,& cupio te credere mihi hoc quod ſequitur, videlicet quod ſtudeo,id eſt do operam, illam redire ad nos ſi vllo modo poſſum facere vt redeat. L. Quæ res prohibet,id eſt impedit. te facere,id,id eſt vt redeat ad nos Eho, interiectio hic ponentis autem propiorem ,an illa quærit quæ ſolent de maritis puellæ parentibus queri. Nunquidnam, id eſt nonne in aliquo accuſat, id eſt improbat virum,id eſt maritum ſuum Pamphilum. P. Minime,id eſt non accuſat virum. nam poſtquam attendi magis, id eſt diligentius rem conſideraui, vel poſtquam magis attendi animum ſup.id eſt poſtquā ad eam rem adhibui ingenium, & (quod dici ſolet) poſtquam magis poſui in capite meo, & poſtquam cœpi vrgere,id eſt inſtare. vi, id eſt uiolentia vt rediret in domū veſtram. adiurat,id eſt valde iurat. ad enim ibi pro valde capitur. ſancte,id eſt firme,ſe non poſſe perdurare,id eſt permanere apud nos.Pamphilo abſente,id eſt in abſentia Pamphili.fortaſſe aliud vitij,id eſt aliud vitium eſt alijs hominibus, quod mihi non eſt. Nam ego ſum natus,id eſt ego ſum à natura, animo leni.i.miti, ſuaui,benigno non poſſem aduerſari.i. repugnare meis ſubditis. puta liberis,vel alijs. L. Hem,indignātis eſt interiectio.ò Soſtr. quaſi dicat huius rei auctores, auctor enim eſt communis generis. S. Heu,dolentis interiectio. me miſerā,exclamatio eſt,q.d. fateor. me eſſe infelicem,quæ in tantam venerim ſuſpicionem. L. Ne,id eſt verum iſtud eſt certum .i. exploratum & conſtitutum,quod Philumenam non redeat. P. Quidē.i. certe. certum eſt quod nunc non redeat ut videtur .i. quantum poſſum perſpicere,ſed nunquid i.nonne aliquid aliud uis. diſcedentis verbum eſt. Nam eſt aliquid ſup. quod propter .i. quod iam oportet me tranſire.i.cito ire ad forum cauſarum, non uenale.

ARgū) Colloquium ſenum, in quo Laches poſtulat aperiri cauſam diſceſſionis, & Phidippus Pamphilum excuſat, quæ res pertinet ad augendum periculum Soſtratæ ex ſuſpicione Lachetis. [Libidini aduer.) Libidini uoluntati, bonam partem. [Phidippe, etſi) Admonitio, quam auget comparatione, & eſt vice exordij expoſtulationis. [Eia uero) Blanda correptio ad defenſionem. [Haud ita) Dilemmate colligit propoſitionem, & iniuriam fieri oſtendit. [At,ita me dij ament, haud) Propoſitio confirmationis. [Id adeo gnati) Probatio a ſtudio erga filium,& metu incommodi. [Laches, & dil.) Purgatio. [Minime, nam poſtquam) Excuſatur Pamphilus. [Aliud fortaſſe) Purgatio a natura. **LATO.**

PETRVS MARS. ET ſi ſcio) Licere parentibus ſubinde falſa cōminiſci, & denunciare mendacia,quo liberorū ſuorum famæ integritatem, pudicitiā & honeſtatem tueantur, docet hæc ſcena: idq́. exemplo Phidippi, Nam cum eſſet grauida ignorante Pāphilo Philumena,& ob eam cauſam,ſi ad ſocrum rediſſet, in vitio inueniretur, finxit pater animum filiæ alienatum a Pamphili familia propter eius abſentiam. Plato libro ſexto de legibus, Multa conceſſa ſunt a legiſlatore parentibus, vt illorum probitatem augeant,quæ tamen ſi modum excеſſerint caſtiganda ſunt, ne in de poſtea malis exemptis pellundetur legum integritas.

RIVII castigat. HAud minus quàm ſeipſum magnificare) Manuſcriptus quidē liber magnifacere hoc loco habet,ſed diſſentientibus ceteris oībus. Quare nihil immutaui. Magnificare autem Terent. pro plurimi facere & carum habere poſuit: quæ vox quanquam rara ſit inuentu, tamen identidem ea vtitur Plautus. vt in Sticho, Pudicitia eſt pater eos magnificare, qui nos ſo-

cias

cias ſumpſerunt ſibi. Idem in Menæch. Quia pol te vnum ea omnibus Venus voluit me magnificare. Sic in Pſeudolo quoque. Plin. in Nat. hiſt. lib. xvij. cap. 14. M. Varro, inquit, principatum dat turdorum fimo ex viaeijs. quod etiam pabulo boum ſuumq. magnificat, neque ſilio cibo celerius pingueſcere aſſeuerat. Idem eodem verbo vtitur lib. xxx. cap. 4. præterea alijs in locis. Quod ad carminis rationem attinet, poteſt vtrumlibet legi vel magnifacere, vel magnificare. Nam, vt initio ſtatim huiuſce libelli adnotauimus, Poëta in iambico tetrametro catalectico hoc ſibi permittit, vt pro penultima longa in fine verſus duas ponat breues: Qua ratione vides hic vtrumuis quadrare. [Nam eſt q̄ me forum tranſire iam oportet) Nos addimus præpoſitionem ad, ex vetuſtis exemplaribus, quod ex Donato quoque videor deprehendiſſe.

GLAR. VErſus ſunt iambici tetrametri catalectici, non acatalecti ci, vt in quibuſdam libris perperam adſcriptum inuenimos. In 2. proceleuſmaticus eſt loco quinto, & qui tertio loco eſſe poteſt, vt quarto ſit iambus. Quartus verſus corrupte legitur in omnibus quotquot nos vidimus exemplaribus, quem nos ita legendum cenſemus.

Atque eccum ipſum optume video, ex hoc quid ſiet, iam ſcibo. Nec obſtat q̄ hactenus non ſit nominatiuus, quem continuo ipſe proprio appellat nomine, hic vero omiſit iracundia præpeditus in vxorem. Iudicet lector, & videbit, nos non temere motos eſſe. In 5. Meis monoſyll eſt, & Me ante Omnibus legendum, præterea in Omnibus s, a fine eliditur, vt loco quarto ſit tribrachys. Quanquam & tertio loco bacchius, & quarto amphibrachys eſſe poteſt, abſque eliſione omni. In 6 vel Mea monoſyl. vel creticus eſt loco quarto. In 9. Amiſti ex Don. legendum κατὰ συγκοπήν. In 13. Proſer prima longa eſt, de qua diximus bis antea. In 13. Sin producitur, ut alias ſemper. In 14 Mihi monoſyll. totum eliditur. In 15. duo dactyli ſunt initio, tertio loco creticus, quarto iambus, dein duo ſpondei. In 17. s, in Magis eliditur, niſi creticus ſit loco tertio. Nam quarto loco iambus eſt, quinto proceleuſmaticus. In 23. ſi Mihi monoſyll. fuerit, dactylus, ſin diſſyllabū, proceleuſmaticus erit loco ſecundo. Quartus à fine eundem proceleuſmaticum habet loco quinto.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Soſtrata queritur genus mulierum nimis eſſe ſuſpectum viris.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena introducitur Soſtrata ſecum loquens, conquerendo de ſuſpicione, quam contraxerant in omnes mulieres viri. Ex quo facile colligi poteſt animus mitis, atque compoſiti illius anus mores.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Querela eſt de communi malo mulierum.

Trochaici quadrati catalectici.

SOSTRATA.

EDEPOL næ nos æque ſumus omnes inuiſæ viris,
Propter paucas; quæ omnes faciūt dignæ vt videamur malo.
Nam, ita me ament di, quòd me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam.
Sed non facile eſt expurgatu: ita animum induxerunt, ſocrus
Omnes eſſe iniquas. haud pol me equidem: nam nunquam ſecus
Habui illam, ac ſi ex me eſſet nata: nec, qui hoc mi eueniat, ſcio.
Niſi pol filiū multimodis iam expecto vt redeat domū.

DON. AEDEPOL næ nos mulieres ſumus inique æque omnes inuiſæ viris) In hac ſcena eſt alloqutio, qua inducitur ſecum loquens anus, per quam orationem, mores eius, & animus mitis intelligi poſſit. [Inique æque) Comicum παρέλκον. Et vide ſententiam defenſionem accuſatarum ſocruum continentem, contra illud quod ait, itaque vno animo omnes ſocrus oderunt nurus. Officium enim boni poëtæ eſt nullum genus hominum ſpecialiter lædere. Sic Virg. Quod ſæpe malæ legere nouercæ. i. non omnes nouercæ, ſed tantum malæ. [Ædepol næ nos mulieres) Laches generaliter incuſauit ſocrus, hæc plurimas defendit. Cauſa accuſationis iniquæ, Non .n. omnes ſumus malæ. [Nam, ita me ament di,) Bene iurat, nam ſine iureiurando incredibile eſt, ſit bona ſocrus. [Quòd me accuſat) Deeſt In eo. vt ſit, In eo quod me accuſat nunc vir, ſum extra noxiam. An Quod, propter q̄? [Socrus Omnes eſſe iniquas.) Intelligitur quibus iniquas. i. nuribus, quia ſocrus nomen eſt ad aliquid dictum. [Ita animum induxerunt,) Inducere animum eſt ita tenere vt non amittant. i. perſuadere animo ſuo. [Haud pol me equidem:) Eſſe iniquam, ſubaudiendum eſt à ſuperiore, vt ſit pol pro pleno iureiurando. [Haud pol me quidem:) Subaudiendum, ſcio eſſe, aut noui eſſe aut tale quid, ſecundū ἔλλειψιν, quæ ſamiliaris eſt his qui ſecum loquuntur. [Nec, qui hoc mi eueniat,) Qui, vnde. [Multimodis) Vehementer. [Iam expecto vt redeat) Quia nihil mirum in matre eſt expectare vt filios redeat: ideirco additum, multis modis.

GVID. AEdepol &c.) Hic inducitur ſecum loquens anus per quam oratio eſt mores eius animus mitis intelligi poſſit. Ædepol iurandi. næ. i. certe. nos omnes mulieres ſumus æque, id eſt æqualiter, inuiſæ, id eſt odioſæ, exoſæ viris. i. maritis, propter paucas, id eſt aliquas mulieres, quæ faciunt vt nos omnes videamur dignæ malo, id eſt infortunio, miſeria, calamitate. Alij legunt totum hoc interrogatiue, & tunc capiunt ne pro verum, ſed ſuperior ſententia melior. Nam dij amentur me ita, vt ſup. dico verum, ſum extra noxam, id eſt culpam. in eo ſup. quòd. i. propter quod vir, id eſt maritus meus accuſat me nunc. Sed id cuius me accuſat non eſt facile expugnatus. i. ad expurgandum, vel ut expurgetur, nam viri ſupple ita animum induxerunt, id eſt ita animo ſuo pertinaſerunt, omnes ſocrus. i. omnes matres maritorum eſſe iniquas nuribus ſuis, ſcilicet ſocrus dicitur relatiue ad nurum, vel ad generum. non enim dicitur ſocrus ad filium, vel filiam, ſed mater vocitatur, ad generum autem vel nurum, quorum non eſt mater, dicitur ſocrus. pol, iurandi aduerbium. quidem, id eſt certe ſcio, vel noui, haud, id eſt non. me fuiſſe iniquam nurui. Nam nunquam habui, id eſt tractaui illam nurum meam. ſecus, id eſt aliter, ac ſi, id eſt quaſi ipſa eſſet nata ex me. nec ſcio qui, id eſt vnde. hoc malum eueniat mihi. niſi quod pol, id eſt per Pollucem. iam expecto multimodis, id eſt vehementer filium Pamph. ut redeat domum, quaſi dicat, neſcio vnde hoc mihi contingat, niſi quod vehementer expecto filium, ut redeat, quo & me certiorem reddat ſuper huiuſce rei occaſione, & meis miſeris liberet, atque eripiat rem totam elucidando.

LATO. ARgumentum.) Querela Soſtratæ, qua ſe purgat apud ſpectatores. [Ædepol næ) Defenſio totius generis contra accuſationem Lachetis. [Me quidem) Eclipſis, ſubaudi eſſe ſcio.

PETRVS MARS. AEdepol) Quòd ſubinde malorum quorundam improbitas omnibus imputetur docetur hac ſcena. Quod ipſum de mulieribus verificatur maxime, nam illarum ſexus, quod pleraſque malas habet, totus infamatur. Ariſtot. lib. vij. Politicorum: Sed mulieres, vt vulgo dicitur, omnes malæ ſunt. Quod ſi eſſet, non poſſemus ſane feliciter ætatem degere: ſed quia pleræque ex illis grauiſſimis quibuſdam animi morbis laborant, vt inuidia, ira, garrulitate, omnes tamen ad hanc ſtateram ponderantur

RIVII caſtigat. AEdepol næ nos ſumus mulieres æque omnes &c.) Nos, Ædepol næ nos ſumus mulieres inique æque omnes inuiſæ viris. Quod, vt alia omittam, ex interprete etiam colligitur, qui inique æque Comicum παρέλκον eſſe adnotauit.

GLAR. ET hi ſunt catalectici, ſed trochaici. In primo Ædepol extra carmen eſſe admonuit Doctor. quod placet, niſi quis monometrum aut creticum eſſe dicat, vt in Eunuc. Act. 2. Sce. 3. Occidi, quod & ipſum placet. Eſt & tertio loco dactylos, & s, in Sumus eliditur. In 5. verſu creticus eſt loco quinto. In vltimo, loco quarto.

ACTVS III. SCENA I.

A R G. A D R. B A R L.

Pamphilus queritur ſe abſente vxorem ad ſuos abiiſſe, relicta ſocru.

A R G. P A V L I M A L L E O L I.

Hic eſt allocutio per conqueſtionem ipſius Pamphili, qui bene non ſe amatoribus, verum infelicibus quoque amatoribus comparauit, vbi accepit vxorem à ſua diſceßiſſe. Parmeno deinde oſtendit, vel leuiſſima interdum cauſa inter mulieres, quas pueris comparat, inimicitias exoriri.

A R G. C H R I S T O P H. H E G.

A querela exorditur Pamphilus, nam conqueritur ſibi ex amore tot mala obferre, quòd redierit domum, dolet.

Tetrametri & Iambici & Trochaici mixti, vix vt diſcernere poſſit interdum. In fine Senarij aliquot.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

NEMINI ego plura acerba eſſe ex amore homini vnquã oblata credo,
Quàm mi. heu me infelicem, hanccine ego vitam parſi perdere?
Haccine ego cauſſa eram tantopere cupidus redeundi domum?
Cui quanto fuerat præſtabilius, vbiuis gentium ætatem agere,
Quàm huc redire? atque, hæc ita eſſe, miſerum me reſciſcere?
Nam nos oẽs, quibus alicunde aliquis obiectus eſt labos,
Omne quod eſt interea tempus, prius quàm id reſcitum eſt, lucro eſt.
PAR. At ſic, citius qui te expedias his ærumnis, reperies.
Si non rediiſſes, hæ iræ factæ eſſent multo ampliores:
Sed nunc aduentũ tuũ ambas Pamphile ſcio reuerituras.
Rẽ cognoſces, irã expedies: reſtitues rurſum in gratiam.
Leuia ſunt hæc, quæ tu pergrauia eſſe in animum induxti tuum.
PAM. Quid conſolare me? an quiſquam vſquam gentium eſt æque miſer?
Prius quàm hanc vxorem duxi, habebam alibi animum amori deditum:
Iam in hac re vt taceã, cuiuis facile ſcitu q̃ fuerim miſer:
Tamen nunquam auſus ſum recuſare eam, quam mi obtrudit pater.
Vix me illinc abſtraxi, atque impeditum in ea expediui animum meum:
Vixq́. huc contuleram, hem noua res orta eſt, porro ab hac quæ me abſtrahat.
Tum matrem ex ea re me aut vxorem in culpa inuenturum arbitror:
Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porro vt fiam miſer?
Nam matris ferre iniurias me Parmeno pietas iubet:
Tũ vxori obnoxius ſum: ita olim ſuo me ingenio ꝓtulit,
Tot meas iniurias quæ nunquam in vllo patefecit loco.
Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt eueniſſe Parmeno,
Vnde ira inter eas interceſſit, quæ tam permanſit diu.
PAR. Hoc quidem hercle paruum eſt: ſi vis vero veram rationem exequi,
Non maxumas, quæ maxumæ ſunt interdũ iræ, iniurias
Faciunt: nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quid eſt,
Cum de eadem cauſſa eſt iracũdus factus inimiciſſimus.
Pueri inter ſeſe quàm pro leuibus noxiis iras gerunt?
Quapropter? quia enim qui eos gubernat animus, infirmum gerunt.
Itidem mulieres ſunt ferme, vt pueri, leui ſententia:
Fortaſſe vnum aliquod verbum hanc inter eas iram conciuerit.
PAM. * Abi Parmeno intro, ac me veniſſe nuntia. PAR. hem quid hoc? PAM. tace. *I
Trepidari ſentio, curſari rurſum ꝓrſum: agedũ ad fores
Accede propius. PAR. hem, ſenſiſtin'? PAM. noli fabularier.
Pro Iupiter, audio clamorẽ. PAR. tute loqueris, me vetas?
M. Tace obſecro mea gnata. PAR. matris vox viſa eſt Philumenæ.
Nullus ſum. PAR. * qui dum? PAM. perij. PAR. quamobrem? PAM. neſcio quod magnum malum * quid
Profecto Parmeno me cælas. PAR. vxorem Philumenã
Pauitare neſcio quid, dixerunt: id ſi forte eſt, neſcio
PAM. Interij: cur mihi id non dixti? PAR. quia non poteram vna omnia.
PAM. Quid morbi eſt? PAR. neſcio. PAM. quid: nemo ne medicum adduxit? PAR. neſcio.
PAM. Ceſſo hinc ire intro, vt hoc quamprimum, quicquid eſt, certum ſciam?
Quonã modo Philumena mea nũc te offendã affectam?
Nam ſi periculum vllum in te eſt, periiſſe me vna haud dubium eſt.
PAR. Non vſus facto eſt mihi nunc, hunc intro ſequi.
Nam inuiſos omnes nos eſſe illis ſentio:
Here nemo voluit Soſtratam intro admittere.
Si forte morbus àmplior factus ſiet,
Quod ſane nolim, maxume heri cauſſa mei:
Séruom illico introiiſſe dicent Soſtratæ,
Aliquid tuliſſe comminiſcentur mali.
Capiti, atque ætati illorum, morbus qui actu' ſit:
Hera in * crimen veniet, ego in magnum malum. * litem

NEMINI egn plura acerba) Hic allocutio eſt per conqueſtionem. Et bene non ſe amatoribus modo, ſed infelicibus amatoribus cõparauit. & principium eſt à ſumma totius mali. [Nemini plura acerba) Ab eo loco cõqueſtionis, in quo dicitur, ꝙ nulli ferè talia aduerſa contigerint. [Nemini ego plura acerba) Nimis conturbati & tragici in hac ſcena dolores eſſent, nõ comici, niſi adderet, Ex amore. [Nemini ego plura acerba eſſe credo,) Acerba dupliciter euenerunt Pamphilo. Ex præterito de meretrice, ex præſenti de uxore. [Heu me infelicẽ,) Ab ipſa ſimplici exclamatione. [Hanccine ego uitam) Ab eo qd' ab aduerſis ad aduerſa delatus ſit. [Parſi perdere?) Parco conſeruo, parſi facit: Parco ueniam do, peperci. Modo ergo continui, abſtinui, ſignificat. [Cupidus redeundi domum?) Ab eo qd' contra ſpem contigit malum. [Heu me infelicem,) Lacrymans hoc dicit. [Vbiuis gentium ætatem agere,) A malorum ſuorum comparatione. [Vbiuis gentium agere ætatẽ,) Magna deteſtatio præſentis loci, eligere quaſuis terras, uel quamuis gentem potius q̃ eam in qua eſt. Virgil. Tollite me Teucri, quaſcunque abducite terras. Et gentium hic abundat. Et bene. [Vbiuis gentium ætatem agere,) Quia ſupradixerat. [Hanccine ego uitam parſi perdere?) Nimis enim tragicum fieret, Satius erat in mari perire. [Atque, hæc ita eſſe, miſerum me reſciſcere?) Quod ait, lacrymantis eſt. Reſciſcerẽ, eſt uix reperire, quod de induſtria fuerat celatum. [Nam nos omnes, quibus eſt alicunde) Aut deeſt Apud, ut ſit, apud nos omnes: Aut nos omnes, pro nobis DON.

omni

omnibus. [Nam nos omnes) Ratio ſuperioris ſenſus. & deeſt Apud, aut Penes, aut quid tale. [Nam nos omnes, quibus eſt.) Conſtat hanc ἀνακόλουθον eſſe. retulit enim, Lucro eſt, non ad, nos omnes: ſed ad, quibus eſt alicunde: vt ſit ordo, Nam quibus eſt alicunde aliquis obiectus labos, lucro eſt tempus. hoc eſt nos omnes. [Nam omnes, quibus eſt) Hac figura vſus eſt etiam Tullius pro Murena, Prætor quoque ne ſe, pulchrum ac beatum putaret, & quoque carmen compoſitum eſt. [Nam ille datiuum caſum ſubiecit, cum præpoſuiſſet dominatiuum. Et totum Apolludori eſt: qui ſic ait, • Quibus eſt alicunde) Hoc genus locutionis abſolutum dicitur. Tale eſt apud Virgilium, Craſtina lux, mea ſi non irrita dicta putaris, Ingentes Rutulæ ſpectabis cædis aceruos. [At ſic) Sed ſic. [At ſic, citius qui te) Ad hoc modo, quo veniſti: & diſcordias eſſe celerius reperire poteris, & quo modo his ærumnis te abſoluas. Et bene expedias ærumnas. aut enim ſoluunt nos curæ abeuntes aut impediunt, & ligant aduenientes. Vt, Solui te corde metum Teucri, ſecludi te curas. [At ſic, citius qui) Sententia contraria. nam ſupra ſic collegit, Si ignorare mala ſua vnicuique bonum eſt: ſequitur ut malum ſit, ea cito cognouiſſe. hic per contrarium, Si in aduerſis ſuis ſuccurrere vnicuique quamoptimum bonum eſt, ſequitur vt cito ea cognouiſſe ſit quamoptimum. [Sed nunc aduentum tuum ambas) Ne accuſare alteram altera audeat. [Rem cognoſces) Melius eſt rem, quam litem. [Recognoſces) Iram expedies, rurſum in gratiam reſtitues. γνωμικὸν ſententia. & bono ordine vſus eſt. Prius enim ſit querela. deinde ponitur iracundia. poſtremo reditur in conſilium. [Leuia ſunt hæc, quæ tu pergrauia eſſe) Genus conſolationis, non a ſubſtantia, ſed à quantitate non dicit non eſſe cauſam ſolicitudinis ſed leuem dicit. [Quæ tu pergrauia eſſe) Bene additum contra leuia, non grauia, ſed pergrauia. [Leuia ſunt) A quantitate. [Quæ tu in animum induxti tuum,) Id eſt perſuaſiſti tibi. [Quid conſolare me? an quiſquam, vſquam) Vt ſolet in uero amore, ipſa conſolationem ægreſcit dolor. Et ingenioſe: non, inquit, dicis, ſed conſolaris me, & hoc ipſo oſtendis ſcire te quam miſer ſim. [Prius quam hanc vxorem duxi) Hoc refert ad illud caput in quo ait, Nemini ego plura acerba eſſe credo ex amore homini vnquam oblata. [Prius quam hanc vxorem duxi) Ante rem. [Habebam alibi animum amori deditum) An miſer ſit in amore, ἀπ᾽ ἀρχῆς ἀχειρίστως. Ante rem, in re, & poſt rem. [Habebam alibi) Grauius dixit Alibi, quam ſi in meretrice diceret. & maluit alibi dicere, quam ad meretricem. [Quam mihi obtrudi) Recte enim dici potuit, Quomodo ergo uxorem duxit, ſi amabat? Et bene obtrudit, quia inuito. Sic alibi, Aliquid monſtri alunt: ea quoniam nemini obtrudi poteſt, itur ad me. Et obtrudit, pro obtrudebat, ἐναλλαγὴ temporis. [Vix me illinc abſtraxi) Vix, vel multis modis, vel ſtatim ſignificant. [Atque expediui animum meum) Curæ, vt diximus, aut ligant, aut ſoluunt. vt Virg. Quæ mihi reddat eum, vel eo me ſoluat amantem. Amatoriæ enim curæ vincula dicuntur. [Vixque huc) Maluit, Huc quam ad vxorem, dicere. [Hem noua res orta eſt, porro) Porro, deinde. & vim habet deinde modo implicationem continuarum miſeriarum referentis. [Quod cum ita eſſe inuenero, quid reſtat, niſi porro, ut fiam miſer?) Ordinem ſeruauit allocutionis, in quo à præteritis, à præſentibus, à futuris inducitur perſonæ loquentis oratio. [Niſi porro vt fiam) Porro. poſtea, vel in poſtremum alij coniunctionem putant. [Pietas iubet) Apte, quia Ferre dixit, addit iubet. [Tum vxori obnoxius ſum) Matris cum dixiſſet, non intulit vxoris, ſed mutauit caſus. [Ita olim ſuo me ingenio pertulit) Olim, ad diuturnitatem retulit, non ad ſpatium præteriti temporis. [Tot meas iniurias) Hæ ſunt iniuriæ quas ſupra dixit, Nocte illa prima virginem non attigit. Quæ conſecuta eſt nox, eam nihilo magis. Et deinde, Quid interea? ibatne ad Bacchidem? Quotidie. [Tot meas iniurias) Aliam vim habet quod dixit, me pertulit, aliam, quod adiecit iniurias meas, aliam, quod reticuit. [Quæ nunquam ullo patefecit loco) Non dixit Quas, ſed Quæ, ut ad omnia, non ad iniurias, referatur extrema concluſio. [Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt) Bene de ambabus ſentiens, putat magnam cauſam eſſe quæ iram fecerit, & iram diuturnam. [Quæ tam permanſit diu) Et à re, & à tempore. [Haud quidem hercle paruum eſt) Seruilis ratio & ſordida: & non his reſpondens omnibus quæ dixit Pamphilus, ſed tantum nouiſſime parti. [Si uis vero veram rationem exequi.) Vero, vel nomen eſt, uel coniunctio, vel aduerbium. [Non maximas, quæ maximæ ſunt interdum iræ, iniurias faciunt) Iniuriæ faciunt iras, non iræ iniurias. Sed hic facete. ἀντιμεταβολὴ dixit, ſecundum ſuperiorem rationem increpans errorem Pamphili, qui de iræ magnitudine æſtimet iniuriæ quantitatem. Alij faciunt, pro hanc oſtendunt, intelligit. Caute dixit Interdum: plerunque non ſic. [Parum) Subaudiendum, Neceſſe eſt euenisse vel euenit. nam conſequens ſententia tollit quod ille dixit, neceſſe eſt. [Non maximas, quæ maximæ ſunt) Senſus eſt, In quo primum non iræ iniurias faciunt, accipiendum eſt ſecundum non, maximas maximæ. Faciunt, pro oſtendunt. [Cum de eadem cauſa) Obſcurauit elocutionem ſuam: ſed conuenit ſeruo hæc humilitas orationis. nam plenum erat, ſi diceret, Nam ſæpe eſt, quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt, cum de eiſdem rebus eſt iracundus factus inimiciſſimus. Eſt autem pro euenit dixit. & eſt ordo, Sæpe eſt, cum quibus in rebus alius ne iratus quidem eſt, de eadem cauſa iracundus, factus eſt inimiciſſimus. [Iracundus factus eſt inimiciſſimus.) Iratus eſt qui ea aliqua re laceſſitus iraſcitur. Iracundus, qui ex parua nullaue cauſa præcedente iraſcitur. [Pueri inter ſeſe) Argumentum a ſimili. [Quapropter? ἀπαιτητικῶς interrogat. Quia enim qui eos gubernat animus. αὐτολογικῶς ἀπόκρισις. [Infirmum gerunt) ἰσχνοτερικῶς ἀντὶ τοῦ. Infirmus eſt. Sed ἀνοικονόμητα iſta conuenit ſeruo. [Itidem illæ mulieres ſunt ferme, vt pueri) Artificioſe mulieres, a perſona. a ſimilitudine. Pueri. a facto, Iras gerunt. ab accidentibus ſimilitudinis, Animus infirmus. à collatione perſonæ mulieris accidentium, Leui ſententia. a facto Fortaſſe vnum aliquod verbum inter eas iram hanc concinerit. qua ſententia totum hic ſublatum eſt quod ait, Sed magnum neſcio quid neceſſe eſt euenisse Parmeno, vnde ira inter eas interceſſit. [Fortaſſe vnum aliquod verbum iram hanc conſciuiſſe) Sic Plautus, Fortaſſe te amare ſuſpicauere. Nam veteres infinitiuo modo adiungebant Fortaſſe. [Concinuerit) Commouerit. [Quam pro leuibus noxis) Interrogatiue. [Noxis, iniurijs, culpis) Itidem illæ mulieres. [Sexus alius, ad ingenium & ſenſus, idem eſt) Et mire ſimilitudinem contulit ad id quod agitur. [Iram hanc concinuerit) Legitur & conſciuiſſe. & rem conſciuiſſe, eſt rem nouam feciſſe. [Conſciuerit) Decreuerit, fecerit. [Curſari rurſum prorſum) Rurſum proprie retro, prorſum ante ſignificat. & eſt prouerbiale, vt dicimus, Surſum deorſum, intro foras, hac, illac, & ſimilia: Græci ἄνω κάτω. [Trepidari ſentio, curſari rurſum, prorſum) Trepidatio, ad vocem refertur loquentium: Curſatio, ad ſonum pedum. Et trepidatur ab his qui morbum putant. Curſatur ab his qui partum ſciunt. [Tu te loqueris me vetas?) Mire expreſſus eſt mos auſcultantium. [Tace obſecro mea gnata) Non ſolum hic Iuno Lucina non inducitur, ſed etiam ſilentium parturienti inſuper imponitur: quia furtiua conceptio eſt. & tamen eiuſmodi verba ſunt matris, vt duntaxat argumentum ſcientibus manifeſta ſint: Pamphilo vero & Parmenoni, tanquam ægram continentis filiam videantur. [Tace obſecro mea gnata) Conceptum furtiuum furtim conuenit naſci. [Quia perij) Satis amatorie. [Matris vox viſa eſt) Omnia hæc, quæ ſenſu percipi poſſunt, viſa dicimus. Virg. [Viſæque canes vlulare per vmbram) Vxorem Philumenam pauitare) Pauitare τῷ ἰσοδυνάμῳ. [Pauitare neſcio quid) Pauere & timere, & ad corporis, & ad animi perturbationem veteres referebant. Plaut. in Bacch. Nam & ex mari timida ecce ego pauitare, ægrotare, quia ſic horruiſſe, ac palpitare venis. [Quia non poteram vna omnia) Deeſt, dicere. [Nullus ſum) Rurſus ſe infelicem & miſerum appellauit hic. [Nullus ſum) αὐξητικῶς. [Quia non poteram vna omnia) Cum ſtomacho pronunciauit, & deeſt dicere [Nemo ne medicum adduxit) Id eſt, ex quo ſcire poſſes. [Neſcio) Perturbatus Parmeno idem repetit verbum & verbum aptum eſt perſonæ ſeruili. [Ceſſo hinc ire intrò?) In vultu proloquium. Sic autem agit poëta, vt grauem morbum in vxore ſuſpectans maritus, protinus ingrediatur, & partum improuiſus offendat. [Quo nam modo Philumena) Amatoria ἀποσιώπησις. Sic in Phorm. Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt diſtrahar, nulla eſt mihi uita expetenda. [Nam ſi periculum vllum in te ineſt) Multum dixit, Si in te periculum ineſt, me periiſſe non dubito. tantus autem affectus non eſt mariti tantum, ſed amatoris quoque. [Nam ſi periculum vllum) Non permiſit amor dicere periuturam: ſed ſi periculum. [Offendam affectam?) Laſſam poſſeſſamque morbo. ab eo quod eſt affici, vnde affectus dicuntur, propter quos afficimur. [Non vſus facto eſt mihi) Vide artificem Terentium, quemadmodum alias per Pamphilum, alias per ipſum Parmenonem inuenit: quemadmodum neſciatur à ceteris, virginem ante nuptias ab ipſo Pamphilo uitiatam eſſe. [Non uſus facto) Non vtile. [Facto abundat. Nam inuiſos omnes nos eſſe illis ſentio) Acute eiuſmodi cauſam reperit, quæ vel hominem curioſum contineret, quæque non Parmenonem modo, ſed nos etiam Soſtratam arceat ab ingreſſu. [Heri nemo voluit Soſtratam) Quaſi alius dixerit, Vnde intelligis? [Heri nemo uoluit Soſtratam) Argumentò odij. [Maxime

xime heri cauſa mei) Bene maxime, qui & propter ipſam, vel propter inuidiam ſocrus non velit heri grauiorem morbum. [Seruum introijſſe illicu) Mire vt criminoſius, ſuſpicioſumq́. ſit, non Lachetis, aut Pamphili ſeruam ſed Soſtratæ: nec Parmenonem ſaltem. [Comminiſcentur) Dicent, cum confixerint. [Capiti atque ætati illorum) Bene τῷ ἀφαιρετικῷ maluit illorum, quam Puellæ dicere, quod vtique intelligitur. [Qui) Qui, vnde. [Hera) Soſtrata in litem. Ego vero in magnum malum) In quæſtionis tormenta.

GVID. NEmini ego) Hic allocutio eſt per conqueſtionem, & bene non ſe amatoribus modo, ſed infelicibus amatoribus cõparauit, & principiũ eſt à ſumma totius mali. PAM. Credo nemini homini. i. nulli homini, plura acerba i. plura grauia & moleſta oblata eſſe nunquã q̃ mihi. Heu me infelicem, recte, nam heu accuſatiuo iũgi debet, eſt aũt exclamatio, q. d. pro dolor maxime ſum infelix. Hanccine. i. utrum parſi. i. continui, abſtinui, non ſuſtinui, perdere. i. amittere, hanc. i. vitam, meam vitam ſic infelicem. Si parco ſignificat conſeruo, facit parſi, inde parſimonia, ſi vero ſignificat veniam do, facit peperci, hic aũt ſignificat continui, vel abſtinui. Hanccine. i. verum hac cauſa. i. propter hanc cauſam, etiam tantopere. i. tantum cupidus redeundi domum, cui. ſ. mihi præſtabilius. i. ſatius, vel melius fuerat agere ætatem. i. viuere, vbiuis gentium, abũdat hic gentium. i. in quolibet alio loco ab illo, q̃ me redire huc, atque q̃ miſerum reſciſcere, hæc eſſe ita. i. talis eſſe lites inter patrem, & matrem, & uxorem diſceſſiſſe. Nam omne tempus quod eſt inter ea. i. inter illud ſpatium, priuſquam id, quod affert laborem, reſcitum eſt. i. eſt compertum, venit in cognitionem, eſt lucro. i. ad lucrum, vel pro lucro. nos omnes. i. vel apud nos omnes, vel nos omnes pro nobis omnibus poſitum eſt, ut ſit caſus pro caſu, quibus. ſ. nobis omnibus, aliquis labor eſt obiectus. i. oblatus, appoſitus, alicunde. i. ex aliquo loco, ſiue ex aliqua occaſione. PAR. At. i. ſed ſi perias citius ſic. i. hoc modo quod rediiſti, & diſcordias eſſe didiciſti, qui. i. quo modo, expedias te. i. exoluas te his ærumnis. i. his calamitatibus, ſi non rediſſes, hæ iræ inter matrem & vxorem eſſent factæ multo grauiores. Sed nunc ò Pamphile ſcio ambas, matrem & vxorem, reuerituras tuum aduentum. i. habituras reuerentiam tuo aduentui, ita vt altera alteram accuſare non audeat, cognoſces rem. i. controuerſiam, & totum negotium, expedies. i. explicabis, diſſolues iram, rurſum reſtitues eas in gratiam. i. in beneuolentiam alterius in alteram, ſiue mauis utriuſque in alteram, illa ſunt leuia i. facilia, parua, non magnæ quantitatis, aut magni momenti, tu induxiſti in animum tuum. i. quæ tibi perſuaſiſti eſſe pergrauia i. admodum magni ponderis, & magnæ grauitatis. PAM. Quid. i. cur. conſolaris me? an quiſquam. i. aliquis, eſt æque. i. tam miſer, q̃ ego ſup. vſquam gentium, abundat gentium, id eſt in aliquo loco orbis terrarum. prius q̃ duxi hanc uxorem. habebam animum deditum. i. valde datum amori, alibi. i. in alia muliere, nolui dicere in meretrice Bacchide. iam nunc etto ſup. vt. i. quod taceam, tamen eſt facile ſcitu. i. ad ſciendum, cuius. i. cuilibet, quam. i. quantum fuerim miſer in hac re vxoria. i. quod ſi uis iungere, tamen cum auſus ſum repete ſuperiora, videlicet quamuis habebam animum deditum amori alibi, tamen nunquam auſus ſum recuſare eam uxorem, quam pater meus obtrudit, vel legit Donat. i. obtrudebat, hoc eſt quaſi obijciebat, vel offerebat mihi inuito. ſ. quod ſi ſit obtrudit, pro obtruſit accipiendum. nam iam enim vxorem pater obtruſerat, uix abſtraxi, id eſt abduxi, eripui me illic. i. ex amore eius meretricio, atque expediui, animum meum impeditum in ea. i. in amore eius meretricis, & vix contuleram, id eſt conuerteram animum meum huc. i. ad amorem huius Philumenæ, hem interiectio exclamantis, indignantis, & dolentis, noua res. ſ. diſſenſio amicorum inter matrem & uxorem, orta eſt. i. emerſit. porro. i. poſtea, ſiue deinde, quæ res abſtrahat. i. ſeparet, me. i. animum meum, ab hac uxore mea. tum. i. deinde, arbitror me inuenturum matrem, aut uxorem in culpa. ex ea re, id eſt ex ea diſſenſione & controuerſia, quod. ſ. matrem aut uxorem eſſe in culpa cum inuenero eſſe ita, quid reſtat, id eſt quid reliquum eſt, niſi ut porro, id eſt poſtea, vel in poſtremum fiam miſer? Nam ò Parmeno pietas, id eſt affectus pius in matrem. iubet, id eſt cogit & imperat, aut vult me ferre, id eſt tolerare iniurias matris tum. i. deinde, ſum obnoxius, id eſt deuinctus, obligatus vxori, ita, id eſt adeo, pertulit. i. uſque ad finem tolerauit, ſuſtinuit me i. mores meos. olim. i. diu. ſuo ingenio. i. ſua manſueta natura. pertulit inquam tot iniurias meas, id eſt quibus eam affeci. quæ omnia. ſ. a ſe tolerata nunquam pateſecit, id eſt nunquam declarauit, detexit, prodidit, diuulgauit in vllo loco, ſed ſemper reticuit, ſed ò Parmeno neceſſe eſt neſcio quid magnum eueniſſe, vnde, id eſt à qua magna re, ita intercesſit. i. interpoſita eſt, vel interuenit, incidit inter ea. ſ. matrem & uxorem, quæ ira permanſit tandiu. i. tanto tempore. PAR. Hercle quidem. i. certe. haud. i. non eſt paruum, id eſt res parua, & parua occaſio, vnde, id eſt à qua ira interceſſit inter eas, uero, id eſt ſed, vel certe, aut ſi ſit datiuus à verum veri, ſic aſtrue. ſi vis exequi, id eſt peragere, præſtare, vero. i. veritati. veram rationem. i. veram argumentationem, ſeu ratiocinationem. Interdum iræ quæ ſunt maximæ, non faciunt. i. non oſtendunt non probant maximas iniurias, quaſi dicat non conſequens eſt propterea inter aliquos putare maximas eſſe iniurias, quod maxime ſint inter eos iræ. Nam, id eſt quia ſæpe eſt, id eſt contingit, cum, id eſt quando, iracundus homo. i. parua vel nulla cauſa præcedente iratus factus eſt inimiciſſimus de eadem cauſa, id eſt propter eandem cauſam, in ijs rebus, in quibus alius qui non eſt ita iracundus, ne quidem, id eſt non etiam, eſt iratus. Iratus eſt, qui ex aliqua re laceſſitus iraſcitur, iracundus autem, qui ex parua vel nulla cauſa præcedente iraſcitur. Vel ſic aſtrue, ſæpe eſt, id eſt contingit, cum, id eſt quando, in ijs rebus, in quibus alius. ne quidem eſt iratus. i. iracundus eſt factus inimiciſſimus, de eadem cauſa, id eſt propter eandem cauſam, propter quam ne iratus quidẽ alius fuit. Proh, exclamatio, quàm, id eſt quantum, leuibus, id eſt paruis noxijs pro noxis, id eſt culpis, iniurijs. pueri gerunt. i. exercẽt iras inter ſe, quaſi dicat ſimili pro paruis culpis mulieres inter ſe graues iras gerere ſolent. PAM. Qua propter, id eſt quare ita pueri pro re parua graues iras gerunt. PAR. Quia enim, id eſt quia certe, pueri gerunt, id eſt geſtant animum infirmum, id eſt non ſtabilem, non conſtantem, qui animus gubernat, id eſt deducit eos pueros. Alij interrogationem illam quapropter tribuunt Par. ſeipſum interroganti, & deinde ſibi reſpondenti, Itidem, id eſt ſimiliter, illæ mulieres ſunt fermè. i. propemodum, leui ſententia, id eſt inconſtanti opinione pueri, id eſt in morem puerorum. Fortaſſe vnum aliquod verbum conciuerit, à concio concies, vel concio concis quartæ, quæ duo faciunt conciui, & cõcitum, id eſt commouerit. Alij legunt conſciuerit à conſcio ſis, ſeu conſciſco is, id eſt quaſi rem nouam fecerit, ſed melior ſuperior ſententia. PAM. O Par. abi intro. i. in domum, in qua eſt Phil. apud matrem ſuam, ac nuncia me veniſſe. PAR. hem, interiectio inopinati aliquid audientis. & ibi mos exprimitur auſcultantium, quid hoc eſt q́ audio. ſ. PAM. Tace & auſculta diligenter. PAR. Sentio, id eſt percipio. trepidari, in verbo imperſonali, id eſt voce tremula timorem oſtendi, & refertur trepidatio ad vocem loquentium, & ſentio inquam curſari imperſonaliter dictum, id eſt quod curſatur ſurſum. i. in altum, prorſum, id eſt retro, rurſum, id eſt ante. Antiqui (vt Feſt. loquit) prorſum ponebant pro retro, cui aſtipulatur dicens, Prorſum rurſum poni prouerbialiter pro retro ante, quemadmodum dicimus ſurſum deorſum, intro foras, hac illac, & ſimilia. PAM. Agedum, id eſt eia, hortantis eſt, accede propius, id eſt propinquius ad fores. PAR. hem, interiectio deprehendentis aliquid, ſenſiſti ne. i. percepiſti ne, id quod audiui. nam tunc ambo erant ad fores & auſcultabant quid fieret intus. PAM. Noli fabulari. i. noli loqui, deinde audito clamore ait. Proh, iraſcentis exclamatio, vel audientis indignum aliquid. Iuppiter fidem ſupp. imploro tuam. Vel exclamatur dicendo, Proh Iupiter, vt exclamare ſolemus, Bone Deus. ſine alia appoſitione. Tace &c. Hic poſt auſcultationem ex ipſis gemitibus parientis Philumenę ſuſpicatur eſſe Pamphilus morbo aliquo vxorem affectam eſſe propterea conqueritur ſe id celatum eſſe à Parmenone. In primis Myrrhina mater puellæ admonet parientem, vt taceat, quod dictum auditum eſt ab auſcultantibus Pamphilo & Parmenone. Myrrhina ò mea gnata Philumena, obſecro tace ne hoc furtum reſciſcatur. PAM. Vox matris Philumenæ. i. matris vxoris meæ. ſ. Myrrhinæ viſa eſt mihi. i. à me percepta. Nam omnia quæ ſenſu percipi poſſunt viſa dicimus. nullus ſum. i. perij vel miſer ſum & infelix. vbi nullus capitur pro non, q. d. Non ſum. i. adeo ſum conſternatus dolore, vt ſim nec ne ignorem, vel vt videar non eſſe. PAR. Qui dum, dum parelcon eſt. i. cur nullus es? PAM. Quia perij. i. dolore ſum confectum. PAR. Quàobrem perijſti. PAM. ò Par. profecto mei ꝓpinqui & affines celant me neſcio quod magnum malũ. Dicimus celo te hanc rem & hac re, & celo tibi hanc rem. PAR. Dixerũt affines, ſeu propinqui tui vxorẽ Phil. pauitare. i. pauere, timere neſcio quid. Pauere veteres referebant ad corporis & animi perturbationem. Si forte. i. propter quod audis clamantem Philumenam & matrem obſecrantem. vt taceat, neſcio. PAM. Interij, quaſi perditus ſum, cur non dixiſti mihi id. ſ. eam. ſ. pauitare neſcio q́d forſitan morbi. PAR. Nõ dixi

dixi tibi, quia non poteram dicere tibi vna.ſ. ſimul omnia. PAM. Quid morbi eſt illi.ſ.id eſt quo laborat morbo? PAR. Neſcio. PAM. Quid? modus interrogandi, vel cur neſcis, nemon i.verū nemo. adduxit medicum, ex quo ſcire potuiſſes. PAR. Neſcio an aliquis medicum adduxerit. PAM. Ceſſo.i.nimis tardo ire hinc intro in domum ſocrus, vt ſciam certum.i.pro certo. quamprimum.i.citiſſime hoc quicquid eſt. ò Philumena mea quonam modo offendam.i.inueniam in reditu meo te affectam.i.laſſam, poſſeſſam à morbo, ab eo quod eſt affici. Vnde affectus dicūtur poſt quos afficimur. Nam.i.certe, ſi periculum vllum eſt in re. haud.i.non eſt dubium, me perijſſe.i.periculum ſubijſſe, vel me interijſſe, vna.i.ſimul tecum. PAR. Non eſt mihi vſus.i.non eſt mihi vtile vel opus. facto.i.facere id ſup. quod ſequitur.ſ.ſequi hunc Pamph.intro.i.in domum. Donatus vult facto abundare, & ſtatim iungi, non eſt mihi vſus ſequi &c. Nam ſentio nos oēs de domo Soſtratæ eſſe inuiſos.i.exoſos illis matri & filiæ. heri nemo voluit intromittere.i.admittere, & introducere: Soſtratā matrem Pamph. ſi forte morbus factus. ſit amplior.i.grauior, quem.ſ.morbum eſſe factum ampliorem ſanè.i.certe vel valde, nolim maxime.i.præcipue. nolim cauſa mei heri.i.mei domini.ſ. Pamph. dicent illico ſi morbus ingraueſcat ſeruum Soſtratæ.ſ. ma introijſſe. cōmiſcentur.i.confingent, excogitabunt ſeruum tuliſſe.i.attuliſſe. aliquid mali capiti.i.vitæ atque ætati illorum, maluit, dicere q̄ illarum, quamuis tamen intelligat Philumenam, & forſitan eius matrem, quibus malum imprecatur, qui.i.vnde, vel à quo malo à ſeruo allato morbus auctus ſit.i.creuerit, vbi qui vel eſt aduerbium, aut ablatiuus ſingularis, tunc hera Soſtrata veniet in crimen.i.in culpam & criminabitur. ego vero veniam in magnum malum, puta in quæſtionis tormenta.

LATO. ARgū.) Querela Pamphili ob diſſidium matris & Philumenę. Et eſt periculum Pamphili in protaſi fabulę. [Heu me infel.) Exclamando varie amplificat dolorem a reditu. [Nam nos) Ætiologia. [Labos) Moleſtia. [At ſic citius) Conſolatio Parmenonis. [Rem cogn.) Incrementum. [Priuſquam) Narratio, qua a tempore præterito amplificat. [Vix me illinc) A præſenti. [Tum matrem) A futuro, & perſonis. [Nam matrem) Cauſa à pietate in matrem, & meritis vxoris. [Sed magnum) Suſpicio a tempore. [Non maxumas) Sæpe magnæ iræ ex non magna iniuria concitatæ ſunt. [Pueri turbet ſeſe) Declarat exemplo. [Abi Parm.) Sternitur via ad epitaſin eſt enim occaſio qua innoteſcet partus Philumenæ. [Neſcio quod) Suſpicatur Parmenonem ſcire, & de induſtria celare. [Quo nam modo) Pathetica & amatoria ſolicitudo. [Non vſus facto) Pro, non vtile factu, eadem figura, qua, opus eſt facto. [Seruom) Acuta & inuidioſa ratio in Phidippi domum, & recte non ingreditur, ne interueniat parienti Philumenæ.

PETRVS MAXA. NEmini) Iracundas & pronas eſſe in perturbationes oēs animi mulieres, & leuiſſimis ſubinde de cauſis magnas moleſtias & turbulentias concitare docet hæc ſcena. Et certe ſic eſt: nam quo fuerint animi remiſſiores & ad puſillanimitatem propenſiores, hoc magis in iram & inuidiam declināt. Quare Plato dicebat mulieres eſſe iracundiores viris, ægros & laborantes integris & corpore ſanis, pueros ætate vigentibus, ſenes adoleſcentibus. Nam quo maior fuerit imbecillitas animi, hoc grandiorem prouocat iracundiam. Et muliebris ſexus, quia ſibi non ſatis conſtat, multis de cauſis in vitio eſt, in eo enim mitæ animi ægritudines, quæ naſcuntur ex zelotypia, ſuperſtitionibus, & inani gloria. Cic. ad Q. Fr. Iracundia vitium in hac priuata, quotidianaq. vita leuis eſſe animi, atque infirmi videtur: Et bene iracundas dicit Comicus mulieres, quod certe veriſſimum oſtenditur in cognatis & affinibus. Socrates enim dicebat, in rapidiſſimum & vorticoſum incidere flumen, minus eſſe periculoſum, quam alicuius cognati, aut affinis commoti, & ira furoreque perciti incurrere vindictam, & inuidiam.

RIVII caſtigat. LEuia ſunt hęc, quę tu pergrauia eſſe, &c.) Nos omittimus pronomen hæc, ex obſeruatione antiquorum librorum. [Quod cum ita eſſe inuenero) Alij Quæ cum ita &c. quo etiam exemplar Lugdunenſe, Venetum, alia pleraque, conſentiētibus oībus fermè Donati editionibus. Et ſolet neutro plurali libenter vti Terent. pro ſingulari: Sicut Act.4. Sce.2. Non clam me eſt mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam vxorem tuam Propter meos mores hinc abijſſe, etſi ea diſſimulas ſedulo. Quo in loco interpres: ea.i.quæ ſcio & ea, pro eam rem, ſed abſolute occurrit ſupra latæ ſententiæ, & genere neutro. Hæc interpres. In proxime præcedenti ſcena: Quid tum poſtea? Si modeſte & raro hoc fecit? non ne ea diſſimulares nos Magis humanū eſt? &c. Ea, pro eā rem dixit. Item apud Cicer. in Bruto aliquoties vt ibi: Quid ergo? eſt ne illa Fannij? nam varia opinio pueris nobis erat. alij a C. Perſio literato homine ſcriptam eſſe aiebant, alij multos nobiles, quod quiſque potuiſſet, in illam orationem contuliſſe. Tum ego: Audiui equidem illa, inquam, de maioribus natu, ſed nunquam ſum adductus vt crederem, &c.) Sic alias ſępe. Virg. 1. Æneid.

Frater vt Aeneas pelago tuus omnia circum
Littora iactetur odijs Iunonis iniquæ

Nota tibi.

Pro notum tibi, refertur enim ad ſenſum. Senſus autem omnino eſt ſingularis numeri, quod ante nos etiam obſeruauit Tho. Linacer. Contra Saluſt. in Catil. Interea ſeruitia repudiabat, cuius initio ad eum magnæ copiæ concurrebant, pro quorū. [Quid porrò, niſi vt ſiam miſer) In quibuſdam eſt, Niſi porrò vt ſiam miſer. quo modo interpres etiam legit. In quodam manuſcripto erat: Quid reſtat, porrò niſi &c. vt videri poſſit ὑπέρβατον legitimo dictionum ordine mutato. Quale illud Cæſaris: Dio cū eſſet pugnatum. pro, cum diu. Et hoc Ciceronis. In medio relictum quod erat Populo R. adiudicauit. pro, quod erat relictum in medio. Sunt id genus exempla paſſim obuia in bonis auctoribus. [Curſari ſurſum prorſum) Nos ex manuſcriptis, & ex ſententia Donati: rurſum, prorſum, quo modo in Argentoratē ſi etiam legitur, pro eo quod eſt, huc illuc. Nam rurſum proprie ſignificat retro, & prorſum ante. Eſt autem prouerbiale, ſic adnotauit Donatus vt dicimus ſurſum deorſum, intro foras, hac illac, & ſimilia. Græci ἄνω κάτω. [illegible]. Varro apud Nonium Marcellum: Mortalea multi rurſus ac prorſus meant. Idem in Amphitr. Plautina reperies. [Neſcio quod magnum malum Profecto Parmeno me celas) Manuſcriptum habet celant, vt & Lugdunenſe & alia quædam ex impreſſis: nec mihi ſanè diſplicet. Qui celas legunt, reſpicere videntur ad id, quod ſtatim ſequitur: Cur mihi id non dixti? PAR. Quia non poteram vna omnia.

GLAR. HVius ſcenæ ſunt varij verſus, Primus eſt iambicus tetr. catalect. qui loco primo habet dactylum, quarto ac quinto creticum. quod equidem malim quam ſiſſe & Ex extra carmen eſſe. Tertius ac ſecundus trochaici ſunt tetram. catal. Quartus iambicus tetram. catalect. In quo Fuerat adiectum puto ab aliquo ſenſu explere cupiente. Quintus trochaicus eſt catalect. ita ſextus ſeptimusque. In ſeptimo Prius monoſyllabum eſt. Octauus catalecticus eſt tetramet. ſiue illum iambicum ſiue trochaicum exiſtimes. Nonus, decimus vndecimusque haud dubij trochaicus ſunt tetramet. catalect. In decimo vel Tuū monoſyllabum eſt, uel creticus eſt loco tertio. In 12. Ruſum abundat auctore Doctor. quod placet. In 15. quidam lib. non habent τὸ Hæc. quod ſi tollatur verbum, uerſus erit trochaicus tetramet. catalect. alioqui erit iambicus tetramet. acalect. ſicut ſequentes ultra triginta. [Quid conſolare me? an quiſquam uſquam gentium eſt æque miſer?) Veriſimile eſt hoc Pamphili ſermone incipere aliquanto diuerſius genus carminis. Sunt igitur in ſequentes, præter ultimos nouem ſenarios omnes tetrametri, ac omnes acatalect. præter ultimos duos catalecticos. In uerſu autem ſecundo Prius monoſyllabum, uel bacchius loco primo. In quarto, uel Eam monoſyllabum, uel creticus loco quinto. In quinto verſu rurſus haud dubius creticus loco quarto. Ita in ſeptimo, uel Ea monoſyllabum, uel creticus loco ſecundo. In 8. uel a, in Ita non eliditur, uel Eſſe ante Ita collocandum, ſicut Niſi ante Porro. Sed cretici utrunque uulnus ſanant. In 10. uel Suo monoſyllabum eſt, uel s, in Obnoxius eliditur. poſſe & creticus eſſe loco quinto. In 11. uel Meas monoſyllabum uel creticus loco primo. Et nota hic e, ante fecit in Patefecit produxit, cum in Adelphis act.2. ſcena 2. in Labefecit eum corripuerit. In 14. ſi legatur Haud quidem hercle parum eſt, m, in Quidem non eliditur, ut ſint duo initio dactyli ſin legatur, quod uetuſtus habet liber, Haud quidem hercle paruum eſt, m, elidetur, & creticus erit loco primo, ſecundo iambus. In 16. Quibus in rebus, legendum, ut In præpoſitio in medio locetur, ſecus quàm habet Aldinus liber. In 17. creticus eſt loco primo. niſi tres uocales in unam contrahere κατ' [illegible] uel [illegible] uelimus. In 18. i, in Pueri corripitur, non eliditur. In 19. uel Eos monoſyllabum, uel creticus loco tertio. In 20. creticus haud dubie loco ſexto. alioqui inexcuſabile carmen. In 21. uetuſtus liber habet Iras has, pro Iram hanc & bene habet cum ſubiunctiuo Conciuerit. quanquam ex Donati commentario apparet lectionem alteram fuiſſe, Iram hanc conſciuiſſe, ut fieret iambicus tetram. catalect. uerum cum alij ſint acatal. malim uete rem ſequi libr. In xxij. i, in Abi corripitur, niſi bacchium

loco

loco primo conſtituamus,& d,eliditur io Quid,niſi & loco ſeptimo eondem putemus bacchium. In 25. Audio ante accuſatiuum Clamorem ponendum,vt ſit loco ſecundo anapæſtus. In 27.creticus eſt loco primo, abiecto s,de Nullus, & proceleuſmaticus loco tertio. In 30. Mihi id,iambus eſt. Triceſimusquartus cum ſequente catalecticus eſt, & Modo iambus eſt. (Non vſus facto eſt mihi nunc hunc intro ſequi) Hi nouem, vt diximus, ſenarij ſunt. In quorum tertio, vel Heri à ſuperiore verſu priorem elidit ſyllabam,vel Here pro Heri legendum,vt in Eun. Act.2.ſce.3. Niſi quis primo loco bacchium conſtituat. Io 6. Seruom cum m,non cum o,legendum,vt poſſit elidi. In penultimo s, in Auctus abijcitur, & ſic legendum, non Sict. In vltimo aut tollendum illud Vero,vel proceleuſmaticus erit loco tertio, bacchius loco quarto,niſi quis Vero priore correpta anapæſtum loco bacchij poſitum eſſe contendat.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus triſtior egreditur à Philumena deprehenſo eius partu, quē modis omnibus celare conatur ac tegere.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena,triſtis continetur egreſſus Pamphili ex domo ſocrus, vbi repentino & improuiſo aduentu fortuitum deprehendit vxoris partū, quem tamen vt modeſtum decet celare quàm maxime poteſt ac tegere conatur. Hic quoque eſt quaſi deliberatio quædam, ſuaſionis ac diſſuaſionis partes continens, quas in ſubditis conſiderare licet,nam admodum vicinæ ſunt.

Iambici Tetrametri Catalectici.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

NESCIO quid iam dudum hic audio tumultuari miſera:
Male metuo, ne Philumenæ magi' morbus aggraueſcat:
Quod te Aeſculapi, & te Salus, ne quid ſit huius, oro.
Nunc ad eam viſam. PAR. heus Soſtrata. S. ehem. PAR. iterum iſtinc excludere.
S. Ehem Parmeno,tu ne hic eras? perij, qd faciā miſera?
Non viſam vxorem Pamphili, cum in proxumo hic ſit ægra?
PAR. Non viſas,nec mittas qdem viſendi cauſſa quenq̄.
Nam qui amat cui odio ipſus eſt, bis facere ſtulte duco:
Laborem inanem ipſus capit, & illi moleſtiam affert.
Tum autem filius tuus introijt videre, vt venit, quid agat.
S. Quid ais? an venit Pamphilus? PAR. venit. S. dijs gratiam habeo.
Hem, iſtoc verbo animus mihi redijt, & cura ex corde exceſſit.
PAR. Iam ea te cauſſa maxume huc nunc introire nolo:
Nam ſi remittent quippiam Philumena dolores,
Omnem rem narrabit, ſcio, continuo ſola ſoli,
** iræ huius* Quæ inter uos interuenit,vnde ortum eſt initium * irę.
Atque eccum video ipſum egredi: quàm triſti'ſt. S. o mi gnate.
PAM. Mea mater,ſalue. S. gaudeo veniſſe saluō. ſaluan' Philumena eſt? PAM. meliuſcule eſt. S. vtinam iſtuc ita dij ſaxint.
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam triſtis? PAM. recte mater.
S. Quid fuit tumulti? dic mihi: an dolor repēte inuaſit?
PAM. Ita factum eſt. S. quid morbi eſt? PAM. febris.
S. quotidiana? PAM. ita aiunt.
I ſodes intro, conſequar iam te mea mater. S. fiat.
PAM. Tu pueris curre Parmeno obuiam,atque his onera adiuta.
PAR. Quid? non ſciunt ipſi viam,domum qua redeant?
PAM. ceſſas?

NESCIO quid iam dudum hic audio tumultuari) DON. In hac ſcena quaſi quædam deliberatio eſt continens ſuaſionis diſſuaſioniſq́. partes, quas in ſubditis conſiderabimus. (Hic) Quia nimis vicini ſunt. (Magis morbus aggraueſcat) Grauior fiat. Proprie, quia morbi graues ſunt dicti. Verg. Vbi aut morbo grauis,aut iam ſegnior annis Deficit. Saluſt. Morbi graues ob inediam inſolitam veſcentibus. (Male metuo,ne Philumena magis) Inſtat Terentius bonam ſocrum facere, vt bonam meretricem faciat. (Quòd te Æſculapi, & te ſalus) Deeſt Propter: vt ſit,propter quod. (Nunc ad eam viſam) Sic Virg. Reſpice ad hæc. (Hem) Interiectio eſt nouas res audientis. (Heus Soſtrata) Vide quemadmodum per ſeipſum Parmeno, per Parmenonem arceatur Soſtrata,quæ neque deeſſe propter officium, neque ingredi propter ſocrum inducitur. (Iterum iſtinc excludere) Bene iterū: vt illi pudorem incuteret repetitione iniuriæ. Et memoriter: iam.n.dixit, Noſtra illico it viſere ad eam. admiſit nemo. Et ſimul vide q̄ vehementius ad iniuriam ſonet Excludi, q̄ non admitti. (Ehem Parmeno) Ehem,interiectio eſt eius quæ cōmota ſit noua re. (Non viſam vxorem Pamphili) Vt dixit ſupra,ſeruū Soſtratæ,non Parmenonem: ſic hic,vxorem Pamphili dixit magis, q̄ Philumenam: vt animum & officium eiuſdem ſocrus, & matris breuiter demonſtraret. (Nō viſas) Vnam rem Soſtrata conſuluit: hic de duabus reſpondet, nanque & illam nō vult ingredi, & cauet ne ipſe mittatur. & bene, Quenquam: no aperte pro ſe loqui videatur. (Nam q amat cui odio ipſus eſt) Aliam cauſam ſubiunxit,qa dictum fuerat ipſi Soſtratæ dici quod ſupra dictum eſt. (Nam qui amat) Cauſa a ſententia morali. (Cui odio ipſus eſt) Deeſt Eam,vel Eum. (Et illi moleſtiam affert) Bene hoc adiecit,ne qui amat,hoc dicat, Laborem, dum p̱merear,quem amo. (Tum aūt filius tuus) Alia cauſa ab euentu. (Videre, vt venit quid agat) Quod ſupra,viſere. an viſere officij eſt,apud ægros: videre,cognitionis? & ideo additum,quid agat. (An venit Pamphilus?) Bene imitatur affectum. (Hem) Interiectio fœminina ac matronalis. (Ex corde exceſſit) Geminauit præpoſitionem. (Laborē inanem ipſus capit, & illi moleſtiā affert) Hoc validiſſimum ad diſſuadendum fuit. (Nunc huc introire nolo) Cur ſi venit Pamphilus,non ſit introëundum,cauſa narratur. (Nam ſi remittent quippiam) Verbum actiuum quaſi neutrum poſuit. (Philumenæ dolores) Ἀφανιστικῶς erat.non.n. vere dolor morbi eſt,cum ſit partus. (Scio cōtinuo ſola ſoli) Vt, Haud,credo,inuiſus cœleſtibus,auras Vitales carpis. Et ſic, ſola ſoli dicitur,quō præſens præſenti. ſic Virg. Illum abſens abſentem auditq́., videtq́. (Vnde ortum eſt) ἀναπόδοτον tertiū. (Quę inter vos interuenit) Melius ſic, q̄ ſi diceret, quæ illi feceris. (Quàm triſtis eſt) χαρακτηρισμὸς locuturi Pamphili. (O mi gnate) Ordo eſt,ò mi gnate, gaudeo te ſaluum veniſſe: ſed intercedit Pamphilus triſtis. (Saluan' Philumena eſt?) Cito probat Pamphilo ſe amare nurum, cum poſt ſalutationem nihil prius, quàm de ſalute vxoris eius inquirat. (Saluan' Philumena eſt?) Mire obuiam ſibi euntem filium nihil aliud, niſi de Philumena interrogauit: vt oſtenderet eius morbum curæ ſibi eſſe. (Meliuſcula eſt) Verum eſt,quantum ad morbum pertinet. (Meliuſcola eſt) Hoc & ad morbum, & ad euentum paritudinis verum eſt. ita non mentitur Pamphilus matri. (Vtinam iſtuc ita dij ſaxint) Diligentiore officio loquitur, vt rea apud filium ſocrus. (Quid tu igitur lacrumas?) Locus ab eo quod agitur: quo ſignificat,ſi ita eſt,quare ergo tu triſtis es? (Recte mater) Sic dicimus,cum non ſine iniuria interrogantis aliquid reticemus. Et bene additum Mater: vt duritia reticentia blando nomine molliretur. Alij recte ſic accipiūt,vt intelligant,nihil eſt mali. (Quid fuit tumulti?) Antiqui ſic declinauerunt, tumulti ſenati. vt Sal. Decretum ſenati ſit. (Dic mihi) Dic verbum eſt inſtantia audire,& curioſius interrogantis. Virg. Dic mihi Damœta, cuium pecus? (Dolor repente inuaſit?) Proprie inuaſit, quia repente. (Ita factum eſt) Moris eſt aſſentiri ad dicta interrogantium,qui quæ vera ſunt,celant. (Ita aiunt) Bene alijs aſcripſit,ſi falſum ſit vt ipſis aſcribatur mendacium. (Ita aiunt) In hac tota interrogatione

rogatiune,& riſione,colorem induxit ſceretum, ægre obiurgantis. [Ita aiunt) Religioſe mendacium ad rumorem retulit. aiūt, inquit, ne ipſe ſalſum dicere videretur. [I Sodes intro) Metuit, ne ingrediatur mater ad ſoceros, & ideo dicit. [I ſodes intro) Et apparet intro dicentem, manu annuere vt domum redeat: & ſimul quo magis faciat, addit cauſam. [Conſequor iam te mea mater) Adiecit & tempus Iam. Mea neceſſario additum, mea mater. Et Sodes, quia I, intro durum eſt. [Fiat) Abiens dixit hoc mater, fiat, ne omnino iuſſis alienis parere videatur, quaſi imperemus & nos, quæ nu ſi pſis facturi ſumus. [Tu pueris curre Parmeno obuiam) Probabilis cauſa, qua ablegat etiam Parmenonem, dum iubet eum pueris occurrere. Et ſimul notandum, q in hac fabula ridicule vexatur vſque ad vltimum ſeruus & ablegatur, cum ſit & piger & curioſus. [Atque eis onera adiuta) Locutio antiqua figurata. Et eſt ἀντιπτωσία, pro ipſos onera portantes, eis onera adiuta. [Quid? non ſciunt ipſi viam, domum qua redeant?) Iam vide quemadmodum ſeruetur Parmenoni perſona loquacis, curioſi, pigri. [Domum) Aduerbiale eſt. [Domum qua redeam?) Quaſi locum ſignificet, videbitur reliquum præceptum ſeruus non audiuiſſe. Sin audiuit, Qua, quomodo intelligemus. id eſt quemadmodum onus poterat de naui. vt, Quid fieret, & quaſi fieret. [Ceſſas?) De induſtria omnes ablegauit ſuos, vt non audirent quæ intus poſt ſcenam ſunt acta, quæ tamen populo eſt narraturus.

GVID. NEſcio &c.) Hic cōtinetur egreſſus triſtis Pamphili ex domo ſocrus apud quam deprehendit repentino aduentu ſuo furtinum partum vxoris, quem tamen quam maxime poteſt celare ſtudet, & protegere. S. Ego miſera. audio iandudum .i. paulo ante, neſcio quid tumultuari .i. facere tumultus, hic .i. in domo Phidippi patris Philumenæ, ſiue audio neſcio qd tumultuari .i. audio neſcio quid faciens tumultum &c. quod in idem recidit, male .i. valde, & quaſi in malum meum, ſiue in ſolicitudinem meam, metuo ne morbus magis aggraueſcat .i. grauior fiat, ſiue efficiat Philumenæ, quod .i. propter quod, vel poſt quod, ò Æſculapi, Deus medicinæ Apollinis filij. & ò Salus .i. Dea ſanitatis, oro te ne quid .i. vt nihil huius fit .i. eueniat .ſ. non aggraueſcat illi morbus, nunc viſam ad eam .i. ibo ad eam videndam. PAR. Heus, aduerbium vocandi. ò Soſtrata, vocat eam vt deterreat ab eundo. S. Hem, interiectio eſt res nouas audientis. PAR. Excludere, in futuro indicatiui paſſiui .i. non admitteris intro iterum .i. ſecundo, nam iam ſemel fuiſti excluſa, vehementius autem ſonat excludi, q̃ non admitti. S. hem, interiectio eſt eius, quæ commota ſit noua re. ò Parm. tun', id eſt tu ne eras hic. perij .i. perdita ſum. quid ego miſera faciam? non viſam, id eſt non ibo ad videndam vxorem Pamphili. cum ipſa ſit ægra .i. male habens, hic .ſ. in proximo loco. Viſere officij eſt apud ægros, videre cognitionis. PAR. Non viſas .i. non eas ad eam videndam, nec quidem, id eſt nec etiam, mittas quenquam .i. aliquem cauſa viſendi eam. nam dico vel duco .i. puto illum facere bis ſtulte qui amat illam, cui ipſe eſt odio, nam ipſe capit laborem inanem, id eſt vanum, nullius effectus, & affert moleſtiam .i. tædium illi quā amat .ſ. à qua non amatur. tum .i. deinde, & eſt alia cauſa qua te introire non debeas, nam filius tuus introijt videre, figura græca, id eſt ingreſſus eſt, vt videret quid ipſa agat, vt .i. poſtquam, vel cū primum venit. S. quid ais? an Pamph. venit? PAR. venit. S. habeo gratias Dijs. quod .ſ. uenerit, hem, interiectio fœminina ac matronalis. animus redijt mihi iſto, uerbo .i. tuo dicto de aduentu filij, & cura .i. anxietas. exceſſit .i. exiuit ex corde. PAR. Ita .i. præterea, nolo te nunc intro ire, hic maxime .i. præcipue, ea cauſa, id eſt propter eam cauſam, quæ ſequitur, nam ſi dolores remittent .i. relinquent, exonerent, relaxēt quippiam .i. in aliquo, vel aliquantulum Philumenam. Don. legit Philumenæ, quod melius eſſe puto nam dolores non remittunt, ſed potius, remittūtur, & ait uerbum hic actiuum quaſi neutrum poſitum eſſe ſic. Si dolores remittent, id eſt ceſſabunt, relaxabuntur, alleuiabuntur, Philumenæ, quippiam, id eſt in aliqua parte aliquantū, ſcio, quod continuo ipſa ſola narrabit ipſi Pamphilo ſoli .i. remotis arbitris, omnem rem .i. totam rei ſeriem, ſiue totum tenorē eius rei, quæ res interuenit inter uos .i. inter te & eam, unde .i. à qua te initium, id eſt principium iræ ueſtræ ortum eſt, atque eccum, id eſt ecce hic uideo ipſum Pamphilum, egredi, id eſt exire de domo ſocrus ſuæ, quam, id eſt quantum eſt triſtis? S. O mi gnate Pamphile, ſcilicet, quaſi dicat gaudeo te ſaluum aduenisſe. PAM. O mea mater ſalue. S. Perficit quod omiſerat, gaudeo te ueniſſe ſaluum ne, id eſt utrum Philumena uxor tua eſt ſalua, id eſt ſana, incolumis, & dicitur in textu ſaluan' pro ſaluane, ut uiden', id eſt uides ne. PAM. Pamphilus uolens celare partum & fugere mendacium, caute reſpondet inquiens, ipſa Pāphila eſt meliuſcula, id eſt aliquanto melius ſe habent q̃ prius. meliuſculus à comparatiuum diminutiuum eſt. S. Vtinam Dij faxint .i. faciant illud .i. vt meliuſcula ſit, ita .i. quemadmodum dicis, igitur ſi ita eſt, quid .i. cur lacrymas, habemus lacrymo as, & lacrymor aris, aut quid .i. cur es tam triſtis? PAM. O mater recte interrogas, ſic dicimus cum ſine iniuria interrogantis aliquid reticemus, & bene additum mater, vt duritia reticentie blando nomine molliremur alij ſic capiūt recte, vt intelligant nihil mali eſt. S. Quid tumulti pro tumultus, ſic antiqui in genitiuo dicebant, vt tumulti pro tumultius, ſenati pro ſenatus &c. quid ergo tumulti fuit ſup. intro vos ſup. dic mihi an dolor inuaſit .i. arripuit te repente, & proprie inuaſit, quia repente. PAM. Factū eſt ita .i. repente dolor me inuaſit S. Quid morbi eſt Philumenæ .ſ. PAM. Febris eſt ei, non mentitur, nā parientes non ſunt ſine febri. S. Quotidianam .i. quotidiana ne hoc eſt verū febris cōtinua eſt ei. PAM. Ita aiūt .i. ita dicunt, ita rumor eſt vulgo. Sodes aduerbiū comicum & blandienti accōmodatum, quaſi ſi audes .ſ. id eſt vade intro .i. in domum tuā, vnde tu venis, non .n. vult eam ingredi ad PAM. O mea mater iā conſequar te in domū veſtram. S. Mater abiens dixit fiat, quaſi ſibi ipſi id imperans non ſolū filio parēs. PAM. Obligat ad portū Pam. ſeruum ne audiat quæ intus poſt ſcenā ſunt acta, quæ iā populo eſt narraturus. O Par. curre obuiam .i. in occurſum. pueris .i. ſeruis afferentibus onera de ſucceſſione cognati mortui, propter quod miſſus fuerat Pamph. atque adiuta .i. adiuua his ſeruis onera .i. adiuua ſeruos onera portātes. ſimiliter Gellius eſt locutus inquiens, Et nobis hanc meſſem adiuuent. PAM. Quid? interrogandi modus per indignationē & irriſionem, ipſi ſerui non ſciunt viam qua .i. per quam viam redeant domum aduerbialiter. PAM. Ceſſas .i. tardas, cunctaris ire, quo dico, q. d. iam illic eſſe deberes, & ita tempus conteris.

LATO. ARgū) Ad continuandam cauſam epitaſios accetus ab ingreſſu ad Philumenam Soſtrata, & egrediens Pamphilus deprehenſum partum celat. [Quod te Aeſc.) Precario ꝓ ægrota. [Ehem Parm.) De improuiſo reſpicientis. [Nam qui,) Vera & moralis ſententia. [Quid ais?) Interrogatio lætantis. [Remittent Phil.) Pro, minuentur & remiſſiores erunt, noua figura. [Meliuſcula eſt) Supprimit dolorem Pamphilus, & diſſimulat quid deprehenderit. [Tu pueris) Data opera ablegat Parmenonem futilem & curioſum ſeruum.

PETRVS MARA. NEſcio quid iandudum) Cordati adoleſcentis, & ſupra modum ꝓbi liberaliſſimos, & caſtigatiſſimos mores hęc ſcena exprimit. Quo .n. nomine ſatis cōmendari poſſet, qui cū vxorem, cum qua nundum conſueuerat grauidam, & ideo corruptam inueniſſet, ne dedecus hoc permaximum ꝓpalaretur, & in fabulam veniret, id, quod viderat circa vxorem, tam prudenter & callide diſſimulauit, vt non ea cauſa inceſſus eſſe exiſtimatus ſit, ſed potius quia morbo implicitam diceret. [Nam q amat) Docet hic locus, nihil eſſe ſtultius, q̃ amore in aliquam ardere, à quo rurſus non adameris. Quare mutuum amorem ſatis videtur approbare. Duabus autem de cauſis hoc accidere credidit, cur eſſet eiuſcemodi amor vituperandus, primo, quod nobis maximas moleſtias, & labores parimus, dum nocte diuque faces illas & tela ardentia ſufferimus, quibus exagitati miſerabiliter cruciamur, deinde quod præter hoc, & alteri difficiles ſumus, & aſperi, qui noſtras voluntates, preces, fletus, lamentationes, nō æquis auribus accipiunt.

RIVII caſtigat. EHem Parmeno tute hic eras?) Nos, ex antiquis, Ehē Parmenō tun' hic eras? quo modo & ſenſus expoſcit. [Bis facere ſtulte dico) Nos, duco legimus, vt eſt in oībus vetuſtis, pro arbitror & exiſtimo, qđ & ſenſus poſcere videtur. Lapſus fuit perfacilis ex ſimilitudine vocū. Frequens eſt aūt apud optimos quoſque auctores verbū duco in hac ſignificatione. Cic. ij. de Orat. Qui omnes hi ſumus, vt ſine his ſtudijs nullam vitam eſſem ducamus .i. putemus vitam inſuauem ſine his ſtudijs. Virg. 10. Aen. Tanton' me crimine dignum Duxiſti .i. iudicaſti. Sext. Pomp. Duco, inquit, cum pro puto ponimus ex Greco deducitur, quod illi dicunt, ἡγοῦμαι. lib. 4. Cōmentum lepidū me hercle & argutū, ſed nimis coactum, & ingenioſum magis q̃ verum. [Nam ſi remittent quippiam Philumenam dolores) Nos, Philumenæ dolores. Sic .n. Donat. Ruff. alij. nec aliter ſenſus poſtulat. Contra paulo ante, Male metuo, ne Philumenæ magis morbus aggraueſcat. Cic. in Catone, verbo remittere, vt hic ponitur, oppoſuit ingraueſcere, videlicet mutata cōpoſitionis ratione. Sic hic morbus, qui eſt in Rep releuatus iſtius pœna, vehementius viuis reliquis ingraueſcet. Μεταφορικῶς Cic. loquitur. Idem decimo ad Atticum. Alter ardet furore & ſcelere, nec remittit aliquid,

ſed

ſed in dies ingraueſcit. Qui Philumenam legere, non viderunt Pn̈etam, id quod Donat. adnotauit, verbum actiuum quaſi neutrum poſuiſſe. Perperam etiam cum hoc loco, tum in And. plerique legunt Philumenam. idque producta penultima, cum contra eadem correpta legi debeat Philumena: quod & vocis huius deriuatio, & verſus dimenſio ſatis docere poterat. Nam autem, quam nunc fere Philumenam vocant penultima longa, rectius, ni fallor φιλουμένην appellaueris.

GLAR. IAmbici ſunt tetrametri acatalectici. In 2. proceleuſmaticus eſt loco primo, & s, eliditur in Magis. In 3. ſi la in Aeſculapi breue eſt i, ad finem non eliditur, ſed corripitur, vt loco ſecundo ſit tribrachys. In 8. ĩ, in Qui corripitur, non eliditur. In Cui autem etiam longum manet, & Duco legendum pro Dico, admonet Riuius. In 10. omiſſo verbo Autem, liber vetuſtus ita habet, Tum filius tuus introijt. Et carmen melius habet. In 11. ſi Gratias legerimus, erit acatalecticus: ſin Grates, erit catalecticus vt cæteri. Quanquam ſcio huoc Pn̈etam Gratias libentius dicere q̃ Grates. Sed in alijs licentijs hæc facile admittitur. Liber vetuſtus habebat, Gratias haben. non, Habeo gratias. ſed in idem res redit. In 14. Philumenæ non Philumenam legendũ ait Riuius. In 16. niſi ſecunda de Initium ſit longam, in fine non elidetur. In 17. s, in Triſtis eliditur. In 21. vel Fuit monoſyllabum, vel creticus loco primo.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Deliberat Pamphilus, velit vxorem recipere an repudiare.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic quaſtio eſt ad deliberationem deſcendentis, an recipiat Pamphilus, an repudiet vxorem. In qua tota oratio Pamphili ad argumentum ſpectans amatoria magis quam maritalis eſt. Nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem omnium rerum, niſi adoleſcens furtiuum vxoris conceptum & partum, aliquanto lenius quam coniugalis dolor expetit tolerasſet.

Trochaici Tetrametri Catalectici. In fine Senarij pauci.

PAMPHILVS.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum,
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perſpexi his oculis, partim quæ accepi auribus:
Qua me propter exanimatum citius eduxi foras.
Nam modo me intro vt corripui timidus, alio ſuſpicans
Morbo me viſurũ affectam, ac ſenſi eſſe, vxorẽ: hei mihi,
Poſtquam me aſpexere ancillæ aduenisse, ilico oẽs ſimul
Lætæ exclamant, venit, id quod me repente aſpexerant.
Sed continuo voltum earum ſenſi immutari omnium,
Quia tam incõmode illis fors obtulerat aduentum meũ,
Forte vna illarum interea propere præcurrit, nuntians
Me veniſſe: ego eiu' videndi cupidus recta conſequor.
Poſtq̃ introij, exemplo eius morbum cognoui miſer.
Nam neque, vt cęlari poſſet, tempus ſpatium vllũ dabat:
Neque voce alia, ac res monebat, ipſa poterat conqueri.
Poſtquam aſpexi, ò facinus indignum inquam: & corripui illico
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater conſequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit,
Lacrumans miſera: miſeritum eſt, profecto hoc ſic eſt, vt puto.
Omnibu' nobis vt res dant ſeſe, ita magni atque humiles ſumus.
Hanc habere orationem mecum à principio inſtitit:
O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit, cauſſam vides:
Nam vitium eſt oblatum virgini olim ab neſcio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atque alios partum vt cęlaret ſuũ.
Sed cum orata eius reminiſcor, nequeo quin lacrumem miſer.
Quæq́, fors fortuna eſt, inq̃t, nobis quæ te hodie obtulit,
Per eam te * obſecramus ambæ, ſi ius, ſi fas eſt, vti *obteſtamur.*
Aduorſa eius per te tecta tacitaq́, apud omnes ſient:
Si vnquam erga te animo eſſe amico ſenſiſti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam, te vti ſibi des pro illa nunc, rogat:
Ceterum de redducenda id fac, quod in rem ſit tuam.
Parturire eam, neque grauidam eſſe ex te, ſolus conſcius:
Nam aiunt tecũ poſt duobus concubuiſſe eam menſibus:
Tum, poſtquam ad te venit, menſis hic agitur iam ſeptimus:
Quod te ſcire, ipſa indicat res. nunc ſi potis eſt Pãphile,
Maxume volo, doq́. operam, vt clam partus eueniat patrem,
Atque adeo oẽs. ſed ſi fieri id non poteſt, quin ſentiant,
Dicam abortum eſſe. ſcio nemini aliter ſuſpectum fore,
Quin, quod veriſimile eſt, ex te recte eum natum putent.
Continuo exponetur: hic tibi nihil eſt quicquam incõmodi: &
Illi miſeræ indigne factam iniuriam contexeris.
Pollicitus ſum, & ſeruare in eo certum eſt, quod dixi, fidem.
Nam de redducenda, id vero neutiquam honeſtum eſſe arbitror.
Nec faciã: etſi amor me grauiter, conſuetudoq́. * tenet. *eius tene.*
Lacrumo, quæ poſthac futura eſt vita, cum in mentem venit,
Solitudoque. O fortuna, vt nunquam perpetuo es * bona. *data.*
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit.
Quem ego conſilio miſſum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adeſt Parmeno cum pueris: hunc minime eſt opus
In hac re adeſſe: nam olim ſoli credidi,
Ea me abſtinuiſſe in principio, cum data eſt:
Vereor, ſi clamorem eiu' hic crebro exaudiat,
Ne parturire eam intellegat: aliquò mihi eſt
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

NEQVEO mearum rerum initium vllum inuenire idoneum) In hac ſcena conqueſtio eſt ad deliberationem deſcendens, an habeat Pamphilus, an excludat vxorem, in qua tota oratio Pamphili ad argũ ſpectans amatoria magis, q̃ maritalis eſt. nam aliter non perueniretur ad vltimam cognitionem omnium rerum: niſi adoleſcens furtiuum conceptũ vxoris, & partum, aliquanto lenius, quàm coniugalis dolor expetit, tolerauiſſet. [Nequeo mearum rerum) Hæc eſt Homerica illa • [Nequeo mearũ rerum initium) Hoc principiũ magna ἀπορίᾳ oneratur vt oſtendantur ærumnæ & multæ & graues. DON.

& graues. [Idoneum) Aptum,conueniens. [Vnde)A quo [Partim quæ perſpexi hic oculis) His,quaſi miſeris,vult intelligi,quibus perſpexi,vel audiui mala. An ſic dictum eſt, vt apud Virgil. Vocemque his auribus hauſi? [Qua me propter exanimatum) Inter exanimatum & exanimum hoc intereſt: Exanimatus, eſt conterritus,conturbatus. Vt, Sed quidnam Pamphilum exanimatum video? Et Virg. Exanimata ſequens impingeret agmina muris. Exanimus vero, eſt occiſus. vt Virg. Corpus vbi exanimi poſitum Pallantis Acetes Seruabat ſenior. [Me intro vt corripui) Raptim ingreſſus ſum. [Timidus) Pro timens,nomen loco participij. [Morbo me viſurum affectum) Quia & hic morbus eſt. [Hei mihi) Interiectio dolentis eſt. Virg. Eloquar,an ſileam? Et dicitur hæc figura, ἐπιμονή. [Hei mihi) Mire interpoſuit σχετλιασμόν. [Id quod me repente) Deeſt propter. vt ſit, propter id: ac per hoc, ideo. [Id quod me repente aſpexerant) Cauſa cur lætæ exclamauerint. id ergo, ob id. [Sed continuo voltum earum ſenſi immutari omnium) Mire Pamphilus etiam ancillarum metu impellitur, ut alienum naſci puerum ſuſpicetur: nec vllo modo in memoriam redeat hanc ſe puellam vel huiuſmodi vitiaſſe. [Vultum earum) Quæ viderint. [Fors obtulerat) Offerri dicuntur tam bona q̃ mala, ſi inſperata obijciantur aſpectibus. [Obtulerat) Oblatum dicitur in utranque partem, quicquid expectationem præuenit. [Ego eius videndi cupi) Non erit plena vis repentini doloris, ſi aliquid præſentiés ſuſpicatur. & ideo addidit. Ego eius videndæ cupidus. [Recta conſequor) Abſolute, & ſine adiectione. non .n. addidit Vix. [Extemplo eius morbum) Morbum mitiore animo,q̃ vitium dixit,aut probrum. Et recte: quia dixit,Alio me ſuſpicans morbo viſurum affectam ac ſenſi, eſſe vxorem. [Spatium) Moram ac res monebat Partus. [O facinus indignum) Facinus indignum, non ad illam, hoc eſt Philumenam, ſed ad auctorem vitij refertur. [Et corripui ilico) Ardens ſ.dolore. & eſt cauſa cur cito exierit. [Lacrumans) Non furens, ſed lacrumans. non iratus, ſed miſertus. [Atque atroci,) Id eſt vehementi. [Mater conſequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit miſera) Oſtendit affectum miſericordiæ ſuæ,matrem potius dicendo, q̃ Myrrhinam, & addendo miſeram. [Miſeritum eſt) Vt recte ſupra dictum ſit de illo, Pium & pudicum ingenium narras Pamphili. [Ad genua accidit) Accidere,eſt geſtu corporis oſtendere humilitatem cadentis. propter Ad, q eſt iuxta, & cadere. Saluſtius aût ſine præpoſitione dixit,Quo accidam,aut quo? [Lacrumans miſera) Miſerabiliter ſe habens. [Miſeritum eſt) Hoc ipſe ſibi. Omnibus nobis vt res dāt ſeſe ita magni atque humiles ſumus) Mire dixit,dant ſeſe Homerus * Sed hic ſeſe illo & validius dixit,& eſt hæc καθολικὴ ſententia. Apollodorus *

[O mi Pamphile, abs te quamobrem hæc abierit) A nomine & blandimento,mire: quia ſecreta confitetur. vt Virg. Anna, fatebor.n.miſeri poſt fata Sichei, A principio idem elaborauit, ut aduerſus pudorem conſcientia & voce, & confeſſione duraret. [O mi Pamphile abs te quamobrem hæc abierit) Venialis ſtatus: in quo confeſſio eſt & precatio. [Abs te quamobrem) Morale blandimentum ante confeſſionem. [Nam vitium eſt oblatum) Cœpit à cauſa. [Oblatum) Ad repentina pertinere ſuperius annotauimus. [Oblatum) Quaſi non expectanti & nolenti. [Virgini) Quaſi quæ falli poſſet. [Olim) Recte olim, quia facilis venia circa vetera iam delicta. vnde tentat temporis longinquitate extenuare peccatum. Olim ergo, ante menſes nouem. [Ab neſcio quo improbo) Mire contempſit,perſonam,dicendo, neſcio quo.i.neſcio,quem dixit,vt oſtendat ignobilem, ita abiectum. nam ſi nomen illi eſt,habet & dignitatem, vt, Et nos aliquod nomenque decuſque Geſſimus. Et ne placere videatur is qui fecit,improbum dixit. [Nequeo quin lacrumem miſer) Videtur quaſi diſtillantes fletus detergere. [Nequeo) Deeſt continere. [Sed eum orata eius) Bona παρένθεσις. [Quæque fors fortuna) Precario. [Fors fortuna) ὕφεν. Id eſt ſubita fortuna. Et fortuna,in incerto. Fors fortuna,in bono ponitur. Virg. Si qua in te fortuna fuiſſet. Et ipſe,O fors fortuna. [Per eam te obteſtamur) Oratorie inducuntur & pro tacentibus preces. [Per eam te obteſtamur ambæ) Obteſtatio,eſt precatio cum mentione earum rerum per quas petimus: vt, Per euerſæ genitor fumantia Troiæ Excidia obteſtor. [Si ius,ſi fas eſt) Virum hoc inuidioſe, an quaſi fœmina quæ leges neſciat? [Vti aduerſa eius) Mire non crimen: ſed aduerſa. [Per te tecta,tacitaque) Tecta, ſi reducis, Tacita, ſi repudias ſub alia excuſatione. An idem ſignificant? an potius neque re,neque verbo indices? ac tecta,ne videantur, tacita,ne dicantur? [Si vnquam erga te) Virg. Si conceſſa peto, ſi dant ea mœnia Parcæ. Terent. Si te in germani fratris dilexi loco: Siue hæc te ſolum ſemper fecit maximi. [Si te vnquam erga te) Ab anteacta vita. [Tecta,tacitaq.) Tecta ſint, ne hæc alij ſciant tacita,ne ipſe iudicet. [Vt tibi des pro illa) Subauditur gratia. Ceterum de reducenda. Tentat etiam hoc perſuadere, ſed oratorie & verecunde. Et mire, de reducenda dixit, non de reſpuenda. [Quod in rem ſit tuam) Nam niſi reducatur,reddenda dos erit. [Solus conſcius) A poſſibili. nam hoc nomine oſtendit tacere eum poſſe,q conſcius ſit ipſe ſolus. [Nam aiunt) Honeſtius aiunt,pro ait,dixit. nam quis alt ſcire,aut dicere potuit, niſi Philumena? ergo recte. aiunt enim potius honeſtum eſt, q̃ ait. [Poſt duobus concubuiſſe eam menſibus) Poſt duobus,ſimpliciter accipiendum,non poſt duos. eſt enim ἀναστροφὴ pro duobus poſt.i.non ſtatim vt nupta ſit, ſed poſt quam nupta eſt, poſt duos menſes nuptiarum. vt ſint reliqui quinque menſes. Et hinc apparet,ante duos menſes, priuſquam cum Pamphilo concumberet,vitiatam, quatuor menſibus cum Pamphilo fuiſſe, ex quibus,duobus poſterioribus amatam eſſe. reliquis tribus peregrinatum fuiſſe Pamphilum. An poſt duobus, pro poſt duos? vt Plautus Poſt principio denique. & Poſt paullo. [Quod te ſcire ipſa indicat res) Quia contriſtatus corripuiſti te foras. [Partus eueniat) Philumenæ ſcilicet. Abortum eſſe. Non eſt Latinum aborſa eſt: ſed,abortum fecit. [Abortum eſſe) Deeſt Natum,vel Factum,vel abſolute. quomodo dicimus,é re nata: vel quemadmodum dicimus,ex te mihi orta eſt iniuria. [Dicam abortum eſſe) Rationabiliter dixit,ſic enim abortus menſe ſeptimo ſine pernicie fœminæ. [Suſpectum fore) Suſpicabilem, ſuſpicioſum. [Ex te recte eum natum putent) Noue dixit natum abortum: quaſi abortus naſcatur. Natum ergo pro facto, conceptoq. dixit. [Hic tibi nihil eſt quicquam incommodi) cum alienus exponitur,& non tollitur pro tuo. Et mire necandi pueri non ſit mentio: quia Pamphili filius inuenietur, cum ei etiam per patrem puellæ poëta ſuccurrit. [Exponetur) Ad mortem ſcilicet. [Hic tibi nihil eſt quicquam incommodi) Ab vtili. & eſt παράλ‐ληλος quartum, vt, Nihil vidi quicquam lætius. [Et illi miſeræ indigne) Vt non ſit ἀνακόλουθον, ſuperiori verſui τό Et addendum eſt. vt ſit,Et tibi nihil eſt quicquam incommodi. [Factam iniuriam) Mire iniuriam dixit; vt non contemnenda ſit ſed tollenda. [Pollicitus ſum) Plus quam promiſi. [Et illi miſeræ) Concluſio per enumerationem. Et non læderis, inquit, & proderis miſeræ. [Quod dixi) Quod promiſi. [Id vero neutiquam honeſtum eſſe arbitror) Neutiquam non eſt omnino negatiuum, ſed aliquid alleuiationis habet. eſt n.neutiq̃ non nimis,non valde. [Nec faciam) Bene addidit,nec faciam. multa n.etiam inhoneſta amore ſuſcipimus. [Et ſi me amor grauiter cõſuetudoq̃ tenet) Hoc cum gemitu. Et non eſt complexiuum,neque præpoſitiuum, ſed ſubiunctiuum.i.pro tametſi [Amor me grauiter conſuetudoq̃.) Quæ duæ res contra honeſtum & vtile validiſſimæ. Et bene Tenet, non tenuit. [Lacrumo, quæ poſthac futura eſt vita. Bene propenſior in affectum eſt,vt veriſimile ſit potuiſſe retinere. Et lacrumo non pendet a ſuperiori. ſed interpoſitis diu fletibus dixit. [Lacrumo,quæ poſthac) Quæ,modo vim pro nominis non tenet: ſed querelæ. Et lacrumo ſic dixit, vt Virg. Sic affata ſinum lacrymis impleuit obortis. Et eſt ordo, Lacrumo,cum in mentem venit. [O fortuna) Hic fortunam pro bona poſuit. [Vt nunquam perpetuo es bona?) Legitur & data. nam & ſic pro bona intelligitur neceſſario. [Idem nunc operam huic dabo) Sic idem,ego. ſi eidem: hoc eſt amori. [Operam dabo) Difficultatem rei oſtendit, dicendo, operam dabo. [Adeſt Parmeno cum pueris) Quia idem Parmeno eſt ſecretorum conſcius, addidit, Cum pueris. [Minime eſt opus).i.omnino non eſt opus) Aliquo mihi eſt hinc ablegandus dum parit Philumena) In tota comœdia non ceſſabit, cum ſit piger: nec reſciſcet aliquid, cum ſit curioſus Parmeno. [Dum parit Philumena) Dum alias dummodo,aliàs donec,nunc, quandiu.

Nequeo &c.) In hac ſcena conqueſtio eſt ad deliberationem deſcendens an habeat Pamph. vxorem,an excludat, in qua tota oratio Pam. ad aegrũ ſpectans amatoria magis q̃ maritalis eſt,nam furtiuum vxoris conceptum & partũ aliquanto leuius tolerat,q̃ coniugalis dolor expetit. Solus autem Pamph. loquitur. Nequeo inuenire vllum initium.i.principium, mearum rerum.i.rerum mihi moleſtarum, idoneum .i. aptum, conueniens,vnde.i.à quo initio,exordiar .i. incipiam narrare ea ſupple quæ acciderunt mihi,nec.i.non, opinanti,i. ſuſpicanti,& (quod dici ſolet) non ſomnianti,partim .i. aliqua incipiam narrare inquam quæ perſpexi his oculis.his,q. d. amitteris, partim, id eſt exordiar inquam narrare aliqua quæ accepi, id eſt audiui auribus quaſi miſeris, uel accepi auribus, id eſt audiui & adhibui GVID.

bui auribus, vt pateret ſignificatio vocabuli æquiuoci, quapropter quia talia vidi & audiui, eduxi me exanimatum.i.perturbatum, foras.i.extra domum Phidippi patris puellæ citius ꝙ exiuiſſem, niſi ea audiuiſſem. Exanimatus eſt conterritus, conturbatus, exanimus vel exanimis eſt occiſus aut mortuus, uã modo.i. paullo ante. vt.i.poſtquam, ego timidus.i.ego timens, nomen pro participio, corripui me.i.cõtuli me raptim, ſiue ingreſſus ſum intro in domum ſoceri mei Phidippi, ſuſpicans.i.opinans me viſurum eſſe vxorem affectam.i.laſſam & poſſeſſam alio morbo, ac.i. ꝙ ſenſi.i.percepi eſſe affectam, hei mihi, interpoſitio dolorem oſtendens Pamph. dolentis res taliter ſe habuiſſe, cum eius aduentus ita eſſet à domeſticis exoptatus, & iucundus illis, poſtꝙ ancillæ aſpexerũt me adueniſſe, ilico oẽs letæ ſimul exclamant primo gaudio aduentus, dicentes hoc verbum venit.ſ.Pamph. & hoc dixerunt primo aſpectu oblitæ importunitatis aduentus propter gaudium, & quidem exclamant, id.i.ob id ꝙ aſpexerant me.i.viderant, de repente.i.ſubito, qui motus repentinus non habet conſiderationem, ſed continuo ilico ſenſi vultum omnium earum immutari ob id quod, vel quia ſors.i.caſus temporalis, vel fortuna ipſa obtulerat illis ancillis meum aduentum, tam incommode.i. intempeſtiue, & non opportune. oblatum dicitur quicquid euenit præter expectationem, forte vna illarum ancillarum, interea, id eſt dum agebantur.i.dum aliæ ſic lætabantur, & poſt mirabantur, præcurrit.i.ante currit, propere.i.feſtinanter nuncians matri & filiæ me veniſſe. Ego Pamph. cupidus vidẽdæ eius vxoris meę, id eſt cupidus videndi eam, conſequor ancillam recta via, nuſquã diuertendo poſtꝙ introij ego miſer, id eſt infelix propter probrũ vxoris, cognoui extemplo, id eſt ilico morbum eius.ſ. ꝙ parturiebat, nam tempus.i.temporis breuitas, non dat vllum ſpatium.i. vllam moram, vt morbus ille poſſet celari, neque ipſa Philumena poterat conqueri.i.gemere, & dolore oſtendere alia voce, ac.i. ꝙ, res.i.partus, monebat.i.inſtigabat, poſtꝙ aſpexi eam parturiẽtem, inquam.i.dixi, ò facinus indignum. non ad Philumenam refertur illa exclamatio, ſed ad vitij auctorem, & ilico corripui, id eſt raptim retraxi me, & egreſſus ſum inde.i.ex camera parturientis lacrymans, percitus.i.cõmotus, perturbatus, re incredibili.i.quam non credidiſſem, niſi vidiſſem me altius quidem, & atroci.i.vehementi, mater.ſ.Myrrhina mater Philumenæ, conſequitur.i.aſſequitur, attingit, aſpirat ad me, vt.i.poſtquam, vel dum, ſiue cum iam exirem limen domus, ipſa miſera.i.miſerabiliter ſe habens, accidit ad genua.i.iuxta genua mea cecidit ac ſe proiecit. Accidere in hoc ſignificato eſt geſtu corporis cadentis oſtendere humilitatem, lacrymans i.lacrymis effluens, me ſup. miſertum eſt eius, præteritum à miſeret miſerebat.i.ego miſertus eius ſum. profecto.i.certe, ſeu proculdubio, hoc quod ſequitur eſt ſic .i.verũ eſt ſicut dico, & ita ſe habet, videlicet vt.i.ſicut, res.i.materie, dant.i.offerunt ſeſe omnibus nobis, ita ſumus magni.i.elati, atque humiles.i demiſſi animo, ipſa Myrrhina inſtituit.i.incepit habere hanc orationem mecum à principio ſui ſermonis, O mi Pamphile vides.i.cognoſcis cauſam quamobrem.i.propter quã hæc filia mea abierit.i.diſceſſerit.ſ.à domo paterna, nã vitium.i. ſtuprum oblatum eſt olim virgini, oblatum quaſi præter expectationem, & nolente virgine. à neſcio quo improbo, nunc confugit huc ad me, ut celaret te & alios ſuum partum, vbi celo duobus accuſatiuis iunctum eſt. Sed cum reminiſcor.i.repeto memoria, ſeu redigo in memoriam, orata.i.precationes, petitiones, rogatus eius Myrrhinæ, nequeo.i.non poſſum continere, quin.i. ꝙ non, ego miſer lacrumem.i.ſoluar in lacrymas, ipſa Myr. inquit, quæque.i.quæcunque (ut quis.i.quicunque) ſors fortuna.i.ſubita fortuna eſt, ſors & fortuna ſic differunt (vt Non. ſentit) ꝙ ſors dicitur caſus temporalis, fortuna uero ipſa Dea. interdũ tamen coniunguntur hæc duo ſors fortuna. vt hic, Item in ablatiuo ſorte fortuna, in qua coniunctione nihil efficiunt quod alterum eorum uocabulorum ſeorſum non efficeret, ſed ornant orationem uocis ſonoritate, ut ſic dicam. Interdum ponitur ſors pro aduerbio. Virg. Fors & uota facit, pro forſitan uel forte, ait etiam quidam. Eſt Dea fortuna, fortunæ ſanctio fors eſt, quæcunque ergo ſors fortuna eſt, quæ obtuli te nobis hodie. Ambæ.i.ego & filia, obſecramus te per eam fortunam ſi uis.i.ſi tibi non eſt moleſtum, ſi eſt fas.i.ſi ſit licitus, & non contra ius, uti.i.ut, aduerſa .i. infortunia eius, hoc aduerſum ſi. ſint per te.i.tuo beneficio, tecta.i.occulta, ne alij ſciant, & tacita ne alijs prodas & indices ea apud omnes. Si unquam ſenſiſti eam Philumenam eſſe animo amico.i habere animum amicum in te ò mi Pamphile. illa Philumena rogat te nunc uti.i.ut, des ſibi hanc gratiam i.hoc beneficium.ſ.ut eius crimen celetur ſine labore tuo .ſ. Alij habent pro illa, & tunc lege ſic, Philumena rogat nunc te pro illa gratia, ſed melior ſententia prior, vel tunc eſſet dicendum. Si vnquam ſenſiſti eam vxorem tuam eſſe animo amico erga te, obſecramus inquam te vti des ſibi hanc gratiam ſine labore, deinde ſubiungendum. Philumena ipſa nũc rogat te pro illa gratia, ſed adhuc prima præſtat expoſitio, ceterum .i. ſed, de reducenda Philumena .i. quantum attinet ad reſumendam vxorem tuam, aut repudiandam, & bene reducendam, nam prius fuerat ducta domum a marito in nuptijs. Deinde poſt abſceſſum ſi iterum ſumatur, reducetur domum facias id, quod ſit in rem tuam.i. quod ſit tibi vtilitati. Tu ſolus conſcius es.i.apud te ſcis ſolus eam Philumenam parturire.i.dolore partus laborare, neque, id eſt & non, eſſe grauidam ex te, dicit eum ſolum eſſe conſcium non ꝙ parturiat tñ, ſed ꝙ ſimul parturiat, & ex eo grauida non ſit, nam ꝙ parturiat non latebat ancillas familiares, ſed cuius opere eſſet grauida id, latebat eas, nam aiunt, honeſtius dixit, ꝙ ait Philumena, cum tñ intelligatur eam Philumenam concubuiſſe tecum duobus menſibus, poſt.i. poſt duos menſes ex die nuptiarum.ſ. in tertio menſe, tum, id eſt deinde hic iam ſeptimus mẽſis agitur.i. traducitur, labitur, poſtquam, id eſt ex quo, vel poſt id tempus ex quo vxor uenit ad te.i.collocata eſt tibi, quod.ſ. eam agi ſeptimum menſem, ipſa res.i.ipſa temporis ſupputatio, vel ipſa quam feciſti tali tempore, duobus.n.menſibus abſtinuiſti ab ea, deinde amaſtĩ eam duobus alijs menſibus, poſtea tribus alijs menſibus peregrinatus es in Imbro, & ita ſunt ſeptem, quod ergo res ipſa iudicat te ſcire.i.oſtendit quod tu ſcis. Nunc ò Pamphile ſi potis eſt .i.ſi eſt poſſibile, aut ſi fieri poteſt. maxime .i. vehementiſſime, volo & do operam.i.elaboro, vt partus Philumenæ eueniat .i. accidat clam patrem, atque adeo.i.atque certe, eueniat clàm omnes.i. ut celetur patri, & certe omnibus alijs. Sed ſi non poteſt fieri quin .i. ꝙ non ſentiant.i.percipiant, tam pater, ꝙ ceteri, dic abortum, id eſt ortum immaturum eſſe. Et declinatur hic abortus abortus abortui in quarta declinatione. Donatus vult intelligendum eſſe abortum eſſe natum, vel factum, ſed non uideo opus eſſe, nam recte dici poteſt abortus eſt.i.immaturus ortus eſt in fœtu aliquo, ſcio nemini eum partum, uel eum fœtum fore, id eſt futurum eſſe ſuſpectum i.ſuſpicabilem, ſuſpicioſum.i.ſcio ꝙ de eo partu, vel fœtu nemo aliter ſuſpicatur, quin.i. ꝙ non, homines putent eum fœtum recte natum ex te.i.tua generatione. quod .ſ. eum eſſe ex te natum eſt, uerisimile.i.probabile & habet apparentiam. Continuo.i.ilico, ipſe fœtus exponetur ad mortem .ſ. quod non fuit factum, immo cognitus eſt tandem eſſe filius Pamph. ideo exponitur dixit, id eſt extraponentur cum alienis, neque tolletur pro tuo. Exponi infantes dicuntur, quo relegato pietatis officio ſine cura dimittuntur, eis uel alimenta à parentibus negantur, & morti exponuntur, etenim interdum in deſertum locum efferũtur, & ibi relinquuntur fame perituræ, è quibus interdum miſeratione diuina nonnulli euadunt mortis periculum, ut in hiſtorijs cernere licet, hic, id eſt in hoc negotio .i. in celando partum, quicquam, id eſt aliquid incommodi, nihil, id eſt non eſt tibi, vel ſi capiatur nihil pro non aliquid, quicquam abundat, & contexeris, id eſt abſcondideris, celaueris, operueris iniuriam factam indigne, id eſt inique, nequiter. illi miſeræ.i.afflictæ & dolenti dolore duplici, pollicitus ſum, plus eſt quam promiſi. me factum, vt clam omnes ſit ille partus clam præpoſitio iungi poteſt tam accuſatiuo, quam ablatiuo. Et certum eſt, id eſt conſtitutum eſt, deliberatum eſt apud me ſeruare fidem, id eſt promiſſionem in eo id eſt in ea re. quod dixi, id eſt promiſi, ſiue ſum pollicitus, nam de reducenda, id eſt quantum ſpectat ad reſumendam eam in vxorem, vero, id eſt certe, id ſcilicet reducere eam, arbitror neutiquam, id eſt non ualde, uel non nimis eſſe honeſtum, ſcilicet vt reducam eam, hic neutiquam non eſt omnino, negatiuum, ſed aliquid aſſentationis habet, eſt enim neutiquam non nimis, non ualde, nec faciam id, id eſt non reducam eam, & ſi, id eſt quamuis amor, & conſuetudo, id eſt conuerſatio familiaris, quam habui cum ea. tenet me, id eſt me afficit. Lacrymo, id eſt non poſſum tenere lacrymas, cum.i.quando, venit mihi in mentem, id eſt cum recordor, & mente reuoluo, quæ, id eſt qualis uita, id eſt modus, ratio uiuendi, & quæ ſolitudo, id eſt carentia ſocietatis eſt futura mihi, poſt hac, id eſt poſt hoc tempus. O fortuna, id eſt Dea mutationis & volubilitatis, ut, id eſt qualiter, nunquam es bona, id eſt proſpera, perpetuo, id eſt omni tempore & continue, ſiue aſſidue. Sed iam prior amor, quo amaui Bacchidem, reddidit.i. efficit me exercitatum, id eſt aſſuetum, ſiue aſſuefactum ad hanc rem, æquo animo ferendum, quem amorem ego tum.i.tunc, miſſum feci, id eſt dimiſi, conſilio, id eſt de induſtria, id eſt ex propoſito, miſſum facere eſt dimittere, quemadmodum reliquum facere ſignificat relinquere, idem, id eſt ego ipſe, qui priori amori incubui,

incubui, huic quã amori Philumenæ operã dabo.i. incumbam io dulgendo. Par. adeſt.i. appropinquat, aduenit, cũ pueris.i. cũ ſeruis redeũtibus de Imbro, quo peregre profecti erant, minime.i. nõ eſt opus eſt adeſſe.i. pſens eſſe in hac re.i. in hoc puellæ partu, nam.i. quia, olim.i. quondam credidi.i. commiſi expoſuit, detexi, aperui tanquam ſecretum ſoli Par. me abſtinuiſſe ea Ph.i. me nõ attigiſſe eam Ph. cum data eſt mihi in principio. Vereor.i. timeo, ſi hic Par. audiat crebro.i. ſæpe clamorem eius Phil. ne.i. vt, hoc eſt ꝙ intelligat eam parturire.i. pro partu laborare. Par. eſt ablegandus mihi.i. expellendus, tranſmittendis, hinc.i. ex hoc loco aliquo, aduerbium ad locum, id eſt in aliquem locum, dum, id eſt quandiu alias donec, & dummodo Philumena parit.

LATO. ARgũ) Altera querela Pamphili ob deprehenſum partum Philumenę, & increuit iam vno gradu epitaſis. [Nequeo mearum) A dubitatione incipit. [Nam modo) Narratio vt cognoſcat ſpectator quid actum ſit. [Id quod) Id, pro ob id, nã cauſam ſignificat. [Recta) Aduerbium. [Murbũ cogno) Pro partu, ironicos. [Omnibus nobis) Sententia. [O mi Pamphile) Proſopopœia orantis Myrrhinæ, & recte à blandimẽto incipit. [Sed cum) Verba Pamphili. & eſt pathos à verbis orantis & proprio affectu. [Si vnquam) Obtestatio a meritis. [Nam aiunt) Probatio à tempore non eſſe grauidam ex Pamphilo. [Nunc ſi po.) Conſilium ad œconomiam futuræ litis inter Myrrhinam & Phidippum. [Continuo expo.) Argumentum petitionis à tuto & vtili. [Pollicitos ſum) Conſilium Pampili, ex quo in periculũ conijcietur. [O fortuna) Exclamatio accuſantis fortunam & mox correctio. [Adeſt Parmeno) πρόστασις.

PETRVS MARS. NEqueo mearum) Quantum in rebus humanis fortuna ſibi tyrannidis ſumat, per verba Pãphili hoc loco nobis oſtenditur. Nam cum ea ſit, quæ rerũ humanarum arbitriũ habeat, pro ſua voluntate, nunc ex tranquillitate tempeſtates, nunc iterum ex turbulentia ſerenitatem inducere ſolet. Quare ſic Plato in Eutiphrone: Sola eſt fortuna, quæ in rebus humanis dominatur, tanquam tyrannus quiſpiam. Et Cic. in Acad. Fortuna multa efficit improuiſa, nec opinata nobis.

RIVII castigat. IAm vt limen exirem, ad genua accidit) Manu ſcriptum exemplar è bibliotheca Dominorum ab Haſſenſtein habet: Ad genua acceſſit: ſed mendoſe. Eſt autem accidere hic idem quod προσπίπτειν græcis, id eſt, ſupplicem fieri, genibus aduolui. Seneca in Troade: Ad genua accido Supplex Vlyſſe: quanque nullius pedes Nouere dextram, pedibus admoueo tuis. Corn. Tac. lib. decimonono, datiuum huic verbo addit, Genibus accidens. Suetonius Terẽtium imitatus: Ad genus accideret, inquit, in C. Cæſa. & in Clau. Cic. eleganter in 8. ad Attic. ad pedes abijcere dixit. Cæſar ad pedes procumbere 7. Bel. Gall. & proijcere ſe ad pedes Tit. Liu. Ad pedes prouoluere 6. & procumbere ad genua 9. & ad pedes procidere 39. tuſtious, puolui genibus. Quod autem hominis genibus quædã & religio inſit obſeruatione gentium, quodque hæc ſupplices attingant, ad hæc manus tendant, teſtatur Plin. 11. Nat. hiſt. cap 45. [Hanc habere orationem mecum à principio inſtitit.) Sic manuſcriptum exemplar, ſuffragante quodam ex impreſſis. In recentioribus ferè inſtituit legitur. Vtrunque mea quidem ſententia probè quadrat, quod ad ſenſum pariter & carminis rationem attinet. Tit. Liu lib. 8. ab V.C. verbo inſiſtere eodem in ſignificato vtitur, quo hic Ter. Orare dictatorem inſiſtunt, inquit, vt veniam errori humano, veniam adoleſcentiæ Q. Fab. daret. Idem lib. 4. Dec. 3. Tum omiſſis pro ſe præcibus, puellis vt ſaltem parcerent, orare inſt. 7. Non ſuadere modo, ſed ſumma ope orare inſtitit. Sic aliás ſæpe. [Quæque fors fortuna, inquit, nobis quæ te hodie obtulit) Nos addendum putamus verbum ſubſtantiuum eſt: quod & manuſcriptum habet, & vetuſtiſſima quæq. ex impreſſis: Quo ſanè modo Trochaicus etiam rectius conſtabit.

GLAR. OMnes ſunt trochaici tetram. catal. præter vltimos ſex ſenarios iambicos. In primo anapæſtus eſt loco primo, & Mearum diſſyllabũ eſt, niſi quis bacchium loco ſecundo ponere velit. In loco tertio eſt trochæus. In 7. creticus eſt loco ſexto. In 8. Repente legendum, non Derepente, quod liber habet Ald. In 11. Forte ſuperfluit, & ſanè Priſc. lib. 10. de verbis in ro, citans hoc carmen, non habet Forte, ſed interea propere præcucurrit, legendum. In 12. trochæus eſt loco ſecundo ac tertio, vt eius ſit monoſyllabum. In 13. duæ primæ dictiones abſque vocalium eliſione faciunt duos trochæos. Quidam introiui malunt legere, vt vltimum i, elideretur, ſed non eſt neceſſe, & Eius diſſyllabum. In 17. ac 19. Lacrumans anapæſtus eſt. In 20. Omnibus dactylum facit adiecto, s, vel creticus eſt loco primo. In 26. legendum, Eſt poſt Fortuna. In 27. Donatus Obteſtamur legiſſe videtur pro Obſecramus, ſed ad carmen nihil attinet. In 28. Eius diſſyllabum. In 29. Eam monoſyllabum eſt, niſi bacchius ſit loco ſexto. In 31. creticus eſt loco primo, nempe vt ſecundo loco ſit trochæus, & tertio ſpondeus. In 33. vel Eam monoſyllabũ eſt, vel creticus loco ſexto. In 39. Eum diſſyllabum eſt. In 41. Et eiicitur a ſuperiore verſu 43. maxime anomalus eſt, nec corrigi poterit, niſi loco ſecundo bacchium conſtituamus, & m, vel in Honeſtum vel in Neutiquam non elidatur. In 44. Conſuetudo pentaſyllabum eſt. In 47. Ille ante Ad legendum, & exercitatũ. In 48. Huc, ante Operam legendum. In vltimis ſex iambicis ſenarij. Ea in tertio, Eius in quarto, diſſyllaba ſunt.

ACTVS III. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Narrat Soſia quæ adierit maris pericula. Seruus Parmeno in arcem mittitur, ne parere Philumenam interim audiat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic pergens in incepto ſermone Parmeno introducitur, à percontans Soſia de pelagi periclis. Deinde à Pamphilo in arcem mittitur, ne Philumenam parere interim percipiat.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Hic locus communis eſt, quàm incommodum ſit nauigare.

Senarij.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

AIN' tu tibi hoc incommodum eueniſſe iter?
S. Non hercle Parmeno verbis dici poteſt
Tantum, quam re ipſa nauigare incommodum eſt.
PAR. Ita ne eſt? S. ò fortunate, neſcis quid mali
Prætertieris, qui nunquam es ingreſſus mare.
Nam alias vt omittam miſerias, vnam hanc vide:
Dies triginta, aut plus, eo in naui fui,
Cum interea ſemper mortem expectabam miſer:
Ita vſque aduorſa tempeſtate vſi ſumus.
PAR. Odioſum. S. haud clam me eſt: denique hercle aufugerim
Potius, quàm redeam, ſi eò mi redeundum ſciam.
PAR. Olim quidem te cauſſæ impellebam leues,
Quod nunc minitare facere, vt faceres Soſia.
Sed Pamphilum ipſum video ſtare ante oſtium:
Ite intro: ego hunc adibo, ſi quid me velit.
Here, etiam * tu hic ſtas? PAM. equidem te expecto. PAR. quid eſt? *nũc tu
PAM. In arcem tranſcurſo opus eſt. PAR. cui homini? PAM. tibi.
PAR. In arcem? quid eò. PAM. Callidemidem hoſpitẽ
Myconium, qui mecum vna aduectuſt, conueni.
PAR. Perij: uouiſſe hunc dicam, ſi ſaluus domum
Redijſſet vnquam, vt me ambulando rumperet.
PAM. Quid ceſſas? PAR. quid vis * dicam? an conueniam modo? * nunciem?
PAM. Immo, quòd conſtitui me hodie conuenturum eũ,
Non poſſe, ne me fruſtra illi expectet: vola.

P A R. At non noui hominis faciem. P A M. at faciam, vt noueris:
Magnus, rubicundus, criſpus, craſſus, cæſius.
* Cadauerosa facies. * P A R. Cadaueroſa facies. dij illum perduint.
Quid, ſi non veniet? maneam ne vſque ad veſperum?
P A M. Maneto: curre. P A R. nõ queo: ita defeſſu' ſum.
Par. P A M. Ille abijt. quid agam infelix? prorſus neſcio
Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miſeret mulieris:
Quod potero faciam: tamen vt pietatem colam:
Nam me parenti potius, quàm amori, obſequi
Oportet. at at at eccum Phidippum, & patrem
Video: horſum pergunt. q̃d dicam hiſce, incertu' ſum.

D O N. AN' tu tibi hoc incõmodum eueniſſe iter?) Alia ratio eſt currentis ad argumenta, alia actuum Comicorum. ſed perfecti poëtæ eſt ita ſeruire argumento, ut tamen ſpectator nouis delectationibus teneatur. Nam in hac ſcena, donec perueniat ad Pamphilum Parmeno, hoc ἄγριον inducitur, cum hoc oſtenditur quid mali ſit nauigatio. [Ain' tu?) Pro aiſne tu? Et ſic iam aliquid dixiſſe magni in præcedenti oratione ex reſpõdentis ſermone demonſtratur. [Ain' tu?) In ſcena naſcitur oratio, aut in ſcenam defertur. [Tantum, quam re ipſa nauigare incommodum eſt) ἀνανταπόδοτον quarium non enim intulit quantum. Vt Virgilius, Sed quanto ille magis forma ſe vertet in omnes, Tanto nate magis contende tenacia vincla. [O fortunate, neſcis quid mali præterieris) Bene maiori affectu, dicens, ò fortunate, quam ſi reſponderet, Ita. [Qui nunquam es ingreſſus ma.) Proprie dixit, ingreſſus. nam qui iam nauigauit, egreſſus dicitur. ſic Virg. Egreſſi optata potiuntur Troës arena. [Nam alias vt omit. miſerias) παρέλειψις oratoria. Et miſerias nauigationes .ſ. [Dies triginta) Accuſatiuus caſus plenum numerum & continuationem rei ſignificat. Dies triginta, aut plus eo in naui fui.) Hoc exitioſum vel ſine periculo videri. poteſt. Sed vide quid addat, Aut plus eo in naui. Abſolute eo. vt alibi, Annos ſexaginta natus es, aut plus eo, ut conijcio. [Semper mortem expectabam miſer) Dura eſt expectatio mali. Virgilius, Incluſi pœnam expectant. [Semper mortem expectabam,) Id eſt horis omnibus cum continuatione triginta dierum. [Ita vſque) Vſque, vel diu, vel valde. [Odioſum) Eſſe ſcilicet in mari triginta dies. Et nomen pro aduerbio poſuit: odioſum pro odioſe. [Haud clam me eſt) λιτότης, pro Ego maxime intelligo quam odioſum ſit. Nam qui iungunt, & ſic legunt: errant, & non intelligunt. [Auſugerim) Coniunctiuum modum poſuit pro indicatiuo futuro: vel, vt alij dicunt, promiſſiuo. [Auſugerim) Sic veteres, quod nos fugerim. [Olim quidem te cauſæ impellebant leues) Mire in ſeruũ fugitiuum, qui ob vitium huiuſmodi, non ob cauſam fugiat. Et bene Leues dixit, hæc.n. non eſt leuis. [Quod nunc minitare facere) Vt ſit ordo, Oli quidem te cauſæ impellebant leues Soſia, vt faceres quod nunc minitaris facere hac occaſione. Artificioſe. & in Andria ſic ait recuſanti periurium ſeruo Myſis, Noua nunc religio in te inceſſit? [Facere) Vt faceres. Comicum eſt & Terentiann. [Sed Pamphilum ipſum video) Ipſum à quo miſſus ſum vel dominũ, vt Græci dicunt αὐτός. [Ego hunc adibo) Vel noua curioſitate ait Parmeno. [Equidem te expecto) Bene excepit Pamphilus Parmenonem, vt videatur vera dicturus. [Equidem te expecto) Apparet Pamphilum Parmenonis abſentiam deſiderare: eo quòd nunc prior Parmenonem alloquitur. [In arcem tranſcurſo opus eſt) Oſtendit quàm longe ſit, cum in arcem dicat. Et bene in arcem quam Minerua condidit. [Tranſcurſo) Pro tranſcurrere. [Cui homini?) Hæc verba cum ſua pronunciatione vim recuſationis in ſe continent. [Cui homini?) Cum recuſatione pronunciandum. & eſt pigri reſponſio, laborem ad alium tranſferentis. [In arcem?) Pronuntia vt oſtendat quàm longe ſit in arcem tranſcurrere. [Qui mecum vna aduectus eſt) Apparet eum cum eo aliquid negotij habere, cum dicit, Qui mecum vna eſt aduectus. [Vouiſſe hunc dicam, ſi ſaluus domum rediſſet vnqoam) Facete dixit. More enim hoc fit eorũ qui longis itineribus maris periclitan, vouent aliquid ſi peruenerint. Et conuenit hoc Pamphilo: quem ſupra male nauigaſſe audierat. [Quid vis dicam? an conueniam modo?) Non enim mandauerat quicquam, qui ſine cauſa mittebat, oblitus bene diſſimulare: vt qui mentiuntur. Et ſic pronunciandum, An conueniam modo. vt reprehendere dominum Parmeno videatur. [Immo, q̃ conſtitui me hodie) Deeſt, dic, & ſumitur à ſuperiori ſententia, qua dixit, Quid vis dicam? [An conueniam modo?) εἰρωνικῶς dixit. Nam non hoc interrogantis ſimpliciter. [Immo, q̃ conſtitui me hodie) Apparet eum hanc conquiſitam, & vix cortaſam inueniſſe cauſam. [Vola) ὑπερβολῇ ὑπερβολῆς uſus eſt. ita curras ut uolare magis quam currere videaris. Et antea tranſcurrere iuſſerat: nunc adiecit imperio. Nam non curre, ſed uola. [At non noui hominis faciem) Moralis expreſſio pigritiæ in tot excuſationibus poſita eſt. [At faciam ut noueris) Stomachoſe pronunciandum at. quod & Pamphilus repetit dicens, At faciam ut noueris. [Magnus, rubicundus, criſpus cæſius craſſus) Properatio ἀσυνδέτως. Et aceruo ſine coniunctiuo eſt uſus. [Magnus, rubicundus) Imperite Terentium de Myconio criſpum dixiſſe autem: cum Apollodorus caluum dixerit, quod proprium Myconis eſt. ut Lucilius, Myconi calua omnis iuuentus. Vnde etiã prouerbium Græcum, Μυκώνιος φαλακρός. Sed ego Terentium puto ſcientem facetius Myconium criſpũ dixiſſe. [Cæſius) Glaucis oculis, quaſi felis oculos habens & glaucos. [Cadaueroſa facies) Sublivida, ac perſonata rubore & liuore. Rubicondi enim & craſſam faciem ſæpe habent: quod eſt proprium cadaueris. Poteſt & pulpoſa intelligi & craſſa, quaſi cadaueroſa. Caro enim dicta eſt, eo q̃ careat anima. Et cato proprie dicitur mortuorũ. Virgil. Et corpora luce carentum. Vnde carnifices dicti, q̃ carnes ex homine faciant. Pulpa uero, proprie ea quæ manducatur, eo q̃ pulſetur & conſcindatur. Poteſt & t, pro d, poni, ut caro ſit dicta quaſi cado. vt Virgilius, belloq. caduci Dardanidæ. quòd iam ſcilicet ſine anima ſit & cadat. [Dij illum perduint) More pigrorum male optat ei propter quem mittitur. [Quid ſi non veniet?) Omnia dicit, ne eat. [Maneto: curre) Etiam Pamphilus tanquam de induſtria perſeuerat. [Non queo, ita defeſſus ſum) Hoc in geſtu, & ſpectaculo plus eſt, nam in ſenſu & auctor exprimit laſſitudinem. [Ille abijt,) Quaſi dicat licet iam loqui. [Ille abijt) Quaſi cum difficultate completam rem oſtendit hoc dicto. [Suæ gnatæ partum) ἐπεξήγησις. [Quod potero, faciam,) Id eſt celabo quantum potero. an quaſi proijciens curas, & feſſus angore dixit, Quod potero, faciam, id eſt ſi potero, cedam amori? & rurſus tanquam pietatis admonitus, adiecit exceptionem, Tamen ut pietatem colam. Seruat enim in illo amorem poëta, cuius non pœnitebit, re cognita, & errore ſublato. [Quod potero, faciam,) Id eſt amori obſequar. nam miſericordia mulieris de amore deſcendit. [Quod potero faciam) Apparet hoc dictũ, defectus eſſe, non virtutis. [Tamen vt pietatem colam) Recordatus eſt læſam matrem eſſe ab vxore, hoc enim credit: & ideo ſe ad exceptionem reuocauit, Ita ſe amori cedere oportere, ut non obliuiſcatur omnino pietatis. Et bene in eam cauſam contulit neceſſitatem non reducendæ vxoris, quæ inuenietur nulla eſſe. Sunt tamen qui manente eadem ſententia, totum hoc iungunt, Quod potero, faciam tamen vt pietatem colam, hoc eſt, inquantum potero, dabo operam aduerſus amorem, vt omiſſo eo, pietatem colam. Et ſubiungitur cauſa. [Tamen vt pietatem colam) Deeſt Ita: vt ſit tamen pro duntaxat. vt ſit, Ita vt pietatem colam. Dixerat enim quod potero: & ideo addidit exceptionem, Tamen vt pietatem colam: id eſt non ſum oblitus & matris. [Tamen) Pro ita tamen. [Nam me parenti potius, quam amori) Amori, ſcilicet uxoris. quia dixit, Quod potero, faciam. & hoc eſt quod dixerat, Quod potero, faciam [At at) Interiectio eſt conterriti & conturbati. [Horſum pergunt) Modo pergunt, pro eunt, alias perſeuerant.

G V I D. AN' tu &c. Hic tanquam aliqua prius ſint vltro, citroque inter ſeruos cõmunicata veniẽdo introducitur. P A R. Pergẽs in ſermone incepto. deinde viſo. P A M. Eum cõuenit, à quo in arcem mittitur. P A R. O Soſia ain', id eſt dicis ne, vt Soſia hoc iter. id eſt hanc profectionem. eueniſſe tibi iñcõmodum. i. intempeſtiuum, nõ opportunum. S. Hercle ò Par. non poteſt dici verbis tm̃ ſup. quæſitum eſt incõmodum, id eſt periculoſum intempeſtiuum. nauigare re ipſa. id eſt ipſo effectu. P A R. Ne, id eſt verum. eſt ita incommodum nauigare. S. O fortunate, id eſt felix. neſcis quid mali. id eſt quod. malum præterieris, id eſt prætergreſſus ſis, non veniendo nobiſcum. qui ſcilicet tu nunquam es ingreſſus mare, nam omittam alias miſerias, id eſt omiſſis, uel exceptis alijs calamitatibus nauigandi. uide, id eſt cognoſce. hanc vnam miſeriam. ego fui triginta dies, id eſt ſpatio triginta dierum in naui, aut plus eo, intellige tempore vel ſpatio illo triginta dierum. In quo dicendi genere eo non refertur ad triginta, ſed ad ſpatium aut tempus, ut alibi, Annos ſexaginta

ginta natus eſt, tua plus eo. cum.i.tunc, interea.i.inter eos dies. ego miſer expectabam ſemper.i.aſſidue, continue mortem. ita.i. adeo. vſi ſumus vſque.i.aſſidue diu, vel valde, tempeſtate aduerſa.i.procellis contrarijs oppoſitis. PAR. Odioſum illud eſt.i.illud eſt graue & moleſtum toleratu, videlicet ſemper tanto tempore mortem expectare. Donat. vult odioſum capi pro odioſe, nomen pro aduerbio, odioſum interdum capitur pro moleſtia, inde odioſus moleſtus. S. Haud.i.non eſt clam me, id eſt non ignoro, ſed maxime intelligo, quàm ſit illud graue & odioſum denique.i.vt paucis concludam. hercle, iurantis aduerbium, potius aufugerim.i.aufugiam, quàm redeam in imbrum, ſi ſciam mihi eſſe redeundum eo.i.in eum locum. PAR. Quidem, id eſt certe, olim cauſæ leues.i.paruæ occaſiones fugiendi impellebant te, vt faceres id quod nunc minitaris facere.ſ.vt fugeres, ſed video Pamph. ſtare ante hoſtium, vos conſerui ite intro.i.in domũ Lac. ego adibo hunc, id eſt ibo ad hunc Pamph. viſurus ſi quid velit me facere, deinde ad eum pertexit, & is eum verbis compellauit, ò here.i.domine. etiam nunc tu ſtas hic? PAM. Et quidem, id eſt & certe, expecto te ita ſtas. PAR. Quid eſt propter quod me expectas. PAM. Opus eſt tranſcurſo.i.tranſcurrere in arcem.i.in locum vrbis editiorem, qui tunc ab eo. Pam. erat multum remotus. PAM. Autem duntaxat cupiebat Parmenonem aliquo obligare ne partum Philumenæ poſſet reſciſcere. PAR. Cui homini eſt opus tranſcurrere in arcem. PAM. Tibi eſt opus id facere. PAR. In arcem, exclamatiue pronunciandũ eſt, q.d. dicis eſſe mihi opus tranſcurrere tam longe, quid.i. cur, opus eſt tranſcurrere eo, id eſt in eum locum, ſcilicet in arcem, Pam cõueni, id eſt alloquere. Callidemidem.i.virum illum hoſpitem, id eſt amicum externum. Myconium.i. ex Mycone inſula vna ex Cycladibus, vel ex Myconio oppido, qui aduectus eſt, id eſt allatus eſt naui, vna, id eſt pariter ſimul mecum. PAR. Perij, id eſt perditus ſum, dicam.i. dicere poſſim, hunc Pam. vouiſſe, id eſt vòto promiſiſſe, ſi vnquam ſi rediſſet ſaluus domum.i.lares paternas. vt.i.quòd, rumperet me ambulando.i.cogendo me ambulare Pamph. Quid.i.cur, ceſſas.i.tardas ire quo iuberis Pam. Quid vis vt dicam ei. an.i.vtrum, conueniam.i.alloquar eum, modo.i. nunc. PAM. Immo.i.ſed, nuncia vel dic me non poſſe conuenire eum in eo ſup. quod conſtitui me eſſe conuenturum.i.allocuturum eum, ne expectes me illic.ſ.in arce, fruſtra.i.incaſſum, quoniam ad eum non ſum iturus, vola.i.ita curre, vt volare magis, quàm currere videaris. PAR. At.i.ſed, non noui.i.cognoui. faciem.i. facturam hominis illius. PAM. At.i.ſed, faciam.i.efficiam, vt noueris.i.cognoſcas faciem eius, ipſe eſt ſup. magnus.i.magnæ ſtaturæ, rubicundus.i.rubeus, uel rubens, rubibundus eſſet dicendum, ſed uitata eſt alternitas in locum b. ſufficiendo c. Eſt inquã craſſus.i.pinguis, groſſus, eſt inquam criſpus.i.criſpos habens capillos, qui cirri dicuntur. Vnde cirriti dicuntur, qui cirros capite geſtant, eſt inquam cæſius.i.glaucis oculis.i.viridibus, quaſi felis oculos habens, & glaucos. Cæſius color (ut refert Gellius) dicitur color cœli, quaſi cœlius, eſtq́. ſpecies uiridis coloris. PAR. Facies illa eſt cadauero ſa.i.ſubliuida in morem cadaueris, ac perſonata rubore & liuore. Rubicundi enim craſſitatem & craſſam faciem ſæpe habent, quod eſt proprium cadaueris, poteſt & pulpoſa intelligi, & craſſa quaſi cadauero ſa. Caro enim dicta eſt eo, quòd careat anima, & caro proprie dicitur mortuorum. Vnde carnifices dicti, qui carnes ex homine faciant. Pulpa uero proprie dicitur, quæ manducatur, eo quòd pulſetur & concidatur, poteſt & r, pro d. poni. ut caro ſit dicta quaſi cado. Vt Virg. Belloq́. caduci Dardanidæ, eo quòd iam ſine anima ſit & cadat. Deinde piger ſeruus malum imprecatur Callidemi de hoſpite Myconio & ait. Dij perdant.i.deſtruant illum.ſ.ad quem ego mittor, quòd.i.ſed, ſi non ueniet in arcem, ne.i.utrum, maneam uſque ad ueſperum, id eſt uſque ad tempus ueſpertinum. Nam ueſpera re, & ueſperum ri, ambo ſignificat diei partem extremam. PAM. Maueto illic quouſque ueneris, curre. PAR. Non queo currere, ita.i.adeo, defeſſus ſum.i.defatigatus. PAM. Cum Pam. uidiſſet Parmenonem iuiſſe quo iuſſus erat, ſubdidit, ille ſeruus abijt, quaſi iam liceat loqui remotis arbitris, prorſus neſcio quid ego infelix agã, & neſcio quo pacto.i.quo modo celem.i.occultem, abſcondam hoc.ſ.partum ſuæ natæ Philumenæ, quod ſcilicet partum ſuę gnatæ. Myrrhina, id eſt ſocrus mea, orauit. me, id eſt rogauit me, vt celarem. Nam me miſeret.i.miſereor mulieris, ſcilicet Myrrhinæ, uel Philumenæ filiæ, miſericordia autem hæc ex amore proceſſit, faciam quod potero quantum ad celandum partum eius Philoamore, tamen.i.ita tamen faciam id, ut colam, id eſt obſeruem, exerceam, pietatem, id eſt intimum affectum, ſeu intimam caritatem in matrem meam Soſtratam, quæ ab vxore mea læſa fuit & offenſa ſic ab ea diſcedendo. Nam oportet potius me obſequi, id eſt obedire parenti, id eſt matri meæ, quàm obſequi, id eſt indulgere, & fauere amori Philumenæ. Atat interiectio eſt conterriti & conturbati, eccum, id eſt ecce hic prope video Phidippum, id eſt patrem Philumenæ, & etiam patrem meum Lachem pergunt ambo.i.veniunt, ſeu eunt tunc, alias perſeuerant, horſum i.verſus hanc partem, incertus ſum, id eſt neſcio quid dicam hiſce.i.his ſcilicet & ſocero, & patri.

ARgũ) Iterum ablegatur Parmeno ne ſentiat parturire Philumenam. [Ain tu) Colloquium ſeruorum de mari, priuſquam veniatur ad Pãphilum. [Aufugerim potius) Facete indicatur vitium ſerui fugitiui. [In arcem) Fingit cauſam Pamphilus. [In arcem?) Cum vultu & ſtomacho pronunciandum, & attende quàm graphice vbique depinguntur tum garruli & curioſi, tum inertis ſeruuli mores. [Vola) Impoſitio celeritatis. [Magnus) Vrbana deſcriptio ad ludificandũ ſeruulum. [Lege prouerb.) Doctor. Myconius caluus. [Nam me mi) Attende humanitatem & pietatem Pamphili. LATO.

AIn' tu) Nauigandi mariſque pericula & incõmoda magnoſque timores & conſternationes, quæ in ſubitis tempeſtatibus nos circumſiſtunt, hic à ſeruulo dicuntur: vt moueamur & nos ita vitam inſtituere, ut quàm poteſt fieri rariſſime eiuſcemodi elemento nos committamus. Quod eleganter Propertius lib. tertio, quoque ſuadet, dum dehortatur à nauigando. PETRVS MARS.

Terra parum fuerat, terris adiecimus vndas,
Fortuna miſeras auximus arte vias.
Ancora te teneat, quem non tenuere parentes?
Quid meritum dicas, cui ſua terra parum eſt?
Ventorum eſt, quodcunque paras, haud vlla carina
Conſenuit, fallit portus & ipſe fidem.

[Cadauero ſa facies).i. monſtroſa, nam cadauerum forma magis monſtro, quàm recto homini competit.

QVid Vis dicam? an conueniam modo? Nos legendum ſuſpicamur, Quid vis nunciem? ex impreſſis quibuſdã, vt Veneto, Argẽtoratenſi, alijs paulo vetuſtioribus, Nec aliter interpres, cuius hæc inter alia verba ſunt, Immo quod conſtitui me hodie. deeſt, inquit, nuncia: & ſumitur à ſuperiori ſententia, quia dicit, Quid vis nunciem? Hæc Don. Quanquam alterum plane illud non reijcimus, quod & manuſcripti libri habent. Si lectio Donati probatur, eſt in metiendo verſu contrahendum verbum nunciem in duas ſyllabas. [Non poſſe. ne me fruſtra illic expectet, vola) Nos omiſſo pronomine me, legimus: Ne fruſtra illic expectet. Sic .n. in nonnullis reperimus. RIVII castigat.

SEnarij ſunt oẽs iambici. In 11. Eo monoſyllabum eſt, niſi creticus ſit loco tertio, & vel mihi monoſyl. vel proceleuſmaticus loco quarto. In 17. Cui abſque eliſione manet. In 19. s in Aduectus eliditur. In 22. pro Dicam Donatus legiſſe videtur Nunciem. Itaque vel ſynæreſis ſit in eo verbo, uel bacchius eſt loco quarto. In 23. creticus eſt loco primo. In 24. Riuius expũgit Me. Alij illi pro Illic legunt. In 29. s, eliditur in Defeſſus. In 32. Suæ monoſyllabum, aut bacchius loco primo. In 34. m, in Quam nõ eliditur. In penultimo, Phidippon legendum, ut ſit accuſatiuus Græcus. In ultimo s, eliditur in uerbo Incertus. GLAR.

ACTVS III. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

De reducenda Philumena inter ſenes agitur. Pamphilus reducturum ſe negat, fert eam rem indigne Phidippus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Pamphilus eligit potius matrem defendere, Philumenam vero incuſare apud ſenes quàm amori obtemperare, adeo, vt à conſpectu Phidippi ſoceri tandem diſcedat, ea lege & animo, vt non ſit Philumenam eius filiam tanquam vxorem reducturus. Quod Phidippus cauſam ignorans agre & indigne tulit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Senes impediunt Pamphilum, vt vxorem reducat.

Partim Trochaici Tetrametri, partim Iambici Trimetri.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

DIXTIN' dudum, dixiſſe illam ſe expectare filium?
PH. Factum. L. veniſſe aiunt: redeat. PAM. quam cauſſam dicam patri,
Quamobrem non reducam, neſcio. L. quem ego hic audiui loqui?
PAM. Certum obfirmare eſt viã me, quam decreui perſequi.
L. Ipſus eſt, de quo hoc agebam tecum. PAM. ſalue mi pater,
L. Gnate mi, ſalue. PH. bene factum te aduenſſe Pamphile,
Atque adeo, quod maxumum eſt, ſaluum atque validum. PAM. creditur.
L. Aduenis modo? PAM. admodum. L. cedo, quid reliquit Phania
Conſobrinus noſter? PAM. ſane hercle homo voluptati obſequens
Fuit, dum vixit: & qui ſic ſunt, haud multum heredem adiuuant.
* relin quunt. Sibi vero hanc laudem * reliquit: vixit, dum vixit, bene.
L. Tum tu igitur nihil attuliſti huc plus vna ſententia?
PAM. Quicquid eſt id quod reliquit, profuit. L. immo obſuit:
Nam illum viuom & ſaluom vellem. PH. impune optare iſtuc licet.
Ille reuixiſſet iam nunquam: & tamẽ, vtrum malis, ſcio.
L. Here Philumenã ad ſe acceſſi hic iuſſit. dic iuſſiſſe te.
PH. Noli fodere iuſſi. L. ſed iam eam remittet. PH. ſcilicet.
PAM. Omnem rem ſcio, vt ſit geſta: adueniens audiui omnia. L. at
Iſtos inuidos dij perdant, qui hæc libenter nontiant.
PAM. Ego me ſcio cauiſſe, ne vlla merito contumelia
Fieri à vobis poſſet: idq. ſi nunc memorare hic velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Vere poſſim: ni te ex ipſa id magi' velim reſciſcere:
Nanque eo pacto maxume apud te meo erit ingenio fides,
Cum illa, quæ nunc in me iniqua eſt, æqua de me dixerit.
Neque culpa hoc mea eueniſſe diſſidium, id teſtor deos.
Sed quando ſeſe eſſe indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuius mores toleret ſua modeſtia;
Neque alio pacto poteſt componi inter eas gratia:
Segreganda aut mater à me eſt Phidippe, aut Philumena:
Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi.
L. Pamphile, ad aures haud inuito ſermo mihi acceſſit tuus,
Cum te poſt putaſſe omnes res præ parente intellego.
Verum vide, ne impulſus ira praue inſiſtas Pamphile.
PAM. Quibus iris nunc in illam impulſus iniqu' ſim?
Quæ nunquam quicquam erga me commerita eſt pater,
Quod nollem: & ſæpe, quod vellem, meritam ſcio:
Amoq., & laudo, & vehementer deſidero:
Nam fuiſſe erga me miro ingenio, expertu' ſum:
Illiq. exopto, vt relliquam vitam exigat
Cum eo viro, ne qui ſit fortunatior:
Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas.
PH. Tibi id in manu eſt, ne fiat. L. ſi ſanus fies,
Iube illam redire. PAM. non eſt conſilium pater:
Matris ſeruibo commodis. L. quo abis? mane,
Mane inquam: quò vadis? PH. quæ hæc pertinacia eſt?
L. Dixin' Phidippe hac rem ægre laturum eſſe eum?
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres:
PH. Non credidi ædepol adeo inhumanum fore:
Ita nunc is ſibi me ſupplicaturum putat?
Si eſt, vt velit reducere vxorem, licet:
Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc, eat,
L. Ecce autem, tu quoque proterue iracundus es.
PH. Percontumax rediſti huc nobis Pamphile.
L. Decedet iam ira hæc: etſi merito iratus eſt.
PH. Quia paullulum vobis acceſſit pecuniæ,
Sublati animi ſunt. L. etiam mecum litigas?
PH. Deliberet, renuncietq. hodie mihi,
Velit ne, an non; ut alij, ſi huic non ſit, ſiet.
L. Phidippe, ades, audi paucis. abijt: quid mea?
Poſtremo inter ſe tranſigeant ipſi, vt lubet:
Quando nec gnatus, neque hic mihi quicquam obtemperant:
Quæ dico, paruipendunt. porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt conſilio omnia hæc:
Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre eſt, euomam.

DIXTIN' dudum dixiſſe illam ſe expectare filiũ?) DON. Facete. principium eſt interrogantis ita, vt ſciat quid ſibi reſponſurus ſit quem interrogat. (Illaturus eſt enim argumentum per ἐπαγωγῆς. (Dixtin' dudum) Quia dixerat, Sancte adiurat non poſſe Pamphilo ſe abſente perdurare. (Dixtin' dudum) Captioſa interrogatione cœpit, dicturus, Veniſſe aiunt, redeat. (Factum).i. dixiſſe illam, aut me. Et deeſt Eſt: vt ſit, factũ eſt. (Quamobrem non reducam, neſcio) Habet cauſam, ſed non vult veram dicere, & præterea non vult cum inuidia matris ſuæ loqui: ſi in illam conferat, vt vxorem non reducat domum. (Quem ego hic audiui loqui?) Vt ſolet, primo perſonas inducit ſecum loquentes: deinde ipſas conuenire inuicem: vt alibi, Quis hic loquitur? Myſis ſalue. (Certum obfirmare eſt viam me) Aduerſus omnia obſtinate agere, id eſt contra omnes. (Obfirmare viam me) Quam decreui perſequi. Id eſt vt matri potius, quàm amori, morem gerat. (Atque adeo quod maximum eſt ſaluum atque validum) Ordo eſt, primum aduenſſe, deinde ſaluum, poſtremo validum. (Saluum atque validum refertur ad ſalutem. Validus nanque, robuſtus & habitior corpore. (Creditur) Minus blande reſpondet, de repudio vocaturus. (Quod maximum eſt) Legitur &, quod maxime eſt. (Aduenis modo?) Difficile inuenitur Præſentis tẽpis modo. Atque vt oſtendat eſſe momentum etiam præſentis temporis: dixit, Admodum: quod eſt minus. (Aduenis modo?) Virgilius, vigilas ne deum gens Æneæ? vigila. (Admodum) Excuſatio cur adhuc non viderit patrem. (Cedo quid reliquit Phania conſobrinus noſter?) Verum iactanter Laches de hereditate loquitur præſente ſocero, vt illũ cupidiorem faciat ad reuocandam filiam? & ſit ſæpe hoc, vt ex alio principio peruenire conamus ad ea quæ volumus dicere. An ideo, vt ſciat rem, & diuitias ſuas, cupidiorem ſocerum redditurus? Conſobrinus noſter? Quaſi ſororinus. Sobrini ſunt ex duobus ſororibus. Cõſobrini, ex fratre & ſorore. Et propinquitate Terentios frequentata monetur, ut heredum. (Conſobrinus noſter?) Cum de fratre natus eſt alter, & alter ex ſorore, cõſobrini: cum ex fratribus, patrueles dicuntur. (Sane hercle homo voluptati obſequens fuit) Sanè. ſatis, valide. nam qui ſanus, & validus eſt. (Voluptati obſequens fuit) Contra facit Pamphilus: diſiungi.n. volens, nihil dicit, vel parum relictum. (Haud multum heredem adiuuant) Parum conſulunt heredi. (Sibi uero hanc laudem reliquit: uixit, cum uixit, bene) Bene & facete, nihil heredi relinquunt, ſibi uero relinquunt. (Vixit dum vixit.

xit, bene) Plane vnum Vixit aliud ſignificat: & alterum vixit, aliud. [Vixit, dum vixit, bene) Sententia eſt hortantis ad delicate viuendum. [Vixit, dum vixit, bene) Hoc enim ſcilicet reliq̃t. [Vna ſententia?) Expreſſit animum auari ſenis. [Quicquid eſt id, quod reliquit, profuit) Quicquid, & ad paruitatem refertur. vt, At enim id mihi ſatis eſt, quod eſt de me opinionis: quicquid eſt. [Quicquid eſt id, quod reliquit) Nullum in hoc ſene fuit doloris officium ante, quam ſciret aliquid relictum. [Profuit,) Id eſt pro nobis fuit, ac per hoc noſtrum eſt: poteſt enim ipſe profuiſſe: poteſt res eius [Immo obfuit) Morem eorũ expreſſit quibus relinquitur, qui cum audierint ſibi aliquid eſſe relictum tunc triſtes ſe fingunt. [Nam illum viuum, & ſaluum, vellem) Non idem viuum, quod ſaluum. [Impune optare iſtuc licet) Bene impune, quia heredi pœna eſt, mortuos reuiuiſcere. An ſine detrimento optas? vt cum medicus dicit de iam mortuo, Ego ſi illũ curarem, uiueret. [Impune optare) Si optata euenirent, nunquam, inquit, optares vt ille reuiuiſceret. [Ille reuiuiſcet iam nũquam) Mire poëta his verbis Phidippum quoque ſubinuidere indicat. Plus eſt nunquam, quàm non. [Et tamen vtrum malis, ſcio) Mortuum illum magis, quàm vt reuiuiſcat denuo. [Et tamen vtrum malis, ſcio) Quid malis de duobus, ſcio: vtrum illum mortuum permanere an reuiuiſcere. [Heri Philumenam) Hoc erat quo omnis tendebat oratio. [Ad ſe acceſſi hic iuſſit) Bene & acceſſi & iuſſit: vt nihil vxor ſua ſponte fecerit. [Heri Philumenam ad ſe acceſſit hic iuſſit) Et Heri, & Iuſſit, bene: vt breue tempus ſit: & coacta videatur exiſſe. Et non abduci, ſed acceſſi, nec à nobis, ſed ad ſe. [Omnem rem ſcio, vt ſit geſta) Virgil. Troianas vt opes & lamentabile regnum, &c. [At iſtos inuidos Dij perdant) Bene inuidos, qui matrimonio inuideant. ergo reuocanda vxor eſt, & adeo non puduit mendacij honeſte deprehenſum ſenem, vt inuidos faceret qui vera prodiderant. [Ego ſcio me cauiſſe) Principium à tempore, à dictis, factiſque, tam ſuis quàm aduerſariorum: & ab anteacta vita & præſenti. Ego ſcio me cauiſſe, ne vlla merito contumelia) Mire addidit Merito. non enim cauere, inquit, ne fieret ea potui. Igitur ne merito fieret, quod in me fuit. [Idque ſi nunc) Ab anteacta vita. [Et clementi fui) Pro fuerim. indicatiuum pro coniunctiuo poſuit. [Ni te ex ipſa id magis velim reſciſcere) παρέλκον. [Nãque eo pacto maxume apud te meo erit Ingenio fides) Bene nõ dictis, ſed ingenio. [Cum illa quæ nunc in me iniqua eſt, æqua) Iniqua æqua. παρονομασίαι ſunt Terentianæ. Et bonum argumentum. Nam & Virgilius, Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat: inquit. & Cicero, Te ipſo teſte iniquo, atque improbo, verum ad hanc rem ſatis idoneo, te inquam teſte, dicam. [In me iniqua eſt, æqua de me dixerit) Quia aduerſarij teſtimonium, ſi contra ſe dicat, tam graue eſt, quam vel boni viri. [Neque culpa hoc eueniſſe diſſidium mea) Nõ ergo quid fiat, verum per quod fiat, quærendum eſt. Et minus abrupte dixit eueniſſe, non euenire. [Hoc eueniſſe diſſidium) Ad confirmationem, non euenire, ſed eueniſſe dixit. [Sed quando ſeſe indignam) Hoc ſic profert, vt eam oſtendat cauſam eſſe diſſidij: & hoc ipſo reorat vtrum dotem relinquere poſſit. [Et ideo ſupra, Neque mea culpa hoc diſſidium eueniſſe, id teſtor deos, inquit. [Deputat matri meæ, cui concedat) Fortaſſe ergo indigna eſt. & recte deputat: mihi tamen mater colenda eſt. hoc ſentit. [Deputat matri meæ, cui cõcedat) ὡς ἀποχρῶν matri meæ, vt idonea ſit cauſa repudij. [Cuiuſque mores toleret) Hoc melius, quàm obſequatur, vt inſeruiat. [Mores toleret) Bene, mores, vt aniculæ: non enim prauitatem vnde ſenes, moroſi appellantur. Horatius, Donec virenti canities abeſt Moroſa. [Mores toleret ſua modeſtia) O temperamentum: mores potius quàm iniurias dixit. [Neque alio pacto cõponi poteſt) Niſi vt concedat matri, toleretq́. mores eius. [Segreganda aut mater eſt à me Phidippe) Bene tanquam ex deliberatione colligit quod facturus eſt. Et mollius ſegreganda, quàm excludenda. [Nunc me pietas matris potius commodum ſuadet ſequi) Quàm mollibus verbis repudium nunciatum eſt à Pamphilo. [Ad aures haud inuito) Optime dictum, haud inuito. non enim in totum volenti: quippe de diſſidio. ſed tamen quia pie locutus eſt, mediocriter approbauit. [Pamphile, haud inuito) Grauis oratio eſt à nomine incepta. Virgilius: O præſtans animi iuuenis. Et eſt figura ἀντίθεσις. Sic Virgil. Poſt habui tamen illorum mea ſeria ludo. [Haud inuito ſermo mihi accessit tuus) Senili loquacitate: pro, Recte locutus es. [Omnes res) Plus dixit, quàm ſi vxorem diceret. [Præ parente intelligo) Bene parente: quod nomen commune & cum patre eſt, & cum omnibus quos hæc neceſſitudo coniungit. Melius ergo, quàm ſi diceret matrem. [Verum vide ne impulſus ira praue inſiſtas Pamphile) Leniter & ſuadenter. [Ira) Non ergo iudicio. [Inſiſtas Pamphile) Non.n. incipere, ſed inſiſtere hic, malum eſt. [Quibus iris impulſus) Non dixit qua ira, ne ſuperbe loqueretur, ſed quibus iris, vt hoc ipſum per ἔμφασιν deriderect, quod pater dixit, Impulſus ira. An iris matris, aut meæ vxoris, & mea? an omnium trium? [Quibus iris impulſus) Recte non vult iram eſſe, ne peccaſſe videatur vxor. [Sic enim quaſi nec ipſa peccauerit. [Quibus iris) Ille iram ſingulariter dixit: hic, iras pluraliter: ne videatur vnius iræ cauſa mittere vxorem. [Quæ nunquam quicquam erga me commerita eſt pater) Aduerte, proprietatem expreſſit commerendi & merendi. [Et ſæpe, quod vellem, meritam ſcio) Mereri bona dicimus: Commereri mala, id eſt delinquere, peccare. Ergo hic meritam, pro præſtitiſſe dixit. Virgilius, Ego te quæ plurima fando Enumerare vales, nunquam regina negabo Promeritam. [Amoq́. & laudo) Non ſtatim qui amantur & laudantur, nec qui laudantur, etiam continuo deſiderãtur. Multa ergo dixit, Amoq́. & laudo, & vehementer deſidero. Et vide, amoris impulſus nimius hic eſt circa vxorem: & quaſi oblitus ſuæ matris & vitiatæ, loquitur, ſed tali opus eſt Pamphilo ad eiuſmodi argumentum, donec perueniat ad καταστροφήν, in qua vxorem reduci neceſſe eſt. [Erga me) Hoc totum repudiaturus inaniter diceret, niſi ad exitum fabulæ poëtæ reſpiciens, reducturi animum in Pamphilo reſeruaret. Et nota repudiantem eam, quam laudat, pietate ſola compulſum. [Nam fuiſſe erga me) Quantum valet quod fuiſſe dixit, & non eſſe: quaſi re tranſacta. [Vt reliquam vitam exigat) Satis flebiliter dixit, reliquam exigat. Virgilius, Omnes vt tecum, meritis pro talibus, annos Exigat. [Cum eo viro) Non inuidere iam non eſt mariti. [Quandoquidem illam à me diſtrahit neceſſitas) Omnis concluſio verborum Pamphili, repudij confirmationem continet: plus tamen ſententia ſignificante, quàm verbis. [Quandoquidem illam a me diſtrahit neceſſitas) Excuſatio in neceſſitate, quæ eſt inexorabilis. Et neceſſitas, partus, ſcilicet quam neceſſitatem domi offendit, quòd ex alio, ſcilicet peperit. Sed modo vult neceſſitatem, matris videri iracundiam, quæ à nuru ita offenſa ſit. [Tibi id manu eſt ne fiat) Hoc oppoſuit quod minime vult Pamphilus videri, & quod prodeſt ſocero. [Si ſanus ſies, iube illam redire) Pro, ſi ſanus es. nam aliter, Iubeas dicere, debuit. [Si ſanus ſies) Bene pater ſupra, iram dixit. nunc inſaniam ſignificat ineſſe Pamphilo. [Si ſanus ſies) Non ergo culpa eſt, cui vt redeat iubere poteſt. [Non eſt conſilium) Durius erat, non io reducere. ergo hoc lenius dixit. [Matris ſeruibo commodis) Hoc verbo neceſſitatem, qua cogatur, oſtendit. [Quo abis?) Factum Pamphili ex patris verbis oſtenditur, quòd diſceſſit: & bene. nam vlterius præſente patre reſiſtere durum fuit. [Mane inquam, quo abis?) Bene, quo abis. quia patrem deſeris & vxorem. [Quæ hæc eſt pertinacia?) Sicut decuit ſocerum. & ſubindignatur, quia coram ſibi ſit contumelia. [Dixine Phid.) Artificioſe Laches, ut minus miretur, & minus indignetur ſocer iraſci Pamphilum: dicit quando & prædictum eſt, & ſic oportuit. [Dixine Phidippe hanc rem ægre laturum eſſe eum?) Renouauit verba ſua eidem perſonæ. nam ita dixerat. Neque adeo me clam eſt, quàm eſſe eum grauiter laturum credam, Hoc ſi reſciuerit. [Quam obrem te orabam, vt filiam remitteres) Inuidioſe aduerſum Phidippum, tanquam in illo ſit, vnde ſe purget, & non accuſet Pamphilum. [Adeo inhumanum fore) Bene, quaſi iratus, inhumanum eſſe, inquit. [Non credidi ædepol adeo) Potuit enim dicere, Non credidi inhumanum fore: ſed acerbe addidit Adeo. [Ita nunc ia ſibi me) Sibi & Me, magno pondere legendum eſt vtrunque pronomen, vt, Cantãdo tu illum? Id eſt, genero ſocerum, vel Pamphilo Phidippum, vel ſi quid tale inueneris. [Supplicaturum) Parum eſt ſatisfacturum, ſupplicaturũ addidit. [Sin alio eſt animo, renumeret dotem huc eat) Hoc recte ſocer, non tam vt dotem recipiat, quàm vt terreat, hoc dicit. Et renumeret, proprie, qa dos pecunia eſt. Et hic ὑποκοριστικῶς iraſcentis eſt, & exigentis debitum. Eat vero mire dictum, quaſi ipſe proijciatur, qui iubetur ire. & ſimul in hoc verbo quaſi renunciatio charitatis eſt. [Renumeret dotem huc, eat) Terrorem repetendæ dotis oſtendit, cum dicit, Renumeret dotem, ſimul cum iniuria, Huc, & iracundæ, eat. [Ecce autem tu quoque proterue iracundus es) Addẽdo quoque nonnihil aſſenſus eſt, quaſi dicat, quomodo Pamphilus. [Proterue iracundus es) Proterue, immoderate, & ſuperbe, dictum eſt ideo, quòd proterat alium q proteruus eſt. Nam proteruus eſt, qui dum alius obuius eſt, proterit, quod faciunt & tauri in appetitu coitus fœminarũ, in quas calent. [Percontumax rediſti) Proprie contumax dicitur contemptor potiorum. [Percontumax rediſti huc nobis) Magne in

dignationis eſt, abſentes alloqui : vt alibi, O Æſchine, pol haod paternom iſtuc dediſti. [Nobis Pamphile) Nobis, τῷ ἀντικειμένῳ. nam aut abundat, aut ſignificatu adiuuat prounciationem. [Decidet iam ita) Quaſi in ira ſit culpa, oon deponetur ira, inquit, ſed decidet. [Quia paullulum vobis acceſſit pecuniæ) Facete, qoaſi dicat, quia habetis vnde dotem reddatis. aut, quaſi oullam cauſam habeatis repudij, ſed ditiorem quæratis coniunctionem. [Quia paullulum vobis acceſſit pecuniæ, ſublati ſunt animi) Et non, maior eſt factus Pamphilus, ſimul maiore ſtomacho, quod cum labore celabat, aperte oſtendit. [Sublati animi) Pro elati, ſublati dixit. Et hoc proprie ferarum eſt. vt Attollitque animos: Pœnorum qualia in aruis Saucius ille graui venantum vulnere pectus, Tum demum mouet arma leo, &c. Nam belluæ pro animi qualitate uel erigunt corpora, vel deponũt, ait Cicero. [Etiã mecum litigas?) Belle, & illum ex inuidia iracundiorem, & hoc ad ſe dicentem, quod propter Pamphilum dicebat, effecit. [Etiã mecum litigas?) Inuidioſe, quaſi iam cum Pamphilo litigauerit? [Deliberet, renuncietque hodie) Ferocius quam ſocerum deceret: attamen mature, quod Deliberet dixit. [Vt alij, ſi Huic non ſit, ſiet) Magna fiducia conditionem filiæ affert, quoniam iam ſi Pamphilus uolit, paratum alterum dicit eſſe. [Si huic non ſit) Subauditur Vxor. Sed dure dictu reticuit ut debebat. [Phidippe ades) Nomine appellat, quod facere ſolemus, iratos mitigare conantes. [Poſtremo inter ſe tranſigant) Non enim hęc votiua ſunt, quibus intereſſe delectet. [Quando nec gnatus, neque hic) Inuidioſe, gnatus, &, Non obtemperant, & Hic non familiariter dictum, quaſi ab irato. [Quę dico, paruipendunt) Quia obtemperamus etiam tacitę voluntati. [Porro hoc iurgium ad vxorem: cuius, &c.) Bene rurſus in errorem reditur. ne quæ vera ſunt, contra fabulæ propoſitum cognoſcantur. [Porro hoc iurgium) Porro, quaſi aliquid magnum. [Cuius ſunt hæc conſilio omnia) Non tranſacta obijciuntur vxori, ſed quæ nunc aguntur. [Conſilio) Vtrum diſpoſitione? an ἐμφατικῶς eſt in male conſulentem? [Atque in eam hoc omne, quod mihi ægre eſt) Non quòd iraſcor, ſed quod mihi ægre eſt, dixit. [Euomam) Bene: quia ægritudinem ſolet vomitus releuare. ſic Cicero in Catil. cum dicit, Quæ quidem lætari mihi videtur, quòd tantam peſtem euomerit, foraſq́ue proiecit.

QVID. Dixtin' &c.) Hic Pamph. eligit potius defendere matrem, & incuſare Philumenam apud ſenes, q̃ amori ob temperare adeo, vt à conſpectu Phidippi ſoceri tandẽ diſcedat ea lege, vt non ſit vxorem reducturus. Laches dixtin'. i. dixiſti ne quaſi dicat non ne dixiſti dudum, id eſt paullo ante, illam Philumenam dixiſſe ſe expectare filium meum maritum eius, neque domi meæ in eius abſentia poſſe viuere. PH. Factum eſt, id eſt verum eſt, quòd dixi illam dixiſſe. Laches aiunt, id eſt rumor eſt. filium veniſſe. i. applicuiſſe ad nos. propterea redeat nunc Philum. Pamph. Neſcio quam cauſam dicam patri meo, id eſt Quamobrem, id eſt propter quam cauſam, non reducam. i. non reſumam vxorem. L. Quem hominem ego audiui loqui hic. P. Certum eſt, id eſt conſtitutum eſt, ſeu deliberaui, & decreui, obfirmare me viam, id eſt firmare me, ac niti, & figere me ob, id eſt contra viam, decreui proſequi. ſ. vt matri potius, quam amori morem geram, tametſi propoſueram amori morigerari. In hac autem ſtructura, obfirmare me viam, alter accuſatiuus regitur. vi præpoſitionis, & alter vi verbi, ob autem interdum ſignificat contra, vnde obniti contra niti, obluctari contra luctari, opponi contra poni, poſſet tamen forſitan illa ſtructura ſic fieri, & intelligi. Certum eſt me obfirmare, id eſt occludere, obturare, includere viam, quam decreui proſequi. Donatus dicit obfirmare eſſe aduerſus omnia obſtinate agere: Et Feſtus, inquit, obſtinat, pro obfirmat inueniri. L. Ipſus, id eſt ipſe eſt Pamphilus, de quo Pamphilo agebam, id eſt colloquebar tecum hic. P. O mi pater ſalue. L. O mi gnate ſalue. PH. Bene factum eſt. i. proſpere contigit te Pamph. aduenîſſe, & adeo. i. certe, vel valde bene factum eſt inquantè aduenîſſe ſaluum, id eſt incolumem, atque validum, id eſt robuſtum & corpore bene habito & vegeto, quod. ſ. te aduenîſſe ſaluum, & validum, eſt maximum, id eſt principaliſſimum. P. Creditur ab aliquibus bene factum eſſe quod venerim, non forſitan ab omnibus. L. Aduenis, id eſt applicas, modo. i. nunc. P. Admodum. i. valde modo aduenio Lac. cedo. i. dic, quid reliquit Phania noſter conſobrinus, id eſt propinquus, quaſi ſororibus. Sobrini ſunt ex duabus ſororibus. Sed conſobrini ſunt, quorum alter natus eſt ex fratre, alter ex ſorore. Nam ex fratribus cognati dicũtur patrueles, aliter tamen ſentitur à multis. P. Hercle fama fuit, homo ſanè. i. valde, obſequens voluptati, id eſt lautitiæ ſuæ incumbens, dum, id eſt quandiu vixit, & illi qui ſunt ſic. i. qui taliter viuunt voluptati obſequentes, haud. i. non iuuant multum heredem ſuum. Aliqui libri habent, ſanè hercle non voluptati obſequens fuit, & tunc laudatur Phania, qui non vt multi auari ſuis bonis abſtinuit, vt ſuos heredes locupletaret, ſed illis honeſte eſt vſus, & liberaliter vſque adeo, vt ſibi laudem conquiſiuerit ſe bene vixiſſe dum vixerit, qui quidem homines ſic viuentes non multum ſolent ſuos heredes adiuuare ſuis ſucceſſionibus. Vero pro ſed, reliquit ſibi hanc laudem. ſ. q; bene vixit, id eſt vel laute, vel iuſte vixit, dum, id eſt quãdiu vixit. L. Tum, id eſt conſequenter, igitur, quia ſic vixit, tu nihil attuliſti hũc plus vna ſententia. i. nihil attuliſti huc præter illam ſententiam. ſ. quòd bene vixit, dum vixit. Sententia (vt inquit Cic. in 4. Rhet.) eſt oratio ſumpta de uita, quæ quid ſit, quidue oporteat in vita breuiter oſtendit. P. Quicquid eſt. i. omne quod eſt, vel ſi quid eſt quod reliquit, id profuit, id eſt pro nobis fuit. Laches immo, id eſt ſed, id quod reliquit obfuit, quia id ſignum eſt me amiſiſſe amicum quem adhuc uiuere vellem. Exprẽſſit itaque morem heredum, qui fingunt ſe dolere ob mortem propinquorum, nam vellem illum Phaniam eſſe uiuum & ſaluum, id eſt incolumem, ac ſanum. PH. Licet. i. tu potes optare iſtud. ſ. ut adhuc uiueret impune, id eſt ſine pœna, ſiue damno, ac periculo, uel ſine effectu, nam ille mortuus, iam, id eſt ex hoc tempore, nunquam reuiuiſcet, id eſt viuus reſtituetur, ſeu redibit in uitam, & tamen ſcio utrum, id eſt quod, ſi liceat hic poni inter duo, malis, id eſt potius velis, & eligas uidelicet ut reuiuiſcat, an vt nõ reuiuiſcat. Laches hic Lac. transfert ſermonem ad redditionem Philumenæ, hic Phid. iuſſit, id eſt uoluit, uel præcepit ſeruis, heri Philumenam accerſi. i. adduci, uel aduocari ad ſe, quod hoc dicens ſubmonebat Phidippum latenter, vt id comprobaret inquiens, dic te iuſſiſſe eam accerſi ad te Phidippum. PH. Noli fodere. i. pulſare, latus meum ſubmonendo me ut id dicam, nam reuera iuſſi eam accerſi. L. Laches alloquitur Pamphilum, cupiens inducere ad reducendam uxorem, & inquit, ſed Phidippus iam, id eſt ſtatim, remittet eam Philumenam. PH. Scilicet. i. certe, ego remittam. P. Scio omnem rem, ut, id eſt qualiter, ea res ſit geſta, id eſt facta, ego adueniens, id eſt cum ego aduenire, audiui, id eſt accepi, modo, id eſt paulo ante, omnia quæ facta ſunt. L. At, id eſt ſed Dij perdant, id eſt deſtruant, iſtos inuidos, id eſt inuidentes matrimonio, qui nunciant libenter hæc. i. talia qualia audiuiſti. P. Ego ſcio me cauiſſe, id eſt prouidiſſe, ne vlla contumelia poſſet fieri mihi à vobis merito, id eſt præcipue quam meruerim, niſi fieret vi. & ſi nunc velim memorare, id eſt recitare hic id quod ſequitur, videlicet, quam id eſt quantum, ſui pro fuerim, indicatiuum pro coniunctiuo, animo fideli, id eſt ſeruanti fidem ei datum à me, & clementi, id eſt manſueto, facili, poſſum vere memorare inquam ni, id eſt niſi, magis velim te reſciſcere, id eſt cognoſcere hæc ſcilicet quàm fideli & miti animo in eam fuerim ex ipſa Philumena. Nam quæ eo pacto id eſt eſt modo, fides erit meo ingenio, id eſt meæ naturæ, & (vt ita dicam) conditioni apud te, hoc eſt tu habebis fidem, id eſt credulitatem meæ naturæ, & conditioni eo modo, cum, id eſt quando, illa Philumena. quæ nunc eſt iniqua in me, id eſt erga me, dixerit æqua, id eſt ea quæ æquum eſt dici, quia vera. De me dicimus eleganter. Eſt mihi apud te fides, id eſt tu habes mihi fidem, vel mihi credis, ſic & in propoſito, tunc fides erit ingenio meo apud te, id eſt tu credas meo ingenio eo pacto &c. Nequeo pro & non, & teſtor, id eſt teſtes inuoco Deos, id eſt propter id, ſcilicet hoc diſſidium, id eſt hoc diuortium, hanc diſcordiam, euẽniſſe mea culpa, id eſt (quod dicunt hic inepte) meo defectu. Sed quando, id eſt quia, deputat, id eſt vehementer exiſtimat ſeſe, id eſt ſeipſam eſſe indignam matri meæ, cui concedat, id eſt obſequatur, ac morem gerat, proprius ſermo erat ſic faciendũ, quoniam putat ſe indignam, quæ concedat matri meæ, & non cui, ſed poëtæ talibus ſermonibus gaudent uti non crebro vſitatis, quaſi eſt. Scio omnem rem vt geſta ſit, vbi oratores dicerent, ſcio vt ſiue qualiter omnis res geſta ſit. Et quando inquam ſe putat indignam matri cuius toleret, id eſt æquo animo ferat mores, id eſt modos viuendi difficiles, quales ſunt in ſenibus, qui moroſi ſunt ſua modeſtia, id eſt per ſuam moderationem, ſiue temperantiam. Modeſtia eſt baſis omnium uirtutum, moderatio vero eſt modeſtiæ executiua, quæ modum adhibet in dictis, & in factis, & quando inquam gratia, id eſt beneuolentia, amicitia, pax, concordia, non poteſt componi, id eſt conciliari, cõiungi inter eas, matrem & Philumenam, alio pacto, id eſt alio modo, ò Phidippe, aut mater mea eſt ſegreganda, id eſt ſeiungenda à me, aut Philumena vxor eſt ſegreganda. Nunc pietas. i. charitas, & intimus affectus in matrem, potius ſuadet, id eſt inci-

tat

tat me ſequi commodum.i.vtilitatem, vel opportunitatem matris, quam vxoris. L. ô Pamphile, tuus ſermo acceſſit ad aures mihi non inuito.i.non in totum nolenti, videlicet quantum ſpectat ad pietatem, non quantum ad diſſidium, quod inuiſum eſt mihi, cum.i.quando, intelligo te poſt putaſſe.i.poſt habuiſſe & reputaſſe tanquam inferiores quantum ad curam tuam præ parente.i.in comparatione matris tuæ, verum.i.ſed vide.i.diligenter & accurate conſidera, ne ô Pamphile, tu impulſus ira.i.commotione animi, iniſtis.i.immoteris, ſis haus, & pertinax in tua opinione, praue.i.diſtorte, ſeu oblique, ac non recte. P. O pater, quibus iuris.i.indignationibus, commotionibus, ego impulſus nunc ſim iniquus in illam.i.erga illam, vel contra illam, quę Philumenæ nunquam commercia eſt.i.nunquam commiſit, quicquam.i.aliquid, quod nollem.i.quod eſſet mihi moleſtum, & ſcio eam ſæpe meritam eſſe.i.præſtitiſſe id, quod uellem. Mereri bona dicimus, cum mereri mala, & amo eam, & laudo, & vehementer deſidero eam. Nam expertus ſum eam fuiſſe erga me miro ingenio.i.mirabili manſuetudine, & natura, & exopto.i.adeo expuſco illi, vt exigat.i.traducat, aliquam vitam.i.quod reliquum eſt vitæ ſuæ, ſeu reſiduum vitæ ſuæ, cum eo.i.tali viro.i.marito, qui ſit fortunatior.i.felicior, me.i.quam ego, quanduquidem.i. quia certe, neceſſitas.i.vel coniunctio ſanguinis & amoris, vel vis pietatis, cui non facile obſiſtitur, diſtrahit.i.aufert illam a me inuito, ſcilicet. PH. Ne.i.vt non id fiat.i.vt non diſtrahatur a te, il la eſt tibi in manu.i.in tua poteſtate. L. Si ſis ſatis ſanus.i.ſi nõ ſis inſanus, iube.i.præcipe illam redire. P. O pater non eſt con ſilium.i.non eſt intentio, ſeu mauis propoſitum eius redeundæ, ſeruibo, antique pro ſeruiam.i.conſulam commodis matris. L. Pamphil. nolens amplius reſiſtere coram patre maluit diſcedere. Itaque Laches cœpit reuocare eum dicens, quo.i.in quẽ locum, abis.i.diſcedis, mane.i.ſiſte pedem, mane inquam.i.iterum ſibi dico mane, quo abis? PH. Quæ.i.qualis, & quanta hæc pertinacia.i.hæc obſtinatio in opinione eſt. L. Dixin'.i.dixi ne tibi, eum eſſe laturum ægre.i.moleſte, hanc rem, ſi diſceſſum Philumenæ a matre. P. Quamobrem.i.quapropter orabam te vt remitteres filiam tuam. PH. Ædepol iurantis eſt, non credidi Pamph. fore.i.futurum eſſe adeo.i.ita inhumanum.i.immitem, ferocem vt eſt, ita nunc is putat me ſocerum ſupplicaturum ſibi genero, q.d.id decet me. Si Pamph.eſt in ea diſpoſitione ut velit reducere.i.reſumere vxorem ſuam, licet ei ſupple.i.poteſt, ſin.i.ſed ſi eſt alio animo.i.ſi haber alium animum, q̃ reducendæ eius, remuneret.i.reddat mihi remunerãdo dotem.i.pecuniam ſibi datam pro dote filiæ, eat.i. proueniat huc ad reddendam dotem. L. ecce.i.in prompeu adeſt alius, tu quoque ſicut Pamph.es iracundus .i.propenſus ad iram. proterue.i.immoderate, & ſuperbe, ſiue ſic vocatiuus, ſiue aduerbium, dicitur autem proteruus ex eo quod proterat alium, dum ei obuius præterit. PH. Alloquitur abſentem per magnam indignationem. O Pamph. rediſti huc ex imbru. per contumax.i.valde rebellis nubis. propriæ contumax dicitur rebellis & contemptor pottotum. L. Hæc ita Pamph.decider. & ſi.i. quamuis. P. eſt iratus merito.i. non ſine cauſa. PH. Quia paullulum pecuniæ acceſſit vobis.i.vobis increuit. animi veſtri ſunt ſublati.i. erecti & tumefacti. L. etiam litigas mecum, quemadmodum cum Pamphilo litigaſti. P H. Pamph. deliberet & denunciet.i.ſignificet mihi hodie, ne.i.vtrum. velit reducere vxorem, an nõ velit, vt filia mea ſit vxor alij ſi non ſit vxor huic. L. O Philippe ades.i.ad me accedas propius, audi.i.auſculta, paucis.i.breui ſermone. P. abijt, quid mea refert ſupple .i.quid ad me ſpectat. Deinde ſe conuertit ad ſpectatores inquiens. Poſtremo.i.tandem poſt multa verba, ipſi.i.filius & Phi dippus ſocer. tranſigant.i.concordent, conueniant, paciſcantor, vt lubet.i.ut placet eis. quando.i.quia. nec natus Pamph.nec hic Philippus. obtemperant.i.obediunt mihi. quicquam.i. in aliquo, paruipendunt.i.parui æſtimant ea quæ dico. porro hoc iurgium ad uxorem tanquam aliquid magnum. Iurgium eſt diſſenſio, ſiue concertatio inter beneuolos & propinquos, lis autem inter inimicos. Cuius.ſ.uxoris, conſilio.i.ſuaſu, hæc omnia ſunt, atque euomam.i.eijciam, effundam in eam vxorem hoc, quod eſt mihi ægre.i.hoc quod mihi moleſtum eſt, uel accidit, & bene euomam, & ægre. Nam in ægritudine ſolet uomitus releuare.

LATO. A Rgm) Creatim inſtant ſenes vt Pamphilus reducat vxorem, qui eſt iam alter gradus epitaſeos. [Quam eauſam) Hoc ſecum ſollicitus Pamphilus. [Cedo, quid) Conuenit vt de cauſa profectionis ante mentio fiat, quam ad Philumenam perueniatur. [Vixit dum) Ariſtippi ſententia qua hominẽ voluptarium fuiſſe indicat. [Et tamen) Facete notatur Laches. [Dic tuſſiſſe) Hoc ſummiſſe dicitur. [Nolt ſodere) Subaudi ſa-

tus. nam manu ſubmouens inſtigabat. [Ego ſcio) Profert officium ſuum, ne quid ſibi imputetur. [Sed quando) Cauſatur matris diſſidium ut partum celet. [Pamphile) Laudatio. [Verum uide) Admonitio loco accuſationis. [Quibus iris) Defenſio ex conjectura. [Quod nollem) Probatio à meritis. [Non credidi) Iraſcitur Philippus. [Huc eat) Subiecta in fine permiſſio, iratorum more. [Quia paullulũ) Exprobatio ſuperbiæ. [Siet) Prodetur. [Ades,) imperatiuum.

PETRVS MARS. D Ixtin') Quantum debeant parentibus liberi, quantumq́. pietatis illis exhibere, & quod omnibus etiam externis amicis præferre debeant, ducet hæc ſcena. Hoc autem vt faciant, niſi ſinguları prudentia præditi ſint, induci non poſſunt. Nam cum ea ſit veluti dua quædam actionum noſtrarum remora hac fruſtra nititur filius, aliud nihil agẽs, quam vt imprudens parentibus, minimeque compoſitus appareat: quare obedire debent parentibus. Cum enim nos genuerint, genitos educarint diligenter, & artibus ad vitã inſtituerint, conferantq́. quantum in ipſis eſt, omnia ad victum cultumque & alias vitæ vſus neceſſaria, innumerabiles que labores ſponte ſuſcipiunt ad res comparandas, quãm pro tot, tantisque beneficijs referre eis gratiam poſſemus, non haberemus, niſi nobis obedientia illam ſufficeret, & in hac re ſola in nimio peccare liberi non poſſunt, nemo enim in obediendo excedit, vt eſt apud Plautum: Nunquam nimis curare poſſunt parentem filij. Cicero pro Plancio: Viuat cum parente, quem ueretur ut deum: nam iudicio meo pietas fundamentum eſt omnium uirtutum. Idem in oratione poſt reditum: Parentes clariſſimus habere debemus, quod ab ijs nobis vita, patrimonium, libertas ciuitas tradita eſt.

RIVII caſtigat. E T qui ſic ſunt, haud multum here. adiu.) In manuſcriptis & quibuſdã impreſſis ſimplex iuuat ponitur, & mea quidem ſnia rectius pro patum heredi conſulunt, ut inter pretatur Dun. [Sibi vero hanc laudem reliqi, vixit dum vixit bene) Nos, relinquunt ταυτικῶς, quo modo manuſcripta volumina, & Donat. qui in hunc locum: Bene, inquit, & facete, nihil here di relinquunt, ſibi vero relinquunt. Habet eodem modo et impreſſis Lugdunenſe. [Tibi id in manu eſt, ne fiat. L. ſi ſanus es) Nos legendum putamus: Tibi in manu eſt, ne fiat. L. ſi ſanus es ſatis, vel, ſi ſanus fies. Nam vtrunque inuenio in vetuſtis libris, & alterutrum planè carminis ratio poſtulat. Poſterius hoc legit Interpres, ſi ſanus fies, inquit, pro ſi ſanus es. Nam aliter iubeas dicere debuit. Hæc ille. Tibi in manu eſt, pro eo dixit quod eſt, tua in poteſtate ſitum eſt. vt & Saluſt. Neque in manu mihi fuit, Iugurtha qualis nunc ſures. Sic alias ſæpe. [Quia paullulum vobis acceſſit pecuniæ, ſublati animi adſunt) Libri in membrana deſcripti & ex impreſſis paullo uetuſtiores habent: Sublati animi ſunt. non, vt recentiores, adſunt. docent autem Latini, vt hoc in tranſcurſu oſtendam, animos numero plurali ſe ſuciam illam uehementiamq́. animi confidentis, quæ Grecis eſt θυμὸς. Sic Cic. de lege Agr. Quos illorum animus? quos impetus? quam ferociam ſure putatis? T. Liuius 8. Bel. Pun. 2. Suſtulerant, inquit, animus Ætoli, cum ob Romanam ſocietatem, tũ poſt Attali aduentum. Igitur ſublati animi ſunt, inquit, poſtquã paullulum acceſſit pecuniæ, nimirum quod plerunque pecunia feroces reddat & inſulentes καὶ ὑπερόπτας.

GLAR. T Riginta quatuor primi verſus ſunt trochaici tetram. catalectici, reliqui deinde ſenarij iambici. In j. primo uerſu legendum Dixtin' non Dixti ne. In tertio anapeſtus eſt loco quinto. In 10. vel Fuit monoſyllabum, vel bacchius loco primo. In 13. o in Immo correptum non eliditur. In 16 uel Here pro Heri legendum, uel amphibrachys eſt loco primo. In 19. Ac à ſuperiore eliditur carmine, niſi quis bacchium loco primo conſtituat. In 20. proceleuſmaticus eſt loco primo. In 23. s, eliditur in Magis. In 24. multis modis eliſio fieri poteſt, ſed conſtat carmen. In 26. Bueniſſe ante hoc legendum. In 28. Cui & Cuius & Sua monoſyllaba. quanquam & loco ſexto amphibrachys eſſe poteſt. Et in 29. Neque alio, pro anapeſto ponitur. poteſt & pæan quartus eſſe. In 30. loco ſeptimo eſt amphibrachys. In 32. Mihi monoſyllabum. In 34. loco ſecundo anapæſtus eſt, & e, in Vide corripitur. [Quibus iuris impulſus nunc in illam iniquus ſim?) Hi nunc ſenarij ſunt ad finem vſque ſcenæ. In primo quidem creticus eſt loco quarto, & s, in Iniquus eliditur, quemadmodum & in quinto in uerbo Expertus: in quo quidem quinto & creticus eſt loco primo. In ſexto vel m, in Vitam non eliditur, vel Reliquam per epentheſim ll, geminat, quod equidem malim? Io ſeptimo Eo diſſyllabũ eſt. Nonũ Donatus ita legit, Tibi in manu eſt ne fiat. L. ſi ſanus fies. Poteſt & ita legi,.

Tibi in manu eſt ne fiat id. L. ſi ſanus es.

In decimo bacchius eſt loco primo. In duodecimo. Quo non eliditur, ſed corripitur. In 15. ædepol prima correpta niſi uel amphibrachyn loco ſecundo, aut proceleuſmaticum loco tertio conſtituamus. In 22. uel Paullum legendum uel creticus loco quinto. In 28. uel s, in Gnatus eliditur, vel creticus eſt loco tertio. In penultimo Ad à ſuperiore eliditur carmine, & Cuius monoſyllabum eſt. In vltimo Mihi diſſyllabum eſt.

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Obiurgat vxorem maritus ob celatum filiæ partum. hoc etiam quod reſciſcit de puero Phidippus ad tumultum augendum facit, & vt Pamphilus vxorem recipere cogatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, vehemens iurgium continetur Phidippi aduerſus Myrrhinam vxorem, de celato ſibi filiæ partu. Quod factum vxor excuſare conatur, tegendo virginis in tenebris oppreſsionem. Verum miſerandum in modum anxia eſt, & maxime veretur, ne Phidippus hoc ita factum aliunde reſciſcat.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena iterum rixatur vir cum vxore, & eſt vt diuerſa, ita grata morum varietas.

Tetrametri Iambici & Trochaici permixti, & Dimeter vnus.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

PERII, quid agam? quò me vortam? quid meo reſpondebo viro
Miſera? nam audiſſe vocem pueri viſu' eſt vagientis:
Ita corripuit derepente tacitus ſeſe ad filiam:
Quòd ſi reſciuerit peperiſſe, id qua cauſſa clam habuiſſe me
Dicam, non ædepol ſcio.
Sed oſtium concrepuit: credo ipſum ad me exire: nulla ſum.
P. Vxor vbi me ad filiam ire ſenſit, ſe duxit foras.
Atque eccam video. quid agis Myrrhina? heus, tibi dico. M. mihi ne
Mi vir? P. vir ego tuus? tu virum me, aut hominem adeo eſſe deputas?
Nam ſi vtrumuis horum mulier vnquam tibi viſus foré,
Non ſic ludibrio tuis factis habitus eſſem. M. quibus? P. at rogas?
Peperit filia? hem, taces? ex quo? M. iſtuc rogare æquũ eſt patrem?
Perij: ex quo cenſes, niſi ex illo, cui data eſt nuptum, obſecro?
P. Credo: neque adeo arbitrari patris eſt aliter. ſed demiror,
Quid ſit, quamobrem tantopere hunc omnes nos cælare volueris
Partum; præſertim cum & recte, & ſuo pepererit tpe.
Adeo ne peruicaci eſſe animo, vt puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos ſcires poſthac amicitiã fore firmiorẽ;
Potius, quàm eſſet cum illo nupta aduorſus animi lubidinem?
Tui? ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi, quæ te eſt penes.
M. Miſera ſum. P. vtinam ſciam ita eſſe iſtuc. ſed nunc mihi in mentem venit,
Ex hac te quod locuta es olim, cum illum generum cepimus:
Nam nuptam filiam negabas poſſe te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.
M. Quamuis cauſſam hunc ſuſpicari, quàm ipſam veram mauolo.
P. Multo prius ſciui, quàm tu, illum amicam habere Myrrhina:
Verum id vitium nunq̃ decreui eſſe ego adoleſcentiæ:
Nam id omnibus innatum eſt: at pol iam aderit, cum ſe quoque oderit.
Sed ut olim te oſtendiſti eandem eſſe, nihil ceſſaſti vſque adhuc,
Vt filiam ab eo abduceres, neu, quod ego egiſſem, eſſet ratum.
Id nũc res indiciũ hæc facit, quo pacto factum volueris.
M. Adeon' me eſſe peruicacem cenſes, cui mater ſiem,
Vt eo eſſem animo, ſi ex uſu eſſet noſtro hoc matrimonium?
P. Tun' proſpicere, aut iudicare, noſtram in rem quod ſit, potes?
Audiſti ex aliquo fortaſſe, qui vidiſſe eum diceret
Exeuntem, aut introeuntem ad amicã. quid tum poſtea,
Si modeſte ac raro hoc fecit? non ne ea diſsimulare nos
Magis humanum eſt, quàm dare operam id ſcire, qui nos oderit?
Nam ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente auellere,
Qui cum tot conſueſſet annos; non eum hominem ducerem,
Nec virum ſati' firmum gnatæ. M. mitte adoleſcentem obſecro,
Et quæ me peccaſſe ais: abi, ſolum ſolus conueni.
Rogas, velit ne, an non vxorem. ſi eſt, vt dicat velle ſe,
Redde: ſin eſt autem, vt nolit, recte conſului meæ.
P. Si quidem ille ipſe non volt, & tu ſenſti eſſe in eo Myrrhina
Peccatum: aderam, cuius conſilio ea par fuerat proſpici.
Quamobrem incendor ira te eſſe auſam hæc facere iniuſſu meo.
Interdico, ne extuliſſe extra ædes puerum vſquam velis.
Sed ego ſtultior, meis dictis parere hanc qui poſtulem:
Ibo intro, atque edicam ſeruis, ne quoquã efferri ſinãt.
M. Nullam pol credo mulierem me miſeriorem viuere.
Nam vt hic laturus hoc ſit, ſi ipſam rẽ, vt ſiet, reſciuerit.
Non æpol clam me eſt; cum hoc, quod leuiu' eſt, tam animo iracundo tulit:
Nec, qua via ſententia eius mutari poſſit, ſcio.
Hoc mi vnum ex plurimis miſerijs relliquom fuerat malum,
Si, puerum vt tollam, cogit, cuius nos qui ſit neſcimus pater:

Nam

Nam cum compreſſa eſt gnata, forma in tenebris noſci non quita eſt:

Neque detractum ei tum quicquam eſt, qui poſt poſſit noſcit, qui ſiet:

Ipſe eripuit vi, in digito quem habuit, virgini abiens annulum:

Simul vereor, Pamphilus ne orata noſtra nequeat diutius

Cælare, cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo.

DON. PERII, quid agam?) Mire in hac ſcena iterum rixa eſt ſenis atque anus, & tamen varie & alio modo, vt mores inter ſe diuerſos, & tamen notos poſſimus agnoſcere. [Perij, quid agam?) Hæc prologui oportet Myrrhinam, vt ex eius perſona reminiſcatur ſpectator geſtæ rei, ſimulq. ex huius perſonæ verbis, quid agat altera perſona, monſtretur. Nam perſcrutari Phidippum vniuerſa conclauia, & ire per totam domum cognito partu filiæ ſuæ, apparet ex præſentibus dictis. [Perij, quid agam?) Singula ita pronuncia, vt perturbatum oſtendas. [Quid agam? quò me vortam?) Figura ἀπόρησις, apta turbans. [Nam audiſſe vocem pueri viſu' eſt vagientis:) Virgil.

Continuo auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumq; animæ flentes in limine primo.

Et eſt ὀνοματοποιΐα. nam vox ipſa ſic eſt, vt quaſi vagitus ſæpius ſonet. [Pueri viſus eſt vagientis:) Proprie dixit vagientis, & infantium eſt. [Viſus eſt) Quo modo, Audire vocem viſa ſum modo militis. [Ita corripuit derepente) Raptim intulit. Et, derepen-te, vna pars orationis eſt, vt deſeſſus. aduerbijs enim præpoſitiones ſeparatim non adduntur. [Derepente) ἀπό. Nam ſi ſeparaueris, non eſt latinum, derepente [Quòd ſi) Quòd, pro nam, aut itaque, ſed & nos in huiuſmodi ſignificatione ſic dicimus [Quòd ſi reſciuerit) Scimus manifeſta: Reſcimus occulta. [Id qua cauſſa) Id, hoc ipſum, peperiſſe eam. [Non ædepol ſcio.) Ideo quia vera cauſa dici non poteſt. [Sed oſtium concrepuit:) Plus eſt q̃ crepuit, nam commodo auctiuum eſt. [Ad me) Bene Ad me, quaſi litigaturum. [Vbi me ad filiam ire ſenſit,) Hoc ante rem. & ſimul argumentum delicti eſt, quod exijt à filia marito ingreſſo mulier. [Vxor vbi me ad filiam) Minantis eſt geſtus & dictum. [Se duxit foras.) Ordo, Duxit ſe. Et verbis vſus eſt, intra domeſticos parietes, attis. τῷ ἰδιωτισμῷ ſe duxit, pro abijt. [Atque eccam video.) Apparet mulierem fugere, & viri auerſari præſentiam. & ideo hoc ſeparatim pronunciandum. [Heus, tibi dico.) Oſtendit Myrrhinam auertentem ſe, quaſi nihil inueniat quod dicat de filia. [Mihine Mi vir?) Sic & in Andria, Nihil reſpondes? cum turbatum ſe oſtendit Dauus. [Vir?) Ad maritalem conditionem retulit, non ad ſexum. vt Virgilius in Bucolicis: Vir gregis ipſe caper. [Tu virum me,) Accuſatio ab increpatione incipiens. [Aut hominem) αὔξησις peruerſa. Adeo autem abundat. Virgil. Tuq. adeo, quem mox quæ ſint habitura deorum Concilia, incertum eſt. [Nam ſi virum tuis botum) Vir, aut homo. [Mulier vnquam tibi viſus forem,) Acerbe mulier: vt ſupra, Tu inquam mulier, quæ me omnino lapidem, non hominem, putas. [Quibus?) Callide mulier, & quaſi nullius culpæ conſcia, Quibus dixit. Et quibus, factis ſcilicet. [At rogas?) Bene iraſcitur interroganti. nam interrogare quæ ſciat, impudentiæ eſt. [Hem, taces?) Non taces nunc, ſed taces, celas. [Ex quo?) Bene Ex quo, quia argumentum impudicitiæ eſt, puerperium taciturnum. [Peperit filia?) Propoſitio criminis. [Iſtuc patrem?) Mira calliditas Rea mulier hoc ſolo defenditur quòd accuſat. [Perij: ex quo cenſes,) Mire additum ad affectum, Perij. [Obſecro iſtuc patrem rogare eſt æquom?) Ex ſua interrogatione accuſauit accuſatorem. [Niſi ex illo, cui data) A veriſimili argumentum. [Niſi ex illo, cui data eſt nuptum,) Solutio criminis per fiduciam reſpondentis. Saluſtius, Ita fiducia, quàm argumentis purgatior es. [Credo: neque adeo arbitrari) Ab accuſatione maritus ad defenſionem ſui conuerſus, omiſit quod cœperat. [Sed demiror, Quid ſit,) Mollior factus, iam nõ iraſcitur, ſed miratur. Adeo vides Phidippum nulla re alia, q̃ mulieris correptione lenitum. [Quamobrem tantopere) Alia intentio criminis. [Omnes nos cælare volueris) Recte: quia putat & Pamphilum eſſe celatum. [Præſertim cum & recte, & ſuo pepererit tempore.) Vide, duæ cauſæ ſunt cælandi partus. ſi non tempore ſuo uenerit, quo indicium ſtupri eſt, & ſi non recte euenerit: hoc eſt, monſtri aliquid natum fuerit. Hic autem & tempore ſuo, & recte natum prædicat. [Demiror,) Valde miror, quod minus eſt, quam iraſcor. [Præſertim cum & recte,) Attulit mulieri compendium credulitas ſenis ſemel correpti, ne aliter ſuſpicetur. [Omnes nos cælare volueris) Antiqua locutio, illam rem cælo te [Præſertim cum & recte, & tempore ſuo) Recte ad illud pertinet, Quòd non monſtrum peperit. [Tempore ſuo) Ad ſpatium quo prægnantes eſſe conſueuerunt, id eſt ad menſium dinumerationem, quia & ſeptimo menſe naſci ſolent. [Adeo ne peruicaci eſſe animo,) Inuectio. [Vt puerum præoptares perire,) Ab ætate infantis, inuidia. [Adeo ne peruicaci eſſe) Peruicax eſt perſeuerans cum quadam vi. [Ex quo inter nos, ſcires poſthac amicitiam fore firmiorem,) Ab accidentibus inuidia. Et bene additur Scires: quia imprudentia in delicto veniam frequenter extorſit. [Potius, quam aduorſum animi tui lubidinem) A voluntate peccantis, inuidia. Animi tui libidinem dixit, vt minima cauſa magnis ſceleribus ſubiecta eſſet. [Eſſet cum illo nupta?) Antiqui Non illi nupta: ſed, Cum illo nupta) Ergo ambo ſibijnuicem nubunt. [Ego etiam illorum eſſe hanc culpam) Bene, Etiam illorum, non enim hoc ſe errare ait, quòd illorum putauerit culpam, quæ minor eſt: ſed, etiam illorum, vt commune peccatum fuerit. ſed nunc quidem totum credit eſſe Myrrhinæ. An etiam, pro adhuc, vt maior ſit dolor, qui nec opinanti acciderit? [Vtinam ſciam ita eſſe iſtuc.) Te miſeram eſſe. Alibi: Miſerum, quem minus credere eſt. Et erit ſenſus. Vtinam vere ſis miſera. [Vtinam ſciam iſtuc eſſe.) Hoc quidam ſic accipiunt, quaſi Phidippus dicat Penes te culpa eſt, quam illorum eſſe credebam, & vtinam quod credo, penes te eſſe culpam, ita non eſſe certo ſciam. quia dixit, ſe miſeram: & miſeros non niſi innocentes dicimus. Ille enim hoc reſpondet. Vtinam in hoc negotio miſeram te, non ſceleſtam reperiam. Sic Saluſtius: Atque ea rogentes, non coactos: ſceleſtos magis, quàm miſeros diſtrigi. Et ideo ſequitur. [Sed nunc mihi in mentem venit,) Argumentum ex antecedentibus dictis & factis. [Nunc mihi in mentem venit,) Recte nunc, quaſi alias nihil ſuſpicanti. [Quod locuta es olim,) Pro ante. [Cum illum generum cepimus:) Vt arbitrum capere dicimus, id eſt eligere. & cum laude locutus eſt Pamphili. [Cepimus:) Elegimus. Virgilius, ante locum capies oculis. [Cum eo,) Viro. [Qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.) Non in hoc eſt accuſatio, quòd hæc locuta ſit, ſed argumentum eſt, quòd cælare voluerit partum, quæ hoc Olim dixerit. [Ac pernoctaret,) Propter illud quod dixerat, Quid interea? ibat ne ad Bacchidem? Quotidie. Et nota familiariter hoc verbum poni à Terentio. Sic in Adelphis: Sed ſi hic pernocto, cauſæ quid dicam Syre? [Quamuis cauſſam) Hoc propter ſpectatorem dicitur, ut geſtorum meminerit. [Quàm ipſam ueram,) Quia ſola ex omnibus defendi non poteſt. [Multo prius ſciui, quàm tu,) Bene pergit, quia taciturnitas pro confeſſione accepta eſt. [Verum id vitium) Hoc intelligi non poteſt, niſi uitium bis numero ſubaudieris. [Adoleſcentiæ:) Melius dixit adoleſcentiæ quàm Pamphili: vt quod in ætate fuerat non timeret in ingenio. [Nam id omnibus innatum eſt.) Amare in adoleſcentia. [At pol iam aderit, cum ſe quoque oderit.) Mire ſenectutem accuſat ſenex cum & uelocem oſtendit his uerbis, Iam aderit & addit, ſe quoque oderit, quaſi dicat: Non ſolum non amabit, ſed & odio habebit: & non alienas mulieres modo, nec vxorem quoque, ſed etiam ſeipſum Plus ergo illatum, quam ratio depoſcebat. ſed mire ad affectum ſenis exprimendum. [Se quoque cum oderit.) Id eſt ut pœniteat eum ſui facti. Sed plus dixit quàm ſi diceret, facta ſua. [Sed ut olim te oſtendiſti) Cum ſuperiora dicta ſunt. [Vt filiam ab eo abduceres,) Vehementius dixit, quam ſi diceret, vt filiam ei non redderes. [Neu, quod ego egiſſem, eſſet ratum.) Quòd ab eo abducis, non bona ſocrus, quòd filiam, non bona mater: quòd irrita facis quæ geſſi, non bona vxores, inquit. [Nunc res indicium hæc facit,) Hoc eſt: quòd celauiſti partum. [Id nunc res) Quaſi dixerit, vnde ſcio. [Quo pacto factum volueris.) Non ſolum quod feci, ſed etiam quod voluit, obijcit. [Quo pacto factum volueris.) Deeſt, fieri. [Peruicacem) Per vim agentem, pernicioſam me eſſe cenſes. [Cui) Deeſt, ei, vel circa eam. [Cui mater ſiem,) Rurſus à veriſimili, an mater contra filiam faciat. [Si ex vſu eſſet noſtro hoc matrimonium?) Callide mulier ex his quæ dixit ſenex defenſionem arripit. Nam ille ſic ait, Negabas poſſe filiam tuam te pati cum eo, qui meretricem amaret, qui pernoctaret foris. [Ex vſu noſtro) Modo, vtile: ſi pro noſtra eſſes vtilitate. [Tun' proſpicere,) A perſona. [Aut iudicare,)

Pro-

Proſpicere futura, iudicare præſentia. [Audiſti ex aliquo fortaſſe) ἀδήλως ſatis, & oratorie. [Aliquo) Non à certa perſona. Bene aliquo, ademit indicibus auctoritatem. [Qui vidiſſe eum diceret) Non, qui vidiſſet. [Exeuntem, aut introeuntem) Sic Cicero, Tibi autem Balbe reſpondebo: primum precario, ſi licet, ſi fas eſt defendi à me eum, qui in hortis fuerit, qui vnguenta ſumpſerit, qui Baias viderit. Non enim dixit, Amplectentem amicã. [Aut intro) ἐλλειπτικῶς prima. In ludum ducere & reducere. [Exeũtem aut introeuntem) • mollis eſt: quia luditur de ſequentibus ad amicam ἐξουθενισμὸς criminis, de conſuetudine. [Quid tum poſtea?) ἀλογιστικῶς, quo contemnimus crimina leuiora. [Si modeſte) Adhibito modo: vel certe cum pudore ac modeſtia: vt celatum voluerit. [Non ne ea diſſimulare nos) Duobus modis feruntur peccata: vel ignoſcendo, vel cohibendo. Modo diſſimulare eſt ignorantiam fingere. [Magis humanum eſt) Bene, quia & illud humanum diſſimulare. an magis humanum diſſimulare: quia & iraſci, & arguere humanum eſt? [Magis humanum) Nota pro humanius, Terentiano more. [Qui nos oderit?) Qui, vnde vel quamobrem, Et recte. nemo enim dolens quòd non ametur, id facit quo magis odio ſit. [Nã ſi is poſſet ab ea ſeſe derepente appellere) Oratorie non contentus defendiſſe Pamphilum, hoc ipſo illum, quo accuſatus eſt, laudat. [Derepente) Vna pars orationis eſt. [Quicum tot conſueſſet annos) Laudat vbique eos Terentius, qui conſuetudine vincuntur: vt alibi, Hic paruæ conſuetudinis cauſa, huius mortem tam fert familiariter. Et mox, Vt neque me conſuetudo, neque amor, neque pudor cõmoueat, neque cõmoneat, vt ſeruẽ fidem? Ergo ferus quem longa conſuetudo non cõmouet. [Qui cum tot conſueſſet annos) Non, quacum, ſed quicum: vt a quibus, & non à quis. Et conſueſſet proprie dicitur in ſtupro. [Nõ eum hominem ducerem) Non ſolum, inquit, homo non eſſet, id quod forſitan nihil noſtra intererat, ſed quod nobis maximum eſt, vir ſtabilis filiæ eſſe non poſſet. [Nec virum) Vir modo maritus. [Non eum hominem ducerem, nec virum ſatis firmum gnatæ) Poteſt & ſic intelligi, Non eum hominem ducerem, qui conſuetudinem longi temporis temere abrumperet. [Nec virum ſatis firmum gnatæ) Quem res venereæ non mouerent. nam firmum etiam hoc poſſumus intelligere, validum in officio coitus. Sic Horatius. Fortiq. marito Detinet vxorem. [Mitte adoleſcentem obſecro) His verbis ſolemus commenticia argumenta contemnere. vt, Miſericordia animos maternos his natos. Et alibi, Mitto omnia. adde illuc, Imprudens timuit adoleſcens: ſino tu ſeruus. Verum, &c. Etenim ille dixerat, Verum id vitium, nunquam decreui eſſe ego adoleſcentiæ. Adeon' peruicaci eſſe animo, vt puerum præoptares perire Potius, quam aduerſus animi tui libidinem eſſet cum illo nupta? [Et quæ me peccaſſe ais: abi: ſolus ſolum conueni) Recte hæc dicit mulier, vtpote memor quòd cum Pamphilo ſit locuta. Et ſolus ſolum ideo, quia metuit, ne orata ſua non ſeruet Pamphilus, & ideo multi ſciant. [Rogat, velit ne an non, vxorem) Verba quibus cum Pãphilo loquatur ſocer: ne ſi aliter agat, reſpondeatur à genero. [Recte conſului meæ) Illum, inquit, nolle, ſignum erit me prouidiſſe filiæ. [Si quidem ille ipſe non vult, & tu ſenſiſti) Animaduertendum, quemadmodum omnia quibus ſe defenderit Myrrhina in malam partem accipit Phidippus: & hinc magis accenſat, vnde illa ſe purgat. Cuius conſilio ea par fuerat proſpici. Non dixit cuius conſilio repudium daretur Pamphilo. ita ad vnum omnia exitum ſpectant. [Eſſe auſam facere hæc iniuſſu meo) Abducere filiam, celare partum, exponere puerum. [Interdico) Inter edico & interdico hoc intereſt: Edicimus, quod iubemus fieri: Interdicimus, quod vetamus fieri. Edicimus etiã vni generi hominum. Interdicimus diuerſis. Itaque Pretoris edicta, & interdicta dicuntur. Interdico, ſeparatim dicendum legendumq́: quia interdico ne velis, non eſt integrum. Inter dico ne extuliſſe extra ędes) Id agitur, ne ſub incerto intercipiatur puer: & tragœdia fiat ex comœdia. [Meis dictis parere hanc qui poſtulem) Demonſtratiue & accuſatorie dixit Hanc, quaſi iam contumacem. [Hanc qui poſtulem) Quid eſt hanc? vtrum mulierem? an vxorem? an contumacem fœminam? [Ibo intro) Sibi ipſe hoc dicit τῇ ἀλογιστίᾳ. [Edicam ſeruis, ne quoquam efferri ſinant) Et hoc recte poeta, quia ita opus eſt ne compleat Myrrhina quod promiſit de exponendo puero. Ait enim, Dein continuo exponetur. [Nam vt hic latuerit hoc fit) Sic oſtenditur cauſa, cur perpetuo celandum ſit ſeni vitium virginis. [Nam vt hic) Quantum iracundię habiturus ſit, quantum furoris, hoc enim ſignificat Vt. & ſimul poëta, quod alibi obſcure facit, hic aperte demonſtrat, quod periculum ſit in fabula, niſi καταστροφὴ ſuccurrat. [Non clam me eſt) Id eſt ſcio. [Nec qua via ſententia eius mutari poſſit, ſcio) Neſcio quo modo ex iracundo placidus fiat. [Sententia eius) De puero non exponendo. [Hoc mihi unum) Hoc adhuc, inquit, malum non mihi euenerat, cum euenerint multa. Et vide, an Si puerum vt tollat cogit, quaſi cum gemitu & percontatiue pronunciandum ſit. etenim Si, obſcuram locutionem facit: niſi forte Cum vel Quòd ſignificat. [Hoc mihi vnum ex plurimis miſerijs reliquum fuerat malum) Ex omnibus malis reliquum cum dicat, maximum malum ſignificat. Nam non mediocre eſt, quod omnium miſeriarum eſt vltimum, & inter mala multa reliquum quod ſic accipimus. Poſſumus & nos interrogatiue pronunciare. [Puerum vt tollam, cogit) Recte tollam. quæſtio, vnde ſit. [Forma in tenebris noſci non quita eſt) Ab actiuo queo, paſſiuũ fecit queor, retinendo participium quita eſt. ſed antique dixit. [Neque detractum) Solet enim fieri. [Ipſe eripuit) Hic ad exitum ſpectat ἀναγνώρισιν, qua per annulum fiet cognitio. [Ipſe eripuit) E contrario, inquit, factum, eſt ipſa vt non eriperet, ſed ipſi eriperetur. [Simul vereor Pamphilum, ne orata noſtra) Scilicet ſi ſuſtulerimus cogente ſene, eum puerum, quem expoſitum iri Pamphilo paullo ante promiſi. [Cum ſciet alienum puerum tolli pro ſuo) Non, ſolum, inquit, tolli ægre feret alienum, verum etiam pro ſuo.

GVID.

PERij, &c.) Hic rixa eſt ſenis, atque anus eo quidem pacto, vt mores inter ſe diuerſos, & tñ notos poſſumus agnoſcere. M. Perij. ſ. perdita ſum, quid agam? quo. i. in quã partem, vortam. i. conuertam me? quid ego miſera reſpõdebo meo viro. i. meo marito. Nam vir meus viſus eſt mihi audiſſe vocem pueri vagientis. i. vagitum (qui clamor eſt infantis) edentis, ita. i. adeo, ipſe vir tacitus. i. ſilens, corripuit. i. celeriter recepit, derepente. i. valde ſubito. Nam derepente vna eſt pars orationis in qua de auget, nam aduerbijs præpoſitionis ſeparatim non adduntur. Corripuit inquam ſeſe ad filiam Philumenam, q. d. ſed, ſi reſcierit, ſcimus manifeſta, reſcimus occulta. i. ſi cognouerit eam peperiſſe, ædepol non ſcio qua cauſa. i. propter quam cauſam, dicam me habuiſſe. i. tenuiſſe id. ſ. eam peperiſſe. Sed hoſtium. i. ianua, concrepuit. i. patefactum eſt, & quidem cum ſonitu violento, credo ipſum virum meum venire ad me, nulla ſum, pro non ſum, vtpote quæ perij. PH. Vbi. i. poſtquã, vxor ſenſit. i. percepit me ire ad filiam, duxit ſe foras. i. ſe contulit foras vel abijt, atque eccam. i. ecce hic video eam vxorem ò Myrrhina quid ais? deinde non reſpondente vxore ſubdit, heus aduerbium vocantis, ſiue admonentis, dico tibi. i. te alloquor dicendo quid ais? M. Ne. i. virum, ò vir mi. i. marite dicis mihi. PH. Ego ſum tuus vir. i. maritus adeo, id eſt certe, tu ne. i. non, deputas. i. non exiſtimas me eſſe virum, id eſt maritum, immo nec hominem quidem. Nam ò mulier, ſi ego viſus forem vnquam tibi eſſe vtrumuis. i. vtrumlibet horum. ſ. aut vir, aut homo non ſic habitus eſſem ludibrio, id eſt deriſioni, illuſioni, hoc eſt non fuiſſem ſic deluſus à tuis factis, id eſt per tua facta, quæ mihi hæc celaſti. M. Quibus factis à me ludibrio habitus es? PH. At rogitas, id eſt inquiris? quibus factis, impudentia eſt interrogare quod teneas, filia noſtra peperit, hem, interiectio indignantis, taces, id eſt celas? ex quo homine peperit. ſ. id eſt ex cuius compreſſu? M. Æquum eſt, per ironiam dixit, quaſi dicat maxime te decet patrem rogitare illud de filia. ſ. ex quo pepererit, perij. i. cor meum illo dicto vulneraſti, obſecro ex quo homine cenſes eam peperiſſe, niſi ex eo cui data eſt nuptum, id eſt cui nupſit, vel collocata fuit. PH. Credo eam peperiſſe ex Pamphilo, nequeo adeo. i. certe, eſt patris, id eſt decet patrem arbitrari aliter, quam quòd ex viro ſuo filia peperit. Sed demiror, id eſt valde miror quid ſit, quamobrem, id eſt propter quod, volueris tantopere, id eſt tantum celare nos omnes hoc, ſcilicet partum filiæ preſertim cum pepererit, & recte quia non monſtrum pepererit, & ſuo, id eſt congruo tempore, quo prægnantes poſſunt parere, videlicet ſeptimo menſe. Nam vt habetur ff. de ſtat. hom. Septimo menſe perfectum fœtum naſci iam receptum eſt propter auctoritatem doctiſſimi Hippocratis. Adeon', id eſt adeone verum eſt ſup. te eſſe animo adeo peruicaci. i. maligno, & perſeueranti cum quadam vi. Nam peruicax eſt perſeuerans cum quadam vi, vt præoptares. i. potius cuperes, vel valde optares, puerum filię perire. i. exponi ad mortem, ex quo filio ſcires amicitiam fore. i. futuram eſſe, firmiorem. i. ſtabiliorem inter nos, poſthac. i. in poſterum potius quàm filia eſſet nupta cum illo Pamphilo, aduerſum. i. contra libidinem. i. immoderatam tui animi cupiditatem, ego etiam credidi hanc culpam de diuortio filiæ eſſe illorum. ſ. eſſe apud illos, quæ tamen culpa eſt penes te, id eſt in teipſa, & quaſi in poſ-

ſeſſione

ſeſſione tua. M. ego ſum miſera infelix. P. vtinam ſciam iſtud eſſe .i. ſciam te vere eſſe miſeram ita, q vere ſis miſera. Vel vtinam ſciam pro certo penes te culpam eſſe. Sed nunc id uenit mihi in mentem, quod olim locuta es.i.dixiſti, cum.i.qñ, cepimus .i. elegimus, illum Pamphilum generum.i. ut eſſet gener noſter, nã negabas te poſſe pati filiam tuam eſſe nuptam cum eo, vel ei qui amaret meretricem, & qui pernoctaret.i.totam noctem inſomnẽ duceret, foris.i.extra domum. Pernoctare eſt totam noctem inſomnem ducere. M. hoc dicit apud ſe, aut ad ſpectatores conuerſa, malo.i.potius volo hunc Phidippum ſuſpicari quamuis .i. quamlibet aliam cauſam, q̃ ipſam veram cauſam, propter quam volui celare partum. P. ò Myrrhina, ſciui multo prius, q̃ tu ſciueris illum Pamph. habere amicam Bacchidem, verum.i ſed ego nunquam decreui id vitium amoris eſſe vitium adoleſcentiæ, id eſt iuuenilis ætatis, nam id vitium eſt innatum omnibus adoleſcentibus, ita opinatur Phidippus, ſed eius ſententia eſt iniqua, nam adoleſcentibus tale flagitium eſt grauiſſimum, & multis cohibitionibus reprimendum, at.i.ſed, pol, iurantis eſt, iam.i.ſtatim poſt adoleſcentiam breuem, tempus aderit.i. adueniet, vel præſens erit, cum.i.quo tempore, etiam ipſe Pamphilus oderit non ſolum alienas mulieres, immo & propriam, & item ſeipſum in ſenectute. Sed vt.i.qualem olim oſtendiſti te eſſe, cum negabas te poſſe pati filiam tuam nubere cum eo, qui foris pernoctaret, nihil.i.in nullo, ceſſauiſti.i.deſtitiſti, eſſe eadem.i.eſſe ſimilis, & talis qualem te oſtenderas. uſque adhuc.i.hucuſque ad hoc tempus, vt abduceres.i.dimoueres, abſtraheres filiam ab eo Pamphilo, ne id eſſet ratum.i.firmum, ſtabile quod egiſſem, nunc hæc res.i.iſta celatio tua, facit iudicium.i.exiſtimationem, vel indicium.i demonſtrationem, quo pacto volueris id factum.ſ.q filia nupſerit Pamphilo. M. adeon'.i. vtrum, cenſes me eſſe ita peruicacem.i.vim agentem pernitioſam ei, vel erga eam Philumenam, cui Philumenæ ego ſum mater, vt eſſem eo animo.i.ut haberem talem animum, qualem dicis me habere ſi hoc matrimonium eſſet ex noſtro vſu.i.vtile nobis, ſiue pro noſtra vtilitate. Tum .i. præterea, tu potes proſpicere.i prouidere, aut iudicare, quid ſit in rem noſtram.i.in noſtram vtilitatem, ſeu quid nobis ſit vtile. P. fortaſſe tu audiſti ex aliquo, qui diceret ſe vidiſſe eum Pamphilum exeũtem ab amica, aut introeuntem ad amicam Bacchidem, quid tũ, id eſt tunc poſtea vis ſup. ex eo inferre ſi facit hoc .i. ſi uiſit amicã raro, & modeſte.i.adhibito modo, aut cum pudore & modeſtia, non ne eſt magis humanum nos diſſimulare .i. fingere non ignorare, q̃ dare operam.i.q̃ laborare ſcire id, qui, ablatiuus à neutro, id eſt ex quo, ſiue vnde, aut quamobrem, oderit.i.odio proſequatur nos. Nam ſi ipſe Pamphilus poſſet auellere .i. abſtrahere ſe ab ea amica, derepente .i. valde repente, vna .n. eſt pars orationis, qui cum .i. cum qua amica conſueſceret .i. conſuetus fieret, vel conſuetudinem, ſeu conuerſationem haberet, tot annos.i.tanto tempore, non ducerem eum eſſe hominem fragilis .ſ. naturæ, & ad voluptates multũ propenſæ, nec ducerem eum eſſe virum ſatis firmum.i.validum natæ meæ. M. obſecro mitte .i. dimitte, adoleſcentem Pamphilum, & mitte ea, quæ.i.in quibus.ais .i. dicis, me peccaſſe.i.erraſſe. Abi .i. diſcede, tu ſolus conueni.i.alloquere. Pamphilum ſolum .i. ſine arbitris, roga .i. interroga, ne i. vtrum, velit vxorem Philumenam, an non velit. Si eſt .i. ſic contingit vt dicat ſe uelle vxorem, redde ei vxorem, ſin autem .i. ſed ſi, eſt.i.ſi contingit ut nolit vxorem, recte conſului.i.proſpexi, prouidi meæ gnatæ Philumenæ. P. ſi quidem .i. ſi certe, ille ipſe Pãphilus non vult vxorem, & ſi tu Myrrhina ſenſiſti peccatum eſſe in eo, aderam.i.prope eram, cuius conſilio videlicet meo, par fuerat .i. decuerat (nam par eſſe ſignificat decens eſſe) ea .ſ. peccata Pamph. proſpice.i.prouideri, quamobrem incendor ira .i. uehementer excandeſco, te Myrrhinam auſam eſſe facere hæc.ſ. abducere filiam, celare partum, & exponere puerum, iniuſſu meo .i. abſque præcepto meo, interdico.i.prohibeo. Edicimus quod fieri iubemus, interdicimus quod fieri vetamus, edicimus etiam vni generi hominum, interdicimus diuerſis, interdico ergo ne .i. vt non, velis extuliſſe.i. exportaſſe puerum extra ædes .i. extra domum meam. Sed ego ſum ſtultior .i. nimis ſtultus qui.ſ. ego; poſtulem hanc vxorem meã parere .i. obſequi, obedire meis dictis, ibo intra, atque edicam .i. iubebo ſeruis, ne ipſi ſinant .i. permittant, puerum efferri.i.exportari, quoquam.i in aliquem locum. M. pol .i. per pollucem, nullam credo mulierem viuere miſeriorem .i. infeliciorem me, nam ædepol non eſt clam me .i. non ignoro, vt .i. quo pacto, hic vir meus laturus ſit hoc, videlicet ſi reſciuerit ipſam rem, vt ſit. i.ſciuerit rem quemadmodum eſt, videlicet filiam non eſſe ex Pamphilo grauidam, cum tamen eſſet, non quidem in matrimonium, ſed ante in tenebris cum .i. quia, ipſe vir meus tulit animo tam iracundo hoc quod eſt leuis .ſ. peccatum celaſſe, nec ſcio qua via .i. qua ratione, ſententia eius poſſit mutari hoc vnum malum, reliquum fuerat .i. reſtiterat mihi, ex plurimis miſerijs.i.ex multis malis, ſeu infortunijs, ſi vir meus cogit ut tollam.i.educem puerum, cuius pueri nos neſcimus qui .i. quis, ſit pater, nam cum .i. quando, nata compreſſa eſt, id eſt ſtuprata, forma ſtupratoris non quita eſt, antique ve a queor paſſiuo.i.non potuit, noſci .i. animaduerti, neque tum .i. tunc, quicquam .i. aliquid detractum eſt .i. ablatum eſt ei Pamphilo, qui.i. quo, vel vnde poſſit noſci qui ſit compreſſor.ſ. ipſe ſtuprator abiens.i.diſcedens, eripuit vi.i.violentia virginis annulum quem habuit, in digito, ſimul .i. etiam, vereor Pamph. ne .i. q, nequeat .i. non poſſit celare diutius noſtra orata .i. ea quæ orauimus eum, vt celaret, cum .i. quando, ſciet alienum puerum tolli .i. nutriri, pro ſuo .i. loco ſui filij.

A Rgm.) Expoſtulat Phidippus cum Myrrhina, q partũ celauerit, & q auctor ſit diſſidij inter Pamphilũ & Philumenam. [Vagientis) Vagire, proprium infantium. [Nulla ſum) Vox metuentis & conſternatæ. [Heus tibi) Reuocat fugientem. [Vir ego) Nõ ad ſexum ſed ad maritalem conditionem refertur. [Peperit filia) Propoſitio criminis. [Sed demiror) Victus reſponſo delabitur ad aliud crimen. [Adeon') Amplificatio ab odio & improbitate. [Nunc mihi) Confirmatio a dicto antegreſſo. [Quamuis cauſſam) Hoc ad ſpectatores dicitur. [Multo prius) Obiter defendit Pamphilum ab ætate, ut augeat culpam Myrrhinæ. [Sed vt olim) Redit ad inſtitutum. [Id nunc) Approbatio à re ipſa. [Adeo ne) Defenſio à perſona, qua data opera confirmat errorem mariti, ut ueram cauſam celet. [Tun') Rurſus defenſio Pamphili à modo peccati, & ex vtilitatis comparatione. [Mitte) Quia fictam cauſam tuetur data opera abrumpit ſuperuacuam altercationem. [Si quidem) Reprehenſio dicta ex verbis Myrrhinæ. [Interdico) Edictum contra conſilium & promiſſum Myrrhinæ, quo creſcat perturbatio. [Nullam) Periculum & perturbatio Myrrhinæ ad ſpectatores. [Nam cum) Per occaſionem refert partem argumenti. LATO.

P Erij,) Viros omnes in quibuſuis uitæ actionibus infinite magis & ſeueriores, & rectiores eſſe mulieribus, quarum nihil non eſt ſimulare, docet hæc ſcena. Nam cũ ſit illis innata quædam conſtantia, & animi fortitudo, qua ad vitia cognoſcenda & ſuperanda, virtutes vero arripiendas feruntur, quoties aliquid accipiunt, quod de recto tramite ad improbitatem, aut ſi cta inſtituta deuiet, hic animus iſte, qui degeneres actiones reſpuit, omnem vim exercet, quo ſeipſum ex contumelia uindicet. Mulierculæ aũt econtra, qua ſois technas, dolos, & cautiones cõmentari non deſiſtunt, nec id alia gratia, ac ob animi imbecillitatem, & conſcientiæ timiditatem, quæ in periculis perfacile ſuccumbit. Recte igitur uirum à virtute dixerunt originem ſumpſiſſe. Mulierem vero, reſte Varrone, ab animi mollitie, quæ eſt contraria virilitati. [Verum id vitium) Sententia eſt nunq̃ duxi vitiũ eſſe adoleſcentibus amare, quod ſenibus ſcelus eſt. Et huc alludit Mimus Publianus: Amare iuueni fructus eſt, crimen ſeni. PETRVS MARA.

P Ræſertim cum & recte, & tempore ſuo peperit.) Sic conſentiũt omnia ferme exẽplaria, & in his manuſcripta quoque. Verum quando particula, cum, magis ſubiunctiuum poſtulat, haud ſcio, an rectius legatur pepererit. Fuit autem perfacilis lapſus hoc ſane loco. Quòd ſi alterum p, addita notula ad hunc modum perſcripſeris, iam erit pepererit: Inde, credo, error fluxit: Sed hæc coniectura eſto: nec me auctore quiſquã mutabit, niſi libri nactus ſit emendatioees. Quanquam & verſus expoſcere uidetur, ut pepererit potius legas. Sin alterum magis placeat, erit ἐναλλαγῇ modi: qua figura Comicus vtitur. quale eſt illud in Prologo Phorm. Peccandi quom ipſe de ſe finem non facit. pro non faciat. Quòd ait, tempore ſuo, huc videlicet reſpexit, quòd puer ſeptimo etiam menſe naſci poſſit. cuius Plinius meminit lib. vij. cap. v. Aul. Gell. iij. cap. xvj. Fit & eiuſce rei mentio j. Digeſt. Tit. v. his uerbis: Septimo menſe naſci perfectum partum iam receptum eſt propter auctoritatem doctiſſimi viri Hippocratis: & ideo credendum eſt eum, qui ex iuſtis nuptijs ſeptimo menſe natus eſt iuſtum filium eſſe. Huiuſmodi pueri à Græcis ἑπταμηνιαῖοι dicuntur: ſicut qui octauo menſe naſcuntur ὀκταμηνιαῖοι. Cic. ad Attic. X. Tullia mia peperit, puerum ἑπταμηνιαῖον [illegible]. Quod quidem eſt natum, perimbecillum eſt. [Quamuis cauſſam hunc ſuſpicari, quàm ipſam ueram nolo) Hunc locum eſſe deprauatum, quis non ſtatim ſentiat? Nam cum particula illa quàm, addi ferè ſoleat comparatiuæ dictioni, hic nihil, ad quod referri poſſit vides. Nos igitur: Quam ipſam ueram mauolo, ut habet manu RIVII caſtigat.

auſcriptum exẽplar, quicum ratio carminis conſentit. Eſt autem uerſus troch. catal. Inde adhuc mauelim reperitur, cũ à malo inuenias malim. Plaut. in Perſ. Cũ Antæo deluctari mauelim, q̃ cũ amore. Sed & mauolo apud eundẽ legitur in Curc. vbi paraſitus, Nolo hercle, inqt, aliquid, certum q̃ aliquid mauolo. Et in Aſin. Nolo ego metui, amari mauolo mi gnate me abs te. Pręterea mauellem ꝓ mallẽ in Amph. ubi Alcumena, Experiri iſtuc mauellẽ me, inqt, q̃ mihi memorarier. Et in Aſin. futurum mauolet: Mori ſeſe miſere mauolet, Quàm nos perfectũ reddat quod ꝓmiſerit. Mauolunt quoque Nævius dixit apud Sext. Pomp. lib. xvij.

CLAR. MAgna in hac ſcena difficultas eſt, ſed egregie tranſiliũt, quorũ intererat hanc rem copioſius tractare. Doct. certe aliquid ꝓ feſtinatione illa fecit, certe plus quã qdam ſatis otioſi. Ad uiceſimũ uſque verſum nulla pax, ſed perpetua ꝓpemodũ diuerſitas. Nos ea in re noſtrũ iudicium libere dicemus. Lector qđ uolet ſequatur. Primus itaque verſus in oĩbus quotquot nos uidimus exemplaribus corrupte legitur. Doct. intactus etiam. Eſt autem iambicus tetr. catal. atque ita legendus.

Perij, quid agam, quò me vortam? Viro quid reſpondebo? Meo, ſane facile intelligitur, & ab aliquo additum vr̃ ad explendam ſñiam ea certe non pauca ſunt, quæ ſic in contextum irrepſerunt. Secundus eiuſdem gñis eſt, ſed a, in Viſus eliditur. Tertius troch. eſt tet. catal. Quartus rurſus catal. iamb. tetr. vt primi duo, ſed Reſcierit legendũ, non, Reſciuerit, & vel Eam totũ eliditur, uel creticus eſt loco quarto. Quintus dimeter iambicus, catal. qdẽ ſi ædepol, ut alias ſæpe prima breui. Acatalecticus, ſi prima longa, vt exigit diphthongus. Sextus tetrameter eſt iambicus acatal. niſi d, elidas in Sed, nam ſic fiet troch. tetr. catal. cuiuſmodi eſt ſeptimus finitus in verbo Foras. Octauus in Atque eccã, incipit, & eſt iamb. tetr. acatal. vt ſequens. Sed cum d, in Quid, tum s, in Agis eliduntur, & creticus eſt loco quarto. Niſi qs putet in hoc uerſu abundare uerbum Video, qđ ego plane ſuſpicor ab aliquo, ſñiæ explendæ gratia, adiectum, cum ſine eo ſenſus optime conſtet. Conſimiliter ſane, in ſequẽte uerſu. Sum verbũ, ab aliquo item, qui deſideratum uerbum explere noluerit, adiectum arbitror. Nam & ſenſus abſque eo conſtat, & carmen reſpuit, tuum tuus, uel monoſyll. uel bacchius loco ſecundo fuerit. Decimus troch. eſt tetr. cat. In xj. vel creticus eſt loco tertio, vel Tuis monoſyl. & s, in Habitus eliditur, ut ſit verſus iamb. tetr. catal. cuiuſmodi & 12. Sed in eo vel Hem extra carmen eſt, uel eliditur i, in Filia, uel denique, qđ malim, creticus eſt loco ſecundo. Et Rogitare æquũ eſt, legendum, non, Rogare eſt æquum. Decimumtertium Doct. acatal. iudicauit, ut Ni, pro, Niſi legatur, & Cui ſit diſſyll. poſſet aliter ſcandi, ſed nolo eſſe nimis anxius in re non magna. Sequẽtem inde Doct. troch. tetr. acatal iudicauit, qui eſt uere iambicus tetr. catal. In eius primo loco dactylus eſt. In 2. anapæſtus. Decimumquintum iambicum catal. idẽ ait, qui eſt vere acatal. Sed 16. iambicus cat. eſt, ſicut tres deinde ſequentes. Sed in 17. Adeo per, pro anapæſto legendũ, uel pæane vltimo, & Præ, eliditur in Præoptares. In 18. uel i, in Firmiorẽ eliditur, vel, quod malim, creticus eſt loco ſecundo. In 19. s, eliditur in Aduerſus, & Tui monoſyllabum eſt, denique creticus loco quarto. [Ego etiam illorum eſſe hanc culpam credidi, quæ te eſt penes) Qui nunc ſequuntur num. 31. omnes ſunt trochaici tetr. catal. Primus tribrachyn habet loco primo. Ita ſecundus, in quo Mihi monoſyll. totum eliditur. In 3 de hac re legendũ puto, non Ex hac re. Quemadmodum & poſtea ſce. 2. act. 5. uerſu 19. niſi quis d, in Quod elidere uelit, ut ſecundo loco ſit dactylus. In 4. verſu vel Tua monoſyl. uel creticus eſt loco quinto. In 5. m, non eliditur in Cum. Aldi liber præterea habebat duas particulas. Et qui ante uerbum Pernoctaret. Sed altera tollenda eſt. In 6 Riuius mauult legere Mauolo q̃ Malo ad finem uerſus, quod placet. In 7. uel Prius monoſyl. uel bacchius loco ſecundo. In 8. trochæus eſt loco quinto. In 10. Eãdem diſſyll. & Ceſſaſti legendum, non Ceſſauiſti. In xj. i, in Filiam abijcitur. In 12. Id eliditur à ſuperiore uerſu. In 16. aut Eum monoſyllabum, aut creticus loco ſexto. In 22. uel s, in Satis eliditur, uel creticus loco ſecundo. In 24. amphibrachys eſt loco primo. In 26. Senſti legendũ, non Senſiſti. In 27. Cuius diſſyll. eſt. In 30. uel Meis diſſyll. uel creticus loco tertio, & uerbum Qui, ponendum ante uerbum Pacere. [Nullam pol credo mulierem me miſeriorem uiuere) Sequentes deinde ad finem uſque ſcenæ ſunt iambici tetr. acat. omnes. In quorum tertio Ædepol prima breui. & s, in Lenius eliditur. In 4. Eius diſſyll. In 5. uel Mihi ſcandendo totum eliditur, uel creticus eſt loco primo, & Relliquum epenthesi ll, geminat. In 6 Cuius monoſyllabum eſt. In penult. uel i, in Simul eliditur, ut fiat monoſyll. uel pæan ſecundus eſt loco primo, ut dactylo initio apponatur ſyllaba. Denique in Vereor poteſt u, euaneſcere, vt ſit proceleuſmaticus loco primo. quanquam ego pæana malim.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Soſtrata purgationem habet de Philumena abſceſſu. Eadem Soſtrata rus habituram ſe filio pollicetur, ne impedimento ſit, quo minus redeat Philumena. Filius contra matri ne id faciat diſſuadere conatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, Soſtrata filio ſe purgat de Philumenæ vxoris abſceſſu, ſimulq; ſe rus abituram pollicetur, ne obſtet reliquis ſua moroſitate, ne ea quo minus Philumena ad Pamphilum redeat, impedimento ſit. Pamphilus vero contra ne id faciat, omnino diſſuadere conatur.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Soſtrata diſceſſionis Philumenæ auctor eſſe non deprehenditur.

Iambici Tetrametri Acatalectici.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

NON clam me eſt mi gnate, tibi me eſſe ſuſpectam, vxorem tuam
Propter meos mores hinc abijſſe: etſi ea diſſimulas ſedulo:
Verum ita me dij ament, itaq; obtingant ex te, quæ exopto mihi, vt
Nunquam ſciens commerui, merito vt caperet odium illam mei:
Teq; antequàm me amare rebar, ei rei firmaſti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modo, quo pacto me habueris
Præpoſitam amori tuo: nunc tibi me certum eſt contra gratiam
Referre, vt apud me præmium eſſe poſitum pietati ſcias.
Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodum famæ arbitror:
Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certo decreui patre,
Ne mea præſentia obſtet, neu cauſſa vlla reſtet relliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. quæſo quid iſtuc conſili eſt?
Illiu' ſtultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
*Haud facies: neque ſinam, ut qui nobis mater maledictum velit, * Nec
Mea pertinacia dicat eſſe factum, haud tua modeſtia.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deſerere, & feſtos dies
Mea cauſſa, nolo. S. nihil iam mi iſtæc res voluptatis ferunt:
Dum ætatis tempus tulit, perfuncta ſatis ſum: ſatias iam tenet
Studiorum iſtorum: hęc mihi nunc cura eſt maxuma, vt ne cui meæ
Longinquitas ætatis obſtet, mortem ue*exoptet meam. *expectet
Hic video me eſſe inuiſam immerito: tempus eſt concedere:
Sic optume, vt ego opinor, omnes cauſſas præcidam omnibus,
Et me hac ſuſpectione exoluam, & illis morem geſſero.

Sine

Sine me obſecro effugere, volgus quòd male audit mulierum.

P. Quàm fortunatus ceteris ſum rebus, abſque vna hæc foret,

Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. obſecro mi Pamphile,

Non tute incommodam rem, vt quæque eſt, in animum inducas pati.

illa Si cetera ſunt ita, vt tu vis, itaq. vt eſſe ego * illam exiſtumo,

Mi gnate, da veniam hanc mihi, reduc illam. P. væ miſero mihi,

S. Et mihi quidem: nam hæc res non minus me male habet, quàm te gnate mi.

DON. NON clam me eſt) In hac ſcena, velut qualitas negotialis in diſputationem venit, tuſtum ne ſic tepudiari coniugem cauſa matris, & omnino quod fieri debeat. [Non clam) Vero ordine à purgatione ſui incipit mater abitura, ne q diſcedit, iracundiæ videatur. [Tibi me eſſe ſuſpectam) .i. in ſuſpitionem ueniſſe. [Vxorem tuam Propter meos mores hinc abijſſe:) Blandius vxorem ſignificauit, quam ſi diceret Philumenam. Et mores, proprie ſenum dicuntur, vnde ſenectus moroſa, & moroſi homines, qui ſui cuiuſdam moris ſunt. [Etſi ea diſſimulas ſedulo:) Ea.i. quæ ſcio. & ea, pro eam rem, ſed abſolute occurrit ſupra late ſententiæ, & genere neutro. & eſt ordo. Etſi ea diſſimulas ſedulo, non clam me eſt &c. [Verum ita me dij ament,) Coniectura quæ ſoluitur iureiurando. [Nunquam ſciens commerui,) Bona exceptio, quia poſſumus aliquem inſcienter lædere. quæ res ad veniam pertinet. [Itaq. obtingant ex te,) Pro ſe iurat, & ita tem Pamphilo probat, vt blanda ſit. [Itaq) Duæ partes orationis. [Vt Nūquam ſciens) Hic ordo eſt iuliurandi, vt cum præpoſuerit ita, ſequatur Vt. Cic. Ita velim mihi deos propitios, vt cum illius temporis mihi uenit in mentem &c. [Merito vt caperet odium illam mei:) Bene dixit merito. nam vt nos immerito quis non oderit, non eſt in noſtra manu. hæc eſt exceptio. Plaut. in Trinum. Quin dicant, non eſt: merito ne dicant, id eſt. [Merito vt caperet odiom illa mei:) Id enim eſt culpa ſine merito. [Teq. ante quàm me) Deeſt tam: vt ſit ordo, Et q̄ te amare me rebar, tantum firmaſti fidē ei rei. [Teq. ante quàm me amare rebar, ei rei firmaſti fidem;) Ordo & ſenſus hic eſt, Et quod ante rebar, ei rei firmaſti fidem meam. neque me feſellit, quod ante rebar, te me amare. nam ei rei firmaſti fidem.i. probationem attuliſti. [Nam mihi tuus pater) Dixit.n. ſupra, Atque in eam hoc omne quod mihi ægre eſt euomam. potuit.n. euomendo narraſſe q matrem filius præpoſuiſſet vxori. [Tuus pater) Familiarius quàm ſi diceret, Laches. [Præpoſitam amori tuo:) Plus dixit, amori tuo, quam ſi, vxori tuæ, diceret. [Vt apud me præmium eſſe poſitum pietati ſcias.) Laborat mulier, ne quod dictura eſt, odio, aut dolore, aut certe ita facere uideatur. [Præmium eſſe poſitum pietatis) Sic Virg. Hic pietatis honos, ſunt hic ſua præmia laudi. [Mi Pamphile, hoc & uobis, & meæ commodum) Rem duram dictura: vide quantis præblanditur uerbis, remq. præmolliat, Nunc tibi me certum eſt contra gratiam. Contra nunc, viciſſim. [Et meæ commodum famæ) Ab honeſto. [Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ) Principium hoc aliquid eſt precantis fœminæ. A blandimento ergo incipit, ut libenter audiat. [Ego rus abituram hinc cum tuo me eſſe certo decreui patre,) Certo dixit, ne ſit diſſuadendi locus. [Cum tuo me eſſe certo decreui) Ad hoc addidit, certo decreui, ut non audeat diſſuadere filius. [Ne mea pñtia) Non dixit iam culpa, ſed præſentia. [Quid iſtuc conſili eſt?) Bene quia illa Decreui dixerat. [Illiu') A perſona. [Stultitia) A cauſa. [Victa,) Nō.n. volens. [Vrbe) A loco. [Tu) A perſona. [Habitatū) A facto. [Illiu' ſtultitia victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?) Vide q̄ oratorie oia coogeſſerit, à perſonis, a cauſis, à locis, a factis. [Illiu' ſtultitia) Ab utili. Mire ait, & Rus, & ex urbe, & Habitatum, dixit. [Vt q nobis mater maledictum velit,) Ab honeſto. [Non facies; neque ſinam,) Primo non facies, deinde, ſi facere perſeueraueris, non ſinā. Et, non facies, nō eſt interdicētis, ſed q. d. Scio te non facturam rem tam prauam. Sunt autem qui neque Sinam iungant interioribus. ſunt qui totum contexte legant, non facies, uſque, Modeſtia. [Mea pertinacia dicat eſſe factum) Bene retinet, cum vult ſua intereſſe ne fiat. [Tum Tuas amicas te) In diſſuadendo commiſcuit & honeſtatem & vtilitatem. [Mea cauſa nolo) Non eſt ſuperbum nolo, ſed conſuetudine dicitur. [Nihil iam mihi iſtæc res) Contra omnia. Et ab vltimis incipit. [Iſtæc res) Amicæ, cognatæ, dies feſti. [Dum ætas, tempus tulit) Tulit pro paſſum eſt, permiſit. & in bonis.n. & in malis dicitur. [Dum ætas, tempus Tulit, perfuncta ſatis ſum) Si, inquit, meæ voluptatis cauſa exercenda ſunt, iā non delectant: ſi officij ac religionis, iam non poſſum, quæ ſim anus. Neceſſario diuiſio: quia illæ & religionem incuſſerat feſtorum dierum. [Dum ætas, tempus tulit) Non, inquit reprehēdat, quæ cum potuerim, perfuncta ſatis ſum. Sic Virgilius. Sat patriæ, Priamoque datum. [Satias me iam tenet) Nimis materne atque aniliter. [Hæc mihi nunc cura eſt maxima) Hoc nimis ſerio pronunciandum. Et ne cui odioſe, ne tibi diceret. Vt ne cui meæ longinquitas ætatis obſtet) Hoc ad nurum, expectationem ad filium refert hinc enim odio digni parentes, expectati appellantur. [Longinquitas ætatis obſtet, Morremue meam) Cum ſedulo agat ſocrus, ne quid per iracundiam ſtatuiſſe videatur, vide tñ vt intermiſceatur indignatio, & multa dolore deprompta ſint, quod poëta non inuitus facit, ad mores exprimendos, perſonasque reddendas. [Hic video me eſſe inuiſam immerito) Quia rus decreui pergeres non quaſi nurum vitatura, ſed locum. [Et mire inuiſam, & non addit cui: ſed, dixit Tempus eſt concedere) Quia anus ſum? an quia nurus in domo? [Omnes cauſam præcidam omnibus) Bene omnibus: ne ſpecialiter læſiſſet nurum. & generaliter dixit. [Et illis morem geſſero) Mire illis, non nurui. Et morem geſſero, acriter dictum: vt oſtendat hoc illos olim voluiſſe vt expelleretur. vt ſi dicas inimicum tibi morem geſſiſſe, q ſe ſuſpenderit. [Sine me obſecro hoc effugere) Quia dixerat maritus eius, Omnes ſocrus oderunt nurus. [Sine me obſecro hoc effugere) Potentiſſimum eſt ad extorquendum aliquid argm̄, cum illis quibus cari eſſe debemus, noſtra cauſa potius, q̄ illorum, dicimus velle nos, aut nolle quod facimus. nam & Pamphilus ſupra ſic dixit, Non facies, neque ſinam. [Qd̄ male audit) Supra dixit. Ab honeſto. [Abſque vna hæc foret) Abſque extra: vt ſit aduerbium magis, q̄ præpoſitio & vna, Res ſubaudienda. Et totum ἐν ὑπερβάτῳ, itaq́ue iungendum, Hanc matrem hñs talem illam aūt vxorem. Vel certe, Abſque foret, pro abeſſet. Alij Hac de vxore dici putant, vt abſque ſit præpoſitio. [Non tute rem incōmodam, vt quæque eſt, in animum inducas pati) Horat. Durum, ſed leuius ſit patientia. Quicquid corrigere eſt nefas. [Si cetera ſunt) Bene cetera, abſque vno dicenti. [Itaque vt eſſe ego illam exiſtimo) Quia potuit dici ei, O ſocrus, ergo dubitas de integritate nurus, addidit, Itaq. vt eſſe ego illam exiſtimo. [Da veniam hanc mihi) Mihi propter quam putas non reducendam. [Væ miſero mihi) Nec negat, nec promittit, ſed intumeſcit, vtpote qui penitus dolore cōmotus æſtum animi diſſimulare non poteſt. [Væ miſero mihi) Nihil potuit pro rerum qualitate reſpondere, niſi ut ingemiſceret. [Et mihi quidem) ἀρχαϊσμός. quid enim, & mihi? an ei? multa ſic in vſu nr̄o ſunt.

GVID. NOn &c.) Hic Soſtrata & filio ſe purgat de abſceſſu uxoris, & ſimul ſe abiturā rus pollicetur, ne obſtet ſua pñtia quo minus Philumena redeat. a. O mi gnate.i. Paphile non eſt clā me.i. non ignoro. me eſſe ſuſpectam.i. in ſuſpicione tibi. vxorē tuā abijſſe .i. abceſſiſſe hinc pp meos mores forſitan iniucūdos. etſi.i. quāuis diſſimulas.i. celas, non oſtēdis, ſedulo.i. ſine dolo inſtāter. ea.i. eam rem.ſ. me eſſe ſuſpectam tibi. ver Dij ita me ament, iurādi modus eſt. & ita ea quæ opto ex te obtingāt mihi, vt.i. ſicut. nunq̄ ſciens.i. conſulto, dedita opera, commerui .s. male de ea ſum merita. cōmetemus mala tm̄, vel commerui.i. digna fui, ut illa vxor tua caperet odiū mei merito.i. quod odium meruerim. Et q̄.i. quantū, rebar.i. putabam, ante.i. prius te amare te eam ſup.i. tm̄, firmaſti fidem.i. adhibuiſti probationem ei rei .ſ. amori tuo, in me, nā pater tuus Laches, modo.i. paullo ante, narrauit mihi intus, quo pacto.i. quo modo, habueris me præpoſitā .i. p̄poſueris me tuo amori in vxorem. Nunc contra.i. e diuerſo, viciſſim, certū eſt mihi .i. conſtitui, ac deliberaui, me referre gratiam.i. reddere beneficiū tibi, vt ò mi Pamphile ſcias præmiū .i. mercedem eſſe poſitum apud me pietati.i. pro pietate, & intimo affectu tuo in parentem, illud autem præmium intelligit eſſe, ſi ipſa cum Lache rus ſecedat, & reditui Philumenæ non obſtet, arbitror hoc, ſcilicet quod uolo facere, eſſe commodum, id eſt conſentaneum, vtile vobis.i. tibi & Philumenę, & etiam meæ famæ ne videar eſſe diuortij cauſa, certe ego decreui, id eſt conſtitui, me eſſe abituram.i. diſceſſuram, rus.i. in agros hinc.i. ex hoc loco, cum tuo patre.ſ. Lache marito meo, ne.i. ut non, mea præſentia

ſentia obſtet.i.impediat,neu.i.& ut non, vlla cauſa reſtet reliqua .i.relinquatur,quin.i.ꝙ non, tua Philumena redeat ad te Pamp. quæſo? quid conſilij i.quod conſilium eſt illud.ſ.tuum,q.d. quid ſibi uult tuum propoſitum,uel quale eſt iſtud propoſitum, vt tu victa.i.mota,ſtultitia.i.per ſtultitiam illius Philumenæ migres .i. diſcedas,rus habitatum.i.ad habitandum ruri haud .i. non,facies .i.non migrabis rus,neque ego ſinam.i.patiar te id eſſe facturam, vt.i.ne non,ò mater,is qui velit maledictum.i.maledicere nobis, dicat id eſſe factum ſ.quia migraueris rus mea pertinacia.i. mea obſtinatione & perſeueranti importunitate,haud.i.non dicat eſſe factum tua modeſtia,tum.i.deinde,ego nolo te deſerere .i. derelinquere tuas amicas & cognatas, & nolo te deſerere dies feſtos,qui celebrãtur frequentes in vrbe. mea cauſa.i.propter me, vt tu mihi gratificer.ſ. Soſt.pol,iurantis,iam.i. nunc,iſte res,quas dicis.ſ.amicæ,cognatæ,dies feſti, nihil voluptatis.i.nullam voluptate ne minimam quidem,ferunt.i.afferunt mihi,dum .i. quandiu,tempus ætatis tulit.i.paſſum eſt, vel poſtulauit, ac permiſit, ſatis perfuncta ſum illis rebus .i. ſufficienter ſum illis rebus vſa, & quidem vſque in finem temporis illud ferentis. Perfunctus periclis dicitur,qui pericla finiuit, ſimiliter perfunctus magiſtratibus qui magiſtratus adminiſtrauit, & eos ad finem vſque perduxit,iam ſatietas.i. tædium illorum ſtudiorum.i. iſtarum applicationum animi,tenet me.i. iam harum rerum ſum tædio affecta, nunc hæc cura eſt mihi maxima.i.maxime hoc curo quod ſequitur,vt.i.ꝙ,ne cui.i.non alicui,mea longinquitas ætatis.i.mea lõga vita,uel diuturnum ſpatium vitæ meæ,obſtet.i. noceat,ſit obſtaculum alicui, vel ne quis exoptet mortem meam, quod fieri ſolet de ſenibus,qui expectati appellantur,ꝙ eorum mors ab heredibus expectetur,video.i.conſpicio,me eſſe inuiſam.i. odio habitam,hic.i.in hac vrbe,ideo abeundum eſt rus, & quidem immerito.i.iniuria,& cum nõ meruerim,tempus eſt concedere.i.abire & locum dare,ſic.ſ.concedendo ego optime præcidam .i. reſcindam,compoſitum a præ & cædo is, pro ſcindo,& ideo præcidam .i.amputabo,auferam,abrumpam,omnes cauſas omnibus .i. oẽs occaſiones omnibus auferam,odio me proſequendi, & mortem meam optandi,& exoluam.i. explicabo me liberabo me, hac ſuſpicione.i.ea opinione falſa,quę de me habetur, & morem geſſero.i.ſic complacuero illis, & eſt eo modo dictum, quemadmodũ ſi diceretur,inimicus tibi morem geſſiſſe ꝙ ſe ſuſpenderit, obſecro ſine.i. permitte,me effugere hoc vulgus.i. hoc vulgare genus mulierum, quod uulgus male audit.i.de quo genere mala dñr, nam male audiri non poteſt niſi prius mala dicantur. P. Quam .i.quantum,exclamando legatur, fortunatus ſum.i.felix ceteris rebus.i.in alijs rebus,abſque hęc vna res.ſ.diſceſſus matris rus,foret.i.accideret,qui modus loquendi per abſque,vulgo, dici ſolet hoc modo,Ego eram ſatis afflictus in alijs rebus,ſine hoc, ꝙ hæc res accideret, uel abſque ꝙ hæc res accideret, ſed melius eſt imitantes Terent dicere:Eram ſatis in ceteris rebus vexatus abſque hoc contingeret,vbi Donat. dicit,abſque eſſe aduerbium potius ꝙ̃ præpoſitionem,quod ex eo conſtat, ꝙ ſine ſuo caſu appoſitum eſt,ꝙ̃ ergo fortunatus ſum in ceteris rebus abſque hęc vna res foret habens.i.qui habeo hanc matrem talem, quæ nullis meis flectatur doloribus,autem.i.ſed,habens iniquam illam vxorem,quę .ſ. grauida ſit facta ex alio,ꝙ̃ ex me, uti tunc exiſtimabat. S. O mi Pamphile obſecro vt ſup. tute.i.tuipſe,non inducas, animum .i.non uelis,non tibi perſuadeas pati.i.ferre, rem incõmodam.i. infelicem,non opportunam. vt.i. ſm quòd quæque res incõmoda eſt, q. d. non apponas animo tuo res incõmodas ſm omnem eam incõmoditatem,ſed quicquid erit illud, ferendo ſuperes. Si cetera præter meum diſceſſum ſunt ita vt vis,& ſi vxor ſup.eſt ita vt ſicut exiſtimo illam eſſe,ò mi gnate,da mihi hanc veniam.i.permitte vt rus ſecedam cum tua venia, reduce pro reduc illam Philumenam. P. Ve miſero mihi.i.ſum bene infelix & maledictus, & hoc dicit ingemiſcens. S. Et quidem ve mihi miſeræ, etiam vt tibi.i.etiam ſum infelix in hac re,ut tu, nam hæc res ò mi gnate non minus male habet.i.tractat me,quàm habet te.

LATO. Rgm) Soſtrata denunciat ſerus abituram & locum daturam Philumenæ,quare augetur perturbatio Pãphili. [Verum ita me Dij) Purgatio. [Teque antequam) Rebar te illam plus amare ꝗ̃ me,nam,ante,cõparationem ſignificat. vt anteponere,anteferre. [Nunc tibi) Honeſta ratio, ne temere hoc facere videatur,& ne recuſet Pamphilus. [Quæſo) Recuſatio Pamphili,quam confirmat à futura infamia,& ab indigno. [Nihil iam) Solutio,ab ætate,item à iuſto & utili. Attende autem quomodo poëta ſtudeat omnibus modis in hac fabula, bonam ſocrum inducere, ſicut paulo poſt bonam meretricem. [Quam fortuna) Magis accenditur Pamphilus matri bonitare,& abſque,pro niſi ponitur,aduerbialiter. [Væ miſero) Interiectio dolentis.

N On clam me) Adoleſcentis bene morati,& ad virtutes inſtructi debitum officium,qui,quantũ parentibus debeat, agnoſcit, nec pp ſuam ipſius cõmoditatem,aut vſum parentibus ſuis quicꝗ̃ incómodare pręſumit,hac ſcena exprimitur. Debemus.n.noſtros mores ſic comparatos habere,vt non noſtrę libidini inſeruiant,& ob id parentibus,vt in mœrore ſint,cauſam dare, ſed omnibus modis ita obedire, vt de noſtra pertinacia & inſolentia nihil,quod ꝗ̃ri poſſint,habeant. Ariſt.Polit.iij. Parentum eſt liberis,ea quæ vſui ſunt,aut eſſe poſſunt, prouidere liberi rurſus parentum vtilitatem, & negotia ſuis ipſorum commoditatibus longe præferre. [Satias) Veterum ſermo eſt,pro ſatietas. Sal.hiſt. lib.xj. In ſaltibus occupatis tum externorum agros inuaſere, frumentiq. ex inopia graui ſatias facta. Locil. Quid mihi proderit? ſatias te iam omnium rerum tenet ſacta. PETRVS MARS.

E Iuſdem generis cũ proximis. hi ſunt verſus iambici tetr. acat. Et vix alia eſt ſcena,in qua pronomina Meus, Tuus ſæpius vel comprimantur, vel creticos bacchioq. conſtituant. In 2.itaque carmine vel Meos monoſyll. eſt, vel bacchius loco ſecundo. In 3.dij corripitur,non eliditur, & Exopto legendum. In 4. Vt eliditur a ſuperiore verſu. In 5. Valde abundat,nec veteres hũc lib.& Ei rei legẽdum, quod recte annotauit Riuius, vt poſt ſpondeũ,ac tres iambos ſit anapæſtus,deinde ſpondei duo cum pyrrhichio. In 6. poſſunt duo cretici eſſe initio,vel Mihi monoſyll. totum eliditur,ac s,in Tuut abijci. Sic in 7. vel creticus eſt loco tertio,vel Tuo monoſyll. Ita in 9.& coniunctio geminanda eſt,& Meæ monoſyll. vel bacchius loco quinto. quod & in quinto verſu dici poterat. In 10. eodem modo de Tuo dicendum. In 12.d,eliditur in Quid,& duo ij,penitus in Conſilij. In 13. Illius diſſyll. In 15. Mea,eia, Tua,monoſyllaba, aut bacchius locis primo ac tertio,creticus loco ſexto. In 16. creticus loco primo, nã Tuas monoſyl. dixeris. Et nota Amicam in bonum,quod rarum eſt. In 17. bacchius loco primo,aut Mea monoſyll. In 18. [illegible] vat quidam legunt Dum ætas,tempus tulit. atque ijdem elidunt a,in Tempus. Alij ætatis legunt,atque illi idem s,elidunt,ſed Me non legunt poſt Satias,vt Aldi liber. In 19. Cui monoſyll.& Riu. Meæ,pro Mea legendum exiſtimat,quod placet. In 20. Don. Expectet legit,non Exoptet,& recte. In 33. Suſpicio videtur ſecunda producta,ut ſæpius alibi. In 4. à fine Rem poſt Incommodam legendum. In antepenult. vó Ita non eſt in vetere libro,quod ſi tamen legitur,creticus erit loco ſexto,niſi de illam Elidas. In vltimo s, in Minus eliditur. GLAR.

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Reconciliãtur, & omne bellum inter ſe componunt vir & vxor. Monetur Pamphilus, vt vxorem reducat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena colloquium eſt, in qua reconciliatio viri atque vxoris poſt frequens iurgium continetur. Deinde diſputatio & conſilium Pamphili de non reducenda vxore.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Redeunt in gratiam ſenes, poſt iurgium Pamphilum monent, vt vxorem reducat.

Iambici & Trochaici mixti, Senarius vnus.
Dimeter item vnus.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

QVEM cum iſtoc ſermonem habueris,
procul hinc ſtans accepi vxor.
Iſtuc eſt ſapere, qui, vbicunque opus
ſit, animum poſſis flectere,
Quod faciundum fortaſſe ſit poſt idem,
hoc nunc ſi feceris.

S. Fort

P. Fors pol fuat. L. abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.
S. Spero mecaſtor. L. i ergo intro, & compone, quæ ſimul tecum ſimul
Ferantur: dixi. S. ita vt iubes, faciam. P. pater.
L. Quid uis Pamphile? P. abire hinc matrem? minime. L. quid ita iſtuc? P. quia
De vxore incertus ſum etiam quid facturus ſiem. L. quid eſt?
Quid uis niſi reducere? P. equidem cupio, & vix contineo: ſed
Non minuam meum conſilium: ex vſu quod eſt, id perſequar.
Credo, ſi non redducam, ea gratia concordes magi fore.
L. Neſcias: verum id tua refert nihil, vtrum illæ fecerint,
Quando hæc abierit: odioſa hæc æta'ſt adoleſcentulis:
E medio æquom excedere eſt: poſtremo iam nos fabulę
Sumu' Pamphile, ſenex, atque anus.
Sed video Phidippum per tempus egredi: accedamus.

DON. QVam cum iſtoc ſermonem habueris,) In hoc colloquio reconciliatio ſenum eſt poſt iurgium, mixta diſputatione Pamphili de non reducenda vxore. [Procul) Procul, nunc prope. [Hinc ſtans accepi vxor:) Accepi, audiui. Et modo, vxori ante, mulier. & de vxore, Dij mala prohibeât. [Illuc eſt ſapere,) ἀνα καὶ τὸ illuc, exceptiue dictum, quaſi cetera ſtulte fecerit. & ſimul ſtomachum retinet quo reprehendat cetera. [Qui, vbicunque opus ſit,) Qui, pro quæ, interdum abûdat. [Animum poſſis flectere,) Modo non alienum animum, ſed ſuum flectere. & vnde flectere? à iurgio ad modeſtiam, ex conceſſione, ex domo. [Animum flectere,) Ad hoc flectere animum dixit, vt oſtenderet ne nunc quidem purgatam apud ſe Soſtratam de præterita culpa. [Quod faciundum fortaſſe ſit poſt) Hæc etiam ſententia videri poteſt generalis: & dicit Ad id, vt ſit, flectere ad id, quod faciundum. Poteſt & abſolute accipi, Quod, pro quæ rea facienda ſit. [Quod poſt faciundum ſit) .i. concedendum. & vim neceſſitatis hoc verbum exprimit. [Fors pol fuat.) Fortuna faueat, quaſi τῷ ἀφορισμῷ aduerſus triſte dictum vſa eſt. nam fors fortuna bona eſt. Et fuat, ſit ſignificat dixerat cum ille, Quod faciundum ſit poſt fortaſſe. [Fors fuat pol.) Id eſt bona eueniat. quaſi τῷ ἀφορισμῷ dicat, Bona dicito potius. An bona fortuna ſit per Pollucem? [Abi rus) Hortantis eſt ad celeritatē. Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere noſtræ. [Ibi ego te, & tu me feres.) Non dixit. Ibi nos inuicem delectabimus, ſed quia ſenex atque anus eſt, ego te, & tu me feres, dixit. Et ſimul quia nuper inculauerat mores ſenum, reuocare vult cauſam abſceſſionis ſuæ, & ad filij culpam aut nurus [Ibi ego te, & tu me feres.) Aut quia noti inter nos ſunt mores noſtri, aut quia vtrique vna ætas eſt. & ſic pronuncia, quaſi hoc ipſum neceſſitate decernat ſenex, cum dicit, Abi rus. Ergo hinc. [Ibi ego te, & tu me feres, ipſa pronunciatio querelam continet de filijs & ſenectute. [Spero mecaſtor.) Mire non confirmauit mulier, ſed ſperare ſe dixit, memor iurgij priſtini, & ſenilis amaritudinis, maxime quod & ille non dixit, ibi nobis iucunde erit, ſed ibi ego te, & tu me feres. [I ergo intro, & compone, quæ ſimul tecum ſimul Ferãtur:) κωμικῷ χαρακτῆρι, & vſu quotidiano, ſatisq́. moraliter, quia Mulieres dum moliuntur, & dum comuntur, annus eſt. [Dixi.) Denunciatio eſt confirmandæ ſententiæ, nec mutandæ, & tranſlata eſt de foro & cauſidicis. Cic. Preco dixiſſe pronunciat. [Dixi.) Hoc verbum in fine additum ſuperiora confirmat, & eſt propriũ his qui perorauerint cauſam. [Pater.) Ipſum nomen dehortationem ſignificat, adiecta pronũciatione. [Pater) Sic prononcia, vt hoc vultuoſe dictum ſit, Hinc abire matrē? [Quid uis Pãphile?) Facete præſto, Quid vis rñdit. [Quid ita iſtuc?) Rem ſupra audiuit & perſonã, nunc cauſam q̃rit, q.d. Eſto vt nolis, quid tãtopere nõ vis? [Incertus ſum etiam quid facturus ſiem.) Non, quid faciã dixit, ſed, quid ſim facturus, vt incerta molimina etiã verbis poſſet oſtendere. [Quid eſt?) Et, Quid ita iſtuc vis: &, Quod eſt: eo vultu pronunciantur, vt conſilium eius & verba videatur contemnere pater. [Quid uis, niſi reducere?) Sic loquitur Laches, vt aliud Pamphilus reſpondere non audeat. & ideo dicit. [Equidē cupio, & vix contineo:) Vt reducam .ſ. Adeo magna cauſa eſt non reducendi, vt cum velim, non poſſim. [Sed Non minuam meum conſilium:) Caute ſatis, Reducendi, inquit, cupiditas eſt: non, reducendi conſilium. [Id perſequar.) Non ſequar, ſed perſequar, vt conſtantiam demonſtraret. [Credo ea gratia concordes magi') Sententioſe dixit, tunc poſſe inter ſe congruere & cõcordare mulieres, cum & illa eſſe deſierit ſocrus, & illa nurus. hęc enim inter illas eſt diſſidioſa coniunctio, & ſatis ingenioſe dictum. Tolle .n. inter mulieres proximitatem, & nulla cauſa diſcordiæ eſt. [Concordes magis) Non magis concordes verum pro minus diſcordibus dixit. an vt ſeruiret ſententiæ? [Neſcias:) Vtrum concordes futuræ ſint, an diſcordes. [Verum id tua refert nihil,) Hoc verbum ex aliqua parte confirmantis eſt & conſentientia. [Vtrum illæ fecerint,) Vtrum conſentientes ſint, an diſſentientes. [Vtrum) Vnum de duobus ſignificat. [Odioſa hæc æta'ſt adoleſcentulis:) Supra in perſonam ſocrus culpam iratus contulerat diſcordiæ, nunc & vxori placatur, & nurui parcens, odiorum cauſam à perſonis tranſtulit ad ætates: ſed ita tamen, vt magis iuniores accuſaret, ei de adoleſcentibus quæſtus, cum miſeratur ſenes. [Odioſa hæc eſt ætas) Hæc, cum gemitu pronunciandum eſt. [E medio æquom excedere eſt:) Vtrum ex vrbe rus, an ex vita in mortem? Et ſatis moraliter. nam in medio ſtare dicitur ſuperuacuus vel moleſtus. Et cum ſtomacho dixit ſenili. [Senex, atque anus.) Hæc duo nominauit caput indicat & inceptionem huiuſmodi ſabularum. Iam nos fabulæ ſumus. [Senex, atque anus.) Pronuncia ſenex, atque anus, quaſi initium ſabulæ. τῷ ἰλλογισμῷ additum, Pamphile. [Per tempus) Opportune.

GVID. QVem &c.) In hoc colloquio reconciliatio ſenum eſt poſt iurgium mixta diſputatione Pamph. de non reducenda vxore. L. ò vxor, ego ſtans procul hinc .i. non longe ab hoc loco. nam Donat. vult hic capi procul pro prope. accepi .i. audiui. quem ſermonem habueris cum iſto filio noſtro Pãph. illud eſt ſapere .i. iſta eſt tua ſapientia. qui ablatiuus eſt .i. quo ſapere. ſiue qua ſapientia, poſſis flectere .i. conuertere animum ad id ſupp. quod fortaſſe faciundum ſit poſtea ab aliquibus alijs tuo exemplo, ſi nunc feceris hoc idem .i. conceſſeris rus. S. Fors .i. bona fortuna, pol .i. per pollucem, fuat .i. eueniat: nam fors (vt inquit Donat.) eſt bona fortuna, vel melius id ſup. quod dixi fors .i. forte, vel fauente fortuna, fiat .i. efficiatur. Virg. Fors & vota, f. t. à donis. q. d. confirmando ſe eſſe paratam abire rus. pol fors .i. fortuna fauente. efficiatur .i. catur rus, & complecatur quod cum filio ſum collocuta. vbi fors eſt aduerbium, quod exponitur per ablatiuum nominis. ſicut pol per accuſatiuum cum per, per pollucem. L. ergo quia ita vis, abi rus .i. ſecede in agros. hinc .i. ex hac vrbe. ibi .i. ruri, ego te feram ſup. .i. patiar tuos amores ſeniles, & tu quoque meos feras. S. mecaſtor .i. per ædem caſtoris, iuramentum eſt muliebre. Spero .i. confido. me laturam mores tuos. L. i ergo .i. vade, intro .i. in domum noſtram, & compone .i. adapta, diſpone ea quæ ferantur ſimul .i. vna tecum. dixi hoc verbum in fine additum ſuperiora confirmat, & eſt proprium his, qui perorauerint cauſam, hic autem ſententiam confirmat, & eſt mutuatum a foro, & cauſidicis. S. ita vt iubes, faciam .i. vis, vel præcipis. P. ò pater, hoc, vultuoſe pronunciandum eſt, nam præ dolore Pamph. ſermonem producere nequit. L. Quid uis Pãphile? P. volo ſup. matrem meam minime .i. non, abire .i. diſcedere, hinc .i. ex hac vrbe Athenarum. L. quid .i. cur vis, ita illuc? ſ. matrem non abire. P. quia incertus ſum etiam quid facturus ſiem de vxore. L. quid eſt? propter qđ incertus es, Quid uis facere, aliud niſi reducere? .i. reſumere eã. P. equidem cupio reducere eam, & vix contineor .i. vix contineo me: quin eam reducam. ſed Non minuam .i. diminuam. meum conſilium .i. meum propoſitum, ego proſequar .i. vſque ad finem perducam id, quod ex vſu .i. ex vtilitate mea, ſiue mihi vtile. Credo matrē & vxorem fore .i. futuras eſſe concordes. ea gratia .i. ea cauſa ſi non redducam. L. Neſcias ſint futuræ concordes nec ne ea cauſa, nequeas .i. non poſſis eas concordes efficere. verum .i. ſed. id nihil .i. nequaquam. refert tua .i. nihil ad te attinet. vtrum .i. qđ ex duobus, ſiue concordiam ſiue diſſidiũ. illæ mulieres fecerint, qñ hæc mater tua abierit rus: hæc æta'ſt ſenilis odioſa .i. tædioſa, moleſta, inuiſa, exoſa adoleſcentulis: æquom eſt nos ſenes excedere E medio, id eſt vel recedere ex vrbe rus, vel ex vita in mortem. in medio ſtare dicitur ſuperuacuus vel moleſtus. poſtremo iam ò Pãphile nos .ſ. ego ſenex & mr̃ anus. Sumu' fabulæ

bulæ.i.præſtamus materiam riſus & ſabulandi de nobis,quaſi ſenex & anus ſint initium fabulæ.ſed video Phidippum egredi per tempus .i. tempeſtiue,opportune,accedamus .i. eamus ad eum.

LATO. ARgũ.) Soſtrata accingitur itineri,vt rus abeat, fruſtra deprecante Pamphilo,quo magis etiã ille perturbatur. [Iſtuc eſt ſapere,)Probat conſiliũ vxoris Laches. [Fors fuat)Pro ſiat.i.fortunatum ſit.[Dixi) Stabilis confirmatio, quæ mutanda non ſit.& eſt trãſlatum à cauſidicis.[Minime) Subaudi decet. [Equidem cupio) Acuta & honeſta reſponſio,cupio,ſed non eſt conſilium. Latenter autem innuit affinitatem eſſe cauſam diſcordiæ inter mulierculas qua ſublata pax futura ſit. [Odioſa eſt hæc)Phidippi ratio,cur Soſtratæ potius abſcedendũ ſit.

PETRVS MARS. QVem eum)Senes omnes apud adoleſcentes vel in ea ætate contemptos eſſe,& nihili pendi,ſed tanquam viles, & abiectos,& ab omni vitæ communione reiectos, oſtendere poëta volens hoc Lachetem dicere fecit. [Fabulæ ſumus)Quicquid contemnitur,& tanquam nihil æſtimatur,fabulam auctores uocare ſolent.

RIVII caſtigat. EI ſimaſti ſidem)Nos,Ei rei &c.Ex Don.& vetuſtis libris. [Et apud me præmium)Nos,Vt apud me &c. [Mi Pamphile hoc vobis & meæ cõmodum famæ eſſe arbitror)Manuſcripta volumina hñt ad hunc modum. Mi Pamphile, hoc & vobis & meæ cõmodum famæ eſſe arbitror, Videlicet geminata coniunctione,& omiſſo verbo eſſe,quod verſus omnino reſpuit. Eſt aũt octonarius acatal.vt ceteri in hac ſcena oẽs. Pronomen meæ κατὰ συναίρεσιν vnam in ſyllabam contrahes metiendo verſum.[Nihil iam mihi iſthæc res voluptatis ferunt) Perperam eſt in recentioribus quibuſdam afferunt, cum ſit legendum ferunt, ex obſeruatione vetuſtę lectionis.Prçterea in manuſcriptis erat, Nihil pol iam mihi &c. Sed carmen reſpuere videtur quanq̃ & Lugdunenſe,& Venetum eodem modo habet. Hoc,ne quid diſſimulaſſe dicar, admonendum putaui. [Vt ne cui mea longinqtas ætatis obſtet mortem ne exoptet meam) In manuſcriptis erat expectet,non, quod in impreſſis eſt,exoptet, & mea quidem ſententia rectius. Nam in Adel. quoque hoc ipſo verbo eadem in ſignificatione vtitur,cum ait. Illum vt viuat optant,meam autem mortem expectant.pro exoptant & deſiderant mortem meã,vel me mortuum volunt.Ita in eadem fabula: Vbi te expectatũ eieciſſet foras,pro eo quod eſt, cuius mortem in dies ſingulos expectarit & exoptauerit. Nam expectamus ante diem,ſperamus ad diem,inquit,eo in loco Don. Scitum eſt,nec ab hoc alienum loco. illud quod Fab.narrat lib.ix.cap.iiij.vbi de antanaclaſi agit, quæ ſit eiuſdem verbi contraria ſignificatio. Cum Proculeus q̃reretur de filio,q̃ is mortem ſuam expectaret: & ille dixiſſet, ſe vero non expectare. Immo,inquit,rogo expectes. Interpres ẽt expectet legiſſe videtur,cuius verba ſunt: Vt ne cui meæ Longinquitas ætatis obſtet. Hoc ad nurum, expectationem ad filiũ refert. Hinc n.odio digni parentes expectati appellantur. Hæc ille. Hoc etiam adnotandum, legi in duobus manuſcriptis, meæ longinquitas ætatis. non mea, vt pronomen referatur ad ſubſtantiuum ætatis,quæ puto verior lectio eſt.

GLAR. HÆC ſcena non vt parua eſt, ita etiam facilis, quam tñ Riuius ne vno quidem verbo attigit. Primus verſus eſt iambicus tetr.catal. Secundus ac tertius acatalectici,ſed in altero s,in Opus eliditur,niſi creticus ſit loco quarto.In altero.Idẽ ponendũ ante poſt,vt loco quarto ſit tribrachys.Nec impedit ſententiam. Quartus verſus eſt trochaicus tetr. catal. Sic quintus,ſed in eo i,rõne ſequentis vocalis corripitur. Simul aũt poſt Tecum ad finem ponendũ.Sextus ſenarius iambicus eſt.Septimus iambicus tetr.catal.In quo vel Vis abijciendũ,vel qđ malim,creticus eſt loco ſecundo.Octauus troch.tetr.catal.Tres deinde ſequentes iambici ſunt tetr.acat.In quorum primo,Contineo triſſyllabum eſt,duabus vltimis in vnam contractis ſyllabis, niſi quis pro iambo tribrachyn loco vltimo conſtituat,qđ admodum rarum eſt.In 2.verſu vel Meum monoſyl.eſt,vel d,in Quod eliditur,niſi vel hic creticum,illic bacchium conſtituamus. Tertius multas ſynæreſeis habeat oportet, Sed cõmode ita legetur.

Ea credo gratia concordes,ſi non reducam,magis fore.

Vt ea ſit monoſyll. Gratia diſſyllabum, & s, in Magis elidatur. Nam de creticis ac bacchijs identidem admonere non eſt opus. Duodecimus huius ſcenæ verſus eſt troch.tetr.catal. in quo Tua monoſyll. eſt. Sequuntur inde duo iambici acatal. quorum ſequente non eliditur o,in verbo e,medio,ſed corripitur,vt ſit iambus loco ſecundo,ac finiatur verſus in verbo Fabulæ. Sequitur deinde penultimus dimeter iambicus auctor Doct. Sumus Pamphile ſenex atque anus. Vt s,in Sumus elidatur. Vltimus eſt iambicus tetr. catal. eodem auctore.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Natum puerum Laches reſciſcit. Pamphilum ad recipiendam vxorẽ ambo ſenes hortantur, ille negat, meretricis amorem incuſat pater.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena vltimus error eſt, vicinus & varius: Nam oẽs tres hic aliqua in re errant. Laches reſciſcunt natum puerum, Myrrhinã taciturnitatis incuſat. Phidippus itidem confirmat. Inde ambo vehementer Pamphilum ad vxoris reductionem inſtigant, quod conſtanter hic & pertinaciter tenuit. Quã à ſenibus ferme conuictus ob puerum natum, ne prorſus ſuccumbat, abſcedit. Hi vero ob meretricium amorem eum id facere ſuſpicantes, Bacchidem ſtomachabundi conuenire decernunt.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Calpa diſceſſionis Philumenæ in Myrrhinam transfertur.

Senarij.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

TIBI quoque ædepol ſum iratus, Philumena,
Grauiter quidem: nam hercle abs te factum eſt turpiter:
Etſi tibi cauſſa eſt de hac re. mater te impulit:
Huic vero nulla eſt. L. oportune te mihi
Phidippe in ipſo tempore oſtendis. PH. quid eſt?
P. Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc operiam?
L. Dic filiæ, rus conceſſuram hinc Soſtratam:
Ne reuereatur,minus iam quo redeat * domum. PH. ah, *demũ
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A Myrrhina hæc ſunt mea vxore exorta omnia.
P. Mutatio fit. PH. ea nos perturbat Laches.
P. Dum ne reducam, turbent porro, quàm velint.
PH. Ego Pamphile eſſe inter nos, ſi fieri poteſt,
Affinitatem hanc ſane perpetuam volo:
Sin eſt, vt aliter tua ſiet ſententia,
Accipias puerum. P. ſenſit peperiſſe: occidi.
L. Puerum? quem puerum? PH. natus eſt nobis nepos:
Nam abducta à vobis prægnans fuerat filia,
Neque fuiſſe p̃gnantem vnquam ante hunc ſciui diem.
L. Bene, ita me dij ament, nuntias: & gaudeo
Natum illum, & tibi illam ſaluam: ſed quid mulieris
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nos ne hoc cælatos tam diu? nequeo ſatis,
Quàm hoc mihi videtur factum praue, proloqui.
PH. Non tibi illud factum minus placet, q̃ mihi Laches.
P. Etſi iam dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
Nunc non eſt, cum eam conſequitur alienus puer.
L. Nulla tibi Pamphile hic iam conſultatio eſt.
P. Perij. L. hunc videre ſæpe optabamus diem,
Cum ex te eſſet aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam dijs. P. nullu' ſum.
L. Reduc vxorem ac noli aduorſari mihi.
P. Pater, ſi illa ex me libros vellet ſibi,

Aut ſe eſſe mecum nuptam, ſatis certo ſcio,
Non me clam haberet, quæ cælaſſe intellego.
Nunc, cum eius alienum eſſe à me animum ſentiam,
Nec conuenturum inter nos poſthac arbitrer,
Quamobrem reducam? L. mater quod ſuaſit ſua,
Adoleſcens mulier fecit: mirandum ne id eſt?
Cenſen' te poſſe reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpa? an quia non delinquunt viri?
PH. Voſmet videte iam Lache, & tu Pamphile,
Remiſſam opu' ſit vobis, an reductam domum:
Vxor quid faciat, in manu non eſt mea:
Neutra in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridicule rogas.
Quicquid futurum eſt, huic reddas, ſuum ſcilicet,
Vt alamus noſtrum. PAM. quem ipſa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus Pamphile?
Prodemus quæſo potius? quæ hæc amentia eſt?
Enimuero prorſus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præſente hoc loquar.
Ignarum cenſes tuarum lacrumarum eſſe me?
Aut, quid ſit id, quod ſolicitere ad hunc modum?
Primum hanc vbi dixti cauſſam, te propter tuam
Matrem non poſſe habere hanc vxorem domi;
Pollicita eſt ea ſe conceſſuram ex ædibus.
Nunc, poſtq̃ ademptam hanc quoq; tibi cauſſam vides;
Puer quia clam te eſt natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi ſi me eſſe ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quam longum ſpatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli?
Egi, atque oraui tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi eſſe: impulſu duxiſti meo.
Quæ tum obſecutus mihi feciſti vt decuerat.
Nunc animum rurſum ad meretricem induxti tuum.
Cui tu obſecutus, facis huic adeo iniuriam.
Nam in eandem vitam te reuolutum denuo
Video eſſe. PAM. me ne? L. te ipſum: & facis iniuriã,
Cum fingis falſas cauſſas ad diſcordiam,
Vt cum illas viuas, teſtem hanc cum abs te amoueris:
Senſitq́. adeo vxor: nam ei cauſſa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. plane hic diuinat: nam id eſt.
PAM. Dabo iuſiurandum nihil eſſe iſtorum tibi. L. ah,
Reduc vxorem, aut, quamobrem non opu' ſit, cedo.
PAM. Non eſt nunc tempus. L. puerum accipias: nam is quidem
In culpa non eſt. poſt de matre videro.
PAM. Omnibus modis miſer ſum: nec, quid agam, ſcio:
Tot nunc me rebus miſerum concludit pater.
Abibo hinc, præſens quando promoueo parum.
Nam puerum credo iniuſſu non tollent meo,
Præſertim in ea re cum ſit mihi adiutrix ſocrus.
L. Fugis? hem, nec quicquam certi reſpondes mihi?
Num tibi videtur eſſe apud ſeſe? ſine:
Puerum Philippe mihi cedo, ego alam. PH. maxume.
Non mirum fecit vxor, ſi hoc ægre tulit:
Amaræ mulieres ſunt, non facile hæc ferunt.
Propterea hæc ira eſt: nam ipſa narrauit mihi:
Id ego præſente hoc tibi nolebam dicere:
Neque ei credebam primo: nunc vero palam eſt.
Nam omnino abhorrere animum huic video à nuptijs.
L. Quid ergo agam Philippe? quid das conſilij?
PH. Quid agas? meretricem hanc primum adeundam cenſeo:
Oremus: accuſemus grauius: denique
Minitemur, ſi cum illo habuerit rem poſtea,
L. Faciam vt mones. puer eho, curre ad Bacchidem hanc
Vicinam noſtram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porro, in hac re adiutor ſis mihi. PH. ah,
Iam dudum dixi, itidemq́. nunc dico Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Si vllo modo eſt vt poſſit, quod ſpero fore.
Sed vis ne adeſſe me vna, dum iſtam conuenis?
L. Immo vero abi, aliquam puero nutricem para.

DON. TIBI quoque ædepol) In hac ſcena vltimus error eſt, vicinus καταστροφῆς. [Tibi quoque ædepol ſum iratus) q. d. Non ſolum matri tuæ, aut etiam ſeruitui tuæ. [Tibi quoque ædepol) Recte, nam & amicos incuſamus leniter incipientes, & grauiora inferentes. Hanc ergo partus cauſa leniter incuſat. deinde confirmat inferendo grauiter quidem, & ſtatim cauſam ſubiungit, cur quidem ei iraſcatur. [Factum turpiter) Quòd abſceſſerit domo mariti. [Et ſi tibi cauſa eſt de hac re) Cauſam more ſuo pro defenſione poſuit. Sic in Phorm. Quid mihi dicent, aut quam cauſam reperient, demiror. Et quæ cauſa fuerit, ipſe dicit. [Mater te impulit) Mater te impulit, abſolute: deeſt enim Nã. vt ſit, Nã mater te impulit. [Mater te im.) Qualitas remotiua. [Huic vero) Ipſi matri .ſ. [Oportune te mihi Phidippe in ipſo tempore) Verum ταυτολογία eſt? an opportune quia volebam: & in tempore, quo modo volebam? an, oportune, mihi: in ipſo tempore, tibi .i. & mihi, & tibi commode euenisti? [In ipſo tempore oſtendis) Oſtenditur nobis id, quod quærebamus. Oportune, & in ipſo tempore, non eſt idem. etenim oportune dicimus, cum, verbigratia, inuitati, ad ipſum tempus incipientis prandij uenimus. [In ipſo tempore) Cum iam prandio appoſito. [Aut quo pacto hoc aperiam?) Hoc modo oſtendit neceſſe q̃ ſi mulier, nec id quod verum eſt, dicendum tibi eſſe. [Dic filiæ tuæ conceſſuram hinc Soſtratam) Blande non addidit tuę, quaſi dicat communi filiæ. Et bene, non ſocrum, ſed Soſtratam. [Ne reuereatur) Bene reuereatur, ne odiſſe Soſtratam, ſed metuere videatur, & quaſi ipſa ſocrus non odium meruerit, ſed reuerentiã. [Minus iam quo redeat domum) τῶν εἰς ἀναστροφήν. vt ſit ordo, Quo minus redeat. [Nullam de his rebus culpam) Relatio criminis poteſt videri. [Tua) Deeſt uxor: quod nomen infeſtius poſuit. [Tua) Cum percuſſione audiendum eſt, vt ſubaudiatur vxor, ab eo quod dicturus eſt, vxore. [Mutatio fit) Mutationem ſuſpicionem dicit, erroremq́ue iurgantium. [Mutatio) Deeſt quarum rerum mutatio. ergo mutatio criminum, aut culparum. [Ea nos perturbat Laches) Ea: non ea mutatio, ſed uxor, hoc eſt Myrrhina. [Mutatio fit) Criminis, ſcilicet & peccati. id eſt vel mea vxor crimen tuæ ſuſtinet, vel tua ad meam tranſlata eſt culpa. [Turbent porrò quàm velint) Quantum velint: aut eam, quam velint, mulierem. ſed melius eſt quod ſupra diximus. [Dum ne reducam, turbent porrò) Quomodo eſt pius erga matrem Pamphilus, ſi paruiſacit utrum ſocrus ſua perturbetur? an mater à ſenibus? Soluitur ſic. quia Quam, non eſt generis fœminini. ſed eſt quantum. Turbent, errent & tumultuentur, ſignificat: vel turbentur. [Ego Pamphile) Hoc pronomen initium continet orationis grauiter inceptæ: vt, Ego poſt quam emi te à paruulo. [Si fieri poteſt) Interpoſuit, vt ſupercilium ſoceri demonſtraret. [Si fieri poteſt) Recte additum, ſi fieri poteſt, quia non conuenit rogari à ſocero generum, vt ſupra dixit. [Hanc ſanè perpetuam volo) Iam enim eſt confirmata: ſed perpetuam cupit. [Sin eſt, vt aliter tua ſiet) τῷ εὐφημισμῷ vitauit illud quod eſt ominoſum, ne diſſidium diceret. vt Virgil. grauior ne nuncius aures Verberet. [Accipias puerum) Iure: quia liberi patrem ſequuntur. Et mire hoc maxime adiecit, quod maxime recuſat Pamphilus, & propter quod, vxor quoque non reducitur. Et Accipias, pro accipe, vt quieſcas, pro quieſce. [Senſit peperiſſe occidi) Hoc maxime inopinatum eſt Pamphilo, quia ſocrus promiſerat omnes ignoraturos. [Senſit) Proprie ſic. [Puerum. quem puerum?) Moraliter primum du-

eius, qui nimis iracundus ſit. [Poſt de matre ridero) Bene de matre concedit, vt de puero extorqueat, quia ſcit parentum concordiam firmam eſſe per filios. [Omnibus modis miſer ſum) Quid eſt, omnibus modis? vtrum & circa parentem, & circa vxorem? an & in reducenda, & in non reducenda? [Miſer ſum) An miſer ſum, cui maxime obtruditur, quod maxime fugio .i. puer? [Concludit pater) Tranſlatio de fera indagata. Sic Cic. circundatos Verti cancellos ait. [Nam puerum credo) Omnia facit poëta, ne aut rem palam faciat, aut intercedat diuortiũ. [Adiutrix focrus) Quæ dixit, continuo exponetur. [Fugis? hem) Ex verbis patris oſtendere voluit quid agat Pamphilus. & ille abibo dixit, hic fugis? [Num tibi videtur eſſe apud ſeſe?) Quaſi ob amorem meretricis inſanus. [Sine) Sine, ſeparatim accipe, quia vim habet comminantis. [Amaræ mulieres) Quaſi vir, dixit amaras mulieres. non .n. laudat, ſed cauſam dicit, vnde vxor offenderit Pamphilum. [Non facile hæc ſuerunt) Non facile ferunt pellicatum, neque amorem aliarum in viris. [Nam ipſa narrauit mihi) Verũ finxit hæc dixiſſe filiam ſibi? an vero κατὰ τὸ σιωπώμενον factũ eſt? Ego neutrum puto: & ſic intelligo, ꝙ de vxore ſua dicat, Ipſa narrauit mihi, ſecundũ illud quod ſupra dixit, Nũc mihi in mentem venit, de hac re quod locuta es olim, cum illum generum cepimus. nam negabas nuptam filiam tuam poſſe te pati cum eo, q. meretricem amaret, qui pernoctaret foris. [Neque illi credebã primo) Quare non credebas? nanque amaræ ad hanc rem mulieres ſunt, & ſæpe de nihilo ſuſpicioſæ. Et bene hoc addidit ne timuiſſe generum videretur. [A nuptijs) Non dixit à filia mea, ſed quod pater Pamphili magis doleat, à nuptijs, inquit. nam Philumenam nolle, irati eſt, odiſſe nuptias, amatoris. [Quid ego agam Phidippe?) Mire conturbatur pater, quaſi res ſua tantum agatur. Et vide quemadmodum poeta latenter ſuſtinet ad rerum cognitionem. [Meretricem hanc) Bene hanc, quaſi eam quæ interturbat. ſic .n. ſumitur hoc pronomen: vt, Hanccine ego vitam parſi perdere? Et, Tuaq́. animam hanc effundere dextra .i. malam. [Hanc) q. d. quæ nos perturbat. [Primum) Bene primum, ut intelligamus deinde, Pamphilum. [Oremus) Vtrum rogemus? an quod eſt verius, omni genere eloquij cõmoneamus? vnde oratores, orare & perorare dicuntur, & orator nomen accepit. Virgil. Talibus orabat dictis. Nam qui orat, accuſaturus, aut commoniturus orat. [Oremus) .i. eloquamur. Poteſt intelligi & rogemus, ſed non conuenit perſonæ potiori, & cauſę, & ipſi verborum ordini. [Si cum illo habuerit rem poſtea) Vt in Eun. Quo cum vno tum rem habebam hoſpite. [Bacchidem hanc vicinam noſtram) Sic maluit, quàm meretricem dicere, ne graue ſit cum ea ſeni loqui, niſi quia vicina eſt. [Huc euoca verbis meis) Bene ſeruata ſunt perſonis congruentia. Non ſocerum monere hanc rem tantum decuit, non etiam facere, vt cum pellice filiæ ſuæ mitius ſermocinaretur. Et huc euoca verbis meis. deeſt Eam. [Si vllo modo eſt vt poſſit) Manere. ſ. vel fieri vt maneat. [Sed vis ne adeſſe me vna, dum illam conuenis?) Melius pronunciaueris, ſi renitente & improbante hoc vultu dicere acceperis Phidippum, quaſi non oporteat intereſſe ſocerum. Ideo mutat ſententiam Laches, & relegat eum in procurationem alterius rei. [Neutricem para) Pro, quære.

GVID. Tibi quoque ædepol &c.) In hac ſcena vltimus error eſt vicinus, datur .n. opera vehemens ſenibus, vt Pamphilus vxorem reducat, quod cõſtanter renuit vſque in finem ſcenę. PH. Quoque .i. etiam. ò Philum. filia mea, ſum iratus tibi ſicut ſum iratus matri tuæ & ſocrui, quidem, id eſt certe, ſum iratus tibi grauiter, id eſt moleſte, nam hercle abs te factum eſt .i. feciſti turpiter cum diſceſſiſti a domo mariti, & ſi .i. quamuis, mater eſt tibi cauſa, id eſt defenſio, excuſatio de hac re, quæ mater impulit te ad diſcedendum, vero, id eſt ſed, nulla eſt cauſa huic matri tuæ Myrrhinæ. L. O Phidippe oſtendis te mihi opportune, id eſt commode, in ipſo tempore, id eſt in ipſo temporis articulo, quo ſummopere optabam compellare te. Opportune ad prandium veniſſe dicitur aliquis, qui ad ipſum tempus incipiendi prãdij venit, in ipſo autem tempore veniſſe dicitur, qui venit cũ iam eſſet appoſitum prandium, & ideo opportune, & in ipſo tempore non ſunt idem. PH. Quid eſt propter quod dicis me opportune veniſſe. P. Apud ſe loquitur, quid reſpondebo his ſenibus patri & ſocero, & quo pacto operiam, id eſt celabo hæc quæ ego ſcio, quæ pollicitus ſum me celaturum, alij habent aperiam, & tunc eſt ſenſus, quomodo potero hæc explicare, quin frangam fidem præſtitam Myrrhinæ, vel intellige aperiam, id eſt explicabo, exoluam, expediam, hoc quod à me petitur, ſcilicet vxorem reducam. L. Dic filiæ, ſcilicet Philumenæ. Soſtratam matrem Pamphili, conceſſuram, id eſt ituram, hinc .i. ex hac vrbe, rus, id eſt ad agros, ne .i. vt non uereatur .i. timeat, quo minus .i. ut nõ redeat iam domum, in accuſatiuo caſo aduerbialiter, pro aduerbio ad locum. PH. ah, interiectio dolentis, tua uxor nullam commeruit culpam de his rebus, id eſt quantum ad has res ſpectat. commeremus vel commeremur, mala tantum, omnia hæc mala ſunt exorta a mea uxore Myrrhina. Mutatio, id eſt tranſlatio culpæ a tua vxore in meã, fit, id eſt efficitur, ò. L. ea Myrrhina perturbat nos .i. eſt cauſa noſtræ turbationis. P. porro, id eſt certe, & Myrrhina, & ipſi ſenes turbent, id eſt perturbent omnia, quam .i. quantum uelint, dum .i. dummodo, ne .i. non, reducam Philumenam. PH. ò Pamph. ſane .i. certe, volo hanc affinitatem eſſe perpetuam inter nos, ſi poteſt fieri vt velis perpetuo eſſe affinis nobis. Sin .i. ſed ſi. eſt .i. contingit ut tua ſententia ſit aliter, id eſt ut non uelis vxorem reducere, accipias puerum recte, quia liberi patrem ſequuntur. P. Phidippus ſenſit Philumenam peperiſſe, occidi, id eſt perditus ſum. L. Dicis quod accipiat puerum, quem puerum accipiet? PH. nepos .i. filius filij tui, & filiæ meæ, eſt natus nobis. nam filia Philumena fuerat abducta à matre à vobis, id eſt à domo veſtra, & (quod dici inepte ſolet) de penes uos, prægnans, id eſt grauida, participium ſine verbi origine, nec ſciui vnquam ante hunc diem eam fuiſſe prægnantem. L. dij ita me ament, bene nuncias, id eſt iucundum mihi nuncium affers, & gaudeo illum nepotem natum eſſe tibi & gaudeo illam Philumenam eſſe ſaluam, id eſt incolumem, & recte dixit tibi, quia Phidippus eſt pater puerperæ. Quid mulieris .i. quam mulierem, reprehenſio eſt cum contemptu, cum ita loquimur quid hominis eſt, contra cum honore dicimus inquientes, quem hominem habes, quid ergo mulieris .i. quam mulierem habes vxorem, aut quibus, id eſt qualibus moribus, moratam, id eſt inſtitutam, participium ſine verbo, ne, ideſt utrum, decuit ſup. nos celatos eſſe hoc .i. eam fuiſſe prægnantem, tandiu .i. tanto tempore. Dicimus celatus ſum hoc nam celo te hoc dicimus, & ideo ſecundus accuſatiuus manet in paſſiuo. Nequeo ſatis proloqui .i. longo ſermone dicere, quàm .i. quantum, hoc uidetur mihi factum praue .i. diſtorte, non recte. PH. ò Laches id factum non minus placet, id eſt non magis diſplicet tibi q̃ mihi. Nam minus ineptus dicitur aptior, & minus malus dicitur melior, vt illo nullus fuit minus malus, id eſt nullus fuit melior illo. P. etiam ſi dudum, id eſt prius paullo ante hoc .ſ. partus filiæ fuerat mihi ambiguum, nunc non eſt ambiguum mihi, cum alienus puer, id eſt non me genitus conſequitur eam Philumenam. Hoc dictum à pecoribus tractum eſt, quæ ut mox nata fuerint, matres ſequuntur. L. ò Pamphile iam nulla eſt tibi conſultatio .i. deliberatio de reducenda vxore, hic .i. in hoc loco, q. d. nondum deliberaſti eam reducere, cum tamen ſatis iam ſpatij habueris ad id faciendum. P. hoc ſibi Pamphilus dicit perij .i. male res mea ſe habet. L. ſæpe optabamus videre hunc diẽ, cum aliquis filius eſſet ex te, qui appellaret te patrem, euenit .i. contingit quod optabam. Nam filium es aſſecutus, habeo gratiam dijs .i. ob id ſum Deo deuinctus, qui meis uotis reſponderit, ex quo ſemper erga eum memor ſum futurus gratias agendo. P. nullus ſum .i. non ſum, plus eſt q̃ perij, quia cum aliquis perijt adhuc cadauer reliquum eſt. L. reduc vxorem, ac noli aduerſari .i. repugnare mihi, uel obſiſtere. P. ò pater, ſi illa Philumena vellet ſibi liberos ex me .i. ſi uellet habere liberos ex me, aut ſi vellet ſe eſſe nuptam mecum, pro mihi nuptam. Nubere eſt operiri, tegiq́., vnde nubes ꝙ tegere ſolent cœlum dicuntur, ſatis ſcio certo, ꝙ non haberet clam me .i. me neſciente illum partum, vel puerum quem intelligo eam celaſſe, hoc eſt non tacuiſſet ita partum, quem iam conſpicio ab ea fuiſſe contectum, nunc cum ſentiam animum eius eſſe alienum à me, non arbitror ipſum animum conuenturum eſſe poſt hac inter nos, uel ſic intellige, arbitror non conuenturum eſſe poſt hac inter nos .i. non futuram concordiam amodo inter nos, cum iam eius animus ſit à me alienus. Nam dicimus, hoc conuenit inter nos .i. de hoc inter nos non eſt controuerſia. Quamobrem .i. qua de cauſa. reducam .i. debeo eam reducere, h. d. interrogando, q. d. non etiam teipſo teſte. L. mulier adoleſcens .i. iuuenis .ſ. Philumena fecit illud quod ſua mater ſuaſit illi. ne, id eſt utrum. id .ſ. eam peccaſſe eſt mirandum? q. d. non. ne .i. utrum, cenſes te poſſe reperire ullam mulierem, quæ mulier careat .i. uacet culpa, an .i. utrum. ita cenſes, quia uiri non delinquunt. h. d. per ironiam, cum intelligat & uiros ipſos multum delinquere. PH. ò Laches, & ò Pamphile. iam voſmet videre remiſſam .i. remiſſa, ne .i. utrum. opus ſit vobis remiſſa an reducta, ad domum .i. ut remittatur an reducatur domum. ubi remiſſa & reducta poſſunt eſſe nominatiui caſus. vt Cic. ad Cur. Dux nobis & auctor.

opus etiam vtrum Philumena remiſſa aut reducta domũ ſit vobis opus. vel poſſunt eſſe caſus ablatiui, qui idem forſan ponerentur non abſurde pro infinitiuis, vt Salu. Facto opus eſt, pro opus eſt facere, & ſimiliter hic videre. An opus ſit vobis me remittere eam, an te Pamph. reducere domum, quid vxor mea faciat non eſt in manu eius ſup. i. in ſua poteſtate, ſed in ea. in neutra re, id eſt nec in remittendo, nec in reducendo difficultas erit vobis à me. Sed quid faciemus puero qui natus eſt ex Philumena. L. O cu ridicule, id eſt deridende. rogat. i. interrogat. Vel ridicule poteſt eſſe aduerbium. quicquam eſt futurum, id eſt quicquid poſſit contingere, reddas huic Pamphilo ſuum filium, ſcilicet Vel ſuum in neutro, id eſt id quod eius eſt. ſ. id eſt certe vt alamus noſtrum, id eſt filium ad nos ſpectantem. P. Vis ſup. ꝙ ego alam illum puerum, quem ipſe pater puerperæ. neglexit, id eſt contempſit nutrire. Alij habent, ipſa, & nunc ſic aſtrue. O pater vis ſup. ꝙ ego quem, ſcilicet meipſa, vxor Philumena neglexit cum me neſciente peperit cum a domo diſceſſerit, alam puerum ſup. me neſciente editum. L. Quid dixit? admiratur ꝙ renuat puerum nutrire. eho, interiectio admirantis. an, id eſt vtrum. ò Pamphile nõ alemus puerum, ſcilicet potius prodemus, id eſt exponemus. Virgil. 10 duodecimo. Ad mor. (ſi re fors dicta recuſet) Prodiderim vel (vt ait Donatus) prodemus proijciemus, deſeremus, porro dabimus illum puerum, ſcilicet quæ, id eſt qualis, & quanta hæc dementia eſt velle prodere potius puerum, quam tollere. enim vero, id eſt certe. iam proſus nequeo tacere. Nam cogis me vt loquar hoc Phidippo præſente ea, quæ nolo, id eſt quæ bene vellem in eius præſentia non dicere. Cenſes me eſſe ignarum .i. neſcium tuarum lacrymarum, aut cenſes me eſſe ignarum, id eſt me neſcire quid hoc ſit. quod, id eſt propter quod ſolicitare, id eſt commouearis. ad hunc modum, id eſt ita immoderate. Primum, id eſt in primis. vbi, id eſt poſtquã dixiſti hanc cauſam non reducendæ vxoris, videlicet te non poſſe habere hanc vxorem domi propter tuam matrem. ea mater pollicita eſt ſe conceſſuram, id eſt ſe receſſurã. ex ædibus. i. a domo vt illi cedat. Nunc poſtquam quoque, id eſt etiam. vides hanc cauſam eſſe tibi ademptam, id eſt remotam nactus es, id eſt inueniſti excogitaſti alteram cauſam non reducendæ vxoris, videlicet quia puer natus eſt clam te, id eſt te neſciente. Nanciſci proprie dicitur, qui paratur, ad tenẽdum antequam poſſit reperire quod teneat, ſtatimq; quod occurat præhendit. hæc Donatus tu Pamphile erras ſi putas me eſſe ignarum tui animi, id eſt me ignorare tuum animũ. quam, id eſt quantum. longum ſpatium amandi amicam dedi tibi. quaſi dicat mire diuturnum. quis ſumptus, id eſt quos impenſas. feciſti in eam, id eſt erga eam, quaſi dicat maximos. q̃. i. quantum tuli æquo animo illos ſumptus fieri, q. d. nimis patienti, vt aliquando tandem adducas. i. adhibeas. huc, id eſt ad vxorẽ tuam animum tuum. egi tecum. i. te rogaui familiariter, atque oraui te tanquam ſupplex, vt duceres uxorem. Agit qui rem iuſtam dicit, orat qui animo demiſſo precatur. Dixi tibi tempus eſſe vt duceres vxorem, duxiſti vxorem meo impulſu, quia te impuli ad faciendum. quæ. i. quas res, ſcilicet ducere vxorem, relinquere amicam, feciſti tunc obſecutus mihi. i. mihi obſequendo & obediendo, vt id eſt ſicut decuerat. i. fuerat honeſtum, vt. ſ. mihi obſequereris. nunc rurſum induxiſti animum tuum ad meretricem. adeo, id eſt certe facis iniuriam. huic, ſcilicet mihi. cui tu obſecutus es prius ducendo vxorem. Nam video te eſſe reuolutum. i. relapſum in eandem vitam. denuo, id eſt iterum. P. Ne, id eſt verum, dicis me eſſe reuolutum in eandem vitam. L. Dico teipſum eſſe reuolutum in eandem vitam. & facis iniuriam, id eſt iniuſte facis. confingis, id eſt excogitas, comminiſceris. falſas cauſas, id eſt falſas excuſationes non reducendæ vxoris. ad diſcordiam, id eſt diſſenſionem mouendam inter amicos. Vel fingis illas cauſas, vt ſit tibi cum vxore & ſoceris diſcordia, vt tu viuas cum illa meretrice. cum amoueris, id eſt abieceris abs te hanc vxorem tuam teſtem, videlicet ne eſſet conſcia tui reditus ad meretricem, & propterea tibi moleſta. quoque, id eſt etiã. adeo, id eſt certe vel valde, vxor tua ſenſit, id eſt percepit te eſſe aeligatum amore meretricio. Nam quæ alia cauſa fuit. quamobrem, id eſt propter quam abiret abs te, & rediret in domum paternam. PH. Plane, id eſt certe, omnino vel clare hic Laches diuinat, id eſt verum dicit. ac ſi ſpiritu diuino afflatus hæc dicat. vnde prouerbium aiunt. Diuinare ſapientem, quia qui dicit verum de his diuinus eſt. P. Dabo tibi iuſiurandum nihil iſtorum eſſe, quæ dicis, id eſt illa quæ dicis. non habere veritatem, & recte. Nam vbi argumenta & teſtimonia deficiunt, iureiurando opus eſt. L. Ah, dolentis, interiectio. Reduc, id eſt reſume vxorem, aut cedo, id eſt dic quamobrem, id eſt quare non ſit opus te ducere vxorem. P. nunc non eſt tempus reducere vxorem. L. accipias, pro accipe, puerum. Nam quidem. i. certe, is puer nõ eſt culpa, poſt. i. poſtea, ego videro. i. indagabo, diſcutiam, vel mihi permittatur facere inquiſitionem de matre. i. de culpa matris. P. ſum miſer omnibus modis, nec ſcio quid agam tot rebus, nunc pater concludit. i. angit, vrget, implicat me miſerum, tranſlatio eſt de fera indignata, quæ alicubi concluditur, hoc eſt tot rebus me miſerum concludit pater, ut miſer ſim omnibus modis, abibo, id eſt diſcedam hinc quando. i. quia. præſens (poteſt eſſe aduerbium temporis,) id eſt in præſentiarum, vel pro tempore præſenti. Vel ego præſens parum promoueo, id eſt parum proficio. Nam mater & filia, non tollent, id eſt nutrient puerum iniuſſu meo, id eſt ſine imperio meo credo. i. ita arbitror, ita ꝙ abſolute legatur, & ſeorſum, præſertim, id eſt præcipue, cum ſocrus, id eſt mater vxoris Myrrhina. ſit mihi adiutrix, id eſt fautrix, in ea re, id eſt in eo negotio de non tollendo puero. L. cum vidiſſet filium fugientem ait, fugis? exclamando, hem, interiectio indignantis, nec reſpondes mihi quicquam, id eſt aliquid certe? Deinde conuertit ſermonem ad Phidippum & ait. Nũ, id eſt nunquid, quaſi dicat non Pamphilus filius uidetur tibi eſſe apud ſe, id eſt compos ſui, & ſuæ poteſtatis? q. d. non præſertim, qui turbationibus animi ſic ita agitatus, vt hic conſiſtere nõ poſſit. ò Phidippe ſine, id eſt permitte totum negotium, vbi ſine habet vim comminantis, cedo, id eſt da. interdum enim cedo ſignificat dare, interdum dicere. Cedo ergo, id eſt da mihi puerum ego alam, id eſt nutriam eum. PH. maxume, id eſt libentiſſime dabo tibi puerum. uel maxime uidetur mihi non eſſe apud ſe. Vxor mea non fecit mirum, id eſt rem mirandum. ſi ægre, id eſt moleſte. tulit hoc, id eſt tales mores Pamphili, & eius amorem in meretricem. Mulieres ſunt amaræ id eſt aſperæ, & quidem pluſquam viri, non facile ferunt, id eſt tolerant, hæc ſcilicet pellicatum, id eſt amorem aliarum in uiris ſuis. hæc eſt ira, id eſt hæc eſt indignatio propter quam Philumena diſceſſit à viro, uidelicet propter amorem meretricum. Nam ipſa vxor mea narrauit mihi, quare uidelicet filia diſceſſit, ego nolueram dicere tibi id, quod narrauit uxor mihi, hoc ſcilicet Pamphilo præſente, neque primo credebam, id eſt fidem habebam illi uxori narranti, nunc vero id, quod narrauit mihi eſt palam, id eſt manifeſtum, uidelicet quod diſceſſit Philumena propter amorem meretricium. Nam uideo animum huic Pamphilo abhorrere omnino, id eſt alienum eſſe prorſus à nuptijs, id eſt à viuendo in matrimonio. L. ergo cum ita ſit ò Phidippe. quid agam, quid conſilij das mihi, cum animus filij ita abhorreat à nuptijs. PH. Quid agas? id eſt quid agere uelis, uel poſſis. Cenſeo hanc meretricem Bacchidem primum eſſe adeundam, id eſt eũdum eſſe ad eam, oremus eam ut à ſe Pamphilum abijciat vel oremus, id eſt omni genere eloquij eam commoueamus, ut non ita ſuis illecebris filium teneat, vnde oratores orare & perorare dicuntur, & orator inde nomen accepit. accuſemus, id eſt probris & reprehenſionibus eam obtundamus. denique minemur, id eſt minas ei proponamus grauius, id eſt acerbius, ſi poſtea habuerit rem. i. laſciuiam exercuerit cum illo Pamph. L. faciam ut monet. eho, hic admonentis eſt, uel excitantis, ſeu uocantis, ò puer, id eſt ò ſerue curre ad Bacchidem hanc noſtram uicinam. euoca, id eſt accerſe eam huc. meis uerbis, id eſt meo nomine, & porro, id eſt deinde, oro te Phidippe ſit mihi adiutor in hac re. PH. Ah, interiectio dolentis uoluntatem ſuam nõ expleri. ò Laches iam dudum, id eſt iam multo ante dixi, & nunc dico idem, ſcilicet ꝙ uolo hanc affinitatem manere inter nos. ſi eſt, id eſt ſi contingit vllæ modo ut poſſit fieri, quod ſcilicet affinitatem manſuram inter nos. ſpero fore, id eſt futurum eſſe. Sed ne, id eſt utrum nelis me adeſſe, id eſt præſentem eſſe, vna, id eſt ſimul, dum. i. quandiu, conuenis. i. alloqueris iſtam Bacchidem. L. immo. i. ſed, abi, id eſt diſcede ab hoc loco, para. i. quære aliquam nutricem puero, id eſt filio Philumenæ.

ARgũ.) Cognitio partu Philumenæ magis vrgetur Pãphilus ut reducat uxorem. Et eſt hæc ſumma epitaſis. [Tibi quoque) Egrediens Phidippus ita obiurgat Philumenam vt tamen culpam in Myrrhinam conferat. [Aut quo pacto) Dubitatio negans honeſte aperiri poſſe. [Nollam de his) Accuſatio Myrrhinæ. [Puerum?) Ex iurgio Phidippi cognoſcit Laches puerum natum eſſe. [Tam diu) Subaudi oportuit, per eclipſin. [Etſi iam du.) Hæc omnia ſecum Pamphilus. [Pater ſi) Rurſus fingit cauſam Pamphilus. [Mater quod) Iam & Laches confert culpam in Myrrhinam, & eſt purgatio ab imprudentia. [Remiſſam) Vetuſta locutio, pro remiſſa, ſic fungor. fruor, utor hanc rem, pro, hac re. [Eho an) Increpantis, nam prorumpit in LATO.

ob-

obiurgationem ſenex. [Primum) Arguit inconſtantiam & tergiuerſationem Pamphili, ex qua amorem meretricis colligit. [Tui animi) Epiphonema. [Quam lon.) Auget crimen a meritis ſuis. [Nunc ani.) Senſim hac ſuſpicionem ſenex ſternit viam ad cataſtrophē. [Teſtem) Cognitricem. [Nam ei) Confirmatio a remotione, per interrogationem. [Omnibus modis) Querela Pamphili ad ſpectatores. [Promoueo) Profitio, neutraliter. [Hem) Indignantis. [Amaræ mulieres) Pronæ & imponētes ad iram. [Quid ergo) Conſultatio qua præbetur occaſio ad cataſtrophen. [Verbis meis) .i. meo nomine.

PETRVA MAAS. Tibi quoque) Liberos parentum voluntatibus & iuſſibus aperte obſiſtere non debere, nec in os obloqui illis decere ſed potius, ne illos in grauiorem iram cōmoueant, ne ue ad animi aſperitatem exacuant, cedere, & à conſpectu illorum declinare ſatius eſſe, hæc ſcena declarat. Seneca: Si filius es, parentes lædere quid negligis? cur non potius, ne te videant, diſcedis? quamuis hæc cauſa dura eſt, ſic tamen citius cor ad miſericordiā flexeris. Plato de Legib. Omnino decet liberos parentibus nō repugnare, ſed illorum verbis, animum adhibere obſecundatem. [Nullu' ſum) Deſperantes, & male affecti miſerijs, & calamitatibus ſic dicere conſueuerunt.

RIVII caſtigat. Et ſi tibi cauſa eſt de hac re mater, quæ te impulit) Nos omiſſa particula quæ, legimus: Et ſi tibi cauſa eſt de hac re, mater te impulit. quo modo ueteres lib. & Donatus qui abſolute poſitum adnotauit καὶ ἀσυνδέτως & deeſſe nam. vt ſit. Nam mater te impulit. Cauſam autem more ſuo pro defenſione commenticia poſuit Terent. Vt omittam, quod idem ratio metri exigit. [Quid reſpondebo his? aut quo pacto hoc aperiā?) Nos, non aperiam, ſed operiam hic legendum putamus, cum q ſententia id exigat, tum quod manuſcriptus quidam ſic habeat lib. conſentiente ex impreſſis Lugdunenſi. Vt omittam, quod interpres eodem modo legit, id quod ex hiſce uerbis liquet: Hoc modo, inquit, oſtendit neceſſe eſſe, quod ſimulet, nec id quod verum eſt, dicendum eſſe. Sic ille. Ergo operiam dixit, pro celem & tegam quod me orauit Myrrhina. Eſt enim contrariū plane verbo aperite, quod ex hoc Plautino liquet in Capt. vbi Tyndarus: Operta, inquit, quæ fuere, aperta ſunt, patent iam præſtigiæ, Omnis res eſt palam. Sic Terent. in Phorm. Iam ne operuit oſtiū? pro clauſit. Ita .n. legendum ibidem, ut & manuſcripta habent exemplaria, & ex impreſſis Venetum & Lugdunenſe. Cic. de Maſſiniſſa: Nullo, inquit, frigore adduci, ut capite operto, ſit .i. tecto, contrarium aperire caput pro detegere. [Mutatio ſit, ea nos perturbat Laches) Ita quidem exemplaria. Priſc. autem lib. vij. legit Lache. quod ſane an quod adnotaretur magnopere dignum ſit, haud equidem ſcio, non mihi tamen prætereundum exiſtimaui. Et ne quis exemplaris vitium eſſe ſuſpicetur, eius ſubijciam verba: Nec ſolum in his, inquit, quæ ſunt primæ, ſed etiam in illis quæ tertiæ .i. in omnibus Græcis es producta finitis, ſimiliter inuenies vocatiuum in e, productam proferri, Chreme, Lache, Anchiſe. Paullo poſt ſubdit hoc è Terentio exemplum. [Natum illum & illam ſaluam) Nos addito pronomine, Et tibi illā ſaluam, quo modo etiam Don. qui, Recte, inquit, tibi, quia pater puerperæ eſt, cui dicit, Conſentiunt tum Donato antiqua exemplaria. [Cum eam iam conſequitur alienus puer) Sunt lib. vbi omiſſum ſit aduerbium iam. Quod ſi addendum omnino putas, in metiendo penultimæ dictionis medias ſyllabas ambas in vnam contrahas oportet, vt ſit quarto loco proceleuſmaticus, quinto ſpondeus. [Remiſſam opus ſit uobis an reductam domum) Sunt qui ita legant, Remiſſan', opus ſit uobis, an reducta domū. Priorem lectionem probat Don. cuius uerba ſunt. In veris libris ſic eſt: Remiſſam an reductam domum, vt ſit remiſſa reducta. Hæc ille. Teſtatur aūt & Non. Mar. lib. De pro. ſerm. veteres dixiſſe: Opus eſt illam rem. pro opus illa re. Probat hoc ibidem exemplis poëtarum Plauti & Lucretij. Meminit huius etiam Diom. lib. j. vt ceteros grammaticos omittam. Porro in reductam litera d, geminanda videtur ad producendam ſyllabam, vt metri ratio poſcit, quod in reducere verbo Horat. fecit aj. ſerm. licet ibidem alij deducere legant. [Quem ipſe neglexerit pater) Nos ex antiquis: Quem ipſa neglexit pater, Ego alam? Eodem modo Don. Legitur, inquit, & ipſa, & hoc eſt melius, ut ſi, pater uocatiuus caſus. [Puer quia clam natus eſt) Ita perperā in quibuſdam recentioribus, cum ſit in antiquis. Puer quia clā te eſt natus, na ctus alteram es. Nec aliter conſtat trimeter. [Aliquando tandē huc animum ut adiungas tuum) Non diſplicet nobis hæc lectio, ſed in veteribus & manuſcriptis, uel adducas reperio, vel abducis, haud ſcio vtrum rectius. Poſterius hoc Donati editiones habent fermè omnes, vt ſit ſenſus: Fac abducas Pamphile animum à Bacchide huc .i. ad vxorem tuam. Genus & figuram loquendi paullo ante in Eun. attigimus. Sed hanc cōiecturam eſſe velim. [Egi atque oraui te, vxorem vt duceres) Nos, Egi atque oraui tecū &c. Ita exemplaria vt cuncta, tum impreſſa tum manuſcripta. Proinde miror, cur hoc quiſquam mutandum duxerit. Eſt autem, ne quē hoc inijciat ſcrupulum, uetuſte poſitum, atque ad imitationem Plauti, quem libenter poeta noſter ſatis ut imitetur. Is igitur in Perſa: Quæſo animum aduorte, loquit, hoc .n. iam heri narraui tibi, Tecumq. oraui, vt nummos ſe, centos mihi dares utēdos mutuos. Idem in Curc. Tecum oro & quæſo, qui has tabellas afferet Tibi, ut ei detur quam illic emi virginē. Niſi quis illud tecum, referre malit aduerb. egit, quod fieri oportere ſi qs magnopere contendat. haud multum equidem reluctor: Sed alterū plane tum uerius, tum etiam minus coactum. Eodem modo apud Plautum mecum pro me identidem poſitum reperitur. velut in Aſin. Hanc quoi datur, hanc iube petere atque orare mecum. Sic item paullo poſt ibidem. [Id ego præſente hoc nolebam dicere) Nemo tam metiendorum verſuum rudis, quin ſentiat integrum hic deeſſe pedem, niſi ſi tertia regione nullam fieri eliſionem uelis. Manuſcripti libri habent, Id ego hoc præſente tibi noluerã dicere. Quidam impreſſi, tibi nolebam dicere. [Iam dudum dixi, idemq. nunc dico Lache) In manuſcriptis eſt, itidemq. nunc dico &c. quod mihi quidem magis probatur. Vocum ipſarum affinitas errori anſam dedit.

Senarij ſunt omnes. In 1. iambus eſt loco primo. ſecundo autem loco amphibrachys, niſi Ædepol prima ſit breui. In 3. recte Riuius ex Don. commentario delet Quæ, poſt Mater. In 8. s, eliditur in Minus, niſi in tertio loco ſit creticus quod perpetuo admonere nō videtur operæpretium. Nam in 10. verſu eodem modo de Mea dicendum. In 19. Fuiſſe diſſyll. eſt. In 20. Dij corripitur, non eliditur. In 21. vel l, abijcitur de Illam, aut creticus eſt loco ſecundo. Nam tibi omitti non debet. In 22. s, eliditur in Quibus, niſi creticum malimus loco tertio. Sic in 25. loco primo eſt creticus, niſi l, de Illud abijciamus. Item s, in Minus eodem modo non habet. In 27. ueteres lib. non habent Iam. ſic loco ſecundo vel eſt creticus, vel Eam monoſyll. In 31. s, eliditur in Nullus. In 34. in Satis. In 36. Eius diſſyll. eſt. In 37. Poſt, legēdum uidetur, non Poſthac. In 42. Lache legendum, non Laches. quod paullo ante admonuit Riuius, cum carmen non ea poſceret, hic tranſmiſit. In 43. carmen ea Donato ita legendum: GLAR.

Remiſſan' an reducta opus ſit vobis domum

Ita vt s, de Opus abijciatur Mitor hoc fere in libris neglectum. In 47. Suum monoſyll. In 49. Eho extra carmen eſt. In 51. bacchius loco primo, & Non queo legendum, non Nequeo. In 53. vel Tuarum diſſyll. aut creticus loco tertio. In 55. legendum Primum hanc vbi dixti cauſam, ut Hāc ante Vbi ponatur. Sic in 58. Hanc ante Quoque legendum. Et in 59. legendum. Puer quia clam te eſt natus. vt habet Frobenij liber. In 73. Cauſa alia, legēdum, nō Alia cauſa. In 76. s, eliditur in Opus. Ita in 79. s, eliditur in Omnibus, niſi creticus ſit loco primo. In 83. Mihi monoſyll. totum eliditur. In 87. Mea ſupplet Don. & ſane verſus reſpuit, denique ſenſus non expoſcit. In 90. Tibi, male omiſſum erat in aliquibus libris. In 91. loco primo vel eſt bacchius, uel l, de Illi abijcitur, uel denique uero ambabus ſyllabis breuis eſt. Ego bacchiū malim. In 5. à fine pro Idemq., Riuius Itidemq. mauult. In pen. Me poſt Adeſſe ponendum, vt verſus ita legatur.

Sed vis ne adeſſe me vna dum iſtam conuenis?

In vltimo creticus eſt loco primo.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Bacchis & Laches colloquūtur. Hic illam accuſat, quòd ad ſe recipiat filium. Illa conſtanter negat. Mitem autem ſenem & meretricem bonā inducit, & occaſio eſt cataſtrophes.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena colloquium continetur Bacchidis meretricis, & Lachetis patris Pamphili, qui ſe in cauſa coniecturali exercent. Nam ſenex eā accuſat de miſſione ad ſe ac receptione Pamphili filij, illa contra conſtanter admodum inficiatur & negat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena via munitur ad cataſtrophen.

Iambici Tetrametri, partim Acatalectici. Admixti ſunt. Trochaici quidam, & vnus Dimeter Catalecticus.

B A C C H I S, L A C H E S.

NOn hoc de nihilo eſt, quòd Laches nunc me conuentam eſſe expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod ſuſpicor, ſit quod velit.
L. Videndum eſt, ne minu' propter iram hanc impetrem, quàm poſſiem;
Aut ne quid faciam plus, quod me poſt minu' feciſſe ſatiu' ſit.
Aggrediar. Bacchis, ſalue. B. ſalue Lache. L. credo ædepol te
Non nihil mirari Bacchis, quid ſit, quapropter te huc iuſſi
Foras puerum euocare.
B. Ego pol quoque etiam timida ſum, cum venit mi in mentem, quæ ſim,
meo quæſtui Ne nomen* mihi quæſtus obſtet apud te; nam mores facile tutor.
L. Si vera dicis, nihil tibi pericli à me eſt mulier: nam
Iam ætate ea ſum, vt non ſiet peccato mihi ignoſci æquom:
Quo magis, omnes res cautius ne temere faciam, accuro.
Nam ſi id nunc facis, factura ue es, bonas quod par eſt facere:
Inſcitū offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquom eſt.
B. Eſt magna æcaſtor gratia, de hac re quam tibi habeam. nam qui
Poſt factam iniuriam ſe expurget, mihi parum proſit. ſed
Quid iſtuc eſt? L. meum receptas filium ad te Pamphilum. B ah.
L. Sine dicam vxorem hanc prius quàm duxit, voſtrum amorem pertuli.
Mane: nondum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet,
Quære alium firmiorem tibi, dum conſulendi tēpus eſt.
Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eadem iſta ætate tu.
B. Quis id ait? L. ſocrus. B. me ne, L. te ipſam: & filiā abduxit ſuam,
Puerumq́. ob eam rem clam voluit, qui natus eſt, extinguere.
B. Aliud ſi ſcirem, qui firmare meam apud vos poſſem fidem,
Sanctius quàm iuſiurandum, id pollicerer tibi Laches,
Me ſegregatum habuiſſe, vxorem vt duxit, à me Pamphilum.
L. Lepida es. ſed ſcin', quid volo potius ſodes facias? B. quid cedo?
L. Eas ad mulieres huc intro, atque iſtuc iuſiurandū idem
Polliceare illis: exple animum his, teq́. hoc crimine expedi.
B. Faciam, quod pol, ſi eſſet alia ex hoc quæſtu, haud faceret, ſcio,
Vt de tali cauſſa nuptæ mulieri ſe oſtenderet:
Sed falſa fama eſſe nolo gnatum ſuſpectum tuum,
Nec leuiorem vobis, quibus eſt minime æquom, viderier
Immerito: nam meritus de me eſt, quod queam, illi vt commodem.
L. Facilem, beneuolumq́. lingua tua iam tibi me reddidit:
Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ: ego quoque hoc etiam credidi.
Nunc cum ego te eſſe præter noſtram opinionē cōperi,
Fac eadem vt ſis porro: noſtra vtere amicitia, ut voles.
Aliter ſi faci'. ſed reprimam me, ne ægre quicquam ex me audias.
Verum te hoc moneo vnum, quali' ſim amicus, aut quid poſſiem:
Potius quàm inimicus, periclum facias. B. faciam ſedulo.

NOn hoc de nihilo eſt,) Rarus vitæ color in hac locutione miſcetur à poeta. Nam meretrix loquitur & ſenex, & quod eſt mirabilius, bona meretrix, mitis ſenex, vt intelligas laboraſſe Terent. vt & à lege comicorum recederet, & in actu tantum conſuetudinem retineret. [Non hoc de nihilo eſt,) Debet mirari meretrix, cum ad ſenem ducitur, debet timere, cum ad patrem. debet ſuſpicari aliquid cuius amator iam maritus eſt. [Non hoc de nihilo) Conjecturalis cauſa eſt, Recipis Pamphilum, non recipio. [Nec pol me multum fallit, quin, quod ſuſpicor) Ordo & ſenſus hic eſt, Nec pol me multum fallit, quin quod uelit, hoc ſit quod ſuſpicor. vel, quin quod ſuſpicor ſit hoc quod uelit. Ordo, Quin quod velis, ſit quod ſuſpicor. [Ne minu' propter iram) Quia non erat veriſimile bonum eſſe patrē in meretrice interturbanti, reddit rationem ſenex, cur agat mitius, ne uideatur perſonæ modus non eſſe ſeruatus. [Nec pol me multum fallit,) Non me fallit, quo minus id ſit, quod me uerear, quod ſuſpicor. [Videndum eſt,) Prouidendum cauendum. [Impetrem,) Perficiam, dictum à patrando, cuius rei difficultas ob tarditatem complendarum nuptiarum, etiam ad alia negotia quæ ſunt ardua, verbum hoc commodauit, ac dedit. [Quod me poſt minu' feciſſe ſatiu' ſit.) Satisfaciendo minuiſſe. [Quod poſt me minus feciſſe ſatius ſit.) Si ſit pro videatur acceperis, erit ſenſus, Ne quid faciam plus, quod poſt dum pœniteat me, uideatur ſatius minus feciſſe. Si ſit pro erit acceperis, erit ſenſus, Videndū eſt ne quid plus faciā, quod fecero, poſtea ſatius ſit me nō feciſſe & ſatisfacere. Aut certe duas res ſignificat, quibus inter vtrunque temperandum eſſe demonſtrat, vt per illud ſupra, lenitatem tenendam, per hoc infra, auctoritatem defendendam eſſe commoneat. An minus feciſſe, pro pœnitere, ſic. n. ueteres dicebant. Multo factum, & nolo factum cum alicuius rei eos pœnitebat. [Sit.) Modo ſit prouideatur poſuit. [Aggrediar. Bacchis, ſalue.) Bene aggrediar, quaſi rem arduam, & incongruam ſeni. vel aggrediar, vt meretricem circūueniam. Virg. Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis. [Bacchis, ſalue.) Non ita meretrici obſequitur ſenex, quanquam vult adimere timorem perſonæ ſuæ. [Credo ædepol te Non nihil mirari) Ipſum proœmium mollius & lenius eſt, vt oſtendat ſe non iurgaturum ſenex. [Quid ſit,) Deeſt rei, ut ſit, quid ſit rei. [Ego pol quoque etiam timida ſum,) m. gla nev certium. Vt, Multa quoque & bello paſſus. Et obſequenter poſuit non ſolum ſe mirari, ſed etiam pauere. [Ego pol quoque etiam timida ſum,) Bene etiam, ut hoc dicat, non ſolum miror, ſed etiam timeo. Et noue, timida ſum, pro timeo. [Ne nomen mihi quæſtus) .i. nomen quod ineſt meo quæſtui. [Nomen quæſtui obſtet) Quem exerceo. ſ. Et deeſt, Quod eſt [Ne nomen mihi quæſtus) .i. q̄ meretrix ſum. Legitur, & nomen meo quæſtus obſtet. [Si vera dicis,) Interrogabo .ſ. [Non ſiet) Non videatur. [Iam ætate ea ſum, vt non ſiet peccato mihi ignoſci æquom:) Quia ipſe non do ueniam. an quia iam mihi peccanti nō danda eſt? Et eſt ordo, Vt non ſit mihi æquum peccato ignoſci. Neceſſaria igitur ambiguitas. aut .n. Sit pro uideatur. aut peccato pro peccatorum, aut peccato mihi, pro peccanti mihi. aut peccato meo. aut deeſt In: vt ſit, in peccato. Cautius ne temere faciam,) Seniliter additum poſt, cautius, ne temere faciam. [Factura ue es,) Etiam, ſi non facies [Inſcitum) Me .ſ. ſi iniuriam faciam. [Offerre iniuriam) Offerimus iniuriam non merenti: Reddimus ei qui meretur. [Inſcitum) Inelegans, non bonum:

Et bene non dixit durum, aut quid tale, ſed ioſcitum, quo verbo maxime mulieres & meretrices vtuntur. Scitum .n. dicunt quod placet, Inſcitum quod diſplicet. vt, Per æcaſtor ſcitus puer natus eſt è Pamphilo. Hoc tale eſt quod dixit Inſcitum ex abundanti, quale eſt apud Virg. -nec poſt arma ulla rebelles Æneadæ referent. [Eſt magna æcaſtor gratia, de hac re quam tibi habeam.) Imitatur hic & ſenile, & fœmineum tardiloquium. Suffecerat.n. ago gratias. [Nam qui poſt factam iniuriam ſe expurget) Sic in Adelphis ait, Indignum te eſſe iniuria hac, indignis cum egomet ſim acceptus modis. [Mihi parum profic.) Si ſic accipiatur, vt ſcriptum eſt. λιτότης eſt, aut παράνοια. & ita intelligendum, quaſi dixerit, Multum mihi nocuerit, immo me euerterit. [Sed Quid iſtuc eſt?) Nunc demum ad rem redit. [Meum receptas filium) Intentio criminis. Et non recipis, ſed receptas. Et ne diceret, quid tua? Meum filium. [Meum receptas filium) Propoſitio accuſatoria eſt. & breuiter propoſuit crimen, quod poſtea dilatatur. Et frequentatiuo vſus eſt verbo, quod non raro, ſed frequenter receptet. [Meum receptas filium ad te) Status coniecturalis, quæ coniectura diluitur per ἀτέχνους πίστεις .i. iuſiurandum, ac tormenta ſeruorum. [Ah.) Quòd falſum eſt, reclamauit meretrix ſtatim, & voluit contradicere, ſi permitteret ſenex. [Sine dicam) Virgil. -ſine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis. [Vxorem hanc prius quam duxit,) Hanc, quaſi moleſtam, & quæ hæc nolit pati. [Hanc prius quam duxit,) Ante rem, a præteritis & ante actis. [Veſtrum amorem pertuli.) ἀποσιώπησις. vt in Heautont. An, næ illud haud inultum, ſi viuo, ferent, nā iam tute cohibes. [Veſtrum) Non, ipſius Pamphili. Ergo blande & honorifice. non .n. illius amorem, & tuum quæſtum, ſed, amorem veſtrum. nihil potuit dici familiarius. Pertuli autem, quantam vim patientiæ habet, quantumque ponderis, ne lædi mereatur vlterius? [Vxorem hanc prius quam) A perſona ſua, Prius quam hanc duxit, veſtrum amorem pertuli. Et quia multū diuq. amauerit, pertuli dixit, quæ eſt longi temporis ſignificatio. [Nōdum etiam dixi id, quod volui.) Apparet ſenem tarde, & longe loquentem interpellari vultu reſponſuræ meretricis, cum ille ſibi ſilentium præberi velit. Sic Virgilius Latinum inducit dicentem, -ſine me hæc haud mollia fatu, Sublatis aperire dolis, ſimul hæc animo hauri. Et ad poſtremum de Turno, Vt primum fari potuit, ſic incipit ore. [Mane, nondum etiam) ἀποσιώπησις tertia. [Nunc hic vxorem habet,) Cum denunciatione pronunciatione pronunciandum eſt, q.d. alia res eſt. [Quære alium firmiorem tibi,) Magna moralitas in denunciatione, magna proprietas. ſic .n. dicimus, Quære tibi. Virg. Quærat ſibi fœdera Turnus. [Quære alium tibi amicum firmiorem,) Firmiorem pro firmo. non .n. firmum concedit eſſe Pamphilum, quem vult intelligi deceptorem eſſe Bacchidis, non iam amatorem ſtabilem. [Quære alium tibi amicum firmiorem,) Oratorie ſenex quaſi conſulit meretrici, quam vocauerat incuſandam. [Quære alium) A præſentibus & a futuris. [Firmiorem amicum) Callide ſenex, quaſi iam non Pamphilo conſulat, ſed Bacchidi, Quære alium dixit. [Dum conſulendi tempus eſt.) Senſus, Dum ætas in flore poſita eſt, facies vendibilis etiam nunc eſt. Et eſt ordo, Dum tempus eſt conſulendi tibi. & bis ſubaudiendum eſt Tibi. [Nam ille neque animo hoc erit ætatem,) Ætatem, pro tam diu quam longa eſt ætas. [Neque pol eadem iſta ætate tu.) σχῆμα ἀπὸ κοινοῦ. prius ætatem aduerbium, & poſterius nomen. [Quis id ait?) Non interrogatio, ſed firma negatio eſt. [Quis id ait?) Cum dicat ſenex. Meum receptas filium, mirum eſt illam dicere. [Quis id ait?) Sed ab accuſatore teſtimonium quærit. Et bene Ait, quaſi vanū. ſic .n. dicimus, ait, aio, de rebus nugatorijs. [Socrus.) Terribiliter, quaſi quæ maxime ſciat, & quæ maxime doleat. Ergo & oculis, & labris pronunciandum eſt. [Quis id ait?) Moraliter meretrix miſſa fecit omnia quæ in medium ſenex contulit, & ſoli intentioni, Meum receptas filium ad te Pamphilum, quis id ait? reſpondit. [Et filiam abduxit ſuam,) Addidit ad perſonam teſtis, & facta, quia minus idoneum videbatur, ſocrum dixiſſe de pellice. & ſimul oſtendit quantopere hoc animaduertendum ſit, ex quo tantæ turbæ ſint concitatæ. [Abduxit ſuam,) Abduxit, proprie. Accerſi .n. dicitur ad maritum: Abduci à marito ad diuortium. Sic Virgil. Et gremijs abducere pactas. [Puerumq. ob eam rem) Hoc ſic pronunciat ſenex, quaſi qui dicat, Ecce quarum rerum tu cauſa. Et hæc oratio de ijs eſt, quibus oſtendimus nos poſſe grauiter accuſare, ſed nolle. [Apud vos poſſem fidem,) Bene Vos, quia & hic dicit, & ſocrus. [Aliud ſi ſcirem, qui firmare) Mire, dum quærit quo firmet fidem, fidem ſibi acquiſiuit atque aſcripſit. [Sanctius, quam iuſiurandum) Bene dum aliud agit, etiam perſonam commendat. nam non eſt leuis, quæ iurando nihil ſanctius ſciat. [Sanctius) Firmius. [Me ſegregatum habuiſſe,) Bono ſignificato vſa eſt, quaſi ipſa hæc fecerit. Et bene ſegregatum, non .n. diſiunctum aut repudiatum proprie diceret. [Vxorem vt duxit,) Vt aduerbium eſt temporis, pro ex quo. [Lepida es.) Senex cum meretrice loquens, eo potius nomine laudauit eam quo meretrices ſolent laudari, quàm quo matresfamilias. ſic & ſupra, cum ioſcitum ſe dicere, rationem habuit, quæ eſſet cum qua loqueretur. [Sed ſcin', quid volo potius) Hinc deliberatiua incipit. [Sodes) Si audes, ſi vis. [Eas ad mulieres huc intro,) Non dixit ad ſocrum & ad vxorem, terribilia nomina & inimica meretrici, ſed quod facile eſt, ad mulieres. Sic alibi, Mulier mulieri congruit. Et ne longe videretur, addidit, huc intro. [Atque iſtuc iuſiurandum) .i. ꝙ tu mihi pollicebaris. [Exple animum his, teq. hoc crimine expedi.) Explere, pro exinanire, Terentianum eſt. Expedire dicitur, qui pedem retentum liberat. [Exple animum) Quòd illis prohs. [Quod pol, ſi eſſet alia ex hoc quæſtu,) Vigilanter poëta, ne non verſimile videretur, id vllam feciſſe meretricem, ipſe lectorem præuenit. & ſic fere in omnibus Terentius, quæ minus perulgata ſunt, quæque abhorrent a conſuetudine, agit. [Vt de tali cauſſa) .i. amore mariti eius & pellicatu. [Nuptæ mulieri ſe oſtenderet:) Plus dixit, quàm, nuptam alloqueretur. [Sed falſa fama eſſe nolo gnatum) Bene, quo ſit gratioſior, non propter ſe dicit, quod facit, facere. [Nec leuiorem nobis,) Quid leuiorem? an minus carum? vt contra grauis intelligitur. Virg. Ferit enſe grauem Tymbreus Oſirim. Grauis etiam moleſtus intelligitur. vt Saluſt. Grauiore bello qui prohibituri venerant ſocij, frigere. Grauis etiam languidus. Virgil. Vbi aut morbo grauis, aut iam ſegnior annis Deficit, abde domo. [Nec leuiorem) Vt contra grauis, honore dignus & carus. [Quibus eſt minime æquum,) Parentibus .ſ. [Immerito) Bona exceptio hoc .n. & cauere nobis, & præſtare alijs poſſumus. [Immerito) Nam meritus eſt de me. περίφρασις. Nam meritus eſt de me, ꝙ queam, illi ut commodem. Et hoc artificioſe Terent. ne uel meretricem dure à Pamphilo ſegregaret. [Quod queam, illi vt commodem.) Sic in And. Magis id adeo ut mihi incōmodet, quàm ut obſequatur gnato. [Facilem, beneuolumq. lingua tua) Facilem ad peccatum, Beneuolum iracundiam retulit. [Lingua tua) Conſuetudine magis, q̃ ratione dicit tua lingua ergo pro homine ipſo. [Lingua tua iam) Subdiſtingue Iam, vt appareat, ſi lingua tua iam, quanto magis facta? [Nam non ſunt ſolæ arbitratæ hæ:) Nunc fatetur ſe quoque accuſatorem fuiſſe, nunc vero beneuolum factum. [Hæ) Cum ἐμφάσει. [Ego quoque hoc etiam) Quoque, & Etiam ſuperuacue poſita ſunt, ſed hic confirmationem oſtendunt. (Præter noſtram opinionem) Pro contra. [Præter noſtram opinionem) Hoc eſt in noxiam. [Fac eadem ut ſis porro) Hoc eſt perſeuera purgata eſſe. vult .n. & de futuro cautum eſſe, ut ſupra, Nam ſi id facis, factura ne es. [Noſtra vtere amicitia,) Non iam amore, ſed amicitia. [Aliter ſi faci'.) ἀποσιώπησις. [Ne ægre quicquam ex me audias.) Vtrum ægre pro male? an ægre pro inuita? [Verum te hoc moneo vnum,) Hæc figura oratoria, παράλειψις dicitur. [Quali' ſim amicus, aut quid poſſiē:) In ſecunda ratione Saluſt. ad Iugurtham, Nam uim magis, q̃ beneuolentiam eius experiri mallem. [Qualis ſim amicus, aut quid poſſiem:) Hoc genus comminationis minus habet amaritudinis, ſed plurimum grauitatis. Et Sal. Nam vim, quàm miſericordiam eius, experiri mallem.

NOn hoc &c.) In hac ſcena meretrix loquitur & ſenex exercentq. cauſam coniecturalem. Nam ſenex dicit eam recipere Pamph. filium, illa contra inficiatur. B. Hoc nō eſt de nihilo .i. propter nihilum, quòd .i. propter quod, vel forte erit coniunctio. Laches expetit me eſſe conueniam .i. compellatam, ſeu allocutam, ſi paſſiue liceat dicere nec pol multum fallit me. i. non ualde ignoro, quin. i. ꝙ non id, quod ſuſpicor ſit id, quod velit. L. alloquitur ſeipſum. ò Laches videndum eſt. i. prouidendum eſt ſeu cauendum ne. i. ut non. minus impetrem ꝓpter hanc iram. ſ. meam, q̃ poſſim impetrare, q.d. ne ira mea impediat quo minus aſſequar ex meretrice id, quod poteram aſſequi, ſi nō interueniſſet ira, aut videndum' eſt ne. i. ut non. faciam quid. i. aliquid, plus .i. ſupra modum, quod poſt. i. poſt illud tēpus, ſanctius ſit me minus. i. non, feciſſe. i. cuius facti poſtea me pœniteat. Si. n. veteres dicebant, minus factum, & nolle factum, cum alicuius rei eos pœnitebat. Aggrediar quaſi rem arduam & incongruam ſeni, vel aggrediar ut meretricem circūueniam Bacchis ſalue. B. ò Laches ſalue. L. ò Bac. credo te non nihil. i. aliquantulum mirari quid ſit quapp. i. propter ꝙ iuſſi puerum. i ſeruum euocare te foras huc. B. pol ego etiam ſum timida. i. timeo, etiam dixit, q.d. non minus q̃ tu putes, quoque, uacat cum. i. qū. uenit mihi in mē GVID.

tem.i. recordor, quæ.i. qualis ſim. Timeo ergo ne.i. ꝙ nomen quæſtus.i. nomen ꝙ ineſt quæſtui meo. quem exerceo.i. meo modo quærendæ pecuniæ turpi.ſ. & in honeſto. obſtet.i. noceat mihi. nam facile tutor.i. defendo, prego mores meos. q. d. præter quæ ſtum meretricium mores mei facile poſſunt ſuſtineri, vt faciles & non mali. niſi forte a tutor quod ſignificat aſpicio etiam fieret tutor frequentatiuum, ac ſi diceret, facile conſidero mores meos. L. interrogabo ſup. te & ò mulier ſi vera dicis mihi ſuper his de quibus te interrogabo. nihil pericli.i. nullum periculum eſt.i. imminet tibi à me. Nam iam ſum ea ætate, vt non ſit.i. non videatur æquum ignoſci imperſonaliter dictum.i. ꝙ ignoſcatur mihi peccato.i. uel peccanti, uel deeſt in, vt ſit ſenſus. Non ſit æquum mihi ignoſci mihi in peccato meo, quo magis.i. quãto magis, accurro.i. ualde curo, cautius.i. prouidus. hic declinatur accurro as ea ad & cum. nã accuro ria aliud ſibi vult. Accuro ergo ne.i. ut non faciam. temere.i. inconſiderate. omnes res.i. omnia quæ ſum facturus, uel accuro cautius oẽs res ne faciam temere. Nam ſi nunc facis vel factura es id ꝙ par eſt.i. decet bonas mulieres facere. inſcitum eſt.i. inelegans eſt & iniquum me offerre iniuriam tibi immerenti.i. quæ non mereris. Offerimus iniuriam non merenti, reddimus ei qui meretur. Scitum dicunt quod placet, inſcitum quod diſplicet & ex abundanti dictum eſt, niſi iungatur cum illo accuſatiuo me, dicendo iniquum eſt me inſcitum offerre tibi iniuriam, ſed tum eſſet accuſatiuus maſculini generis. B. ecaſtor, iurandi aduerbium muliebre.i. per ædem Caſtoris magna gratia eſt.i. magna beneuolentiæ eſt, vel magnum beneficium eſt quod habeam.i. debeam tibi de iſta re.i. propter iſtam rem.ſ. ꝙ mihi offerre nolis iniuriam. Nam is qui expurget.i. excuſet ſe poſt iniuriam factam. parum proſit mihi.i. multum mihi nocet, nullatenus mihi commodum ſit. nam minus dicit, & plus intelligit. Sed quid illud eſt quod dicere mihi cupis? L. receptas.i. frequenter recipis filium Pamph. ad te. B. ah, interiectio reclamantis contra obiecta. L. ſine.i. permitte, ꝙ ſupp. dicam quod dicere volo. pertuli.i. diu toleraui veſtrum amorẽ.ſ. tuum & Pamph. priuſquam.i. antequam duxit hãc vxorem, hanc dicit quaſi moleſtã & quæ hæc nolit pati. Deinde Bacchis loqui geſtiebat, propterea ſubditur. Mane.i. expecta. etiam nondum.i. non adhuc. dixi id, quod ego uolui dicere nunc. hic Pamph. habet vxorem, quære tibi alium amicum firmiorem. dum tempus conſulendi.i. prouidendi tibi eſt.i. dum ætas eſt in flore poſita & facies eſt vendibilius. nanque, neque ille Pamphilus erit hoc animo.i. habebit in te cũ animum, quem habere ſolebat. neque pol tu eris eadem.i. ſimilis ut prius, iſta ætate.i. iuſa ætate tua, quæ tendit proxime ad ſenium. B. quis ait.i. dicit id.ſ. me receptare filium. L. ſocrus.i. mater vxoris eius. B. Me ne.i. verum dicit me receptare eum. L. dicit ipſam, & abduxit.i. abſtraxit à domo mea, & reduxit in domũ ſuam filiam ſuam nurum meam. & uoluit extinguere.i. ſuffocare, & extinguere, dixit ſecundũ eorum opinionem, qui putabant animam eſſe ignem. Voluit ergo extinguere puerum, qui natus eſt clam.i. latenter, ſecreto, ob eam rem.i. in odium eius ꝙ ſe apud te ſæpe recipiebat. B. ò Laches ſi ſcirem aliud.i. aliam rem, ſanctius.i. firmius, qui.i. vnde, uel quo poſſem firmare.i. confirmare, firmam reddere, fidem.i. probationem, aut credulitatem, ſiue veritatem meam apud te, quàm iuſiurandum.i. ſacramentum, pollicerer tibi me habuiſſe Pamph. ſegregatum.i. remotum à me. ut.i. ex quo, uel poſtquam duxit uxorem. L. tu es lepida.i. iucunda & feſtiua ſermone tuo. Sed ſcin'.i. ſcis ne illud quod uolo ꝙ ſup. potius facias ſodes.i. ſi audes, uel ſi vis. B. quid uis quod potius faciam. cedo.i. dic quid uelis me facere. L. eas.i. uadas. huc.i. in hunc locum quem oſtendebat, intro, hoc eſt introeas hinc ad mulieres.ſ. Myrrh. & Phil. atque pollicerare illis illud idem iuſiurandum quod pollicebaris mihi. exple animum.i. ſatisfac animo his mulieribus, uel animum his pollicitationibus, quibus meum expleſti, & expedi.i. libera, euolue te, explica te, exolue te hoc crimine, cuius accuſatis de receptione Pam. ædepol faciam id, quod ſi alia aliqua eſſet ex hoc quæſtu meretricio.i. ſi alia eſſet meretrix, quemadmodum ego quæ talem quæſtum facerer. haud.i. non faceret. ſcio.i. non dubito, uidelicet non facere hoc, vt.i. ꝙ oſtenderet ſe mulieri nuptæ, de tali cauſa.i. propter talem cauſam. Sed nolo ſi. tuum eſſe ſuſpectum falſa fama.i. rumore falſo. neque nolo eum quid uo. leuiorem.i. contemptibiliorem. immerito.i. ſine cauſa, quibus.ſ. uobis minime.i. non eſt æquum eũ uideri leuiorem. Leues homines dĩc (vt Gell. inquit) homines contemptibiles, & nullo honore digni. homines.ſ. nihili, ac nullius frugis bonæ. Nam Pam. me. eſt de me ita ſup.i. ita me tractauit, ut commodem illi id ꝙ queam.i. poſſim cõmodare.i. ut conſulam eius vtilitati quæcunque via potero. dicimus.n. cõmodo tibi hoc.i. commodum tibi facio. interdum cõmodare ſignificat dare aliquid commodato. Dicimus etiam hac in re tibi nequeo commodare.i. commodum afferre. L. Lingua tua.i. tuus ſermo lepidus iam reddidit.i. effecit me facilem.i. benignum, exorabilẽ, & beneuolum tibi.i. tibi bene cupientem, nam hæ mulieres non ſunt arbitratæ ſolæ.i. ſine alijs te receptare filiũ. ego quoque ẽt, alterum abundat. credidi hoc.ſ. te receptare eum nunc. cum ego comperi.i. deprehendi, cognoui te eſſe præter noſtram opinionem.i. innoxiam, & vacare culpa in hac re cuius accuſaris. fac.i. perſeuera, vt ſis eadem.i. vt ſis purgata apud mulieres & iudiceris innoxia. porro.i. ſed, vel deinde, ſiue certe. vtere noſtra amicitia vt voles. ſi facias aliter, volebat minitari, ſed repreſſit ſe inquiens. ſed reprimam.i. compeſcam, cohibebo me. ne audias quid quam.i. aliquid ex me ægre, id eſt male moleſte, vel inuita. verum, id eſt ſed moneo te hoc vnum facias periculum.i. periclitaris, ſumas experientiam, & probationem qualis amicus ſim potiuſquã inimicus. aut quid poſſim, id eſt quæ ſit mihi poteſtas. B. Faciam quod dicis. ſedulo, id eſt inſtanter, quaſi ſine dolo.

A Rgũ) Laches conuenit Bacchidem de Pamphilo, & illa ſe expurgat. Attende autem quod alioqui rarum eſt bonam meretricem, & mitem leuem. [Conuentam eſſe) Singularis locutio pro conuenire expetit, participium loco verbi. [Videndum eſt) Componit ſe Laches ad lenitatem & moderationem. [Non nihil) Aptum & modeſtum principiũ vtriuſque perſonæ. [Si vera) Captat beneuolentiam ab officio antequam rem narret. [Meum receptas) Propoſitio, & mox narratio de hoc tacita. [Quære alium) Ab vtili. & tempore. [Ætatẽ, neque pol,) Id eſt perpetuo, aduerbialiter, ſic in Eunucho, Iam dudum ætatem. pro diu. [Socrus) Confirmatio propoſitionis a teſtimonio, & mox exaggeratio à conſequentibus. [Aliud ſi) Purgatio. [Sed ſcin.) Propius accedit occaſio ob cataſtrophen. [Sed eſſe) Honeſta ratio meretricis ad liberandũ ſuſpicione Pamph. [Præter noſtram,) Id eſt, innocentem. Nam periphraſis eſt. [Aliter ſi facias) Apoſiopeſis. LATO.

N On hoc) Debere ſe quenque purgare in eo quo reus ſit ſi in culpa non eſt, atque ita etiam purgare, vt intrepide de ſatisfactione promittat, docet hæc ſcena. Et quamuis Terentius hic ſordido ac turpi vitæ genere infamem meretricem adducit, bonam tñ eandem, & pro fama ſua ſtantem facit, quo ſignificet ſcilicet, quam magna res ſit integritas vitæ, quã & improbi & impuri homines nõ facile contẽnunt. Quare bene præcepit Ouid. PETRVI MARS.

Omnia ſi perdas famam ſeruare memento,
Qua ſemel amiſſa, poſtea nullus eris.

Si quidem infamis habita fuiſſet, ſi coniuncta in Pamphili adulterio de reatu conſenſiſſe. [Receptas filium) Receptare fere ſemper in malam partem ſumitur, pro eo quod eſt hoſpitio, & familiaritate iuuare eos qui ſceleratã vitam maleficijs ducunt. Vnde receptatores illi, qui improbos homines, vt latrones, fures, adulteros, in ædibus ſuis recipiunt, & illos cõmeatu iuuãt. [Ætatẽ) Ætatem pro diutulo tpe accipi ſolet apud Comicos. Plautus in Aſinaria: Aetatẽ ſeruire velim. [Nam meritus de me eſt) Beneficium non mox ex animo deponendum, etiam ſi iuſta cauſa ſit, cur id facias, ſed gratias quocunque loco, quacunque cõditionis quis viuat, referẽdas, docet hic locus. Eſt ſũ gratus, qui aliquid, ꝓ eo quod acceperat, reddit, ait Seneca. Idem libro quarto, de beneficijs: Vt ſcias per ſe expetendam eſſe grati animi affectionem, per ſe fugienda res eſt, ingratum eſſe. Quoniam nihil æque concordiam humani generis diſſociat, ac diſtrahit, quam hoc vitium.

Q Vod poſt me non feciſſe ſatius ſit) Nos, Quod me poſt minus feciſſe &c. Ita enim Donatus, & pleraque exemplaria. [Nam iam ea ætate ſum, vt non ſit &c.) Nos, ex manu ſcriptis & quibuſdam impreſſis, Donato etiã conſentiente, Nam iam ætate ea ſum, ut non ſiet peccato mihi ignoſci æquum. Perperã adiecta fuerat particula nam, ad finem uerſus præcedentis, cum huc ea pertineat. Præterea ſiet habent Donati editiones fermè omnes & Italicæ & Germanicæ, ſic manuſcriptum quoque exemplar. Erat & verboꝝ ordo inuerſus, contra q̃ vel exemplaria vetuſta habeant, vel ratio metri poſtulet. Leuia hæc, ſed non tamen diſſimulanda. Ceterum peccato Terentium, pro in peccato dixiſſe videtur, quale ſuerit, ni fallor, illud Ciceronis contra Rullum: Quæ cum omnibus eſt difficilis & magna ratio tum vero mihi præter ceteros, cui erato nulla venia, certe facto exigua laus & ab inuitis expreſſa proponitur: non dubitanti fidele conſilium, non laboranti certum ſubſidium nobilitatis oſtenditur. [Nam neque ille hoc animo erit, neque pol tu eadem iſtac ętate) Sic quidem cõſentiunt veteres lib. omnes, quos ipſe viderim. Verum ex Donato conijcimus ad hũc RIVII caſtigat.

modum

modum eſſe legendum: Nam neque illo hoc animo erit ætatem neque pol tu &c. Bios verba ſubijciam. ſi quis mihi parum fidat, Ætatem, inquit, pro tam diu quàm longa eſt ætas. Neque pol tu eadem iſthac ætate *πχῦμα λόγω παρνὼ*. Prius ætatem aduerbium, & poſterius nomen. Hæc ille. Monuit & Nonius Marcellus ætatem aduerbialiter poni pro diu: quomodo Plaut. in Aſin. Ætatem velim ſeruire, Libanum vt conueniam modo. Ergo ætatem hoc loco quo perpetuo aduerbialiter poſitum eſt.

GLAR. IN hac quoque ſcena non parua eſt difficultas, quam obiter attigerunt Riuius ac Doctor. Primi quattuor verſus ſunt iambici tetram. acatal. In quorum tertio ac quarto a, in Minus eliditur, & in Satius. Deinde ſequuntur ſenarij, prior trochaicus catalect. alter iambicus acatalecticus, ad hunc modum.

Aggrediar, Bacchis ſalue. B. Salue Lachea.
Credo ædepol Bacchis te mirari non nihil.

Poterat tñ prior verſus iambicus eſſe, ſi quis pronomen Tu poſt alterum Salue poſuerit. Salue tu Laches, Sed quia nunquam legitur, omiſimus. (Quid ſit quapropter te huc foras puerum euocare iuſſi) Nunc ſequuntur decem iambici tetr. catal. quos quia in oĩbus lib. male diſtincti leguntur, ſubijciendos hic exiſtimaui.

Quid ſit quapropter te huc foras puerum euocare iuſſi.
B. Ego pol quoque ẽt timida ſum cũ venit mihi in mentẽ quæ
Sim, ne nomen quæſtus mihi obſit, nam mores facile tutor.
L. Si vera dicis, nihil tibi pericli eſt à me mulier.
Nam iã ætate ea ſum, vt non ſiet peccato mihi ignoſci æquũ.
Quo magis omnes res cautius, ne temere faciam accuro.
Nam ſi id nunc facis, facturaue ea, bonas quod par eſt facere,
Inſcitum offerre iniuriam tibi me immerenti iniquum eſt.
B. Eſt magna ecaſtor gratia, de iſta re quam tibi habeam.
Nam qui poſt factam iniuriam ſe expurget parũ mihi proſit.

Qui verſus ita diſtinguentur, faciles ſcanſu ſunt. In vltimo tamen verſu creticus eſt loco ſexto, niſi quis m, de Parum abijcere malit. (Sed quid iſtuc eſt? L. Meum receptas filium ad te Pamphilum) Primi hi duo verſus, ſi nulla prorſus in eis fiat eliſio, eſſent trochaici tetr. hypercatalectici, ſed in priore malim d, elidere in Quid. In poſteriore vero vel Prius in vnam ſyllabam comprimere vel creticum tertio conſtituere loco, vt ſint ambo iambici tetram. acatal. quemadmodum & ſequentes duo. In quorum priore Mane geminandum ex cõmentario, & ſanè carmen poſcit. Sequens autem ita legendus,

Quære alium firmiorem tibi, dum conſulendi tempus eſt.

Hic ſciolus aliquis inſuſit verbum Amicum, quod in veteribus libris non eſt, nec contentus hoc auſu, in Donati cõmentarium etiam appoſuit, quem conſtat. Amicum non legiſſe, nec veteres Donati editionis hñt. Sequens verſus haud dubie eſt iambicus tetr. acatal. ac primo quidem loco creticus eſt, & poſt Erit, Ætatẽ legendum, quod in Aldino libro omiſſum erat, & Iſta non Iſtuc propter carmen, legendum, niſi quis e, elidi putet, quod vſu receptũ non eſt. Qui deinde ſequuntur verſus tres haud dubij ſunt iambici tetr. acatal. quartus trochaicus tetr. catal. Deinde reliq duo rurſus iambici tetr. acatal. Tertius poteſt eis ſimilis eſſe ſi Eas diſſyllabum fecerimus: trochaicus aũt fuerit, ſi Eas monoſyl. fecerimus. (Polliceare illis, exple animum his, teque hoc crimine expedi) Qui nunc ſequuntur 10. trochaici ſunt tetr. catal. In quorum quarto d, eliditur initio in Sed. In 8. Hæ in medio prorſus eliditur, vt ſit loco quarto trochæus & quinto anapæſtus. In 9. τὸ Autem, ſuperfluit in lib. Aldi. In 10. a, in Amicitia corripitur, non eliditur vt ſexto loco ſit tribrachys. Antepenultimus ac penultimum rurſus ſunt iambici tetr. acatal. Vltimus trochaicus tetr. acatal. & Periculum triſſyll. vt tertio loco ſit trochæus.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Philippo Bacchis permittit ſe intro abituram ad Soſtratam & Myrrhinam vt illis purgetur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Bacchis eadem Philippo quoque earum rerum incredulo pollicetur, quæ priori ſcena Lacheti promiſerat, vt pote ſe ituram ad mulieres expleturam animum earum, & à ſe crimine obiecto purgaturam. Quod admodum graue videtur pellex vt amatoris vxorem de mutuo amore leniter alloquatur. ADDITIO. *Ad illud verbum Bacchidis intelligendum. Quod ſi perficio, &c. Multa Terentius feliciter auſus eſt, ſingulari ſua artis fretus, quæ reliquis Comicis non licent. Nam & ſocrus bonas, & meretrices honeſti cupidas, præter vulgatam aliorum conſuetudinem facit. Sed tanta vigilantia & cauſarum & rationum momenta ſubiungit, vt ei ſoli merito videatur licere. Quod profecto contra illud eſt, quod in Eunuchi prologo ait, commune eſſe omnibus Comicis bonas matronas facere, meretrices vero malas.*

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Bacchis ſe purgat, quod dum Philippus vxorem duxit, eum non ad ſe receperit.

Iambici Tetrametri Catalectici, vnus Dimeter Catalecticus.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

NIHIL apud me tibi deficri patiar, quin, quod opus ſit,
Benigne præbeatur,
Sed cum tu ſatura, atque ebria eris, puer vt ſatur ſit, facito.
L. Noſter ſocer, video, venit: puero nutricem adduxit.
Phidippe, Bacchis deierat perſanctè, P. hæccine ea eſt?
L. hæc eſt.
P. Nec pol iſtæ metuunt deos: neque has reſpicere deos opinor.
B. Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,
Licet. hæc res hic agitur: me facere Pamphilo vt vxor redeat,
Oportet, quod ſi perficio, non pœnitet me famæ,
Solam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugitant.
L. Phidippe, noſtras mulieres ſuſpectas falſo nobis
In re ipſa inuenimus: porro hanc nunc experiamur. nam ſi
Compererit falſo crimini tua ſe vxor credidiſſe,
Miſſam iram faciet: ſin aũt eſt ob eam rem iratus gnatus,
Quòd pepererit vxor clam, id leue eſt: cito ab eo hæc ira abſcedet.
Profecto in hac re nihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignũ.
P. Velim quidem hercle. L. exquire: adeſt: quod ſatis ſit, faciet. B. faciam.
P. Quid iſtæc mihi narras? an quia non tute audiſti dudum,
De hac re animus meus vt ſit Laches? illis exple modo animum.
L. Quæſo ædepol Bacchis, quod mihi es pollicita tute, vt ſerues.
B. Ob eam rem vis ergo intro eam? L. i, atque exple animum his, vt credant.
B. Eo: etſi ſcio pol his fore meum conſpectum inuiſum hodie:
Nam nupta meretrici hoſtis, à viro vbi ſegregata eſt.
L. At hæ amicæ erunt, vbi quamobrem adueneris, reſciſcent. P. atqui
Eaſdem amicas fore tibi promitto, rem vbi cognorint:
Nam illas errore, & te ſimul ſuſpectione exolues.
B. Perij, pudet Philumenæ: ſequimini me intro huc ambæ.
L. Quid mi eſt, quod malim, quàm quod huic intellego euenire, vt
Gratiam ineat ſine ſuo diſpendio, & mihi vna proſit?

Nam

Nam ſi eſt, vt hæc nunc Pamphilum vere ab ſe ſegregarit;
Scit ſibi nobilitatem ex eo, & rem natam, & gloriã eſſe;
Referetq́. gratiam ei, vnaque opera nos ſibi amicos iunget.

DON. NIHIL apud me tibi de fieri patiar) Verba nutricis fuiſſe poëta demonſtrat, perentis ordine longo quæ ſibi præbenda ſiot. vnde quaſi tædio ſingulorum. generaliter hæc reſpoodit. [Nihil apud me tibi defieri patiar,) Apud me dixit, pto apud eum, vbi futura es. [Defieri patiar) Noluit dicere, deeſſe: ſed defieri dixit. vt id quod minus vſitatum eſt, magis delectet auditum. [Beoigne præbeatur) Benigne, large. hoc.n. eſt gratius, ooo ſolum præbere, ſed benigne præbere. [Sed cum tu ſatura, atque ebria eris,) Hoc eſt io outricibus non ſolum nõ turpe, ſed etiam oeceſſarium. [Et, hic ſatur, & hæc ſatura fecit) Noſter ſocer video venit. [Noſter, blandientis dictum eſt) Virg. Noſter eris. Et magis hoc cooſuetudine dictum eſt, q̃ integritate. Aut certe ordo eſt. Noſter ſocer venit, & deinde, video. Aut deeſt Vt, vt ſit, vt video. [Deierat) Deos iurat. vt, Maria omnia iuro. Aut valde iurat. [Bacchis deierat) Si correpte, deierãt, deos iurat. ſi producte, valde iurat. Et bene ſenem iratum præoccupauit, dicendo, deierat ſancte, ne confligeret cum meretrice, & fieret fabula lougior. [Hæccine ea eſt?) Imitanda irati cõtemplatio, q. d. Hæc eſt, quam vxori Pamphilus anteponit? [Nec pol iſtæ metuunt deos) Hoc argm̃ eſt uon illam vera iurare. ſanctum, ait, iuſiurandum eſt, aut metu religioſo, aut ſupplicijs ſacrilegorum, At vero nec religioſæ ſunt meretrices, inquit, nec dant pœnas, quippe quæ à dijs contemnantur. Tale eſt apud Virgilium de violato Luco, qui uindicatus oou eſt: Nouimus & qui te, tranſuerſa tuentibus birquis: Et quo, ſed faciles nymphæ riſere ſacello. [Neque bas reſpicere deoa opinor) Et inferiores ſunt, inquit, q̃ in quas dij viodicent. [Neque has reſpicere deos) Nec merentur vt dijs pœnaa referant, quia nec curæ dijs eſſe dignæ ſuut. Et eſt ἀμφιβολία quæ ſenſu manifeſta eſt. [Ancillas dedo) Repudiato iureiurando ad aliud tranſit firmius documentum. [Quodlibet cruciatu per me exquire.) Per me, hoc eſt me permittente, vt quod per legem tibi oou licet, per me liceat. Per me ergo, me auctore & permitteote. [Hæc res hic agitur) Aut ſic intelligendum eſt, q. d. Hoc agebamus cum tu aduenires. aut cũ aſſeueratione prouunciandum eſt, vt ſit res veritas, q. d. Hic non verba ſunt, ſed res agitur. [Hæc res bic agitur) Propoſitio eorũ quæ dictura eſt, hoc modo, Hæc res hic agitur. quæ res? Pamphilo me facere, vt redeat vxor, oportet, quod ſi perficio, non pœnitet me famæ, ſolam feciſſe id, quod aliæ meretrices facere fugiant. Multa Terentius feliciter auſus eſt, arte fretus. nam & ſocrus bonas, & meretrices houeſti cupidas, præter q̃ peruulgatum eſt, facit: ſed tanta vigilantia cauſarum & rationum momenta ſubiungit, vt ei ſoli merito videantur omnia licere. Nam hoc contra illud eſt, ꝙ alibi ait cõmune eſſe iam omnibus Comicis bonas matronas facere meretrices vero malas. [Non pœnitet me famæ) Hæc figura λιτότης dicitur. minus.n. dicit q̃ ſignificat. nam oon pœnitet me famæ, pro eo ꝙ eſt, magnam famã cupide acquiſiuerim, ſignificat. [Non pœnitet me famæ) Ne quæreremus, qui boc meretrici prodeſſe poſſet. [Solam feciſſe) Bene ſolam: ne neſciſſe officium meretricis poëta videretur. [Solã feciſſe id, ꝙ aliæ meretrices facere fugitant,) Id eſt reconciliaſſe vxorem marito. [Noſtras mulieres ſuſpectas fuiſſe,) Id eſt in ſuſpicione poſitaa. Nam eſſe ſuſpectas, ambiguum eſt, & nunc eius partem manifeſtam videmus. [Nobis in re ipſa) Nobis, aut abundat, aut cum moleſtia noſtra ſignificat. [Porro hanc nunc experiamur) Porro nunc, futurum tempus oſtendit. nam ſi iam inueniſti quid, experiaris & ea, quæ reſtant in reliquũ tempus, quia iam de præteritis purgata eſt. [Hanc experiamur,) Id eſt vtamur opera eius. [Crimini tua ſe falſo vxor crediciſſe) Crimen proprie dr̃ id, quod factum eſt. Cicern, Veruntamen fac. tameſi criminoſum, id eſt. Id eſt falſa inſimulatio eſt. [Crimini) Crimẽ nunc, pro falſa ſuſpicione. Virg. Formidine crimen acerbat. Et, Semperque, odij ſed crimine, Drances infeſtus iuueni Turno. Id eſt & ꝙ cum odiſſe, & ꝙ ſe illi odio eſſe ſuſpicaretur. [Cito ab eo hæc ita abſcedet) Bene in duabus .n. perſonis cauſa vr̃ eſſe turbatum ſocrus & Pamphili. [Profecto in hac re uihil mali eſt, quod ſit diſſidio dignũ) Moraliter, quaſi quærendo, & diſcutiẽdo hoc intulit. [Diſſidio) Diuortio. [Velim quidem hercle) Vt nihil ſit dignum, hoc eſt non peccauerit Pamphilus. [Quod ſatis ſit, faciet) .i. quicquid ad plenam ducit purgationem faciet. [An qa noo tute ipſe) Correptio eſt. nam audiuit, Manere affinitatẽ hanc inter uos volo. [Illa modo exple animum,) q. d. quæ amaræ ſunt & moleſtæ. [An quia non tute ipſe audiſti dudum. [De hac re animus meus vt ſit?) Verum quia dixit, Manere affinitatem hanc inter uos perpetuam volo, an quia apud vxorem defendit adoleſcẽtem io amore meretricis? [Quod mihi es pollicita iute, vt ſerues .i. iuſiurandum apud mulierea. [Quid iſtæc mihi narras?) Reprehenſio eſt quaſi longorum verborum Lachetis. [Ob eam rem vis ut ego intro eam?) Vis dicit, vt oſtendat in hac recunctationem ſuam. [Nam uupta, meretrici hoſtis eſt) Caute ẽt hoc præſtruit poëta, ne ooo veriſimile videatur potuiſſe meretricem cõcorditer cum pellice agere. Nam oupta meretrici hoſtia alia .ſ. inimica. [At eaſdem amicas tibi fore) Hic quidem ſenes: verũ aliæ cauſæ ſunt quæ mulieres faciunt moleſtas, & hæ aũt ſpectatoribus notæ ſunt ex argumento. [Et ſimul ſuſpicione exolues,) Hoc eſt quod ſupra dixit, crimen ooa quoque ſuſpĩciouem interpretati ſumus. [Exolues) Expedies. [Pudet Philumenæ) Pudet duo ſignificat, ſiue ille peccarit quem pudet, ſiue ille cuius pudet. Et familiariter Philumenæ, tanquam notæ ex Pamphilo. [Sequimini me intro buc ambæ) Ancillis dicit, quæ ſuut κοινὰ πρόσωπα. [Pudet Philumenæ) Conſcientia cõmunis viri & pellicatus. [Quid eſt quod mihi malim, q̃ quod huic) Senſus hic eſt, Quid eſt quod magis optem mihi euenire, q̃ quod ſimul proderit etiam meretrici? [Quid eſt quod mihi, &c.) Sic boc ergo intulit pro oouo. Mirandum eſt enim euenire potuiſſe, vt idem & ſeni & patri proſit, quod meretrici. [Quid eſt quod mihi malim) Vt amicitia mihi & ſibi proſit. Et oſtendit cõmune ſibi booum eſſe. [Euenire) Euenire, bis ſubaudiendum. [Vt gratiam ineat ſine ſuo diſpendio) Recte. Difficile eſt.o. gratiam inire ſine dãno. [Et mihi proſit?) Mire, quia difficile eſt amicum ſine damno acquirere. Et quia cum lucro noo potuit dicere, & hoc ipſum bonũ fecit, quia ſine damno. Ergo velut tria ſunt, vt gratiam ineat, vt ſine damno, & vt mihi proſit. [Pamphilum vere ab ſe ſegregarit) Proprie ab meretrice ſegregari dicitur, ab vxore, diſiungi. [Scit ſibi uobilitatem ex eo, & rem oatam) Quaſi dicatur, Ecce quam amauit Pamphilus. Sed hoc ſentire & dicere, patris eſt ſtulta pietate magnificantis filium. Vt, Meum gnatum rumor eſt amare. Et proprie nobilitatem dixit nam & meretrix & gladiator nobiles dici ſolent. [Scit ſibi) Quod nimia amat, ait Nobilitatem. [Ex eo) Vtrum ex Pamphilo? an ex eo, ex ea re, id eſt quod ſegregauerit vere ab ſe Pamphilum? & hoc eſt melius. Nam nobilis meretricis eſt oou timere, ne alterum oon inueniat. aut oobilis eſt, cognitam fieri etiam ſenibus. [Rẽ natam) Ex patronicio & amicitia ſenis. [Gloriam) Ex facto raro in meretricibus. [Et rem oatam) Quia multa in eam contulit. [Et gloriam eſſe) Quia defendit eum apud ſoceroa & vxorem, & quòd marito meretrix coniugem reddit.

GVID. Nihil &c.) In hac ſcena idem pollicetur Bacchia Phidippo ꝙ erat pollicita Lachi, videlicet ſe ituram ad mulieres, & expleturam earum animum, ſeque crimine expeditură. P. Phidippus conuenieua cum nutrice dicit ſe iuſta præbiturum & neceſſaria. nihil .i. nou patiar aliquid, defieri, a defio is, id eſt deeſſe tibi, ſeu deficere tibi apud me. quin .i. ꝙ noo. id quod ſit opus .i. ſit neceſſarium, præbeatur .i. præſtetur. benigne .i. large, liberaliter, ſed cũ tu nutrix eris ſatura .i. repleta cibis, & ebria .i. vino ingurgitata, facito .i. efficito, ut puer outriendus ſit ſatur .i. bene outriatur. L. Noſter ſocer .i. Phidippus pater nurus Lachia venit, video eum ſ. vel intellige vt, & dic vt video noſter ſocer venit, uam ad parandam nutricem ſe contulerat. adduxit nutricem puero .i. pro puero educando. deinde vt Phidippus fuit in conſpectu ſubdidit. ò Phidippe, Bacch. meretrix deierat .i. Deoa iurat, vel valde iurat, perſancte, id eſt ualde firme. P. Hæccine, .i. utrum hæc ea meretrix, quam vxori Pam. anteponit. L. Hæc eſt ea ipſa. P. Pol nec iſtæ meretrices, iſtæ per contemptũ dixit metuunt Deos .i. non ſunt religioſæ, ſiue religione uon tenentur, & opinor .i. talis eſt opinio mea. Deos ooo reſpicere has .i. non curare, nec habere rationem, ſeu reſpectum earum, quaſi quæ nec ſint religioſæ, nec dent pœnaa. quippe quæ à Dijs contemnantur. B. Dedo .i. in poteſtatem tuam do, quaſi valde do, & in tuum arbitrium ancillas meas. exquire .i. explora, receptẽ necne filium tuum quodlibet cruciatu .i. quodlibet ſupplicio, ſeu tormento. licet .i. tu potes id facere. per me .i. me permittente, hæc res quæ ſequitur agitur .i. tractatur, agitatur, voluitur hic, videlicet ꝙ oportet me facere, vt vxor redeat Pamphilo .i. ad maritum. q. i. vt redeat vxor. ſi perficio .i. ſi compleo. non me pœnitet

nitet famæ.i. non paruam mihi videbitur de fama acquiſiſſe, vel non paruam mihi famam acquiſierim, videlicet me ſolam fuiſſe ad.ſ.reconciliaſſe vxorem marito, quod aliæ meretrices fugitant, nam nolunt vxores maritis reconciliari. L. O Phidippe inuenimos.i.comperimus, in re ipſa.i.in rei veritate, mulieres noſtras fuiſſe ſuſpectas.i.in ſuſpicione poſitas nobis falſo.i. iniuria. poſtro.i.deinde, vel ſed. nunc experiamur.i. probemos hanc meretricem, vtentes opera eius. nam ſi tua vxor Myrrhina compererit .i.deprehenderit, cognouerit ſe credidiſſe falſo crimini.i. falſe ſuſpicioni. hic.n. capitur crimen pro ſuſpicione falſa, miſſam faciet.i.dimittet iram. Si autem.i. ſed ſi. gnatus.i. filius eſt iratus ob eam rem, quod vxor eius peperit clàm.i.occulte, ſecreto. id propter quod eſt iratus eſt leue.i.non magni ponderis ac momenti, hæc ira recedet cito ab eo Pamphilo. profecto.i.certe. nihil malim.i.vtinam nihil ſit dignum diſſidio.i.vt Pamphilus non peccauerit. L. Exquire.i.explora ſagaciter à Bacchide, an peccauerit Pamphilus. adeſt.ſ.Bacchis. ipſa Bacchis faciet quod ſatis eſt.i. quod ſufficit ad plenam purgationem. B. Faciam quod ſatis eſt ad purgationem. PH. Phidippus quaſi longiora ſint verba Lachetis, reprehendit Lachetem inquiens, vel quid.i.cur. narras tam longo ſermone mihi illæc, per contemptum dixit, quaſi tædioſa prorſus & moleſta, quippe qui animum noueris meum. an.i.verũ. ò Laches narras mihi iſtæc, quia tute ipſe.i. tutemet. non audiſti dudum.i.aliquanto ante a me.ſ.vt.i.qualis, vel cuiuſmodi animus meus ſit de hac re.i.de peccato Pamphili. nam facile perſuadetur mihi eum non peccaſſe adeo, cupio hanc affinitatem manere inter nos perpetuam, & ideo non eſt quod exquiram latius vt oẽs modo.i. nunc, vel duntaxat. exple animum.i. perſuade illis mulieribus vt credant Pamph. non peccaſſe, nam qui perſuadet rationibus eius animum explet, qui eſt perſuadendus Lac. ò Bac. ædepol quæſo vt tute.i. tumet ſerues.i. præſtes id quod pollicita es mihi, videlicet iuſiurandum apud mulieres. B. Ergo vis vt intro eam.i. ingrediar ad mulieres. ob eam rem.ſ. vt iureiurando confirmem Pam. à me non receptari. L. I, id eſt vade, atque exple animũ.i. perſuade his mulieribus, & coge vt credant. B. Eo ad mulieres. etſi.i.quamuis ſcio meum conſpectum fore.i. futurum eſſe, hodie inuiſum.i. moleſtum, exoſum his mulieribus, nã nupta mulier eſt hoſtis.i.inimica meretrici vbi.i.qñ. ea nupta eſt ſegregata à viro vt erat Philumena. L. At.i. ſed. hæ mulieres erunt amicæ inter ſe. vbi.i.qñ. reſciſſent.i.cognoſcent. tanquam rem inopinatam. quamobrem.i. propter quam cauſam. aduenerīs.i.acceſſeris ad eas. at.i.ſed. promitto eaſdem mulieres fore.i.futuras eſſe amicas tibi. vbi.i. quando, cognouerint rem.i.rei veritatem, nam exolues.i.eripies, explicabis illas errore. & ſimul, id eſt & etiam. exolues te ſuſpicione quam de te habent quod Pam. receptes. B. Perij, me pudet Philumenæ.i.vel pudore, afficior, quod peccaui in Philumenam eo quod detinuerim, aliqñ eius maritum meis illecebris, vel me pudet Phil.i.erubeſco, & pudore afficior propter Philumenam, quæ ſic ducta falſa ſuſpicione non dubitauit virum relinquere. Ambæ.i.vos duæ ancillæ. ſequimini me intro huc.i.in hunc locum, quem oſtendo vobis. L. Quid eſt quod malim euenire mihi, quàm id quod intelligo euenire huic Bac. vt.i. ita. quod ipſa Bacchis ineat gratiam.i.conciliet ſibi beneuolẽtiam mulierum. ſine ſuo diſpendio.i.ſine ſuo damno, & vt ipſa proſit mihi reconciliando vxorem filij ipſi filio, quod mihi vtile eſt nemo negat. nam ſi eſt.i.ſi contingit & erat vt hæc Bacchis nunc ſegregarit.i.ſeiunxerit. vere.i.non ficte Pam. ab ſe.i. a ſua conſuetudine ſcit nobilitatem eſſe ſibi natam ex eo.i ex ea re, quia Pam. ab ſe ſegregarit meretrices. interdum dicuntur nobiles quaſi multis notæ, quarum eſt non timere ne alterum non inueniant, aut ſe cognitas fieri etiam ſenibus, & ſcit inquam rem.i.commoditatem bonorum eſſe natam ſibi ex ea re, videlicet ex patrocinio & amicitiá ſenis, vel quia multa in eam contulit filius, & ſcit inquam ipſa Bacchis gloriam.i.laudem, poteſtatem eſſe ſibi natam ex eo, quia videlicet defendit Pamph. apud ſoceros & vxorem, & quod marito coniugem reddit, & hoc facto ipſa Bacchis refert gratiam ei Pamphilo.i.reddet illi beneficium. nam dicebat prius Pamph. de ſe benemeritum propter multa, quæ contulerat in eam & iunget.i.coniunget, nos amicos ſibi, vna opera.i. vno labore, & vna ſua induſtria, ac operatione.

LATO. ARgũ) Bacchis purgat ſe Phidippo, deide ad mulierculas ingreditur. [Nihil apud) Senex egrediens alloquitur nutricem. [Non pœnitet) Liptote figura, pro, cupide amplector. [Nam ſi comp.) Dilema. [Profecto in hac) Epiphonema. [Quid iſtæc) Bene recuſat Phidippus, ne eadem res denuo agatur. [Nam nupta) Æthiologia, à perſona. [Perij, pudet) Attende verecundiam meretricis. [Gratiam ei) Pamphilo, nempe olim bene merito.

NIhil apud me) Nutrices puerorum curam agere debere, **PETRVS MARA.**
& ad illos diligenter attendere, ne quid pueris deſit, docet hæc ſcena: ne dum hæ bene paſtæ, & potæ fuerint, infantium nullam rationem habentes, vt morbis obnoxij fiant, negligendo cõmittant. Quare ſummopere cauendum, ne delicioſis, guloſis, vinoſiſq. mulierculis pueri cõmittantur. Et cum iſtæ naturaliter minime affecti ſunt erga pueros nutrices, vt matres nõ ſolent eos, tanta cura tractare, ſed ſubdititia quadam, & ficta beneuolentia excipere, vtpote mercedis tantum cauſa diligentes, ſi diligere dicendæ ſunt. [Ancillas dedo) Quæ.ſ.aduentus Pamphili conſciæ erant, nam libera corpora tormentis afficere, non licitum fuit. [Exple animum).i.ea inani te hac ſuſpicione, purga, libera te. [Perij, pudet) Aduertite pudorem meretricis, quæ non audet ſe ipſam vxori in conſpectum exhibere. [Gratiam ineat) Hoc eſt mereatur ſuo beneficio pudorem.

ANcillas dedo, quolibet cruciatu per me exquire, licet) **RIVII castigat.**
Hæc vera lectio eſt, quam & libri habent in Pergamenis deſcripti. Sunt tamen in quibus legatur: Quo lubet cruciatu per me exquirere licet, vt exemplar Lugdunenſe, Venetum, alia pleraque. Prior lectio magis arridet, quam & verſus ratio expoſcit: Eſt autẽ iambicus tetrameter catalecticus Quòd ſi exquirere legas. idem fuerit acatalecticus, qualis in hac ſcena nullus. Reſpexit autem Poëta hic ad eum morem, quo, oborta criminis de domino ſuſpicione, ſerui in cruciatum dabantur, & quæſtionibus tormentiſq. ſubijciebantur. Plaut. in Moſtel. Seruos pollicitus eſt Dare ſuos mihi omnes quæſtioni. Id Græci dicunt ἐκδιδόναι. Reſpondet autem illi, quod ijdem, ἐξαιτεῖν, Latini ea poſcere ad quæſtionem dicunt, vel in quæſtionem poſtulare. vt Cic. pro Cluent. In Miloniana idem ſimpliciter poſtulare dixit. [Ob eam rem vis ut ego introeam?) Nos ob eam rem uis ergo introeam. Sic Donat. cumq. eo uetera exemplaria: ne de elegantia nihil dicam.

VNius ſunt generis huius ſcenæ uerſus iambici tetr. cata- **GLAR.**
lectici, præter ſecundum, qui eſt dimeter. Tribrachys primo loco primi uerſus eſt, & iambus loco tertio. Deoſque uel anapæſtus eſt loco ſeptimo, uel s, eliditur in Opus, ut ſit tribrachys. In 6. uerſu creticus eſt locis primo & tertio, quanquam Deos monoſyllabum eſſe poteſt. In 8. idem pes eſt loco quarto. quod dicere malim quàm s, elidere cum lõga uocali in Res. In 11. idem pes loco ſexto. In 12. Inuenimus præteriti eſt temporis. Itaque loco tertio ſpondeus eſt quarto iambus. In 13 vel falſo, falſo adiectum eſt, quod ex Donati commentario ſatis claret. Intelligitur enim in Crimen, & carmen prorſus reſpuit, fieret enim hypercatalecticum. In 17. s, eliditur in Satis. In 18. d, in Quid. In 19 e, in Exple ad finem corripitur, non eliditur. itaque ibidem tribrachys. Ita in 21. imperatiuus I, non eliditur. ſed corripitur. In 22. dactylus eſt loco ſecundo, ſed primo ac tertio iambus, quarto tribrachys. In 24 tres iambi ab initio, & Hę, manet integrum. In 25. Tibi uel iambus uel pyrrhichius facit, vt uel Cognorint, uel cognouerint legi queat. In 26. Suſpicione ſecundam ſyllabam producit. In 5. a fine d, eliditur ſiue in Quid ſiue in Quod. In 4 a, fine Suo uel omitti poteſt, uel poſtponendum Diſpendio. In ultimo rurſus scioli ſenſum explere conati Amicos infulſerunt contra carminis rationem.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Per annuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi cognitionem Philumena ab illo compreſſa oſtenditur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena conuerſio eſt fabulæ: nam in ea Bacchidis interuentu errores deprehenduntur, nempe per annuli cognitionem Philumena à Pamphilo compreſſa reſciſcitur. Exindeq; natum ſibi puerum liquido cognoſcitur. Inſuper Bacchis ipſa longo ac perpolito ſermone beneficia ſua, & in Pamphilum, & in vniuerſam eius familiam, extra meretriciam morem abunde collata commemorat. ADDITIO. *Animaduerte Parmenonem ſeruum in hac tota fabula perpigrum, & per quam curioſum induci, ita tamen, vt nihil quicquam & ex ſententia procedat.*

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Redit Parmeno, quia Pamphilo ablegatus fuit, ne quid de puero reſciſceret.

Trochaici

Trochaici & Iambici Tetrametri Catalectici.

PARMENO, BACCHIS.

AEDEPOL næ eſſe meam herus operam deputat parui preti,
Qui ob rem nullam miſit: fruſtra vbi totum deſedi diem,
Myconium hoſpitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaque ineptus hodie dum illic ſedeo, vt quiſque venerat,
Accedebam: adoleſcens, dic dum q̃ſo tun' es Myconius?
Num ſum. Callidemides? non. hoſpitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam eſſe arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abij. ſed quid Bacchidem
Ab noſtro affine exeuntem video? quid huic hic rei eſt?
B. Parmeno, oportũne te offers, propere curre ad Pamphilum.
P. Quid eò? B. dic me orare, vt veniat. P. ad te? B. immo ad Philumenam.
P. Quid rei eſt? B. tua quod nil refert, percõtari deſinas.
P. Nil aliud dicam? B. etiam: cognoſſe annulum illum Myrrhinam
Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem mihi ipſu' olim dederat. P. ſcio.
Tantum ne eſt? B. tantum: aderit continuo, hæc vbi ex te audiuerit.
Sed ceſſas? P. minime equidem: nam hodie mihi poteſtas haud data eſt:
Ita curſando atque ambulando totum hunc contriui diẽ.
B. Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?
Quot commodas res attuli? quot autem ademi curas?
Gnatum ei reſtituo, qui pæne barũ ipſiusq́. opera perijt:
Vxorem, quam nunquam eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo:
Qua re ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus annulus fuit initium inueniundis.
Nam memini, abhinc menſes decem fere ad me nocte prima
Confugere anhelantem domum, ſine comite, vini plenũ,
Cum hoc annulo. extimui illico: mi Pamphile inquam amabo,
Quid exanimatus es obſecro? aut vnde annulum iſtum nactus?
Dic mihi. ille alias res agere ſe ſimulare. poſtquam id video;
Neſcio quid ſuſpicarier magi' cœpi; inſtare, vt dicat.
Homo ſe fatetur vi in via neſcio quam compreſiſſe:
Dicitq́. ſeſe illi annulum, dum luctat, detraxiſſe:
Eum cognouit Myrrhina in digito modo me habẽtem:
Rogat, vnde ſit: narro oĩa hæc: inde eſt cognitio facta,
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, & filium inde hunc natum.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:
Etſi hoc meretrices aliæ nolunt: neque enim eſt in rem noſtram,
Vt quiſquam amator nuptijs lætetur. verum ecaſtor
Nunq̃ animum queſti gratia ad malas adducam partes.
Ego dũ illo licitũ eſt vſa ſum benigno, & lepido, & comi.
Incommode mihi nuptijs euenit: factum fateor:
At pol me feciſſe arbitror, ne id merito mihi eueniret.
Multa ex quo fuerint cõmoda, eiu' incommoda æquom eſt ferre.

AEDEPOL næ meam herus eſſe operam deputat parui pretij) In tota hac fabula ſeruus piger & curioſus inducitur, neque quicquam illi euenit ex ſententia ſua. [Ædepol næ meam) Totum à ſtomachante dicitur, quaſi qui nunc maxime iniuriã perſenſerit. [Ædepol næ meam) In hac ſcena κατασκευὴ populo exponitur. [Deputat parui pretij) Quia ſic.ſ.abutitur. Deputat paruo eum, qui deputat eam in re nullius pretij conſumendam. [Fruſtra vbi totum deſedi diem) Deeſt Illuc, vt, ſic, Illuc, vbi fruſtra totum deſedi diem. [Totum deſedi diem) Nota accuſatiuo caſu vſum eſſe. [Myconium hoſpitem dum expecto) Memoriter & vigilanter ſeruus Myconium hoſpitem & Callidemidem dixit: ne videretur negligentia, vel obliuione ſua non inueniſſe ad quem miſſus eſt. [Myconium hoſpitem) Bene oſtendit ſe memorem & ſignorum & nominum, vt videatur vere illuſus cum operã dederit. [Itaque ineptus) Moraliter additum ineptus. Et ineptus, quaſi inaptus. [Adoleſcens dic dum quæſo) Vernaliter & comice ſeipſum ſeruus imitatur. & eſt μίμησις. [Es tu Myconius?) Nam vt tria mandata ſunt inquirenda tria inquiſita ſunt ordine. [Oẽs negabant) Bene tranſit a μιμητικῷ ad διηγηματικόν, & αὐτόμ. [Neque.n. quenquam eſſe arbitror) Id eſt non puto eum eſſe in mundo. [Iam pudebat) Sedere, an interrogare? [Ab noſtro affine exeũtem video?) Satis moraliter inducitur ſeruus, dicere ab noſtro affine: cum domini eius ſit, non ipſius. Sic & prius, Noſter ſocer video venit. pro, Pamphili ſocer. [Exeuntem video?) Docte poëta præmonſtrat locuturam perſonam. [Quid huic hic eſt rei?) Rurſus curioſus nihil ſciturus eſt: & excurſurus piger. [Parmeno opportune te offers) Attendendum q̃ ab initio comœdiæ uſque ad finem Parmeno mittitur vt curtat: & celatur, vt neſciat quod curioſe deſiderat. [Propere curre ad Pamphilum) Facete poëta inde incipientẽ facit, quod ille minime vult, dicendo, Curre. [Quid eo?) Id eſt ad Pamphilum. [Ad te?) Vide curioſum non recuſare laborem, quo cauſam ſciat. [Ad te?) Non ad te conueniendam: ſed domum, Ad te ſignificat. [Immo ad Philumenam) Mire tota fabula inuenit quamobrem currat Parmeno. [Quid rei eſt?) Totum pro perſona. [Tua quod nihil refert, percontari deſinas) οἰκονομικῇ διανοίᾳ & eximie dixit, quaſi minus ſit iniurium prohibere interrogare, q̃ interroganti non reſpondere. Et memento hanc eſſe cui in principio nihil celauerit Parmeno. [Nihil aliud dicam?) Vult rem per mandata colligere. [Etiam cognoſſe annulum illum Myrrhinam) Etiam, aduerbium eſt, vel conſentientis, vel reminiſcentis: ſed magis reminiſcentis modo. Sic Cicero, Etiam, q̃ pene præterij, capella quædam eſt mire facta. [Scio) Non audio, inquit, ſed ſcio. [Sed ceſſas?) Hoc eſt tardas & quieſcis. vrget autem eum curſu. [Minime equidem) Ceſſo ſubauditur. [Poteſtas haud data eſt) Ceſſandi ſcilicet. Ita curſando atque ambulando. [Eſt enim curſus, & nauigantis, & equitantis) Quantam obtulit aduentu meo. Reliqua pars argumenti per μονῳδίαν narratur. [Quot cõmodas res attuli?) Quot, tam multas. Et more ſuo Attuli dixit. [Quot autem ademi curas?) Sic ante, Vt metum, in quo nunc eſt, adimam, atque expleam animum gaudio. [Quot cõmodas res attuli? quot autem ademi curas?) Hæc omnia admirantis ſunt. vt Virg. Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes? [Gnatum ei reſtituo, &c.) ἀντίφρασις. [Reddo,) Redditur nobis quod noſtri cupidum eſt, Reſtituitur nobis, cuius cupidi ſumus. Bene ergo gnatum reſtituo, vxorem reddo. [Qua re ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit) Ergo non vnum beneficium, ſed tria ſunt. [Exolui) Variauit tempora reſtituo, reddo, exolui. [Nam memini abhinc menſes decem) Menſes decẽ dixit, & recte, vt de hoc peperiſſe demonſtret. [Nocte prima) Primis partibus noctis, vel primore, vt Vidimus obſcuris primã ſub vallibus vrbem. [Cõfugere anhel.) Ex his argumentis põt colligi, hunc eſſe q virginem vitiauerit. [Confugere anhel.) Vide ſigna cõiecturalia, q̃ confugere vidit, timebat, q̃ anhelantẽ, colluctatus fuerat, q̃ domum, celari volebat, q̃ ſine comite, pudendũ fuerat facinus, q̃ vini plenum, temeratium, q̃ anulũ habebat, partum indicat. Vides igitur his indicijs vt virginem apparet vitiatam. [Mi Pamphile inq̃ amabo) Hæc blandimenta ſunt muliebria. [Quid exanimatus es obſecro? aut vnde annulum nactus?) Principalia ſigna vitij illati, perturbatio & annulus. [Quid exanima DON.

animaetus es obſecro? aut vnde annulum iſtum nactus? Breuitati conſuluit Terent. nam in Græca hæc aguntur, non narrantur. [Simulare) Fingere, ac pro vero falſum tradere. [Ille alias res agere ſe ſimulare).i. alias res agentem ſe fingere. pudebat.n. amicæ de alterius ſtupro fateri: & ei amicæ, quam iñ deperibat. [Neſcio quid ſuſpicarier) Pro aliquid. [Homo ſe fatetur vi in via virginem neſcio quam compreſſiſſe) Bene additum, homo. Et oratorie Neſcio quam. ex quo dicto omnis error eſt natus: nã appone nomen, & nulla fabula eſt. [Neſcio quam) Vel quia vere neſciebat, vel quia ſic dicẽdum fuit, ne amare illam videretur. [Hæc tot propter me gaudia) Incluſit narrationem fabulæ more ſuo, ne hæc in futuro actu expectaremus. [Et ſi hoc meretrices aliæ nolunt) Color neceſſarius à veriſimili. Se enim alibi dixiſſe, Bonas matronas facere, meretrices malas: meminit. [Ego dum illo licitum eſt) An meruerit Pamphilus. [Neque enim eſt in rem noſtram) In rem vtilitatem.i. pro cõmodo. [Incõmode mihi nuptijs euenit) Sic dixit, quemadmodum dicimus, Ei male euenit, aut bene ei contigit. [Nuptijs) Deeſt Ex. vt, Ex nuptijs. [Incommode mihi nuptijs euenit) ἀνανθρώπως. Et eſt ordo, Incõmode mihi euenit, ex nuptijs. & incõmode, pro incommodo. [Factum, fateor) ἀνανθρώπως. [Ne id merito mihi eueniret) Ego hæc dolemus quæ merito contingunt. [Multa ex quo fuerint commoda eius) Ratio cur noua omnia ſiant, & contra officium meretricis. [Multa ex quo fuerint commoda eius, incommoda æquum eſt ferre) Hoc eo tractu vocis & ea æquanimitate dicendum, quale in Adelphis. Quando eum quæſtum occeperis, accipienda & muſſitanda iniuria eſt adoleſcentium.

GVID. AEdepol &c.) In hac ſcena conuerſio eſt fabulæ, nam in ea errores deprehenduntur, & per agnitionem annuli Phil. agnoſcitur fuiſſe compreſſa à Pam. indeq; puerum natum eſſe perhibetur. In ioca aũt fabula ſeruus piger & curioſus inducitur, nec quicquam illi euenit ex ſententia ſua. P. Ædepol.i. per ædem Pollucis, iurantis eſt. ne.i. certe herus.i. dñs, puta Pam. deputat (ibi de auget).i. valde putat, meam operam.i. meũ laborem, eſſe parui pretij.i. paruæ æſtimationis. qui.ſ. herus miſit me ob nullam rem.i. propter nullam cauſam. eo ſup. in eum locum. vbi.i. in quo loco. fruſtra.i. incaſſum. deſedi.i. diu & valde ſedi totum diem.i. toto die, ſed elegantior ſit ſermo per accuſatiuum, q̃ per ablatiuum. dum.i. qñ. expecto in arce.i. in ſummitate, ſeu in ſummo loco vrbis & munitiore. Callidem idem.i. illũ ſic appellatum hoſpitem.i. amicum externum qui ſolet in hoſpitio amico recipere herum meum peregrinatur. Myconium.i. vel ex Mycone Inſula una ex cycladibus vicina Delo, uel forte ex aliquo oppido talis nominis. itaque.i. ideo. dum ego ineptus .i. tanq̃ ineptus, & fatuus, ſiue male apertus, ſedeo hodie illic in arce. vt.i. cum primũ quiſque venerat.i. applicauerat ad eum locum, ſtatim accedebã ad eum.ſ. dicendo ò adoleſcens.i. ò iuuenis quæſo.i. precor, rogo, dic dum (dũ eſt ſyllabica adiectio) es tu Myconius.i. de Mycone? reſpondebat ſup vnuſquiſque à me interrogatus. non ſum Myconius.i. eo loco, qui uel Mycone dr̃ uel Myconium. At.i. ſed es ne ſup. Callidemides? iñdebat quiſque. nõ ſum Callidemides. deinde interrogabam. ecquem.i. nunqd habes hic aliquem hoſpitem.i. amicũ, quem & tu recipere hoſpitio ſoles, & ille te Pamph.i. qui uocetur Pamph. oẽs negabant ſe hr̃e hoſpitem talem, neque arbitror eum Callidemidem eſſe quẽ quã.i. eſſe aliquem, hoc eſt nõ puto eum eſſe in mũdo. denique.i. tandem, poſt multam expectationem. hercle iam me pudebat tã diu illic ſedere. abij.i. diſceſſi ab eo loco, Sed quid.i. cur, uel propter quid. uideo Bacchidem meretricem exeuntem ab affine noſtro.i. à ſocero Pamphili Phidippo. Affinitas eſt regularitas perſonarum ex nuptijs coniunctarum omni carens cognatione ſanguinis, quid rei.i. quid negotij eſt huic Bacchidi hic.i. apud affinẽ, id eſt (quod barbare dici ſolet, aut ſaltem non multum proprie) quid hic habet agendum hæc mulier. B. O Parm. offers è mihi opportune.i. tempeſtiue, mature, & (quod dicunt) bona hora, curre propere.i. feſtinanter ad Pamphilum. P. Quid.i. cur. curram eo.i. ad locum in quo eſt Bacch. dic illi me orare eum ut veniat huc. P. Dicam ut ueniat ad te.i. ad domum tuam, & (quod barbare dici ſolet) penes te. B. Immo.i. ſed, dic ut ueniat ad Philumena.i. (quod inepte dr̃) penes Philumenam.i. ad domũ eius. P. Quid rei eſt.i. quæ res eſt, ſeu quod negocium eſt, quod acceſſitur Pamphilus. B. Deſinas.i. ceſſas. percunctari.i. inquirere curioſe nimis. id quod nihil.i. nequaquam. nullo modo, refert tua .i. ad te ſpectat. dicimus enim hoc nihil refert mea.i. ad me non attinet. P. Nihil aliud dicam Pamphilo, q̃ quod ad Philumenam ueniat. B. etiam hic eſt aduerbium reminiſcentiæ. dic ſup. Myrrhinam matrem Philumenæ cognoſce, id eſt cognouiſſe illũ annulum, quem ipſe olim dederat mihi fuiſſe aliqñ ſuæ gnatæ, uidelicet Philumenæ. P. Scio eum dediſſe tibi annulum. ne.i. utrum. Myrrhinam cognouiſſe annulum fuiſſe filiæ, eſt tm̃.i. eſt res tanti momenti, ut propterea ueniat? B. Petis an tantum ſit illud? ipſe Pamphilus continuo.i. haud mora. aderit.i. aduenniet, uel hic præſens erit. vbi.i. poſtquam. audierit ex te.i. a te. hoc.ſ. Myrrhinam cognouiſſe annulum fuiſſe filiæ, ſed ceſſas.i. tardas, quieſcis, pigritaris, vt aliquo verbo utar, lenteſcis.i. ociaris uel ocio incumbis, neque feſtinanter vadis quo iuberis. P. Equidem minime.i. non ceſſo. nam poteſtas ceſſandi.ſ. non eſt mihi data hodie, ita.i. adeo. contriui.i. conſumpſi hunc totum diem. curſitando.i. frequenter currendo huc & illuc. atque ambulando.i. non ita celeriter eundo, q.d. modo currendum mihi fuit, modo ambulandum, vel cape curſitando pro nauigando. Eſt enim curſus & nauigantis & equitantis, & cape ambulando pro gradiendo pedibus in terra. B. Hæc ſecum loquitur diſcedente Parmenone, & quidem hæc loquitur cum admiratione. Quantam lætitiam obtulit hodie Pamphilo. aduentu meo, id eſt cum veni ad mulieres, q.d. maximam. quot res commodas.i. quot opportunitates & commoditates attuli hodie? q.d. multas. admodum.i. ſed quod curas.i. quot ſolicitudines. ademi.i. abſtuli & à Pamph. & à Philumena, Myrrhinaque matre &c. ego reſtituo ei Pamphilo natum.i. filium à ſe genitum, qui natus.i. filius. pene.i. fere. perijt.i. expoſitus fuit. opera.i. operatione harum mulierum, & ipſius Pamphili. reddo ei Pamphilo vxorem quam ratus eſt.i. exiſtimauit, putauit, confirmauit ſe nunquam habiturum eſſe poſthac.i. poſt tempus, in poſterum, in futurum. Redditur nobis quod noſtri cupidum eſt. Reſtituitur nobis cuius cupidi ſumus. bene ergo natum reſtituo, vxorem reddo. ego exolui.i. expediui illud, quare.i. propter quod Pam. fuit ſuſpectus patri & Phidippo ſocero. adeo.i. certe. hic annulus fuit initium his rebus inueniendis.i. ad has res ſic inueniendas, vt omnia ita procederent ex animi ſententia. nam memini.i. recordor Pamphilum confugere.i. confugiſſe, ſed noluit iungere præteritum præterito. anhelantem.i. æſtuantem ex colluctatione cum puella, cui vitium obtulerat, & memini confugiſſe eum domum .i. in domum meam ad me, vt celaret facinus illud. ſine comite.i. ſine ſectatore aliquo puta ſeruo, propterea q̃ pudendum erat facinus, & memini eum confugiſſe ad me plenum vini.i. vino ingurgitatum, ac propterea intemeratium. prodiſſe facinus cum, hoc annulo.i. habentem hunc annulum detractum à puella, & quo tempore prima nocte.i. prima noctis parte, ſeu primis tenebris, vel prima nocte qua hoc perpetrauit facinus. fere abhinc decem menſes, id eſt (q̃ barbare dici ſolet) de poſt 10. menſes, vel ſunt bene decem menſes. Abhinc enim refertur ad præteritum, & dehinc ad futurum, vt vidi illum talem. ilico.i. ſtatim extimui, ne mali eſſet aliquid inquam.i. dico ei. ò mi Pam. amabo, aduerbium blandientis, quaſi rogo te per amorem, obſecro.i. quæſo, quid.i. cur es exanimatus.i. cõmotus ira, & perturbatus? aut dic mihi vnde nactus es.i. habuiſti illum annulum. Ille Pam. ſimulare, pro ſimulabat, id eſt fingebat ſe agere.i. habere curæ. alias res, id eſt alia negotia. quàm id quod verum erat. poſtquam video ipſum ſuſpicari.i. timere, dubitare neſcio quid: timebat enim ne ea violentia reſciretur, & ita graues daret pœnas, cœpi magis, inſtare, id eſt vrgere, vt dicat id quod ſuſpicabatur & dubitabat, homo ille.ſ. Pamphilus fatetur ſe compreſſiſſe vi, id eſt violaſſe, defloraſſe, vt ita dicam: vi, id eſt per violentiam. in via qua ad nos veniebat. neſcio quam virginem. & bene neſcio quam, nam tunc compreſſit eam in tenebris & dicit Pam. ſeſe Pamphilum detraxiſſe.i. abſtuliſſe illi virgini annulum. dum.i. quando. vel quandiu luctatur cum virgine, quæ ſtuprari nolebat. Hæc Myrrhina mater Philumenæ cognouit modo.i. paulo ante in digito meo eum annulum. rogat ipſa.i. interrogat me habentem illum annulum, vnde ille annulus ſit.i. proceſſerit. narro illi hæc omnia, quæ prius dixi. inde.i. ex eo tempore. cognitio facta eſt Philumenam eſſe compreſſam.i. violatam ab eo Pamphilo, & cognitio facta eſt hunc filium natum inde, id eſt ex eo compreſſu.

Lætor tot gaudia contigiſſe illi Myrrhinæ propter me.i. meo beneficio vel per me. Etſi.i. quamuis. aliæ meretrices nolunt hoc, id eſt lætari propter talia matrimonia, vel nolunt vxorem reconciliari viro enim, id eſt quia. non eſt in rem noſtram, id eſt nobis utile non eſt, ſiue non eſt in vtilitatem noſtram, aut pro commodo noſtro, ne.i. quod quiſquam, id eſt aliquis, amator.i. amore noſtri captus, lætetur, id eſt gaudeat, delectetur nuptijs, id eſt coniugio. Verum, id eſt ſed. ecaſtor, id eſt per ædem Caſtoris. ego Bacc. nunquam adducam animum ad malas partes.i. ad officiũ malarum meretricũ, vel ad malas applicationes.

gratia

gratia.i.cauſa quæſti pro quæſtus.i.lucri nũmarij. antiqui gaudebant dicere tumulti, ſenati, quæſti in genitiuo ſingulari pro tumultus, ſenatus, & quæſtus ſm quartam ſortunam declinãdi. Ego vſa ſum illo Pam.benigno.i.liberali, largo. lepido.i.iucũdo, feſtiuo, & comi. declinatur hic & hæc comis & hoc come. comi ergo .i.facili. nã comes dõt eſſe hoïes benigni faciles & ſuaues, q eriã ti comiter monſtraor viam benigne. non grauati. Inde comitas tatis talis hoium ſuauitas. Euenit mihi.i.accedit mihi, incõmode aduerbiũ.i.male intẽpeſtiue nuptijs.i.ex nuptijs, Pam. & Phil. fateor factum, videlicet mihi male accidiſſe ex nuptijs, ac pol arbitror me feciſſe ne male mihi eueoerit merito.i.q a ſic meruerim. Æquum eſt ferre incõmoda eius viri, ex quo vero, quemadmodũ ex Pamphilo multa cõmoda fueruot.i.extiterunt ac prodierunt. prius.n. confeſſa eſt Pamphilum benemeritum eſſe de ſeipſa.

LATO. ARgũ) Mittitur Parmeno ad Pamph.quæ eſt œconomia ad ſequentem ſcenã, & Bacchis q d intus actum ſit ſpectatori indicat. Eſtque hæc cataſtrophe fabulę.[Ædepol næ) Redit Parmeno iratus, quod à Pamphilo deluſus ſit. [Adoleſcens dic.) Proſopopœis facete exprimens ludificationem ſeruuli. [Quid rei) Attende curioſitatem. [Quantam obtuli) Hæc ad ſpectatores Bacchis. [Nam memini) Narrat partem argumenti. [Dum luctat) Pro luctatur. [Hæc tot pr.) Concludit narrationem, & factum ſuum probat. [Ego dum) A meritis. [Incommode) Antipophora.

PETRVS MARS. AEdepol) Gloriantem meretricẽ, & de ſuis beneficijs exultantẽ, hæc ſcena exprimit. Quod q a ab hoïbus qui in decoro vitę verſantur, fieri non decet, recte meretrici aſſignatum eſt. Leuis.n. animi & pudoris vacantis indicium eſt, ait Seneca, iactare, q̃ beneficeris merenti. Ariſt. interrogatus, quo pacto beneficium vio lateretur, dixit, ſi demerenti ie iactaueris. [Tua quod nihil intereſt percontari deſinas) Hæc ſententia ſolet dici, in omnium curioſos aliarum rerum, qui ea gaudent exquirere, quæ nihil ad eos pertinent. [Dum luctat) Antiquæ dictum pro luctatur.

RIVII caſtigat. QVi ob rem nullã &c.) Exulta, pertinet ad proxime ſequentiã, q̃ ex interprete colligitur, Deeſt, inqt, Illuc, vt, ſit, Illuc, vbi fruſtra totũ deſedi diẽ. Leue hoc, ſed non tñ diſſimulandum. [Dicitq. ſeſe illi annulũ, dum luctat, detraxiſſe) Sunt q legendum potent luctatur, ſed & alterum illud placet, vt ſit. ἀρχαϊσμός. Veteres.n. actiua voce in hoc verbo vſos fuiſſe interdũ teſtatur Marcellus, inter alia hoc etiam è Terentio exemplum ſubijciens. Plautus: Quid multa verba? plurimum luctauimus. Idem in Trinũmo: Cum hiſce ærumnis deluctauit. pro deluctatus eſt.

GLAR. XVij. primi huius ſcenæ verſus ſunt trochaici tetram. catal. In quorũ primo ædepol ſuo more ponit. In tertio verſu, Myconium ita poſitum vides, vt tres primæ ſyllabæ faciant pedem, Si ò breue eſt, tribrachyn. Sin lõgum fuerit, vt haud dubie paullo poſt in quinto eſt verſu, amphibrachyn. In 9.d, eliditur in Quid. In 12. trochæus primo eſt loco, in ſecundo creticus, niſi Tua monoſyllabum faciamus. à enim longum eſt. In 14. amphibrachys ſecundo loco eſt, niſi Suæ monoſyl. fuerit. In 15. Audiertr legendum abſque ſyncope. [Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie?) Sequentes oẽs ſunt iambici tett.catal. In lib. Aldi τὸ hodie ad ſecũdum verſum perperam appoſitum erat. In 5. verſu creticus eſt loco tertio. In 12.s, eliditur in Mage. In 13. Virginem verbum abundat, nec ſenſus deſiderat, nec carmen ſuſcipit, & Donatus non legit, haud dubie a ſciolo quopiam in contextũ poſitum. In 16. Luctat legendum puto, & Seſe geminandum, ita non eſt opus Annulum diſſyllabum facere; quod exiſtimarunt quidam. In vltimo Eius monoſyll.eſt.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli, quem olim dederat Bacchidi. Euſdem mirifice laudatur vxor.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac vltima ſcena Pamphilus tanto ex rerum geſtarum renunciatione perfunditur gaudio, vt præ nimio affectu à Parmenone tam opportuna nunciante, neutiquam ad credendum perſuaderi potuerit, niſi eadem illa Bacchis quoque eius amica quam blande confirmaret. Hæc deinde Pamphili vxorem mirifice laudat; ſimulq; conjectudinem illam frequentem, vltro citroq; habitam, omnibus vſque celandam eſſe vterque cenſet. Poſtremo per facetam & iucundam Parmenonis ſententiam, Comœdiæ finis imponitur. ADDITIO. *Equidem plus, &c. Donatus, & alij hoc dictum meretricis abeuntis potius, quam Parmenonis eſſe cenſet, quod nobis minime quidem videtur conuenire, cum alias ob cauſas, tum quòd paullo ſuperius. Parmeno ex Pamphilo percontatur, liceat ne ſibi ſcire quidnam ſit, ſi quid boni fecerit, ex quo liquido conſtat, ipſum hoc imprudentem feciſſe, præterea hic ſeruus per totam Comœdiam, tametſi curioſus, omnium tamen rerum gerendarum ignarus introducitur.*

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Cataſtrophe fabulæ totius.

Tetrametri, & pauci Trimetri.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

VIDE mi Parmeno etiam ſodes, vt
mi hæc certa & clara attuleris;
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falſo frui.
PAR. Viſum eſt. PAM. certo ne?
PAR. certe. PAM. deus ſum, ſi
hoc ita eſt. PAR. verũ reperies.
PAM. Manedum ſodes? timeo ne aliud eſſe credam; atque aliud nunties.
PAR. Maneo. PAM. ſic te dixiſſe opinor, inueniſſe Myrrhinam,
Suum annulum habere Bacchidem. PAR. factum.
PAM. eum, quem ego olim ei dedi:
Eaq́. hoc te nuntiare mihi iuſſit: ita ne factum? PAR. ita inquam.
PAM. Quis me eſt fortunatior, venuſtatiſq́. adeo plenior? egon'
Pro hoc nuntio quid te donem? quid? quid? neſcio.
PAR. at ego ſcio. PAM. quid?
PAR. Nil: nam neque etiam in nuntio, neque in me ipſo quid ſit boni,
Scio. PAM. ego ne, qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris,
Sinã ſine munere à me abire? ah nimiũ me ingratũ putas
Sed Bacchidem eccam video ſtare ante oſtium:
Me expectat credo: adibo. B. ſalue Pamphile.
PAM. O Bacchis, ò mea Bacchis, ſeruatrix mea.
B. Bene factũ, & volupe eſt. PAM. factis, vt credam, facis:
Antiquamq́ adeo tuam venuſtatem obtines,
Vt * voluptati obitus, ſermo, aduentus tuus, quocunque adueneris, * volũtate
Semper fiet. B. at tu æcaſtor morem antiquum, atque ingenium obtines,
Vt vnus hoïum homo te viuat nunq̃ quiſquam blãdior.
PAM. Ha, ha, hæ, tu ne mihi iſtuc? B. recte amaſti Pamphile vxorem tuam:
Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod noſſem, videram:
Perliberalis viſa eſt. PAM. dic verum. B. ita me dij amẽt Pamphile?
PAM. Dic mihi, harum rerum nunquid dixti iam patri?
B. nil. PAM. neque opus eſt
Adeo mutito: placet hoc nõ fieri itidẽ, vt in comœdijs,
Omnia vbi oẽs reſciſcunt. hic, quos par fuerat reſciſcere,
Sciunt; quos non autem ſcire æquom eſt, neque reſciſcunt, neque ſcient.
B. Immo etiã, hoc q occultari poſſe facilius credas, dabo:
Myrrhina ita Phidippo dixit, iuriiurando ſe meo
Fidem habuiſſe, & propterea te ſibi purgatum. PAM. eſt optume:

Speroq́.

Speroq. rem hanc eſſe euenturam nobis ex ſententia.
PAR. Here, licet me ſcire ex te, hodie qd ſit qđ feci boni?
Aut quid iſtuc eſt, quod vos agitis? PAM. non. PAR. ſuſpicor tamen.
Ego ne ab Orco hunc mortuum? quo pacto? PAM. ne ſcis Parmeno,
Quantum hodie profueris mihi, & ex quanta ærumna extraxeris.
PAR. Immo vero ſcio, neque hoc imprudens feci. PAM. ego iſtuc ſati' ſcio. PAR. an
Temere quicquam Parmenonem prætereat, quod quod facto vſu' ſit?
PAM. Sequere me intro Parmeno. PAR. ſequor. equidem plus hodie boni
Feci imprudens, quàm ſciens ante hunc diem vnquam.
Vos valete & plaudite.

DON. VIDE mi Parmeno etiam ſodes, vt mihi hæc certa) Bene hæc cepetit. verū eſt.n.vt q̄ miſere cupimus, id etiam tardius credamus effectum. Sic & in Heautont. Ego vereor magis. [Mane dum) Dum abundat. [Sic te dixiſſe opinor) Miro affectu inducitur vix adduci ad te credendum q̄ gaudet Pāphilus. [Ita inq̄) Quaſi, tam ante faſſus, dico. [Quis me eſt fortunatior, venuſtatisque adeo plenior?) Ob beneficia Veneris. Cui contrarium inuenuſtus, cui contra teciderit q̄ amat. [Quid donem. qd, quid neſcio) ἐπαλληλόν. vt, Pelaginis venis erroribus actus? An munitu diuum? an, quæ te fortuna fatigat, Vt triſtes ſine ſole domos, loca turbida adires? [Nam neque in nuncio) Magis ſcire vult, q̄ minus accipere. [Nam neque, in nūcio, neque in me ipſo boni qd ſit, ſcio) Facete agit Terent. quanto magis Parmeno curioſus eſt, tanto magis neſcit illa quæ cupit. [O Bacchis ò mea Bacc. ſeruatrix mea) Bene additum eſt, ſeruatrix mea. Et mea q̄ ſupra dixit, amatoris eſt. [Facta vt credam facis) Difficile enim erat credere his rebus gaudere meretricem. [Vt voluptati obitus) Obitus, occurſus. Ob.n.ſignat contra. Ergo obitus, aditus, legitur &, voluntate obitus. [Obitus, ſermo, aduētus tuus) Inter obitum & aduentum hoc intereſt, q̄ obitus eſt, quem caſus affert, aduentus, quē volūtas, & deſtinatus locus. [Tune mihi iſtuc?) Quia blandimentum magis meretricium eſt. [Nunq̄ ante hunc diē meis oculis,) Hoc eſt nunq̄ ſic videram, vt eā noſſem. [Quod noſſem).i. quod meminiſſem, q̄ ſcirē, ac nec hoc nunq̄ viderā. vt alibi, Non eqdem iſtuc, q̄ ſciā. [Dic verum) Bene inſtāter ex meretrice quærit, qd de forma vxoris ſentiat. ſcit.n. hanc. iudicē eſſe pulchritudinis poſſe, vel q̄ fœmina, vel q̄ æmula. [Num qd) Num aliqd. acuendum ergo Quid. [Neque opus eſt adeo mut.) Vel tecum dicto? [Non fieri hoc itidē vt in comœdijs) Mire, quaſi hæc comœdia non ſit, ſed veritas. Aut deeſt, Alijs. [Vt in com.) Deeſt Fit. [Omnia oēs vbi reſciſcunt) In fine .n. comœdiæ nihil cui q̄ celari ſolet. [Hic quos par fuerat) Hic, in hac comœdia. aut in hac re. Reſcire, eſt recognoſcere, & vix inuenire q̄ qs neſcierit. [Neq. reſciſcent neque ſciēt) Reſciſcūt ad quos pertinet, & reſciſcūt, q neſciūt, Sciunt, q negligūt. Et reſciſcimus ex alio, Sentimus ēt p̄ noſtram opinationem. [Here, licetne me ſcire ex te?) Ridicule inſtat ſcire, ignoraturus Parmeno. [Egone hūc ab Orco mor.) Verba ſunt cogitātis. ideo & ἰδιωτικῶς loquitur. [Neſcis Par.) Addidit ſtimulos curioſitati eius. [Imo vero ſcio, neq. hoc imprudens feci) Recte. paruū.n. beneficij meritū, ſi ab imprudente pſtitum videatur. [Temere quicq̄ Parmenonē prætet.) Quòd interdū non temere p̄tereat q̄ habet faciēdi neceſſitatē. [Temere quicq̄ Parmenonem p̄t.) Sibi ipſi, h.d. & ſe nominat, vt, Degeneremque Neoptolemū narrare memēto. Et, Age nunc, Phormionem q volet, laceſſito. [Temere quicq̄) Verum, h.d. Non temere, neque p̄ imprudētiam geritur quicqd vtile eſt. an, h.d. Nihil pōt tranſire temere, q̄ vtile factu eſt, qn gratiam ſui habeat? An hoc dicit, An quicq̄ Pamphilus p̄tereat temere, ita vt non remuneret bonū factum Parmenonis, q̄ ſibi vtile fuerit? Et conuenit hoc dictum meretrici abeunti. [Feci imprudens q ſciens ante hunc diem vnq̄) Quia non conuenit ſeruo ſcienti recte facere, bene addidit imprudenti ſibi eueniſſe, vt benefaceret, q̄ prudens nunquam fecerit. [Imprudens quàm ſciens) ἀντίθετον ſecundūm. nam imprudentem ſcienti reddit, non prudentem.

GVID. VIde &c.) In hac ſcena vix poteſt Pamphilo pſuaderi tantā opportunitatem accidiſſe, quanta nunciauit Par. ſeruus tādem tū allocutione Bacchidis ad id credendum facile induxit aium Pam. ò mi Par. ēt ſodes, quaſi ſi audes, verbū comicū & blandimenti quiddā hñs, vide i. diligenter conſidera, vt. i. qualiter, vel q̄, attuleris mihi hæc q̄ dixiſti mihi certa. i. nihil habētia dubitationis, aut obſcuritatis, ne i. vt non, conijcias. i. decipies, impingas, impellas me frui. i. delectari hoc gaudio falſo, i. hoc breue tps. i. in hoc breue ſpatium tpis. PAR. Quia dixerat ei Pam. video, ideo rñdet, viſum eſt. i. ſatis conſideratū eſt à nobis & pulſum, vt quæ diximus ſint certa & clara. PAM. Ne. i. vtrum, viſum eſt certe. i. ſine dubitatione. PAR. viſum eſt certe. PAM. ſum Deus. i. ſum feliciſſimus vt Deus. ſi hoc eſt vt dicis. PAR. Reperies verū eſſe q̄ dico Pam. & qa Parmeno iā tædio affectus præ ſe ferebat diſceſſū, aut nō velle amplius audire, ideo ſubdit Pam. Mane dū, abundat dum. i. ſiſte gradū & audi reliqua ſodes, blandit ei vt auſcultet. timeo ne. i. q̄ credā aliud. & tu nuncies aliud. i. timeo ne animi nři ferantur ad diuerſa, & nō ſit illud q̄ nuncias id q̄ intelligo. PAR. Maneo. i. ſto ad audiendū te Pam. opinor te ſic dixiſſe (repetit nūciata ne falſo intellexerit) videlicet Myrrhinā inueniſſe. i. dep̄hendiſſe Bacchidem hr̄e annulum ſuū. PAR. Factū eſt ſup. i. inuenit eam hr̄e annulum ſuum. PAM. Dixiſti ergo Myr. inueniſſe Bacchidem hr̄e eum annulū. quem annulū olim. i. iampridē dedi eis. ſ. Bacchidi. & dixiſti q̄ ea Bacchis iuſſit te nūciare hoc mihi. ne. i. vtrū. eſt ita factū vt repeto. PAR. Inq̄. i. dico. & iā ſatis dixi q̄ ita factū eſt. PAM. Quis eſt fortunatior. i. felicior. cui felicius & magis ex animi ſnia proceſſerint oia me. i. q̄ ego. & adeo. i. certe, vel valde, aut intm̄, ſeu ita, q̄s eſt inq̄ plenior venuſtatis. i. beneficiorꝫ Veneris. vel venuſtatis. i. voluptatis. nam Venus uoluptas eſt. Ego ne. i. nō. donem te q.d. i. p̄ aliqd. Dicimus .n. dono te hac re, & nō dono te hāc rē, niſi admodū antiquū eſſet p̄ hoc nūcio ita mihi iucūdo, q.d. imo debeo te donare maximis muneribus. Deinde apud ſe deliberat qua re ſit eū donaturus inquiēs. q.d donē tibi. ſ. deinde paruo tpe lapſo non potēs inuenire quo eū donet ex animi ſnia iterꝫ replicat q̄ donē tibi uel te. Poſt ea ſibi ſatisfacere non ualēs ait, neſcio q.d tibi debeā donare, ſiue quo debeā te donare. Nā dicimus dono te hac re, ubi eſt remuneratio p̄ beneficio accepto, & p̄ labore ſuſcepto cauſa nřa. PAR. At. i. ſed. ego ſcio quo donare me debeas. PAM. Quid eſt ſup. quo te donare poſſim? PAR. Scio enī. i. qa, nihil debes me donare. nā nō ſcio qd boni ſit tibi, neq. in nūcio. i. in relatione, ſeu nūciatione mea neq. in memetipſo p̄p q̄ debeas te aliqua me donare. PAM. Ego ne. i. utrū ego ſi nā. i. patiar te abire à me ſine munere, q. ſ. tu feceris me mortuū. i. q eram mortuus, reducē. i. reuerſum, ſaluū, incolumē. ab Orco. i. ab Inferno, ſeu à loco tenebraꝝ in lucē, q.d ego q perierā, & quaſi nullus erā p̄ę dolore, tuo nuncio reuixi. Orcus dr̄ cognomē fluuij inferoalis à Styge palude defluentis, ab Orcos q̄ eſt iuſm. Nā Dij p̄ illū fluuiū, & p̄ Stygē paludē iurare ſolebāt certiſſima iureiurāda. ponit ēr, p̄ Inferno. Hic & hęc redux reducis, idē in plurali reduces dñr, q p̄icula euaſerūt, & icolumes, ac ſalui inopinatos fines redierūt. Ah, interiectio dolētis ſe videri ingratū, putas me nimiū ingratū. i. imemorē beneficioꝝ. Sed eccā. i. ecce hic p̄pē uideo Bac. ſtare ante hoſtiū. credo q̄ me expectabat. abibo. i. ibo ad eā. B. O Pam. ſalue. PAM. O Bac. mea. i. quā amo. mea ſeruatrix. i. ꝯſeruatrix à morte quaſi fuiſſem moriturus niſi mihi ꝯſuluiſſes, ſalue ſup. B. Bene factū eſt à nobis. & uolupe. i. pro uoluptate, uoluptuoſe, & delectabilr̄, ſeu uolupe. i. uenuſte. nā Venus eſt Dea uoluptatis titilātis, uolupe (ut ait No.) capit̄ pro uoluptate. Plaut. in Aſin. Hic ſenex ſi qd clam uxorē ſuā aio fecit uolupe. i. p̄ uoluptate ducit. PAM. Facis ut credā factis. i. his q̄ facta ſunt. Nā difficile erat credere meretricē his rebus gaudere, & obtines. i. foues, ꝯſeruas, retines. adeo. i. ita. tuū antiq̄ uenuſtatē. i. feſtiuitatē, ſuauitatē, pulchritudinē, ut obitus. i. occurſus, q ſit caſu, & bñ obitus. Nā ob dicit cōtra, & in occurſo cōtrahit, ut inq̄ ſermo tuus. i. tuū colloqum, & ut aduentus tuus, quē uoluntas & deſtinatus locus affert, ſemp̄ ſit uoluptati. i. ſemp̄ afferat uoluptatē, quocunque. i. in quēcunque locū adueneris. B. At. i. ſed. ecaſtor. i. p̄ ædem caſtoris q̄ iurandi genus mulieres dicebūt tm̄. tu Pam. obtines. i. retines. morē. antiquom. i. id q̄ ſemp̄ multo ante ꝯſueuiſti & antiquū genium. i. antiq̄ naturā & felicitatē naturalē, adeo ſup. ut q̄ſq̄. i. aliq̄s hō, unus. i. ſolus hoīum. i. ex hoībus nunq̄ uiuat blādior. i. ſuauior. mitior te. i. q̄ tu. PAM. Ha, ha, hæ, interiectiones ridentis. Ridet.n. à meretrice ſibi attribui blādimenta, q̄ potius ſunt meretricū. Deinde ſubdit, &. i. ēt, tum. i. tūc, cum tecū habebam cōmercium, attribuebas ſup. mihi iſtud. Vel potius ſic intelligaē. Tū. i. tu ne aſcribis mihi iſtud q̄ me non decet, ſed meretricū eſſe ſolet. Deinde ad aliud ſermonem conuertit.

uertit. B. O Pam.recte.i.non improuide,nec temere, nec iocô ſulce amaſti vxorem tuam Philumenam. Nam nunq̃ videtam rá oculis meis ante huoc diem. ꝙ noſſem i.ꝙ ſcirem, vel meminiſſem,ſeu animaduertiſſem ſ. me vidiſſe alias. Nam ꝙ oſtendit & refert orationem præcedentem. ipſa viſa eſt mihi. perliberalis.i. valde,& honeſte venuſta,hoc eſt uiſa eſt mihi eſſe ea venuſtate, qua mulieres liberas & optimates decent. PAM. Dixtin'.i. dixiſtine verum? bene inſtanter ex meretrice quærit de forma vxoris,vtpote quæ ſit pulchritudinis perita dijudicatrix. uel ꝙ fœmina uel quod æmula ſit. B. O Pamphile ita Dij ament me,vt ex animo dico,iurandi modus eſt. PAM. Dic mihi .i. rñde mihi. nunquid.i. vtrum dixiſti iam aliquid harum rerum patri meo Lacheti. B. Nihil dixi de his rebus. PAM. Neque eſt adeo.i.valde,vel in tm̃,ſeu ita opus aliquid harum rerũ patri dicere.mitto.i. omittas dicere quicq̃. Alij libri habent mutito à mutio mutis, & tunc eſt ſenſus,mutito.i.celato,taceas,occultes,ſecreto teneas illud ꝙ factum eſt. Nam interdum mutire (vt vult Don.) ſignificat tacere,nihil facere,nec dicere, vnde & mutos dicimus. Interdum mutire(vt Feſtus inquit)ſignificat loqui. Ennius,Palam mutire homini plebeio piaculum eſt. B. Placet mihi hoc ꝙ factum eſt,non fieri notum.ſ.omnibus,itidem.i.ſimiliter,vt.i.ſicut, in alijs comœdijs fieri ſolet,vbi .i. in quibus comœdijs. oẽs reſciſcunt.i.poſt factum ſciunt omnia,quæ facta ſunt. Hic.i.in hac comœdia,vel in hac re. hi quos par fuerat i. decuerat reſciſcere,id eſt venire in cognitionẽ facti. ſciunt quid actum ſit,ſed illi quos nõ eſt æquum ſcire quid factum ſit,neque reſciſcent.i. nõ cognoſcent ex alio,neque ſcient ꝑ propriam opinionem.immo ẽt.i.ſed ẽt. dabo.i,dicam vel ſuggeram,atque ſuppeditabo,qui.i.quo modo,vel vnde credas factũ facilius occultari.ſ.celari. Myrrhina dixit ita Ph.tuo ſocero,ſe habuiſſe fidem.i.veritatem vel probationem.an adhuc receptarẽ te meo iureiurando.i.meo ſacramento, & ꝑpea quia ſciuit veritatem,dixit te eſſe purgatum.i.excuſatum ſibi.i.apud ſe Pamph.optime eſt .i.optime ſe res habet. & ſpero hanc rẽ eſſe venturam nobis ex ſnĩa.i.ad votum. PAR. O here .ſ. PAM. Ne.i.verũ licet.i.permittitur,cõceditur mihi me Par.ſcire hodie ex te.i.à te. qd boni.i.ꝙ bonũ ſit ꝙ feci. aut qd illud eſt ꝙ vos agitis.i.loquimini,vel tractatis. PAM. Nõ licet tibi ſcire. PAR. Tñ ſuſpicor.i.conjecto aliquantulũ quid ſit. Deinde ſubdit verba cogitãtis apud ſe egon'.i.verũ ego feci ſup. hunc Pamp. reducẽ ab orco in lucẽ,vt prius dictum eſt,quo pacto.i. quo modo hoc feci. PAM. O Par.tu neſcis quantũ hodie ꝓfueris mihi,& neſcis ex quãta erumna.i.miſeria,extraxeris.i.eduxerit,eripueris me. PAR. Imo vero.i.ſed certe,ſcio quãtum ꝓfuerim tibi,nec .i.& nõ,feci hoc.i.tibi nõ profui imprudens.i. incõſideratus ꝑ imprudentiam cum nõ cogitarem non ꝓdeſſe. PAM. Ego ſatis ſcio illud videlicet te feciſſe cõſulto,vt mihi ꝓdeſſes. PAR. An quicq̃ .i.aliqd prætereat temere.i.incõſulte. PAR. Id eſt me.i.an Parmeno aliquid temere ignoret. Nam hæc res præterit me, ſignificat hanc rem ignorare. An ergo Parmeno aliqd ignoret ꝙ vſus ſit.i. vtile ſit,vel opus ſit facto.i.facere,ablatiuus participij pro infinitiuo,vt Saluſt. Mature facto opus eſt,facto pro facere. PAM. O Parmeno ſequere me intro in domũ. PAR. Sequor te. Deinde ad ſpectatores dicit,eqdem hodie feci imprudẽs .i. non ſuſpicãs me id facere plus boni. q̃ vnq̃ fecerim ante hunc diem,ſciẽs.i.cõſulto,cogitato,dedita opera,ſeu de induſtria. Valete.i. diſcedite cũ ſanitate,& plaudite.i gratulamini poëtæ & actoribus. ego Calliopius parnum poëtæ defenſor recenſui.i. diligenter recognoui hanc comœdiam,& cenſuræ meæ iudicium adhibui illi.

LATO. ARgm̃)Lætitia Pãphili ob patefactum errorem in Philumenam.[Viſum eſt)Refertur ad dictum Pãphili ,vide. [Quis me for.)Exclamatio lætant.s.[Pro hoc)Hoc totum cum geſtu pronunciandũ eſt.[Egone qui.)Hyperbole.[Obitus) Occurſus.[Recte amaſti)Honeſta commendatio,ad conciliandam gratiam coniugum. [Placet non)Id eſt, non placet hic omnia reuelari ſicut in ceteris comœdijs, nempe Philumenam ante nuptias compreſſam fuiſſe. [Here.) Rurſus exprimuntur Parmenonis mores. [Egone hunc) Eſt memor dicti Pamphili, & eſt eclipſis.[Immo vero)Simulat ſe ſcire ut ad indicãdum prouocet. [Ego iſth.)Ironia. [Equidem plus)Hoc ad ſpectatores.

PETRVS MAAS. VIde mi Par.) Quàm immodicus affectus inſperatum & ſubitum haudium ſit,& lætitia ea lõgioribus doloribus & animi perturbatione, hac ſcena exprimitur, Et quæ inſperata ſunt,cum nunciantur,nõ facile admodum fidem inueniunt,nec creduntur. Hoc ſequuntur pauor,difficultas, & deſperationes. Gaudium aũt comitem habet, vt ait Seneca lib. II.de Ira,exultationem,exultatio tumorem,& nimiam ęſtimationem ſui. Cicero gaudium putat eſſe affectionem animi alicuius, præ ſentis boni opinione conceptam, ſed tantummodo in interioribus,hoc eſt animo & mente ſedem hr̃e. Lætitiam uero etiam in exterois geſtibus redundare,& hoiem externũ occupare. [Deus ſum,)Hoc eſt fortunatiſſimus,feliciſſimus, ꝙ deorũ vita beatiſſima vulgo habeatur.[Orco)Orcus,Pluto & infernus.

RIVII caſtiga. VEnuſtatisq́. adeo plenior) Marcellus legit, venuſtatisq́. adeo plenior,ꝙ ne vitium eſſe exemplaris ſuſpicere,Vetuſtas,inquit,& antiquitas vel felix, uel ſapiens, vel manſueta eſt habita, mox ſubijcit hoc e Terẽtio exemplum, quo id cõprobet.Sed eſt,opinor, μνημονικὸν ἁμάρτημα. Nam ex Don.liquet conſentientibus cunctis exẽplaribus, legendum eſſe uenuſtatis,ꝙ & ſenſus expoſcit.Don.hoc loco : Quis me eſt fortunatior,uenuſtatisq́. adeo plenior? Ob beneficia,inquit Veneris,vt contra inuenuſtus,cui contra reciderit quod amet. Ter.in And. Adeon' hoiem eſſe inuenuſtum aut infelicẽ quenq̃, ut ego ſum? [Sinam ſine munere abire?) In Haſſenſteniano atque itẽ altero quodam erat,à me abire,quo modo ex impreſſis Venetum,Lugdunenſe,alia pleraque.Quòd niſi metri ratio id poſceret, videri poterat ab interprete quopiam adiectum : Nunc cum uix aliter conſtet verſus,addendum omnino puto.[Hi quos par fuerat reſciſcere)Sic quidẽ vulgo. Nos,Hic quos par fuerat &c.quo modo manuſcriptum exẽplar,nec aliter Don.cuius verba ſunt, Hic, in hac comœdia, aut in hac re. Vocum ſimilitudo errori anſam præbuit obſecundante præſertim ſenſu.

GLAR. IN huius ſcenę primis decẽ verſibus ingens difficultas eſt à nemine adhuc bene diſcuſſa. ipſe ẽt vehementer nutiro. Sed aggrediamur bonis auibus. Lector audaciam nr̃am boni conſulat dabimus ſaltẽ occaſionẽ alij diligentius ea exactiusq́. conſiderandi. Primus verſus iamb.eſt tetr.cat.in cuius primo loco anapæſtus eſt,correpta e,in Vide,niſi bacchium quis malit.Secũdo loco dactylus eſt,tertio ſpodeus,videlicet vt ipſa legamus uerſum.

Vide mi Parmeno,ſodes ẽt,ut mihi hęc certa & clara attuleris.

Ita Mihi monoſyll.totum eliditur. Quatuor deinde ſunt iamb. tetr.acat.In quorum 2.Certon' legendum,& Deus monoſyl.niſi bacchium loco quarto conſtituamus.In 5.loco ſpondeus eſt.Nã Ita poſt Eſt legendũ.Hactenus non magnopere diffido quin bene de his quinque conſtet ratio. At de ſequentibus quinque valde hæreo,dicam tamen ꝙ ſentio. Sextus huius ſcenæ uerſus trochaicus eſt cat.tetr. Septimus iambicus tetr.cat.ſed ita legendus.

Eaq́. hoc te nunciare mihi iuſſit, ita eſt factum? P. ita inq̃.

Quòd ſi legitur ut vulgo habent exemplaria erit troch. tet.acat. vt alibi diximus,ſed iambicum malim. Octauus eſt dimeter,vel troch. catal. vel iambicus acatal. trochaicus ita.

Quis me eſt fortunatior? Iambicus ita,
Quis eſt me fortunatior?

Nonus eſt iambicus tetr. acat. ita legendus,

Venuſtatisq́. adeo plenior? Ego ne te pro hoc nuntio.

Vt vel Ego ſecundam habeat longam,vel Pro integrum maneat. Decimus eſt iambicus tetr. cat. atque ita legendus.

Quid donẽ? quid,quid neſcio. P. at ego ſcio. PAM. quid?
PAR. nihil enim. nam

Vndecimus eſt rurſus trochaicos tetr. acat. quem ita lego,

Necq́. in nuncio,nec in me ipſo boni quid ſit ſcio.

Vt prima de Necq́.poſitione producatur,ut reuera ex Nec & q́. compoſitum eſt,& eo modo etiã Horat.poſuiſſe putatur, Necq́. polymnia. quanquam quid cõmentatores eo in loco dicant,me haud latet. Ego de hac re cum nemine certauero.Qui duo deinde ſequuntur,ſunt iambici tetr.acat.

Ego ne qui ab Orco mortuum me reducem in lucem feceris.
Sinam ſine munere à me abire? ah nimium me ingratũ putas.

Qui deinde ſequuntur quinque ſunt iambici ſenarij.In quorum vltimo vel Tuam monoſyllabum eſt,vel creticus eſt loco tertio. [Vt voluptati obitus,ſermo,aduentus tuus,quocunque adueneris) Vndecim nunc ſequuntur iambici acatal. tetr. In quorum primo haud dubie creticus eſt loco primo & quinto. Quãquam in quinto loco Tuus monoſyllabum eſſe poterit. In tertio verſu eſt conſonantis loco in Homo. nam ꝙ præcedit m, non eliditur. In 4. legendum, Ha ha hæ, Tun' & Mihi monoſyllabum totum eliditur,aut creticus eſt loco ſecundo. In 5. uel Meis, & Eam ſunt monoſyllaba, vel tertio loco amphibrachys eſt & loco quinto creticus. In 6. verſu Dij corripitur, non eliditur. In 7. vel Mihi monoſyllabum, uel creticus eſt loco primo. In 8. vel Nunto legi poteſt media correpta per n, vt ſit à Nuto frequentatiuum uel Mutito, ut ſit à Mutio, ſic autem media producta fuerit. uerſus utrunque patitur. In nono creticus haud dubius loco primo eſt. Et Don. Hic legit,non Hi. at hoc nihil ad carmen. [Myrrhina ita Phidippo dixit iurijurando meo)

Se-

Sequitur quinq. trochaici tetr.cat. In quoꝝ tertio nõ eſt omittẽdũ verbum Eſſe. In 4 vel Ne abijciendũ, vel, & ꝙ malim creticus eſt loco ſecundo. Nam in hac ſcena creticia frequenter vſus eſt. Quod & ſequẽte verſu patet, vbi & loco primo & ſexto reſidet. & q̃q̃ loco primo d, elidi poteſt, non tñ n, loco ſexto in Tamen. Sextus deinde ac tres ſequẽtes ſunt iambici tetr.acat. In quoꝝ ſecũdo Me ante Extraxeris omittendũ non eſt. In tertio creticus eſt locis primo & ſeptimo, q̃q̃ ſeptimo a, elidi poteſt in Satia. In tertio à fine verſu, bacchius eſt loco quarto, & s, eliditur in Vſus. Poſtremi duo ſunt trochaici tetr.catal. quales in omnium comœdiarũ fine huius Poëtæ. Omnes.n. Terentij Comœdiæ ab iambicis ſenarijs incipiũt, & in trochaicos tetr.catal. finiunt. quod ideo admonemus, quod in quibuſdam libris ad vltimum verſum adnotatum reperimus, Senarius trochaicus. qui ſepararunt illud Plaudite, tanquam nihil ad carmen attinens, cum verbum Plaudite carmen concludat in omnibus huius Poëtæ Comœdijs.

TERENTII PHORMIO.

FABVLAE INTERLOCVTORES.

Phormio	*paraſitus.*	*Phædria*	*adoleſcens.*
Demipho	*ſenex.*	*Dauus*	*ſeruus.*
Antipho	*adoleſcens.*	*Sophrona*	*nutrix.*
Geta	*ſeruus.*	*Hegio*	
Dorio	*leno.*	*Cratinus*	*aduocati.*
Chremes	*ſenex.*	*Crito*	
		Nauſiſtrata	*matrona.*

C. SVLPICII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHREMETIS *frater aberat peregre Demipho*
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clam habebat Lemni vxorem, & filiam,
Athenis aliam coniugem, & amantem vnice
Gnatum fidicinam. mater e Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat. ibi eam viſam Antipho
Cum amaret, opera paraſiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuerſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito, vt illam coniugem
Haberet ipſe. argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHORMIONIS ARGVMENTVM.

GVID. CHREMES *& Demipho fratres fuerunt, quorum Chremes fertur habuiſſe duas vxores, alteram diuitem Athenis, alteram pauperem Lemni, in illa inſula patria Vulcani, ex diuite ſuſtulit filium Phædriam nomine, ex paupere vero ſuſcepit filiam Phaniũ nomine. Conuenerat autem Chr. cum fratre Demiphone, qui vnum filium Antiphonem habebat, vt daretur nuptui Phanium Antiphoni, ita vt res ad exitũ deduceretur. Demipho iuit in Siciliam, & Chr. Lemnum ad arceſſendam filiam. Interea mater & filia venerunt Athenas quærendi Chr. gratia, neque eum inuenerunt, quod apud vxorem pauperem dicebat ſe nominari Stilphonem, & apud diuitem Chr. proinde petentibus Stilphonem nemo oſtendere potuit, moritur illic paullo poſt mater remanente filia ſola, in cuius amorem forte Antipho exarſit, & opera paraſiti eam duxit in vxorem. Vbi autem redierunt ambo ſenes, inuenerunt Antiphonem, duxiſſe vxorem in abſentia ſua, neque ſciebant eam eſſe Phanium. Nam Chremes, vt eam genuerat, aut certe ex teneris annis eam non viderat, indignati ſenes admodum dederunt operam vt disiungerentur. & vt eam Phormio paraſitus duceret vxorem. Dedit Chremes Phormioni nomine dotis 30. minas, quas Phormio paraſitus dedit Phæd. gratia comparandæ Citharistriæ à Lenone, quam vehementer amabat. Interea Phanium agnoſcitur filia Chr. & mutatum eſt conſilium, ac nuptiæ confirmatæ, quo facto cœpit Ch. repetere ſuas minas à Phormione, quas iam Leno poſſidebat. Vt autem vidit Phormio Chr. ſic acerbe exigentem, prodidit eum Nauſiſtratæ propriæ vxori, quam Athenas habebat, itaque ſenex libidinis reus ab ea vxore non ante veniam meruit, quàm & triginta minarum, & amoris Citharistriæ veniam dediſſet filio. Dicitur aũt hæc fabula Phormio, quo vocabulo lingua græca ſtramen nauticum ſignificat, à cuius vilitate paraſitus ab Apollodoro Phormionis nomine nuncupatur, eſtq; tota motoria, & quaſi in affectibus conſtituta, vt ſatis liquebit in progreſſu.*

DONATI PROLEGOMENA IN PHORMIONEM.

HANC Comœdiam, manifeſtum eſt prius ab Apollodoro ſub alio noie, hoc eſt ἐπιδικαζόμενος Græce ſcriptam eſſe q̃ Latine à Terent. Phorm. Quamobrem nulla dubitatio eſt, hãc ſolam eſſe cui nomẽ poëta mutauerit, & errare eos qui in hac Phormionem paraſitum putat a formula litis, quam intenderit, nominatum, cum Græca lingua fiſcus ſparteus & ſtramen nauticum ſic dicatur, a cuius rei vel capacitate, vilitate ẽt ab Apollodoro paraſitus Phormionis noie nuncupatur. Hæc igitur propriè tota motoria eſt, & in affectibus conſtituta pene maioribus, q̃ comicus ſtylus poſceret, niſi ꝙ arte poëta omnia moderata ſunt. Primas in ea partes, vt ipſe poëta profeſſus eſt, tenet Phormio, ſecundas Geta, tertias Demipho, ſubinde cæteri, prout cuiuſque actus eſſẽ dit. Prologus Phormionis nimis cõcitatus eſt, adeo vt ipſe ſemet veluti reprehendat ob hanc ipſam peruicaciam, & ſimul argũ ſuę purgationis inducat. Atque in ea cum & Protaſis, & Epitaſis, & Cataſtrophe magni moliminis & negotij ſint, ita varijs leporibus aſperguntur, vt ẽt rerum triſtium grauitatem poëta lepidus comica ſerenitate tranquillet. Hæc acta eſt ludis Megalenſibus, Lucio Cornelio Merula Ædili Curuli, & L. Poſthumo Albino, agentibus L. Caſſio Atilio, & L. Ambiuio: modos faciẽte Flacco Claudij filio tibijs ſerrannis, totaque deuerbijs faceti ſſimis, & geſtum deſiderantibus ſeroiecum & ſuauiſſimis ornata canticis fuit. Editaque eſt quarto loco, M. Valerio, & C. Fannio COSS. Perſona etiam in hujus protaſi non vna eſt, ſed duæ, quarum altera extra argumentum poſita eſt, cui narratur fabula, altera in argumento quæ narrat fabulam. Argumentum quoque non ſimplicis negotij habet, nec vnius adoleſcentis, vt in Hecyra, ſed duorũ, vt in ceteris fabulis. Scire aũt conuenit vno die tranſigi Phormionẽ, non vt Heautontimorumenon duobus. Prologus correpte ἀπὸ τοῦ πρόλογον dicitur, non producte ἀπὸ τοῦ πρωτολογεῖν nam officium prologi ante actionem quidẽ rei ſemper eſt, veruntamẽ & poſt principium fabulæ inducitur, vt apud Plautum in Milite glorioſo: & apud ceteros magnæ auctoritatis veteres poëtas.

ARGVMENTVM.

CVM *Chremes Demiphonis frater adſcito ſibi ad fallaciam nomine, quo Stilphonem ſe dixit fecerat, duas eodem tempore habuiſſet vxores Athenis diuitem, pauperem Lemni: ex diuite ſuſtulit filium, qui dictus eſt Phædria: ex paupere furtim ſuſcepit atque educauit filiam, Phanium nomine, eamq; conſilio cum fratre habito deſtinauit filio eius Antiphoni vxorem dare. Quibus complacitis, vno tempore profecti Athenis ſenes. Demipho in Ciliciam, Chremes Lemnum ad arceſſendam filiam, quæ iam illinc cum matre nauigauerat, occaſionem dederunt amandi adoleſcentibus. Nam ſtatim Phædria Citharistriam ſub lenone cœpit ardere: Antipho illam filiam patrui Phanium deſponſatam ſibi, neſciens neſcientem, mox vt Athenas venit, nec patrem reperit falſa deceptus eius nomine, matrem mortuam dum lamentatur adamauit: conſilioq; & opera paraſiti ſecundum leges Athenienſium, quaſi ſibi cognata eſſet, tanquam in iure victus et velut coactus, eam accepit vxorem per abſentiam patris. Qui cum aduenisset, & vellet eam expellere primo confutatur per impudẽtiam paraſiti. poſt cum ſuo fratre ſic decipitur, vt dum eam credit ab Antiphone poſſe disiungi, eam paraſitus ipſe ducat vxorem, & det ducturo 30. minas præſentes dotis puellæ nomine, quas Phormio acceptas Phædriæ dedit: ille, lenoni ad Citharistriam redimendam. Quibus geſtis tandem Chremes agnoſcit filiam ſuam coniunctam eſſe fratris filio. Quare dum mutato conſilio 30. minas à Phormione per rixam conatur exigere, per eundem proditus vxori ſuæ Nauſiſtratæ eſt, & factus libidinis reus, non ante veniam meruit à matrefamilias, quàm & 30. minarum, & amoris Citharistriæ veniam dediſſet filio. Primus actus eſt in colloquio Daui et Getæ, per quos diſcidit populus argumentum. Secundi actus tenor continet aduentum ſenis turbulentum, & eiuſdem iurgium aduerſus Getam et Phædriam. Tertio actui attribuitur litigium ſenis & Phormionis. tum conſultatio cum aduocatis. tũ Antiphonis in ſcenam reditus: colloquiumq; cum Geta. tum lenonis & Phædriæ colluctatio. tum adhortatio Getæ de inueniendo argento ad redimendam Phædriæ Citharistriam. Quartum actum iſta concelebrant, aduentus Chremetis: eiuſdemq; cum fratre deliberatio per errorem de eiicienda Phanio. Geta verba de fallendis ſenibus. Antiphonis oratio apud ſemetipſum de amore tractantis. Geta rurſus cũ ſenibus callida, & mox cum Antiphone de eadem cauſa ſimplex diſputatio. ſenum inter ſe colloquium de expulſione mulieris. & ad extremum verba Chremetis agnoſcentis nutricem, ac per eam filiam ſuam cum Antiphone coniunctam. In quinto actu per Demiphonis errorem Phormio accipit argentum dotis nomine, & conuenitur Nauſiſtrata vt exire domo cõpellat Phanium nunciatur Antiphoni, & Phormioni per Getam, Phaniũ a patre agnitam permiſſamq; vt vxor habeatur. quæ cum ita acta ſit, expoſcitur argentum a Phormione per rixam ſenum, à quibus ille oppreſſus, rem omnem aperit Nauſiſtratæ. ad quod primum irata, vt in tali re vxor, mox lenitur in fine fabulæ, & tutiſſimum à patris iracundia præſtat Phædriam.*

Felix quem faciunt aliena pericula cautum

ACTA LVDIS ROMANIS, L. POSTVMIO ALBINO, L. CORNELIO MERVLA AEDIL. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS FACTA IIII. CN. FANNIO, M. VALERIO COSS.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic prologus concitatus eſt, utpote qui in Lucium Lauiniũ Poëtam æmulum inuehitur, a quo grauiter laceſſitus parta referre molitur, Eſtq; hic initium ſpectatorem prouocans in odium perſonæ aduerſarij, coniũctum cum inſinuatione ad beneuolentiam perſonæ Terentianæ conciliandam.

Senarij.

PROLOGVS.

Poſtquam poëta vetus poëtam non poteſt
Retrahere à ſtudio, & transdere hominem in otium,
Maledictis deterrere, ne ſcribat, parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui;
Quia nuſquam * ſcripſit inſanum adoleſcentulum *fecit
Ceruam videre fugere, & ſectari canes,
Et eam plorare, orare vt ſubueniat ſibi.
Quòd ſi intellegeret, olim cum ſtetit noua,
Actoris opera magis ſtetiſſe, quàm ſua.
Minu' multo audaciter, quàm lædit, læderet;
Et magi' placerent, quas feciſſet fabulas.
Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet,
Vetu' ſi poeta non laceſſiſſet prior,
Nullum inuenire prologum potuiſſet nouus
Quem diceret, niſi haberet, cui malediceret:
Is ſibi reſponſum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam eſſe poſitam, qui autem tractant muſicam.
Ille ad famem hunc ab ſtudio ſtuduit reiicere:
Hic reſpondere voluit, non laceſſere.
Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene:
Quod ab ipſo allatum eſt, ſibi eſſe id relatum putet.
De illo iam finem faciam dicundi mihi,
Peccandi cum ipſe de ſe finem non facit.
Nunc quid velim, animum attendite. apporto nouam
Epidicazomenon quam vocant comœdiam
Græci, Latini Phormionem nominant;
Quia primas partes qui aget, is erit Phormio
Paraſitus, per quam res * agetur maxume. *geretur
Voluntas voſtra ſi ad poetam acceſſerit,
Date operam, adeſte æquo animo per ſilentium;
Ne ſimili vtamur fortuna, atque vſi ſumus,
Cum per tumultum noſter grex motus loco eſt:
Quem actoris virtus nobis reſtituit locum,
Bonitasq́. voſtra adiutans, atque æquanimitas.

Postqvam poëta vetus poëtam nõ poteſt) Hoc initium a deſtructione perſonæ aduerſarij ſumitur, coniunctum cum inſinuatione perſonæ Terentianæ. [Poſtq̃ poëta vetus poëtam non poteſt) Nota poſtq̃ apud veteres nõ præterito modo, ſed etiam præſenti tempori adiungi. Vt, Poſtq̃ nos Amaryllis habet, Galatea reliquit. Quanq̃ ſunt qui Poſtquam ſimpliciter pro q̃m accipi velint. [Poſtq̃ poeta vetus) Qui iam diu eſt, non qui iam diu fuit. Ergo vt vinum vetus nou vetus, vt Ennius. [Poſtquam poëta vetus poëtam) Iocunda repetitio, vt, Diua deã &, Notos pueri puer induc vultus. [Poſtquam poëta vetus poëtam nõ poteſt) ἐντιθέναι primum per ἀναλογίαν primam, ita vt extrinſecus noui auditi poetam oporteat. [Retrahere a ſtudio) Sic loquitur, quaſi rem ſcenicam magis lædere voluerit Luſcius, q̃ Terentium. [Transdere) Transdere veteres ſonantius, quod nos lenius dicimus tradere, vt tralatum, nos translatum è contrario. [Et transdere hominem) Comite & venuſte inſeruit hominem, vt, Leuibus huic hamis conſertam autoq; trilicem Loricam, quam Demoleo detraxerat ipſe Victor, apud rapidum Simoënta ſub Ilio alto: Donat habere viro decus & tutamen in armis. [Maledictis deterrere) Senſus hic eſt, Ipſe ſe, inquit, aduerſarius fatetur victum qui a rebus excluſus, ad verba delapſus eſt. [Maledictis deterrere) Deeſt eum. vt, Quarum, quę forma pulcherrima, Deiopeiam Connubio iungam ſtabili. [Qui ita dictitat) Impudentiam oſtendit per frequentatiuum verbum. [Quas antea fecit fabulas) Et hic lentum accuſatorem facit, qui præterita ingerat, & de quibus iam ſit iudicatum in melius. [Tenui eſſe oratione, & ſcriptura leui) Imperitum inducit criminatorem, qui hoc obijciat, quod proprium debet eſſe Comici ſtyli. Reuera autem hoc deterior Menandro Terent. iudicabatur, q̃ minus ſublimi oratione vteretur. quod ipſum nunc purgat, dicens in tragœdia altiora tranſire poſſe. [Quia nuſquam inſanum ſcripſit adoleſcentulum) Ideo videmur leues, tenuesq́, inquit, quia non in comœdia prodigia facta ſunt, & tragœdias incitauimus. Et callide hic non ſolum errorem reprehendens, ſed etiam imperite ſcripſiſſe ipſum oſtendit Luſcium Lauinium. [Scripſit) Legitur & fecit. [Adoleſcentulum) Vt comicam perſonam oſtenderet artificioſe imminuit adoleſcentulum, quo magis perſona a ſublimitate diſcederet. [Ceruam videre, fugere, & ſectari canes) Hic affectus a comœdijs remouendus eſt. [Ceruam videre, & fugere, & ſectari canes) Ambiguitas per accuſatiuum caſum, perſeuerans vſque ad vltimum de induſtria, ut etiam ipſa perplexitas odioſa ſit. [Et eam plorare, orare, vt ſubueniat ſibi) Hæc oĩs ὑπόθεσις tragica eſt, & ideo in comœdia vitioſe inducitur. [Cum ſtetit olim noua) Bene hoc poſitum eſt. potuit.n. reſponderi, Cur igitur ſtetit, & non exacta eſt à populo? [Cum ſtetit olim noua) Recte olim, q.d. Cum adhuc Terent. non ſcriberet, penuria meliorũ eſt probata. Deinde q̃ ait noua, hoc ſignificat, oĩa carmina nouitate ipſa commendari, etiamſi nullius momenti ſint. [Actoris opera ſtetiſſe) Vna opera & ſuffragium ſcenicorũ comparat & lædit aduerſariũ. [Minus multo audacter) Noue dictum Minus multo audacter: vt cum dicamus nos, minus audacter. [Nunc ſi qs eſt, qui hoc dicat, aut ſic cogitet) Omne quod in mentem uenit, aut cogitamus, aut dicimus. vt Virg. -& mihi iam multi crudele canebant Artificis ſcelus, & taciti uentura uidebant. Hic ſenſus eſt, Nunc ſi quis eſt, qui hoc dicat, aut cenſeat, improbus eſt Terent. qui oẽs prologos de maledictis facit, habeat is hoc reſponſum ſibi, aduerſarium coëgiſſe qui prouocauerit. Nam qd faceret Terentius, DON.

rentius, cum de palma artis muſicæ certandum videat eſſe ſibi? [Laceſſiſſet prior) Aut laceſſiſſet abundat, aut prior. [Nullum inuenire prologum) Prologum modo, non hominem, ſed verba ſignificat. [Nouus) Hic quod ſupra prætermiſit, veteri ſuppoſuit nouum. [Niſi haberet cui malediceret) Mire haberet, quaſi dubium non ſit maledicendum eſſe Luſcio. [Is ſibi reſponſum hoc habeat) Huic rei per qualitatem reſpondet, aduerſarium cogere, vt ſic agat. [In medio palmam omnibus eſſe poſitam) Senſus hic eſt, Inueniret, inquit, ſed maluit, cum de palma certandum ſit, aduerſario reſponderet lædenti. Verum oratorie manifeſta ſoluere non curauit, hoc eſt nullum inuenire prologum potuiſſe Terentium. & hoc enim obijciendum fuit omnibus, & nouis, & veteribus poëtis. Palmam pro cauſa certaminis poſuit. Et ideo nõ eſt mirandũ, ſi pugnant quibus cauſa certaminis præſto eſt. [Qui artem tractant muſicam) Virgilius, -nec quicquid vbique eſt gẽtis Dardaniæ magnum quæ ſparſa per orbem. Et κωμῳδοποιοὺς pro qui comœdias ſcribunt. [Ille ad famem, hunc ab ſtudio) Hic maxime incipit ſoluere quod ſibi ſuperius ipſe propoſuit. [Ille ad famem hunc ab ſtudio) Nunc quid eſt, inquit, poëtam uituperare, niſi ad famem reijcere? nam poëtæ probi ſuas, vendebant fabulas, & harum pretijs alebantur. [Ille ad famem hunc ab ſtudio) Cur laceſſitus reſpondes? certamen eſt, inquit. [Ab ſtudio ſtuduit) Vetuſte: ut, Luſerat ludum, & pugnam pugnauit. [Benedictis ſi certaſſet) Quia ſupra dixit in medio omnibus palmã eſſe poſitam, quaſi dicat quicquid in certamen uenerit, in eo uincendos æmulos eſſe. [Si certaſſet) Certaſſet ἀντὶ τοῦ prouocaſſet: ab eo quod præcedit, id quod ſequitur. Virgilius, -nec te certaſſe priorem Pœniteat. [Audiſſet bene) Bene audire, eſt bene dici, laudari. [Quod ab illo allatum eſt,) Id eſt maledictũ. [Quod ab illo allatum eſt, ſibi eſſe id relatum putet) Prouerbiale eſt, Quod dedit. recepit. Et geminauit L: ut Relliquias Danaum. [De illo iam finem faciam dicundi mihi) ἀπὸ τῆς ἐπιτελείας τοῦ λόγου. [Dicundi mihi, peccandi cum ipſe de ſe finem non facit) Et mihi, & de ſe proprie poſitum eſt: & præterea ἀμφιβολία [Peccandi) Maledicendi. [Peccandi cum ipſe de ſe finem) Prius, inquit, Ego de illo finem faciam, quàm ipſe de ſe. An prius dicendi ego faciam quam ille peccandi finem? Non facit, pro non faciat: ut, Mirum ni ego me turpiter hodie dabo. [Nunc quid uelim, animum attendite) Deeſt, Quæritis. ut ſit, Nunc quid uelim, quæritis? animum attendite. [Aporto nouam) Nouam, Latinam dicit. [Epidicazomenon quam uocant comœdiam) Hic manifeſte errat Terentius. nam hæc fabula quam tranſtulit, Epidicazomene dicta eſt a puella de qua iudicium eſt: cum ſit alia Epidicazomenos eiuſdem Appollodori. Debuit ergo dicere Epidicazomenon Græci, Latini Phormionem nominant. φορμὸν tegiculum dicunt Græci quo inſternitur pauimentum: unde Phormio correpta prima ſyllaba apud Appollodorum eſt. Non ergo à formula, ut quidam putant, dictum eſt. Ergo inde paraſitus uiliſſimæ conditionis homo, nomen accepit. [Quia partes primas qui aget) Primas, nunc, maximas. ad actorem em̃ retulit. Cic. Sæpe illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium. [Phormio eſt) Si a formula eſſet nomen comœdiæ, primam produceremus ſyllabam: ſi à Phormione, corripere debemus. [Per quem res agetur maxime) Quia primæ partes etiam aliud ſignificant. non ergo nunc primum actum dicit, ſed ſummas partes. Et bene maximæ: quia & per alios. Voluntas veſtra ſi ad poëtam acceſſerit: pro, ſi faueritis. Noue ſic uoluntatem, pro fauore poſuit. [Adeſte æquo animo) Fauor in comœdia ſilentium ſpectatoris eſt. Recte ergo addidit Per ſilentium. [Æquo animo) Nunc propoſitio eſt. [Ne ſimili utamur fortuna atque uſi ſumus) Ne populum læderet, fortunam maluit accuſare. [Cum per tumultum noſter) Apparet Hecyram ante Phormionem actam eſſe: cui contigit id quod quæritur, populum ſubaccuſans. [Noſter grex motus loco eſt) Locus, eſt diſtributio temporum, quæ cuique in ſpectaculum venturo attribuuntur ab Ædilibus unde loco motus dicitur, qui ſuas horas nõ obtinuerit inter præcedentes & conſecuturos. Ergo proprie. Sic & Cic. Loco ille motus eſt, cum eſt ex urbe pulſus. [Quem actoris uirtus) Vbique laudat actorem. eſt. n. poëtæ utile. Quem actoris uirtus) Qui excluſus toties, animum non abiecerit, ſed perſeuerauerit agere ideo uirtus. [Reſtituit locum) Bene repetiuit locũ, ut ἀμφιβολίαν uitaret: ne Quem tumultũ dicere uideretur. [Bonitasq. ueſtra adiutans, atque æquanimitas) Bonitas in oĩbus generaliter rebus eſt, Æquanimitas in ſpectando, An bonitas in ꝓbandis his quæ bona ſunt: Æquanimitas in ignoſcendis uitijs atque delictis? An ταυτολογία eſt? An bonitas circa oẽs: Æquanimitas circa Terentium? [Bonitasq. ueſtra) Ne totum actori tribuens, nihil populo pter culpam reliquiſſe uideretur, honoris cã hoc addidit. [Adiutans) Sic veteres dicere maluerunt q̃ adiuuans.

POſtquam poëta &c.) Hoc initium ad deſtructionem ꝓlogi aduerſarij ſumitur coniunctim cum inſinuatione Terẽtianæ. Loquitur aũt poetæ deſenſor, qui cum ſuorũ actorum grege eſt acturus comœdiam. Poſtq̃ poëta vetus. i. Luſcius Lauinius. vetus. i. cariolus, quaſi rancidus, vel qui tam longo tempore poëta fuit. non poteſt retrahere. i. reuocare inuitũ poëtam Terent. a ſtudio componendarum comœdiarum vbi eſt opus vehementi ſtudio, & poſtquã non poteſt tranſedere, vetuſte pro tradere. i. transferre, traducere, conuertere hominem. ſ. Ter. in otiũ . i. in vacationẽ ſtudij, & ceſſationem laboris. parat. i. molitur. ſ. poëta vetus. deterrere. i. deflectere dehortari, diſſuadere, maledictis. i. contumelijs, ſeu contumelioſis carptionibus, ſeu reprehenſionibus, ne. i. vt non. ſcribat. i. comœdias cõponat, qui poëta vetus ita dictat. i. frequenter iactat, fabulas. i. comœdias, quas poëta noſter facit, ante hac. i. ante hoc tẽpus eſſe oratione tenui, quantum ad ſententias, ſeu ſenſum ac prolatum, & eſſe ſcriptura leui . i. non eſſe compoſitas verbis grauibus ac exquiſitis, ſed leuibus & facilibus. Nam ſcribit qui verba adhibet, inquit Donat. propterea ſcriptura eſt in verbis. Et quidem reprehendit illud quod congruit comœdiæ. Nam ſi ſublimi oratione vteretur poëta, traoliret in tragicum ſtilum, quemadmodum fecit Luſcius Lauinius. Dictat ergo fabulas poëtæ noſtri eſſe tenui oratione, & leui ſcriptura, quia poëta noſter nuſquam . i. in nullo loco ſuarũ comœdiarum ſcripſit id, quod Luſcius ſcripſit inepte, videlicet adoleſcentulum inſanum. i. furibundum, videre ceruam fugere, & videre canes ſectari eam ceruam & videre eam ceruam plorare & orare, vt ipſe adoleſcentulus ſubueniat ſibi ceruæ. Quod . i. ſed ſi intelligeret ipſe poëta vetus. cum. i. quando, fabula eius noua, & propterea placens ſtetit. i. placuit ſecũdum Seruium, olim, id eſt iampridem, cum erat ſcriptorum penuria, nec dum ſcribere poëta incepiſſet. Si ergo intelligeret, eam ſtetiſſe. i. placuiſſe. magis. i. potius. opera. i. induſtria actoris. i. recitatoris & luſoris (vt ita dicam) q̃ ſua opera. i q̃ ſua induſtria, qua fuiſſet vſus in ea componenda, læderet ipſe poëta vetus, id eſt morderet carperet, taxaret, offenderet noſtrum poëtã multo minus audacter, q̃ nũc lædit, & fabulæ ſup. quas fabulas feciſſet. magis placerent. vel ſi vis intellige caſum pro caſu ſic, & fabulas. i. fabulę quas &c. Nunc ſic ſi quis eſt qui dicat hoc quod ſequitur, aut q̃ cogitet ſic . i. hoc modo qui ſequitur. Si vetus poëta Lauinius nõ laceſſiſſet. i. prouocaſſet. prior, vacat prior. nam nemo laceſſet, niſi prior prouocet & irritet, nouus poëta noſter nullũ potuiſſet inuenire. i. excogitare. prologum. i. prologium, præfationem. non enim prologus hic hominem ſignificat, vt in Heautont. ſed verba, quem prologum diceret. i. apte componeret, vel eloqueretur, niſi haberet hominem cui malediceret. is qui taliter cogitat, & dedit, habeat ſibi hoc reſponſum, id eſt vel hanc reſponſionem, vt reſponſum ſit neutri generis & ſubſtantiuum, vel vt reſponſum ſit participium præteriti, vel habeat . i. putet, hoc reſponſum eſſe ſibi per paſſiuum verbum. deinde ſubdit reſponſione, videlicet palmam . i. cauſam certaminis, puta pretium victoriæ eſſe poſitam in medio. i. in communi omnibus, qui tractant. i. exercent, artem muſicam. i. artem poëticam, cui præſunt muſæ, quaſi dicat non eſt mirandum ſi hi pugnant, quibus cauſa certaminis præſto eſt. Ille vetus poëta ſtuduit. i. laborauit, conatus eſt reijcere. i. repellere, retrudere hunc poëtam noſtrum à ſtudio componendi. ad famem . i. ad eſuriem, quæ illi fuerat ſubeunda, niſi ſua induſtria compoſuiſſet fabulas, quas ædilibus venderet, vnde victum quæritaret. Hic poëta noſter voluit reſpondere maledictis, non voluit laceſſere. ſi poëta vetus certaſſet . i. prouocaſſet. ab eo quod præcedit id quod ſequitur. benedictis. i. bonis ſermonibus & beneuolis audiſſet bene, id eſt laudatus à poëta noſtro fuiſſet. Nam bene audire eſt bene dici & laudari, cõtra male audire vituperari. Saluſt. in Ciceronem. ut ſi quid uoluptatis maledicendo ceperit, eã male audiendo amittas, quod ſi non ſint eadem uerba, eſt ſaltem eadem ſententia. Ipſe poëta uetus putet id, quod allatum eſt ab ipſo. i. id quod maledictum eſt ab eo eſſe relatũ ſibi . i. retortum in ſe, quaſi dicat quod dedit recepit iam. i. nunc, uel ſtatim. faciam . i. ſtatuam mihi finem dicendi de illo, cum pro quamuis. ipſe nõ facit pro faciat, ait Donat. de ſe finem peccandi . i. maledicendi, uel errandi. nunc attendite . i. attentum præſtate animũ, hoc eſt diligenter, quod Don. uult intelligi, quæratis. Apporto nouã comœdiam, quam græci uocant Epidicazomenen à puella, de qua iudicium eſt. Latini nominant illam comœdiam Phormionem, à ſtramento quo inſternitur pauimentũ, unde paraſitus viliſſimæ conditionis nomen accepit. Latini ergo nominant Phormionẽ,

GVID.

quia Phormio paraſitus per quē agitur res, maxime .i. præcipue .i. à quo materia & deductio fabulæ præcipue procedit, erit is, qui aget primas partes.i. præcipua officia, & ſumma in toto fabulæ progreſſu,ſi veſtra voluntas.i.veſter fauor acceſſerit ad poëtam noſtram,date operam vt.ſ.intelligatis,quæ dicentur,& attendatis ad ea quæ fient,adeſſe.i.præſidio ſitis, vt ſolent eſſe aduocati,vel intenti eſtote æquo animo per ſilentium, ne.i. vt non,vtamur ſimili ſortuna.i.inſortunio,atque.i.ſicut vſi ſumus,cum noſter grex.i.noſtra multitudo,& caterua actorum, motus eſt loco .i.perdidit locum ſibi ab ædilibus deſtinatum, locus hic eſt diſtributio temporum,quæ cuique in ſpectaculum venturo attribuuntur ab ædilibus. Vnde loco motus dicitur, qui ſuas horas non obtinuerit inter præcedentes & conſecuturos,ergo proprie dixit ſic & Cic. Loco ille motus eſt,cum ex vrbe expulſus eſt,quem locum turbatum virtus actoris.i.hiſtrionis reſtituit nobis. Nam actor toties exclusus animum non abiecit,ſed agere perſeuerauit; ideo virtus eſt,& quem locum inquā bonitas veſtra, atque æquanimitas adiutans.i.frequenter adiuuans & fauens reſtituit inquā nobis. Bonitas attenditur generali in omnibus rebus æquanimitas in ſpectando,aut bonitas hic intelligitur in ꝓbandis his quæ bona ſunt æquanimitas in ignoſcendis vitijs, atque delictis, aut bonitas refertur ad omnes æquanimitas ad Terent.Ex hoc colligitur Hecyram actam ante Phormionem, propterea aliqui codices ſic habent Hecyram Phormioni præpoſitam, ſed tamen non ſequitur eam fuiſſe prius ſcriptam, & compoſitam.

LATO. ARgm̄ prologi) Recriminatur aduerſarium, & cur id faciat,excuſat. Deinde attētionem poſtulat.[Poëta vetus) Ad contemptum & vituperationē,vt quę ętate corrupta ſunt.vt legen [Quas antea ſe) Proſopopœia,qua μιμητικῶς refert criminationem aduerſarij,vt imperitiam eius oſtendat.[Stetit olim noua) Occupatio. Et nouam vocat quæ ante hanc ſcripta fuit. [Nunc ſi quis) Occupatio qua excuſat neceſſitatem, vt inuidiam declinet.[Muſicam)Poëticam,quia hæc ars propter metricam rationem muſicæ eſt affinis.[Benedictis ſi) Prouerbiū. Par pari referre.[Nunc quid)Poſtulat attentionem prolato nomine fabulæ.[Epidicazomenos)Agens vindiciarum,ſeu de poſſeſſione rei Phormio φόρμιον,reticulum,quo pauimentum inſternitur,vnde paraſiti nomen. [Motus loco eſt) Vt in Hecyra.

PETRVS MARS. POſtquam poëta) In hoc prologo,vt in omnibus alijs, Terentius legem comicam negligit. Non enim ad argm̄ narrandum,& reliquum comœdię corpus manifeſtandum, ſed vt priuatim auctori ſeruiat, effictus eſt. Nam cum ab æmulo ſuo L. Lauinio cōuitijs exagitatus,& grauiter laceſſitus hoc ſuo merito in populi cōtemptum ſe vereretur adduci poſſe, eodem vlus animo non calumniatur,ſed vera crimina ad defenſionem ſui impinguit. Igitur q̄ poteſt maxime criminando in odium perſonā rapit,& accuſando illius ignorantiam,fauorem,beneuolentiam, & attentionem à ſpectatore meretur. Status eſt iuridicialis abſolutus. nam vitia L. Lauinij aperte deſignat.[Tenui eſſe oratione)Hoc eſt facili,vulgari,& propemodum triuiali, non enim ad ſubtilitatem pertinet.[Cum ſtetit) Fabula,vt ait Donatus, cum probatur ſtare dicitur.[ſi ſibi reſponſum) Defenſio eſt legitima. [Palmam eſſe) Palma ſtudium victoriæ,vel ipſe finis,vel caſus. ([Epidicazomenon) Epidicazomenos, qui experitur iudicio, & actionem aliquam intendit. Epidicazomæ.i. iudicium ſento, & iure ago.[Phormionem nominant) Phormion tegiculum dicūt Græci,auctore Donato,quo inſternitur pauimētum, vnde Phormio correpta prima ſyllaba apud Apollodorum eſt. [Date operam)Poſtulat attentionem.[Æquanimitat)Nam ſpectatores dicuntur æquo animo adeſſe,cum in bonam partem,ea quæ aguntur,referunt,& interpretantur.

RIVII *caſtigat.* ET tradere hominē in otium) Nos ex antiquis,Tranſdere hoiem in otium,quomodo etiam Donatus qui adnotauit veteres tranſdere ſonantius dixiſſe,quod nos lenius tradere,vt è contrario tralatum illi, nos tranſlatum. Sic & tranſducere vetere,pro quo traducere ferè iam dicimus C. Cæſar. 3. belli ciuilis: Tertio die prima luce exercitum vado tranſducit. Sic idē alias interdum. Iul. Frontinus 3. Strategematum, Per medias, inquit,Cæſaris copias præſidium Pompeij tranſduxit.Sed & Terentius in Adelphis: Tranſduce & matrem & familiam omnem, inquit. Ita enim manuſcriptus lib. [Per quem res agetur maxime) Nos,Geretur maxume. Sic enim Donatus & pleraque exēplaria,inter quę & manu ſcripta.

In Apollinaris argumento,verſu 7.i,in Ibi non eliditur.

CLAR. IN Prologi nono verſu multa effugia, vel Quod diſſyllabum, vel Si productum,non eliſum.vel t,in Stetit productum. Sed lector ſequatur quod volet. In 10. ſ,eliditur in Magis, in 11. in Minus In 12. rurſus in Magis,in 14. In Vetus,q̄q̄ per creticos & bacchios excuſari omnia poſſunt.In 15.Prologus proprie corripitur ſecundùm rationem Græcam. In 19.alterum i,in Reijcere abijcitur,vt ſæpe apud alios Auctores, niſi antibacchium pro dactylo poſitum exiſtimemus. In 22.Donati commentarius admonet ll, geminandum in Relatum, haud dubie propter carmen. Sed vel omnes errant lib.quos nobis quidem videre contigit,vel carmen abſque geminatione ll, ita legendum eſt,

Quod ab ipſo allatum eſt,ſibi id eſſe relatum putet. In 28. i, in Qui corripitur, non eliditur.

ACTVS I. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Dauus exiens dicit afferre ſe quam debet Geta pecuniam, & hæc perſona extra argumentum inducitur, cui rem geſtam narraturus eſt Geta.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Daui perſona extrinſeca introducitur: cui Geta Demiphonis ſeruus argumentum narrat eo tamen animo Getam conueniſſe videtur, vt mutuum repetat, quod dandum erat Antiphonis vxori abſente patre ſuo Chremete ſuper inducta. Hæc perſona inſtruendi ſpectatoris cauſa ita mira inducitur, vt lepores, facetias, & ſales comicos ab artificioſo Poëta ſub argumento narrationem exquiſiſſe videatur. ADDITIO. *Attende quod garrulus & ſententioſos ſeruos amat Comœdia: Tragœdia contra, triſtes & parce loquentes.*

Senarij.

D A V V S *ſeruus.*

AMICVS ſummus meus, & popularis Geta
Heri ad me venit: erat ei de ratiuncula
Iam pridem apud me relliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem, confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxiſſe audio
Vxorem: ei credo munus hoc contraditur.
Quàm inique comparatum eſt ij, qui minus habent,
Vt ſemper aliquid addant diuitioribus.
Quod ille vnciatim vix demenſo de ſuo,
Suum defrudans genium, comparſit miſer,
Id illa vniuerſum abripiet, haud exiſtumans
Quanto labore partum. porro autem Geta
Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:
Porro alio autem, vbi erit puero natalis dies,
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer cauſſa erit mittundi. ſed video'n Getam?

AMICVS

DON. AMicvs ſummus meus, & popularis) Quod in omnibus ferè comœdijs, in quibus perplexa argumenta ſunt, fieri ſolet, id in hac quoque Terentius ſeruat, ut προτατικὸν πρόσωπον, id eſt perſonam extra argumentum, inducat, cui dum ob hoc ipſum, quod veluti aliena tota fabula eſt, geſta res narratur: diſcat populus totum ea continentia rerum, ſitque inſtructus ad cetera. [Amicus ſummus meus, & popularis Geta) In hac ſcena, quæ docendi atque inſtruendi ſpectatoris cauſa inducitur, mire extrinſecus lepores facetiæque cernuntur, & ſales comici. Id.n.eſt artis poëticę, vt cum narrationi argumenti detur opera, iam tamẽ res agi, & comœdia ſpectari videatur. [Amicus ſummus meus, & popularis Geta) Inſinuatio perſonæ eius quæ inducitur ad audiendum. Et vide ſeruum oſtendi Dauum, & non oſtẽdi cuius ſeruus ſit. [Amicus ſummus meus) Cauſa cur in ſcenam procedat Dauus. [Amicus) A voluntate. [Popularis) A fortuna. Popularis, eiuſdem conditionis gentisque. Saluſtius, Popularis ſui ſceleris. Et popularis, populo amatus. & popularis ciuis. & popularis humilis. & popularis vilis, è populoque factus, vt ſi quis dicat ſordidum, popularem ciuem. [Amicus ſummus meus) Dauus extra duas familias inducitur, quæ in hac ſunt fabula, alienus, ac per hoc ignarus, cui narret Geta argumẽtum. [Heri ad me venit) Propter cognationem E, & I, literarum non dubitauerunt antiqui & here & heri dicere, & mane & mani, & veſpere & veſperi. [Erat ei de ratiuncula) Deeſt, Nam: ſed mire ſubtractum eſt. [Erat ei de ratiuncula) Opportuna diminutio in re ſeruili, ratiuncula, & pauxillulum. [Erat ei de ratiuncula) Moraliter intulit, Erat ei magis enim facetum & comicũ eſt, cum ἀσυνδέτως inſeritur, q̃ ſi diceret, Nam erat ei. [Iampridem apud me relliquum) De argumento ſumitur cauſa colloquij. Nã debui, inquit, Getæ: & ille me exigit, vt numeretur domino, ob nuptias factas. [Pauxillulũ) Quartus gradus diminutionis, paullum, paullulum, pauxillum, pauxillulum. [Id vt cõficerem) ἔλλειψις prima. Et conficerem proprie. nam fieri pecunia dicebatur, Saluſtius, Quæ pecunia ad Hiſpanienſe bellum Metello facta erat. [Conficerem) Quia in promptu non erat. [Confeci, affero) Bene: quaſi reddendi moræ non habere cauſa fuerint. [Nam herilem filium) πρόγονον Græci dicunt. atque haud ſcio, an Latini quoque alumnum dicere poterant, niſi hoc mallent. [Nam herilem filium eius duxiſſe audio vxorem) Mire ſe applicat argumento. [Ei credo munus hoc corraditur, quia in nuptijs etiã ſeptimus dies inſtaurationem voci habet, vt funere nonus dies, quo parentalia concluduntur. [Ei credo) Vxori, ſcilicet. [Munus hoc corraditur) Huc pecuniæ ſcilicet, munus erit, & eſt figura ἐπεξήγησις. [Credo) Pro vere ſcio. Et ei, an vxori an abſolute? vt ſit, ei rei? [Corraditur) Apta in verbo difficultas, vt in Adelphis, Minas decem corrader alicunde. &, Corraſi omnia. [Quã inique comparatum eſt) Miro ἠθικισμῷ morem pro lege conqueritur. [Comparatum) Conſtitutum eſt lege. Ei hi qui minus habent, & ditioribus dixit, ne diceret, ſerui dominis, vult enim latius patere quod dicit, & generalem eſſe ſententiam. [Quàm inique comparatum eſt, hi qui minus habent) Garrulos ſeruos & ſententioſos amat Comœdia: triſtes & parce loquentes Tragœdia. [Vt ſemper aliquid addant) Mire non dent, ſed addant. & non aliquando, ſed, ſemper. [Ditioribus) Pro, minus pauperibus. [Quod ille) Docte ad ſingularem numerum tranſit à plurali. [Quod ille) Reddit ad Getam. [Vnciatim) Sic veteres, Multa vnciatim. Cum expenſa pecunia ferretur more veterum: non vt nũc, annumeraretur, Aſſis libra erat, eiusque partes, vnciæ. Rurſus vnciæ vnius duodecima pars, libella dicebatur. Merito ergo, non per ſingulos ſeſtertios, neque per ſingulos denarios, neque per ſingulos aſſes, ſed id quod ὑπερβολικῶς minimum fuit, per ſingulas vncias, vnciatim dixit. Et Cicero, Ecquis Volcatio, ſi ſua ſpõte veniſſet, libellam vnam dediſſet? [Vnciatim) Vix potuit & vnciatim, & cito conſtari peculium. vt multa pauxillatim, & cito fiunt maxima. Merito ergo additum eſt vix. Sed quid ſi & vnciatim, & vix, & tamen de lucro dedit? De demenſo ſuo, inquit. Quid ſi ex abundanti? [Suum defraudans genium) Deinde, non acquiſiuit, ſed, comparſit. Et ad poſtremum, miſer, vt iniquitas conſuetudinis, comploratione finiretur. [De demenſo ſuo) Serui quaternos modios accipiebant frumenti in menſem: & id demenſum dicebatur. & vtrum à menſe, an à metiendo, incertum eſt. [Suum defraudans genium) Vt contra. Genialia curare dicitur, qui viuit lautius. [Id illa) Nupta ſcilicet. [Vniuerſum abripiet) Contra illud quod vnciatim dia erat. [Vniuerſum abripiet) Magna virtus penè in ſingulis ſyllabis, contra illud quod ait ille, Illa retulit. contra vnciatim, vix & de demẽſo ſuo. Vniuerſum. Contra id quod ait. Munus corraditur, Abripiet. Contra, Suum defraudans genium, & comparſit miſer, Haud exiſtimans quanto labore ſit partum. [Haud exiſtimans) Haud exiſtimans, vel intelligens, vel recogitans, ac reputans. [Haud exiſtimans) Pro, æſtimans. Saluſtius, Si Quirites pacem exiſtimaretis. [Quanto labore partum ſit) Hoc ſic pronunciandum eſt, quaſi nunc ei venerit in mentem ſæpius paſſurum Getam, quod ſemel tolerare grauiſſimum iudicauerit. [Quanto labore) Vt, Relliquias Troia ex ardente receptas. [Partum) Proprie dicitur partum, de eo quod labore quæſitum eſt, quia nullus partus ſine dolore eſt ac labore. [Porro autem Geta ferietur) Ad paupertatem retulit ferietur. nam & damnum, plaga, & res, ſanguis noſter dicitur. [Ferietur alio munere) Significanter, non iungetur munere, ſed ferietur, dixit. [Ferietur alio munere) Ea conſuetudine, ferietur, Nam & plagam, damnum, & ſumptum, ſanguinem noſtrum dicimus. [Vbi hera pepererit) Quę ſupra illa dicta eſt. [Porro alio autem) Et Alio quod dicit, pro multis pronunciandum eſt. [Vbi erit puero natalis dies) Cum adiectione temporis, cuiuslibet natalis dies melius dicitur, vt natalis locus, & natale aſtrũ. ſed Virgil. ſeruiens perſonæ ruſticæ, Meus eſt natalis Iola, inquit, nec addidit, dies. [Vbi initiabunt) Hoc vultuoſe pronunciandum. [Vbi initiabunt) Vt quidam, cibo & poto, vt quidam, ſacris. [Vbi initiabunt) Legitur apud Varronem, initiari pueros Edulicæ, & Poticæ, & Cubæ, diuis edendi & potandi & cubandi: vbi primum à lacte & à cunis tranſierunt. quod Virg. Nec deus hunc menſa, dea nec dignata cubili eſt. hoc adnotauit Probus. Sed Terentius Apollodorum ſequitur, apud quem legitur in inſula Samothraceum à certo tempore pueros initiari more Athenienſium, quod, vt in Palliatu, probandum eſt magis. [Vbi initiabunt) Hoc ſic inferendum eſt, non quaſi hoc ſolum ſit, ſed quaſi defatigatus ſit enumerando occaſiones dandorum munerum. [Omne hoc mater auferet) Hoc retulit ad offerentis irriſionẽ, qui putat ſe puero dare. [Mater auferet) An nutrix? an vera mater? [Puer cauſa erit mittundi) Proprie dixit mittundi, de muneribus. [Sed videon' Getam?) Locuturum oſtendit Getam. [Sed videon' Getam?) Apparet poëtam nihil putaſſe amplius addendum ad inſinuandam populo perſonam Daui, & ideo iam induxit exeũtem Getam. vt ſit cauſa commutandæ orationis.

GVID. AMicus &c.) Hic pſona Daui introducitur, cui poſſit Geta ſeruus Demiphonis narrare fabulæ totius argũ, & ita introducitur, quaſi mutuas acceperit à Geta pecunias quas nunc repetere inſtat Geta, vt eas det pro filio uxori, quam filius dñi ſui.ſ. Antipho duxerat in patris abſentia. D. Geta ſummus amicus meus, & hoc à uoluntate. & popularis.i. eiuſdem conditionis & gñis ſiue cognationis, ut Sal. Popularis ſui ſceleris interdum popularis dr̃ populo gratus, ſiue à populo amatus. interdum popularis dr̃ humilis conditionis. interdum dicitur uilis, ac de populo factus, ut ſi quis dicat uilem, ſeu abiectum ciuem popularem. Amicus ergo Geta uenit heri uel here (utrunque.n. dictum inuenitur propter cognationem, & i, literarum, ut mane & mani, or ſpere & ueſperi.) Venit ergo ad me heri. nam ſubaudi pauxillulum, dicimus paullum, paullulum, pauxillum, & pauxillulum. Pauxillulum nummorũ erat ei Getæ apud me iampridem.i. olim. reliquum.i. uel relictum uel de reſiduo. de ratiuncula.i. de quadam ſupputatione, ſiue (quod dicunt) ex quodam computo, quod fecimus inter nos, uel ex quadam cõuentione, ſeu ex quodam cõtractulo, ſiue ex quodã (ut dicunt) tractaculo inter uos deducto, ſiue etiam ex aliquo negociolo inter nos cõmuni. Venit inquam ad me ut conficerẽ.i. facerem, nam fieri pecunia dicebatur. Sal. Quæ pecunia ad bellum Hiſpaniẽſe Marcello facta erat, ut ergo cõficerem põt intelligi, rogauit me ſup. ut ego conficerẽ.i. conquirerẽ, ſeu congererẽ id pauxillulũ nummorum, quod erat ei reliquum ex ratiuncula. confeci.i. conquiſiui, ac ſi feciſſem eum pecuniam, quæ non erat in promptu. affero id pauxillulum nummorum. nam audio.i. intelligo filium herilẽ.i. filium heri.i. domini eius.ſ. Getæ duxiſſe uxorem. Credo.i. uere ſcio, q̃ ſup. hoc munus talium peculiolarum. corraditur.i. totũ radendo, & nihil relinquendo aufertur, extorquetur aut difficulter cõparatur ei, uel uxori, uel ei rei.ſ. dictioni uxoris, q̃.i. quãtum. inique.i. iniuſte. comparatum eſt.i. conſtitutum eſt, ut hi q minus hñt, addant ſemper aliquid diuitioribus, antique pro ditioribus.i. minus pauperibus, ut hic capitur, illa uxor arripiet.i. ad ſe capiet, & attrahet, abradet uniuerſũ illud.i. totũ illud ſimul quod ille miſer Geta defraudans, ſuum genium.i. parce viuens & tenuiter. ille.n. dicitur defraudare genium, qui tenuiter ac parce viuit,

viuit, ſicut contra indulgere genio ſignificat voluptuoſe viuere, atque laute. Item genialia (dicit Don.) curare dicitur, qui viuit lautius, neque immerito. nã Genium naturæ Deum dicunt, ſiue Deũ generationis, cui ſacrificabatur dũtaxat diei natali, in cuius Dei ſacrificio tũ (vt Ser. inquit) licebat voluptatibus operam dare cum in alijs ſacrificijs eſſet caſtitatis obſeruatio. Virg. in Buc. Phyllida mitte.m.m.eſt.n.Iola. Cum faciam.u.pro.f.i.u. ꝓpterea genium pro voluptate capi põt, & lautitia cõuiuij vnde genialis lectus dictus eſt voluptuoſus, & conuiualis, vt teſtatur Ser. quod ergo ille miſer defraudans ſuũ genium cõparſit, præteritũ à comparco ris, quod cõponitur à cõ. & parro is. comparſit ergo.i.congeſſit, parce cuſtodiuit, ac ſeruauit vix.i. ægre, difficulter, vnciatim.i. non ꝑ ſingulos ſextertios, aut denarios, aut aſſes, ſed (quod minimum fuit) per ſingulas vncias. aſſis.n. libra eſt, eiuſque partes vnciæ. Vnciæ.aũt duodecima pars libella dicebatur, apud veteres.n. pecunia pendebatur, non, vt nunc, numerabatur. Cõparſit ergo vix vnciatim.i. paulatim, quaſi per ſtipes de dimenſo ſuo.i. reſeruando de portione ſua, qua abſtinebat plerunque vt peculiũ ſibi cõſtaret. ſerui.n. ſingulis menſibus quaternos modios.i. quaſdam menſurulas frumenti accipiebant, & id dimẽtum dicebatur, aut à menſe, aut à metiendo & verius. Nam illis frumentũ certa menſura dimẽſum tradebatur. vxor ergo illa accipiet vniuerſum haud exiſtimans pro æſtimans.i. non conſiderans quanto labore id peculiũ ſit partũ.i. acquiſitum, & bene quia nullus partus ſine dolore ac labore. aũt.i. ſed. porro.i. certe, vel deinde. Geta ferietur.i. onerabitur, premetur, concutietur. alio munere.i. alio donu, vel onere donandi aliud donũ, & bene ferietur, nã & plagam, dãnum, & ſumptum, ſiue rem noſtram ſanguinẽ noſtrã dicimus. vbi.i. qñ. hera.i. vxor herilis filij pepererit. aũt.i. ſed. Get. porro.i. deinde ferietur alio munere. vbi.i. qñ, tꝑis aduerbium. dies natalis.i. natalitius erit puero, vbi natalis eſt adiectiuũ. ſed cum Virg. dicat, Meus eſt natalis Iola, eſt ſubſtantiuũ, ſed vbi.i. qñ parentes. ſup. initiabunt.i. dicabunt. conſecrabunt, addicent, deuouebunt, deſtinabunt aliquibus ſacris, q.d. Get. ferietur alio munere. hic.n. vbi initabũt eſt vultuoſe pronunciandũ, quaſi cũ tædio. Legitur apud Apollod. quẽ hic poeta noſter ſequitur, In inſula Samotracum à certo tꝑe pueros initiari more Athe. ſed apud Var. legitur pueros initiari Edulię, & Poticæ, & Cubę, hoc eſt Diuis edendi, potandi, & cubandi, vbi primũ à lacte, & à cunis transferũtur. Virg. Ner.d.m.d.c.eſt, Mater, vel nutrix, vel vera mater, auferet.i. arripiet hæc oĩa munera data à Geta. puer erit cauſa mittendi, promittendi illa munera, quia ita illudetur Get. qui pueri gratia dabit, quod tolletur à matre Sed videon'.i. ne Getam? tunc poeta inducit Getam exeuntem, vt ſit cauſa commutandæ orationis.

LATO. DAuus πολιτικῶν ἡδέων [Greek garbled in print]. [Popularis Geta) Popularis eiuſdẽ conditionis. [Vt conficerem) Eclipſis, ſubaudi, rogauit. [Quam inique) Exclamatio q̃rentis de iniquitate fortunæ. [Dimenſum) Frumentũ, vt interpres ait, quod in ſingulos mẽſes ꝑbebatur ſeruis. [Initiabunt).i. cõſecrabunt, more Atheniẽſium, qui hac religione quadam Cereris ſacra colebant.

PETRVS MARS. AMicus ſummus) Hominis ſtulti & inconſiderati credulitatem, qui in ſuũ vſum, quod dederat, conuerſum iri arbitratus ſeipſum bonis explet, & alijs cauſa eſt cur genialius viuant. Sit.n. plerunque circa amatores vſu venire ſolet qui cum pueros ſuſcipiũt, atque matribus, aut nutricibus pecuniam pro educatione perſoluunt, tñ in vſum pueri nihil redit, ſed à nutricibus vt plurimum omne abſumitur. Eſt ergo videndum, cui, & quo modo, & quando quippiam detur: vt bene monet Ariſtoteles. [Ratiuncula) Diminutiue, vt peculium ſeruorum intelligamus, quod ſemper ferè exiguum eſt. Ratiuncula aũt ſignificat ſupputationem aliquam reſtantem. [Vnciatim).i. per paucos, & ſingulos obolos, abſtrahendo.ſ. ſemper duodecimã partem dimẽſi. [Dimenſo) Dimenſum eſt victus diurnus qui datur ſeruis, ſolet aũt menſura appendi, ob id dicitur dimenſum. Genium defraudare, eſt naturæ detrahere illud quod appetere uideatur. Genius enim deus naturæ eſt, & per figuram pro ipſa natura ponitur. Initiabunt, hoc eſt, ubi puero nomen ſolenne imponent, & dij puerorum præſidibus & curatoribus eum offerunt.

RIVII caſtigat. IAm pridem apud me reliquum puſillulũ) Ita exemplar Vuitenbergæ excuſum, & aliæ pleræque huius fidẽ ſecutæ editiones. Nos legimus, relliquum pauxillulum. Nam & geminandũ eſſe l, in dictione relliquum facile intelliget, qui verſum volet in ſuos digerere pedes. Eſt.n. figura ἀναπαιστικός [Greek garbled in print] cuius in initio meminimus. Et pauxillulum legendũ non puſillulũ, aut qđ Moguntinum quoddã habet, puſillulum è Donato liquet, cuius hic verba ſunt, Pauxillulũ, quartus, inquit, gradus diminutionis, paulũ, paullulũ. pauxillũ, pauxillulũ. Nec aliter antiquiſſima quæque exemplaris. [Aliquid addant ditioribus) Nos, diuitioribus ex antiquis & Donato. [Reperitur aũt hoc comparatiuum frequẽter apud Cicer. & alios velut 3. de Orat. Inde ille licentior & diuitior fluxit dithyrambus. Ouid. Oppida ſunt regni diuitiora mei. [Vix dimenſo ſuo) Sic ferè, in quæ ipſi incidimus, exẽplaria. Ceteꝶ nos legendũ putamus: De dimenſo ſuo: addita ꝓpoſitione, vt & Don. & aliquod trimeter ẽt expoſcit, ne quid de conſenſu veteꝶ exemplarium dicam. Eſt aũt demenſum, id quod Græcis σιτομέτριον [Greek garbled in print] dr. In cuius vocis expoſitione mendum eſt apud Non. Marcellum in libris Aldinis, cuius certe potius, q̃ Marcello ipſi adſcribendum: vbi adnotatũ ſit demenſum à Terentio hic quaſi diminutiuum dici. Impegit ad hunc ſcopulum auctor quoque Cornucopiæ qui totidem fermè verbis hæc in ſuos ipſe cõmentarios retulit, quod, vt cũ iudicio huiuſmodi auctores legere adſueſcat iuuentus, nobis diſſimulandum non fuit. Rectius Don. Serui, inquit, quaternos modios accipiebant frumenti in menſem, & id demenſum dicebatur. Plaut. in Sticho: Vos meminiſtis quot Calendis petere demenſum cibum. Qui minus meminiſtis quod opus ſit facto, facere in ædibus: Hinc apud Æl. Spartianum in Adriano demẽſum σιτομετρικόν [Greek garbled in print] appellatur, quod ſenatoribus ad certum numerum & tempus dabatur, de quo aliàs plura. [Suum defraudans genium) Nos, defraudans, quo modo venerandæ vetuſtatis lib. nec aliter quidam citant, inter quos Non. Marcellus: Quin apud Plautum ſubinde reperitur defrudare, uelut in Aſinaria: Ten' ego defrudem? quoi ipſi nihil eſt in manu, Niſi quid tu porrò vxorem defrudaueris? quem locum & Marcellus citat.

GLAR. IN 2. verſu Et monoſyllabum. In 3. ll, geminatur in Relliquum. In 8. legendum Diuitioribus, vt loco quinto ſit anapęſtus. In 9. bacchius eſt loco primo. Ita in 11. & vltimo.

ACTVS I. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Geta narrat quo ſint profecti ſenes, Demipho & Chremes, occaſione cœperit amare Demiphonis filius Antipho.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſcena deuenitur argumenti ad narrationem, nacta Daui opportunitate illud a Geta ipſo auditum. Recte ergo poëta deſideratum ipſi Getæ Dauum propoſuit, quem ea fiducia alloquitur, vt ſibi argentum ab eo reddi, ita vt ſit, ſſeret.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena totius fabulæ occaſio à Geta ſeruo narratur.

Trimetri Iambici.

GETA *ſeruus*, DAVVS.

SI quis me quæret rufus. D. præſto eſt, deſine. G. oh,
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. accipe, hem:
Lectum eſt, conueniet numerus, quantum debui.
G. Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam.
D. Præſertim vt nunc ſunt mores: adeo res redit:
Si quis quid reddit, magna habenda eſt gratia.
Sed quid tu es triſtis? G. ego ne? neſcis quo in metu, &
Quanto in periclo * ſim. D. quid iſtuc eſt? G. ſcies, **ſiem.*
Modo vt tacere poſſis. D. abi ſis inſciens:
Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris,
Verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri eſt
Te fallere? G. ergo auſculta. D. hanc operam tibi dico.
G. Senis noſtri Daue fratrem maiorem Chremem
Noſtin'? D. quid ni? G. quid? eius gnatum Phædriam?
D. Tanquam te. G. euenit, ſenibus ambobus ſimul,
Iter illi in Lemnum vt eſſet, noſtro in Ciliciam
Ad hoſpitem antiquom: is ſenem per epiſtolas

Pellexit,

Pellexit, modo non montes auri pollicens.
D. Cui tanta erat res, & ſupererat? G. deſinas:
Sic eſt ingenium. D. oh, regem me eſſe oportuit.
* hic G. Abeuntes ambo * hinc tum ſenes me filijs
Relinquunt quaſi magiſtrum. D. ò Geta, prouinciam
Cepiſti duram. G. mihi vſu venit hoc, ſcio:
Memini relinqui me deo irato meo.
Cœpi aduorſari primo: quid verbis opu'ſt?
Seni fidelis dum ſum, ſcapulas perdidi.
D. Venere in mentem iſtæc mihi: nam quæ inſcitia eſt,
Aduorſum ſtimulum calces? G. cœpi his omnia
Facere, obſequi quæ vellent. D. ſciſti vti foro.
G. Noſter mali nil quicquam primo: hic Phædria
Continuo quandam nactus eſt puellulam
* perditus Cithariſtriam: hanc amare cœpit * perdite.
Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo:
Neque, quod daretur quicquam: id curarant patres.
Reſtabat aliud nihil, niſi oculos paſcere,
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos otioſi operam dabamus Phædriæ.
* ilico In quo hæc diſcebat ludo, exaduorſum * ei loco
Tonſtrina erat quædam: hic ſolebamus fere
Plerunque eam opperiri, dum inde iret domum.
* illic Interea dum ſedemus * illi, interuenit
Adoleſcens quidam lacrumans, nos mirarier:
Rogamus, quid ſit: nunquam æque (inquit) ac modo
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerum, & graue.
Modo quandam vidi virginem hic viciniæ
Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduorſo: neque illi beneuolens,
Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adiutaret funus. miſeritum eſt.
Virgo ipſa facie egregia. quid verbis opu'ſt?
Commorat omnes nos: ibi continuo Antipho,
Voltis ne eamus viſere? alius, cenſeo,
Eamus, duc nos ſodes: imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra: & quo magi' diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:
Lacrumæ, veſtitus turpis, vt, ni vis boni
In ipſa ineſſet forma, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodo,
Satis, inquit, ſcita eſt: noſter vero. D. iam ſcio:
Amare cœpit. G. ſcin quàm? quò euadat, vide:
Poſtridie ad anum recta pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam. ila enim ſe negat:
Neque eum æquom ait facere: illam ciuem eſſe Atticã,
Bonam, bonis prognatam: ſi vxorem velit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, neſcire: & illam ducere
Cupiebat, & metuebat abſentem patrem.
D. Non, ſi rediſſet, ei pater veniam daret?
G. Ille ne indotatam virginem, atque ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. quid ſit denique?
G. Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
Homo confidens: qui illum dij omnes perduint.
D. Quid is fecit? G. hoc conſilium, quod dicam, dedit.
* ſunt Lex eſt, vt orbæ, qui * ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam:
Paternum amicum me aſſimilabo virginis:
Ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
Quæ mater, qui cognata tibi ſit, omnia hæc
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cum tu horum nihil refelles, vincam ſcilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites: quid mea?
Illa quidem noſtra erit. D. iocularem audaciam.
G. Perſuaſit homini: factum eſt: ventum eſt: vincimur:
Duxit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ò Geta,
Quid te futurum eſt? G. neſcio hercle: vnum hoc ſcio:
Quod fors feret, feremus æquo animo. D. placet:
Hem iſtuc viri eſt officium. G. in me omnis ſpes mihi eſt.
D. Laudo. G. ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc * amitte quæſo hunc: ceterum * omitte
Poſthac ſi quicquam, nihil precor. tantummodo
Non * addas vbi ego hinc abiero, vel occidito. * cadas.
D. Quid ille pædagogus, qui citharistriam?
Quid rei gerit? G. ſic, tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortaſſe. G. immo nihil, * niſi ſpem meram. * ſper
D. Pater eius rediit, an non? G. nondum. D. quid? ſenem
Quoad expectatis voſtrum? G. non certum ſcio:
Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui modo, &
Ad portitores eſſe delatam: hanc petam.
D. Nunquid Geta aliud me vis? G. vt bene ſit tibi.
Puer heus. nemon' huc prodit? cape, da hoc Dorcio.

SI quis me quæret rufus) Mire poëta deſideratum Getæ oſtendit Dauum. DON. [Si quis me quæret rufus) De ipſo loquitur, à quo reddi ſibi debitum ſperat. [Si quis me quæret rufus) ἀποσιώπησις ſecunda. nam apparet plura dicturum fuiſſe. [Præſto eſt, deſine) Tertia perſona de ſe loquens uſus eſt, quia ille nominatiuum prætulit. [At ego obuiam conabar tibi Daue) Conabar, abſolute. an ἔλλειψις eſt, vt deſit, Ire? Et eſt aduerbium loci Obuiam. [Accipe) Præuenit petitionem, dicendo accipe) Præuenit petitionem, dicendo accipe, & hoc cum geſtu offerentis dr. Et hoc eſt quod ait, Confeci, affero. [Lectum eſt) Abſolute. nam non dicit quid, vtrum debitum, an argentum lectum. Lucilius, Lecti oẽs. Atticon hoc eſt. [Lectum eſt, conueniet numerus) Ordinem ſeruauit. prius enim qualitas, deinde numerus pecuniæ ſpectari ſolet. [Lectum eſt, conueniet numerus quantum debui) Quippe tribus modis debitum pecuniarium ſoluit: penſione. Accipe. ſpectatione, Lectum eſt numero, Conueniet numerus quantum debui. [Lectum eſt) Lectum, bonum vel ſplẽdidum. Vt, -arma Sereſtus Lecta refert humeris. Quamuis quidam putant lecta, ab eo quod eſt lego, dicta. [Quantum debui) Pro, debitum tibi à me eſt. [Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam) Amat q reddiderit pecuniã: Agit gratias, q diligenter. Et quære? verum q a condictum non fefellerit? an quia lectũ attulerit, & numero cõgruenti? Et recte dixit, nam redditio debiti hoc agit, vt ẽt gratias agamus. [Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam) Hoc pro gratiarũ actione ponitur & oſtenditur vere neceſſariam fuiſſe pecuniam. [Nõ neglexiſſe) In Andria, Et id gratũ fuiſſe aduerſum te, habeo gratiam. [Præſertim vt nũc ſunt mor.) Sic & illud dictum eſt, Nanque hoc tpe Obſequium amicos, veritas odium parit. Quia conſuetudinis imago eſt, vituperare præſentia. [Adeo res redit) Figurate, pro ita loqueris, adeo res redit, dixit. Et proprie rediſſe res dicitur, cum aliquid peius expectatione contigit. [Si quis quid reddit magna habenda eſt gratia). i. etſi rem non magnam, tñ magna habenda eſt gratia: hoc. n. ſignificat quid reddit. [Si quis reddit) Qui hoc interrogatiue pronunciauerit, parum belle explicat conceptam ſententiam. [Habẽda eſt gratia) Deeſt, Ei. [Sed quid tu es triſtis?) Hic admonemur omnem ab initio ſermonẽ Getæ, quaſi ſatagentis & anxij pronunciare, accommodatis præſertim ad vultum verbis. nam & Si quis me quærit, &, At ego obuiam tibi conabar Daue, &, Amo te, & non neglexiſſe habeo gratiam, in ſe quoddam contractioris animi occupatiq. ſignum habent. [Sed quid tu es triſtis?) Sed particula, tranſitum ſignificat ad mentionem alterius rei. [Sed quid tu es triſtis? Ego ne? neſcis quo in metu) Deſcenſus ad argu-

mentum ab eo ſermone qui extrinſecus à poëta informatus eſt, iã manifeſte apparet. [Ergo ne? neſcis quo in metu) ἀπόδειξις comœdiæ. [Neſcis quo in metu, & quanto in periclo ſim) Pronunciantis & interrogãtis eſſe poteſt. [Neſcis quo in metu) Duæ perturbationum bigæ ſunt a malo vna, ex cupitis altera. Ergo a mali bigis, pręſentis tpis periculum eſſe dicimus, & futuri metum. [Neſcis quo in metu) Pronũciatiue magis q̃ percontatiue efferẽdũ eſt. ſic.n. ſolemus de magnis rebus dicere. [Neſcis quo in metu, quanto in periclo ſim) Vix alterum ſuſtineri poteſt eoꝝ, quæ vtraque poſuit nunc & metũ & periculum. [Quid illuc eſt?) Fac hunc ſcire, & narrandi nõ erit locus. neceſſario igitur ignarus inducitur Dauus. [Modo vt tacere poſſis) Vt, pro ne non. quod ſi eſt, ſubaudiendũ eſt, vide aut quid tale. [Modo vt tacere poſſis) Vere argm̃ eſt celari id, q̃ Antipho non coactus, ſed volens duxit vxorem. [Modo vt tacere poſſis) Modo, pro tantũmodo, vt, Modo Iupiter adſit. [Abi ſis inſciens) Nunc pro inſcito poſuit. vel inſcientem modo ſtultum dicit, alias ignarum. [Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris) Sententioſe dixit, quaſi in oĩbus credendum ſit ſeruaturum fidem eſſe eum, qui in pecunia ſeruauerit. Et hoc ideo interpoſuit, ne longus eſſet, dum ſuadet vt dicat, quemadmodum in alijs fabulis. [Cuius tu fidem in pecunia perſpexeris) Proprie locutus eſt de pecunia & Fidem dicendo, & Credere. Nam fides eſt eoꝝ, quibus datur. Creditores dñr ipſi q̃ dant. [In pecunia) A maiore ad minus. [Perſpexeris) Non inſpexeris, ſed perſpexeris, quod plus eſt, dixit. [Verere ei verba credere?) Verba cum pronunciatione dicit, vt oſtendat multum diſtare inter pecuniam & verba. [Vbi quid mihi lucri eſt te fallere?) Ab vtili coniectura & bene, quia ſeruus nihil de honeſto dicit. [Vbi quid) Significantius dixit, quam ſi diceret, nihil. [Ergo auſculta) Ergo nunc, velut increpatio tarde facientis eſt. Quia hic igitur obloquẽdo impediuerat narraturum. Ergo dixit. Sic Virg. Ergo age care pater, ceruici imponere noſtræ. [Hanc operam tibi dico) Auſcultandi.ſ. & audiendi. [Hac operam tibi dico) Plus eſt dico, q̃ do. Dicatur perpetuo: Datur ad tẽpus. [Senis noſtri Daue fratrem maiorem) Dicendo Senis oſtendit & adoleſcentẽ ſe dñm habere. [Dicendo Noſtri oſtendit eſſe & alienum) Dicendo Fratrem, non vnum eſſe monſtrauit. Dicendo Maiorem etiã minoris fecit indicium. Sic argumenti partem maximam nondum narrans, iam in ipſa interrogatione tranſegit. Hæc aũt omnia pp populum ſic aguntur. Ideo ille, Quid ni dixit, ne ſit opus pluribus verbis. [Senis noſtri Daue fratrem) Mirum compendium narrationis, quaſi per interrogationem fecit, ne ex alto repeteret. Sic Virg. Fando aliquid, ſi forte tuas peruenit ad aures. Belidæ nomẽ Palamedis, & inclyta fama. Et Noſtin' hanc quam amat frater? in Eun. [Quid eius gnatum Phædriam?) Nõ dixit, quid Phædriam, ſed addidit, eius gnatũ vt magis docere, q̃ interrogare videretur. [Quid eius gnatum Phædriam?) Deeſt, noſſi. [Tanq̃ te) O varietas. quid ni? tanquam te. [Euenit ambobus ſenibus ſimul, iter) Non euenit iter, ſed, euenit vt iter eſſet. [Simul) Vno tempore. [Illi in Lemnum vt eſſet) Recte tacetur cur Chremes ierit, & dicitur cur Demipho. vtrunque pro argumento eſt. [Ad hoſpitem antiquum) Sic Virgilius, Veteremq́ue Anchiſem agnouit amicum. Hoc autem addidit, vt eſſet idonea cauſa nauigandi ſeni. [Senem per epiſtolas pellexit) Epiſtolas dicendo, oſtendit eum non ſemel ſcripſiſſe. [Pellexit) Induxit ſic Virgil. Pellacis Vlyſſi. [Modo non montes auri pollicens) Prouerbialis ὑπερβολὴ facta per exceptionem, aut per ſuperlationẽ, aut æquam collationem. Eiuſmodi eſt illud Demoſthenis, • [Modo non montes auri) Saluſtius, Maria monteſq́ue polliceri cœpit. [Modo non montes auri pollicens) More veterum, quia hoſpites hoſpitibus multa donabant. [Cui tanta erat res?) Cui datiuus caſus eſt: Domino ne tuo, inquit, pollicebat hæc, cui tanta res erat? [Cui tanta erat res?) Deeſt Eum. vt ſit, Eum pellexit, cui tanta res erat? [Et ſupererat) Plus eſt ſupereſſe quam eſſe. [Deſinas, ſic eſt ingenium) Neceſſaria eſt ad fabulæ ἐπίτασιν auaritia Demiphonis, vt maiore periculo illo abſente duxerit filius indotatam. nam mox dicturus eſt, Ille ne indotatã virginem, atque ignobilem daret illi? Sic eſt ingenium Præparatio bona, qua & diues, & auarus deſcribitur Demipho, vt indotatas nuptias filij ferre non poſſit. [Sic eſt ingenium) Recte. non enim, inquit, fortuna auarus eſt, ſed natura. [Sic eſt ingenium) Omnium, an dñi? ſed magis dñi. [Oh, regem me eſſe oportuit) Oſtendit pauperũ affectiones, qui ſe ſolos vti diuitijs ſcire aiũt, ſi eas habeant. [Oh, regem me eſſe oportuit) Acue me. [Abeuntes ambo hinc tum) Hinc & hic legitur. & eſt ordo. Hic relinquunt filijs. [Relinquunt) .i. non ſecum abducunt. [Quaſi magiſtrum) Bene quaſi, qui non complcuit hoc ipſum, nec vult eſſe.

[Magiſtrum) Sic Latini, quem Græci παιδαγωγὸν appellant. [Filijs) Propter filios. [O Geta, prouinciam cepiſti duram) Acquiſitæ bello longe ab Italia regiones, prouinciæ dictæ ſunt, a porrò vel procul & vincendo, ad quas quia Prætores cum officio mittebantur, officia quoque prouinciæ nominantur. [O Geta, prouinciam) Splendide prouinciam dixit. [Memini relinqui me, deo irato meo) Sic Virgilius, nec dij texere Cupentum Ænea venientẽ ſui. Hoc Aſper. ſed mihi vr̃ ad hoc addidiſſe Meo, ne eſſet ἀμφίβολον, cui diceret, irato deo. Nenius in Stalagmo, Deo meo propitio, meus homo eſt. [Memini relinqui me, deo irato meo) Domino dixit, an uere deo? Et bene Meo, ne eſſet ἀμφίβολον. Et ſic dixit, Memini relinqui: vt in Andria, Memini me videre. Et, Memini me fieri paruum. Ennius. [Quid verbis opus eſt?) Repente infertur, Quid opus eſt verbis? & ſatis moraliter. [Seni fidelis dum ſum) Opportune ſeni dixit, vt oſtendat q̃ ſtultum eſt, ſeni aduerſus iuuenes fidelẽ eſſe. [Seni fidelis dum ſum) Fidus eſt amicus: Fidelis eſt ſeruus. [Scapulas perdidi) Plus eſt perdidi, q̃ ſi diceret, dolui. Et bene retulit Perdidi πρὸς τὸ Fidelis. Fidelis.n. officium eſt, ſeruare aliquid. [Venere in mentem iſtæc mihi) Venire in mentem, non ad recordationem tm̃ dicitur, ſed ad reputationem & intelligentiam. [Nam quæ inſcitia eſt aduerſum ſtimulum calces?) Hoc dictum & ſuperiori perſonæ eſſe poteſt, & alteri. [Aduerſus ſtimulũ calces?) παροιμία cum ἐλλείψει. deeſt.n. iactare. Stimulum pro domino adoleſcẽte poſuit. [Calces) Modo calces, non partes plantæ, ſed percuſſiones pedum plagaſq́. ſignificat. Aliter Virg. Calcemq́. terit iam calce Diores. [Sciſti vti foro) Secundum illos negociatores qui ante locum cõmercij nõ præſcribunt quanti vendant quæ aduehunt, ſed ſecundũ annonam fori q̃ deprehenderint, conſilium de vendendis, aut non vendẽdis mercibus ſumunt. [Sciſti uti foro) Forum pro tribus intelligitur, loco, tpe, & perſona. Sciſti, inquit, his uti. & eſt vulgare prouerbiũ. ſenſus hic eſt, Sciſti, inquit, quid facere te oporteret. [Primo. hic Phædria) Bene additum Primo, quia non perpetuo. [Noſter mali nihil quicquam) Quartum πρόσωπον. Vt in Hecyra Nam nemo illorum quiſquã, ſcito, ad te venit. [Noſter mali nihil quicquam) Noſter πρὸς ἀντιδιαστολὴν Phædrię, qui non noſter eſt. [Continuo quadam) Bene continuo, quaſi vix expectauerit profectionem patris. [Puellulam citharistriam) Illis nominibus hoc agit, vt cã amoris & ex ætate, & ex arte puellæ videretur, nã ideo puellam dixit. [Amare cœpit perditus) Legitur & perdite. [Et amare perdite, ut puta puellulam & citharistriã. [Ea ſeruiebat lenoni) Et honeſte, & cito dixit ſeruiebat. [Lenoni impuriſſimo) Et quare nõ fuiſſet libera, & cuius fuiſſet ancilla, & qualis hominis fuerit, demõſtrauit. [Ea ſeruiebat lenoni impuriſſimo) Magna præparatio ad rerum difficultatem imminentium, Puellula citharistria, auarus leno, amator perditus, inopia. [Id curarant partes) Expedite dixit patres. ſi.n. patrem eius tm̃ dixiſſet, id reſtabat, ut ei per patrui filium ſuccurreretur. ideo dixit ambos non habuiſſe. [Niſi oculos paſcere) Hoc.n. ſolum erat quod leno non venderet. [Sectari, in ludum ducere, & reducere) Bene cauillatus eſt & iocularirer in adoleſcentẽ cui ætas ad ſectandos Philoſophos apta erat. Hinc etiam philoſophorum ſectæ. Sed ſectari proprie eſt, ut taurus buculã, ut aries ouẽ. Virg. Trahit ſua quẽque uoluptas. [Reducere) συλλαβή. à ludo.n. ſubauditur. [Nos ocioſi operam dabamus Phædriæ) Cum τύπῳ dixit nos, uelut magiſtrũ excuſans obſequẽtẽ ei, cui cuſtos ſit datus. & ideo addidit ocioſi. [Nos ocioſi operã dabamus Phædriæ) Relatio ad illud quod mox, Ocioſi non erũt. [Nos ocioſi operam dabamus Phędrię) Aut ad pudorem ſumitur hoc pronomẽ in ſingulari numero, aut ad dignitatẽ ſed non poteſt Nos & propter Antiphonem dixiſſe nos. [Nos ocioſi operã dabamus Phædriæ) Apollodorus, • [Operã dabamus Phędriæ) Ille amicæ, nos illi. [In quo hæc diſcebat ludo) Figurate, In quo hæc diſcebat ludo, eſt additum. [Ex aduorſum ei loco) Ei loco. legitur & ilico. Et adnotatur ex abundãti additũ, ut apud veteres multa ſunt. [Ex aduorſum ei loco) πρόσωπον quartum. [Tonſtrina erat) Apta ſedes ocioſis. [Tonſtrina erat quædam) πρόσωπον tertium, quędã. [Hic ſolebamus fere plerunq.) πρόσωπον tertiũ, fere plerũque. [Dum inde iret domũ) Ad ſe.ſ. Iret domũ, pro rediret, uel certe iret. πρόσωπον figura. [Dum ſedemus) Proprie ſedemus, ut tonſtrina. [Illi, interuenit) Illi, pro ibi. ut, Illi mea triſtia facta. Et nota illi, pro illic. [Interuenit adoleſcens quidam lacrumans) Apollodorus tonſorẽ ipſum nuncium facit, qui dicat ſe nuper puellę comã ob luctũ abſtuliſſe, qđ ſcio mutaſſe Teren. ne externis moribus ſpectatorẽ Romanũ offenderet. [Nos mirarier) Recte, mirum.n. in adoleſcẽtibus lacrumę, ut cõtra, Triſtiſq́. ſenectus. [Nos mirarier) Ve ſolã nã pſidus ille Te colere. [Rogamus qđ ſit) Quid lacrumet, non,

non, quid ſit ipſe, vt ſtulti putãt. [Nunq̃ æque, inqt, ac modo) Mi
ſe oſtendit ſemper ſibi hoc viſum qđ dicit, ſed nunq̃ ęque. [Pau-
pertas mihi onus viſum eſt) Statim ſit mentio paupertatis, vt ſit
cauſa fallaciæ Phormionis. [Modo quandam vidi virginem.
Bene quandam, ne ob familiaritatem laudare videretur. [Mo-
do quandam uidi virginem) Vide ſic agi, vt non tam morte mu
lieris, q̃ ſolitudine pulchræ virginis moueatur affectus. Simul &
ea deſcribi, quæ matronæ futuræ magis conueniant, q̃ quæ re-
mere amanda ſit. Nam hic obitus fœminæ ad comicum exitum
ſpectat, q̃nquidem plus ex eius morte ſecuritatis, q̃ moleſtię, ſen
tiat argm̃. [Hic viciniæ) Aduerbium in loco eſt, hic viciniæ: cu-
ius ad locum, huc viciniæ. Et ſtatim proximitas inſinuatur, vt ſit
ſpes & cauſa videndi. [Miſeram) Ab affectu, & ſubdiſtinguen-
dum eſt, vt ad virginem referatur. [Lamentari mortuam) A pro-
bitate, quæ pijs attribuitur. Eſt lamẽtari mortuam, ambiguitas,
ſed ſenſu manifeſta. [Ea ſita erat) Sita, propoſita. Saluſtius cum
adiectione poſita eum eum prædixero poſitum inſulæ. Et hoc ei
reciprocum eſt. [Ea ſita erat ex aduerſo) Expoſitio paupertatis,
& q̃ facile virgo videri poſſit. [Neque notus, neque vicinus) αὔξη-
σις ſit, quia res minuitur, creſcit ſententia. Saluſt. Non repugnã-
tibus modo, ſed ne deditis quidem a b e m [Neque vi
cinus) ἐπιφορά. [Neque notus, neque vicinus, extra vnam ami-
cam) Hæc præſtruuntur, vt ſit ſpes potiundæ virginis. [Neque
notus, neque vicinus) Hæc deſcriptio paupertatis adiuuat argm̃,
vt & viſere audeant adoleſcentes virginem, & amet Antipho.
[Qui adiutaret funus) Ipſum officium funus dixit. [Miſeritum
eſt,) Hoc eſt miſertus ſum eius. Et hic vr̃ oſtendiſſe eus lacryma
uerit. [Virgo ipſa facie egregia) A forma indignatio. [Virgo
ipſa) Bene ipſa, quia quæ ſupra dixit, non ad ipſam, ſed euentum
eius pertinebant. [Quid verbis opus eſt) Sic dicit Terent. vbi
ad effectum properat. [Commorat oẽs nos) Figura συγκοπή, pro
cõmouerat. Et bene oẽs, quia res ad Antiphonem tm̃ ſpectat.
[Ibi continuo Antipho) Hic redditus nomen adoleſcentis. &
eſt παρένθεσις. [Vultis ne eamus viſere?) Vt, Populare penates Ve
nimus. [Vultis ne eamus viſere?) Ipſe hortari inducitur, qui ama
turus eſt. [Alius, cenſeo. eamus, duc nos ſodes) Hæc omnia di
uerſi. Et apparet tot eſſe homines, quot per κόμματα ſunt ἀσύνδε-
τα. [Alius, cenſeo) Phædria vel quilibet. [Imus, venimus, vide-
mus) ἀσύνδετον primum per ἀρχὴν. [Virgo pulchra) συμ-
παθεία mirantis. Duo ingentia, & virgo, & pulchra. [Virgo pul-
chra) Bene non dixit, Videmus virginem pulchram, ſed ἀπὸ τοῦ
κατεπλάγησαν, virgo pulchra. Illud.n. frigidius, hoc concitatius. &
hoc magis demonſtratur δράματι, q̃ relatione. [Et quo magis
diceres) Diceres, pro crederes. vt Audacter dicito. Sæpe Plau-
tus. [Nihil aderat adiumenti) Proprie aderat. Adeſt.n. id, quod
adiuuat. [Capillus paſſus) Singularem numerũ, pro plurali po-
ſuit. Sic & alibi, Capillus pexus, prolixus, circũ caput reiectus ne
gligenter. [Paſſus) Temere diſperſus. Vt magna paſs, à Græca
oratione profluxit hæc dictio. [Ipſa horrida) Quaſi extra ipſam
ſit id, quod dixit, Capillus paſſus, nudus pes. Tale eſt apud Virg.
Illum aũt quamuis aries ſit candidus ipſe, Nigra ſubeſt udo, cui
tm̃ lingua palato, Reijce. Et alibi de arbore, Tum fortes late ra-
mos, & brachia tendens Huc illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet
vmbram. Et, Domus ſanie, dapibusq́. cruentis Intus opaca, in-
gens, ipſe arduus, altaq́. pulſat Sidera. [Capillus paſſus, nudus
pes) Facetius, q̃ ſi pluraliter dixiſſet. Virg. Quibus acer & ſix in p̃-
lia ſuetus Ferre manum. [Lacrumæ, veſtitus turpis) ἀσύνδετον
tertium. [Vt ni vis boni) Plus eſt vis boni, quam bonum. [Vt ni
vis boni in ipſa ineſſet forma) Veteres ignem & calorem quen-
dam, quaſi feruorẽ, dixerunt formam, & ideo fornaces, forcipes,
formam & formoſus, ex quibus ignis amoris exoritur. Laudan-
dus eſt ergo Terent. proprietate ſeruata, qui cum formã prætu-
liſſet ſubiecit Extinguerent. Ideo & Virg. ſic ait, At mihi ſeſe of-
fert vltro meus ignis Amyntas. [In ipſa ineſſet forma, hæc for-
mam extinguerent) Figura πλοκή. aliud.n. ſupra, aliud infra for-
ma repetita ſignãt. [In ipſa ineſſet forma) Geminauit prępoſitio
nẽ. ut alibi, In amore hæc oĩa inſunt uitia. [Extinguerent) Bene
extinguerent, qa ab igne & calore forma dicta eſt. [Ille, qui illã
amabat) Bene illã, quia iam ſupra inſinuauit perſonam cithari-
ſtriæ. [Ille, qui illam amabat) Ratio cur amauerit virginem. [Fi-
dicinam) Supra, citharistriam, ergo indifferenter. [Tantum mo-
do ſatis, inqt, ſcita eſt) Senſus eſt, Laudauit tantũmodo, non etiã
captus eſt in amorem. [Satis, inquit, ſcita) Magna laus formæ a-
mantẽ aliam, placuiſſe. [Noſter vero) ἀποσιώπησις tertia. quæ
ſuccurrit quoties uerba rebus minora ſunt. [Satis, inquit, ſcita)
Scita, bella. vt in Andria, Scitus puer eſt natus è Pamphilo. [A-
mare cepit) Ille, inquit, laudauit tm̃, hic amare cepit. Et bene

Cepit, non Amauit, vt oſtendat vim amoris non parum eſſe, & ſẽ
quæ ſemel ſuſcepi poſſit. [Scin' q̃?) ἀποσιώπησις, qua in narratio-
nibus in cõpendium Terent. vti ſolet. [Scin' q̃?) Amare cepit,
ſubauditur. [Quò euadat, vide) Euadat, perueniat. Nam euade-
re, eſt per obſtantia peruenire. [Poſtridie ad anum recta pergit)
Hoc pſtruens, aniculæ ſupra mentionẽ fecerat. Et bene memor
& virginis & honeſtæ, non ipſam adiri facit, ſed anum, neque ab
ipſa peti fructum voluptatis, ea cuius perſona maior deſperatio
naſcebatur, ſed a nutrice potius, per quã ſuaderi puellæ poſſe cre
ditur quicqd libet. [Poſtridie ad anũ recta) ἐπιφώνημα, ad anũ ſta-
tim, vt qui poſthabuerit omnia alia. [Recta) Quia non per nun-
tium. [Vt ſibi eius faciat copiam) Vide ut nihil de virgine ſperet,
qui omnia ab anicula petat. [Illa enim ſe negat) Copiam factu-
ram ſubauditur. [Neque eum æquom ait facere) Non q̃ amet,
ſed q̃ hoc petat. [Neque eum) Quòd peteret. ſ. [Illam ciuem At
ticam) Illam eum ἐμφατικῶς dixit, q.d. quam ſic contemnat. [Ciuem
bonam eſſe) Ciuem, quod ad iura pertinet, bonam, q̃ ad ipſam.
[Bonam) Non vilem, quia boni non viles ſunt. vnde ſuperlati-
uus gradus Optimates facit, quia bonus melior optimus dicitur
[Bonis prognatam) Quod ad maiores eius. [Si uxorem velit)
Recte ſubiunxit, ſi vxorem velit, poſtquam in ea virgine prætu-
lit, quæ ſolent ornare nuptias. [Lege id licere facere) Incerta di-
ſtinctio eſt, vtrum vxorẽ velit lege, an lege id licere facere. [Sin a-
liter negat) Et pudice anus, & tñ illecebroſe, licere facere dixit,
quod ille impudentius petit, vt ſibi eius faciat copiam. [Sin ali-
ter, negat) ἔλλειψις facta ex eo quod ſequitur, facere. [Noſſet qd
ageret, neſcire) Propoſita deliberatio, cuius tamen altera pars
vincet. nam ducturus eſt per abſentiam patris. [Quid ageret,
neſcire) Pro neſciebat. ſed recte ſic ait, quia ſubiuncturus eſt.
[Cupiebat & metuebat) Metuebat proprio dixit. Metuimus.n.
eos qui nos amant: Timemus etiam inimicos. [Illam ducere
cupiebat, & metuebat,) Vide ambiguitatem, quam tamen ſe-
quentia tollunt. [Non ſi rediſſet pater, ei veniam daret?) Bene
interrogat Dauus. hoc.n. ſperari ſi poſſet non opus erat ſi audi-
bus Phormionis. [Non ſi rediſſet) Si, pro cum rediſſet. Virgil.
Præterea ſi nona diem mortalibus almum Aurora extulerit. [Il
le ne indotatam virginem) ἐπιτιμητικῶς ille, de quo dixerat, Deſi-
nas, ſic eſt ingenium, & qui propter ſpem lucri nauigauerat ſe-
nex. Inſinuandum igitur fuit: hic enim erit omne periculum
fabulæ. Ex ordine Terentius prius inſinuauit perſonam ſenis,
vt grauiora fierent quæ dirimebant nuptias. [Ille ne indotatam
virginem, atque ignobilem) Duo dixit, & indotatam & ignobi-
lem. Hæc.n. duo principaliter petuntur, cum ſint quattuor, quæ in
ſponſis quæruntur, forma, probitas, dos, nobilitas. Et manifeſtũ
eſt, cur de forma & probitate nihil dicat, quippe cum ſupra ma-
gnopere ea laudauerit in puella. [Virginem) Simpliciter accipi-
mus, virginem? an ſubaudiamus, Quamuis, ut ſit, Quamuis vir-
ginem? [Daret illi?) Bono affectu dixit, Daret illi? Filius.n. fa-
miliæ non tam ducit vxorem, q̃ à patre accipit, quippe cũ pr̃i cõ-
mittatur puella potius in huiuſmõi conditionibus, q̃ marito. [Daret
illi? nunq̃ faceret) ἀποσιώπησις ſecunda hic.n. nõ tranſit ad aliud,
ſed inſtat incepto, ut & per interrogationem diceret, Daret illi?
& per reſponſionem inferret, Nunquam faceret. Et nota nunq̃
pro non, in maiorem negationis ſignationem poni ſemper. [Da-
ret illi?) Mire daret, vt oſtenderet nihil eſſe poteſtatis in filio.
[Quid ſit denique?) More ſuo Terent. Denique poſuit in fine
ſenſus, & eſt aduerbium ordinis. Sic in Heaut. Fodere, aut arare,
aut aliquid facere denique. vt ſit denique, vel deinde, vel ad po-
ſtremũ. [Quid ſit?) Deeſt, rogitas? & eſt ἀποσιώπησις quarta. [Eſt
paraſitus quidam Phor.) Phormio, non a formula, ſed Phormio-
ne dicitur ſparteo, quem nos eronem dicimus triuialiter, & pro
conſuetudine. [Quid is fecit?) Seruatur affectus triſtis, vt ſupra
ait, Sed quid tu es triſtis? [Homo confidens) Homo comice di-
ctum, nam quis ignoret Paraſitum hominem eſſe? [Confidens)
Hic confidens, pro improbo, audaci ac temerario poſuit. vt, O
ingentẽ confidentiam? [Qui illum) Qui vtmã eſt, ut Lucil. in ij.
Qui te Momentane malum iam cetera, perdat. Aut, Qui hoc cõ-
ſilium, quod dicam, dedit. [Qui illũ dij oẽs perduint) Qui aut ex-
pletiuũ eſt, aut pronomẽ, quo incipiens Phormionẽ deſcribere,
cohorruit conſideratione eius, & in hanc vocem, quaſi confuſus
erupit. hoc autem certum genus eſt παρενθέσεως. [Quid is fecit?)
Correxit interrogatione errantem, vt rediret ad nominatiuum
caſum Qui, vnde aberrauerat, & illum dixerat. [Lex eſt) Lex
vt in Palliata, recte ponitur: nam Græcorũ fuit. ideo & in And.
ſic ait, Inopia, & cognatorum negligentia coacta. [Lex eſt) Alia
narratio interponitur. & dicitur παρέκβασις. [Lex eſt) A cau-
ſa litis. potuit enim dici, non habes cauſam. [Hoc conſilium,
quod

quod dicam, dedit) Secundũ quoſdam ordo eſt, Qui hoc conſilium, quod dicam dedit. [Vt orbæ, qui ſint gñe proximi eis nubant) Orba pro aimo nubat, Orbam proximus ducat, Atticum ius eſt. Et eſt ordo, Lex eſt, vt orbæ eis nubant, qui ſint ꝓximi. [Eadem hæc lex iubet) Non duas res iubet hæc vna lex, ſed puellis permittit nuberet, cognatos cogit ducere. [Eadem hæc lex iubet) Bene, iubet, minorem.n. vim habet ea lex, q̇ aliquid permittit, q̄ illa quæ aliquid iubet. [Et illos ducere) Bene additum, nihil.n. ad rem, ſi ducendi neceſſitas non fuiſſet. [Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribam dicam) A perſona eius cum quo agitur. Potuit.n. dici, Quid mecum eſt tibi? [Ego te cognatum dicam, & tibi ſcribã dicam) ἀντιστροφή & ἀνθυποφορά. Hæc narratio eſt quam dicit Tullius conſtitutam. Et ipſe, Tibi vni parcam, inq̄t, in Verrinis. repente.n. tranſitur ad verba perſonarum ab earum deſcriptione ſed hoc ipſum ad cõmouendos auditores valet plurimum. [Et tibi ſcribã dicam) A denunciatione in perſonam, ne diceret: Non mihi denunciaſti. [Et tibi ſcribã dicam) Cic. Scribitur Heraclio dica. [Dicam) Supra, verbum, infra, nomen eſt totidem literis, diuerſo accentu. [Paternum amicum me aſſimulabo virginis) A perſona litigantis, potuit.n. opponi, Perſonam nõ habes. [Qui fuerit pater) Qui, hic pronomen eſt, infra, quo ſignificat. [Quæ mater) Virginis.ſ. [Qui cognata tibi ſit) Qui, quo, & qua rõne. [Omnia hæc confingam) Omnia hæc, non ex abundanti poſuit, ſed oratorie, quaſi tam multa. & eſt ἀρχαϊσμός nam poſt enumerationem ueteres hoc dicebant. Saluſt. in Iugur. Hæc omnia præſidio adſunt. [Quod erit mihi bonum, atque commodum) εὐφημία. Quod mihi, inquit, fauſtum ac felix erit, hoc eſt confingere, atque mentiri. [Quod erit mihi bonum atque commodum) Totum ioculariter paraſitus, quippe qui confingam dicens, non ſolum nõ erubuerit de ſaliloquio, ſed quaſi præclari facinoris inceptionem etiam auſpicatus ſit, omenq́. ſuſceperit dicendo, Q̄d erit mihi bonum atque cõmodum. Sic.n. veteres Quod fauſtum felixq́. ſit, dicebant, aliquid aggreſſuri. [Cum tu horum nihil refelles?) Hoc interrogatiue pronunciandum eſt. [Refelles) Refutabis, redargues. Nam prorſus refellere, eſt redarguere falſitatem. [Pater aderit: mihi paratæ lites. quid mea?) Mire ὁ συκοφάντης quod maxime alter metueret, hoc pro ridicula re contempſit, Pater aderit, mihi paratæ lites. Exquiſitæ autem ſubiectum eſt, cum ſupra dixerit. Mihi paratæ lites: Quid mea? [Pater aderit. mihi paratæ lites) Vt Antiphoni formidanda iſta ſunt, ita ridicula paraſito. [Illa quidem noſtra erit) ἀστεϊσμός. [Noſtra) Cũ Antiphonis tñ eſſe debeat. [Iocularem audaciam) εἰρωνεία κατ' ἀντίφρασιν, hoc eſt minime iocularem, An quæ ex luco & ioco in periculum veniat? [Perſuaſit homini) Hic iam de Antipho ne quæritur, cui perſuaſum ſit. [Factum eſt) Adeo audax Phormio. [Ventum eſt) ἀσύνδετον. Quo modo factum eſt? Ventum eſt, vincimur, duxit. [Iocularem audaciam) Deeſt, audio ex te, aut, dicis. [Factum eſt, ventum eſt vincimur, duxit) ἀσύνδετον. vt ſupra, Imus, venimus, videmus. [Factum eſt, ventum eſt, vincimur, duxit) Amat hoc Terent. vt, It, lauit, redit. &, Imus, venimus, videmus. &, Funus interim procedit, ſequimur, ad ſepulcrũ venimus. in ignem poſita eſt. fletur. His non modo breuis & comis narratio eſt, ſed etiam auditoris animum, ad id, quod reſtat, incẽdit. [Quid narras) Admirantis uox eſt, non interrogantis. [O Geta quid te futurum eſt) Sic pronuncia, quaſi periturum contempſeris Getam, & iam eum in certo interitu defleat. [O Geta quid te futurum eſt?) Scilicet qui magiſter relictus ſis Antiphoni. [Neſcio hercle, vnum hoc ſcio, quod ſors feret, feremus æquo animo) ἀστεϊσμός deſperatione rerum fortis eſt ſeruus, & ſimul vigilauit poëta, ne ſi & hic eiularet, res tota migraret in tragœdiam. [Quod ſors feret feremus æquo animo) Hæ graues ſententiæ ex perſona ſeruorum, cum dñr, ridiculæ ſunt, & eo conſilio interponuntur. [Feremus æquo animo) Hoc ſecundũ ſeruos, qui futura contemnunt. Et mire meritum culpæ ſuæ ad fortunam retulit. Hem, iſtuc eſt viri officium. Compendium conſulationis eſt. quod hic libenter accepit. & ideo ſtatim approbat. [In me omnis ſpes eſt mihi) Quo? an ut ſtrenue ſe defendat? an vt fugiat? an vt patiens ſit plagarum? [Ad p̄catorem abeã credo) Bene poëta omnia tractat, quæ in tali re tacenda ſeruo eſſent, niſi aliud poſceret argumentum. [Ad precatorem abeam) Sic in Heautont. Nec tu aram tibi, nec precatorem pararis. [Qui mihi hic oret) .i. pro me oret. [Nunc amitte quæſo hunc) μίμησις dicitur, ubi non verba modo, verum etiam geſtum vocemq́. fingimus alienam. [Nunc amitte quæſo) Hoc quod nos dicimus dimitte, antiqui etiam dicebant amitte. Virg. Amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios. Et Sal. Pactione amiſſo Publio legato. [Poſthac ſi quicquam nihil precor) Facile impetrat, qui non omnia extorquet. Ergo are precatoria eſt, mitigare præſentia, futura permittere. Simul etiam quia omnis cauſa in hoc eſt, ne videatur ſeruus ob impunitatem in delictis amplius peccaturus. [Poſthac ſi quicquam) Vt ſolet eleganter per ἔλλειψιν. Et ſimul, non ſi tantundem peccauerit, ſed ſi vel minimum. tale eſt & illud, Si ſenſero hodie quicquã in his te nuptijs fallaciæ conari. &, Si quicquam inueneris, mentitum, occido. [Nihil preco) Nihil pro non ſed plena negatio, Nihil. [Vbi ego hinc abiero) Hic oſtendit nullum precatorem ex animo poſtulare veniam ſeruo. (Vel occid.) Vel, pro etiam. [Occidito) Tu tantum cædere volebas, ego dico, etiã occidito. [Quid pædagogus ille, qui cith.) Moraliter quærit volens audire de Phædria, poſtq̄ de Antiphone cognouit, maxime quia hæc interrogatio tenſionem elicit, qua ſpectator inſtruitur ad cognoſcenda cetera. [Quid ille pædagogus qui cith.) Quia dixit, Sectari, in ludum ducere & reducere, & quia puellulam dixit, ab ætate, pædagogus eſt illi, ait. [Quid ille pædagogus, qui citharist.) Phædria.ſ. qui neque abſcedit a cuſtodia puellæ, neque illam ipſe contingit. [Qui citharistriam?) ἔλλειψιν ſectatur, amat, vel quia tale ſubaudiendum eſt. [Sic tenuiter) ἀστεϊσμός. Sic dicendum eſt, cum aliquo geſtu. [Non multum habet quod det fortaſſe) Cum cõmiſeratione amatoria adoleſcentis pronunciandum eſt. [Immo nihil, niſi ſpem meram) Bene ſpem: quia amat. nemo.n. ſine ſpe amat. [Meram) Solam. [Pater eius rediſt, an non?) Chremes.ſ. [Nondum) Subaudi venit. Iam non plena negatio eſt. [Quid? ſenem quoad expectatis veſtrum?) Animaduertite Quid ſm morem quotidianum tum dici, cum ſit tranſitus à mentione alterius rei ad alteram. Sic & ſupra, Quid pædagogus ille? [Quoad expectatis veſtrum?) Quoad, quandiu. Et recte locutus eſt: quia aduentus, finis eſt expectationis. [Sed epiſtolam ab eo allatam eſſe audiui) Mire paratur inopinatus ſubito aduentus ſenis. nam ipſe veniet, cuius epiſtolam ſperat. [Et ad portitores eſſe delatam) More veterum, magiſtri tributorũ.i. publicani, operam in portu dabant, inferendarum rerum, & efferendarum vectigal exigentes. [Ad portitores) Ad eos qui in portu ſunt. Et quo more hoc dixerit, vide: Attico, an Romano. [Nunquid Geta aliud me vis?) Abſque illo argento, quo tibi à me opus fuit. [Vt bene ſit tibi) ἀρχαϊσμός, pro nihil. [Puer heus, nemon' huc prodit?) Moralis expreſſio. nam eos vocat, quibus initio egrediens, dicebat, Si quis me quæret rufus. [Cape, da hoc Dorcio) Ad κωφὸν πρόσωπον loquitur. [Dorcio) Dorcium, fœmininum nomen eſt, vt Planeſium, Glycerium.

SI quis &c.) Hic deſcenditur ad narrationem argumenti nacta opportunitate Daui narrationẽ audituri. G. Videtur hic alloqui Geta aliquem de familia dñi ſui, mandans illi, vt ſi quis eum quæreret, ſuam abſentiam excuſaret, exit autem quaſi obuiam iturus Dauo, a quo pecunias expectabat, quas pro filio herili daret. Si quis.i. ſi aliquis, rufus.i. ruſo colore ſuffuſus, quæret me, & non quæret pro me, vt dici ſolet, & tunc fecit apoſiopeſin, q̄a interceptus eſt ſermo eius à Demea de quo loqui videbatur, mandans vt ſi rufus, puta Dauus, quæreret, diceretur ſe prodijſſe illi obuiam, quod audiens Dauus r̃ndit in tertia perſona de ſe loquens. D. Dauus p̄ſto eſt.i. ꝓpe eſt, vel aduenit, deſine.i. noli ire ei obuiam, ſiſte gradũ. G. Oh, interiectio oſtendentis lætitiam de aduentu. O Daue. at.i. ſed, ego conabar ire ſup. obuiam tibi.i. in occurſum tibi, & eſt obuiam aduerbiũ loci. D. Accipe debitũ ſup. Hem, interiectio oſtendentis officium ſuum. Lectũ eſt.i. argentum quod affero eſt lectum.i. bonũ vel ſplendidum, ſiue electum ex multitudine ita. vt nullus ſit nummus adulterinus numerus argenti conueniet.i. ſine controuerſia erit tantus ſup. quantum numerum ego debui.i. in quanto numero pecuniæ tibi debitor fui. G. Amo te, q.ſ. reddideris pecunias debitas, & habeo gratiam.i. (quod barbare dñr) ſcio tibi bonum gratum, te nõ neglexiſſe.i. non fuiſſe negligentem in pecunia conficienda & afferenda, vel non neglexiſſe.i. curæ habuiſſe hanc rem, vel q̄ non contempſeris, & parum curaueris reddere debitum tpe neceſſitatis. D. Res ad hoc redit.i. tuus ſermo ad hoc tendit, vel ſpectat, uel tu ita loqueris, p̄ſertim.i. præcipue, vt.i. ſicut, vel cuiuſmodi mores.i. (vt ita dicam) conditiones hominum, ſeu conſuetudines ſunt nunc, ſi quis.i. ſi aliquis, reddit quid.i. aliquid, magna gratia eſt habenda, id eſt oportet (vt dici ſolet) ſcite gratum etiam, atque etiam, ſed quid.i. cur, vel propter quid es tu triſtis? G. Ne .i. utrum petis. ſup. quare ego ſim triſtis, neſcis in quanto metu de futuro malo, & in quanto periculo de eminenti malo ſimus, hoc aũt dictum poteſt legi aut interrogatiue, aut pronunciatiue, ſiue cõfirmatiue. D. Quid iſtud eſt? ꝓpter q̄d dicis te eſſe in magno metu ac periculo. G. Scies modo.i. tantummodo, vt.i. ita q̄ poſſis tacere, q.d. Ego tibi dicã duntaxat ea lege ſi illud poſſis celare GVID.

lare. D. abi, modus increpandi, q.d. non es dignus, qui ſis amicus alicui, ſis inſciens .i. inſcitus, ſtultus, inconſideratus, ignarus, quaſi neſciens quid ſit officij inter amicos. Vereré .i. times, credere .i. cõmittere celanda verba ei .ſ. mihi, cuius tu perſpexeris .i. clara & plane cognoueris, ſeu probaueris fidem .i. conſtantiam & veritatem in pecunijs quam mihi cõmiſeras, quamq; ſuſtulerim tua neceſſitate teſtificor. Fides eſt dictorum, conuentorumq; conſtantia & veritas, ſiue, eſt mandatorum fida executio. Times ergo credere verba ei, cuius fidem perſpexeris in pecunia. vbi .i. in qua creditione verborum, quid lucri eſt mihi fallere te, q. d. nihil, ſicut autem de pecunia. G. ergo nunc, ergo eſt uelut increpatio tarde facientis, quia hic ab loquẽdo impediuerat narraturum. Ergo auſculta .i. audi, quæ ſum dicturus. D. dico .i. do tibi perpetuo, quemadmodum cum aliquid dicatur .i. dedicatur conſecratur, perpetuo datur. Dico as declinatur hic. Dico tibi hanc operam audiendi .ſ. ſeu auſcultandi. Datur aliquid ad tempus, dicatur autẽ perpetuo. G. ò Daue noſtin' .i. cognoſcis ne Chremetem maiorem fratrem noſtri ſenis .ſ. Demiphonis? D. quidni .i. cur non bene noui. G. quid? modus interrogandi, nuſtin' tu quam Phædriam natum .i. filium eius Chremetis. D. noui ſup. tanq; te .i. æque ac noui te, ita ſicut te noui. G. iter .i. neceſſitas eundi peregre, euenit ſimul ambobus ſenibus Chremeti & Demiphoni, vel (vt vult Don.) euenit, q; ſupp. iter eſſet ambobus ſenibus .i. q; ambo ſenes haberent eundem, ut .i. ita, iter eſſet illi .ſ. Chremeti .i. ita q; haberet eundum in Lemnum inſulam vnam ex Cycladibus, & vt eſſet iter noſtrum .i. ut noſter haberet eundum in Siciliæ regionem, ad hoſpitem antiquum .i. ad ueterem amicum externum. Alij libri hñt. Euenit iter ſimul ambobus ſenibus .ſ. euenit illi Chremeti, ut iret in Lemnum & noſtro Demiphoni ut iret in Siciliam, ſed in idem recidit. Is antiquus hoſpes pellexit .i. fraudulenter induxit, nam pellicere eſt in fraudem inducere, ſeu per blanditias decipere. Inde pellax pellacis .i. fallax per blanditias decipiens, inde pellacia .i. fallacia, vt vult Seru. Pellexit ergo ſenem .i. Demiphonẽ per epiſtolas pollicens, non modo .i. non ſolum montes auri, ſed maiora, quod eſt hyperbolicum. Vel pellexit eum modo .i. paullo ante per epiſtolas, non pollicens montes auri .i. non promittens magna pmia, tñ ipſe herus meus auarus pp lucella parua non dubitauit ſubire periculum nauigãdi. Promittere maria & montes eſt antiquum prouerbium in eos, qui temere magna permittere ſolent, ſimiliter hic polliceri montes auri dicitur per hyperbolem prouerbialem factã per exceptionẽ, aut ſuperlationem, aut æquam collationem. Inuenio interdum tñ modo pro ferè apud Valerium, modo etiam interdum capitur pro tñ, & tunc eſſet ſenſus. Pollicens ferè mõtes auri, tamẽ adhuc eſſet hyperbolicus ſermo, ſed non eo modo quo prius eſt dictum. D. hoc ſup. pollicebatur dño tuo, cui tanta res .i. tanta copia rei familiaris erat, & ſupererat .i. ſuperabat, ſeu ſuperabundabat. G. deſinas .i. non vltra inquiras, ſic .i. eo modo, uel tale ingenium .i. natura dñi mei auari eſt, vt omnia poſtponat lucro. D. ah, interiectio admirantis, uel bene de ſe ſentientis. oportuit me regem eſſe .i. diuitem. Nam ſæpe Horat. appellat diuites reges, q. Si fuiſſem diues ſciuiſſem bene diuitijs vti. G. tum .i. tunc, ambo ſenes abeuntes hinc relinquunt me hic, quaſi magiſtrum .i. pædagogum filijs ſuis. D. ò Geta cepiſti prouinciam duram .i. onus difficile, ſiue difficile officium, nam regiones acquiſitæ bello longe ab Italia prouinciæ dictæ ſunt à porro uel procul vincendo ad quas prætores, qui cum officio mittebantur officiaquoque prouinciæ nominantur. G. hoc .ſ. quod ceperim duram prouinciam, vſuuenit mihi .i. mihi euenit, nam vſuuenire ſignificat euenire, vt prius dixi, ſcio .i. ſatis perſpicio id mihi contigiſſe. Memini .i. intellexi bene me relinqui Deo meo .i. domino meo, qui quaſi Deus timeretur à me ſeruo, & cui tenetur eſſe fidelis, irato primo propter filium dñi, qui me cæcidit reluctantem ſibi, tum propter Demiphonem, qui cum redibit, mihi iraſcetur vehementer, vel memini me relinqui filijs, tanquam ſi relictus fuiſſem Deo meo irato mihi, quia quemadmodum iratus Deus punit, ſic & filij mei erãnt cæſuri, ſi non morigerarer primo .i. in principio, cœpi .i. incepi, aduerſari .i. reſiſtere illis eum in amorẽ incideret, quid eſt opus verbis .i. opus detinere diem longo ſermone. dum .i. quandiu ſum fidelis ſeni .ſ. Demiph. fidus eſt amicus, fidelis eſt ſeruus, perdidi .i. amiſi, ſcapulas .i. humeros, hoc eſt adeo fuerunt uerberibus atritæ ſcapulæ, ut me eas non hẽre, ſed perdidiſſe putarem. D. iſtæc quæ dicis, uel quæ ſequuntur, uenere mihi in mentem .i. conſiderata ſunt à me, vel redacta in memoriam, uenire enim in mentem non ad recordationem tñ dicitur, ſed ad reputationem & intelligentiam, nanque .i. quia inſcitia .i. ſtultitia eſt, & ſimplicitas ſtulta iactare ſup. calces .i. percuſſiones pedum, ac plagas (vt vult Don.) alias partes plantæ demonſtrat, interdum & pedes per ſynecdochen, ſtultum eſt ergo iactare calces aduerſus ſtimulum, prouerbium, q. d. hic ſtultum eſt reluctari .i. recalcitrare contra Antiphonem filium herilem. G. Cœpi .i. incepi facere .i. omnia obſequi .i. obſequendo complere his filijs omnia, quæ vellent. D. ſciſti, pro ſciuiſti, uti foro, prouerbiale eſt .i. ſciuiſti quid te facere oportebat ſecundũ illos negotiatores, qui ante locũ cõmercij non præſcribunt quomõ vẽdant, q; aduehunt, ſed ſecundũ annonã fori quam deprehenderunt conſilium de vendendis, aut non vendendis mercibus ſumunt. G. Noſter .ſ. Antipho, primo .i. in principio, mihi .i. nõ quicq; mali fecit ſupp. vel cõmiſit ſed continuo hic Phædria, qui non eſt noſter, nactus eſt .i. inuenit quandam puellam Citharistriam .i. fidicinam, cœpit amare hanc puellam. perdite .i. miſere & in perditionem, ac perniciem ſuam, ea puella ſeruiebat lenoni .i. curatori puellarum ac venditori, impuriſſimo .i. turpiſſimo, neque quicquam erat apud Phædriam quod daretur lenoni ob pretium illius puellæ. Patres Chremes & Demiph curarant .i. effecerant, id videlicet ne quid filij ſui haberent, quo poſſent puellas emere à lenonibus, nihil aliud reſtabat .i. reliquum erat, ſiue remanebat illis filijs, niſi .i. præterquam, hoc .ſ. paſcere .i. ſatiare oculos, ſectari .i. comitari puellam in ludum .i. in locum exercitij, in quo diſcebant artem muſicam, nam omnis locus exercitij, qui græce ſchola dicitur, latine dicitur ludus, ut Aſconius ait, ac Seruius. Inde ludus literarius ſchola grammatices dicitur, inde ludi magiſter, q; literas docet, & prima rudimenta, nihil inquam reſtabat, niſi hoc videlicet ducere, id eſt præſtare comitatum ei puellæ eunti ad ludum, & reducere .i. præſtare comitatum ipſi ex ludo redeunti, nos .i. ego, & Antipho, otioſi .i. inertes, nulli arti, aut induſtriæ vacantes, aut labori, dabamus operam .i. fauebamus, ſiue incumbebamus Phædriæ, parati illum adiuuare ſi fuiſſet opus. in quo ludo .i. in qua ſchola muſicæ hæc Citharistria diſcebat, quædam tonſtrina .i. officina tonſoria erat ex aduerſo .i. ex oppoſito ei loco exercitu .ſ. & ludo, hoc eſt erat e regione, ſiue in conſpectu illius loci, in quo diſcebat, hic .i. in ea tonſtrina, ferè .i. vt plurimum, plerunque .i. ſæpenumero, ſed alterum abundat, nam hic ferè & plerunque idem pene declarant, plerunque ergo ſolebamus opperiri, id eſt expectare eam puellam illic, dum .i. quouſque, ipſa puella rediret inde, id eſt ex ludo, domum, id eſt in domum lenonis cuius erat, interea dum, id eſt quandiu, ſedemus illic pro illic, quidam adoleſcens lacrymans interuenit, nos mirarier .i. mirabamur, uel cœpimus ſup mirarier, pro mirari per paragogen, rogamus .i. petimus quid ſit propter quod lacrymetur, ipſe adoleſcens, inquit, nunquam paupertas viſum eſt mihi æque, id eſt ita onus, ac .i. ſicut nunc, & bene dixit paupertas viſum eſt onus, quamuis & paupertas viſa eſt onus dici poſſet, ſed magis eſt, ut conſequenti congruat, quam antecedenti ſubſtantiuo, nunquam ergo paupertas viſum eſt mihi onus miſerum .i. multa miſeria repletum, & infelicitate, & graue .i. moleſtum, modo, id eſt paullo ante, vidi huic viciniæ, id eſt in hac uicinia, nam vicinia complectitur homines inter ſe vicinos, ac propinquos, uicinitas vero eſt domorum propinquitas. Donat. vult huic viciniæ in hoc loco eſſe aduerbium, oſtendens locum vbi eam viderit. vidi ergo modo huic viciniæ quandam virginem miſeram lamentari, id eſt voce querula & triſti deflere, id eſt lugere ſuam matrem mortuam, ea virgo erat ſita .i. collocata, appoſita, ſtans, ſituata, ex aduerſo, id eſt e regione matris mortuæ, ſiue ex oppoſito ad locum, vbi iacebat mortua mater eius, vbi ex aduerſo eſt aduerbiũ loci, quemadmodum e regione, ex oppoſito, ediuerſo, econtrario, neque quiſquam, id eſt aliquis, beneuolens, id eſt beneuolus, & amicus acquiſitus. neque notus quiſquam, id eſt eſt quiſquã de ſua notitia, neque cognatus, id eſt aliquis de cognatione ſua adeerat, id eſt ad auxilium eius erat ad celebrandum funus matris, & ideo ſubdit non aderat ergo quiſquam, qui adiuuaret funus .i. auxiliaretur ei ad celebrandum funus .i. ipſum officium exequiarum extra vnam aniculam .i. præter vnam vetulam. Miſertum eſt .i. miſertus ſum eius puellæ, ut ait Don. eſt tamen miſertum præteritum ab impersonali miſerebat, ſicut à tædebat pertæſum eſt. eius autem ſtructura talis eſt. me ſupp. miſertum eſt eius .ſ. ſicut me pudet tui. virgo ipſa erat ſup. facie .i. factura, forma egregia .i. illuſtri, eleganti pulchra .i. habebat pulchram faciem. quid opus eſt uerbis .i. quare diu immorer in eius mirandæ pulchritudine. ſic ait Terent. ubi ad effectum properat, ipſa uirgo ſua facie commorat .i. commouerat incitauerat ad amorem & concupiſcentiam nos omnes, qui eam videbamus, ibi .i. tunc, continuo .i. Antipho, inquit .ſ. ne .i. verum vultis q; ſupple eamus viſere, id eſt ad viſendum eam. Eſt autem ſtructura anti

qua

qua & græca,vt Virg.populare penates venimus . alius puta Phædria,vel quilibet,inquit,cenſeo .i. iudico nobis eſſe eũdum ad eã, eamus dicit fortitan aliquis tertius . deinde ſodes quaſi ſi audes , verbum comicum duc nos , & hoc dicitur illi , qui attulerat tale nuncium de virgine,imus.i.ingredimur viam,& procedimus,uenimus.i.applicamus ad locum,ad quem tendebamus, videmus.i. aſpicimus virginem,virgo erat ſup.pulcbra,& quo.i.vt,magis diceres.i.crederes eam eſſe pulchram,nihil adiumenti.i.auxilij,aderat.i.auxilio erat ad pulchritudinem virginis. capillus eius erat ſup.paſſus.i.temere diſparſus,ſolutus,ſparſus per collum, & ponitur ſingularis pro plurali .i. capilli eius erant paſſi à pando is, pes eius erat nudus ſine calceia.i. pedes eius erant nudi . ipſa virgo erat horrida.i.ſquallida præ dolore,& inculta, lacrymæ erant in eius facie,quæ eam deturpabant,turpis veſtitus.i.habitus ſordidus,& pannoſus erant ei,vt .i. ita ꝙ ni .i. niſi, vis .i. vehementia,& natura boni illius naturalis,pulchritudo .n. eſt bonum naturale,id eſt à natura datum,ineſſe in ipſa forma,id eſt pulchritudine . dicimus ineſt huic rei & in hac re . hæc prædicta .ſ. ſolutio crinis . nuditas pedum lacrymæ,veſtis turpis extinguerent,id eſt ſuffocarent formam,& bene extinguerent.nam veteres dixerunt formam,id eſt pulchritudinem eſſe ignem,ſeu calorem quædam, & quaſi feruorem . ꝙ ex ea tanquam ex ignis feruore incenderentur iuuenes ad amorem . & ideo dixerunt fornaces forcipea formam,& formoſos. ex quibus ignis amoris exoritur ergo extinguerem formam,quæ ab igneo calore dicta eſt . nam formus , ua,um,ſignificat callidus,da,dum,vnde forceps (vt ait Seruius) ꝙ eo inſtrumento ea,quæ ſunt forma.i. callida capiuntur, ille Phædria,quia amabat illam Fidicinam,quam prius dixit citharistriã, propterea indifferenter vti poſſumus Fiducina & Citharistria,ille inquam,inquit.i.dixit . tantummodo ſatis ſcita eſt.i. ſatis bella (vt ait Donat.) hoc eſt ſatis bonæ formæ & faciei vbi magna eſt laus formam illam placuiſſe ipſi, quia aliam amabat , non tamen exarſit in amorem eius,ſed tantummodo eam laudauit, vero .i. ſed,noſter Antipho cœpit ſupple amare,ſed intercepit ſermonem Dauus inquieos. D. iam ſcio intelligo,videlicet cœpit amare. G. ſcin'.i. ſcis ne quam cœperit amare, & eſt apoſiopeſis,qua aliquando ſuccurrit quoties verba rebus minora ſunt interdum illa vtitur Terentius in narrationibus compendij gratia,vide.i.intellige,attende quo euadat.i.quo perueniat id,quod incepi . nam euadere eſt per obſtantia venire . poſtridie .i. die ſequenti ipſe Antipho pergit recta,intelligitur via,ſed non eſt apponendum,hoc eſt recte iuit ad anum non declinando aliorſum, obſecrat.i.inſtanter rogat anum illam, ut faciat ſibi copiam eius virginis.i.ut poſſet ea potiri ad voluptatem,illa anus negat ſe facturam copiam eius virginia , neque .i. & ait enim Antiphonem non facere æquum.i. rem iſtam,quod .ſ. peteret ſibi fieri copiam eius . ait inquam illam virginem eſſe ciuem atticam bonam .i. non vilem , quia boni non viles ſunt . vnde ſuperlatiuus gradus optimates fecit , ex bonua fit melior optimus , ſic optimas tis à ſuperlatiuo,& ait inquam eam eſſe prognatam, id eſt profectam bonis .i. à bonis maioribus,& non contemptibilibus . ait inquã ſi Antipho velit vxorem lege.i.ſecundũ legem,& ſecundũ legitimas nuptias,uel iunge legi cum ſequentibus , ſi uelit vxorem ait licere lege .i. per legem facere id , quod petit.ſ.copiam virginis . ſin .i. ſed ſi . aliter uelit copiam fieri ſibi virginis, negat ſupp. facturam noſter Antipho neſcire,id eſt neſciebat,quid ageret,id eſt agere deberet , & cupiebat ducere illam .i. capere in vxorem , & metuebat patrem abſentem , Metuimus eos,qui nos amant, timemus inimicos. D. num .i. nunquid . ſi pater rediſſet.i. cum pater reuerſus eſſet . daret ei filio veniam ſi eam in abſentia duxiſſet . G. petis utrum ille,per emphaſim,auarus vir & nobilis daret virginem indotatam, id eſt dote carentem , atque ignobilem illi filio ſuo ? & bene daret dixit,vt oſtenderet nihil eſſe poteſtatis in filio , deinde ſubdit reſponſionem , nunquam faceret, id eſt nunquam illi daret talem quamuis virginem. D. deniq. , id eſt deinde,uel ad poſtremum, quid fier de hac re ſic incepta . G. rogas ſup. quid fiet,eſt quidam paraſitus .i. vir iocularis quærens implere uentrem ſuis iocis & adulationibus. eſt ergo paraſitus nomine Phormio exiſtens homo confidens .i. improbus . audas , ac temerarius , qui .i. vtinam , omnes Dij perdant .i. deſtruant illum, vel qui ſit pronomen, & ſit apoſiopeſis ſupp. quin ſic eſt homo confidens,qui dedis ſupple, tale cõſilium quod ſum dicturus , ſed conſideratione improbitatis eius . Geta confuſus prorupit in eam vocem : Dij omnes illum perdant , & qui reliquit ſuſpenſum . D. quid is paraſitus fecit . G . ipſe dedit hoc conſilium quod dicam,& hoc dicto esplicat,quod omiſerat,tale conſilium . lex eſt , id eſt ius atticum, vt virginis orbæ, id eſt pupillæ parentibus priuatæ (nam orbus dicitur, qui aliqua re clara priuatus eſt, interdum & pro orphano capitur ait Laurent.) orbæ ergo,id eſt orphanæ nubant .i. nuptui tradantur his , qui ſunt proximi genere.i.cognatione , & hæc eadem lex attica iubet , id eſt præcipit , & cogit illos proximos ducere , id eſt in vxores capere . illas orbas ſibi cognatas . illa ergo permittit, vt orbæ cognatis nubant. & illa eadem iubet & præcipit cognatos eas abducere . ego , inquit, paraſitus dicam te cognatum virginis & ſcribam tibi dicam , id eſt denunciationem ſiue admonitionem , & quaſi citationem ne dici poſſet tibi non eſſe denunciatum te cognatum eius eſſe . Eſt autem hæc dicacæ nomen ſignificans cartam,in qua continetur denunciatio facta alicui , ſeu admonitio, & quaſi citatio , & (vt quidam volunt) capi poteſt pro ſyngrapha,in qua continetur ſumma debiti,& nomen etiam debentis . Aſſimulabo, id eſt fingam, me eſſe amicum paternum virginis , id eſt me eſſe amicum patris virginis . ueniemus ad iudices,id eſt àn conſpectum iudicum confingam .i. comminiſcar hæc omnia mendacia,uidelicet eum confingam,qui fuerit pater uirginis , & confingam etiam,qui,id eſt quo modo, qua ratione ipſa virgo ſic tibi cognata,quod .ſ. confingere hæc,atque mentiri erit mihi bonum,& commodum.i.quod ueteres dicebant fauſtum & felix cũ aliquid erant aggreſſuri . commodum etiam poteſt capi pro opportuno & tempeſtiuo,q.d.mihi erit opportunum , & tempeſtiuum hoc facere,cum tu nihil horum ,quæ confingam refelles .i. refutabis,redargues . nam refellere eſt falſitatem redarguere, ſcilicet .i. certe,vnicam .i. efficiam propoſitum , pater .ſ. Demipho aderit.i.adueniet lites ſunt paratæ mihi.i.contentiones forenſes; ſeu actiones cauſarum , & controuerſiæ ſunt paratæ mihi . nam pater litigabit aduerſum me , ſed id nihil facio dummodo nihil horum refellas . quid mea intereſt ſup. ſeu refert .i. quid curo ſi mihi lites parentur . quidem .i. certe . illa virgo erit noſtra, nam in iudicio uincemus ne dubites . D. audio ſup. ex te . vel dicis audaciam iocularem .i. quæ ex ludo & ioco in periculum velit , uel audaciam vnius ioculatoris & nebulonis . G. ipſe paraſitus perſuaſit homini .ſ. Antiphoni ita eſſe faciendum , & recte fieri poſſe . factum eſt .i. denunciatio facta eſt Antiphoni . dixit Paraſitus quis fuiſſet pater, quæ mater, quando fuerit cognata &c. ventum eſt ad iudices.ſ.uincimur.i.ſuperamur in cauſa, & a cauſa noſtra cadimus,& ideo Antipho duxit iam in vxorem. D. qd narrat . miratur , non interrogat tanquam credere non poſſit. G. narro .i. dico,cõmemoro hoc quod audis . D. ò Geta quid eſt futurum de te .i. quid tibi continget, aut quid futurum eſt tibi , aut quid de te fiet . timet Dauus plurimum Getæ cuius futurum cernit periculum . G . hercle neſcio quid de me ſit futurũ, ſcio hoc vnum videlicet,feremus .i. portabimus, patiemur æquo animo.i.non decidentes in triſtitiam,quicquid.i. omne quod fors .i.fortuna,feret.i.afferet. D. placet mihi dictum tuum . hem,interiectio dolentis infortunium Getæ, iſtud eſt officium viri .i. id facere debet uir fortis,vt æquo animo ferat quæ acciderint. G . Omnia ſpes eſt mihi in me.i.in mea ſolertia , ſeu in meo cõſilio , aut vt ſtrenue me defendam,aut ut fugiam,aut vt patiens ſim plagarum. D. laudo ꝙ in te ſpem ſolum reponis,nec ab alijs expectas quod per te agere potes . G. abeam .i. abibo, diſcedam ad precatorem.i.ad intercesſorem,qui ut ſup.credo.oret mihi.i. pro me . ſic,id eſt in hæc uerba,quæ ſequuntur , & eſt mimiſis . nunc quæſo omitte pro dimitte. hunc ſeruum Getam . vbi .n. nos dicimus dimitte,antiqui dicebant omitte,ut Donatus teſtatur. Cæterum .i. ſed . ſi quicquam admittat ſup. ſceleris etiam minimi poſthac . nihil .i. nequaquam . precor .i. peto,ut ignoſcas illi ſecundo . Deinde repete qui ſic,qui inquam precator non addat .i. non adhibeat in precatione ſua tantummodo .i. duntaxat,id qd' ſequitur videlicet ſi quicquam,admiſerit poſthac ubi , id eſt poſtquam,abiero hinc.i.a te diſceſſero,vel .i. etiam non modo cædito,ſed etiam occidito ſi uelis,vbi oſtenditur nullum precatorem poſtulare veniam ſeruo ex animo, ſed tantum vt ſeruo morẽ gerat . D. quid ? interrogandi modus tritus apud poëtas & oratores . Ille pædagogus.ſ. Phædria,quem dicit pædagogum eo, ꝙ (vt prius dixit) ſectatur puellam , quam ducit in ludum muſicæ & reducit , neque abſcedit ab eius cuſtodia . ideo eius pædagogus eſſe videtur.Ille ergo pædagogus . qui ſectatur ſup. uel amat Citharistriam , id eſt Fidicinam puellam . quid rei .i. quam rem gerit,id eſt facit. G. gerit ſe ſupple tenuiter.i.exiliter, modice, parce,ſic .i. hoc modo,ut illi oſtendebat geſtu ſuo . D . fortaſſe ipſe Phædria non habet multum , id eſt abundantem rem familiarem quod det pro Citharistria emunda a lenone . G. immo, id eſt ſed nihil habet niſi meram ſpem , id eſt ſolam expectationem, vt ea aliquando potiatur , nam merus rarum dicitur ſolus,

la,lum,

ſa lum.inde merula aois quædam ſolitaria. inde merum vnum ſolum.i.ſine aqua. D. pater eius Phædriæ.ſ.Chremis redijt an nõ? G. nundum.i. non adhuc redijt. D. qoid? interrogandi modus aptus mutationi faciendæ de re vna in aliam. quoad.i. quouſque uel quandiu expectatis veſtrum ſenem.i. Demiphunem. G. nun ſciu certu.i.non ſciu pro certo,vel pro vero,ut aiunt, ſed audiui epiſtulam eſſe allatam,ab afferor afferris,ab eo Demiphone.modo.i. paullo ante, & audiui inquam eſſe delatam ad portitores.i.ad cuſtodes portuum,qui portum obſidentes, ſeu in portu exiſtentes omnia ſciſcitantur, ne furte aut pecuniæ regno exportentur,aut literæ noxię ad inimicos deferantur,quibus ſuper re aliqua admuneantur,ſunt etiam portitures qoi traducunt homines aquas, & vehunt nauigio, ſeu qui conducunt vectigalia, ſeu fructus pecuniarios portus,& illus à tranſeuntibus exigunt, ìnde portorium dicitur vectigal portus, ſiue mercea quæ datur traiecturibus, qui portitures dicuntur. Petam à portitoribus hanc epiſtolam. D. nunquid.i. utrũ ò Geta vis me aliquid aliud. eleganter vulu cum duubus accuſatiuis ponitur in tali genere dicendi. quid me vult ille. ſic etiam vit me aliquid aliud.i. vis tu mihi dicere,vel me facere pru te aliquid aliud,ab eu quod tibi ſeci,pecunias debitas tibi offerendu. G. volo ſup. tantum vt bene ſit tibi.i.bene tibi cuntingat,& eſt carienciſmus. nam honeſtiua id reſpondit,q̃ ſi dixiſſet nihil te uulo. his dictis diſceſſit Dauus. Geta autem aliquem ſeruũ vocat, qoi capiat pecunias receptas, quas det ancillæ. heus, aduerbium vocandi. ò puer.i. ò ſerue. Geta enim quamuis ſeruus eſſet, præerat tamen alijs ſeruis minoribus. deinde cum neminem videret venientem, ſubdit, nemon'.i. vtrum,nemu prodit.i. exit,emergit, accedit, prorumpit huc ad me,quo dictu venit ſeruus, cui dixit cape has pecunias, da.i.trade,huc.i.huc argentum.Dorcio.i.illi mulieri,ancillæ furſitan. Nam Dorcium ſij dicitur,ſicut Glycerium,eſt enim Docium fœminæ nomen.

LATO. ARgũ.) Dauo per occaſionem narratur argũ quõ Antipho captus amure virginis, eam opera paraſiti vxorem duxerit. (Lectum eſt) Eleganter dictum,pro bono & ꝓbo. (Abi ſis) Reprehenſio,quam confirmat à maiori. (Monteis auri) Prouerbialis hyperbole. (Cui tanta) Reprehenſio immodecatæ pollicitatiunis,à fortuna perſonæ. (Capere prouin.) Prouerbiale. (Deo irato) Prouerbiale. (Genius malus. Scapulas ꝑdidi) Cedendo.ſ. (Aduorſum ſti.) Prouerbialis metaphora,ſubauditur iactare. (Sciſti vti fo.) Prouerbium in eos, qui ſe tempori accommodant. (Tonſtrina) Vnde prouerbium, notum lippis ac tonſoribus. (Nunquam æque) Proſopopœia commiſerantis. & eſt occaſio amoris Antiphontis. (Vt oiuis) Laus pulchritudinis à natura. (Eho te) Proſopopœia ex pſona paraſiti. (Quod erit) Iocularitet imitatur mocem eorum qui aliquid magni aggreſſuri erant. nam ita ferè precabantur, quod felix ac fauſtum ſit. (Nunc omitte) Proſopopœia. (Tantummodo) Facete exprimit morem precantium pro ſerois, quaſi nullus ex aoimo precetur. (Portitures) Qoi vectigal in purtu exiguot.

PETRVS MARS. SI quia me) Quàm violenta res ſit amor,quæ præter ſe nihil penſi habet, ſed quemcunque occupat,hunc in pernicioſiſſimos quoſque laqueos ducit, vt nec verecundiæ amplius meminerit,nec bonorum morum reſpectum vllum habeat, ſed parẽtes iuxta ac patriam,genus,nomen,famamq. in diſcrimen adducere negligit,hac ſcena exprimitur. Quantulum .n. differt ab inſania amur. Cic. Tuſc.iiij. Maxime autem admonendus eſt adoleſcens quantus ſit furor amoris. Omnibus.n.ex animi perturbationibus eſt profecto nulla uehementior, vt ſi iam illa ipſa accuſare nolis, ſtupra dico & corruptelas, & adulteria inceſta denique,quorum omnium ſi accuſabilis eſt turpitudo. Sed ut hæc omittamus, perturbatio ipſa mentis in amore fœda per ſe eſt. Et paullo ante: Hæc lætitia q̃ turpis ſit ſatis eſt diligenter attendentem penitus videre. Et ut turpes ſont, qui efferunt ſe lætitia tũ, cum fruuntur venereis voluptatibus,ſic flagitioſi, qui eas inflammato animo concupiſcunt. Totus vero iſte, qui vulgo appellatur amor,nec hercle inuenio, quo nomine alio poſſit appellari. tantæ leuitatis eſt, vt nihil uideam, quod putem conferendum. Quem Cæcilius deum quem non ſummum poret.

Aut ſtultum,aut rerum eſſe imperitum exiſtimet,
Cui in manu ſit, quem eſſe dementem velit,
Qoem ſapere,quem ſanare, quem in morbum inijci,
Quem contra amari,quem acceſſiri,quem experi.

Plato in Sympoſio. Etenim vulgaris cõmuniſq. Veneris amor ceuera eſt, & ipſe vulgaris, & quæcunque contingit peragit. Atque is eſt, quo praui abiectiq. hominea amant. Amant porro fœminas,& corpora magis, quam animos & line meote potius, quàm prudentes. Ad explendum ſanè deſiderium inhiant,hoocliſe veru necne expleant,umnino non corant. Quu ſi,vt quodcunque fors illis uffert, exequantur, & bunum, ſimiliter atque malum. Prouincia,officium,quod quis tenetur adminiſtrare. Vt foro eſt præſentibus negotijs ſeſe accommodare. (Tibi ſcribam dicam) Dica ſignificat actiunem, quam contra aliquem in iudiciu experimur. vulgariter citatiunem uocamus.

RIVII castigat. NEſcis quo in metu,& quanto in periculu ſim) Manuſcriptum exemplar habet πληθυντικῶς. Quanto in periculo ſimus,conſentiente ex impreſſis Lugdunenſi & quadam Argentoratenſi. Quæ ſi lectio placet, in menſione eliditur s, in verbo ſimul,vt ſit quarto locu anapæſtus. (Nam quæ inſcitia eſt, Aduerſum ſtimulum calces?) Haud ſcio pronunciatiue magis an percontatiue efferendum ſit. Nam inuenit in manuſcriptis & quibuſdam impreſſis,velut Lugdunenſi & Veneto,ut alia umittam, ad hunc modum. Nanque inſcitia eſt, Aduorſum ſtimulum calces,quumodu & apud Priſcianum. Verum vtrocunque modu legas,haud multum refert. (Interea dum ſedemus illic) Nos illi, vt & Don. & pleraque exemplaria,nec aliter verſus, niſi ſi elidendum putes τὸ s,in verbo ſedemus. Donati verba ſunt,illi pro ibi. vt,illi mea Triſtia facta. Et nota illi pro illic. (Modu quandam virginem huic uiciniæ) Sic ferme exemplaria habent. Verum Donatus aliter legit,cuius ſubijciam verba. Aduerbium in locu eſt, inquit,hic viciniæ,cuius ad lucum,huc viciniæ. Hæc ille,& recte mea quidem ſententia,vt pro eo accipiatur, quod eſt in hac uicinia. Idem in And. adnotauit in prima ſcena ibidem legit. Commigrauit huic uiciniæ, vel huic viciniæ,vt ſit viciniæ [illegible]. Priorem lectiunem agnoſcit lib.xvij. Priſc. pru in hanc uiciniam. Præterea Non. Marc. qui lib. de propr. ſerm. adnotauit datiuum, pro accuſatiuu poſitum (Satis,inquit,ſcita eſt) In manuſcriptis eſt,conſentientibus impreſſis quibuſdam,velut Lugdunenſi: Satis ſcita,inquit,umiſſo uerbo ſubſtantiuo. Sed utrocunque modo legas,haud ita multum refert, q̃ ad ſenſum & carminis rationem attinet. (Qui illum dij omnes perdiunt) Alij aliter diſtinguunt,qua de re multa interpres, cuius verba breuitatis cauſa omittimus. (Quæ mater qui cognatam tibi ſit,omnia hæc Confingam,quod erit mihi bonum atque commodum) Hæc vera lectio eſt,quam ferme recentiores libris habent. In nonnullis impreſſis,velut Argentoratenſi & Lipſico quodam erat: Quæ mater,quę cognata tibi ſit,ſed mendoſe. Significat autem qui,vnde, vel, ut Donat. quo modo & qua ratione. In illo quod ſequitur, mihi quidem non admodum arridet expoſitio Donati: quod illius pace dictum uelim. Quid ille adnotarit,qui legere uolet,ex eius cõmentarijs petat. Mihi,vt paucis dicam, particula quod,ꝑ καθ'ὅτι,uel καθ'ἐάν,quod Latini quatenus dicunt,accipi hoc loco videtur. Vt ſit ſenſus: Hæc omnia confingam & comminiſcar, quatenus ex vſu meu uidebitur,& quatenus commodum erit,vel eatenus confingam, quoad quidem erit utile atque in atque in rem meam aut quatenus potiſſimum expedire mihi conducereq. arbitrabor, aut quoad eius fieri oportere, & bono foro cauſæ huic intelligam. Sic & Cic. ad Att. Nunc uero cenſeo quod commudo tuo facere poteris, venias ad id tempus quud ſcribis. Sic ſæpe alijs. (Nunc omitte,quæſo,hunc) Nos amitte, ut Don. & libri peruetuſti, nec ſecus a doctis citatur. Eſt autem amittere idem hoc loco, quod dimittere: Sic enim apud antiquos accipi ſolitum teſtatur Don.

GLAR. IN quinto verſu in Redijt ſynæreſis eſt duarum ii. In 8. vel amphibrachys eſt loco ſecondo,uel Periclo legendum. Et Simus πληθυντικῶς quidam habent lib. ut vel s, in Simus elidatur,vel d,in Quid. In 9. Abi ſecunda correpta, niſi creticus ſit loco quarto. In 10. Cuius monoſyllabum. In 13. s,eliditur in Senis,niſi bacchius ſit loco primo. Ita in 23. vel Mihi monoſyllabum totum eliditur,vel creticus eſt loco tertio. In 25. s,eliditur in Opus. In 27. pro Nam quæ, quidam lib. legunt Nanque, vt enunciatiue locus legatur. In 41. Illi legit Donatus,idq. carmen expoſcere videtur. In 46. vel Suam monoſyllabum,uel bacchius loco ſecundo. In 47. creticus eſt loco quarto. In 50. s, eliditur in Opus. Ita in 54. in Magia. In 59. creticus eſt loco primo. In 63. Eius monoſyllabum ante ſibi legendum,& proceleuſmaticus ſecundo loco,& Se ſuperfluit,ut ex quarto deinde carmine patet,& plane ſenſus nun deſiderat, carmen etiam reſpuit. In 67. creticus eſt loco quarto. In 69. Ei diſſyllabum eſt. In 70. creticus eſt loco primo. In 74. vel d, eliditur in Qud, vel bacchius eſt luco primo. In 83. proceleuſmaticus eſt loco primo. In 89. bacchius eſt loco ſecundo. quud malim quàm s, in Spes elidere niſi quis ſuperfluas aliquot ſyllabas exiſtimet. Reliqua nota ſunt.

Actos

ACTVS I. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Contendunt inter ſe adoleſcentes, vter eorum magis ſit miſer. Vnde tota hac ſcena verſatur, in genere cauſa demonſtratiuo.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic cõparatio vitæ Antiphonis atque Phædriæ cõtinetur inter ſe contẽdentium, vter eorum ſit magis miſer. Simulq́; illorũ oſtenditur cõditio, qui id quod immodice cõcupierunt, vbi adepti fuerint, faſtidiunt extemplo.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena eſt diuinatio quædã, Antiphone an Phædria fortunatior ſit.

Trochaici Iambicis permixtis & confuſi. Dimeter vnus.

ANTIPHO, PHAEDRIA.

ADEON' rem rediſſe, vt, qui mihi conſultum eſſe optume velit,
Phædria, patrem extimeſcam, vbi in mentem eius aduenti uenit?
Quòd ni fuiſſem incogitans, ita eum expectarem, vt par fuit.
P. Quid iſtuceſt? A. rogitas? qui tam audacis facinoris mihi conſcius
Sis? quòd vtinam ne Phormioni id ſuadere in mentem incidiſſet,
Neu me cupidum eò impuliſſet, quod mihi principium eſt mali.
Non potitus eſſem: fuiſſet tum mihi illos ægre aliquot dies.
At non quotidiana cura hæc angeret animum. P. audio.
A. Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem.
P. Alijs, quia deſit quod amant, ægre eſt; tibi, quia ſuperest, dolet.
Amore abundas Antipho.
Nam tua quidem hercle certe vita hæc expetenda, optandaq́. eſt.
Ita me dij bene ament; vt mihi liceat tam diu, quod amo, frui.
Iam depaciſci mortem cupio. tu conijcito cetera,
Quid ego ex hac inopia nunc capiam, & quid tu ex iſtac copia:
Vt ne addam, quòd ſine ſumptu, ingenuam, liberalem nactus es:
Quòd habes, ita vt voluiſti, vxorem, ſine mala fama: palã
Beatus, ni vnũ hoc deſit, animus qui modeſte iſtæc ferat.
Et ſi tibi res ſit cum eo lenone, quocum mihi eſt, tum ſentias.
Ita plerique ingenio ſumus omnes: noſtri noſmet pænitet.
A. At tu mihi contra nunc videre fortunatus Phædria,
Cui de integro eſt poteſtas etiam conſulendi, quid velis.
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locũ,
Vt neque mihi eius ſit amittendi, nec retinendi copia.
Sed hoc quid eſt? videon' ego aduenire huc currentem Getam?
Is ipſus eſt. timeo miſer, quam nunc mihi hic rem nunciet.

ADEON' rem rediſſe, vt, qui mihi cõſultum eſſe optume velit,) In hac ſcena color vitæ eſt eorum qui id, quod immodice concupierint, ſpernunt, poſtq̃ euenerit. quod apertiore ſnia oſtendit poeta, dicendo, Nr̃i noſmet pœnitet. [Adeon' rẽ rediſſe,) Cõparatiua qualitas in hac ſcena eſt inter Antiphonis vitã, & Phædriæ. Genus cauſæ demonſtratiuũ. Cõtendunt aũt, vter magis miſer ſit. [Vt, q mihi conſultum optume velit eſſe Phædria,) Mira ſnia, qua oſtendit adoleſcentulos in peccatis neminẽ magis metuere, q̃ eos à quibus maxime diliguntur. Simulq́. inducitur rerũ imminentiũ ꝓſtructio, in qua ſic audax inducitur Phædria, vt defenſor futurus ſit, ſic timidus Antipho, ut fugiturus ſit. [Vt, q mihi conſuliũ optume velit eſſe, patrẽ extimeſcã,) Perienda ꝓnunciatio in eo qđ ait, Qui mihi conſultum optime velit eſſe. hoc.n. magis mirũ eſt, ideo patrẽ timeri, q a conſultũ optime uelit. [Vt in mentẽ eius aduenti venit?) Nota, Venire in mentẽ veteres nõ recordationis cauſa tm̃, ſed ẽt recogitationis conſiderationisq́. poſuiſſe. [Vbi in mentẽ eius aduenti venit?) Sic ueteres genitiuo caſu ꝓferebant. [In mentẽ venit?) Cic. Hac tibi paternę legis Aciliæ veniat in mentẽ. [Aduenti uenit?) Multipliciter declinatur, & aduenti & aduẽtus. ſic & in And. Nihil ornati, nihil tumulti. [Venit?) Legitur & aduenit. [Incogitans,) Temerarius. Probus, Incogitans, inqt, io vſu eſt, at non eodẽ modo cogitans. [Ita eũ expectarẽ, vt par fuit.) Expectarẽ, nunc opperirer, alιàs ſperarem. [Quid iſtuc eſt?) Hæc interrogatio ſtomachoſa eſt, extenuare uolentis metum fratris. diuerſa.n. ſentit ob diuerſum amoris euentũ. [Qui tã audacis facinoris mihi cõſcius Sis?) Proprie ad terrorẽ, q de facinore loquitur, conſcium dixit. [Rogitas? qui tã audacis facinoris) Bene timens inducitur Antipho, vt ſit cauſa fugiendi. Ad hoc .n. fugiet, ne ad amittendã coniugẽ cogatur à pręante errorẽ fabulæ patefactũ. [Quòd vtinã ne Phormioni) Grauiſſime nõ Phormioni ſuccenſet, ſed Phormionis inuento. Et vide vt & ipſe ſe culpæ ſubtrahat. [Quòd vtinã) Et familiare eſt initia rerum accuſare eos, quos alicuius negotij pœnitet. [Quòd vtinã ne Phormioni) Vetus elocutio, vtinã ne Ennius in Medea, Vtinã ne in nemore Pelio ſecuribus cæſa eccidiſſet abiegna ad terram trabes. Et Ne, non accipiendũ. [Neu me cupidũ eò impuliſſet,) Bene hoc addidit ad excuſationẽ potuit.n. dici, Nõ conſentires. [Eò cõpuliſſet,) Eò ad vxorẽ ducendã. an Eò intm̃. [Quod mihi principiũ eſt mali.) Bñ quaſi caput mali non in amore ſit, ſed in nuptijs. [Nõ potitus eſſem:) More hoium loqtur, credit.n. ex ſequenti ſatietate, q potuerit abſtinere amoribus ſuis. [Non potitus eſſem:) ἀσυντροφερὰ μονομερῆς. Non.n. Sed potiri voluiſti, potuiſti, vt ille, Vel ancepſ pugnæ fuerat fortuna, fuiſſet. hic.n. vtraq́. pars ponitur. [Fuiſſet tũ mihi illos ægre aliquot dies:) Quidã totum interrogatiue ꝓnunciant, nẽpe, Fuiſſet tũ illos mihi ægre aliquot dies? [At nõ quotidiana cura hæc angeret aium.) Cũ amatorie loqtur Antipho errant q putãt eũ pœnitere ſui deſiderij. nã ſi hoc eſt, nec maritus firmus videbitur fore. ſed h. d. facilius fuiſſe abſtinere virgine intacta, q̃ ea cũ qua iã cõſueuerit. & ideo ſubiungit, Dũ expecto, q̃ mox veniat, q hanc mihi adimat cõſuetudinẽ. [Audio.) Audio p εἰρωνείαν dr̃ modo à contẽnere dictũ Antiphonis. [Audio.) Oia deridet Phædria, cupiens fructũ amoris vel periculis adipiſci. Eſt ergo audio εἰρωνικῶς, p non audio, hoc eſt nihil dicis. [Dũ expecto q̃ mox veniat,) Non qñ, ſed q̃ cito, q a timet. [Qui adimat hãc mihi conſuetudinẽ.) Mire nõ amorẽ, tanq̃ amore carere potuerit, cõſuetudine nõ poſſit. Et nota ꝓprietatẽ. nã conſuetudo ſpecialiter de coitu dr̃. [Alijs, q a deſit quod amãt,) Magnificentius alijs dixit, q̃ ſi diceret Mihi. [Tibi, q a ſupeſt, dolet.) Laborauit vt oſtẽderet plus eſſe Dolet, q̃ Ægre eſt. & ideo inſanũ ait Antiphonẽ, q in ea fortuna poſitus, q̃ aduerſa & contraria eſt, idẽ patiatur qđ miſer. & eſt figura ὑπόθεσις. Nã ad vtrãque Ægre eſt ſufficere potuit. Scire aũt debemus & ꝓnũciatiue, & p interrogationẽ hoc ipſum ꝓnunciari poſſe. [Amore abundas Antipho.) Sic hoc ꝓnunciandum, quẽadmodũ ſolet cum ſtomacho dici vituperanti cibũ, Tu pleno ventre es vult.n. oſtendere ſatietatis hoc eſſe, non rõcinationis qđ nunc q̃ritur Antipho. [Tibi, q a ſupereſt).i. eo qđ deſideras, abundas. Ordo eſt, Tibi dolet, quia ſupeſt. [Amore abundas Antipho.) Abundare dr̃, q ſucceſſu proſpero affluit. Lucil. lib. iij. Ille alter abundans, Cũ ſeptem in locũ Hiſpanus r a t p. [Amore abundas Antipho.) Hoc enim ꝓnunciatione inſert. [Nam tua qdem hercle certo hæc vita) Bene certo, quia ſupra oĩa cum εὐχαῖς dixit. [Vita hæc expetenda,) Vita dixit, vt oſtenderet ẽt ſi non felicitas, ſed uita dicatur, optandã eſſe. Vita autem & mores ſignificat, & animam, & alimentum, & ſpatium viuendi, & fortunam accidentem viuentibus, vt modo. [Expetenda, optandaq́.) Proprie dixit,

DON.

dixit, expetenda, optandaque. omnia enim quæ amamus, aut in duſtria, aut uoto proueniunt, hoc eſt aut in nobis ſunt aut in fortuna poſita. (Ita me dij bene ament, vt mihi liceat) Neceſſario iurat, quia quod dicturus eſt, ſolis amatoribus vr̃ eſſe credendum. (Ita me dij bene ament, vt mihi liceat tam diu quod amo frui) Opportunus locus, in quo oſtenditur quàm magno amore ſit poſſeſſus Phædria, cui par impenditur argm̃. (Tam diu quod amo, frui) Quàm diu vxore fruitur Antipho. An tam diu ἀνταπόδοσις? (Tam diu) Tantiſper, hoc eſt vel tantillo tempore. (Quod amo, frui) Deeſt eo, vt ſit, Eo quod amo, frui. (Iam depaciſci morte cupido) Pactionem tranſigere. (Tu coniicito cetera) Aut cetera abũdat, aut deeſt per, vt ſit, per cetera. (Quid ego ex hac inopia nunc capiam) Infortunium ſcilicet. (Et quid tu ex iſta copia) Fructũ ac felicitatẽ. (Vt ne addam) παράλειψις figura, in qua velut ex abũdanti enumerantur adiecta. (Ingenuam, liberalem nactus es) Hoc natalium, illud, morum eſt. (Vt ne addam) σχῆμα περὶ ... (Vt ne) Quod Græci ἵνα μή. (Quòd habes, ita vt voluiſti) Voluiſti ſubdiſtinguendum eſt, & hic legendum vxorem. Erit enim ... (Vt voluiſti, vxorem) Bona præparatio vxoris futuræ. (Sine mala fama, palã beatus) Multi ſuperius iungũt palam. (Sine ſumptu, ingenuam, liberalem) Contra ea quæ patitur, iſta poſuit. omnia. huius in amore copiam, ſuam inopiã. huius deſiderium nullo conſtitiſſe ſumptu. ſibi a lenone ſuiſſe emendam puellam. Huius ingenuã: ſuam ſeruam. huius liberalem, ſuam Citharistriam. hunc nactum eſſe, ſe ſectari tm̃. huius vxorem, amicam ſuam. huius amorem maritalem eſſe, ſuum velut prodigi, velut ſcortatoris. (Ni vnum hoc deſit, animus qui modeſte iſtæc ferat) Modeſte, moderate. Saluſt. lib. 2. Modeſtus ad oia talia, niſi ad dominationem. (Modeſte) Cum modo. (Et ſi tibi res ſit cum eo lenone) Et modo non connexiua, ſed inceptiua coniunctio eſt. Saluſt. lib. 2. Et pœni ferunt aduerſus

a n e m. (Sentias) Sic alibi, Sit rogas? ſenſi. (Ita plerique ingenio ſumus oẽs, noſtri noſmet pœnitet) ... tertium. In Andria, Quod plerique oẽs faciunt adoleſcentuli. & eſt ἀρχαϊσμός, vt, Accede ad ignem hunc, iam caleſces plus ſatis. (Cui de integro eſt poteſtas) Poſt. deinceps An de integro. i. integris rebus? (Noſtri noſmet pœnitet) Pœnitet eum qui parum putat. ergo ipſi nos, inquit, noſtra contẽnimus. Sic & in Heautont. At enim hic dices, Me quantum hic operis fiat, pœnitet. (Quid velis retinere, amare, amittere?) An cõiunctè legendum eſt, (Quid velis retinere? vt duo ſunt, amare, amittere, quia & infra duo reddit, Vt neque mihi ſit amittendi, neque retinendi copia. Amittendi propter, amorem, retinendi, ꝓp patrẽ. Et Hei interiectio ingemiſcentis eſt. vt, Hei mihi, quantũ Præſidium Auſonia, & quantũ tu perdis Iule. (Hei timeo miſer) Quàm rectè iam timet, quia in metu ſemper eſt p̃ſaga mali mens.

GVID. ADeon' &c.) In hac ſcena eſt comparatio inter Antiphonis vitam & Phædriæ, contẽ ſunt. n. vter magis miſer ſit. Simul oſtenditur color vitæ eorum, qui quicquid immodice concupiuerint, ſpernunt poſtq̃ illud euenerit. An. Adeon'. i. adeone, hoc eſt, eſt ne verum rem adeo rediiſſe. i. ad eũ ſtatum peruenitſe, vel adeo rediiſſe. i. rem tam peſſime accidiſſe nam res rediiſſe dr̃, cum aliquid peius expectatione contigerit, vt ò Phædria extimeſcam. i. timeam patrem, qui velit conſultum eſſe. i. prouiſum eſſe, per impersonale. i. q velit vt conſulatur. i. proſpiciatur, ſeu prouideatur optime mibi. vt ergo extimeſcam eũ tibi. i. qñ venit mihi in mentem. aduenti i. aduentus. eius patris. i. qñ conſidero, ſeu mente voluo patris aduentum. Vbi eſt aduertendum veteres poſuiſſe venire in mentem, non tm̃ cauſa recordationis, ſed etiam recogitationis, ſeu cõſiderationis. Inſuper dicimus rectè. Hæc res venit mihi in mentẽ, & huius rei venit mihi in mentẽ, in qua ſtructura intelligitur hic nominatiuus recordatio. vt Recordatio huius rei venit mihi in mentem. (Præterea poëta interdum vtuntur genitiuis ſecundæ inflexionis pro genitiuis quartæ, ut tumulti pro tumultus, ſenati pro ſenatus, & hic aduenti pro aduentus, & alibi ornati pro ornatus, ꝙ pro ſed, ni. i. ſi nõ fuiſſem incogitans. i. temerarius, incõſideratus, expectarẽ. i. opperirer, alias ſperarẽ eum patrẽ, vt. i. ſicut par fuit. i. decuit eum expectare. P. Quia illud eſt? ſtomachoſe hoc interrogat, & ꝑ contemptum, q. d. eum præ ſe eſſe palã beatum An cogitas qd ſit q̃s ſeis cõſcius mihi. i. mihi particeps facinoris. i. facti. tã audacis. i. tam temere cõmiſſi, hoc eſt q mecum ſcias, uel ſcias quẽadmodum ego facinus admiſerim tã audax, ut uidelicet uxorem duxerim mea libidine in abſentia patris, ꝙ. i. ſed utinã ne. i. non incidiſſet in mẽtem Phormioni. i utinam Phormio non cogitaſſet, ſeu intellectũ habuiſſet, aut aium. ſuadere i. conſulere id, qd' ſuaſit, ꝑ cuius conſilium ita duxi uxorẽ, neu. i. & utinã Phormio non impuliſſet. i. intruſiſſet me cupidum amatorem, eo. i. ad id faciendum. i. ad ducendam vxorem, ꝙ eſt mihi principium. i. caput, initium mali mei. i. meæ infelicitatis. nam ſi me non impuliſſet, nõ eſſem potitus amata, ſcilicet. i. non eſſem aſſecutus rem amatam, ſed non fuiſſet uoti ac rei optatæ cõpos. Vel intellige hoc modo, ſi non eſſem potitus re cupita, tum. i. tunc, illud. ſ. non potiri fuiſſet mihi ægre. i. fuiſſet mihi graue, moleſtum, ac toleratu difficile, vel illud ægre mihi fuiſſet. i. moleſte, ac difficulter mibi accidiſſet, & (quod barbare dici ſolet) tunc fuiſſet mihi magnum malum, ſi non eſſem potitus, fuiſſet ergo mihi ægre per aliquot dies, at ꝑ ſaltem. i. quamuis fuiſſet mihi graue per dies aliquot, tñ ſaltem hæc cura. i. hæc ſolicitudo quotidiana. i. quo quotidie conficior, non angeret. i. affligeret, anguſtiaret animum meum, dum. i. quandiu expecto, q̃ mox. i. q̃ cito. i. quantum continuo pater veniat, q adimat. i. auferat, eripiat mihi hanc conſuetudinẽ. i. hanc conuerſationem iam viſum frequentem. quem cũ ea habui, nam conſuetudo interdum ſignat conuerſationem tam bonam, q̃ malam, interdum. n. deſignat libidinis cõmercium. P. audio ꝑ ironiam dicit, q. d. nihil dicis ſed hoc verbum debeat interſeri ante illud, dũ expecto ꝙ noui facere me interrũperem ſtructuram perpetuam, ſeu continuam. Deinde ſubdit, hic Phædria ægre eſt. i. graue, difficile ac moleſtum eſt alijs amantibus à te, quia id ꝙ amant deſit. i. deficit. Virg. Lac mihi non æſtate nouũ, nec frigore deſit, ꝑ deeſt, ſeu deficit, dolet tibi. i. eſt tibi dolori, vel id ſup. quod ſequitur, dolet tibi. i. affert tibi dolorem, videlicet, qui id ſup quod amas ſupeſt. i. abundat, affluit tibi, & quidem vſque ad ſuperfluitatem, uã interdum ſupereſſe eſt ſuperabundare ac ſuperfluũ eſſe, vt refert Gell. ex Varronis ſententia. ò Antipho abundas. i. expleris, ſatiaris amore, vel in amore affluis re amata, ac ꝑpterea voluptatibus expletus in hæc verba prorumpis, quemadmodum cum ſtomacho homini negligenti cibum dicere ſolemus, nimis es ingurgitatus, aut res nimium pleno ventre &c. Nam hercle, iurantis eſt, quidem explet ſonum certe affirmat, & hæc vita tua. i. fortuna tibi viuenti conceſſa eſt expectanda, tanquam bona quia in legitimo matrimonio, & optanda tanquam ſuauis ac iucunda ac delectationibus non vacua, uita interdum viuendi mores ſignificat, ſiue modus, interdum animam, qñque alimentum, aliqñ ſpatium viuendi, & denique fortunam viuentibus accidentem, ut hic, Dij ament me ita bene modus eſt iurandi vt ſup. cupio iam depaciſci. i. pactione tranſigere, ſeu ſubire mortem, vt mihi liceat frui eo ſup ꝙ amo. i. re amata, tam diu. i. vel tm̃ diu, quantum tu, ſeu tpe quanto tu, aut tandiu. i. tantillo tpe, q d. ẽt paruo tpe, ꝙ quidem ſolis amatoribus vr̃ eſſe credendum ꝓpterea prius iurauit q̃ id affirmaret, tu Antipho coniicito. i. coniecturam colligito, cetera. i. reliqua quæ ſubdit videlicet. qd ego capiam ex hac inopia. i. ex hac carentia rei optatæ, puta coniicito me capere infortuniũ, & moleſtiam, & dolorẽ ximium, & coniicito inq̃ quid tu capis ſup. ex iſta copia. i. ex iſta facultate & p̃ntia, ſeu affluentia rei optatæ, vt ne. i. vt nõ, addam. i. adiungam, eſt aũt occupatio, negat. n. ſe adiuturum ꝙ addit, vt inq̃ nõ addam hæc. ſ. ꝙ nactus es. i. inueniſti ſine magno labore, & vt ait ſine ſumptu, ſine magna mercede, aut impenſa, virginem ingenuam. i. liberis parentibus ortam. liberalem, quo ad mores. i. bonam, honeſtam, liberalis bonus eſt, cum liberalitas ſit pars iuſtitiæ, à qua bonus denominatur, ut non addam inq̃ quod habes palam. i. manifeſte, & ex ſententia iudicum vxorem ſine mala fama. i. ſine malo noĩe, & ſine vlla ignominiæ nota, ita vt voluiſti. i. ſcd̃m votum tuum, beatus. i. felix eſt ſup. eum quo palam iungi poteſt, ſic tu es palam. i. manifeſte felix. i. clarũ eſt, ſeu manifeſtum ac certum eſt, ꝙ tu es beatus, niſi hoc vnum. i. hoc ſolum deſit, videlicet animũ qui ferat. i. toleret ſuſtineat, modeſte. i moderate, & cum modo, iſtæc. i. iſta cõmoda, quæ tibi contigerunt, ꝙ. i. ſed ſi res ſit tibi cũ lenone. i. ſi habeas negotium & (quod barbare dñt) ad faciendum cum lenone puellarum venditore. qui cum. i. cum quo, eſt mihi res. i. cum quo habeo negotium, & (vt dicunt) ad faciendum, tum. i. tunc, ſentias. i. percipias. quantum. ſ. ſit moleſtiæ illi, cui cum talibus eſt negotium, plerique oẽs ſumus ingenio. i. habemus talem naturam, & (qd' dñt) talem cõditionem, ac ſumus ingenio. i. talis naturæ, vbi plerique abundat, & oẽs ponitur neceſſario, vt in And. Quod plerique oẽs faciunt adoleſcentuli. Omnes ergo tali ſumus ingenio videlicet noſmet pœnitet noſtri. i. nos ipſi in noſtra contemnimus ſeu parum uidetur nobis tales eſſe, quales ſumus. Nam pœnitet eum qui parum putat, & cui parum vr̃, vel qui parui quicq̃ æſtimat, vult ergo dicere vnicuique ſuam ſortem diſplicere, & alienam meliorem putare. Iuxta Horatij ſententiam. Quid fit Mecœnas, ut nemo quam ſibi ſortem, Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit illa Cõtentus viuat, laudet, diuerſa ſequẽtes. Et Ouid.

Ferti-

Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris, vicinumque pecus grã dius vber habet. Ao. at.i.ſed. O Phædria cõtra.i.diuerſo videris mihi fortunatus.i.felix, cui poteſtas.i.facultas eſt de integro .i.vel deinceps, vel melius de integris rebus, aut integre & libere etiam conſulendi.i.conſultandi.hoc eſt deliberandi, quid velis retinere.i.reſeruare tibi tanq̃ ſceleſtum, quid velis amittere .i. demittere à te eius ſatietate conſecuta. Ego infelix incidi .i. caſu quodam deueni in eum locum.i. in eum ſtatum, vt neque ſit mihi copia.i. ut non habeam facultatem, neque amittendi eius ꝙ amo, amore impediente, neque retinendi eius .i. retinẽdi illud ꝙ amo propter patrẽ, qui mihi mox hanc conſuetudinem eſt adempturus. Deinde animaduertit currentem Getam, & territus ait Sed qd, hoc eſt ꝙ video. Videon'.i.vtrum video Getã currentem aduenire huc. eo accuratius viſo ſubdit Ipſus eſt, pro ipſe eſt Geta. Hem, interiectio ingemiſcentis. ego miſer.i.infelix timeo, quam rem nunc nunciet.i.afferat, denunciet mihi Antiphoni.

LATO. ARgũ) Querela Antiphonis metuentis patrem & Phædria correptio. Eſt aũt protaſis fabulæ. [Aduenti) Vetuſte, ſicut ornati, tumulti, in Andria. [Qđ vtinã) Pœnitet feciſſe ꝙ immodice cõcupiuit. [Nõ potius) Occupatio, quæ ſoluitur a ſpe. [Qui adimat) Qui, patrem intelligit. [Alijs quia) Corripit immodeſtiam, & collatione ſui auget. [Quid ego) Collatio. Vt ne addam. [Præteritio noſtri noſmet) Vera ſententia.

PETRVS MARS. ADeon' rem) Quæ temere ſuſcipiũtur, nec paratum ſecũ conſiliũ apportant, illorũ pœnitentiã nos quamprimum ſubſequi ſolere, docet hæc ſcena. Nam cum alius præſentibus voluptatibus occupatus nihil ꝓuidẽtia cõſiderat, ſibijpſi q̃ recta eſſe poſſent nõ conſulit, vnde mox cum ad ſe redit ad pœnitentiã mouetur, quæ cum locũ nouo cõſilio reparare poteſt, tempeſtiua eſt & cõmoda, ſi aũt talis ſit, vt mutare conſilia nõ poſſit proxima deſperationi dicenda eſt. Nam cum conſcientia mille teſtes, quæ ſemper in memoriam turpis rei factum reuocat quieſcere conſcij ſibi non poſſunt, ne tunc quidem cum omni ſpe depoſita, portum non amplius inquirunt. Seneca lib. 5. Epiſt. Quid aũt prodeſt recondere ſe, & oculos hominumque aures vitare: bona conſcientia turbam aduocat: mala etiam in ſolicitudine anxia atque ſolicita eſt. Si honeſta ſunt quæ facis, omnes ſciant. Si turpia quid refert neminem ſcire, cum tu ſcias? De pacilci morte, eſt pactionem cum morte inire.

RIVII caſtigat. REtinere, amare, amittere) Sic habet vera lectio. Ceterũ lib. quidam velut Vuittẽbergenſis & alij pleriq. hũt admittere poſtremo loco, mẽdoſe videlicet, id ꝙ illa ſequentia ibidem docẽt. Ego in eum incidi infelix locũ, vt neque mihi eius ſit amittẽdi, nec retinendi copia. Facit nobiſcũ Donatus. Porro inſcite fecerint & me hercle ingrate, ſi q hoc erratũ aut ſimile qd Phidippo adſcribere velint, qđ eſt oſcitãtibus typographis, & eorum correctoribus vel indoctis vel indiligentibus aſſignandum.

GLAR. HVius ſcenæ omnia carmina iambica puto catalectica acatalecticaque. In 1. verſu Adeo rem, pro anapæſto legam vt ſit iambicus tetr. catal. In 2. Vt ante verbum Extimeſcam perperam legitur, cũ ſit in priore verſu, & Eius diſſyllabum facit acatalecticum, vt Venit ſit pñtis temporis, ꝙ placet, alioqui eius monoſyllabum faceret catalecticum, & Venit præteriti eſſet temporis. Idem dicimus de Fuiſſem in tertio verſu, ꝙ verbum vel trochaicum catal. vel iambicum acatal. fecerit, In 4. d, eliditur in Quid, niſi bacchium loco primo conſtituamus, & ſis meo quidem iudicio abundat, niſi iambicum tetrametrum hypercatalecticum eſſe dicamus. Quintus verſus eſt iamb. tetr. catal. & d, initio verſus eliditur, vt ſit loco primo anapæſtus. In 6. Aldinus liber Compuliſſet, vt ſit iambicus tetr. acatal. & tribrachys loco ſecundo, & ſpondeus loco tertio. In 7. liber vetuſtus habet Si coniunctionem ante Non, vt ſit iambicus tetr. acatal. Sed ablata ea trochaicus vnus inter oẽs iambicos fuerit. Qui nunc ſequuntur verſus, tribus duntaxat exceptis, abſque dubio ſunt oẽs iambici tetr. acatal. Nam in proximo, qui ab initio ſcenæ eſt octauus, ti, ſyllaba in Quotidiana lõga eſt, vt alias vbique. Vndecimus tñ dimeter iãbicus eſt, vt ille, Amice propugnacula. eſt aũt ἐπῳδὸς ad priores verſus. In 19. vel Eo monoſyllabum eſt, vel creticus loco tertio eſt. Idem de Mihi in loco ſexto dicimus. In antepenultimo, vel Mihi, vel Eius monoſyllabum. Penultimus vltimusque haud dubio ſunt iambici tetr. catal. qui in vetuſto libro ita leguntur, quæ lectio mihi probatur.

Sed qd hoc eſt? videone ego Getam currentẽ huc aduenire? Ia
Eſt ipſus, hei timeo miſer, quam hic mihi nunc nunciet rem.

Vbi in priore d, eliditur in Quid, quanquam & creticus eſſe poteſt loco primo, & i, s, vel ad priorem pertinet verſum, vel verſu vltimo eſt bacchius loco primo.

ACTVS I. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Geta Antiphoni adferre Cilicia rediiſſe patrem, quo nuntio tantum inijcitur metus male ſibi conſcio adoleſcenti, vt ſubducat illico ſeſe.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, Geta ſerui occurrentis officium eſt, qui cum eſſet ex ſenis aduentu perturbatus, eo nuntio Antiphonem adeo reddit trepidantem & meticuloſum, vt ante conſpectum patris, quamuis à Geta confidenter inſtructus, comparere minime ſit auſus immo propere abſcedit, non rediturus ad rerum cognitionem, vſque ad fabulæ conuerſionem. Remanens igitur allocutari ſenem Geta & Phædria, qui ſeſe mutuo in illũ inſtruunt, exhortanturq́;.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Deliberat ſecum Geta, quomodo ſenem Demiphonem, in cuius abſentia, Antipho duxerat vxorem indotatam, mitiget.

Iambici quadrati, admixtis Trochaicis. Senarij quidam. Dimeter item vnus, & Monometer hypercatalecticus.

GETA, ANTIPHO, PHAEDRIA.

NVLLVS es Geta, niſi aliquod iam tibi conſilium celere repereris:
Ita ſubito nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neque vti deuitem ſcio, neque quo modo me inde * extraham: *abſtraham.
Nam non poteſt cælari noſtra diutius iam audacia.
A. Quidnam ille commotus venit? G. tum, temporis punctum mihi
Ad hanc rem eſt: herus adeſt. A. quid iſtuc eſt mali?
G. Quod cum audierit, quod eius remedium inueniam iracundiæ?
Loquar ne? incendam. taceam? inſtigem. purgem me? laterem lauem.
Eheu me miſerum: cum mihi pauco, tum Antipho me excruciat animi:
Eius me miſeret: ei nunc timeo: is nunc me retinet: nã abſque eo
Eſſet: recte ego mihi vidiſſem, & ſenis eſſem vltus iracundiam:
Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me conijcerem protinam in pedes.
A. Quam hic fugam, aut furtum parat?
G. Sed vbi Antiphonem reperiam? aut qua quærere inſiſtam via?
P. Te nominat. A. neſcio quod magnum hoc nuntio expecto malum.
P. Ah, ſanu' ne es?
G. Domum ire pergam: ibi plurimum eſt. P. reuocemus hominem. A. ſta illico. G. hem,
Satis pro imperio, quiſquis es. A. Geta. G. ipſe eſt, quẽ volui obuiam.
A. Cedo, quid portas, obſecro? atque id, ſi potes, verbo expedi.
G. Faciam. A. eloquere. G. modo apud portũ. A. meũ ne?

G. In-

G. intellexti. A. occidi. P. hem.
A. Quid agam? P. quid ais? G. huiu' patrem vidiſſe me,
patruum tuum.
A. Nam quod ego huic nunc ſubito exitio remedium inueniam miſer?
Quòd ſi eò meæ fortunæ redeunt, Phanium abs te vt
diſtrahar;
Nulla eſt mihi vita expetenda. G. ergo iſtæc cum ita ſint
Antipho,
Tanto magi' te aduigilare æquom eſt. Fortes fortuna
adiuuat.
A. Non ſum apud me. G. atqui opus eſt nunc, cum maxume, vt ſis Antipho:
Nam ſi ſenſerit te timidum pater eſſe, arbitrabitur
Commeruiſſe culpam. P. hoc verum eſt. A. non poſſum
immutarier.
G. Quid ſi aliquid grauius tibi nunc faciundum foret?
A. Cum hoc non poſſum, illud minu' poſſem. G. hoc nihil eſt Phædria: ilicet:
Quid conterimus operam fruſtra, quin abeam? P. & quidem ego. A. obſecro,
Quid ſi aſſimulabo? ſatin' eſt? G. garris. A. voltum contemplamini, hem,
Satin' ſic eſt? G. non. A. quid ſi ſic? G. propemodum. A. quid ſi ſic. G. ſat eſt.
Hem iſtuc ſerua, & verbum verbo, par pari vt reſpondeas,
Ne ſuis te iratus ſæuidictis protelet. A. ſcio.
G. Vi coactum te eſſe inuitum, lege, iudicio: tenes?
Sed quis hic eſt ſenex, quem video in vltima platea? A. ipſus eſt.
Non poſſum adeſſe. G. ah quid agis? quò abis Antipho? mane,
Mane inquam. A. egomet me noui, & peccatum meum:
Vobis commendo Phanium, & vitam meam.
P. Geta, quid nunc fiet? G. tu iam lites audies:
Ego plectar pendens, niſi quid me fefellerit.
Sed quod modo hic nos Antiphonem monuimus,
Id noſmet ipſos facere oportet Phædria.
P. Aufer mihi oportet: quin tu, quod faciam, impera.
G. Meminiſtin' olim vt fuerit voſtra oratio
In re incipiunda ad defendendam noxiam?
Iuſtam illam cauſſam, facilem, vincibilem, optumam.
P. Memini. G. hem nunc ipſa eſt opus, aut, ſi quid poteſt
Meliore, & callidiore. P. fiet ſedulo.
G. Nunc prior adito tu: ego in inſidijs hic ero
Succenturiatus, ſi quid deficies. P. age.

DON. NVLLVS es Geta,) In hac ſcena ſerui concurrentis officium eſt, tendens ad perturbationem Antiphonis, quem oportet abeſſe à conſpectu patris vſque ad cognitionem rerum, & καταστροφὴν, ſabulæ. [Conſilium celere) Hoc celere neutraliter dicitur. [Subito tanta te impendent mala) Accuſatiuo caſu empendent. aut ἀναστροφή, pro, In te pendent mala. Cû ſupra, Nullus es Geta, dixerit, hic tranſitum fecit ad primam perſonam. [Quæ neque vt deuitem, ſcio) Ruina aut vitanda eſt, aut extrahenda ſunt ex ea, corpora quæ oppreſſerit. [Nam non poteſt celari noſtra diutius iam audacia) Bene noſtra, quia ipſe partem maximam culpæ ſuæ tenet vt magiſter. [Deuitem) Ante q̃ irruant. [Inde extraham) Cum irruerint. [Celari) Nigidius quærit, vtrum plenum ſit, an preſſum? [Quidnam ille commotos venit?) Modo commotus, perturbatus atque conterritus. [Quidnam ille commotus.) Hic oſtendit poëta idcirco conſilium Getam induci, ut de eius metu Antipho terreatur. [Tum, temporis mihi punctum) Punctum, pro momentum. vt Lucilius in 14. Puncto vna hora * & qui quoqur inuaſit. [Punctum) Anguſtiſſimum ſpatium. [Ad hanc rem) Ad deliberandum quod ago. [Herus adeſt) Vltu triſti, ac ſupercilijs adductis hoc dicẽdum eſt. [Quid illuc mali eſt?) Mire πρὸς τό, Herus adeſt, Quid illuc mali eſt, poſuit, ex perſona Antiphonis: cui pro calamitate eſt patris aduentus. [Quod cum audierit) .ſ. quòd vxorem duxit Antipho. [Quod eius remedium inueniam iracundiæ?) Plus eſt quàm ſi diceret, nullum. [Quod eum audierit) Bene non addit, quid. ſecum enim loquitur. [Quod eius remedium inueniam iracundiæ?) Proprie remedium, quaſi iracundia morbus ſit. [Loquar ne? incendam) Quia iracundia ignis eſt. [Tacẽ? inſtigem) Inſtigari proprie fera dicitur. [Purgem me? laterem lauem) παροιμία, πλίνθον πλύνεις. [Loquar ne? incendam. taceã? inſtigem) σχῆμα διαπόρησις. Duo ſunt quæ fieri in placando ſolent: aut loqui, aut tacere. Sed quid vult ſibi purgem me, cum idem ſit loquar? an quia poteſt purgatio & per defenſorem, patronum ue induci? ſic quidam putant. Sed melius eſt hoc, vt perturbatæ & ſeruilis imperitæque perſonæ verba ſine arte eſſe, & vim ſignificati non habere. [Cum mihi pauco) Cum Præterquam quod ſignificat modo. [Tum Antiphone excruciat animi) τῷ ἰδιωτισμῷ, pro eo quod eſt, propter Antiphonem me excrucio. [Me excruciat animi) Sic in Hecyra, Fecit, animi vt incertus foret. Veteres figurabant hanc locutionem. [Eius me miſeret, ei nunc timeo) Miſeret præteritorum, Timeo de futuris. [Eius me miſeret, ei nunc timeo, is nunc me retinet) Figura πολύπτωτον eius, ei, is. [Is nunc retinet me) Si retinet, quomodo excruciat? [Nam abſque eo eſſet) Si ad eum res non pertinet, id eſt ſi meum tantummodo peccatũ eſſet hoc ipſum. [Recte ego me vidiſſem, & ſenis eſſem ultus iracundiam. [Facete ſeruus occaſionem melioris conditionis eſſe exiſtimat fugæ cauſam, tanquam ſibi per eam & libertatis genus præſtare poſſet, & prædam. [Recte ego mihi uidiſſem) Vt dicimus, Vide tibi & uidete uobis. Et recte uidiſſem, pro, prouidiſſem. [Et ſenis eſſem ultus iracundiam) Senis maluit, q̃ domini, dicere, ut in ipſo nomine & hortamentum impune fugiendi appareat. & ſimul quia nõ iram, ſed iracundiam dicturus erat. nam Ira, de cauſa Iracundia, de moribus. [Et ſenis ultus eſſem iracundiam) Non dixit euaſiſſem, ſed ultus eſſem. faciunt n. ſerui fugiendi, ut dominos pœniteat iratos fuiſſe. Sic Virg. Vlta uirum, pœnas inimico à fratre recepi. [Aliquid conuaſaſſem) Figuratum eſt à colligendis uaſis. [Hinc me conijcerem) πρὸς τό Recte ego mihi uidiſſem. [Protinus in pedes) Protinam ſuit, & ſic Nigidius legit. [Quam hic fugam) Conijcerem in pedes. [Aut furtum parat?) Aliquid conuaſaſſem. [Quam hic fugam, aut furtum parat?) Iocunda ἀνάλυσις prius enim furtum, q̃ fuga occurrere debuit. [Sed ubi Antiphonem reperiam?) Sed pro ergo, vt ſit, Ergo ubi Antiphonem reperiam? an ſed finis ſuperioris ſententia eſt? vt Saluſt. Sed Metellus in ulteriore prouincia. [Reperiam) Si alicubi ceſſet. [Aut qua quærere inſiſtam uia?) Si alicubi ambulet: omnis enim qui quæritur, aut ceſſat, aut ambulat. [Te nominat) Ad hoc diu auditur Geta, & ipſe non uidet adoleſcentem, ut plus illis terroris incutiat, dum ſecum loquitur. [Neſcio q̃ magnum hoc nuncio expecto malum) Diſerte locutus eſt, neſcio quod magnum hoc nuncio expecto malũ, pro eo q̃ eſt, neſcio q̃ magnum malũ hunc mihi nunciaturum arbitror. [Domũ ire pergã) Hoc nos ἑλληνικῶς dicimus, domum pergam. [Ibi plurimum eſt) Oſtendit ab initio ſe domum pergere, & ſic uidetur deliberaſſe. [Ibi plurimum eſt,) Scilicet propter amorem uxoris ſuæ. [Plurimum) τὸ πλεῖστον. [Reuocemus hominem) Comice & moraliter addidit, hominẽ. [Sta ilico) Ille reuocemus hominẽ, dixit, hic, non progredi iuſſit. [Satis pro imperio quiſquis es) Hic oſtendit culpæ conſcientia nullam auctoritatem reliquam in magiſtro Geta. [Satis pro imperio,) Id eſt imperioſe. [Cedo quid portas obſecro? atque id, ſi potes, uerbo expedi) Mire expreſſit affectum de timore properãtis. [Cedo quid portas obſecro?) Vt, Si uera, ferã, ſi magna repẽdam. [Nam ferre & portare de negotijs maioribus dicitur. [Verbo expedi) Deeſt uno. [Eloquere) Aliter oſtendit quid eſt, verbo expedi, dicendo eloquere. [Modo apud portum) Patrem uidi, dicturus Geta, præuentus eſt ab eo quem timor intelligentem fecerat. [Hem) Propria, & ſua cuique perſonæ exhibuit, celeritatem ex præſagio metuenti Antiphoni, & tarditatem intellectus quieti pectoris ſecuro Phædriæ. [Quid agã?) Iam flet Antipho, & adhuc non intelligit Phædria. [Huius patrem uidiſſe me. patruum tuum) Mire poëtæ Antiphoni minus quàm oportet, & Phędrię plus quàm oportet fecit loqui nuncium. Ille enim pene

diuinat ex metu, hunc tardum ſecuritas facit. [Huius patrem vt diſſe me, patruum tuum) Reddit vtrique proprium, vt & ille qui timebat, pauca intelligeret & ille qui ſecutus erat, pluribus edoceretur. [Nam quod ego huic nunc ſubito.) Nam aut ſubiuncti ua coniunctio eſt ſuperiori dicto, quod ait, Quid agam? aut ἀναστροφή eſt. Nam quod, pro quodnã. [Huic ſubito exitio remediũ) Subito, & aduerbium, & nomen eſt. Cum ſubito aſſurgens fluctu nymboſus Orion. [Inueniã miſer?) Cũ ego ſupra dixerit ἐμφατικῶς addidit miſer. [Quod ſi eo meæ fortunæ redeunt) Tragice amator hoc negotium fortunas oẽs dixit eſſe. [Fortunæ redeũt) Bene redeunt, quaſi in peius, & a proceſſu retro, & in deterius. [Phanium abs te et diſtrahar) Amatoria περιφράσις per ἀποστροφήν. [Abs te ei diſtrahar) Non dicit, à me diſtraharis Et eide verbum vim coherentis oſtendere. [Nulla eſt mihi vita expetenda) Nulla, pro non, aut nullius conditionis. q.d. ne deorum quidem vita mihi dulcis eſt ſine te. [Nulla eſt mihi vita expetenda) Sine Phanio. [Tanto magis te aduigilare) Ad, uim auctiuam nuor habet: vt ad laudabile, admirabile. [Fortis fortuna adiuuat) παροιμία Et fortis accuſatiuus pluralis eſt. [Non ſum apud me) Id agitur et ſupra diximus, quemadmodum Antipho præſens non ſit, quem neque conuenit contra patrem aliquid dicere, neque tuetum præſentem opprimi à patre ex argumento eſt. [Atqui opus eſt nunc, cum maxime vt ſis Antipho) Apud te, ſubauditur. [Nã ſi te ſenſerit timidũ pater eſſe, arbitrabitur cõmeruiſſe culpam) Sic Sal. in hiſt. Ita fiducia quam argumentis purgatiores dimittuntur [Nam ſi te ſenſerit timidum) Timidum, pro timentem. Vt, Addit ſe ſociam, timidisq́. ſuperuenit Ægle. Virg. [Commeruiſſe culpam) Pro commiſiſſe. [Hoc verum eſt) Congrue fit, vt & Geta & Phædria audaciores ſint, qui & abſque amore ſunt, & hos oportet obijci pro Antiphone irato ſeni. [Non poſſum immutarier) Vim negantis hoc habet, quod ait, immutarier, oſtendit n. naturæ ſuæ timiditatem nullis adhortationibus eijci poſſe. [Quid faceres, ſi aliud quid grauius tibi nunc faciendum foret?) Bene grauius, quia hoc graue. vt videas ipſam adhortationem vim habere concedentis graue eſſe quod geritur. [Cum hoc non poſſum, illud minus poſſem) Hoc intulit πρὸς ἀνθυποφοράν. Nam videbatur hac interrogatione adduci poſſe ad ſententiam percontantis. & hæc ars eſt dialectica contra ἐπαγωγήν, cum male reſpondendo callide interrogantis interrumpimus argumentum. [Hoc nihil eſt Phædria, ilicet) Vtrum hoc relatiuum? an Hoc cũ contemptu pro hic Antipho nihil eſt. Sic Cicero in Verrinis. Et ſi hoc neſcio quid nugatorem ſciebam, pro hunc. [Ilicet) Semper ilicet finem rei ſignificat, vt Actum eſt. [Ilicet) Per ἐμφατικόν, Sic iudices de conſilio dimittebantur, ſuprema dicta cum præco pronunciaſſet Ilicet, ꝙ ſignificat ire licet. [Quin ab eam?) Hic terrore cõmouet Antiphonem. & Quin dicit, pro cur non. [Et quidem ego) Ordo, Et ego quidem, & deeſt abeo. [Quid ſi aſſimulabo?) Audacem ſcilicet. [Obſecro, quid ſi aſſimolabo, ſatin' eſt?) Adeo mortale vitium eſt, ex conſcientia pauor, et ipſe quoque Antipho nitatur contra, neque quicq̃ promoueat. [Satin' eſt?) Hic locus actoris magis, q̃ lectoris eſt. oſtenditur. n. conari ad ſimulandam audaciam, quo magis ridicula eſt, formidoloſa perſona. [Propemodum) Et hoc non plenæ conſenſionis eſt, qđ ait propememodum. [Sat eſt) Non dixit, bene eſt, ſed ſat eſt. & vide eũ ad hoc ipſum eſſe peruentum. [Hem illuc ſerua) Dicendo ſerua, oſtendit iam incipere deperire, ꝙ finxit atque aſſimulauit audaciæ. [Hem illuc ſerua, & verbum verbo, par pari vt reſpondeas) Animaduerte, & quid doceat, & commachinetur artifex poëta, qui debitum reddat rebus atque perſonis. [Verbum verbo, par pari) Duo dixit, non tantum verbum verbo, ſed par pari. [Ne te iratus ſuis ſæuis dictis protelet) Cauſalem vim habet quod ait hoc iratus, hoc eſt, qui ob pñtem iram vehementius tecum agat. Protelet, & proteleum a πρὸ & ἕλκειν dictum eſt, quod eſt ante & trahere Alij ab aſſiduo telorum iactu exiſtimant dici. vt Lucret. Vndique protelo plagarum continuato. hoc eſt tenore. [Protelet) Protrahat, præueniat, exagitet. [Vt coactum te eſſe) Mira breuitas, in quo tota defenſio continetur. & ſubauditur, ſat reſpondeas, vt quid tale. [Inuitum) Bene idem repetit ad confirmandam memoriam trepidantis. non. n. diuerſa ſunt, ſed repetuntur, vt teneri poſſit id, quod cauſæ opus eſt. Nam et coactum eſſe, idem ſignãt quod inuitum. An ideo vt coactum inuitum, iungendũ eſt, q̃a interdum ẽt ipſi nos cogimus propria voluntate, et ipſe in And. Tu coactus tua uoluntate es. [Scio) Apparet hoc verbum eo uultu dici, et manifeſtum ſit abſenti animo eſſe eum qui loquitur. [Tenes?) Exquiſite addidit Tenes, ut appateat Antiphonem uultu oſtendere, ꝙ horum nihil perturbatus aduertat. [Sed quis hic eſt ſenex?) Sed, ut diximus, tranſitum ſignificat ad aliam rem ab ea quæ agebatur. [Quem video in vltima platea?) Sic dixit vltima platea, quemadmodum Virg. imas Obſedere fores. Ipſius eſt, & quia timidior eſt, & quia poſtea de proximo ipſe agnoſcit magis. [Non poſſum adeſſe) Apparet ex conſpectu patris magis confundi, q̃ ex nuncio aduentus eius, Antiphonem. [Quò abis Antipho?) Sic Virg. Quò fugis Ænea? &, Quò fugitis ſocij? Sic. n. loquitur, qui vult oſtendere conditionem ſociorum, in qua peruerſo modo alius petatur, alius linquatur. [Mane, mane inquam) Omnia hæc habent ſingularem vim in ſe reuocantis. [Ah, quid agis?) Et perturbati intercelloris eſt dicere, quid agis? et alibi, Mea Glycerium quid agis? cur te is perditum? (Egomet me noui, & peccatum meum) Duo dixit, & hominem pauidum, & peccatum graue. [Vobis cõmendo Phanium, & vitã meam) Comice duobus duo retulit: Me, & peccatum meũ. Phanium, & vitam meam. Et animaduerte ꝙ amator prius ponit Phanium, quam vitam ſuam. [Geta quid nunc fiet?) Apparet hęc ſit pronuntianda, quaſi a deſtituto dicantur. [Tu iam lites audies, ego plectar pendens) Non intulit quod querebatur, ſed verba ſunt hominis omnia deſperantis. [Tu iam lites audies, ego plectar pendens) Tu audies, ego uerberabor. et alibi, Tibi erunt parata verba, huic demum uerbera. Quod ipſum mire, non, facies lites, ſed, audies. [Ego plectar pendens) Plectar, feriar, vnde & plectrum, & plagæ dictæ. [Sed quod modo hic nos) Deeſt tamen et ſit, Se l tñ. [Id noſmetipſos facere oportet) Quia nos ſupra dixit: in ſignificatione actus proprij, ipſos addit. [Auſce mihi oportet) τῷ ἀττικισμῷ addidit Mihi. ſine hoc. n. plena ſententia eſt. [Quin tu quod faciam impera) Mire ad omnia paratũ ſe indicat, qui Impera dicat ſeruo. [Meminiſti ne olim vt fuerit veſtra oratio?) Mire & conſilio & oratione compendioſus eſt, quo magis Phædriam proprijs conſilijs ac domeſticis permoueret. [Vt fuerit veſtra oratio) Vt magis excitaret, non noſtra dixit, ſed veſtra. [In re incipiunda) Incipiunda proprie, quaſi de re magna, dixit. Sic alibi, Vide quod inceptet facinus. [Ad deferendã noxiã?) Noxiam nunc culpam, alias pœnam. Et eſt ἐπένθεσις ab eo quod eſt noxam, & hoc factum eſt propter iambum. [Iuſtam illam cauſam, facilem, vincibilem, optimam) Conſidera ſingula, & inuenies & naturali ordine, & per αὔξησιν dicta. Cauſam pro defenſione poſuit Et vincibilem, quæ facile vincat. [Nunc ipſa eſt opus) Cauſa. ſ [Meliore & callidiore) Bene, meliore & callidiore quia tunc proluſio fuit, nunc ipſum prœlium. [Fiet ſedulo) παρέλκον ſedulo. nam ſuffecerat, fiet. [Nũc prior adito tu) Adito, quaſi ad prœlium. Virg. nec quiſquam ex agmine tanto Audet adire virum. [Ego in inſidijs hic ero) Tota μεταφορά de re militari eſt. [Succenturiatus) Succenturiati dicuntur, qui explendæ centuriæ gratia ſubijciunt ſe ad ſupplementum ordinum. Et eſt tranſlatio a re militari. [Age) Potuit dicere, vero, aut ita. ſed age dixit, quod uerbum. vim hortantis maximam præbet.

Nullus es &c.) In hac ſcena ſerui currentis officium eſt tẽdens ad perturbationem. A. Quem oportet abeſſe conſpectui patris vſque ad rerum cognitionem, & fabulæ cõuerſionem. G. primum Geta hæc ſecum loquitur. ò Geta, de ſe ipſo. Nullus es. i. perditus es, ſiue perijſti. Nam nullus ſum ſignificat quaſi non ſum, at perij. nullus es ergo niſi repertis. i. inueneris tibi aliquod conſilium, celere. i. velociter inuentum. Declinaturq́. hic celer hæc celeris, hoc celere, tanta. i. adeo tanta mala. ſ. infortunia, impendent ſubito te imperatum. i. improuiſum. i. adeo tam magna mala pendent in te. i. futura ſunt tibi. Vbi impendeo impendes accuſatiuo iungitur, quemadmodum. n. dicimus. Multa mala manent te. i. futura ſunt tibi, ita dicimus multa mala impendent te. i. futura ſunt tibi, & tibi impendent ſeu imminent, quæ mala neque ſcio uti. i. qualiter, deuitem. i. euadam, caueam, arceam, nec ſcio quomodo abſtraham. i. eruam, educam, extrahã me inde. i. ex illis malis, ſi in illa incidero. Nam noſtra audacia. i. temeritas de tali coniugio ſic temere facto, non poteſt iam celari diutius, quæ mala ſi non prouidentur. i. prouide cauentur aſtu. i. aſtute, & tunc eſt aduerbium, interdum eſt nomen quartę inflexionis, & tunc ſignificat aſtutiam ab aſtu vrbe, in qua qui verſati ſunt cautiores efficiuntur, peſſundabunt. i. ſuppeditabunt, opprimẽt me aut herum. i. herilem filium, vel (vt alij hñt) haud herum. i. non peſſundabunt dominum. A. Quidnam. ſ. cur, vel propter quid, ille Geta venit commotus. ſ. perturbatus, conterritus? Geta autem nondum videt iouenes, ſed pergit in ſermone ſuo. G. tum. i. deinde. punctum temporis. i. momentum, ſeu breuiſſimũ tempus eſt mihi, hoc eſt mihi reſtat ad hanc rem. i. ad deliberandum quid mihi in hac re ſit agendum? Nam herus. i. dñs meus. adeſt. i. prope eſt, vel aduenit. nam poſtea ſe eum vidiſſe in portu dicit. A. quid illud mali eſt. G. quod factum. ſ. quod vxorẽ duxit GVID.

Anti-

Antipho,cum ipſe herus audierit? qood remedium.i.quam medelam inueniam iracundiæ eius, quaſi iracundia ſit animi morbus.dixit quod remedium inueniam.ne.i.vtrum.loquar.i.faciam ne ſermoné cum eo,an tacebo,vtrum incendam.i.incitabo, inflamabo eius iracundiam, qoia iracundiam ignis eſt vtrum taceã .i. ſileam.vtrum inſtigẽ,ab iolligo as.i.irritem,vel ſtimulem eius iracundiam.vtrum purgem.i. excuſem me. Deinde hoc non placet ſibi,ꝙ ſi purget apud eum, qui ſuis porgationibus nullum penitus ſit locum relicturus,propterea ſubdit lauem lateré.i. operam perdam ſi id fecero, poſſet & forſitã lauem laterem legi interrogatiue,vt cetera procedentia. Heu,interiectio dolntis,me miſerum.i.fateor,vel dico,vel ſentio me inſelicem,cum.i. partim,vel multum paueo mihi .i. timeo ne quid mali accidat mihi, tum .i. multo magis. A. excruciat me animi,pro animo.i.me curis conficit,& animo me ſauciat,atque torquet. me Getam miſeret eius Antiphonis.i.miſericordia ducor io eum. ouoc timeo ei .i. metuo ne qoid ei ſioiſtri accidat. is antipho retinet.i.remoratur me, qui eſſem ſogiturus,oiſi res ad eum pertineret. Nam recte eſſet .i.bene ſe res haberet. abſque eo Aotiphone.i. ſi ad eum oon res pertioeret,ſed meum tantúmodo peccatum eſſet. Ego vidiſſem .i.prouidiſſem,cõſuluiſſem mihi fuga ſ.& diſceſſo,& vltus eſſem.i. puniuiſſem,ſiue vindicaſſem,iracundiam ſenis.i.domini mei. ira de cauſa eſt, iracundia aút de moribus, & bene vltus eſſem, nam ſerui fugiendo faciunt vt dños pœniteat iratos fuiſſe. conuaſaſſem.i.furto collegiſſem aliquid nam conuaſare ſignat omnia fur ao colligere,vt Non.inqt tractũ,ſeu figuratum a colligendis vaſis. atque prios ilico eoojcere me in pedes.i. diſcederẽ,ſugerem hinc quaſi celeriter,& cum impetu exurgeré ſuper pedes fugæ facieodæ gratia. A. Quam ſugam.i.quem diſceſſum,aut ꝙ furtum, quia dixit conuaſaſſem.hic.ſ. G. Parat.i.molitur,& hæc dicit Antipho Phædriæ cognato. Get. ſed Don. vult pro ergo accipi, vt ſit ſenſus.Ergo vbi q̃ras Antiphonem,aut q̃ via inſiſtat.i. perſeueré,ſiue pergam,aut perſequat q̃rere eum.ſ. P. Get.nominat te.i. de tuo noie loquitur. A. Expecto, neſcio ꝙ magnum malũ hoc nuncio.i.vel ab hoc nuncio Get.vel hac infelici nunciatione,quá eſt allaturus,hoc eſt neſcio ꝙ magnum malum hunc mihi nunciaturum arbitror. P. Quia Ph.vidit Antiphoné ita cõmotum ob timorem nuncij mali,ꝑpea eum familiariter carpit inquiens condolendo ſocio. Ah interiectio doleotis,ne.i.vtrũ.ſanus es.i. es tu cõpos tui,vis nonc deſipiſcere,inſaois ne? non habes aliqoid ſapiẽtiæ ꝙ hic eahibeat. G. nondũ vidit iuuenes.pergã.i. ꝓſequar, contendã,conabor ire domũ. ſæpe dicimos pergo domum. ſed eclypticos eſt, ait Don. vt ꝓpero domũ,cum plenum ſit pgo ire domum,& ꝓpero ire domum,ſæpius tñ oratores, ꝓpero Romã, aut ꝓpero illuc dñr non addendo ire. Pergo itaque ire domũ. vbi .i. io qua domo plurimum eſt.i. vbi frequenter eſt pp amoré vxoris ſoæ. alij hñt ibi,& tuoc eſt ſenſus, Ipſe Aotipho eſt plurimũ .ſ.domi. Phæd.reuocemus hoiem Getam. A. Tu Geta ſta .i. ceſſa ire ilico,nam ſtare eſt non ire. G.loqueris ſup.ſatis pro imperio .i.ſatis imperioſe,ſeu ꝓ imperio ꝙ habes.quiſq; es.i. quicunqoe ſis,oec dũ aiaduertit eſſe Antipho. G. Geta actus eſt. G. aſpiriẽs Geta vidit eum,& inqoit. Ipſe eſt Antipho, quem Antiphonem volui obuiam mihi fieri ſup.i.cui volui obuiare. ſed oerbo nõ ſæpe oratores vtuntur. ſed aduerbio potius obuiam, vt te oboiam volebã .i. volebam ꝙ mihi fieres obuius. A. obſecro,cedo.i.dic. quid portas. Ferre & portare de negotijs maioribus dñr. atque expedi.i.explica.verbo vno ſup.i.breuibus, ſeu pacis. qd portes nonoiſ.ſ.ſi potes,h.d. pp timorem,& dolorem impedientem. G. faciam.i.expediam voo verbo. A. eloquere .i. expedi eloquérer quid portes. G. vidi patrem ſup.modo .i. paullo ante,apud portum,qui applicauerat ex mari. A. Ne .i. verum,vidiſti meum patrem Demiphooem. G. Intellextin'.i. nunqoid intellexiſti me, dixiſti patrem tuum aut certe innuiſſe. A. occidi .i. perij. G. hem,ioteriectio iodignantis,aut dolentis. A. quid agam. P. qd ait Get.ſ. G. Dico ſup. me vidiſſe patrem huios Antiphonis patruum tuum.i.qui eſt tuos auunculus. ſed proprie patruum, q a ex parte patris. nã aouncolus eſt ex parts matris. A. nam ꝙ,anaſtrophe pro qoodnam .i. ꝙ remedium ego miſer inueniam huic exitio .i. huic perniciei, huic peſti, huic malo, huic excidio,huic perditioni & infortunio. ſubito,à ſubitus .i. repentino. Nam eſt datiuus & ablatiuus nominis ſubitus,& interdũ aduerbium. Qd̃ .i.ſed ſi meæ fortunæ.i.mei euẽtus,mei caſus, ac ſucceſſus redeũt eo.i.in eum ſtatum,hoc eſt reuertuntur, quaſi in peius,& à proceſſu retro in deterius. O Phanium,nomen vxoris,conuertit ſermonem ad eam per apoſtrophé.abſtrahar.i.abducar,eruar. aba te .i.à ſocietate tua. nulla vita etiam optima eſt mihi expetẽda, q a ſine te viuere noo putero. G. Ergo ò Antipho cum iſtæc ſint ita .i.cum tantopere timeas ab ea diſtrahi, taoto magis æqoum eſt te aduigilare.i.accurate vigilare, & inſudare, vt tibi eam conſerues,fortuna adiouat fortes.i.qood apud Virg.dici ſolet, Audaces fortuna iouat. A. oon ſum apud me .i.non ſum mei compos,ſeu mentis ſanæ,ſeu oeſcio quid agam,deeſt mihi,conſiliom non habeo animum. G. Atqoi.i.ſed certe. ò Antipho nunc q̃maxime .i.potiſſimẽ.nunc eſt opus vt ſis apud te.i.vt ſis animoſus,& prudens,& ſanæ mentis.nã ſi pater Demipho ſenſerit te eſſe timidum.i.timentem arbitrabitur.i.putabit te ſup.commeruiſſe.i.cõmiſiſſe.culpam.i.flagitiũ, ꝙ eſt flagitione .i. increpatiooe dignũ, & ita efficiet pater,vt abſtraharis ab ea, q̃ culpa quadã duxeris, & non animi conſtantia affectu. P. hoc eſt verum.ſ.ꝙ tu dicis Geta. A. non poſſum immutari i.non poſſum effici intrepidus,non poſſum effi.i fortis,vel aodax,meapte n.natura talis ſum. G. qd faceres ſi quid i.ſi aliquid aliud grauius.i.moleſtius. foret nunc faciundum tibi. A. cum non poſſum hoc facere,ꝙ eſt minus graue.ſ.eſſe animo forti, & excelſo, minus poſſem illud quod eſſet grauius,ac moleſtios. G. Phædria hoc ꝙ Antipho dicit nihil eſt .i.nullios eſt momenti. Vel ponitur oratio neutra pro maſculina ſic hoc nihil eſt.i.hic. A. eſt nihil.i.nullios momenti. ilicet .i. ire licet,q.d.abeundum eſt. ſemper .n. ilicet finem rei ſignificat, quemadmodum actum eſt.ilicet autem dicitur per ſyncopé,quaſi ire licet. ſic.n. iudices de cooſilio dimittebantur, cum preco pronunciaſſet ſoprema.ſ.ilicet,qoid.i.cur. conterimus fruſtra .i. incaſſum operam.i.laborem noſtrum in eo admonendo. quio.i. cur,non abeo.i.cur non diſcedo,ioterrogaodo, & terrorem Antiphoni incutiendo. Vel ſi capiatur affirmatiue,intelligitur ſic, quin.i.quinimmo,abeam.i.diſcedam, q.d. quid tu hic ſis acturos neſcio,ipſe autem ſum diſceſſurus. P. Et quidem.i.& certe. ego abeo ſup.vel diſcedo. A. obſecro,reuocantis dictum eſt, qui videret eos abeuntes. Quid? modus interrogandi. ſi aſſimulabo .i.ſi fingam eſſe forti animo? ſatin'.i. ſatis ne eſt.i. verum ſufficit. G. garris.i.nogaris. A. contemplamini vultom.i.conſiderate faciem meam,& videre emergat ne triſtitiæ ſignum. Hem,interiectio oſtendentis vultũ hilarem fictum ſatis ne eſt .i. non ne ſufficit ſic aſſimulare. G. non ſatis eſt ſic. A. quid? modus interrogandi,uel quid dices,vel erit,ſi ſic aſſimulem,ot oſtẽdebat ei. G. propemodum.i.fere ſatis ſic erit. A. qoid erit ſup. ſi ſic aſſimulẽ, ot oſtendebat ei. G. propemodum .i. ferè ſatis ſic erit. A. quid erit ſop. ſi ſic aſſimulem. G. ſaltem. Deinde agnouit iam vultũ redeuntem in priſtinũ ſtatom. ſubdit,hem,admonentis eſt. ſerua illud ꝙ oſtendiſti,de qoo dixit ſat eſt,& ſerua itiquã illud.i.diligẽter hoc retine,vt reſpondeas.i.rependas,referas par pari,&verbũ verbo.i.ſimili ſimile.ne ipſe pater iratus.i.commotus in te.protelet .i. ꝓtrahat,præueniat ea agitet ſuis dictis ſæuis.i.terribilibus. A protelo dicitur hoc protelũ protelo pro tenore ac tractu, quaſi ſit quædam protractio. Protelare,dicit Feſtus ſignificat ꝓpellere à græco thelothé,quod ſignificat longe. Item Nonios ait protelare eſt percutere,perturbare interdũ excludere,& quandoque adiouare. A. ſcio.i.intelligo ſic eſſe facieodum ne id contingat. G. Fac reſpondeas ſup.te inuitum .i. renuentem, eſſe coactum vi .i. violentia,& coactum lege .i. per legem,& iudicio .i. per ſniam iudicis,quam in te tulit.tenes.i.intelligis ꝙ dico tibi rñdendum? Sed quis eſt hic ſenex,quem video in vltima platea .i. in fine, in extremitate plateæ. A. ipſe eſt pater.ſ.non poſſum adeſſe.i.ſuſtinere aduentum eius,& compareare ſeo ſobire vultum eius. G.ah, interiectio dolentis.q d agis.i.qoid facis.alter.n.fugiebat. ò Antiph.quo abis.i.quo diſcedis.mane.i.ſiſte pedem,inquam .i. iterũ dico tibi mane,ſiſte gradom,fige veſtigia, nec ꝓgredere vlterius. A. egomet noui me timidum.ſ.& noui peccatum meum graue .ſ. & puniendum cõmendo uobis Phanium vxorem,& cõmendo vitam meam,vt me excuſetis,& meæ honeſtati coofulatis,ac vt nõ ab ea diſtrahar, quia tunc nulla eſt mihi uita expetenda. P. O Geta qoicqoid fiet nunc abeunte Antiphone? G. tu iam .i. mox audies lites.i.iurgia,ego pendens.i.ſuſpenſus ad furcam, plectar .i.feriar,verberabor,puniar.vnde plectrũ à plectendo.i.feriendo dicitur. inde & plagæ dictæ ſunt. poteſt etiam ſic intelligi. Ego pendens.i luens pœnas ſup.plectar.i.verberabor & feriar, & quidem ita fiet niſi quid.i.aliquid,feſellerit me.i. male niſi intellexerim & mente conceperim.nam hæ res fallit me,ſignificat hanc rẽ ignoro,ſeu huius rei ſum neſcius.Sed tamẽ ò Phæd. oportet noſ metipſos facere id.ſ.eſſe forti animo, ꝙ.ſ.eſſe aoimo forti,monuimus.i.admonoimus,modo.i.paullo ante Antiphooem hic .i. in hoc loco, ubi moneo iungitur cum doobus accuſatiuis, ꝙ eſt ſatis non notum fieri poſſe. P. qoia Geta dixerat noſmet oportet,& ſecum iunxerat Phædriam.ideo Phædria dicit, aufer oportet mihi,q.d.noli me iungere tecum,quinimmo impera id quod faciam,

eiam, adeo ſe ad omnia paratum indicat, ut impera dixerit ſeruo. G. meminiſti .i. recordaris, tenes memoria, vt .i. qualiter, olim .i. aliquando, oratio noſtra fuerit incidenda. in re .i. in narratione ipſius cauſæ, ſiue in materia & argumento, ſeu uiſceribus cauſæ, videlicet cum Geta moneret Antiphonem, vt reſponderet accuſationibus paternis ſe inuitum eſſe coactum in lege, ac iudicio ad defendendam noxam pro noxiam, per epentheſim propter iambum, hoc ad defendendum culpam alias noxa ſignificat pœnam, & ad defendam .i. comprobandam illam cauſam .i. illam defenſionem eſſe ſup. iuſtam & facilem .i. nondifficilem, neque inuolutam, & vincibilem .i. quæ facile uincat, ait Donat. & optimam .i. commodiſſimam, ſeu aptiſſimam, & æquiſſimam, vel poteſt ſic intelligi, Meminiſti inquam illam cauſſam .i. defenſionem iuſtam facilem, uincibilem, & optimam. P. Memini .i. ſum memor illius defenſionis. G. Hem, nunc opus eſt ipſa defenſione, & ſi quid potes inuenire .ſ. & excogitare. opus eſt defenſione meliore callidiore .i. ſubtiliore, perſpicaciore. P. fiet, id eſt laborabitur, dabitur opera, ſedulo .i. inſtanter, ſine dolo. G. nunc tu adito prior .i. inito priore conſpectum eius, tanquam ſis prœlium aditurus. ego ero hic ſuccenturiatus .i. ſuccurrere ac ſupplere defectum paratus, inſidijs, id eſt per inſidias & fraudes. nam inſidiæ ſunt deceptiones, & fraudes, inde inſidioſos homines ſubdolos dicimus. Succenturiati dicuntur, qui explendæ centuriæ gratia ſubijciunt ſe ad ſupplementum ordinum, & eſt translatio a re milita .i., nam Geta intelligit ſe ex inſidijs ſuccurſurum. Phædriæ ſi ſit opus, non ad infeſtandum patrem Antiphonis, ſed ad defendendam culpam. Ego ergo hic ſuccenturiatus ſi quid .i. ſi in aliquo deficies .i. obſtupeſces, & non perſeuerabis in defenſione. P. Age, vel fac quod dicis, vel ſic aduerbium hortantis.

LATO. ARgũ.) Conſternitur Antipho ob aduentum patris. & eſt initium epitaſeos. [Te impendent) Pro tibi, quòd vſitatius eſt. Impendent, imminent. [Temporis) Difficultas a tempore. [Loquar ne) Subiectionis ſchema, cum prouerbio. [Abſque eo) Abſque pro, niſi, aduerbialiter. [Hem) Indignantis. [Meum ne?) Subaudi patrem vidiſti. [Phanium abs) Apoſtrophe ad affectum. [Fortes for.) Sententia. [Nam ſi te) Argumentum à ſigno. [Quid faceres) A maiori fictoria confirmatio. [Ilicet) q. d. abeamus. nam finem rei ſignificat. [Proteler) Perturbet, tractum ab aſſiduo telorum iactu. [Non poſſum) Fugit conſpectum patris Antipho. [Geta quid) Conſolatio. [Aufer) Paratum ſe oſtendit. mihi, abundat, & ſtomachum magis quam perſonam ſignificat, auſer oportet. quaſi dicat, omitte iſta. [Succenturiatus) Translatum a militaribus ordinibus, & ſubſtitutum ſignificat.

PETRVA MASS. NVllus es Geta,) Nihil eſſe inſtabilius, & minus diu durãs voluptate ea, quæ ex amore temerario oritur, hac ſcena exprimitur. Et ferẽda eſſet voluptas, ſi non ſemper magis fine ſuo læderet, quam ante vnquam iuuiſſet, quare profecto non hominum ſed beſtiarum iudicanda eſt. Seneca ad Lucilium: Dimitte illas uoluptates turbidas magno leuandas. Non uenturæ tantum, ſed præteritæ nocent. Quemadmodum ſcelera, etiamſi non ſint deprehenſa cum fierent ſolicitudo non cum ipſis abijt, ita improbarum uoluptatum, etiam poſt ipſas, pœnitentia eſt. Non ſunt ſolidæ. non ſunt fideles, etiam ſi non nocent, fugiunt. Aliquod potius bonum manſurum circunſpice, nullum autem eſt, niſi quod animus ex ſe ſibi inuenit. Sola uirtus præſtat gaudium perpetuum ſecurum. Quod & Plautus in Amphit. prodidit, Satin' parua res eſt uoluptatum in uita atque in ætate agunda præ quam quod moleſtum eſt? ita cuique comparatum eſt in ætate hominum, ita dijs placitum, uoluptati ut mœror comes conſequatur, quin incommodi plus maliqne ilico adſit, boni ſi obtigit quid. Punctum, minimum ſpatium, exigua occaſio, uel potius nulla. Laterem lauem, id eſt, inutilem operam impendã. Conuaſare, teſte Nonio, eſt furto omnia colligere, nempe quæ rapere & ſubducere uelis in ſarcinas componere.

RIVII caſtigat. NAm abſque eo eſſet, Recte ego mihi uidiſſem) Deerat in quibuſdam pronomen ego, quod addendum eſſe ueteſti libri docent. [Aliquid conuaſaſſem, atque hinc me conijcerẽ protinus in pedes) Nos protinã in pedes. ita enim Sex. Pomp. lib. 14. vbi hoc Terentij citat. Meminit huius uocis M. Varro lib. 7. Præterea Donat. ait Nigidium hic protinam legere, atque ita hoc loco fuiſſe, pro eo quod dicimus protinus. Conſentiunt nobiſcum aliquot exemplaria. Vtitur & Plaut. aduerbio protinam in Perſa & in Curculione. ubi Exinde me ilico protinam dedi, inquit. Conuaſare autem eſt compilare hoc loco, atque in ſarcinam componere, quæ auferre tecum atque aſportare velis. Non. Marcellus: Conuaſare dicitur furto omnia colligere, inquit. Haſſenſtenianus liber habebat hic. Aliquid corroſiſſem, quod verbum è ſpatio irrepſit in contextum: Nam ſic quiſpiam interpretatus fuerat τὸ conuaſaſſem. [Domum ire pergã, ibi plurimum eſt) Sunt lib. qui habeant: vbi plurimum eſt, uelut Argentoratenſis quidam & Venetus, quo modo de doctis aliqui citant: Sed ſenſus vtrunque admittit. Plurimum pro plerunque poſuit Terentius, τὸ πλεῖστον, vt Græci dicunt. velut in Digeſt. Iura conſtitui oportet, vt dicit Theophraſtus, in ijs, quæ ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidunt non ijs, quæ ἐκ παραλόγου. Tametſi exemplar Norbergæ excuſum ad hunc modum: Iura conſtitui oportet, vt dicit Theophraſtus, in his, quæ ἐκ παραλόγου ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidunt, mendo è videlicet, id quod ea, quæ latine mox ſequuntur, indicant. Ex his, quæ forte vno aliquo caſu accidere poſſunt, iura non conſtituuntur. Nã ad ea potius debet aptari ius, quæ & frequenter & facile, quàm quæ perraro eueniunt. Dig. j. Tit. iij. Opponuntur enim ἐκ παραλόγου, & quod ſequitur ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Reſtituit hunc locum Budæus. [Quid faceres, ſi aliquid grauius tibi) Liber Haſſenſtenianus habet: Si aliud quid grauius &c. quo modo ex impreſſis quidam. [Ne te iratus ſuis dictis proteler) Nos, Ne te iratus ſuis ſæuidicis dictis protelet, Ita manuſcriptum exemplar, & de impreſſis quædam, præterea Donatus Romæ excuſus. Sunt in quibus legatur, ſuis ſæuis dictis, quod & ipſum placet. Eſt autem protelare abigere & longe propellere. Turpilius apud Marcellum, Propter peccatum pauxillum indigniſſime patria protelatum eſſe ſæuitia patris. Hic exagitare ſignificat & perturbare, de quo Donat. plura. Videtur autem neſcio quo pacto mirifice ſenſum iuuare τὸ ſæuidicis dictis, quo immanem Geta heri excandeſcentis inhumanitatem & atrocitatem verborum exprimere voluit. Ergo ſæuidicis dictis, quaſi dicat qui nihil niſi ſæuum iam & triſte, niſi durum & aſperum loquetur. Eſt & mollior verſus, ſi legas ſæuidicis, quàm ſi ſæuis, nam alter verum planè carminis ratio expoſcit. Nonius Brixiæ excuſus ſæuidicis habet. Plautus in captiuis ſimili compoſitione dixit falſidicis fallacijs, ne quem hic inſolentia ſermonis offendat. [Ah quid ais? quo abis Antipho?) Nos, Quid agis? ex Donat. & antiquis. Ille enim hoc loco. Perturbati, inquit intercelſoris eſt dicere quid agis? vt alibi, Mea Glycerium quid agis?

GLAR. HVius autem ſcenæ verſus male diſtincti ſunt, præterea mire mixti. Primus eſt iambicus tetram. acatal. in quo vel s, eliditur in Nullus, vel creticus eſt loco primo. Secundus trochaicus tetr. catal. niſi a, io Ita quis longari credat. Sequentes deinde quatuor ſunt ut primus. Septimus ſenarius eſt in cuius fine. Eſt ante Mali legendum. Tres deinde rurſus tetrametri iambici acatalectici. In quorum primo ſitus diſſyllabum eſt. In tertio Heu monoſyllabum, & Antipho ad finem verſus reponendum. In xj. Bins & Si monoſyllaba ſunt & trochaicum tetram. acatal. iudicauit Doctor, qualia vix quatuor toto inuenias Terentio. Io ta. Mihi diſſyllabum acatalecticum iambicum feceris, qui alioqui catalecticus erit trochaicus. Sequens haud dubius eſt iambicus tetram. acatalect. & Protinam legendum prima longa, quemadmodũ eſt in Protinus, pro quo dictum videtur. 14. eſt dimeter trochaicus catalect. vt is apud Flaccum:

Non ebur neque aureum.

Duo deinde ſequentes iambici tetram. catalect. 17. catalect. 18. monometer troch. hypercatalecticus ab Doctor iudicatus eſt, quanquam ſegmentum ex anapæſto ac dactylo videri queat, ſed ſatius eſt in rationem carminis veniat, ut ille digeſſit. Satis pro imperio quiſquis es. An. Geta. Qui deinde ſequuntur quatuordecim numero, trochaici ſunt tetrametri catalectici, quanquam vnus, aut alter iambicus acatalect. uideri queat, vt primus adeo, niſi a, elidas in Satis. Ita tertius, niſi Meum monoſyllabum feceris. Ita in quarto Huius. In quinto huic. In ſexto Meæ. In ſeptimo Mihi. In octauo Magis, uariare carmẽ poſſunt. In 10. Te poſt uerbum Senſerit legendum. In 13. s, in Magis eliditur, niſi creticus ſit loco tertio. 15. & 16. iambici ſunt tetram. acatalect. Deinde rurſus quatuor ſunt trochaici tetrametri catalectici quorum ſecundus ita legendus, Ne iratus ſuis te ſæuis dictis protelet. An. ſcio. [Non poſſum adeſſe. G. ah quid agis?) Qui nunc ſequuntur ad ſcenæ finem, iambici ſunt ſenarij. Quanquam primus hypercatalecticus ab Doct. iudicatus eſt quod tamen opus non eſt, ſi d, in Quid elidatur, & creticus tertio ſit loco. quanquam & s, in Agis elidi poteſt. In quarto à fine i, in Memini non eliditur. & Potes & Poteſt varie legitur.

ACTVS II. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Filium Antiphonem, ſe abſente vxorem duxiſſe admodum ægre fert Demipho, à Phædria ille & Geta ſeruo defenditur. Ad poſtremum Demipho conuenire Phormionem conſtituit, vt iniuriam cum eo expoſtulet qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic accuſatio eſt & contradictio per remotiuam qualitatem in controuerſia, vbi vita exemplum oſtenditur, quo facile perſpicitur, nullã eſſe tam iuſtam & grauẽ patris iracundiam, quæ nõ cum defenſoris fiducia, & interuallo temporis euaneſcat. In primis itaque Demipho ſtomachatur de filij nuptijs, haſitans quid nam rerum agat. Tum factum Antiphonis Phædria apud patrem facetiſsime defendit. Huic Geta quoque adſtipulatur, & idem ex pianda factum ſeni inſultat, irridetq́;. Poſtremo Phormionem Demipho, vt iniuriam ſecum expoſtulet, conuenire decernit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Demiphonis q̃rela de Antiphone filio quod ſe abſente vxorem duxerit.

Iambici partim Octonarij, partim Senarij.

DEMIPHO *ſenex*, GETA, PHAEDRIA.

ITA ne tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?
Nec meum imperium: age, * mitto imperium: non ſimultatem meam — * omitto
Reuereri? ſaltem non pudere? ò facinus audax, ò Geta
Monitor. G. vix tandem. D. quid mihi dicent? aut quam cauſſam reperient?
* reperiam — Demiror. G. atqui * repperi iam: aliud cura. D. an ne hoc dicent mihi?
Inuitus feci: lex coegit. audio, & fateor. G. placet.
D. Verum ſcientem, tacitum cauſſam tradere aduerſarijs,
Etiam ne id lex coegit? P. illud durum. G. ego expediam: ſine.
D. Incertum eſt, quid agam, quia præter ſpem, atque incredibile hoc mihi accidit.
Ita ſum iritatus, animum vt nequeam ad cogitandum inſtituere.
Quamobrem omnes, cum ſecundæ res ſunt maxume, tum maxume
Meditari ſecum oportet, quo pacto aduorſam ærũnam ferant:
Pericla, damna, exilia peregre rediens ſemper cogitet,
Aut fili peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filię:
Cõmunia eſſe hæc, fieri poſſe: vt ne quid animo ſit nouũ:
Quicquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro.
G. O Phædria, incredibile eſt, quanto herum anteeo ſapientia.
Med. tata mihi ſunt oĩa mea incõmoda: herus ſi redierit,
Molendum vſque in piſtrino: vapulandum: habendæ compedes:
Opus ruri faciundum: horum nil quicquam accidet animo nouum.
Quicq̃d p̃ter ſpem eueniet, oẽ id deputabo eſſe in lucro.
Sed q̃d hoĩem ceſſas adire, & blande in principio alloq̃?
D. Mei fratris video filium ire mihi obuiam.
P. Mi patrue ſalue. D. ſalue: ſed vbi eſt Antipho?
P. Saluom aduenire. D. credo: hoc reſponde mihi.
P. Valet: hic eſt: ſed ſatin' omnia ex ſententia?
D. Vellem quidem. P. quid iſtuc? D. rogitas Phædria?
Bonas me abſente hic confeciſtis nuptias.
P. Eho, an id ſuccenſes nunc illi? G. artificem probum.
D. Ego ne illi non ſuccenſeam? ipſum geſtio
Dari mi in conſpectum, nunc ſua culpa vt ſciat
Lenem patrem illum factum me eſſe acerrimum.
P. Atqui nil fecit patrue, quod ſuccenſeas.
D. Ecce autem ſimilia omnia: omnes congruunt:
Vnum cognoris, omnes noris. P. haud ita eſt.
D. Hic in noxa eſt, ille ad defendendam cauſſam adeſt.
Cum ille eſt, hic præſto eſt: tradunt operas mutuas.
G. Probe eorum facta imprudens depinxit ſenex:
D. Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares Phædria.
P. Si eſt patrue, culpam vt Antipho in ſe admiſerit,
Ex qua re minus rei foret, aut famæ temperans:
Non cauſſam dico, quin, quod meritus * eſt, ferat. — * ſit
Sed ſi quis forte malitia fretus ſua,
Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ,
Ac vicit: noſtra ne ea culpa eſt, an iudicum,
Qui ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter miſericordiam addunt pauperi?
G. Ni noſſem cauſſam, crederem vera hunc loqui.
D. An quiſquam iudex eſt, qui poſſit noſcere
Tua iuſta, vbi tute verbum non reſpondeas,
Ita vt ille fecit? P. functus adoleſcentuli eſt
Officium liberalis: poſtquam ad iudices
Ventum eſt, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum * obſtupefecit pudor. — * obſtupefecerat
G. Laudo hunc: ſed ceſſo adire quamprimum ſenem?
Here ſalue: ſaluom te adueniſſe gaudeo. D. oh,
Bone cuſtos ſalue, columen vero familiæ,
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. Iam dudum te omnes nos accuſare audio,
Immerito, & horum me omnium immeritiſſimo:
Nam quid me in hac re facere voluiſti tibi?
Seruom hominem cauſſam orare leges non ſinunt:
Neque teſtimonij dictio eſt. D. mitto omnia: adde
Iſtuc: imprudens timuit adoleſcens: ſino:
Tu ſeruus: verum ſi cognata eſt maxume,
Non fuit neceſſe habere; ſed, id quod lex iubet,
Dotem daretis; quæreret alium virum.
Qua ratione inopem potius ducebat domum?
G. Non ratio, verum argentum deerat. D. ſumeret
Alicunde. G. alicunde? nihil eſt dictu facilius.
D. Poſtremo, ſi nullo alio pacto, vel fœnore.
G. Hui, dixti pulchre, ſi quidem quiſquam crederet
Te viuo. D. non, non ſic futurum eſt, non poteſt.
Ego ne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nil ſuaue meritum eſt. hominem commonſtrarier
Mihi iſtum volo, aut, vbi habitet, demonſtrarier.
G. Nempe Phormionem. D. iſtum patronum mulieris.
G. Iam faxo hic aderit. D. Antipho vbi nunc eſt? P. foris.
D. Abi Phædria, eum require, atque adduce huc. P. eo
Recta via equidẽ illuc. G. nẽpe ad Pamphilam. D. at ego
Deos penates hinc ſalutatum domum
Diuortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
Amicos aduocabo, ad hanc rem qui aſſient,
Vt ne imparatus ſim cum adueniet Phormio.

DON. ITA ne tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo?) In hac ſcena accuſatio eſt contradictio per remotiuam qualitatem. ergo controuerſia. [Ita ne tandem vxorem duxit Antipho?) Hic exẽplum viræ eſt: in quo ſpectatur nullam eſſe tam iuſtam, & grauem iracundiam patris, quæ non & fiducia defenſoris, & interuallo temporis euaneſcat. Ita ne tandem vxorem duxit Antipho iniuſſu meo? Non potuit vehementius incipere, quàm vt ipſe crimen, quod abijcit, miraretur. [Itane tandem vxorem duxit) Tandem hic expletiua coniunctio, vt Cicero. Quouſque tandẽ abutere Catilina patientia noſtra. [Itane tandem) Hic totus verſus in hoc eſt, an factum ſit, quid factum ſit, à quo factum ſit, in cuius iniuriam factum ſit. [Nec meum imperium) Rara ἀποσιώπησις. Nam non ſequitur Sed intulit enim Age. Subauditur autem revereri. Sic Lucretius, Nonne videre ✱ Age, mitto imperium, non ſimultatem meam revereri. Vt Virgilius, Cuius ob auſpicium infauſtum, moreſq. ſiniſtros. [Age, mitto) Legitur &, taceo. [Simultatem) iurgium, contentionem. [Non pudere?) Hoc abſolutum eſt, & nulli adnexum. [Non pudere?) Hic Nigidius adnotauit, neminem videri pudere ante delictum. [Vix tandem) Conuenit hoc dictum ei, qui iam pridem ſe male audire putat, & ideo ſero videtur ad hunc ſenex perueniſſe, cum ille metuens, ſe primum ad accuſationem crederet. An, Vix tandem, ad hoc pertinet, quia ille Monitor dixit, quaſi dicat, Vix tandem factum eſt, vt me ſenex laudare cœpiſſet, quia Monitor, quamuis in contrarium dixerit, tñ eſt nomen laudis. [Vix tãdem) εἰρωνεία quaſi dicat, Pene mei oblitus eſt. An quia tarde ad ipſum peruenit ſenex, quem ille ob conſcientiam a ſe cepturum eſſe credebat. [Quid mihi dicent? aut quam cauſam reperient?) Quid dicent? ſi negare voluerint. quam cauſam reperient? ſi purgare. Omne enim crimen à defenſore aut negatur, aut purgatur. [Demiror) Pro neſcio. nam admirationem ignorantia facit. Atqui reperi iam, aliud cura. [Eo animo hoc dicit, quo ſupra dixit Vix tandem) Et cum ille pluraliter Reperient dixerit, hic ſingulariter Reperi reſpondit, quaſi in ſe ſolo ſit crimen. [Inuitus feci, lex coëgit) Bene pœtã iam ſenẽ facit ſenem quid illi dicturi ſint, vt videatur frãgi poſſe qui iam partem defenſionis admittit. [Illud durum) Illud durum dicit, qui ſupra dixit, Atqui reperi iam. Cauſam tradere aduerſarijs, illud durum. [Ego expediam ſine) Vide præparationem futuræ defenſionis, quam niſi hoc modo Terentius induxiſſet, incredibile videretur ſubito ſedatum ſenem. [Incertum eſt quid agam) Nonnihil iam fracta indignatio eſt. Nam in his verbis, non iam ira, ſed admodum mœror eſt. [Quia præter ſpem, atque incredibile hoc) Virgilius Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem: Et perferre ſoror potero. [Atque incredibile hoc mihi obtigit) Grauius eſt incredibile, quàm præter ſpem, & ideo poſterius & in actu eſt. [Obtigit) Pro accidit, cuius reciprocum eſt, ſi quis bonum accidiſſe dicat, non obtigiſſe. [Ita ſum irritatus) Irritatus, prouocatus, in iram impulſus, hoc eſt cõmotus & perturbatus. [Animum ut nequeam ad cogitandum inſtituere) Bene inſtituere dixit, quo verbo quies oſtenditur cogitatiuæ mentis, quæ nunc non adeſt. [Cum ſecundæ res ſunt maximæ, tum maxime) Vt, Nudus ara ſeno nudus, hyems ignaua colono. Et bona ſententia tum maxime ſapienti metuendum, quo tempore maxime ſecurus eſt ſtultus. [Meditari ſecum oportet) Bene additum ſecum. inſani.n. videbitur, hoc palam agere. [Aduerſam ærumnam ferant) Abundat aduerſum. Pericla, damna, exilia. peregre rediens ſemper cogitet, aut filij peccatũ, aut vxoris mortem) Superiora ἀσύνδετα, inferiora intermixtis cõiunctionibus. Saluſt. Nam quidem Pyrrhi, Annibalis, æquor & terra. [Peregre rediens ſemper cogitet) Mire à genere ad ſpeciem non ſemel tranſit. Nam cum dicit, peregre rediens, iam de ſe loquitur, ſed latenter. [Semper cogitet) A ſingulari ad pluralem tranſit. ſupra dixit omnes, at nunc cogitet. Et eſt ordo, Semper peregre rediens, quicunque peregre redit. [Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ) Quamuis iratus filio, non potuit tñ dicere, filij mortem. Conuenit autem ſeni vxoris mortem non putare magnum incommodum. [Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ) Variæ poſt enumerationem concluſam hæc etiam intulit. Virgilius, Sed neque Medorum ſiluæ, ditiſſima terra, Nec pulcher Gãges, atque auro turbidus Hermus Laudibus Italiæ certent, non Bactra, nec Indi, Totaque thuriferis Panchaia pinguis à renis. [Communia eſſe hæc, fieri poſſe) Ordo eſt, Semper cogitet communia eſſe, & fieri poſſe peccatum filij, vxoris mortem, filiæ morbum. [Communia eſſe) Commune eſt quod accidere omnibus poteſt. [Quicquid præter ſpem eueniat, omne id deputare eſſe in lucro) Vide iam ſenem fractum non culpam filij magnam ducere, ſed ideo indignari, quod non crediderit peccatum, in quo ipſe ſe reprehendit, & quod a peccatoribus dici ſolebat, h. d. communia eſſe, & fieri poſſe. [Herum anteo ſapientia) Legitur & anteeo, ſed pro coniunctiuo pronunciandum, anteo pro anteeam. [Meditata ſunt mihi omnia mea incommoda) Nimis comice non clades, aut ærumnas poſuit ſeruus, ſed incommoda, molere in piſtrino, vapulare, habere compedes, & cætera, cum hoc nomen leue quiddam ſignificet. vt ipſe in Eunucho, Immo.n. infeliciter, nam incõmoda alia ſunt dicenda Parmeno. [Herus ſi redierit) Si aut pro Cum, aut ſeruiliter, ut dubitet ex voto ſuo vtrum dominus redeat, an non, quod cupit. [Molendum eſſe in piſtrino) Facete enumerat ſeruus vniuerſa ſupplicia ſuæ conditionis, excepta cruce & furca, quarum pœnam verbis extenuare non potuit. [Habendæ compedes) Vitioſam locutionem ſeruili perſonæ dedit Terent. nam integra eſſet, ſi diceret, habendas compedes vnde quidam non eſſe, ſed vſque legunt. [Opus ruri faciundum) Varie, molendum, vapulandum compedes habendæ, opus ruri faciendum, & ſupra, verba gerundia ſunt, infra, participia. [Horum nihil quicquam animo nouum) Recte addidit animo. omne .n. quicquid acciderit, nouũ erit, ſed non animo. [Horum nihil quicquam) περισσὸν quartũ. [Horum nihil quicquam accidet animo nouum) Tale eſt illud ſapientis Æneæ, non vlla laborum, O virgo noua mi facies, inopina ue ſurgit. &, Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum. Et, Hunc ego ſi potui tantum ſperare dolorem, Et perferre ſoror potero. [Quicquid præter ſpem euenier, id deputabo eſſe in lucro) Totidem verbis eſt vſus, quot ſenex, ad irriſionem eius. Sic & in Adelphis, Inſpicere tanquam in ſpeculum in patinas Demea iubeo. [Omne id deputabo eſſe in lucro) Hoc idem ſenex oportere fieri dixit, quod hic facit. ergo ſapientior Geta. [Sed quid ceſſas hominem adire?) Bene adire, quaſi terribilem, & pugnaturum. vt Virg. Audet adire virum. Et hominem comice addidit. [Et blande in principio alloqui) Recte monuit, non perpetuo blande, ſed in principio agendum, ſecundum præceptum Socratis, qui ait, ✱ [Phædriam mei fratris) Hæc verba oſtendunt quàm mitti pectore ſuſcipiatur Phædria. [Mi patrue ſalue) Mi vim blandimenti habet: nam ſignificat, meus. [Salue, ſed vbi eſt Antipho?) Bene expreſſit promptum animum ad litigandum, partim addita ſalute, & potius ad iurgium præuertendo. [Saluum venire) ἔλλειψις, vel ἀποσιώπησις ſecunda. Gaudeo enim ſubauditur, quod niſi acceperis, non intelliges cur hic reſponderit, credo. [Saluũ venire) Iracundiã frãgere conatur obſequio & mora. [Saluum venire) Altera ſalutatio & ad lenitendum, & ad criminis diſſimulationem, ſed & tertio addit, Satin' omnia ex ſententia? [Valet) Hic oratorie diſſimulat atque ita reſpondet, quaſi ſenex non iratus quærat, ſed de ſalute ſolicitus ſit Antiphonis. [Credo, hoc reſponde mihi) Hoc, in certa diſtinctione pronunciatur. [Sed ſatin' omnia ex ſententia?) Quod vulgo, Omnia recte? Et deeſt, quæris, aut quid tale. [Vellem quidem) Semper hoc verbum dolentis eſt, ac negantis euenire quod voti ſit. [Quid iſtuc eſt?) Magnam uim habet contra iram huiuſmodi interrogatio. [Bonas me abſente) Mire conſuetudinem expreſſit, dicendo. Bonas. [Me abſente hic confeciſtis nuptias) Crimen in duobus eſſe demonſtrat, quod nõ bonas, & quod abſente patre. [Eho, an id ſuccenſes nunc illi?) Hac ſendebat interrogatio, ut tam integris rebus admiraretur iratum ſenem. [O artificem probum) εἰρωνεία, nam non eſt artifex, cuius deprehenditur dolus. [Geſtio) Plus geſtio, quàm volo. [Dari mihi in conſpectum) Non dixit venire, ut filium, ſed dari, vt reum. [Lenem patrem illum) O artificium poëtæ. in media patris ſæuitia mentionẽ lenitatis induxit. vt oſtendat quàm facile placari poſſit. [Lenem patrem illum, factum me eſſe acerrimum) Nota ἀντίθεσιν. non.n. leni aſperrimum, ſed acerrimum reddidit. & mutauit gradum, poſitiuo ſuperlatiuum opponens. [Lenem patrem illum, factum) Sic Virg. quantum mutatus ab illo Hectore. [Atqui nihil fecit patrue) Summa contradictionis. & non dixit, leniter peccauit, ſed, nihil fecit, neque quod punias, ſed, quod ſuccenſeas, id quod leuiſſimum eſt. [Ecce autem ſimilia omnia) Ecce autem, vox eſt apta his quæ noua & improuiſa animo accidunt. Sic Virgil. Ecce autem gemini à Tenedo tranquilla per alta. [Similia omnia, omnes congruunt) More ſtomachantis, omnia & omnes, de his dicit quæ ad duos pertinent. [Vnum cognoris omnes noris) Iterum non duos, ſed omnes. & varie, cognoris, noris. [Vnum cognoris, omnes noris) Sic Virgil. Accipe nunc Danaum inſidias, & crimine ab vno Diſce omnes. [Hic in noxia eſt, ille ad defendendam cauſſam adeſt) Hoc Demipho non

ſine

ſine quadam delectatione diait, quam tamen premit ob iram præſentem. [Cum ille eſt, hic præſto eſt) Huic loco reddidit Cicero illum locum in Verrinis, Qui cioes Romani erant, ſi Siculi eſſent, tum ſi eorum legibus dari oporteret, qui Siculi, ſi ciues Romani eſſent. Nam ſubauditur ad Qui ciues Romani erant. Iudices dabantur. ad, Si Siculi eſſent, ſubauditur Rei. [Cum illa eſt) ζεῦγμα ſecundũ. nam & hic ſubaudiendum eſt, in noaia. [Hic præſto eſt) Ad defendendam cauſam, ſubauditur. [Probe eorum facta imprudens) Ideo imprudens, quia neſcit in amore citharistriæ eſſe Phædriam. [Imprudens) Modo inſciens. [Nam ni hæc ita eſſent, cum illo haud ſtares Phædria) Vide quemadmodum iam præſtruat poëta ad ea quæ futura ſunt, ad adiuuandum amorem Phædriæ. [Cum illo haud ſtares Phædria) Cum Antiphone .ſ. Et cum illo ἀντὶ τοῦ pro illo. [In eius parte ſtamus, pro quo facimus) Sic Virg. Iuppiter hic ſtat. [Si eſt patrue, culpam ut Antipho in ſe admiſerit) Principium per inſinuationem ſubtilem. Et honeſta locutio, Si eſt vt admiſerit, pro, ſi admiſit. [Si eſt patrue, culpam ut Antipho) Oratorium principium. [In ſe admiſerit) Bono ornatu addidit, in ſe, cum & ſine hoc plenum videri poſſit. Et hic eſt, quem Cic. ſuccum orationis appellat. [Ea qua re minus, rei foret, aut famæ) Nota. hic comparatiua qualitas eſt, pauperis • oeque ſtrenui. Et docuit in negotio nuptiarum duabus rebus conſuli, rei & famæ, hoc eſt facultatibus dotis, honeſtatiq; natalium. [Ea qua re minus foret) Hæc tractatio eſt crimiois oratoria, in qua defenſor accuſat crimen, reumq́. purgat. [Ea qua re) Haud uenuſte inſertum Re, cum præpoſuiſſet Culpam. [Minus rei foret) Quia pauperem. [Famæ) Quia ignobilem. [Temperans) Conſulens, prouidens, moderatus. vt, Iam ſibi tum curuis male temperat vnda carinis. [Non cauſſam dico, quin quod meritus eſt, ferat) Rhetoricum σχῆμα in huiuſmodi exceptionibus, quo vti ſolet qui propoſitæ cauſæ fiduciam gerit. Si hoc, aut illud, non oro veniam, non deprecor pœnam. [Quin quod meritus ſit) Hunc defenſorem magis & non iudicem dicam. ſed hic colligitur patrocinaotis auctoritas, non .n. dixit, quod voluerit ſed quod meritus ſit, manente eo, ſi peccauerit tamen. [Sed ſi quis forte malitia fretus ſua) Forte, quaſi non defenſurus, ſed ſimul cauſam cogniturus aduenerit. nec contendit verum eſſe quod dicit, ne ſolicitum faciat ad credendum. Sic apud Virgil Sinon, Dum vela darent, ſi forte dediſſent. [Inſidias noſtræ fecit adoleſcentię) Bene ſe adiungit ad crimen, vt eleuet culpam. [Inſidias noſtræ fecit adoleſcentiæ) Mire inſidias dixit, vt diu comparata cauſa, per ignorantiam doloſq́. capti videātur. [Adoleſcentiæ) Opportuna ætatis commemoratio πρὸς τὴν συγγνώμην. [Noſtra ne ea culpa eſt. an iudicum &c.) Potentior facta ſententia eſt τῇ ἐρωτήσει. Et oratorie, Noſtra ne culpa, an iudicum? duplex μετάστασις. altera in accuſatorem, altera in iudices. Et bene ſuam miſcuit perſonam, vt reum ſubleuet & ſuo merito, & multitudine reorum. [Noſtra ne culpa, an iudicum?) Mire aſſurrexit in fiduciam defenſoria. nam cum ſupra de Antiphone dixerit, nunc intulit noſtra. [Qui ſæpe propter inuidiam adimunt diuiti) Notum alteri • qui iouident. [Aut propter miſericordiam addunt pauperi?) Poſteriorem cauſam honeſtiorem poſuit, ne non Antiphonem defendere, ſed accuſare iudices videretur. [Aut propter miſericordiam) Primum ἀντίθετον. Et oratorie naturam iudicum τῷ λογισμῷ expediuit. [Ni noſſem cauſſam, crederem vera huoc loqui) Suauiſſime laudauit oratorem, qui omnia ad perſuadendum idonea aduocans, ſolum conſcium non adduxit ad credendum. [Ni noſſem cauſſam, crederem vera hunc loqui) Oblique poëta ſe laudauit. [An quiſquam tu. eſt, qui poſſit &c.) Apparet iam perſuaſum ſeni eſſe, verum aduerſarium fuiſſe Phormionem, nō ſubiectum atque appoſitum ſycophantiam. vnde ad aliud tranſit, vt accuſet ſegnitiem in reſpondendo, quæ leuior culpa eſt. Ita, ut cedentibus mos eſt, paullatim ſeni ſingula extorquentur è manibus. [Tua iuſta) Diſerte magis & abſolute, tua iuſta, quàm ſi aliter diceret. [Vbi tute verbum) Non dixit, parum dicas, ſed verbum. [Ita vt ille fecit?) Vnde ſcit? an illa poëtæ virtus eſt, ꝙ omnia ante inducit cognouiſſe, ne in ſcena hæc vt noua audiens, tragicis moribus inſaniret? [Functos adoleſcentuli eſt officium) Oratorie crimen quod obiectum eſt, non purgauit modo. ſed etiam ad laudem conuertit. quod Rhetores περίστασιν dicunt. Et hoc de Apollodoro. [Functus adoleſcentuli eſt officium liberalis) Deriuatio cauſæ. & eſt venialis ſtatus. [Functus adoleſcentuli eſt officium liberalis) Ingenioſe non negauit hoc crimen, occaſionem laudis de confeſſione ſumpturus. [Officium liberalis) Potenter officium nominat, quod ille crimen appellat. Et nota, functus officium, accuſatiuo caſu, quod nos ablatiuo. [Poſtquam ad iudices ventum eſt. non potuit cogitata proloqui) Hæc apud oratores μετάστασις αἰτίας dicitur, hoc eſt translatio cauſæ facti, quem vulgo colorem nominant. [Non potuit cogitata proloqui) Ergo ꝙ cogitauit, induſtriæ eſt, quod nihil dixit, pudoris. [Ita eum tum timidum) Timidum, perturbatum. Plautus, Nam vt ea mari timida es. Et ipſe in Adelph. Me miſeram, quidnam eſt quod ſic video timidum, & properantem Getam? [Laudo hunc, ſed ceſſo adire?) Satis defenſionis, vbi Geta iam adire non timeat dominum. [Here ſalue, ſaluum te aduenisse gaudeo) Principium à beneuolentia. Et uide uernalitatem aptiſſimam ſeruo callido. credat ne hunc eſſe, qui ſupra dixerit, Herus ſi redierit, molendum eſſe in piſtrino, vapulandum, &c? [Oh bone cuſtos ſalue) Ab initio idem motus ſeruatus eſt ſeni. nam idem hoc eſt quod ſupra dixit, O Geta monitor. quanquam per εἰρωνείαν plus ſignificat quod dicit bone cuſtos, quàm quod ſupra, monitor. [Columen vero familiæ) Columen, columen. an columen, columna? vnde columellæ apud veteres, dicti ſerui maiores domus. Lucil. xxij. Seruus neque infidus domino, neque inutilis cuiquā, Lucilij columella, hic ſitus eſt Tubero, Hinc in milleſimum annum eorum columine ciuitas continebitur. Horatius contra ꝓ columine columnam, Iniurioſo ne pede proruas ſtantem columna. Ennius a. Regem • verſatum ſummam vero columnam. [Columen vero familiæ) Suſtentatio vel decus. vnde columnæ dictæ. & moralis αὔξησις ὑπὸ εἰρωνείας. [Cui commendaui filium hinc abiens meum) Duplex accuſatio eſt de eo quod fecerit. Hæc conueniunt in eas perſonas quas ſpectare non oportuerit. [Iamdudum te omnes uos accuſare audio immerito) Vide quàm in his uerbis etiam vultus quidam ſerui contumacis appareat, & verſute mali. Et hoc eſt quod dixerat, Ego in inſidijs hic ero ſuccenturiatus. [Immerito, & me omnium harum immeritiſſimo) Tantum impudentiæ ſupereſt, vt non ſolum ſe, ſed alios etiam defendat. [Horum omnium immeritiſſimo • horum & ſic nos hanc & hunc dicimus. [Nam quid me in hac re facere voluiſti) Bona exceptione locutus eſt, quaſi in alijs omnia fecerit. [Immeritiſſimo) Vt patruo, falſo, de aduerbijs eſt in o deſinentibus. [In hac re uoluiſti tibi) Quàm contemnat iram domini, ut hoc ipſo purgatior videatur, ex hoc apparet quòd addidit Tibi. Sic .n. dicere ſolemus, Quid tibi vis faciam? cum alieno negotio fruſtra nos oſtendimus laborare. [Seruom hominē cauſſam orare leges non ſinunt) Hoc .n. quaſi ignoranti dicit, ſed ſtomachoſe admonet, velut ſtultum, qui rem manifeſtam non cogitet. [Seruum hominem cauſſam orare leges non ſinunt) Vetuſte hominem. Saluſtius in Iugurtha, cum interim Hiempſal reperiretur occultans ſe in tugurio mulieris ancillæ. [Seruum hominem cauſam orare leges non ſinunt) Mire extenuauit conditionem ſuam, dicendo, non me, ſed ſeruum. Et addendo hominem, moraliter locutus eſt. Sic Virgil. Venerat antiquis Corithi de finibus Acron, Graius homo. [Cauſſam orare) Non imprópriè. ſic Virg. Orabunt cauſas melius. [Neque teſtimonij dictio eſt) Vis ſcire, inquit, quàm non liceat ſeruo pro domino dicere? nec teſtis loco produci poteſt. [Neque teſtimonij dictio eſt) Varie, non enim dixit, neque teſtimonium dicere. [Mitto omnia) Et iam hoc perdidit ſenex, quod videbatur validum ad accuſationem. Ita gradatim illi ſingula ſubducuntur, & accuſationis impetus euaneſcit. [Adde iſtuc, imprudens timuit adoleſcens) Hæc omnia verba cauſalem ad argumentandum vim habent. Mitto, ſino, vim habent contra voluntatem concedentis. [Imprudens timuit adoleſcens ſino) σχῆμα ἀσύνδετον συγχώρησις. Et ſingula pronuncianda, vt plura uideantur. [Tu ſeruus verum ſi cognata eſt maxime) Sub obtentu huius propoſitionis, in qua pars legis oſtenditur, iam poëta præparat locum fallaciæ Phormionis de dote accipienda. [Verum ſi cognata eſt maxime) τῷ ἀπαιτητικῷ addidit maxime nam ſiue eſt cognata, ſiue non eſt, non recepit τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον. hoc eſt, non dicitur maxime cognata, & cognata minime, ſed aut eſt, aut non eſt. Alij ſic ordinant, Non fuit neceſſe maxime habere. alij, ſed id quod lex iubet, maxime dotem daretis. [Sed, id quod lex iubet, dotem daretis) Id quod lex iubet, ordo, ſic Virg. Verum, id quod multo tute ipſe fatebere maius. [Quæreret alium virum) Quęreret, quàm idoneum eſt ad ſignificationem odiorum. Virg. Quærat ſibi fœdera Turnus. [Qua ratione inopem, potius ducebat domum?) Magno ſonitu intulit quod minus momenti habet aduerſus eos qui accuſantur, quàm illa ſuperiora [In opem, potius ducebat domum?) Non inopem potius, ſed potius ducebat ſubdiſtinguendum eſt. [Non ratio, uerum argentum deerat) Hoc ita ludibundus abſoluit Geta, ut etiam quaſi per iocum reſpondeat. [Alicunde. nihil eſt dictu facilius) Hoc quaſi ſubridens, & auer-

P. Quid iſtud eſt pp quod triſtis es. D. O Phædria rogitas, cō feciſtis.i.celebraſtis,& exrgiſtis bonis nuptijs,per ironiá,me abſente.i.in abſentia mea. P. Eho,interiectio deprehendentis cauſam triſtitiæ, an tu nunc ſuccenſes.i.iraſceris illi,id.i.pp nuptias. G. O artificem probum,per ironiàm, q d.audio pro bene artificem,ſeu opificem defendere alterius cauſam,cum tñ contrarium intelligat. D. Egon'.i.ego ne, non ſuccenſeam.i.debeo ſuccenſere illi filio? geſtio,plus eſt q̃ volo i.cupio,&quidem cum geſtu oſtendendo,videlicet geſtibus cupiditatem, geſtio.i.vehementer cupio,ipſum filium dari,nô venire tanq̃ filium,ſed dari tanquam reum mihi in côſpectum.i.ante oculos meos,vt ſciat ſua culpa.i.per ſuã culpam, illum patrem leniſſimum.i.benigniſſimũ prius .ſ.me eſſe factum acerrimum.i.aſperrimum & duriſſimum & vehementiſſimum. P. Atqui.i.ſed certe à patrue nihil filius fecit, quod.i.propter q̧ ſuccenſeas.i.iraſcaris illi. D. At.i.ſed ecce, particula oſtendens aliquid nouum & improuiſum animo accidere,ecce uia ſimilia,in nominatiuo.i.adſunt, apparent oia ſimilia inter Ph.& Antiphonem, uẽs de duobus dixit per indignationem,congruunt.i.concordant bene ſimul,cognoris.i.ſi cognoueris vnum,noris.i.cognoſces,vel cognouiſti oẽs. P. Haud.i.non eſt ita vt ais. D. hic.ſ.Antipho eſt in noxa,per noxa.i.in culpa, ille.ſ.Phædria adeſt,præſidio eſt,ſeu paratus eſt, & præſto ad defendendam cauſam alterius,cum illa Ant.deeſt,hic præſto.i.præſens parat eum defendere, ipſi trahunt operas mutuas.i.mutuo ſe adiuuant, hoc eſt adiuuant alter alteꝶ. G. Senex Demipho. probe.i.recte,depinxit.i.deſcripſit facta iuuenũ,imprudens.i.neſciens,ſeu per imprudẽtiam,qui.ſ.neſciret amoré Citharſtriæ. D. Nam ni.i.niſi,illa eſſent.i.niſi iuueretis alter alterum, ò Phædria nô ſtares cum illo Antiphone.i.pro illo,hoc eſt pro illius defenſione,nam in eius parte ſtamus, pro quo facimus. P. O patrue ſi eſt hoc ſup.ſ.vt.i.q̧ Antipho admiſerit, quaſi receperit io ſe cômittendo culpam,hoc ſi Ant.admiſit culpam &c. eſt culpandus,ex qua re.i.ex qua admiſſione culpę foret.i.eſſet,minus.i.nô ſatis,temperans.i.conſulens,prouidẽs,moderatus, vel (vt alij habent) obtemperans rei.i.vtilitati ſuæ, quantũ ad facultates dotis vel rei.i.rei familiari bonis ſubſtantiæ ſuæ, aut famæ.i.honeſtati natalitium,puta q accipit & pauperem & ignobilem,nam in negocio nuptiarum duabus rebus côſuli oportet.ſ.rei & famæ,hoc eſt facultatibus dotis,honeſtatiq́. natalium. Si admiſit ergo culpam,non dico cauſam,qui n.i.q̧ non,vel pp quam non feret.i.ſuſtineat, patiatur id q̧ meritus ſit ferre.ſ.pp ſuam culpam, ſed ſi forte quis.i.aliquis fretus.i.côfiſus, ſua malitia.i.improbitate & aſtutia maligna,fecit inſidias.i prodiriones & fraudes noſtrę adoleſcentiæ.i.iuuentuti, ac vicit.i.obtinuit in cauſa, ne.i.verum ea culpa.i.illud crimen eſt noſtrum,an eſt culpa iudicum, q iudices ſæpe adimunt.i.auferunt diuiti pp inuidiam, inuident.n.illi tantas copias, pauperi aũt nunquam inuidetur, aut qui iudices addunt pauperi aliquid,de quo eſt controuerſia apud eos pp miſericordiam,qua mouentur in pauperem. G. Ni.i.niſi, noſſem.i.cognoſcerem cauſam.i.totũ negocium, crederem hunc Phædriã loqui vera in neutro gñe.i.res veras. D. An.i.vtrum,quiſq̃.i.aliquis,eſt iudex, q poſſit noſcere tua, in neutro gñe.i.res tuas, ſeu negocia tua,& ea quæ ad te pertinent eſſe iuſta.i.æqua, vbi.i.qñ, tute.i.tumet,non ſideas.i.rñſum nqu des ita. vt.i ſicut,ille filius meus fecit. P. Functus,ufficium,vetuſte pro officio adoleſcentuli liberalis.i.boni & verecundi, ſeu ingenui,ac præ ſe ferientis bonam naturæ indolem & ingenuitatem, poſtq̃ ventum eſt.i.peruentum eſt,imperſonaliter dictũ,ad iudices,ipſe non potuit ꝓloqui.i.proferre in lucem cogitat.i.mentis conceptus, ita.i.adeo, pudor.i.verecundia obſtupefecit eum,vel intellige quid ceſſo adire,quaſi quid tardo,& dubio adire, quamprimum.i.citiſſime ſenem Demiphonem? Deinde in hoc dicto conceſſit ad ſenem & ſalutauit eum,ò here ſalue, gaudeo te aduenisse ſaluum. D. O bone cuſtos per ironiam,q.d.ò improbe pædagoge,ſed columen .i.ſuſtentaculum,ſiue ſuſtentatio,fama, decus familiæ noſtræ.ſ.& hoc per ironiam dictum eſt,cui.ſ.tibi ego hic abiens,côm̃endaui, id eſt tradidi fidei filium meum. G. Audio.i.intelligo,te iam dudum.i.paullo ante accuſare nos oẽs immerito.i.ſine cauſa,& audio te accuſare me immeritiſſimo omnium.i.qui vous ex omnibus minime merui accuſari. Nam quid voluiſti me facere tibi in hac re.i.in hoc negotio,leges non ſinunt i.non patiuntur, hominem ſeruum orare cauſam.i.oratione defendere vel agere cauſam alicuius.i.neque dictio teſtimonij.i.facultas dicendi teſtimonium, non eſt ſeruo homini. Dictio teſtimonij eſt facultas dicendi teſtimonium, quemadmodum factio teſtamenti eſt teſtamenti faciendi facultas. D. Mitto.i.omitto, miſſa facio omnia iſta quæ dicis, adde iſtud quod.ſ.adoleſcens imprudens.i.per imprudentiam, timuit.i.fuit timidus, nec vllum verbum proloqui potuit,ſino.i.omitto etiam & fateor,quod tu es ſeruus,& multa facere per leges vetitus. Verum.i.ſed, ſi puella ducta in vxoré eſt cognata.i.de cognatione,non fuit maxime.i vrgentiſſime, neceſſe.i.neceſſarium, hic eam in vxorem ſed daretis i.dare debebatis dotem ipſi cognatæ, id quod.i.quod, vt ſæpe apud Cic. videlicet dare dotem lex iubet,uel daretis id.ſ.dotem, quod lex iubet dari cognata quæreret alium virum i.maritum ſi dediſſetis ei dotem, qua ratione.i.propter quam rationem potius ducebat domum aduerbialiter,inopem.i.pauperem puellam. G Ratio quæ ducebat eam domum,non deerat, ſed argentum pro dote deerat. D. Sumeret.i.ex ſumere debuiſſet vel debeat. alicunde.i.ea aliquo loco,ex aliqua ratione. G. Dicis quod ſumeret alicundet, nihil eſt facilius dictu.i.ad dicendum,vel vt dicatur, q̃ illud quod dixiſti ſumeret alicunde. D. Poſtremo.i. tandem, ſi nullo alio pacto.i.nullo alio modo poterat haberet,vel ſumere,vel.i. ſaltẽ. ſumeret fœnore.i.per fœnus ac vſuram,vel ea fœnore. G. Hui, interiectio deridentis,dixiſti pulchre.i iucunde, & côm̃ode,ac venuſte,locutus es ſi quidem.i.ſi certe,quiſquam.i.aliquis,crederet .i pecuniam côm̃itteret,te viuo.i.quandiu viuis. D. Dicis quod non crederet quiſquam me viuo, vtcunque res ſeſe habeat, non ſic futurum eſt, vt perpetuo eam habeat vxorem, non poteſt uel fieri, vel mihi perſuaderi, vt ſi futurum ſit,ne.i. vtrum decet ſup. vt ego patiar illam puellam nuptam eſſe cum illo filio meo,etiam vnum diem,vel vno die, vtrunque enim dici recte poteſt. Donat.autem ſic iungit hoc cum ſequente. Nihil eſt mihi meritum ſuaue.i. nulla eſt mihi merces dulcis,& iucunda, vt patiar illam eſſe nuptam cum illo,etiam vnum diem,poſſet tñ & quidem non abſurde dici nihil ſuaue meritum eſt ab his, qui hoc fecerunt.i. hi qui hoc fecerunt,nihil ſuaue meruerunt.i.non ſunt digni,quibus cum benigne & ſuauiter agatur,ſed acerbe potius & aſpere, Nam ſi dicimus recte merui aliquid ſuaue, quidni recte dicatur, aliquid ſuaue meritum eſt a me per paſſiuum,quod hic puto congrue fieri, q.d.nihil ſuaue ab huius rei côditionibus meritum eſt ita,vt indigno illo facto ſe præbuerint, quibus benignitatis aliquid tribuatur, volo iſtum hominem, qui fuit patronus puellæ, commonſtrari mihi.i.oſtendi mihi,aut volo demonſtrari mihi,vbi habitet.i.moretur,conſtat,aut frequentet. G. Nempe.i.certe, vis Phormio demunſtrari tibi interrogando. D. Volo iſtum ꝑ contemptum dixit patronum.i.defenſorem mulieris demonſtrari mihi. G. Iam faxo.i.faciam,quod ſupple adeſit.i.pręſens erit hic. D. Vbi eſt nunc Antipho filius? P. Ipſe eſt foris.i.abeſt ab hoc loco,& ab hac vicinia. D. O Phæd. abi,id eſt vade exquire eum Antiphonem, & adduce pro adduc. P. Equidem eo illuc, non ad Antiphonem, ſed ad amicam,ſed voluit dicere ne intelligeretur à ſene. recta via, ſæpe non apponitur via, ſed ſupprimitur eleganter. G. Nempe vadis ſupple ad Pamphilam amicam,& hoc dicit vt ſpectatores noſcant quorſum eat. D. At ego diuertar, id eſt de via deflectar, hinc, id eſt ab hoc loco domum, aduerbialiter,ſalutatum,id eſt ad ſalutandum,hoc eſt adorandum Deos penates,id eſt Deos peculiares, ſeu domeſticos,& familiares, inde,id eſt deinde,ibo ad forum cauſarum.ſ.non uenale,ut ſemper ferè intelligit Terentius, atque aduocabo, id eſt adhibebo mihi aliquot amicos,id eſt aduocatos,amici enim pro teſtibus & aduocatis apud ueteres ponebantur,qui amici adſint, id eſt præſidio ſint mihi ad hanc rem,id eſt ad hoc negocium, ut ne, id eſt ut non ſim imparatus,id eſt improuiſus, ſiue non paratus, cum Phormio paraſitus aduenit,qui harum nuptiarum actor fuit.

ARgm̃) Expoſtulat Demipho cum Phædria & Geta pp peccatum Antiphonis,& Phædria hunc defendit.[Age, mitto)Correctio.[Vix tandem)Ironia. quia primo ſe nominandum putauerit. [Places) Totum ironicos in ſenem. [Quamobrem) Sententia ad amplificationem, ab inopinato. [O Phædria) Irriſio in ſenem, per ſimilium uerborum imitationem. [Bonus me) Propoſitio criminis per ironiam. [Atqui nihil) Propoſitio defenſionis. [Ecce autem) Senis indignatio. [Si eſt) Defenſio per remotionem criminis. nam culpa in Phormionem confertur. [An quiſquam) Aliud crimen omiſſo priori. [Functus addo.) Purgatio à uerecundia quæ habet vim neceſſitati,& ad laudẽ pertinet. [Bone cuſtos) Ironia columem .i.præſidium. [Iandudum te) Defenſio à perſona. [Mitto oia) Vide perſuaſum eſſe ſenem, & ſubinde ad alia crimina confugere. [Non ratio) Attende contumaciam Getæ in rñdendo, & q̃ nihil laboret,nimirum vt purgatior videatur. [Non, non) Exclamatio uicti ſenis, qui omiſſo Phædria & Geta ad Phormionẽ conuertitur. [Nempe)Ironicos hoc & ſummiſſe.

PETRVS MAXA. ITA ne tandem) Prudentis hominis conſilia qualia eſſe debeant docet hæc ſcena. Nam ita quiſque, qui in hac vita tranquille viuere cupiat, ſe gerere debet, vt pericula, turbas, & cõmotiones quæ obuenire pñt, longe antea præuideat, & cogitando ſuperet, q̃ ea ipſa eueniant. Nam, vt vulgo iactatum eſt, iacula præuiſa minus feriunt. Cic. lib. 3. Tuſc. quæſt. Præmeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ venientia longe ante videris. Itaque apud Euripidem à Theſeo dicta laudantur. Licet enim vt, ſæpe facimus, in Latinum illa conuertere.

Nam qui hæc à docto meminiſſem viro,
Futuras mecum commentabar miſerias.
Aut mortem acerbam, aut exilij mœſtam fugam,
Aut ſemper aliquam molem meditabar mali.
Vt ſi qua inuecta diritas caſu foret,
Ne me imparatum cura laceraret repens.

Quod aũt Theſeus à docto ſe audiuiſſe dicit, id de ſeipſo loqtur Euripides. Fuerat.n. auditor Anaxagoræ, quem ferunt nunciata morte filij dixiſſe: Sciebam me genuiſſe mortalem. Quæ vox declarat, his eſſe hæc acerba, à quibus non fuerint cogitata. Ergo id quidem non eſt dubium, quin omnia quæ mala putentur ſint improuiſa grauiora. Itaque quanquam non hæc vna res efficit maximam ægritudinem, tamen quoniam multum poteſt prouiſio animi, & præparatio ad minuendum dolorem, ſint ſemper omnia homini humana meditata. Et nimirum hæc eſt illa pręſtãs & diuina ſapientia, & perceptas penitus, & per tractatas humanas res habere, nihil admirari cum acciderit, nihil ante q̃ euenerit non euenire poſſe arbitrari. Columen familiæ. i. baſis & ſuſtentaculum, vt poëta. In te omnis domus inclinata recumbit.

RIVII caſtigat. NEc meum imperium, age, mitto imperium &c.) Exemplaria Venetum, Lugdunenſe, alia pleraque hîc omitto: manuſcriptum vero mitto. Vtrũcunque legas, idem erit ſenſus. Mittere enim κατὰ ἐναλλαγὴν figuræ pro omittere interdũ accipitur. velut apud Virg. Mitto ea quæ muris bellando exhauſta ſub altis xj. Aeneid. Quòd Don. admonet legi & taceo hoc loco, id ego ex interpretatione alicuius irrepſiſſe in contextum puto. Nam qn alterum magis Terentianum ſit, quis dubitat? præſertim cum eodem modo Cic. in 2. ad Att. Sed mihi, inquit, nihil eſt moleſtius q̃ Statium manumiſſum, nec meum imperium, omitto imperium, non ſimultatem meam revereri ſaltem, nec quid faciam, ſcio. Hæc videlicet totidem fermè verbis ex hoc loco ſumpſit Cicero, vt & alia ex Terentio multa, quod non dedita opera ſemper, ſed imprudentem facere puto, vt qui aſſidua optimi poëtæ accurataq̃. lectione hoc foret conſecutus, vt etiam non animaduertenti integræ ipſius ſententiæ, integri interdum verſus exciderent. [Non ſimultatem meam reuereri: ſaltem?) In recentioribus τὸ ſaltem, additum eſt ſequentibus, ſed perperam cum ex illo Ciceronis, q̃ iam citauimus, liqueat ſuperioribus eſſe addendum. Præterea Non. Marcel. vereri legit hoc loco, non reuereri, ſed eſt παρακείμενον ἀμάρτημα. Dicimus, inquit, veretur illam rem, ſicuti & conſuetudo, & Terent. Phor. auctor eſt, dicens, Nõ ſimultatem meam vereri ſaltem? Veteribus genitiuum pro accuſatiuo poni placet &c. [Atqui reperiam, aliud cura) Ex manuſcriptis libris duo hñt, repetiam, vt vna dictio ſit, quod quanquã non diſplicet præſertim cum præcedat, quam cauſam reperient tñ cum alterum nec ſenſus ipſe nec carminis ratio reſpuat, reliquimus volgatam lectionem. [Quamobrem oẽs, cum ſecundæ res &c.) Lege. Cum ſecundæ res ſunt maxumæ, tum maxomæ Meditari ſecũ oportet. Perperam enim omiſſæ ſunt duæ illæ voces, tum maxumæ, quas & Donat. addit & carminis ratio poſtulat. Donat. hoc loco inter alia: Bona ſententia, inquit, Tum maxime ſapienti metuendum, quo tempore maxime ſecurus eſt ſtultus. Citat eodem modo Angelus Politianus in defenſione Epicteti. [Vſque molendum eſſe in piſtrino) Nos omiſſo verbo ſubſtantiuo, ad hunc modum legimus: Molendum uſque in piſtrino, vapulandum habendæ compedes. Quanquam interpres molendum eſſe legit, ſed ita ut alterius quoque lectionis meminerit, nec utrumque. nam octonarius repugnat, ſed alterutrũ horum legi uelit. Eius uerba ſunt, Habendę compedes. Vitioſam inquit, locutionem ſeruili perſonę dedit Terent. nam integra eſſet, ſi diceret habendas cõpedes, unde quidam non eſſe, ſed uſque legunt. Hęc ille. [Saluum te uenire) Videtur omittendum pronomen te, q̃ in omnibus tñ additum reperi. [Eho an id ſuccenſes nunc illi) Nos, eho an tu id ſuccenſes &c. ut habent manuſcripta exemplaria, cõſentientibus impreſſis quibuſdam, uelut Lugdunenſi, Veneto, Argentoratenſi. Mihi illud tu, momenti aliquid facere ad ſententiam vr̃, & ἔμφασιν & quandam hr̃e. [Cum ille abeſt, hic pſto eſt) ſic deprauatam fere vbique lectionem reperi,

Ceterum manuſcriptum exemplar habet. Cum ille eſt hic præſto eſt, quo modo Donat. quoque legit, qui inter alia ſic ait: Cum ille eſt ζεῦγμα ſecundũ. nam & hic ſubaudiendum eſt, in noxia. Hic præſto eſt, ad defendendam cauſam ſubauditur. Sic ille. Nec ſanè aliter ſenſus poſcit. Qui locum deprauarunt, ijs impoſuit, q̃ arbitrarentur hoc loco opponi inter ſe abeſſe, & præſto eſſe. quod ſecus hẽre quiuis facile videat. Eſt igitur ſenſus, Cum Antipho deliquit, Phędria defendit, cum deliquit Phædria, defendit viciſſim Antipho. Propterea addidit ſenex, Tradunt operas mutuas, hoc eſt, viciſſim ſe in peccatis defendũt. [Cum illo haud ſtares Phædria) Seruius legit, Pro illo haud ſtares, quo modo Virgil. cecinerit 8. Æn. In ſummo cuſtos Tarpeiæ Manlius arcis Stabat pro templo. i. pro defenſione templi. Et in 9. Ipſi intus dextra ac læua pro turribus aſtant. Donat. vero, cum illo legit. atq̃ue vſurpatum ἀντὶ τοῦ pro illo, In eius parte ſtamus, inquit, pro quo facimus. Sic Virg. Iupiter hac ſtat. T. Liuius 7. Bel. Aſiatici: Quia in Africa aduerſus Syphacem & Carthaginenſes fideliter atque impigre vobiſcum ſtetit. Sic alias idem ſæpe. Stare igitur cum quopiam, idem eſſe puto q̃ Græcis, πρός τινος εἶναι. i. alicui ſtudere & fauere, & eum tueri, quod ipſum Latine quoque, ni fallor, dicere liceat eſſe ab aliquo. Cicero ab aliquo ſtare dixit in eodem ſenſu. Velut in Bruto: Vt nemo contra ciuium perditorum popularem turbulentamq̃ue dementiam à ſenatu & a bonorum cauſa ſteterit conſtantius. i. pro partibus ſenatus & bonorum. [Ex qua te minus rei foret aut famæ temperans) Sic habet vera lectio, adſtipulante manuſcripto lib. Sed in quibuſdam, velut Lugdunenſe & Veneto reperitur obtemperans, quemadmodum Sypontinus quoque citat, ſed mendoſe, cũ ſecus legendum è Donato liqueat: Temperans, inquit, conſulens, prouidens, moderatus, vt, Iam ſibi tum curuis male temperat vnda carinis. Non cauſam dico, quin quod meritus eſt ferat. Manuſcripta exemplaria, & de impreſſis quædam habent, Quod meritus ſit. quo modo Donat. quoque legit. Sed ſenſus & carmen vtrũque patitur. Cauſam dicere hic idem, quod renuere, recuſare, repugnare ſigñat, quod & cauſari interdum & cauſificari dicitur, Id eſt aliquid ad defendendum afferre. Plaut. in Cap. Hoc ſi ſecus reperies, nullam cauſam dico, quin mihi & parentũ & libertatis apud te deliquio ſiet. Idem in Amph. Atque is ſi deneget Facta, quæ tu facta dicis, quid tibi eſt æquom fieri? Nunqd cauſam dicis, quin te hoc mulctem matrimonio? Sic alias ſæpe.

GLAR. SCenæ huius verſus ſunt varij. Primus trochaicus eſt tetr. catal. niſi qs a, in ita ꝑduci putet. Reliqui deinde 20. haud dubij ſunt iãbici tetr. acat. in quorum primo creticus eſt loco primo, niſi Meum monoſyllabũ feceris, ac totũ elidas, & in 13. Filij diſſyllabũ, niſi bacchium loco ſecundo conſtituamus 18. legendum, Molendum vſque in piſtrino, vapulandum, habendæ cõpedes. quod Riuius quoque admonuit. In p̃cedenti vero vt s, in Herus, ita in ſequẽti s, in Opus eliditur. In vltimo huius ordinis verbum Eſſe neutiq̃ omittendum eſt. Repetit.n. Geta Heri verba μίμησιν, vt Syrus in Adelph. Demeæ. Et vetus lib. hẽt, ac carmen poſcit. Sequuntur dein' duo trochaici tetr. catal. haud dubij.

Sed quid ceſſas hominem adire, & blãde in principio alloqui?
D. Phædriam mei fratris video filium mihi ire obuiam.

In quorũ poſteriore vel Mei monoſyl. eſt, vel creticus loco ſcdo.

P. Mi patrue ſalue. D. Salue, ſed vbi eſt Antipho?

Qui nunc ſequuntur oẽs ſunt ſenarij iambici. In quorum ſexto, ò aduerbium totum eliditur. In 7. vel Dari in ſequentem verſum conijciendũ, vt Mihi monoſyllabũ totum elidatur, & ſua monoſyllabum ſit, niſi creticũ loco quarto conſtituamus, vel in priore verſu Succenſeam triſſyllabum eſt, ac finis totius eliditur, deniq. Geſtio ſit dactylus. ſed malim dari ad poſteriorem conijcere verſum. Lectori liberum eſto quod volet ſequi. 43. vix excuſare potero. adeo omnia conſentiunt exemplaria. Et obſepti ſunt omnes elabendi modi, niſi forte ita ſit legendus verſus,

In noxia eſt hic, ille ad defendendum adeſt.

Sed nihil definio. In 48 s, eliditur in Minus, & Rei monoſyllabum eſt. In 53. proceleuſmaticus eſt loco quarto. In 38. hic vero eſt impudentiſſimum mendum, q̃ equidem miror neque Doctor. neque Riuium annotaſſe. Doctor. ut ſæpe iam dixi, non em̃ erat tunc otij, cum hæc ageret, vt hæc atque ſimilia animaduerteret. Et Riuius libenter tranſilit, vbi carminum incidit difficultas, quemadmodum paulo ante, cum recte hoc carmen emendaret, Cum ille eſt, hic pręſto eſt, traduot operas mutuas. Quod proxime antecedit, æque uitioſum, ne attigit quidem. Ita hoc quoque loco pentametrum tranſilit. Sed ut paucis finiã, uerbum Geta omiſſum eſt ad carminis finem. Phædria .n. deficientibus iam argumẽtis Getam clam vocat, verum q̃a Geta iam locu

terus prodit, Perſonæ nomen præfixum verſui ſequenti, occaſionem dedit tullendi alterius verbi Geta, ad verſus prioris finem, atque ita inſcitia alicuius minus attenti, atque bis Geta male poſitum exiſtimantis, mutilum nobis verſum fecit. In 37. pronomen Me legendum poſt Horum, vt conſtet carminis ratio 40 verſus hypermeter eſt, ſed e, eliditur à verſu ſequente. In 43. vel Fuit monoſyllabum, aut creticus eſt loco primo. In 48. Nullo alio, choriambus eſt loco tertio, quod rariſſimum eſt. neque ego alioqui ſanare carmen poſſum. Facile eſt dicere, eliduntur duæ ſyllabæ, aut tres in vnum contrahuntur. Sed huius Poëtæ licentia beoe audet etiam hoc, vt choriambum, ſed rariſſime, immiſceat. Quod enim raro fieri ſolet, quaſi nunquam factum fuiſſe putatus. In 54. abſque dubio creticus eſt loco primo. In 56. i, corripitur in abi, niſi bacchium loco primo ponamus. In 57. Equidem poſt Illuc ponendum. Et in verſu ſequenti At a ſuperiore eliditur verſu, & deos monoſyllabum.

ACTVS II. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Adducitur Phormio vt factum defendat, qui hic ſe inſtruit cum ſene litigaturus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, de Paraſitis vilioribus Poëta exemplum propoſuit, vt in Eunucho de potioribus aſſentatoribus. Verum iſtis præſentes acerius a Terentio laterantur. Hic Phormio ſeſe aduerſus Demiphonem litigaturum inſtruit & animat. ADDITIO. *In hac ſcena etiam præcipue laudatur Ambiuij oſcitantis ac temulenti actio, ad expreſsionem perſonæ Paraſiticæ accommodata.*

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Adducitur Phormio, vt defendat id, quod cum Antiphone fecit.

Trochaici Tetrametri Catalectici vſque ad παρρησίαν ſcenæ ſequentis.

PHORMIO, GETA.

Ita ne patris ais conſpectum veritum
hinc abijſſe? G. admodum.
P. Phanium relictam ſolam? G. ſic. P. &
iratum ſenem?
G. Oppido. P. ad te ſumma ſolum Phor
mio rerum redit:
Tute hoc intriſti, tibi omne eſt exedendum: accingere.
G. Obſecro te. P. ſi rogitabit. G. in te ſpes eſt. P. æcere,
Quid ſi reddet? G. tu impuliſti. P. ſic opinor. G. ſubueni.
P. Cedo ſenē: iam inſtructa ſunt mihi corde conſilia oīa.
G. Quid ages? P. quid uis? niſi vt maneat Phanium, at-
que ex crimine hoc
Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deri-
uem ſenis?
G. O vir fortis, atque amicus: verum hoc ſæpe Phormio
Vereor, ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat deni-
que. P. ah,
Non ita eſt: factum eſt periclum, iam pedum viſa eſt via.
Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe vſque ad necē
Hoſpites? tum ciues? quo magi' noui, tanto ſæpius.
Cedo dum, en vnquam iniuriarum audiſti mi ſcriptam
dicam?
G. Qui * iſtuc? P. quia non rete accipitri tenditur, ne-
que miluio,
Qui male faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus eſt, in illis opera luditur.
Alijs aliunde eſt periclum, vnde aliquid abradi poteſt:
Mihi ſciunt nihil eſſe. dices, ducent damnatum domū:
Alere nolunt hominem edacem: & ſapiunt mea quidem
ſententia,
Pro maleficio ſi beneficium ſummum nolunt reddere.
G. Non pote ſati' pro merito ab illo tibi referri gratia.
P. Immo enim nemo ſati' pro merito gratiam regi refert.
Te ne aſymbolum venire, vnctum, atque lautū e balneis,
Otioſum ab animo: cum ille & cura, & ſumptu abſumit,
Dum tibi ſit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cena dubia apponitur?
G. Quid iſtuc verbi eſt? P. vbi tu dubites, quid ſumas po
tiſſimum.
Hæc, quum rationem ineas, quàm ſint ſuauia, & quàm
cara ſint;
Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præſentem deū?
G. Senex adeſt. vide qd agas: prima coitio eſt acerrima:
Si eam ſuſtinueris, poſt illa iam, vt lubet, ludas licet.

ITA ne patris ais conſpectum veritum hinc abijſſe?) In hac ſcena de Paraſitis vilioribus Terentius proponit imaginem vitæ, vt in Eunucho de potioribus, & his qui nuper proceſſerint. i. de aſſentatoribus. Animaduertendum aūt huiuſmodi genus hominum magis à Terentio lacerari. DON. (Ita ne patris ais conſpectum veritum hinc abijſſe?) Adhuc narratur fabula de Terentio & Ambiuio ebrio qui acturus hanc fabulam, oſcitans temulenter, atque aurem minimo inſcalpens digitulo, hos Terentio pronunciauit verſus. quibus auditis exclamauerit poëta ſe talem cum ſcriberet, cogitaſſe Paraſitum: & ex indignatione, quòd eum ſaturum potumque deprehenderat, delinitus ſtatim ſit. (Ita ne patris ais) Hæc & labia lingēs, vt ebrius, & ructans vtpote ſatur, pronunciauit actor bonus. (Admodum) Admodum annuendi vim habet duntaxat modo, & ſubauditur veritum. (Phanium relictam ſolam) Subauditur, ais. (Oppido) Non aio, ſed iratum intellige. (Iratum ſenem) Iterum Ais ſubauditur. (Ad te ſumma ſolum Phormio rerum redit) Ideo velut expergefactus ad has cauſas accedit Phormio, quia nō diu ſollicitum conuenit eſſe Paraſitum, nec quicquam aliud, niſi de conuiuio, vel propter conuiuium cogitare: adeo niſi à Geta cogatur, modo etiam negotiorum Antiphonis negligens eſt, atque ſecurus. (Tute hoc intriſti, tibi omne eſt exedendum) παροιμία apta Paraſito, quæ de cibo eſt. Hoc aūt inter ruſticos de alliato mortario dici ſolet. Et bene intriſti. proprie .n. intrita, dicitur huiuſmodi cibus. (Accingere) Apparate, atque expedi. (Æcere. quid ſi reddet?) Totum hoc quaſi alia agens loquitur Paraſitus, vt ex hoc appareat quid interſit inter audaciam ſycophantæ improbi, & patrisfamilias perturbationem minime litigioſi. nā ille in bona cauſa aduocatos quærit, & ipſe ſollicitus in toto actu eſt, hic in puncto temporis ſe ad calumniam præparauit. (Quid ſi reddet?) Bene iam ad illud reſpicit fabula, quod futurum eſt, propter Phædriam. (Sic opinor) Non ad Tu impuliſti hoc pertinet, ſed ad id, quod ſecum tacitus voluit Phormio. (Quid ſi reddet?) Hoc eſt quid ſi reſpondebit? An, quid ſi mulierem reddet? (Cedo ſenem) Hic alij excutiſſe torporem ſomni inducunt Paraſitum. alij tranſglutiſſe quod in ore mandebat, quaſi hoc moræ fuerit ad vincendū ſenem. (Cedo ſenem) Non parui moliminis certamen impendebat, cum ſenex dixerit, Hominem cōmonſtrarier mihi iſtū volo, Paraſitus dicat, Cedo ſenē. (Quid ages?) Non interrogantis, ſed metuentis hoc dictum eſt. (Quid vis, niſi vt maneat Phaniū, atque ex crimine hoc Antiphonem eripiam, atque in me oēm iram deriuem ſenis?) Tria promittit, in quibus omnis cauſa Antiphonis eſt conſtituta. (Atque ex crimine hoc) Sic dixit ex crimine eripiam, quaſi ex incendio. Conſidera trium rerum quas promittit gradus per αὔξησιν eſſe ſeruatos. (Phaniū) Vxorem ſcilicet Antiphonis. (Antiphonem eripiam) Bene eripiam dixit, quo vim ſignificat doli, pro eo qui iam teneatur oppreſſus. Virg. Tu ne hinc ſpolijs indute meorum Eripiare mihi? (In me omnem iram deriuem ſenis?) Deriuatio dicitur inflexio criminis ab eo ad quem pertinebat, ad eum ad quem non pertinet. (O vir fortis atque amicus) Ordine laudauit. plus eſt enim amicus, q̄ vir fortis. Et apparet auerſum Getā exclamaſſe, quod

maiorem

maiorem vim habet, q̃ ſi Amice dixiſſet. [O vir fortis, atque amicus) Nominatiuum pro vocatiuo poſuit. [Verum hoc ſæpe Phormio) Bene Sæpe addidit, vt ſententiam faceret de ſpeciali dicto. [Vereor ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique) Quid eſt iſtæc? nimium audax ſcilicet. Et conuenit hoc dictum Getæ, qui & ſupra dixerat, Eſt Paraſitus quidam Phormio, homo confidens. [Verum hoc ſæpe Phormio vereor, ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat) Et conſuetudine Romana dixit, quia ſæpe in neruum conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerem miſſi. An prouerbium a ſagittarijs natum eſt, ꝙ immoderatæ plerunque vires, adducendo arcu non telum incitent, ſed neruum rumpant? An ex eo, ꝙ ſæpe fortius ferientes, neruum ſibi aliquem lædant? Ergo fortitudine nimia ſæpe vinci, ſæpe decipi contingit. [In neruum erumpat denique) Denique modo παρέλκον, Terentiana conſuetudine, qui hanc particulam in vltima ponit ſententia. [Iam pedum viſa eſt via) Pedum, pro pedibus. & viſa ἀντὶ τοῦ prouiſa. Et totum μεταφορικῶς. [Quot me cenſes homines iam deuerberaſſe vſque ad necem?) Paraſitice totum translationibus loquitur. huiuſmodi eſt. n vis vmbraticorū hominum, ſcurrilis oratio. [Hoſpites tum ciues?) ἀνακόλουθον ſecundum. deeſt enim ſupra, Cum. Et bene poſterius poſuit in quod maius eſt. [Cedo dum, en vnquam iniuriarū audiſti mihi ſcriptam dicam?) Plus eſt hoc per interrogationem intuliſſe, q̃ ſi diceret, Nunquā mihi ſcripta eſt iniuriarum dica. [Iniuriarum ſcriptam dicam) δυσφημία. ſic enim & Tullius, Scribitur Heraclio dica. [Dica) Dice, cauſa eſt Græce: quæ ſit Latine dica, vt Acte Acta, Calliope Calliopa. [Quid iſtud?) Interrogare dē & fingitur Geta, vt paraſitica progrediatur oratio. [Quia non rete accipitri, tenditur, neque miluio) Rurſus per ἀλληγορίαν loquitur Paraſitus, vt totum triuiale ſit, à conuiuijs eſcisque tranſlatum. [Quia nō rete accipitri tenditur, neque miluio) Legitur & tenuitur. habet enim n, liters, cum d, cōmunionem. [Qui male faciunt nobis) Ore, & vnguibus ſcilicet. [Illis qui nihil faciunt tenditur) Non ſic accipe, nihil faciunt, q. d. nec bene nec male, ſed cum legeris nihil faciunt: ſubaudito, nobis male. [Quia enim in illis fructus eſt) παρέλκον tertium: quo aut Quia, & ſic Enim ſubiungatur, aut ipſum Enim ſuperuacuum eſt. [In illis fructus eſt) Quia nihil faciunt nobis male. [Quia enim in illis fructus eſt) Fructus, cibus, quia frumen dicitur tractus gulæ, qua cibus in aluum demittitur. [In illis opera luditur) Qui male faciunt nobis. [Luditur) Exercetur. An illuditur. i. fruſtratur? [Alij aliunde eſt periculum, vnde aliquid abradi poteſt) Verum hic ſenſus eſt, quaſi dixerit, Aliud alijs periculū affertur, à quibus aliquid auferri poteſt? an, alij aliunde periclitantur, q̃ credūtur? eſt enim illis cauſa periculi, nō quæ vr, ſed quia ab his aliquid auferri poteſt. [Vnde aliquid abradi) Abradi per vim auferri. [Mihi ſciunt nihil eſſe) Rei ſcilicet. [Ducent damnatum domum) Secundùm ius .ſ. quo obærati, cum ſoluendo non eſſent, ipſi manu capiebantur. [Ducent damnatum domum) Vſus eſt verbis ad extenuandam pœnam, & rem ad cōmodum transferendam. nam quod obæratis inimicū eſt, id Paraſitus maxime optat, duci ab aliquo domū. Addidit aūt damnatum quaſi qui irrideat genus damnationis, in qua victor paſcere cōpellitur, & paſcitur victus. [Alere nolūt hominem edacem) Senſus eſt, Sciunt, edacem, & ideo nolunt alere. Et hoc ſic pronunciandum, vt facere totum videatur illatum, Qñ obæratus, ſit ſub huiuſmodi pœna: nec accuſari ab aliquo ſe queritur, neque damnari. [Hominem edacem) Se ſignificat. [Sapiunt) Sibi conſulunt. [Pro maleficio ſi beneficium ſummū nolunt reddere) Paraſitice beneficium ſummū dixit alere. [Pro maleficio) Pro iniuris. [Reddere) Retribuere reponere. [Non poteſt ſatis pro merito ab illo tibi referri gratia) Multum promittit Geta Paraſito, cū dicat, nihil futurum, quod pro merito poſſit accipere. [Nō poteſt ſatis pro merito ab illo) Huiuſmodi ſententias inſerunt poëtæ parentheſi cum his quæ volunt inferre. [Ab illo tibi referri gratia) Non ab eo, qui te dānatum duxerit, ſed Antiphone, de quo ſermo eſt. [Immo enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert) Bene Paraſitus, quicquid præſtat, debere ſe dicit. Et eſt proprium perſonæ inferioris. Virg. Tu mihi quocunque hoc regni, tu ſceptra Iouemq́. Concilias, tu das epulis accumbere diuum. [Gratiam) Vicem. [Nemo ſatis pro merito gratiam regi refert) Rex aliàs regnator, aliàs dominus, alias diues ſignificat. Sed nunc rōnem habet nominis ad aliquid dicti, ad ſignificandum Paraſitum. vt enim Paraſitus regis eſt, & libertus patroni, ſic è contrario rex paraſiti eſt, & patronus liberti. quod ſi non eſſet, non Nemo tantūmodo, ſed nemo Paraſitus diceret. [Te ne aſymbolum venire vnctum, atque lautum è balneis?) Hæc non ab Apollodoro, ſed è ſexto ſatyrarum Ennij tranſlata ſunt omnia, Quippe ſine cura, lætus, lautus cum aduenis, inſertis malis, & expedito brachio, alacer, celſus, lupino impetu, expectans mox dum alterius obligurias bona, quod cenſes dñis eſſe animi? Pro diuum fidem, ille triſtis cibum dum ſeruat, tu ridens voras. [Te ne aſymbolum venire) Et hoc nomen conſtat inter Paraſitos confictum, atque compoſitum eſſe. Contra illud in Andria, Symbolum dedit, cœnauit. [Otioſum ab animo) πλεονασμός. Nam addidit ab, cum ſufficeret animo. [Cum ille cura & ſumptu abſumitur) Cura in apparando, Sumptu in coëmendo. [Dum tibi ſit quod placeat) Acuenda vox in eo quod ait Tibi. Et hoc eminenter adiectum eſt, non ſui curam, ſe conuiuarum gerere illum qui vocat. [Ille ringitur, tu rideas) Poëtico lepore iiſdem ſyllabis diuerſa ſignificatiua prope inuicem poſuit, ringitur & rideas. [Ille ringitur, tu rideas) Varie: nam pronunciatiuo coniunctiuum miſcuit. Non enim dixit, ringatur. Ringi eſt ſtomachari tacitum. eſt enim translatio à canibus latraturis. [Prior bibas, prior decumbas) Hoc ad procacitate Paraſitorum retulis. [Prior decumbas) Sic alibi, Maturæ veniunt, diſcumbitur, inquit. [Cœna dubia apponitur) Et hoc adeo Paraſiticum verbum eſt, vt id non intelligat Geta. [Quid illuc verbi eſt?) Vt intelligat populus iccirco non intelligit, & vult doceri Geta. Oſtendit aūt poëta pro vnaquaque re verba propria eſſe, neque cōmunia cum ijs, qui diuerſi ſunt actus. [Vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum) Non potius, ſed potiſſimū dixit. vt in re omni alijs alia monſtraret potiora. Plautus. Standum eſt in lecto, ſi quid de ſumma petas. [Hæc cum ratione in eas) Intelligas, æſtimes. [Quàm ſint ſuauis, & q̃ cara ſint) Nōnihil philoſophatus eſt poëta, oſtendendo multis ſuauia eſſe quæ cara ſunt. [Cara) Magni pretij. [Ea qui præbet, non tu hunc habeas plane præſentem Deum?) Hoc eſt quod ait, Immo enim ne eo nemo ſatis pro merito gratiam regi refert. [Non tu hunceū habeas plane præſentem Deum?) Præſentes dij ſunt, vel qui ſtatim præſtant: uel qui coluntur, & videntur, ut Sol & Luna. Alij præſentem pro potentiſſimo accipiunt. vt Virg. Quo non præſentius ullum. [Senex adeſt. uide quid agas) Interuenit ſenex ultimo. & quidem quod extra argm̄ per inuentionem dici potuit, conſumptum eſt. [Vide quid agas) Non terrentis eſt, ſed excitantis. [Prima coitio acerrima eſt) Translatio eſt à prœlio. nam & congredi milites, & coire dicuntur. [Si eam ſuſtinueris) Multum de illo exigit, quando non dicit, ſi eum repuleris: ſed potius, ſi eam ſuſtinueris. [Poſt illam iam, vt lubet, ludas licet) In officio militari omne negotium vel pugna, uel ludis.

ITane &c.) In hac ſcena de Paraſitis uiſionibus Terent. proponit imaginem vitæ, vt in Eunuc. de potitoribus, ſiue de aſſētatoribus. P. Ne. i. verum Geta ais. i. dicis ita. ſ. Antiphonē vetitum. i. ꝙ timuit conſpectum patris, abijſſe. i. diſceſſiſſe, hic. i. ex hoc loco. G. Admodum. i. dico eum admodum, id valde uetitum abijſſe vbi admodum annuendi vim habet, & firmandi. GVID. P. Ais inquam Phanium. i. quam duxit vxorem, ſicut Glycerium in fœminino genere, eſſe relictam ſolam. G. Sic aio ſup. Phanium ſolam relictam Phor. & inquam ſenem Demiphonem iratum. G. Oppido. i. aio eum eſſe valde iratum, nam oppido eſt valde. P. O Phormio, alloquitur ſeipſum, ſumma, ut ſit ſubſtantiuum. i. caput, principale, capitale ſtatus rerum. i. horum negotiorum, redit. i. recidit, retorquetur ad ſe ſolum tute. i. tumet, intriſti pro intriuiſti, ab intero is intriui intritum. i. tu machinatus es, tu molitus es, ſeu fabricatus es, hoc. i. hoc cōiugium, & bene intriſti, quia eſt paraſitus, qui omnino refere ad ea. quæ ſunt conuiuij, nam inter ruſticos hoc verbum dicitur de allio, ſiue aliqua herba in mortario contrita, proprie autem cibus eiuſmodi ita intritus vocatur intrita, & propterea perſeuerans in tranſlatione ſubdit id omne quod intriſti eſt tibi exedendum. i. comedēdum, ab exedo is, quod ab ex & edo compoſitum eſt. Accingere, id eſt appara te, atque expedi, & ab eo loco tute intriſti, uidet poſſe dici ad Get. à Phor. nam eum dixiſſet Phormio accigere, ſubdit Geta. G. Obſecro te Phor. quaſi roget eum ne reijciat in ſe crimen, ſed potius ſuſtineat non ita in culpa futurus. P. Si Demiph. rogitabit. i. interrogabit ſuper hac re. G. Omnis ſpes eſt repoſita in te. P. Ecce res. i. adeſt negotium ipſum. ſeu materia litis, & litis motius, quid reſpondebit ſup. Ant. ſi reddet mulierem. ſ. Get. dicet ſup. ꝙ tu Phor. impuliſti eum ad id faciendum. P. Opinor. i. puto ſic eum reſponſurum. G. Subueni. i. ſuccurre ei Ant. & mihi. P. Cedo. i. da ſenem in conſpectum meum, ut illi reſpondeam iam omnia cōſilia. i. omnes uiæ & modi, quibus ſenem illudam. ſunt iam inſtructa. i. apparata, preſto ſunt mihi in corde. G. quid ages tuis conſilijs. P. quid me uis agere aliud niſi ut Phanium maneat Antiphoni, atque ut eripiā

i. li-

.i. liberem Ant. ab hoc crimine, atque vt deriuem .i. traducã, transferam, inflectam, conuertam in me oẽm iram patris, deriuatio dr̃ inflexio criminis, ab eo ad quẽ pertinebat, ad eum ad quem non pertinet. G. O vir fortis, atq. amicus pro amice, nomĩoatiuus pro vocatiuo, verũ .i. ſed ò Phormio vereor .i. timeo. ſæpe hoc .ſ. ne .i. ꝙ iſtæc fortitudo .i. tam audax animi conatus, denique .i. ad extremũ, erumpat in neruũ .i. redundet, vergat in tuum detrimentum .i. vt forſitã detrudaris carcerẽ, nam ex Romana conſuetudine ſæpe in neruum conijciebantur ex aliquo maleficio in carcerẽ miſſi, quod ꝓuerbium à ſagittarijs natum eſt, quod immoderate plerunque oẽs vires adducẽdo arcum non telum incitent, ſed neruum rumpant, vel ꝙ ſæpe ſortius ferientis neruũ ſibi aliquem lædant, ergo fortitudine ſæpe vinci, ſæpe decipi contingit. P. Ah, interiectio dolentis, vel indignãtis, non eſt ita vt dicis periculum factum eſt .i. experientia ſacta eſt, iam via pedum eſt viſa .i. ꝓuiſa, qua auſugiã ſi res cogat, vel ſic intellige, via eſt iam viſa pedum .i. pedibus & fugæ celeri, quot hoies cenſes .i. putas me deuerberaſſe, de auget, vſque ad necẽ .i. vſque ad mortem, tum ciues, tum hoſpites .i. partim ciues & domeſticos, partim peregrinos, ſiue aduenas & alienigenas, quo .i. quanto magis, noui .i. cognoui eos tãto ſæpius deuerberaui ſup. vel quanto magis noſco eos, tãto magis ſoleo deuerberare eos. Cedo dum. patẽſcõ proruedo .i. dic tu Get. an .i. vtrum audiſti vnq̃ dicam .i. cauſam, tabellã, libellum iniuriarum ſcriptam fuiſſe mihi, declinatur aũt hæc dicacæ, & per acyrologiam capitur h.c pro cauſa. poteſt tñ hic recte pro tabella & cartula ac libello iniuriarũ dici, de eo aũt in ſuperioribus iam dictum eſt. G. Qu[i]d .i. cur, illud eſt ꝙ nunq̃ agitur in te iniuriaꝝ, vel vnde iſtud eſt. P. Quia rete nõ tenditur accipitri, hic accipiter pitris declinatur, nec miluo .i. illis auibus rapacibus, q accipiter & miluus maleſatiũt nobis, qui ſunt nobis moleſti & noxij. Rete aũt tenditur illis auibus, qui nihil mali faciunt. nobis, quia enim .i. q a certe, fructus hic .i. cibus, nam frumen dr̃ tractus gulę, quo cibus in aluum dimittitur, q ergo fructus eſt in illis quæ nihil mali faciunt opera .i. labor, induſtria, ludit .i. perditur, fruſtratur, illuditur io illis rapacibus auibus, quæ eſui non ſunt idoneæ periculũ eſt .i. imminet, aliunde .i. ex alia cauſa alijs hoibus, vnde .i. à quibus aliquid poteſt abradi .i. per vim auferri, & extorqueri ſciuo i hoies illi quos deuerbero, nihil eſſe mihi .i. me hẽe, dices .i. tu Geta poſſes dicere, ꝙ ipſi ducent me domum .i. in domum ſuã, dãnatum .i. addictum deſtinatum, aſtrictum illis, quibus non ſum ſoluendo pro iniurijs reparandis, ſed cõdeo ꝙ ipſi volunt alere .i. nutrire me hoiem edacem .i. multi cibi, & quidem ſapiunt .i. ſapienter agunt, & recte ſibi cõſulunt mea ſententia .i. meo iudicio .i. vt iudico ſit, nolunt reddere .i. retribuere, reponere ſummum beneficium .ſ. alere paraſitum pro maleficio .i. pro iniuria illata ſibi. G Graria .i. meritũ beneficium par non poteſt ſatis referri .i. rependi tibi ab illo Ant. pro quo ita laboras. pro merito .i. pro beneficio præſtito, & in eum collato. P. Immo enim .i. ſed certe, nemo, Paraſitus .ſ. refert ſatis gratiam .i. vicẽ regi .i. diuiti pro merito ſuo in Paraſitum alendo eum, ſicut patronus liberti dr̃, & libertus patroni, ſic rex Paraſiti, & Paraſitus regis. Rex interdum capitur pro regnatore, interdum pro dño, nonnunq̃ pro diuite, ne .i. vtrum, potes ſup. referre ſatis gratiam pro hoc merito, videlicet te venire vnctum vnguẽtis more maiorum, lotum .i. ablutum è balneis ad ſymbolum .i. cœnam, ad quam cõparandam proprie multi cõtulerunt, de quo ſatis prius dictum eſt, & te venire ocioſum .i. ſecutum ab animo, ab vacat, hoc eſt tranquille animi, & ſecuri. cum .i. qñ, ille rex diues abſumitur .i. conficitur, cura .i. ſolicitudine in apparando, & ſumptus .i. impenſa abſumendo bona ſua, dũ .i. quandiu, fit .i. paratur id quod placeat tibi, & cũ ille rex ringitur, verbum deponens .i. ſtomachatur, indignatur, iraſcitur, tractum à canibus, itaque ringi dr̃, qui iraſcẽdo geſtus & modos imitatur canum ringẽtium, oſtendendo .ſ. dentes, criſpando naſum, rugando frontem, & in actẽ ſonitum prorumpendo. Inde rictus rictus dicitur .i. vel oris apertio, ſed in brutis, vel ipm̃ os brutorum quod muſellum vulgo nominant, cum ergo ille diues ringitur, tu rideas, bibas prior, ante ipſum decumbas .i. ſedeas ad menſam, & in toro recũbas, prior ante eum, cœna dubia .i. adeo ampla, & ferculis varia, vt quẽ eni cibum perferas, ignores, ſeu dubius ſis, cœna ergo dubia apponitur .i. mẽſis adhibetur. G. Non intelligens Get. qd ſibi velit dubia cœna ſubiungit, quid iſtud verbi eſt .i. quid ſibi vult hoc verbum videlicet cœna dubia? P. Vbi .i. qñ dubites quid ciborum potiſſimum .i. præcipue, principaliſſime, & præter alios cibus ſumas, tunc dicitur cœna dubia. Si in eas .i. intelligas, æſtimes, conſideres hæc merita regis, vel fercula cœnæ, cum rõne .i. vti par eſt & decens, q̃ .i. quantum ea fercula ſint ſuauia .i. dulcia guſtu, & quantum ſint cara .i. magni pretij, non interrogando, q.d. ita non habes .i. non reputes hunc regem, qui præbeat ea fercula eſſe planè prorſus Deum .i. tanq̃ Deum, cui referri gratia nõ poſſit, præſentem .i. vel propitium vel potentiſſimũ & efficaciſſimum, vel præſentem .i. qui ſtatim præſtet, vel qui colatur & videatur vt Sol & Luna. G. Senex Demipho adeſt, vide qd agas .i. ſis paratus recte reſpondere, incitantis enim eſt dictum illud, non terrentis, prima coitio, à coẽu, is tum tu ſit coitio, onis .i. prius congreſſus, prima conſertio manuum, eſt acerrima .i. vehementiſſima, translatio eſt à prælio. Nam & congredi milites & coire dicuntur, ſi ſuſtineris .i. ſi ſuſtentaueris, ſeu toleraueris eã non ſuccumbendo poſt illam coitionem, licet .i. permittitur tibi ꝙ ſup. ludas .i. illudas ſenem iam vt lubet .i. vt placet tibi.

A Rgm̃) Accingitur ad ludendum ſenem Phormio, & paraſitica iactantia mores ſuos indicat. [Ita ne patris) Hæc à temulẽto & oſcitante Paraſito dñr. [Ad te) Hoc iam quaſi experrectus dicit. [Tu te hoc) Prouerbium. [Si rogabit) Proponit & deliberat. Quid ſi reddet. Subaudi argentum, & refertur ad id, quod pp Phædriam futurum eſt. [Quid vix) Attende confidentiam Phormionis. [Ne in ver.) Prouerbium in audaces & temerarios. [Deuerberaſſe) Auxeſis metaphorica. [Quia non) Allegoria. [Dices, ducent) Occupatio. [Regi) Diuiti. [Ocioſum) Paraſiticæ delitiæ & eſt amplificatio meritorum erga Paraſitum. [Deum) Nunc deum, ante regem appellauit. LATO.

I Ta ne patris) Improbi hominis & ad oẽm confidentiam malumq́. conſilium cõfirmati, quique donec venter ſaluus ſit, ſe perditũ iri non poſſe credat, mores hęc ſcena exprimit. Eſt .n. hoc hoium genus vt abiectiſſimo aio, ſic ſeruilis propemodũ ingenio p̃ditum. Quia .n. niſi viliſſimus, ſe in ſeruitutem tradere vẽtris cauſa cupiat. Xenophon. At q regi in hoc miniſterium ſuũ exhibent, vt per oĩa lautius & delicatius nutriantur, hoa non amicus hẽc tibi credas, ſed hoſtes potius & inimicos, nam ſi minus aliquid dare cupias, tu te obruant. [Tu te hoc) .i. tu te huius mali cauſa & origo es, per te factum eſt; quare quicqd hinc incõmodi acciderit, in te redũdabit, & eſt prouerbium. Deriuare iram, ab ijs qui in culpa ſunt, in eum qui in culpa non eſt iram inflectere. In neruum erumpat .i. in carcerem conijciaris tu, nam neruus vinculi genus eſt, quo alligabantur, qui in ſeruitutem alijs tradebantur. Aſymbolum, ſine ſigno, ſine pignore interpoſito, pro voluntate, cum lubet, hoc eſt, immunem, q nihil in cœnam conferat. PETRVS MAXS.

P. SI rogabit. G. In te ſpes eſt. P. Ecce rem) Nos ex collatione antiquoꝝ voluminum ad hunc modũ legendum ſuſpicamur. P. Si rogitabit. G. In te ſpes eſt. P. Eccere. Sed & exẽplar ipſum Moguntinum M. D. XXI. excuſum ecce re habet. Nos æcere vnã dictionem eſſe putamus, quæ & apud Plaut. aliquoties occurrit, & explicatur à Sex. Pomp. his verbis: Eccere iuſiurandũ eſt, ac ſi dicatur per Cererem, vt ecaſtor, ædepol. Alij æcere pro ecce poſitũ accipiunt. Hæc lib. 5. in manuſcripto haud ſcio cuius manu contaminata erat vera lectio, addita præpoſitione de, & quidem vna litera minuſcula cõpendioſe notata ad hunc modum de. Erat in altero quodam: Ecce in re, ſed æque mendoſe, vt & ſuperius repugnante vtrobique carminis trochaici rõne. Videtur aũt præpoſitio adiecta abs quopiam locum explicare volente. Sicut eccere in ecce rem à ſciolo quopiam vocis inſolentia offenſo deprauatum apparet. [Cedo dum, en vnq̃ iniuriatum audiſti mihi ſcriptam dicam?) Sic ferè exemplaria & recte. Ceterum ſunt quæ habeant, An vnquam iniuriarum &c. velut Lugdunenſe, Lipſicum, alia pleraque ſed mendoſe. Indoctus quiſpiã locum deprauauit, qui non intellexerit vim huiuſce particulę en, quæ interrogationi nonnunquam conuenit: quo in ſignificato iungitur ferè aduerbio vnquam apud primæ notæ ſcriptores. Tit. Liu. tu. Bel. Pun. ſecundi, Quoties in conſilijs voces manus ad cœlum porrigentium audias, en vnquam ille dies futurus eſſet, quo vacuam hoſtibus Italiam bona pace florẽtem viſuri eſſent? Virgil. in Buc. En vnquam patrios longo poſt tempore fines &c. Hallucinatus eſt eo in loco Badius. Idem alio loco diuiſit καὶ ἐπίθεσιν. En erit vnq̃ ille dies: Silius 16. En vnquam lucebit in orbe ille dies &c. Terent. in proxime ſequẽti ſcena En vnquam cuiq̃ contumelioſius Audiſtis factam iniuriam, pro ecqñ vel nunqñ audiſtis. Hæc pluribus inculcaui, ne quis facile aliqd in bonis auctoribus immutare ſibi permittat. [Quid iſthuc? P. Quia non rete accipitri ten.) Manuſcr. lib. habet: Qui iſthuc? quod rectius eſſe arbitror. [Illis q nihil maleſaciunt ten.) Nos illis q nihil faciunt &c. omiſſo aduerbio male. Sic & vetuſti libri & Don. cuius verba ſunt, Illis q nihil faciunt tenditur. non ſic accipe, nihil faciũt, qd nec bene, nec male, ſed cũ legeris, nihil faciũt, ſubaudito nobis male [Ten. aſymbolũ venire vnctum atq; lautũ è balneis?) Hęc quidẽ vera ſinceraq. lectio eſt. Miror aũt, vnde RIVII caſtigat.

tandem

tandem illud, quod exemplaria quædam hñt irrepſerit, Tone ad ſymbolum venire, quo & manuſcriptum, & ex impreſſis Lugdunenſe Venetum, alia pleraque Sypontino quoque ita citante, ſed mendoſe. Eſt aũt ἀσύμβολος, qui ad conuiuium nihil confert. Latine vno verbo dr̃ immunis, qua voce vtitur Gellius hoc in ſignificatio lib. 6. Noctium Atticarum, cap. 13. Ne omnino, vt dr̃, immunes & aſymboli veniremus, conieɛtabamus ad cœnulam, non cupedias ciboꝝ, ſed argutias quæſtionum. Sic & Horat. in Odis. Donat. ait inter paraſitos cõfictum, atque compoſitum eſſe hoc nomen ἀσύμβολος. Contra illud in Andria, Symbolum dedit cœnauit. [Hæc cum rõne ineas, q̃ ſint ſuauia) Haud ſcio, an quod exemplaria quædam hñt, rectius ſit, Cum rõnem ineas. pro æſtimes atque expẽdas. vt Don. interpretatur, Sed nihil ſtatuere hoc loco poſſum. Poſt illã iam vt lubet, ludas licet. Eſt in lib. manuſcripto, Poſt illa iam vt lubet &c. quæ vna demum vera germanaque lectio eſt, contra q̃ cetera exemplaria hñt. Poſt illa autem pro poſtea accipitur, quo apud Plautum ſæpe. velut in Curcul. Sed eum, inquit, qui Mihi vendidit Illam, nunq̃ poſt illa vidi pro poſtea, vel poſt illud tempus. In Captiuis, Semel fugiendi ſi data eſt occaſio, Satis eſt, nunq̃ poſt illa poſſis prẽdere. In errorem induxit librarios, qđ putarent pronomen referendum ad cõtionẽ.

GLAR. VErſus ſunt trochaici tetr. catal. præter vltimos duos iãbicos tetr. catal. In 5. Abijſſe tetraſyllabicos legendum. In 5. Ecere aduerbium iurãdi eſt, per Cererẽ, vt exponit Feſtus. qđ neglexit hoc Riuius. In 8. vel 1, in Niſi non elidit, vt ſit tribrachys tertio loco., vel verſus ita legendus eſt. G. Quid ages? P. Quid? niſi vt maneat pol Phanium, atque ex crimine hoc. Alioqui iambus trochæuſque inuicem depugnabunt. In 12. Periclum triſſyllabum eſt. In 14. s, eliditur in Magis, niſi creticus ſit loco quarto. In 16. pro Quid iſtuc, alij legunt, Qui illhuc qđ placet. In eodem verſu Aldi liber perperam habebat Milno pro Miluio, & in 17. poſt Nihil, Male, & in 18. In his opera luditur, pro In illis. Sed errat, In 19. Periclum rurſus triſſyllabum. In 21. Mea monoſyllabum, & Quidem abundat, niſi quis hypermetrum duabus ſyllabis facit. In 23. haud dubius eſt creticus loco primo, & s, in Satis eliditur, niſi bacchium loco ſecundo conſtituamus. Similiter creticus eſt verſu 24. loco primo, & bacchius loco tertio niſi s, elidamus in Satis. In 28. amphibrachys eſt loco primo, niſi Prior monoſyllabum ſit, quod continuo diſſyllabum eſt. In 29. d, elidetur in Quid. In penultimis duobus genus carminis mutatum propter [illegible], & Poſt illa legendum in vltimo, non Poſt illam.

ACTVS II. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Hæc ſcena concertationem habet Demiphonis & Paraſiti. Clam patre vxorem induxerat Antipho Domum reuerſus pater, illam vult eijcere. Cõtradicit Phormio. Vide quæ Donatus ad artem pertinentia in hunc locum adnotauerit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena controuerſia eſt, quæ vno tempore ex vtraque parte tractatur. Eſt autem ea inter Demiphonem, & Paraſitum, de nuptijs Antiphonis, & Phanij. in patris abſentia factis, quas pater diſſoluere cupit, puellamq́; abijcere, quod Paraſitus obnixe impedire conatur. A D D I T I O. *Præterea in his contentionibus ea potiſſimum dicit, quæ ſimplici patrifamilias, & calumnioſo ſycophantæ improbiſſimoq́; Paraſito maxime congruere videntur. Hæc Poeta ſcite inter ſe commiſcet.*

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena Demipho cum Phormione rixatur.

Senarij omnes.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

ENvnquam cuiquam contumelioſius
Audiſtis factam iniuriam, quàm hęc eſt mihi?
Adeſte quæſo. G. iratus eſt. P. quin tu hoc age,
Iam ego hunc agitabo. pro deum immortalium,
Negat Phanium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho?
Hanc Demipho negat eſſe cognatam? G. negat.
D. Ipſum eſſe opinor, de quo agebam. ſequimini.
P. Neque eius patrem ſe ſcire, qui fuerit? G. negat.
P. Nec Stilphonem ipſum ſcire, qui fuerit? G. negat.
P. Quia egens relicta eſt miſera, ignoratur parens,
Neglegitur ipſa; vide, auaritia quid facit.
G. Si herum inſimulabis * auaritiæ, male audies. ** malitia.*
D. O audaciam; etiam me vltro accuſatum aduenit.
P. Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam,
Si illum minus norat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui opera vita erat, ruri fere
Se continebat: ibi agrum de noſtro patre
Colendum habebat: ſæpe interea mihi ſenex
Narrabat, ſe hunc neglegere cognatum ſuum:
At quem virum? quem ego viderim in vita optumum.
G. Videas te, atque illum, vt narras. P. abi in malam crucem:
Nam ni ita eum exiſtumaſſem, nunquam tam graues
Ob hanc inimicitias caperem in voſtram familiam,
Quam is aſpernatur nunc tam illiberaliter.
G. Pergin' hero abſenti male loqui impuriſſime?
P. Dignum autem hoc illo eſt. G. ain' tandem carcer? D. Geta.
G. Bonorum extortor, legum contortor. D. Geta.
P. Reſponde. G. quis homo eſt? ehem. D. tace. G. abſenti tibi
Te indignas, ſeq́. dignas contumelias
Nunquam ceſſauit dicere hodie. D. ohe, deſine.
Adoleſcens, primum abs te hoc bona venia peto,
Si tibi placere potis eſt, mihi vt reſpondeas:
Quem amicum tuum ais fuiſſe iſtum, explana mihi,
Et qui cognatum me ſibi eſſe diceret.
P. Proinde expiſcare, quaſi nõ noſſes. D. noſſem. P. ita.
D. Ego me nego: tu, qui ais, redige ad memoriam.
P. Eho, tu ſobrinum tuum non noras? D. enicas:
Dic nomen. P. nomen? maxume. D. quid nunc taces?
P. Peri hercle, nomẽ perdidi. D. hem, quid ais? P. Geta,
Si meminiſti id quod olim dictum eſt, ſubijce. hem,
Non dico: quaſi non noris, tentatum aduenis.
D. Egon' aũt tento? G. Stilpho. P. atque ad eo, quid mea?
Stilpho eſt. D. quem dixti? P. Stilphonem inquam noueras?
D. Neque ego illum noram, neque mihi cognatus fuit
Quiſquam iſto nomine. P. ita ne? non te horum pudet?
At ſi talentum rem reliquiſſet decem.
D. Dij tibi male faciant. P. primus eſſes memoriter
Progeniem voſtram vſque ab auo atque atauo proferens.
D. Ita vt dicis. ego tum ſi aduenissem, qui mihi
Cognata ea eſſet, dicerem: itidem tu face:
Cedo, qui eſt cognata? G. heus noſter, recte: heus tu caue.
P. Dilucide expediui, quibus me oportuit
Iudicibus: tum, ſi id falſum fuerat, filius
Cur non refellit? D. filium narras mihi?
Cuius de ſtultitia dici, vt dignum eſt, non poteſt.
P. At tu, qui ſapiens es, magiſtratus adi,
Iudicium de eadem cauſſa iterum vt reddant tibi:
Quandoquidem ſolus regnas, & ſoli licet
Hic de eadem cauſſa bis iudicium adipiſcier.
D. Etſi facta mihi iniuria eſt, veruntamen

Potius quàm lites ſecter, aut quàm te audiam,
Itidem vt cognata ſi ſit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinque accipe.
P. Ha, ha, hæ, homo ſuauis. D. quid eſt? num iniquom poſtulo?
An ne hoc quidem ego adipiſcar, quod ius publicũ eſt?
P. Ita ne tandem quæſo, ciuem vbi abuſu' ſis,
Mercedem dare lex iubet ei, atque amittere; an,
Vt ne quid turpe ciuis in ſe admitteret
Propter egeſtatem, proxumo iuſſa eſt dari,
Vt cum vno ætatem degeret, quod tu vetas?
D. Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quam ob rẽ? P. ohe,
Actum, aiunt, ne agas. D. non agam? immo haud deſinam,
Donec perfecero hoc. P. ineptis. D. ſine modo.
P. Poſtremo tecum nihil rei nobis Demipho eſt:
Tuus eſt damnatus gnatus, non tu: nam tua
Præterierat iam ducendi ætas. D. omnia hæc
Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:
Aut quidem cum vxore hac ipſum prohibebo domo.
G. Iratus eſt. P. tute idem melius feceris.
D. Ita ne es paratus facere me aduorſum omnia
Infelix? P. metuit hic nos, tametſi ſedulo
Diſſimulat. G. bene habent tibi principia. P. quin, quod eſt
Ferundum fers? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos ſimus. D. egon' tuam expetam
Amicitiam? aut te viſum, aut auditum velim?
P. Si concordabis cum illa, habebis, quæ tuam
Senectutem oblectet: reſpice ætatem tuam.
D. Te oblectet: tibi habe. P. minue vero irã. D. hoc age:
Satis iam verborum eſt: niſi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eijciam: dixi Phormio.
P. Si tu illam attigeris ſecus, quàm dignum eſt liberam,
Dicam impingam tibi grandem: dixi Demipho.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. intellego.

DON. IN, vnquam cuiquam contumelioſius audiſtis factam iniuriam?) In hac ſcena, ut rhetoribus placet, veluti quædam cõtrouerſia eſt, quæ vno tempore ea utraque parte tractatur: Vt, ſi quis dicat legem eſſe, ne de eadem re bis agatur: & item, vt orbam proximus ducat quidam abſente patre ſub hoc nomine vxorem coactus eſt ducere. vult illam pater aduenient eijcere matrimonio. contradicitur. Meminiſſe aũt debemus, in omni contentione ea maxime dici, quæ ſimplici patriſfamilias & calũnioſo ſycophantę, improbiſſimoq́ paraſito cõgruere poeta viſa ſunt. [En, unq̃ cuiquam cõtumelioſius audiſtis factam iniuriam?) Iam inſtructi ſunt aduocati. & recte. longum enim fuerat oĩa hæc poſt ſcenam geri. [En, vnq̃) Eo uim habet indignationis poſt enarratam iniuriam. [Quam hæc eſt mihi?) Facta iniuria, ſubauditur. [Adeſte quęſo) Interim aduocati Demiphonẽ ſequi inducuntur & ridicule tacẽt prius, poſtea locuturi. Et adeſte ꝓprie adeſſe.n. cauſę, proprie dñr patroni & amici. [Adeſte quęſo) Proprie aduocatis adeſte dixit. Et qa ipſe properantius pergit, rogat vt aſſequerentur. [Iratus eſt) Hoc ad excitandum Phormionem dř. (Quin tu hoc age) Annuit ut taceat, & ſigñat ſilentium. [Iam ego nunc agitabo) Modo iam celeritatis eſt ſignum Hunc, cum contemptu dixit. [Agitabo) Perturbabo. [Pro Deum immortalium) [illegible]. deeſt fidem, aut quid tale. Cic. in Oeconomico, Quid igitur pro Deũ immortalium primũ eam docebas quęſo? (Pro Deum immortalium) Artificioſe prior exclamat, vt Demipho q iniuriam paſſus eſt, vltro impetum accuſationis incurrat. [Phanium negat eſſe hanc ſibi cognatam) Additum ꝓnomen eſt, quaſi notam oibus diceret. [Phaniũ eſſe hanc ſibi cognatã) Magno ingenio Terent. impudẽtiam calũniatoris expreſſit. nã & prior incipit, & prior accuſat. Et qa non poteſt dicere, eapellit Phaniũ Demipho, negat cognatam, inquit. [Negat) Vna opera Geta in duplici verſatur dolo. nã & audiente illo ſe, ſe eius defenſorem tanq̃ abſentis, ſtimulat, & irritat ad vociferationẽ Phormionem, q clamandi vlterius cauſam non hẽret ſi taceret Geta. [Neque eius patrẽ ſe ſcire, q fuerit) Ambiguitas, quæ tñ ſenſu diſcernitur. [Cognatam Demipho) Hæc eſt iteratio quæ ẽt nomen tumultuoſe perſequitur atque exagitat. Ideo callidus ſycophanta patriſfamilias proprium nomen non ſolũ inuidioſe infert, ſed ẽt repetit. [Nec Stilphonẽm ipſum ſcire, q fuerit) Hæc aſſeueratio mentientis eſt, imitata veritatem. [Negat) [illegible] perſona. nã ex trioſecos audiendũ eſt, Pater. (Sequimini) Apparet Demiphonẽ, vt patremfamilias, perturbari nõ mediocriter, quippe q & aduocatos conquiſiuerit aduerſus hoiem ſine aduocatis agentem & progredi nõ audeat, niſi illi ſequantur. [Sequimini) Sequimini dicit, qui properantius & concitatiore gradu pergit iratus. [Nec Stilphonem ipm ſcire) Quam multa calumniatores clamãdi cauſa dñt, & vociferandi, vt ipſo ſtrepitu, terreant. [Nec Stilphonem ipm) Tãtundem quod ſupra, Neq. eius patrẽ. Scire debemus hoc nomen, non fictum à paraſito ſed auditũ à puella, quæ uxor ducta ſit, dici. [Quia egens relicta eſt miſera) Cõis locus in auaritię gñalitate approbatioe. facilius.n. hoc de oibus, q̃ de Demiphone credatur, & ideo Ignoratur dixit, & Negligitur, non, ignorat nec negligit Demipho. [Ignoratur) Non agnoſcitur, ignorariq; fingitur. hoc.o. ſigñat modo. [Parẽs) Pater. nam ne variaret parentẽ dixit, quem ſupra dixerat patrem. Patrem ergo dicit puellæ a Demiphone ignorari. [Negligitur ipſa) Quia fieri põt, vt q ignoret parentes puellæ. i. ignorare ſe dicat, tñ ipſam non negligat puellam, vtrunque conqueſtus eſt. [Vide, auaritia quid facit) Hæc cõuerſus ad circulum, & coronam circunſtantium dicit, & conqueritur. Nulla.n. re magis populus concitatur, q̃ ſi quis egenum cõtemnat, inde, & bonis inuident, & malos extollunt, inqt Saluſt. [Vide auaritia) Proprie Vt de ſtomachantibus conuenit, qui indignatione cogũtur, quaſi cũ aliquo colloqui. Sic in Adelph. Illud ſis vide, exemplum diſciplinæ. Sunt qui putent illum alicui, de corona circunſtantium dicere moraliter. [Si herum inſimulabis auaritiæ) Inſimulare, eſt crimen ingerere. (Si herum inſimulabis) Inſimulatio eſt & falſi & veri criminis incuſatio ſic Cicero, Nihil eorum q Galli inſimulabant, negarunt. Inſimulo genitiuo iungitur. [Male audies) ſ. à me. [O audaciã) Hæc exclamatio oſtendit qd abſente patre defenderit filius. [O audaciam etiã me vltro accuſatum aduenit) Hic iam oſtẽditur perſuaſum eſſe Demiphoni, vim adhibitã filio ſuo uxorẽ ducere, uno, cum hunc audacẽ appellat, altero, q dicit Etiam, quæ coniunctio & Antiphonem cõplectitur, & ſic, accuſatum. [Nam iam adoleſcenti nihil eſt quod ſuccenſeam) Sic ſubtiliter, ac latenter purgatur à Phormione. nã cum dicit, Nihil eſt qd ſuccenſeam adoleſcenti, oſtenditur adhuc ſuccenſuiſſe, & inimico fuiſſe aio. Cum aũt addit, Si illum minus norat, oſtẽditur contradixiſſe ſibi, & reſtitiſſe iudicio. & ſic dicit, q ſi adoleſcens non agnoſcens puellã, veniam nõ meruerit, pater negata cognata ferri non poſſit. [Nihil eſt quod ſucc.) Succenſere dicimus eũ, q cum amare debeat læſus iraſcitur. Et vide, vt veteratorie oſtendat contraxiſſe adoleſcentẽ. [Si illũ minus norat) Non dixit nõ norat, ſed, minus norat, quaſi & ipſe noſſe debuerit. [Quippe homo) Repente trãſit ad nominatiuum, cum ſupra dixerit Illum, & deeſt Erat, qd' aſſumitur ab inferiore. [Iam grandior) Hic cõparatiuus nõ habet ſigñationem, qua magis ſiue minus à poſitiuo ſignificet. Vt, Iã ſenior, ſed cruda deo, viridiſque ſenectus. [Quippe homo iã grandior) Argumẽtalis narratio dř, quę nũc ſubiecta eſt ad fidẽ faciendam, & conſtituendam perſonam defenſoris. Et grãdior, non grandis, q.d.q grandior fuit, q̃ vt illum adoleſcẽs optime noſſe poſſet. [Iam grandior) Proprie grãdis ad ſpẽm refertur ætatis, vt grãdis puer, & grãdis natu dř. [Cui opera, vita erat) Hic oſtẽdit q̃ pauper fuerit. & opa ſeptimi caſus eſt, & Vita noĩatiui. [Cui opa, vita erat) Opera pro actu poſuit. & opera hic ablatiuus caſus eſt. [Ruri ferė) i. ruri opa faciendo quærebat cibũ. Et bene addidit Fere. non.n. ſemper, ſed plerunq;. [Ruri fere ſe continebat) Expreſſię oſtẽdit miſeriam hois, q in vrbe natus, interdixerat ſibi acceſſu eius, ob pudorẽ inopiæ. nam hoc ſigñat Continebat. vnde contenti dñr, in malis durantes. Hoc aũt veteres faciebant nobiles, cum ad paupertatem redacti eſſent. [Ruri fere ſe cont.) Continere ſe dř, qui contra voluntatem ſe continet. [Colendum habebat) Virg. Conductaq́. pater tellure ſerebat. [Sæpe interea mihi ſenex narrabat) Miſerabiliter, & inuidioſe poſitum ſenex. & maiore fide, narrabat dixit, non quærebatur. Et vide cõ-

geſtionem

ſenectutem obleſtet) Non te,ſed ſenectutem tuam.[Minue vero iram) Contemnentis eſt,diſſuadere iracundiam. [Hoc age) Annuentis eſt.[Dixi Phormio) Dixi ſolent dicere peroratacã. Dixi Demipho) Mire comminationem, & ferocitatem eius imitatus eſt ſimili verbo. [Si quid opus fuerit) Hæc repentina diſceſſio habet aliquam maiorem litigaturi denunciationẽ. Et bene breuiter ne multiloquio infringeretur ſuperior comminatio.

GVID. EN vnquam &c.) In hac ſcena habetur controuerſia inter Demiphonẽ & paraſitum nuptijs factis in abſentia patris, qui pater copit ſummopere à filio puellã abijci, quod impedire contendit Phormio paraſitus. D. En.i.verũ, & vim habet indignationis, vos mei aduocati audiſtis vnquam iniuriam factam eſſe contumelioſius.i.iniurioſius,& cum maiori contumelia cuiquam.i.alicui homini,q̃ hæc iniuria eſt facta mihi, quæſo adeſte,id eſt tanquam patroni & amici præſidio ſitis mihi, & auxilio. G. Demipho eſt iratus. P. Quin .i. quinimmo,tu Geta age hoc,id eſt fac quod tu nunc facis,ſcilicet tace. nam eo loquente alter tacebat,& ideo hoc dicto ſilentium innuit, iam hic eſt ſceleratius ſignum. ego agitabo, id eſt perturbabo, commouebo. verſabo,ſuccutiam (vt dicunt) hunc,per contemptum dicitur,id eſt ſenem. Proh Deum,id eſt Deorum immortalium, fidem imploro ſup. Demipho negat,id eſt,eſt ne verum, q̃ Demipho negat hanc Phanium eſſe cognatam ſibi, & iterum repetit, oſtendens maiorem indignationem, & maiorem exclamationẽ. Demipho negat hanc ſibi cognatam. G. Ipſe negat ſine dubio. P. Neque pro & non ſubaudi verum ne eſt, aut dicit ne ſe non ſcire,id eſt non cognoſcere patrem eius Phanij, qui fuerit, vel q̃ fuerit pater eius,vel de cognatione tenis, vel ille modus dicendi ponitur pro hoc, eſt ne verum ſe neſcire, qui fuerit pater eius puellæ. G. Negat ſe ſcire qui fuerat pater eius Dem.opinor ipſum eſſe Phormionem,de quo aiebam. alloquitur ſuos aduocatos hoc dicens, cum animaduertit paraſitum ſequimini me properantem ad eum conueniendum. P. Nec,id eſt & non, ſubaudi dicit ſe non ſcire ipſum Stilphonem (quẽ Phormio fingit eſſe patrem puellæ) qui fuerit, idem loquendi genus vti prius, id eſt dicit ſe non ſcire qui fuerit ipſe Stilpho. G. Negat ſe ſcire qui fuerit Stilpho. P. Quia ipſa miſera puella relicta eſt egens, id eſt inops, propterea parens,id eſt pater eius ignoratur a ſuis propinquis. ipſa autem puella negligitur, quia pauper & egena, nec ab aliquo recognoſci amice poteſt ſine lite, vide quid auaritia facit. G. Si inſimulabis,id eſt ſi accuſabis. Nam inſimulare eſt crimen ingerere,& inſimulatio eſt falſi, vel veri criminis incuſatio,& inſimulari genitiuo iungitur. Si inſimulabis herum meum malitiæ,id eſt improbitatis,male audies a me, id eſt ego quoque te accuſabo,& probra tibi ingeram,ac conuitia. D. O audaciã, id eſt miror tantam ineſſe homini illi temeritatem, etiam ipſe aduenit accuſatum me vltro,id eſt non laceſſitus. Phorm. nondum herus à Phormione compellatur. Nam nihil eſt iam quod, id eſt propter quod ſuccenſeam, id eſt iraſcar adoleſcenti Antiphoni,q̃ in hac re repugnauerit, ſi minus.i.ſi non nouerat illum Stilphonem puellæ patrem. quippe, quia certe homo, ſcilicet pater puellæ erat ſupple,iam grandior, id eſt grandæuus, grandis natu,comparatiuum pro poſitiuo. Grandis autem ſæpe dicitur de ætate, vt Grandior Neſtore dicitur qui Neſtorem vincit ætate. ergo iam homo erat ſenex,erat pauper, cui vita erat, id eſt ſuſtentabatur opera, in ablatiuo, id eſt induſtria, labore corporis, id eſt per laborem ſuarum manuum, vel cui vita erat, id eſt conſiſtebat in opera, id eſt in manuali operatione, & quo tidianis lucellis. ipſe fere, id eſt vt plurimum, & (quod dicunt) communiter. continebat ſe ruri, id eſt viuebat in agris operi inſudans aſſiduo. Continere dicitur, qui contra voluptatem ſe continet,vnde continenti dicuntur in malis durantes. Ibi, id eſt rure, ipſe habebat agrum colendum, id eſt arandum de noſtro patre,id eſt conduxerat illum agrum quem coleret ex patre noſtro,ex partem illi fructum daturus, aut pecuniæ ſummam ſoluturus. interea,id eſt dum viueret ita ægre victum quæritans, ſæpe ipſe ſenex, id eſt iam grandis & grauis annis, narrabat mihi hunc ſuum cognatum, ſcilicet Demiphonem negligere ſe, quòd pauper eſſet, at, id eſt ſed quem virum Demipho negligebat ſup. interrogat, deinde ſibiipſi reſpondet, negligebat virum optimum in vita .i. in actu & moribus,quem virum viderim, id eſt quem cognouerim,vel in vita dic pro cum viueret. G. Videas, id eſt aſpicias bene,vt.i.qualiter,narras .i. prædicas te Phormionem,atque illum Stilphonem, quaſi dicat, aſpice quomodo te iactites & illum laudes. P. Abi,id eſt diſcede,faceſſe hinc in malam crucem,quaſi dicat. (quod dici ſolet) vade ad patibulum. Nam ni.i.niſi,exiſtimaſſem,id eſt iudicaſſem eum Antiphonem eſſe ita i.optimum in vita, nunquam caperem inimicitias, id eſt contentiones,diſcordias,ſimultates tam graues.i.moleſtas, id eſt contra noſtram familiam. ob hanc.i.propter hanc puellam Phanium quam familiam noſtram is Demipho aſpernatur, recuſat, auertit,contemnit,non agnoſcit. Aſpernari enim ſignificat non ſolum corpore auertere, ſed etiam animo, eſt autem ductum ab aſpero. Capere dicimur cum id quod in nobis eſt aſſumimus, vnde capere pro eligendo ponitur. quam ergo familiam is Demipho aſpernatur nunc tam illiberaliter.i.tam inique,tam inhoneſte,tam inhumane. Illiberaliter dicebant factum ſi q̃s exercuiſſet omne genus maleficij. G. O impuriſſime.i.improbiſſime, pergin', id eſt perſeueras ne, male loqui.i.male dicere hero abſenti .i.domino meo in abſentia eius. P. Hoc.ſ.male dictum, aut vt male dicatur,eſt dignum illo hero tuo.i.dignus eſt cui male dicatur. G. O carcer i.carcere digne,& qui dignus es,qui in carcerẽ detrudaris. ain'.i. dicis ne tandem dominum meum eſſe contumelia dignum, vbi tandem habet quiddam vrgens & accelerans. D. Vocat Demipho ſummiſſa voce Getam ſic inquiens ò Geta. G. Geta eum non audiens pergit in incepto ſermone,qui dixerat,ais tu tandem carcer extortor,id eſt excruciator,vexator, bonorum,id eſt iuſtorum virorum, & contortor.i. conturbator legum ciuiliũ. D. O Geta. P. Reſponde illi, hoc dicit voce ſummiſſa. G. Quis eſt ille homo, qui me vocat, deinde conuerſus, & animaduerſo ſene,inquit. Hem,interiectio hic agnoſcentis vocantem. D. Tace. G. Hic paraſitus nunquam ceſſauit dicere tibi abſenti contumelias indignas te,id eſt quas non meruiſti. & dignas ſe.i.quas ipſe debet audire. D. Ohe interiectio eſt ſatietatem vſque ad faſtidium deſignans, quaſi oſtendat Getam plus iuſto pro ſe locutum videri, proinde illi ſilentium imponit inquiens.ò Geta deſine.i.deſiſte ab is probris. Deinde ſe conuertit ad paraſitum dicens. O adoleſcens Phormio. Senes ſolent eos, qui minoris ſunt ætatis appellatione iuuenis,vel pueri,vel adoleſcentis nuncupare,ideo vocat paraſitum adoleſcentem, ait Don. Primum .i. in primis,ante omnia,pero abs te cum bona venia .i. ſine ira, & diſcordia, ſed cum bona pace & tranquillitate,atque facultate ea te prius petita,pero hæc quæ ſequuntur,reſpondeas mihi ſi potis eſt.i.poteſt placere tibi,tibi eſſe cordi,quem hominem ais fuiſſe illum amicum tuum, cuius cauſam tantopere egiſti aduerſus filium,& ais dicit, tãquam de eo, qui vana loquatur, dicere .o. dicitur de his, qui validiora loquuntur. Explana.i. manifeſta,expone mihi,& .i. etiam,qui .i. quo modo,vel vnde dicere me eſſe cognatum ſibi. P. proinde,pro perinde .i. ita, expiſcare pro expiſcaris .i. inquiris diligenter, quaſi .i. tanquam ſi non noſſes.i. cognouiſſes,alij noris.i.quaſi non noueris. Expiſcari eſt diligenter quærere vbi nam piſces lateant. D. dicta ſup. quòd noſſem i.nouiſſem eum,vel ais tu me perinde expiſcari, ac ſi non nouiſſem. P. ita dico. D. ego nego me noſſe ſup.illum tuum amicum, quem mihi cognatum fuiſſe dicis, tu Phormio qui ais me noſſe aliquando eum, redige .i. reduc in memoriam mihi. P. eho, interiectio, defatigationem quandam oſtendens, atque illuſionem,q̃ non nouerit ſenex ſuos cognatos,tu nõ noras.i.noueras,dum viueret tuum conſobrinum .i. ex ſorore matris tuæ natum. D. enecas.i. (quod dicitur) cogis me mori talia dicendo, Dic nomen .i. dic quo nomine vocabatur,aut quod erat ei nomen. P. vis vt dicam nomen,dicam maxume .i. libentiſſime. D. quid? cur taces.i.cur non dicis nunc nomen eius. P. hercle perij, perdidi nomen .i. ſum nominis oblitus, & hoc dicit ſummiſſa voce ad Getam. D. hem, interiectio indignantis,vel deprehendentis malitiam, quid ais? P. ò Get. ſi meminiſti.i.ſi recordaris illius nominis quod dictum eſt olim. ſubijce .i. ſuggere,ſubminiſtra. Deinde inuenta alia diſtione indignanter ſubdit,hem,non dico tibi nomen.i.nolo tibi dicere nomẽ, quaſi per ironiam dicitur, non noris .i. quaſi neſcias nomen eius cognati, aduenis tentatum .i. ad tentandum ſiue ad experiendum ſciamus id nec ne,cum optime tu te teneas. D. egon'.i.verum ne dicis quod ego tento .i. facio periculum de tua noticia ſimulate iſta quærens? q. d. non tento. Get. Summiſſa voce Get.ſubijcit nomen eſſe Stilphonem dicens. Stilpho eſt ſup.nomen defuncti cognati. P. atque adeo.i.certe,quid mea refert,ſup. eius nomen proferre .i. quid ad me ſpectat dicere nomen eius. Deinde indignanter ſubdit eius tanquam ſubito inuentum. Stilpho eſt nomen eius, ſiue Stilpho eſt cognatus. D. quem dixiſti .i. quem hominem protuliſti vel nominaſti. P. inquam .i. iterum dico tibi noueras Stilphonem. D. neque noram .i. noueram illum Stilphonem,neque quiſquam fuit mihi cognatus iſto .i. tali nomine Stilphonis .i. qui habuerit talem appellationem. P. ita ne .i.verum ita eſt vt dicis, vel ita dicis? non te pudet horum .i. non

afficeris pudore dicendo talia verba? At.i.ſed ſi ille cognatus re liquiſſet rem.i.ſubſtantiam ſuam i.hereditatem decem talentum pro talentorum per ſyncopem. Talentum (vt vult Seruius ſecundū o varias gentes) pondus eſt varium, ſed apud Romanos talentum eſt ſeptuaginta librarum, vt ex Plaut. collegiſſe ſe teſtat. Deinde intercipit ſermonem ſenex ſummiſſa voce dicens. D. Dij male faciant tibi. P. Proſequitur inceptum ſermonem.i.ſi reliquiſſet hereditatem decem talentorum, tu Demipho eſſes primus proferens.i.narrans, memoriter.i. (quod dicūt inepte) corde tenus, q.d. ſine aliquibus ſcriptis progeniem.i.ſobolem, genealogiam veſtram, vſque.i.eodem tenore, & ductu ab auo atque atauo.i. à remotis maioribus longe repetendis, vbi vſque eſt aduerbium. D. Ego ſum ſup. ita auarus ac ſuperbus vt dicis? eſto quāuis non ſit verum ſi ego aduenissem ad iudicia, tum.i.tunc cū diſceptatū eſt de hac cognatione, ego dicerem qui.i.quo modo, vel vnde eſſet mihi cognata illa puella, itidem.i.ſimiliter, cum tu affueris fac id quod efficeres videlicet, cedo.i.dic, qui.i.vnde ea eſt mihi cognata. G. En.i.ecce, q.d. Iam video te diſceptantem me here. Recte repugnas vel dicis ſup. Heus, aduerbium vocantis, ſeu incitantis, tu caue.i.prouide tibi, & ab illo cauere ſtude. P. Ego expediui.i.explicaui, dilucide.i.clare, iudicibus quibus oportuit me expedire, quomodo eſſet tibi cognata, ſi tum.i.tunc, vel deinde, id quod dixi iudicibus fuerat falſum, cur filius tuus non refellit, in preterito.i.non recriminatus eſt, non confutauit illud eſſe falſum. Nam refellere eſt arguendo falſum oſtendere. D. Narras mihi filium.i loqueris mihi de filio, de ſtultitia cuius filij non poteſt dici, vt dignum eſt dici.i.non poteſt ab aliquo dici, qđ eius ſtultitia meruit vt diceretur. P. At tu Demipho, qui es ſapiens adi magiſtratus.i.vade ad homines in officio conſtitutos, puta ad iudices, vt ipſi magiſtratus reddant tibi iterum.i.ſecundo, iudicium.i.ſententiam de eadem cauſa, quando quidem, id eſt quia certe, tu ſolus ſine alio regnas.i.more regum ſolutus es legibus, & libertatem opprimis, & tibi ſoli licet adipiſci, id eſt aliequi, obtinere. hic.i. Athenis, vbi leges vigent & libertas, bis.i.iterum, iudicium.i.ſententiam de eadem cauſa, & hæc omnia per ironiam ſunt dicta. D. Et ſi.i.quamuis iniuria eſt mihi facta verum tamen potius eſt ſup. ſiue ſatius eſt mihi dare, dotem.ſ.id qđ lex iubet, vel id.i.propter id, quod lex iubet, itidem.i.ſimiliter, vt, id eſt ſicut, ſi ſit vere cognata mea. Potius eſt ergo id facere, q̄ ſectet.i.exerceam, lites.i.controuerſias negocia, cauſas, aut q̄ audiam te ita blatterantem, & mihi detrahentem. Abduce.i.tecum reduc in domum tuam hanc puellam, accipe pro dote quinque minas.i.quinque libras. P. Ah, ah, hæ, hic riſu deſtruxit quod p̄tendebat ſenex, homo ſuauis.i.iucundus ac lepidus es ſup. ridē ob hoc dicit. D. Quid eſt propter quod rides. Num.i.nunqđ, q.d. non poſtulo iniquum.i.rem iniuſtam, an, id eſt verum, ne quidem.i.nec etiam, adipiſcar, id eſt obtinebo id quod eſt ius publicum i.totius communitatis. P. Quæſo ne.i.verum, tandem eſt ſup. ita vt ſequatur, vel ſic, ne.i.verum, tandem lex iubet ita.ſ.dare mercedem ei ſ.ciui Phanio vxori Antiphonis, & amittere.i a ſe dimittere, vel amittere.i.perdere eam itidem.i.ſimiliter vt ſiue, vbi.i.quando, abuſus ſis i.aliquis abuſus ſit meretricem, pro meretrice, quam ſoluit & à ſe emittit. Vtimur cum honore, abutimur cum iniuria vbi abutor iungitur accuſatiuo more antiquo, vt Diomedes teſtatur, vel poteſt alteri. Verum lex iubet dare ei Phanio ciui mercedem, & amittere a ſe itidem, vt.i tanquam meretricem, vbi i quando abuſus ſit ea, & melior eſt iſta ſtructura meo iudicio. An.ſ. verum, ciuis, in fœminino.i. Phanium puella iuſſa eſt dari proximo.i.ſuo cognato, vt ne quid.i.vt non aliquid amitteret in ſe turpe.i.inhoneſtum, puta aliquid laſciuiæ, p̄pter egeſtatem i.propter inopiam, & penuriam victus, vt degeret ætatem, id eſt vt traduceret vitæ ſuæ tempus cum vno uiro, & bene nam pudicitia eſt vnius ſcientia viri, ait Donat. quod.ſ.ut degac ætatem cum uno, uetas.i.impedis. D. Quidem.i.certe. iuſſa eſt dari ita (ut dicis) proximo, per ironiam dicit, at unde.i ex qua occaſione, nos ſumus ei proximi, aut quamobrem i.quare ſumus ei proximi. P. Ohe, interiectio hominis affecti faſtidio ob inculcata, & repetita ſæpius ſilia, Aiunt.i.dicunt homines i.ita fertur, ita dicitur, hæc ponuntur, ubi prouerbium eſt, ne agas actum .i.ne retractes quod iam eſt confectum, iudicatum, & cōcluſum. Acta res eſt, de qua ſententia prolata eſt. D. Non agam actū, immo.i.ſed nō deſinam i non ceſſabo, donec.i.quouſque, perfecero hoc.i.donec deduxero hoc negocium ad exitum. Phor. ineptis .i.inſanis, efficeris ineptus, & deſipiſcis, & (quod dicitur) tu agis ſtultum. Nam ut à ſapientia ſapis dicimus, ita ab ineptia ineptis, declinatur autem ineptio ineptia ineptul ineptire. D. Sine modo, uerba ſunt comminatoria, quaſi (quod dici ſolet) Dimitte mihi facere, & videbis quid ego ſim facturus, quaſi ſine.i.permitte, modo.i.tantummodo.i. patientiam habe tantummodo, & videbis, quid faciam tandem. P. Poſtremo aduerbium, id eſt denique. O Demipho nihil rei.negotij eſt nobis tecū, id eſt (quod inepte dici ſolet) nihil habemus ad faciendum tecum. vbi etiam dicendum, nil nobis, rei aut negotij tecum eſt, tuus gnatus.i.tuus filius Antipho. eſt damnatus vt ducat Phanium, non tu es damnatus ad id faciendum, nam tua ætas iam præterierat ad ducendum.i.ad vxorem capiendam, iam non idoneus es propter ætatem. D. Ego puto illum filium meum dicere omnia hæc, quæ dico nunc, aut ſi non dicat idem, quidem.i.certe, prohibeo ipſum filium domo.i. à domo mea reijciam, ſeu arcebo ne ingrediatur eum hac vxore Phanio. G. Submiſſa voce dicit, herus meus eſt iratus. P. Tute.i.tumet, melius, id eſt magis congrue, & conuenienter, feceris.i.facies idem quod tu dicis, videlicet prohibebis ipſum domo una cum vxore &c. quod dici ſolet, melius erit q̄ tu facias illud quod minaris, quaſi oſtēdat ſeſe nihil habere conuentionis cum Antiphone. D. O infelix, id eſt infauſte mihi, itan', id eſt verum paratus es facere ita omnia aduerſum me, id eſt contra me, vel facere me aduerſum omnia, id eſt contra omnia. P. Summiſſa voce alloquitur Getā, hic ſenex metuit nos, tam etſi.i.quamuis, diſſimulat, id eſt fingit, ac mentitur, ſedulo, id eſt inſtanter, quaſi ſine dolo. G. Bene habent, id eſt bene ſe res habent, principia ſunt ſup. tibi.i.tu habes bona principia ad cetera conſequenda, ad quæ niteris, atque tendis. P. Quin, id eſt quinimo, feras.i.toleres, ſuſtineas æquo animo id quod eſt ferendum, id eſt tolerandum, feceris, id eſt efficies, tuis factis, id eſt per tua facta, dignum.i.rem dignam, vt ſimus amici inter nos. D. Egon', id eſt verum ego, expetam.i. deſiderem, optem tuam amicitiam, quaſi dicat non, aut verum velim, aut viſum, id eſt videre, aut auditum.i.audire te, quaſi dicat non. P. Concordabis .i.ſi concorditer viues cum illa nuru tua, habebis nurū quæ oblectet.ſ.conſoletur, foueat tuam ſenectutem Reſpice ætatem tuam .i.rationem habeas ætatis tuæ. D. Ipſa oblectet te nun me. habe eam tibi.i.cape eam pro te, quoniam mihi nō eſt cordi. Phor. vero, id eſt ſed minue iram contemnēdo dicit, quaſi dicat, (quod dici ſolet) & amore Dei compeſcere iram, vel noli iraſci Demea age hoc quod dixi ſ.habe eam tibi & abduc à nobis. Iam ſatis verborum eſt.i.ſufficiunt ea, quæ dicta ſunt, niſi tu properes abducere.i.auferre à nobis mulierem Phanium. ego eijciam illam. ó Phormio. ego dixi uno uerbo quod uolebam. P. Si tu attigeris illam puellam ſecus.i.aliter, q̄ dignum eſt.i.q̄ decet liberam mulierem attingi. ego impingam.i.impellam, illidam, ſuſcitabo tibi grandem dicam, à dica dicæ, id eſt magnam cauſam, ſeu controuerſiam, ſeu magnum libellum iniuriarum, ut prius dictum eſt. O Demipho dixi quemadmodum prius dixeras. Deinde uocat Getam recedendo, heus, aduerbium uocantis. ſi quid fuerit opus præſentia mea.i.ſi in aliquo fuerit mea præſentia opus inuenies ſup. me domo.i.in domo. G. Intellego, id eſt capio quid uelis.

ARgū) Concertant inter ſe primum Geta & paraſitus ad ludendum ſenex, deinde ſenex ipſe cum paraſito altercatur. [Pro deum) Fingit ſe certare cum Geta & bis repetit nomen ſenis ad inuidiam & acrimoniam contentionis. Se quimini alloquitur aduocatos, quos inſtructos adducit. [Quia egens) Inuidioſe in Demiphonē. [Nam iam) Obiter purgat Antiph. [Sæpe interea) Et hoc inuidioſe, ad irritandum ſenem. A in' tandem. Hoc totum ficte Geta, ne cum Phor. ſentire uideatur. [Reſponde) Hoc ſummiſſe paraſitus. [Adoleſcens) Controuerſia coniecturalis, fuit cognatus, non fuit. (Proinde) Calliditate obijcit, ne reſponderet cogatur, quia nomē perdidit [Petij) Hoc ad ſpectatores. [Hem) Indignantis cum vociferatione. [Stilpho) Hoc tacite ſuggerit Geta, non audiente ſene. [Neque ego) Contradictio. [Talentum) Syncope. & eſt exprobratio auaritiæ, qua deflectit à cauſa in perſonam, quia certam confirmationem non habet. [Dilucide expediui) Inhæret iudicato & filij ſilentium obijcit. [Filium nar.) Soluit à perſona. [At tu) Ironia [Et ſi mihi) Labaſcit ſenex victus a paraſito. [Ita ne tandem) Irriſorie interpretatur legem, & confirmat ab honeſto, contra ſenem. [Actum, aiunt, ne) Prouerbium à iudicijs ſumptum. [Sine modo) Comminantis. [Poſtremo tecum) Alia diſſenſio per tranſlationem, qua actorem declinat. [Infelix) Actiue, non qui patitur, ſed qui affert infelicitatē. [Dixi Phormio) Confirmatio more cauſidicorū. [Dixit Demipho) Similis repetitio ad illuſionē. LATO.

EN vnquam) Quanta ſit inutilium bonum improbitas & Parvs
animi malitia, q̄ ita ſeſe comparare norunt, vt optimis ē Mars.
quibuſum & ſimplicibus negotium faceſſant, & illos ſuis iniquitatibus

iniquitatibus propellant, hac ſcena exprimitur. Eſt autem malitia, teſte Cicerone in 3. de Deum. verſuta & fallax nocendi ratio. Et Plato de Repub. 4. Peruerſos, & uerſutos homines omnes artes nouiſſe, quibus melioribus viris imponere poſſent. [Auaritia vide quid fa.) Per exclamationem indicare vult Phormio, propter auaritiam pauperes, cognatos & amicos nihili fieri. Quare rectè dixit Cicero: Auaritia ſanctiſſima quæque violari, & eo vitio nihil eſſe neque teterius, neque odioſius. [Ha ha hæ) Cachinnantis interiectio. Actum, aiunt, ne agas. i. quod iudicio determinatum eſt, rurſum in quæſtionem ne reuoces. Dicam impinguam, id eſt graui actione tecum agam.

RIVII caſtigat. IAm ego hunc agitabo, Pro deum immortalium fidem) Nos omittimus fidem, vt Donat. qui ἐλλειπὲς eſſe ait, deeſſeque vel fidem vel eiuſmodi aliud quippiam, quo modo locutus ſit Cicero quoque in Oeconomico. Eodem modo vetuſtiſſimi quique lib. nec omiſſo accuſatiuo, vllum ſentit detrimentum verſus. Quòd Priſc. aliter citat lib. 18. eſt, vt dicitur, Μνημονικὸν ἁμάρτημα. Agitabo hic, pro exagitabo, irritabo, perturbabo accipitur. Nam idem plane eſt quod Græcis nonnunquam ἐλαύνω, ſtimulo, concito, vehementer commoueo καὶ παροξύνω, cuius in commentarijs meminit Budæus [Scilicet te inſimulabis auaritiæ, male audies) Manuſcripti libri habent malitiæ, vbi impreſſi plerique auaritiæ: Nos poſterius hoc relinquendam putamus. Male audire hic idem eſt, quod Græcis κακῶς ἀκούειν. Sic Cic. Qui adoleſcentulus male audiſſe. & alibi, Non quo libenter male audiam. Contrarium eſt bene audire. Terentius. Benedictis ſi certaſſet, audiſſet bene. [Etiam me vltro accuſatum aduenit) In quibuſdam ita legitur: O audaciam, etiamne vltro &c. eſtque & acrius & lepidius. quale illud Liuij 4. ab Vr. Cond. Prædæ ne interceptorem fraudatoremque, etiam malum minari militibus? quaſi dicat indignum facinus, & rem minime ferendam. Eſt .n. vox ſtomachantium, & cum indignitate frementium. Quantum vero è Don. colligere licet, alterum illud rectius eſt. Donati in hunc locum verba ſunt: Hic iam, inquit, oſtenditur perſuaſum eſſe Demiphoni, vim adhibitam filio ſuo vxorem ducere, vno, cum hunc audacem appellat: altero, q dicit etiam, quæ coniunctio & Antiphonem cōplectitur, & hic, accuſatum aduenit. [Cui in opere vita erat) Sic manuſcripti quidem lib. & multo maxima pars de impreſſis. Sed è Don. conijcimus legendum, Cui opera vita erat. Ita enim ille in hunc locum, Hic oſtendit, inquit, q̃ pauper fuerit. & opera ſeptimi caſus eſt & vita nominatiui. Paulo poſt: Opera, inquit, pro actu poſuit. & opera hic ablatiui caſus eſt. Meminit huius ēt Priſc. lib. 18. ve' cui, hic diſſyllabum eſt, vt ſit ſecundo loco tribrachys, Sin monoſyllabum eſſe malis. nulla fiet colliſio. Ne quid tamen diſſimulem, illa altera lectio mihi tolerari poſſe videtur: Cui in opere vita erat, pro qui ruri agrum colendo & opus ruſticum faciendo victum quærebat, aut uitam tolerabat, ut ſubaudiatur faciendo, quod in libro Haſſenſteniano quiſpiam addiderat. Nam facere opus apud Terent. non ſemel, pro in agro laborare fodiendo arandoue accipitur. uelut in Heaut. Quod in opere faciundo operæ conſumis tuæ & hic Opus ruri faciundum Alias facere opus proprie uerbum eſt caſtrenſe, ſignificatque caſtra communire, foſſam & uallum circundare, quo modo ſæpe apud hiſtoricos Titum Liuium & C. Cæſarem uſurpatum inuenies. Inde in opere eſſe milites dicuntur, cum uallo foſſaque mœnia cingunt, uel turres extruunt, uel cuniculos in urbem agunt. Vnde immunes operum militarium apud Liuium 7. & ad opus milites traducere 5. & opera ꝓ ipſis munitionibus ſæpe apud eundem Occupati in opere, Cæſ. 7. Bel Gal. ab opere reuocare milites, & ab opere diſcedere ibidem. [Abi in malam crucem) Nos, Abi hinc malam crucem. Ponitur autem aduerbialiter, ut huc uicinia, ſicuti adnotauit Donat. Sic in Eunucho, Malam rem hinc ibis. quod aliquis non intelligens, deprauauit locum. In menſione verſus tollendum eſt s, in uerbo narras, quod proxime antecedit, ut ſit quarto loco iambus. [Au' tandem carcere) Sic Vuittembergenſe & quædam inde propagata, Sed & manuſcriptū eodē modo, ubi aliquis ſubaudiendum adnotarat, dignus. Nos vero carcer legimus caſu uocatiuo. Eſt .n. αὔξησις, quod & interpres indicat his uerbis, Non carcerarium, inquit, ſed carcerem aſperius appellauit. Sic Lucilius, Carcer uix carcere dignus. Verum hoc quidem ſeuius, q̃ ut adnotari debeat, nonnullis uiſum iri ſcio. [Proinde expiſcare, quaſi non noſces) Hæc uera lectio eſt. Sed perperam quidam legunt, Perinde expiſcare, ut & Sypontinus alicubi citat. Eſt aūt proinde hic ſimilitudinis aduerbium, & pro perinde accipitur, quo in ſignificato apud Cic. in 5. Verrem & Saluſtium reperitur. Plautus, Proinde heri ut ſint, ipſe item ſit. Pius correcturus hūc locum magis deprauauit, Nec videtur homo Italus particulam hanc, quid ſibi vellet, ſatis intellexiſſet, cuius in locum, vbicūque in Plauto occurrit, perinde ſubſtituit, cum ſit & elegans & multo in vſu veteribus auctoribus, ꝓcipue vero Lucretio Poëtæ, [Qui mihi cognata eſſet) Nos, Cognata ea eſſet, dicerem, itidem tu face, ex obſeruatione antiquoꝝ exemplarium, nec aliter ſenatiua ve' cedo pertinet ad initium ſequētis verſus, Ita vterque erit trimeter perfectus. [Ita ne tandem, q̃ſo, meretricem vbi abuſus ſis) Locū hunc corruptum haberi in recentioribus hiſce exemplaribus, q non ſtatim ſentiat? Nos hanc veram & germanam lectionem eſſe credimus, Ita ne tandem q̃ſo, Itidem vt meretricem vbi abuſu' ſit, Mercedē dare lex iubet, &c. Ita enim libri manuſcripti, licet in quibuſdam omiſſa ſit particula illa vt, quod factum crediderint vitio librarioꝝ. nam ſenſus plane hanc exigit. [Aut quidem cum vxore hac, ipſum prohibeo domo) Sic diſtinguendum eſt. Nam pronomen hac pertinet ad ſubſtantiuum proxime ꝓcedens, vt ex Don. liquet, qui: Cum vxore hac. i. tali, inquit.

GLAR. SEnarij ſunt omnes. In 4. perperam Fidem additur in pleriſque exemplaribus, quod admonet Don. In 5. vel bacchius eſt loco primo, vel creticus loco ſecundo. quod dicere malim, q̃. i elidere in Phanium. Ita in 7. Eius monoſyl uel bacchius loco primo. In 13. O extra carmen videtur, niſi o propter vocalem imitatione Virgilij, corripiatur, & ſit bacchius loco primo. In 16. ambigua lectio eſt Cui opera & Cui in opere, non ambigua tamen ratio in ſyllabis. In 21. Riuius Abi hinc malam crucem, legit, quod alij Abi in malam crucem, legūt. & s, in Narras elidi putat. Ego puto creticum loco quarto, ſiue In, ſiue Hinc legas. In 23. vel Ob extra carmen eſt, vel pæan ſecundus eſt loco dactyli, vt dactylo ſit præpoſita breuis ſyllaba. In 28. Ehem monoſyllabum eſt. In 32. vel Mihi monoſyllabum totum eliditur, vel loco quarto eſt creticus. In 33. Tuum ac Ais diſſyllaba ſunt, Fuiſſe quoque, niſi loco tertio ſit creticus. Ita in 37. vel tuū monoſyllabum, vel creticus eſt loco tertio. In 47. proceleuſmaticus eſt loco ſecundo. In 49. bacchius eſt loco primo. quod malim dicere, q̃ s, elidere in Dicis. Sequentes duos uerſus bene emēdauit Riuius, legendum .n Ea poſt Cognata, & Cedo uerbum ad ſequentem pertinet uerſum. In 52 s, in Quibus eliditur, niſi loco quarto ſit creticus. In 55. Cuius monoſyl. eſt. In 57. & 59. cretici in eadem cum præcedentibus ſyllabis. In 64. d, eliditur in Quid, niſi creticus ſit loco tertio. In 66. Itidem vbi meretricem, legendum, & s, in Abuſus eliditur, vt carmen ita legatur,

Ita ne tandem quæſo, itidem vbi meretricem abuſu' ſis.

Atque ita habet vetuſtus liber. In 67. Ei monoſyllabum. In 71. Ne corripitur, non eliditur. In 74. Rei monoſyllabum. In 78. Aut, ad ſuperius pertinet carmen, niſi quis creticum loco primo ponere malit. In 79 ſi idem generis eſt neutri Te non eliditur, & omnino Fecerit ad finem verſus ponendum. vt habet lib. vetuſtus. In 81. In pertinet ad verſum ſuperiorem. In 83. creticus haud dubius eſt loco ſecundo, & bacchius loco tertio. quanquā Tuis poteſt eſſe monoſyllabum, quod effugium in cretico non eſt. Ita in 87. vel bacchius eſt loco primo, vel creticus loco quarto. nec eſt aliud effugium, quantumuis luctentur grammatici. In quinto a fine s, in Satis, in tertio s, in Secus eliduntur. quanquam illic bacchius, hic creticus eſſe poteſt.

ACTVS II. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Conſulit Demipho aduocatos ſuper filij coniugio, unus ſuadet, diſſuadet alter, tertius nihil docet, qui ſe alterutri iungere debuit. Verſatur aūt in deliberatione.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena deliberatio continetur, in qua conſuluntur aduocati, quorum vnus ſuadet, alter diſſuadet, tertius qui in ſententiam alterutrius accedere debebat, eiuſmodi incertum produxit conſilium, vt rurſum fuerit operæpretium deliberare. ADDITIO. *Animaduerte hic exēplum & ingenium aduocatorum, qui conſilij nodum quoad poſſunt, ferè proteclare ſatagunt. Attende etiam, quemadmodum alter alterum venerari ſtuduerit in hoc quod Hegio priorem loquendi locum Cratino honoris gratia defert, quam ſanè proloquendi diſcretionem nos quoque imitari decorum eſt. Ceterum ſi intram Poëtæ artem ſingularem compoſitionis fecundiam, energiam ſententiarum prægnantem, paullo diligentius & introſpicere, & rimari voluerimus, inueniemus proculdubio Terentium noſtrum omnium lepidiſſimum familiariſſimum, moraliſſimum.*

ARG. CHRISTOPH. HEG.

In hac ſcena deliberat cum amicis Demipho.

Senarij.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

QVANTA me cura, & ſolicitudine afficit
Gnatus, qui me et ſe hiſce impediuit nuptijs.
Neque mi in conſpectum prodit, vt ſaltem ſciam,
Quid de hac re dicat, quid ue ſit ſententiæ.
Abi tu, viſe redierit ne iam, an nondum, domum.
G. Eo. D. videtis quo in loco res hæc ſiet:
Quid ago? dic Hegio. H. ego Cratinum cenſeo,
Si tibi videtur. D. dic Cratine. CRAT. me ne vis?
D. Te. CRAT. ego quæ in rem tuam ſint, ea velim facias. mihi
Sic hoc videtur. quod te abſente hic filius
Egit, reſtitui in integrum æquom eſt, & bonum:
Et id impetrabis. dixi. D. dic nunc Hegio.
H. Ego ſedulo hunc dixiſſe credo: verum ita eſt,
Quot homines, tot ſententiæ: ſuus cuique mos.
Mihi non videtur, quod ſit factum legibus,
Reſcindi poſſe: & turpe inceptu eſt. D. dic Crito.
CRIT. Ego amplius deliberandum cenſeo:
Res magna eſt. H nunquid nos vis? D. feciſtis probe:
Incertior ſum multo quàm dudum. G. negant
Rediјſſe. D. frater eſt expectandus mihi: is
Quod mihi dederit de hac re conſilium, id exequar.
Percontatum ibo ad portum, quoad ſe recipiat.
G. At ego Antiphonē quærá, vt, quæ acta hic ſunt, ſciat.
Sed eccum ipſum video in tempore huc ſe recipere.

DON. QVANTA me cura, & ſolicitodine afficit gnatus) Cura eſt in ſpe bonorum: Solicitudo in metu malorum. [Quanta me cura, & ſolicitudine) Hæc deliberatiua eſt, in qua tres aduocati ſunt, quorum vnus ſuadet, alter diſſuadet, tertius qui ſe alterutri addere debuiſſet, eiuſmodi ſententiam dicit, vt rurſum deliberatione opus eſſe videatur. [Ego Cratinum cenſeo) Poteſt ego diſtingui, vt ſubaudiatur, Ego dicam? [Quæ in rem tuam ſint) Bene principio beneuolentiam ſuam commendauit, & ſic conſilium dedit. [Aequum eſt) Ab honeſto. [Et bonum) Ab vtili. [Et id imperabis) A poſſibili. Et breuiter deliberatiue tres locos tetigit, iuſtum, vtile, & poſſibile. [Ego ſedulo hunc dixiſſe credo) Artificioſe perſonam defendit, ſententiam reprehenſurus, ne ſi inimicus ſit, adimat auctoritatem ſententiæ ſuæ. [Verum ita eſt) Subiunxit locum ἐπανόρθωσις oratorie, vt inuidiæ contradicturus occurreret. [Mihi non videtur) A poſſibili. [Quod ſit factum legibus) Hic alio ordine locos ſuaſoriæ tetigit. primum à poſſibili, ſecundùm ab honeſto. [Et turpe inceptu eſt) Ab honeſto. Vtilitatem autem prætermiſit per artem, quæ, vbi non poteſt fieri fruſtra ſpectatur. [Res magna eſt) Cauſa ampliandi ſententiam. [Incertior ſum multo q̃ dudum) Ex tribus enim unus ſuaſit, alter diſſuaſit, tertius nihil dixit. [In tempore huc ſe recipere) εὐκαίρως. Saluſt. Maximeq. ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi.

GVID. QVanta me &c.) Hæc eſt deliberatio in qua aduocati ſunt quorum vnus ſuadet, alter diſſuadet, tertius eiuſmodi ſententiam dicit, vt rurſum deliberatione opus eſſe videatur. D. Quanta cura, exclamando lege, & quanta ſolicitudine, q.d. magna gnatus meus. ſ. Antipho affecit me. Cura eſt in ſpe bonorum, ſolicitudo in metu malorum. Qui. ſ. filius impediuit. i. intricauit, inuoluit, implicuit me & ſe. hiſce nuptijs. i. p has nuptias, neque filius ipſe prodit. i. emergit comparet mihi, in conſpectu. i. ante oculos, vt ſaltem ſciam quid dicat ipſe de hac re. i. de his nuptijs, ve. i. vel, qui ſententiæ ſit ei. i. quam habeat ſententiam & opinionem de hac re. tu Geta abi viſe. i. vade ad videndum ne. i. vtrum, filius iam redierit domum, an nondum. i. non adhuc redierit. G. Eo. i. vado ad videndum. D. Vos aduocati videtis in quo loco. i. in quo ſtatu hęc res ſit. i. negotium de nuptijs, ò Hegio dic quid ago. i. agere debeo. H. Ego cenſeo. i. iudico. Cratinum debere ſup. prius dicere ſi tibi videtur. i. bonū & decens eſſe iudices. D. O Cratine dic qd agere debeo. CRAT. Ne. i. vtrū vis me dicere. D. Volo ſup. te dicere. CRAT. Ego velim. i. volo, ꝙ facias ea quæ ſint in rem tuā. i. in tuam vtilitatem, hoc eſt q̃ ſint tibi vtilia, hoc quod ſequitur, videt̄ mihi ſic. i. eſt mea opinio, & ſententia talis, æquum eſt. i. honeſtum ac iuſtum, & bonū. i. vtile eſt id quod filius egit hic. i. Athenis, te abſente reſtitui in integrum. i. reduci in arbitrium tuum, & eſſe irritum, perinde ac ſi nihil factum eſſet ita, ut tibi integrum ſit ac liberum defendere cauſam, vt prius potuiſſes, vel ſic intellige, æquum & bonum eſt te ſup. vel filium reſtitui in integrum, id eſt in libertatem & arbitrium huius rei non faciendæ, qui. i. quia, filius egit id te abſente, qui modus dicendi ex iure ſumptus eſt, vt liquet digeſtis de in integrum reſtitutione. Et tu Demipho impetrabis. i. obtinebis id. ſ. vt reſtituaris, uel res reſtituatur in integrum, dixi. i. ſententiā meam ſum elocutus, quod verbum in fine orationū apponi conſueuit. nam dicere, ſignificat accommodate, appoſiteque loqui. Inde dictio dicitur oratio feſtiua, atque diſerta. D. O Hegio dic nunc quid agere debeo. dic. i. eloquere. H. Ego credo hunc CRAT. Dixiſſe ſedulo. i. inſtanter, & ſine dolo, & quaſi ſerio, verum. i. ſed, ita eſt. i. ita ſe res habet, vel ſit verum nomen, ſic, ita eſt verum. i. hoc prouerbium verum eſt. ſ. Tot ſunt ſententiæ opiniones, quot ſunt homines. cuique. i. vnicuique ſuus mos. i. proprius modus eſt, non videtur mihi. i. non mea ſententia id quod ſit factum. i. iudicatum, legibus. i. ſecundum leges, poſſe reſcindi. i. retractari, & irritum fieri, & id. ſ. reſcindere legibus factum, eſt turpe inceptu. i. ad incipiendum, vel incipiatur. D. O Crito dic. i. eloquere, quid. ſ. agam? CRIT. Ego cenſeo eſſe deliberādū. i. cōſulendū, amplius. i. latius, & accuratius. i. iudico eſſe opus ampliori deliberatione, res. i. materia, negotium cauſa, controuerſia eſt magna. i. magni ponderis ac momēti. H. Nunquid. i. nonne aliquid aliud vis non facere ſup. quod dictum eſt abire cupientis eum videat non eſſe vltra ſua opus opera. D. Probe. i. recte feciſtis, per ironiam dicit, q. d. optime conſultaſtis. ſ. ſum multo incertior. i. magis in dubio, qui dudū. i. paullo ante, q̃ dixiſſet is veſtras ſententias. Get. Redijt. G. Dicens filium non rediјſſe, domeſtici negant filium rediјſſe. i. debent ꝙ non redijt. D. Frater Chremes eſt mihi expectandus. exequar. i. faciam, cōplebo, peragam id conſilium, quod is frater dederit mihi, de hac re. i. de his nuptijs, ibo percunctatum. i. inquiſitum ad portum maris, qua rediturus eſt nauigio, quo ad. i. quouſque recipiat ſe. i. ſe reducat, ac referat domum. G. At ego quærā Ant. vt ſciat, quę acta ſint, hic. i. in hoc loco vbi eſt diſceptatum de hac re, ſed eccum. i. ecce hic prope video ipſum Ant. recipere ſe. i. ſe referre huc in tpe. i. mane tempeſtiue, congrue, auſpicato ac bona hora quod dici ſolet, dicit autem hoc ſeorſum á ſané.

LATO. ARgu̅) Conſultat Demiphu cum aduocatis, & incertior relinquitur. [Videtis) A periculo reddit attentos. [Sedulo) Probe & fideliter. [Quot hoies) Prouerbia.

PETRVS MAAS. QVanta me cura) Aduocatorum mores, qui plerunque magis illos à qbus conſuluntur in errorem & ambiguitatē coniјciant, q̃ expediantur, exprimit hæc ſcena. Eſt autem aduocatos generale nomen & non modo eum denotat qui alterius cauſam agit ſed quicunque adeſt alteri in cauſa, nſficij gratia aduocatus appellatur, etiamſi nihil dicat aut agat, ſed tamen paratus ſit defendere. Patronus aūt, q agit cauſam accuſati.

RIVII *caſtigat.* SVus cuiq; mos eſt) Nos omittimus verbū eſt, ex obſeruatione vetuſtæ lectionis, quod nec verſus requirit, nec ſenſus magnopere deſiderat. Etenim abeſſe plerunque idem ſolet cū elegantia ſine detrimento ſententiæ, vt & Gellius teſtatur lib. quinto, cap. 8.

GLAR. ET hi ſunt ſenarij. In ſecūdo verſu Et geminandum abſq. coniunctione que, vt ita legatur verſus,
Gnatus qui & me & ſe hiſce impediuit nuptijs.
In tertio Mihi monoſyllabum totum eliditur, vt ſit Anapæſtus loco primo. In 4. i, in Abi corripitur, niſi bacchium loco primo ponamus. Ceterum loco ſecundo dactylus eſt, & quarto

Anapæ

anapæſtus. In 9. vel creticus eſt loco ſecundo, vel Tuam monoſyllabum. In 14. vel Suus monoſyllabũ eſt, vel s, ad finem amittit, vel denique bacchius eſt loco quinto, & Cuique diſſyllabum. Eſt, in lib. Aldi perperam ad finem additum. Annotauit hoc &etilde; Riuius. In vltimo vel d, eliditur in Sed, vel bacchius eſt loco primo.

ACTVS III. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Antipho ſe vehementer incuſat, quòd ita inconſulto patri ſe ſubduxerit & tantam ſuam alijs tutandam dederit. Rem totam denique ex Geta cognoſcit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Antipho ſeſe vehementer incuſat, quòd ita inconſulto abierit, eamq; ſuam alijs defendendam reliquerit. Tum omnibus de rebus Getam quàm ſedulo interrogat.

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Indignatur ſibiipſi Antipho, quòd abierit, & alijs rem ſuam conficiundam commiſerit.

Iambici tetrametri partim Catalectici, partim acatalectici, admixtis Trochaicis quibuſdam.

ANTIPHO, GETA.

ENIMVERO Antipho multimodis cum iſtoc animo vituperandus es.
Ita ne hinc abijſſe, & vitam tutandam dediſſe alijs tuam?
Alios tuam rem credidiſti, quàm te, animaduerſuros magis?
Nam, vt vt erant alia, illi certe conſuleres, quæ nunc tuæ eſt domi:
Ne quid propter tuam fidem decepta pateretur mali:
Cuius nunc miſeræ ſpes, opesq́. ſunt in te vno oẽs ſitæ.
G. Equidem heres nos iam dudum hic te abſentem incuſamus, qui abieris.
A. Te ipſum quærebam. G. ſed ea cauſſa nihilo magis defecimus.
A. Loquere obſecro, quonam in loco ſunt res & fortunæ meæ?
Nunquid patri ſubolet? G. nil etiam. A. ecquid ſpei porro eſt? G. neſcio. A. ah.
G. Niſi Phædria haud ceſſauit pro te eniti. A. nihil fecit noui.
G. Tum Phormio itidem in hac re, vt in alijs, ſtrenuum hominem præbuit.
A. Quid is fecit? G. confutauit verbis admodum iratum patrem.
A. Heu Phormio. G. ego, quod potui porro. A. mi Geta, omnes vos amo.
G. Sic ſeſe hñt principia, vt dico: adhuc tranqlla res eſt:
Manſuruſq́. patruum pater eſt, dum huc adueniat. A. quid eum? G. aiebat,
De eius cõſilio velle ſeſe facere, quod ad hanc rẽ attinet,
A. Quantus metus eſt mihi, venire huc ſaluom nunc patruum Geta:
Nam, vt audio, p vnam eius aut viuam, aut moriar ſniam.
G. Phædria tibi adeſt. A. vbi nam? G. eccum à ſua palæſtra exit foras.

ENIMVERO Antipho multis modis cum iſtoc animo: pro, huius animi. Ennius, Optima cũ pulchris animis, Romana iuuentus. Itane hinc abiſſe, & vitam tuam) ὑπαλλαγή, vt, Inuidiſſe deos, patriæ vt redditus oris Coniugium optatũ & pulchram Calydona viderem? Et, Seruon' fortunas meas commiſiſſe futili? (Alios tuam rem) Ab infinitiuo ad indicatiuum tranſitum fecit. (Credidiſti) Pro putaſti. (Pateretur mali) Legitur & potiretur, quia potiri τὸ πάσχειν ſuit. Plaut. Hoſtium potitus eſt. (Spes, opesque ſunt) Hæc quidẽ de his ſunt, quæ amant * Spes, opesque ſunt) Vt, Res fideſque. (Qui abieris) Mollius, q̃ fugeris. (Sed ea cauſa) Quia abieris. (Nunquid patri ſubolet?) Conuenientia ſua & Phormionis dicit. (Cõfutabit verbis) Conuincit, vt ſi diceret, refutauit. ſed Refutatio in rem eſt. Confutatio in perſonam. (Ego quod potui porro) De ſe mediocriter per ἔλλειψιν, moraliter ſatis. (Ego quod potui porro) Ordine. primo dominum, poſt Phor. vltimum ſe poſuit. (Huc ſaluum nunc patruum Geta?) Non optat ſaluum patruum venire ſecundùm Apollodorum. & oſtendit non congruere ſalutem eius cum commodo ſuo. An non dicit malum eſſe & incommodum ſibi, ſed tantum magni terroris plenum aduentum patrui? (A ſua palæſtra exit foras) Bene palæſtram eius dixit lenonis domum, in qua eſt exercitus amator aſſidue. Plaut. Bacch. homo adoleſcens, Penetrem huiuſmodi in palæſtram, ubi damnis deſudaſcitur.

ENimuero &c.) Hic Antiph. ſe incuſat q̄ abierit, & ſimul Getam de rebus oĩbus interrogat. A. Alloquitur ſeipſum. Enimuero. i. certe, tu Antipho cum iſtoc animo. i. tu Antipho iſtius animi, vel habens iſtum animũ, es vituperandus multis modis, Ita ne decet ſup. te hinc abijſſe. i. diſceſſiſſe, & dediſſe. i. commiſiſſe tuam vitam tutandam. i. defendendam, alijs Phæd. & Getæ, & Phor. & bene vitam dixit, nam ſi abſtrahatur ab vxore, putat ſe non poſſe viuere, ſed mortis periculum eſſe ſubiturũ, & decet te crediſiſſe. i. putaſſe alios, ſcilicet Phædriam &c. magis animaduerſuros. i. habituros curę rem tuam. i. tuum negociũ, q̃ te. Nam vt vt. i. vtcunque, hoc eſt qualitercunque alia, in neutro genere. i. reliqua quæ debuiſſent curare. erant. i. ſe habebant, certe. i. ſaltem conſuleres. i. proſpicere, ſeu prouidere debebas illi Phanio, quæ nunc eſt domi tuæ, ne quid, id eſt ne aliquid mali, ipſa decepta propter tuam fidem. i. per tuam promiſſionem pateretur. Cuius Phanij nunc. i. hoc tempore. miſeræ. i. infelicis omnes opes. i. facultates ſunt ſitæ. i. poſitæ, collocatæ, in te vno. i. ſolo. G. Equidem ò here. i. domine. iamdudum. i. paullo ante. incuſamus hic. i. criminamur, culpamus, redarguimus te abſentem. qui abieris. i. diſceſſeris. A. Quærebam teipſum. G. Proſequitur inceptum ſermonem, ſed ea cauſa. i. eo q̄ abieris, nihilo plus defecimus. i. ſuccubuimus, defatigati ſumus in defenſionem tui. A. Obſecro loquere. i. dic in quo loco. i. in quo ſtatu. res. i. negocia, & fortunæ meæ. i. mea infortunia, vel mei euentus ſunt. nunquid ſubdolet. i. aliquãtulum dolet. patri meo q̄ abierim, neque ſubierim eius conſpectum. G. Etiam nihil. i. nulla tenus, nullo modo dolet ei q̄ abieris, quia ex hoc conſiderat te nimio patris timore non audere ſubire conſpectum eius. A. Et porro, id eſt deinde. quid ſpei eſt. G. Neſcio, quid ſperem. A. Ah, interiectio dolentis. G. Neſcio niſi q̄ ſup. Phæd. non ceſſauit eniti. i. conari, laborare pro te. A. Nihil noui fecit ipſe Phædria, q̄a ſolitus eſt hoc facere. vel quia ſoleo pro eo idem facere, vel quia nihil mihi obtinuit noui ſuo nixu. G. Tum. i. deinde. Phormio præbuit. i. præſtitit, oſtendit, exhibuit ſe hominem ſtrenuum. i. acrem fortẽ. itidem. i. ſimiliter, in hac re vt. i. ſicuti. i. ſicut in alijs rebus. A. Quid is paraſitus fecit. G. Ipſe confutauit verbis. i. conuicit per verba patrem admodum. i. valde iratum. A. Heu, interiectio hic oſtendit admirationem facti Phorm. & approbationem. propterea ſubditur. ò Phorm. quaſi dicat, multum tibi debeo, aut aliquid tale. G. Porro. i. deinde, vel certe. ego feci ſup. qđ potui. A. O mi Geta amo vos omnes. G. Principia obtinendi voti ſic ſe habent, vt dico ita, q̄ confutatus eſt ſenex adhuc res eſt tranquilla. i. negotium nihil habet turbationis, & pater manſurus eſt. i. expectaturus eſt patruum. ſ. Chremetem patrem Ph. dum. i. quouſque adueniat huc. A. Quid. i. cur manſurus eſt eum pater. G. Vt aiebat. i. prout dicebat, velle. i. volebat ſe facere de conſilio eius. i. ex eius cõſilio, quod attinet ad hanc rem de nuptijs iſtis. vel vt pro vtpote, vel quia aiebat ſe velle facere &c. A. O Get. quantus metus eſt mihi. i. quantum timeo patruum meum. i. fratrem patris. venire nunc huc ſaluum. i. incolumem, nam vt audio. i. intelligo, aut viuam, aut moriar per vnam. i. ſolam ſententiã eius. quia ſine Phanio non poteſt viuere. G. Phædria

dria adeſt.i.aduenit tibi.i.ad tuum ſolatium. A. Vtinam adeſſet. G. Eccum.i.ecce hic eum.ſ.e ait.i.egreditur. foras à ſua palæſtra .i.a domo lenonis in qua ipſe amator aſſidue exercitatus eſt. Plaut. Abſtine à palæſtra vbi demens deſudatur.

LATO. ARgm̄) Indicat Geta Antiphoni, quid actum ſit. [Enimuero) Accuſat ſe Antipho. & eſt præparatio ad futurū colloquium. [Nam vt vt) Qualiacunque & eſt amplificatio a perſona. [Subolet) Concordaſſe.ſ.cum Phorm. & ſua ſponte victum eſſe. [Verbis) Recte verbis, potius quàm rebus. [Quantus metus) Amatoria optatio qua adoleſcens amorem anteponit pietati. [Palæſtra) Citharistria, metaphoricos, nempe cuius amore exercetur.

PETRVS MARS. ENimuero Antipho) Debere quenque ſuas res curare, nec fortunas ſuas & ſalutem defendendam alijs hominibus cōmittere, præſertim talibus, qui cum nihil recte ſaciant, nec bonæ frugi ſint, omnia in perniciem noſtram machinantur, docet hæc ſcena. Nihil enim pernicioſius, q̄ ſemper ab alijs hærere nec quicquam ſibi ipſi conſulere. Seneca ad Lucilium, Conſilium tuum ſic apud alios ſit, vt abs te auctoritatem accipiat. Sic autem abs te auctoritatem accipiat. ne ſolus id probare videaris. Temeritas.n.in aſſentiendo pernicioſiſſima eſt. Palæſtram hic poſuit pro ganeo, ſiue luſtris, vel lenonis domo per metaphorā, quod ille continuo verſetur, quemadmodum certator, aut athleta in palæſtra quæ eſt locus, vbi luctatores nudi, & oleo quondam perfuſi luctabantur. Vnde Papinius 3. Thebaidis appellanit vnctam palem, id eſt, palæſtram oleo perfuſam.

RIVII caſtigat. ALios tuā rem credidiſti magis q̄ te animaduerſuros) In lib. Halſenſtentano eſt, q̄ te aduerſuros. quod & carminis ratio expoſcere videtur. Eſt aūt Iambicum tetrametrum catalecticum, niſi legas, Alios magis credidiſti tuā rem q̄ te animaduerſuros. [Et quid porro ſpei eſt?) Nos, Ecquid ſpei porro eſt? pro nunquam ſpes, quo modo habent Venetum, Lugdunenſe, Argentoratenſe, alia quædam bonæ fidei exemplaria, ne quid de ſenſu dicam. Facilis aūt hoc loco fuit lapſus particularum ſimilitudine, quæ non hic tantum impoſuit librarijs.

GLAR. AT in hac ſcena magna eſt difficultas, quam leuiter attingunt quorum intereat. Oēs ſunt iambici verſus. Primi quatuor tetr.catal. Et in primo quidē dijābus loco anapęſti loco primo ponitur, & dus, quod vltimum eſt eius verſus à ſequenti verſu eliditur. In 2.verſu vel Tuæ monoſyl. eſt, vel creticus eſt loco quarto. Ita in 3. Tuam monoſyl. vel bacchius loco ſecundo, & s, in Magis eliditur. In 4. Tuæ oi no tollendum puto. Decem deinde ſequentes ſunt acatal. In quorum ſecundo Cuius diſſyllabum eſt, alioqui trochaicū tetr.catal fuerit. In 3: Equidem tertiæ perſonæ eſt, ſi quidē recte legitur. In 4. abijcitur s, in Magis. In 8. Hac re, legendum abſque præpoſitiones, & re corripitur, non eliditur propter vocalem ſequentem. In 9. d, eliditur in Quid. In 12. creticus eſt primo loco. & eſt catal. cum 13. in quo Patruum diſſyllabū eſt, pterea d, eliditur in Quid, & Eū diſſyllabum. Quatuor deinde vltimi rurſus ſunt acatal. Et in primo quidē Eius diſſyllabum. In 2. Mihi diſſyllabum. Quod ſi vtrūque monoſyl. fuerit, vtrunque trochaicū tetr. catal. feceris. Penultimus varie legitur, fiet autem iambicus tetr.acatalect. ſi ita legatur.

Nam vt audio, per eius vnam, aut viuam aut moriar ſententiam. Ita vltimus, in quo quidam libris habent, Vbi nam eſt. alioqui poſterior de Vbi longabitur.

ACTVS III. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Phadria lenonem orat, vt venditam militi Pamphilam non tā cito abducendam tradat, ſe intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione ſit pollicitus.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hac ſcena in petitione verſatur, quæ ſæpe deliberatiuū admittit locum Phadria Dorionem ipſum Lenonem blande precatur & obſecrat ut Pamphilam militi venditam tam cito tradat, pollicetur enim ſe intra triduum Lenoni allaturum, quicquid pro eius redēptione promiſerat, & id quidem cum fœnore alioquin perpeſſurum ſe fore, ni dederit argentum, vt ſibi eripiatur, militiq; pretium numeranti relinquatur. Iidem Antipho atque Geta Lenoni perſuadere nituntur. ADDITIO. *Attende his duros Lenonis mores, lenia adoleſcentis amatoris blandimenta, artificis Poeta admirandum in vtriuſque deſcriptionem varietatem ingenium.*

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

Phadria orat Dorionem, vt triduum maneat, quo pecuniam Pamphila accipiat.

Trochaici Tetrametri Catalectici admixtis Iambicis Acatalecticis. Vnus Senarius Iambicus.

PHAEDRIA, DORIO *leno*, ANTIPHO, GETA.

DORIO, audi obſecro. D. non audio.
P. parumper. D. quin omitte me.
P. Audi, quod dicam. D. at enim tædet iam audire eadem millies.
P. At nunc dicam, quod lubenter audias. D. loquere, audio.
P. Nequeo te exorare, vt maneas triduum hoc? quò nunc abis?
D. Mirabar, ſi tu mihi quicquam afferres noui.
A. Hei, metuo lenonem, nequid ſuat ſuo capiti. G. idē ego metuo.
P. Nō mihi credis? D. hariolare. P. ſin fide do. D. fabulę.
P. Fœneratū iſtuc beneficium tibi pulchre dices. D. logi.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum hercle hoc eſt. D. ſomnium.
P. Experire, nō eſt longum. D. cantilenā eandem canis.
P. Tu mihi cognatus, tu amicus, tu parēs. D. garris modo.
P. Adeo ne ingenio eſſe duro te, atque inexorabili,
Vt neque miſericordia, neque precibus molliri queas?
D. Adeon' te eſſe incogitantē atque impudētem Phędria,
Vt phaleratis dictis ducas me, & meam ductis gratis?
A. Miſeritum eſt. P. hei veris vincor. G. quàm ſimilis vterque eſt ſui?
P. Neque, alia Antipho cū occupatus eſſet ſolicitudine,
Tum eſſe hoc mi obiectum malum? A. ah, quid iſtuc autem eſt Phædria?
P. O fortunatiſſime Antipho. A. ego ne? P. qui quod amas, domi eſt;
Nec cum huiuſ modi vnq̄ vſus venit vt cōflictares malo.
A. Mihi domi eſt? immo, quod aiunt, auribus teneo lupū:
Nam neque, vt amittam à me, inuenio, neque vti retineam, ſcio.
D. Ipſum iſtuc mihi in hoc eſt. A. eia, ne parū leno ſies.
Nam quid hic confecit? P. hiccine? quod homo inhumaniſſimus:
Pamphilam meam vendidit. G. quid? vendidit? A. ain'? vendidit?
P. Vendidit. D. quàm indignum facinus, ancillam ære emptam ſuo.
P. Nequeo exorare, vt maneat, & illo cum vt mutet fidē;
Triduum hoc, dum id, quod eſt promiſſum, ab amicis argentum aufero.
Si non tū dedero, vnam pterea horam ne oppertus ſies:
D. Obtundis. A. haud longum eſt quod orat, Dorio, exoret, ſine.
Idē hoc tibi, qđ bene promeritus fueris, cōduplicauerit.
D. Verba iſtæc ſunt? A. Pamphilam ne hac vrbe priuari ſines?

Tum tu præterea horum amorem diſtrahi poterin' pati?
D. Neque ego, neque tu. G. dij tibi omnes id, quod eſt dignum, duint.
D. Ego te cõplures aduorſum ingenium meũ mẽſes tuli
Pollicitantem, & nil ferentem, flentem: nunc contra, oĩa
Repperi, qui det, neque lacrumet: da locum melioribus.
A. Certe hercle, ſatis ſi commemini, tibi quidem eſt olim dies,
Quam ad dares huic, præſtituta. P. factum. D. num ego iſtuc nego?
A. Iam ne ea præterijt? D. non, verum ei hæc anteceſſit. A. non pudet
Vanitatis? D. minime, dum ob rem. G. ſterquilinium. P. Dorio,
Ita ne tandẽ facere oportet? D. ſic ſum: ſi placeo, vtere.
A. Siccine hunc decipis? D. immo enimuero Antipho hic me decipit:
Nã hic me hmõi ſcibat eſſe: ego hunc eſſe aliter credidi.
Iſte me fefellit: ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui.
Sed vt vt hæc ſunt, tamen hoc faciam: cras mane argentum mihi
Miles ſe dare dixit: ſi mihi prior tu attuleris Phædria,
Mea lege vtar, vt potior ſit, q prior ad dandum eſt. Vale.

DON. DORIO audi obſecro) Hæc ſcena in petitione eſt, quæ ſæpe admittit deliberatiuæ locos. [Dorio audi obſecro) Sunt q ſic legant, vt Dorio Phædria dicat: audi, leno: obſecro, iterum Phædria. [Quin omitte me) Quin, modo corripiendi vel imperandi vim habet. vt, Quin age. [Hei, metuo lenonẽ, ne quid ſuo ſuat capiti) ἀποσιώπησις, ἀπὸ τοῦ ἀξιωματικοῦ, Suo capiti dixit cum dicturus eſſet, Phædriæ, vt, Dardanijq. rogam capitis. [Fœneratum iſtuc beneficium tibi) Id eſt, mihi à te fœneratum. Verum hercle hoc eſt: Bene ipſe dictum ſuum confirmauit. [Cantilenam eandem canis) Ieadicit: vt, Vetus & vulgata cantio. [Tu mihi cognatus) Ab honeſto. [Tu parens, tu amicus, tu) Secunda ἀποσιώπησις. [Phaleratis dictis) Honeſtis atque ornatis: quia dixit, Tu mihi cognatus, tu parens. Et quaſi leno, irridet honeſtatem & deſpicit. [Miſeritum eſt) εἰρωνεία. [Hei veris vincor) Hoc ſibi dicit adoleſcens. [Neque, Antipho alia cum occupatus eſſet ſolicitudo) Hoc dolet Phædria, quòd in eadem re laborauit Antipho, id eſt in amore, quodque amare contigerit. [Neque Antipho alia) Minore aliqua ſolicitudine q̃ hæc eſt, quam nunc gerit. An alia, præter hanc, quam de me gerit. Ordo & ſenſus hic eſt, Neque tum eſſe mihi hoc obiectum malum, cũ Antipho alia ſolicitudine eſſet occupatus leui quapiam, non hac de nuptijs, quæ eſt grauiſſima. [Vnquam vſus venit) Opus aut neceſſe fuit. [Auribus teneo lupum) Græcum prouerbium, τῶν ὤτων ἔχω τὸν λύκον, οὔτ' ἔχειν οὔτ' ἀφεῖναι δύναμαι. [Ne parum leno ſies) ἔλλειψις. deeſt.n. Vereris? [Aere emptam ſuo) Bene ſuo, quaſi de tertia perſona. [Conduplicauerit) Coniunctiuum pro indicatiuo.i.conduplicabit. Hoc eſt aliter, Fœneratum iſtuc beneficium pulchre tibi dices. [Nihil ferentem, flentem) ὅμοιον τῷ γένει vſitatum veteribus. [Tibi quidem olim eſt dies) Hic Olim futuri temporis. Nam leno de accipienda ab adoleſcente pecunia diem conſtituerat, & inuenta meliori conditione, anticipauerat tempus cum adoleſcente præſcriptum. [Iam ne ea præterijt?) Interrogatiue pronunciandum. [Non, verum ei hæc anteceſſit) Vrbane leno hæc anteceſſit, vt alij putant, meretrix vendita, vt alij dies qua lenoni conſtitutum fuit. An apte leno perfidus mentitur, vnde ſequitur, Non pudet vanitatis? Ergo plus eſt Anteceſſit, q̃ Præterijt. [Non pudet uanitatis?) Apparet ſupra lenonem de perfidia anticipati temporis eſſe confeſſum. [Mea lege vtar) Lenonia.ſ.in qua ſemper commodum eſt prius, quam fides.

GVID. DOrio &c.) Hac ſcena Phædria petit à lenone Dorione, vt aliquãdiu expectet, neque det militi Pamphilam quã illi vendidit ppea q Phæd. non afferebat pecunias pro emptione illius puellæ. pollicetur.n.ſe intra triduum allaturum quicq̃d eſt pollicitus, & quidem cũ fœnore alioquin ſe facile paſſurũ, vt puella eripiatur ſibi, & militi tradatur pretiũ dann. P. O Dorio leno. obſecro audi. D. Non audio. nã tu non affers niſi nugas, nec nũmos profers. P. Audi parumper.i.paruo tpe. D. Quin.i.quinimmo, & hẽt vim corripiendi vel imperandi. omitte me.i.quod dr̃, dimitte me in pace. tenebat.n.eum ne puellam militi traderet. P. Audi quid dicam. D. At enim, id eſt ſed certe iã tædet me.i.tędio affectus ſum audire eadem.i.eaſdem res, millies .i.mille vicibus. P. At nunc dicam id quod audies libenter. D. Loquere. audio te.i.pbeo tibi aures. P. Nequeo exorare te.i. perſuadere tibi, vt maneas.i.expectes hoc triduum.i.ſpacium triũ dierum. neque tradas puellam alteri volenti dare pecuniam pręſentem, quod cum audiret leno diſcedere cœpit, quaſi nihil noui audiens, ideo ſubdit. P. Id eſt Quo abis.i.diſcedis nunc. D. Mirabar ſi tu afferres mihi quicq̃ noui. A. Hei, interiectio dolentis metuo lenonem.i.redemptorem puellarum, quas poſtea vendat ne. ſuat, à ſuo is.i.aſſuat, appingat, adiungat, affigat, apponat. ſuo capiti.i.ne in eam ſe inducat ſententiam, vt puellam alteri tradat, futurus Phædriæ maximo dolori. vel ne ſuat aliquid capiti Ph. vt vult dicere Donatus.i.ne aliquid apponat capiti.i.vitæ. P. Id eſt ne aliquid faciat quo langueſcat Phædriam præ dolore, vel tãdem ne impinguat aliquid capiti Phædriæ.i.ne illum verberet, aut fuſtiget, nam videbat eos à longe decertantes, nam leno linquere eum volebat, & Phædria retinebat. G. Ego timeo.i.quod tu metuis. P. Non credis mihi. D. Ariolare, in ſecunda imperatiui, ab ariolor aris verbo deponenti.i.diuina, nam ariolari eſt diuinare, ab aris dictum. P. Sin.i.ſed ſi. do fidem.i.facio tibi ſanctam promiſſionem. nam dare fidem eſt ſancte promittere. D. Fabulæ.i.nugæ, ſunt omnes tuæ promiſſiones. P. Dices iſtud beneficium quod feceris expectando triduum eſſe fœneratum tibi.i.à te mihi ſup. pulchre.i.commode, & venuſte, nam ſum tibi gratiam relaturus, & quidem cum fœnore & augmento, tanquam ſi illud beneficium mihi fœneraueris. D. Logi.i.ridicula ſunt ſupple tua verba, ſeu dicta contemnenda, fabulæ nugæ, & declinatur logi logorum logos, ſed in ſingulari dicitur logos, qđ eſt græcum, & ita logi logorum à græco ſermone eſt, vt inq̃t Nonius. Cic. pro Gallo, bene exponit quid ſit logi locorum. Ego te certo ſcio omnes logos qui ludi dicti ſunt animaduertiſſet. P. Credo mihi gaudebis.i.propter illud factum ſi expectaueris, vel gaudebis facto pro facere, aut feciſſe, hercle iurantis eſt, hoc eſt verum.ſ.te gauiſurum facto, & ita dictum ſuum confirmauit. D. Somnium eſt ſup. quod tu dicis, q.d. nõ plus habet momenti tuũ dictum, q̃ ſomnium. P. Experire.i.proba, fac experientiam, ſiue periculum, nõ eſt longum tempus quod peto.ſ.triduum hoc. D. Canis.i.cantas eandem cantilenam.i.nihil noui affers, in ijſdem ſtas nugis, & longis. Ph. tu eris mihi cognatus ſi hoc feceris, tu eris mihi parens.i.tanquam pater, tu eris mihi amicus. D. Modo tu garris.i.nugaris, vana effutis, & nullius ponderis. P. Adeon'.i.verum eſt verum te eſſe ingenio adeo duro.i.te habere naturam & mores ita duros, & inexorabiles.i.inflexibiles, imperſuaſibiles, à quibus, vel à quo ingenio.i.natura tua nihil poteſt exorari.i.obtineri, ſeu impetrari, es ergo natura ita dura, vt nequeas molliri.i.mulceri, mitigari, mollis fieri, & exorabilis, facilis, ſuauis ac manſuetus, neque miſericordia, neque pręcibus. D. Adeon'.i. eſt ne verum, uel decet ne te eſſe adeo incogitantem.i. inconſideratum, atque imprudentem, vt ſeducas.i.decipias me dictis phaleratis.i.ornatis, à phaleræ rarum tractum eſt phaleratus ta tum, & vt ductes.i.ducas tecum meam puellam gratis.i.ſine pretio & mercede. A. Lenonem ſup. miſertum eſt Phædriæ.i. leno habuit miſericordiam de Ph. & ironia eſt, dicit Donatus quaſi longe abſit à miſerendo leno. Declinatur autem miſeret miſerebat miſeritum eſt, vel miſertum fuit, ſicut tædet tædebat pertæſum eſt, vel fuit. Ph. interiectio dolentis & coniuncti, vincor verbis.i.confutor. G. Quàm.i.quantum, vterq., leno & Ph. eſt ſimilis ſui.i.ſuis vtens moribus, & q dici ſolet inepte) ſunt bene de ſuo vultu, cum dicendum eſſe, ſunt multum ſui ſimiles, quaſi ſuis (pro ſe quiſque) vtens moribus. P. Dolet Phęd. non poſſe ſibi contingere, vt potiatur puella eo tempore, quo Antiph. eſt occupatus alia ſolicitudine maiore, cuius comparatione minus ſibi malum illud exprobraretur, neque hoc malum de emptione puellæ eſſet mihi obiectum, id eſt exprobratum, tum.i.tunc cum Ant. eſſet occupatus.i.detentus alia ſolicitudine grauiore, quia de nuptijs. A. Quia de Antiphone fecit Ph. mentionẽ, ideo ſubdit. ò Ph. quid iſtud eſt de quo loqueris, & es ſolicitus? P. O Ant. fortunatiſſime.i.feliciſſimus. A. Ne.i.utrum. ego ſum fortunatiſſimus. P. Continuat Ph. ſermonem, tui.ſ.tibi, id q amas eſt domi, nec uſus uenit.i.opus, aut neceſſe fuit, nam uſus ſæpe capitur pro opus, nunquam tibi ut conflictares.i.frequenter confligeres, ſeu decertares cum huiuſmodi malo homine.ſ.lenone. A. Mihin'.i.utrum dicis q id, q amo eſt mihi domi, immo teneo lupum

pum auribus.i.per aures, prouerbium eſt, ideo ſubdit ꝙ homines vulgo aiunt de illis, q ſunt perplexi & diſtricti, ꝙ ſtatim ſubdit, nã neque inuenio quo modo amittam a me eam vxorem.i.quia via reijciam a me vetante lege, neque ſcio rei.i.qualiter, retineã eam mecum nolente patre. D. Illud ipſum ꝙ tu dicis. eſſe tibi in vxore, eſt mihi in hoc Ph. nã non ſcio qua via eum a me reijciam, & qua via retineam, cum deſint nũmi, vel in hoc dicit, pro in hoc negocio de emptione puellæ Pamphilæ. A. Eia hortantis, nunquid, q d. non hic.ſ. P. Confecit.i.effecit, ne.i.vt non ſis parum leno, q.d. nõne eſt verum ꝙ Phædria effecit, vt ſis parum leno.i.vt non multum vendideris puellam ei. Ille eſt parum leno, qui parum vẽdit puellas, cum tñ ſoleant lenones, q̃ maxime poſſunt, eas venditare, & vt plurimum cariſſimo pretio, & hoc dicebat Antiph. a lenonem, q dixerat idem ſibi eſſe in Ph. ꝙ erat Antiphoni in Phanio, q.d. ſcio, quare hoc dicas. ꝙ videlicet non vendideris puellam quanti volebas vendere, deinde excipit ſermonẽ Phædriæ. P. Hiccine.i.verum petis an confecerim ne hic eſſet parũ leno, eo ꝙ ipſe.ſ. leno inhumaniſſimus.i.crudeliſſimus homo, vẽdidit meam Pamph. amicã. G. Quid.i.cur.vendidit. A. Ain'.i.dicis ne ꝙ vẽdidit. P. Vendidit. D. Quàm indignũ facinus.i. quãtum magnum malũ, ꝑ ironiam dicit vẽdere ancillã.i.ſeruam emptã ſuo ære.i.ſuis pecunijs. P. Nequeo exorare.i.obtinere, vt maneat.i.expectet, & mutet.i.variet, fidem.i.ꝓmiſſionem ſuã cũ illo cui vẽdidit hoc triduum.i.dũtaxat, ꝑ hoc ſpatium triũ dierũ, dum.i.q̃diu, auſero.i.extorqueo ab amicis id argentum, ꝙ eſt ꝓmiſſum illi a me. Si nõ dedero argentum ꝓmiſſum, tum.i.tunc, nec oppert' ſis.i.ne opperiaris, hoc eſt expectes ab opperior operis oppertus ſum, vel ſuit, p̃terea.i.vltra triduũ, ne quidem.i.ne etiã, vnam horã.i.per ſpatiu vnius horæ. D. Obtũdis me ſup.i. mihi moleſtus es, & tædio afficis tuis ſermonibus. A. O Dorio leno.id tp̃s quod orat.i.petit nõ eſt longum, ſine.i.ꝑmitte, ꝙ ſup. exoret.i.obtineat, impetret qđ' petit, idẽ Ph. cõduplicauerit, pro cõduplicabit, coniunctiuũ pro indicatiuo, tibi hoc p̃mium qđ' bene ꝓmeritus fueris.i.qđ bene merueris, nã ꝓmeremur ſeu ꝓmeremus bona tñ, cõmeremus aũt aut cõmeremur mala. D. Iſtæc q̃ dicis ſunt verba.i.deceptiones, vt Verba dat oĩs amans, vel ſunt verba, q̃ verbotenus dũtaxat afferuntur. nullam ad rem, ſeu nullũ ad effectum ꝓceſſura Antipho, ne.i.verũ, ſinet.i.patieris. Pamph. priuati hac vrbe, & abduci a milite in longinquas regiones, tum.i.deinde, p̃terea, inſuper poteris ne pati amorẽ horum Pãphilæ, & Phædriæ, ſed maſculinũ præponderat fœminino, diſtrahi diſſipari, diſiungi, dirimi. Dor. neque ego potero, neque tu poteris pati eorũ amorem diſtrahi, vel ſit cõceptio, neq; ego, neque tu poteritis pati &c. G. Oẽs Dij dabunt.i.dent tibi id, qđ eſt dignũ.i. id qđ' meruiſti, & hoc ꝑ illud qđ' dixit, neq; ego, neq. tu, q verba oĩa poſſent accipi in patrẽ deteriorẽ. D. Ego tuli.i.toleraui, cõplures.i.multos menſes aduerſum.i.cõtra ingenium meum.i. meã naturã, te Ph pollicitantẽ.i.ſæpe ꝓmittentẽ, & nihil ferentẽ.i.dantẽ, ſeu afferentẽ, tuli te tnq̃ flentem, vt ſine pecunijs me moueres ad miſerationẽ, nũc contra.i.ediuerſo reppeti aliquẽ, q det oĩa, neque lacrymet.i.lacrymas effundat vt tu, da locum melioribus.i.ditioribus te. A. Hercle iurantis eſt, certe ſi ego ſatis cõmemini.i.ſi bene recordor, & memoria repeto, dies eſt olim p̃ſtituta.i.p̃finita tibi, qua die dares.i.dare debeas, p̃tium puellæ huic.ſ. lenoni. P. Factũ eſt.i.tempus ſuerat mihi p̃ſtitutum. D. Ego nõ nego illud.ſ ꝙ dies fuerit mihi p̃ſtituta. A. Ne.i.verum iam ipſa dies.i.ipm tempus p̃terijt.i.euaſit. D. Non p̃terijt dies, verum.i. ſed hæc dies anteceſſit ei diei p̃ſtitutæ, & lex eſt lenonia ſemꝑ paratior puellam vẽdicare quicqd præfinitum ſit. A. Nõ pudet vanitatis.i.nõ te erubeſcis mentiri, ac mendacio fallere fidem, nã vanitas eſt mendaciũ. D. Minime.i.nõ me pudet dum.i.dũmodo, vel quãdiu mendacium ſit ob rem.i.ꝑ vtilitatẽ. G. O ſterquilinium.i.ſordes ipſa, nedũ ſordidus. P. O Dorio, tandẽ.i.ſine longo ſermone rñde ne.i.verum, oportet te facere ita, vt ſis ita mendas. D. Ego ſum ſic.i.ea mente, ea conditione, & talibus moribus, ſi talibus moribus placeo tibi, vtere me.ſ. A. Siccine.i.verũ ſic decipis hũc Ph. D. Immo.i.ſed enimuero.i.certe. A. Hic Ph. decipit me, nam hic Phæd. ſciebat me eſſe hmõi talium morum ego credidi hunc Ph. eſſe aliter.i alio modo ſe habere ita vt nõ eſſet ita pecunijs vacuus. Is Ph. fefellit me, ego nihilo ſum alter.i. alia mẽte, alijſ'ue moribus, ac.i.q̃ fui prius, q.d. nihilo.i.in nullo ſum nũc mutatus ab eo, qđ prius fui, ſed vt.i.qualitercunque hęc q̃ dico ſunt.i.ſe habent, tñ ego faciam, hoc.i.tradam militi puellã miles dixit ſe dare, pro daturum eſſe mihi cras mane argentum, ſi ò Ph. attuleris mihi argentum, & prior.i.ante militem, vtar mea lege.i.mea cõſuetudine meo iure, ſeu more lenonio, vt is ſit potior, id eſt melioris conditionis, qui eſt prior ad dandum pecunias. Lex autẽ lenonia eſt in qua prius commodum eſt, q̃ fides.

ARgu̅m) Certamen inter lenonẽ & Phæd. ob metum amittendæ citharistriæ, quo Lenonis improbitas exprimitur. Et eſt epitaſis p̃iculi alterius patris fabulæ. [Ariolare) Prouerbiale in eum q nihil certi afferat emolumenti. [Fœneratũ) Compenſatum elegans metaphora. [Cantilenã) Prouerbiũ. [Tu amicus, tu) Plura dicturus erat, niſi interpellaret leno. [Phaleratis) Ornatis, metaphora, & ductes, pro potiaris. Nam reſpicit ad verbũ nuptiale, quo ſponſam duci dicimus, & antanaclaſin facit. [Similis tui) Improbus leno, & vanus in promiſſis Phædria. [Conflictares) Actiue. [Auribus teneo) Prouerbium. [Eia, ne pa.) Ironica correptio. parum leno, id eſt, parum improbus. [Quid? vendidit?) Indignatio. [Opertus ſies) Diſtuleris. [Pamphilamne) Indignatio à perſona & loco. [Hæc anteceſſit) Leno pridie exigit argentum, quam deberi cœpit. [Mea lege) Pro conſuetudine, dicit, uel, lege, q̃ præſcribit Leno. LATO.

DOrio audi.) Lenonum quanta ſit improbitas & impietas qui præ lucro turpiſſimu oẽm humanæ vitæ ſocietatem contemnunt & aſpernantur exprimitur hac ſcena. Quare adoleſcens apud Plautum ait in Aſinaria: Poetarum ſimillimæ ſunt ianuæ lenonæ. Si affers, tum patent, ſi non eſt, quod des, ædes non patẽt Et ipſa Lena ibidẽ ſic loquitur, Nam neque vſquam fictum, nec pictum, neque ſcriptum in poëmatis, vbi lena bene agat cum quopiã amante, q̃ frugi eſſe cupiat. Ariolare.i.rem ipſam conijectas me.ſ. tibi nequicquam credere. Eſt enim Ariolari, coniectare & diuinare. Lugi. Græcum eſt, ſignificans inania verba, hoc eſt, verba tñ ſine re. Phalerata dicta, ſunt bona verba, & ad fidem faciendam ornatiſſime compoſita, à phaleris equorum ornamentis. Perſius, Ad populum phaleras ego te intus & cute noui. [Auribus teneo lupum,) Id eſt, perplexus hæreo, neſcio quid ſine periculo agere poſſum. [Da locum melioribus) Id eſt, cede illis qui plus poſſunt, q̃ tu potes, & eſt argumentum a tuto. Sterquilinium, hoc eſt, abiectiſſime & improbiſſime, homo dignus qui perpetuo in ſterquilinio vitam degas. PETRVS MARS.

VT Phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis) Hæc qdem eſt vera lectio. Sed exẽplar Venetum, Lugdunẽſe, alia pleraque habent, Seducas me, ſed mẽdoſe. Sunt ẽt in quibus legatur: Meã duces gratis, ſed & hoc quoque mẽdoſe, cum ſit ductes legendum. Ponitur hic autem ductare in obſcœna ſignificatione, quomodo apud veteres accipi ſolitum, vel ex eo loco Fabij, qui eſt in 8. Inſt. Ora cap. 3. colligitur, vbi ait: Sed qm̃ vitia prius demonſtrare aggreſſi ſumus, vel hoc vitium ſit, ꝙ κακέμφατον vocatur, ſiue mala cõſuetudine in obſcœnum intellectum ſermo detortus eſt, vt ductare exercitus, & patrare bellum apud Saluſtium, ſiue iunctura deformiter ſonat, & quæ ſequũtur. Meminit huius & Diomedes 2. Argyrippus in Aſinaria ad lenã, Solus ſi ductem, referre gratiam nunquam potes. L E. Solus ductato, ſi ſemper ſolus quæ poſcam dabis. Sic alias ſæpe. Phaleratis dictis [Greek] pro honeſtis atque ornatis vſus eſt poeta. Nam propriæ phaleræ equorum atque item equitum nobilium ſunt ornamenta. Exempla paſſim obuia. [Nam neque quomodo à me amittam inuenio) Rectius eſſe opinor, quod in quibuſdam velut Veneto reperi, Nam neque quo à me amittam &c. quomodo etiam à doctis citatur hic locus, omiſſa videlicet particula modo, q̃ & trochaicus reſpuere videtur. Diſſentiunt tamen lib. in membrana deſcripti. [Aut vti retineam ſcio) Nos, Nec vti retineam ſcio ex manuſcripto) Dum id quod eſt proximum ab amicis argentum aufero. [Nos, Quod eſt promiſſum ab amicis argentum &c.) quomodo & manuſcriptum volumen habet, & ſenſus deſiderat. Prior lectio eſt in Vuittembergenſi, & ab hoc propagata. [Iamne ea præterijt?) Nos omiſſa particula illa Ne, Iam ea præterijt? legendum putamus. Monuit enim interpres interrogatiue pronunciandum eſſe, quod non erat cur faceret, ſi legiſſet, Iamne ea præterijt? Habet præterea eodem modo manuſcriptus liber, nequid de ratione metri dicam. Paullo poſt ibidem leges, Non, verum hæc ei anteceſſit, ubi inuerſus erat verborum ordo, contra atque in veteribus habetur. [Is me feſellit) Legendum, iſte me feſellit, quod & ratio metri expoſcit. Eſt autem verſus trochaicus. Sed & ſtatim ſeqtur, ego iſti nihilo ſum aliter, ac fui, vbi eodem pronomine vtitur. RIVII castigat.

TRochaici tetr. catalect. In quorum primo Quin videtur corripitur, niſi loco ſexto ſit antibacchius. In 9. Mihi diſſyllabum eſt, & carmen finitur in Metuo. Alterum à Lenonem incipit. habet autem ante vltimam ſyllabam duos tribrachos, vt ei in Capiti corripiatur, non elidatur. In 10. creticus eſt loco ſexto. In 11. ego tollerẽ Tu, ante Parena, niſi 4. loco amphibrachyn cõſtituamus. Duodecimus ita legitur, in vetuſto lib. GLAR.

Adeon'

Adeon' eſſe te ingenio duro, atque inexorabili,

Quæ lectio placet. Decimusſextus, vt ſit alijs ſimilis trochaicus tetram. catalect. ita legendus eſt,

Miſeritum eſt. P. Hei, veris vincor. G. Quàm eſt vterque
ſui ſimilis.

Decimusſeptimus abſque dubio inter tot trochaicos eſt iambicus tetram acatal. niſi Neque ſit extra carmeo. Decimusoctauus ſi verbum Eſſe ante relatiuum Hoc legatue, trochaicus, alioqui iambicus tetram. acatalect. ſuerit 19. eſt certo trochaicus 20. ſi Venit eſſe præſentis temporis, trochaicus eſſet. Sed ſi præteriti, iambicus, ſed Huius diſſyllabum fiet, & creticus loco ſecúdo. Viceſimus ſecundo ita legendus:

Nã neque quo amittam à me inuenio, neque vti retineã ſcio.

In 25. vel Meam monoſyllabum, vel creticus loco ſecundo. In 27. Nequeo tribrachyn facit abſque eliſione. In 28. Promiſſum legendum, non proximum. In 29 Oppertus duplici pp. In 30. e, in Obtundis, & d, in Quod elidenda, vt ſit trochaicus tetram. catalect. alioqui ſi alterum duntaxat elidatur, fiet iambicus tetr. acatalect. Præterea in 31. i, in idem à ſuperiore eliditur verſu. In 33. iſtorum habet uetuſtus liber, non horom, & ſaoe carmen poſcit eam lectionem. In 35. vel Meum monoſyllabum vel bacchius loco ſexto. In 36. Hæc pronomen ad finem verſus ponendum, ſi quidem legetur. nam in quibuſdam libris omiſſum erat, ego puto non omittendum. In 38. Si coniunctio poſt Satis ponenda, & verbum Eſt, poſt Olim. & bene habebit trochaicus. Ita in 39. Ego poſt illud ponendum. In 40. Iam ea præterijt? vt recte ex Donato adnotauit Riuius. In ſexto a fine Enimuero vel ſecundum corripit, vt ſit anapæſtus, vel producit, vt ſit bacchius. Sequentes duo verſus ex lege carminis trochaici, ex vetuſtorum librorum obſeruatione ita legendi ſunt:

Nam hic me huiuſmodi ſciebat, ego hunc eſſe aliter credidi.
Iſte me feſellit, ego illo nihilo ſum aliter ac fui.

Ita in priore verſu Eſſe verbum ſemel duntaxat legetur, quod in alijs libris bis legebatur, & iſte nimirum rectius, quippe quod continuo pro eodem Phædria repetatur. In penultimo vel Prior monoſyllabum eſt, uel bacchius loco quinto. Ita de mea dicendum ultimo verſu loco primo.

ACTVS III. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Antipho Getam monet vt argentum inueniat quod detur Lenoni à Phadria.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena admonetur Geta de ratione aliqua ineunda, qua poſſit argentum Lenoni a Phadria promiſſum, quam ſubito extorquere, qua in re ſibi Phormionis operam neceſſariam eſſe dicit. Geta hic pleraque comice & moraliter exprimit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Deliberat ſecum Phadria, vnde argentum quo redimat Pamphilam inueniat.

Tetrametri omnes, vt ſuperiores. Dimeter vnus.

PHAEDRIA, ANTIPHO, GETA.

QVID faciam? vnde ego nunc tam
ſubito huic argẽtũ inueniã miſer,
Cui minu' nihilo eſt? quòd ſi hic po
tuiſſet nunc exorarier
Triduum hoc, promiſſum fuerat.
A. ita ne hunc patiemur Geta
Fieri miſerum, qui me dudum, vt
dixti, adiurit comiter?
Quin, cum opus eſt, beneficium rurſum ei experimur
reddere?
G. Scio equidem hoc eſſe æquom. A. age ergo, ſolus ſeruare hunc potes.
G. Quid faciam? A. inuenias argentum. G. cupio: ſed, id
vnde, edoce.
A. Pater adeſt hic. G. ſcio: ſed quid tum? A ah, dictum
ſapienti ſat eſt.
G. Ita ne? A. ita. G. ſane hercle pulchre ſuades: etiam tu
hinc abis?
Non triumpho, ex nuptijs tuis, ſi nil nanciſcor mali,
Ni etiam nunc me huius quærere cauſſa in malo iubeas
crucem?
A. Verũ hic dicit. P. quid? ego vobis Geta alienus ſum?
G. haud puto:
Sed parum ne eſt, omnibu' quod nunc nobis ſuccenſet
ſenex,
Ni inſtigemus etiam, vt nullus locu' relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis illam ignotum abducet locum?
Hem, dum igitur licet, dumq; aſſum, loquimini mecum Antipho:
Contemplamini me. A. quamobrem? aut quidnam facturus? cedo.
P. Quoquò hinc aſportabitur terrarũ, certum eſt pſequi,
Aut perire. G. dij bene vortãt, qđ agas: pedetentim tñ.
A. Vide, ſi quid opis potes afferre huic. G. ſi quid? qd?
A. quære obſecro,
Ne quid plus minus ue faxit, qđ nos poſt pigeat Geta.
G. Quæro: ſaluos eſt, vt opinor: verũ enim metuo malũ.
A. Noli metuere: vna tecum bona, mala tolerabimus.
G. Quantum argenti opus eſt tibi? loquere. P. ſolæ triginta minæ.
G. Triginta? hui, percara eſt Phædria. P. iſtæc vero vilis eſt.
G. Age, age, inuentas reddam. P. o lepidum caput.
G. aufer te hinc. P. iam opus eſt.
G. Iam feres. ſed opu' eſt mihi Phormionem adiutorem
ad rem hanc dari.
A. Præſto eſt, audaciſſime oneris quiduis impone, & feret.
Solus eſt hõ amico amicus. G. eamus ergo ad eũ * ocyus. ** ocyus pſta vt ſit. A. Nunq.*
P. Abi vero: dic, præſto vt ſit domi.
A. Nunquid eſt, quod mea opera vobis opu' ſit? G. nil:
verum abi domum, &
Illam miſeram, quam ergo nunc intus ſcio eſſe exanimatam metu,
Conſolare: ceſſas? A. nihil eſt, æque quod faciam lubens.
P. Qua via iſtuc facies? G. dicam in itinere: modo te hinc
moue.

QVID faciam?) [illegible] ad futurum exitum comœdiæ. [Minus nihilo) [illegible] [Adiuuerit) Secundum o, pronunciari debet. [Adiuuerit comiter) Comiter, veteres dixerũt πρὸς τὸ κῶμον. [Quid faciam?) Comiter, quãuis vterque intelligat quid alteruter dicat, diſſimulãt tamen. [Ni etiam nunc me huius cauſſa quærere in malo iubeas crucem,) q.d. in malo aliud malum. [Relinquatur preci) Bene preci. [Pedetentim) Caute. à pedibus & tentando. [Pedetentim tamen) Hoc quidam ſic accipiunt, tanquam Getæ dicat Antipho, vt caute aggrediatur ſenem fallere. [Iſtæc vero vilis eſt) Amatorie. [Solus eſt homo amico amicus) Apollodorus, [illegible] DON.

QVid faciam? &c.) Hic admonetur Geta de ratione aliqua ineunda, qua poſſit argentum lenoni promiſſum cito extorqueri. P. Quid faciam? vnde .i. a qua rõne, ſeu à quo homine. ego miſer inueniam nunc argẽtum promiſſum huic lenoni tam ſubito cui .ſ. mihi. minus nihilo .i. minus quàm nihil eſt mihi .i. qui minus habeo quàm nihil, hyperbole, qđ .i. ſed ſi hic leno potuiſſet exorari .i. perſuaderi, induci noſtram ſententiam, triduum hoc .i. hos tres dies, dicere .n. recte poſſumus exoraui te hoc biduum. & tu exoratus es a me hoc biduũ .i. te inducendo in meam ſententiam obtinui hoc biduum, vel hoc biduum eſt a te perſuaſo impetratum. GVID.

tum, hoc argẽtum promiſſum fuerat mihi, quo illi ſatisfeciſſem, vel hoc biduum fuerat priua mihi promiſſum ab eo. A. O Geta ne.i.vtrum patiemur eum Ph. fieri ita miſerum, qui Ph. dudum.i. paullo ante, vt dixiſti mihi. adiuuerit me comiter.i.benigne, ſuaoiter, non grauate, ſeu ægre, ſed facile. nam comes ſunt benigni faciles, ſuaues hoĩes, qui erranti comiter pſtant viam non grauatı. quin.i.quinimmo.cum.i.qñ, vel qm̃, opus eſt.i. neceſſe eſt. experiamur.i.tentemus. reddere ei ruſus.i. cõtra aduerſum beneficium.i. vicem rependere ei pro beneficio, & quaſi paria cum eo facere. G. equidem ſcio hoc eſſe æquom.i. decens, & iuſtum, vt rependantur ei vicea. A. ergo quia eſt æquom age.i.da operam, & experire ac de tuis viribus fac periculum, tu ſolus potes ſeruare hũc, ne aut pereat præ deſiderio, & amore, aut abſcedat puellam ſecuturus. G. quid faciam? vt eum ſeruem. A. inuenias argentum. G. cupio inuenire ei, ſed edoce vnde inueniam id argentum. A. Pater adeſt.i.prope eſt. hic.i. Athenis, à quo facile ſi velis tuis calliditatibus poteris quicquam extorquere. G. Scio patrem adeſſe. ſed quid tum? id eſt quid ex eo velis inferre. A. Ah, interiectio ridentis dictum.i.id q̃ dictum eſt. ſat eſt.i. ſufficit ſapienti, vel eſt generale prouerbium dictum.i. breuis ſermo, & quaſi quædam admonitio. ſat eſt.i.ſufficit ſapienti, q̃ etiam vulgo dici ſolet. Bono intelligenti pauca ſufficiunt. G. ne.i. vtrum eſt ita vt ais, vt mihi ſat ſit quod dixeris. A. Ita eſt vt dico. G. hercle ſane.i.certe vel valde. pulchre.i.venuſte. & feſtiue, lepide. ſuades.i.mones, & ſub hæc verba diſcedebat Antiph. ideo dixit Geta etiam tu abis hinc.i.ex hoc loco, quaſi mihi ſoli negotium relinquens. non triumpho, vt ſit verbum.i. non glorior, non lætor ſi nihil mali nanciſcor.i.acquiro, inuenio ex tuis nuptijs. ni.i.niſi etiam nunc iubes.i.vis me quærere crucem.i.ſupplicium vltimũ, quod ſit de me in cruce ſumendum. in malo.i.in incõmodo, ac in infortunio ſeu malitiam & improbitatem cauſa huius.ſ. Phæd. A. Hic Get. dicit verum. P. O Get. quid? modus interrogandi. ego ſum alienus à vobis.i.ſum ne extraneus pro quo nõ debeatis laborare, q.d. non ſum. A. haud.i.non puto te Phædriam eſſe alienum à nobis, immo nobis curæ eſſe debere. Sed ne.i. vtrum parũ eſt? q̃ ſenex Demipho ſuccenſet.i.iraſcitur iure nunc vobis ni.i. niſi, etiam inueſtigemus.i.incitemus, ſtimulemus, vt nullus locus relinquatur preci.i. vt preces non admittantur, ſed contemptui habeantur. Qui.n.iam repulſam ſemel paſſus eſt, non ei patre locus ad rurſus poſtulandum. P. alius.ſ.miles. abducet hinc ab oculis meis illam Pamphilam in locum ignotum. Hem, interiectio dolentis & flentis ac gementis. igitur quia eſt abducenda amica, dum licet.i.dum poteſtis, & dum adſum.i.præſens ſum, nõ diu futurus. ò Ant. vos duo loquimini mecum nouiſſima verba.ſ. vale ſalue &c. & contemplamini me.i.aſpicite me extremum poſt hoc tpˢ forſitan vltra non uiſuri. A. Quamobrem.i. quare te contẽplabimur. aut quidnam.i.quid es facturus? cedo.i.dic Ph. quoquo.i. quocunque terrarum, vocat terrarũ, vt locorũ, gentium, quãtum ad ſententiam, ſuo tñ lepore non carent, quocunque terrarum.i. in quẽcunque locum Pamphila aſportabitur.i.abducetur. hinc.i. ex hac urbe. certũ eſt.i. deliberatum eſt, ſeu conſtitui perſequi.i. uſque ad locũ, quo ibit ſequi, aut certum eſt perire.i. mori in uia Get. dij bene vortant.i. in tuam utilitatẽ & felicitatem uertant. ac pſperitatem, quaſi ſecundent aut ſortunent id, quod agas.i. facias uel dicas cñ agito ſup. q̃ proponis pedetentim.i.caute, à pedibus & tentãdo, uel pedetentim cape pro ſenſim, ſiue paulatim. A. Vide ſi quid opis.i.ſi aliq̃d auxilij potes afferre huic.ſ.Ph. G. dicis ſi quid opis afferre poſſim, ſed q̃d opis poſſum afferre tuo iudicio. A. obſecro quære.i.inueſtiga ne quid.i.non aliquid faxis.i.faciat plus uel minus, q̃ poſtea pigeat nos.ſ.ſit nobis moleſtiæ & dolori, ubi pigeat eſt perſonale. G. quæro an aliquid poſſim. Deinde excogitato modo extorquẽdæ pecuniæ ſubdit, ſaluus eſt Ph. ut opinor.i.ut mea fert opinio. & bene ſaluus dr̃, qui putabat inde ſuam ſalutẽ dependere. Verum enim.i.ſed certe. metuo malum.i.infortunium, q̃ mihi ex eo accidere poteſt. uel malũ.i.ſupplicium, & tormentum. A. noli metuere, tolerabimus una tecũ bona & mala. G. quantum argenti eſt tibi opus.i. quanto argento eges, loquere? id eſt dic. P. Triginta minæ.i.libræ ſunt ſolæ mihi opus. G. dicis triginta minas eſſe tibi opus? Hui, interiectio ridentis, uel admirantis quantitatem pretij. ò Phædria ipſa eſt percara.i.nimis cara, uel ualde. P. uero.i. ſed, iſta.i.talis puella, & tantæ formæ eſt uilis.i.cõparanda paruo pretio in cõparatione ſuæ uenuſtatis. G. age, hortantis eſt aduerbium. Nam his uerbis Geta hortatur Ph. ut bono ſit aĩo. Dabo.i.tradã tibi ipſas minas triginta inuenias. P. ò caput lepidum.i.iucunde, ſerene, & feſtiue, & tũc caput ponitur p toto ipſo homine, uel cape ò Lepidum caput, a quo eſt excogitata habendæ pecuniæ uia. G. auferte.i.amoue te hinc. P. Iam eſt opus vt auferam me hinc. G. Iam.i.ſtatim, feres ad pecunias ad Dorionem lenonem, ſed opus eſt Phor. dari mihi adiutorem ad hãc rem.i. ad extorquẽdas pecunias. A. Ipſe Phor. eſt præſto.i. paratus eſt ad oĩa, & comparet vbi volumus, vel præſto eſt.i.adeſt expeditus, & prõptus impune ei quiduis oneris.i.quodlibet onus audaciſſime, vt ſit aduerbiũ.i. liberrime, ſine timore vllo, & ipſe Phor. feret illud onus, ipſe ſolus eſt amicus ſuo amico, q.d. pauci ſunt ita amici ſuis amicis. G. Ergo eamus ocyus.i.velociter cõparatiuum pro poſitiuo, ad eũ Phor. P. Abi dic Phormioni, vt præſto ſit.i.vt adſit, vt appareat domi. A. Nunquid.i.vtrum eſt aliquid, quod.i.ad quod faciendum opus ſit vobis.i.egeatis opera mea.i.induſtria, ac labore. G. Nihil eſt, in quo ſit opus opera tua vr̃ũ.i.ſed, abi domum, aduerbialiter ponitur domum, & conſolare illam vxorem tuam.ſ.Phanium miſeram, quam ego ſcio nunc eſſe exanimatam.i. cõſternatam, perturbatã metu, ceſſas corripiendo.i. tardas abire domum ad eam cõſolandam? A. Nihil eſt quod faciam æque.i. ita libẽs, vt q̃ abeam domum. P. Interrogat Getam Phædria qua via.i. quo modo, facies illud.i.inuenies minas triginta. G. Dicam tibi in itinere, modo.i.tantummodo, amoue te hinc.

A Rgũ) Præbent mutuam operam adoleſcentes, & Geta impellitur ad ſubueniendũ Phædriæ. [Quid faciam?) Solicitudo Phędriæ. [Pater adeſt) Verecunde indicat occaſionem fallaciæ. [Alius ab oc.) Querela ab indigno, & mox grauioris mali denunciatio ad impellendum Getam. [Plus minus ue) Prouerbialis figura. [Solus eſt) Prouerbium. LATO.

Q Vid faciam?) Adoleſcẽtium amicitias quæ in ſtudijs illius ætatis vtilitatis grã tantũmodo coaleſcunt, hæc ſcena deſignat. PETRVS MARSA. Cic. de Sen. Pares cũ paribus, vetere pũerbio, facillime cõgregantur. Quare ſit, vt adoleſcẽtes ſe plerunq. oẽs mutuo amore cõplectantur, idq. quandiu voluptas eoꝶ cõis eſt. Ariſt. Moralium lib. 8. Adoleſcẽtium amicitiæ volũtatis cauſa inſtitutæ eſſe vñr, nam amãt ſm̃ affectus, & maxime id ſequũtur, q̃ voluptatem in pñtia afferat, veꝶ id ſimul cum ætate mutatur, ex quo fit, vt cito fiant amici, citoq. deſiſtãt. Nam ſimul cũ voluptate amicitia mutatur, at voluptatis celeris eſt mutatio, & ad amores pni ſunt iuuenes, nã amatoria per affectũ & voluptatẽ plurimum ſit amicitia. Itaq. amãt & cito deſiſtunt ſæpe eadẽ die ppoſitum mutantes Delectãtur aũt hi conuerſatione & vſu, nam p hunc modũ amicitia firmatur. Pedetẽtim.i.caute & cũ diligentia & aĩaduerſione, ne in grauius periculũ incidas. Cic. in Ver. Quę tñ à me pedetẽtim cautiq. dñr. Nam dr̃ pedetẽtim, quaſi ſuſpẽſo pede & tẽto incedere, quaſi paulatim, vt faciunt cęci, qui ne offendant, paulatim ambulant.

H I oẽs trochaici ſunt tetram. catal. In ſecundo s, eliditur in Minus, niſi creticum loco primo conſtituamus. In 4 vel Adiuuerit, iu, contra naturam corripit, vel triſſyllabum totum cõpoſitum eſt, vel denique creticus eſt loco ſexto. In 5. ei monoſyllabum eſt. In 9. Ita ne tribrachys eſt abſque vltimę eliſione. In 10. vel ereticus erit locis quarto ac quinto, vel Tuis ac Nihil monoſyllaba ſunt. In 11. Huius monoſyllabum. In 13. d, eliditur in Quod, niſi amphibrachyn loco tertio dicamus. In 14. s, eliditur in Inſtigemus, alioqui iambicus fiet tetr. acatal. In 15. magna difficultas eſt, & aut ducet legendum pro Abducet, aut s, in alius elidendum, & hinc poſt illam legendum, pręterea Meis monoſyllabum, aut denique, quod magis credo, cretici ſunt tertio ac quarto locis. In 20. vel e corripitur in Vide, vel bacchius eſt loco primo. In 23. proceleuſmaticus eſt vel quarto, vel quinto loco. In 24. creticus eſt loco ſecundo, alioqui Tibi abundaret. Vigeſimus quintus, & 26. ita legendi. GLAR.

G. Age age inuentas reddam. P. O lepidum caput. G. Aufer te hinc. P. Iam opus eſt.

G. Iam feres, ſed opus eſt mihi Phormionem ad hanc rẽ adiutorem dari.

Vt in priore verſu Te corripiatur, non elidatur, & s, in Opus, vt ſit trochęus loco penultimo, quanquam & dactylus nõnunquam illic locum habet, vt s, in Opus non prorſus ſit neceſſe elidi. In ſequente autem uel s, in Opus, vel d, in Sed eliditur. Quarto uero loco erit creticus, niſi i, elidere in Phormionem malimus. Denique d, in Ad eliditur. Quintus à fine iambicus eſt dimeter acatal. ſi quidem i, in Abi producte legamus. Sin correpte, quemadmodum & ſequente uerſu, erit trochaicus dimeter catalect. ut ille Horatij,

Non ebur, neque aureum.

In quarto à fine d, eliditur uel in Nunquid, uel in Quod, & Mea monoſyllabum, niſi creticus ſit loco tertio. Item s, in Opus eliditur. In antepenultimo coniunctio Et, à ſuperiore eliditur uerſu, & s, in Intus.

ACTVS

ACTVS IIII. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes. Narrat hic illi cur in Lemno diutius hæſerit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena continetur Demiphonis & Chremetis fratrum iam annis confectorum congreſſio & collocutio. Nam Chremes primum Demiphoni narrat, cur tandiu Lemni moratus ſit. deinde de ipſis Antiphonis Phaniiq; nuptijs conſultationem mutuam pertractant.

ARG. ADR. BARL.

Redit è Lemno ſenex Chremes, qui cum Demiphone fratre conſilium agitat.

Senarij.

DEMIPHO, CHREMES.

QVid? qua profectus cauſſa hinc es Lemnum Chremes,
Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ita non?
C. Poſtquam videt me eius mater hic eſſe diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam neglegentiam: ipſam cum omni familia ad
Me profectam eſſe aiebant. D. quid illic tam diu
Quæſo igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
Senectus ipſa eſt morbus: ſed veniſſe eas
Saluas audiui ex nauta, qui illas vexerat.
D. Quid gnato obtigerit me abſente, audiſtin' Chreme?
C. Quod quidem me factum conſilij incertum facit:
Nam hanc conditionem ſi cui tulero extraneo,
Quo pacto, aut vnde mihi ſit, dicendum ordine eſt.
Te mihi fidelem eſſe æque, atque egomet ſum mihi,
Scibam: ille ſi me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas:
Sin ſpreuerit me; plus, quàm opus eſt ſcito, ſciet:
Vereorq́., ne vxor aliquà hoc reſciſcat mea.
Quod ſi fit, vt me excutiam, atque egrediar domo,
Id reſtat: nam ego meorum ſolus ſum meus.
D. Scio ita eſſe, & iſtæc mihi res ſolicitudini eſt:
Neque defetiſcar vnquam adeo experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.

DON. QVid? qua profectus cauſſa) Hęc eſt narratio ſimplex. [Senectus ipſa eſt morbus:) Apollodorus, τὸ γῆρας ἐστὶν αὐτὸ νόσημα. [Hanc conditionem ſi cui tulero) περισσολογία. quia ferre conditionem alicui dicimus. [Te mihi fidelem eſſe æque,) Mire admixtum ante completam ſententiam de extraneo, Te mihi fidelem eſſe &c. [Tacebit, dum intercedet familiaritas:) Incertum, quando proditum iri ſe dicat, ante, an poſt nuptias. [Vt me excutiam,) Legitur &, Excutiat. [Meorum ſolus ſum meus.) Apollodorus, ἐγὼ γὰρ εἰμὶ μόνος τῶν ἐμῶν ἐμός. [Donec tibi id, quod pollicitus ſum, effecero.) Virg.

Donec me flumine viuo Abluero.

GVID. QVid? &c.) Hic continetur fratrum iam annis confectorum congreſſio, atque de nuptijs ipſis mutua conſultatio. D. Quid? modus interrogandi ex abrupto, ac repente, & ex inſperato. ò Chr. qua cauſſa .i. propter quam cauſam profectus es hinc .i. ex Athenis. Lemnum .i. in illam inſulam in quam præcipitatus fuit Vulcanus. & Lemnū ponitur aduerbialiter ſine præpoſitione tanquam nomen loci proprium, adduxiſti ne filiam Phanium tecum? C. non adduxi. D. quid .i. cur? ita non adduxiſti, vel cur ita dicis? q̄ nō adduxiſti. C. Poſtquam mater eius filiæ meæ videt me eſſe hinc Athenis diutius .i. nimis diu, autem .i. ſed, ſimul .i. cū hoc ætas virginis filiæ meæ iam viri potentis, non manebat .i. non expectabat meam neglıgentiā .i. tardationem, quia nimis morabar hic, neque ſatis diligenter conſulebam nuptijs filiæ meæ, aiebāt Lemnij homines ipſam matrem profectam eſſe ad me Athenas cum omni familia, & cum filia, & famulis. D. Quæſo igitur .i. quia venerat Athenas, q̄ .i. cur, commorabare .i. conſiſtebas, manebas tandiu illic Lemni, vbi .i. poſtquam audiueras id .ſ. matrem cum familia Athenas verſus eſſe iter ingreſſas? C. pol .i. per ædem pollucis, iurantis eſt, morbus detinuit me .i. impediuit quo minus citius venirem. D. vnde .i. à qua occaſione proceſſerat ille morbus, aut quæ .i. vel quō te inuaſerat ille morbus, aut qui .i. quis erat ille morbus, aut febris, aut quiuis alius. C. rogas qui fuerit ille morbus, ipſa ſenectus eſt morbus, quia multa ſenem circumueniunt incommoda, ſed audiui ex nauta, qui vexerat illas .i. qui nauigio illas adduxerat pro pretio, eas veniſſe ſaluas .i. incolumes. D. ò Chr. audiſti ne quid obtigerit tanquam malum gnato meo Antiphoni me abſente .i. cum eſſem abſens. C. quidem .i. certe audiui ſup. q̄ factum facit me incertum .i. dubium cōſilij .i. facit me incertæ deliberationis. Nam quod conſilij pro nuptijs filiæ meæ capiam incertus ſum, vbi incertum iungitur genitiuo forſitan pro ablatiuo, vt Pendeo animi pro animo, vt in 8. lib. epiſt. Cic. Item excrucior animi pro animo. Nam ſi tulero .i. obtulero, poſuero hanc conditionem .i. hanc pactionem, quam tibi tuli, alicui extraneo, qui ſit ducturus filiam cum tali conditione, vt .ſ. me non prodat, aut vxori meæ, aut alijs, dicendum eſt mihi ordine, quo pacto .i. quo modo aut vnde .i. à qua occaſione illa filia ſit mihi, ſecus autem eſt de extraneo. Ille alienus ſi volet me affinem .i. propinquum per nuptias filiæ, tacebit .i. non prodet me, dum .i. quandiu familiaritas intercedet .i. quandiu erit inter nos amicitia, ſin .i. ſed, ſpreuerit .i. contempſerit me. ſciet tunc pluſquam opus eſt ſcito .i. ſcire .i. mihi eſſet opus tunc, vt non tanta ſciret de me, vt me non penderet, & vereor .i. timeo, ne mea vxor reſciſcat .i. cognoſcat hoc .ſ. me habere filiam aliunde, aliquà .i. aliqua via, ſiue aliqua ratione, & cauſa. Quod .ſ. me habere filiam aliunde ſi mea vxor ſcit, id reſtat .i. reliquum eſt id, quod ſequitur videlicet, excutiam .i. eijciam. exturbem me, atque egrediar domo, aduerbialiter, pro aduerbio de loco. Nam ego ſolus meorum .i. ego ſolus ex meis ſum meus .i. in mea poteſtate & arbitrio, q. d. nemo meorum eſt audiens dictis meis, & ideo qui pro me ſtabit nemo erit, ſed exturbabor continuo, vel ego ſolus ſum meus .i. ſum occultus, nemini ex meis credo conſilia mea, ſed apud me tacitus ea recondo. D. ſcio eſſe ita vt dicis, & ideo iſtæc res .i. vt filius meus filiam tuam ſecreto ducat, eſt mihi ſolicitudini. Neque defatiſcar .i. defatigabor, deficiā, deſiſtam, ceſſabo vnquam experiri .i. tentare, probare, periculum omnium facere, donec .i. quouſque, effecero id, quod ſum pollicitus .i. promiſi vltro tibi fratri. Defetiſcor, tiſceris, tertiæ inflexionis & verbum deponens componitur à de & fatiſcor, fatiſceris. in qua cōpoſitione mutatur a, in e, facitq́. defeſſus ſum vel fui in præterito mutuato, & defeſſum in ſupino, vt teſtatur Priſ. in quo verbo mutatum eſt genus, nam fatiſco is à quo cōponi vr̄ neutrū eſt, & defetiſcor deponens, q̄ non eſt mirandum. Nam conſpicor aris deponens eſt, & primæ coniugationis, & eius ſimplex ſpecio actiuum & tertiæ. Eſt aūt defetiſci, defatigari, deficere. Nam qui admodū fatigati ſunt, ſolent fatiſcere .i. aperiri, & oſcitare præ nimia laſſitudine, atque illa ſucceſſiuo ſingultu ductare. Forſitan ēt dici poſſe fatiſcor eſſe quaſi formæ inchoatiuæ à fateor hinc .n. moueor, ut dicam, quod fateor facit faſſum, & ſimiliter defetiſcor facit defeſſum mutata a, in e, ſicut in p̄ti, fatiſco aūt caret ſupino, nec forſitan abſurdum eſt ita aſſerere. Nam qui deficit, aut defatigatus eſt ualde fatetur ſe vlteriori labori parem non eſſe. Oēs in libris hn̄t deſeciſcor per c, quod in caſtigatiſſimo quoque Priſc. volumine ita inueni, quod forſitan tunc dici poſſet à de priuatiue capta, & facio is, ut proficiſcor, teſte Priſc. dr̄ à pro & facio. Nam qui defeſſus eſt, facere q̄ inſtituerat deſiſtit, ac ceſſat, quia tñ facit defeſſum & non defectum, vt proficiſcor facit ꝓfectum, non auſim libere aſſerere. conſpicor tñ facit conſpicatū, quamuis ſpectum facit ſimplex. Et ita magis tertiæ ſententiæ accedo, atque aſſentior, tibiq́. lectori iudicium liberum relinquo.

LATO. ARgū.) Aduentus & ſolicitudo Chremetis ex qua eſt initium ad cataſtrophen amoris Antiphonis. [Lemnos) Inſula vna ex nouem Cycladibus. [Senectus ipſa) Prouerbiū [Conditionē) Nuptias filiæ clam ſuſceptæ. [Vn̄ ſit)

Sub-

ſubaudi filia. [Alienus) .ſ. gener. [Sum meus) .i. mei iuris ac poteſtatis. Nam vxori obnoxium ſe indicat. [Defetiſcat) Deficiam, & facit in præterito defeſſus autor Priſc.

PETRVS MARS. QVid qua profectus cauſa) Vt in ſuperiore ſcena adoleſcentium ſolitos congreſſus & q̃relas explicuit ſic hac ſenũ conuerſationes & colloquia, qualia plerunque eſſe ſolent, ob oculos ponit. Solent .n. ij præſertim ſi inter eos mutua q̃dam familiaritas interceſſerit, de oĩbus rebus cõſtare, & auxilia, conſilia ſubinde expetere. [Senectus ipſa eſt morbus) Signat hic locus, ipſum ſenium omnium morborum & difficultatum receptaculum eſſe, ad quod veluti in officium quandam, oẽ genus morbi confluat, vt illic exerceatur. Deficiunt tunc vires corporis, ſenſus oculorum atque aurium hebeſcit, memoria labat, vigor animi obtunditur. Et ipſa quę iactatur in ſenibus prudentia, poſtremo in deliratione euadit, vt bis fiant pueri, ante quam homines eſſe deſinat.

RIVII caſtigat. AD me ꝓfectam eſſe aiebant) Nos ex pleriſque exẽplaribus omittendum ſuſpicamur, vo͛ eſſe, & quidẽ ſine detrimento carminis. Sed & ſenſus, illo ẽt omiſſo, ꝓbe cõſtat. Verũ diſſentiente manuſcripto, nihil temere mutare auſim. [Nã hãc conditionẽ ſi cui tulero extrario) Hæc vera lectio eſt. Sed manuſcriptum, & ex impreſſis Lugdunenſe, Venetũ, atque alia pleraque extraneo hñt, mendoſe videlicet. Eſt aũt extrarius idẽ qđ alienus, & nulla gñis cognatione aut ſanguinis ꝓpinquitate iunctus. vnde paullo poſt ſeqtur, Ille ſi me alienus ad finẽ volet &c. Per conditionẽ vero nuptias puellæ clã ex vxore Lemnia ſuſceptæ intelligit. Hinc & apud Liu. cõditionẽ filię q̃rere, lib. 3. ab v. c. Inuenire conditionẽ apud Plaut. in Truc. Dicam, vt aliã conditionẽ filio inueniat ſuo, ꝓ aliam filio vxorem q̃rat. Conditionẽ accipere apud eundẽ in Aul. vbi Megadorus cum Euclione de filiæ eius nuptijs agens, Tu, inq̃t, conditionẽ hanc accipe, auſculta mihi, atque eam deſponde mihi. [Neque defetiſcar vnq̃ ego) Nos, Neque defatiſcar vſque adeo experirier. Sic Priſ. legit, quõ ẽt apte quadrat, qđ mox ſequitur, Donec tibi id, quod pollicitus ſum effecero. Habet ita & manuſcriptum exemplar. Neque vero dubium, quin ea demũ verior ſit & ſincerior lectio. niſi quis legere malit, vſque eò, quo Cic. ferè vtitur, vnde facilis ſane lapſus fuit in illud, quod hodie exemplaria hñt. In Veneto eſt, Vnq̃ adeo experirier. [Saluõ venire volupe eſt) Don. volup legit, Hoc volup, inq̃t, modo eſt, vt hoc facul. Sic .n. veteres per apocopã loquebantur. Ita ille. Reperitur apud Plaut. atque Enn. hæc particula, cuius & Non. meminit. [Ego, inq̃t, à principio amici filiam) Nos, iam à principio, quo modo hñt manuſc. libri, eſtq̃ cum elegantius, tum magis Terentianũ. [Aliquantum q̃ afferret, q. diſſoluerem) Nos legẽdum ſuſpicamur aliquantulum, vt vetuſtiſſima quæque ex impreſſis, idem expoſcente rõne metri. licet exẽplaria refragentur calamo deſcripta, q̃ ſi ſequi malis, erit in ſecũda regione carminis ſpondeus, nulla facta vocalis aut diphthõgi potius eliſione, qđ interdum apud Comicos fieri initio huius libelli oſtendimus. [Si illam dant, hanc vt amittã) Nos, mittam, ex Haſſenſteniano, qđ & ſenarius exigit. Ponitur aũt pro omittam κατὰ ἀφαίρεσιν figuræ. [Iam accipiat, illis repudiũ renũciet) Nos ex manuſcriptis, & quibuſdam impreſſis, Iam accipiet: videlicet modo indicatiuo, vt ſit ſenſus: Iam dabitur ei qđ poſtulat. Deinde, illis repudium renunciet, modo imperatiuo. Iubet .n. nuntiũ remittere ſponſæ à qua dotem accepturus erat.

GLAR. SEnarij ſunt. In 6. legendũ Profectã ad me eſſe aiebãt &c. in illic eliditur. In 12. creticus eſt loco primo Multa hic tranſilimus, vt in ſecundo verſu legendũ, Quid ita non? In 3. Eius monoſyll. eſſe. Ita in 5. Meam niſi quis bacchium loco primo conſtituat.

ACTVS IIII. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Tota hæc ſcena eſt Getæ exultantis duos ſibi ſenes offerri, quos fallere poſſit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Geta contẽplatur Paraſiti calliditatẽ, qui quàm primũ intellexit, qua nã rõne, quibus ve medijs ab ſene pecunia extorqueri poſſit. Exultat quoq. verſutꝰ ille Geta duos ſibi offerri ſenes, quos fallere quã facile licebit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Narrat Geta, quod nam emungendi ſenes argento conſilium cum Phormione ceperit.

Senarij.

GETA *ſeruus.*

EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionẽ. venio ad hoiem, vt dicerẽ
Argento opus eſſe, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
Gaudebat: me laudabat: quærebat ſenem:
Dijs gratias agebat, tempus ſibi dari,
Vbi Phædriæ ſe oſtenderet nihilo minus
Amicum eſſe, quàm Antiphoni. hominem ad forum
Iuſſi opperiri: eò me eſſe adducturum ſenem.
Sed eccum: quis eſt vlterior: at at at Phædriæ
Pater venit: quid pertimui autem bellua?
An quia, quos fallam, pro vno duo ſunt mihi dati?
Commodius eſſe opinor duplici ſpe vtier.
Petam hinc, vnde à primo inſtitui: is ſi dat, ſat eſt:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adoriar hoſpitem.

DON. VEnio ad hoiem,) Venuſte repetitũ, hoiem [Hũc adoriar hoſpitẽ) Aſtute hoſpitẽ, de eo q ſupuenit, nomẽ aptũ imprudẽti rerũ, atque alieno ab earum ſcientia. Sal. Vitã ſicuti peregrinãtes trãſegere &c.

GVID. EGo hoiem &c.) Hic Geta apud ſe cõſiderat paraſiti calliditatẽ, qua ſtatim intellexit qua nam rõne extorqueri pecunia poſſet. Geta ego neminem hoiem .i. nullum hoiem. Nam & nemo interdũ capitur tm̃ pro nullus. Vt nemo hõ eſt, nullus hõ eſt. Nullum ergo hoiem vidi callidiorem .i. aſtutiorẽ magis tritom in fallendo, q̃ Phormionem. Venio .i. accedo, ad hoiem Phormionẽ vt dicerẽ ei eſſe opus argento ꝓ Phędria, & vt dicerẽ quo pacto id fieret .ſ. pecunia haberetur. Vix dũ .i. vix adhuc, aduerb. tpis, ſiue nondum non adhuc dixeram dimidiam partem eius qđ dicere volebam, intellexerat, quid .ſ. mihi vellẽ, & quorſum tenderẽ gaudebat, ipſe Phormio laudabat me, q̃rebat ſenẽ Demiphonẽ, vt illum falleret, agebat gr̃as dijs tps dari ſibi .i. opportunitatẽ ſibi offerri, vbi .i. in quo tpe, vel q̃ñ (eſt .n. hic tpis aduerbium non loci) Phormio oſtenderet ſe eſſe nihilominus .i. æque amicum Phędrię q̃ Antiphoni, iuſſi .i. volui hoiem Phormio. opperiri .i. expectare ad forũ, pollicitus ſum ſup. vel dixi me adducturũ eſſe ſenẽ .i. Dem. eò .i. ad forum. Sed eccum .i. ecce hic prope ipſum ſenẽ. Deinde vidit alterum cum eo, ideo ſubdit, quis eſt vlterior .i. quis eſt ex abundanti, vel quis eſt pter eũ, ſiue vltra eum, deinde diligentius viſo pr̃e Phædriæ ſubdit, at at, interiectio timentis, pr̃ Phædriæ venit. Deinde vt collegit ſe, cognouit non eſſe ita timendum, ſed aũt, vacat aũt, vel ponitur pro certe, quid ego bellua .i. inconſideratus veluti bellua timui, q. d. nihil eſt quod mihi timendum ſit. An .i. vtrum, timui, quia duo ſenes ſunt mihi dati .i. oblati pro vno .i. loco vnius quos ambos fallam .i. decipiam. opinor eſſe cõmodius .i. opportunius vti duplici ſpe .i. hr̃e ſpem duplicẽ fallendi hũc, & illũ, vt ſaltẽ ab alterutro pecunia extorqueatur. Petã hinc .i. ab hoc ſene Dem. vñ .i. a quo, inſtitui .i. incepi, primo .i. à principio. Si is ſenex Dem. dat argẽtum, ſat eſt .i. ſufficit, ſi nihil fiet .i. nihil impetrabitur ab hoc Dem. tũ .ſ. tunc, vel (vt alij hñt) tñ, adoriat .i. per inſidias aggrediar petendo hunc hoſpitem .ſ. Chremem, qui ſuperuenit aliunde tanq̃ hoſpes & imprudens rerum actarum, & alienus ab earum ſcientia.

LATO. ARgm̃.) Indicat Geta quid cum Phormione egerit. [Fieret) Eueniret. [Gaudebat) Attende celeritatẽ narrationis. [Sed eccum) παρενθήκη. [Sed quid) Correptio reſipiſcentis. [Hoſpitẽ.) Chremetem, κατ᾽ ἐπιτακτικῶς.

RIVII caſtigat. EGo hominem) Improborum hominum expedita conſilia in fallendis & circumſcribendis probis, detegit hæc ſcena. Hoc genus hominum callidum eſt, hoc eſt longa aſſuetudine in omne genus nequitiarum exercitatum, vt non admodũ graue ſit, vel quamuis paucula mora, technam aliquã & laqueos inuenire, qua improbitati ſuæ ſatisfaciant. Ariſt. lib. 8. Moral. negat inter hos amicitiam conſtare poſſe, quia non ad honeſtatem, ſed potius ad vtilitatem & voluptatem tendit.

GLAR. ET hi ſunt ſenarij. In 8. Amicon accuſatiuo Græco n, legendũ. In 9. Opperiri duplici pp, legendum, & Eò monoſyll. niſi bacchium loco tertio conſtituamus, quemadmodum etiam in ſequẽti eſt loco quinto, vt s, tamen in Quis elidatur, & verſu ſequenti loco primo. Nam pæe de Pertimui, non libenter moueo .i. meũ iudicium, ſequatur q quiſque velit.

Actus

ACTVS IIII. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Geta tulit argentum Phædria.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena fallacia prætexitur à Geta, qua hallucinatus ſenex, triginta minas ſit daturus Phormioni, vt vxorem Antiphonis alteri locet. Interea dabitur ſumma Phædria, interuentuq; nutricis, Phanium à patre ſuo Chremete agnoſcitur, atque ipſi Antiphoni relinquetur.

Senarij.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

Expecto, quàm mox recipiat ſeſe Geta.
Sed patruum cum patre video aſtantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem.
G. Adibo hoſce: ò noſter Chremes. C. ſalue Geta.
G. Venire ſaluom volupe eſt. C. credo. G. quid agitur?
C. Multa aduenienti, vt fit, noua hic compluria.
G. Ita de Antiphone audiſtin' quæ facta? C. omnia.
G. Tun' dixerat huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumiri. D. cum hoc id agebam commodum.
G. Nã hercle ego quoque id quidẽ mecum agitãs ſedulo,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G. vt abij abs te, fit forte obuiam
Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is, qui iſtanc. C. ſcio.
G. Viſum eſt mihi, vt eius tentarem ſententiam.
Prendo hominem ſolum: cur non, inquam, Phormio
Vides, inter vos ſic hæc potius cum bona
Vt componantur gratia, quàm cum mala?
Heru' liberalis eſt, & fugitans litium:—
Nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
Vno ore auctores fuere, vt præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quò euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, ſi illam eiecerit?
Iam id exploratum eſt: eia, ſudabis ſatis,
Si cum illo inceptas homine: ea eloquentia eſt.
Verum pone eſſe victum eum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, ſed pecuniæ.
Poſtquam hominem his verbis ſentio mollirier,
Soli ſumus nunc, inquam, hic. eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his deſiſtat litibus,
Hæc hinc faceſſat, tu moleſtus ne ſies?
A. Satin' illi dij ſunt propitij? G. nam ſat ſcio,
Si tu aliquam partem æqui boniq; dixeris,
Vt ille eſt bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te iſtæc iuſſit loqui?
C. Immo non potuit melius peruenirier
Eò, quo nos volumus. A. occidi. C. perge eloqui.
G. At primo homo inſanibat. C. cedo, quid poſtulat?
G. Quid? nimium: quantum libuit. C. dic. G. ſi quis daret
Talentum magnũ. C. immo malũ hercle: vt nil pudet.
G. Quod dixi adeo ei: quæſo, quid ſi filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias:
Hæc denique eius fuit poſtrema oratio:
Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquom fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eiu' incommodum
In ſeruitutem pauperem ad ditem dari:
Sed mihi opus erat, vt aperte tibi nunc fabuler,
Aliquantulum quæ afferret, qui diſſoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc, ſi volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ ſponſa eſt mihi,
Nullam mihi malim, quàm iſtanc, vxorem dari.
A. Vtrum ſtultitia facere ego hunc, an malitia
Dicam, ſcientem, an imprudentem, incertu' ſum.
D. Quid, ſi animam debet? G. ager oppoſitu'ſt pignori ob
Decem minas, inquit. D. age age, iam ducat: dabo.
G. Aediculæ item ſunt ob decem alias. D. hoi hui,
Nimium eſt. C. ne clama: petito haſce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula: tum autem pluſcula
Supellectile opus eſt, opu' ſumptu ad nuptias:
His rebus pone ſane, inquit, decem minas.
D. Sexcenta proin potius ſcribito iam mihi dicas:
Nil do: impuratus me ille vt etiam irrideat?
C. Quæſo, ego dabo, quieſce: tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi
Geta, occidiſti me tuis fallacijs.
C. Mea cauſſa eijcitur: me hoc æquom eſt amittere.
G. Quantum potes, me certiorem, inquit, face,
Si illam dant, hanc vt mittam, ne incertus ſiem:
Nam illi mihi dotem iam conſtituerunt dare.
C. Iam accipiet: illis repudium renuntiet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat male.
C. Oportune adeo nunc mecum argentum attuli,
Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:
Id ſummam: vxori, tibi opus eſſe, dixero.

DON.

Expecto, q̃ mox recipiat ſeſe Geta,) Ad errorem cumulandũ pſona Antiphonis interponitur, vt ei adaucto metu amittendæ vxoris, maior vis fiat repentinæ lætitiæ. [Volup eſt) Hoc volup nomẽ eſt, vt hoc facul. Sic.n. veteres p ἀποκοπὴν loquebãtur. [Cõpluria.) ſm regulam locutus eſt. nã hoc cõplure, & hæc compluria. [Noua hic cõpluria.) Sic veteres, qđ noſtri dempta ſyllaba cõplura dñt. Sic Cato originum 2. Fana hoc loco compluria. Cic. in Protag. Confirmandi gña compluria. [Credo) Quia veteres hoc plure, non hoc plus dicebant. [Cõmodum) Cõmoda ęſt̃i matio eſt tpis • Cõmodum, tñ q Lucil. Quod mihi cõmodum eſt, aut vda veſtimenta depoſuerã. [Is qui iſtã) ἀποσιώπησις tertia deeſt obtruſit nobis, aut defendit, aut quid tale. [Fugitans litium) Genitiuo caſui vim nois habet Fugitans iunctum, accuſatiuo, vim participij. [Fugitans litium:) Quaſi qđ vult in dño facere, id iam in eo eſſe dicit, præparans hoiem ad contemptũ pecuniæ q̃ poſcetur ſtatim. [Dari tibi in manũ) Datur ei in manũ, q ſeparatim accipit ſine arbitrio, aut interprete, vt puaricator, aut iudex corruptus. [Hæc hinc faceſſat,) Pro hinc ſe faciat. i. abeat, vt hoc ſe faciat, huc accedat, ſignat. [Hęc hinc faceſſat,) Procedat. alias, faciat. Ergo duas res ſignat hoc vnum verbum. An hinc faceſſat, prouerbialiter, quaſi hinc faciat? Plaut. Argentum hic facite. Huc te fac dr̃, pro huc accede. [Aliquam partem) Et ſi nõ totum, vel aliquam partem. [Verba hodie inter uos.) Sic dicebant, iurgium ſignificantes. Proprie verba cõmutare, eſt qđ altercari dicimus. [Quid? nimium: quantum libuit.) Apud quoſdam diuerſæ pſonę cum verbis ſingulis. [Parui retulit) Nihil interfuit, vel paruum inter fuit. i. nihil pfuit. [Non ſuſcepiſſe: inuenta eſt, q̃ dotẽ petat.) In Græca fabula ſenex h. d. Quid intereſt, me non ſuſcepiſſe filiam, ſi modo dos dabitur alienæ? [Sed mihi) παράστασις prima. [Sed mihi opus erat,) Indictio doli eſt. nam ante q̃ petat, petendi cauſam ingerit. [Quæ afferret, q diſſoluerẽ) Quia, ſi opum cauſam habendarum dotatam quæreret, minor eſſet neceſſitas

ceſſitas captandæ opulentioris, æs alienum addidit, cui rei nihil opponi poteſt. [Ab hac accipio quæ ſponſa eſt mihi) Mire accipio, nun accepturus ſum. Et Definitum modum ponit, ne de ſumma dotis ſuperſit diſputatio. [Verum ſtultitia facere) πρᾶγμα tertium. hoc idem .n. valet Verum quod An. [Scientem, an imprudentem) ἀντίθετον ſecundū. nam ſcienti imprudentem reddidit. [Quid ſi animam debet?) Græcum prouerbium, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν ὀφείλει. [Ager oppoſitus eſt pignori ob decem minas) Aſtute non protinus triginta minæ dicit, ſed paulatim colligit, vt partibus congeſtis in ſumma ſenex minus grauetur. nam ſi ſemel diceret, deterreret parciſſimum ſenem. Denique auditis decem minis, ſtatim reſpondet Dabo. conceduntur ab alio decem. de reliquis ſupereſt dubitatio. nam difficilis ad dandum. [Sumptum ad nuptias) Opus eſt, ſubauditur. [Pone ſane, inquit, decē minas) Bene ſane, quaſi plus quiddam exigat, ſed hoc contentus ſit. [Sexcentas proinde potius ſcribito iam mihi dicas.) Perſpicere hinc licet conſuetudinem vtriuſque ſermonis. nam Apollodorus μυρίας dixit, pro multis. Et vt apud Græcos μυρία, ita apud nos ſexcenta dicere pro multis, vſitatum eſt. Cicero, Sexcenta poſſum decreta proferre. [Mea cauſſa eijcitur, me hoc eſt æquō amittere) Ratio cur ipſe viginti dare debeat minas, dante Demiphone decem. [Quantum potes me certiorem) Feſtinat Geta ſcit .n. dixiſſe leuonem, Mea lege vtar, vt potior ſit qui prior ad dandum eſt. [Quæ quidem illi res vortat male.) Non deſinit poëta oſtendere auaritiam Demiphonis, qui nec ideo libenter fert dari aliquid Phormioni, quia ſic cōmodum ei eſt. Virg. Hus illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos. [Mecum argentum attuli) Comicum. Argentum præſto eſt, & cauſa additur cur præſtò, & vnde ſit. ſimul iracundiæ vxoris, & iurgio præparatur locus. [Fructum, quem Lemni, &c.) Et Lemni, & Lemno legitur. [Reddunt prædia) ἐχόμενα ἐπιφέρουσι.]Et proprie de fructu, reddunt. [Id ſumam) Non fructum, ſed argentum. [Id ſumam) Impendam. vnde & ſumptus dictus. [Vxori, tibi opus eſſe, dixero) Bene eſſe non ſuiſſe: ne iam repetendum videretur. [Opus eſſe, dixero) Adiunctiuum, pro pronunciatiuo. vt in Eunucho, Perculeris iam tu me.

GVID. EXpecto &c.) Hic à Geta texitur fallacia, qua allucinatus ſenex triginta minas ſit daturus Phormioni, vt vxorē Antiphonis alteri locet, interea dabitur ſumma Phæd. interuentuq. nutricis Phan. à patre ſuo agnoſcetur, & Antiphoni relinquetur. A. Antipho hæc ſecum tantum loquitur. Expecto q̄ i. quantum, mox .i. cito, vel ſtatim. Geta recipiat ſeſe i. ſe retrahat ad me, ſiue ſe referat. Sed video patruum. ſ. fratrem patris mei, & patrem Phædriæ ſtantem cum patre. Hei mihi interiectio dolentis datiuo iuncta, q̄ .i. quantum timeo, q. d. multum, quo .i. in quā ſententiam, vel opinionem, ſeu in quam partem aduentus huius, patrui impellat .i. inducat patrem. G. adibo hoſce .ſ. Demiphonem, & Chremetem, hoc ad ſeipſum dicit. Deinde accedens ad eos, inquit. ò noſter Chremes. Deinde intercepit ſermonem Chremes. C. Geta ſalue. G. ſubdit quod omiſerat. volupe eſt .i. voluptas eſt, vel voluptatis cuiuſdam loco eſt, te veniſſe ſaluū. Volupe nomē eſt voluptatis, ſicut facul, pro facultate inuenitur, & pro faculter. Nam veteres ſic loqui per apocopē gaudebant. C. Credo tibi eſſe voluptati aduentum meum. G. quid agitur? C. Multa fuerunt ſup. noua vt fit .i. contingere ſolet, mihi aduenienti .i. cum venirem, hic .i. Athenis compluria .i. permulta ſunt ſup. noua, & recte compluria dicimus. Nam hoc cōplure & hæc compluria veteres dictitarunt, quia hoc plure, non hoc plus dicebant, hæc Donatus. G. ita comprobat hac particula dictum. C. Audiſtin'. i. verum accepiſti ea quæ facta ſunt de Antiphone. C. Audiui omnia. G. tum .i. tu ne ò Demipho diceras huic Chr. q̄ facta erant. ò Chreme facinus indignum .i. nefarium ſcelus eſt hic .i. eo modo, circumiri .i. circumuenire, decipi falli. D. Agebam .i. loquebar conferebam, communicabam id .i. facinus indignum cum hoc fratre meo. commodum .i. nacta opportunitate ita, vt commodum vice aduerbij fungatur ſignificantis opportune, dicimus .n. eleganter. Tu commodum Diuertiſti .i. commode, opportune, in tempore quo debebas, & bene æſtimato ac conſiderato tempore. Terent. in Eun. Virgo ſeſe interea commodum huc aduertat in hanc noſtram plateam, commodum .i. (quod dici ſoles) qn̄ vidit bonum ſuum, vel ſuam oportunitatem. G. Nam hercle ego quoque .i. etiam agitans mecum .i. voluens, verſans, voluntans, conſiderans apud me id facinus, ſedulo .i. inſtanter, ſine dolo, inueni remedium huic rei, vt non admittatur vxor Antiphonis. D. O Geta quid inueniſti, ſup. quod remedium ſup. excogitaſti? G. Vt .i. poſtquam abij .i. diſceſſi abs te. forte Phormio fit obuiam, aduerbium .i. in occurſum mihi Get. G. qui Phormio? ſuit .ſ. tibi obuius. G. Is ſuit Phormio, qui obtruſit ſup nobis iſtam puellam. C. ſcio .i. intelligo. G. viſum eſt mihi .i. commodum eſſe iudicaui, vt q̄ pertentarem .i. experirer, ſententiam .i. opinionem eius. P. prendo .i. comprehendo, tanquam familiariter locuturus, & cogniturus hominem Phormionem, ſolum i. ſine arbitris, ſeu interpretibus, inquam .i. dico illi. ò Phormio, cur non vides .i. animaduertis, prouides, vt ſi fieri poſſit ſupp. hæc negotia de illis nuptijs potius componantur .i. tranſigantur, concordentur paceantur inter vos cum bona gratia .i. cum beneuolētia, q̄ cum mala gratia .i. cum maleuolentia vel ſic ſi velis, cur non vides ſi vt .i. ſi aliquo modo, ſiue aliqua ratione, & via, hæc potius componantur inter vos cum bona gratia &c. Herus .i. dn̄s, eſt liberalis .ſ. Demipho. & fugitans litium .i. iurgiorum, vbi fugitans vim nominis habet cum genitiuo iungatur, nam quidem hercle .i. per herculem, ceteri omnes amici ipſius Demiph. fuerunt modo .i. paullo ante, vno ore .i. vna omnium voce, vno conſenſu, auctores .i. ſuaſores, ut Demiph daret hanc vxorem præcipitem .i. exturbaret eam ac præcipitaret de thalamo filij ſui eā poſt hanc non redituram. A. Antipho hæc audiens, neque tn̄ apparēs ſubinde verba interponit. Quid hic Get. cœptat .i. incipit facere, aut quo .i. in quem exitum, ſeu effectum, ipſe euadet .i. erumpet, perueniet hodie. G. proſequitur ſermonem. G. quaſi alloquatur Phormionem. ſic .n. refert quaſi ſic fuerit cum eo locutus. an .i. verum tu Phorm. dices dominum daturum pœnas .i. punitum iri, legibus .i. per leges. ſi eiecerit .i. exturbauerit illam è domo ſua. Iam id, quod dices .ſ. eum daturum pœnas eſt exploratum .i. certum, & bene prouiſum, ac conſtitutum. Ea, aduerbium hortantis, vt potius velit componi omnia, q̄ in contentionem deſcēdere, ſatis ſudabis .i. laborabis in æſtum, & quidem vehementer ſi inceperis .i. ſi incipias litigare cum illo homine .ſ. domino meo, ea .i. tanta ipſe dominus eſt eloquentia .i. tantam habet eloquentiam, vel tanta eloquentia pollet, vel ea eloquentia eius eſt .i. talis eſt eius eloquentia, vt ea eloquentia ſint caſus nominatiui, verum .i. ſed pone .i. finge, fac, eſto, ſit ita, faue, vbi dicunt poſito caſu, eum dominum eſſe victum in cauſſa .i. eſto quod eſſet victus, at tamen tandem .i. vt vno verbo dicam, qd' ſentiores .i. negocium, capitis .i. vitæ eius, non agitur .i. non tractatur, ſed tantum res pecuniæ agitur, ita vt ſola eſſet mulcta pecuniaria. Poſtquam ſentio .i. percipio hominem Phormionem molliri .i. mitigari, molleſcere, & mollior fieri his verbis, quæ dixi inquam .i. dixi nunc ſumus ſoli .i. ſine arbitris .i. in hoc loco, eo .i. ea re .ſ. quia ſumus ſoli. dic quid velis dari tibi in manum .i. pecunia præſenti, vt herus deſiſtat .i. ceſſet, ſupſedeat. his litibus .i. ab his iurgijs, & vt hæc puella faceſſat hic .i. diſcedat, receda, abeat, hinc .i. ea domo heri. Faceſſo interdum ſignificat facio. Inde faceſſere negotium .i. exhibere ſolicitudinem & curam. Interdum ſignificat ire ad faciendum. Interdum ſignificat diſcedere, nam qui diſcedit ab aliquo loco, remotum ſe facit ab illo, ediuerſo facere huc, ſignificat accedere ad hunc locum, vt ſi diceretur, fac te huc, idem eſt ac ſi diceretur, accede huc, ideo fac te hinc, ſignificat diſcede hinc, ſicut fac te huc ſignificat huc accede, & quid inquam velis tibi dari, ne .i. vt non, ſis moleſtus .i. vt nihil moleſtiæ hero afferas in his rebus. A. ſatis ne Dij ſunt propitij .i. benigni fauentes, ſecundi, q. d. nōne Dij ſunt illi multum benigni ac faciles, qui patiantur eum ita egregie mentiri, vel qui ſit ita animo quietus, nec (vt videtur) multis agitatus curis, videtur enim nihil eſſe ſolicitus, qui talia & excogitat & recitando inſiſtit. G. Proſequitur inceptum ſermonem, nam ſat ſcio ſi tu Phormio dixeris aliquam partem boni & æqui .i. aliquid bona æquitate ſubnixum .i. aliquid quod vtile & honeſtum videatur, vt ille herus eſt vir bonus .i. iuſtus .i. qua bonitate eſt uir ille, uel pro ea bonitate qua eſt, ſeu quæ ſua viri eſt probitas, non commutabitis hodie tria uerba inter uos, .i. non altercabimini diu ſimul vltro, citroq. nam uerba commutare eſt quod altercari dicimus, nam altercando ultro citroque uerba coniectantur, & cōmutantur Dem. quis iuſſit te Getam loqui iſtæc cum Phormione? C. immo non potuit melius .i. aptius perueniri, in uerbo imperſonali. eò. aduerbium ad locum .i. ad eum ſtatum, quo .i. ad quem nos uolumus peruenire: A. occidi .i. perij. D. perge .i. perſeuera, proſequere loqui. G. at primo .i. in principio, homo Phor. inſaniebat .i. furebatur, cū ei iſta dicerem. D. cedo .i. dic, quid poſtulat ut non ſit moleſtus, & vt puella faceſſat. G. petis quid poſtulet, poſtulat nimium .i. immoderatum pretium, ſiue munus, uidelicet tantum poſtulat quantum libuit ſibi. D. dic quid poſtulet. G. dicit forſitan ſe facturum ſi quis daret talentum magnum quod conſtat ex octoginta libris ut ſupra. D. immo hercle ſi quis daret ei malum .i. incōmodum, aut ſupplicium, aut tormentum, h. d. indignatus, im moderatione

mn lerat inne petentis, q.d. ſe mali illi dare magnum, ꝙ tantum pretium, vt.i.q. aliter, quomodo interrogando, nihil pudet vel ſe vel illum hoc dicere ſup. G. Quod t.ſed. adeo i certe, dixi ei id, quod ſequitur, vel adeo i.certe, hinc eſt ſup. quod diai, quæſo i. peto a te, quid peteres ſup. ſi ipſe herus locaret.i. daret nuptui ſi lia n ſuam vnicam.i.ſol un, reſpondit ſup. quod parui retulit.i. parum profuit, vel parum interfuit, ſeu parua fuit commoditas, non ſuſtepiſſe.i.non genuiſſe aliam, filiam, ſiue non habuiſſe aliã filiam præter vnicam, cum inuenta ſit alia propinqua, quæ petit dotem, qualis fuit Phanium, quę per leges petit à cognato dotem, qua alicui poſſit locari, ergo ſic altrue, Inuenta eſt.i. acceſſit, emerſit in lucem vna cognata, quæ petat dotem, vt redeam, id eſt vt veniam, vt Cic. Ad Chriſippi laqueos reuertamur.i. veniamus, accedamus. vt accedam ergo ad pauca.i. ad ſermonem breuiuſculum, ac vt omittam ineptias.i. ſatuitates. inconſiderata dicta illius, deniq..i.poſt multa, hæc fuit poſtrema oratio eius .i.vltimus mecum ſermo, inquit.i.dixit, ſic. ego Phor.iam à principio volui ducere ſuum amici vxorem.i.capere eam in vxorem, vt fuerat æquum.i.honeſtum, & æquitati congruum. Nam incommodum eius veniebat mihi in mentem, videlicet pauperem puellam dari.i.traduci, transferri ad diuitem maritum in ſeruitutem.i.in omnem ſubiectionem, qm̃ propter paupertatem vxor redditur magis obnoxia, & velut ſerua coniugi ſuo diuiti. ſic diues vxor contra. Sed vt nunc aperte ſabuler.i. verniliter loquar tibi, erat mihi opus illa uxore, quæ afferret aliquantum.i.dotem alicuius quantitatis, qui i.vt, uel qui ſit ablatiuus.i.à quo aliquanto, uel qui.i.unde diſſoluerem.i.diuerſis ſoluerem ea quæ debeo, etiam ſi nunc Demipho uult dare tantum quantum accipio pręſenti pecunia ab hac filia, quę eſt mihi ſponſa.i.promiſſa, nullam filiam malim dari, mihi uxorem, ꝙ illanc filiam amici. A. Antipho hęc ſolus loquitur, ego ſum incertus utrum dicã hunc Getam facere id, quod facit ſtultitia.i. per ſtultitiam an malitia.i. per malitiam, & verum dicam eum facere id ſcientem.i. de induſtria, an imprudentem.i.per imprudentiam & inconſiderationem. D. Quia Geta dixerit Phor.dixiſſe ſibi fore opus uxore, quę afferret unde diſſolueret, quę deberet, nũc per prouerbiũ loquitur Demipho. quid ſi animam debet.i.ſquid dicas ſup. uel cenſeas, uel eſt modus interrogandi, ſi Phor.debet non ſolum pecunias, ſed etiam uitam, animam enim pro uita intellige. G. Geta uidens per illud prouerbium ſenem uelle ſcire quidnam deberet, neque ita in obſcuro uelle promittere ſe diſſoluturum debita, oſtendit, quæ ſint debita Phor. inquit, ager eſt oppoſitus pignori.i.oppigneratus, hoc eſt datus in pignus, ob.i.propter, decẽ minas.i.libras. D. Age age, hortantis eſt, iam i.nunc, ipſe Phor. ducat Phanium, ego dabo illas minas decem, & agrum repignerabo. G. Item.i. ſimiliter, ædiculæ.i. domuncula eius, ſunt datæ ſup. vel poſitæ pignori ob alias decem minas. D. hui, interiectio ridentis, vel indignãtis, nimium eſt.ſ. ſoluere viginti minas. C. Ne clama.i. noli clamare. petito à me haſce decem minas. G. Ancillula.i.parua ancilla, eſt emenda vxori, tum.i. deinde, opus eſſe ſupellectile pluſcula.i.paullo maiore, & ampliore, & numeroſiore.i. opus eſt paullo pluribus vtenſilibus. opus eſt ſoquã ſumptum ad nuptias faciendas, inquit Phor. ſane. in hac particula concedentis eſt, q.d. fiet ita vt vis, pone.i. ſupputa decem minas his rebus.i.pro his rebus prædictis.ſ.pro ſupellectile pluſcula. D. proinde.i. pro hac re potius, ſcribito.i. ſcribat mihi ipſe Phor.ducentas vel ſexcentas dicas.i.cauſas, vel libellos & cõtrouerſias. D. dica ſatis iam dictum eſt, nihilo do.i. nihil volo illi dare, ne.i. vtrum, ille eſt ſup. ita impuratus.i.impurus, improbus, immundus, inhoneſtus factus, vt etiam irrideat.i. illudat ſeniores. C. Quæſo.i.obſecro. tu modo.i.tantummodo, quieſce.i. noli te turbare, ego dabo illas decem minas, & ita erunt viginti, quas ſum daturus, fac vt filius tuus ducat illam.ſ. filiam meam, quam nos volumus eum ducere. A. Hei mihi.i.dolore afficior. ò Geta occidiſti me tuis ſallacijs.i.aſtutijs & fraudibus. C. Ipſa puella eijcitur mea cauſa.i.amore mei emittitur à domo fratris, vt filius eius ducat filiam meam, æquum eſt.i.iuſtum eſt, me amittere hoc.i.has viginti minas. o. Phor. inquit, in hæc verba, ò Get.fac me certiorem ſi parentes Antiphonis dant illam puellã mihi cum dote, vt amittam.i. a me reijciam, ac repellam hanc quæ iam mihi ſponſa eſt, ne ſim incertus, nam illi parentes eius conſtituerunt, id eſt deſtinauerunt dare mihi dotem. C. Iam, id eſt nunc, vel ſtatim accipiet promiſſam dotem, renunciet.i. ſignificet illis parentibus alterius repudium.i. recuſationem illius puellæ, ducat hanc puellam in vxorem. o. Quæ res.i.quæ dos male vortat illi, id eſt quæ in ſuam conuertatur perniciem. C. Adeo.i. certe attuli nunc opportune, id eſt (quod dicitur) bene ad punctum, argentum meum.ſ.fructum.i.redditum, quem prædia.i.poſſeſſiones vxoris meæ reddunt, vnde redditus. Lemni.i. in Lemno inſula, ſumam.i. impendam, inde ſumptus, ſumam id argentum, dixero.i.dicam vxori meæ, cum quæret ſuas pecunias, opus eſſe tibi illis, id eſt te egere illis, & ita me tradidiſſe tibi eas mutuas.

A Rgũ) Geta dolo extorquet argentum à ſenibus, & Antipho in metum conijcitur, quæ eſt eius periculi epitaſis. [Cur non] Proſopopœia callide fingentis ſe ſedulo egiſſe cum Phormione. & totum principium comparatum eſt ad beneuolentiam, vt facilius obtineat quod intendit [Daturum pœnas] Occupatio, & mox ſolutio à perſona, [Occidi] Tacita exclamatio perculſi ob dictum Chremetis. [Talentum magnum] 80.librarum erat, minus 60 [Ita vt æquom] Honeſta ratio a perſona. [Dica] Cauſa, actio. Et dicam ſcribere, eſt formulam intendere, & certa lege agere apud iudicem. [Sexcentas] Prouerbialiter dictum eſt, pro, multas, ex vſu illorum temporum. LATO.

E Xpecto) Doloſi hominis & callidi ſimulatoris qui mendacijs & dolis rem ſuam agit, perfidiam, malitiam, improbitatem hæc ſcena exprimit. Ab his.n. hominibus difficillime quiſpiã ſibi cauere poteſt quia ſpe vtilitatis & amicitiæ fallere didicerunt, idq. non dolo tm̃ malo, ſed peſſimo. Et ergo bene Seruius iureconſultus, eiuſmodi dolum machinationem interpretatur, alterius decipiendi cauſa, cum aliud ſimulatur & aliud agitur. Labeo calliditatem, fallaciam, machinationem ad circũueniendum fallendum & decipiendum, dolum eſſe dicit. Sed quia pauci ſunt, in quibus non verſetur ipſe dolus, ideo boni perpauci ſunt, qm̃ bonus eſt, qui nemini nocet. [Mala gratia] Gra ex hoc loco cognoſcitur eſſe ex ijs vocabulis, quæ à grãmaticis dñr media, hoc eſt quæ in bonam, & in malam partem interpretationẽ ſuſcipiunt. Eſt ergo mala gratia, quæ per ſimultatem, diſſidium & animorum contentionem ad finem perducitur, vt quoties in iudicio multis litibus res peraguntur, dñr mala gratia cõponi. [Fugitans litium] Nomen pro participio, hoc eſt qui iudicium ſubire non vult, contentiones forenſes detrectat, & mauult diſpendium aliquod pecuniarum incurrere, ꝙ dubium litis euentũ experiri. [Præcipitem hanc daret] Ex ædibus eijceret. [Dij ſunt ꝓpitij] Hoc eſt dubito an furioſus ſit, numq. illi mentem dij adeo eripiunt. [Tria non commutabis] i. vix tribus verbis ages. PETRVA MARA.

C Armina ſunt trimetra iambica. In 3. verſu Huius diſſyll. eſt. In 9 m, non eliditur in Circum. In 14. Eius diſſyll. In 18. s, eliditur in Herus. In 20 creticus eſt loco tertio. In 21. d, eligitur in Quid, niſi bacchium loco primo conſtituamus. In 26. Eius monoſyll. In 28. s, eliditur in Sumus, & creticus eſt loco quinto. In 33. vel Ve à ſuperiore carmine eliditur, eliſo a, in Dixeris, vel eſt bacchius loco primo. In 37. At initio legendum, non A. In 42. Ei diſſyll. & in proximo Suam diſſyll. In 43 vel bacchius eſt loco primo, vel legendum Ad pauca vt redeam, & Illius triſſyll. eſt, & in 44. Eius monoſyll. Ita in 47. In 50. Ac, pro Et, legendum. Nam Debeo primam producit. In 54. s, eliditur in Incertus, & in 55 in Oppoſitus. Et in 56. Ob eliditur ab ſuperiore verſu. Et in 57. Hui diſſyll. Et in 58. Te corripitur, non eliditur. In 59. bacchius eſt loco quarto. ſi quidem Ancillula ὑποκοριστικῶς recte legitur 60. Don. videtur legiſſe ad hunc modum. GLAR.

Supellectile opus eſt, & ſumptu ad nuptias.

Alioqui, vt vulgo legitur, s, in priore Opus eliditur. In 62. Iam colliditur meo quidem iudicio, & creticus loco ſecundo. In 67. vel Mea monoſyl. vel bacchius eſt loco primo. In antepen. legendum Mecum ante Argentum.

ACTVS IIII. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Obiurgat Antipho Getam, cuius opera ſe in periculum veniſſe putat ne extrudatur coniunx. Idem ab eodem placatur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic Antipho plane perturbatur, in Getã ſtomachatur, debacchaturq́; vtpote qui ſibi, vt putat, ex re ferme tranquilla, turbulentiſſimã reddiderit. tandem tamen mox ipſum perſuaſionibus Geta demulcet, & placabiliorem efficit. ADDITIO. *Ad intelligentiam illius Geta dolis in calce huius ſcena poſitis. Quod res poſt illa etc. Attende tu primo, Getam per totam Comœdiam à Poëta introduci callidiſſimum & verſipellẽ, qui palbum ad omnem ventum flectere nouit, is nunc Antiphoni perſuadet ob* huiuſ-

huiuſmodi portenta in auſpicandis nuptijs incidentia, eas nuptias facile poſſe, ſi non euitare, ſaltem, dum argentum a ſenibus emungatur, protelare. Ater alienus canis, hoc funeſtas fore nuptias portendebat anguis per impluuium decidens de tegulis, intoxicationem gallina canens vxorem marito ſuperſtitem fore. Ariolus eſt qui diuina quadam mente vaticinatur, dictus quaſi fariolus a fando Haruſpex ab haruga, id eſt ab hoſtia nominatur Ante brumam, &c. Hic deridet poëta dierum obſeruatores, & ſuperſtitioſos.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Narrat Geta Antiphoni, quomodo emunxerit ſenes argento.

Senarij.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egiſti? G.
emunxi argento ſenes.
Satin' eſt id? G. neſcio hercle: tantum iuſſu' ſum.
A. Eho verbero, aliud mihi reſpondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ergo narrem? opera tua ad
Reſtim mihi quidem res redijt planiſſume:
Vt te quidem omnes dij, deæq., ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid velis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem ſi accipiet, vxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? G. enim non ducet. A. noui: ceterum
Cum argentum repetent, noſtra cauſſa ſcilicet
In neruom potius ibit. G. nihil eſt Antipho,
Quin male narrando poſſit deprauarier.
Tu id, quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contra iam. ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paululum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Id ille iſtis reddet. A. quamobrem? aut quid dicet? G. rogas?
Quot res? poſtilla monſtra euenerunt mihi:
Introijt in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quæ cauſſa eſt iuſtiſſima.
Hæc fient. A. vt modo fiant. G fient: me vide.
Pater exit: abi, dic, eſſe argentom, Phædriæ.

DON. EMVNXI argento ſenes) Mire, cum e contrario dicatur emunctus homo, elegãs & facetus vt Horat. de Lucil. Emunctæ naris, inquit. [Satin' eſt id?) Hoc eſt, id ne tibi videtur ſatis eſſe ad miſerias meas? An quaſi εἰρωνικῶς dicit, vt dicere ſolemus, Bene habet nunc, aut, Feciſti certe quod debuiſti. Ideo autem ſubambigue locutus eſt, vt nequaquam poſſet alter interpretari à Geta, qui reſpondebit, Neſcio hercle, tantum iuſſus ſum. [Vlcus tangere) Prouerbiale, non εἰρωνικῶς dixit. [In neruum potius ibit.) Decipier, à prouerbio tracto a ſagittarijs, cum eis, conatuſq. tendentis arcum non inuolatum teli, ſed in ruptione nerui expetatur. [Tu id, quod boni eſt, excerpis) Honeſte excerpis dixit. & attende quemadmodum dicat excerpi bona, quibus non vtatur. [Ante brumam) Arte irriſit homines Terentius, quibus religio ſit aggredi negotium aliquod diebus decreſcentibus. [Gallina cecinit) Obſtetricum eſt, in qua domo gallina canat, ſuperiorem marito eſſe vxorem. [Interdixit hariolus) Hariolus eſt, qui diuina mente vaticinatur. dictus hariolus quaſi fariolus, a fatis & a fando. H, enim pro F, & item F, pro H, in multis locutionibus mutabantur. An ab halando? nam halitu ſolent excludere velut mortalem animam, et diuinam recipiant. vnde & vocem eiuſmodi dabant, quæ eſt O E, quia O E ſonus exhalandi vim præſtat. [Ante brumam) Quòd ante brumam dies decreſcere incipiant. [Haruſpex vetuit) Haruſpex, ab haruga nominatur. nam haruga dicitur hoſtia, ab hara in qua concluditur & ſeruatur. hara autem eſt, in qua pecora includuntur. Plautus, Ruſticus hircus, hara moſtellaria. [Fient me vide) Reſpice vultus mei fiduciam. ſic Græci, nam aliter Latini, ſi quidem quia nullum periculum eſt. [Me uide) Quia in iure promittit, & interponit ſuam fidem, quod nos dicimus, Me habes. [Vide) Reſpice.

GEta &c.) Hic Antipho totus perturbatus Getam alloquitur, ſuper eo quod fecerat, ac tandem lenitur ipſe Antipho a ſeruo Geta. A. O Geta, vocatiuus eſt. G. Hé, interiectio animaduertentis. A Quid eſt Get. emunxi. i. euacuaui, purgaui ſenes, Demiphonem, & fratrem argento. Interdum emunctus homo dr̃ elegans & facetus. A. Ne. i. vtrum id, quod feciſti eſt ſatis rectum ſup. eſt recte factum. G. Hercle neſcio an ſit ſatis rectum. ego, iuſſus ſum facere tm̃ i. duntaxat hoc ſ. extorquete pecunias. A. Ehu, admonentis interiectio & excandeſcẽtis, ò verbero. i. digne verberibus multis, & declinatur verbero verberonis, rñdes mihi aliud, ac. i. q̃ rogo. i. peto. G Ergo quid narras? A. Peius ſup quid ego narrem? quidem. i. certe. res. i. negocium, redit mihi planiſſime. i. redibit mihi manifeſtiſſime, ad reſtim. i. ad ſuſpendium. i ad chordam, qua mihi parem ſuſpendium. Nam reſtis chorda eſt, q d. res tota eo redacta eſt, et de ſuſpendio poſſim cogitare, & quidem tua opera. i. tua induſtria & tuo facto. vt. i. vtinam. Dij & Deę oẽs tam ſuperi. i. cœleſtes, q̃ inferi. i. infernales perdant. i. deſtruant te, exemplis malis. i in exempla aliorũ, quę ſint tibi mala & noxia hem, interiectio dolentis vel indignãtis, mandes. i. cõmittas, per ironiam huic Getę ſi quod habes ſup. quod velis curatum. i. q̃ velis factum eſſe recte. i. vt decet. mandes ergo huic, qui auferat. i. abducat te. ad ſcopulum. i. editum ſiue eminentem locum, vnde te des præcipitem, vel in ſcopulum. i. in tempeſtatem & perturbationem ac periculum, nam ſæpe in ſcopulis, id eſt rupibus marinis acutis naues periclitantur. è tranquillo. i. ex quieto loco & ſtatu, quid fuit minus vtile. i. inutilius. quam tangere. i. attingere, attractare. hoc vlcus. i. hunc locum noſtrę materiæ periculoſum & lædentem, ſi tangatur ſicut vlcus, eſt autem dictum prouerbiale, aut quid fuit vtilius, quam nominare vxorem. i. facere mentionem de illa ſpes. i. expectatio eſt iniecta. i. indita patri, illam vxorem poſſe extrudi. i. expelli à viro cedo. i. dic. porro. i. deinde. ſi nunc Phormio accipiet dotẽ vxor eſt ducenda domum. i. in domum iure matrimonij, quid fiet tunc. G. Enim. i. certe Phormio non ducet eam. A. Noui. i. ſcio, ceterum. i. ſed. cum ſenes repetent. argentum. ſ. id eſt certe, potius ipſe Phormio ibit in neruum. i. nimis conando decipietur noſtra cauſa, more illius ſagittarij, qui magno conatu tendens arcum ſępe neruum frangit, & ita ſuo impulſu fruſtratur ac decipitur, vel ibit in neruum pôt capi pro conijcetur in vincula, & in carcerem potius detrudetur noſtra cauſa. G. O Antipho nihil eſt quin. i. quod non, poſſit deprauari male narrando illud. i. peruertendo veritatem, tu excerpis. i. extra his, euellis, extorques, elicit id, boni, quod eſt in hac re, & dicis id mali quod in ea re eſt nunc, iã audi contra. i. viciſſim id quod ſum dicturus, ſi Phor. acceperit argentum, exor eſt ducenda vt ais, concedo tibi fateor, hoc eſt tibi aſſentior quidem. i. certe, ſpatium tandem vocandi ad nuptias, & ſacrificandi pro nuptijs, et res proſpere cedant, dabitur paullulum nuptijs apparandis. i. ad apparandas nuptias. Interea dum hec agentur amici Phęd. dabunt argentum, quod. ſ. de daturos polliciti ſunt. i. promiſerunt. Ille Phor. reddet id argentum illis ſenibus. A. Quamobrem. i. quare reddet, aut quid dicet illis, quare. ſ. non ducat. G. Rogas. i. inquiris tu. dicet ſup. hoc quod ſequitur, quot res, q. d. multę euenerunt mihi poſt illa monſtra. i. poſt illa prima auſpicia pro nuptijs captata, in quibus captandis apparuerant monſtra. hęc ſunt illa quę euenitunt, alienus canis. i. non noſter pater. i. niger, introiuit ædes noſtras. i. in domum noſtram. anguis. i. ſerpens decidit. i. deorſum cecidit per impluuiũ. i. per locum non coopertum in medio tecti. Eſt enim impluuiũ (ait Varro) id q̃ relictum erat in medio tecti, vt lucem caperet deorſum,

deorſum,quo impluebat.dictum vtique à pluuia. Anguis itaque decidit de tegulis per impluuium. gallina cecinit,hariolus.i.diuinatoe interdixit.i.prohibuit ne ducerem vxorem, hariolus eſt q diuina mente vaticinatur dictus quaſi fariolus,a faris & a fando, aut ab halando, nam halatum ſolent excludere velut mortalem animam,vt diuinam recipiant,vnde & vocem hmői dabant, quę eſt hoc φ hoc ſolum exhalandi vim pręſtat. haruſpex.i.inſpector hoſtiarum & diuinatoe.i. extis earum. nam haruſpex dicitur ab haruga.i.hoſtia,cuius inſpiciebatur exta, quæ haruga dicitur ab hara,in qua concluditur & ſeruatur hoſtia. Hara.n.eſt ſtabulū in quo pecora includuntur. haruſpex ergo vetuit incipere aliqd noui negocij, ante brumam.i. ante quam dies decreſcere incipiant,bruma dicitur illa pars hyemis, in qua dies ſunt breuiores à bromin.i.a breuitate dierum, quæ cauſa.i. excuſatio, vel quæ occaſio non ducendi vxorem eſt iuſtiſſima.i. digna quę admittatur,hęc dixi fient. Anut.i.vtinam.i.vtinam fiant modo. G. Fient ſine dubio,vide me.i.aſpice vultus mei fiduciam, pater tuus exit, abi.i.diſcede.die Phædriæ argētū eſſe inuentum,vt bono aio ſit.

LATO. ARgm) Expoſtulatio Antiphonis cum Geta,& mox confirmatio. [Ad reſtim) Dictum deſperantis,& eſt prouerbium. [Vlcus tangere) Prouerbiū de eo qui importuna mētione alicuius rei offendit. [Monſtra) Proſopopœia ficte cauſantis omnium dicacitatem,& eſt faceta teriſio eorum q ſe huiuſmodi ſuperſtitionibus alligabant. [Ante brumam) Diebus decreſcentibus,qui religioſi habebantur.

PETRVS MARS. GEta) Hariolos & haruſpices qui ex rebus contingentibus & caſualibus,ſiue a fortuna pendentibus aliquid certi & cōſtituti conſtituunt,deridet hęc ſcena. Et merito ſanè ſuperſtitioſos iſtos impoſtores inceſſunt oēs,nam ſi ad illorum obſeruationes vitam degeremus,fieri non poſſet, vt vnq̃ tranquilla mente & ſedato animo pedem extra limē proferremus, Ad reſtim res redijt,hoc eſt,ad laqueum. Nam amatores qui non poſſent amatis cōpotiri,propter amoris impatientiam laqueo vitā deponere ſolent. [In neruum potius ibit) Hoc eſt incarcerandum ſe committet. Monſtra ſunt,quę aliquid portendunt,& plerunque malum,vnde quis dira ominari poſſit. [Introije in ędes) Ex ſuperſtitione veterum hoc dicit,nam his de cauſis, nuptię ne fierent poſſent,prohibebantur. Et alienus canis intrans ædes,ſignificabat adulterum,qui lectum connubialem conſpurcaret. Anguis per impluuium immiſſus,veneni præparationem, quod alter ex cōiugatorum alter exhiberet,gallina canens,maritum perditorum imperium virile, & iuſſibus vxoris auſcultaturum.

RIVII caſtigat. QVicte ad ſcopulum è tranquillo inferat) Hic verſus non eſt in omnibus manuſcriptis. Eſt aūt velut prouerbialis locutio,qua & Titus Liuius vtitur 8. Bel. Aſiatici: Tū illam tempeſtatem coortam,quæ ad Antiochum ſicut in ſcopulis intuliſſet. [Interea amici quod polliciti ſunt &c.) Nos,interea quod ſunt polliciti argentum,dabunt,id iſtia reddet. Ita ſpectatæ fidei lib. & melior ſanè fuerit verſus. Porrò aliquis locum explanare volens adiecisse vē amici,cum id quidem ex ſuperioribus intelligi poſſit. Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reijciat. Vnum ex manuſcriptis voluminibus habet Ne ſi altera illa &c. quod & ipſum probè quadrat. Nos eliquimus vulgatā lectionem,quæ & elegantior eſt, &,vt puto verior.

GLAR. ET hi verſus ſunt ſenarij,vt prioris Scenæ. In verſu ſecundo s, eliditur in iuſſus. In 5. Ad eliditur ad ſuperius carmen. In 6.vel Deæ monoſyllabum eſt, vel amphibrachys loco quarto. In 8.vel d, in Quod eliditur, vel bacchius eſt loco tertio. Ita in 13. vel legendum,

Quid fiet. G. Non ducet enim.

vel bacchius eſt loco tertio. In 21. carmen ita auctore Riuio legendum,quæ lectio placet,

Interea, quod ſunt polliciti argentum, dabunt,

Et Amici intelligitur,quod aliquis inſultit, explere cupiens ſenteniam. In 26. creticus eſt loco quarto. Multa ſcio eſſe hic effugia,ſed quæ vehementer diſplicent.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur ſenes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem inſtigat vt argentum ſoluere feſtinet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Demipho Chremetem conſulit,quanam via tutiore pecunias Phormioni tradat,ne,vt callidus eſt, poſtea acceptum neget.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Demipho qua ratione pecuniæ non ſolutionem faciat, fratri oſtendit.

Iambici quadrati Acatalectici.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

QVIETVS eſto inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cum dem: &,quamobrem dem, commemorabo. G. vt cautus eſt, vbi nil opu'ſt.
C. Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet.
Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reiciat.
D. Rem ipſam putaſti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. C. vbi hoc egeris,
Tranſito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quàm hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat;
Et magis eſſe illum idoneum,qui ipſi ſit familiarior;
Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantū is voluerit.
Datum eſſe dotis. D. quid, malum, tua id refert? C. magni Demipho.
D. Non ſat, tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat?
C. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe eiectam putet.
D. Idem ego iſtuc facere poſſum. C. mulier mulieri magi' congruet.
D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire poſſim,cogito.

DON. QVIETVS eſto inquam: ego curabo,) Quietus.i. ſecurus. ab eo quod præcedit, id quod ſequitur. [Vt cautus eſt, vbi nil opu'ſt.) Conſulit, inquit, quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit: ſi quidem argentum Phædriæ ſub nomine Phormionis. [Dum lubido eadē hæc manet.) Bene libidinem poſuit pro voluntate hominis incerti ac leuis. [Forſitan nos reijciat) Mulierem .ſ. An vere nos.i. negotium & cōditionem? [Rem ipſam putaſti.) Pro diſputaſti modo. [Quid, malum, tua id refert?) Malum, interiectio. & eſt ordo. [Quid tua id refert? C. magni Demipho.) Nota reſponſum contra Quid referr, nō ad qd relatū. Et qre quo dicatur, Quid mea, q d tua. an deeſt Ad:ut ſit, ad mea, aut ad tua? [Reperire illas) Filiā & vxorē.

QVietus &c.) Hic Demipho conſulit, qua via certiore Phormioni tradat ſuas pecunias. D. inquam.i. dico tibi Chremes. eſto.i. ſis, quietus.i. ſecurus, ſine ſolicitudine. ego curabo.i. efficiam. ne quid verborum.i. ne aliquas deceptiones Phormio, & ſui fautores. duint.i. dent. Dare.n. verba decipere eſt, ego nunquā amittam à me.i. nō patiar exire è manibus meis hoc argentum, temere.i. inconſulte. nā amitto hic ponitur quaſi pro à me emitto, nunq̃ ergo amittam. quin.i. φ non adhibeam.i. aduocem mihi teſtes. cui dem.i. tradam hoc argētum, & cōmemorabo.i. faciam mentionem, quamobrem.i. qua rōne & occaſione dem illud argentum. G. vt.i. quantum Demipho eſt cautus. vbi nihil.i. nō eſt opus ſup. eſſe cautum, nā potius deberet eſſe cautus in non dādo & in agnoſcendo fallaciam. C. atque opus eſt facto.i. facere ita vt dicis, at matura.i. feſtina cum maturitate, dū.i. quandiu, hæc libido.i. hæc volūtas hois incerti & leuis, manet eadē.i. in eodē tenore, nā ſi illa altera, quā dicit ſibi ſpōſam, magis inſtabit.i. vrgebit inſtātius, forſitā eijciat.i. repellat nos.i. nēm negotium, & noſtrā conditionē, ſeu pactionē. G. putaſti.i. diſputaſti, dr̄ Don.i. cōſideraſti rē ipſamq́. id qd̄ eſt. D. Ergo Get. duc me ad eum Phor. G. non moror.i. non ſum in mora, vel in me mora non eſt. C. vbi.i. poſtq̃ egeris hoc.i. dederis Phormioni argentum pñtibus teſtibus, tranſito.i. transfer te ad vxorem meā, vt conueniat.i. alloquatur hanc vxorem Antiph. priuſq̃ abit.i. diſcedit, hoc.i. ex

huiuſmodi portenta in auſpicandis nuptijs incidentia, eas nuptias facile poſſe, ſi non euitare, ſaltem, dum argentum a ſenibus emungatur, protelare. Ater alienus canis, hoc ſaneſtas fore nuptias portendebat anguis per impluuium decidens de tegulis, intoxicationem. gallina canens vxorem marito ſuperſtitem fore. Ariolus eſt, qui diuina quadam mente vaticinatur, dictus quaſi fariolus a fando. Haruſpex ab haruga, id eſt ab hoſtia nominatur. Ante brumam, &c. Hic deridet poëta dierum obſeruatores, & ſuperſtitioſos.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Narrat Geta Antiphoni, quomodo emunxerit ſenes argento.

Senarij.

ANTIPHO, GETA.

GETA. G. hem. A. quid egiſti? G. emunxi argento ſenes.
Satin' eſt id? G. neſcio hercle: tantum iuſſu' ſum.
A. Eho verbero, aliud mihi reſpondes, ac rogo?
G. Quid ergo narras? A. quid ergo narrem? opera tua ad
Reſtim mihi quidem res redijt planiſſume:
Vt te quidem omnes dij, deæq́; ſuperi, inferi
Malis exemplis perdant. hem, ſi quid velis,
Huic mandes, qui te ad ſcopulum è tranquillo inferat.
Quid minus vtile fuit, quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta eſt ſpes patri,
Poſſe illam extrudi. cedo, nunc porro Phormio
Dotem ſi accipiet, vxor ducenda eſt domum:
Quid fiet? G. enim non ducet. A. noui: ceterum
Cum argentum repetent, noſtra cauſſa ſcilicet
In neruum potius ibit. G. nihil eſt Antipho,
Quin male narrando poſſit deprauarier.
Tu id, quod boni eſt, excerpis: dicis, quod mali eſt.
Audi nunc contra iam. ſi argentum acceperit,
Ducenda eſt vxor, vt ais: concedo tibi:
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, ſacrificandi dabitur paullulum:
Interea amici, quod polliciti ſunt, dabunt:
Id ille iſtis reddet. A. quamobrem? aut quid dicet? G. rogas?
Quot res? poſt illa monſtra euenerunt mihi:
Introijt in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit: interdixit hariolus,
Haruſpex vetuit ante brumam aliquid noui
Negoti incipere; quæ cauſſa eſt iuſtiſsima.
Hæc fient. A. vt modo fiant. G fient: me vide.
Pater exit: abi, dic, eſſe argentum, Phædriæ.

DON. EMVNXI argento ſenes) Mire, cum econtrario dicatur emunctus homo, elegãs & facetus vt Horat. de Lucil. Emunctæ naris, inquit. [Satin' eſt id?) Hoc eſt, id ne tibi videtur ſatis eſſe ad miſerias meas? An quaſi εἰρωνικῶς dicit, vt dicere ſolemus, Bene iubet nunc, aut, Feciſti certe quod debuiſti. Ideo autem ſub ambigue locutus eſt, vt nequaquam poſſet aliter interpretari à Geta, qui reſpondebit, Neſcio hercle, tantum iuſſus ſum. [Vlcus tangere) Prouerbiale, non εἰρωνικῶς dixit. [In neruum potius ibit.) Decipiet, à prouerbio tracto a ſagittarijs, cum vis, conatusq́. tendentis arcum non inuolatum teli, ſed in ruptione neruis expectatur. [Tu id, quod boni eſt, excerpis) Honeſte excerpis dixit. & attende quemadmodum dicat excerpi bona, quibus non vtatur. [Ante brumam) Arte irriſit homines Terentius, quibus religio ſit aggredi negotium aliquod diebus decreſcentibus. [Gallina cecinit) Obſtetricum eſt, in qua domo gallina canat, ſuperiorem marito eſſe vxorem. [Interdixit hariolus) Hariolus eſt, qui diuina mente vaticinatur. dictus hariolus quaſi fariolus, a fatis & a fando. H, enim pro F, & item F, pro H, in multis locutionibus mutabantur. An ab halando? nam halitu ſolent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipiant. vnde & vocem eiuſmodi dabant, quæ eſt O E, quod O E ſonus exhalandi vim præſtat. [Ante brumam) Quòd ante brumam dies decreſcere incipiant. [Haruſpex vetuit) Haruſpex, ab haruga nominatur. nam haruga dicitur hoſtia, ab hara in qua concluditur & ſeruatur. hara autem eſt, in qua pecora includuntur. Plautus, Ruſticus hircus, hara moſtellaria. [Fient me vide) Reſpice vultus mei fiduciam. ſic Græci, nam aliter Latini, ſi quidem quia nullum periculum eſt. [Me vide) Quia in luce promittit, & interponit ſuam fidem, quod nos dicimus, Me habes. [Vide) Reſpice.

GETA &c.) Hic Antipho totus perturbatus Getam alloquitur, ſuper eo quod fecerat, ac tandem lenitur ipſe Antipho a ſeruo Geta. A. O Geta, vocatiuus eſt. G. Hé, interiectio animaduertentis. A. Quid eſt Get. emunxi. i. euacuaui, purgaui ſenes, Demiphonem, & fratrem argento. Interdum emunctus homo dr elegans & facetus. A. Ne. i. vtrum id, quod feciſti eſt ſatis rectum ſup. vel recte factum. G. Hercle neſcio an ſit ſatis rectum. ego, iuſſus ſum facere tm. i. duntaxat hoc ſ. extorquere pecunias. A. Eho, admonentis interiectio & excandeſcẽtis, ò verbero. i. digne verberibus multis, & declinatur verbero verberonis, rñdes mihi aliud, ac. i. q̃ rogo. i. peto. G Ergo quid narras? A. Petis ſup quid ego narrem? quidem. i. certe. res. i. negocium, redit mihi planiſſime. i. redibit mihi manifeſtiſſime, ad reſtim. i. ad ſuſpendium. i. ad chordam, qua mihi parem ſuſpendium. Nam reſtis chorda eſt, q. d. res tota eo redacta eſt, vt de ſuſpendio poſſim cogitare, & quidem tua opera. i. tua induſtria & tuo facto. vt. i. vtinam. Dij & Deę oẽs tam ſuperi. i. cœleſtes, q̃ inferi. i. infernales perdant. i. deſtruant te, exemplis malis. i. in exempla aliorũ, quę fiet tibi mala & noxia hem, interiectio dolentis vel indignãtis, mandes. i. cõmittas, per ironiam huic Getę ſi quod habes ſup. quod velis curatum. i. q velis factum eſſe recte. i. vt decet. mandes ergo huic, qui auferat. i. abducat te. ad ſcopulum. i. editum ſiue eminentem locum, vnde te des præcipitem, vel in ſcopulum. i. in tempeſtatem & perturbationem ac periculum, nam ſæpe in ſcopulis, id eſt rupibus marinis acutis naues periclitantur. è tranquillo. i. ex quieto loco & ſtatu, quid fuit minus vtile. i. inutilius. quam tangere. i. attingere, attractare. hoc vlcus. i. hunc locum noſtrę materiæ periculoſum & lædentem, ſi tangatur ſicut vlcus, eſt autem dictum prouerbiale, aut quid fuit vtilius, quam nominare vxorem. i. facere mentionem de illa ſpes. i. expectatio eſt iniecta. i. indita patri, illam vxorem poſſe extrudi. i. expelli à viro cedo. i. dic. porro. i. deinde. ſi nunc Phormio accipiet dotẽ vxor eſt ducenda domum. i. in domum iure matrimonij, quid fiet tunc. G. Enim. i. certe Phormio non ducet eam. A. Noui. i. ſcio, ceterum. i. ſed. cum ſenes repetent. argentum. ſ. id eſt certe, potius ipſe Phormio ibit in neruum. i. nimis conando decipietur noſtra cauſa, more illius ſagittarij, qui magno conatu tendens arcum ſępe neruum frangit, & ita ſuo impulſu fruſtratur ac decipitur, vel ibit in neruum põt capi pro conijcietur in vincula, & in carcerem potius detrudetur noſtra cauſa. G. O Antipho nihil eſt quin. i. quod non, poſſit deprauari male narrando illud. i. peruertendo veritatem, tu excerpis. i. extrahis, euellis, extorques, elicit id, boni, quod eſt in hac re, & dicis id mali quod in ea re eſt nunc, iã audi contra. i. viciſſim id quod ſum dicturus, ſi Phor. acceperit argentum, vxor eſt ducenda vt ais, concedo tibi fateor, hoc eſt tibi aſſentior quidem. i. certe, ſpatium tandem vocandi ad nuptias, & ſacrificandi pro nuptijs, vt res proſpere cedant, dabitur paullulum nuptijs apparandis. i. ad apparandas nuptias. Interea dum hæc aguntur amici Phęd dabunt argentum, quod ſ. ſe daturos polliciti ſunt. i. promiſerunt. Ille Phor. reddet id argentum illis ſenibus. A. Quamobrem. i. quare reddet, aut quid dicet illis, quare. ſ. non ducat. G. Rogas. i. inquiris tu. dicet ſup. hoc quod ſequitur, quot res, q. d. multę euenerunt mihi poſt illa monſtra. i. poſt illa prima auſpicia pro nuptijs capta, in quibus captandis apparuerant monſtra. hęc ſunt illa quę eueniunt, alienus canis. i. non noſter pater. i. niger, introiuit ædes noſtras. i. in domum noſtram. anguis. i. ſerpens decidit. i. deorſum cecidit per impluuiũ. i. per locum non coopertum in medio tecti. Eſt enim impluuiũ (ait Varro) id quod relictum erat in medio tecti, vt lucem caperet deorſum,

deorſum, quo impluebat. dictum vtique à pluuia. Anguis itaque decidit de tegulis per impluuium. gallina cecinit, hariolus. i. diuinator interdixit. i. prohibuit ne ducerem vxorem, hariolus eſt q. diuina mente vaticinatur dictus quaſi fatiolus, a fatis & a fando, aut ab halando, nam halatum ſolent excludere velut mortalem animam, vt diuinam recipiant, vnde & vocem hmôi dabant, quę eſt hoc q hoc ſolum exhalandi vim pręſtat. haruſpex. i. inſpector hoſtiarum & diuinator. i. extra earum. nam haruſpex dicitur ab haruga. i. hoſtia, cuius inſpiciebantur exta, quæ haruga dicitur ab hara, in qua concluditur & ſeruatur hoſtia. Hara. n. eſt ſtabulũ in quo pecora includuntur. haruſpex ergo vetuit incipere aliqd noui negocij, ante brumam. i. ante quam dies decreſcere incipiant, bruma dicitur illa pars hyemis, in qua dies ſunt breuiores à bromin. i. a breuitate dierum, quæ cauſa. i. excuſatio, vel quæ occaſio non ducendi vxorem eſt iuſtiſſima. i. digna quę admittatur, hęc diat fient. Anut. i. vtinam. i. vtinam fiant modo. G. Fiene ſine dubio, vide me. i. aſpice vultus mei fiduciam, pater tuus exit, abi. i. diſcede. dic Phædriæ argentũ eſſe inuentum, vt bono aio ſit.

LATO. A Rgm̃) Expoſtulatio Antiphonis cum Geta, & mox confirmatio. [Ad reſtim) Dictum deſperantis, & eſt prouerbium. [Vlcus tangere) Prouerbiũ de eo qui importuna mẽtione alicuius rei offendit. [Monſtra) Proſopopœia ficte cauſantis omnium dicacitatem, & eſt faceta irriſio eorum q. ſe huiuſmodi ſuperſtitionibus alligabant. [Ante brumam) Diebus decreſcentibus, qui religioſi habebantur.

PETRVS MARS. G Eta) Hariolos & haruſpices qui ex rebus contingentibus & caſualibus, ſiue a fortuna pendentibus aliquid certi & cõſtituti conſtituunt, deridet hęc ſcena. Et merito ſanè ſuperſtitioſos iſtos impoſtores inceſſunt oẽs, nam ſi ad illorum obſeruationes vitam degeremus, fieri non poſſet, vt vnq̃ tranquilla mente & ſedato animo pedem extra limẽ proferremus, Ad reſtim res redijt, hoc eſt, ad laqueum. Nam amatores qui non poſſent amatis cõpotiri, propter amoris impatientiam, laqueo vitã deponere ſolent. [In neruum potius ibit) Hoc eſt incarcerãdum ſe committet. Monſtra ſunt, quę aliquid portendunt, & plerunque malum, vnde quis dira ominari poſſit. [Introijt in ędes) Ex ſuperſtitione veterum hoc dixit, nam his de cauſis, nuptię ne fierent poſſent, prohibebantur. Et alienus canis intrans ædes, ſignificabat adulterum, qui lectum connubialem conſpurcaret. Anguis per impluuium immiſſus, veneni præparationem, quod alter ex cõiugatorum alter exhiberet, gallina canens, maritum perditorum imperium virile, & iuſſibus vxoris auſcultaturum.

RIVII caſtigat. Q Virte ad ſcopulum è tranquillo inferat) Hic verſus non eſt in omnibus manuſcriptis. Eſt aũt velut prouerbialis locutio, qua & Titus Liuius vtitur 8. Bel. Aſiatici: Tũ illam tempeſtatem conertam, quæ ad Antiochum ſicut in ſcopulũ inſuliſſet. [Interea amici quod polliciti ſunt &c.) Nos, interea quod ſunt polliciti argentum, dabunt, Id iſtis reddet. Ita ſpectatæ fidei lib. & melior ſanè fuerit verſus. Porrò aliquis locum explanare volens adieciſſe vr amici, cum id quidem ex ſuperioribus intelligi poſſit. Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reijciat. Vnum ex manuſcriptis voluminibus habet Ne ſi altera illa &c. quod & ipſum probè quadrat. Nos eliquimus vulgatã lectionem, quæ & elegantior eſt, &, vt puto verior.

GLAR. E T hi verſus ſunt ſenarij, vt prioris ſcenæ. In verſu ſecundo s, eliditur in Iuſſus. In 5. Ad eliditur ad ſuperius carmen. In 6. vel Dræ monoſyllabum eſt, vel amphibrachys loco quarto. In 8. vel d, in Quod eliditur, vel bacchius eſt loco tertio. Ita in 13. vel legendum,

Quid fies. G. Non ducet enim.

vel bacchius eſt loco tertio. In 21. carmen ita auctore Riuio legendum, quæ lectio placet,

Interea, quod ſunt polliciti argentum, dabunt,

Et Amici intelligitur, quod aliquis inſultit, explere cupiens ſententiam. In 26. creticus eſt loco quarto. Multa ſcio eſſe hic effugia, ſed quæ vehementer diſpliceat.

ACTVS IIII. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Colloquuntur ſenes de tradendo Phormioni argento. Chremes Demiphonem inſtigat vt argentum ſoluere feſtinet.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Demipho Chremetem conſulit, quanam via tutiore pecunias Phormioni tradat, ne, vt callidus eſt, poſtea acceptum neget.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Demipho qua ratione pecuniæ non ſolutionem faciat, fratri oſtendit.

Iambici quadrati Acatalectici.

DEMIPHO. GETA. CHREMIS.

QVIETVS eſto inquam: ego curabo, ne quid verborum duint.
Hoc temere nunquam amittam ego à me, quin mihi teſtes adhibeam,
Cum dem: &, quamobrem dem, commemorabo. G. vt cautus eſt, vbi nil opu'ſt.
C. Atqui ita opus eſt facto: at matura, dum lubido eadem hæc manet.
Nam ſi altera illa magis inſtabit, forſitan nos reiciat.
D. Rem ipſam putaſti. D. duc me ad eum ergo. G. non moror. C. vbi hoc egeris,
Tranſito ad vxorem meam, vt conueniat hanc prius, quàm hinc abit.
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne ſuccenſeat;
Et magis eſſe illum idoneum, qui ipſi ſit familiarior;
Nos noſtro officio nihil egreſſos eſſe; quantũ is voluerit.
Datum eſſe dotis. D. quid, malum, tua id refert? C. magni Demipho.
D. Non ſat, tuum officium te feciſſe, ſi non id fama approbat?
C. Volo ipſius quoque voluntate hoc fieri, ne ſe eiectam putet.
D. Idem ego iſtuc facere poſſum. C. mulier mulieri magi' congruet.
D. Rogabo. C. vbi nunc illas ego reperire poſſim, cogito.

DON. QVIETVS eſto inquam: ego curabo,) Quietus. i. ſecutus. ab eo quod præcedit, id quod ſequitur. [Vt cautus eſt, vbi nil opu'ſt.) Conſulit, inquit, quemadmodum detur, vbi omnino dare non debuerit: ſi quidem argentum Phædriæ ſub nomine Phormionis. [Dum lubido eadẽ hæc manet.) Bene libidinem poſuit pro voluntate hominis incerti ac leuis. [Forſitan nos reijciat) Mulierem. ſ. An vere nos. i. negotium & cõditionem? [Rem ipſam putaſti.) Pro diſputaſti modo. [Quid, malum, tua id refert?) Malum, interiectio. & eſt ordo. [Quid tua id refert? C. magni Demipho.) Nota reſponſum contra Quid refert, nõ ad qd relatũ. Et qre quo dicatur, Quid mea, qd tua. an deeſt Ad: ut ſit, ad mea, aut ad tua? [Reperire illas) Filiã & vxorẽ.

Q Vietus &c.) Hic Demipho conſulit, qua via certiore Phormioni tradat ſuas pecunias. D. inquam. i. dico tibi Chremetis. eſto. i. ſis, quietus. i. ſecurus, ſine ſolicitudine. ego curabo. i. efficiam. ne quid verborum. i. ne aliquas deceptiones Phormio, & ſui fautores. duint. i. dent. Dare. n. verba decipere eſt, ergo nunquã amittam à me. i. nõ patiar exire è manibus meis hoc argentum, temere i. inconſulte. nã amitto hic ponitur quaſi pro à me emitto, nunq̃ ergo amittam. quin. i. q non adhibeam. i. aduocem mihi teſtes. cum dem. i. tradam hoc argẽtum, & cõmemorabo. i. faciam mentionem, quamobrem. i. qua rõne & occaſione dem illud argentum. G. vt. i. quantum Demipho eſt cautus. vbi nihil. i. nõ eſt opus ſup. eſſe cautum, nã potius deberet eſſe cautus in non dãdo & in agnoſcendo fallaciam. C. atque opus eſt facto. i. facere ita vt dicis, at matura. i. feſtina cum maturitate, dũ. i. quandiu, hæc libido. i. hæc volũtas hoĩs incerti & leuis, manet eadẽ. i. in eodẽ tenore, nã ſi illa altera, quã dicit ſibi ſpõſam, magis inſtabit. i. vrgebit inſtãtius, forſitã eijciat. i. repellat nos. i. nrm̃ negotium, & noſtrã conditionẽ, ſeu pactionẽ. G. putaſti. i. diſputaſti, dr̃ Don. i. cõſideraſti tẽ ipſam. i. id qd' eſt. D. Ergo Get. duc me ad eum Phor. G. non moror. i. non ſum in mora, vel in me mora non eſt. C. vbi. i. poſtq̃ egeris hoc. i. dederis Phormioni argentum pñtibus teſtibus, tranſito. i. transfer te ad vxorem meã, vt conueniat. i. alloquatur hanc vxorem Antiph. priuſq̃ abit. i. diſcedit, hinc. i. ex

hoc loco. Dicat vxor mea nos, te & me dare eam nuptū.i.collocare in matrimoniū Phormioni, dicimus dare nuptū & dare venū, vbi do ponitur cum primo ſupino, ſed hoc nō ſæpe fit. Et dicat ne ſuccēſcat.i.iraſcatur illū Phormionē eſſe magis idoneum, q̄ ſit familiarior ipſi puellæ, dicat inq̄ nos nihil.i.in nullo egreſſos eſſe nr̄o officio.i.diſceſſiſſe a noſtro officio, vel ꝑtergreſſos eſſe nr̄m officium, dicat inq̄ tm̄ dotis datum eſſe, quantum is. Ph. voluerit. D. Quid malum id refert tua.i.(quod dici ſolet barbare) ꝙ malæ gr̄æ habes tu agendū de hoc, nā id refert mea, ſignificat illud ad me ſpectare, malum aūt illic interpoſitum eſt interiectio, ꝙ plerunque in nr̄o ſermone poteſt congruere, vt cum dr̄, Quid malæ gr̄ę talibus rebus te immiſces, dicendū eſſet, Quid rebus malū id genus te interponere iuuat. C. O Demipho id magni refert ad nr̄a.i.illud multum ſpectat ad nr̄am honeſtatem. D. Non ſat eſt.i.non ſufficit feciſſe officium tuum, ſi ſama nō approbat i.cōfirmat id quod feciſti. C. Volo quoque.i.ēt, hæc.i.hanc ſeparationē, fieri voluntate ipſius puellæ, oe.i.vt non, prædicet.i. aperte iactet ſe eſſe eiectā a nobis. D. Ego poſſum facere illud idē ꝙ vis a tua vxore effici. C. Mulier magis cōgruit mulieri, q̄ vir. D. Rogabo vxorē tuam, vt id faciat. C. Ego cogito vbi ego, nūc poſſim reperire illas.ſ.filiam & aliam vxorem, q venit ex Leno.

ATO. ARgm) Defertur argentum ad Phorm. & ordo procedit ad Cataſtrophen. [Duint) Pro, dent vetuſte. [Si altera) Quam finxit Geta. [Et magis) Perſuaſio à perſona. [Malum) Interiectio. (Volo) Vrget Chremes occaſionem futuræ ſuæ perturbationis ad vxorem.

PETRVS ARS. QVietus eſto) Nemini eſſe fidendum nec cuiquam quicquam credi aut perſolui debere ſine teſtibus, chirographis & alijs certis rationibus, docet hæc ſcena. Quare, vt A.in.ait, recte, præcepit Heſiodus, vt ſi vel fratri noſtro quicquam ſumus credituri, teſtes adhibeamus, ne creditum abneget. Nam fides, vt vulgo dicitur, de terra abijt.

LAR. IAmbici ſunt tetrametri acatal. In 5.verſu vel Reijciat legendum, vnico i, in ſecunda ſyllaba, vel Reijciat triſſyllabum. In 7. Meam, poſt Vxorem non eſt omittendum. Et ſeptimo loco vel bacchius eſt, vel Prius monoſyllabum, & loco vltimo, vel tribrachys loco iambi, vel Abeat eſt diſſyllabum. In 11. amphibrachys eſt loco quarto. neque enim Tua monoſyllabum fecerim, cum trochæus ita eueniret in carmine iambico, Nec eiuſmodi carmen excuſare aliter poſſum. In 12.vel bacchius eſt loco ſecundo, vel creticus loco quinto, Tuum monoſyllabum, vel Id ante Si ponendum, vt habent quidam lib. In tertiodecimo, Ipſius diſſyllabum eſt, & vel Fieri Monoſyllabum, vel Dicet pro Prædicet legendum, vtrunque a Dico as, primæ coniugationis. In penultimo s, in Magis eliditur.

ACTVS V. SCENA I.

ARG. ADR. BARL.

Hæc ſcena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis. Chremes ex eadem nutrice diſcit filiam ſuam Phanium nuptā eſſe Antiphoni qua res ingentem ei lætitiam adfert, cauet item ne vxor id reſciſcat ſua.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Sophronæ nutricis & Chremetis, qui Stilphonem ſe nominarat, mutua continetur cognitio. Deinde ex eadem nutrice audit, quemadmodum filia ſua Phanium Antiphoni ſit nupta, ex qua re ingenti gaudio afficitur, cauetq́; ne id ſua vxor quoque pacto reſciſcat.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Querela de conſilio, quod male ceſſit.

Octonarij, in quibusdam penultima longa, & interdum Iambici Trochaicis mixti. Dimeter vnus.

SOPHRONA, CHREMES.

QVID agam? quem amicum inueniā mihi miſera? aut cui conſilia
Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxilium petam? nam vereor,
Hera ne ob meum ſuaſum indigne iniuria afficiatur:
Ita patrem adoleſcentis facta hæc tolerare audio violenter.
c. Nam quæ hæc eſt anus exanimata, à fratre quæ egreſſa eſt meo?
s. Quod vt facerem, me egeſtas impulit; cum ſcirem infirmas
Haſce eſſe nuptias; vt id conſulerem, interea vita
Vt in tuto foret. c. certe ædepol, niſi me animus fallit,
Aut parum oculi proſpiciunt, meæ nutricē gnatæ video,
s. Neque ille inueſtigatur. c. quid agam? s. qui eſt eiu' pater. c. adeon',
An maneo, dum ea, quæ loquitur, magis cognoſco? s. quòd ſi eum nunc
Reperire poſſim, nihil eſt, quod verear. c. ea ipſa eſt. colloquar.
s. Quis hic loquitur? c. Sophronia. s. & meum nomen nominat? c. ad me reſpice.
s. Dij obſecro vos: eſt ne hic Stilpho? c. non. s. negas?
c. Concede hinc paullulum à foribus iſtorſum ſodes Sophrona.
Ne me iſtoc poſthac nomine appellaſsis. s. quid? non is obſecro es,
Quem ſemper te eſſe dictitaſti? c. ſt. s. quid has metuis fores?
c. Concluſam hic habeo vxorem ſæuam: verum iſtoc de nomine
Eo perperam olim dixi, ne vos forte imprudentes foris
Effutiretis, atque id porro aliquà vxor meā reſciſceret.
s. Hem iſtuc pol nos te hic inuenire miſerę nunquam potuimus.
c. Eho dic mihi, quid tibi rei eſt cum familia hac, vnde exis? aut vbi
Illæ ſunt? s. miſeram me. c. hem quid eſt? viuunt ne? s. viuit gnata.
Matrem ipſam ex ægritudine miſeram mors conſecuta eſt.
c. Male factum. s. ego autem, quæ eſſem anus deſerta, egens, ignota,
Vt potui virginem nuptum locaui huic adoleſcenti,
Harum qui eſt dominus ædiū. c. Antiphoni ne? s. hem iſti ipſi. c. quid?
Duas ne is vxores habet? s. au obſecro, vnam ille quidem hanc ſolam.
c. Quid illa altera, quæ dicitur cognata? s. hæc ergo eſt. c. quid ais?
s. Compoſito eſt factum, quo modo hanc amans habere poſſet
Sine dote. c. dij voſtram fidem, quàm ſæpe forte temere
Eueniunt, quæ non audeas optare offendi adueniens,
Quicum volebam, atque vt volebam, collocatam filiam.
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, vt fieret,
Sine noſtra cura maxuma, ſua cura hæc ſola fecit.
s. Nunc quid facto eſt opus, vide. pater adoleſcentis venit,
Eumq́. animo iniquo hoc oppido ferre aiunt. c. nihil pericli eſt.
Sed per deos atque homines, meam eſſe hanc, caue reſciſcat quiſquam
s. Nemo ex me ſcibit. c. ſequere me: intus cetera audies.

DON. AVDIO violenter) Quod græci dicunt ἀπηνῶς, [Nam quæ hæc eſt anus) ἀναφορά, vt Nam quis te iuuenum confidentiſſime. Sed figura hæc apta commotis eſt aliqua re noua. [A fratre) Pro à domo fratris. vt. iam proximus ardet Vcalegun. [Egeſtas me impulit) Venialis ſtatus. [Interea vita vt in tuto foret) Compẽſatiua qualitas. [Niſi me animus fallit, aut parum oculi proſpiciunt) Docte. nã viſa, vel corporis, vel animi ſunt, hoc eſt rationis, vel ſenſus [Meum nomen) Mire ſuũ nomen illa agnuſcit, hic diſſimulat. Paullulum iſtorſum) Nunc iſtorſum aduerbium eſt loci: alias nomen. [Quẽ ſemper te eſſe dictitaſti) Eſſe pronominari, antiquorũ more dixit. [Concluſam hic abeo vxorẽ ſæuam) Illaturus ſæuam, bene concluſam prætulit, vt ſi diceret, feram. [Effutiretis) Eloqueremini, euacuaretis, exinaniretis. ab eo quod eſt effundere. Translatio eſt à vaſe, futili nomine. quod patulo ore, fundo acuto inſtabile, nihil prorſus continet vnde futilis dicitur eiuſmodi, vt nihil intra ſe cõtineat, & ſemper inanis ſit. [Ex ęgritudine) Infirmitate ac morbo. [Ex ęgritudine miſeram mors conſecuta eſt) Bene moderatus eſt, ut neque nimis ægre ferat, neque rurſum ἀπαθὴς ſit. Et hæc eſt οἰκονομία, ne in eadem urbe duæ vxores plus mali ex ſolicitudine afferãt Chremeti, q̃ ex alterius morte triſtitiæ. Neque in comœdia poſſunt nimis miſerabiles mortes eſſe, ne res in tragœdiam tranſeat. [Deſerta, egens, ignota) Singula pronuncianda ſunt. argumenta. n. hæc ad venialẽ ſtatum proferuntur. Cõpoſito factum eſt) Sic veteres: nos, ex cõpoſito. vt, Cõpoſito rumpit vocem, & me deſtinat aræ. [Quæ non audeat optare) Pro, quæ non audeat quis. vt, Facile pro eunucho ꝓbes. [Offendi aduenients) Pro cum aduenissem vt, Ipſe nemus linquens patrium ſuaque arua Latinus. quia Latina lingua deficit hac declinatione. [Hæc ſola fecit) Si Hic legerimus, Antiphonem intelligimus, ſi Hæc, Sophronam. [Sed per deos) Adiurationis genus eſt.

GVID. QVid &c.) Hic continetur nutricis agnitio facta à Chremete & contra agnitio Chr. à nutrice. S. Quid agam? quem hoiem ego miſer inueniam amicum mihi, aut cui referã. i. recitabo hæc conſilia. i. hæc ſecreta, & arcana, ſeu propoſita incepta contra heram meam, aut vnde petam auxilium mihi, nam vereor, ne. i. quod hera. i. domina. ſ. puella vxor Antiphonis afficiatur iniuria, indigne. i. turpiter indecenter, inhoneſte, ob. i. propter meum ſuaſum, hic ſuaſus quartæ inflexionis. i. ꝓpter meã ſuaſionem & meum conſiliũ, ita. i. adeo violẽter audio patrem adoleſcentis. ſ. Dem. tolerare facta. i. nuptias ſic contractas. C. Quænam. i. quæ eſt anus. i. vetula, exanimata. i. perturbata, commota, perterrita, quæ modo. i. paullo ante egreſſa eſt, id eſt exiuit, à fratre. i. à domo fratris. S. Pergit non videns Chremetem, quod vt facerem. i. vt ſuaderẽ eas fieri nuptias, egeſtas. i. neceſſitas, impulit. i. mouit me, cum ſcirem haſce. i. tales nuptias, eſſe infirmas. i. non ſtabiles, neque firmas. & impulit me, vt conſulerem, id eſt ſuaderem, id. i. nuptias fieri ad hunc finem, vt interea, id eſt quandiu, quæreretur pater, vita. i. honeſtas vitæ puellę foret. i. eſſet, in tuto. i. ſine periculo. C. Certe Ædepol, tutantis eſt, niſi animus fallit me, aut niſi oculi mei parum proſpiciunt. i. à longe vident parum recte, video nutricem meæ gnatæ. i. meæ filiæ. S. Neque ille. ſ. qui eſt pater eius nõ inueſtigatur. i. inueſtigando non inuenitur. C. Quid agam? S. Continuat quod inceperat, dixerat. n. neque inueſtigatur, & ſubdit, q̃ eſt pater eius. C. Adeon'. i. verum adeo, eam. i. eo ad eam, an maneo, dum. i. quouſque magis. i. amplius, cognoſcam illam, quæ loquitur. S. Quòd. i. ſed ſi nunc poſſim reppetire eum patrẽ. nihil eſt quod verear. C. Ea ipſa eſt nutrix filiæ, colloquar. i. cum ea loquar. S. Quis loquitur hic? C. Sophrona. S. Et quis hic nominat nomẽ meũ? C. Reſpice. i. retro aſpice ad me. S. O Dij obſecro vos. ne. i. verũ hic homo eſt Stilpho, alio nomine Chremes? C. Nõ eſt Stilpho. S. Negas eſſe Stilphonem? C. O Sophrona concede. i. confer te. diſcede ſodes. i. ſi audes. hinc à foribus vbi tu es. iſtorſum. i. verſus iſtam partem. ne appellaſſes, pro ne appellaueris, tempus pro tẽpore, poſthac. i. poſt hoc tẽpus iſto nomine Stilphonis. S. Quid. i. cur. non te appellem? obſecro Stilpho, nõ es ille quẽ dictitaſti. i. frequenter dixiſti eſſe. C. Eſt. i. Stilpho eſt is quem eſſe dictitanit. S. Quid. i. cur metuiſti has fores, à quibus iubes me diſcedere? C. Habeo vxorem concluſam. i. clauſam ſe continentẽ hic in illis ædibus, ſæuam. i. terribilem. Vt. i. ſed dixi. i. mentionẽ feci. olim. i. multo ante. perperam. i. male & falſo de hoc nomine Stilphonis. eo. i. ea re, eam ob rem. ne forte vos effutiretis. i. eloqueremini, effunderetis, euacuaretis, narraretis. imprudentes. i. per imprudentiam. foris. i. in lucẽ, extra pectus, atque ego eo dixi, ne porro. i. deinde, poſtea. vxor mea reſciſceret. i. ſciret. id. i. fictionẽ meam. aliqua. i. aliquo modo. aliqua via, ſeu ratione, vel aliqua. i. per aliquam ex nobis. Effutire ſignificat effundere, & translatio a vaſe futili quod patulo ore, fundo acuto inſtabile nihil per ſe continet. S. hem, interiectio dolentis, vel indignantis. Iſtoc. i. illa re, ſiue ꝓꝑ iſtam cauſam, quia timebas ne effutiremus foris. Pol, tutantis eſt, nos miſeræ. i. infelices nunquam potuimus inuenire te hic. C. eho, interiectio correpti timore nuuu. dic mihi quid rei eſt tibi. i. quam rem. i. quod negotium habes, ſiue commercium cum hac familia, vnde. i. à qua familia. tu exis. i. egrederis, aut dic mihi vbi ſunt illæ. ſ. mater & filia. S. me miſeram. i. ò me infelicem vox exclamantis. C. hem, dolentis quid eſt ꝓꝑ qđ ita exclamans. ne. ſ. vtrum. viuunt. S. gnata. i. filia viuit, mors conſecuta eſt matrem ipſam miſeram. ex ægritudine. i. ex infirmitate, ac morbo. C. male factum eſt ſup. i. infeliciter accidit. S. ſed ego Sos. quæ eſſem anus. i. annoſa. deſerta derelicta, deſtituta auxilio. egens. i. egena. ignota. i. alienigena, incognita. locaui nuptum. i. dedi nuptui virginem huic adoleſcenti, qui eſt dominus harum ædium. C. ne. i. vtrum, locaſti eam nuptum Antiphoni. S. hem, interiectio dolentis. illi ipſi dedi nuptum eam. C. quid dicis ſup. admirando hoc interrogat, vel eſt modus interrogandi. ne. i. vtrum. is Antipho habet duas vxores. S. hau, interiectio dolentis, vel tædio obtuſæ. obſecro, q. d. noli quæſo amplius me interrogare ſuper hac re. quidem. i. certe, ille Antipho habet hanc vnam ſolam. C. quid faciet, vel quæ eſt illa altera, quæ dr̃ cognata. S. ergo hæc filia tua eſt, quæ cognata. C. quid ais? admirabundus h. d. S. factum eſt. i. effectum eſt, compoſito. i. ex cõpoſitione, ſiue ex pactione, ſiue ex pacto, quo modo. i. qua via Antipho amans poſſet habere hanc filiam tuam ſine dote. C. ò dij imploro ſup. voſtram fidem. i. veſtrã opem, ſeu veſtrũ auxilium, q. i. quantum, ſæpe aliqua ſup. forte. i. caſu aliquo eueniunt, temere. i. inconſiderate, q̃ non audeas. i. non audeat aliquis optare ego adueniens. i. cum aduenissem, offendi. i. inueni filiam collocatã. i. nuptui datã illi, qui cum. i. cum quo ego volebam eam collocari, atque inueni eam collocatam, vt. i. eo modo quo volebam. Qđ vt fieret. i. filia illi nuptui daretur, nos ambo. i. ego & frater, dabamus operam. i. laborabamus, maximo opere. i. maximo molimine, ſiue maximo conatu, hæc ſola Sophrona (alloquitur ſeipſum admirabundus) fecit id quod dabamus operam, vt fieret, ſua cura maxuma. i. ſua diligentia, ſine cura noſtra maxima. S. nunc vide quid eſt opus facto. i. facere, pater adoleſcentis. ſ. Antiphonis, uenit. ſ. Demipho. & aiunt. i. fama eſt eum ferre hoc. i. iſtam collocationem aio, oppido. i. valde. iniquo. i. male contento, hoc aũt dicit, nam non audiuit Chremetẽ exclamantẽ apud ſe ab illo loco dij voſtram fidem. C. nil pericli eſt. i. nullum eſt periculum. in hac re, res in tuto eſt, ſed per Deos, atque hoies obteſtor te vel adiuro, caue ne ſup. quiſq̃. i. aliquis, reſciſcat. i. ſciat hanc. i. filiam eſſe meam. S. nemo ſcibit. i. ſciet, antique ex me. i. à me. C. ſequere me, audies cetera. i. reliqua q̃ tibi non dixi, intus. i. in domo.

LATO. ARgm̃) Chremes cum forte incidiſſet in nutricem, agnoſcit Phaniũ ſuã eſſe filiam, & nuptã Antiphoni. hæc eſt catastrophe Antiphonis. [Hera) Phaniũ. [Exanimata) Perturbata. auxeſis. [Qđ vt) Purgatio à neceſſitate. [Quid agã) Deliberantis. [Appellaſſis) Pro, appellaueris. vetuſte. [Si) Rurſum Chremetis cum ſilentio pronunciandum, vnde & tertia perſona vtitur, ne forte ſe prodat. Legitur aũt per ſynalœphen ſubducta c litera, propter ꝑcedentem vocalem, & duabus ſyllabis in vnam contractis. [Anus deſ.) Admiſcet purgationẽ à perſona. [Hem) Metuentis. [Compoſito) Pro ex cõpoſito. i. de induſtria, aduerbialiter. [Sed per deos) Adiutatio obſecrantis.

PETRVA MARS. QVid agam) Quantum caſus & fortuna in vita mortalium polleant, quæ tamen plerunque vt natura in bonis dominantur, exprimit hæc ſcena. Caſus. n. & fortuna apud auctores indifferenter accipiuntur, ſed ſi proprie loqui volumus, differunt Ariſt. lib. 2. Phyſ. Fortuna, inquit, eſt cauſa per accidens, in his q̃ per electionem alicuius gratia fiunt. Caſus autem eſt cauſa per accidens, in his conſiſtens quæ fiunt ſine electione & caſus eſt natura, fortuna vere in arte. Natura ſubit rationem caſus, & mens rationem fortunæ. Lactantius videtur fortunam pro caſu definiſſe, Fortuna, inquit eſt, accidentium rerum ſubitus atque inopinatus euentus, Qua ratione hoc loco dicemus, verum fuiſſe caſum in agnoſcenda filia Phanio Chremeti.

RIVII castigat. QVem ſemper te eſſe dictitaſti? C. eſt) Nos ex ſententia doctiſſimorum virorum. ſt. legimus, quo Chremes ſilentium innuat Sophronæ. Sicut ex Varrio grammatico quidam adnotarunt, è quibus Bapt. Pius, & poſt eum Lud. Cælius. Sunt, qui Chremetem putent, ne ſe ipſe prodat, tertia perſona anui reſpõdere, verum primam literam verbi propter vocalem, qua dictio

præcedens finitur eliſam eſſe κατὰ συναλοιφὴν, atque ita remãſiſſe ſt. quam ego ſane opinionẽ non magnopere improbandam puto. [C. Antiphoni ne? S. Hem iſti ipſi) Nos legendum ſuſpicamur, Antiphoni ne inquam? Ita.n. quædam exemplaria, ex q́bus & Venetũ & Lugdunenſe, idem poſtulãte carminis ratione. niſi nullam eſſe malis vocalis eliſionem in iſti ipſi. Habet aũt τὸ inquam, ſuam quandam grãm hoc loco. quod facile intelliget, qui hic ſenem viderit, nec opinata re percuſſum & ſpe metuque commotum ſtatim vt audiuit de ędibus, non potuiſſe diutius ſeſe cõtinere, quin mox interpellans quæreret. Antiphoni ne? ipſo videlicet Antiphonis nomine vtendo, ne ſi rogaſſet Cui nam? vel illud ipſum, quod intercesſiſſet moræ gaudium ſuum differret, vel certe memoria aniculæ voluptati ſuæ obſtaret, Ergo Antiphoni ne, inquam? ait, Sic hæc coniectura. [Quid illa altera, quæ dic cognata. S. Hæc eſt) Nos, Hæc ergo eſt, ex antiquis libris, qui ſic conſtanter habent. Vt autem Attici (quod Priſ. adnotauit) τοίνυν accipiunt παραπληρωματικῶς ſic nos frequenter ergo vel igitur repletiui loco accipimus, vt in And. Mihi ne? Si tibi ergo. Eodem modo Plaut. in Amphytrione.

GLAR. INgens hic difficultas eſt qua leuiter tranſiliunt, de quibus nunc ſæpe conqueſti ſumus. Primos duos ſenarios iudicauit Doctor. ſed verbũ Conſilia adiungit priori. quod ego poſteriori coniungendum exiſtimo. Suſtulit aũt Mihi, de priore, quod oẽs habent librum. Id autem vel poſt verbum inueniam vel proxime ante, legi poteſt. In ſequente autem verſu Mihi omittendum eſt. niſi Nunc quiſpiam malit amouere quod ego nolim. Porro Cui diſſyllabum eſt ad finem prioris verſus, quemadmodum in poſteriore Mihi, alioqui ferè monoſyllaba ſunt. Tertius verſus eſt iambicus tetram. catal. ſed in eius cum tertio tum ſexto loco creticus eſt, niſi Meam monoſyl. fecerimus, aut iniuria triſſyllabum. In quarto dactylus eſt loco ſexto, anapæſtus ſeptimo. Quintus trochaicus eſt tetr. catal. Sextus ſeptimusque iambici ſunt tetr. acat. Octauus rurſus trochaicus eſt tetra. cat. & ædepol breui, niſi antibacchiũ loco primo conſtituamus. Sequũtur tres iamb. tetr. cat. Sed in primo non eſt neceſſe ponere. tertio Meæ ſicut nec ſc. 3. actus huius, verſu antepen. Eſt aũt verſus, quem vel iambicum vel troch. tetr. catal. dicas. In 2. autem s, eliditur in Magis, & Eius monoſyl. pater ade, proceleuſmaticus eſt, & an mane, dactylus. Igitur legendũ Adeo non Adeon'. Tertius creticum habet tum primo tum tertio loco, q̃q̃ primo loco excuſari põt, per Eum monoſyl. at loco tertio non poteſt. Eſt etiã proceleuſmaticus loco ſexto. 12. verſus eſt trochaicus, in cuius ſecundo & 5. locis creticus eſt, niſi s, elidatur in Quis. eiuſdem generis duo ſequẽtes verſus, in quorum poſteriore vel Paulſum legendum, vel loco quarto erit creticus ſi Paullulũ legeris. Qui ſequuntur deinde ſex iambici ſunt tetr. acat. & legendum, Non is obſecro es, vbi s, eliditur in Is. In ſeq. verſu Chremeti duas literas, ſt, dant, vt eliſa prima vocali ſuboſcurus relinquatur ſibilus, quo Sophronæ ſilentium iniungat. Is tñ ſibilus in pede ſyllaba habet, vt ſti, ſt, ſit iambus. [Eho dic mi. quid tibi rei eſt cum familia hac vnde exis) Qui nunc ſequuntur omnes vltimo duntaxat excepto, ſunt iambici tet. cat. In 2. cre. eſt cum primo, tũ quarto loco. q̃q̃ d, in Quid elidi põt In 6. verbũ Ioq̃, poſt Antiph. ne, omitti non debet & Hem totũ obſorbet Certe vetuſtus liber hẽt inq̃. Annotauit hoc etiam Riu. In 7. cret. eſt loco primo & s, eliditur in Is, niſi duas monoſy. fecerimus, vel bacchium loco ſecundo cõſtituerimus. Hau integrũ manet, & ille ante. Quidẽ legẽdũ quod Aldinus neglexit liber. In 12. vel Filiã diſyl. eſt, & ante Collocatã legẽdum. aut verſus vnus inter cet. catal. acatal. In 13. s, eliditur in Dabamus, & in 14. Sua monoſyl. eſt vel bacchius eſt loco quinto. Ita in antepen. vel Eum monoſyl. eſt, vel pæan ſecundus eſt loco primo. In penul. creticus eſt loco quarto, quod dicere malim q̃ vel Deoa monoſyl. facere vel Meam, Vltimus, vt diximus, eſt trochaicus, & loco tertio trochæus eſt, quarto anapæſtus.

ACTVS V. SCENA II.

ARG. ADR. BARL.

Demipho ſeipſum accuſat, quòd dum auaritiæ maculam ſtudet effugere, in ſtultitiæ reprehenſionem inciderit. Dolet enim Phormioni datum eſſe argentum.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Demipho ſenex de ſeipſo conqueritur, quòd dum auaritiæ infamiam deuitare ſtuduerit, in ſtultitiæ reprehenſionem incidit. Magnopere enim ipſum pœnitet Phormioni pecuniam dediſſe. Hic Geta quoque ſenis inſultans, multa facete & ſeruiliter dicta profert.

Iambici, Tetrametri, Catalectici.

DEMIPHO. GETA.

NOSTRAPTE culpa facimus, vt malos expediat eſſe,
Dum nimium dici nos bonos ſtudemus & benignos.
Ita fugias, ne præter caſam, aiunt. nõ ne id ſatis erat,
Accipere ab illo iniuriam? etiam argentum eſt vltro obiectum ei,
Vt ſit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. Planiſſume. D. his nunc præmium eſt, qui recta praua faciunt.
G. Veriſſime. D. vt ſtultiſſime quidem illi rẽ geſſerimus.
G. Modo vt hoc conſilio poſſiet diſcedi, vt iſtam ducat.
D. Etiam ne id dubium eſt? G. haud ſcio hercle, vt homo eſt, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? G. neſcio: verum, ſi forte, dico.
D. Ita faciã, vt frater cenſuit; vxorem huc eiu' adducam,
Cum iſta vt loquatur. abi Geta: prænuntia hanc venturam.
G. Argentum inuentum eſt Phædriæ: de iurgio ſiletur:
Prouiſum eſt, ne in præſentia hæc hinc abeat: quid nunc porro?
Quid fiet? in eodem luto hæſitas: vorſuram ſoluis
Geta: præſens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ creſcunt,
Niſi proſpicis. nunc hinc domũ ibo, ac Phaniũ edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eiu' orationem.

ITA fugias, ne præter caſam,) Prouerbium, Ita fugito, ne præter caſam. Hoc eſt, ne prætereas caſam tuam quæ ſit tibi tutiſſimum receptaculum. Aut ita fugias, ne præter caſam ubi cuſtodiri magis, & prehendi fur, & mulctari verberibus poteſt. uerbum erat furem exagitantis, & interea prohibentis, ne ante caſam tranſeat, ne in prætereundo ẽt inde aliquid rapeatur. Queritur ſenex ſe dum auari infamiam fugeret, in ſtulti reprehẽſionẽ incidiſſe. Dũ aliud aliqd. [Vetuſſe) Modo ut hoc conſilio poſſit diſcedi, ut iſtã ducat. Ne pœniteat eũm pecuniam dediſſe, terrorem ſeruus iniecit. [Vorſura ſoluis) Creditorẽ mutas. [Vorſura ſoluis) Vorſuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno ſoluit. Dicitur etiam Vorſuram facere, cum minore fœnore acceptam quis pecuniam maiorem occupat. [Præſens quod fuerat malum, in diem abijt, plagæ creſcunt) [illegible]. DON.

NOſtrapte culpa &c.) Hic ſenex de ſeipſo conqueritur, q̄ dum auari infamiam fugerat, in ſtulti reprehenſionem inciderit, eumq́. pœnitet pecuniam dediſſe. D. nos nimis benigni fecimus noſtrapte. i. noſtra propria culpa. i. (quod dicunt) per noſtrum defectum expedit. i. fit utile. aliquibus ſup. eſſe malos, quia ea malitia conſequuntur à nobis pecuniandum. i. qñ, ſtudemus. i. damus operã nimiũ nos Dici bonos, & benignos. i. liberales & mãſuetos. Ita fugias. i. ſic fugiat aliquis. ne. i. q̄ non. fugias inq̃ p̄ter caſam. i. p̄ter domicilium tuum, quo tibi nullum eſt tutius receptaculum qđ aiunt. i. quod in ore populo eſt, cum ſit iam tritum ſermone prouerbium, q. d. ita effluas in dãdo, ut tñ modum non p̄tergrediaris, uel ita largiaris, ut tñ rõnem habeas domus tuæ, uel ita te p̄fundas, ut tñ dona apud te retineas, & in tua poteſtate, neque ullum pœnitentiæ locũ relinquas, uel ita fugias. i. decedas a tenacitate tua, uel parcitate, ſeu parſimonia, ut tñ nõ exeas caſam tuã. i. ut tñ in teipſo in pectore tuo uolutes attentius quid dandũ ſit, & qd non. Nõne, q. d. ita qđ ſequitur ſat erat. i. ſufficiebat. ſ. accipere iniuriam ab eo. i. pati talẽ improbitatem vt decipit filium, etiam. i. cum hoc argentum eſt obiectum. i. oblatum, ultro. i. ſine rogatu eius, ut ſit. i. ut habeat Phormio. qua, in ablatiuo. i. qua re, uel quo argento, ſiue unde uiuat. dum. i. quouſque, uel quandiu conficiat. i. comminiſcatur fabricetur, moliatur aliquid GVID.

tale

aliud flagitij .i. aliquod aliud malum. G. planiſſume.i.certiſſime ſiue apertiſſime verum eſt quod dicis ſiue omnino. Nam plane ſignificat omnino,certe,& aperte. D. nunc premium.i.merces.eſt his hominibus,qui faciunt recta praua.i. qui recta reddunt obliqua & tortuoſa. G. veriſſume dicta ſup. D. vt.i.quantum ſtultiſſime.i.inconſideratiſſime geſſimus.i. fecimus illi Phormioni rem ſuam.i.ſuam cômoditatem,&(quod dicunt)factum ſuũ.& caſum ſuum,vt ita dicam. G. modo.i.tantummodo,vt.i. vtinam,poſſit diſcedi (ambo ſunt imperſonalia) .i.poſſit euadi, hoc conſilio .i. hac lege,& conditione.vt ducat iſtam.i.eam capiat in vxorem.D. ne.i.vtrum,etiam.i.dubium videlicet diſceſſum iri conſilio, vt eã ducat. G. haud ſcio an mutet animum,vt homo eſt.i.ſicut vt mores humanos habet,nã hominis mutabilis eſt animus, vel vt homo eſt.i.pro eis moribus,quibus,eſt neſcio ſit mutaturus animũ nec ne. D. hem,dolentis & indignantis autem.i.ſed, dubitas ſup. an mutet animum. G. neſcio an ſi mutaturus, verum .i. ſed dico hoc ſi forte contingeret eum mutare animum. D. faciam ita .i. ſicut frater meus cenſuit,vt adducam vxorem eius fratris huc, vt loquatur cum iſta puella. ô Get.abi, prænuncia .i. ante nuncia. hanc venturã eſſe.i.dic puellæ vxorem Chremetis venturam eſſe ad eam. G.hic apud ſe Geta loquitur.argentum eſt inuentũ Ph.i. pro Phędria.ſiletur.i.nulla ſit mentio,de iurgio.i.de lite facienda pp tale coniugium,prouiſum eſt.i.cautũ eſt,ne.i.ꝙ non,hæc puella abeat.i.diſcedat hinc in præſentia.i.hoc præſenti dicimus to pręſentia ſicut & in pñtiarum pro aduerbio præſentis tp̄is porro .i. deinde,nunquid? modus interrogandi,ſubiungit quid ſiet.hæſitas.i.frequenter heres,ſeu fixus es,& voluntatis in eodem ludo, q.d.verſaris in eodem periculo, poſſet forſitan capi hæſitas ꝑ dubitas,& perplexus es,diſtrictus,ſeu implicitus, & inuolutus eodem luto.ô Geta.alloquitur ſeipſum, ſolues vorſuram .i. lues ſeu pendes pœnam pro vorſura .i. pro diſſolutione æris alieni facta alio ære alieno.Nam vorſuram facere dr̄, qui æs alienum ex ære alieno ſoluat,& quaſi creditorem mutet. Dr̄ etiam vorſuram facere cum minore fœnore accepiam, quis pecuniam maiorem occupat,malum meum quod fuerat præſens.i.imminens,non dilatum in aliud tempus,nunc abijt.i.dilatum eſt,in diem.i.in terminum aliquem deputatum,vel in diem .i. vſque ad aliquem diem mihi incertum ô Geta plagæ futuræ creſcunt .i. augentur malis accidentibus,niſi proſpicis.i.prouides nunc ibo hinc domum vbi eſt Phanium,& docebo Phanium vxorem Antiphonis,nequid.i. vt non aliquo modo,vel in aliquo vereatur .i. timeat Phor. aut orationem.i.ſermonem eius Phormionis.

LATO. ARgũ) Dolet Demiphoni argentum quod datum eſt Phormioni,& Geta nondum liberatus periculo angitur. (Ita fugias)Prouerbium in eos,qui dum vitant vitia in cõtraria incurrũt.(Planiſſume)Ficte aſſentitur Geta.(Vt ſtultiſſime)Indignatio pœnitẽtis.(Haud ſcio her.)Terret Geta ſenem,vt ęquiore animo pñs incõmodum ferat.(Geta abi)πρóσκαιρα. In eodẽ luto. (Vorſuram ſolues)Prouerbia (In diem) Ad ip̄s prouerbialiter.

PATRVS MARA. NOſtra pte culpa)Auarus oẽs, & ad pecuniã plus ſatis attẽtos, poſtea ferè ſemp deludi,& in laqueos incidere,docet hęc ſcena.Nã quantũuis cauti,quantũuis diligentes ſit, fieri tñ ſolet, vt illis tandem aliqñ ab ijs,à quibus minime ſperarant,imponatur. (Ita fugias ne præter caſam) .i. ſic vitium aliqd' aut culpam euitare ſtudeas ne ingrauius incidas, vnde te explicare non poſſis. Caſa ſigñat domum,in qua quiuis liber eſt,quem hoſtis perſequr.hi ſe ad ædes ſuas recipere ſolent. Igitur,inqt,ſic fugias,hoc eſt ita in curſum conijciaris,ne præter caſam, hoc eſt ne nimium curſites & ædes pręterferaris.(Vorſurã ſolues)Vorſuram ſoluere eſt æs alienum alieno ære perſoluere,à vortendo,qd' is qui hunc modum agit,relicto priore creditore ad alterum vertitur.

RIVII caſtigat. VOrſuram ſolues) Alij,vorſura legunt. In quam ſententiam Cic.v.ad At.vt verear,ne illud,quod tecum permutaui, vorſura mihi ſoluendum ſit. Budæus tamen vorſuram legit in annotationibus in Pand. vbi hunc locum obiter explicat.

GLAR. IAmbici ſunt oẽs tet.cat. In 3.proceleuſmaticus eſt loco primo. In 8.vel o,in Modo non eliditur, vel Vt producitur ſequente aſpiratione,niſi qs dicat t,in Diſcedi ad finẽ nec elidi,nec corripi In 9.animũ finis carmen,& Hem incipit decima. qd' in Aldi lib. neglectũ erat. In 11.pceleuſmaticus eſt loco primo,& Eius monoſyl.In 12. Tu Geta legendũ, vt hẽ in vetere lib. & carmen poſcit,eritq́. loco quarto anapæſtus. In vlt.eius monoſyll. eſt.

ACTVS V. SCENA III.

ARG. ADR. BARL.

Apud Demiphonem queritur Nauſiſtrata ſuum viri Chremetis negligentia minui patrimonium.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena diuitia vxoris Nauſiſtratæ,de marito ſuo Chremete licentius conquerentis allocutio eſt, cum futurarum turbarum diſpoſitione.

Octonarij, ex quibus alij Catalectici,alij Acatalectici.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

AGEDVM, vt ſoles Nauſiſtrata, fac illa vt placetur nobis;
Vt ſua voluntate id, quod eſt faciundum, faciat. N. faciam.
D. Pariter nunc opera me adiuues, ac dudum re opitulata es.
N. Factum volo: ac pol queo minu' viri culpa, quàm me dignum eſt.
D. Quid autem? N. quia pol mei patris bene parta indiligenter
Tutatur: nam ex is prædijs talenta argenti bina
Capiebat ſtatim. hem, vir viro quid præſtat. D. bina quæſo?
N. Ac rebus vilioribu' multo,tamen talenta bina. D. hui.
N. Quid hæc videntur? D. ſcilicet. N. virum me natam vellem:
Ego oſtenderem. D. certe ſcio. N. quo pacto. D. parce ſodes,
Vt poſſis cum illa; ne te adoleſcens mulier defatiget.
N. Faciam, vt iubes: ſed meũ virum abs te exire video. C. hem Demipho,
Iam illi datum eſt argentum? D. curaui illico. C. nollem datum.
Hei, video vxorem: pæne plus, quàm ſat erat. D. cur nolles Chreme?
C. Iam recte. D. quid tu? ecquid locutus cum iſta es, quamobrem hanc ducimus?
C. Tranſegi. D. quid ait tandem? C. adduci non poteſt. D. quid non poteſt?
C. Quia vterque vtrique eſt cordi. D. quid iſtuc noſtra? C. magni. præter hæc,
Cognatam comperi eſſe nobis. D. quid? deliras? C. ſic erit:
Non temere dico: redi mecum in memoriam. D. ſati' ne ſanus es?
N. Au, obſecro vide, ne in cognatam pecces. D. non eſt. C. ne nega:
Patri' nomen aliud dictum eſt: hoc tu erraſti. D. non norat patrem?
C. Norat. D. cur aliud dixit? C. nunquam hodie concedes mihi, neque
Intelliges? D. ſi tu nil narres. C. pergis? N. miror quid hoc ſiet,
D. Equidem hercle neſcio. C. vin' ſcire? at ita me ſeruet Iupiter,
Vt propior illi, quàm ego ſum, ac tu, nemo eſt homo. D. dij voſtram fidem:
Eamus ad ipſam vna omnes nos: aut ſcire, aut neſcire hoc volo. C. ah.
D. Quid eſt? C. ita ne paruam mihi fidem eſſe apud te?

D. vin' me credere?

Vin' ſatis quæſitum mihi iſtuc eſſe? age fiat. quid illa filia

Amici noſtri, quid futurum eſt? C. recte. D. hanc igitur mittimus?

C. Quid ni? D. illa maneat? C. ſic. D. ire igitur tibi licet Nauſiſtrata.

N. Sic pol commodius eſſe in omnes arbitror, quàm vt cœperas,

Manere hanc: nam perliberalis viſa eſt, cum vidi, mihi,

D. Quid iſtuc negotij eſt? C. iam ne operuit oſtium? D. iam. C. o Iupiter,

Dij nos reſpiciunt: gnatam inueni nuptam cum tuo filio. D. hem,

Quo pacto id potuit? C. non ſatis tutus eſt ad narrandum hic locus.

D. At tu intro abi. C. heus, ne filij noſtri quidem hoc reſciſcant, volo.

DON. AGEDVM, vt ſoles Nauſiſtrata,) Diuitis vxoris de marito licentius conquerentis hæc allocutio eſt, cum diſpoſitione futurarum turbarum. [Ac dudum re opitulata es.) Supra .n. dixerat Chremes, Id ſumam. vxori tibi opus eſſe dixero. [Capiebat ſtatim.) Statim perpetuo. æqualiter, & quaſi vno ſtatu. Plaut. Ita ſtatim ſtant ſigna. [Vin' ſatis quæſitū) Hoc totum pro vna perſona quidam legūt. [Filia Amici noſtri,) Hoc eſt tua. [Commodius eſſe in omnes) Et circa illum qui duxit, & circa illa quæ ducta eſt, & circa te ſocerum. [Perliberalis viſa eſt, cum vidi, mihi,) Ordo eſt, Perliberalis viſa eſt mihi.

GVID. AGedum &c.) Hæc allocutio eſt diuitis vxoris de marito licentius conquerentis cum diſpoſitione futurarum turbarum. D. O Nauſiſtrata. agedum, aduerb. hortantis, vt ſoles .i. ſicut conſueuiſti de me bene mereri. fac vt illa puella placetur.i.mitigetur, leniatur nobis vt faciat id quod eſt faciendum.i.diſcedat & nubat Phor. ſua voluntate.i.non inuite. N. faciam.i.placabo illam. D. nunc adiuuas me opera tua.i.tuo labore, ac induſtria pariter .i. æque.i.ſicut opitulata es.i.auxiliata es. dudū.i.paullo ante, re.i.ipſo effectu, vel bonis tuis, & tua re familiari, mutuas mihi dando pecunias, vel aliq̄d tale faciendo. Vel lege. ſic pariter.i.ēt, nunc adiuuas me opera. ac ꝑ & dudum opitulata es mihi rē &c. N. volo factum .i. facere. ac pol, iurantis eſt .i. minus queo.i.minus poſſum facere. culpa.i. (quod dicimus) defectu. viri.i. mariti mei, q̄ dignum eſt me .i. q̄ me decet, aut q̄ mihi eſt, vel q̄ merui. D. aūt.i.ſed, quid.i.cur. minus potes q̄ par eſt, q̄ meruiſti. N. quia pol vir meus tutatur.i.defendit, conſeruat, indiligenter .i. pigre, negligenter, bene parta.i.iuſte acquiſitas bona patris mei. nā pr̄ ſtatim ſine mora capiebat.i.recipiebat. bina talenta argenti .i. ſingulis annis duo argenti talenta ex his p̄dijs .i. poſſeſſionibus quas mihi reliquit. Hem, dolentis & requirentis ſeu deſiderantis patrē, quid.i. quantum, vel in quo vir vnus p̄ſtat alteri viro.i.quantū alius alium excellit, nam pr̄ longe p̄ſtantior erat iure meo. D. quæſo .i. obſecro. capiebat pr̄ bina talenta .i. quotannis duo. N. ac.i.& rebus multo viliorībus .i. quãuis res eſſent multo viliores, & minoris locarentur, q̄ nunc tñ capiebat inq̄ pater duo talenta per ſingulos. ſ. annos, D. hui, admirãtis hic eſt, nā penſionis quantitatē admiratur. N. quid hæc vn̄r tibi.i. q̄d exiſtimas hæc duo talenta annua eſſe, q.d. non ne illa talenta vñe tibi eſſe magnum quiddam. D. ſcilicet.i.certe, talenta hæc videntur ſup. mihi magnum quoddam. N. vellem me eſſe natam virū .i.vellem fuiſſe ſexus virilis. ego oſtenderem hæc talenta quanti eſſent, q̄ ea multiplicarē induſtria, vel oſtenderē. hæc talēta eſſe magnū aliquod, vel oſtenderem bina talenta debere hr̄i ex patrimonio meo. D. certo ſcio.i.mihi eſt exploratum, quod oſtenderes. N. quo pacto .i. quo modo ſcis? vel quo modo oſtenderem tuo iudicio? D. ſodes.i. ſi audes parce verbis ſup.i.ceſſa mecū loqui diutius cum illa puella. ne.i.ut non mulier illa adoleſcens .i. iuuenis, defatiget .i. te defatigatam reddat ſermone ſuo, adeo vt illi reſpondere par eſſe non poſſis. N. faciam ut iubes .i. vis, ſed video meum virum.i coniugem, exire abs te.i.ex tua domo. C. Hem, interiectio dolentis, & timentis. ò Demipho argētum eſt iam datum illi Phormioni. D. ilico .i. ſtatim. curaui vt daretur. C. nollem datum eſſe argentum.i.vellem q̄ nō eſſet datum. Hai, dolentis. video vxorem pene.i.fere. pluſquam ſat erat.i.ſufficiebas. D. ò Chr. cur nolles datum eſſe argentum. C. iam recte ſe habent res ſup. D. quid tu dicis ſup. ecquid .i. nunquid. locutus es aliquid cum illa puella, quamobrem .i. quare ducimus hanc vxorem tuam, ſi iam es allocutus eam puellam. C. tranſegi .i. concordaui, peccaui omnia. D. auertens ſe Demipho admirabundus ait, quid tandem ait ipſe frater meus, quaſi aſſiſtentes alloquatur. C. puella non poteſt abduci .i. expelli à tua domo, neque abſtrahi à filio tuo. D. qui .i. cur, vel quo modo ipſa non poteſt abduci. C. quia vterque eſt cordi vtrique.i. ſibi mutuo placent, vbi maſculino vſus eſt, quia maſculinum præponderat fœminino. Oratores in tali dicendi genere dicere ſolent, Vterque alteri eſt cordi. D. quid illuc noſtra intereſt .i. quid ad nos pertinet, ſi vterque alteri eſt cordi, vbi dicunt barbari, quid habemus agendum. C. magni illud intereſt noſtra .i. illud multum ad nos ſpectat. Id .n. pluſquam manifeſtum eſt dici ſolere, magni vel parui mea refert, vel intereſt præter hæc .i. vltra hoc, q̄ vterque alteri eſt cordi, comperi .i. facile perſpexi cognoui per inueſtigationem, ſiue inueni eam eſſe nobis cognatam .i. gentilem, & de cognatione noſtra. D. quid .i. cur, deliras i. deſipis, ineptis, inſanis, deuias, vel quid deliras.i. deliramenta profers in mediū. C. ſic erit .i. inuenietur tandem cognata non dico hoc temere, id eſt inconſulte, inconſiderate, ſine cauſa, redi in memoriam mecum .i. recordare mecum præteritorum, quæ contulimus inter nos, vel recollige te, redi ad te, ſiue repete memoria ea, de quibus aliquando verba fecimus, mecum .i. quemadmodum, ego reuertor ad memoriam ea exercendam. D. ſatin'.i. ſatis ne, es ſanus .i. ſanæ mentis, ſeu mentis compos. N. hau, interiectio oſtendens fallidioſum eſſe quod dicitur, obſecro caue .i. prouide, ne pecces .i. erres in cognatam .i. in agnitionem cognatæ. D. non eſt ipſa cognata. C. ne nega .i. noli negare, aliud nomen patris eius dictum eſt, q. d. pater eius voluit ſe vocari alio nomine, hoc dicit vt oſtenderet illi ſe eſſe patrem eius, quemadmodum prius cōmunicauerat, rem totam cum eo, tu errasti hoc.i. hac mutatione nois. D. ipſa non nouerat.i.nouerat p̄rem. D. cur pr̄ dixit aliud nomen.i.cur mutauit nomen, & voluit ſe vocari alio noie? C. ne .i. vtrum, nunq̄ concedes.i.acqueſces, aſſentires hodie mihi, neque intelliges quid mihi velim. D. ſi tu nihil narras.i. ſi tu nihil explicēs, qūo intelligam. C. interrumpit ſermonē inquiens, pergis .i. proſequeris reluctando mihi. N. miror. q̄d hoc eſt, quod Demipho non potes intelligere, ſimiliter nec ego ipſa. D. equidē hercle iurantis eſt, neſcio quid hoc ſcit. C. vis ne ſcire quid ſit? Iupiter ita me ſeruet iurandi modus eſt. vt, id eſt ſicut, nemo, id eſt nullus homo, eſt propior.i. propinquior ſanguine ipſo illi puellæ, q̄ ego ſum, ac tu es, zeugma eſt a medio. D. ò dij imploro veſtram fidem.i. opem & auxilium, nos omnes eamus una .i. ſimul ad ipſam puellam, nolo ſcire hoc.i. illam cognationem, aut neſcire penitus. C. ah dolentis interiectio. D. quid eſt quod ita doles. C. itane, id eſt, eſt ne uerum, fidem.i. auctoritatem, credulitatem, ueritatem, eſſe mihi ita paruā apud te.i. habes mihi tam parum fidei, ut te exorari non poſſim, ut hoc mihi credas. D. uis me credere hoc, uis iſtud eſſe ſatis quęſitum.i. inquiſitum, mihi.i. à me? Age, hortãtis eſt aduerbium, fiat.i. credatur à me. Quid? modus interrogandi, illa eſt ſup. filia amici nr̄i? hoc uoluntas ſecura deinde ſubdit, q̄d futurum eſt ex hac cognatione? C. recte futurum eſt ſup.i. ꝓſpere oia cedēt. D. igitur mittimus.i. remittimus domum uel omittimus, miſſam facimus hanc uxorem, tuam quā ducebamus. C. quidni.i. cur nō mittamus eam. D. illa uxor tua maneat.i. non ueniat ad puellam, interrogatiua ꝓnuncia. C. ſic .i. ita maneas. D. ò Nau. igitur, quia res ſic ſe habent, licet tibi .i. potes ire.i. redire domum. N. pol arbitror commodius.i. utilius, eſſe in oēs.i. erga oēs. uel ꝓ oibus, hanc puellam manere, neque adduci, q̄ ut.i. ſicut ceperas.i. inceperas, curare ut eijceretur. Nam cum uidi eam, ipſa uiſa eſt mihi perliberalis .i. ualde honeſta, & bona, ac benigna. D. quid iſtud negocij, id eſt iſtud totum negotium eſt, id eſt quid hoc totum, quod dixiſti ſibi uuli, nondum .n. intelligit Dem. C. ne .i. utrum, uxor mea iam operuit.i. clauſit, cuius oppoſitum eſt aperuit.i. recluſit, hoſtium.i. ianuam. D. iam operuit ne timeas audiri ab ea. C. ò iuppiter, dij reſpiciunt nos.i. ſunt nobis propitij & fauores, inueni gnatam nuptam cum filio tuo. D. hem, īteriectio intelligentis, quod diu q̄ſiuerat, quo pacto.i. qua uia id potuit fieri? C. locus iſte nō eſt ſatis tutus ad narrandum quomō potuit fieri. D. at.i. ſed, tu abi.i. diſcede, intro id eſt in domum meā. C. heus, aduerbium uocantis, & monentis attentionem, uolo ne quidem, id eſt ut nec etiam, filij noſtri reſciſcāt.i. ſciant, cognoſcant hoc.i. quo pacto id potuerit fieri.

ARG.

LATO. ARgũ) Chremes dum indicare conatur Demiphoni inuentam Phanium, præſente Nauſiſtrata, pene periclitatur, & eſt via ad alteram cataſtrophen. [Quia pol mei) Hæc querela in Chremetem œconomia eſt ad augendam futurã turbã, ex qua orietur cataſtrophe Phęd. [Stat) Semel, cyns maẽls. [Parce ſodes) Blanda dehortatio. nam plura dictura erat in maritum. [Nauſiſtr. Sat erat) Eclipſis ſubſiſtenti & perturbati. nam deeſt locutus ſum. [Non temere) Cupit intelligere Demiph. qđ eloqui non audet, de ſuſcepta in Lemno filia. Et redi in memoriam dicit, iuuenis ſe ante narraſſe, quo modo illa cum matre ex Lemno Athenas profecta ſit. [Amici noſtri) Pro, tua, caute, ac diſſimulanter, ne intelligat Nau. Nam adhuc errat Demipho, nec ſentit eandem eſſe, de qua loqtur Chremes. [Quod illhuc) Rurſum ſciſcitatur digreſſa Nauſiſtrata. [Non ſatis) Compendio cõſulitur, ne eandem rem denuo narrari ſit neceſſe.

PETRVS MARS. AGedum, vt ſol) Quantopere inſaniant, q vxores ditiores ſibi in vita cõionem aſſociant, non hñtes aliquem moꝝ ſed nummoꝝ delectum, docetur hac ſcena. Quare oĩbus conſultũ eſt, vt pares fortunis ſibi cõiuges accipiant, aut ſi licet inferiores, modo honeſto loco natas, ne cogãtur cum Demæneto Plautino dicere. Argentũ accepi dote, imperiũ vendidi. Sen. de remedijs fortuit. Mors effecit, vt affirmare ſine piculo poſſis, bonã vxorẽ amiſi. Inuenies ſi nihil q̃ris, niſi bonam, dũmodo nõ imagines, pauoq. reſpexeris, nec patrimoniũ cui iã ipſa nobilitas eſſe ſit. Iſta diu cũ forma non repugnabũt. Facilius reges aium nulla vanitate tumentẽ. Non multũ abeſt à contemptu viri, quæ ſe nimis ſuſpicit. Duc bene inſtitutã, nec maternis inquinatam vitijs.

RIVII caſtigat. ADduci non põt. D. quid nõ põt?) In manuſcripto eſt, Qui nõ põt vbi in ſpatio qđ verſus dirimit adiectũ q quo. Habet eodẽ modo exẽplar Lugdunenſe & alia pleraque, Et ſic melius cohęrent q̃ ſequuntur. Quia vterque vtriq. eſt cordi. [Vt propior illi q̃ ego ſum ac tu, nemo eſt) Nos ea antiqv Homo nemo eſt. [Ita ne paruã mihi fidẽ eſſe apud te?) Volumen ipſum è bibliotheca Dominoꝝ ad Haſſenſtein hẽt ad hunc modũ. Quid eſt? C. Ita ne paꝝ mihi fidã apud te? vt ſubaudiatur verbum eſſe, qđ κατὰ ἔλλειψιν deſit, quæ mihi quidem vera lectio vr̃. Sanè tamen nõ magnopere illud eſſe req̃rit, & ſubaudiẽdum in ſpatio q ſpłam, qđ verſus dirimit, adnotarat. Significat aũt. Ita ne paꝝ mihi fidẽ eſſe apud te? idem qđ ita paꝝ mihi credis? Tit. Liu. j. ab V. C. Miꝝ quantũ illi viro nuncianti hæc fides fuerit. i. quantum ei creditum ſit. Idẽ Bonẽ locuram, cui rei priore anno fides non fuerat creditum eſt. In ſumma eſſe fidẽ ſimpliciter pro credi ponitur. Suet. in Veſpaſiano. Cum vix fides eſſet rem vllo modo ſucceſſuram. i. cũ vix credi poſſet, vix veriſimile eſſet. Celſus paullo aliter 7. Vbi eius rei fides eſt, pridie is puer in ieiunio continẽdus eſt, & tum loco calido curatio adhibenda. i. vbi ea res plane comperta, explorataque eſt. Contrarium eſt, deeſſe fidem. Ouid. 20. Met. Deſit in hac mihi parte fides, nec credite factum. i. nõ habeatur mihi fides. nam κατ' ἐπιτίμησιν ſeſe ipſe declarat. Iuſt. 17. Nec oſtendentis fides, defuit, id eſt, eſt factum ita eſt, vt oſtentat. portenderant. [Ita ne a. o.) Nos, operuit pro clauſit. vt admonuimus. Vocum ſimilitudo & affinitas errori anſam dedit.

GLAR. IAmbici & hi ſunt, primi 11. catalectici reliqui deinde acatal. In primo legendum, Fac illa vt, nõ Fac, vt illa idq. ex vetuſto lib. In 2. creticus eſt loco primo, niſi ſua ſit monoſyl. In 4. s, eliditur in Minus. In 5. vel d, eliditur in Quid vel Mei monoſyl. eſt, aut creticus loco tertio. In 7. vel Hẽ extra carmen eſt, vel creticus loco quarto. In 8. Ac, à ſuperioribus eliditur, Et creticus eſt loco ſcđo, q̃ q̃ alia hic ſunt effugia. In 10. Ego, priorẽ ſyllabã à ſuperioribus elidi. In 12. q primus eſt acatalecticoꝝ, vel creticus eſt loco tertio, Meum monoſyl. In 16. aliqui, Quid non põt, alij, Qui non põt legũt. In 17. d, eliditur in Quid, niſi creticus ſit loco quarto, & Hæc ꝓnomine finitur verſus, & à Cognatum incipit decimuſoctauus. In 19. legendum Sati ne, ꝓꝓ carmen. In 20. multiplex initio ſcanſio eſſe poteſt. Cõmodiſſima videtur, ſi Hau ob, ſit ſpondeus. dein, ſecto vi, ſit tribrachys. In 21. vel bacchius eſt loco primo, vel s, eliditur in Patris. In 23. creticus eſt loco ſecundo indubitatus, & d, eliditur in Quid. In 25 legendum, Ac tu es hõ, nemo eſt. Sic bene habet carmen. In 27. Riuius eſſe ſupplet, alio qđ, in Apud eliderretur. Certe liber vetuſtus non hẽt. In 28. & s, in Satis, & d, in Quid eliduntur. In 4. à fine d, eliditur in Quid, niſi bacchius ſit loco primo. In antep. Tuo monoſyl. eſt, niſi idem pes in ſeptimo ſit loco. Ita s, in Satis uerſu penult. In ultimo, ſi Quidem poſt Reſciſcant poneretur, facilis ſenſu eſſet uerſus. At ut uulgo habent libris, uix effugies, ut non ſit ἀνάμιξις iambi, ac trochei. poteſt & alibi bacchius, uel antibacchius eſſe. Lectori hoc diſpiciendum eſt.

ACTVS V. SCENA IIII.

ARG. ADR. BARL.

Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur, ſeq; inuolutum his malis queritur unde expediri nequeat.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ſequenti ſcena, Antipho congratulatur Phædriæ, de Pamphila à Lenone redempta. Deinde conqueritur illis ſeſe inuoluiſſe, quibus facile exolui non poſſit quando cum res aduerſa nimiũ vrgent. Poſtremo oſtendit ſe adhuc in aliquam ſpem geſtire.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Gratulatur Antipho Phædriæ de Pamphila à Lenone redempta.

Iambici, Quadrati, Catalectici.

ANTIPHO.

LAETVS ſum, vt vt meæ res ſeſe habent, fratri obtigiſſe quod volt.
Quàm ſcitum eſt, eiuſmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cum res aduorſæ ſient, paullo mederi poſſis.
Hic ſimul argentum repperit, cura ſeſe expediuit:
Ego nullo poſſum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, ſi hoc cæletur, in metu; ſin patefit, in probro ſim.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi eſſet ſpes * oſtenſa **oſtẽta *oſtentata*
Huiuſce habendæ. ſed vbinãm Getã inuenire poſſum, vt
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

DON. LÆtu' ſum,) Antiphonis pſona eſt. [Parare aio) Venulle additũ eſt aio. Enn. 16. Sed qđ ego hic aio lamẽtor? [Cũ res aduorſę ſient) Cũ deſideratæ fuerint. i. cũ harũ penuria fuerit. [In ꝓbro ſim.) Apud patrem. ſ. [Si hoc cęlet, in metu) ἀνανταπόδοτον quartũ. Nã cũ ꝓpoſuiſſet. Si hoc celet, intulit, Sin patefit.

GVID. LÆtus ſum, &c.) Hic Antipho apud ſe conqueritur, q̃ ea ſuſceperit, q̃bus exolui nõ poſſit, vbi res aduerſæ vrgent, & ſimul oſtẽdit ſe geſtire in aliquã ſpem. A. Vt ut. i. vtcũque. i. qualitercunque, res meæ. i. mea negocia ſeſe hñt, lætus ſum id obtigiſſe fratri meo Phæd. quẽ vt fratrẽ diligo, qđ vult. ſ. argentũ ad Pãphilã redimendã, q̃. i. quantò ſcitũ eſt. i. ſcire, ſeu ſapiẽter factũ, parare. i. contrahere in aĩo ſuo, eiuſmodi. i. tales cupiditates, quas cum res ſint aduerſæ. i. cũ fortuna male optatis rñdeat, poſſis. i. poſſit aliq s, paullo. i. aliquantulũ, ſiue aliquatenus mederi. ſ. medelã, ſeu remediũ adhibere, ſimul. i. poſtq̃, hic Phædria repperit argentũ, expediuit. i. exoluit ſe, cura. i. ſolicitudine, ego Antipho nullo remedio poſſum euoluere. i. expedire, explicare me. ex iſtis turbis. i. ꝑturbationibus, q n. i. q nõ ſim hoc qđ ſimulatũ eſt, cęletur. i. occultetur patri ſup. ſim in metu, ne pẽ moleſte ferens abducat aliqua rõne amatã meã, ſin. i. ſed ſi, hoc inq̃ qđ ſimulatũ eſt, patefit. i. aperiatur, reueletur, detegatur nõ poſſum inq̃ euoluere me, q n ſim in ꝓbro. i. in culpa apud patrẽ, neque nunc reciperẽ. i. retraherẽ, referrẽ me domũ, niſi ſpes huiuſce Phanij habẽdæ. i. habendi hanc Phanium, eſſet oſtẽtata. i. ꝓmiſſa exhibita mihi, ſed vbinã. i. vbi poſſum inuenire Getam, vt rogem. i. petam ab eo, quod tempus. i. quam opportunitatem, conueniendi patris. i. alloquendi patrem meum, iubeat. i. velit me capere. i. eligere.

LATO. ARgũ.) Redit in ſcenam Antipho, vt à Phorm. & Geta conueniatur. Gratulatur autem fratri apud ſpectatores. & de ſua fortuna queritur. [Hic ſimul) Confert ſuum periculum cũ Phædriæ felicitate. [Spes oſtenſa) Paullo ante à Geta.

PETRVS MARS. LÆtus ſum,) En ut adoleſcentes ſemper ſint ſui ſimiles quaſi in eodem ludo edocti, vt ea quæ ad voluptatem & animũ explendum faciunt commilitonibus communicata geſtiant.

RIVII caſtigat. NI mihi eſſet ſpes oſtenſa Huiuſce hñdæ.) Nos hic oſtentata legimus, vt fere & manuſcripti oẽs, & excuſi typis lib. hñt, ꝑter hoſce recentiores, nec aliter citat Priſc. Iam hac locutione oſtẽtare ſpẽ, vtitur nõ ſemel T. Liu. velut lib. iiij. Dec. iij. Stat ſnã

non metuere copias, ne qd interim hoſtes inferẽt ignominiæ ſocijs ſpẽ pro re niſi ntandã cenſet &c. Cic. pro Cl. Cum vnius hlij recuperãdi ſpes eſſet oſtẽtata, inqt. Fuit, credo, q in metiendo ſyllaba verſum abũdare ſenſerit, & cũ nõ videret illã ipſam, q ſupeſſe putabatur, ſyllabã ab initiali vocali in ſequẽtis verſus, vt fit in hypermetris, abſorberi, locum correcturus deprauarit, id quod ſæpe alias ab audaribus emendationibus factum deprehendi. In quibuſdam reperi: Ni mihi eſſet ſpes oſtenta, qđ ne ipſum quidem diſplicet. Sext. n. Pomp. oſtentum participialiter poni pro oſtentatum adnotauit lib. xiij. teſtimonio eſſe Pacuuiũ, cuius ibidem exemplum citat. Meminit huius & Dio. lib. j. Sed obfirmate decernete haud auſim vtrum ſit rectius, oſtenta an oſtentata, niſi q poſterius exemplarium calculo magis approbatur.

GLAR. Omnes ſunt iambici tet. cat. In j. vel Mea monoſyl. eſt, vel bacchius eſt loco tertio. In 2. Eius monoſyll. eſt, & Aio, non in animo legendum. In 6. legendum Sim, non Siem, vt ſit catal. ut ce teri. In 7. ſiue Oſtenta, ſiue Oſtentata, ſiue Oſtenſa legas, uerſus ſemper excuſari poteſt. In penult. Huius diſſyl. eſt. In vlt. Vt à ſuperiore eliditur verſu, & s, in Patris abijcitur. Quanquam creticus & primo & quinto loco eſſe poteſt.

ACTVS V. SCENA V.

ARG. ADR. BARL.

Adnumeratam eſſe Lenoni pecuniam narrat Phormio, & quaſi re bene geſta, nunc ſe curaturam cuticulam dicit.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Hic iactabundus Phormio inducitur, de fallacia ſenum in extorquendo argento geſtiens, qui tanquam paraſitus ſe egregie potaturum pollicetur. Deinde ad mercatum dicit ſe iturum, ne ipſum, ſenex ſycophantam & liguritorem exiſtiment.

Iambici, Octonarij, Acatalectici.

PHORMIO, ANTIPHO.

ARGENTVM accepi, tradidi lenoni: abduxi mulierem:
Curaui, propria ea Phædria vt poteretur: nam emiſſa eſt manu.
Nunc vna res mihi etiam reſtat, quæ eſt conficiunda, otium
A ſenibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos ſumam dies.
A. Sed Phormio eſt: quid ais? P. quid? A. quidnam nũc facturus Phædria?
Quo pacto ſatietatem amoris ait ſe velle ſumere?
P. Viciſſim partes tuas acturus eſt. A. quas? P. vt fugitet patrem:
Te ſuã rogauit rurſum, vt ageres cauſſam, vt ꝓ ſe diceres:
Nã potaturus eſt apud me: ego me ire ſenibus Sunium
Dicã ad mercatũ, ancillulã emptũ, quã dudũ dixit Geta;
Ne, cum hic non videãt me, cõficere credãt argentũ ſuũ.
Sed oſtium concrepuit abs te. A. vide, quis egreditur. P. Geta eſt.

DON. ARGENTVM accepi) Iactãtia hic inducitur Phormionis, & quaſi oĩs ꝓueniſſe lętatur. [Propria ea Phædria) Virg. Cõnubio iungã ſtabili, ꝓpriamq. dicabo. [Viciſſim partes tuas acturus eſt.) Secundũ illud quod dictum eſt, Tradũt operas mutuas. [Te ſuam rogauit rurſum vt ageres)

GVID. ARgentum &c.) Hic iactantia inducitur Phormionis, q tanq̃ paraſitus ſe egregie habiturũ pollicetur. P. accepi argentũ a Demiphone, tradidi illud Lenoni puellę venditori, abduxi. i. mecũ abduxi a Lenonia domo mulierẽ Pam. ſ. q iam virgo non erat, ꝓpterea cum eſſet in tali loco, curaui .i. effeci, ut Ph. potiretur ea puella propria. i. ſibi cum nemine cõi, nam emiſſa eſt manu. i. manumiſſa. i. libertina facta, cũ prius eſſet empta tanq̃ ſerua, vel exiuit ꝓtãtem Lenonis, nunc vna res reſtat. i. eſt reliqua mihi, q̃ res conficienda. i. ꝓficienda & ad effectũ ꝑducenda. ſ. ut habeam .i. impetrẽ a ſenibus. ſ. Demiphone & fratre, ocium. i. ſpatium ꝗret ad potãdum priuſq̃ abducã mihi Phanium. ꝓ qua abducenda dederunt pecunias. Nã ſumã. i. impendã cõſumã, traducã hos aliquot dies. A. Antipho q prius ſolus loquebatur, vidit Ph. &, inqt, apud ſe. Sed Phormio eſt. i. adeſt, deinde accedens ad eum, inqt, qd ais? P. Petis qđ dicã? admirando, dicit hoc vel interrogando, deinde occupat Antipho. A. Quid nã Phę. eſt facturus? quo pacto. i. qua via ait ſe velle ſumere ſatietatẽ. i. tędium, ſiue expletionẽ amoris? P. Ipſe acturus eſt. i. repreſentaturus eſt ptes tuas. i. tuũ officium viciſſim. i. (vt ita dicã) ſua vice, vel per vices, & quaſi alternatim. A. Quas partes meas acturus eſt. P. Vt fugitet. i. frequẽter fugiat patrẽ. i. pris conſpectum rogauit te vt rurſum tu ageres. i. defenderes, ſuſtineres cãm ſuam, & vt diceres. i. orõnem haberes, & ſermoni appoſitum ꝓ ſe faceres, nã q dicit, appoſite, accõmodateq. loquitur, nã ipſe Phęd. eſt potaturus. i. debet potare apud me. ego dicã ſenibus, Demiphoni, & Chremeti me ire Sunium. i. in eum locum, de quo prius dictum eſt, ad mercatum. i. negociandi grã; ſiue exercẽdæ mercaturę & declinatur hic mercatus tus tui, à mercor ris. qđ eſt emo is, dicã ergo ſenibus me ire ad mercatum emptum. i. ad emendã ancillulã. i. ancillam paruam, quã Geta ſeruus dixit ſenibus mihi eſſe opus, dudũ. i. paulo ante ne ipſi ſenes credant me conficere. i. cõſumere, impendere ſuum argentũ, cum nõ videant me hic, ſed hoſtiũ concrepuit abs te. i. hoſtium tuum patefactum eſt, vel apertum eſt, & bene cõcrepuit, q. d. audiui hoſtium crepans. i. ſtridens, & reſonans cum aperiretur, & pateſieret, nam eiuſmodi crepitus eſt ſignum apertionis hoſtij.

LATO. ARgum.) Phædriæ cãm Ph. viciſſim cõmendat Antiph. Et eſt pparatio ante ſuturũ congreſſum perſonarũ. [Nunc vna) Paraſiticum ſtudium. [Partes tuas acturus). i. te imitaturus, tranſlatum a ſcenicis actionibus. (Suam vt ag.) Subaude partem. nam eſt zeugma à ſuperiori. [Conficere) Conſumere.

PETRVS MARS. ARgentum accepi) Iactantia de re, quę feliciter ſucceſſit moresque hæc ſcena exprimit. Quod non faciendum iubet Plato, ſed tum maxime ſubmiſſe agendum eſſe, ne animi efferãtur. Cic. Tuſc. Iactatio eſt, voluptas geſtibus ſe efferens inſolentiᵘs.

RIVII caſtigat. TRadidi lenoni, adduxi mulierem) Nos ex manuſcriptis, Abduxi mulierẽ, quibuscum faciunt Venetũ & Lugdunẽſe & alia pleraque Sic & Plaut. in Aſinaria, Quam amabam, abduxit à Lenone mulierẽ. (Nũc vna res reſtat mihi, quæ ẽt &c.) Nos ex antiquis, Nunc vna res mihi ẽt reſtat, quæ eſt conficiunda, vbi ẽt pro adhuc. vt ſæpe alias, accipitur. quod non animaduertentes, credo verboꝝ ordinem inuertere ſunt auſi, contra q̃ exempla etia vetera habent. Tale eſt illud in Andria. At mihi vnus ſcrupulus ẽt reſtat, qui me male habet. [Te ſuam rogauit rur. ut ageres cãm) Cauſam referes ad ea, q̃ mox, ſequuntur. vt ꝓ ſe diceres. Nã interpres hoc loco. Te ſuam rogauit rurſum vt ageres. Partẽ, inquit, iterũ ſubaudiamus, & eſt ζεῦγμα à ſuperiore. Hæc ille. Vtrum aũt Cic. ſimili locutione in Bruto? Cãm ꝓ publicanis accurate vt ſemꝑ ſolitus eſſet, eleganterq. dixiſſet Lęliũ. Dr & ſimpliciter dicer ꝓ aliquo vt ibidẽ Qui ꝓ L. Cotta dixit accuſãte Africano.

GLAR. AT huius ſcenæ uerſus omnes ſunt iambici tetr. acat. In 2. verſu Poteretur a tertia eſt coniugatione, ut apud Ouid. 13. Met. Tuq tuis armis, non te poteremur Achille. Tertius uerſus in veteri lib. quẽ lẽct. Riu. quoq. annotauit, ita habet.

Nunc vna res mihi etiam reſtat, quæ eſt conficienda, otium..

Et mihi quoque probatur. In 7. uel creticus eſt loco tertio, uel tuas monoſyll. Similiter & de primo loco octaui uerſus dicendũ de Suam. In vlt. vel s, in Quis eliditur, vel Egreditur legendum. Et vel vide ſecunda ſyllaba breuis eſt, uel loco quto creticus eſt.

ACTVS V. SCENA VI.

ARG. ADR. BARL.

Geta Antiphoni nunciat Phanium inuentam eſſe Chremetis filiam.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena miro ornatu vehemens trium perſonarum gaudium exprimit poeta Nam Geta mirandum in modum lætabundus Antiphoni præſente Phormione annunciat Phanium inuentam eſſe patrem ſui Chremetis filiam Quod profecto tum Geta, tum Antipho ipſe ſumma felicitatis loco ducendum autumat. Cui Phormio mirifice congratulatur, ſimulq; pulchram ſenes eludendo occaſionem, modum, & geſtum cõminiſcitur. A DDITIO. Attende quam graphice hic Getam, & blandiſſimum adulatorem, & verſutiſſimum auſcultatorem, exploratorem, & ſecreta clandeſtine remanentem, artifex poeta expreſſiſſime depingit.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Geta Phaniam filiam Chremetis eſſe inuentam renunciat.

Trochaici, Tetrametri, Catalectici.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

O FORTVNA, ò fors fortuna, quantis commoditatibus,
Quàm ſubito hero meo Antiphoni ope veſtra hunc oneraſtis diem?
A. Quidnam hic ſibi volt? G. noſq. amicos eiu' exoneraſtis metu?
Sed ego nunc mihi ceſſo, qui non humerum hunc onero pallio;
Atque hominem propero inuenire, vt hæc, quæ contigerint, ſciat?
A. Num tu intellegi', quid hic narret? P. num tu? A. nil. P. tantundem ego.
G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc ſunt. A. heus Geta. G. hem tibi.
Num mirum, aut nouum eſt, reuocari, curſum cum inſtitueris? A. Geta.
G. Pergit: hercle nunquam tu tuo odio vinces me. A. non manes?
G. Vapulabis. curialis vernula eſt, qui me vocat.
A. Id tibi quidem iam fiet, niſi reſiſtis, verbero.
G. Familiariorem oportet eſſe hunc, qui minitat malum:
Sed is ne eſt, quem quæro, an non? ipſu' eſt. P. congredere actutum. A. quid eſt?
G. Omnium, quantum eſt, qui viuant, hominum homo honoratiſſime:
Nam ſine controuerſia à dijs ſolus diligere Antipho.
A. Ita velim: ſed qui iſtuc credã ita eſſe, mihi dici velim.
G. Satin' eſt, ſi te delibutum gaudio reddo? A. enicas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, &, quod fers, cedo. G. oh,
Tu quoque hic aderas Phormio? P. aderam: ſed ceſſas? G. accipe, hem.
Vt modo argẽtum dedimus tibi apud forũ, recta domũ
Sumu' profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuã
A. Quamobrem? G. omitto proloqui: nam nihil ad hanc rem eſt Antipho.
Vbi in gynæceũ ire occipio, puer ad me accurrit Mida:
Pone apprehendit pallio, reſupinat: reſpicio: rogo,
Quamobrem retineat me: ait eſſe vetitum intro ad heram accedere:
Sophrona modo fratrem huc, inquit, ſenis introduxit Chremem,
Eumq. nunc eſſe intus cum illis. hoc vbi ego audiui, ad fores
Suſpenſo gradu placide ire perrexi: acceſſi: aſtiti:
Animam compreſſi: aurem admoui: ita animum cœpi attendere,
Hoc modo ſermonem captam. A. euge Geta. G. hic pulcherrimum
Facinus audiui: itaque pæne hercle exclamaui gaudio.
P. Quod? G. quodnam arbitrare? A. neſcio. G. atqui mirificiſſimum:
Patruus tuus eſt' pater inuentus Phanio vxori tuæ. A. hé,
Quid ais? G. cum eiu' olim conſueuit matre in Lemno clanculum.
P. Somnium: vtin' hæc ignoraret ſuum patrem? G. aliquid credito
Phormio eſſe cauſſæ: ſed me cenſen' potuiſſe omnia
Intellegere extra oſtiũ, intus quæ inter ſeſe ipſi egerint?
P. Atque hercle ego quoque illam audiui fabulam. G. immo etiam dabo,
Quo magi' credas. patruus interea inde huc egreditur foras:
Haud multo poſt cum patre idẽ recipit. ſe intro denuo:
Ait vterque tibi poteſtatem eius habendæ ſe dare:
Denique ego ſum miſſus, te vt requirerem, atque adducerem.
A. Hem, quin ergo? rape me: ceſſas? G. fecero. A. ò mi Phormio
Vale. P. vale Antipho: bene, ita me dij ament, factum: & gaudeo.

DON. FORS fortuna,) Fortuna dicta eſt incerta res. fors fortuna euentus fortunæ bonus. [Fors fortuna) Aliud fortuna eſt, aliud fors fortuna. nã fors fortuna, eſt cuius diem feſtũ colunt, q ſine arte aliqua viuũt huius ædes trans Tyberim eſt. [Hũc onero pallio) Recte, q a palliata fabula eſt, nõ togata. [Pergit hercle) Poteſt diſtingui hic, pergit, & cõiuncte legi, Hercle tu nunq̃ odio tuo me vinces. [Id tibi quidẽ iam fi) Id, qđ ſibi audiuit, minitatur. Et eſt conueniens error feſtinanti. [Sine controuerſia) Sine ambiguitate. [Si te delibutũ gaudio reddo?) Ad animũ tranſtulit, quod eſt corporis. Nam delibutus, vnctus dr̃. [Vt modo argentum) Vide narrationẽ cœptam vnde opus eſt. [Mittit herus me ad vxorem tuam) Conuerſus ad Antiphonem h. d. [Pulcherrimum facinus audiui) Hmõi locos poëtæ actoribus indulgent, q in his actoris eſt cõmendatio. [Patruus tuus eſt pater inuentus Phanio vxori tuæ) Vt Sal. in j. Liberis eius auunculus erat. Atque hercle ego quoque illum audiui fab. Plaut. in milite glorioſo, Nam hoc cognomentum poëtæ eſſe audiui barbaro.

GVID. O Fortuna &c.) Hic Antiphoni a Geta nunciatur Phaniũ inuentã eſſe filiam Chr. patrui ſui, qđ magnæ felicitatis loco ducendũ putat. G. ò fortuna. i. ò dea mutabilitatis, ò fors fortuna. i. bonus fortunę euentus, cuius diẽ feſtũ colunt, q arte aliqua viuunt, cuius ædes ſacra trans Tyberim erat fortuna ſũt incerta eſt tã ad bonũ euentum, q̃ ad malum quantis cõmoditatibus. i. opportunitatibus, & q̃. i. quantũ ſubito. hæc legũtur admiratiue. honoraſtis. i. decoraſtis hunc diẽ Ant. nr̃o. veſtra ope. i. veſtro auxilio & numine ac fauore? A. quidnã hic Get. ſibi vult. i. q d vult dicere ita admirabundus? G. Get. eũ non audiebat, ſed pgebat in ſua admiratione. & vos fortuna, & fors fortuna exoneraſtis. i. alleuiaſtis nos amicos eius Ant. metu, qđ afficiebamur eius cauſa. Deinde ad ſe rediens, conſiderans q. ſibi eſſe potius q̃rendum Ant. cui hæc narret. q̃ ita in admiratione ceſſandũ & morandũ, ideo ſubdit. ſed nunc ceſſo. i. moror, tardo cunctor. mihi. i. uel in dedecus meũ, & crimen. uel mihi gñaliter ponitur, ut Tu mihi ſemp dormis. Sed ergo nũc ceſſo. i. ſum ceſſator & ocioſius, & qdem increpãdus, q non onero hũc. i. meũ humerum pallio. i. qui non replico pallium meũ in humerũ, ut agilior ſim ad uiam faciendã. atque q inq̃ nõ ꝓpero. i. feſtino, inuenire hoĩem. i. Ant. ut ſciat hæc q contigerint. A. tu nõ intelligis? qd hic Get. narret. i. dicat ſecum. P. nũ. i. nunqd tu intelligis? A. nihil. i. non intelligo, uel nihil. i. ne minimũ quidẽ intelligo qd dicat. P. ego intelligo tantundẽ quantũ tu qd dicas. G. pgam ire. i. contendã ire, uel ꝓſequar, pſeuerabo ire hinc ad Lenonẽ nũc. ipſi ſunt tibi apud Lenonẽ. A. reuocat eũ iam arripiẽtẽ iter ad Lenonẽ. Heus, aduerb. uocantis. Get. uocatiuus eſt. G. Geta poſt ſe non reſpexit indignatus ſe reuocari feſtiuũ. nã putabat alium quemlibet ab Ant. reuocare eum ideo, inquit. Hem, interiectio indignantis, non. i. nunqd, q. d. non eſt tibi mirũ. i. non eſt tibi magnę momẽti, aut magnæ curæ, aut nouũ. i. inuſitatũ, curſum reuocari. i. retrahi, cum inſtitueris. i. inceperis curſum uel eſt ſecunda perſona p tertia. A. Get. uocantis eſt. G. hercle ipſe qui uocat me pgit. i. perſeuerat uocare me hoc aũt dicit intereundum nõ retro aſpiciẽs, nunq̃ uinces me. i. nunquã hodie perſuadebis mihi ut ad te eam, tuo odio. i. tua moleſtia & tædio, nam odium interdum ponitur pro tædio & moleſtia. Inde odioſus. i. tædioſus, moleſtus, & im-

ptubus,ſeu importunus, q. d. non vinces me tua importunitate, & inſtantia. A. non manes.i.non ſiſtis gradum.h. d. indignabundus & mirabundus. G. vapulabis.i.poſſes bene adeo irritare,vt vapulares.i.verberaueris,ſeu verberibus afficeris. A. quidem.i. certe,id ꝙ minitaris,iam.i.ſtatim,fiet tibi.i.vapulabis, niſi tu verbero.i.dignus verberibus,hic verbero,onis, eſſiſtis .i. reprimis gradum Geta,hoc audiens cognouit eſſe aliquem, qui imperioſe loqueretur,ideo ſubdit oportet hunc qui ita loquitur eſſe familiaeiorem.i.intimiorem in noſtra familia,q̃ ego,nam minatur malum.ſ.verbera.Sed ne.i.vtrū eſt is quem q̃ro.ſ.Ant.an nō eſt. Deinde viſo eo dicit,ipſe eſt,quem q̃ro.Phoe. G.congredere, à cō, & gradior,deris.i.concede,huc actutum.i. cito,celeriter,dr.n. ab actu.i.celeritate , vnde actuariæ naues dnr celeres.i.celeriter per mare tranſeuntes . A. quid eſt? ꝙ ita vehementer gaudes, & admiraris . G. ò homo honoratiſſime oīum hoīum,q. viuant,quantum eſt i.quantulibet ꝓ tua conditione, vel quantum eſt hoīum, ſcilicet .i. quantacūque fuerit hoīum multitudo, nā ò Ant. ſolus diligere.i.diligeris,amaris à dijs ſine controuerſia.i.ſine ambiguitate. A. velim ita diligi a dijs,ſed velim.i.volo,dici mihi.i.ꝙ dicatur mihi qui.i.quo modo,vel cur credam eſſe ita vt dicis G.ſatin' .i.non ne ſatis eſt tibi ſi reddo.i afficio te delibutū, perfuſum gaudio,vbi ad aīum trāſtulit.ꝙ eſt corporis , nā delibutus dr̄ vnctus. A. enecas.i.occidis,mori me cogis,qui ita animum meū ſuſpenſum teneas. P. quin.i.quinimmo,tu aufer hinc.i.hinc amoue polliceitationes.i.noli ita pollicitari bona. A. ſed cedo .i. dic dijs , ꝙ fers.i.affers,vel geſtas in pectore . G.quoque.i.ēt,ò Ph tu aderas hic? vbi oh eſt interiectio aiaduertentis prius non viſum, nec perceptum. P. aderā hic,ſed inter hæc dicenda ceſſas .i. in mora es , tardas,moraris detegere rem Ant. G. accipe.i.audi intellige.Hē, interiectio eſt ſuſcitantis,vt narrationi ſit aptior,vt.i.poſtq̃ modo .i.paullo ante,dedimus tibi Phoe.ego,& De. argentum apud forum profecti ſumus ego,& Dem.domum,recta.i. eodem tenore nusq̃ diuertendo,interea ò Ant.herus .i. dn̄s meus , miſit me ad vxorem tuam.ſ.Phanium. A. quamobrem.i.quare miſit ad eam. G. omitto.i.deſiſto,proloqui.i.longo ſermone vti,nam ò Ant.nihil eſt in ea miſſione ad hanc rem.i.ad hoc propoſitum, vbi .i. cū, occipio.i.incipio ire ad Gynnecium.i.in locum ędium ſecretum, in quo fabulantur inter ſe mulieres Eſt.n.Gynnecium(ait Tortellius)locus in ædibus ſolis mulieribus ad habitandū datus.Deducitur.n.à gynecon.i.à mulieribus,puer .i.ſeruus.ſ.Mida nomine,forte ſic dictus,ꝙ Phrygius eſſet,occurrit ad me pone,aduerbium.i.retro apprehendit.i.capit me pallio.i.per pallium.reſupinat me inq̃.i.reducit me in dorſum , nam ſupinus vel reſupinus dr̄ qui in dorſo iacet,ꝙ qui ſactunc fere negligētes ſunt , molles, aut laſciui,ideo ſupinus pro molli ponitur,& laſciuo item ꝓ pigro,negligenti,& otioſo,item ponitur interdum ꝓ elato ſiue ſuperbo,ppea,ꝙ tales ſuperbi ſolent non demittere caput tanq̃ humiles,ſed reſupinare & extollere tanquam tumidi . Perſius,Italo quòd humeris ſupinus fregit Heminas. Vnde ſupinare & reſupinare ſignificant aliquē ſupinū.ſiue reſupinū reddere,vt hic reſupinat me.i.reducit me in tergū,&(ꝙ vulgo dr̄)reuerſat me,reſpicio.i.retro aſpicio,rogo.i.interrogo,q̃obrē.i. quare retineat , me,ait.i.reſpondet.vetitū eſſe.i.prohibitum,accedere.i.adire,ingredi intro ad herā.i.Pha.inqt,ēt ille ſeruus modo.i.paullo ante. So.nutrix introduxit huc.i.in Gynnecium, Ch. fratrem ſenis .ſ. De.&,inqt eum fratrem eſſe nunc intus intra Gynnecium cum illis.i.So.& Ph.vbi.i.poſtq̃.ego audiui hoc, perrexi .i. perſeuerauí ire,placide.i.tranquille,ſine ſtrepitu,ac tumultu, gradu.i. greſſu , paſſu ſuſpenſo.i.molli ac tenero,ſuſtentato , & leniter terræ impreſſo,ad fores acceſſi.i.applicui ad illas fores , ſiue mauis aduení,a ſtiti,ab aſto as.i.iuxta fores ſteti,cōpreſſi.i.cohibui,repreſſi, cōpeſcui,aiam.i.ſpiritum,anhelitum flatum ne audiret , admoui .i. adhibui,appropinquaui,appoſui aūt ad illas fores,vt audirem, ita eo modo admotis auribus cœpi.i.incepi,attendere.i.attigere, aduertere aium ad intelligendum,quod dicebatur,captans.i.alliciens,attrahens,frequenter capiens ſermonem , hoc modo .i. ita faciendo,vt dixi . A. ò Get.euge,interiectio lætitiæ eſt,qua Ant. Getam inuitat ad lætitiam,vt reliqua proſequatur lætātes Get. hic i.tunc,audiui facinus.i.factum, pulcherrimū.i.iucundiſſimū , itaque.i.ideo hercle exclamaui pene.i.fere gaudio.i.præ nimia lętitia . A. quod facinus audiſti? G. quod nā.i. qđ facinus arbitrare.i.putas me audiuiſſe illic. A.neſcio quod facinus audiueris.G. Atqui.i.ſed certe,audiui facinus mirificiſſimum,pro mirificētiſſimū.i. mirifice factū,vbi poëta recto ſuperlatiuo vſua eſt à poſitiuo mirificus mirifica mirificum.Patruus tuus.ſ.Chr.inuentus eſt pr̄ Phanio i.illi puellæ tuæ vxori. A. hem,admirantis & lætantis interiectio,qđ ais,hoc dicit ſibi vix perſuadēs ita eſſe.G. patruus cuius olim i longo ante tpe,conſueuit.i.habuit cōmercium amoris cum matre eius Phanij,clanculū.i.ſecreto,in Leno.i.in illa inſula. P. ſomnium eſt ſup.i.illud eſt phantaſma & vanum dictum, tanq̃ dormiendo ſomniatum,vtin'.i. vtine.i. vtrum ita conuenit cū m̄re eius uti.i.ut hæc puella non cognoſceret patrem ſuū .G. ò Phormio,credito aliquid cauſæ eſſe,ſed cenſen'.i.cenſes ne me potuiſſe intelligere oia ea tra hoſtiū,q̃ ipſi.ſ.Chr.& Soph. & Pha. egerint.i.dixerint inter ſe intus in Gynnecio. P. atq. hercle ego quoque audiui illam fabulā.i.illud fabuloſum dictum . G.imo.o etiam.i.ſed ēt dabo i.dicam ēt hoc,quo.i.ut magis credas. Interea dum hæc aguntur,patruus egreditur.i.exit,inde.i.ex Gymnecio foras hinc.i in hunc locū,in quo erā,haud .i. non multo poſt .i.non longo tpe poſt,idē patruus recipit.i.retrahit,refert ſe, denuo.i.rurſus, iterū intro.i.in Gynnecium cū patre tuo Demiph. vterque pr̄ & patruus ait ſe dare tibi ptātem habendæ eius .i. habendi eam in vxorem. Denique.i.tandē,ego miſſus ſum,vt requirerē.i.inueſtigarē te,atque vt adducerē te ad eos. A. hem,interiectio indignāntis,qđ non ducatur celeriter, ergo cū debeas me ducere,quin,increpatiue vr̄ hic capi,pro quinimmo.rape me.i celeriter cape me,ut ducar ad eos, quid ceſſas .i. tardas,moraris, cur non acceleras gradum . G. fecero.i.faciam,coniunctiuum ꝓ indicatiuo . A. ò mi Phormio.vale.i.remane cum ſanitate. P. Ant. vale.i.diſcede ſalute comite. Deinde cū receſſiſſent,cępit Phor. ſecum hæc dicere,ita dij ament me,vt ea animo dico.iurandi modus eſt beneſactum eſt.i.bene ſucceſſit ac proſpere.

ARgm̄) Abſoluitur cataſtrophe Antiphonis.Nam Geta indicat ei inuentam eſſe Phanium.[O fortuna,) Exultatio Getæ vim exordij habet ad futuram lætitiam. [Onerstis & exonera.) Iucundum antitheton ea contrarijs.[Onero pallio)Vt expeditior ſit ad currendum.[Hem tibi)Indignantis,nec tū agnoſcētis. [Odio) Odioſa importunitate,& moleſtia . [Omnium) Aptum principium eſt rei lætæ denunciationem. [Delibutum)Imbutū, metaphoricos . nam proprie vnctum ſignificat, à verbo delibuo, quod parum eſt in vſu.[Gynecæum)Pars ædium,in qua ſolæ mulieres diuerſantur fraudem.ſym mer.[Suſpenſo gr.)Hypotypoſis . [Euge) Gaudentis,& cum geſtu pronunciandum. [Patruus tuus) Propoſitio,quæ eſt ſumma narrationis . Cetera adduntur confirmandi cauſa.[Atque her.)A teſtimonio. [Quo magis) A ſigno. [Denique) Aliud ſignum . LATO.

O Fortuna) Gaudentis immodice & exultantis præ lætitia inſuperabilis geſtus hoc loco deſcribuntur. Et recte quidem elatum dipingit ex gaudio.Nam Cic.teſt 4.Tuſc. Lętitia eſt opinio recens boni præſentis,in quo efferri rectum eſſe videatur . Idem ibidem : Cum ita mouemur vt in bono ſimus aliquo hic dupliciter id contingit . Nam cum ratione animus mouetur placide atque conſtanter,tum illud gaudium dicitur.Cum autem inaniter & effuſe animus exultat , tum illa lætitia geſtiens vel nimia dici poteſt. Quam ita diffiniunt,ſine ratione elationem animi.[Fors fortuna).i.bona fortuna,qua adiectiuue reſte Pompeio ex incerta certam,redebant. Delibutus,perfuſus,tinctus,& plenus.Gynecæum . Eſt ſecretum mulierum, in quod conclaue non datur uiris ingreſſus,iactant illic muliebria fœminæ.Gyne mulierem ſignificat,gynecæum conclaue muliercularum. PETRV. MARS.

OMnes ſunt trochaici tetrametri catalectici . In 2. verſu trochæus eſt loco primo,anapæſtus ſecundo, amphibrachys tertio,niſi Meo ſit monoſyll.In 3.uel eius monoſyl.eſt,uel creticus loco quinto. Quartus uerſus in vetuſtioribus libris, quibus ego accedo, ita legitur . GLAR.

Sed mihi nunc ceſſo,qui non humerum hunc exonero pallio . Hoc enim exonero retulit ad Exonero quod eſt uerſus proximo . Scio quid quidam commenti ſint,qui Onero , pro Exonero legunt cum vulgo exemplaribus. In ſexto uerſu uel d,eliditur in Quid,vel creticus eſt loco tertio . In octauo, vel pæan primus eſt loco ſexto,uel Inſtiteris pro Inſtitueris legendum . Eodem modo de nono uerſu dico,in cuius loco quarto uel eſt pæan primus , vel Odio diſſyllabum fuerit. In decimo uel creticus erit loco ſecundo , vel s , de Vapulabis eliditur. Ceterum uel carmen eſt hypermetrum, vel abijciendum uerbum Quidem , quod adiectum uidetur. In vndecimo, puto Minitar legendum pro Minitatur , ut in penultima ſcena Hecyræ Luctar, pro Luctatur. Et in Malum finitur verſus , quod in Aldi libro neglectum erat . In duodecimo , uel d , in Sed , & s, in Ipſus eliduntur , uel loco primo erit bacchius , & loco quarto creticus . In decimotertio creticus eſt loco quarto trochæus vt ſecunda ſyllaba in Honoratiſſime producte maneat , niſi quis loco ſexto bacchium conſtituere malit , & primo loco trochæum . In 19. amphibrachys eſt loco quinto . In 20. vel in Sumus eliditur

tur ſ,vel amphibrachys eſt loco primo. In 22. vel u,in Vbi elidi tur a ſuperiore verſu, vel amphibrachys eſt loco primo. In 23. vel Apprehendit eſt triſyll. vel bacchius loco ſecundo. Ita in 26. vel amphibrachys eſt loco primo, vel Eum monoſyll. In 33. Eius monoſyll. eſt. Et in 34 Suum monoſyll. vel amphibrachys bacchiúſue, propter ancipitem ſyll pa, eſt loco quinto. In 38. ſ, eliditur in Magis. In 40 Se omitti non debet ante Dare. Et penultimus incipit à Quin. Nam Hem ad ſuperiorem verſum pertinet. In vltimo verſu amphibrachys eſt & loco primo, velle in Vale corripitur. & Dij quoque corripitur, non eliditur, vt ſæpe alibi.

ACTVS V. SCENA VII.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

Argumentum huius ſcenulæ annexum eſt ſuperiori. Nam neque Malleolus disiunctam legit, neque re vera ita eſt legendum.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Gratulatur Phormio de Antiphone & Phædria.

Senarij.

PHORMIO.

TANTAM fortunam de improuiſo eſ-
ſe is datam?
Summa eludendi occaſio eſt mihi nũc
ſenes,
Et Phedriæ curã adimere argentariam,
Ne cuiq̃ ſuorum æqualiũ ſupplex ſiet:
Nam ideo hoc argentum ita vt datum eſt ingratijs,
His datum erit: hoc qui cogam, re ipſa repperi.
Nunc geſtus mihi, voltusq́. eſt capiundus nouus.
Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum:
Inde hiſce oſtendam me, vbi erunt egreſſi foras:
Quò me aſſimularam ire ad mercatum, non eo.

DON. CVRAM adimere argentariam) Varie, pro adimendi occaſio eſt.

GVID. GAudeo tantam felicitatem, & ſucceſſum proſperum eſſe datum his iuuenibus, Antiphoni & Phædriæ. de improuiſo aduerbium. i. ex inſperato, præter ſpem, præter expectationem. Súma occaſio. i. opportunitas eludendi. i. decipiendi ſenes, eſt nunc mihi. i. ego habeo nunc ſummam facultate eludendi ſenes. & eſt inq̃ mihi occaſio adimere, pro adimendi, ſed varietatem amauit poëta. i. auferendi, abſtergendi Phædriæ curam argentariam. i. anxietatem, & ſolicitudinem de argento iſto reddendo. quo redemit puellam. ne. i. vt non. ſit ſupplex. i. ſupplicans. cuiquam. i. alicui ſuorum ęqualium. i. ſuorum gregalium & ſodalium, vt illi mutuo darent illam ſummam, quæ redderetur ſenibus, cum nollet ducere vxorem Phormio. nam hoc idem argentum datum erit ſine reſtitutione ita, vt datum eſt his ingratis ſenibus, vel ipſis inuitis. vel datum erit ab his ingratis ſenibus. i. immemoribus beneficiorum ſibi factorum taliter iungendo liberos, ſuos matrimonio felici. ego repperi. i. excogitaui qui. i. quo modo, cogam hoc fieri re ipſa. i. ipſo effectu, videlicet vt argentum ſit datum vti datum eſt ſine vlla reſtitutione. Nunc geſtus. i. modus me habendi & vultus. i. indicium voluntatis eſt mihi capiendus, nouus. i. alius ab aſſueto. Sed concedam. i. me conferam hinc. i. ex hoc loco, in hoc angiportum proximum. i. in hunc vicum anguſtum, nec peruium. inde. i. poſtea. oſtendam. i. patefaciam me his ſenibus, vbi. i. poſtquam, ipſi erunt egreſſi foras. i. extra domum. non eo. i. nõ vado mercatum. i. negociandũ, eo ſup. in eo locum. quo. i. in quẽ locum, aſſimularam, pro aſſimulaueram, id eſt finxeram me ire.

LATO. ARgũ) Nactus occaſionem ex inuenta Phanio, mutat conſilium ludendi ſenes Phor. & ad eam rem ſe comparat. [Ingratis). i. inuito aduerbialiter.

PETRVS MARS. TAntam fortunam) In hanc ſcenam nihil notauit. Marſus. q vid〈e〉atur non eſſe disiuncta a ſuperiore.

RIVII caſtigatio. TAntam fortunam de improuiſo) Vt libere quod ſentio dicã, puto ego ſcenam hanc pendere a ſuperiori, eiuſdemq. particula eſſe quandam. Nam illud, Gaudeo, in fine ſcenæ proximæ referendum arbitror ad principium huius ſcenæ, vt ſit hęc ſententia. Gaudeo tantam felicitatem de improuiſo eſſe his datam. Mecum faciunt manuſcripta exemplaria, & ex impreſſis Lugdunenſe, Venetum, alia pleraque, ipſe præterea Don. Quod ſi ſeparatim per admirationem legere malis, nihil quidem repugno. [In angiportum hoc proximum) Ita quidem exemplaria. ſed Prisc. legit: Concedam in angiportum hunc proximum, lib 6. vbi adnotauit ex Plin 2. & hic angiportus dici, & hoc Angiportum. Poſterioris exemplum ſubdit illud ex Adelpho. Id quidem angiportum non eſt peruium. Prioris ex Phormione, Sed hinc concedam in angiportum hunc proximum.

GLAR. HAnc ſcenam quidam ſuperiori coniungunt, & alij ſeiungunt. certe priora verba Phormio ad præſentes locutus videtur. hæc autem ſecum ipſe murmurans ait, quibus oſtendit Paraſiticam ac Sycophanticam malignitatem quę nocere non deſinit, ut ſibi proſit. Quintus uerſus ita legendus eſt,

Nam idem hoc argentum ita vt datum eſt ingratijs.

Vt aduerbium Ingratijs ſit tetraſyll. quemadmodum in Heaut. Proterruſti hinc, ea coacta ingratijs Vtitũ aliquoties & Plautus.

ACTVS V. SCENA VIII.

ARG. ADR. BARL.

Cognita Phanio ſenex à Phormione pecuniam repetunt: Phormio negat ſe redditurum. Hinc contentio inter eos oritur.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In ſequenti ſcena Phormioni: & ſenum habetur contentio Nam hic cognita Phanio pecunias à Phormione repetunt, verum is reddere inficiatur, niſi hanc habere vxorem liceat. atque ita eum q; vexando procedunt vt Phormio totum Chremetis factum de altera coniuge Lemni filiaq; habita aperiat. Quod Nauſiſtrata vxoris primaria delegere interminatur, quę medio triginta minas vel inuitis ſenibus retinere conatur, quod Chremes facile conceſſit at Demipho vſque renititur, immo Phormionem clamoſum deprehendere ambo, & abducere moliuntur. ADDITIO. *Attende Phormionis Paraſiti in his duabus ſcenis ſequentibus, immo uſquequaque audacem, & expromptam calliditatem. Chremetis coràm vxore contra viri decorum formidinem, Demiphonis per totam fabulam nimiam rerum attentione ſollicitudinem.*

ARG. CHRISTOPHORI HEG.

In hac ſcena triginta minæ datæ Phormioni, vt Pamphilam à Lenone redimat, repetuntur, & magnos dant motus.

Trimetri.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

DIIS magnas merito gratias habeo,
atque ago,
Quando euenere hæc nobis frater pro
ſpere.
Quantum poteſt, nunc conueniendus
Phormio eſt,
Priuſquam dilapidet noſtras triginta
minas,
Vt auferamus. P. Demiphonem, ſi domi eſt,
Viſam: vt quod. D. at nos ad te ibamus Phormio.
P. De eadem hac fortaſſe cauſſa? D. ita hercle. P. credidi.
Quid ad me ibatis? ridiculum: an veremini,
Ne non id facerem, quod recepiſſem ſemel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas eſt, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mi eſſet fides.
C. Eſt ne ea ita, vt dixi, liberalis? D. oppido.
P. Itaque ad vos venio nuntiatum Demipho,
Paratum me eſſe: vbi voltis, vxorem date.
Nam omnes poſthabui mihi res, ita vti par fuit,
Poſtquam tantopere id vos velle, animum aduorteram.

D. At

D. At hic dehortatus eſt me, ne illam tibi darem :
Nam qui rumor erit populi, inquit, ſed id feceris?
Olim cum honeſte potuit, tum non eſt data :
Nunc viduam extrudi, turpe eſt : ferma eadem omnia :
Quæ tute dudum coram me incuſaueras,
P. Satin' ſuperbe illuditis me? D. qui? P. rogas?
Quia ne alteram quidem illam potero ducere.
Nam quo rediboore ad eam, quam contempſerim?
C. Tum autem Antiphonem video ab ſeſe amittere
Inuitum eam, inque. D. tum autem video filium
Inuitum ſane mulierem ab ſe amittere.
Sed tranſi ſedes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rurſum reſcribi Phormio.
P. Quod? næ ego perſcripſi porro illis, quibu' debui.
D. Quid igitur fiet? P. ſi vis mihi vxorem dare,
Quam deſpondiſti, ducam : ſin eſt, vt velis
Manere apud te illam, hic dos maneat Demipho :
Nam non eſt æquom me propter vos decipi;
Cum ego veſtri honoris cauſſa repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
D. I hinc in malam rem cum iſtac magnificentia
Fugitiue : etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeo? P. irritor. D. tu ne hanc duceres
Si tibi data eſſet? P. fac periclum. D. vt filius
Cum illa habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
P. Quæſo, quid narras? D. quin tu mihi argentū cedo.
P. Immo vero tu vxorem cedo. D. in ius ambula.
P. In ius? enimuero ſi porro eſſe odioſi pergitis.
D. Quid facies? P. egone? vos me indotatis modo
Patrocinari fortaſſe arbitramini :
Etiam dotatis ſoleo. C. quid id noſtra? P. nihil.
Hic quandā noram, cuius vir vxorē. C. hem. D. qd eſt?
P. Lemni habuit aliam. C. nullus ſum. P. ex qua filiam
Suſcepit : & eam clam educat. C. ſepultu' ſum.
P. Hæc adeo ego illi iam denarrabo. C. obſecro,
Ne facias. P. oh, tun' is eras? D. vt ludos facit.
C. Miſſum te facimus. P. fabulæ. C. quid vis tibi?
Argentum quod habes, condonamus te. P. audio :
Quid vos, malum, ergo me ſic ludificamini
Inepti veſtra puerili ſententia?
Nolo, volo : volo, nolo rurſum : cedo, cape :
Quod dictū, indictū eſt : quod modo erat ratū, irritū eſt.
C. Quo pacto, aut vnde hæc hic reſciuit? D. neſcio,
Niſi, me dixiſſe nemini, id certo ſcio.
C. Monſtri, ita me dij ament, ſimile. P. inieci ſcrupulū.
D. hem,
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam aperte irridens? emori hercle ſatius eſt :
Animo virili præſentiq́. vt ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foras,
Neque iam id cælare poſſe te vxorem tuam :
Nunc quod ipſa ex alijs auditura ſit Chreme,
Id noſmet indicare placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Vlciſci. P. at at, niſi mihi proſpicio, hæreo :
Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. At vereor, vt placari poſſit. D. bono animo es :
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus Chreme,
Cum e medio exceſſit, vnde hæc ſuſcepta eſt tibi.
P. Ita ne mecum agitis? ſatis aſtute aggredimini :
Non hercle ex re iſtiu' me inſtigaſti Demipho.
An tu, vbi peregre, tibi quod lubitum fuit, feceris,
Neque huius ſis veritus feminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus lautum peccatum tuum?
Hiſce ego illam dictis ita tibi incenſam dabo,
Vt ne reſtinguas, lacrumis ſi extillaueris.
D. Malum, quod iſti dij, deæq́. omnes duint.
Tanta ne affectum hominem quenquam eſſe audacia?
Non ne hoc publicitus ſcelus hinc deportarier
In ſolas terras? C. in id redactus ſum loci,
Vt neſciam prorſus, quid agam cum illo. D. ego ſcio :
In ius eamus. P. in ius? huc, ſi quid lubet.
D. Aſſequere, ac retine, dum huc ego ſeruos euoco.
C. Enim ſolu' nequeo : accurre huc. P. vna iniuria eſt
Tecum. C. lege agito ergo. P. altera eſt tecum Chreme.
D. Rape hunc. P. ita ne agitis? enimuero voce eſt opus.
Nauſiſtrata exi. C. os opprime. D. impurum vide,
Quantum valet. P. Nauſiſtrata inquam. C. non taces.
P. Taceam? D. ni ſequitur, pugnos in ventrem ingere.
P. Vel oculum * exculpe : eſt, vbi vos vlciſcar probe.

* Excude : alias, excludere.

DOR.

PRIVA q̃ dilapidet) Diſperdat. [Viſam, vt quod.) [illegible] ſecunda. [Ne non id facerē, quod recepiſſem ſemel) Et deeſt, Ad me. ut in Heaut. Ad me recipio, faciet. [Adhuc curaui) [illegible] addidit Adhuc, cum potuiſſet ſine huc integer ſenſus eſſe. [Quæ tute dudum coram me incuſaueras) Noua locutio, coram me incuſaueras, non, quæ hic incuſaueras. [Coram me incuſaueras) Belle, ut ſi quid neget, contra ſeipſum ſentire videatur. [Satin' ſuperbe illuditis me?) En datiuum & accuſatiuū caſum regit illudo. [Rurſum iu. reſcr. Ph.) Reſcribi reddi, ſeu per menſę ſcripturam dari. [Iube reſcribi) Qm̄ ad numerationem pecuniæ antecedit ſcriptura, reſcribere dicebant pro remunerare. Et ſic infert, Næ ego perſcripſi porro illis quibus debui. Hæc eſt ergo figura, in qua ſecunda de primis ſignificantiam ſumunt. [Iube reſcr.) Per ſcripturam .i. de menſæ ſcriptura dari. unde hodie additur chirographis, Domo ex arca ſua, uel ex menſæ ſcriptura. [Næ ego perſcr.) Multa per ſcripturam reddidi, multa dedi. Vt apud Virg. Deditur hic ſubito Troiana per agmina rumor. [Quin tu mi. arg. ce.) Hoc ab utroque cū clamore dici accipiendum eſt. [In ius a.) Ad iudicem eamus. ſ. nā ius, pro loco eſt. Cic. Quin te in iure conſpicio. [Enimuero ſi porro od. eſſe per.) Vultu iuuandū eſt, & pronunciatione hoc quod tam minaciter ſuſpēditur. [Enimuero) Enimuero, principium eſt aliquid p iracundiā dicturi, ut Hic, cum aliud ex alia parte,. Enimuero hoc feres &c. [Cōdono te) Cōdono ablatiuo iūxit, vt in Eun. Habeo alia multa, q̃ nūc cōdonabitur. [Indotatis) Hoc eſt, ut Phanio. [Etiā dotatis.) Vt Nauſiſtratæ. [Nullus ſum) Perij, mortuus ſum. [Sepultus ſum) [illegible] nā plus eſt, q̃ nullus ſum. [Quid uis tibi? ar. qd' hēa? cōdono te) Vis iterū ſubaudiendū eſt, ut ſit, Vis argentū quod habes? & eſt [illegible] inſerendum, Condonamus te. Sic eſt illud apud Virg. Vultis & his mecū pariter conſidere regnis? Vrbē quā ſtatuo vrā eſt. [Malū, ergo me ſic, &c.) Malum, aduerb. eſt interpoſitæ indignationis. [Nolo, volo, volo, no. rur.) Primo, ſingula ſeparatim, deinde ſimul vtraque pnuncianda ſunt. [Aio vi.) A neceſſario adhortat. [Noſtro modo. vl.) Ingenio. ſ. [Hi glad. aio.) Parato ad periculū, hoc eſt ita pdito ac temerario, vt nō ſibi caueāt, dūmodo vulnerēt vt Saluſt. Auidius alter alterū ſauciare, quam ſemet tegere. [Ad me aff. viā) Affectant viam, plenum: quod nos [illegible]. [Vt placari poſ.) Vt, pro, ne num. [Cum de medio exc.) Pro quia. De medio exceſſit, & ad dictum, & ad rōnem dicti, comicum eſt. [Aſtute aggredimini) [illegible]. Et proprie aggredi accedere ad dimicandum eſt. Bene ergo ſeruauit tranſlationem à gladiatoribus cœptam. [Ain' tu? vbi per.) Modo ad Chremetem cum inuectione conuerſus eſt. [Lautum pctm̄ tuum) Vt laues, vt maculam. [Lacrumis ſi extill.) Stillare, eſt guttas emittere ex corpore. Extillare ipſum corpus guttatim finiri. Ergo quaſi totum in lacrymas conuerti, & ex toto ſtillare corpore. [Publicitus,) Id eſt publica cura atque conſilio. [In ſolas terras?) Virgilius : Paſtorum & ſolis exegit montibus æuum. Et Saluſtius

in ſ.

in r. Solijs vijs. [In iûs eamus) Ad prætoris ſellam. modo.n. lo cum ſignat. [In ius. huc ſi quid lubet) Apparet Paraſitu niti ad domum Chremetis, ſenes vero ad forum conari attrahere. [Etenim ſol) Etenim, pro At poſuit, vt turbatum oſtenderet. Sic alibi] Etenim non ſinam [Vna iniuria eſt).i. actio iniuriarum ex lege. [Altera) Quam feciſti dotatæ vxori. [Lege agito ergo) Lege agito dicebatur ei, cuius intẽtio contemptibilis aduerſario videbatur. Plaut. in Aul. Lege agito mecũ, moleſtus ne ſis, & cœnã coque. [Pugnos in ventrem ing.) Vrbane in vẽtrem quaſi Paraſito. An ventrem, totum Paraſitum dr̃? vt Lucil. in 2. Viuite lurcones, comedones, viuite ventres. An ſimpliciter, quia qui reſiſtit, ne ſequatur trahentem collo obtorto, repandum ſe facit, & ventrem proijcit. cum aũt in ventre feritur, cueuatur, & ſequitur.

GVID. Dijs &c.) Hic continetur contentio Phor. & ſenum, & totius ſimulationis detectio. indignatus .n. Phor. narrare parat omnia Nauſiſtratæ vxori Chremetis, quĩ videlicet modo Ch. ſuſtulerit clam filiam ex muliere quadam Lemnia. D. Merito.i. iure habeo magnas gratias.i. multum ſum deuinctus & obnoxius Dijs, atq. eis ago magnas gratias, hr̃e gratias eſt in animo agere vero gratias eſt verbis, quod.ſ. barbare dr̃, regratiari, qñ.i. quia, ò frater hæc omnia euenerunt nobis proſpere.i. feliciter, nunc Phor. eſt cõueniendus.i. alloquendus, quantum põt fieri ſup.i. quo ad eius fieri poteſt, vel melius quantum celeriter põt conueniri, vt auferamus ab eo noſtras triginta minas.i. noſtras triginta libra priusq̃ dilapide.i. diſperdat, diſſipet eas Phor. viſam.i. ibo ad videndum Demiphonẽ ſi eſt domi, vt expleam ſup. quod promiſit, vel aliquid tale, nam apoſiopeſis eſt. D. Phor. nos ibamus ad te. P. Fortaſſe veniebatis ad me de eadem cauſa, id eſt propter eandem cauſam, propter quam ego contendebam. D. Hercle ita.i. ibamus de eadem cauſa. P. Credidi.i. non dubitaui, q̃ de ea cauſa ad me veniretis, tanq̃ meæ fidei diffidentes, ridiculum i. res eſt ridicula, & ridenda, q̃.ſ. ad me veniretis de eadem cauſa. An.i. vtrum veremini ne nõ.i. q̃ non facerem id quod recepiſſem.i. promiſiſſem. ſemel.i. irreuocabiliter. Heus heus, particula vocatiuis eſt, & mouentis attẽtionem, vel exclamantis, quãtacunque.i. quantãcunque magna hæc mea paupertas eſt, tñ adhuc.i. hucuſque, vel etiam, curaui quidem hoc vnum videlicet, vt fides eſſet mihi.i. vt eſſem fidelis, & verax, vel vt crederetur mihi. C. Chremes interrogat fratrem de puella, quã viſitauerant, & ita dicit vt non audiatur à Phormione, ne.i. vtrum. Phanium eſt ita liberalis.i. benigna, & bonæ indolis, vt dixi. D. Oppido.i. valde eſt liberalis. P. Itaque ò Demipho venio ad vos nunciatum.i. vt nunciem. me paratum eſſe ad ducendam vxorem, vbi.i. qñ, vultis dare vxorem ſ. Phanium, quam promiſi me ducturũ, Nã poſtq̃ habui mihi.i. poſtpoſui mihi oẽs res ita vt par fuit.i. decuit, poſtq̃ aduerteram animum.i. aĩadoerteram vos velle tantopere.i. tam vehementer, ducerem eã vxorem. D. At.i. ſed hic Chremes dehortatus eſt.i. diuertit, deflexit deterruit me, ne.i. vt non darẽ tibi illam Phanium. Nam, inquit, hic frater, qui.i. qualis, erit rumor.i. murmuratio populi, ſi tu Demipho feceris id.i. ſi tu dederis ei Phaniũ, ipſa non data eſt ei olim, cum.i. tunc, cum.i. qñ, potuit honeſte dari. Nunc turpe eſt.i. inhoneſtum eſt eam viduam.i. orbatã viro primo quaſi à viro idoam.i. diuiſam, extrudi.i. eijci violenter à domo prioris mariti, fermè.i. ferè, hic Chremes dixit mihi oĩa, vel incuſauit, quæ tute.i. tumet, incuſaueras.i. reprehenderas, coram me.i. in conſpectu meo, dudum.i. paullo ante. P. Satis ſ.i. ſatis ne illuditis.i. irridetis me ſuperbe. Dici poteſt illudo te, vel illudo tibi. D. Qui.i. cur vel quo modo te illudimus. P. Rogas.i. interrogas, quo modo me illudatis, q ne quidem.i. nec etiã potero ducere illam alteram. quam eram ducturus, nã quo ore.i. qua frõte redibo ad eam ſponſam, quã contempſeram. C. Suggerit hæc Chr. D. Voce ſuppreſſa, ne audiatur a Phor. aũt.i. ſed, cum.i. deinde, video Antiphonem filium tuum inuitum.i. nolentem, amittere.i. abijcere à ſeſe eam puellam, inique.i. contra æquitatem, nam nõ eſt æquum eos ſeiungere, cum vterque alteri ſit cordi. D. Demipho eadem verba dicit quæ fuerunt ei ſuggeſta à fratre, aũt.i. ſed, tñ i. deinde, video filium, ſanè.i. valde, inuitò.i. nolentem, amittere.i. abijcere à ſe mulierem.ſ. Phanium. Sed ſodes.i. ſi audes, tu Phor. tranſi.i. transfer te ad forum, atque iube rurſum illud argentum quod dedi, reſcribi.i. reddi, quaſi dare per ſcripturam. Reſcribere enim dicebant pro remunerare. Nam ad numerationem pecuniæ antecedit ſcriptura, vnde hodie datur chirographus domo exactis. P. Quod argentum via tibi reſcribi, ne.i. certe, ego præſcripſi.i. dedi per ſcripturam, porrò.i. poſtea illud argentũ illis, quibus debui vel debitor fui, vel debui perſcribere.i. per ſcripturam tradere. D. Igitur tum io præſcripſeris, quid fiet. P. Si vis dare mihi vxorem, quam deſpondiſti.i. promiſiſti ducam in uxorem. Sin.i. ſed ſi eſt ita, vt.i. q̃, velis illã manere apud te ò Demipho. omnis dos maneat hic.i. apud me, nam non eſt æquum.i. iuſtum me decipi propter uos, cum ego remiſerim repudium.i. bellum repudij, alteræ pro alteri, antique cauſa honoris veſtri, quæ.ſ. illa, quam repudiaui, dabat tãtundem, id eſt tantum dotis. D. O fugitiue.i. ò tu æquali ſupplicio plectãdæ vt ſeruus fugitiuus. I.i. vade, hinc.i. ex hoc loco, in malam rem.i. in infortunium aliquod malum, & incõmodum, ut dici ſolet.i. in febrem quartanam.i. in malam crucem .i. ad patibulum, cum iſtac magnificentia.i. cum tua magniloquentia, & magnitudine ſumptus. Nam magnificus ſpectari etiam in magnis ſumptibus ſolet, etiam nunc credis te, & tua facta adeo.i. ita ignorari, vt illa debeas facere nobis. P. Irritor.i. incendior in iram, ſeu irritor ad iraſcendum eo. D. Duceres.i. caperes, in vxorem. hanc puellã ſi eſſet data tibi, q.d. non. P. Fac periculum.i. experientiam.i. periclitare an ſim ego ducturus. D. Hoc.i. tale fuit conſilium veſtrum.i. propoſitum, vt filios Antipho habitet.i. moretur, apud te cũ illa. P. Quæſo q d narras.i. dicis? D. Quin.i. quinimo, credo.i. ds mihi argentum tibi datum. P. Immo vero.i. ſed potius, tu cedo.i. da mihi vxorẽ promiſſam. D. Ambula in ius.i. in locum. vbi prætor ius reddit. Nam hic ius pro loco ponitur, vbi ius à prætore redditur, vt digeſtis de iuſt. & iure.l. Paullus. Ideo in ius ambula, quaſi ad iudicem eamus. P. Dicis vt ambulem in ius, enimuero.i. certe, ambula ſup. in ius in detrimentum veſtrum ſi porro.i. ſi poſtea, pergitis.i. perſeueratis, proſequimini eſſe odioſi.i. moleſti, ab odio pro moleſtia. D. Quid facies? P. Ne.i. vtrum peris quid ego faciam. Vos fortaſſe arbitramini.i. putatis me patrocinari.i. adeſſe, ſeu præſidio eſſe, modo.i. tantũmodo, in dotatis puellis.i. ſine dote, vt de Phanio feci, cui patrocinatus ſum.i. cuius cauſam defendi, & protexi. Etiam ſoleo patrocinari.i. auxiliari, dotatis.i. habentibus dotem, vt Nauſiſtratæ, quam ſcio ita eludi a marito ſuo, & à te fratre eius. C. Quid.i. in quo, id.ſ. te patrocinari dotatis, intereſt ſup. noſtra.i. ad nos attinet. P. Nihil veſtra intereſt. Deinde incipit apertius loqui. Norã.i. cognoſcebã, ſiue cognoueram aliqñ hic quandam vxorem, cuius vir.i. maritus habuit aliam Lemni, ſed ſermo interruptus eſt a Chremete. C. Hem, interiectio indignantis. D. Quid eſt ? pp quod ita indignaris. P. Perfirit quod inceperat. Noram hic quandam vxorem, cuius vir habuit aliam vxorem Lemni.i. in illa inſula. C. Nullus ſum.i. perij. P. Ex qua vxore ſuſcepit.i. ſuſtulit filiam, & educat.i. nutrit eam, clam.i. ſecreto. C. Sum ſepultus.i. iam de me factum eſt. P. Adeon'.i. certe, ego iam denarrabo.i. recitabo ad longum illi vxori hæc, quæ prius dixi. C. Obſecro ne facias.i. noli ei narrare. P. Eho interiectio percipientis & deprehendentis, tum.i. tu ne is eras, qui talia geſſit. D. Vt.i. qualiter, ipſe Phormio facit ludos.i. exhibet populo ſpectacula moto ſuo & geſtu, vel qualiter ludos facit.i. ſuis verbis ridiculis nos illudit. C. Facimus te miſſum.i. te dimittimus, tanq̃ futilem ac uanum. P. Fabulæ.i. nugæ ſunt ſup. q. d. uolitis uos ſubterfugere ita ueritatem conuertendo in fabulas, q. d. non fiet. C. Quid uis tibi.i. quid quæris habere ut taceas, uis ſup. ut condonemus tibi argentum, quod habes, uel affirmatiue ut condonamus tibi argentum, quod iam habes. P. Audio, id eſt intelligo uos, ergo condonetis mihi quid, id eſt cur malum, id eſt (quod dicitur) quid malæ gratiæ, eſt enim hic malum aduerbium interpoſitæ indignationis, uos inepti, id eſt inconſiderati, & inſolſi, ludificamini, id eſt illuditis, irridetis me, ſic ueſtra ſententia puerili, id eſt indigna viris ſenibus, & ſolis pueris accommodata.

Deinde deliberat, capiat nec ne oblatum munus & taceat. Nolo tacere pro tali munere. Deinde attentius re conſiderata ſubdit uolo, id eſt ſum contentus id facere pro munere tali. Deinde ſimul & turbulenter pronunciandum eſt volo, nolo, quaſi paruo tempore contrarias habuerit opiniones, rurſum.i. iterum, cedo.i. dic, alloquitur ſeipſum, q. d. dic potius Nauſiſtratæ talia, quæ dicta ſunt. Deinde immo cape munus oblatum, id quod eſt dictum modo, id eſt paullo ante, eſt indictum.i. habetur pro non dicto, & (quod dici ſolet) eſt deductum, ſeu mauis retractum, & id quod modo, id eſt paullo ante, erat ratum.i. firmum in propoſito, eſt nunc irritum, id eſt non ratum, ſed vanum. Eiuſmodi ſunt in deliberationibus faciendis, & conſilijs capiendis, nam tunc ſæpe mens, animuſque in varias diſtrahitur ſententias. C. Quo pacto, aut unde.i. a qua occaſione, hic Ph. reſciuit, id eſt recognouit, hæc quæ dixit. D. Neſcio vnde reſciuerit, niſi uoluit aliud adiungere, ſed quia non ſibi placuit, neque uerum putauit, fecit apoſiopeſim, & ad aliud diuertit, certo ſcio me nemini dixiſſe id quod ipſe dixit. Vel ſic, neſcio unde ſciuerit, niſi.i. præterquam q̃ ſupple ſcio certo me nemini dixiſſe id. C. Ita Dij ament me

vt ex

vt ex ammo dico, id uř eſſe ſimile monſtri .i. uidetut aliquid eſſe ſimile monſtri.i.uř eſſe aliquid prætergrediens naturæ modum, quod uir ille reſciuerit nemine referente. P. Inieri.i.incuſſi ſcrupulum.i.anxietatem, ſolicitudinem. Nam ſcrupus.i.ſcrupulus, lapillus eſt breuis & aſper, qui præſſus pede ſolicitudinem crear, inde rem ſcrupuloſam dicimus, quæ aliquid habet aſperi, inde ſcrupeus ea eum.i.aſper rarum. D. Hem, indignantis interiectio, hiccine.i.utrum decens eſt ſup.ut hic Phor. auferat à nobis hor tm̃ argenti.i.hor pondus argenti tñ, irridens.i.cum irrideat, uel irridendo, tam aperte.i.tam euidenter, hercle ſatius eſt.i. melius eſt emori.i.morti occũbere, para .i. accinge te, vt ſis animo virili, & præſenti.i.habeas animum virilem & præſtentem. Nam præſens animus dicitur præſtans & efficax. Vides ò Chreme tuũ peccatum, quod cõmiſiſti Lemni eſſe elatum .i. prolatum, emiſſum, perlatum foras.i.in lucem, in mediũ in apricum, ſub diuum, nec.i.& non vides te non poſſe iam celare tuam uxorem id, quod ſit nunc auditura ex alijs, placabilius eſt .i. ſatius eſt ad placãdum eam, noſmetipſos indicare .i. prodere, manifeſtare, deregere ipſi uxori id peccatum, tum.i.tunc, uel deinde, poterimus ulciſci.i.punire hunc Phormionem, noſtro modo.i.noſtro arbitrio, & quantum uolemus, & eo modo, quo cupiemus. P. Atat, interiectio timoris, niſi ꝓſpicio.i.prouideo, caueo mihi, hęreo.i.dubius ſum & perplexus ſum, vel hæreo.i.adhæreo captioni, & retibus niſi caueo mihi.i.capior, vel captus ſum niſi mihi prouideo, vt lepus q caſſibus hæret. Hi, Demipho, & Chremes affectant.i.cupide quærunt viam.i.acceſſum appulſum ad me capiendum animo gladiatorio.i.parato ad periculum, hoc eſt ita perdito ac temeratio, vt non ſibi caueant, dummodo vulnerent. C. At.i.ſed, vereor vt.i. ꝗ non poſſit placari.ſ.vxor mea. D. es.i.ſis, bono animo.i.habeas bonum animum, ne timeas ò Chreme. ego redigam.i.reducam vos, te & vxorem, in gratiam.i.amicitiam & beneuolentiam, fretus.i.confiſus, hoc.i.hac re, quæ ſequitur.ſ.cum.i.quia, illa mulier, vnde.i.ex qua, hæc filia eſt ſuſcepta tibi.i.à te, exceſſit è medio.i.mortua eſt & ex hoc ſeculo migrauit Ph. ita ne.i.verum ſic agitis mecum.i.ſic me tractatis aggredimini ne, ſatis aſtute, h.d. per ironiam. Aggredi proprie eſt accedere ad pugnandum, ſeu dimicandum, hercle ò Dem.non inſtigaſti.i.non incitaſti me, ſeu irritaſti me ex te.i.ad vtilitatem iſtius Ch. Deinde conuerſus ad Chr.ait. Aio'.i.ais ne tandem tu i.dicis ne verum, ꝗ vbi.i.poſtꝗ feceris peregre.i.longe, remote, id quod fuit libitum tibi.i.id qđ libuit tibi, neque veritus ſis huic fœminæ primariæ.i.quæ eſt de primarijs, & optimatibus vrbis, ita ſup.quin.i.quod non, faceres ei contumelias.i.iniurias nouo modo. Ais ne ergo quod venias nunc lautum.i.ad lauandum, ſeu purgandum, expiandum peccatum tuum mihi, precibus.i.per preces. ego dabo.i.reddam tibi illam vxorem ita incenſam.i.inflãmatam his dictis meis quæ ſum vlli dicturus, vt ne.i.non, reſtinguas.i.extinguas, hoc eſt places, à placeo places, illam ſic incenſam, etiam ſi extillaueris lacrymis.i. etiam ſi totus in lacrymis conuertaris, vel guttatim ſtillaris. D. O ſup.malum.i.infortunium peſſimum, quod malum vtinã Dij, & Deæ oẽs duint.i.dent illi Phormioni, ne.i.vtrum eſt verum, quenquam i.aliquem hominem eſſe affectum.i.ſuffuſum tanta audacia, quanta eſt Paraſitus iſte affectus? Non ne eſt verum inquam hoc ſcelus.i.hoc peccatum tuum, qui meus frater es deportari à Paraſito publicitus.i.publicè, vel in publica cura & conſilio, hinc.i.ex hoc loco, in ſolas terras.i.in terras deſertas, vel in Inſulas remotas, aut in vltimas terras. C. Sum redactus.i.perductus ſum, in id loci.i.in eum ſtatum, in eam anguſtiam, ſiue in rũ locum anguſtum, vt prorſum, vel prorſus.i.omnino, neſciam q d agam cum illo Phormione.i.quid paciſcar cum eo, aut conueniam. D. ego ſcio.i.non dubito te eſſe multum anxium tantũ eſt. Eamus in ius.i.in locum, in quo ius à prætore reddi ſolet, ſiue ad ſellam prætoris, modo.n.ius locum ſignificat. P. Dicis vt eamus in ius? ſi quid liber.i.ſi aliquo modo placet, eamus in ius huc.i.in domum Chremetis. D. Alloquitur fratrem vt comprehendat Phormionem, aſſequere.i.ita perſequere eum, vt comprehendas, retine eum comprehenſum vt ducatur in ius, dum.i. quandiu, euoco ſeruo huc, vt eum retineant. C. enim.i.at, val certe nequeo retinere eum, ſolus accurre huc.i.accede celeriter. P. Vna iniuria.i.vna actio iniuriarum eſt mihi tecum. D. Ergo ſi ſit tibi mecum iniuria, agito lege.i.perſequere ius tuum per legem, q.d.contemno tuam actionem. Nam lege agito dicebat ei, cuius intentio contemptibilis aduerſario videbatur. P. O Creme, altera iniuria.i.altera actio iniuriarum eſt tecum, quia iniuriam feciſti dotatæ vxori. D. Rapere.i.celeriter cape hunc Paraſitũ. P. Ne.i.verum, ita agitis? id eſt ita me vi tractatis? enim vero.i.certe, opus eſt voce.i.vociferatione. Deinde clamat. ò Nauſiſtrata exi.i.egredere è domo. C. Alloquitur fratrem dicens, opprime.i.compeſce, obtura ei os ne loquatur. Vel poteſt hoc dici Paraſito admonens ut taceat. D. Vide impurum.i hũc improbũ uirum, quantum ualet.i.quantum poteſt. D. Inquã.i. iterũ dico. Nauſiſtrata exi. C. Non taces? P. Non ut taceam? q.d.non faciam. D. Niſi ipſe Paraſitus ſequitur te, ut eatur in ios, ſed uult remanere domi tuæ, ut detegat omnia uxori. Ingere .i. immitte, infer uiolenter pugnos in uentrem eius, uel exclude.i.erue illi oculum. P. Locus eſt.i.locus adeſt, ubi.i.in quo loco ulciſcar.i.puniam uos, uel uindictam de uobis ſumam.

ARgẽ) Repetunt ſenes argentum à Paraſito ex quo contritio oritur, quæ erit occaſio cataſtrophes Phædriæ. [Ve quod) Abrupta oratio interpellationis Demiphonis. [Eſt ne ea) Adhuc loquitur de Phanio Chremes de qua inter ipſos ſermo fuerat priuſquam uenirent ad Paraſitum. [Nã qui) Ratio a turpi. [Ferme) Addit uim confirmationis ab ipſius Phormionis ſententia. [Tu autem) Hoc ſuggerit Chremes, & eſt alia ratio ab iniuſto & difficili. [Reſcribi) Reddi, renumerari, nimirum per ſcripturam menſariorum aut fœneratorum, penes quos uſuræ gratia priuatæ pecuniæ erant. Eſt autem ſynecdoche, qua uerbum rei ſequentis ad ſignificandum id, quod præceſſit, transfertur. nam præcedit numeratio pecuniæ, deinde ſcriptura ſequitur, cum id quod numeratum eſt, in tabulas refertur. [I hinc) Imprecatio. [In ius) In iudicium nam hic locum ſignificat. [Dotatis) Intelligit Nauſiſtratam. [Sepul.ſum.) Auxeſis hyperbolica deſperantis. [Condonamus te) Te ablatiuus. Nolo volo. Mimeſis indignantis. [Iniecti ſcr.) Hoc ſecum Paraſitus, & eſt prouerbiale. Nam ſignificat ſolicitudinem animo iniicere. [Animo uir.) Accingitur ad uim Demipho, & Chremem hortatur à neceſſario. [Atat) Metuentis, & gladiatorio animo dicit ꝓuerbiali figura, pro perdita temeritate, & audacia. [Non her.) Cõminatio. [Reſtinguas) Epitaſis ex metaphora. nam cum iram ſignificarit, nunc quaſi de vero igne loquitur. [Aſſequere) Apparet Phormionem niti ad domum Chremetis ut conueniat Soſtratã. quare dixit huc, ſi quid lubet, prouocans Chremetem, cum ipſe in ius uocaretur. [Vel) Pro, etiam. LATO.

DIjs magnas) Hoĩum improboꝝ & ſceleratorum mores, q accepta parua occaſione viros optimos & ſibi multũ diſſimiles, grauibus cõuitijs iniurijs uexãt, ut id extorqueãt quo ſuæ uoluptati gratificentur docet hæc ſcena. Xenophõ in 6. Cyrop. Homo aũt laudabilis q in uita hac probitatem ſectãtur, ſic ſe cõparare debet, ne hoſtibus, aut inimicis ullam occaſionẽ det cum ueritate calũniandi. Et hæc eſt obtrectatio vitium peſſimũ & abominabile, qa cum ex ea re parum ſibi ipſi prodeſſe poteſt, alterius famam nimio plus corrũpit. [Dilapidet) Dilapidare eſt bona & ſubſtantiam diſſipare corrumpere, & nepotum more deroquere. [Gladiatorio animo) Confidenti, obſirmato. PETRVS MARS.

ESt ne ita, ut dixi liberari?) In quibuſdam paullo uetuſtioribus, uelut Argentoratẽſi & Veneto, erat, Eſt ne ea, ita ut dixi, liberalis? addito pronomine ea. quo modo apertior fuerit ſenſus. Nã de Phanio adhuc loquit̃ Chremes, de qua prius ꝗ ad Phormionem uenirent, loqui cœperant. Dicit aũt liberalem, & ſatis eſſet honeſta, & vultu ipſo præ ſe feret matronalem modeſtiã ei ingenium quendam pudorẽ. Sic.n.& alias Poëta vtitur, velut in Andr. Et quia erat forma præter ceteras honeſta ac liberali &c. vbi reſpexit ad probitatem vultus & morum in Hec. Recte amaſti Pamphile vxorem tuam, perliberalis viſa eſt. Præterea in Phor. Nam perliberalis viſa eſt, cum vidi, mihi loquitur hoc de Phanio. Nauſiſtrata. Adnotauit aũt & Sex. Pomp. liberales interdũ dici ingenuæ formæ hoĩes. Mihi ad oris probitatẽ, & ad mores referendum maxime vř. vt ſit liberalis idem quod pudens, modeſta ingenio liberali prædita &c. [I hinc in malam rem cum iſthac ma.) Quædam exemplaria hñt, I hinc malam rem &c. omiſſa ꝑpoſitione. vt ponatur aduerbialiter, cuius alicubi meminit Don. Porro in mẽſione carminis nulla fit colliſio, de quo initio ꝓlixius egimus. [In ius enimuero ſi porro eſſe odioſi pergi) Hæc verba, in ius, quidam libris non habent, nec ſenarius exigit. Quòd ſi qs addi malit, non magnopere reluctabor. ꝑſertim cum manuſcriptus liber aſtipuletur. Verum ſic diſtinguere oportet. In ius.n.vero ſi porro &c. Enim.n.enimuero principium aliquid per irã dicturi, inqt Don. vt Tit. Liu. lib. 8. Dec 4. Enimuero, inqt cõſul, ferri iã ludificatio iſta non põt pax eſt non erubuiſſe abſentẽ cum per legatos fruſtrareris niſi pñs quoque in eadẽ imprudẽtia pſiſtas. Ius aũt hic pro loco ponitur, in quo ius redditur appellatione collata ab eo qđ fit, in eo vbi fit. ſicut habes Digeſt. 1. Tit. 1. de iure & iuſt. Illud, quod non multo poſt ſequitur: Vt ludos facis (vt in tranſcurſu hoc etiam declarem) ſignificas, vt illudis & irrides? RIVII caſtigat.

ſrridet? Idemq́ue eſſe vř, quod Græcis ἀνευρεῖν .i. illudere, & quaſi per laſciuiam & delitias eludere, aut ludibrio contemptuiq́. bře, quod & ludificati forſan dicere poſſis. Nam alias pro eo quod eſt edere ludos accipitur. Cic. Ludos facere abſens malebat. Ita ædiles ludos facere dñr. & Scauros ludos apparatiſſimos magnificentiſſimosque feciſſe fertur. [Argentum quod babes condonamus te) Alij aliter diſtinguunt, idque ex ſententia interpretis, cuius hæc ſunt verba, Quid vis tibi? Argentum quod habes? condonamus te. Via, inquit, iterum ſubaudiendum eſt, vt ſit vis argentum quod habes? & eſt ἀσύνδετον inferendum Condonamus te. Sic eſt illud apud Virg. Vultis & his mecum pariter cōſiſtere regnis? Vrbem quam ſtatuo vřa eſt. Hæc ille. Verſum hūc Virg. alij aliter, ſed Seruius cum Don. ſentit, Vrbē, inquiēs, pro vrbs p ἀντίπτωσιν, vt multi volunt, melius tñ Vultis bis repetēdum, vt vultis conſidere mecum? & vultis vrbem q̃ ſtatuo? [Ain tu vbi peregre tibi quod libitum fuit &c.) Manuſcriptum volumē habet ad hunc modum, Ain' tu vbi peregre &c. cum quo conſentiunt quædā de impreſſis, eſtq́., ea vt opinor, verior & ſincerior lectio. Tale oino eſt illud Plaut. in Aſin. Ain' tu apud amicā munus adoleſcentuli, Fungare, vxori excuſes te, & dicas ſenē, Præripias ſcortū amāti, atque argentum obijcias Lenæ, ſuppiles vxorē clam domi tuā? Sic ſæpe alias vtitur. Faciunt nobiſcum editiones Don. oēs. [Venias nunc precibus lautum pctm̃ tuum?) Erat in antiquis, venias nunc mihi pcibus &c. vbi feſtinitatis gratia vō mihi inſertū ſit vt alias ſæpe apud Ter. quale illud, quod proxima ſcena ſequitur, Qui mihi, vbi ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes. Sed verſus quo minus ſic legi poſſit, repugnat. [Vel oculum exc.) Nos, exclude, quo modo veteres lib. oēs conſentiente Priſciano, Ea ſic Plautus vtitur in Pſeudolo, cum inquit, Excludo mihi hercle oculum ſi dedero. Videntur autem verba eſſe, non Phormionis, vt habent noſtra exemplaria ſed vt vetera. Dem. Coherent enim cum ſuperioribus illis pugnos in ventrem ingere. Quanquam qui Phormioni ea tribuunt, ſic intelligunt. Etiamſi oculum mihi excluſeris, erit tñ, vbi nos vlciſcar, Quod ſi cui magis placebit nihil equidem repugnarim quin is ſuam ſententiam ſequatur, præſertim cum ſubſcriptorem habeat Priſcianum lib. 16.

CLAR. ET hi ſenarij ſunt oēs, vt & præcedentis ſcenulæ, quam malim, ſiquidē alij coniungenda eſt, huic cōnectere, quandoquidem longæ, cum lōgiores adhuc multæ inueniātur apud hunc auctorē. In 4. verſu vel bacchius eſt loco primo, vel prius monoſyl. Idem ſit in 7. verſu in verbo Eadē, vt de elidatur, & Eadē diſſyl. fiat. q̃ ſi de corriperetur, nō elideretur ac Eadē triſyl. maneret, eſſet ionicus à minore loco primo, qđ rariſſimum inuenias. In 8. neceſſe eſt bacchiū ponere loco quinto, niſi re in Verebamini, qđ natura longum eſt, corripi quis exiſtimet. quod mihi quidem veriſimile non vř. Decimus verſus in vetuſto libro ita legitur.

Heus quantacunque hæc mea paupertas eſt tamen.

Vt illud Adhuc ad ſequentem veniat verſum, in quo mihi monoſyl. totum eliditur. In 12. Ea omittendum non eſt, vt verſus ita legatur:

Eſt ne ea ita, vt dixi, liberalis? D. Oppido.

In 17. vel d, eliditur in Dehortatus, vel s, ad finem. In 18. Qui corripitur, non eliditur, vt ſæpe alias. In 29. vel creticus eſt loco ſecūdo, vel e, in Iube corripitur. In 30. Næ totū eliditur, & s, in Quibus, niſi bacchius ſit loco quinto. In 33. creticus eſt loco ſecundo quod dicere malim q̃ d, elidi in Apud. In 37. verbū I, corripitur, non eliditur. In 39. Tu ne integre legendum. Natura Tu producta eſt. In 40. vel Periclum triſyllabum eſt, vel amphibrachys eſt loco quarto. In 42. Mihi monoſyllabum totum eliditur, & in 43. Immo priorem à ſuperiore verſu elidit. In 44. vel In ius, non eſt addendum, vel verſus Hypermeter erit. Ego malim ab Enimuero ordiri verſum, ut ſæpe alias: In 48. Cuius monoſyllabum eſt. 50. uerſum quidam lib. ita legunt:

Suſcepit, & eam educit clam.

Quod placet: Nam hic Poëta Educere pro Educare ubiq. uſurpat, ut alibi oſtendimus. Item in eodem s, eliditur in Sepultua. In 67. uel creticus eſt loco primo, aut d, eliditur in Quod. In 71. proceleuſmaticus eſt loco primo, In 74. creticus haud dubius eſt loco tertio. In 75. proceleuſmaticus rurſus loco primo. In 76. Iſtius diſſyllabum eſt. In 77. uel Fuit monoſyllabum, uel bacchius eſt loco quinto. In 78. Huius monoſyllabum. In 79. Ei monoſyllabum eſt, ſed uel ſecundo loco amphibrachys, uel quinto creticus, & Tu pronomen non eſt omittendum. In 83. Dij monoſyllabum, Deæ diſſyllabum, niſi quis d, elidere uelit in Quid. In 86. creticus eſt loco tertio, quanquam d, elidi poteſt in Id. In 87. s, eliditur in Prorſus. Sunt hic alia effugia, ſed non arridentq́. Huc non requirit ſenſus, & uerſus reſpuit, & Solus ante Nequeo legendum, vt habet liber vetus: In 92. proceleuſmaticus eſt loco ſecundo, anapæſtus tertio: In penultimo idem proceleuſmaticus eſt loco ſecundo.

ACTVS V. SCENA IX.

ARG. ADR. BARL.

Phormio Chremetem prodit vxori de altera coniuge Chremes grauiter obiurgatur: Phormio exultat, tam probè ſe vltum eſſe ſenes Demipho pro fratre intercedit, & orat vt huic vxor factum condonet: Ea neque ſe ignoſcere dicit, neq; promittere quicquam, ſed filij iudicio permittere ait.

ARG. PAVLI MALLEOLI.

In hac ultima ſcena inter virum & mulierem controuerſia eſt, in qua iniqua tractatione ſit reus maritus. Eſt ſtatus venialis qualitatis: Hic Chremes adulterij reus, Nauſiſtrata vxori à Phormione proditur: quē tamen ea grauiter obiurgat. Vnde Phormio magnopere exultat, iā egregiam ſe vltionem eſſe de ſenibus vltionem: Tum deinde Demipho pro Chremete & intercedit & precatur obnixe, vt vxor ipſi crimen condonet, Tū comperto Phædriæ amore, contentione partatum ſuorum ſe danda arbiter conſtituitur: Poſtremo quæ ſingula in calce iucundius claudantur, paraſitus Phormio ſuopte ingenio ad cœnam ſe quoque vocaturam eſſe Nauſiſtratam animaduertit. ADDITIO. Attende hic à poëta habitū, geſtum, vultum, & affectum perſonarum quam mirifice expreſſum et obſeruatum.

ARG. CHRISTOPH. HEG.

Cataſtrophe eſt feſtiua, in qua vxor maritum increpat, parum memorem fidei datæ.

Senarij Iambici, & Trochaici Octonarij catalectici.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

QVI nominat me? c. hem. n. quid iſtuc turbæ eſt obſecro
Mi vir? p. hem quid nunc obticuiſti? n. quis hic homo eſt?
Non mihi reſpondes? p. hiccine vt reſpondeat?
Qui hercle, vbi ſit, neſcit. c. caue iſti quicquam creduas.
p. Abi: tange: ſi non totus friget, me enica.
c. Nihil eſt. n. quid ergo eſt? quid iſtic narrat? p. iam ſcies:
Auſculta. c. pergin' credere? n. quid ego obſecro
Huic credam, qui nil dixit? p. delirat miſer
Timore. n. non pol temere eſt, quod tu tam times.
c. Ego timeo? p. recte ſane: quando nihil times,
Et hoc nihil eſt, quod dico ego, tu narra. d. ſcelus,
Tibi narret? p. eho tu, factum eſt abs te ſedulo
Pro fratre? n. mi vir non mihi narras? c. at. n. quid at:
c. Non opus eſt dicto. p. tibi quidē: at ſcito huic opu'ſt.
In Lemno. c. hem quid ais? d. non taces? p. clam te. c. hei mihi.
p. Vxorem duxit. n. mi homo dij melius duint.
p. Sic factum eſt. n. perij miſera. p. & inde filiam
Suſcepit iam vnam, dum tu dormis. c. quid agimus?
n. Pro dij immortales, facinus indignum, & malum.
p. Hoc actū eſt. n. an quicq̃ hodie eſt factum indignius?
Qui mi, vbi ad vxores ventum eſt, tum fiunt ſenes.
Demipho, te appello: nam me cū hoc ipſo diſtædet loq.
Hæccine erant itiones crebræ, & manſiones diutinæ
Lēni? hæccine erat, quæ nřos fructus minuebat, vilitas?
d. Ego Nauſiſtrata eſſe in hac re culpā meritam nō nego,

ſed

Sed eam, quæ ſit ignoſcenda. P. verba fiunt mortuo.
D. Nam neque negligentia tua,neque odio id fecit tuo.
Vinolentus fere abhinc annos quindecim mulierculam
Eam compreſſit vnde hæc nata eſt, neque poſt illa vnquam attigit.
Ea mortẽ obijt: e medio abijt: q̃ fit in re hac ſcrupulus?
Quam ob rem te oro, vt alia facta tua ſunt, æquo animo hoc feras.
N. Quid ego æquo animo? cupio miſera in hac re iam defungier.
Sed quid ſperem? ætate porro minu' peccaturum putẽ?
Iam tum erat ſenex, ſenectus ſi verecundos facit.
An mea forma, atque ætas nunc magis expetenda eſt Demipho?
Quid mihi affers, quam ob rem expectem, aut ſperem porro non fore?
P. Exequias Chremeti, quibus commodum ire, hem tempus eſt.
Sic dabo: age age nũc, Phormionem, q̃ volet, laceſſito:
Faxo tali eum mactatum, atque hic eſt, infortunio.
Redeat ſane in gratiam: iam ſupplicij ſatis eſt mihi.
Habet hæc,ei quod,dũ viuat, vſque ad aurem obgãniat.
N. At meo merito credo. quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim,malis in iſtum fuerim? D. noui æque omnia
Tecum. N. meriton' meo hoc videtur factum? D. mini me gentium:
Verum,quando iam accuſando fieri infectum nõ poteſt,
Ignoſce: orat, confitetur, purgat: quod vis amplius?
P. Enimuero, prius quàm hæc dat veniam,mihi proſpiciam, & Phædriæ.
Heus Nauſiſtrata, prius quàm huic reſpondes temere, audi. N. quid eſt?
P. Ego minas triginta ab iſto per fallaciam abſtuli:
Eas dedi tuo gnato. is pro ſua amica lenoni dedit.
C. Hem quid ais? N. adeon' indignum tibi videtur,filius
Homo adoleſcens vnã ſi habet amicam? tu vxores duas.
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? reſponde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. immo, vt iam ſcias meam ſententiam,
Neque ego ignoſco, neque promitto quicquam, neque reſpondeo,
Prius q̃ gnatum video: eius iudicio permitto omnia: is
Quod iubebit,faciam. P. mulier ſapiens es Nauſiſtrata.
N. Satin' id eſt tibi? P. imo vero pulchre diſcedo,& pbe,
Et præter ſpem? N. tu tuũ nomen dic quod eſt. P. min'? Phormio,
Veſtræ familiæ hercle amicus,& tuo ſummus Phædriæ.
N. Phormio, at ego ecaſtor poſthac tibi, quod potero, & quæ voles,
Faciamq., & dicam. P. benigne dicis. N. pol meritum eſt tuum.
P. Vin' primum hodie facere, quod ego gaudeam Nauſiſtrata,
Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad cœnam voca.
N. Pol vero voco. D. eamus intro hinc. N. fiat: ſed vbi eſt Phædria,
Iudex noſter? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite.

DON. QVis nominat me?) Hic velut ꝯtrouerſia eſt, in qua reus fit maritus malę tractationis, & eſt ſtatus qualitatis venialis. [Delirat miſ.tim.) Grauiter vtrũque, & delirat, & timore. nã deliratio, ſenectute cõuenit, timor, ꝯſcientię. [Mi hõ, Dij mel. d.) Quęrit Probus, an matrona tam familiariter Mi hõ recte dicat alieno, ſed fruſtra. nam fœminaꝝ oratio, etſi non blandit, blanda eſt. [Quid agimus?) Facete dictũ. [Qui mihi Elegãter inſertũ Mihi. vt in Heaut. Is mihi ubi adhibit plus paullo, ſua q̃ narrat facinora? [Ad vxores uentũ eſt, tum fiunt ſe.) Elegãter fieri dixit. Et gñaliter inuidioſius, q̃ ſi unum accuſaret ſenẽ. [Ego Nauſiſt.) Qualitas uenialis à cõceſſione. [Verba fiũt mor.) Nõ eſt paſſus Paraſitus, ut totam ſniam ſenex explicaret. [Nam neque negligẽtia tua, neque odio id fecit tuo) Locus in hac cauſa principalis eſt ἀπὸ τῆς αἰτίας. & ideo in duo diuiſit, nec negligentis circa te, nec odio, inq̃, factum. Præterea & περιστάσεις addidit defenſionẽ, Vinolentus, ferè abhinc annos qndecim, mulierculã, &c. ab ętate eius, à tpe criminis, à diminutione contemptuq. pellicis, ab euentu, ab aio facientis, q̃ mortua eſt. Poſtremo & a pcibus ἔνδειαν fecit, admonẽs illam oratorie mãſuetudinis ſuæ. [Vinolẽtus) Ab imprudẽtia defenſio. [Abhinc annos quin.) A tpe defenſio. [Eam cõ.) Bene dixit cõpreſſit, q̃ interdum eſt nõ amoris, ſed iniuriæ. [Neq. poſt illã unq̃ att.) Ita facti pœnituit. Hic locus ἀπὸ τῆς ἐκβάσεως eſt. i. ab eo q̃ futuꝝ ſit. facilius. n. ignoſcitur nõ ultra peccaturis. [Defungier) Defungi, deſinere. [Aetate porrò minus pec. put.) Quia dixit, Abhinc annos quindecim. [Senectus ſi uerecũdo fac.) Modeſte & grauiter. [Quid mihi nunc aff.) Callidus uſa eſt ad ultimũ πύσματι conuerſo ad ipm defenſorem mariti. de qua ui cõtradictionis exultat Paraſitus, tanq̃ confecto mortuoq. aduerſario ſuo. [Exeqas Chr.) Bono ordine. primo, delirat miſer timore, poſt, uerba fiunt mortuo: ad ultimum, exequias Chr. delirat, morit, effertur. [Age nunc, age, Phormionem q uolet, lac.) Virg. Degeneremq. Neoptolemum narrare memẽto. [Faxo tali eum mact.) Pro eo q̃ eſt eum * ſic frequẽter ueteres. Ennius, Oẽs corde patrem præbent, animoq. benigno Circũfuſum. [Ignoſce, orat, confitetur, pur.) Verba uenialis ſtatus ſunt, ignoſce, cõfitetur. [Tu tuum nomen dic.) Bene Tu ꝓnomine utitur, q̃a non habet nomen. Nam potentioꝝ blandimẽtum circa inferiores hoc fuit, ut nomina eoꝝ quęrerent & cũ audiſſent, ipſis nominibus eos compellarent ſtatim. Tale eſt in Adelph. Qui uocare? Geta. hoiem maxumi pretij, &c. [Veſtræ familię am.) Hoc pp Antiphonis amicitiã dixit. [Et tuo ſummus Ph) Amicus, iteꝝ ſubaudiendum. [Me ad cœnam uoc.) Facete ex pſona paraſitica, beneficij optio facta eſt, q̃ pmiſerat mulier. Sed ubi eſt Phædria iudex noſter? Bene iudex. ad illud enim mulieris delata ſententia eſt, ut cum ita agitur, tuta ſint marito oia. Et per εἰρωνείαν ridicule dr̃ ab ea quæ irata erat. [Iudex noſter) Nihil facetius, q̃ iudicem capi aduerſus crimen uoluptatis paternæ & amatorem filium, & fratrem Antiphonem, cui nubet furtiua filia. [Iudex noſter) Terribilis. ſ. cenſor patei natum delictatum. Vides igitur hic omnino ſublatam uxoris iracundiam.

GVID. QVis nominat &c.) Hic uelut ꝯtrouerſia eſt in qua maritus fit reus malæ tractationis, & eſt ſtatus qualitatis uenialis. N. qs noiat. i. appellat me Nau. C. hem, interiectio dolẽtis, ſiue indignãtis. N. ò mi uir. i. mi marite. qd iſtud turbę eſt. i. qd ſibi uult turbatio & rixa? P. hem, interiectio irritãtis uel indignãtis q.d. i. cur tu Chr. obticuiſti, ab hoc taceo ea. i. tacuiſti nũc, neque rñdiſti tuæ uxori. N. qs. i. qualis hic hõ eſt? h.d. de Chr. nõ rñdes mihi. P. Hiccine. i. utrũ petis tu hic Ch. rñdeat tibi, q hercle neſcit ubi ſit præ nimio timore, ne tu reſciſcas eius ſcelus. D. tu Nau. caue ne credas quicq̃ iſti, iſti, ꝓ contemptũ dixit de Phor. P. tu Nau. abi. i. cõcede ad eum tãge. i. attrecta eũ, eneca me. i. me occide ſi ipſe Ch. nõ frugiet. i. nõ eſt frigidus totus præ nimio timore. C. nihil eſt de eo qđ iſte Phor. loqtur. N. ergo ſi nihil eſt de eo q̃ ipſe dicit. qd eſt q̃ iſtic. i. iſte hic Paraſitus narret. i. dicat, q.d. qd ergo ſibi uolũt eius narrationes. P. iã. i. ſtatim ſcies qd ſit q̃ narrẽ, auſculta. C. pergin'. i. pergis ne, hoc eſt pſeueras ne credere dictis eius? N. obſecro qd credam huic Phor. q nihil dixit. P. ille miſer. i. infelix Ch. delirat. i. deſipit, deuiat, errat, neſcit qd faciat. timore. i. præ nimio metu. N. pol. iurantis, id non eſt temere. i. incõſiderate, inconſulte, ſine cauſa, q̃ tu times, tam. i. tñ. C. egon'. i. egone timeo. i. vtrum dicis q̃ ego timeo? P. ſane. i. certe uel ualde. recte facis ſup. uel dicis. qñ. i. quia, uel ſit tpis aduerbium, nihil times. i. times ſcelus. i. pctm̃ tuum, q̃ nihil eſt, &. i. etiam, hoc dico nihil eſt, quia narro tuum peccatum q̃ eſt nihil. Vel intellige Ph. per irriſionem dicere ſane recte facis, qñ nihil times, etiã hoc q̃ dico nihil eſt, q.d. quãuis id nihil ſit tamẽ tibi non eſt parꝝ

moleſtie allaturum, tu ipſe narra.i.refer id ꝙ eſt. D. Dicis ſup. ꝙ frater meus narrat tibi ſcelus.i. pctm̃ ſu-m. Vel uocat Ph. ſcelus dicendo ò ſcelus.i.ò ſcelerate dicis, ꝙ narret tibi id, ꝙ tu vis eum narrare, q.d non dignaretur homini tam nihili id referre. P. ehe, interiectio hic irridentis, dicis tu ſup. a te factum eſt .i. ita feciſti, ſedulo.i. inſtanter, pro fratre.i. pro defenſione fratris tui Chr. N. ò mi vir.i.mi marite, melius eſt.n. vt hoc dicatur Ch. q̃ Ph.non narras mihi, interrogando lege, q.d.non vis mihi narrare quid iſte Phor.narret? C. at, turbatus aliud dicere ne quid. N. quid at.i. quid tibi vis dicendo at. C. non eſt opus dicto.i. dicere id, ꝙ eſt inter nos. P. quidem.i. certe, non eſt opus tibi dicto.i.dicere, at.i ſed, opus eſt huic vxori tuæ, ſcito.i. ſcire ꝙ à te cõmiſſum eſt. Deinde incipit narrare dicens, in Lemno.i. in illa Inſula, ſequitur poſtea, duxit vxorem clam te i.te neſciente, ſed interpoſitæ ſunt interlocutiones. C. Hem, interiectio indignãtis, quid ais.i.quid dicis. D. non taces? indignando, h.d P. procedit in narratione, clam te.i.te neſciente duxit vxorem. C. hei mihi.i.dolore afficior. P. vxorem duxit, eſt completio clauſulæ. N. ò mi homo Dij melius duint.i. dij dent meliora nobis, q̃ .ſ.ea quæ dicit, quæ moleſta ſunt nobis. P. ſic factum eſt vt dico, quia dixit vxorem. N. ego miſera perij.i.perdita ſum. P. & idem.i.ex ea vxore ſuſcepit.i.ſuſtulit, habuit iam vnam filiam .ſ. Pha. dum.i.quandiu, tu dormis.i.quandiu non cogitas in eiuſmodi rebus. C. quid agimus.i.quid dicimus, aut facimus, ſiue quid eſt faciendum? h.d.fratri Demiphoni. N. proh, exclamatio eſt cum indignatione. ò Dij immortales facinus, hoc eſt ſup. indignum.i.nefandum, & ꝙ fieri non debebat, & malum alij lib. hūc miſerandum & malum. P. hoc factum eſt ꝙ dico confirmat dictum ſuum. N an quicq̃ hodie eſt factum indignius .i. iniquius, inhoneſtius, q̃ factum eſt mihi vbi.i. poſtq̃ ventum eſt ad vxores plures hñdas, tum.i. tunc, ipſi mariti ſiunt ſenes. Deinde conuertit ſuum ſermonem ad Dem.inquiẽs.ò Dem.appello te i.vel voco te in teſtem, uel te compello, ſeu alloquor, nam me diſtædet i. valde, vel plurimum me tædet loqui cum hoc ipſo viro meo. Hęccine.i.verum hæ.i.tales erant itiones.i.profectiones, ab eo is itũ itu u, in o, mutata ſit itin nis, crebræ.i.frequẽtes, & verum hę erãt manſiones .i. cõmorationes Lemni, in genitiuo aduerbialiter.i. apud Lemnum. Hęccine.i.verum hæc erat ea vtilitas, quæ minuebat néos fructus.i.noſtros redditus annuos. D. ò Nau.ego non nequeo culpam eſſe meritam.i.culpam eſſe cõmiſſam in hac re, ſed eam.i.talem culpam, quæ ſit agnoſcenda.i.excuſanda. P. verba fiunt mortuo, prouerbiale eſt.i. tua verba ſunt futilia & vana, atque huiuſmodi, vt ſi fierent alicui mortuo, q.d. videris alloqui aliquem nihil intelligentem, ac nihil ſentientem, velut mortuus nihil ſentit, vel intellige ſine prouerbio, verba ſiunt Chr. tanquã mortuo, nã poſtea dicturus eſt exequias, quibus eſt cõmodum &c. D. eſt ea culpa ignoſcenda, nam neque fecit id.i.non ſuſcepit filiã ex muliere Lemni.à negligentia tui.i.q a negligeret te neque odio tui.i q a te proſequeretur odio, ipſe vinolentus.i.ebrius, vino obrutus, & ingurgitatus, cõpreſſit eam mulierem ab hinc quindecim annos.i.iam ex eo tpe ſunt tranſacti quindecim anni & eſt talis modus loquendi, qualis in And. Ab hinc triennium mulier quædam cõmigrauit huic noſtræ viciniæ &c. nam ab hinc dr̃ de præterito, & de hinc de futuro, compreſſit ergo eam muliercuIã, vnde.i.ex qua, hæc filia nata eſt.ſ.Pha neque vnq̃ poſt .i. poſtea poſt illud tempus, attigit illam mulierculam, ea mulier obijt mortem.i.iuit ad mortem.i.peregit, mortem.i.mortua eſt. Scrupulus.i.anxietas, ſolicitudo, dubietas, qui ſcrupulus fuit in hac re .ſ.inter Chr. & mulierem Lẽniam, abijt è medio.i.penitus remotus eſt ab humanis reb⁹ mulieris obitus quãobrem oro te Nau. vt feras hoc ſcelus æquo aio, vt.i.ſicut, alia tua facta ſunt æqua & moderatione plena. N. quid.i.cur ego feram æquo aio tale facinus, vel quid.i.q̃ rem feram æquo animo, verum.ſ dignum illud ſit ꝙ æquo animo feratur, q.d.nõ ego miſera cupio defungi vita ſup.i.mori, vel deſinere in hac re.i.in hac moleſtia, ſeu in hoc facinore, vel cupio defungi moleſtia ſup in hac re.i cupio finire moleſtiã huius facti, nam defunctus morbis dr̃, qui finiuit morbos, ſed qui.i.cur, vel quo modo, ſperem.i habeam ſpẽ, ipſum non vltra erraturum ſi ignouero, porrò.i deinde, q̃ inq̃ i.quo modo putem ipſum minus.i.non peccaturum ætate pp ſenectutem, iam tum.i.iam eo tpe, quo ipſe compreſſit eã, erat ſenex, ſi ſenectus facit hoies verecundos.i temperatos, cõtinentes, modeſtos, iuſtæ reprehẽſionis timidos, nam verecũdia eſt iuſtæ reprehenſionis timor, an ò Dem. mea forma i.mea pulchritudo, atque mea ætas bona, eſt magis nunc expetenda mihi, q a nunc maritus meus ſit factus verecundus pp ſenectutem, q.d.nihil eſt pp ꝙ id expetẽ, cum ẽt ſenex impudicus ſit, tu Dem q virum meum defendis, qd nũc affers mihi, quãobrem.i. pp, ꝙ expectem, aut ſperem, porro .i poſtea meum maritum no fore talem .i. impudicum? P. iam tempus eſt ire exequias.i.ire ad exequendas inferias.i. ſacrificia, vel obſequia pro mortuis, Ch.quẽ prius dixit delirare, deinde mortuũ eſſe, cum dixit verba ſiunt mortuo, tertio affert ad rogũ, vt ei exequiæ perſoluantur, iam ergo tẽpus eſt ire exequias Chr. illis quibus cõmodum eſt.i opportunum eſt ire exequias. Dicimus aũt ire exequias alicui, ſicut ire ſuppetias.i.ire ad auxiliũ, ſic dabo .i.ſic dicã ſingulis audientibus, nunc age age i.eia, hortãtis eſt, q volet laceſſito i.laceſſitat, irritet, pp Ph.ſ.me ſaxo.i faciã eum, q laceſſiuerit me mactatũ .i. vel oppreſſum, vel magis auctum p ironiã, tali infortunio.i.tali infelicitate, atq;.i.ſicut, hic Ch eſt mactatus infortunio graui, ſanè hic permiſſiue capitur, q.d.nihil nũc impedio, cedeat Ch.in gratiam.i.placet ſibi vxorẽ, iam ſatis ſupplicij eſt mihi.i.ſatis ſumpſi de eo ſupplicij, vel ſatis eũ vltus ſum, hęc eius habet materiam vel argm̃ ꝙ i pp ꝙ. obganniat.i.oblatret, imue muret, obijciat ei ad aurẽ, vſque.i.aſſidue dum.i.q̃diu viuat. Obgãnire eſt contra gannientem gannire.i.contra rixantem rixari, & cõtra murmurantem murmurare. Gannire aũt proprie eſt vulpium, ſicut mugire boum, ſed ſæpe per metaphoram dr̃ quemadmodum alia penè innumerabilia. N. An.i.verũ maritus meus fecit illud indignum facinus meo marito.i q a meruerim, vt fieret mihi talis iniuria pp culpam meam, qua in eũ nimis fuerim indulgens, credo.i.ita arbitror ꝙ merito meo id factũ ſit ò Dem. qd.i.cur, nunc cõmemorem.i.recitem tibi, ſigillatim.i.ſeorſum, ſeparatim, qualis.i.cuiuſmodi, fuerim in hunc.i.erga hunc virum meum. D. ego noui æque.i.æqualiter, oia tecum.i.quemadmodũ & tu, vel noui oĩa fuiſſe illi manſueta tecum. N. Ne.i.verũ, hoc vi factum meo marito.i q a ſic meruerim? D. Minime gentiũ.i. nequaq̃ vbi gentium nihil facit ad ſignationem, ſed tm̃ ad voculationẽ, ſiue ad aptiorem ſonum clauſulæ faciendum, verum.i.ſed qñ.i.quia, accuſando.i.reprehẽdendo, Damnando id factum, ipm̃ non põt fieri infectum i.non factum, ignoſce illi, nam ipſe orat vt ignoſcas, confitetur ſcelus, humiliter purgat.i.leuat, excuſat illud ſcelus, ꝙ vinolentus id fecerit, & iam ab hinc multos annos &c qd vis amplius.i.quid vltra poſtulas ab eo, vt faciat? P. Enim uero.i.certe, priusq̃ hæc Nau. dat veniam, proſpiciam.i.conſulã prouide mihi & Phædriæ, heus, vocantis eſt aduerbium, ò Nau. prius.i.anteq̃ reſpõdes huic Dem.vel Ch.temere.i.inconſulte, in cõſiderate, audi id ꝙ ſum dicturus. N. qd eſt, ꝙ vis me audire. P. ego abſtuli.i extorſi ab illo viro tuo p fallaciam.i.per aſtutiã, & deceptionẽ 30 minas.i.30.libras, dedi.i.tradidi eas minas gnato tuo.ſ.Ph. is filius tuus dedit eas lenoni.i.puellarũ venditori pro ſua amica.i.pro emptione ſuæ amicæ. C. hem, dolẽtis uel indignãtis interiectio eſt, qd ais? N. Id vr̃ tibi adeo indignũ.i.ita deteſtabile ſi filius exiſtens hõ adoleſcens.i iuuenis, habet unã amicã & tu habeas duas vxores, nihil i.non, te pudet, hoc eſt nõ erubeſcit reprehendere illud, rñde mihi quo ore i.qua frõte, qua audacia, quo uultu obiurgabis.i.vituperabis, corripies illum filium tuũ. D. Chr.faciet vt.i.ſicut voles. N. immo.i.ſed, vt iã.i.nunc, ſcias meam ſententiam.i.meam opinionem, ego neque ignoſco illi viro meo, neque ꝓmitto quicq̃ i.aliquid, neque rñdeo petitionibus tuis priusq̃ video natum Phæd. ꝓmitto.i. relinquo, refero oia ad hanc rem ſpectantia iudicio eius faciã id ꝙ is filius meus iubebit. P. ò Nau.es mulier ſapiens. N.ſatis ne tibi eſt i.non ne ſufficit tibi Ph.de eo ꝙ feci. P. Immo vero.i.ſed certe, diſcedo pulchre.i.honeſte & cũ honore meo, & ꝓbe.i. cõmode laudabiliter, & præter ſpẽ.i.præter ſpectationem, ſeu præter id ꝙ ſperabã. N. Tu dic ꝙ eſt tuum nomẽ. P. Mihin'.i.petis ne, ꝙ eſt nomẽ mihi. P. eſt mihi nomen. hercle vocor Ph.amicus vr̃æ familiæ, & ſummus.i.præcipuus amicus tuo filio Phęd. N. eſt ergo tibi nomẽ Ph. at.i.ſed. ecaſtor.i.p ædem Caſtoris, vel per Caſtorem, & eſt iurãdi modus mulieribus antiqs tritus. ego faciam, & dicam poſthac tibi id ꝙ potero, & ea quæ voles. P. Dicis.i.loqueris benigne. N. pol.i p Pollucem.tuum meritũ eſt vt ita tibi dicatur.i.merita tua poſtulant, vt in te benignitatem exhibeã. P. ò Nauſiſt. uin'.i. uis ne facere hodie aliqd, ꝙ.i.pp ꝙ hodie primum gaudeam, & ꝙ .i. pp ꝙ. oculi doleant tuo viro Ch.cum me videbit. N. cupio id facere. P. vere Paraſitum agit, voca me ad cœnã. N. vero.i. ſed pol ego voco te ad cœnã. D. Eamus intro hinc i.ex hoc loco. C. fiat .i. eamus intro, ſed vbi eſt Phæd.filius meus. noſter iudex i.nr̃ arbiter, nr̃ cenſor, cuius arbitrio mater eius oia repoſuit & reliqt, & p ironiam ridicule, hoc dr̃ Ph.ſaxo.i.faciam ꝙ ſup. iã .i. ſtatim aderit i.pñs erit hic. Valete.i.diſcedite cũ incolumitate, & plaudite.i.congratulamini poetæ plaudendo manibus. Ego Calliopius poeta defenſor introductus recenſui.i recognoui diligenter hanc totam comœdiam, uel recitaui una cũ grege meo actoꝝ.

ARG.

LATO. ARgu̅) Phormio prodit Chremetem Nauſiſtratæ illa in virum concitatus intercedit Demipho, tandem ita conuenit, vt ignoſcatur Phædriæ, & rei arbitrio eius permittatur. Eſt ergo hæc cataſtrophe periculi Phædriæ. [Friget) Metu.ſ.& pauore, vnde poëta: Mihi frigidus horror Membra quatit. [Eho) Irriſio in Demiphonem. [Quid agimus?) Hoc ad Demiphonem. [An quicq̃) Exoſculatio Nau. [Fiunt ſenes) .i. frigent. inuidioſe dictum in Chremetem, & mihi, non perſonã ſignificat, ſed ſtomachum & indignationem, vt in Andr. Atque ear tibi ſublime, ergo aduerbium eſt hoc loco non pro nomen. [Vinolentus) Purgatio ab ebrietate, q. locus tum imprudentiæ, tum neceſſitatis. [Exequiar Chr.) Inſultatio in Chremetem, ex equiar, ſubaudi, facio. nam ante mortuum dixit, nũc effert. [Mactatum) Metaphorica auxeſis, pro affectum, vel afflictum. [An meo mer.) Occupatio quæ ſoluitur à pari. ante non profuerunt merita, ergo nunc deinceps proderunt. [Ignoſce) Deprecatio à perſona. [Adeone) Defenſio à maiori. [Pulchre diſcedo) Nempe optata conſecutus. [Me ad.) Faceta & paraſitica ſ̃ptio.

PETRVS MARS. QVis nominat) Raram inter coniugatos pacem & concordiã, ſed perpetuas lites & iurgia nimis quam ſæpe eſſe docetur hac ſcena. Nam vt, inquit, Iuuenalis:

Semper habet lites alternaq. iurgia lectus,
In quo nupta iacet, minimum dormitur in illo.

Et Ouidius: Dos eſt vxoria lites. Sextius dicere ſolebat teſtante Seneca: Qui non litigat cælebs eſt. Hoc in Xantippe Socrates prudentiſſimus expertus eſt, & docuit fieri non poſſe, quin vxores cum maritis litigent. [Mortuo verba facere) Eſt in vanum verba ſpargere.

RIVII castigat. QVi hercle, vbi ſit, neſcit. C. Caue iſti quicquam credas) Hunc ſenarium parũ conſtare, quis non ſtatim ſentiat? Ego legendum ſuſpicor, vel refragãtibus exemplaribus Caue iſti quicq̃ creduis. pro eo q dicimus, credas, quo & Plautus identidem vtitur. velut in Amphytr. Nunq̃ ædepol tu mihi quicq̃ creduis poſt hunc diem. Et in Capt. Neque Pol me inſanum Hegio eſſe creduis: Ita duis pro de dcris interdum, & hic paullo poſt: Dij melius duint. Quanq̃ apud Plautum, q & Feſtus adnotauit, ẽt creduas reperitur pro credas. [Nam me cũ hoc diſtædet loqui) Legendum ex antiquis & manuſcriptis, Nã me cũ hoc ipſo diſtædet loqui, idem expoſcente carminis rõne. [Qui ſit in te hac ſcrup.) Alij, qui ſit, legunt, idq. interrogatiue. Manuſcripta exemplaria hñt conſentientibus ex impreſſis vetuſtiſſimis quibuſque: Qui fuit in hac re ſcrupulus, pronunciatiue. Verum rectius, iudicent alij. [Quid mihi nunc affers? quamobrem exp.) Nos ex antiquis, Quid mihi hic affers? &c. quo etiam interpres, vt quidem cõſentiunt editiones, Romana, Veneta, Argentoratenſis, Moguntina, ne quid de rõne carminis dicam, quę nõ conſtat, niſi ſi inuertere dictionum ordinem velis, τὸ hic pro aduerbio temporali hoc loco accipitur, quo modo in And. quoque, Hic reddes omnia, quę nunc ſunt certa ei conſilia, incerta vt ſiens. Eodem modo τὸ ibi. velut in Eun. Ibi cœpit me homo obſectare, pro tunc. Sic Hom. Ἰλιάδ. Α. οὐδ' ὅ γ' ἔπειτ' ... ἐστὶ ... ἄν. Interdum & appellatio ipſa loci pro tempore legitur. Terent. in Andr. Quæ nunc non eſt narrandi locus. pro narrandi tempus, vt ibidem Donat. adnotauit. In Heaut. Tu interea loci collocupletaſti te Antiphila. Saluſt. noue & ppè inuſitate in Iugurtha, ad id locorum, pro ad id vſque tempus dixit, Tamen is ad id locorũ talis vir conſulatum petere non audebat. Idem, Poſtea loci Cos. haud dubie iam victor peruenit in oppidum Cirtham. Nam apud Plaut. in Cap. hoc verſu, vt adhuc locorũ feci, faciã ſedulo, genitiuus locorũ ſeſtiuitatis & iocunditatis cauſa aduerbio additus vr̃, ſicut in illo: Minime gentium, pro nequaq̃, μηδαμῶς. Veteres hic pronomen in ſimplici, hic aduerbium Græca diphthongo ει, ſcribere ſolebant, quemadmodum in nõnullis marmoribus ſcriptum, animaduertiſſe ſe teſtatur in Annotat. in Matthæum Laur. Valla. Quam quidem ſcripturæ diſtinctionem mallem hoc etiãnum ſeculo obſeruari, & illũ iamdiu exoletum oblitteratumq. veterum in alijs pleriſque vocibus recte ſcribendi morem, ſi quia fieri queat, reſtitui aliqñ atque inſtaurari. [An meo merito cr.) Legitur ẽt, At meo merito credo, q & ipſum probè quadrat, vt ſit videlicet ἀποφορά, cui ſtatim ἀνθυποφορὰ ſubijciatur, Quid ego nunc cõmemorem ſingillatim &c. cuiuſmodi illud eſt Cic. pro Deiot. At, credo, hæc homo incõſultus & temerarius non videbat, Quis conſideratior illo? q rectior? quis prudẽtior? Nam at interdũ ἀνθυποφορικόν eſt, itidẽ vt apud Græcos ἀλλά, q & ἀλλὰ γὰρ dr̃, à Latinis at enim Exempla paſſim obuia. Ceterum τὸ credo hic, vt aliàs ſæpe, ad εἰρωνείαν facit cuius alio ẽt loco meminimus. [Qualis in hũc fuerim) Venetum & alia quædam hñt, Qualis in iſtum fuerim ſed diſſentientibus manuſcriptis. [Tuum nomen dic quod eſt) Nos, ex manuſcriptis addito ꝓnomine tu, Tu tuum nomen &c. quomodo etiam Don. qui hoc loco, Bene, inquit, tu pronomine vtitur, qui non habet nomen. Nam potentiorũ blandimentum circa hoc fuit, vt nomina eorũ quærerent, & cum audiſſent, ipſis nominibus eos cõpellarent ſtatim &c. Nec aliter conſtat Trochaicus, vbi & hoc admonendum, nomen Phormio, q in principio ſequentis verſus ponitur, hic ad finem adijciendum eſſe, ita vterque erit perfectus. Hi fere ſunt in Terent. a nobis reſtituti loci, quos ne quem prolixitate nimia obtunderem, aut tædio enecarem, vt plurimum notauit tñ, non explicaui. Nam illa quidem dedita opera ſilẽtio tranſmiſimus, quæ inuerſa & præpoſtero ordine poſita paſſim oſtendi, ſexcenta ferme, quæ nos in ſuum reſtituimus ordinem & locum, ſicuti facile inter legendum deprehendet, quiſquis eiuſce rei inquirendæ ergo Comicum nr̃m breui edendum in manus ſumet. Nec illa ſemper indicauimus, quæ à nobis ſublata ſunt, cum à caſtigatoribus illis contra fidem exemplarium & obſeruationem veteris lectionis addita eſſent, id q diuinare plane eſt, nõ emendare, Sed bonorũ de temeritate & allucinatione aliorum eſto iudicium. Quòd toties non citra faſtidium inculcauimus adnotationem Donati, doctorũ vel citationem vel enarrationem, manuſcripti exẽplaris fidem, præterea carminis rõnem, Id meditus fidius haud alia cauſa Lector factum exiſtimet velim, q̃ vt ne ſcrupulus tenuiſſimus reſidere aliquis videretur, neu qs male credulus ſuſpicaretur nos ingenio fretos & abſq; ne iudicio aliquid in Terent. immutare auſos, qua re vna nihil foret impudentius, magis temerarium nihil. Quanq̃ ſicubi de rõne metri tacuimus, hoc ſibi quiſque tñ perſuadeat, in his eam ſemper, quæ nos cumq; reſtituimus, ad vnguem, vt dr̃, quadrare. Quod ad Donat. attinet, ſi quid fortè ſecus quis ſuo in libro, ac nos citauerimus, offenderit, cogitet, nos pluribus vſos exẽplaribus, & magno adhibito iudicio ex vno quoque, q quidem ſinceriſſimũ viſum, & minus aliorũ nugis contaminatum, & cui maxime vetuſti libri ſuffragarentur, hr̃ quod Donatum referret auctorem, id demum ſecutos fuiſſe. Nec .n. quoq̃ lateat velim videri quædam in Donati cõmentarijs ſuppoſititia, quæ etſi titulo Donati ſimplicioribus imponant, aut fucum faciant, nullo tñ negotio, ſi qui emunctæ naris accedat & ſagacis ingenij lector, ab alijs, quæ germana ſunt, diſcerni pñt. Adhæc pleraque fortaſſe in libro ſuo quis deſiderarit, quæ in meorum aliquo inuenias, qñquidem in noſtro quoque illo Romano exemplari, cuius ſupra mẽtio à nobis facta, permulta plane, quæ in alijs continentur, deſunt, velut in Hecyra ibidem, quæcunque ab Act. 3. Scena 5. Donat. vſque ad quarti Actus primam ſcenam ſcripſit, deſiderãtur: q quo caſu factum haud ſcio: ſed magno me hercle emptum cuperem, vti optimus interpres hoc præcipue loco integer extaret. Verum de hoc quidem plus ſatis. Tu quæſo Iuli ornatiſſime, recognitionem noſtram pro tua ſingulari humanitate boni conſule, noſq. tui ſtudioſiſſimos tibi commendatos habe.

GLAR. PRimi 21. verſus ſunt ſenarij iambici. Reliqui deinde oẽs trochaici tetr. cal. In 1. verſu vel creticus eſt loco tertio, vel d, eliditur in Quid. In 2. creticus eſt loco primo, niſi qs Vi longari pp aſpirationem ſequentẽ velit, aut Hem eſſe extra carmẽ, deniq. aut s, in Quis elidi, aut creticũ ponere loco quinto. Sed tutiſſimũ eſt creticũ in primo eſſe loco. In 3. Hiccine prima corripitur, vt in primitiuo Hic. Quartũ verſum ita legendũ puto,

Qui hercle vbi ſit, neſcit? C. Caue quicquam iſti creduis.

Vt tertio loco vel e, in Caue corripiatur, vel creticus adſit. In uerſu 5. uel i, in Abi corripitur, uel bacchius eſt loco primo. In 6. aut tertio loco eſt creticus, aut in altero Quid d, eliditur. In 10. ſi legatur Egone, proceleuſmaticus eſt loco primo, ſi, in Egon', amphibrachys. In 11. d, eliditur in Quod, niſi quis vltimũ ponat pæana loco tertio, aut aliqd abundat fortaſſis. In 14. s, eliditur in Opus. In 16. Mi nõ eliditur, ſed corripitur. In vltimo Mihi monoſyllabum totum eliditur. [Demipho te appello. Nam me cum hoc ipſo diſt. loq.) Sequuntur nunc, vt diximus, trochaica tetr. catal. In 1. uerſu pronomen Ipſo omittendum non eſt. In 3. Minuebat legendum. utrunque neglexerat Aldinus liber. In 6. uerſu quarto loco creticus eſt, niſi Tua monoſyll. faciamus. In 5. loco proceleuſmaticus. In 8. uerſu uel bacchius eſt loco primo, uel Eam monoſyllabum eſt. In 10. legendum, Vt alia ſunt tua facta. & in Æquo aio, alterum o, corripiatur, non eliditur, vt loco ſexto ſit tribrachys. In 12. s, eliditur in Minus. In 15. legendum Quid mihi affers nunc? uel Quid mihi hic affers? ut Riuius indicat. In 16. Iam extra metrũ eſt, nec ſenſus magnopere deſiderat. In 17. trochæus initio cũ anapæſto. Deinde uel alterum Age abundat, uel

Phormionem

Phormionem triſyllabom fuerit, vel bacchius erit loco quarto. Nam vt pæana tertium loco tertio admittamus, Multi refragabuntur, ſed lector quod volet ſequatur. Vigeſimo ita legẽdus eſt,

Hæc habet, ei quod dum viuat, vſque ad aurem obganniat.

Vt primo loco ſit trochæus, ſecundo anapæſtus. In 21. creticus eſt primo loco. In 25. Merito hoc, anapæſtus eſt, poſt quem amphibrachys. In 29. bacchius eſt loco primo. In 27. trochæus loco ſecundo, & anapæſtus loco tertio. Itaque Prius eſt diſſyllabum. In 28. loco ſexto trochæus eſt, & Illo corripit o, non elidit. Io 29. amphibrachys eſt loco primo. Adijcere debebam, vel eas monoſyllabum, ſed id nunc toties feci, haud dubie magna Lectoris moleſtia. In 30. Adeo, noo Adeon' legendum. In 31. Si corripitur, noo eliditur, vt loco tertio ſit tribrachys. In 33. loco quinto eſt amphibrachys. Io 35. bacchius loco primo, & Videto legendum, ac Eius monoſyllabum. Io 36. amphibrachys eſt loco primo. In 37. s, in Satis eliditur, & o, in Diſcedo corripitur non eliditur. Niſi malis legere initio verſus, Eſt ne tibi ſatis? Io 38. Tu tuum nomen ex Donato legendum, vt ſit creticus loco tertio, & Mihin' monoſyllabum eſt, ac Phormio ad finem huius pertinet carminis, vt alterum incipiat à verbo Veſtræ, in quo creticus eſt loco quinto. In antepenultimo verſu Amphibrachys eſt loco ſecundo. addam adhuc Sed, niſi Tuo ſit monoſyllabum. Vtinam definitum tandem eſſet, ac inter doctos certum, vtrumue perpetuo liceres dici Mihi magis placeres (quandoquidem hic poeta abſque controuerſia in carmine licentioſiſſimus eſt) vt pedibus hæc diuerſis, potius quam per ſynæreſeis, definiremus. At pleraque hæc lectoris iuditio ſubmiſimus, mea nihil refert, vtro modo grammatici loqui velint.

F I N I S.

SERIES LITERARVM.

* ** a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z.
A B C D E F.

Quaterniones omnes, excepto *, qui eſt Ternio, & F, Quinternio.

VENETIIS, APVD IOANNEM
MARIAM BONELLVM.
M. D. LXI.